202. L. J. 6

NAZ. CENT.
R. BIBLIOTECA VITT. EMAN. II
203
1 I
6
ROMA

203. 1. J. 6
R/51
XVI D H

16. C

BENEDICTI PERERII VALENTINI E SOCIETATE IESV.

Quartus Tomus

COMMENTARIORVM IN LIBRVM GENESIS.

A capite vigeſimo quinto vſque ad quinquageſimum, & finem Libri.

Hic porrò Quartus Tomus, præter copioſam verborum, & ſententiarum Moyſis expoſitionem, continet centum & vndecim principales Diſputationes.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONTIFICIS.

ROMAE,
Apud Aloyſium Zannettum. M.D.XCVIII

SVPERIORVM PERMISSV.

Sumptibus Ioannis Antonij Franzini & hæredum Hieronymi Franzini.

BENEDICTI PERERII VALENTINI E SOCIETATE IESV.

Quartus Tomus

COMMENTARIORVM IN LIBRVM GENESIS.

A capite vigeſimo quinto vſque ad quinquageſimum, & finem Libri.

Hic quartus Tomus, [illegible] & finem [illegible] Moyſis expoſitionem, [illegible] continet [illegible] varias principales Diſputationes.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONTIFICIS.

ROMAE,

Apud Aloyſium Zannettum. M.D.XCVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

Sumptibus [illegible]

CAESARI BARONIO

S.R.E. REVERENDISS.MO ET ILLVSTRISS.MO CARDINALI

ET BIBLIOTHECARIO APOST.

BENEDICTVS PERERIVS. S. D.

ETSI multa in te ſunt,Cardinalis Illuſtriſsime,à quibus vere potes, ac luculẽter,copioſeq.laudari:vnum tamen illud,quod crebro, de te, hominum ſermone celebratur,tanti eſt, vt vel ſolum, ampliſsimis tuis laudibus ſatis eſſe poſsit. Tu enim inſignem eruditionem cum eximia integritate morum,ſingulariq. animi modeſtia & pietate ita miſcuiſti,&quodammodo adæquaſti;vt virtus ne an doctrina in te præpõderet, difficile ſit iudicium.Rara profectò ſocietas,&admiranda maxime,ſimulq.veneranda ſcientiæ atq. innocentiæ coniũctio: hæc nempe conſumatam in Chriſtiana diſciplina ſapientis viri laudem continet. Hoc igitur quaſi coniugio quodam probitatis&doctrinæ, id tu, Baroni optime atq. doctiſsime, aſſecutus es, vt &præſtabilis virtus tua,propter adiunctam ſapientiã, maiori etiam honore ac veneratione colatur:&excellens ſcientia,quæ obnoxia multorum inuidiæ atq;obtrectationibus eſſe ſolet,quod in te mira ſit ingenij ac morum ſuauitate condita,& præſtantium virtutum

ornata comitatu,amorem tibi omnium & reuerentiam conciliet. Ac me quidē huius rei contemplatio &admiratio impulit,vt tibi potiſsimum inſcriberem quartam hanc,extremamq. Cōmentariorum meorum partem,in qua totius libri Geneſis Expoſitioni quaſi faſtigium impoſui.Sed præterea fuit altera quædam cauſa, grauior etiam apud me atq; efficacior. Scio te,lectione ac meditatione ſacrarum literarum mirifice delectari: & hoc amplius,in eo ſtudio perdiligenter & aſsidue verſari,atq;ita excellere,quaſi non aliud vnquam ſtudium colueris. Teſtes ſunt Annales tui,omnē iam per orbem Chriſtianū celebrati;atque omni deinceps æuo celebrandi:qui vt multiiugi ſcatent eruditione;ita exquiſitis diuinæ Scripturæ ſententijs,doctiſq. plurimorum difficilium locorū interpretationibus exuberant. Ex quo facile eſt intelligere, quantum præſtare in hoc ſtudio potueris, ſi ad hoc præcipue,iſto ingenio,& induſtria,curaq. incumbere voluiſſes. Cōfido igitur,hoc,quod nunc ad te defero meorū ſcriptorum munuſculum, dupliciter gratū tibi futurū. Etenim continet ſacrarum hiſtoriarū, quæ in primis memorabiles atq; illuſtres ſunt,dulciſsimā, maximeq. frugiferam cognitionē,cuius te cupidiſsimum eſſe noui: idēmq. ab homine, tui iam pridem amantiſſimo, datum eſt:haud ſane par meritis & dignitati tuæ; ſed quantum certe maximum, in præſens,ſtudia noſtra ferre potuerunt. Vale.

AV-

AVCTOR OPERIS LECTORI. S. D.

ABSOLVI tandem, iuuante Deo, quadripartitum opus Commentariorum meorum in primum ſacræ Scripturæ librum, qui inſcribitur Geneſis: arduum ſane atque impeditum opus, nec minus laborioſo, quàm longo ſtudio curaque confectum. Ter namque in Romano Gymnaſio eum librum publicè ſum interpretatus: & commentarijs eius libri componendis, limandiſque, atque in lucem edendis, vndecim annos impendi. Ac niſi vererer, ne forte laborum commemoratio, commendatio quædam operis, & quaſi venditatio cuipiam eſſe videretur, narrarem tibi, Lector, in horum molitione Commentariorum, quoties mihi, quantumque deſudandum fuerit: ingenti, ſæpe tædio ſuſceptæ prouinciæ: interdum etiam non ſine pœnitentia inſtituti operis, atq; eius perficiendi & abſoluendi deſperatione. Verum benignus & miſericors Deus, mire noſtram tum animi, tum corporis infirmitatem adiuuit, nouos identidem exſuſcitans impetus animi, alacritatemq. ac vigorem ſubinde redintegrans, quo cœptum ſcribendi curſum, ad metam vſq. conſtanter perſequeremur. Ac nos quidem nec tam longinqui temporis tæderet, nec pœniteret tot tantorumq. laborum, ſi operis abſolutio, & preſtantię libri, quem hiſce Commentarijs interpretati ſumus, & aliorum expectationi, & noſtro conſilio, votoq. reſponderet. Sed enim dignitatem & quaſi pretium operis (ſi quod eius tamen pretium fuerit) vere ac prudenter æſtimabunt homines hac in arte, ſtudioq. ſacrarum litterarum periti ac perfecti. Sciat porrò Lector, Commentaria noſtra in caput 49. Geneſis, ante ſex annos, ſub titulo lib. de Benedic. Patriarch. coniunctè cum ſecundo Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim euulgata, nunc denuo à nobis recognita & aucta, in hoc quarto Tomo, ſuum in locũ videlicet, propriamq. ſedem eſſe repoſita. Quod ſi diuina gratia, quæ nobis adhuc in ſcribendo benigne adſuit, aliquot deinceps annos in commentandi & ſcribendi ſtudio ac labore nos itidem fouere, & adiuuare pergat: breui dabimus in publicum duos Tomos Electarum diſputationum; alterum ad ſacram Scripturam veteris Teſtamenti, alterum ad noui pertinentem, & vtrumq. maxima iam in parte confectum. Sed quia neſcimus quid nobis expediat, quidue de nobis ſtatuerit is, ſub cuius nutu vitę noſtrę momenta decurrunt, vſurpare iuuat illam fortiſſimi Ducis ſanctiq. viri Iudę Machabęi plenam pietatis ſententiam: Sicut fuerit voluntas in cœlo, ſic fiat. *Vale.* 1.Mac.3.

CLEMENS PAPA VIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM.

CVM, ſicut accepimus, dilecti filij Ioannes Antonius Franzinus Brixien. Incola tamen, & Bibliopola Almæ Vrbis noſtræ, ad inſigne Fontis in via Peregrini nuncupata, & hæres quondam Hieronymi etiam Franzini, ad publicam vtilitatem quartum Tomum, ſeu volumen ſuper Geneſi, authore dilecto filio Benedicto Pererio Societatis Ieſu compilatum ſuis ſumptibus & expenſis imprimi facere, & deinde venalem, ſeu venale tenere intendant. Verum dubitent ne aliqui alij librorum impreſſores, aliena induſtria lucrum quærentes, eundem Tomum, ſeu volumen ad eorum imitationem, & exemplar, magno eorúdem damno, & detrimento etiam imprimi facere, & diuendere procurent: Nos propterea eorundem Ioannis Antonij, & hæredum indemnitati hac in parte conſulere, eoſq. ſpecialibus fauoribus, & gratijs proſequi volentes, Motu proprio, & ex certa noſtrâ ſcientiâ, eiſdem Ioanni Antonio, & hæredibus ſi, & poſtquam dictus Tomus, ſeu dictum volumen, iuxta formam Concilij Tridentini examinatus, & approbatus, ſeu examinatum, & approbatum fuerit, vt ad decennium à data præſentium computandum, nullus omnino per totum ſtatum Eccleſiaſticum tantum cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis exiſtentis, Tomum, ſeu volumen huiuſmodi præter eoſdem Ioannem Antonium, & hæredes, eorumq. hæredes & ſucceſſores ac Ius, & cauſam ab eis pro tempore habentes, vel ſine ipſorum expreſſa, & in ſcriptis data licentia, aut conſenſu imprimere, & vendere, aut imprimi, & vendi, ſeu venalem, aut venale proponi facere poſſit, vel debeat, Apoſtolica auctoritate tenore præſentiũ concedimus & indulgemus: Diſtrictios propterea in virtute ſanctæ obediẽtiæ, ac ſub indignationis noſtræ cõminatione inhibẽtes omnibus, & ſingulis alijs librorũ impreſſoribus, & Bibliopolis, tã in dicta Vrbe, quam extra eã, etiam per totum ſtatum Eccleſiaſticum prædictum exiſtentibus, ſub quingentorũ ducatorum auri de Camera, ac ipſorum Tomorum, & Typorum amiſſionis pro vna videlicet Cameræ prædictæ, & altera medietatibus ipſis Ioanni Antonio & hæredibus, eorumq. hæredibus irremiſſibiliter applicandis & per ipſos contrauenientes ſi, & quoties contrauenerint, eo ipſo incurrendis, & ab eiſdem irremiſſibiliter exigendis pœnis, ne intra huiuſmodi decennium dictum Tomum ſeu volumen, in toto vel parte, abſque expreſſa Ioannis Antonij, & hæredum, eorumq. hæredum prædictorum in ſcriptis licentia, imprimere, ſeu imprimi facere, aut vendere, ſeu venalem, aut venale tenere, vel proponere quoquomodo audeant, ſeu præſumant. Mandantes inſuper vniuerſis, & ſingulis Venerabilibus Fratribus noſtris Archiepiſcopis, & Epiſcopis, ac dilectis filijs eorum Vicarijs ſeu Officialibus, aut in dicto ſtatu Sedis Apoſtolicæ Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Iudicibus, Procuratoribus, Bariſellis, ceteriſq. alijs, ad quos quomodolibet ſpectat, & pertinet, vt quoties, & quando pro dictorum Ioannis Antonij, & hæredum, eorumq. hæredum parte fuerint requiſiti, ſeu aliquis eorum fuerit requiſitus, ipſis Ioanni Antonio, & hæredibus in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, præmiſſa ad omnem ſupradictorum etiam ſimplicem requiſitionem contra inobedientes, & rebelles quoſcunq. etiam per cenſuras Eccleſiaſticas, aliaq. opportuna Iuris, & facti remedia Apoſtolica auctoritate exequantur, & obſeruari faciant, inuocato ad hoc ſi opus fuerit brachij ſecularis auxilio. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs æditis, necnon ſtatutis, & conſuetudinibus etiam Iuramento confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, Priuilegijs quoque Indultis, & literis Apoſtolicis in contrarium quomodolibet conceſſis, ceteriſq. contrarijs quibuſcunque, & quia difficile admodum foret præſentes ad ſingula quoque loca deferri, volumus, & Apoſtolica auctoritate decernimus eorum tranſumptis, vel exemplis etiam in ipſo Tomo, ſeu volumine impreſſis, ſeu ei affixis plenam, & eandem prorſus fidem, vbique tam in Iudicio, quam extra haberi, quæ præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub Annulo Piſcatoris die xxij. Ianuarij M. D. XCVIIII. Pontificatus Noſtri Anno ſeptimo.

Io. Baptiſta Cucinus.

INDEX COPIOSISSIMVS

Diſputationum, & Quæſtionum, rerumque omnium memorabilium, quæ in hoc Quarto Tomo tractantur. Eſt autem Index hic digeſtus, & diſtinctus per viginti ſex capita, quæ in his Commentarijs explicantur, id eſt, à Capite vigeſimo quinto vſq; ad quinquageſimum, & finem libri. Notę porrò numerorum adiectæ huic Indici, indicant numeros appoſitos in margine ad Commentaria ſingulorum Capitum.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM GENESIS.

Continet nouem Diſputationes.

QVAENAM ætas matura & idonea ſit coniugio, tam in viro quam in fœmina, ſecundum Heſiodum, Platonem, Ariſtotelem. Numer. 3.

Cur Moſes tam multa de Iacob, de Iſaac verò perpauca ſcripſerit. 2.

PRIMA DISPVTATIO.

CVR complures in veteri Teſtamento pernobiles feminæ, fuerint ſteriles. 5.

Quandiu Iſaac precatus Deum ſit pro ſterilitate vxoris ſuæ: & hic opinio diſcutitur B. Chryſoſtomi. 6.

Cur Iſaac tanto tempore ſterilem expertus vxorem, non alteram duxit: ſicut, ob eandem cauſam, Abraham duxit Agar. 7.

Quodnam ſit acerrimum vxori amoris erga virum ſuum incitamentum ſecundum Ariſtotelem. Ibidem.

An Iſaac ob monogamiam, præferendus ſit Abrahæ, qui duas ſimul vxores habuit. 8.

Cum generatio Iacob a Deo promiſſa, & ipſe eſſet prędeſtinatus, quomodo dicitur, ea, propter Iſaac preces, fuiſſe diuinitus conceſſa: & an prædeſtinatio, & prouidentia Dei, humanis & naturalibus medijs adiuuetur. 9. 10. 11.

Qualis fuerit illa colliſio mutua Iacob & Eſau in vtero matris. 12.

An ille motus infantium in vtero, fuerit naturalis, an ſupernaturali modo factus. 13.

Qualis exercitatio corporis vtilis, ex ſententia Ariſtotelis, ſit mulieribus prægnantibus. 15.

SECVNDA DISPVTATIO.

AD quem locum, ſiue ad quam perſonam iuerit Rebecca, vt Deum conſuleret; & qualis fuerit illa conſulendi ratio: Variæ Auctorum expoſitiones, & opiniones. 16.

TERTIA DISPVTATIO.

DE quatuor modis conſulendi Deũ per Prophetas, per ſomnia, per ſortes, per Sacerdotes ſiue Ephod. 20. & ſequentibus.

De triplici affectione animi, qua præparabantur Prophetæ, vt propheticum ſpiritum diuinitus acciperent. 22.

De modo, quo reſpondebat Deus per Ephod Sacerdotale, ſiue pontificale. 25.
De mirabili fulgore lapidum, qui erant in rationali, ex quo praenoſcebantur futura: & quando iſtud miraculum ceſſauerit in populo Hebraeo, ex Ioſepho 25. & 26.
Supradictos quatuor modos conſulendi Deum, deſiiſſe ante Machabaeorum principatum. 26.
Cur lapides pretioſi, qui erant in rationali, dicti ſint Vrim & Thumim: & cur dictum ſit Rationale, & graece λόγιον. 27.
Reijcitur fabula Hebraeorum, aientium quoties prophetae in Scriptura vaticinantur contra Idumaeos, nomine Idumaeorum, denotari Romanos. 29.
Allegorica expoſitio hiſtoriae Iacob, & Eſau, cum dicitur, Maior ſeruiet minori, ſecundum Auguſtinum & Rupertum. 30. 31. 32.
Cur Deus per totum orbem diſpergi voluerit Iudaeos, egregia ratio Beati Auguſtini. 30.
Cur mali plures ſint, quam boni, praeclara diſputatio Nazianzeni. 33.
Conflictum Iacob & Eſau in vtero, figuram fuiſſe concertationis bonorum, & malorum in Eccleſia, & vitiorum, ac virtutum in animo cuiuſque, diſputatio Auguſtini & Origenis. 32. & 34.

QVARTA DISPVTATIO.

De germano ſenſu & intellectu eorum verborum S. Pauli, quibus in Epiſtola ad Romanos capit. 9. tractat hunc locum Geneſis de Iacob & Eſau valde copioſa & vtilis diſputatio 36.
Iacob non ob praeuiſa bona eius merita ſutura, electum eſſe à Deo. 38.
Aduerſus Originem, aſſerentem animas hominum fuiſſe in exordio mundi omnes creatas; & propter peccata, quae tunc egerunt fuiſſe detruſas in corpora. 39.
Tribus modis Eſau ſeruiuit fratri ſuo Iacob, ex ſententia B. Thomae. 40.
Quatuor clariſsima praecipuę dilectionis Dei erga Iacob argumenta. 41.

QVINTA DISPVTATIO.

Diſputatur an Iacob fuerit ſanctificatus in vtero matris ſuae. 43

SEXTA DISPVTATIO.

Quo ſenſu B. Paulus locum hunc Geneſis de Iacob & Eſau citauerit ad Romanos 9. hiſtorico ne, an myſtico: num reſpectu vitae aeternae an reſpectu bonorum temporalium. 43.
Si Paulus citauit locum Geneſis de Iacob & Eſau ſecundum hiſtoricum ſenſum, & reſpectu bonorum temporalium, quomodo id congruat & deſeruiat conſilio & propoſito eius. 44.
Si Paulus citauit eum locũ Geneſis reſpectu electionis ad vitam aeternam, non citaſſe eum hiſtorico, ſed myſtico ſenſu. 45.
Electio Iacob, & reprobatio Eſau, cuius rei myſteriũ & figuram habuerint. 46.

SEPTIMA DISPVTATIO.

An Pauli argumentatio ducta ex Iacob & Eſau exemplo, ſi vſurpata ſit ſecundum ſenſum myſticum ſit valida. 47.
Vnde compertum eſſe potuerit B. Paulo, Iacob fuiſſe figuram electorum, Eſau autem reproborum ſecundum myſticum ſenſum principaliter intentum à Spiritu ſancto. 48.
Diſputatur, quiſnam ſenſus myſticus ſit idoneus & validus ad argumentandum. 49.
Quibus modis cognoſci queat, ſenſum aliquem myſticum fuiſſe a Spiritu Sancto principaliter intentum. Ibid.
Cõſenſus Patrum vtentium ſenſu aliquo myſtico in argumentando, & probando quidpiam, declarat fuiſſe eum principaliter intentum à Spiritu Sãctu. 50.
Vter ſenſus praeſtabilior in explicancanda ſcriptura iudicari debeat, hiſtoricus an myſticus. 52.
De piloſitate Eſau: & copia pilorum in homine, cuius rei ſit indicium. 53.
De tribus nominibus, Eſau, Edom, & Seir, quibus in ſcriptura appellari ſolet

let frater ipſius Iacob. 55.
De naturali modo egrediendi ex vtero matris, ex Ariſtotele, Varrone, & Plinio. 56.
Diſputatur de ſignificatione nominis Iacob. 57.
Quid illa retentio plantæ Eſau, facta à Iacob, ſignificaret. 58.
Venator & venari, ſæpius in malam partem vſurpari in Scriptura. 59.
Quanto in honore fuerit antiquitus ſtudium venandi & agriculturæ. 61.
Quid in Scriptura ſignificet vocabulum Simplex. 62.
Pulchra B. Gregorij diſputatio allegorica ſuper diuerſitate ingeniorum, & morũ Eſau & Iacob. 64.
Breuis diſputatio in Genethliacos. 66.
De ſimplicitate victus antiquorum hominum. 68.
An edulium lentis Iacob, fuerit ex genere lētis Aegyptiacae apud veteres admodum celebratae, ſicut ſentire videtur S. Auguſtinus. 69.

OCTAVA DISPVTATIO.

An Iacob peccauerit, inducēdo Eſau ad vendendum ſibi ius primogenituræ, cum ei adiunctũ eſſet ſacerdotium, præſertim autem tam vili pretio 71.
Refellitur traditio Hebræorum aientium, Iacob præter eduliũ lentis, aliud quoddam ingens pretium dediſſe pro vēditione primogenituræ. 74.
Breuis diſputatio num ante legem Moſis, omnes primogeniti eſſent ſacerdotes. 76.
Quid in Scriptura ſignificet vox profanus, & verbum profanare. 79.

NONA DISPVTATIO.

QVALE, & quantum, & quotuplex fuerit peccatum Eſau in vendenda primogenitura. 81.
De quinque vel ſex peccatis Eſau. 82.
Pulchra diſputatio S. Gregorij de ſex modis peccandi per intemperantiam Gulæ. 82. 83.
Eſau duodecim in rebus præfigurauit reproborum hominum ingenia, mores, ſtudia, exitus denique ac fines. 85.

CAPVT XXVI.

AN fuerit idem rex Abimelech, qui nominatur in hoc libro capite 20. & 26. 1. & 2.
De cauſis fertilitatis & ſterilitatis terræ Aegypti. 5.
De varijs modis prouidentiæ Dei circa ſeruos ſuos. 7.
Quatuor Abrahæ eximia merita, ob quæ Deus tot, tantaque promiſit ei ac ſemini eius. 8. 9.
An maiora fuerint merita Abrahæ, quàm Iſaac: & de excellentia meritorum, in his qui fuerunt Fundatores, & tanquam Patriarchæ religioſorum Ordinum. 9.
Qualis fuerit ille iocus & luſus Iſaac cum Rebecca, ex quo Abimelec cognouit eſſe vxorem eius. 12.
Exempla clariſſimorum virorum, qui recreandi animi gratia, etiam ad pueriles ludos & iocos deſcenderunt. 14.
Allegoria ſuper luſu & ioco Iacob cum Rebecca. 15.
De centuplo meſſis prouentu, qui contigit Iſaac, an fuerit naturalis, an ſupra naturam, & miraculo aſſignandus. 18. & ſequentibus.
Diſputatur, feſtinatam opulentiam, nec eſſe inculpatam, nec diuturnam; & itē inuidioſam, atque odioſam eſſe ſolere. 21.
Neminem ſubito fieri optimum, ſed per gradus quoſdam, & incrementa. 22.
Pulchra Origenis diſputatio allegorica ſuper illo centuplo prouentu Iſaac. 23.
Diſputatur de malo Inuidiæ: pulchra Inuidiæ deſcriptio ex Ouidio, & quàm cœca ſit Inuidia. 24. 25.
Aquarum Copia, & agriculturam, & rem pecuariam, & omnes propemodũ humanæ vitæ partes continet, præſertim in Paleſtina, ex Plinio. 25.
Origenis diſputatio Allegorica ſuper puteis factis ab Iſaac in terra Paleſtinorum.

rum ·30.
Allegoria Origenis ſuper iurgijs & rixis inter Palæſtinos & paſtores Iſaac propter aquam. 34.
B. Gregorij præclara diſputatio tropologica ſuper foſſione puteorum Iſaac. 36.
Cur Deus omnium, dictus ſit proprie, Deus Abraham. 38.
Quanta ſit gratia diuinæ protectionis & aſſiſtentiæ quam Deus exhibet Sãctis: & de quatuor modis diuinæ protectionis. 48.
De facilitate condonandi iniurias exemplo Iſaac. 43.
Erudita diſputatio Origenis allegorica, quo pacto rex Abimelec figuram geſſerit Philoſophorũ,& ſapientum huius mundi. 45.
Breuis diſputatio de varijs ſignificationibus,quas in ſcriptura habet vocabulum Pacis. 46.
Conuiualem ſocietatem & hilaritatẽ maxime conducere ignoſcendis delictis, inſtituendis, aut reſarciẽdis amicitijs, & ſinceritati animorum declarandæ: contra quam turpiſſime peccauit Alexander magnus, & alij quidam Imperatores. 47.
An latini melius appellauerint Conuiuiũ, quam Græci Compotationem: & cur tam Græci, quàm Hebræi epularem conuictũ,à potando appellauerint. 48.
Cur inuentor vini, vocatus ſit ab Ethnicis Liber. ibid.
De multiplici opportunitate & cõmoditate temporis matutini. 49.
Allegoria Origenis ſuper cõuiuio Iſaac, 50.
De nomine vrbis Berſabeæ. 51.
Lapſus Thoſtati circa tempus mortis Sẽ filij Noe. 57.
De reuerẽtia,qua gener & nurus colere debent ſocerum,& ſocrum,ex Ariſtot. 59.
Egregia diſputatio allegorica ſuper tota hiſtoria Iſaac, Ruperti. 56.
Prædicatores Euangelij, eſſe tanquã canes Domini. 60.
De hereticis vexantibus Catholicos. 61.
In omni tempore contra nouas hæreſes emergentes Chriſtus excitauit nouos Doctores & propugnatores Catholicę doctrinæ. 61.
Qualis eſſe debeat ratio bene & cõdigne allegorizandi ſacras hiſtorias. 62.

CAPVT XXVII.

DISPVTATIONES OCTO.

De ſexdecim incommodis ſenectutis. 2 & ſequent.
Exemplum viuaciſsimæ ac vegetiſsimæ ſenectutis in Paulo Cõcordienſi,diſertiſsimis verbis enarratum à B. Hieronymo. 3.
Perfectam eſſe Philoſophiam, aſsiduam mortis meditationem. 4.
De varijs modis, & generibus venationũ, & quodnam eorum ſit optimum, auctore Platone. 5.
Cur Iſaac bendicturus filio ſuo Eſau, requiſiuit ab eo prius cibatum ex venatione. 8.
Pro ſpiritualibus bonis acceptis,reddi debere temporalia, pulchra B. Auguſtini diſputatio. 9.
Allegorica Ruperti diſputatio in Prælatos Eccleſiaſticos, parum ſincere beneficia & dignitates Eccleſiaſticas diſpenſantes. 10.
Egregia B. Ambroſij documenta & præcepta in diligendis tractandiſq. filijs, valde patentibus obſeruanda. 12.
Diſputatio, quam deteſtabile ſit crimen, & atrociter à Deo ſæpe vindicatum, filios eſſe iniurioſos & contumelioſos ad uerſus parentes; de quo præclara traditur Platonis doctrina, & admodum memorabile exemplũ à B. Auguſtino proditum. 14.
De duplici ſpecie ſimplicitatis & innocẽtiæ, ex B. Baſilio. 16.
Super eo quod Iacob aſſumpſit habitum Eſau,vt benedictionem patris præciperet,quadruplex traditur allegorica expoſitio, Hyppoliti martyris, Ambroſij, Auguſtini, & Gregorij. 17.

PRIMA DISPVTATIO.

AN peccauerit Iacob, cum indutus veſtibus Eſau, videri voluit patri ſuo

ſuo eſſe Eſau. 20.
Iacob nihil in illa ſimulatione habitus peccaſſe, communis Patrum ac Theologorum aſtruitur ſententia. 22.
Bonam eſſe & vtilem non nullam ſimulationem, & deceptionem in loco, & in tempore, quo modo probet S. Chryſoſtomus. 23.
Diſputatio Thoſtati pro defenſione Iacob. 24.
De quinque ſpeciebus ſimulationis a Scoto traditis. 25.
De quadruplici ſpecie ſimulationis & fraudis ſecundum ipſū Auctorem. 26.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN ſit tolerabilis eorum ſententia, qui arbitrantur Iacob eſſe mentitum patri ſuo, nec peccaſſe tamen, quia ſit aliquod mendacium inculpabile, & laudabile. 29.
Diſputatio Platonis, quod omne mēdacium ſit indecens atque inutile Deo, nō tamen hominibus. 29.
Exponitur ſententia Origenis de mendacio non numquam licito. 31.
Quid de mēdacio ſenſerit Chryſoſtomus & Caſſianus. 32. & 33.
Iſtas opiniones refellit Auctor, tripliciter probans omne mendacium per ſe eſſe malum. 35.
Ad quem finem & vſum data ſit homini facultas loquendi, & inſtituta ſint verba. 36.
Quanta virtus ſit hominis, eſſe veracem ex Ariſtotele, & Pithagora. 37.
Diſputatio, an obſtetrices Aegyptiacæ propter mendaciū quod dixerunt, perdiderint mercedem vitæ æternæ, & ſolum promeruerint temporalem, vt ſignificat B. Gregorius. 38. vſque ad 41.
An mendacium officioſum poſſit eſſe meritorium boni cuiuſpiam temporalis apud Deum. 41.
Peſtilens Darij Perſarum Regis de mendacio ſententia. 42.

TERTIA DISPVTATIO.

AN Iacob ſit quidē mētitus, ſed quia fecit id ex reuelatione & inſtinctu Dei, nihil peccauerit vt quibuſdam viſum eſt. 43.
Probatur euidenter, Deum nec auctorem, nec præceptorem nec ſuaſorem mēdacij eſſe poſſe. 44.

QVARTA DISPVTATIO.

AN probanda ſit opinio multorum aientium Iacob eſſe mentitum, & peccaſſe venialiter. 45.
Præter B. Virginem, de nullo Sanctorum certo dici poſſe, per totam vitam, eum numquā peccaſſe venialiter, ſententia B. Auguſtini, & doctrina Tridentini concilij. 47.

QVINTA DISPVTATIO.

DEclaratur & defenditur communis Theologorū ſententia, quæ Iacob vindicat ab omni mendacio. 49.
Diſputatur, an Iacob iure habere deberet primogenituram Eſau, quia eam ille vendiderat ipſi 50. & ſequent.
Cur Doctores tantopere conati ſunt vindicare Iacob ab omni mendacio. 53.
Soluuntur omnia argumenta eorum, qui probare conati ſunt, Iacob mentitum eſſe, & peccaſſe venialiter. 54.
Conſuetudinem eſſe Scripturæ, appellare vnum hominem nomine alterius, propter inſignem quampiam ſimilitudinē quam gerit illius. 54.
Iacob ſine mendacio dixiſſe: *Ego ſum Eſau* dupliciter oſtenditur, ibid.
An excuſari poſſit a mendacio Iacob, cum dixit patri ſuo: *feci ſicut præcepiſti mihi*: & turſus, *Comede de venatione mea*. 56.
Quinque regulæ ad cognoſcendū & iudicandum, quæ ſint in Scriptura pro mēdacijs habenda, & quæ non. 57.
Cur Iſaac tactus maxime iudicio explorare voluit, an qui ſecum loquebatur, eſſet Eſau. 59.
Cur Deus ſit paſſus decipi Iſaac circa benedictionē Iacob, Quæſtio Damaſi Papæ, & reſponſio B. Hieronymi. 61.
De varijs modis, quibus prophetarum ſpiritus tangitur, & afficitur, ex B. Gregorio. 62.
Cur voluit Deus, vt Iacob per deceptionem

nem

nem patris, & non aperte ac ſimpliciter benedictionem paternam obtineret. 63.
De antiquitate moris, vt primariæ perſonæ preerioſis veſtibus induantur. 64.
Conſuetudo ſacrorum Prophetarum, & ſanctorum ſcriptorum, vt earum rerum vtantur ſimilitudinibus, in quibus vitam exercuerunt. 65.
Super illis verbis Iſaac; *Odor filij mei, ſicut odor agri pleni*, diſputatur qualis ſit, & quantæ ſuauitatis odor agri: & quando terra ſuauiſſime oleat. & ſuper hoc pulcherima B. Gregorij & Ambroſij allegorica expoſitio. 67. 68.
Quatuor bonorum genera, per benedictionem Iſaac eſſe promiſſa Iacob, & poſteris eius. 71.
Cur Iſaac in benedictione filij ſui Iacob, ſolius meminerit roris, tacens imbres, niues, ac ventos & calorem cæleſtem. 72.
Quantæ vtilitatis fuerit in terra Palæſtina defluxus roris, vt pote in qua non niſi duobus anni temporibus fere plueret: vnde frequenter in Scriptura nominatur imber temporaneus & ſerotinus. 72.
Quæ ſint bonæ ac fæcundæ terræ, &, vt vocat ſcriptura, pinguis, ſigna. 73.
De mira ſocietate & quaſi coniugio quodam cæli ac terræ ad procreanda omnia ſublunaria: quod veteres poetæ per Iouem ac Iunonem figurarunt, ſic interpretante B. Auguſtino. 74.
Multiplex interpretatio allegorica illius benedictionis, quam Iſaac contulit in Iacob. 75.
Conſuetudo eſt ſcripturæ in dandis promiſsionibus, promittere aliquibus magna quæpiam bona, quæ non ipſis, ſed multo poſt tempore, alijs præſtanda ſint, & cur id fiat. 77.
Diſputatio Philonis de quadruplici ecſtaſi 80.
Vocabulum Doli, & apud profanos, & apud ſacros ſcriptores indifferenter uſurpari in bonam atque malam partem. 83.
Vtrum benedictio, quam Iſaac dedit Iacob, putans eſſe Eſau, propter errorem perſonæ, cenſeri deberet valida. 84.

SEPTIMA DISPVTATIO.

CVR Iſaac tantopere recuſauerit benedicere Eſau. 85.
Cur Iſaac non poterat benedicere duobus filijs ſuis Iacob, & Eſau, cum Iacob benedixerit duodecim filijs ſuis. 86.
Vtrum Abraham benedixerit filio ſuo Iſaac. 87.
Cur antiquitus tanti fieret benedictio paterna: & an cuiuslibet patris benedictio æqualem vim haberet. 88.

OCTAVA DISPVTATIO.

AN Moſes dicens, lacrymis Eſau permotum Iſaac, benedixiſſe illi, contraria ſcripſerit B. Paulo aienti ad Hebræos 12. Eſau non inueniſſe pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet eam. 91.
An ex iſta ſententia Pauli poſſet inferri, poſſe in hac vita eſſe peccatum aliquod impœnitibile, atque irremiſſibile. 92.
Quid in Scriptura ſignificet verbum pœnitere, & vocabulum Pœnitentiæ. 94.
Qualia fuerint ingenia & mores Idumæorum, ex Ioſepho. 96.
Egregia diſputatio Philonis, quod improbis melius ſit eos ſeruire bonis, quàm dominari illis: & ſuper eadẽ re, præclara Ambroſij & Baſilij doctrina. 97. 98.
Idumæi quãdiu permanſerint ſub iugo Iudæorũ, & quoties illis ſeruierint. 100.
Quando Idumæi dominati ſunt Iudæis. 101.
De duplici genere Iratorum hominum ex Ariſtotelis ſententia. 105.

CAPVT XXVIII.

DECEM DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

AN locus, in quo Iacob vidit ſcalam, fuerit mons Moria, in quo poſtea ædificatũ eſt templum Hieroſolymitanum, vt putarunt multi quos

ti: quos tamen egregie refutat Thoſtatus. 4.

SECVNDA DISPVTATIO.

CVR Iacob & incomitatus, & pedes atque omnium fere rerum inops, miſſus ſit in Meſopotamiam. 10.

Quomodo talis profectio Iacob in Meſopotamiam figura fuerit deſcenſus filij Dei in terram ex B. Auguſtino. 11.

Hoc exemplo paupertatis Iacob pulchre diſputat Philo qualis vitæ ratio deceat ſtudioſum virtutis, & ſapientiæ. 13.

Diſputatio allegorica Beati Gregorij ſuper hiſtoria Iacob in itinere dormientis in terra, capite ſuper lapide poſito: & quod nomen Somni tribus modis vſurpetur in Scriptura. 14.

Explicatur copioſe ac diligenter locus libri Sapientię pertinens ad hanc hiſtoriam Iacob. 15.

Latinum interpretem verbũ Honeſtare, non numquam ponere pro locupletare & ditare. 16.

TERTIA DISPVTATIO.

Quæ fuerit propria & primaria ſignificatio eius ſcalæ, quam vidit in ſomnijs Iacob. 18.

Quomodo ſcala illa figura fuerit diuinæ prouidentiæ. 19.

Simile huius ſcalæ videri, quod Poetæ finxerunt de Iouis catena. 19.

Varijs gradibus illius ſcalæ ſignificari varios diuinæ prouidẽtiæ modos pro rerum ipſarum varietate. 20.

Duo illius ſcalæ latera, ſignificabant duas prouidentiæ Dei proprietates, fortitudinem, & ſuauitatem: Attingit enim à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. 21.

Quomodo mala, quæ cernuntur tã in rebus tam naturalibus, quã humanis, cohærere queant cum perfectiſſima Dei prouidentia. 21.

Præclara B. Dionyſij de ſuauitate diuinæ prouidentiæ ſententia. 22.

Adminiſtros diuinæ prouidẽtiæ eſſe Angelos. 23.

Quid aſcenſus & deſcenſus Angelorum per ſcalam ſignificaret. 23.

Dominus in culmine ſcalæ inixus ei, quid ſignificaret. 25.

An prouidentia mundi a ſolo Deo proneniat, an ex alijs quoque rebus. 26.

Falſa Platonicorum de prouidentia mũdi opinio refellitur. 26.

Quomodo viſio illius ſcalæ, preter generalem ſignificationẽ diuinæ prouidentiæ, proprie pertineret ad Eruditionẽ, & conſolationem, & confirmationẽ ipſius Iacob. 27.

QVARTA DISPVTATIO.

DE duabus allegoricis interpretationibus illius ſcalæ: quarum altera pertinet ad incarnationẽ filij Dei, altera ad Chriſti Eccleſiam. 29.

Scala illa figura fuit generationis, ſiue genealogiæ Chriſti Domini, quam Matthæus & Lucas deſcripſerunt: Cuius ſcalæ gradus, fuerunt generationes & perſonæ in Chriſti genealogiæ memoratæ. Latera ſcalæ, quibus infixi tenentur gradus, ſunt Dei miſericordia & veritas. Inferior ſcalę pars hærens in terra, & ſuperior attingens cœlum, præfigurabant duas Chriſti naturas, diuinam & humanam. Deus faſtigio ſcalæ inixus, ſignificabat diuinitarum humanitati vnitam. Angeli aſcendentes, erant qui ferebant ad Deum preces & deſideria Patriarcharum & Prophetarum de aduentu Meſſiæ: deſcendentes Angeli erant, qui oracula Dei deferebant ad homines, pertinentia ad Chriſti myſteria. 29.

Quemadmodum S. Auguſtinus eandem ſcalæ allegoriam paulo diuerſius, ſed docte interpretur. 30.

Allegoriam ſcalæ pertinentem ad Chriſti Eccleſiam, quemadmodum tractet & explicet Caietanus. 32.

QVINTA DISPVTATIO.

DE Tropologica illius ſcalæ interpretatione, ſecundum quam oſtenditur ſcalam illam fuiſſe ſignum Euã-

gelicæ perfectionis, & diſciplinæ religioſæ. 32.

Cur diſciplina religioſa aſsimiletur ſcalæ Ibidem.

Duo latera huius ſcalæ, eſſe fidem & opera: ſiue verbum Dei, & ſacramenta: ſiue duo illa moralis Philoſophiæ præcipua capita, ſuſtine, & abſtine. Gradus ſcalæ, eſſe varias gratiarum & virtutum ſpecies, ſiue tria genera ſtudentium virtuti, & Deo ſeruientium, Incipientes dico, Proficientes, & Perfectos. 32.

Angelorum per ſcalam aſcenſus & deſcẽſus, denotabat duplicem Sanctorum in terris vitam, Contemplatiuam, & Actiuã. Neque eſt viſus in illa ſcala angelus quiſquam aut reſidens, aut ſubſiſtens: quod in ſtudio vitæ perfectæ neceſſe ſit aut proficere, aut deficere, vt pulchre oſtendit S. Bernardus. 33.

Latera ſcalæ facit Sanctus Bernardus aſperitatem vitæ, & humilitatem mẽtis. Cur autem ſpiritualis diſciplina comparetur aſcenſui per gradus ſcalæ, egregie declarat B. Bernardus. 34.

Sicut primus aſcẽſus illius ſcalæ erat receſſus a terra, ita primus gradus diſciplinæ virtutis, eſt declinare a vitiis & cupiditatibus terrenis, & hoc diſerte docet Baſilius. 35. 36.

Traduntur ab Auctore decem gradus ſcalæ ſpiritualis, per quos aſcendendo, peruenitur ad culmẽ perfectionis euangelicæ, ac religioſæ. 37., & ſequentib.

SEXTA DISPVTATIO.

EXPONVNTVR & perpenduntur tres eiuſdem ſcalæ intepretationes, à Philone traditæ. 38.

Scala Iacob inſtabilitatem & viciſsitudinem ſignificabat rerum humanarum: & in huius rei Symbolum Pyttacus ſcalam in templis dicauit donarij loco, vt imago eſſet volubilitatis fortunæ. 41.

Cum Deus ſit vbique locorum, cur certa quædam loca proprie Deo ſacrata ſint, & in veteri & in nouo teſtamento. 42.

De differentia cognitionis Dei per fidem, à cognitione Dei per donum contemplationis, pulchra diſputatio B. Gregorij. 43.

Quod dixit Iacob, *Vere Dominus eſt in loco iſto, & non eſt alius hic niſi domus Dei, & porta Cæli*: præclare docet S. Bernardus id multo iuſtius & congruentius in ſacra Chriſtianorũ templa dici poſſe. 46.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super eo quod fecit Iacob erigẽdo lapidem in titulum, & vngendo ipſum. 49.

Quatuor ſignificationes in ſcriptura huius vocis, Titulus. 49.

OCTAVA DISPVTATIO.

AN recte fecerit Iacob, oleo lapidem vngendo, & an talis vnctio fuerit apud Ethnicos vſitata. 51.

De duplici oleo ſacro, cuius eſt in Ecleſia vſus. 51.

Exponuntur octo proprietates Olei propter quas tam frequens & varius eſt in rebus Sacris Olei vſus, fuitq. olim in Veteri Teſtamento. 54.

NONA DISPVTATIO.

AN Bethel, & Luza fuerint duæ vrbes, loco & ſitu diſtinctæ. 56.

S. Hieronymus mutauit ſententiã de tribu, in qua erat vrbs Bethel. 56.

Excutitur Opinio Andreæ Maſij de vrbe Bethel 57.

Sententia Auctoris de vrbe Bethel. 59.

Cur Bethel dicta ſit poſterioribus temporibus Bethauen; & quando id nomen ei fuerit impoſitum: & an reuera fuerit aliquis locus Bethauen, diſtinctus à Bethel. 60.

DECIMA DISPVTATIO.

AN votum quod Iacob fecit Deo, ſit vſquequaque laudabile: ſuper qua re tractantur quatuor quæſtiones. 61.

Quot modis ſumatur in Scriptura nomen Panis ex ſententia B. Gregorij. 65.

Multis Ethnicorum teſtimonijs probatur, mediocritatem facultatum, eſſe homini, tutiorem, & meliorem. 66. 67.

CAPVT

CAPVT XXIX.

SEX DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

AN Iacob honeſte ac decore fecerit, in publico Rachelem oſculãdo. 1.
De ſex oſculorum generibus in Scriptura traditis. 2.
Quas patres corporis oſculari mos fuerit olim, & cur. 4.
De tribus generibus hominum in Eccleſia Chriſti, pulchra diſputatio Sancti Auguſtini. 6.
Antiquitus molere frumenta, opus erat viliſſimarum mulierum. 7.
Qualem ſententiam habet Hebraiſmus ille frequens in Scriptura, Os meum, & caro mea, & quid ſignificet caro, & ſanguis, & communicare carni, & ſanguini. 8.
De duplici genere lippitudinis, auctore Celſo: & pulchra diſputatio Sancti Gregorij de lippitudine, & albugine ſpirituali. 10.

SECVNDA DISPVTATIO.

DECLARATVR mos antiquus contrahendi matrimonia per coemptionem, vt vir & mulier ſe inuicem emerenr. 11.
Quomodo Latinus Interpres nonnunquam poſuerit verbũ fodere pro emere. 12.
Varia quondam Gentium conſuetudo circa dotes matrimoniales. 13.
Quando fuerit confectum matrimonium inter Iacob, & Rachel initio prioris ſeptennij, an in fine. 15.
Pulchra diſputatio allegorica Ruperti quod ſeruitus Iacob pro habenda vxore Rachel, figura fuerit Chriſti & Eccleſiæ eius ſponſæ. 16.

TERTIA DISPVTATIO.

VTRVM amor, quo Iacob tantopère dilexit Rachelem, fuerit immoderatus, atque culpabilis. 16.
Quomodo ſeptẽ anni ſeruitutis videbantur pauci dies ipſi Iacob præ amoris magnitudine: cum ingens atque vehemens amor, ſit impatiens moræ. 17.
An pulchritudo corporalis, ſit verum bonum atque expetendum. 16.
Conuiualis nuptiarum celebritas, quàm fuerit apud veteres tam Ethnicos, quã ex populo Dei, ſolemnis. 12.
Deſcribitur magnificentia nuptialis conuiuij Alexandri Magni, & principum eius. 22.
Quemadmodum Plato minuerit ſumptus nuptialium conuiuiorum. 22.
Cur mos erat apud Veteres, ſponſam veſpere in domum viri ducere. 23.
An Lia peccauerit, ingrediens ad Iacob, cuius ſe ſciebat non eſſe vxorem: & quam multiplex & graue fuerit peccatum Laban, id iubentis facere Liam. 24. 25.

QVATA DISPVTATIO.

QVI fieri potuerit vt Iacob per totam noctem nullo modo cognouerit Liam, diſcernens eam à Rachele. 26.
An excuſatio Laban petita ex conſuetudine illius regionis, in qua maiores filias oportebat prius dare nuptui quam minores, fuerit probabilis. 27.
Quot dies antiquitus duraret celebritas nuptiarum. 29.

QVINTA DISPVTATIO.

AN tetragamia Iacob fuerit licita, & honeſta. 30.
An polygamia ſit contra naturam. 32.
Tribus modis dici poſſe concubitum carnalem eſſe contra naturam. 32.

SEXTA DISPVTATIO.

AN vnius fœminæ cum multis viris carnalis coniunctio, fuerit aliquando licita & honeſta. 35.

Probatur octo rationibus, coniugiũ vnius fœminæ cum multis viris numquam fuiſſe licitum. 35.

Allegoria S. Auguſtini, & Gregorij, & Ruperti ſuper coniugio Iacob cum duabus ſororibus. 36.

CAPVT XXX.

QVATVOR DISPVTATIONES.

TRIPLEX genus & ratio zeli. 1.

Quæ ſint cauſæ ſterilitatis mulierum ſecundum Ariſtotelem. 4.

De quatuor clauibus, quas Hebræi philoſophantur ſolum Deum habere. 5.

Etiam ethnici, & in primis Plato, agnouit fœcũditatem muliebrẽ, & generationẽ liberorum, vt ſingulare Dei munus, ei maxime ferri acceptum oportere. 6.

Ridicula Romanarum mulierũ ſuperſtitio, vt fœcundari poſſent. 6.

In coniugio Iacob cum duabus ancillis, quid lateat myſterij ſecundum Auguſtinum & Rupertum. 7.

Phraſis illa Hebraica (parere ſuper genua ſua) quam habeat ſententiam. 8.

PRIMA DISPVTATIO.

DE virtute & natura Mandragoræ. 9.

Deſcriptio Mandragoræ, & virtutum, & effectuum eius, ex Dioſcoride. 9.

Quid Plinius de Mandragora tradiderit, & cum Plinius & Dioſcorides eadem multifariam tradant, diſputatur, vtrũ Plinius ſumpſerit ex Dioſcoride. 10.

Quid de Mandragora prodiderint Galenus, & Auicenna. 10.

Mira tradidiſſe S. Epiphanium de virtute Mandrangõræ in Elephãtis. 11.

Quid nam B. Auguſtinus compertum habuerit de mandragora. 11.

Suidæ, & Rhodogini, & Mathioli de Mandragora opinio. 12. & 13.

Cur Phithagoras Mandragoram vocauerit Antropomorphon. 13.

Sententia Oleaſtri de Mandragora, minime probanda. 14.

De Mandragora opinio Rabbinorum, & Franciſci Georgij, & Sixti Senenſis. 14

Auctoris ſententia de Mãdragora, quinque Propoſitionibus comprehenſa & explicata. 15.

Mandragoram per ſe non conducere mulierum fœcunditati: poſſe tamen per accidens multum prodeſſe. 17. & 18.

Quæ ſit vera, natura, & proprietas, & virtus, & effectus Mandragorę. 19.

Quomodo Iacob plene ſatiſfacere potuerit quatuor vxoribus in reddendo debito. 21. 22.

Tempus Natiuitatis Ioſeph bene cognitũ, quaſi quædam Clauis eſt, ad totius propemodum Chronologiæ Iacob notitiam aperiendam. 24.

Quanta in gratia ſit apud Deum vir bonus. 25.

Cyri apud Xenophontẽ obſeruanda ſententia, fieri non poſſe, vt domus illa bene adminiſtretur, quæ improbis vtatur ſeruis. 25.

An verbũ Augurandi ſit omnino profanum, & à tractatione rerum ſacrarum plane remouendum, ex Origene, Theodoreto, & Auguſtino. 26.

Quid ſignificaret apud veteres, Homo boni pedis. 27.

Quid nomine Domus ſignificetur in Scriptura, & apud Ariſtotelem, & Xenophontem. 28.

Pulchra Ruperti allegoria ſuper eo, quod dixit Iacob: *Iuſtum eſt vt aliquando prouideam domui meæ*: 28.

Quæ ſit germana ſententia illorum verborum, Reſpondebit mihi cras iuſtitia mea. Et quod, Reſpondere, idem valet in ſcriptura, atque reddere cuipiam quod meritum, & debitum eſt. 35.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN laudari poſſit iuſtitia Iacob in eo quod egit cum Laban, per illud diuerſicolorum virgarum inuentum, multo fœcundiorem faciẽdo gregem ſuũ. 38. & ſequent.
Super illis verbis: *Cunctum autem gregem vnicolorem tradidit in manu filiorum ſuorum*: Diſceptatio cum permultis Hebraizantibus in defenſionẽ latinæ lectionis, quæ eſt hoc loco. 42.

TERTIA DISPVTATIO.

AN quod fecit Iacob, vt ad virgarum multicolorum obtutum, pecudes generarent verſicolores fœtus, id fuerit miraculum diuinæ omnipotentiæ, an effectus, & opus naturæ. 47.
Intentus aſpectus in aliquod illuſtre obiectum, aut vehemens imaginatio, quantam vim habeat in corpus humanum, & in ea, quæ in ipſo ſunt, & ſuper hac re memorabile refertur exemplum, & lepidiſſimi verſus Thomæ Mori martyris. 51.
Quod factum eſt in pecudibus Iacob ex aſpectu virgarum, id fuiſſe ſimpliciter naturale; ſecundum quid autem, minime. 51.

QVARTA DISPVTATIO.

QVAENAM ſit phyſica ratio, queue cauſa naturalis, cur pecudes in obtutu virgarum multicolorum concipientes, genuerint fœtus ſimiles virgarum coloribus. 53.
Aquarum potu mutari colorem pecudum, ex Ariſtotele, & Varrone. 53.
Egregia Diſputatio Marſilij Ficini, quod anima per vehementem imaginationẽ vel affectum, habeat vim demutandi, varieque afficiendi corpus non modo proprium, verum etiam alienum. 54.
Quatenus, & in quibus, imaginatio vehemens poſſit corpus mutare, ex S. Thoma. 56.
Quam rationem tradat Thoſtatus, cur vehemens imaginatio generantis, fœtum ſimilem faciat rei imaginatę. 57.
Super eadem iſta re docta Franciſci Valleſij diſputatio. 58.
Quando maxime imaginatio generantis, foetum afficiat, & cur id raro contingat. 59.
Quis dicatur primi temporis conceptus ouium, & quis ſerotinus. 61.
Super hac hiſtoria de virgis poſitis à Iacob, commemoratur pulcherrima Beati Gregorij Diſputatio allegorica. 63.
De obſeruatione, & cautione adhibenda in exponendis ſacris libris nunc ſecundum hiſtoriam, & alias ſecundum myſterium, perutile documentum B. Gregorij. 63.

CAPVT XXXI.

VNA DISPVTATIO.

QVID ſignificet illud quod dixit Iacob, *Mutauit mercedem meam decem vicibus*.

DISPVTATIO.

Super furto idolorum Laban, facto a Rachele. 3.
Quid ſignificet vox Teraphim ſatis frequens in ſcriptura. 3. & ſequent.
Hiſtoria quam refert Thoſtatus de capite per artem necromātiae facto ab Alberto magno, quod reddebat reſponſa conſulentibus: & à B. Thoma Aquinate, diſcipulo eius confractum eſt. 4.
Quo animo Rachel furata ſit Idola patris ſui: & an ipſa tunc coleret idola, diſputatio inter auctores. 5. & 8.
Solere ſcripturā appellare nonnunquam aliquid tale, non quia tale ſit, ſed quia videatur, & putetur tale. 7.
Diſceptatio Catherini aduerſus Caietanum, an Rachel fuerit tunc infidelis: & an coniugium inter fidelem & infidelem, ſit vetitum iure naturæ: & defenditur Caietanus. 9. vſq; ad. 12.
Super iſto furto Rachelis, allegorica Beati Gre-

 ti Gre-

ri Gregorij tractatio. 12.

Nomen fratris in ſcriptura quatuor modis accipi. 13.

Cur Deus in ſcriptura ſæpe dicatur timor & terror hominis. 14. 15.

Deus dicitur in Scriptura aliquando eſſe talis non proprie, ſed vel effectiue, vt cum dicitur eſſe lux & ſalus hominis: vel obiectiue, vt cum dicitur eſſe ſpes & patientia, & expectatio hominis. 15.

Diſceptatio amœna & erudita ſuper mõte Galaad. 16. & ſequent.

CAPVT XXXII.

QVINQVE DISPVTATIONES.

VETVS ſententia Patrũ, quod ſuum quæque Gẽs Angelũ habeat præſidem, vnde ſit petita. 3.

Obſeruatio de vſu cõparatiui apud Hebræos. 4.

Duodecim variæ ſignificationes præpoſitiones (In) vſitatæ in ſcriptura. 5.

Cur Iacob tantopere timuerit fratrem ſuum Eſau. 6.

Epicteti præclara Diſputatio, quatenus ſapienti timor, citra culpam, accidere queat. 9.

De fluuio vel torrente Iaboch. 10.

PRIMA DISPVTATIO.

AN qui luctatus eſt cum Iacob, fuerit Angelus an filius Dei. 11.

Tractatur opinio multorum veterum Patrum aientium eos, qui apparuerunt Sanctis in veteri teſtamento, non fuiſſe proprie Angelos, ſed filiũ Dei, quæ tamen refellitur ab Auctore. 12. & 13.

Eum, qui luctatus eſt cum Iacob, fuiſſe Angelum, non autem filium Dei. 14.

Qui apparuit in Rubo Moyſi, non Deus, ſed Angelus proprie fuit. 14.

Egregia B. Gregorij diſputatio, cur qui apparuerunt Patribus, aliquando dicantur Angeli, interdum autem Deus. 15.

Eum, qui apparuit in monte Sina Moyſi, fuiſſe Angelum. 16.

Notabilis ſententia & doctrina B. Dionyſij Areopagitæ, Omnes viſiones & reuelationes ante Chriſti aduentũ quibuſcumque Patribus factas, eas non fuiſſe immediate à Deo profectas, ſed opera, & miniſterio Angelorum peractas. 17.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN lucta illa Iacob fuerit corporalis, an ſpiritualis: & an cum Angelo bono, an cum Diabolo. 20.

De antiquitate certaminis luctæ apud veteres, & in eo, de vſu arenæ Nili. 20.

Origenes, & B. Hieronymus, putarunt Iacob fuiſſe luctatum cum malo Angelo. 21. & 22.

De varijs ſtudijs & moribus Dæmonum, quibuſdam ſeruientibus amoribus, & rebus amatorijs: alijs iras & furores, & bella cõmouentibus, & inter homines odia concitantibus ex B. Hieronymo. 21.

Figmentum Hebræorum, Diabolum in ſpecie Eſau, luctatum eſſe cum Iacob, 22.

Probatur luctam illã Iacob fuiſſe corporalem, & cum bono Angelo 23. & ſeq.

Verbum: *Dirigere*: quid ſignificet in ſcriptura. 28.

TERTIA DISPVTATIO.

QVomodo intelligendum ſit Angelum non potuiſſe luctãdo ſuperare Sãctum Iacob. 27.

An quod Angelus non poſſet in lucta ſuperare Iacob, fuerit fictio quædam & ſimulatio Angeli, an vera impotentia. 28.

Tractatur quæſtio de neruo fœmoris Iacob percuſſo ab Angelo. 30.

Quandiu claudicatio Iacob, ex percuſſo neruo durauerit. 32.

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

DE allegorico & tropologico illius luctæ Iacob cum Angelo tractatu, ex Philone, & B. Auguſtino. 33. 34.

De tribus gradibus hominum cognoſcentium Deum, pulchra diſputatio ex Philone. 33.

Super eadem lucta, eximia diſputatio S. Gregorij tropologica. 36.

In exercitio vitæ contemplatiuæ, quanto magis ſpiritus eleuatur & vegetatur, tanto magis carnem deprimi & debilitari. 36.

Mirabilem in exercitio contemplationis ſentiri viciſſitudinem proficiendi & deficiendi, ex B. Gregorio. 37.

De Contemplationis dulcedine, & efficacitate. 37.

Cur Angelus properabat diſcedere à Iacob, aſcendente Aurora. 39.

Non eandem eſſe rationem imponendi nomina Angelis, quæ eſt neceſſaria in hominibus. 40.

S. Hilarius putauit Angelum illum cum Iacob luctatum, fuiſſe filium Dei: & ſuper eo, mira eius oratio. 41.

Quomodo intelligendum ſit, quod dixit Iacob, ſe vidiſſe Deum facie ad faciem. 43.

Quid ſit in ſcriptura videre, vel loqui facie ad faciem. 43.

De abſtinentia Iudæorum ab eſu nerui, propter neruum Iacob. 45.

QVINTA DISPVTATIO.

DE germana & propria ſignificatione nominis Iſrael, quod nomen impoſitum fuit Iacob. 46.

Varie B. Hieronymum ſcripſiſſe de interpretatione nominis Iſrael. 47.

Exponitur opinio multorum Patrum, interpretantium nomen Iſrael, virum videntem Deum. 50.

CAPVT XXXIII.

VNICA DISPVTATIO.

QVIBVS artibus quibuſue rebus alienati, & irati homines placari, & conciliari ſolent. 1.

De quinque modis exterioris adorationis. 2.

An Iacob dicens fratri ſuo Eſau, *Vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum Dei*: de mendacio, ſimul, & de adulatione reprehendendus ſit. 3.

DISPVTATIO.

Super eo quod dicitur, Iacob emiſſe partem agri centum agnis, vbi pro agnis eſt Hebræa vox (Cheſita) ſuper qua voce magna eſt inter Auctores diſceptatio. 12.

CAPVT XXXIIII.

DVAE DISPVTATIONES.

QVO tempore euenerit raptus Dinæ: & num ante venditionẽ Ioſeph, an poſt. 1.

Quantum ſit malum, mulierem eſſe curioſam, & vagabundam. 4.

Quid ſit in ſcriptura, loqui ad cor. 5.

Super illis verbis, *Conglutinata eſt anima eius cum ea, triſtemque delinuit blanditijs*: Tropologica diſputatio B. Gregorij. 6.

Probatur, dolum, quo vſi ſunt filij Iacob cum Sichimitis, fuiſſe malum, & culpandum, & hoc contra opinionem Hebræorum. 8.

Vtrum ante legem Moſis illicitum eſſet Hebræis inire matrimonium cum incircumciſis. 9.

Apud Hebræos, etiam ante legem Moſis fuiſſe proprias quaſdam leges, & ceremonias, ritusque à Deo traditos, ſed litteris & ſcriptis minime conſignatos. 9.

Ioſephus

Ioſephus Hebræus arguitur infidelitatis in referendo ſacras hiſtorias. 11.

PRIMA DISPVTATIO.

QVAE ſit Phyſica ratio & cauſa, cur tertio die poſt factam circumciſionem, grauiſſimus dolor circumciſis acciderit. 12.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN filij Iacob in faciendo cædem Sichimitarum peccauerint. 14.
Latinum Interpretem nonnumquam ponere verbum defendere pro vindicare. 14.
Diſceptatio, quomodo Iudith laudet Simeon à cæde Sichimitarum, de qua Iacob infra cap. 49. vehementer eum accuſauit. 15. & ſequent.
Octo vel nouem peccata filiorum Iacob circa cædem Sichimitarum. 18.
Egregia Platonis ſententia de modo & menſura in vlciſcendo ſeruanda. 21.
Opinio Ruperti aientis Dinam fuiſſe vxorem Iob, excutitur. 22.

CAPVT XXXV.

QVATVOR DISPVTATIONES.

IN illis verbis: *Locutus eſt Deus ad Iacob: fac altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau*, ſignificatum fuerit myſterium Trinitatis, vt cenſet Hilarius. 3.
Conſuetudo ſcripturæ & linguæ Hebrææ, vt aliquis de ſe ipſo loquens, tamquā de tertia perſona loquatur, 3.
Exemplo Iacob doceri nos, quid agere debeamus in rebus aduerſis. 5.
Quæ fuerint illa Idola, quæ apud ſuos reperit Iacob. 6.
Cur Idola, Iacob appellauerit Deos alienos. 7.
Cur Iacob ſuos iuſſerit mutare veſtimenta. 8.
Terebinthi arboris deſcriptio. 9.
Quam mirabiliter Deus hoſtes populi ſui terrore immiſſo, profligare ſit ſolitus. 12.
Super defoſſione idolorum, quam fecit Iacob, pulchra Ruperti Allegoria. 13.
Quomopo Debbora nutrix Rebeccę, fuerit in comitatu Iacob, & quàm fuerit annoſa. 14.
Quid ſignificet apud Auctores nomen Nutrix, & Nutricius, & quanti momenti ſit eorum munus ad educationē puerorum, ex Platone & Chryſippo. 15.
Cur Moſes narrauerit mortem Debboræ & tacuerit mortem Rebeccæ, pulchra Ruperti Allegoria. 16.

PRIMA DISPVTATIO.

DE impoſitione nominis Iſrael; & quomodo dicatur hic fuiſſe impoſitum nomen Iſrael, cum id ante decem annos impoſitum fuiſſe, legatur ſupra Geneſis. 32. 19.
Mos eſt ſcripturæ, eaſdem promiſſiones vel prædictiones, vel res alias ſemel iam datas, & commemoratas; poſtea diuerſis temporibus tamquam nouas denuo tradere. 25.

SECVNDA DISPVTATIO.

CVR Iacob poſt impoſitum ſibi nomē Iſrael, frequentius poſtea appellatus ſit nomine Iacob: cum tamen ei dictum fuerit, *Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum.* 26.
Explicatur conſuetudo ſcripturæ dicentis rem quampiam vel perſonam appellatum iri certo aliquo nomine, quo tamen proprie numquam fere eſt appellata. 30.
Mos ſacræ ſcripturæ circa verba futuri temporis. 31.
An Bethel, quæ nominatur in hoc capite, fuerit Hieruſalem, vt placuit Thoſtato. 32. 33.

TERTIA DISPVTATIO.

SVPER eo, quod dicitur, Iacob veniſſe tempore verno Ephratam. 34.

Viciſſitudo

Viciſſitudo atque alternatio bonorum & malorum in hac vita, ſolennis eſt mortalibus, atque vtilis 38.
De cauſis difficultatum & dolorum, qui mulieribus in pariẽdo contingunt. 39.
Specioſa nomina imponere filijs, curæ fuiſſe veteribus. 40.
Quid ſit vocari filium dexteræ, quod ſonat nomen Hebræum Beniamin. 41.

QVARTA DISPVTATIO.

DISPVTATIO Thoſtati cum Lyrano ſuper origine nominũ Ephrata, & Bethleem. 42.
Liam aliquanto tempore eſſe mortuam poſt obitum Rachelis. 44.
Cur Iacob erexerit titulum ſuper ſepulcrum Rachelis. 45.
Quis locus fuerit Turris Gregis. 46.
Cuius ætatis fuerit Ruben, cum violauit nouercam ſuam. 47.
Cur Beniamin numeretur inter filios Iacob, natos in Meſopotamia, cum natus ſit in terra Chanaan. 48.
Exponitur Chronologia totius vitę Iſaac 50.

CAPVT XXXVI.

TRES DISPVTATIONES.

QVANDO primum iuerit Eſau habitatum in Monte Seir. 2.

PRIMA DISPVTATIO.

VTRVM Ana fuerit primus auctor & inuentor generationis mulorum. 3. & ſequent.
Anam non fuiſſe primum inuentorem generationis mulorum; ſed eorum generationem ab exordio vſque mundi fuiſſe. 7.
Rupertus putauit generationem mulorum eſſe contra naturam, & vetitam lege Dei. 7.
Probatur generationem mulorum eſſe ſecundum naturam. 8.
Diſputatur vtrum miſcere inter ſe animalia diuerſæ ſpeciei, fuerit proprie contra legem Moſis. 9.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN B. Iob fuerit ex genere Eſau, an ex ſtirpe Nachor fratris Abrahã; ſuper quo tractantur quatuor opiniones. 10.
Prima opinio Hebræorum & S. Hieronymi, fuiſſe Iob ex ſtirpe Nachor. 10.
Secunda opinio Rabbini Salomonis Iob fuiſſe Chananæum. 10.
Tertia opinio Caietani, aientis nihil certi poſſe ſciri de genere & ſtirpe Iob. 11
Quarta opinio eſt communis veterum & Patrum, Iob fuiſſe de ſtirpe Eſau. Ita ſentit Ariſtæus, Athanaſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theodoretus, S. Gregorius. 12. & ſequentib.
Diſcutitur prima opinio, quæ eſt Hebræorum, & S. Hieronymi, quod fuerit Iob ex ſtirpe Nachor. 15.
Examinatur cõmunis ſententia Patrum; quod Iob fuerit de ſtirpe Eſau. 16.
Expenditur Scriptura ſeptuaginta Interpretum, quæ eſt ſub finem libri Iob; Vbi traditur ipſum fuiſſe de genere Eſau. 17.
Probatur multis argumentis Iob fuiſſe de ſtirpe Eſau, in quam ſententiam diſcedit etiam Auctor. 18. 19

TERTIA DISPVTATIO.

De tempore in quo vixit Iob. 20.
Sæuerus Sulpicius, & Rabbi Salomon, & S. Hieronymus videntur facere eum ſinchronon, & æqualem Moſis. 21.
Expenditur opinio S. Gregorij aientis floruiſſe Iob tempore Iudicum Hebræi populi. 22.
Videtur Ariſteus, facere Iob ſupparem Iacob, dicens eum filium fuiſſe Eſau: idemque ſentire videtur quodam loco S. Hieronymus. 20.
Auctor putat Iob fuiſſe circa id tempus, quo Iacob cum omni familia ſua deſcẽdit in Aegyptum. 23.
Iob vixiſſe annos ducentos decem & ſeptem: & perueniſſe vſque ad ætatem Moſis: immo poſt eius ortum vixiſſe octoginta duos annos. 23.

CAPVT

CAPVT XXXVII.

NOVEM DISPVTATIONES.

PRAECONIVM Sã-ƈti Ioſeph ex B.Ambroſio, & ab ipſo Auctore. 1.

Cur de ſolo Ioſeph omnium filiorũ Iacob Moſes tam copioſe, & accurate ſcripſit. 2.

PRIMA DISPVTATIO.

DE diſſonantia, quæ eſt inter latinam, & Græcam lectionem ſuper ætate Ioſeph. 4.

Cur tã diligenter Moſes expoſuerit ætatem Ioſeph. 8.

SECVNDA DISPVTATIO.

QVODNAM fuerit crimen illud peſſimum, de quo Ioſeph accuſauit fratres ſuos. 10. 12.

Ioſeph recte ac laudabiliter accuſaſſe fratres ſuos apud patrem, 16.

Quando & cur omittenda ſit fraterna correctio aliquorum. 17.

TERTIA DISPVTATIO.

AN principalis cauſa cur Iacob præ ceteris filijs diligeret Ioſeph, fuerit quod eũ in ſenectute genuiſſet. 18.

An vere dictum ſit, Ioſeph fuiſſe natum in ſenectute patris ſui. 19.

Cur filij nati in ſenectute, cariores ſint parentibus. 20.

Qualis fuerit tunica illa polymita Ioſeph. 26. & ſequen.

Philonis allegoria ſuper veſte polymita Ioſeph. 28.

B. Gregorij ſuper eadem veſte, tropologica expoſitio. 29.

QVARTA DISPVTATIO.

DE inuidia fratrum Ioſeph aduerſus ipſum. 30.

Quantum bonum ſit fraterna beneuolentia, & concordia. 30.

Cur inter fratres & amicos interdum atrociora, quàm inter extraneos odia excitentur ſecundum Ariſtotelem. 31.

Quatuordecim proprietates Inuidorum. 32. & ſequent.

Inuidiam ſimilem eſſe Ophthalmiæ: Inter bruta, odia eſſe poſſe, non autem inuidiam: odium aliquando iuſtũ eſſe poſſe, inuidiam nunquã: nimio proſperitatis exceſſu, obrui inuidiam: Inuidos odiſſe etiam ſuos benefactores, pulchra Baſilij oratio: Inuidi tormentum, eſſe proſperitatem aliorum; ſolatium vero, calamitatem, & miſeriam: Inuidos ſæpe multũ prodeſſe his, quibus inuidet: Quantũ inuidia noceat inuidenti, egregia Baſilij diſputatio: Inuidiæ comitem & pediſequã eſſe multiformem ſimulationem: Inuidia & animum & corpus hominis notabiliter fœdari & affligi: Remedium Inuidiæ eſſe contemptum bonorum temporalium, pulchra diſputatio Gregorij & Baſilij. 33. & ſequen.

Somnia Ioſeph, quid præfigurauerint de Chriſto. 42.

An Ioſeph narrando ſomnia ſua, quæ gloriam eius præſignabant, peccauerit per inanem gloriam, breuis Diſputatio. 43. 44.

QVINTA DISPVTATIO.

AN cum Ioſeph narrauit ſomnia ſua tunc viueret mater eius Rachel: & quando eũ pater, & mater eius adorauerint. 45. & ſequentib.

Diſputatio B. Gregorij de ſex cauſis ſomniorum. 53.

Excutitur opinio S.Ambroſij, qui excuſare videtur peccatum filiorum Iacob aduerſus Ioſeph. 59.

Diſſenſionem malorum hominum inter ſe, non parum aliquando prodeſſe bonis viris. 62.

Egregia oratio Ruben ad fratres pro liberatione Ioſeph, quam refert Ioſephus. 63.

Ab exordio vſque mundi, ſuam cuique Sanctorum fuiſſe crucem. 64.

Qualis fuerit ciſterna, in quam demiſſus

SEXTA

eſt Ioſeph. 64.
De Gente & regione Iſmaelitarum. 67.

SEXTA DISPVTATIO.

AN Ioſeph venditus ſit Madianitis, an Iſmaelitis, an vtriſque ſimul. 71. & ſequent.
Cur Iſmaelitæ, & Madianitæ, dicti ſint Arabes, ſiue Aethiopes. 73.

SEPTIMA DISPVTATIO.

DE pretio, quo Ioſeph venditus eſt: an argenteis vel aureis: & an viginti, vel viginti quinque, vel triginta venditus ſit. 75.
Examinatur ſententia Ioſephi tradentis Ioſeph eſſe venditum viginti minis: & de diuerſitate drachmæ, & minæ, ſecundum varios auctores. 76.
An vera ſit Hebræorum opinio, Ioſeph ter eſſe venditum. 77.
Iuſtinum hiſtoricum narrando hiſtoriam Ioſeph, tripliciter erraſſe. 78.
Præclara oratio Ruben, cum reuerſus ad ciſternam non inuenit ibi Ioſeph, auctore Philone. 79.
Noua, & mira, ſed minime probabilis opinio Ruperti diſcutitur. 83.
An Iacob aliquando reprehenderit filios de eo quod fecerant in Ioſeph. 84.
Oratio Iacob deplorantis interitum, vt putabat, Ioſeph, auctore Philone. 85.
Veſtis occiſi Iulij Cæſaris, quantum in furorem concitauerit populum Romanum. 86.
Sciſſio veſtium quid apud Hebræos denotaret: & quod idem mos ſcindendi veſtes fuerit apud Perſas, auctore Herodoto. 87.
Quænam Gentes olim, & quam ob cauſam induebantur ſacco, ſiue cilicio. 88.
Profuſionem lacrymarum, non leue doloris eſſe leuamentum, pulchra diſputatio S. Baſilij. 90. 91.

OCTAVA DISPVTATIO.

SVPER Hebræa voce (Sceol) quam Latinus Interpres Infernum, & Inferos reddere ſolet: an ea vox in Scriptura nunquam ſignificet locum inferorũ vbi detinentur animæ; ſed tantummodo foſſam & ſepulchrum cadauerum vt putant hebræi, & quidam Chriſtianorum nimis hebraizantium, Et præterea Caietanus, Pagninus, Vatablus, Albinus, Eugubinus. Sed ante omnes, noſtri temporis Hæretici. 92. & ſequentibus.
Probatur multis rationibus, & auctoritate Septuaginta Interpretum, & Paraphraſis Chaldaicæ, & Sanctorum Patrum, multorumq. auctorum, & compluribus Scripturę teſtimonijs, vocem (Sceol) ſiue (Infernus) ſæpenumero Scriptura ſignificare ſolere locum inferorum, vbi detinentur animæ defunctorum. 96. & ſequent.
Diſputatur an in Scriptura nomen Animæ nonumquam ſignificet corpus, ſiue cadauer, vt quidam male docti opinati ſunt. 101.
Egregia diſputatio Genebrardi in Hereticos noſtri temporis, ſuper illis verbis Pſalmi 15.
Non derelinques animam meam in Inferno: 103.

NONA DISPVTATIO.

DE Phutiphare Eunucho & magiſtro militum, qui emit Ioſeph. 108.
Quomodo ille Eunuchus eſſe potuerit, cum habuerit vxorem, & filiam. 109.
De varijs generibus Eunuchorum, & de duplici fine caſtrandi homines. 110.
Sententia Pauli Aeginetæ de varijs modis eunuchizandi homines. 110.
Quando fuerit origo Eunuchiſmi. 110
Exponuntur octo Eunuchorũ olim apud Principes munera & miniſteria. 111.
Eunuchos non carere ſenſu & libidine voluptatis venereæ, S. Auguſtini diſputatio. 112.
An ille Phutiphar emptor Ioſephi fuerit Magiſter militum, an Præfectus Coquorum Pharaonis. 114.
Super iſto Phutiphare emptore Ioſeph, pulcherrima Philonis allegorica diſputatio. 118.

Super

Super eadem re tractatus allegoricus & tropologicus S. Ambroſij. 119. 120.

CAPVT XXXVIII.

SEX DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

QVOD narrat Moſes hoc capite de coniugio Iudæ cum Chananæa muliere; & item de inceſtu eius cũ nuru ſua Thamar, quo tempore contigerit; num ante, an poſt venditionem Ioſeph. 2. & ſequent.

Quantum temporis interfluxerit inter vẽditionem Ioſeph, & ingreſſum Iacob in Aegyptum. 2.

SECVNDA DISPVTATIO.

SVPER illis verbis: *Fuit Her primogenitus Iudæ nequam in conſpectu Domini, & ideo ab eo occiſus eſt*. 9. & ſeq.

Quodnam fuerit peccatum Her. An quod dicitur, Mollicies, & immundicia: & quomodo tale peccatum vocetur contra naturam: & de varijs modis peccãdi contra naturam, à B. Thoma expoſitis. 9. & 10.

TERTIA DISPVTATIO.

Her peccaſſe quinque modis 11.

Quid ſit illud tam frequens in Scriptura, *In conſpectu Dei*, vel, *Coram Deo*. 12.

Qualis mulier fuerit illa Thamar, ex Philone. 13.

De peccato alterius filij Iudæ, qui dictus eſt Onan. 14.

De lege ſiue more antiquo, vt vxor defunđi viri ſine liberis, nuberet fratri eius 14. 15.

Vter fratrum peior fuerit, Her, an Onan, diſputatur. 17.

An fabula de ortu Ericthonij originem habuerit ex ſacra hiſtoria Onan. 19.

QVARTA DISPVTATIO.

DE peccato concubitus Iudæ cum nuru ſua Thamar. 20.

Quomodo intelligendũ ſit Thamar fuiſſe iuſtiorem quàm Iudam. 21.

Egregia diſputatio S. Auguſtini, quod Thamar quærendo concubitum Iudæ, licet tantum cupiditate prolis, multum tamen peccauerit. 23.

Etiam per mala hominum facta prophetari & ſignificari futura bona olim gerenda. 24.

Diſcutitur opinio S. Ambroſij & Chryſoſtomi, qui ſignificare videntur Thamar & Iudam non peccaſſe 26.

QVINTA DISPVTATIO.

AN iuſta fuerit ſententia Iudæ damnantis ipſam Thamar pœna ignis 30.

An Iudas legitimam poteſtatẽ habuerit damnandi & puniendi Thamar. 30.

Cur Thamar propter fornicationem, cuius accuſata fuerat apud Iudam, damnata ſit ab eo pœna combuſtionis. 31.

Futilis & falſa traditio Hebræorum reijcitur, qui Thamar dixerunt fuiſſe filiam Sacerdotis Melchiſedech. 31.

An crimen illud Thamar, de quo accuſabatur, poſſit appellari adulteriũ. 32.

An fuerit iniquum, damnare Thamar vna cum filio quem vtero gerebat. 35.

Explicatur Romanorum, Athenienſium, Aegyptiorum lex, de ſupplicio mulieris grauidæ differendo vſque ad partũ eius. 36.

Quid in Scriptura ſignificet coccum, & vermiculus; & ibi lapſus Thoſtati. 38.

SEXTA DISPVTATIO.

DE allegorica expoſitione generationis Phares, & Zare, ex Ireneo, Chryſoſtomo, Theodoreto, Cyrillo, Iſidoro, & Ruperto. 40.

CAPVT XXXIX.

ERVDITA diſputatio de laudibus Caſtitatis Ioſeph. 1.

Perpenduntur exempla Caſtitatis ab Ethnicis celebrata. 1.

Quatuor

Quatuor inſignes virtutes Ioſeph, ex Ruperto. 2.
Luculentum præconium Sanctitatis Ioſeph, ex S. Auguſtino. 3.
Ariſtotelis ſententia, qualis merces debeatur ſeruis; & de eorum victu & veſtitu. 5.
Quo tempore euenerit tentatio illa caſtitatis Ioſeph, id eſt, quandiu poſt eius venditionem. 8.
Super eo, quod Ioſeph dixit Dominæ ſuę auerſando eius ſtuprum, pulchra Beati Gregorij moralis diſputatio. 13.
Plenior oratio Ioſeph recuſantis ſtuprum Dominæ ſuæ à Philone oratoria arte egregie compoſita refertur. 14.
Præclara diſputatio de tribus quaſi vinculis, quibus Sancti viri tenentur aſtricti, & cohibentur à peccando. 17. & ſequent.
Memorabilis oratio B. Baſilij de timore diuini iudicij, quo animus hominis à peccandi cupiditate vehementer reuocatur. 18.
Exaggeratio virtutis Ioſeph, tam conſtanter repugnantis libidini Dominæ ſuæ. 20.
Oratio Dominæ Ioſeph, ſollicitantis ipſum ad flagitium, auctore Ioſepho. 21.
Ingens eſſe incitabulum libidinis ſolitudinem, & ſecretum loci, veterum teſtimonijs oſtenditur. 22.
Sententia Beati Hieronymi, vel ipſum mulieris tactum, quaſi contagioſum, & venenatum quid, eſſe viro fugiendum. 23.
Oratio Ioſeph, multis rationibus reuocare conantis Dominam ſuam à turpi propoſito, Auctore Ioſepho. 24.
Philonis pulchra diſputatio allegorica, multis valde vtilibus ſcatens documentis, ad ciuilium rerum adminiſtrationem pertinentibus, ex hac hiſtoria Ioſeph deprompta. 25.
Eiuſdem hiſtoriæ allegorica expoſitio Ruperti ad Chriſtum & ſynagogam pertinens 26.
Pręconium virtutis Ioſeph, ex Sancto Ambroſio. 27.
Oratio Dominæ Ioſeph accuſantis ipſum apud maritum, auctore Ioſepho. 28.
Cur Dominus Ioſeph credens tentatā ab eo fuiſſe vxoris ſuæ pudicitiam, non iuſſerit eum occidi, diſputatio Chryſoſtomi. 29.
Quid in carcere paſſus ſit Ioſeph: & quam vtilis fuerit his, qui erant in carcere, tum exemplo vitæ, tum ſermonibus ſuis, ex Philone. 30.
Super carcere Ioſeph Allegoria Ruperti pertinens ad Chriſtum. 32.

CAPVT XXXX.

QVANTO tempore poſtquam Ioſeph cōiectus fuerat in carcerem, interpetatus ſit ipſe ſomnia pincernæ & piſtoris. 2.
De antiquitate miniſterij pincernarum, & piſtorum. 3.
Diſcutitur opinio S. Auguſtini, exiſtimātis peccaſſe Ioſeph, cum verba illa dixit Pincernæ, *Memento mei cum tibi bene fuerit, & c.* 5.
Defenditur Ioſeph a peccato. 5.
De antiquitate, & atrocitate: atque ignominia ſupplicij Crucis. 9.
Quam fuerit antiquus apud varias Gentes, & ſuperſtitioſus mos celebrandi diem natalem vel ſuum, vel aliorum. 10.
Cur Eccleſia Chriſti trium duntaxat diē Natalem celebret, ipſius Chriſti Domini, & Deiparæ Virginis, & Ioannis Baptiſtæ. 11.
Super hac hiſtoria ſomniorum pincernæ, & piſtoris, duplex allegorica diſputatio: vna Philonis, Politica; altera Ruperti, Theologica. 12.
Pulchre docet Philo, vitam hominum, reſque mortalium, eſſe ſimillimas ſomnijs. 12.
Quemadmodum vir ciuilis, optimus ſit Interpres humanorum ſomniorum. 13.
Memoratur ſcitum quoddā Platonis dictum, aientis, Hominum ſpes, ſomnia eſſe vigilantium. 12.

Quod illorum duorum, qui erant in carcere, alter liberatus ſit, & reſtitutus dignitati ſuæ; alter verò punitus Crucis patibulo, valde docta diſputatione oſtendit Rupertus fuiſſe id figurã prædeſtinationis, & reprobationis hominum. 14.

CAPVT XXXXI.

SEX DISPVTATIONES.

ETHNICOS Scriptores ſapiẽtiam Ioſeph tribuiſſe magicis artibus. 3.
Cur Ioſeph non vltro expoſuerit ſomniũ Pharaoni, antequam ab eo narraretur: ſicut Daniel regi Nabuchodonoſor. 4.

PRIMA DISPVTATIO.

AN ſomnium illud Pharaonis fuerit propheticum, & ob id ipſe poſſit vocari propheta. 5.
Somnium illud fuiſſe propheticum, nec tamen Pharaonem fuiſſe prophetam, ſed interpretem eius Ioſeph, pulcra diſputatio ex S. Auguſtino, Gregorio, & S. Thoma. 5. & ſequentib.
An illa vbertas ſeptennis Aegypti, & itẽ ſterilitas naturaliter, an præter naturam ſit facta. 7. & 8.

SECVNDA DISPVTATIO.

CVR Deus non vnum ſed duo ſomnia idem ſignificantia miſerit Pharaoni. 9.
Exponuntur quatuor cauſæ cur fruges nõ purgatæ, ſed in ſpicis & manipulis cõditæ, diutius & melius conſeruẽtur. 10.
Quantæ principibus curæ eſſe debeat publica annona; & de præfectis annonæ apud Romanos. 11.
Procuratio annonæ quantæ Pompeio magno gloriæ fuerit; & item Traiano. 11.
De antiquitate vſus anulorum, ſententia Plinij excutitur. 16.
De duplci vſu anulorum. 16.
De byſſinæ veſtis vſu, & aurei torquis. 17.
Quænam olim honorum inſignia hominibus bene de ſe meritis, principes dare ſolerent. 18.

TERTIA DISPVTATIO.

QVID ſignificet Hebraica dictio (Abrech) quam latinus Interpres vertit, (Genu flectere). 19.
Quomodo S. Hieronymus nonnunquam diſcrepet à vulgata translatione latina, cuius ipſe tamen auctor creditur. 19.

QVARTA DISPVTATIO.

DE nomine illo (Saluator mundi) quo Ioſeph vocatus eſt à Pharaone. 20.

QVINTA DISPVTATIO.

AN Phutiphar ſocer Ioſeph, fuerit ille ipſe, qui emerat eũ ab Iſmaelitis, & in carcerem detruſerat 24. & ſequentibus.
Quænam ciuitas fuerit Heliopolis in Aegypto: & an Phutiphar ſocer Ioſeph, fuerit proprie ſacerdos. 27.

SEXTA DISPVTATIO.

DE ætate triginta annorum, in qua erat Ioſeph cum eſt præpoſitus Aegypto. 29.
Cur Moſes explicare voluit ætatem, in qua erat Ioſeph, cum ad tantam gloriam euectus eſt. 29.
Quænam fuerint clariſſima virtutum Ioſeph inſignia. 30.
Quænam hominis ætas matura & idonea eſſe incipiat regendo & docendo, pulcherima diſputatio B. Gregorij. 31. 32.
Egregia Gregorij ſententia: Quæ miraculo fiunt, non eſſe trahenda in exemplum operationis. 32.

CAPVT

CAPVT XLII.

QVATVOR DISPVTATIONES.

CVR Ioſeph tandiu non fecerit certiorem patrē ſuum de ſtatu ſuo in Aegypto, vel dum erat in ſeruitute, vel poſtea, cū fuit in principatu, præclara diſputatio S. Auguſtini. 1.
Ab initio vſque mundi conſueuiſſe Deum per varias tribulationes ſeruos ſuos à peccatis purgare. 1.

PRIMA DISPVTATIO.

CVR Ioſeph toties fratres ſuos tum verbis, tum factis, dure atque aſpere tractauerit. 4.
Quemadmodum exemplo Ioſeph, Chriſtiani principes tractare debeant Iudæos ſibi ſubiectos, pulchra diſputatio Ruperti. 7.
Quomodo Ioſeph non fuerit agnitus à fratribus ſuis, & ipſos ſtatim ipſe agnouerit. 8.
Quod ſit munus exploratorum hoſtilis terræ. 9.
Quam ſit, natura loci, Aegyptus inacceſſa, & vndique munita. 10.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN excuſari à mendacio poſſit Ioſeph, cum dixit fratribus ſuis: *Exploratores eſtis*. 11.
Variæ expoſitiones quomodo illa verba dicens Ioſeph non ſit mentitus. 12.

TERTIA DISPVTATIO.

AN verba illa, quæ dixit Ioſeph fratribus ſuis: *Alioquin per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis*, contineant periurium. 15.
Egregia B. Thomæ doctrina de duplici modo iurandi. 17.
Cur Ioſeph, fratres ſuos in carcere affixerit tribus diebus, & non pluribus, vel paucioribus. 20.
Cur Simeon potius, quam alius quilibet fratrum retentus fuerit à Ioſepho in Aegypto. 22.

QVARTA DISPVTATIO.

DE præcipuo quodam effectu Tribulationis, qui eſt aperire, atque illuminare oculos animæ: Super illis verbis: *Merito hæc patimur quia peccauimus in fratrem noſtrum*. &c. 23. & ſequent.
Quibus rebus in Scriptura celebratis comparari & aſſimilari queat Tribulatio. 23.
Tribulatio triplicem parit cognitionem, Dei, noſtri, & huius mundi. 24.
Exponuntur tres modi vocationis hominum ad Deum, ſecundum Caſſianum: quorum primus eſt à Deo, ſecundus per hominem, tertius ex neceſſitate, ſiue per Tribulationem, quod genus vocationis eſt multo frequentiſſimum. 25. & 26.
Qualem ſui cognitionem afferat homini Tribulatio. 27.
Egregia Plinij ſententia, qua docet vtilem animo eſſe afflictionem corporis. 27.
Qualem & quam multiplicem huius mundi notitiam efficiat Tribulatio: docens vanum eſſe, & fallacem, & inſtabilem & amarum, & prauum. 28. & ſequentibus.
Præclara Gregorij ſententia de Vanitate mundi. 29.
De inſtabilitate mundi. 30.
Comparatio mundi cum mari. 30.
De amaritudine mundi. 31.
Vnde Cognoſcatur euidēter Mundi amaritudo. 31.
Tria genera malorum quæ vigent præcipue, maximeq. regnant in mundo. 33.
Pulcherima ſimilitudo Damaſceni qua inſignis ſtultitia amatorum huius Mundi arguitur. 34.

CAPVT XLIII.

DVAE DISPVTATIONES.

PVLCHRA diſputatio B. Gregorii de virtute Diſcretionis, quæ doctoribus, & rectoribus aliorum apprime neceſſaria eſt. 1.
Conſuetudinem eſſe Scripturæ, quod ex alicuius facto ſequitur, etiam ſi præter eius conſilium & voluntatem, attribuere nihilominus illi. 4.
Cur Iacob dilectum ſuum Beniamin non credidit ipſi Ruben, ſed Iudæ. 7.

PRIMA DISPVTATIO.

SVPER Conuiuio quod ſecit Ioſeph fratribus ſuis. 12.
De conuiuiis, apud veteres Romanos celebritatis quę vocabantur chariſtia. 12.
Quāta fuerit apud veteres Romanos erga ſeniores reuerentia iuniorum in conuiis 13.
Cur Aegyptii auerſabantur conuiuia Hebræorum. 14.
Vter mos antiquior fuerit, ſedendi ne an accumbendi in conuiuiis. 15.
De conſuetudine dandi partes conuiuis, & mittendi etiam abſentibus. 16.
Quo numero partes datæ fuerint fratribus Ioſeph: & de numero ferculorum in conuiuiis apud veteres. 17.
Vter mos antiquior fuerit in cōuiuiis, dādine ſuas cuiq. conuiuæ partes, an veſcendi in cōmune ex eadem patina. 17
Quomodo intelligendum ſit, Beniamin quinque partibus exceſsiſſe fratres ſuos: & cur Ioſeph ita prætulerit Beniamin aliis fratribus. 19. & 20.
Cū dicit Scriptura Ioſeph & fratres eius fuiſſe inebriatos, an talis ebrietas fuerit culpabilis. 22.
Verbum inebriandi dupliciter accipi in Scriptura. 22.

SECVNDA DISPVTATIO.

Valde erudita, & copioſa diſputatio Philonis, an omnis ebrietas ſit in vitio, & omnino fugienda ſapienti. 24.

CAPVT XLIIII.

DVAE DISPVTATIONES.

CVR Ioſeph furti calumniam ſtruxerit aduerſus Beniamin, & an in eo peccauert. 1. & ſequentibus.
Quam fuerit olim profroſum ſcyphos principum furto tollere ex conuiuiis. 3.
De antiquitate & honore ſcyphorū apud Veteres. 4.

PRIMA DISPVTATIO.

QVOMODO intelligendum ſit Ioſeph augurari ſolitum in ſcypho argenteo. 5. & ſequentibus.
De duplici ſignificatione vocis Augurari, vel Augurium. 6.
Quanta eſſet Augurum auctoritas apud Romanos. 6.
Cur Ariſtoteles ſternutamentum vocauerit augurale ſignum. 7.
Quemadmodum Aegyptii ſolerent per ſcyphos augurari. 8.
De variis ſpeciebus magiæ: & de ſuperſtitioſa quadam diuinatione, vel potius fabuloſa, quæ in fonte Cereris, & & Paliſcorum exerceri ſolebat. 8.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN Ioſeph dicens non eſſe ſimilem ſui in augurandi ſcientia, mentitus ſit, & ſe ipſum infamauerit: exponūtur octo opiniones. 9. & ſequent.
Verba illa Ioſeph de ſua in augurando ſcientia, quatuor modis a mendacio vindicari poſſe. 16.

CAPVT XLV.

ORATIO, qua Ioſeph manifeſtās ſe fratribus vſus eſt, auctore Philone.
Docte S. Thomas diſputat, cur qui timēt, cōticeſcāt. 1.
Cur dolentes, clamare ſoleant; timentes autem, ſilere, ex Ariſtotele. 1.

An

An gaudium Aegyptiorum de aduentu fratrum Ioſeph fuerit verum, an ſimulatum. 4.
Quam ſit Aulicis familiaris ſimulatio, & diſſimulatio. 4.
Quibus rebus vitetur inuidia, & comparetur beneuolentia eorum, quibus cum viuitur.
Quomodo intelligendum ſit illud, quod dixit Pharao fratribus Ioſeph, *Ego dabo vobis omnia bona Aegypti*. 6.
Cur Ioſeph abeuntibus fratribus ſuis dixit. *Ne iraſcamini in via*. 8.
Quid ſit illud quod dicitur de Iacob, vbi reſciuit de vita & gloria filij ſui Ioſeph. *Reuixit ſpiritus eius*. 9.
Figmentum Hebræorum, propheticum ſpiritum non manere in hominibus triſtibus & dolentibus, ſed in lætis & alacribus. 12.

CAPVT XXXXVI

DVAE. DISPVTATIONES.

AVCTORE S. Auguſtino, quo tempore Iacob intrauit Aegyptum, cœpta eſt ſuperſtitio Aegyptiorũ circa cultum Bouis, qui vocabatur Apis: vbi multa de iſto Boue, & ſuperſtitione. 2.
Vnde factum ſit, vt Hebræi recens egreſſi ex Aegypto, caput vituli adorauerint. 2.
Quis locus fuerit, qui vocatur hoc capite puteus iuramenti. 3.
Cur eum locum præcipue adierit Iacob, vt conſuleret Deum de profectione ſua in Aegyptum. 4.
Quomodo dixit Deus Iacob; *Ego deſcendam tecum illuc*, cum ipſe ſit immobilis & vbique locorum. 7.
De antiqua conſuetudine claudendi oculos morientibus: & vt id fieret à maxime coniunctis & dilectis morienti. 8. & 9.

PRIMA DISPVTATIO.

DE nominibus eorum, qui vna cum Iacob intrauerunt Aegyptum. 10.
De quadam diſcrepantia inter hunc locum & alterũ in priori libro Paralipomenon ſuper filijs Simeonis. 10.
Cur inter intrantes Aegyptum numerentur Her, & Onan, filii Iuda, qui multo ante mortui fuerant. 11.
Cur inter intrantes Aegyptum memorentur filii Phares, qui multis poſt annis nati ſunt. 12.
Cur per anticipationem memorentur filii Phares potius, quàm Zare, & Sale. 13.
Quomodo intelligendum ſit, triginta tres poſteros Iacob ex Lia intraſſe Aegyptum. 14.
De diſcrepantia, quæ videtur eſſe inter lectionem Hebraicam, & Latinam à Græca, circa poſteros Beniamin. 15.
Cur Septuaginta Interpretes plures enumerarunt poſteros Ioſeph, quam habeat Hebraica, & latina lectio. 16.
Notabilis admiratio & dubitatio S. Auguſtini ſuper numero poſterorum Ioſeph, & Beniamin, tradito à Septuaginta Interpretibus. 18.
Quomodo Moſes prius dicat intraſſe ſexaginta ſex Aegyptum, & mox ſubiungat fuiſſe eos Septuaginta. 19.

SECVNDA DISPVTATIO.

DE diſcrepantia, quæ videtur eſſe hoc loco, lectionis Græcæ à Latina & Hebraica; habet enim illa Septuaginta quinque intraſſe Aegyptum, cum tamen Latina & Hebraica lectio habeat tantum Septuaginta. 20.
Diſcutitur opinio Eugubini damnantis Septuaginta, & reijcientis illum numerũm Septuaginta quinque tamquam mendoſum. 20.
Quam ſit abſurdum vel S. Stephanum, vel S. Lucam falſam ſeptuaginta interpretationem, vel in docendo, vel in ſcribendo eſſe ſecutos. 20.
Expenditur ſententia B. Hieronymi ſuper hac quæſtione: & cur Sanctus Lucas ſequi maluerit translationẽ Septuaginta, quàm Scripturam Hebraicam. 21.

Quid S. Auguſtinus ſenſerit ſuper illo numero Septuagintaquinque, poſito a Septuaginta Interpretibus. 22.

Auctoris ſententia ſuper iſta diſputatione probantis nullum eſſe errorem in illo numero Septuaginta quinque. 24.

Proprie loquẽdo non fuiſſe niſi ſexaginta ſex, qui cum Iacob ingreſſi ſunt Aegyptum. Cum ergo dicit Moſes fuiſſe ſeptuaginta, id tripliciter exponi, atque intelligi poſſe. 26.

Eſſe morem Scripturæ, quod proprie conuenit patribus, id etiam filiis ratione patrum attribuere. 27.

Cur Moſes inter eos, qui cum Iacob intrarunt Aegyptum, memorauit aliquot nondum tũ natos: & cur potius de poſteris Beniamin, & Iuda, quàm de poſteris Leui, vel aliorum. 28. 29.

Mirum exemplum numeroſę propagationis poſterorum ex vno homine viuente. 30.

Refelluntur tria inſignia errata Manethonis vetuſtis ſcriptoris rerum Aegyptiacarum, ſuper Hebræis, qui intrarunt Aegyptum cum Iacob. 30.

Cur Ioſeph vehementer cupiebat fratres ſuos haberi paſtores ab Aegyptiis. 31.

Laus artis & vitæ paſtoralis: & de prima origine ſeruitutis inter homines, ex S. Auguſtino. 32.

Cur Ioſeph tantopere cuperet tradi fratribus ſuis ad habitandum terram Geſſen. 33.

Cur Aegyptii deteſtarentur paſtores ouium. 35.

CAPVT XLVII.

SEX DISPVTATIONES.

CVM dicitur Ioſeph introduxiſſe ad Pharaonem, extremos quinque fratrum ſuorum, varie diſputatur inter auctores, quid per illud (extremos) intelligere oporteat.

PRIMA DISPVTATIO.

SVPER illis verbis Iacob, *Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum ſunt, parui & mali*. 2.

Habitatores terræ vocari in Scriptura nõ Iuſtos, ſed peccatores, ex ſententia B. Hieronymi. 2.

Cur Iacob ſuam præcipue vitam appellauerit peregrinationem. 3.

Ex eo quod Iacob intrans Aegyptum fuit centum triginta annorum, quinq. res colligi ad ſacram Chronologiam pertinentes. 4.

Cuius ætatis fuerint fratres Ioſeph, cum Iacob venit in Aegyptum. 4.

Decem labores & afflictiones Sancti Patriarchæ Iacob. 7.

Vere competit in omnes mortales, quod de ſe dixit Iacob: ſunt enim omnium dies pauci & mali: & hic de variis malorum generibus, quibus vita mortalium obſeſſa & oppreſſa eſt. 7.

An terra Rameſſes, fuerit eadem atque terra Geſſen. 8.

Nõ ſolos Hebræos habitaſſe in terra Geſſen, ſed mixtos Aegyptiis. 8.

SECVNDA DISPVTATIO.

DE immunitate ſacerdotum Aegypti. 9.

Imitandum eſſe Chriſtianis principibus exemplum Pharaonis ram reuerenter & liberaliter tractantis ſacerdotes; ſuper quo multorum ſententiæ memorantur. 9.

Cur ſacerdotibus Aegyptiorũ data fuerit immuniras, & victus ex publico: nempe propter famam probitatis, & ſapiẽtiæ eorum: & vt expedito ac libero animo rebus ſacris vacarent. 10.

Pulchra oratio Cheremontis de preſtantia veterum ſacerdotum Aegypti, quã refert S. Hieronymus. 10.

Ariſtoteles facere videtur inuentores Mathemicarum, Aegypti ſacerdotes. 11

Multa Herodotus & Diodorus prodiderunt de immunitate & multiplici doctrina veterum Aegypti ſacerdotum,

quæ hic memorantur. 11.
Memorabilis ſententia B. Thomæ ad cõmendandam ſacerdotum immunitatẽ pertinens. 12.
An fuerit iuſta lex, quam tulit Ioſeph Aegyptijs, vt quintam partem frugũ, tributi annui nomine penderent Regi. 13.
Egregia B. Gregorij diſputatio tropologica ſuper verbis illis, quæ Ioſeph dixit Aegyptijs, *Accipite ſemina, ſerite agros, vt fruges habere poſſitis*: 14.

TERTIA DISPVTATIO.

DE Chronologia totius vitæ S. Iacob. 15.
Quoto anno poſt diluuium, & poſt orbem conditum natus ſit Iacob. 15.
Diluuium Ogygis apud Græcos antiquiſſimum, & celebratiſſimum, contigiſſe eo tempore, quo tempore Iacob verſabatur in Meſopotamia. 17.
Animaduerſio in Iulium Africanum, aiẽtem in ætate Moſis contigiſſe diluuiũ Ogygis. 18.
In ætate Iacob ingens viſum eſſe dicitur in cœlo portentum: Stella namq; Veneris, viſa eſt mutaſſe colorem, magnitudinem, figuram, & curſum; ſicut auctoritate Varronis confirmat S. Auguſtinus. 19.
Mors Iacob quot annis præceſſerit egreſſum Hebræorum ex Aegypto, & ortũ Moſis. 20.

QVARTA DISPVTATIO.

CVR Iacob tam curioſus, & ſolicitus fuerit ſepulturæ corporis ſui in terra Chanaan. 21.
Fertur antiquam fuiſſe traditionem Sanctis Patriarchis perſuaſam, multos de his viris Sanctis, qui ſepulti erant in terra Chanaan, reſurrecturos fuiſſe cũ Chriſto: & ideo Patriarchas illic maxime optaſſe ſepeliri. 21.
Allegorica diſputatio B. Auguſtini ſuper eo, quod Iacob tantopere concupiuit ſepeliri corpus ſuum in terra Chanan. 22.

QVINTA DISPVTATIO.

AN homini Chriſtiano ſepultura corporis ſui, vel aliorum vehemẽter optanda, & ſolicite curanda ſit. 23.
Celebres aliquot ſententiæ illuſtrium Auctornm Ethnicorum de non anxie curanda ſepultura corporis ſui. 24.
Si ſuppetat facultas, non eſſe negligendam ſepulturam defunctorum, maxime iuſtorum, erudita diſputatio B. Auguſtini. 26.

SEXTA DISPVTATIO.

DE diſcrepantia lectionis Græcæ a latina & Hebraica ſuper illis verbis extremis huius capitis. 47: *Adorauit Iſrael Deum, conuerſus ad lectuli caput*. 27.
Quid adorauerit Iacob conuerſus ad lectuli caput, quinque expoſitiones. 28.
Cur Iacob petens a filio ſuo Ioſeph ſepeliri corpus ſuum in terra Chanaan, non fuerit contentus ſimplici promiſſione eius, ſed exegerit ab eo iuſiurandũ. 29.
Examinatur lectio Græca, quæ ſic habet, *Adorauit Iſrael ſummitatem virgæ eius*. 30
Quod Iacob adorauerit faſtigium virgæ Ioſeph, ſententia fuit Chryſoſtomi, Theodoreti, Adriani papæ, & Leontii, imo ipſius B. Pauli. 31. & 32.
Vnde nata ſit tanta diuerſitas Græcæ lectionis ab Hebraica & latina. 32.
Excutitur animaduerſio S. Hieronymi in tranſlationem Græcã huius loci. 33.
Iuſta reprehenſio Eugubini, irreuerenter, indigneque loquentis de Septuaginta Interpretibus, & de B. Luca. 34.
Auctoris ſententia de concilianda lectione Græca cũ latina ſuper hoc loco. 35.
Expenditur documentum quoddam S. Hieronymi affirmantis Euangeliſtas & Apoſtolos teſtimonia Scripturæ veteris teſtamenti, citaſſe ſecundum Hebraicam lectionem & ſenſum; vbicumque Græca diſcrepãt ab Hebraicis. 37.

CAPVT XLVIII.

DVAE DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

CVR Iacob volens benedicere Ephraim& Manaſſe, commutauerit manus ſuper eos in ſimilitudinem crucis. 1.

Cur inter filios illorũ Patriarcharum fere poſteriores præpoſiti ſunt prioribus: cuius rei quadruplex exponitur ratio myſtica. 1. & 2.

Quinque in Scriptura percelebres translationes rerũ valde inſignium ab vna perſona ad aliam non ſine myſterio. 3.

Cur dextera habeatur potior & honorabilior, quam ſiniſtra, cauſa naturalis ex Ariſtotele: 4.

Octo ſignificationes huius vocis (dextera) in Scriptura notabiles. 5.

Apud veteres Perſas, auctore Xenophõte, honoratior ducebatur ſiniſtra, quã dextera. 7.

Cõmutatio manuũ Iacob ſuper Ephraim & Manaſſe, figuram expreſſit Sanctæ Crucis: & tunc primum præfigurata inuenitur Sancta Crux, quantum videlicet ad ſimilitudinem, & figuram eius. 8.

SECVNDA DISPVTATIO.

QVAE fuerit illa pars, quam Iacob extraordinariam dedit filio ſuo Ioſeph: an ea fuerit vrbs Sichem, an pars agri eius, & quomodo eam partem Iacob acquiſiuerit arcu & gladio, tredecim expoſitiones. 9. & ſequentib.

Paraphraſis Chaldaica per arcum & gladium, interpretatur preces & obſecrationes ad Deum: vbi oſtenditur preces Sanctorum, recte appellari Arma: 13.

Probatur partem illam, quam Iacob dedit filio ſuo Ioſeph, non fuiſſe vrbem Sichem: ſed fuiſſe partem agri, quam ipſe ante multos annos emerat a filijs Hemor, 18. 19.

Cur oſſa Ioſeph ſepulta fuerint in parte illa agri, quam emerat Iacob à filiis Hemor. 19.

Cur in Scriptura perfrequẽs mentio fiat arcus, & gladii. 20.

Illud, quod dixit Iacob, *In gladio & arcu meo*, ſi non proprie dixit, ſed figurate ac Metaphorice, tribus id modis exponi poſſe. 21.

CAPVT XLIX.

QVATVORDECIM DISPVTATIONES.

Licet in compluribus omiſſus per errorem fuerit titulus.

PRIMA DISPVTATIO.

AN nouiſſima verba, quæ locutus eſt Iacob filij ſuis, vocari debeant Benedictiones, vt vulgo appellantur; an Prophetiæ. 1. & ſequẽt.

De veteri quodam libro, qui inſcribebatur Teſtamentum duodecim Prophetarum. 4.

De antiquo more, quo patres, appropinquantẽ morte filijs ſuis benedicere ſolebant. 4.

Vtrum humanus animus appropinquante morte, fiat diuinior & præſagus futurorum. 6.

Quale genus prophetiæ fuerit id, quo Iacob prædixit futura filijs ſuis. 8.

SECVNDA DISPVTATIO.

AN in Scriptura, cum dicuntur, nouiſſimi dies, per eos intelligere oporteat ſemper, tempus Meſſiæ aduẽtus vel prioris vel poſterioris. 8. & ſeq.

TERTIA DISPVTATIO.

CVM. Iſidoro Peluſiota, qui ſcriptis prodidit Iacob fuiſſe diuinitus repente captum obliuione eorum, quæ prædicere

prædicere volebat de venturo Meſſia filijs ſuis; & alia pro aliis dixiſſe illis, præter opinionem ſuam. 10.

PRIMA PROPHETIA.
DE RVBEN.

CVR dicatur Ruben eſſe fortitudo patris ſui,& principium doloris eius 11.

De octo prærogatiuis primogenitorum ante legem Moſis. 14.

Quid ſignificet, Ruben effuſum eſſe ſicut aquam. 16.

An fuerit contra caritatem, patrem imprecatum eſſe mala filio ſuo. 18.

Quanta fuerit turpitudo & deformitas peccati Ruben. 19.

QVARTA DISPVTATIO.

AN maledicta, quibus Iacob defixit filium ſuum Ruben, pertineant ad hiſtoriam inceſtus eius cum nouerca ſua; an potius ad cædem Saluatoris noſtri factam a Iudæis, vt contendit probare S. Ambroſius. 20.

De allegorico, & tropologico ſenſu huius prophetiæ. 21.

Quatuor documenta moralia deprompta ex hac prophetia de Ruben. 24.

De multiplici differentia inter aquam & alios liquores. 26.

SECVNDA PROPHETIA,
DE SIMEONE ET LEVI.

QVANTA fuerit iniquitas Simeonis & Leui in cæde Sichimitarum. 26.

Quomodo Iacob tātopere incuſet Simeonem de cæde Sichimitarum, de qua eum laudare videtur Sancta femina Iudith. 27.

Cur Moſes Deuteronomii. 33. in benedicendo aliis tribubus, ſoli tribui Simeon benedictionem non impertiuit. 34.

Myſtica expoſitio huius prophetiæ pertinens ad Chriſtum & ad Synagogam. 37.

Moralis doctrina de reprimendo appetitu vindictæ, etiam quem zelus iuſtitiæ incitat. 38.

TERTIA PROPHETIA,
DE IVDA.

De præſtantia & vtilitate huius prophetiæ. 39.

De varia interpretatione illarum vocum, Sceptrum, Dux, & fœmur. 45.

Diſceptatio de voce (Shiloh) pro qua latinus interpres vertit (qui mittēdus eſt) 46.

QVINTA DISPVTATIO.

QVomodo Meſſias dicatur fuiſſe expectatio gentium, cum ipſe eſſet ignotus Gentibus. 48. & ſequentib.

Myſtica explanatio huius prophetiæ de Chriſto, & de Eccleſia, & de ſummò Pontifice. 54.

Cur Apoſtoli & prophetæ dicantur oculi Eccleſiæ pulchriores vino. 64.

Cur Paſtores, & Doctores Eccleſiæ comparentur dentibus lacte candidioribus 61.

SEXTA DISPVTATIO.

QVANTVM temporis efluxerit, ex quo Iacob edidit hoc vaticiniū vſque ad defectionem Iudaici principatus, & vſque ad ortum Chriſti Domini. 62.

De quadriformi regimine populi Hebræi ſub Ducibus, & Iudicibus, & Regibus, & Pontificibus, & quandiu quodlibet iſtorum durauerit. 63.

SEPTIMA DISPVTATIO.

ADVERSVS Iudæos impudenter negantes, concludi ex hac prophetia Iacob, iam veniſſe Meſsiam. 64. & ſequentibus.

Diſcutiuntur ſex interpretationes, quibus Iudæi conantur obſcurare ac peruertere claram & rectam huius prophetiæ ſententiam. 65. & ſequentib.

An cum dicitur, *Non deficiet ſceptrum de Iuda*, vox ſceptrum ſiue virga, ſignificet vir-

cet virgam Tribulationis & oppreſſionis. 65.

An iſtis verbis ſignificetur, poſt aduentũ Meſsiæ numquã defecturum ſceptrũ in Iuda: non autem quod numquã deficiet vſque ad Meſsiæ aduentum. 66.

An etiam nunc in aliquibus regionibus habeat tribus Iuda principatum in populo Iudaico. 66.

An vox (Shiloh) pro qua latine eſt, *Qui mittendus eſt*, ſignificet in hoc loco vrbem Shiloh. 68.

An illud, *Qui mittendus eſt*, denotet hoc loco regem Nabuchodonoſor. 69.

An hæc prophetia de tribu Iuda fuerit tã tum conditionalis, non autem abſoluta & ſimpliciter certa. 70.

Quanto tempore principatus in populo Hebræo fuerit penes proprios eius gẽtis principes. 72. 73.

Quot annis tribus Iuda imperium in populo Hebręo tenuerit. 73.

OCTAVA DISPVTATIO.

QVOMODO veritati huius prophetiæ reſponderit euentus. 72:

Super hac quæſtione exponuntur nouem opiniones: Prima Euſebii Cæſarienſis, Diodori, & Hugonis. Secunda B. Cyrilli Alexandrini. Tertia Lyrani, Thoſtati, & Dionyſii Carthuſiani. Quarta Genebrardi. Quinta, quorundam Recentiorum. Sexta, Pauli Burgenſis, Galatini, Annii & Lucidi. Septima Caietani. Octaua, Cani. Nona, quam ſequitur Auctor, & fuit multorum veterum Patrum. 74. vſque ad 100.

NONA DISPVTATIO.

AN Machabæi paternum genus duxerint ex tribu Iuda. 81. & ſequentib.

DECIMA DISPVTATIO.

AN hæc prophetia poſsit vere & commode intelligi & exponi non proprie tantum de tribu Iuda, ſed in vniuerſum de Gente Iudaica. 92. & ſeq.

Si hæc prophetia cõmuniter & vniuerſe pertinet ad populũ Hebræũ, cur ea ſpecialiter applicata ſit tribui Iuda. Ibid.

Cur nec Chriſtus Dominus, nec Apoſtoli, nec Euangeliſtæ vmquam hoc vaticinio Iacob vſi ſint: cum eo vaticinio tempus Meſsiæ aduentus euidẽter demonſtretur. 105.

QVARTA PROPHETIA. DE ZABVLON.

AN vrbs Sidon terminus fuerit ſortis Zabulon. 108.

Aliquot inſignia terræ, quam poſſedit tribus Zabulon. 109.

Cur maritimæ Gentes, fere magis ſint vitioſæ, quam mediterraneæ. 110.

Allegorica interpretatio huius prophetiæ pertinẽs ad Eccleſiam Chriſti. 111.

QVINTA PROPHETIA. DE ISSACHAR.

DE amœnitate & abundantia campi Eſdrelon, qui erat in tribu Iſſachar. 114.

Expoſitio myſtica huius prophetiæ continens magnæ vtilitatis & conſolationis ſeruorum Dei documenta. 119.

SEXTA PROPHETIA. DE DAN.

SAMPSONEM eodem, quo Herculem, floruiſſe ſeculo; maioraque illius fuiſſe facta, quam poetarũ de hoc mendacia. 121.

Cur tribus Dan, vel ipſe Sampſon comparetur colubro. 123. 124.

Illorum verborum Iacob, *Salutare tuum expectabo Domine*, exponuntur octo interpretationes. 125. & ſequentibus.

Sampſonem decem rebus fuiſſe figuram Meſsiæ. 129.

VNDECIMA DISPVTATIO.

AN de tribu Dan futurus ſit Antichriſtus: & an hoc vaticinium Iacob ſub nomine Dan, pertineat ad ipſum Antichriſtum. 131. & ſequentibus.

SEPTIMA

SEPTIMA PROPHETIA.
DE GAD.

AN Iephthe fuerit de tribu Gad, an de tribu Manaſſe. 141.

Allegorica expoſitio huius prophetiæ. 142.

De more & de cauſis cur ſe homines accingere, vel præcingere ſoleant. 142.

Documenta moralia, quæ præbet hæc prophetia. 145.

OCTAVA PROPHETIA.
DE ASER.

EXPLICATVR vtilis allegoria huius prophetiæ. 149.

NONA PROPHETIA.
DE NEPHTHALIM.

TRIPLEX expoſitio huius prophetiæ: & an Barac Iudex Hebræi populi, trepidauerit & timoris argui recte poſſit in ea, quam in hoſtes Hebræorum ſuſcepit expeditione. 150.

Allegorica interpretatio huius prophetiæ pertinens ad Chriſtum. 154.

DECIMA PROPHETIA.
DE IOSEPH.

CVR Ioſeph dicatur filius accreſcẽs, & cur pulchritudo eius laudetur a Iacob. 155.

Quibus rebus Ioſeph figura Chriſti fuerit 157.

Quomodo intelligendum ſit, Ioſeph fuiſſe paſtorem, & lapidem. 161.

Quomodo cœlum, & abyſſus cauſæ ſint abundantiæ rerum, quæ terra naſcuntur. 164.

Quomodo Chriſtus habuerit benedictionem cœli & abyſſi: & de duplici benedictione carnis Chriſti: & quomodo Chriſtus habuerit benedictionem vuluæ & vberum. 165.

De vberibus, & vulua ſponſæ Chriſti, id eſt, Eccleſiæ. 166.

DVODECIMA DISPVTATIO.

SVPER illis verbis, *Benedictiones patris tui, confortata ſunt benedictionibus patrum eius*, & vtrum Iacob plura & maiora promiſſa & dona habuerit a Deo, quam priores patriarchæ. 167. vſque ad 181.

VNDECIMA PROPHETIA.
DE BENIAMIN.

DECIMATERTIA DISPVTATIO.

CVR Beniamin dictus ſit a Iacob Lupus rapax, mane comedens prædam, & veſpere diuidens ſpolia: tractantur quinque interpretationes. 178. & ſequentib.

Quemadmodum Sancti Patres hanc prophetiam de Beniamin, pulchre accommodauerint ad B. Paulum, qui fuit ex eius tribu. 182.

De fortitudine bellica Beniamitarũ. 185.

Cur illi Patriarchæ tantopere cõcupiuerint corpora ſua poſt mortem ſepeliri in terra Chanaan. 188.

DECIMAQVARTA DISPVTATIO.

QVID ſit Apponi ad patres ſuos; vel cõgregari ad populum ſuum, quod in Veteri Teſtamento dicitur de his qui mortui ſunt. 193.

An verum ſit, quod tradidit Paulus Burgenſis, neminem iuſtorum hominum, qui fuerunt ante Abraham, ſtatim poſt mortem deſcendiſſe recta in Limbum, nõ prius expiatũ igne purgatorio. 196

CAPVT L.

PRIMA DISPVTATIO.

DE ratione ſepeliendi mortuos apud veteres Aegyptios. 1.

An mos fuerit apud veteres Hebræos cadauera condire aromatibus. 2.

De ratione condiendi cadauera apud Aegyptios ex Herodoto, & Diodoro. 3.

Cur Aegyptij defunctorum corpora non cremauerint. 4.

Varij mores Gentium in tractandis mortuorum corporibus. 5.

De numero dierum, quos condiendis & ſepeliendis mortuis impendenbãt Aegyptii. 6.

An Herodotus & Diodorus diſcordent a Moſe ſuper conditura cadauerũ apud Aegyptios. 7.

SECVN-

SECVNDA DISPVTATIO.

De more lugendi mortuos apud Aegyptios, & quo modo intelligendũ ſit Aegyptos per ſeptuaginta dies lugere mortuos conſueuiſſe. 8.
Luctum ſuper mortuis, ſi modicus ſit eſſe laudabilem. 9.
De ſimulato luctu ſuper mortuo, & de Praeficis conductis ad complorandum & eiulandum ſuper mortuum, quarum erat vſus apud Romanos: & vnde mos iſte originem habuerit. 10
Quanto tempore lugendi ſint mortui, varia Gentium inſtituta. 11.
Quod Hebraei mortem Aaronis & Moſis triginta diebus fleuerint, vnde id dicerint illi ſecundum Rupertum. 12.

TERTIA DISPVTATIO.

Qvomodo intelligendũ ſit quod dicitur in hoc capite, Iacob fodiſſe ſibi ſepulchrum in terra Chanaan. 13
Quid in Scriptura interdum ſignificare ſoleat verbum fodere. 14.
Quaenam fuerit area Arad. 15.
Cur Hebraei planctum illum ſeptẽ dierũ non potius fecerunt in Hebron, vbi ſepeliendum erat corpus Iacob, quam in area Arad. 16.
An laudandus ſit apud Chriſtianos Nouendialis luctus mortuorum, dubitatio S. Auguſtini. 17.

QVARTA DISPVTATIO.

De more ſepeliendi mortuos extra vrbes: & vtrum ante Chriſtianos mos fuerit alicubi ſepeliendi mortuos intra ciuitates. 18.
Refellitur Thoſtatus, arbitratus ante Chriſtianos nullo tempore nullaque in Gẽte morem fuiſſe ſepeliendi mortuos intra ciuitates, viuorũque domicilia. 18.
Moris fuiſſe apud Graecos ſepelire mortuos extra vrbes, probatur Platonis, & Ciceronis, & Plutarchi auctoritate. 19
Cur in id fere conſenſerint Gentes, vt extra domicilia viuorum, mortui conderentur. 20.
Etiã antiquitus in more fuiſſe apud Ethicos ſepeliri mortuos intra vrbes, & aedes. 21.
De modo ſepulturę Aethyopum. 21.
Lycurgũ voluiſſe ſepeliri mortuos intra ciuitatem, & prope templa. 22.
Vnde rectitudo, vel prauitas eorum, quae ab homine fiunt aeſtimari debeat. 23.
Arguitur falſitatis atque infidelitatis Ioſephus in commemoranda ſacra hiſtoria. 26.

QVINTA DISPVTATIO.

De Chronologia vitae Ioſeph. 27.
Ioſeph breuiorem vitam, quã eius maiores, ac fratres vixiſſe, & cur id ei contigerit. 27.
Quatuor mendacia Iuſtini hiſtorici ſuper S. Patriarcha Ioſeph. 29.
Cur Ioſeph non mandauit fratribus ſuis, vt ſtatim poſt mortẽ ſuam corpus ſuũ transferrent in terram Chanaan, vt mandauerat Iacob de ſuo corpore. 30.
Quo in loco terrae Chanaan ſepulta fuerint oſſa Ioſeph. 31.
An oſſa vndecim Patriarcharum ſint aſportata in terram Chanaan, & condita in Sichem. 32.
De ſepultura corporis Ioſeph. 33.
Fabula Hebraeorum ſuper ſepultura corporis Ioſeph, quam memorat Hiſtoria ſcholaſtica. 34.

FINIS.

INDEX CENTVM SEXAGINTA OCTO LOCORVM SACRAE SRIPTVRAE.

Qui hoc Quarto Tomo aut propriè ſignaterque tractantur, aut certè tractatu aliarum rerum non parum illuſtrantur. In quo Indice prior nota ſignat numerum capitum Libri Geneſis: poſterior autem, numeros adiectos in margine ad Commentarios ſingulorum capitum.

Exodi 3.

APPARVIT ei Dominus in flamma ignis, de medio rubi. 32. 14.

Exodi 11.

A primogenito Pharaoni, qui ſedet in ſolio eius, vſque ad primogenitum ancillæ, quæ eſt ad molam. 29.7.

Exodi 21.

Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ, morte morietur. 40. 7

Exodi 23.

Miſerebor cui voluero; & clemens ero, in quem mihi placuerit 40. 14.

Exodi 28.

Pones autem in Rationali iudicij Doctrinam & veritatem. 25. 27.

Exodi 32.

Feceruntq. ſibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atque immolauerunt ei hoſtias 46. 2

Leuitici 10. & 19.

Vt habeatis ſcientiam diſcernẽdi inter ſanctum & profanum 25.79

Leuitici 17.

Siquis venatione, vel aucupio ceperit feram, vel auem, quibus veſci licitum. 25. 60.

Leuitici 18.

Turpitudinem vxoris fratris tui ne reuelabis, quia turpitudo fratris tui eſt 38. 15.

Leuitici 19.

Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus 36.9.

Leuitici 21.

Non contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium. 37. 102. & 103.

Leuitici 21.

Si lippus, ſi albuginem habens in oculo 29.10.

Leuitici 22.

Omne animal, quod vel contritis, vel truncis ſectis ablatiſq. teſticulis eſt, non offeretis Domino: & in terra veſtra hoc omnino non facietis. 37. 110.

Leuitici 26.

Non facietis vobis idolum, & ſculptile nec titulos erigetis, nec in ſignum lapidis ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum 28. 49.

Leuitici 26.

Dabo vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. 27. 74.

Numerorum Cap. 11.

Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael. 49. 83. & ſequentibus.

Numerorum 12.

Ore ad os loquor ei 32, 43.

Numerorum 16.

Deſcenderuntque vini in infernum 37. 99.

Deuteronomij 15.

Non arabis in primogenito bouis 41. 32.

Deuteronomij 21.

Non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur 40. 9.

Deuteronomij 32.

Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit 42. 24

Deuteronomij 23.

Non intrabit Eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro Eccleſiã Domini 37. 110.

Deuteronomij 33.

Viuat Ruben, & non moriatur, & ſit paruus in numero. 49. 17.

Deuteronomij 33.

Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum ſuum introduc eum: manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduerſarios eius erit. 49. 41.

Deuteronomij 33.

Et Beniamin ait: Amantiſſimus Domini habitabit confidenter in eo; quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet. 46. 181.

Deuteronomij 33.

Ioſeph quoque ait; De benedictione Domini terra eius; de pomis cæli, & de rore, atque abyſſo ſubiacente & cet. 49. 174. 175.

Deuteronomij 33.

Lætare Zabulon in exitu tuo, & c. 49. 108.

Deuteronomij 33.

Lætare Iſſachar in Tabernaculis tuis. 49 113

Deuteronomij 33.

Benedictus in latitudine Gad; quaſi leo requieuit, cœpitque brachium & verticem. 46. 146.

Deuteronomij 33.

Dan, catulus leonis, fluet largiter de Baſan. 49. 139.

Deuteronomij 33.

Nephtalim abundantia perfruetur: & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem poſſidebit. 49. 153.

Deuteronomij 33.

Benedictus in filijs Aſer: ſit placens fratribus ſuis, & tingat in oleo pedem ſuum. ferrũ & æs calceamentum eius: ſicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua. 49. 148.

Ioſue 10.

Stetit ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. 47. 19.

Ioſue 16.

Solitudo quæ aſcendit de Hierico ad montẽ Bethel, & egreditur de Luza 28. 59.

Ioſue vltimo.

Oſſa quoque Ioſeph, quæ tulerãt de Aegypto ſepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Iacob a filijs Hemor, centum nouellis ouibus. 48. 19.

Iudicum 14.

Quod ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies conuiuij, dabo vobis triginta ſindones, & & triginta tunicas 29. 29.

Iudicum 19.

Tantum obſecro, ne ſcelus hoc contra naturam

ram operemini. 29. 32.

1 Regum cap. 9.

Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns. 25. 21.

1 Regum 16.

Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius, quoniam abieci eum: Nec iuxta intuitum hominis ego iudico 48. 2.

1 Regum 18.

Non habet rex ſponſalia neceſſe, niſi tantum centum præputia Philiſtinorum 29. 11.

1 Regum 21.

Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantum panem ſanctum 25. 79.

1 Regum 21.

Et immutauit os ſuum (Dauid) coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in hoſtia portæ, deffluebantque ſaliuæ eius in barbam 27. 16.

1 Regum cap. 23. & 30.

Dixit Dauid ad Abiathar ſacerdotem applica ad me Ephod. 25. 14.

2 Regum c. 1.

Præcepit (Dauid) vt docerent filios Iuda arcum. 48. 20.

2. Regum. 18.

Abſalon erexerat ſibi, cum adhuc viueret, titulum. 28. 49.

3. Regum 19.

Et omne os, quod non adorauerit eum, oſculans manum. 33. 2.

1. Paralipomenon c. 4.

Filij Simeon, Namael, & Iamin, Iadib, Aara Saul. 46. 10.

2. Paralipomenon 33.

Poſtquam coanguſtatus eſt, orauit Dominũ Deum ſuum, & egit poenitentiam valde coram Deo patrum ſuorum; & cognouit Manaſſe, quod Dominus ipſe eſt Deus. 42. 24.

Tobiæ 5.

Ego (Raphael Angelus) ſum Azarias Ananiæ magni filius. 27. 55.

Tobiæ 12.

Ego ſum Raphael Angelus, vnus ex ſeptem, qui adſtamus ante Dominum. 32. 19.

Iudit. 9.

Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum. 34. 14

Iob. 3.

Pereat dies, in qua natus ſum 40. 11.

Iob 3.

Quare exceptus ſum genibus? cur lactatus vberibus? 30. 8.

Iob 14.

Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs 47. 7

Iob 14.

Operi manuum tuarum porrige dexteram 48. 5.

Iob 19.

En decies confunditis me 31. 2.

Iob 26.

Nudus eſt infernus coram illo 37. 101.

Iob 31.

Si oſculatus ſum manũ meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deũ altiſſimum 33. 2.

Iob 34.

Quem conſtituit alium ſuper terram: aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt? 28. 26.

Pſalmo 9.

Conuertantur peccatores in infernũ. 37. 99.

Pſalmo 15

Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionẽ. 37. 100.

Pſalmo 15.

Delectationes in dextera tua. 48. 5.

Pſalmo 20.

Dextera tua inueniat omnes, qui te oderũt, 48, 5.

Pſalmo 33.

Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos 32. 1.

Pſalmo 38.

Aduena ego ſum, & peregrinus ſicut omnes patres mei. 47. 2.

Pſalmo 40.

Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. 39. 20.

Pſalmo 43.

Non in arcu meo ſperabo,& gladius meus nõ ſaluabit me. 48. 20.

Pſalmo 57.

Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ Rhãnum. 30.15.

Pſalmo. 72.

Exiſtimabam vt cognoſcerem, hoc labor eſt ante me donec intrem in Sanctuarium Dei;& intelligam in nouiſſimis eorum. 25. 85.

Pſalmo 74.

Viſitaſti terram, & inebriaſti eam. 43. 21.

Pſalmo 77.

Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine 49. 18.

Pſalmo 78,

Poſuerunt morticinia ſeruorum tuorum, eſcas volatilibus cæli, carnes ſanctorum tuorũ beſtijs terræ;& non erat,qui ſepeliret 47. 25.

Pſalmo 80.

Accipite pſalmum,& date tympanum 27. 9.

Pſalmo 100.

Qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum eorum. 32. 26.

Pſalmo 109.

Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis 48. 5.

Pſalmo 113.

In exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro 43. 14.

Pſalmo. 115.

Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. 47. 25.

Pſalmo 118.

Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas 42. 26.

Pſalmo 118.

Confige timore tuo carnes meas, a iudicijs enim tuis timui. 39. 18.

Pſalmo 138.

Si aſcendero in cælum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum ades 37. 104.

Prouerbiorum. 3.

Longitudo dierum in dextera eius: & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria 48. 5.

Prouerbiorum 4.

Vias,quæ a dextris ſunt,nouit Dominus;peruerſæ vero ſunt, quæ a ſiniſtris 48. 5.

Prouerbiorum 7.

Apprehenſumque deoſculatur iuuenem, &c. 29. 2.

Prouerbiorum 9.

Noli arguere deriſorem, ne oderit te 37. 15.

Prouerbiorum 15.

Infernus & perditio coram Domino 37. 105.

Prouerbiorum 23.

Ne comedas cum homine inuido, & ne deſideres cibos eius. 37. 38.

Prouerbiorum 27.

Infernus nunquam impletur. 37. 106.

Prouerbiorum 28.

Qui abſcōdit ſcelera ſua nō dirigetur. 32. 26.

Prouerbiorum 30.

Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue victui meo neceſſaria 28. 66.

Prouerbiorum 30.

Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac exprimit butirum: & qui vehementer emūgit, elicit ſanguinem. 30. 63.

Eccleſiaſt. 10.

Cor ſapientis in dextera eius; cor ſtulti in ſiniſtra illius 48. 6.

Eccleſiaſtæ 12.

Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, ante quam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent 27. 2.

Canticorum 2.

Dextera illius amplexabitur me 48. 5.

Canticorum 4.

Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris, 27. 64.

Canticorum 7.

Mandragoræ dederunt odorem 30. 14. & 15.

Sapientiæ 3.

Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis 25. 85.

Sapientiæ 5.

Quid profuit nobis ſuperbia, aut diuitiarum actantia; tranſierunt omnia illa tanquam vmbra & c. 42. 30.

Sapientiæ 7.

Cum ſit vna (ſapientia) omnia poteſt; & in ſe permanens omnia innouat. 28. 25.

Sapientiæ 10.

Hæc (ſapientia) profugum iræ fratris, Iuſtū, deduxit per vias rectas, & oſtendit illi regnū Dei, & c. 28. 15.

Eccleſiaſtici 22. & 38.

Super mortuum plora: defecit enim lux eius; fili in mortuum produc lacrymas, & fac luctum ſecundum meritum eius. 50. 9.

Eccleſiaſtici 27.

Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos caminus Tribulationis 40. 5.

Eccleſiaſtici 30.

Mortuus eſt pater, & quaſi non mortuus eſſet; ſimilem enim reliquit ſibi 38. 21

Eccleſiaſtici 30.

Videns oculis & ingemiſcens, quaſi ſpado complectens virginem, & ſuſpirans. 37. 112.

Eccleſiaſtici 49.

Ioſeph princeps fuit fratrum, firmamentum Gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi 49. 162.

Eccleſiaſtici 49.

Et oſſa ipſius (Ioſeph) viſitata ſunt, & poſt mortem prophetauerunt. 50. 35.

Iſaiæ 1.

Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur 38. 38.

Iſaiæ 2.

Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mōs domus Domini in vertice montiū 49. 8. & 10.

Iſaiæ 2.

Ne dimittas illis peccatum 49. 18.

Iſaiæ 8.

Ipſe eſt pauor veſter, ipſe eſt terror veſter. 31. 15.

Iſaiæ 14.

Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? 25. 50.

Iſaiæ 29.

Domine in anguſtia requiſierunt te; in Tribulatione murmuris, doctrina tua eis 42. 24.

Iſaiæ 38. & 4. Regum 20.

Et reuerſus eſt Sol decem lineis per gradus, quos deſcenderat 47. 19.

Iſaiæ 40.

Loquimini ad cor Hieruſalem 34. 5.

Iſaiæ 40.

Quare dicis Iacob, & loqueris Iſrael, Abſcondita eſt via mea a Domino, & a Deo meo iudicium meum tranſiuit. 49. 10.

Iſaiæ 59. & Hieremiæ 14.

Peccata noſtra reſponderunt nobis 30. 36.

Iſaiæ 64.

Pater noſter es tu, & nos lutum; & fictor noſter, & opera manuum tuarum omnes nos. 40. 14.

Iſaiæ 66.

Super genua blandientur vobis 30. 8.

Ieremiæ 8. & 46.

Numquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? 37. 69.

Ieremiæ 16.

Non ſepelientur, neque plangentur; & non ſe incident, neque caluitium fiet pro eis, & non frangent inter eos lugenti panem ad conſolandum ſuper mortuo; & non dabunt eis potum Calicis ad conſolandum ſuper patre & matre. 50. 9.

Ieremiæ 20.

Maledicta dies in qua natus ſum. 40. 11.

Ieremiæ 26.

Noli ſubtrahere ab illis verbum, ſi forte audiant, & conuertantur a via ſua mala; & peniteat me mali quod cogito facere eis 27. 94.

Ezechielis 18.

Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. 38. 35

Aggei 2.

Et veniet deſideratus cunctis gẽtibus. 40. 49.

Zachariæ 8.

In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentiũ, & apprehendent fimbriam viri Iudæi. &c. 26. 44.

Malachiæ 1.

Iacob dilexi; & Eſau odio habui 25. 26.

1. Machabæorum 4.

Et repoſuerunt lapides in monte domus, in loco apto, quo uſque veniret propheta, & reſponderet eis 45. 36.

Machabæorum 5.

Et viri Iuda magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſrael. 49. 78.

2. Machabæorum. c. 6.

Nunc reminiſcor malorum, quæ feci in Hieruſalem; & cognoui, quia propterea inuenerunt me mala iſta. 42. 24.

Matthæi 4.

Terra Zabulon, & terra Nephtalim, via maris trans Iordanem Galilææ Gentium; populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. 49. 109.

Matthæi 10.

Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. 25. 62.

Matthæi 11.

Ipſe (Ioannes Baptiſta) eſt Elias 27. 54.

Matthæi 19.

Sunt Eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt; & ſunt Eunuchi qui facti ſunt ab homi-

nibus

minibus;& ſunt Eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum 37. 110.

Matthæi 24.

Tunc duo erunt iu agro, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur;duæ ernnt molentes in mola, vna aſſumetur & altera relinquetur; duo erunt in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur 29. 6.

Lucæ 7.

Oſculum mihi non dediſti. 29. 2.

Lucæ 12.

Ne terreamini ab ijs, qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. 47. 23.

Lucæ 14.

Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem & vxorem & filios, adhuc autem, & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 28. 29.

Lucæ 16.

Factum eſt vt moretur mendicus,& portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus autem eſt diues, & ſepultus eſt in iuferno. 47. 23.

Lucæ 23.

Et dixit illi Ieſus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. 40. 15.

Ioannis 2.

Soluite templum hoc & iu tribus diebus excitabo illud. 27. 55.

Ioannis 4.

Dicit ei mulier: Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus. 49. 105.

Actorum 2.

Neque anima eius derelicta eſt in inferno, neque caro eius eius vidit corruptionē. 37. 103.

Actorum 7.

Mittens autem Ioſeph accerſiuit Iacob patrem ſuum, & omnem cognationem in anima bus Septuaginta quinque. 46. 19. & ſeq.

Actorum 23.

Et cum hæc dixiſſet (Paulus) facta eſt diſſentio inter Phariſæos, & Sadducæos, & ſoluta eſt multitudo. 37. 62.

Epiſtolæ ad Romanos cap. 9.

Cum nondum nati fuiſſent; aut aliquid boni egiſſent, aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret; non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei; quia maior ſeruiet minori. 25. 36. & 43.

Ad Romanos 11.

Sine pœnitentia ſunt dona Dei. 27. 94.

Ad Romanos 12.

Non vos ipſos defendentes cariſſimi. 34. 14.

Ad Romanos 16. & 2. Corinth. 13.

Salutate inuicem in oſculo ſancto. 29. 4.

1. Corinth. 5.

Auditur inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. 35. 47.

1. Corinth. 13

Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tūc autem facie ad faciem. 32. 43.

2. Corinth. 4

Quod in Præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. 41. 29.

Ad Epheſios. 1.

Elegit nos ante mundi cōſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. 25. 38.

Ad Epheſios 5.

Nolite inebriari vino, iu quo eſt luxuria. 43. 23.

Ad Epheſios 6.

Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli; induti loricam iuſtitiæ, &c. 48. 13.

Exina-

Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. 29. 16.

Ad Philippenſes 2.

Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis 40. 9.

2. *Ad Timot.* 3

Hoc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa & cet 49. 9.

Ad Hebræos 2

Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit 48. 2.

Ad Hebræos. 3.

Videte fratres, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati 42. 32.

Ad Hebræos. 7.

Et (vt ita dictum ſit) per Abraham, & Leui, qui decimas accepit, decimatus eſt: adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchiſedech. 46. 27. & 29.

Ad Hebræos. 7.

Manifeſtum eſt enim quod ex Iuda ortus ſit Dominus noſter, de qua tribu nullus altari præſto fuit. 48. 79. & 71

Ad Hebræos. 11.

Fide Iacob moriens, ſingulos filiorum Ioſeph benedixit; & adorauit faſtigium virgæ eius. 47. 32.

Ad Hebræos. 12.

Flagellat Deus omnem filium, quem recipit 40. 5.

Ad Hebræos. 12.

Nequis ſit fornicator, aut profanus, vt Eſau qui propter vnam eſcam vendidit primogenita ſua 25. 79.

Ad Hebræos 11.

Non inuenit (Eſau) pænitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet eam 27. 91.

1. *Ioannis cap.* 1.

Quod audiuimus quod vidimus oculis noſtris & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, hoc annunciamus vobis. 27. 59.

Apocalypſis. 1.

Gratia vobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat & qui venturus eſt, & à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni eius ſunt. 32. 19.

Apocalypſis. 8

Væ habitatoribus terræ 47. 2.

Apocalypſis 14.

In ore eorum non eſt inuentum mendacium. 27. 35.

FINIS.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIORVM IN GENESIM

TOMVS QVARTVS.

Ex Capite Vigeſimoquinto.

ARGVMENTVM.

De miro duorum Geminorum Iacob & Eſau conceptu, geſtatione in vtero, & partu: De diuerſitate ingeniorum & morum vtriuſque: De venditione primogenituræ Eſau ob vnam eſcam lenticulæ.

HÆ quoque ſunt generationes Iſaac filij A- Verſu 19.
braham: Abraham genuit Iſaac: qui cum 20
quadraginta eſſet annorum, duxit vxorem
Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Meſo-
potamia, ſororem Laban. Deprecatuſque 21
eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quòd
eſſet ſterilis: qui exaudiuit eum, & dedit
conceptum Rebeccæ. Sed collidebantur in 22
vtero eius paruuli; quæ ait: Si ſic mihi futu-
rum erat, quid neceſſe fuit concipere? Perrexitq. vt conſuleret Domi-
num. Qui reſpondens, ait: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo popu- 23
li ex ventre tuo diuidentur, populuſq. populum ſuperabit, & maior ſer-
uiet minori. Iam tempus pariendi aduenerat, & ecce gemini in vtero 24
eius reperti ſunt. Qui prior egreſſus eſt, rufus erat, & totus in morem 25
pellis hiſpidus: vocatumq. eſt nomen eius Eſau. Protinus alter egre-
diens, plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob.
Sexagenarius erat Iſaac, quando nati ſunt ei paruuli. Quibus adultis, 26 27

factus eſt Eſau vir gnarus venandi & homo agricola: Iacob autem vir
28 ſimplex habitabat in tabernaculis. Iſaac amabat Eſau, eo quòd de ve-
29 nationibus illius veſceretur: & Rebecca diligebat Iacob. Coxit autem
30 Iacob pulmentum: ad quem cum veniſſet Eſau de agro laſſus, ait: Da
mihi de coctione hac rufa, quia oppidò laſſus ſum. Quam ob cauſam
31 vocatum eſt nomen eius Edom. Cui dixit Iacob: Vende mihi primo-
32 genita tua. Ille reſpondit: En morior, quid mihi proderunt primoge-
33 nita? Ait Iacob: Iura ergo mihi. Iurauit ei Eſau, & vendidit primoge-
34 nita. Et ſic accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abijt,
parùipendens quòd primogenita vendidiſſet.

PRAEFATIO.

SATIS conſtat, ortum Iacob non minus quindecim annis priorem fuiſſe, quàm exceſſum Abrahæ. Sexagenarius enim cum eſſet Iſaac, genuit Iacob, vt in hoc capite ſcriptum eſt. Abraham porrò centenarius generauit Iſaac, & vixit ad annos vſque centum ſeptuaginta quinque. Quin etiam Iſmahelis mors tribus & ſexaginta annis ſubſecuta eſt generationem Iacob. Erat enim Iſmahel quatuordecim annis grandior natu quàm Iſaac, vt ex cap. 16. & 21. Geneſis colligitur. Si igitur ſexagenarius erat Iſaac, cum genuit Iacob, fuiſſe id temporis Iſmahelem ſeptuaginta quatuor annorum neceſſe eſt; vixit autem Iſmahel centum triginta ſeptem annos. Cur igitur, dicet aliquis, Moſes rectum hiſtoriæ ordinem inuertens, prius narrauit mortem Abrahæ & Iſmahelis, quàm ortũ Iacob? In promptu ratio eſt. Voluit ſcilicet Moſes, quam orſus fuerat ſcribere hiſtoriam Abrahæ, vniuerſam continenti ſerie pertexere vſque ad vltimum, eaq. finita, hiſtoriam rerum Iacob exordiri. De Iſmahele porrò, quia progenies eius non pertinebat ad populum DEI, non aliud dicturus erat, niſi fuiſſe completam in eo promiſſionem DEI datam Abrahæ, cui promiſſum erat, ſemen Iſmahelis maiorem in modum iri multiplicatum: nec ſolùm multitudine, verum & nobilitate principum, & ferocia gentis fore percelebre. Hoc igitur ſtrictim explicauit Moſes: & ita ſe totum ad hiſtoriam Iacob ſubtiliter, copiosè, & diligenter enarrandam contulit. Ergo apparet, figuras, quas vocant, Anticipationis, & Poſtpoſitionis, ſiue Recapitulationis, & præpoſteras, quantum ad ordinem temporum, narrationes, non ſolùm frequentes eſſe in ſcriptis propheticis, ſed in hiſtoricis etiam non rarò inueniri. Quapropter non ſemper ex ordine, quem tenet ſacer & canonicus ſcriptor, de ordine temporum & rerum geſtarum licet certum facere iudicium. Sed obſeruari oportet, an ſcriptor, quem alioqui recti ordinis diligentem, atque obſeruantem eſſe compertum eſt, eius commutandi idoneam aliquam, & probabilem cauſam habere potuerit, ſicut habuiſſe Moſem in hoc loco, dictum eſt. 1

Cur Moſes tam multa de Iacob, de Iſaac vero tā pauca ſcripſerit.

Sed cur reliquam huius libri partem, quæ viginti quinque capita continet, 2
omnem ferme conſumpſit Moſes in enarranda hiſtoria Iacob, paucis admodum de patriarcha Iſaac commemoratis? Ego quatuor eius rei cauſas poſſum afferre. Ac pri-

Ac primò quidem, Iacob & totius, & ſolius populi DEI parens fuit: habuit enim duodecim filios, è quibus duodecim Tribus ortæ ſunt, vnde vniuerſus Hebræus populus proſeminatus eſt. Id verò in Iſaac dici non poteſt, alter enim filius eius Eſau, ſator fuit gentis Idumæorum, quæ ad populum DEI minimè pertinuit. Potius itaque hac ratione, Iacob, Patriarcha fuit Hebræorum, quàm Iſaac. Deinde, id factum eſt propter varios admodum & inſignes caſus Iacob, tam ſecundos, quàm aduerſos; in quibus multarum, magnarumque virtutum eius experimenta ſimul & exempla, ad poſterorum eruditionem, atque imitationem, eluxerunt. His adde, quod Iacob pluribus & excellentioribus DEI viſionibus honoratus & nobilitatus eſt: Iſaac quippe duas tantùm habuit diuinas viſiones, quæ narrantur capite 26. Geneſis: At Iacob quinque vel ſex habuit, egregias ſanè & admirabiles. Prima exponitur Geneſ. 28. Secunda 31. tertia *32.* quarta 35. quinta eodem in loco: ſexta 46. Accedit denique quarta causa, copia ſcilicet atque excellentia prophetici ſpiritus, quo Iacob, diuino munere, completus & illuſtratus eſt: cuius clariſſimum ſpecimen dedit, cum proximus morti, quæ omnibus ac ſingulis filijs ſuis, multa poſt ſecula, euentura erant, mirabiliter prædixit; eiuſque prædicta omnia, euentorum veritas comprobauit. *Gen. 49.*

Iſaac cùm quadraginta eſſet annorum, duxit vxorem Rebeccam. *Verſu 20.*

3 VIDE continentiam iuuenis Iſaac; qui in tam feruida, & ad libidines procliui ætate, ad quadrageſimum vſque annum, virginalem continentiam purè conſeruauit. Neque enim fas eſt putare, ſanctiſſimum iuuenem, vllam illicitæ voluptati operam dediſſe ante coniugium. Commendatur prætcrea, exẽplo Iſaac, tempus hominis maturum, ætaſq. matrimonio tempeſtiua. A qua ætate proximè abeſt ætas, quam Ariſtoteles coniugio præſcripſit, affirmans libro 7. Politicorum, idoneam coniugio ætatem mulieris, eſſe decem & octo annorum; viri autem, triginta ſeptem. Plato autem libro 5. de Repub. mulierem vult eſſe viginti annorum, virum triginta. Heſiodus Περὶ ἔργων tempeſtiuam coniugio ætatem fore putat, ſi coniuges nec multo minores trigeſimo anno fuerint, nec multo fuerint maiores. Matrimonia igitur nec præcocia, nec ſera nimis eſſe conuenit: magna enim vtrimque proueniunt incommoda, quæ Ariſtoteles eo quem dixi loco, verè ac luculentè demonſtrat. Aetas porrò Iſaac quadraginta annorum, reſpondet ætati viginti quinque annorum huius temporis; videlicet habita ratione proportionis totius vitæ noſtræ, ad vitam priſcorum illorum hominum: Iſaac quippe annos vixit centum octoginta. *Aetas idonea coniugio. Ariſtoteles. Plato. Heſiodus.*

4 Quoniam autem Sara iam nonagenaria genuit Iſaac, Geneſ. 21. & mortua eſt centeſimo vigeſimo ſeptimo anno ætatis ſuæ, Geneſ. 23. id eſt, anno Iſaac trigeſimo ſeptimo, liquet, triennio poſt exceſſum Saræ, factum eſſe hoc matrimonium. Atque id quidem Rupertus trahit & conuertit in allegoriam, ita ſcribens libro 7. Commentariorum in Geneſim cap. 2. Ergo tribus annis ante nuptias Rebeccæ, Sara defuncta erat. Sic proculdubio ante paſſionem CHRISTI, qua prædicationis Euangelicæ gratiam ille copulauit, tribus annis, à diebus, vel baptiſmo Ioannis, mortua eſt lex, & prophetiæ, non ſibi, ſed Iudæis, teſtante ipſo Domino, cum dixit: *Lex & Propheta vſque ad Ioannem prophetauerunt.* Nam ex quo præſentem, & teſtimonio Ioannis declaratum CHRISTVM filium DEI viui blaſphemare cœperunt; reliquit omnis ſanctitas omniſque *Ruperti Allegoria. Matt. 11.*

vita iniquos cœtus eorum, eo quod eſſent Concilium vanitatis, & Eccleſia malignantium: præter paucos, qui fidem retinentes Abrahæ, tabernaculum Saræ

Pſal. 17. eſſe meruerunt. De qualibus in pſalmo dicitur: *In circuitu eius tabernaculum eius.* In hoc tabernaculum introduxit Iſaac Rebeccam, & accepit vxorem, id eſt, apertis illorum ſenſibus, immiſit CHRISTVS ſpiritualem ſcripturarum intellectum, & nouam ſibi inſtituit Eccleſiam. Sic Rupertus. Non ait Rupertus, legem Moyſis triennio ante Paſſionem CHRISTI fuiſſe mortuam ſimpliciter: conſtat enim Theologorum omnium ſententia, legalia Moyſi non eſſe mortua, niſi per mortem Domini noſtri; tunc enim obligatio eorum ſoluta eſt, virtuſque prorſus exinanita. Significat igitur tantùm Rupertus, incredulis & perfidis Iudæis, qui Dominum IESVM, & teſtimonio Ioannis, & tot tantiſq; miraculis verum Meſſiam teſtatum atque declaratum recipere noluerunt, ex eo tempore, nec legem, nec prophetias quicquam profuiſſe.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis.

Verſu 21. Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quod eſſet ſterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

HAEC verba quatuor ferunt quæſtiones. Primam quæſtionem ponunt Origenes, Chryſoſtomus, & Theodoretus. 5
Cur complures in veteri Teſtamento celeberrimi nominis fœminæ, clariſſimorum futuræ virorum matres, fuerint natura ſteriles; nec niſi ſupernaturali poteſtate, ſingularique DEI munere prolem genuerint: tales fuiſſe legimus in ſacris litteris, Saram, Rebeccam, Rachelem, matrem Samſonis & Samuelis, Eliſabeth quoque matrem Ioannis Baptiſtæ; idéque de Parentibus Deiparæ Virginis MARIAE traditum eſt. Tres eiuſce rei rationes ex prædictis auctoribus expromptas hic ſtrictim attingam. Primã

Cur complures in veteri Teſtamento permobiles fœminæ fuerint ſteriles.

Theodor. rationem Theodoretus lxxiiij. Quæſtione in Geneſim exponit hiſce verbis: Volens DEVS componere genus Iſraeliticum, oſtendit illud non naturali ſucceſſione, ſed gratia, & fauore ſuo eſſe multiplicandum. Hanc autem prouidentiã adeptus eſt genus illud, quia CHRISTVS Dominus inde ſecundum carnẽ naſci debebat. Hæc Theodoretus. Ad præmonſtrandam igitur futuram filiorum nobilitatem, atque claritatem, ſteriles voluit eſſe parentes eorum, quò præſtabilior & admirabilior ipſorum eſſet generatio. Duas alias rationes tangit

Chryſoſt. Chryſoſtomus homilia 49. in Geneſim: Vt, inquit, ex mirabili partu ſterilium fœminarum, iam tunc præſtrueretur ac præmuniretur fides partui Virginis. Quamobrem & Angelus Gabriel fidem nunciati à ſe partus Virginis, confir-

Luc. 1. mare voluit exemplo partus Eliſabeth, quæ ſterilis erat. *Ecce*, inquit, *Eliſabeth cognata tua ſterilis, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: quia non erit impoſsibile apud DEVM omne verbum.* Exemplum item iſtarum ſterilium fœminarum valuit plurimum ad moderandos conſolandoſque animos coniugum ſterilium, vt nec viri propterea contemnerent vxores; nec mulieres iniquo animo ferrent ſterilitatem ſuam.

Altera quæſtio eſt: Ait Moſes, deprecatum eſſe Iſaac DEVM pro ſterilitate vxoris. Sed vndenam exploratum & cognitum habuit Iſaac, ſterilitatem 6

eſſe

eſſe vxoris, ac non ſuam potius? in vtroque enim coniuge tum ſterilitas, tum alia quædam generationis impedimenta eſſe poſſunt. Reſpondeo, certum fuiſſe Iſaac ex diuina promiſſione data parenti ſuo Abrahæ, Gen. 21. ſibi non defuturam prolem: dixit enim DEVS Abrahæ: *In Iſaac vocabitur tibi ſemen.* Non igitur dubitabat ſe prolem habiturum, ſiue ex Rebecca, ſiue ex alia quapiam vxore. Sed enim, quia vehementer amabat Rebeccam, ex ea maximè promiſſam ſibi atque optatam prolem ſuſcipere cupiebat. Verùm quando cœpit Iſaac precari DEVM pro ſterilitate vxoris, & quandiu in precando perſeuerauit? Chryſoſtomus exiſtimat precari cœpiſſe ſtatim poſt initum coniugium, & totos viginti annos in precando perſeueraſſe: idque argumentatur ex eo, quod Moſes dixit Iſaac fuiſſe quadraginta annorum, cum duxit Rebeccam: & exauditis pro vxore precibus ſuis, genuiſſe prolem, cum iam eſſet ſexaginta annorum.

Quamdiu Iſaac precatus DEVM ſit pro ſterilitate vxoris.

Chryſoſtomi verba ex homilia 49. in Geneſim, hæc ſunt: Non ſtatim, inquit, exauditus eſt Iſaac, nec aſſecutus quod optabat, ſed viginti annos perſeuerauit orans & deprecans DEVM, & tunc denique aſſecutus eſt quod deſiderabat. Si enim quadraginta annorum erat, quando Rebeccam duxit, ſexaginta verò quando illa peperit: manifeſtum eſt, quod viginti annis perſeuerauit orans DEVM; & ſic vterum Rebeccæ inhabilem generationi, idoneum fecit. Vides orationis vim, quod & naturã ipſam ſuperat? Sic Chryſoſt. Sed quòd mulier ſtatim poſt coniugium non pariat, non propterea iudicanda videtur ſterilis. Sed ad id verè iudicandum, aliquot in coniugio annos præterfluere neceſſe eſt. Nempe naturale eſt, mulieres maturiùs quidem nonnullas, ſeriùs verò alias parere. Probabilius igitur dictu fuerit, tranſactis aliquot annis in coniugio ſine prole; tunc demum Iſaac exiſtimaſſe vxorem eſſe ſterilem, & pro eius ſterilitate abolenda, DEO ſupplicaſſe; non enim niſi poſt longum temporis ſpatium, ei ſterilitas vxoris exploratè percepta eſſe potuit. Sed fuiſſe tamen deprecationem Iſaac multam & diuturnam, patet ex verbo Hebræo (hatar) quod eſt hoc loco: ſignificat enim multiplicare, ſiue verba, ſiue preces: vide ſuper hoc loco Oleaſtrum.

Chryſoſtomi opinio diſcutitur.

7 Tertia quæſtio: Cum Iſaac vidit ſterilem Rebeccam, cur non aliam duxit vxorem, ex qua prolem haberet; exemplo ſcilicet patris ſui Abrahæ, qui propter ſterilitatem Saræ duxit Agar? Friuolum eſt quod ſuper ea re tradunt Hebræi, vt Lyranus, & Thoſtatus referunt, minimè improbantes eam traditionẽ. Aiunt Hebræi, ex eo tempore quo Iſaac voluntariè paſſus eſt ſe ligari à patre vt immolaretur DEO, fuiſſe eum conſecratum DEO, & idcirco non fuiſſe licitum ei accipere niſi vnã vxorem. Quaſi verò, nec Samſon, nec Samuel ex vtero matrum conſecrati DEO, niſi vnam vxorem habere potuerint. Quid, quod omnes primogeniti, ſecundum legem Moſis, ſanctificati & conſecrati erant DEO? Sacerdotibus quoque, DEO vtique conſecratis, interdictam fuiſſe polygamiã, nuſquam legimus? Illud igitur probabilius eſt reſponſum: Abraham non fuiſſe ducturum aliam vxorem, viuente Sara, quam vnicè diligebat, niſi Sara ipſa id ſuaſiſſet, & ad id eum impuliſſet, Geneſ. 16. hoc autem non fecit Rebecca. Declaratum quoque ea re eſt, fuiſſe Iſaac amantiſſimum caſtitatis & pudicitiæ: certiſſimamque ſpem & fiduciam habuiſſe, ſe non cariturum prole; confirmatum maximè Saræ matris ſuæ exemplo, quæ præter ſterilitatem, etiam ſenio grauata, nihilominus tamen DEI munere, prolem genuerat. Arctiſsimum porrò vinculum, & vehemens quaſi coagulum mutui inter coniuges amoris eſt, ſi mulier perſuaſum habeat, virum ſibi maritalem ſeruare fidem; ſuique vnius amore contentum, alienis amoribus non affici. Quam ob cauſam fertur in Romanorum hiſtorijs, Pompeium Magnum ardentiſsimè dilectum eſſe ab vxoribus ſuis, quòd inuiolatam eis tori fidem præſtaret. Intellexit hoc, & ſcriptis prodidit Ariſtoteles libro 2. Oeconomicorum: Maximus, inquit, honor eſt ſo-

Cur Iſaac ſterilẽ expertus Rebeccã, non alteram duxit vxorẽ, ſicut Abraham duxit Agar.

Gen. 16.

Futilis opinio Hebræorum.

Lyranus.

Thoſtatus.

Gen. 12.

Iudic. 13.

1. Reg. 1.

Exod. 12.

Quodnã ſit acerrimum vxorij amoris erga virum incitamentum.

Pompeius Magnus.

Ariſtotel.

briæ mulieris, ſi cernat virum ſuum ſeruare ſibi caſtitatem; nec de vlla muliere alia cogitare, ſed præ cæteris omnibus ſe ab eo diligi. Tanto enim magis ſtudebit mulier, ſe talem præſtare viro, quanto ſe cognouerit & fideliùs & caſtiùs à viro diligi. Sic Ariſtoteles.

An Iſaac ob monogamiā præferēdus ſit Abrahæ.
S. Auguſt.

Neque verò, quia monogamia præſtabilior videtur eſſe polygamia, idcirco 8
præferendum Iſaac putamus Abrahæ: virtutis enim & ſanctitatis præſtantia aliunde ſpectanda & æſtimanda eſt. Audiat Lector Beatum Auguſtinum in libro xvj. de Ciuitate DEI cap. xxxvj. ea de re præclarè diſſerentem. Non ideo, inquit, Iſaac præferre debemus Abrahæ, quia ille nullam fœminam præter vnam coniugem nouit. Erant enim proculdubio Abrahæ fidei & obedientiæ merita potiora quàm Iſaac: in tantum, vt propter Abraham dixerit DEVS ſe benefacturum ipſi Iſaac, Geneſ. 26. Ex quo licet intelligere, quàm caſtè Abraham fecerit, quòd hominibus impudicis & nequitiæ ſuæ patrocinia de ſacra Scriptura requirentibus, videtur feciſſe libidinosè. Deinde, etiam hoc nouerimus, non ex bonis ſingulis, inter ſe homines comparari debere, ſed in vnoquoque conſideranda eſſe vniuerſa. Fieri enim poteſt, vt habeat aliquid in vita & moribus quiſpiam, quo ſuperet alium, idque ſit longè præſtabilius, quàm eſt illud, vnde ab alio ſuperatur. Ac per hoc, ſano veroque iudicio, cum continentia coniugio præferatur, melior tamen eſt homo fidelis coniugatus, quàm continens infidelis. Sed conſtituamus ambos fideles & bonos: etiam ſic profectò melior eſt coniugatus fideliſſimus & obedientiſſimus DEI, quàm continens minoris fidei, minoriſque obedientiæ. Si verò paria ſint cætera, continentem coniugato præferre quis ambigat? Hactenus Auguſtinus.

Cùm generatio Iacob promiſſa eſſet à Deo, & ipſe eſſet prædeſtinatus, qui dicitur ea facta propter preces Iſaac?

Quarta quæſtio: Si futura proles Iſaac, erat à DEO promiſſa Abrahæ; om- 9
nino igitur futura erat; ſiquidem fidelis eſt DEVS in promiſſis ſuis, & impoſſibile eſt mentiri DEVM: cur igitur Iſaac gnarus diuinæ illius promiſſionis, tantopere erat ſolicitus & anxius, & quaſi dubius de futura prole? Deinde, Iacob prædeſtinatus erat à DEO, ergo generatio Iacob, neceſſario futura erat. Diuina enim prædeſtinatio, eſt immutabilis, vt quæ de abſoluta & efficaci DEI voluntate proueniat, de qua ſola intelligendum eſt, quod dixit apud Iſaiam 46. DEVS: *Conſiliū meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet.* Non igitur prædeſtinatio, aut quod prædeſtinatum eſt, pendet ex homine, nec ab eo vel iuuari, vel impediri poteſt. Quamobrem meritò quæritur in hoc loco, quemadmodum verè dictum ſit à Moſe, DEVM propter preces Iſaac, dediſſe conceptum Rebeccæ. Huius quæſtionis duas, breuitate & diſtinctione ſcholaſtica, ſolutiones tradit

Thomas Anglicus.

Thomas Anglicus in cap. xxv. Geneſis ita ſcribens: Cur Iſaac orauit pro fœcunditate vxoris, cum ſciret à DEO infallibiliter promiſſam ſibi eſſe prolem? Dicendum, quod diuina promiſſio & prædeſtinatio non euacuat orationes. DEVS enim non promittit aut prædeſtinat talia futura abſolutè, & nullo habito reſpectu ad aliud quippiam: ſed ſub congruis conditionibus, & præſuppoſitis debitis diſpoſitionibus. Prædeſtinat igitur DEVS aliquem finem vel effectum, ſimul etiam prædeſtinans media, per quæ ad talem finem perueniri, & diſponens cauſas ſecundas, per quas effectus ille produci debeat; inter iſtiuſmodi autem media & cauſas, ſunt orationes Sanctorum & opera. Poſſet etiam dici, quod licet Iſaac eſſet certus ex diuina promiſſione, ſe habiturum prolem, non tamen erat certus, eam ſe prolem habiturum ex Rebecca; ex qua tamen ſuſcipere filios flagrantiſſimè cupiebat; atque pro ea re DEO ſupplicauit: Sic Thomas.

Primam huius Auctoris ſolutionem, quæ probabilior eſt, ante ipſum tractauit 10

S. Thomas.

accuratiùs S. Thomas prima Parte quæſt. 23. art. 8. Diſputans enim, prædeſtinationem iuuari poſſe precibus Sanctorum, ad id probandum, affert exemplum hoc Iſaac, ob cuius preces dedit DEVS conceptum Rebeccæ: ex illo autem conceptu natus eſt Iacob, qui prædeſtinatus fuit. Nec fuiſſet tamen impleta

præde-

prædeſtinatio, ſi Iacob natus non eſſet. Ex quo apparet, prædeſtinationem, Sanctorum precibus iuuari poſſe. Verùm quia nonnihil in ea relatebat difficultatis, vt eam penitus exhauriret, diſtinctionem hanc ſubiungit. In prædeſtinatione duo eſſe conſideranda, & ipſam præordinationem diuinam, quæ eſt æterna, & effectum eius. Priori modo, prædeſtinatio, cùm ſit æterna, non poteſt iuuari Sanctorum precibus, quæ ſunt temporales; poſteriori autem modo, iuuari poteſt, quia prouidentia, cuius pars eſt prædeſtinatio, ſic prouidet effectus, vt ad eos producendos, etiam ordinet cauſas ſecundas, ſicut videre eſt in cauſis naturalibus. Quocirca ſub ordinem prædeſtinationis non ſolùm cadit finis & effectus, ſed etiam media & cauſæ ad eos conſequendos & producendos ordinatæ. Neque verò DEVS ad explendam prædeſtinationem aut prouidentiam ſuam, propter indigentiam, vtitur adiumento hominum vel rerum naturalium; ſed vtitur eiuſmodi cauſis & medijs, tum vt ordinis pulchritudo ſeruetur in rebus: tum vt creaturis quoque dignitatem cauſalitatis communicet. Quoniam verò ſecundæ cauſæ non poſſunt egredi ordinem cauſæ primæ vniuerſalis, ſed ipſum exequuntur; ex eo fit, vt prædeſtinatio per creaturas adiuuari quidem poſſit, impediri verò nullo modo poſſit. Hactenus ex B. Thoma.

Quomodo Diuina prouidētia & prædeſtinatio, per cauſas ſecūdas tā naturales quàm humanas iuuetur.

11 Hoc ipſum confirmari atque illuſtrari poteſt pulcherrima B. Gregorij ſententia ex primo libro Dialogorum eius, & capite 8. huc tranſpoſita. Sic autem eo loco ſcribit Gregorius: Obtineri nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata non fuerunt: ſed ea quæ ſancti viri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, vt precibus obtineantur. Nam ipſa quoque perennis regni prædeſtinatio, ita eſt ab Omnipotenti DEO diſpoſita; vt ad hoc electi per laborem perueniant: quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis Omnipotens DEVS ante ſecula diſpoſuit donare. Quod profectò videre licet in ipſa Scriptura, quæ narrat dixiſſe DEVM Abrahæ; *In Iſaac vocabitur tibi ſemen.* Et rurſus: *Patrem multarum gentium conſtitui te.* Et, *Benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam maris.* Ex quo apertè conſtat prædeſtinaſſe DEVM multiplicare ſemen Abrahæ per Iſaac. Et ſcriptum tamen eſt, deprecatum eſſe Iſaac Dominum pro vxore ſua, & exauditum eſſe à DEO, qui dedit conceptum Rebeccæ. Si ergo multiplicatio ſeminis Abrahæ per Iſaac prædeſtinata fuerat, cur Iſaac coniugem ſterilem accepit, quæ propter preces eius concepiſſe dicitur? Sed nimirum conſtat, quia prædeſtinatio precibus impletur: quando is per quem DEVS multiplicare ſemen Abrahæ prædeſtinauerat, oratione obtinuit vt filios habere poſſet. Sic B. Gregorius.

S. Gregor. Geneſ. 21. & 17. Infra 22. Infra 25.

Sed collidebantur in vtero eius paruuli: quæ ait: Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere? Verſu 22.

12 PRO illo *collidebantur*, Græcè eſt ἐσκίρτων, id eſt, exultabant; verbo namque exultandi vtitur S. Ambroſius hunc locum tractans in libro de Iſaac cap. 4. Similiter redditur idem verbum in vulgata editione Pſal. 113. *Montes exultauerunt.* S. Auguſtinus quæſt. 72. in Geneſim, & libro 16. de Ciuitate DEI cap. 35. legit *geſtiebant.* S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum, verbum illud Græcum exponit, ludebant, ſiue calcitrabant: quod Aquila tranſtulit; conſtringebantur filij in vtero eius: Symmachus verò, in ſimilitudinem nauis, in ſuperficie ferebantur. Scholiaſtes tamen ex Symmacho refert διεπάλαιον, id eſt, colluctabantur. Oleaſter annotauit, verbum Hebræum (raſàs) ſignificare frangere, ſiue confringere, verùm non omnino: ſic enim differre à verbo (ſcabàr) quod ſignificat omnino, &

Ambroſ. Auguſtin. Hieronym. Oleaſter.

vſque.

vſquequaque confringere & conterere. Vtriuſque verbi differens ſignificatio apparet in illis verbis Iſaiæ cap. 42. quibus loquens de Meſsia, inquit: *Calamum quaſſatum non confringet*. Quoniam igitur non planè liquet propria eius verbi ſignificatio, idcirco non omnino, inquit Caietanus, certus eſt modus commotionis infantium in vtero Rebeccæ: an ſcilicet eſſet motus tanquam currentium contra ſe inuicem, an in modum pugnantium, an in ſimilitudinem inuicem ſe collidentium. Certum tamen eſt, eum motum, qualiſcumque fuerit, grauiſsimum fuiſſe ac moleſtiſsimum matri: propterea enim dixit ipſa: *Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere?*

Locus Iſai. cap. 42. — *Caietanus.*

13 SED quæritur, an ille motus filiorum in vtero Rebeccæ, fuerit naturalis, id eſt, ex natura profectus, an verò ſingulariter à DEO effectus, præter modum & ordinem naturæ. Fuiſſe eum motum naturalem, poſſet quiſpiam fortaſſe opinari, duabus hiſce rationibus adductus. Solet enim vſu venire mulieribus, vt poſt conceptum, graues quoſdam motus concepti fœtus in vtero ſentiant, vel in dextro latere, vel in ſiniſtro; nimirum pro varietate ſexus vel maſculini, vel fœminini. Ariſtotelis libro 7. de Hiſtoria Animalium cap. 3. & 4. breuem ea de re ſententiam audiamus: Mares foetus, inquit Ariſtoteles, magna ex parte circa quadrageſimum diem dextro potius latere mouentur, foeminæ autem ſiniſtro, circiter nonageſimum. Nihil tamen certi in his affirmari licet: multis enim ferentibus foeminam, motus agitur in dextro, & contrà in ſiniſtro, gerentibus marem. Plus etiam motus magna ex parte mas in vtero infert quàm foemina, & celerius prodit; foeminæ enim partus tardior eſt. Dolor etiam ex foemina continuus, ſed obtuſior; ex mare acer, & longè moleſtior. Sic Ariſtoteles. Quid igitur mirum, ſi duo ſimul foetus in vtero, ſicut habebat Rebecca, grauem motum & moleſtiam efficerent; cùm vel vnus foetus maſculinus acrem & moleſtum cum agitatione dolorem naturaliter afferat? Deinde, naturaliter factum videtur, vt propter anguſtias vteri, qui geminos commodè non poterat capere, vnus alterum premeret, commodiorem ſibi locum quærens. Atque hæc dubitari poſſent in hac ſententia.

An ille motus filiorū Rebeccæ in vtero eius, fuerit naturalis, nec ne. — *Ariſtotel.*

Verùm contraria ſententia, non ſolùm probabilior, ſed planè vera & certa eſt. Etenim motus ille in vtero, fuit nouus, ſingularis, inuſitatus, præter modum & ordinem naturæ, tanquam duorum inter ſe certantium. Nam ſi propter anguſtiam loci eſſet id factum, non vtique Iacob, egredientis ex vtero Eſau plantam tenuiſſet, quaſi retrahere eum volens ab egreſſu; ſed cum potius extruſiſſet, & egredi coegiſſet, quò ſcilicet amplior ſibi locus in vtero relinqueretur. Sed quid ego quæro argumenta ad id probandum? cum certiſsimam eius rei fidem ſcriptura ipſa faciat, declarans eum motum eſſe diuinitus factum ad præfigurandum futuras diſcordias & contentiones inter poſteros Iacob & Eſau. Siquidem ſuper eo motu filiorum in vtero conſultus à Rebecca DEVS, reſpondit: *Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*. Ergo ſi motus ille in vtero, factus eſt ad præfigurandum id quod poſt futurum erat, non potuit eiuſmodi motus, vel ex naturali, vel ex humana cauſa proficiſci; ſed ex tali cauſa, quæ prænoſceret futura, & ad ea ſignificanda poſſet ordinare quod agebat. Talis cauſa nec eſt natura, vt quæ non agit per intellectum, ordinans ad aliud quod agit: nec eſt homo vel Angelus, quibus nempe futura, vt vocant, contingentia non ſunt nota. Ad hanc ſententiam ſpectat quod ſcribit Rupertus lib. 7. Commentariorum in Geneſim cap. 3. Collidebantur, ait ille, paruuli, non ſtudio contendendi, vel ſcientia certandi, ſiue affectatione vincendi: ſed eodem DEI nutu permoti, quo non ſolùm irrationalia pecora, verùm etiam inanimata elementa præſagio futurorum permoueri ſolent, qualia ſæpe iam facta nouimus, & adhuc 14

Rupertus.

maiora

maiora futura ſunt, teſtante Domino Luc. 21. *Erunt ſigna in ſole, luna, & ſtellis*, &c. Sed iuxta myſticum ſenſum, colliſio paruulorum in vtero Rebeccæ, præſignabat id quod in Actibus Apoſtolorum legimus: Gentiles namque ad fidem & gratiam CHRISTI admiſſos, Iudæi propellere contendebant, ſaluti eorum inuidentes. Hæc Rupertus.

Luc. 21. Act. 11.

Perrexitque vt conſuleret Dominum.

Verſu 22.

15 ILLVD *perrexit* ſignificat eam ex eo loco vbi erat, conceſſiſſe in alium locum, conſulendi oraculi gratia. Ariſtoteles quidem libro 7. Politic. cap. 16. tradit, ſalubre prægnantibus eſſe, ſi exercendi corporis gratia, quotidie aliquantulum ſpatij conficiant; atque huius rei gratia, ſacram aliquam ædem viſant, præſertim eorum Deorum, qui tuendæ ac proſperandæ generationi prolis humanæ præeſſe creduntur. Ariſtotelis verba, hæc ſunt: Mulieribus vterum gerentibus, corporum eſt adhibenda cura, vt neque deſidia torpeant, nec cibo vtantur tenuiore. Quod facile fuerit Legiſlatori prouidere, ſi lege ſanxerit, vt ſingulis diebus ſpatium aliquod, deos, qui generationi præeſſe putantur, venerandi gratia, conficiant. Mentem autem, contra quam corpus, tranquillam ſecuramque gerere conuenit. Sic Ariſtoteles. Verùm non ob eam cauſam Rebecca perrexit ad conſulendum DEVM: Sed, vt narrat Scriptura, territa prodigioſa illa filiorum in vtero colliſione, vt ſuper ea re diuinum ſciſcitaretur oraculum & reſponſum. Quare ſatis miror, quendam huius temporis ſcriptorem, virum ſanè nec indoctum, & valde pium, in ſuis Commentarijs prodidiſſe, illam Rebeccæ profectionem non tam diuinæ rei gratia, ſuſceptam fuiſſe, quàm quod prægnantibus commoda & ſalubris eſſe ſoleat nõnulla corporis agitatio, & ad Diuorum ſacra profectio. Pro illo (vt conſuleret Dominum) Paraphraſis Chaldaica ſic habet: *Abijt, vt peteret doctrinam à facie Domini*. Paraphraſtes verò Hieroſolymitanus ita vertit: *Abijt, vt peteret miſericordiam à Domino, in domo vbi concionabatur Sem*.

Ariſtotel. Prægnãtibus quotidianam ſed modicã corporis exercitationẽ, eſſe ſalubrẽ; contra verò, quietem & tranquillitatem mentis.

Hamerus in Geneſ.

SECVNDA DISPVTATIO.

Ad quem locum, ſiue ad quam perſonam perrexerit Rebecca, & quemadmodum conſuluerit DEVM.

16 CAIETANVS vtrumque eſſe putat incertum, cum neque hic, neque alibi expoſitum ſit à Scripturà. Hebræorum opinio eſt, Rebeccam iuiſſe ad Sem filium Noë, quem id temporis, ſacris præfuiſſe ferunt, & per ipſum ſolitum eſſe DEVM, conſulentibus, oracula & reſponſa reddere: cui ſententiæ adſtipulatur Paraphraſtes Hieroſolymitanus, vt ex verbis pauloante memoratis manifeſtum eſt. Viuebat autem eo tempore Sem; immo vſque ad quadrageſimum octauum, vel quinquageſimum ætatis Iacob annum vitam produxit. Abeneſra ait, Dominũ reſponſum dediſſe Rebeccæ per prophetam aliquem, vel per ipſum Abraham, quem vixiſſe conſtat quindecim annis poſt ortum Iacob & Eſau. Oleaſter ſuper ea re ita ſcribit: Putarem iuiſſe Rebeccam ad ſacrificium offerendum Domino, & ibidem à Domino reſponſum accepiſſe, ſicut fecit Abraham. Nec ſollicitus ſis de Sacerdote, quoniam ſine Sacerdote tunc quilibet Domino hoſtias offerebat,

Caietanus. Oleaſter.

bat,

bat, vt legimus ſupra de Abraham Geneſ. 15. & infra Geneſ. 33. de Iacob. Nõ
enim audeo dicere, eam iuiſſe ad Melchiſedech: quia nullum eius rei extat in
Scriptura veſtigium. Fortè tunc aliquis erat propheta Domini, à quo ſiſcitari
poterat, ſed quis ille fuerit ignoratur. Sic Oleaſter. Verùm nos antiquiorum &
grauiorum auctorum ſuper ea re ſententias recenſeamus.

Euſebius & Gennadius in Catena, in Geneſ. 17 Euſebius & Gennadius tradunt, Rebeccam iuiſſe ad montem Moria, & ad
Melchiſedec, qui eo in loco Sacerdotem agebat DEI altiſſimi, & tanquam di-
uinorum arcanorum conſcius & interpres, conſulebatur ab omnibus. Diodo-
Diodorus. rus Tarſenſis putat, Rebeccam recepiſſe ſe in locum aliquem ſecretum orandi
cauſâ, & poſt orationem fuiſſe reuelatum ei, quod ſcire auebat: ſicut accidit
S. Chryſ. Danieli, vt in eius libro, capite nono ſcriptum eſt. Sanctus Chryſoſtomus exi-
ſtimat eam adijſſe Sacerdotes. Sic enim ſcribit homil. 50. in Geneſim: Quid
eſt quod ait: *Perrexit vt conſuleret Dominum*, nimirum cucurrit ad veram ſcien-
tiam, & feſtinauit ad Sacerdotem, DEI miniſtrum, per quem latentium ſciẽ-
tiam volebat diſcere. Et enarrans omnia quæ ſibi contigerant, didicit diligen-
ter omnia, miſericorde DEO, per Sacerdotis linguam detegente ei omnia ma-
nifeſte, & alacriorem eam reddente. Et vide quanta etiam tunc erat Sacerdo-
tum dignitas. Nuſquam enim dicit, quod Sacerdos ei reſponderit; ſed quod
Malach. 2. Dominus ei reſponderit; nempe per Sacerdotem. Etenim & alio loco Angelũ
vocat Sacerdotem diuina Scriptura, monſtrans quod eã loquatur Sacerdos, quę
inſpirat ac ſuggerit ei diuini SPIRITVS gratia. Hæc Chryſoſtomus. Theodo-
retus quæſt. 75. in Geneſim arbitratur, iuiſſe ad altaria, in quibus ſacrificari DEO
Theodor. à ſanctis Patriarchis ſolebat. Quidam (inquit Theodoretus) Rebeccam adijſ-
ſe dicunt ad Melchiſedech, nempe Sacerdotem DEI altiſſimi, virum nobilem,
& pietate inſignem. Verùm, cum Patriarchæ conſueuiſſent in locis in quibus
habitabant conſtruere altaria quædam, veriſimile eſt illam, ad vnum ex iſtis ſup-
plicaſſe DEO, & ita nouiſſe quæ futura erant.

S. Auguſt. 18 S. Auguſtinus omnes ferme prædictas ſententias complexus eſt, ſuper eadem
etiam ipſe quæſtione breuiter diſſerens in libro Quæſtionum in Geneſim, quæſt.
72. Quæritur, inquit Auguſtinus, quónam abierit Rebecca, vt conſuleret Domi-
num: non enim erant tunc Prophetæ aut Sacerdotes ſecundum ordinem Ta-
bernaculi vel Templi Domini: niſi fortè iuit ad locum, vbi aram conſtituerat
Abraham. Sed illic, quomodo reſponſa darentur, omnino tacet Scriptura; vtrũ
per aliquem Sacerdotem, quod incredibile eſt, ſi erat, non fuiſſe nominatum, &
nullam Sacerdotum aliquorum factam eſſe mentionem. An fortè ibi, cum oran-
do allegâſſent deſideria ſua ad DEVM, dormiebant in eo loco, vt per ſomnium
monerentur? An erant aliqui tales etiam illo tempore homines DEI, in quibus
poſſet DEVS interrogari? Quicquid horum eſt, & ſi quid aliud, quod me fortè,
ne commemorarem, præterierit: mentiri tamen Scriptura non poteſt, quæ di-
xit, Rebeccam iuiſſe ad interrogandum Dominum, atque Dominum reſpondiſ-
ſe. Hæc Auguſtinus.

Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ. 19 Super eadem re, Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ in librum Geneſis cap. 66. enar-
rans hiſtoriam huius loci, ad hunc modum ſcribit: Dicitur Rebecca iuiſſe ad cõ-
ſulendum Dominum; Fortaſſe igitur iuit ad montem Moria, vbi Abraham al-
tare fecerat Domino: & immolatis hoſtijs, ſubſtratis earum pellibus incubans,
per ſomnium accepit oraculum. Fortaſſe etiam more Gentium quem viderat
apud parentes ſuos in Meſopotamia, ſpeciem Lauri, quam Tripodem dicunt, ca-
piti ſuppoſuit; & ramis arboris, quæ Agnus Caſtus dicitur, incubuit, vt ſic viſio-
nes capitis phantaſticas dormiens non ſentiret, & diuinæ reuelationis rite ca-
pax eſſet. Vel viuentem adhuc ſummum Sacerdotem Melchiſedech conſuluit.
Quocunque autem modo id factum ſit, eam bene feciſſe ſatis indicat reſponſum
diuinum ei redditum. Sic ille. Ego, ſi in rebus tam incompertis, & incertis lo-

cus eſt

cus eſt vllus coniecturæ, aut potius diuinationi, propenſior ſum ad ſententiam Diodori, quam ſupra expoſui, Rebeccam ſeceſſiſſe in locum aliquem abditum, remotumq. tanquam quoddam Oratorium; vbi in preces effuſa, diuinum reſponſum ſuper ea re quam ſcire cupiebat, ſtudioſiſsimè expetijt. Et vel in ſomno, vel in vigilia per interiorem illuſtrationem Dei, aut per vocem aliquam cœlitus editam, & ad ipſam miſſam, vel per Angelum quempiam in figura humana cum ea loquentem, Diuinum oraculum, & reſponſum accepit.

Auctoris opinio.

TERTIA DISPVTATIO.

De quatuor modis conſulendi DEVM, olim in populo Hebræo ante Saluatoris noſtri aduentum, vſitatis atque celebratis.

20 EX occaſione ſuperioris diſputationis, viſum eſt alteram hanc adiungere bene cum illa cohærentem atque congruentem, ipſam certè per ſe dignam tractatu atque cognitu: in cuius explicatu, ſimul etiam non paucos alios Scripturae locos illuſtrabimus. Legenti ſacras litteras manifeſtum fit, ab exordio populi Hebræi, ferme ad tempora vſque principatus Machabæorum ſemper in eo populo fuiſſe inſignes aliquos viros ſapientia, pietate, ac ſanctimonia, diuinæ ſententiæ ac voluntatis conſcios & interpretes, quos populus in rebus maximè arduis & dubijs conſulebat, & per eos diuina reſponſa ſuper eiſdem rebus accipiebat. Horum primus ac præſtantiſsimus fuit Moſes: qui partim ad columnam nubis & ignis, partim intra Sanctuarium vbi erat Arca & Cherubim, & Propitiatorium, DEVM ſibi loquentem audiebat, vel vltro edentem oracula, vel reſponſa eorum quæ ſciſcitatus fuerat populus, reddentem, vt in libro Exodi, Leuitici, Numerorum, Deuteronomij multifariam proditum eſt. Verùm quia tantæ conſulentium multitudini vnus ipſe ſufficere ac ſatisfacere non poterat, iuſſit DEVS Septuaginta Seniores deligi, quos ipſe ſimili prophetiæ ſpiritu implens, voluit quæſtionibus & dubitationibus populi ſatisfacere, vt ſcriptum eſt in libro Numerorum, capite xj. Poſt Moyſen, iſtiuſmodi gratiam & poteſtatem poſuit DEVS in ſummo pontifice Eleazaro, ad quem adire conſulendi gratia voluit DEVS, non modò populum, ſed ipſum etiam populi Ducem. Lege caput Numerorum XXVII.

Exo. 28. Heb.9.

21 Ceterùm quatuor obſeruare licet fuiſſe in eo populo nobiles atque inſignes, & ſolemnes DEVM conſulendi modos, quos in præſens curſim attingam. Primus modus conſulendi DEVM, erat per Prophetas: hos adibat populus vel publicè vniuerſus, vel priuatim ſinguli, cum grauis aliqua & ardua dubitatio incidebat, quæ humano conſilio & prudentia explicari non poſſet. Exemplum huius rei habes illuſtre in primo libro Regum capite nono, vbi narratur hiſtoria Saulis euntis conſultum Samuelem ſuper aſinis quas amiſerat: ſic enim in eo loco ſcriptum eſt: *Ecce vir DEI eſt in ciuitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, ſine ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, ſi fortè indicet nobis de via noſtra propter quam venimus*: Et ſubditur: *Olim in Iſrael ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere DEVM: Venite, & eamus ad Videntem: qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns*. Et paulo infra, cum adiſſent Samuelem, & ſciſcitati eſſent quod volebant, is reſpondit Sauli: *Omnia quæ ſunt in corde tuo indicabo tibi. Et de aſinis quas nudius tertius perdidiſti, ne ſollicitus ſis, quia inuenta ſunt*: nec ſolùm hoc quod rogatus fuerat, indicauit, ſed præterea de Regno quod ei dandum erat, & alia quædam prædixit. Similia traduntur de Ahia Silonite propheta

Primus modus conſulendi DEVM per Prophetas.

Locus 1. Reg.cap.9.

Domini, in 3. Reg. cap. 14. vbi ſic eſt. *Dixit Ieroboam vxori ſuæ: Vade in Silo,*
vbi eſt Ahias propheta, qui locutus eſt mihi quod regnaturus eſſem ſuper populum hunc:
ipſe enim indicabit tibi quid euenturum ſit puero huic. & mox adiungitur reſpon-
ſum prophetæ ſuper eo de quo fuerat conſultus. Complura huius rei exempla
habes apud Hieremiam cap. 36. & 42. & in Helia & Heliſeo in 3. & 4. lib. Reg.
apud Danielem item cap. 2. & 4.

Varia Prophetarũ affectio animi erga ea, de quibus cõſulebantur.

Sed enim, tripliciter affectos fuiſſe prophetas animaduerto erga ea de quibus 22
conſulebantur. Nonnumquam prædocebat eos DEVS id quod alij conſulturi
erant, & ipſos ſciſcitaturi, vt de Samuele, & Ahia Silonite ſupradictis locis ſcri-
ptum eſt. Interdum tunc reuelabatur Prophetis, cum conſulebantur, vt de
Helia colligitur 4. Reg. 1. & 2. & de Heliſeo 4. Reg. 4. 5. 6. & 7. Aliquando Pro-
phetæ neſciebant reſpondere ſtatim vt conſulebantur, ſed aliquantiſper poſt:
nimirum excitata prius & ad DEVM erecta eorum mente, vel audiendo can-
tari Dei laudes, vt accidit Heliſeo, qui interrogatus à tribus regibus de penuria
aquarum quam eorum exercitus patiebatur, pauliſper ſtetit, iuſſitq. adduci ad
ſe pſaltem, quo pſallente, afflatus illico prophetiæ ſpiritu, prædixit quod futu-
rum erat, ſicut legitur 4. Reg. cap. 3. Vel per multam & feruentem deprecatio-
nem atque orationem, adiunctis etiam ieiunijs atque alijs corporis afflictatio-
nibus, ſicut legitur de Hieremia in libro eius cap. 42. & de Daniele in eiuſdem
libri cap. 9. & 10. Nec ſolùm conſulebantur viri, ſed etiam fœminæ, diuinum &
ipſæ habentes prophetiæ ſpiritum, vti fuit Debbora, de qua ſcriptum eſt Iudic.
5. & Holda, vt habes 4. Reg. 23.

Debbora & Holda fœminę vates.

Secundus modus conſulendi DEVM per ſomnia.

Alter conſulendi DEI modus erat in vſu per ſomnia, de quo legitur 1. Reg. 23
28. DEVM à Saule conſultum, nec per Prophetas, nec per ſomnia, nec per
Sacerdotes ei reſpondiſſe: reſpondebat autem DEVS, vel per propria conſu-
lentium ſomnia, vel per aliorum. Verùm vt iſte modus rite fieret, tria ſeruanda
erant: primò, vt is modus non adhiberetur niſi cum alia ratio cõſulendi DEVM,
verbi gratia per Prophetas aut Sacerdotes, vel non aderat, vel non illis ſucce-
debat. Deinde, vt id non fieret niſi in rebus grauiſsimis, & vehementer vrgen-
tibus, & humano conſilio ac prouidentia inexplicabilibus. Ad hæc, præmitti
oportebat ieiunia, & preces ab omni ſuperſtitione vacuas. Ad hanc ſenten-
tiam pertinet, quod ſcribit Auctor Traditionum hebraicarum in libros Regum,
qui nomen fert S. Hieronymi. Nam ſuper caput XXVIII. primi libri Regum
ita ſcribit: Reſpondebat Dominus per ſomnia, ſicut Hebræi aſſerunt, eo quòd
orando & ieiunando poſcebant oraculum ſibi fieri diuinum: & DEVS illis per
ſomnia reuelabat ea quæ futura erant.

Tertius modus conſulendi per ſortes. 1. Reg. 10. 1. Reg. 14.

Tertius modus Conſulendi DEVM fiebat per ſortes: quo modo vſus eſt Sa-
muel in electione regis Saulis, vt habes 1. Reg. cap. 10. & ipſe Saul, vt reperiret
quis contra præceptum ſuum manducaſſet ante veſperam, vt legitur 1. Regum,
cap. 14. & item Ioſue, vt deprehenderet eum qui peccauerat in anathemate, vt
proditum eſt in libro Ioſue cap. 7. Sedenim hic modus, erat rarus, nec in vſu
circa criminalia & capitalia, niſi ex certo DEI inſtinctu vel etiam expreſſo
mandato.

Quartus modus conſulendi per Sacerdotes, ſiue per Ephod. Ephod pontificale.

Quartus modus multo nobiliſsimus & celeberrimus, ac priſcis illis tempori- 24
bus poſt latam Moſis legem, atque inſtitutum Sacerdotium, & Pontificatum Aa-
ronicum, ſatis frequentatus, fiebat per Sacerdotes, & vt ſcriptura loquitur, per
applicationem Ephod. Erat autem Ephod, veſtis pontificia, quam Latinè di-
xeris ſuperhumerale, habens duos lapides pretioſos, quà tegebat humeros Pon-
tificis, & in pectore habens Rationale iudicij, pannum ſcilicet quendam dupli-
catum vnius palmi, & omnino quadratum, in quo erant duodecim lapides pre-
tioſi, trino diſpoſiti ordine, ſinguliq. habentes nomina ſingulorum duodecim
Patriarcharum. Huius veſtis & materiam & formã habes deſcriptam Exodi 28.

Appli-

Applicare autem Ephod dicebatur Sacerdos, cum ipſe ſe induebat ea veſte, vt ea ornatus, idoneus & dignus efficeretur diuina oracula & reſponſa accipere. Dicebatur item Sacerdos applicare Ephod ad aliquem, cum indutus Ephod, accedebat ad eum qui conſulendi cauſa ipſum adibat. Habes duo eius rei in 1. Regum clariſſima exempla. Etenim cap. 23. ſic legitur: *Eo tempore quo fugiebat Abiathar ad Dauid in Ceilam, deſcendit, Ephod ſecum habens: & dixit Dauid ad Abiathar ſacerdotem: Applica Ephod: & ait Dauid: Domine DEVS, audiuit ſeruus tuus quod diſponat Saul venire in Ceilam & euertat vrbem propter me: indica Domine DEVS ſeruo tuo, ſi tradent me viri Ceila in manus eius. Et ait Dominus; tradent, &c.* Et in cap. xxx. eiuſdem libri: *Et ait Dauid ad Abiathar ſacerdotem: Applica ad me Ephod. Et applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, & conſuluit Dauid Dominum, dicens: Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos an non? Dixitq. ei Dominus, Perſequere, abſque dubio enim comprehendes eos & excuties prædam.*

Locus 1. Reg. c. 23. & 30.

25 SED qua ratione DEVS, per iſtum modum dabat reſponſa? Opinio eſt Hebræorum, quæſtionem, ſuper qua conſulebatur DEVS, ſcriptam inſeri conſueuiſſe plicaturis & commiſſuris Rationalis atque Ephod: poſtea verò educi cum reſponſo diuino, ibidem ſcripto. Lege quæ ſuper ea re diſputat Thoſtatus in xxviii. cap. 1. libri Regum, & item in xxi. & xxx. cap. eiuſdem libri. Sed probabilius eſt, duplici modo id fieri conſueuiſſe: vno modo, vt Pontifex ſacra illa veſte ornatus, cum conſulebatur, diuino afflaretur ſpiritu prophetiæ, reuelatis ſibi quæ conſulentibus reſpondere debebat. Atque hoc fieri volebat DEVS ad commendandam illius ſacerdotij & pontificatus dignitatem; quo ſcilicet ei maior apud omnes fides, honor, & veneratio haberetur. Altero modo fiebat per nouum quendam atque inſolitum ſplendorem emanantem ex pretioſis lapidibus, quos gerebat Pontifex partim in humeris, partim in pectore: quo fulgore, fauſtus ſuſcepti, vel ſuſcipiendi negocij exitus & ſucceſſus portendebatur. de hoc modo nihil proditum eſt in ſacris litteris; ſed Ioſephi rerum Iudaicarum peritiſsimi, & grauiſsimi ſcriptoris auctoritatem & ſententiam ſequimur, de iſtiuſmodi miraculo in tertio libro Iudaicarum antiquitatum ad hunc modum ſcribentis: Ex lapillis quos Pontifex in humeris geſtabat (erant autem ſardonyches) micabat alter, quoties litatum eſſet, is qui dextrum humerum occupabat: tantumq. fulgorem emittebat, vt procul etiam intuentibus conſpiceretur: idque præter naturam ſuam & conſuetudinem. Sed mirabilius eſt quod nunc dicturus ſum. Per duodecim gemmas; quas in pectore Pontifex inſutas Eſſeni (id eſt Rationali) geſtat; in bello victoriam prænunciare DEVS ſolebat. Nam priuſquam exercitus ſe moueret, tantus fulgor ex eis emicabat, vt toti populo facile innoteſceret, adeſſe DEVM, opemque & auxilium ſuum inuocantibus eſſe laturum. Quapropter Græci, quotquot à noſtra religione non abhorrent, cum hoc miraculum pro compertiſsimo habeant, eſſena vocant λόγιον, hoc eſt, oraculum. Deſijt tam Eſſen, quàm Sardonyx fulgorem emittere, annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato DEO propter legum ſuarum præuaricationem. Hæc Ioſephus.

Quomodo DEVS per Ephod daret reſponſa.

Hebræorum opinio.

Thoſtatus.

Ioſephus de mirabili & quaſi fatidico fulgore lapidum qui erant in Rationali.

26 Sed in iſtis Ioſephi verbis duas res lectori conſiderandas eſſe cenſeo. Primùm, apertè indicat Ioſephus modum illum monſtrandi futura per fulgorem lapidum qui erant in Rationali, non fuiſſe generalem, nec pertinuiſſe ad prædictionem quarumlibet rerum futurarum; ſed in rebus tantùm bellicis locum & vim habuiſſe, valuiſſeq. ſolùm ad portendendum belli exitum atque ſucceſſum. Quocirca modus hic rarior erat ſuperioribus, minuſq. celebris. Deinde ait Ioſephus, miraculum illud fulgoris lapidum ceſſaſſe ducentis annis ante id tempus, in quo ſcribebat ipſe libros Antiquitatum Iudaicarum. Hos porrò ducentos annos ſi præcisè accipiamus, neceſſe erit dicere, ceſſaſſe miraculum illud in

Expenditur ſententia Ioſephi circa ceſſationem illius miraculi.

principatu Ionathæ, qui poſt fratrem ſuum Iudam Machabæum, princeps & Pontifex fuit apud Iudæos. Etenim Ioſephus libros Antiquitatum ſcripſit decimotertio anno principatus Domitiani, vt in extremis verbis vigeſimi voluminis, totiuſq. operis ipſemet teſtatur: competit autem decimus tertius annus Domitiani in olympiadem ducenteſimam decimam octauam. Hinc porrò, ſi ad ſuperiora, retroq, lapſa tempora recurrens, percenſeas ducentos annos, comperies ducenteſimum annum cadere in olympiadem centeſimam ſexageſimamoctauam, in quo ſcilicet tempore Ionathas principatum, ſimulq. Pontificatum geſſit. At enim, deſitum eſſe miraculum illud, aliquanto ante Principatum Iudæ qui præceſſit Ionatham, videtur non temerè poſſe quiſpiam exiſtimare ex his quæ de Iuda ſcripta ſunt in prioris libri Machabæorum cap. quarto. Eſt autem ſic ibi ſcriptum: *Et cogitauit de altari holocauſtorum, quid de eo faceret. Et incidit illis conſilium bonum, vt deſtruerent illud: ne fortè illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud Gentes: & demoliti ſunt illud: Et repoſuerunt lapides in monte domus, in loco apto, quoadúſque veniret Propheta, & reſponderet de eis.* Ex iſtis verbis liquet, iam tunc deſijſſe modum illum conſulendi per Prophetas, cum nullus id temporis in populo Iudaico propheta eſſet. Ceſſauerat item modus conſulendi per Sacerdotes, ſiue per applicationem Ephod, ſiue per nouum fulgorem lapidum, qui erant in Rationali. Si enim iſti modi conſulendi DEVM tunc viguiſſent, proculdubio eis vſus eſſet Iudas, vt quid fieri oporteret ſuper altari holocauſtorum à Gentibus polluto & profanato, DEI ſententiam explorare ac noſſe poſſet.

Supradictos conſulendi DEI modos deſiſſe ante Machabæorum principatum.

Locus 1. Machabæorum cap. 4.

27

Cur lapides pretioſi qui erant in Rationali, dicti ſint Vrim & Thummim.

SED reuertamur ad Ephod. Quoniam igitur per Rationale iudicij, in quo erant duodecim illi lapides pretioſi & ſacri, Deus reſponſa dabat de futuris & de his quæ agenda erant; ideo lapides illos DEVS appellauit duobus uocabulis Hebræis, Vrim, & Thummim, quæ virtutem illam Rationalis, reddendi reſponſa diuina ſignificant. Vrim namque Latinè ſignificat lumina ſiue illuminationes, quòd ſacerdos diuinitus illuminaretur ad prævidendum & prædicendum futura. Quamobrem Septuaginta appellarunt δήλωσιν, id eſt, manifeſtationem. Hieronymus autem vertit, Doctrinam, quòd Sacerdos illuminatus à DEO doceret populum de ijs quæ conſulebatur. At verò Thummim, ſignificat perfectiones; quòd ea quæ reſpondebat Sacerdos, perfecta erant, id eſt, veriſſima, ſine vllo veritatis defectu, & abſque vlla admixtione mendacij: quocirca Septuaginta verterunt ἀλήθειαν, & Hieronymus eos ſecutus reddidit veritatem. De his lege caput XXVIII. Exodi. Cum igitur DEVS iubet in Rationali poni Vrim, & Thummim, intelligat Lector ſignificari, debere poni in Rationali duodecim illos lapides pretioſos, qui diuinam hanc virtutem haberent præmonſtrandi futura, & prædocendi quæ agenda erant. Ob eandem quoque cauſam Græci Rationale appellarunt λόγιον, quaſi dicas fatidicum, reddenſq. oracula. Latinè verò dictum eſt Rationale, vel ad expreſſionem vocis Græcæ; vel quod cum per illud ederentur Diuina reſponſa, non videretur res quædam eſſe irrationalis, ſed ratione atque intelligentia pollens. Dicebatur porrò Rationale iudicij, quòd per id docebantur homines quid faciendum eſſet: in Scriptura enim vocabulum iudicij, eandem ſæpe vim & notionem habet atque vocabulum officij apud ſcriptores Latinos: ſignificat enim id quod quiſque facere debet.

Cur appellatum ſit Rationale; & cur græcè λόγιον.

Qui

Qui reſpondens ait: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi
ex ventre tuo diuidentur, populuſque populum ſu-
perabit, & maior ſeruiet minori. Verſu 23.

28 OBSERVET Lector phraſim & modum loquendi ſcripturæ; dixit enim duas gentes eſſe in vtero Rebeccæ, ſignificare volens duos filios, qui poſtea futuri erant capita & principia duarum gentium; gentem dico Hebræorum atque Idumæorum. Contrà verò fit, cum nomina auctorum ac principum alicuius gentis ponuntur pro ea gente, vt nomen Iacob & Iſraël pro eius poſteris, & pro vniuerſo populo Hebræo: & infra Gen. 27. benedictio quam Iſaac dedit Iacob, ſub nomine eius pertinet ad populum ex ipſo propagandum. Ergo ponendi auctorem gentis pro ipſa gente, & contrà, gentem pro auctore ac parente ipſius, haud infrequens eſt in Scriptura vſus. Sic igitur verba iſta interpretemur. *Duæ gentes ſunt in vtero tuo*: id eſt, virtute ac poteſtate continentur in duobus filijs quos vtero geris. *Et duo populi ex vtero tuo diuidentur*. Id eſt, ex vtero tuo prodibunt duo filij, ſatores duorum populorum, qui diuiſi erunt ſedibus, moribus, legibus, religione; eruntq. ſtudijs atque animis inuicem contrarijs; tales fuiſſe Idumæos & Hebræos, conſtat ex multis Scripturæ locis. Iam verò quod adiunctum eſt: *Et populus populum ſuperabit*, completum eſt in poſteris Eſau tempore Dauidis: is enim ſubiugauit Idumæos ſibiq. ſeruire coegit: in qua illi ſeruitute aliquot ſeculis permanſerunt. Atque hoc proditum eſt libro 2. Regum cap. 8. *Poſuit Dauid* (ait ſcriptura) *in Idumæa cuſtodes, ſtatuitq. præſidium, & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid*. Sequitur: *Maior ſeruiet minori*. Idumæus populus vocatur maior populo Hebræo, quòd progenitus eſſet ex Eſau fratre maiore natu quàm Iacob. Deinde, quòd multis ſeculis ante Hebræos, propriam Idumæi regionem poſſederant in monte Seir; quòdq. multò ante proprium ipſi regimen, habuerint, primò quidem Ducum, tum Regum. Ad hæc, quòd ab initio gens Idumæorum multò fuerit numeroſior quàm Hebræorum; id enim ſignificaſſe videtur Moyſes Deuteronomij cap. 7.

29 HEBRAEI quod de poſteris Eſau dicitur, id referunt ipſi ad Romanos; Hebræorum fabula, quoties prophetæ
quos nugantur, originem & genus duxiſſe ex gente Idumæorum: dicunt enim vaticinantur contra
Iulium Cæſarem, & qui poſt illum Romano præfuere imperio, ex gente Idu- Idumæos, nomine I-
mæorum extitiſſe. Hanc fabulam tradunt Dauid Chimhi in Abdiam prophe- dumæorũ denotari Romanos.
tam, & in 34. cap. Iſaiæ, & Rabbi Salomon in Abdiam, & in cap. 4. Threnorum,
denique multis in locis Talmud ſcriptum legitur. Sed longe vetuſtius fuiſſe id
figmentum Hebræorum, declarat S. Hieronymus, compluribus locis id commemorans ac deridens; præſertim verò in cap. 3. Ioëlis, ſuper illis verbis: *Aegyptus in deſolationem erit, & Idumæa in deſertum perditionis*: quo in loco ſcribit Hieronymus Hebræos vaniſsima ſpe deluſos tradere; quemadmodum Pharao, qui Dauid Chimhi.
per quadringentos & triginta annos Hebræos captiuos afflixerat, & ipſe & om- Rab. Salomon.
nis eius exercitus in Mari rubro ſubmerſus eſt: Sic fore vt Romani, qui eodem S. Hieronymus.
annorum ſpatio Iudæos ſibi ſubiectos oppreſſuri ſunt, denique vltione Dei deleantur. Idem quoque diſertis verbis ſuper ea re diſputat in primum caput Exo. 14.
Abdiæ. Ergo quod hic de Hebræis aduerſus Idumæos dictum eſt. *Populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*. ipſi de ſua gente interpretantur aduerſus Romanos. Hoc Hebræorum commentum, ſiue delirium, confutat Paulus Paulus Burgenſis.
Burgenſis in Additione ad primum cap. Abdiæ, & ad trigeſimum quartũ Iſaiæ,
& ad 7. cap. Danielis; & item Galatinus lib. 4. de Arcanis Catholicæ veritatis Galatinus.

 cap. 28.

cap.28. Ecquod autem magis ridiculum eſſe poteſt mendacium, quàm dicere Iulium Cæſarem, ceteroſq. deinceps Imperatores Romanorum, genere fuiſſe Idumæos? Verùm, eſto. Sed ſi propterea Romani cenſeri debent nomine Idumæorum, quorum exitium & Abdias, alijq. complures prophetæ vaticinati ſunt, quia Iulius Cæſar Imperator Romanorum genus duxerit ex Idumæis; hinc neceſſariò efficitur ipſos Hebræos eſſe Idumæos; quippe qui regem habuerint Herodem, quem fuiſſe Idumæum negari non poteſt. ſed nugas & fabulas Hebræorum miſſas faciamus.

Allegoria huius hiſtoriæ pertinens ad populum Iudaicum & Chriſtianum.

S. Auguſtinus.

Præter hiſtoricum huius loci ſenſum, ingens latet velut ſub cortice hiſtoriæ, 30 medullæ myſterium: & quod de Iſaac & Iſmahele dixit Paulus ad Gal.4. affirmans, quæ de illis in libro Geneſis ſcripſerat Moſes, fuiſſe dicta per allegoriam; idem profectò de Iacob & Eſau in præſentia dici poteſt: nam quæ de Iacob & Eſau in hoc loco tradita ſunt, ea ſecundum allegoriam ſpectant ad populum Iudaicum & Chriſtianum. Atque hic ſenſus, licet myſticus ſit, videtur tamen principaliter à Spiritu ſancto intentus. Audiat Lector ſanctum Auguſtinum in lib.16. de Ciuit. DEI cap.25. Quod autem dictum eſt (inquit Auguſtinus) *Maior ſeruiet minori*. nemo ferè noſtrum aliter intellexit, quàm maiorem populum Iudæorum, minori populo Chriſtiano ſeruiturum. Et reuera quamuis hoc videri poſſit impletum in Idumæorum gente, quæ nata eſt ex maiori fratre Eſau, cui & nomen fuit Edom, quia poſtea ſuperanda erat à populo Hebræorum ex Iacob orto, eiq. futura erat ſubiecta: attamen in aliquid maius intentam fuiſſe iſtam prophetiam, qua dictum eſt: *Populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*, conuenientius creditur. Et quid eſt hoc, niſi quod in Iudæis & Chriſtianis euidenter impletur? Sic Auguſtinus. Hanc porrò Allegoriam articulatè ac diſtinctè declarat idem Auguſtinus in ſermonibus de Tempore Serm.78. ad hunc modum ſcribens: Quod dictum eſt: *Populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*. Secundum literam in Eſau & Iacob non videmus impletum: non enim corporaliter beato Iacob ſeruiſſe Eſau commemorat Scriptura. Et quia niſi id fieri deberet, non commemoraſſet Scriptura, oportet id ſpiritualiter intelligere. Ergo id factum & impletum agnoſcimus in Chriſtianis, & Iudæis. Maior enim & ſenior populus Iudæorum, minori & iuniori, id

Cur DEVS per totum orbem diſpergi voluerit Iudæos.

eſt, populo Chriſtiano ſeruire probatur, dum per totum mundum libros diuinæ legis ad inſtructionem omnium gentium portare cognoſcitur. Ideo enim per omnem terram Iudæi diſperſi ſunt, vt cum aliquem Paganum ad fidem CHRISTI volumus inuitare, CHRISTVM Dominum ab omnibus Prophetis prænuntiatum eſſe teſtantes, & ille reſiſtens dixerit, à nobis potius quàm à SPIRITV ſancto libros diuinæ legis, & propheticos eſſe conſcriptos; nos habemus vnde eum redarguere certa ratione poſſimus, dicentes: Si de meis libris tibi dubitatio naſcitur, ecce Iudæorum libros, vtique inimicorum noſtrorum, quos certum eſt, ſi ego conſcribere vellem, mutare non potui; ipſos relege, & cum in ipſis hoc ipſum quod in meis libris inueneris, noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Hoc igitur ordine maior populus minori ſeruire cogitur, dum etiam per illorum libros, ad credendum in CHRISTVM Gentium populus inuitatur. Hæc ibi Auguſtinus qui ſuper ea ipſa re, luculenta oratione diſputat in Pſalmos, exponens verba illa pſalmi 58. *DEVS oſtendit mihi ſuper inimicos meos: ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei: diſperge illos in virtute tua, &c.*

Rupertus.

Non eſt abſimile quod ſuper eadem re tradit Rupertus cap.4. lib.7. hiſce ver- 31 bis: Populus qui de Gentibus venit, Iudaico populo ſecundum vocationis ordinem rectè minor dicitur; quippe hoſpes teſtamentorum erat, & promiſſionis, & ſine DEO in hoc mundo. Nam ille maior eſt, cuius (vt Apoſtolus ait ad Rom.9. adoptio erat filiorum, & gloria, & legiſlatio, & obſequium, & teſtamentum,

& pro-

& promiſſa, cuius Patres, ex quibus CHRISTVS ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia DEVS benedictus. Quomodo autem minor maiorem ſuperauerit, & maior ſeruierit minori, iuxta hiſtoriam notum eſt, quia percuſſit Dauid Edom (vt ſcriptum eſt libro 2. Regum cap. 8.) & tributarium fecit. Iuxta ſpiritualem verò ſenſum pulchrè Apoſtolus ad Rom. xi. id docet per ſimilitudinem oliuæ & oleaſtri. *Fracti ſunt, inquit, naturales rami, & tu cum eſſet oleaſter, contra naturam inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Propter incredulitatem fracti ſunt illi, tu autem fide ſtas.* Ergo maiorem incredulitate fractum, minor in fide ſtans ſuperauit: & maior ſeruit minori, dum oleaſtro, naturalis oliuæ ramus in ſocietatem cedit radicis oliuæ & pinguedinis. Sic Rupertus. Sed enim non modò iuxta iſtum ſenſum myſticum, & ſecundum potentiam & gloriam ſpiritualem; ſed etiam temporali potentia & dominatione, Chriſtianus populus Iudaicum ſuperauit, & maior ille ſeruit minori: quia Chriſtiani principes in pleriſque regionibus Iudæos ſeruitutem etiam corporalem & ciuilem ſeruire ſibi cogunt: immo inferioris ſunt conditionis viliores&q. quàm fuere Idumæi ſubiecti Iudæis; nam illi etiam tunc proprios habuere Principes, propriamq. regionem poſſederunt, quod Iudæis poſt excidium illud Titi & Adriani, ad hæc tempora, numquam datum eſt.

32 Alteram ex hac ipſa hiſtoria allegoriam excudit Auguſtinus, quæ pertinet ad oſtendendum diuerſam cōditionem bonorum virorum atque improborum, qui ſunt in populo Chriſtiano. Qui cum ex eodem CHRISTI ſemine, id eſt, per verbum eius, & in vtero Eccleſiæ ſint concepti & generati, multum tamen inter ſe ſtudijs atque moribus diſcrepant: & mali quidem, quorum maior eſt populus, hoſtiliter bonos inſectantur atque infeſtant: verùm denique boni præualent, quia quicquid aduerſus eos moliuntur improbi, ad maiorem eorum virtutem & gloriam proficit. Ponam hic Auguſtini verba ex eodem illo ſermone, quem dixi, 78. Ex vno, inquit, ſemine Iſaac, & Eſau naſcitur, & Iacob: Sic de vno Baptiſmo CHRISTI & Eccleſiæ vtero procreatur populus Chriſtianus: qui tamen pro morum diuerſitate, ſicut Eſau & Iacob in duas partes diuiditur; cum ex fructibus operum vna pars cognoſcatur eſſe carnalis, altera ſpiritualis. Et quemadmodum illi duo paruuli in vtero Rebeccæ, ſic & iſti populi, in ventre Eccleſiæ, vſque in diem Iudicij colliduntur, dum improbi perpetuo inſectantur bonos, & quantum poſſunt, lædere conantur. Et populus quidem improborum, rectè dici poteſt maior, quia ſemper maior eſt numerus malorum, & (vt Scriptura inquit) ſtultorum infinitus eſt numerus. Sed quomodo mali ſeruiunt bonis, cum dominari potius eis videantur? ad eundem nempe modum, quo limæ & mallei ſeruiunt auro, & molæ ſeruiunt tritico, & panibus coquendis & conficiendis furnalia. Et quemadmodum in fornace aurificis, palea ſeruit auro, vbi ſine dubio palea conſumitur, & aurum probatur. Non ergo glorientur nec ſe extollant mali, quando bonis aliquas tribulationes immiſerint: quia cum illos perſequuntur in corpore, ſe ipſos occidere probantur in mente, & quibus nocere volunt, proſunt plurimum, ſibi autem ipſi maximè nocent. Hactenus ex Auguſtino.

Altera allegoria eiuſdem hiſtoriæ.

S. Auguſtinus.

Eccleſ. 1.

33 Quod autem dixit Auguſtinus, populum malorum appellari maiorem, propter ampliorem eorum numerum quàm bonorum, non modo verum eſſe conſtat, ſed cauſam etiam eius rei probabiliſſimam expoſuit Gregorius Nazianzenus, in Apologia, ad hanc ferme ſententiam ſcribens: Deſiderabile quid & promptum eſt malitia; & nihil adeo facile & procline exiſtit, vt facere malum, etiam ſi nemo ſit qui nos Id facere doceat vel cogat. Contra verò res admodum rara & moleſta eſt boni acquiſitio, etiam ſi permulta ſint quæ nos ad illam prouocent & trahant. Bonum humanæ naturæ difficile acquiſitu eſt, ſimiliter vt ignem inhærere humidiori materiæ. Plurimi ad communicationem

Nazianzenus.

mali parati & apti ſunt, velut calamus quidam, qui ſcintilla & vento correptus, facile, propter ariditatem accenditur & conſumitur. Etenim citius quis modicam malitiam vbertim in ſe recipit, quam copioſam virtutem paulatim. Nam & modicum abſinthij, amaritudinem ſuam multo etiam melli celerrimè indit; mel verò dulcedinem ſuam abſinthio non ita facile ingerit, etiamſi duplo maius adhibeatur: & modicus calculus ſubtractus, totum fluuium in decliuia diſtrahit: è contrario verò, vix illum, robuſtiſſimum munimentum coercet, vel ne exorbitet impedit. Sic Nazianzenus.

Origenis Tropologia. Non eſt profectò, etiam hoc loco non attingenda tropologica interpretatio, quam ex hac hiſtoria deductam Origenes hiſce verbis tradidit in homil. 12. in Geneſim: Ego puto quod etiam de ſingulis nobis hoc dici poſſit, duas gentes & duos populos eſſe in nobis. Nam & virtutum populus & vitiorum intra 34
Matth. 15. nos eſt. De corde enim noſtro prodeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, homicidia, hæreſes & his ſimilia: vides quantus malorum populus intra nos
Iſa. 26. eſt? Si verò mereamur illam vocem dicere Sanctorum: *A timore tuo Domine concepimus & peperimus, & ſpiritum ſalutis tuæ fecimus ſuper terram.* tunc & alter intra nos populus inuenietur per SPIRITVM DEI generatus; quem deſi-
Ad Gal. 5. gnauit Apoſtolus dicens: *Fructus SPIRITVS eſt charitas, gaudium, pax, longanimitas, patientia, bonitas, manſuetudo, continentia, caſtitas, & his ſimilia.* Vides & hunc alterum populum, qui intra nos eſt? Sed hic minor eſt, ille verò maior: ſemper enim plures ſunt mali quam boni, & vitia numeroſiora virtutibus. Verùm ſi tales nos ſimus, quales Rebecca (cuius nomen Latinè interpretatum ſignificat patientiam) & mereamur de Iſaac (id eſt de VERBO DEI habere conceptum) etiam in nobis populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori: ſeruiet enim caro ſpiritui, & vitia cedent virtutibus. Ad hunc modum Origenes.

RESTAT vna quædam hoc loco dubitatio: Cur ſolus Iſaac dicatur ſup- 35
plicaſſe DEO pro ſterilitate vxoris, eiúſq. precum merito tribuatur, quod Rebecca conceperit; cum etiam Rebeccam pro eadem re oraſſe DEVM, & ratio ipſa ſuadeat, & facile intelligi poſſit ex ipſo textu Hebræo. Nam pro eo quod Latinè legitur. *Deprecatus eſt pro vxore ſua* hebræa ad verbum hanc reddunt ſententiam: *Multiplicauit (ſcilicet preces) è regione vxoris ſuæ, vel coram vxore ſua*, quo ſignificatur, ſimul eos oraſſe Dominum. At verò ſola dicitur Rebecca pro colliſione illa portentoſa filiorum in vtero ſuo, conſultum iuiſſe DEVM, atque ei ſolùm à DEO datum eſſe reſponſum; cum etiam pro ea re Iſaac ſupplicaſſe DEO, non ſit dubitandum. Reſpondendum eſt, ea re non obſcurè ſignificatum eſſe, diuerſa ſanctorum eſſe merita, diuerſaq. DEI erga eos munera & priuilegia. Præterea, illud de ſterilitate Rebeccæ, magis pertinebat ad Iſaac, propter diuinam promiſſionem poſteritatis ipſius, quam ille potiſsimum ex Rebecca habere cupiebat. Hoc autem, magis attingebat Rebeccam, vt quæ ob illam prodigioſam filiorum in vtero concertationem, in maximum ſalutis & vitæ diſcrimen adducebatur. Adde quod, voluit DEVS ſuper ea re potius à Rebecca, quàm ab Iſaac conſuli; vt illa diuino edocta reſponſo intelligeret, ius primogenituræ diuina voluntate translatum eſſe ab Eſau ad Iacob; vt poſtea fidenter ipſa Iacob impelleret ad præripiendam benedictionem Iſaac contra eius voluntatem & opinionem. Verùm quia S. Paulus hoc exemplo Iacob & Eſau, quaſi fundamento vſus eſt altiſſimæ illius de Prædeſtinatione ac Reprobatione hominum diſputationis; conueniens eſſe viſum nobis eſt, vt locum illum B. Pauli, per aliquot breues diſputationes, ſubtiliter ac diligenter explicemus.

QVARTA DISPVTATIO.

De germano ſenſu & intellectu verborum S. Pauli, quibus in Epiſtola ad Romanos capite nono locum hunc Geneſis de Iacob & Eſau tractat.

36 PONAM verba B. Pauli, & ea, quatenus propoſito no- Locus Pauli ad Rom. 9. fuſe tractatur.
ſtro conducit, exponam. Verba Pauli, quæ ad præſen-
tem diſputationem ſpectant, hæc ſunt: *Non ſolùm au-
tem illa: ſed & Rebecca, ex vno concubitu habens, Iſaac
patris noſtri. Cum enim nondum nati fuiſſent, aut ali-
quid boni egiſſent, aut mali, ut ſecundum electionem pro-
poſitum DEI maneret; non ex operibus ſed ex uocante di-
ctum eſt ei: Quia maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt,* Malac. 1.
Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Quidnam præcipuè eo loco docere vo-
luerit Paulus, fusè declarat S. Hieronymus in Epiſtola 150. quam ſcripſit ad S. Hieronymus.
Hedibiam, in Reſponſione ad Quæſtionem 10. & item B. Auguſtinus libro 1. ad B. Auguſtinus.
Simplicianum, quæſt. 2. & in Enchiridio cap. 93. Nos breuiſſimè dicamus, vo-
luiſſe Paulum eo loco inſignem quendam errorem Iudæorum ſui temporis, cor- Conſilium & propoſitum S. Pauli.
rigere, atque eorum deprimere arrogantiam. Arbitrabantur illi, ſe, quod eſ-
ſent filij Abrahæ ſecundum carnem, diuinarum promiſſionum, quæ datæ ſunt
Abrahæ, præſertim verò eius quæ ad Meſſiam pertinebat, ſolos eſſe debere par-
ticipes: Gentes verò, tum quòd ad ſemen Abrahæ non pertinerent, tum pro-
pter Idololatriam, aliaq. grauiſſima eorum ſcelera, participatione doctrinæ &
gratiæ euangelicæ excludi debere. Paulus igitur eiuſcemodi volens redargue-
re errorem, probat Diuinas promiſſiones datas Abrahæ, non pertinere ad fi-
lios eius ſecundum carnem tantùm, ſed ad filios eius ſecundum repromiſſio-
nem, id eſt, ſecundum electionem diuinam. Id verò confirmat duobus exem-
plis, altero Iſaac & Iſmahelis, altero Iacob & Eſau. Tam Iſaac quàm Iſma-
hel, filij erant Abrahæ; immo aliquot annis prior natu erat Iſmahel; at ſolus
Iſaac, eiuſq. poſteritas particeps fuit promiſſionum DEI, teſtante DEO Geneſ.
21. *In Iſaac uocabitur tibi ſemen*, id eſt, ſola progenies Iſaac, cenſebitur poſteri- Gen. 21.
tas tua, cui ſoli præſtabo quæ tibi promiſi. Idem ipſum euidentiùs cernitur
in Iacob & Eſau: nam cum eſſent iiſdem parentibus orti, eodem conceptu ge-
nerati, eodemq. partu editi, quin etiam maior natu eſſet Eſau; dictum tamen
à DEO eſt: *Maior ſeruiet minori*. Non igitur ad participandas Diuinas pro-
miſſiones ſatis eſt, ſemen Abrahæ ſecundum carnem, ſed oportet ſemen eſſe ſe-
cundum electionem DEI: quæ non contingit homini propter eius merita; vt
videre eſt in Iacob, qui ante ortum, cum nihil meruiſſet, electus tamen eſt ip-
ſe, poſthabito & reiecto fratre ſuo Eſau. Non igitur obſtat veritati promiſſio-
num DEI, quòd illis priuati ſint plerique de ſemine Abrahæ ſecundum car-
nem; quoniam eas præſtitit DEVS ſemini Abrahæ ſecundum promiſſionem,
quod præ illo, eſt propemodum innumerabile. Poſt hæc Paulus, diſputatio-
nem ſuam ab hypotheſi, id eſt, populo Iudaico & Gentili, & à filijs Abrahæ, &
Iſaac, transfert ad theſim, in vniuerſum diſputans, electionem, ac prædeſtina-
tionem bonorum, malorumq. reiectionem, non ex meritis bonis, aut malis,
ſed ex gratuita DEI voluntate prouenire. Atque hæc eſt illius Paulinæ diſpu-
tationis ſententia. Verùm nos per partes verba illa Pauli perpendentes, ger-
manam eorum ſententiam enucleemus.

NON

NON ſolùm autem illa. Id eſt, Non ſolùm Sara, cuius filius fuit Iſaac, confirmat id quod diximus de diſtinctione ſeminis Abrahæ ſecundum carnem, atque ſecundum promiſſionem & electionem: verùm etiam Rebecca euidentius idem confirmat, exemplo duorum ſuorum filiorum Iacob & Eſau. Nimirum animaduertit Paulus, exemplo quod adduxerat Iſaac & Iſmahelis, potuiſſe Hebræos opponere, idcirco Iſaac fuiſſe electum à DEO, reiectum verò Iſmahelem, quod ille natus eſſet ex matre libera, & patre iam circumciſo; hic autem ex ancilla, & incircumciſo patre: atque eos duos filios Abrahæ diuerſis temporibus eſſe generatos, vt non temere poſſet exiſtimari, maioris fuiſſe virtutis, & meriti, & gratiæ apud DEVM Abraham, cum genuit Iſaac, quàm cum procreauit Iſmahelem. Quocirca Paulus, vt iſti occurreret obiectioni, ſubdidit exemplum Rebeccæ, & filiorum eius, in quos nihil tale dici poterat; cum eiſdem parentibus, eodemq. tempore generati eſſent: *Ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri.* Longè diuerſa huius loci lectio eſt in libris græcis qui nunc extant: quamobrem Valla, Faber, Eraſmus, alijq. Latinæ tranſlationis vulgatæ obtrectatores, in hoc loco vehementer oppugnant Latinum interpretem, eumq. manifeſtæ falſitatis conuinci & teneri affirmant. Sed pro veritate Latinæ tranſlationis acriter contra iſtos propugnat pius admodum & doctus vir Titelmanus in collationibus quas ſcripſit ſuper Epiſtolam Pauli ad Romanos, probans auctoritate multorum patrum, Græcorum iuxta & Latinorum, ſic eos varijs in locis hunc Pauli locum legiſſe, ac citaſſe, vt vertit eum Latinus interpres: ex quo certum licet facere iudicium, codices Græcos qui eo tempore fuere, ab ijs qui nunc extant, fuiſſe in lectione huius loci diuerſos. Verùm huius diſputationis arbitrium & iudicium, non eſt à nobis, qui hæc in præſens obirer tractamus, Lectori expectandum. Sed vnde compertum fuit B. Paulo (nam & hoc fortaſſe Lector ſcire cuperet) vno atque eodem concubitu ſatos eſſe Iacob & Eſau? Videlicet ex ipſa narratione ſcripturæ, tradentis in hoc loco, natos eodem tempore fuiſſe Iacob & Eſau. Si autem idem tempus fuit ortus vtriuſque, idem quoque tempus fuiſſe ſatus & conceptus eorum exiſtimare conuenit; præſertim verò cum id non obſcurè ſignificet Scriptura, dicens in hoc loco Geneſis, exaudiſſe DEVM preces Iſaac, & dediſſe conceptum Rebeccæ. *Sed collidebantur, inquit, paruuli in vtero eius*, ſignificans paruulos generatos vno eo conceptu, quem DEVS Rebeccæ dederat. Apparet igitur Iacob & Eſau eodem patris ſatu eodemq. matris conceptu eſſe genitos. 37

Titelmanus.

Manichæorum & Priſcilliani error.

Subdit Apoſtolus. *Cum nondum nati eſſent.* His verbis confutatur error Manichæorum, diuerſitatem eorum, quæ cuique hominum tota vita contingunt, natiuitati eorum adſcribentium: vt cuiuſque hominis vita & mors diſponatur ſecundum conſtellationem, ſub qua quiſque natus eſt. Aduerſus quem errorem valet illa Hieremiæ cap. 10. ſententia: *A ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vana ſunt.* Et quod ſcriptum eſt Deuteron. 4. Solem & Lunam, aliaq. ſidera non eſſe ab homine adoranda, quòd ea creata ſint à DEO in miniſterium & ſeruitium cunctarum gentium. Seruiunt igitur homini, non dominantur aſtra. Hunc ipſum errorem denuo ſuſcitatum à Priſcilliano, damnatum reperimus in Concilio Bracharenſi. Sequitur: *Aut aliquid boni egiſſent aut mali.* Duo hiſce verbis errores refelluntur: vnus quidem Pelagianorum, aientium homines eligi à DEO propter eorum antecedentia merita. At enim Paulus clamat ſcribens ad Titum 3. *Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit.* Et apud Ioannem in Euangelio Saluator noſter dixit: *Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi nos.* Nec verò dici poteſt, Iacob fuiſſe electum à DEO potius quàm Eſau propter bona eius opera, non quidem ante electionem facta, ſed poſt facienda: quæ tamen à DEO (quem nihil latet futurorum) præuiſa, cauſa fuerint electionis Iacob. 38

Côcilium Bracharenſe.

Ioan. 15.

Iacob non ob præuiſa bona eius merita futura electû eſſe à Deo.

Iacob. Hoc inquam dici non poteſt: id enim Paulinam huius loci rationem & argumentationem planè inualidam redderet. Paulus enim omnimodè excludit opera Iacob tam præterita quàm futura: & totam electionis eius cauſam ad ſolam refert diuinam voluntatem, dicens: Cum nondum aliquid boni egiſſent aut mali: *Vt ſecundum electionem propoſitum DEI maneret*. Id eſt, vt propoſitum quo DEVS decreuerat honorare Iacob præ Eſau, firmum, & immobile eſſet, non quidem propter opera eius, *ſed ſecundum electionem*. Id eſt, ſpontaneam eius voluntatem. *Ex uocante*, id eſt gratia vocantis, de qua vocatione ſupra dixerat: *Quos prædeſtinauit, hos & uocauit*. Palam igitur eſt, Paulum penitus excludere opera qualiacumque illa ſint, & ſolam DEI gratuitam voluntatem, ac gratiam, agnoſcere cauſam electionis, ac prædeſtinationis. Quod autem non ex futuris bonis operibus à DEO præuiſis electus fuerit Iacob, aut etiam Sancti eligantur, & praedeſtinentur, clariſſimè docet Paulus ad Epheſ. 1. dicens: *Elegit nos ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius in caritate, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per IESVM CHRISTVM, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. In quo etiam nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui operatur omnia ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius*. Ex his verbis liquidò perſpicitur, prædeſtinatos eſſe homines à DEO, non quia futuri erant Sancti, ſed vt eſſent Sancti, & cauſam electionis, ac prædeſtinationis Sanctorum, Paulum non aliam agnoſcere, aut prædicare niſi propoſitum, conſilium, beneplacitum, & gratuitam DEI voluntatem. Conſulat Lector Auguſtinum in Libro ad Simplicianum quæſtione ſecunda ſuper hac re copioſè diſſerentem.

Ad Rom. 8.

B. Auguſt. tom. 4.

39 Alter verò error ſupradictis Pauli verbis reiectus, fuit Origenis, & Priſcilliani: qui dixerunt animas hominum ſimul cum Angelis creatas eſſe multo ante corpora; ac pro meritis eorum quæ tunc egerunt, priuſquam includerentur in corpora, diuerſitatem vitæ & conditionis ſortitas eſſe in corporibus. In libro 2. Peri Archon ait Origenes, Eſau animam in deteriori vita, ob antiqua peccata fuiſſe damnatam; Et in libro 3. ob eandem cauſam dicit factum vt DEVS Iacob diligeret, & odio haberet Eſau, refert hæc Hieronymus in epiſt. 59. ad Auitum. Sed hoc apertè repellit quod hic dixit Paulus: *Cum nondum boni vel mali aliquid egiſſent*. Facit etiam contra id, quod DEVS dixit Iob cap. 38. *Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina & iubilarent omnes filij DEI?* potuiſſet enim ille, ſecundum hanc Origenis opinionem (ſi quidem vera eſſet) reſpondere: Eram ipſe tunc inter ipſos DEI filios & Angelos iubilantes. Ceterùm fuiſſe Origenem propter hanc opinionem vehementer exagitatum, vexatumq. à Doctoribus Catholicis ſui temporis, coniecturam equidem facio minimè leuem & vanam ex his quæ ſcripſit ipſe in homilia 12. in Geneſim: vbi tractans hunc locum Geneſis de Iacob & Eſau, & ponens quæſtionem cur illi cum ad huc in vtero eſſent, Iacob prælatus fuerit Eſau; non auſus eſt ſecundum hanc ſuam opinionem, eius rei cauſam reddere, ſed refugit diſputationem; nimirum veritus ac pertimeſcens grauiſſimam offenſionem & reprehenſionem doctorum Eccleſiæ, qui eo tempore aduerſus hanc opinionem acerrimè pugnauerant. Verba Origenis ex eo loco, huiuſmodi ſunt: Cum Iacob & Eſau nondum nati eſſent, ſed incluſi materno vtero continerentur, cur Iacob prælatus ſit Eſau, & maior ſubiectus minori, ſeruitute fuerit, & ille dilectus ſit, hic autem odio habitus; non eſt meum diſcutere. Si enim voluero in altum fodere, & aquæ viuæ latentes venas aperire, continuo aderunt Philiſtini, & litigabunt mecum, & rixas mihi & calumnias commouebunt, & incipient replere terra ſua & luto puteos meos. Nam vtique ſi permitterent iſti Philiſtini, & ego volebam accedere ad Dominum meum potentiſſimum IESVM qui dicit: *Eum qui venit ad me, non eijciam foras*. Volebam ad eum accedere, & ſicut Diſcipuli interroga-

Origenis & Priſciliani error.

B. Hieronymus.

Ioan. 6.

Infra 9. terrogauerunt eum de Cœco nato: *Domine quis peccauit, hic an parentes eius vt
cæcus naſceretur?* Et ego volebam interrogare eum, Domine quis peccauit, hic
Eſau, an parentes eius, vt ſic hirſutus & horridus naſceretur, & vt in vtero ſup-
plantaretur à fratre ſuo? Sed ſi voluero de his interrogare verbum DEI & in-
quirere, ſtatim mihi lites Philiſtini & calumnias mouent. Et ideo nos relin-
quentes hunc puteum, & vocantes Inimicitiam, alium ſine altercatione fodia-
mus. Ad hanc ferè ſententiam Origenes. Sed redeamus ad Beati Pauli ora-
tionem & diſputationem.

Duobus porro Scripturæ teſtimonijs vtitur Paulus ad id, quod intendit, eo 40
loco probandum. Vnum eſt illud ex hoc loco Geneſis deppromptum: *Maior
ſeruiet minori.* Quorum verborum ſententiam nos paulò ſupra expoſuimus S.
S. Thomas. Thomas locum illum Pauli explanans in Commentarijs ſuis, tripliciter poſſe
Tribus modis Eſau ſeruiuit ipſi Iacob. intelligi ait verba illa: *Maior ſeruiet minori.* Primo ſecundum ſingulares per-
ſonas Iacob & Eſau: quomodo intelligendum eſt Eſau ſeruiſſe ipſi Iacob, non
per ſe, & directè, ſed indirectè, & per occaſionem, quia dum odit, & inſecta-
tus eſt fratrem ſuum Iacob, id maximè ad bonum eius gloriamq. profecit; nam
vt ſcriptum eſt Prouerbiorum xj. *Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti.* Deinde poteſt
id referri ad duos populos ex illis duobus fratribus progenitos, Idumæorum ſci-
licet & Hebræorum. Nam in eo loco Geneſis, vnde verba hæc citata ſunt à Pau
lo, ita ſcriptum eſt. *Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi diuidentur ex ventre
tuo, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori.* Idumæi namque à Da-
uide bello ſubiugati, ſeruiere Hebræis: quamobrem dixit in quodam pſalmo
Pſal. 107. Dauid: *In Idumæam extendam calceamentum meum.* Tertio modo poſſunt ea ip-
ſa verba intelligi figuratè & allegoricè, vt per Eſau præfiguratus ſit populus
Iudæorum, per Iacob populus Chriſtianus ex Gentibus collectus. Ille maior
dici poteſt, quia prior ad fidem & cultum DEI vocatus & aſcitus eſt, immo vo-
catur, Exodi 4. primogenitus DEI: hic verò minor dicitur, quia nouiſſimè ad
fidem CHRISTI vocatus & conuerſus eſt; qui etiam figuratur in illa parabola
euangelica per filium prodigum Luc. 14. Iudæi autem dicuntur ſeruire Chriſtia-
nis, quia nobis ipſi cuſtodiunt ſacram Scripturam, non in ſuam vtilitatem, ſed in
vſus noſtros atque eorum qui ex Paganiſmo conuertuntur ad Chriſtianiſmum,
vt ob id Iudæi tanquam Capſarij Chriſtianorum rectè appellari queant. Ha-
ctenus ex S. Thoma.

ALTERVM teſtimonium Scripturæ quo Paulus vtitur, petitum eſt ex 41
primo capite Prophetiæ Malachiæ: *Iacob dilexi, & Eſau odio habui.* eximiæ au-
Quatuor clariſſima eximiæ dilectionis DEI erga Iacob argumenta. tem dilectionis DEI erga Iacob, quatuor clariſſima fuere ſigna. Vnum fuit ſi-
gnum, quod ius Primogenituræ, id temporis magni honoris & vtilitatis, natu-
raliter debitum Eſau, DEVS tranſtulerit ad Iacob: quo factum eſt vt Eſau
quaſi ſeruus conſtitueretur Iacob, & maior ſeruituti minoris ſubijceretur, ſicut
etiam indicauit Iſaac infra Geneſ. 27. Alterum ſignum fuit, quod Iacob proge-
niem & poſteritatem, DEVS multo potentiorem, & nobiliorem fecit, quàm
Eſau: immo verò poſteros Eſau ſeruire fecit poſteris Iacob. Tertium ſignum
fuit, quod ipſi Iacob aſſignauit poſſeſſionem amplioris, fertilioris, amœnioris,
celebriorisq. terræ, ac demum fluentis lacte & melle. Quartum ſignum, quod
ex ſemine Iacob generari voluit Meſſiam, filium ſuum, Regem regum, Domi-
numq. dominantium, & Saluatorem mundi, in quo benedicendæ erant omnes
gentes. Ob hæc igitur verè dictum eſt: *Iacob dilexi, Eſau odio habui:* quaſi di-
ceret DEVS, Cùm fratres eſſent Iacob & Eſau, iiſdem parentibus, & eodem
ſatu generati, nulliſq. meritis prorſus diſpares; niſi quod Eſau, quia primoge-
nitus erat, præferendus hoc nomine videbatur Iacob: ego tamen gratuita
mea dilectione, elegi Iacob, vt darem ei fertilem terram Chanaan, & vt ex ipſo

naſceretur

naſceretur Meſſias: Eſau verò non elegi, ſed reieci in aſpera ſaxa, & montoſa loca Seir. Sed numquid propterea DEVS dilexit Iacob, Eſau verò odio habuit, quia præuidit, iri ſe ab eo dilectum, non autem ab Eſau? nam & hoc ſignificari videtur illis verbis ſcripturæ Prouerbiorum 8. *Ego diligentes me diligo.* Minimè verò: dilectio enim Iacob præuenta eſt à dilectione DEI; non enim quia nos diligimus DEVM, aut dilecturi ſumus DEVM, ideo DEVS diligit, aut dilexit nos; ſed contra, quia ipſe diligit nos, inde accipimus & habemus; quo poſſimus eum diligere, teſtante hoc ipſum dilecto IESV diſcipulo Ioanne, cum ait primæ Epiſtolæ ſuæ capite quarto: *Non quaſi nos dilexerimus DEVM; ſed quia ipſe prior dilexit nos.* Nam ſi fides qua credimus DEO, eſt donum DEI, vt inquit Paulus ad Epheſ. 2. quanto magis charitas qua DEVM diligimus? cum Paulus dicat ad Romanos 5. *Charitas DEI diffuſa eſt in cordibus noſtris per SPIRITVM ſanctum, qui datus eſt nobis.* DEVS autem diligentes ſe diligit, eorum dilectionem augendo, conſeruando, tandemq. remunerando. At prior ipſe dilexit eos, gratiam illis immerentibus, atque charitatem donando, quo poſſent ipſum diligere. Si enim non ſumus ſufficientes cogitare aliquid boni ex nobis, quanto minus DEVM, vt oportet, diligere.

An Iacob dilectus à DEO, electuſque ſit propter bona eius opera futura.

2. Cor. 3.

QVINTA DISPVTATIO.

An Iacob fuerit ſanctificatus in vtero matris ſuæ.

42 NON faciam, vt in hoc loco non indicem lectori, quod à nonnullis minimè obſcuris & indoctis auctoribus, de ſanctificatione Iacob in vtero matris ſuæ creditum & proditum eſt. Putarunt quidam, ex eo quod S. Paulus dixit, DEVM dilexiſſe Iacob priuſquam boni quicquam egiſſet, & cum adhuc eſſet in vtero matris ſuæ; ſignificari, Iacob fuiſſe in vtero matris ſanctificatum. Hoc iſti ſic argumentari voluiſſe videntur: DEVM diligere aliquem hominem, non tantùm ſignificat affectum voluntatis diuinæ, ſed effectum quoque, & boni alicuius donationem: idem enim eſt, DEVM diligere aliquem, ac facere & tribuere ei bonum aliquod. Quare, ſimpliciter DEVM diligere hominem, eſt dare homini bonum ſimpliciter dictum; hoc autem eſt id quod pertinet ad ſanctificationem hominis. Si DEVS igitur ſimpliciter dilexit Iacob adhuc in vtero matris conſtitutum, hinc ſequitur, vt bono ſimpliciter dicto eum affecerit; id autem eſt, vt eum ſanctificauerit. Huc etiam applicari poteſt, quod apud Danielem cap. 3. ſcriptum eſt, vbi Azarias in oratione, quam habet ad DEVM, hæc inter alia dicit verba: *Propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Quid obſecro cauſæ eſt, vt Iſrael ſiue Iacob propriè appelletur ſanctus, potius quàm Abraham & Iſaac? Non alia ſanè fingi videtur poſſe cauſa, niſi ſingularis ſanctificationis eius in vtero gratia & priuilegium. Carthuſianus, ſuper iſtum locum Danielis, refert B. Auguſtinum videri ſenſiſſe, Iacob fuiſſe ſanctificatum in vtero: ſed vbi Auguſtinus id ſignificet, equidem adhuc quæro. Nam ille locum Auguſtini citat nullum: & ego diu multumq. Auguſtini ſcripta peruolutando, tale nihil adhuc reperi. Idipſum præterea tradit Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ; cuius in capite 66. ſuper librum Geneſis, hæc ſunt verba: Creditur in vtero iam tunc ſanctificatus fuiſſe Iacob; & per illum motum colliſionis eius in vtero cum Eſau, id eſſe præfiguratum; quia non eſſet conſenſus CHRISTI cum Belial.

Locus Danielis cap. 3.

Dionyſius Carthuſianus.

Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ.

1. Cor. 10.

Ego de re tam graui, de qua nihil in ſacris litteris proditum, nihil Eccleſiæ auctoritate conſtitutum, nihil Patrum & Theologorum ſententia firmatum

Auctoris ſententia.

eſt,

eſt, non ſatis tutum reor, aſſeuerare quidquam; ſed ſatius eſſe, aſſenſum pariter ac diſſenſum ſuſtinere. Firmamenta certè illius opinionis, parum firma ſunt. Cum enim DEVS apud Malachiam dixit ſe dilexiſſe Iacob, continuo ſignum eius dilectionis ſubdit; non ſanè ſanctificationem eius in vtero, ſed quia dederat ei poſſeſſionem melioris & ſtabilioris terræ, vt manifeſtum eſt conſideranti locum illum Malachiæ. Paulus item citans hoc ipſum teſtimonium Malachiæ, Diuinam dilectionem Iacob, non refert ad ſanctificationem eius in vtero, ſed, vt Auguſtinus, alijq. complures interpretantur, ad Diuinam dilectionem & electionem, & prædeſtinationem eius ad vitam æternam. Neque verò quod ex Daniele ductum eſt, iſtam opinionem iuuat. Dicitur enim Iacob præcipuè ſanctus, vel quia primus omnium, ſanctificaſſe videtur ſeipſum, & dicaſſe DEO vouens ei decimas omnium quæ poſſideret, ac ſe totum DEI cultui obſtringens & mancipans: vel quia plenus SPIRITV ſancto, futuros omnium filiorum ſuorum, & qui naſcituri ex illis erant, caſus & euentus mirabiliter præuidit atque prænunciauit: præſertim verò, quia nobiliſſimum illud de tempore aduentus Meſſiæ vaticinium edidit; cuius expectatione ſeipſum conſolans Iacob, lætiſſimoq. animo moriens, dixit: *Salutare tuum expectabo Domine.* Videat Lector Commentarios noſtros in Danielem ſuper eo ipſo loco.

Auguſtinus. — Geneſ. 28. — Infra 49.

SEXTA DISPVTATIO.

Quo ſenſu Paulus teſtimonio Scripturæ de Iacob electione & reprobatione Eſau ſit vſus, Hiſtoricone an myſtico? & reſpectu vitæ æternæ, an tantummodo reſpectu bonorum temporalium.

Quo ſenſu Paulus teſtimonia ſcripturæ citauarit, an hiſtorico, an myſtico ſenſu: & reſpectune vitæ æternæ, an ſolùm reſpectu bonorum temporalium.

HVIVS quæſtionis ſolutionem percipiet Lector ex duarum 43
propoſitionum, quas hic ſubijciam, explicatione ac confirmatione. Prima propoſitio. Si Paulus teſtimonia illa Scripturæ ex libro Geneſis, & ex prophetia Malachiæ accepit in ſenſu hiſtorico, quem habent illa in proprijs ſuis locis, & ſecundum quem à proprijs auctoribus ſcripta ſunt, videtur dicendum, B. Paulum non eſſe locutum de diuina dilectione & electione Iacob, quantum ad gratiam prædeſtinationis eius ad vitam æternam; ſed quantum ad excellentiam bonorum temporalium, in quibus prælatus eſt fratri ſuo Eſau, & à DEO vehementer magnificatus. Hoc probatur dupliciter. Ac primò quidem in vigeſimoquinto capite Geneſis, vnde Paulus ſumpſit illud teſtimonium: *Maior ſeruiet minori*: manifeſtum eſt non agi de diuina electione ac prædeſtinatione Iacob ad vitam æternam, ſed de eminentia eius ſuper fratrem ſuum Eſau in poſteris vtriuſque: ſic enim ibi legitur: *Reſpondit ei (Rebeccæ) DEVS: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi diuidentur ex vtero tuo, & populus populum ſuperabit; & maior ſeruiet minori.* Quis non videt, hoc, ſecundum hiſtoriam, non pertinere ad electionem & prædeſtinationem Iacob ad vitam æternam, ſed ad præſtantiam poſteritatis Iacob? Hebræi namque potentiores futuri erant, dominaturiq. Idumæis. Similiter quod dixit apud Malachiam DEVS: *Iacob dilexi, & Eſau odio habui*, Secundum litteralem ſenſum, non ſpectare ad dilectionem Iacob reſpectu vitæ æternæ, verba quæ proximè ſequuntur, perſpicuè declarant: tale enim ſubdit DEVS argumentum odij ſui, ſeu reprobationis Eſau, quòd ei dediſſet regionem aſperam in montibus Seir, & quod eam deuaſtaturus & demoliturus eſſet in æternum; cum tamen

Locus Malachiæ c. 1.

men Iacob fertilem & amœnam terram,ſtabilemq. ſedem aſſignaſſet. Sed præſtat ex eo loco ipſa Scripturæ verba hic ponere. *Dilexi vos, dicit Dominus: & dixiſtis, In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſau Iacob, dicit Dominus; & dilexi Iacob,Eſau autem odio habui? & poſui Seir montes eius in ſolitudinem,& hæreditatem eius in dracones deſerti. Quod ſi dixerit Idumæa, Deſtructi ſumus, ſed reuertentes ædificabimus quæ deſtructa ſunt; hæc dicit Dominus exercituum: Iſti ædificabunt, & ego deſtruam,& vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus eſt Dominus vſque in æternum. Et oculi veſtri videbunt, & vos dicetis: Magnificetur Dominus ſuper terminum in Iſrael.* Ergo bona temporalia Hebræis, qui poſteri erant Iacob, tùm data, tum deinceps danda, argumentum & ſignum euidens ponit DEVS dilectionis ſuæ erga Iacob: contrà verò, mala & calamitates poſterorum Eſau, odij ſui ac reprobationis Eſau.

44 Sic porrò ſumpta teſtimonia iſta Scripturæ, dupliciter inſeruiunt propoſito Pauli: tum ad probandam illam diſtinctionem filiorum Abrahæ ſecundum carnem & ſecundum repromiſſionem, vt ſuprà docuimus: tum ad oſtendendum,in diuina electione hominum non eſſe ſpectanda propria eorum merita ſiue bona, ſiue mala, ſed æternum DEI propoſitum, beneplacitum, & gratuitam voluntatem. Quod autem Paulus teſtimonia illa Scripturæ ſecundum ſenſum hiſtoricum citauerit de Diuina electione Iacob & reprobatione Eſau quantum ad bona temporalia, non autem quantum ad vitam æternam, eſſe præterea poteſt hoc alterum argumentum. Paulus commemorauit teſtimonium illud Scripturæ de Iacob & Eſau, tanquam rem notiſſimam Iudæis, & ex illis Scripturæ locis exploratiſsimam: erat autem Iudæis notum, Iacob fuiſſe dilectum & electum à DEO; Eſau verò reprobatum & quaſi odio habitum, propter inſignia bona quæ dederat Iacob & poſteris eius, non autem Eſau; idque ex locis illis ſcripturæ cognitum habebant: quod autem Iacob fuiſſet prædeſtinatus à DEO ad vitam æternam, Eſau verò reprobatus, id non erat illis compertum, neque notum ex iſtis locis Scripturæ: non igitur Paulus de hac electione vel reprobatione locutus eſt, verùm de illa priori, quæ pertinet ad bona temporalia. Adde,ſi placet, in veteri Teſtamento, vt docet B.Hieronymus, alijq. Doctores, de præmio vitæ æternæ, & de ſupplicio æternæ mortis, aut nullum fieri ſermonem, aut certè perquam rarum; atque eum non niſi figuratum, & bonorum malorumve temporalium ſimilitudinibus inuolutum atque opertum, vt quod de electione Iacob & reprobatione Eſau proditum eſt in ſacris litteris, non ad vitam æternã, ſed ad bona temporalia retuliſſe Iudæos, minimè dubitandum ſit.

Quomodo teſtimonia Scripturæ de electione Iacob & reprobatione Eſau ſũpta à Paulo ſecundum hiſtoricum ſenſum,reſpectu bonorum tan tùm temporalium aptè cõgruãt & inſeruiãt propoſito eius.

S. Hieron. ad Dardanum epiſt. 129.

45 Secunda propoſitio. Si Paulus citauit illa Scripturæ loca loquens de diuina dilectione & electione Iacob, atque de odio & reprobatione Eſau quantum ad vitam æternam; videtur dicendum, ea teſtimonia Paulum non citaſſe ſecundum litteralem & hiſtoricum ſenſum, ſed myſticum & allegoricum. Hoc probatur dupliciter; tum ratione, tum auctoritate. Et ratio quidem euidens eſt, atque in promptu ex antecedentis propoſitionis confirmatione. Si enim ſcriptura illis locis, ſecundum hiſtoricum & litteralem ſenſum loquitur de electione Iacob & reprobatione Eſau quantum ad bona temporalia, non autem de prædeſtinatione aut reprobatione quantum ad vitam æternam, vti iam oſtenſum eſt: hinc planè concluditur, ſi ea teſtimonia Paulus intellexit & vſurpauit de diuina electione & reprobatione eorum quantum ad vitam æternam,eum fuiſſe vſum illis teſtimonijs non hiſtorico ſenſu, ſed myſtico & allegorico. Idem ipſum confirmatur auctoritate B. Hieronymi: qui explanans verba illa DEI, quæ ſunt apud Malachiam: *Iacob dilexi, & Eſau odio habui*, Ad hunc modum ſcribit: Hunc locum Apoſtolus, myſtica diſputatione euentilans, egregiè tractat in Epiſtola ad Romanos. Ecce tibi, tractationem illam Pauli, myſticam Hieronymus appellat, non autem hiſtoricam & litteralem: nam, quæ eſt litteralis eorum verbo-

Si Paulus teſtimonia illa Scripturæ citauit de diuina electione Iacob & Eſau quantũ ad vitam æternam, citaſſe ea nõ hiſtorico, ſed myſtico ſenſu.

B.Hieron.

rum intelligentia; eam mox ſubiungit Hieronymus, talem nempe, qualem nos
Lyranus. paulò ſuperius tradidimus. Et Lyranus ſuper eiſdem illis verbis Malachiæ ſic inquit: Iacob dilexit DEVS, dando ei benedictionem paternam, & hæreditatis promiſſionem, quæ bona in eo tempore annexa erant Primogenituræ. Eſau verò odio habuit, denegando iſta bona illi, cum tamen eſſet primogenitus. Hæc autem dilectio Iacob & odium Eſau, fuerunt ſigna electionis & reprobationis æternæ: & ſic allegat iſta verba Paulus ad Romanos 9.

Electio Iacob & reprobatio Eſau, cuiuſnam rei myſterium & figuram habuerit.

Dupliciter porrò potuit vti Paulus figuratè ac myſticè iſto exemplo Iacob & 46
Eſau. Primò quidem reſpectu ipſarum perſonarum Iacob & Eſau; quaſi docens, dilectionem Iacob quantum ad bona temporalia, & reprobationem Eſau, fuiſſe figuram vel ſignum diuinæ electionis Iacob ad vitam æternam, & reprobationis Eſau: & ad hunc modum putat Lyranus accepiſſe Paulum. Quemadmodum enim DEVS ad poſſeſſionem primogenituræ, & ad hæreditatem terræ Chanaan, & vt pater eſſet Meſſiæ, elegit Iacob, ob nulla eius merita, ſed gratuita voluntate ſua: ita quoque ex beneplacito ſuo ab æterno dilexit, & elegit, & prædeſtinauit eum in adoptionem filiorum DEI, & participationem vitæ æternæ, reiecto ac reprobato Eſau. Altero modo ſic intelligi poteſt iſtud myſterium & allegoria: vt electio Iacob & reprobatio Eſau, quantum ad bona temporalia, fuerit figura diuinę electionis Gentium ad gratiam Euangelicam, & reprobationis Iudæorum, de qua videtur ibi Paulus diſputare: ad eundem ſcilicet modum quo Paulus in epiſtola ad Galatas diſputat, eiectionem Agar & Iſmahelis ex domo Abrahæ, per allegoriam ſignificaſſe eiectionem ſynagogæ à regno DEI: ſicut CHRISTVS Dominus eis præminatus fuerat, dicens: *Auferetur à vobis regnum DEI, & dabitur genti facienti fructus eius.* Vel electionem illam Iacob & reprobationem Eſau, Paulus in vniuerſum accepit vt figuram electionis hominum ad vitam æternam, & reprobationis, non ob merita hominũ, ſed ex beneplacito DEI. Ergo, vt in ſumma dicam, quod fuſius hic diſputaui, vtrumuis licet probabiliter opinari, aut Paulum citaſſe teſtimonia illa Scripturæ de Iacob & Eſau ſecundum hiſtoricum & litteralem ſenſum, aut etiam ſecundum myſticum & allegoricum: & item locutum eſſe Paulum de diuina electione Iacob & reprobatione Eſau quantum ad bona ſolum temporalia ſecundum hiſtoricum ſenſum: vel ſecundum myſticum & allegoricum, etiam quantum ad vitam æternam. Vtrolibet autem modo teſtimonia illa fuerint à Paulo accepta, valde congruunt & conducunt propoſito eius, vt per totam hanc Diſputationem manifeſtum Lectori fecimus.

Ad Gal. 4. Geneſ. 21. Matt. 21.

SEPTIMA DISPVTATIO.

An Pauli argumentatio, ſi ea ducta fuit ex ſenſu myſtico, ſit valida.

CETERVM, poſſet illud dicere fortaſſe quiſpiam: ſi ad pro- 47
bandum, diuinam electionem hominum ad vitam æternam & item reprobationem, non ex proprijs eorum meritis, ſed mera DEI voluntate prouenire; vſus eſt Paulus exemplo Iacob & Eſau, non ſecundum hiſtoricum & litteralem ſenſum, ſed myſticum: ergo Pauli argumentatio & probatio fuit inualida. Siquidem ſolus litteralis ſenſus, eſt, (vt nunc loquimur in ſcholis) argumentatiuus & probatiuus; ſoluſque valet ad reuincendos aduerſarios veritatis: myſticus verò ſenſus ad hæc inefficax eſt, & ſolùm ad eos qui iam fideles ſunt, & pietatis cultores, commonendos, cohortandos, erudiendos,

ſolan-

dos, ſolandoſq. conducit. Verùm non ita res habet: & Pauli argumentatio exemplo Iacob & Eſau nixa fultaque, eſt præualida. Hanc enim illa vim habet: Electio Iacob & reprobatio Eſau, quantum ad bona temporalia, figura fuit diuinæ electionis & reprobationis hominum, quantum ad vitam æternam: & hoc præfigurari per illud, SPIRITVS ſanctus voluit; cuius nimirum conſilio & voluntate, & res illa geſta eſt, & ſcriptis à Moſe prodita: ſed electio & reprobatio Iacob atque Eſau, facta eſt non ob propria eorum merita, quippe cum adhuc in vtero matris eſſent; ſed quia ſic DEO viſum & placitum eſt: ergo ſimiliter, neque diuina electio & reprobatio hominum, quantum ad vitam æternam, ex proprijs eorum vel bonis, vel malis meritis prouenit, ſed ex mera DEI voluntate. Palam igitur eſt, exemplum Iacob & Eſau etiam myſtico ſenſu acceptum, præbuiſſe B. Paulo firmum ad id quod eo loco probare volebat, argumentum. Ceterùm hoc quod dixi, non poteſt, ita vt oportet, intelligi, & lectori perſuaderi, niſi duabus ante quæſtionibus breuiter explicatis.

48 Prima quæſtio: Vnde compertum fuit B. Paulo, illam electionem Iacob & reprobationem Eſau quantum ad bona temporalia, figuram fuiſſe à SPIRITV ſancto intentam, electionis & reprobationis quantum ad vitam æternam, tam ipſorum illorum fratrum, quàm aliorum quorumlibet hominum electorum, atque reproborum? Reſpondeo, potuiſſe id exploratum & cognitum eſſe Paulo dupliciter. Primò quidem ex antiqua traditione, quæ id temporis vigeret in Synagoga, & ex communi Doctorum eius temporis conſenſu. Multa quippe de Scripturarum intellectu occultiori & myſtico, minimè litteris expreſſa, nec in vulgus nota, per continuam Maiorum traditionem, apud proceres Synagogæ, ſapientesq. Iudæorum, communi ſenſu & approbatione recepta erant; quibus Paulus & vt veris, & vt confeſſis libenter vtebatur. Atque id fortaſſe fuit quod de Iacob & Eſau eo loco Paulus vſurpauit. Illud tamen probabilius dictu fuerit, pernouiſſe id Paulo ex diuina reuelatione: nam cum electus ipſe, conſtitutuſque à DEO eſſet maximus Eccleſiæ doctor, minimè dubitandum eſt, quin perfecta Scripturarum intelligentia, tam hiſtorica quàm myſtica, fuerit ei diuinitus inſpirata: quam ipſe tum verbis, tum ſcriptis Eccleſiæ cognoſcendam, colendam, & cuſtodiendam traderet. Secundum hanc igitur Sapientiam (vt vocat Petrus 2. Epiſtolæ cap. vltimo) à DEO ſibi datam, intellexit Paulus hiſtoriam de duobus filijs Abrahæ, Iſaac & Iſmahele, allegoriam fuiſſe duorum teſtamentorum, Veteris & Noui, & Synagogæ atque Eccleſiæ, ad Galatas cap. 4. & quod in coniugio primorum hominum dictum eſt: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem; & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna:* vidit fuiſſe Sacramentum magnum & myſterium in CHRISTO & Eccleſia, ad Epheſ. 5. tranſitum quoque Hebræorum per Mare rubrum ſubmerſis Aegyptijs, & ductum columnæ nubis ſignificare Chriſtianum baptiſma; & item Petram ex qua percuſſa ſcaturiuit aqua in potum populi Hebræi, figuram fuiſſe CHRISTI, primæ ad Corinthios cap. 10. Et ideo confidenter pronuntiauit, legem Moſaicam vmbram habuiſſe futurorum bonorum, non autem ipſam veritatem, ad Hebræos 10. Ac demum omnia quæ illi populo contigerunt, in futurarum rerum figuram & ſignificationem contigiſſe, affirmat primæ ad Corinth. 10. Ad eundem igitur modum, Paulus cognouit, & pro vero & certo tradidit, gratuitam electionem Iacob, fuiſſe figuram gratuitæ electionis tam ipſius quàm aliorum omnium prædeſtinatorum hominum ad vitam æternam.

Vnde compertum fuerit B. Paulo, Iacob figurâ à Spiritu ſancto intentam, fuiſſe electorum, Eſau autem reproborũ.

Gen. 2. Matth. 19.

Exo. 14. Supra 13. Num. 2.

49 ALTERA quæſtio: Quiſnam ſenſus myſticus ſit idoneus, & validus ad argumentandum, & probandum. Non enim quemlibet ad id eſſe idoneum & accommodatum, in confeſſo eſt. Reſpondeo, talem eſſe eum, quem planè con-

Quiſnam ſenſus myſticus ſit validus ad argumentandum.

C 2

conſtet, ſub ſpecie & figura hiſtoriæ, præcipuè à SPIRITV ſancto fuiſſe ſpectatũ
& deſignatum, atque intentum. Si enim de ſenſu quopiam myſtico liquet,
eum à SPIRITV ſancto eſſe intentum, neceſſe eſt confiteri, verum eſſe eum, cer-
tamq. fidem facere; atque idcirco ab omnibus, quibus manifeſtum id fuerit,
concedi & admitti oportere. Sed vnde, quæſo, conſtare nobis poteſt, hunc aut
illum ſenſum myſticum, eſſe intentum à SPIRITV ſancto? Hoc namque opus,
hic labor eſt. Poteſt ſanè id exploratum & compertum eſſe duobus modis: vno
modo certè atque indubitanter; altero modo ſolùm probabiliter. Priori modo
cognoſcitur id dupliciter. Primo auctoritate ſacrorum ſcriptorum Noui Teſta-
menti, qui complures hiſtorias Veteris Teſtamenti, ſecundum myſticum ſen-
ſum atque intellectum, Eccleſiæ tradiderunt. Eiuſmodi namque ſenſus myſti-
cos, eſſe à SPIRITV ſancto, dubitare fas non eſt. Talis eſt ſenſus myſticus, ſe-
cundum quem Matthæus cap. 2. illud Oſeæ: *Ex Aegypto vocaui Filium meum*; ci-
tauit de CHRISTI reditu ex Aegypto: & illud Hieremiæ: *Vox in Rama audita
eſt &c.* de cæde ſanctorum Innocentium. Ioannes itidem cap. 19. illud Exodi
de Agno paſchali: *Os non comminuetis ex eo*, commemorauit de CHRISTO Do-
mino cuius in cruce morientis, non ſunt fracta crura. Huius quoque generis eſt
ſenſus ille, ſecundum quem Dominus dixit, Ionam deuoratum à piſce, & triduo
poſt, viuum in terras emiſſum; ſignificaſſe paſſionem & reſurrectionem ſuam: &
exaltationem ſerpentis in deſerto, præmonſtraſſe futuram ſuam exaltationem
per mortem crucis. Beatus etiam Petrus primæ Epiſtolæ capite tertio ait octo
illos homines ſeruatos in Arca Noe ab exitio Diluuij, ſignificaſſe eos qui in Ec-
cleſia ſaluantur per Baptiſmum. Quoniam verò talis ſenſus myſticus, vt di-
ximus, principaliter eſt intentus à SPIRITV ſancto; hinc fit, vt ſecundum eum,
res olim prædicta, denique impleta fuerit; quaſi per ſenſum hiſtoricum cœpta
fuerit impleri; conſummatio tamen eius, in re per ſenſum myſticum ſignificata,
demum facta ſit. Et ad hoc ſignificandum, ſolent Euangeliſtæ illud dicere: *Vt
adimpleretur quod dictum fuerat*. vel: *Tunc adimpletum eſt quod dictum fuerat*.

Quibus modis cognoſcatur, ſenſum aliquẽ myſticum fuiſſe principaliter à Spiritu ſancto intentum.

Oſeæ. 11. Hiere. 31. Exo. 12.

Matt. 12. Ionæ 2. Ioan. 3. Num. 21. Gen. 7.

Idem ipſum certò etiam indicatur ex communi omnium fermè Patrum, ac 50
Theologorum conſenſu: quando ſenſu aliquo myſtico vtuntur omnes ad ſen-
tentiam quampiam, & dogma Catholicum comprobandum. Exempli loco
ſit, quod Iſaias cap. 14. vaticinatur ſecundum hiſtoriæ veritatem de infelici ca-
ſu regis Babylonis in ſummam miſeriam, ex altiſſimo proſperitatis gradu. Et
quod Ezechiel prophetauit capite vigeſimo octauo de felicitate & copia, bo-
norumq. affluentia Principis Tyri: & in capite 31. de ſublimitate ac magnifi-
centia regis Aſſur. Hiſce autem hiſtorijs atque exemplis Patres & Theologi,
(diuino ſcilicet illuſtratu, atque inſpiratu, ſunt enim dati à DEO Eccleſiæ Do-
ctores, & ſanctarum Scripturarum expoſitores) intellexerunt præfigurare vo-
luiſſe SPIRITVM ſanctum, lapſum Angeli Luciferi ex ſumma felicitate,
cum qua creatus à DEO fuerat, in maximam miſeriam, ob eius peccatum: &
idcirco illis prophetijs, ſecundum myſticum ſenſum acceptis, ſæpiſſime vſi ſunt,
ad probandum de caſu Luciferi ſententiam & doctrinam, in Eccleſia, vſque à
primordijs eius, receptam & celebratam.

Conſenſus Patrũ, ſenſu myſtico vtẽtium in argumentando quippiam, declarat, illum fuiſſe principaliter intentũ à Spiritu ſancto.

Alter modus idem cognoſcendi indicandique, non quidem, vt ſuperiores, 51
certus atque indubitatus, verùm ſatis tamen probabilis, huiuſmodi eſt. Si
ſenſus quiſpiam myſticus, hiſtoriæ, vnde ducitur, aptiſſimè, & quaſi ad amuſ-
ſim reſpondeat, non ſolùm quantum ad vnam & alteram ſententiam, vel pau-
ca quædam verba; ſed quantum ad omnia, & antecedentia, & conſequentia, &
quantum ad omnem hiſtoriæ contextum; & is præterea ſenſus pertineat ad res,
quarum cognitio pulcherrima eſt, atque vtiliſſima, veluti ad illuſtranda Fidei
noſtræ dogmata, CHRISTI myſteria, Eccleſiæ Sacramenta, ad excitationẽ ani-
morum ad amorẽ DEI, rerumq. cœleſtium, & ad ſtudiũ cultumq. virtutum: hunc

ego

ego ſenſum myſticum, magna ſanè probabilitate, magnoque, opinor, aſſenſu omnium, dixerim à SPIRITV Sancto eſſe intentum: Atque huius meæ opinionis rationem hanc, ſatis, niſi fallor, probabilem afferre poſſum: ſenſus myſticos, de quibus liquet, fuiſſe eos à SPIRITV Sancto intentos, quorum nos paulo ſupra, aliquot poſuimus exempla, videre eſt, planè tales eſſe, quales hic à nobis deſcripti ſunt, nimirum, maximè congruentes cum hiſtoria, & de rebus nobiliſſimis, atque vtiliſſimis: Ergo quicumque alij, ſimiles eorum hac in re fuerint, ſimiliter fuiſſe eos à SPIRITV Sancto intentos, probabiliter exiſtimari poteſt.

52 EX his porrò, quæ curſim in hac diſputatione attigimus, illud enoteſcit, quod etiam in quæſtionem vocari poſſet; An ſenſus myſticus, eum dico, qui præcipuè intentus eſt à SPIRITV Sancto, anteferendus ſit hiſtorico, ac litterali ſenſui, nec ne. Breui præcidam. Ego ita ſentio: hiſtoricum ſenſum ratione neceſſitatis, eſſe præferendum; ratione verò dignitatis, atque vtilitatis, myſticum eſſe anteponendum. Etenim primò ſupponere neceſſarium eſt, ac bene firmare ſenſum hiſtoricum, vt ſine quo myſticus conſtare nullo modo poteſt; non ſecus ac, ſine fundamento parietes, & tectum. Audi B. Hieronymum in cap. 13. Iſaiæ: Spiritualis, inquit, interpretatio ſequi debet ordinem hiſtoriæ: quod plerique ignorantes, Lymphatico in ſcripturis vagantur errore. Conſona Hieronymo ſcribit Auguſtinus ad hunc modum. Quando auditis Scripturam narrantem, quæ geſta ſunt, prius credatis ſic eſſe geſtum, quemadmodum narratum eſt, ne ſubtracto fundamento rei geſtæ, quaſi in aëre quæratis ædificare. Sed enim nobilitate, atque vtilitate, ſenſus myſticus vſque eo præſtat hiſtorico, vt præ huius dignitate, perexiguum ille momentum habeat; quin etiam quaſi pro nihilo æſtimari videatur. Equidem cunctanter hoc, & timidè dicerem, niſi auctorem haberem huius ſententiæ, doctoremque B. Paulum: qui capite nono prioris Epiſtolæ ad Corinthios, docens, miniſtros Euangelij, ſecundum legem DEI, ab ijs ali, & ſuſtentari debere, quibus, prædicando Euangelium, deſudant, ac deſeruiunt; id probat teſtimonio legis Moſaicæ ex xxv. capite Deuteronomij producto, & ſecundum myſticum ſenſum interpretato. Hæc ſunt Pauli verba: *Scriptum eſt in lege Moſis: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt DEO? an propter nos vtique hoc dicit? nam propter nos ſcripta ſunt &c.* Plus hiſce verbis ſignificare videtur Paulus, quàm vult intelligi. Neque enim credi vult, boues non eſſe DEO curæ, reclamante apertiſſimis verbis Dauide Pſalmo 103. & 144. *Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Quomodo enim non ſit DEO cura boum, cum tantam is curam gerat coruorum, vt ſcriptum reliquerit Iob cap. 38. *Qui præparat coruo eſcam ſuam, quando pulli eius clamant ad DEVM vagantes, eo quòd non habeant cibos?* Vnde ſumptum videtur illud Dauidis Pſalmo 146. *Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.* Et in Libro Sapientiæ dictum de DEO eſt: *Tibi cura eſt de omnibus.* Voluit igitur Paulus illis verbis ſignificare, curam miniſtrorum Euangelij, per allegoriam illo DEI præcepto ſignificatam, tanto priorem, & potiorem eſſe apud DEVM, vt præ illa, boum cura, quaſi nulla æſtimari queat. Non igitur ab re Sancti Patres in exponendo ſacras Scripturas, atque in erudiendis fidelibus, tam diligentes, tam accurati, tam copioſi, in perueſtigandis, eruendis, explicandiſque ſenſibus myſticis fuere: vt quos ſcirent à SPIRITV Sancto principaliter intentos, & ad illuſtrandam noui Teſtamenti doctrinam, ſpiritualeſque fidelium vtilitates promouendas maximè accommodatos. Sed iam tempus eſt, vt quaſi vela reflectentes eo vnde ſoluimus, ad hiſtoriam nos Moſis referamus. Tracti enim dignitate, atque

Vter ſenſus præſtabilior, in exponenda Scriptura iudicari debeat, hiſtoricus, an myſticus.

S. Hieronymus.

Aug. ſerm. 72. de Tempore.

1. Cor. 9.

Sap. 6.

vtilitate earum rerum, quæ in illius loci, ac ſententiæ Pauli tractatum inciderunt, quaſi quodam æſtu abrepti, longius prouecti ſumus.

Verſu 25.

Qui primus egreſſus eſt, rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus: vocatumque eſt nomen eius Eſau.

RVFVS eſt color, non plene ruber; ſed ad flauum non- 53
nihil declinans. Verùm de propria ſignificatione, ac multiformi varietate coloris rufi, & rubri, videat Lector apud Aulum Gellium libro 2. cap. 26. ſubtilem, atque elegantem M. Frontonis diſputationem. Hiſpidus autem, ſiue hiſpidoſus, ſiue hirſutus, is dicitur, qui craſſis, & aſperis pilis obſitus, & horridus eſt. Quàm porrò fuerit piloſus Eſau, præſertim autem manibus, & collò, coniectare licet ex ijs, quæ infra Cap. xxvii. ſcripta ſunt de Iacob, qui vt ſimularet Eſau, pelliculas hoedorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit; vt ita piloſum Eſau repræſentaret patri. Quapropter eum Iſaac tactu exploraret, vtrum eſſet Eſau: dixit: *Vox quidem, vox Iacob eſt, ſed manus, manus ſunt Eſau; & non cognouit eum, quia piloſæ manus, ſimilitudinem maioris expreſſerant.* Sic autem eſſe natum Eſau, fuit prodigioſum, & quaſi monſtroſum quippiam: contra naturam enim eſt, naſci hominem toto corpore piloſum: Secundum enim naturam naſcitur homo capite ſolum, & ſupercilijs, ac palpebris piloſus; cæteris partibus per ætates pili adnaſcuntur. Hoc etiam libro 3. de Hiſtoria animalium teſtatur Ariſtoteles cum ait: Pili in homine, animalium omnium vno, partim ſimul, partim poſtea per ætates gignuntur. Congeniti ſunt pili capitis, & ſuperciliorum, & palpebrarum: poſt geniti; pubis primùm, mox alarum, poſtremo menti: Loca enim quibus pili proueniunt, totidem ſunt congenitis deputata, quot poſt genitis. Cuius verò rei faciat indicium in homine, copia pilorum, declarat idem Ariſtoteles in eiuſdem operis libro quarto ſcribens, pilorum abundantiam, & hirſutiem, copiam indicare excrementi: atque ob eam rem piloſos homines, eſſe libidinoſiores, & ſeminis copioſiores, quàm ſint læues. Eſt præterea ſignum præferuidi temperamenti, robuſti corporis, callidi & aſtuti ingenij, & ferocis, ac ſæui animi: ad quæ vitia propenſum fuiſſe Eſau, ſcriptura varijs locis non obſcurè indicat.

A. Gellius.

Quàm fuerit piloſus Eſau.

Pilorum in homine copia cuius rei ſit iudicium. Ariſtotel.

Sed enim illud: *Et vocatum eſt nomen eius Eſau.* fert hanc quæſtionem: Cur 54
tale nomen ei fuerit inditum. Origenes homilia 12. ſcribit ſic vocatum eſſe (vt cenſent qui vocabula Hebræa interpretantur) vel à rubore, quaſi rubrum; vel à terra, quaſi terrenum; vel, vt alijs viſum eſt, à factura. B. Hieronymus in libro de Interpretatione nominum Hebræorum interpretatur nomen Eſau vel rubrum, vel aceruum lapidum, vel vanum ſiue fruſtra, vel facturam. Adijciam Caietani expoſitionem: Aiunt, inquit, dictum eſſe Eſau, eo quod natus ſit quaſi perfectus homo: piloſitas enim, perfectæ ætatis ſignum erat, quatenus erat effectus adulti hominis. Non eſt abſimile quod hoc loco annotauit Oleaſter: Sonat, ait, vox Eſau factum ſiue facturam eius; ſed qualiter alludat ad rem, ignoratur: niſi dicamus, eum ſic vocari, quòd quaſi factus & adultus homo, ſit ex vtero matris egreſſus; ferens ſecum pilos, qui in alijs pueris ſucceſſu temporis naſcuntur & creſcunt. Sic iſti: Et hanc ego probabiliorem iudico eius nominis ſignificationem atque interpretationem. Sed miror cur Scriptura non dixerit: *Et ideo vocatum eſt nomen eius Eſau.* cum tale nomen aptè reſponderet modo generationis eius: quemadmodum paulò infra, in hoc ipſo capite dixit tam de Iacob, quam de ipſo Eſau.

Cur vocatus ſit Eſau.

Hieronymus.

Caietanus.

Oleaſter.

55 Ceterùm ſciat Lector, tribus nominibus hunc filium Iſaac & Rebeccæ appellari ſolitum in Scriptura. Vocatur enim Eſau, de quo nomine iam dictum eſt, Nominatur præterea Edom, ab edulio rufo lentis, pro quo vendidit primogenita ſua, vt paulò infra in hoc ipſo capite traditur; & inde tractum eſt nomen gentis Idumæorum, & regionis Idumææ: ac demum appellatus eſt Seir; id autem ſignificat piloſum, quòd natus ſit, in pellis modum piloſus; ex quo datum eſt nomen regioni, quam ipſe inſedit ac tenuit, vt diceretur mons Seir. Ergo quod infra capite 36. ſcriptum eſt; Eſau digreſſum à fratre ſuo Iacob, habitaſſe in monte Seir; & multo magis quod proditum eſt ſupra capite 14. in tempore Abrahæ, Horræos, qui habitabant montem Seir, bello victos & expulſos eſſe à quatuor regibus Aſiæ; haud dubiè dictum id fuit per Anticipationem. Ponam hic verba Hieronymi ex Commentarijs eius in primum caput Abdiæ, quibus confirmatur quod diximus. In libro Geneſeos (ait Hieronymus) manifeſtè legitur, Eſau appellatum fuiſſe Edom; quia propter rufum lenticulæ cibum, primogenita vendiderit: Edom enim interpretatur rufus. In eodem volumine ſcribitur, hunc eundem vocatum eſſe Seir, id eſt, piloſum, quia hiſpidus erat, & non habebat læuitatem Iacob. Vnus ergo atque idem tribus nominibus appellatur, Eſau, Edom, Seir. Poſſeditq. eam regionem, quæ nunc Gebalena dicitur, & in finibus eſt Eleutheropolis, vbi antea habitauerant Horrhæi, qui interpretantur Liberi: vnde & ipſa vrbs poſtea ſortita vocabulum eſt. Nunc Idumæa viculus eſt, à conditore ſic impoſito nomine: cuius Latina quoque & Græca meminit hiſtoria. Hactenus ex Hieronymo. Rupertus libro 7. Commentariorum in Geneſim cap. 5. ait Eſau vocatum ſic eſſe à rubedine: verùm dubio procul, lapſus eſt, confundens nomen Edom, quod rubrum ſignificat, cum nomine Eſau.

Tria nomina, Eſau, Edom, Seir

Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexagenarius erat Iſaac, cum nati ſunt ei paruuli. 25.26.

56 INDICATVR his verbis, naturalis modus in naſcendo, & ex matris vtero egrediendi: primum enim caput exit, poſtremi pedes. Ritu naturæ (ait Plinius libro 7.) capite hominem naſci, mos eſt, pedibus efferri. Et hoc ille mutuatus ex Ariſtotele eſt, cuius illa ſunt in libro 7. de Hiſtoria animalium verba: Secundum naturam, hominis partus fit in caput. Procedere autem in pedes, (quemadmodum ferunt Neronem eſſe natum) contra naturam eſt: ex quo difficillimus & ægerrimus fit partus, ob id ſic natis, Agripparum nomine vocatis. Scitum profectò eſt, quod M. Varro tradidit; confixos eſſe infantes in vtero matris, capite infimo nixos, ſurſum pedibus elatis: non vt hominis natura eſt, ſed vt arboris. Nam pedes hominis cruraque, referunt arboris ramos; caput, ſtirpem atque caudicem. Quando igitur contra naturam fortè conuertuntur in pedes, brachijs plerunque diductis retineri ſolent; ægriuſque tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ ſtatutæ erant Romæ duabus Carmentibus, quarum altera Poſtuerta nominata eſt, Proſa altera, à recti & peruerſi partus & poteſtate & nomine. Sic ex Varrone.

Plinius. Ariſtotel.

Apud Gellium lib. 16.c.16.

57 Sed expendamus etymologiam nominis Iacob. *Et idcirco, inquit Scriptura, appellauit eum Iacob.* Significat vox Hebræa, Iacob, Supplantatorem: Supplantare verò duobus modis accipitur in Scriptura, propriè, & metaphoricè. Propriè, ſupplantare ſignificat, plantam tenere alicuius impediendo ne quid agat, aut ne alio procedat: & ſic appellatus eſt Iacob; quia tenebat plantam Eſau, quaſi

Quid ſignificet nomē Iacob.

quaſi obſtans ne prior egrederetur ex vtero. Altero modo ſumitur metaphoricè: ſignificat enim ſupplantare, idem quod decipere, ſumpta metaphora ab his qui ſimul in ſtadio currunt; cum vnus alteri pedem vel inijcit, vel ſupponit, ad caſum impellens eum, ne præcurrat, & vincat. Hac ſignificatione poſitum eſt in illa Chryſippi, quam memorat & laudat Cicero, ſententia: Qui ſtadium, aiebat Chryſippus, currit, eniti debet & contendere quàmmaximè poſſit, vt vincat: ſupplantare autem eum quicum certat, aut manu depellere, nullo modo debet. Eſau in hanc ſignificationem detorſit nomen Iacob, videlicet in eius calumniam & odium, cum dixit Geneſ. 27. *Iuſtè vocatum eſt nomen eius Iacob: Supplantauit enim me, en altera vice: Primogenita mea tulit: & nunc ſecundo ſurripuit benedictionem meam*. Sed profectò nomen Iacob, non ſecundum poſteriorem hanc ſignificationem, quæ eſt metaphorica, & in malam partem deflexa, ſed ex priori illa, quæ eſt propria, originem habuit. Oleaſter de nomine Iacob ad hunc modum ſcribit: Nomen Iacob ductum eſt à verbo (Iachab) quod Hebræi ſignificare dicunt ſupplantare: ſed melius dicerent ſe propriam ignorare ſignificationem: dicunt enim ſignificare, ſeducere, ſupplantare, fraudare, aſtutè agere, & retardare: cum reuera ſignificet propriè, aut tortuoſum eſſe, aut à tergo inſequi, ſiue vt ſubſequatur, ſiue vt ſeducat, ſiue vt retineat aut retardet. Sic ille. Verùm quod paulò ſuperius dictum eſt, verius dictu eſt.

Chryſippus apud Ciceronem lib. 3. Officior. — *Oleaſter.*

Sed quid obſecro portendebat illa retentio plantæ Eſau egredientis ex vtero? nimirum ſignificabat colliſionem infantium in vtero, factam eſſe ob principatum natiuitatis occupandum, illis quidem ignorantibus, ſed ita volente & agente DEO. Iacob igitur tenebat plantam Eſau, quaſi occupare volens egreſſum ex vtero, & ius primogenituræ: tanquam audiſſet illud DEI oraculũ matri ſuæ redditum: *Maior ſeruiet minori*: & ſciret DEI decreto & voluntate deberi ſibi ius primogenituræ. 58

Quid illa retentio plãtæ Eſau ſignificabat.

Sequitur illud: *Sexagenarius erat Iſaac cum nati ſunt ei paruuli*. quæ verba exponens Caietanus, hunc in modum ſcribit. Hinc planè apparet, Abraham tunc vixiſſe, vtpote centum ſexaginta tantùm annorum: & poſt natiuitatem Iacob & Eſau, annis vixiſſe quindecim. Ex quo manifeſtum fit, argumenta ex ordine narrandi ducta ad probandum ordinem rerum geſtarum, carere ſolido fundamento. Nam prius narrata eſt mors Abrahæ, & benedictio diuina ſuper Iſaac poſt mortem patris ſui Abrahæ, & poſterius narrata eſt natiuitas Eſau, & Iacob, quæ tamen quindecim annis mortem Abrahæ anteceſſit. Et hanc regulam habeto prudens Lector ſemper ante oculos, ne ſuper infirmo fundamento ædifices. Hæc Caietanus. Sed enim regula, & documentum Caietani, eget ea moderatione, quam ſupra nos tradidimus numero primo, cum hac ipſa de re diſſereremus.

Caietanus.

Verſu 27.

Quibus adultis factus eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola.

EQVIDEM non memini me legere in ſacris litteris, quemquam de ſanctis & in ſcriptura laudatis viris fuiſſe venatorem; vt, nonnullos fuiſſe agricolas, multoſq. paſtoralem vitam egiſſe, plurifariam in ſacris hiſtorijs proditum eſt. Quin etiam vocabulum venatoris & venandi ferè malam in partem in ſcripturis vſurpari ſolet. Nam Gen. 10. Nemrod, homo ſuperbus, crudelis, atque impius, dicitur fuiſſe robuſtus venator: & ſcriptum eſt in Pſalmo 90. *Ipſe liberauit me de laqueo venantium*. Et Pſalmo 123. *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus,* 59

Venator, & venari, ſæpius in malam partẽ vſurpat Scriptura.

ſumus. Et apud Micheam cap.7. *Omnes in ſanguine inſidiantur: vir fratrem ſuum ad mortem venatur*. B. item Gregorius, Eſau, qui venationi & agriculturæ deditus fuit, præfiguraſſe ait vitam hominum improborum, & amatorum huius mundi. Sic enim ſcribit in libro 5. Moralium: Scriptura ait, factum eſſe Eſau virum gnarum venandi, & agricolam: Quid autem per venationem Eſau, niſi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fuſi, carnem ſequuntur? Qui etiam agricola eſſe ſcribitur; quia amatores huius ſeculi, tanto magis exteriora colunt, quanto magis interiora ſua inculta derelinquunt.

Micheæ.7.
S. Gregor.

60 Atenim ſtudium, & exercitium venandi non eſſe malum, nec ob id culpabilem fuiſſe Eſau, ex ipſa Scriptura colligi poteſt, quæ hoc loco ait, Iſaac valde fuiſſe delectatũ venationibus Eſau, atque ob eam cauſam præcipuè dilexiſſe eum: *Iſaac, inquit, amabat Eſau, eo quòd de venationibus illius veſceretur*. Et infra cap. 27. *Iſaac dixit filio ſuo Eſau: Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras, cumq. venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentũ*. Vir nẽpe ſanctus Iſaac, non eſſet delectatus venationibus Eſau, nec ad eas ſuo imperio impuliſſet eum, ſi exercitium venandi malum eſſet. Legimus præterea Leuit. 17. *Si quis venatione, atque aucupio ceperit feram, vel auem, quibus veſci licitum eſt, fundat ſanguinem eius, & operiat illum terra*. Sed ad hoc oſtendendum illud ſanè accommodatum magis eſt teſtimonium ex pſalmo 131. *Viduam eius benedicens benedicam*. Vbi pro illo vocabulo (*viduam*) hebraicè, & græcè eſt, venationem: & vt à quibuſdam peritè obſeruatum eſt, interdum Scriptura vocabulum venationis pro victu, & cibatu hominis vniuersè ponit. Quanta verò in laude, atque honore apud veteres fuerit ſtudium, & exercitatio venandi, argumentum eſſe poteſt, inuentionẽ artis venatoriæ fuiſſe ab Ethnicis attributã Apollini, & Dianæ. Quapropter mos erat venatoribus, vt ſi quando feram inſignem cepiſſent, partem eius, ſiue caput, ſiue pedem clauo affigerent alicui arbori eius Syluæ, vbi capta erat, ob honorem Dianæ. Xenophon etiam magnas aliquot venatoriæ exercitationis vtilitates diſertiſſimè commemorat; Verùm duas præcipuè ad tuendam, firmandamque valetudinem, corpuſque aduerſus graues labores roborandum, durandumque; & ad bellicam artem. Eſt enim venatoria exercitatio, quaſi bellorum, præliorumque progymnaſma.

Nec ſtudiũ nec exercitium venãdi, per ſe malũ eſſe, nec ob id fuiſſe culpabilem Eſau.
Locus Leuitici c.17.
Locus pſalmi 131.
Quanta in laude, atque honore apud Ethnicos fuerit olim venatoria ars.
Xenophon

61 Quod ſi de venatione ita ſentiendum eſt, quanto magis de agricultura, in ſacris iuxta profaniſque litteris mirificè laudata? *Non oderis, ait ſapiens Eccleſiaſtici 7. Laborioſa opera, & ruſticationem creatam ab altiſſimo*. Quamobrem non indignum eſſe duxit Saluator noſter, Agricolæ DEVM aſsimulare: *PATER meus, inquit, agricola eſt*. Et Ariſtoteles libro primo Oeconomicorum agriculturam dixit, omnium artium eſſe iuſtiſsimam; vt quæ citra cuiuſquam iniuriam, & ingenti cum vtilitate omnium exerceatur. Non enim, inquit, ab hominibus, aut volentibus, vt cauponaria, & aliæ mercenariæ artes, aut ab inuitis, vt ars bellica commodum ſuum, & lucrum quærit: & eſt earum rerum, quæ ſunt ſecundum naturam: ſecundum enim naturam eſt, educatio omnium à matre; quare etiam hominibus eſt à terra. Non igitur quia Eſau fuit homo improbus, ideo ſtudium venandi, & agri colendi in quo ille verſatus eſt, crimini, aut vitio verti debet; non enim ob hæc ille fuit improbus, quanquam quia ille improbus fuit, & figura hominum improborum; hinc fit, vt per allegoriam, ſtudium, & exercitium vitæ eius, accipiatur tanquam typus quidam & imago eius vitæ, quam agunt ij, qui cupiditatibus rerum terrenarum, vitijſque ſunt dediti.

Quam honeſtum, & laudabile ſit ſtudium Agriculturæ.
Eccleſ. 7.
Locus Ioa. cap. 15.
Ariſtoteles

Verſu. 28. Iacob vir ſimplex, habitabat in tabernaculis. Iſaac amabat Eſau, eo quòd de venationibus eius veſceretur: Et Rebecca diligebat Iacob.

Quid in ſcriptura ſignificet ſimplex. Caietanus.

62 PRO voce illa (*ſimplex*) hebræa vox *tham* latinè ſignificat perfectum, ducta ſcilicet à verbo *thamam*, quod ſonat perficere finire, complere. Hoc ſequutus Caietanus, Dictionem, inquit, hebræam hîc interpretaram *ſimplex* multi interpretantur, perfectus, pro certo affirmantes, hebraicam dictionem à plenitudine deduci, & ad perfectionem, ſeu plenitudinem animi referri. Alij ſignificari etiam putant ea voce innocentem. Et id oportere intelligi, vbicumque Latinus interpres ponit vocem ſimplex. Ad hanc quippe ſignificationem dictum eſt ſupra Geneſi 20. Abimelech cum ob Saram ablatam Abrahæ argueretur, excuſantem factum ſuum dixiſſe, id ſe feciſſe in ſimplicitate cordis, id eſt, non animo nocendi cuiquam, ſed ducendi eam vxorem. Iob item laudatur, vt ſimplex; & rectus, & Saluator noſter apud Matthæum cap. x. præcepit diſcipulis ſuis, vt eſſent ſimplices tanquam columbæ, & prudentes ſicut ſerpentes: id autem eſt, vt nemini nocerent, nemine mque etiam à quo læſi eſſent, malo ipſi aliquo afficerent; Sic enim ea verba interpretati ſunt Græci expoſitores, eamque interpretationem confirmat auctoritas S. Pauli ſcribentis ad Romanos 16. *Volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo*: nimirum, vt neſcirent mali quidquam, cuiquam hominum facere: quod autem ipſis, aliiſue bonum foret, prudenter, & prouiderent, & facerent. Ad hanc intelligentiam ſpectat quod ſcribit S. Hieronymus in caput x. Matthæi: Vt per prudentiam (ait Hieronymus) deuitent inſidias: per ſimplicitatem, non faciant malum. Serpentis aſtutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita eſt protegit. Ita, & nos toto periculo corporis noſtri, caput noſtrum, qui CHRISTVS eſt, cuſtodiamus. Simplicitas columbarum ex SPIRITVS Sancti ſpecie demonſtratur vnde dicit Apoſtolus, *Malitia paruuli eſtote*. Idem explanans illa verba Oſeæ cap. vii. *Factus eſt Ephraim, quaſi columba ſeducta non habens cor*, ita ſcribit: Præcepit Dominus in Euangelio, vt eſſemus ſimplices, quaſi columbæ, & aſtuti quaſi ſerpentes: nimirum, vt nec alijs nocere velimus, nec ab alijs patiamur inſidias: ſed ſimplicitate, & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia, abſque bonitate, malitia eſt: & ſimplicitas abſque ratione, ſtultitia nominatur.

Geneſ. 20. Iob. 1. Locus Matthæi 10. Locus Pauli ad Rom. S. Hieronymus. 1. ad Corinth. 14. Oſeæ 7.

63 Sed quid eſt quòd ſubditur, *Iacob habitaſſe in tabernaculis*? Secundum Caietanum hanc habet ſententiam; Eſau ſtuduiſſe agriculturæ, & venationi: Iacob autem domeſticis officijs, & culturæ animi ſui vacaſſe. At ſecundum Hebræos, vti referunt Lyranus, & Thoſtatus, nomine tabernaculorum ſignificantur Scholarum loca, quæ frequentabat Iacob addiſcens ſapientiam, & DEI timorem. Et vnum quidem tabernaculum erat ipſius Melchiſedec, qui erat ſapiens, & ſacerdos DEI excelſi: alterum tabernaculum, erat ipſius Heber, qui erat propheta, & de rebus diuinis auditores ſuos docebat. Et verò, cum iſta Hebræorum expoſitione ſatis concordat Paraphraſis Chaldaica, quæ ita vertit hunc locum: *Iacob erat vir integer, miniſter domus doctrinæ*, quod ſic exponunt: Iacob frequentaſſe ſcholas doctorum eius temporis, & diuinæ legi percipiendæ, pietatique ſtuduiſſe: Scholam enim, Hebræi vocare ſolent Domum doctrinæ.

Caietanus. Hebræi. Geneſ. 14.

64 Sanctus Gregorius hanc hiſtoriam de diuerſitate ingeniorum, morum, &

ſtudiorum

S. Gregorij allegorica, & per vtilis ſuper hoc loco diſputatio

ſtudiorum Eſau, & Iacob conuertens in tropologiam, pulchrè docet, Eſau figuram fuiſſe improborum hominum, & amatorum mundi, qui neglecta ſui animi cura, cultuque, toti cupiditatibus, & curis rerum terrenarum addicti, mancipati, affixique ſunt: Iacob verò typum geſſiſſe Sanctorum hominum, qui extra ſe poſita, nihil ad ſe pertinere putantes, procurando animorum ſuorum cultui, DEIque obſequio, & ſeruitio, ac cœleſtium bonorum contemplationi penitus dediti, ac deuoti ſunt. Verba Gregorij in libro Quinto Moralium huiuſmodi ſunt: Qui rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora diſponunt, cum ſolicitè ad interiora refugiunt; cum nequaquam foris perturbationum ſtrepitus diligunt, ſed apud ſemetipſos intus, in tranquillitatis ſinu requieſcunt. Prauæ namque mentes temporalium rerum tumultus in ſemetipſis verſare non ceſſant, etiam cum vacant. In cogitatione enim ſeruant quaſi depicta, quæ amant, & quamuis nihil exterius faciant, apud ſemetipſos tamen ſub pondere inquietæ quietis laborant. Quibus ſi earum rerum adminiſtratio præbeatur, ſemetipſos funditus deſerunt, & fugitiua bona temporalia per intentionis curſum, continuis cogitationum paſſibus ſequuntur. Piæ autem mentes, hæc nec cum deſunt, quærunt, & grauiter, etiam cum adſunt, ferunt; quia per exteriorum curam, à ſeipſis exire pertimeſcunt. Quod bene illa duorum fratrum vita præfiguratum eſt, de quibus ſcriptum eſt; *Factus eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola: Iacob autem vir ſimplex, habitabat in tabernaculis*. Vel ſicut in alia translatione legitur *habitabat domi*. Quid enim aliud per venationem Eſau, niſi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fuſi, carnem ſequuntur? qui etiam agricola fuiſſe ſcribitur, quia amatores huius ſeculi, tanto magis exteriora colunt, quanto interiora ſua inculta derelinquunt. Iacob autem vir ſimplex, in tabernaculis, vel in domo habitare perhibetur; quia omnes qui in curas exteriores ſpargi refugiunt ſimplices in cogitatione ſua, atque in conſcientiæ ſuæ habitatione conſiſtunt. In tabernaculis enim, ſiue domi habitare, eſt ſe intra mentis ſecreta reſtringere, nec exterius per deſideria diſſipare: ne, dum ad multa foris inhiant, à ſemetipſis, alienati cogitationibus, recedant. Hæc S. Gregorius.

De amore Iſaac erga Eſau, & Rebeccæ erga Iacob.

65 Sed cur Rebecca diligebat Iacob? Dictum eſt Iſaac dilexiſſe filium ſuum Eſau, verùm non ſimpliciter, ſed quia de venationibus eius veſcebatur: Non enim perſona Eſau erat amabilis, nec aliud in eo dignum amore patris erat, præter cibum venatione eius comparatum; quæ profectò amandi cauſa, admodum exilis, & leuis erat. At Rebecca præciſè, & abſolutè dicitur amaſſe Iacob, quia ſimpliciter ille, & abſolutè amabilis erat. Nimirum, multa, & præclara erant in Iacob, quæ Rebeccam ad eius amorem allicerent, atque incenderent; primo, quietum, & lene, miteque ingenium; tum animus ſimplex, & ſincerus, modeſtuſque, & ad omnium virtutum ſtudia propenſiſſimus; deinde morum ſingularis integritas, & ſuauitas; ad hæc ſumma erga parentes reuerentia, & pietas aduerſus DEVM eximia. Et quia Iacob domi morabatur, continua matris cum eo conſuetudo, quæ perefficax amoris eſſe ſolet conciliatrix, conciliatique autrix, & conſeruatrix. His adde, Rebeccam, DEI oraculo edoctam nouiſſe, Iacob præpoſitum iri Eſau, & huius progeniem illius poſteritati ſeruituram. Ad hanc ipſam ſententiam Rupertus lib. vii. Comment. in Geneſim cap. 6. ita ſcribit: Ecce iam in ſtudijs horum fratrum tanta memoratur diuerſitas, quantum Cain, & Abel ſtudia fuere diſſimilia. Nam & Iacob ſimiliter vt Abel, ſimplex, & (vt ſequentia declarabunt) paſtor fuit ouium: Eſau autem, ſicut Cain, homo agricola, & quod ſequentia docebunt; inuidendo fratri, licet non actu, voluntate tamen fuerit fratricida. Dixit enim (vt infra legitur Geneſ. 27. *venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Ergo ne, talem filium pater ſanctus amare debuerat, aut obliuiſci, vel

Rupertus. Geneſ. 4.

parui

parùi pendere poterat, quod illi fratrem minorem cœleſte iudicium prætulerat? Sed notandum, quia differt vtriuſque dilectionis enunciatio. Abſolutè namque Scriptura dicit *Rebecca diligebat Iacob*, cum adiunctione verò tantum dicit. *Iſaac amabat Eſau* protinus adiungens: *Eo quod de venatione eius veſceretur*. Ergo idem eſt, ac ſi hoc ſolùm diceretur. Iſaac libenter de venationibus Eſau veſcebatur: nec hinc ſequitur, vt eius moribus quoque delectaretur: Sicut de Iacob neceſſariò dicendum eſt, quem abſolutè Rebecca diligebat: nemo enim, niſi propter virtutem, abſolutè, & ſimpliciter amabilis, & diligendus eſt. Hactenus ex Ruperto.

Breuis diſputatio in Genethliacos.

B. Auguſtinus.

Hoc exemplo Iacob, & Eſau, qui parentibus eiſdem, vnoque ſatu, atque 66
vno partu procreati, diuerſiſſimis tamen fuere ingenijs, ſtudijs moribus, caſibus, euentiſque vtuntur Patres, quicumque ſcriptis diſputationibus pugnarunt in Genethliacos, vaniſſimas eorum prædictiones ex natalitijs hominum aſtris deductas redarguendo. Et vt de multis, vnius duntaxat Auguſtini breuem hic memorem ſententiam in libro v. de Ciuitate Dei cap. 4. ſic ille ſcribit, Nati ſunt duo Gemini antiqua patrum memoria, Iacob, & Eſau, vt de inſignibus tantùm loquar, ſic alter poſt alterum, vt poſterior plantam prioris teneret. Tanta in eorum vita fuit, moribuſque diuerſitas, tanta in actibus diſparilitas, tanta in parentum amore diſſimilitudo, vt etiam inimicos eos inter ſe faceret ipſa diſtantia. Vnus duxit mercenariam ſeruitutē, alius non ſeruiuit. Vnus à matre diligebatur, alter non diligebatur, vnus honorem, qui magnus apud eos habebatur, amiſit, alter adeptus eſt. Quid de vxoribus, quid de filijs, quid de rebus alijs complurimis, quanta diuerſitas? Sic Auguſtinus.

Genethliacorum reſponſum.

Verum ad hoc, ex geminorum ortu petitum argumentum, ita reſpondere ſolent Genethliaci: Interſtitium illud temporis, quo medio, Geminorum ortus interuallantur, & ſi mortalibus anguſtiſſimum videtur, in cœlo tamen, ob ingentem eius vaſtitatem, & rapidiſſimam vertiginem, magnam habere diſtantiam & notabilem facere varietatem: atque hinc varietatem illam exiſtere, quæ in geminorum vita, & moribus plerumque cernitur.

Quintilianus.

Iuxta hoc eſt, quod Quintilianus dixit in Geminis languentibus: Qantum putas interfuiſſe temporis, dum primum vteri pondus egeritur: dum parum per exonerata vitalia, alterò rurſus homine laxantur? breue fortaſſe, exiguumque videatur mortalium oculis: ſed ſi mente perſpicere velis orbis huius vaſtitatem, ſcies multum eſſe, quod inter duas tranſcurrit animas.

Nigidius Figulus.

Hoc ipſum Nigidius Figulus tali exemplo demonſtrabat, rotam, quam incitatiſſimè contortam, cum bis eodem loco ſignaret atramento, vel percutere, ſumma celeritate conatus eſſet, ceſſante poſtmodum rotæ circumactione, haud parua reperta eſt inter duas illas partes rotæ ab eo ſignatas, vel percuſſas diſtantia.

Refellitur Genethliacorum reſponſum.

Sed hoc, inquit Auguſtinus, figmentum Figuli, fragilius eſt quàm ipſa ſunt 67
vaſa, quæ rota finguntur. Si enim tam breui temporis momento mutantur omnia, & tam breui variatur ratio conſtellationis ſub quaquiſque naſcitur, quis de nato infante poſſit certi quidquam prædicere, cum illud temporis punctum in quo eſt natus, ita vti eſt, nemini poſſit eſſe cognitum? Itaque, licet magna in homines eſſet aſtrorum vis, & poteſtas, quid ea tamen in ſingulorum hominum ortu, efficerent, incompertum nobis eſſet. Siquidem aſpectus Cœli, & poſitus aſtrorum, qui eſt in tempore, quo quiſque naſcitur, certò nequit deprehendi, quòd incitatiſſimus aſtrorum motus tarditatem noſtræ conſiderationis, & obſeruationis tranſuolet.

S. Gregorius.

Feſtiuè item, ſimul & acutè iſtud reſponſum Genethliacorum confutauit B. Gregorius homilia x. ſuper Euangelia. ſi propterea, inquit, Iacob, & Eſau non cenſentur nati ſub eadem conſtellatione, quod non ſimul nati ſunt, ſed vnus poſt alterum, ob eandem profectò

cauſam

cauſam iudicandum eſſet, nullum hominem ſub eadem conſtellatione totum naſci, quia non totus ſimul ex vtero procedit: erunt igitur tot hominis fata, quot membra corporis. Iacob enim proximè natus eſt poſt Eſau, manu plantam eius tenens; perinde quaſi (quem admodum dixit Auguſtinus libro 2. de Geneſi ad litteram cap. 27.) vnus infans inſtar duorum, vel duplo longior naſceretur.

Verſ. 29. 30.

Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum veniſſet Eſau de agro laſſus, ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò laſſus ſum: quam ob cauſam vocatum eſt nomen eius Edom.

Simplicitas victus, priſcis temporibus valde culta, & laudata.

Aelian. de varia hiſtoria lib. 3.

68 VIDE quæſo frugalitatem victus priſcorum illorum hominum. In domo Iſaac, ſcilicet, opulentiſsima, atque omnium rerum copioſiſsima, filius eius Iacob pro lauto, & delicato cibo pulmentum lentis parauerat. Hanc victus parſimoniam valde etiam placuiſſe Ethnicis, magnaque in laude, & honore fuiſſe teſtatur Aelianus, ſimplicitatem victus priſcarum, & nobilium quarundam gentium commemorans. Arcades, inquit, glandibus veſci conſueuerãt: Argiui pomis, quæ Appia dicuntur: Athenienſes ficubus: Tirynthij Sylueſtribus pyris: Indi arundinibus: Carmani palmis: milio Mæotæ, & Sauromatæ: terebintho, & naſturſio Perſæ. Celebrata olim fuit ſententia illa Euripidis, parſimoniam cibi commendantis, & deteſtantis luxurioſam, & prodigam hominum intemperantiam: Fruges, & aquæ potum, naturalem eſſe homini, maximeque ſalubrem cibum, & victum: cuius nuſquam deſit copia, nec vnquam ſatietas capiat: Luxum verò, aliorum ciborum venari artificia. Quam ſententiam Chryſippus Stoicus, non vt Poëtæ, ſed vt ſcenici philoſophi frequenter, & magna cum laude vſurpabat, affirmans, tanquam edendi quaſdam illecebras, & irritationes repertas eſſe, non ob vſum vitæ neceſſarium, ſed per luxum animi, parata, atque facilia faſtidientis, propter improbam ſatietatis laſciuiam.

Euripides apud Athenæum lib. 4. & Gellium lib. 9. cap. 16.

Lentis Aegyptiacæ, apud veteres commendatio.

69 Pulmentum, quod Iacob coxerat, fuiſſe lentis, paulò infra dicitur: & fuiſſe creditur lẽtis Aegyptiacæ; cuius maximus in Aegypto, atque optimus erat prouentus, quæ tum propter copiam, tum quòd ab externis gentibns, ob præcipuam eius commendationem expetebatur, exportabatur abundanter cum in alias terras, tum maximè in vicinam Chananitidem. Hoc ſignificans Auguſtinus ſuper pſalmum 46. ad hunc modum ſcribit: Prior natus eſt Eſau, & poſterior natus eſt Iacob. Sed qui poſterius natus eſt, prælatus eſt prius nato, qui per gulam perdidit primogenita ſua. Deſiderauit enim lenticulam, & dixit ei frater eius; Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit, quod corporaliter concupierat, quàm quod ſpiritaliter, prius naſcendo, meruerat, & depoſuit primogenita ſua, vt manducaret lenticulam: Lenticulam autem inuenimus cibum eſſe Aegyptiorum: nam ibi abundat in Aegypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vſque ad terras noſtras, quaſi hic non naſcatur Lenticula. Ergo deſiderando Eſau cibum Aegyptium, perdidit primatum. Sic, & populus Iudæorum, de quo dictum eſt: *Verſi ſunt corde in Aegyptum.* Lenticulam deſiderauerat, & primatum perdiderat. Sic Auguſtinus. Sed quod ait de Lenticula Alexandrina, id explicatius dicitur apud Athenæum libro quarto. Scribit enim in vrbe Alexandria, cibo è Lenticula parato ſtatim à teneris vnguiculis pueros nutriri; totamque eam ciuitatem eo legumine refertam, videlicet plurifariam apertis tabernis, in quibus ea Lenticula venalis erat. Gellius lib. 17. Cap. 8. Loquens de Tauro Philoſopho, qui Athenis cœna plerumque auditores ſuos excipiebat. Eius cœnæ, inquit Gellius, fundus, & fundamentum omne erat in olla vna lentis Aegyptiacæ, & cucurbitæ inibi minutim cæſæ. Talis erat nobiliſſimi tunc Philoſophi cœ-

S. Auguſtinus.

Athenæus.

A. Gellius.

na. Narrat Athenæus ſupradicto loco, decretum fuiſſe Stoicorum: Sapientem omnia rectè facere, atque adeo prudenter condire Lenticulam: quin etiam Zenonium eſſe dicebant, bene lenticulam coquere: tanquam aliter coqui non poſſet lenticula, quàm ex Zenonis præcepto, qui duodecimam coriandri partem inijci mandauit.

Zenonis lenticula.

Sequitur: *Da mihi de coctione hac rufa*. Hebraicè eſt ad verbum: *Ciba me, vel, Fac me comedere de rufo, rufo iſto*. Verbum (Laat) ſignificare dicitur, largè cibare, vel more ferino, magnis & craſſis bolis comedere. Tam ergo illa geminatione, quàm proprietate huius verbi expreſſa eſt ſumma gulæ intemperantia, & flagrantiſſima cupiditas edendi. Quoniam autem Eſau ſpeciem illius pulmenti ignorabat, ex conſpicuo eius colore rufo, quem faciebat vel natura ipſius lentis, vel condimentum aliquod, vel aliarum rerum admiſtio, vocauit Rufam. Hinc poſtea ille appellatus eſt Edom, id eſt, Rufus, nimirum ob intemperantiſſimam eius cibi cupiditatem; pro quo etiam primogenita ſua vendidit: ſed à quo, & quando id nominis acceperit, dubium eſt. Non erat ſanè pulmentum illud commune domus & familiæ Iſaac: ſed in proprium vſum Iacob paratum: alioqui aliunde potuiſſet eum cibum habere. Fortaſſe iucundi odoris fragrantia, index optimi ſaporis, tantum eius cibi deſiderium in Eſau excitauit atque inflammauit. Sed profectò potuiſſet alio cibo, cuius ei copia in domo patris deeſſe non poterat, famem pellere. Dicens porrò: *En morior*, oſtendit ingenium guloſi hominis, & luxurioſo cibatu vtentis: quicquid enim concupiſcit, ita flagranter expetit, vt niſi protinus habeat, moriturum ſeſe dicat. 70

OCTAVA DISPVTATIO.

An Iacob peccauerit inducendo Eſau ad vendendum ſibi ius Primogenituræ, cui adiunctum erat ſacerdotium: præſertim tam vili pretio.

Super illis verbis:

Verſu 31. *Cui dixit Iacob: Vende mihi primogenita tua.*

VIDETVR Iacob, inducendo Eſau ad vendendum ſibi Primogenituram pro edulio lentis, peccaſſe tripliciter. Etenim videtur peccaſſe inhumanitate, atque crudelitate, nolens, niſi tanta promiſſa mercede, cibum dare fratri ſuo petenti, ac ingenti laſſitudine, cruciabiliq. fame affecto, cui ſanè gratis dare, atque adeo offerre vltro debuerat. Deinde iniquum videtur fuiſſe, tam vili pretio, quale eſt lentis edulium, feciſſe ſibi vendi tantum bonum, quantum Primogenituræ ius, id temporis, continebat; abutendo ſcilicet fratris ſui indigentia ac neceſſitate. Nec verò mundus videtur fuiſſe Iacob à peccato Simoniæ: ſiquidem ius Primogenituræ, in eo tempore, adiunctum habebat ſacerdotium; quamobrem, niſi cum crimine Simoniæ, venale non erat. Neque Eſau ſponte voluntatis ſuæ ad id vendendum paratus erat, quemadmodum de vſurarijs dici ſolet, ſed laſſitudinis & famis quaſi neceſſitate quadam ad id compulſus eſt à Iacob, non aliter indigentiæ ac neceſſitati ipſius ſatisfacere volente. 71

Tres rationes ob quas videtur Iacob peccaſſe.

Pleni, & propemodum abſoluti, ſuper hunc locum Geneſis, commentarij vicem implere poteſt, quod ſuper ſecundam ſecundæ B. Thomæ ſcriptum reliquit Caietanus. Namque inibi & ſubtiliter propoſitæ diſputationis difficultatem oſtendit, atque eam ſatis enucleatè declarat & diſſoluit. Verba S. Thomæ quæ 72

Caietani explicatio propoſitæ quæſtionis

tractat

tractat Caietanus,ex artic. 4. quæſtionis centeſimæ,huiuſmodi ſunt:Ius Primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione,ſecundum illud Malachiæ primo: *Iacob dilexi: Eſau autem odio habui*: Et ideo Eſau peccauit primogenita vendendo: Iacob verò non peccauit emẽdo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Hæc S.Thomas. Super hiſce verbis acutè docteq. diſputans Caietanus,ita ſcribit : Inexcuſabilis videtur Iacob : tum quia inhumanitatis eſt , negare fratri laſſo,pulmentum paratum : tum quia induxit Eſau ad peccãdum, vt venderet ſibi Primogenituram; ad quod ex ſe paratus non erat Eſau : tum quia Eſau non vexauit Iacob in iure Primogenituræ,ſed naturali iure illud poſſidebat pacificè, tãquam prior natu;quare non habet hic locum redemptio vexationis,quippe quæ præſupponit vexatorem. Nec ſufficit dicere, ius Primogenituræ debitum fuiſſe Iacob ex diuina electione: non enim ob hoc licitum erar,inducere fratrẽ ad peccandum,quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona,ad Rom.3.nec Eſau tenebatur renuntiare iuri quod in Primogenitura habebat,cum nihil ei de voluntate ac decreto DEI compertum eſſet . Sed ad hoc dicendum eſt, quia DEVS reuelauerat Rebeccæ, quod maior filius eius ſeruiturus eſſet minori; nec dubitandum eſt quin ipſa declarauerit hoc Iacobo,vt quem vnicè diligebat; ex eo ſequitur,vt Iacob,certus ius Primogenituræ ex diuina electione ſibi deberi, id ab Eſau, tanquam ab occupatore iuris ſui,quoquo modo poſſet, redimere voluerit, præſertim autem in eo tempore, quo poterat commodè vti iniquitate illius, ad ſui iuris cõſecutionem. Vnde licet Eſau peccauerit,ſicut manifeſtè docet Paulus ad Hebræos 12.Iacob tamen excuſatur:primò quidẽ ab inhumanitate,tum quia Eſau non neceſſitatis, ſed delectationis cauſa mouebatur : Tum quia prudentis eſt,negare aliquid occupatori iuris ſui,quando ſperat per huiuſmodi negationẽ, ſe quod ſuum eſt recuperare poſſe . Secundò excuſatur ab inductione ad peccatum,non minus quàm offerens pecuniam occupatori ſui beneficij eccleſiaſtici. Non enim eſt hoc inducere ad peccatum , ſed alij non ſolùm parato ad peccandum, verùm etiam actu peccanti, detinendo ſcilicet quod ſuum non eſt, offerre redemptionem ſecundũ veritatem,quamuis ſecundum modum loquendi, & ſecundum intentionẽ alterius,videatur eſſe aliud. Vnde dicens Iacob: *Vende mihi primogenita tua* , reuera hunc ſenſum facit : Da mihi primogenita quæ verè ſunt mea:& quia non vis gratis dare, offero prandium abs te tantopere expetitũ . Et ſecundum hunc ſenſum intelliguntur omnes redemptiones vexationũ . Non ergo Iacob induxit Eſau ad peccandum,qui reuera occupator erat Primogenituræ, & ob id erat vexator,& tenebatur renunciare,quia tenebatur obedire diuinæ ordinationi:ſed ipſe Eſau occaſionem peccandi accepit ex verbis Iacob. Nec obſtat ſi dicatur,Eſau inſcium diuinæ ordinationis,bona fide tenuiſſe Primogenituram; quoniam etiam ſi ſciuiſſet Eſau diuinam ordinationem, non propterea ceſſiſſet, ſed nihilominus retinere eam voluiſſet . Siquidem cognita poſt ordinatione patris,& DEI, cum Iacob præripuit ei benedictionem patris, dixit : *Venient dies luctus patris mei,& interficiam Iacob*, *Geneſ.* 27. Licuit ergo redimere vexationẽ ſuam ab ignorante; & quidem tantò magis,quantò minus peccandi occaſionem accipit ignorans ſe poſſidere alienum, quàm ſciens . Hactenus ex Caietano.

73 . Ex hac diſputatione Caietani ſatis apparet,nec peccaſſe Iacob, ſimulq. quẽadmodum primæ obiectioni earum trium quas in principio huius diſputationis poſuimus reſpondeudum ſit. Obijciebatur enim inhumaniter crudeliterq. Iacob egiſſe cum fratre ſuo Eſau,quòd ei multum laſſo eſurientique, niſi ante promiſſa venditione Primogenituræ, cibum dare noluerit. Reſpondetur enim, ſciuiſſe Iacob,illam cibi petitionem Eſau , non ex neceſſitate , aut magna indigentia proueniſſe,ſed ex immodica cupiditate,nimiæq. gulæ intemperãtia. Potuiſſet enim laſſitudinem & famem aliter tollere, quàm per eſum illius pulmenti. quare prudenter eam occaſionem atque opportunitatem Iacob arripuit , vt quod ſuum

Diluuntur tres, ſupra poſitæ obiectiones.

erat,ſibiq. DEI voluntate delatum fuerat,obtineret.Si enim Eſau tunc in extrema fuiſſet neceſſitate, nec eam aliter propulſare,niſi per illud pulmentum lentis potuiſſet, haud dubiè non peccaſſet in eo quod egit,aut certè non tam grauiter; ſed grauiſſimè peccaſſet Iacob. Atqui grauiſsimum fuiſſe peccatum Eſau, teſtificatur B.Paulus,appellans eum profanũ,quòd ob eſcam vendiderit primogenita.

Ad Hebræ. 12.

ALTERA obiectio illic poſita,hæc erat;videri peccaſſe Iacob,quòd fecerit ſibi tam vili pretio vendi ius Primogenituræ.Tradunt Hebræi(vt memorant hoc loco Lyranus &Thoſtatus)non fuiſſe pulmentũ illud lentis,datum Eſau tanquam iuſtum pretium venditionis primogenituręːillud enim principale pretium,fuiſſe magnum aliud quoddam pretium, quantum ſcilicet competens erat tanti boni venditioni: ſed pulmentum illud lenticulæ, fuiſſe datum per modum cuiuſdam humanæ conſuetudinis. In tranſlatione enim rei cuiuſpiam magni pretij, is qui eam emit,vltra pretium,præbet vrbanitatis cuiuſdã gratia,vinum vel prandium vendenti. Sed contra hanc Hebræorum traditionem facit ſententia B. Pauli ad Hebr.cap.12.affirmantis,Eſau propter vnam eſcam vendidiſſe ſua primogenita. Quamuis verba hæc Pauli ſic interpretari quiſpiã poſſet,illud(propter) nõ ſignificare cauſam principalem venditionis,totumq. pretium, ſed tantummodo motiuum quoddã,vt loqui in ſcholis ſolemus,quo Eſau adductus eſt vt pro tali pretio venderet primogenita:vel ſignificare rationẽ, ſine qua non vẽdidiſſet; fames enim,vel vt verius dicam,gulæ intemperantia fecit,vt qui nullo pretio Primogenituram vendiſſet,tunc venderet conſtituto aliquo pretio. Verùm iſtã Hebræorum opinionis defenſionem excludit hiſtoria huius loci, quæ nullum aliud pretium nominat, præter edulium lentis, quo venditio Primogenituræ inter illos pacta ſit.Id ipſum conuincunt ſupradicta Pauli verba:Si enim magno alio pretio vendidiſſet primogenita Eſau,non dixiſſet Paulus pręciſè & abſolutè,vendidiſſe eum Primogenituram propter vnam eſcam. Quocirca vera eius obiectionis ſolutio,hæc eſt. Sciebat Iacob ius Primogenituræ ſuum eſſe,nec legitimum illius eſſe poſſeſſorẽ Eſau; & idcirco poterat ſine pretio vllo eam accipere. Illud ergo non obtulit vt verum pretium,cum vera nec emptio nec venditio eſſet:ſed quò traheret Eſau ad id dandum ſibi, non aliter daturum. Nec ſanè Iacob voluit emere; quippe cum emptio ſit alienæ rei, & ab alio iuſto eius rei poſſeſſore ac domino. Abuſus itaque eſt Iacob verbo vendendi,propter ignorantiam & malitiã Eſau: ignorantiam dico, quia neſciebat Primogenituram, DEI decreto tranſlatam eſſe ad Iacob: malitiam verò,quia licet ſciuiſſet,non tamen ei ceſſiſſet.

Traditio Hebręorum quod Iacob prȩter edulium lentis aliud magnum pretium dederit Eſau pro venditione Primogenituræ, ſed id refellitur. Lyranus. Thoſtatus. 74

Reſtat tertia obiectio,quomodo Iacob emerit,& vendi fecerit ſibi ius Primogenituræ, cui eo tẽpore annexum erat Sacerdotium;qua ex parte quiddam erat ſpirituale,atque ob eam cauſam nequaquam venale. Sed huius obiectionis communis fermè omniũ eſt illa ſolutio: Eſau peccaſſe vendẽdo,quia quod ſuum eſſe putabat,nec eſſe quadamtenus ſpirituale ignorare poterat,victus cupiditate gulæ,vendidit.At Iacob non voluit emere,quia ſuum id eſſe ſciebat: ſed voluit redimere ſuam vexationẽ,quoquo modo poterat acquirens,& recipiens ab Eſau,qui tũc id occupabat,& tenebat. Hanc peruulgatam,& cõmunem ſolutionem bene Lippomanus explicuit in catena ſuper hũc ipſum locũ Geneſis. Primogenituræ, inquit, de qua hic agitur, fuit ſucceſsio patris in principatu, atque honore eius, ita vt ceteri fratres aſſurgerent ei,& miniſtrarẽt,ſicut filij patri.Accipiebat item Primogenitus,ex omnibus bonis paternis, duas portiones. Præterea in ſolennitatibus,& conuiuijs publicis, ſolitus erat benedicere iunioribus, & DEO victimas,ac ſacrificia offerre. Quocirca Primogenitura aliquid ſpirituale includebat, maximè verò Sacerdotium, & auctoritatem benedicendi. Quomodo ergo Iacob petijt ſibi talem primogenituram vendi, cum hoc eſſe Simoniacum videatur? Reſpondetur, Iacob, docente matre, cognouiſſe ius Primogeni- 75

Lippomanus.

mogenituræ, DEI voluntate, & decreto, ſibi eſſe delatum, vnde ſuam intelligitur vexationem redemiſſe, reuocando prudenter ad ſe, quod ſibi ex gratia DEI competebat, licet tum ab Eſau occuparetur. Dicunt etiam nonnulli ſicut ius Patronatus, partim eſt ſpirituale, & partim temporale; propter quod per ſe quidem vendi non poteſt, ſed poteſt tamen cum fundo vendito tranſferri in alium: ita ius primogenituræ cum redditibus, alijſque bonis temporalibus ad ſe pertinentibus, transferri poterat per venditionem. Sic Lipomanus.

76 Verumenimuerò, iſtud ipſum, quod ab omnibus fermè receptum, & vſurpatum eſt, ius Primogenituræ, in illo tempore, coniunctum fuiſſe cum ſacerdotio, ita vt primogeniti ſolùm ſacerdotali dignitate, ac munere fungerentur, poſſet in dubium vocari. Si quidem legimus, Abel, qui erat ſecundus natu filius Adam, non ſolum ſacrificaſſe, verùm etiam ſacrificaſſe coram fratre ſuo primogenito Cain, idque ſacrificium, à DEO ſuiſſe cœleſti ſigno approbatum. Caietanus certè obſcurum ſibi, dubiumque eſſe id non diſſimulauit, ita ſcribens hoc loco, An primogenitura eſſet non venalis, eo quod ſacerdotium haberet annexum, ſacra ſcriptura non tradit: immo Rubenitæ aduerſus Moſen non pro ſacerdotio, ſed pro principatu, tanquam debito primogenito, contendebant, vt patet ex capite xvi. Numerorum. Et niſi Iacob, ob reuelationem factam matri diuinitus excuſetur à prouocatione fratris ad huiuſmodi peccatum vendendi, excuſet ipſum, qui nouit: ego enim aliter excuſare neſcio. Sic Caietanus. At Oleaſter non dubitanter id negauit ſuper hunc ipſum locum ita ſcribens: Sacerdotium putarem non fuiſſe ante legem Moſis debitum primogenito. Poſt legem tamen primogeniti illud requirebant, quaſi ſibi iure debitum. Patet etiam de Eleazar, qui patri ſuo Aaron ſucceſſit in ſacerdotium, cum eſſet primogenitus eius filius. Et quanquam ante legem multi aſſerunt hoc fuiſſe obſeruatum in populo DEI, mihi tamen non liquet, quicquid fuerit apud Gentiles. Cum videam Abel, non ſecus, quam Cain, ſacrificaſſe DEO. Neque filij Ruben vnquam (quod ego ſciam) de ſacerdotio contenderunt. Sed enim poſt ſacerdotij Moſaici inſtitutionem, cum filius eſſet hæres in patris dignitate, credibile eſt, Primogenitum, etiam Sacerdotium hæreditaſſe. Sic Oleaſter.

Breuis diſputatio, an primogeniti omnes eſſent Sacerdotes. Geneſ. 4. Caietanus. Num. 16. Oleaſter.

77 Ex aduerſo tamen eſt communis doctorum ſententia, aientium, ante legem Moſis, & poſt diluuium, omnes primogenitos fuiſſe ſimul ſacerdotes. Huius ſententiæ prima origo, ac præcipuum fundamentum, eſt antiqua, ac percelebris Hebræorum traditio, quam Hieronymus hiſce verbis commemorat in Epiſtola cxxvi. quam ſcripſit ad Euagrium: Tradunt Hebræi, quod vſque ad ſacerdotium Aaron, omnes primogeniti, ex ſtirpe Noë, cuius ſeries, & ordo deſcribitur in ſcriptura, fuerint ſacerdotes, & Deo victimas immolarint: & hæc eſſe primogenita, quæ Eſau vendiderit fratri ſuo Iacob. Ex hiſce verbis Hieronymi elicitur ſolutio illius obiectionis ſupra poſitæ de Abel, qui ſacrificauit coram fratre ſuo primogenito. ſiquidem, quòd ſacerdotium fuerit proprium primogeniti, id fuiſſe inſtitutum poſt diluuium in poſteris Noë docet S. Hieronymus. Idem in traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper caput xxvii In eandem ſententiam ſcribens: Traditum eſt, inquit, ab Hebræis, primogenitos eſſe functos officio Sacerdotum, & habuiſſe veſtimentum Sacerdotale, quo induti, DEO victimas offerebant, antequam Aaron in ſacerdotem eligeretur. Hæc Hieronymus, quem pene omnes poſt ſecuti ſunt Doctores. Neque B. Auguſtinus non id ſignificauit ſuper pſalmum xlvi, Scribens, Eſau cupiditate gulæ ſpiritualem, quam naſcendo acceperat dignitatem vendidiſſe. Sed quæ, obſecro, erat ſpiritualis dignitas Eſau naſcendo accepta, niſi primogenitura coniuncta cum ſacerdotio, ſine quo dici ſpiritualis nullo modo poſſet?

Hebræorū traditio ex S. Hieronymo.

Hæc porrò ſententia communis poteſt confirmari dupliciter. Ac primo quidem Exodi 19. Sic eſt ſcriptum, *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur*. Sed qui erant tunc illi Sacerdotes, cum nondum eſſet inſtitutum Sacerdotium legale? non alij ſanè, niſi primogeniti, & principes ſingularum tribuum; quos paulo infra in XXIIII. capite eiuſdem libri proditum eſt, obtuliſſe victimas & ſacrificaſſe DEO. Atque hunc locum explanans Caietanus, abiecta dubitatione, quam præ ſe tulerat in libro Geneſis, vt diximus, ſine cunctatione diſceſſit in hanc communem ſententiam. Similis, inquit, proteſtatio fit ad Sacerdotes, qui illo in tempore erant primogeniti: ne Sacerdotes putarent ſe exemptos conteſtationi quæ fiebat populo. Et facta eſt ſpecialiter mentio ſacerdotum, eo quod ipſi, *vtpote ſacrificantes DEO*, eſſent propinqui DEO, & hinc occaſionem fiduciæ aſcendendi in montem, aſſumere poterant. Hæc Caietanus. Oleaſter quoque eundem locum Exodi tractans, tranſit ad hanc ſententiam communem; ſic enim ſcribit: ſed cum nondum eſſent ſacerdotes inſtituti à DEO; dubium eſt, qui fuerint illi ſacerdotes. Hebræi dicunt eſſe primogenitos filiorum Iſrael, qui tunc ſacerdotio fungebantur. Dictio Hebræa (Cohen) non modo ſacerdotem ſignificat, ſed etiam principem; quare poſſet ibi loco ſacerdotum, verti principes. Sed quia proximè additur, *qui appropinquant Domino* videtur ſermo eſſe de ſacerdotibus. Legimus infra cap. 24. pueros principum populi Iſrael, obtuliſſe Domino holocauſta & ſacrificia pacifica. Vnde videtur acceptanda illa Hebræorum traditio. Hactenus bene Oleaſter. Verùm extemplò reſiliens ex hac opinione, ſubdit: Mihi tamen iſta traditio non plenè ſatisfacit: & ideo crediderim, iam tum fuiſſe ſacerdotes inſtitutos, licet Scriptura id poſtea commemoret. Manifeſtè enim conuincitur, Scripturam ſæpius non ſeruare ordinem rerum geſtarum, vt infra cap. 24. oſtendemus. Sic Oleaſter. At enim, ante datam legem Moſis, fuiſſe tunc Aaronicum ſacerdotium conſtitutum, nec verum eſt, nec veriſimile, ſed contra omnium Hebræorum iuxta Chriſtianorumq. Doctorum ſententiam, contra ſacram Scripturam, & contra ipſam rationem; quod quidem, ſi id nunc ageretur, multis & firmis rationibus probare poſſem. 78

Locus Exodi 19. — *Caietanus.* — *Oleaſter.*

Altera ratio probandi hanc communem ſententiam, ducta eſt ex verbis B. Pauli. Sic enim ille ſcribit in cap. 12. epiſtolæ ad Hebræos: *Ne quis ſit fornicator, aut profanus, vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primogenita ſua*. Illud (fornicator) non pertinet ad Eſau; non enim talis flagitij arguit eum ſcriptura: ſed refertur ad id quod paulò ante dixerat Paulus, ſanctimoniam eſſe colendam, *Sine qua nemo videbit DEVM*. Illud verò (profanus) propriè ſpectat ad Eſau. Sed cur is appellatur profanus? nempe, quia vendidit primogenituram, quadam ex parte ſacram & ſpiritualem, cui videlicet adiunctum erat ſacerdotium. Si enim Primogenitura, res fuiſſet omnino corporalis, & ſecularis, propter eius venditionem, non debuiſſet appellari profanus, ſed vel prodigus, vel intemperans, vel inſipiens. Sanè vox ipſa, profanus, cum in perſona quapiam dicitur, ſignificat hominem non initiatum ſacris, remotum à ſacris, expertem ſacrorum, & irreligioſum. Cuius vocis antitheta, ſunt, ſanctum, ſacrum, & Religioſum. Et hoc animaduertere eſt in ſacra Scriptura. Etenim Leuit. 10. ſic legitur: *Vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & profanum*. Et cap. 19. *ſi quis poſt biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus: portabitq. iniquitatem ſuam, quia ſanctum Domini polluit*. Et apud Ezechielem cap. 22. *Sacerdotes eius contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea; inter ſanctum & profanum non habuerunt diſtantiam*. Ac demum in primo lib. Regum cap. 21. *Achimelech pontifex petenti Dauidi panes in cibum ſuum, & ſociorum, reſpondit: Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantum panem ſanctum*. Pro illa voce (laicos) Hebræa vox (Chol) ibi poſita ſignificat profanum, & ſic alibi vertitur à Latino interpre- 79

Locus Pauli ad Hebr. cap. 12. — *Quid in Scriptura ſignificet, Profanus, & profanare.* — *Locus Leuit. 10. & 19.* — *Locus 1. Reg. c. 21.*

te, vt

te, vt ex ſupradictis ſcripturæ locis manifeſtum eſt. Quocirca ſicut apud Latinos profanum & ſacrum, ſiue ſanctum, ſunt antitheta, & oppoſita: ita Chol & Chados apud Hebræos. Verbum item Profanandi ſignificat in ſcriptura rem ſacram polluere, vel humanos aut mundanos in vſus conuertere: vnde legitur Neemiæ 13. profanare diem ſabbati: & Pſalmo 88 profanare teſtamentum DEI, & ſanctuarium, & iuſtitias DEI. Apparet igitur, propterea dictum eſſe à B. Paulo Eſau profanum, quod is rem ſacram & ſpiritualem, id eſt, Sacerdotium Primogenituræ adiunctum, quaſi rem quampiam omnino corporalem & ſecularem, irreligiosè atque impiè vendiderit.

80 Miror igitur cur Græci expoſitores in illo Pauli loco, vocem Græcam βέβηλος, pro qua ibi eſt Latinè, profanus, verterint Gaſtrimargum, id eſt, ventri gulæq. deditum; nam Gaſtrimargiam definit Caſſianus initio libri quinti, Gulæ concupiſcentiā: Nuſquam enim ea vox tali ſignificatu vſurpata reperitur, ſed apud Græcos idem ſignificat, atque vox, profanus, apud Latinos. Suidas quippe βέβηλον interpretatur τὸν ἀμύητον, καὶ μιαρὸν, id eſt, ſacris non initiatum, & impurum. A quo prope abeſt Chryſoſtomus, interpretans intemperantem, mundanum, & ſpiritualia repellentem. Et quamuis eo loco B. Thomas, profanum, exponat guloſum, haud dubiè reſpiciens non ad venditionem Primogenituræ, ſed ad cauſam propter quam Eſau vendidit Primogenituram: attamen in Commentario eius loci Pauli, ſententiam hanc communem de ſacerdotio cum Primogenitura coniuncto, apertis verbis confirmat, ita ſcribens: Ius primogeniti habebat duplicem portionem, & ante ſacerdotium Aaron, habebat honorem ſacerdotalem: Vnde in hoc commiſit Eſau Simoniam: Iacob tamen non peccauit Simoniacè, illud emendo; quia per SPIRITVM ſanctum intellexit illud ſibi deberi: & ideo non emit, ſed quod ſibi debebatur, ab iniuſto poſſeſſore redemit. Similiter Caietanus eundem Pauli locum exponens: Fuit, inquit, illa venditio Primogenituræ, Eſau profana; eo quod Primogenituræ ius ſacrum erat: Siquidem primogeniti erant ſacerdotes ante legem Moyſi.

Animaduerſio in expoſitores Græcos ſuper voce græca βέβηλος. Caſſianus. Suidas. Chryſoſt. in hom. 12. Epiſtolę ad Hebræos.

Caietanus.

NONA DISPVTATIO.

De peccato Eſau, quale, quantum, & quotuplex fuerit admiſſum in illa venditione Primogenituræ.

Super illis verbis.

Et ſic accepto panis & lentis edulio, comedit, & bibit, & abijt, paruipendens quod primogenita vendidiſſet. Verſu 34.

81 ANTE omnia conſtituendum eſt, non peccaſſe Eſau tenendo ius primogenituræ, & non vltro illud tradendo Iacob, cui nempe DEI voluntate ac decreto delatum fuerat. Etenim bona fide illud poſſediſſe Eſau, tribus conſtat argumentis. Primum enim, ſciebat, ſibi, vt prius genito, naturali iure, dignitatem & honorem primogenituræ deberi. Deinde, videbat ſe, vt primogenitum, cum ab alijs omnibus, tum præcipuè à patre ſuo Iſaac, cuius erat id declarare, haberi & honorari. Quid quod, ei non liquebat de reuelatione DEI facta Rebeccæ, & de iure primogenituræ per DEI ſententiam & decretum, à ſe in Iacob tranſlato?

82 Quodnam igitur fuit peccatum Eſau? Non vnum ſanè, nec vnius modi, nec leue; ſed multiplex, pluriforme, multoq. grauiſſimum. Ac proprium quidem & principale peccatum eius, fuit intemperantia gulæ: hac enim tentatus & victus,

Quinque vel ſex peccata Eſau in vēditione primogenitorum admiſſa, & primū Gulę peccatū.

ctus, vendidit primogenituram, quam alioqui nullo modo vendidiſſet. Atque hoc manifeſtum & certum facit illa Pauli ſententia; *Sicut profanus Eſau, qui propter vnam eſcam, vendidit primogenita ſua.*

S. Gregorius de ſex modis peccandi per intemperantiam Gulæ

S. Gregorius in lib. xxx. Moral. recenſet quinque modos peccandi ſecundum gulam: primò anticipando tempus comedendi, vt de Ionatha legitur 1. Reg. 14. Secundo, delicatiorem quàm neceſſe eſt, cibum concupiſcendo: vt de Hebræis carnem in deſerto cócupiſcentibus proditum eſt Numerorum xi. Tertiò, delicatiorem ciborum coctturam, & condituram expetendo, vt traditur de filijs Heli 1. Reg. 2. Quartò, ob nimiam copiam ciborum, & ſaturitatem ventris, vt de Sodomitis ſcribit Ezech. cap. xvi. Quintò, ob ardentiſſimam edendi cupiditatem, vt hoc loco Moſes narrat de Eſau. His addi fortaſſe poſſet ſextus modus peccandi ſecundùm gulam, comedendi ſcilicet, quæ graui præcepto, & ſub graui pœna interdicta ſunt, vt Adam, & Eua de ligno ſcientiæ, boni, & mali, ſicut narratur Geneſ. 3.

Verba S. Gregorij hæc ſunt: Sciendum eſt, quia quinque modis nos gulæ vi- 83
tium tentat. Aliquando enim indigentiæ tempora præuenit: aliquando cibos lautiores quærit: aliquando, quæ ſumenda ſunt, præparari accuratius expetit: interdum in ipſa quantitate cibi ſumendi, menſuram moderatæ refectionis excedit. Nonnumquam verò, & abiectius eſt, quod deſiderat: & tamen ipſo actu immenſi deſiderij deterius peccat. Mortis quippe ſententiam, patris ore, Ionathas meruit; quia in guſtu mellis, præſcriptum edendi tempus anteuertit. Et ex Aegypto populus eductus, in eremo occubuit, quia deſpecto manna, cibos carnium petijt, quos lautiores putauit. Et culpa filiorum Heli fuit, quod noluerunt, antiquo more, coctas carnes de ſacrificio accipere, ſed crudas, vt accuratius coctas ederent. Et cum ad Hieruſalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia: aperte oſtenditur, quod icirco ſalutem perdidit, quia ſuperbiæ vitio menſuram moderatæ refectionis exceſſit. Et primogenitorum gloriam Eſau amiſit quia magno actu deſiderij, vilem cibum lenticulæ concupiuit, quam dum primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Vnde, & lautiores cibos plerumque ſine culpa ſumimus, & abiectiores non ſine reatu Conſcientiæ deguſtamus. Eſau primatum ob lenticulam perdidit; & Helias in Eremo, virtutem ſpiritus, carnes

3. Reg. 19. Geneſ. 3. Matth. 3. Geneſ. 2.

edendo ſeruauit. Quare Diabolus ſciens non cibum ſed cibi concupiſcientiam eſſe cauſam damnationis, & primum ſibi hominem, non carne, ſed pomo, ſubdidit, & ſecundum non carne, ſed pane tentauit. Hinc fit, vt plerumque Adam culpa committatur, etiam cum abiecta, & vilia ſumuntur. Neque enim Adam ſolus, vt à vetito ſe pomo contineret, præceptum prohibitionis accepit ſiquidem cum alimenta quædam ſaluti noſtræ DEVS contraria indicat, ab ijs nos quaſi per ſententiam prohibitionis vetat. Et dum concupiſcentes, noxia attingimus, quid aliud quàm vetita deguſtamus? Sunt itaque ſumenda, quæ naturæ neceſſitas quærit, & non quæ edendi libido ſuggerit. Hæc B. Gregorius.

Secundum peccatum ſtultitia, & vilitas animi. Tertium peccatum Simonia. Chryſoſtomus. Quartum peccatum ingratitudo.

Alterum peccatum Eſau fuit vecordia, & vilitas animi, tantum bonum 84
primogenituræ, tam paruo, vilique pretio vendentis. Tertium peccatum, fuit Simoniæ: vendidit enim rem ſacram, id eſt, ſacerdotium eo tempore, annexum Primogenituræ. Quartum peccatum, fuit ingratitudinis; hanc enim in iſto facto Eſau, agnoſcit, & exaggerat Chryſoſtomus homilia 50. in Geneſim Vendidit Eſau propter cibum, ait Chryſoſtomus, dignitatem natura ſibi datam, & ideo ingratus fuit, atque indignus ea. Hoc autem totum factum eſt, vt illius demonſtraretur ingratitudo, & DEI oraculum adimpleretur. Hæc igitur nos audientes, diſcamus, numquam negligere dona à DEO nobis data neque perdere magna, propter parua, & vilia. Hæc Chryſoſtomus. Quintum fuit, peccatum obſtinationis in malo, atque impœnitentiæ: non enim tantùm

peccauit

peccauit ex perturbatione animi dum flagrans libidine gulæ propter vnam eſcam, vendidit primogenita: ſed poſtea, iam expleta fame, exſaturataque cupiditate, nihilominus permanſit in peccato, nec reſipuit. Idque, ſecundum Caietanum, ſatis indicauit Moſes dicens, illum cibo, & potu ſatiatum abijſſe, paruipendentem venditionem primogenitorum. Nec erraret fortaſſe quiſpiam ſi diceret, eum perfidiæ quoque, ac periurij crimine peccaſſe. Iccirco enim paruipendit, quod pollicitus, & interpoſito iureiurando pactus cum Iacob fuerat, quia non habebat in animo id ſeruare: & quia putabat patrem ſuum, tale eius promiſſum irritum caſſumque facturum: & ſperabat numquam ſe fratri ſuo ceſſurum iure primogenituræ. Et iccirco dicitur, eum abijſſe, paruipendentem quod primogenita vendiſſet.

Caietanum

Sextum peccatum, perfidia, & periurium.

85 CAETERVM quia Patres tradunt, Eſau geſſiſſe typum impiorum hominum, ac reproborum, curſim carptimque declarandum eſt, quibus in rebus Eſau reprobos homines præfigurauerit. Licet autem huiuſcemodi res ad duodecim ferme capita redigere. Ac primò quidem Eſau ſecundum legem naturæ, prior fuit, & apud homines præſtabilior, atque honorabilior: contrà verò Iacob, talis fuit non apud homines, ſed apud DEVM. Sic plerumque, Malos videas excellere naturalibus donis ingenij, memoriæ, prudentiæ, nobilitatis, ſanitatis, roboris, pulchritudinis, & ab hominibus præcipuè coli, & honorari: coram DEO autem inglorios, & ignobiles, & abiectos eſſe: *Homo enim videt ea, quæ apparent, DEVS autem intuetur cor*. Secundò de Eſau, & poſteritate eius dictum eſt: *Maior ſeruiet minori*. Ita Reprobi videntur dominari bonis, ſed profectò ſeruiunt illis: tum in hac vita, quia illorum dominatio deſeruit promouendæ Sanctorum in terris virtuti, & amplificandæ in cœlis felicitati: tunc maximè poſt hanc vitam; tunc enim vt ſcriptum eſt Sapientiæ 3. *Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis*. Tunc etiam complebitur quod promiſit DEVS Sanctis (referente B. Ioanne Apocalypſis 2. *Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea &c.* Tertiò, Colliſio, & concertatio Eſau cum Iacob intra vterum matris, ſignificabat malos Chriſtianos, ſiue in hoc mundo, ſiue in Eccleſia, ſiue in religioſis congregationibus, commoturos pugnas, & bella, & perſecutiones contra bonos, & perfectos DEI ſeruos. Quartò. Prior egreſſus eſt ex vtero Eſau; ſed eius egredientis calcaneum, proximè ſubſequens Iacob, apprehenſum tenebat. Ad eundem modum, Reproborum priora ſunt læta, & proſpera, & in ſpeciem expetenda: at extrema, & nouiſſima, ſunt luctuoſa, & funeſta, & plena ſempiternæ infelicitatis, & miſeriæ. Victoria igitur, & præſtantia Electorum ſuper Reprobos apparet in calcaneo, id eſt, in nouiſſimis eorum. Quocirca Dauid pſalmo lxxii. cum ſuper impiorum proſperitate multa diſputaſſet, illud denique adiunxit. *Exiſtimabam vt cognoſcerem, hoc labor eſt ante me. Donec intrem in Sanctuarium DEI, & intelligam in nouiſsimis eorum*. Et ſæpe diuina ſcriptura ſuadet, ne commoueamur proſperitate impiorum cernentes præſentem eorum felicitatem: ſed ſpectemus, æſtimemuſque eorum vltima, & nouiſſima. De quo nos etiam ſuo exemplo monet Dauid, dicens Pſalmo 36. *Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat, quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius.* Quintò, Eſau totus erat piloſus, & hiſpidus: quod quidem denotabat aſperos eius mores, ferocem animum, verſutum, & aſtutum ingenium & libidinoſum affectum: tales ſunt ferme impij, & reprobi. Sextò. Erat Eſau venator, & agricola: & hac re præſignabantur ſtudia, & curæ eorum, qui amatores ſunt temporalium bonorum, & toto pectore incumbunt ad ſectandam, & comparandam mundanam felicitatem. Hoc autem pulcherrima diſputatione S. Gre-

Eſau duodecim in rebus præfiguraſſe impiorum, ac reproborũ hominum ingenia, mores, ſtudia facta exitus denique, & fines.

1. Reg. 6.

Locus ex cap. 3. Sap.

Locus pſalmi 72.

Gregor. lib. 5. Moral. S. Gregorius declarauit; quam nos paulo ſupra numero 60. commemorauimus. Septimò pro vna eſca lenticulæ vendidit magnum Primogenituræ bonum: ad eundem modum Reprobi, ius adoptionis filiorum DEI, & ſpem vitæ æternæ, commutant cum amore, & voluptate breuiſſimorum, & viliſſimorum bonorum: quorum ſanè commutatio, ſtultior, & ſtolidior eſt multo, quàm illa Diomedis, & Glauci armorum commutatio, apud veteres celebratiſſima. Octauò, Eſau tantum damnum, quod vendita primogenitura fecerat, paruipendit; Sic Reprobi amiſſionem diuinæ gratiæ, & cœleſtis gloriæ pro nihilo ducunt. Nonò. Eſau vxores ducens mulieres chananæas, vehementer parentes ſuos offendit, vt ſcriptum eſt in fine Capitis xxvi. Ita prorſus mali Chriſtiani, ardentiſſimo amore copulati bonis terrenis, & DEVM grauiter offendunt, & ſanctam Eccleſiam valde contriſtant. Decimò. Senſit

Sapien. 5. denique Eſau mala, & damna ſua, & ingemuit, & fleuit, & pœnituit: Sed irrita, & caſſa pœnitentia. In libro etiam Sapientiæ deſcribitur ſera, & infructuoſa pœnitentia, quam in nouiſſimo agunt Impij non ex dolore culpæ, & amore Dei, ſed ex damno perditionis æternæ ſuſceptam. Vndecimò Eſau perpetuo oderat Iacob, & vitæ eius inſidiabatur. Similiter Dominus dixit diſci-

Ioan. 5. pulis ſuis: *Mundus vos odit: Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat, diligeret, quia vero de mundo non eſtis, propterea odit vos mundus:* Duodecimò. Iſaac diligebat Eſau, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quia de eius venatione veſcebatur, quæ ſatis leuis erat diligendi cauſa: at Rebecca præciſè, & ſimpliciter, & abſolutè diligebat Iacob: cum enim eſſet vir innocens, & ſanctus, vſquequaque amabilis, & diligendus erat. Mali quoque homines, non ſunt diligendi, niſi ſecundum quid; quod propter eorum nonnulla opera, & artificia, & inuenta corporalia, ſæpe proſunt, & vtiliter deſeruiunt Societati humanæ; at electi, & Sancti, vt magni ſunt, & honorati coram DEO, ita ſimpliciter amandi ſunt, & honorandi. Conſidera quid per Malachiam dixerit DEVS:

Malach. 1. *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN GENESIS

Caput VIGESIMVM SEXTVM

ARGVMENTVM.

De profectione Iſaac ob famem, ex terra Chanaan in Vrbem Geraram, ad Regem Abimelech: de proſperitate item eius dum ibi peregrinaretur: ſimulq. vexatione quam paſſus eſt à Philiſtinis: denique de fœdere inter ipſum & Abimelech: & de Coniugio Eſau.

ORTA autem fame ſuper terram, poſt eam 1
ſterilitatem quæ acciderat in diebus Abra-
ham, abijt Iſaac ad Abimelech regem Palæ-
ſtinorum in Gerara. Apparuitque ei Do- 2
minus, & ait: Ne deſcendas in Aegyptum,
ſed quieſce in terra quam dixero tibi. Et 3
peregrinare in ea, eroq. tecum, & benedi-
cam tibi: tibi enim & ſemini tuo dabo vni-
uerſas regiones has, complens iuramentum
quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum ſicut 4
ſtellas cœli: daboque poſteris tuis vniuerſas regiones has; & benedi-
centur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abra- 5
ham voci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & ceremo-
nias legeſq. ſeruauerit. Manſit itaque Iſaac in Geraris. Qui cum in- 6 7
terrogaretur à viris loci illius ſuper vxore ſua, reſpondit: ſoror mea
eſt: timuerat enim confiteri quod ſibi eſſet ſociata coniugio, reputans

ne fortè

8 ne fortè interficerent eum propter illius pulcritudinem. Cumq. per-
tranſiſſent dies plurimi, & ibidem moraretur, proſpiciens Abimelech
Rex Palæſtinorum per feneſtram, vidit eum iocantem cum Rebecca vxo
9 re ſua. Et accerſito eo, ait: Perſpicuum eſt quòd vxor tua ſit: cur men-
titus es eam ſororem tuam eſſe? Reſpondit: Timui ne morerer propter
10 eam. Dixitq. Abimelech: Quare impoſuiſti nobis? potuit coire quiſ-
piam de populo cum vxore tua, & induxeras ſuper nos grande pecca-
11 tum. Præcepitq. omni populo, dicens: Qui tetigerit hominis huius
12 vxorem, morte morietur. Seuit autem Iſaac in terra illa, & inuenit in
13 ipſo anno centuplum: benedixitq. ei Dominus. Et locupletatus eſt
homo, & ibat proficiens atque ſuccreſcens, donec magnus vehementer
14 effectus eſt; habuit quoque poſſeſsiones ouium & armentorum & fami-
15 liæ plurimum. Ob hoc inuidentes ei Palæſtini, omnes puteos quos fo-
derant ſerui patris illius Abraham, illo tempore obſtruxerunt, implen-
16 tes humo: In tantum, vt ipſe Abimelech diceret ad Iſaac: Recede à no-
17 bis; quoniam potentior nobis factus es valde. Et ille diſcedens, vt veni-
18 ret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi, rurſum fodit alios Puteos,
quos foderant ſerui patris ſui Abraham, & quos, illo mortuo, olim
obſtruxerant Philiſtijm: appellauitque eos eiſdem nominibus quibus
19 ante pater vocauerat. Foderuntq. in Torrente, & repererunt aquam
20 viuam. Sed & ibi iurgium fuit paſtorum Geraræ aduerſus paſtores
Iſaac, dicentium: Noſtra eſt aqua. quamobrem nomen putei ex eo,
21 quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium: & pro
22 illo quoque rixati ſunt, appellauitq. eum, Inimicitias. Profectus inde,
fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocauit nomen
eius Latitudo, dicens: Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit creſcere ſu-
24 per terram. Aſcendit autem ex illo loco in Berſabee, vbi apparuit ei Do
minus in ipſa nocte, dicens, Ego ſum DEVS Abraham patris tui, noli
timere, quia ego tecum ſum: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen
25 tuum propter ſeruum meum Abraham. Itaque ædificauit ibi altare: &
inuocato nomine Domini, extendit tabernaculum: præcepitque ſeruis
26 ſuis vt foderent puteum. Ad quem locum cum veniſſent de Geraris
27 Abimelech & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum, locutus
eſt eis Iſaac: Quid veniſtis ad me hominem quem odiſtis & expuliſtis à
28 vobis? Qui reſponderunt, Vidimus tecum eſſe Dominum, & idcirco
29 nos diximus: Sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus, vt non facias
nobis quicquam mali, ſicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus
quod te læderet: ſed cum pace dimiſimus auctum benedictione Domi-
31 ni. Fecit ergo eis conuiuium, & poſt cibum & potum, ſurgentes ma-
ne, iurauerunt ſibi mutuo: dimiſitq. eos Iſaac pacificè in locum ſuum.
32 Ecce autem venerant in ipſo die ſerui Iſaac annunciantes ei de puteo,
33 quem foderant, atque dicentes, Inuenimus aquam: vnde appellauit
eum Abundantiam: & nomen Vrbi impoſitum eſt Berſabee, vſque in

præſen-

præſentem diem. Eſau verò quadragenarius duxit vxores, *Iudith* filiã 34
Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon eiuſdem loci: quæ ambæ offen- 35
derunt animum *Iſaac* & Rebeccæ.

PRAEFATIO.

1 AN quod narratur hoc vigeſimo ſexto capite, factum ſit poſt ea quæ memorata ſunt capite præcedenti vigeſimo quinto; an verò factum ſit antea, & hic narretur per recapitulationem, diſputat B. Auguſtinus in quæſtione 75. in Geneſim. Et primò docet, non repugnare, quo minus hiſtoria huius capitis, ſecundum ordinem temporis, ſubſecuta ſit antecedentis capitis hiſtoriam. Verùm denique concludit, quæ traduntur in hoc capite, non in ſuo loco narrari; quippe cum multo ante geſta ſint: ſed ea propter commoditatem narrationis Moſaicæ, eſſe poſtpoſita, & in hoc loco per recapitulationem, vt dixi, commemorari. Verba ipſa quæ ad rem faciunt B. Auguſtini, hæc ſunt: Quæritur, hoc quod narratur de profectione Iſaac ad regem Abimelech, quando ſit factum: vtrum poſtquam Eſau vendidit primogenita ſua, quem ordinem habet narratio Moſis: an, vt fieri ſolet, per recapitulationem narrator ad ea reuerſus ſit, cum proceſſus de filijs Iſaac ad eum locum perueniſſet, qui de lenticula & venditione primogenituræ commemoratur. Mouet autem difficultatem, quia hoc loco nominatur Abimelech ille ipſe qui Saram concupierat. Geneſ. 20. nec ſolùm ille, ſed etiam paranymphus eius & princeps militiæ, ijdem illic atque hic commemorantur. Ex quo dubitari poſſet, vtrum illi tantò tempore viuere potuerint. Etenim, cùm ille Saram accepit, nondum erat natus Iſaac, ſed promiſſus. Ponamus igitur antequam naſceretur Iſaac, id eſſe factum: Iſaac porrò generauit Iacob & Eſau, natus annos ſexaginta: cum autem Eſau vendidit primogenita, iam erat iuuenis, nec minor anno vigeſimo; ſicut Abimelech cum accepit Saram, vigeſimum annum excedebat: quare ab eo tempore vſque ad hanc profectionem Iſaac ad ipſum, exactis octoginta annis, centum annorum, vt minimum, erat nunc Abimelech; quorum, atque etiam multò amplius, illius temporis hominum ætas capax erat. Quod igitur attinet ad rationem temporis, nulla neceſſitate cogimur dicere, profectionem Iſaac ad Abimelech, non eſſe hic ſuo loco, ſed per recapitulationem, expoſitam. Verumtamen, quia Iſaac diuturno tempore fuiſſe illic dicitur apud Abimelech, & puteos fodiſſe, & de his contendiſſe cum Philiſtæis, & valde ditatum eſſe pecunia; mirum, niſi recapitulando iſta commemorantur: quæ ideo fuerant prætermiſſa, vt primum de filijs eius, vſque ad illum locum de venditione primogenituræ, narratio perueniret. Hactenus ex Auguſtino.

S. Auguſt.

An fuerit idẽ Rex Abimelech, qui nominatur hoc loco, & qui ſupra Gen. 20. memoratus eſt.

2 At enim verò, fundamentum opinionis Auguſtini, videtur infirmum, & probabilior contraria ſententia. Sumit ille pro certo, regem Abimelech hic nominatum, fuiſſe illum ipſum qui nominatur Geneſ. 20. Quod non ſolùm Remigius & Thoſtatus, & alij negarunt, ſed ratio ipſa diſſuadere videtur. Cum enim accidit quod narratur hoc capite, Iſaac prope centenarius erat: ſub finem enim capitis huius adiungitur, Eſau, cum iam eſſet quadragenarius, du-

Remigius. Thoſtatus.

xiſſe vxores Chananæas: quod ſi fuiſſet idem Abimelech, ille Abrahæ, & hic
Iſaac, cum ille tunc iam grandæuus eſſet rex, habens nempè vxores, ſequeretur
regnaſſe eum plùs centum annos; quod non eſſet admodum credibile, teſtante
Scriptura Eccleſiaſtici 10. *Omnis potentatus vita breuis.* Adijce quod ſi fuiſſet idē
Abimelech, acrius expoſtulaſſet cum Iſaac, qui dixerat ei Rebeccam eſſe ſororem
ſuam; commemorans nempe iam ſe antea ſimili diſſimulationis artificio
deluſum & deceptum fuiſſe à patre eius Abraham. Nec moueat quemquam ſi-
S. Hieron. lib 9. Commentariorũ in Ezechiele. militudo nominis Abimelech: vt enim teſtatur S. Hieronymus, tale nomen erat
in eo tempore, commune regum Palæſtinæ: quemadmodum nomen Pharaonis
regum Aegypti; & poſt Alexandrum Magnum, nomen Ptolemæi, & nomē
Cæſaris & Auguſti commune erat Romanorum Imperatorum. Nulla igitur ratio
vetat credere, hiſtoriam huius capitis in loco eſſe narratam, & non per re-
Ioſephus. capitulationem. Non ſum neſcius Ioſephum libro primo Antiquitatum ſigni-
ficare, fuiſſe eundem regem Abimelech, nihilominus tamen contraria ſenten-
tia videtur probabilior.

Verſu 1. Orta fame ſuper terram, poſt eam ſterilitatem quæ acciderat
in diebus Abrahæ; abijt Iſaac ad Abimelech re-
gem Palæſtinorum in Gerara.

CVM dicitur fuiſſe fames ſuper terram, intelligendum eſt 3
de terra Chanaan, quã vniuerſam fames, ob frumenti pe-
nuriam inuaſerat. Itaque Geraris quoque, & in regione
Palæſtinorum fames erat; non enim illuc Iſaac iuit, quòd
ibi copia eſſet frumenti, vt inibi maneret; ſed vt illac trã-
ſiret in Aegyptum; vel iuſſus eſt à DEO ibi commorari,
quo illuſtrior fieret benignitas DEI erga ipſum: quem in
tanta ſterilitate, non modò ſuſtentauerit, ſed etiam frumenti abundantiſſimum,
Rupertus. multoque ditiſſimum fecerit. Rupertus & Caietanus putant, Iſaac primò non
Caietanus. cogitaſſe ire Gerara, ſed ſolùm in Aegyptum: viſione tamen DEI, præceptoque
monitum, illuc iuiſſe. Itaque quod priùs narratur de profectione eius in
vrbem Gerara, id factum eſt poſt viſionem DEI, poſterius memoratam: &
Moſes priùs ſcripſit quod factum eſt; poſteriùs autem, rationem cur id factum
eſſet, expoſuit.

Fames porrò quæ fuiſſe dicitur in diebus Abrahæ, videtur ea fuiſſe, quæ con- 4
tigit, cum primùm venit Abraham Chananitidem, annos natus ſeptuaginta
quinque, vt traditur Geneſ. 12. ex quo tempore vſque ad hanc ſecundam famē,
anni, amplius centum tranſierunt. In hoc enim tẽpore, Iſaac fuiſſe videtur anno-
rũ, non minus, nonaginta; ſiquidem iã ſexagenarius genuerat Iacob & Eſau; &
iſtis iã adultis, & Eſau in venatione & agricultura exercito, & poſt venditionem
primogenituræ, quo tempore Eſau proculdubio minor trigeſimo anno non erat;
poſt hæc, inquã, accidit quod in principio huius capitis narratur de fame: à ſep-
Geneſ. 21. tuageſimo autē quinto anno Abrahæ, vſque ad nonageſimũ Iſaac, qui centena-
rio iã patre natus eſt, numerantur anni centũ quindecim. Quanquã poteſt dici,
famē hìc memoratã fuiſſe recentiorē ea fame, quæ memoratur Geneſ. 12. eã di-
co famē, ob quam Abrahã, licet id Moſes expreſsè nõ ſcribat, profectus eſt Gera
ra in terram Palæſtinorum, vt ſupra dictum eſt Geneſ. 20. & nos ibi in Tertio To
mo indicauimus, numero primo. Neque enim Abraham, niſi magna vrgen-
te neceſſitate, famis nempe, demigraſſet ad Philiſtæos: à quibus videlicet ti-
mens vitæ ſuæ, coactus eſt, diſſimulato coniugio, Saram appellare ſororem.
Sed vbi erat Iſaac tunc, & ex quo loco profectus eſt Gerara? Aut erat in

vrbe Berſabea; aut in locis vicinis, iuxta puteum Videntis & Viuentis: Sic enim paulò ſupra capite xxv. ſcriptum eſt: *Poſt obitum Abrahæ, benedixit DEVS Iſaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum Videntis & Viuentis.* Erat autem Iſaac, cum mortuus eſt Abraham, ſeptuagintaquinque annorum; cum autem nunc profectus eſt Gerara, erat, ſicut diximus, annorum circiter nonaginta: habitauerat igitur illic per quindecim annos: immo plures; nam cum accepit Rebeccam coniugem, (erat autem tunc quadragenarius) dicitur Geneſ. 24. ambulaſſe tunc per viam quæ ducit ad puteum nomine Videntis & Viuentis, habitabat enim in terra auſtrali.

Gen. 25.

5 Verùm quærat aliquis, cur ob famem, Aegyptum potius quàm alias regiones petere voluerit Iſaac. Id ſanè fecit ille, tum ob vicinitatem, tum ob maximam eius terræ fertilitatem: ſic fecerat pater eius Abraham, ſic fecit poſt ipſum filius eius Iacob. Cauſam tantæ fertilitatis Aegypti fert Nilus, annua exundatione terram Aegypti latiſſimè irrigans; quæ alioqui, ob ſolis ardorem, nimium areſcens ſolueretur in puluerem: nec ſolùm irrigans, ſed oblimans etiam atque fœcundans; eo quippe limo pingueſcit & fœcundatur terra. Quocirca fertilitas ibi perfrequens eſt; & rara ſterilitas; cuius tamen ſterilitatis cauſæ ſunt tam nimius, quàm exiguus Nili effluxus. Auctus verò eius fluminis, per puteos, menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum incrementum, eſt cubitorum ſexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo. Hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madente: illæ non dant, ſitiente: vtrumque reputat Prouincia. In duodecim cubitis famem ſentit; in tredecim, etiam num eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim ſaturitatem: ſexdecim delicias. Sed cur Iſaac iturus in Aegyptum, tranſire voluit vrbem Gerara? Quia ex terra Chanaan in Aegyptum; vel contrà, ex Aegypto in terra Chanaan breuius & commodius eſt iter per terrã Philiſthinorũ, cuius metropolis erat vrbs Gerara; vt colligitur ex illis verbis Moyſis, quæ ſunt in capite xiij. Exodi: *Cum emiſiſſet Pharao populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philiſtym, quæ vicina eſt: reputans ne fortè pœniteret eum, ſi vidiſſet aduerſum ſe bella conſurgere, & reuerteretur in Aegyptum.*

De fertilitatis, & nõ nunquam ſterilitatis Aegypti cauſis.

Plin. lib. 5. cap. 9.

Apparuit ei Dominus, & ait: Ne deſcendas in Ægyptum, ſed quieſce in terra quam dixero tibi: & peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi.

Verſu 2.

6 HAEC eſt prima DEI apparitio & viſio facta Iſaac. Sed qualis ea fuerit, & quemadmodum facta, in ſomnone an in vigilia, per Angelumne ſub forma humana, an in ſpiritu per ecſtaſim, quia Moſes non indicat, incertum eſt. Caietanus exiſtimat, quod expreſsè dictum non ſit, factam in ſomno, intelligi debere factam eſſe in vigilia. Sed cur DEVS noluit Iſaac ire in Aegyptum, quo tamen ire voluit antea patrem eius Abraham, & poſtea filium eius Iacob? Audi Theodoretum in quæſtione 76. in Geneſim: Per omnia DEVS demonſtrat ſapientiam ac prouidentiam ſuam. Etenim permiſit Abraham ex Chananæa propter famem ire in Aegyptum; non quòd eum illic non poſſet alere, ſed vt Aegyptijs oſtenderet viri pietatem & religionem, eoſque prouocaret ad imitandam eius virtutem. Filium autem eius illuc ire prohibuit, eique rerum neceſſariarum copiam in terra ſterili ſuppeditauit; demonſtrans vtique, quod hæc patri largiri potuiſſet, quæ filio abundè præbuit. Cum

Cur noluerit Deus Iſaac ire in Aegyptũ, quo tamen inerat Abraham. Theodor.

enim omnes eius regionis incolæ in ſumma inopia, & rerum neceſſariarum penuria verſarentur, & terra nihil produceret; multiplicem ille fructum accepit. Hæc Theodotetus. Hebræi, referente Thoſtato, aiunt, idcirco non debuiſſe Iſaac egredi Terram promiſſionis, quòd eſſet ipſe conſecratus DEO, cum eum pater, iuſſu DEI, immolare voluit. Quaſi verò Terra promiſsionis, tunc ſanctior eſſet quàm Aegyptus, aut aliæ regiones; cum eius incolæ, propter immanitatem ſcelerum, inde ſint à DEO exterminati, vt ſcriptum eſt Leuit. 18. Nazarei quoque conſecrati erant DEO, non idcirco tamen prohibebantur exire Terram promiſſionis; vt manifeſtum eſt legenti, quæ de eorum conſecratione & officio traduntur Numerorum 6. Quin etiam Iacob ſeipſum dicauit & conſecrauit DEO, vt pater infrà Geneſ. 28. nec ea re tamen prohibitus eſt egreſſu ex Terra Chanaan.

Hebræorũ ridicula opinio. Gen. 22.

Poterat igitur DEVS facere cum Iſaac, quod fecerat ante centum annos cum Abraham, permittendo ire eum in Aegyptum, & inibi ſeruando eum; quemadmodum potuiſſet tunc facere cum Abraham, quod nunc fecit cum Iſaac, retinendo eum in Terra Chanaan, & vbi fame ceteri premebantur ibi copiam frumenti & bonorum omnium abundantiam ei ſuppeditare. Voluit igitur DEVS in iſtis duobus Patriarchis oſtendere varios modos & rationes prouidentiæ ſuæ, quibus mirabiliter vtitur in ſeruis ſuis varié liberandis, tuendis, magnificandis, & ad prædeſtinatam ipſis æternam felicitatem perducendis. Sequitur: *Quieſce in terra quam monſtrauero tibi.* Hæc fuit terra Philiſtinorum, cuius metropolis erat vrbs Gerara: quam terram DEVS non ſtatim à primo nominatim oſtendit Iſaac; ſed poſtquam ille accinxerat ſe ad iter, aut etiam tacito DEI ductu iam iter ceperat; quo nimirum magis fidem eius & obedientiam probaret: itidem namque fecerat cum Abraham, quando eum de Chaldæa euocauit, dicens: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terrã quã monſtrauero tibi.* 7

Nota varios modos prouidentiæ DEI, circa eius ſeruos. Gen. 12.

Verſu 4. & 5.

Et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli: daboque poſteris tuis vniuerſas regiones has: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes: eo quòd obedierit Abraham voci meæ, & cuſtodierit præcepta, & mandata mea, & cæremonias, legeſque ſeruauerit.

HINC apparet, tres illas nobiles promiſſiones, quas DEVS Abrahæ dederat, vnam de multiplicando & magnificando eius ſemine inſtar ſtellarum; alteram de tradenda ei poſſeſſione Terræ Chanaan; tertiam de Meſſia ex eius ſtirpe generando, in quo benedicendæ erant omnes gentes; fuiſſe ei datas ob ſingularia & eximia eius vnius merita. Sed quæ fuere iſta merita? Quatuor præcipua. Primum fuit excellentis obedientiæ, qua iubenti DEO relinquere ipſum patriam, & cognatos, & ire in terram longinquã atque ignotam, promptiſſimo & alacri animo paruit, vt patet in exordio capitis xij. Geneſis. Alterum meritum fuit excellentis fidei qua DEO promittenti (quod humana ratione videri poterat impoſſibile) innumerabilem poſteritatis multiplicationem, nulla cunctatione, nullaque dubitatione credidit: quam fidem magnificans Moſes Geneſ. 15. ait: *Credidit Abraham DEO, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Tertium meritum fuit egregiæ pietatis & religionis erga DEVM: non enim ipſe ſolùm piè, ac religiosè DEVM coluit, ſed itidem docuit, & inſtituit ſuos ad cultum & amorem DEI: eamque inſtitutionem & formam pietatis, etiam ad poſteros tranſmiſit: 8

Quatuor Abrahę merita, ob quę DEVS tam ampla & magnifica promiſſa dedit ei ac que ſemini eius.

de eo quippe dixit DEVS Geneſ. 18. *Scio quod præcepturus ſit filijs ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iuſtitiam: vt adducat Dominus propter Abraham omnia, quæ locutus eſt ad eum.* Quartum meritum fuit illius obedientiæ, omnibus ſeculis admirandæ, atque prædicandæ: cum, iuſſu DEI, paratus fuit etiam proprium filium vnigenitum immolare. Quod eius factum, adeo DEVS approbauit, & vſque eo gratum, & acceptum habuit, vt diceret illi, *Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti primogenito tuo propter me; multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli: & poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ.*

Geneſ. 18.
Geneſ. 22.

9 CAETERVM expendamus illa verba: *Eo quod obedierit Abraham voci meæ.* Ex his verbis argumentatur S. Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate DEI cap. 36. fuiſſe proculdubio maiora, & potiora fidei, & obedientiæ Abrahæ merita, quàm Iſaac; quod DEVS apertis verbis dicat ſe benedicturum Iſaac, & præſtiturum quæcumque promiſerat, propter obedientiam Abrahæ; idemque dictum fuit ſupra Geneſ. 18. Attamen Thomas Anglicus putat ex hoc loco non concludi euidenter, quod ait S. Auguſtinus: Sed illud tantùm, promiſſa illa DEI data Abrahæ, fuiſſe præſtanda eius poſteris, propter illius ſolius merita. Quantum igitur ad alia, fieri potuit, vt alicuius poſterorum eius, aut maiora, aut certè paria eſſent merita. Quinimo viſum eſſe ait quibuſdam, tres illos Patriarchas, Abraham, & Iſaac, & Iacob, omnibus bene penſitatis, fuiſſe virtutum præſtantia meritoque pares; tanquam aſſumptos, & propoſitos à DEO in ſpeculum, & exemplar perfectæ probitatis, & Sanctimoniæ ſecundum diuerſas virtutes; Abraham ſecundum fidem, & obedientiam. Iſaac ſecundum puritatem animi atque innocentiam; Iacob ſecundum patientiam, & conſtantiam. Nec tamen eſt negandum, fuiſſe in Abraham ſingularem quandam eminentiam meritorum ſecundum originalem, vt ita dicam, primitatem, quod Abraham, tanquam primus, & parens, tum ſequentium Patriarcharum, tum populi Hebræi, quædam meruit ſequentibus, non autem contrà. Quin etiam fermè Sancti, qui primi fuere in aliquo gradu, & ordine, & quaſi parentes aliorum, habent cauſalem quandam rationem; ſecundum quam, merita eorum, etiam in ſequentes redundarunt. Et idcirco Iacob infra Geneſ. 49. dixit filio ſuo Ioſeph: *Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius.* Et Geneſ. 31. dixit ad Laban: *Niſi DEVS patris mei Abraham, & timor Iſaac affuiſſet mihi, forſitan modo nudum me dimiſiſſes, &c.* Eſt præterea huius rei ratio hæc: quia Sancti, dum in terris viuunt, nondum viam ſuæ peregrinationis, & profectum in virtutibus compleuerunt, & nec dum mutabilitatem arbitrij exuerunt, nec peruenerunt ad ſtatum immobilis ſecuritatis, propterea expedit eis vt ſemper in timore verſentur, & de ſe demiſsè ſentiant, minora de ſe, de alijs autem maiora exiſtimantes. Et iccirco ſolet DEVS præcedentium Patrum merita commendare, & præferre.

S. Auguſtinus.
An maiora fuerint merita Abrahæ, quàm Iſaac.
Thomas Anglicus.
Obſerua excellentiam meritorum in Fundatoribus, & Patriarchis religioſorum Ordinum, & Congregationum.
Geneſ. 49. & 31.

10 Circa illud: *Et cuſtodierit præcepta mea & mandata mea, & cæremonias, legeſque ſeruauerit* Adnotauit Caietanus ſecundum lectionem hebraïcam ſic eſſe: *Et cuſtodierit cuſtodiam meam, præcepta mea, ſtatuta mea, & doctrinas meas.* Ab obſeruatione inquit Caietanus. quatuor diuinarum rerum commendatur Abraham. Prima res, eſt cuſtodia diuina, hoc eſt, circumſpectio, atque vigilantia diuinæ curæ circa ea, quæ ipſi ſunt placita. Huic vſque adeo ſtuduit Abraham morem gerere, vt non pepercerit cariſſimo filio ſuo Iſaac. Secundà res comprehẽdit omnia præcepta moralia. Tertia verò continet omnia ſtatuta cæremoniarum, quarum Circumciſio erat præcipua. Quarta demum complectitur documenta omnia Fidei, Spei, & Charitatis reuelata. Sic Caietanus. Ex hoc loco Hebræi probare voluerunt, Abraham ſeruaſſe præcepta omnia, quæ poſtea

Caietanus
Geneſ. 22.
Hebræorum falſa opinio.

per legem Moſis præſcripta Populo Hebræo fuerunt. Sed falſum eſt: nam neque Sabbatum obſeruauit; nec ritum edendi Agni Paſchalis, nec ſexcenta alia, quæ erant in lege Moſis; vt fusè docet ſuper hunc locum Thoſtatus.

Verſ. 7. Qui cum interrogaretur à viris loci illius ſuper vxore ſua: reſpondit: Soror mea eſt: timuerat enim confiteri quod ſibi eſſet ſociata coniugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius pulchritudinem.

EIDENTER Iſaac vſus eſt huiuſcemodi diſſimulationis artificio ob imminens vitæ periculum: nimirum patris ſui Abraham incitatus, & confirmatus exemplo eſt: qui ſimili periculo ſimilem obtenderat diſſimulationem, proſpero admodum ſucceſſu. Nec dicens Iſaac Rebeccam eſſe ſororem ſuam, mendacium dixit: non enim negauit eſſe vxorem, ſed tacuit: & quæ cognata ſibi erat, ſororem, more ſuæ gentis, verè appellauit. Etenim Bathuel pater Rebeccæ, conſobrinus erat Iſaac: ſiquidem Abraham pater Iſaac, & Nachor pater Bathuelis, erant germani fratres, & filij Thare. Vide caput xi. & xxij. Geneſis. Huc ſpectat quod B. Auguſtinus in Fauſtum ſcripſit libro xxij. cap. xlvi. his verbis: Mirabili ſanè impudentia Fauſtus Iſaac quoque filium Abrahæ criminatus eſt; quòd Rebeccam, quæ vxor erat, ſororem finxerit. Genus enim Rebeccæ non eſt tacitum, & eam per notiſſimam propinquitatem, ſororem eius fuiſſe manifeſtum eſt. Vt autem taceret eſſe vxorem, quid mirum, aut quid prauum, ſi imitatus eſt Patrem; cum eius eadem iuſtitia defendatur, qua pater eius de ſimili obiectu inculpatus inuentus eſt? Quæ igitur pro Abraham, quod ad hanc rem attinet, aduerſus criminantem Fauſtum ſupra diximus, eadem etiam pro Iſaac filio eius valent. Hæc Auguſtinus. An verò peccauerit Iſaac tali diſſimulatione obijciens Rebeccam in diſcrimen perdendæ pudicitiæ, & occaſionem in adulterium delabendi Philiſtæis præbens, quo periculum ipſe mortis declinaret; nihil attinet in hoc loco diſputare; cum in ſimili facto Abrahæ, diſputatum id à nobis copiosè fuerit in Tertio Tomo ſuper caput xij. Geneſis, in Quinta diſputatione, Numero 102. 11

Quæ cognatio fuerit inter Rebeccam & Iſaac. S. Auguſtinus.

Verſ. 8. 9. Proſpiciens Abimelech rex Palæſtinorum per feneſtram vidit eum iocantem cum Rebecca vxore ſua. Et accerſito eo, ait: Perſpicuum eſt, quòd vxor tua ſit: cur mentitus es, eam ſororem tuam eſſe?

EANDEM vocem hebræam quam Latinus interpres vertit hic (iocantem) idem ſupra Geneſ. 21. Interpretatus eſt ludentem, cum Saram dixit vidiſſe Iſmahelem ludentem cum Iſaac. De cuius vocis multiiugi ſignificatione, diſceptationem Burgenſis, & Thoſtati cum Lyrano, nos pertractauimus in Tertio Tomo, ſuper caput xxj. Geneſis Numer. 9. Putant quidam, honeſtè ſignificari eo vocabulo copulam carnalem. Sed non fit veriſimile, Iſaac prudentiſſimum, & ſanctiſsimum virum, tam in propatulo, & tam incautè, rem habuiſſe cum vxore, vt id per feneſtram proſpicere, vt Scriptura inquit, poſſet Rex Abimelech. Credibilius igitur eſt, eo vocabulo ſignificatos eſſe tales iocos, & blanditias, in amplexando, & oſculando, quales inter coniuges agitari turpe non eſt: extra coniu- 12

Qualis fuerit ille iocus Iſaac cum Rebecca.

gium

gium verò, neſas eſt. Atque hoc ſanè luculentum eſt teſtimonium caſtitatis & ſanctimoniæ Iſaac: de quo ita bene exiſtimabat Abimelech, vt talia eum niſi cum legitima vxore, minimè facturum pro certo haberet.

13 B. Auguſtinus eo, quem proximè memoraui, loco, omnem ab eo ioco Iſaac cum Rebecca, laſciuiæ ſuſpicionem, non ſolùm veram, iuſtamq. criminationem & reprehenſionem defendens, hunc in modum ſcribit: Non ſine figuræ Sacramento accipiendum eſt, quod rex alienigena Rebeccam viri ſui coniugem tunc eſſe cognouit, quando eum cum illa ludentem vidit: quod non cognouiſſet, niſi cum coniuge ille, ſic luderet, quo modo cum ea quæ coniux non eſſet, ludere non deceret. Quod cum ſancti coniuges faciunt, non inaniter faciunt, ſed prudenter: deſcendunt enim quodammodo ad fœminei ſexus infirmitatem, vt aliquid blanda hilaritate vel dicant, vel faciant; non eneruantes, ſed temperantes virilem rigorem: quod tamen ei, quæ vxor non eſt, qui dixerit, aut fecerit, turpe eſt. Nec quiſquam durus homo, & ſine affectu, id ipſum pro crimine obijciat ſancto viro, quod cum coniuge ſua luſerit. Tales enim homines inhumani, ſi aliquem grauem virum, ludicrum aliquid garrientem cum pueris etiam paruulis viderint, quo eorum lacteum ſenſum affabili & nutritoria facilitate permulceat; tanquam delirantem reprehendunt: obliti vnde creuerint ipſi, aut ingrati, quod creuerint. Hæc Auguſtinus.

B. Auguſtinus iocos Iſaac cum vxore, ab omni uindicat ſuſpicione laſciuiæ.

14 SED extremam hanc ſententiam Auguſtini, quod graues in primis viri nonnunquam, relaxandi, recreandiq. animi gratia, ad ludicros etiam cum puerulis luſus & iocos deſcendant, maximè ornant & illuſtrant exempla clariſſimorum Principum, quæ ſuper iſta re commemorat Aelianus libro 12. de Varia Hiſtoria, ad hunc modum ſcribens: Herculem ferunt, poſt illa nobiliſſima certamina, celeberrimoſq. labores, puerilibus ludis ſe recreaſſe: Ludebat enim cum puerulis. Quod & apud Euripidem Hercules ipſe ſignificat, cum ait: *Ludo, viciſsitudines laborum amans*, hoc autem dixit, puerum complectens. Socrates quoque aliquando deprehenſus eſt ab Alcibiade, ludere cum Lamprocle adhuc infante. Ageſilaus etiam, tantus imperator in arundine equitabat cum filio puero: & ad ridentem conuerſus; nunc, inquit, tace, cum verò & ipſe fueris pater, tunc huiuſcemodi verbis apud patres veteris. Architas etiam Tarentinus, magnus nempe philoſophus, & adminiſtrator Reipublicæ, cum multos haberet ſeruos, ludebat cum eorum liberis, quibus inter conuiuia præcipuè oblectabatur. Sic Aelianus. Nec prætereundum eſt quod in iſto genere feciſſe duo clariſſima Romani Senatus lumina, Lælium & Scipionem, memorat apud Ciceronem lib. 2. de Oratore, Craſſus his verbis: Sæpe ex ſocero meo audiui, cum is diceret ſocerum ſuum Lælium ſemper ferè cum Scipione ſolitum ruſticari, eoſque incredibiliter repueraſcere ſolitos, cum rus ex vrbe, tanquam ex vinculis euolauiſſent. Non audeo dicere de talibus viris: ſed tamen ſolet narrare Scæuola, Conchas eos & vmbilicos ad Caietam & ad Lucrinum legere conſueſſe, & ad omnem animi remiſſionem ludumq. deſcendere.

Aelianus.

Exempla clariſſimorum virorum ob recreandum animum, etiã ad pueriles ludos & iocos deſcendentium.

Hercules. Socrates. Ageſilaus. Architas.

15 Sed quodnam in illa colluſione Iſaac cum Rebecca latet myſterium? Audi B. Auguſtinum: Quid ſibi velit in Sacramento CHRISTI & Eccleſiæ, quod ſanctus Patriarcha cum coniuge ſua luſerit; coniugiumq. illud inde ſit cognitum; videt profectò quiſquis, ne aliquid errando in Eccleſiam peccet, ſecretum viri eius in ſcripturis ſanctis diligenter intuetur. Inuenit enim maieſtatem ſuam, qua in forma DEI æqualis eſt Patri, pauliſper abſcondiſſe in forma ſerui, vt eius capax eſſe humana infirmitas poſſet, eoq. modo ſe coniugi ſuæ congruenter aptaret. Quid enim abſurdum, immo quid non conuenienter futurorum prænuntiationi accommodatum eſt, ſi propheta DEI carnale aliquid luſit, vt eum caperet affectus vxoris; cum ipſum Verbum DEI caro factum ſit, vt habitaret in nobis.

Allegoria ſuper luſum Iſaac cum Rebecca.

S. Auguſt.

Ad Philipp. 2.

Ioan. 1.

nobis. Hæc Auguſtinus. Addam ad hæc, quæ in eandem ferè ſententiam ſcripſit Thomas Anglicus, ſignificatur, inquit, per iocum Iſaac cum Rebecca, quaſi ludus quidam ſtudioſi animi cum Sapientia tanquam cum ſponſa ſua: de quo ludo ſcriptum eſt Eccleſiaſtici 32. *Præcurre prior in domum tuam, & illic auocare, & lude, & age conceptiones tuas.* Vel ſignificatur ludus Filij DEI, qui eſt Sapientia Patris, de quo dicitur Prouerbiorum 8. quod erat ludens in orbe terrarum, & quod erant deliciæ eius eſſe cum filijs hominum.

[Thomas Anglicus.]

Seuit Iſaac in terra illa, & inuenit in ipſo anno centuplum, benedixitq. ei Dominus.

[Verſu 12]

ISAAC DEI præceptis obtemperans, promiſſiſq. confidens, 16
nec ſolicitus famis qua vehementer vrgebatur; nec periculorum metuens, quæ in terra Philiſtinorum timeri poterant; manet in ea regione, id temporis, ſterilliſſima; ceteriſq. deſperantibus, certa ipſe plenus ſpe, ſementem facit: & DEO, cuius eſt terra & plenitudo eius, mirabiliter prouentum multiplicante, vberrimam, &, quaſi pleno copiæ cornu effuſam, & vt Scriptura narrat, centuplam meſſem inuenit: condignam nimirum ſuæ fidei & obedientiæ mercedem, atque ingens miraculum indigenis, ſimulq. mox inſecutæ inuidiæ atque inſectationis eorum, ſeminarium. Veriſſimum igitur eſt illud Dauidis pſalmo 33. *Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt timentibus eum. Diuites eguerunt & eſurierunt: requirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.*

[Pſal. 23.]

[B. Chryſoſ.] Conſidera, inquit, Chryſoſtomus homil. 52. in Geneſim, DEI ſapientiã, quemadmodum oſtendat ſe conditorem eſſe naturæ, & quæ difficillima ſunt hominibus, facilia poſſe facere: & qui ab initio, terræ virtutem dedit procreandi fruges: idem poſſit quouis tempore efficere, vt illa centuplices reddat pro ijs quæ ſata ſunt, manipulos, tantaq. in affluentia conſtituit iuſtum Iſaac, vt nullius indigeret, quin etiam abundaret bonis, quorum alij penuria & egeſtate premebantur, vt inde omnes intelligerent, quanta DEI gratia Iuſtus ille foueretur. Omnipotens enim & ſapiens DEVS ita benefacit ſuis, vt etiam adhuc ij qui in Gentilium errore verſantur, potentiam ipſius & prouidentiam agnoſcere ac demirari cogantur. Hoc poſtea & in Aegypto fecit: illis enim graues pœnas irrogabat, Iſraëlitas vero illæſos conſeruabat. Diſcebant itaque Aegyptij non ſolùm per indignationem DEI, qua ipſi puniebantur, præpotentis DEI virtutem: ſed etiam per miſericordiam, quam Hebræis mirabiliter indulgebat. Hæc Chryſoſtomus.

[Gen. 1.]

Ac ne quis tantam Iſaac opulentiam & proſperitatem, vel fato, vel humanæ 17
arti & induſtriæ ferret acceptam; poſtquam dictum eſt, ſeuiſſe Iſaac, & inueniſſe centuplum, continuo adiungitur: *Et benedixit ei Dominus.* Quo ſignificatur, tantam eius viri bonorum abundantiam, ex benignitate DEI eſſe profectam. Illa namque particula (&) vt alibi ſæpè in Scriptura, ſic etiam hic, vim habet cauſalis coniunctionis, *quoniam vel quia*; vt oſtendimus in tertio Tomo, ſuper caput 14. numero 49. Vt ſit hic ſenſus: Iſaac, eius quod ſeuerat, inuenit centuplum, quia DEVS ei benedixit. Etenim vt Sapiens ait: *Benedictio Domini diuites facit.* & Dauid de homine iuſto canit pſalmo 111. *Gloria & diuitiæ in domo eius.* & de ipſo DEO ſcriptum eſt Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum in dextera eius; & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria.* Rectè igitur B. Auguſtinus tractans hunc locum in quæſtione 76. in Geneſim, ita ſcribit: Quanquam centupla meſſis Iſaac in tempore famis, ſpiritale aliquid ſignificat: attamen etiam ſecundum id quod ita contigit, vtile habet documentum. Idcirco enim præmiſſum

[Prou. 10.] [B. Auguſt.]

miſſum eſt: *Benedixit ei Dominus*, vt ſana fide inrelligamus, etiam iſta temporalia bona, nec dari poſſe, nec ſperari debere, eriam cum ab infirmioribus appetuntur, niſi ab vno DEO: vt qui in minimis fidelis eſt, etiam in magnis fidelis ſir; & qui in Mammona iniquo fidelis eſt, etiam verum accipere mereatur, ſicut Dominus in Euangelio loquirur. Talia eriam de Abraham dicta ſunt, quòd ei bona multa, munere DEI, prouenerinr. Vnde non parum ædificar ſanam fidem, piè intelligenribus, iſta narratio, etiam ſi de iſtis rebus allegorica ſignificatio nulla poſſer exculpi. Sic Auguſtinus.

Luc. 16.

18 Verùm quid ſit illud: *Inuenit centuplum in ipſo anno*, excutiamus. Inueniſſe cũ cenruplũ, variè poteſt exponi: primò, inuenir cẽtuplo plus, quàm ſeminauerar; id eſt, pro vno modio ſemẽris, cenrũ modios meſſis: vel cẽtuplo plus inuenir, quàm alij eius terræ indigenæ: vel centuplo plus quàm ſolebat ea rerra reddere: vel cẽtuplo vberiorem meſſem, quàm ipſe expectabat. Sed prima expoſirio, vt ſimplicior, ita probabilior eſt. Illud *In ipſo anno*, ſignificat in vno & eodem illo anno quo ſeuerar, & in quo anno magna erat vbique ſterilitas, cenruplum collegiſſe. Ne quis puret, centuplam illam meſſem, non vnius ſed multorum fuiſſe annorum: & illuſtrius ſir diuinæ benignitatis miraculum, in tanta eius regionis ſterilitare, tantam ſancto viro Iſaac fertilitarem & abundantiam contigiſſe. Septuaginra Inrerpretes habenr hoc loco, inueniſſe Iſaac cenruplum hordei; cum tamen non ſolùm lectio Latina, ſed Hebraica ſcriptura, & Paraphraſis Chaldaica præciſè habeat *centuplum*: & intelligi debeat vel de rritico, quod frugum renet principarum; vel vniuerſè de prouentu omnium frugum. B. Hieronymus lectionem hanc Septuaginta minimè approbans in tradirionibus Hebraicis ſuper hunc locum Geneſis, cum memoraſſet hunc locum ſecundum Septuaginta, ſubdit hæc: Licet in aliena terra ſeminauerit Iſaac; tamen non puro quod ranta ei ferrilitas hordei fuerit. Vnde melius puto eſſe quod haberur in Hebręo, & Aquila quoque tranſtulit: *Et inuenit in illo anno centuplum æſtimatum*. Licet enim eiſdem litteris Hebraicè ſcribarur æſtimario, & hordeum: ramen æſtimationes, Searim legunrur, hordea verò, Seorim. Tacens autem Scriprura genus frugum, quod cenruplicauerir, videtur mihi cunctarum in illo virturum oſtendiſſe multiplicarionem. Deinde ſequirur: *Et benedixit ei Dominus, & magnus factus eſt vir, &c.* Felicitas autem multiplicati hordei, ignoro, ſi quem poſſir facere glorioſum. Hæc Hieronymus.

Lectio grata huius loci expenditur.

Hierony.

19 HVIVS porrò cenruplæ meſſis, quæ contigit ſancto Iſaac, ſimilem poſtea in alijs quibuſdam terris vbertatem proueniſſe, tum Herodotus, rum etiam Plinius, memoriæ commendarunt. Nec id ſanè mirabiliratem eleuat eius, quod accidit Iſaac. Aliud eſt enim, campos in roro terrarum orbe celebratiſſimæ ferriliratis, tuliſſe fructum centeſimum, aur etiam ampliorem, in rempore maximæ vberratis: & aliud eſt, ſanctum virum Iſaac, peregrinanrem in terra, id temporis ſteriliſsima, omnibuſque indigenis ſterilitate ac fame laborantibus; vnũm ipſum ex omnibus, centuplam meſſem habuiſſe. Lubet hìc ponere quod Herodorus & Plinius prodiderunt. Ille libro quarro ira ſcribit: Bonum ſolum & illud eſt, quod Euheſperitæ colunr. Nam quoties id eximiam fert vberrarem, cenruplum reddir: ar illud Cynipum circiter rrecenta. Plinius ad hunc modum ſcribir libro 18. cap. 10. Tritico nihil eſt fertilius; hoc ei narura tribuir, quoniam eo maximè alar hominem: vtpote cum è modio, ſi ſir aptum ſolum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquegeni modij reddanrur. Miſir ex eo loco diuo Auguſto procurator eius, ex vno grano (vix credibile dictu) quadringenta, paucis minus, germina; extantque de ea re epiſtolæ. Miſir & Neroni ſimiliter trecenras quadraginra ſtipulas ex vno grano. Cum cenreſimo quidem, & Leontini Siciliæ campi ſundunt, alijque, & tota Boetica, & in primis Aegyptus.

Cõparatio vbertatis huius, cum vbertate aliarum terrarum.

Herodot.

Plinius.

tus. Hæc Plinius. Quod autem Hebraica lectio habet in hoc loco, Iſaac centuplum æſtimatum inueniſſe; poteſt exponi dupliciter: vel quod non eſſet exploratè certum, an meſsis illa præciſè eſſet centupla; ſed quòd indicio omnium tanta æſtimaretur; vel quòd Iſaac centuplo plus meſsis collegerit, quàm æſtimabat ſe collecturum.

Verſu 13. & 14. Et locupletatus eſt homo, & ibat proficiens atque ſuccreſcens: donec magnus vehementer effectus eſt; habuitque poſſeſsiones ouium, & armentorum, & familiæ plurimum.

ADMIRANDVM fortaſſe cuipiam accidet, quomodo Iſaac 20
in tanta diuitiarum affluentia, quanta deſcribitur in hoc loco, ſanctiſsimus vir fuerit, Deoque cariſſimus, & nunc beatiſsimus in regno cœlorum prædicetur; cum diuina Scriptura apertè dicat Eccleſiaſtici 10. *Si fueris diues, non eris immunis à peccato.* Et in capite 31. eiuſdem libri: *Beatus vir, qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecunia theſauris: quis eſt hic, & laudabimus eum?* & Dominus noſter Matth. 19. dixit, facilius eſſe camelum introire foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum, & alio in loco diuitias appellat fallaces, quæ ſuffocant verbum DEI. Sed iſti admirationi, vel dubitationi ſa-
S.Hieron. tisfacit S. Hieronymus in libro primo aduerſus Pelagianos, ſcribens his verbis: Nec mihi Abraham, & ceteros quos in veteri Teſtamento diuites legimus, in exemplum proponas, qui diuites ingreſsi ſunt regnum cœlorum, cum ipſis diuitijs ad bona vtentes opera, diuites eſſe deſierint; immo cum non ſibi, ſed alijs diuites fuerint, & diſpenſatores magis DEI, quàm diuites appellandi ſint. Sic Hieronymus. Ergo quia perdifficile eſt facere id, quod præcepit Dauid Pſalmo 62. *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Id autem eſt, diuitijs affluentem, non his delectari & capi, nec immodeſtè, & iniquè abuti, ſed ad pietatis virtutumque officia perficienda conferre: idcirco Scriptura, iuxta vulgarem conſuetudinem, quod difficillimum & rariſsimum eſt, appellandi impoſſibile, perinde loquitur de homine diuite, quaſi nullus diues bonus, aut ſaluus eſſe poſſet. Verùm huiuſce rei copioſum fecimus tractatum in Tertio Tomo, ſuper caput Geneſis xiij. In prima Diſputatione.

SED perpendendum eſt, Moſen narrare, non repente ac ſubito, Iſaac eſſe 21
ditatum, ſed paulatim, & quaſi per gradus quoſdam, & proceſſu temporis. Nec
Feſtinata opulentia, nec inculpata, nec diuturna, nec non inuidioſa, & odioſa eſſe ſolet. enim aliud certius eſt diuitiarum iniuſtè partarum ſignum, quàm ſi præpropera ſit, ac nimis feſtinata earum copia: præſertim autem ſi inquilinum & peregrinum in alieno ſolo, præter ceteros, breui contingat locupletari. Syllæ ſuam iactanti felicitatem, ſcitè quidam dixiſſe fertur: Quomodo tu vir bonus eſſe potes, qui tantas poſſideas opes; cum à patre tuo nihil tibi ſit relictum? Et ille Menandri verſus meritò laudatur:

Nunquàm vir iuſtus, diues euaſit citò.

Plutarchus in Sylla. Menander. Cui conſonum eſt illud Prouerbiorum 28. *Qui feſtinat diteſcere, non erit innocens.* Nimirum repentina opulentia, nec à crimine vacat, nec diuturnitatem habet, & inuidioſa atque odioſa eſt apud homines. Itaque longo vſu, exemplisque multorum exploratum eſt, id quod Salomon dixit Prouerbiorum 13. *Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.* Cuius perſimile eſt illud Menandri,

Idem. *Ne feſtina diteſcere, ne citò pauper fias.*

22 Nec verò id tantùm euenit in diuitijs, ſed etiam in moribus atque in ſtudio virtutum. Nemo enim repente fit optimus: ſed per gradus aſcenditur ad culmen virtutis. Sunt initia, ſunt proceſſus & auctus, eſt denique perfectionis meta. De homine iuſto ſcribens Salomon: *Iuſtorum*, inquit, *ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem*. Et de Samuele propheta 1. Regum 2. ſcriptum eſt: *Puer Samuel proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam DEO quàm hominibus*. Et B. Paulus ad Philippen. 2. ſcribit, ſe priora obliuiſcentem, extendere ſe ad anteriora. Quin etiam Saluator noſter, cum ab initio perfectiſſimus eſſet tam gratia, quàm ſapientia, attamen ſe ſe ad captum noſtræ intelligentiæ, & modum humanæ conditionis temperans, & aptans, Lucæ 2. dicitur pariter cum ætate profeciſſe gratia & ſapientia: videlicet, quòd maioris in dies, pro ætatis incremento, virtutis & ſapientiæ ſpecimen & ſigna ederet. Atque huius rei perilluſtrem figuram habes, non ſolùm in eo, quod ſcriptum eſt de profectu Iſaac in diuitijs; verum etiam in eo quod proditum eſt de Dauid 1. Regum 3. *Facta eſt*, inquit Scriptura, *longa concertatio inter domum Dauid, & inter domum Saulis: Dauid ibat proficiens, & ſemper ſeipſo robuſtior: domus autem Saul decreſcens quotidie*.

Neminem ſubito fieri optimum.

Locus ex cap. Prou. 3.

23 ORIGENES in homilia 12. in Geneſim, quod in hoc loco ſcriptum eſt, inueniſſe Iſaac centuplam meſſem hordei (ſic enim, vt diximus, habet tranſlatio LXX. Interpretum, quam ille ſequitur) allegoricè tractans, egregiam ſuper ea re habet diſputationem, quam ego non eſſe hic, ſilentio prætereundam iudicaui. Scribit autem ille ad hunc modum: Quid eſt quod Iſaac hordeum ſeminauit, & non frumentum? & benedictus eſt in meſſe hordei: & valde magnificatus eſt? Apparet igitur nondum eum fuiſſe magnum, ſed poſtquam ſeminauit hordeum, & collegit centuplum, eſſe factum valde magnum. Hordeum iumentorum maximè cibus eſt, aut ſeruorum ruſticorum: eſt enim ſpecies aſperior, & quæ velut acuminibus quibuſdam ſe contingentes ſtimulat. Iſaac ſermonem ſiue verbum DEI ſignificat: quod verbum in lege vetere hordeum ſeminauit, & in Euangelio triticum. Hunc quippe cibum perfectioribus & ſpiritualibus, illum imperfectioribus quaſi animalibus parauit: quia ſcriptum eſt Pſalmo 35. *Homines & iumenta ſaluabis Domine*. Iſaac, id eſt, ſermo legis, hordeum ſeminat, & tamen in ipſo hordeo inuenit centeſimum fructum: inuenimus namque etiam in lege vetere Martyres, quorum eſt centeſimus fructus. Quin etiam in Euangelio reperimus, & hordeum dari, & triticum; nam perfectiora quæque Apoſtolis loquebatur Dominus, turbis autem plebeia, & communia. Vis ſcire, etiam ipſius hordei cibos in Euangelio exhiberi incipientibus? Scriptum eſt in Euangelio, Dominum noſtrum ſecundo paviſſe turbas: ſed illos quos primò paſcit, id eſt incipientes, hordeaceis panibus paſcit: poſtea verò, cum iam profeciſſent in verbo & doctrina, triticeos eis panes exhibuit. Addit Moſes, DEVM benedixiſſe Iſaac, & magnum valde eſſe factum. Paruus erat Iſaac, id eſt ſermo DEI ante legem, & in ipſa lege, ſed proceſſu temporis, magnus factus deinde eſt in Prophetis. Creuit etiam per Prophetas DEI notitia, & rerum diuinarum doctrina. Cum verò peruenerit ad hoc vſque, vt velamen legis abijciatur; tunc erit ſermo DEI magnus valde. Cum enim cœperit littera legis velut palea hordei eius ſecerni, & apparuerit quod Lex ſpiritalis eſt (quod per doctrinam Euangelicam eſt patefactum) tunc Iſaac magnificabitur, id eſt, ſermo DEI maiorem in modum excreſcet, & exuberabit. Conſidera quia Dominus in Euangelio paucos panes fregit, & multa hominum millia refecit, & multi reliquiarum cophini ſuperfuerunt. Donec integri erant panes, nemo ſaturatus eſt, nemo refectus; nec ipſi panes multiplicati ſunt. Conſidera tu, quemadmodum & nos in Eccleſia, paucos panes frangimus: de ſcripturis diuinis

Pulchra diſputatio allegorica Origenis.

Matt. 14.

Matt. 15.

1. Cor. 2.

diuinis paucos ſermones tractamus, & multa hominum millia ſaturantur: ſed niſi fracti fuerint iſti panes, & in partes comminuti, hoc eſt, niſi minutatim littera ſit diſcuſſa & fracta; intimus eius ſenſus qui ſalutaris & viuificus eſt, ad omnes peruenire non poteſt. Cum autem ſingula quæque diſcutimus, tunc quidẽ turbæ quantum poſſunt, accipiunt & implentur: quod autem non poſſunt, & captum earum tranſcendens, ſupereſt; id colligi, & recondi, & ad perfectiorum mentium paſtum conſeruari debet. Hactenus ex Origene.

Verſu 15. Ob hoc inuidentes ei Palæſtini, omnes puteos quos foderant
ſerui patris illius Abraham, illo tempore ob-
ſtruxerunt, implentes humo.

Magnum Inuidiæ malum.

SEMPER proſperitatis pediſſequa eſt inuidia, magis aliorum bonis dolens, quàm proprijs ſuis malis. Rectè igitur Poeta ille dixit: 24

Horatius lib. 1. ep. 2.

Inuidus alterius macreſcit rebus opimis.

Sunt quidem malefici, qui acriter & malignè quempiam intuendo, faſcinant eum ac lædunt: at inuidi proſperitatem alienam liuido animo intuentes, faſcinantur ipſi, & vruntur animo, & cruciantur, atque tabeſcunt. Ouidius libro ſecundo Metamorphoſeos eleganti fictione Poëtica, quale ſit inuidiæ domicilium, quò vultus malignitatis eius aperiret, ſcitiſsimè declarauit his verſibus:

Ouidij pulcherrima Inuidiæ deſcriptio.

Protinus Inuidiæ nigro ſqualentia tabo
Tecta petit. Domus eſt imis in vallibus huius
Abdita, ſole carens, non vlli peruia vento:
Triſtis, & ignaui pleniſsima frigoris, & quæ
Igne vacet ſemper, caligine ſemper abundet.

Et poſt hæc, paucis interpoſitis, qualis Inuidiæ ſit forma & habitus, quale item eius ingenium, moreſque, aptiſſimis quaſi lineamentis & coloribus graphicè depingens, ſubdit:

Pallor in ore ſedet, macieſque in corpore toto:
Nuſquam recta acies: liuent rubigine dentes.
Pectora felle virent: lingua eſt ſuffuſa veneno.
Riſus abeſt, niſi quem viſi fecere dolores:
Nec fruitur ſomno, vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos, intabeſcitque videndo
Succeſſus hominum; carpitque, & carpitur vnà,
Suppliciumque ſuum eſt.

Cum inuidia porrò ſociatum ſemper copulatumque odium eſt & malignitas, & malitia, & obcæcatio, & inſectatio, & voluntas quoquo modo nocendi, etiam pluſquam poſſit: hoc autem in eo quod moliti ſunt Philiſthæi aduerſus Iſaac, perſpicuè licet cernere: puteos enim, quos in eorum terra Abraham foderat, poſt eius mortem, inuidentes proſperitati Iſaac, vt ei nocerent, penitus obſtruxerunt. Atqui vſus & commoditates illorum puteorum, non ad ſolius familiam Iſaac, verumetiam ad ipſorum quoque Philiſtinorum emolumenta pertinebant. Sed nimirum inuidia cœca eſt; & aliorum inuidens bonis, ſua non videt mala: & dummodo, quibus inuidet, quoquo modo incommodare atque obeſſe queat; ſua ipſius incommoda nihil penſi habet; magiſque aliorum incommodis delectatur, quàm proprijs dolet malis & calamitatibus. Quemadmodum verò Palæſtini obſtruendis illis puteis, nocere Iſaac voluerint, ſatis liquet. Etenim aquarum copia, vt agriculturam & rem pecuniariam, atque om- 25

Quàm ſit cœca Inuidia.

nes propemodum humanæ vitæ partes tuetur & continet: ſic earum penuria vehementer affligit & perdit. Præſertim autem in Palæſtina, ob terræ ariditatem, aquarumque penuriam, vſus puteorum cariſſimus & pretioſiſſimus habebatur. Itaque quod in vniuerſum dixit Plinius libro 31. cap. 1. Omnes terræ Plinius.
vires, omniaque bona, aquarum eſſe beneficij; id potiſſimum in terram Palæſtinæ dici poteſt.

26 Subdit Moſes, ipſum regem Abimelech dixiſſe ad Iſaac: *Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.* Non eſt profectò credibile, quod iſte Rex dixit, Iſaac fuiſſe potentiorem, tam ipſo Rege, quàm omni gente Philiſtinorum: ſed Rex ille diſſimulando, ſupra verum exaggerauit potentiam Iſaac, timorem eius obtendens ſuæ, ſuorumque, qua in eum ardebant inuidiæ & odio, & iuſtam eſſe cauſam demonſtrare volens, cur eum iuberent inde abſcedere. Tres autem Abimelecho & Philiſtinis fuiſſe cauſas abigendi Iſaac, cogitare Tres cauſæ cur Paleſtini abigerēt Iſaac.
poſſumus. Vna fuit cauſa, Inuidia: nam præ Inuidia, præſentis Iſaac proſperitatem, æquis neque oculis, neque animis aſpicere poterant: quare, vt animi morſu & cruciatu, ob eius proſperitatem, leuarentur, iuſſerunt eum ab ipſis recedere. Altera cauſa fuit huic proxima, natura ſcilicet & vis inuidiæ; quæ ſemper maiora æſtimat bona eorum, quibus inuidet, quàm ſua. Quamobrem Ouidius quodam loco, talia Inuidorum hæc verba memorat:

Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in aruis: Ouid. lib. 1. de Arte.
Vicinique pecus, grandius vber habet.

Tertia cauſa eſſe potuit, verus timor potentiæ Iſaac: non quod ſolus ille Palæſtinis formidandus eſſet; ſed quod timere poterant, ne ſi bellum aduerſus ipſos aliunde ingrueret, Iſaac vir prædiues ac præpotens, coniunctus hoſtibus, magnum eis malum daret. Simile quippiam de Hebræis timuiſſe Aegyptios, legimus in cap. 1, Exodi: *Surrexit interea rex nouus ſuper Aegyptum* (ait Scriptura) *qui ignorabat Ioſeph: & ait ad populum ſuum: Ecce populus filiorum Iſrael multus & fortior nobis eſt. Venite, ſapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur; & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, expugnatiſque nobis, egrediatur de terra.*

27 Ponam hic luculentum huius loci commentatium B. Chryſoſtomi ex homilia 52. in Geneſim. Conſidera, inquit, quanta illorum hominum fuerit malitia, qui aquas iuſto viro inuiderunt: neque Rex in tanta poteſtate conſtitutus, inuidiam eorum coërcere potuit: immo & ipſe dixit: *Recede à nobis, quia potentior nobis factus es.* Magna profectò maleuolentia. Cuius gratia Iuſtum abigis? num aliqua in re tibi nocuit, aut iniuriam vllam fecit? Vetùm ita ſe habet inuidia, nihil cum ratione operatur. Sed oportebat eos diligere potiùs & laudare eum, quem tanta DEI gratia proſperatum & munitum videbant; vt honore in illum collato, etiam ipſi diuinum ſibi fauorem conciliarent. Sed enim inuidia non poteſt benignè aliorum videre felicitatem: quin proximi felicitatem, ſuam ducit infelicitatem: boniſque ptoximi magis, quàm proprijs malis intabeſcit. Ecce tibi Rex, ſub cuius poteſtate erat tota illa ciuitas & regio, homini peregrino ac vago, & huc illuc ſubinde migranti inuidens, dicit: *Recede à nobis, quia potentior factus es nobis.* Et verò potentior erat, ſupernum præſidium habens in omnibus, dexteraque DEI munitus. Sed quo iuſtum abigis? ignoras, quod quocumque illum ire coëgeris, ſemper erit in ijs quæ Domini ſui ſunt? non te docuit experientia, quod DEI manus eſt, quæ diuitem & potentem faciat iuſtum? Quare igitur abigendo eum, erga Dominum ingratus atque impius es? neque tuam inuidiam tanta viri manſuetudo reprimere ac domare poteſt? Neſcis quod licet in abditiſſimam ſolitudinem eum fugaueris, habebit tamen ibi potentem dominum, qui non ſo-

lùm eum iuuare, ſed multo clariorem facere poſſit? nihil enim fortius, quàm frui ſuperno præſidio: ſicut contrà, nihil eſt infirmius quàm DEI auxilio deſtitui. Hæc Chryſoſtomus.

Verſu 18. Et ille diſcedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi, rurſum fodit alios puteos, quos foderant ſerui patris ſui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obſtruxerant Philiſtini: appellauitque eos iiſdem nominibus, quibus ante pater vocauerat.

NARRAT Moſes, quater fodiſſe puteos Iſaac in terra Phi- 28
liſtinorum, iuxta vrbem Geraram. Primò puteos olim factos à ſeruis patris ſui Abrahæ, ſed poſtea obſtructos à Philiſtinis, refodit, ac repurgauit, atque refecit; iiſdemque nominibus, quæ olim habuerant, appellauit. Tum fodit puteum in torrente Geraræ, & reperit aquam viuam. Sed quia pro eo puteo iurgati ſunt Philiſtini cum ſeruis ſuis, vocauit eum, Calumniam, vel, vt alij interpretantur, litigium, ſiue Iurgium. Septuaginta verterunt, (Iniuſtitiam) & inde, dimiſſo puteo, diſceſſit. Deinde fodit alium puteum: & pro eo ſimiliter iurgium & rixa fuit: & iccirco vocauit eum Inimicitias. Cedens itaque Iſaac Palæſtinorum inuidiæ atque inſectationi, abijt aliò, & nouum fodit puteum: ſuper quo nulla cum eſſet facta altercatio & rixa, nominauit eum Latitudinem, dicens: *Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit creſcere ſuper terram.*

Sed cur Iſaac, à primo, veteres patris ſui puteos refodere, ac reficere maluit, 29
quàm nouos efficere? Quatuor ſcilicet ob cauſas. Iam enim experimento Abrahæ compertum erat, eſſe in locis eorum puteorum venam aquæ erumpentis: quod alibi exploratum non erat: certam itaque ſpem inueniendæ ibi aquæ, præpoſuit incertæ reperiendi aliubi. Deinde, facilius erat iam factos puteos repurgare ac renouare, quàm moliri nouos. In illis enim terra ſemel iam foſſa, & fracta, & mollita, facilis effoſſu atque egeſtu erat: operoſius autem & laborioſius futurum erat, terram integram & ſolidam, & duram, altè, ad figuram & vſum putei, perfodere. Adhæc, cum illi putei fuiſſent patris ſui Abrahæ, hæreditario vtique iure ad ſe pertinebant: nec vllam poterant Palæſtini, eos ſibi vendicandi probabilem cauſam prætexere: & ideo, quo magis id conſtaret, iiſdem nominibus vocare eos voluit, quibus à patre ſuo fuerant appellati. Ac demum id fecit Iſaac, vt memoriam patris ſui, paternorumque operum inibi renouaret, & perennem, quoad eius fieri poſſet, conſeruaret, ſuique iuris teſtatam, manifeſtamque rationem repræſentaret.

HVIVS hiſtoriæ de puteis Iſaac allegoricum tractatum fecit Origenes in 30
Homilia xiij. in Geneſim, per quam eruditum & diſertum, ac pium. Lubet igitur ex eo loco præcipuam diſputationis eius partem huc tranſpoſitam, lectori cum voluptate legendam, fruendamque præbere. Puteos quos foderant pueri Abraham (ait Origenes) Philiſtini repleuernnt terra: ſed eos primùm purgare aggreſſus eſt Iſaac. Intuere noſtrum Iſaac, qui pro nobis oblatus eſt hoſtia, & venit in vallem Geraræ, quam interpretari licet ſæpem ſiue maceriam: vt medium ſcilicet parietem deſtrueret, & maceriam auferret, id eſt, peccatum, quòd inter nos ſeparat & DEVM, & inter nos & cœleſtes Virtutes; vt faceret vtraque vnum, & ouem quæ errauerat, humeris ſuis reportaret

Origenis diſputatio allegorica ſuper puteis factis ab Iſaac.

Ephef. 2.

Eſai. 59.

Luc. 15.

taret ad montes, & reduceret ad alias nonaginta nouem, quæ non errauerant. Hic ergo noſter Iſaac cum in hunc mundum veniſſet, primò illos puteos refodere & purgare voluit, quos foderant pueri patris ſui, puteos dico legis, & Prophetarum. Puer patris ſui fuerat Moſes, qui foderat puteum legis. Pueri patris ſui fuerant Dauid, & Salomon, & Prophetæ, qui libros ſcripſerunt veteris Teſtamenti, quos terrena & ſordida repleuerat intelligentia Iudæorum. Hi nempe terrenam & carnalem intelligentiam tantum in lege ponebant, & ſpiritalem ac myſticam claudebant, vt neque ipſi biberent, neque alios bibere permitterent. Audi Dominum noſtrum dicentem in Euangelio Lucæ cap. 11, *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quoniam tuliſtis clauem ſcientiæ, & neque ipſi introiſtis, neque intrare volentes permiſiſtis.* Nimirum iſti ſunt qui legem, tantùm ſecundum litteram & carnaliter docent, & aquam ſancti SPIRITVS maculant & conſpurcant: qui puteos ad hoc habent, non vt aquam proferant, ſed vt eos terra impleant. Hos igitur puteos cum vellet purgare noſter Iſaac, & oſtendere quia lex ſpiritalis eſt, & quod quæcumque lex & Prophetæ dixerant, de ipſo fuerant dicta; rixati ſunt cum eo. *Rom. 7.* Quare diſceſſit ab eis: & dixit eis: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* *Matt. 23.* &, *Auferetur à vobis regnum DEI, & dabitur genti facienti fructum.* Foderunt porrò nouos puteos pueri Iſaac: pueros appello quatuor Euangeliſtas, & Sanctos Apoſtolos, qui omnes Noui Teſtamenti puteos foderunt. Sed & pro his altercantur illi, qui terrena ſapiunt, quique nec noua condi patiuntur, nec purgari vetera. Euangelicis ſcriptis contradicunt, Apoſtolicis quoque doctrinis aduerſantur: & quoniam in omnibus contradicunt & litigant & repugnant, dicitur ad eos Actorum cap. 13. *Quoniam indignos vos feciſtis gratia DEI, ex hoc iam ad Gentes ibimus.* Poſthæc ergo fodit Iſaac tertium puteum, & appellauit nomen illius Latitudo, dicens: *Quia nunc dilatauit nos Dominus, & auxit nos ſuper terram.* Verè enim dilatatus eſt noſter Iſaac, & auctum eſt per omnem terram nomen eius: poſtquam reuelauit nobis TRINITATIS myſterium, & publicitus toto mundo prædicari voluit. Nimirum antea notus in Iudæa tantùm erat DEVS; & tantùm in Iſraël magnum erat nomen eius: *Pſal. 75.* at poſt id temporis, in omnem terram exiuit ſonus eius, & vſque in fines omnis terræ peruenit doctrina eius. *Pſal. 18.* Euntes enim pueri huius Iſaac per vniuerſum terrarum orbem, vbique foderunt puteos, & aquam viuam oſtenderunt omnibus, baptizantes eos in nomine PATRIS, & FILII, & SPIRITVS ſancti; & declarantes quia *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in ea.* Hactenus ex Origene. *Matt. vlt.* *Pſal. 23.*

Verſu 19.

Foderuntque in torrente, & repererunt aquam viuam.

31 PAVLO ſupra dictum eſt, Iſaac veniſſe ad torrentem Geraræ, & ibi habitaſſe. In illo igitur ipſo torrente, ſerui Iſaac foderunt hunc puteum. Verùm vtroque in loco pro voce, torrente, Septuaginta habent, vallem: quam lectionem non ſatis approbat Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis, ſuper hunc locum Geneſis. *S. Hieron.* Nam cum memoraſſet lectionem huius loci, ſecundum Septuaginta, quæ hæc eſt: *Et abiit inde Iſaac, & venit in vallem Gerararum, & habitauit ibi,* Subdit: Pro Valle, Torrentem habet Hebraica lectio. Neque enim Iſaac, poſtquam magnificatus eſt, in valle habi-

Pſal. 109. tare poterat, habitauit autem in torrente, de quo ſcriptum eſt: *De torrente in via bibit*. De quo etiam Elias tempore famis bibit, 3. Regum cap. 17. Sed quia Elias non erat perfectus vt CHRISTVS; ideo ei torrens ille aruit. Ioan. 18. Dominus verò noſter etiam in torrente traditus eſt, dedicans regenerationem noſtram, & Baptiſmi Sacramentum. *Et foderunt pueri Iſaac in valle Gerararum, & inuenerunt ibi puteum aquæ viuæ*. Etiam hic pro Valle, in Hebræo Torrens, ſcriptum eſt; nunquam enim in Valle inuenitur puteus aquæ viuæ. Hæc Sanctus Hieronymus. Sed enim Lippomanus patrocinium lectionis Septuaginta Interpretum ſuſcipiens, vox, inquit, Hebræa, Nahal, hic poſita, tam Torrentem ſignificat, quàm Vallem: vnde vtroque modo Interpretes verterunt: Chaldæus enim habet, in Torrente, vt Latina translatio: Septuaginta verò habent, in Valle. Vocatur autem Torrens, aqua ex inundatione imbrium, vel reſolutione niuium decurrens, nec iugiter fluens. Ideoque in Torrente puteos effodere potuerunt. Et repererunt aquam viuam, hoc eſt, ſubter è terra ſcaturientem, & ſalientem, quæ inſtar rerum viuentium, ſe mouere videtur. Dominus itaque, ne fruſtra eſſet conatus ſeruorum Iſaac, prouidit illi aquas viuas, iuges & ſalubres in Torrente, iuxta quem illi, vnà cum pecoribus ſuis viuebant.

Lippomanus in Catena in Geneſim, ſuper hunc locum.

At enim quærat fortaſſe quiſpiam, quorſum illi puteum foderint in Torrente, qui aquas habebat: aut quemadmodum in alueo Torrentis, aquas vehentis, puteum fodere potuerint. Reſpondet Thoſtatus: Torrens, inquit, eſt aqua collecta ex pluuijs, vel ex niuibus reſolutis, & fluit ferè tantùm ad certum quoddam tempus, hoc eſt, in hyeme, non autem in æſtate; quo tempore, ſiccato torrente, commodè potuerunt fodere puteum. Vel fortaſſe, torrens ille ex paruis fontibus originem habens, non poterat omni tempore aquas ſuas extra deriuare. Quapropter iſtum puteum fecerunt ſerui Iſaac, vt quotieſcumque plueret, cadens aqua, & per torrentem fluens, in ipſum puteum reciperetur atque colligeretur. Vel fortaſſis, puteus iſte non eſt factus in ipſo alueo torrentis, ſed iuxta eum: ita vt torrentis aqua facile, decliui lapſu, in puteum deduci & defluere poſſet. Nam quia exigua erat aqua torrentis, nec in ſuo alueo potandis pecoribus ſufficiens; propterea in vicinum puteum deriuabatur, vt ibi collecta, atque impleto puteo, ſufficeret potui hominum & pecorum. Non igitur videntur ſerui Iſaac fodiſſe puteum, vt in eo reperirent aquam viuam, ſed vt in eum aquam torrentis deriuarent atque colligerent. Quare inuentio aquæ viuæ, fuit præter expectationem eorum, atque hoc etiam iucundior & carior fuit, & pro magno DEI beneficio accepta. Aquam porrò viuam appellat in hoc loco Moſes, vel magnum quoddam caput fontis, exuberantiamque maiorem aquæ, quàm ſolet eſſe putealis aqua. Vel dicitur aqua viua, quælibet vena aquæ, ſiue putealis ſiue fontana; ea ratione vt diſtinguitur ab aqua mortua, id eſt, ab ea, quæ non habet in eo loco principium ſuæ originis, ſed vel ex imbribus ibi collecta eſt, vel aliunde illuc confluit, nec motum & curſum habet, vt ſunt paluſtres & ſtagnantes aquæ. 32

Thoſtatus ſuper hūc locum Geneſis.

Tentemus nos etiam, atque enitamur (ait Origenes homilia xij. in Geneſim) fodere nobis ipſi puteum, & aquam viuam reperire in torrente ſacrarum Scripturarū; vt cum ſacros libros ſumpſerimus ad legendum & meditandum, conemur etiam nos proprio ſtudio & diligentia, bonum aliquem intellectum proferre, & vtilia documenta quaſi exculpere, ſecundum ea quæ in Eccleſia didicimus: vt nos etiam de fonte ingenij & ſtudij, & laboris noſtri poſſimus aquam bibere ſapientiæ. Eſt intra nos aqua viua, ſunt venæ perennes, ſunt rigua fluenta, rationabiles ſenſus: ſi modo non 33

Origenis Allegorica expoſitio.

ſint

ſint terra & ruderibus, & cœno oppleta. Satagamus igitur fodere terram noſtram, & purgare ſordes, id eſt, ingenij noſtri amouere deſidiam, & torporem cordis excutere. Audi quid dicit Scriptura: *Punge oculum, & profert lacrymam: punge cor, & profert ſenſum.* Eccleſ.22. Purgemus & nos ingenium, & mentem, & cor noſtrum vitiorum errorumque ſordibus, vt puram veræ ac ſalutaris doctrinæ aquã viuam de noſtris puteis haurire & bibere poſſimus. Si enim verbum DEI dignè atque vt oportet, in nobis acceperimus, & ſtudioſè ac diligenter excoluerimus, fiet illud in nobis fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Sic Origenes.

Sed & ibi iurgium fuit paſtorum Geraræ aduerſus paſtores Iſaac, dicentium, Noſtra eſt aqua. Quamobrem nomen putei ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam. Verſu 20.

34 HAEC verba enarrans allegoricè Origenes homilia xiij. in Geneſim: Non ſolum, inquit, Iudæi atque Hæretici litigant, & rixantur nobiſcum in ſacrarum litterarum tractatu & intelligentia: verùm Gentiles etiam ſecularis litteraturæ ac ſapientiæ profeſſores, Eccleſiaſticis Doctoribus, ſuper doctrina diuinarum & humanarum rerum eruditè, diſertèque diſputantibus obſtrepunt & obtrectant, & acriter aduerſantur. Noſtra ſunt, inquiunt, iſta quæ dicitis: noſtræ artis iſta eſt eruditio: noſtra eſt dialectica, qua ſubtiliter & acutè diſſeritis, noſtra eſt philoſophia, qua ſapienter & vtiliter diſputatis; noſtra eſt eloquentia, qua copioſè & ornatè dicitis; noſtri ſunt fontes iſtarum diſciplinarum; noſtra eſt aqua iſta. Et mouent nobis lites, velut Philiſtini aduerſus Iſaac, dicentes, In noſtro ſolo fodiſtis puteos, & indidem aquam hauſiſtis: & videbuntur ſibi meritò iſta vendicare, quaſi propriæ eorum terræ ſint. Verùm ad iſta nos reſpondemus: habet omnis terra aquas; ſed qui Philiſtinus eſt, & terrena ſapit, neſcit vbique terrarum inuenire aquam: neſcit in omni anima inuenire rationabilem ſenſum ad imaginem DEI: neſcit fidem, pietatem, & religionem poſſe in omnibus inueniri. Quid prodeſt tibi eruditionem habere, & neſcire vtiliter ea vti; & habere ſermonem, & neſcire, vt expedit, loqui? Opus iſtud proprium eſt puerorum Iſaac, qui in omni terra fodiunt puteos, & reperiunt aquam viuam, id eſt, omni animæ verbum DEI loquuntur, & fructum inueniunt. Denique, vis hoc perſpicuè videre? Vnus puer Iſaac quantos puteos in terra alienigenarum fodit? Vide Paulum Apoſtolum, qui ab Hieruſalẽ, Rom.15. in circuitu vſque ad Illyricum, repleuit omnem terram Euangelio CHRISTI. Sed vix credibile dictu, quantas iſte puer Iſaac, per ſingulos puteos, perſecutiones Philiſtinorum paſſus ſit, quas ipſemet copioſè quodam in loco memorat. 2. Cor.11 Ad hanc fermè ſententiam Origenes & hæc & quædam alia; ſed minus memorabilia, breuitatis ſtudio, hic omiſſa.

Origenis Allegoria.

35 Ceterùm expendamus nomen, quod impoſuit illi puteo Iſaac, vocans eum Calumniam, ex eo quod ſuper eo acciderat. Verbum (Heſſach) ait Lippomanus, cum puncto ſibòlet ſcriptum, ſignificat calumniari, vim inferre, per violentiam vel fraudem aliquid obtinere, aut extorquere. At verò ſcriptum cum puncto Sibòlet, ſignificat iurgari: quo modo Hebraicè ſcribitur in hoc loco; idque poſcere videtur ipſa verborum Moſis ſententia; ait enim, ex iurgio quod inter paſtores Geraræ, & ſeruos Iſaac acciderat, nomen illi puteo fuiſſe inditũ. Latinus interpres altero modo ſcriptum legiſſe videtur; & ideo vertit Calumniam;

Lippoman.

Oleaſter: Rabbi Dauid: Rab. Abraham:

niam: alij interpretantur litigium. Septuaginta verterunt, Iniuſtitiam, quia iniquè atque iniuſtè egerunt illi cum Iſaac. Oleaſter ſic vertit hunc locum: Vocauit nomen putei, Occupationem, vel Detentionem, quam lectionem explanans: Sic, inquit, appellatus eſt puteus, quia eum Philiſtini occupauerunt, & detinuerunt, ſibi aſſerentes. Eſt porrò admodum incerta ſignificatio verbi (Haſſach) quod occupare vel detinere vertimus. Rabbi Dauid in libro Radicum, ponit diſcrimen inter verbum (Haſſach) & (Gazàl) quoniam (Haſſach) eſt nolle reddere, aut reſtituere rem proximi ſui, quæ peruenit ad manus cuiuſpiam, vel per depoſitum, vel per mutuum, vel per obligationem, vt eſt merces mercenariorum, quam quis retinet, cum reddere illis deberet. Sed (Gazàl) eſt rapere, & per vim auferre. Rabbi verò Abraham in Commentarijs ſuis ſuper caput vj. Leuitici dicit (Gazàl) eſſe palam per vim auferre ac rapere. S. Hieronymus ferè ſolet vertere Calumniari. Mihi probatur magis ſententia Rabbi Dauidis, & id verbi ſignificare mihi propriè videtur, aut detinere, aut opprimere. Atque huius meæ coniecturæ adiumentum eſt locus ille apud Iſaiam cap. lij. Et Aſſur pro nihilo (Haſſacho) id eſt, detinuit eum, vel occupauit, vel oppreſſit. Pro quo Latina lectio habet: *Et abſque cauſa calumniatus eſt eum*. Sed ego rem hanc non planè definio: quia nondum habeo eam penitus exploratam & compertam. Sic Oleaſter.

B. Gregorij pulcherrima diſputatio Tropologica, ſuper foſſione puteorũ Iſaac.

B. Gregorius in libro 31. Moralium tractans verba illa, quæ ſunt in 39. ca- 36
pite Iob: *Terram (equus) vngula fodit*, Hiſtoriam hanc Moſis de foſſione puteorum Iſaac, ad pulcherrimam, & perfectioris viuẽdi diſciplinæ amatoribus atque ſectatoribus apprimè vtilem, tropologicam intelligentiam & diſputationem traducens, hunc in modum ſcribit: Sancti viri quamuis intento mentis oculo ſupernis inuigilent; quamuis cuncta quæ in imo prætereunt, pede rigidi contemptus calcent: ex corruptione tamen terrenæ carnis, cui adhuc alligati ſunt, plerumque cogitationum puluerem in corde patiuntur. Cumque foris perſuadent alijs appetere cœleſtia, ſemetipſos ſemper intrinſecus ſubtili inquiſitione diſcutiunt; ne qua immorante in ſe diu infima cogitatione polluantur. Equus ergo iſte vngula terram fodit, cum prædicator quiſque forti inquiſitione terrenas in ſe cogitationes diſcutit. Vnde bene & Iſaac apud alienam gentem puteos fodiſſe deſcribitur. Quo videlicet exemplo diſcimus, vt in hac peregrinationis ærumna poſiti, cogitationum noſtrarum profunda penetremus: & quo vſque nobis veræ intelligentiæ aqua reſpondeat, nequaquam noſtræ inquiſitionis manus ab effodienda cordis terra torpeſcat. Quos tamen puteos Philiſtini inſidiantes terra replent; quia immundi ſpiritus, cum nos ſtudioſè cor noſtrum fodere conſpiciunt, congeſtas in illud tentationum cogitationes ingerunt. Vnde ſemper mens euacuanda eſt, inceſſanterque fodienda: ne ſi indiſcuſſa relinquitur, vſque ad tumorem peruerſorum operum, cogitationum ſuper nos terra cumuletur. Hinc ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis fode parietem*. Id eſt, cordis duritiam crebris perſcrutationum ictibus rumpe. Hinc ad Iſaiam Dominus dicit: *Ingredere in petram, abſcondere, foſſa humo, à facie timoris Domini, & à gloria maieſtatis eius*. Petram quippè ingredimur, cum cordis noſtri duritiem penetramus. Et à facie timoris Domini foſſa humo abſcondimur, ſi terrenas cogitationes egerentes, ab ira diſtricti Iudicis; in humilitate noſtræ mentis celamur: quo enim plus terra fodiendo egeritur, eo pauimentum ſemper inferiùs demonſtratur. Vnde & nos quanto ſtudioſiùs terrenas cogitationes à nobis eijcimus, tantò humilius perfugium, vbi abſcondamur, inuenimus. Hinc etiam populo Iſraëlitico per Moyſen iubetur à Domino, vt cum egreditur ad requiſita naturæ, mittat paxillum in baltheo, & foſſa humo, abſcondat quæ egeſta fuerint. Naturæ enim corruptibilis pondere grauati, à mentis vtero quædam cogitationũ

Ezechiel. 12. Iſaiæ 2. Deuter. 23.

ſuper-

ſuperflua, quaſi mentis grauamina erumpunt. Sed portare paxillum ſub baltheo debemus, vt videlicet ad reprehendendos noſmetipſos ſemper accincti acutum circa nos ſtimulum compunctionis habeamus: qui inceſſanter terram mentis noſtræ pœnitentiæ dolore confodiat, & hoc, quod à nobis fœtidum erumpit abſcondat. Ventris quippè egeſtio, foſſa humo per paxillum tegitur; cum mentis noſtræ ſuperfluitas, ſubtili redargutione diſcuſſa ante DEI oculos per compunctionis ſuæ ſtimulum celatur. Hactenus ex B. Gregorio.

Aſcendit Iſaac ex illo loco in Berſabee, vbi apparuit ei Dominus in ipſa nocte dicens: Ego ſum DEVS Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum ſum: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruum meum Abraham. Verſ. 24.

37 DISCEDENS Iſaac, ex vrbe Gerara, & terra Philiſtinorum, abijt ad Vrbem Berſabee: quæ, quia ſitu loco erat altiori quàm vrbs Gerara, idcirco aſcendiſſe illuc dicitur Iſaac. De iſta vrbe; quæ lectorem ſcire conuenit, diximus in Tertio Tomo ſuper cap. xx. Geneſis Numero 23. *Vbi apparuit ei Dominus in ipſa nocte.* Vt expulſum Iſaac à Rege, & à Philiſtinis iniurioſè vexatum, & puteis ſuis ſpoliatum, DEVS ſolaretur, ac recrearet; apparuit ei, & ampliſſima promiſſa patri eius Abrahæ data, renouando, & confirmando, nimium quàm lætum, fidentem, & alacrem facit; ſimulque eum paternæ virtutis commemoratione, atque exẽplo ad eandem virtutem imitandam inflammat. Eſt autem hæc viſio, & Apparitio DEI, ſecunda, quæ facta eſt Iſaac; nec præter hanc, aliam vllam expreſſam legimus, ei contigiſſe. Illud: *in ipſa nocte*, ſignificat ea ipſa nocte, qua venit ille ad vrbem Berſabee, hanc ei viſionem accidiſſe. Sed vigilanti ne illi an dormienti? Thoſtatus, & Caietanus, dormienti putant contigiſſe; Lippomanus autem, vigilanti, & per Angelum: ſed vtrumque incertum eſt. Nam cum vtroque modo fieri potuerit, & vtro modo ſit factum, Moſes tacuerit, diuinare prorſus eſt, alterutrum horum definire: neque enim, quia noctu facta eſt non potuit fieri vigilante Iſaac.

Thoſtatus. Caietanus. Lippoman.

38 *Ego ſum Deus Abraham patris tui, noli timere.* Ego ſum (inquit Chryſoſtomus homilia 52. in Geneſim) qui patrem tuum glorificaui; &, cum peregrinus eſſet, illuſtriorem omnibus indigenis feci: ego illi ſemper adfui, & in omnibus curam eius geſſi. Ne te perturbet, quod à Rege Abimelech ſis expulſus, & à Philiſtinis iniuria ſis affectus. Multa talia, & Pater tuus pertulit, & inde glorioſior, me iuuante, factus eſt. Noli terreri, ego tecum ſum: iccirco fieri hæc permitto, vt & tuam virtutem declarem, & manifeſtem mentis illorum prauitatem. Ego tecum ſum, & ideò inuictus eris, & infeſtantibus eris tu potentior, & inuadentibus fortior: & tantam curam tui habebo, vt inuidioſus illis futurus ſis. Conſidera miſericordiam DEI: etenim ſe DEVM dicens eſſe Abrahæ, oſtendit quantum ſibi vendicauerit illum, & proprium fecerit ſibi. Nam cum Dominus ſit omnium, & conditor, vnius tamen hominis ſe DEVM appellat, non concludendo, & abbreuiando cum Patriarchæ appellatione ſuum dominium, ſed peculiarem, & maximam in illum beneuolentiam ſuam demonſtrando, quaſi dicat, ita eum mihi feci proprium, vt apud me tantum vnus ipſe valeat, quantum alij omnes. ſic Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus.

Cur DEVS omnium, dictus ſit propriè DEVS Abraham.

Sed hoc ipſum paulò enucleatius dicamus, & declaremus. Qui eſt communiter omnium DEVS, ob generalem omnium creationem, conſeruationem, ac guber-

ac gubernationem; is propriè, ac ſingulariter dictus eſt DEVS Abrahæ, tùm ob peculiarem, & admirabilem DEI curam, & beneuolentiam in eo tuendo, regendoque, atque ampliſſimis bonis cumulando: tùm etiam ob ſingnlarem, & eximiam Abrahæ fidem, & obedientiam, pietatemque, qua vnum illum DEVM vnicè coluit. Ob hanc quoque cauſam, DEVS appellatus eſt peculiariter DEVS Hebræorum, ſicut ipſe dixit Exodi. 19. *Si audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum: eritis mihi in peculiū, de cunctis populis: mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta:* & in capite quarto Deuteronomij dixit Moſes Hebræis. *Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſi præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens, & intelligens, gens magna. Nec eſt alia Natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Dominus DEVS noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?* Et hinc ſumptum eſt illud Dauidis pſalmo 147. *Qui annuntiat verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.*

Deuter. 4.

Pſal. 147.

De variarū gentium, varijs, & proprijs Dijs.

Apud Ethnicos, variæ gentes, varios ex hominibus ſibi Deos fecerunt, variòque ritu, & cœremonijs eiuſmodi factitios coluerunt deos. Ad eos verò fictitiæ diuinitati conſecrandos adducti ſunt, partim admiratione virtutum, quas in illis cernebant: partim meritorum, & beneficiorum magnitudine, partim repertarum ab illis artium commoditatibus. Virtutes autem eorum perinſignes dico, aut corporis, vt inuſitatam proceritatem, pulchritudinem, robur: aut animi, vt exuberantem ſapientiam, fortitudinem, iuſtitiam, & beneficentiam. Quanquam, nec vera in illis virtus fuit, & ea, qualis erat, nec paucis, aut paruis mixta, & inquinata vitijs fuit. Super hac re copioſè diſputat in 1. lib. Lactantius, affirmans deos eſſe factos ex hominibus, aut virtutis gratia, vt Herculem: aut muncrum, vt Cererem, ac Liberum: aut artium repertarum, vt Aeſculapium, & Mineruā. Quod autem ob prædictas cauſas variarum gentium varij fuerint quaſi proprij Dij, multis conſtat exemplis. Etenim Belus Aſſyriorum, & Chaldæorum proprius habebatur Deus: Iſis Aegyptiorum: Baal Sidoniorum, & Tyriorum: Minerua Athenienſium: Iuno Samiorum: Vulcanus Lemniorum: Latinorum Faunus: Sabinorum Sancus: Quirinus Romanorum. 39

Ceterum diligenter, & attentè conſideranda ſunt illa verba: *Noli timere, quia ego tecum ſum.* Pro quibus paraphraſis Caldaicha huiuſmodi reddit ſententiam: *Noli timere, quia adiumento tibi erit verbum meum.* Magna profectò hæc diuinæ protectionis aſſiſtentiæ gratia eſt. Quam breuibus deſcribens Dauid in pſalmo 31. ex perſona DEI ſic ait. *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos.* Hanc ſibi gratiam contigiſſe, idem propheta lætabundus prædicat pſalmo 15. *Prouidebam inquit, Dominum, in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Propterea lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea, inſuper, & caro mea requieſcet in ſpe.* & pſalmo 22. *Etiamſi ambulauero in medio vmbra mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Hac nempe fretus diuinæ protectionis gratia, fidenter dixit Iob: *Pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me.* Et Paulus ad Romanos 8. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Huius portò diuinæ aſſiſtentię, & protectionis quadruplex virtus, & modus eſt: Etenim fit, aut illuminando nos vt pericula, & mala ingruentia proſpicientes, ea præcaueamus: Aut malorum occaſiones amoliendo, & à nobis amouendo, ne in ea labamur; Aut coercendo, & compeſcendo Diabolum, ne vel per occultas inſidias nos circumueniat, vel per graues, ac vehementes tentationes nos proſternat: aut demum in ipſis ten- 40

Quanta ſit gratia diuinæ protectionis, & aſſiſtentiæ.

Iob. 17:

Quatuor modi protectionis diuinæ.

tationibus

rationibus, ſiue diabolicis, ſiue humanis, quas accidere nobis permittit, tantum impertiendo animi robur, & conſtantiam, vt non ſolùm non ſuccumbamus tentationibus; ſed illis ſuperatis, ingentem capiamus ex ipſis tentationibus virtutis auctum, & vberrimum cœleſtis gloriæ meritum comparemus. Quam autem DEO pro huius protectionis ſuæ gratia, obligati ſint, quibus ea eſt data, exultans Dauid, declarauit illis verbis, pſalmo 17. *Diligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & liberator meus, DEVS meus, adiutor meus, & ſperabo in eum. Protector meus, & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus*. Animaduertere eſt, hanc protectionis, & aſſiſtentiæ ſuæ gratiam promiſiſſe DEVM tribus iſtis Patriarchis, Abrahæ, Iſaac, & Iacob: Vt propter hanc quoque cauſam propriè, ac ſingulariter illorum DEVS appellatus ſit. De Abraham habes Geneſ. 15. *Noli timere Abraham, ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis*. De Iſaac hoc loco: *Noli timere quia ego tecum ſum*. De Iacob Geneſ. 28. *Ero cuſtos tuus, quocumque perrexeris*.

Ad quem locum cum veniſſent de Geraris Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol, dux militum, locutus eſt eis Iſaac, Quid veniſtis ad me hominem, quem odiſtis, & expuliſtis à vobis? Qui reſponderunt, vidimus tecum eſſe Dominum & idcirco nos diximus: ſit iuramentū inter nos, vt non facias nobis quicquam mali. &c. Verſu 26. vſque ad 30.

41 POENITVERAT iam Regem Abimelech, & Satrapas eius iniuriæ, qua affecerant immerentem Iſaac: ſimulque metuebant iuſtam contra ſe iram DEI, quem adeſſe illi viro, & vehementer fauere, clariſſimè cernebant. Quamobrem ſupplices ad illum adierunt, amicitiam eius expetentes, fœduſque cum eo inire percupientes. Nempe magna eſt vis conſcientiæ, etiam nullo accuſatore, ac iudice, ſuorum quemque ſcelerum acriter accuſantis, rigidèque condemnantis. Magna item, & inſuperabilis eſt potentia virtutis: quæ oppugnari quidem, & infeſtari poteſt, ſed expugnari, atque opprimi non poteſt. Eſt quoque improbis hominibus valde formidabilis diuina protectio iuſtorum hominum. Rectè igitur Chryſoſtomus homil. 52. in Geneſim. Vide, inquit, quemadmodum iſti ſemetipſos, impellente conſcientia, reprehendere feſtinant, cum nullus ad id cogeret, aut crimina illis obijceret. Sed ita ſe habet iniuſtitia: quotidie conſcientiam mordet; & ſilente eo qui offenſus eſt, pœnam, & rationem exigi à ſe putant, qui iniuſtitiam operati ſunt: quotidie arguuntur, & ſibimetipſis quaſi præſcribunt, & prænuntiant ſuorum flagitiorum ſupplicia: ſemper ſibi adeſſe iudicem, & præſto eſſe vindicem, & vltorem cogitant.

Quanta vis conſciẽtiæ, ac virtutis.

Chryſoſtomus.

42 *Et Ochozat amicus eius*. Sic etiam vertit Pagninus: ſic legunt etiam Hebræorum nonnulli, ſed B. Hieronymus in traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper hunc ipſum locum, vocem (Ochozat) ſumit non vt nomen proprium hominis ſed vt nomen ſignificans collegium, vel comitatum amicorum. In hebræo, inquit, legitur veniſſe Ochozat, & collegium amicorum eius: vt non tam hominem ſignificet, quàm amicorum turbam, quæ Regem illuc comitata ſit. Atque hanc interpretationem Hieronymi ſecuti ſunt Rupertus, Lyranus, Thoſtatus & Vatablus, eandem habet paraphraſis chaldaica. Lippomanus ait dictionem hebraicam, quæ in hoc loco eſt (Merechu) ſignificare *amicus eius* vt habet latina translatio; addita nimirum littera (Men) dictioni (Rea) quæ amicum, vel

S. Hieronymus.

vel ſocium ſignificat. Septuaginta verterunt *Abuzat pronubus eius*, quæ lectio nullam cum hebraica ſententia affinitatem habet. Iſidorus, & Latinus interpretes Originis legunt *Gener eius*. Interpres Chryſoſtomi vertit, *Præfectus Gynecæi*.

Quid veniſtis ad me, hominem quem odiſtis, & expuliſtis à vobis? O miram lenitatem, & manſuetudinem Iſaac: à quibus tam inhumaniter tractatus, tam iniuſtè læſus, & vexatus fuerat, nihil de illis queritur, nihil expoſtulat cum illis, nec illorum humilitate, ac metu factus eſt inſolentior, & arrogantior, nec fiducia diuinarum promiſſionum, nec DEI præſidio, virtuteque confiſus, aduerſus illos inſurrexit: ſed perpetuam præſeferens manſuetudinem, magna cum lenitate verborum dixit eis, *quare veniſtis ad me?* Itaque mitior etiam patre ſuo Abraham viſus eſt; hic enim (vt ſcriptum eſt Geneſ. 21.) eiuſdem gentis, atque eiuſdem nominis Regem increpauit, propter puteum aquæ quem ui abſtulerant ſerui eius. At Iſaac de tot puteis ſuis partim obſtructis, partim ablatis verbum fecit nullum. Iam ergo tanto ante ſeruaſſe videtur ſanctiſſima illa Pauli documenta, & præcepta. *Nulli malum pro malo reddentes, non vos metipſos defendentes. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Si fieri poteſt, quod ex uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Videlicet ex Sanctorum virorum moribus, & factis, duplex hæc præcipuè virtus explendeſcit: mala ſibi data patienter ferre, nec pro malis malum, ſed bonum potius reddere. Faciles illi ſunt ad ignoſcendum, prompti ad eorum, qui læſerunt excuſationem, & ſatisfactionem accipiendam; propenſi ad amoris reconciliationem; illud Saluatoris noſtri documentum cordi, & memoriæ perpetuo habentes, *Dimittite, & dimittemini: date, & dabitur uobis*: Namque illud:

Ad Roma. 12. — *Luc. 6.* — *Vir. 1. Aeneid.*

—— manet alta mente repoſtum,
Iudicium Paridis,

Et mortalium offenſas immortali odio, atque inexorabili venia conditas animo tenere, non ſeruorum DEI, non Chriſtiani hominis, non hominis, ſed Diaboli eſt. Meritò itaque illud Menandri celebratur dictum: Mortalis cum ſis, immortales inimicitias ne geras.

Meander. — Origenes.

Origenes in homilia 14. in Geneſim hiſtoriam hanc Regis Abimelech partim diſſidentis cum Iſaac, & partim concordantis, & trium iſtorum hominum Abimelech, Ochozath, & Phicol acceſſum ad Iſaac, pacem ab eo, & amicitiam poſtulantium, per allegoricam expoſitionem pulchrè applicat ad ſapientiam Gentilium, & tripartitam philoſophiam, Naturalem, Moralem, rationalem ſiue diuinam. Hæc enim à verbo DEI, & ſacra doctrina, per Iſaac figurata, in quibuſdam dogmatibus diſcrepat, ſed in nonnullis etiam cum ea conſentit. Hæc à primo vehementer obſtitit, atque obnixè aduerſata eſt prædicationi verbi DEI, & doctrinæ euangelicæ, vbique terrarum eam inſectans & conans vndique extrudere. Sed vbi vidit, ſuis ipſam inſectationibus inclareſcere magis, ac vigere; ſuorumque cladibus, viuidiorem, & alacriorem, ac numeroſiorem euadere; tum etiam permota tot, tantorumque miraculorum effectione, obſtupeſcens item heroicas Chriſtianorum hominum virtutes, & facta: perſuaſa denique eſt, & veram, & ſalutarem, & diuinam, & de cœlo miſſam eſſe Chriſtianorum diſciplinam, & idcirco ſibi eam eſſe amplectandam, & vt certiſſimam verè ſentiendi, ac bene viuendi magiſtram, & ad beatam vitam ducem, perpetuò ſequendam. Itaque completum in iſtis ſapientibus fuit illud Zachariæ vaticinium cap. 8. *In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium fimbriam uiri Iudæi, dicentes, ibimus uobiſcum: audiuimus enim quoniam DEVS uobiſcum eſt.* Decem homines vocauit, ideſt, multos, ex more Scripturæ, quæ numero denario, interdum perfectionem, ſæpe multitudinem denotat. Viros Iudæos appellat primos illos prædicatores Euangelij, & doctores Gentium, & fundatores Eccleſiarum, tales enim fuere Apoſtoli, & pleri-

Locus Zachariæ capite 8.

que

que ex diſcipulis eorum. Apprehendere fimbriam, id eſt, extremam veſtis partem, puerorum eſt (inquit Cyrillus ſuper eum locum) qui patres ſuos ſequuntur, & eorum fimbrias apprehendunt ne cadant: ita Gentiles adhærebant Apoſtolis, & prædicatoribus Euangelij, & ab eis duci ſe, ac regi ſinebant, ne caderent, putabant enim caſuros ſe, ſi vel minimum ab eorum præceptis, & monitis receſſiſſent. Cyrillus Alexandri

Sed ponamus hic verba ipſa Origenis, varia, & & iucunda eruditioue aſperſa. Rex Abimelech (ait Origenes) perſonam tenet Philoſophorum, & ſapientium huius ſeculi, qui per eruditionem philoſophiæ, multa etiam ſecundum veritatem comprehendebant. Iſaac autem verbi DEI quod ex lege eſt, tenet figuram. Hic igitur Abimelech, neque in diſſenſione ſemper eſt cum Iſaac, neque in pace, Philoſophia enim, neque in omnibus diuinæ legi, & doctrinæ contraria eſt, neque in omnibus conſona. Etenim multi Philoſophorum, vnum eſſe D E V M, qui cuncta creauit, docuerunt; & in hoc conſentiunt legi D E I Aliquot præterea tradiderunt, per VERBVM DEI omnia eſſe facta, & omnia regi, ac moderari: in quo non ſolùm legi DEI, ſed etiam Euangelio conſenſentanea dixerunt. Moralis verò philoſophia, & phyſica, penè omnia, quæ noſtra ſunt, ſentiunt, & tradunt. Diſſident tamen à nobis, cum dicunt materiam eſſe coæternam DEO: cum negant curare DEVM mortalia, ſed prouidentiam eius ſupra lunaris globi ſpatia cohiberi. Cum ſempiternum faciunt hunc mundum, & nullo fine claudendum: Ac demum, cum vitas omnium naſcentium, ex ſtellarum curſibus, viribuſque pendere affirmant. Et idcirco Abimelech, ſecundum hanc figuram, aliquando in pace eſſe cum Iſaac, aliquando diſſidere deſcribitur. Nec illud otioſum eſt, aut myſterio vacat, quòd vnà cum Abimelech dicitur, veniſſe alios duos Ochozach generum eius, & Phicol ducem exercitus eius: interpretatur autem Ochozat *(tenens)* Phicol autem *Os omnium*: ipſe verò Abimelech *Pater meus Rex*. Qui tres gerunt imaginem totius Philoſophiæ, quæ tripartita apud Gentiles celebratur, Rationalis, Naturalis, & Moralis. Rationalis eſt, quæ DEVM omnium patrem, ac regem confitetur, vt Abimelech. Naturalis eſt, quæ fixa eſt, & tenet omnia, velut naturæ ipſius viribus nitens, quam profitetur Ochozat, qui dicitur *tenens*. Moralis eſt, quæ omnium ſermone celebratur, & ad omnes pertinet, & pro communi ſimilitudine præceptorum in ore omnium verſatur: hanc deſignat Phicol, qui *Os omnium* interpretatur. Hi ergo tres huiuſcemodi doctrinis inſtituti, veniunt ad legem DEI, & dicunt: *Vidimus quia eſt DEVS tecum. Fiat conuentio inter nos, & inter ſe, & conſtituamus tecum pactum, ne facias nobis mala*. Aſcendens enim ad legem DEI neceſſario dicit, *Iuraui, & ſtatui cuſtodire mandata tua*. Sed quid petunt iſti? *Ne facias, inquiunt, nobis mala*. Remiſſionem vtique peccatorum per hæc verba, poſcere videntur; quaſi ſignificantes illud. *Non ſecundum peccata noſtra facias nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis, ſed ſecundum miſericordiam tuam ſaluos nos fac*. Poſſunt etiam iſti tres figuram prætuliſſe illorum trium Magorum, qui Dominum I E S V M natum in Bethlehem venere adoratum, ex Orientis partibus profecti, & paternis libris, atque inſtitutis Maiorum ſuorum eruditi, dicentes: Vidimus natum Regem, & vidimus quia D E V S eſt cum ipſo, & venimus adorare eum, pacemque cum eo perpetuam habere cupimus. Hactenus ex Origene. Pro illo: *Sit iuramentum inter nos* ſeptuaginta verterunt: *Sit execratio inter nos*, & ſic ex hebræo vertendum eſſe arbitratur Oleaſter. Quam lectionem exponens Sanctus Auguſtinus quæſtione 77. in Geneſim. Execratio, inquit, hoc loco eſt iuratio, quæ maledictis obſtringit, quæ accidant ei, qui peierauerit.

[Marginal notes: 45; Origenis per pulchra diſputatio allegorica. — Ioan. 1. — Pſal. 118. — Pſal. 102. — Matth. 2. — Oleaſter. — S. Auguſtinus.]

CIRCA

Vocabulú pacis in Scriptura quam varias habeat ſignificationes.

CIRCA illud, quod ſubditur *Cum pace dimiſimus te auctum benedictione Domini*, Obſeruandum eſt, vocem hebræam [Scialom] quæ latinè redditur [Pax] 46
multo amplioris, & multiformiș apud Hebræos eſſe ſignificatus, quàm apud Latinos nomen pacis. Significat enim Hebræis[Scialom] ſanitatem, & animi corporiſque ſalutem, integritatem, ſecuritatem, gaudium, & lætitiam, tranquillitatem animi, proſperos rerum ſucceſſus, votorum complementum, rerumque deſideratarum adeptionem. Verum eius vocis notio, & vis, appoſitis hoc loco exemplis è Scriptura depromptis, erit aperior, atque illuſtrior. Hinc

Pſa. 118. *Eſa.* 48. Ad Gal. 5. Luc. 2. Ioan. 14.

ſunt illa: *Pax multa diligentibus legem tuam. Non eſt pax impijs. Fructus iuſtitia pax :pax hominibus bonæ voluntatis:pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Sanè ſignificatur in iſtis ſententijs nomine pacis, tranquillitas, ſalus gaudium, ſecuritas, & proſperitas tam corporalis, quàm ſpiritualis. Illa quoque frequentantur in ſacris litteris: Dimitti in pace: Ire, vel colligi in pace ad patres ſuos recipi in pace ſpiritum ſuum: In pace dormite, ac requieſcere, quorum, hæc eſt ſententia: Lætum, & tranquillo animo, & votorum ſuorum compotem factum emori, Legimus item in ſcriptura: *Vade in pace*. id autem eſt: Eſto animo tranquillo, & læto, ecce quod optabas, iam adeptus es; aut indubiè adipiſceris. Et illa: *Eſt ne pax puero Abſalom?* Id eſt: Eſt ne Abſalom ſaluus? Et Pax tibi, vel vobis, idem apud Hebræos ſignificat, quod Latinis, Aue, vel Salue, & ſanus ſis, & ſaluus; & felix: idemque valet, Pax huic domui. Loqui porrò alicui pacem, eſt, beneuolè, & amicè ad eum loqui, & verbis ſuis illum facere ſecurum, & tranquillum. Ambulare in pace cum DEO, eſt placere illi, atque ei recto, & ſincero animo ſeruire. Iam verò illud tam crebrum in Epiſtolis Apoſtolicis: *Gratia, & pax* ſignificat gratiam ſanctificantem, & quæ ex ea accidunt homini bona, quietem dico conſcientiæ, fiduciam, ſecuritatem quandam, & gaudium, & iucunditatem ſpiritualem. Hoc igitur in loco, *Dimiſimus te in pace*, Significat, ſaluum te, atque illæſum, & planè indemnem, & quietum dimiſimus. Oleaſter putat, Hebræam vocem [Scalom] ſignificare integritatem potiùs, quàm pacem: & idcirco ſic interpretatur hunc locum: Dimiſimus te integrum, ac ſine vlla rerum tuarum diminutione, & iactura.

(Margin: *Luc.* 2. — 2.*Reg.*17 — Matth. 10. & Luc. 10. — Oleaſter.)

Verſ. 30.

Fecit ergo eis conuiuium: & poſt cibum, & potum ſurgentes mane, iurauerunt ſibi mutuo, dimiſitque eos Iſaac pacificè in locum ſuum.

CONVIVALIS Societas, & iucunditas, maximè idonea, & accommodata ſemper viſa eſt ignoſcentiæ, ac mu- 47
nificentiæ, & inſtitutioni amicitiarum, aut, ſi quæ fortè eſſent diremptæ redintegrationi, veritatis etiam declarationi, & ſimplicitatis animorum, ſinceritatiſque demonſtrationi. Meritò igitur laudata eſt Iulij Cæſaris clementia, qui Catullo poetæ, cuius maledicentiſſimis verſibus perpetua ſibi eſſe impoſita ſtigmata non diſſimulauerat, ſatisfacienti, ſtatim ignouit: & quo fidem depoſitæ ſimultatis, reconciliatique animi maiorem faceret, eodem die ipſum cœnæ adhibuit. Contrà verò crimini datum eſt Alexandro, quod Philotam coniurationis ſuſpicionem à ſe amolientem, deprecantemque, benignè audierit, ſibique ſatisfactum ab eo eſſe ſimulauerit, dexteramque, reconciliatæ pignus gratiæ obtulerit, quin etiam ad epulas ipſum inuitauerit, & familiariter tractauerit, ingenti ſcilicet perfidioſæ diſſimulationis crimine. Nempe quem iam neci deſtinauerat, & mox daturus erat, inopinantem,

Inclemens & atrox factum Alexandri Magni.

nantem atque incautum opprimere voluit ; hoſtili diſſimulatione, conniuij gratiam & religionem polluens atque corrumpens. Nequiſſimi etiam, ſæuiſſimique mortalium Caligulæ Imperatoris execranda fuit in conuiuijs voluptas; non minus hominum ſanguine, cædibuſque, quàm cibo potuque gaudentis, & ſatiari cupientis. Non ſic noſter Iſaac: ſed ex animo, regis Abimelech ſatisfactionem accepit; & citra vllam diſceptationem, aut expoſtulationem, iniurias omnes, quibus affectus fuerat, magna facilitate & clementia remiſit: & quò clariùs & certiùs oſtenderet, nihil apud ſe reſidere veteris offenſæ, Regem ipſum & Satrapas eius familiari excepit conuiuio; quaſi veteris ſimultatis in perpetuum obliteratæ teſtimonium; ipſoſque pacificè ac benignè dimiſit. Caligulæ Imperatoris plena crudelitatis voluptas.

48 SED perpendamus in illis verbis: *Fecit illis conuiuium*, ſignificationem & vim huius nominis *conuiuium*, tam in lingua Latina, quàm in Græca & Hebraica. Apud Ciceronem in libro De Senectute Cato ille Cenſorius, epularem amicorum conuentum & coitionem, aptiori & honeſtiori vocabulo probat eſſe à Romanis, quàm à Græcis appellatam: Bene, inquit, maiores noſtri accubationem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt, melius quàm Græci, qui hoc idem tum compotationem, tum concœnationem vocant; vt, quod in eo genere minimum eſt, id maximè probare videantur. Et ipſe Cicero in quadam Epiſtola ad Papirium Pætum libro nono Epiſtolarum: Extra iocum, inquit, moneo te, vt cum viris bonis, iucundis, amantibus tui viuas. Nihil eſt aptius vitæ, nihil ad beatè viuendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem vitæ, atque victus, remiſſionemque animorum; quæ maximè ſermone afficitur familiari, qui eſt in conuiuijs dulciſſimus: vt ſapientius Noſtri quàm Græci: illi aut compotationes aut concœnationes: Nos conuiuia, quod tum maximè ſimul viuitur. Hæc Cicero. Melius Latinos côuiuium nominaſſe, quàm Cōpotationē Græcos. Cicero.

At enim, ſicut Græca lingua, ita quoque ſacra lingua Hebræa, epularem congreſſum à bibendo vocat; dicitur enim Hebraicè [Miſcthe] id eſt, potatio, vel, quemadmodum ficta voce interpretatur Oleaſter [Bibale] Nempe datum ei tale nomen eſt, tum ex eo quod præcipuè fit in conuiuijs, maiorique iucunditate atque hilaritate, tum quod finis conuiuij is eſſe videtur, vt per iucundam remiſſionem hilaretur, ac recreetur animus: id autem maximè præſtat largior vini potatio. Etenim de mira vini virtute lætificandi animum, multa & illuſtria ſunt Scripturæ teſtimonia: vt Pſalmo 103. *Vinum lætificat cor hominis*. Et Eccleſiaſtici 31. *Vinum ad iucunditatem creatum eſt*. Et ibidem: *Exultatio animæ & corporis, vinum*. Et Prouerbiorum 30. *Date ſiceram mærentibus, & vinum iis qui amaro ſunt animo: bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius*. Et Hippocrates in Libello de Flatibus, ſi tamen ille, auctor eius libri eſt, Ebrij, inquit, fiunt præſentium malorum obliuioſi, ac futurorum bonorum fœcunda ſpe beantur. Nec prætermittendum eſt, quod ad hanc ſententiam ſcripſit Seneca libro primo de Tranquillitate vitæ. Interdum, inquit, magnum dant vigorem conuictus, & liberalior potio; nonnunquam & vſque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, ſed vt deprimat curas. Eluit enim curas, & ab imo animum mouet, & vt morbis quibuſdam, ita triſtitiæ medetur. Liberque non ob licentiam linguæ dictus eſt inuentor vini, ſed quia liberat ſeruitio curarum animum, & aſſerit, vegetatque, & audaciorem in omnes conatus facit. Sed vt libertatis, ita vini ſalubris moderatio eſt, & Solonem, & Arceſilaum indulſiſſe vino credunt. Cato etiam vino laxabat animum, curis publicis fatigatum. Sed nec ſæpe faciendum eſt, ne animus malam conſuetudinem ducat; & aliquando tamen in exultationem, Cur tam Græci quā hebrǣi epulare in conuictum, à potādo appellauerint. Oleaſter. Hippocrates. Seneca. Cur inuentor vini dictus ab Ethnicis Liber.

G liberta-

libertatemque extrahendus, triſtiſque ſobrietas remouenda pauliſper. Sic Seneca. Quænam porrò ex largiori lautiorique vini nonnunquam in conuiuijs potu, animis hominum corporibuſque vtilitates accidant, luculentam ex Plato. A.Gellius. ſententia Platonis, diſputationem habet Gellius libro 15. cap. ij. Apparet igitur non ſine cauſa, & idonea ratione Hebræos & Græcos epularem conuictum ex potando potiſſimum appellaſſe.

Verſu 31.

Et poſt cibum & potum ſurgentes mane, iurauerunt ſibi mutuo.

De multiplici opportunitate ac commoditate temporis matutini.

ERGO conuiuium illud veſpere, aut nocte factum fuerat, 49
& inſequenti mane pactum iureiurando initum & firmatum eſt: vtrumque profectò tempeſtiuè, & aptiſſimo tempore. Etenim agitandis conuiuijs veſpertinum, aut nocturnum tempus; capiendis verò conſilijs, & grauibus negotijs tractandis & exequendis matutinum eſt conuenientiſsimum. Itaque quod vulgo dictitant: *De ſero conuiuium, de mane conſilium* minimè vulgarem habet ſententiam; quippe cum veritate, ſimulque cum ratione ipſa congruentem. Tempus namque matutinum grauiſsimis rebus humanis iuxta diuiniſque ritè meditandis & adminiſtrandis accommodatiſſimum eſt. Quis enim neſcit hoc temporis peropportunum eſſe Orationi, & Meditationi rerum cœleſtium? Idcirco David Pſalmo quinto: *Ad te orabo Domine, & mane exaudies vocem meam.* & Pſalmo ſexageſimoſecundo: *Memor fui tui ſuper ſtratum meum: in matutinis meditabor in te.* Et Pſalmo octuageſimoſeptimo. *Mane oratio mea præueniet te.* Eſt item hoc tempus exercendæ iuſtitiæ, ac vindictæ malorum conueniens; idque ſe Dauid obſeruaſſe teſtatur Pſalmo centeſimo illis verbis: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* In hoc ipſo tempore plerumque fit diuina viſitatio & conſolatio hominum, ſicut dixit Iob: (Iob. 7.) *Viſitas eum diluculo*, iuxta quod eſt illud Dauidis: (Pſal. 142.) *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, &c. Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* (Pſal. 29.) In hoc autem tempore præcipuè verbum DEI à Prophetis prædicari ſolitum legimus in libris Prophetarum: in quibus ſcriptum eſt, DEVM per ſuos Prophetas diluculo ſurrexiſſe ad docendum, præmonendum, corripiendum, & grauiſſimis comminationibus deterrendum à ſceleribus ſuis populum Hebræum. At verò inter epulas & pocula, cum nec animus ſui potens eſt, nec prudentis vllius cogitationis capax, de grauiſsimis rebus conſulta & decreta facere, barbarum prorſus & belluinum eſt, quodque triſtes plerumque ac funeſtos habeat exitus. Talem fuiſſe Perſarum morem, (Barbarus mos Perſarum.) in veteribus hiſtorijs traditum eſt: quibus impendio magis placuiſſe, & certiora eſſe viſa conſilia, quæ ipſi agitauerant temulenti, quàm quæ cæperant ſobrij, vix crederet quiſquam, niſi cum alij, tum grauis auctor in primis Strabo (Strabo.) in libro xv. prodidiſſet.

Allegoria Origenis, ſuper cõuiuio Iſaac:

ORIGENES perſequens ſuperiorem illam ſuam Allegoriam (quam nos 50
ſupra enarrauimus) de Philoſophis ad Verbi DEI ac diuinæ legis capeſſendam diſciplinam venientibus; ſuper iſto conuiuio cum citaſſet hunc locum: *Et fecit illis conuiuium magnum Iſaac, & manducauerunt, & biberunt*, Ad hunc modum philoſophatur: Certum eſt, quia qui miniſtrat verbum, ſapientibus & inſipientibus debitor eſt: quoniam igitur nunc conuiuium exhibetur

hibetur ſapientibus, idcirco dicitur, non paruum, ſed magnum conuiuium eſſe factum. Et tu, ſi non ſis adhuc paruulus, & lacte indigens, ſed exercitatos deferas ſenſus, & eruditione plurima præmiſſa, ad intelligentiam verbi DEI capacior venias; fiet etiam tibi conuiuium magnum. Non tibi olera, languidorum parabitur cibus, nec lacte nutrieris, quo paruuli nutriuntur: ſed faciet tibi miniſter verbi conuiuium magnum: loquetur tibi ſapientiam, quæ inter perfectos profertur: ſapientiam DEI in myſterio abſconditam aperiet tibi, quam nemo principum huius ſæculi cognouit. Reuelabit ſe tibi CHRISTVS, in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſunt abſconditi. Faciet igitur tibi conuiuium magnum, & ipſe tecum epulabitur: ſi tamen non te inuenerit talem, vt dicat tibi quod Paulus dixit Corinthijs, primæ Corinthiorum 3. *Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in CHRISTO, lac vobis potum dedi.* Ergo qui eruditos, & doctrinis exercitos ſenſus ad verbum DEI audiendum deferunt, bonaque mente, ſanaque fide accedunt; iſtis fit magnum conuiuium; cum iſtis epulatur Iſaac: & non ſolùm epulatur, ſed & ſurgens cum iuramento, eis pacem de futuris promittit. Vtinam & nos dignetur DEVS magno illo conuiuio, quod apparaſſe dicitur Sapientia, Prouerbiorum cap. 8. Sapientia, inquit, iugulauit hoſtias ſuas, miſcuit in cratere vinum ſuum, & miſit ſeruos ſuos, qui omnes quotquot inuenerint, perducant ad conuiuium ſuum. Tantum eſt vt nos ingreſſi conuiuiū ſapientiæ, non rurſus depoſita ſemel inſipientiæ atque impietatis indumenta reſumamus: nec peccatis, quibus abluti & mundati ſumus, iterum nos inquinemus ac fœdemus; ſed in ſimplicitate & puritate cordis, recipiamus verbum DEI, quaſi fœcundiſſimum bonorum omnium ſemen, & diuinę ſapientiæ documentis & pręceptis fidem & obſequium adhibeamus. Hactenus ex Origene.

Hebr. 5. 1. Cor. 2. Coloſſ. 2. Locus Prouerbiorum cap. 8.

Ecce autem venerunt in ipſo die ſerui Iſaac, annunciantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Inuenimus aquam. Vnde appellauit eum Abundantiam: & nomen vrbi impoſitum eſt, Berſabee, vſque in præſentem diem. Verſu 32. 33.

51 PAVLO ſupra in hoc ipſo capite ſcriptum eſt, Iſaac, vbi aſcendit Berſabee, mandaſſe ſeruis ſuis, vt foderent puteum. Huius igitur foſſionis putei, lætum ſucceſſum venere ſerui illi nunciatum Iſaac, dicentes: *Inuenimus aquam.* Aquam intellige, abundantem, & quæ largiſſimum, ad ſatietatem vſque, hominibus pecoribuſque potum præbere poſſet: idcirco enim appellauit Iſaac eum puteum, Abundantiam, vel, vt Sanctus legit Hieronymus, ſaturitatem. Hoc autem tam lætum nuncium inuentæ aquæ, incidit in eum ipſum diem, quo Abimelech & Iſaac de mutua beneuolentia, fide, atque innocentia, iureiurando inuicem pacti ſunt: & hoc ſignificatur illis verbis: *Ecce venerunt in ipſo die ſerui Iſaac, &c.* Verumtamen hæc Moſis verba tres excitant quæſtiunculas. Prima quæſtio eſt, An hic puteus ſit idem, atque is quem Abraham in eiſdem illis locis foderat; & de quo ſibi per vim à Philiſtæis erepto expoſtulauit cum rege Abimelech. Sic enim ſupra legimus Geneſ. 21. *Et increpuit*

S. Hieron. Tres quæſtiunculæ.

crepuit Abraham Abimelech propter puteum Aquæ, quem vi abſtulerant ſerui eius.
Caietanus, Caietanus & Thoſtatus cenſent, fuiſſe eundem ipſum puteum, quia omnia
Thoſtatus. quæ tam hic, quàm illic dicuntur, in vnum & eundem illum puteum probe
competunt. Quorum tamen opinationi videtur illud contrarium, quòd il-
lic appellatur Puteus iuramenti; hic autem nominatur Puteus abundantiæ,
vel ſaturitatis. Sed hoc non magni negotij eſt expedire: nihil enim prohi-
bet eandem rem diuerſis appellare nominibus, ob diuerſa quæ circa eam ac-
ciderunt. Illic propter iuſiurandum inter Abimelech & Abraham ibi factum,
dictus eſt Puteus iuramenti: hic autem, propter copiam inuentæ aquæ, ap-
pellatus eſt Puteus abundantiæ, vel ſaturitatis. Neque illud obſtat, quod
iam Ille Puteus erat factus, ſerui autem Iſaac videntur fodiſſe nouum puteum:
repetendum enim memoria eſt, quod paulò ſuperiùs in hoc capite dixit Mo-
ſes; Philiſtæos poſt mortem Abrahæ, obſtruxiſſe puteos olim factos à ſeruis
Abrahæ. Vnum ergo quempiam de iſtis puteis refoderunt ſerui Iſaac, & ingen-
tem aquæ ſcaturiginem inuenerunt.

Secunda quæſtio. Altera quæſtio eſt, An quæ in hoc loco nominatur Berſabee, & quæ Ge- 52
neſis cap. 21. nomine eodem appellatur, ſit idem locus. Non enim videtur
eſſe idem, quia hic nominatur vrbs, illic verò tantùm vocatur locus, & non
vrbs. Sed hoc, leue ac nihili eſt; nomen enim loci, adeò latè patet, vt etiam
vrbes ſignificatione ſua comprehendat. Illud fortius eſt: cum iam id nomi-
nis ante centum annos, impoſuiſſet ei loco Abraham; quorſum Iſaac, ſi fuiſ-
ſet eadem vrbs, iterum nomen idem ei diceretur hoc loco impoſuiſſe? Soluit
Thoſtatus. hoc Thoſtatus, dicens, non eſſe inuſitatum, ſæpius eidem rei nomen idem
imponere diuerſis temporibus, & ob diuerſa eius rei accidentia: quemadmo-
dum Patriarchæ Iacob diuinitus impoſitum eſt idem nomen Iſrael bis; ſemel,
cum luctatus eſt cum Angelo, Geneſ. cap. 32. iterum autem, cum rediens ex
Meſopotamia, venit in locum Bethel, Geneſ. cap. 35. Quanquam nec hic di-
citur Iſaac impoſuiſſe iſtud nomen, nec illic Abraham. Sed vtrobique dici-
tur, fuiſſe tale nomen impoſitum ob ea quæ ibi acciderant vtrique Patriarchæ.
De huius vrbis appellatione, ſitu, & ſorte, ſiue tribu diximus in Tertio Tomo
ſuper caput xxj. Numero 23. In exordio capitis xix. libri Ioſue hæc vrbs du-
pliciter vocatur, & Berſabee, & Sabee, & vtrumque nomen iunctim ponitur.
Eſſe autem duo illa nomina eiuſdem vrbis, peruincit ſumma tredecim vr-
bium ibi facta: ſi enim duæ fuiſſent vrbes, non tredecim, ſed quatuordecim nu-
merari neceſſe eſſet; & in primo Paralipomenon capite quarto, alterum iſto-
rum nominum, vt ſuperuacaneum, omittitur. Propterea verò illic duo eſſe
Rabbi Iſaias. ſcripta nomina eiuſdem vrbis exiſtimat Rabbi Iſaias, vt in memoriam cele-
bris illius putei rediremus, apud quem fœdus percuſſit Abraham cum Abime-
lech; quæ res & vrbi, & Puteo nomen dedit, vocatus enim eſt Berſabee, id eſt,
Puteus iuramenti, vel Puteus ſeptem, agnorum videlicet, quos Abimelecho ſe-
lectos dedit Abraham, vt dictum eſt Geneſ. 21.

Tertiam quæſtionem mouet Latina lectio huius loci, quæ ſic habet: *Vnde* 53
3. Quæſtio. *appellauit eum, Abundantiam*. Siquidem quæ in hoc loco eſt Hebræa vox
[Sciungha] non ſignificat Abundantiam, vel vt legit Sanctus Hieronymus,
Saturitatem, ſed iuſiurandum. Et qui ſe fideliter ex Hebræo interpretari pu-
tant, ita vertunt & exponunt: aut certè verbum ipſum Hebræum retinent, vt
Caietanus, Pagninus & Chaldaica interpretatio. Caietanus tribus argumentis probans
ita legi debere, ſic ait: Quod legitur: *Vocauit eum Abundantiam*, iuxta He-
bræum habetur: *Vocauit ipſum Iuramentum*. Hoc enim nomen quadrat, tum
Hebraicæ dictioni; tum euentui, qui illo die fuit, id eſt, Iuramento facto in-
ter Abimelech & Iſaac; tum etiam ſupra dictis; quia Iſaac nominauit pu-
teos

teos reſtauratos, iiſdem nominibus, quibus nominati fuerant à patre ſuo Abraham. Conſtat enim ex capite xxi. Geneſis, Abraham puteum quem ibi habebat, nominaſſe puteum iuramenti. Sic Caietanus. Sed Beatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum, primò, quaſi obiter & obliquè carpit lectionem huius loci, quæ eſt apud Septuaginta Interpretes, qui locum hunc ita reddiderunt: *Venerunt pueri Iſaac dicentes, Non inuenimus aquam: & vocauit nomen eius Iuramentum.* Deinde trãslationem ſuam defendens, rationem exponit, cur verterit Saturitatem. Sunt autem hæc Hieronymi verba: Neſcio quomodo in Septuaginta Interpretibus habeatur, pueros Iſaac nunciaſſe ei ſe non inueniſſe aquam, & ideo vocatum eſſe puteum illum Iuramentum. Quæ enim etymologia eſt, propterea vocari Iuramentum, quòd aquam non inueniſſent? E contrario in Hebræo, cui interpretationi Aquila conſentit & Symmachus, hoc ſignificatur, quod inuenerint aquam, & propterea appellatus ſit puteus ipſe Saturitas, & vocata Ciuitas, Berſabea, hoc eſt, Puteus Saturitatis. Licet enim ſupra Geneſ. 21. ex vocabulo Iuramenti, ſiue ex ſeptenario ouium numero, quod [Sabe] dicitur, aſſeruimus [Ber-Sabe] appellatum: tamen nunc ex eo quod aqua inuenta eſt, Iſaac, ad nomen Ciuitatis, quæ ita priùs vocabatur, alludens, declinauit paululũ litteram, & pro ſtridulo Hebræorum [Sin] à quo [Scabe] incipitur, Græcum ſigma, id eſt, Hebræum [Samech] poſuit. Alioquin & iuxta allegoriæ legem poſt tantos puteos in fine virtutum, nequaquam congruit, vt Iſaac aquam non repererit. Hæc Hieronymus. Lectionem huius loci, ſecundum Septuaginta Interpretes, quam Hieronymus proximè dictis verbis reprehendit, vide quemadmodum defendat Auguſtinus quæſtione 79. in Geneſim. S.Hierony.

54 Lippomanus paulò ſubtilius enucleatiuſque ſuper hac ipſa re differens. Notandum, inquit, [Scebaa] ſiue [Sciungha] cum puncto [Scibòlet] ſignificare ſeptem, & quando eſt generis maſculini, tunc ſcribitur cum [He] in fine; cum autem eſt generis fœminini, ſine [He] ſcribitur. Dictio etiam [Sceuungha] ſiue [Sciuangh] à verbo [Sauangh] quod eſt, Iurare, deſcendens, ſignificat Iuramentum, ſed quia eiſdem litteris radicalibus ſcribuntur, accipitur [Sciungha] pro [Sceuungha] hoc eſt, ſeptem, pro, Iuramento. Dictio verò [Sauangh] ſiue [Souoangh] cum puncto Scibòlet, à verbo [Subaa] quod eſt ſaturare & replere, deſcendit, & ſignificat ſaturitatem, vel abundantiam. Verùm quia in præſenti loco [Sceuangh] ſcriptum eſt, idcirco plerique reddiderunt: *Et vocauit eum Iuramentum*, & ſic verterunt Septuaginta. Videtur autem Beatus Hieronymus legiſſe Sabaa cum puncto [Scibòlet] & ideò Abundantiã vel Saturitatem reddidiſſe. Quoniam igitur vno & eodem die, & iuramentum factum eſt inter Palæſtinos, & Iſaac; & nunciatum eſt de puteo aquam habente, ideo vrbi nomen impoſitum eſt, Berſabee, vtrumque ſcilicet, vno eo nomine complectens, & puteum, & iuſiurandum. ſic Lippomanus. Lippomani ſententia non diſplicet: præſertim cum Hebræi quoque magiſtri hoc loco ſcribant, hanc vocem, quibus punctis nunc legitur, ſignificare ſeptem, ſed eſſe [Sceuangh] ſeptem pro [Sceuungha] iuſiurandum: cum alioquin litteræ conſonantes & radicales quæ appellantur, vtrobique ſint eædem. Quin etiam addi poteſt, quod plerique Rabbini docent, verbum [niſiuangh] iurare, & nomen [Sceuunga] iuſiurandum, à voce [Sciuangh] id eſt, ſeptem, eſſe deductam, quod Iuſiurandum non niſi ſeptem, hoc eſt, multis, grauibuſque cauſis & teſtibus adhibendum ſit. Atque hinc etiam vocem [Sauangh] id eſt, ſaturitatem ſeu abundantiam, nonnulli deriuatam volunt; quod, ſeptem, ſit numerus multitudinis, & pro multis indefinitè vſurpetur. At S. Hieronymus ſecutus videtur id, quo hac in re magis præcipuum, ac probabile videbatur, hoc eſt puteum, propter aquę copiam inuentam, ita potiſſimum nuncupa- Lippomanus in Catena in Geneſim.

tum quanquam nihil impedit, quo minus Iſaac ad iuſiurandum quoque, aliqua ratione reſpexerit.

Verſu 34. 35.

Eſau verò quadragenarius duxit vxores duas, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon eiuſdem loci: quæ ambæ offenderunt animum Iſaac, & Rebeccæ.

SVPERIORIBVS ſermo hic continuandus eſt (ait Rupertus li- 55
Rupertus. bro vii. Commentariorum in Geneſim cap. xii.) vbi dictum eſt: *Et abiit paruipendens quod primogenita vendidiſſet*. Et ecce etiam hic degeneratio Eſau iam ſupplantati, & adhuc ſupplantandi denotatur, qui magis, ac magis declinando, mi-
Geneſ. 25. noti fratri locum fecit, vt magis, ac magis imminens teneret plantam eius. Nam quemadmodum antea, propter eſcam, primogenita ſua vendiderat, ita, & nunc per concupiſcentias ſuas, ducens vxores alienigenas, animam Iſaac, & Rebeccæ offendit, quia benedictionem ſeminis Abrahæ contempſit. Si enim ſecundum illam benedictionem filios generare optaſſet, nequaquam duxiſſet vxores de filiabus eorum, quos, & pater ſuus improbaſſet, & auus Abraham vitandos iudicaſſet, & propter quos matrem ſuam Rebeccam vitæ ſuæ tæderet. At ille, & horum iudicium contempſit, nec DEI promiſſiones curauit; videlicet affinitate hominum habitatorum eius terræ, honoratum, & inclytum ſe poſſe fieri credens, magis quàm ope, vel gratia DEI. Vnde, & nomina cognationis eximia præſens ſcriptura non omiſit: nam Iudith interpretatur *Laudans*: Beeri *Putei mei*: Baſemath *in nominibus*: Elon, *Roboreus ſiue quercus*. Ipſis igitur nominibus manifeſtè coargui videtur, quod laudari, & ſine DEO ditari, & nominatus eſſe, & in terra roborari appetens, peccatorum ſe affinitatibus immerſerit, ſuper quos meritò irruat formido, & pauor, ſecundum nomen Hethei, quod ſignificat *fortitudinem, & pauorem*. Qui ergo intus à gratia DEI excidit, meritò foris quoque reprobatus eſt, & benedictione priuatus, quod
Caietanus. protinus ſequens proximè narratio declarabit. Hæc Rupertus. Caietanus tamen putat, Eſau duxiſſe illas vxores non planè renitente, ac repugnante Iſaac ſed (quamuis id ei diſpliceret) conuiuente, atque indulgente filij cupiditati. Huius rei ſignum eſſe non obſcurum exiſtimat, quòd poſt tale coniugium, eum dilexerit, & venationibus eius delectatus ſit, ac denique benedicere ei voluerit quaſi primogenito filio.

S.Chryſoſt. Sanctus Chryſoſtomus homilia 53. in Geneſim ait) ſignanter declaratam 56
eſſe hic ætatem Eſau, cum dicitur fuiſſe eum quadraginta annorum, quo intelligeretur fuiſſe tunc Iſaac in profundiſſima ſenectute, nempe centeſimum iam annum agentem, ſiquidem ſexagenarius erat cum genuit Eſau, & Iacob, vt ſupra dictum eſt Geneſ. cap. 25. deinde ne mirum videretur quod mox narrat Moſes initio ſequentis capitis, caligaſſe Iſaac præ ſenio. Sed enim neutrum hoc Chryſoſtomi dictum probabile videtur. Etenim cum Iſaac vixerit centum octoginta annos, vt dicitur Geneſ. 35. erat tunc centenarius, paulò plus dimidium ætatis ſuæ tranſgreſſus: non igitur erat in profundiſſima ſenectute; ſicut nunc, quia vita hominis ferè determinatur ſeptuaginta annis, qui agit quinquageſimum annum, is verè dici non poteſt deueniſſe in profundiſſimam ſenectutem: Putat præterea Chryſoſtomus, poſt illud coniugium Eſau, ſtatim contigiſſe, quod narratur ſubſequenti capite vigeſimo ſeptimo, quod longe ſecus eſt: nam poſt coniugiū Eſau annis triginta ſeptē, accidit, quod ſequenti Capite memoratur; eratque tum Eſau ſeptuaginta ſe-

prem

ptem annorum, Iſaac verò centum triginta ſeptem; quod nos certiſſimis rationibus addicemus, vbi ventum erit ad eum locum.

57 Thoſtatus arbitratur, hoc ipſo anno quadrageſimo Eſau, & centeſimo Iſaac mortuum eſſe Sem filium Noe, quem Hebræi cenſent fuiſſe alio nomine appellatum Melchiſedech, ſacerdotem DEI altiſſimi, de quo ſcriptum ſupra eſt Geneſ. 14. At enim manifeſtè Thoſtatus in ratione temporum ſalſus eſt, non opinor, per inſcitiam Chronologiæ, ſed per quandam incuriam, atque incogitantiam, quæ, vel doctiſſimis viris interdum obrepit. Mors enim Patriarchæ Sem, non in quadrageſimũ annũ Eſau, vel centeſimũ Iſaac incurrit, ſed in illius quinquageſimum, huius verò centeſimum decimum. Si quidem Sem biennio poſt Diluuium genuit Arphaxad, & poſt eius ortum, vixit quingentis annis, id eſt quingentis duobus poſt Diluuium, vt traditur Geneſ. xi. At verò à Diluuio, vſque ad centeſimum annum Iſaac, ſiue quadrageſimum Eſau, numerantur anni dumtaxat quadringenti nonaginta duo: quorum annorum ratio ita ſubducitur: à Diluuio vſque ad ortum Abrahæ anni ducenti nonaginta duo Geneſ. xi. hinc vſque ad ortum Iſaac, centum anni: Abraham enim centenarius erat, cum genuit Iſaac, Geneſ. 21. hinc vſque ad quadrageſimum annum Eſau, qui eſt idem, atque centeſimus annus ætatis Iſaac, anni fluxerunt centum: ex his omnibus conficitur, quam dixi, ſumma annorum quadringentorum nonaginta duorum poſt Diluuium. Atqui Sem mortuus eſt quingenteſimo ſecundo anno poſt Diluuium. Geneſ. 11.

Lapſus Thoſtati circa tẽpus mortis Sem filij Noe.

58 *Quæ ambæ offenderunt animum Iſaac, & Rebeccæ.* Hebræa ſonant ad verbum eas fuiſſe amaras, vel exacerbantes ſpiritum Iſaac, & Rebeccæ, vel, vt habent Septuaginta, cum illis contendentes, & altercantes. His porrò verbis notatur earum mulierum aduerſus Iſaac, & Rebeccam irreuerentia, petulantia, procacitas, & contumacia. Videtur itaque offenſio Iſaac, & Rebeccæ accidiſſe, ob impietatem, quòd more illius gentis, deditæ eſſent Idololatriæ. Certè hoc expreſſit Thargus Hieroſolymitanus his verbis: Et fuerunt rebelles, & inflato animo, colentes Idola, nec recipientes doctrinam, neque ab Iſaac, neque à Rebecca. Enimuerò lex ipſa naturalis iubet, & recta ratio docet, probuſque gentium mos, & vſus monet, virum & vxorem ita ſocrus, & ſoceri reuerentes, obſeruanteſque, atque obſequentes eſſe oportere, vt parentum ſuorum. Hoc ſecutus Ariſtoteles ſub finem libri ſecundi Oeconomicorum, de ea re ſic præcipit: ſtudeant primò vir & vxor curam omnem parentibus exhibere: vir quidem vxoris parentibus non minus quàm proprijs, vxor autem, viri. Idque comprobat auctoritate Homeri, inducentis Helenam ingenti reuerentia, & verecundia alloquentem ſocerum ſuum Priamum huiuſcemodi verbis.

Thargus Hieroſolymitanus.

Reuerentiã vxoris, & viri erga ſocerũ, & ſocrum quantam eſſe oportet.

Ariſtoteles Homerus.

O metuende mihi ſemper, ſemperque tremende
Care ſocer.

Egregia

Egregia Ruperti diſputatio, omnem huius Capitis hiſtoriam pulcherrimo tractatu allegorico explicantis.

TRIPARTITA eſt huius capitis hiſtoria, quam Rupertus 59
Abbas lib.7.Commen.in Geneſ. c.8. commodiſſimè aptauit
ad tria tempora, ſiue tres legis Euangelicæ, atque Eccleſiæ
Chriſtianæ ſtatus. Prima pars huius hiſtoriæ narrat, Iſaac
ex terra Chanaan, ob famem, tranſmigraſſe ad Regem
Abimelech in terram Philiſtinorum: & metu mortis, ob
pulchritudinem vxoris diſſimulaſſe coniugium Rebeccæ,
appellando eam ſororem ſuam; cumque in ea terra ſeminaſſet, centuplum meſſuiſſe, maioremque in modum eſſe locupletatum. Hoc Rupertus applicat ad translationem Euangelicæ prædicationis à Iudæis eam auerſantibus, atque repellentibus, ad Gentes, incredibili multitudine, ingentique gaudio eam accipienribus: apud quas mirabiliter vbique terrarum, ac geutium, Eccleſia CHRISTI propagata eſt. In altera hiſtoriæ huius parte memoratur inuidia, & inſectatio Philiſtinorum aduerſus Iſaac, ob eius opulentiam, & proſperitatem, tum expellendo eum ex terra ſua, tum puteos eius partim obſtruendo, partimque per iurgia, & vim àuferendo. Qua re præclarè Rupertus docet, præfigurata eſſe ingenia, mores, ſtudia, & conatus Hæreticorum, quo quo modo inſectantium, & vexantium, & profligare conantium Catholicos. Tertia pars huius hiſtoriæ commemorat, Regem, & Princeps Philiſtinorum, partim ductos pœnitentia inhumanitatis, & crudelitatis, qua vſi fuerant aduerſus Iſaac virum innocentem: partim metu perculſos opulentiæ, ac potentiæ Iſaac, ſed maximè diuini præſidij, & gratiæ, qua protegi eum, & muniri cernebant, vltro adijſſe ad ipſum, eiuſque amicitiam experijſſe, & fœdus cum eo ſancire voluiſſe. Hoc porrò pulcherrimè accommodat Rupertus ad extremum ſanctæ Eccleſiæ, atque adeo ipſius Mundi ſtatum. Tunc enim, etiam Iudæi ad CHRISTVM conuertentur, & vna cum gentibus, vni CHRISTO ſeruient, fietque vnum omnium Ouile, vnuſque paſtor. Atque hæc eſt ſermè totius diſputationis Ruperti ſenrentia. 60

In primam partem hiſtoriæ allegoria ſuper tranſmigratione Iſaac ex Chananæis ad Philiſtinos.

Prædicatores Euangelij tanquã Canes Domini.

Ceterùm, quoniam ipſa Ruperti verba, mirificæ cuiuſdam pietatis, & ſpiritalis dulcedinis, & varietatis doctrinæ, tam ſacræ, quàm Eccleſiaſticæ refertæ ſunt, viſum nobis eſt, ea diſtinctè in hoc loco iuxta rres illas, quas diximus hiſtoriæ partes commemorare: Rupertus igitur ad hunc modum diſputat. *Orta fame, poſt eam ſterilitatem, quæ acciderat in diebus Abrahæ, abijt Iſaac ad Abimelech regem Paleſtinorum in Gerara.* Poſtquam Eſau vendidit primogenita, id eſt, Iudaicus populus abijciens à ſe CHRISTVM, cœleſti ſe hæreditate priuauit, orta eſt CHRISTO, & Apoſtolis fames inter Iudæos; illam dico famem, de qua propheratum erat pſalmo 58. *Conuertentur ad veſperam, & famem patientur, vt canes circuibunt ciuitatem: ipſi verò diſpergentur ad manducandum.* Etenim egregij illi canes, Apoſtolos dico, alioſque Euangelij prędicarores, de quibus prędictum fuerat pſalmo 67, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo* non inuenîebant copiam eſcarum apud inimicos CHRISTI Judęos, ex quibus, & ipſi ſecundum carnem erant: paucos enim ex ipſis manducare, id eſt conuertere, & ſibimet incorporare poterant. Quocirca Petro eſurienti, quia de Iudaiſmo parum comederat, oſtenſum, atque præceptum eſt, vt Gentes apprehenderet, & manducaret, vt dicitur Actorum 10. Ex eo igitur tempore, qui famem patiebantur, diſperſi ſunt ad manducandum, & conque-

conquerentes, ac dolentes quod non eſſent ſaturati in Iudæa, dicebant Iudæis
Act. 13. *Vobis quidem primum loqui verbum* DEI *oportebat: ſed quia repuliſtis il-*
lud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Abijt igitur
Iſaac in Gerara ad Regem Abimelech in terram Philiſtinorum, abijt Chriſtus
inquam ad gentes, aſcendens ſuper equos ſuos, prædicatores ſcilicet ſuos, de
quibus vtique ſcriptum eſt Habacuc 3. *Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ*
tuæ ſaluatio. Et peregrinari cœpit in Gerara, id eſt, in Gentibus, quas antea
neſciebat. Erat autem Gerara metropolis Philiſtinorum, quod interpretatur,
[ruentium] ſignificatque Romam, ſiue Romanorum Imperium, caput quon-
dam pereuntium. Nomen verò Abimelech, exponitur [Pater meus Rex] vel
[Patris mei regnum] quo ſignificatur multitudo Gentium in CHRISTVM cre-
dentium: non quòd antea tales eſſent, ſed quia poſt acceptam CHRISTI fidem
& legem, tales fuerint, vt rectè tali nomine appellari poſſent. *Interrogatus à*
viris loci illius ſuper vxore ſua, dixit, Soror mea eſt: timuerat enim profiteri quod ſi-
bi eſſet ſociata coniugio reputans ne interficerent eum propter pulchritudinem illius.
Sic planè vrgente perſecutione, fideles timebant palam euangelicam celebra- *Ad Hebr.*
re gratiam: & in latibulis ſe continentes, tractabant, vt poterant religionem 11.
Chriſtianam, egentes, anguſtiati, afflicti, in ſolitudinibus errantes, in mon-
tibus, in ſpeluncis, in cauernis terræ. Sed, & illuc vſque perſcrutatus eſt illos,
qui eis dignus non erat mundus. Vnde ſequitur: *Cum pertranſiſſent dies pluri-*
mi, proſpiciens Abimelech per feneſtram, vidit eum iocantem cum Rebecca vxore ſua.
Baptizantes namque clam in cryptis, & Cœmeterijs Martyrum, & cetera ce-
lebrantes, vt poterant fidei ſacramenta, quæ pro ioco erant Sapientibus mun-
di, quorum ſapientiam DEVS ſtultam fecit, perſæpe deprehenderunt eos, 1. *ad Cor.*
& ad publicum auditorium pertraxerunt. Tandem, & ipſi terreni principes, 1.
iugum CHRISTI ſuſceperunt; & eius, quam prius impugnabant, euangelicæ
fidei, & Chriſtianæ religionis defenſores eſſe cœperunt: & idcircò protinus
ſubditur: *Præcepitque populo dicens: Qui tetigerit hominis huius vxorem, mor-*
te moriatur. Nempè primus omnium Conſtantinus lege edixit, quid pateretur
quiſquis Chriſtianis eſſet moleſtus. Atque ex eo tempore, tam gladio Princi-
pum, quàm verbo Sacerdotum, Chriſtiana religio defenſatur. *Seuit autem*
Iſaac in terra illa, & inuenit in anno illo centuplum &c. Serere pacati, & quieti
temporis eſt, vix enim, aut nunquam tempore belli, terra bene culta ſeritur,
præſertim verò ita, vt ſemen in meſſe centuplicetur. Ergo per ſationem Iſaac,
cuius centupla meſſe locupletatus eſt, proficiens, & ſuccreſcens, & valde magni-
ficatus, illa rectè intelligitur magnificentia nominis CHRISTI, qua in pace Ec-
cleſiæ, nomen eius dilatatum, & multiplicatum eſt ſemine verbi DEI, cum ſa-
cerdotali auctoritate, concurrente poteſtate imperiali: ſcilicet, vt liceret ope-
rarijs Euangelicis exire ad ſeminandum, & non liceret aduerſarijs CHRI-
STI, latiſſimum totius orbis, erroribus ſuis vindicare, agrum.

61 SEQVITVR altera pars hiſtoriæ de inuidia, & inſectatione, ac vexa-
tione, quam Iſaac paſſus eſt à Philiſtinis: ſuper quo ita diſſerit Rupertus:
Ob hoc inuidentes ei Palæſtini, omnes puteos, quos foderant ſerui patris illius
Abraham, illo tempore obſtruxerunt, implentes humo: in tantum, vt ipſe Abime-
lech diceret ad Iſaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.
Poſtquam magnificentia Nominis CHRISTI, Romanum etiam cœpit
Imperium, & Idola contempta ſunt; Inuidia ſuborta eſt Hæreticorum: per
quos Diabolus, quia non poterat vi perſecutionis extirpare Euangelium,
veritatem corrumpere conatus eſt ſcripturarum. Bene igitur, poſtquam
magnus factus eſt Iſaac, Philiſtini inuidentes, puteos patris illius obſtru-
xerunt, implentes humo. Nam putei, quos foderunt ſerui Patris CHRI-
STI,

Allegoria ſuper altera parte hiſtoriæ de Philiſtinis vexantibus Iſaac, id eſt, Hæreticis Catholicos.

STI, DEI, omnes Scripturæ Sanctæ ſunt, quas condiderunt Moyſes, & Prophetæ, & Apoſtoli, ſerui DEI. Hos puteos ſcripturarum, Hæretici ita nonnunquam obturarunt, quantum in ipſis fuit, vt non facile inueniri poſſet ab omnibus, vbinam eſſet doctrina veritatis. In tantùm verò aucta eſt inuida Hæreticorum vis, vt Regum quoque, & Imperatorum corda obtineret, eorumque gladijs vtens, penè atrocius, quàm Gentilium furor, in Chriſtianos deſæuiret. Porrò quod dicit Abimelech: *Quia potentior nobis factus es*, etiam iuxta hunc intellectum allegoricum, veram habet ſententiam. Etenim terreno Imperio potentius factum eſt in Gentibus cœleſte Imperium: in tantum, vt feros Principes, & barbaras nationes, quas Imperatorum gladius non attingit, Sacerdotum lingua liget: & latiùs Romanæ Eccleſiæ Pontifices, quàm Romani Imperij dominentur Cæſares. Quamuis enim (vt dixit Beatus Leo) multis aucta victorijs Roma, ius Imperij ſui terra, marique protulerit: minus tamen eſt, quod illi bellicus labor ſubdidit, quàm quod pax Chriſtiana ſubiecit. *Et ille diſcedens, vt veniret ad torrentem Gerara, &c.* Ab Hæreticis diſcedit CHRISTVS: nihil enim illi cum DEO, nihil cum CHRISTO, nihil cum SPIRITV Sancto operantur: ſed totum, quicquid illorum eſt, Diaboli eſt, & Diabolo relinquitur. Venit autem CHRISTVS ad torrentem, id eſt ad veros tractatores Scripturarum proficiſcitur, ad eos, qui de cælo imbrem expectant, quem, & accipientes, in magnum excreſcunt ſapientiæ torrentem. *Rurſus fodit alios puteos, quos foderant ſerui patris Iſaac, & quos illo mortuo, olim obſtruxerant Philiſtini.* Semper enim cum noua quæcumque hęreſis exurgit, præſto etiam CHRISTVS adeſt, & de ſuis aliquos præparat, ſcientia, & ſermone ornatos, qui ſtare valeant aduerſus loquaces Hæreticos, & pura veritate Scripturarum, ſitientes potare paruulos. *Appellauitque eos eiſdem nominibus, quibus pater eius ante appellauerat.* Ideſt, eadem veritate; eodemque SPIRITV veritatis fecit eos intelligere Scripturas, quo SPIRITV auctores illarum, quos DEVS PATER ante aduentum CHRISTI filij ſui præmiſerat, & quos ipſi Filio dederat, ſcripſerunt eas. *Foderuntque in torrente, & repererunt aquam viuam. Sed, & ibi iurgium fuit paſtorum Gerara aduerſus paſtores Iſaac, dicentium: Noſtra eſt aqua.* Quos foderant puteos ſerui Abrahæ, illos Philiſtini replentes obturauerunt: quos autem foderunt ſerui Iſaac, non quidem illi obturauerunt eos, ſed pro illis iurgati ſunt, & contenderunt. Sic profectò Hæretici ſacras Scripturas, quæ magna ex parte ante aduentum CHRISTI conſcriptæ ſunt, terrenis ſenſibus ſuis obturauerunt: quæ autem poſt paſſionem, & reſurrectionem CHRISTI Sacramenta viuæ aquæ, id eſt, chariſmata SPIRITVS Sancti data ſunt, non quidem obſtruxerunt, ſed pro illis contenderunt dicentes: *Noſtra eſt aqua:* Quod eſt dicere, noſtra Sacramenta, vera ſunt Sacramenta: nos quod damus, Sanctum eſt, vitale, & viuificum eſt: Apud nos ſolos Eccleſia eſt. Hoc dicentes, mentiuntur Hæretici: non enim in angulo vno terræ, vel in parte cuiuſquam Hæreſiarchæ concluſa, vel coanguſtata, ſed in omnes gentes diffuſa credi debet Eccleſia, iuxta id, quod Filio ſuo promiſit DEVS PATER Loquens per Prophetam Pſalmo ſecundo, *Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Sunt autem putei tres, quos ſerui huius Iſaac foderunt. Namque inter alia, tria ſunt SPIRITVS Sancti chariſmata, Baptiſmus ſcilicet, & impoſitio manuum, & Renouatio cunctorum in generali reſurrectione mortuorum: ſicut & Dauid in typum CHRISTI & Eccleſiæ ter vnctus eſt Rex. Et pro duobus qui-

S. Leo ſer. 1. in Nati. Apoſt. Petri, & Pauli.

In omni tempore contra nouas emergentes Hæreſes, Chriſtus excitauit nouos Doctores, & propugnatores catholicæ doctrinæ.

quidem puteis altercatio fuit inter paſtores Iſaac, & Philiſtinos, pro tertio verò puteo non eſt facta contentio: quia licet, de Baptiſmo, & de Impoſitione manuum, rixantur nunc Hæretici cum Catholicis: vbi tamen vniuerſali regeneratione, immutatio hominum facta erit, rixari non poterunt, contendere non audebunt. *Itaque vocauit nomen eius latitudo, dicens: Nunc dilatauit me Dominus, & fecit creſcere ſuper terram.* Denique inter calumnias, & inimicitias dilatatur nomen CHRISTI, & ipſis aduerſantibus clareſcit magis, & propagatur Eccleſia eius, & DEI gloria ſuper omnem terram magnificatur.

62 RESTAT tertia, & poſtrema hiſtoriæ huius pars de aſcenſu Iſaac in vrbem Berſabee, & DEI apparitione in eo loco facta; & item de fœdere, & iureiurando inter Iſaac, & Regem Abimelech facto, & de conuiuio, quod Regi præbuit Iſaac. Quam hiſtoriam Rupertus, allegoricam diſputationem ſuam pertexens, & ad extremum perducens, ita pertractat. *Aſcendit Iſaac ex illo loco in Berſabee: vbi apparuit ei Dominus in ipſa nocte, dicens, ego ſum DEVS Abrahã patris tui &c.* Futurum hoc eſt in fine ſeculi, vt ſopitis cunctis iurgijs, tam Iudæorum, quàm Hæreticorum, aſcendat, & altare ſuum ædificet CHRISTVS, vbi nunc non eſt, & fodiat puteum abundantiæ, ſeu ſaturitatis reliquijs Iſraël, vt bibant aquã viuam Scripturarum: ſimulque Iudæi, & Gentiles cum CHRISTO fœdus inibunt. *Fecit ergo eis conuiuium. Et poſt cibum, & potum ſurgentes manè, iurauerunt ſibi mutuo: dimiſitque eos Iſaac in domum ſuam pacificè.* Cum fœdus inierint nouiſſimum, faciet illis conuiuium CHRISTVS in regno PATRIS ſui, & vnumquemque dimittet in locum ſuum, id eſt, retribuet vnicuique ſecundum opus & meritum proprium, locumque, & manſionem in cœlis, cuiuſque meritis condignam aſſignabit; *in domo enim PATRIS eius, manſiones multæ ſunt. Ecce autem venerunt in ipſo die ſerui Iſaac dicentes: Inuenimus aquam: vnde appellauit eam Abundantiam: & nomen vrbi impoſitum eſt Berſabee vſque in præſentem diem.* Finis omnium quæ de Iſaac ſunt, gratulatio eſt dicentium: *Inuenimus aquam*, & rectè. Nam in ipſo die quo complebuntur omnia, quæ de CHRISTO ſunt, laus, & gratiarum actio perſonabit, dicentium: Per te CHRISTE, inuenimus fontem aquę viuę ſalientis in vitam æternam. Ciuitas ergo aquarum viuentium id eſt, electorum omnium beata ſocietas, puteus ſaturitatis, ſiue abundantiæ vocatur; completo videlicet quod ei Dauid imprecatus eſt dicens: *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis*: & alio loco: *Inebriabuntur ab vbertate domus tua, & torrente voluptatis tua potabis eos. Apud te eſt fons vitæ.* Et allegorica quidem, ſuper hiſtoriam huius Capitis Ruperti diſputatio, hactenus procedit.

Allegoria ſuper tertia, & vltima parte huius hiſtoriæ, de ſuturo in fine mundi Iudæorum de Gentiũ cõſpiratione ad fidẽ, & cultum & obſequiũ Chriſti.

Ioan. 14. — *Ioan. 4.* — *Pſa. 121.* — *Pſal. 15.*

Hunc ego tractatum allegoricum Ruperti, propterea maximè probo, & commemorare hic volui, quod in eo leges ritè allegorizandi ſacrã Scripturam exactè ſeruantur omnes. Non enim allegorizantur verba, vt non pauci faciunt, ſed res geſtæ, vnde ſolùm ducitur, & conficitur allegoria. Nec ex vniuerſitate alicuius hiſtoriæ, vna tantùm pars eius in allegoriam trahitur, ſed omnes hiſtoriæ partes, continenter, ſeruata conſequentia, & conuenientia, ad figurandas res in nouo Teſtamento gerendas, commodiſſimè aptantur. Et fundamentum allegoriæ eſt, non vulgaris, aut leuis, ſed egregia, & nobilis in veteri teſtamento hiſtoria: id verò ad quod figurandum applicatur, res eſt in nouo teſtamento, adprimè memorabilis, & plenam dignitatis, atque vtilitatis doctrinam continens.

Qualis debeat eſſe tratio bene & cõdignè allegorizã di.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA

SVPER CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM GENESIS.

Iacob per habitus, verborumque ſimulationem, paternam benedictionem occupauit, atque obtinuit.

1 SENVIT autem Iſaac, & caligauerunt ocu-
li eius, & videre non poterat: vocauitque
Eſau filium ſuum maiorem, & dixit ei: Fi-
2 li mi? Qui reſpondit: Adſum. Cui Pater:
vides, inquit, quod ſenuerim, & ignorem
diem mortis meæ. Sume arma tua, pha-
3 retram, & arcum, & egredere foras; cum-
que venatu aliquid apprehenderis, Fac mi-
4 hi inde pulmentum ſicut velle me noſti, &
affer, vt comedam, & benedicat tibi anima mea antequam moriar.
5 Quod cum audiſſet Rebecca, & ille abijſſet in agrum, vt iuſſionem Pa-
6 tris impleret, dixit filio ſuo Iacob: Audiui patrem tuũ loquentem cum
7 Eſau fratre tuo, & dicentem ei: Affer mihi de venatione tua, & fac ci-
bos, vt comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam mo-
8 9 riar. Nunc ergo fili mi, acquieſce conſilijs meis: & pergens ad gregem
affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus
10 libẽter veſcitur: quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi priuſquã
11 moriatur. Cui ille reſpõdit: Noſti quod Eſau frater meus homo piloſus
12 ſit, & ego læuis: Si attrectauerit me pater meus, & ſenſerit, timeo ne
putet me ſibi voluiſſe illudere, & inducam ſuper me maledictionem pro
13 benedictione. Ad quem mater: In me ſit, ait, iſta maledictio, fili mi:
tantùm

tantùm audi vocem meam, & pergens, affer quæ dixi. Abijt, & attu- 14
lit, deditque matri. Parauit illa cibos, ſicut velle nouerat patrem illius.
Et veſtibus Eſau valde bonis, quas apud ſe habebat domi, induit eum: 15
pelliculaſque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit. 16
Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit. Quibus illa- 17 18
tis dixit: Pater mi? At ille reſpondit: Audio. Quis es tu fili mi? Dixit- 19
que Iacob, ego ſum primogenitus tuus Eſau: feci ſicut præcepiſti mi-
hi: Surge, ſede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi ani-
ma tua. Rurſumque Iſaac ad filium ſuum: quomodo, inquit, tam ci- 20
tò inuenire potuiſti, fili mi? Qui reſpondit: Voluntas DEI fuit, vt
citò occurreret quod volebam. Dixitque Iſaac: Accede huc, vt 21
tangam te fili mi, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non. Ac- 22
ceſſit ille ad Patrem, & palpato eo, dixit Iſaac: Vox quidem vox Iacob
eſt: Sed manus, manus ſunt Eſau. Et non cognouit eum, quia piloſæ 23
manus, ſimilitudinem maioris expreſſerant. Benedicens ergo illi, ait:
Tu es filius meus Eſau? Reſpondit, ego ſum. At ille: Affer mihi, in- 24 25
quit, cibos de venatione tua, fili mi, vt benedicat tibi anima mea. Quos
cum oblatos comediſſet, obtulit ei etiam vinum, quo hauſto, dixit ad
eum: Accede ad me, & da mihi oſculum, fili mi. Acceſſit, & oſcula- 26 27
tus eſt eum. Statimque vt ſenſit veſtimentorum illius fragrantiam, be-
nedicens illi, ait, Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni: cui benedi-
xit Dominus. Det tibi DEVS de rore cœli, & de pinguedine terræ abun- 28
dantiã frumenti, & vini. Et ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus: eſto 29
dominus fratrũ tuorũ; & incuruētur ante te filij matris tuæ, qui maledi-
xerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus re- 30
pleatur. Vix Iſaac ſermonem impleuerat; & egreſſo Iacob foras, venit 31
Eſau, coctoſq. de venatione cibos, intulit patri, dicens: Surge pater mi,
& comede de venatione filii tui: vt benedicat mihi anima tua. Dixitq. il- 32
li Iſaac: Quis es tu? Qui reſpondit: ego ſum filius tuus primogenitus
Eſau. Expauit Iſaac ſtupore vehementi: & vltra quàm credi poteſt, admi- 33
rans ait: Quis igitur ille eſt, qui dudũ captã venationē attulit mihi, & co-
medi ex omnibus prius quàm tu venires? benedixiq. ei, & erit benedictus.
Auditis Eſau ſermonibus patris, irrugijt clamore magno, & conſter- 34
natus, ait: Benedic etiam & mihi, pater mi. Qui ait: Venit germanus 35
tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam. At ille ſubiunxit: Iu- 36
ſte vocatum eſt nomen eius Iacob: ſupplantauit enim me en altera vice:
primogenita mea ante tulit, & nunc ſecundo ſurripuit benedictionem
meam. Rurſumque ad patrem: Numquid non reſeruaſti, ait, & mihi
benedictionem? Reſpondit Iſaac: Dominum tuum illum conſtitui, & 37
omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui, frumento, & vino ſtabiliui
eum, & tibi poſt hæc fili mi, vltra quid faciam? Cui Eſau. Num vnam, 39
inquit, tantùm benedictionem habes, pater? mihi quoque obſecro vt

benedi-

39 benedicas. Cumque eiulatu magno fleret, motus Iſaac, dixit ad eum:
40 In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper erit benedictio tua. Viues
in gladio, & fratri tuo ſeruies: tempuſque veniet, cum excutias, & ſol-
41 uas iugum eius de ceruicibus tuis. Oderat ergo ſemper Eſau Iacob,
pro benedictione qua benedixerat ei Pater: dixitque in corde ſuo: Ve-
nient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Nun-
42 ciata ſunt hæc Rebeccæ: quæ mittens & vocans Iacob filium ſuum, di-
xit ad eum: Ecce Eſau frater tuus minatur vt occidat te. Nunc ergo
43 fili mi, audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum
44 in Haran: habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor
45 fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcaturque eorum quæ feciſti
in eum: poſtea mittam, & adducam te inde huc. cur vtroque orba-
46 bor filio in vno die? Dixitque Rebecca ad Iſaac: Tædet me vitæ meæ
propter filias Heth: Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ,
nolo viuere.

PRAEFATIO.

QVO tempore contigerunt, quæ in hoc vigeſimo ſeptimo ca- 1
pite narrantur, in eo tempore agebat Iſaac ætatis annum centeſimum trigeſimum ſeptimum, Iacob verò & Eſau ſeptuageſimum ſeptimum. Ex quo apparet, inter coniugium Eſau iam quadragenarij, memoratum in extremo capite præcedenti, & inter ea quæ traduntur hoc capite, interceſſiſſe non minus quàm triginta ſeptem annorum ſpatium temporis: tunc enim fuiſſe diximus Iſaac centum annorum; nunc autem erat centum triginta ſeptem. Mirum igitur videri poteſt, tanti temporis interſtitium, planè tacitum à Moſe prætetitum fuiſſe. Quod autem Iacob fuerit id temporis annorum ſeptuaginta ſeptem, & quod eſt neceſſario conſequens, Iſaac centum triginta ſeptem, ex ipſa Scripturæ hiſtoria ratiocinari ad hunc modum licet. Iacob paulo poſt acceptam benedictionem, miſſus eſt in Meſopotamiam; ſtatim namque Eſau acerbiſſimè dolens, atque iniquiſſimo animo ferens præreptam ſibi benedictionem patris, cœpit cogitare de necando Iacob: cuius mali euitandi cauſa, Rebecca perſuaſit Iſaac, vt mitteret Iacob in Meſopotamiam. Iam verò cum Iacob eo profectus eſt, annorum erat ſeptuaginta ſeptem: Nam poſt quatuordecim annos ſeruitutis, quam ibi pro vxoribus ſeruiuit ſocero ſuo Laban, genuit filium Ioſeph, vt ſcriptum eſt Geneſ. 30. cum autem gennit Ioſeph, erat ipſe vnius & nonaginta annotum. Hoc nempe manifeſtum fit ex eo, quod Iacob ingreſſus eſt Aegyptum poſt ſeptem annos vbertatis, & duos famis, vt ſcribit Moſes Geneſ. cap. 45. Erat porrò in eo tempore Ioſeph, annorum triginta nouem, vt colligitur, comparando hiſtoriam capitis quadrageſimi primi, cum hiſtoria capitis quadrageſimi quinti. Fuiſſe autem id temporis Iacob centum triginta annorum, ipſemet dixit regi Pharao-
ni, cum

ni, cum primum ad eius conſpectum & colloquium admiſſus eſt Gen. 47. Si igitur de centum triginta annis Iacob, detrahas triginta nouem annos ætatis Ioſeph, reliqui erunt, vnus & nonaginta ipſius Iacob, in qua ætate procreauit ille filium ſuum Ioſeph. Atqui genuit eum poſt quatuordecim annos, quàm venerat in Meſopotamiam, & quibus ſeruierat Laban pro vxoribus: Ergo cum Iacob poſt acceptam benedictionem Iſaac, miſſus ab eo eſt in Meſopotamiam, agebat ſeptuageſimum ſeptimum annum, & Iſaac centeſimum trigeſimum ſeptimum; nam hic ſexagenarius illum genuerat. Atque hoc nos probandum ad præſens ſuſcepimus. Apud Euſebium libro nono de Præparatione Euangelica capite vltimo, Euſebius. Alexander perantiquus hiſtoricus tradit, fuiſſe tunc Iacob ſeptuagintaquinque annorum, Iſaac verò centum & trigintaſeptem. In quo ſanè pugnantia loquitur, nam ſi erat Iſaac centum trigintaſeptem annorum, neceſſe eſt fuiſſe tunc Iacob ſeptuagintaſeptem, cum is genitus ſit à patre ſexagenario, vt dicitur Geneſ. 25.

Senuit autem Iſaac, & caligauerunt oculi eius, & videre non poterat. Verſu 1.

2 SIMILE eſt illud de Heli Pontifice in primo libro Regũ cap. 3: *Heli iacebat in loco ſuo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre*. Non ſolùm autem in ſenectute, oculorum aciem, ſed alios quoque præcipuos hominis ſenſus deficere, teſtatur de ſe in libro 2. Regum cap. 19. Berzellai, hæc verba loquens ad regem Dauidem. *Octogenarius ſum hodie: numquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue & amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus aut potus? vel audire poſſum vltra vocem cantorum, atque cantatricum? quare ſeruus tuus fit oneri domino meo regi?* Rectè igitur Poëta quidam dixit:

Multa ſenem circumueniunt incommoda. Horatius in arte Poetica.

Sed quæ ſunt iſta ſenectutis incommoda? Plinium audi: Non reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent: non ſenectæ, in pœnam viuacis. Hebeſcunt enim ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus; dentes etiam ac ciborum inſtrumenta deficiunt. Plin. lib. 7, cap. 50. Salomon quoque in libro, qui inſcribitur Eccleſiaſtes capite 12. Sexdecim incommoda, & mala ſenectutis (vt ex verbis eius elicit Caietanus) pulcherrimis ſignificationibus allegoricis rectè ſignificat. Sexdecim incõmoda ſenectutis. De quibus, vnum illud eſt ad caliginem oculorum Iſaac pertinens: *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas; Non mihi placent*. Locus Eccleſiaſt. 12. Caietan. Id eſt, ante ſenectutem. *Antequam tenebreſcat ſol, & lumen, & luna, & ſtella*. Senes enim caligantibus iam oculis, aſtra & lumina clarè non queunt cernere. *Et tenebreſcant videntes per foramina*, ſic appellat oculos, ſeu vim videndi, quæ per organum oculi, quaſi per feneſtram proſpectat extrinſecus obiectas res aſpectabiles, qui præ ſenio tenebreſcunt, id eſt, cœcitate, vel ex toto, vel maxima ex parte obducuntur.

3 Ergò pauciſſimis ſenum contingit, quod in extremo libro Deuteronomij proditum eſt de Moſe, illis verbis: *Moſes centum & viginti annorum erat quando mortuus eſt: Non caligauit oculus eius, nec dentes eius moti ſunt*. Exemplum viuaciſſimæ ac vegetiſſimæ ſenectutis. Perpaucorum item ſenũ eſt, quòd B. Hieronym. de Paulo Concordienſi ſcriptũ reliquit epiſt. 21. Qui, cum iam centenarius eſſet, ſola canitie ac prudentia ſenex erat, cetera iuuenis. Lubet elegãtiſſima verba Hieronymi hic apponere. B. Hieron. de Paulo Cõcordië ſi. Ecce iã, inquit, centenus ætatis ſuæ circulus voluitur: & oculi puro lumine vigent: pedes imprimunt certa veſtigia: auditus penetrabilis: dẽtes candidi: vox ſonora: corpus ſolidum & ſucci plenum:

cani cum rubore diſcrepant, & vires cum ætate diſſentiunt. Non memoriæ tenacitatem, vt in pleriſque cernimus, antiquior ſenecta diſſoluit: non calidi acumen ingenij, frigidus ſanguis obtundit: non contractã rugis faciem, arata frons exaſperat: non denique tremula manus, per curuos ceræ tramites errantem ſtylum ducit. Futuræ nobis reſurrectionis virorem, in te DEVS oſtendit, vt peccati ſciamus eſſe, quod ceteri adhuc viuentes præmoriuntur in carne: iuſtitiæ, quod tu adoleſcentiam in aliena ætate mentiris. Sic Hieronymus. Scitè itaque Plinius: Ergo, inquit, pro miraculo, & id ſolitarium reperitur exemplum, Xenophilum Muſicum, centum & quinque annis vixiſſe ſine vllo corporis incommodo.

Plinius in loco ſupra citato. Xenophilus Muſicus.

Verſu 2. Vocauitque Iſaac Eſau filium ſuum maiorem; & dixit ei: Vides quod ſenuerim & ignorem diem mortis meæ.

Perfecta philoſophiæ commẽtatio, eſt aſſidua mortis meditatio. Apud Ciceronẽ in libro de ſenectute.

ILLVD: *Et ignorem diem mortis meæ*, hoc ſignificat: Cum 4
tam graui & affecta ſim ætate (annos ſcilicet centum triginta ſeptem natus) non poteſt mihi mors eſſe longinqua; & ideo quotidie, atque in ſingulas horas eam expecto. Hæc eſt profecto vera, & ſalutaris philoſophia; perpetua nempe mortis meditatio; vt recte Plato, Philoſophiam definiens, dixerit eſſe meditationem mortis. Sed enim ſi mortem in omni ætate meditari, & ad eam ſe ſe comparare conuenit, quanto magis in ſenectute? Præclara ſanè, meritoque celebrata eſt illa Catonis ſententia: Sed hoc meditatum ab adoleſcentia debet eſſe, mortẽ vt negligamus: ſine qua meditatione, tranquillo eſſe animo nemo poteſt. Moriendum enim certè eſt, & id, incerrum, an eo ipſo die. Mortem igitur omnibus horis impendentem, timens, qui poterit animo conſiſtere? Sic ille. At enim Iſaac, falſus opinione ſua eſt; nam qui mortem ſibi vicinam & inſtantem putabat, vltra id temporis, tres & quadraginta annos vitam produxit.

Verſu 3. Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras: cumque venatu aliquid apprehenderis, &c.

Ex variis modis & generibus venationũ, & qđ eorũ ſit optimũ, auctore Platone.

VARIA eſſe venationum genera, modoſque, vno venationis 5
nomine comprehenſos, diſputat Plato in libro 7. de Legibus. Eſt enim venatio animalium, vel aquatilium, vel volucrum, vel terreſtrium: & fit, vel hamis, vel retibus, vel laqueis, vel viſco, vel canibus, vel proprijs etiam viribus, & armis. Reiectis autem alijs omnibus venandi modis, optimam eſſe venandi rationem, Plato arbitratur, quæ fit equis, canibus, corporibus ſuis, viribuſque, per quam feræ capiuntur, curſibus, vulneribus, retibus, ſuis etiam proprijs manibus. Talis enim exercitatio firmandæ valetudini, viribuſque plurimum conducit; nec parum confert ad res militares, tum roborando & durando corpus ad labores bellicos, tum erudiendo, inſtruendoque animum ad ſolertiam & prudentiam militarem. Talem porrò fuiſſe venationem Eſau, dubitare non ſinunt verba illa Iſaac: *Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras.*

Cumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum, Verſu 4.
ſicut velle me noſti, & affer mihi vt edam: & benedicat
tibi anima mea, antequam moriar.

6 VEGETAE ac viuidæ ſenectutis argumentũ eſt, tantopere
venatitias & ferinas carnes in cibum appetere, eoque ciba-
tu non ſolùm iucundè, ſed etiam ſalubriter veſci. Tales e-
nim carnes; vt multi ſucci, & copioſi ac ſolidi ſunt alimenti
ita, vt probè concoquantur, & ad bene nutricandum pro-
ficiant, valido indigent ſtomacho. Ergo Iſaac, etſi infirma
erat acie oculorum, robuſtiſsimo tamen, atque optimo fuiſ-
ſe ſtomacho (qui eſt officina vitæ) neceſſe eſt: vt non adeo mirandum ſit, eum
poſt hæc in tres & quadraginta annos ætatem protuliſſe. Nec intẽperantiæ fuit
tales cibos appetijſſe, ſed prudens conſilium, delicatioribus & iucundioribus
cibis, labantem iam, deficientemque ſenio vitam, fulcire ac ſuſtentare.
7 *Et affer mihi vt comedam, & benedicat tibi anima mea antequam moriar.* Illud,
benedicat tibi anima mea, Hebraiſmus eſt, hoc ſignificans: Vt tibi ex animo,
fauſta & proſpera imprecer. Vel ponitur anima pro ipſomet homine, vt ſæpe,
quaſi dicat: Vt ego tibi benedicam. Monui aliàs, vocabulum animæ, variè Auctor in
vſurpari in ſacris litteris, & pro vita, & pro deſiderio, & pro perſona, & pro- 1. Tomo
priè pro anima rationali, vt eo in loco: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, ani-* ſuo in Ge-
mam autem non poſſunt occidere. Pro iſto, *Vt benedicat tibi anima mea*, paulo in- neſim lib.
fra Rebecca loquens filio ſuo Iacob, refert Iſaac dixiſſe Eſau; *Vt benedicam tibi* 14. nume-
coram Domino, antequam moriar, quod habet hanc ſententiam: Vt benedicam ro margi-
tibi, annuente & fauente Domino; & ab illo deprecer omnia tibi fauſta & pro- nali 19.
ſpera dari. Locutio Hebraica eſt: *coram Domino*, tam in bonis rebus, quàm in Matt. 10.
malis vſurpata. In malis, vt Geneſ. 7. *Corrupta eſt terra coram* DEO. Et cap.
13. *Homines Sodomitæ peſsimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* In bonis,
& quæ DEO placent, vt hoc loco; & cum dicuntur Sancti ambulare corã DEO,
vel eſſe perfecti coram DEO.
8 Sed cur Iſaac, antequam benediceret filio ſuo Eſau, requiſiuit ab eo tale ob- Cur Iſaac
ſequium & officium venatitias carnes præbendi ſibi? Lyranus indicat fuiſſe eo benedictu
tempore poſitũ in more, vt primogenitus, recepturus benedictionem à patre, rus filio
priùs obſequium aliquod, & officium ei præſtaret; atque ei miniſtraret in men- ſuo Eſau,
ſa. Vnde hoc acceperit Lyranus, haud equidem ſcio. Sanctus Auguſtinus in requiſiuit
quæſtione ſeptuageſima nona in Geneſim, nullam reperit cauſam & rationem ab eo prius
eius rei litteralem: ſed nihilominus tamen putat, ea re myſterium quodpiam cibatum ex
adumbratum & ſignificatum eſſe: quale autem iſtud myſterium ſit, ipſe, vel ſtu- venatione.
dio breuitatis, vel quia tunc ei non occurrebat, nequaquam indicauit. Hæc ſunt Lyranus.
ex eo loco Auguſtini verba: Quoniam tantus Patriarcha Iſaac, antequam mo- S. Auguſt.
riatur, quærit à filio ſuo venationem & eſcam, qualem amat, pro magno bene-
ficio, & promittit benedictionem; nullo modo vacare arbitramur ſignificatione
prophetica: maximè quoniam feſtinat vxor eius, vt illam benedictionem minor
filius accipiat, quem ipſa diligebat. Nec ſolùm hoc, ſed etiam cetera in eadem
narratione, multum mouent, ad maiora intelligenda, vel requirenda. Sic Augu-
ſtinus. Ceterùm B. Gregorius myſterium, de quo dixit Auguſtinus, breuiter in S. Gregor.
homil. 6. in Ezechielem aperuit hiſce verbis: Quid eſt quod Iſaac de maioris fi-
lij ſui venatione veſci concupiſcit? Niſi quod omnipotens DEVS Iudaici popu-
li bona operatione paſci deſiderabat? Sed illo tardante, minorem Rebecca ſup-
poſuit: quia dum Iudaicus populus bona opera foris quærit, Gentilem populum

mater Gratia inſtruxit, vt omnipotenti PATRI cibum boni operis offerret, benedictionemque maioris fratris acciperet. Hæc Gregorius.

Thomas Anglicus.

THOMAS Anglicus duas eius rei minimè aſpernandas rationes affert: quas ego proprijs eius verbis cōmemorabo. Prima, inquit, ratio eſt, vt Eſau meritoriè ad ſuſcipiendam paternam benedictionem diſponeretur per opus prouidæ obedientiæ, obſequioſæ ac filialis dilectionis & reuerentiæ in ſanctum patrem ſuū. Secunda ratio eſt, quia ſicut Iſaac non humanitus, ſed diuinitus mouebatur ad benedictionem de futuris, ſecundum illud Apoſtoli dictum ad Hebræos xi. *Fide, & de futuris benedixit Iſaac*: ita credendum eſt, quod etiam ad prædicta diuinitus moueretur, & in figuram rerum ſpiritualium & futurarum id filio ſuo præceperit. Vnde illa omnia erant figuralia & ſacramentalia. Sic ille. Sunt qui putent ea re præſignificatum fuiſſe, licitum fore, ac iuſtum, & laudabile in Eccleſia CHRISTI, vt qui ſpiritualia myſteria & munera traderent diſcipulis, viciſſim ab illis acciperent carnalia obſequia & officia: quo ſpectat illud Pauli ad Galatas 6. *Communicet is, qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis.* Et 1. ad Corinthios 9. *Si nos*, inquit, *ſpiritualia vobis ſeminamus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Super qua re breuiter & præclarè diſſerit Auguſtinus, explanans Pſalmum octogeſimum, ſuper illis verbis: *Accipite pſalmum, & date tympanum.* Vtrumque, inquit, dicitur, & accipite & date. Sed quid eſt Accipite pſalmum, & date tympanū. Dicit quodā loco Paulus, reprehendens & dolens, quod nemo illi cōmunicaſſet in ratione dati & accepti: quid eſt in ratione dati & accepti? illud nēpe quod alio loco ipſemet expoſuit apertè: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnū eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* Et tympanum quidē fit ex corio, & ad carnē pertinet; pſalmus verò ad ſpiritū pertinet. Pſalmus, inquā, ſpiritalis eſt, tympanum verò carnale. Ergo vos, ò plebs DEI, accipite pſalmum, & date tympanum: accipite ſpiritualia, & date carnalia. Si auidi eſtis in ſpiritualibus accipiendis, deuoti eſtote in carnalibus erogandis. Accipite pſalmum, & date tympanum: accipite voces noſtras, & reddite manus veſtras. Sic Auguſtinus. 9

S. Auguſt.

Ad Philip. 4.

Pro ſpiritualib⁹ bonis acceptis reddi debere tēporalia.

Ruperti diſputatio allegorica in Prælatos Eccleſiaſticos parum ſyncerè beneficia & dignitates Eccleſiaſticas diſpenſantes.

Rupertus hunc locum allegoricè tractans, ait, iſto facto Iſaac, præfiguratos eſſe Prælatos & Pontifices Eccleſiæ, nequaquam ſynceros & integros: qui carnali ſenſu & iudicio ducti, & humanis obſequijs ac muneribus deliniti, benedictiones & dignitates Eccleſiaſticas nonnunquam perſonis minus idoneis & dignis tribuunt, poſthabitis melioribus. Verba Ruperti hæc ſunt: Iſaac requirens cibatum ex venatione, vt benediceret Eſau filio ſuo, ſecundum carnem quidem maiori, at ſecundum virtutem, & coram DEO, longè inferiori quàm Iacob: Perſonam geſſiſſe videtur eorum, qui propter commoda vel obſeqnia, fauorabiliter aliquos ordinare & promouere contendunt. Cum enim dicit: *Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras, cumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum.* Et deinde ſubiungit: *Vt benedicat tibi anima mea antequam moriar.* Nonne videtur manifeſtè commodum pro benedictione flagitare? Nec tamen in hoc derogatur ſancto illi viro: ſed magis placet id, quod in illo, prouiſor futurorum SPIRITVS ſanctus, ad ædificationem noſtram operatus eſt. Igitur præſente loco, Iſaac perſonam gerit Prælati & Pontificis: Rebecca Eccleſiæ, quæ Pontifici ſubiecta eſt: duo filij, Iacob & Eſau, illos repræſentant, qui in domo Eccleſiæ cōtrarijs moribus & diuerſo fine ad ſanctum propoſitum erudiendi proponuntur. Et quidem Pontifex, commiſſæ ſibi Eccleſiæ tanquam vir coniugi, vel tanquam caput, corpori præeſt. Verumtamen ordinandorum electio, non penes ipſum ſolum eſt, ſed, quantū ad repræſentationem, etiam penes Eccleſiam eſt. Illo nempe in curis plurimis ſeneſcente, & interdū curarum exteriorum puluere oculis eius caligantibus; ipſa Eccleſia filios ſuos clarius & expeditius videt, nouit actus, intuetur propoſitum, conſiderat profectum vel defectum ſingulorum. Cum ergo 10

audierit,

audierit, quod Pontifex ſuus,cuiuſpiam maligni delinitus obſequijs, eum promouere, & meliori præferre voluerit; exemplo Rebeccæ debet vti, quæ & viri ſui placitum non reprehendit: & tamen egit prouidè, ne pater maiorem, venationibus eius delectatus, præferret meliori: memor vtique dictum fuiſſe ſibi à DEO, maiorem ſeruiturum minori. Itaque nequaquam Iacob damnabili furto ſurripuit benedictionem, ſed potius ordine ſeruato iuſtitiæ, dignus acceſſit, & voluntate DEI, & eius electione, quæ fuerit cõſcia meriti. Hactenus ex Ruperto. *Geneſ.25.*

Quod cum audiſſet Rebecca, & ille abijſſet in agrum, vt iuſſionem patris impleret, dixit filio ſuo Iacob: Audiui patrem tuum loquentem cum Eſau fratre tuo, & dicentem ei: Affer mihi de venatione tua. & fac cibos vt comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar. *Verſu 5.6. & 7.*

11 PROFECTIO Eſau ad venandum, vt patris iuſſa perficeret, & aliquanti temporis abſentia eius, magnam dedit Rebeccæ & Iacob opportunitatem & commoditatẽ ſtruendi, ornandique piam fraudem, dolumqne minimè malum peragendi, ad occupandam, & præripiendam benedictionem paternam. Eſt porrò animaduertendum, vtiliter eſſe factum, vt amor Iſaac & Rebeccæ duos in filios eſſet partitus, nec totus vtriuſque parentis affectus in vnum modò congeſtus. Iſaac diligebat Eſau tanquam maiorem: Rebecca diligebat Iacob vt meliorem: nec vterque vnum tantummodo diligebat, altero contẽpto. Sic enim domeſtica pax, & quies, & concordia probè ſeruatur: ſin aliter fiat, exardeſcit continuo filij non dilecti aduerſus dilectum inuidia, odium, diſſidia familiæ, confuſio domus & ruina; quin etiam vitæ inſidiæ, & necis machinatio. Fidem huic rei certam facit, quod infra legimus Geneſ. 37. accidiſſe Ioſeph, ob inuidiam fratrum ſuorum, propter ea quod is à patre plus omnibus diligeretur. Et Eſau, vbi vidit, fratrem dignitate atque imperio prælatum ſibi, & benedictionem paternam ab eo præreptam; æſtuare odio, ac furere cœpit aduerſus Iacob, atque ei mortem machinari.

12 Perpulchra igitur & perquam ſalutaris eſt Ambroſij, in filijs ex æquo diligendis & tractandis, illa parentum admonitio & exhortatio. Cauendum, inquit, ne parentes iniquum inter filios habeant iudicium, vt alterum diligendũ putent, alterum poſthabendum. Hinc enim excitantur odia fraterna, & de pecuniæ vilis incremento, facinus parricidale componitur. Eadem foueat prolem menſura pietatis. Eſto, vt aliquid ſibi amplius circa blandiorem, aut ſimiliorem filium rapiat affectus: par tamen circa omnes eſſe debet forma iuſtitiæ. Plus confertur dilecto, cui fratrum amor quæritur; plus autem adimitur ei, qui prælationis iniuſtæ oneratur inuidia. Accipe bonum certamen inter parentes, exemplo Iſaac & Rebeccæ. Mater deferat affectum, pater iudicium. Mater circa iuniorem tenera pietate propendeat; pater circa ſeniorem, naturæ honorificentiam ſeruet. Hic magis honoret, hæc plus diligat: dum ſinguli ſingulos foueant, non in vnum vterque conſpirent, & defraudent alterum. Fiat æquitas inter diuerſa certamina; & diſparibus ſtudijs, par vtrique filio, parentum amor & gratia conferatur: compenſet alter, quod alter imminuit. Sic pro affectu Iſaac Patriarcha, & ſancta Rebecca certabant; vt neutrum inferiorem facerent, ſed vtrũque æqualẽ. Vicit tamen ille, qui præferebatur oraculo: vicit impigritia

Ambroſ.li. 2. de Iacob & vita beata, cap. 2.

Egregia Ambroſij monita & documenta in diligẽdis, tractandiſque filiis, valde obſeruãda parentibus

tardi-

tarditatem, manſuetudo duritiam. Dum alter venatu aſpero prædam quærit agreſtem, hic mitium cibos morum, hic domeſticam gratiam, hic teneræ manſuetudinis, atque pietatis dulces patri epulas miniſtrans, benedictionem eius occupauit. Hactenus ex Ambroſio.

Verſ. 8. Nunc ergo fili mi, acquieſce conſilijs meis, & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis eſcas Patri tuo, quibus libenter veſcitur, quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi priuſquam moriatur.

PRO illo, *Acquieſce conſilijs meis* Hebraica, Græca, & Chaldaica verba maiorem habent emphaſim: hoc enim ſonant, obedi voci meæ in eo, quod præcipio tibi. Etenim præceptum talis matris, & quam valde Iacob reuerebatur grauius proculdubio, & efficacius erat ad permouendum Iacob, quàm ſimplex, & nudum conſilium. Ergo quod habet latina lectio: *Acquieſce conſiliis meis*, denotat conſilium ſimul cum mandato, & præcepto materno coniunctum. Sed cur iuſſit duos afferri hœdos? vnus enim ſatis, ſuperque fuiſſet cibatui ſenis. Verùm, quia nolebat ei apponere totum & integrum hœdum, ſed aliquid ex eo tantùm, quod tenerius, & delicatius erat, & palato Iſaac iucundius; idcirco ex duobus hœdis erat id deligendum, & decerpendum: vel fortaſſe voluit varijs modis coctos, variéque conditos viro apparare. Rupertus hiſtoriam hanc in libro VII. Commentariorum ſuorum in Geneſim capite xv. ad huiuſmodi allegoriam non inſcitè accommodat ita ſcribens. Senuit verus Iſaac, videlicet DEI Filius, & caligauerunt oculi eius, quando vetuſtate, & ſenio noſtræ naturæ indutus, morte quoque corporea fuit obſcuratus. In ipſa caligine ſenectutis, dixit primogenito ſuo Eſau: *Sume arma tua, cumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum*: etenim & in vita ſua, & in morte priorem populum ad pœnitentiam per ſemetipſum inuitabat, & per Apoſtolos ſuos poſt gloriam ſuæ reſurrectionis: vt in ipſum credendo, eum ſibi cibum offerret, de quo ipſe dixerat (Ioan. 4.) *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem PATRIS mei*. At maior ille populus tardauit, & vſque nunc vagatur foris. Interim Rebecca, ideſt mater Gratia, cuius affectus, ab humano affectu patris huius, in alium filium declinauerat, iuniorem filium, id eſt, populum Gentium ſubintrare ſuaſit, ad præoccupandum hæreditatem benedictionis, non tamen vacuum, ſed cum duobus hœdis: vetabat enim lex diuina Exo. 23. hominem apparere vacuum in conſpectu DEI ſui. Et quidem vnus ſufficere poterat hœdus ad eſum Iſaac, cum vix quiſquam, vel vnum integrum hoedum comedere valeat: ſed & hoc in figura contigit; quia oportet eum, qui accedit ad gratiam benedictionis CHRISTI, profeſſionem habere noui pariter, ac veteris Teſtamenti, & talis confeſſio cibus eſt CHRISTI Filij DEI. Sic Rupertus. Appoſitè porrò & circumſpectè diuina Scriptura in hac narratione illud poſuit: *Vt faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcitur*: & paulò infra, *Parauit illa cibos ſicut velle nouerat patrem illius*: Non enim ſatis eſt delicatum, & optimum eſſe cibum, niſi accommodatè ad guſtatum eius, cui apponendus eſt, & coctus, & conditus ſit. Feſtiuè enim quidam poeta dixit, ſolam artem non eſſe ſatis coquo; ſed potiſſimùm ſeruire eum debere palato Domini, atque eius quaſi guſtum, & palatum habere ipſum oportere. In hoc etiam Rebeccæ facto cernitur eius mulieris induſtria, & ſagax cura viri, & officioſa erga eum pietas. De duo-

Rupertus.

Martialis.

bus

bus illis hœdis, aliam Hippolyti martyris allegoriam Lector apud S. Hieronymum reperiet in Epiſtola cxxv. ad Damaſum, in reſponſione ad Tertiam quæſtionem.

Cui ille reſpondit, Noſti quod Eſau frater meus homo piloſus ſit, & ego læuis. Si ergo attrectauerit me pater meus, & ſenſerit, timeo ne putet me ſibi voluiſſe illudere, & inducat ſuper me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In me ſit, ait, iſta maledictio, fili mi. Verſu 11. 12.13.

CAVTE admodum, & prudenter Iacob: temerè noluit ſe ipſum in diſcrimen committere: nec minus erga patrem pium ſe ac reuerentem declarauit, tantopere veritus patrem. Nouerat enim offenſam, & indignationem, atque maledictionem patris, valde formidandam & horrendam eſſe debere filijs; exemplo Cham, qui patrem ſuum Noë, præ temulentia, nudato corpore iacentem, fratribus ſuis deridendum oſtendit; quamobrem acri paternæ maledictionis, quaſi telo, non modo caput eius, ſed tota eius poſteritas percuſſa eſt. Enimuerò in ſacris litteris, non ſolùm maleficia, iniuriæ, contumeliæ, ſed etiam contumacia, & inobedientia, & irreuerentia aduerſus parentes, tanquam res quædam DEO vehementer execrata, & graui animaduerſione vindicanda proponitur. Lege caput 21. Exodi, & Leuitici 20, & Deuteronomij 27. Prouerbiorum 20.28. & 30. Eccleſiaſtici 3. Nec ſolùm in diuinis litteris, & in populo DEI, ſed etiam apud Ethnicos, grauiſſimum ducebatur crimen, filiorum aduerſus parentes impietas & irreuerentia: & parentum contra tales filios imprecationes & maledictiones, terribiles habebantur, nec inefficaces, aut inanes fore exiſtimabantur. Lubet hic adſcribere præclaram ea de re ſententiam & orationem Platonis, quam multis ille verbis pertractat libro xj. de legibus. Parentes negligere (ait Plato) nec DEVS, nec homo mentis compos vnquam probauerit. Oedipus à filijs ſuis cōtemptus, ea filijs imprecatus eſt, quæ exaudita, effectaque à Dijs, apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phœnici filio iratum, illi maledixiſſe ferunt. Hyppolito Theſeum, plurimoſque alios alijs. Quibus exemplis pernotuit, precationes parentum aduerſus filios, à Dijs exaudiri. Nihil enim imprecatione parentum, perniciofius filijs accidere poteſt. Nemo verò cum pater aut mater ab eo contemnitur, tunc ſolum putet eorum precationes à DEO exaudiri: Sed nō minus etiam cum honorantur; atque idcirco cum lætiores bona liberis à DEO petunt, exaudiri eos ſimiliter exiſtimare debemus. Omnes igitur, niſi fuerint inſani, vereri, & colere debent parentum orationes; non ignorantes, multis ſæpe eas profuiſſe aut nocuiſſe. Hæc Plato. Memorabile præterea eſt huius rei exemplum, cuius B. Auguſtinus non ſolùm narrator & ſcriptor, ſed etiam ſpectator fuit. Sic autem in libro xxvij. de Ciuitate DEI cap. viij. ſcribit Auguſtinus: Vnum eſt, quod apud nos factum, tam clarum fuit atque illuſtre miraculum, vt nullum putem eſſe Hipponenſium, qui hoc vel non viderit, vel didicerit; nullum qui obliuiſci vlla ratione potuerit. Decem quidam fratres fuerunt, quorum ſeptem ſunt mares, tres fœminæ, de Cæſaræa Cappadociæ, ſuorum ciuium non ignobiles: qui maledicto matris, recenti patris eorum obitu, deſtitutæ, quæ iniuriam ſibi ab eis factam acerbiſſimè tulit: tali pœna ſunt diuinitus

Quam graue, ac deteſtabile crimen ſit, filiorum in parentes, iniuriæ cō tumeliæ, etiam contumacia, atque irreuerentia. *Geneſ. 9.*

Præclara Platonis doctrina.

Auguſt. memorabilis hiſtoria.

uſnitus coërciti, vt horribiliter omnes quaterentur tremore membrorum. In qua fœdiſſima ſpecie, oculos ſuorum ciuium non ferentes, quaqua verſum cuique ire viſum eſt, toto pene vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater, & ſoror, Paulus & Palladia, multis alijs locis, miſeria diffamante, iam cogniti. Venerunt autem ante Paſcha fermè dies quindecim Eccleſiam quotidie, & in ea memoriam glorioſiſſimi Stephani frequentabant, orantes, vt iam ſibi placaretur DEVS, & ſalutem priſtinam redderet. Poſt hæc narrat Auguſtinus quemadmodum per miſericordiam DEI, & inuocatam ab ipſis B. Stephani interceſſionem, prorſus liberati, & ſanati fuerint. Sic Auguſtinus.

Sed redeo ad Iacob; quem narrans Moſes, magnopere eſſe veritum ne fortè ſimulando fratrem ſuum Eſau, patrem videretur illudere voluiſſe; ſatis indicauit verum eſſe, quod ſupra ſcriptum de eo fuerat Geneſis 25. Iacob fuiſſe virum ſimplicem, id eſt, ſine fuco, & fallaciis; & neſcium lædendi, aut fallendi, quemquam. Quod expendens S. Auguſtinus libro 16. de Ciuitate DEI, cap. 37. ita ſcribit: Dolus Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, ſed in eo potius magnæ cuiuſpiam rei myſterium quæreretur; ſuperiùs prædixit Scriptura: *Erat Eſau homo ſciens venari, & agreſtis, Iacob autem homo ſimplex, habitans domū.* Hoc noſtri quidam interpreti ſunt, ſine dolo. Siue autem ſine dolo, ſiue ſimplex, ſiue potius, ſine fictione dicatur, quod eſt græcè ἄπλαστος; quis eſt in præripiēda benedictione patris dolus, hominis ſine dolo? quis eſt dolus ſimplicis? quæ fictio non mentientis? niſi profundum myſterium veritatis? Sic Auguſtinus. Rectè item Caietanus: Hinc, inquit, clarè apparet bona intentio Iacob, exequendi præceptum maternum, fultum diuina reuelatione facta olim matri de ipſo præponendo fratri ſuo Eſau. Itaque non animo fallendi patrem, ſed animo aſſequendi diuinum promiſſum, manifeſtat ſe attentaturum, quod mater iubebat. Sed vereri ſe tamen ait, ne patri appareat tanquam illuſor: quamquam enim animus aberat illudendi, factum tamen ipſum, ſuaptè natura videbatur fallax. 15

Quanta ſinceritas, & innocentia Iacob. S. Auguſt.

Caietanus.

SANCTVS Baſilius de iſtiuſmodi ſimplicitate, & innocentia Iacob obiter loquens, in expoſitione illorum verborum Salomonis: *Vt dem innocentibus prudentiam:* Sic enim ipſe legit, quod nos legimus: *Vt detur paruulis aſtutia.* duplicem facit innocentiæ ſpeciem: Altera eſt, inquit, à peccatis alienatio; mente ac propoſito per longam bonorum exercitationem, acquiſita, ac malitiæ radice penitus extirpata, quę eſt præſtantiſſima virtus, maximumque hominis bonum. Altero modo innocentia dicitur, ignoratio mali, & inexperientia, ſiue ob ętatem, vt in infantia, & prima pueritia; ſiue quod alicuius artis, & vitæ rationem minimè callentes, fraudes in ea prouidere, & cauere non ſunt edocti. Sic pueruli dolos, & aſtutias, & ſuperbiam minimè norunt: Sic etiam qui in agris verſantur, à rebus agendis remoti, mercatorum fallacias, opificum fraudes, & iudiciorum, ac fori varias cautiones, captioneſque ignorant. Huiuſcemodi autem appellare ſolemus innocentes: non quia ex propoſito, & electione à malo abſtineant: ſed quod mali experientiam, & habitum nondum contraxerint. Innocens autem propriè talis eſt, qualis erat Dauid dicens Pſalmo 28. *Ego in innocentia ingreſſus ſum,* omnem ſcilicet iam ille ex animo ſuo iniquitatem, per aſſiduam virtutum exercitationem fugauerat. Talem porrò innocentiam, oſtendit morum ſimplicitas, & candor: qualis profectò erat Iacob, minimè fictus, & habitans domum, vt ait Scriptura Geneſ. 25. hoc eſt, naturæ vtens ſimplicitate, nihil ex arte ſimulatum, fucatumue retinens, nullamque in verbis, & factis, ſimulationis, & deceptionis vmbram præſeferens. Hæc Baſilius. Iam verò illud, quod dixit Rebecca, *Super me ſit iſta maledictio* 16

Prouerbiorum 1.

S. Baſilius duplicem facit ſpeciem, & rationem innocentiæ.

lediƈtio modus quidam loquendi eſt, etiam in alijs linguis vſurpatus, ſatiſque
vulgaris. Reddit autem talem hanc ſententiam: Noli timere, fili, patris ma-
ledictionem, ſed expecta potius fauſtam, & quantam maximam optare poſſes,
benedictionem, ac talem, qualem ego percuperem mihi contingere. Id autem
idcircò tam fidenter, & indubitanter dixit Rebecca, quod ob DEI oraculum
ſibi olim datum, perſuaſa, & certa erat, omnino ita futurum, vt ipſa promit-
tebat. Vide Theodoretum in quæſtione 78. in Geneſim.

Et veſtibus Eſau valde bonis, quas apud ſe habebat do- Verſu 15.
mi, induit eum, pelliculaſque hœdorum
circumdedit manibus, & colli
nuda protexit.

37 ALIA littera, inquit Hieronymus in Traditionibus He- S. Hieronymus.
braicis in Geneſim ſuper hunc locum, ſic habet: *Et ſumpſit
Rebecca veſtimenta Eſau filij ſui maioris, quæ erant deſiderabi-
lia, apud ſe domi.* Et in hoc loco tradunt Hebræi, primo-
genitos, ſacerdotum officio eſſe functos; & habuiſſe veſti-
mentum Sacerdotale, quo induti, DEO victimas offere-
bant, antequam Aaron in Sacerdotium eligeretur. Sic Hie-
ronymus. Vox Hebræa [Hamudoth] ſignificat concupiſcibiles, ſiue deſiderabi-
les, vel pretioſas: Chaldæus interpretatus eſt [mundas] lxx. Interpretes [pul-
chras] Latinus interpres omnia iſta complectens, dixit: [valde bonas] ſiue
igitur veſtes illæ pretioſæ, ſacerdotales fuerint, ſiue ornamenta propria primo-
genitorum, & inſignia principatus inter fratres, ipſas certè mater familias,
pro more eius temporis, & gentis apud ſe cuſtodiebat.

Non ab re fuerit, illius ſimulati habitus Iacob, quatuor celebres adſcribere Quadruplex allegorica expoſitio.
in hoc loco expoſitiones allegoricas à quatuor ſanctiſſimis, & doctiſſimis Pa-
tribus traditas. Prima expoſitio eſt Hyppoliti martyris, quam refert San- Hyppolit martyr.
ctus Hieronymus in epiſtola CXXV. ad Damaſum. Rebecca, inquit, plena
SPIRITV ſancto, quæ futura nouerat in CHRISTO, ea meditabatur antea
in filio ſuo Iacob. Vnde dixit ei: *Vade ad gregem, & affer mihi duos hædos optimos,*
præfigurans carneum Saluatoris aduentum, in quo eos maximè liberaret, qui
peccatis tenerentur obnoxij: ſiquidem in omnibus Scripturis hoedi pro pecca-
toribus accipiuntur. Quod autem duos iubetur afferre, duorum populorum
ſignificatur aſſumptio: quòd verò teneros, & bonos, dociles, & innocen-
tes animæ ſignificantur. Veſtes Eſau, fides, & ſcripturæ ſunt Hebræorum,
quibus Gentilium indutus eſt populus. Pelles, quę brachijs eius circundatæ
ſunt, peccata ſunt vtriuſque plebis, quę CHRISTVS in extenſione manuum,
cruci ſecum pariter affixit. Altera expoſitiò eſt Ambroſij libro 2. de Iacob, & S. Ambroſ.
Vita beata cap. 2. Iacob, inquit, ſtolam accepit Eſau, quia ſenili præſtabat ſa-
pientia. Ideo iunior frater, ſeniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit digni-
tate. Hanc ſtolam, Eccleſiæ typo, Rebecca protulit, & dedit filio iuniori, ſto-
lam ſcilicet veteris Teſtamenti, ſtolam propheticam, & ſacerdotalem. Hæc
ſtola data eſt populo Chriſtiano, qui vti amictu ſciret accepto, quoniam po-
pulus Iudæorum, eam ſine vſu habebat, & proprios neſciebat ornatus. Iace-
bat hęc ſtola in vmbra, abiecta atque neglecta. Obſcurabatur enim tenebroſa
impietatis caligine, nec in anguſto corde populi Iudaici, latius poterat expli-
cari. Induit eam Chriſtianus populus, & refulſit, illuminauitque eam ſuæ fi-
dei claritate, & piorum luce factorum.

Tertia

S. Auguſt. Tertia expoſitio eſt B. Auguſtini in libro contra Mendaciũ cap. 1. qui ait, Iacob amictum veſtibus Eſau, & pellibus hœdinis, præfiguraſſe Saluatorem noſtrum, quaſi indutum peccatis, & maledictis hominum, quæ aſſumpſit, vt ea deſtrueret, ac prorſus deleret per mortem ſuam: ac ſeipſū tanquam hoſtiam viuam in ara crucis immolans, DEVM PATREM noſtris offenſum ſceleribus, placauit, ac propitiauit nobis, & ab eo benedictionem, id eſt, ſcelerum veniam, & cœleſtium bonorum promiſſionem deprecatus eſt. Hanc igitur ob cauſam dictus eſt CHRISTVS Dominus factus in ſimilitudinem carnis peccati, & quaſi peccatum, & maledictum pro nobis. Audi Paulum ad Romanos 8. *Nam quod impoſsibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, DEVS mittens Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum* 19

Galat. 3. *Spiritum.* Audi eundem Paulum in Epiſtola ad Galatas capite tertio, ad eandem ſententiam, ita ſcribentem: *CHRISTVS nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia ſcriptum eſt Maledictus omnis, qui pendet in ligno) vt*

Deut. 21. *in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto IESV, vt pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.* Atque hoc ipſum multis ante Paulum ſeculis, fore prænunciauerat Iſaias capite liij. illis verbis: *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores*

Iſai. 52. *noſtros ipſe portauit; Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus: omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit: & poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum.* Atque hæc eſt allegorica interpretatio B. Auguſtini, ſed adiunctis Scripturæ teſtimonijs, latius à nobis explicata. Auguſtini namque verba, hæc ſunt: Iacob hœdinis pellibus membra contexit. Si cauſam proximam requiramus, mentitum putabimus; hoc enim fecit, vt putaretur eſſe, qui non erat. Si autem hoc factum, ad illud, propter quod ſignificandum reuera factum eſt, referatur, per hœdinas pelles, peccata; per eum verò, qui eis ſe operuit, ille ſignificatus eſt, qui non ſua, ſed aliena peccata portauit. Quarta expoſitio eſt B. Gregorij in ſexta Homilia ſuper Eze-

S. Gregor. chielem: Quid eſt, ait Gregorius, quod Iacob manus, & brachia, & collum hædinis pellibus texit, niſi quod hœdus pro peccato ſumi conſueuit? Et Gentilis populus, carnis quidem in ſe peccata mactauit, & coopertum ſe peccatis carnalibus confiteri non erubuit. Quid autem eſt, quod Iacob veſtimentis induitur fratris maioris? niſi quod ſacræ Scripturæ præceptis, quæ maiori populo per legem data fuerant, iunior populus in bona operatione veſtitus eſt? Et eis minor in domo vtitur, quæ maior foras exiens, intus reliquit: quia Gentilis populus præcepta illa tenet in mente, quæ Iudaicus populus habere non potuit, dum ſolam in eis litteram attendit.

PRIMA DISPVTATIO.

An peccauerit Iacob, cum indutus veſtibus Eſau, & collo, ac manibus, tectus hœdinis pelliculis, vt piloſitatem Eſau repræſentaret, ſimulauit apud patrem ſe eſſe Eſau.

20 VIDETVR peccaſſe Iacob. Primò,quia ſicut ſimulatio in verbis, cum is, qui loquitur, aliud verbis ſignificat, quàm ipſe ſentit,eſt peccatum mendacij: ita in factis, cum per exteriorem habitum, vel actionem, vel ſignum aliquod exterius, denotatur aliud quàm interius eſt in animo facientis,appellatur peccatum ſimulationis, vt docet S.Thomas 2.2. Quæſtione cxi. art. 1. quæ eſt de ſimulatione. Huius autem generis fuiſſe illam ſimulationem Iacob, res ipſa loquitur. Deinde,propterea magnum eſt hypocritarum crimen,& meritò eos vituperamus,& execramur,quod diſſimulant id, quod ſunt,& quod non ſunt,ſimulant:ſicut Iacob diſſimulabat ſe eſſe Iacob, & ſimulabat ſe eſſe Eſau, vt ſic ei benedictionem paternam præriperet. Ad hæc, inducere alios in fraudem, & errorem, peccatum eſt: hoc autem fecit Iacob, per quem deceptus Iſaac, fraudauit maiorem filium benedictione ſua. Poſtremo, omnis fraus,alij præſertim noxia,peccatum eſt: tali autem fraude eſſe vſum Iacob, teſtis eſt ipſemet Iſaac, dicens filio ſuo Eſau, *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.*

Quatuor argumẽta quibus probari videtur peccaſſe Iacob.

S. Thomas.

21 Apud Ethnicos quoque, hoc genus ſimulationis, fuiſſe admodum vituperabile,ac probroſum, & in turpis mendacij loco habitum, exiſtimare licet ex iis, quæ memorat Aelianus in extremo libro ſeptimo de varia hiſtoria,hiſce verbis: Senex quidam Ceus, Lacedæmonem profectus eſt,& cũ vanus admodũ,& ſuper bus eſſet,propter ſenectutẽ erubeſcebat, & idcirco conabatur canos tinctura occultare. Progreſſus itaq. ad Lacedæmonios, tali oſtenſo capite,expoſuit ea quo rũ cauſa venerat.Tunc Archidamus Lacedæmoniorũ rex,Quidnam veri,inquit, dicturus eſt hic,qui non ſolum in animo,ſed in capite etiã mendaciũ circumfert. Illius itaque hominis dicta reiecit, ingenium eius, moreſque ex iis quæ cernebantur redarguens.

Aeliani lepida hiſtoria.

Archidamus Lacedæmoniorum rex.

22 AT enim contraria eſt patrum, & Theologorum ſententia, qui factum illud Iacob à peccato vindicant. Ac de Auguſtino quidem nihil attinet dicere;Is enim quæſtione 74. in Geneſim, & libro 16. de Ciuitate Dei cap. 37. ſed præcipuè in libro contra mendaciũ cap. 10. pugnaciter,à ſancto Iacob omnem mendacij, & fraudis,ac malę ſimulationis culpam,& reprehenſionem defendit, & docet iſto facto Iacob, non modo nihil eſſe peccati admiſſum, ſed magnum etiam ſignificatum myſterium, ad quod ſignificandum, principaliter illud factum Iacob relatum eſt, Auguſtini verba, quia paulò ſuperius commemorauimus, idcirco referre nunc prætermittimus. Idem ſenſit Sanctus Gregorius homilia 6. in Ezechielem, cuius hæc ſunt verba: Et ipſa, quæ paruuli iuxta litteram intelligunt, docti viri per ſpiritalem intelligentiam, in altum ducunt. Quis namque paruulorum,& ſimplicium, in facto Eſau & Iacob, quod alter ad venationẽ mittitur,vt benedicatur,alter verò per ſuppoſitionem matris,à patre benedicitur, niſi iuxta ſacræ lectionis hiſtoriam paſcitur? In qua videlicet hiſtoria, ſi ad intellectũ paulò ſubtilius adſtringatur, videtur quod Iacob primogeniti benedictionem non per fraudem ſurripuit, ſed vt ſibi debitam accepit, quam,conce-

Iacob in ſimulatione habitus Eſau nihil peccaſſe, communis Patrum,& Theologorum ſententia.

S. Auguſt.

S. Gregor.

Geneſ.25. dente fratre, data lentis mercede emerat. At verò ſiquis altius ſentiens, vtrorũque facta velit per allegoriæ arcana diſcutere, protinus ab hiſtoria ad myſteriũ ſurgit. Beatum quoq. Hieronymum idẽ ſuper hac re ſenſiſſe, ac dicturum fuiſſe nemo quiſpiã, opinor, dubitabit, qui legerit diſputationem eius ſuper reprehenſione B. Petri Apoſtoli facta à Paulo, quam tractat ipſe in Commentarijs ſuis ſuper caput ſecundum Epiſtolæ ad Galatas. Arbitratur enim, ſimulatam fuiſſe illam reprehenſionem; id eſt, in ſpeciem tantum factam, & ad eruditionem aliorum, non autem ex animo, & veritate profectam. Huiuſmodi autem ſimulationes, non eſſe vituperabiles, ſed bonas & laudabiles confirmat aliquot Scripturæ exemplis, ita ſcribens: Vtilem eſſe ſimulationem, & aſſumendam in tempore, Iehu regis Iſrael nos docet exemplum: qui cum non potuiſſet interficere ſacerdotes Baal, niſi finxiſſet velle ſe Idolum illud colere, dixit: 22

B. Hieronymus.

4. Reg. 10. *Congrega mihi omnes ſacerdotes Baal; ſi enim Achab ſeruiuit Baal in paucis, ego ſeruiam in multis.* Dauid quoque mutauit faciem ſuam coram rege Achis, ſimulans amentiam & inſaniam, vt vitæ diſcrimen effugeret. Nec mirum, quamuis iuſtos homines, tamen aliqua ſimulare pro tempore, ob ſuam & aliorum ſalutem; cum & ipſe Dominus noſter, non habens peccatum, nec carnem peccati, ſimulationem peccatricis carnis aſſumpſerit; vt condemnans in carne peccatum, nos in ſe faceret iuſtitiam DEI. Sic Hieronymus.

1. Reg. 21.

S. Chryſoſt. Eiuſdem ſententiæ adſtipulatorem probatoremque habemus ſanctum Chryſoſtomum: qui Homelia 53. in Geneſim, & verba, & facta Iacob, quæ hic narrantur, extra culpam omnem ponit; affirmans, ea optimo animo, menteque, & incitante ac dirigente DEO, contigiſſe. Idem Homilia 6. in Epiſtolam Pauli ad Coloſſenſes, explanans illa verba Pauli: *Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem deceptionem.* Eſt, inquit, & bona quædam deceptio, qua decepti ſunt multi: quæ non eſt deceptio vocanda. De hac dixit Hieremias cap. 20. *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Nam iſtud non debet vocari deceptio: alioqui & Iacob patrem ſuum decepiſſet: Verùm non erat deceptio, ſed diſpenſatio. Sub finem verò primi libri de Sacerdotio, copioſam ſuper ea re texit diſputationem; & inter alia ſcribit hæc, nonnullos eſſe ſimulatores & deceptores, quos prudentes rerum æſtimatores, non modo non culpent & accuſent, ſed approbent etiam ac laudent. Tam lucroſa enim interdum & fructuoſa eſſe ſolet opportuna, & recto animi iudicio facta ſimulatio & fraus, vt permulti pœnas etiam ſæpenumero luerint, hoc ipſo, quod rem fraude non egiſſent. Cumque hoc exemplis Imperatorum & medicorum fusè demonſtraſſet, ſubdit hæc: Fraudis igitur (dummodo non fraudulento animo fiat) magna vis eſt: quam ipſam ego ne fraudem quidem nominandam putauerim, verùm œconomiam quandam potius ac ſapientiam; artemque, qua poſſis è medijs, atque imperuijs deſperatarum rerum anguſtijs, correctis, emendatiſque animi vitiis euadere. Nam ſi res ipſas per ſe nudes, & ab auctorum conſilio & propoſito ſeparatas expendere libuerit, nemini ſanè non licebit, vel Abraham ipſum parricidii accuſare, vel nepotem eius Iacob doli & fraudis, qui ius ſibi primogenitorum vſurpauit: vel abnepotem eius Moſem maleficii & furti; qui opes Aegyptiorum Hebræis attribuit. Cum tamen eos viros non ſolùm culpa liberemus, ſed etiam vel eo maximè nomine admiremur. Ergo verè illuſoris, deceptoriſque nomine dignus fuerit, quiſquis iniquo animo, & ſtudio nocendi ſimulationem et fraudem contexit: alioqui ſæpenumero profuit decepiſſe; et per hanc artem ſæpenumero in maximis periculis ſaluti multorum ſubuentum eſt. Qui autem recto ſemper calle ingreditur, de eo nunquam deflectens; ſæpe fit, vt ei cui non aliquam fraudem ſtruxerit, plurimorum malorum atque incommodorum auctor ſit. Hæc Chryſoſtomus. In cuius ego verbis, non perpendo ad præſens ſententiam eius, nec an ea ſit vſquequaque vera, necne, ad 23

Ad Col. 2.

Bonam eſſe, & vtilem nõnullam deceptionem.

Geneſ. 22.

Exod. 12.

iudicium

iudicium reuoco, ſed illud attendo & approbo, quod apertè ſuffragatur huic opinioni, quæ ſimulationem Iacob, culpæ facit expertem.

24 AD eandem comprobandam ſententiam, multa doctè Thoſtatus diſputat; vir ſanè, non ſolùm ob ſcriptorum multitudinem, verùm etiam ob ſubtilitatem fœcunditatemque ingenij, & iudicij grauitatem, & multi iugis doctrinæ præſtantiam, antiquis illis, magniſque patribus, & doctoribus meritò annumerandus. Is autem in quæſtione octaua ſuper hoc caput xxvij. Geneſis, ſimulationem iſtam Iacob, de qua nunc diſſerimus, culpa omni fuiſſe vacuam, ad hunc modum oſtendit: Fraus poteſt conſiderari dupliciter; vel reſpectu eius, cui fit fraus, ſi damnum ei aliquod infertur, & iuri eius ſubtrahitur aliquid: aut reſpectu eius qui fraude vtitur, quia aliter facit, & oſtendit, quàm in re ipſa eſt, & quàm ipſe ſentit. Priori modo, non eſt vocanda fraus, ſed prudens ſolertia, & induſtria qua vſus eſt Iacob, occupans benedictionem paternam, ſibi, vt vero primogenito conuenientem, & debitam, & extorquens, quomodo potuit, ius ſuum de manu iniuſti poſſeſſoris. Nec poſteriori modo fraus illa culpabilis fuit, nam & ſi ſignificare verbis aliud quàm eſt in re, & quàm loquens ſentit, ſemper eſt peccatum mendacij, non itidem tamen res ſe habet in ſimulatione, quæ adhibetur non in verbis, ſed in factis. Eſt enim quædã fraus & ſimulatio, ex diuina inſpiratione, & reuelatione profecta: quemadmodum Hebræi inſpirante, & mandante DEO, quaſi commodato acceperunt ab Aegyptijs multas pecunias, & vaſa argentea, & aurea, & veſtes pretioſas, cum eas ipſi anferre ſecum vellent, & abſtulerint. Talis fuit fraus, & ſimulatio Iacob, nempe diuinæ inſpirationis: quia Rebecca, à SPIRITV ſancto mota, id ſuaſit Iacob, & ad id faciendum eum impulit. Ergo licet Iacob dicendo ſe eſſe Eſau, peccauit venialiter, induendo tamen ſibi veſtes Eſau, & pelliculas hœdinas, repræſentando eius piloſitatem, nullum admiſit peccatum, neque enim ea re cuiquam verè nocuit, atque ea ratione, quod ſuum erat, conſequi uoluit. Non enim putandum eſt, nocuiſſe eum fratri ſuo Eſau: quia nihil ei, quod proprium eius eſſet, abſtulit, ſed cuius ille non erat verus, & iuſtus poſſeſſor, id ſibi vindicauit. Sic Thoſtatus.

Thoſtati laus.

25 CETERVM, quia variè admodum adhiberi poteſt ſimulatio, quæ fit per exteriora facta, & ſigna, & nonnunquam fit ſine culpa, ſæpe autem cum vitio, & culpa; prius indicare conuenit iſtiuſmodi ſimulationum varietatem. Scotus in Tertio Sententiarum Diſtinctione 38. Vbi de mendacio, & ſimulatione diſputat, quinque facit ſpecies ſimulationum; & alias eſſe ait in rebus per ſe bonis & malis, alias verò in rebus indifferentibus. Prima ſpecies eſt, ſimulare bonum quod quis non habet, & per externa quædam ſigna oſtendere, & perſuadere velle, ſe bonum illud habere: ſicut hypocritæ per crebras & longas genuflexiones & precationes ſimulant magnam deuotionem animi, & ſanctimoniam; cum tamen earum virtutum ſint prorſus expertes. Et hæc ſimulatio peccatum eſt, quod vocatur hypocriſis, ſiue id fiat animo fallendi alios, ſiue magnum aliquod commodum vel honorem ſibi comparandi. Secunda ſpecies eſt, diſſimulare mala ſiue vitia, quæ quis habet, per externa ſigna demonſtrando, ſe illa vitia omnino auerſari & abominari: vt ſi quis maximè voluptuarius & libidinoſus, cum audit aliquid impudicè dici aut fieri, verbis & geſtibus oſtendat, ſe huiuſmodi vitia perhorreſcere, & ab illis eſſe allieniſſimum. Hoc etiam peccatum eſt, & pertinet ad hypocriſin. Tertia ſpecies eſt, diſſimulare vitia ſua, non quidem per externa ſigna demonſtrando ſe ab illis eſſe alienũ & auerſum: ſed celando tantùm ea vitia, & externa ſigna, quibus ea produntur, nulla dando; ſicut vulgo dici ſolet, Si non caſtè, ſaltem cautè. Et hoc non eſt culpabile;

Scotus facit quinq. ſpecies ſimulationis

bile; quinetiam, ſi qua eſt in malo laus, eſt laudabile: eſt enim vituperabile, publicare atque euulgare flagitia ſua, de quo reprehenduntur quodam loco Hebræi in ſcriptura Iſaiæ cap. 3. *Peccatum ſuum*, inquit, *ſicut Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt*. Et ſi enim malum eſt, mente & animo malum eſſe; exhibere tamen ſigna externa ſuorum vitiorum, eſt addere malum malo. Sunt præterea duæ aliæ ſpecies ſimulationis, quæ verſantur in rebus indifferentibus. Quarta itaque ſpecies ſimulationis eſt, cum quis facit aliquid, quod natura ſua videtur eſſe ſignum alterius; ſicut ſudare, eſt ſignum laſſitudinis & fatigationis, vel alicuius reſolutionis corporalis, & id ſimulat qui facit, cum non ſit tamen ita in re. Et hoc per ſe, aut non eſt malum, aut non eſt graue malum; niſi accedat circumſtantia quæpiam id aggrauans. Immo talia ſigna non ſunt neceſſaria, cum poſſint ex alijs cauſis prouenire: quemadmodum quidam ioculatores exercent in ſuis corporibus motus aliquos, ſignificantes affectiones quaſdam naturales humani corporis, quæ tamen in eis non ſunt, nec præceſſerunt. Quinta ſpecies ſimulationis eſt, ſi fiant aliqua exterius, quæ per ſe quidē nō ſunt certa ſigna alicuius rei; qui tamē ea facit, ſcit à ſpectātibus, vel circūſtantibus, accipi ea ſigna eius rei: ſicut ore ſpumare, & ſinere ſaliuam defluere per barbam, non eſt proprium, & certum ſignum inſanæ mentis; poteſt tamen id à circumſtantibus, pro tali ſigno accipi. Tali autem ſimulatione vti, præſertim autem magni cuiuſpiam mali euitandi gratia, aut boni comparandi, nullum eſt peccatum: hac enim ratione Dauid inculpatè coram rege Achis, & Satrapis eius, vt ſcriptum eſt 1. Regum 21. inſaniam ſimulauit, vt diſcrimen vitæ, in quo ſe verſari cernebat, effugeret. Hactenus ex diſputatione Scoti. Qui licet de hac ſimulatione Iacob, nihil ſignanter, & nominatim dixerit, tamen videtur, ſi de ea dixiſſet, ad quartam, vel quintam ſpeciem ſimulationis fuiſſe eam relaturus.

Auctoris ſententia, & de quadruplici ſpecie ſimulationis, & fraudis.

NOBIS, & ad intelligendum apertius, & ad enodandum quæſtionem propo- 26
ſitam expeditius videtur, ſi quadripartitam faciamus ſimulationis rationē modumque. Eſt quædam ſimulatio noxiæ deceptionis ad fallendum alios perniciosè, vel ad quidpiam improbè, ac iniquè conſequendum: hoc genus ſimulatores ſunt hypocritæ, atque improbi opifices, & mercatores. Eſt item nonnulla ſimulatio, in loco, & tempore vtiliter vſurpata, quæ iuuandi, aut ſe, aut alios, vel admonendi, vel inſtruendi, vel etiam corripiēdi cauſa adhibetur. Hac ratione Dauid ſimulauit inſaniam apud Regem Achis, in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutus. Sic etiam non rarò prudentes medici, grauiter ægrotantibus, ſalubreſque curationes recuſantibus, vtili ſimulatione deceptis, & quæ volunt, præbent medicamenta, & reſtituunt ſanitatem. Ad eundem modum magiſtri, quo melius pertēient ſolertiam, & intelligentiam diſcipulorum, Sophiſticas & captioſas rationes proponunt, tum vt eas, vbi retectæ illis, ac euolutæ fuerint, exploratè noſcant; tum vt earum laqueis ſe irretiri, in futurum caueant. Hoc etiam modo Ioſeph Patriarcha iuſſit pecunias poni in ſaccis fratrum ſuorum, & ſcyphum ſuum in ſacco Beniamin Geneſ. 42. & 44. Simulatè poſtea furti eos arguens; vt tali metu, & afflictione animi, leuiter eos corriperet, adducens in recordationem, & poenitentiam nefarij ſceleris in ſe admiſſi: quod adeo ita euenit. Nam cum in illa vexatione eſſent, dicebant inter ſe verba illa, quæ refert Moſes Geneſ. 42. *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtias animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit ſuper nos tribulatio.* Et Ruben ait: *Nunquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum, & non audiſtis me? En ſanguis eius exquiritur*. Eſt tertium genus ſimulationis ex diuino inſtinctu & monitu profectum, quo vſi ſunt Hebræi ſpoliantes Aegyptios, & Ioſue contra hoſtes, ſimulando metum, & fugam, vt eos in præparatas inſidias deduceret, vt legitur Ioſue 8. Ad quartam ſpeciem ſimulationis pertinent artificioſæ,

Locus ex 1. Reg. 21.

& cal-

& callidæ ſimulationes, ac diſſimulationes, per quas dans operam rei licitæ, opportunè ingens quodpiam malum auertere, ac ſuperare eurat, aut magnum quodpiam bonum ad ſe pertinens, nec aliter adipiſci facile, conſequi, & obtinere. Huius generis ſunt bellicæ ſimulationes contra hoſtes in bello iuſto, quæ vocantur ſtratagemata militaria, quale fuit illud Ioſue paulò ante memoratum. Horum quatuor generum ſimulationis, & fraudis, primum eſt improbum, & damnandum tertium etiam laudandum, cetera ſine peccato, in tempore, & loco vſurpari poſſunt: de quorum vtili, & laudabili vſu diſputat copioſè S. Chryſoſtomus ſub finem primi libri de ſacerdotio, & ad quodlibet iſtorum trium poſteriorum generum ſimulatio illa Iacob referri poteſt.

27 Sed enim poſſet quiſpiam obijcere, ſimile eſſe mentiri factis, vt verbis, ſed mentiri verbis, quocumque modo, ſemper eſt peccatum; ergo mentiri factis, id eſt, per facta ſignificare aliud, quàm reuera eſt, & quàm ſentit is qui facit, ſemper erit cum peccato coniunctum. Reſpondeo diſparem eſſe rationem verborum, atque factorum: licet enim facta adhibeantur etiam vt ſigna interioris ſenſus, & voluntatis, ad id tamen verba per ſe ex natura ſua, atque eo ipſo, quo verba ſunt, inſtituta fuerunt: facta verò nonniſi ſecundariò tantùm, & per accidens. Deinde verba ſunt conceptuū animi ſigna diſtinctè, determinatè, ac propriè; facta verò confusè, & indefinitè. Quamobrē mendaciū in verbis, nunquā poteſt eſſe licitum, ſimulatio autem per acta, & ſigna quædam externa, quæ alij accepturi ſunt in alium, & diuerſum finem, quàm intendatur à nobis, & ad quem ſignificandum, nec per ſe, nec ſecundum intentionem noſtram illa ordinantur, talis inquam ſimulatio poteſt fieri licita, ſi nec malo fiat animo, nec alijs damnum adferat, nec ſcandalum pariat. Eſt enim ſimulatio per facta, ſicut vſus vocis, vel orationis ambiguæ, quæ non eodem ſenſu accipitur ab audiente, atque à loquente: talis autem locutio, per ſe non eſt mala, imo & à Domino noſtro, & à Sanctis viris non raro vſurpata. Si quis porrò ſimulans facto aliquid, quod non ita eſt, intenderet illud ſignificare, & ab alijs intelligi, haud dubiè peccaret. Iacob porrò per ſimulationem aſſumpti habitus Eſau, noluit ſignificare ſe eſſe Eſau ſecundum carnem, ſed quantum ad ius primogenituræ; naturaliter quidem debitum Eſau, ſed ſecundum Electionem diuinam ſibi: ſimulque ſignificare voluit diuinum myſterium ea re figuratum, & ſuperius expoſitum. Ergo ſimulationem illam Iacob fuiſſe inculpabilem, cum, & bonis rationibus, & grauiſſimis Patrum, ac Theologorum auctoritatibus, exemplisque in diuina Scriptura traditis, ſatis comprobatum ſit, equidem, ad eandem quoque ſententiam libenter acceſſerim.

Verſ. 8. 19. Quibus illatis, dixit: Pater mi; at ille reſpondit, Audio, quis es tu fili fili mi? Dixitque Iacob, ego ſum primogenitus tuus Eſau: feci ſicut præcepiſti mihi. Surge, ſede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua.

PERDIFFICILEM, ac perarduam, & multorum Patrum, ac Theologorum diſſidentium inter ſe diſputationibus nobilitatam, hæc verba quæſtionem habent: An Iacob iſta verba dicens, verè mentitus ſit, & peccauerit, ſaltem venialiter. Videntur enim tria in iſtis verbis manifeſta contineri mendacia. Primum mendacium eſt, cum ait: *Ego ſum Eſau*. Non enim erat Eſau, ſed Iacob. Alterum mendacium fuit, cum dixit: *Feci ſicut præcepiſti mihi*; nihil enim ei tunc Iſaac de afferendo ſibi cibo præceperat, ſed id præceperat Eſau, vt dicitur in exordio huius capitis. Tertium mendacium fuit, cum dixit: *Comede de venatione mea*, neque enim eos cibos parauerat ex animalibus venatione captis, ſed ex duobus hœdis de grege domeſtico ſumptis. Ex aduerſo autem pugnat magnorum Patrum, & nobilium Doctorum auctoritas, ſic interpretantium iſta verba Iacob, vt nullum in ijs mendacium eſſe probent. Ego ſuper hac quæſtione quatuor diſputationes tractabo, quò liquidius, diſcuſſis omnibus vndequaque exorientibus difficultatibus, veritas pernoteſcat. 28

SECVNDA DISPVTATIO.

An excuſabilis, aut tolerabilis ſit eorum ſententia, qui dixerunt, Iacob verè in iſtis verbis eſſe mentitum, non tamen vllo modo peccaſſe.

QVI ſic opinantur, duplex eorum eſt opinio. Vna eſt opinio peruetus, & percelebris: cuius, inter Eccleſiaſticos viros, auctor habetur Origenes. hic ſenſit, mentitum eſſe Iacob, nec mentiendo tamen peccaſſe: quia eſt quoddam mendacij genus, minimè improbum, quin etiam bonum, & laudabile, quod magni cuiuſpiam boni acquirendi, vel propulſandi mali cauſa, in loco, & tempore dicitur. Talem fuiſſe ait mendacium Iacob, & item mendacium illius admirabilis fœminæ Iudith. Sed quia Platonem huius dogmatis auctorem, doctoremque ſecutus eſt Origenes, primò, quid Plato ſuper ea re præceperit, prædocendum eſt. Cum ſub finem libri ſecundi de Republica, Plato egregiè probaſſet, omne mendacium eſſe DEO inutile, atque indecens, nec vllo modo ferendos eſſe, qui dicunt mentiri DEVM aliquando, & mali cuiuſpiam eſſe auctorem: poſtea non longè poſt initium libri tertij de Republica, de mendacijs hominum verba faciens, ita ſcribit; Si rectè paulò ante dicebamus, DEO inutile eſſe mendacium omne, hominibus tamen nonnunquam eſt vtile, & quaſi pro medicamento: quare publicis medicis concedendum eſt, priuatis autem hominibus minimè attingendum. Itaque Rempublicam adminiſtrantibus, præcipuè, ſi quibus alijs, mentiri licet, vel hoſtium, vel ciuium cauſa, ad communem Ciuitatis vtilitatem: reliquis autem à mendacio abſtinendum eſt. Sed aduerſus 29

Iudith. 10 & 11.

Platonis opinio de mendacio.

Licet omne mendacium ſit Deo indecens ac inutile, non tamen ſimiliter hominibus ſecundum Platonem.

Principes, & publicos Rectores priuatim mentiri, maius peccatum eſt, quàm ægrotum mentiri ſuo medico, in his, quæ ad morbum ſuum pertinent, vel diſcipulum ludi magiſtro, vel qui ſunt in naui, gubernatori nauis. Hæc Plato.

30 Euſebius in libro xii. de Præparatione euangelica cap. xxi. licet de hoc Platonis loco nominatim verba non faciat, confeſſus tamen Platonem legumlatoribus, & Principibus concedere, vt interdum falſa dicant vtilitatis cauſa: eam Platonis ſententiam interpretatur ipſe de ijs mendacijs, quæ ſecundum propriam verborum ſignificationem ab audientibus accepta, falſum ſenſum generant, ſed perutilem tamen auditoribus. Qui tamen ea dicunt, cum Sapientes viri ſint, ſecundum altiorem, ac penitiorem intellectum ex ijſdem verbis figuratè ſumptis expreſſum, veram ſententiam, quàm ipſi ſpectant, cum loquũtur, animo comprehenſam habent. Euſebij verba ſunt hæc: Non exiſtimat Plato alienum eſſe à grauitate legiſlatoris, ſi nonnunquam falſum quippiam, quod vtile tamen eſſe queat, dicat: maximè ſi quod falsò dicitur, audientes ita trahat, vt non vi, ſed ſponte iuſtitiam velint amplecti: ſolidum quidem bonum eſt veritas, ſed non ita facilè, plerumque perſuadet. Innumerabilia verba huiuſmodi ſunt in Scriptura, vt puta, cum pœnitere DEVM aut dormire, aut iraſci, aut furere, alijſue perturbationibus affici ſcribitur: quæ licet altius interpretata, non procul à veritate ſint, verba tamen ipſa, vel terrendo, vel permulcendo, non parum proſunt ijs, qui altiorem perueſtigare ſenſum nequeunt. Sic Euſebius. Euſebius.

31 Sed venio ad Origenem, qui vt dixi ſupradictam Platonis ſententiam ſecutus eſt. Eius opinionem de mendacio nonnunquam vtili, & laudabili, cognoſcere licet ex ijs, quę ſcripta reliquit ille in lib. 6. Stromatum. Ponam Origenis verba, vti refert ea S. Hieronymus in libro primo Apologiæ aduerſus Ruffinum. Sic ſcribit Hieronymus: Indignantur, quod Origeniſtas ſcripſerim inter ſe Orgijs mendaciorum fœderari. Nominaui librum Origenis, in quo hoc ſcriptum legerim, id eſt, ſextum Stromatum, in quo Platonis ſententiæ noſtrum dogma componit. Poſthæc, ſubdit Hieronymus verba Platonis, quæ paulo ſupra memorauimus. Deinde, ſubiungit hæc Origenis verba: Et nos igitur illius præcepti memores: *Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo*, non debemus dicere, Quis eſt proximus meus? ſed cõſiderare quomodo Philoſophus (Plato) cautè dixerit: DEO indecens, & inutile eſſe mendacium, hominibus interdum vtile: & quod ne per diſpenſationem quidem putandus ſit DEVS aliquando mentiri. Si quando enim commodum audientis exegerit, verbis loquitur ambiguis, & per ænigmata, quæ vult, profert; vt & veritatis apud eum dignitas conſeruetur, & quod noxium eſſe poterat, ſi nudum proferatur in vulgus, quodam tectum velamine proferatur. Homo autem, cui neceſſitas incũbit mentiendi, diligenter attendat, vt ſic vtatur interdum mendacio, quemadmodum vtitur condimento ac medicamento; ſeruando nempe menſuram; ne excedat terminos, quibus vſa eſt Iudith contra Holofernem, & vicit eum prudenti ſimulatione verborum. Imitetur Eſther, quæ Artaxerſis ſententiam, diu tacita veritate correxit: ſed in primis Patriarcham Iacob, quem legimus Benedictionem patris artifici impetraſſe mendacio. Ex quo perſpicuũ eſt, quod niſi ita mentiti fuerimus, vt magnũ nobis ex hoc aliquod quæratur bonum, iudicandi ſimus quaſi inimici eius, qui ait *Ego ſum veritas*. Hactenus ex Origene. Quæ cum commemoraſſet Hieronymus, ſubijcit deinde: Hæc Origenes ſcripſit: negare non poſſumus: & ſcripſit in ijs libris quos ad perfectos, & ad diſcipulos ſuos loquebatur: docetque magiſtris mentiendum, diſcipulos autem non debere mentiri. Qui ergo bene mentitur, & abſque vlla verecundia, quicquid in buccam venerit, confingit in fratres; magiſtrum ſe optimum probat. Hæc Hieronymus.

Ephes. 4.

Sententia Origenis de Mendacio nonnũ quã licito.

Iudit. 11.

Ioan. 14.

Caſſiani opinio de Mendacio. Huic ſententiæ Origenis adhæſiſſe Caſſianum, diſputatio eius de Mendacio in collatione xvij. ex perſona Ioſeph Abbatis fusè tractata, perſpicuè demonſtrat. Nam in capite xvij. Sic ait: Taliter de mendacio ſentiendum, atque ita eo vtendum eſt, quaſi ei natura inſit hellebori. Quod ſi imminente exitiali morbo ſumptum fuerit, fit ſalubre: ceterum abſque ſummi diſcriminis neceſſitate perceptum, præſentis exitij eſt. Et infra capite xxv. Quis, inquit, enumerare ſufficiat, omnes propemodum Patriarchas, Sanctoſque innumerabiles alios pro vitæ tutamine, alios pro deſiderio benedictionis, alios pro miſericordia, alios pro alicuius occultatione myſterij, alios pro zelo DEI, alios pro veritatis examinatione, patrocinium (vt ita dixerim) aſſumpſiſſe mendacij? Idem, cum dixiſſet capite xi. in omnibus cauſis, non proceſſum operis, ſed voluntatem operantis eſſe intuendam, nec quid quis egerit, ſed quo voto egerit, inquirendum: nam & nonnullos pro his factis, ex quibus magna bona deinde orta ſunt, fuiſſe damnatos; & contrà, quoſdam per reprehenſibiles actus, ad ſummam perueniſſe iuſtitiam: hæc igitur cum dixiſſet, mox ſubdit in ſequenti capite: Quid crimino ſius dolo atque mendacio, etiam in extraneum, ne dicam in germanum fratrem commiſſo? Et tamen, non modo nullam pro his damnationem, aut reprehenſionem Iacob Patriarcha contraxit, verum etiam perpetua benedictionis hæreditate ditatus eſt. Nec immeritò: benedictionem enim primogenito deſtinatam, non ex præſentis lucri auaritia, ſed ex fide ſanctificationis perpetuæ concupiuit. Ideoque iuſtiſſimus iudex, excuſabilem, immo laudabilem talis mendacij cenſuit præſumptorem; quia ſine eo ad benedictionem primitiuorum non poterat peruenire. Nec debuit in crimen vocari, quod deſiderio benedictionis exortum eſt. Alioquin non modo Iacob iniquus in fratrem, ſed etiam circumuentor in patrem, & ſacrilegus extitiſſet; ſi habens aliam viam, quæ ad benedictionis illius gratiam perueniret, hanc, quæ fratri damnoſa eſſet ac noxia, expetere maluiſſet. Videtis ergo apud DEVM non proceſſum operis, ſed deſtinationem mentis inquiri? Hæc Caſſianus. Qui editis in Caſſianum obſeruationibus, conati ſunt (cum id fieri commodè potuit) nonnullas eius ſententias ab errore, vel prorſus vindicare, vel excuſare quadã tenus; hanc diſputationem eius de Mendacio ad Origenis pertinere opinionem, ingenuè, apertèque confeſſi ſunt. 32

Chryſoſtomi ſententia de mendacio Iacob. Nec ab iſta opinione remouendus videtur S. Chryſoſtomus (quem vt magiſtrum diſcipulus, ſecutus eſt Caſſianus.) Is enim Homilia quinquageſima tertia in Geneſim, ſcribit, verba iſta Iacob, ſi per ſe, nudaque, & ſolitaria conſiderentur, haud dubiè mendacium continere ac fraudem, nec noxa vacare. At ſi ſpectetur animus, conſilium, ſenſus, & propoſitum Iacob; & quod DEVS verbis iuxta, factiſque eius mirè cooperabatur, omnia ritè dirigens & proſperans, dilucebit, nulli culpæ ac reprehenſioni mendacium eius fuiſſe obnoxium. Ponam hic verba Chryſoſtomi, cum dixiſſet, DEVM verbis & factis Iacob eſſe cooperatum: atque idcirco proſperum fuiſſe eorum, & qualem ipſe optabat, exitum, ſubdit hæc: Quid igitur, cooperatus eſt DEVS mendacio? Dilecte, ne tantum perpendas id quod fit, ſed attende etiam ſcopum facientis: & quod id non factum ſit temporalis commodi vel auaritiæ cauſa, ſed quia patris benedictionem ſibi comparare ſtuduit. Alioqui, ſi quæ facta ſunt, ea ſimpliciter examinare velis; vide, ne & Abraham parricidam, & Phinees homicidam fuiſſe iudices. Non igitur conſidera, quod mendacia fuerint, quæ dicebantur à Iacob: ſed illud cogita, quod volens DEVS prædictionem impleri, omnia, vt ſic fierent, diſpenſauit. Et vt ſcias, quod DEVS omnia facilia reddebat, etiam quæ difficilia erant; vide quomodo ſanctus Iſaac non potuit ſubolere fraudem, ſed perſuaſus verbis Iacob, cum edulio comediſſet ab eo allata, benedictionibus eum remunerauit. Nec prius à venatione reuerſus eſt Eſau, quàm omnia fuerint 33

rint peracta: vt planè intelligatur, illa eſſe geſta DEI voluntate. Hactenus ex Chryſoſtomo.

34 At enim, non ſatis eſt, finem agentis quidpiam, eſſe bonum, vt actio eius bona cenſeatur, niſi etiam quod agitur, ex genere ſuo bonum ſit; bonum enim, vt apud Theologos & Philoſophos peruulgatum eſt, & à B. Dionyſio traditum, ex integra cauſa conſtat, omnibuſque requiſitis circumſtantijs; quarum vna quælibet ſi deſit, verè bonum eſſe non poteſt. Exempli cauſa, furari, quo des eleemoſynam indigenti; vel vt à ſummo corporis aut animæ periculo quempiã liberes, nec bonum eſt, nec peccato caret. Illa igitur verba Iacob, ſi per ſe mendacium continent, bona mens & intentio eius, non valet excuſare à peccato. Ac licet DEVS cooperaretur Iacob & eum moueret ac regeret, quantũ ad voluntatem adipiſcendi benedictionem patris, & quantum ad eius rei effectum; vtrumque enim bonum erat, & placitum DEO, quin etiam ab eo prædeſtinatum: non tamen cooperatus eſt ipſi Iacob quantum ad modum perueniendi eò, quo intendebatur; videlicet per mendacium, fallacibus verbis decipiendo patrem. Quare neceſſum videtur, Chryſoſtomum, vel concedere Iacob mentiendo peccaſſe; vel ſi hoc non concederet (vt planè oſtendit) ſequendo ſupradictam Platonis & Origenis opinionem, fateri, mendacium aliquod dici poſſe ſine peccato. Atque ita de quodam mendacij genere nequaquam improbo, nec reprehendendo, vt ipſi putabant, ſed vtili ac laudabili, ab antiquis & magnis auctoribus traditum eſt.

Chryſoſtomi ſententia excutitur.

35 VERVM iſtam opinionem confutare, haud operoſum fuerit. Namque mendacium omne, qualecumque id ſit, dummodo verè mendacium ſit, malum eſt ac fugiendum, nullamque ob cauſam, nulloque in loco ac tempore eſſe vtendum, ita ſecundum ſacram Scripturam, & rectam rationem manifeſtum eſt, vt id non animaduertiſſe doctiſſimos viros, permirum videri poſſit. Multifariam in diuinis litteris legimus, omne mendacium vituperari, atque interdici. Sic enim eſt ad Epheſ. 4. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo.* Et primæ Ioannis 2. *Omne mendacium non eſt ex veritate.* Id eſt, ex DEO; ſed ex Diabolo, qui ab initio mendax eſt, & pater mendacij, & cum mendacium loquitur, ex proprijs loquitur. Iob, qui erat vir ſimplex, & rectus, & timens DEVM, ab omni genere mendacij abhorrebat: quapropter de ſeipſe dixit capite 27. *Donec ſupererit halitus in me, & ſpiritus DEI in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.* Et capite 24. *Quis me poteſt arguere eſſe mentitum, & ponere ante DEVM verba mea?* Theonem Abbatem, in veteribus Sanctorum Patrum memorijs reperimus, nunquam eſſe mentitum, cum innumerabilium Monachorum curam & regimen haberet. Hoc autem perfectæ virtutis eſt, teſtante B. Iacobo cap. 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Quocirca Dauid Pſalmo 118. orat DEVM dicens: *Non auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque.* Et Salomon Prouerb. 30. *Verbum mendacii longe fac à me.* Dictum enim ab ipſo fuerat Prouerb. 12. *Abominatio eſt Domino, labia mendacia.* Et Pſalmo 5. *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem: & perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Meritò igitur B. Ioannes in Apocalypſi capite 14. Inter præcipuas laudes illorum centum quadraginta quatuor mille Virginum, cum laude Virginitatis coniungit laudem non mentiendi. *Virgines,* inquit, *ſunt, & in ore eorum non eſt inuentum mendacium: ſine macula enim ſunt ante thronum* DEI. Hiſce igitur Scripturæ ſententiis & teſtimoniis perſuaſus ac permotus Innocentius Tertius, aſſeueranter dixit, in Scriptura prohiberi mendacium, etiam pro ſeruanda alterius vita dictum. Siquidem in Titulo de Vſuris cap. 4. ſuper eo, reprehendens nonnullos, eo fine exercentes vſuras, vt inde captiuos redimere poſſent, ſic ait:

Omne mẽdaciũ eſſe malum ſimpliciter probatur. *Ioan. 8.* *Theon Abbas nunquã in vita ſua mẽtitus eſt.* *Locus Apocalypſis c. 14.* *Innocẽtius Tertius.*

Cum

Cum vſurarum crimen, vtriuſque Teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper eo diſpenſationem aliquam poſſe fieri non videmus. Etenim cum Scriptura ſacra prohibeat, etiam pro alterius vita mentiri: multo magis prohibendus eſt quis, ne etiam pro redimenda vita captiui, vſurarum crimine inuoluatur. Sic ille.

Ratio qua probatur omne mendacium per ſe malum eſſe.

B. Dionyſ.

Ariſtotel.

B. Auguſt.

Cur facultas loquendi data ſit homini, & ad quem finẽ & vſũ inſtituta ſint verba.

ID prætcrea concluditur euidenti ratione; & probatur, mendacium per ſe, 36
atque hoc ipſo quod mendacium eſt, & malum, & fugiendum eſſe, nec peccato carere poſſe. Quod eſt ſecundum ſe malum ex genere, id nullo modo poteſt fieri bonum & licitum: quo enim aliquid bonum ſit, requiritur vt ad id omnia rectè concurrant. Bonum enim ex integra cauſa eſt, malum verò ex ſingulis defectibus, vt Dionyſius dicit cap. 4. de Diuinis nominibus. Mendacium autem, eſt malũ ex genere, quia eſt actus per ſe inordinatus, & peruerſus, & ordini naturæ Deique contrarius. Cum enim voces naturaliter ſint ſigna eorũ quæ ſunt in intellectu, contra naturæ ordinem eſt, vt aliquis voce ſignificet id, quod non habet in mente, immo cuius contrarium habet in animo. Vnde & Ariſtoteles in 4. Ethicorum ait, omne mendacium eſſe per ſe prauum & fugiendum: Omne igitur mendacium eſt peccatum, ſicut etiam Auguſtinus aſſerit in libro contra Mendacium. Mendacium itaque ſecundum intrinſecam rationem continet naturalem quandam obliquitatem & deformitatem, & peruertit ordinem naturæ ac DEI. Verba enim data ſunt homini, & in eum finem inſtituta, vt per ea, quod ipſe incluſum & occultum habet in animo, aperiat & declaret aliis: non enim alia eſt via, qua poſſit animus & voluntas vnius hominis, niſi per verba notificari aliis hominibus: ſine quibus, vnus homo non eſt aliis hominibus intelligibilis. In mendacio autem, verba ſignificant contrarium eius, quod eſt in animo. Si magnam habet deformitatem, diſcrepantia, & vt ita loquar incongruentia membrorum humani corporis inter ſe, vel cum toto corpore: quanto inſignior deformitas exiſtimari debet, cum lingua, principale ac maximè neceſſarium hominis membrum, diſcrepat ab animo, & oratio contraria eſt rationi?

Ariſtotel.

Aelianus.

Pythagoræ egregia ſẽtentia.

S. Auguſt.

OBRVITVR etiam atque opprimitur iſta ſententia, auctoritate eorum, 37
qui contra ſentiunt. Et Platoni quidem opponimus, haud multo minorem, ne dicam maiorem philoſophum, Ariſtotelem: qui omne genus mendacij, quale fuerit, vituperans in libro 4. Ethicorum capite 7. memorabilem illam pronuntiauit ſententiam: *Mendacium, per ſe improbum eſt, & vituperabile: Verum autem, probum ac laudabile.* Et libro primo Elenchorum: *Eſt*, inquit, *in vnoquoquè opus ſapientis, non mentiri de quibus nouit, & mentientes alios manifeſtare.* Refert Aelianus libro 12. de Varia Hiſtoria, Pythagoram dicere ſolitum, duo hæc præclara data eſſe hominibus à DEO, vera dicere, & beneficia in alios conferre: hæc enim, & maximè propria eſſe DEI; & propter hæc, ſimillimũ DEI hominem fieri. Inter Theologos autem, princeps, & quaſi dux eorum, qui acerrimis diſputationibus, in iſtos mendacij probatores ac defenſores pugnarunt, fuit B. Auguſtinus: cuius totus ille, qui contra Mendacium inſcriptus eſt liber, grauiſſimis ad id probandum ſententijs, argumentiſque validiſſimis conſertus eſt, cuius illa eſt inter alias, celebrata ſententia: Quiſquis eſſe aliquod genus mendacij putauerit, quod peccatum non ſit; decipiet ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorem arbitretur aliorum.

B. Gregorii memorabilis ſententia.

Sed non eſt ſilentio prætereunda ſuper hac ipſa re B. Gregorii diſputatio: eſt 38
quippe memorabilis, & obſeruanda. Is enim libro 18. Moralium, explanans illa verba Iob capitis 27. *Donec ſupereſt halitus in me, & Spiritus DEI in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium;* graui admodum, & peracri oratione mendacium omne confutat, omnes eius excuſa-

excuſationes defenſioneſque diſcutiens. Scribit autem ad hunc modum: Quod dixit Iob prius iniquitatem, id poſtmodum repetens, mendacium dicit. Nam & omne mendacium iniquitas eſt, & omnis iniquitas mendacium: quia profectò ab æquitate diſcrepat, quicquid à veritate diſcordat. Sed inter hoc quod ait, loqui, & poſtmodum ſubdit meditari, magna diſtantia eſt. Nonnunquam enim peius eſt meditari mendacium, quàm loqui: Loqui enim plerumque præcipitationis eſt: meditari verò, ſtudioſæ prauitatis: magna ſiquidem culpæ diſtantia eſt, ſi præcipitatione aliquis, vel ſtudio mentiatur. Sed vir Sanctus, vt perfectæ adhæreat veritati, nec ſtudio perhibet ſe, nec præcipitatione mentiri. Summopere enim cauendum eſt omne mendacium: quamuis nonnunquam ſit aliquod mendacii genus, leuioris culpæ, vt ſi quis vitam alijs præſtando mentiatur. Sed quia ſcriptum eſt, Sapientiæ 1. *Os quod mentitur occidit animam.* Et Pſalmo 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*: hoc quoque mendacii genus, perfecti viri magnopere fugiunt, vt ne vita quidem cuiuslibet, per eorum fallaciam defendatur; ne ſuæ animæ noceant, dum præſtare vitam carni nituntur alienæ. Quanquam hoc ipſum peccati genus, facillimè credimus relaxari. Nam ſi quælibet culpa, ſequenti ſolet pia operatione purgari: quanto magis hæc facillimè abſtergitur, quam mater boni operis pietas ipſa comitatur? Hæc ibi Gregorius.

Mendaciũ officioſum leuē habet culpam, & facilem veniam.

39 POSTHAEC ſubdit Gregorius, quod attentè, conſideratèque legendum & perpendendum eſt. Diſputans enim in eos, qui exemplo Aegyptiarum obſtetricum abutebantur ad excuſandum, defendendumque mendacium officioſum, ſic ait: Nonnulli de obſtetricum fallacia conantur aſſerere hoc mendacij genus non eſſe peccatum: maximè quod illis mentientibus ſcriptum eſt, quia Dominus ædificauit illis domos. In qua magis recompenſatione cognoſcitur, quid mendacij culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces quæ in æterna vita potuit eis retribui, pro admiſſa culpa mendacij, in terrenam eſt recompenſationem declinata: vt in vita ſua, quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt bona reciperent: & vlterius quod expectarent, mercedis ſuæ præmium non haberent. Nam ſi ſubtiliter perpendatur, amore vitæ præſentis mentitæ ſunt: parcendo quippe conatæ ſunt infantium vitam tegere: mentiendo, ſuam. Sic eo loci Gregorius.

Animaduerſio in dictum Gregorii de mendacia obſtetriciũ

Locus Exodi cap. 1. Vide etiā infra, numero 41.

Significat igitur Gregorius illud obſtetricum mendacium obſtitiſſe, ne pro officio illo pietatis earum erga Hebræos, & pro reuerentia timoris DEI, mercedem æternam acciperent, ſed ſolum temporalem. Hoc autem verum non videtur. Aut enim putauit Gregorius, officium illud pietatis obſtetricum, & reuerentiam timoris DEI, non fuiſſe meritoriam vitæ æternæ ob mendacium ab ipſis dictum; ſed hoc non eſt credibile: mendacium quippe illud, non paruo tempore poſt illud officium pietatis ſubſecutum eſt: non igitur prohibere potuit, tanto ante præcedentis boni actus meritum & præmium. Aut putauit Gregorius, per illud officium pietatis & timoris DEI meruiſſe obſtetrices vitam æternam; ſed ob ſubſequens poſtea mendacium, perdidiſſe meritum illud mercedis æternæ, & pro ea ſolum temporalem mercedem accepiſſe. At hoc dici nullo modo poteſt. Meritum nempe æternæ vitæ non perditur, niſi ob peccatum mortale, ſicut nec gratia nec charitas: mendacium autem obſtetricum, cum fuerit officioſum, ſuæ nimirum & aliorum tuendæ vitæ gratia dictum, fuit tantummodo veniale & leue peccatum, vt ipſemet Gregorius, in iſto ipſo loco, paulò ante dixerat.

Cur DEVS olim pro benefactis mercede æterna dignis, tantũ promittebat bona temporalia.

40 Cur igitur, dicet aliquis, pro illo charitatis & pietatis obſtetricum officio, non aliud legimus datum eis præmium, niſi temporale, ædificationem ſcilicet domorum, id eſt, amplificationem rei familiaris, & propagationem poſteritatis?

Videtur

Videtur enim hoc præcipuè in illam opinionem induxiſſe B. Gregorium. Verùm iſti obiectioni reſponderi poſſet dupliciter: aut enim bonus ille actus obſtetricum non proceſſit ex tali gratia DEI & charitate, qualis neceſſaria eſt ad efficiendum actum meritorium vitæ æternæ, ſed tantum boni cuiuſpiam temporalis. Aut fuit actus ille, meritorius vitæ æternæ, ſimulque boni eius temporalis, quod illis retributum eſt. Præmium verò æternæ vitæ, propterea tacuit Scriptura, quia occultum eſt mortalibus, ideoque inefficax ad permouendos homines carnales. Hanc enim ob cauſam in veteri Teſtamento, etiam viris ſanctiſſimis, & pro factis ac meritis præſtantiſſimis, promittebat DEVS & reddebat bona temporalia, tacitis æternis, quæ ſine dubio illi principaliter promeriti fuerant. Videre hoc eſt in Abraham Geneſ. 22; cui DEVS pro excellentiſſimo eius facto circa immolationem proprij filij, repromiſit bona temporalia, nullum de bonis æternis verbum faciens; idemque animaduerti poteſt in DEI promiſſione data Phinees pro ſingulari eius zelo, vt legitur Numerorum 25. Nimirum expreſſa regni cœleſtis, & æternæ vitæ promiſſio, propria eſt Noui Teſtamenti & Euangelij CHRISTI, vt ait S. Hieronymus in Epiſtola quam ſcripſit ad Dardanum. *S. Hieron.*

41 CETERVM, videamus quemadmodum Sanctus Thomas in Secunda Secundæ Quæſtione 110. Art. vltimo ad quartum dictum, illud Gregorij, ne falſum videretur, in bonam partem accipere & interpretari conatus ſit. Sic autem ſcribit: Mendacium obſtetricum poteſt dupliciter conſiderari: vno modo, quantum ad effectum beneuolentiæ in Iudæos, & quantum ad reuerentiam diuini timoris; & ſic debebatur ei remuneratio æterna. Altero modo conſiderari poteſt, quantum ad exteriorem actum mendacij: quo actu æternam quidem remunerationem mereri non potuerunt, ſed fortè aliquam remunerationem temporalem; cuius merito non repugnabat deformitas illa mendacij, ſicut repugnabat merito remunerationis æternæ. Et ſic intelligenda ſunt verba Gregorij; non autem quod per illud mendacium mererentur amittere remunerationem æternam, quam iam ex præcedenti affectu meruerant. Sic B. Thomas. Verùm quod ait S. Thomas (vt piè S. Gregorium exponat) obſtetrices per exteriorem illum actum mendacii, fortaſſe meruiſſe remunerationem aliquam temporalem, haud ſcio an ſit improbabile: videtur certè diſſonum ſacræ hiſtoriæ, nec rationi conſentaneum, & cum Gregorii ſententia verbiſque diſſentiens, quin etiam diſcrepans ab ipſius S. Thomæ doctrina, quam paulò ante tradiderat. Si enim per mendacium meruerunt obſtetrices remunerationem temporalem, non aliam ſanè meruiſſe putandum eſt, niſi eam, quam fuiſſe eis datam memorat Scriptura; quia nimirum DEVS ædificauit illis domos: ſed hanc non meruiſſe illas per mendacium, ſed per officium pietatis præſtitum Hebræis, & ob reuerentiã timoris DEI legimus Exodi 1. Sic enim ibi ſcriptum eſt: *Timuerunt obſtetrices DEVM, & non fecerunt iuxta præceptum regis Aegypti, ſed conſeruabant mares. Bene ergo fecit DEVS obſtetricibus: & quia timuerunt DEVM, ædificauit eis domos.* Ratione quoque manifeſta concluditur, non poſſe mendacium eſſe meritorium vllius boni apud DEVM. Nempe, mendacium eſt actus intrinſecè malus moraliter, & ſemper eſt peccatum, vt ſupra oſtenſum eſt: & eſt vetitum à DEO in Scriptura, & diſplicet DEO, atque ipſum offendit: non igitur poteſt eſſe meritorium alicuius boni apud DEVM. Cumque mendacium ſit peccatum, & omni peccato debita ſit pœna: quomodo, quod per ſe eſt meritorium pœnæ apud DEVM, poterit ſimul eſſe meritorium boni apud eundem? Neque Sanctus Gregorius dixit, obſtetrices per mendacium meruiſſe remunerationem illam temporalem, ſed per officium pietatis præſtitum Hebræis: per quod tamen potuiſſent promereri mercedem æternam, niſi adiuncto

S. Thomas.

Vide S. Tho. 2. 2. q. 110. art. 3. ad 2. vbi ex propria loquitur ſententia.

An mendacium officioſum poſſit eſſe meritoriũ boni cuiuſpiã temporalis apud DEVM.

adiuncto mendacio officium illud ſuum contaminaſſent. Et ipſemet Sanctus Thomas in Articulo præcedenti eiuſdem Quæſtionis, in reſponſione ad ſecundum, docuerat hoc ipſum quod nos probare volumus; hoc enim modo ait: Obſtetrices non ſunt remuneratæ pro mendacio, ſed pro timore DEI, & beneuolentia, ex qua proceſſit mendacium. Vnde ſignanter dixit Exodi cap. primo. *Et quia timuerunt obſtetrices DEVM, ædificauit illis domos.* Mendacium verò poſtea ſequens non fuit meritorium. Hæc Beatus Thomas. Sed bene habet, quod Sanctus Doctor non dixit illud affirmatè, ſed dubitanter, adiecta illa particula (fortaſſe) nec tam ex ſuo ſenſu id ait, quàm vt oſtenderer (tanta erat in Sanctos Patres reuerentia & pietate) quemadmodum illud Gregorij dictum piè poſſet exponi.

42 Sed reuertor ad Auctores, qui mendacium omne per ſe malum, & fugiendum eſſe cenſuerunt. Nominaui Sanctum Auguſtiuum & Gregorium: eadem fuit omnium fermè poſteriorum Scriptorum ſententia. Vniuerſa item cohors Theologorum Scholaſticorum, huic ſententiæ ſubſcripſit, vt videre licet apud Magiſtrum Sententiarum in Tertio, Diſtinctione 38. Ergo iſtam opinionem tam manifeſtis Scripturæ teſtimonijs, tam grauibus Philoſophorum & Theologorum auctoritatibus, & tam firmis rationibus confutatam, nullum eſſe, aut fore vnquam puto, qui animum inducat probare, aut defendendam ſuſcipere. Quare non ſolum falſa, verum etiam pernicioſa, & peſtilens fuit oratio illa, & ſententia Darij Hyſtaſpis, qui poſtea rex Perſarum fuit, quam memorat Herodotus libro tertio: cuius Darij, in Conſultatione habita cum alijs Satrapis, de interimendis Magis, qui Perſicum inuaſerant Imperium, hæc fuere verba: Vbi expedit mendacium dicere, dicatur. Nam idem optamus, & qui mendacium dicimus, & qui veritatem. Quippe, qui mentiuntur, tunc mentiuntur, cum tali mendacio lucri quippiam facturi ſunt: & qui verum dicunt, ideo dicunt, vt verum dicendo, aliquod lucrum conſequantur. Et alius huc, alius illuc magis propenſus eſt, atque ita non idem factitando, idem tamen obtinemus. Quod ſi nihil lucri faciendum eſſet, æquè verax foret mendax, & mendax eſſet verax. Sic ille.

Magiſter Sentent.

Peſtilens Darij Hyſtaſpis, regis Perſarũ, de Mendacio ſententia.

TERTIA DISPVTATIO.

An probanda ſit eorum opinio, qui concedunt, Iacob eſſe mentitum, ſed negant peccaſſe, quia fecit id ex reuelatione, & conſilio DEI.

43 EXPLICATA eſt opinio eorum, qui dixerunt Iacob mentitum eſſe ſine peccato, quia mendacium eius fuit officioſum, quod putant illi eſſe inculpabile. Sequitur altera opinio eorum, qui confeſſi ſunt, mentitum eſſe Iacob, propterea tamen aiunt non peccaſſe, quod ad illud mendacium dicendum, adductus eſt DEI reuelatione, ſibi per matrem manifeſtata, & interiori ſuaſu ac familiari conſilio SPIRITVS Sancti: quamobrem mendacium eius à peccato excuſandum eſt. Thoſtatus ſuper hunc locum Geneſis, refert iſtam opinionem, non tanquam opinionem vel dictum aliquorum, ſed tanquam id quod fortaſſe à quopiam exiſtimari & dici poſſet. Verùm iſtiuſmodi ſententiam non diſplicuiſſe Innocentio Tertio, ex verbis eius non temerè exiſtimari poteſt. Sic enim ſcribit in Titulo

Thoſtatus

Innocẽtius Tertius.

De Diuortijs, Capite Gaudemus. Nulli vnquam licuit ſimul plures vxores habere; niſi cui fuit diuina reuelatione conceſſum: quæ, mos quandoque, & interdum fas cenſetur. Per quam reuelationem, ſicut Iacob à mendacio, Iſraelitæ à furto, & Samſon ab homicidio, ſic & Patriarchæ, qui plures leguntur ſimul habuiſſe vxores, ab adulterio excuſantur. In eadem ſententia fuit Gabriel Biel in Tertio Diſtinct. 38. Nam quæſtionem hanc de mendacio Iacob ſoluit duplici reſponſo. Primo enim fatetur, mentitum eſſe & peccaſſe: nec eſſe neceſſarium excuſare ipſum vel alios Patriarchas à peccato veniali, à quo ne ipſos quidem Apoſtolos, multò illis perfectiores, excuſamus. Subiungit deinde alterum reſponſum, quod exponit hiſce verbis. Secundo dicitur, ſi falſum illi dixerunt, non oportere concedere, in illo falſo dicto peccaſſe eos. Poterant enim ſic dicere ex familiari conſilio SPIRITVS ſancti, ſicut de Iacob dicit Auguſtinus: Quod Iacob matre fecit auctore, vt falleret patrem, ſi diligenter attendatur, non eſt mendacium, ſed myſterium. Intendebat enim Iacob matri obedire, quæ per SPIRITVM ſanctum nouerat myſterium, & ideo propter familiare conſilium SPIRITVS ſancti quod mater acceperat, à peccato excuſatur. Non quin verba Iacob fuerint verba falſa, & prolata cum intentione fallendi patrem; Sed quia non illa dixit inordinatè & iniuſtè, ſed adductus conſilio familiari SPIRITVS ſancti, per quod excuſabatur à peccato. Hæc Gabriel. Idem tradit Petrus Aliacenſis in primo Sententiarum ſub finem quæſtionis duodecimæ. Multa ſunt, inquit, in antiquo Teſtamento, vt de Iacob & Rebecca, qui familiari conſilio SPIRITVS Sancti excuſantur à mendacio; & tamen per illud deceperunt Iſaac, vt patet Geneſ. 27. & multa ſimilia exempla poſſent induci ad oſtendendum quod DEVS per bonos aliquando decipiat alios.

Exod. 12.
Iudic. 16.
Gabriel Biel.
B. Aug. lib. 1. cont. Mēdaciū cap. 10.
Petrus Aliacenſi.

SED iſtam ego ſententiam, nec probaui vnquam, & ſæpe miratus ſum, eam 44
nonnullis nec indoctis, & ſanè Catholicis ſcriptoribus viſam eſſe probabilem. Principio, mendacium, eſt actus intrinſecè malus moraliter, & per ſe peccatum eſt, diſplicens DEO, & nonnullam eius offenſam habens; ergo non poteſt id à DEO vel præcipi, vel ſuaderi; nec inſtinctu & incitatu eius fieri poteſt. Deinde, quod quis mandat & præcipit fieri, aut etiam vehementer ſuadet, & auctor eſt vt fiat; id facere ipſe dicitur. Si igitur DEVS ſuaderet, vel præciperet mendacium dicere, auctor ipſe mendacij eſſet, & perinde eſſet, quaſi ipſemet mendacium diceret. Quemadmodum autem, quia DEVS eſt prima, & infinita bonitas, repugnat, vt malum ipſe faciat, vel faciendi mali ſit auctor; ita, quia eſt prima & infinita veritas, repugnat, vt vel mentiatur ipſe, vel alijs cauſa & auctor ſit mentiendi. Præterea, ſi ex inſtinctu, vel mandato, vel ſuaſu DEI poſſet quis mentiri, dubium profectò & incertum eſſe poſſet, an per Prophetas, & Apoſtolos, & Euangeliſtas mendacia aliqua eſſent dicta, vel litteris tradita; quamuis quod illi dixerunt, & ſcripſerunt, id afflatu & inſpiratu DEI dixiſſe & ſcripſiſſe eos credamus. Hoc autem ſi admitteretur, haud dubiè fides & veritas ſacrarum ſcripturarum prorſus concideret ac periret. Ad hæc (vt propriè, quod attingit rem præſentem, vrgeam) DEVS non reuelauerat, nec Iacob, nec Rebeccæ, nec ſuaſerat vt mendacium illud diceretur: ſed tantùm reuelauerat Rebeccæ, ius & dignitatem primogenituræ, tranſlatum iri ab Eſau ad Iacob: ipſumque primogenituræ honoribus & muneribus potiturum. Nec Rebecca ſuaſit illud Iacob, exponens ei mandatum aliquod DEI, ſed ſuum tantùm conſilium & iudicium commendauit: certamque ſpem oſtendit proſperi euentus futuri. verba Rebeccæ ad Iacob fuere huiuſmodi. *Nunc ergo, fili mi, acquieſce conſilijs meis* (vel vt Hebræa ſonant) *præceptis meis*. Vides Rebeccam, ad impellendum Iacob, non diuinum proponere manda-

DEVS nec auctor, nec præceptor, nec ſuaſor mendacii eſſe poteſt.

tum, ſed proprium conſilium ſuum? Et cum Iacob vereretur, ne pater, ſimulatione illa retecta, iraſceretur, ac malediceret ſibi; ad eum metum adimendum, non dixit Rebecca, DEVM reuelaſſe & præcepiſſe, ſed tantùm reſpondit: *In me ſit iſta maledictio: tantùm audi vocem meam, & pergens ad gregem, affer quæ dixi.* Poſtremò, ſi Iacob certus fuiſſet de reuelatione & mandato DEI ſuper ea re, non ita cunctabundus, & timidus, atque incertus futuri euentus fuiſſet, vt ipſe oſtendit, ad hunc modum reſpondens matri: *Noſti quod Eſau homo piloſus ſit, & ego lenis: ſi attrectauerit me pater meus, & ſenſerit; timeo ne putet me ſibi voluiſſe illudere, & inducat ſuper me maledictionem pro benedictione.* Sed pergamus ad alia.

QVARTA DISPVTATIO.

An probabilis ſit eorum ſententia, qui dixerunt, Iacob mentitum eſſe, & peccaſſe venialiter.

45 SVPERIORIBVS duabus diſputationibus concluſum eſt, ſi Iacob verè mentitus eſt, excuſari & purgari non poſſe à peccato; ſiquidem omne mendacium, qualecunque ſit, cum peccato eſſe coniunctum. Deinceps abſolutè diſputandum eſt, an verè mentitus ſit, & an peccauerit, ſaltem venialiter. Eſt igitur opinio nec paucorum, nec ignobilium Doctorum, Iacob dicendo illa verba: *Ego ſum Eſau primogenitus tuus, &c.* dixiſſe mendacium officioſum, & idcirco excuſari non poſſe à peccato veniali. Ad hanc ſententiam valde propenſi ſunt & Scotus in Tertio Sententiarum Distinctione 38. & Lyranus ſuper hunc ipſum locum Geneſis. Nam & ſi non negant, verba illa Iacob poſſe aliquo modo ſic exponi, vt non contineant mendacium; affirmant tamen, non oportere nos in excuſando illo mendacio eſſe anxios & ſcrupuloſos. Nam quamuis Iacob fuerit vir ſanctiſſimus, non fuit tamen ſanctior Apoſtolis, quos à peccato veniali excuſare non eſt neceſſe. Thoſtatus autem pro iſta opinione multa diſputat ſuper hunc locum Geneſis quæſtione quarta. Adrianus idem tradit in Quodlibeto primo, in reſponſione ad tertium principale argumentum. Ad eandem ſe opinionem applicat Lippomanus in Catena in Geneſim, ſuper hunc locum. Ac ne longus ſim, eidem ſententiæ adhæſit Caietanus, qui exponens illa verba Iacob: *Ego ſum Eſau primogenitus tuus*, hæc ſcribit: ſi dixiſſet: *Ego ſum primogenitus tuus*, & non addidiſſet illud *Eſau*, excuſaretur, quia emerat primogenituram: ſed dicendo, *Ego ſum Eſau*, inexcuſabilis videtur à mendacio officioſo. Et paulò infrà declarans illa verba Iſaac: *Tu es filius meus Eſau?* Sic ait. Iuxta Hebræum legitur: *Tu ipſe filius meus Eſau?* nihil dicens de primogenitura, ſciens quod Iacob emiſſet illam: ex induſtria ſiquidem interrogationem reſtrinxit ad perſonam Eſau. Quocirca reſpondens Iacob, *Ego ſum*, inexcuſabilis fuit à mendacio officioſo. Intentio igitur Iacob, bona fuit; ſed locutio, mala moraliter fuit. Hactenus ex Caietano.

Scotus. Lyranus. Adrianus. Lippom. Caietan.

46 CONFIRMARI autem poteſt hæc ſententia multis & firmis admodum rationibus. Prima ratio: Mentiri, eſt ita loqui, vt aliud verbis ſignificetur, quàm ſentit is qui loquitur, volens ſic audientem fallere: tale autem fuit illud dictum Iacob: *Ego ſum Eſau*: nam nec ipſe erat Eſau, & hoc ipſe ſciebat; ſed id patrem ſuum credere & ſentire volebat. Secunda ratio. Illa

verba Iacob nullo modo poſſunt à mendacio purgari: *Feci ſicut præcepiſti mihi*, nihil enim tunc Iſaac præceperat ipſi Iacob de cibo ſibi afferendo: ſed id ſoli Eſau præceperat. Et item illud eiuſdem dictum mendax fuit: *Surge & comede de venatione mea*: non enim Iacob eas carnes, quas offerebat Iſaac, parauerat ex animalibus venatione captis, ſed ex grege domeſtico ſumptis. Tertia ratio. Satis apparet ex hac narratione Moſis, id maximè verbis & factis curaſſe, atque egiſſe Iacob, vt perſuaderet patri ſuo Iſaac, ſe eſſe Eſau, cui velle eum benedicere, audierat ex matre: hoc autem & falſum erat, & contra ipſius Iacob mentem ſenſumque. Quarta ratio. Hæc narratio Moſis, eorum quæ dixit & fecit Iacob, non eſt figurata & parabolica, ſed hiſtorica, non ſecus ac ſuperiorum, & ſequentium capitum huius libri narrationes: In hiſtorica porrò narratione & oratione, verba quibus ea conſtat, propriè & prout in vulgari ſermone, communique vſu loquendi vſurpantur, accipienda ſunt. Sic autem accepta verba Iacob, falſum ſignificare, ac mendacium continere, in confeſſo eſt apud omnes. Nam & ipſe Auguſtinus in libro contra Mendacium id fatetur; & quicumque excuſate Iacob à mendacio conantur: non enim aliter excuſant, niſi dicentes, eum non propriè, ſed figuratè locutum eſſe; nec verba eius ſecundum propriam eorum & vſitatam ſignificationem eſſe interpretanda, ſed ſecundum myſticam; magnum enim in illis latere myſterium, opertè ſignificatum à Iacob. Quinta ratio. Quærentibus ſenſum litteralem ſacræ Scripturæ, non eſt à propria ſignificatione vocum (præſertim autem in hiſtoricis narrationibus) recedendum: niſi fortè neceſſitas cogat, relicto ſenſu litterali, perueſtigare myſticum, & locutionem figuratam eſſe arbitrari: At in hoc loco nulla eſt talis neceſſitas: non enim neceſſe eſt à mendacio officioſo, id eſt, à peccato veniali excuſare Iacob. Quanquam enim fuerit is Patriarcha magnus & Propheta, & de numero eorum, quorum DEVS in Teſtamento veteri, tum dicta, tum facta propoſita eſſe voluit in exemplum poſteris: verumtamen Iacob nec ſapientia, nec gratia, nec ſanctimonia præſtantior fuit Apoſtolis; quos tamen, etiam poſt acceptum SPIRITVM ſanctum, nunquam peccaſſe, ſentire nequaquam neceſſarium eſt. Etenim communis Theologorum eſt opinio, nixa B. Auguſtini auctoritate, ſimulationem illam qua vſus eſt B. Petrus Antiochiæ cum Iudæis & Gentilibus, non omnino caruiſse peccato; quippè cum de ea Paulus eum reprehendit, & ipſe ſcriptum reliquerit ad Galatas 2. fuiſse eum reprehenſibilem.

B. Auguſt. cap. 10.

Denique, nullum Sanctorum omnium, qui vel in veteri, vel in Nouo Te- 47
ſtamento fuerit, præter ſanctam & Deiparam Virginem, ab omni prorſus peccato mundum fuiſse: ſententia fuit & decretum Patrum in Concilio Tridentino, in Decteto de Iuſtificatione cap. xi. quorum hæc ſunt verba: In hac mortali vita quantumuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadunt; nec propterea tamen definunt eſse iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax: *Dimitte nobis debita noſtra*. Et in Canone 23. eiuſdem Seſſionis, anathema dicitur in eos, qui dicunt poſse iuſtos in tota vita, peccata omnia etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali DEI priuilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Eccleſia. Hoc porrò ſumpſiſse videntur Patres, ex Beato Auguſtino, qui capite trigeſimoſexto eius libri, quem de Natura & Gratia ſcripſit contra Pelagianos, ſic ait: Excepta ſancta Virgine MARIA, de qua propter honorem Domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem: ſi omnes Sanctos & Sanctas, cum hîc viuerent, congregare poſsemus, & intertogare, vtrum eſsent ſine peccato: quantalibet eſsent ſanctitatis excellentia, vna voce clamarent, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. Sic Auguſtinus. Neque verò

Conciliũ Trident.

Præter B. Virginem, nullus Sanctorũ per totam vitã ab omni peccato veniali mundus fuit.

Matth. 6.

S. Auguſt.

1. Ioan. 1.

verò, quia Scriptura nec hîc, nec alibi arguit mendacij Iacob, propterea concludi poteſt, ipſum non eſſe mentitum. Sæpenumerò enim Scriptura, ſimplici narratione commemorat hominum peccata, ſine vlla eorum reprehenſione, vt mendacia Iudith, & obſtetricum, & Dauidis apud Achimelech 1. Regum 21. & regis Iehu 4. Reg. cap. 10. *Iudith. 19. Exod. 1.*

48 Verumtamen poſſet illud huic ſententiæ opponi: Si Iacob verè mentitus eſt, videtur mendacium eius fuiſſe graue peccatum, nempe pernicioſum fratri eius Eſau, qui per illiuſmodi ſimulationem eius, paterna benedictione, ſimulque primogenituræ bono priuatus eſt. Fuit item iniurioſum patri eius Iſaac; quippe qui fraudulenter ab eo deceptus, non benedixit ei, cui maximè volebat benedicere. Sed non ita res habet. Nam ius primogenituræ, iam DEI ſententia fuerat adiudicatum & attributum Iacob, quocirca erat ipſe verus ac legitimus primogenitus Iſaac: Eſau verò primogenituræ dignitatem, vt alienum quid, non verus ipſe dominus & poſſeſſor obtinebat. Quare primogenituræ bonis ſpoliatus, nihil perdidit Eſau quod ſuum eſſet, nulloque rerum ſuarum damno affectus eſt. Iſaac porrò nulla eſt, facto illo Iacob, iniuria affectus: nam neque Iacob id egit vt patri faceret iniuriam; neque pater ipſe, vbi reſciuit quod erat factum, vllam ſe accepiſſe iniuriam ſignificauit. Immo verò; DEI voluntate & conſilio id factum eſſe agnoſcens, datam à ſe benedictionem Iacob, ratam & validam eſſe voluit, dicens: *Benedixi ei, & erit benedictus.* *An mendaciũ Iacob fuerit pernicioſum Eſau & iniurioſum Iſaac.*

Hanc ego ſententiam, non ſolùm probabilem eſſe cenſeo, verum etiam cum ſacra hiſtoria (quod attinet ad litteralem ſenſum narrationis Moſaicæ, quæ traditur hoc loco) maximè congruentem. Atque eam ipſe toto penitus aſſenſu complecterer, niſi me, quaſi manu, retraheret plurimorum, maximorumque Doctorum reuerentia; qui pro defenſione ac purgatione Iacob à mendacio, pugnarunt acerrimè. Hos autem, tam multos, & tam graues Auctores, non vidiſſe, aut etiam non penſitaſſe argumenta, quibus in hac Diſputatione probatum eſt, mentitum eſſe Iacob, vix eſt dictu credibile. Quare ſubijt animum meũ exiſtimare, non ſine Diuino afflatu, tot tantoſque viros, ad vindicandum Iacob à mendacio, & tanto ſtudio conſpiraſſe omnes, tantoque opere incubuiſſe. Hâc igitur commonem Theologorum ſententiam perſequenti mihi, faciundum eſſe duxi, vt doceam, quemadmodum verba illa Iacob, ſecundum litteralem ſenſum, commodè ſic exponi queant, vt nihil mendacij continere videantur: & vt contrarias huic ſententiæ rationes ſupra expoſitas, diſſoluam.

QVINTA DISPVTATIO.

Declaratur & defenditur communis Theologorum ſententia, quæ in ſupradictis verbis, excuſat & purgat Iacob ab omni mendacio.

49 PERTRACTANS B. Auguſtinus verba illa Iacob, ab omni eum mendacij peccato vindicat. Diſputans enim ſuper ea re in quæſtione 74. in Geneſim, & in libro decimoſexto de Ciuitate DEI cap. 37. ſubtiliter autem, copioſèque in libro contra Mendacium, cap. 10. non negat, ſi verba Iacob propriè accipiantur, habere mendacium: ſed ait, orationem illam Iacob, eſſe figuratam, & ad ſignandum aliud, quàm per propriam verborum ſignificationem denotetur, eſſe vſurpatam. Tales porrò locutiones figuratæ, per *S. Auguſt.*

quam crebræ ſunt in ſacris litteris: nec ſolùm in oratione prophetica, ſed in
narrationibus hiſtoricis: quin etiam ſecundum proprietatem & elegantiam
linguæ Hebrææ, frequentes admodum erant, familiareſque Hebræis in vul-
gari & quotidiano ſermone. Et quod magis mirum eſt, hyperbolicæ locu-
tiones, & antiphraſes, cum contrarium intelligitur eius quod dicitur, vſita-
tæ ſunt in ſacris litteris: ponitur enim nonnunquam benedicere pro maledi-
cere, vt videre eſt Iob cap. 1. & 2. & 3. Regum 21. Quodnam autem myſte-
rium, illis verbis Iacob, ſignificatum eſſe putet Auguſtinus, hiſce verbis ex-
ponit: Cum Iacob dixit patri ſuo: *Ego ſum Eſau primogenitus tuus*, Si refe-
ratur id ad duos illos fratres geminos, mendacium videbitur. Si autem ad il-
lud referatur, propter quod ſignificandum iſta geſta, dictaque, litteris conſcrip-
ta ſunt; ille eſt hic intelligendus in corpore ſuo, quod eſt eius Eccleſia, qui de
Luc. 13. hac re loquens, ait: *Cum videritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas
in regno DEI; vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente & Occidente., & Aquilo
ne & Auſtro, & accumbent in regno DEI, & ecce ſunt nouiſsimi qui erant primi, & ſunt
primi qui nouiſſimi*. Sic enim quodãmodo minor frater maioris primatũ abſtulit,
atque in ſe tranſtulit fratris. Cum igitur tam vera, tamque ſignificentur vera-
citer, quid hic debet putari factum dictumuè mendaciter? Hæc Auguſtinus.
Verùm enimuerò non eſt procliue creditu, iſtum quem dicit Auguſtinus, 50
fuiſſe à Iacob, illa verba loquente, primò ac principaliter intentum verbo-
rum ſuorum ſenſum: cum ſit is longe remotus ab eo quod tunc ille, tam fa-
ctis quàm verbis intendebat, perſuadere nimirum Patri, ſe primogenitum
eſſe, cui danda erat eius benedictio. Planior igitur & commodior illorum
verborum Iacob interpretatio hæc eſt: *Ego ſum Eſau*, non quidem quantum
ad ſubſtantiam & perſonam, ſed quantum ad ius & dignitatem primogeni-
turæ: quæ ſecundum naturæ ius debita erat Eſau, verùm ſecundum electio-
nem DEI tranſlata fuit in Iacob. Similiter Dominus Matthæi 11. & 17.
dixit Ioannem Baptiſtam eſſe Eliam, non ſecundum perſonam, ſed quia ve-
Luca. 1. nit in ſpiritu & virtute Eliæ, vt prædixerat Gabriel. Non equidem inficior,
motum eſſe diuinitus Iacob, & quaſi ſpiritu prophetico afflatum, vt tali lo-
cutione myſtica vteretur: & ita figuraretur, ac ſignificaretur fore, vt iunior
populus Gentilium, ſubſtitueretur in locum prioris populi Iudæorum, & be-
nedictionem diuinam huic promiſſam, ille occuparet & obtineret.
Theodoretus. Non eſt diſſimile quod tradit Theodoretus quæſtione 80. in Geneſim, ita 51
An Iacob iuſto titulo iure q. habere deberet primo genituram Eſau qui ill à emerat ab illo. ſcribens: An non eſt viſus Iacob mentiri, cum dixit: *Ego ſum Eſau primogeni-
tus tuus*? Minimè verò. Emerat enim ille priuilegia primogenituræ ab Eſau.
Verè igitur ſe ipſum appellabat primogenitum. Sic Theodoretus. Eandem
rationem excuſandi Iacob à mendacio tangit S. Gregorius Homilia vi. in Eze-
chielem. Sed enim, ſi ius primogenituræ, in illo tempore, erat quodammo-
modo ſpirituale, propter annexum ei ſacerdotium, neceſſe profectò eſt, em-
ptionem eius, prorſus inualidam, & nullam fuiſſe, non igitur ratione illius
Geneſ. 25. emptionis, & venditionis, poterat Iacob verè dicere ſe eſſe primogenitum.
Sed vera ratio fuit quam ſupra expoſuimus, quod DEI ſententia, & decreto
primogenitura fuerat ab Eſau translata ad Iacob, idque à Rebecca, cui talis
DEI ſententia reuelata fuerat, patefactum eſt Iacob.
Theodoretus. Idem poſt Auguſtinum ſenſit Theodoretus quæſtione 80. in Geneſim, 52
B. Gregor. cuius verba paulò ſupra commemorata ſunt. In eadem ſententia fuiſſe Bea-
tum Gregorium, illa eius verba in Libro decimo ſeptimo Moralium, vbi
loquitur de mendacio officioſo, perſpicuè declarant. Licet in Teſtamento
veteri (ait Gregorius) nonnulla poſſunt talia mendacia reperiri, penè nun-
quam tamen, hoc vel tale genus mendacij à perfectis viris admiſſum, ſtudioſus
ibi lector inueniet. Et in homilia vi. in Ezechielem: Iacob primogeniti benedi-
ctionem,

ctionem, inquit, non per fraudem ſurripuit, ſed vt ſibi debitam accepit, quam concedente fratre, data lentis mercede emerat. Idem tradunt ſuper hunc locum Geneſis Iſidorus, Beda, & Rupertus. Et Innocentius Tertius hoc ipſum confirmat in Titulo de Diuortijs cap. Gaudeamus, & Gratianus xxij. Quæſt. 11. cap. Quæritur, & item Alexander Halenſis 2. parte Quæſtione 139. Membro 6. & S. Thomas 2. 2. quæſt. 110. art. 3. ac demum Magiſter Sententiarum in Tertio diſt. 38. & ibi omnes fermè Scholaſtici. Sed qui vberius, & diſtinctius, atque enucleatius quæſtionem hanc explicauerit, quàm Thomas Anglicus, legi adhuc neminem. Fuit hic, ordinis Prædicatorum, & ante ducentos propè annos inter ætatis ſuæ Theologos in primis clarus, & nec paucis, nec aſpernandis in Scripturam Commentarijs memorabilis ſcriptor, legique, ac laudari dignus: præſtanti, namque eſt ingenio, & ſano, grauique iudicio, multamque Theologiæ doctrinam, breuitate, ac methodo Scholaſtica tractatam, Commentarijs ſuis, plurifariam immiſcet. Quamquam eius ſcripta, propter nominis ſimilitudinem Thomæ Doctoris Anglici, cum Thoma Doctore Angelico, vulgo adſcribuntur B. Thomæ.

Geneſ. 25.
Iſidorus. Beda. Rupertus. Innocent. 3. Gratianus. & Scholaſtici. Magiſter Sentent.
De Thoma Anglico. Iudicium Auctoris.

53 Hic igitur auctor ſuper hunc locum Geneſis, quæſtionem, qua de nunc diſſerimus, ponit, & ſoluit hiſce verbis. Quod Iacob dixit patri ſuo: *Ego ſum Eſau*, non fuit mendacium, ſed quaſi dolus quidam ſimplicis, & fictio non mentientis, velatum continens profundum myſterium veritatis. Sicut enim CHRISTVS non eſt mentitus, cum dixit Matth. xi. de Ioanne Baptiſta: *Ipſe eſt Elias, qui venturus eſt*, vbi Eliæ nomen non accipitur pro perſona, ſed pro conformi officio & virtute: ita & Iacob verè dixit, ſe eſſe Eſau, non ſecundum perſonam, ſed ob prærogatiuam iuris & dignitatis primogenituræ, ſibi diuinitus traditæ, & iam priùs ſacramentali emptione promeritæ. Verum eſt tamen, quod ſi iſtud non eſſet factum inſpiratione prophetica, & auctoritate diuina, non ſolùm excuſari non poterat à duplicitate mendoſa; ſed nec ab impietate iniurioſa & perfidioſa in proprium fratrem, nec à ſacrilegio in DEVM; quia in DEI Sacramentis, ſcienter immiſcere aliquid falſi, eſt ſacrilegum & profanum. Donatio autem & acceptio eiuſmodi benedictionis, erat quiddam ſacrum: aliàs enim, quilibet pater potuiſſet ſuis filijs benedictionem æqualis virtutis & vtilitatis conferre: & ſuperſtitioſum fuiſſet credere, quòd propter benedictionem paternam, ſolùm humanitus factam, obtineret quis in poſterum bona temporalia, vel æterna. Sed quia nonnulli illuſores Scripturæ, dicere ſolent, Doctores noſtros excuſare à mendacio & peccato quos volunt, & quos item volunt, accuſare: attendant iſti & intelligant, non ex noſtro ſenſu, ſed ex veriſſimo ſenſu ipſius Scripturæ prædictam excuſationem Iacob expromptam eſſe. Etenim Iacob nihil hic dixiſſe aut feciſſe fallaciter & mendaciter, liquido apparet ex multis. Primò ex eo quod pater eius, vbi poſtmodum veritatem facti deprehendit, non ei, vt timeri poterat, eſt iratus atque indignatus, nec datam ei benedictionem reſcidit, ſed magis etiam confirmauit, vel potius à DEO profectam & firmatam eſſe oſtendit, dicens: *Benedixique ei, & erit benedictus*. Deinde, quia ab initio vſque conceptionis illorum fratrum, præſagium diuinitus factum eſt, dato reſponſo DEI Rebeccæ, quod minor frater, DEI ſententia, prælatus eſſet maiori. Præterea quia prædictum fuit Geneſis 25. Iacob fuiſſe virum ſimplicem, & quietum, id eſt, ſine fuco, & fallacijs, & prorſus innocentem. Ad hæc, quia ſtatim poſt hoc factum Iacob, Scriptura narrat, DEVM multifariam apparuiſſe Iacob, & ampliſſimis ei datis promiſſionibus, ſingularem, atque eximium ſuum erga illum amorem, ac curam declaraſſe. Adijce, quod hi tres Patriarchæ, Abraham, Iſaac, & Iacob, in tantùm per omnem fermè Scripturam prędicantur, & magnificantur, vt DEVS Exodi 3. glorietur ſe in æternum vocari Dominum Abraham, Iſaac, & Iacob. Moyſes quoque cum

Cur doctores tãto conatiſsime operę, purgare, ac vindicare Iacob à mendacio.

DEVM,

DEVM, vehementer eum obteſtans, & adiurans, flectere vult ad clementiam, & miſericordiam, ſingulariter eum adiurare ſolet per iſtos Patriarchas, dicens: *Recordare Abraham, & Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum, quibus iuraſti, &c.* Similiter in Iſaia, & ceteris Prophetis, crebras, & miras iſtorū laudes reperies. Et in Pſal. 1 14. de iſtis dicitur: *Non reliquit (DEVS) nocere hominē eis, & corripuit pro eis Reges, & nolite tāgere Chriſtos meos, & in prophetas meis nolite malignari.* Et ſicut hic vocātur Chriſti DEI, & prophetæ DEI; ita Dominus noſter loquēs de Electis in cœleſtem gloriam recipiendis, iſtos tres facere videtur, quaſi principes in regno Cœlorum, dicens Matth. 8. & Lucæ 13. *Multi venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno Cœlorum.* Quid igitur mirum eſt, ſi tales, tantoſque viros, & tantoperè commendatos in Scriptura ſtudeant Doctores quando id commodè fieri poſſit, in factis, & dictis eorum, ab omni mendacio, & peccato excuſare eos? Hactenus ex Thoma Anglico.

[Margin: Exodi 32.]

[Margin: Solutio obiectionum Caietani, Thoſtati, & aliorū contra hanc communem Doctorum ſententiam]

RESTAT vt Caietani, & Thoſtati, aliorumque aduerſus hanc ſententiam obiectiones diluamus. Prima eſt obiectio Caietani, ad hunc modum argumentantis: Si dixiſſet Iacob; Ego ſum primogenitus tuus, poſſet id bonam in partem accipi, & excuſari à mendacio, quod primogenituram eius iam emerat, vel quod ea ſibi fuerat à DEO aſſignata. Sed quia dixit: *Ego ſum Eſau*, quod nomen eſt perſonæ, non autem dignitatis, aut officij; videtur id à mendacio prorſus inexcuſabile. Nam quamuis hic, nomini Eſau adiunxerit nomen primogeniti: attamen paulò poſt, interrogatus ab Iſaac præcisè, an eſſet Eſau, ipſe reſpondit præcisè: *Ego ſum Eſau*, nihil addens de primogenito: quod ſine mendacio, dici nullo modo potuit. Sic Caietanus. 54

[Margin: Conſuetudo ſcripturæ.]

Verùm huic obiectioni, ita reſpondendum eſt: Vſitatum eſſe in Scriptura, vt vnus homo, appelletur alterius hominis nomine ſignificante perſonam eius, propter ſimilitudinem alicuius proprietatis, vel dignitatis, vel muneris. Legimus enim Matth. xi. dixiſſe Dominum de Ioanne Baptiſta, *Ipſe eſt Elias*, ſignificare volentem, ipſum veniſſe in Spiritu, & virtute Eliæ, vt parentibus eius prædixerat Gabriel Archangelus. Et apud Ezechielem cap. 37. DEVS conſolans Iudæos in captiuitatem abductos, & ampliſſima bona per Meſſiam illis præſtanda, commemorans, ait tunc eorum paſtorem, ac Regem futurum Dauidem: ſine dubio, Dauidis nomine denotans Meſſiam: nam Dauid ante multa ſecula mortuus fuerat, nec poſtea vnquam reuocatus eſt ad vitam. Ergo illud dictum Iacob: *Ego ſum Eſau* dupliciter exponi poteſt. Primo ſic; *Ego ſum Eſau* non quantum ad perſonam, ſed quantum ad ius, & prærogatiuam & dignitatem primogenituræ; quam tu pater exiſtimas pertinere ad Eſau: ſed ea mihi deſtinata à DEO, & aſſignata eſt. Poteſt item ſic intelligi: nomen *Eſau* latinè ſignificat facturam, vt ſuprà diſputauimus ſuper caput xxv. numero 55. Iacob igitur, dicens illa verba *Ego ſum Eſau*, hunc animo tenebat eorum verborum ſenſum atque intellectum; Ego ſum factura tua, ideſt proles & ſoboles tua, & primogenitus tuus à DEO inſtitutus.

[Margin: Luc. 1.]

[Margin: Locus Matthæi xi. & Ezechielis 37.]

[Margin: Iacob ſine mendacio de ſe dixiſſe ego ſum Eſau dupliciter oſtenditur.]

[Margin: Toſtati obiectio, & ſolutio eius.]

Altera eſt obiectio Thoſtati. Cum vnus homo, per figuratam locutionem appellatur nomine alterius hominis (inquit Thoſtatus) ſolet notum eſſe apud audientes, de conſilio & intentione loquentis: quod non velit ſignificare identitatem perſonæ, aut ſubſtantiæ, ſed inſignem quampiam ſimilitudinem eorū hominum ſecundum aliquam proprietatem, aut virtutem, aut munus. Hoc patet in exemplo paulò ſuperius adducto de Ioanne Baptiſta & Elia: notum enim erat diſcipulis, cum Dominus dixit Ioannem Baptiſtam eſſe Eliam, non loqui eum de identitate eorum ſecundum perſonam. At Iſaac audiens loquentem ſecum dicere, ſe eſſe Eſau, planè intellexit de perſona Eſau: & hoc ab eo intelligi volebat, & tum verbis, tum factis, procurabat Iacob: quòd tamen falſum 55

erat, apertumque mendacium. Hæc Thoſtatus. Sed enim rationem eius diſſoluere, non eſt operoſum. Vſitatum namque eſt in Scriptura, vnam rem vocari nomine alterius rei, omnino aliud intelligentibus qui audiebant, quam quod ſentiebat loquens. Cuius rei, duo mihi nunc ſuppetit, exempla memorare: Alterum eſt eius quod dixit Dominus Iudæis, vt refert Ioannes in Euangelio cap. 2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Iudæi de templo, quod erat Hieroſolymis dictum eſſe putarunt, atque ea de re poſtea Dominum accuſarunt apud Principes Sacerdotum. At Dominus id dicebat de corpore ſuo quod poſt triduum mortis, ſuſcitandum erat ad vitam. Alterum exemplum eſt apud Tobiam capite 5. Angelus Raphael ſub ſpecie mercenarij, interrogatus à Tobia de genere, & parentibus, reſpondit: *Ego ſum Azarias, Ananiæ magni filius.* Et Tobias quidem id accepit de inſigni quadam perſona inter Iudæos ſic nominata: at Raphael figuratè id dixit, ſignificat enim Azarias, Adiutorem DEI, Ananias verò, gratiam DEI: omnes autem Angeli ſunt adminiſtri, & adiutores DEI, & filij gratiæ, per quam ſcilicet habent adoptionem filiorum DEI. Audi quid, iſtum locum breuiter explanans, dicat Lyranus. Iſta inquit loquens Angelus, verum dixit, quia oratio eius non propria fuit, ſed figurata, & myſtica: Azarias enim interpretatur, Adiutor DEI: Angeli verò ſunt adiutores DEI, quia per eorum miniſterium, electi dirigũtur, & deducuntur ad ſalutem æternam: Nam ſi Paulus 1. ad Corinthios 3. & ſe, & alios prædicatores Euangelij, non dubitauit appellare adiutores DEI, quanto id veriùs dici poterit in Angelos? Ananias verò exponitur gratia DEI, cuius filij ſunt Angeli eo modo quo dicuntur filij gloriæ, quæ nõ eſt aliud niſi gratia conſummata. Non tamen ſic intellexit Tobias: ſed quod ille, eſſet filius cuiuſdam perſonę de filijs Iſrael, quæ tali nomine vocaretur. Nec in hoc Angelus decepit Tobiam, quia ſic ille melius habuit intentum ſuum, vt ſcilicet filius ſuus bonum haberet ductorem, quàm ſi ille fuiſſet homo aliquis de genere, quamuis nobiliſſimo & clariſſimo. Tantum Lyranus.

Locus Io. cap. 2. — *Mat. 27.* — *Locus Tobiæ cap. 5.* — *Lyranus.*

56 Tertia obiectio eſt: quamuis iſtud: *Ego ſum Eſau* poſſit exponi ſatis cõmodè, ita vt dictum eſt: non videntur tamen purgari à mendacio poſſe, illa eiuſdem Iacob verba: *Feci ſicut præcepiſti mihi*, &, *Comede de venatione mea.* Nihil enim Iſaac pręceperat filio ſuo Iacob de ferendis ſibi cibis ex venatione, neq; cibos illos ex venatione, ſed ex domeſtico grege comparauerat. Neque videtur in iſtis verbis patere locus aliquis figuratæ expoſitioni, quẽadmodum in ſuperioribus. Sed iſti obiectioni, vti occurſum ſit à quibuſdam, dicamus. Caietanus ſuper hunc locum Geneſis illa verba Iacob. *Feci ſicut præcepiſti mihi,* Sic exponit: Sicut pręcepiſti primogenito tuo, is autem ſum ego: namque duplex intentio Iſaac ſpectanda eſt in illo eius pręcepto, vna primaria, & altera ſecũdaria. Primaria intentio fuit, pręcipere illud primogenito ſuo: volebat enim ſupremam, & ſolemnem benedictionem dare primogenito ſuo ante mortem ſuam. Secundaria autem intentio erat præcipere illud Eſau, quia eum putabat eſſe primogenitum ſuum. Iacob igitur ſpectans primariam intentionem patris ſui Iſaac, non autem ſecundariam, quod ille præceperat primogenito ſuo, id ſibi qui verus eius primogenitus erat, præceptum fuiſſe dixit. ad eundem fermè modum iſtam obiectionem diluit Thomas Anglicus. Ad alterum illud eiuſdem Iacob dictũ. *Comede de venatione mea,* Reperi apud Lippomanum in catena ſuper Geneſim, & ſuper hunc locum, Gloſſæ cuiuſdam græcę tale hoc reſponſum: venationem, Iacob metaphoricè appellaſſe pulmentum, quod offerebat patri ſuo, quod per eum cibum, paternam benedictionem primogenito conuenientem ac debitam venari ipſe, ac ſibi afferere ſatagebat. Verùm haud ſcio, an iſta reſponſa nequaquã expletura ſint lectoris animum. Ego non diſſimulabo ſenſum animi mei, nam vt non inficior dictum illud Iacob, *Ego ſum Eſau* in quo vno, ad verum intellectum interpretando, pur-

An illa verba Iacob feci ſicut præcepiſti mihi. Et illa. Comede de venatione mea, purgari à mendacio queant, — *Caietanus.* — *Thomas Anglicus.* — *Lippoman.*

do, purgandoque à mendacio, Doctores laborarunt, ſatis commodè in verum ſenſum redigi poſſe, ita fateor, duo alia eiuſdem Iacob dicta: *Feci ſicut præcepiſti mihi*, & *Comede de venatione mea* perdifficiliter ad veritatis ſententiam accommodari poſſe.

CAETERVM (vt hoc quaſi pro clauſula huius diſputationis curſim attingam) monendus mihi lector eſt, multa olim à defenſoribus mendacij, ad eius patrocinium, & defenſionem proferri ſolita de ſacris litteris exempla: verùm ad ea omnia promptiſſimum eſt, facillimumque reſponſum, adhibitis quinque documentis, tanquam certis quibuſdam ad iudicandum, regulis. 57

Quinque Regulæ cognoſcendi, & iudicandi, quæ fiot in ſcriptura promendacijs habenda quæ minime.

Prima Regula. Aliud eſt diſſimulare veritatem, & aliud eſt mentiri, hoc nunquam licet, illud ſæpe licitum eſt, ac laudabile: ad hunc modum Abraham diſſimulabat Saram eſſe vxorem ſuam, appellans eam ſororem: Et Dauid diſſimulauit integritatem, & ſanitatem mentis, motu corporis, geſtuque, alijſque rebus ſimulans inſaniam coram Rege Achis. Secunda Regula. Aliud eſt mentiti, & aliud figuratè loqui. Sunt enim quædam locutiones in ſacris litteris, quæ ſi accipiantur ſecundum proprietatem verbotum, falſç ſunt, figuratè autem acceptæ, veram ſententiam continent, hoc genus ſunt locutiones hyperbolicæ, vti eſt illud, ſemen Abrahæ inſtar pulueris terræ multiplicatum iri: tales ſunt etiam antiphraſes, cum eius quod dicitut, contrarium intelligi debet, vt benedicere DEO, vel Regi, pro maledicere. Tertia Regula. Quædam ita dicuntur, vt non ſecundum propriam verborum ſignificationem intelligi debeant ſed ſecundum arcanum quendam, ac myſticum ſenſum. Sic Angelus Raphael dixit ſe eſſe Azariam, filiũ Ananię; & Iacob dixit ſe eſſe Eſau. Quarta regula. Aequiuocè, & ambiguè loqui, non eſt mentiri, quamuis ſciat qui loquitur, aliud ex verbis ſuis intellecturos audiẽtes quàm, ipſe velit ſignificare. Sic Dominus dixit Io. 2. *Soluite templũ hoc & in tribus diebus excitabo illud.* Quinta Regula. Nõ quia Scriptura laudat inſignes aliquos vitos, aut fœminas, propterea eorum omnia dicta, & facta, quæ commemorantur, ſimiliter approbari, & commendari debere putãdum eſt. Sicut viros etiam ſanctiſſimos, & laudatiſſimos, non putamus excuſari oportere ab omni peccato veniali: ita neque omnia eorum dicta ab omni mendacio, etiam leuiſsimo purgare neceſſe eſt. Huius generis mendacia ſunt Saræ Geneſis decimo octauo, Obſtetricum Aegyptiarum, Exodi primo: Dauidis coram Pontifice Abimelech primo Reg. 21. Iudith. in libro eius, capite decimo, & vndecimo: quamuis nonnulli, hęc ritè interpretari, & excuſare, æqui, bonique conſulant.

Gene.12. & 20. 1.Reg.21. Geneſ.13. Iob.1. & 2. & 3.Reg. 25. Tob. 5.

Verſu 21. & 22.

Dixitque Iſaac: Accede ad me, vt tangam te fili mi, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non. Acceſſit ille ad Patrem & palpato eo, dixit Iſaac: Vox quidem vox Iacob eſt: Sed manus, manus ſunt Eſau.

Cur Iacob tam ſollicitè, & anxiè volebat explorare an ille eſſet Eſau.

DVPLICEM hæc verba quæſtionem ingerunt. Quæritur enim primò cur tam ſollicitus, & anxius fuit Iſaac in percunctando, & explorando, an is qui ſecum loquebatur, eſſet Eſau. Quatet enim de ea re quęſiuit: primò cum dixit Verſu 18. *Quis es tu fili mi?* Deinde verſu 20. *Quomodo tam cito inuenire potuiſti fili mi?* Præterea verſu 21. dixit Iſaac. *Accede ad me, vt tangam te, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non*, ac demum Verſu 24. *Tu es filius meus Eſau?* Reſpondeo, idcirco ſatagentem, & ſolicitum fuiſſe Iſaac cognoſcendi, vtrum ille eſſet Eſau, quod 58

omnino

omnino vellet ſupremam benedictionem ſuam tribuere Eſau: ſciebat enim, ipſum eſſe priorem natu, ideoque primogenitum; quapropter ei, cum alia primogenitorum prerogatiua iure deberi, tum maximè poſtremam, ac ſolennem benedictionem paternam, dari ſolitam primogenitis ante mortem parentum. Ad eandem ſententiam, ita ſcribit Theodoretus Queſtione 77. Volebat Iſaac ſecundum legem naturæ; benedictionem ſuam dare Eſau, vt pote primogenito ſuo: primogenitorum autem prerogatiua erat, & primam, & duplicem portionem bonorum accipere. Auxit preterea paterni amoris occaſionem, quod Eſau perofficioſus eſſet in patrem, venationibus quippe ſuis cibum comparabat expetitum valde, iucundumque patri ſuo. Obſequium porrò, etiam crudeliſſimos quoſque mitigare, ac deuincire poteſt, ne dum patrem humaniſſimum. Et verò legimus etiam diuinum Apoſtolum, copioſis benedictionibus remuneraſſe eos, qui ſibi obſequium præſtitiſſent. Sic Theodoretus. Atque hæc, vna fuit cauſa ſolicitudinis, & anxietatis Iſaac in percunctando, & explorando an ille eſſet Eſau. Altera cauſa fuit, quod nonnulla ei ſuſpicio, & dubitatio acciderat ne forte ille non eſſet Eſau, tum ob vocem, quæ non Eſau, ſed Iacob videbatur; tum ob tam celerem, & præproperum ex venatione reditum: & quia iam inaudierat de primogenitis olim ab Eſau venditis ipſi Iacob. Quapropter non ſine ſuſpicione, ac dubitatione erat alicuius fallaciæ, ac fraudis.

Theodoretus.

59 ALTERA queſtio ex ſupradictis verbis exiſtens, huiuſmodi eſt: Cur Iſaac vt exploraret vtrum ille eſſet Eſau, ſenſus potiſſimum tactus adhibere voluit iudicium, ratus ita ſe certiorem fidem eius quod ſcire auebat, capere poſſe. Reſpondeo, cauſam eius rei fuiſſe hanc: deficiebatur Iſaac ſenſu viſus; nec multū pollebat auditu; nam etſi vox loquentis ſecum, videbatur ſibi eſſe Iacob; quia tamen non id liquido cognitum habebat, non putauit eſſe Iacob. Viſus itaque eſt ſenſu tactus, qui ſecundum viſum, primas tenet in certitudine noſcendi. Vnde antiquum prouerbium extitit: Oculis manibuſque aliquid tenere; pro eo quod eſt, Non ſuſpicionibus, aut coniecturis, ſed certiſsimè compertum, ac notum habere. Quocirca B. Ioannes, vt oſtenderet ſe, & alios Apoſtolos certiſsimam habere cognitionem eorum, quæ predicabant de CHRISTO, ita ſcripſit in exordio primæ ſuæ Epiſtolæ: *Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, hoc annuntiamus vobis.* Et apud eundem Ioannem cap. xx. Euangelicæ hiſtoriæ, Thomas aſſeueranter negauit, crediturum ſe, Dominum reſurrexiſſe, niſi videret figuram clauorum in manibus eius, & item digitum ſuum in locum clauorum, & manum in latus eius inferret. Ariſtoteles tradit ſenſuum omnium, qui ſunt in homine exactiſsimum & certiſsimum eſſe tactum. Eius verba ſunt hęc. Senſum tactus habet homo certiſsimum: in alijs quippe ſenſibus ſuperatur à multis animalibus: Secundum autem tactum, multo quàm cetera excellentiùs percipit, vnde prudentiſſimum animalium eſt. Cuius rei ſignum eſt, in genere hominum, ſecundum ſenſorium hoc, non autem ſecundum alia ſenſoria, iudicari homines ingenioſos eſſe aut non ingenioſos: duri enim carne, inepti mente; molles autem carne, bene apti cenſentur. Sic Ariſtoteles. Cuius ſententia, vera eſt ſi contentio fiat de preſtantia inter ſenſus hominis reſpectu aliorum animalium, non autem reſpectu viſus: cui ſcilicet, ipſemet inter ſenſus omnes principatum certitudinis in cognoſcendo tribuerat: Viſus, inquit, omnium ſenſuum maximè facit nos res cognoſcere, multaſque differentias manifeſtat.

Cur Iſaac tactū maximè iudicio explorare voluit an ille eſſet Eſau.

Locus 1. Ioannis cap. 1.

Ariſt. lib. 2. de anima. Tex. 94.

Ariſtoteles in principio Metaphyſicor.

SEXTA DISPVTATIO.

Cur DEVS Sanctum Iſaac, ita decipi paſſus ſit, vt is non cui volebat, ſed cui non volebat, Benedictionem ſuam tribueret.

Super illis verbis.

Et non cognouit eum, quia piloſæ manus, ſimilitudinem maioris expreſſerant.

HINC apparet, quàm idoneè Rebecca, & quàm accommodatè ad decipiendum ſenem Iſaac, adornauerit filium ſuum 60
Iacob, vt piloſitatem Eſau, per hœdorum pelliculas manibus eius appoſitas, repreſentaret. Simul, & illud intelligitur, fuiſſe Iſaac aliquantiſper animo dubio, & ambiguo num qui ſecum loquebatur, eſſet Eſau: tum ob vocem eius quæ non Eſau, ſed Iacob videbatur: tum ob tam feſtinum ex venatione reditum: videbatur enim incredibile, potuiſſe tam breui tempore, Eſau in agros & ſyluas ire, & inibi venando animalia capere, & domum redire, & tam bene coctum, conditúmque cibum ipſi afferre. Verùmtamen, quatuor res denique omnem ex animo Iſaac ſuſpicionem fallaciæ ac fraudis ſuſtulerunt. Primò quidem perſuaſit ei, illum eſſe Eſau, tam conſtans aſſeueratio eius, qui ſecum loquebatur, ſæpius affirmantis ſe eſſe Eſau: deinde piloſitas manuũ, quæ propria erat Eſau: ad hæc fragrantia odoris veſtimentorum, talia enim veſtimenta in domo Iſaac alius non habebat niſi Eſau. His adde, quod Iſaac benè nouerat ingenium, & animum filij ſui Iacob: ſciebat enim ſimplicem eſſe, ac ſincerum, & ab omni fallendi artificio alieniſsimũ: quarè nihil tale ſibi ab eo metuebat, quale factum ab eo eſt. Putauit item Iſaac, ſe præceptum illud de adferendo ſibi ex venatione cibo, dediſſe ſoli Eſau, alio nemine audiente. Et quanquam vox, quæ videbatur Iacob, nonnihil ei dubitationis ingerebat, exiſtimauit tamen mutatam tunc aliquantulum fuiſſe vocem Eſau, vel ex aliqua corporis affectione: vel quod Eſau conſulto vocem ſuam ſubmitteret, & extenuaret, partim ob reuerentiam paternæ auctoritatis, partim ob deuotionem percipiendæ benedictionis. Et fortaſſe vox Eſau craſſior, atque rigidior, & ferocior erat, vox autem Iacob, tennior, & mollior, atque ſuauior.

Cur Deus ſit paſſus decipi Iſac circa benedictionem Iacob.

SED exiſtit hoc loco non leuis quæſtio: Cur DEVS ſit paſſus ita decipi ſan- 61
ctum virum Iſaac, & (vt mox oſtenſum fuit) diuino prophetiæ ſpiritu præditum, vt Is non cui volebat, ſed cui non volebat, per errorem, benediceret? Hanc quæſtionem Damaſus Papa propoſuit S. Hieronymo. Is enim in Epiſtola quam ſcripſit ad Hieronymum, quæ eſt numero 124. Tres quæſtiones poſuit Hieronymo, quarum tertia, fuit hæc, cur Iſaac, vir iuſtus, & DEO carus, non illi cui voluit, ſed cui noluit, deceptus errore, benedixit? Ad quam Hieronymus quæſtionem in epiſtola proximè ſequenti, quæ eſt 125. ita reſpondet: Ad iſtud, inquit, diſtincta reſponſio eſt, nullum hominem, excepto eo, qui ob noſtram ſalutem, carnem eſt dignatus aſſumere, plenam habuiſſe ſcientiam, & certiſsimam veritatem: nam vt Paulus ait: *Nunc ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus*: Plura ſunt, quàm vt exemplis debeamus docere, ſanctos viros, ea tantùm ſciuiſſe, quæ reuelata eis à DEO ſunt, ignoraſſe verò quæ reuelata

Damaſus Papa. S. Hieron. 1. ad Cor. 13.

uelata eis non fuerunt. Et ad ſingulas viſiones, Zachariam atque Danielem videmus interrogare Angelū,& ſuppliciter deprecari,vt ſibi exponeret illa quæ viderant. Vnde non mirum eſt,etiam Iſaac,in ſuam maximè vtilitatem, neſciuiſſe quid faceret; cum magis eo tempore erraret, quo filium ſanguinariæ deditum voluptati,& eū qui poſtea fratrem, ſi poſſet,occideret, prætermiſſo illo, qui innocenter habitaret domi,vellet efferre, & ſuam magis voluntatem facere,quàm DEI. Ego puto diuinæ diſpenſationis fuiſſe, vt oculis cæcaretur Iſaac: & cum ipſi diceret: *Vox quidem, vox Iacob eſt; manus autem, manus ſunt Eſau*, tamen non intelligeret minorem eſſe filium,qui ad benedictionem,fratris præreptor,adſtiterat. Hæc S.Hieronymus. Cuius reſponſi,in ſumma,hæc eſt ſententia: Non ſoli Iſaac contigiſſe,ſed compluribus alijs ſanctiſſimis viris, vt multa ignorarent; & nonnunquam opinionis errore fallerentur: Errorem verò Iſaac,fuiſſe illi vtilem,& domui eius: quod autem ille animo deſtinauerat, indignum, exitioſumque fuiſſet,ſi ex ſententia eius ſucceſſiſſet. Zach. 4. Daniel. 9.

62 B.Gregorius duplicem eius quæſtionis ſolutionem tangit, vnam propriam & litteralem; alteram verò allegoricam. Prior ſolutio,quæ eſt litteralis,nec eſt abſimilis eius quam tradidit S. Hieronymus, ducta eſt ex varijs modis, quibus à DEO ſpiritus prophetarum tangitur & afficitur; vel circa præterita tantùm,vel circa præſentia,vel circa futura, vel circa iſta omnia, vel plura. Verba Gregorij hæc ſunt: Aliquando prophetiæ ſpiritus animum prophetantis ex futuro tangit, ex præſenti autem non tangit: ſicut apertè libri Geneſeos hiſtoria teſtatur, cum Iſaac filium ſuum Eſau ad venandum miſit, cui minorem filium Rebecca ad benedicendum ſuppoſuit; qui hœdinis pellibus indutus, paterno palpatui corpus fraternum finxit. Cui ille minori filio tanquam maiori benedictionem dedit, quæque ei eſſent longe futura,nunciauit: ſed quis eſſet qui coram ſe aſſiſteret, ſcire non potuit. Prophetiæ ergo ſpiritus, ex futuro animum Iſaac prophetantis tetigit,ſed ex præſenti non tetigit, quando caligantibus oculis pater,& ventura prædicebat,& præſentem filium neſciebat. Sic Gregorius. Alteram eiuſdem rei rationem,ſed allegoricam & myſticam reddit idem Auctor Homilia vj. in Ezechielem: Quid eſt,inquit Gregorius,quod Iſaac eundem filium neſcit,quem benedicit? Niſi illud quod Dominus de populo Gentili dixit: *Populus quem non cognoui,ſeruiuit mihi*? Quid item eſt,quod præſentem filium non agnoſcit,& tamen quæ in futuro ei ventura erant,videt? Niſi quod Omnipotens DEVS, cum per Prophetas ſuos prædicaret,Gentilitati gratiam prærogandam,eam & in præſenti per gratiam non vidit,quia tunc in errore dereliquit: & tamen quia eam quandoque collecturus erat, per benedictionis gratiam præuidit. Hactenus Gregorius. S. Gregor. Pſal. 17.

63 CETERVM exoritur altera quæſtio: Cur DEVS iſto modo,id eſt, per talem in verbis factiſque ſimulationem, voluit Iacob peruenire ad benedictionem paternam, & Primogenituræ confirmationem: ac non potiùs ante patefecit voluntatem & ſententiam ſuam Iſaac, vt is ſciens volenſque, ſine fuco & fallacijs, benedictionem ſuam impartiret Iacob; ipſumque DEI iudicio & decreto conſtitutum eſſe primogenitum declararet? Tres huiuſce rei afferri poſſunt rationes. Prima ratio ducitur ex multiplici ac multiformi ratione, & via Diuinæ prouidentiæ, in perducendo ad exitum atque effectum,quæcumque fieri omnino ſtatuit. Cum igitur ſint variæ admodum viæ & modi Diuinæ prouidentiæ in dirigendis & perficiendis rebus, nunc hac, aliàs illa vel alia pro libertate ſuæ voluntatis,& impenetrabili ſapientiæ ſuæ ratione,via, & modo vtitur. Altera ratio eſt,ne ſi Eſau vidiſſet,ſe à patre ſuo ſciente & volente fuiſſe priuatum benedictione,aut intellexiſſet,id voluntate & ſententia DEI factū eſſe, vt erat homo feroci & ſuperbo ingenio, & animo parum pio, vehementius a- Cur voluit DEVS vt Iacob per deceptionē patris, Benedictionem eius obtineret.

cerbaretur & incitaretur aduerſus parentem & DEVM, vtriuſque magnum animoconcipiens odium, quòd ſe tanto bono ſpoliaſſent. Tertiam rationem
Chryſoſt. Theodor. Chryſoſtomus Homilia LIII. in Geneſim, & Theodoretus Quæſtione lxxix. in Geneſim, hanc exponunt: Vt ita notior atque illuſtrior exiſteret ſingularis, eximiaque DEI erga Iacob cura & prouidentia: ſimulque fieret manifeſtum, quod DEVS fieri voluit, quodque factum iri prædixit, id, quo minus ad effectum perueniat, nulla ratione impediri poſſe: ſicut ipſemet DEVS per Eſaiam decl arauit capite xlvi. *Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet.* Et per Dauidem pſalmo cxiij. *DEVS noſter in cœlo, omnia quæcunque voluit, fecit.* Ponam hic verba Theodoreti: Quare DEVS non reuelauit ipſi Iſaac voluntatem ſuam circa Iacob? Vt nota fieret prouidentia DEI erga Iacob. Nam cum Iſaac modis omnibus conaretur benedicere Eſau, gratia tamen DEI, contra quàm putabat Iſaac, benedictionem tranſtulit in Iacob. Quod denique, etiam intellexit ipſe Iſaac. Nam cum Iacob, illi cibum offerret, ſæpius interrogauit, eſſet ne ipſe primogenitus ſuus Eſau: nec id ſolùm, ſed inſuper manibus ſuis palpauit corpus eius. Sed mox, poſt datam ei benedictionem, ingreſſo Eſau, obſtupuit maiorem in modum Iſaac, ob id quod factum erat: nihil tamen eſt indignatus, quaſi eſſet à filio deceptus: ſed intentionem Diuinam agnouit, & quam dederat benedictionem, confirmauit. Hæc Theodoretus.

Verſu 27. Statimque vt ſenſit veſtimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait, Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni: cui benedixit Dominus.

ANTE alia obſeruet Lector hoc loco, quàm ſit antiquus 64
mos, quem hodieque cernimus permanere, perſonas dignitate quapiam præcellentes & primarias, precioſas gerere
Homerus. veſtes, optimiſque odoribus fragrantes. Apud Homerum legitur Calypſo veſtibus induiſſe Vlyſſem fragrantibus ille appellat ea veſtimenta θυώδεα, qualia nimirum geſtare ſolebant ſacrificantes Dijs, id eſt, precioſas, & bene olentes, nam θύω, quod eſt ſacrifico, dictum videtur quaſi θυμιάω, quod ſignificat
Locus Canticorũ c. 4. euaporare, adolere & ſuffire. Nec ab hoc videtur remotum, quod legitur Canticorum 4. *Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris.* Rupertus libro vij. Cõ-
Rupertus cap. 15. & 17. mentariorum in Geneſim, veſtimenta iſta Iacob tam bono fragrantia odore, ſecundum intelligentiam allegoricam ſic interpretatur: Has veſtes, pater familias in Euangelio nominibus ſuis expreſſit, reuerſo ad ſe filio qui perierat, & in-
Luc. 15. uentus fuit: mortuus fuerat, & reuixit: *Citò*, inquit, *proferte ſtolam primam, & induite eum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedibus eius.* Prædicta igitur veſtimenta, ſcilicet ſtola prima, quam habemus in lauacro Baptiſmi; & calceamenta pedum, quæ ſunt antiquorum exempla Sanctorum, annulus quoque, id eſt, fidei ſignaculum, ceteræque virtutes, ſiue orationes pœnitentium, optimi & ſuauiſſimi odoris ſunt apud DEVM: talibus enim plurimum delectatus DEVS, ampliſſimam benedictionem ſuam, id eſt, cœleſtium donorum ſuorum abundantiam largitur.

SEQVITVR illud: *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* 65
Ruſtica hęc ac paſtoralis ſimilitudo fragrantiæ veſtimentorũ Iacob cum odore agri, bellè congruebat cum inſtituto ac ratione vitæ quam agebat Iſaac; cuius omnis penè res familiaris atque opulentia erat in gregibus & armentis, & in frumento, & vino, atque oleo: videlicet tales ſimilitudines reperire eſt frequen-

frequentes in Bucolicis apud Virgilium & Theocritum, nec non & in Canticis Canticorum. Solent profectò tum ſacri, tum externi ſcriptores, earum rerum ſimilitudinibus, exemplisque crebro ac libenter vti, in quibus rebus eorum maxima in parte, ars & vita verſatur. Audi B.Hieronymum, ad iſtam ſententiam, ſuper illis verbis prophetæ Amos cap. 1. *Dominus de Sion rugiet*, ita ſcribentem: Naturale eſt, vt omnes artifices, ſuæ artis loquantur exemplis; & vnuſquiſque, in quo ſtudio triuit ætatem, illius ſimilitudines & exempla proferat. Exempli gratia, qui nauta eſt, & gubernator nauis, triſtitiam ſuam comparat tempeſtati; damnum ſuum vocat naufragium; inimicos ſuos, ventos contrarios appellat. Contra verò, proſperitatem & lætitiam, ſecundos nominat ventos, & auram placidam, tranquillaque maria, & æquora, campis ſimilia. E regione, miles, quicquid dixerit, ſcutum, gladium, loricam, galeam, lanceam, arcum, ſagittam, mortem, vulnera, & victoriam ſonat. Sed cur hæc diximus? vt ſcilicet oſtendamus, etiam Amos prophetam, qui paſtor de paſtoralibus fuit, non in locis cultis, nec inter arbores & vineas, aut inter ſyluas & prata virentia; ſed in lata eremi vaſtitate, in qua verſatur leonum feritas, & interfectio pecorum, artis ſuæ vſum eſſe ſermonibus: vt vocem Domini terribilem atque metuendam, rugitum leonum, & fremitum nominaret. Sic Hieronymus. Documentum bene obſeruandum. S. Hieron.

66 Verùm paulò attentius ſupradicta Iſaac verba perpendamus. Pro illo: *Ecce odor filii mei*, Hebraicè eſt, *Vide odorem filii mei, tanquam odorem agri*. Conſuetum enim Hebræis eſt, imperatiuo illo [Vide] vti pro aduerbio demonſtrandi [ecce:] quanquam Oleaſter dicit poſitum eſſe [vide] pro, Olfac; ex more ſcilicet linguæ Hebrææ, ſæpe vni ſenſui tribuentis, quæ ſunt alterius ſenſus. Chaldaica interpretatio, & Septuaginta Interpretes habent, vt nos: quod autem in quibuſdam libris additum legitur [pleni] quod non eſt in Hebræo, vbi præcisè eſt, *ſicut odor agri*, ſciat Lector ſumptum eſſe ex tranſlatione Septuaginta Interpretum. Thargum Hieroſolymitanũ, hunc locum paraphraſticòs ita tranſtulit: *Sicut odor incenſi ex optimis aromatibus, quæ tandem offeruntur in monte, vbi erit domus ſanctuarii, ſiue templum, cui benedixit qui viuit in æternum*. Ergo illorum verborum Iſaac, hæc eſt ſententia: Ecce, fragrantiam ſentio filij mei, ſimilem ei quam exhalare ſolet fertilis ager, odoriferus floribus, & ſuaue olentibus fructibus plenus, cui Dominus benedixit, magnam vtique fœcunditatem, vberemque terra naſcentium prouentum præſtando. Tribus porrò de rebus Scriptura ſolet laudare agrum: De ſuauitate odoris, vt hoc loco: De plenitudine & copia, ſicut in præſentia dicitur, agri pleni cui benedixit Dominus: talis autem plenitudo tribus in rebus eſt, in abundantia frumenti, vini & olei, de quibus dicitur Pſalmo quinto: *A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati ſunt*: ac demum à pulchritudine, ſicut Dominus dixit Pſalmo 49. *Pulchritudo agri mecum eſt*, cuius pulchritudinis luculentiſſimum eſt teſtimonium, quod perhibuit Dominus Matth. 6. de pulchritudine, ac naturali ornatu liliorum agri, affirmans, ne ipſum quidem Salomonem omni ſplendore ac gloria ſua æquare eam potuiſſe. Oleaſter.

67 SED quæri poſſit hoc loco, quiſnam ſit odor ille agri, tantopere commendatus ab Iſaac. Thoſtatus ſuper hunc locum Geneſis ait, odorem agri pleni, nõ per ſe delectabilem ac iucundum eſſe, ſed tantùm per accidens: quia plenitudo eius ob abundantiam frumenti, vini, & olei, eſt homini, ſuper omnem ſuauitatem odoris, iucunda & delectabilis. Non ſecus atque multum eſurienti, bonæ carnes, ac bene aſſæ, odorem exhalant iucundiſſimum; nõn propter ſe, ſed propter cibum, ab eo vehementer expetitum. Alioquin, nec frumenta, nec vineæ, nec oleæ, præcipua agri bona, iucundum per ſe ac ſuauem odorem reddunt. Verùm Thoſtatus fallus opinione ſua eſt; non enim ſolùm per accidens, vt ipſe putauit, ſed etiam per ſe iucundiſſimus eſt odor agri. Huius porrò iucunditatis An odor agri pleni ſit per ſe laudabilis. Thoſtatus refellitur.

duplex cauſa eſt; vna in ijs quæ terra naſcuntur; altera in ipſamet terra. Ager
enim afflat ſuauiſſimos odores propter multa odoriferarum genera herbarum,
proprer innumerabilem ſuaue olentium florum varietatem; ac demum propter
inenarrabilem odorum iucunditatem, ex piris, pomjs, plurimarumque arborum
fructibus manantem. Nec terra modo naſcentia talem ſpirant odorem, ſed ipſa-
met terra, ſi naturaliter bene affecta ſit, ſi bene proſciſſa, mollis, nec madida, nec
Terra per ſeipſa quã do ſuauiſſimè oleat. ſitiens, poſtqne vomerem niteſcens. Cui rei vt teſtimonium reddam, lectori cre-
dibile, fidemque faciens, teſtem hoc loco producam Plinium, cuius in libro xvij.
cap. v. hæc ſunt verba: Cicero, lux doctrinarum altera, Meliora, inquit, vnguen
Plinius. ta ſunt, quæ terram, quàm quæ crocum ſapiunt: hoc enim maluit dixiſſe, quàm
redolent. Ita eſt profecto: illa erit optima terra, quæ vnguenta ſapiet. Quod ſi
admonendi ſumus, qualis ſit terræ odor ille qui quæritur, contingit ſæpe etiam
quieſcenti ea ſub occaſum ſolis; in quo loco arcus cœleſtis deiecerit capita ſua:
& cum à ſiccitate continua, immaduit imbre. Tunc emittit illum ſuum hali-
tum diuinum, ex ſole conceptum, cui comparari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe o-
dor, in commota debebit; repertuſque neminem fallet, ac de terra odor optimè
iudicabit. Talis ferè eſt in noualibus, cæſa vetere ſylua, quæ conſenſu laudatur.
Sic Plinius. Sunt qui putent, cum Iſaac laudauit odorem agri pleni, ſignificare
voluiſſe tempns anni vernum; quo ſcilicet tempore, ſuauiſſimis odoribus fragrat
Plinius. ager ob florum prouentum. Audi Plinium libro xvj. Pariunt arbores, cum flo-
rent. Arborum flos, eſt pleni veris indicium, & anni renaſcentis: flos, gaudium
eſt arborum. Tunc ſe nouas, aliaſque quàm ſunt, oſtendunt: tunc varijs colorum
picturis in certamen vſque luxuriant; tunc liliorum eximius candor, paulatim ſe
ſe laxat, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris: & campos longè, latèque
violaria reddunt purpureos ac ſuaue olentes.

Pulcherrima Gregorii allegorica expoſitio. B. Gregorius iſtum agrum odoriferum, per allegoticam intelligentiam com- 68
parat Eccleſiæ, quæ ſecundum varios hominum ordines, variaque gratiarum
genera, varijs etiam modis ſpiritualem redolet ſuauitatem. Et quia oratio
Gregorij, non ſolùm pietatis plena eſt, ſed etiam ſpiritualis cuiuſdam eloquen-
tiæ, lubet eam hoc loco apponere. Sic autem ſcribit ille Homilia vj. in Ezechie-
Luc. 17. lem: Dominus in Euangelio dixit agrum eſſe hunc mundum. Quoniam igitur
Matt. 13. Gentilis populus ad Fidem perductus, per electos ſuos in vniuerſo mundo vir-
tutibus redolet, rectè dicitur, *Odor filij mei, ſicut odor agri pleni*. Aliter namque
olet flos vuæ: quia magna eſt vis & doctrina prædicatorum, qui inebriant men
tes audientium. Aliter olet flos oliuæ, quia ſuaue eſt opus miſericordiæ. Aliter
olet flos roſæ: mira namque eſt fragrantia, quæ redolet ex cruore Martyrum.
Aliter flos lilij: quia candida vita carnis, eſt de incorruptione virginitatis. Ali-
ter olet flos violæ: quia magna eſt virtus humilium, qui ex deſiderio loca ima
tenentes, ſe per humilitatem à terra in altum non ſubleuant; & cœleſtis regni
purpuram in mente ſeruant. Aliter redolet ſpica, cum ad maturitatem perdu-
citur: quia bonorum operum perfectio, ad ſatietatem eorum, qui iuſtitiam eſu-
riunt, præparatur. Quia ergo Gentilis populus in electis ſuis vbique per mun-
dum ſparſus, magnis virtutibus & benefactis, omnes qui intelligunt, odore bo-
næ operationis replet; idcirco rectè dicitur: *Odor filii mei, ſicut odor agri pleni*.
Sed quia virtutes illas non ex ſeipſo habet, ſed ex DEO, propterea illud adiun-
gitur: *Cui benedixit Dominus*. Sic Gregorius.

NEC diſſimilis admodum eſt, nec relinquenda in præteritis, altera huius lo 69
S. Ambroſ. ci expoſitio ſimiliter allegorica, quã disertè tractat S. Ambroſius lib. 2. de Iacob,
& vita beata, cap. 1. ſcribit autẽ ad hunc modum: Pulchrè, & verè de Iacob di-
ctum eſt: *Ecce odor filii mei, tanquam odor agri pleni*. Erat enim Iacob perfectus in
omni flore virtutum, & ſacræ benedictionis, atque cœleſtis beatitudinis redo-

lebat

lebat gratiam. Ipſe enim ager eſt, quem benedixit Dominus; non ager terrenus, qui ſæpe horridus eſt ſyluis, aut fragoſus torrentibus, aut paluſtris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut inutilis vitibus, aut infœcunda glarea ſaxoſus, aut hiulcus & aridus ſiccitate, aut nimium aquis madidus, aut ſentibus incultus. At ager hic, eſt is, de quo dixit Dominus: *Et ſpecies agri mecum eſt*. In hoc agro vua illa reperitur, quæ expreſſa ſanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro eſt ficus illa, ſub qua Sancti requieſcunt, ſpiritalis gratiæ ſuauitate recreati. In hoc agro eſt oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis vnguento. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine tegunt, & quodam fouent charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui DEVM per pericula ſequebatur, & tutum ſe eius vbique deductione credebat. Nam licet dulcis & ſuauis odor ſit agri, quia eſt odor naturæ; tamen in ſancto Patriarcha virtutum ſpirabat gratia. Quam continens erat parſimonia, qui cibum ſibi paratum non expetiuit, ſed petenti fratri ſine dilatione conceſſit; à quo primatum benedictionis accepit? Quam pius ergà parentes, vt præferri germano ſeniori, materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis munere ſacraretur? Quàm religioſus, vt fratrem recuſaret lædere? Quàm verecundus, vt patrem timeret fallere? Quàm reuerens parentum, & honorificus, vt matri quod iubebat, non poſſet negare? Sic Ambroſius. Pſal. 49.

Det tibi DEVS de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini. Et ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus; eſto dominus fratrum tuorum; & incuruentur ante te filij matris tuæ: qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Verſu 28. vſque ad 30.

70 HAEC verba continent benedictionem ampliſſimam, quam Iſaac diuino SPIRITV afflatus, contulit in Iacob, tanquã in ſuum primogenitum; quanquam ipſe opinionis errore, putauit illum eſſe Eſau. Ac licet forma huius benedictionis, modum habeat optantis & precantis; reuera tamen vim habet propheticam denunciantis quod futurum eſt. Sic itaque intelligenda & interpretanda eſt: *Det tibi*, id eſt, Dabit. *Seruiant tibi, & adorent te*, id eſt, ſeruient & adorabunt. *Eſto dominus*, id eſt, eris dominus. *Incuruentur ante te*, id eſt, incuruabuntur. *Sit ille maledictus*, id eſt, erit ille maledictus. *Benedictionibus repleatur*, id eſt, replebitur. Ad hunc item modum imprecationes malorum æternorum, multifariam in Scriptura poſitas, interpretari conuenit. Cuiuſmodi ſunt illa: *Conuertantur in infernum*, id eſt, conuertentur. Et, *Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur*, id eſt, delebuntur, & non ſcribentur. Ioſephus primo libro Antiquitatum, benedictionem hanc Iſaac enarrans, non parum à ſacra hiſtoria, & narratione Moſis receſſit: variat namque tum formulam Benedictionis, tum ſacrorum verborum ſententiam. Sunt autem hæc Ioſephi verba: Poſtquam iam cœnatus fuerat Iſaac, ad DEVM precibus inuocandum ſe conuertit: Domine, inquit, omnium ſeculorum, & conditor rerum omnium: Tu patri meo maxima bona pollicitus, etiam mihi præſentem felicitatem es largitus: meis quoque poſteris propitium te fore, & maioribus beneficijs eos cumulaturũ promiſiſti. Hic tuus fauor perpetuus ſit precor; nèue me propter hanc debilitatem deſpicias, quæ facit, vt magis etiam ope tua egeam. Serua puerum hunc propitius, & ab omni calamitate illæſum cuſtodi: da ei vitam felicem, & poſſeſſionem bonorum, quæ in tua ſunt poteſtate:

Pſal. 9. Pſal. 68.

Ioſephus parũ fideli ter refert, quod in ſacra hiſtoria traditur.

ſac eum formidabilem inimicis, & apud amicos gratioſum. Sic ille DEVM inuocabat, putans ſe Eſau bene precari. Hactenus ex Ioſepho.

Quatuor bonorũ genera, per benedictionem Iſaac promiſſa Iacob & poſteris eius.

71 HAEC porrò benedictio Iſaac, denotat quatuor maxima, id temporis, & optatiſſima bona. Primum ſpectat ad opulentiam, & copiam terrenorum bonorum, quæ beneficio cœli, terræque bonitate, atque vbertate proueniunt. Alterum cõtinet imperium in gentes & populos, ſummumque honorem, ac venerationem ab illis exhibendam. Tertium comprehendit præſtantiam domeſticæ cuiuſdam dominationis, & dignitatis ſuper alios fratres; qui primogenitum fratrem, non ſecus ac parentem aut dominum reuerituri, atque honoraturi erant. Quartum bonum pertinet ad proſperitatem, & gloriam Iacob; quæ tanta futura eſſe dicitur, vt eius amicis, fautoribus, & adiutoribus proſperè omnia ſucceſſura eſſent: contra verò, eius inuidis, inſectatoribus atque inimicis, calamitosè, atque infeliciter futurum. Hæc verò quatuor bona promiſſa Iacob, intelligendum eſt, præſtanda fuiſſe partim eius poſteris tantùm, non autem ipſi, vt ſecundum & tertium: non enim Iacob adoratus eſt à fratre ſuo Eſau, ſed contra potius eum ipſe adorauit Geneſ. 33. nec Iacob fuit dominus populorum & gentium, ſed id completum eſt in poſteris eius, maximè verò regnante Dauide, ac Salomone. Primum autem, & quartum bonum, communiter Iacob, & poſteris eius contigit.

Thomas Anglicus.

Audi quid in hanc ſententiam ſcribat Thomas Anglicus, hunc locum pertractans: Et hæc quidem promiſſa ſecundum corticem veteris Teſtamenti, vmbratiliter in populo Iſraël impleta fuerunt. Quod ſi aliquando contrarium legimus in ſacra Scriptura, Hebræos nonnunquam talibus bonis non modo caruiſſe, verum etiam grauiſſimis malis, ac calamitatibus afflictos & obtritos eſſe; ſciendũ eſt, id accidiſſe propter eorum peccata, præcipuè ob contemptum iuſtitiæ, ac legis diuinæ, & alienationem à veri DEI cultu, ac religione. Id præterea contigit, vt ea ratione pernoteſceret, in talibus promiſſis, principaliter ſpiritalem intelligentiam eſſe requirendam: & iſtiuſmodi promiſſa referenda eſſe ad bona ſpiritalia, & cœleſtia, quæ principaliter & propriè reſpiciunt Regem CHRISTVM, ſecundariò autem & participatiuè Eccleſiam Electorum. Semper itaque, ac ſimpliciter iſtiuſmodi promiſſa, ſecundum ſpiritalem intelligentiam, in regno CHRISTI, & in Eccleſia Electorum completa ſunt: ſecundum autem hiſtoricum ſenſum, pro vt ſignificant terrenam proſperitatem, ad tempus, & prout expediebat, in veteri Teſtamento impleta ſunt. Sic ille.

Cur Iſaac ſolius roris meminerit, tacẽs imbres, niues, & ventos, & calorẽ cœleſtẽ.

DET tibi DEVS de rore cœli. Cur inter bona & commoda quæ de cœlo in terras defluunt, ſolius roris meminerit Iſaac, nihil dicens de pluuia, de vento, niue & calore Solis, meritò quæri hoc loco poteſt. Præſertim verò, cum imber & nix ad fœcunditatem vbertatemque terræ præcipuè commendentur in Scriptura. Sic enim per Eſaiam capite LV. loquitur DEVS. *Quemadmodum deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: ſic erit verbum meum quod egredietur de ore meo; non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcumque volui, & proſperabitur in his ad quæ miſi illud.* Et in vigeſimo octauo capite Deuteronomij ita ſcriptum eſt. *Aperiet Dominus theſaurum ſuum optimum, cœlum, vt tribuat pluuiam terræ ſuæ in tempore ſuo, & benedicat cunctis operibus manuum tuarum.* Huic quæſtioni ſic eſt reſpondendum; ſolius roris mentionem eſſe factam tres ob cauſas. Ros enim leniter è cœlo cadens, nunquam ſuo lapſu lædit ea quæ de terra naſcuntur, ſicut non rarò imbres, & nimio impetu ruentes venti, nimiaque copia niuis, & præter modum ardens Solis calor. Deinde, ros molliter affuſus terra naſcentibus, & illis tanquam incubans, temperatiſſimo frigore, & humore, fouet ea &

fœcun-

fœcundat. Sed illa eſt potiſſima cauſa, quod in Palæſtina, maximè verò in Iudæa, non ferè cadunt imbres, niſi bis per annum. Primùm menſe Octobri, qui dicitur imber temporaneus, iactis iam in terram ſeminibus maximè vtilis: pluit deinde Mēſe Maio, vel Aprili, quæ dicitur pluuia ſerotina, plurimum valens ad maturandos fructus. Ros igitur, quoniā in eam terrā à menſe Maio ad Octobrem plurimùm non cadit imber, vtiliſſimus eſt, & optatiſſimus. Præſtat enim vicem pluuiæ non ſinens germina, aſſiduo æſtu areſcere, & interire, ſed refrigerans ea, & augens, & ad ſuam quodque perfectionem adducens.

Non niſi duobus anni temporibus ferè in Palæſtina pluere.

73 *De pinguedine terræ.* Pinguem terram appellans, ſignificat terram natura bene affectam, & comparatam ad fœcunditatem, atque vbertatem: cui terræ, contraria eſt macra, perarida, & puluere fatiſcens: qualis porrò eſſe terra debeat, quæ promittat vbertatem, & præſtet, hiſce notis ex Catone deſcripſit Plinius libro xvij. Cap. v. Cato breuiter, atque ex ſuo more, terræ vitia, & virtutes determinat. Terram, inquit, carioſam caue: ne vè plauſtro, ne vè pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, vt penè, veſtigijs quoque interdicat? Cogitemus ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantum abominatur, terræ vitia, aridæ, fiſtuloſæ, ſcabræ, ſeneſcentis, exeſæ, & pumicoſæ. Plus dixit vna ſignificatione, quàm poſſit vlla copia ſermonis enarrari: eſt autem quædam, non ætate, ſed interpretatione verborum, anus terra: & ideo infœcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem optimam terram, appellat teneram, quæ vocetur etiam pulla. Intelligendum autem eſt, dictam mira ſignificatione teneram: & quicquid optari debet, in eo vocabulo inueniri. Illa enim temperatæ vbertatis eſt, illa mollis, facilisque culturæ, nec madida, nec ſitiens: illa poſt vomerem niteſcens, & quam recentem exquirunt improbæ alites vomerem comitantes, coruique aratoris veſtigia ipſa rodentes. Illa ſuauiſſimi eſt odoris, nonnunquam emittens quaſi diuinum quendam halitum, cui comparari ſuauitas nulla poſſit. Hactenus ex Catone, vel Plinio. Sicut igitur Cato appellans teneram terram, eo nomine, omnes eius virtutes, & bona ſignificare voluit, ita quoque ſanctus Iſaac, vocans pinguem terram.

Signa bonæ, ac fœcūdę terrę ex Catone, & Plinio.

74 Sequitur *Abundantiam frumenti, & vini.* Pro (vino) hebraicè eſt muſtum, vt ſignificetur, non vinum exotericum, & aliundè aduectum, ſed vinum ibi natum, & quaſi indigena. Nonnulli codices, prӕter frumentum, & vinum, habent, oleum, ſed id nec hebræi, nec chaldaici, nec græci codices habent, nec latini emendatiores. Sub nomine autem frumenti, & vini, quæ ſunt principes humani victus partes, ſignificantur cætera, vt oleum, mel, manna, & quæ ex herbis, oleribus, fruticibus, arboribus, & animalibus ſuppeditantur humanæ vitæ commoda: iſta enim ex rore cœli, & pinguedine terræ proueniunt. Eſt porrò mira ſocietas terræ, ac cœli ad procreationem eorum, quæ in terris naſcuntur: ad id enim vtriuſque virtute, ac benignitate opus eſt. Quocirca Dominus Leuit. 26. Violatoribus legis ſuæ minatur daturum ſe cœlum ferreum & terram æneam: ea re ſignificans, ſummam ſterilitatem, & penuriam omnium terra naſcentiū. Eſt igitur quaſi coniugium quoddam inter cœlum, & terram: idque Poetas, & philoſophos non latuit, qui cœlum vocauerunt Iouem, Terram verò Iunonem, quòd terra cœleſtibus fœcondata & grauidata ſeminibus, varia frugum, aliarumque rerum genera pariat. Sic enim Beatus Auguſtinus libro quarto de Ciuitate DEI capite 10. interpretatur illos Virgilij verſus.

Mira ſocietas & quaſi coniugium quoddam cœli, ac terrę, vnde procreatio omnium terra naſcentiū. Locus Leuitici cap. 26. S. Auguſtinus. Virgilius.

> *Tunc Pater omnipotens, fœcundis imbribus Aether*
> *Coniugis in gremium latè deſcendit.*

75 ATQVE hæc quidem dicta ſunt de hiſtorica interpretatione, & litterali intelli-

B. Greg. & Theodoreti allegorica expoſitio.

intelligentia illorum verborum. *Det tibi* DEVS *de rore cæli, & pinguedine terræ.* Eorundem porrò verborum allegoricam expoſitionem breuiter tradit B. Gregorius hunc in modum ſcribens Homilia vi. in Ezechielem: Quoniam inter Electos alij in contemplationem ſurgunt, alij verò per actiuæ vitæ ſolummodò opera pingueſcunt: rectè in benedictione illa Iſaac dicitur: *Det tibi Dominus de rore cæli, & de pinguedine terræ*: Ros etenim deſuper, & ſubtiliter cadit: & nos toties de rore cœli accipimus, quoties per infuſionem contemplationis intimè de ſupernis aliquid tenuiter videmus. Cum verò bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. Sic Gregorius. Memoranda item eſt Theodoreti eorundem verborum allegorica ſimiliter interpretatio. Nam quæ-

Theodoretus.

ſtione 81. in Geneſim docens, quod iſtis verbis dictum eſt Iacob. *De rore cæli, & pinguedine terræ.* Id potiſſimum pertinere ad Saluatorem noſtrum, quem Iacob multis rebus mirificè præfigurauit, & cuius ſecundum carnem etiam pater fuit: Ros itaque cœli, diuinitatem CHRISTI præſignat: pinguedo autem terræ, Humanitatem eius de terrena ſubſtantia noſtra acceptam. Etenim Beatus Dauid Pſalmo 71. hæc prænuntians, inquit: *Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.* Sicut enim ros inuiſibiliter quidem deſcendit, deorſum autem conſiſtens manifeſtò apparet: Sic DEVS cum ſit in-

Baruch.3.

uiſibilis, per carnem viſus eſt ſuper terram; & cum hominibus conuerſatus eſt. Frumentum autem, & vinum, ænigmata ſunt diuinorum myſteriorum. Ergo promiſſum iſtud roris coeleſtis, & pinguedinis terræ, ſymbolica ſignificatione promiſſionem continet Domini noſtri, qui verus DEVS, veruſque homo, & ex ſemine Iacob generatus ſecundum carnem, ſalutem attulit mundo. Vt ſecundum hanc intelligentiam, illud: *Det tibi DEVS de rore cœli, & pinguedine terræ*, hoc ſignificet: Dabit tibi DEVS Filium, Deum ſimul, & hominem & totius mundi Saluatorem. Et hanc quidem interpretationem valde adiuuat quod mox ſubditur: *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus*, namque hoc cumulatiſſimè, & abſolutiſſimè in CHRISTO factum eſt, vt prædictum de eo fuerat pſalmo 2. & 71. & apud Danielem cap. 2. & 7.

Tertulliani de terreno Chriſti & Sanctorum regno ex hoc loco argumentatio.

Non prætermittam obiter commonere lectorem, ex iſtis verbis Iſaac, vo- 76
luiſſe Tertulianum fidem aſtruere, firmareque illius opinionis ſuæ de Regno CHRISTI, per annos mille in terris, maxima Sanctorum omnium felicitate futuro. Quæ fuit quondam multorum, & apprimè nobilium Auctorum ſententia, & poſtea, cum eſt ab Eccleſia reiecta, hæreſis chiliaſtarum, quos latinè ad verbum Millenarios dicas licet, appellata eſt. Memorabo hic, ad eam ſententiam, nonnulla Tertulliani verba, ex libro eius tertio contra Marcionem. Quid tibi videtur, ait Tertullianus, cum Abrahæ ſemen, poſt primam promiſſionem, quæ in multitudinem arenæ repromittitur, ad inſtar quoque ſtellarum deſtinatur? non ne & terrenæ, & cœleſtis diſpoſitionis auſpicia ſunt? Cur Iſaac

Geneſ.35.

item benedicens filium Iacob ait: *Det tibi DEVS de rore cæli, & de opimitate terræ*, non nè vtriuſque indulgentiæ exempla ſunt? Si quidem, & iuſtum eſt, & condignum DEO, illic quoque exultare famulos eius, vbi ſunt, & ipſius nomine afflicti. Sic Tertulianus. Verùm contra iſtam opinionem cum alij copioſè, tum nos etiam non inaccuratè, nec ieiunè diſſeruimus ſub finem libri octaui Commentariorum noſtrorum in Danielem.

Seruiant tibi populi, & adorent te tribus. Et hoc, & reliquum benedictionis 77
Iſaac, ad præſtantiam dominationis, & dignitatis, & proſperitatis, non tam in ipſo, quàm in poſteris eius pertinens, translatio, ſiue paraphraſis Hieroſolymitana, quam vocant Thargū, expreſſius, & diſtinctius ſic interpretatur, Seruient coram te omnes populi: omnes ſcilicet filij Eſau. Et ſubijcientur tibi omnia regna: nimirum omnes filij Iſmahelis. Eſto Dominus, & princeps ſuper omnes filios Ceturæ. Præuenient, & petent pacem tuam omnes filij Laban

fratres

fratris matris tuæ. Qui maledixerit tibi, erit maledictus, vt Balaam filius Beor Et qui benedixerit tibi, erit benedictus, vt Moyſes propheta Legiſlator Iſraelis. Sic ibi. Quanquam autem Balaam, cum ductus eſt ad maledicendum Hebræis, pro maledictione, egregiam dedit illis benedictionem: is tamen poſtea dans conſilium Madianitis, per formoſas mulieres decipiendi Hebræos, & ad idololattiam alliciendi; non incommodè poteſt intelligi, tali eum ratione maledixiſſe Hebræis. Verùm quiſpiam fortaſſe hic ſcite cuperet, cur promittantur Iacob, quæ non ipſi, ſed poſteris eius pręſtanda erant. Sciat igitur is, conſuetudinem eſſe diuinæ ſcripturæ, promittere aliquibus magna quædam bona, quæ non ipſis, ſed multo poſt tempore alijs pręſtanda ſint: promittuntur autem illis, quod ſint illi tanquam caput, & principium, & radix eorum, in quibus, ea promiſſa ſunt complenda. Dantur itaque illis promiſſa, ad oſtendendum dignitatem eorum, declarandumque meritum: quippè talia dari poſteris ſuis, egregijs ipſi virtutibus, & factis promeruerunt. Facit præterea id ad conſolationem eorum, mirificè gaudentium, talia promiſſa poſteris ſuis aliquando eſſe pręſtanda. Huius ferè generis fuere promiſſa data tribus iſtis Patriarchis, & quæ Iacob vicinus morti filijs ſuis ventura prædixit. Videat lector, quæ ſuper iſta re diſſeruimus in Tomo 3. Commentariorum noſtrorum in Geneſim ſuper caput xiij. numero 44. & 45. Conſuetudo Scripturæ in dandis promiſſionibus.

78 CAETERVM totius benedictionis huius, qua Iſaac benedixit Iacob, allegoricam, & perbreuem explanationem huiuſcemodi tradit Auguſtinus lib. xvi. de Ciuitate DEI cap. xxxvij. Benedictio Iacob, ait Auguſtinus, benedictio CHRISTI eſt in omnibus gentibus. Hoc fit, hoc agitur. Lex, & prophetia eſt in Iſaac: etiam per os Iudęorum CHRISTVS ab illa benedicitur, velut à neſciente; quia ipſa neſcitur. Odore nominis CHRISTI, ſicut ager, mundus impletur. Eius eſt benedictio de rore coeli, hoc eſt, de verborum pluuia diuinorum: & de vbertate terræ, hoc eſt de congregatione populorum. Eius eſt, multitudo frumenti, & vini hoc eſt, multitudo; quam colligit frumentum; & vinum in ſacramento corporis, & ſanguinis eius. Ei ſeruiunt gentes, ipſum adorant Principes. Ipſe eſt Dominus fratris ſui, quia populus eius, dominatur Iudæis. Ipſum adorant filij patris eius, hoc eſt, filij Abrahæ ſecundum fidem; quia & ipſe filius eſt Abrahę ſecundum carnem. Ipſum qui maledixerit, maledictus, & qui benedixerit, benedictus eſt. CHRISTVS etiam ex ore Iudęorum, quamuis errantium, ſed tamen legem, Prophetaſque cantantium, benedicitur; id eſt veraciter dicitur; licet alius benedici putetur, qui ab illis errantibus expectatur. Hęc Auguſtinus, qui omnem benedictionem Iſaac refert ad CHRISTVM. Allegoria in benedictione Iſaac S. Auguſt.

79 Paulò ampliorem, nec minus eruditã, atque obſeruandam, eiuſdem generis interpretationem Rupertus in libro vij. Commentariorum in Geneſim cap. xvij. talem ponit, vt priorem Benedictionis partem exponat de Congregatione fidelium, quod eſt corpus CHRISTI; poſteriorem autem partem de CHRISTO qui eſt caput Eccleſiæ. Scribit verò Rupertus hoc modo: Eſt rationali creaturę ros coeli, non aliud, niſi gratia SPIRITVS ſancti, quę peccata remittit: pinguedo autem terræ, vel abundantia frumenti, & vini, eſt adapertio ſenſus ad intelligenda, quæ latent in Scripturis myſteria regni DEI. Illic enim latet granum frumenti, quod cadens in terram mortuum fuit, & multum fructum attulit: Eſt vinum, quod lætificat cor hominis: & oleum in quo facies hilareſcit. Erga iſta dicens Iſaac, prophetat ſimul, & optat illud, quod nunc factum eſt, & fit vſque in finem ſeculi, videlicet, quod ſeminis Abrahæ per fidem, tanquam vnus eſt ager, latitudo totius mundi, gemino foecundatus munere SPIRITVS ſancti: altero, quod eſt in remiſſione peccatorum, quo vero coeli rore innouetur Rupertus. *Epheſ.* 1. & *Col.* 1. *Ioan.* 12. *Pſal.* 103

1.ad Cor.1. innouetur facies hominis: altero, quod eſt diuerſarum diſtributio gratiarum eiuſdem SPIRITVS Sancti, quo diteſcimus in omnibus, vt in nulla gratia nihil nobis deſit, ſicut ait Apoſtolus. His dictis quaſi de toto corpore, deinceps ad caput verba conuertit, ſubiungens: *Et ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus*. &c. Quis enim eſt ille, cui ſeruiunt populi, & quem adorant tribus, niſi caput ſeminis Abrahæ CHRISTVS Dominus, non tantùm homo, ſed Deus & homo, vnus IESVS CHRISTVS? Coram illo incuruantur omnes filij matris eius, id eſt, omnes ciues ſupernæ Hieruſalem, quæ eſt mater omnium
Ad Gala. 4. noſtrum. Et iure incuruantur: Nam licet ipſi etiam ſint fratres, & filij DEI, verùm per adoptionem tantùm, ipſe verò ſecundum naturam; & qua homo frater eſt, qua DEVS, fratrum adorantium, & ſeruientium eſt Dominus. Nec in CHRISTVM non bellè quadrat: *Qui maledixerit tibi ſit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus impleatur.* Maledicit CHRISTO, qui CHRISTVM blaſphemat, eius vel doctrinam, vel facta obtrectans, & calumnians, ſicut venenata lingua Scribarum, & Phariſæorum dicentium: *Dæmonium habes: in Beel-*
Ioan. 8. & 10. *zebub eijcit dæmonia*. E contrario benedicit CHRISTO, qui confitetur, & lau-
Matt. 12. dat CHRISTVM, corde, & lingua dicens: *Benedictus qui venit in nomine Do-*
Infra 21. *mini*. Dicit autem Apoſtolus, quod nemo loquens in SPIRITV DEI dicit
& 23. anathema IESV: Et quod nemo dicit Dominus IESVS, niſi in SPIRITV San-
1. Corint. 12. cto. Igitur qui CHRISTO maledicit, SPIRITV ſancto caret, quod eſt verè maledictum eſſe, & qui benedicit illi, in SPIRITV ſancto loquitur, quod eſt verè benedictum eſſe. SPIRITVS quippe Sanctus vera eſt, & ſola benedictio DEI: ideo rectè dictum eſt: *Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus impleatur.* Hactenus ex Ruperto.

Verſu 33. Expauit Iſaac ſtupore vehementi: & vltra quàm credi poteſt admirans ait: Quis igitur ille eſt, qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus prius quàm tu venires? benedixique ei, & erit benedictus.

SECVNDVM græcam verſionem huius loci cenſet Beatus Auguſtinus, tunc Iſaac paſſum eſſe ecſtaſim, & mente 80
Ecſtaſis Iſaac. diuinitus illuſtrata, cognouiſſe DEI voluntate illa eſſe acta, & ab eo prælatum eſſe Iacob Eſau, deſignatumque primogenitum, atque hæredem ſuarum promiſſionum. Verba
Auguſt. S. Auguſtini in tractando quæſtionem octogeſimam in Geneſim, hæc ſunt: quod habent latini codices: *Expauit Iſaac pauore magno valde*, græci habent ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα. Vbi tanta commutatio intelligitur, vt quædam mentis alienatio ſequeretur, ipſa enim propriè dicitur Ecſtaſis. Et quia ſolet Ecſtaſis in magnarum rerum reuelationibus fieri, in hac intelligendum eſt factam eſſe ſpiritalem admonitionem, vt confirmaret benedictionem ſuam filio minori, cui potius iraſcendum fuerat, quod feſelliſſet Patrem. Sic ibi Auguſtinus. Idem lib. xvi. de Ciuitate DEI cap. xxxvij. Ecce, inquit, benedictionem promiſſam repetenti maiori filio, expaueſcit Iſaac, & alium pro alio ſe benedixiſſe cognoſcit. Miratur, & quiſnam ille ſit, percunctatur, nec tamen ſe deceptum eſſe conqueritur: immò confeſtim reuelato ſibi intus in corde magno ſacramento, deuitat indignationem, & confirmans benedictionem: *Benedixi eum, & ſit benedictus*. Quis non hic potius maledictionem expectaret irati, ſi hæc non ſuperna inſpiratione, ſed terreno more gererentur? O res geſtas in terra, ſed coelitus: per homines, ſed diuinitus

Sic Au-

Sic Auguſtinus. Memoratu quoque dignus eſt Commentarius huius loci, qui Caietanus.
eſt apud Caietanum, ita ſuper hoc loco ſcribentem. Pro illo: *Expauit Iſaac*
ſtupore vehementi iuxta Hebręum eſt *Tremuit Iſaac tremitu magno valdè*, non erat
ſanè ratio timendi, aut tremendi, ſed admirandi potius, & iraſcendi ſecundum
cauſas naturales, & humanas. Quocirca pauor iſte, ac tremor tam magnus,
ac repentinus, fuit diuinitus. Et quoniam quæ exterius fiunt à DEO, ſigna
ſunt inrernorum, ſicut tremor eſt motus compoſitus ex motibus diuerſis, rum
elementi grauis, tum ipſius animæ: ira animus Iſaac mixtus erat ex affectu pro-
prio erga Eſau, aduerſus Iacob, & ex motione diuina in fauorem Iacob, quæ
tandem præualuit. Diuina nanque reuelatio, non qualiſcunque, ſed cum hu-
iuſmodi pugna in animo Iſaac deſcribitur, inchoãdo ab ipſa contrarietate motuũ
in corpore, & in animo Iſaac. Et hęc eſt tertia reuelatio diuina facta Iſaac. Sic
Caietanus. Quoniam autem ſupradiximus ex ſententia Augnſtini, Iſaac fuiſ-
ſe abſtractum à ſenſibus, & in Ecſtaſi cognouiſſe myſterium quod antea ignora-
uerat, hic lectorem obiter monemus, Philonem egregiam diſputarionem ſcri-
pſiſſe de quadrudlici Ecſtaſis modo, ac ratione in diuinis litteris celebrata: Eius
verba hic non adſcripſimus, quod ea poſuerimus in Tertio Tomo noſtrorum Philo de
Commentariorum in Geneſim ſuper caput xv. numero marginali ſexageſimo quadrupli
ſexro. Pro illo verbo. *Expauit* hebraicè eſt (harad) quod Oleaſter propriè ſi- Ecſtaſi. Oleaſter.
gnificare putat commoueri, ſollicitum, & anxium, & conturbatum eſſe: quare
hic verti potuiſſe: Commotus eſt Iſaac commotione vehementi. Sed reuera
ſignificar etiam pauere, ac vehementer admirari. Vehementer itaque obſtu-
puit Iſaac, ſubito cognoſcens voluntatem, ac ſententiam DEI ſuper Iacob,
cui contradicere, nec debuit, nec voluit. Simul que animaduertit, honorem
primogenituræ, multis rebus fuiſſe pręſignatum, ac præmonſtratum, minori
filio fuiſſe deferendum. Hoc enim præſignauit colluctatio Iacob, & Eſau intra *Geneſ. 25.*
vterum maternum: hoc retentio plantæ Eſau egredientis ex vtero: hoc ven-
ditio primogenituræ, iureiurando firmata. hoc demum, ſupremæ, ac ſo-
lemnis, ante mortem primogenitis dari ſolitæ, benedictionis per Iacob oc- *Ibidem.*
cupatio.

Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit Verſu 34.
benedictionem tuam.

81 CAIETANVS ex his verbis argumentatur, peccaſſe venia- Caietanus.
liter Iacob, cum dixir mendacium illud officioſum, *Ego*
ſum Eſau: illud enim, vocat nunc Iſaac, aduentum Iacob
ad ſe fraudulentum. Verùm non ita res habet: nos enim
ſupra in Diſputatione huius capitis prima expoſuimus
varia ſimulationum, & fraudum genera, & oſtendimus
eſſe aliquot ſine vitio, quo retulimus, quod Iacob egit
cum patre ſuo. Thomas Anglius interpretatur, Iacob adiſſe fraudulenrer pa- Thomas Anglicus.
trem ſuum, non quantum ad rei veritatem, ſed quantum ad exteriorem modum
exequendi eam, ſimulando nomen Eſau, & piloſitatem eius. Vel fraudulen-
ter, inquit, dictum eſt pro cautè, ſolerter, callidè, ac prudenter. Tho-
ſtatus ideo ait Iacob diei fraudulenter egiſſe cum Iſaac, quia ita ſe geſſit tum Thoſtatus.
verbis, tum factis, vt pater deciperetur, non agnoſcens ipſum eſſe Iacob,
ſed putans eſſe Eſau, idque ſine peccato fieri potuit, vt ſupra oſten-
ſum eſt.

82 HOC loco altercatur Paulus Burgẽſis cum Lyrano ſuper voce hebræa, quam Lyranus.

Altercatio inter Lyranum, & Paulū Burgenſem.

Latinus interpres in hoc loco vertit, fraudulenter. Sic autem ſcribit Lyranus: Hebręi pro (faudulenter) interpretantur, prouidenter, quia dictio hebraica, quæ eſt ibi, eſt æquiuoca: aliquando enim accipitur pro dolo, & aliquando pro prudentia, ſeu bona cautela, & ſic debet hic accipi. Iam enim cognouerat Iſaac diuina voluntate, & ordinatione Iacob recepiſſe benedictionem, & ideo eius factum non poterat imputari fraudi, ſi propriè, atque in malam partem ea vox accipiatur. Sic Lyranus. At Burgenſis ei contradicens, negat vocem hebręam eſſe ęquiuocam ad fraudem, & cautelam, ſed propriè ſignificare dolum, & fraudem prout in malum accipitur. Non tamen inficiatur ea voce per abuſum ſignificari cautelam, & ſolertiam, ſicut apud ſanctum Paulum 2. Corinth. 12. *Cum eſſem aſtutus, dolo vos cepi*: Et ſic ait ſumi hoc loco. Vel fortaſſe, inquit, volens Iſaac excuſare ſe apud Eſau, vocauit Iacob fraudulentum ſecundum propriam eius vocis ſignificationem. Sed hoc extremum Burgenſis dictum bene confutatur vltimis Lyrani verbis proximè poſitis.

Burgenſis.

Lippoman. in catena.

Mihi placet Lippomani ſententia, quam proprijs eius verbis hic adſcribam. Dictio, inquit (rama) inter cætera ſignificat interdum decipere vnde (mirma) deſcendit dolum, & fraudem ſignificans. Rectè igitur Latinè redditum eſt, fraudulenter, & à ſeptuaginta, cum dolo. Sed diſtinguere oportet triplicem fraudem, vnam eruditionis, qua Ioſeph ſcyphū ſuum poni iuſſit in ſacco Beniamin: alterā inſpirationis diuinæ, qua filij Iſrael mutuati ſunt ab Aegyptijs vaſa aurea, ac tali Iacob vſus eſt cum patre ſuo Iſaac: tertiā noxiæ deceptionis, qua Propheta Bethel decepit virum DEI de Iuda, vt ſecum comederet, & hæc vitioſa eſt, non autem priores duę. Simulatio item quadruplex eſt: vna prouidentiæ, & cautelæ, qua vſus Ioſue, ſimulauit fugam: altera doctrinæ, ſic CHRISTVS coram duobus diſcipulis finxit ſe longius ire: tertia ſignificationis, de qua eſt hic ſermo: quarta duplicitatis, & calliditatis, ſecundum quam ſæpe Angelus Satanę transfigurat ſe in Angelum lucis, & hæc cenſetur culpabilis & damnabilis. Hæc Lippomanus.

Geneſ. 44.
Exod. 12.
3. Reg. 13.
Ioſue 8.
Luc. 24.
2. ad Cor. 11.

SEPTVAGINTA Interpretes pro illo (fraudulenter) habent μετὰ δόλου, id 83
eſt, cum dolo. Videtur autem vox doli plerumque dici cum vitio in Scriptura vt eſt illud: *Non eſt in ſpiritu eius dolus*, & illud: *Rationabile, & ſine dolo lac concupiſcite*. Et item illud: *Vere Iſraelita in quo dolus non eſt*. Id ipſum patet ex deſcriptione doli, quam B. Auguſtinus in tractatu 7. in Ioannem tradit his verbis: Dolus eſt, cum aliud agitur, & aliud fingitur. Dolus fraus eſt, & ſimulatio eſt. Cū aliquis aliud tegit in corde, & aliud loquitur, dolus eſt, & tanquā duo corda habet, vnū quaſi ſinū cordis habet, vbi videt veritatē, & alterū ſinum, vbi concipit mendacium. Et vt noueritis hunc eſſe dolū, dicuntur in Pſalmis *Labia doloſa*. Quid eſt *Labia doloſa*? ſequitur: *In corde, & corde locuti ſunt mala*. Quid eſt, *in corde, & corde*, niſi duplici corde? Sic Auguſtinus. Ergo ſecundum Auguſtinianam doli, & fraudis deſcriptionem, vocabulum doli & fraudis in vitio ponendum eſt. At enim licet nunc ferè dolus in malam partem accipiatur pro fraude, ſeu machinatione ad fallendum quempiam, veteres tamen etiam in bonam partem accipiebant pro ſolertia, & calliditate, præſertim aduerſus hoſtes, aut latrones. Quocirca cum ſumere in malum volebant dolum, non præcisè dicebant dolum, ſed cum adiunctione, malum dolum, quia eſſet bonus etiam dolus. Tale eſt illud Comicum.

An vox dolus ſæpe in vitio ponatur.
Pſal. 31.
1. Pet. 2.
Ioan. 1.
B. Auguſt.
Pſal. 11.

Terentius in Eunuch.

Iam tum ſuſpicio, dolo malo hæc fieri omnia.

In libro quarto Digeſtorum, Titulo tertio de Dolo malo, tale memoratur edictum Prætoris: Quæ dolo malo facta eſſe dicentur, ſi de his rebus alia actio non erit, & iuſta cauſa eſſe videbitur, iudicium dabo. Super quibus verbis Vlpianus ſic ait, non fuit contentus Prætor dolum dicere, ſed adiecit malum:

Vlpianus.

quo-

quoniam Veteres etiam bonum dolum dicebant, & pro ſolertia hoc nomen accipiebant, maximè ſi aduerſus hoſtem, latronémve quis machinaretur. Idem ipſum à Gellio reperimus obſeruatum, & proditum libro xij. capite ix. Scribit enim, huiuſmodi vocabula, tempeſtas, valetudo, facinus, dolus, gratia, induſtria, periculum, venenum, contagium, quin etiam honos, fuiſſe apud Veteres ancipiti ſignificatione, & vtroque verſus, In bonum æquè, ac in malum dici ſolita. Ex his apparet, quod Septuaginta Interpretes dixerunt, Iacob veniſſe ad Iſaac cum dolo, & per dolum paternam benedictionem præripuiſſe fratri; interpretandum eſſe de bono dolo. Conueniens porrò fuit, vt Iſaac diceret iſta de Iacob, quo declararet ipſi Eſau, ſe nec volentem, nec ſcientem benedixiſſe Iacob, ſed per errorem, ex ſimulatione Iacob natum; vt ſic agnoſceret Eſau, non fuiſſe patris animum erga ſe mutatum, nec Iſaac vllo ſimulationis artificio vſum, voluiſſe benedicere potius Iacob, quàm ſibi. Gellius.

84 Verùm exiſtit hoc loco non leuis, nec ſilentio inuoluenda quæſtio, An benedictio, quam Iſaac dedit Iacob, priuſquam DEI voluntatem & ſententiam ſciuit, rata & valida fuerit. Nam cum ea fuerit contra intentionem & voluntatem Iſaac, volentis eam dare Eſau, & per errorem perſonæ, tribuentis eam Iacob; non videtur fuiſſe valida: talis enim error perſonæ, ſolet humanos contractus, maximè verò Matrimonij, irritos & inualidos facere. Reſpondendum eſt, poſito, Iacob fuiſſe, DEI voluntate ac decreto verum primogenitum Iſaac, licet id tunc latuerit Iſaac; fuiſſe planè validam benedictionem hanc, ei à patre datam; quin etiam fuiſſe ſecundum intentionem ipſius Iſaac. Etenim primaria intentione voluit Iſaac benedicere primogenito ſuo, quia ei debebatur benedictio: ſecundario autem voluit benedicere Eſau, quòd eum putaret verum eſſe primogenitum ſuum. Ergo Iſaac principaliter intendit, & voluit benedicere primogenito ſuo ſibi tunc adſtanti, præſentique; & illi collata benedictio, erat ſecundum intentionem & voluntatem eius, & idcirco erat valida. Sed is qui tunc erat præſens ipſi Iſaac, & qui erat primogenitus eius, fuit Iacob: ergo data ei benedictio, fuit ſecundum primariam intentionem Iacob, ob idque rata & valida cenſeri debuit. Quare cum Iſaac reſciuit diuinitus, primogenitum ſuum eſſe Iacob, declarauit benedictionem eius eſſe validam, dicens, *Benedixi ei, & erit benedictus.* Verum benedictio, quam Iſaac dedit Iacob, per errorem perſonæ, putâs eſſe Eſau, cenſeri deberet valida.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Cur tantopere Iſaac recuſauerit benedicere Eſau: & hic tantopere benedictionem illius expetierit.

Super illis verbis.

Verſu 37. Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres ejus ſeruituti illius ſubiugaui, frumento, & vino ſtabiliui eum, & tibi poſt hæc fili mi, vltra quid faciam? Cui Eſau: Num vnam,inquit, tantùm benedictionem habes, pater? mihi quoque obſecro, vt benedicas.

OPVS diuinæ prædeſtinationis, & gubernationis, ſiue ſpiritualis, ſiue temporalis, ſoli DEO competentis, vti eſt, hominum alios deſtinare ſeruitio aliorum, alijs dominatum & imperium tribuere, & copiam bonorum temporalium largiri; Iſaac ſibi aſſumit, tanquam vicem DEI gerens, vel potius DEI nomine iſta denuntians. Illud autem: *Num vnam tantùm benedictionem habes, pater?* dupliciter intelligi poteſt; vel, Num tibi ius & poteſtas non eſt, iſtam benedictionem dare pluribus? quaſi dicat, Quid prohibet, quam dediſti benedictionem Iacob, etiam mihi dare? Et cum hoc intellectu congruit quod adiecit Eſau: *Mihi quoque obſecro, vt benedicas.* Vel poteſt etiam hoc modo intelligi: Numquid vnum tantùm habes genus benedictionis? Eſto, dederis iſtam benedictionem Iacob; an mihi aliam quampiam dare non potes? Et pro hac interpretatione facit quod ſupra dixerat Eſau: *Nunquid non reſeruaſti & mihi benedictionem?* Et quod ei reſpondit Iſaac: *Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui; frumento, & vino ſtabiliui eum, & tibi poſt hæc, fili mi, vltra quid faciam?* Tradit Philo non tam cordi fuiſſe Eſau paternam benedictionem ob ſpiritualem eius virtutem; quàm ne frater eius Iacob, ſibi præferretur, & opulentior, atque honoratior eſſet: inuidus enim erat, & ideo præ inuidia exclamauit: *Benedic etiam mihi pater?* 85

Cur Iſaac nō poterat benedicere duobus filijs ſuis, Iacob & Eſau; cū Iacob benedixerit 12. filijs ſuis.

VERVM offerunt ſe hoc loco tres quæſtiones, curſim exoluendæ. Prima quæſtio; Cur Iſaac, poſt benedictionem quam dederat Iacob, non poterat item benedicere Eſau; vt non ſine cauſa dixerit ei Eſau, *Nunquid non reſeruaſti etiam mihi benedictionem?* Et rurſus, *Num vnam tantùm benedictionem habes pater?* Illud quoque auget difficultatem: Iacob enim benedixit duobus filijs Ioſeph, Ephraim dico & Manaſſem, vt legitur Geneſ. 48. Immo duodecim filijs ſuis, Iacob diſtinctè ac ſigillatim benedixit, propriam cuique eorum benedictionem impertiens: ſic enim ſcriptum eſt Geneſ. 49. *Hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitque ſingulis benedictionibus proprijs.* Sed huic quæſtioni ſic reſpondendū eſt: Solemnis illa benedictio patrum, dabatur ijs tantùm filijs, qui futuri erant hæredes, & participes earum promiſſionum, quæ datæ fuerant Abrahæ & ſemini eius, & qui futuri erant de populo DEI. Quapropter Abraham è domo ſua eiecit Iſmahelem, dicente Sara: *Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ*: teſtanteque DEO, *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*, Geneſ. 21. & ante 86

mortem

mortem ſuam ſegregauit omnes filios ſuos ab Iſaac, vnum ipſum declarans hæredem ſuum. Similiter Iſaac, vbi diuinitus illuſtrata mente reſciuit, ſolum Iacob hæredem fore diuinarum promiſſionum, & dignitatem Primogenituræ ab Eſau translatam in Iacob: ipſum porrò Eſau ac poſteros eius ſegregatum iri à populo DEI: benedictionem à ſe prius (licet inſcienter) datam Iacob, comprobauit: nec vllis Eſau precibus & lacrymis adduci potuit, vt talem benedictionem conferret in ipſum. At verò filij omnes Iacob, & filij Ioſeph, Ephraim & Manaſſe, eorumque poſteri, partes futuri erant populi DEI: ex illis enim exortæ ſunt duodecim tribus, ex quibus vniuerſus populus Hebræus conſtabat: & idcirco omnes illi futuri erant participes diuinarum promiſſionum pertinentium ad ſemen Abrahæ: vt mirum videri non debeat, communicatam eſſe cum illis omnibus benedictionem Iacob, idemque dicendum eſt de filijs Ioſeph. Quanquam in benedictionibus filiorum Iacob, animaduertere eſt notabilem differentiam benedictionis Iudæ, atque aliorum filiorum: illa enim talis fuit, qualis dari ſolebat primogenitis, quantum ad principatum & imperium, honoremque ac dignitatem: ſuper omnia verò, quia de ſtirpe eius generandus prædicitur Meſſias.

87 Altera quæſtio: Cur Iſaac talem benedictionem non expetijt à patre ſuo Abraham, & ab eo accepit: cum videamus tam ſtudioſè fuiſſe eam expetitam, & tam ſollicitè atque anxiè quæſitam à Iacob & Eſau? Reſpondeo, non quia in ſacris litteris non eſt proditum, Abraham talem benedictionem dediſſe filio ſuo Iſaac, propterea factum eſſe id negari debet; multa enim illorum patrum facta, dictaque, litterarum monumentis conſignata non ſunt. Verùm concedamus, talem benedictionem, Abraham non dediſſe filio ſuo Iſaac, rationem eius rei ſatis idoneam & probabilem hanc poſſumus reddere: DEVS non ſemel, tum ante conceptum Iſaac, tum poſt eius generationem, declarauerat, filiorum omnium Abrahæ ſolum Iſaac hæredem futurum ſuarum promiſſionum; ſolamque progeniem Iſaac, cenſendam eſſe ſemen Abrahæ, ad quod promiſſiones diuinæ pertinerent: ad hoc igitur declarandum ſuperuacanea erat illa benedictio paterna. Quidquod, eiuſmodi benedictionis, cumulatiſſimè vicem expleuit tam eiectio Iſmaelis ex domo Abrahæ, quàm ſeparatio aliorum omnium filiorum Abrahæ à contubernio & ſocietate Iſaac? vt narratur Geneſ. 21. & 25. An Abrahã benedixerit filio ſuo Iſaac.

88 Tertia quæſtio: Cur talis benedictio paterna tantopere expeteretur à filijs, & tam anxiè procuraretur: & an cuiuslibet patris ſimiliter efficax eſſet benedictio. Quoniam multis exemplis, longoque vſu obſeruatum fuerat, benedictionem pariter atque maledictionem patris, plurimum valere in vtramque partem: & quia per talem benedictionem declarabatur, & quodammodo conſtituebatur, in qua perſona, & in cuius ſemine diuinas promiſſiones, quæ datæ fuerant Abrahæ, compleri deberent; ob hanc profectò cauſam, meritò talis benedictio, maiorem in modum filijs cordi, & curæ erat. Talis porrò benedictio, non in quolibet patre certam habebat efficaciam: ſed in magnis illis Patriarchis, & Propheticis viris, vt in Noë, Geneſ. cap. 9. in Iſaac, Geneſ. cap. 27. in Iacob, Geneſ. cap. 48. & 49. in Moyſe Deuteronomij cap. vltimo. Cur tanti fieret benedictio paterna; & an cuiuslibet patris benedictio, æqualē vim haberet.

Adijciam hoc loco ad explicationem primæ quæſtionis, Ruperti auctoritatem & ſententiam. Is ſeptimo libro Commentariorum in Geneſim capite octauo ad hunc modum ſcribit: Hic iam prætereundum non eſt, cur vnam tantùm benedictionem habuerit Iſaac: ſic enim Eſau eiulando dixit: *Num vnam tantùm benedictionem habes pater? mihi quoque obſecro benedicas.* Quærendum igitur, cur vnam tantùm benedictionem habuerit. Ac primo dicimus, non multa eſſe ſemina, ſed vnum eſſe ſemen, quod eſt CHRISTVS: in quo, ſecundum promiſſionem datam Abrahæ, benedicendæ erant omnes gentes. Quam Rupertus. Ad Gal. 3.

 vero,

verò, præter illud ſemen benedictum, habere poterat Iſaac benedictionem?
Gen. 25, Erant autē duo fratres, & ex illis duo populi contra alterutrum diuidendi, iuxta veritatem dicentis: *Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi de vtero tuo diuidentur*. Quomodo igitur illis diuiſis communicari poterat vnum ſemen, quod eſt CHRISTVS? ille quippe vnus eſt, & non in diuiſione, ſed in vnitate eſt. Oportebat igitur alterum alteri præferri: & prælatus eſt, quem DEVS commendauit, non quem caro & ſanguis commendare voluit ſecundum naturale ius primogeniti.

Verſu 39. Cumque eiulatu magno fleret, motus Iſaac, dixit ad eum:
In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper
erit benedictio tua.

Var. de ling. Lat. EIVLATVS, eſt planctus ex ingenti triſtitia, & dolore 89
proueniens: & propter magnitudinem, acerbitatemque doloris, in altam vocem, ſonumve foras erumpens. Verùm de eiulatu nihil habent Hebræa, ſed hoc tantùm: *Cumque leuans vocem fleret*. Sed videtur tantus eiulatus, fuiſſe admodum indecens & turpis Eſau, tum propter dignitatem eius, tum etiam propter ætatem. Erat enim tunc Eſau vir magnæ auctoritatis, vtpote, ſecundum ſuum patrem Iſaac, omnium maximè honoratus. Erat item graui iam ætate, non minor vtique ſeptuageſimo ſeptimo anno. Sed enim priuatio, & amiſſio tanti boni, quanti æſtimabatur eo tempore, & paterna benedictio, & dignitas primogenituræ, mirum videri non debet, ſi ea vberes ex oculis Eſau lacrymas excutere, & ex imo pectore profunda trahere ſuſpiria, & crebra lamenta, atque eiulatus extundere potuit. Sequitur. *Motus Iſaac*. Hoc nec eſt in Hebræo, nec in alijs translationibus: Verùm quò expreſſius redderetur ſententia, additum eſt à noſtro interprete. Sed quatenus Iſaac precibus, & lacrymis Eſau motus eſt? Non ſanè vt benedictionem datam Iacob antiquaret, ac reſcinderet: neque vt eam communicaret etiam cum Eſau; id enim fieri non poterat. Siquidem illa, propria erat primogeniti, qui vnus tantùm erat: & per illam benedictionem, Iacob conſtitutus erat dominus Eſau: ſi autem eandem tribuiſſet Eſau, factus eſſet dominus fratris ſui Iacob: fuiſſet igitur idem & ſeruus & dominus fratris ſui Iacob. Hactenus itaque motus eſt Iſaac lacrymis Eſau, vt paruam & exilem quandam benedictionem ei largiretur.

In pinguedine terræ, & rore cœli deſuper erit benedictio tua. Pro illo [benedi- 90
ctio tua] hebraicè eſt [habitatio tua] Iſtorum autem verborum hic eſt ſenſus Poſſidebis terram bonam, & fertilem earum rerum, quę ad degendam commodè vitam conducunt, ſimulque bonitate terræ, ac cœli benignitate frueris. Nec tamen hic adiecit, id, quod ſupra poſuerat in benedictione Iacob, *Abundantiam frumenti & vini*. Licet enim bona fuerit regio Idumçorum, qui poſteri fuerunt Eſau; non tamen nec amoenitate, nec vbertate cum terra Hebręorum comparanda fuit, quippe quę, ob eam cauſam, terra lacte, ac melle fluens appellata ſit. Conſiderare eſt in hoc loco, terrenorum bonorum copiam, communiter bonis, & malis dari à DEO: ipſe enim oriri facit ſolem ſuum ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Nemo igitur de iſtiuſmodi bo-
Matth. 5 nis, quorum improbi abundātiores eſſe ſolent, quàm probi, nimium lætetur, aut glorietur. Ergo quę ad commoda bonorum temporalium pertinebant, non ſunt denegata Eſau: quæ autem ad honorem & dignitatem, quæ ad dominationem

[illegible] tionem

tionem & Sacerdotium, & ad progeniem ipſius Meſſiæ, ea cum Eſau nullo modo communicata ſunt.

OCTAVA DISPVTATIO.

De diſſonantia quæ videtur eſſe inter hunc locum Geneſis, & ſententiam quandam Beati Pauli, ſuper benedictione Eſau.

91 NARRAT hoc loco Moſes, lacrymis Eſau permotum Iſaac, benedixiſſe illi: At contraria videtur eſſe Beati Pauli ſententia, in capite xij. Epiſtolæ, quæ eſt ad Hebræos, affirmantis, Eſau, tametſi lacrymis petentem benedictionem, non tamen eam impetraſſe. Verba Pauli ſunt hæc: *Ne quis fornicator, ſiue profanus vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primitiua ſua: ſcitote enim quoniam & poſtea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus eſt: non enim inuenit poenitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquiſiſſet eam.* Hæc Paulus. In cuius verbis duplex eſt difficultas: vna, quod Paulus negat Eſau obtinuiſſe benedictionem à Patre: quam tamen accepiſſe eum, apertè tradit Moyſes hoc loco. Altera eſt difficultas, quod Paulus ait, eum etiam cum lacrymis non inueniſſe pœnitentiæ locum; At Iſaac lacrymis eius permotus, licet aliquandiu recuſaſſet ei benedicere, denique tamen benedixit. Quod ſi Paulus loquitur de pœnitentia ſuorum peccatorum, videtur eius ſententia Nouatiani hæreſim adiuuare; quaſi peccatum quodpiam ſit in hac vita, vt ſic loquar, impœnitibile atque irremiſſibile; contra id quod diſertis verbis pronuntiauit Dominus per Ezechielem capite 18. & 33.

Locus Pauli ad Hebr. 12. fusè tractatus.

92 BEATVS Thomas explanans locum illum Pauli, non tangit priorem difficultatem: ſic enim ait: Narrat hiſtoria libri Geneſis cap. xxvij. poſtquam Iſaac benedixerat Iacob, veniſſe Eſau, & petijſſe benedictionem, quam tamen non obtinuit; licet pater per ignorantiam ac errorem benedixiſſet Iacob. Namque in illo ſtupore quem habuit, factus in ecſtaſi, doctus eſt à SPIRITV ſancto, vt non retractaret quod iam fecerat: vnde dixit: *Benedixi ei, & erit benedictus.* Et ſic Eſau conſilio SPIRITVS ſancti reprobatus fuit. Quod attinet ad poſteriorem difficultatem S. Thomas dictum Pauli interpretatur de pœnitentia ſiue de venia & remiſſione ſuorum peccatorum: quam iccirco Eſau non inuenit, quia eius pœnitentia non ſyncera, ſed fucata fuit: neque ex dolore culpę, ſed ex inuidia fratris, & accepti à ſe damni æſtimatione profecta. Sic autem ſcribit Sanctus Thomas: Quomodo Paulus dicit, Eſau non inueniſſe pœnitentię locum, tametſi cum lacrymis eam requiſiſſet: cum dicatur Ezech. 18. *Quacumque hora ingemuerit peccator*, &c. Dicendum eſt: Quandiu præſens vita agitur, poſſe agi ſemper veram pœnitentiam. Interdum tamen aliquis poenitet non propter amorem iuſtitiæ, ſed propter timorem poenæ vel damni temporalis, & ſic poenituit Eſau, non quia vendiderat primogenita, ſed quia perdiderat: vnde non dolebat de peccato venditionis, ſed de damno perditionis. Quocirca poenitentia eius non fuit accepta, quia non erat vera. Iſto enim modo etiam damnati poenitent in inferno, vt dicitur Sapientiæ quinto, non quia peccauerunt, ſed quia excluſi ſunt. Hactenus ex Beato Thoma.

S. Thomas.

M 3 Theo-

Theodor. Theodoretus in explanando locum illum Pauli, tacita priori difficultate, 93 poſteriori reſpondet ſimiliter ac S. Thomas: Cuius reſponſum, non eſt aliud, niſi Commentarius ipſe Chryſoſtomi, ſuccinctè tamen ac reſtrictè commemo- Hebr. 12. ratus. Declarans enim illud Pauli: *Non inuenit poenitentiæ locum, cum lacrymis quæſiuiſſet eam*. Nouatiani, ait Theodoretus, ſua eſſe arma exiſtimant, hæc Pauli verba: verum illi ſuis ipſorum telis confodiuntur: Eſau namque non fleuit agens poenitentiam, ſed fratris felicitati inuidens: quod etiam ac- Geneſ. 4. cidit Cain. *Concidit enim, inquit Scriptura, facies eius*: Sed non ideo quia malè obtulerat, ſed quia fratrem viderat diuina honoratum ſententia. Atque Hebr. 12. id etiam diuinus Paulus ſignificauit, dicens: *Non inuenit poenitentiæ locum*, pro eo quod eſt, Non inuenit viam veræ poenitentiæ; lugens nempe ob ea quæ improbè egerat. Verùm ille non fleuit peccatum, ſed proſperum Iacob ſucceſſum: idque teſtantur illa eius verba: *Venient dies luctus patris mei, vt occidam fratrem meum Iacob*. Hæc Theodoretus.

Caietanus. Caietanus primam quæſtionem ſoluens, duas facit benedictiones Iſaac; vnam magnam & principalem; & hanc Eſau non potuit ab Iſaac conſequi: alteram, paruam & tenuem, quam Eſau impetrauit à patre ſuo Iſaac. Paulum autem dicit non de benedictione parua loqui, ſed de illa magna & principa- Thoſtatus. li. Et idem tradit Thoſtatus ſuper hunc locum Geneſis. Alteram quæſtionem enodans Caietanus, ait, Paulum in eo loco non agere de poenitentia Eſau reſpectu ſuorum peccatorum ſimpliciter: ſed reſpectu ſolùm amiſſæ Benedictionis, & iuris atque honoris primogenituræ. Verba Caietani ſic ſe habent: Quod dicitur Eſau non inueniſſe locum poenitentiæ, ad litteram verum eſt, intelligendo eum non inueniſſe poenitentiam ab homine Iſaac patre ſuo: ab ipſo enim cum lacrymis non impetrauit benedictionem primogeniti; quamuis impetrauerit benedictionem minorem. Simile quid accidit poenitentibus poſt perditam virginitatem, aut aliquod ſimile donum: nunquam enim inueniunt locum poenitentiæ apud DEVM, quoad priorem dignitatem, ſicut nec Eſau quoad primogenituram. Et hæc dicuntur, vt caueat quiſque ne cadat: quoniam incerta eſt futura poenitentia, & multo incertior fructus eius. Sic Caietanus.

MIHI opinio Caietani, maiori ex parte probatur: ſed ea paulò explicatius 94 declaranda, firmiuſque comprobanda eſt. Per partes igitur ſententiam, & verba Pauli perpendamus. *Poſtea cupiens hæreditare benedictionem*. Nonne vides Paulum apertè loqui, non de qualibet benedictione; ſed de hæreditaria, id eſt, de illa principali & ſolemni, quæ coniuncta erat cum hæreditario iure paternarum facultatum, & cum dignitate primogenituræ? Huiuſmodi autem benedictionem Iſaac dedit Iacob, nec talem dare voluit Eſau; quanquam flagrantiſſimè eam concupiuit, & inſtantiſſimè petijt. *Reprobatus eſt*. Non loquitur Paulus de reprobatione Eſau reſpectu vitæ æternæ, ſed reſpectu benedictionis, quam petebat: & eſt ſenſus, in ſua poſtulatione, reprobatus & reiectus eſt. *Non inuenit poenitentiæ locum*. Vox illa (poenitentiæ) non refertur hic ad Eſau, nec ad veniam & remiſſionem peccatorum eius: ſed referri debet ad Iſaac, & eſt ſenſus. Neque precibus, neque lacrymis ſuis potuit Eſau adducere patrem ſuum Iſaac ad poenitentiam eius quod fecerat: vt ſcilicet poenitens benedictionis datæ Iacob, etiamſi per ignorantiam & errorem data fuerat, eam Quid denotet vox poenitentiæ. reſcinderet ac mutaret, & conferret in Eſau. Hoc enim loco, vox poenitentiæ, ſignificat mutationem facti vel diſpoſitionis, cum id quod vel factum, vel deſignatum eſt, mutatur. Sic Paulus ad Romanos cap. xj. dixit, dona Locus Pauli ad Romanos xj. DEI eſſe ſine poenitentia, vel vt ad verbum ſonant Græca, impoenitibilia, & ſuper quibus DEVS non mutat ſententiam ſuam. Et apud Hieremiam

remiam cap.xxvi. ait Dominus Hieremiæ: *Noli ſubtrahere ab illis verbum, ſi fortè audiant, & conuertantur à via ſua mala, & poeniteat me mali, quod cogito facere eis,* id eſt, mutem, & prohibeam, & auerram mala, quæ minatus ſum illis. Locus Hieremiæ cap 26.

95 Eandem ſignificationem habet illud Geneſ. 6. Pœnituit eum, quod feciſſet hominem, id eſt, voluit inre rimere, ac delere hominem à ſe conditum. Super quibus verbis diſputans Theodoretus Quæſtione 50. in Geneſim: Quomodo, inquit, pœnitentia cadit in DEVM, qui ſua præſcientia regit vniuerſa? Sed poenitentia DEI nihil eſt aliud niſi mutatio diſpenſationis eius. *Poenitet me, inquit ipſe 1. Reg. cap. 15. quod conſtituerim Saul regem.* Pro eo, quod eſt, ſtatui illum deponere, & alterum Regem creare. Et: *Poenitet me feciſſe hominem,* hoc eſt, decreui perdere hominum genus. Hæc Theodoretus. Nam quem verè, & propriè pœnitet eius quod egit, is profectò ſi poſſet, mutaret, quod egit, & infectum redderet. Sed quia id non poteſt, mutat animum, mutat conſilium, & propoſitum. Quod enim prius ardenter amauerat, poſtea odit, & deteſtatur. Mutat amorem in odium, & delectationem in dolorem. Mutat item conſilium, & propoſitum, nam quod prius deliberauerat facere, id poſtea firmiſſimè ſtatuit apud ſe, nunquam in poſterum facere. Liquet igitur, in vocabulo poenitentiæ, notionem eſſe, ac ſignificationem mutationis. Ergo, non inuenit Eſau locum pœnitentiæ apud Iſaac, id eſt nulla ratione potuit efficere vt Iſaac mutaret quod egerat circa benedictionem Iacob. Quare ſuper iſta re fuit Iſaac impoenitens, id eſt inflexibilis, atque immutabilis. Theodoretus.

Viues in gladio, & fratri tuo ſeruies. Verſu 40.

96 ILLVD *Viues in gladio* denotat non ſolùm perſonam Eſau, ſed multo magis poſteros eius, gentem dico Idumæorum perpetuò accinctos fore gladijs, & arma verſantes, & belliсоſos, ſæuos, ſanguinarios, bellicis turbis, ac tumultibus, rapiniſque, ac cædibus gaudentes. Tales porrò fuiſſe Idumæos, ſatis ad cognoſcendum fuerit, vel vnius Ioſephi teſtimonium. Is enim libro quarto de bello Iudaico narrat, in tempore obſidionis Hieroſolymitanæ Zelotas in auxilium ſuum acceſſiſſe Idumæos; gentem, inquit Ioſephus, turbulentam, & mutationibus rerum ſtudentem, atque gaudentem, & quæ vel paruis ſupplicantium adulationibus, & blandimentis arma moueret, & in aciem tanquam ad feſtum pergeret. Et paulò poſt: Idumæi, ait, nulli parcebant, cum ſint natura ſua crudeliſſimi ad occidendum: atque indifferenrer tam ſupplicantes ſibi, quàm repugnantes; etiam communem ſanguinem, & communis templi reuerentiam commemorantes, gladiis tranſuerberabant: ædes diripiebant, obuios quoslibet occidebant; contemptaque plebe; Sacerdotes veſtigabant, captoſque ſtatim occidebant. In tantum præterea impietatis proceſſerunt, vt occiſos abijcerent inſepultos: cum tamen ranta ſemper Iudæis ſepulturæ cura fuerit, vt etiam cruce damnatos, ante ſolis occaſum tollendi, & ſepeliendi præceptum diuinum habuerint. Sic Ioſephus. Ex quo liquet, poſteros Eſau fuiſſe armigeros, & feroces, & ſanguinarios, vt bene in illos, ſub perſona Eſau parentis eius gentis, prædictum ſit ab Iſaac, *Viues in gladio.*

Idumęorũ ingenia, & mores.

Ioſephus

Deut. 21.

97 *Et fratri tuo ſeruies.* Seruire alijs, naturaliter durum, aſperum, & odioſum eſt. Verùm ſeruitus Eſau dupliciter mitigatur ab Iſaac, tum quod non erat ſeruiturus Eſau alienigenis, aut barbaris, aut inimicis: ſed fratri, & conſanguineis ſuis: tum quod futura non erat ea ſeruitus perpetua, ſed aliquando excutienda, eratque poſteris Eſau, non libertas modò, ſed etiam regnum compa-

randum. Nec iſtud vaticinium Iſaac completum eſt in duobus illis fratribus Iacob, & Eſau, ſed in eorum poſteris. Regnante enim Dauide, Idumæi ſubiecti ſunt Imperio Hebræorum. Sic enim ſcriptum eſt libro 2. Regum cap. viii. *Poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium: & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid.* Hoc itaque Vaticinium Iſaac de ſubiectione Idumæorum ſub imperium Hebræorum completum eſt, ſeptingentis annis, & eo amplius, poſtquam ab eo enunciatum fuerat. Ac licet pro magno malo duceret Eſau, poſteros ſuos ſeruituros eſſe poſteris Iacob, fuiſſet tamen ipſis, ſi eo vti, vt par erat, voluiſſent, bonum, & vtile. Improbos namque & inſipientes, prudentum, ac bonorum imperio teneri, & regi, magno illis bono eſt. Audiat lector elegantem ſuper ea re Philonis ſententiam. Diſputans enim omnes probos, eſſe liberos, improbos autem ſeruos, cum ad id quandam memoraſſet Zenonis ſententiam ſubiungit: Iſta Zenonis ſententia, tanquam è fonte hauſta videtur ex Iudæorum legibus. In his quippe narratur de duobus fratribus, altero frugi, altero luxu perdito: quod communis amborum pater miſeratus eum, qui à virtute deſciuerat, precatus ei eſt, vt fratri ſuo ſeruiret, ſeruitutem, quæ videtur malum maximum, arbitratus rem eſſe inſipienti vtiliſſimam; ne ſi ſuo relinqueretur arbitrio, in omnem prolaberetur licentiam. At verò ſub imperio melioris viuens, per eius curam emendatis moribus, in melius etiam ipſe proficeret. Hæc Philo in eo libro, quem prænotauit: Quod omnis probus liber. Et in libro, quem ſcripſit de nobilitate, in eandem ſententiam hæc addit: Ex Iſaac nati ſunt gemelli, diuerſis admodum corporibus, atque animis. Minor vtriuſque parentis beneuolentiam demerebat obſequijs, laudatus ob id DEI teſtimonio: maior ventri, & libidini addictus, iure primogeniti ceſſit minori. Sed mox ceſſiſſe poenitens, fratri molitus eſt necem: amarus etiam, atque odioſus parentibus: quocirca illi vota pro minore fecere ampliſſima, quæ DEVS rata eſſe voluit: Alterum verò filium miſerati, hoc affecere beneficio, vt fratri eum ſubijcerent; rati fore perutile, ſi homo nequam, ſuæ poteſtati, & arbitrio minimè relinqueretur. Qui ſi eam ſeruitutem libenter tuliſſet, potuiſſet mereri, ſecunda virtutis præmia. Sed quia iugum excuſſit contumax, ſibi, & poſteris ſuis magnam lucratus eſt ignominiam. Sic Philo.

Locus 2. Reg. 8.

Philonis ſententia, Improbis melius eſſe vt ſeruiant bonis, quã vt dominẽtur.

Hanc Philonis ſententiam æmulatus Ambroſius, diſertius eam, & luculen- 98
tius tractaſſe mihi quidem viſus eſt. Verùm eius rei arbitrium, & iudicium permitto lectori, vtriuſque orationem inter ſe componenti, atque comparanti. Sic autem ſcribit Ambroſius libro ſecundo de Iacob, & Vita Beata capite tertio: Eſau, vt benediceretur à patre cogendo elicuit, & impetrauit: Sed eam tamen benedictionem accepit, quæ cum ſuperiore congrueret, & conueniret, vt ſeruiret fratri ſuo. Etenim, qui imperare non poterat, & alterum regere, ſeruire debebat, vt à prudentiore regeretur. Neque enim fuit ſancti Patriarchæ, vt filium ſuum degeneri conditioni ſeruitutis addiceret, ſed vt bonus pater, cum duos haberet filios, vnum intemperantem, ſobrium, & prudentem alterum, vtrique conſuluit. Intemperanti præfecit ſobrium, & prudenti, inſipientem ſtatuit obedire, quia inſipiens non poteſt voluntarius eſſe virtutis diſcipulus, nec perſeuerare in ſtudio, quoniam ſtultus, ſicut luna mutatur. Meritoque ei libertatem proprij negauit arbitrij, ne velut nauis in fluctibus, ſine gubernatore fluitaret, ſed ſubdidit eum fratri, ſicut ſcriptum eſt; ſeruit imprudens prudenti, vt ſic regentis imperio ſuum melioraret affectum, & ideo ait: *Super gladium tuum viues, & ſeruies fratri tuo.* Domina enim eſt pietas crudelitatis, & manſuetudo duris moribus præſtat. Seruit omnis, qui auctoritatem puræ non habet conſcientiæ: Seruit quicumque, vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel trahitur cupiditatibus, vel indignatione exaſperatur, vel moerore deijcitur. Seruilis enim eſt omnis paſſio; ſiquidem Dominus dixit Ioan. cap. 8.

S. Ambroſ.

Eccli. 27.

Ioan. cap. 8. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Et quod peius eſt, multorum ſeruus eſt, qui ſubiectus eſt vitijs, & ita ſe multis dominis addixit, vt ſeruitio ei exire vix liceat. Hactenus ex Ambroſio.

99 Ad hunc locum ſpectat illa Baſilij egregia diſputatio in libro de SPIRITV Sancto, capite vigeſimo diſertè ab eo tractata. Apud homines, inquit, nullus eſt natura ſeruus. Aut enim, qui viribus preſſi ſunt, ſub iugum ſeruitutis miſſi ſunt, vt in bello capti, aut ob paupertatem in ſeruitutem redacti ſunt; velut Aegyptij ob famem, ſeruitio Pharaonis obſtricti ſunt: Aut iuxta ſapientiam quandam, & arcanam diſpenſationem, qui inter filios deterrimi ſunt, parentum voce, & ſententia, ſapientioribus, & melioribus in ſeruitutem addicti ſunt: id autem non in ſupplicium, ſed in beneficium potius duxerit æquus rerum æſtimator. Nam qui obſenſus inopiam, non habet in ſe ſe id, quod natura imperat, huic expedit in alterius eſſe poteſtate; vt dum potentioris prudentia gubernatur, ſimilis ſit currui, qui aurigam recepit, aut naui, quæ nauclerum habet clauo aſſidentem. Hanc ob cauſam Iacob dominus fratris ſui Eſau, ex benedictione patris factus eſt, vt ſtultus à ſapiente, vel inuitus, beneficio afficeretur, quippe non habens proprium curatorem, videlicet mentem: Et Chanaam ſeruituti adiudicatus eſt fratrum ſuorum, quoniam indocilis erat ad virtutem, & patrem habebat Cham hominem inſipientem. Sic Baſilius.

Baſilius. *Geneſ.9.*

Tempuſque veniet, cum excutias, & ſoluas iugum eius de ceruicibus tuis. Verſu 40.

100 IDVMAEI, qui fuere poſteri Eſau, regnante Dauide ſubiecti ſunt imperio Hebræorum, vt ſupra dictum eſt: & in ea ſeruitute permanſerunt annis plus centum quinquaginta, vſque ad Ioram regem Iudæ filium regis Ioſaphat. In huius enim principatu receſſerunt Idumæi ab imperio Iudæorum, & proprium ſibi regem conſtituerunt, ſicut ſcriptum eſt in libro quarto Regum capite octauo. *In diebus eius (Regis Ioram) receſſit Edom, ne eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi regem.* Ea porrò ſeruitute ſoluti, tunc Idumæi, permanſerunt liberi vſque ad Hyrcanum Simonis filium, ex Aſmonæorum familia, Iudæorum Pontificem ſimul, regemque: à quo Idumæi non ſolum rurſus Iudæis ſubiugati ſunt, ſed inſuper religionem Iudaicam, cæremoniaſque accipere coacti ſunt, vt narrat Ioſephus libro decimo tertio Antiquitatum, ita ſcribens: Hyrcanus, etiam Idumeæ vrbes cœpit Adora, & Mariſſam: edixitque, vt circumciderentur, niſi mallent à propriis pelli ſedibus. At illi amore patriæ, admiſerunt circumciſionem, & reliquam, iuxta Iudaicos ritus, viuendi formulam: atque ex eo tempore primum inter Iudæos cenſeri cœpti ſunt. Sic Ioſephus. Ex eo autem tempore, quo defecerunt à dominatu Regis Ioram, vſque ad principatum Hyrcani, cum imperio Iudæorum iterum ſubditi ſunt, anni fluxerunt amplius octingenti: Si quidem Ioſephus initium principatus Hyrcani ſtatuit in Olympiade centeſima ſexageſima ſecunda.

Idumæi quamdiu permanſerint ſub iugo Iudæorũ, & quoties.

Idumæi. quando iterum, & à quo ſubiecti ſunt Iudæis.

Ioſephus.

Hyrcanus pontifex, & rex Iudæorum

101 Pro illo. *Excutias*, ſiue, vt habent ſeptuaginta, *cum depoſueris* verbum hebræum, quod eſt in hoc loco, interpretantur quidam (dominari) vt ſit ſenſus, tempuſque veniet cum dominaberis. Talis porrò dominatio poteſt dupliciter accipi: vel abſolutè, vt ſignificetur, Idumæos non ſolùm ſeruitute Iudæorum liberatum iri, ſed habituros inſuper proprium regnum, proprioſque Reges. Quod ita contigiſſe, perſpicuum eſt ex illis verbis Scripturæ in quarto

Regum capite octauo. *Receſsit Edom ne eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi Regem.* Poteſt etiam intelligi, Idumæos fuiſſe aliquando dominaturos Iudæis, ſub quorum ipſi fuerant dominatione. Id verò factum eſt, cum Herodes regnauit in Iudæa: fuit enim ille patre Antipatro Idumæo genitus: nec ipſe modo, verùm etiam poſteri eius, Iudæis dominati ſunt vſque ad excidium Hieroſolymitanum, Tito Imperatore factum, per annos, ſcilicet centum quinquaginta. Nimirum Herodes, Romanorum auctoritate, factus eſt Rex Iudæorum in Olympiade centeſima octogeſima quarta, vt tradit Ioſephus libro decimo quarto Antiquitatum. Excidium autem Hieroſolymitanum competit in Olympiadem ducenteſimam duodecimam. Videat lector, quæ ſuper hiſce rebus, ſcripta reliquit Ioſephus, tum libro primo de Bello Iudaico, tum initio libri xiiij. Antiquitatum.

Quando Idumæi, & quandiu dominati ſint Iudæis

Verſu 41. Oderat ergo ſemper Eſau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei Pater: dixitque in corde ſuo: venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.

ECCE tibi, immodicum ambitionis ſtudium, & exe- 102
cranda fames auaritiæ, omnia rumpit, quamuis fortiſſima, naturalis amoris vincula. Eſau ob ſibi præreptam benedictionem paternam, fraternum amorem conuertit in hoſtile odium fratris ſui Iacob, vſque ad firmum propoſitum, & deliberatam occidendi eius voluntatem, procedens. Ac ne putares fuiſſe repentinum, & breue odium, dixit Scriptura: *Oderat ſemper*, vt continuum, atque obſirmatum odium intelligeres. Quanquam illud aduerbium (ſemper) nec hebræi codices habent, nec Græci. ſed quid eſt illud *dixit in corde ſuo*? Non ſanè aliud, niſi, Apud ſe ſtatuit, animo ſuo agitauit, & deliberauit, non id foras proferens, ſed tacitum, & corde celatum continens, ne patrem videlicet offenderet, vel optatam rei peragendæ occaſionem perderet. Diodorus, vt fertur in catena in Geneſim, ſic illud *dixit in corde ſuo* expoſuit: Non repentina, & ſubita ira, ſed perfecto mentis aſſenſu, firmaque deliberatione conſtituit, fratrem occidere.

Diodorus.

Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Senſus eſt: 103
Veniet tempus mortis patris mei, & eo mortuo interficiam fratrem meum. Mortem Patris familias conſequitur luctus filiorum, & cognatorum. Itaque per id, quod ſequitur, ſignificauit, quod antecedit. Voluit autem Eſau occidere Iacob, vel vt ita vlciſceretur iniuriam, & damnum ſibi ab eo factum: vel ſperans fortaſſe, eo interfecto, rediturum ad ſe ius primogenituræ, & inualidam fore benedictionem paternam in eum collatam. Sed cur non eſt auſus occidere Iacob, viuente patre? nimirum, patrem à quo eximiè dilectus, & honoratus fuerat, non ſuſtinuit, nimio dolore ob filij necem, opprimere, & obruere, ſimulque perhorruit maledictionem eius. Matrem verò ſuam Rebeccam, nihil videtur curaſſe, paratus poſt mortem patris, etiam viuente matre, necem fratri afferre: nam neque eam multùm amabat, quod ea ſemper fratrem ſibi prætuliſſet, & auctor fuiſſet occupandi benedictionem paternam, & offenſam eius, ac maledictionem paruipendebat: Quanquam vtriuſque parentis maledictionem per horreſcendam, Scriptura doceat Eccleſiaſtici Tertio. Vbi de maledictione matris, ſic eſt;

Benedi-

Benedictio patris firmabit domus filiorum, maledictio autem matris, eradicat fundamenta.

Nunciata ſunt hæc Rebeccæ: quæ mittens, & vocans Iacob filium ſuum, dixit ad eum: Ecce Eſau frater tuus minatur vt occidat te. Nunc ergo fili mi, audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran: habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui: & ceſſet indignatio eius, obliuiſcaturque eorum quæ feciſti in eum: poſtea mittam, & adducam te inde huc. cur vtroque orbabor filio in vno die? Dixitque Rebecca ad Iſaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ, nolo viuere. Verſu 41. vſque ad 46.

104 QVOMODO reſciuit Rebecca, quod Eſau tantùm dixerat in corde ſuo? S. Auguſtinus in quæſtione 81. in Geneſim, ait fuiſſe id per diuinam reuelationem patefactum, & cognitum Rebeccæ. Verùm iſtud minimè congruere videtur cum narratione ipſius Scripturæ, quæ non ait, fuiſſe verba, vel cogitata, & conſilia Eſau, reuelata Rebeccæ, ſed nunciata. Illud igitur veriùs dictu fuerit, licet Eſau cõſilium occidendi fratrem, à primo tacitum, & occultum tenuerit, poſtea tamen, vel ex occaſione alicuius nouæ indignationis, & offenſæ: vel per imprudentiam, atque incogitantiam, id aperuit, præſertim ſermocinando cum fidis ſibi, & intimis hominibus: & iſta via permanauit ad aures, & notitiam Rebeccæ. *Habitabis cum eo dies paucos*. Hebraicè eſt (dies vnos) id eſt dies aliquot, ſiue paucos, quam phraſim, hodieque habet ſermo hiſpanus. Nam quia vnum in numeris minimum eſt, Hebræi vnos dies, vocant breuiſſimum, & minimum tempus. Et Rebecca quidem ita cogitabat, verùm ſecus euenit: habitauit enim Iacob in Meſopotamia per annos viginti. B. Auguſt.

105 *Donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcaturque eorum quæ feciſti eum*. Hinc apparet, quanta in Iacob ira, & odio inflammatus fuerit Eſau. Simul, & illud liquet, ad extinguendam, vel certè ad mitigandam iram valere plurimum, tum abſentiam eius, qui læſit, tum longinquitatem temporis: dies enim, vt de mœrore, ac dolore, ita de ira multum minuit, ac deterit. Ariſtoteles libro 4. Ethicorum duplex facit genus iratorum hominum, alios enim dicit eſſe procliues ad ſuſcipiendam, & deponendam iram, & vt facile irritabiles, ita cito eſſe placabiles, quos vocat ἀκροχόλους, id eſt ſummæ, & incenſæ bilis; alteros autem vocat πικροχόλους, id eſt amaræ bilis homines, implacabiles, atque iræ pertinaces, nec niſi ſumpta vltione acquieſcentes: atque in hoc poſteriori iraſcentium genere fuiſſe Eſau, ſupradicta Scripturæ verba, non obſcurè indicant. Verba Ariſtotelis, ſi ea noſſe auet lector, huiuſcemodi ſunt: Iracundi ſunt irritabiles, celeriterque iraſcuntur: Sed iidem ſunt placabiles, iraſcendique finem cito faciunt, quod quidem in illis optimum eſt. quod illis propterea contingit, quia iram non comprimunt, neque cohibent, ſed ſtatim iniuriam acceptam, ſi quidem poſſunt, referunt: iccirco vocant eos ἀκροχόλους quaſi dicas ſummoperè bilioſos, & iracundia exardeſcentes, vnde nomen natum eſt. At qui ſunt amari, quos πικροχόλους nominant; propemodum ſunt implacabiles, diuque in iracundia perſeuerant. Iram enim comprimunt, quæ tum quieſcit cum iniuriam vlti fuerint. Vltio enim iram ſedat, doloris loco voluptatem Ariſtoteles duo facit Iratorũ hominum genera.

ptatem afferens. Sed ſi non poſſint vlciſci, quaſi graui quodam onere præmuntur, intra ſe iram concoquentes. Ad iram verò in ſe ipſo concoquendam, longo tempore opus eſt. Sic Ariſtoteles.

Poſtea mittam, & adducam te inde huc. An hoc fecerit Rebecca, non eſt 106
proditum in ſacris litteris. Hebræi tradunt, Rebeccam miſiſſe nutricem ſuam Deboram, quæ ſecum venerat ex Meſopotamia, accerſendi Iacob gratia: quam fuiſſe in comitatu Iacob cum redijt ex Meſopotamia in Paleſtinam, patet ex hiſtoria, quæ narratur infra capite trigeſimo quinto. *Cur vtroque orbabor filio in vno die?* Vnde hoc ſequitur? An quia ſi Eſau adoriretur occidere Iacob, & hic ſe fortiter defenderet, fieri poterat, vt mutuis vterque vulneribus conciderent? An quia Eſau, occiſo fratre, & parentum indignationem, ac maledictionem timens, longè à conſpectu, & Societate parentum aufugeret, & ſic eo Rebecca orbaretur? An quia ſi Eſau fratrem occidiſſet, eum Rebecca, pro filio non erat habitura, ſed maledictis, & diris eum deuoueret, & pro mortuo haberet?

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM GENESIS.

Iacob profectus in Meſopotamiam, habet in itinere admirabilem cuiuſdam ſcalæ viſionem, DEI Q. ampliſsima ſibi dantis promiſſa. Quapropter locum illum conſecrat, vouetq. DEO ſuorum bonorum decimas.

VOCAVIT itaque Iſaac Iacob, & bene- 1
dixit eum, præcepitque ei, dicens: Noli
accipere coniugem de genere Chanaan:
ſed vade & proficiſcere in Meſopotamiam 2
Syriæ, ad domum Bathuel, patris matris
tuæ, & accipe inde tibi vxorem de filiabus
Laban auunculi tui. DEVS autem om- 3
nipotens benedicat tibi,& creſcere te faciat,
atque multiplicet, vt ſis in turbas populo-
rum. Et det tibi benedictiones Abrahæ & ſemini tuo poſt te: vt poſ- 4
ſideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus eſt auo tuo. Cum- 5
que dimiſiſſet eum Iſaac, profectus venit in Meſopotamiam Syriæ ad
Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris ſuæ. Videns au- 6
tem Eſau, quod benedixiſſet pater ſuus Iacob, & miſiſſet eum in Me-
ſopotamiam Syriæ, vt inde vxorem duceret; & quod poſt benedictio-
nem præcepiſſet ei, dicens, Non accipies vxorem de filiabus Chanaan:
quodque obediens Iacob parentibus ſuis iſſet in Syriam: probans quo- 7 8
que quod non libenter aſpiceret filias Chanaan pater ſuus: iuit ad Iſ- 9

mahelem, & duxit vxorem, abſque ijs quas prius habebat, Maheleth
10 filiam Iſmahel filij Abraham, ſororem Nabaioth. Igitur egreſſus Ia-
11 cob de Berſabee, pergebat Haran. Cumque veniſſet ad quendam lo-
cum, & vellet in eo requieſcere poſt Solis occubitum, tulit de lapidi-
bus, qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco.
12 Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius
tangens cælum: Angelos quoque DEI aſcendentes & deſcendentes
13 per eam: & Dominum innixum ſcalæ, dicentem ſibi: Ego ſum Do-
minus DEVS Abraham patris tui, & DEVS Iſaac: Terram, in
14 qua dormis, tibi dabo & ſemini tuo. Eritque ſemen tuum quaſi pul-
uis terræ: dilataberis ad Occidentem, & Orientem & Septentrionem,
& Meridiem: & BENEDICENTVR IN TE, & in ſemine
15 tuo cunctæ tribus terræ. Et ero cuſtos tuus quocumque perrexeris:
& reducam te in terram hanc: nec dimittam, niſi compleuero vni-
16 uerſa quæ dixi. Cumque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait: Verè Do-
17 minus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Pauenſque, Quàm terribi-
lis eſt, inquit, locus iſte? non eſt hic aliud, niſi domus DEI, & por-
18 ta cœli. Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat
19 capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Appellauit-
20 que nomen vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Vouit etiam vo-
tum, dicens: Si fuerit DEVS mecum, & cuſtodierit me in via, per
quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſti-
21 mentum ad induendum, reuerſuſque fuero proſperè ad domum pa-
22 tris mei: erit mihi Dominus in DEVM, & lapis iſte, quem erexi in
titulum, vocabitur domus DEI: cunctorumque quæ dederis mihi,
decimas offeram tibi.

PRAE-

PRAEFATIO.

1 APVD Euſebium libro nono de Præparatione Euangelica capite vltimo, Alexander Hiſtoricus tradit, Iacob eſſe à patre ſuo miſſum in Meſopotamiam, cum is ageret ætatis annum quintũ & ſeptuageſimũ, patre eius annos nato centum triginta ſeptem. Sed enim aperta in paucis iſtius ſcriptoris verbis eſt diſcrepantia & repugnantia. Cum enim Iſaac ſexagenarius genuerit Iacob & Eſau, vt dictum eſt Geneſ. 25. neceſſe profectò eſt, in anno ætatis Iſaac centeſimo trigeſimo ſeptimo, fuiſſe Iacob non ſeptuagintaquinque, vt ille auctor ait, ſed ſeptuagintaſeptem annorum. Hac igitur ætate Iacob, relicta paterna domo, & vrbe Berſabee, cepit iter in Meſopotamiam: & hoc nos ſupra, in exordio Capitis vigeſimi ſeptimi euidenti argumentatione concluſimus. Euſebius.

2 Hinc porrò efficitur, ante iſtam profectionem Iacob, annis quatuordecim, mortuum fuiſſe Iſmahelem fratrem Iſaac. Iſmaël quippe annis quatuordecim fuit prior natu quàm Iſaac, vt ex capite decimoſexto & vigeſimoprimo Geneſis manifeſtum eſt. Vixit autem centum trigintaſeptem annis, vt ſcriptum eſt Geneſ. 25. Ergo, ſi erat Iſaac annorum centum trigintaſeptem, cum miſit Iacob in Meſopotamiam; id quatuordecim annis poſt mortem Iſmaelis eueniſſe neceſſe eſt. Quod igitur in hoc capite, & verſu nono ſcriptum eſt, Eſau iuiſſe ad Iſmaëlem, & vxorem duxiſſe eius filiam, non de perſona Iſmaëlis intelligendum eſt, vtpote aliquot iam annis vita defuncti, ſed de Iſmaëlis familia & gente. Tẽpus mortis Iſmaelis

Quo autem animo Eſau acceperit vxorem filiam Iſmahelis, an vt gratificaretur parentibus ſuis valde offenſis ob vxores eius Chananæas, vt ſupra dictum eſt ſub finem Capitis vigeſimi ſexti, & in hoc ipſo loco capitis vigeſimi octaui: an potius quò vehementius irritaret & offenderet parentes, tanquam male de ſe meritos, ablata nimirum ſibi dignitate primogenituræ, denegataque Benedictione, in dubio & incerto reliquit Rupertus: illud tantùm affirmans, quocumque id animo egerit, male eum atque inſipienter egiſſe. Rupertus. Scribit autem Rupertus ad hunc modum; Aut velut inſipiens, aut tanquam verè ſtultus fecit hoc Eſau. Nam ſi tædium matris, aut offenſionem paterni animi lenire voluit, inſipientiæ fuit, facere id inconſultis parentibus, quos iam in alijs vxoribus offenderat, ad ſeruilia nempe declinando tabernacula, & cum eiectis è domo Abrahæ, exhæreditatiſque, ob idque patri ſuo infenſis, coniugij ſocietatem contrahere. Sin autem, quod verius eſt, quia parentibus quoque propter Iacob iratus erat, id fecit, quò amplius eos offenderet, proculdubio ſtultus fuit. Rupertus. Sed veriſimilius eſt, feciſſe id Eſau cupientem gratificari parentibus, ex gente tam conſanguinea ipſis, vxorem accipiendo, vt ex ipſa Scripturæ narratione non obſcurè ſignificatur.

3 Præmonendus, & prædocendus hoc loco eſt Lector, id quod ſcitè adnotauit Auguſtinus libro xvi. de Ciuitate DEI cap. 38. quemadmodum cum ſupra S. Auguſt. Gen. 21. DEVS Abrahæ dixit: *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*, Ceteri omnes filij Abrahæ, tam ex Agar, quàm ex Cetura, excluſi ſunt participatione diuinarum promiſſionum, quæ datæ ſunt Abrahæ ac ſemini eius: ita cum Iſaac miſit Iacob in Meſopotamiam, dixitque ei (vt traditur in hoc capite) *Det tibi DEVS benedictiones Abrahæ, & ſemini tuo poſt te, vt poſſideas terram*

 pere-

peregrinationis tuæ, quam pollicitus eſt auo tuo. Segregatum eſt ſemen Iſaac per Eſau, à participatione diuinarum promiſſionum, quarum ſolum ſemen Iſaac per Iacob futurum erat particeps. Verba Sancti Auguſtini hæc ſunt, Hic iam intelligimus ſegregatum ſemen Iacob ab alio ſemine Iſaac, quod factum eſt per Eſau. Quando enim dictum eſt Abrahæ; *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*, pertinens vtique ſemen ad ciuitatem DEI, ſeparatum eſt inde aliud ſemen Abrahæ, quod erat in ancillæ filio, & quod futurum erat in filijs Ceturæ. Sed adhuc erat ambiguum de duobus Geminis filijs Iſaac, ad vtrumque, an ad vnum eorum tantùm, illa benedictio pertineret: etſi ad vnum, quiſnam eſſet illorum. Hoc autem nunc declaratum eſt, cum propheticè Iſaac benedixit Iacob, & dixit ei, *Et eris in congregatione gentium*: &, *Det tibi DEVS benedictionem patris tui*. Sic Auguſtinus.

PRIMA DISPVTATIO.

An locus, in quo Iacob vidit ſcalam pertingentem vſque ad cælum, fuerit mons Moria, in quo fabricatum poſtea eſt templum Hieroſolymitanum.

Super illis verbis Verſus XI.

Cumque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt Solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco.

MVLTORVM eſt ſententia, eum locum, in quo Iacob habuit Viſionem huius ſcalæ, & DEI ſecum loquentis, fuiſſe montem Moria, vbi Abraham voluit immolare DEO filium ſuum Iſaac; & vbi multa poſt ſecula, ædificatum eſt templum à Salomone, vt traditur 2. Paralipomenon cap. 3. Arbitrãtur enim iſti, quod Iacob poſt illam viſionem dixit, Dominum eſſe in loco illo, & ibi eſſe Domum DEI, & portam cœli; & quòd vbi ſtatuerat ipſe lapidem in titulum & monumentum ſuæ viſionis, vocatum iri domum DEI; hæc inquam verba manifeſtam continere prophetiam Hieroſolymitani templi ædificandi aliquando in eo loco. Sed qui ſunt iſtius opinionis probatores & ſectatores? Hoc ſcilicet autumant Hebræi: Hebræos ſecuti ſunt Lyranus, Caietanus, Lippomanus, alijque cõplures: idemque habet Hiſtoria Scholaſtica ſuper librum Geneſis cap. 73. Quin etiam Beatus Auguſtinus hoc ipſum innuere videtur Quæſt. 83. in Geneſim: nam cum memoraſſet illa verba, *Dominus eſt in loco iſto, &, non eſt hic aliud, niſi domus DEI, & porta cæli*, ſubiungit ipſe: Hęc verba ad prophetiam pertinere, quia ibi futurum erat tabernaculum, quod conſtituit Dominus in hominibus in primo populo ſuo. Portam autem cœli ſic intelligere debemus, tanquam inde fiat aditus credentibus ad capeſſendum regnum cœlorum. Et paulò infra Quæſtione 85. Quod Iacob, inquit Auguſtinus, voto promiſit decimas domui DEI futuræ in loco illo, prophetia eſt domus DEI ibi olim futuræ, & iccirco appellauit locum illum, Domum DEI. Hæc Auguſtinus.

(Margin: Geneſ. 22. — Hebræi, Lyranus, Caietanus, Hiſtoria Scholaſtica. S. Auguſt.) 4

Verùm, iſtam opinionem multis rationibus Thoſtatus ſuper cap. 12. & 18. Geneſis arguit, & conuincit falſitatis, & ante illum Borchardus. Nos aliquot grauiores ſcilicet, firmioreſque rationes breuibus exponemus. Iacob profectus eſt ex vrbe Berſabee, vt hic dicitur, in Meſopotamiam, quæ quidem Orientalis 5

(Margin: Prima Ratio.)

eſt, mul-

eſt, multumque Septentrionalis comparatione Palæſtinæ: Hieruſalem autem
magis eſt occidentalis, quàm Berſabee. Iacobo igitur ex Berſabee, quæ magis
orientalis eſt, quàm Hieruſalem, eunti in Meſopotamiam, valdè remotum &
deuium fuiſſet, tranſire vrbem Hieruſalem, multum nempe declinando à recto
itinere. At verò tranſire vrbem Bethel, quæ erat magis Orientalis quàm Ber-
ſabee, conueniens erat itioni in Meſopotamiam. Cuius rei non leue argumen-
tum eſt, quòd Abraham veniens ex Meſopotamia in Chananitidem, primo ve-
nit in vrbem Sichem, & Hai & Bethel. Deinde, locum, in quo Iacob habuit il- Secunda ratio.
lam viſionem, ipſemet appellauit Bethel, cum prius diceretur Leuza, quæ qui-
dem vrbs erat iuxta Sichem, & Hai, & prope celebres illos montes Garizim &
Hebal: hæc autem loca ſatis multum diſtabant ab vrbe Hieruſalem. Euſebius
certè, ſiue Beatus Hieronymus in libro de locis Hebraicis ait, Bethel duodecim
milliaribus diſtare Hieroſolymis. Adhæc, ſi locus ille fuiſſet vt aiunt, mons Mo- Tertia ratio.
ria, non ſanè dixiſſet Iacob: *Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*. Si-
quidem Iacob ignorare non potuit, montem Moria multis de cauſis fuiſſe DEO
ſacratum. Illic enim Abraham iuſſu DEI, ſacrificare voluit filium ſuū Iſaac. Geneſ. 22
Illic DEVS ei apparens immolationem prohibuit Iſaac, & pro eo ſacrifican-
dum exhibuit arietem. Illic magnifica data ſunt Abrahæ promiſſa, ſanctiſſimo
DEI iureiurando firmata: ac demum illum locum appellauerat Abraham,
Dominus videt, & inde poſtea manauit illud prouerbium ſuper eo loco: *In monte
Dominus videbit*, vt ſcriptum eſt Geneſ. 22.

6 Illud quoque magnam huic ſententiæ fidem adſtruit, quod legitur in libro Quarta ratio.
tertio Regum cap. duodecimo, Ieroboam, primum regem Iſrael poſt diuiſio- Locus lib. 3. Regum cap. 12.
nem regni Salomonis factam ſub eius filio Roboam, poſuiſſe in Bethel Vitulum
aureum, vt in eius cultu detineret populum, ne cupido eum inceſſeret eundi ad
templum Hieroſolymitanum, vbi regnabat Roboam. Ex quo apparet, locum
Bethel, longè diuerſum ac diſſitum fuiſſe à monte Moria, & vrbe Hieruſalem.
Verba Scripturæ in eo loco hæc ſunt: *Dixit Ieroboam in corde ſuo, Nunc reuerte-
tur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſacrificia in Domo
Domini, in Hieruſalem, & conuertetur cor populi huius ad dominum ſuum Roboam
regem Iuda, & interficiet me, & reuertetur ad eum. Et excogitato conſilio, fecit duos
Vitulos aureos, & dixit eis, Nolite vltra aſcendere in Hieruſalem. Ecce dij tui Iſ-
rael, qui te eduxerunt de Terra Aegypti. Poſuitque vnum in Bethel, & alterum in
Dan*. Propter hoc tam impium regis Hieroboam factum, locus Bethel, antea
religioſiſſimus & ſanctiſſimus, factus eſt poſtea infamis, & probroſus, atque a-
bominandus: nec amplius Bethel, quod ſignificat Domum DEI, ſed Betha-
nen, quod ſonat Domum Idoli, nominatus eſt, vt tradit B. Hieronymus in libro S. Hieron.
de locis Hebraicis in voce Bethel.

7 Præterea in iſto loco, qui viſione Iacob nobilitatus eſt, vrbs fuit, cui nomen
erat Luza; quem locum Iacob, ob admirandam viſionem, quæ in eo loco ſibi
contigerat, appellauit Bethel. At vrbem iſtam Bethel, quæ dicta fuerat Luza, Quinta ratio.
diuerſam fuiſſe ab Vrbe Hieruſalem, manifeſtiſſimum eſt ex eo, quod in libro
Iudicum capite primo traditur hiſce verbis: *Iebuſæum habitatorem Hieruſalem
non deleuerunt filij Beniamin: habitauitque Iebuſæus cum filijs Beniamin in Hieru-
ſalem vſque in præſentem diem. Domus quoque Ioſeph, aſcendit in Bethel, fuitque
Dominus cum eis. Nam cum obſiderent vrbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt
hominem egredientem de ciuitate, dixeruntque ad eum: Oſtende nobis introitum ci-
uitatis; & faciemus tecum miſericordiam. Qui cum oſtendiſſet eis, percuſſerunt vr-
bem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiſerunt.
Qui dimiſſus abiit in terram Hethim, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitque eam Lu-
za, quæ ita appellatur vſque in præſentem diem.*

Sexta ratio.

Ex iſtis verbis ſcripturæ alia ratio conficitur, ad id, quod probare volumus, 8
confirmandum. Dicitur enim iſtic, Bethel captam & poſſeſſam eſſe à filijs Ioſeph, idemque traditur in libro Ioſue cap. 16. At Hieruſalem pertinuiſſe primò ad tribum Beniamin, poſtea verò ad tribum Iuda, perſpicuum eſt ex capite 18. Ioſue, vbi Hieruſalem numeratur inter ciuitates, quæ ceciderunt in ſortem Beniamin: pertinuiſſe autem montem Moria & Hieruſalem ad tribum Iuda, patet ex illis verbis Pſalmi 77. *Repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit: ſed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.* Idemque patet ex vltimis verbis cap. 15. Ioſue. Et locum illum partim fuiſſe ſortis Beniamin, partim Iuda, ſignificatur Ioſue 18. Si quis autem nobis contradicat, propterea quod in eodem capite, & in eodem Catalogo ciuitatum tribus Beniamin, memoretur etiam Bethel; & B. Hieronymus in libro de locis Hebraicis dicat, Bethel cecidiſſe in ſortem Beniamin: hoc ſanè non eleuat robur & vim rationis noſtræ. Nam vt ſit verum, quod tradunt duo Hebræorum Rabbini Chimhi & Iſaias, duas fuiſſe vrbes Bethel; quarum vna fuit in ſorte filiorum Ioſeph, altera in ſorte filiorum Beniamin: vtramque certè diuerſam fuiſſe ab vrbe Hieruſalem, confiteri neceſſe eſt. Ac de illa quidem, extra controuerſiam eſt: de hac verò Beniamitica, etiam dubitari non poteſt: cum in Catalogo vrbium Beniamin, primò memoretur Bethel, deinde poſt aliquot alias vrbes memoratas, recenſeatur Hieruſalem.

Obiectio, eiuſque ſolutio. Hierony.

Septima ratio.

His accedit, nuſquam vel in diuina Scriptura, vel apud Auctores probatos, 9
qui de locis Palæſtinæ ac Terræ ſanctæ diligenter ſcripſerunt, reperiri, vrbem Hieruſalem fuiſſe aliquo tempore nominatam Bethel, ſaltem tanquam vno & proprio nomine: hoc autem dico, quia prout Bethel ſignificat domum DEI, conueniebat id nomen in Hieruſalem ob templum DEI quod in ea vrbe erat, in quo ſolo totius orbis terrarum loco, cultus DEI, ſecundum legales cæremonias agi & celebrari poterat. Lubet hoc loco, ad eiuſdem rei confirmationem, adſcribere ſententiam Borchardi, qui ante annos trecentos vixit: cuius auctoritas, cum agitur de locis ſanctis Palæſtinæ, haud paruipendenda eſt. Adijt enim ipſe regionem illam, omniaque eius loca pedibus ſuis obire, oculiſque ſpectare, & contemplari voluit: atque in his ſæpius perluſtrandis, & curioſè obſeruandis totum decennium conſumpſit. Nec ſua contentus priuata vtilitate, laborem hunc ſuum ac diligentiam, in commune ſtudioſorum ſacræ Scripturæ bonum conferens, librum, breuem quidem, ſed perutilem, edidit, qui Deſcriptio Terræ ſanctæ prænotatus eſt. Borchardus igitur in prima Parte huius libri, & capite ſeptimo numero 37. ſcribens de vrbe Bethel, ſic ait: Ex Hai, ad leucam vnam ferè, contra Aquilonem, paululum tamen declinando, eſt Bethel ciuitas, quæ prius Luza vocata eſt, in tribu Beniamin. In hoc loco Iacob, cum proficiſceretur in Meſopotamiam, fugiens Eſau fratrem ſuum, lapidem capiti ſupponens obdormiuit, viditque in ſomnis ſcalam, & Angelos aſcendentes ac deſcendentes: & erexit lapidem in titulum, appellauitque nomen loci illius Bethel, id eſt, Domus DEI. Errant igitur, qui putant, hanc Bethel fuiſſe Hieruſalem: cum eo tempore Melchiſedech regnaret in Hieruſalem; eſſetque tunc vrbs illa glorioſa. Si autem Bethel fuiſſet Hieruſalem, non vtique Iacob dormiuiſſet foris in agro, ſed diuerſatus fuiſſet apud Melchiſedech, aui ſui Abrahæ amiciſſimum. Præterea, adhuc hodie in hac vrbe Bethel, oſtenditur lapis erectus à Iacob in titulum; & ſepulcrum Debboræ nutricis Rebeccæ ſubtus in valle, de quo ſcriptum eſt infra Geneſ. 35. Hæc autem monumenta, conſtat non eſſe in vrbe Hieruſalem. Auctores porrò iſtius opinionis, non aliud habent fundamentum, niſi certos quoſdam verſus qui vulgo feruntur, & nullius ſunt auctoritatis. Sunt autem verſus huiuſmodi.

Borchardi laus.

Solyma, Luza, Bethel, Hieruſalem, Iebus, Helia:
Vrbs ſacra Hieruſalem dicitur atque Salem.

Ceterum à ſic opinantibus, libenter equidem doceri vellem, in quo loco veteris, aut Noui Teſtamenti legerint, Hieruſalem aliquando dictam fuiſſe Luza, vel Bethel? niſi fortè velint, templum Hieroſolymitanum appellari Bethel quia eo nomine ſignificatur Domus DEI. Sed hoc eſt laborare in æquiuoco, ad hanc enim ſententiam, omnis Eccleſia dici poſſet Bethel. Hactenus ex Borchardo.

SECVNDA DISPVTATIO.

Cur Iacob, & incomitatus, & pedes, atque inops miſſus ſit in Meſopotamiam.

Super illis verbis.

Cumque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt Solis occubitum, tulit de lapidibus, qui iacebant & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco. Verſu 11.

10 MIRANDVM fortaſſe cuipiam accidat, Sanctum virum Iacob, opulentiſſimi patris filium, & ad ducendum vxorem miſſum ab eo in longinquam regionem, non eſſe miſſum cum numeroſo famulorum ſeruitio, honoratoque amicorum comitatu; atque ingenti copia, tùm rerum itineri commodè faciendo conducentium, tum etiam pretioſorum munerum; ad Laban ſocerum, alioſque cognatos ſibi demerendos. Aeſtimet lector, quanta eum opulentia, & magnificentia, ſeruus Abrahæ; eundem in locum miſſus ſit, vt inde vxorem duceret ad Iſaac. Sic enim ſupra Geneſ. 24. ſcriptum eſt. *Tulit (ſeruus Aaraha) decem camelos de grege domini ſui, & abiit, ex omnibus bonis eius portans ſecum, profectuſque perrexit in Meſopotamiam.* Verùm enimuerò, tantæ ſolitudinis, & paupertatis Iacob, rationes aliquot ſatis idoneas, & probabiles tradunt Doctores. Theodoretus quæſtione in Geneſim 82. refert hoc ad illuſtriorem Diuinæ prouidentiæ erga Iacob declarationem, ita ſcribens: Cur Iacob tantas benedictiones adeptus, fratrem fugit, & ſolus, rebuſque neceſſarijs carens, abijt peregrè? Sed nimirum id factum eſt; quò manifeſtius diuina prouidentia declararetur in rebus, quæ videntur aduerſæ: Nam quibus omnia proſperè ſuccedunt, non ſatis intelligunt, quantis bonis fruantur. Hac de cauſa Iacob aufugit, & ſolus eſt peregrinatus, vt locupletiſſimus poſtea rediens, & ipſe experiretur quanta ſit prouidentia DEI hominum; & alios doceret hanc DEI curam, & prouidentiam. Sic Theodoretus. Theodore.

11 Præterea, voluit DEVS id fieri, quo ſancti Iacob in DEVM fides, & pietas & fiducia vehementius excitaretur, & augeſceret, atque illuſtrior apud omnes exiſteret, vt qui humanis opibus, præſidijſque omnibus orbatus, ex diuinarũ modò promiſſionũ expectatione, ac diuinæ munificentiæ fiducia totus penderet. Et vt ille poſtea ex pauperrimo factus opulentiſſimus, maximas DEO gratias perpetuò ageret, cuius ſolius benignitate, ex tanta rerum omnium inopia, In tantas bonorum copias euaſiſſet. Id porrò ille gratiſſimo animo agnouit, & prædicauit. Rediens nempè in Chananitidem ex Meſopotamia his verbis precatus

catus eſt DEVM, vt legimus Geneſis 31. *DEVS patris mei Abraham, & patris mei Iſaac: Domine, qui dixiſti mihi, Reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tuæ, & benefaciam tibi: minor ſum cunctis miſerationibus tuis, & veritate tua quam expleuiſti ſeruo tuo: in baculo meo tranſiui Iordanem iſtum; & nunc cum duabus turmis regredior.* S. Auguſtinus, aliam quandam huius rei, ſed allegoricam rationem expoſuit. Ait enim ſanctum Iacob miſſum in Meſopotamiam ad ducendam vxorem, præfiguraſſe FILIVM DEI, qui deſcendit in terras, vt Eccleſiam ſibi deſponſaret in fide, ac miſericordia. Humilitas igitur & paupertas Iacob euntis in Meſopotamiam, nec aliud ſecum ferentis niſi baculum, typum geſſit humilitatis, & paupertatis Domini noſtri; & ſanctiſſimæ crucis eius. Verba S. Auguſtini in ſermone de tempore 79. huiuſmodi ſunt, Beatus Iſaac, quando filium ſuum mittebat in Meſopotamiam, DEI PATRIS typum præferebat: Iacob verò CHRISTVM Dominum præfigurabat. Iſaac neglectis mulieribus regionis, quam ipſe incolebat, miſit filium ſuum Iacob ad regionem longinquam, vt ibi vxorem acciperet, quia DEVS PATER miſſurus erat Vnigenitum ſuum, qui repudiata ſynagoga, de gentibus ſibi Eccleſiam ſociaret. Hoc tunc in veritate completum eſt, quando Iudæis Apoſtoli dixerunt: *Vobis quidem primum oportebat loqui verbum DEI, ſed quia vos indignos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.* De Beato Iacob non legimus, quod cum equis aut camelis abierit: ſed hoc tantum legimus, quod baculum in manu portauerit. Sic enim ipſe dum ſupplicaret Domino, dixit: *Minor ſum omnibus miſerationibus tuis, cum baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, & ecce cum duabus turmis regredior.* Iacob ergo ad accipiendam vxorem, exhibuit baculum: & CHRISTVS ad redimendam Eccleſiam, detulit crucis lignum. Sic Auguſtinus. Similiter Rupertus allegoricè tractans hunc locum in libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim capite vigeſimo primo ait, paupertatem iſtam, rerumque omnium inopiam ſancti patriarchæ Iacob, fuiſſe propoſitam, tanquam exemplum olim æmulandum prædicatoribus euangelicis, miſſis in vniuerſum mundum, vt ex cunctis gentibus, quaſi ſponſam euocarent, & adducerent ad CHRISTI Eccleſiam. Enimverò cum Dominus noſter mitteret Apoſtolos, & Diſcipulos ad prædicandum, in primis commendauit eis, ac præcepit ſtudium, atque obſeruantiam humilitatis, & paupertatis.

Thomas Anglicus ſuper hunc locum Geneſis, duas reddit rationes, cur Iacob ad omnibus humanis adiumentis, & præſidijs imparatus, atque inops iuerit in Meſopotamiam. Sic enim ſcribit, Si quærat quiſpiam, quomodo Iacob cob filius tanti patris familias, qui, vt ſupra legitur, plurimos ſeruos, multaſque diuitias habebat, ibat ita ſolus, & ita pauper, vt non haberet ne ſtratum quidem ceruical, in quo de nocte dormiret: Poteſt dici primò, Iacob voluiſſe iter ſuum eſſe fratri ſuo Eſau occultum, quò melius conſilia eius, & inſidias, conatuſque nocendi ſibi falleret, ac declinaret. Poteſt etiam dici, ſanctos illos Patriarchas, licet diuitijs abundarent, & ſeruis, modico tamen, vilique victu, atque humili corporis cultu eſſe vſos. Vnde & Eſau agricola erat, ac feſſus de agro rediens, ſimplicem cibum Iacob expetiuit, videlicet non aliud tunc pulmentum domui ſuæ paratum inueniens. Rebecca quoque, & ſi multas haberet puellas, & ſeruas, cum hydria tamen ſcapulis impoſita, hauſtum aquam ibat. Nimirum, priſci, & ſancti illi viri, nolebant filios ſuos molliter educari, nec delicatè, nec luxurioſè nutriri, ſed eos formabant, durabantque ad labores. Ad hanc ſententiam ſpectat, quod ſcribit Chryſoſtomus homil. 54. in Geneſim, hæc ipſa verba, ſuper quibus nunc diſputamus, pertractans. Vide, inquit, præſtabilem vitæ philoſophiam. Conſidera quemadmodum antiqui illi patres iter faciebãt. Iacob, vir domi educatus, longè peregrinaturus, neque iumentis, neque ſeruis, neque viatici vſus eſt; ſed iam tunc Apoſtolicum

morem

S. Auguſt.

Actor. 13.

Rupertus.

Thomas Anglicus. 12

Geneſ. 25.

S. Chryſoſ.

morem imitatus, iter fecit: & cum occũberet Sol, ibi dormiuit, vbi eum nox cõprehendit, ſuper lapide caput reclinans: quoniam igitur bene moratam animam habebat, & virilem ſpiritum ab omni luxu, vanitateque liberum, idcirco admirabilem viſionem illam meruit. Iuſtorum itaque conuerſatio, & vita, totius philoſophiæ continet doctrinam: hic iuuenis, domi educatus, nunquam antea peregrinatus, neque graue quippiam aut durum expertus, longum iter, ſolus, & pauper, omnibuſque humanis ſubſidijs, ac ſolatijs deſtitutus, arripuit. Hæc Chryſoſtomus.

Philo in allegoriis celebratiſſimus.

13 PHILO, cuius allegoricos in ſacris litteris & doctrinis tractatus, & diſputationes, propter ingenij acumen, & abundantiam, grauitatemque, atque copiam ſententiarum, & multiiugis eruditionis varietatem, miramque orationis amplitudinem, Patres, tam Græci, quàm Latini vehementer admirati, æmulatique ſunt; hic inquam Philo in libro de ſomnijs, hoc exemplo Iacob, tam vili, & paupere victu, cultuque vtentis, acriter inuehitur in homines molles, delicatos, atque effoeminatos, qui omnem in delicijs ætatem agunt, à ſtudio ſapientiæ, ac virtutis alieniſſimi. Contra verò magnopere cohortatur amatores virtutis, & ſapientiæ, ad laborioſam, & duram, & ab omni faſtu, luxuque remotam vitæ rationem amplectendam, & colendam: quæ Philonis diſputatio, hiſce verbis ab eo tractatur: Miranda, inquit, ſunt hæc de Iacob in ſacris libris tradita, non ſolùm propter allegoriam, & phyſiologiam, ſed etiam propter ſimplicem narrationem: continent enim perilluſtre laboris, & patientiæ exemplum. Non enim decet virtutis ſectatorem vita delicata, nec imitatio iſtorum hominum, qui vocantur beati, ſunt autem reuera miſerrimi, quorum tota vita, vt ſcite in ſacris libris ſcriptum eſt, quaſi ſomnus quidam, & ſomnium eſt. Hi poſtquam totum diem in tribunalibus, in curijs, in theatris, & vbique moleſti fuere alijs, reuerſi, domum ſuam deſtruunt infelices: Non loquor de domeſtico, ædificio, ſed de animæ cognata domo, hoc eſt corpore, quod immodicis delicijs alijs ſuper alias ingeſtis obruunt: Et mero multo rigant, donec ratio merſa pereat, & affectus qui ſub ventre naſcuntur ex ſaturitate, in effrenem rabiem conciti, quicquid obuiam fit corripiant ad ſedandum libidinis furentis ardorem. Noctu verò dormituri, ſuper auratas ſpondas, pictoſq. tapetes decũbunt molliter more mulierum, quibus natura victum delicatum permiſit, & ideo corpus etiam earum mollius fecit opifex. Talium hominum nullus ſacro verbo familiaris eſt, amatorve ſobrietatis, honeſtatis, & pudoris. Cumque ad continentiam, & frugalitatem, ac patientiam, ceu ad crepidines quaſdam, iactati vitæ procellis animam tantùm non mergentibus, in ſtationem tutiſſimam ſe recipiunt, contemptores pecuniæ, voluptatis, gloriæ, atque etiam cibi, & potus, niſi quantum ad arcendam famem, ſitimque opus eſt: parati, propter virtutem, perſerre ſitim æſtus, frigora, labores, & pericula quælibet: quos victus non pudet ſimplciſſimi; immo luxum veſtium, vt ignominioſum fugiunt. Hiſce viris, pro cubili pretioſo, eſt ſolum herbidum pro ſtragulis, congeſtæ frondes, & folia, pro puluino, ſaxum aliquod, aut tumulus paulò accliuior. Horum victum, delicati homines durum, & aſperum vocant: honeſtatis autem ſectatores, exiſtimant iucundiſſimum, & peroptandum: conuenit enim viris, qui reuera viri ſunt, id eſt virtutis cultoribus. Vide quemadmodum Iacob nutritus regijs facultatibus, athleta virtutis inducitur, humi cubans, & ſaxo, pro puluino capiti ſuppoſito vtens: nec aliud deprecans à DEO, quam panem, & veſtem, naturæ ſcilicet diuitias; vt potè cui nunquam faſtus, & luxus, & mollities vitæ placuiſſet. Hic igitur vir exemplar verum, & perſectum eſt animæ in virtutibus exercitatæ, imitandum vtique ijs, qui ad perſectæ virtutis, & ſapientiæ perceptionem contendunt. Hactenus ex Philone.

Qualis vitæ ratio deceat amatorem, ſectatoréq. virtutis ac veræ ſapientiæ.

B. Gregor. allegorica expoſitio huius hiſtoriæ de Iacob.

BEATVS Gregorius hanc hiſtoriam Iacob in itinere dormientis humi, capi- 14
te ſuper lapidem poſito, & in quiete admirabilem illam viſionem habentis, ad allegoriam, more ſuo, traducens, docet, electum quoddam eſſe genus hominum, qui ab exteriorum rerum negotijs, curiſque, ac ſtudijs, quàm maxime poſſunt, remoti, in diuinarum rerum contemplatione, quaſi dulci quodam ſomno capti, conquieſcunt. Tractans enim Gregorius libro quarto Moralium verba illa Iob quæ ſunt in capite quarto: *Quando ſolet ſopor occupare homines*: Quiſquis, inquit, ea, quę mundi ſunt, agere appetit, quaſi vigilat: quiſquis verò internam quietem quærens, huiuſmodi ſtrepitum fugit, velut obdormiſcit. Deinde oſtendit ſomnum tribus modis dici in Scriptura. Primò enim vſurpatur pro morte carnis, ſicut apud Paulum primæ ad Theſſalonicenſes quarto; *Nolo vos ignorare fratres de dormientibus*, & Dominus apud Ioannem capite xi. *Lazarus amicus noſter dormit*. Ponitur etiam pro torpore negligentiæ, quemadmodum Paulus dixit ad Romanos decimotertio. *Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere*. Ac demum ſumitur pro quiete mentis, & vitæ, calcatis iam carnis deſiderijs, quo ſpectat illud Sponſæ Canticorum quinto: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Nimirum ſancta mens, quo ſe magis à ſtrepitu temporalis concupiſcentiæ retrahit, eo verius interna cognoſcit: & tanto alacrius ad intima vigilat, quantò magis ſe ab exteriorum inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur: qui ad caput lapidem poſuit, & obdormiuit, & ſic à terra ſcalam cœlo inhærentem, & innixum ſcalæ DEVM, aſcendentes quoque, & deſcendentes ANGELOS vidit. In itinere quippe dormire, eſt in hoc præſentis vitæ tranſitu, à rerum temporalium amore quieſcere: in itinere dormire, eſt in dierum labentium curſu, ab aſpectu viſibilium, mentis oculos claudere, quos primis hominibus ſeductor aperuit. Culpæ quippe oculos concupiſcentia aperuit, quos innocentia clauſos tenebat. Angelos verò aſcendentes, & deſcendentes cernere, eſt, ciues ſupernæ patriæ contemplari, vel quanto amore auctori ſuo, ſe ipſos tranſcendendo inhęreant, vel quanta compaſſione charitatis, noſtris infirmitatibus condeſcendant. Et notandum eſt valde, quod Iacob dormiens Angelos vidit, qui caput in lapide poſuit: quia nimirum ille ab exterioribus operibus ceſſans, interna penetrat, qui intenta mente, quæ principale eſt hominis, imitationem ſui Redemptoris obſeruat. Caput quippe in lapide ponere, eſt mente CHRISTO inhærere. Qui enim à præſentis vitæ actione remoti ſunt, ſed ad ſuperna nullo amore rapiuntur, dormire poſſunt, ſed videre Angelos nequaquam poſſunt, quia caput in lapide tenere contemnunt. Sunt namque nonnulli, qui mundi actiones fugiunt, ſed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum, torpore, non ſtudio dormiunt, & idcirco interna non cōſpiciunt, quia caput non in lapide ſed in terra poſuerunt. Quibus plerumq. contingit vt quantò ſecurius ab externis actionibus ceſſant, tantò latius immundæ in ſe cogitationis ſtrepitum per otium congerant. Hæc Beatus Gregorius,

Nomen ſomni tribus modis in Scriptura ſumi.

Geneſ. 3.

Viditque

Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum : Angelos quoque DEI aſcendentes, & deſcendentes, & Dominum innixum Scalæ dicentem ſibi, & cetera. Verſu 11.

15 AD hiſtoriam huius loci propriè, ac ſignatè ſpectat, quod de Beato Iacob dicitur in libro Sapientiæ Capite decimo his verbis. *Hac (ſapientia) profugum iræ fratris iuſtum deduxit per vias rectas, & oſtendit illi regnum DEI, & dedit illi ſcientiam Sanctorum, honeſtauit illum in laboribus, & compleuit labores illius. In fraude circumuenientium illum, & adfuit illi, & honeſtum fecit illum. Cuſtodiuit illum ab inimicis, & à ſeductoribus tutauit illum, & certamen forte dedit illi, vt vinceret, & ſciret quoniam omnium potentior eſt ſapientia.* Appellat Iacob profugum iræ fratris, quia diſceſſit ex domo paterna, vt fratris ſui Eſau, ſibi vehementer irati, declinaret inſidias. Deduxit autem eum per vias rectas, id eſt, per vias bonas, & ſecuras, & perducentes ad proſperum finem, in quibus ille ambulans, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinaret, id eſt, neque in rebus ſecundis, neque in aduerſis ab ęquo, & recto aberraret, & nuſquam offenderet, nulliſque, aut corporis, aut animi malis vinceretur. Et hoc DEVS illi promiſerat, cum dixit ei, vt legitur in hoc loco. *& ero cuſtos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc; nec dimittam, niſi compleuero vniuerſa, quae dixi.* Quomodo autem DEVS oſtenderit Iacob regnum DEI, liquidò notum eſt ex viſione, quæ narratur hoc loco: vidit enim ſcalam à terra vſque ad cœlum pertingentem: vidit aſcendentes per eam, & deſcendentes Angelos, vidit etiam Dominum deſuper innixum ſcalæ. Hæc autem ſignificationem faciebant regni DEI tam cœleſtis, quàm terreſtris, & ſignificabant quemadmodum ipſe regnet, prouidentiam, & curam gerens omnium, & Angelorum opera, & miniſterio vtens. Purat Lyranus habuiſſe, tunc Iacob reuelationem de ſtatu regni cœleſtis, & patriæ, ac felicitatis æternę. Quapropter dixit ipſe, *non eſt aliud niſi Domus DEI, & porta cœli*. Sunt qui putent, ideo dici DEVM oſtendiſſe ei regnum DEI, quia tunc reuelauit ei, fuiſſe ipſum à ſe electum, & prædeſtinatum ad vitam æternam, quo ſcilicet deinceps fortior, & conſtantior, & alacrior eſſet ad perferenda quantalibet mala, DEOque fideliter; & feruenter, perſeueranterque ſeruiendum. *Dedit illi ſcientiam Sanctorum*. Græcè eſt γνῶσιν ἁγίων, ideſt cognitionem Sanctorum. Et illud *Sanctorum* poteſt accipi, vel tanquam in maſculino genere, vel neutro poſitum. Priori modo, vt plerique accipiunt, denotat viſionem Sanctorum Angelorum, per illam ſcalam aſcendentium, & deſcendentium: ex quo intellexit Iacob, quale Angelorum eſſet miniſterium inter DEVM, & homines. Poſteriori autem modo acceptum, ſignificat à DEO Iacob doctum eſſe, quæ res ad ſanctitatem, & animi ſui, & cultus diuini pertinerent: tale fuit, erigere lapidem in titulum, & deſuper oleo vngere, vota DEO facere, & decimas bonorum ſuorum DEO promittere, locumque in quo viſionem illam habuerat, dicare, ac ſacrare diuino cultui.

Explicatur diligenter locus ſapientiæ cap. 10. pertinens ad hiſtoriã Iacob huius loci Geneſis.

Lyranus.

16 Sed quid eſt, quod ſubiungitur *Honeſtauit illum in laboribus, & compleuit labores illius*? Frequenter in hoc libro Latinus interpres vertit, honeſtare, & honeſtum facere, quod græcè eſt, locupletare, vel ditare, & diuitem facere. Nam hic pro, *honeſtauit* eſt græcè εὐπόρησεν, id eſt locupletauit: & paulò infra pro *honeſtum fecit illum*, eſt græcè ἐπλούτισεν, id eſt ditauit. Quantopere autem Iacob ditatus fuerit in Meſopotamia (maximis licet ſuis laboribus) liquet ex illis verbis Ge-

Honeſtare pro locupletari, & ditari, poni non ſemel à latino Interprete.

bis Ge-

bis Geneſ. 30. *Ditatuſque eſt homo vltra modum, & habuit greges multos, ancillas, & ſeruos, camelos, & aſinos.* Pro, *Compleuit labores illius*, Græca ſonant (multiplicauit) quo ſignificatur, DEVM labores Iacob in paſcendibus gregibus Laban, multiplici admodum fœtu ouium compenſaſſe, vt narratur Geneſis 30. Sequitur: *in fraude circumuenientium illum adfuit illi.* Hoc ſpectat ad fraudes Laban, & filiorum eius: qui ob auaritiam, ſæpius debita mercede fraudabant labores Iacob: & vt taceam cetera, decem vicibus mutarunt eius mercedem, vt ipſe atteſtatus eſt Geneſ. 31. Licet pro fraude græcè ſit πλεονεξία, id eſt, auaritia, bene tamen, & ad ſententiam veritatis appoſitè Latinus Interpres vertit fraudem: ex auaritia namque prodibant fraudes, quas illi ſtruebant Iacob, & mala, quibus eum opprimere callidè conabantur. Eodem ſpectant, quæ ſequuntur: *Cuſtodiuit illum ab inimicis, & à ſeductoribus tutauit illum.* Sic enim appellat Laban, & filios eius. Quanquam hoc etiam referri poteſt ad Eſau, & Chananæos, & Pherezæos, quos vehementer timebat Iacob poſt cædem Sichimitarum: Sic enim dixit filijs ſuis illius cædis auctoribus. *Turbaſtis me, & odioſum feciſtis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus huius terræ. Nos pauci ſumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Geneſ. 34. Verùm adfuit illi DEVS: qui gentes illas magno perculſas pauore, ne ſanctum Iacob lædere, aut inuadere auderent cohibuit. Sic enim legimus Geneſis 35. *Cumque profecti eſſent, terror DEI inuaſit omnes per circuitum ciuitates, & non ſunt auſi perſequi recedentes.*

Reſtat illud. *Et certamen forte dedit illi, vt vinceret*: Græcè eſt ἐβράβευσεν αὐ- 17
τῷ, ſignificat autem verbum βραβεύω proponere, & inſtituere certamen, vnà cum eius præmio; vt ſit ſenſus, & ſi varijs Iacob certaminibus exercitus eſt, ampliſſima tamen ex eorum victoria retulit præmia. Secundum noſtram lectionem, quidam iſta verba referunt ad luctam, qua Iacob cum Angelo certauit, vt narrat Moſes Geneſis cap. trigeſimo ſecundo; in eo enim certamine videtur quodammodo præualuiſſe, & viciſſe Iacob: dixit enim ei Angelus: *Nequaquam, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael: quoniam ſi contra DEVM fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis?* Sed præſtat in vniuerſum interpretari de varijs certaminibus laborum & periculorum, in quibus illum DEVS exercuit, ad eum finem, vt præualens ac vincens, potentior, & clarior, atque glorioſior exiſteret. Verùm quæ pertinebant ad interpretationem illius loci libri ſapientiæ, qui propriè ſpectabat ad viſionem Iacob, quæ hic narratur, & à nobis deinceps fuſius explicanda eſt, hactenus curſim dicta ſint.

TERTIA DISPVTATIO.

Quæ fuerit propria, & primaria ſignificatio eius ſcalæ, quam in ſomno vidit Iacob.

Super illis verbis.

Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & eacumen eius tangens Cœlum. &c. Verſu 12.

18 EXTRA controuerſiam eſt, Scalam illam fuiſſe Symbolum, & ſignum magnæ cuiuſpiam rei, cuius ſignificandæ gratia, potiſſimum dormienti Iacob viſum illius ſcalæ oblatum eſt. Sed quia multiplex admodum eſſe potuit, & à Doctoribus multiformis tradita eſt illius viſionis ſignificatio; Quęritur, quæ nam maximè propria, & primaria, illius ſcalæ ſignificatio fuerit. Hanc ego puto fuiſſe declarationem prouidentiæ, ac curæ, quam gerit DEVS, tum in commune omnium rerum tam coeleſtium, quam tereſtrium, tum quam ſingulariter, ac propriè gerebat ipſius Iacob, vt clarè oſtendunt ea verba, quæ DEVS in illa viſione dixit ad Iacob, & in hoc loco, à Moſe commemorantur. Primùm igitur demonſtremus, quemadmodum illa ſcala ſymbolum fuerit vniuerſalis rerum omnium prouidentiæ diuinæ: tum oſtendamus, quomodo iſtiuſmodi viſum, ſingulariter, ac propriè pertineat ad Iacob, & ad ipſum aptari, & accommodari queat.

19 SCALA illa pertingens à terra, vſque in cœlum, eſt diuina prouidentia: Quomodo Scala illa figura fuerit diuinæ prouidentiæ. hac enim DEVS omnia, tam cœleſtia, quàm terreſtria gubernat, atque moderatur: Sicut Eccleſia confitetur in quadam oratione dicens: Omnipotens ſempiterne DEVS, qui cœleſtia ſimul, & terrena moderaris. Illa namque vehementer execranda impiorum oratio eſt, quam refert Iob cap. 12. *Quid enim inquiunt, nouit* DEVS? *quaſi per caliginem iudicat. Nubes, latibulum eius, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cæli perambulat.* Contra verò præſtantiſſimæ pietatis, certiſſimæque veritatis plena eſt illa Dauidis ſententia in Pſalmo 112. *Quis ſicut Dominus* DEVS *noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo, & in terra?* Et quod ſcriptum eſt in libro Sapientiæ cap. 14. *Tua Pater prouidentia, ab initio gubernat.* Et cap. 12. *Non eſt alius* DEVS*, quàm tu, cui cura eſt de omnibus.* Doctiſſimus Philoſophus, ſimulque Poeta Boetius, cuius poema ex intima philoſophia promptum eſt, in libro v. de Conſolatione philoſophica Metro 3. quod Homerus dixit de Sole, Πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει, Id eſt, omnia videt, & omnia audit, oſtendit, nec in Solem verè dici, & in DEVM veriſſimè conuenire. Audiat lector pulcherrimos eius verſus.

Huic ex alto cuncta tuenti Boetius:
Nulla terra mole reſiſtunt.
Non nox atris nubibus obſtat;
Vno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque;
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſsis dicere Solem.

Iouis in catena ſecundum Homerum.

Idem Auctor, Scalam iſtam diuinæ prouidentiæ, mirificè atque graphicè, deſcripſit in libro 3, Metro 9. cuius ſuper ea re elegantiſſimos, & doctiſſimos verſus qui legerit, ſuauiſſima complebitur omni voluptate. Sicut autem hoc loco per ſcalam ſignificatur DEI prouidentia; ſic eandem ſignificauit Homerus per catenam quandam auream ab Ioue de cœlo demiſſam in terras, omnia comprehendentem, atque conſtringentem, & ad ipſum Iouem retrahentem: ſicut videre eſt apud Homerum Iliados Θ.

Variis gradibus ſcalæ ſignificari varios modos prouidentiæ pro ipſarum rerum varietate.

20 VARII gradus iſtius ſcalæ, quorum alij ſunt inferiores, alij ſuperiores, figurant multiplices vias, & multiformes rationes, varioſque modos, quibus res à ſe conditas DEVS regit, & gubernat, pro varietate ſcilicet ipſarum rerum, vel ratione carentium, vel ratione, & intelligentia, & libero arbitrio præſtantium. Et res quidem expertes rationis gubernat DEVS, & ad ſuum quamque finem dirigit, per formas, & qualitates, à principio eis ingeneratas, & per naturales propenſiones, & irrationales quoſdam inſtinctus, qui tamen inſtar rationis, & cuiuſdam prudentiæ in illis ſunt. At verò animal hoc, rationis, & intelligentiæ particeps, proprio arbitrio, & voluntate pollens, capaxque religionis, virtutis, ſapientiæ, ac felicitatis quod hominem appellamus, non vno modo, ſed multifariam gubernat; primò per leges, tam naturales, quàm ſcriptas, ſiue diuinas, ſiue humanas; tum per proſperitatem rerum, & aduerſitatem, atque vtriuſque temperamentum: deinde, vel præmiorum ſpe, & expectatione alliciens, & incitans, vel ſuppliciorum metu deterrens, ac reuocans; ad hæc, per internas inſpirationes, externaque monita, & documenta, & exempla tam bonorum hominum, quàm malorum, nec non, & per miracula, atque prodigia. Hæc porrò DEI erga homines prouidentia, comprehendit quatuor hominum genera, id autem eſt vniuerſum genus hominum, & eos, qui viatores appellantur, qui vitam adhuc in terris agunt, & iam præſenti vita defunctos, atque hos, vel damnatos æternis Inferni ſupplicijs, vel qui temporarijs cruciatibus expiandi, in Purgatorio detinentur, vel in cœlis beato, & immortali æuo perfruentes.

Latera ſcalæ ſignificant diuinæ prouidentiæ fortitudinem, ſimulq; ſuauitatem. Boetius.

21 DVO ligna, quæ ſunt latera ſcalæ, & quibus vtrimque inſerti, atque infixi tenentur gradus, ſunt duæ virtutes, ſiue proprietates diuinæ prouidentiæ, fortitudo & ſuauitas. Fortitudo quidem, ac potentia diuinæ prouidentiæ, prorſus inſuperabilis, & indeclinabilis eſt: omnia comprehendit, nihilque patitur extra Regnum ſuum eſſe, aut vim ſuam effugere. Non poteſt fruſtari effectu, non impediri, non tardari, nuſquam deflecti, nec vllo modo falli. Veriſſimum enim eſt, quod Eccleſia in quadam oratione dicit: DEVS, cuius prouidentia, in ſui diſpoſitione non fallitur: Et meritò quidem. Nam ſi cuncta proſpicit DEVS (vt Boetius argumentatur libro quinto de Conſolatione philoſophica Proſa tertia, neque falli vllo modo poteſt, euenire neceſſe eſt, quod prouidentia futurum eſſe præuiderit. Si enim res, aliorſum, quàm prouiſæ ſunt, detorqueri valent, non iam erit futuri firma præſcientia, ſed opinio potius incerta, quod ego de DEO credere nefas iudico. Sic Boetius.

Obiectio, An mala, quæ cernuntur in rebus, cohærere queāt cum perfectiſſima Dei prouidentia. Boetius.

At enim huic ſententiæ ita poſſet occurri: Si omnia ſunt DEI Sapientiſſimi, potentiſſimi, atque optimi ſubiecta prouidentiæ, vnde tot in rebus vitia, defectus, peccata, & mala, tum in rebus naturalibus, tum maximè in humanis. Hoc enim, inquit, Boetius initio libri quarti de Conſolatione philoſophica, vel maximæ eſt admirationis hominum, & querimoniæ cauſa; quod cum rerum omnium bonus rector exiſtat, vel eſſe omnino mala poſſint, vel impunita prætereant. Etenim imperante, florenteque nequitia, virtus non ſolùm præmijs caret, verùm etiam ſceleratorum pedibus ſubiecta calcatur,

& in locum facinorum, ſupplicia Init. Quæ fieri in regno Scientis omnia, Potentis omnia, ſed bona tantummodo volentis DEI, nemo ſatis poteſt, nec admirari, nec conqueri. Verùm huiuſmodi obiectionem benè, breuiterterque ſoluit Sanctus Thomas Prima Parte Quæſtion. 22. articulo ſecundo, ad hunc modum ſcribens: Corruptiones, & defectus qui ſunt in rebus, dicuntur eſſe contra naturam particularem, ſunt tamen ſecundum intentionem naturæ vniuerſalis, in quantum ſcilicet, defectus vnius, cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuerſi: Si quidem corruptio vnius, eſt generatio alterius, per quam ſpecies conſeruantur. Cum igitur DEVS ſit vniuerſalis prouiſor totius entis, ad ipſius prouidentiam pertinet, vt permittat nonnullos defectus eſſe in quibuſdam rebus particularibus, ne bonum vniuerſi perfectum impediatur. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deeſſent vniuerſo: non enim eſſet vita Leonis, ſi non eſſet occiſio aliquorum animalium, nec eſſet patientia Martyrum, ſi non eſſet perſecutio Tyrannorum. Vnde dicit Auguſtinus in Enchiridio capite vndecimo. DEVS Omnipotens, nullo modo ſineret malum aliquod eſſe in operibus ſuis, niſi vſque adeo eſſet omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Hactenus ex Beato Thoma. Hoc ipſum legere eſt apud Boetium libro quarto, Proſa ſexta, paucis verbis, ſed appoſitiſſimis, & ſignificantiſſimis expreſſum. Hæc autem ſunt eius verba: Sola eſt diuina vis, cui mala quoque, bona ſint; cum eis competenter vtendo, alicuius boni effectum elicit: Ordo enim quidam cuncta complectitur, vt quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur: ne quid in regno prouidentiæ liceat temeritati. Sic ille. Ea porrò, quæ videntur, & dicuntur fortuita, nobis quidem fortuita ſunt non DEO; cuius nimirum prouidentiæ legibus tenentur, ductuque, ac ratione eius gubernantur. Scitè igitur Boetius lib. 5. Metro primo.

Solutio obiectionis.
Egregia doctrina San. Thomæ.
B. Auguſt.
Præclara Boetii ſententia.
Idē Boet.

Et quæ permiſsis fluitare videtur habenis
Fors, patitur frenos, ipſaque lege meat

22 Altera virtus, ſiue proprietas diuinæ prouidentiæ, eſt inenarrabilis quædam eius ſuauitas, non minor vtique, quam ea eſt, de qua iam diximus, eiuſdem Prouidentiæ fortitudo: veramque enim pariter in diuina prouidentia contineri, atque indiſſolubili ſocietate per omnia pertinere, ac permeare, ſcriptum eſt in libro Sapientiæ: Nam In ſeptimo capite dicitur Spiritus diuinæ Sapientiæ (eadem autem eſt prouidentia) Sanctus, vnicus, multiplex, ſubtilis, mobilis, certus, ſuauis, humanus, benignus, ſtabilis, ſecurus, omnem habens virtutem, omniaque proſpiciens; & in ſe permanens, omnia tamen innouans: denique attingens à fine, vſque ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter. Sic enim diuina prouidentia ſe rebus accommodat, vt nulli vim afferat, nihil contra cuiuſquam rei naturam faciat: ſed ita res omnes, & ſingulas moueat, ac regat, vt poſcit cuiuſque rei natura: tantaque id agit ſuauitate, vt vix ſentiatur, & ob eam cauſam non pauci fuerint, qui nullam eſſe dixerint prouidentiam. Audiat Lector pulcherrimam Beati Dionyſij ſuper iſta diuinæ prouidentiæ admirabili ſuauitate ſententiam: In omnibus, inquit, quæ ſubſiſtunt, diuina prouidentia eſt, nihilque non DEI prouidentia agitur. Quin etiam iis, qui fiunt mali, benignè prouidentia vtitur ad illorum, ſiue aliorum communem, ſiue priuatam vtilitatem. Ideoque abſurdam multorum rationem, non admittimus, qui aiunt oportuiſſe prouidentiam inuitos etiam nos ad virtutem ducere: atqui non eſt prouidentiæ diuinæ, violare naturam. Sed eſt cuiuſquè naturæ conſeruatrix, eis, quæ per ſe mouentur, & libero aguntur arbitrio, conuenienter prouidens, omnibuſque, & ſingulis propriè, vt omnium, ſingulorumque natura capit, pro

Præclara B. Dionyſii de prouidētia DEI ſententia, in libro de diuinis nominibus c. 4. parte 4.

modo cuiuſque, prouidentiſſimas bonitates impartiens. Hæc Beatus Dionyſius.

A lminiſtros diuinæ prouidentię eſſe Angelos.

Locus Iob. cap. 9.

ADMINISTRI huius diuinæ prouidentiæ, ſunt beati ſpiritus Angelici: quos iccirco Paulus ad Hebræos i. Adminiſtratorios vocat Spiritus, miſſos in miniſterium, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Et Iob capite nono, dixit, eos portare orbem: DEVS *inquit, cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, & ſub quo curuantur, qui portant orbem.* Daniel capite quarto appellat Vigiles, id autem eſt, perpetuò intentos exequendis DEI iuſſis, iniunctiſque ſibi miniſterijs diuinæ prouidentiæ obeundis: Idemque capite decimo, vocat eos Principes Regnorum, & Prouinciarum. Sanè Dauid pſalmo 102. paucis verbis eleganter expoſuit miniſterium angelicum circa DEI prouidentiam. Nam primò prouidentiam DEI ſignificans, ait: *DEVS in cœlo parauit ſedem ſuam & Regnum ipſius omnibus dominabitur.* Tum indicat, qui ſint, & quales huius prouidentiæ miniſtri dicens: *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute facientes verbum illius, ad audiendum vocem ſermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.* Inducuntur autem in hac viſione Angeli, aſcendentes, & deſcendentes, quia in hoc maximè verſatur miniſterium angelicum. Aſcendunt enim, referentes ad DEVM preces, & vota, & neceſſitates mortalium, deſcendunt verò deferentes à DEO ad homines, diuina conſilia, & arcana eis reuelanda, & item dona, & auxilia cœleſtia eis præſtanda, ac demum optatos, lætoſque petitionum, & votorum effectus. Huius angelici aſcenſus, & deſcenſus, multa extant in Sacris litteris documenta, cum alibi, tum in Apocalypſi, ſed illud valdè luculentum, & in hoc loco memorandum eſt, quod in libro Tobiæ capite duodecimo de Angelo Raphaele proditum eſt. Vis noſſe eius Angeli aſcenſum ad DEVM? Audi, quid ipſe dicat Tobiæ: *Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras DEO, neceſſe fuit vt tentatio probaret te.* Vis deſcenſum eiuſdem Angeli cognoſcere? attende quid ipſe poſt iſta verba proxima dicat. *Et nunc miſit me Dominus, vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à Dæmonio liberarem. Ego ſum Raphael Angelus, vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Dominum.* Ergo deſcendunt Angeli, cum à Cœlo veniunt in terras mandata DEI perferentes inibi peragenda, aſcendunt autem, vel eo, quo dixi, modo, vel cum iam confectis mandatis diuinis, in Cœlos reuolant, ad DEVM reuertentes. Quare Raphael expedito negotio, cuius perficiendi gratia miſſus à DEO fuerat ad Tobiam, dixit: *Tempus eſt ergo, vt reuertar ad eum, qui me miſit, vos autem benedicite* DEVM *& memorate omnia mirabilia eius, & cum hæc dixiſſet, ab aſpectu eorum ablatus eſt, & vltra eum videre non potuerunt.*

Quid aſcēſus, & deſcenſus Angelorū per ſcalam.

Locus Tobiæ cap. 12.

S. Thomas.

Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ Quæſtione 181. Articulo vltimo ad 2. aſcenſum iſtum, & deſcenſum Angelorum, interpretatur munera, & functiones vitæ angelicæ, tam actiuæ, quam contemplatiuæ, hoc modo ſcribens: De ijs quæ pertinent ad diſpenſationem miniſteriorum DEI, vnus Angelus docet alium purgando, illuminando, & perficiendo. Et ſecundum hoc, habent Angeli de vita actiua, quandiu mundus durat, eo quod adminiſtrationi inferioris creaturæ intendunt. Id autem ſignificatum eſt per illam viſionem Iacob. Vidit enim Angelos in ſcala aſcendentes, quod pertinet ad contemplationem: & deſcendentes, quod pertinet ad actionem. 24

S. Gregor.

Verùm Angeli, vt ait Gregorius libro ſecundo Moralium, non ſic à diuina viſione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudijs priuentur.

Quo

Quo fit, vt in eis non ſeparetur vita actiua à contemplatiua, ſicut in nobis ſeparatur; qui per opera vitæ actiuæ impedimur à contemplatione. Sic B. Thomas qui mutuatus id videtur ex B. Gregorio: cuius in eandem ſententiam in libro 5. Moralium hæc ſunt verba: Angelos aſcendentes, & deſcendentes cernere, eſt ciues ſupernæ patriæ contemplari: vel quanto amore auctori ſuo ſemetipſos tranſcendendo, inhærent; vel quanta compaſſione caritatis, infirmitatibus noſtris condeſcendant. Sic ille.

S. Gregor.

25 QVOD autem Iacob vidit DEVM in faſtigio ſcalæ innixum ei, ſiue vt hebræa ſonant, ſtantem ſuper eam; id ſignificabat, DEVM eſſe primum principium, atque vltimum finem totius prouidentiæ; ab ipſo mitti Angelos cum mandatis peragendis in terra, atque his peractis, ad ipſum reuerti. Viſus eſt in faſtigio Scalæ proſpiciens inde inferiora, quia licet DEVS excelſiſſimus ſit, & in cœlis habitare dicatur, omnia tamen, quamuis minima, & abditiſſima, atque occultiſſima ſint, clariſſimè cernit. Neque verò DEVS, aſcendere, aut deſcendere, aut aliquo quopiam motu viſus eſt moueri, ſed innixus ſcalæ, ſtans, atque immotus. Quo ſignificatum eſt, DEVM, cum ſit ipſe per ſe immobilis, atque immutabilis, nec apud eum ſit tranſmutatio vlla, aut viciſſitudinis obumbratio; omnia tamen per ſuam potentiam, atque efficacitatem prouidentiæ mouere, atque omnium eſſe auctorem mutationum. Quo fit, vt in libro Sapientiæ capite ſeptimo diuina ſapientia dicatur eſſe mobilior omnibus mobilibus, quantum videlicet ad potentiæ ſuæ, & gubernationis effectus: & ideo mox ſubditur: *Attingit autem vbique propter ſuam munditiam*. Nam quod ipſa, per ſe immobilis, cuncta moueat, & regat, declaratur ibi verbis illis: *Et cum ſit vna, omnia poteſt: & in ſe permanens, omnia innouat*. Cum quibus pulchrè conſonant verſus illi Boetiani in libro tertio Proſa Nona.

Dominus in culmine ſcalæ, innixus ei quid ſignificaret

Iacob 1.

Locus lib. Sapientiæ cap. 7.

Boetius.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, Cœlique Sator: qui tempus ab æuo
Ire iubes; ſtabiliſque manens, das cuncta moueri.

26 SI quis porrò de me quærat, an prouidentia mundi à ſolo DEO pendeat an etiam ab Angelis, alijſue rebus: Ego breuibus iſti quæſtioni ſatisfacerem hac diſtinctione adhibita. Aut nomine prouidentiæ, intelligitur præordinatio rerum omnium, & directio ad fines ſuos, & item præfinitio mediorum, quibus ad ſuum quæque res finem perducenda eſt. Aut intelligitur nomine Prouidentiæ, executio iſtius ordinationis, cum talis præordinatio, & præfinitio explicatur, atque deducitur in actum, & vſum, quæ ſolet propriè vocari gubernatio. Priori modo ſumpta prouidentia, indubiè tota pendet à DEO, qui vt ſolus res omnes ab initio condidit, ita ſapienter eas ſolus ordinauit, proprios ſingulis fines præfigens, propriaq. ad eos fines conſequendos media præfiniens. Sic autē intelligi oportet quod dixit Iob cap. 34. *Quem conſtituit alium ſuper terrā, aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt?* Quaſi dicat, nullus alius præeſt rectioni mundi, niſi ſolus is, qui eum condidit. Per ſe quippe mundum regit (ait Gregorius lib. 24. Moralium iſta verba exponens) quem per ſe condidit: nec eget alienis adiutorijs ad regendum, qui non eguit ad faciendum. Solus igitur præſens eſt in regimine, qui ſolus auctor fuit in creatione.

An prouidentia mundi à ſolo Deo proueniat, an etiā alijs ex rebus.

Locus Iob cap. 34.

B. Gregor.

27 Sin autem poſteriori modo nomen prouidentiæ accipiatur, non dubium eſt, quin diuina prouidentia per alias res medias ad executionem, & operum abſolutionem veniat, id eſt, per cauſas ſecundas, vel naturales, vel Angelicas, vel humanas. Hunc certè ordinem cernimus in executione diuinæ prouidentiæ: inferiora enim corpora reguntur per ſuperiora, hæc verò

per ſubſtantias ſpirituales: idque fit non propter defectum diuinæ virtutis, ſed ob diuinæ bonitatis potius abundantiam, vt etiam cum rebus à ſe creatis, dignitatem efficientiæ, atque vt ita loquar, cauſalitatis communicet. Ex his apparet falſam, & impiam fuiſſe ſententiam, quam memorat Gregorius Niſſenus libro octauo de prouidentia cap. tertio, Platonicorum, triplicem diſtinguentium Prouidentiam: quarum prima erat ſummi D E I, primò ac principaliter prouidentis ſpiritualibus, & cœleſtibus ſubſtanrijs, conſequenter autem toti mundo, ſed ſolùm tamen, quantum ad genera, & ſpecies, & cauſas vniuerſales. Secunda prouidentia erat, qua prouidetur rebus ſingularibus generabilibus, & corruptibilibus, intra orbem lunæ poſitis, quam aſſignabant, Dijs ſecundis, qui mouent orbes cœleſtes. Tertia erat Prouidentia rerum humanarum, cui præficiebant Dæmones, quos aiebant eſſe medios inter DEVM & homines: ſuper quo diſputat copioſè Auguſtinus initio libri noni de Ciuitate D E I. Et ante eum Apuleius in libro, quem ſcripſit de Deo Socratis.

Falſa Platonicorum de Prouidētia mūdi opinio. Niſſenus.

Auguſtin. Apuleius.

SEQVITVR altera pars huius Diſputationis breuibus expedienda: 27
Quomodo viſio illius ſcalæ pertinuerit ad declarandam ſingularem prouidentiam, & curam, quam D E V S gerebat patriarchæ Iacob, id eſt ad magnam eius viri, tunc vehementer anxij, & afflicti, conſolationem, & confirmationem: Quatuor verò potiſſimum res animum ſancti viri Iacob, id temporis, valde ſollicitum, & triſtem, & anxium habebant. Ac prima triſtitiæ cauſa, fuit diſceſſus à cariſſimis parentibus, ſub quorum paterna diſciplina, & cura ſeptem & ſeptuaginta annos quietiſſimè, ac iucundiſſimè vixerat, vtrum autem eos aliquando poſtea reuiſurus eſſet, incertum habebat. Sed contra hoc, dixit ei D E V S, *Ego ero cuſtos tuus quocumque perrexeris: Et non dimittam te, niſi compleuero vniuerſa, quæ dixi*. Quaſi polliceretur, ei ſe beneuolentia ſingulari, curaque, parentum vicem præſtiturum. Deinde triſtem faciebat eum itio in Meſopotamiam, longinquam terram videlicet, & ad gentem ignotam: præſertim autem, derelicta terra Chanaan, quam ille multum diligebat; non eo tantùm, quod in ea terra natus, educatuſque, ac tot annos commoratus eſſet, ſed eo maximè, quod eius terræ poſſeſſionem DEVS auo ſuo Abrahæ, atque eius poſteris promiſerat, nec ſciebat vtrum ad eam rediturus eſſet aliquando. Verùm contra hoc valuit, quod dixit ei D E V S, *Terram in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo*, Et paulò poſt. *Reducam te in terram hanc*. Tertia cauſa mœroris, & angoris, erat ſolitudo eius, quod omnium, & cognatorum, & amicorum ſocietate, conſuetudineque orbatus erat, nec quemquam habebat, cuius, vel conſilio regi, vel opera iuuari, vel præſidio defendi, vel ſolatio recreari poſſet. Ad hunc verò mœrorem, metumque animo eius eripiendum pertinuit viſio Angelorum aſcendentium, & deſcendentium per ſcalam, à DEO ſcilicet ad ipſum, & ab ipſo ad D E V M qua viſione ſignificabatur ea, quàm habent Angeli hominum, & quam propriè habituri erant ipſius Iacob cuſtodia, protectio, & defenſio. Quod illuſtrari poteſt altera viſione, quæ accidit miniſtro Eliſei prophetæ, vt narratur quarto Regum capite ſexto. Nam cum ille videns Ciuitatem in qua erat, validiſſimo exercitu hoſtili circumdatam, maiorem in modum perterritus fuiſſet, DEVS illi, ad preces Eliſei, aperiens oculos, oſtendit totum montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſei, vt meritò tunc ei dixerit Eliſeus, *Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt quam cum illis*. Quarta res, quæ mentem animumque Iacob affligebat, erat huiuſmodi: videbat ſe pauperrimum, atque omnium rerum inopem, nec habere ſuum, vel tantulum terræ, vbi pedem poneret: ire porrò ad gentem, cui quòd eſſet ignotus

Quomodo viſio illa propriè ad eruditionē & conſolationem, & confirmationem Iacob pertinuerit.

ignotus, nihilque ſpecioſum & ſplẽdidum ferret, futurum ſe putabat obſcurum & ignobilem, ideoque vilem & contemptum. At DEVS iſtam ei adimens opinionem, & timorem, dixit ei: *Dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem & Meridiem, & benedicentur in te, & in ſemine tuo omnes tribus terræ.*

28 Cernis opinor, ex ijs, quæ breuiter dicta ſunt, Lector, viſionem illius ſcalæ, non ſolùm pertinuiſſe ad declarandam prouidentiam DEI in vniuerſum, ſed etiam propriè eam, quam ſingulariter DEVS ipſius Iacob habebat, & in poſterum habiturus erat. Poſſunt hæc confirmari auctoritate Theodoreti id ipſum affirmantis in Quæſtione 82. in Geneſim. Nam cum docuiſſet, iccirco Iacob profugum, & ſolitarium atque inopem digreſſum à parentibus, iuiſſe in Meſopotamiam, vt clarius DEI prouidentia erga ipſum agnoſceretur, ſubiungit hæc: Quam quidem prouidentiam, apparitione ſua confeſtim DEVS declarauit. Oſtendit enim ei ſcalam ad coelum vſque pertingentem, & ſanctos Angelos aſcendentes & deſcendentes. Ipſe verò Dominus ſurſum conſiſtens, confirmabat eum, & metum expellebat. Horum autem vnumquodque, poterat ſecurum reddere Patriarcham. Docetur enim, nihil negligenter & ſine cura ab omnium DEO adminiſtrari: ſed ipſum omnia diſpenſare ſanctorum Angelorum vtentem miniſterio: ipſos enim Angelos dixit B. Paulus adminiſtratorios eſſe Spiritus, in miniſterium miſſos propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Theodor. ad Heb. 1.

QVARTA DISPVTATIO.

De varijs eiuſdem ſcalæ interpretationibus allegoricis.

29 PROPRIA & primaria, & quam vocant litteralem, expoſitio illius ſcalæ, ſuperiore Diſputatione ſatis copioſè tractata eſt. Deinceps diſputandum eſt de myſticis eiuſdem ſcalæ interpretationibus partim allegoricis, partim tropologicis. Allegoria ſuper iſta ſcala duplex traditur: harum vna pertinet ad CHRISTVM Dominum; altera ad Eccleſiam eius. Itaque ſcala illa fuit figura generationis FILII DEI ſecundum carnem, quam, deſcripta eius genealogia, duo Euangeliſtæ Matthæus & Lucas tradiderunt: ille, deſcendendo ab Abraham vſque ad Ioſeph & Mariam; hic autem ab his aſcendendo vſque ad Adamum & DEVM. Multigena igitur CHRISTI proſapia, ſimilitudine illius ſcalæ præſignata eſt. Gradus ſcalæ, fuerũt omnes illæ generationes, & perſonæ, quæ in genealogia CHRISTI memorãtur; per quas ſcilicet CHRISTVS, ſecundũ rectã lineam deſcendit ex Abraham. Latera ſcalæ, quibus eius nititur ſtabilitas, & quibus inſerti, fixique tenentur gradus, ſunt DEI miſericordia, & veritas, ſiue fides: nam duabus hiſce rebus maximè nititur diuina promiſſio venturi Meſſiæ. Etenim magna Dei fuit miſericordia ac benignitas, tanto ſeruum ſuum Abraham honore dignari voluiſſe, vt ex eius ſemine, Filium ſuum, hominem generatum iri promitteret. At veritatis & fidei ac iuſtitiæ diuinæ fuit, promiſſum hoc ſuum conſtanter tueri atque inuiolatum ſeruare, & in tempore præſtare. Quare licet complures earum perſonarum, quæ in genealogia CHRISTI recenſentur, ob inſignem earum improbitatem atque impietatem, indigniſſimæ eſſent, vt ex ipſis CHRISTVS progigneretur: attamen veritas diuinæ promiſſionis præualuit, nec iſtorum hominum ſcelera, DEI promiſſa mutare aut exinanire potuerunt. Manſerunt igitur gradus, licet per ſe eſſent peſſimi, quia lateribus ſcalæ

Prima Allegoria illius ſcalæ, pertinens ad Incarnatione Chriſti. Matt. 1. Luc. 3.

firmiſ-

firmiſſimè infixi erant. Inferior porrò ſcalæ pars, hærebat in terra, ſuprema ve-
rò contingebat cœlum. Hoc ſignificabat duas CHRISTI naturas, diuinam &
humanam. Vel præfigurabat duas in CHRISTO partes, inferiorem, ſecundũ
quam in terris verſabatur, mortalis, & paſſibilis, & quaſi viator: & ſuperiorem
partem, ſecundum quam erat beatus in cœlis, & comprehenſor. DEVS ſca-
læ innixus faſtigio, quid aliud ſignificabat, niſi Diuinitatem vnitam Humanita-
1. Corint. ti, & quod Paulus dixit, *Caput CHRISTI DEVS*. Angeli aſcendentes per
11. ſcalam ad DEVM, erant ij, qui ferebant ad DEVM ardentiſſima deſide-
ria, & deuotiſſimas preces Patriarcharum & Prophetarum, aliorumque Sancto-
rum hominum ſuper aduentu Meſſiæ in terras. Cuiuſmodi fuere illa: *Vtinam*
Iſai. 64. *diſrumperes cælos, & deſcenderes*. &, *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum;*
Supra 45. *aperiatur terra, & germinet Saluatorem*. Et illud Iacob, *Salutare tuum expecta-*
Gen. 49. *bo Domine*: necnon & illud Moyſi, *Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es*. De-
Exod. 4. ſcendebant verò Angeli, deferentes ad ſanctos homines diuina oracula de
Gen. 49. tempore aduentus Meſſiæ; quale eſt illud, *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux
de fæmore eius, donec veniat, qui mittendus eſt*. Et celeberrimum illud Danielis
Dan. 9. vaticinium de ſeptuaginta hebdomadibus, & item de loco natiuitatis eius, de
qualitate matris eius, de genere doctrinæ, quam prædicaturus erat, de admiran
dis eius operibus & miraculis; ac demum de atrociſſima eius morte: quibus de
rebus multa diuinitus Iſaiæ reuelata ſunt, & ab eo ſcriptis prodita. Omnino,
Angeli myſteriorum ad CHRISTVM pertinentium, tam in veteri, quàm in
nouo Teſtamento, & Nuntij, & Procuratores, & Adminiſtri fuerunt.

Allegoria S. Auguſt. SANCTVS Auguſtinus viſionem iſtius ſcalæ interpretatur allegoricè de 30
CHRISTI non ſolùm Incarnatione, Generatione, vt in ſuperiore expoſitione,
verumetiam de paupere ac humili eius in terris vita, & conuerſatione; præcipuè
autem de morte in cruce pro nobis ab eo ſuſcepta & oppetita. In ſermone igi-
tur 79. de Tempore, iſtiuſmodi Allegoriam, ad hunc modum tractat: Iſaac filiũ
ſuum mittens in Meſopotamiam, DEI Patris typum præfigurauit. Iacob au-
tem illuc miſſus, præſignauit CHRISTVM Dominum. Iſaac neglectis mu-
lieribus regionis, quam incolebat ipſe, miſit filium ſuum Iacob in terram lon-
ginquam, vt inde ſibi vxorem acciperet: quia DEVS Pater miſſurus erat in
hunc mundum Filium ſuum, qui, repudiata Synagoga, de Gentibus ſibi Eccle-
ſiam ſociaret. Quod tunc verè completum eſt, cum Iudæis dixere Apoſtoli:
Act. 13. *Vobis primum oportebat loqui verbum* DEI: *ſed quia vos indignos iudicaſtis æternæ
vitæ, ecce conuertimur ad Gentes*. Non legimus Iacob iuiſſe in Meſopotamiam
cum equis & camelis, ſed baculum duntaxat manu portaſſe: *Cum baculo meo*, in-
Gen. 32. quit ipſe, *tranſiui Iordanem iſtum, & ecce cum duabus turmis regredior*. Iacob igi-
tur ad accipiendam vxorem exhibuit baculum; & CHRISTVS ad redimen-
dam Eccleſiam, detulit Crucis lignum. Iacob vidit Dominum in cacumen ſca-
læ incumbentem. Quid eſt, in ſcalam incumbere, niſi in ligno Crucis pendere?
Sed quare id factum eſt in itinere, prius quàm Iacob vxorem acciperet? quia &
verus Iacob Dominus noſter, prius in ſcala, id eſt, in Cruce occubuit, & poſtea ſi-
bi Eccleſiam ſociauit, dans ei in præſenti arram ſanguinis ſui, daturus dotem
poſtmodum ſui regni. Angeli aſcendentes ad cœlum, & deſcendentes in ter-
ras, præfigurabant ſanctos Prædicatores, qui cum alta & diuina myſteria tra-
ctant, quæ non à quibuslibet, ſed à perfectis ſolùm intelliguntur, aſcendere
1. Cor. 2. dicuntur ad DEVM: audi Paulum: *Sapientiam*, inquit, *loquimur inter perfectos:
ſapientiam verò non huius ſæculi, ſed arcanam & abſconditam, quam prædeſtinauit*
DEVS *ante ſæcula in gloriam noſtram*. Cum autem prædicatores ea docent,
quæ pertinent ad corrigendos mores, & ab omni populo intelligi poſſunt,
Epheſ. 5. tunc deſcendunt in terram; vt cum Paulus dicebat: *Fugite fornicationem. Noli-*

te ine-

te inebriari vino, in quo eſt luxuria. Radix omnium malorum eſt cupiditas. Ioannes 1. Tim. 6.
quoque in exordio ſui Euangelij, altiſsimè aſcendit, dicens: *In principio erat* Ioan. 1.
VERBVM & VERBVM erat apud DEVM, & DEVS erat VERBVM: hoc erat
in principio apud DEVM. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.
Sed idem nihilominus profundiſſimè deſcendit, cùm ſubiunxit: *Et VERBVM*
caro factum eſt, & habitauit in nobis. Hoc itaque ordine & aſcenditur & deſcen- 1. ad Cor.
ditur, cum & perfectis cibus ſolidus tribuitur; & doctrinæ lac, etiam imperfe- 3.
ctis, tanquam infantibus, non negatur. Hactenus ex Auguſtino.

Tertullianus extremo libro tertio aduerſus Marcionem, interpretatur, per il- Tertulliani Allegoria.
lam Scalam Iacob præmonſtratum eſſe iter ad cœlum, quo alij perueniant, &
vnde alij decidant. Cum autem Iacob euigilans dixit: *Verè non eſt hic aliud ni-*
ſi Domus DEI, & Porta cœli: planiſſimè Dominum noſtrum prænuntiauit. Ipſe
eſt enim templum DEI, in quo non ſolùm plenitudo omnium gratiarum, ſed Coloſſ. 2.
etiam plenitudo ipſius diuinitatis corporaliter inhabitauit. Ipſe eſt porta cœ-
li, ſicut ipſe dixit: *Ego ſum oſtium: per me ſiquis introierit, ſaluabitur; & ingredie-* Ioan. 10.
tur, & egredietur, & paſcua inueniet.

31 ALTERA huius viſionis Allegoria, refertur ad Eccleſiam CHRISTI: Allegoria illius ſcalæ ſpectans ad Eccleſiã benè à Caietano explicatur.
quam ſcitè admodum, & appoſitè tractat Caietanus, in Commentario huius lo-
ci, ad hunc modum ſcribens: Quoniam ſimililudines corporales DEI & An-
gelorum, & ſcala monſtrata Iacob, ſunt figuræ rerum ſpiritualium; ideo ad lite-
ram viſio iſta præfigurauit Eccleſiam DEI, hoc eſt, Congregationem iuſtorum
hominum in viua fide, ſpe, & charitate DEI: hęc enim viua Domus DEI eſt, Geneſ. 4.
quę, incepit ab Abel iuſto. Ad hanc ſolida ſtat ſcala vſque ad coelum, hoc eſt
via gradatim per ordinata merita & officia gratiaſque pertendens ad cœlum.
Et in ea continuè Angeli aſcendunt à nobis, referendo noſtra in DEVM, &
deſcendunt ad nos, adferendo diuina nobis. Et quamuis ſimpliciter prior ſit
deſcenſus Angelorum ad homines, quam aſcenſus eorum ab hominibus: in
ſcala tamen à terra in cœlum erecta, prior eſt aſcenſus in terra, quam deſcen-
ſus à cœlo. Etenim quamuis Angeli prius ad cuſtodiam hominum venerint,
quàm noſtra retulerint ad DEVM: inchoata tamen iam eccleſia, prius noſtra
referuntur ad DEVM, quàm deferantur diuina ad ipſam congregationem iu-
ſtorum. Intelligendum enim eſt, merita Eccleſiæ prouocare Angelos ad deſcẽ-
dendum: & Angeli qui prius quàm ſcala fieret, deſcendebant ſine ſcala ad con-
ſtituendam Eccleſiam; poſt eam iam conſtructam, præueniunt aſcendendo
per ſcalam, eos qui deſcendunt per eandem ſcalam: ideo enim prius nominã-
tur in hoc loco aſcendentes Angeli per ſcalam, quàm deſcendentes per eam.
Nam etſi aſcendentes, prius deſcenderant, non enim nati fuerant in terris;
ſed venerant de cœlo, non tamen deſcenderant per ſcalam. Hæc Eccleſia, eſt
verè Domus DEI: in hac ſola via eſt ducens ad portam cœlorum: extra hanc,
nulli patet acceſſus ad cœleſtem patriam: in hac ſupremus DEVS & creator
omnium, præſidet, & iudicia ſua exercet, & bona, malaque pro cuiuſque me-
ritis retribuit. Hæc Caietanus. Cui non aſſentior, iſtiuſmodi expoſitionem
eſſe litteralem; eſt enim myſtica, & allegorica; litteralis verò ea eſt, quàm
nos in ſuperiore diſputatione tradidimus.

Bc 3 QVINTA

QVINTA DISPVTATIO.

De tropologica illius ſcalæ interpretatione, quæ ad diſciplinam vitæ, ad normam Euangelicæ perfectionis agendæ ſpectat.

VISIO illius ſcalæ, ſecundum intelligentiam tropologicam, 32
pulchrè accommodatur ad Chriſtianam diſciplinam & vitam; eam maximè, quæ ad normam Euangelicæ perfectionis conſormatur & dirigitur, quam vocare ſolemus diſciplinam & vitam religioſam. Scala igitur hærens in terra, &
Scala quid. vſque ad coelum erecta, eſt Chriſtianæ vitæ ratio & diſciplina, rectiſſima & ſublimiſſima. Sancti namque homines,
Philip. 3. licet corpore verſentur in terris, conuerſatio tamen eorum in coelis eſt. Sunt quidem in mundo, ſed non ſunt ex mundo: ambulant in terris, & cum hominibus etiam mundanis conuerſantur, ſed contemptis mundanis bonis, quærunt
Coloſſ. 3. quæ ſurſum ſunt; & quæ ſurſum ſunt ſapiunt. Et ſicut aſcenſus per illam vſque adeo ſublimem & arduam ſcalam, fuiſſet laborioſiſſimus: ita profecto vita Chriſtiana, & Religioſa, laboris & aſperitatis plena eſt. Et ad hoc ipſum ſignificandum, bellè quadrat ſimilitudo iſtius ſcalæ: quæ præter vulgatum, notumque om-
Scala erat, auctore Suida, inſtrumentum qnoddam torquendi. Ariſtophanes. nibus ſignificatum, etiam (ſi credimus Suidæ) ſignificat inſtrumentum. Scala, inquit ille, eſt inſtrumentum quoddam torquendi, quo eorum torquentur corpora, qui ſupplicio afficiuntur. Hoc apertè indicant illa Ariſtophanis verba:

Modis omnibus de illo quæſtionem habe,
Scalæ impone, ſuſpende, loris cæde,
Deglube, torque, acetum naribus infunde,
Lateres impone.

Latera ſcalæ, quæ. Duo latera ſcalæ, ſunt in Chriſtiana diſciplina, & vita; Fides, & Opera: aut verbum DEI; & Sacramenta: ſiue illa duo præcipua philoſophiæ moralis capita, *SVSTINE, & ABSTINE,* quæ duo verba, ſi quis cordi habeat
A. Gellius. (vt ſolitum dicere Epictetum, refert Gellius lib. 17. cap. 19.) eaque, ſibi imperando, atque obſeruando curet; is erit pleraque impeccabilis, vitamque viuet tranquiliſſimam. Sunt enim duo validiſſima firmamenta, & præſidia humani animi, aduerſus plurima & grauiſſima vitia, malaque, quorum foecundiſſimi pa-
Gradus ſcalæ qui ſint. rentes ſunt Intolerantia, & Incontinentia. Gradus porrò ſcalæ, ſi quis dixerit eſſe varias gratiarum, & virtutum ſpecies, quarum cultu & exercitatione aſcenſus fit ad culmen vſque perfectionis, haud ille quidem à vero aberrauerit. Niſi quis fortè malit intelligere, tres illos celebres gradus ſtudentium virtuti, ac DEO ſeruientium; vnum Incipientium; alterum Proficientium; tertium Perfectorum. Enimuero, ad iſtiuſmodi gradus myſticos, per quos aſcenditur ad DEVM, non ineptè referri poteſt quod cecinit Dauid in Pſalmo 83. *Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te: aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum, in loco quem poſuit. Etenim benedictionem dabit Legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur* DEVS *deorum in Sion.*

Duplex Sanctorum in terris vita. ANGELORVM per ſcalam aſcenſus & deſcenſus, denotabat duplicem 33
Sanctorum hominum vitam in terris: vnam, quæ vocatur Contemplatiua, per quam mente aſcenditur ad DEVM: alteram, quæ dicitur Actiua, per quam deſcenditur ad erudiendum, conſolandum, corrigendum, iuuandumque homines. Vel deſcenſus Angelorum ſignificat, eorum, qui magnos in ſtudio perfectionis fecerant proceſſus, horribilem caſum, lapſumque in grauiſſima peccata,

& ad

& ad terrenas cupiditates, & voluptates turpem regreſſum. Contrà verò, aſcenſus è terra vſque ad verticem ſcalæ, indicat admirabilem quorundam hominum ex vitijs ad virtutes conuerſionem: qui, cum terrenis cupiditatibus, ac vitijs penitus immerſi ac infixi eſſent, inde tamen, per DEI gratiam, non ſolùm emerſerunt, ſed etiam in faſtigium vſque perfectæ atque abſolutæ virtutis euaſerunt: quod B. Magdalenæ, aliorumque plurimorum clariſſimis exemplis confirmari poſſet. Non eſt autem viſus in illa ſcala Angelus quiſquam aut reſidere, aut ſubſiſtere: omnes enim vel aſcendebant, vel deſcendebant: quod ſanè ſymbolum magnæ cuiuſpiam, & admodum obſeruandæ rei fuit. Etenim qui verſantur in ſtudio ac profeſſione Euangelicæ perfectionis, niſi aſcendant, continuo deſcendere eos neceſſe eſt: nam qui non proficiunt, neceſſariò deficiunt: medius enim ſtatus inter profectum & defectum nullus eſt. Cum enim homo Religioſus debeat eſſe perfectus, id eſt, perperuò currere ad conſequendam perfectionem, & in ea acquirenda in dies magis ac magis proficere: Si à tali curſu & profectu ceſſat, deflectar neceſſe eſt à ſtatu, & inſtituto, profeſſioneque Religionis. DEVS porrò in vertice ſcalæ inſiſtens, vel innixus, ſignificabat, ſe in viris maximè perfectis, & qui ad culmen perfectionis aſcenderint, habitare, requieſcere, & (vt ita loquar) deliciari, atque illis perfectè vniri.

34 CETERVM hæc à nobis conciſè ac ieiunè dicta, latius & luculentius, appoſitis Sanctorum Patrum teſtimonijs, & ſenrentijs exponenda ſunt. S. Bernardus in Sermone de verbis illis Euangelij: *Ecce nos reliquimus omnia*, qui alio nomine inſcribitur: Declamationes B. Bernardi, iſtam ſcalam, ait, eſſe diſciplinam religioſam cuiuſque Ordinis Religioſorum hominum, probati in Eccleſia. Quiſque enim habet cerram, & propriam diſciplinam à fundatore eius Ordinis præſcriptam: quam obſeruando, qui in eo ordine ſeruiunt DEO, tanquam per ſcalam aſcendunt ad perfectionem, & in coeleſtem patriam. Hanc dicit fuiſſe ſcalam, per quam B. Benedictus, poſt mortem, viſus eſt quaſi per viam quandam rectam, pretioſis ſtratam pallijs, & innumeris corruſcantem lampadibus, ab eius cella in cœlum vſque tendentem, aſcendere ad cœleſtem patriam. Et ijs qui iſtud videbanr, dixit quidam, venerando vultu & habitu vir: Hæc eſt via, qua dilectus Domini Benedictus coelum aſcendit. Duo latera huius ſcalæ, dicit eſſe præcipua diſciplinæ Religioſæ firmamenta, Aſperitatem vitæ, & Humilitatem mentis. Illa continet iuge ſtudium & exercitium mortificationis corpotalis, per ieiunia, vigilias, verberationes, aliaſque afflictiones corporis. Hæc autem contemptum & fugam habet humanæ laudis, honoris, & gloriæ; è contrario autem ſtudium & amorem rerum villum, atque abiectarum: nec modo contemptũ habet ſeculi, ſed etiam ſui. Vbi ſic (ait Bernardus) ſtabilieris & firmaueris in corde tuo, aſperitatem corporalis abſtinentiæ & laboris amplecti; ſimulque omni vilitate, & extremitate eſſe contentum; habes bona ſcalæ latera: ſecurus iam inſere gradus exercitij ſpiritualis, vt totum, quod mundo & carni ſubtrahis, ſtudio pietatis impendas: & oblitus quæ retro ſunt, extentuſque in anteriora, aſcẽſiones in corde tuo diſponens, de virtute proficias in virtutem, vt videre DEVM deorum in Sion merearis.

S. Bernar.
Matt. 19.
Latera ſcalæ.
Philip. 3.
Pſal. 83.

Meritò aurem ſpiritualis diſciplina aſcenſui per gradus ſcalæ comparatur. Nam vt illic alios ſuper alios gradus conſcendere oportet, nec vſquam inſiſtere, quoad perueniatur ad culmen ſcalæ: ſic in diſciplina capeſſenda perfectionis, ſemper ad vlteriora currendum, & magis in dies proficere conandum eſt. Audi egregiam Bernardi ſententiam ex epiſtola eius 253. ad Abbatem Garinum Alphenſem: Nunquam vir iuſtus (verba ſunt hæc Bernardi) arbitratur ſe comprehendiſſe: nunquam dicit ſatis eſt, ſed ſemper eſurit, ſititque iuſtitiam: ita vt ſi ſemper viueret, ſemper, quantum in ſe eſt, iuſtior eſſe contenderet, ſemper de-

Semper in via DEI progrediẽdũ eſſe vlterius: nam nõ progredi, eſt regredi.
Bernard.

bono

bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel ad tempus inſtar mercenarij, ſed in æternum, diuino ſe mancipat famulatui. Audi verbum iuſti. *In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas.* Iraque indefeſſum proficiendi ſtudiũ, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod ſi ſtudere perfectioni, & velle ſemper proficere, eſt perfectum eſſe: profectò nolle proficere, deficere eſt. Vbi ergo ſunt, qui dicere ſolent, ſufficit nobis, nolumus eſſe meliores quàm patres noſtri. O Monache, non vis proficere? Non, inquit. Vis ergo deficere? Nequaquam, ait. Quid ergo? Manere, inquit, volo, in eo, quò perueni: nec peior fieri volo, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod eſſe non poteſt. Vidit enim ſcalam Iacob, & in ſcala Angelos, vbi nullus reſidens, nullusue ſubſiſtens apparuit: ſed vel aſcendere vel deſcendere videbantur: quo palam daretur intelligi, inter profectum, & defectum, in hoc ſtatu mortalis vitæ, nihil medium inueniri, ſed vt ipſum corpus noſtrum continuè, aut creſcere conſtat, aut decreſcere, ſic neceſſe ſit, & Spiritum, aut proficere ſemper, aut deficere. Hactenus ex Sancto Bernardo.

Locus Pſa. 118.

DIGNISSIMVM quoque memoratu, cognituque videtur, quod ſuper iſta ipſa ſcala diſputat D. Baſilius, ſcalã iſtam à terra vſque in cœlum porrectã, referẽs ad ſublimẽ, & arduum aſcenſum ad perfectę, conſumatæq. virtutis perceptionẽ. In qua ſcala inchoandus eſt aſcẽſus à primo gradu terræ proximo, vt primus aſcenſus, ſit receſſus à terra, quia primus in diſciplina virtutis gradus, eſt declinare à vitijs. Deinde fit gradus, & aſcenſus ad ſublimiora, & difficiliora. Si enim ſuprema virtutis, proponerentur prima, cum ea inexercitatis, admodum difficilia, & aſpera videantur, multorum animi à ſtudio virtutis abſterrerentur. Sapientiſſimum eſt igitur, & ſaluberrimum, illud diuinæ Scripturæ documentum: *Declina a malo, & fac bonum.* Cum quo ſatis concordat illud Poetæ. 35

Pulchra diſputatio allegorica S. Baſilii, ſuper illa ſcala quam vidit Iacob.

Pſal. 33.

Virtus eſt vitium fugere & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe.

Horat.

Baſilius igitur explanans primum pſalmum, ſuper eo, quod diximus, ad hunc modum ſcribit: *Declina à malo*, inquit Scriptura, *& fac bonum*, ſapienter profectò, & artificioſè adducens nos ad virtutem, declinationem mali principium fecit bonorum. Si enim ſtatim perfecta tibi præciperet, piger eſſes ad conatum: nunc verò ad faciliora te aſſuefacit, vt poſtmodum ad ſublimiora, & difficiliora audentior fias. Equidem non dubitanter dixerim, ſtudium pietatis aſſimilari ſcalæ illi, quam vidit Iacob: cuius infima humi erant, & vicina terræ, ſuperna verò, ad cœlum vſque porrecta. Opus igitur eſt, vt qui virtutis ingredi viam cupiunt, primis gradibus veſtigia admoueant, deinde inſequentes, & altiores iuſcendant, donec ad ſummum faſtigium paulatim, quantum humanę fragilitati datum fuerit, euadant. Quemadmodum itaque primus per ſcalam aſcenſus, eſt receſſus à terra, ſic in diuino negocio, primus eſt profectus, à malis receſſus. Hæc Baſilius. 36

Primus gradus ſcalæ ſpiritualis.

Recenſentur decem gradus ſcalæ ſpiritualis, per quos aſcenditur ad culmen vitæ ſpiritualis.

PRIMVS igitur, & infimus ſcalæ ſpiritualis gradus, ſiue primus per eam aſcenſus, eſt abſceſſus à terra, id autem eſt, renunciatio terrenarum, & ſecularium rerũ, cũ propoſito ſequẽdi CHRISTVM. Idque primò fecere Apoſtoli: Vnde fidenter dixerũt CHRISTO: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Secũdus gradus, & aſcenſus eſt, præter externarũ iſtiuſmodi rerum ſecularium renunciationẽ, earum etiam amorẽ, & memoriã ex animo noſtro abijcere, vt fecit Paulus, quę retro ſunt, obliuiſcens. Et ſub nomine Sponſæ, cuilibet perfectæ virtutis amatori dicitur: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.* Tertius gradus eſt, non ſolùm iſta bona terrena iam relicta obliuiſci, verùm etiam, ceu ſtercora, & detrimenta contemnere 37

Matt. 19.

Secundus gradus.

Philip. 3.

Pſal. 44.

Tertius gradus.

nere, auerſari, & odiſſe, quemadmodum Beatus Paulus teſtatur, quæ ſibi antea fuerant lucra, poſtquam ad CHRISTVM conuerſus eſt, ea ſe tanquam ſtercora, & detrimenta æſtimaſſe. Quartus gradus eſt, non ſolùm externarum rerum, ſed etiam amicorum, & cognatorum, atque adeo ipſorum parentum, & filiorum amore exuere; quin etiam, ſi ſeruitus CHRISTI, & ſtudium diſciplinæ perfectioris poſtulet, iſtiuſmodi perſonas odiſſe: id enim eſt, quod Dominus per ſimilitudinem ſignificauit, cum dixit: *Si oculus tuus ſcandaliZat te, erue eum, & proijce abs te.* Quintus gradus, & ſupremus renuntiacionis eſt, non ſolùm alias res, vel perſonas, ſed etiam animam ſuam propter CHRISTVM odiſſe. Hic enim eſt terminus perfectiſſimæ Renunciationis ſi quis amore CHRISTI, ſtudioque perfectionis vitæ ſpiritualis conſequendæ, præſentem vitam nihil curet, mortem horis omnibus qualemcumque paratus accipere. *Si quis venit ad me* (ait Dominus Luc. 14.) *& non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, adhuc autem, & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, Audiat Lector in hanc ſententiam pulcherrima Baſilij verba, in Regulis fuſius diſputatis, ad Interrogationem octauam reſpondentis. Cum enim proximè dicta Domini noſtri verba commemoraſſet, ſubdit: Perfecta igitur renunciatio in eo conſiſtit, ſi quis id aſſecutus fuerit, vt ne de vita quidem ſua quicquam affectus ſit omnino, etiamſi habeat mortis reſponſum, ita vt, nihil ſibi confidat. Eiuſcemodi autem renunciatio, initium ſumit à derelictione rerum externarum, vt poſſeſſionum, humanæ gloriæ, conſuetudinis vitæ ſuperioris, & ad res inutiles affectionis. Cuius renunciationis exemplum nobis præbuere Sancti Apoſtoli Iacobus, & Ioannes, relicto patre Zebedæo, & de quo tota illorum victus ratio pendebat, nauigio. Matthæus quoque ſtatim vt à Domino vocatus eſt, relicto telonio ſecutus eſt eum. Qua in re non lucra modo reliquit, ſed pericula etiam contempſit, quæ ipſi, totique eius familiæ, à ciuitatis magiſtratibus imminebant, quòd redemptorum à ſe vectigalium rationes, tam repentè diſcedens, non confectas reliquiſſet. Beato Paulo totus mundus crucifixus erat, ipſeque viciſſim mundo: & quæ prius ei fuerant lucra & ornamenta, poſtea, tanquam fœdiſſima ſtercora, & magna ſibi detrimenta, propter CHRISTVM, æſtimauit. Eſt igitur renunciatio, vinculorum craſſæ huius, ac temporariæ conuerſationis abſolutio, quæ nos, dum emancipat, & eripit anxijs, & humanam vitam comitantibus negocijs, & curis, promptiores facit, magiſque idoneos ineundæ viæ, quæ ad DEI contemplationem rectè perducit. Eſt item Renunciatio, cordis ab humano viuendi ritu, ad cœleſtem conuerſationem tranſlatio, vt illud Pauli verè dici queat: *Conuerſatio noſtra in cælis eſt.* Sic Baſilius.

Philip. 3. Quartus gradus. *Matt. 8.* Quintus gradus. Locus Lucæ cap. 14. S. Baſilius *Matt. 4.* Locus Lucæ 5. & Matth. 9. *Gal. 6.* *Phil. 3.* Quid ſit renunciatio. *Ad Ph. 3.*

37 CONSCENSIS ſupradictis quinque gradibus, qui ad perfectam rerum omnium renunciationem pertinent, reliqui ſunt alij quinque gradus conſcendendi, in quorum vltimo, qui decimus numero eſt, Dominum innixum faſtigio ſcalę reperiemus. Sextus igitur gradus, eſt abnegatio ſui: Septimus verò, quotidiana crucis geſtatio, id eſt perpetua ſui mortificatio: Vtriuſque aſcenſum gradus Dominus præcepit ei qui perfectus eſſe vellet, dicens, *Abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie.* Abnegatio ſui præcipuè ad propriam voluntatem, & iudicium pertinet, vt non ſuam faciat voluntatem, ſed eius quem in via, & vita ſpirituali, magiſtrum, & ducem ſuſcepit: huic enim ſe regẽdum omnino, & quocumque velit, ducẽdum permittat neceſſe eſt, nec ſua nitatur prudentia, ſed à rectoris ſui iudicio, & ſententia totus pendeat. Iugis verò, & perpetua mortificatio potiſſimum verſatur in reprimendis frenandiſq. ſenſibus, & in frangẽdis, ac perdomandis cupiditatibus, & in laborũ, ac periculorum, & quorũlibet

Sextus gradus. *Luc. 9.* Septimus gradus.

Egregium ſanctæ Eccleſię de B. Luca teſtimonium

malorũ, quæ acciderint perpeſſione. Huius laudatiſſimæ, & ad conſequendam perfectionem neceſſariæ mortificationis, clariſſimum teſtimonium, & laudem Eccleſia perhibet Beato Lucæ Euangeliſtæ, dicens, eum crucis mortificationem iugiter in corpore ſuo pro diuini nominis honore portaſſe. Poſt venditionem omnium ſuarum rerum, & abnegationem ſui, & continuam mortificationem, extremo loco præcepit Dominus: *Et ſequatur me*. Eſt autem CHRISTVM ſequi, nihil aliud niſi pro virili, eius virtutes imitari. Verùm duas potiſſimum virtutes ſuas Dominus imitandas nobis propoſuit, quæ ad duos iſtius ſcalæ gradus, id eſt, octauum, & nonum pertinent. Prior virtus eſt humilitas, cuius indiuidua comes eſt manſuetudo, quam nobis commendans Dominus, dixit: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde*. Poſterior, eſt perfecta charitas proximi. *Mandatum*, inquit, *dedi vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos*. Triplex porrò charitatis CHRISTI perfectio nobis imitanda eſt. Non enim ille ad tempus dilexit, ſed perſeuetanter vſque in finem, teſtante hoc Ioanne: *Cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos*. Nec ille dilexit lingua tantùm, & verbo, ſed opere, & veritate, ita vt etiam mortem vltro pro nobis oppetierit. *Ego*, inquit, *animam meam pono pro ouibus meis*: Et, *Maiorem hac dilectionem, nemo habet, vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis*. Nec modo amauit amicos, verùm etiam inimicos, pro iis orans PATREM, dum in cruce penderet, à quibus crucifixus erat. Reſtat decimus, & ſupremæ ſcalæ gradus, in quo Dominus eſſe viſus eſt, figurans vtique perfectam animæ cum DEO vnionem, vt tota penituſque ei adhæreat, & quaſi vnus fiat ſpiritus: & verè illud Pauli vſurpare poſſit: *Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me CHRISTVS*. Nam, qui tales ſunt, auctore Beato Dionyſio, non tam humanitus agunt ipſi ſe, quàm aguntur à DEO. Atque hæc dicta ſint de Tropologica totius ſcalæ intelligentia, cuius gradus placuit nobis ad numerum denarium redigere, quod is numerus, tum vniuerſitatem, tum perfectionem, in diuina Scriptura denotare ſolet.

Octauus, & nonus gradus. — Math. 11. — Ioan. 15. — Triplex charitatis Chriſti perfectio imitanda nobis. — Ioan. 10. — Infra 15. — Luc. 23. — Decimus gradus. — Gal. 2. — B. Dionyſi. — Cur decem gradus aſſignati ſint ſcalæ ſpirituali.

SEXTA DISPVTATIO.

Exponuntur, & perpenduntur tres eiuſdem Scalæ interpretationes, quæ traduntur à Philone.

Philo.

PHILO in libro de ſomnijs enarrans viſionem diuinitus 38
oblatam Iacob, & de ſcala, quam ille vidit, accuratè diſſerens, tres eius ſcalæ interpretationes tradit, quas commemorare in hoc loco, nec inſtituto noſtro alienum, nec iniucundum fore lectori, viſum nobis eſt. Prima interpretatio, ad hunc modum ab eo tractatur. Scala, inquit, in hoc mundo, aer figuratè intelligitur, cuius baſis, terra, caput, cœlum eſt. Nam à Lunari orbe vſque ad ſuperficiem terræ, per totum id interſtitium, aer extenditur. Hoc eſt animarum corpore carentium domicilium; mundi namque opifici omnes eius partes implere animalibus placuit. Etenim animalia terreſtria terris attribuit, aquis indidit aquatilia, & cœlis ſidera: quæ non ſolùm animalia dicuntur, ſed, & mentes puriſſimæ. Neceſſum igitur eſt, in alia item parte mundi, videlicet aere, propria eſſe creata, & locata animalia. Nec mirum, ſi ea non patent ſenſibus, cum, & animus noſter inuiſibilis ſit. Quid enim abſurdius, quàm in

aqua eſſe animalia, non eſſe autem in aere, cum & aquatilia ipſa animentur aere? Animalibus enim imaginatione, & motu vtentibus, aer eſt quaſi anima, vt contra rationem ſit, elementum, quo animantur cetera, carere ipſum animabus. Enimuerò, non ſolùm aer habet animas, ſed inſtar populoſæ ciuitatis, incorruptibiles habet animas, ſtellis numero pares. Harum quædam deſcendunt, illigandæ corporibus mortalibus, nimirum, quæ viciniores ſunt terris, & amantiores corporũ; aliæ ſurſum aſcendunt, ſeiugatæ à corporibus, poſt certos à natura præfinitos terminos. Ex his porrò, aliæ deſiderio tactæ huius vitæ rursũ ad corpora recurrunt: aliæ vanitatẽ pertæſæ præſentis vitæ, corpus, ceu ſepulchrũ aut carcerẽ fugiunt, & ſublimem ætherem petẽtes pennis leuibus, totũ ibi æuum exigunt. Sunt aliæ quædã puriſſimæ, atq; omnium optimæ, quæ altius, diuiniuſq. ſapiunt: & aſpernatæ iſta terreſtria, & humilia, miniſtræ ſunt Omnipotentis DEI, tanquã magni Regis videlicet aures, & oculi, vidẽtes, audienteſque omnia. Has Philoſophi Genios vocant, Angelos, ſacræ litteræ, vocabulo ſanè aptiſſimo: ſunt enim internuntiæ, Patris mãdata perferentes ad filios, & ad illũ viciſſim preces, & vota filiorum. Quapropter inducuntur aſcendere, & deſcendere: non quod indicibus opus DEO ſit, qui ante ſcit omnia, etiam antequam fiant: ſed quia conducit nobis mortalibus, tales habere mediatores, & arbitros, quò magis rerum omnium effectoris, & præſidis DEI potentiam, & maieſtatem revereamur: hanc enim quidam vehementer reueriti, dixerunt Moyſi: *Loquere tu nobis, & non loquatur nobis DEVS, ne fortè moriamur*. Pulchrè autem ſcala, infima ſui parte inhærens terræ, figurat aerem: exhalationes enim è terra expiratæ, attenuantur in aerem, vt terra quaſi radix, coelum verò quaſi caput ſit aeris. Nec deſunt, qui dicant, lunam non eſſe globum puri aetheris, vt cetera ſydera, ſed mixtum ex æthere, & aere, & apparentem in ea maculam, quam vocant nonnulli faciem, nihil aliud eſſe, niſi admixtum aerem, qui ſuaptè natura niger, vſque cœlum tendit. Cum autem dicitur innixus ſcalæ DEVS, nemo intelligat DEVM laborare, vt eam molem ſtabiliat: illud potius cogitet, his verbis ſignificari, DEVM eſſe robur, firmitatemque rerum omnium, & quibuſcumque rebus aſſignare ſtabilitatem perpetuam: tantiſper enim dum ab illo ſuſtentantur, inconcuſſæ manent, atque integræ, atque hæc eſt illa mundi ſcala, quam in præſenti figura intelligimus. Hæc Philo: cuius hæc interpretatio, tota ex Platonis dogmate, & doctrina concinnata dupliciter falſa eſt: tum quà facit animos noſtros ab initio ante corpora eſſe creatos; tum quà cenſet, eos ſæpius corpora humana ingredi, & egredi, nec eos eſſe tanquam formas proprias corporum, & naturali quodam vinculo eis copulatos: ſed tanquam habitatores, in corpus, vt in carcerem intruſos, atque incluſos. Vtrumque porrò non ſolùm diuinarum litterarum doctrinæ, ſed etiam rectæ philoſophiæ, ac rationi aduerſatur.

Hic platonizat Phil. — Exodi 19.

39 ORIGENES, idem Platonis dogma ſecutus, itidem, atque Philo ſcalam illam in quiete oſtenſam Iacob interpretatur. Cuius rei grauem in primis teſtem laudare poſſum Beatum Hieronymum: cuius in Epiſtola 161. aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani ſcripta ad Pammachium, hæc ſunt verba: Docet Origenes per ſcalam Iacob paulatim rationabiles creaturas ad vltimum gradum, id eſt ad carnem, & ſanguinem deſcendere, nec fieri poſſe, vt de centenario numero, ſubito quis ad vnum numerum præcipitetur, niſi per ſingulos numeros, quaſi per ſcalæ gradus, ad vltimum vſque perueniat: & tot mutare corpora, quot de coelo ad terram mutauerit manſiones. Hæ ſunt ſtrophę veſtræ, atque præſtigiæ, quibus nos Peluſiotas, & iumenta, & animales homines dicitis, quia non recipimus ea, quæ ſpiritus ſunt: vos Hieroſolymitæ,

Origenes ſuper illa ſcala Iacob philonizat S. Hieron.

etiam Angelos derideris. Pertrahuntur in medium veſtra myſteria, & de Gentilium fabulis dogma contextum, chriſtianis auribus publicatur. Hoc quod vos miramini, olim in Platone contẽpſimus; contempſimus autem, quia CHRISTI ſtultitiam recepimus: Recepimus CHRISTI ſtultitiam, quia fatuum DEI, ſapientius eſt hominibus. Si fuit anima antequam Adam in paradiſo formaretur, in quolibet ſtatu, & ordine: & vixit, & egit aliquid (neque enim poſſumus naturam incorporalem, & æternam, in medum glirium immobilem, torpentemque ſentire) neceſſe eſt vt aliqua cauſa præceſſerit, cur quæ prius ſine corpore fuit, poſtea circumdata ſit corpore. Si autem animæ eſt naturale, eſſe ſine corpore, ergo contra naturam eſt, eſſe in corpore. Si contra naturam eſt, eſſe in corpore; ergo reſurrectio corporis contra naturam erit. Sed non fiet reſurrectio contra naturam; ergo iuxta ſententiam veſtram, quod contra naturam eſt, reſurgens, animam non habebit. Sic Hieronymus ex Origene contra Origenem. Ex eius namque ſententia validè concludit, aut nullam fore corporum reſurrectionem, aut ſi reſurgent corpora, reſurrectura prorſus inanimata, quorum alterum manifeſtè contrarium eſt diuinæ ſcripturæ, alterum etiam philoſophicę rationi. Nam quid obſecro à ratione magis remotum eſſe poteſt, quàm dicere, generationem hominis eſſe contra naturam, interitum autem eius, id eſt ſeparationem animæ à corpore, ſecundum naturam eſſe, & quod his conſequens eſt, mortem ipſam naturaliter eſſe homini optabilem, & iucundam ei accidere? cui opinioni non ratio tantùm, ſed omnes quoque ſenſus aduerſantur. Verùm alteram Philonis expoſitionem illius ſcalæ commemoremus.

1. ad Cor. 1. Quid abſurdi ſequatur ex hac opinione.

SI ſcalam illam, inquit Philo, quęramus in homine, reperiemus eſſe animam: cuius baſis eſt penè corporea, & tanquam terrea, ſenſus videlicet: caput verò eſt quiddam cœleſte, mentem dico puriſſimam. Per hanc ſurſum deorſumque feruntur perpetuò diuinæ intelligentiæ. Aſcendunt enim, trahentes eam ſecum ad rerum ſupernarum contemplationem, amoremque, diuellenteſque à rerum mortalium cupiditatibus, & mira, & iucunda ei cœleſtium rerum, quaſi ſpectacula oſtendentes. Deſcendunt item propter caritatem, vt occurrant miſero generi noſtro, & animam quaſi à flumine raptam, fauore ſuo ſeruent incolumem. Et purgatiſſimas quidem mentes ſolus DEVS inuiſibiliter, atque inſenſibiliter dignatur inuiſere. Sicut legimus diuino dictum oraculo: *Inambulabo in vobis, & ero DEVS veſter*. Eas verò, quæ adhuc lauantur, nondum penitus abſterſis ſordibus ex corpore contractis, interuiſunt Angeli, & exhilarant aſpectu honeſtiſſimo. Da igitur operam, ò anima, vt fias DEI domus Sacroſancta, vt ex debili fias robuſta, potens ex impotente, ex imprudente prudens, ſapiens è ſtulta. Quid, ſi ſuammet ipſius vitam, meditator in ſomnis vidit Scalæ ſimilem? Eſt enim naturaliter inæqualis res meditatio, nunc proficiens in altitudinem; nunc deficiens in contrarium: & tanquam nauis, nunc ſecundis, nunc aduerſis ventis nauigans. Alternis enim diebus, vt quidam ait, mutatur vita exercentium ſe in virtutis ſtadio, modo viuens, & vigilans, modo dormiens, & quaſi mortua. At verò qui conſummatæ virtutis, & ſapientiæ compotes ſunt, cœleſtem regionem habitandam ſortiti ſunt, docti petere ſemper altiora: mali verò inferorum ſpecus infimos tenent. At meditatores, inter extremos medij, ſus deque per Scalam feruntur: aut meliore fato ſubducti, aut reiecti contrario. Donec huius contentionis, & digladiationis præſes DEVS, parti potiori addicat præmium, in totum profligata deteriore. Et hæc eſt ſecunda Philonis interpretatio. In qua vocabulum meditatoris ſignificat hominem

Secunda expoſitio ſcalæ ſecundum Phil. 40

Leuit. 26.

ſignificat hominem, nec improbum, nec tamen optimum: ſed eum qui in ſtudio, & exercitatione virtutis cum labore verſatur, pugnans acriter cum priſtinis vitijs, & contra inſitas atque inueteratas cupiditates.

41 TERTIA eiuſdem ſcalæ interpretatio, prioribus aliquanto probabilior, hiſce verbis à Philone traditur. Eſt & alterius cuiuſdam rei ſimilitudo hæc ſcala, non prætereunda ſilentio. Res humanæ naturalem habent quandam ſcalæ imaginem, propter curſum inæquabilem atque inconſtantem. Vna enim dies (vt ait ille) alios de ſummo faſtigio in imum deijcit, alios ex imo tollit in altum, nihilque in eodem ſtatu apud nos perpetuo manet, ſed cuncta varijs, & omnifarijs mutantur viciſſitudinibus. Quoties enim viſum eſt, ex plebeis principes effici, & plebeios ex principibus, pauperes è diuitibus, è pauperibus locupletiſſimos, honoratos ex viliſſimis, & contemptiſsimis, ex clariſsimis, & nobiliſsimis, obſcuros, & deſpicatiſsimos? Hæc eſt via rerum humanarum, accliuis pariter decliuiſque, & incertis obnoxia caſibus, quorum inæquabilitatem, ipſum tempus veritatis amiciſsimum, non obſcuris argumentis oſtendit. Somnium porrò denuntiabat innixum vertici ſcalæ Principem Angelorum DEVM. Credendum eſt enim, ſicut in curru aurigam, aut in naui gubernatorem, ita rebus omnibus ſuperſtare eum QVI EST, corporibus, animabus, animantibus, mentibus humanis, Angelis, cunctis demum, quæ terra, vel aere, vel coelo continentur, naturis tum viſibilibus, tum inuiſibilibus: totum enim ille mundum à ſe pendentem regit. Sic Philo. Philonianæ huius interpretationis, non eſt abſimile quod legitur apud Aelianum libro ſecundo de varia hiſtoria de Pittaco Mytilenenſi, qui ſcalam fecit Imaginem, & figuram fortunæ. Pittacus apud Mytilenem, ait Aelianus, ſcalam in templis extruxit, ad vſum quidem nullum idoneam, tantùm vt donarij loco eſſet, latenter ea re multiplicem fortunæ viciſsitudinem ſignificans, quæ facit alios quidem felices aſcendere, contra autem deſcendere alios infelices, quin etiam in vnum, atque eundem vtrumque conferens.

Tertia ſcalæ interpretatio Philonis.

Pittacus cur rei ſcalã fecerit ſymbolum. Aelianus.

Cumque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait: Vere Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.

Verſu 16.

42 SICVT DEVS vbique eſt ſecundum potentiam, & ſcientiam, & eſſentiam ſuam, vt ex diuina Scriptura docent Theologi: ita vbique à nobis ſpiritu, & veritate adorandus, & orandus: nec vllus ad id non idoneus, & opportunus locus eſt. Etenim in medio mari Moyſes DEVM exorauit, Iob in ſterquilinio: Ezechias rex in lectulo, Hieremias in luto: Ionas in ceto: Daniel in lacu Leonum: tres pueri in fornace ignis: latro in cruce: Petrus, & Paulus in carcere. Iccirco B. Paulus: *Volo, inquit, viros orare in omni loco, leuantes puras manus*: Et Dauid in Pſalmo 102. *In omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino*. Nihilominus tamen in certis quibuſdam locis, potiùs quàm in alijs dicitur eſſe, aut fuiſſe DEVS: non quidem noua ſcientiæ, aut potentiæ ſuæ præſentia: ſed noua quadam declaratione ſingularis gratiæ, & virtutis ſuæ. Vnde Moyſen, & Ioſue DEVS iuſsit deponere calceamenta ſua, propter ſanctitatem terræ, in qua DEVS illis mirabiliter apparuerat: vtrique enim dictum eſt à DEO: *Solue calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt*. Hanc etiam ob cauſam, certa quædam, & ab humanis negocijs ſeparata loca dicari voluit DEVS publico ſui nominis cultui: ad quæ nimirum fideles conueni-

Ioann. 4. *Exod. 15.* *Iob. 1. 2.* *Eſa. 38.* *Ierem. 38.* *Ioan. 2.* *Dan. 6. & 14.* *Dan. 3.* *Luc. 23.* *1. Tim. 2.*

Cur certa quædam loca propriè DEO ſacrata ſint.

Exod. 3. *Ioſue 5.*

rent ad orandum DEVM, ad verbum DEI audiendum, ad percipienda ſacra myſteria, ad diuinæ benignitatis exoptanda, petendaque, & accipienda beneficia. Audi B. Auguſtinum in epiſtola 137. ita ſcribentem: Vbique quidem DEVS eſt, nec vllo continetur, aut clauditur loco, qui condidit omnia: oportetque eum à veris adoratoribus, ſpiritu, & veritate adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet. Verùmtamen ad iſta, quæ viſibiliter hominibus nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in quibuſdam locis miracula fiant, in alijs non fiant. Multis enim notiſsima eſt ſanctitas loci, vbi B. Felicis Nolani corpus conditum eſt, & cetera quæ ſubdit ibi Auguſtinus. Duo eius rei perilluſtria, & memorabilia exempla in veteri Teſtamento reperire eſt, vnum de columna nubis, & ignis, & de propitiatorio, vbi DEVS mirabiliter præſentiam ſuam declarabat, crebra edendo miracula, & ad conſulta reſpondendo: alterum de Piſcina illa Hieroſolymitana, in cuius aquas ab Angelo commotas, & agitatas, qui primus ægrotorum deſcendiſſet, à quouis morbo curabatur. Similiter igitur Iacob ex admirabili viſo, quod in eo loco ſibi oblatum fuerat, & ex diuina præſentia ibi demonſtrata intellexit eum locum ſingulari quadam religione ac ſanctitate factum eſſe venerabilem.

S. Auguſt. Ioan. 4. Exod. 13. & inde paſſim. Ioan. 5.

B. Gregorius verba iſta Iacob ad myſtologiam transferens, docet, eos, qui 43
in obedientiæ ſubiectione, humilibuſque ſeruitijs, & laudabilibus pietatis, ac miſericordiæ miniſterijs vtiliter verſati, & exerciti ſunt, ſi quando incitante, iuuanteque DEO ad ſtatum aſcendant contemplationis DEI, & coeleſtium rerum, tanto eos plerumque diuinę cognitionis luminę illuſtrari, tantoque diuinę ſuauitatis guſtu affici, vt tunc verè DEVM noſſe, & guſtaſſe, & antea ignoraſſe eum ſibi videantur: & vſurpare queant verba iſta Iacob: *Vere DEVS eſt in loco iſto, & ego neſciebam*. Sed audiamus ipſum Gregorium, ſua illa ſpirituali eloquentia, egregiè ſuper iſta rediſputantem. In libro enim ſecundo ſuæ Expoſitionis in primum librum Regum, enarrans verba illa: *Porrò Samuel nec dum ſciebat Dominum, neque reuelatus ei fuerat ſermo Domini*, quæ ſunt in 3. capite eius libri, hunc in modum ſcribit: Quod de Samuele hic dicitur, id conuenienter in conuerſatione fidelium accipitur. Etenim plerique ſub aliena inſtitutione bene proficiunt, & nouitatis ſuæ tempore omnipotenti DEO miniſteria ſedulò perſoluunt, qui tamen puritate contemplationis, ad internæ pulchritudinis eius ſpeciem non pertingunt. Verùm ſi ſubiectionis ſuæ merito, donum diuinę contemplationis accipiant, experientia internę viſionis intelligunt quia ſic nondum ſciebant, cui miniſtrabant. Quod bene Iacob, ad accipiendam coniugem proficiſcens, deſignauit, qui poſt laborem itineris, per ſoporem quietis, Dominum vidit, ſed à ſomno vigilans; ait *Vere Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*. Neque eſſe illic Deum, antea dubitare poterat, qui eſſe eum vbique ſentiebat: ſed quia tunc eum perfectius didicit, ignoraſſe ſe illum antea perhibuit: quia prius eum familiarius non agnouit. Via porrò, qua ad coniugem pergitur, intentio deuotę obedientię eſt, qua foecunditas internę charitatis obtineri deſideratur. Iacob itaque dormit in via, cum fidelis ſubiectus, & maligni ſpiritus ſupplantator, per laborem obedientię, ad quietem internæ viſionis admittitur. Qui profectò tunc Dominum agnouiſſe fatebitur: quia dum eam, ad quam nouiter eſt aſſumptus, internę lucis miratur ſpeciem, quantum antea neſcierit, experientia reuelatæ pulchritudinis agnoſcit. Fide namque velut fama DEVM cognoſcimus: amore autem contemplationis, is qui fama innotuit, velut ex oſtenſione pręſentiæ nobis reuelatur.

Egregia B. Gregorii ſententia.

Differẽtia cognitionis DEI, per fidem, à cognitione eiuſdẽ per donum contemplationis.

Pauenſque

Pauenſque, Quam terribilis eſt, inquit, locus iſte? non eſt hic aliud niſi domus DEI, & porta cœli. Verſu 17.

44 TRIA in illo loco accidiſſe Patriarchæ Iacob, tradidit Caietanus: dormienti quidem, viſionem DEI, & locutionem: vigilanti verò, tum illius viſionis reuelationem, atque intelligentiam, tum animi quendam internum pauorem, ac terrorem. Reuelationem, & intelligentiam illius viſionis habuiſſe Iacob, indicant illa eius verba: *Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*, & *Non eſt hic aliud niſi domus DEI, & porta cœli*. Pauorem animi eius, ac terrorem, clarè oſtendit Scriptura narrans de eo, *Quam terribilis eſt*, inquit, *locus iſte*, Terribilem nominauit locum, ex terrore quo ſe inibi perculſum ſenſit. Sed quid timuit Iacob? Timuit videlicet diuinum Iudicium, quēadmodum cum primum venimus in conſpectum, & præſentiam maximi cuiuſpiam, & ſapientiſſimi Principis, vehementer timemus, ne quid ſibi diſplicens, in nobis videat. Sic etiam Iacob timuit, conſiderando ſeipſum, cum reſpectu ad præſentiam DEI, & frequentiam Angelorum, metuens ne ſua ſibi peccata, & defectus imputarentur. Appellat autem locum illum, Domum DEI, quòd in illa parte coelorum videret DEVM ad illam terræ partem ſpectantem: nec ea appellatione demonſtratur locus terræ, nec locus coeli, ſed vniuerſus ille ſitus à terra, ſuper quam ſtabat ſcala, vſque ad illam coeli partem, in qua apparuerat DEVS ſuper ſcalam. Verè item agnouit eſſe ibi portam coeli, ex eo quod ſcala ad portam coelorum pertingebat, ex qua egrediebantur Angeli deſcendentes, & quam ingrediebantur aſcendentes. Et ad litteram, viſio iſtà fuit figura, & quaſi prophetia Templi DEI in eo loco poſtea ædificandi, Nam vt ex primo libro Paralipomenon capit. 22. & ex ſecundo libro cap. 3. clarè habetur, Bethel eſt mons Moria, in quo ædificatum eſt templum à Salomone, & vbi poſitus fuit Iſaac ſuper altare immolandus DEO. Hactenus ex Caietano, cuius extrema ſententia, falſa eſt: Bethel enim diſtantem, diuerſumque fuiſſe locum à monte Moria, ſupra oſtendimus in prima diſputatione ſuper hoc capite vigeſimo octauo nec vſquam in tota ſcriptura legitur Bethel fuiſſe montem Moria: nec poteſt id clarè, vt ait Caietanus, ex ipſa Scriptura colligi.

45 Sed cur Iacob dixit, locum illum eſſe terribilem, ac non potius viſum illud, quod habuerat DEI, & Angelorum, dixit terribile? Verùm Iacob, dicens terribilem eſſe locum illum, intelligi voluit, cauſam eius terroris fuiſſe id, quod viderat ipſe in eo loco. Ergo terribilem locum interpretamur, locum maximè religioſum, & ingenti cum animi ſubmiſſione, & reuerentia, ac tremore colendum, propter DEI, & Angelorum præſentiam admirabiliter ibi oſtenſam. Rupertus. Alteram eiuſdem rei cauſam, ſed planè allegoricam, affert Rupertus libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim cap. xxiij. Notandum, inquit Rupertus, quod Iacob, non ipſum Dominum, ſed locum expaueſcit, & terribilem eſſe dicit. Sed quidnam pauoris, & terroris per ſe locus ille poterat habere? An quia Dominum in eo loco viderat in quiete? Nempè, & in alijs locis tam ipſi, quàm patri, & auo eius, idem DEVS apparuerat. Ergo non dubium, quin hoc, per ſpiritum prophetiæ dilatato corde, præuiderit quidnam illo ſomnio ſignificaretur, & auguſtiorem alium, ſanctioremque locum, cuius ille erat figura, pertimuerit. Talis autem locus, Eccleſia DEI eſt; vnde pſalmo 67. dictum eſt: *DEVS, qui inhabitare facit vnius moris in domo*. Eccleſiam igitur DEI futuram, & in ea terribilia DEI opera (quam ob cauſam dixit Apoſtolus ad Epheſ.

Epheſ. cap. 3. per Eccleſiam innotuiſſe Principatibus, & Poteſtatibus in cœ-
leſtibus multiformem DEI ſapientiam) Iacob vehementer miratus expa-
uit, ſicut expauerat prophetiæ nihilo minus ſpiritu Habacuc, quando di-
xit: *Domine audiui auditum tuum, & timui: conſideraui opera tua, & expaui*.
Quorum videlicet operum ſumma, hæc eſt, Per humanitatem CHRISTI
apertam eſſe portam coeli, & coeleſtia iuncta eſſe terrenis: quod ſignifica-
uit etiam Iacob dicens: *Non eſt hic aliud, niſi domus DEI, & porta cæli*. Sic
Rupertus.

S.Bernard. NON eſt diſſimile quod Sanctus Bernardus dixit in ſermone ſexto de anni-
uerſario die dedicationis Eccleſiæ: vbi, quod Iacob de illo loco dixit: *Vere Do- 46
minus eſt in loco iſto*, &, *Quam terribilis eſt locus iſte? non eſt hic aliud niſi domus
DEI, & porta coeli*. Docet id multo iuſtius, multoque congruentius in ſacra
Chriſtianorum templa dici poſſe. Immo verò quod ibi manifeſtatum fuit Iacob,
propter quod ille tantopere veneratus eſt illum locum, præfigurauit ea, quæ
in templis Chriſtianorum peragenda erant. Verba Bernardi ſunt huiuſmodi;
Vnus homo erat Iacob, & dormiens vidit aſcendentes Angelos, & deſcenden-
tes. Parum eſt hoc, etiam Dominum Angelorum adeſſe teſtatus eſt dicens:
Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Miratur enim gratiam, & magnitu-
dinem dignationis expaueſcit. Quanto terribilior eſt locus hic noſter, quan-
to euidentius, certiuſque Dominus eſt in hoc loco, vbi nimirum non modo duo
aut tres, ſed tam multi in ipſius congregati nomine perſeuerant? Terribilis pla-
nè locus eſt, dignus omni reuerentia, quem fideles viri inhabitant, quem
Angeli ſancti frequentant, quem ſua quoque præſentia Dominus ipſe dignatur.
Quomodo enim tantus Patriarcha neſcire poterat quod non eſſet locus, vbi
non eſſet DEVS? Sed fortè aliud eſſe miratus eſt, vbi ait: *Verè Dominus eſt in
loco iſto*. Ibi verè eſt, & verè Dominus eſt, vbi in eius nomine Angeli ſimul, &
homines congregantur. Licet enim in omni loco ſit, qui nullo clauditur loco:
Matth. 6. ſignanter tamen dicimus: *PATER noſter, qui es in coelis*. Quod aliter illic, & pro-
prio quodam modo præſentem ſe exhibeat: non quidem ipſe diuerſus, ſed di-
uerſa diſtinguens. Eſt igitur in omni loco, omnia vniuerſaliter continens, om-
niaque diſponens: Sed longè tamen aliter, atque aliter. Apud homines malos
eſt præſtans, atque diſſimulans, apud electos homines eſt operans, & ſeruans:
Matth. 5. apud ſuperos eſt paſcens, & cubans: apud inferos, eſt arguens, & damnans.
Facit quidem ſolem ſuum oriri ſuper malos: ſed vbi malorum interim diſſimu-
latio eſt, quodammodo veritas non eſt. Itaque, ſi dicere licet, apud impios
eſt in diſſimulatione; apud Iuſtos, in veritate, apud Angelos, in felicitate,
apud inferos in feritate ſua. Durum ſonat vobis, quod feritatem dixerim? ego
verò, & iram vereor, & furorem. Audite Prophetam: *Domine ne in furore tuo*
Pſa. 6. *arguas me*. Verè inquit, *Dominus eſt in loco iſto*. Vbi enim pluit ſuper iuſtos, &
& 37. iniuſtos: PATER eſt miſericordiarum, expectans homines ad pœnitentiam.
Heb. 12. Vbi damnat obſtinatos, iudex eſt, & horrendum eſt incidere in manus DEI
viuentis. Vbi cubat, ſponſus eſt: & beata anima, quam introduxerit in cu-
biculum ſuum.

Verè profecto Dominus in hoc loco eſt, ſi tamen ſeruiamus ei in ſpiritu, &
Luc. 6. veritate. Non enim verè Dominus erat apud eos, quibus dicebat: *Quid vo-
catis me Domine Domine, & non facitis quæ dico?* Teſtantur ſacræ litteræ, in pa-
radiſo fuiſſe olim poſitum primum Adam vt operaretur, & cuſtodiret illum:
Geneſ. 2. ita ſecundus Adam verſatur in Eccleſia Sanctorum, in congregatione ſuorum,
Proue. 8. in horto deliciarum (ſi quidem deliciæ ipſius ſunt eſſe cum filijs hominum) De-
Pſal. 126. nique eſt in loco iſto, vt operetur, & cuſtodiat. *Niſi enim Dominus ædificauerit
domum in vanum laborauerunt, qui ædificant eam, & Niſi Dominus cuſtodierit ciui-
tatem,*

tatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Porrò Angelos aſcendentes, & deſcen-
dentes, eſſe in loco iſto; patriarchalis ipſa viſio manifeſtat. Aſcendentes, vt
videant faciem PATRIS: deſcendentes, vt prouideant nobis. Quid ergo nos? *Matt.18.*
cum quanta reuerentia in loco iſto verſari debemus, vbi DEVS eſt operans, &
ſeruans aſcendentes, atque deſcendentes? Nimirum pœnitentes, & expectan-
tes eſſe nos conuenit: ad hoc enim venimus, in hoc poſiti ſumus. Hæc ſunt, quæ
exiguntur à nobis, præteritorum pœnitudo peccatorum, & futurorum expecta-
tio præmiorum. Hactenus ex Bernardo.

Surgens Iacob manè, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti Verſu 18.
ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper.

47 PRO voce *titulum* hebræa vox [Mazebba] inter alia ſtatuam
ſignificat, à verbo Iazab, quod eſt ſtare: quemadmodum
etiam Latini ſtatuam demoninarunt à ſtando. Verùm he-
bræa illa vox, non ſtatuam modo ſignificat, ſed, & titu-
lum, & columnam, & aliud quodlibet ſignum, & monu-
mentum alicuius rei. Hoc tamen loco erat ſimplex lapis,
prius iacens in terra, poſtmodum à Iacob ſecundum longi-
tudinem erectus, & ad ſimilitudinem quandam altaris cō-
poſitus, & ad ſacrificandi vſum accommodatus. Nec fuiſſe vnum tantummo-
do lapidem, neceſſe eſt exiſtimare; fortaſſe enim plures fuerunt; & ſingularis
numerus, vt ſæpè fit, poſitus eſt pro plurali. Aut ſi vnus duntaxat fuit princi-
palis lapis, quo vſus eſt Iacob in dormiendo vice puluini, poſtea tamen ſunt
alij adiuncti ad eum, vt ſimilitudo quædam redderetur altaris, & commoditas
præberetur adminiſtrando cultui diuino. Oleaſter, cum pro titulo, vertiſſet Oleaſter.
ſtatuam, in ſuis notationibus dicit, vocem hebræam propriè ſignificare eleua-
tionem: nam verbum [nazà] vnde ea vox deſcendit, eleuare ſignificat. Neque
intelligas inquit, eo lapide feciſſe Iacob idolum, ac ſculptile, ſed ſimplicem
lapidem, qui oblongus erat, eleuaſſe tanquam ſignum diuinæ viſionis, quam
ibi habuerat, & ampliſſimæ promiſſionis datę ſibi à DEO. Sic ille.

48 Sequitur. *Fundens oleum deſuper.* Non intelligas fuſum eſſe oleum ſuper to-
tum lapidem, ſed ſuper ſolam eius partem ſupremam: nam græcè eſt, *Su-
per ſummitatem eius*, hebraicè autem: *Super caput eius.* Oleum autem il-
lud, aut ſecum tulerat ex domo paterna Iacob, eibatus, vel vnctionis
gratia, aut manè ingreſſus vrbem, ibi emerat. Bene monet S. Auguſtinus, S. Auguſt.
non fuiſſe ſuperſtitioſum, vngere oleo lapidem: quaſi ritu idololatrarum ado-
rare voluerit Iacob, & diuino cultu honorare illum lapidem. Sic enim ſcribit li-
bro 16. de Ciuitate DEI cap. 38. Hoc quod Iacob fecit, ad prophetiam perti-
net: neque enim more Idolatriæ lapidem perfudit oleo, quaſi faciens eum Deū,
neq; enim adorauit eum lapidē neq; ei ſacrificauit, ſed quoniam CHRISTI no-
men, à chriſmate eſt, id eſt, ab vnctione, profectò figuratū eſt hinc aliquid, quod
ad magnū pertinet Sacramentum. Sic Auguſt. Theodoretus ait, hoc exemplo Ia-
cob oleo vnguentis lapidē, commonitas, atque commotas ſui temporis fideles, Theodore.
atq; religioſas fœminas, ſacrorū locorum Ianuas, & cancellos vngere oleo con- Vide antiquam fœminarum Chriſtiana rum pietatem.
ſueuiſſe. Sic autem ille ſcribit: 83. Quæſtione in Geneſim: Iacob cum erexiſſet
lapidem, quem capiti ſuppoſuerat, perfudit eum oleo. Quod etiam nunc fieri
ſolet à permultis vxoribus fidelium, qui Domino crediderunt. Nan conſueue-
runt in templis diuinis, oleo vngere adytorum cancellos, & Sanctorū Martyrum
thecas, ad demonſtrandam animi pietatē, at qui non reſpuit etiam minima be-
nigniſſimus Dominus, gratam habens operis intentionem. Sic ille.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super eo, quod fecit Iacob erigendo lapidem in Titulum

Locus Leuitici c.26 Vide infra numer.44.

QVAERITVR an rectè fecerit Iacob lapidem erigendo in titulum: videtur enim id fuiſſe ſuperſtitioſum: nam vt tale, damnatum eſt lege Moſaica, & à DEO vetitum. Sic enim ſcriptum eſt Leuit.26. *Ego Dominus* DEVS *veſter. Non facietis vobis idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum: ego enim ſum Dominus* DEVS *veſter*. Sed hunc nodum exoluere, haud magni fuerit negocij. Quo tamen planior, & probabilior ſit huius quæſtionis explicatio, & ſolutio, prædocendus eſt lector, vocabulum Tituli quatuor modis vſurpatum in ſacris litteris inueniri. Nonnunquam ſignificat, quam Græci vocant ἐπιγραφὴν, Latinè appellamus Inſcriptionem, quæ rebus ſuperponitur vt primò ſtatim aſpectu, quid res illa ſit, noteſcat omnibus. Ad hanc ſignificationem pertinet, quod ſacri Euangeliſtæ tradiderunt de titulo crucis Domini, quem Pilatus Hebraicis, Græcis, & Latinis litteris inſcriptum ſuperpoſuit Cruci, vt cauſa mortis Domini, omnibus expoſita, & aperta eſſet. Nec rarò id nominis, ſignificat etiam marmoreas columnas, pyramides, & fornices, nominibus, & elogijs præſtantium virorum inſcriptas, ad conſeruandam rerum ab illis præclarè geſtarum memoriam. Huc ſpectat quod in libro 2. Regum cap. 18. ſcriptum eſt his verbis: *Abſalom erexerat ſibi, cum adhuc viueret titulum, qui eſt in valle Regis. Dixerat enim, non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei. Vocauitque titulum nomine ſuo. Et appellatur manus Abſalom vſque ad hanc diẽ* Hoc ipſum enarrans Ioſephus lib.7. Antiquitat. hunc in modum ſcribit: Abſalō erexerat ſibi columnam marmoream cum inſcriptione, duobus ſtadijs ab vrbe Hieruſalem diſſitam, quem appellari voluit, manum Abſalonis, dicens: etiamſi liberos ſuos perire contingeret, in eo tamen monumento nomen ſuum perpetuò manſurum. 49

Quatuor ſignificationes vocis Titulus.

Locus 2. Reg.c.18.

Ioſephus.

Tertia eius vocis ſignificatio comprehendit ſtatuam, imaginem, & qualecunque ſimulactum, ob venerationem, cultumque alicuius poſitum: & hoc modo accipitur Leuit. 26. cum dicitur: ſicut proximè ante memoratum eſt) *Non erigetis vobis titulos*, Poſtremò nomen Tituli denotat, ſiue lignum, ſiue lapidem, ſiue aliam quamlibet rem, etiam rudem, & ſine vlla artis politura, poſitam, vt alicuius rei præteritæ quoddam ſignum, & monumentum ſit: talis fuit titulus, quem hoc loco legimus feciſſe Iacob, lapidem enim, quem ſuppoſuerat capiti ad dormiendum, poſtea euigilans, erexit in titulum, id eſt, in ſignum mirificę illius viſionis, & promiſſionis DEI, quam in eo loco habuerat: Hæc enim ſunt verba Iacob: *Erit mihi Dominus in* DEVM, *& lapis iſte in titulum*, Ex quo liquet titulum illum non fuiſſe ſtatuam, aut pyramidem, aut columnam, aut quippiam aliud affabrè, & artificioſè factum, ſed naturalem, nudumque lapidem, prius humi iacentem, poſtea erectum in ſublime, ad perpetuam recordationem, & commemorationem eorum, quæ in eo loco Patriarchæ Iacob contigerunt.

OBIECTIONEM porrò productam ex Leuitico, vbi erectio titulorum, & poſitio lapidum, grauiſſimis DEI verbis prohibetur, dupliciter poſſumus diluere. Etenim factum illud Iacob, aliquot ſeculis anteceſſit promulgationem legis Moſaicæ: nulla verò lex in pręteritum quicquam valet, ſed vim tantùm 50

habet

habet in futurum. Verùm illud eſt dictu probabilius, legem iſtam, ſi verba eius conſideratè perpendantur, non eſſe illi facto Iacob contrariam. Ibi enim prohibetur erectio inſignis lapidis; vocat autem inſignem lapidem, egregiè dolatum, & pulchrè effigiatum, & ad repreſentandam alicuius ſimilitudinem, polita arte figuratum: talis enim non erat lapis, quem erexit Iacob, ſed planè informis, & rudis, & omnino inartificiatus. Illud præterea in eo loco Leuitici adiunctum eſt: *Vt adoretis eum.* Vnde liquet eam tantùm prohiberi erectionem tituli, & lapidis, quæ fit adorandi eius cauſa: Sicut Idololatræ, iſtiuſmodi rebus quaſi diuini numinis quippiam habentibus, honorem, & adorationem, & qualis DEO conuenit cultum adhibebant. Iacob autem erexit lapidem in titulum, non vt eum adoraret, ſed vt quaſi monumentum ſtatueret eorum, quæ ſibi eo loco diuinitus manifeſtata, & promiſſa fuerant. Nam rudes lapides conſtituere tanquam ſignum eorum, quæ geſta ſunt, vſitatũ fuit in populo Dei, quin etiam nonnunquam à DEO impetratum. Vnum ad præſens huius rei ex 4. cap. lib. Ioſue proferam exemplum. Narratur ibi iuſſu DEI, duodecim prægrãdes & præduros lapides de medio Iordanis alueo ſublatos, ad perpetuã miraculi in tranſmiſſione Iordanis facti memoriam, apud poſteros cuſtodiendã, poſitos eſſe in Galgalis, vbi primum Ioſue traiecto Iordane caſtra metatus eſt. Tranſponam inde hunc in locum, diuinæ Scripturæ verba, quæ ad eius rei commemorationem ſpectant. *Duodecim lapides (ait Scriptura) quos de Iordanis alueo ſumpſerant, poſuit Ioſue in Galgalis, & dixit ad filios Iſrael: Quando interrogauerint filij veſtri cras patres ſuos. Quid ſibi volunt lapides iſti? docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alueum tranſ-* Exo. 14. *miſit Iſrael Iordanem iſtum, ſiccante* Domino *aquas eius in conſpectu noſtro, donec tranſiretis: ſicut fecerat prius in mari rubro, quod ſiccauit donec tranſiremus: vt diſcant omnes terrarum populi fortiſsimam* Domini *manum, & vt vos timeatis* Dominum DEVM *veſtrum omni tempore.*

OCTAVA DISPVTATIO.

An rectè fecerit Iacob, oleo lapidem vngendo, & cur id fecerit.

51 VIDETVR factum illud Iacob olere Paganorum ſuperſtitionem. Eorum namque magna putabatur religio, & pietas, lapides, ligna, ſpecus, & arbores, vngere, ornare, coronare. Apuleius initio primi libri Floridorum, multi- Apuleius. genas iſtiuſmodi ſuperſtitiones, vt pios, & religioſos ritus curſim memorans ita ſcribit: Neque iſtius religioſam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut ſpelũca floribus inumbrata, aut Quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Sic ille. Arnobius Arnobius. item de ſe ipſo, cum adhuc Paganiſmi teneretur erroribus implicatus, hæc in primo libro aduerſus Gentes ſcribit: Si quando conſpexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine irrigatum, tamquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebã, nihil ſentiente de trunco. Nec ſolum ſtulta illa, & cœca Gentilitas pulchrè effigiatos lapides, atque in hominum, vel animalium ſimilitudinem polirè figuratos vngebat, & colebat: verùm etiam impolitos & planè rudes, & quales ipſa procreat natura, eos præſertim qui erant in agris & quorum ad terminandos agros vſus erat, vt indicant verba illa Siculi Flacci Siculus de conditionibus agrorum, cum terminos, inquit, diſponerent ipſos quidem Flaccus. lapides

lapides in ſolidam terram collocabant, proximè ea loca, quibus, foſſis factis, defixuri eos erant, & vnguento, & velaminibus, & coronis eos ornabant. Ex quo palam eſt, quouſque vaniſſima illorum hominum progreſſa ſit ſuperſtitio; vt qui quodlibet in via oblatum, ſacratum aliquo modo venerarentur, ſiue ara, ſiue lapis, ſiue ſtipes eſſet.

SED redeo ad vnctionem lapidis factam à Iacob. Hæc ſanè, tantum abeſt vt ab Idololatris fuerit accepta, vt potius exiſtimari poſſit, ſuperſtitioſas Paganorum vnctiones, aliosque non paucos ritus, ex hoc facto Iacob, ſimilibusque alijs priſcorum Patrum, inſincera, atque adeo impia quadam æmulatione, eſſe deriuatos. Enimuerò, à Iuſtino Philoſopho & Martyre, Clemente Alexandrino, Origene, Euſebio, & compluribus alijs obſeruatum, & proditũ eſt, falſam, vanamque Idololatrarum ſuperſtitionem, multis in rebus, veræ, ac piæ religionis fuiſſe æmulam. Veſanus enim diuinitatis affectator Diabolus, quæ à ſanctiſſimis viris in colendo, & honorando verò DEO, magna pietate, magnaque cum laude acta cernebat, ea ſibi quoque exhiberi voluit ab ijs, quos impijs erroribus à ſe deceptos, ſui cultores fecerat. Inſcitum porrò eſt, ne dicam ſtolidum, quia ſimiles Idololatrarum vnctiones, improbæ atque impiæ, & execrabiles ſunt, ex eo velle argumentari, qua vnctione vſus eſt Iacob, eam quoque malam, & damnandam fuiſſe. Nempè in ſimilibus factis, nimium quantum intereſt, quo fine, cuius auctoritate, ac præſcripto, qua item ratione, modoque fiant. Quod fecit Iacob, id afflatu, & inſtinctu DEI, aut etiam fortaſſe Maiorum ſuorum exemplo, documentoque fecit. Nec ille uncto à ſe lapidi diuinum cultum, honoremque adhibuit: nec lapidi vota fecit, ſed DEO: nec in eo lapide numinis quidpiam diuini eſſe putauit, ſed monumentum eſſe voluit eorum, quæ ſibi eo loco contigerant, & in poſterum dicauit eum lapidem cultui diuino, inibi, poſt felicem ex Meſopotamia reditum à ſe peragendo, videlicet hoc feciſſe eum legimus infra Geneſ. 35. 52

Vnctionẽ lapidis factam à Iacob, non fuiſſe ſuperſtitioſam.

TRIVM porrò memorabilium rerum, quæ poſtea tum in Synagoga, tum etiam in CHRISTI Eccleſia religiosè admodum vſurpatæ, ac celebratæ ſunt, primus Iacob in hoc loco ſimul exemplum dedit, ſimul & documentum. Ac prima quidem res fuit, vngendo lapides & altaria, conſecrare ea diuino cultui: altera fuit, nuncupare vota DEO: tertia fuit decimas bonorum ſuorum, & has quidem votiuas offerre DEO. Audiat lector obſeruantem imprimis, & diligentem, rituum, & cæremoniarum, & conſuetudinum Eccleſiaſticarum Scriptorem Rabanum. Is libro primo de inſtitutione Clericorum cap. 45. Altare, inquit, poſt aſperſionem aquæ, chriſmate vngitur ad imitationem Patriarchæ Iacob, qui poſt viſionem illam terribilem erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, vocanſque eum locum, Domum DEI. Et S. Cyprianus ſcribens de vnctione Chriſmatis, Oleo, inquit, antiquitus Sacerdotes ſacrabantur, & Reges: & ipſi altarium lapides delibuti, ſpiritalem intelligi volebant ſacris myſterijs ineſſe pinguedinem. In Eccleſia quidem duplicis olei ſacri vſus eſt: quorum alterum eſt principale, maximèque ſacrum, ex oleo, & balſamo confectum, quo vngi ſolent, qui Baptiſmi, & confirmationis, & ſacrorum ordinum ſacramenta ſuſcipiunt. Alterum eſt, ſimplex oleum, ab Epiſcopo tamen conſecratum, cuius ad Catechumenos, ante Baptiſmum, & ad Energumenos, nec non etiam ad infirmos vngendos eſt vſus. 53

Rabanus.

S. Cypria.

Duplex oleum ſacrũ in Eccleſia

SED cur tam frequens, & varius in ſacris rebus eſt olei vſus, fuitque olim in veteri Teſtamento? Reſpondeo, ob multas, & perinſignes olei proprietates & virtutes, factum eſt, vt ipſum vſitaretur in Eccleſia, tamquam eximium 54

quoddam ſymbolum coeleſtium, & ſpiritalium virtutum, atque gratiarum. Sed quæ ſunt iſtæ proprietates, & virtutes olei? Curſim eas percenſebo. Prima eſt illuminandi, qua videlicet pabulum, & alimentum lucis, eſt oleum. Secunda eſt condiendi cibos, & ad ſanitatem vtiliter, & iucundè ad guſtatum. Tertia, ſupernatandi alijs liquoribus. Quarta, fouendi vulnera, doloreſque mitigandi: apud Lucam enim capite decimo, ei, quem latrones grauiſsimis plagis impoſitis ſemiuiuum reliquerant, Samaritanus ille obligauit vulnera, oleum infundens, & vinum. Quinta, exhilarandi faciem, laſſaque, & languida membra recreandi, ac reficiendi. Inde illud eſt in pſalmo 103. *Vt exhilaret faciem in oleo.* Sexta, leuandi labores, minuendique moleſtias: quo ſpectat illud Iſaię 10. *Computreſcet iugum à facie olei.* Septima, vegetandi, roborandique corpus, & habile reddendi ad luctandi certamen, vt in athletis fieri ſolebat. Octaua, molliendi, & impinguandi, vnde Dauid pſalmo 22. *Impinguaſti in oleo caput meum.* Ex quo, propter mollitiem, & pinguedinem, ſolet oleum denotare miſericordiam.

Locus Lucæ cap. 8

NONA DISPVTATIO.

An Bethel, & Luza fuerint duæ Vrbes loco ſituque diſcluſæ; An verò vna & eadem fuerit vrbs.

Super illis verbis

Appellauit nomen vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Verſu 19.

55 APERTE Moſes hiſce verbis oſtendit, eandem vrbem fuiſſe Bethel, & Luzam, ſed diuerſis nominibus in diuerſis temporibus appellatam: liquet id etiam ex illis verbis capitis decimi octaui libri Ioſue: *Pertranſiens iuxta Luzam ad meridiem, ipſa eſt Bethel*, & libro Iudicum capite primo: *Domus quoque Ioſeph*, inquit Scriptura, *aſcendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. Nam cum obſiderent vrbem, quæ prius Luza vocabatur, &c.* Ex aduerſo autem, fuiſſe diuerſas vrbes, & interſtitio loci diuiſas, perſpicuè traditur in libro Ioſue capite decimo ſexto, illis verbis: *Cecidit ſors filiorum Ioſeph ab Iordane contra Hierico, & aquas eius ab Oriente: Solitudo, quæ aſcendit de Hierico ad montem Bethel, & egreditur de Bethel Luzam*. Si ex loco Bethel egreſſio fiebat in locum, & vrbem Luzam, ergo Bethel, & Luza diuerſa erāt loca, diſtinctæque vrbes. Lyranus, Lyranique adſtipulator Thoſtatus ſuper caput xvi. Ioſue; aiunt, fuiſſe antiquitus duas vrbes Bethel, & Luzam: ſed quia erant paruæ admodum, & propinquæ, poſtea ex duabus vna eſt facta, ſed adeo erant principales vnius vrbis partes, vt retinerent priora nomina, quibus vocabantur, priuſquam in vnam vrbem eſſent coniunctæ. Itaque, ſi quis ex vna parte tranſiret ad alteram, dicebatur tranſire de Bethel Luzam, vel contra. Quod Lyranus declarat exemplo ciuitatis Pariſiorum, quæ ſolet propriè vocari ea tantùm, quæ eſt intra pontes fluminis Sequanæ; quæ autem extra pontes ſunt, extra ciuitatem eſſe dicuntur; vt qui inde abeāt aliò, ciuitate egredi, ac decedere dicantur, qui autem illuc veniunt aliunde, ire ad ciuitatem. Idem profecto manifeſtiſſimum eſt in noſtra vrbe Romà, cuius quæ cis Tiberim eſt pars, propriè appellatur Roma; Transtiberina verò minimè; & qui hinc, tranſito Tiberi,

Lyranus & Thoſtatus

Q eunt

eunt, Romam ire dicuntur. Similiter accidit Bethel, & Luzæ: & iccirco nonnunquam appellantur vt diuerſa loca, ſicut Ioſue 16. interdum verò tanquam vnus locus, ſicut Ioſue 18. & Geneſ. 28. Hæc Lyranus, & Thoſtatus. Verum iſta eorum opinio, mihi ſuſpecta eſt falſitatis. Etenim ſumunt iſti quaſi certum, Bethel & Luzam fuiſſe antiquitus diuerſas vrbes, & poſtea vnam in vrbem coaluiſſe: at cum neque id vſquam diuina Scriptura tradat, aut etiam ſignificet, neque ipſi, vel ratione aliqua, vel auctoritate cuiuſquam probent, ſatis apparet, proprium fuiſſe Lyrani commentum.

R.R. Iſaias & Chimhi aciũt duas vrbes Bethel.

S. Hieron.

DVO Hebræorum, in primis nobiles, Rabbini, Iſaias, & Chimhi, arbitrantur fuiſſe duas vrbes nominatas Bethel; vnam quidem in tribu Ephraim, de qua fit mentio initio Capitis decimi ſexti Ioſue, ijs verbis, quæ paulò ante commemorata ſunt: alteram verò fuiſſe in tribu Beniamin, vt patet ex capite decimo octauo Ioſue; & hanc fuiſſe eam, quæ prius dicta eſt Luza, poſtea verò nomen Bethelis à Iacob accepit. Videtur etiam S. Hieronymus in hac fuiſſe ſententia: quippe cum in libro de locis hebraicis (quanquam eius libri non tam ille fuit auctor, quàm interpres, & corrector ſimul etiam amplificator) ſcriptum reliquerit, vrbem Bethel, quæ prius Luza vocabatur, cecidiſſe in ſortem filiorum Beniamin. At enim, id planè falſum eſt, ſcripturæque contrarium; quę Luzam, poſtea dictam Bethel, ponit extra terminos ſortis Beniamin. Si quidem in capite 18. Ioſue manifeſtè ponitur extra ſortem Beniamin, proxima tamen termino eius ſortis verſus meridiem, cum dicitur: *Pertranſiens iuxta Luzam ad meridiem, ipſa eſt Bethel.* Et apud Oſeam capite quinto, idipſum ſignificatur metaphoricè: dicitur enim Bethel eſſe poſt tergum Beniamin. Oſeæ verba ſunt hęc: *Vlulate in Bethauen, poſt tergum tuum Beniamin.* Cur Bethel Propheta vocauerit Bethauen, paulò infra cauſam indicabimus. Dixit autem Bethel, ſiue Bethauen eſſe poſt tergum Beniamin, quia eſt iuxta terminum ſortis Beniamin meridionalem: vbi enim tribus finitur Beniamin (ait Hieronymus illum Oſeæ locum exponens) non procul inde, in tribu Ephraim vrbs Bethel condita eſt. Ex quo intelligitur, B. Hieronymum, qui prius dixerat in libro de locis hebraicis, Bethel cecidiſſe in ſortem Beniamin, id poſtea correxiſſe in Commentarijs ſuis in Oſeam, quos haud paruo tempore poſt librum de locis hebraicis, ab eo conſcriptos eſſe, non obſcurè ſignificat ipſemet in extremo libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis. 56

Hierony.

S. Hieronymus mutauit priorẽ ſententiam ſuã de tribu in qua erat vrbs Bethel.

Opinio Andreæ Maſii de Bethel excutitur.

ANDREAS Maſius, in caput xvi. Ioſue, ſuper verſu eius capitis ſecundo, cenſet vnicam fuiſſe Bethel: eamque modo diuerſam à Luza, modo eandem dici. Nam cum reuera locus ille, in quo diuina illa viſio ſcalæ, & per eam aſcendẽtium, & deſcendentium Angelorum contigit Patriarchæ Iacob, paululum abeſſet primum ab oppido Luza, poſteris temporibus, adeo eſt celebratus quadam religionis opinione, vt Luzæ vrbis propinquę nomen diluerit, atque obſcurauerit. Itaque cum Bethelis nomen minimè ad huc peruagatum eſſet, dixit Iacob iam vicinus morti, id eſt, annis circiter ſeptuaginta, poſtquam viſionem illam habuerat, dixit, inquam, DEVM ſibi apparuiſſe in Luza: *DEVS Omnipotens* (inquit Iacob Geneſ. 48.) *apparuit mihi in Luza, quæ eſt in terra Chanaan, Benedixitque mihi, & dixit &c.* Quanquam Geneſ. 35. Legamus, DEVM nominaſſe Bethel, tacito nomine antiquo Luzæ. Sic enim ibi ſcribit Moyſes: *Interea locutus eſt DEVS ad Iacob: Surge, & aſcende Bethel, & habita ibi, facque altare DEO, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrem tuum.* Quod autem dixit Iacob, ſibi viſum illud obtigiſſe in Luza, non ſic eſt accipiendum, quaſi contigerit intra ipſam vrbem, cum ex narratione Moſis, quæ eſt in capite 28. libri Geneſis certiſſimum ſit, non in oppido, ſed in agro, dormienti Iacob DEVM apparuiſſe, 57

ſed

ſed quia ager ille erat proprius Luzæ, vrbique ipſi proximus, quòd ibi factum eſt, in vrbe accidiſſe dicitur. Præter hanc verò Luzam, fuiſſe alteram eiuſdem nominis ciuitatem apud Hethæos, manifeſtum eſt ex primo capite libri Iudicũ. Scriptum enim illic eſt, eum hominem, qui filijs Iſrael prodidit vrbem Luzam, abijſſe poſtea in terram Hethin, & ædificaſſe ibi ciuitatem: quam eodem nomine appellauit Luzam. Apparet igitur ex ijs quæ dicta ſunt, Maſium negare duas fuiſſe vrbes Bethel; quod tamen videtur, neminem qui legerit attentè, conſiderateque Caput decimum octauum libri Ioſue, poſſe inficiari. Primò enim Bethel, quæ prius dicta eſt Luza, nominatur ibi tanquam extra terminos ſortis Beniamin poſita: deinde verò paulò infra, cum deſcribitur catalogus vrbium ſortis Beniamin, inter eas vrbes, numeratur Bethel.

58 Legi apud quoſdam, Bethel fuiſſe primum ſortis Ephraim; verùm poſtea, cum eſſet viciniſſima Beniamitis, ſorti eorum eſſe attributam: quemadmodum contigit vrbi Hieruſalem, quę primo fuit ſortis Beniamin, poſtea tranſit ad ditionem, & poſſeſsionem Iudę. De cauſa porrò & modo translationis Bethel ex ſorte Eprahim ad Beniamin, nullum apud iſtos, verbum reperire eſt; vt id proprius figmento, quàm verò exiſtimari poſsit. Verùm enimuerò, ſiue vna, ſiue duplex fuerit Bethel, nihil prorſus id refert ad enodandam initio poſitam difficultatem. Conuenit enim inter omnes, Bethel, quæ fuit in ſorte Ephraim, fuiſſe eam, quæ memoratur Geneſ. 28. & quæ prius Luza vocabatur, & deinde nomen Bethelis induit. Quomodo igitur, ſi iſta Bethel erat eadem vrbs atque Luza, in libro Ioſue initio capitis 16. ponantur Luza & Bethel, tanquam diuerſa & diſſita loca, deinceps inquirendum eſt.

Opinio quorundã, Bethel primò fuiſſe in tribu Ephraim, poſtea ſorti Beniamin attributam eſſe.

59 EQVIDEM nihil in præſens habeo dicere ſuper iſta quęſtione, quod mihi planè expleat animnm, aut quod docto lectori omnino ſatisfacturum eſſe confidam. Verùm ne nihil dicam, quod nunc ſuccurrit, huiuſcemodi eſt. Vocabulo Bethelis duas res in Scriptura denotari arbitror: primò quidem eum locum, in quo Iacob memorandum illud viſum habuit: nimirum ei loco maximè Bethelis nomen attribuendum eſſe, conuincunt verba, quę de eo loco dixit Iacob: *Verè Dominus eſt in loco iſto.* &, *Quam terribilis eſt locus iſte? non eſt hic aliud, niſi domus DEI, & porta coeli.* Et ſic accipitur nomen Bethelis infra in Exordio Capitis 35. Talis autem locus, non erat intra vrbem Luzam, ſed extra, non procul tamen. Denotatur etiam non raro vocabulo Bethelis, vrbs vicina, quæ prius vocabatur Luza: & ex viſione Iacob, quæ prope eam vrbem contigerat, nomen ipſa Bethelis acceperat: dicitur enim Geneſ. 28. *Appellauitque nomen vrbis, Bethel, qua prius Luza vocabatur.* Quo fit, vt ſæpenumero in Scriptura, cum nominatur Luza, continuò adiungatur, *Ipſa eſt Bethel*, vel cognomento Bethel, vt videre eſt Geneſ. 28. & 35. Ioſue 18. & Iudic. 1. His expoſitis atque conſtitutis, haud magni fuerit negocij poſitam ſupra quæſtionem expedire. Etenim nonnunquam nomen Bethel ſumitur propriè, pro eo tantum loco, vbi venerabile illud viſum habuit Iacob: Et erat is locus ab vrbe Luza diuerſus & diſtans, non longè tamen. Atque ita vſurpatum eſt nomen Bethel Ioſue 16. vbi ſic eſt: *Solitudo qua aſcendit de Iericho ad montem Bethel, & egreditur de Luza.* Si egreſſus erat ex Bethel in Luzam; ergo Bethel & Luza inibi nominantur vt loca diuerſa, & inter ſe diſtincta. Sed enim plerumque ponitur Bethel pro ipſa vrbe Luza: cui ſcilicet, locus ille Iacob propriè appellatus Bethel, nomen ſuum commodauit, tũ ob vicinitatem, tum ob illius viſionis Iacob admirabilitatem. Non enim inſolens eſt, magnas & celebres ciuitates nomen capere ex vicinis locis, re quapiam maxima inſignitis, atque nobilitatis.

Auctoris ſententia.

Locus Ioſue ca. 16.

60 VRBS porrò Bethel, dicta eſt poſterioribus temporibus Bethauen: Sic enim

DECIMA DISPVTATIO.

Super voto quod fecit Iacob,

Et narratur à Moſe illis verbis:

Vouit etiam votum dicens, ſi fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit Verſu 10.
me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum: reuerſuſque fuero proſperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in DEVM, & lapis iſte quem erexi in titulum, vocabitur Domus DEI: cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

61 EX iſtis verbis quatuor exoriuntur dubitationes. Prima dubitatio, hæc eſt: Iacob vouet habiturum ſe Dominum pro DEO, ſi is dederit ſibi victum, & veſtitum, & proſperum in patriam reditum: Ergo ſi hæc non daret DEVS, non erat eum habiturus pro DEO. Talis porrò mens, conſilium, ſenſus, propoſitum animi, & deliberatio, erant planè impia. DEVS namque omnino colendus eſt, ſiue det, ſiue non det bona temporalia. Ob hanc enim cauſam impensè laudatur reſponſum illud datum Regi Nabuchodonoſor à tribus illis ſocijs Danielis. Sic enim legimus Daniel. 3. dixiſſe eos: *Ecce DEVS noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ò Rex liberare. Quod ſi noluerit, notum ſit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam, quam erexiſti non adoramus.* Cuius reſponſi ſanctitatem, ſimulque prudentiam animaduertens Theodoretus, quaſi, ait, iſtis verbis ſignificare vellent, nos pro mercede aliqua DEO noſtro non ſeruimus, ſed eius amore, rebus omnibus cultum ipſius præferimus, quare ne ab his quidem malis temerè liberari petimus: ſed ipſi omnem noſtri gubernationem & prouidentiam committimus. Et quoniam eius, quod futurum eſt, ignari ſumus, gubernatori noſtro, quocumque ei libuerit, nauem dirigendam committimus: pro certo enim habemus, poſſe illum nos è tuis manibus eripere. Vtrum verò id facere velit, ignoramus. Sed cum ſapiens ſit, ei rerum noſtrarum moderationem committimus, quamlibet iudicij eius ſententiam, vt meliorem, nobiſque vtiliorem libenter accepturi. Sic Theodoretus. Sed enim huic dubitationi nihil relinquetur loci, ſi germana voti Iacob ſententia probè intelligatur. Non vouit Iacob, ſi DEVS ſuppeditaret ſibi victum & veſtitum, eum ſe pro vero DEO habiturum; eiuſmodi namque votū, non impium modo fuiſſet, ſed planè ſtolidum, vecordiæque & amentiæ plenū. Vouit igitur, ſi DEVS largiretur quæ poſtulabat, ſe ſpeciali quodam cultu veneraturum DEVM. Non itaque vouit generalem cultum DEI, quem ei exibere naturali lege adſtrictus erat, ſed certum quendam & ſingularem cultum, duabus in rebus poſitum, quas mox ipſe ſubdidit; nimirum quod eum locum, in quo diuinam viſionē habuerat, dicaret & ſacraret diuino cultui, quē ipſe inibi, poſt reditum ex Meſopotamia, agitare & celebrare vellet; perinde quaſi locus ille eſſet domus DEI, ideſt templum diuino cultui conſecratum. Et hoc ſignifi-

Prima dubitatio

Theodore.

cauit Iacob: nam cum diceret: *Erit mihi Dominus in DEVM*, id ipſum exponẽs ſubdit: *Et lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus DEI*. Altera pars ſpecialis illius cultus, quẽ vouerat Iacob, fuit promiſſio decimarũ de omnibus quæ poſſideret. nam præterea ſubiunxit; *Cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*.

Secunda dubitatio.

SECVNDA dubitatio, huiuſmodi eſt. Videtur imprudens fuiſſe illud vo- 62
tum Iacob. Vouentur enim ea, quæ liberum eſt nobis facere, & non facere: talia enim ſunt quæ in promiſſiones cadunt, & vota. At colere DEVM, obligatus erat Iacob tum lege naturali, ſecundum quam DEVS vt omnium creator, & dominus, & infinitè perfectus, ab omnibus eſt colendus, & ſuper omnia amandus: tum etiam lege, ac pacto circumciſionis; in cuius ſusceptione, diuini cultus profeſſio, & obligatio continebatur, vt ſupra Geneſ. 17. fusè declaratum eſt. Verùm, ſolutio antecedentis dubitationis, etiam bellè quadrat ad explicationem huius. Non enim Iacob vouit in genere, velle ſe DEVM colere; ſed in ſpeciali, velle colere cum hoc, vel illo ritu, & ceremonia, ad quod faciendum nulla erat lege obligatus. Reſponderi præterea illud poteſt, nihil prohibere, ad obſeruantiam eiuſdem rei pluribus vinculis quempiam obligari, vt ad colendum DEVM, lege naturali, & lege circumciſionis, & nouo aliquo voto. Sic Dauid ad obſeruantiam mandatorum DEI, præter obligationem, quam habebat ex lege Moſis, obligauit etiam ſe iureiurando, ſicut ipſe teſtatur pſalmo 118. *Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ*. Vtramque hanc ſolutionem breuiſſimis verbis comprehenſam à nobis ſignificantius, & expreſſius tradit Caietanus, ita ſcribens ſuper hunc locum Geneſis: Quæſtio hic mouetur de materia huius voti Iacob, quæ videtur incongrua, ſi quidem materia voti, debet eſſe bonum ſupererogationis, ad quod ſcilicet vouens, aliàs non teneretur. Iacob autem vouit ſe habiturum DEVM pro DEO, ad quod ille tenebatur ſine ſuo voto. Verùm ſoluitur quæſtio dupliciter: primò, habere DEVM pro DEO, non debet intelligi, vt verba ſonant ſolitaria, ſed vt mox ipſe declarauit. Sæpe enim Scriptura ita loquitur, vt quæ explicanda ſint ſingillatim, prius proponat in vno tanquam confusè, & mox illud per partes explicet. Sic in præſentia illud: *Erit mihi pro DEO*, ſtatim exponitur per duas res ſubiunctas: quarum altera eſt, quod lapis ille erat futurus ei domus DEI, inſtar ſcilicet templi, in quo diuinum cultum celebrare volebat: altera verò eſt, quod decimas omnium ſuorum bonorum offerret DEO. Eſt porrò manifeſtum vtrumque horum fuiſſe ſupererogationis bonũ. Ceterùm etiã ſeruato verborũ rigore, poteſt quæſtio ad hunc modũ ſolui: Non eſſe inconueniens, materiã voti eſſe bonum, ad quod quiſpiã alio nomine tenebatur; vt ex duplici vinculo ad idẽ teneatur; vinculo ſcilicet præcepti diuini, ſiue naturalis iuris, & item vinculo proprij voti. Sic Caietanus.

Caietanus

Conſuetudo ſacræ Scripturæ.

TERTIA dubitatio eſt. Cum paulò ante DEVS promiſiſſet Iacob, nulla re 63
defuturum ſe illi, dicens: *Ero cuſtos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc*: Quomodo poſtea Iacob, quaſi dubius, & incertus de diuinæ promiſſionis euentu, atque effectu: vouit dicens: *Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ambulo, reuerſuſque fuero proſperè in domum patris mei &c.* Reſpondeo vereri potuiſſe Iacob, vt illa DEI promiſſio eſſet conditionalis, nimirum ſibi data ſub ea conditione, ſi permaneret ad extremum in ipſius DEI cultu, & obſequio, & ſe ab omnibus vitijs abſtineret: de quo cum certus ipſe non eſſet, votum illud fecit.

Tertia dubitatio.

QVARTA dubitatio, cum decimæ offerri ſolerent ſacerdotibus, etiam ante 64
legem Moſis; Abraham enim decimas dedit pontifici Melchiſedec: quæritur,

Quarta dubitatio.

cuinam

cuinam eo tempore Iacob decimas ſuorum bonorum dederit. Nam quod non-nulli dixerunt, dediſſe eas Melchiſedec, ſicut dederat ei auus eius Abraham: id profectò (vt alia omittam) obſernata ratione temporum, non eſt veriſimile: tunc enim vixiſſe Melchiſedec, ægrè admodum crediderim. Siquidem Iacob implere cœpit votum hoc, poſt reditum ſuum ex Meſopotamia: erat autem eo tempore annorum propè centum. Atqui, ſi ab eo tempore quo Abraham dedit decimas Melchiſedec, vſque ad centeſimum annum Iacob, intermedios annos computes, non pauciores centum octoginta reperies. Et Melchiſedec quidem, tunc erat iam grãdæuus, vtpotè celeberrimus in tota ea regione pontifex DEI altiſſimi. Non eſt autem credibile, Melchiſedec ad ducentos annos regnum, & pontificatum adminiſtraſſe. Illa eſt igitur verior iſtius dubitationis ſolutio, Iacob votiuas decimas perſoluiſſe non ſacerdotibus, ſed ipſi DEO, hoc eſt, impendiſſe, atque inſũmpſiſſe eas in vſum, & exercitium diuini cultus ab ipſomet celebrandi, præſertim autem in ſacrificijs, quorum quædam omnino conſumebantur, & comburebantur, vt holocauſta: aliorum verò pars comburebatur, pars ab offerentibus cõmedebatur. Rectè igitur Caietanus hanc dubitationem diluens dixit: Si quæras, inquit, cui ſacerdoti dandæ erant iſtæ decimæ, Reſpondeo, nulli: ſed in honorem DEI, fuiſſe offerendas DEO iuxta ritum tunc ſolitum: & quod erat conſuetum comburi, comburebatur ſacrificando, reliquum autem comedebatur, non tanquam cibus profanus, ſed vt quid DEO oblatum: ſicut mos erat offerentes ad ſacrificandum, participes eſſe ſacrificiorum, & libaminum. Hæc Caietanus. Sed illud non laudo, quod nomine decimarum intelligi debere putat, non decimas propriè dictas, ſed aliquotam bonorum partem decentem illam quidem, & quam didicerat ab auo ſuo Abraham, & patre Iſaac ſolitam offerri DEO. Idem dixit ſupra in cap. xiiij. Geneſ. de decimis oblatis Regi Melchiſedec à patriarcha Abraham: quam opinionem, nos in tertio Tomo ſuper caput xiiij. Gcñeſis in Diſputatione ſexta, & numero marginali ſeptuageſimo quinto confutauimus.

Cui nã daret Iacob decimas.
Gen. 14.
Caietanus partim laudatur, partim refellitur.

65 VERVM ſi propius inſpiciamus, & penitus ſcrutemur votum Iacob, optationem, & petitionem eius, frugaliſſimam, & modeſtiſſimam fuiſſe reperiemus. Quid enim aliud exoptauit, & petijt à DEO, niſi tantùm ſufficientem degendæ, tuendæque vitæ cibatum, & veſtitum? *Si dederit mihi*, inquit, *panem ad veſcendum; & veſtimentum ad induendum.* Nomine autem panis & aquæ ſignificari ſolet in Scriptura, omnis cibatus, & potus, ſed frugalis admodum, & parcus: quemadmodum docet B. Hieronymus exponens illa verba Iſaiæ cap. 3. *Auferet à Hieruſalem, & à Iuda validum, & fortem; omne robur panis, & omne robur aquæ.* Idipſum etiam ſignificare volens B. Gregorius, dixit per panem ſignificari aliquando ſubſidium præſentis vitæ. In libro namque xxiij. Moralium explanans illa verba Iob cap. xxxiij. *Abomnabilis ei ſit in vita ſua panis.* In ſacra Scriptura, inquit, panis aliquando dicitur ipſemet Dominus, aliquando ſpiritualis gratia, aliquando diuinæ doctrinæ eruditio, aliquando Hæreticorum prædicatio, aliquando iucunditas humanæ delectationis, aliquando ſubſidium præſentis vitæ, ſicut Iacob ad Laban proficiſcens, ait, *Domine* DEVS *ſi dederis mihi panem ad manducandum, & veſtem ad induendum.* Nec modo votum illud Iacob, modeſtiſſimi animi eius clariſſimum fuit argumentum: verùm etiam Apoſtolicum habuit documentum, quod, tot poſt ſecula, B. Paulus Euangelicæ doctrinæ, & virtutis ſectatoribus tradidit, ita ſcribens ad Timotheum: *Eſt quæſtus magnus pietas cum ſufficientia: nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in deſideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditio-*

S. Hieron.
Quot modis ſumatur in Scriptura nomen panis ex ſentẽtia B. Gregor.
Locus Pauli 1. Tim. 6

nem

tradiderunt (vt, de ſententia Phauorini Philoſophi, refert Gellius lib. 9. cap. 8.) A. Gel. us.
multis egere, qui multa habeat: magnamque indigentiam naſci, non ex inopia magna, ſed ex magna copia: multa enim deſiderari, ad multa quæ habeas, tuenda. Quiſquis igitur multa habens, cauere, atque proſpicere velit, nequid egeat neue quid deſit, iactura ei opus eſt, non quæſtu: & minus habendum eſt, vt minus deſit.

68 AD hanc diſputationem, & ad hunc locum pertinet, quod ſuper iſto voto Iacob, ſcitè Rupertus lib. 7. Commentariorum in Geneſim capite 25. ſcripſit. Rupertus.
Hoc ego hic apponam, quaſi clauſulam Commentariorum meorum in caput hoc vigeſimum octauum. Exponens Rupertus verba illa Iacob: *Si dederit mihi panem ad edendum, & veſtimentum ad induendum.* Hoc, inquit, tanquam pauper, & vt verè DEI mendicus dixit. Nec mirum, cum, & Rex maximus, & fortiſſimus Dauid in pſalmis, egenum ſe, ac pauperem, & mendicum profeſſus ſit. *Ego* (inquit) *mendicus ſum, & pauper.* Et rurſus: *Quoniam inops, & pauper ſum ego.* Pſal. 39. Pſal. 85.
Bonum ergo ex patribus exemplum nobis filijs prouiſum eſt, vt quantumcumque diuites ſimus, dicamus tamen mendici omnes ante fores ſupernę gratiæ: *Panē noſtrū quotidianum da nobis hodię.* Nec verò ſolùm panē ſpiritualis alimoniæ, ſed Matth. 6.
panē quoque vitalē à Patre omnium flagitemus, vt illum quoq. ex dono eius fateamur nobis eſſe, qui ſolus potuit, & dignatus eſt creare, nō minus Regi in ſolio fulgenti, quàm viduæ ad molā ſedenti, neceſſarium panis alimentum. Triplicem Triplex panis petendus à Deo.
itaque, vt veri pauperes precemur panem à Patre, ſub vno nomine: panem ſcilicet vitæ æternæ, de quo dicit Dominus: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et panē intelligentiæ, de quo dictū eſt. *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore DEI.* Ac demum panem vitalem confirmantem cor hominis, quem ſolus ipſe producit de rore cœli, & de pinguedine terræ. Sic Rupertus. Ioan. 6. Matt. 4. Deut. 8.

Ceterum quid eſt, ſecundum ſpiritualem intelligentiam, bonorum ſuorum decimas offerre DEO? Denarius numerus, ſymbolum eſt vniuerſalitatis, & perfectionis: Ergo decimas offerre bonorum ſuorum, eſt perfectionem, omnem bonorum ſuorum deferre DEO: id autem duabus in rebus, duplicique in officio faciendo poſitum eſt. Primò quidem vt agnoſcamus, bonorum omnium largitorem eſſe DEVM, nos eſſe mendicos, & quorumcumque egemus, ab illo eſſe expetenda, & poſtulanda, de eo namque cecinit Dauid: *Omnia à te expectant vt des illis eſcam in tempore. Aperiis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Pal. 103.
Deinde bonorum, quæ poſſidemus perfectio, conſtat bono eorum vſu, quem debemus offerre DEO: vt partem bonorum noſtrorum conferamus in miniſterium, & vſum diuini cultus, partem in ſubſidium egentium, partem ad virtutum munera, functioneſque expeditius, & perfectius obeundas: hæc qui ſincerè, ac piè fecerit, is profectò decimas bonorum ſuorum DEO acceptiſſimas offeret.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT VIGESIMVM NONVM GENESIS.

Peruenit Iacob in Meſopotamiam, & exceptus domo à Laban, duas eius filias, ſeruitute quatuordecim annorum, ſibi vxores comparauit.

PROFECTVS ergo Iacob, venit in ter-
1 ram orientalem. Et vidit puteum in agro,
2 tres quoque greges ouium recubantes iux
ta eum: nam ex illo adaquabantur peco-
ra, & os eius lapide claudebatur. Moſ-
3 que erat, vt cunctis ouibus congregatis,
deuoluerent lapidem: & refectis gregibus,
4 rurſum ſuper os putei ponerent. Dixitque
ad paſtores, Fratres, vnde eſtis? Qui re-
5 ſponderunt, de Haran. Quos interrogans,
6 Numquid, ait, noſtis Laban filium Nachor? Dixerunt: Nouimus. Sa-
nus ne eſt inquit? valet, inquiunt: & ecce Rachel filia eius venit cum gre
7 ge ſuo. Dixitque Iacob, Adhuc multum diei ſupereſt, nec eſt tempus
vt reducantur ad caulas greges: date ante potum ouibus, & ſic eas ad
8 paſtum reducite. Qui reſponderunt: non poſſumus donec omnia pe-
cora congregentur, & amoueamus lapidem de ore putei, vt adaque-
9 mus greges. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ouibus
10 patris ſui: nam gregem ipſa paſcebat: Quam cum vidiſſet Iacob, & ſci-
ret conſobrinam ſuam, oueſque Laban auunculi ſui: amouit lapidem:

quo puteus claudebatur: & adaquato grege, oſculatus eſt eam, & ele- 11
uata voce fleuit, & indicauit ei quod frater eſſet patris ſui, & filius Re- 12
beccæ: at illa feſtinans nunciauit patri ſuo. Qui cum audiſſet veniſſe Ia- 13
cob filium ſororis ſuæ, cucurrit obuiam ei: complexuſq. eum, & in oſcu
la ruens, duxit in domum ſuam. Auditis autem cauſis itineris, reſpondit: 14
Os meum es, & caro mea. Et poſtquam impleti ſunt dies menſis vnius,
dixit ei: Num quia frater meus es, gratis ſeruies mihi? dic quid mercedis 15
accipies. Habebat verò duas filias: nomen maioris Lia: minor verò ap- 16
pellabatur Rachel. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & ve- 17
nuſto aſpectu. Quam diligens Iacob, ait: Seruiam tibi pro Rachel filia 18
tua minore ſeptem annis. Reſpondit Laban: Melius eſt vt tibi eam dem, 19
quam alteri viro, mane apud me. Seruiuit ergo Iacob pro Rachel ſe- 20
ptem annis: & videbãtur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixitq. 21
ad Laban: Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum eſt, vt
ingrediar ad illam. Qui vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, 22
fecit nuptias. Et veſpere Liam filiam ſuam introduxit ad eum, dans an- 23
cillam filiæ, Zelfam nomine. Ad quam cum ex more Iacob fuiſſet in- 24
greſſus, facto mane vidit Liam: & dixit ad ſocerum ſuum: Quid eſt quod 25
facere voluiſti? nonne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi? 26
Reſpondit Laban: Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores an-
te tradamus ad nuptias. Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & 27
hanc quoque dabo tibi pro opere quo ſeruiturus es mihi ſeptem annis
alijs. Acquieuit placito: & hebdomada tranſacta, Rachel duxit vxorem: 28
cui pater ſeruam Balam tradiderat. Tandemque potitus optatis nuptijs, 29 30
amorem ſequentis priori prætulit, ſeruiens apud eum ſeptem annis alijs.
Videns autem Dominus quod deſpiceret Liam, aperuit vuluam eius, ſo- 31
rore ſterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocauitque no-
men eius, Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc a- 32
mabit me vir meus. Rurſumque concepit, & peperit filium, & ait: Quo- 33
niam audiuit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam iſtum mihi,
vocauitque nomen eius Simeon. Concepitque tertio, & genuit alium fi- 34
lium: dixitque, Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus: eo quod
peperim ei tres filios: & idcirco appellauit nomen eius, Leui. Quarto 35
concepit, & peperit filium, & ait: Modo confitebor Domino, & ob hoc
vocauit eum Iudam: ceſſauitque parere.

PRIMA DISPVTATIO.

An Iacob honeſtè, ac decorè fecerit, in publico Rachelem oſculando, nunquam à ſe viſam antea, cui, & ipſe planè ignotus erat.

Super illis verbis.

Verſu 11. Et adaquato grege oſculatus eſt eam: & eleuata voce fleuit: & indicauit ei, quod frater eſſet patris ſui.

NON videtur Iacob ſatis prudenter, ac decenter feciſſe, oſculando in publicó Rachelem puellam formoſiſſimam, quam nunquam antea viderat. Nam oſculari, etiam notiſſimam mulierem (præter concesſa inter coniuges, & parentes, ac liberos oſcula) pudendum, & turpe ducitur. Dupliciter igitur videtur reprehendendus Iacob, & quod oſculatus ſit puellam, & quod ignotam. ſed vtrumque diluit breuiter Auguſtinus in quæſtione 87. in Geneſim: Conſuetudinis, inquit, fuit, maximè in ſimplicitate Antiquorum, vt propinqui propinquos oſcularentur: Et hoc fit etiam hodie multis in locis. Sed hoc quæri poteſt, quomodo ab incognito Rachel oſculum acceperit? Ergo intelligendum eſt, aut illum, qui eam à paſtoribus audierit, quænam illa eſſet, fidenter in eius, tanquam conſobrinæ ſuæ, oſculum irruiſſe: aut poſtea Scripturam narraſſe per recapitulationem, quod primo factum erat: vt prius Iacob indicauerit ei quiſnam ipſe eſſet, & poſt expoſitam cognationem, dediſſe ei oſculum. Sic ex Auguſtino. Eſt igitur hic obſeruanda figura orationis, quam vocant Hyſterologiam, id eſt, præpoſteram rerum narrationem, cum poſterius geſta, prius commemorantur. Plurima eius rei ſunt in libris propheticis, nec pauca etiam in Hiſtoricis exempla. Quod autem Scriptura, Iacobi fletum, & oſcula narrat, id Ioſephus in primo libro Antiquitatum, vbi hanc refert hiſtoriam, non attribuit Iacob, ſed Racheli. Sic enim ſcribit: At Rachel memor eorum, quæ de Rebecca ex patre audierat, ſcienſque parentes deſiderare aliquid de ea cognoſcere, præ amore patris, lacrymabunda ruit in collum Iacob, complexoque eo, optatiſſimam, inquit, & maximam voluptatem affers patri cum tota familia, qui nunquam matris tuæ obliuiſcitur, crebram illius mentionem faciens: quare tale nuntium cum quantauis felicitate non commutaret. Sic Ioſephus. Apparet tum ex hoc, tum ex alijs per multis, quorum partim ſupra indicauimus, partim in poſterum, vbicumque res feret, aperiemus, Ioſephum in ſacris hiſtorijs commemorandis parum fuiſſe, aut diligentem, aut fidelem, nec rarò tam in hiſtoria quàm in Chronologia eſſe lapſum; quapropter cautè admodum, & circumſpectè legendus eſt, ne falſus ipſe, lectores itidem fallat. 1

D. Auguſt.

Ioſephus non fideliter memorat ſacras hiſtorias.

SED redeo ad oſculum Iacob. Ac ne quis fortè miretur, caſtiſſimum, & ſanctiſſimum virum Iacob oſculari pulcherrimam virginem tunc primum ſibi viſam, non erubuiſſe, ſciat is, tum in ſacris litteris, tum in profanis, ſex oſculorum genera, quondam vſurpata, & vſitata reperiri. Primum genus oſculi erat impudicum, libidinoſum, turpe, ac probroſum, ac pereſficax peccandi illecebra. Huius generis erant oſcula meretricia, quæ tanquam peſtem, mortemque fugienda 2

Sex oſculorum genera in ſacris litteris traditio.

gienda præcepit Salomon Prouerbiorum ſeptimo hiſce verbis. *Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, garrula, & vaga, quietis impatiens, & praeparata ad capiendas animas, apprehenſumque deoſculatur iuuenē, & procaci vultu blanditur. Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditijs labiorum pertraxit illum.* Ad huius ſententiæ Salomonis imitationem & ſimilitudinem, videtur illa ſcripſiſſe Theocritus: Conſurget, inquit, in oſcula, noli conſentire. Mala ſunt hæc oſcula: Labra veneno tota tument, atque ipſa malum ſunt labra venenum. Alterum genus oſculi caſtum erat, atque honeſtum, ex naturali quodam beneuolentiæ motu, & affectu natum: præcipuè verò inter valde propinquos, & cognatos vſurpari ſolitum. Sic oſculatus eſt Iſaac filium ſuum Iacob, vt ſupra dictum eſt Geneſ. 27. & ad hoc genus pertinet oſculum, quod Iacob dedit Racheli conſobrinæ ſuæ; vt in hoc loco ſcriptum eſt. Tertium erat genus oſculi, quod pro humanitatis, & vrbanitatis officio dabatur. Erat autem vſus eius maximè in obuiorum amicorum vel notorum hominum ſalutationibus, vel in accipiendis hoſpitio, aut conuiuio hominibus. Hic mos Romæ adeo percrebuerat, vt oſcula paſſim frequentarentur, adusque intolerandam moleſtiam, atque tædium: quam ob cauſam ea Tiberius Cæſar publico edicto, vt refert Suetonius, prohibuit. Sed præualuit tamen inueteratus mos: moleſtiſſimum namque atque odioſiſſimum morem hunc oſculandi paſſim obuios quoſque inſectatur Martialis illis verſibus.

Locus Salomonis prouerbiorum cap. 7.

Theocritus

Suetonius.

Martialis.

Effugere non eſt, Baſſe, baſiatores;
Hinc ſtant, morantur, perſequuntur, occurrunt,
Et hinc, & illinc, vſquequaque, quacumque.

Fuiſſe hoc genus, tempore Saluatoris noſtri maximè vſitatum apud Iudæos, perſpicuè oſtendunt verba Domini, quæ ſunt apud Lucam capite ſeptimo inſimulantis Phariſæum prætermiſsi ſolitæ humanitatis officij, quod ſibi domum eius ingreſſo, & ad conuiuium inuitato, non dediſſet oſculum. — Locus Luc. cap. 7.

3 Quartum genus oſculi pertinebat ad Romanas fœminas, quas propinqui, & cognati, cum ſibi obuios ſalutarent, tentamenti gratia, oſculabantur: vt explorarent videlicet, an vinum bibiſſent: id enim tunc perquam fœdum ac probroſum, nec inultum erat. Audi Plinium libro 14. cap. 14. Non licebat, inquit, vinum fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatij Mecennij vxorem, quod vinum bibiſſet è dolio, interfectam fuiſſe à marito, eumque cædis à Romulo abſolutum. Cato, idcirco propinquos fœminis oſculum dare ſcripſit, vt ſcirent an temetum olerent: hoc tunc vino nomen erat: vnde & temulentia appellata. Sic Plinius. Ad eandem ſententiam, quæ prodidit Gellius libro 10. cap. 23. legi poſſunt. Quintum genus oſculi erat fraudulentum, ſpecie amoris & pacis, odium celans, & perniciem, atque exitium afferens. Tale fuit oſculum Iudæ, cui dixit Dominus, *Iuda, oſculo Filium hominis tradis*? Tale quoque fuit oſculum, quo Ioab incautum faciens Amaſiā, interfecit eum, vt narratur in ſecundo libro Regum cap. 20. De tali oſculo ſcriptum eſt Prouerbiorum 27. *Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis.*

Plinius.

A. Gellius.

Luc. 22.

4 Sextum atque vltimum genus oſculi ſacrum erat & ſanctum, apud Chriſtianos primæuæ Eccleſiæ, non ſolùm caſtè, ſed etiam ſanctiſſimè vſurpatum: de quo nempe Sanctus Paulus ad Romanos 16. & 2. ad Corinthios 13. ſcribens: *Salutate*, inquit, *inuicem, in oſculo ſancto*. Huiuſmodi oſculi, præcipuus erat vſus in Chriſtianorum conuentibus ad orandum, & ad percipiendam ſacram EVCHARISTIAM: finitis namque precibus & ante perceptionem EVCHARISTIAE, mutuo ſe oſculo conſalutabant, dicentes alter alteri, Pax tecum. Huius conſuetudinis rationem videat lector apud Iuſtinum Martyrem in oratione ad Antoninum Imperatorem, & apud Origenem in capite decimo ſexto

Locus Pauli ad Rom 16. & 2. ad Corin. 13.

Iuſtinus Martyr.

Origenes.

Cyrillus Hieroſol. Quas partes corporis oſculari mos fuerit, & cur.

Epiſtola ad Romanos, & in caput decimum tertium ſecundæ ad Corinthios, ſuper illa verba Pauli: *Salutate inuicem in oſculo ſancto*: Et apud Cyrillum Hieroſolymitanum, Catecheſi quinta. Mos porrò, & modus oſculandi erat, non ſolùm os & labia ſuauiari, ſed caput etiam, & genas, & frontem, & oculos & manus, maximè verò dexteram, quin etiam pedes. Varias autem partes oſculabantur, pro variorum animi affectuum ſignificatione, id eſt, vt indicia facerent, vel teneri, & flagrantis amoris; vel obſeruantiæ, ac reuerentiæ; vel cuiuſdam ciuilitatis, atque vrbanitatis; vel petitionis, aut gratiarum actionis; vel ſupplicationis pro commiſeratione, aut venia.

Allegoria huius loci ſecundum Auguſtinũ

CAETERVM dicamus quemadmodum hiſtoriam huius loci tractans allegoricè Sanctus Auguſtinus, pulchrè accommodauerit eam ad CHRISTVM, & Eccleſiam. Sic autem ille ſuper ea re diſputans in ſermone octogeſimo de Tempore ſcriptum reliquit: Sæpe dixi, beatum Iacob typum geſſiſſe Saluatoris noſtri: Sicut enim iuit Iacob in regionem longinquam, vt coniugem acciperet; ita CHRISTVS venturus erat in mundum, vt iungeretur Eccleſiæ. Abijt Iacob in Meſopotamiam, & cum veniſſet ad quendam puteum, vidit Rachelem venientem cum ouibus patris ſui; & cum cognouiſſet eſſe conſobrinam ſuam, adaquato eius grege, oſculatus eſt eam. Non fuit profecto ſine cauſa, quod tres magni Patriarchæ vxores iuxta puteos, aut fontes inuenerunt: nam & Rebecca, quæ iungenda erat Iſaac, iuxta puteum inuenta eſt: Ita Rachel, quæ futura erat vxor Iacob: nec non etiam Sephora, quæ matrimonio iuncta eſt Moyſi. Sine dubio igitur aliqua in hoc Sacramenta debemus agnoſcere. Quoniam igitur tres iſti Patriarchæ typum Domini noſtri prætulerunt, ad fontes, vel puteos vxores inuenerunt, quia CHRISTVS ad aquam Baptiſmi inuenturus erat Eccleſiam. Et Iacob veniens ad puteum, prius gregem Rachelis adaquauit, & deinde oſculatus eſt eam: Similiter etiam, niſi prius per aquam Baptiſmi, Chriſtianus populus à peccatis omnibus abluatur, oſculum à CHRISTO accipere, id eſt, pacem eius habere non meretur. Poterat quidem Iacob prius oſculari Rachelem, quàm potare gregem eius: ſed id factum non eſt, vt locus daretur myſterio: oportebat enim prius à peccatis ablui per Baptiſmum Eccleſiam, & deinde pacem, & amicitiam, & quaſi coniugium quoddam ſpirituale cum DEO inire. Hactenus ex Auguſtino.

Gene. 24. Exod. 2.

Idẽ Augu.

CIRCA illa verba: *Vidit puteum in agro; & tres ouium greges accuban-* 6
tes iuxta eum. Annotanda eſt præclara quædam interpretatio allegorica ex Beato item Auguſtino ſuper pſalmo 99. deprompta, quæ ad tres greges quorum hic fit mentio commodè aptari poteſt. ſed ante doceamus, quid ille puteus ſignificet. Puteus ille præfigurauit gratiam, & doctrinam CHRISTI, vnde hauritur aqua ſalutaris, & vitalis ad abluendas ſordes animæ, ad refrigerandum ardorem concupiſcentiæ, ad fœcundandam ſterilitatem humani cordis; deinde ad explendam ſitim æternæ veritatis, & vitæ. De tali aqua dixit CHRISTVS Ioan. 4. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Et apud Iſaiam capite xii. Verè dictum eſt. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris*. Tres porrò greges accubantes iuxta puteum, præſignabant tria genera hominum in Eccleſia Chriſti viuentium, & diſciplinam eius profitentium; quos parabolica oratione complexus eſt CHRISTVS Dominus verbis illis quæ refert Mat. c. xxiiij. *Tunc duo erunt in agro, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Duae erunt molentes in mola: vna aſſumetur, & altera relinquetur. Tunc duo erunt in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur*. Hæc Domini verba pertractans Auguſtinus in Expoſitione Pſalmi nonageſimi noni, ita ſcribit; Qui ſunt iſti duo in agro? Nimirum

Tria genera hominũ in Eccleſia Chriſti. Locus Matthæi c. 24.

S. Auguſt.

hoc eſt

hoc eſt, quod dixit Apoſtolus, *Ego plantaui, Apollo rigauit*, DEVS *autem incrementum dedit*. Et idem, D E I *agricultura eſtis*. Duo igitur in agro, ſunt clerici, & Rectores animarum, qui plebem CHRISTI quaſi agrum, docendo, & rigando percolunt. Ex iſtis vnus aſſumetur, bene fungens munere ſuo, alter tanquam malus, relinquetur, & reijcietur; Sunt enim in ordine Clericorum, & boni, & mali. Duæ, quæ ſunt in molendino, plebes ſignificant. Sed cur in molendino? quia deuinctæ in ſeculo, circuitu rerum temporalium voluuntur, & quaſi ad molam continentur. Ex iſtis autem vnus aſſumitur, ad æternam nempe ſalutem, qui permanet in obſeruantia diuinæ legis, & opera miſericordiæ perſeueranter exercet, diligens non ſolùm amicos, ſed etiam inimicos, & in diligendo D E O, ac proximo perſeuerans vſque in finem. At, qui contra fecerit, relinquetur, & abijcietur. Sunt etiam in populo D E I, quietem amantes, nihil pati volentes, fugientes turbas, & in ſecuritate, ac tranquillitate viuere cupientes. Iſti tanquam in lecto recumbunt, & ſine vlla ſollicitudine requieſcere volunt: & quia iſtud, & bene fieri poteſt, & malè, etiam in iſto genere hominum reperire eſt nonnullos bonos, & complures malos. Nemo vos fallat, fratres, inquit Auguſtinus. Scitote omnem profeſſionem in Eccleſia habere fictos. Non dixi, omnem hominem in Eccleſia eſſe fictum; ſed omnem profeſsionem habere fictas aliquas perſonas. Ad hanc ferme ſententiam Auguſtinus. Hi ſunt igitur tres ouium greges iuxta puteum accubantes, quos CHRISTVS viuifica ſuę doctrinæ aqua potat, ac reficit: vt verè illud Dauidis poſſint dicere: *Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit*.

2. ad Cor 3.
Ibidem.
Pſal. 22.

Sed quiſpiam fortaſſe de nobis quæreret, cur in ea, quam ſupra memorauimus, Domini ſententia, quod de mola dictum eſt, propriè attributum ſit mulieribus; ſic enim dictum eſt, *Duae erunt molentes in mola, una aſſumetur, & altera relinquetur*, cum tamen quod dictum eſt de agro, & lecto, non ad mulieres ſed ad viros tantùm relatum ſit. Sed ſciendum eſt morem fuiſſe veteribus, ancillas, & ſeruas, atque harum viliſſimas, huic labori, & operi molendi addicere: id autem tum ex ſacris, tum ex profanis litteris intelligi poeſt: In Exodo enim c. 11. ſic eſt: *Morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis qui ſedet in ſolio eius, vſque ad primogenitum ancillae quae eſt ad molam*. Et Iſaias cap. 47. prænuncians Babylonijs venturas illis calamitates, loquitur de ea gente quaſi cum muliere quadam; & inter alia dicit, *Deſcende, ſede in puluere filia Babylon, quia non vltra vocaberis mollis, & tenera. Tolle molam, & mole farinam; denuda turpitudinem tuam, diſcooperi humerum, denuda crura. &c.* Homerus quoque in Odyſſ. canit Alcinoum Regem Phæacum quinquaginta ſeruas habuiſſe, quæ aulico famulitio farinam molebant. Et in eodem opere de Vlyſſe ait, fuiſſe in ædibus eius duodecim famulas, quæ continuo frumenta molerent.

More antiquo viliſſimæ mulieres opus molendi frumenta faciebant.
Locus Exodi c. 11.

Verſu 14. Auditis autem cauſis itineris, reſpondit, Os meum es, & caro mea.

CAVSAE ſuſcepti à Iacob illius itineris in Meſopota- 8
miam, fuerunt duæ; vna, vehementius, atque inſtantius vrgens profectionem, fuit declinatio iræ, atque inſidiarum Eſau, molientis necem Iacob propter benedictionem paternam ſibi præreptam. Altera cauſa fuit, vt non ex peſſima gente Chananæorum, quam parentes Iacob maximè oderant, ſed ex cognatione ſua, & familia matris ſuæ vxorem acciperet. Narrauit item Iacob, quemadmodum ipſe, DEI voluntate, ac ſententia prælatus fuerit fratri ſuo Eſau, & primogenituræ ius, cum omnibus eius bonis obtinuerit. Fecit hæc narratio Iacob, ne Laban miraretur tantam eius paupertatem, & ſolitudinem; & quod filius tam opulenti patris, pauper, & incomitatus, & pedibus tam longum, & laborioſum iter feciſſet, vt non ob eam rem vilis, & contemnendus videretur: quin imo permagni eum faceret, futurum nempè bonorum Iſaac hæredem.

Circa illud: *Os meum, & caro mea*. Sciendum eſt hanc eſſe phraſim peculiarem hebrææ linguæ, à qua non longè diuerſus eſt Latinorum ſermo, qui cognatos, & propinquos vocant conſanguineos, quaſi eiuſdem carnis, & ſanguinis, Et ſicut Hebræi dicunt, *Os meum, & caro mea*: Sic Virgilius dixit: Sanguis meus; facit enim lib. 6. Aeneidos Anchiſem hortantem Iulium Cæſarem nepotem ſuum, vt à cæde ciuili abſtineat, dicens: *Proijce tela manu, ſanguis meus.*

Explicatio trium locutionum hebrææ linguæ. Geneſ. 2.

Adam vbi vidit ex ſe formatam Euam, dixit. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Et Abimelech, vt traditur libro Iudicum cap. 9. perſuadere volens Sichimitis vt ipſum crearent regem, *Conſiderate*, inquit, *quod os veſtrum, & caro veſtra ſum.* Et in ſecundo libro Regum cap. 5. *Venerunt*, inquit, *vniuerſæ tribus Iſrael ad Dauid in Hebron, dicentes, ecce nos os tuum, & caro tua ſumus.* Similis eſt altera quædam, ſecundum linguam Hebræam, locutio, communicare carni, & ſanguini, pro eo, quod eſt hominem eſſe. Sic enim legimus apud Paulũ

Locus Pauli ad Hebr. 2.

ad Hebræos 2. *Quia ergo pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem.* id eſt quia quos redemptum & ſeruatum venerat, hi erant homines; idcirco Filius DEI eiuſdem naturæ humanæ particeps eſſe voluit. Apud Matthæum quoque cap. 16. Dominus dixit Petro: *Caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt.* Id eſt, Iſtud quod de me tanta fide confeſſus es, non didiciſti ab homine vllo, nec humano ingenio, aut ratione comprehendiſti, ſed per ſolam reuelationem patefactum tibi eſt.

Sed

Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venuſto aſpectu. Verſu 7.

9 HEBRAICE pro *Lippis*, eſt, *teneris oculis*, vel, vt vult Olea
ſter, mollibus, ſiquidem verbum achach, mollire ſignificat. Cleaſter.
Nec diuerſa eſt interpretatio lxx. Interpretum, qui pro lip-
pis, ſiue teneris reddiderunt *infirmis oculis*. Caietanus ſic
exponit: Erat, inquit, in Lia indigeſta materia oculorum, Caietanus
nec reducta ad naturalem ſoliditatem. Thoſtatus hunc in
modum interpretatur; Ex teneritudine, ac debilitate ocu- Thoſtatus.
lorum Liæ, fluebat aſſiduè craſſus humor ex oculis, ita vt vi
deretur Lippa; & ſimilis lacrymanti. Sunt, qui putent ſignificari hoc loco Liam
fuiſſe luſcioſam, quod genus homines nonniſi oculis proxima, ac penè conti-
gua vident, & qui limis, & tranſuerſis, & qui penè clauſis oculis aſpiciunt:
quod in quouis homine deforme eſt, in muliere verò turpe admodum & fœdum.
Hoc autem propterea dictum eſt de Lia, vt ea re intelligeretur cauſa cur Iacob
non Liam, quæ maior natu erat, ſed Rachelem dilexerit, atque vxorem ſibi opta
uerit: nimirum cauſa fuit deformitas Liæ, & pulchritudo Rachelis. At enim
Chaldæus paraphraſtes, quos hebræa Scriptura vocauit tenros oculos, inter- Pharaphra
pretatus eſt formoſos, & venuſtos: quod interdum vſurpari ſolet tenerum prò ſis chaldai
delicato, & eleganti, & venuſto, cuius lectionis hæc fuerit ſententia: Liam ſo- ca.
la oculorum venuſtate fuiſſe commendabilem, & amabilem: Rachelem au-
tem vſquequaque pulchram fuiſſe, & amabilem: dicitur enim fuiſſe
decora facie, quod pertinet ad pulchritudinem oris, & vultus, & item ve-
nuſto aſpectu, quod ſpectat ad pulchram totius corporis compoſitionem, decen-
temque omnium membrorum inter ſe proportionem. Verùm nos conſideremus
Latinam verſionem. Lippitudo, eſt craſſus humor pituitæ, nonnunquam pu-
tridus, & marcidus, aſſiduè profluens ex oculis. Quanquam Cornelius Celſus Duplex ge
libro 6. duo faciat lippitudinis genera, vnum lippitudinis humidæ, de quo mo- nus lippi-
do dictum eſt: alterũ, lippitudinis aridæ, quam Græci ξυροφθαλμίαν vocant. Sic tudinis au
enim ſcribit; Eſt etiam genus aridæ lippitudinis, ξυροφθαλμίαν Græci appellant: ctore Cel-
neque tument, neque fluunt oculi; ſed rubent tantùm, & cum dolore quodam ſo.
graueſcunt, & noctu prę graui pituita inareſcunt: quantoque minor generis
huius impetus, tanto finis minus expeditus eſt. Sic ille.

10 IN Leuitico capite ſecundo duo memorantur oculorum vitia, Lippitudo, & Explicatio
albugo: prohibetur enim ſacerdos aſcendere ad miniſterium altaris, ſi maculo- pulcherri-
ſus fuerit: inter maculas verò cõplures, numerantur hæ duæ: *Si fuerit*, inquit, ma loci Le
Lippus, ſi albuginem habuerit: quem locum eruditiſſimè, ac diſertiſſimè tractans uitici c. 21.
S. Gregorius in Prima Parte Paſtoralis curæ cap. xi. ſuper lippitudine, & albu- ſecundum
gine, ſecundum tropologicam intelligentiam, hoc modo diſputat: Lippus eſt, Gregoriũ.
cuius ingenium ad cognitionem veritatis emicat, ſed id tamen per opera car-
nalia obſcuratur. In lippis quippe oculis pupilla ſanæ ſunt: ſed humore defluen
te, infirmatæ palpebræ craſſeſcunt: & quia infuſione crebra atteruntur, etiam
acies pupillæ vitiatur. Similiter nonnulli ſunt, quorum ſenſum operatio carna-
lis vitæ ſauciat, qui profectò videre ſubtiliter per ingenium rectè poterant, ſed
vſu prauorum actuum caligant. Lippus itaque eſt, cuius ſenſum natura exacuit,
ſed conuerſationis prauitas confundit: cui bene per Angelum dicitur: *Collyrio
inunge oculos tuos, ut videas*. Hoc tunc bene fit, cum ad cognoſcendam veri lu- Locus Apo
minis claritatem, per medicamen bonæ operationis, intellectus noſtri aciem calypſis c.
adiuuamus. Albuginem porrò habet in oculo, qui lucem veritatis propterea 3.

videre non ſinitur, quia arrogantia ſapientiæ, ſeu iuſtitiæ ſuæ cœcatur Pupilla namque oculi nigra bene videt: quia videlicet ſenſus humanæ cogitationis ſi ſtultum ſe, ac peccatorem agnoſcat; cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem ſibi iuſtitiæ, vel ſapientiæ tribuit, à luce ſupernæ cognitionis ſeipſum excludit: & eo claritatem veri luminis non penetrat, quo ſe
Ad Ro. 2. apud ſe per arrogantiam exaltat. Sicut de quibuſdam dictum eſt: *Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt*. Sic Gregorius.

SECVNDA DISPVTATIO.

Cur Iacob ſeptennem exhibuerit ſeruitutem pro vxore.

Super illis verbis,

Verſu 18. Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore ſeptem annis.

PROMITTIT in hoc loco Iacob ſe pro vxore ſeruiturum 11
ſeptem annis, & infra cap. xxx. & xxxi. teſtatur ſe pro duabus vxoribus, annis quatuordecim ſeruiſſe Laban ſocero ſuo. Et apud Oſeam cap. xij. Sic eſt: *Seruiuit Iſrael in uxore, & in vxore ſeruiuit*. Eſt autem hebraiſmus, hunc habens ſenſum: Primò ſeruiuit pro Rachel ſeptem annis, & poſtea totidem ſeruiuit pro Lia. Sed cum ſolemne fuerit in omni tempore, & apud omnes fermè gentes, vt dotem vxor daret marito: cur in iſto matrimonio Iacob cum filiabus Laban, nullum fit verbum de dote, quam vxores attulerint Iacob: immo nullam ei dotem eſſe allatam, paulò infra oſtendetur? Contra verò Iacob longiſſima, & grauiſſima ſeruitute, quę quantamlibet dotem præponderabat, iſtud ſibi coniugium comparauit.
Mos antiquus in matrimonijs, vt vir, & mulier ſe inuicem emerent. Verùm enimuerò ſcire conuenit, antiqui fuiſſe moris apud gentes illas Meſopotamiæ, Paleſtinæ, aliaſque orientales, quin etiam poſtea apud Græcos, & Romanos; vt in contrahendis matrimonijs, ſicut vxor dotem afferebat marito, ita viciſſim maritus pecunias, & munera (quaſi dotē quandam) futuræ vxori, vel eius parentibus daret: & per hæc quaſi ſe inuicem maritus & vxor coemerēt, ita vt maritus quodammodo eſſet vxoris, & vxor itidem mariti. Quod ſi vir pecunias, & munera non haberet, operam ſuam locabat quaſi ſeruiendo aliquandiu parentibus vxoris, quemadmodum feciſſe Iacob, narrat in hoc loco Moſes. Quæ porrò Maritus dabat, ea nonnunquam in Scriptura appellantur Sponſalia: ſic vocantur in primo libro Regum cap. 18. *Dixit Saul ſeruis ſuis; Sic loquimini*
Locus 1. Reg. 18. Ioſephus. *ad Dauid, Non habet Rex ſponſalia neceſſe, niſi tantùm centum præputia Philiſtinorum, ut fiat ultio de inimicis regis*. Quæ verba enarrans Ioſephus libro ſexto Antiquitatum: Dicite, inquit, me nihil curare pecunias, aut dona quæ ſponſæ offerat: & Dauid 2. Regũ c. 3. *Redde mihi vxorem meam Michol, quam deſpondi mihi centum præputijs*. Interdum verò quæ maritus offerebat munera, nomine dotis appellantur. Sic enim vocantur Geneſ. 34. vbi Sichem dixit hæc verba ad filios Iacob: *Inueniam gratiam coram vobis, & quæcumque ſtatueritis, dabo vobis: augete dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantùm date mihi puellam hanc vxorem.*

Maritus igitur & vxor ſe inuicem quaſi emebant, vtrinque data dote, vel 12
quod eius vicem impleret: & tale matrimonium apud Romanos dicebatur per coemptionem. Nam cum tres apud illos modi eſſent contrahendi matrimonij, vnus per vſum, alter per confarreationem, tertius per coemptionem, de quo

nunc agitur,hic vltimus frequentiſſimus erat, ſimulque celeberrimus,per quem mulier & vir, alter in alterius, & bonorum, & ſacrorum communionem tranſibat. De quo quicquid ſcire curioſus Lector velle poſſet, ſcripſit eruditè, copioſèque Briſſonius in eo libro, quem inſcripſit, de ritu nuptiarum. Ad hanc proculdubio conſuetudinem ſpectat,quod Oſeas dicit capite tertio de muliere, quam iuſſus fuerat à DEO vxorem ducere, *Et fodi*, inquit, *eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio cori*. Nam verbum hebræum quod ibi redditur *fodi*, ſignificationem habet emendi; vt ſuper eum locum obſeruatè, ſcitèque adnotauit noſter Ribera. Et ad id probandum appoſitè vſus eſt loco illo Geneſis capite 50. vbi referuntur hæc verba Iacob: *In ſepulchro, quod fodi mihi in terra Chanaan, ſepelies me.* dixit *fodi* pro *emi*: quo verbo apertè vſus eſt Interpres Ioſue capite vltimo, in illis verbis, *Oſſa Ioſeph ſepelierunt in Sichem, in parte agri, quam emerat Iacob de filijs Hemor.* Iuxta conſuetudinem hanc in carnali matrimonio vſurpari ſolitam, qua vir datis pecunijs, & muneribus dicebatur vxorem quodammodò emere; eſt id quoque, quod in ſpirituali matrimonio dici legimus in ſacris litteris. Ad hanc nempè ſententiam dixit apud Oſeam capite ſecundo DEVS. *Deſponſabo te mihi in iuſtitia, & in miſericordia, & fide.* Quaſi vellet hiſce donis eam ſibi ſponſam emere. Et Paulus Actorum 20. dixit CHRISTVM Eccleſiam ſibi acquiſiuiſſe ſanguine ſuo: quaſi diceret, Eccleſiam ſibi CHRISTVS ſponſam emit, & comparauit maxima dote, pretio ſcilicet ſanguinis ſui.

Briſſonius.

Franciſcus Ribera.

13 CAETERVM ſuper eo,quod dictũ eſt de dote,ac muneribus, quæ in contrahẽdo matrimonio vir,& mulier inuicẽ afferre ſolebant,non eſt ignorandũ fuiſſe antiquitus variã,pro varijs Gentium inſtitutis,& legibus conſuetudinem. Plutarchus narrat in Vita Solonis, & Lycurgi, duos iſtos nobiliſsimos Legumlatores ſalubriter conſulentes, ne Sponſæ magno coniugia inirent, viris dotes ab vxoribus dari, legibus vetuiſſe. Cornelius Tacitus in eo libro quem de moribus Germanorum ſcripſit, vetus fuiſſe inſtitutum eorum, ait, vt viri dotes vxoribus dare cogerentur, quibus non datis, nihil conſociatum aut confederatum ſponſalia haberent. Eundem morem fuiſſe Cantabris memorat Strabo libro tertio: apud eos namque niſi à viro dos eſſet ſponſæ ſoluta, nullum matrimonij fœdus eſſe ducebatur. Narrat idem auctor libro xv. apud Indos, pari boum viros quaſi mercari vxores: & cum in plures illi diuiderentur ordines, vnius tribus viros, diuerſæ tribus vxorem ſumere non licebat. Apud Maſſilienſes (ſic proditum eſt à Strabone libro 4.) vltra centum aureos, dotem nulli dare fas erat. Cretenſibus mos fuit, vt dimidia pars bonorum, quæ fratri contingebat (Sic eſt apud Strabonem libro decimo) Sorori, dotis nomine, daretur. Apud veteres illos Gallos (ſicut à Cæſare ſcriptum eſt libro ſexto) Quantam pecuniam vir ab vxore accipiebat dotis nomine, tantam ipſe de ſuo conferre debebat: vt quod inde redundaret cum fructibus alterutri coniugum ſuperſtiti accederet. Aegyptij vſque adeo auerſabantur dotes muliebres (ſic enim in veteribus eorum memorijs, et monumentis reperimus) vt qui dotes ab vxore acciperent, eos velut mancipia, vxori addicerent. Briſſonius in lib. de ritu nuptiarũ moris fuiſſe Saxonibus, ait, vxores ſuas à parentibus emere trecentis ſolidis. Sed redeo ad Iacob.

Varia quodam conſuetudo Gentium circa dotes matrimoniales.

Germanorum mos.

Cantabri

Indi.

Maſſilien.

Cretenſes.

Galli.

Aegyptii.

Saxones

14 Quoniam igitur Iacob ex more illius gentis, pecunias, & munera pró Rachele, quam vxorem ducere cupiebat, patri eius Laban dare debebat; ipſe autem pauper erat, atque iſtiuſmodi rerum prorſus inops, eorum vice, ac nomine, ſeptemnem ipſi Laban ſeruitutem obtulit. Verùm tamen Laban dupliciter iniquè grauauit, fraudauitque ſanctum virum Iacob: tum quod finitis quatuordecim annis ſeruitutis pro coniugio duarũ filiarũ eius,ſeruire inſuper eum ſibi ſex alios annos, quodammodo coegit: tum quod filiabus ſuis nihil, dotis nomine dedit,

Dupliciter Laban iniquè grauauit,& fraudauit ipsũ Iacob.

quo

quo ſcilicet onera matrimonij leuius tolerari, ac ferri poſſent: ſed eas indotatas, & quaſi nudas dedit genero: immo tanquam ſeruas vendidit Iacob pro ſeruitio eius. Quam ob cauſam illæ de patre ſuo amariſſimè ſunt conqueſtæ, dicentes ea verba, quæ refert Moſes infra cap. 31. *Reſponderunt*, inquit, *Rachel, & Lia. Nunquid habemus reſidui quidquam in facultatibus, & hæreditate domus patris noſtri? nonne quaſi alienas reputauit nos: & vendidit, comeditque pretium noſtrum?* Sed enim non eſt in præteritis relinquendum in hoc loco, quod Iacob ſeptem annorum ſeruitute obſtrinxerit ſe pro futuro coniugio Rachelis, tanto tempore optatiſſimas eius nuptias expectâs, manifeſtum eſt, magnumque ſingularis eius viri continentiæ argumentum; præſertim cum aſſiduè eius aſpectu frueretur, & in eodem habitarent domicilio. Verùm omnem in eo libidinis titillationem, tres maximè res, aut prorſus arcebant, aut planè comprimebant: ſanctiſſimus DEI timor, penitus in animo eius à pueritia vſque infixus; tumultus, & aſſiduus labor, atque occupatio in exercitio artis paſtoralis, ac demũ vitę frugalitas, victuſque parſimonia.

Singularis continẽtia Iacob.

SED quæri poſſet hoc loco, vtrum Iacob initio illorum ſeptem annorum, 15
contraxerit matrimonium cum Rachel in præſens, ita vt iam ex eo tempore legitima eius vxor eſſet: an tantummodo in futurum, vt tunc facta ſit ſolum promiſſio, & pactum ineundi poſt illud ſeptennium matrimonij, in modum videlicet ſponſalium. Breuiter iſti quęſtioni reſpondendum eſt: matrimonium illud eſſe contractum per verba de præſenti initio illius ſeptennis ſeruitij Iacob & fuiſſe iam tunc ratum, & ex illo tempore Rachel fuiſſe veram, & legitimam vxorem Iacob. Hoc patet ex verbis illis Iacob, quę hic paulò infra memorantur: expleto namque illo ſeptennio, dixit ad Laban: *Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum eſt, vt ingrediar ad illam*. Ex quo palam eſt, Rachelem ante finem ſeptennij fuiſſe vxorem legitimam Iacob: nec Iacob expectaſſe finem ſeptennij, vt matrimonium conficeret, ſed vt id conſummaret per copulam carnalem. At enim quia ex pacto inter Laban, & Iacob facto, ſuſpenſa fuit conſummatio eius matrimonij ſecundum carnalem copulam, vſque in finem ſeptennij, inde factum eſt, vt toto eo tempore Rachel maneret in poteſtate patris, non autem mariti; & quod Iacob non poſſet eam cognoſcere, quia ipſe ſibi, data fide, talem vſum matrimonij ad tempus illud interdixerat. Quod ſi tunc forte Iacob cognouiſſet Rachelem, haud dubiè peccaſſet: quia perfidiosè egiſſet frangens fidem, qua ſe obſtrinxerat: Si tamen tunc filios genuiſſet, fuiſſent illi ſine dubio legitimi, tanquam ex legitima matre, & legitima vxore progeniti. Sed cur iſtud fecit Laban, nolens ante completum ſeptennium filiam dare in poteſtatem Iacob? nimirum callidè iſtud fecit, optimèque conſuluit rebus ſuis, ratus fore, vt Iacob fidelius, & ardentius ſeruiret ſibi in expectatione, & deſiderio potiundæ vxoris, quàm ſi à primo, amorum ſuorum potitus eſſet.

Quando coſectum fuerit matrimonium inter Iacob & Rachel.

RESTAT allegorica huius loci, & breuis, minimèque contemnenda Ruperti expoſitio, quam libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim capite vigeſimo nono his verbis tradit. Proprium fuit Patriarchæ Iacob, quod in ſuſcepta peregrinatione pro ducenda vxore, ſemetipſum tradens ſpontaneo ſeruitio, ſubditus fuit: neque enim hoc de aliquo ceterorum legimus alicubi. Sicut & patris eius Iſaac propriũ fuit, quod à patre ſuo Abraham ductus eſt ad immolandũ: & filij eius Ioſeph, quod à fratribus ſuis venditus, venditoribus ſuis in fame ſubuenit, proprium fuit. In quibus omnibus manifeſtè ſinguli iſtorum, quia ſterilibus erant matribus, DEI dono geniti, propriam prætulere ſimilitudinem nà ſcituri de Virgine FILII DEI. Verùm omiſſis ad præſens alijs, quæramus 16

Allegoria Ruperti.

Geneſ. 22. *Infra 37.*

quænam

quænã fuerit ſeruitus, qua CHRISTVS pro Rachele, id eſt, Synagoga ſeruiuit? nempe illa, de qua dixit Apoſtolus: *Qui cum in forma DEI eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem DEO: Sed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens.* An non ſeruire mundo fuit, pœnitentiã agere, immo, & poenitentiæ baptiſmo baptizari propter peccata mundi, vt iuxta Michæã c.7. ea proijceret in profundum maris: tandemque in crucẽ aſcendẽdo ſeruilia portaret onera ſæculi, id eſt, ſuper ſe tolleret peccata mundi, quibus erat grauatus? Huius ſeruitutis merces eſſe debuit Rachel, id eſt. Synagoga: illam namque propter Patres valde amabat CHRISTVS, & propter illam ad ſeruitutem ſe veniſſe teſtatus eſt, cum dixit: *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.* Sed enim Laban pro Rachele ſubintroduxit Liam: quia videlicet ſubſiſtente Synagoga, Eccleſia Gentium de toto mundo quaſi neſciens, ad CHRISTI thalamum introiuit: dum populus quem non cognouerat, vt dicitur pſalmo 17, et Gens, quæ ſecundum Iſa. capite 55. nomen eius non inuocauerat, ad ſeruitiũ eius, & ad delicias amoris eius, id eſt, ad SPIRITVS ſancti gratiam properauit. Sic Rupertus.

Locus Ad Ph.2.

Ioan. 1.

Matth.15.

TERTIA DISPVTATIO.

Vtrum amor, quo Iacob tantopere dilexit Rachelem, fuerit inordinatus, atque immoderatus, & culpabilis.

Super illis verbis.

Et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

TRIA videntur arguere improbitatis amorem illum Iacob. Primò, quia Rachelem tantopere dilexit propter pulchritudinem: & ob eam maximè videtur voluiſſe habere eam vxorem. Sic enim ſcriptum eſt, *Rachel erat decora facie, & venuſto aſpectu: quam diligens Iacob, ait, &c.* Deinde, illud declarat exuperantiam amoris, quod vir honeſtus, & nobilis ſeruire voluerit ſeptem annis, vt habere vxorem illam poſſet, idque temporis perexiguum illi videbatur: Tantus ſcilicet erat amoris ardor. Sic enim loquentem eum facit Scriptura, *Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore ſeptem annis, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* Ac demum illud facere videtur culpabilem amorem Iacob, quod ob ſolam pulchritudinem Rachelis, ei longè poſtpoſuit Liam, quæ maior natu erat: atque eam deſpexit prę Rachelis amore. Quod non ſine culpa feciſſe Iacob, indicat Scriptura cum ait: *Videns Dominus quod deſpiceret Liam, aperuit vuluam eius, ſorore ſterili permanente.* Atque hæc ſunt, quę ſuper præſenti diſputatione difficultatem afferunt.

17 Verùm antea declarandum eſt, quomodo, ſi Iacob ardentiſſimè diligebat Rachelem, pauci videbantur ei dies, quibus coniugium eius differebatur, cum ratio doceat contrarium, & comprobet experientia, quin etiam dictum illud Salomonis Prouerbiorum 13. celeberrimum ſit: *Spes, quæ differtur affligit animam.* Nimirum amanti omnis mora longa eſt. Et ille apud Virgilium amator dicebat.

Quomodo ſeptem anni videbantur Iacob dies pauci, cum vehemens amor ſit impatiens moræ.

Si mihi non hæc lux, toto iam longior anno eſt.

Terentianus Phædria fortis videbatur ſibi, & quaſi magnam virtutem prædicabat, quod totum triduum amoribus ſuis carere poſſit.

Tandem

Tandem ego, inquit, non illa caream,
Si ſit opus, uel totum triduum?
Quem deridens ſeruus eius Parmeno.
Hui, vniuerſum triduum! Vide quid agas.

S. Auguſt.

S. Auguſtinus quæſtione octogeſima octaua in Geneſim breuiſſimè ponit, & ſoluit hanc quæſtionem. Quærendum, inquit, quomodo dictum ſit, quod videbantur ei dies pauci præ amoris magnitudine, cum potius quantumlibet breue tempus, longum videri ſoleat amantibus. Dictum eſt igitur ita, propter laborem ſeruitutis, quem facilem, & leuem amor faciebat. Hæc Auguſtinus. Paucos ergo dies interpretatur Auguſtinus labores illorum ſeptem annorum, qui pauci, & parui, & leues viſi ſunt Iacob.

Thomas Anglicus.

Thomas Anglicus ait: Si amor Iacob fuiſſet libidinoſus, non fuiſſent viſi pauci dies, ſed plurimi, eo quod talis amor, eſt impatiens moræ, nec rationem attendit: quamuis poſt factum, multus labor pro amaſia iam toleratus, videatur paruus etiam libidinoſo amori. Sic ille. At enim omnis ſiue probus, ſiue improbus ſit amor, dummodo intentus, vehemens, & ardens ſit, impatiens eſt moræ.

Expeditior ſolutio quæſtionis

Quare expeditius fuerit ita ſoluere quæſtionem; tempus illud ſeptenne ſeruitutis Iacob, dupliciter poteſt conſiderari; vel ſecundum iudicium, vel ſecundum affectum amoris: ſecundum iudicium videbantur Iacob pauci dies. Si quidem reputanti ſecum præſtantiam rei amatæ, ſeptenne illud ſeruitium videbatur exiguum pretium, quò tantum illud bonum compararetur. Itaque ſi Laban viginti annos ſeruitutis poſtulaſſet, nè tam grauem quidem, & diutinam, atque iniquam conditionem recuſaſſet Iacob. At verò ſecundum affectum, id eſt ardorem amoris, & flagrantiſſimum deſiderium cupito bono potiundi, non pauci, ſed plurimi videbantur dies. Enimuerò vehementer quidpiam deſideranti, velocitas ipſa tarda eſt. Si loqui lubet more Scholaſtico, breui iter expedies quæſtionem; ſi dicas, appretiatiuè paucos viſos eſſe Iacob dies: affectiuè verò, plurimos.

Thomas Anglicus.

SED principalem quęſtionem illam ſupra poſitam enodemus: An fuerit culpabilis amor, quo Iacob dilexit Rachelem propter eius pulchritudinem. 18
Thomas Anglicus tribus modis purgat a vitio amorem illum Iacob. Aliud eſt, inquit, propter ſe, & principaliter in pulchritudinem alicuius corporalem ferri tanquam mouentem ad impudicas voluptates, & ad virilem animum eneruandum: & hoc, malum & culpabile eſt. Aliud verò eſt in pulchritudinem alicuius perſonæ ferri, vt ea moueat ad honeſtam ſocietatem, & amicitiam habendam cum ea. Et hoc, malum noneſt; Videmus enim eum, qui multos filios habet, vel amicos vel ſocios, moueri ad diligendum vnum eorum præ alijs, propter decorem corporis, aut hilaritatem, aut feſtiuitatem.

Hugo S. Victoris

Et Hugo de S. Victore in quodam ſuo libro ſcripſit: Quemadmodum idem ferculum placet magis in patina munda, & eleganti, quàm contra: Sic etiam æqualis caritas, & virtus plus nobis placet, & vehementius nos ad ſui amorem allicit, ſi fuerit in perſona, quæ habeat ſuauem vocem, venuſtos geſtus, lepidum ſermonem, quàm in perſona ruſticana, & agreſti. Deinde, ſciendum eſt, eſſe quædam genera rerum, in quibus exercendis neceſſarium eſt eſſe nonnihil voluptatis, qua fiant delectabiles; ſine qua, vix poſſent ad effectum, & finem ſuum perduci.

B. Auguſt.

Vnde Auguſtinus in libro Confeſſionum ait, In actu comedendi opus eſſe aliqua iucunditate guſtus: nam ſine ea, neque corpus reficeretur, nec cibus guſtari, aut deglutiri poſſet, niſi ad modum medicamenti, quod cum horrore ſumitur. Idem vſu venit in exercitio diſcendi: niſi enim, quæ audiuntur, & leguntur, & diſcuntur, delectabilia fuerint, aut nemo eis ſtudebit, aut iu eorum ſtudio diu non permanebit. Eſt autem de iſtiuſmodi rerum genere, ac numero actus coniugalis generatiuus prolis. Quocirca adiunctas eiuſmodi actibus iucunditates

cunditates, non prorſus auerſari, & damnari, ſed moderari ſecundum rationem oportet; quod in his vitioſum eſt, deteſtando; nec eas propter ſe, ſed vt moleſtiæ operis leuamenta, & quaſi condimenta quędam ciborum, expetenda. Illud præterea non eſt ignorandum, egregios virtute, ac perfectos viros in circumſtantijs quibuſdam ſuorum operum interdum debilitari, ac deficere, etiam reſpectu eorum operum, quæ alioquin perfectè admodum exercent. Exempli cauſa: Sunt aliqui iuſtitiæ, ac veritatis præferuidi Zelatores: qui tamen ex nimio zelo nonnunquam impetu potius quodam, quàm iudicio feruntur ad reprehendenda, & caſtiganda vitia, & in ea re modum excedunt. Sunt etiam Sancti quidam viri multum liberales erga pauperes, & hoſpitales; qui tamen nonnunquam, vel in ipſo dono, vel in lætitia, & hilaritate accipiendi, tractandique hoſpites, modum tranſgrediuntur. Huiuſmodi portò exceſſus, ſiue defectus, partim propter ipſius operis perfectionem, & aliarum circumſtantiarum excellentem bonitatem, excuſantur: partim proceſſu temporis, & continuo incremento virtutis expurgantur, & expiantur: partim verò per alias perfectiones ceterarum virtutum, & operum, quodammodo compenſantur. Ergo iuxta tres modos prædictos, amor Iacob erga Rachelem æſtimari, & excuſari debet. Hactenus ex Thoma Anglico.

19 EQVIDEM breuiſſimè quæſtionem iſtam ſic expedirem: Velle vxorem ducere propter pulchritudinem, quò ſcilicet in pulchra vxore voluptuoſius libidinari, & oblectari quis poſſit, flagitioſum eſt. Etenim primarius finis ineundi matrimonij, eſt prolis generatio: Secundarius, euitatio fornicationis. At, ſpectato, & ſibi propoſito eo, quem diximus, matrimonij fine, hanc feminam vxorem velle ducere, potius quàm illam, quòd hæc pulchra ſit, & amabilis, illa minimè, extra vitium, & culpam eſt. Amatur enim pulchritudo non per ſe, neque vt ad improbas ducens voluptates: ſed quo vir habens pulchram vxorem, libentius cum ea viuat, & tranquilliorem, ac iucundiorem cum ea ſocietatem, & conſuetudinem habeat: & vt pulchra vxore contentus, ad alias mulieres animum non adijciat; non alienum torum appetat. Et hanc rationem ſecutum eſſe Iacob, non obſcurè indicat hiſtoria huius loci. Cum enim duæ eſſent ſorores, quarum coniugia inire poſſet, Lia, & Rachel; & hæc decora eſſet facie, & venuſto aſpectu, illa verò ob fœdam oculorum lippitudinem, inelegans, atque inamabilis; Rachelem magis dilexit, & vxorem præoptauit, quàm Liam. Intelligendum porrò eſt; pulchritudinem, bonum quoddam eſſe naturæ, & in bonis naturalibus, & corporalibus permagnum, & peramabile. Nimirum, de tribus bonis humani corporis, ſanitate, robore, pulchritudine, hæc ceteris amabilior eſt, hominumque demerendi beneuolentiam, & gratiam efficacior. Plato vocauit eam principatum naturæ: Carneades, regnum ſine cuſtodibus: Cuius ſimile illud Socratis fertur, appellantis Tyrannidem non diuturnam. Ariſtoteles pulchritudinem potiorem omnibus epiſtolis in commendando eſſe dicebat. Et interrogatus cur tam libenter pulchros videamus, & cum his loquamur; reſpondit, cæci eſſe hominis talem interrogationem. Ergo in amanda pulchritudine non eſt peccatum, ſed in modo tantùm amoris, ſi ea nimirum, præter modum ametur; ſi quæratur reſpectu cuiuſpiam mali; ſi fuerit cum alterius contemptu, & iniuria. Scitum enim eſt quod ſcribit Ariſtoteles lib. 7. Ethic. cap. 4. Quaſdam eſſe res, quarum amor bonus, & laudandus eſt, ſed amoris exuperantia obnoxia eſt vitio. Quemadmodum Niobe nimio filiorum amore exceſſit vſque in contemptum Deorum: & quidam, cui nomen Satyrus, patris amore furebat, & inſaniebat: his enim duobus exemplis in eo loco, vtitur Ariſtoteles.

Auctoris ſententia.

Quale bonum pulchritudo

Plato.

Carneades

Socrates.

Ariſtotele

Qui

Verſu 22. Qui vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.

Thoſtatus. LICET de ſubſtantia matrimonij, inquit Thoſtatus, non ſit 20
celebritas nuptialis, magna tamen in ea eſt honeſtas, & decentia, & ingens Reipublicæ vtilitas, tum quò matrimonialis contractus teſtatior, & firmior exiſtat; tum quò filij cognoſcantur legitimi, & liquidò diſcernantur ab illegitimis: quam etiam ob cauſam Eccleſia iubet matrimonia publicè denunciari facienda, & publicè fieri. Sed perpendamus verba. Nec eſt hebraicè, nec chaldaicè illud, *Fecit nuptias*, id enim Latinus Interpres ex lxx. Interpretibus mutuatus eſt. Sic autem hebraicè legitur hic locus: *Congregauit Laban omnes homines loci, & fecit conuiuium.* ſed enim interpres latinus illud: *Omnes homines loci*. quod etiam habeant lxx. Interpretes, commodè interpretatus eſt illis verbis *Vocatis multis amicorum turbis*: non enim omnes ſimpliciter Laban vocauit ad conuiuium, ſed cognatos, amicos, & familiariter notos; vt locutio græca & hebraica hoc loco ſapiat hyperbolem. Quoniam verò conuiuium illud erat nuptiale, atque eius finis erat tradere publicè nuptam filiam in poteſtatem viri; rectè additum eſt grecè ac latinè illud *Et fecit nuptias*, Nimirum in principio ſeptennis ſeruitutis Iacob, confectum eſt matrimonium inter Iacob & Rachelem, quantum ad ſubſtantiam; & ex eo tempore, ratum fuit matrimonium, & Rachel vera eius vxor, & exacto ſeptennio, perfectum eſt matrimonium quantum ad conſummationem eius per copulam carnalem. Hoc enim petijt Iacob à ſocero ſuo Laban, finito ſeptennio ſeruitutis dicens: *Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum eſt, vt ingrediar ad*
Iulius Pollux. *illam*. Pro Latina voce (nuptias) Grecè eſt vocabulum γάμος, quæ vox teſte Iulio Polluce, & nuptias ſignificat, & conuiuium. Γάμος, inquit (quod Latinè dicimus nuptias) non ſolùm vocatur vnio & congreſſus viri, ac mulieris, ſed etiam conuiuium ipſum ea voce appellatur ab Homero.

Conuiualis nuptiarū celebritas, quàm fuerit antiquitus ſolemnis. NVPTIAS porrò conuiuali lętitia celebrari ſolitas non modo apud Ethnicos, vt ex multis eorum hiſtorijs notum eſt; verùm etiam apud Iudæos, ſatis liquet ex hiſtoria Euangelica, vt de nuptijs factis in Cana Galilææ Ioan. 2. Idq. patet ex duabus parabolis Domini noſtri, quarum alterā refert Matthæus capite 22. alteram Lucas cap. 14. Idemque cernere eſt in veteri Teſtamento pluribus locis, velut in libro Iudicum cap. 14. Et in libro Tobiæ cap. 9. Nec ſolùm in nuptijs agitabantur conuiuia, ſed ludi adhibebantur, & ioci, & ſales, ac ſaltationes, & cantus, varijque muſicorum inſtrumentorum ſoni, etiam in antiquiſſimis illis temporibus: Homerus quippe nuptias filiæ Menelai deſcribens: 21
Homerus. Odyſſ. 4. Et hi quidem, ait, epulabantur in magna domo vicini, atque ſocij illuſtris Menelai: intereos autem canebat diuinus cantor pulſans citharam: duo autem ſaltatores in ipſis cantum incipientes, colluctabantur per medios. Et alio loco: Duas, inquit, ciuitates fecit hominum mortalium pulchras, & in hac quidem nuptiæ erant, & conuiuia. Pueri autem ſaltatores colluctabantur, in his tibiæ lyræque vocem habebant. &c.

Iliad. 6.

Solebant nonnunquam nuptialia conuiuia vſque in luxum prope immenſum 22
Alexandri Magni nuptiale conuiuium ex Aeliano. excedere: quod vnius exemplo Alexandri Magni manifeſtum fieri poteſt. Ponam verba Aeliani ex libro eius octauo de Varia Hiſtoria, quibus nuptias celebratas ab Alexandro poſt victum Darium Regem Perſarum, in hunc modum enarrat: Cum Alexander Darium ſuperaſſet, ſuas, & amicorum nuptias celebrauit. Erant, qui vxores ducebant, nonaginta, totidemque thalami. Eratque locus vbi viri conuiuabantur, lectis centum ornatus, & argenteus tripes in

vno

vno quoque poſitus; in Alexandri verò, aureus: omneſque menſæ ſtratæ purpura, & pictis ſtragulis barbarico more, & pretioſo textis. Ad conuiuium quoque adhibuit ſuos hoſpites, quos è regione voluit accumbere. In aula conuiuabantur copiæ pedeſtres, nauales, equites, legati, & peregrini Græci. Tubæ ſigno accumbebant, eodemque, ſed vario, finem eſſe ſignificabatur. Quinque integros dies, propter nuptias, ſacris operam dedit. Interfuerunt etiam cantores, actoreſque multi Comœdiarum, & Tragœdiarum: Indici quoque præſtigiatores, qui in ea arte cæteris eo tempore præſtabant, dicuntur affuiſſe. Sic Aelianus.

22 Sed enim Plato, vt è nuptijs luxum penitus tolleret, & conuiuij nuptialis ſumptus minueret, moderatus eſt numerum conuiuarum, Sic enim in libro quinto ſuarum legum de conuiuijs nuptialibus præcipit, Amicos quidem, & amicas non plures quinque, ex vtraque parte, conuocare liceat; Conſanguineorum verò, & domeſticorum, itidem tot ex vtraque parte accerſere. Sumptus verò, quàm cuiuſque fortuna, maior non erit. Ebrietatem porrò arcendam eſſe à nuptijs, præſertim verò à Sponſo, & ſponſa, quos maxime in nuptijs ſobrios eſſe decet, his verbis docet in eodem libro: Bibere vſque ad ebrietatem, neque vſquam fas eſt, niſi in feſtis DEI, qui vinum dedit: & id maximè alienum eſt à nuptijs: in quibus potiſſimum eſſe prudentes decet Sponſum, & ſponſam, vt qui iam vitę non paruam incipiant mutationem, ſimulque vt fœtus quàm maximè, à prudentibus naſcatur. Hæc Plato.

Quéadmodum Plato ſumptus minuerit nuptialium conuiuiorum.

QVARTA DISPVTATIO.

De fraude, quam Laban fecit genero ſuo Iacob, Liam introducens ad eum pro Rachele.

Super illis verbis.

Et Veſperi Liam filiam ſuam introduxit ad eum: dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Verſu 23.

23 IN huius diſputationis tractatu, tres quęſtiones explicandæ ſunt. Quarum prima, hæc eſt: Cur veſpere ſponſa ducebatur ad virum eius? Reſponſum in promptu eſt: nimirum ſic antiquitus in more fuit: quapropter etiam apud Græcos, & Romanos, ſponſa ſub noctem accenſis, & prælucentibus facibus, ducebatur in domum viri. Quinque porrò faces è ſpina alba confectæ à pueris patrimis, & matrimis præferebantur, quas vocabant nuptiales, ſiuè geniales tædas. Huius verò conſuetudinis duplicem fuiſſe rationem coniicere poſſumus; alteram, quia nuptiale conuiuium ſub noctem fiebat, & in longum protrahebatur: poſt, deinde ſponſa in ædes viri ducebatur. Id quoque inſtitutum, & obſeruatnm reor, pudoris & verecundiæ cauſa, cui quaſi pro integumento ſunt nocturnę tenebræ. Tunc enim ſponſa tradedatur in poteſtatem mariti, mox ab eo virginitatis flore priuanda. Namq. ob hanc etiã pudoris cauſam, moris fuit, vt ne ſpõſa pedibus ſuis viri domũ ingrederetur, ſed manibus aliorũ ſublata, illuc inferretur: vt ea re ſignificaretur, auctore Plutarcho in Romanis quæſtionibus, eam inuitã illuc ire, vbi eſſet virginitatem amiſſura. Quin etiam eiuſdem pudoris gratia, velata facie tunc incedebant; vnde ſcilicet nuptiarum nomen ductum eſt, ab obnubendo, id eſt

Cur veſpere ſponſa ducebatur in domum viri. Prima quæſtio.

Plutarchus

tegendo, & velando. Sed fuit præterea Laban propria, vt id faceret cauſa, quò facilius, quem ipſi Iacob ſtruebat dolum, ſupponendo ei pro Rachele Liam, in tenebris nocturnis exequeretur.

Secunda Quæſtio.

Altera quæſtio eſt, quomodo Lia ſuſtinuit ingredi ad Iacob, cuius ſciebat ſe non eſſe vxorem, & cuius illicito congreſſu flagitioſè amiſſura erat virginitatem, mulieris nempè optimam, & præſtantiſſimam dotem? Reſpondeo, Liam eſſe id facere auſam, tum patris non ſolùm conſilio, & monitu, ſed etiam mandato, præceptoque impulſam: patris autem voluntati omnino eſſe obſequendum putauit. Confidit præterea fore, vt ſe poſtmodum in vxorem Iacob acciperet, ſiue caſum eius, & conditionem miſeratus, ne videlicet ab eo repudiata, maneret in poſterum innupta, & ludibrio, atque infamiæ obnoxia. Ad id præterea vehementer incitata eſt deſiderio prolem ex Iacob ſuſcipiendi, vtpotè quem videbat eſſe inſignem virum, honoratum ab omnibus, DEIque gratia præditum, ob idque proſpetè omnia agentem; eiuſque poſteritati ampliſſima data eſſe à DEO promiſſa, ſæpius inaudierat. Verumtamen Lia, ſine dubio grauiter peccauit, voluntariè ſtuprum paſſa, & quantum in ipſa fuit, etiam Iacob induceos ad committendum adulterium: & probabili admodum periculo perpetuæ in poſterum infamiæ ſeipſam committens. 24

Tertia quæſtio. Quam grauiter fuerit & multiforme peccatum Laban.

Tertia quæſtio. Quot modis, & quam grauiter peccauerit Laban, pro Rachele fraudulenter ſupponens Liam. Peccauit ille primum perfidiæ crimine; quia contra datam fidem, in tempore, pacto conſtituto, non dedit Rachelem vxorem Iacob, ſed Liam, de qua nullum inter eos pactum, & conuentum fuerat. Deinde, Laban quodammodo coegit ipſum Iacob facere matrimonium cum Lia, quod ipſe non quæſierat, nec optauerat; compuliſque ſibi eum alios ſeptem annos ſeruire. Præterea, Laban facti ſui cauſam mendaciter attribuit conſuetudini illius terræ; cum vera cauſa fuiſſet, vt Liæ coniugium obtruderet Iacob, & quo diutius eum in ſeruitio ſuo detineret. Ad hæc, quantum in ipſo fuit, induxit Iacob ad ſtuprum, deflorandam ſubijciens ei virginem, quæ non erat vxor eius: immò ad adulterium, quia Iacob erat iam coniugio Rachelis adſtrictus: quin etiam induxit ad inceſtum: ſiquidem Lia, cum ſoror eſſet Rachelis, veræ vxoris Iacob, in primo affinitatis gradu attingebat ipſum Iacob. His quoque acceſſit crimen pellicatus: Lia quippe, extra coniugium mixta cum Iacob marito Rachelis, fiebat eius pellex. Poſtremo, in maximum dedecoris, & infamiæ diſcrimen obiecit Laban eo facto filiam ſuam Liam. Nam ſi Iacob noluiſſet eam ducere vxorem, vt iure poterat nolle, manſiſſet Lia probroſa, & infamis, per flagitioſum ſtuprum, atque inceſtum amiſſa virginitate, nec amplius fuiſſet idonea, vt honeſto alicui viro poſſet nubere. Sed cur Laban dedit Liæ ancillam, nomine Zelfam? In obſequium videlicet eius, & famulitium, & vt quæ futura erat domus, ac familiæ Iacob domina, haberet ancillas, quarum miniſterio multa faceret, quæ per ſe ipſam facere indecens fuiſſet. Dedit præterea in ſolatium; vt ſi fortè in longinquas regiones, ignotaſque gentes à marito ducta fuiſſet, haberet inibi de ciuibus, & domeſticis ſuis antiquis, qui cum fidenter, ac familiariter, & iucundè confabulari poſſet. Factum iſtud Laban, etiam nunc imitandum eſſet: conduceret enim multum, quo pauperculæ virgines, in familiam locupletum, & nobilium fœminarum receptæ, honeſtius alerentur, boniſque artibus ex vſu poſtea futuris, probè inſtituerentur. 25

Cur Laban dederit ancillam filiæ ſuæ Liæ.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis.

Ad quam cum ex more Iacob fuiſſet ingreſſus, facto mane vidit Liam: Verſu 25. 26. 27.
& dixit ad ſocerum ſuum, Quid eſt hoc quod facere voluiſti? nonne pro Rachele ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi? Reſpondit Laban: Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores antea tradantur ad nuptias. Imple hebdomadam dierum huius copulæ: Et hanc quoque dabo tibi pro opere, quo ſeruiturus es mihi ſeptem annis alijs.

26 HAEC verba tres ferunt quæſtiones, Primò quæritur, qui fieri potuerit vt Iacob per totam illam noctem non ex tactu, non ex voce cognouerit Liam, & à Rachele diſcreuerit, præſertim tot iam annos in earum domo verſatus. Ioſephus libro primo Antiquitatum, cauſam ignorantiæ Iacob refert, tum ad nocturnas tenebras, tum ad ebrietatem, quod in conuiuio nuptiali, multo largius ſolito bibiſſet. Sed cum alium eius rei, commodioremque inuenire exitum poſſimus, quid attinet ſanctiſſimo viro temulentiæ crimen impingere? Ergo ne Liam de facie cognoſceret Iacob, cauſa fuit in tenebris nocturnis, & quod ad ipſum velata facie, vt moris erat, deducta eſſet, & in cubiculum, & cubile collocata. Quod autem Lia ex voce, & nomine non fuerit à Iacob cognita, id perpetuo Liæ ſilentio factum eſt, quod virginali pudori, ac verecundiæ Iacob tribuebat: ſed Lia id facere à patre docta, & iuſſa fuerat. Atque hic error Iacob, caſtiſſimi, & pudentiſſimi animi eius magnum eſt argumentum: Quippe qui tantùm ſpectando ſolidum coniugij fructum, generationem prolis, non blanditijs vſus eſt cum Lia meretricijs, nec laſciuos adhibuit tactus, nec amatorios miſcuit ſermones: quòd alij facere ſolent, quo vehementius libidinem inflamment, ampliorique perfundantur voluptate. Hæc Iacob penitus abhorrens, eo ſolùm animo, eoque modo coniugalem copulam exercuit, vt generationi filiorum conducere poſſe exiſtimabat.

Prima quæſtio. — *Ioſephus* — *Singularis caſtitas Iacobi.*

27 Altera quæſtio: An excuſatio Laban ex conſuetudine illius regionis petita, fuerit probabilis. Erat quidem illa conſuetudo ſatis bona, & probabilis, hodieque, quo ad fieri poſſit, obſeruanda: verùm ea, quod fecit Laban, nequaquam excuſare, ne dum honeſtare potuit: ſi quidem Laban non vt oportuit, ſed flagitiosè, atque iniquè tali conſuetudine vſus eſt. Nulla quippe conſuetudo contra ius naturale, vel primùm induci, vel iam inducta ſeruari debet, tametſi antiquiſſima ſit, diutiſsimèque viguerit. Immo verò conſuetudo contraria legi naturali, tantò peior eſt, quantò antiquior, & diuturnior: ſicut, & ipſum peccatum, quod vetuſtate, & diuturnitate non eleuatur, nec minuitur, ſed augeſcit etiam magis, atque ingraueſcit. Fornicari porrò, & adulterari, manifeſtè aduerſantur legi naturali, cum ea ſint in præceptis Decalogi nominatim interdicta. Nulla igitur conſuetudine licet hæc facere, vel ad ea facienda quempiam inducere. Conſuetudo erat, filias natu maiores tradere nuptum ante minores: verùm illæ prius deſponſabantur, & apertè tradebantur marito: vt autem marito non volenti, nec ſcienti latenter, ac fraudulenter iungerentur, nullis ante præmiſſis coniugij pactis, nulliſque ſponſalibus, nec mutuo

Secunda Quæſtio.

vtrinque poſtulato conſenſu, id ſanè nulla ferebat conſuetudo. Quid multa? fallacia, & fraus Laban, ex eo apparuit euidenter, quod Iacob ignarus illius conſuetudinis, expetijt coniugium Rachelis minoris filiæ Laban: neque tunc dixit ei Laban, obſtare ei rei conſuetudinem, ſed protinus petenti Iacob aſſenſus, confecit matrimonium. Poſtea verò per fraudem Liam pro Rachele ſuppoſuit ei, de cuius matrimonio nullum antea pactum, nullumque verbum factum fuerat.

28 *Tertia quæſtio.* Tertia quæſtio, quid ſignificare voluerit Laban illis verbis. *Imple hebdomadam dierum, & hanc quoque dabo tibi.* Quidam putant eorum verborum hanc eſſe ſententiam: Exple alterum ſeptenarium annorum, ſeruiendo mihi, & poſtea tradam tibi Rachelem in matrimonium. Verùm hanc interpretationem merito abiecerunt Hieronymus in traditionibus in Geneſim ſuper hunc locum, & Auguſtinus Quæſtione 89. in Geneſim. *S. Hieron. S. Auguſt.* Enimuero narratio ipſa Moſis, quæ eſt in hoc loco, trifariam, & apertè iſtam opinionem refellit. Etenim dicit: *Imple hebdomadam dierum*, non autem annorum: quare ſeptem dies, non autem ſeptem anni expectandi erant Iacob, dum ei traderetur Rachel. deinde Laban dixit: *Et hanc dabo tibi pro opere, quo ſeruiturus es mihi alijs ſeptem annis.* Non dixit dabo tibi eam, poſtquam ſeruieris mihi ſeptem alios annos: quare Rachel tradita eſt Iacob, ante ſeptem annos ſeruitutis. Idem præterea liquet ex illis verbis: *Tandemque potitus optatis nuptijs, amorem ſequentis priori prætulit, ſeruiens apud eum ſeptem annis alijs.* Prius igitur Iacob potitus eſt nuptijs Rachelis, & poſtea ſeruiuit ſeptem annis. Nimis enim, inquit Auguſtinus, durum & valdè iniquum fuiſſet, vt fallaciter deceptum Iacob, vellet adhuc Laban differre ſeptem alios annos, & tunc ei dare Rachelem, quam primò tradere debuiſſet. Eſt igitur eorum verborum hæc ſententia, Imple hanc Septiduanam nuptiarum celebritatem pro Lia, qua finita, dabo tibi vxorem Rachelem, ſub promiſſione alterius Septennij, quo mihi pro ea ſeruiturus es. Similiter exponit Hieronymus ita ſcribens: Poſtquam Liam Iacob fraude deceptus, pro Rachele vxorem acceperat, dicitur ei à ſocero Laban, vt ſeptem dies pro nuptijs prioris ſororis expleat, & ſic accipiat Rachelem, pro qua iterum ſeptem annis alijs ſeruiturus ſit. Non igitur, vt quidam malè exiſtimant, poſt ſeptem annos alios, Iacob vxorem accepit Rachelem, ſed poſt ſeptem dies nuptiarum prioris vxoris: nam ſequitur, *Et ingreſſus eſt ad Rachel, & dilexit Rachel magis, quàm Liam, & ſeruiuit ei ſeptem annis aliis.* Sic Hieronymus.

29 *Auguſtin.* Adnotauit Sanctus Auguſtinus Quæſtione 89. in Geneſim, duraſſe in eo tempore, & apud illas gentes ſeptem diebus celebritatem nuptialem. Nam præter hunc locum Geneſis, id etiam perſpicuè indicat locus ille, qui eſt in libro Iudicum capite decimo quarto. *Quot dies antiquitus duraret celebritas nuptiarum. Locus libri Iudicum cap. 14.* Vbi ſic eſt: *Deſcendit pater eius ad mulierem, & fecit filio ſuo Samſon conuiuium, ſic enim iuuenes facere conſueuerant. Cum ergo ciues loci illius vidiſſent eum, dederunt ei ſodales triginta, qui eſſent cum eo. Quibus locutus eſt Samſon: Proponam vobis problema, quod ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies conuiuii, dabo vobis triginta Sindones, & triginta tunicas &c.* Apud Græcos, tres dies nuptiales celebrabantur; vnus pridie nuptiarum, alter poſtridie, tertius erat dies, in quo ſponſus in ſoceri domo à ſponſa accipiebatur. Hi dies à Iulio Polluce ſic appellantur Græcè; προαύλια, ἐπαύλια, ἀπαύλια. *Iulius Pollux* Apud Romanos verò poſtridie nuptiarum, apud nouum maritum coenabatur, quod illi appellabant, Repotia, quia pridiana potatio, quaſi reficeretur.

SEXTA DISPVTATIO.

An Tetragamia Iacob fuerit licita, & honeſta.

30 NARRAT in hoc loco Scriptura, Iacob quatuor duxiſſe ſimulque habuiſſe vxores: duas ſorores, Liam, & Rachelem; duas item earum ancillas, Zelpham, & Balam. Hæc hiſtoria duas habet quæſtiones: Vnam, An talis polygamia fuerit eo tempore licita: Alteram, An id fuerit indicium, Iacob fuiſſe libidinoſum, & ſalacem. Priori quæſtioni ſic eſt reſpondendum: Nullo modo eſſe dubitandum, fuiſſe eo tempore licitam polygamiam: hac nempe viri ſanctiſſimi, & præter cæteros in Scriptura laudati, Abraham, Iacob, Moſes, & Dauid vſi ſunt. Licitam porrò fuiſſe in tempore legis Moſaicæ, tum exemplis multorum conſtat, tum ex libri Deuteronomij capite vigeſimo primo, non obſcurè colligitur. Accedit Beati Hieronymi auctoritas in epiſtola octogeſima tertia, quæ ſcripta eſt ad Oceanum, ad hunc modum aientis: Sciebat Paulus, lege conceſſum, & exemplo Patriarcharum familiare fuiſſe populo Hebræo nouerat, in multis vxoribus liberos ſpargere: ipſiſque ſacerdotibus, huius licentiæ patebat arbitrium. S. Hieron.

31 B. Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum cap. 47. reſpondens Fauſto Manichæo, Polygamiam, pro magno crimine ſancto Patriarchæ Iacob, impudentiſſimis verbis obiectanti, hunc in modum ſcribit: Quando mos erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen eſt, quia mos non eſt. Alia enim ſunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum ita ſint, quid tandem criminis eſt, quod de pluribus ſimul habitis vxoribus obijcitur ſancto viro Iacob? Si naturam conſulas, non laſciuiendi, ſed gignendi cauſa illis mulieribus vtebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur, Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen eſt ſi quis hoc faciat; niſi quia, & moribus, & legibus non licet? Quæ duo quiſquis contempſerit, etiamſi tantummodo cauſa generandi vti poſſit pluribus fœminis; peccat tamen, & ipſam violat humanam ſocietatem, cui neceſſaria eſt procreatio liberorum. Sic Auguſtinus. Idem libro tertio de Doctrina Chriſtiana capite duodecimo, Sic ait: Sufficiendæ prolis cauſa, erat vxorum plurium ſimul vni viro habendarum inculpabilis conſuetudo. In huiuſmodi autem vxoribus quicquid illorum temporum ſancti viri, non libidinoſè faciebant, quamuis ea facerent, quæ hoc tempore niſi per libidinem fieri non poſſunt, non culpat Scriptura. Sicut enim talares, & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat: nunc autem honeſto loco natis, non eas habere, flagitioſum eſt; ſic animaduertendum eſt, in cetero quoque vſu rerum abeſſe oportere libidinē, quæ non ſolùm ipſa eorū inter quos viuit conſuetudine nequiter abutatur, ſed etiam ſæpe fines eius tranſgreſſa, fœditatem ſuam, quæ intra clauſtra ſolemnium morum latitabat, flagitioſiſſima eruptione manifeſtat. Hæc Auguſtinus. Verùm quod ille quaſi obiter dixit de tunicis manicatis, id apertius enarrans Gellius libro ſeptimo, capite duodecimo, Tunicis, inquit, vti virum prolixis vltra brachia, & vſque in primores manus, ac prope in digitos, Romæ, atque omni in latio indecorum fuit. Solis namque fœminis veſtem longè, latèque diffuſam, non indecorem exiſtimauerunt, ſed vlnas, cruraque aduerſus oculos protegenda. Viri autem Romani, primò quidem ſine tunicis, toga ſola amicti fuerunt, poſtea ſubſtrictas, & breues tunicas citra humerum deſinentes ha-

S. Auguſt. — Id. Auguſt. — A. Gellius.

buerunt: quod genus Græci dicunt, ἐξωμίδας Hæc Gellius.

An Polygamia ſit contra naturã.

SI quis porrò ex me quæreret, an concubitus carnalis cum multis vxoribus per ſe ac citra vllam diſpenſationem, dici debeat contra naturam; huic ego ſic reſponderem. Tribus mõdis dici poteſt concubitus carnalis eſſe contra naturam: primò dicitur contra naturam, quia eſt contra principalem finem naturæ in concubitu carnali; is autem eſt generatio prolis. Atque hac ratione concubitus viri cũ viro, eſt omnino contra naturam, & ſic appellat eum Scriptura in libro Iudicum cap. 19. Cum enim ſenex quidã reuocare vellet Gabaonitas ab eiuſmodi ſcelere patrando cum hoſpite ſuo, dixit eis: *Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & veſtram libidinem compleatis: tantum obſecro ne ſcelus hoc contra naturam operemini in virum.* Altero modo carnalis concubitus dicitur contra naturam, quia eſt contra rectum ordinem naturæ, ſecundum quem in concubitu carnali debet intendi generatio prolis; non autem delectatio, quæ actum illum conſequitur, vel comitatur. Exempli gratia, qui cum meretrice fornicatur, licet poſſit eo modo generare prolem, id tamen ille nequaquam intendit, ſed voluptatem ſolùm, & delectationem. Atqui hi duo modi concubitus carnalis ita ſunt contra naturam, vt ſint indiſpenſabiles, nec liciti eſſe poſſint. Tertio modo dicitur concubitus, vel coniunctio viri cum fœmina eſſe contra naturam, quia eſt contra conuenientiſſimum modum, & perfectiſſimam rationem naturæ in concubitu matrimoniali viri cum fœmina: is autem modus eſt, vt vnus vir ſit vnius vxoris. Namque hoc modo DEVS ab initio inſtituit matrimonium, vni Adam vnicam tantùm fœminam Euam dans in matrimonium: cum tamen maxime tunc neceſſaria videretur polygamia, propagandi humani generis gratia. Et hic modus, diſpenſabilis eſt: eam verò diſpenſationem primùm factam eſſe poſt diluuium Noë pro eius poſteris, oſtendimus in Tertio Tomo ſuper caput xvi. numero 17. 32

Locus libri Iudicum cap. 19.

Geneſ. 2.

Secunda Quæſtio.

ALTERA quæſtio, An iſta polygamia Iacob, arguat hominem voluptuarium, & libidinoſum? Minimè, etenim Iacob vnam duntaxat Rachelem ducere voluit vxorem: atque ea vna contentus fuiſſet. Liam autem duxit, tum miſeratione, ac pietate adductus, ne cui per ignorantiam abſtulerat virginitatem, niſi eam duceret vxorem, in perpetuo dedecore, atque infamia relinqueret: tum id fecit neceſſitate quodam modo coactus, propter importunitatem videlicet, & perfidiam Laban: non aliter vtique optatam, pactamque Rachelem accepturus ab eo, niſi coniugem acciperet Liam. Ancillas porrò non ſponte voluntatis ſuæ, ſed vxorum inductu, atque impulſu, ſibi iunxit matrimonio. Sic enim de Rachele initio capitis trigeſimi ſcriptum eſt: *Cernens Rachel quod infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuæ, & ait marito ſuo, Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus reſpondit Iacob, Num pro DEO ego ſum, qui priuauit te fructu ventris tui? At illa. Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, vt pariat ſuper genua mea, & habeam ex illa filios, deditque Balam in coniugium &c.* Similiter fecit Lia tradens Iacob, vt ancillam ſuam nomine Zelpham, acciperet coniugem. Sic enim eodem in capite paulò infra ſcribit Moſes: *Sentiens Lia, quod parere deſiiſſet: Zelpham ancillam ſuam marito tradidit.* Sed cur voluit DEVS vxores habere Iacob duas ſorores? Nimirum quò populus DEI ex vno Iacob totus propagandus, propter maternæ originis coniunctionem, arctiſſimo inuicem vinculo neceſſitudinis deuinctus, mutuo amoris, & concordiæ affectu vehementius contineretur. 33

Verùm ſuperiorem noſtram purgationem Iacob ab intemperantia libidinis ob vxorum multitudinem, Theodoreti auctoritate confirmare poſſumus: qui 34

ſuper

ſuper hac ipſa re diſputans in quæſtione 84. in Geneſim, his verbis ſcribit: multi ſibi prætexunt occaſionem laſciuiæ, quod quatuor vxores Iacob habuit: verum vniuſcuiuſque facti ſcopus præcipue ſpectandus eſt: ſic enim iudicantes, reperiemus Iacob ſolam ſibi Rachelem deſponſaſſe, & pręter animi voluntatem Liam attigiſſe. Mox igitur, vt dolum ſenſit, ægrè tulit, & cum ſocero queſtus eſt. Balæ verò permixtus eſt non voluptatis gratia, ſed vt coniugem placaret. Nam cum Rachel angeretur, quod liberis careret, ſtolidéque diceret: Da mihi liberos, alioquin moriar, piè obiurgans eam Iacob, docuit quiſnã eſſet naturæ creator, & quod nuptiæ non darent liberos, ſed qui nuptijs legẽ poſuit DEVS: dixit enim ad illam: *Numquid ego ſum tibi pro* DEO, *qui te fructu ventris tui priuauit*? Verumtamen volens eã placare, poſtulationi annuit: petierat enim, vt ancillę ſuæ iungereretur, vt puerũ inde natum vocaret ſuum. Idẽ, & in altera ancilla, cui nomen Zelpha, contigit. Cum enim Lia parere deſijſſet, rogauit eũ, vt in agrum illum ſemen ſuum immitteret: quod quidem nullam libidinem denotat, ſed viri manſuetudinem vxoribus ſuis gratificari cupientis. Ad hæc, illud aduertendum eſt, tunc temporis non datam fuiſſe vllam legem, quæ multiplices nuptias prohiberet: & quod feliciſſimi tunc exiſtimabantur, qui multorum liberorum patres erant. Nam pro maximo bono DEVS ſæpius Abrahæ promiſit multiplicationem ſeminis, vt Geneſ. 13. 15. 17. 22. idemque promiſſum dedit Iſaac Geneſis 26. & Iacob Geneſis vigeſimo octauo. Nihil autem tale illis promiſiſſet, niſi copioſam ſobolem, quàm maximum bonum eſſe exiſtimaſſet. Hactenus ex Theodoreto. — Theodore.

SEPTIMA DISPVTATIO.

An quemadmodum vnius viri coniugium cum pluribus fœminis licitum aliquando fuit, & honeſtum: Ita viciſſim vnius fœminæ coniugium cum multis viris fuerit vllo tempore licitum, aut eſſe poſſit.

NVNQVAM tale coniugium fuit licitum. Principio, id repugnat dignitati ſexus virilis. vir enim vt ait Paulus 1. ad Corinth. xi. caput eſt mulieris: at eſſe plura capita prima, & principalia vnius, & eiuſdem, pluraque vnius rationis principia eiuſdem rei, & prima, & proxima, & æque perfecta, non fert rerum natura. Deinde, pax, & tranquillitas, bonaque diſpoſitio œconomicæ gubernationis nulla eſſe poſſet: quot enim capita, tot ſententiæ: quiſque autem eorum virorum, quod ſibi viſum, & liberum eſſet, mandaret vxori, & idem fieri vellet, nec alter cederet alteri. Sæpe item eueniret, vt plures eodem tempore debitum peterent ab vxore, quibus illa ſimul ſatisfacere non poſſet: vnde contentiones, & altercationes inter ipſos. Prę terea, id plane contrarium eſt fini, quem natura intendit in matrimonio, generationem dico prolis. Nam mixtio inuicem, & confuſio diuerſorum virilium ſeminum in eadem muliebri vulua, plane corrumpit virtutem ſeminis prolifieram, vt animaduertere eſt in meretricibus. Quare mulier pluribus nubens viris, non id faceret propter generationem prolis, ſed quo maiorem caperet voluptatem, vel quęſtum faceret: id autem crimen eſt, aut laſciuiæ, aut auaritiæ. Ad hæc, ſi qui fortè ex huiuſmodi matrimonio filij gignerentur, iſtorum incertus haberetur pater: quocirca præſtantia nobilitatis paternæ, quæ ad filios deriuatur, plane tolleretur, nec ius hæreditarium

Probatur octo rationibus vnius fœminæ coniugium cum pluribus viris nunquam fuiſſe licitum.

reditarium conſtaret: hęreditas enim niſi filijs certò cognitis, non obuenit. Quin etiam periret patrum erga filios, & viciſſim filiorum erga patres naturalis illa paterni, & filialis amoris flagrantia, & dulcedo. Quid quod amor, & fides, & omnium conſiliorum, curarumque, & officiorum communicatio, quæ inter virum, & vxorem eſſe debet, & vbi eſt, ingentem affert vtilitatem, & ſolatium, atque voluptatem, nulla eſſet in tali coniugio? His accedit, quod vnus vir, ſciens vxorem amari, & carnaliter cognoſci ab alio viro, non ſolùm eam non valde amaret, ſed faſtidiret, abhorreret, auerſaretur, tanquam ab alio compreſſam, fœdatamque: immo cum ea familiariter conuerſari nollet; vt taceam frequentem inter viros zelum, quod vxor plus vnum virum, quàm alium diligere, atque honorare putaretur. Octaua, & poſtrema ratio eſt Sacramentalis: Matrimonium enim, ſacramentum magnum eſſe inter CHRISTVM, & Eccleſiam, interpretatus eſt Apoſtolus Paulus ad Epheſios capite quinto. Eſt igitur carnale matrimonium, ſed licitum, & honeſtum, figura ſpiritualis matrimonij inter CHRISTVM, & Eccleſiam: atqui Eccleſiæ, vnicus ſponſus eſt CHRISTVS, nec plures eſſe poſſunt. Alij Sancti quantauis
Ioan. 3. ſanctimoniæ præſtantia fuerint, non ſunt Eccleſiæ ſponſi, ſed ſponſi eius amici. Audi eum, quo inter natos mulierum maior nemo ſurrexit; *Qui habet*, inquit, *ſponſam, Sponſus eſt; amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi, hoc ergo gaudium meum impletum eſt*. Potuiſſemus hæc, illuſtribus auctorum, tum ſacrorum, atque Eccleſiaſticorum, tum Ethnicorum ſententijs exornare: ſed non id agimus, vt rem extra præſentem diuinæ Scripturæ locum poſitam, ſubtiliier, eruditeque pertractemus. Quare prudenti Lectori, quod in præſens breuiter, ac velut in tranſcurſu attigimus, ſatis erit.

HVIVS de coniugio Iacob cum duabus ſororibus Lia, & Rachele, hiſtoriæ 36
S. Auguſt. duplicem allegoriam tradunt Patres. B. Auguſtinus ſermone de Tempore 80.
Allegoria huius hiſtoriæ. & Rupertus libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim cap. 29. & 30. Allegoriam illius coniugij referunt ad duos populos, Iudaicum, & Gentilem. Sed Auguſtinus Liam, populi Iudaici figuram facit, Rachelem Gentilis. Contra Rupertus Liam, Gentilis, Rachelem Iudaici populi typum fuiſſe oſtendit. At
S. Gregor. B. Gregorius libro ſexto Moralium ſuper illis verbis Iob cap. 5. *Ingrediens in ſepulchrum, ſicut infertur acervus tritici in tempore ſuo*. Et item homilia 14. in Ezechielem, Matrimonium Iacob cum Lia, & Rachele, interpretatur allegoricè de vita contemplatiua, & actiua, hanc interpretationem deinde Rupertus libro 7. Commentariorum in Geneſim cap. 3 tv egregiè tractauit, nihil eorum
Rupertus. quæ tradita fuerunt à Gregorio (quod quidem obſeruatu, memoratuque dignum eſſet) omittens, & inſuper non pauca de ſuo addens: Ruperti verba in eam ſententiam, huiuſcemodi ſunt: Viro Eccleſiaſtico ad perfectionem tendenti ſciendum eſt, duas eſſe vitas, actiuam atque contemplatiuam, quas & gentiles philoſophi adulterantes, alteram practicam, & alteram theoricam dixerunt: & per actiuam ordinatè procedendo, perueniri poſſe ad contemplatiuam, certiſſimo hiſtoria hæc Iacob exemplo eſt. Iacob enim de terra ſua egreſſus, ad puteum venit; & illic Rachelem pulchra facie, venuſtoque aſpectu videns, ſtatim eius amore incenſus eſt. Similiter quoties quiſque ſupplantator vitiorum, & CHRISTVM ſequi cupiens, diuinæ Scripturæ ſtudijs incumbit, inde contemplatiuæ vitæ pulchritudinem delectabilem eſſe comperiens, protinus in eius amplexus irruere geſtit. Optimam quidem ille partem eligere vult, ſedere nimirum ad pedes Domini, & iugiter audire verbum illius, iuxta conſilium dicentis, *Vacate, & videte, quoniam ego ſum DEVS*: pſal. 45. Sed altera prior eſſe debet, quæ ſolicita eſt, & turbatur erga plurima, & in miſericordiæ operibus exercetur, in quibus eruditum, atque exercitum, tandem

ad con-

ad contemplatiuam poſſe progredi, & hunc eſſe legitimum viuendi ordinem. Propheta quoque teſtatur dicens: *Bonum erit homini, cum portaueris iugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit ſolitarius, & leuabit ſe ſupra ſe.* Et apud Iob ſcriptum eſt *Ingredieris in abundantia in ſepulcrum.* Id eſt, cum ditatus fueris actiuę vitæ reditibus, tunc demum non defecturus quieſcere poteris intra contemplationis latibulum. Hæc vita per Liam, (quod nomen interpretatur, laborioſa) fœcundam quidem, ſed minus videntem, rectè figuratur: nam quaſi lippis oculis, minus contemplatur ſpiritualia, dum ſollicita eſt, & turbatur erga plurima. Rachel porrò pulchra quidem, ſed ſterilis, vitam contemplatiuam deſignat, quæ dum vni, quod neceſſarium eſt, intendit, venuſto aſpectu plus videt, ſed ſancto vtenſotio, quaſi minus parit. Igitur dum repente quis omiſſis gradibus, feſtinãdo ad arcem contemplationis, Rachelem præripere contendit, bene nonnunquam cum illo agitur, ſi prius Liæ teneatur nuptijs, videlicet protractus foras ad actiones laborioſas frequenteis miniſterij, qui ſi contra quid muſſitat, vel querulo geſtu ſtrideat, dicit ei ſancta Scriptura: *Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores ante tradantur ad nuptias:* Id eſt: Non ita ſe habet ordo, vt ad contemplatiuam vitam, quæ minus operando, minor eſt, ante vſum, & exercitium actiuæ quiſquam proſiliat: Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & hanc quoque poteris obtinere. Nam ſicut ſex diebus cuncta DEVS operatus eſt, & in ſeptimo die requieuit: ſic prius oportet quemque in ſex commemoratis apud Matthæum cap. 25. miſericordiæ operibus exerceri, vt tunc demum iure in vita contemplatiua ſabbatizare poſſit. Et notandum, quia videns DEVS quod Iacob Liam deſpiceret, non in eo miſertus eſt eius, vt de lippa venuſtam aſpectu faceret; ſed in eo, vt ſorore eius ſterili permanente, vuluam ipſius aperiret. Semper enim actiua vita minus videt, & lippis perſeuerat oculis, & eſt talis, qualem Paulus mulierẽ in Eccleſia docere non permittit: Saluabitur autem, inquit, per filiorum generationem, id eſt, per operum miſericordiæ adminiſtrationem. Ergo vita eorum, qui in ſolis actibus remanſerunt, & nunquam ad contemplatiuæ vitæ gratiam profecerũt, iuſtificabitur per bonorum operum executionem. Hactenus ex Ruperto. Verùm etiam S. Auguſtinus copioſè hanc ipſam allegoriam pertractat libro vigeſimo ſecundo contra Fauſtum capite lij. & aliquot ſequentibus.

Threnc. 3. Luc. 10. Geneſ. 1. 1. Cor. 14. & 1. Tim. 2.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA

IN CAPVT TRIGESIMVM GENESIS.

Generatio aliorum ſeptem filiorum Iacob; nouumque pactum de
ſeruiendo alijs ſex annis ipſi Laban mirabili mercede,
ſed mirabiliore euentu.

1 CERNENS autem Rachel quod infœ-
cunda eſſet, inuidit ſorori ſuæ, & ait ma-
rito ſuo: Da mihi liberos, alioquin mo-
2 riar. Cui iratus reſpondit Iacob: Num
pro DEO ego ſum, qui priuauit te fru-
3 ctu ventris tui? At illa: Habeo, inquit,
famulam Balam: ingredere ad illam, vt pa-
riat ſuper genua mea, & habeam ex illa
4 filios. Deditque illi Balam in coniugium:
5 6 quæ, ingreſſo ad ſe viro concepit, & peperit filium. Dixitque Rachel,
iudicauit mihi Dominus, & exaudiuit vocem meam, dans mihi filium:
7 & idcirco appellauit nomen eius, Dan. Rurſumque Bala concipiens
8 peperit alterum, pro quo ait Rachel, Comparauit me Dominus cum
9 ſorore mea, & inualui. Vocauitque eum, Nephthali. Sentiens Lia
10 quod parere deſijſſet, Zelpham ancillam ſuam marito tradidit. Qua
11 poſt conceptum edente filium, dixit. Feliciter: & idcirco vocauit no-
12 13 men eius, Gad. Peperit quoque Zelpha alterum. Dixitque Lia: Hoc
pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres: propterea
14 appellauit eum, Aſer. Egreſſus autem Ruben tempore meſſis triticeæ

in agrum

in agrum, reperit mandragoras, quas matri Liæ detulit. Dixitque Ra-
chel: da mihi partem de mandragoris filij tui. Illa respondit: Paruin ne 15
tibi videtur quod præripueris maritum mihi, niſi etiam mandragoras
filij mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandrago-
ris filij tui. Redeuntique ad veſperam Iacob de agro, egreſſa eſt 16
in occurſum eius Lia, & ad me, inquit, intrabis, quia mercede condu-
xi te pro mandragoris filij mei. Dormiuitque cum ea nocte illa. Et exau- 17
diuit DEVS preces eius: concepitque, & peperit filium quintum, &
ait: Dedit DEVS mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo 18
appellauitque nomen eius, Iſachar. Rurſum Lia concipiens, peperit 19
ſextum filium, & ait: Dotauit me DEVS dote bona: etiam hac vice me 20
cum erit maritus meus, eo quod genuerim ei ſex filios: & idcirco ap-
pellauit nomen eius Zabulon. Poſtquem peperit filiam, nomine Dinam. 21
Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vul- 22
uam eius. Quæ concepit, & peperit filium, dicens: Abſtulit DEVS 23
opprobrium meum. Et vocauit nomen eius, Ioſeph, dicens: Addat mi- 24
hi Dominus filium alterum. Nato autem, Ioſeph dixit Iacob ſocero 25
ſuo: Dimitte me vt reuertar in patriam, & ad terram meam. Da mihi 26
vxores, & liberos meos, pro quibus ſeruiui tibi, vt abeam: tu noſti ſer-
uitutem qua ſeruiui tibi. Ait illi Laban, Inueniam gratiam in conſpectu 27
tuo: experimento didici quia benedixerit mihi DEVS propter te: con- 28
ſtitue mercedem tuam quam dem tibi. At ille reſpondit: Tu noſti quo 29
modo ſeruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit poſſeſſio tua. Mo- 30
dicum habuiſti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es: be-
nedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Iuſtum eſt igitur, vt ali-
quando prouideam domui meæ. Dixitque Laban, Quid tibi dabo? At 31
ille ait: Nihil volo: ſed ſi feceris, quod poſtulo, iterum paſcam, & cu-
ſtodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, & ſepara cunctas oues 32
varias, & ſparſo vellere: & quodcumque furuum, & maculoſum, va-
riumque fuerit, tam in ouibus, quàm in capris, erit merces mea. Re- 33
ſpondebitque mihi cras iuſtitia mea, quando placiti tempus aduenerit
coram te: & omnia, quæ non fuerint varia, & maculoſa, & furua, tam
in ouibus, quàm in capris, furti me arguent. Dixitque Laban: Gratum 34
habeo quod petis. Et ſeparauit in die illa capras, & oues, & hircos, & arie- 35
tes varios, atq; maculoſos: cunctũ autem gregem vnicolorem, id eſt albi,
& nigri velleris, tradidit in manu filiorum ſuorum. Et poſuit ſpatiũ itineris 36
trium dierum inter ſe, & generũ, qui paſcebat reliquos greges eius. Tollẽs 37
ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex
parte decorticauit eas: detractiſq. corticibus, in his, quæ ſpoliata fuerãt,
cãdor apparuit: illa verò, quæ integra fuerãt viridia permanſerunt: atq;
in hunc modũ color effectus eſt varius. Poſuitq. eas in canalibus, vbi ef- 38
fundebatur aqua: vt cum veniſſent greges ad bibendum, ante oculos ha
berent virgas, & in aſpectu earum conciperent. Factumque eſt vt in ipſo 39
calore

calore coitus, oues intuerentur virgas, & parerent maculoſa, & varia,
40 & diuerſo colore reſperſa. Diuiſitque gregem Iacob; & poſuit virgas
in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba, & nigra quæque,
41 Laban: cetera verò, Iacob, ſeparatis inter ſe gregibus. Igitur quando
primo tempore aſcendebantur oues, ponebat Iacob virgas in canali-
bus aquarum ante oculos arietum, & ouium; vt in earum contempla-
42 tione conciperent: quando verò ſerotina admiſſura erat, & conceptus
extremus, non ponebat eas. Factaque ſunt ea, quæ erant ſerotina, La-
43 ban: & quæ primi temporis, Iacob. Ditatuſque eſt homo vltra modum,
& habuit greges multos, ancillas, & ſeruos, camelos, & aſinos.

Verſu 1. Cernens autem Rachel quod infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuæ, & ait marito ſuo: Da mihi liberos, alioquin moriar.

NON doluit Racheli, ſororem ſuam Liam eſſe fœcundam, & tam numeroſę prolis parentem: verùm ſe eſſe ſterilem, cum ſoror tot iam filiorum mater eſſet, id verò perdo-luit: hoc autem, zelo, quàm inuidiæ, ſimilius eſt. Nam ſi propriè loquamur, Inuidia eſt aliorum bonis, & pro-ſperitate triſtari, dolere, atq; animo cruciari: quod nō fuit in Rachele; nō enim dicitur inuidiſſe ſorori, quod eſſet illa fœcūda, ſed quod ipſa infęcūda eſſet. Zelus porrò tribus modis dicitur: Eſt enim dolor, aut quod improbjs, & impijs proſperè ſit; aut quod viris optimis improſperè, ac miſerè: aut quod ęque dignis non ſimiliter bona contingant. Certè B. Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum cap. 54. citans hæc verba Geneſis pro verbo *inuidit*, refert: *Zelauit*: ita memorans hunc locum: *Et zelauit Rachel ſororem ſuam.* 1

Triplex zeli ratio.

S. Auguſt.

Da mihi liberos, alioquin moriar. Impotentia deſiderij liberorum, fecit hæc verba inſipienter admodum, ſtultèque loqui Rachelem. Quanquam Hebræorum quidam honeſtam faciunt petitionem iſtam Rachelis, *Da mihi liberos*, Ad hanc ſententiam interpretantes: Quando tu apud DEVM tam gratioſus es, vt poſtulatis, & optatis tuis nihil ille abnuat; deprecare mihi à DEO liberos, quemadmodum pater tuus precibus impetrauit conceptum Rebeccæ matri tuæ. Verùm iſtam expoſitionem proximè ſequens reſponſum Iacob dupliciter excludit: dicit enim Scriptura, iratum, & indignatum fuiſſe Iacob Racheli, propter iſtam petitionem: at cum illa eſſet valde honeſta, & iuſta, iraſcendi nulla profectò erat ratio. Et illud, quod dixit Iacob: *Num pro DEO ego ſum, qui priuauit te fructu ventris tui?* planè ineptum, atque inconueniens fuiſſet petitioni Rachelis, ſecundum iſtam interpretationem. Cæterum error ipſius Rachelis ignoſcibilis eſt; nihil enim in coniugio antiquius, & optabilius eſt generatione liberorum, non ſolùm propter perpetuitatem naturæ humanę, quæ per huiuſmodi propagationem filiorum conſeruatur: ſed etiam quod parentes à liberis non ſolùm vitæ alimenta, ſed etiam ſolatia, & honoris, & gloriæ ornamenta expectant. Itaque coniugium imperfectum videtur, ſi deſint liberi; non ſecus atque arbor ſine fructibus. 2

Ariſtotel. Ad hanc ſententiam facit, quod Ariſtoteles tradit primo libro Oeconomi-

corum

eorum cap.2. his verbis. Non eſſendi cauſa ſolùm, verùm etiam bene eſſendi, mas & fœmina naturæ ope coniunguntur: filioſque procreant, non ſolùm vt id naturæ tributum ferant, verùm etiam vt commoda inde ſuſcipiant. Etenim valentes ipſi, imbecilles filios labore ſuo tuentur, & alunt; mox ipſi ob ſenium imbecilles facti, à filijs iam valentibus eadem reportant. Et ſimul natura per hunc circuitum adimplet æternitatem, quando ſecundum numerum non poteſt, ſaltem ſecundum ſpeciem. Sic enim, diuina prouidentia, mulieris, & viri ad ſocietatem ordinata eſt natura: tendunt enim eorum omnia in eiuſdem vtilitatem, licet contraria naturæ eorum videátur conditio: alterum enim robuſtum fecit natura, alterum imbecillum: vt hoc ex timore, cautius; illud ob fortitudinem, pugnacius eſſet. Et alterum comparat foris, alterum comparata domi conſeruat. Ad operum verò effectionem, alterum ſedulitatem intra limen præſtat, ad externam euagationem non idoneum; alterum verò ad ſedulitatem domeſticam minimè aptum, ad motus verò, externaſque actiones valentius. Circa prolem autem, generatio quidem propria eſt, vtilitas verò communis: alterius enim nutrire eſt, alterius erudire. Sic Ariſtoteles.

3 Sed redeo ad Rachelem, cuius animum tres maximè res veſana propemodum liberorum cupidine inflammarunt. Primò quidem inuidia fœcunditatis Liæ ſororis ſuæ, quod non tacet Scriptura dicens: *Cernens Rachel quod infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuae*. Tum quod ſciret nulla re mulierem viro amabiliorem effici, quam numeroſam, pulchramque prolem generando. Ad hæc, quod audiſſet, ſoboli, ac poſteritati Iacob, ampliſſima eſſe à DEO & magnificentiſſima promiſſa bona. Illud *alioquin moriar*, vel, vt eſt in Hebræo, *quod ſi non, morior*, dupliciter exponitur: Vel ita; ſi mihi non dederis filios, præ triſtitia vitam pertæſa moriar. Vel ſic: Si nullos ſuſcepero liberos, nomen meum, meique memoria penitus emorietur, atque obliterabitur. Sed prior ſententia, vt ſimplicior, & planior, ita eſt probabilior.

Cui iratus reſpondit Iacob, Num pro DEO ſum ego, qui priuauit te fructu ventris tui? Verſu 2.

4 BONVS & ſapiens maritus vxorem docet vnde prolem optare, & petere debeat; à DEO ſcilicet, qui naturæ omnis eſt creator, & prout ei libitum fuerit, in contrarias partes commutator. Videtur Iacob agnouiſſe, ſterilitatem Rachelis fuiſſe à DEO loco poenę irrogatam, quod Rachel ſuperba ob pulchritudinem, & quod flagrantiſſimè diligeretur à marito, aſpernaretur Liam: nec ſolùm ipſa, ſed etiam Iacob quodammodo eam deſpiceret. Id enim paulò ſupra non diſſimulauit ſcriptura, cum dixit: *Videns autem Dominus quod deſpiceret Liam, aperuit vuluam eius ſorore ſterili permanente*. Ceterùm duplex cauſa ſterilitatis eſſe ſolet: frequens enim cauſa ſterilitatis ſiue in viro, ſiue in femina, ex natura eſt: non rarò tamen ex ſingulari conſilio, & voluntate DEI, vel in malum, & poenam hominis, vel in bonum, & gratiam. Varias cauſas naturales tam muliebris, quam virilis ſterilitatis, in libro 2. de generatione animalium cap. 2. paucis verbis expoſuit Ariſtoteles: Nam à primo ortu, inquit, naturæ locis, ad coitum commodis, oblæſis, ſteriles, & mulieres, & viri redduntur: vt alteræ non pubeſcant, alteri non barbeſcant, ſed ſpadonum ſimiles ſint. Alijs in proceſſu ætatis idem accidit affectus, propter corporis nutricationem pleniorem: mulieribus enim pinguioribus factis, viriſque corpore valde obeſis, excrementum ſeminale in corpus abſumitur: itaque fit vt illis menſtrua deſint, his genitura. Aut id accidit

Cauſæ naturales ſterilitatis ſecundum Ariſtotelē

T ex morbo

ex morbo; cum à viris ſemen humidum, & frigidum emittitur; mulieribus verò purgationes vitiantur, & copia morbificorum excrementorum adeſt; quæ vitia partim curabilia ſunt, partim incurabilia. ſed maximè ſteriles tunc perſeuerant, cum, primo à natura ortu, tales fuerunt: gignuntur enim & mulieres viragines, & viri feminares: alteris menſtrua deſunt, alteris ſemen exile frigidumque eſt. Hactenus ex Ariſtotele.

ALTERA cauſa ſterilitatis,non eſt naturalis,ſed diuina:nonnunquam enim 5
DEVS præter ordinem naturæ,ſteriles fecit mulieres;& contra de ſterilibus fœcundas. Cuius rei non pauca, nec obſcura ſunt in ſacris litteris exempla. Sara dicit ſe concluſam fuiſſe à DEO, ne pareret, Geneſ. cap. 16. Omnium item mulierum domus regis Abimelec dicitur Geneſis cap. 20. DEVS concluſiſſe vuluas, ne parerenr. Et hoc loco fidenter Iacob dixit, DEVM priuaſſe Rachelem fructu ventris ſui. De Anna quoque Samuelis matre ſcriptum eſt 1. Regum cap. 1. DEVS *autem concluſerat vuluam eius.* Contra verò ſterilibus mirabiliter dedit fœcunditatem, vt Saræ, Annæ, Eliſabethæ matri Ioannis Baptiſtæ, & Racheli, de qua in hoc loco paulò infra ſic eſt: *Recordatus* Dominus *Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius.* Meritò igirur Dauid cecinit: *Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.* Domum dicit, more hebraico pro ampla & opulenta familia, & numeroſa, claraque poſteritate. Non eſt ſilenrio inuoluendum, quod legi apud Paraphraſten Hieroſolymitanum ſuper hoc caput ita ſcribentem: Quatuor claues poſitæ ſunt in manu Domini vniuerſi mundi, quas non tradidit Dominus nec Angelis, nec Seraphinœ: Clauis ſcilicet pluuię: clauis cibationis: Clauis ſepulcrorum: Et clauis ſterilitatis. De claue pluuiæ, ita dicit Scriptura Deuteronomij capite vigeſimo octauo. *Aperiet Dominus theſaurum ſuum optimum, coelum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore ſuo.* De claue cibationis habes in pſalmo 144. *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* De claue ſepulcrorum dixit DEVS apud Ezechielem capite trigeſimo ſeptimo. *Ecce ego aperiam tumulos veſtros; & educam vos de ſepulcris veſtris.* De claue ſterilitatis habes in hoc capite: *Recordatus* Dominus *Rachelis exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius.* Sic ille. Significare autem voluit iſte auctor his verbis, quatuor potiſſimum res in manu, & poteſtate DEI eſſe, pluuiam coeleſtem, Alimoniam, Mortuorum reſurrectionem, & Procreationem liberorum.

Pſal. 112.

Quatuor claues ſolius DEI.

Omnino Ethnici quoque agnouerunt foecunditatem, & liberorum generationem, vt ſingulare DEI munus, ei maximè acceptum ferri oportere. Audi 6
Platonem in Sympoſio, Ex viri, inquit, & vxoris congreſſu partus exiſtit: atque res hæc diuina eſt. & quamuis in mortali ſemper animante fiat; tamen & prægnatio, & genitura ab immortalibus eſt. Romani etiam certos quoſdam Deos coluerunt, tanquam nuptiarum feliciter contrahendarum præſides, tanquam gerendæ prolis opitulatores, & iam genitæ quaſi altores, tutoreſque ac ſeruatores. Sed enim illa fuit perridicula Romanarum mulierum ſuperſtitio, quam narrat Plutarchus in Cæſare, in feſtis Lupercalibus, quæ in Februario mēſe à nobilibus iuuenibus nudis agebātur, vſurpari ſolita. Plutarchi verba ſuper ea re, huiuſmodi ſunt: Multi ex nobilibus, & claris iuuenibus, nudi per vrbem diſcurſant, & ſcuticis hirſutis obuios per ludum, & riſum cædunt. Quin etiam multæ in primis claræ mulieres data opera, illis obuiam eunt, & ſeipſas plagis tanquam in ſchola offerunt, manus his præbentes: perſuaſæ eas plagas prægnantibus, ad faciliorem partum, ſterilibus verò, ad foecunditatem proficere. Hæc Plutarchus.

Plato.

Romanorum Gentilium ſuperſtitio.

Plutarch.

Dedit

Dedit illi Balam in coniugium (Verſu quinto. Et paulò infra Verſu Nono) Zelpham ancillam marito tradidit.

7 HINC euidenter apparet, vxores illas Iacob non libidine laſciuiſſe, ſed prolis ſola cupiditate, atque ea flagrantiſſima arſiſſe: alioqui nunquam in communionem maritalis amoris, & tori, ancillas adſciuiſſent. Quemadmodum porrò ſupra oſtendimus, coniugium duarum ſororum, fuiſſe figuram populi Iudæi, & Gentilis, & item vitæ actiuæ, & contemplatiuę: ita coniugium duarum ancillarum quodnam habuerit myſterium, cuiuſque typum geſſerit, diſputat Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum ſub finem capitis 54. & per totum caput 55. Sed hoc ipſum enucleatius, & luculentius tractauit Rupertus libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim capite trigeſimo nono ad hunc modum ſcribens: Aures nimium pudicas præſens lectio diuerberat: nimium fatigantur audiendo æmulationes quatuor mulierum de vno viro concertantium. Sed habeant cum ſimplicitate ſua prudentiam, ſciantque totum, quicquid eſt dictum, factumque, redolere magnum liberorum deſiderium, atque earum exemplo, tanto inſtantius properent animę prudentes, ſpiritnale de CHRISTO viro ſuo, ſemen concipere, & parere, quanta illas auiditate virum ſuum inuicem præripere, quantoque audiunt gaudio filios ſuos in partu ſuſcipere. Nam CHRISTI, vnius viri, ſunt coniuges liberæ, ſunt & concubinæ ancillæ. *Sexaginta*, inquit, *ſunt reginæ, & octoginta ſunt concubinæ*. Quæcumque eſt regina ſiue libera, vero amore ingemiſcit, & parturit, vti Paulus cum dicebat: *Filioli meė, quos iterum parturio, donec formetur CHRISTVS in vobis*. Sed non eo contenta ſit; ſed tanta huius beati ſeminis multiplicandi auiditate flagret, vt ancillas quoque huic viro permittat, & dicat: *Quid enim? dum omni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem CHRISTVS annuncietur? & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo*. Fieri namque poteſt, quia ſępe iam factum eſt, vt quem ancilla, vel concubina concepit, eum ſuper genua liberæ pariat: id eſt, vt qui per prædicationem inuidentis, diuinũ audiuit verbum, confiteatur, & teneat in catholica matre Eccleſia, veræ, & vnicæ perfectionem fidei, & ita nihil differat à legitimis filijs in acceptione paternæ hæreditatis. Sicut etiam quando DEVS terram promiſſionis ſorte diuiſit filijs Iſrael, Gad, & Aſer, & Dan, & Nephthali, nihil, vel minus, vel tardius acceperunt, propterea quod eſſent concubinarum, vel ancillarum filij. Ergo in huiuſmodi aſperitate exterioris paleæ talis hiſtoriæ, ſimplicium ſenſus offenditur, ſed interiore grano perfectiores, quorum eſt ſolidus cibus, non parum delectantur. Hactenus ex Ruperto.

In cõiugio Iacob cum duabus ancillis quidnam lateat myſterii.

S. Auguſt.

Rupertus.

Cant. 4.

Ad Gal. 4

Ad Ph. 1.

1. Cor. 3.

8 Sed perpẽdenda ſunt verba illa, quæ dixit Rachel viro ſuo Iacob, cum ei dedit in matrimonium famulam ſuam Balam. *Habeo*, inquit, *famulam Balam, ingredere ad illam, vt pariat ſuper genua mea, & habeam ex illa filios*. Quid eſt, *Vt pariat ſuper genua mea*? Hebraica phraſis eſt, & alibi, nec ſemel vſurpata. Continet autem hanc ſententiam, vt pariat filios, quos poſſim ego adoptionis lege quaſi meos ſuper genua mea collocare; & illis, vt facere matres ſolent; cum voluptate arridere, alludere, & blandiri. Ad hunc morem reſpexit Iob, cum dixit cap. 3. *Quare non in vulua mortuus ſum, egreſſus ex vtero non ſtatim perii? quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?* Sed ille illuſtrior Iſaiæ locus capite 66. *Hæc dicit Dominus. Quia ego declinabo ſuper eam quaſi fluuium pacis, & quaſi torrentem inundantem gloriam gentium, quam ſugetis: ad ubera portabimini; &*

Verſu 3.

Phraſis hebraica. *Parere ſuper genua.*

Locus Iob cap. 3.

ſuper genua blandientur nobis, quomodo ſicui mater blandiatur, Sic ego conſolabor nos. Nec Homerus huiuſmodi phraſi non eſt vſus Iliados ſecundo, illis verſibus. (Homerus.)

Qui Diis infenſus gerit immortalibus arma,
Non penes hunc genibus nati ſuper uſque ſedebunt,
Blandiri aſſueti.

PRIMA DISPVTATIO.

De natura, & virtute Mandragoræ.

Super illis verbis.

Verſu 14. Egreſſus autem Ruben tempore meſſis triticeæ in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel, da mihi de mandragoris filij tui.

ERAT tunc Ruben admodum puer: nempe minor ſexto anno. Etenim Lia intra poſterius ſeptennium ſeruitutis Iacob, peperit ſex filios, & vnam filiam, Geneſ. 30. poſt allatas verò ſibi mandragoras à Ruben, genuit tres liberos: Iſſachar, & Zabulon, & filiam nomine Dinam: quocirca Ruben id temporis, ſummum, quinquennis eſſe poterat. Puerulus igitur, tum pulchritudine coloris, tum ſuauitate odoris mandragoræ, permotus videtur, vt eam ferret matri. Meſſis porrò triticea fit in Palæſtina ſub finem veris, & interdum non longè à tempore Paſchæ, vt colligi poteſt ex libro Ioſue cap. tertio & quinto. Verùm de Mandragora, & longa, & litigioſa eſt diſputatio, quænam eius natura ſit, quæ virtus, & effectus, vt ſatis idonea cauſa reddi poſſit, cur ea fuerit à Rachele tantopere expetita. Sanè à diuerſis Auctoribus tam variè, atque etiam contrariè de ea proditum eſt, vt vix certum quippiam, & quod exploratè perceptum ſit, tradi poſſe videatur. Enarrabo itaque primùm quæ ab Auctoribus Ethnicis, & Hebræis, tũ à Chriſtianis, tam vetuſtioribus, quàm recentioribus tradita ſunt. Poſtremò ſenſum quoque animi mei & iudicium, quale quale in re incerta eſſe poteſt, paucis indicabo.

Xenophon — Xenophon in ſympoſio non obſcurè ſignificat virtutem Mandragoræ ſopori- 9
feram, cum ait: Re vera vinum, rigans animas, ipſas triſtitias, quemadmodum Mandragora hominem, ſoporat. (Dioſcorid.) Dioſcorides libro 4. cap. 61. de Mandragora in hunc modum ſcribit: (Deſcriptio Mandragoræ.) Mandragoram aliqui Antimolum, alij Circæam vocant, quoniam videatur ad amatoria conducere. Duo eius genera: nigrum, quæ fœmina exiſtimatur, anguſtioribus folijs, & minoribus quàm lactucæ, viroſis & graueolentibus in terra ſparſis. Mala gerit ſorbis ſimilia, pallida & odorata, in quibus ſemen veluti pyrorum. Radicibus inhæret benè magnis; binis, ternis ve inter ſe conuolutis, extrinſecus nigris, intus albis, craſſo cortice veſtitis: caulem non fert. Alterum genus Mandragoræ candidum, qui mas dicitur: cuius folia magna, alba, lata, læuia, vt betæ: mala, quàm ſunt fœminæ, duplo maiora, colore in croceum inclinante, iucundo, cum quadam grauitate olentia: quorum eſu opiliones aliquantum ſoporantur. (Virtutes & effecta Mãdragoræ.) Radix ſimilis femineæ ſed maior, & candidior, ſimiliterque caulem non habens. Poſthæc, Dioſcorides multiplicem in medicamentis Mandragoræ vſum exponens, ſatis indicat, omnia proueni-

re ex

re ex virtute eius frigorifera, & ſoporifera. Addit præterea eius poma ſoporē afferre, tum olfactu, tum eſu, & nimio odore percuſſos obmuteſcere, ſemenq. pomorū purgare vuluas: appoſitumque cū ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtere. Eſt quoque Mandragora, cui nomen Morion, in opacis iuxta ſpecus naſcens: quæ mollis eſt, ac candida, paulò maior palmo, pollicemque adæquans craſſitudine. Tradunt eam in pane, offa, vel obſonio, drachmæ pondere deuoratam, vſum rationis intercipere. Etenim qui edit, continuo obdormiſcit, eo ferè habitu, quo erat comedens, ſenſus inops, ternis, quaterniſue ex quo ſumpta eſt, horis. Hac medici vtuntur, cum ſcindendi, vrendique neceſſitas eſt, vt ſenſum ſtupefaciant. Ad hanc fermè ſententiam Dioſcorides. De virtute autem ſanandi ſterilitatem, iuuandique fœcunditatem, aut conciliandi amorem, ſiue ad libidinem incitandi, nullum ab eo, ex proprio ſenſu, verbum fit.

10 Plinius lib. 25. cap. 13. Eadem Dioſcoridi ſcribit de Mandragora, quantum ad magnitudinem, figuram, colorem, & varietatem eius. Hoc Plinius non ſolum eo loco fecit, ſed alijs compluribus, ſimillima tradens Dioſcoridi. Vt propterea quidam ſuſpicati ſint, multa Plinium ex Dioſcoride, tacito eius nomine mutuatum, ſparſim inſeruiſſe ſcriptis ſuis. Sed id eſſe falſum, arguit ratio temporum, qua conſtat, non paucis annis Dioſcoridem poſteriorem fuiſſe Plinio, vt ſubtiliter, eruditèque ſuper ea re diſputans, egregiè probat libro ſecundo Variarum obſeruationum capite vigeſimo octauo Marſilius Cagnatus amicus meus, & familiaris, pernobilis medicus, & inſigni tam Philoſophiæ, quàm aliarum diſciplinarum ſimul, & linguæ græcę cognitione præſtans. Ceterùm de virtute, atque effectu Mandragoræ pauca hæc tradit Plinius: Odor eius grauis, ſed radicis, & mali grauior, folia ſeruantur in muria efficacius; alias recentium ſuccus, peſtis eſt: Sic quoque noxiæ vires, grauedinem afferunt etiam olfactu: quanquam mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmuteſcunt ignari; potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis ſomnifica pro viribus bibentium. Bibitur & contra ſerpentes, & ante ſectiones, punctioneſque, ne ſentiantur. Ob hæc, ſatis eſt, aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Hæc Plinius. De tollenda verò ſterilitate, & concilianda fœcunditate, nihil. Galenus libro ſeptimo Simplicium Medicamentorum, Mandragoræ vires paucis hiſce verbis deſcribit: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam; adeo vt tertij ſit ordinis refrigerantium. Verùmtamen, & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & humiditatis in pomis: Proinde ſoporem conciliandi vim ea habent: radicis cortex, cum ſit valentiſſimus, non tantùm refrigerat, verùm etiam exſiccat: reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit. Sic Galenus. Auicenna vnum hoc ſcribit de Mandragora (quam Arabicè vocant Iabro) habere vim purgandi matricem muliebrem, qua quidem re videtur poſſe mulieribus conducere ad conceptum. Sed veniamus ad Noſtros.

Plinius. — *An Plinius ſumpſerit ex Dioſcoride.* — *Marſilius Cagnatus inſignis medicus.* — *Galenus.* — *Auicenna.*

11 S. Epiphanius in Philologo cap. 4. vbi agit de Elephanto, hęc tradit: Femina herbam, quæ Mandragora dicitur, quærit; quam vbi guſtauit, coeundi cupiditate accenſa, ad maremque properans, illam offert ipſi. Mas verò, vt comedit, ardet eiuſdem libidine, ac feminæ miſcetur. Iam verò cum inſtat pariendi tempus, femina lacum ingreditur, & aquam pertentat, qua mammillas vſque pertingente, parit: Si enim in terra fœtum ederet, nequaquam eleuari poſſet, cum membrorum compagibus careat. Sic Ephiphanius. B. Auguſtinus libro vigeſimo ſecundo contra Fauſtum cap. 56. hæc ſcribit de Mandragora: Scio quoſdam opinari pomum Mandragorę acceptum in eſcam ſterilibus feminis fœcunditatem afferre: & idcirco putant tantoperè inſtitiſſe Rachelem ſumere id à Ruben filio Liæ, cupiditate videlicet pariendi: quod ego quoque arbitrarer, ſi tunc Rachel concepiſſet. Nunc verò, cum poſt Liæ duos alios ab il-

Epiphanius — *S. Auguſt.*

la nocte partus, Dominus eam prole donauerit, nihil eſt cur de Mandragora tale aliquid ſuſpicemur, quale in nulla femina experti ſumus. Dicam ego quid ſentiam: dicent hinc inde meliores, doctioreſque. Cum enim hæc mala ipſe vidiſſem, & propter iſtum ipſum ſacrę lectionis locum, id mihi obtigiſſe gratularer, rara enim res eſt; naturam eorum diligenter, quantum potui, perſcrutatus ſum. Nec id feci aliqua, à communi ſenſu remotiore ſcientia, quæ docet virtutes radicum, & poteſtates herbarum; ſed quantum mihi, & cuilibet homini, renunciabat viſus, & olfactus, & guſtus. Proinde rem comperi pulchram, & ſuaueolentem, ſapore autem inſipido. Quocirca cur eam mulier illa tantopere concupierit, ignorare me fateor; niſi fortè propter pomi raritatem, & odoris iucunditatem. Sic Auguſtinus.

Suidas. Rodigin. Suidas dixit, Mandragoræ fructum, ſomnum, vel obliuionem efficere. Rodiginus libro ſeptimo Lectionum antiquarum capite tertio; ſic ait: Ridendos cenſeo, qui à Philoſopho vitandos putant poetas: id præcipiendum fuerat potius, vt in poemate philoſopharemur. Nam quemadmodum Mandragoram, tradunt rerum periti, vitibus adnatam, tranſmittere in illas poteſtatem ſomnificam; vt vinum ex illis bibentes, facilius, & procliuius in ſoporem delabantur; Mandragoram enim potu hauſtam inſequitur Κάρος Paulo auctore, & cataphorica affectio præualida (id eſt, grauis, & profundus ſomnus) ita, & poeticis commentis permixta philoſophia, tum lenem, tum gratam, amabilemque efficit diſciplinam poeticam. Sic ille. 12

Matthiolus. Matthiolus, qui luculentiſſimos in Dioſcoridem ſcripſit Commentarios, ſupradictam de Mandragora ſententiam Dioſcoridis, ſuper eo ipſo loco, explanans, ad hunc modum ſcribit: Vtrumque genus Mandragoræ, frequens naſcitur in Apulia, monte Gargano: vnde radicum cortices, & poma, Herbarij ad nos conuehunt. Habentur, & in viridarijs, ſpectaculi gratia, noſque vidimus Romæ, Neapoli, Venetijs, vtramque Mandragoram in hortis, & vaſis fictilibus ſatam. Radices porrò Mandragoræ humanã effigiem repræſentare, vt vulgo creditur, fabuloſum eſt. Nam quas ſub figura hominis circulatores circumferunt, & medicari ſterilitati nugantur, factæ ab ipſiſmet ſunt, ex arundinum, Brioniæ, aliarumque plantarum radicibus, quod nos Romę cum eſſemus, maniſeſto experimento comperimus. Nec tamẽ ſine ratione putamus, Mandragorã dictam eſſe à Pythagora Anthropomorphon, quod humanam reddat formam; ſiquidem omnes fermè radices Mandragoræ à medio ad imum bifurcatæ proueniunt, ita vt crura hominum habere videantur. Quare ſi bene effodiantur, cum fructum gerunt, qui pomi inſtar ſuper folia terrę procumbentia, breui pediculo appenſus, parum à radice diſtat, hominis cui brachia deſint, effigiem quadamtenus repræſentant. Hactenus ex Matthiolo. 13

Cur Pythagoras mandragoram vocauerit Anthropomorphon.

Oleaſter. Oleaſter, explanans hunc locum Geneſis, cum probaſſet vocem hebræam *Dudáim* continere ſignificationem mammæ, aut eius quod ſimilitudinem mãmæ habet, aut cum ea conuenientiam aliquam, aut relationem ad eam, cum inquam, hoc probaſſet, ſubiungit: Sunt etiam, inquit, in Scriptura duæ coniecturæ ad venandam propriam eius nominis ſignificationem. Vna eſt coniectura, rem eſſe odoriferam, quia Cantic. capite ſeptimo ſcriptum eſt *Dudaim* id eſt Mandragoram, *dediſſe odorem*. Altera coniectura eſt, eam rem naſci ſolitam in agris, tempore meſſis triticeæ, vt dicitur hoc loco. Significat igitur *Dudaim* rem, in qua tria hæc ſimul inueniuntur, ſcilicet figura mammæ, & odor ſuauis, & quod tempore triticeæ meſſis inueniatur. Reperio autem genus quoddam albi lilij, in quo prædicta tria concurrunt. Etenim radix eius quaſi cæpe eſt, ſimilitudinem habens mammæ: flos eſt albus optimum odorem emittens: & ad finem Aprilis, aut in Maio facilè in agris inuenitur. Quare arbitror, Dudaim 14

daim ſignificare hoc genus lilij albi, non autem Mandragoram. Si tamen Mandragoris delectaris, quod non prohibemus, ſcito teſte Dioſcoride, tria eſſe in mandragoris, primò poma inter ſolia ſita: tum folia ipſa: ad hęc, radices, vel binas, vel ternas mutuis inuicem complexibus conuolutas, nec puero diſſimiles. Tradunr Medici eam habere vim ciendi menſtrua, & muliebrem vuluam ad conceptum mirificè accommodandi. Sed miratur Auen Eſra, quomodo talem virtutem habere queat, cum ſit frigidiſſimæ qualitatis. Rabbi Dauid duo eius genera agnouit, candidum, qui mas, & nigrum, qui ſemina exiſtimatur: Et ferre mala, auellanarum nucum magnitudine: vim eius eſſe ſomniferam, tam in potu, quam in olfactu. Sed non video, inquit Oleaſter, qualiter textui hoc poſſit accommodari. Sic Oleaſter. Eādem ſententiam ſecutus Franciſcus Georgius in primo Tomo ſuorum Problematum, problemate 215. carpit S. Hieronymum, quod vocem hebræam *Dudaim*, & hic, & Canticorum capite ſeptimo verterit mandragoram, nam nec mandragora odoriſera eſt, ſicut de *Dudaim* dicitur Cant. 7. Et cum ſit frigidiſſima, contraria eſt fœcunditati: præterea non fuiſſet tantopere expetita à Rachele, incredibiliter cupida prolis. Sic ille. Hanc ſententiam referens libro quinto Bibliothecæ Sanctæ in Annotatione 109. Sixtus Senenſis, nullum contra eam verbum fecit; quod nonnullis forſan ſuſpicionem mouebit, iſtiuſmodi opinionem nequaquam ei diſplicuiſſe. Atque hæc de Mandragora apud Auctores tam antiquos, quàm recentiores (quos ego adhuc viderim) ſcripta reperi.

Auen Eſra. Dauid Chimchi. Franciſcus Georgius. Sixtus Senenſis.

15 SED quænam eſt noſtra ſententia? nam hoc, opinor, à nobis Lector expectat. Nos, quo breuius, & apertius dicantur, quæ dicere volumus, ſententiam noſtram in quinque Propoſitiones digeſſimus, atque diſtinximus.

Auctoris ſententia de Mandragora.

PRIMA PROPOSITIO: Vox hebraica *Dudaim* non ſignificat lilium, vt viſum eſt Oleaſtro, & Franciſco Georgio: ſed mandragoram ſignificat, vt habent omnes Græci, & Latini codices: cum enim ea vox nuſquam alibi reperiatur niſi hoc in loco, & Canticorum ſeptimo cum dicitur: *Mandragoræ dederunt odorem ſuum*, vtrobique ſeptuaginta interpretes verterunt mandragoram: Erant autem illi hebrææ linguæ doctiſſimi, & nomina herbarum, arborum, & animalium terræ ſuæ, in ſacris Biblijs commemorata, haud ſanè paulo melius nouerāt, quàm Oleaſter, & Georgius. Similiter etiam S. Hieronymus intellexit vocem *Dudaim* vir peritiſſimus hebraicè, & in ea regione per multos annos vſque ad mortem verſatus, omniaque diligenter contemplatus, & ignora ſibi, vel ambigua, ex Hebræorum eruditiſſimis curioſè ſciſcitatus. Sed nobis opponunt iſti, Mandragoram non eſſe odoratam: quod tamen de *Dudaim* ſcriptum eſt Canticorum ſeptimo. At nos contrà iſtis opponimus auctoritatem B. Auguſtini: qui vt ſupra dictum eſt, viſu, olfactu, guſtuque naturam mandragoræ periclitatus, affirmar eam ſuaueolentem eſſe: & fieri poteſt vt in terris calidioribus, qualis eſt Mauritania, & Palæſtina, & Meſopotamia, maioris, & melioris ſint odoris. Nec dicere neceſſe eſt, mandragoram fuiſſe tantopere expetitam à Rachele, quod ea vim haberet fœcundandi mulierem; ſed vt Auguſtinus ait, vel ob raritatem plantæ, vel ob pulchritudinem, vel odoris iucunditatem.

Locus Cantic. 7.

16 SECVNDA PROPOSITIO. Nonnulla, quæ vulgo feruntur de Mandragora, ſunt fabuloſis ſimillima. Tale eſt illud, effigiem virilis, & fœminei ſexus, in mandragoris expreſſam cerni: hoc autem Matthiolus, vt ſupradictum eſt, manifeſto experimento falſum eſſe comperit. Nec illud à falſo remotum eſt, mandragoram habere vim amatoriam, & ideo vocatam Circæam. Tale namque hoc eſt, qualia de Circe à poetis confiсta ſunt. Dioſcorides id memorat, ſed ex aliorum ſenſu, non ſuo. Et natura mandragoræ ſummè frigida,

Quæ dicantur de Mandragora

& virtus

Animaduerſio in philologũ Epiphanij.

& virtus eius valde ſoporifera, iſti opinioni planè contraria eſt. Nec admodum quempiam moueat Epiphanij auctoritas id tradentis in Philologo: nimirum is non tam in eo libro diligens, & curioſus fuit veritatis hiſtoriæ earum rerum, quas inibi memorat, quàm eas res interpretandi appoſitè, pièque ſecundum intelligentiam allegoricam, & tropologicam. Quare proprietates animalium, & plantarum vulgo creditas, & conſilio, & propoſito ſuo accommodatas, libenter aſſumpſit.

Mandragoram per ſe non conducere mulierum foecunditati. S. Auguſt.

TERTIA PROPOSITIO. Mandragora per ſe non opitulatur mulie- 17
ribus aduerſum ſterilitatem, vt vulgo creditur. Auguſtinus nempe ait, id nullius mulieris experimento compertum eſſe. Neque id à Dioſcoride, vel Plinio, vel Galeno, vel vllo probato auctore traditur. Enimuerò id eſſe falſum, conuincitur exemplo Rachelis: hæc enim poſt eſum mandragoræ, vel alium quempiam eius vſum, non eſt fœcundata, ſed manſit poſtea ſterilis tres circiter annos: ſiquidem poſtea genuit Lia ſucceſſiuè duos filios, & vnam filiam, vt in hoc capite narrat Scriptura verſu 17. vſque ad 21. Concepit quidem poſtea Rachel, & peperit; verùm non mandragoræ virtute, ſed ſingulari benignitate, & munere DEI, quod Scriptura non tacuit: verſu enim 22. ſic ait: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius*. Quid? quod cum Mandragora ſummè frigida ſit, ſterilitatis potius, quàm foecunditatis cauſa eſſet, quare mulieribus ad concipiendum aduerſatrix erit magis, quàm auxiliatrix.

Quomodo Mandragora poſſit per accidẽs conducere foecunditati.

QVARTA PROPOSITIO. Per accidens, vt vocant, Mandragora 18
poteſt conducere mulieribus, & proficere ad conceptum. Tradit enim Dioſcorides, idemque confirmat Auicenna, vt ſupra expoſitum eſt, mandragoram ſiſtere nimium menſtrui muliebris profluuium, & item purgare matricem: quibus rebus conferet ad fœcunditatem, cui prædicta aduerſantur. Adhæc, cum mandragora ſit frigidiſſima, poteſt mulieribus prodeſſe, quæ ob nimij caloris vteri intemperiem concipere non poſſunt, per eam autem mitigato, & temperato eiuſmodi calore, habiles fiẽt concipiendo. Placet enim mihi, quod ſuper ea re ſcripſit Leuinus Lemnius in eo libro quem inſcripſit de Herbis in diuina Scriptura memoratis in capite ſecundo eius libri: An mandragora, inquit, vim fœcundificandi mulieribus conferat, atque vtero retinendi ſeminis efficaciam conciliet, in dubium vocari poſſet. Cum enim ſoporifero effectu prædita ſit, & ſit impensè frigida, ea qualitas ad id præſtandum prorſus inefficax videtur. Hoc tamen ita dilui poſſet; vt in frigidis, & humidis regionibus, atque in vteris muliebribus valde humidis, & frigidis, tale quiddam perficere nequeat: ſed in torridis, æſtuantibuſque terris, & in valde calidis, aridiſque vteris. Quapropter in Africa, Hiſpania, Iudæa, Mauritania, Numidia, & Aegypto, in quibus regionibus fermè mulieres aduſtos, & arentes habent vteros, & item ſqualidos, ac ſtrigoſos; non incommodè hoc pomum adhiberi poſſe crediderim, & valere ad fœcunditatem. Si quidem eius eſu corpus muliebre ad temperiem reduceretur, & vterus retinendi ſeminis vim acciperet, ne id in fumos, ac fuliginem euaneſceret, vt in calido, atque æſtuanti vtero fieri aſſolet, in quo vtriuſque ſemina magis coaleſcunt, atque vniuntur. Sic ille.

Leuinus Lemnius.

Vera naturæ proprietas, & virtus, & effecta Mandragorę.

QVINTA PROPOSITIO. Vera mandragorę natura vel potius naturæ pro 19
prietas eſt, eſſe perfrigidam, & vt Galenus dixit, in tertio ordine refrigerãtium. Germana item eius virtus eſt, eſſe ſomniferam, & ſoporiferam: quin etiam immodico eius vel eſu, vel odoratu ſtuporem, obliuionem, priuationem ſenſus, amentiam, & interdum etiam mortem accidere, ex verbis Plinij, & Dioſcoridis ſupra memoratis, manifeſtum eſt. Adſcribam hic quod de ſe narrat Lemnius: Cum æſtiuis, inquit, menſibus in muſæo noſtro amabile, ac ſpecioſum mandragoræ pomum per imprudentiam collocaſſem; adeo ſomnolentus factus ſum,

ſum, vt ſoporem ægre poſſem excutere; quamuis obnixè obluctarer ſomnolentiæ, eamque conarer eijcere. Et cum rationem tanti veterni non poſſem inire; tandem, cum quaquauerſum circumtuliſſem oculos, obtulit ſe à tergo pomum mandragoræ, quo inde tranſpoſito in alium locum, factus ſum alacrior, depulſo torpore, omnique oſcitantia penitus diſcuſſa. Sic ille. Veriſimile porrò eſt, talem fuiſſe mandragoram in Meſopotamia, & Palæſtina, qualem in Mauritania vidit S. Auguſtinus viſu pulchram, odore ſuauem, guſtatu inſipidam, ſub finem veris prouenientem in agris: namque hoc ipſum ſignificari videtur in Canticis cap. 7. illis verbis: *Mandragora dederunt odorem*.

Ait Rachel, Dormiat tecum hac nocte pro Mandragoris filij tui. Redeuntique ad Veſperam Iacob de agro, egreſſa eſt in occurſum Lia; & ait: Ad me intrabis: quia mercede conduxi te, pro mandragoris filij mei. Dormiuitque cum ea nocte illa, & exaudiuit DEVS preces eius, concepitque, & peperit filium quintum. Verſu 15. 16. & 17.

30 SATIS apparet ex hoc loco, nec Iacob mixtum eſſe pluribus vxoribus, nec vxores tantopere appetiſſe concubitum eius, improbæ libidinis intemperantia, ſed honeſta flagrantique prolis cupiditate. Cui rei manifeſtum hoc loco perhibet ſcriptura teſtimonium, quę ſępius dicit exaudiſſe Deum iſtarum mulierum preces, & vota, & vuluas earum aperuiſſe, & optatam dediſſe prolem. Et mulieres ipſæ vbi prolem ediderunt, gratulabundæ DEO gratias agebant; & nomen filio imponebant, quod eſſet diuini muneris teſtimonium. Iacob item, vt omnibus, & ſingulis vxoribus ſatisfaceret, tolleretque de medio altercationes, & iurgia mulierum, certa ſingulis præfiniebat tempora, in quibus eis operam daret: quod manifeſto eſt indicio, cum non dominante libidine, ſed regente, ac moderante ratione, coniugalia munera ordinaſſe, tractaſſeque. Rectè igitur Beatus Auguſtinus ex hoc loco refutat calumnias, & criminationes impias Fauſti Manichæi indigniſſimè loquentis de Iacob, & eius vxoribus. Audi eius verba ex capite 48. libri 22. aduerſus Fauſtum: Quid ego de viris loquar, quibus excellentiſſimum teſtimonium diuina Scriptura perhibetur? Cum ipſas fęminas ſatis eluceat, nihil aliud in concubitu appetiſſe, quàm filios? quippe vbi ſe nequaquam parere viderunt, famulas ſuas dederunt viro ſuo, vt illas facerent matres carne, & ipſę fierent voluntate. Nam quod mendaciſſima criminatione Fauſtus obiecit, habuiſſe inter ſe, veluti quatuor ſcorta certamen, quænam eum ad concubitum raperet: vbi hoc legerit, neſcio: nulla enim ancillarũ virũ Iacob ab altera rapuit, nulla de illius concubitu cum altera litigauit: ideo magis ordo erat, quia libido nõ erat: & tantò firmius ſeruabãtur coniugalis poteſtatis iura, quãtò caſtius vitabatur carnalis cupiditatis iniuria. Quod enim, & ab vxore conducitur, ibi vera noſtra manifeſtatur aſſertio: quid enim opus erat, vt cum altera conduceret, niſi quia ordo alterius erat, vt ad eam maritus intraret? neque enim ad aliam vnquam acceſſiſſet, niſi eum conduxiſſet, ſed vtique iuſtis ad eam vicibus accedebat, de qua tot filios procreauerat. Verùm tunc Rachel noctem habebat in ordine, vt maneret cum viro, tunc penes eam poteſtas illa erat, de qua Paulus dixit: *Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier.* Hic igitur Iacob, quem S. Auguſt.

1. Cor. 7.

Fauſtus

Fauſtus tanquam impudicum, clauſis, vel potius extinctis oculis criminatur; ſi concupiſcentiæ, non autem iuſtitiæ ſeruus fuiſſet, nonne per totam diem in voluptatem illius noctis æſtuaſſet, qua erat cubiturus cum vxore pulchriore, ſibique cariore? Cum ergo iam die peracto in eius iret amplexus, quomodo inde auerteretur, ſi talis fuiſſet, qualem Manichæi opinantur? nonne placito mulierum contempto, intraret potius ad ſpecioſam ſuam, cui noctem illam non ſolùm coniugis more, verùm etiam ordinis iure debebat? Itaque vir temperantiſſimus, tam viriliter fœminis vtebatur, vt delectationi carnali non ſubijceretur, ſed dominaretur. Nam maritus iuſtus, & prouidus pater, cum vxores ſuas prolis curam gerere videret, & ipſe nihil aliud de concubitu quæreret, earum voluntati obtemperandum iudicauit, quæ ſibi ſigillatim filios optabant; intelligens ſibi nihil minui, cui ambæ pariebant: tanquam diceret, vobis inter vos, vt vultis, cedite, atque concedite, quænam veſtrum fiat mater: ego quid contendam, quando, ſiue hinc, ſiue inde naſcenti, non erit alius pater? Hanc profectò modeſtiam, & concupiſcentiæ coercitionem, & in commixtione corporum coniugalium, ſolam poſteritatis humanæ appetitionem, vt erat acutus Fauſtus, in illis litteris, & intelligeret, & laudaret, niſi eius ingenium deteſtabili ſecta deprauatum, & quid reprehenderet, quæreret; & nuptialis conuentionis honeſtatem, qua mares, & fœminæ liberorum procreandorum cauſa copulantur, crimen maximum deputaret. Sic Auguſtinus.

Quomodo Iacob facile, ac plenè ſatisfacere potuerit quatuor vxoribus.

21 CAETERVM ſcire fortaſſe quiſpiam cuperet, quemadmodum vnus Iacob, quatuor vxoribus, ijſque cupidiſſimis gignendi prolem, in reddendo illis debito, ſufficere, ac ſatisfacere potuerit. Sed duas cauſas afferre poſſum, cur Iacob vxoribus ſuis plenè ſatisfacere potuerit: & vna cauſa erat in Iacob, altera in vxoribus eius. Erat ſanè Iacob valentiſſimus, & potentiſſimus ad ſatisfaciendum vxoribus, & ad generandum numeroſam prolem, ob quatuor cauſas: primò, quia erat firmiſſimo, & optimo corporis tēperamento, abūdans calore naturali, optimoq. ſemine. Deinde, ob perfectam prioris ætatis continentiā: ab ortu enim ſuo, vſque ad coniugium continentiſſimus fuit: erat enim vir ſanctiſſimus, & virtutis amantiſſimus. At qui à pueritia libidinantur aſſiduè, eneru es, imbecilli, & infœcundi efficiuntur. Ad hæc, quia erat ætate valde integra, & matura & idonea ad generandum: cum primum enim vxorem attigit, quartum, & octogeſimum agebat annum; quę ætas in comparatione totius ætatis eius, quæ fuit annorum centum, quadraginta ſeptem, integra erat, maximèque idonea ad functiones coniugales, vt eſſet hoc tempore virilis ætas quadraginta annorum. Poſtremo, propter ſobrietatem, & temperantiam in victu, & potu, & aſſiduam corporis agitationem in exercitio paſtorali. Altera cauſa erat in vxoribus; quæ cum eſſent mulieres admodum honeſtæ, ac pudicæ, non appetebant viri concubitum, exſaturandę libidinis, ſed progignendæ prolis gratia: alioqui non tradidiſſent in matrimonium viro famulas ſuas, quo videlicet ipſæ frequentius, & diutius cum viro eſſe poſſent.

Inter vxores Iacob, alias pręponi alijs, in coniugi functionibus oportuiſſe.

22 Verùm enim vero fuiſſe inter vxores Iacob ordinem quendam dignitatis, vt aliæ alijs præponerentur, & priores, atque potiores apud virum partes haberent, & veriſimile eſt, & hac ratione perſuaderi poteſt. Rachelem, & Liam priori loco fuiſſe apud Iacob, quàm Balam, & Zelpham, credibile facit, tum earum conditio, quod illæ liberæ, & dominæ eſſent, hæ ſeruæ, & illarum ancillæ: tum quod hæ, niſi illarum voluntate, immo rogatu, & impulſu, non fuiſſent in matrimonium à Iacob aſſumptæ. Inter Liam porro, & Rachelem aliqua fuit differentia dignitatis. Cum enim Rachelem Iacob primò, & ſolùm voluerit habere vxorem, & pro illa ſola pactus fuerit ſeruitutem ſeptemnem; nec Liam acceperit, niſi deceptus, & quaſi coactus, vt Rachelem habere poſſet;

quis dubitet, Rachelem priore, potioreque fuiſſe loco apud Iacob? Sed enim vt Iacob omnes altercationum, & iurgiorum occaſiones inter mulieres, ob petendum à viro debitum, prorſus de medio tolleret, certa præfiniuit tempora, in quibus ad ſingulas accederet, diſtinctas ſingulis noctes aſſignans: nam dies, extra domum agebat in paſcendo greges, vſque ad veſperam. Hoc planè cernitur in eo, quod ita ſcriptum eſt hoc capite Verſu 16. *Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui; redeuntique ad veſperam Iacob de agro, egreſſa eſt in occurſum eius Lia, & ait, Ad me intrabis, quia mercede conduxi te pro mandragoris filij mei, dormiuitque cum ea nocte illa.* Quanquam credibile dictu eſt, plus temporis tribuiſſe Iacob principalibus vxoribus, quàm ancillis; & plus fortaſſe Racheli, quàm Liæ, ob rationes ſuperius tactas.

Nato autem Ioſeph, dixit Iacob ſocero ſuo: Dimitte me, vt reuertar ad patriam meam, & terram meam. Verſu 25.

23 HINC manifeſtum fit, Ioſeph natum eſſe decimoquarto anno, quàm venerat Iacob in Meſopotamiam, & in domum Laban: nam vbi eo venit, poſt vnum menſem, pactus eſt cum Laban ſeptenne ſeruitium pro Rachele: quo finito, data eſt ei per fraudem Lia, & neceſſe fuit alterum ſeptennium pro Rachele ſeruire. Intra ſecundum hoc ſeptennium genuit Iacob vndecim filios, & vnam filiam. ex Lia genuit hos, & hoc ordine, Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Iſſachar, Zabulon, & Dinam. Ex Rachele genuit Ioſeph: ex Bala ancilla Rachelis, Dan & Nepththalim: ex Zelpha Liæ ancilla, Gad, & Aſer. Sed ordo iſtorum filiorum Iacob, ſecundum tempus cuiuſque eorum ortus, hic eſt: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Dan, Nephthalim, Gad, Aſer, Iſſachar, Zabulon, Dina, Ioſeph. Beniamin autem, qui nouiſſimus omnium liberorum Iacob fuit, non in Meſopotamia, ſed in terra Chanaan, poſt reditum ex Meſopotamia natus eſt. Quoniam igitur nato Ioſeph, continuo egit Iacob cum ſocero ſuo Laban de reditu ſuo in patriam; inde palam eſt, Ioſeph eſſe natum ſub finem decimi quarti anni, poſtquam Iacob venit in Meſopotamiam, in quo finiebatur pacta quatuordecim annorum ſeruitus Iacob cum Laban: neque enim iuſta fuiſſet poſtulatio Iacob, ſi ante finem ſecundi ſeptennij, abire voluiſſet. *Geneſ. 35.*

24 ORTVS porrò Ioſeph competens in decimum quartum annum poſt aduentum Iacob in Meſopotamiam, rationem annorum vitæ Iacob, multiſariam notificat: & eſt quaſi clauis quædam Chronologiæ rerum ad Iacob pertinentium. Nam Ioſeph natus eſt decimo quarto anno, quàm venerat Iacob in Meſopotamiam, cum autem Iacob fuerit centũ triginta annorum, Ioſepho tũc nonum, & trigeſimum annum agente, vt patet ex c.41.45.47. Geneſis; neceſſe eſt, in ortu Ioſeph fuiſſe Iacob vnius, & nonaginta annorum. Hinc etiam liquet, quando Iacob venit in Meſopotamiam, id eſt quatuordecim annis ante ortum Ioſeph, fuiſſe eum ſeptuaginta ſeptem annorum. Et quia ſeptem annis poſt, cœpit filios generare, fuit Iacob, cum primum vxorem cognouit, & filios generare cœpit annorum octoginta quatuor, ſeptem nimirum annis ante natum Ioſeph. Quando autem ex Meſopotamia diſcedens, redijt in terram Chanaan, id eſt, ſex annis ab ortu Ioſeph, erat Iacob ſeptem, & nonaginta annorum. Quo tempore autem Ioſeph, annum decimum ſextum agens, venditus eſt à fratribus ſuis, fuiſſe in eo tempore Iacob ſeptem, & centum annorum neceſſe eſt. Ecce tibi, quàm multa concludantur, ad Chronologiam Iacob pertinentia, ex tempore ortus Ioſeph ſignato, & conſtituto in decimo quarto anno poſt

Tempus ortus Ioſeph bene cognitum, quaſi clauis quædam eſt, ad totius ferme chronologiæ Iacob notitiam aperiendam.

Euſebius.

no poſt aduentũ eius in Meſopotamiam. Si porrò verum eſſet, quod prodidit Alexander hiſtoricus apud Euſebium lib. 9. c. 3. Rachelẽ vixiſſe cum Iacob tribus, & viginti annis, inde poſſet probari, Iacob fuiſſe ſeptem, & centum annorum, cum ei natus eſt Beniamin, & hũc fuiſſe annis ſexdecim minorẽ Ioſepho, &, quod hinc conſequens eſt, in eo ipſo anno fuiſſe ortum, quo Ioſeph à fratribus venditus eſt.

Verſu 27.

Ait illi Laban, inueniam gratiam in conſpectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi DEVS propter te; conſtitue mercedem tuam, quam dem tibi.

Quanta in gratia ſit vir bonus apud DEVM.

CONSIDERET Lector quanti ſit vir bonus, & Sanctus apud DEVM: cuius videlicet reſpectu, ſępe DEVS etiam improbos, atque impios homines ſecundat, & proſperat. Non erat ignarus Laban, quantopere res ſua familiaris, fideli, ſeduloque ſeruitio Iacob amplificata fuiſſet: idcirco obnixè cupiens retinere eum diutius apud ſe, dixit. *Experimento didici, quia benedixerit mihi DEVS propter te.* Ergo bonorum hominum ſocietas, & conuictus, ſæpenumero, etiam malis, & ſceleratis, magno bono, & pręſidio eſt. Non erat Laban vſquequaque bonus, & erat inſincerus DEI cultor: ob domeſticam tamen conſuetudinem Iacob, & contractam cum eo neceſſitudinem, maiorem in modum locupletatus à DEO fuerat. Simile eſt, quod infra Geneſis 39. Scriptum eſt, Benedixiſſe DEVM domui Aegyptij propter Ioſeph. Prudentis igitur Patris familias fuerit, in deligendis famulis, aut conuictoribus, & contubernalibus, quo ad eius fieri poſſit, exploratæ probitatis, & pietatis homines eligere, per quos DEVS res, & negotia ſua ſecundet, & proſperet. Veriſſimum enim eſt, quod Cyrus dixit apud Xenophontem libro 2. Fieri non poſſe, vt domus illa bene adminiſtretur, quæ improbis ſeruis vtatur. Videtur autem in ſententia huius loci deſiderari aliquid, quo ſit perfecta: hoc nimirum: *Mane apud me*: Vt ſit hæc integra lectio: inueniam gratiam in conſpectu tuo; mane apud me; experimento didici, quia benedixerit mihi DEVS propter te. Quod ſi non ſubauditur illud, *Mane apud me*; Legenda ſunt per parentheſim illa: (experimento didici, quia benedixerit mihi DEVS propter te) vt ordo lectionis ſit: *Inueniam gratiam in conſpectu tuo: conſtitue mercedem quam dem tibi: experimento enim didici, quia benedixerit mihi DEVS propter te.* Atque hoc, quod diximus, euidentius cernitur in lectione hebraica, quæ ſic habet: *Si inueni gratiam in oculis tuis &c.* Hic enim neceſſariò, vel ſupplendum eſt illud, *Mane apud me*, vel vt diximus, intermedia, legenda ſunt per parentheſim. 25

Bonum documentum

Cyri apud Xenophontem obſeruanda ſententia.

CETERVM græca lectio huius loci, obſcuritatem habet: talem enim 26
reddit ſententiam. *Si inueni gratiam coram te, auguratus ſum vtique; benedixit enim me DEVS in tuo ingreſſu.* Auguſtinus in locutionibus in Geneſim, huiuſmodi citat ex græco, lectionem huius loci. *Si inueni gratiam ante te, auguratus eſſem: benedixit enim me DEVS in introitu tuo.* Et ſubdit: Non videtur, inquit, conſequens quod hic dicendum fuit: *Si inueniſſem gratiam ante te, auguratus eſſem.* Non autem dicitur: *Si inueni.* Ordo autem eſt: *Si inueni gratiam ante te, permitte me augurari.* Sic enim dixit: *auguratus eſſem*; quaſi diceret, o ſi auguratus eſſem, id eſt, ad bonum augurium te in domo mea haberem. Hæc Auguſtinus. Gręcæ igitur lectionis hic eſt ſenſus: Si tibi carus ſum, & quod cupio, abs te impetrauero: auguratus vtique ſum, id eſt, habebo id optimi augurij, & auſpicij loco, vel putabo me optimo augurio recepiſſe te in domum, & familiam

S. Auguſt.

meam

meam, vel, auguratus ſum fore me fortunatum, ſi tu diutius apud me fueris,
meaſque res adminiſtraueris. Sed vnde iſtam lectionem habuerunt ſeptuagin-
ta? ex verbo nimirum hebræo ambiguo, multarumque ſignificationum. Etenim
verbum hebræum [Nahas] variè à ſeptuaginta, & à S. Hieronymo vertitur:
alicubi enim, *Experiri*, & vſu percipere ſignificat, alicubi autem augurari: hinc
ergo factum eſt, vt quod hebraicè eſt in hoc loco *Nihaſti*, Hieronymus verterit,
experimento didici. Septuaginta *auguratus ſum*. Sed probabiliorem eſſe latinam
tranſlationem, conſtat etiam teſtimonio doctiſſimorum Hebræorum. Si quidem Auē Eſdra.
Auen Eſdra interpretans verbum hebræum, *Nihaſti*, inquit, hoc eſt, quaſi ten-
taui, & probaui. Origenes annotauit, verbum illud, auguratus ſum, eſſe ver- Origenes.
bum profanum, & à fidelibus DEI cultoribus alienum. *Non eſt*, inquit Scri- Num. 23.
ptura, *augurium in Iacob*: Sed Laban, quia erat Gentilis dixit *auguratus ſum*;
quaſi alienus ab inſtituto Iacob. Explicatius hoc ipſum Theodoretus Quæſtio- Theodore.
ne 86. in Geneſim; exponens enim illud quod dixit Lia Verſu 10. nato ſibi ex
ancilla filio Gad, *Feliciter*, pro quo græcè eſt *cum fortuna*, vel *cum bona fortuna*,
hoc, inquam, exponens Theodoretus, ſic ait: In Scriptura, piorum hominum
diuinæ inſtitutiones, Spiritus ſunt eloquia: Reliqua autem verba, hiſtorico
more proferuntur. Non ſolùm igitur ſermo ipſe ſpectandus eſt, ſed etiam quæ
loquitur perſona: porrò verbum *fortuna* non eſt verbum Iacob, ſed vxoris
eius Liæ, quæ in impietatibus fuerat à parentibus educata, & parum in diuinis
inſtituta. Sic, & pater eius dixit: *Auguratus ſum*, cum diuina lex prohibeat au- Deut. 18.
gurijs vti: nemo igitur putet, tales ſermones eſſe diuinę Scripturæ. Moſes enim
vt qui ſcriberet hiſtoriam, verba impiorum inſeruit, ſicut Pharaonis blaſphe-
miam dicentis: *Non noui Dominum*. Qui non eſt ſermo diuini Spiritus, ſed Re- Exod. 5.
gis impijſſimi. Sic Theodoretus. Similia Theodoreto, ſuper verbo *fortuna* re-
periet Lector apud S. Auguſtinum Quæſt. 91. in Geneſim. S. Auguſt.

Benedixit tibi Dominus ad introitum meum. Verſu 30

27 PRO illo *ad introitum meum*, hebraicè eſt *ad pedem meum*, vel,
vt vertit Pagninus, *ad ingreſſum pedis mei*, quomodo etiã ver
terunt Septuaginta. Eſt autem hebraiſmus, ſignificans ad
ingreſſum meum, vel, ad præſentiam meam, ſiue aduentum
meum. Bene igitur Hieronymus hebraiſmum conuertit in
conſuetam latinis locutionem: ex iſto hebraiſmo prouerbiũ
manauit, non modo vſitatũ apud Africanos, ſed etiam à La Prouerbiũ
tinis vſurpatum; *Homo boni pedis*, cum de felici alicuius ad Homo boni pedis.
uentu loquimur. Et item, ſecundo pede venire, id eſt, propitium eſſe, fauen-
temque. Afri, tempore B. Auguſtini, talem hominem appellabant Nampha- S. Auguſt.
nionem, id eſt, hominem boni pedis. Extat inter Epiſtolas Auguſtini Epiſtola
43. cuiuſdam Maximi Mileuitani, hominis Ethnici, & nobilis Grammatici,
indignantis Chriſtianis, quod quendam archimartyrem Namphanionem,
omnibus dijs gentium anteferrent. Deridet autem in primis nomen illud Nam-
phanionis. Cui reſpondens Auguſtinus Epiſtola 44. miratur, cur Maximus
homo Afer punica nomina deridiculo haberet. Nam ſi vocabulum, inquit, in-
terpretemur, non aliud certè ſignificat, niſi hominem boni pedis, id autem eſt,
cuius aduentus ſit fauſtus, & felix; ſicut etiam dicere ſolemus, ſecundo pede
introijſſe, cuius introitum proſperitas aliqua conſecuta ſit. Euander cum Her-
culi ſacra faceret, inuitat eum, vt ad ea ſecundo pede venire velit.

Et nos, & tua dexter adi pede ſacra, ſecundo, Virg. lib. 8. & 10. Aeneidos,

Et alio loco magnam Deorum matrem inuocans, vt Phrygibus propitiata
adeſſe vellet, ſecundo pede id fieri poſtulat.

Phrygibuſq. adſis pede dina ſecundo.

Ruperti Allegoria. Non eſt prætereunda, quam ſuper his verbis pulchrè tractat Rupertus, allegoria: Quid, inquit, habebat hic mundus, antequam CHRISTVS veniret? Quid, niſi modicum legalis ſcientiæ, quam & pauci nouerant, modicumque carnalium ceremoniarum, quarum ritu vmbratico perpauci vnum DEVM verumque colebant. At nunc diues (poteſt CHRISTVS iure mundo dicere) effectus es, benedixitque tibi DEVS ad introitum meum. Verè diues effectus eſt mundus vniuerſus, præclara volus veri DEI notitia: benedixitque DEVS ad introitum CHRISTI Filij ſui, omni benedictione ſpirituali, qua & primò illis omnia peccata condonauit (licet plerique retrorſum abeant, & conuertantur poſt Satanam) & deinde multiplicia dona contulit SPIRITVS ſancti. Sic Rupertus lib. 7. Commentariorum in Geneſ. cap. 37.

Verſu 30. **Iuſtum eſt igitur, aliquando prouideam domui meæ.**

HEBRAICE eſt, *Et nunc quando faciam ego etiam pro domo mea?* Hebraiſmus eſt, Domum ponere pro familia, progenie, poſteritate. Sic populus Hebrǽus dicitur domus Iacob, pſalmo 113. *In exitu Iſrael de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.* Et Iſaias cap. 7. *Audite domus Dauid*, ſignificans poſteros Dauid. Similiter etiam loquuntur Latini; nam Virgilius Aſſaraci domum, appellauit poſteros eius Troianos, vnde oriundi erant Romani. Ariſtoteles in Oeconomicis, nomine domus comprehendit homines eius habitatores, & poſſeſſionem eorum. Et Xenophon in Oeconomicis, quid tandem, inquit, nobis videtur eſſe domus? numquid ſola habitatio? an non etiam quæcumque quis extra domum acquiſiuit, & omnia nomine domus cenſenda erant? nam etiam ſi non ſint in ciuitate, quæ dominus habet, quæcumque tamen poſſidet, ea vocantur domus eius. Significat igitur Iacob, ſui officij eſſe prouidere domui ſuæ, id eſt, familiæ, quæ conſtabat quatuor vxoribus, & vndecim liberis: eratque ipſe iam grandæuus, iam nonaginta annos tranſgreſſus: Cuius inter erat, tot filijs non ſolùm in præſens; ſed etiam in futurum conſulere. Horum verborum allegoriam talem exponit Rupertus libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim cap. 37. Quænam, inquit, eſt domus CHRISTI, niſi illa domeſtica eius familia, quæ altari deſeruit, & de ſacramentis ſpiritualibus rationales plebium greges paſcit? hic eſt ordo Apoſtolicus, ſacerdotaliſque, ac Leuiticus qui prius gratis ſeruiuit, annuncians Euangelium regni DEI, non ſolùm gratis, ſed etiam periculosè, recipiendo ſcilicet mala pro bonis: donec Lia pariter & Rachel CHRISTO coniungerentur, id eſt, vtriuſque, actiuæ ſcilicet, & contemplatiuæ vitæ varietates, per orbem terrarum, in ordinibus ſuis multiplicarentur. Tandem ad ipſum Laban, id eſt, ad ipſos mundi Reges, Imperatores, cæteroſque Principes, ac ſummos hominum abundantia gratiæ peruenit. Iuſtum igitur fuit CHRISTVM, aliquando prouidere domui ſuæ, id eſt, de Regum palatijs, de Principum prædijs, & theſauris ſuas Eccleſias ditare, vt eſſet, vnde haberet ſufficientiam in vſus neceſſarios altari ſeruientium: in vſus pauperum, ac peregrinorum: in reſtaurationes Eccleſiarum, vel cœmeteriorum:

Margin notes: "Quid nomine Domus ſignificetur in Scripturæ & apud Ariſtotelē & Xenophontem." (beside the first lines of the paragraph beginning HEBRAICE, line-end number 28); "Ruperti Allegoria." (beside "in Geneſim cap. 37").

Gyra omnes greges tuos, & ſepara cunctas oues varias, & ſparſo Verſu 32.
vellere, & quodcumque furuum & maculoſum, varium-
que fuerit, tam in ouibus, quàm in capris,
erit merces mea.

29 QVAE ab hoc loco ad finem vſque capitis huius ſequuntur, multifariam habent perobſcuram ſententiam, nec facilem explicatum, tam in ſcriptura Hebraica, quàm in translatione Græca & Latina. Verùm enarratio huius loci poſita in Traditionibus Hebraicis in Geneſim à B. Hieronymo, ſatis boni Commentarij vicem præſtare Lectori poteſt. Ad hunc autem modum ſcribit Hieronymus: Multum apud Septuaginta Interpretes confuſus eſt ſenſus, & vſque in præſentem diem, nullum potui inuenire Noſtrorum, qui ad liquidum quid in hoc loco diceretur, exponeret. Hæc autem videtur eſſe ſententia: Vis, inquit Iacob, me ſeruire tibi etiam alios ſeptem annos? fac quod poſtulo. Separa omnes diſcolores & varias, tam oues, quàm capras, & trade in manus filiorum tuorum: rurſumque ex vtroque grege alba & nigra pecora, id eſt, vnius coloris da mihi. Si quid ex albis & nigris, quæ vnius coloris ſunt, varium natum fuerit, meum erit: ſi quid verò vnius coloris, tuum. Rem non difficilem poſtulo; tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra naſcantur ex nigris; mecum erit iuſtitia mea, dum DEVS humilitatem meam reſpicit & laborem. optionem datam Laban libenter arripuit: & trium dierum iter inter Iacob & filios ſuos ſeparauit, ne quis ex vicinitate pecoris naſceretur dolus. Iacob porrò nouam ſtopham commentus eſt, & contra naturam albi & nigri pecoris, naturali arte pugnauit. Tres enim virgas, populeas, amygdalinas, & mali granati (quanquam Septuaginta, Styracinas, & nucinas, & plataninas habeant) ex parte decorticatas, varium virgarum fecit colorem: vt vbicumque in virga corticem reliquiſſet, antiquus permaneret viridis color; vbi verò tolleret corticem, color candidus panderetur. Obſeruabat ergo Iacob, quo tempore aſcendebantur pecora, & poſt calorem diei ad potandum auida, pergebant, & in eo tempore diſcolores virgas ponebat in canalibus; & admiſſis arietibus & hircis, in ipſa potandi auiditate, oues & capras faciebat aſcendi: vt ex duplici deſiderio, dum & auidè bibunt, & aſcenduntur à maribus, tales fœtus conciperent, quales vmbras arietum & hircorum deſuper aſcendentium, in aquarum ſpeculo contemplabantur: ex virgis enim in canalibus poſitis, varius erat etiam imaginum color. Poſtquam autem nati fuerant hædi & agni varij & diſcolores, ex albis & vnius coloris gregibus; ſeparabat illos Iacob, & procul eſſe faciebat à priſtino grege. Si qui autem naſcebantur vnius coloris, id eſt, albi ſiue nigri, tradebat in manus filiorum Laban. Sic Hieronymus. Ergo pacti inter Iacob & Laban, & item artis & induſtriæ, qua vſus eſſe dicitur Iacob, vt breuiter & ſummatim dicatur, hæc eſt ſententia. Propoſuit Iacob conditionem hanc ſocero ſuo Laban, vt mercedis loco acciperet è grege, quem paſturus erat, partus omnes verſicolores, & varios. Laban accepta libenter cõditione, ſeparauit à grege quicquid erat varium, & diuerſi coloris, tradens curæ filiorum ſuorum: vnicolorem autem gregem, reliquit Iacob paſcendum. Hoc artificio vſus eſt Iacob, vt è grege vnicolore ſibi tradito, verſicoloria naſcerentur. Nam virgas partim detracto cortice, partim integras, ac proinde partim albas, partim virides, & ſubnigras, ouibus potatum venientibus, in canalibus propoſuit, vt diuerſum virgarum colorem oculis haurientes, diuerſos itidem fœtus conciperent, ac parerent. Quod etiam euenit, & præter opinionem La-

ban, mirandum in modum ditatus eſt Iacob.

Excutitur ſententia quædã S. Hierony. Sed quod S. Hieronymus in ſuperioribus verbis dixit, promiſiſſe Iacob ſerui- 30
turum ſe Laban alios ſeptem annos, vnde acceperit, equidem neſcio. Nam verba Iacob ad Laban, quæ hoc loco refert Scriptura, huiuſmodi fuerunt: *Si feceris quod poſtulo, iterum paſcam, & cuſtodiam pecora tua.* Non dixit Iacob, paſcam ſeptem annos: ſed paſcam iterum. Verùm, quia Iacob prius bis cuſtodierat gregem Laban, & vtroque tempore, ſeptem annis pro duabus vxoribus; Idcirco S. Hieronymus illud (Iterum) interpretatus eſt, ſeptem annos. Sed videtur iſta interpretatio pugnare cum ipſo euentu, ac veritate hiſtoriæ. Siquidem infra Geneſ. 31. apertis verbis dicitur, extremam hanc ſeruitutem Iacob, non fuiſſe niſi ſex annorum. Hæc ſunt enim verba Iacob expoſtulantis cum Laban: *Per viginti annos ſeruiui tibi, quatuordecim pro filiabus, & ſex pro gregibus tuis.* Sed reſponderet Hieronymus, tale quidem fuiſſe primum pactum inter Iacob & Laban, vt ipſe dixit: ſed Iacob, compulſum iniquitate Laban, per ſummum nefas & iniuſtitiam, ſæpenumero commutantis pactam mercedem; tum etiam filiorum eius aduerſum ſe maleuolentia, inuidia, & malignitate incitatum, noluiſſe finire ſeptennium: ſed expleto anno ſexto diſceſſiſſe. At enim facit contra hoc, quod Laban vbi fugientem Iacob conſecutus eſt, inter ea, quorum accuſauit eum, de non expleto ſeptennio ſeruitutis, vti conuentum inter ipſos fuerat, verbum fecit nullum; quod in primis tamen exprobraſſet ei, ſi id fuiſſet in pacto. Verùm miſſa hæc faciamus, & perpendamus verba Scripturæ, quæ ſupra propoſuimus ad explicandum.

S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, talem ex Hebræo ci- 31
tat huius loci lectionem: *Tranſibo in vniuerſo pecore tuo hodie: ſepara inde omne pecus varium & diſcolor: & omne pecus vnius coloris in agnis, & varium & diſcolor in capris, erit merces mea.* Sed proculdubio illud: *Omne pecus vnius coloris in agnis,* menda non caret cum pugnet cum ipſa ſententia, & ſit cõtra pactum, quod Iacob inire voluit cum Laban. Quare pro illo: *Vnius coloris,* legi potiùs deberet *Varij coloris.* Pagninus, ad Hebraicæ lectionis ſententiam, ſic eſt hunc locum interpretatus: *Tranſibo per omnes pecudes tuas hodie; remouendo inde omne pecus punctis paruis reſperſum, & aſperſum maculis latis; & reſperſum punctis in capris, erit merces mea.* Græca tranſlatio, ſic ad verbum habet hoc loco: *Tranſeant omnes oues tuæ hodie; & ſepara inde omnem ouem fuſcam in agnis: & omne ſub album & ſparſum in capris, erit mihi merces.* Miror cur ſolum in tranſlatione Græca mentio facta ſit caprarum verſicolorum? quaſi hæ tantùm, & non item oues, pertinuerint ad mercedem Iacob, & ad pactum quod fecit cum Laban; cum hoc manifeſtè contrarium ſit narrationi Scripturæ, tam iuxta lectionem Latinam, quàm Hebraicam & Chaldaicam.

CETERVM quò planior ſit & apertior ſententia, per partes verba hæc 32
pertractemus. *Separa cunctas oues.* Hîc nomine ouium, intelligere oportet tam feminas, quàm mares, id eſt, etiam arietes, vt ex ſubſequenti narratione manifeſtum eſt. Nimirum, eadem cauſa eſt, quin etiam maior, vt color paternus ſit in prole, quàm maternus: ſiquidem paternum ſemen principalius eſt in generatione prolis; & vis actiua quæ format fœtum, & fingit ad omnem figuram vel colorem, in ſemen virile deriuatur potius, quàm in muliebre, quod vicem gerit materiæ magis quàm agentis, & mobilis potius quàm mouentis.

Quatuor autem ponuntur hic nomina diuerſorum colorum gregis, videlicet, eſſe varias, & ſparſo vellere, & maculatas. & furuas ſiue fuluas. Variæ oues dicuntur, quæ habebant quaſi virgulas quaſdam albi coloris vel nigri, ita vt totum fermè corpus circumdarent, & quaſi cingerent. Dicuntur ſparſo vellere, id eſt, pleno vellere maculis paruis diuerſorum colorum; & hoc differt à vario;

quod

quod varium habet diuerſitatem colorum, vt diximus, in modum lineæ per tranſuerſum circundantis; ſparſo autem vellere eſt, quod multifariam, paruis quaſi maculis notatum eſt. Quanquam apud Hieremiam cap. xiij. varium ponitur pro multigenis coloribus, quaſi maculis varijs diſtinctum, in illis verbis: *Si mutare poteſt Aethiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas; & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malè.* Varietates enim pardi, ſunt diuerſa genera colorum, quaſi paruis maculis ſimilia. Furuum idem eſt ac nigrum, nam furuæ hoſtiæ dicebantur Ethnicis Romanis, quæ erant nigri coloris: quod genus hoſtiæ Dijs inferis gratiſſimæ putabantur. Sed quia furuum ponitur pro eo, quod eſt diſtinctum à perfectè albo, vel nigro; neceſſe eſt intelligere nomine furui, non perfectè nigrum: non enim tantùm voluit Iacob ſeparari à grege, & tradi in poteſtatem Laban pecora varij coloris, ſed etiam quæ non erant tota perfectè vel alba, vel nigra. Alij Codices habent fuluum, & ſic legit Thoſtatus. Fuluus autem color, vt eſt apud Gellium libro 2. cap. 26. videtur de rufo atque viridi mixtus, in alijs plus viridis, in alijs plus rufi habere. Sic Poeta verborum diligentiſſimus, fuluam aquilam dicit, & Iaſpidem fuluum, & fuluos galeros, & aurum, & arenam, & leonem, & æs fulua. Septuaginta fuſcum dixerunt, quod eſt ſubnigrum.

Furuus color.

Fuluus color. Thoſtatus. Gellius.

33 In Hebræo ſunt tres voces, Nachod, Talu, & Hum. Nichud, punctum, ſiue ſtigma, ſiue paruam maculam diuerſi coloris ſignificat: Vnde Nachod dicitur animal album, habens veluti paruas maculas nigri coloris: vel contra animal nigrum habens quaſi maculas, & velut puncta quædam alba. Talu, dicitur animal maculoſum, ſed quod maculas habet latas, & tanquam fruſta quædam diuerſi coloris. Hum, poni ſolet pro fuluo, & rufo, & fuſco, interdum etiam pro nigro: deſcendit enim ab Hom, quod calorem ſignificat, quia calor, & nigrum, & rufum, & nigrum declinans ad rufum, ſolet facere. Paulo aliter Oleaſter: Dicunt, inquit, tam Hebræi, quàm Noſtri, Nachod, ſignificare punctatum, & maculis paruis reſperſum; Talu verò, magnis maculis notatum. Sed ſi radices iſtarum vocum ſpectes, deprehendes oppoſitum eſſe: Nachod enim, ſignificat maculoſum, ſiue paruis, ſiue magnis maculis: Talu verò, punctatum, ſeu paruis punctis reſperſum. Et hoc probat ipſe ex multis Scripturæ locis. Poteſt etiam, inquit, Nachod, ſignificare cinctum, ſeu cingulo maculæ circumdatum. Ergo ſenſus huius loci, tam ſecundum Latinam, quàm Hebraicam lectionem, hic eſt: Separa à cuncto grege pecora varijs coloribus, vel tanquam punctis, & paruis maculis notata, vel tanquam latis maculis & fruſtis diſtincta, ſiue circumdata; & item ſubnigra, & ſubrufa: & hæc omnia trade paſcenda tuis filiis, & ſeruis: mihi autem ſolùm relinque, quæ fuerint tota perfectè vel alba, vel nigra. Ex his porrò, quæ naſcentur ſimiliter alba vel nigra, tua erunt; quæ verò diuerſi coloris, mihi erunt loco mercedis.

34 Diodorus præceptor S. Chryſoſtomi, adnotauit (vt citatur in Catena) in Meſopotamia candidas oues & nigras capras, potiſſimùm exquiri, & magni fieri conſueuiſſe: in Palæſtina verò verſicolores: quare quod contigit Iacob, DEO operante factum eſt in emolumentum eius, qui mox rediturus erat in Palæſtinam. Verùm, dicet aliquis, cur hîc ouium tantùm, & caprarum fiat mentio, quaſi hæc tantum paſceret & cuſtodiret Iacob, non autem boues, equos, & camelos nominet: cum tamen hæc Iacob habuiſſe, in extremis verbis huius capitis proditum ſit. Verùm Iacob nõ accepit paſcenda & cuſtodienda à Laban, niſi ſupradicta animalia, oues dico, & arietes, capras & hircos: cetera verò animalia, quæ habuiſſe dicitur Iacob, non à Laban accepit; ſed ipſe ſibi comparauit. Nam venditis animalibus, quæ ſibi ex pacto, mercedis loco, incredibili copia obuenerant, emit boues, aſinos & camelos: quæ poſtmodum eius induſtria, ſed potiſſimum DEI benignitate, mirandum in modum propagata ſunt.

Verſu 33. Reſpondebitque mihi cras iuſtitia mea, quando placiti tempus aduenerit coram te: & omnia, quæ non fuerint varia, & maculoſa, & fulua, tam in ouibus, quàm in capris, furti me arguent.

PRO illo: *Reſpondebit mihi iuſtitia mea*, græcè eſt; *Exaudiet me iuſtitia mea*. Id eſt, exaudiri me faciet apud DEVM; ſic interpretãte Auguſtino in Locutionibus in Gen. Pro verbo, *reſpondere*, hebraicè eſt verbum *ana*, quod & reſpõdere ſignificat, & teſtificari, ſiue teſtimonium perhibere. Eſt igitur ſenſus: tuis ipſe oculis videbis euidenter, cum tempus mercedis meæ venerit, quàm copioſè DEVS remuneraturus ſit iuſtitiam meam, id eſt, quia ſincero animo, bonaque fide, magnaque cura, & diligentia ſeruiam tibi. Vel iuſtitia Iacob non eſt referenda ad copioſam mercedem, quæ ei ventura erat; ſed ad innocentiam, & integritatem eius: quod licet duriſſimam conditionem feciſſet cum Laban; attamen nihil in grege ſuo reperiendum eſſet, quod non ex pacto ad ipſum pertineret. Huc enim ſpectat quod ipſe dixit: *Si quid repereris in animalibus, quæ ad me pertinent, non diuerſi coloris, vt inter nos conuentum eſt, furti me* 35

S. Hieron. *argue, & ego furti pœna ſubiacebo*. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, ſic enarrat hunc locum: Tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra naſcantur ex nigris, mecum erit iuſtitia mea: dum DEVS humilitatem meam reſpicit, & laborem.

Reſpondere pro eo quod eſt Reddere cuipiam pro meritis. SED ſingulatim expendamus verba: *Reſpondebit mihi*. Nonnunquam in 36
Scriptura verbum, Reſpondeo, idem ſignificat, atque reddo quod meritum, & debitum eſt, ſiue præmium ſit, ſiue poena. Et idcirco dicitur, iniquitas alicuius reſpondere ei, cum DEVS irrogat pœnam iniquitati eius debitam. Ad

Locus Iſa. cap. 59. hanc ſententiam legitur Iſaia. 59. *Multiplicatæ ſunt iniquitates noſtræ coram te, & peccata noſtra reſponderunt nobis*. Et apud Hieremiam cap. 14. *Si iniquitates noſtræ reſponderint nobis*. Itaque reſponſio iniquitatis, vel peccati, eſt irrogatio pœnæ debitæ peccato: reſponſio autem iuſtitiæ, eſt DEI fauor, & benignitas remunerantis iuſtitiam, vt meritum eius eſt. Videtur porrò ſignificatio iſtiuſmodi, eſſe methaphorica, & ſumpta ab agricolis; quibus terra perinde vt curata, & culta, & ſeminata ab illis fuerit, ita reſpondet vel benignitate, vel

Virgilius. malignitate fructuum. Huius ſignificationis exemplum habes apud Virgilium primo Georgicorum.

Illa ſeges demùm votis reſpondet auari
Agricolæ, biſque ſolem, bis frigora ſenſit.

Sequitur vox illa *cras*. In Scriptura ſunt hæ tres voces, *heri*, *hodie*, *cras*, peculiarem habentes ſignificationem. Nam *heri* ſignificat omne tempus præteritũ, *hodie* tempus præſens, & nonnunquam ipſam æternitatem; *cras* tempus omne futurum deſignat. Vnde illud Pauli ad Heb. 13. *IESVS CHRISTVS heri, & hodie, ipſe & in ſecula*. Vult ergo Iacob dicere, non ſolùm fuiſſe ſe iuſtũ per quatuordecim annos quibus antea ſeruierat Laban: ſed etiam poſt initum pactum, iuſtitiam ſuam qua ſeruiturus illi erat, fore etiam ipſi conſpicuam. *Quando placiti tempus aduenerit*; Placitum vocat, pactum, & conuentum inter ſe, & Laban, cuius placiti exequendi tempus erat in tempore generationis nouorum fœtuum ex ouibus, vel capris. Tunc enim adueniebat Laban, & quæ ex albis, vel ex nigris orta erant alba & nigra, ſibi ſumebat: quæ verò non ex toto erant, vel alba, vel ni-

gra, ea mercedis loco, relinquebat genero ſuo Iacob.

37 Mirabitur fortaſſe quiſpiam, quomodo Iacob cum fuerit vir ſanctiſſimus, prædicet ſuam iuſtitiam. *Iuſtus enim*, vt inquit ſapiens, *accuſator eſt ſui:* non eſt autem laudator. Sed enim aliud eſt præciſè, & abſolutè commemorare ac prædicare iuſtitiam ſuam, & hoc nec faciunt Sancti viri, nec fecit Iacob: aliud eſt memorare iuſtitiam ſuam quantū ad aliquid, vel quantum ad crimina ſibi obiecta, putgando ſe ab illis, vel quantum ad aliquid à ſe factum, demonſtrando non malignè, nec iniquè, ſed ſincerè & rectè factum eſſe. Idem ſæpius feciſſe Dauidem multis in pſalmis teſtatum eſt. Audiat Lector S. Hieronymum in Epiſtola 135. quam ſcripſit ad Suniam, & Fretelam: Nā commemorans illa verba Dauidis ex pſalmo ſeptimo; *Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam,* Subdit hæc: nec videatur cuiquam temerarium, quod iudicari ſe poſtulet ſecundum iuſtitiam ſuam; cum, & ſequens verſiculus hoc ipſum confirmet: *Et ſecundum innocentiam meam ſuper me*: Et pſalmi 16. Hoc ſit exordium: *Exaudi Domine iuſtitiam meam:* & in 17. ſimiliter dicat: *Retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum reddet mihi:* Et pſalmo 85. *Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum.* Iacob quoque loquitur in Geneſi: *Et exaudiet me cras iuſtitia mea.* Sic Hieronymus. Iacob igitur prædicat iuſtitiam ſuam, non qua putaret ſe abſolutè iuſtum coram DEO, ſed qua fideliter, ac ſincerè, atque innocenter ſeruiturus erat Laban.

Quomodo Iacob citra iactantiam prædicauerit ſuam iuſtitiā.

S. Hieron.

SECVNDA DISPVTATIO.

An laudari poſſit iuſtitia Iacob in eo, quod egit cum Laban.

Super verbis illis iam expoſitis.

Reſpondebit mihi cras iuſtitia mea

38 NON videtur iuſtè egiſſe Iacob cum Laban: immo verò multum ei per fraudem nocuiſſe. Nam cum accepiſſet à Laban paſcendum gregem vnicolorem, ille artificio ſuo fecit, vt ex eo non vnicolores fœtus, ſicut natura ipſa ferebat, naſcerentur, ſed verſicolores; magno ſcilicet cum detrimento ſoceri ſui Laban. Rupertus libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim cap. 38. ponit hanc ipſam quæſtionem, tractans illa verba: *Reſpondebitque mihi cras iuſtitia mea.* Ita ſcribens: Hic iam quæritur; vtrum verè in eo, quod egit Iacob, iuſtitia ſua ei reſponderit. Quid enim ille egit? nonne ſtropham nouam commentatus eſt? & contra naturam albi, & nigri pecoris, naturali arte pugnauit? & cum memoraſſet Rupertus, quod egit Iacob circa virgas poſitas in canalibus ante conſpectum ouium, ſubdit; Hoc ergo quæritur, vtrum rectè à Iacob in tali facto iuſtitiæ ſuæ reſponſum ſperatur, in quo dolus, vel impoſtura manifeſtè conuincitur. Poſthæc, ſolutionem quęſtionis tradit proximè ſequenti capite, hiſce verbis: Ad hæc dicimus, ante hanc ſtropham, iam dudum Iacob cauſam iuſtitiæ ſuæ habuiſſe contra Laban: ac ſi tempus ſibi idoneum coram illo, cum legitima defenſione datum eſſet, ſubſtantiam Laban iure tollere debuiſſe. Ille namque vnam poſtulanti filiam in coniugium, & pro vna ſeruitium ſuſcipienti, alteram quoque homini peregrino, & aduenæ impoſuit, illam videlicet, cuius nuptias, quia deſpicabilis erat, difficiles ſibi fore ſciebat. Nec enim ſine magna dote quis illam ſtrenuus vir acciperet, quam facies,

Rupertus.

quæ

quæ multum valet in huiuſmodi, nequaquam expetibilem faciebat. Si igitur, Iacob opportunitatem habuiſſet, potuiſſet vtique vocare in ius Laban, quod filias ſuas alendas, ipſi abſque dote vlla impoſuerat: inſuper & pro ea, quam non expetitam ſibi obtruſerat, ſeruitium ſeptem annorum extorſerat. At ille peregrinus erat, & aduena; idcirco violentum, & potentiorem indigenam, in ius vocare non poterat. Arte igitur neceſſario pro filia contra patrem vſus eſt, vt ad filiam cui competebant, bona patris aliqua deuenirent. Et in hoc verè iuſtitia eius reſpondit ipſi. Sic Rupertus. Significat igitur Rupertus, cauſam, cur Iacob iuſtè potuerit ex bonis Laban, per artem, & induſtriam ſuam, magnũ capere emolumentum, fuiſſe potiſſimum, quod contra ius, & morem gentium, maximè verò illius regionis, filias dederat Iacob in matrimonium ſine vlla dote, & fermè nudas.

Auctoris ſententia.

39 Nos Ruperto aſſentientes quantùm ad ſententiæ eius veritatem, paulò enucleatius eam ipſam ſententiam declarabimus, ſubiectis tribus Propoſitionibus.

Prima Propoſitiò. Factum illud Iacob, ſi per ſe ipſum conſideretur, videtur fuiſſe fraudulentum, & iniquum, magno nempe coniunctum cum damno ſoceri ſui Laban. Nam ſi Iacob ſua illa induſtria, & arte, citra cuiuſquam iniuriam, & damnum, ſibi profuiſſet, bona ſua amplificans, fuiſſet illa eius induſtria, & honeſta, & laudabilis. At ea fuit cum ingenti detrimento Laban. Siquidem greges vnicolores, ſecundum naturam, & niſi oppoſitum fuiſſet impedimentum, vnicolores quoque foetus procreaſſent, albi nimirum albos, & nigri nigros, & hoc erat lucrum Laban: id autem lucrum Iacob auertit ab eo, & in ſe ipſum conuertit. Itaque priuauit Laban certo lucro futuro, & ex damno illius, emolumentum ſibi comparauit: quod eſſe contra ius, & fas, nemo negabit.

Triplex iniuſtia Labã contra Iacob.

40 Secunda Propoſitio, Laban triplici vſus eſt iniuſtia contra Iacob, non dans ei, quod debitum ei erat. Prima iniuſtitia fuit, cùm per dolum ſubſtituit ei Liã pro Rachele: & eam vxorem ducere quodammodo coegit, nullam pro ea tribuens dotem; quam tamen, quia inelegans erat, nemo quiſquam vir honeſtus ſiue magna dote accepiſſet: immo verò, quod fuit iniquius, pro eius coniugio ſeptem annos ſeruitutis ab eo exegit. Secunda iniuſtitia fuit, quod filias in matrimonium dedit, nullam eis dotem aſſignans, contra ius, & conſuetudinem gentiũ, maximè verò illius regionis, ſed quaſi ſeruas vẽdidit eas Iacob pro ſeruitute, quã illi ſeruiebat. Tertia iniuſtitia fuit, quod pactã ei mercedẽ decies iniquiſſimè commutauit. Has igitur ob cauſas, DEVS bona Laban tranſtulit in vxores & filios Iacob. Sed hoc perſpicuum magis fiet appoſitis verbis Iacob, & vxorum eius, quæ paulò infra cap. 31. commemorantur. Verba Iacob ad vxores ſuas hæc ſunt verſu ſeptimo. *Noſtis ipſæ, quod totis viribus ſeruierim patri veſtro; Sed, & pater veſter circumuenit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus, & tamen non dimiſit eum DEVS, vt noceret mihi. Si quando dixit; Variæ erunt mercedes tuæ; pariebant omnes oues varios foetus. Quando verò è contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt; tulitque DEVS ſubſtantiam patris veſtri, & dedit mihi.* Quærimonia porrò vxorum Iacob de patre ſuo Laban narratur illis verbis Verſu 14. *Reſponderuntque Rachel, & Lia: Nunquid habemus reſidui quicquam in facultatibus, & hæreditate domus patris noſtri? Nonne quaſi alienas reputauit nos! & vendidit, comeditque pretium noſtrum? Sed DEVS tulit opes patris noſtri, & tradidit nobis, & filijs noſtris. Vnde omnia, quæ præcepit tibi DEVS, fac.*

Tertia Propoſitio. Poteſt quiſpiam duplici nomine, ſiue vt loquimur in ſcholis, titulo, iuſtè accipere ſibi bona, quæ ſunt in poteſtate alterius hominis, etiam inſcio eo, & nolente ipſo: Primò quidem, ſi ea bona iure ad ipſum pertineant, nec alia ratione poſſit ab eo recipere, niſi, vel occultè, vel per artem aliquam, 41

& indu-

& induſtriam: vt ſi debitam ſibi mercedem, aut creditam à ſe pecuniam illi, aliáue bona eius fidei commiſſa, nolit reddere eo tempore quo deberet, vel quamuis alterius bona ad alterum nullo iure pertineant, tamen ſi DEVS iubeat ea cuiquam auferri, & dari alteri, cum ipſe dominus ſit omnium, iuſtiſſima eſt eiuſmodi bonorum acquiſitio, & poſſeſſio. Cuius rei exemplum illuſtre Lector habet in terra Chanaan, quam DEVS abſtulit Chananæis indigenis, & antiquis eius poſſeſſoribus, deditque Hebræis. Prioris autem iuris exemplum extat in libro exodi, vbi narratur, Hebræos abſtuliſſe ſecum Aegyptiorum bona, quæ commodato ab ipſis acceperant; DEO id iubente fieri, propter iniuſtitiam Aegyptiorum, qui pro diuturnis, & magnis laboribus, quos Hebræi, ſeruiendo ipſis, pertulerant, non ſolùm meritam debitamque illis mercedem non reddiderunt; ſed inſuper inhumaniter, & crudeliter eos longo tempore vexauerunt. Idcirco ſcriptum eſt de Hebræis in libro Sapientiæ cap. 10. *Reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum*. Quaſi diceret, cum DEVS bonis Aegyptiorum locupletauit Hebræos, non aliena eis dedit, ſed propria, quæ videlicet ſeruiendo meruerant. Iacob autem vtroque nomine bona Laban in ſuum emolumentum conuertit; tum iuſſu DEI, tum iure ſuo, nimirum pro dotibus vxorum, & pro ſeruitio ſuo, cuius mercede ſæpius eum fraudauerat.

Exod. 12.

Locus libri Sapientiæ cap. 10.

Verſu 35.

Et ſeparauit in die illa capras, & oues, & hircos, & arietes varios, atque maculoſos: cunctum autem gregem vnicolorem, id eſt, albi, & nigri coloris, tradidit in manu filiorum ſuorum.

42 HIC locus quantum ad illa verba: *Cunctum autem gregem vnicolorem tradidit in manu filiorum ſuorum*, Obſcuriſſimum habet intellectum, & vix vllum capit idoneum, ac probabilem explicatum: videtur enim lectio latina huius loci, lectioni tam hebraicæ, quàm græcæ non modo diuerſa, ſed aduerſa. Hebraicè ad verbum ſic eſt, vt vertit Pagninus: *Et remouere fecit in illa die hircos maculis reſperſos in locis, vbi colligari ſolent, & omnes capras punctis reſperſas, & maculis aſperſas, & omne in quo erat candor, & omne rufum in pecudibus, & dedit in manu filiorum ſuorum*. Græca lectio hanc continet ſententiam: *Et ſeparauit in die illa hircos ſparſos, & ſubalbos, & omnes oues ſparſas, & ſubalbas, & omne quod erat fuſcum in agnis, & omne, quod erat album in eis: & dedit in manu filiorum ſuorum*. Dupliciter igitur Latina huius loci lectio differt à Græca, & Hebraica: tum quod illa duplex genus gregis diſtinguit, vnum verſicoloris, alterum vnicoloris: hæ verò vnum tantùm genus verſicoloris gregis commemorant: tum quod illa duas facit diſtinctas ſententias in hac periodo: vnam ab initio periodi, vſque ad illud: *Cunctum autem gregem vnicolorem*: alteram ab his verbis, vſque ad finem periodi: hæ verò totam periodum habent ſub vno cõtextu orationis, & ſub vna ſententia. Videtur præterea hæc verba falſam continere ſententiã: nam in pacto inter Iacob & Laban expreſſum fuerat, vt diſcolor grex remoueretur à cura Iacob, datus curæ Laban: vnicolor autẽ, relinqueretur Iacob: hic autem contrarium dicitur. Hanc igitur ob cauſam, & in tota hiſtoria huius facti Iacob, præſertim autem hoc loco, non pauci auctores Catholici, & cumprimis graues Theologi latinam tranſlationem huius loci, & mutilam, & confuſam, atque adeo mendoſam improbant. Caietanus ſuper illa verba: *Gyra omnes greges tuos. &c.* Verſu 32. ad hunc modum ſcribit; Scito prudens Lector, quod vniuerſa hæc pars textus, vſque ad finem capituli, apud Latinum interpre-

Diſceptatio ſuper latina lectione huius loci.

Caietanus

tem

tem paraphraſis eſt potius quàm textus, & propterea non mireris, ſi alia pacta in hoc textu noſtro legas, & non illa, quæ ſolitus es legere. Antiquus enim interpres neſcitur quo Spiritu, hæc ita ſummauerit. Sic Caietanus. Sed plura ad iſtam ſententiam, leguntur apud Lyranum. Is enim ſuper hoc ipſo loco, de quo nunc diſputatur, ita ſcribit: Videtur quod dicitur hic, contradicere ei, quod paulò ſupra dictum eſt, ſcilicet quod varię pecudes pertinerent ad curam filiorum Laban, vnicolores autem relinquerentur curæ Iacob. Doctores noſtri vt difficultatem expedirent, dupliciter expoſuerunt hunc locum. Dicunt primò, nomine filiorum Laban, intelligi debere hoc loco, filios Iacob, qui erant nepotes Laban: nam ſicut auus in Scriptura dici ſolet pater nepotis, ſic contra, nepos filius aui. Ergo quod dicitur vnicolorem gregem traditum eſſe in manu filiorum Laban, idem ſignificat ac ſi diceretur, traditum fuiſſe in manus filiorum Iacob. Sed iſtam expoſitionem repellit ætas filiorum Iacob: quorum natu maximus Ruben, minor erat, id temporis, ſeptimo anno. Siquidem pactum illud inter Iacob, & Laban, narratio Scripturę demonſtrat eſſe factum ſtatim poſt ortum Ioſeph; qui natus eſt ſeptimo anno poſtquam Iacob vxores cognouit, & filios generare cœpit. Cum igitur Ruben non dum eſſet ſeptennis, & alij minores eſſent, in qua ætate paſcendo, & cuſtodiendo gregi nequaquam erant idonei, non eſt credibile dictu, Laban cuſtodiam gregum tradidiſſe in manum illorum puerorum. Quocirca Doctores altero modo exponunt hunc locum; dicentes intelligi quidem id debere de filijs Laban, ſed dictum hoc fuiſſe per anticipationem: non enim hoc loco locutum eſſe Moſen de prima ſeparatione gregum, facta ſtatim poſt pactum; ſed de ſecunda, quæ deinde poſt virgarum poſitionem in canalibus, & poſt generationem fœtuum fiebat. In qua diuerſicolores relinquebantur Iacob: vnicolores autem accipiebantur à Laban, & curæ filiorum ſuorum tradebantur. Verùmtamen expoſitio hęc videtur multùm extorta: & hac poſita, nihilominus latina lectio diſcrepat à littera hebraica. Namque vbi nos habemus. *Cunctum autem gregem vnicolorem*: in hebræo ſic eſt: *omne quod habebat album in ſe ipſo, & omne rufum in arietibus*: Quod ſic exponunt Hebræi, & omne quod habebat maculam albam quantumcumque minimam, & omne, quod habebat partem quampiam rufam, quantumcumque minimam: licet totum reſiduum, vnius eſſet coloris. Diſcrepat item latina lectio ab Hebraica in punctuatione, quia facit principium Verſus diſtinctum à præcedenti ibi, *Cunctum autem gregem vnicolorem*: in Hebræo autem totum continetur ſub vno contextu orationis, & ſub vno verſu, & ſub vna ſententia ab initio, vſque ad finem. Hactenus ex Lyrano. Idem ſenſit, & ſcribit Thoſtatus, ad vnum omnia mutuatus ex Lyrano.

Lyranus & Thoſtatus.

MIHI placet ſecunda expoſitio, quamuis eam Lyranus, vt duram, & extortam reijciat: meliorem quidem certè huius difficultatis exſoluendę modum, reperire adhuc non potui. Cenſeo igitur in hoc loco Moſen loqui de ſecunda diuiſione gregum, & pecudum, non autem de prima, quod melius intelligetur, ſi Lector aduertat duplicem factam eſſe diuiſionem gregum à Laban, prior diuiſio gregum, & pecudum facta eſt, ſtatim poſt initum pactum inter Iacob & Laban: in qua diuiſione diuerſicolores pecudes ſegregatæ ſunt ab vnicoloribus, & illæ remotæ ſunt à cura Iacob, & traditæ in manus filiorum Laban: Hæ verò relictæ ſunt curæ Iacob. Poſterior diuiſio pecudum fiebat eo tempore, quo pecudes vnicolores, quas paſcebat Iacob, generauerant foetus ſuos. Tunc enim Laban veniebat ad greges Iacob, & diſpiciens generatos agnos, vel hoedos, quicumque erant vnicolores, eos ſibi ex pacto ſumebat, & aggregabat ad alias pecudes, quas paſcebant filij eius: qui autem verſicolores erant, eos relinquebat Iacob, tanquam laboris eius mercedem. Secundum hanc igitur expoſitionem 43

tionem facilis eſt huius loci explicatio; ſic enim commodè exponitur; *Et ſeparauit in die illa* non in ea, qua factum eſt pactum, ſed in eo tempore, quo ſeparatio fieri debebar, poſt generationem ouium, & caprarum: *Capras, & oues, & hircos, & arietes varios, atque maculoſos*. Iſta ſeparauit, & dedit Iacob, quod ex pacto ad mercedem eius pertinerent: *Cunctum autem gregem vnicolorem tradidit in manu filiorum ſuorum*. Si quidem ex gregibus vnicoloribus relictis curæ Iacob, quęcumque ſimiliter vnius coloris naſcebantur, ea pertinebant ex pacto ad Laban, & idcirco ad greges, quos paſcebant filij eius, adiungebantur. Et quamuis huiuſmodi ſeparatio facta ſit poſt virgarum poſitionem in canalibus, hic tamen ante narrata eſt per anticipationem, figuram vtique frequentem in Scriptura, quæ perturbato huius narrationis ordine, magnam fecit obſcuritatem. Hæc itaque eſt noſtra ſententia. Equidem ſpero alios maiori, & ingenio & doctrina, maiorique cura, & animi contentione, ad huius difficultatis explicationem incumbenres, commodiorem aliquam, & probabiliorem ſolutionem reperturos: nam damnare, quod illi faciunt, latinam lectionem huius loci, quam omnes latini codices concordiſſimè habent, etiam, qui nouiſſimè iuſſu Sixti V. Pontificis Maximi diligenter emendati, in publicum prodierunt, nefas eſſe duco.

Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex pla- Verſu 37. 38. 39.
tanis, ex parte decorticauit eas: detractiſque corticibus in his, quæ ſpoliatæ fuerant, candor apparuit; illa verò, quæ integra fuerant, viridia permanſerunt: atque in hunc modum color effectus eſt varius. Poſuitque eas in canalibus, vbi effundebatur aqua: vt cum veniſſent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aſpectu earum conciperent. Factumque eſt vt in ipſo calore coitus, oues intuerentur virgas, & parerent maculoſa, & varia; & diuerſo colore reſperſa.

44 LATINAE lectioni huius loci quam memorauimus, diuerſa non nullis rebus eſt Græca, & Hebraica; id manifeſtum erit Lectori, ſi vtramque lectionem hic adſcriptam, conſiderandam ei proponamus. Hebraica lectio, vt eam Latinè Pagninus expreſſit, ſic habet: *Et tulit ſibi Iacob virgam populeam viridem, & amygdalinam, & caſtaneam. Et decorticauit in eis cortices albos, denudans candorem, qui erat in virgis: Et ſtatuit virgas, quas decorticauit in canalibus, in potorijs aquarum, ad quæ veniebant pecudes, è regione pecudum, & coirent, dum venirent ad bibendum. Et coibant pecudes ad virgarum aſpectum, & pariebant pecudes maculis reſperſas in locis, vbi colligari ſolent, & punctis reſperſas: & maculis latis reſperſas*. Pagninus igitur pro virgis plataninis, vertit caſtaneas. Græca lectio hanc reddit ſententiam: *Sumpſit ſibi Iacob virgam ſtyracinam viridem, & nucinam, & platani: & decorticauit eas, decorticationes albas: & detrahens viride, apparebat in virgis album: quod decorticauerat, varium, & appoſuit virgas, quas decorticauerat, in alueis canalium aquæ, vt cum veniſſent oues bibere in conſpectu virgarum venientibus ipſis ad bibendū, conciperent oues in virgas & pariebant oues ſubalbas, & varias, & cineritias ſparſas*. Apparet ex hac lectione pro virgis populeis, & amygdalinis, quas poſuit Latinus interpres, Septuaginta vertiſſe ſtyracinas, & nucinas: nec mira videri debet hæc nominū arborum diuerſitas, quia, vt doctiſſimi linguæ hebrææ obſeruarūt, hebræa vocabula arborum, & animalium, quam propriè ſpeciem eorum de-

notent

notent, ignotum eſt Hebræis. Et ideo alij alias ſpecies arborum ponunt. Nec eſt incredibile, ex illis omnibus generibus, fuiſſe virgas, quas elegit Iacob, & poſuit in canalibus.

S. Hieron. SED excutiamus, & expendamus lectionem latinam. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum pro virgis plataninis legit virgas mali granati, & nominat tres tantum virgas; ſed ibi nomen virgæ, non vnam numero virgam, ſed ſpeciem virgæ ſignificat: complures enim erant ex vna quaque ſpecie virgæ. Declarat item qua arte, & obſeruatione vſus ſit Iacob, cum ponebat virgas in canalibus. Obſeruabat, inquit, Iacob quo tempore aſcendebantur pecora, & poſt calorem diei, ad potandum auida pergebant: & in eo tempore diſcolores virgas ponebat ipſe in canalibus; & admiſſis arietibus, & hircis, in ipſa potandi auiditate oues, & capras faciebat aſcendi, vt ex duplici deſiderio dum auidè bibunt, & aſcenduntur à maribus, tales foetus conciperent, quales vmbras arietum, & hircorum deſuper aſcendentium, in aquarum ſpeculo contemplabantur: ex virgis enim in canalibus poſitis, varius erat etiam imaginum color. Sic ille. Videtur autem his verbis ſignificare Hieronymus, pecudes generaſſe diuerſicolores foetus, non ob aſpectum virgarum multicolorum: ſed ob aſpectum imaginum arietum, & hircorum, quæ imagines in aqua, quaſi virgarum varijs coloribus & ipſæ coloratæ, repræſentabantur ouibus, & capris. 45

Thoſtatus. Hoc porrò queadmodum fieret, ſubtiliter, & enucleatè declarat Thoſtatus ad hunc modum ſcribens: Ponebat Iacob virgas in canalibus potius quàm in alijs locis, quia mares tunc potius, quàm alio tempore aſcendebant fœminas in canalibus bibentes. Vel potiùs, id fiebat, quia conceptio foetuum verſicolorum, efficiebatur propter apprehenſionem, & imaginationem, quam habebant foeminæ de formis marium à quibus aſcendebantur. Et quia forma marium aſcendentium foeminas, non poterat ab illis apprehendi per radium directum, cum eſſent illis à tergo, apprehendi oportebat per radium reflexum: Reflexio autem non fit, niſi in corpore aliquo ſpeculari, qualis eſt aqua. Ponebantur igitur virgæ in canalibus immediatè ſub aqua, ita vt clarè videri poſſent earum colores: & ſpecies viſibilis maris aſcendentis foeminam inibi bibentem, multiplicabatur directè vſque ad aquam; & deinde fiebat reflexio eiuſdem formę maris, ad oculos foeminæ, & quia foemina recipiebat ſimul ſpeciem arietis reflexam, & ſpeciem virgarum multicolorium directam, vtrumque faciebat quaſi eandem viſionem, quia ſpecies viſibiles arietum recipiebantur ſuper loca virgarum. Quoniam igitur tam color virgarum, quàm imagines arietum ſimul repræſentabantur viſui feminæ, idcirco figurabat illa apud ſe formam maris variati, vel maculoſi ex candido, & viridi. Sed quia color viridis non conuenit pilis, vel carnibus pecorum, loco viridis coloris pingebatur in foetibus ſubniger, ſiue fuluus. Sic Thoſtatus. 46

TERTIA DISPVTATIO.

An quod fecit Iacob, vt ad virgarum multicoloriũ obtutum, pecudes generarent verſicolores fœtus, id fuerit miraculum diuinæ omnipotentiæ, an effectus, & opus naturæ.

47 SANCTVS Chryſoſtomus homilia 57. ait, id tranſcendiſſe vim, & ordinem naturæ, & idcirco aſſignat miraculo. Sic enim ſcribit: Hæc faciens iuſtus, non à ſe ipſo mouebatur, ſed inſpiranti menti eius ſuperna gratia. Non enim iuxta naturæ ordinem erat quod fiebat, ſed valde admirandum, & naturæ modum tranſcendens. Totum autem hoc factum eſt, vt iuſtus re ipſa compertam haberet DEI erga ſe prouidentiam; & Laban liquidò cerneret, quantam DEI gratiam haberet Iacob. Hæc Chryſoſtomus. Iuxta Chryſoſtomi opinionem eſt, quod ſcribit Theodoretus ſuper hunc locum. Nam cum poſuiſſet hanc quæſtionem, quæ eſt numero octogeſima octaua: Cur virgas decorticatas, bibentibus ouibus oppoſuit Iacob? Ad eam ſic reſpondet: virgas decorticatas obiecit ouibus Iacob, non illis confidens, ſed opem diuinam expectans: vnde factum eſt, vt audierit Angelum ſibi dicentem: *Vide oculis tuis hircos, & arietes aſcendentes ſuper oues, & capras; Vidi quæ fecit tibi Laban.* Cum enim animalia fuſca, & varia filijs Laban commiſſa eſſent, & illorum greges, trium dierum itinere diſtarent; DEVS, qui certat pro iniuriam paſſis, oſtendit Iacob variegatos hircos, & arietes coeuntes cum femellis: vt perſpicuum fieret per experientiam, quanta DEI prouidentia fruantur, qui DEO omnium auctore confidunt. Sic Theodoretus.

S.Chryſoſt. *Theodoret.*

48 Verùmtamen contraria opinio cenſetur probabilior. Intentiſſimum enim obtutum in aliquam rem, cum vehementi eius rei imaginatione, in ipſo ardore coeuntium, & in articulo conceptionis, valere plurimùm ad variè colorandum & afficiendum conceptum, ad ſimilitudinem nempe illius rei, quæ tunc viſa & cogitata fuerit, multis auctoritatibus, certiſque conſtat experimentis. Plinius libro ſeptimo capite duodecimo ſuper ea re in hunc modum ſcribit: Similitudinum in mente reputatio eſt, in qua creduntur multa fortuita pollere. Viſus, auditus, memoria, hauſtæque imagines ſub ipſo conceptu: Cogitatio etiam vtriuslibet animum ſubito tranſuolans effingere ſimilitudinem, aut miſcere exiſtimatur. Ideoque plures in homine, quàm in ceteris animantibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit; cum ceteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus, ſinguliſque in ſuo cuique genere. Hæc Plinius, Galenus in libro, quem ſcripſit de Theriaca ad Piſonem, narrat mulierem quandam intuitu pulcherrimæ picturæ pulchrum infantem ex deformi marito concepiſſe: Viſu, inquit, opinor, naturæ imaginem tranſmittente. Verùm luculenta eſt ſuper hac ipſa re, & à poſterioribus expoſitoribus celebrata Beati Hieronymi oratio in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum. Nec mirum, inquit ille, hanc in conceptu foeminarum eſſe naturam, vt quales perſpexerint, ſiue mente cogitauerint in extremo voluptatis æſtu, in quo concipiunt, talem ſobolem procreent: cum hoc ipſum etiam in equarum gregibus apud Hiſpanos fieri dicatur. Quintilianus certè in ea controuerſia, in qua accuſabatur matrona, quod Aethiopem peperiſſet, pro defenſione illius argumentatur, hanc conceptus eſſe naturam, quam dudum diximus. Et ſcriptum reperitur in libris Hippocratis, fuiſſe feminam quandam ſuſpicione adul-

Factum illud Iacob ex cauſis naturalibus exiſtere potuiſſe. *Plinius.* *Galenus.* *S.Hieron.* *Quintilianus.* *Hippocrat.*

terij puniendam, quod pulcherrimum infantem peperiſſet vtrique parenti generique diſſimilem: niſi memoratus Medicus ſoluiſſet quæſtionem, admonens vt quærerent, ſi fortè talis pictura fuiſſet in eius mulieris cubiculo: qua inuenta, mulier à ſupplicio, & ſuſpicione liberata eſt.

S. Auguſt. SIMILIA Hieronymo vel potius eadem tradit Auguſtinus in Quæſtione 93, in Geneſim, ita ſcribens. Facto Iacob multa dicuntur ſimiliter fieri in animalium fœtibus: Sed & mulieri cuidam traditur ſimile quid accidiſſe, ſicut in libris antiquiſſimi, & peritiſſimi Medici Hippocratis reperitur: illa enim ſuſpicione adulterij fuerat punienda, quod puerum pulcherrimum peperiſſet, vtrique parenti, generique diſſimilem, niſi memoratus medicus ſoluiſſet quæſtionem, illis admonitis quærere ne fortè aliqua talis pictura eſſet in cubiculo: qua inuenta, mulier à ſuſpicione liberata eſt. Sic Auguſtinus. Animaduertit, opinor, lector, hæc ad verbum ex Hieronymo Auguſtinum eſſe mutuatum. Idem Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate DEI cap. 5. ſimile quid eius, quod fecit Iacob in ouibus, & capris, ſcribit doloſè feciſſe Dæmonē in Api boue, quē pro diuino numine colebant Aegyptij. Auguſtini verba hæc ſunt: Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus in honorem Serapidis, delicijs affluentibus colebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabatur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, hoc eſt, albis quibuſdam maculis ſimiliter inſignitus, mirum quiddam, & diuinitùs ſibi procuratum eſſe credebant. Non enim magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos, phantaſiam talis tauri, quàm ſola cerneret, oſtentare vaccę concipienti, atque prægnanti: vnde libido matris attraheret; quod in eius foetu iam corporaliter appareret: Sicut Iacob de virgis variatis; vt oues, & capræ variæ naſcerentur, effecit. Quod enim homines coloribus, & corporibus varijs, hoc Dæmones figuris fictis faciliimè poſſunt animalibus concipientibus exhibere. Sic Auguſtinus. 49

Apis bos numen Aegyptiorũ.

Iſidorus. His præterea ſunt adijcienda, quæ in eandem ſententiam ſcripta reliquit Iſidorus ſub finem primi capitis libri duodecimi Etymologiarum, ſiue Originum. Sic autem ille ſcribit: Iacob contra naturam, ſimilitudines colorum procurauit, nam oues illius tales fœtus concipiebant, quales vmbras arietum deſuper aſcendentium, in aquarum ſpeculo contemplabantur. Denique, & hoc ipſum in equarum grege fieri dicitur, vt generoſos obijciant equos viſibus concipientium, quo ſimiles eorum concipere, & creare poſſint. nam & columbarum dilectores depictas ponunt pulcherrimas columbas, ijſdem locis, quibus illæ verſantur; quo videlicet rapiente viſu, ſimiles generent. Inde eſt, quod quidam grauidas mulieres vetant intueri turpiſſimos animalium vultus, vt cenocephalos, & ſimias, ne viſibus occurrentes, ſimiles fœtus parere faciant. hanc enim feminarum dicunt eſſe naturam, vt quales perſpexerint, ſiue mente cogitauerint, in extremo voluptatis æſtu, dum concipiunt, talem ſobolem procreent. Etenim anima in vſu venereo formas extrinſecas intus tranſmittit, eorumque ſatiata typis, rapit ſpecies eorum in propriam qualitatem. Sic Iſidorus. 50

Memorabile exemplũ. MEMORABILE in primis eſt, quod legi, exemplum cuiuſdam feminæ. Hæc longè abſente marito, quatuor filios genuit ex adultero, legitimi viri diſſimillimos, quam ob cauſam ille adulterinos reputans, pro filijs ſuis minime habebat. Eadem poſtea marito item abſente, adulterino concubitu filium generauit, non adulteri, ſed legitimi mariti ſimillimum. Cuius ſimilitudinis cauſa fuerat, quod in ſingulos dies mariti aduentum expectans, diu multumque 51

ſuper eo cogitauerat, valde anxia, & vehementer metuens, ne inopinato illius aduentu oppreſſa, deprehenderetur in flagitio. Ex quo factum eſt, vt imaginem, & ſimilitudinem viri, quam tantopere animo, & cogitatione verſauerat, perfectè imprimeret fœtui. Maritus porrò ſimilitudinis ratione deceptus, hunc ſolum filium, qui tamen etiam adulterinus erat, tanquam genuinum, & verum, pro ſuo habuit: ceteris tanquam ſolis adulterinis, reiectis & abdicatis. Extant ſuper ea re lepidiſſimi verſus Thomæ Mori, viri tum alijs rebus inclyti, tum maxime ob martyrij gloriam, omnibus ſeculis prædicandi: quos verſus, vt tanti viri memoriam renouarem atque honorarem, hic libuit adſcribere

Thomę Mori Martyris verſus.

Quos ante coniux quatuor
Natos, Sabine, protulit
Multum, ecce, diſſimiles tui,
Tuos nec ipſe deputas.
Sed quem tibi puellulum,
Enixa iam nuperrime eſt,
Solùm tibi ſimillimum,
Pro quatuor complecteris:
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas.
Atqui graues tradunt ſophi
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter
Dum liberis datur opera,
Eius latenter, & notas
Certas, & indelebiles,
Modoque inexplicabili,
In ſemen ipſum congeri.
Quibus receptis intime,
Simulque concreſcentibus,
A mente matris inſitam
Natus refert imaginem.
Quum tot abeſſes millibus,
Dum gignit vxor quatuor,
Quod eſſet admodum tui
Secura, diſsimiles parit.
Sed vnus omnium hic puer
Tui refert imaginem;
Quod mater hunc dum concipit,
Sollicita de te plurimum,
Te tota cogitauerat;
Dum pertimeſcit anxia,
Ne tu, Sabine, incommodus,
Veluτque Lupus in fabulam
Superuenires interim.

Hinc ſatis apparet, ex prolis diſſimilitudine, aut ſimilitudine, argumentari falſum eſſe, aut verum parentem, infirmam eſſe, ac leuem, minimeque probabilem argumentationem.

52 SED reuertamur ad quæſtionem ſupra poſitam. Quæſitum eſt, an illud factum Iacob fuerit naturæ opus, an ſupra naturam, & miraculum Diuinæ omnipotentię. Nos arbitramur, quod in animalibus illis factum eſt ex virgarum aſpectu, id factum eſſe naturaliter, & ex cauſis naturalibus; ad id enim perficiendum, ſufficiens in natura vis, & poteſtas erat; vt ex memoratis paulo ſupra auctoritatibus, experimentiſque manifeſtum eſt. Quanquã non temere credi poteſt, illud non eſſe perfectum ſine interuentu, & opera Angeli, qui nõ ſolum docuit Iacob arcanam illius rei peragendæ artem; verùm etiam effecit, vt pecudes Iacob, in ſupremo coitus ardore, & in tempore concipiendi, virgarum colores exterius intentiſſimè aſpicerent, eoſdemque interiori phantaſia vehementer imaginarentur; ad id eas incitando, & applicando. Nimirum quod egit Iacob, didiciſſe id ex Angelo, non obſcurè ſignificatur infra Geneſ. 31. verſu 12. vbi narratur apparitio Angeli, & ſermo eius cum Iacob ſuper iſta ipſa re. Nam quamuis apparitio iſta memoretur poſt factum illud virgarum, & partum animalium; exiſtimandum tamen eſt, ante id accidiſſe, & id narrari per recapitulationem; alioqui & inutilis, & inanis, & nulli rei fuiſſet illa apparitio. Ergo factum illud Iacob, ſimpliciter naturale fuit; quodammodo autem non fuit naturale. Ad eundem modũ, Salomonem per ſcientiam rerum naturalium ſibi diuinitus traditam, mira efficere potuiſſe, atque adeo perfeciſſe, non eſt dubitandum; præſertim autem cum eius rei teſtem habeamus Ioſephum libro octauo Iudaicarum antiquitatum. Similiter iuuenis ille Tobias, admirabilem virtutem

Quod factũ eſt in pecudibus Iacob ex aſpectu virgarum, id fuiſſe ſimpliciter naturale, ſecundum quid autẽ minime.

Ioſephus.

piſcis, quem in Tigri ceperat, Angelo Raphale docente cognouit. Sic enim Tobiæ dixit Raphael, vt legitur capite ſeptimo eius libri: *Cordis eius particulam ſi ſuper carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum, fel autem eius valet ad vngendos oculos, in quibus fuerit albugo, & ſanabuntur.* Quanquam nonnullis viſum eſt, iſtiuſmodi virtutem non fuiſſe naturalem piſci. Verùm ſuper ea re diſputatum à nobis eſt copioſè in libro quarto Commentariorum noſtrorum in Danielem, in expoſitione Cantici trium puerorum, ſuper illis verbis: *Benedicite cete, & omnia quæ mouentur in aquis,* Domino.

QVARTA DISPVTATIO.

Quæ ſit phyſica ratio, & cauſa cur pecudes in obtutu virgarum multicolorum concipientes, genuerint fœtus ſimiles virgarum coloribus.

Ariſtotel. Aquarum potu mutari colorẽ pecudum.

SVPER iſto facto Iacob dubitandi ratio duplex eſt. Legimus enim in veterum ſcriptis, pecudes quarundam aquarũ potu, mutaſſe ipſas colorem, & item fœtibus ſuis certum quendam colorem impreſſiſſe. Id quippe ab Ariſtotele libro tertio de hiſtoria animalium Cap. 12. hiſce verbis proditum eſt: Sunt aquæ multis in locis, quas cum oues biberint, moxque inierint, nigros generant agnos: vt in terra Aſſyritide agri Chalcidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Pſychrum vocant: & in Antandria duo ſunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flauas reddere oues creditur; quamobrem Xanthum pro Scamandro nuncupatum ab Homero autumant. Sic Ariſtoteles. Solinus Varronem laudat auctorem, à quo traditum ſit, in littore maris Rubri eſſe fontem, quem ſi oues biberint, mutent vellerum qualitatem; & antea candidas, poſt hauſtum fuluo nigreſcere colore. Hoc igitur ex veteribus monumenris notum eſt: ſed quod pecudes in concipiendo, ob aſpectum variorum colorum, fœtum quoque colorarint ad ſimilitudinem eorum, id profectò, extra ſacram Scripturam, in nulla veterum extat memoria. Deinde, quid habet commune facultas videndi, ſiue imaginandi, cum facultate generandi, & cum virtute formatrice corporis, quæ eſt in ſemine? nam & diuerſarum animarum facultates ſunt, illæ enim ſentientis animę, hæ verò alentis: & longe ſunt diuerſæ locis; illæ in capite ſedem habent, hæ autem in genitalibus membris. 53

Varro.

ENIMVERO perſuaſum lectori certumque eſſe debet, permagnam eſſe conuenientiam, & coniunctionem, atque conſenſum inter facultatem imaginatricem, & generatricem: ita vt altera mota, continuo alteram quoque moueri manifeſtum ſit. Etenim ſi genitalia redundent ſemine; phantaſia quoque libidinoſis, & obſcenis ſcatet imaginibus. Et viciſſim ſi phantaſia obſcœnarum rerum imagines concipiat, verſetque, protinus etiam genitalia turgent & irritantur ad libidinem. 54

Illud præterea multis, & certis experimentis in omni ætate exploratum, & compertum eſt, habere animam ad demutandum, & variè afficiendum corpus, ſæpe quidem proprium, interdum verò etiam alienum, permagnam vim, atque poteſtatem; idque vel per vehementem alicuius rei imaginationem, vel ob affectum aliquem potentiſſimum, & violentam quampiam animi perturbationem. Marſilius Ficinus in libro 13. de Platonica Theologia cap. 1. nonnulla huius rei

Marſilius Ficinus.

memorat exempla, quæ hic breuiter adſcripta noſſe, non iniucundum erit Lectori. Phantaſiam, inquit ille, quatuor ſequuntur affectus, Amor, Gaudium, Metus, Dolor, hi omnes ſi fuerint vehementiſſimi, ſubito corpus proprium omnimo; interdum verò etiam alienum afficiunt. Quantos ardores, vel cupiditas vindictæ accendit in corde, vel libido voluptatis in iecore? Immo ex immoderato amore, & mira pulſus commotio, ac variatio exiſtit, & animi, atque corporis ægritudo. Eraſiſtratus nobilis medicus, agnouit Antiochum filium Seleuci Regis Aſiæ, amore Stratonicæ nouercæ ſuæ captum eſſe, quod ad eius ingreſſum, & aſpectum, illico vultus ægrotantis mirandum in modum commutaretur. Cupido quoque nocendi alijs, per frequentem, ac malignum intuitum, quàm pernicioſe pueros, alioſque teneriores faſcinauerit, multis experimentis teſtatum eſt. Prægnantis quoque mulieris auiditas, & vehemens imaginatio, tenerum fœtum conſignat, atque inficit rei cogitatæ nota. Quam varios filijs ſuis geſtus, figuraſque, & colores, & quàm ſibi diſſimiles imprimunt parentes, propter vehementem rerum diuerſarum in ipſo coitu imaginationem? Ingens, & inopinata letitia interitum nonnullis attulit. Philippides Comoediarum poeta haud ignobilis, cum in certamine poetarum præter ſpem viciſſet, & lętiſſimè gauderet, inter illud gaudium repente mortuus eſt. Præterea in Romanis annalibus ſcriptum eſt: qua tempeſtate apud Cannas exercitus Romanus cæſus eſt, anum matrem nuncio de morte filij allato luctu atque moerore affectam eſſe. Sed is nuncius non verus fuit: atque is adoleſcens non diu poſt ex ea pugna in vrbem redijt: anus repente filio viſo, copia atque turba, & quaſi ruina incidentis inopinati gaudij oppreſſa exanimataque eſt. Moleſtia item ex tetro, & foedo aliquo ſpectaculo, interdum inficit guſtum, & prouocat nauſeam ſolo aſpectu. Quid miſericordia, quæ dolor quidam eſt ex alieno dolore? nõne mi ſerantis corpus ita nonnumquam malè afficit, vt miſeri, & miſerandi alterius cor pus affectum viderit? Multi ſanguinis humani aſpectu, ſpiritu deficiente labuntur. Quid metus? nonne altis è feneſtris in terram deſpicientes caligamus præ formidine, & contremiſcimus, & nonnunquam etiam ruimus? pallent repente timentes, trepidat illis cor: arrectæ ſtant comæ: vox faucibus hæret: deficit interdum vita, vel morbi diuerſi ſequuntur. Nonnunquam verò morbos quoſdam curat metus, & ſingultum, & quartanam febrim. Hactenus ex Marſilio.

Eraſiſtrati ſolertia. — *A. Gellius lib. 3. c. 15.*

55 Eodem ſpectare videtur, quod à B. Auguſtino traditum eſt libro decimo quarto, capite vigeſimo tertio de Ciuitate DEI, de quodam, qui quandocumque ei placebat, ad imitatas quaſi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita ſe auferebat à ſenſibus, & iacebat ſimillimus mortuo, vt non ſolum vellicantes, atque pungentes non ſentiret, ſed aliquando etiam igne vreretur admoto, ſine vllo doloris ſenſu, niſi poſt modum ex vulnere. Hunc porrò non obnitendo, ſed non ſentiendo, non mouiſſe corpus ſuum, eo probabatur, quod tanquam in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus: hominum tamen voces ſi clarius loquerentur, tanquam de longinquo inaudiſſe ſe, poſtea referebat. Sic Auguſtinus. Veriſimile autem eſt, illum hominem per vehemente immaginationem, ſeipſum abſtraxiſſe à ſenſu rerum præſentium.

S. Auguſt.

56 Sed quemadmodum, & quatenus, anima poſſit corpus proprium immutare, docet S. Thomas in tertia parte Quæſt. 13. art. 3. hunc in modum ſcribens. Imaginationi, ſi fuerit fortis, naturaliter obedit corpus, quantum ad aliqua; puta quantum ad caſum de trabe in alto poſita, quia imaginatio nata eſt, eſſe principium motus localis, vt dicitur 3. de Anima. Similiter etiam quantum ad alterationem, quæ eſt ſecundum calorem, ac frigus, & alia conſequentia: eo quod ex imaginatione conſequenter natæ ſunt ſubſequi animæ paſſiones, ſecundum quas mouetur cor, & ſic per commotionem ſpirituum totum corpus alteratur. Aliæ verò diſpoſitiones corporales, quæ non habent naturalem ordinem

Quatenus, & in quibus imaginatio vehemens poſſit commutare cor pus. — *S. Thomas.*

ad imaginationem, non tranſmutantur ab imaginatione, quantumcumque ſit
fortis, puta figura manus, vel pedis, vel aliquid ſimile. Hæc S. Thomas. Et
Matth. 6. huc pertinet quod dixit Dominus in Euangelio: *Quis veſtrum cogitans poteſt adij-
cere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?*

CETERVM aperienda ratio, & cauſa eſt, ex qua fiat, vt qualis fuerit 57
in ardore coitus, & ſub ipſo conceptu vehemens imaginatio generantium, ta-
Thoſtatus. lis fingatur in vtero foetus. Thoſtatus ſuper hoc caput, in tractatu quæſtio-
Ratio, & cauſa cur vehemens imaginatio generantis, fœtum imaginatæ rei ſimilem faciat. nis decimæ, rationem huius rei huiuſmodi affert. Anima, quæ corpori iuncta
eſt, principium eſt omnium actuum compoſiti: Et eſt principium quoddam ſu-
perius, dirigens corpus ſecundum ſuam naturam. Si quidem, vt ait Philoſo-
phus in libro ſecundo de anima, vnitur anima corpori tanquam forma, & vt
finis, atque vt motor. Pro vt autem eſt motor corporis, mouet, & dirigit
ipſum, aſſimilando id naturæ ſuæ quantum poteſt. Et habet ſe ad illud, ſicut
Ariſtotel. artifex ad opus artificiatum: ſicut enim artifex per formam exemplaris, quod
mente conceptum gerit, imprimit ſimilitudinem eius in rem fabricatam: ita
ſenſitiua anima imaginem ſenſibilem, quam concepit in ipſo vltimo æſtu, & ar-
dore libidinis, & ſub ipſo conceptu, imprimit fœtui. Non quod tunc actuali-
ter talis forma ſemini imprimatur: color namque, vel criſpitudo capillorum,
quæ interdum fœtibus contingunt, propterea quod matres, dum concipiunt,
tales formas intento obtutu contemplantur, non poſſunt immediatè formari
in ſemine, quod talium colorum, & capillorum non eſt capax: ſed anima ipſa
quę principium eſt decidendi, atque infundendi in ſemen virtutem quandam
formatiuam foetus, eſt quoque principium decidendi virtutem quandam in
ſemen, ſecundum quam, in foetu iam formato talis color, taleſue capilli pro-
S. Auguſt. creantur. Nam vt ſcribit Auguſtinus 3. de Trinitate; ſæpenumero adhibentur
extrinſecus quædam cauſæ, quæ & ſi non ſint naturales, tamen ſecundum na-
turam adhibentur; vt ea quæ in ſecreto naturæ ſinu abdita continentur, erum-
pant, & foras cernantur, explicando menſuras, & numeros ſuos, & pondera,
Cap. 11. quæ in occulto acceperunt ab eo, qui omnia in pondere, numero, & menſura
diſpoſuit. Hæc Thoſtatus.

AFFERT eiuſdem rei duas rationes philoſophicas, minime aſpernabiles 58
Franciſcus Valleſius. Franciſcus Valleſius vir in ætate noſtra, Medicinæ ſcientia, vſuque, & ingenij
operibus clariſſimus, & Philippi Secundi Regis Catholici, complures annos
Archiatros. Is capite vndecimo eius libri, quem de ſacra Philoſophia conſcri-
pſit, priorem rationem eius rei ad hunc modum contexit, & exponit: Imagi-
nati, non eſt animæ, neque corporis, ſed coniuncti: ſicut odiſſe, amare, remini-
Ariſtotel. ſci, vt tradit Ariſtoteles in primo libro de Anima. Deinde animal ſentiens, vel
imaginans quippiam, fit eius ſimile, quod imaginatur, & cognoſcit, immo fit
quaſi illud ipſum, quia cognoſcens, recipit in ſe ſpeciem, & ſimilitudinem rei
cognitæ: Quamobrem dixit Ariſtoteles, Animam eſſe quodammodo omnia,
quòd omnia cognoſcat. Ergo vehementer aliquid imaginans in concipiendo, &
generando, fit eius rei ſimile, & quodammodo illud ipſum: ex quo efficitur,
quod intendimus: nam generans facit ſibi ſimile, hoc enim eſt generare, & quod
actu imaginatur aliquid, eſt ei ſimile: ergo quod ſimul gignit, & vehementer
aliquid imaginatur, gignit ſimile ſui, non ſolùm ſecundum naturam, ſed etiam
ſecundum id, quod imaginatur actu: non enim animal generat ſibi ſimile ſecun
dum id, quod fuit, aut erit, ſed ſecundum id quod actu eſt.

Mira vis genitalis ſeminis. Poſteriorem verò eius rei cauſam Auctor ille his verbis exponit: Semen ha- 59
bet à generante diuinam quandam vim fingendi omnia membra, & faciendi
tale, quale eſt ipſum generans, non modo ſecundum proprietates ſpecificas, ve-

rùm etiam nonnunquam ſecundum indiuiduales. Eſt enim ſemen potentia totum animal; & quia ex omnibus corporis partibus deciditur, omnes quoque partes corporis ſimiliter vt illæ erant, efficiendi poteſtatem habet. Talis porrò ſeminis poteſtas, data eſt à generante, non ratione corporis, ſed ratione animæ: ſiquidem facere ac mouere, ad formam ſpectat, pati, & moueri, ad materiam, vt ait Ariſtoteles in libris de Generatione & corruptione. Conſentaneum igitur eſt, vt ea potius ex generante deferat ſemen, & conferat in foetum, quem format, quæ generanti inſunt ſecundum animam, quam quæ illi inſunt ſecundũ corpus, eaque potius in corpus rei generandæ transferat, quàm in animam: quocirca in corpore geniti, fiet corporaliter: quod in generante quodammodo erat ſpiritualiter: Atque hinc fiet, vt animal album in ipſo actu generandi, vehementer imaginans nigrum quippiam, generet nigrum, potius quàm album. Hoc autem tunc potiſſimum continget, cum tam mari, quam foeminæ, in ipſo actu generandi, vehemens eiuſdem rei imaginatio ſimul acciderit: quod non obſcurè indicauit Scriptura Geneſ. 30. dicens Iacob poſuiſſe virgas ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent. Et hoc valde congruit cum opinione Medicorum arbitrantium, tam marem, quam foeminam, & vim efficientem, & materiam conferre ad generationem prolis. Cur autem tam rara ſint exempla eius quod fecit Iacob, duplex videtur eſſe cauſa: Altera, quod vtrumque parentem in eiuſdem rei imaginatione, dum ſunt in actu generandi, vehementer hærere, nonniſi fortuitò, & rarò, vel diuina quadam ratione accidit. Altera cauſa eſt, quod hoc in animalibus mutis potius quàm in hominibus aptum eſt fieri; animalia verò non poſſunt imaginationes ſuas, quas id temporis habent, indicare nobis. Hactenus ex Valleſio.

Ariſtoteles

Quando maxime imaginatio generãtis, foetũ afficiat, & cur id rarò contingat.

Igitur quando primo tempore aſcendebantur oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum, ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent; quando verò, ſerotina admiſſura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas.

Verſu 14.

60 LATINA lectio huius loci, duas foeturas pecudum his verbis denotat: priorem vocans primi temporis; poſteriorem, appellans ſerotinam admiſſuram. Nec quantum ad ſententiam, quidquam differt lectio hebraica, & Chaldaica. Græca autem lectio non ſolum ab illis diuerſa eſt, ſed valde imperfectam, & mutilam, neque ſubſiſtentem continet ſententiam. Sic enim ad verbum habet: *Factum eſt autem in tempore, quo concipiebant oues in vtero accipientes, poſuit Iacob virgas coram ouibus in canalibus, vt ipſæ conciperent ſecundum virgas: cum vero peperiſſent oues, non ponebat.* De qua lectione audiat lector iudicium S. Hieronymi, is enim cum lectionem huius loci ex hebræo memoraſſet, ſubdit: Hoc in lxx. interpretibus non habetur, ſed pro ſerotinis, & temporaneis, aliud neſcio quid, quod ad ſenſum non pertinet, tranſtulerunt.

S. Hieron.

61 Sed quid per temporaneum ſiue primitiuum conceptum ouium, quid item per ſerotinum intelligere oportet? Valleſius loco paulo ſupra commemorato, interpretatur conceptum, qui fit tempore diei matutino, & qui fit veſpertino: diſputans illum eſſe foecundiorem, & meliorem, hunc deteriorem. Huius autem rei duplicem affert cauſam, vnam ex ratione victus animalium ductam, alteram, ex natura ipſius temporis. Congreſſus enim maris, & foeminæ matutinus, fit

Quis dicatur primi temporis conceptus ouium, quis item Serotinus.

Franciſcus Valleſius.

nus, fit

nus fit poſt ſomnum, & ante cibum: mane autem ſemen concoctius eſt, & ce-
rebrum, in quo præcipue viget imaginatio, purius eſt à vaporibus cibi, & ve-
getum ad functiones ſenſuum. Siquidem ſomnus concoctionem cibi maxime
adiuuat, & cerebri vapores conſumit: vigoremque præſtat animali ad functio-
nes eius proprias, quæ ſunt ſentire, & mouere. Quamobrem, ſemen, ob me-
liorem concoctionem erit fœcundius: & imaginandi vis, ob recentem ſpiritum
ex ſomno refectionem, purgationemque cerebri à vaporibus, ex ventre, mul-
tis & craſſis aſcendentibus, & grauantibus caput, efficacior erit ad imaginan-
dum. In tempore autem veſpertino, prorſus contra res ſe habet. Ex natura
ipſius temporis idem patet. Etenim tempus diei matutinum, reſpondet tem-
pori verno anni: meridianum æſtiuo: veſpertinum autumnali: nocturnum hy-
berno. Sicut ergo corpora ſalubriora ſunt & valentiora, & ad generandum vali
diora in Vere, quàm in autumno; ita generatio melius ſuccedit matutino tem-
pore inita, quàm veſpertino. *Sic ille.* Cuius, vt vera ſit ſententia, non con-
gruit tamen cum hiſtoria huius loci, in qua perſpicuè indicantur duo anni tem-
pora, in quibus pecora concipiebant, & pariebant: erant enim in illa regione,
vt ſunt in compluribus alijs, pecudes bis in anno fœtiferæ.

62 Communis igitur tam Hebræorum, quàm Chriſtianorum expoſitorum ſen-
tentia eſt, per temporaneam admiſſuram, ſiue conceptum, ſignificari eum, qui
fit verno tempore; tunc enim pecora robuſtiora ſunt, & viuidiora, & generan-
di cupidiora: ex quo fit, & numeroſior, & melior fœtura. Optima igitur ver-
borum Scripturę huius loci expoſitio eſt, quam tradidit S. Hieronymus hiſce
verbis: Quod autem hoc loco dicit Scriptura, hoc eſt: Iacob prudens & calli-
dus, iuſtitiam, & æquitatem, etiam in noua arte ſeruabat. Si enim omnes agnos
& hœdos varios pecora procreaſſent, fuiſſet aliqua ſuſpicio doli, & apertè huic
rei Laban inuidus contraiſſet. Ergo ita omnia temperauit, vt & ipſe fructum ſui
laboris acciperet, & Laban non penitus ſpoliaretur. Si quando enim oues, &
capræ primo tempore aſcendebantur, quia melior vernus eſt fœtus, ante ipſas
ponebat virgas, vt varia ſoboles naſceretur: quæcumque autem oues, & capræ
ſerò quærebant marem, ante earum oculos non ponebat virgas, vt vnius colo-
ris pecora naſcerentur. Et quicquid primum naſcebatur, ſuum erat, quia di-
ſcolor, & varium erat; quicquid poſtea, quod vnius eſſet tam in nigro, quàm
in albo coloris pecus, ad Laban pertinebat. Sic Hieronymus.

S. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Geneſ.

PVLCHERRIMAM huius hiſtoriæ allegoriam aperit, & explicat S. Grego- 63
rius in libro 21. Moralium in ipſa Præfatione eius libri: Quid eſt, inquit, virgas
virides amygdalinas, & ex platanis ante gregum oculos ponere, niſi per Scri-
pturæ ſacræ ſeriem, antiquorum patrum vitas, atque ſententias in exemplum
populis præbere? quæ quia iuxta rationis examen, rectæ ſunt, virgæ nominan-
tur: virgis autem ex parte cortex à Iacob ſubtrahitur, vt intimus candor appa-
reat: & ex parte cortex ſeruatur, vt in viriditate permaneant; variuſque virga-
rum color efficitur, partim ſubtracto cortice, & partim eo retento. Ante ocu-
los enim conſiderationis noſtræ præcedentium patrum ſententiæ, quaſi virgæ
variæ ponuntur, in quibus dum plerumque intellectum litteræ fugimus, quaſi
corticem ſubtrahimus: & dum plerumque intellectum litteræ ſequimur, quaſi
corticem reſeruamus. Dumq. ab ipſis cortex litteræ ſubducitur, interior allego-
riæ candor demonſtratur: & dum cortex relinquitur, exterioris intelligentiæ
virentia exempla monſtrantur. Benè autem Iacob virgas in aquæ canalibus po-
ſuit, quia & Redemptor noſter in libris eas ſacræ ſcientię, quibus nos intrinſe-
cus infundimur, fixit. Has virgas aſpicientes arietes, cum ouibus coeunt, quia
rationales noſtri Spiritus cum in Patrum vitis, & doctrinis contemplandis de-
fixi ſunt, ſingulis quibuſque actionibus permiſcentur, vt tales fœtus operum
procreent

Allegoria huius hiſtoriæ ex S. Gregorio.

procreent, qualia exempla præcedentium in vocibus præceptorum vident, & diuerſum colorem proles boni operis habeant, quia & nonnunquam ſubtracto litteræ cortice, acutius interna conſiderat;& ſeruato nonnunquam hiſtoriæ tegmine, bene ſeſe in exterioribus format. Nam quia diuinæ ſententiæ aliquando interius rimandæ ſunt, aliquando exterius obſeruandæ, propterea dictum eſt per Salomonem Prou. 30. *Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem*. Vbera quippe fortiter premimus, cum verba ſacri eloquij ſubtili intellectu penſamus: qua preſſione, dũ lac quærimus, butyrum inuenimus; quia dum nutriri, vel tenui intellectu quærimus, vbertate internæ pinguedinis vngimur. Hoc tamen nec nimie, nec ſemper agendum eſt: ne dum lac quærimus ab vberibus, ſanguis ſequatur. Plerique enim, dum verba ſacri eloquij pluſquam debent, decorticant, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui vehementer mungit; quia carnale efficitur, quod ex nimia ſpiritus diſcuſſione ſentitur. Sic Gregorius. Cuius paulò ſupra hæc verba, ſaluberrimum eſt documentum, omnibus, qui tractant ſacras litteras obſeruatu vtiliſſimum; Intellectus, inquit, ſacri eloquii inter textum,& myſterium, tanta eſt libratione penſandus, vt moderata vtriuſque partis lance, neque hunc nimiæ diſcuſſionis pondus deprimat, neque rurſus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe ſacri eloquij ſententiæ, tanta allegoriarum conceptione ſunt grauidæ, vt quiſquis eas ad ſolam tenere hiſtoriam nititur, earum notitia per ſuam incuriam priuetur. Nonnullæ verò ita exterioribus præceptis inſeruiunt, vt ſi quis ea ſubtilius penetrare conetur, intus quidem nihil inueniat; quin etiam hoc ſibi quod foris loquuntur, abſcondat. Hactenus ex Gregorio.

Locus Prouerbiorũ cap. 30.

Vtile documentum B. Gregor.

maculoſos, & diuerſorum colorum. Dixitque Angelus DEI ad me in 11
ſomnis: Iacob? & ego reſpondi: Adſum. Qui ait: Leua oculos tuos,& 12
vide vniuerſos maſculos aſcendentes ſuper feminas, varios, maculoſos,
atque reſperſos. Vidi enim omnia, quæ fecit tibi Laban. Ego ſum Deus 13
Bethel, vbi vnxiſti lapidem,& votum vouiſti mihi. Nunc ergo ſurge, &
egredere de terra hac, reuertens in terram natiuitatis tuæ. Reſponde- 14
runtque Rachel & Lia: Nunquid habemus reſidui quicquam in facul-
tatibus, & hæreditate domus patris noſtri? Nonne quaſi alienas repu- 15
tauit nos, & vendidit, comeditque pretium noſtrum? Sed DEVS tulit 16
opes patris noſtri, & eas tradidit nobis, ac filijs noſtris: vnde omnia,
quæ præcepit tibi DEVS, fac. Surrexit itaque Iacob, & impoſitis li- 17
beris, ac coniugibus ſuis ſuper camelos, abijt. Tulitque omnem ſub- 18
ſtantiam ſuam, & greges, & quicquid in Meſopotamia acquiſierat,
pergens ad Iſaac patrem ſuum in terram Chanaan. Eo tempore ierat 19
Laban ad tondendas oues, & Rachel furata eſt Idola patris ſui, Noluit- 20
que Iacob confiteri ſocero ſuo quod fugeret. Cumque abijſſet tam ipſe 21
quàm omnia, quæ iuris ſui erant, & amne tranſmiſſo pergeret contra
montem Galaad, nunciatum eſt Laban die tertio quod fugeret Iacob: 22
Qui aſſumptis fratribus ſuis, perſecutus eſt eum diebus ſeptem: Et cõpre- 23
hendit eum in Monte Galaad. Viditque in ſomnis dicentem ſibi DEVM; 24
Caue ne quidquã aſperè loquaris contra Iacob. Iamq. Iacob extenderat 25
in eodẽ Monte tabernaculum: cumq. ille conſecutus fuiſſet eum cum fra-
tribus ſuis, in Monte Galaad fixit tentorium. Et dixit ad Iacob: Quare ita 26
egiſti, vt clam me abigeres filias meas quaſi captiuas gladio? Cur igno- 27
rante me fugere voluiſti, nec indicare mihi, vt proſequerer te cum gau-
dio, & canticis, & tympanis, & citharis? Non es paſſus, vt oſcularer 28
filios meos, & filias: ſtultè operatus es: Et nunc quidem valet manus 29
mea reddere tibi malum: Sed DEVS patris veſtri heri dixit mihi; Ca-
ue ne loquaris contra Iacob quidquam durius. Eſto, ad tuos ire cupie- 30
bas, & deſiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es Deos meos?
Reſpondit Iacob: Quod inſcio te profectus ſum, timui ne violenter au- 31
ferres filias tuas. Quod autem furti me arguis: apud quemcumque inue- 32
neris deos tuos, necetur coram fratribus noſtris: ſcrutare, quicquid tuo-
rum apud me inueneris, & aufer: hæc dicens, ignorabat quod Rachel
furata eſſet Idola. Ingreſſus itaque Laban tabernaculum Iacob & Liæ, 33
& vtriuſque famulæ, non inuenit. Cumque intraſſet tentorinm Rache-
lis, illa feſtinans, abſcondit idola ſubter ſtramenta cameli, & ſedit de- 34
ſuper, ſcrutantique omne tentorium, & nihil inuenienti, ait: Ne ira- 35
ſcatur dominus meus quod coram te aſſurgere nequeo: quia iuxta
conſuetudinem foeminarum nunc accidit mihi. Sic deluſa ſolicitudo
quærentis eſt. Tumenſque Iacob cum iurgio ait: Quam ob culpam meã, 36
& ob quod peccatum meum ſic exarſiſti poſt me, & ſcrutatus es omnem
ſupellectilem meam? Quid inueniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ? 37

pone

pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis, & iudicent inter me, &
39 te. Idcirco viginti annis fui tecum? Oues tuæ, & capræ ſteriles non fuerunt,
40 arietes gregis tui non comedi: nec captũ à beſtia oſtendi tibi, ego damnũ
omne reddebam: quidquid furto peribat, à me exigebas: die, noctu-
41 que æſtu vrebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis, ſicque per
viginti annos in domo tua ſeruiui tibi, quatuordecim pro filiabus, & ſex
pro gregibus tuis: immutaſti quoque mercedem meam decem vicibus.
42 Niſi DEVS patris mei Abraham, & timor Iſaac affuiſſet mihi, forſitan
modo nudum me dimiſiſſes: afflictionem meam, & laborem manuum
43 mearum reſpexit DEVS, & arguit te heri. Reſpondit ei Laban: Filiæ
meæ, & filij, & greges tui, & omnia, quæ cernis, mea ſunt: quid poſ-
44 ſum facere filijs, & nepotibus meis? Veni ergo, & ineamus foedus: vt
45 ſit in teſtimonium inter me & te. Tulit itaque Iacob lapidem, & ere-
46 xit illum in titulum, dixitque fratribus ſuis: Afferte lapides. Qui con-
47 gregantes fecerunt tumulum, comederuntque ſuper eum: quem vo-
cauit Laban Tumulum teſtis, & Iacob Acctuum teſtimonij, vterque iu-
48 xta proprietatem linguæ ſuæ. Dixitque Laban: Tumulus iſte erit teſtis
inter me & te hodie, & idcirco appellatum eſt nomen eius Galaad, id
49 eſt, Tumulus teſtis. Intueatur, & iudicet Dominus inter nos, quando
50 receſſerimus à nobis, ſi afflixeris filias meas, & ſi introduxeris alias vxo-
res ſuper eas: nullus ſermonis noſtri teſtis eſt abſque DEO, qui præſens
51 reſpicit. Dixitque rurſus ad Iacob: En tumulus hic, & lapis quem ere-
52 xi inter me & te, teſtis erit: tumulus, inquam, iſte, & lapis ſint in te-
ſtimonium, ſi aut ego tranſiero illum pergens ad te, aut tu prætérieris
53 malum mihi cogitans. DEVS Abraham, & DEVS Nachor iudicet in-
ter nos, DEVS patris eorum. Iurauit ergo *Iacob* per timorem patris
ſui Iſaac: immolatiſque victimis in monte, vocauit fratres ſuos vt ede-
54 rent panem. Qui cum comediſſent, manſerunt ibi. Laban verò de no-
55 cte conſurgens, oſculatus eſt filios, & filias ſuas, & benedixit illis: re-
uerſuſque eſt in locum ſuum.

Mutauit

Mutauit mercedem meam decem vicibus. Verſu 7.

I LLVD, *decem vicibus*, tribus modis exponitur. Caietanus putat eſſe dictum hyperbolicè: non enim toties eſſe mutatam mercedem Iacob; ſed quia non ſemel, ſed aliquoties, vulgari loquendi more dixit per hyperbolem, decies mutatam eſſe. At enim cum nihil abſurdi ſit fuiſſe mutatam decies, nec id repugnet narrationi huius loci, immo quàm maximè congruat; alienum videtur, poſthabita propria verborum ſignificatione, ad hyperbolicam, ſine cauſa, confugere. Alij putant, poſitum eſſe numerum definitum pro indefinito, vt fit ſæpè in Scriptura, & poſitum eſſe, decies; pro ſæpiſſime; ſiue fuerit decies, ſiue ſæpius. Sic dixit DEVS, vt ſcriptum eſt Numeror. 14. *Tentauerunt me iam per decem vices*: Et Iob capite decimo nono. *En*, inquit, *decies confunditis me*. Sed enim Hieronymus, & Auguſtinus, & hos ſecuti complures alij, propriè accipiunt illud, *decem vicibus*, ita vt verba ſonant. Aiunt enim, in illis ſex annis, quibus Iacob pro mercede curauit gregem Laban, decies factam ei mercedis immutationem à Laban. Audi Hieronymum in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum ita ſcribentem: Per ſingulos fœtus ſemper Laban conditionem mutabat. Si videbat varium naſci pecus, poſt fœtum dicebat: Volo vt in futurum mihi varia naſcantur. Rurſus cum vidiſſet vnius coloris naſci pecora (Iacob quippe, hoc audito, virgas in canalibus non ponebat) dicebat, vt futuros fœtus vnius coloris ſibi pecora procrearent. Quid plura? vſque ad decem vices, ſemper à Laban pecoris ſui, ſiue Iacob, mutata conditio eſt: Et quodcumque ſibi propoſuerat vt naſceretur, in colorem contrarium vertebatur. Ne cui autem in ſex annis, decem pariendi vices incredibiles videantur, legat Virgilium, à quo dicitur; Bis grauidæ pecudes. Natura autem Italicarum ouium, & Meſopotamiæ vna eſſe traditur. Hactenus ex Hieronymo. Facit etiam ab hac interpretatione lectio huius loci ſecundum lxx. Interpretes, de qua deinceps eſt dicendum.

Caietanus

Locus numer. 14. & Iob. 19.

S. Hieron.

Virg. lib. 3. Georgic.

Pro illo, *decem vicibus*, lxx. Interpretes nimium quantum diuerſa interpretatione poſuerunt, *decem agnis*: quam lectionem S. Hieronymus quaſi mirabundus: Septuaginta, inquit, interpretes, pro *decem vicibus*, vt eſt in libro hæbræo, poſuerunt *decem agnis*: neſcio qua opinione ducti; cum verbum hebraicum Monim, numerum magis quàm agnos ſonet. Et hic ſenſus ex conſequentibus magis probetur. Sic Hieronymus. Aquila vertit, *decem numeros*: Symmachus, *decies numero*. Sed S. Auguſtinus in quæſtione 95. in Geneſim lectionem hanc ſeptuaginta interpretum ad rectam, & probabilem ſententiam exponit. Audiat Lector eius verba: Decem agnos, vel decem agnas, pro decem temporibus poſuerunt, quibus oues, quas Iacob paſcebat, per ſexennium pepererunt: bis quippe pariebant in anno. Contigerat autem, vt primo anno, quo inter ſe pacti ſunt, & ad paſcendas oues acceſſit Iacob, ſemel parerent in fine anni; quia cum acceſſit, iam ſemel pepererant. Reuerſuſque ſexto anno, ideſt, vltimo, cum ſemel peperiſſent, exorta neceſſitate profectionis, prius recederent, quàm iterum parerent: ac per hoc cum primus annus, atque vltimus, duos tantùm ouium partus ſub illo haberent; medij verò quatuor anni, binos, fiunt omnes decem. Nec mirum quod hæc decem tempora nomine agnorum appellarunt, qui iiſdē temporibus naſcebantur; veluti ſi quiſpiam dicat per tot vindemias, aut per tot meſſes, quibus numerus intelligatur annorum. Vnde quidam dixit,

S. Auguſt.

Virg. Eclo. 1.

Poſt aliquot mea regna uidens mirabor ariſtas.

Per ariſtas videlicet, meſſes: per meſſes, annos ſignificans. Pecudum autem illius regionis fœcunditas, ſicut Italorum, tanta fertur, vt bis in anno pariant. Tantum eſt quod ex Auguſtino memorandum in hoc loco duximus.

Y PRIMA

PRIMA DISPVTATIO.

Super furto Idolorum Laban, facto à Rachele,

Et ſuper illis verbis.

Verſu 19.

Et Rachel furata eſt Idola patris ſui.

Prima quęſtio. Quid ſignificet vox Teraphim.

HAEC verba tres habent quęſtiones: quarum prior eſt ſuper hebræa voce *Teraphim*, quam Latinus Interpres, & hoc loco, & alibi, vertit *Idola*, vt in libro Iudicum capit. 17. & 18. In primo autem libro Regum 19. vertit ſtatuam in cap. 3. Oſee retinuit hebræum ipſum nomen Teraphim præcisè, cum in libro Iudicum, quibus dixi locis, poſuerit vocem Teraphim, ſubiecta eius interpretatione latina per vocem Idola. Significat autem Teraphim, imagines, ſiue ſimulacra, ſiue figuras qualeſcumque, & qualiumcumque rerum, ſed plurimũ, vel hominum, vel deorum, quæ Idola vocantur: imagines dico, & figuras, vel per picturam, vel ſculpturam, vel texturam expreſſas. Huius interpretationis probatorem, & auctorem habeo S. Hieronymũ, qui in Epiſt. 113. ſcripta ad Marcellã ſuper voce Teraphim differit hiſce verbis: Scito Theraphim ab Aquila *μορφώματα* interpretari, quę nos figuras, ſiue figurationes poſſumus dicere. Nã 1. Re. 19. vbi dicitur Saul miſiſſe nuncios, vt caperent Dauidem, lxx. ſic verterunt: *Et venerunt nuntij, & ecce κενοτάφια in lecto*, pro cenotaphijs, in hebræo eſt (teraphim) ſignificans puluillum de caprarum pelle conſutum, qui intonſis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur. Apud Oſeam capite tertio, ſic eſt ſecundum Septuaginta: *Diebus multis ſedebunt filij Iſrael, ſine Rege, & Principe, ſine ſacrificio, ſine altari, & ſine ſacerdotio, & manifeſtationibus*: pro *ſacerdotio, & manifeſtationibus*, in hebræo eſt, ſine ephod, & ſine teraphim, ſicut Theodotion, & Symmachus verterunt. Ex quo intelligimus, in Ephod iuxta ſeptuaginta, qui ſenſum magis quàm verba interpretati ſunt, ſacerdotium interpretari: in teraphim verò, quæ figuras, vel figurationes dicimus, varia opera, quæ teraphim vocantur, intelligi. Nam & in Exodo, ceteriſque locis vbi deſcribuntur veſtes plumaria arte contextæ, opus Cherubim, id eſt, varium, atque depictum, dicitur eſſe factum: ita tamẽn, vt vox Cherubim, literam vau non habeat; quia vbicumque cum hac littera ſcribitur, animalia potius quàm opera ſignificat. Iuxta igitur hunc ſenſum, & in libro Iudicum cap. 17. Micha cum veſte ſacerdotali, cetera quoque, quę ad ſacerdotalia pertinent ornamenta, per Theraphim feciſſe monſtratur. Hæc S. Hieronymus. Quod autem ſimulacrum illud Dauidis in lecto poſitum à Michol, quod ibi dicitur hebraicè teraphim, ſeptuaginta interpretes appellauerint Cenotaphium, ſcitè factum ab illis puto. Eſt enim Cenotaphium, inanę quoddam ſimulacrum, repræſentans ſepultum hominem, aut impoſitum tumulo, vt ſepeliatur, cum tamen ibi corpus hominis mortui nullum ſit. 3

S. Hieron.

Cenotaph.

CETERVM videamus quidnam Hebræi, & de noſtratibus qui vocantur Hebræizantes, ſuper iſta voce Theraphim, commentati ſint. Aben Eſra, quem ſecutus eſt Arias Montanus in Commentarijs ſuis in librum Iudicum ſuper caput decimum ſeptimum eius libri, arbitratur, voce Theraphim ſignificari Imagines, coeli aſtrorumque certa obſeruatione confectas, & ritu ſacratas ad augurandi 4

Aben Eſra Arias Montanus.

gurandi

gurandi, & diuinandi abuſum. Iuxta ſententiam hanc eſt, quod tradidit Rabbi Chimhi in libro Radicum, Teraphim eſſe imagines, per quas futura prænoſcebantur: conſulentibus enim ipſas, Diaboli arte, reſponſa reddebantur. Hanc vocis eius interpretationem maxime probans Oleaſter, huiuſmodi facit notam ſuper hoc loco: Non conuenit, inquit, inter Hebræorum doctores, quid ſignificet dictio Teraphim, quam Idola vertimus: hoc tamen certi de iſta voce habemus, quod ſignificet Imagines hominum, quæ loquebantur. Nam Ezechielis 21. dicitur, Regem babylonis conſuluiſſe Teraphim: quo ſignificatur fuiſſe imagines, quæ conſulentibus reſponderent. Et Zachariæ capite decimo ſcriptum eſt: *Quia Teraphim locuta ſunt mendacium*. Thoſtatus hoc loco narrat, quemadmodum iſtiuſmodi ſimulacra per artem Aſtronomicam, & Necromanticam conficerentur idonea ad reddenda reſponſa. Sic enim ait: Erant quędā capita ex metallo in quodam certo tempore, & ſub certis ſiderum aſpectibus, & coniunctionibus planetarum facta; vt inde virtus è coelo deriuaretur in illud caput, fieretque potens reſpondendi conſulentibus, & interrogantibus ipſum: idque fiebat partim per Aſtrologiam, & partim per Necromantiam. Fecit huiuſmodi caput Albertus Magnus de Ordine Prædicatorum, quod diſcipulus eius S. Thomas quadam die confregit. Dicunt etiam Hebræi, fieri conſueuiſſe Teraphim, accipiendo caput alicuius pueri primogeniti, & ſacrificati in honorem Dæmonis; & iſtud caput abſciſſum, ſale, & aromatibus condiebatur, vt à putredine illæſum diu perduraret: & ſuper linguam eius lamina aurea ponebatur, Daemonis cuiuſdam nomine inſignita, & ſic dabat reſponſa conſulentibus, & interrogantibus. Sed de veritate, & ratione iſtorum, latè diſſeruimus ſuper caput xxi. libri Num. Hactenus ex Thoſtato.

[Rab. Chimhi. — Oleaſter. — Thoſtatus — Albertus Magnus, & S. Thomas. — Hebræi.]

Licet igitur negari non poſſit vocabulo Theraphim ſæpe ſignificari Idola Gentium, per quæ non rarò Diabolus dabat reſponſa; non tamen id perpetuum eſt in Scriptura: nam in primo Regum capite decimo nono, Simulacrum illud Dauidis in lecto poſitum à Michol, appellatur ibi Teraphim; nec tamen per illud Dæmon dabat reſponſa: non enim tale ſimulacrum domi ſuæ habuiſſet Dauid; immo verò raptim fuiſſe tunc illud factum, hiſtoria ipſa loquitur. Illud certum eſt, Teraphim quæ furata eſt Rachel patri ſuo, fuiſſe Deorum ſimulacra: de iſtis enim paulò infra loquens Laban, queribundus dixit Iacob: *Cur furatus es Deos meos?* Cui reſpondens Iacob. *Apud quemcumque*, inquit, *inueneris deos tuos, necetur coram fratribus noſtris*.

[Auctoris ſententia.]

5 ALTERA quæſtio eſt, quo animo, & conſilio, & quam ob cauſam Rachel abſtulerit Idola patri. Quinque cauſas eius rei afferre poſſumus. Prima cauſa. Ne pater Idola illa inſpiciendo, vel conſulendo, per quod iter Iacob abiiſſet, cognoſcere poſſet. Et hæc placet Aben Eſræ, nec diſplicet Thoſtato. Cum primum enim nunciatum eſt Labano, fugiſſe Iacob, protinus iuit conſultum Idola ſua, de itinere quod cæperat Iacob; ſed ea non inuenit: ex quo putauit, ſurrepta ſibi fuiſſe à Iacob, vt ipſe dixit ſuper ea re cum eo expoſtulans. Altera cauſa fuiſſe dicitur, vt ſi pater eos inſequeretur, & fortè comprehenderet, ad eius Deos confugientes, iram ipſius deprecarentur. Hanc rationem tradit Ioſephus lib. primo Antiquitatum ita ſcribens: ſigilla verò Deorum ſuorum ferebat Rachel, non quod Deos coleret, quorum contemptum à marito didicerat, ſed vt ſi fortè pater fugientes aſſequeretur, haberet, quo confugeret, veniam impetratura. Sic Ioſephus. Tertia cauſa à multis hæc traditur, vt ita Rachel patrem deduceret ab idololatria, & hoc placet Rabbi Salomoni. Huius etiam ſententiæ ſunt Baſilius, Nazianzenus, & Theodoretus. Baſilius ſuper initio libri Prouerbiorum diſputans, vocabulum aſtutiæ non ſemper malam in partem accipi, ſed eſſe, & malam, & bonam aſtutiam, inter alia ſic ait: Bona fuit aſtutia

[Secunda quæſtio. Cur furata ſit Rachel Idola patris ſui. — Aben Eſra — Thoſtatus — Ioſephus. — Rabbi Salomon. — Baſilius. — Nazianzenus. — Theodore. — Lyranus.]

Hebræorum, quando Aegyptios decipiebant: tunc enim mercedem accipiebãt *Exodo* 1. ciuitatum à ſe conditarum, & ſibi ipſis materiam ſuppeditabant ad conſtruendum tabernaculum. Laudabilis fuit aſtutia obſtetricum Aegyptiarum conſeruantium maſculos Hebræorum. Pulchra fuit aſtutia Rebeccæ, cum magnam illam benedictionem filio minori acquireret: præclara fuit aſtutia Raab, & Rachelis: illius quidem exploratores ſaluos præſtantis; huius verò patrem decipiendo, ab idolatria illum liberantis. Sic Baſilius. Nazianzenus in Oratione de Sancto Paſchate: Si quæpiam, inquit, Rachel es anima patriarchalis, & magna, patris tui cùm inueneris Idola, ſurripe, non vt conſerues, ſed vt deleas. Sic ille. Accedit etiam huic ſententiæ Lyranus, idemque ſentit Theodoretus, cuius verba paulò infra memorabimus.

S. Chryſoſtomus. Rupertus. Caietanus Oleaſter. Quarta cauſa hęc fuiſſe traditur, quod Rachel quoq; ſtudioſa eſſet Idololatrię, vt quæ à puellari ætate, per educationem, & inſtitutionem paternam, culturæ Idolorum aſſueuiſſet. Hæc eſt ſententia B. Chryſoſtomi, & Ruperti, & Caietani, atque Oleaſtri. Verba Chryſoſtomi in homilia 57. in Geneſim hæc ſunt: Non ſine cauſa dictum eſt, nobiſque propoſitum, furatam eſſe Rachel idola patris ſui: Sed vt ſciamus, mulieres illas adhuc paternam habentes conſuetudinem, Idolorum cultui addictas fuiſſe. Animaduerte enim quantum in hoc ſtudium impenderint, cum nihil aliud patri auferre voluerint, niſi Idola eius: id verò faciebant ignorante viro, neque enim ille fieri id permiſiſſet. Hęc Chryſoſtomus. Rupertus autem libro ſeptimo Commentariorum in Geneſim capite 42. hunc in modum ſcribit: Hoc loco primum, Scripturæ auctoritas, idolorum nomen, vel cultum commemorat, & repræſentat. Porrò Rachel, quæ Idola furata eſt, liquet, quia perfectę fidei nondum erat: ſed antequam obiret, opportunè admodum dictum eſt à Iacob, domeſticis ſuis: *Abycite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt, & mundamini, & mutate veſtimenta veſtra. Dederunt ergo ei, at ille infodit eos ſubter terebinthũ.* Nec multo poſt inibi ſcriptũ eſt: *Mortua eſt Rachel, & ſepulta eſt in via, quaducit Ephratã: hac eſt Bethlehem.* Nõ igitur paruo bono ſuo Rachel virum fidelem ſortita & ſecuta eſt, cuius nimirum fide ſaluata eſt: Sanctificata eſt quippe mulier infidelis per virum fidelem. Quocirca rectè, ac rationabiliter dictum à Paulo eſt primæad Corinth. 7. *Si quis frater habet vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum eo, non dimittat eam: & ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum ea, non dimittat virum. Vnde enim ſcis mulier, ſi virum, ſaluum facias? aut vnde ſcis vir, ſi mulierem ſaluam facias?* Hæc Rupertus. 6

Ad extremum, nonnulli arbitrantur, Rachelem abſtuliſſe Idola patri ſuo, 7
quòd ea conſtarent ex pretioſa materia, vel auri, vel argenti vel alia quapiam; tũ pro mercede, qua maritum ſuum Iacob fraudauerat: tum pro dote ſibi, & ſorori ſuæ debita, qua ipſas priuauerat, tradens ferè nudas marito, & quaſi ſeruas vendens, ſicut indicat earum ſuper iſta re querimonia, quam in hoc capite verſu 15. expoſuit Moſes. Ex his porrò quinque cauſis mihi quidem poſtrema hæc præter ceteras probatur, vt planior, & hiſtoriæ congruentior. Ex quo item apparet, illud non fuiſſe furtum: impropriè autem hoc loco ſic appellari, non ad veritatem, ſed ad externam ſpeciem, & opinionem hominum. Solet enim Scriptura aliquid appellare tale, non quod tale ſit, ſed quod tale vulgo putetur & appelletur. Exempli cauſa, poſt longam diſceptationem vltro, citroque habitam inter Iob, & amicos eius, denique Scriptura ſic ait: *Omiſerunt autem tres viri iſti reſpondere Iob, eo quod iuſtus ſibi videretur.* Super quibus verbis B. Gregorius diſſerens: Hoc, inquit, quod de Iob dicitur, quod iuſtus ſibi videretur, ſacræ huius ſcriptor hiſtoriæ ad amicorum illorum iudicium retulit, non autem beatum Iob de elationis tumore reprobauit.

Scriptura nonnunquam aliquid eſſe dicit tale, nõ quia ita ſe ſit, ſed quia videatur, & putetur tale.

TERTIA quæſtio, an illud Rachelis furtum Idolorum, arguat fuiſſe Ra- 8

chelem

chelem id temporis cultricem Idololatriæ? Præter Ioſephum, & Baſilium, & Nazianzenum id negantes, quorum verba paulo ſupra commemorata ſunt; Theodoretus quæſtione octogeſima nona in Geneſim, diſerta, & valida argumentatione probat, Rachelẽ nõ fuiſſe cultricem Idolorũ. Ad hunc autẽ modum ſcribit: Quidam dixerunt Rachelem ſurripuiſſe Idola, quod & ipſa Idololatriæ ſtudio teneretur. Ego vero contra ſentio, propterea patri abſtuliſſe Idola, quod ſic vellet patrem ab impio Dæmonum cultu liberare: pietatem namquẽ eius mulieris ſatis docuit Scriptura dicens Geneſis trigeſimo: *Recordatus eſt DEVS Rachelis, & exaudiuit eam, & aperuit eius vuluam.* Cum enim audiſſet à Iacob: *Nunquid ego tibi ſum pro DEO, qui te priuauit fructu ventris?* Vehementiores DEO preces obtulit, & adepta eſt quod poſcebat. Quinetiam poſt partum ſuam in DEVM pietatem demonſtrauit: nato enim filio Ioſeph, dixit: *Abſtulit à me DEVS opprobrium, & vocauit nomen eius Ioſeph, dicens; Addat mihi DEVS alterum filium.* Quomodo igitur tali mulier in DEVM affectu prędita, Idolis, quæ non ſunt dij, inſeruire potuiſſet? Verùm arbitror & aliud per hæc ſignificari: Iacob typum DEI creatoris omnium gerebat: nam duos populos DEVS habuit: ſeniorem quidem, habentem ſuper cor velamen: iuniorem verò, decore fidei exornatum. Ita Iacob, duas vxores habebat, Liam videlicet, quæ oculis erat infirmis: Et Rachelem ſpecię pulchram, & viſu valde formoſam: & ſeniorem liberis abundantem: iuniorem verò ſterilem. Ex Gentibus quippe congregata Eccleſia, ſterilis antea fuerat: ſed poſtea, liberis maxime foecundata eſt, ſicut prædixit Iſaias 54. *Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quoniam plures erunt filij deſertæ, quam eius, quæ virum habet.* Quoniam igitur Eccleſia, quæ credidit DEO Saluatori, primitiuum Idololatriæ errorem, radicitus extirpauit: Rachel typum eius gerens, furata eſt Idola patris; vt in eo quoque veritatem adumbraret. Hactenus ex Theodoreto. Cuius opinionem eſſe veram, non obſcurum dat indicium, id quod Rachelem feciſſe Idolis, quæ abſtulerat, narrat Moſes in hoc capite verſu trigeſimo quarto: *Cumque*, inquit, *intraſſet Laban tentorium Rachel, illa feſtinans, abſcondit Idola ſubter ſtramenta cameli, & ſedit deſuper.* At ſi Rachel Idola illa, vt Deos ſuos, coluiſſet, non ita indecenter, neque irreuerenter, neque abiectè ea tractaſſet.

An Rachel coluerit idola. Theodore.

Verùm contraria eſt ſententia Chryſoſtomi, & Ruperti, cauſam illius furti aſſignantium ſtudio Idololatriæ, quod erat in Rachele: verba illorum paulò ſuperius poſuimus. Idem ſentit Caietanus, cuius verba paulò infra exponemus. Oleaſter item hoc loco, veriſimile id eſſe ſic argumentatur. Fuiſſe Idola in domo Iacob, etiam poſt digreſſum à Laban, & diſceſſum ex Meſopotamia, Scriptura ipſa indicat infra, Geneſis trigeſimo quinto, vbi Iacob admonens domum ſuam, dicit: *Abijcite deos alienos, qui ſunt in medio veſtri, & mundate vos, & mutate veſtimenta veſtra, & dederunt ipſi Iacob omnes deos alienos, qui erant in manu ſua, & inaures, quæ erant in auribus ſuis: & abſcondit ea ſubter quercum, quæ erat apud Sichem.* Non eſt autem credibile feminas, & ſeruos, alioſque comites Iacob Idolis aſſuetos, tam facilè omnia reliquiſſe, cultumque deorum ſuorum ſic eſſe oblitos, vt non ſecum Idololatriæ aliquod veſtigium deferrent; pręſertim ſi teraphim, id eſt, idola illa, futura prædicebant, quæ ſciendi omnes ſumus auidiſſimi. Sic Oleaſter.

Chryſoſtomus. Rupertus. Caietanus Oleaſter.

9 Sed mihi prior ſententia probabilior videtur. Nã quod obijcitur de idolis poſtea repertis in domo Iacob, non eſt neceſſe id referre ad Rachelẽ; ſed ad ſeruos alios, qui erãt in domo Iacob, nec fortaſſe idola habuerunt colẽdi gratia, ſed propter materiæ præſtantiã. Et veriſimile eſt, idola illa nõ fuiſſe allata ex Meſopotamia, ſed in recẽti direptione, ac cæde Sichimitarũ fuiſſe cũ cetera pręda eis ablata. Verũ Iacob, vel cognito, aliquos de ſuis domeſticis ea Idola colere, vel cauẽs

ne quiſpiam ſuorum in eorum cultum delaberetur; abiecit ea ex domo ſua, & ſub terra penitus defodit. Quanquam autem, vt dixi, ſententiam hanc propiorem vero eſſe iudicem; non tamen prorſus improbo, neque damno poſteriorem opinionem. Immò verò non ſatis iuſtam, nec ſatis æquam cenſeo animaduerſionem Catharini in Caietanum, impendio acerbius, quàm res merebatur, notationem quandam Caietani, ſuper hoc loco exagitantis atque reprehendentis. Aſcribam hic primò verba Caietani, tum cenſuram Catharini. Verba Caietani, interpretantis illud: *Furata eſt Rachel idola patris ſui*; huiuſmodi ſunt: Hinc apparet, partim DEVM verum, partim Idola coluiſſe Laban, domumque eius: traditione ſiquidem aui ſui Nachor, colebat verum DEVM: exemplo autem Gentium, inter quas viuebat, ſimul etiam colebat Idola. Hinc quoque prudens Lector habes, quòd diſparitas cultus, non eſt ex naturali iure impediens coniugium: ex hoc enim quòd Iacob vir fidelis & iuſtus coniugium iniuit cum idololatris, & quòd vxor eius, in hoc loco idololatra ſcribitur; diſcimus connubia fidelium cum infidelibus fieri, non eſſe aduerſus ius naturale. Iacob enim vir iuſtus, non duxit vxorem contra ius naturæ. Hæc Caietanus.

Diſceptatio Catharini cũ Caietano, An Rachel fuerit infidelis; & An cõiugium inter fidelem & infidelẽ ſit vetitum iure naturæ. Caietan.

Cenſura Catharini.

Audi nunc Catharini cenſuram. Sic enim ſcribit libro 5. Annotationum 10
in Caietanum: Inter diſpares cultu non eſſe illicitum naturali iure matrimonium aſſerit Caietanus. Quod vt impium dogma notaui, cum Apoſtolus id naturali ratione prohibeat, ſcribens 2. Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conuentio CHRISTI ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Deinde confirmat id Catharinus teſtimonio Ambroſij, & ipſiuſmet Caietani ſuper eo loco Pauli: poſthæc ſubdit Catharinus: Rachelem porrò fuiſſe idololatram, quàm inefficaciter colligit Caietanus, ex eo quòd ſurripuerit idola patris ſui Laban? Nam Hebræa vox Teraphim, non ſemper falſos deos ſignificat, ſed quælibet ſimulacra, vt notant Hebræi: & credibilius eſt, Rachelem ea patri abſtuliſſe, non quòd ea coleret ipſa, ſed vt colendi ea, occaſionem patri adimeret. Denique non ſolùm fidelem, ſed piam fœminam fuiſſe Rachelem, ſatis indicat hiſtoria Capitis 30. Geneſis, narrans eam & ante partum, & poſt partum, DEVM eſſe precatam, eiuſque preces fuiſſe à DEO exauditas. Hæc Catharinus. Sed enim licet probabilius ſit, vt nos ſupra docuimus, Rachelem nõ fuiſſe cultricem Idolorum; contraria tamen opinio, non ita eſt improbabilis, vt facit eam Catharinus. Nam & auctoritas Chryſoſtomi ac Ruperti poteſt eam probabilem facere; & ratio, quam attulit Oleaſter, non eſt planè aſpernabilis.

QVOD autem Catharinus impium eſſe arbitratur dicere, Coniugium in- 11
ter fidelem & infidelem non eſſe illicitum & prohibitum iure naturali; ſi præciſè & abſolutè intelligat, vehementer fallitur. Talia quippe coniugia non pauca in ſacris litteris memorantur à viris ſanctis facta. Ioſeph vxorem duxit Aſeneth filiam Phutipharis Sacerdotis Aeliopoleos. Geneſ. 41. Moyſes accepit Sephoram vxorem, filiam Sacerdotis Madian, Exodi 2. Samſon Dalidam Philiſthæam. Iudic. 14. Dauid Maacham filiam regis Geſſur. 2. Reg. 3. Salomon filiam Pharaonis. 3. Reg. 11. Denique Eſther nupſit Aſſuero. Iſti autem viri cũ eſſent ſanctiſsimi, talia matrimonia, ſi quidem eſſent contra ius naturæ, nullo modo iniuiſſent. Præterea, tale matrimonium eſſe prohibitum iure naturali, dupliciter poteſt intelligi: vno modo, vt etiam ſecluſo omni iure poſitiuo, & tantummodo ſecundum ius naturale, ſi tale matrimonium fiat, eſſet irritum ac nullum. Sed hoc perſpicuè falſum eſt. Sic enim ſi duorum coniugum infidelium alter conuerteretur ad Fidem, matrimonium dirimeretur, nec poſſet fidelis manere, quaſi cum coniuge, cum infideli muliere: quod eſt tamen contra conſilium

Coniugia inter fideles & infideles in ſacris litteris prodita.

B.Pauli,

B. Pauli, ſuadentis coniugi fideli, ne deſerat coniugem infidelem, ſi tamen velit cum eo citra calumniam DEI, quem ipſe colit, manere. Sin autem Catharinus intelligit, tale coniugium eſſe contra ius naturæ, quia ſit inconueniens & indecens, & irrationabile, & periculoſum, & idcirco mortali peccato, qua tale eſt, obnoxium, id libenter ego confiteor, & aſſentior ipſi: & ad hoc oſtendendum, & perſuadendum pertinent verba illa Pauli, quæ ipſe citauit. Id tamen non prohibet, quin remoto iure poſitiuo, & ſtando tantùm in iure naturali, poſſet tale matrimonium fieri, non modo licitè & honeſtè, ſed etiam ſalubriter ac laudabiliter: tum nimirum, ſi vir fidelis contrahat cum infideli, ſecurus omnino, ſibi nihil ex eius ſocietate, & contubernio mali, quantum ad religionem & mores, euenturum: immo permagnam ſpem habens, per tale coniugium infidelem mulierem ad CHRISTI fidem conuerſum iri. Verùm de hac inter Catharinum & Caietanum altercatione, quod hactenus dictum eſt, ſatis Lectori ſit.

12 RESTAT vt ſcitam huius hiſtoriæ allegoricam expoſitionem à B. Grego- B. Gregorij allegorica huius hiſtoriæ expoſitio.
rio traditam hoc loco adſcribamus. Sic autem ait libro 30. Moralium ſuper illa verba Iob 39. *Clamorem exactoris non audit*. Poteſt, inquit, per Laban mundus intelligi: qui cum furore perſequitur Iacob, quia Electos quoſque, qui Redemptoris noſtri membra ſunt, perſequendo opprimere conatur. Iacob, filiam Laban abſtulit, quia CHRISTVS Eccleſiam ex Gentilitate congregauit; & de domo paterna eam abſtrahens, dicit ei per Prophetam: *Obliuiſcere populum* Pſal. 44.
tuum, & domum patris tui. Quid verò per Idola quæ tulit Rachel, niſi auaritia deſignatur, teſte Paulo: *Et auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus*? Laban non inuenit Ephеſ. 5.
Idola apud Iacob, quia oſtenſis mundi theſauris, Diabolus in Redemptore noſtro veſtigia concupiſcentiæ terrenæ non reperit. Per Rachel enim, quæ ouis interpretatur, Eccleſia figuratur: ſedere autem, eſt humilitatem pœnitentiæ appetere, ſicut ſcriptum eſt Pſalmo 126. *Surgite, poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris*. Rachel ergo Idola ſedendo operuit; quia Eccleſia CHRISTVM ſequens, terrenæ concupiſcentiæ vitia pœnitendo texit. Quò ſpectat illud Pſalmi 31. *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*. Nos igitur Rachel illa ſignauit; tunc enim Idola ſedendo premimus, quando culpas auaritiæ pœnitendo damnamus. Nec ſolet auaritia euenire his, qui in via Domini viriliter currunt; quibus dicitur, Pſalmo 30. *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum*. Sed ijs maxime, qui effœminato greſſu gradientes, per blandimenta ſeculi reſoluuntur. Quod ſignificauit Rachel, cùm ſedens ſuper Idola, dixit patri ſuo ſcrutanti: *Iuxta conſuetudinem fœminarum nunc accidit mihi*. Sic Gregorius.

Apud quemcunque inueneris Deos tuos, necetur coram Verſu 32.
fratribus noſtris.

13 CVM Iacob non haberet tunc alios in comitatu ſuo, niſi vxores, & filios, & ſeruos; quæritur, quoſnam hic appellet fratres ſuos? Communis ſententia eſt, quæ nititur auctoritate B. Hieronymi, in hoc loco nomen fratrum eſſe poſitum pro cognatis, etiam arctiſſima neceſſitudine, qualis eſt inter auum & nepotem & inter Patrem & Filium, inuicem iunctis. Ergo filij Iacob, qui erant nepotes Laban, vocantur hic fratres vtriuſque. Ad eundem modum, quod ſupra dictum eſt Geneſ. 25. Iſmaelem mortuum eſſe coram fratribus ſuis, de filijs & nepoti-

bus

Hierony. Nomẽ fratris quatuor modis vſurpari in Scriptura.

bus eius interpretatur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper eum locum. Idem porrò Hieronymus in eo libro, quem ſcripſit in Heluidium, tradit, fratres dici in Scriptura quatuor modis, Natura, Gente, Affectu, Cognatione; Natura, vt Iacob & Eſau; Gente, vt omnes Iudæi inter ſe; Affectu, vel ſpirituali, vt omnes inter ſe Chriſtiani, vel naturali, vt omnes inter ſe homines, cum eandem habeant omnes naturam, eundemque Patrem, & Creatorem DEVM. Denique cognatione; quacunque enim ſanguinis coniunctione ſint inter ſe copulati, appellantur fratres, exempli cauſa, auunculus, & filius fratris, vocantur fratres, vt Abraham, & Lot Geneſ. 13. & Iacob, & Laban Gen. 29. Quin etiam pater, & filius, auus, & nepos appellantur fratres, quod probat Hieronymus tum ex hoc loco Geneſ. cap. trigeſimo primo, tum ex illo Geneſ. capite vigeſimo quinto. Atque hæc eſt & Beati Hieronymi, & communis expoſitorum ſententia. Quam ego vt non improbo, ita probabiliorem cenſeo Thoſtati opinionem. Qui nomine fratrum interpretatur cognatos Laban, quos ipſe duxerat ſecum ad inſequendum, & capiendum Iacob, iſti enim, quia erant cognati Laban, erant item affines Iacob, & ex conſuetudine illarum gentium dicebantur fratres. Omnino illud quod dixit Iacob: *Apud quemcunque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus noſtris.* Significat voluiſſe Iacob, vt illi fratres eſſent arbitri, & iudices, cum poteſtate inquirendi, & cognoſcendi, & damnandi quemcunque deprehendiſſent eius furti reum. Hoc autem minimè competit in filios Iacob; tum quod eſſent paruæ ætatis, maximus enim eorum natu Ruben, nondum erat tranſgreſſus decimum tertium annum; tum quod omnes, qui erant in familia Iacob, ſuſpecti habebantur eius furti, & apud eos inquirendum, & ſcrutandum erat. Quapropter filij Iacob, tum propter ætatem, tum propter hanc, quam dixi, cauſam, minimè idonei fuiſſent, qui eius controuerſiæ arbitri, & iudices conſtituerentur.

Verſu 42. Niſi DEVS patris mei Abraham, & timor *Iſaac* affuiſſet mihi, forſitan modo nudum me dimiſiſſes.

INFRA quoque in hoc ipſo capite Verſu quinquageſimo tertio, dicitur Iacob iuraſſe per timorem patris ſui Iſaac. Quæritur itaque hoc loco, quis fuerit ille timor Iſaac, qui affuit ipſi Iacob, & per quem Iacob, tanquam per quid ſanctum, & diuinum iurauit. Quinque ſunt huius rei expoſitiones. Prima eſt expoſitio quorundam Hebræorum, referentium id ad timorem illum maximum, quem eo tempore habuit Iſaac, cum ligatus à patre ſuo Abraham, & impoſitus ſuper altare, vidit ſupra ſe diſtrictum gladiũ, quo iugulandus erat. Verùm hoc ſic refellitur: ille timor, non fuit arbitrarius, & voluntarius, ſed planè naturalis, & ideo minimè laudabilis, ſicut nec vituperabilis: timor verò Iſaac, per quem iurauit Iacob, & quem dixit affuiſſe ſibi, erat quid laudabiliſſimum, DEOque gratiſſimum. Secunda expoſitio: ſignificari timorem, & pietatem, qua ipſe Iacob colebat, & venerabatur patrem ſuum Iſaac: inſigni enim pietate eum colebat. DEVS autem benefacere ſolet filiis gratis, & pijs erga parentes, talemque ſe aduerſus eos exhibere, quales filij ſunt erga parentes. Quod autem iurauit per timorem Iſaac, ſignificat iuraſſe per ipſum Iſaac, quẽ ipſe timebat, timore ſcilicet, vt vocant, reuerentiali, & filiali. Similiter vulgo ſolent homines iurare, vel per vitam patris ſui, vel per vitam Regis, vel alius cuiuſpiam perſonæ, quam ipſi vnicè amant, & honorant. Non eſt mala hæc expoſitio, ſed aliæ, quas ſubijciam, ſunt aptiores, & meliores. 14

Quinque expoſitiones, quis fuerit iſte timor Iſaac.

Geneſ. 22.

Tertia

Tertia expoſitio, ſignificari timorem, id eſt, eximiam reuerentiam & pietatem, qua Iſaac colebat, & venerabatur DEVM. Nam etſi omne genus virtutibus excellebat Iſaac; inter omnes tamē religio, & pietas aduerſus Deum, elucebat maxime, atque eminebat. Quanquam Hebræi, cur tacitis alijs virtutibus Iſaac, ſolus eius timor, & pietas erga DEVM commemorata ſit, hanc reddunt rationem, quod Iſaac adhuc viueret, & quoad viuit quiſque mortalium, quia peccare poteſt, viuere eum in timore neceſſe eſt. Celebratur enim dictum illud Sapientum Hebræorum: Sanctus, & benedictus DEVS non tribuit nomen ſuum iuſtis adhuc viuentibus. Quo ſignificare voluerunt, DEVM appellari, mortuorum DEVM verius, quàm viuorum. Quarta expoſitio eſt Aben Eſdræ, eſt etiam Caietani, qui ſignificari putant, merito timoris Iſaac, id eſt pietatis, & deuotionis, qua ille pro filio ſuo Iacob aſſiduè ſupplicabat DEO, fuiſſe Iacob ſeruatum, cum ab alijs calamitatibus, maliſque, tum à fallacijs omnibus, & fraudibus, atque calumnijs ſoceri ſui Laban, & inſuper omnia ei, etiam ſupra votum, proſperè contigiſſe. Atque hæc melior prioribus eſt interpretatio.

Aben Eſdra. Caietanus.

15 QVINTA, quæ omnium videtur optima, interpretatio huiuſmodi eſt: Timor Iſaac, ſignificat ipſum DEVM. Solet enim Scriptura DEVM appellare timorem, & terrorem, quod maxime timendus ſit, ſummeque terribilis, non ſolùm propter omnipotentiam, & iuſtitiam, atque ineuitabilem ſcelerum vindictam, quarum rerum pauore plerique mortalium ad colendum DEVM impelluntur: Verùm maxime propter infinitam eius maieſtatem, quæ reuerentiam, & venerationem exigit, quantam humanus animus maximam capere poteſt; immo verò infinitis partibus maiorem. Quod autem dicatur DEVS timor, clariſſimum habes apud Iſaiam locum in capite octauo, vbi ſic eſt: *Sanctificate Dominum DEVM Iſrael, ipſe eſt pauor veſter, ipſe terror veſter*: Ceterùm in huiuſmodi locutione monendus Lector eſt, morem eſſe Scripturæ, Deum dicere eſſe hoc, vel illud, non quia propriè ſit talis, ſed quia talis eſt, vel effectiuè, vel obiectiuè (lubet enim ad præſens loqui more Scholaſtico) Effectiuè dicitur DEVS eſſe aliquid, quod ſit efficiens eius rei: hoc modo in Pſalmis frequēter dixit Dauid, DEVM eſſe ſuam lucem, ſalutem, & fortitudinem, quòd eſſet illuminans ipſum, & ſaluum, & fortem faciens. Obiectiuè autem DEVS dicitur eſſe aliquid, quòd in ipſo DEO, vel circa ipſum DEVM, illud verſetur, quo ſignificatu dixit Dauid: Dominus ſpes mea, patientia mea, expectatio mea, quòd ipſe ſperaret in DEO, ipſumque expectaret, & ſuſtineret, propter ipſum cuſtodiens vias duras, vt ipſe dixit. Ad hunc quoque modum dictus eſt hoc loco DEVS timor Iſaac, quod Iſaac DEVM eximio, ac ſingulari timore, pleno videlicet reuerentiæ, ac pietatis vnicè coleret, ac veneraretur.

Auctoris expoſitio cur Deus dicatur timor, & terror.

Locus Iſaiæ cap. 8.

Obſeruandus modus loquendi ſcripturæ.

Pſal. 16.

Cumque

Verſu 22. 23. Cumque abijſſet, & amne tranſmiſſo pergeret contra montem Galaad; nunciatum eſt Laban die tertio, quod fugeret Iacob. Qui aſſumptis fratribus ſuis, perſecutus eſt eum diebus ſeptem, & comprehendit eum in monte Galaad.

QVIS fuit ille amnis, hic propriè innominatus, quem Iacob 16
ex Meſopotamia iter faciens in Palæſtinam traiecit? Haud
Euphrates dubiè fuit Euphrates: hic enim venientibus ex Meſopotamia in Palæſtinam, neceſſario traijciendus eſt. Euphrates porrò ſolet in Scriptura, ad denotandam eius præſtantiam, dupliciter appellari, vel fluuius magnus, vt Gen. 15. Et Ioſue. 1. vel præcisè, & ſine vlla adiŭctione, Fluuius, vt hoc loco & Exod. 23. & Ioſue 24. Vnde illud (trans Flumen) ſatis frequens in Scriptura, idem ſignificans, atque trans Euphratem, vnde ſcilicet parens gentis Hebrææ Abraham vocatu, & iuſſu DEI, venit iu Palæſtinam. Tali verò laude dignatus eſt Euphrates, quod tribus nominibus ſit fluminum nobiliſſimus: primò quia eſt maximus omnium Aſiæ fluminum: quin etiam omnium terræ fluminum, quæ id temporis nota erant Iudæis, poſt Nilum, maximus habebatur. Deinde quia Geneſ. 2. erat vnus de quatuor fluuijs ex Paradiſo emanantibus. Denique quod fuerat à DEO deſignatus, & conſtitutus quaſi terminus ampliſſimæ ditionis, & imperij, quod promiſerat DEVS Hebræis, ſic enim dixerat Abrahæ Geneſ. 15. *Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Aegypti, vſque ad fluuium magnum Euphratem.*

Conſideratio montis Galaad. Ceterùm verba illa: *Et comprehendit eum in monte Galaad*: requirere videntur 17
à nobis, vt de monte hoc in ſacris literis percelebri, & qui primum in Scriptura hoc loco memoratur, pauca dicamus: & ante alia quid de eo prodiderit S. S. Hieron. Hieronymus in libro de locis Hebraicis. Hoc autem modo ille ſcribit; Galaad mons, ad quem ſeptimo die profectionis è Charris, Iacob profugus venit, eſt ad tergum Phœnices, & Arabiæ, collibus Libani copulatus: extenditurque per deſertum, vſque ad eum locum, vbi trans Iordanem habitauit olim rex Sehon Amorrhæorum. Cecidit hic mons in ſortem filiorum Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe. Sed & Hieremias loquitur cap. 22. *Galaad tu mihi initium Libani*, à quo monte, & ciuitas in eo condita, ſortita eſt vocabulum, quam accepit de Amorrhæorum manu Galaad filius Machir, filij Manaſſe, Numerorum 26. Hæc Hieronymus.

Situs, & longitudo & initium atque finis Galaad. Ptolemæus AT enimuerò ab ijs, qui poſt Hieronymum, de iſto monte diſtinctius, & vberius ſcripſerunt, hæc fermè prodita ſunt: Mons Galaad, qui à Ptolemæo vocatur 18
Hippus, montium omnium, qui trans Iordanem ſunt, altiſſimus eſt: & quinquaginta circiter milliaria longus: Ab Auſtro iuxta ciuitatem Iaer, rupeſque Arnō initium ſumit: & verſus ſeptentrionem, per duo regna, Amorrhæorum ſcilicet & Baſan: ad Orientem verò per deſerta loca, diuerſis cacuminibus vſque ad Libanum montem porrigitur, & in diuerſis locis, diuerſa ſortitur nomina. Namque à rupibus Arnon vſque ad ciuitatem Cedar, vocatur Galaad, qua parte ceteris fertilior, & altior eſt, vt hic, ob loci eminentiam, reliquarum partium caput eſſe videatur. Deinde verò, quo vſque Boſram, ſiue Phialam fontem protenditur, Seir vocatur. Hinc porrò Trachonitidem regionem circumiens, Altitudo, & fertilitas Hermon appellatus eſt, & è regione Ceſareæ Philippi vſque Damaſcum excurrens, Libano monti iungitur: quam ob cauſam Hieremias ipſum vocauit caput Libani. Antecedit hic mons fertilitate, & vbertate alios omnes, qui vltra Iordanem

ſunt

ſunt montes: eſt enim arborum, aromatum, & graminis feraciſſimus. Abundat pinis vbertim reſinam ſudantibus, quæ quidem optima, & laudatiſſima olim habebatur, vel teſte ipſo Hieremia cap. 8. & 46. *Numquid reſina*, inquit, *non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei?* & alio loco: *Aſcende in Galaad, & tolle reſinam virgo filia Aegypti: fruſtra multipli cas medicamina, ſanitas non erit tibi.* Eſt enim reſina humor ex arboribus, præſertim verò pinis diſtillans, cuius medicamine vulnera curantur.

19 Sed quæ fuerit cauſa cur iſti monti poſitum fuerit nomen Galaad, narratur in hoc capite verſu 48. Iacob enim foedus percuſſurus cum ſocero ſuo Laban, ſtrui iuſſit aceruum, ſiue tumulum lapidum, ſuper quo epulantes, foedus inuicem inierunt; & inde aceruum illum appellarunt aceruum teſtimonij; ſed vterque ſecundum proprietatem linguæ ſuæ. Nam Laban Syriace vocauit Iegar Saha duta, Iacob verò hebræa lingua nominauit Galhed, ſiue Galaad, vtroque autem vocabulo tam Syro, quàm Hebræo, idem ſignificatur, nempe aceruus teſtimonij, quod ille aceruus lapidum futurus eſſet in poſterum percuſſi foederis inter eos monumentum, ac velut teſtimonium. Ex eo verò factum eſt, vt etiam mons ipſe; in quo id geſtum erat, ſimili etiam nomine appellaretur: nec ſolùm mons, ſed etiam ciuitas in eo condita, & regio ei adiacens. Origo, & cauſa nominis.

20 Monendus hoc loco eſt lector, quod ſcriptum eſt verſu 47. *Vterque iuxta proprietatem linguæ ſuæ*, id non eſſe neque in Hebraicis, neque in Græcis codicibus, ſed adiectum eſſe à Latino Interprete, quo diſtinctior, & dilucidior eſſet ſententia. Quemadmodum contra Latinus Interpres non habet, quod eſt in libris græcis, & hebraicis, in noſtra enim translatione vnum duntaxat nomen legitur fuiſſe impoſitum, id autem fuit, Galaad, quod ſignificat, vt diximus, aceruum teſtimonij. At hebraicè, & item græcè duo nomina leguntur fuiſſe impoſita, vnum quidem, illud, quod dixi, Galaad, alterum verò Miſpha, quod propriè ſignificat ſpeculam, vel vt ſeptuaginta verterunt viſionem. Nam quia dixerat Laban: *Intueatur, & indicet Dominus inter nos*, ſiue vt ad verbum ſonant hebræà: *Speculetur Dominus inter me, & te*, inde appellatus eſt locus ſpecula, ſiue viſio. Lectio igitur eius loci hebraica huiuſmodi eſt: Et dixit Laban: *Cumulus iſte ſit teſtis inter me, & te hodie, idcirco vocauit nomen eius Gallhed, & Miſpha: quia dixit: Speculetur Dominus inter me, & te.* Græca verò eiuſdem loci lectio, huiuſmodi reddit ſententiam: *Propterea vocatum eſt nomen, Aceruus teſtatur, & viſio quam dixit, Reſpiciat* DEVS *inter me, & te*, quæ lectio perplexum habuit S. Auguſtinum in quæſt. 98. in Geneſim, ambigentem de qua viſione id eſſet intelligendum: ſed tandem refert ad viſionem DEI, quam habuit Laban in itinere, cum inſequeretur Iacob, in qua viſione DEVS eum deterruit à malefaciendo, maleque loquendo ipſi Iacob. Diuerſitas lectionis Latinæ, græcæ, & Hebraicæ.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM GENESIS.

Iacob pertimeſcens fratrem ſuum Eſau, placandi eius, conciliandique ſibi gratia, legationem ad eum mittit, & duplici Angelorum viſione confirmatur, & nouum ei nomen imponitur Iſrael.

1 IACOB quoque abijt itinere quo coepe-
rat: fueruntque ei obuiam Angeli DEI.
Quos cum vidiſſet, ait: Caſtra DEI ſunt
2 hæc: & appellauit nomen loci illius Maha-
naim, id eſt, Caſtra. Miſit autem, & nun-
3 cios ante ſe ad Eſau fratrem ſuum in ter-
ram Seir, in regionem Edom, præcepit-
4 que eis dicens: Sic loquimini Domino meo
Eſau: Hæc dicit frater tuus Iacob: Apud
5 Laban peregrinatus ſum, & fui vſque in præſentem diem: Habeo bo-
ues, & aſinos, & oues, & ſeruos, & ancillas: mittoque nunc legatio-
6 nem ad dominum meum, vt inueniam gratiam in conſpectu tuo. Re-
uerſique ſunt nuncij ad Iacob dicentes: Venimus ad Eſau fratrem tuum,
7 & ecce properat tibi in occurſum cum quadringentis viris. Timuit Ia-
cob valde, & perterritus diuiſit populum, qui ſecum erat, greges quoq;
8 & oues, & boues, & camelos in duas turmas, dicens. Si venerit Eſau
ad vnam turmam, & percuſſerit eam, alia turma, quæ reliqua eſt, ſalua-
9 bitur. Dixitque Iacob; DEVS patris mei Abraham, & DEVS patris

mei Iſaac: Domine qui dixiſti mihi: Reuertere in terram tuam, & in
locum natiuitatis tuæ, & benefaciam tibi: minor ſum cunctis miſera- 10
tionibus tuis, & veritate tua quam expleuiſti ſeruo tuo. In baculo meo
tranſiui Iordanem iſtum: Et nunc cum duabus turmis regredior. Erue 11
me de manu fratris mei Eſau, quia valde eum timeo: ne fortè veniens,
percutiat matrem cum filijs. Tu locutus es quod benefaceres mihi, & 12
dilatares ſemen meum ſicut arenam maris, quæ præ multitudine nume-
rari non poteſt. Cumque dormiſſet ibi nocte illa, ſeparauit de his quæ 13
habebat munera Eſau fratri ſuo, capras ducentas, hircos viginti, oues 14
ducentas,& arieres viginti, camelos foetas cũ pullis ſuis triginta,vaccas 15
quadraginta,tauros viginti, aſinas viginti,& pullos earum decem. Et mi 16
ſit per manum ſeruorum ſuorum ſingulos ſeorſum greges,dixitq. pueris
ſuis: Antecedite me,& ſit ſpatiũ inter gregem,&gregẽ. Et præcepit prio 17
ri,dicens:Si obuium habueris fratrem meum Eſau:& interrogauerit te:
cuius es? aut, quo vadis? aut, cuius ſunt iſta, quæ ſequeris? reſpondebis: 18
ſerui tui Iacob,munera miſit domino meo Eſau:ipſe quoque poſt nos ve-
nit. Similiter dedit mandata ſecundo,& tertio, & cunctis,qui ſequeban 19
tur greges,dicens: Iiſdẽ verbis loquimini ad Eſau cũ inueneritis eum. Et
addetis: ipſe quoque ſeruus tuus Iacob iter noſtrũ inſequitur:dixit enim: 20
placabo illum muneribus,quæ præcedunt,& poſtea videbo illum,forſitã
propitiabitur mihi. Præceſſerunt itaque munera ante eum,ipſe verò man 21
ſit nocte illa in caſtris.Cumque maturè ſurrexiſſet,tulit duas vxores ſuas, 22
& totidem famulas cum vndecim filijs,& tranſiuit vadum Iaboch. Tra- 23
ductiſque omnibus quæ ad ſe pertinebant, manſit ſolus:& ecce vir lucta 24
batur cum eo vſque mane. Qui cum videret quod eum ſuperare nõ poſ- 25
ſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. Dixitque ad eum: 26
Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Reſpondit non dimittam te,niſi
benedixeris mihi. Ait ergo: Quod nomen eſt tibi? Reſpondit: Iacob. At 27
ille: Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum,ſed Iſrael: 28
quoniam ſi contra DEVM fortis fuiſti, quanto magis contra homines
præualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? 29
Reſpondit, cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.
Vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens; Vidi DEVM facie 30
ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Ortuſque eſt ei ſtatim ſol, poſt-
quam tranſgreſſus eſt Phanuel: ipſe verò claudicabat pede. Quam ob
cauſam non comedunt neruum filij Iſrael, qui emarcuit in femore Ia-
cob, vſque in præſentem diem, eo quod tetigerit neruum femoris eius,
& obſtupuerit.

Verſu 1. Iacob autem abijt in itinere, quod cœperat: fueruntque ei obuiam Angeli DEI. Quos cum vidiſſet, ait: Caſtra DEI ſunt hæc: & appellauit nomen loci illius, Mahanaim, id eſt, Caſtra.

HAEC eſt tertia viſio diuina, quæ contigit Iacob. Nam 1
prima viſio fuit admirandæ illius ſcalæ, Geneſis vigeſimo octauo: altera fuit, cum Angelus in ſomno demonſtrauit ei arietes aſcendentes ſuper oues, ad conſpectum diuerſicolorum virgarum, Geneſ. 31. Tertia verò hæc viſio, qualis nam fuerit, & quemadmodum facta, vtrum ſub ſpecie viſibili, an tantum per viſionem imaginariam: & vtrum in vigilia an in ſomno, incertum eſt. Mihi quidem Caietani non diſplicet coniectura, ad hunc modum ſuper his verbis ſcribentis: Tertia hæc eſt viſio diuina Iacob: Verùm de ea nihil ſcriptura dicit qualis fuerit, an in vigilia, an in ſomno, & vtrum in Ecſtaſi, an vtendo corporali viſione. Librando tamen verba hebraica, apparet non fuiſſe viſionem corporalem, ſed internam; ſic enim hebraicè legitur. *Et occurrerunt in eo Angeli Elohim*, dicendo, *In eo*, occurſum ſignificat internum. Ambiguum tamen reſtat, an id acciderit vigilando, an dormiendo: ſed quia nulla hactenus narrata eſt viſio Iacob niſi in ſomnis, ſuſpicor hanc quoque fuiſſe in ſomno. In cuius ſignum, nulla interceſſit locutio Angelica; ſed ſola apparitio per modum occurrentium cum intelligentia Iacob, quod erant caſtra DEI. Hæc Caietanus. Hebræi, quia vox Mahanaim, eſt numeri dualis, putant fuiſſe bina caſtra Angelorum, vna anteriora, occurrentia Iacob ingredienti Palæſtinam, & erant Angeli cuſtodes, & præſides illius regionis, qui læti, & quaſi gratulabundi excipiebant eum, parati ad eius cuſtodiam, & defenſionem. Altera erant Caſtra Angelorum, qui ex Meſopotamia deduxerant eum in eum vſque locum. Hanc autem viſionem obiecit DEVS Iacob, vt omni eum timore, & angore liberaret, intelligentem ſibi diuina cuſtodia, & tutela protecto, nihil eſſe à quoquam metuendum.

Caietanus. Hebræi.

Locus pſa. 33. Ad hanc hiſtoriam ſpectaſſe videtur Dauid, cum dixit in Pſalmo 33. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Pro illo: *Immittet*, hebræum verbum propriè ſignificat, caſtrametabitur; nec verbum græcum, quod inibi eſt, ab ea ſignificatione remotum eſt. Similis quodammodo viſio accidit Heliſeo, vt narratur quarto Regum 6. cum oſtendit puero miniſtro ſuo ingentem multitudinem igneorum equorum, & curruum in defenſionem ipſius. Fuit igitur exercitus ille Angelorum quaſi equeſtris, hic autem tanquam pedeſtris. Et in pſalmo nonageſimo in vniuerſum de protectione virorum iuſtorum quam habet DEVS ſingularem, atque eximiam, ſcriptum eſt. *Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis: &c.* Atque hæc, quæ de Angelorum cuſtodia, & tutela diximus, mirandum in modum viros iuſtos recreant, & confirmant, non dubitantes, quamuis vrgeantur, & premantur grauiſſimis malis, & calamitatibus, quarum nullum, ratione humana, & conſilio, videant exitum, certum ſibi tamen affore diuinum auxilium, in memoria, & in pectore perpetuo illud habentes, *Plures ſunt pro nobis, quàm contra nos.*

Rupertus. NON eſt ſilentio prætereunda interpretatio huius loci, quæ eſt apud Rupertum, ſcita profectò, & luculenta. Sic enim ſcribit ille libro octauo Commentariorum in Geneſim capite ſecundo & tertio, Locum hunc pertractans: 2

Ad ſin-

Ad ſingularem & inſignem B. Iacob laudem, & gloriam pertinet, quod non dicantur Angeli apparuiſſe ei, quod, & multis accidit, ſed dicatur, quod Angeli DEI fuerunt ei obuiam: id enim ſonat quaſi quoddam inſigne victoris & emeriti viri, cui pro gloria triumphi, pompa coeleſtis obuiam procedens, feſtina exceptione lætum obſequium præbuerit. Et rectè talem habuit occurſum, qui ſub obedientia patris ſui peregrè militauerat, in fide certauerat, in ſpe victoriam perfecerat, in caritate dilatata eius anima, profundiſſimas beneficijs diuinis gratias agebat, dicens: *Minor ſum cunctis miſerationibus tuis &c.* Peracta igitur patris ſui obedientia, reuertenti ad patrem occurrerunt ſancti Angeli: vt ſciamus quia poſt obedientiæ laborem, cuique fideli datur ſupernis ipſum reuelationibus viſitari, & coeleſtium ſpirituum crebra viſione, in hac etiam vita remunerari. Sic Dominus etiam ipſe noſter poſtquam tentationes Diaboli vicerat, exceptus eſt victor ab Angelis miniſtrantibus ei. (Matth. 4.) Sic pro modulo ſuo electi, quanto ſuperiores hominibus fiunt, tanto propinquiores DEO effecti, Angelorum præſidio, & ſolatio, atque etiam miniſterio fruuntur: non enim Paulus dubitauit dicere, *Omnes eſſe adminiſtratorios Spiritus in miniſterium miſſos, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis.* (Hebr. 1.) Nec vacat myſterio, quod locus ipſe vbi viſitatio iſta angelica facta eſt, caſtra ſunt appellata. Siquidem & ipſa Eccleſia in qua ſunt electi, & in qua, & per quam tales viſitationes angelicæ fiunt, terribilis dicitur, vt caſtrorum acies ordinata. (Cant. 6.) Sic Rupertus.

3 Nec illud non eſt hic adnotandum obiter, quod doctiſſimus inter Hebræos Rabbinus Moyſes Aegyptius, de miniſterio Angelorum apud homines obſeruatè prodidit: Scias, inquit, hebræa voce (ſicut etiam græca) Angelum ſignificare nuncium. (RabbiMoyſes Aegyptius.) Non ſolum autem hominum, ſed etiam motus animalium irrationalium dicit Scriptura agi, & regi per manus Angelorum: cum illi, videlicet motus fuerint præparati per ſubſtantiam aliquam ſpiritualem, quæ dedit eiuſmodi animalibus potentiam, vt ſic mouerentur, ſicut dixit Daniel: *Miſit Dominus Angelum ſuum, & concluſit ora Leonum, & non me contaminauerunt.* (Dan. 6. & 14.) Motus etiam aſinæ Balaam, fuerunt omnes per manum Angeli: (Num. 22.) Elementa quoque vltima vocantur Angeli, ſicut dixit Dauid: *Qui facit Angelos ſuos, ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem.* (Pſal. 103.) Angelum quoque Scriptura appellat Prophetam, vt cum dicit: *Miſit Angelum ſuum, & eduxit nos de Aegypto:* (Exod. 23.) Angelum enim interpretantur Moſem. Sic ille. Vetus porrò omnium fermè patrum ſententia, cuique genti præfectum eſſe à DEO Angelum aliquem, proprium eius Gentis cuſtodem, ac præſidem, videtur, præter Scripturam Danielis capite decimo, deriuata ex Cantico Moſis in Deuteronomio; vbi ſecundum translationem lxx. ſic eſt: *Quando diuidebat altiſsimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum Angelorum DEI:* (Vetus ſententia Patrum, quod ſuum quæque Gens Angelum habeat pręſidem vnde ſit ducta.) pro quo legitur hebraicè: *iuxta numerum filiorum Iſrael.* Et apud Danielem capite vij. legimus de quatuor ventis coeli, qui pugnabant in mari magno, quos ventos, ſuper eo loco S. Hieronymus interpretatur quatuor Angelicas poteſtates, quibus principalia regna commiſſa fuerant, ſui quaque regni ſingularem, ac præcipuam gerente curam. (S. Hieron.) Et in Apocalypſi non ſemel legitur de ſeptem ſpiritibus à DEO miſſis in terram, ad miniſteria diuinę prouidentiæ potiſſimum curanda, & adminiſtranda.

Verſu 10. Minor ſum cunctis miſerationibus tuis, & virtute tua quam expleuiſti ſeruo tuo.

S. Hieron.

SANCTVS Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in 4
Geneſim ſic legit hunc locum: *Minor ſum omni miſericordia tua, & omni veritate tua, quam feciſti pro ſeruo tuo*: Et ſubdit: Pro eo, quod nos poſuimus, *Minor ſum*: aliud neſcio quid quod ſenſum turbet, in Græcis, & Latinis codicibus continetur. Videtur iſtis verbis Hieronymus innuere id, quod Græcè hoc loco ſic legitur: *Sufficiat mihi ab omni iuſtitia, & & ab omni veritate, quam feciſti puero tuo*. Cuius lectionis hæc eſt ſententia: Satis mihi ſuperque eſſe deberet, quod me tot tantiſque ad hanc vſque diem, beneficijs proſecutus es. Hebraicè autem locus hic ad verbum reddit ſenſum hunc: *Minor ſum præ omnibus miſericordijs tuis, & præ omni veritate tua, quam feciſti ſeruo tuo*. Vt ſit ſenſus; Miſericordię tuę, & veritates tuæ, longè præcellunt merita mea. Per miſericordias, intelligit gratuita eius dona, & beneficia: per veritates, denotat promiſſa DEI data ſibi, iam magna in parte impleta.

Obſeruatio de vſu comparatiui apud Hebræos.

Aduertendum autem eſt, Hebręis non eſſe vſum comparatiui, ſed eius loco vti eos præpoſitione, à, vel ab, adiuncta nomini poſitiuo, quę præpoſitio latine conuerti debet in præpoſitionem præ, vel ſuper: non enim hebraicè diceretur, Melior ſum te, ſed, Bonus ſum à te, id eſt, præ te. Quare illud: *Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine*: Hebraiſmus eſt, pro: Melius eſt confidere in DEO, quàm in homine. Sic etiam intelligitur illud Euangelicum de Publicano, & Phariſæo, *Diſceſsit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo*, id eſt, præ illo, vel, magis quam ille. Sic hoc loco: *Paruus ſum à miſericordijs tuis*, id eſt, præ miſericordijs tuis, & vt bene vertit noſter interpres: *Minor ſum miſericordijs tuis*: Quaſi dicat, Nullo modo ego mereor tantam miſericordiam tuam erga me. Hebræum autem vocabulum *Haſed* non tantum miſericordiam, quæ compaſſionem animi ſonat; ſed plerumque beneficia, & gratuita dona gratiarum, quæ largitur DEVS hominibus, ſignificare ſolet. Eximia verò eſt animi gratitudo, quam iſtis verbis declarauit Iacob, agnoſcere indignum ſe diuinis beneficijs, & immerentem: neque enim accipiendis beneficijs eſt idoneus, qui non eſt gratus acceptis. Et illud ſane documentum Caietani, verum, & obſeruatu dignum eſt: Veræ, inquit, humilitatis theologicæ profeſſio eſt, quod homo ſoleat reddere ſe ipſum minorem, quàm exigunt diuina beneficia: ſumus enim impares diuinis beneficijs; & ipſam imparitatem nos ipſi efficimus, tum minus præparando, & diſponendo nos ad ſuſcipienda DEI beneficia, tum minus gratè reſpondendo iam acceptis.

Pſal. 117. Luc. 18. Caietanus.

In bacu-

In baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum dua-bus turmis regredior. Verſu 10.

5 VIDE in hac oratione Iacob gratiſſimi erga DEVM animi excellentem virtutem. Memorat ille priorem paupertatem ſuam, ſimulque pręſentem opulentiam, quo mirabiliorem videlicet, & prædicabiliorem oſtendat, ex vtriuſque inter ſe comparatione, DEI erga ſe beneficentiam. Dicens igitur Iacob, ſe in baculo ſuo tranſiſſe Iordanem, ſignificare voluit, ſe iter ex Chananitide in Meſopotamiã feciſſe ſine vllo cultu, paratuque rerum, ac familiæ, ſine vectabulo, ſine ſeruitio aliquo, & comitatu, ſed ſolitarium, rerumque omnium inopem, ſibique baculum ſuum fuiſſe pro comite, ac vehiculo. Vocat porrò duas turmas, cum quibus regreditur, vnam quidem gregum, alteram verò armentorum, vel vnam animalium, alteram verò ſeruorum, & ancillarum.

CETERVM illud: *In baculo*, non eſt in præteritis relinquendum: illa enim 12. Variæ ſignificationes præpoſitiones in.
præpoſitio, in, varias admodum habet in ſacris litteris ſignificationes, accuratè animaduertendas lectori, ne in lectione Scripturæ, earum ignarus paſſim hæreat. Equidem videor mihi, aſſidua lectione ſacrarum litterarum, duodecim eius præpoſitionis vſurpationes obſeruaſſe. Primò, in, ſæpe ponitur pro, cum; & ſignificat inſtrumentum, quo aliquid fit, vt cum dicitur: Percutere in gladio, vel in ore gladii, & illud in Cantico Zachariæ: *Seruiamus ei in ſanctitate, & iuſtitia*. Luc. 1.
Sic, & hoc loco dixit Iacob: *In baculo meo*, pro, cum baculo meo. Secundò in, pro, per, vt pſalmo 62. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo*, id eſt, per eum: & in pſalmo 88. *Iuraui in ſancto meo*, id eſt, per ſanctum meum. Tertiò, in, pro, per, denotando tamen, poteſtatem, & opem, vt pſalmo 17. *In te eripiar, à tentatione; & in DEO meo tranſgrediar murum*, id eſt per te; & tua potentia adiutus; Et apud Paulum: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*: Philip. 4.
Et Actorum 17. *In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus*. Quartò, in, pro, vt, vel, ad, vt pſalmo 135. *Fecit ſolem in poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis*. Id eſt, vt ille præeſſet diei, & hæc nocti: & illum fecit ad illuminandum diem, hanc verò ad diſcutiendas noctis tenebras. Quintò, in, pro; Propter, vel pro, vt pſalmo 30. *In iuſtitia tua libera me*, id eſt, propter iuſtitiam tuam: Vox autem hebræa, quæ ibi latine redditur, iuſtitia, ſignificat bonitatem, & benignitatem, & miſericordiã. Et apud Oſeã c. 5. *Ruent in iniquitate ſua*, id eſt, propter iniquitatem ſuam. Et apud eundem capite 12. dicitur Iacob ſeruiſſe in vxore, & in vxore, id eſt, ſeruiſſe pro duabus vxoribus. Sextò, in, pro, contra, in pſalmo 43. *In nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis*, Id eſt, contra nos. Septimò, eſſe in aliquid, vel in aliquem, pro eſſe illud, vel loco, & vice illius, vt Pſalmo 30. *Eſto mihi in DEVM protectorem, & in domum refugij*, id eſt Deus protector, & tanquã domus refugij: Et 2. Re. cap. 7. *Ego ero illi in patrem, & ille erit mihi in filium*. Octauò, in, pro, inter, vt Ioan. 1. *VERBVM caro factum eſt, & habitauit in nobis*, pro, inter nos. Nonò, in pro, apud, vt 1. Pet. 5. *Paſcite qui in vobis eſt gregem DEI*, pro, apud vos, vel curæ veſtræ commiſſum. Decimò, pro, ex; Michææ 5. *Qui ædificant Sion in ſanguinibus*. Id eſt, ex ſanguinibus, hoc autem eſt, ex rapinis pauperum, vnde ſequitur eorum mors, præ paupertate, & miſeria. Vndecimò pro coram, vel ante: *In nomine IESV omne genu flectatur*, id eſt, Ante vel coram. Philip. 2.
Duodecimò, in, pro, ſub: vt pſalmo 90: *Qui habitat in adiutorio Altiſsimi, in protectione DEI coeli commorabitur*. Id eſt, ſub adiutorio, ſub protectione.

Verſu 11.

Erue me de manu fratris mei Eſau, quia valde eum timeo, ne forte veniens percutiat matrem cum filijs.

Cur Iacob tantopere timuerit fratrẽ ſuũ Eſau.

MIRATV profectò, quæſituque dignum videri poteſt, cur 6
Iacob tantò fratrem ſuum Eſau opere metueret, cum certiſſimam diuinæ cuſtodiæ, ac protectionis ſui promiſſionem accepiſſet. Etenim ante viginti annos ex Chananitide in Meſopotamiam eunti, viſus per quietem, DEVS dixerat Geneſis vigeſimo octauo: *Ero cuſtos tuus quocunque perrexeris: nec dimittam te, niſi compleuero vniuerſa, quæ dixi tibi.* Quin etiam ipſemet DEVS iuſſerat abire eum ex Meſopotamia, & regredi in terram Chanaan, fretumque diuino præſidio nihil timere. Immo verò proxima ante eum ipſum diem nocte viderat Angelorum caſtra, qui ad cuſtodiam & defenſionem eius præſto erant.

Sanctus Auguſtinus ait, Iacob non omnino timuiſſe, verùm illud modo eſſe veritum, ne ſine magna ſuorum clade non poſſet manus fratris effugere. Sciebat enim ferociam animi eius, ſæuumque, & ad cædes hominum propenſum ingenium, nec ignorabat eum ſibi eſſe infenſiſſimum, ob paternam benedictionem præreptam, ablatamque primogenituræ dignitatem. Quæ Auguſtini ſententia ſatis congruere videtur cum verbis Scripturæ, quæ ſunt hoc loco: *Erue me*, inquit Iacob, *de manu Eſau, quia valde eum timeo; ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis.* Auguſtini verba ex quæſtione 102. in Geneſim, hæc ſunt:

S. Auguſt.

Quæri poteſt, quomodo Iacob fidem habuerit promiſſis DEI, dicens: *Si venerit ad caſtra prima, & exciderit ea, erunt ſecunda in ſalutem.* Sed fieri potuit, vt Eſau euerteret caſtra eius, & tamen DEVS poſt illam afflictionem adeſſet, & liberaret eum, & quæ promiſit, impleret. Et admonendi fuimus hoc exemplo, vt quamuis credamus in DEVM, faciamus tamen, quæ facienda ſunt ab hominibus in præſidium ſalutis, ne prætermittentes ea, DEVM tentare videamur. Denique poſt hæc verba, Iacob loquitur ea, quibus ſe fidem, & ſpem habere promiſſis DEI, apertè demonſtrat. Quare ſatis hinc, & humana viri infirmitas, & fides pietatis apparet. Sic Auguſtinus.

Lyranus.

Lyranus ſuper hunc ipſum locum, quæſtionem hanc dupliciter diſſoluit: Ac 7
primò ait, cauſam timoris fuiſſe Iacob, quod iter facturus eſſet per montem Seir, & regionem quam habitabat, & obtinebat Eſau, vbi nulla difficultate circumueniri ab eo, atque omnibus bonis, vitaque ipſa ſpoliari poterat: præſertim cum putaret, eum acceptam iniuriam, alta mente repoſitam tenere, ſibique necem, quoquo modo poſſet, machinaturum. Ob hanc igitur cauſam ingenti metu, vt homo, correptus eſt; licet fuiſſet & diuinis oraculis, & Angelicis viſitationibus confirmatus. Sic Lyranus. Verum quod ait Lyranus, Iacob tranſiturum fuiſſe tunc terram Eſau, proculdubio falſum eſt: ſiquidem Iacob ex Meſopotamia venienti Chananitidem, valde alienum, & remotum, & deuium erat iter per Idumæam: præſertim verò, cum iam ipſe tunc tranſgreſſus montem Galaad, & appropinquans Iordani, intraſſet terram Chanaan, extra quam eſt Idumæa. Altera Lyrani ſolutio eiuſdem quæſtionis, huiuſmodi eſt: Quia Iacob per viginti annos verſatus fuerat in domo Laban, & filiorum eius, hominum nempe improborum, & Idola colentium; timuiſſe eum, ne quam ipſe peccatorum labem ex tam diutina cum talibus hominibus domeſtica conſuetudine contraxiſſet, & in DEI offenſam aliquam incurriſſet, quam ob cauſam indignum ſe feciſſet diuinæ promiſſionis effectu: non enim ignorabat multas DEI promiſſiones eſſe conditionales, nec niſi ſeruata conditione quæ datæ

ſunt,

ſunt efficaces. Sed enim nec Iacob de diuinis promiſſis, ſine vlla prorſus conditione, ſed abſolutè, preciſèque ſibi datis, dubitare poterat; nec vereri debebat, ne fortè eſſet in gratia DEI: cum talem metum, tot Angelorum ad ipſius cuſtodiam, & defenſionem venientium occurſus proximè ante factus, penitus ex animo eius eximere debuiſſet.

8 VERIVS igitur dictu fuerit, cauſam timendi Iacobo fuiſſe: quod audiſſet Eſau, quem ſibi putabat inimiciſſimum, venire ad ſe cum quadringentis equitibus. Quamuis Eſau placato, & beneuolo animo tunc veniſſe ad Iacob, manifeſtum fecit iudicium, id quod egit Eſau erga Iacob. Namque amplexatus eſt eum, ſtringenſque collum, & oſculatus eum fleuit: voluiſſetque eum ipſe comitari, aut partem ſui equitatus ad eius comitatum, & cuſtodiam ei relinquere. Venit porrò Eſau cum tanto equitatu in occurſum Iacob: ad oſtendendam potentiam ſuam, ſimulque honorandum ipſum. Sed redeamus ad timorem Iacob. Qui etſi ſecundum rationem ſuperiorem, diuinis oraculis, & promiſſis eruditam, & confirmatam, ſciret nihil ſibi eſſe metuendum: attamen ſecundum partem inferiorem, & humani ſenſus, ac iudicij infirmitatem, obiecta ſpecie tanti periculi, non ſolùm ingruentis, ſed propemodum præſentis; naturalis cuiuſdam pauoris motu, ictuque quatiebatur, ac feriebatur. Tales quippe motus timoris naturalis, ſunt non ſolùm vehementes, ac violenti, verùm ſæpe rapidi & inconſulti, atque ipſius rationis imperium præuertentes, iudiciumque ad breue tempus, quaſi cohibentes. Mox tamen, vbi ſe animus collegit, quid in tali ſpecie terroris inſit veri, acutè diſpiciens, timorem omnem penitus diſcutit, vigoremque animi, & conſtantiam retinet.

9 SED quia Stoicorum decretum eſt, Sapienti, etſi certa ratione compertum ſit, nihil ſibi eſſe timendum, poſſe tamen citra vllam eius culpam, timorem accidere; Et Epictetus, probatiſſimus, & nobiliſſimus in diſciplina ſtoica philoſophus, in quinto libro ſuarum Diſſertationum, quatenus, & quemadmodum cadat in ſapientem timor, egregiè diſputauit, non abs re fuerit, ſummam eius diſputationis cum ſacra doctrina mirificè congruentis, ſtrictim in hoc loco apponere. Viſiones, inquit ille, animi, quas phantaſias philoſophi appellant, quibus mens hominis, prima ſtatim ſpecie accidentis ad animum rei, pellitur, non voluntatis ſunt, neque arbitrij, ſed vi quadam ſua inferunt ſeſe hominibus. Probationes autem, & iudicia, quibus eadem viſa noſcuntur, & diiudicantur, voluntaria ſunt, fiuntque hominum arbitratu. Propterea cum ſonus aliquis formidabilis aut è coelo, aut ex ruina, aut repentinus neſcio cuius periculi nuncius, vel quid aliud eiuſmodi factum eſt, ſapientis quoque animum pauliſper moueri, & contrahi, atque ipſius os, & vultum palleſcere neceſſum eſt; non opinione alicuius mali præcepta, ſed quibuſdam motibus rapidis, & inconſultis, officium mentis, atque rationis præuertentibus. Mox tamen ſapiens ille, viſa iſthæc animi ſui terrifica non approbat, ſed abijcit, & reſpuit, nec ei metuẽdum eſſe in his quicquam videtur. Atque hoc inter ſapientis, & inſipientis animum differt, quod inſipiens, qualia ſibi eſſe primo animi ſui pulſu viſa ſunt, ſæua nimirum, & aſpera, talia verè eſſe putat; & tanquam ſi verè metuenda ſint, ſua quoque aſſenſione approbat. Sapiens autem, cum breuiter & ſtrictim colore, atque vultu motus eſt, mox ſeſe reuocans, nequaquam eis cedit, ſed ſtatum, vigoremque ſententiæ ſuæ retinet: Viſa eſſe iudicans minime metuenda, ſed fronte falſa, & formidine inani terrificantia. Sic Epictetus.

Epicteti præclara ſententia quatenus ſapienti timor accidere queat.

Tranſiuit

Verſu 23. Tranſiuit Iacob vadum Iaboch: traductiſque omnibus quæ ad ſe pertinebant, manſit ſolus: & ecce vir luctabatur cum eo vſque mane.

Fluuius, vel torrés Iaboch.

IABOCH, fluuius erat paruus, ex ſiniſtris Galaaditidis montibus profluens, & in Iordanem influens: Qui & torrens in Scriptura vocatur, quod ſtatis anni temporibus, aduentitijs aquis in modum torrentis exuberet, ac niſi reperto vado, pedibus tranſiri nequeat. Quocirca hic dicitur Iacob tranſiuiſſe vadum eius. Iaboch (ait Hieronymus libro de locis hebraicis) fluuius eſt, quo tranſmiſſo, luctatus eſt Iacob aduerſus eum qui ſibi apparuerat: vocatuſque eſt Iſrael. Fluit autem inter Philadelphiam, & Geraſam, in quarto milliario eius, & vltra procedens Iordani fluuio commiſcetur. 10

S. Hieron.

Verùm hiſtoriam huius luctę Angelicæ cum Iacob, ſcito, & breui commentario totam enarrat Theodoretus. Nam cum poſuiſſet hanc quæſtionem, quæ eſt inter quæſtiones eius in Geneſim nonageſima prima: Quamobrem Angelus luctatus ſit cum Iacob, quæſtioni hunc in modum reſpondit. Voluit illum fiducia roborare, qui fratrem timebat: quam etiam ob cauſam victoriam illi conceſſit, dicens: *Si fortis fuiſti cum DEO, quanto magis aduerſus homines eris?* Verùm ne ſuperbiret, quod ſibi DEVM ſuperaſſe videretur, attactu femoris, ſe volentem eſſe victum indicauit, ſolo enim tactu ei torporem induxit. At enim Iacob ſentiens virtutem eius, qui ſibi apparuerat, poſtulauit ab eo benedictionem, quam ille dedit, ſimulque nomen eius mutauit ex Iacob in Iſrael, dicens: *Quia præualuiſti contra DEVM, etiam contra homines potens eris.* Cum verò expergefactus eſſet, femur remanſit ſtupidum, & claudicabat, ne putaret id quod viderat, eſſe nudam imaginationem, ſed exactius noſſet myſterij veritatem. Sciſcitanti autem Iacob nomen ipſius, non ſolum non indicauit, ſed etiam obiurgauit eum, tanquam excedentem naturæ metas. *Quid enim, quæris*, ait, *nomen meum cum hoc ſit admirabile?* Notandum etiam eſt, quod eundem & hominem, & Deum vocauit Scriptura dicens; *Præualuiſti contra DEVM*: Et item Iacob: *Vidi DEVM facie ad faciem.* Per hæc autem omnia docemur, quod etiam hoc loco vnigenitus DEI Filius, idemque verus DEVS, apparuit ipſi Iacob. Hactenus ex Theodoreto.

Theodore.

PRIMA DISPVTATIO.

An qui luctatus eſt cum Iacob, fuerit Angelus, an FILIVS DEI.

OBSERVANDA porrò ſunt extrema iſtius Commentarij Theodoreti verba, quibus ait, eum, qui ſub ſpecie humana luctatus eſt cum Iacob, fuiſſe Filiū Dei. Nimirum in hac opinione ſecutus eſt Theodoretus complures veterum Patrum, qui cenſuerunt, diuinas viſiones, & apparitiones factas in veteri Teſtamento Patriarchis, & Prophetis, in quibus dicitur vel DEVS, vel etiam Angelus apparuiſſe hominibus, fuiſſe apparitiones Dei, ſed propriè non Patris, is enim nunquam hominibus apparuit in veteri Teſtamento; ſed fuiſſe Filij Dei. Quocirca cum 11

Theodore. An qui apparuerunt Sanctis in veteri Teſtamento, fuerint Angeli, an Filius Dei.

T qui

qui apparuit Moſi in flamma ignis, de medio rubi, licet Scriptura ſecundum le ctionem græcam, appellet Angelum, Theodoretus tamen dupliciter argumentatur fuiſſe Filium DEI, & non Angelum propriè dictum: Tum quia ipſemet dicit ſe eſſe DEVM Abraham, & Iſaac, & Iacob: tum quod declarans nomen ſuum, ait: *Ego ſum, qui ſum*: iſta verò conuenire in Angelum, nullo modo queunt. Nec mirum appellari Filium DEI Angelum, cum Iſaias capite nono, ſecundum tranſlationem ſeptuaginta, apertè vocet eum magni conſilij Angelum: Et Malachias capite tertio, nominet eum Angelum Teſtamenti à Iudæis deſideratum. Nempè quia Flius à DEO Patre miſſus eſt in mundum, vt enunciaret hominibus voluntatem, & conſilia, & decreta Patris, ſicut ipſe dixit Ioan. 15. *Omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis*, Idcirco nomen Angeli, in eum optimè congruit. Et Theodoreti quidem ſuper iſta re diſputatio, paucis verbis à nobis comprehenſa, huiuſmodi eſt. Exod. 3.

12 Sed enim cupiet fortaſſe lector noſſe, quinam veterum, & nobiliorum Auctorum iſtius ſententiæ probatores, & ſectatores fuerint. Sciat igitur in iſta ſententia fuiſſe Iuſtinum Martyrem, vt diſputat ipſe in eo ſermone, quem habitum à ſe cum Tryphone Iudæo, mandauit ipſe litteris: iſti quoque opinioni acceſſit Tertulianus libro ſecundo contra Marcionem, & in libro contra Praxeam, & Hilarius libro quarto & duodecimo de Trinitate; Ambroſius item libro primo de Fide capite quinto. Necnon & Chryſoſtomus ſuper caput ſeptimum Actorum Apoſtolicorum. Auguſtinus porrò anceps ſuper iſta re, ac dubius fuiſſe videtur. Diſputans enim in vtramque partem, nihil certi ſtatuit, ac decernit, vt apud eum videre eſt libro ſecundo de Trinitate capite xiij. & fuſius in Tractatu illorum verborum: Ego ſum qui ſum, qui ponitur in Sexto Tomo Operum eius, quem ſi quis fortè neget eſſe Auguſtini, ſcriptoris certè prudentis, & docti eſſe, inficias non ibit. Iuſtinus Martyr. Tertullian. Hilarius. Ambroſius Chryſoſtomus. Auguſtin. Exod. 3.

13 AT ego contrariam ſententiam cenſeo probabiliorem eſſe. Nam quod ab iſtis Auctoribus proditum eſt, DEVM Patrem nunquam in veteri Teſtamento per viſionem vllam, ſiue imaginariam, ſiue ſenſibilem apparuiſſe hominibus, videtur id manifeſtariæ falſitatis argui poſſe auctoritate Danielis: is enim capite ſeptimo narrat apparuiſſe ſibi in viſione Antiquum dierum ſedentem in throno, quem circumſtabant millia millium miniſtrantium, & decies centena millia aſſiſtentium ei, & poſtea quaſi Filium hominis in nubibus coeli venientē vſque ad Antiquum dierum perueniſſe, & accepiſſe ab eo regnum æternum, & poteſtatem ſuper omnem terram, & vt ei ſeruiant omnes gentes. Palam eſt, in hac viſione Antiquum illum dierum, repræſentaſſe DEVM Patrem, & illum Filium hominis, fuiſſe CHRISTVM, qui per paſſionem ſuam meruit exaltari ſuper omnia, atque omnium rerum dominatum, & imperium accipere. Nimirum, quod in iſta viſione patefactum eſt Danieli, id ipſum multis ante ſeculis prophetico ſpiritu afflatus præcinuerat Dauid, in pſalmo ſecundo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ*: Et in pſalmo 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis; Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Auctoris contraria ſententia.

14 QVOD autem in apparitionibus quæ Patriarchis, & Moſi, & Prophetis factæ narrantur in Scriptura, is qui tunc illis apparuit, immediatè, & ſecundum perſonam propriam non fuerit Filius DEI, ſed Angelus quiſpiam, poſſum multis, & firmis rationibus probare. Verùm ne longior ſim, eligam aliquot apertiores, & firmiores. Principio, eum qui luctatus eſt cum Iacob fuiſſe Angelum, apertè nos docet Hoſeas capite duodecimo ita loquens de Iacob. *In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit ad Ange-* Eum, qui luctatus eſt cum Iacob fuiſſe Angelum, nō autem Filium DEI.

ad Angelum, & confortatus eſt, fleuit, & rogauit eum, in Bethel inuenit eum, & ibi locutus eſt nobiſcum. Ecce tibi luctatorem illum appellat Hoſeas ſimpliciter, & præciſè Angelum, quomodo nuſquam reperire eſt in ſacris litteris appellari Filium DEI: Nam vbi vocatur Angelus, ibi ſemper adiungitur aliquid, quo ſignificetur non vocari eum Angelum quantum ad perſonam, ſed quantum ad ſimilitudinem quandam muneris angelici; & ideo dicitur, *Magni conſilii Angelus, & Angelus Teſtamenti.* Idem dici poteſt de eo, qui apparuit in rubo, & in flamma ignis Moſi: iſtum enim Beatus Stephanus Actorum 7. præciſè, & ſimpliciter appellat Angelum. Ac licet in Latina tranſlatione præciſè, & ſimpliciter appelletur in illo Exodi loco, Dominus, Hebraica tamen Scriptura, & Paraphraſis Chaldaica, & Græca tranſlatio, Angelum nominant: Et verò vtroque nomine appellari potuit: quantum enim ad perſonam, Angelus erat, quantum autem ad repræſentationem, & auctoritatem, DEVS erat: Angelus enim vocem illam, & verba formabat; ſed verba illa non Angelum, ſed eum à quo miſſus fuerat, DEVM ſignificabant. Dicam itaque breuiter, & apertè more Scholaſtico: Perſonaliter erat Angelus, repræſentatiuè, auctoritatiueque erat DEVS.

Iſaia. 9. Malac. 3. Qui apparuit in rubo Moyſi, non Deus, ſed Angelus propriè fuit.

S. Gregor. Audi egregiam ſuper iſta re Sancti Gregorij ſententiam, in Præfatione ſua ſuper librum Iob, ad hunc modum ſcribentis: Angelus, inquit, qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur. Angelus videlicet propter hoc, quod exterius loquendo ſeruiebat: Dominus autem dicicitur, quia interius præſidens, loquendi efficaciam miniſtrabat. Cum ergo loquens exterius ab interiori regitur, & per obſequium Angelus, & per inſpirationem Dominus nominatur. Hinc Dauid ait Pſalmo ſeptuageſimo ſeptimo: *Attendite popule meus legem meam:* Atqui nec lex illa, nec populus erat Dauidis, ſed DEI: attamen perſonam eius, ex quo loquebatur, aſſumens, ipſius auctoritate loquitur, cuius inſpiratione replebatur. Hoc fieri quotidie cernimus in Eccleſia. Nam ſtans in medio populi lector clamat: *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob.* Et quod DEVS ipſe ſit, verè profectò non dicit, nec tamen per hoc quod dicit, veritatis regulam deſerit, quia cui miniſterium lectione exhibet, eius dominium voce prætendit. Sic Gregorius. 15

Exod. 19. & 20. Qui apparuit in mõte Sina fuit Angelus.

SI qua porrò in Apparitione, is qui apparuit, exiſtimari deberet Dei Filius, id maximè putandum eſſet de eo, qui apparuit in monte Sina, & dedit legem Hebræis: fuit enim apparitio illa omnium nobiliſſima, & celebratiſſima, & non vno loco Scriptura dicit deſcendiſſe DEVM in montem Sina, & dediſſe legem. Immo verò ille ipſe qui apparuit, apertè DEVM ſe appellat, & ſui amorem ſuper omnia, & cultum, & obſequium, & ſuæ legis obſeruantiam ab Hebræis depoſcit. Non fuiſſe tamen DEVM, qui apparuit immediate Moſi, & per quem lex illa data eſt, manifeſtum faciunt verba S.Pauli, & B.Stephani. Ille quippe in cap. 3. epiſtolæ ad Galatas ſcribit, legem illam per Angelos fuiſſe ordinatam. Hic autem Actorum 7. dixit, Iudęos legem accepiſſe per diſpoſitionem Angelorum. Signater verò dictum eſt pluratiuo numero, per Angelos datam eſſe legem, id eſt, per vnum quempiam de numero Angelorum, ne ſi numero ſingulari dictum eſſet, per Angelum, ſupradictæ opinionis aſſertores id de Filio DEI, qui nonnunquam appellari ſolet Angelus, interpretarentur. Sed lubet ad huius rei confirmationem aſcribere in hoc loco verba B. Hieronymi explanantis locum illum Pauli ad Galatas: Sic autem ille ſcribit: Quod ait Paulus, legem fuiſſe ordinatam per Angelos, hoc vult intelligi, quod in omni veteri Teſtamento, vbi Angelus primùm viſus refertur, & poſtea quaſi DEVS loquẽs inducitur, Angelum quidem verè fuiſſe vnum de miniſtris plurimis Dei, eum qui viſus ſit, ſed in illo mediatorem locutum eſſe, qui dixerit: *Ego ſum Deus* 16

B.Hieron.

Deus Abraham, *Deus Iſaac*, *Deus* Iacob. Nec mirum ſi DEVS loquatur in Angelis, cum etiã per Angelos, qui in hominibus ſunt, loquatur DEVS in Prophetis, dicente Zacharia: *Et ait Angelus, qui loquebatur in me*, Ac deinceps inferente: *Hæc dicit Dominus Omnipotens*. Sic Hieronymus. Ad hoc, ſi DEVS immediatè appаruiſſet in viſionibus, & Reuelationibus propheticis, cum primis fuiſſet conueniens immediatè factam eſſe à DEO Deiparæ ſemper Virgini Mariæ reuelationem Incarnationis Filij Dei, propter ſummam videlicet tum reuelati myſterij, tum perſonæ cui reuelabatur dignitatem; atqui reuelationem illã factã eſſe per Gabrielem Archangelum, loquitur apertè Hiſtoria Euangelica, cuius rei exemplo, & argumento confirmat S. Dionyſius Areopagita ſententiam hãc noſtram, vt mox dicturi ſumus. *Zaccha. 1.*

17 POSTREMO generalis illa ſententia Beati Dionyſij iam pridem recepta, & probata Scholaſticis Theologis, videtur item probanda eſſe omnibus. Affirmat ille, omnes diuinas viſiones, apparitiones, & reuelationes ante Chriſti aduentum, ſiue in lege, ſiue ante legem factas, qualeſcumque fuerint, & qualiumcumque rerum, & quibuſcumque perſonis contigerint, eas non eſſe à Deo immediatè profectas, ſed opera, & miniſterio Angelorum peractas. Verba Dionyſij in capite quarto eius libri, qui eſt de coeleſti hierarchia, ita ſe habent: Idcirco, & præ omnibus, Angelicum cognomen meruerunt coeleſtes Spiritus, quod cum in eos primò diuinę claritatis fulgor emanet, ipſi poſtmodum in nos enunciationes illas ſublimiores supernè traijciant. Sic enim & lex, vt Scriptura diuina teſtatur, per Angelos nobis indulta eſt; Inclytoſque illos Patres noſtros, qui ante legem, quique fuerunt poſt legem, Angeli ad DEVM ſubuexere, ſiue quid agendum eſſet, admonentes, & ab errore ſacrilego, vitaque profana ad rectum veritatis iter traducentes: ſiue ſacra quæuis inſtituta, ſeu coeleſtium Sacramentorum occultas viſiones, ſiue diuinas aliquas prædictiones docendo pandentes. Et nonnullis interpoſitis ſubdit: Huiuſmodi verò diuinas viſiones celeberrimi illi Patres noſtri, miniſterio coeleſtium virtutum ediſcebant. opponit autẽ ſibi Dionyſius, quod lex non ſemel in Scriptura dicatur data eſſe à Deo: An, inquit, non ipſam quoque legis ſanctionem vt ex DEO Moſi traditam Scripturę ſacræ traditio loquitur? At id quidem nos verius inſtituit, diuinæ illam fuiſſe, ſacratioriſque legis effigiem. Ex quo, & illud ſapientiſſima Theologia videtur inuenire, quod ſcilicet idcirco illa lex per Angelos ad nos quoque manauerit, vt id ſanctiſſimæ, ac diuinæ legis inſtitutione caueretur, priora ſequentibus, iter ad Deum ſternere. Hactenus ex Dionyſio.

Notabilis ſententia, & doctrinaS. Dionyſij Areopagitæ.
Actor. 7.
Ad Gal. 9

18 Reſtat vt duas ſuprapoſitas Theodoreti rationes huic ſententiæ contrarias, breuiſſimè diluamus. Obijcit ille, eum qui luctatus eſt cum Iacob, vocari Deum: dixit enim ille: *Si fortis contra Deum fuiſti, quanto magis contra homines?* Quin etiam interroganti Iacob de nomine ipſius, reſpondit: *Quid quæris nomen meum, quod eſt admirabile?* Verùm difficultas huius obiectionis, per ea, quæ docuimus, penitus diſcuſſa eſt. Nam qui apparuit, & ſi ſecundum perſonam erat Angelus, tamen DEI maieſtatem, & auctoritatem repreſentabat: quocirca mirandum non eſt, eum vocari Deum, & nomen eius dici admirabile. Quanquam verba illa, *quod eſt admirabile*: licet in multis exemplaribus latinis, & in vetuſtioribus gręcis legantur: ea tamen nec hebraica ſcriptura, nec Paraphraſis Chaldaica, nec græca tranſlatio correcta nuper, & Romæ edita, nec Latina Biblia iuſſu Sixti V. emendata, & publicata, habent in eo loco. Altera ratio Theodoreti fuit, quod Iacob flagrantiſſimè concupiuit, & flagitauit benedictionem eius, qui ſibi apparuit, eaque accepta, lętabundus, & gloriabundus dicebat, *Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea*. Nec talem ille benedictionem ab Angelo poſtu-

Solutio rationis Theodoreti.

lo poſtulaſſet, cum eam dare proprium ſit DEI: nempe de quo cecinit Dauid: *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*: Sed leuis eſt iſta ratio: benedicere enim, non tantùm DEI eſt, ſed & Angeli, & hominis, diuerſo tamen modo. Idem certè Iacob infra capite 48. benedicens filijs Ioſeph, precatus eſt illis primùm benedictionem DEI, tum etiam Angeli. Ita enim locutus eſt: *Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea, & Angelus, qui eripuit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*: Nec ſolum ab Angelo benedictio optari, & peti poteſt, ſed etiam gratia, & pax; non tanquam ab auctore, & largitore eius, ſed tanquam à gratioſiſſimo apud DEVM deprecatore, & procuratore, & adminiſtro.

Locus apocalyp. c. 1. AVDIAT, quæſo, Lector, penſitetque verba B. Ioannis, quæ ſunt in primo 19
capite Apocalypſis: magnam enim opinioni noſtræ fidem adiungunt. Sic ille ait: *Gratia uobis, & pax ab eo, Qui eſt, & Qui erat, & Qui uenturus eſt; & à ſeptem Spiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt.* Ecce Ioannes, non ſolùm benedictionē, ſed etiam quod eſt maxime diuinum DEI donum, gratiam, & pacem à ſeptem ſpiritibus dari optat, & precatur. Non me fugit, Victorinum, Primaſium, Bedam, alioſque complures interpretatos eſſe iſta verba de Spiritu Sancto, ea ratione, vt eſt ſeptiformis gratiæ largitor: Septem enim dona Spiritus Sancti Iſaias capite vndecimo appellat Spiritus: *Requieſcet, inquit, ſuper eum Spiritus ſapientiæ, & intellectus. &c.* Volunt igitur ſenſum iſtorū verborum eſſe iſtiuſmodi, Gratia vobis, & pax ſit à Spiritu Sancto, cuius ſunt ſeptem Spiritus; id eſt, ſeptem dona; vt perſona Spiritus ſancti per ſeptiformem eius effectum in Scriptura celebratum, denotata ſit hoc loco. Sed enim duę res iſtam expoſitionem faciunt improbabilem. Durum enim eſt, atque inuſitatum in ſacris litteris, vt gratia dicatur prouenire à ſeptem donis Spiritus ſancti, gratia quippe gratum faciens, cum ſit quaſi fundamentum iſtorum donorum, ea pręcedit ordine naturæ. Deinde, illud: *Qui in conſpectu throni eius ſunt*, Non poteſt aptè competere, niſi in perſonam quampiam, eamque miniſtrantem, & inſeruientem DEO: quare nec Spiritui ſancto, nec ſeptem donis eius verè poteſt attribui. Verior igitur ſententia eſt, ſeptem Spiritus dici, multitudinem ipſam, & vniuerſitatem Angelorum, ex conſuetudine Scripturæ, tali numero ſignificantis non rarò, vel vniuerſitatem aliquarum rerum, vel magnam quampiam multitudinem. Quanquam ſatis probabile eſt, quod tradit Aretas, & Lyranus, & ante ipſos Andreas Cæſarienſis Archiepiſcopus, veterum fuiſſe Patrum ſententiam, & inprimis B. Irenæi, ſeptem eſſe principales Angelos, qui primarij ſint inter ceteros diuinæ prouidentiæ ſuper gubernatione Mundi, vel Eccleſię, miniſtri: Quos haud dubiè ſignificauit Raphael, eum dixit ſe eſſe vnum de ſeptem Spiritibus, qui ſunt ante conſpectum DEI, vt legitur Tobiæ 12. Et in ipſo libro Apocalypſis, non ſemel nominantur ſeptem Spiritus, & Angeli miſſi à DEO in omnem terram, & inducuntur vel tubis canentes, vel habentes phialas plenas iræ Dei. Sed reuertamur ad hiſtoriam luctæ Angelicæ cum Iacob.

Quinā ſint ſeptem ſpiritus ſtantes in conſpectu Dei

Aretas. Lyranus. Andreas Cæſarien.

Locus Tobiæ 12.

SECVNDA DISPVTATIO.

Qualis fuerit lucta illa Angelica cum Iacob, corporalis ne an ſpiritualis: & vtrum cum bono Angelo, an cum Diabolo.

Super illis verbis.

Ecce vir luctabatur cum eo vſque mane; qui cum videret quod eum ſuperare non poſſet, &c. Verſus 24. 25.

OBSCVRVM eſt, qua ex occaſione, quoue modo lucta illa inter Angelũ & Iacob inita, & incœpta fuerit. Quapropter Caietanus exponens hunc locum: In ſpecie, inquit, viri, apparuit Angelus, aſſumpto corpore & figura humana: fuitque iſta apparitio quarta earum, quæ factæ ſunt Iacob, & fuit ſenſibilis, vigilante Iacob, & corporeis vtente ſenſibus, vt quæ in ea, & geſta, & dicta ſunt apertè demonſtrant. Qualiter autem & qua ratione præuia fuerit inita hæc lucta, ſcriptura non memorat: vtrum ne Angelus prius ad luctandum prouocauerit Iacob, an ex improuiſo apparens, non verbis ſed factis, ipſius corpus inuadens, atque complectens prouocauerit ad luctandum.

20 Inter varia certamina ad exercitationem corporum antiquitus in diuerſis locis apud varias gentes inſtituta, peruetuſtum & percelebre fuit certamen luctę, de quo Argiui, Græciæ principes, atque egregij bellatores, valdè laudati ſunt. Mos autem erat luctantium, vt corpora puluere ſiue arena conſpergerent; certè locum in quo luctabantur, arena ſternebant, quo ſcilicet ſi contigeret eos cadere, aut in terram prouolui, mollior eſſet caſus, minuſque noxius: In cuius rei vſum, præcipuè commendabatur arena Nili, vtpotè tenuiſſima. Suetonius in Nerone ſcribit; Cum publica fame Vrbs vehementer affligaretur, Alexandrinam nauem, niloticam arenam luctatoribus aulicis aduexiſſe; cum omnes eam, tanquam frumento onuſtam auidiſſimè expectarent. Nec iſtius luctatorij pulueris, in hac lucta Iacob, non eſt latenter data ſignificatio. Nam verbum hebræum *Abach*, quod latinè redditum eſt luctari, quidam putant ſignificare puluerẽ; quia luctantes pedibus multum puluerem ciere ſoleant, vt ad verbum ſic exponi locus hic poſſit: Et vir aſperſus cum eo eſt puluere, vel more latino, deſcendit cum eo in arenam: & ad hoc quidem probandum, adducunt locum illum Deuteronomij capite 28. *Dabit Dominus pluuiam terræ tuæ, puluerem*, hebraicè *Abach*. Verùm Oleaſter cum iſtis diſſentit, contendens nomen *Abach*, in ſcriptura ſignificare potius exhalationem, ſiue nebulam tenuem, quàm puluerem: & ipſum verbum ſignificare primò ac propriè idẽ quod exhalare, & flatum emittere, conſequenter autem etiam luctari, ab euentu ſcilicet luctæ, quod qui luctantur, propter multum laborem corporis, & anxietatem animi, frequenter multumque anhelent, & flatum exhalent. Hoc autem ille productis aliquot ſcripturę teſtimonijs, confirmare nititur, nec tamen negat, non aptè poſitum eſſe à latino interprete verbum luctandi; ſed quod ratio ſignificationis verbi hebræi, non ducatur à puluere, ſed ab anhelitu, ſiue exhalatione luctantium.

De certamine luctę atq; in eo de vſu arenæ Nili.

Suetonius.

Oleaſter.

21 CETERVM exiſtit quæſtio; An lucta illa fuerit corporalis & externa, an interna & ſpiritualis, tanquam Iacob viſus ſibi ſit luctari cum aliquo; & an lu-

An illa lucta fuerit corporalis & cum Angelo bono nec ne.

S. Hieron.

ctatus ſit cum Angelo bono, an verò cum malo & cacodæmone, aduerſus quem ei opem & auxilium tulerit bonus Angelus, vt nonullis grauiſſimis Eccleſiæ doctoribus viſum eſt. B. certè Hieronymus, huius videtur opinionis fuiſſe, ſi quis attendat animum ad ea, quæ ſcribit in Commentarijs ſuis in Epiſtolam ad Epheſios, explanans verba illa Pauli, quæ ſunt in capite ſexto eius Epiſtolæ: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & poteſtates. &c* Sic enim ait: Dicat quiſpiam: hoc quod ait Paulus de lucta aduerſus inuiſibiles hoſtes, ideo dici, vt doceamur, ne ea quidem, quæ nobis miniſtrari vitia putamus ex carne, carnis eſſe vel ſanguinis, ſed à quibuſdam ſpiritualibus nequitiis ſuggeri. Sunt enim quidam Dæmones amoribus & amatorijs canticis ſeruientes, quos ſignificauit Hoſeas capite quarto, dicens: *Spiritu fornicationis ſeducti ſunt*. Nam & barbara quædam nomina eorum eſſe dicuntur, vt ſæpe confeſſi ſunt hi, quos verè vulgus maleficos vocat: & incantationes, & colores varij, & diuerſa vel metallorum genera, vel ciborum, ad quæ inuocati aſſiſtere Dæmones, & infelices animas capere memorantur. Alij verò iras, & furores & bella commouere: alij præeſſe inimicitijs, & inter homines odia concitare. Quoniam igitur Paulus docere nos vult, non ex natura corporum, neque ex materia carnis & ſanguinis, hæc vitiorum genera procreati, ſed ex inſtinctu Dæmonum, propterea dixit: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinē, ſed aduerſus Principatus, & Poteſtates*. Ideo autem nunc eorum, qui magicis artibus ſeruiūt, in medium exempla protulimus, vt retundamus eorum opinionem, qui putant omnia vitia eſſe carnis & ſanguinis, & nullam habere Dæmones poteſtatem, vt nos incitent ad peccata. Talem luctationem, & Iacob Patriarchæ putamus fuiſſe, quando remanſit ſolus, & luctabatur cum eo homo, adiuuans eum, & corroborans aduerſus alium, nimio ſudore dimicantem. Et ſimul vide, ne forte ridiculi ſint, qui arbitrantur in ritum luctantium, tota nocte Iacob eſſe luctatum. Quid enim grande, ſi, vt illi aiunt, luctans, aut ſuperauerit, aut victus ſit. Sed iuxta rationabilem, & conuenientem tanto Patriarchæ luctam, talem illi colluctationem fuiſſe credendum eſt, qualem hi habent, qui poſſunt dicere: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem &c.* Sic Hieronymus.

Nota hoc

Origenes.

Hæc proculdubio ſententia ex tertio libro Periarchon Origenis deprompta eſt, vbi ſic ille ſcribit: Angelus luctatus dicitur cum Iacob: quod nos non ita intelligimus, quaſi luctatus fuerit Angelus contra Iacob, ſed quod is, qui ei ſalutis cauſa aderat, atque ei nomen Iſrael imponebat, ille idem cum ipſo luctatur, id eſt, cum in agone, & in certamine adiuuit eum, cum ſine dubio alius quidam eſſet, aduerſus quem Iacob dimicaret, denique Paulus non dixit, nobis eſſe luctamen cum Principatibus, & Poteſtatibus, ſed aduerſus Principatus, & Poteſtates. Vnde, etſi Iacob luctatus eſt, ſine dubio aduerſus aliquam harum virtutum luctatus eſt, quas humano generi, & Sanctis præcipue aduerſari, & mouere certamina Paulus affirmat. Sic Origenes. Procopius Gazæus in Commentario huius loci refert, accepiſſe ſe ex docto quodam viro proditum eſſe à nonnullis, cum Iacob certaſſe Diabolum in ſpecie Eſau, conantem vincere eum. Ceterum à Iacobo ſtetiſſe Angelum auxiliarem, & idcirco Diabolum præualere non potuiſſe: ne autem Iacob putaret ſuis viribus à ſe profligatum aduerſarium, ſed boni Angeli, tactus eſt ei neruus, & claudicatio ſubſecuta. Sic ille. Hanc ipſam opinionem Lyranus aſſignat Hebræis. 22

Procopius Gazæus.

Lyranus.

Auctoris ſententia.

AT enimuerò luctam illam, & fuiſſe corporalem, & cum bono Angelo actã, præter communem Patrum tam Græcorum, quàm Latinorum expoſitorum ſententiam, hiſtoria ipſa, quæ narratur hoc loco, perſpicuè oſtendit. Nempe peracta eſt lucta vigilante Iacob, & vtente ſenſibus externis, & inter luctandum 23

ctandum adeo violentè percuſſus ei neruus femoris eſt, vt is obtórpuerit, & emarcuerit, ob idque Iacob claudicare coactus eſt. Quin etiam id ipſum demõſtrat continuatio luctæ per totam noctem vſque ad auroram, & laudata eſt Iacob fortitudo, dicente Angelo: *Si fortis fuiſti contra DEVM, quanto magis contra homines?* & ex eo inditum ei nomen Iſraelis. Hoc præterea confirmat Hoſeas cap. 12. hanc ipſam hiſtoriam commemorans,& de Iacob dicens: *Inualuit ad Angelũ,& in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo:& confortatus eſt, fleuit,& rogauit eum.* Quæ omnia corporalẽ,& ſenſibilem actionẽ apertè declarãt. Quod autẽ Iacob non cum Dæmone, ſed cum bono Angelo luctatus ſit, manifeſtum ex multis ſit, quæ in hac ipſa hiſtoria dicuntur: veluti quod dictus eſt fuiſſe fortis contra DEVM: ergo contendebat cum DEO, ſiue Angelo ſub ſpecie viri. Deinde quia is, qui cum luctabatur, volens diſcedere ab eò, dixit: *Dimitte me*: at Iacob renitens, & retinere eum volens, dicebat: *Non dimittam te niſi benedixeris mihi*: à bono autem Angelo, non à malo benedictionem petebat. Id quoque liquet ex ipſo nomine Iſrael, quod accepit Iacob ab eo, qui cum luctabatur. Denique in hanc ſententiam conueniunt, & conſpirant omnes expoſitores.

24 Ceterum Thomas Anglicus ſuper hoc loco, putat non fuiſſe illam veram luctam, quaſi ſe inuicem Angelus, & Iacob ſint complexi, & inuicem conſtringendo, atque coagitando, in terram proſternere conarentur: ſed fuiſſe in modum violentæ cuiuſdam tractionis, & retentionis, Iacobo videlicet, Angelum abire volentem trahere ad ſe, & retinere conante, vt diutius eius aſpectu, & colloquio frueretur, & ab eo benedictionem quam optabat, conſequi poſſet. Talis videtur fuiſſe lucta inter Moſem,& Deum, quaſi Moſes Deũ conſtringeret ad deponendã iram aduerſus Hebræum populum, eiq. parcendum. Nam quaſi Moſes conſtrictum teneret Deum, dixit DEVS, *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos*. Moſes verò contra, tanquam obnitens DEO, dicebat: *Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum tuum*. Et cetera, quæ leguntur in capite trigeſimo ſecundo. Exodi. Verba porrò Thomæ ex Commentarijs eius ſuper hunc locum, hęc ſunt: Non puto quod Iacob eo modo luctaretur cum Angelo, quo ſolent communiter luctãtes: ſed potius quod Angelus, ſiue DEVS in ſpecie hominis ei apparens, precibus, & attractiuis manibus, atque amplexibus tenebatur à Iacob. Cumq; ille fingeret ſe omnino velle diſcedere, tunc eum vehementius, & firmius Iacob retinebat, & ad ſe retrahebat, quaſi nitens ipſum apud ſe retinere, quouſque preces, quas pro conſeruatione ſui, & ſuorum, & liberatione à manibus Eſau, ipſi offerebat, exaudiret. Et hoc ſonant verba, quæ DEVS ſubdidit, dicens: *Dimitte me*: & quod dixit Iacob; *Non dimittam te niſi benedixeris mihi*. Sic Thomas.

Thomas Anglicus refellitur.

25 Cui videtur etiam Rupertus ſuffragari. Ponam hoc loco eius verba, ex quibus manifeſtum erit conſimilem eius de illa lucta fuiſſe opinionem, ſimulque palam erit cuiuſnam rei luctam illam fuiſſe figuram, & præſagium, Rupertus arbitretur. Sic autem ille ſcribit libro octauo Commentariorum in Geneſim cap. 6. Famoſa lucta, & totius ore Eccleſiæ per orbem vniuerſum celebrata, qua homo cum DEO luctatus eſt, & tam diu tenuit, donec à victo benediceretur ille, qui vicit, & accepta benedictione, victor claudicare coepit. Res, cuius hoc præſagium eſt, ab exitu Hebræorum ex Aegypto, vſque ad incarnationem, & Paſſionem CHRISTI protracta eſt: Tam longa colluctatio fuit fortiſſimi victoris Iacob, & DEI victi, qui tamen fortiſſimus prædicatur ſpirituum vniuerſæ carnis. Sed primò ſciendum eſt, luctam fuiſſe eiuſmodi, vt DEVS abire contenderet ab Iacob, & Iacob certaret abeuntem Dominum retinere. Sic enim ille diſcedere volens, ait: *Dimitte me, iam enim aſcendit aurora*, Sed renitens Iacob, & retinere eum contendens: *Non dimittam te*, inquit, *niſi benedixeris mihi*. Igitur Iacob cum DEO luctatur, & victor benedictionem extorquet, quaſi in-

Rupertus. Num. 16.

uito, & nolenti videlicet ſic futurum erat, vt comminaretur DEVS receſſurum ſe à ſemine eius, propter peccata eius generis rebellis, & incredulæ, quod vbi primum locutus eſt, dicens Exo. 32. *Cerno quod populus iste duræ ceruicis ſit, dimit te me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleã eos, faciamque te in gentem magnam.* Moyſes magnitudine periculi percitus, & quodammodo brachijs illum, more luctantium, arctius ſtringens, & tanquam dicens: Non dimittam te, niſi peperceris populo iſti: *Cur*, inquit, *Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum?* Et cetera, quæ ibi leguntur. Tunc igitur in conflatione, & adoratione vituli vehemens colluctatio inchoata eſt. Ex eo namque tempore DEVS ab Iacob diſcedere conatus eſt; & quoties peccauerunt Hebræi ſeruiendo Dijs alienis, toties iratus Dominus, & auerſus ab illis, quaſi luctando ſe excuſſit, vt dimiſſus abiret. Sed nihilominus perſeuerauit omni tempore fortitudo Iacob: nunquam enim defuerunt fideles in illo populo, qui DEVM placarent, & abire volentem retinerent. Itaque cum ſolum ſe eſſe putaret Elias relictum veri
3. Reg. 19. DEI cultorem, dicens; *Domine altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam*: dixit ei Dominus: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum in Iſrael, quorum genua non ſunt curuata ante Baal.* Longo igitur luctamine detentus eſt Deus in illo populo, nec ante dimiſſus, donec benediceret Iacob, ideſt, compleret promiſſionem eius ſeminis, in quo benedicendæ erant omnes gentes: tunc enim DEVS reuera benedixit Iacob, quando de ſemine eius, CHRISTVS carnem aſſumpſit, tunc antiquam maledictionem ſoluit, & vtramque benedictionem, id eſt, gratiam Spiritus ſancti per ſuam paſſionem effudit. Sic Rupertus.

SED profecto, non videtur negari poſſe, quin illa verè, ac propriè fuerit lu 26
cta: hoc enim ſignificat latinum verbum luctari, quod hic ſimpliciter ponitur: & Græcum παλαίω, & Hebræum, abhac, de quo ſupra dictum eſt, nec non quod verterunt Aquila, & Symmachus, qui pro (luctabatur) poſuerunt ἐκυλίετο id eſt verſabat ſe, & iactabat cum illo: Sic enim luctantes facere ſolent: atque hunc in modum interpretati ſunt Hebræi, Græcique, & Latini expoſitores; vt à tam probabili, acceptaq. interpretatione, ſenſuque, temere recedendũ non ſit. Fletus autem, & preces Iacob, quas memorat Hoſeas c. 12. contentioſam aliquan ti temporis corporalem luctam ſubſecutæ ſunt: nempè poſtquam Iacob aduertit auguſtius quiddam homine, & coeleſtem referens virtutẽ in eo eſſe, qui cũ lucta
batur. Quoniã autem ex ea lucta Iacob cõſecutus eſt benedictionem Dei, & tan 7
tam fortitudinẽ, vt ſine dubitatione ſperaret præualiturũ ſe omnibus aduerſarijs ſuis; idcirco dixit Hoſeas, Iacob fuiſſe directum Angelo, id eſt proſperè ipſi luctã
cum Angelo ſucceſſiſſe. Etenim verbum dirigendi ponitur ſæpe in Scriptura pro 2
eo, quod eſt, quo quiſque intendit, eo directo tendere, ac feliciter peruenire, & proſperos, & à ſe optatos habere ſucceſſus. Vt Pſalmo 5. *Dirige in conſpectu tuo viam meam*: ideſt, Fac vt via mea proſperum exitum habeat, & Pſalmo 100. *Qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum*, id eſt, loquentibus iniqua non bene erit apud me, nec in domo mea. Et Prouerbiorũ 28. *Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur.* Sed luculentiſſimum huius rei exemplum in hoc ipſo libro capite 39. extat, vbi de Ioſeph ita ſcriptum eſt: *Fuit Dominus cum Ioſeph, & erat in cunctis proſperè agens: habitauitque in domo domini ſui, qui optimè nouerat Dominum eſſe cum eo, omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius.* Et paulo infra: *Fuit Dominus cum Ioſeph, & dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris, & Dominus erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.*

Verbum dirigendi quid ſignificet in ſcriptura.

Explicãtur varii loci ſcripturæ.

TERTIA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendum ſit, Angelum non potuiſſe luctando ſuperare Iacob & de neruo Iacob, qui tactus ab Angelo emarcuit.

Super illis verbis

Qui cum videret, quod eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. Verſu 25.

27 SVPER iſtis verbis duæ quæſtiones tractandæ ſunt: quarũ prior eſt, huiuſmodi: Cum minimus omnium Angelorum nimio valentior, & potentior ſit, quàm quiuis hominum, quæri dignum eſt, qui factum ſit, vt Angelus luctans cum Iacob, ſuperare eum non potuerit. Tres huius quæſtionis exſoluendæ rationes apud Auctores reperio. Ac primò quidem, Thomas Anglicus, & Thoſtatus aiunt, facilè Angelum potuiſſe ſuperare Iacob, ſed noluiſſe; quin etiam ſimulaſſe ſe ſuperare eum non poſſe. Itaque ſecundum iſtos, non fuit vera in Angelo impotentia ſuperandi Iacob, ſed ſimulata, & voluntas cedendi ei in illa lucta, vt per hoc audacior fieret Iacob ad reluctandum, & fidentior, atque animoſior factus, nec fratris ſui Eſau, nec cuiuſquam hominum iras, odia, minas, inſidias, vireſque pertimeſceret. Verba Thomæ ſunt hæc: Cum videret quod eum ſuperare non poſſet, id eſt, non vellet bono modo; & loquitur, ſicut cum dicimus: DEVS non poteſt ſeipſum denegare ſuis amicis. Dixit autem non poſſe ſuperare, pro, non poſſe à manibus illius diuelli. Thoſtatus autem ita ſcribit: Angelus fingebat ſe nõ poſſe ſuperare Iacob, qui tamen facilè potuiſſet eum, vel breuiſſimo tempore redigere in puluerem. Verùmtamen talem ſe oſtendebat Angelus, quo magis animus, & audacia creſceret Iacob, tanquam potenti reſiſtere Angelo DEI. Hæc Thoſtatus. At enim iſta expoſitio manifeſtè diſcrepat à ſacra hiſtoria, quæ hoc loco narratur, ſi quis attendat verba Scripturæ ſecundum eum ſenſum, quẽ illa planiſſimè reddunt. Non enim, ait Scriptura, quod Angelus non volebat ſuperare, ſed quod non poterat ſuperare. aliud autem eſt non velle, & aliud non poſſe: nec iſta duo vſpiam in Scriptura pro eodem ſumi, poteſt oſtendi. Deinde ſi fuit ſimulatio rei, & non veritas; ergo leuis, & futilis, & ridicula fuit laudatio Angeli, prædicantis fortitudinem Iacob, & dicentis: *Si fortis fuiſti contra Deum, quanto magis contra homines præualebis?* Ergo ſplendidum illud nomen Iſrael ab Angelo inditum Iacob, ſignificans fortem cum DEO, inane fuiſſet; ac nihili. Dicam verbo, quæ in hac hiſtoria, & acta, & dicta ſimpliciter memorantur; ea non vera, non ſolida, non ſincera fuiſſent, ſed adumbrata, & ſimulata, & ficta, quod ſanè reſpuit animus credere, ac ſentire. Refellitur Thomas, & Thoſtat.

28 Altera diſſoluendæ huius quæſtionis ratio ab Hebræis, vt refert Thoſtatus, traditur, aientibus ideo Angelum non potuiſſe ſuperare Iacob, quia DEVS maiorem vim, & robur tribuit Iacob ad reluctandum, & repugnandum Angelo, quàm erat vis, & poteſtas Angeli ad eum proſternendum & ſuperandum. Si autem illud obijcias, hominem ex corpore mortali concretum, non eſſe capacem maioris virtutis, quàm ſit virtus Angeli: Reſpondebunt, DEVM ſimul auxiſſe capacitatem Iacob, ſimulque tantæ virtutis incrementum dediſſe. Non diſplicet mihi hæc interpretatio. Hebræi.

Caietanus. Tertiam rationem profligandæ huius quæſtionis à Caietano traditam, proprijs eius verbis hic exponam. Sed quæſtione non caret (inquit Caietanus) quo pacto verificetur, quod Angelus non potuit vincere Iacob luctando. Solutio eſt, quod Angelus vtitur potentia ſua non ex neceſſitate, ſed ſecundum arbitrium, & præſcriptum; præcipue diuinæ voluntatis; & quod diſpoſitione diuina decretum; factumque eſt, vt Angelus aſſumeret corpus in tanta menſura virium, quod non poſſet, ſecundum eam luctando ſuperare vires Iacob: & ſic verificatur, quod Angelus experimento vidit, quod non potuit ſuperare Iacob luctando. Sic Caietanus. Ad huius rei confirmationem valet quod legitur Geneſis. 19. Angelum dixiſſe Lot: *Feſtina, & ſaluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc*. Cur non poterat Angelus facere quicquam? prohibitus videlicet à DEO fuerat, non ante, gentem, & regionem illam euertere, quàm ex illo exitio ſeruatus eſſet Loth. Poſſet etiam dici, DEVM hactenus concurriſſe cum virtute Angeli ad luctandum cum Iacob, vt cum vehementer quidem in illa lucta iactare, & fatigare poſſet; non autem vt ſuperare eum poſſet. 29

SEQVITVR altera quæſtio ſuper illis verbis: *Tetigit neruum femoris eius; & ſtatim emarcuit*. Iſte eſt neruus, ait Thoſtatus, inter duas femoris cauitates latens in parte ſuperiori, vbi crura terminantur, multaque carne crurum operta ſunt: atque inibi duo ſunt oſſa ſe inuicem connectentia, & vnum eſt concauum, alterum autem conuexum: caputque vnius rotundum intra concauitatem alterius recipitur, atque ei connectitur: in quibus oſſibus tota corporis moles innititur. Et quia os alligari oſſi non poteſt, cū ſint dura, niſi medio aliquo vinculo, & retinaculo, enaſcitur inter ea, de cartilaginoſa vtriuſque ſubſtantia, quidam neruus, vtrumque os connectens, & continens: qui quoniam eſt in concauitate vnius illorum oſſium, eſt inuiſibilis, nec apparet niſi in dilaniato, & dilacerato animali. Hæc Thoſtatus. 30

Secunda quęſtio de neruo femoris Iacob quē percuſſit Angelus. Thoſtatus.

Sed enim propter obſcuritatem vocis hebrææ (Caph) quam noſter interpres vertit (neruum femoris) varias hic locus capit expoſitiones. Septuaginta tranſtulerunt, *latitudinem femoris*, itemque Paraphraſtes Chaldæus. Oleaſter reddit, *curuitatem femoris*: Eſt enim, inquit, locus, vbi genu curuatur ad ſimilitudinem volæ manus: Et ideo Vatabli noua translatio habet hoc loco: *Volam femoris eius*. Nec ſanè diſcrepat Caietanus ita ſcribens: Iuxta hebræum habetur: *Tetigit in femine coxa eius*. Hebraica dictio, quam interpretati ſumus femen, non ſignificat neruum, aut latitudinem, propriè loquendo: Si quidem eſt illa eadem vox, quæ ſignificat plantam pedis, & plantam manus, & ſimiliter plantam coxæ, ſi vſus admitteret plantæ nomen in coxa. Hanc enim coxæ partem ſupremam ex parte interiori, hoc eſt, è regione alterius coxæ, Angelus tetigit tactu violento. Sic Caietanus. Rabbi Cimhi in Radicibus ſuis, ſcribens ſuper hunc locum Geneſis, ad verbum ſic habet: Os illud, in quod os femoris ingreditur, Caph vocatur, eo quod recuruatum eſt. Alij verò ſentiunt ſic vocari, eo quod caro, quæ eſt circa os cotylæ ſuperioris formam habeat manus recuruatæ. Sic ille. Nec diſſimile eſt quod alij dicunt, hebræa voce (Caph) ſignificari oſſis concauitatem, in qua abſconditur, & innititur illa pars feminis, quod Iſchion Græcis dicitur, & etiam caput illud femoris, quod in ipſum Iſchion inſeritur. Videtur igitur Angelus violento quodam ictu percuſſiſſe inter luctandum, in Iacob locum illum femoris ex parte interiori, vbi ſupremum cruris iungitur cum imo feminis: quo factum eſt vt & oſſa illa, de quibus paulò ante dictum eſt, luxata ſint; & muſculus, atque neruus motum localem miniſtrans, reſolutus, atque debilitatus ſit: atque inde claudicandi neceſſitas extiterit.

Caietanus.

Rabbi Chimhi.

31 SED cur ita percuſſit Angelus neruum Iacob? Ne videlicet (vt Theodo- Cur Ange
retus ait) videns Iacob ſe fortiter reluctari, & quodammodo præualere Angelo, lus percuſ
ſibi de ſuo robore nimium placens, & præfidens, ſuperbiret; ſed agnoſceret vi- ſerit neruũ
ctoriam ſuam, & fortitudinem, DEO acceptã ferri oportere: ſenſit enim mani- Iacob. Theodore.
feſtè, facilè potuiſſe ab eo, qui cum luctabatur, non modo vinci ſe, ſed etiam oc
cidi, niſi DEO aliter viſum, & placitum fuiſſet. Thoſtatus aliam addit rationem. Thoſtatus.
Percuſsit, inquit, Angelus neruum Iacob, vt ei maiorem faceret animum, &
audaciam, quod quamuis violenter percuſſus, & grauiter dolens, non ceſsiſ-
ſet aduerſario, ſed nihilominus in luctando fortiter perſeueraſſet. Vel id fecit,
oſtendens, ſe quia non poſſet eum ſuperare, velle iſta ratione ex manibus eius
auelli, & ab eo diſcedere. Sic enim in lucta facere ſolent, impotentes ſuperare
aduerſarium: conantur enim quomodocumque eum lædere, vt illum à ſe re- Thomas
pellere, & diuellere poſsint. Thomas Anglicus huiuſmodi rationem affert: Hoc Anglicus.
inquit, fecit DEVS, vt efficaciam ſuæ virtutis, per quam facillimè poteſt om-
nibus præualere, ſenſibiliter experiretur Iacob, etiam tunc cum DEO præua-
lere videbatur. Deinde, id factum eſt, vt viſionis illius memoria vehementius
animo eius infigeretur, & poſtea in poſterorum eius notitia, & memoria perdu-
raret: ne putari à quopiam poſſet, non fuiſſe veram illam luctam, ſed inanem
quampiam viſionem, & fallacem imaginationem ipſius Iacob. Factum eſt id
præterea in figuram, & myſterium. Nimirum carnalis concupiſcentia hominis,
quæ viget in femore, ſi diuina virtute tangatur, protinus torpeſcit, & langue-
ſcit. Et item quod caro Iudæorum, & carnalis ſenſus legis, & litteræ, per lu-
ctam, ſeu pugnam CHRISTI cum eis, erat reſoluendus & exſiccandus: ex quo
claudicare coepit Iudaiſmus, quia vna eius pars iuit ſurſum ad CHRISTVM, &
eſt benedicta ab eo, altera vero iuit deorſum, & ideo eſt ab humore gratiæ exi
cata. Quapropter veri filij Iſrael, non comedunt neruum carnalis litteræ, &
intelligentiæ, quæ occidit. Sic ille.

32 *Et ſtatim emarcuit*. Paulo infra vertit, *obſtupuit*. Septuaginta verterunt, *Obtor
puit*. Oleaſter, *extendit ſe*: Nam verbum hebræum (Iachac) propriè ſignificare ait,
idem, quod extendere ſe, & recedere à loco ſuo: licet enim interdum ſignificet
ſuſpendere, ideo eſt, quod ſuſpenſi extendantur penduli. Plerique vertunt: *Mo
ta eſt*: Scilicet loco ſuo, latinè diceretur, luxata eſt. Hebraicè (inquit Caieta- Caietanus
nus) pro illo *emarcuit*, ſic eſt: *Fuit motum ſemen coxa eius*, proculdubio à diſpo-
ſitione ſua naturali, & quia motus localis inſinuatur; ſoluta illa pars à naturali
vinculo loci ſui intelligitur. Iſta igitur marcedo, vel torpor, vel ſtupor nerui,
accipiendus eſt, non quantũ ad ſubſtantiam, ſed quantũ ad naturalem eius diſpo
ſitionẽ, & quantum ad virtutem mouendi localiter. Nec tamen iſte defectus, & Quandiu claudica-
vitiũ claudicationis, perpetuũ fuit in Iacob, aut etiam diuturnum, ſed breui ſub tio illa Ia
latum eſt. Immo ſecundum Thoſtatum, die proxime ſequenti iam erat ſanatus cob dura-
Iacob: ſic enim ſcribit: Iacob poſt ſolis ortum ſanatus eſt ab illa claudicatione: uerit ſecũ
ſiquidem illa ipſa die occurrit fratri ſuo Eſau: nec tamen tunc claudicabat, ſed dum Tho
recte ambulabat, alioqui, ob vitium illud, & foeditatem claudicationis, irriſui ſtatum.
& contemptui eſſe potuiſſet fratri ſuo: & ille occaſionem habuiſſet interrogãdi,
vnde talis claudicatio ei contigiſſet, cum tamen indignus eſſet, vt ei myſterium
viſionis, & luctæ, quam habuit Iacob cum Angelo, reuelaretur.

QVARTA DISPVTATIO.

De allegorico, & tropologico illius luctæ Iacob cum Angelo tractatu, & intellectu.

PHILO in libro de præmijs, & poenis, allegoricè tractat 33 quadamtenus hiſtoriam iſtius luctæ, diſputans, duo non exigua bona tunc adeptum eſſe Iacob: quorũ vnum fuit magnificum illud nomen Iſraelis tunc ei inditum, id eſt, ſupremus gradus contemplationis, & cognitionis DEI: Iſrael quippe, DEI viſionem denotat. Alterum fuit, quantum ad res humanas, & terrenas, torpor quidam, & contractio, atque claudicatio, & tanquam impedimentum, quo ab iſtiuſmodi rerum conſectatione retardabatur: & quoniam diſerta eſt, & erudita diſputatio Philonis, placet hic eam, circumciſis quibuſdam apponere. Facit autem Philo, & diſtinguit tres gradus hominum cognoſcentium, & colentium DEVM, infimum, medium, & ſupremum, ita ſcribens: ſunt quidam, inquit, qui eſſe diuinum numen, aut negant, aut ambigunt. Alij ſecuti Maiorum ſuorum ritus, & inſtituta potius quàm certam rationem aliquam, talem DEVM cogitant, qualem didicerunt à ſuis educatoribus, atque ita ſe egregiè pios exiſtimant, ſi ſuperſtitionem pro pietate amplectantur. Quod, ſi qui adiuti ſcientia, valuerunt imaginari rectorem, atque conditorem huius vniuerſitatis, ab inferis, vt aiunt, promouerunt ad ſupera. Ingreſsi enim hunc mundum, veluti pulchrè conſtitutam Rempublicam, & conſpicati eorum, quæ in eo ſunt admirabilem varietatem, pulchritudinem, potentiam, & ordinem, tracti admiratione, coeperunt cogitare tam bene ornatas, ordinataſque res non moueri temerè: vnde neceſſario colligebant, eas ab aliquo Mundi opifice regi magna prouidentia. Nimirum lex naturæ iubet, opificem, ſui operis curam gerere. Ceterùm iſti diuiniores ceteris, vt dixi, ab inferis progreſsi ſunt ad ſupera, quaſi per quaſdam coeleſtes ſcalas, rationibus probabilibus tendentes ad ipſum opificem. Quod ſi qui abſque vllo externo auxilio potuerunt ad hoc ſpectaculum euadere, hi profecto inter ſanctos, vereque pios DEI cultores referendi ſunt. Inter hos fuit, qui chaldaicè nominatus eſt Iſrael: quæ vox interpretatur, Videns Deum, non ſanè qualis DEVS eſt, id enim impoſſibile eſt; ſed quia eum eſſe à nullo didicit, vel terreſtrium, vel mortalium, vel immortalium, ſed ab ipſo ſolo attactus, nec tamen dignato aperire ſuam eſſentiam. Id verò quemadmodum contigerit, operæ pretium fuerit contemplari per quandam ſimilitudinem. Solem hunc viſibilem, num alia re, quàm ſole ipſo adiuti cernimus? quid ſtellas? an non ſola ſtellarum ope aſpicimus? denique lucis aſpectum, nonne ipſi luci debemus? Ad eundem ſanè modum, etiam DEVS per ſe ipſum illuſtrat ſui notitiam cooperante nemine, quod ea res excedat vires omnium. Sed enim coniectores iſti, qui per creaturas peruenire contendunt ad Creatoris cognitionem, perinde faciunt, ac ſi cognito binario, ſcrutentur naturam vnitatis: cum contra potius, ab vnitate procedere debuiſſent ad conſiderationem binarij. Eximij autem DEI cultores, & contemplatores, DEVM, adiuti DEO, quærunt, & lumen ope luminis. Atque hoc præſtantiſſimum DEI cognitionis genus, quaſi maximum virtutis premium adeptus eſt Iacob, & ad illuſtrem eius rei ſignificationem, mutato nomine, appellatus eſt Iſrael. Sed & aliud accepit Iacob, apud non intelligentes, ominoſum quidem dictu; Si tamen rectè intelligatur, optimum maximèque expetendum: id nominatur figurate

Philo.

Tria genera hominũ cognoſcentium Deũ, vel triplex ratio cognoſcendi Deum.

Pulchra ſimilitudo.

gurate in Scriptura torpor: tactus enim in latitudine femoris, obſtupuit, & clau dicabat. Nempe arrogantia, & ſuperbia, per latitudinem ſignificatur, dum ſe anima diffundir, & dilatat. Per torporem verò ſignificatur faſtus, & tumentis animi, ac magnifice de ſe ſentientis contractio. Nihil autem vtilius, quàm effuſos impetus, & animoſas contentiones, rorpore quodam rctundere, vt immodicum affectuum robur, debilitatum, latius præbeat ſpatium potiori parti animi. Hactenus ex Philone.

34 SANCTVS Auguſtinus hiſtoriam iſtius luctæ, per allegoricam interpretationem conuertit ad Chriſtum, & gentem Iudaicam; vt Angelus ille præfigurauerit Chriſtum; Iacob autem, populum Iudaicum. Hic enim luctatus eſt cũ Chriſto peruicaciter ei repugnando, & hoſtiliter eum inſectando. Viſus eſt autem præualere ei, quia mortem ei attulit: veruntamen netuus Iacob percuſſus eſt, & factus eſt ipſe claudicans, quia poſt paſſionem Chriſti, per Apoſtolorum prædicarionem tacta, & commota gens Hebraica, partim eius, iuſtificata eſt credens in Chriſtum, partim reprobata, obſtinato animo in ſua infedelitate perſeuerans: ſicut Patriarchæ Iacob, alter pes ſanus erat, alter verò claudicans. Et illa quidem pars Hebrçæ gentis electa, & ſanara, quæ ad Chriſtum conuerſa eſt, benedictionem accepit ab ipſo Chriſto, quem antea oderat, & vſque ad necem inſectata fuerat. Auguſtini verba ex lib. xvi. de Ciuitate Dei cap. xxxix hæc ſunt: Iacob nomen Iſraelis accepit ab Angelo, qui fuit cum eo in itinere de Meſopotamia redeunte luctatus: quæ res typum Chriſti euidentiſſimè geſſit. Nam quod ei præualuit Iacob, vtique volenti, vt myſterium figuraret, ſignificat paſſionẽ Chriſti, vbi viſi ſunt ei prçualere Iudæi, & tamen benedictionẽ ab eodẽ Angelo, quem ſuperauerat, impetrauit: ac ſic huius nominis impoſitio, benedictio fuit. Interpretatur enlm Iſrael, videns Deum, quod erit in fine præmium omniũ Sanctorũ. Tetigit porrò Angelus ipſi Iacob, velut præualẽti latitudinẽ femoris, eumque iſto modo claudum rcddidit. Erar itaque vnus, atq; idẽ Iacob, & benedictus & claudus. Nimirũ benedictus in his, qui in Chriſto ex eodẽ populo crediderũt: claudus verò in his, qui in ſua infidelitate mãſerunt. Femoris quippe latitudo, generis, ſiue poſteritatis eſt multitudo: plures qnippe ſunt in ea ſtirpe, de quibus propheticè dictũ eſt: *Et claudicauerũt à ſemitis ſuis*. Sic ibi Auguſt.

S. Auguſt. allegoria.

Pſal. 17.

35 Veruntamen diſtinctius, cxpreſſiuſque ſuper eadem re idem diſſeruit ſermone 80. de Tempore: Iacob, inquit, in prima colluctatione cum Angelo Iudæorum populum figurabat: Angelus autem, qui cum illo luctabatur, typum Saluatoris noſtri præferebat. Luctatus eſt populus Iudaicus cum Chriſto, & quodammodo vicit; quia non deſtitit eum perſequi, donec morti tradidit. Et quia non totus populus Iudæorum fidem Chriſti repudiauit, ſed non parua eius multitudo in eum credidit; ideo in eius rei figuram, Angelus tetigit femur Iacob, & claudicare coepit: pes enim ille in quo claudicabat, Iudæos non credentes in Chriſtum ſignificabat: alter verò pes, qui ſanus remanſerat, figurabat eos, qui Chriſti fidem receperant. Denique diligenter attendendum eſt, quod Iacob in illa colluctatione, & vincebat, & tamen benedictionem victor à victo petebat, dicens: *Non dimittam te niſi benedixeris mihi*. Iacob enim vincens, Iudęos perſecutores, & occiſores Chriſti futuros præmonſtrabat; idem petens benedictionem ab Angelo, Iudæos qui Chriſtum adoraturi, & veneraturi erãt, eiuſque coeleſtibus donis cumulandi, oſtendebat. Denique dixit Angelus ei: *Si contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis?* Hoc tunc impletum eſt, quando populus Iudæorum Chriſtum Dominum crucifixit: *Dimitte me*, inqnit Angelus, *iam enim aſcendit aurora*: hoc iam reſurrectionem Domini figurauit, quem conſtat ante auroram reſurrexiſſe à mortuis. Nec illud non pertinet ad eandem allegoriam, quod idem Iacob dixit: *In baculo meo tran*

ſiui Ior-

ſiui Iordanem, & ecce cum duabus turmis regredior. Sic profectò eſt: baculo crucis Chriſtus appræhendit mundum, & cum duabus turmis, id eſt, cum duobus populis, Iudaico & Gentili, ad patrem rediit cum triumpho. Hactenus ex Auguſtino.

S. Gregor.

Matth. 26.

In exercitio vitæ cõtẽplatiuæ, quanto magis ſpiritus eleuatur, & vegetatur, tanto magis caro deprimitur & debilitatur.

2. Cor. 12.

S. Gregorius eandem hiſtoriam ſecundum Tropologicam intelligentiam tra 36
ctans, docet quod in exercitio vitæ contẽplatiuæ, per diuinas viſitationes, & viſiones, quanto Spiritus humanus magis extollitur, & vegetatur, ac roboratur; tãto magis caro deprimitur atq; debilitatur; idq. fit, tũ propter vehementem Spiritus à carnis ſocietate abſtractionem: *Spiritus enim promptus eſt, caro autem infirma*, tum ad cuſtodiendam humilitatem animi, arcendamque mentis elationem. Nam & Paulus de ſe dixit: *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. &c.* Cumque, vt ea moleſtia liberaretur, obnixe rogaſſet DEVM, tale reſponſum ab eo accepit: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* Ponam hic verba Gregorij ex libro ſexius 4. Moralium ſuper illis verbis Iob cap. 3. *Ibi ceſſauerunt impy à tumultu, & ibi requieuerunt feſſi robore*. Humana mens (inquit Gregorius) dum occultæ locutionis diuina aſpiratione tangitur, à ſtatu ſuæ fortitudinis infirmata, ipſo quo abſorbetur deſiderio, liquatur: & inde ſe apud ſemetipſam feſſam inuenit, vnde vltra ſe eſſe conſpicit fortitudinem, quam conſcendit. Hinc propheta Daniel cap. 8 cum viſionem DEI ſe conſpexiſſe diceret, adiungit; *Elangui, & ægrotaui per dies plurimos*: quia cum ad virtutem DEI mens adſtringitur, à propria fortitudine caro laxatur. Hinc Iacob, qui Angelum tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero Dei amore ſublimia reſpicit, is iam in hoc mundo duplicibus incedere deſideriis neſcit. Vno enim pede innititur, qui ſolo Dei amore roboratur. Cui neceſſe eſt, vt alter pes marceſcat, quia mentis virtute creſcente, neceſſe eſt, vt carnis fortitudo torpeſcat. Sic Gregorius.

Nec eſt prætermittenda altera eiuſdem Gregorij in alio loco, & ad hiſtoriã 37
huius luctæ pertinens tropologica diſputatio. Diſputat enim in decima quarta homilia ſuper Ezechielem, viros ſanctos eximie deditos ſtudio contemplationis, in ipſo exercitio contemplationis magnam ſentire viciſſitudinem, & velut quandam luctam, & concertationem experiri. Interdum enim vigore ſpiritus, & ſingularis cuiuſdam diuini luminis, & gratiæ participatione præualere, ac ſeipſos ſuperare videntur, id eſt traſcendere cuncta viſibilia, & temporalia ad quendam vſque velut proſpectum æternitatis euecti. Sæpe verò alias, infirmitate carnis grauati, ac deficientes, quaſi ſuccumbentes in lucta, deprimuntur, & proſternuntur ad ima. Scribit autem Gregorius eo, quem dixi, loco ad hunc modum: Eſt in contemplatiua vita magna quædam lucta, & contentio: cum ſe ſe mens ad cœleſtia erigit, cum in rebus ſpiritualibus animus extenditur, cum tranſgredi nititur omne, quod corporaliter videtur, cum ſeſe anguſtat, vt dilatet. Et aliquando quidem vincit, & reluctantes tenebras ſuæ cæcitatis exuperat, vnde ex incircumſcripto lumine quiddam furtim, & tenuiter attingat. Sed tamen ad ſemetipſam, protinus mens quaſi reuerberata reuertitur, atque ab ea luce, ad quam reſpiciendo tranſijt, ad ſuæ cæcitatis tenebras ſuſpirando atque lamentando redit.

Mirabilis viciſſitudo proficiẽdi & deficiẽdi, quæ ſentitur in exercitio contẽplationis.

Hoc bene ſacra hiſtoria deſignat, cum Iacob luctatum eſſe cum Angelo narrat. Reuertens enim Iacob ad proprios parentes, in via Angelum inuenit, cum quo per luctam magnum certamen habuit: is autem, qui luctando certat, aliquando ſe aduerſario ſuo ſuperiorem, aliquando inferiorem inuenit. Iacob porrò & Angeli lucta, cuiuslibet perfecti viri, & in contemplatione verſantis exercitium denotat. Cuius quippe anima, dum contemplari Deum nititur, tãquam in certamine quodam poſita, modo quaſi exuperat, quia intelligendo,

& ſentien-

& ſentiendo de diuino lumine aliquid deguſtat: modo ſuccumbit, quia, & deguſtando iterum deficit. Quaſi ergo vincitur Angelus quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum, quod idem victus Angelus, neruum femoris Iacob tetigit, & marceſcere ſtatim fecit; & ex eo tẽpore Iacob altero claudicauit pede. Videlicet Omnipotens Deus, cum iam per deſiderium, & intellectum cognoſcitur, omnem in nobis voluptatem carnis areſacit: & qui prius, quaſi duobus pedibus nitentes, & DEVM uidebamur querere, & mundum tenere; poſt agnitionem ſuauitatis diuinæ, vnus in nobis pes ſanus remanet, & alter claudicat: quia neceſſe eſt, vt quiſque debilitato amore mundi, conualeſcat ad amorem DEI. Si ergo tenemus Angelum, vno tantum claudicamus pede: quia dum creſcit in nobis fortitudo amoris intimi, pariter infirmatur fortitudo carnis. Omnis quippe, qui vno pede claudicat, illo ſolum pede nititur, quem ſanum habet: ſimiliter & is, cui iam deſiderium terrenum areſactum fuit, in ſolo pede amoris DEI tota uirtute ſe ſuſtinet; & in ipſo ſtat; quia pedem amoris ſeculi, quem ponere in terra conſueuerat, iam à terra ſuſpenſum portat. Cõtemplationis dulcedo, & efficacitas.
Et nos ergo, ſi ad parentes proprios, id eſt, ad ſpiritales patres noſtros tendimus, teneamus in via Angelum, vt ſuauitate intima apprehendamus DEVM. Contemplatiua namque vita, amabilis valde dulcedo eſt, quæ ſuper ſemetipſam animam rapit, coeleſtia aperit, terrena omnia contemptui eſſe debere oſtendit, ſpiritalia mentis oculis patefacit, corporalia abſcondit. Vnde bene ſancta Eccleſia Canticorum 4. dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Vigilanti enim corde dormit, qui per hoc, quod interius contemplando proficit, ab inquieto foris opere quieſcit. Atque hæc ſunt melliflui Gregorij verba dulciſſima.

Verſu 25. 27.

Dixit ad eum, dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Reſpondit: non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et interrogauit eum Iacob, Dic mihi, quo appellaris nomine? Reſpondit, quid quæris nomen meum, quod eſt mirabile? Et benedixit ei in eodem loco.

38 HISTORIAM huius loci breuiter enarrans Ioſephus primo Antiquitatum: Cum tranſiſſet, inquit, torrentem Iaboch, & relictus ab agmine manſiſſet Iacob ſolitarius, incidit in ſpectrum, prior ipſe ab eo laceſſitus, & erat in lucta ſuperior. Exclamat illud, Macte virtute, qui non quemuis aduerſarium, ſed Angelum Dei viceris: idque eſſe illi prenunciat magnæ felicitatis præſagium: genus namque eius nullo tempore defuturum, neque vllis viribus hominum oppreſſum iri. Iuſſitque illum poſt id temporis vocari Iſraelem, quod Hebræis, Angelo reluctantem ſignificat. Hæc ſunt prædicta Iacobo id ipſum roganti. Cum enim ſenſiſſet Angelum eſſe Dei, precatus eſt: vt ex eo fatum ſuum cognoſcere ſibi liceret. His dictis ſpectrum illud euanuit. Iacob autem lætus auditis, impoſuit ei loco nomen Phanuel; id ſignificat Dei faciem. Sed quia latum neruum inter luctandum læſit, & ipſe poſt, eo cibo abſtinuit, & nobis eo cibo propter ipſum, veſci non licet. Hæc Ioſephus. In cuius breui narratione non nulla ſunt aduertenda. Primo Angelum viſum Iacob, vocat ſpectrum, grecè dicitur Phantaſma, vel Idolum, quod Angelus videretur eſſe id, quod non erat, videbatur enim eſſe corporeus, & naturæ humanæ cõpos, cũ ſecus eſſet. Deinde nomẽ Iſraelis interpretatur, Reluctantem Angelo. Adhæc benedictionẽ, quam Iacob petijt ab Angelo, appellat fatum, dicẽs Iacob precatum eſſe, vt ſibi fatum ſuum Ioſephus.

aperiret, fatum appellans, diuinam diſpoſitionem eorum, quæ ventura erant Iacobo; præſertim circa fratrem ſuum Eſau, cuius ille tunc aduentum valde formidabat. Præterea dicit Iacobum cognouiſſe eum, cum quo luctabatur, Angelum fuiſſe Dei: & idcirco preces ei adhibuiſſe, & futuros euentus, & caſus ſuos, ab eo ſcire voluiſſe. Illud autem videtur ſacræ hiſtoriæ minimè conſonum, quod ſignificat, Iacobum ſibi ipſi inter luctandum læſiſſe neruum femoris, quod tamen factum eſſe ab Angelo, perſpicuè tradit Scriptura. Ad extremum ſignificat, etiam vſque ad ſua tempora, illicitum fuiſſe Iudæis tali neruo femoris veſci.

SED quid illud eſt: *Iam enim aſcendit aurora*? Merito enim quæritur, cur 39
Hebræorũ commentũ.
Angelus tam ſollicitus fuerit diſcedendi ante auroram. Ridiculum eſt, quod nugantur hoc loco Hebræi: aiunt enim, propterea voluiſſe Angelum diſcedere ante auroram, quod illud tempus ſit, in quo Angeli conſueuerint cantare diuinas laudes, iuxta illud quod dictum eſt à DEO ipſi Iob cap. 38, *Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*: Tanquam Angelus diceret: Sine, vt hinc diſcedens, poſſim in tempore choris Angelorum, mane laudantium Deum, intereſſe. Quaſi verò habeant Angeli certa diei tempora, & alia canendi laudes Dei, aliaque ab eo cantu vacandi: ac non, qui ſemper vident faciem Dei, etiam dum ſunt in terris, & iniuncta ſibi à Deo munia exequuntur apud homines, in perpetua Dei laudatione verſentur; & vt ſcriptum eſt in Apocalypſi cap. 4. nullam requiem habentes, id eſt, ſine vlla ceſſatione, aut intermiſſione triſagium illud canant Deo: *Sanctus*, Sanctus, *Sanctus*. Hic profectò coeleſtis eſt ille dulciſſimus concentus, in quem verè dici queat, quod apud
Gloſſa interlinearis.
Iob 38. ſcriptum eſt: *Concentum coeli, quis dormire faciet*? Gloſſa interlinearis ſic exponit hunc locum: Dixit Angelus: *Dimitte me, quia iam aſcendit aurora*. Quaſi diceret; Iam tibi tempus eſt ab inuiſibilibus & diuinis ad corporalia, & humana negocia tractanda deſcendendi: tanquam nocturnum tempus vſque ad exorientem Solem, conueniens ſit contemplationi rerum diuinarum, & ſpiritualium rerum tractationi: diurnum verò, temporalium negotiorum functionibus & officijs, quæ proximo, vel ex obligatione, vel ex caritate præſtanda
Locus pſal. 103.
ſunt. Conuenienter ſanè ijs, quæ cecinit Dauid pſalmo 103. *Ortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.* Oleaſter putat, idcirco Angelum diſcedere
Oleaſter.
voluiſſe ante ortum Solis, ne quantum ad effigiem, cognoſceretur: nolunt enim Angeli vulgo ſui videndi, aut alloquendi copiam facere, nec familiarius cognoſci, ſed raro admodum & parcè: quam etiam ob cauſam ſciſcitanti Iacob nomen ſuum, indicare noluit. Præcipue autem nolebat Angelus videri ab alijs, qui illuſcente die venturi erant ad Iacob: huiuſcemodi enim myſteria non ſunt publicanda, & inuulganda, ſed idoneis tantùm, digniſque ſecretò tradenda.
Thomas Anglicus.
Thomas verò Anglicus hanc reddit rationem: Loquitur, inquit, Angelus more alicuius domini, grauis & honorati viri, qui erubeſcit videri ab alijs, agere, quæ parum condigna ſunt, vti erat lucta. Vel loquitur ad ſimilitudinem alicuius, qui feſtinat ire alio: & cauſam cito diſcendi, obtendit feſtinationem ſuam. Et quia iſte modus loquendi, humanitatem quandam, & affabilitatem, ſatque familiaritatem ſapit, idcirco Deus cum eximijs, & intimis amicis ſuis tali ſolet nonnunquam vti locutione, quo penetrabilius, & familiarius, & ſuauis in eorum ſe corda inſinuet, atque ingerat.

Thoſtatus.
Quod autem dixit Angelus Iacob quærenti nomen eius: *Cur quaeris nomen* 40
meum? Thoſtatus ſic interpretatur: Voluit Angelus docere Iacob, non vt fit in hominibus, ita eſſe Angelorum propria nomina, per quæ alij ab alijs cognoſcantur. Nam cum Angeli ſe inuicem ſecundum ſubſtantiam diſtinctè, ac propriè cogno-

cognoſcant, non indigent ſignificatione nominum, quorum tunc eſt vſus, cum circa rem quampiam accidere dubitatio, vel æquiuocatio poteſt. Sunt autem Angelis impoſita nomina non ſecundum naturas ipſorum, ſed ſecundum miniſteria, & officia. Et quia contingit, eundem Angelum in diuerſis temporibus diuerſa exequi officia, poſſunt ei ſimiliter diuerſa nomina imponi: cum igitur quiſpiam nouerit tale nomen Angeli, & iſta notitia nec fixa ſit, nec ſtabilis, mutabitur in aliud, & nõ cognoſcetur. Quod autẽ in multis libris ſequitur: *Quod eſt mirabile*, cum nec legatur, nec reperiatur in græcis, nec latinis libris emendatioribus, licet Theodoretus id legat in Quæſtione *91.* in Geneſim, non eſt ex ipſo textu huius ſcripturæ, ſed ex capite decimo tertio libri Iudicum vbi hoc legitur, tranſpoſitum eſt in hunc locum.

41 *Non dimittam te, niſi benedixeris mihi.* Senſerat vtique Iacob, in eo, cum quo luctabatur, eſſe quid maius homine, ac diuinum, vel ex alijs rebus eius, quæ hic non memorantur, vel ex notabili percuſſione neruì femoris ſui, qua non modo corpus eius vehementer commotum eſt, ſed animus etiam fuit mirabiliter affectus: vel interiori quodam ſenſu, & inſtinctu ſibi diuinitus indito, atq; illuſtratione mentis cognouit eum eſſe Angelum DEI. Benedictionem porrò iſtam Angeli, hic tantùm dicitur petijſſe Iacob. Verùm quam ardenter eam concupierit, quam obnixè, & inſtanter flagitauerit, & quàm piè, ac religioſè pro ea ſupplicauerit, multis, & precibus fuſis, & lacrymis; reticuit hoc loco Moſes, ſed enarrauit Hoſeas propheta cap. 12. Ita ſcribens de Iacob: *In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit ad Angelum, & confortatus eſt, fleuit, & rogauit eum.* S. Hilarius lib. 5. de Trinitate, arbitratur cognouiſſe Iacob, eum, qui luctabatur, fuiſſe Filium Dei, eumque pro ſalute hominum aliquando factum iri hominẽm, & humiliandum, atque infirmandum per paſſionem, & mortem. Sic enim ſcribit: Adeſto nunc mecum fidei tuæ ſpiritu, aduerſus venenata infidelitatis ſibila, Sancte Patriarcha Iacob, qui in lucta hominis inualeſcens, benedici te ab eo fortiter deprecaris. Quid iſtud eſt, quod imbecillum oras, quod ab infirmo benedictionem expetis? hunc cuius benedictionem rogas, amplexu tuo validior elidis. A geſtis corporis tui, mentis tuę opus diſſidet: aliud profectò agis, quàm ſentis. Tenes in lucta tua hominem infirmum: Sed hic tibi homo, DEVS verus eſt, non ex nuncupatione, ſed ex natura: non enim adoptiuis benedictionibus benedici te poſtulas Patriarcha, ſed veris. Cum homine luctaris, ſed DEVM facie ad faciem te vidiſſe teſtaris, non hoc oculis tui corporis cernis, quod viſu fidei tuæ ſentis. Infirmus ſecundum te homo eſt, ſed anima tua ſecundum viſum DEVM ſaluata eſt. Iacob in lucta es, poſt fidem poſtulatę benedictionis, Iſrael es. Subditur tibi ſecundum carnem homo ad myſterium paſſionis in carne; Deum in carnis infirmitate non neſcis, ad ſacramentum benedictionis in Spiritu. Nec aſpectus impedit, quin fides maneat; nec infirmitas auocat, quin benedictio poſtuletur; nec homo efficit, quin qui homo eſt, Deus ſit. Nec qui Deus eſt, non Deus verus eſt, quia non poteſt non Deus verus eſſe, qui Deus eſt, & ita benedixit. Sic Hilarius.

S. Hilarius putauit Angelum fuiſſe Filium DEI.

Verſu 30. 31. 32. Vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens, Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Ortuſque eſt ei ſtatim Sol, Poſtquam tranſgreſſus eſt Phanuel: ipſe verò claudicabat pede. Quamobrem non comedunt neruum filij Iſrael, quia emarcuit in femore Iacob, vſque in præſentem diem, eo quod tetigerit neruum femoris eius, & obſtupuerit.

MOS fuit illorum veterum, & Sanctorum Patrum, inſignẽ ſanè erga Deum pietatem eorum, atque animi grati eximiam virtutem declarans, vbicumque inſigniter aliquid memorabile contigiſſet ipſis; ei loco, ex tali caſu, euentuque nomen imponere, vt perpetuum videlicet apud poſteros monumentum eſſet, tum pietatis ipſorum erga Deũ, tum Dei erga ipſos ſingularis beneuolentiæ, ac munificentiæ; vt & ipſi tali ſpectaculo, & recordatione, ad colendum Deum, & ſuam in eo ſpem omnem collocandam incitarentur. Hoc nempe ſecutus Iacob, ei loco vbi ab Angelo, cum quo luctatus fuerat, fauſtum Iſraelis nomen, & optatam benedictionem acceperat, indidit nomen Phanuelis. Quo in loco poſtea eiuſdem nominis eſt ædificata ciuitas: quæ cum Gedeonis exercitui, vt legitur Iudicum 8. panes denegaſſet, parta victoria, Gedeon turrim Phanuel ſubuertit, habitatoreſque occidit; ſed eam multis poſt ſeculis Ieroboam ædificijs reparauit. Iſta ciuitas poſterioribus temporibus ex vocabulo hebræo ab Iacob indito, appellabatur, Facies DEI: meminit Strabo libro 16. in deſcriptione vrbium Phœnicis, cuiuſdam loci, qui ſuo etiam tempore appellabatur Facies DEI: Sic enim ſcribit: Tripoli coniuncta eſt ea quæ Dei facies appellatur, in qua Libanus mons deſinit: Inter hæc eſt locus quidam nomine Trieris: Hi duo montes ſunt, qui eum faciunt, qui concauus Angulus dicitur, quaſi inter ſe ſe pares: Libanus, & Antilibanus paulo vltra mare incipientes: Libanus vltra Tripolitanum mare circa Dei Faciem: Antilibanus vltra mare Sidonium, deſinunt. Hæc Strabo. 42

3. Reg. 12.

Strabo.

SED quomodo verò dicere potuit Iacob illud: *Vidi Dominum facie ad faciem:* Cum Deus ipſe dixerit Moſi Exodi 33. *Faciem meam videre non poteris: non enim videbit me homo, & viuet:* Et ſanè quem viderat Iacob, non erat Deus, ſed Angelus Dei, vt ſupra dictum eſt. ac ne ipſum quidem Angelum propriè viderat, ſed tantùm corpus ab eo acceptum, & in ſimilitudinem hominis figuratum, quod nihil profectò pertinebat ad naturam Angeli. Hanc quæſtionem Sanctus Thomas prima parte Quæſt. xij. art. 11. ad prim. ita ſoluit: Secundum Dionyſium, inquit, in 4. capite de Coeleſti Hierarchia dicitur aliquis in Scriptura Deum videre, in quantum formatæ ſunt, & obiectæ illi aliquæ figuræ, vel ſenſibiles, vel imaginariæ ſecundum aliquam ſimilitudinem, Diuinum aliquod repræſentantes. Quod ergo dicit Iacob: *Vidi Deum facie ad faciem*, referendum eſt non ad ipſam diuinam Eſſentiam, ſed ad figuram in qua repręſentabatur Deus. Et hoc ipſum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur perſona Dei loquentis, vel Deus ipſe loquens, licet per imaginariam viſionem, vt infra patebit, cum de gradibus prophetiæ loquemur, ſecũda ſecundæ Quæſt. 43

Quomodo intelligendũ ſit quod dixit Iacob ſe vidiſſe Deum facie ad faciem.

chxiiij; Vel hoc dicit Iacob ad deſignandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis ſupra communem ſtatum. Sic S. Thomas. Verùm ſciat lector, phraſim eſſe linguæ Hebrææ peculiarem, & frequentem in ſcriptura, videre aliquem facie ad faciem, pro, videre præſentem, & clarè, ac diſtinctè, non per obſcuras imagines, aut ſimilitudines: ſimiliter loqui cum aliquo facie ad faciem, eſt præſentis vocem, & verba diſtincte, & expreſsè audire, licet nulla eius figura, & forma videatur. Nam Deuteronomij 5. dicitur Deus eſſe in monte Sina locutus Hebręis facie ad faciem, nec tamen illi tunc vllam ſpeciem eius aut figuram viderunt, vt ait Moſes Deuteronomij 4. Sed quia clarè & expreſſe audierunt vocem, & verba Dei loquentis, idcirco dicuntur audiſſe loquentem Deum facie ad faciem. Similem habet ſententiam, & intellectum, loqui ore ad os cum aliquo, quomodo dicitur Numerorum 12. Locutus Deus cum Moſe: *Ore*, inquit, *ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt*. Similiter negociari cum aliquo facie ad faciem, vel ore ad os, eſt agere non cum abſente per litteras, vel nuncios, vel procuratores, ſed immediate cum pręſenti. B. Paulus primæ ad Corinth. 13. Viſionem Dei facie ad faciem, vocauit claram diuinæ Eſſentiæ ac beatificam viſionem, nimirum Dei ſicut eſt; opponens eam obſcuræ viſioni, ſeu cognirioni, quam per fidem habemus in hac vita. *Videmus*, inquit, *nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, Iacob igitur quia viderat Angelum ſub aſpectabili ſpecie, ac figura hominis, ipſumque familiariter ſecum loquentem audierat, dixit ſe vidiſſe eum facie ad faciem.

Quid ſit in ſcriptura videre, vel loqui facie ad faciem.

Locus Deuteronomij cap. 5.

Locus Pauli 1. Co. 13

44 SEQVITVR, *Et ſalua facta eſt anima mea*. Dupliciter hoc exponi poteſt: Primò quidem vt ſit hic ſenſus: Vidi Dominum, nec tamen mortuus ſum, ſed ſaluus, & incolumis euaſi. Vetus enim, & communis erat illorum hominum opinio, nemini mortalium viſionem DEI, citra mortem ejus contingere. Dixit enim Deus Moyſi: *Faciem meam videre non poteris; non enim videbit me homo, & viuet*. Quocirca de Gedeone in libro Iudicum capite 6. ita ſcriptum eſt: *Videns Gedeon quod eſſet Angelus Domini, ait, Heu mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem: Dixitque ei Dominus, Pax tecum, ne timeas, non morieris.* Et in eodem libro cap. 13. de Manue parre Samſonis ſic eſt proditum: *Statim intellexit Manue Angelum Domini eſſe, & dixit ad vxorem ſuam: Morte moriemur, quia vidimus Dominum*. Et in Deuteronomio cap. 5. traditur, Hebræos dixiſſe Moſi: *Vocem Domini audiuimus de medio ignis, & probauimus hodie, quod loquente Deo cum homine, vixerit homo. Cur ergo moriemur? Si enim audierimus vltra vocem Domini Dei noſtri, moriemur. Quid eſt omnis caro, vt audiat vocem Dei viuentis, qui de medio ignis loquitur, ſicut nos audiuimus, & poſſit viuere?* Altero modo: illud, *Salua facta eſt anima mea*: licet interpretari ad hunc modum; *Vidi Dominum, & ſalua facta eſt anima mea*, id eſt, vehementer recreatus, & confirmatus ſum, tam præclarum, & proſperum Iſraelis nomen accipiens, & optata eius benedictione affectus; vel liberatus ſum omni ſolicitudine, ac timore, quo aduentum fratris mei Eſau formidabam. Itaque quod hic dicitur: *Salua facta eſt anima mea*, idem eſſe videtur, quod dixit Hoſeas capite duodecimo de Iacob. *Et confortatus eſt*.

45 RESTAT illud: *Ob quam cauſam, non comedunt neruum filij Iſrael, qui emarcuit in femore Iacob*. Non negatur (ait Caietanus) eſus cuiuslibet nerui, ſed nerui duntaxat illius, qui eſt in femine coxæ: cuius nerui in coxa Iacob abſtractio, hoc eſt, motio ex naturalis loci diſpoſitione, cauſa ei fuit claudicandi. Hinc porrò clarè apparet, quod quemadmodum non quamcunque coxæ partem, ſed illam quæ femen dicitur, ita cum etiam ipſum femen diſtinguatur in plures par-

Caietanus.

Iudæorum abſtinentia ab eſu nerui qualis fuerit.

tes, carnem ſcilicet, neruum, venas, & oſſa, non quamcunque fœminis partem, ſed neruum feminis violento tactu læſit Angelus, remouendo eum à naturali vinculo loci ſui. Vbi clarè vides, quod nullus eſt ſermo de membro generationis, ſicut putarunt quidam Hebræi, vocabulo nerui interpretantes membrum generationis, nimium profectò inſcitè ac ſtupidè: non enim ob læſionem talis membri, neceſſe fuiſſet pedibus claudicare Iacob. Hinc quoque liquet, falſum

Rupertus. eſſe, quod ſcripſit Rupertus lib. 8. Commentariorum in Geneſim cap. 7. Iudæos nullum neruum comedere, propter illum vnum femoris neruum, qui caput, & quoddam principium eſt omnium corporis neruorum, cum ſignatè, & apertè Scriptura de neruo tantùm femoris id tradat. Nec verò iſtiuſmodi ab eſu nerui abſtinentia, fuit Hebræis lege aliqua, aut præcepto, vel ex voto, ſed religione & reuerentia quadam vltro ſuſcepta primùm, vt credibile dictu eſt, ab ipſo Iacob, tum à poſteris eius, propterea nempè quod talis neruus fuiſſet in Iacob percuſſus ab Angelo: & vt tali obſeruantia, & memoriam illius luctæ, & noui nominis Iſraelis impoſitionis, & benedictionis Angelicæ perpetuò cuſtodirent:

Ioſephus. eam verò obſeruantiam ad ſuam vſque ætatem perduraſſe Ioſephus ſignificat, affirmans talem cibum apud Hebræos haberi pro illicito, vt ſupra dictum eſt.

QVINTA DISPVTATIO.

De germana & propria ſignificatione nominis Iſrael, quod Patriarchæ Iacob impoſitum eſt ab Angelo.

Super illis verbis.

Verſu 28. Ait ergo, Quod nomen eſt tibi? reſpondit, Iacob. At ille, nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael, quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quãto magis cõtra homines præualebis?

SVPER vera interpretatione nominis Iſrael diſputat Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum Geneſis, cuius diſputationis, è re fuerit, vt hoc loco per partes ſententiam ponamus, ſimul, & quamque partem ſeparatim excutiamus. Primo loco refert Hieronymus in- 46

S. Hieron. terpretationem nominis Iſrael traditam à Ioſepho: Ioſephus, ait Hieronymus, in primo Antiquitatum, Iſrael ideò appellatum putat, quòd aduerſus Angelum ſteterit; quod ego diligenter excutiens, in hebræo penitus inuenire non potui. Sic Hieronymus. Verba Ioſephi ſunt hęc: Iuſſitque eum (Angelus ſcilicet ipſum Iacob) poſt id temporis vocari Iſraelem, quod Hebræis, Reluctantem Angelo ſignificat. Hęc Ioſephus. Equidem neſcio, cur interpretatio Ioſephi diſplicuerit Hieronymo; cum eadem ipſa ſit ei, quam tradidit Angelus: quid enim aliud eſt, validè reluctatum eſſe Angelo, quod ait Ioſephus, niſi quod dixit Angelus, fortem fuiſſe cum DEO, ſiue cum Angelo?

47 Secundo loco aperit Hieronymus, quam putet ipſe veram eſſe nominis Iſrael interpretationem, docens, ex voce ſignificari, *Princeps cum Deo.* Ecquid me neceſſe eſt, ait Hieronymus, opiniones quærere ſingulorum, cum etymologiam nominis exponat ipſe, qui poſuit? *Non vocabitur*, inquit, *nomen tuum Iacob; ſed Iſrael erit nomen tuum*: quod autem ſequitur: *quia inualuiſti cum Deo, & cum hominibus*

minibus inualebis: Sic interpretatus eſt Aquila: ὅτι ἦρξας μετὰ Θεοῦ: Symmachus autem: ὅτι ἦρξω ἰσχύι Θεοῦ. lxx. verò & Theodotion ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ. Sarith enim, quod ab Iſrael vocabulo deriuatur, principẽ ſonat. Senſus itaq; eſt, non vocabitur nomen tuũ Iacob, hoc eſt, ſupplantator; ſed vocabitur nomen tuũ Iſrael, hoc eſt princeps cũ Deo: quomodo enim Princeps ego ſum, ſic & tu, qui mecũ luctari potuiſti, princeps vocaberis. Si autẽ mecũ, qui Deus ſum, ſiue Angelus (quoniam plerique varie interpretantur) pugnare potuiſti; quanto magis cum hominibus, hoc eſt, cum Eſau, quem formidare non debes? Sic ibi Hieronymus. Verùm ipſe paulo poſt ait, ſignificari eo nomine idem quod, Rectus Dei, ſiue Rectiſſimus Dei; & hoc idem ſcribit in Commentarijs ſuis in Eſaiam ſuper caput 44. Propriè, inquit, iuxta Hebræos, & literarum fidem, Iſrael rectus interpretatur: vir autem videns Deum, vt multi exponunt, non in elementis, ſed in ſono vocis eſt. Vnde & liber Geneſeos appellatur liber εὐθέων: id eſt, rectorum, ſiue iuſtorum, Abraham nimirum, & Iſaac, & Iacob. Et in c. xij. Hoſeæ ſuper illis verbis: *Et in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo*: Quia, inquit, directus eſt cum Angelo, ideo εὐθύτης hoc eſt, dirigentis, vel directi nomen accepit. Et in primum caput Malachiæ: Iſrael, inquit, interpretatur vir, ſiue mens cernens Deum; ſiue, vt ego melius puto, rectiſſimus Dei. Hactenus ex Hieronymo.

S. Hieronymi opinio de interpretatione vocis Iſrael, uaria.

Pagninus.

48 At enim Pagnino, vt prior Hieronymi interpretatio perplacet, quod Iſrael ſit idem, atque Princeps cum Deo: ita poſterior, quod ſit idem, atque rectus, ſiue rectiſſimus Dei, minimè placet. Sic enim ille ſcribit in libro de Interpretatione nominum hebraicorum, Iſrael, ſecundum D. Hieronymum in libro Hebraicarum quæſtionum, interpretatur, Princeps cum DEO. Et cum poſuiſſet verba Hieronymi, quæ paulo ſupra ſunt à nobis commemorata, ſubdit: Hæc ad verbũ D. Hieronymus. Dicitur ergo Iſrael à Sara, cũ puncto in ſiniſtro cornu ipſius ſin, quod eſt principatũ habere. Vnde Ge. 32. dicitur: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael, quia Sarith, id eſt, princeps fuiſti cum Deo, vel Angelo*. Et Hoſeæ 12. de Iacob dicitur, Sarah cum Angelo, id eſt, Princeps fuit cum Angelo. Vnde ſubditur, vaiſar elmalach, id eſt, & inualuit ad Angelum, ſicut ibi vertit Hieronymus. Idem tamen ipſe ſuper caput 44. Eſaiæ ait, Iſrael ſignificare rectum Dei: Et ita, ſin, habet punctum in dextro cornu, & dicitur à iaſar, quod eſt, rectus, vt pſalmo 7. (qui ſaluos facit iſre, id eſt, rectos corde.) Ego autem tenendum cenſeo, quod ipſe dicit in libro Hebraicarum quæſtionum, motus anctoritate libri Geneſeos capite 32. & Hoſeæ 12. Iſrael namque ſcribitur vbique cum puncto in ſiniſtro cornu. Sic Pagninus.

Anctoris iudicium.

49 EGO aſſentior Pagnino. Nam licet vox Iſrael pro varietate Scripturæ eius, accommodari poſſit ad ſignificandum rectum, vel rectiſſimum DEI, iſtiuſmodi tamen ſignificatio nullum hic locum habet. Quid enim, appellari Rectum DEI, cohæret cum eo quod eſt fortiter luctatum eſſe cum Deo; atque ob eam cauſam vocatum eſſe Iſrael? quid item appellatio iſta congruit cum vocis Iſraelis interpretatione, quam tradidit Angelus, *quia*, inquit, *ſi fortis fuiſti contra Deum, quanto magis contra homines præualebis*? Immo & illud, quod priore loco dixit Hieronymus, ſi probari debet, ad hoc ipſum adaptandum videtur, vt reddat hunc ſenſum; Animosè, ac generosè reſtitiſti, & quodam modo præualuiſti Deo. Germana igitur, & propria nominis Iſrael interpretatio ea profectò eſt, quam habet in hoc loco latina translatio: *fortem eſſe cum Deo*: præſertim verò cum ad eundem modum eam vocem interpretati ſint hoc loco lxx. Interpretes, & Symmachus, & Theodotion. Hebræus ille, qui doctor Caietano, & dictator fuit eorum, quæ paſſim ille in ſuis Commentarijs hebræizat, de vocis Iſrael etymologia ita loquitur: Pro eo quod latina translatio habet: *Si contra*

Hebræus doctor Caietani.

DEVM fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis: in hebræo ſic eſt: *quia dominatus es cum Elohim, & cum hominibus potuiſti:* his verbis ratio nominis Iſrael redditur à dominatione, & poſſe. Vbi ſcito, quod, Iſrael, eſt dictio compoſita ex Iſra, quod eſt dominari, & EL, quod eſt Deus, & ex vtraque dictione conflatum nomen ſignificat, Dominabitur Deus. Et ex hoc quod tu dominatus es luctando cum Angelo, præualere enim ſpecies quædam dominationis eſt, & quia etiam certando cum hominibus, videlicet cum Laban, & conſanguineis potuiſti, ſiue præualuiſti; ideo Iſrael appellaberis: hoc eſt, Deus dominabitur: ad ſignificandum, quod quia Deus pugnat pro te aduerſus omnes, ideo tu præualebis. Sic ille. Sed enim vox Iſrael non ſignificat dominantem Deum, ſed dominantem Deo, vel cum Deo, ſecundum primam expoſitionem B. Hieronymi. Nam quia in luctando, ex æquo luctatus eſt cum Deo, ſiue Angelo: immo & quadantenus viſus eſt præualere, idcirco dictus eſt, Princeps vel Dominator cum Deo.

TERTIO loco S.Hieronymus improbat opinionem eorum, qui vocem Iſrael 50
interpretantur, vir, ſiue Mens videns Deum. Illud, inquit, quod in libro nominum Hebraicorum interpretatur Iſrael, vir, ſiue Mens videns Deum, & omnium penè ſermone detritum eſt, non tam verè, quàm violenter mihi interpretatum videtur. Hic enim Iſrael per has litteras ſcribitur, Iod, ſin, res, aleph, lamed, quod interpretatur Princeps Dei, ſiue directus Dei. Vir autem videns Deum, his litteris ſcribitur, vt vir ex tribus litteris ſcribatur, aleph, iod, ſin, vt dicatur is; videns verò ex tribus item litteris reſe, aleph, & he. Et dicatur rahe. Denique EL, id eſt Deum, ex duabus aleph, & Lamed. Quamuis igitur grandis auctoritatis ſint, & eloquentiæ, & ipſorum vmbra nos opprimat, qui Iſrael, virum ſiue Mentem Deum videntem tranſtulerunt; nos magis Scripturæ & Angeli, vel Dei, qui ipſum Iſrael vocauit, auctoritate ducimur, quam cuiuslibet eloquentiæ ſecularis. Hæc Hieronymus. Auctores porrò quos innominatim ſignificat Hieronymus, ſunt complures veterum, atque in primis nobilium Scriptorum: horum princeps eſt Philo, qui ſic interpretatur nomen Iſrael in libro de Temulentia, & in libro De congreſſu quærendæ eruditionis gratia; & in libro, qui inſcribitur, Quiſnam ſit rerum diuinarum hæres; & in libro de Præmijs, & pœnis. Eandem tradidit etymologiam Origenes homilia 2. in lib. Numerorum & in Prologo in Cantica Canticorum, & Baſilius ſuper primum caput Iſaiæ; Nazianzenus oratione ſecunda de Theologia; Chryſoſtomus homilia 58. in Geneſim & 14. in Ioannem; Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 39. Gregorius lib. 3. Expoſitionis in caput vij. libri 1. Reg. & libro 4. in cap. ix. eiuſdem libri. Quin etiam Hieronymus ipſe communem videlicet, ac permulgatam ſequens opinionem, eandem ponit interpretationem ſuper caput xii. Hoſeæ ſuper illis verbis: *fugit Iacob:* & in caput 3. Ioelis, & in libro de interpretatione nominũ Hebraicorum ſuper librum Exodi. Quanquam ibi lectorem mittit ad librum ſuum Hebraicarum quæſtionum, quem tunc moliebatur, vt indicat ipſe in Præfatione eiuſdem libri.

Auctores, qui interpretati ſunt Iſrael, vir vidẽs Deũ, ſunt. Philo. Origenes Baſilius Nazianze. Chryſoſto. Auguſtin. Gregorius & ipſemet Hierony.

Eugubinus

Iuxta iſtam Hieronymi ſententiam, eſt adnotamentũ quoddam Eugubini in 51
ſua Recognitione veteris Teſtamenti ad hebraicam veritatem ſuper hunc locũ Geneſis: Patet hoc loco, inquit ille, verum eſſe quod ait Hieronymus, quoſdam argutè magis, quam verè interpretari voluiſſe nomen Iſraelis, virum ſiue mentem videntem Deum: quam eſſe falſam interpretationem, manifeſtum eſt ex litteris hebraicis: nam hebraicè Sara, dominari ſonat, à quo Sar, princeps ac dominator dicitur, idem verbum in futuro profertur Iſra, huic futuro adiungitur EL, id eſt Deus; atque inde nomen Iſrael conflatur, quod ſonat dominator Dei, vel princeps cum Deo, quemadmodum ipſe Angelus hoc loco appellauit

Iacob.

Iacob. Quare qui putarunt Iſrael ſignificare virum videntem Deum, decepti ſunt vocum ſimilitudine. Nam cum Iſra, ſit futurum à Sara, vt vidimus, & vt ipſe litteræ indicant, arbitrati ſunt iſti eam vocem è duobus eſſe conflatam, ſcilicet ex raa, quod eſt vidit, & is, quod eſt vir: quod certè commentum eſt. Fallitur qooque Nicolaus de Lyra, qui nomen Iſraelis aſſerit poſſe interpretari di rectum cum Deo: ſiquidem Ishar, hoc eſt, rectus, ſcribitur per ſcin craſſum: at Iſrael per ſin exile: eo, quod ducitur à Sara. Sic Eugubinus.

Quæſtio, quænam fuerit benedictio, quam Angelus dedit Iacob.

52 SED tres hoc loco exiſtunt quæſtiunculæ, quarum prima eſt hæc. Non videtur Angelus optatis, & poſtulatis Iacob ſatisfeciſſe. Nimirum ille optauerat, & petierat ab Angelo benedictionem eius, ipſe autem non benedixit ei, ſed nouum ei nomen Iſraelis impoſuit, nihil pertinens ad optatam benedictionem: ſiquidem nomen Iſraelis, quod ſignificat fortem eſſe cum Deo, non aliquod ei bonum contulit, aut promiſit, ſed bonum, & virtutem fortitudinis quæ fuerat in Iacob, declarauit. Ad hoc ſic reſpondet Thomas Anglicus; impoſitio eius nominis, fuit benedictio commendans, & confirmans donum gratiæ prioris datum, & ſic animum Iacob amplius lætificans, & confirmans, & hoc amplius, inuictum fore Iacob, ſemperque victorem non modo reſpectu fratris ſui Eſau, quem tunc magnopere timebat; ſed omnium etiam aduerſariorum, impoſitio illius nominis promittebat. Atque in hoc ipſo includitur collatio efficaciæ, & promiſſio auxilij contra omnes hoſtes: perinde quaſi dixiſſet ei Angelus: Ne paueas Iacob, ſed eſto ſecutus, quippe qui tuis violentis precibus apud Deũ quanquam renitentem, obſtinuiſti, vt aduerſus hoſtes tuos ſis inſuperabilis, & victor. Poſſet etiam dici, Angelum, poſt impoſitionem nominis Iſrael, ſeparatim, ac propriè benedixiſſe ei: nam de Angelo ſubdit Scriptura: *Et benedixit ei in eodem loco*: Sic Thomas. Iſtam porrò benedictionem exponens Caietanus, Qualis, inquit, fuerit iſta benedictio, non eſt ſcriptum: dubium tamen non eſt ſub iſta benedictione comprehendi, confortationem Iacob, & excuſſionem ex eius animo, timoris fratris ſui Eſau. Vnde & Hoſeas cap. 12. ait *Inualuit ad Angelum, & confortatus eſt*. Quanquam iſtud, *Confortatus eſt*: non ad effectum benedictionis Angelicæ referendum videtur, ſed ad magnitudinem fortitudinis Iacob luctantis cum Angelo, quo viſus eſt quodammodo valentior, & fortior fuiſſe.

Thomas Anglicus.

Caietanus.

53 Altera quæſtio eſt, an impoſitio nominis Iſrael fuerit hoc loco facta; an tantũmodo prænunciatum, & promiſſũ ſit, fore, vt ei poſtea tale nomẽ imponeretur: ſicut videtur poſt cædem Sychimitarum, & aduentum Iacob in locũ Bethel fuiſſe iſtud nomen impoſitum Iacob: ſic enim legimus infra Geneſ. 35. *Venit Iacob Luzam cognomento Bethel, & apparuit ei Deus iterum, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia, & benedixit ei dicens, Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum, & appellauit eum Iſrael.* Tertia quæſtio eſt, quomodo verum fuerit, quod dictum eſt Iacob, ipſum non vltra vocatum iri Iacob, ſed Iſraelem: cum poſt id temporis, & per omnem vitam eius, non alio fermè nomine, quàm Iacob ſit appellatus, & poſt mortem ipſius per omnes ferè libros veteris, & noui Teſtamenti, frequentius nomine Iacob, quàm Iſraelis appelletur. Verùm duas poſteriores iſtas quæſtiones opporunius, & commodius tractaturi ſumus infra, cum ad expoſitionem cap. 35. ventum erit: earum igitur quæſtionum tractatum, explicatumq. illic à nobis, ſi Deo placuerit, lector expectet.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM GENESIS.

Iacob multiplici demiſsione corporis, & verborum, fratrem ſuum Eſau honorans, non modo placatum eum, ſed beneuolum, & perhumanum expertus eſt: à quo digreſſus, iuxta Salem vrbem Sichimorum, habitauit.

1 ELEVANS autem Iacob oculos ſuos, vi-
dit venientem Eſau, & cum eo quadrin-
2 gentos viros: diuiſitque filios Liæ & Ra-
chel, ambarumque famularum: & poſuit
vtramque ancillam, & liberos earum
in principio: Liam verò, & filios eius in ſe-
cundo loco: Rachel autem, & Ioſeph no-
3 uiſſimos. Et ipſe progrediens adorauit pro-
nus in terram ſepties, donec appropinqua-
4 ret frater eius. Currens itaque Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus eſt
5 eum, ſtringenſque collum eius, & oſculans fleuit. Leuatiſque ocu-
lis vidit mulieres, & paruulos earum, & ait: Quid ſibi volunt iſti? &
ſi ad te pertinent? Reſpondit: Paruuli ſunt, quos donauit mihi DEVS
6 ſeruo tuo. Et appropinquantes ancillæ, & filij earum, incuruati ſunt.
7 Acceſſit quoque Lia cum pueris ſuis: & cum ſimiliter adoraſſent, extre-
8 mi Ioſeph, & Rachel adorauerunt. Dixitque Eſau: Quænam ſunt iſtæ
turmæ, quas obuiam habui? Reſpondit: vt inuenirem gratiam coram
9 10 domino meo. At ille ait: Habeo, plurima frater mi, ſint tua tibi. Dixit-

que

que Iacob: Noli ita, obſecro: ſed ſi inueni gratiam in oculis tuis, acci-
pe munuſculum de manibus meis: Sic enim vidi faciem tuam, quaſi vi-
derim vultum DEI, Eſto mihi propitius, & ſuſcipe benedictionem, 11
quam attuli tibi, & quam donauit mihi Deus tribuens omnia. Vix fra-
tre compellente, ſuſcipiens, ait: Gradiamur ſimul, eroque ſocius itine 12
ris tui. Dixitque Iacob, noſti domine mi, quod paruulos habeam tene- 13
ros, & oues, & boues foetas mecum: quas ſi plus, in ambulando fecero
laborare morientur vna die cuncti greges. Præcedat dominus meus an- 14
te ſeruum ſuum: & ego ſequar paulatim veſtigia eius, ſicut videro par-
uulos meos poſſe, donec veniam ad dominum meum in Seir. Reſpon-
dit Eſau: Oro te, vt de populo, qui mecum eſt, ſaltem ſocij rema- 15
neant viæ tuæ. Non eſt, inquit, neceſſe: hoc vno tantum indigeo,
vt inueniam gratiam in conſpectu tuo domine mi. Reuerſus eſt itaque 16
illo die Eſau itinere quo venerat in Seir. Et Iacob venit in Socoth: vbi æ- 17
dificata domo, & fixis tentorijs appellauit nomen loci illius Socoth, id
eſt, tabernacula. Tranſiuitque in Salem vrbem Sichimorum, quæ eſt 18
in terra Chanaan, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ, & ha
bitauit iuxta oppidum. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacu- 19
la, à filijs Hemor patris Sichem centum agnis. Et erecto ibi altari, in- 20
uocauit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſrael.

PRAEFATIO

HISTORIA huius capitis plane docet nos exemplo Iacob, artem & rationem placandi, atque adeo demerendi & conciliandi animos hominum, tametſi alieni nobis, aut etiam irati atque infenſi fuerint. Hæc ars & ratio, his maxime rebus continetur, Demiſſione animi per verba, externoſq. corporis motus declarata: Affabilitate item, & comitate atque dulcedine quadam ſermonis: demonſtrando præterea quanti faciamus eorum erga nos beneuolentiam, & gratiam: denique multis atque amplis muneribus largiendis. Talibus profecto rebus, etiam agreſtes, & barbari, & feri homines demulcentur, alliciuntur, capiuntur, vinciuntur. Hæc autem omnia exactè Iacob & cumulatè perfeciſſe oſtendit Moſes in hoc capite. Principio, ait, legatos miſiſſe Iacob ad fratrem ſuum Eſau, qui de ſuo eum aduentu certiorem facerent: *Miſit*, inquit Gen. 32. *nuncios ante ſe ad Eſau: præcepitque eis dicens, ſic loquimini domino meo Eſau &c.* Deinde varia præmiſit ad eum munera: nam paulo poſt ſupradicta verba ſubdit Moſes: *Separauit*, Iacob, *de his, quæ habebat, munera fratri ſuo, capras ducentas, & arietes viginti, camelos foetas cum pullis ſuis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, aſinas viginti, & pullos earum decem; & miſit per manum ſeruorum ſuorum, ſingulos ſeorſim greges.* Ad hæc obuiam procedens fratri, ſepties, antequam ad eũ perueniret, pronus in terram adorauit: *Et ipſe Iacob progrediens, adorauit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater eius.* Ingenti præterea eum cum reuerentia allocutus eſt, ſemper ſe nominans eius ſeruum, atque ipſum appellans dominum ſuum. Poſtremò, quanti faceret, quantoque opere beneuolentiam

Quibus rebus & placatur irati, & alieni conciliantur.

& gra-

& gratiam eius ſibi optaret, ſatis declarauit illis verbis: *Si inueni gratiam in oculis tuis, accipe munuſculum de manibus meis: Sic enim vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum DEI. Eſto mihi propitius, & accipe benedictionem, quam attuli tibi.* Et infra, *hoc vno tantum indigeo, vt inueniam gratiam in conſpectu tuo domine mi.* Hac porrò arte, atque hiſce rebus, Iacob adeo fratris animum demitigauit, molliuit, permulſit, & ex veteri odio in amorem conuertit, vt de ipſo Eſau Scriptura dixerit Geneſ. 33. *Currens Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus eſt eum, ſtringenſque collum eius, & oſculans fleuit.* Partem quoque ſui equitatus, quin etiam ſe ipſum comitem, & ſocium itineris Iacob obtulit.

Verſu 3. Et ipſe progrediens, adorauit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater eius.

LATINVM verbum adorandi, fere non eſt in vſu neque apud Theologos, neq; in vulgari Chriſtianorum ſermone, niſi in veri, ſoliuſque DEI cultu. At verbum hebręum, Sahah, ſignificat in Scriptura, reuereri, & honorare, cum declinatione aliqua corporis, perſonam quampiam dignitate, aut poteſtate excellentem, ſiue diuinam, ſiue Angelicam, ſiue humanam. Verùm ea de re plenius diſſeruimus in tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, ſuper caput xviij. Geneſis, numero ſeptimo, & ſuper caput vigeſimum tertium numero 25. Iſtiuſmodi porrò adorationem per externa ſigna corporis, & verborum exhibitam, quinque modis fieri ſolitam legimus. Primò fieri ſolebat corpore prono, & proſtrato ad terram: Sic Nathan Propheta dicitur tertio Regum capite primo. *Venit ad Regem Dauid, & adorauit pronus in terram:* atque itidem Iacob dicitur hoc loco honoraſſe, & adoraſſe fratrem ſuum Eſau. Alter modus adorationis fiebat per incuruationem corporis, declinando ſcilicet caput cum modica corporis demiſſione. Tertius modus fiebat per genuflexionem, de qua Dominus per Iſaiam 45. inquit, *Mihi curuabitur omne genu*, & 3. Regum 19. Dixit Eliæ DEVS, reliquiſſe ſibi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ſua ante Baal: & Paulus ad Philippenſes 2. ſcripſit, Chriſtum ita exaltatum fuiſſe à Deo, vt in nomine IESV omne genu flectatur coeleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quartus modus adorandi fiebat olim, eo, qui adorabat quempiam, propriam dexteram ad os ſuum referente, & oſculante coram illo, quem adorabat: de qua conſuetudine ſic Plinius ſcribit libro 26. cap. 2. In adorando, dexteram ad oſculum referimus, totumque corpus circumagimus, quod in læuum feciſſe, Galliæ religioſius credunt. Ad quem modum haud dubiè ſpectans Iob capite trigeſimo primo dixit de ſe: *Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare; & lætatum eſt*, ſiue vt eo loco ſonant Hebræa, & Græca, *lactatum*, id eſt, deceptum, *in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſſimum.* Quia (inquit Hieronymus in primo libro Apologiæ aduerſus Ruffinum) qui adorant, ſolent deoſculari manum, & capita ſubmittere, quod ſe Beatus Iob clementis, & idolis feciſſe negat. Quocirca, & in pſalmo 2. pro illo: *Apprehendite diſciplinam:* hebræa ſonant *oſculamini filium*, id eſt, adorate. Et in tertio Regum cap. 19. cum dixiſſet Deus relicta ſibi eſſe ſeptem millia virorum, qui nō curuauerant genua ſua ante Baal, poſthæc proxime ſubiungit, *Et omne os quod non adorauerit eum, oſculans manum.* Quintus, & poſtremus modus, cum adoratione quadam ſupplicandi, fiebat, attingendo genua, & mentum apprehendendo: quem morem repræſentauit Homerus inducens Thetidem Achillis matrem, adorabundam ſupplicaſſe

Marginal notes: 2 (beside "LATINVM verbum"); Quinque modi exterioris adorationis. Plinius. Locus Iob c. 31. & lib. 3. Re. c. 19. S. Hieron. Homerus.

caſſe Ioui, læua, genua attingendo, dextraque mentum apprehendendo. Meminit & huius moris Plinius lib. xi. capite 45. Hominis genibus quædam, inquit, religio ineſt obſeruatione gentium. hæc ſupplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc, vt aras adorant: fortaſſe, quia ineſt his vitalitas: namque in ipſa genu vtriuſque commiſſura dextra, læuaque à priori parte, gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, ceu iugulo, ſpiritus fugit. Ineſt & alijs partibus quędam religio, ſicut dextra; oſculis, auerſa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ, in ſupplicando, mentum attingere mos erat. Plinius.

Sic vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum Dei. Verſu 10.

3 VIDETVR Iacob iſta verba dicens, non ſolùm mentitus, verùm etiam effuſus in adulationem, tanto viro planè indignam. S. Auguſtinus diſputans ſuper iſtis verbis in Quæſtione 105. in Geneſim, conatur vindicare Iacob à peccato adulationis. Sic autem ipſe locum hunc legit: *Sic vidi faciem tuam, quemadmodum videt aliquis faciem Dei:* Summa eius diſputationis, & ſententiæ, huiuſmodi videtur: Nomen Dei in hoc loco non ſumi propriè pro vero Deo, ſed more Gentium, pro ijs quos tanquam Deos, ſiue cœleſtes, ſiue terreſtres colebant, & quorum beneuolentiam, & gratiam ſummopere ambiebant. Talia ſunt verba Auguſtini: quid ſibi vult quod Iacob dixit fratri ſuo: *Vidi faciem tuam, quemadmodum cum videt aliquis faciem Dei?* Vtrum pauentis, & perturbati animi verba, vſque in adulationem proruperunt? An ſecundum aliquem intellectum, ſine peccato dicta accipi poſſunt? fortaſſe enim, quia dicti ſunt & Gentium dij, quæ ſunt Dæmonia, non præiudicatur ex his verbis honori Dei, non enim dixit, quemadmodum ſi viderem faciem Dei, ſed *quemadmodum cum videt aliquis faciem Dei.* Ipſe enim aliquis, quem ſignificare poſſit, incertum eſt, atque ita fortaſſe temperata ſunt verba, vt & ipſe Eſau ſibi delatum tantum honorem grate acciperet; & qui hęc etiam aliter intelligere poſſunt, eum, à quo dicta ſunt, nullo crimine impietatis arguerent. Quod etſi benigno animo dicta hæc verba fraterna ſunt, quoniã & poſt bonam ſuſceptionem metus ipſe tranſierat; potuit ſic dici, quemadmodum; & Moyſes, Pharaonis Deus dictus eſt, ſecundum id quod dicit Paulus 1. ad Corinth. 8. *Et ſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra; ſunt enim dij multi, & domini multi:* maximè quia ſine articulo hic poſitum eſt in Græco nomen Dei: quo articulo euidentiſſimè ſolet veri, & vnius Dei fieri ſignificatio, non enim dicit πρόσωπον τοῦ θεοῦ ſed πρόσωπον θεοῦ Facile hoc intelligunt, qua diſtantia dicatur, qui Græcum eloquium audire, atque intelligere ſolent. Sic Auguſtinus. An Iacob adulatus ſit fratri ſuo Eſau. S. Auguſt. Exod. 1.

4 Thoſtatus ait, iſta verba eſſe dicta per modum adulationis cuiuſdam licitæ. Nam quia Iacob valde timebat Eſau, vt eum placaret, dicit ſe ita gauiſum eſſe aſpectu eius, quaſi vidiſſet Angelum Dei. Vel poteſt intelligi, id dixiſſe Iacob ex animo, ac ſincerè: Verum enim erat, cum Iacob vehementer paueret aduenientum Eſau, poſtea expertus eius beneuolentiam, & humanitatem, perinde lætatum eſſe, ac ſi aſpectu Angeli exhilaratus, & confirmatus fuiſſet. Non enim tantum liberatus eſt metu mortis, quam valde formidabat, ſed etiam perhumaniter, ac peramanter acceptus eſt ab Eſau, præter omnem eius expectationem. Hactenus ex Thoſtato. Sed enim mihi, breuis, expedita, planaque reſponſio, hæc eſſe videtur: locutionem eſſe hyperbolicam, & in communi ſermone, & in ſacris litteris. Significatur enim abundantia, & exuperantia quædam gaudij ac lætitiæ, vt ſit hic ſenſus, maiorem in modum lætatus ſum aſpectu tuo, maximoq. affectus ſum gaudio. Thoſtatus

Præce-

Verſu 14. Præcedat quæſo dominus meus ante ſeruum ſuum, & ego ſequar paulatim veſtigia eius ſicut videro paruulos meos poſſe, donec veniam ad dominum meum in Seir.

Quæſtio an Iacob hoc loco mentitus ſit.

QVAERITVR an iſta verba dicens Iacob, mentitus ſit: nã nec poſtea iuiſſe Iacob in terram Seir, ſubſequens hiſtoria huius libri oſtendit: ac ne tum quidem cum iſta dixit, cogitaſſe, & voluiſſe illuc ire, ſimillimum vero eſt. Nimirum magnæ fuiſſet imprudentiæ, ac temeritatis, fluxæ atque inſtabili fratris beneuolentiæ, ac fidei, qui diu antea, multumque infenſus ei fuerat, ſuam ſuorumque ſalutem credere. Ex aduerſo autem, quemadmodum ſupra cap. 27. Iacob à mendacio vindicatus eſt, cum eius tamen verba multo apertius mendacium, quàm quæ ſunt in hoc loco, viderentur continere, ita videtur etiam nunc à mendacio excuſari eum oportere. B. Auguſtinus ait in Quæſtione 106. in Geneſim, Iacob cum iſta dixit, cogitaſſe ire in terram Seir ad fratrem ſuum Eſau, ſed poſtea mutaſſe ſententiam. Sic enim ſcribit: Quæritur, vtrum mendaciter promiſerit Iacob fratri ſuo quod venturus eſſet ad eum in Seir: hoc enim ſicut Scriptura deinde narrat, non fecit: ſed eo perrexit ex itinere, quò dirigebat ad ſuos. An forte veraci animo promiſerat, ſed aliud poſtea cogitando delegit? Sic Auguſtinus. 5

S. Auguſt.

Thoſtatus.

Thoſtatus duas eiuſdem quæſtionis affert ſolutiones: quarum vnam, ſub quorundam nomine memorat, ſed eadem eſt, atque ea quam tradit Auguſtinus. Ad alteram ſolutionem videtur ipſe propenſior, quod Iacob mentitus fuerit: ſed quia mendacium fuit officioſum, fuiſſe veniale, ac leue peccatum, à quo peccati genere non eſt neceſſe Patriarchas excuſare, cum ne ipſos quidem Apoſtolos vindicemus. Hæc autem ſunt verba Thoſtari: De Iacob fortè melius dicetur, ipſum nunquam intendiſſe, & voluiſſe ire in terram Seir ad fratrem ſuũ Eſau, ne tum quidem cum id promiſit. Quare mentitus eſt: fuit tamen mendacium officioſum, quod non eſt negandum fuiſſe in Patriarchis. Quidam tamen aiunt, Iacob cum iſta verba dixit non eſſe mentitum, quia tunc intendebat ire, ſed poſtea meliori conſilio capto, quod ſibi talem profectionem periculoſam fore proſpexit, mutaſſe ſententiam: Falſum itaque dixit, ſed non eſt mentitus. Et afferunt exemplum de B. Paulo, qui promiſit ſe iturum in Hiſpaniam, vt ſcribit ipſe ad Romanos 15. poſtea tamen non iuit, Deo propoſitum eius, & voluntatem impediente. Ego iſtam opinionem, quantum ad Iacob non improbo; quantum verò ad Paulum, quod non iuerit in Hiſpaniam, falſam puto. Nam licet id aſſerat Gratianus, vt patet in decretis xxij. Quæſt. 2. cap. Beatus. Maiores tamen noſtri Chronographi, & Hiſtorici, oppoſitum tenent, quibus magis quàm Gratiano credendum eſt. Hoc enim tradit Iſidorus, & Lucas Tudenſis in Chronicis, & Ioannes Aegydij Zamorenſis in libro de laudibus Hiſpaniæ. Sic Thoſtatus.

Apoſtolũ Paulũ iuiſſe in Hiſpaniam, tradiderũt Hippolytus, Athanaſius Cyrillus, Epiphan. Chryſoſt. Hierony. Theodore. Gregorius Sophron.

Verùm enimuero, quod ſentit Thoſtatus de itione B. Pauli in Hiſpaniam; & verum eſt, & potuiſſet ab ipſo plurium multo, & nobiliorum Scriptorum auctoritate confirmari: hoc nempe ſcriptis prodiderunt, Hippolytus in libro de Septuaginta duobus Diſcipulis: Athanaſius ad Dracontium: Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi xvij. Epiphanius in Hæreſi 27. Chryſoſtomus hom. 77. in Matthæum, & de laudibus Pauli hom. 7. & in Præfatione in Epiſtolam Pauli ad Hebræos. S. Hieronymus in cap. xj. Iſaiæ: & in caput 5. Amos, & in epiſt. 28. Theodoretus in cap. vltimo Epiſt. 2. ad Timotheum, Et in pſalmum 116. & in 6

in caput primum epiſtolæ ad Philippenſes. Sophronius prætcrea Epiſcopus Hieroſolymitanus in ſermone de die Natali Apoſtolorum Petri, & Pauli: & S. Gregorius lib. 3. Moralium cap. 22. vt omittam Iſidorum, Bedam, Metaphraſtem, & omnia Martyrologia. quanquam iſtis contraria ſenſiſſe videntur duo ſummi Pontifices; Gelaſius, vt refertur in decretis xxij. Quæſt. 2. cap. Beatus. Gelaſium ſequitur S. Thomas in cap. 15. epiſt. ad Romanos, & Innocentius primus ad Decentium. Sed iſtorum Pontificum verba, quam ad ſententiam interpretanda ſint, ne tot, tantorumque patrum auctoritati videantur aduerſari, prudenter, & ſcite docet illuſtriſſimus Baronius, hoc ipſo anno, quo hæc ſcribimus, ad Cardinalatus dignitatem, maiore ſuo merito quàm gaudio, ſublatus.

Gelaſius. Innocent.

Cardinalis Baronius, Tomo Annalium in anno Domini 61. & in Notationibus in Martyrol. die 22. Martii.

Tranſiuit Iacob in Salem, vrbem Sichimorum, quæ eſt in terra Chanaan. Verſu 18.

7 QVONIAM vox Salem poteſt eſſe nomen proprium vrbis, cuius nimirum vrbis regem fuiſſe Melchiſedec, ſupra Gen. 14. ſcriptum eſt: poteſt etiam eſſe nomen appellatiuum, ſignificans pacem, vel integritatem, atque incolumitatem: idcirco dupliciter poteſt hic locus exponi: primò vt ſignificetur veniſſe Iacob in vrbem, quæ appellabatur Salem, quæ erat in terra Sichimorum; & hoc modo tam Latinus Interpres, quàm lxx. Interpretes, locum hunc intellexerunt, & verterunt. poteſt etiam accipi vox Salem, prout ſignificat integrum, ſaluum, incolumem, ita vt reddat hanc ſententiam, Iacob ſaluus, & incolumis, ac nullo ſui, ſuorumq. accepto detrimento, venit ad vrbem Sichem. Atque hoc intellectu interpretatus eſt locum hunc Paraphraſtes Chaldæus, & Pagninus; & quicumque in hac noſtra ætate nominantur Hebraizantes, ſic vertendum eſſe cenſuerunt; quorum ſententiam paulò infra exponam. Neque hoc fugit. B. Hieronymum: in Hebraicis quippe Traditionibus ſuper hunc ipſum locum Geneſis, ſcribit in hunc modum: Quæſtio oboritur, quomodo Salem, appelletur Sichem ciuitas, cum Hieruſalem, in qua regnauit Melchiſedec, Salem ante ſit dicta. Aut igitur vnius vtraque vrbs nominis eſt, quod etiam de pluribus Iudææ locis poſſumus inuenire, vt idem vrbis, & loci nomen in alia, atque alia tribu ſit: aut certè iſtam Salem, quæ nunc pro Sichem nominatur, dicitur hic interpretari conſummatam, atque perfectam; & illam, quæ poſtea Hieruſalem dicta eſt, pacificam noſtro ſermone transferri: vtrumque enim accentu, paululum declinato, hoc verbum ſonat. Tradunt Hebræi, quod claudicantis femur Iacob, ibi conualuerit, & ſanatum ſit; propterea eandem ciuitatem, curati, atque perfecti vocabulum conſecutam. Sic Hieronymus. Verùm germanam eius ſententiam, quam prodidit ipſe, cum ſuper iſta vrbe Salem ſeriò, ac preſſe diſſeruit, infra oſtẽdemus.

Quæſtio An Salem hoc loco ſit nomen propriũ vrbis.

S. Hieron.

8 Hebræi, atque huius ſeculi Hebraizantes, negant vocem Salem hoc loco eſſe nomen proprium vrbis; ſed arbitrantur eſſe nomen appellatiuum, ſignificans ſaluum, incolumem, perfectum: & ideo ſic vertendum fuiſſe: *Venit Iacob ſaluus, ſiue integer in Sichem.* Audi Caietanum hoc loco: Ambiguitas, inquit, vndique conſurgit, tum ex æquiuocatione vocis Salem, quæ interdum eſt nomen proprium vrbis, & interdum eſt nomen appellatiuum, ſignificans integrum, ſiue cõpletum: tum ex defectu præpoſitionis, cum nulla ſit hoc loco antecedens vocem Salem, vel ciuitatem. Subiuncta tamen manſio Iacob ante ciuitatem, teſtatur quod Salem hoc loco eſt nomen appellatiuum, ſignificans integrum. Narratur enim, quod cum manſiſſet Iacob in Socoth aliquandiu, nempè ſecundum He-

Caietanus.

bręos. per annnm,& dimidium , venit inde incolumis quoad coxam , propter quam claudicabat, & quantum ad omnem familiam,& ſubſtantiam ſuam: venit inquam, in vrbem Sichem, quæ eſt in terra Chanaan: Nam Socoth non eſt in terra Chanaam, ſed vltra Iordanem, verſus montem Galaad. ſic Caietanus. Nec

Oleaſter.

diſſimilia horum ſcribit Oleaſter ſuper hoc loco Geneſis: Sic enim legit hunc locum. *Venit Iacob integer in ciuitatem Sichem.* Et ſubdit; ſignificatur iſtis verbis, veniſſe eum cum omnibus, quę ſua erant, & ſine alicuius rei defectu. Vox autem, Salem, non ſignificat pacificum eſſe, vt multi tam ex noſtris, quàm ex Hebræis arbitrantur; ſed integrum eſſe, & cui nihil deſit. Quare quod noſtri interpretantur: *Eſt ne pax?* tu verte: *Eſt ne integritas?* Et ſic alias ſimiles locutiones: ad quod probandum valet hic locus, vbi Salem non ſignificat pacem, ſed integritatem. Scio quoſdam voluiſſe vocem Salem hic eſſe nomen proprium vrbis, de qua dictum eſt ſupra Geneſ. 14. Sed iſtorum ego ſententiā non approbo. Hæc Oleaſter.

Thoſtatus.

Thoſtatus, quamuis opinionis iſtorum non eſſet inſcius, vt quam ipſe hoc loco indicauit, aſſentiri tamen maluit B. Hieronymo, qui nomen Salem hoc loco pro nomine proprio vrbis poſuit. Scribit autem ille ad hunc modum: Quidam ex noſtris doctoribus volunt, iſtā vrbem Salem, eſſe eam, quæ Ioan. 3. vocatur Salim, in qua Ioannes baptizabat in Iordane, vt ſcriptum eſt Ioan. 3. At iſta Salem, vel eſt vrbs Sichem, vel iuxta eam: quare diſtat à Iordane. Nec poteſt dici iſtam Salem eſſe eam, quæ dicta eſt Hieruſalem. Siquidem hæc erat ad partem Occidentalē terræ promiſſionis, illa verò ad partem Orientalē: & inter iſtas erat diſtantia triginta mille paſſuū. Putant autē Hebræi iſtud nomen Salem, nō eſſe hic propriū nomen ciuitatis, ſed eſſe nomen cōmune ſignificans pacē: vt ſit hæc ſententia; *Venit Iacob in pace Sichem,* id eſt nullo, in itinere, affectus detrimēto. Verùm quamuis hoc non ſit improbabile, potius tamen credendum eſt B. Hieronymo quàm Iudæis, quippe qui totam illam regionem, omniaque loca eius, quæ in ſacris libris memorantur, adhibitis Hebræorum peritiſſimis, peragrauit, atque obſeruauit diligentiſſimè, vt ſcriptum ipſe reliquit in Prologo librorum Paralipomenon. Mihi quidem videtur iſta ciuitas Salem, eſſe eadem ipſa, quæ appellata eſt Sichem, vt illa vrbs fuerit binomia, ſicut etiam Bethel dicta eſt Luza, & Segor appellata eſt Bala. Hæc Thoſtatus. 9

Locus Ioā. 3.

S.Hieron.

10 Ceterum nomen Salem in hoc loco debere accipi pro nomine proprio vrbis non ſolùm B. Hieronymus indicauit in tranſlatione huius loci Geneſis, ſecutus nimirum lxx. Interpretes; verùm etiam, & multo quidem apertius id oſtendit in Epiſt. 126. quam ſcripſit ad Euagrium: vbi ad hunc modum ſcribit: Sálem, nō vt Ioſephus, & noſtri omnes arbitrantur, eſt Hieruſalem, nomen ex Græco, & Hebraico compoſitum; quod abſurdum eſſe, peregrinæ linguę mixtura demonſtrat. Sed eſt Salem oppidum, iuxta Scythopolim, quod vſque hodie appellatur Salem; & oſtenditur ibi palatium Melchiſedec, ea magnitudine ruinarum, antiqui operis oſtendens magnificentiam. De quo Geneſ. 33. ſcriptum eſt, *Tranſiuit Iacob in Salem ciuitatem regionis Sichem, qua eſt in terra Chanaan,* de quo etiam legitur in Euangelio Ioan. 3. *Erat Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim, quia aqua erant multa ibi.* Nec refert vtrum dicatur Sálem, vel Salim, cum vocálibus in medio litteris perrarò vtantur Hebræi, & pro voluntate lectorum, atque varietate regionum, eadem verba, diuerſis ſonis atque accentibus proferantur. Sic Hieronymus. Super illis autem verbis: *Qua eſt in terra Chanaan*. Sciendum eſt, terrā Chanaan ſi propriè accipiatur, fuiſſe tantum eā, quæ erat citra Iordanem ad Orientē, vt patet Nu. 34. vbi ponuntur termini terræ promiſſionis, quæ non tranſiuit Iordanem, vt eſt in c. 3. Deuter. Verùm ample terram Chanaan accipiendo, vbicūque videlicet habitabant Chananæi, nonnulla regio trās Iordanē ad Orientem, dicebatur terra Chanaan, nimirū illa, quam tenuerunt duo illi Reges, Og, & Seon, qui erant Amorrhæi, ac proinde etiam Chananæi.

Tempore S. Hieronymi, non vtebantur Hebræi vocalibus litteris.

Terrā Chanaan dupliciter accipi.

Emitque

Emitque partem agri, in quo fixerat tabernacula, à filijs Hemor patris Sichem centum agnis. Verſu 19.

11 PRIMVS Iacob Sanctorum Patriarcharum, legitur emiſſe partem terræ in regione Chanaan, in vſum habitationis, & in paſtum animalium: Abraham namque, licet emiſſe agrum cum duplici ſpelunca dictum ſit ſupra Geneſ. 23. non tamen ad habitandnm, ſed in vſum ſepulturę. Nec verò quia perexiguum videtur fuiſſe pretium centum agnorum, exiſtimare conuenit paruum fuiſſe agrum illum: amplo namque loco indigebat Iacob, ob amplitudinem familiæ, & copiam animalium, quæ habebat. Sed id temporis, cum terra non multum eſſet habitata, & frequentata hominibus, multum terræ paruo vendebatur. Illud: *à filijs Hemor patris Sichem*, dupliciter intelligi poteſt: Aut enim filij Hemor erant fratres Sichem, ſed quia hic erat primogenitus, & princeps ciuitatis, idcirco propriè appellatur Hemor, pater Sichem: & quoniam ager poſſidebatur ab alijs filijs Hemor, propterea dicitur emptus ab illis: vel filij Hemor, vocatur populus ei ſubditus, priſco videlicet more, quo reges, principes, & domini, appellabantur patres, ſubditi autem, & famuli, dicebantnr filij. Legimus enim in lib. 4. Reg. cap. 5. ſeruos Naaman, principis militiæ regis Syriæ, appellaſſe dominum ſuum, nomine patris.

12 CETERVM verba illa, *centum agnis*, litigioſam hoc loco habent quæſtionem. Etenim pro voce illa, *agnis*, hebraicè eſt Cheſità, quam vocem Hebræi, & Hebraizantes contendunt ſignificare hoc loco, non agnos, ſed genus quoddam monetæ, ac pecuniæ, & ideo vertendum fuiſſe centum nummis, vel denarijs, vel obolis: Sic Caietanus, & alij. Sed nemo quiſquam erectiori ſupercilio, ac ſeueriori cenſura latinam lectionem huius loci improbat, ac damnat, quàm Eugubinus. Audiat lector eius verba ſuper hoc loco: Non centum agnis, inquit, ſed centum denarijs, aut obolis vertendum fuit. Sed noſter Hieronymus ex lectione ſeptuaginta hauſit errorem: quæ vt nunc, ita tempore ipſius corrupta erat: ipſi enim reddiderunt ἑκατὸν ἀμνῶν. id eſt, centum agnis: quanquam puto non ſic vertiſſe Septuaginta, ſed μνῶν. pro ἀμνῶν. id eſt, centum mnis ponendo mnas pro quolibet numiſmate, ſiue pro eo numo, cuius hic ſit mentio. Verùm poſtea, vel incuria librariorum, vel iniuria temporum, pro μνῶν poſitum eſſe ἀμνῶν Hoc mendum, iam pridem inolitum, ſecutus eſt Hieronymus, in voce præſertim ambigua. Emendanda igitur noſtra editio hoc loco eſt, vt pro agnis legatur numis. Sic enim interpretandum eſſe hic vocabulum Hebræum, cenſent doctores hebræorum, atque huic ſententiæ fidem facit auctoritas B. Stephani, qui Actor. 7. ait, iſtum agrum eſſe emptum pretio argenti. Sic Eugubin.

Quæſtio, ſuper voce hebræa Cheſita.

Eugubini inſolentia.

13 At enimuerò, & Paraphraſis Chaldaica, & Septuaginta, & Pagninus, ſimiliter verterunt, atque Latinus Interpres. Et Iob vltimo capite eandem vocem, quæ ibi eſt. *& vnuſquiſque dedit ei ouem*; ſignificare, vt Latinus vertit, ouem, affirmant Hebræorum doctiſſimi Rabbi Abraham, & Auen Eſra. In extremis verbis libri Ioſue eandem vocem tranſtulit Latinus Interpres, nouellas oues. Sed audi Oleaſtrum ſuper hoc loco Geneſis: Ignota eſt, inquit, propria ſignificatio nominis Cheſita. Probat autem Rabbi Achibac ſignificari ea voce numum, quoniam obſeruauit ipſe Arabes numũ vocare Cheſita. Ex quo cognoſce Lector, quemadmodum Iudæi ſignificationes nominum, mendicent ab Arabibus. Mihi verò magis probatur, ſignificari ea voce agnam, aut pecudem: nam Iob 42. vbi

Rab. Abra.

Rab. Auen Eſra.

Oleaſter.

poni tur iſta vox, aptius vertitur per ouem, quàm per numum: mox enim ſubditur, benedixiſſe Deum nouiſſimis Iob, magis quàm primis, & fuiſſe ei quatuordecim millia ouium. Quaſi oues illæ paucæ datæ Iob ab amicis, propter Dei benedictionem, in tantum creuerint numerum. Deinde quia tunc temporis rarus erat numorum vſus. Concordat etiam Chaldæus Paraphraſtes cum vulgato interprete in hac ſententia. Sic Oleaſter. Lippomanus in catena ait, hebræam vocem eſſe homonymam, & tam pecuniam, quàm agnam ſiue ouem ſignificare, & vtra potius ſignificatione in hoc loco ea vox accipienda ſit, ipſorum etiam Hebræorum variare ſententias. Sed coniectare ſe ait, fuiſſe genus pecuniæ, quod nomine agnæ, vel ouis appellaretur: ſicut apud Baſileenſes, denarius vocatur coruus.

Lippoma.

Argumentum porrò, quod putant nonnulli, & in primis Andreas Maſius in extrema verba libri Ioſue, eſſe firmiſſimum ad probandum vocem hebræam ſignificare hoc loco pecuniam, non agnam vel ouem, quod B. Stephanus Act. 7. dixerit iſtum agrum emptum fuiſſe pretio argenti: hoc, inquam, argumentum leuiſſimum eſt, immo nihili: non enim ibi locutus eſt B. Stephanus de emptione agri facta à Iacob, quæ narratur hoc loco, ſed de ea, quæ facta eſt ab Abraham, & commemorata fuit ſupra Gen. 23. Id autem liquet, tum quia Stephanus factam eſſe dicit emptionem ab Abraham, non à Iacob: tum quia factam ait in vſum ſepulturæ; Iacob autem non emit agrum ad vſum ſepulturę, ſed ad habitationem, & in vſum prędij, & paſcuorum: quam etiam ob cauſam Ioan. 4. vocatur prædium Iacob. Verùm ſuper iſto loco Srephani ampliſſimè diſſeruimus in Tertio Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim ſuper caput xxiij. in diſputatione 2. & numero 33. & ſequentibus. Sed enim quęſtionem affert, quod dixit infra Gen. 48. Iacob filio ſuo Ioſeph, ſe iſtum agrum tuliſſe de manu Amorrhæi in gladio, & arcu ſuo: verba eius ſunt hæc: *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.* Sed iſtius quæſtionis tractatum & explicationem in eum vſque locum differamus.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM GENESIS.

Dina filia Iacob, rapta, & vitiata eſt à Sichem principe Sichimitarum, quam ob cauſam filij Iacob, Sichimitas dolo circumuentos interfecerunt, vrbemque vaſtarunt.

EGRESSA eſt autem Dina filia Liæ, vt 1
videret mulieres regionis illius. Quam 2
cum vidiſſet Sichem filius Hemor Heuæi,
princeps terræ illius, adamauit eam: &
rapuit, & dormiuit cum illa, vi opprimens
virginem. Et conglutinata eſt anima eius 3
cum ea, triſtemque deliniuit blanditijs. 4
Et pergens ad Hemor patrem ſuum, Ac-
cipe, inquit, mihi puellam hanc coniu-
gem. Quod cum audiſſet Iacob, abſentibus filijs, & in paſtu pecorum 5
occupatis, ſiluit donec redirent. Egreſſo autem Hemor patre Sichem, 6
vt loqueretur ad Iacob, ecce filij eius veniebant de agro: auditoque 7
quod acciderat, irati ſunt valde, eo quod fœdam rem operatus eſſet
in Iſrael, & violata filia Iacob, rem illicitam perpetraſſet. Locutus eſt 8
itaque Hemor ad eos: Sichem filij mei adhæſit anima filiæ veſtræ: da-
te eam illi vxorem: & iungamus viciſſim connubia: filias veſtras tradi- 9
te nobis, & filias noſtras accipite. Et habitate nobiſcum: terra in po- 10
teſtate veſtra eſt, exercete, negotiamini, & poſſidete eam. Sed & Si- 11

chem ad patrem, & ad fratres eius ait: Inueniam gratiam coram vobis:
12 & quæcumque ſtatueritis, dabo: augete dotem, & munera poſtulate,
& libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc
13 vxorem. Reſponderunt filij Iacob Sichem, & patri eius in dolo, ſæ-
14 uientes ob ſtuprum ſororis: Non poſſumus facere quod petitis, nec da-
re ſororem noſtram homini incircumciſo: quod illicitum, & nefarium
15 eſt apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, ſi volueritis eſſe ſimiles
16 noſtri, & circumcidatur in vobis omne maſculini ſexus: tunc dabimus,
& accipiemus mutuo filias veſtras, ac noſtras: & habitabimus
17 vobiſcum, eritiſque vnus populus: Si autem circuncidi nolue-
18 ritis, tollemus filiam noſtram, & recedemus. Placuit oblatio eorum
19 Hemor, & Sichem filio eius: nec diſtulit adoleſcens, quin ſtatim quod
petebatur, expleret: amabat enim puellam valde, & ipſe erat inclytus
20 in omni domo patris ſui. Ingreſſique portam vrbis, locuti ſunt ad po-
21 pulum: Viri iſti pacifici ſunt, & volunt habitare nobiſcum: negotien-
tur in terra, vt exerceant eam, quæ ſpatioſa, & lata cultoribus indiget:
22 filias eorum accipiemus vxores, & noſtras illis dabimus. Vnum eſt,
quo differtur tantum bonum: Si circuncidamus maſculos noſtros, ri-
23 tum gentis imitantes. Et ſubſtantia eorum, & pecora, & cuncta quæ
poſſident, noſtra erunt: tantum in hoc acquieſcamus: & habitantes ſi-
24 mul, vnum efficiemus populum. Aſſenſique ſunt omnes, circumciſis
25 cunctis maribus. Et ecce die tertio quando grauiſſimus vulnerum dolor
eſt: arreptis duo filij Iacob, Simeon, & Leui fratres Dinæ, gladijs, in-
greſsi ſunt vrbem confidenter: interfectiſque omnibus maſculis, Hemor
26 & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem, ſoro-
27 rem ſuam. Quibus egreſſis, irruerunt ſuper occiſos ceteri filij Iacob:
28 & depopulati ſunt vrbem in vltionem ſtupri. Oues eorum, & armenta
& aſinos, cunctaque vaſtantes, quæ in domibus, & in agris erant, paruu-
los quoque eorum, & vxores duxerunt captiuas. Quibus patratis auda-
29 cter, Iacob dixit ad Simeon: Turbaſtis me, & odioſum feciſtis me Cha-
30 nanæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius: nos pauci ſumus: illi
congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea. Reſponde-
runt: Nunquid vt ſcorto abuti debuere ſorore noſtra?

PRAE-

PRAEFATIO

1 QVOD in hoc cap. narratur, id quo tempore acciderit, ante alia declarandũ eſt. hoc autẽ manifeſtũ fiet, ſi oſtenſum fuerit cuius ætatis tũc Dina fuerit, & itẽ fratres eius Simeon, & Leui, qui tanquam principes faciendi cædem Sichimitarum hic memorantur: ſimulque, quanto tempore id euenerit poſt reuerſionẽ Iacob ex Meſopotamia, & inceptam habitationem eius apud Sichimitas. Alexander Polyhiſtor, apud Euſebium lib. 9. de Præparatione Euangelica cap. vltimo, tria prodidit ad præſentem quæſtionem pertinentia. Primò enim ait, Iacob poſt reuerſionem ſuam ex Meſopotamia, manſiſſe apud Hemor, principem Sichimitarum, decem annis. Deinde facit Dinam fuiſſe 10 annorum, & quatuor menſium cum rapta eſt, & violata à Sichem. Affirmat præterea, Simeon fuiſſe tunc vnius, & viginti annorum; ſuperque quatuor menſium: Leui autem viginti annorum, & ſex menſium. Sed auctor iſte, proculdubio falſus eſt in ætate Dinę: idque dupliciter oſtendi poteſt. Tunc enim Dina, per ætatem, iam nubilis erat, vt quæ à Sichem, in coniugem tantopere expetita, & flagitata fuerit: ætas autem decem annorum, præſertim in illo tempore, immatura erat, minimeque idonea coniugio. Ad hoc, ſi raptus Dinæ contigit poſt decem annos manſionis apud Hemor, vt iſte ait; cum antea manſiſſet Iacob aliquandiu in eo loco qui dictus eſt Socoth, & quidem ſecundum Hebræos, per annum, & dimidium poſt reuerſionem ſuam ex Meſopotamia; hinc neceſſario efficeretur, Dinam fuiſſe natam in Socoth, non autem in Meſopotamia; quod tamen apertiſſimis verbis tradit Scriptura Geneſ. 30.

Diſputatio de tempore quo accidit raptus Dinæ, & cædes Sichimitarum.

Alexander Polyhiſtor refellitur.

2 Propius verò acceſſiſſe videtur Caietanus, cuius ſententia, vt eam diſtinctè exponam, bipartita eſt. Primum enim ait, Dinam, cum Iacob reuerſus eſt ex Meſopotamia in terram Chanaan, vix fuiſſe quadriennem. Id verò argumentatur ille ad hunc modum: Iacob manſit in Meſopotamia viginti annis, vt ipſe dixit ſocero ſuo Laban Geneſ. 31. Primis ſeptem annis, quibus ſeruiuit pro Rachel, non cognouit vxorem, ſed initio ſecundi ſeptennij coepit cognoſcere vxores, & primum genuit ex Lia filios. Demus, ſtatim octauo anno genuiſſe Ruben, & nono Simeon, & decimo Leui, & vndecimo Iudam: hos enim quatuor continenti ſerie, ac ſucceſſione genitos, memorat Scriptura Geneſ. 29. Hinc apparet, Simeonẽ fuiſſe genitum duodecimo anno ante diſceſſum Iacob ex Meſopotamia, Leui autem vndecimo: erat igitur Simeon duodecim annorum, & Leui vndecim, cum reuerſus eſt Iacob ex Meſopotamia in terram Chanaan. Poſt genitos porrò quatuor prædictos filios, Lia deſijt parere: idque tempus non fuiſſe paruum, ſed minimum, trium, aut quatuor annorum, eo patet, quod Lia putans ſe non amplius pariturã, dedit in coniugium Iacob, ancillã ſuam Zelphã, vt ex ea ſaltẽ filios ſuſciperet. Deinde tamẽ Lia genuit duos alios filios Iſſachar & Zabulon: & deniq; poſt hos, peperiſſe dicitur Dinam. Dina igitur nata eſt decimo ſeptimo anno mãſionis Iacob in Meſopotamia. Si quidẽ Iacob octauo anno, quã venerat in Meſopotamiã, cepit generare: & octauo, nono, decimo, & vndecimo genuit continenti ſucceſſione quatuor filios ex Lia, Ruben, Simeon, Leui, Iudam. Deinde non paruo tempore ceſſauit à pariendo, ita vt putaret ſe non

Excutitur opinio Caietani.

amplius parituram, quod vtique tempus minus quàm quatuor vel trium annorum, eſſe non potuit. Poſthæc decimo quinto anno genuit Iſſachar, & decimo ſexto Zabulon. Et poſt hos, decimo ſeptimo anno Dinam. Quocirca expletis viginti annis manſionis Iacob, cum ex Meſopotamia reuerſus eſt in terram Chanaan, Dina vix erat quadriennis. Atque hæc prior eſt pars ſententiæ Caietani.

Poſterior eiuſdem ſententiæ pars, hæc eſt. Quod narratur in hoc capite de raptu Dinę, id contigiſſe multis annis poſt reditum Iacob ex Meſopotamia, & vt minimum, decem iam exactis. Etenim Dina tunc erat nubilis: quare minor decimo quarto anno eſſe non potuit: erat autem fermè quadriennis cum venit ex Meſopotamia. Similiter Simeon, & Leui minores vigeſimo primo anno eſſe non poterant: quippe qui fuiſſe dicantur primarij effectores cædis Sichimitarũ; minor verò ætas tanto facinori deſignando, patrandoque ſatis idonea minime fuiſſet: atqui cum Iacob redijt ex Meſopotamia, Simeonem fuiſſe duodecim, & Leui vndecim annorum, ſupra oſtenſum eſt. Decem itaque annis poſt reditum Iacob ex Meſopotamia euenit, quod narratur hoc capite. Verba Caietani ſi fortè cupit ea Lector cognoſcere, in Commentario eius ſuper verba illa huius capitis: *Et ecce die tertio quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt &c.* Verſu 25. huiuſmodi ſunt: Confer, prudens Lector, tempus natiuitatis Dinæ, & item Simeonis, ac Leui, cum tempore egreſſus Iacob ex Meſopotamia, & inuenies, Dinam vix quatuor annorum, ad ſummum fuiſſe tunc, Simeonem autem, & Leui duodecim annorum. Nam Iacob, vt dixit ipſe ſocero ſuo Laban, viginti annis manſit in Meſopotamia: quorum primis ſeptem nullum genuit filium. Sed eſto, quod ſtatim octauo anno genuerit Ruben, nono Simeon, decimo Leui; clarè patet, quod neuter duodecim erat annorum tempore egreſſus ex Meſopotamia. Dina porrò, cum poſt ſex filios Liæ genita fuerit, & multum temporis interceſſerit inter quartum, & quintum filium Liæ, vſque adeo, vt ipſa putaret ſe non amplius parituram, rationabile eſt, vt ipſa genita fuerit decimo, aut pòtius vndecimo anno à connubio matris, ac per hoc in egreſſu ex Meſopotamia non erat quadriennis. Multis igitur annis poſt reditum ex Meſopotamia peractis, accidit quod memoratur in hoc capite. Et ad minus videtur, quod anni fluxerint decem: vt & Dina eſſet tunc nubilis, & Simeon, ac Leui ad bellum diſpoſiti eſſent. Sic Caietanus.

Auctoris opinio. EGO ſententiam Caietani, quantum ad poſteriorem hanc eius partem, non improbo: ſed quia ille dicit Dinam, in reditu Iacob ex Meſopotamia in Chananitidem, fuiſſe trium annorum, id quidem minimè probo. Satis enim liquet ex ordine ac ſerie narrationis Moſaicæ, generationis filiorum Iacob, quæ ſupra in cap. 30. poſita eſt, Dinam fuiſſe genitam paulo ante Ioſeph, aut certe eodem ferme tempore. nam cum memoraſſet generationem Dinæ Moſes, mox ſubdidit, recordatum quoque Deum fuiſſe Rachelis, & aperuiſſe vuluam eius, & peperiſſe filium, quem vocauit Ioſeph. Ioſeph porrò natum eſſe ſex annis ante diſceſſum Iacob ex Meſopotamia, cum ſit ex narratione Scripturæ manifeſtum, extra controuerſiam eſt: quare Dina, cum Iacob diſceſſit ex Meſopotamia, minimum, ſex annorum erat. Nam quod argumentatur Caietanus, tempus illud interiectum inter generationem Iudæ, & Iſſachar, quo tempore ceſſauit Lia à pariendo, fuiſſe longum, id eſt, vel quatuor, vel trium annorum: id creditu neque neceſſarium eſt, nec probabile: ſatis enim eſt, fuiſſe tempus vnius anni. Nam quia viderat Lia, ſe prioribus quatuor annis genuiſſe continenti ſucceſſione quatuor filios; cum eo anno nullum filium concepiſſet, putauit iam ſe factam effoetam, nec amplius parituram. 3

Hebræorũ Traditio. Hanc opinionem noſtram adiuuat etiam Hebræorum Traditio, quæ legitur in Maiori eorum Chronologia, quam vocant illi ſua lingua Seder Olam Rabba, & latinè redditam, ſuperioribus annis edidit

in publi-

in publicum, ſuæ Chronologiæ adiunctam, egregius catholica doctrina, & pietate vir Genebrardus. Tradũt enim Hebræi, omnes filios Iacob, & itẽ filiã eius Dinam, præter vnum Beniamin, eſſe generatos intra ſecundum ſeptennium ſeruitutis Iacob, & ſex annis ante diſceſſum eius ex Meſopotamia. Quin etiam tradunt, ſingulos filiorum Iacob ſeptimeſtri partu generatos eſſe. Sciat præterea Lector, Dinam, quo tempore raptus eius contigit, grandiorem natu eſſe non potuiſſe decimoſexto anno. Supra enim oſtenſum eſt, Dinam eſſe natam eodem propemodum tempore, quo Ioſeph, aut certè paulo ante: at Ioſeph aliquanto tempore poſt raptum Dinę, & cædem Sichimitarum, legitur infra cap. 37. fuiſſe ſexdecim annorum, cum venditus eſt à fratribus ſuis. Veriſimile igitur eſt, Dinam, cum eſt rapta, fuiſſe quindecim circiter annorum, vt iam matura viro, & idonea coniugio rite iudicari potuerit. Simeon porrò, qui ſex annis natus fuerat ante Dinam, fuit id temporis, vnius, & viginti annorum; Leui autem, viginti. Quare ſubit animum meum vehementer mirari præferocem iſtorum animum, qui vix dum adoleſcentiam egreſſi, tam atrox facinus, & animo conceperint, & audaciſſimè exequentes perfecerint.

Reſtat vt indicemus, quanto tempore id contigerit poſt reditum Iacob ex Meſopotamia, & incoeptam eius habitationem apud Sichimitas. Verùm id paucis expediri poteſt. Si Dina fuit ſex annorum, cum egreſſus ex Meſopotamia eſt Iacob, & quindecim annorum, cum eſt rapta, & violata: apertè concluditur, fuiſſe id geſtum nouem annis poſt reditum Iacob ex Meſopotamia. Iacob autem ex Meſopotamia reuerſus, primum manſit in Socoth, poſtea verò habitauit iuxta Salem vrbem Sichimorum, vt dictum eſt ſupra Geneſ. 33. In Socoth porrò aliquandiu manſiſſe eum, non obſcurè ſignificat impoſitio eius nominis: Certè ſecundum Hebræos in ſupradicta Chronologia, manſit ibi per vnum annum, & dimidium. Reliquum igitur tempus, ex quo habitare coepit apud Sichimitas, vſque ad raptum Dinæ, & cædem Sichimitarum, fuiſſe apparet ſeptem annorum, & ſex menſium. Verùm de his ſatis: & nos aggrediamur ad explanandam hiſtoriam huius capitis planè tragicam.

Egreſſa eſt autem Dina filia Liæ, vt videret mulieres illius Regionis &c. Verſu 1.

4 INDICAT Moſes his verbis occaſionem raptus Dinæ, & cædis Sichimitarum: quod Dina egreſſa paterno domicilio quod extra vrbem erat, viſum iuit ciuitatem, & mulieres eius regionis, & otioſè, curioſèque verſata in publico, multorum patuit oculis, & libidini, ingentiſque mali, quod mox & ipſi contigit, & plurimis alijs, ſatis magnam dedit occaſionem. O Dina (inquit Bernardus) quid neceſſe eſt vt videas mulieres alienigenas? qua neceſſitate? qua vtilitate? an ſola curioſitate? quod ſi tu otioſè vides, ſed non otioſè videris. Tu curioſè ſpectas, ſed curioſius ſpectaris. Quis crederet, tunc illam tuam curioſam otioſitatem, vel otioſam curioſitatem fore paulo poſt non otioſam, ſed tibi, tuis, hoſtibuſque tam pernicioſam? Sic Bernardus. Mulier igitur extra paternam, vel mariti domum in publico vagabunda, & corpore, oculis, animoque errabunda, quantum ſibi, & alijs ſæpenumero accerſat, & aſciſcat mali, vel vnius huius Dinæ liquet exemplo. Salutare igitur eſt illud ſapientis documentum: *Filia tibi ſunt, ſerua corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas*. Nempè, nulla parentum in cuſtodiendo filiarum corpore, ac pudore, cura, & vigilantia ſatis magna cenſeri debet. Præſertim verò inter tot Pharaones, Abimelechos, Sichemos, at-

Bernardus in Tract. de Gradibus Humilitatis, & in primo gradu ſuperbiæ, qui eſt curioſitas.

Eccleſ. 7.

que

que inter tot Theſeos, Parides, & Iaſones, quot in omni tempore, & vbique terrarum reperiuntur, muliebris pulchritudinis, & pudicitiæ acerrimos exploratores, inſidiatores, raptores, corruptores. Cur autem eo potiſſimum tempore inceſſerit Dinam cupido videndi res vrbanas, & mulieres illius regionis, Ioſephus. lib. 1. Ant. cauſam aperuit Ioſephus, ſcribens, tunc feſtum diem, magno illius regionis hominum conuentu, luxuque celebratum fuiſſe apud Sichimitas. Et cum eſſet celebritas, inquit Ioſephus, apud Sichimitas, Dina, vnica Iacobi filia venit in vrbem ad viſendum cultum mulierum illius regionis, & paulo infra ait, filios Iacob, Sichimitas in die feſto, voluptati, & conuiuijs deditos facilè opprimere potuiſſe. Pro eo, quod nos legimus: *Vt uideret mulieres illius regionis* apud Septuaginta græcè eſt καταμαθεῖν, id eſt, vt condiſceret, Sic enim latinè redditum legit Auguſtinus quæſt. 104. in Geneſim. Sed quid voluit Dina condiſcere? Ingenia videlicet, & mores, & ſtudia, & inſtituta, & victum, & habitum, atque cultum illarum mulierum, & quemadmodum ſe in conſuetudinem, & amicitiã earum inſinuare, ac penetrare poſſet.

Verſu 3. Et conglutinata eſt anima eius cum ea, triſtemque deliniuit blanditijs.

QVIBVS blanditijs? exaggerabat ille videlicet flagrantiſſimum erga puellam amorem ſuum: amor enim efficax illecebra eſt amoris: ſimul & oſtentabat, & magnificabat ſuam nobilitatem, opulentiam, & potentiam: promittebat, ſi ſua eſſet coniux, fore eam inſtar reginæ, maximo in honore, & gloria, omniumque bonorum affluentia. Denique tantum non aureos môtes pollicebatur. Talibus nimirum blanditijs puellas ſtultè credulas, veſani, & fallacioſi amatores permulcere, lactare, & ad ſuæ libidinis aſſenſum trahere ſolent. Atque hoc etiam in ſuis amatorijs documentis poſuit poeta ille, malæ artis peſſimus magiſter, tales enim eius feruntur Ouidius. illi verſus.

Blanditias molles, auresque iuuantia uerba
Affer, vt aduentu læta ſit illa tuo.

Ceterum ſciat Lector pro illo, *deliniuit blanditijs*, ſic eſſe ad verbũ hebraicè, Loqui ad cor. *Locutus eſt ad cor puellæ.* Loqui porrò ad cor cuiuſpiam, eſt hebraiſmus non infrequens in Scriptura, ſignificans, blandis & dulcibus verbis conſolari quempiam, læta ei ac proſpera nunciando, & promittendo, omnemque moerorem, Locus Iſa. & Oſeæ. ac metum ei adimendo. Ad hanc nempe ſententiam, intelligendum eſt illud Iſaiæ cap. 40. *Conſolamini, conſolamini popule meus, dicit Dominus, loquimini ad cor Hieruſalem.* Id eſt, læta, ac proſpera ei nunciando, moerorem, & dolorem eius in gaudium, & lætitiam conuertite. Simile illud etiam eſt apud Hoſeam cap. 2. *Lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.* Hebraicę huius lectionis affine eſt, quod ſeptuaginta Interpretes, prædictum exprimentes hebraiſmum, hoc loco poſuerunt: Sic enim habent græcè: Ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου αὐτῇ· id autẽ eſt: Locutus eſt ſecundum ſenſum virginis ipſi: Sic enim Latinè citat hunc locum S. Auguſtinus Quæſt. 103. in Geneſim. Senſus verò iſtius lectionis, hic eſt, ea locutus puella eſt, quæ delectabilia, & iucunda ei acciderent, animumque eius, atque intimos ſenſus permulcerent, & moerorem, doloremque ex accepta iniuria, & dedecore penitus abſtergerent, & voluntatem puellæ, ad cupiditatem coniugij Sichem vehemener allicerent.

TROPO-

Tropologica expoſitio S. Gregorii.

6 TROPOLOGICVM hiſtoriæ huius tractatum breuem, pulchrumque fecit S. Gregorius in Tertia parte paſtoralis curæ, & in Admonitione trigeſima, hunc in modum ſcribens: Plerumque hoſtis callidus mentem, quam peccato ſupplantat, cum de ruina ſua afflictam reſpicit, ſecuritatis peſtiferæ blanditijs ſeducit. Quod figuratè exprimitur, cum factum Dinæ memoratur. Scriptum quippe eſt. *Egreſſa eſt Dina vt videret mulieres regionis illius: quam cum vidiſſet Sichem filius Hemor Heuæi, princeps terræ illius; adamauit, & rapuit, & dormiuit cum illa, vi opprimens virginem, & conglutinata eſt anima eius cum ea, triſtemque blanditijs deliniuit.* Dina quippe vt mulieres videat extraneæ regionis, egreditur; quando vnaquæque mens, ſua ſtudia negligens, actiones alienas curans extra habitum, atque extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichem princeps terræ illius opprimit: quia videlicet inuentam in curis exterioribus diabolus corrumpit. *Et conglutinata eſt anima eius cum ea:* quia vnitam ſibi per iniquitatem reſpicit. Et quia cum mens à culpa reſipiſcit, ad ſe ducitur, atque admiſſum flere conatur; corruptor autem ſpes, & ſecuritates vacuas ante oculos reuocat, quatenus vtilitatem triſtitiæ ſubtrahat, rectè illic ſubiungitur: *Triſtemque blanditijs deliniuit.* Modo enim aliorum facta grauiora, modo nihil eſſe quod perpetratum eſt, modo miſericordem Deum loquitur, modò adhuc tempus ſubſequens ad poenitentiam pollicetur. Vt dum per hæc, decepta mens ducitur, ab intentione poenitentiæ ſuſpendatur, quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala non contriſtant; & tunc plenius obruatur ſupplicijs, quæ nunc etiam gaudet in delictis. Hæc S. Gregorius.

Augete dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc vxorem. Verſu 12.

5 SVPRA, cum explanaremus verba illa cap. 29. *Seruiam tibi pro Rachele filia tua minore ſeptem annis:* Late diſputauimus, moris fuiſſe apud Antiquos, vt quemadmodum mulier nuptura viro, afferebat ei dotem; ita viciſſim, ducturus vir vxorem, pro ea quaſi dotem quandam, daret parentibus eius pecuniam, vel alia quæpiam bona, vel ſi aliud non haberet, operam ſuam, & laborem, & ſeruitium offerret: Sicut Iacob, qui pauper erat, pro coniugio Rachelis, obtulit patri eius ſeptennem ſeruitutem. Poteſt igitur quæri hoc loco, cum dixit Sichem: *Augete dotem*, de vtra dote ſit locutus, muliebri ne, an virili. Et primori quidem ſpecie, videtur locutus de virili, id eſt, de eo quod vir, inſtar Dotis, dare ſolebat parentibus vxoris, quæ propriè appellantur dona, & munera, nonnunquam tamen, impropriè vocantur nomine dotis, in primo autem libro Regum cap. 18. nominantur ſponſalia. Quare, quod hic proximè ſubditur. *Et munera poſtulate*, videtur expoſitio prioris illius dicti: *Augete dotem*: Veruntamen probabilius fortaſſe dictu fuerit, ſi dicamus, Sichem eſſe locutum de muliebri dote, quam Dina, ſi voluntate parentum ei nupſiſſet, afferre ipſi debuiſſet. Significat igitur Sichem iſtis verbis, ſe non modo velle accipere Dinam prorſus indotatam à parentibus, ſed inſuper velle, dotem ei dare, quæ propria ipſius eſſet, & hanc; quantumlibet ipſi poſtulaſſent. Quin etiam, præter iſtam dotem, daturum ſe munera parentibus, & cognatis eius, vt mos erat tunc facere viros, cum ducerent vxores. Nimirum quia Sichem inſigni affecerat iniuria & dedecore tum puellam, tum parentes, & fratres eius, per vim rapiendo, & vitiando ingenuam & nobilem virginem; idcirco voluit iſta ratione talem iniuriam compenſare, damnumque famæ reſarcire. Certè poſtea, per legem Moſaicam in populo Hebræo

brço

bræo inſtitutum, & præceptum fuit, vt ſi quis puellam ſeduxiſſet, & pudicitiam eius violaſſet; daret ei dotem, & vxorem duceret; quod ſi pater virginis dare eam nollet vxorem; nihilominus tamen ille dotem puellæ daret; quantum nupturæ virgines accipere conſueuerant. Verba Scripturæ ſuper iſta re in 22. capite Exodi hæc ſunt; *Si ſeduxerit quis virginem necdum deſponſatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere conſueuerunt.* Veriſimile itaque eſt, & hoc ipſum ante legem Moſis, fuiſſe in more, & inſtituto apud illas gentes.

Verſu 13. Reſponderunt filij Iacob Sichem, & patri eius in dolo, ſæuientes ob ſtuprum ſororis.

Dolũ quo filij Iacob vſi ſunt cum Sichimitis, fuiſſe malũ & culpandum contra opinionem Hebræorum.

NVGANTVR hoc loco, vt ſæpe alias, Hebræi. Aiunt enim iſtum dolum, quo vſi ſunt filij Iacob, non fuiſſe improbum, & culpabilem, ſed honeſtum, ac laudabilem. Voluerunt illi videlicet iſta ratione, Sichimitas per ſacramentum Circumciſionis, ab impia ſuperſtitione Idololatriæ, ad vnius veri DEI cultum, & religionem traducere. Cur igitur poſtea Sichimitas interfecerunt? Quia, inquiunt, Hemor, & Sichem fregerunt pactum, quod percuſſum erat cum Hebræis, habentes in animo ſpoliare Hebræos omnibus ſuis bonis. Hoc enim affirmate dixerunt populo Sichimitarum illis verbis, quæ paulo infra memorantur. *Subſtantia eorum, & pecora, & cuncta quæ poſſident noſtra erunt:* Tam perfidioſam itaque pacti violationem, vlciſcendam eſſe cenſuerunt filij Iacob, & occupandum ſcelus, quod illi iam animo deſignauerant. Sic Hebræi. Sed nugæ ſunt iſta, & friuola commenta, quæ Scriptura in hoc ipſo loco apertè confutat. Ait enim, filios Iacob per dolum feciſſe pactum cum Sichimitis, *Sæuientes*, inquit, *ob ſtuprum ſororis*. Non igitur zelo ſalutis Sichimitarũ, & cõuertendi eos ad cultum veri DEI, verba illa dixerunt; ſed quod indigniſſimum facinus videretur illis, nec ſine vltione prætermittendum, quod fecerat Sichem tanto cum dedecore ſororis, & totius familiæ. Quo igitur facilius vltionem exequi poſſent, dolum iſtum de neceſſitate Circumciſionis, prius inuicem, communicato conſilio, machinati ſunt. Non enim putandum eſt, ſtatim reſpondiſſe eos petitioni Sichem: quomodo enim poterat idem ipſum conſilium ſubito venire omnibus in mentem? Sed ſumpto aliquanto ad deliberandum tempore inter ſe conſultantes, concorditer in illum dolum conſenſerunt. Deinde cum Iacob increparet filios ſuos de cæde Sichimitarum, illi ad excuſandum illud facinus, non ſunt cauſati violationem pacti, & perfidiam Hemor, ac Sichem, ſed iniuriam, & dedecus ſororis, qua tanquam ſcorto abuſi fuerant.

Falſum præterea eſt, quod aiunt Hebræi, Hemor, & Sichem dixiſſe populo Sichimitarum, promiſiſſe Hebræos, & pactos eſſe, ſi fieret illud coniugium, tradituros ſe bona omnia ſua Sichimitis. Namque in his verbis, quæ dixiſſe eos refert Scriptura, nihil tale eſt. Hæc enim fuere verba illorum: *Subſtantia eorum, & pecora, & cuncta quæ poſſident, noſtra erunt.* Quorum tamen verborum non eſt is ſenſus, quem fingunt Hebræi, ſed germana eorum ſententia hæc eſt: Hebræorum bona, propter eorum negociaciones, & commercia, & commutationes rerum factas cum Sichimitis, communicatum iri cum ipſis, & fore ipſos eorum bonorum participes, & quodammodo compotes, & quod ex diligentia, & induſtria, & peritia Hebræorum colentium terram illam deſertam, & incultam, & fertilem pecoris, & tritici, & vini, rerumque aliarum ſua cultura red-

dentium,

dentium, plurimum emolumenti peruenturum ad Sichimitas. Quoniam igitur bona Hebræorum magno futura erant bono Sichimitis, idcirco dixerunt illi, bona Hebræorum fore Sichimitarum. Ad hæc, licet illi dixiſſent iſtud Sichimitis, nequaquam tamen eis perſuaſiſſent. quis enim induceret in animum credere, Hebræos ſuis ſe bonis ſpoliaturos eaque tradituros Sichimitis pro vnius mulieris coniugio? Quod ſi cauſa interficiendi Sichimitas fuiſſet violatio illius pacti, filij Iacob duos illos tantùm pacti violatores, Sichem, & Hemor, interfeciſſent. Nam Sichimitas, qui talis in pacti violationem minime conſenſerant, nulla ratio erat interficere. Exploſa igitur iſta opinione Hebræorum, proculdubio cenſendum eſt, dolum quo filij Iacob locuti ſunt Sichimitis, fuiſſe malum, immo ſacrilegum, atque impium: quippe, qui abuſi ſint ſacramento circumciſionis, ad celandum dolum, ſcelusque patrandum.

Non poſſumus facere quod petitis, nec dare ſororem noſtram homini incircumciſo: hoc enim illicitum & nefarium eſt apud nos. Verſu 14.

9 VIDETVR his verbis ſignificari, fuiſſe interdictum Hebræis connubia facere cum hominibus incircumciſis. Id certe putat Caietanus clare iſtis verbis oſtendi. Exponens enim hunc locum, ita ſcribit: Hinc habetur, quod decreta à DEO Abrahæ circumciſione maſculorum, decretum ſimul eſt, vt feminæ ſeminis Abrahæ non nuberent, niſi circumciſis. Hæc Caietanus. Verùm id fortaſſe poſſet non temere in dubium vocari. Principio, ſupra in cap. 17. Geneſis, vbi primum data eſt Abrahæ, & poſteris eius lex circumciſionis, & quæ circa eam obſeruanda eſſent, diſtinctè & expreſſe præcepta ſunt, nullum de tali prohibitione verbum ibi factum eſt. Deinde, iſti ſententiæ non pauca illorum Patriarcharum exempla videntur eſſe contraria: quippe qui matrimonia contraxerunt cum gentibus incircumciſis. Immo verò ipſemet Abraham, qui primus legem iſtam accepit, auctor fuit coniugij filij ſui Iſaac cum Rebecca, quæ erat de genere incircumciſorum hominum Geneſ. 24. & Iacob vxores duxit duas filias Laban, hominis incircumciſi: & Iudas vxorem accepit mulierem Chananæam, Geneſis

Vtrum ante legem Moſis, illicitum eſſet Hebræis inire matrimonium cum incircumciſis.

Caietanus Geneſ. 17

11 trigeſimo octauo, & Ioſeph mulierem Aegyptiã Geneſis quadrageſimo primo, & Moſes Madianiten atque Aethiopiſſam Exod. 2. & Numerorum 12. Sed enim forſitan quiſpiam diceret, fuiſſe tunc in iſta re apud Hebræos diuerſam rationem feminarum, atque virorum: fuiſſe enim illicitum, feminas Hebræas in matrimonium tradere viris incircumciſis: non ſimiliter autem fuiſſe illicitũ viros Hebræos coniugio iungere ſibi filias hominum incircunciſorum: quod ſolùm probatur ſupradictis exemplis. Verùm ego rationem aliquam probabilem iſtiuſmodi diuerſitatis adhuc quæro.

12 Illud creditu probabilius poſſet videri, filios Iacob, non ſimpliciter locutos eſſe de ineundo coniugio cum incircumciſis, ſed præter hoc, adiunxiſſe, habitare ſimul cum illis, & fieri vnum populum cum illis. Hac enim ratione, per mutua coniugia ſociari, miſcerique cum incircumciſis, facilè crediderim fuiſſe illicitum tunc ab Hebræis habitum, non ex aliquo diuino præcepto expreſſe illis tradito, ſed ex Traditione Maiorum ſuorum, quæ vel ex inſpiratione diuina, vel etiam ex reuelatione quapiam originem habuerit. Etenim conſociatio, & coadunatio hominum in vnum populum, requirit vnitatem legis, & religionis, quæ ſi diuerſa fuerit, male coaleſcet populus in vnum corpus, pacificè, & quietèque. Hebræi verò, etiam tunc temporis ſuas habebant peculiares cære-

Hebræos etiam ante legem Moſis, habuiſſe proprias quaſdam leges, & cęremonias, rituſque à Deo traditos, licet literis, & ſcriptis minime conſignatos.

monias, & leges, & inſtituta, proprioſque ritus à Maioribus ſuis acceptos, in primis autem Sacramentum Circumciſionis, quo tanquam inſigni quodam diſcernebantur à ceteris gentibus, & in vnum Dei populum coadunabantur. Enim uero de ſancto Patriarcha Abraham, dixit DEVS Geneſis vigeſimo ſexto filio eius Iſaac: *Eo quod Abraham obedierit voci meæ, & cuſtodierit præcepta, & mandata mea, & caeremonias, legeſque ſeruauerit.* Hæc verò quæ cuſtodiuit Abraham, etiam cuſtodiēda tradidit poſteris ſuis: id namque facturum eum, prædixit ipſemet DEVS, vt legitur Geneſis decimo octauo illis verbis: *Scio quia præcepturus ſit filijs ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iuſtitiam.*

Quomodo filii Iacob ſororē ſuā Dinam appellauerint filiā ſuam.

VERVM non ſunt ſilentio prætereunda verba illa huius capitis in verſu de 10
cimo ſeptimo: *Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam noſtram, & recedemus.* Mirum enim valde lectori videri poteſt, quomodo filij Iacob (quorum hæc ſunt verba) appellent hoc loco Dinam filiam ſuam, cum ea filia eſſet patris eorum Iacob, & germana ſoror ipſorum; & in hoc ipſo Capite non ſemel nomine ſororis appelletur. Quid eſt igitur illud: *Tollemus filiam noſtram*? Poteſt id (quantum ad præſens mihi ſuccurrit) tribus modis exponi. Vel enim illud, *filiam noſtram* idem ſignificat, atque filiam patris noſtri, ſiue vnicam filiam, quæ eſt in domo, & in familia noſtra. Vel ſicut nomen patris & nomen fratris, ſecundum proprietatem, & vſum linguæ hebrææ, latè patet, & ad alios quoque gradus cognationis applicatur, itidem nomen filij vel filiæ, etiam pro fratre, vel ſorore, præſertim ſi minor ætate ſit, vſurpatur. Vel deni que, nomen filiæ poſitum ſit hic, pro puellę, vt ſenſus ſit; tollemus puellam noſtram. Vocabulum enim filij, nonnunquam poni pro puerulo, non obſcurè indicat quod de Saule ſcriptum eſt in primo libro Regum capite decimo tertio: *Filius*, inquit, *vnius anni erat Saul, cum regnare coepiſſet*: id autem eſt, vt plerique interpretantur, erat Saul cum regnare coepit, tanquam puer innocens vnius anni. Atque hæc ſibi Lector habeat, quoad melius aliud repererit.

Verſu 25.

Et ecce die tertia, quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt. Et cetera.

Ioſephus arguitur infidelitatis, in reſerendo ſacras hiſtorias.

IOSEPHVS in primo libro Antiquitatum infideliter ad- 11
modum hiſtoriam huius loci enarrat: quod feciſſe eum non rarò alibi, monui alias Lectorem. Id verò feciſſe eum exiſtimo, vel obliuione, & incuria tunc legendi ſacras litteras, vel vt grauiora ſuæ gentis ſcelera, & errata ſilentio celaret Lectores Ethnicos ſuorum Scriptorum: vel vt probabiliora illis, & plauſibiliora faceret, quæ de ſua gente narrabat, additis de ſuo nonnullis. Atque id ſane in hoc loco videre eſt. Primò enim Ioſephus hiſtoriam hanc referens, diſſimulat dolum filiorum Iacob, & pactum perfidiosè factum ab illis cum Hemor, & Sichem, & perfidioſius violatum, nullum verbum faciens de Circumciſione, quam exegerunt filij Iacob à Sichimitis, vt Dinam vxorem darent Sichem. Deinde, rationem, qua factum eſt, vt filij Iacob, cum pauci eſſent, tanta felicitate Sichimitarum populum trucidare potuerint, non refert ad recentis Circumciſionis vulnus, & dolorem, quo Sichimitæ præpediti, & quaſi vinculis quibuſdam conſtricti, inuadentibus ſe filijs Iacob repugnare non quiuerunt, ſicut tradit hoc loco ſacra Scriptura. At ille rationem eius rei confert in diem quendam feſtum, quem magno luxu in conuiuijs, & delicijs agitabant Sichimitæ, in quo tempore Sichimitas prorſus inopi-

nantes

nantes, atque incautos, & inſuper vino, ſomnoque captos, & grauatos, non fuerit difficile à filijs Iacob, & ſeruis, & ſocijs eorum armatis, ſubita irruptione opprimi, atque interfici. Verba Ioſephi (vt quod diximus, planius cognoſcat Lector) hęc ſunt: & cum eſſet celebritas apud Sichimitas, Dina vnica Iacobi filia venit in vrbem, ad viſendum cultum mulierum eius regionis: qua viſa Sichemus Hemoris regis filius, raptæ ſtuprum obtulit: Et correptus amore, patrem ſuum rogauit, vt puellam vxorem habere liceret. Ille morem ei gerens, venit ad Iacobum, rogans, vt filio ſuo Dinam in matrimonium collocaret. Iacobus verò, qui neque negare poterat propter maieſtatem rogantis, neque fas putabat alienigenæ filiam nuptum tradere, deliberandi ſpatium popoſcit. Rex ſperans Iacobum aſſenſurum, abijt. Ille verò indicata filijs iniuria ſororis, & Hemoris petitione, iuſſit eos conſultare, quid facto opus eſſet. Maior pars hærebat, incerti quid eſſet agendum. Simeon verò, & Leui vterini puellæ fratres, tale conſilium inter ſe capiunt. Obſeruato feſto die, quo Sichimitæ voluptati, & conuiuijs operam dabant, inuaſis noctu cuſtodibus, ſopitos contrucidant: atque ita facile vrbe potiti, mares vniuerſos interimunt, vna cum rege, ac filio, ſolis parcentes fœminis. Quo facinore citra conſenſum patris perpetrato, ſororem reducunt. Hæc Ioſephus. Nimirum Ioſephus, filiorum Iacob, id eſt Principum ſuæ gentis, improbum dolum, & ſacrilegum obtentum, atque abuſum Circumciſionis, & perfidiam violati pacti, & ferinam rabiem, atque crudelitatem in tali, ac tanta cæde Sichimitarum, infamare apud Ethnicos noluit.

PRIMA DISPVTATIO.

Quæ ſit phyſica, & propria ratio, & cauſa, cur ijs qui circumcidebantur, tertio die poſt factam circumciſionem grauiſsimus dolor accideret.

Super illis ipſis verbis.

Et ecce die tertio, quo grauiſſimus vulnerum eſt dolor. Verſu 25.

12 QVOD Sichimitæ tertiò die, quam circumciſi fuerant, grauiſſimo affecti ſint dolore, non id fuit extraordinarium, & alias inſolitum, quodque caſu aliquo, vel ex ſingulari quapiam cauſa ipſis contigerit: ſed fuiſſe id ſolemne atque vſitatum in omnibus, qui circumcidebantur, ſatis indicant verba illa Scripturæ: *Quando grauiſsimus vulnerum eſt dolor*, quaſi eo die ſemper circumciſionis vulnus grauius doleret. Atque hoc verum eſſe, præter auctoritatem diuinæ Scripturæ, & quotidiana Hebræorum experimenta, teſtantur etiam auctores Ethnici: in primis verò medicorum princeps Hippocrates id ipſum affirmat, non ſanè propriè ac nominatim de circumciſione, ſed in vniuerſum de omni genere vulnerum, atque vlcerum. Is enim in libello de fracturis, hunc in modum ſcribit: Tertio, & quarto die omnia vulnera minimè ſunt exagitāda: & vt in ſumma dicam, ſpecilli quoque omnes admotiones vitandæ ſunt, omniaque alia quibus vulnera irritantur. In totum enim, tertius, & quartus dies in pleriſque vulneribus exacerbationes parit, & quæ in inflammationes, & ſordes incitantur, & quæcunque in febres tendunt. Vnde magni admodum momenti, ſi quod aliud, documentum hoc eſt: non enim pertinet ad vlcera tantùm, ſed ad alios quoque morbos Hippocra.

complures. Sic Hippocrates: qui apertis verbis oſtendit, In omni genere vulnerum, atque vlcerum, tertio, & quarto die grauiores fieri dolores ſolere. Atque eius rei cauſam ſignificare viſus eſt illis verbis: (& quæ in inflammationes & ſordes incitantur, & quæcunque in febres tendunt) nam quia inflammationes, & fluxiones, & febres, ſolent tertio, & quarto die vulneratis partibus ſuperuenire, idcirco dolor tunc maxime ingraueſcit. Etenim prima die, qua quis vulneratus eſt, dolor tantùm accidere ſolet ex ipſa carnis per vulnerationem diuiſione, dum actu vulneratur, aut cum vulnus ipſum manu chirurgi tractatur: poſt curationem verò, ſtatim conquieſcit, ceſſante videlicet doloris cauſa. Cum enim dolor ſit ſenſus rei corrumpentis, moueat autem ſenſum paſſio non quæ facta eſt, ſed quæ actu fit, non accidit dolor cum ſecta iam pars corporis eſt, ſed cum actu ſecatur.

Cur tertio die quam facta ſunt vulnera, grauior ex iſtat dolor.

VERVM cur non ante tertium diem, aut poſt eum diem, ſed ipſo potius 13
tertio die iſtiuſmodi cauſa grauioris doloris aduenire ſoleat, non declarauit apertè Hippocrates; ſubindicaſſe tamen viſus eſt extremis illis verbis, quibus dixit, quod de grau iori dolore vulnerum in tertio, & quarto die dixerat, id nō ſolùm ad vlcera, & vulnera, verum etiam ad complures alios morbos pertinere. quaſi cauſa eius rei communis ſit vulneribus, & vlceribus cum alijs etiam morbis, qui pendent ex materia, & humorum agitatione, & fluxione. Hæc enim eſt natura humorum, qui commoti, & exagitati morbos faciunt; habent enim certos, & ſtatos circuitus ſuos, vel quotidianos, vel tertianos, vel quartanos: eo quod ſunt in corpore humano partes quædam paratæ recipere huiuſmodi fluxiones humorum, aliæ verò eas mittere. Et præparatio quidem partium ad recipiendum, eſt debilitas earum, & dolor: mittentium verò partium, eſt copia ſuccorum, aut vitioſa qualitas. Vulnerata ergo ſiue vlcerata particula, parata eſt recipere; ſiquidem neceſſario debilis eſt, nec doloris expers: niſi ergo corpus reliquum purgatiſſimum eſſe contingat, nihil deerit ad humorum influxus Cum autem naturalis quidam ſit ordo in humorum influxu, influet die ſecundo pituita, ſuccus nimirum mitis, & moderatus, minimeque irritans: tertio die, bilis flaua, ſuccus acer, mordax, & impenſe calidus; cum quo, propter dolorem quem infert, & calorem, neceſſario concurrit ſanguis, paritque febres. Quæ cum miteſcere intra diem vnum non poſſint, ſed, cum citiſſime, intra viginti quatuor horas; neceſſario incidunt in diem ſequentem, qui eſt quartus ab accepto vulnere. Hæc itaque eſt cauſa cur vulnerum dolores die tertio grauius acerbari ſolent. Quam etiam ob cauſam Chirurgi, vt ſupradictis verbis monuit Hippocrates, non debent, poſt primam, ſiue admotionem labiorum vulneris, ſiue conſuturam, ſiue vt res exiget, vſque ad quartum diem vulnera irritare, neque aliter tangere, quàm leuiter, quæ inflammationes arceant admouendo. Verùm ſuper huiuſmodi diſputatione, quæ plane medica eſt, conſulat Lector doctiſſimum artis medicinæ Valeſium, ea de re differentem in decimo tertio capite ſuæ ſacræ Philoſophiæ: ex cuius pleniori tractatu, pauca hæc delibata exponere hoc loco Lectori cognoſcenda, & conſideranda, nec fore iniucundum ipſi, nec alienum inſtituto noſtro viſum eſt.

Valeſius.

SECVNDA DISPVTATIO.

An filij Iacob in tam atroci facienda cæde Sichimitarum, peccauerint, nec ne.

Super illis verbis:

Arreptis, duo filij Iacob, Simeon & Leui, fratres Dinæ, gladijs, ingreſſi ſunt vrbem confidenter; interfectiſque omnibus maſculis, Hemor, & Sichem pariter necauerunt. Verſu 26

14 VIDETVR diuina Scriptura occaſionem dediſſe tractatoribus ſacrarum litterarum, ſuper iſta re vtramque in partē diſputandi, quin etiam contrarias in ſententias diſceden di. Ea quippe quodam in loco cædem iſtorum Sichimitarum improbat, & damnat: in alio autem loco, eandem laudat, & vt auctore, & adiutore Deo factam celebrat. Etenim Sanctus Patriarcha Iacob, cum iam proximus morti, & prophetico afflatus ſpiritu, quæ filijs ſuis atque eorum poſteris ventura erāt, prænuntiaret, cædem iſtam, præcipue factam à Simeone, & Leui, non ſolùm vituperat, accuſat, damnat; verum etiam grauiſſimis maledictis, & deteſtationibus ſuis defigit. Verba eius infra capite quadrageſimo nono à Moſe perſcripta, hæc ſunt: *Simeon, & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia: in conſilium eorum non veniat anima mea, & in coetu illorum non ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum: maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura.* Quorum verborum ſententiam nos diligenter explanauimus in eo libro, quem ſuperioribus annis de Benedictionibus Patriarcharum, vnà cum ſecundo Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim edidimus. Iacob igitur Simeonem, & Leui, auctores illius cædis damnat iniquitatis, furoris, pertinaciæ, & crudelitatis.

Ex aduerſo autem, admirabilis illa foemina Iudith, magnam in laudem Simeonis, cædem illam interpretata eſt. Sic enim cum Deo ſupplicaret, de iſta cæde locuta eſt, vt legimus in libro eius capite nono: *Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerunt femur virginis in confuſionem: & dediſti mulieres eorum in prædam, & filios illorum in captiuitatem, & omnem prædam in diuiſionem ſeruis tuis, qui zelauerunt zelum tuum.* Apertè his verbis tria Iudith dixit, quæ faciunt ad illius facinoris approbationem, & commendationem. Primò enim ait, Deum dediſſe illi gladium in vltionem patrati ſceleris, id eſt, Deum incitaſſe eos ad vlciſcendum illud ſcelus, & adiuuiſſe. Deinde ait, Deum bona Sichimitarum, & mulieres earum, tradidiſſe in prædam, & captiuitatem filijs Iacob. Dicit denique eos in facienda illa cæde, zelauiſſe zelum Dei. Ex his videtur rectè concludi, cædem illam iuſte factam eſſe à filijs Iacob. (Locus Iudith ca. 9.)

In verbis ſupradictis Iacob aduertat Lector, illud, *in defenſionem alienigenarum*, dictum eſſe à Latino interprete, pro, in vltionem, & vindictam alienigenarum, id eſt, Sichimitarum. Solet enim Latinus interpres verbum defendere, ponere pro eo, quod eſt, vlciſci, aut vindicare. Hac ſignificatione legitur extremis verbis capitis primi libri Iudith: *Iurauit* (Nabuchodonoſor) *per thronum, & regnum ſuum, quod defenderet ſe de omnibus his regionibus*, id eſt, quod vlciſceretur (Defendere, nonnunquam ponitur pro vindicare. Locus Iudith c. 1. & ad Roma. cap. 12.)

eas gentes, quæ eum recipere regem, & Dominum noluerant. Et in capite 12. epiſtolæ ad Romanos ſic eſt: *Non vos defendentes cariſsimi*; id eſt, vlciſcentes, & vindicantes, à quibus læſi eſtis: Pro illo *defendentes* græcè eſt ἐκδικοῦντες, cuius participij nomen ἐκδίκησις, proximè poſt Latinus Interpres vertit vindi-

Deut. 32.

ctam, illis verbis: *Mihi uindictam, & ego retribuam*, quæ verba ita citat Tertullianus libro ſecundo contra Marcionem; *Mihi defenſam, & ego defendam*. Atque hæc ſignificatio verbi defendere ſatis videtur congruere, cum ea ſignificatione verbi, qua vſos eſſe veteres, & cum primis elegantes in latina lingua

Gellius

ſcriptores, tradit Gellius libro nono capite primo: vſurparunt enim illi verbum, defendere, pro eo quod eſt, Arcere, vel repellere: vt, defendere hoſtes à moenibus, & defendere vim, & iniuriam ab aliquo, id eſt, arcere, propulſare. Similiter defendere ſe ab aliquo, dixit Latinus Interpres, pro, iniuriam ſibi ab aliquo factam vlciſcendo repellere à ſe. ſed redeo ad propoſitam quæſtionem de cæde Sichimitarum: cuius difficultas, ex duobus ſupradictis Scripturæ locis, qui videntur in ſpeciē contrarias ſuper ea cæde ſententias continere, ſatis demonſtrata eſt. Deinceps igitur varias ea de re Auctorum ſententias exponamus; noſtrum denique iudicium etiam, atque ſententiam indicemus.

Prima opinio. Hiſtoria Scholaſtic. & Carthuſianus

15 AVCTOR hiſtoriæ Scholaſticę, & Carthuſianus ſuper locum ſupra memoratum ex libro Iudith, breuiter præſentem quæſtionem ita explicarunt. Tripliciter, inquiunt, conſiderari poteſt cædes Sichimitarum; vel ex parte Dei, & ſic proculdubio iuſta fuit: decuit enim DEVM tam foedum, & turpe flagitiū eorum, non inultum dimittere. Vel conſiderari poteſt ex parte Sichimitarum, quorum vel aſſenſu, vel etiam cooperatione, flagitium illud admiſſum eſt, nec poſtea de eo poenitentiam egerunt; & idcirco digni tali ſupplicio fuerunt. Et has quidem duas ob cauſas, cędes illa laudari poteſt, & laudata fuit à Iudith. Vel denique ſpectari cædes illa poteſt ex parte Simeonis, & Leui auctorum eius; & ſic planè iniuſta fuit, quia cum dolo, & contra datam fidem facta eſt, qua quidem ratione accuſatur, & damnatur à patriarcha Iacob. Sic iſti. At enim, ſiquis verba illa Iudith penſiculatè conſideret, facilè aduertet, iſtiuſmodi reſponſo minime propoſitam difficultatem exhauriri. Iudith namque laudat Simeonem, quod in ea cæde facienda, zelum Dei zelauerit: ſignificat igitur, etiam ex parte Simeonis, iuſtam fuiſſe cædem illam, atque laudandam.

Secunda opinio. Caietanus

16 Caietanus in Commentarijs ſuis in Geneſim, ſuper illis verbis huius capitis: *Et depopulati ſunt vrbem in ultionem ſtupri*: propoſitam quæſtionem attingens; huiuſmodi tradit ſolutionem eius. Aduerte, inquit, quod tam clades, quàm præda Sichimitarum, poteſt æſtimari, & iudicari dupliciter, vel ſecundum rem vel ſecundum modum. Et quidem ſi libretur ſecundum modum doloſum, manifeſta eſt iniuſtitia modi: qui tamen excuſatur à tanto, ſi non à toto. Si verò libretur ſecundum rei veritatem, iuſta fuit tam cædes, quàm præda: eo quod ciuitas erat in culpa tanti ſceleris: nec in veritate filij Iacob pacem cum eis fecerant, ſed fictè, ad hoc vt poſſent vindictam exercere. Quapropter modus, vt dictum eſt, fuit iniquus valde. nam fides etiam hoſti ſeruanda eſt. Sic Caietanus. Cuius, & illud dictum ſatis dubium, & incertum eſt, omnem populum Sichimitarum in culpa fuiſſe illius ſtupri. Et item quod ait, filios Iacob nō verè, ſed fictè, pacem feciſſe cum Sichimitis; id enim non minuit peccatum, quin etiam auget propter mendacium, & dolum, & ſacrilegium Circumciſionis, illic admixtum.

Tertia opinio. Thomas Anglicus, refert tres opiniones ſuper hac quæſtione.

17 Thomas Anglicus in Commentarijs ſuis in Geneſim, tractat ſuper hunc locum eandem ipſam, quæ nunc agitatur, quæſtionem. Tres refert opiniones, quas omnes ſatis probabiles ratus (licet in tertiam aliquanto propenſior videatur) melioris, ac probabilioris iudicium, electionemque permittit Lectori. Cuius ego diſputationem eruditè variam, atque omnia propemodum attin-

gentem,

gentem, quæ in huius tractatum quæſtionis apte competunt, adſcribam hoc loco breuibus, ſed proprijs fermè ipſius auctoris verbis comprehenſam. Prima, inquit ille, opinio eſt, peccaſſe filios Iacob, ſic interficiendo Sichimitas. Primò quidem, ratione immoderatæ iræ, & furoris, quo vſi ſunt. Secundo, propter dolum, quo pactum fecerunt cum illis, qui dolus præterquam quod in omni pacto, & fœdere illicitus, & proditorius eſt, inſuper fuit illic ſacrilegus, nempe ad eum celandum interpoſito Circumciſionis Sacramento. Tertio, quia pœna exceſſit culpam; non tantùm interficiendo illius ſtupri reum, ſed alios etiam inſontes, atque adeo omnem populum: atque in eo tempore, quo maxime erant miſerandi, videlicet cum ob recentis circumciſionis vulnus, acriori dolore vrgebantur. Ad illam verò auctoritatem Iudith, Reſpondetur, non quia DEVS adiuuit illos in faciendo cædem, ex eo ſequitur eos non peccaſſe: quia DEVS multis ex cauſis iuuat temporaliter peccatores. Et zelus ille, quo bene moti fuerant, propter exceſſum modi vindicandi, in nimiam crudelitatem, vitiatus, & deprauatus eſt.

Altera opinio eſt, cædem illam ſine crimine factam eſſe à filijs Iacob; nec eos vſos eſſe malo dolo, ſed bona cautione, prudentique conſilio. Sichimitæ namque illius patrati facinoris participes fuerant, ideoque digni erant ſupplicio. Non enim credibile fit, filios Iacob, in vniuerſam plebem propter vnius hominis crimen vſque adeo ira exarſiſſe, & tam atrociter vindicaſſe. Nam quod Sichem, & Sichimitæ conſenſerunt accipere circumciſionem, potius id fecerunt propter carnalem amorem puellæ, & vt gratificarentur Principi, & Domino ſuo, quàm propter amorem diuini cultus, & religionis, & inſuper eo adducti ſunt ſtudio auaritiæ, ſpe nimirum promiſſi eis lucri ex bonis Hebræorum ad ipſos deuoluendis. Adhęc, ſi filij Iacob iſtud doloſè, atque impiè feciſſent, fuiſſent vtique apud DEVM & homines maxima digni pœna: neque ſufficiens fuiſſet increpatio eorum ob illud factum, qua vſus eſt Iacob dicens. *Turbaſtis me, & odioſum feciſtis me Chananæis. &c.* Præterea hic dicitur, poſt cædem filios Iacob deprædatos eſſe bona Sichimitarum, & mulieres earum duxiſſe captiuas; hoc autem iniquiſſimum fuiſſet, ſi cædes illa fuiſſet iniuſta; & Iacob iuſſiſſet ea omnia reſtitui; quod tamen feciſſe eum non legitur. Poſtremò infra capite quadrageſimo octauo, Iacob, iſtum agrum Sichimiticum in hæreditariam poſſeſſionem tradidit filio ſuo Ioſeph, quem ait acquiſiuiſſe ſe in arcu, & gladio, ſcilicet per filios ſuos. Iure igitur iuſti belli, id factum eſt. Et hæc quidem opinio ducta videtur ex veteri quodam libro apocrypho, cui titulus erat Teſtamentum duodecim Patriarcharum, vbi Simeon, & Leui dicunt ſe feciſſe id bono animo, nec de eo ſe accuſant, ſed commendant potius. Illam porrò contra Simeon, & Leui reprehenſionem, & maledictionem Iacob, cenſent fuiſſe prophetiam de CHRISTI morte, quam procurarunt in primis ſacerdotes, qui erant ex tribu Leui: & ſcribæ, quorum plurimi erant ex tribu Simeon. Hanc mortem Chriſti prophetico Spiritu præuidens Iacob, ſub nomine Simeonis, & Leui; poſteros eorum, Scribas, & ſacerdotes præcipuos eius mortis auctores accuſat, & damnat.

Tertia opinio inter duas ſuperiores media eſt, vtramq. tẽperans, ac moderãs. Eſt autẽ Ricardi, affirmantis filios Iacob primùm à Deo motos fuiſſe ad faciendã eã cædem: ſed eos poſtea furioſo quodã impetu zeli ſui, vindictæ modũ exceſſiſſe. Illud ſanè dixerim, ait Ricardus, flagitium illud meritò diſplicuiſſe filijs Iacob, nec propter ſuſceptam Circumciſionẽ placari potuiſſe, vt quæ non propter Deũ, ſed propter Dinam facta fuiſſet. Culpabile tamen in illis fuit, ſeueritatis modum exceſſiſſe, & in vlciſcenda iniuria, æquitatis menſuram non ſeruaſſe. Merito igitur Iacob inconſultam eorum audaciam redarguit, ſeueritatemque Ricardus.

indi-

indiſcretam reprehendit. Nec mirandum, idem opus aliqua ex parte rectum, & ex zelo procedens eſſe; alia verò ex parte eſſe temerarium, inordinatum, at-
Ioan. 11.
que immoderatum: cum etiam dictum Caiphæ, qua fuit ab occulto Dei inſtinctu, propheticum fuerit: qua verò à malo eius animo, & intentione proceſſit, impium cenſeatur. Si autem quiſpiam obijciat, zelum illum filiorum Iacob bonum eſſe non potuiſſe; quippe qui impulerit eos ad faciendum doloſè pacti, ipſumque violandum ſub ſpe amicitiæ, & religionis: Ad hoc reſponderi poſſet: quia DEVS videbat cor Sichimitarum in eo pacto non eſſe rectum, ſed prauum, & ad carnalem concupiſcentiam, & temporalem auaritiam conuerſum, potius quàm ad ipſius DEI cultum, & religionem ſpectans; iccirco non ceſſauit mouere cor filiorum Iacob ad zelum vltionis. Quanquam, quod id inconſulto, atque inſcio patre fecerint, excuſari à peccato non poteſt. Quod ſi quis dicat, quemadmodum Iudith diuino inſtinctu iuſte potuit ſimulare, velle
Iudith. 13.
ſe vti matrimonio cum Holoferne, vt ſic opportunitatem haberet eum occi-
Exod. 12.
dendi: Et ſicut Hebræi perierunt mutuo ab Aegyptijs, quod non intendebant reddere ipſis; ita fieri potuiſſe in iſto facto filiorum Iacob: Ego iſti ſententiæ, inquit Thomas, non contradico: quamuis non ita mihi clara ſit in hoc caſu, ſicut in illis. Hactenus ex Thoma Anglico, paucis aliquot verbis commutatis, quo plenior, & breuior eſſet, gratiorque Lectori, hęc noſtra diſputationis eius commemoratio.

Auctoris ſententia.

EGO non abnuo, filios Iacob à primo, bonũ zelum habuiſſe: nempe odium 18
ſtupri ſororis, deſideriumque vindictæ tanti flagitij, vt qui eius auctores fuerant, meritas luerent poenas: dolor item & indignatio ob tam inſignem ſororis iniuriam, atque infamiam, totiuſque dedecus familiæ: hæc, inquam, omnia, non ſolùm non improba, minimeque culpanda fuerunt; verum etiam honeſta, rationique, & iuſtitiæ conſentanea, meritoque laudanda, ſicut laudata ſunt à femina ſancta Iudith. Sed nihilominus tamen ſine vlla dubitatione dixerim, filios Iacob, in eo quod egerunt cum Sichimitis, multa peccaſſe grauiſſimè. Ac ſi quis attentè, conſideratèque penſitet Moſaicam iſtius hiſtoriæ narrationem, quæ poſita eſt in hoc capite, octo, vel nouem peccata filiorum

Octo, vel nouẽ peccata filiorum Iacob circa cædẽ Sichimitarum.

Tria peccata ante cædem.

Iacob fuiſſe comperiet. Horum tria præceſſerunt cædem Sichimitarum: alia tria circa ipſam cędem admiſſa ſunt: tria item alia cædem factam, ſunt conſecuta. Primum eorum peccatum fuit, quod inconſulto, atque inſcio patre ſuo Iacob, proprio iudicio, & auctoritate, cæcoque impetu animi, & furioſo conſilio, ac temerario auſu, facinus illud aggreſſi ſunt. Cum tamen iniuria, ac damnum acceptum, propius, magiſque attingeret patrem eorum Iacob, quàm ipſos: & paternæ auctoritatis, atque officij intereſſet prouidere, & decernere, quid in ea re facto eſſet opus: ipſoſque oporteret ex patris iudicio, & ſententia, & decreto inſtituere quæ agenda erant, & regere, & moderari, & exequi. Et hoc quidem minime diſſimulauit Iacob: Siquidem facinus eorum reprehendens, dixit: *In conſilium eorum non veniat anima mea, & in coetu eorum non ſit gloria mea*: Quorum verborum hæc eſt ſententia, Abſit vt ego, vel auctor, vel approbator, vel etiam conſcius fuerim tam atrocis eorum conſilii de cæde Sichimitarum: abſit item, vt iſtud eorum facinus ego ad honorem, & gloriam meam pertinuiſſe exiſtimem, quod prorſus auerſor, & deteſtor. Alterum peccatum eorum, fuit mendacium pernicioſiſſimum, & cum peſſimo dolo coniunctum: ea quippe locuti, & pacti ſunt cum Sichimitis, quæ non ſolum ipſi ſeruare nõlebant, ſed illis contraria iam animo deſignauerant: Volentes eiuſmodi fallacibus promiſſis, & pactis ſuis Sichimitas deceptos trucidare. Et hoc Scriptura non tacuit, dicens in hoc ipſo capite: *Reſponderunt filij Iacob Sichem, & patri*

eius

eius in dolo, ſævientes ob ſtuprum ſororis. Doloſè autem paſtum facere, etiam cum hoſte, factumque perfidioſè violare in eius perniciem, nefarium, apud barbaras etiam gentes ſemper eſt habitum. Tertium peccatum fuit tanquam ſacrilegium. Sacramento namque Circumciſionis, quo nihil habebant illi religioſius, & ſanctius inter cæremonias diuini cultus, impie abuſi ſunt, ad celandum dolum ſuum, & machinandum exitium Sichimitis: & quod in ſalutem hominum comparatum erat, ipſi conuerterunt in exitium.

19 IAM verò circa ipſam cædem Sichimitarum, tria eorum fuere peccata. Primum fuit peccatum extremæ inhumanitatis, immo ferinæ crudelitatis. Sichimitas enim promiſſis, & pactis eorum circumuentos, atque ipſorum ſuaſu, & impulſu accepto Circumciſionis Sacramento, in eorum leges, & religionem traductos; in eo ipſo tempore, quo maxime miſerandi erant, nempe cum propter recentis circumciſionis vulnus, grauiſſimo cruciarentur dolore; inermes, incautos, inopinantes, & ad reſiſtendum prorſus inualidos, furioſè inuaſerunt, ſæuiſſimeque occiderunt. Neque hoc in eorum facti accuſatione prætermiſit Iacob Geneſ. 49. cum dixit: *In furore ſuo occiderunt virum*. Et item, *Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura*. Si fortè autem putetur hoc non fuiſſe peccatum ſpecie diuerſum ab homicidio, certe fuit circumſtantia maiorem in modum cædis crudelitatem exaggerans, & prægrauans. Alterum peccatum, fuit notabilis admodum, & culpabilis vindictæ exceſſus: nimio enim maior poena fuit, quam de Sichem illi ſumpſerunt, quàm fuerat peccati eius meritum, & culpa.

Tria peccata circa cædem.

Quamuis enim Sichem grauiſſimè peccauerat, per vim rapiendo, & vitiando virginem ingenuam, & nobilem, is tamen poſtea turpitudinem flagitij multum diluerat, factamque iniuriam multis modis compenſauerat. Primum enim voluit puellam à ſe vitiatam ducere vxorem: quod matrimonium, cum eſſet ille princeps eius ciuitatis, & gentis, perhoneſtum, & honorificum filijs Iacob videri debebat. Deinde, voluit puellam à parentibus accipere indotatam: quin etiam dotem ei daturum ſe promiſit, quantamlibet illi poſtulaſſent. Adhæc cum negaſſent illi, fas eſſe ſibi ſororem dare vxorem homini incircumciſo; daturum autem ſe promiſiſſent ei, ſi ſecundum morem ritumque ſuum, circumcidi vellet: ille lubenter, & confeſtim eam conditionem accepit. Nec ſolum ipſe circumciſus eſt; verum etiam, vt itidem circumciderentur, perſuaſit omnibus Sichimitis. Ex hac igitur conditione, & pacto à filijs Iacob oblato, & à Sichem accepto, & firmato, liquidò cernitur, filios Iacob promiſiſſe, non ſolùm condonaturos ſe Sichem iniuriam ab eo acceptam, ſed etiam ſororem ei tradituros in coniugem. Quare his rebus inter eos iam tranſactis, Sichem, aut nullam amplius merebatur poenam, aut certe non talem, tantamque, quanta punitus ab illis eſt. Quod autem inter filios Iacob, & Sichem promiſſio, & pactum interceſſerit, quod dixi, apertè narrat Scriptura in hoc capite: hæc enim ſunt verba filiorum Iacob ad Sichem, & Hemor: *In hoc valebimus fœderari vobiſcum, ſi volueritis eſſe ſimiles noſtri, & circumcidatur in vobis omnis maſculini ſexus. Tunc dabimus, & accipiemus mutuo filias veſtras, & noſtras: & habitabimus vobiſcum, erimuſque vnus populus. Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio eius: nec diſtulit adoleſcens quin ſtatim quod petebatur expleret*. Cumque iſtam conditionem Sichem, & Hemor propoſuiſſent Sichimitis, eam quoque ipſi protinus acceperunt, & impleuerunt. Subdit enim Scriptura: *Aſſenſique ſunt omnes, circumciſis cunctis maribus*. Tertium peccatum fuit, quod filij Iacob non contenti tam atroci cæde Sichem, qui flagitij auctor fuerat, in omnes præterea Sichimitas crudeliſſima nece ſæuierunt; homines, quantum ad illud flagitium, planè inſontes, & innocentes.

Nam

Nam quod dici ſolet, eos fuiſſe aſſenſores, & approbatores patrandi eius flagitii, id profectò videtur ſine ratione dici. Siquidem nec id Scriptura ſignificat, nec eſt veriſimile. Illud tantùm dicit Scriptura, eos pactum de ſuſcipienda circumciſione ſibi propoſita, ſuo omnes aſſenſu approbaſſe, & fideliter ſeruaſſe. Quod autem ad raptum, & ſtuprum Dinæ perficiendum, operas illi ſuas contulerint, nec dicit, nec vllo modo ſignificat. Immo vero iſtud non ſit credibile. Neque enim Sichem ad vnam puellam, quę intra vrbem ipſius vagabatur, rapiendam, domumque ſuam deducendam, opus habuit viribus omnium Sichimitarum: ſed ad id efficiendum ſatis, ſuperque famulorum ſuorum opera, & miniſterium eſſe poterat.

Peccata poſt cædē.

20 POSTREMO, filii Iacob poſt immanitatem patratæ iam cædis, nondum exaturata ira, tanto tot hominum exitio, in omnia bona Sichimitarum hoſtili furore graſſati ſunt: depopulantes eorum agros, deprædantes cunctos greges, & armenta; diruentes moenia vrbis, vel, vt Iacob dixit Geneſ. 49. Suffodientes murum, diripientes vrbem, cunctaque vaſtantes, quæ in domibus erant, & in agris. His acceſſit alterum peccatum, quod tali præda, tantoque excidio non contenti, etiam paruulos, & feminas ſubiugantes captiuitati, in ſeruitutem abſtraxerunt. Audi Scripturam hæc omnia breuiter enarrantem. *Quibus egreſſis, irruerunt ſuper occiſos cæteri filij Iacob: & depopulati ſunt vrbem in vltionem ſtupri, oues eorum, & armenta, & aſinos, cunctaque vaſtantes, quæ in domibus & in agris erant; paruulos quoque eorum, & vxores duxerunt captiuas.* Tertium peccatum fuit, quod iſtiuſmodi facinore, tanta temeritate, furoreque patrato, in ſummum diſcrimen, & patris ſui, ſuamque vitam, & fortunas omnes, cunctamque familiam præcipitarunt. Siquidem haud dubie futurum erat, niſi DEVS mirabiliter auertiſſet, vt ab illius terræ habitatoribus, finitimiſque gentibus Iacob cum filiis, omnique familia trucidaretur, ac deleretur. Hoc ipſum benè proſpiciens Iacob, cum Simeon, & Leui de tali facinore increparet, dixit verba illa: *Turbaſtis me, & odioſum me feciſtis Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Nos pauci ſumus: illi congregati percutient me; & delebor ego, & domus mea.*

Egregia Platonis ſententia de modo & menſura in vlciſcendo ſeruanda.

21 PLATO tale genus vindictæ, quali aduerſus Sichimitas vſi ſunt filii Iacob, non ſolum improbat, verum etiam cum deteſtatione reiicit à ſua Republica. Facit enim libro quinto de Republica duplex genus belli; alterum propriè dictum bellum, quod geritur cum gentibus prorſus extraneis, & barbaris, qualia erant Græcorum bella cum aliis gentibus, quas ipſi vocabant barbaras; alterum verò bellum, quod inter eos geritur, qui ſunt eiuſdem nationis, & gentis, vt cum inter ſe belligerabant Græci, quod negat propriè dici debere bellum, ſed potius ſeditionem. Atque in hoc genere belli, ſiue potius, vt dixit, ſeditione, iniquum, atque impium eſſe cenſet, promiſcue in omnes ſæuire: cum ſæuire tantùm oporteat in eos, qui ſontes ſunt, aut etiam tantum in eos, qui præcipui factæ iniurię, & damni auctores ſunt. Depopulari autem agros, omniumque bona deprædari, ſubruere moenia, incendere, aut euertere domos, vaſtare vrbes, & rapinis, cædibus, incendiiſque graſſari, inhumanum, crudele, atque impium iudicat: latiſque grauiſſimis legibus, in optima Republica, quam informat, vetandum eſſe affirmat. Ergo Platoni, vindicta, quam filii Iacob in Sichimitas exercuerunt, minime placuiſſet. Nam etſi prius fuerant Sichimitæ Hebręis extranei, & alienigenæ: poſt factum tamen eum ipſis pactum, & poſt ſuſceptam circumciſionem, iam fuerant confoederati cum illis; & in vnum populum, tum habitatione, tum mutuis inuicem matrimoniis contrahendis, rerumque omnium commerciis, & legum, atque conſuetudinum commu-

nione, congregandi, atque conſociandi. Verba Platonis, in eo quem dixi loco, huiuſmodi ſunt: Videtur mihi, ſicut nomina hæc duo ſunt, bellum, & ſeditio: ita duo quædam duabus ſubeſſe differentijs. Dico autem duo hæc, aliud quidem proprium, & cognatum: & aliud alienum, atque extraneum: & inimicitiam quæ inter nos eſt, ſeditionem; quæ inter extraneos, bellum vocari. Talia ſunt, & quæ Græci inter ſe, tanquam propinquos genere, & cognatione, & quæ cum barbaris, tanquam diuerſis, & extraneis gentibus dimicando gerunt. Itaque contentionem ſibi aduerſus alios Græcos exortam, tanquam cum ſuis geri putabunt, ſeditionemque vocabunt, non bellum. Pia quoque ſententia, & temperato animo rem agent, non ad ſeruitutem, aut necem reſpicientes, tanquam qui hoſtes minime ſint. Non ergo Græciam, cum Græci ſint, deſtruent, neque domos incendent: neque putabunt in ſingulis ciuitatibus omnes ſibi aduerſos eſſe, & viros, & mulieres, & pueros: ſed paucos admodū inimicos ducēt, eos duntaxat, qui fuerint diſcordię cauſa. Quãobrē neque regionē vaſtabũt eorũ, neque domos ſubuertent, ſed eatenus decertabũt, quatenus qui diſcordiæ cauſã dederũt, inſontibus poenas ſoluant. Ponamus itaq; legē hanc cuſtodibus vt neque populentur agros, neque igne ædes abſumant. Hactenus ex Platone.

Tollentes Dinam de domo Sichem ſororem ſuam. Verſu 6.

22 NOVVM, & mirum accidit mihi, quod legi apud Rupertum de iſta Dina filia Iacob. Ait enim, poſt tragicum illum, & funeſtum ſtupri Dinæ, & cædis Sichimitarum caſum, eam foeminam nupſiſſe ſancto viro Iob, & ex eo genuiſſe eos filios, & filias, qui in libro Iob memorantur; atque hanc ipſam hiſtoriam, ſiue traditionem, Philonis auctoritate confirmat. Sic enim Rupertus ſcribit libro 8. Commentariorum ſuorum in Geneſim cap. 11. Hanc Dinam, vxorem fuiſſe Iob, Philo aſſerit: Et hanc eſſe ex qua quatuordecim filios, & ſex filias genuerit, ſeptem videlicet filios, & tres filias ante percuſſionem, totidemqne filios, ac totidem filias poſt percuſſionem. Hæc Rupertus. Opinio Ruperti, Dinam fuiſſe uxorē Iob excutitur.

Verum iſta Ruperti opinio, ſiue Traditio, mihi quidem falſitatis admodum ſuſpecta eſt. Primum, ægrè poſſum inducere in animum, vt credam, ſanctum Iob, virum vtique diuitiis, potentia, nobilitate, auctoritate, ſanctitateque, ac ſapientię fama, inter omnes illos Orientales præcellentem, & quem alii omnes quaſi regem quendam eximie reuererentur, atque honorarent, vt ſcriptum eſt in principio libri eius, & fuſius in capite 29. eiuſdem libri, talem dico, tantumque virum, vxorem ducere voluiſſe feminam, tam foedi ſtupri flagitio contaminatam, & famoſam, & cuius cauſa, tam atrox, & immanis fuerat cædes tot hominum facta. Deinde, iſtam opinationem ſuam ſiue aliorum traditionem Rupertus Philonis firmat auctiortate. At ſi celeberrimi nominis Philonem illũ Hebręum intelligat, cuius nunc extant opera, equidem nuſquam iſtud de coniugio Dinæ & Iob in ſcriptis eius reperi. Nec aliud de iſta Dina inuenire potui, niſi quod ipſe myſtico quodam intellectu, & tractatu de hiſtoria huius capitis diſputat in extremo libro, quem de migratione Abraham inſcripſit: quo in loco hæc ſunt eius verba: Viden, vt & quercus procera in Sichem excreuit? per quam ſubindicatur firmum, ſolidum nulla vi flectendum fatigandumue robur, quod viro ad perfectionem tendenti, neceſſarium eſt ferendis laboribus: ne animæ tribunal, nominatum Dina (vox hæc iudicium interpretatur) in poteſtatem veniat ærumnoſi laboris, inſidiatoris prudentiæ. Nam Sichem, qui nomen huic loco dedit, filius eſt Hemoris, brutæ videlicet naturæ; Hemor enim Philonis myſtologica diſputatio ſuper hiſtoria huius capitis.

aſinum

aſinum ſignificat, qui deditus impudentiæ, & alumnus temeritatis, iudicium mentis violare ſceleſtus,& corrumpere auſus eſt. Verum celeriter prudentiæ familiares, & diſcipuli, Simeon, & Leui, munitis prius rebus domeſticis, expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc voluptario labore, nec circumciſos ab

Deut. 3. affectibus,repente oppreſſerunt. Propter oraculum enim, quod vetat meretricem eſſe inter filios Iſrael, hi virginem animam eripuerunt,fortiter contempto periculo. Videbatur enim defore vltores violati fœderis. Sed error ille mox euanuit: mox enim res ipſa falſam opinionem coarguit. Eſt profecto ſeuera ſcelerum vltrix, & iniuriam patientium auxiliatrix iuſtitia: quæ fruſtratur illudentes virtuti: quibus peſſumdatis, in virgineam integritatem reſtituitur, quæ videbatur conſtuprata anima. Videbatur enim, nunquam enim corrupta fuit: nam vbi deeſt aſſenſio, nec qui patitur, verè patitur;nec qui præter animi ſui ſententiã lædit alium, reus eſt patrati facinoris. Hactenus ex Philone.

An verò tempora, quibus Dina, & quibus Iob vixere, congruant inter ſe,ita vt verè ſynchroni fuerint, diligenter diſputabitur paulo infra, cũ ad expoſitionem 36. capit. ventum erit:atque inibi de genere, atq; ætate Beati Iob diſputabitur.

BENE-

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIA
IN CAPVT
TRIGESIMVM QVINTVM
GENESIS.

Iacob Dei iuſſu aſcendit Bethel: Idola apud domeſticos ſuos reperta, defodit ſubter terebinthum: Moritur ibi, & ſepelitur Debbora nutrix Rebeccæ: Apparet Dominus Iacob, benedicens ei, mutans nomen eius Iacob, in nomen Iſraelis: Rachel moriens, parit Beniamin: & ſepelitur iuxta Bethlehem. Ruben dormit cum Bala vxore patris ſui. Iacob venit Hebron, & ibi moritur Iſaac centum octoginta natus annos.

INTEREA locutus eſt DEVS ad Ia- 1
cob: Surge, & aſcende Bethel; & habita
ibi; facque altare DEO qui apparuit ti-
bi quando fugiebas Eſau fratrem tuum. Ia- 2
cob verò conuocata omni domo ſua, ait:
Abijcite deos alienos qui in medio veſtri
ſunt, & mundamini, ac mutate veſtimen-
ta veſtra. Surgite, & aſcendamus in Bethel, 3
vt faciamus ibi altare DEO, qui exaudiuit
me in die tribulationis meæ, & ſocius fuit itineris mei. Dederunt er- 4
go ei omnes deos alienos quos habebant, & in aures quæ erant in auri-
bus eorum: at ille infodit ea ſubter terebinthum, quæ eſt poſt vrbem
Sichem. Cumque profecti eſſent, terror Dei inuaſit omnes per circui- 5

6 tum ciuitates, & non ſunt auſi perſequi recedentes. Venit igitur Iacob
Luzā, quæ eſt in terra Chanaan, cognomento Bethel: ipſe, & omnis po-
7 pulus cum eo: ædificauitq; ibi altare, & appellauit nomen loci illius, do-
8 mus Dei: ibi enim apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem ſuum. Eo-
dem tempore mortua eſt Debbōra nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt ad ra-
dices Bethel ſuper quercum: vocatumque eſt nomen loci illius, Quer-
9 cus fletus. Apparuit autem iterum Deus Iacob poſtquam reuerſus eſt
10 de Meſopotamia Syriæ, benedixitque ei, dicens. Non vocaberis vltra
11 Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum. Et appellauit eum Iſrael, dixit-
que ei, Ego Deus omnipotens, creſce, & multiplicare: gentes, &
12 populi nationum ex te erunt, Reges de lumbis tuis egredientur. Terram-
que quam dedi Abraham, & Iſaac, dabo tibi, & ſemini tuo poſt te. Et
13 14 receſſit ab eo. Ille verò erexit titulum lapideum in loco, quo locutus
15 fuerat ei Deus: Libans ſuper eum libamina, & effundens oleum: Vocanſ-
16 que nomen loci illius, Bethel. Egreſſus autem inde, venit verno tempo
re ad terram quæ ducit Ephratā, in qua cum parturiret Rachel, ob dif-
17 ficultatem partus, periclitari coepit. Dixitque ei obſtetrix: Noli time
18 re, quia & hunc habebis filium. Egrediente autem anima præ dolo-
re, & imminente iam morte, vocauit nomen filij ſui Benoni, id eſt, fi-
lius doloris mei: pater verò appellauit Beniamin, id eſt, filius dextræ.
19 Mortua eſt ergo Rachel, & ſepulta eſt in via quæ ducit Ephratā, hæc eſt
20 Bethleem. Erexitque Iacob titulum ſuper ſepulcrum eius: Hic eſt titu-
21 lus monumenti Rachel, vſque in præſentem diem. Egreſſus inde, fixit
22 tabernaculum trans Turrem gregis. Cumque habitaret in illa regione,
abijt Ruben, dormiuit cum Bala concubina patris ſui: quod illum mi-
23 nime latuit. Erant autem filij Iacob duodecim. Filij Liæ: primogeni-
24 tus Ruben, & Simeon, & Leui, & Iudas, & Iſſachar, & Zabulon. Filij
25 Rachel: Ioſeph, & Beniamin. Filij Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Ne-
26 phtali. Filij Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aſer. Hi ſunt filij Iacob, qui
27 nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ. Venit etiam ad Iſaac patrem ſuum in
Mambre, Ciuitatem Arbee, hæc eſt Hebron: in qua peregrinatus eſt
28 Abraham, & Iſaac. Et completi ſunt dies Iſaac, centum octoginta an-
29 norum. Conſumptuſque ætate mortuus eſt: & appoſitus eſt populo ſuo
ſenex, & plenus dierum: & ſepelierunt eum Eſau, & Iacob filij ſui.

PRAE-

PRAEFATIO

1 EORVM quæ narrantur hoc capite trigeſimo quinto, quaſi plenum quoddam argumentum, & inſtar breuis Commentarij eſſe poſſunt, quæ ſcripſit Ioſephus lib. 1. Antiquitatum, Ioſephus. paraphraſtica breuitate hanc ipſam hiſtoriã enarrans. Scribit autem ille hunc in modum: Iacobum obſtupefactum tanta filiorum ſuorum audacia, atque eorum facinus indignè ferentẽ, Deus, per quietem ei viſus, bono animo eſſe iuſſit, & luſtrare præcepit domum, & familiam, ſacrificiumque, quod olim, poſt ſomnium illud proficiſcenti ſibi in Meſopotamiam oblatum, vouerat, perſoluere. Dum igitur luſtrat familiam, reperit Labani deos: neſciuerat enim eos furatam eſſe Rachelem. His apud Sicyma defoſſis in terra ſub quadam quercu, profectus inde, ſacrificauit apud vrbem Bethel, vbi quondam diuinum ſomnium viderat, proficiſcens in Meſopotamiam. Progreſſus deinde in agrum Ephratanum, Rachelem ex partu mortuam ibi ſepelit: ſolam monumento cognatorum in Hebrone non illatam. Quam cum vehementer lugeret, editum infantem nominauit Beniamin, eo quod doloris cauſa matri fuiſſet. Atque hic eſt filiorum Iacob numerus: mares duodecim, femina vna. Ex his, octo legitimi: ſex è Lia, duo è Rachele: quatuor verò è pediſſequis, è ſingulis duo. Inde venit Hebronem in Chananæa ſitam, vbi Iſaac habitabat: nec diuturnus fuit eorum conuictus. Non enim multo poſt reditum Iacob, mortuus eſt Iſaac, & ſepultus à filiis, iuxta vxorem Rebeccam in Hebrone, in monumento parentum ſuorum: exactis cum virtute annis octoginta quinque ſupra centum. Vir profecto carus DEO, & magna prouidentia dignatus ab eo, poſt Abrahamum patrem ipſius. Hactenus ex Ioſepho.

2 Sed in iſtis Ioſephi verbis, quinque ſunt animaduerſione, & correctione digna. Principio, ait, idola, quæ apud ſuos reperit Iacob, fuiſſe ea, quæ Rachel Animaduerſio in Ioſephum. furata fuerat patri ſuo Laban, vt dictum eſt ſupra Geneſ. 30. quod non eſſe vero ſimile, paulo infra oſtendemus. Deinde ſcribit, Iacob filio ſuo impoſuiſſe nomen Beniamin, quod cauſa doloris, & mortis fuiſſet matri ſuæ: cum Scriptura dicat aperte in hoc ipſo capite, appellatum quidem fuiſſe eum à matre Ben oni, id eſt, filium doloris: à patre vero Iacob, nominatum eſſe Beniamin, id eſt filium dexteræ. Ex quo apparet, quàm confuſe, & mendosè Ioſephus hanc hiſtoriam retulerit. Præterea, ſolos filios Iacob ex Lia, & Rachele ſuſceptos, dicit fuiſſe legitimos, cum perſpicuum ſit, etiam filios ancillarum legitimos fuiſſe: tum quia matres eorum, legitimæ fuerunt vxores Iacob: tum quod & ipſi, ſiue poſteri eorum, non ſecus ac filii, ſiue poſteri Rachelis, & Liæ, hæreditariam poſſeſſionem, iuſſu Dei, acceperint in terra promiſſionis. Adhæc, cenſet Ioſephus, Iacobum, vbi ex Meſopotamia rediit ad patrem ſuum Iſaac, paruo tempore fuiſſe cum eo, mox videlicet ſubſecuta eius morte: at enim manſiſſe apud eum per annos tredecim, oſtendemus ſub finem huius capitis trigeſimi quinti. Illud denique apud Ioſephum manifeſtam habet mendam tam in latinis, quàm græcis eius libris: ſed quæ librario, vel typographo videatur aſſignanda: dicitur enim vixiſſe Iſaac centum octoginta quinque annis. Verum iſti ſummæ annorum ſupereſt illud, quinque, vt in fine huius ca. 35. traditur quam-

Hiſtoria Scholaſt. quam hiſtotia Scholaſtica in hiſtoria libri Geneſis cap.85. iſtum eundem nume
rum attribuit Ioſepho: fuit autem ille auctor ante annos 450. Atque hiſce bre-
uiter in Ioſephum diſputatis, ad expoſitionem capitis 35. aggrediamur.

Verſu 1. *Interea locutus eſt Deus ad Iacob; ſurge, & aſcende Bethel, & habita ibi; facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrem tuum.*

POST horrendam illam cædem Sichimitarum, & agro- 1
rum depopulationem, vaſtationemque regionis, poſt
direptionem & excidium vrbis, puerorumque, ac mu-
lierum captiuitatem, non ignarus erat Iacob, ſe ac ſuos
factos eſſe finitimorum populorum implacabili odio, &
iræ vehementer obnoxios: foreque proſpiciebat, vt illi
tam atrox gentis, & vrbis Sichimitarum exitium vlturi,
in ſuam, & ſuorum necem quamprimum hoſtili animo
& armata manu ruerent: quibus tamen ipſe, longe ſcilicet viribus impar, pro-
pulſare eorum impetum, aut ſuſtinere non poſſet. Quapropter, cum maximo
conflictaretur metu, & angore animi, inſtantis periculi magnitudine, cumque
humanis omnibus deſtitueretur præſidijs, toto animo ſibi ad diuinũ præſidium
opemque confugiendum eſſe cenſuit. Nec ſane Deus æquum iudicauit, vt pius
& ſapiens pater, filiorum temeritatis, & crudelitatis poenas lueret, quam illi
inconſulto, & prorſus inſcio patre deſignauerant: ſed contra potius, vt (quem-
admodum Deo dignum, & ſolenne eſt) filiorum peccata patris pietati, & ſan-
ctimoniæ condonarentur, & quod ab illis iuuenili furore peccatum fuerat, exi-
mia patris innocentia, & pietate expiaretur. Deus itaque Iacobum, iam iam
hoſtium impetum, ſummo animi pauore expectantem, iubet in locum Bethel
ſecedere; vbi nempe olim fratrem ſuum Eſau fugitabundus, diuinum ſibi ad-
fuiſſe præſidium meminerat. Magnum ergo hic præiudicium diuini auxilij Ia-
cob accepit, vt vbi iam ſemel diuinam opem expertus fuerat, ibi eandem ſibi
non defuturam minime dubitaret.

An myſte-rium Trini-tatis ſigni-ficatũ fue-rit hoc lo-co. Obſeruatè conſideranda ſunt illa verba: *Fac altare Deo, qui apparuit tibi quando* 3
fugiebas Eſau. Videtur enim his verbis non obſcure ſignificari diſtinctio duarũ di-
uinarum perſonarum, vnius, quæ nunc apparuit, & locuta eſt Iacob, iubens eum
ire Bethel: alterius verò, cui iubet eum ſacrificare, & quæ apparuit illi olim,
S.Hilarius. cum iret in Meſopotamiam. DEVS igitur iubet ſacrificari alteri perſonæ, quam
tamen ſimpliciter appellat DEVM. Beatus certe Hilarius lib.4. de Trinitate,
ex hoc loco argumentatur Filium DEI eſſe verum DEVM, quippe cum Deus
pater iubeat Iacob ſacrificare DEO, qui apparuerat ſibi; vt enim hoc ſignifica-
retur, non dixit Deus qui apparuit Iacob, ſacrifica mihi, ſed Deo, qui olim
apparuit tibi; ſignificans perſonam, quę & diſtincta eſſet, & tamen DEVS
eſſet. Hilarij verba, hæc ſunt: Deus honorem DEO poſtulat, & poſtulat cum
alterius ſignificatione perſonę, *qui apparuit*, inquit, *tibi cum fugeres Eſau.* Ne
qua perſonæ eiuſdem confuſio naſceretur. Deus ergo, & qui loquitur cum Ia-
cob, dicitur Deus, & de quo is loquitur; honoris confeſſio, naturæ nomen
non diſcernit, quos ſignificatio ſubſiſtentes eſſe diſtinguit. Sic Hilarius: idem-
S. Auguſt. que ipſum pluribus refert proxime ſequenti libro quinto. S. Auguſtinus & idem
tradit quod Hilarius, & monet, fortaſſe iſtam locutionem eſſe hebraiſmum.
Sic enim ſcribit quæſt. 110. in Geneſim: Quid eſt, quod non dixit. Fac ibi aram
mihi, qui apparui tibi? Sed dixit DEVS quaſi de alio loquens. *Fac ibi aram
Deo, qui apparuit tibi?* Verum filius ibi apparuit, & Deus pater hoc dixit? an

hoc in aliquo genere locutionis annumerandum eſt? Sic Auguſtinus.
4 Sciat porrò Lector, locutionem eſſe peculiarem hebreæ linguę, & admodum frequentatam in ſacris litteris, inducere perſonam quampiam, ſiue diuinam, ſiue angelicam, ſiue humanam loquentem de ſe in tertia perſona, quaſi de alia quapiam perſona loqueretur, verbi gratia: Dixit DEVS illis: *Timete DEVM, & mandata eius ſeruate*: pro eo quod eſt, *Timete me, & mandata mea ſeruate.* Proferam vnum, & alterum Scripturæ locum, vt id perſpicue cernat Lector. In libro Numerorum capite duodecimo inducitur DEVS ſic loquens: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini*, id eſt, propheta meus, *in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes: ore enim ad os loquar ei, & palam, & non per ænigmata, ac figuras Dominum videt.* Id eſt, me videt. Similem locutionem reperiet Lector bis in eodem ferme loco vſurpatā apud Hieremiam cap. 2. Inducitur enim Deus ita loquens in Iudæos: *Numquid non iſtud factum eſt tibi quia dereliquiſti Dominum Deum tuum eo tempore quo ducebat te per viam?* Et paulo poſt: *Scito, & vide quia malum, & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem eius apud te.* Similiter igitur hoc loco dixit Deus Iacob: *Fac ibi aram Deo, qui apparuit tibi*, id eſt, mihi, qui apparui tibi. Quanquam cupio Lectorem meminiſſe eius documenti, valde profectò obſeruandi, quod tradidimus in tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, ſuper caput decimum nonum numero 42. eſſe in diuina Scriptura multas locutiones, quæ ſecundum proprietatem linguæ hebrææ ſint hebraiſmi, & elegantiæ orationis; ſecundum tamen diuinam ordinationem, latere in illis maximarum rerum myſteria: quæ non vulgo paterent, ſed illi ſolùm perſpicerent, & intelligerent, qui ſingulariter à Deo illuminati eſſent, quales fuere in veteri Teſtamento Sancti Patriarchæ, & Prophetæ. Hęc igitur locutio, de qua diximus, & hebraiſmus eſt: & nihilominus tamen myſtologica eſt, diuinarum perſonarum diſtinctionem illuminatis à DEO viris ſignificans, cum alij tantum per eam diuinę ſubſtantiæ vnitatem intelligerent.

Locus Num. cap. 12.

Locus Hieremię c. 2.

Iacob verò conuocata omni domo ſua, ait; Abijcite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt: & mundamini ac mutate veſtimenta veſtra. Surgite, & aſcendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare. Verſu 2.

5 ECCE tibi, quemadmodum exemplo ſancti Iacob, cum grauiſſimis vrgemur periculis, imminentia mala propulſanda & auertenda ſint. Iacob iuſſit domeſticos ſuos Idola, quæ penes ipſos erant, abijcere, & ſeipſos mundare, ac veſtimenta mutare; & ſecum ire Bethel ad ſacrificandum Deo. Similiter faciendum nobis eſt: nempe, idola peccatorum, errorumque, ac malarum cupiditatum ex animo penitus abijcienda ſunt: munditia item ac ſinceritas, non interior ſolùm animi coram Deo, ſed exterior quoque in verbis, & factis apud homines conſeruanda eſt; Deumque in Spiritu & veritate condignè adorando, & colendo, eius nobis auxilium implorandum eſt. Sic autem præparatis, & affectis nobis, vel nihil mali accidet; vel, ſi quid contingat, nihil ſanè nocebit; quin etiam magno erit bono, materiam ſcilicet præbens augendæ virtutis, coeleſtiſque amplificandi præmij: verùmque in nobis ipſis experiemur eſſe, quod in quadam oratione ſua canit Eccleſia, dicens: Tuere Domine populum tuum, & ab omnibus peccatis clementer emunda: quia ei nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla ei dominetur iniquitas. Sed qua ratione cognouit Iacob, Idola eſſe penes domeſticos

Quid nobis agendū in rebus aduerſis.

Ioan. 4.

Oratio Eccleſiæ in veſperis fer. 6. poſt Cineres.

 ſuos?

Rupertus. ſuos? Rupertus putat, id reſciuiſſe eum per diuinam viſionem proxime habitam, Deo ipſum ea de re docente, ac monente. Sic enim ſcribit libro octauo in Geneſim capite duodecimo. Hac eadem viſione Iacob tandem perdoceri potuit, eſſe in domo ſua ſcelus Idololatriæ: nec poſſe ſtare ſe coram inimicis ſuis, eoſque fugare, quandiu domus ſua illo contaminata eſſet ſcelere. Quemadmodum Deus dixit Ioſue capite ſeptimo. *Non poteris*, inquit, *Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugare: quia pollutus eſt anathemate: non ero vltra vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt. Dic eis: Sanctificamini in craſtinum. hæc enim dicit Dominus, Anathema in medio tui eſt Iſrael; non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus eſt ſcelere.*

Quæ fuerint Idola quæ reperit Iacob apud ſuos Ioſephus.

Ceterum ſuper iſtis verbis, locus quæſtioni eſt, Quænam fuerint Idola illa, 6
quæ Iacob reperit apud domeſticos ſuos? Ioſephus libro primo Antiquitatum (quæ communis eſt multorum ſententia) ſcribit fuiſſe Idola, quæ furata Rachel fuerat patri ſuo Laban, vt ſupra ſcriptum eſt Geneſis trigeſimo primo. At enim, Iacob non apud vnam tantum Rachelem, ſed apud alios complures domeſticos reperiſſe Idola, ſatis indicat pluralis numerus, quo vtitur hic Scriptura: Sic enim dixit Iacob: *Abijcite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt*; Et paulò infra: *Dederunt ei omnes deos alienos, quos habebant.* Immo verò, non fit mihi veriſimile, eo tempore fuiſſe Idola Labani apud Rachelem: neque enim tanto tempore, Rachel ea Idola celare potuiſſet virum ſuum Iacob, neque ſi Iacob reſciuiſſet, paſſus eſſet ea domi ſuæ, & apud vxores, & filios eſſe; vir vtique religioſiſſimus, & ſanctiſſimus, diuinique cultus obſeruantiſſimus. Ab eo autem tempore, quo Rachel furata eſt Idola patri ſuo, vſque ad id temporis, quo Iacob locutus eſt cum ſuis de abiiciendis Idolis, anni præterierant non minus decem; vt tanto tempore fuiſſe apud Rachelem Idola, Iacobo prorſus inſcio, nequaquam credibile ſit. Erant igitur Idola illa penes famulos ipſius Iacob: habebat enim numeroſiſſimam familiam; atque ea potiſſimum Idola fuiſſe reor, quæ in direptione vrbis repererant apud Sichimitas: & cum cetera præda, propter magnificentiam, & pretium operis, abſtulerant.

Cur Idola Iacob appellauerit deos alienos.

SED cur illa vocauit Iacob deos alienos? An quia cum Iacob, & ſui verum 7
Deum colerent, alios deos, ſuæ religioni alienos, & extraneos vocabant? An potius quod alienigenæ, & gentes extraneæ ſanguini Hebræo, iſtiuſmodi deos colerent, ſolaque gens Hebræa veri Dei cultum teneret? An quia, cum reuera eſſent Dæmones, mentes, atque animos hominum à veri Dei cognitione, cultuque abalienabant? An quia ſimulabant ſe beneuolos, & beneficos eſſe homini, cum eſſent humano generi alieniſſimi, inimiciſſimi, & hoſtes acerrimi? An denique, quia nomen Dei prorſus alienum illis, & nullo modo conueniens erat? Etenim verus Deus eſt, vt ſæpenumero prædicat Scriptura, qui fecit coelum, & terram, iſti autem erant huius Dei creaturæ, & inter eas peſsimi, abiectiſsimi, & deteſtatiſsimi. Audi Hieremiam capite decimo: *Dominus noſter, vnus Deus eſt: ipſe eſt Deus viuens, & rex ſempiternus: ab indignatione eius commouebitur terra, & non ſuſtinebunt gentes comminationem eius. Qui facit terram in fortitudine ſua, & prudentia ſua extendit coelos. Sic ergo dicetis eis: Dij, qui coelos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ ſub coelo ſunt.*

Cur Iacob iuſſerit mutari veſtimenta.

Illis porrò verbis: *Mundamini, & mutate veſtimenta veſtra*: Iacob duplicem 8
imperauit munditiam: alteram interiorem ipſius animi ab immunditia idololatriæ, aliorumque omnium flagitiorum: alteram verò exteriorem, quæ in lotione vel mutatione veſtium poſita erat. Sed priorem illam, nimium quantum præferat huic poſteriori diuina Scriptura apud Iſaiam capite primo verbis illis: *Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* Sed Iudæi potiſsimum in poſteriore munditia toti verſabantur, & occupabantur.

Deus legẽ daturus Hebræis in mõte Sina, iuſſit eos ſanctificari & lauare veſtimẽ
ta ſua: Sic enim ſcriptum eſt Exodi c. 19. *Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie
& cras, lauentque veſtimenta ſua; & ſint parati in diem tertium*: quæ verba aptè reſpõ
dent etiam verbis Iacob; nam illud, ſanctificari, reſpondet illi, quod dixit Ia-
cob *mundamini*: & illud lauare veſtimenta ſua, reſpondet ei, quod dixit Iacob,
mutate veſtimenta veſtra. Sed cur Iacob iuſſit mutari veſtimenta? An quod eſſent,
tum propter idolatriæ immunditiam, tum propter cædem Sichimitarum, pol-
luta? An potius vt mundiori, & decentiori habitu atque cultu corporis, ad rite
ſacrificandum DEO, paratiores accederent? An vt tali cæremonia exteriori,
ſingulari quadam religione mentes eorum imbueret, & interiorem aduerſus
DEVM in animis eorum pietatem excitaret?

At ille infodit ea ſubter terebinthum, quæ eſt poſt vrbem Sichem. — Verſu 5.

9 ANNOTAT ſuper hoc loco Oleaſter, quia doctores Hebræo- Oleaſter.
rum ignorant proprias ſignificationes nominum Hebræo-
rum ſignificantium certas arborum ſpecies, idcirco cum
nomen quodpiam eiuſmodi occurrit, videre eſt diuerſas
admodum de ſignificatione eius ſententias, alijs ad aliam
ſpeciem arboris nomen illud referentibus. Hoc igitur lo-
co nomen hebræum, Elah, quidam ſignificare aiunt quer-
cum; alij terebinthum, alij caſtaneam. Si tamen inſpiciatur radix eius no-
minis, quę eſt, alah, quæ ſignificat execrari, ſiue malum imprecari; exiſtima-
ri non temere poſſet, eo nomine ſignificatam eſſe arborem execrabilem, & fu-
neſtam, id eſt talem, quales erant arbores, quæ iuxta Idolorum delubra plu-
rimum plantari ſolebant. Atque ob eam cauſam Iacob ſub tali arbore execran-
da, illa Idola defodere voluerit. Terebinthus porrò eſt arbor lentæ materiæ
& nigra, lauri folio, oleæ flore, ſed puniceo: baccis primum herbaceis, mox ru- Terebinhti deſcriptio.
bris; & cum maturuerint, nigricantibus; magnitudine fabæ, reſinoſis, & ſul-
phuroſis, radice valida, & in profundum acta. Eſt vterque ſexus; ſed mas,
Theophraſto teſte, ſterilis, præcipua commendatio reſinæ, ſuper omnes lau- Theophr.
datiſſimæ, propter odoris, atque leuitatis excellentiam. Cuius arboris inſignis
eſt in Syria, tum copia, tum proceritas. Vide Plinium lib. 25.

10 SED quæritur an iſtiuſmodi Idola Iacob defoderit integra, & ſolida; An
prius liquefacta & fuſa, vel reſoluta & contrita. Rationabile eſt, ait Caieta- Caietanus.
nus, vt accelerans diſceſſum, caruerit Iacob commoditate conſumendi ſimu-
lacra igne: & ideo abſconderit ea ſub terra, vbi erat quercus. Verùm ne mate
ria ærea, vel argentea, vel aurea Idolorum, & ornamentorum, quæ in illis erãt,
remaneret apud domeſticos Iacob, demiſit ea ſub terra defoſſa, & abſcondita.
Sic Caietanus. At verò Thoſtatus contra ſentit: Fecit, inquit, Iacob magnam Thoſtatus.
& profundam foſſam, & omnem Idolorum metallicam materiam, prius lique-
factam, deiecit in illam foſſam: quæ penetrauit in profundum per viſcera terræ
vt inde à nemine poſſet accipi. Noluit autem argentum & aurum illud, tranſ-
figuratum in aliam formam, penes ſe ſuoſque haberi; ne quod ſemel fuerat di
catum cultui dæmonum, aliquando id ad vſus hominum applicaretur. Hiſto-
ria Scholaſtica in hiſtoria libri Geneſis capite octogeſimo tertio, tria hunc ad Hiſtoria Scholaſtic.
locum pertinentia, minime probabilia tradit. Primò ait, Idola, quæ reperit
Iacob, fuiſſe illa, quæ Rachel furata eſt patri ſuo: ea verò Rachel propterea
tandiu celauit virum ſuum Iacob, quod ea condita in terra ſub quadam arbo-

re ha-

re haberet. Subdit deinde, idola quæ defoſſa ſunt à Iacob, multis poſt ſæculis à Dauide fuiſſe reperta, & in vſum ædificandi templi Hieroſolymitani collata. Tertio loco putat, eandem fuiſſe arborem, ſub qua ſepulta fuit Debbora nutrix Rebeccæ, vt paulò infra dicitur; licet illa vocetur terebinthus à latino interprete, hæc autem quercus. Verùm & priora illa duo futiliſſima ſunt Hebræorum commenta: & hoc tertium refellunt non ſolùm latina nomina diuerſarum arborum, vti ſunt terebinthus & quercus; ſed etiam Hebræa vocabula, (Oleaſter.) Elah, ideſt, terebinthus, & alon, ideſt quercus, vt probat Oleaſter.

(Verſu 5.) Cumque profecti eſſent, terror DEI peruaſit omnes per circuitum ciuitates, & non ſunt auſæ perſequi recedentes.

(B. Auguſt.) HINC aduertere licet (ait quæſtione 112. in Geneſim Auguſtinus) quemadmodum DEVS operetur quod vult in hominum mentibus. A quo enim terror DEI factus eſt in illis ciuitatibus, niſi ab illo, qui ſua promiſſa in Iacob filijſque tuebatur? Et Chryſoſtomus homilia 59. in Geneſim: (S. Chryſo.) Vide, inquit, quanta prouidentia, & quàm euidens DEI tutela erat erga Iacob. Nam quia timuerat ille, ne ipſe & ſui, qui pauci erant comparatione illarum gentium, ab illis delerentur, idcirco DEVS admirabili modo eum tutatus eſt, ingentem animis eorum terrorem immittens, vt quibus illi formidabiles videbantur, eos ipſi vehementer formidarent. Etenim quando DEVS ſua gratia quempiam dignatur, inualidos, fortiores potentibus; & paucos, potentiores plurimis facit: nihilque beatius eſt eo, qui supernam gratiam aſſecutus eſt. Sic Chryſoſtomus. Tali terrore DEVS innumerabiles, & robuſtiſſimas gentes, quæ terram promiſsionis tenebant, ab Hebræis, duce Ioſue, debellari fecit: quemadmodum ipſe in monte Sina promiſerat, vt legitur Exodi decimo nono dicens: *Terrorem meum mittam in præcurſum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heuæum, & Chananæum, & Hethæum*: Et in Deuteronomio cap. 2. dixit DEVS: *Hodie incipiam mittere terrorem, atque formidinem tuam in populis, qui habitant ſub omni cœlo: vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur*. Hoc ipſum quoque confeſſa eſt Rahab exploratoribus miſsis à Ioſue, vt in libro eius ſcriptum eſt, cap. 2. *Noui* (dixit illa) *quod Dominus tradiderit vobis terram iſtam: etenim irruit in nos terror veſter, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Audiuimus quod ſiccauerit Dominus aquas maris rubri ad veſtrum introitum, & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Iordanem, Seon, & Og, quos interfeciſtis. Et hæc audientes, pertimuimus, & elanguit cor noſtrum, nec remanſit in nobis ſpiritus* (Exod. 14.) *ad introitum veſtrum. Dominus enim Deus veſter, ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum*.

12 (Quam mirabiliter DEVS hoſtes populi ſui, terrore immiſſo profligare ſolitus ſit.) Sed iſtiuſmodi terroris diuini illuſtre admodum legimus exemplum, & admirabilem effectum in libro ſecundo Paral. capite decimo quarto. Commemorabo id proprijs Scripturæ verbis. *Egreſſus eſt*, inquit, *contra eos*, (Iudæos) *Zara Aethiops cum exercitu ſuo decies centena millia, & curribus trecentis. Porrò Aſa* (rex Iuda) *perrexit obuiam ei, & inſtruxit aciem ad bellum, & inuocauit Dominum Deum, dicens, Domine, non eſt apud te vlla diſtantia, vtrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adiuua nos Domine Deus noſter; in te enim, & in tuo nomine habentes*

fiduciam

fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine Deus noſter tu es, non præualeat contra te homo. Exterruit itaque Dominus Aethiopes coram Aſa, & Iuda; fugeruntque Aethiopes, & perſecutus eſt eos Aſa, & populus qui cum eo erat, & percuſſerunt ciuitates omnes per circuitum Gerara: Grandis quippe terror cunctos inuaſerat.

13 NON eſt ſilentio ſupprimendus huius hiſtoriæ breuis, ſed pulcherrimus Ruperti tractatus allegoricus, qui eſt apud eum libro octauo Commentariorum in Geneſim capite duodecimo. Verba eius ſunt huiuſmodi: Plane hoc ordine, & his profectibus aſcendendum eſt in Bethel; id eſt, in domum Dei, quæ non eſt alia, quam Eccleſia Chriſti. Primum eſt, priſtinos abdicare errores, & vnius veri Dei profiteri fidem, quod eſt auferre deos alienos de medio noſtri: deinde baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quod eſt mundari: ac deinceps ambulare in nouitate vitæ, quod eſt veſtimenta mutare. Et Iacob datas ſibi inaures, quæ erant in auribus ſimulactorum, infodit ſubter terebinthum, inaures enim habebant viri; more ceterorum orientalium populorum; quod mollis, & effeminati animi erat inſtrumentum. Significant porrò inaures, falſæ doctrinæ phaleras, ſermone nitidas, ſed ſenſu veritatis vacuas: cuius nos fabuloſa dicacitas, cùm eſſemus gentes, àd ſimulacra muta, tanquam Syrenarum cantus pertrahebat. Terebinthus autem reſinam generans pretioſiſſimam, lignum crucis, quod virtutis eſt optimæ, ſignificat; ſubter quam omnia peccata noſtra ſepeliuntur, vt eorum vltra nullum veſtigium reperiatur. Cumque id feciſſet Iacob, terror Domini inuaſit omnes gentes per circuitum, vt eum inſequi non auderent. Non igitur fruſtra, ſed valde vtiliter, & neceſſario ſuggeſtum diuinitus fuit beato Iacob, vt auferri iuberet de domo ſua deos alienos: nã antea ipſe timidus, & periculo ſe incedens adorabat Eſau, & domus eius cædibus, ac ſanguine turbabatur: nunc autem terror Domini inuaſit omnes, & non ſunt auſi eum perſequi recedentem. Hactenus ex Ruperto.

Allegoria huius hiſtoriæ pulcherrima ex Ruperto.

Eodem tempore mortua eſt Debbora nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt ad radices Bethel, ſubter quercum: vocatumque eſt nomen loci illius, Quercus fletus. Verſu 8.

14 QVOMODO Debbora tunc erat in comitatu Iacob? Hanc dubitatiunculam tangit, & ſoluit Chryſoſtomus ſub finem homiliæ 59. in Geneſim ita ſcribens: Et quo modo, dixerit quiſpiam, iſta Debbora nutrix Rebeccæ fuit, cum Iacob tũc primum venerit è Meſopotamia? Forte hoc dicendũ eſt, quod quando à Laban diſceſſit Iacob, hæc ſimul cum eo venire cupiuerit, vt poſt longum tempus Rebeccam reuiſeret: ſed priuſquam ad illam perueniret, defuncta ſit. Hæc ſcribens Chryſoſtomus, ſignificare videtur, Debboram, cum ex Meſopotamia profecta eſt Rebecca in terram Chanaan, remanſiſſe in Meſopotamia: & longiſſimo poſt tempore, cum Iacob inde diſceſſit, voluiſſe eam cum Iacob viſum ire Rebeccam: quod tamen verũ non eſt. Debborã enim vnà cum Rebecca ex Meſopotamia veniſſe in terrã Chanaan, apertè Scriptura tradidit ſupra Gen. 24. Probabilior itaque ſententia eſt Caietani: Si quæras, inquit Caietanus, qualiter Debbora erat cũ Iacob, quã nunquam legimus receſſiſſe à Rebecca, cũ qua venerat ex Meſopotamia in terrã Chanaan: Reſpondetur, quod mortua Rebecca cũ audiſſet Debbora, Iacob, dilectum filium Rebeccæ, rediſſe ex Meſopotamia cum vxoribus, & habitare in terra Chanaan (multis enim iam annis ibi habitauerat) venit ad eum, cupiens vitam agere potius cum mulieribus Meſopotamiæ, vxoribus Iacob, quam cum

Chryſoſt. Quomodo fuerit Debbora in comitatu Iacob, & quam fuerit annoſa.

Chana-

Chananæis, vxoribus Eſau. Tempus enim mortis Rebeccæ, quamuis non ſit ſcriptum, ex hac tamen abſentia Debboræ à domo Iſaac inſinuatur: non enim fas eſt credere Debboram inde receſſiſſe, viua Rebecca. Sic Caietanus.

Hebræi.

Hebræi tradunt, Rebeccam miſiſſe Debboram nutricem ſuam in Meſopotamiam ad filium ſuum Iacob, vt inde ſuo & patris nomine, reuocaret ac duceret eum vna cum familia in terram Chanaan; ſicut ipſa promiſerat ei, cum mitteret eum in Meſopotamiam. Sic enim ſupra extremis penè verbis capitis vigeſimi ſeptimi ſcriptum eſt. *Nunc ergo fili mi* (dixit Rebecca filio ſuo Iacob) *audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran, habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcaturque eorum, quæ feciſti in eum: poſtea mittam, & adducam te inde huc.* Debboram porrò anum fuiſſe annoſiſſimam, cum eſt mortua, facile eſt cognoſcere ex ipſa Scriptura. Ab eo namque tempore, quo illa venit cum Rebecca in terram Chanaan, vſque ad hoc tempus, quo dicitur eſſe mortua, prætetierunt anni centum viginti ſeptem: tunc autem credibile eſt non fuiſſe minorem quinquageſimo anno; quippe quæ nutrix fuerat Rebeccæ, quæ tunc nuptum tradebatur Iſaac, nec minor erat vigeſimo anno. Iſaac verò tunc erat quadraginta annorum, vt dicitur Geneſis vigeſimo quinto: & ſexagenarius genuit ipſum Iacob, vt ibidem traditur. Hoc autem tempore quo Debbora obijt, Iacob fuiſſe annorum circiter ſeptem & centum, ſupra oſtenſum eſt: erat itaque Debbora cum exceſſit, annorum centum, & prope octoginta.

De nomine hebræo Menechet, & latino nutrix. Oleaſter.

SED perpendamus nomen illud nutricis, pro quo in hebræo eſt (menechet) de cuius vocis ſignificatione breuiter hoc loco diſputans Oleaſter, omnes, inquit, noſtri hic vertunt nutricem, quod non prohibeo: ſed dictio hebræa poteſt tam collactaneam, quam nutricem ſignificare. Verbum enim hebræum propriè ſignificat ſugere; licet in (hiphil) ſignificet lactare: cuius rei coniectura eſt magna illud, quod legitur Canticorum 8. (Ionech) id eſt, ſugentem vbera matris meæ. In quarto tamen libro Regum capite vndecimo iſta vox hebræa non poteſt habere ſignificationem aliam niſi nutricis, cum dicitur, Ioſabam filiam Regis Ioram, & ſororem Ochoziæ de medio filiorum regis, qui interficiebantur, tuliſſe Ioam filium Ochoziæ, & nutricem eius de triclinio, & abſcondiſſe eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur. Sic ex Oleaſtro. Nec ſanè Latina vox nutricis, vel nutricij ſignificat altricem tantum, vel altorem infantis: verùm etiam primum educatorem, atque inſtitutorem: qua ſignificatione Plato libro tertio de Republica ſcribit Achillem fuiſſe nutritum à ſapientiſsimo Chirone: à quo nimirum etiam doctrina medicinæ eruditus eſt. Et S. Hieronymus in epiſtola quam ſcripſit ad Lætam, hortando eam vt filiolam ſuam Paulam mitteret Bethleem, vt ibi Chriſtianam diſciplinam melius edoceretur, ſpondet ſe illi fore nutritium, & magiſtrum: Ipſe, inquit Hieronymus, ſi Paulam miſeris, & magiſtrum, & nutritium ſpondeo, geſtabo humeris, balbutientia ſenex verba formabo: multo glorioſior mundi Philoſopho (ſignificat Ariſtotelem) qui non regem Macedonum, Babylonio periturum veneno, ſed ancillam & ſponſam Chriſti erudiam regnis coeleſtibus offerendam. 15

Plato. Achilles alumnus, & in medicina diſcipulus Chironis. S. Hieron.

Ceterum nutricem non idoneam ſolum ad bonam pueri nutricationem, verum etiam ad primam eius inſtitutionem, bono ingenio, lingua, & moribus eſſe oportere, rectè præcipit Quintilianus. Ante omnia, Quintilianus inquit, ne ſit vitioſus ſermo nutricibus, quas ſi fieri poſſet, ſapientes Chryſippus optauit, certe quantum res pateretur, optimas eligi voluit. Et morum quidem in illis ſine dubio prior ratio eſt, rectè tamen etiam loquantur. Has enim primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur: &, natura ipſa, tenaciſsimi ſumus eorum, quæ rudibus annis percepimus. Sic ille. Ingens porrò

Quintilianus lib. 1. Chryſip.

apud

apud veteres ſemper fuit alumnorum erga nutrices amor, & obſeruantia, & pie- Magna oli
tas, non ſecus profectò quàm erga matres. Docere hoc voluit Virgilius exem- pietas alū-
plo Aeneæ, qui ex Troianæ vrbis excidio ſecū in Italiā duxit fortunæ ſuæ comi- norum er-
tem Caietam, nutricem ſuam: eam in campano littore extinctam magnifice ga nutri-
funerauit, extructa etiam vrbe, quæ nomē eius ferret: vt illi eius verſus indicant, ces.

Tu quoque littoribus noſtris Aeneia nutrix, Virg. lib. 7. Aeneidos.
Aeternam moriens famam Caieta dediſti.

16 RVPERTVS diſputans hoc loco, cur Moſes mortem, & ſepulturam Rebec-
cæ tacuerit, quæ in domo Iſaac erat materfamilias, & domina, mortem verò
& ſepulturam Debboræ, quæ nutrix, & ancilla erat, tam accuratè commemora-
uerit: huiuſmodi rationem allegoricam tradit lib. 8. Commentariorum in Ge- Ruperti allegoria.
neſim c. 13. Quid hoc eſt, inquit Rupertus, quod Debboræ nutricis mors hic me-
moriæ commendatur, & Rebeccæ, cuius illa nutrix fuerat, mors nuſquā legitur?
Num dignior exiſtimata eſt nutrix, quàm alumna? Ergo hic granum ſub pa-
lea quærendum eſt. Nempe ſicut Rebecca Spiritus ſancti gratiam ſignificauit,
ſic Debbora legem Moſis, & iuſtam, & ſanctam præſignauit: quod ex ipſo eius
vocabulo licet intelligere: Debbora namque, apes interpretatur. Scimus au-
tem quod apes, & mel in ore dulcifluum, & moleſtum ſub cauda geſtat aculeum.
Sic plane lex ſancta, in facie ſua, quæ Iudæis velata eſt, viuificantem Spiritum 2. Cor. 3.
continet: in poſterioribus autem ſuis, quæ Paulus obliuiſcebatur, occidentem *Ad Phil. 3.*
habet litteram. Igitur Debboræ quidem, quæ Rebeccam nutriuit, mors inueni-
tur: quia videlicet aſcendentibus in Bethel, id eſt, domum DEI, occidens litte- 2. Cor. 3.
ra legis relinquitur; viuificans autem Spiritus perſeuerat, & vbique glorifica-
tur. Debbora ſepelitur ſub quercum: quia videlicet in principio ſurgentis Ec-
cleſiæ, & in primodijs Chriſtianæ religionis, quæ tota ſpiritualis eſt, carnalis
ſenſus legis, & cunctæ carnales ceremoniæ, ſub ligno crucis obruuntur. Quod
quia vſque ad hanc diem à Iudæis ſine ſacerdotio, & ſine templo ſedentibus de-
ploratur, recte vocatum eſt nomen loci illius, Quercus fletus. Hæc Rupertus.

Apparuit iterum DEVS Iacob poſtquam reuerſus eſt de Meſopota- Verſu 9.
mia Syriæ: benedixitque ei, dicens: Non vocaberis vltra Iacob,
ſed Iſrael erit nomen tuum & appellauit eum Iſrael.

17 ILLVD *Apparuit iterum*, non ſignificat, iſtam fuiſſe ſecundam
apparitionem diuinam factam Iacob, ſiquidem hæc ſeptima
fuit; Etenim primò apparuit ei Deus eunti in Meſopotamiā,
in viſione illius ſcalæ Gen. 28. Secunda apparitio fuit in Me-
ſopotamia cum in ſomno vidit Angelum demonſtrantē ſibi
fecundam generationem ſuorum pecorum, Gen. 30. Tertia
fuit etiā in Meſopotamia, cum Deus iuſsit eum abire ex Me-
ſopotamia, & redire in terrā Chanaan Gen. 31. Quarta fuit, cum ei iam ingreſſo
Chanaan, & valde formidanti aduentum fratris ſui Eſau, occurrerunt Angeli
tanquam milites armati ad eius defenſionem, & idcirco locum illum appella-
uit Caſtra DEI Geneſis trigeſimo ſecundo. Quinta apparitio fuit ſub ſpecie
illius viri, qui cum eo luctatus eſt, vt ibidem memoratur. Sexta fuit, cum poſt
cædem Sichimitarum, vehementer timentem finitimorum populorum hoſtilem
in ſe vim, & impetum, DEVS iuſsit ire Bethel, & ibi ſacrificare ſibi, vt in
exordio huius capitis trigeſimi quinti dictum eſt. Septima fuit, quæ narratur
hoc loco. Illud igitur, *Apparuit iterum* referri debet ad proxime antecedentem
apparitionem, in qua iuſsit eum ire Bethel ad ſacrificandum ſibi, ne videlicet
hæc eadem putaretur eſſe illi.

BENEDIXITQVE ei dicens, &c. Benedictio iſta, fuit ea ipſa mutatio nominis Iacob in Iſrael, quam proxime ſubiungit. Et quia benedicere Dei, eſt bene facere, & denotat magnam quampiam gratiam ei, cui benedixit Deus, donari; Idcirco mutatio illa nominis ſignificauit fuiſſe tunc vberiorem gratiam datam Iacob, eumque mutatum fuiſſe in virum meliorem, & prouectum ad præſtantioris virtutis ſtatum. Antea enim tanquam vir proficiens in ſtudio virtutum, maxima ex parte verſatus, & exercitus eſt in vita actiua: nunc autem ampliori virtute, & gratia Dei auctus, ad excellentiorem vitæ contemplatiuæ ſtatum, præcipue deinceps tuendum, & colendum promotus eſt. Cui ſententiæ, atque intelligentiæ mirificè reſpondent, & congruunt nomina Iacob, & Iſrael. Nam, Thoſtatus. vt ait Thoſtatus, Iacob interpretatur luctator, ſiue ſupplantator; talis autem eſt cultor vitæ actiuæ; quæ meritò vocari poteſt lucta, in qua pugnatur contra concupiſcentias carnis, & concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ, & contra Dæmonem, mundum, & carnem. Nam quòd Iob dixit ca. 7. *Militia eſt vita hominis ſuper terram* id potiſſimum competit in vitam actiuam. Cum autem quis diu, multumque in actiua vita exercitus, quaſi pertranſitis gradibus peruenit ad culmen vitæ contemplatiuæ, tunc omnis cura, & ſolicitudo humani cordis in vno Deo conquieſcit: ſicut Magdalena quieta ſedebat ad pedes Domini, Luc. 10. fruens eius ſermonibus, interea multum ſollicita, & ſatagente Martha ſorore circa frequens miniſterium. Tunc felix anima, cum ſponſo ſuo Chriſto, toto corde lætatur, eius contemplatione ſatiata, quem tamen adhuc in ænigmate videt, quia nondum corporis carcere exoluta eſt, in quo dum manet, magis ſibi amare Deum videtur, quam cognoſcere. Ergo ſenſus illorum verborum: *Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum*, hic eſt: Antehac principaliter fuiſti cultor vitæ actiuæ, & minus principaliter vitę contemplatiuæ, id quod denotat nomen Iacob, quo vſque adhuc vocatus es: at verò poſthac, contra fiet: nam potiſsimum verſaberis in vita contemplatiua: & idcirco tali ſtatui reſpondens, & congruens nomen habebis. Vocaberis enim Iſrael, quod eſt nomen contemplantis altiſsimum Deum, & gratia præpollentis, & præualentis apud Deum. Sic fermè Thoſtatus. 18

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum.

Verſu 9. Quomodo dicatur hic mutatum fuiſſe nomen Iacob in Iſrael, cum id ante decem fermè annos factum fuerit ab Angelo, qui luctatus eſt cum Iacob, vt ſupra Geneſis 32. proditum eſt.

19 Prima opinio Oleaſtri. PROPTER hanc difficultatem, ambigit Oleaſter, vtrum hæc apparitio diuerſa fuerit ab illa, in qua luctatus eſt Angelus cum Iacob, quod in ea mutatum fuiſſe nomen Iacob in Iſrael, apertis verbis ſcripſerit Moſes: Dubium mihi eſt, inquit Oleaſter, an hæc noua ſit apparitio, vel potius referatur illa qua DEVS antea illi apparuerat, quando cum eo in arenam deſcendit: non enim videtur neceſſaria noua impoſitio nominis, cum ea ipſa fuerit antea à Deo facta. Niſi dicamus Deum confirmaſſe nominis impoſitionem factam

ctam prius ab Angelo. Sic Oleaſter. Sed profecto dubitari non poteſt, hanc apparitionem fuiſſe diuerſam ab illa, & decem ferme annis poſt illam eſſe factam. Illa quippe contigit prius quam Iacob veniret in Socoth, & habitaret iuxta Salem, quibus in locis prope decennium commoratus eſt, vt ſupra oſtenſum eſt. Hæc autem apparitio facta eſt poſt cædem Sichimitarum, & diſceſſum Iacob ex illa regione: Siquidem diſcedenti illinc Iacob, & finitimarum gentium in ſe impetum formidanti, apparuit DEVS, & iuſſit ire Bethel, & ibi ſacrificare ſibi, vt in exordio huius capitis 35. ſcriptum eſt. Hoc autem DEI mandatum confeſtim executum fuiſſe Iacob, paulo poſt narrat Moſes: veniſſe enim cum Bethel ſcribit, & ædificaſſe ibi altare Deo; & mox ſubdit hanc ipſam apparitionem, de qua nunc agimus. Non itaque in dubium vocari poteſt, an hæc apparitio diuerſa fuerit ab ea, quæ commemorata fuit ſupra Geneſis trigeſimo ſecundo.

20 Altera eſt fermè communis ſententia, ſupra Geneſ. 32. nomen Iſraelis reuera non fuiſſe impoſitum ipſi Iacob, ſed tantummodo prænunciatum, & promiſſum, nunc verò impoſitionem eius nominis verè factam eſſe, priorem promiſſionem explendo. Huius ſententiæ primus, & principalis auctor videtur fuiſſe B. Hieronymus: cuius in traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum, hæc ſunt verba: Dudum nequaquam ei ab Angelo nomen impoſitum fuit; ſed quod imponendum eſſet à Deo ab ipſo prædictum: quod igitur ibi futurum promittebatur, hic docetur expletum. Sic Hieronymus. Idem ſenſit Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ: nam in hiſtoria libri Geneſis capite octogeſimo tertio, enarrans hunc locum ita ſcribit: Ecce patet, quod ſupra nomen Iſraelis promiſit tantum, hic autem impoſuit. Et Thomas Anglicus ſuper hunc locum refert iſtam opinionem, minimè eam improbans; Supra, inquit, prius promiſerat ipſum ſic appellandum: hic autem de facto, ipſi nomen iſtud impoſuit. Horum adſtipulator eſt Lippomanus in Catena ſuper his ipſis verbis: idque confirmat vel declarat exemplo B. Petri, cui Chriſtus Dominus, cum primum venit ad ſe, dixit: *Tu es Simon filius Ioannæ: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Quibus verbis non impoſuit ei tunc nomen Petri, ſed promiſit tantum: impoſuit autem poſtea, cum dixit ei, vt refert Matthæus capite decimo ſexto. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Vel potius tunc nomen iſtud eſt impoſitum, cum Chriſtus elegit duodecim Apoſtolos: de tali namque ſcribens electione Marcus capite tertio: *Et impoſuit*, inquit, *Simoni nomen Petrus*, eandemque referens electionem Apoſtolorum Lucas in capite ſexto: *Elegit*, inquit, *duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit, Simonem, quem cognominauit Petrum &c.*

Secunda opinio.

S. Hieron.

Hiſtoria Scholaſtic.

Thomas Anglicus.

Lippomanus.

Ioan. 1.

21 Ceterum explicatius iſtam opinionem tractauit Caietanus, tum ſupra ſuper caput trigeſimum ſecundum, vbi talis impoſitio nominis Iſraelis memoratur, tum ſuper hoc loco, in quo eadem impoſitio nominis traditur. Illic enim Caietanus ad hunc modum ſcribit: Pro illo. *Non vocaberis ultra Iacob, ſed Iſrael*, in hebræo eſt: *Non vocaberis ultra Iacob, quod ſi Iſrael?* Non hoc loco mutauit Angelus nomen Iacob in Iſrael, ſed poſteà facta eſt hæc mutatio in loco qui dicitur Bethel, vt clare patet infra capite trigeſimo quinto. Sed hoc loco prænunciatur nomen iſtud imponendum ipſi, non quidem aſſertiue, ſed cum ambiguitate quadam, tanti nominis ſpes datur, admirationem ingerendo, cum dicitur, *Quod ſi Iſrael erit nomen tuum?* Oratio ſiquidem ambigua eſt, ſpem tamen magnam præbet, ex futura negatione nominis Iacob aſſerta. Sic ibi Caietanus. Super hoc autem loco ita ſcribit: Pro illo: *Sed Iſrael erit nomen tuum*, iuxta hebræum habetur: *Quod ſi Iſrael erit nomen tuum?* Iiſdem verbis vtitur DEVS, nunc quibus vſus fuerat antea Angelus luctator, ſed alia ratione: quia ille ad inchoandam ſpem tanti nominis: hic ad paulatim eleuandam mentem Iacob

Caietanus.

ad tantum donum accipiendum. Eleuata quippe mente ipſius Iacob ad tantum donum, confertur ei nomen nouum, quod vt dictum eſt, ſonat, Dominabitur Deus. Ex quo intelligere poſſent omnes,& ipſemet Iacob, ſignificari eo nomine diuinum beneficium in Iacob,& in populo eius, videlicet non humanum,ſed diuinum dominium. Et ſic verè impletum legimus: nam quando Deus dominatus eſt in cordibus eorum, habuerunt etiam humanum dominium à Deo: quando autem abiecerunt à ſeipſis dominium Dei, perdiderunt etiam dominium humanum: Sicut pluribus verbis dixit Holoferni Dux Ammonitarum

Iudith c. 5. Achior, vt ſcriptum eſt in libro Iudith. Hactenus ex Caietano.

Refellitur ſecunda opinio.

ET hæc eſt ſecunda opinio multis probata. Quam tamen duæ res videntur improbabilem facere. Mutatio enim Iacob in Iſrael, vtroque in loco iiſdem omnino verbis exponitur, vt ex modo loquendi non poſſit elici, prius fuiſſe promiſſam, poſterius autem collatã. Nam ibi dicit Angelus: *Nequaquam appellabitur nomen tuum Iacob, ſed Iſrael*; hic autem dicitur: *Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum*: Vtrobique igitur per verba futuri temporis expoſita eſt noui nominis impoſitio. Deinde fuiſſe tunc ab Angelo luctatore verè impoſitũ ei nomen Iſrael, videtur eſſe non leue argumentum, quod ante ſecundam hanc impoſitionem, iam bis nomine Iſraelis appellatus fuit Iacob; ſemel capite trigeſimo tertio illis verbis: *Et erecto ibi altari, inuocauit ſuper ipſum fortiſſimum Deum Iſrael.* Et iterum capite trigeſimo quarto ibi: *Auditoque quod acciderat, irati ſunt valde, eo quod foedam rem operatus eſſet in Iſrael.* 22

Tertia opinio Thoſtati.

Tertia opinio eſt Thoſtati. Hic arbitratur, bis fuiſſe B. Iacobo impoſitum nomen Iſrael; primum ſupra cap. 32. deinde hic cap. 35. Verum binam iſtam impoſitionem ex diuerſa ratione, & ad diuerſum quid ſignificandum eſſe factam. Etenim ſupra eſt appellatus Iſrael, vt ſignificaretur, eum omnibus ſuis inimicis præualiturum, foreque inſuperabilem. Quocirca cum Angelus dixiſſet ei: *Non uocaberis* Iacob, *ſed Iſrael*; proxime rationem iſtius impoſitionis adiecit, dicens: *Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis?* In hoc autem capite trigeſimo quinto, Idem nomen iterum eſt impoſitum ipſi Iacob, ſed ob aliam quandam rationem. Nimirum voluit Deus talis nominis impoſitione ſignificare, Iacob ex ſtatu imperfectiori, actiuæ ſcilicet vitæ, promoueri debere, & eleuari per diuinam gratiam ad ſublimiorem, & perfectiorem ſtatum vitæ contemplatiuæ, & ideo nomen Iacob, quod ſignificat Luctatorem, vel ſupplantatorem, ob idque denotat vitam actiuam, mutari in nomen Iſrael, quod ſignificat eum, qui videt Deum, vel ſignificat principem, ſiue fortem cum Deo, quod haud dubie vitam contemplatiuam adumbrat. Verba Thoſtati hæc ſunt: Quæritur quo modo dicatur hic Deus mutaſſe nomen Iacob in Iſrael, cum ea mutatio nominis iam antea eſſe facta ab Angelo, qui luctatus eſt cum Iacob, vt dictum eſt Geneſis trigeſimo ſecundo. Reſpondetur, iſtam mutationem nominis Iacob in Iſrael bis fuiſſe factam, ſed ob diuerſas rationes. Tunc enim Angelus fecit illam mutationem, vt oſtenderet Iacob per illam luctam, multo fortiorem fuiſſe factum, quam fuerat antea: nam antea dicebatur Iacob, quia ſupplantauerat fratrem ſuum in vtero, quod erat paruæ fortitudinis, & dignitatis: Angelus verò appellauit eum Iſrael, quod ſignificat fortem cum Deo, quæ appellatio longe maiorem proculdubio fortitudinem, & dignitatem ipſius arguebat. Itaque poſt illam luctam, nomen Iſraelis magis ei conueniebat, quam nomen Iacob. Hoc autem in loco Deus mutauit illi nomen Iacob in Iſrael, ad ſignificandum ſtatum perfectum vitæ, ad quem ille tunc euehebatur, nimirum ex imperfecto ſtatu vitæ actiuæ, ad perfectum ſtatum vitæ contemplatiuæ: nam illa ſignificatur per Iacob, ideſt, luctatorem, vel ſupplantatorem; hæc autem per Iſrael, ideſt, videntem Deum, quemadmodum in hac 23

vita

vita videri poteſt per contemplationem, vel Principem cum DEO, quod perfecti contemplatores, magnæ ſint dignitatis apud DEVM; vel fortem cum Deo, quod fortiter in contemplatione Dei permanentes, nullis ab ea curis rerum temporalium abſtrahi poſſint; vel quod ex tali contemplatione fortes euadant ad debellandos hoſtes inuiſibiles, & viſibiles. Et ad hanc fermè rationem Thoſtatus.

24 VERVM opinionem hanc Thoſtati dupliciter quis refutare poſſet. Primum enim, nomen Iacob, ſecundum propriam eius vocis ſignificationem, ſignificat ſupplantatorem, cultorem autem vitæ actiuæ non ſignificat propriè, ſed tantùm metaphoricè. Similiter nomen Iſraelis propriè ſignificat fortem cũ Deo; cultorem verò contemplatiuæ vitæ, non niſi figuratè. Cum igitur oratio Moſis de mutatione nominis Iacob in Iſrael, in hoc loco ſit hiſtorica, palam eſt opinionem Thoſtati (eadem autem videtur etiam fuiſſe Lyrani ſuper hoc loco) qui nomen Iacob, & Iſrael interpretatur vitam actiuam, & contemplatiuam, non congruere cum narratione Moſis ſecundum litteralem, & hiſtoricum ſenſum; ſed veram tantum eſſe ſecundum myſtologicum ſenſum: quo fit, vt ſecundum iſtam opinionem, quæſtio ſuperius poſita nequaquam benè ſolui, & explicari queat. Deinde quod Thoſtatus ait, impoſitionem nominis Iſrael bis eſſe factã, ſed ob diuerſas rationes ſuperius ab ipſo expoſitas; non videtur Sacræ hiſtoriæ conſentaneũ; immo videtur potiùs veritas ſacrę hiſtoriæ demonſtrare eãdem fuiſſe rationem, & cauſam, & tunc, & nunc, appellandi Iacob nomine Iſraelis. Tunc enim Deus propterea nomen Iſraelis impoſuit ei, vt ex animo ipſius demeret ingentem metum fratris ſui Eſau, venientis ad ipſum cum quadringentis equitibus; Et ideo appellauit eum Iſrael; quod ſignificat fortem cũ DEO, dicens, Si contra Deum in lucta fortis fuiſti, quanto magis apud homines præualebis? Non igitur metuendus tibi eſt frater tuus Eſau. Conſimili quoque ratione, & ob eandem cauſam nunc iterum appellauit eum Iſraelem: erat enim nunc Iacob in magno pauore, & angore animi, maiorem in modum formidans finitimorum populorum contra ſe hoſtilem impetum, propter Sichimitarum cædem à ſuis factam. Rurſus igitur Deus reducit ei in memoriam nomen Iſraelis ipſi olim impoſitum, quaſi diceret, noli timere: propterea enim appellari te volui Iſraelem, qui ſignificat fortem cum Deo, vt ſcires te, meo præſidio tectum, & confiſum, fortiorem omnibus aduerſarijs tuis fore. Ex his aduertit, opinor, lector, eandem fuiſſe, & tunc, & nunc, imponendi nominis Iſraelis rationem, & cauſam. (Thoſtati opinio refellitur.)

25 QVARTA opinio, quæ prioribus videtur probabilior, huiuſmodi eſt: impoſitionem nominis Iſrael hoc loco factam, non fuiſſe nouam, ſed prioris, olim factæ renouationem quandam, & confirmationem, quo ſcilicet diuinę promiſſionis per nomen Iſrael ſignificatæ fides, & fiducia, certior in animo Iacob. firmaretur. Supra igitur Geneſ. 32. vere facta eſt impoſitio iſtius nominis, vt contra ſecundam opinionem paulo ſupra diſputauimus; nunc autem eiuſdem impoſitionis renouatio, & repetitio fit, ob eam, quam proxime ante, cauſam diximus: ad eundem namque modum cum ſupra Geneſis vigeſimo octauo, Locum, in quo Iacob viderat illam ſcalam, appellauit Bethel, id eſt, Domum Dei: eundem ipſum locum nunc, cum in eo ſacrificaret Deo, appellauit iterum domum Dei, id eſt, hebraice Bethel. Non enim inuſitatum aut rarum eſt in Scriptura, eaſdem promiſſiones, vel prædictiones, vel res alias ſemel iam datas, & commemoratas, poſtea diuerſis temporibus tanquam nouas denuo tradere, & commemorare. Exempli gratia, promiſſiones de multiplicando ſemine, & de poſſidenda terra Chanaan, primum datæ ſunt Abrahæ, cum euocatus à (Quarta opinio, quæ magis probatur Auctori.) (Mos diuinæ Scripturæ.)

Deo eſt ex terra Chaldæorum, vt ſupra legimus Geneſis duodecimo. Eaſdem verò poſtea iterum, atque iterum, perinde quaſi nouæ eſſent, dedit ipſi Abrahæ vt pater Geneſis 15. & 17. & 22. Eaſdemque dedit Iſaac, & Iacob, quaſi etiam nouas. Nec mea tantum eſt opinio hæc: idem enim ſentit B. Auguſtinus in quæſtione 114. in Geneſim, cuius verba in proxime ſequenti diſputatione commemorabimus. Idem tradit Rupertus libro octauo in Geneſim cap. decimo quarto. Nam exponens illud, *Et appellauit eum Iſrael*. Sic ait: Vbi votum ſoluit Iacob, benedictionem percipit, qua & illud, quod in ſomnis viderat, quando votum fecit fugiens Eſau, & id quod nouiſsime audiuit, cum Deo luctatus, repetitione confirmatur: *Non*, inquit, *vocaberis Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum*. Et adiecit Scriptura dicens ex ore ſuo, *Et appellauit eum Iſrael*, quo dicto firmiſsimam vocabuli auctoritatem tenendam expreſsit, quia profecto mutabilis non eſt vocatio Dei. Porrò quod addidit, *Ego ſum Deus omnipotens, Creſcere, & multiplicare &c.* Iam ante expoſitum eſt: multis enim vicibus idem promiſſum eſt: vnde rectè non iam promiſsiones, ſed propter iterationem frequentem, dicere potius debemus repromiſsiones Dei. Sic Rupertus. Ad hanc ipſam opinionem propenſior eſt Thomas Anglicus, qui cum ſecundam opinionem paulo ſuperius enarratam breuiter commemoraſſet, ſubdit, vel nomen Iſraelis ſibi antea impoſitum, nunc plenius confirmauit Deus; fuitque id in ſignum perfectioris virtutis, & amplioris principatus ipſius Iacob, & in ſignum maioris aſsiſtentiæ Dei ad ipſum, atque etiam in ſignum, quod per ſupplantationem hoſtium ſpiritualium, aſcenditur ad viſionem, ſeu contemplationem Dei, & ad inſuperabilem Dei principatum. Sic ille.

Rupertus.

Thomas Anglicus.

SECVNDA DISPVTATIO.

Cum Iacob poſt impoſitionem nominis Iſrael, & dum vixit & poſt mortem, frequentius appellatus ſit nomine Iacob, quam Iſraelis, quomodo verè dictum eſt ei, Non vocaberis vltra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum?

HANC diſputationem, ſupra ſuper caput trigeſimum ſecundum Geneſis, vbi primum impoſitio nominis Iſrael commemoratur, propoſuimus, ſed eius tamen explicationem hunc in locum diſtulimus. Exponamus igitur breuiter Auctorũ ſententias, ac deniq; quid vero ſimilius videatur nobis, indicemus. Prima eſt ſententia B. Auguſtini, qui ponit, & ſoluit hanc ipſam quæſtionem: verùm ſolutio eius figurata potius quàm propria; & anagogica magis, quàm hiſtorica videtur. Ait enim, iſta mutatione nominis Iacob in Iſrael, magnum quoddam myſterium eſſe ſignificatum. Etenim quia nomen Iacob ſignificans ſupplantatorem, denotat labores & certamina præſentis vitæ, nomen autem Iſrael ſignificans eum, qui videt DEVM, ſignificat cœleſte præmium beatæ viſionis DEI, quod in præſenti vita promittitur, nec niſi exigua quadam in parte datur; ſed plane dandum eſt poſt hanc vitam: idcirco huius rei ſignificandæ gratia, promittitur Iacobo nomen Iſrael: quo tamen dum vixit, rarius quàm nomine Iacob, appellatus eſt. Ponam hic Auguſtini verba, quæ ſunt in libro quæſtionum eius in Geneſim in Tractatu quæſtionis 114. Scribit autem ad hunc modum: Iterum DEVS ei benedicit, & nomen Iſraelis iterum ei imponit: quæ repetitio confirmat magnum promiſſum hoc nomine. Nam hoc mirum eſt, quibus ſemel dictum eſt amplius eos non eſſe vocandos hoc nomine, quo vocaban- 26

Prima opinio B. Auguſtini.

bantur, ſed nouo nomine, quod eis imponebatur, eos non amplius veteri nomine, ſed nouo eſſe appellatos: iſtũ autem Patriarchã, & per vitã ſuam, & deinceps poſt vitã ſuam appellatũ eſſe Iacob, cui tamen non ſemel Deus dixerat, *Non iã vocaberis Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum.* Nimirũ ergo, nomen hoc ad illã rectè intelligitur pertinere promiſſionem, vbi ſic videbitur Deus, quo modo non eſt antea Patribus viſus, vbi non erit nomen vetus, quia nihil remanebit vel in ipſo corpore vetuſtatis, & Dei viſio ſuum erit præmium. Sic Auguſtinus. Sed, vt dixi, liquido apparet, hanc opinionem, & interpretationem Auguſtini, non eſſe propriam, & hiſtoricam; ſed figuratam, & anagogicam. Quapropter propoſita quæſtio per iſtam expoſitionem, minime ſoluitur: cum & ſermo ipſius Scripturæ in hoc loco ſit hiſtoricus, & conſtet, ſanctum illum Patriarcham, poſt id temporis, quo dictum eſt ei, *Non vltra vocaberis Iacob, ſed Iſrael*, frequentius nomine Iacob, quàm Iſraelis eſſe appellatum.

27 ALTERA opinio eſt Lyrani, & Thoſtati ſuper huius loci expoſitione. Quoniam illi putarunt per mutationem nominis Iacob in nomen Iſrael, quæ narratur in hoc capite trigeſimo quinto, ſignificatum eſſe tranſitum, ſiue promotionem Iacob ex vitę actiuæ ſtudio, & exercitio, ad ſtatum, & cultum vitæ contemplatiuę, vt ſupra nos ex iſtorum ſententia expoſuimus: iccirco nunc iſti ſuæ opinioni videlicet conuenienter & conſequenter, reſpondentes propoſitæ quæſtioni dicunt, eum, qui ex vita actiua tranſit ad contemplatiuam, non omnino vacare ab exercitio vitæ actiuæ; ſed propterea vocari contemplatiuum potius, quàm actiuum, quod principalius ſit contemplatiuus, minus autem principaliter ſit actiuus. Sicut poſt factam iſtam nominis mutationem ex Iacob in Iſrael, habuit quidem Iacob vtrumque nomen, verùm principalius nomen Iſraelis minus autem principaliter, nomen Iacob. Adſcribam hoc loco verba Lyrani, ex quo ſumpſit Thoſtatus quæ in eandem ſententiam tradit ſuper illis verbis: *Non vocaberis vltra Iacob*, ſic ait, cum poſtea in eodem capite vocatus ſit pluries Iacob, quæritur quomodo illud accipiendum ſit? Sed intelligendum eſt, non vocatum iri vltra nomine Iacob, tanquam nomine principali, non tamen excludi, quin vocandus eſſet poſtea eo nomine, tanquam ſecundario. Et huius ratio eſt, quia iſta nominis mutatio facta eſt, ad deſignandum tranſitum Iacob ex vita actiua ad contemplatiuam; quia actiua vita imperfectior eſt; ſed præcedere debet, & diſponere hominem ad contemplatiuam, iuxta illud Gregorij in Moralibus: qui contemplationis arcem tenere deſiderant, neceſſe eſt, vt prius ſe in actionis campo exerceant, & probent: pugnando videlicet contra paſſiones, rationem perturbantes. Sic autem tranſit homo ad vitam contemplatiuá, quæ perfectior eſt tali actione, ſicut finis reſpectu eius quod eſt ad finem. Homo autem, quando ex actiua vita tranſit prædicto modo ad contemplatiuam, non deſerit ſimpliciter ipſam vitam actiuam; ſiquidem neceſſe eſt ipſum per actiuam vitam exerceri, ne propter ceſſationem ab actiua, rurſus inſurgant paſſiones, rationem perturbantes. Et ad hoc deſignandum, Iacob, etiam poſtquam vocatus eſt Iſrael, nihilominus appellatus eſt etiam Iacob: Hæc Lyranus.

Secunda opinio Lyrani, & Thoſtati.

B. Gregor.

28 At enim iſta opinio, tota nititur, & ſuſtentatur priore altera opinione iſtorum Auctorum, quam in Tractatu præcedentis diſputationis confutauimus: quod nimirum mutatio nominis Iacob in Iſrael, facta hoc loco, primò, & per ſe ſignificauerit tranſitum, & promotionem Iacob ex vita actiua ad contemplatiuam. Hoc, quia falſum eſſe, ſupra oſtendimus, conſequens eſt, hanc quoque opinionem eſſe falſam. Deinde, hæc ſententia Lyrani, & Thoſtati nequaquam cohæret cum veritate, minimeque ſubſiſtit. Si quidem vt iſti dicunt, qui ex vita actiua tranſit ad contemplatiuam, licet non deſinat vitam actiuam, pro-

Lyranus, & Thoſtatus refelluntur.

prerea tamen eſt, ac dicitur contemplatiuus potius, quàm actiuus, quia frequentior eſt in contemplatione, quàm in actione. At contra cernere eſt in illa mutatione nominis Iacob in nomen Iſrael: poſtea enim, non ſolum aliquando appellatus eſt Iacob, quo ſignificabatur, vt placet iſtis, vita actiua, ſed multo frequentius eſt appellatus Iacob, quam Iſrael; cum tamen nomine Iſraelis, vt iſti dicunt, denotaretur vita contemplatiua, ad quam tum tranſibat, & promouebatur Iacob, & quam frequentius, & principalius exercere, & colere debebat.

Tertia opinio Caietani Vatabli & Hebræorum.

Tertia ſententia eſt Caietani, Vatabli, & aliorum. Iſti aiunt cum dicitur, 29
Non vocaberis Iacob, ſed Iſrael, ſic eſſe accipiendum, vt ſubaudiatur aduerbium (tantum) hoc ſcilicet intellectu: Poſthac non vocaberis tantum Iacob, ſicut ante hac vocatus es, ſed etiam cum maiori laude, & dignitate tua vocaberis Iſrael, quod eſt honorificentius nomen. Non igitur iſtis verbis declaratur negatio prioris nominis Iacob, ſed additio noui, & præſtantioris Iſrael. Audi Caietanum: iuxta hebræum (inquit) habetur: *Nomen tuum Iacob* ſubaudi (eſt) *non vocabitur nomen tuum adhuc Iacob* ſubaudi (duntaxat) non enim prohibet Deus vocari ipſum Iacob, ſed vult adiicere ei diuini nominis inſignia. Sic iſte.

Sed enim iſtam expoſitionem planè reſpuunt, & excludunt verba ipſius Scripturæ, quibus dicitur: *Non vocaberis vltra Iacob*: illud enim aduerbium, *vltra* aperte indicat negationem prioris nominis in poſterum, & ſolam noui nominis Iſrael, quod imponebatur appellationem eſſe futuram. ſi dixiſſet, Tu vocaberis Iacob: & tu vocaberis Iſrael, nihil erat quæſtionis: non enim iſta locutione tollebatur appellatio prioris nominis Iacob: ſed promittebatur, vel prænuntiabatur ſimul etiam alterius nominis appellatio. Sicut Dominus dixit Petro, Ioan. 1. *Tu es Simon filius Ioanna, & tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*: nec tamen poſtea deſiit appellari Simon, quanquam frequentius Petri nomine appellatus eſt. Mutare porrò aduerbium (vltra) quo vtitur Scriptura, in aduerbium (tantum, vel duntaxat) ab iſtis auctoribus adhibitum, non eſt Scripturam exponere, ſed expoſitionem ſuam quoquomodo probare, & obtrudere velle.

Quarta opinio, quæ placet Auctori.
Mos diuinæ Scripturæ valde obſeruandus.

DICAM ego breuiter, quod mihi ſuper iſta quæſtione, nec ſemel, nec 30
incuriosè cogitanti occurrit, & quod cum conſuetudine loquendi Scripturæ valde conſentiens, atque adeo ſatis probabile viſum eſt. Solet Scriptura dicere, rem quampiam, vel perſonam, hoc vel illo nomine vocatum iri; non quod habitura ſit illud nomen, aut tali nomine vulgo appellanda ſit; ſed quod verè ac planè habitura ſit rem tali nomine ſignificatam: ita vt verè atque conuenienter tali nomine poſſet vocari. Multa ſunt in ſacris libris huius rei exempla: ego vnum, & alterum proferam, quo res manifeſta & certa ſit Lectori. Iſaias capite ſeptimo dixit: Meſſiam vocatum iri Emanuelem: *Et vocabitur*, inquit, *nomen eius Emanuel*, nec tamen legimus, vulgo appellatum eſſe iſto nomine Dominum noſtrum. Sed quia habiturus erat perfecte id, quod eo nomine ſignificabatur (Emmanuel enim interpretatur nobiſcum, Deus) idcirco tale nomen ei conuenientiſſimum erat. Idem propheta capite octauo ait, loquens de Meſſia: *Et dixit Dominus ad me: voca nomen eius, Accelera, ſpolia detrahe, Feſtina prædari*. & capite nono: *Et vocabitur*, inquit, *nomen eius, admirabilis, conſiliarius*, *Deus*, *Fortis*, *Pater futuri ſeculi*, *Princeps pacis*. Et Hieremias cap. 23. *Et hoc eſt nomen*, inquit, *quo vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter*. Et apud Zachariam capite ſexto. *Ecce vir Oriens nomen eius*. Ad conſimilem igitur ſententiã & intelligentiam interpretandum eſt, quod hic dicitur: *Non vocaberis vltra Iacob*, *ſed Iſrael erit nomen tuum*: hoc nempe intellectu: Tanta fortitudinis præ-

ſtantia

ſtantia donatus, & roboratus à Deo es, vt non ſit conueniens, & decens vocari te deinceps Iacob, id eſt, ſupplantatorem fratris, id enim paruam fortitudinem, & dignitatem ſignificat, ſed appellari debes Iſrael, id eſt, Princeps, vel Fortis cum Deo; quippe qui virtutem, & fortitudinem certandi cum Deo, & quodammodo præualendi habueris. Non eo inficias, Deum voluiſſe appellari eum deinceps nomine Iſraelis, ſicut reuera appellatus eſt, ſed aio, illud *Non vocaberis vltra Iacob*, quo veram intelligentiam habeat, ad prædictam ſententiam & interpretationem referendum eſſe.

31 Illud præterea lubet hic monere Lectorem, conſuetudinem eſſe Scripturæ, ſecundum proprietatem hebrææ linguæ, verba futuri temporis ſæpe vſurpare, ita vt ſignificent debitum; ſiue, vt Latini loquuntur, officium, & conuenientiam quandam, & decentiam. Huius conſuetudinis animaduerſionem, ante me proditam, à noſtro Franciſco Ribera, viro in ſtudio ſacrarum litterarum perite verſato, hic apponam, vt ab eo explicata eſt in primum caput Malachiæ ſuper illis verbis: *Filius honorat patrem*. Futura, inquit ille, apud Hebræos ſæpe debitum indicant, & decorum, vt Geneſis vigeſimo. *Quæ non debuiſti facere, feciſti nobis*, hebraicè eſt ad verbum *Opera quæ non fient, feciſti nobis*. Latinus igitur Interpres prudenter hebraiſmū, more latino, interpretatus eſt: quemadmodum etiam Chaldæus ita vertit: *Opera, quæ non erant digna fieri, feciſti mecum*: & in capite 18. eiuſdem libri dixit Abraham Deo: *Non eſt hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc*: Id eſt, non æquum eſt, nec decens, vt tu facias tale iudicium. Et Malach. 2. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam*: Id eſt, cuſtodire debent, & Matth. 16. dixit Petrus Chriſto Domino: *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc*. Id eſt, inconueniens eſt, & indecens, & iniquum, vt tu innocens iſta patiaris: & Malach. 1. *Filius honorat patrem*, pro quo hebraice eſt. *Filius honorabit patrem*, quo ſignificatur, filij eſſe officium, honorare patrem ſuum. Similiter igitur accipiendum eſt & hoc: *Non vocaberis vltra Iacob*: id eſt, non erit æquum, nec conueniens, ac decens: ſi ſpectetur fortitudo animi tui, vt poſt hac voceris Iacob, ſed vt appelleris Iſrael.

Conſuetudo Scripturæ circa verba futuri temporis.

Franciſcus Ribera Societatis IESV.

Ille verò erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei DEVS: libans ſuper eum libamina, & effundens oleum, vocanſque nomen loci illius Bethel.

Verſu 14. & 15.

32 DISPVTAT ſuper his verbis Thoſtatus, An iſte locus, quē nunc Iacob nominauit Bethel, ſit idem atque locus ille, Bethel, de quo proximè ante locutus fuerat; & in quo, ex DEI mandato, ædificauit altare DEO, quo in loco mortua, & ſepulta fuerat Debbora: hic autē locus appellabatur alio nomine Luza: vbi Iacob, cum fugiens fratrem ſuum Eſau, iret in Meſopotamiam, vidit in ſomno ſcalam è terra vſque in cœlum erectam, vt ſupra Geneſ. 28. traditum eſt. Cenſet autem Thoſtatus, licet dici poſſit fuiſſe eundem locum, bis eodem vocabulo Bethelis à Iacobo appellatum, propter binam DEI apparitionem inibi factam ſibi; priorem quidem cum iret in Meſopotaniam; poſteriorem autem hoc tempore: probabilius tamen eſſe, fuiſſe diuerſa loca; & hunc locum fuiſſe Hieruſalem, qui non ſolùm propter iſtam apparitionem, verùm etiam quod ibi futurum eſſet Dei templum, fuiſſe à Iacob prophetico ſpiritu appellatū Bethel, id eſt Domum DEI. Ad hoc autem perſuadendum, Thoſtatus affert duas rationes. Primò enim, inquit, quotieſcumque fit mentio ſupradictæ Bethel, adiungitur alterum eius nomen Luza, quo prius vocabatur, vt patet ſupra Geneſ. 28; & in

An Bethel quæ hoc loco nominatur, fuerit Hieruſalem.

hoc

hoc ipſo capite paulo ſuperius. Et in libro Iudicum c. 1. & in compluribus alijs locis: niſi fortè cum Moſes loquitur de Bethel per anticipationem, narrans hiſtoriam Abrahæ. vt ſupra Geneſ. 12. & 13. In hoc autem loco præciſe nominatur Bethel, non adiuncto altero nomine Luza; quod eſt ſignum non fuiſſe iſtius Bethel, alterum nomen Luzam, & idcirco diuerſum eſſe locum à priori Bethel. Ac mihi quidem videtur, Thoſtatus inquit, hic accipi pro Hieruſalem: Siquidem ex Bethel veniſſe Iacob in Bethlehem, & ibi in via ſepeliſſe Rachelem, narrat in hoc loco Moſes. Diſtat portò Bethlehem ab Hieruſalem per duas leucas ſiue quatuor milliaria: At Bethel de qua ſupra dictum eſt, diſtat ab Hieruſalem per decem, vel vndecim leucas. Adde quod Rachel ſepulta eſt in itinere quo venitur à Bethel in Bethlehem, vt hic dicitur: ſed non poteſt intelligi de itinere, quo venitur à ſuperiori Bethel in Bethlehem, ergo: & cetera, quæ pluribus verbis perſequitur Thoſtatus, & apud eum legi poſſunt.

Refellitur Thoſtatus. AT enimuerò, probabilius videtur, eundem fuiſſe locum, hic, & ſupra 33 nominatum Bethel; nec cuius hic fit mentio, eum fuiſſe Hieruſalem. Hoc ſenſiſſe Beatum Auguſtinum, declarant verba eius in quæſtione 116. in Geneſim ſuper hunc ipſum locum, quem nunc tractamus. Ponit enim ibi tanquam certum, & manifeſtum fuiſſe eundem omnino locum hic, & ſupra nominatum Bethel: ſed in dubium vertit, vtrum erectio tituli lapidei, & libatio, & effuſio olei, quæ hic memorantur, fuerint eadem illa, quæ ſupra Geneſ. 28. commemorata ſunt; an verò diuerſa fuerint, & idem bis in eodem loco diuerſis temporibus Iacob religioſè peregerit. Sic enim ait Auguſtinus: Iterumne factum eſt hoc loco, quod ſupra factum fuerat, an iterum commemoratum eſt? Sed vtrumlibet horum ſit, ſuper lapidem libauit Iacob, non lapidi libauit. Non ergo ſicut Idololatræ ſolent, aras ante lapides conſtituere, & tanquam dijs, Caietanus. libare lapidibus. Sic Auguſtinus. Idem arbitratur Caietanus: niſi quod eandem quidẽ fuiſſe putat regionẽ loci, ſed non eandẽ partem loci. Ad hunc enim modum ſcribit ſuper hoc loco Geneſis: Paulo ſuperius locum altaris appellauit Iacob, Bethel, propter antiquam ſcilicet ſcalę angelicæ viſionem; nunc autem locum tituli à ſe erecti appellat Bethel. Quocirca Bethel, fuit nomen, à Iacob impoſitum duabus partibus iſtius loci, loci videlicet altaris, & loci tituli, ſecundum diuerſas rationes: nam loco altaris, ratione ſcalæ viſæ: loco verò tituli, ratione diuinæ huius apparitionis & locutionis. Sic Caietanus. Ab iſtis auctoribus facit contextus narrationis Moſaicæ in hoc loco: talis enim eſt, vt non obſcurè ſignificet, poſtquam Iacob venit Luzam, cognomento Bethel, in eo ipſo loco contigiſſe omnia, quæ ibi narrantur, vſque ad profectionem eius in Ephratam, ſiue Bethleem. Nullam enim inter iſta ſignificat factam eſſe à Iacob mutationem loci, cum tamen alias eius mutationes loci, & tranſmigrationes, diſtinctè, & apertè, & nominatim in hoc capite exponat. His accedit, quod neque vſpiam in Scriptura legimus, neque tradidit vllus eorum, qui ante Thoſtatum, vel poſt de locis Terræ ſanctæ accuratè ſcripſerunt, Hieruſalem fuiſſe vllo tempore appellatam nomine Bethel.

TERRIA DISPVTATIO.

Super illis verbis.

Egreſſus autem inde, venit verno tempore ad terram, quæ ducit Ephratam; in qua cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cœpit. Et cetera. Verſu 16. vſque ad 21.

34 HAEC verba nonnullas generant quæſtiones, ſtrictim à nobis hic tractandas. Harum prima eſt ſuper illis verbis, *verno tempore*, pro quo eſt hebraicè (chibrath) cuius vocis ambiguitas fecit, vt varie admodum hic locus exponeretur, & litigioſa eſſet inter hebraizantes diſceptatio. Pagninus ſic vertit: *Erat adhuc quaſi milliare terra, ad veniendum in terram Ephrath.* Translatio noua, quam habet Vatablus hoc modo: *Cum abeſſent iugerum agri ab Ephrata*, Chaldaicè ſic ad verbum: *Fuitque quaſi ſtadium terra, veniendi ad Ephratam.* Dauid Chimhi in libro radicum, tantum itineris ea voce ſignificari putat, quantum à mane vſque ad prandij tempus, commode poſſet confici. Hoc ſecutus Caietanus, Caietanus. cum memoraſſet ſupradicta illa verba latinæ translationis: *Egreſſus inde uerno tempore.* Iuxta hebræum, inquit, habetur, *Et fuit adhuc ſicut prandium terra ad ueniendum in Ephrath.* Nihil hic dicitur de tempore, ſed de diſtantia locali à Bethleem, tanto videlicet ſpatio terræ, quantum peragi ſolet, donec prandeatur. A tempore, itaque prandij quantitatem interualli menſurauit. Sic Caietanus. Oleaſter ita putat vertendum. *Et fuit adhuc multum terra (id eſt, uiæ) ad ueniendum in Ephratam.* Oleaſter. Lectio Græca hoc loco, oppido quam diuerſa eſt. Sic enim habet. *Profectus Iacob de Bethel, fixit tabernaculum ſuum ultra terram Gader. Et factum, dum appropinquaret in Chabratha ad ueniendum in Eprata, peperit Rachel, & cetera.* Sed illud *ultra turrim Gader* refert S. Hieronymus non vt in hoc loco poſitum, ſed paulo inferiori, vbi etiam iſta verba habentur in vulgata, & in hebræo, nimirum verſu vigeſimo primo. Illud autem Chabratha, poſitum eſt, pro voce hebræa, chibrath.

35 CETERVM iuuat indicare Lectori, quid ſuper hac re diſputet B. Hieronymus, quid item Eugubinus, & Lippomanus, atque Oleaſter, vt vel hinc appareat liquidò, rectam eſſe hoc loco, atque inculpabilem, noſtram Translationem latinam. In Traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper hoc ipſo loco ita ſcribit Hieronymus: Verbum hebræum chibrath, in conſequentibus vbi Iacob loquitur ad Ioſeph: *Ego autem cum uenirem de Meſopotamia Syria, mortua eſt mater tua Rachel in terra Chanaan, in uia Hippodromi, ut uenirem Ephrata*, neſcio quid volentes, Hippodromum ſeptuaginta Interpretes tranſtulerunt, & ſtatim ibi, vbi in hebræo dicitur: *Et ſepelierunt eam in uia Ephrata, hoc eſt Bethleem.* S. Hieron. Geneſ. 48. Rurſus ſeptuaginta pro (Ephrata) poſuerunt, Hipprodromum: cum vtique ſi Chabratha, Hippodromus eſt, Ephrata, Hippodromus eſſe non poſſit. Aquila autem hoc ita tranſtulit. Et factum eſt, καθ' ὁδὸν τῆς γῆς, Id eſt, in itinere terræ introiens in Ephrata. Sed melius eſt, ſi transferatur. *In electo terræ tempore, cum introiret Ephrata.* Porrò vernum tempus ſignificat, cum in florem cuncta rumpuntur, & anni tempus electum eſt: vel cum tranſeuntes per viam, carpunt,

punt, & eligunt ex vicinis agris quodcumque ad manus venerit, diuerſis floribus inuitati. Sic Hieronymus. Non ſolum igitur ita vertit Hieronymus, vt habet latina Tranſlatio, ſed ita Latine verti oportere verba hebraica, demonſtrauit expoſita ratione.

Eugubinus & Lipom. EVGVBINVS in Recognitione Pentateuchi ſuper hoc loco, atque 36
ipſum ſecutus etiam ad verbum Lippomanus in Catena, cum prænarraſſent varias expoſitorum interpretationes illius vocabuli hebræi Chibrath, à nobis paulo ſuperius commemoratas; ſubdunt cauſam tantæ diuerſitatis interpretationum, fuiſſe ambiguitatem vocis Chibrath: quæ vel poteſt accipi tanquam ex duabus vocibus coniuncta, vel tanquam vnius duntaxat vocis rationem habens; quemadmodum apud nos dictio (ſuſtineamus) poteſt accipi tanquam vna vox à verbo ſuſtinere, vel tanquam ex tribus vocibus compoſita, videlicet ſus, tinca, mus. Similiter Chibrat, ſi coniunctè legatur, ſignificat interuallum ſiue ſpatium, puta, vel vnum milliare, vel aliud quid ſimile. Si autem legatur diſiunctè, vt littera Caph, non ſit littera ſubſtantialis huius dictionis, videlicet Chi, berath, ſignificat, circa ver, vel circa viriditatem, cum ager paſcuus eſt, & cibum dat terra, à verbo (barah) deſcendens, quod cibare ſignificat. Prior opinio quibuſdam non valde placet, quia dicunt non habere ſimile, vnde chibrath ſignificet ſpatium, niſi forte ductum à (chabir) quod ſignificat multum, vt ſignificetur multum terræ, ſiue itineris fuiſſe vſque ad Ephratam. Auenesra vtramque lectionem, & interpretationem eius vocis, & refert, & approbat.

Oleaſter. Oleaſter porrò ſimiliter prænarratis eiuſdem vocis hebrææ varijs interpretationibus, ex ſuo ſenſu ſubtexit verba, quę hic ſubieci. Non miror, quod iſti in tales inciderint expoſitiones, cum noluerint ſignificationem radicis eius vocis attendere. Conſtat autem (Chabar) eſſe per ſe radicem, & ſignificare (multum eſſe) vt patet Iob 8. & 15. & 31. & 34. & Iſaiæ 16. Talis autem ſignificatio, optime quadrat in vocem Chibrath, hoc loco poſitam. Moſes enim rationem voluit reddere, cur ſepulta fuerit Rachel in uia, & non potius intra vrbem Ephrata: dicit autem ideo factum eſſe, quoniam adhuc multum erat terræ, id eſt, itineris ad veniendum in Ephrata. Quare ſic vertendum fuit. *Et fuit adhuc multum terra ad ueniendum in Ephrata.* Et mirum eſt, iſtos vertiſſe milliare: cum neque (Barach) neque Chebir, quæ radices eius nominis ab iſtis ponuntur, vſpiam ſignificare videantur, milliare. Sic Oleaſter. Cuius interpretationem excludere videntur, quę de loco, & ſitu ſepulcri Rachelis prodi-
Borcardus. dit memoriæ Borcardus in Deſcriptione Terræ Sanctę in Prima Parte, capite ſeptimo, numero quinquageſimo ſexto his verbis: Scias ſepulcrum Rachelis nō eſſe in ciuitate Bethleem, ſed foris iuxta viam, quæ ducit Hebron ad dextram, ad iactum vnius arcus extra Bethleem. Non igitur ex loco, vbi ſepulta eſt Rachel, multum terræ, ſiue itineris ſupererat, vſque in vrbem Ephrata, ſicut habet interpretatio Oleaſtri.

Viciſſitudo bonorū & malorū in hac vita mortalibus ſolennis & vtilis eſt. ALTERA quæſtio locum habet circa illa verba: *Cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus, periclitari coepit.* Verſ. 17. Sed ante alia ſcire 38
conuenit, vel ex hac hiſtoria, & exemplo Iacob, ſicut etiam omnium temporum, atque omnium gentium frequentiſſimis experimentis comprobatum eſt, res mortalium, gaudij & triſtitiæ, doloriſque ac voluptatis, & ſpei ac timoris vtili quadam viciſſitudine, ac temperamento conſtare, nullique in hac vita ſolidum, & ſincerum, & perpetuum gaudium contingere, ſed triſtitia ſubinde doloreque dilui, atque interrumpi. Ecce, Iacob, duodecimo filio in prouecta ſenectute auctus, ingenti lætitia, & voluptate affectus eſt: ſed mox dilectiſſimæ vxoris interitu, quaſi diriſſimo quodam doloris telo percuſſus eſt.

Scitum

Scitum igitur illud Euripidis dictum eſt, meritoque celebratum:

Euripides in Iphigenia.

Gaudere, atque dolere neceſſe eſt:
Mortalis enim es. Sin tu nolis,
Tamen eueniet. Sic dijs placitum.

39 SED quæritur, vnde mulieribus in pariendo tanta difficultas, & dolor, & nonnunquam mors etiam accidat, ſicut Racheli contigiſſe narratur in hoc loco. Complures cauſas eius rei licet afferre. Primò namque id poteſt accidere ex anguſtijs vteri, vel eius alia quapiam affectione mala. Deinde poteſt id euenire ob grandiorem ſolito foetus magnitudinem, aut frequentiorem, & validiorem eius in vtero agitationem, vel ob aliam eius ſiniſtram, & aduerſam affectionem. Adhæc, ſi partus adueniat mulieri grauidæ, cum ea graui aliquo tenetur morbo. Duas præterea cauſas licet adiũgere ex Ariſtotelis doctrina; vt quarta cauſa ſit, deſidioſa nimis vita mulieris. Quinta verò, ſi nimio longiorem in enitendo moram trahat. Ponam hic verba Ariſtotelis ex libro quarto de Generatione Animalium capite ſexto. In ferendo, inquit, vtero homines cum ceteris animalibus diffident. Cum enim cetera plurimum temporis valeant corpore, cum ferunt vterum: mulieres, magna ex parte ægre degunt. Cuius rei cauſa aliqua, vel ad vitam referri poteſt. Cum enim mulieres vitam otioſam, & ſellulariam quandam degant, plus contrahunt ſibi excrementi. Nam quibus gentibus ſolitum eſt, vt mulieres ſuſcipiant labores, ijs nec vterus tam difficulter geſtatur, & partus facilis eſt. Denique quibuſuis locis, mulieres, quæ laborare conſueuerunt, facilius pariunt: Labor enim excrementa conſumit, quæ in mulieribus otioſis augentur. Cumque parturigo laborioſa ſit; labor, & exercitatio actæ vitæ facit, vt ſpiritum poſſint retinere: in qua re facilitas partus cõciliatur. Sed maxime cauſa eſt, quod cum ceteris, aut exigua purgatio, aut nulla manifeſta fiat, mulieri plurima euenit. Quæ cum per vteri geſtationem deſierit, infeſtat atque perturbat: quippe cum etiam non grauidis, niſi purgationes fiant, ægritudines contingant. Paucis verò quibuſdam mulieribus euenit, vt prægnantes melius corpore valeant: videlicet ijs, quarum in corporibus exigua continentur excrementa, quæ abſumi poſſunt cum alimento, quod fœtui miniſtratur. Sic ibi Ariſtoteles. Et in libro primo de Animalibus, difficultatem, ait, pariendi etiam accidere propter dilationem longiorem. Nam & nunc, inquit, mulieres, ſi in partu vel oſcitando, vel aliqua huiuſmodi cauſa retrahunt, difficilius pariunt. Et libro ſeptimo ſcribit Plinius oſcitationem in enixu, lethalem eſſe mulieribus.

Cauſæ difficultatum & dolorũ, quæ mulieribus in pariendo cõtingunt.

Ariſtoteles

Plinius.

40 TERTIA quæſtio naſcitur ex illis verbis: *Egrediente anima præ dolore, & imminente iam morte, uocauit nomen filij ſui Ben oni, id eſt, filius doloris mei: Pater uerò appellauit eum Beniamin, id eſt, filius dexteræ.* Verſu decimo octauo. Quæritur, cur nomen Ben oni, id eſt, filius doloris mei, adeo diſplicuerit Iacob, vt id confeſtim abiecerit, & pro eo poſuerit nomen Beniamin, quod ſignificat filium dexteræ? Nimirum, ex profanis iuxta ſacriſque hiſtorijs cognoſcere eſt, veteribus illis hominibus magno ſtudio, & curæ fuiſſe, nomina imponere pulchra, & apta rebus ipſis, & præclarum quid atque fauſtum præſignantia, & quaſi promittentia, nomina vero inamoena, & triſte quid, vel abſurdum ſignificantia, & tanquam infauſtum quidpiam portendentia, vehementer exorruiſſe, & prorſus repudiaſſe. Strabo libro decimo tertio de Theophraſto ſcribens: Theophraſtus, inquit, prius appellabatur Tyrtanus, quem Ariſtoteles, magiſter eius mutato nomine nominauit Theophraſtum: ſimul prioris nominis abſurditate offenſus, ſimul etiam eius linguæ facundiam ſignificare volens. Triſte igitur, & infauſtum Patriarchę Iacob viſum eſt nomen Ben oni à matre impo-

Specioſa nomina imponere filijs, alijſue rebus curæ fuit Veteribus.

Strabo

ſitum;

ſitum, vt quod acerbiſſimum caſum coniugis, in enixu eius filij extinctæ, perpetuò ſibi repræſentaret, & idcirco mutauit in nomen Beniamin, futuræ habens fortitudinis, & proſperitatis ſignificationem. Nomen enim dexteræ, in ſacris litteris ſignificat interdum robur, & proſperitatem, & honorem. Veterum opinio fuit, præſertim apud Romanos, fortunatos eos fore, qui, enecta in partu matre, nati eſſent: Sic aiunt priorem Africanum eſſe natum: Sic etiam primus Cæſarum, à cæſo matris vtero appellatus eſt.

DE germana porrò ſignificatione atque interpretatione iſtorum nominum Ben oni, & Ben iamin, præter ea quæ tradit Sanctus Hieronymus in Quæſtionibus hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum, Oleaſter hæc ſcribit: Dictio (On) ſignificare videtur fortitudinem, & laborem, quod in labore oſtendatur hominis fortitudo, vnde ita poſſet hic verti: Vocauit nomen eius Filium laboris, id eſt, in cuius partu multum laboraſſet mater: vel Filium fortitudinis, quod fuiſſet matre fortior, & qui mortua matre ſuperuixiſſet. Quare autem pater vocauerit eum Filium dexteræ, duplex poteſt aſſignari ratio: Altera, quod ex eo cognoſceretur, adhuc in ipſo eſſe robur, & fortitudinem generandi filios; ſolet enim robur, dexteræ vocabulo ſignari. Secunda, quia pueri vltimo nati, ſolent eſſe ferè ſemper ad dexteram patris ſui, quod eos tenerius amare, & maiorem curam eorum habere videatur.

Oleaſter.

Quid ſit vocari filius dexteræ.

Ceterum hanc hiſtoriã de morte Rachelis in partu Beniamin, & vtroq. eius nomine ſic allegorizat Rupertus libro octauo in Geneſim capite decimo quinto. Quemadmodum ſupra, inquit, dictum eſt non carere myſterio, quod mors Debboræ, quæ nutrix Rebeccæ fuerat, commemorata ſit, tacita ipſius Rebeccæ morte: ſic & nunc ſciendum, non fruſtra mortem Rachelis inueniri, cum Liæ mors ſcripta non ſit. Quid enim Rachel, niſi primitiuam ex Hebræis, & quid Lia, niſi collectam ex Gentibus ſignat Eccleſiam? Moritur ergo Rachel, & mors Liæ ſilentio premitur: quia videlicet Synagoga palam per infidelitatem, à vitæ gratiæ excidit. Eccleſia verò Gentium viuit per fidem vſque in finem ſeculi? Et notandum, quod Rachel in partu obijt; nam Synagoga tunc mortua eſt, quando Chriſtum, & eius Apoſtolos emiſit, *Quæ enim aſſumptio,* inquit Paulus, *niſi uita ex mortuis?* Vnde Rachel egrediente anima eius præ dolore, vocat filium ſuum Benoni, id eſt, filium doloris mei: doluit enim, id eſt, inuidit, & dolenda ſorte, inde mortua eſt, quod ex ipſa, vita aſſumpta ſit. Pater autem vocauit eũ Beniamin, id eſt filiũ dexteræ. quia profectò ille eſt filius, Apoſtolorum Chorus, quem conſedere fecit cum Chriſto ad dexteram ſuã in cæleſtibus.

Ruperti allegoria.

Rom. 11.

Ephes. 1.

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis.

Mortua eſt Rachel, & ſepulta in via, quæ ducit Ephratam, hæc eſt Bethleem. Erexitque Iacob titulum ſuper ſepulcrum eius: hic eſt titulus monumenti Rachel vſque in præſentē diem. Verſu 19. & 20.

42 EPHRATA, & Bethleem (ait Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum) vnius vrbis duo ſunt vocabula, ſub conſimili tamen interpretatione: ſiquidem Ephrata, interpretatur frugifera; Bethleem, domus panis vertitur, propter eum panem, qui de cœlo deſcendiſſe ſe dicit. Idem in libro de locis Hebraicis: Bethleē, inquit, ciuitas eſt Dauid, in ſorte tribus Iudæ, in qua Saluator natus eſt; in ſexto milliario ab Aelia, id eſt, Hieruſalem, contra meridianam plagam, iuxta viam, quæ ducit Hebron, vbi & ſepulcrum Ieſſe, & Dauid oſtenditur, & mille circiter paſſibus procul eſt turris Ader, quæ interpretatur Turris gregis, quodam vaticinio, paſtores Dominicæ natiuitatis conſcios ante ſignificans. Sed & prope eandem Bethleem, regis quondam Iudææ Archelai tumulus oſtenditur, qui ſemitæ ad cellulam noſtram è via publica diuertentis principium eſt. Vocabatur autem Bethleem, & filius Ephratæ, id eſt, Mariæ, vt in Paralip. libris plenius legimus. Sic eo loci S. Hieronymus. Et idem paulo infra, Ephrata, inquit, eſt in tribu Iuda, licet plerique male exiſtiment eſſe in tribu Beniamin; eſt autem iuxta viam, vbi ſepulta eſt Rachel, quinto milliario ab Hieruſalem, in eo loco, qui a ſeptuaginta vocatur Hippodromus. Legimus Ephratam in Paralipomenon libro, ſicut ſupradictum eſt. Sic Hieronymus.

S. Hieron. — Ioan. 6. — Matth. 2. — Luc. 2. — Luc. 2. — 1. Par. 2. cap. 2.

43 EST autem de origine iſtorum nominum Ephrata & Bethleem quæſtio & diſceptatio Thoſtati cum Lyrano. Lyranus enim ſecutus Rabbi Salomonē, ait, vrbem iſtam fuiſſe appellatam Ephratam ab vxore Caleb ſic nominata, vt legitur 1. Paralipomenon cap. 2. Fuit autem ille Caleb, filius Heſron, qui cum auo ſuo Iuda, & pro auo Iacob patriarcha deſcendit in Aegyptum, vt habes Geneſis quadrageſimo ſexto. Poſtea verò iſtam ciuitatem putant vocatam eſſe Bethleheem, quod poſt eam ſterilitatem, quæ contigit in tempore Elimec mariti Noemi, & tempore Ruth, extitit ingens frugum copia; ibique quaſi horreum conſtitutum eſt propter tritici abundantiam; vnde traxit nomen Bethleem, quod ſignificat domum panis. Sic iſti. Sed enim vtrumque dictum iſtorū, manifeſtis, vt videtur ſibi, argumentis refellit Thoſtatus. Nā illud nomen Ephrata, non potuit imponi ei vrbi, niſi poſt ingreſſum Hebræorum in terram promiſſionis, in quam neque Caleb, neque vxor eius Ephrata ingredi potuerunt. Heſron quippe pater ipſius Caleb, & ſocer Ephratę, deſcendit cum Iacob in Aegyptum, ex quo tempore vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, tranſierunt quindecim & ducenti anni, vt etiam nos oſtendimus in tertio Tomo noſtro in cap. 15. Geneſ. ſuper illis verbis: *Et ſubijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis.* Ab egreſſu porrò Hebræorum ex Aegypto, vſque ad ingreſſum eorum in terram promiſſionis, præterierunt anni quadraginta

Diſputatio Thoſtati, cū Lyrano ſuper origine nominū Ephrata, & Bethleem.

 peregri-

peregrinationis eorum in deſerto. Ergo ab ingreſſu Heſron in Aegyptum, vſque ad introitum Hebræorum in terram promiſſionis, fluxerunt anni ducenti quinquaginta quinque. Ponamus autem Heſron annis viginti poſt ſuum in Aegyptum ingreſſum, genuiſſe filium ſuum Caleb: ex quo ſequeretur ab ortu Caleb vſque ad ingreſſum Hebræorum in terram promiſſionis, tranſiſſe annos amplius ducentos triginta. Non igitur iſte Caleb, nec vxor eius Ephrata intrare potuerunt Terram promiſſionis; nemo enim in illa ætate tamdiu viuebat, quare vocabulum Ephrata, non eſt impoſitum ab vxore iſta Caleb. Præterea, iſtud, factum eſſet aliquandiu poſt mortem Moſis; cum tamen vtrumque nomen eius loci, non ſemel Moſes in hoc libro commemoret. Nec firmum eſt quorundam reſponſum, Moſem ſpiritu prophetico prænoſcentem futura iſta nomina eius loci, per anticipationem vſurpaſſe. Non enim oratio hæc, & Scriptura Moſis, prophetica eſt, ſed hiſtorica, tradita Hebræis, qui tunc viuebant quibus ignota prorſus fuiſſent iſta nomina, vtpote tali ſpiritu prophetico carentibus.

Atque hoc ipſum argumentum valet contra alterum dictum Lyrani, & Rabbi Salomonis, affirmantium, nomen Bethleem, poſitum eſſe ei loco propter copiam frugum, quæ accidit tempore Ruth: ſi quidem id accidit plus ducentis annis poſt mortem Moſis, vt hoc loco argumentatur Thoſtatus. Non igitur tale nomen notum fuit Moſi; aut ſi notum fuiſſet, vt ipſi dicunt, per propheticum ſpiritum, erat certe prorſus ignotum omnibus gentibus eius temporis: præſertim verò Hebræis, quibus hæc ſcribebat Moſes. Concludit igitur Thoſtatus, tam nomen Ephrata, quam Bethlehem, fuiſſe antiquius non ſolum Moſis, ſed etiam Iacobi ętate. Sic ex Thoſtato. Cuius tamē argumētatio non admodū valida eſt. Poteſt enim fieri, vt nomen Bethleē multo poſt mortē Moſis tempore, impoſitū ſit ei vrbi, eius autem cōmemoratio, quæ hic ponitur, non ſit à Moſe tradita, illa dico verba: (Hæc eſt Bethleem) & item infra Geneſis quadrageſimo octauo. *Iuxta viam Ephrata, quæ alio nomine appellatur Bethleem*: ſed adiuncta ſit à ſapientibus Synagogæ, qui auctoritate ipſius, & diuino afflatu pleni, libros Moſis concinnarunt, expoſitis quibuſdam, quę propter vetuſtatem iam erant obſoleta, & in alia nomina iam fuerant commutata, qua de re memini non ſemel in ſuperioribus tomis in Geneſim me monuiſſe Lectorem. In ſuperiore loco prioris libri Paralipomenon, nominatur quidam Salma pater Bethleem, & Caleb nepos prioris Caleb, de quo paulo ante diximus: hic terram 43
promiſſionis intrauit, & potuit ex nomine auiæ ſuæ Ephrata, ſimile nomen imponere vrbi, quæ dicta eſt Bethleem; iſtius enim Caleb, etiam in octogenaria ætate, propemodum incredibile robur corporis & vigor animi memoratur in libro Ioſue cap. 14.

Liam aliquanto tēpore eſſe mortuam poſt obitū Rachelis.

CIRCA illa verba: *Mortua eſt ergo Rachel, & ſepulta eſt in via, quæ ducit* 44
Ephrata, aduertat Lector tum ex hoc loco, tum ex altero loco, qui eſt infra ſub finem capitis 49. aperte perſpici, Rachelem aliquanto tempore obiiſſe prius quàm Liā. Hinc enim apparet Rachelem eſſe mortuam priuſquam Iacob perueniret in vrbem Hebron, quò tendebat ad patrem ſuum Iſaac. At illic dicitur, Liam fuiſſe ſepultam in Hebron cum Abraham, & Sara, & Rebecca, nempe poſtquam Iacob venerat iam Hebron, & aliquandiu manſerat apud patrem Iſaac. In maiori chronologia Hebræorum traditur Rachelem mortuam eſſe, exactis triginta ſex ætatis ſuæ annis, cum nupſiſſet Iacobo, agens vigeſimum ſecundum annum, & in eius matrimonio manſiſſet annis quatuordecim. Sed hoc falſum eſt, manſit enim cum viro ſuo Iacob in Meſopotamia tredecim annis, quia ſtatim, vt tranſactum eſt primum ſeptennium ſeruitutis, data eſt in poteſtatem

Erratū Maioris chronologię Hebręorū.

ſtatem

ſtatem Iacob, Geneſis vigeſimo nono, hic autem per annos viginti moratus eſt in Meſopotamia: à diſceſſu autem ex Meſopotamia vſque ad mortem Rachelis, anni non minus decem fluxerunt, vt ſupra oſtenſum eſt: manſit igitur cum viro annis viginti tribus. Quare ſi, cum nupſit, erat viginti duorum annorum, eam, cum obijt, fuiſſe annorum amplius quadraginta neceſſe eſt. Illud item falſum eſt, quod in eadem chronologia traditur, Rachelem, & Liam fuiſſe gemellas eodem partu editas: quippe ſupra Geneſis vigeſimo nono apertis verbis dixit Moſes Rachelem minorem fuiſſe natu, Liam verò ſororem fuiſſe maiorem.

45 QVAERI etiam poteſt ſuper eo, quod hic dicitur, Iacob erexiſſe titulum ſuper ſepulcrum Rachelis: Cur id fecerit Iacob. Sed nimirum declarare voluit ea re Iacob amorem ſuum, quo Rachelem coniugem flagrantiſſimè, ac perſeuerantiſſime dilexerat: ſimulque apud poſteros memoriam tam caræ vxoris, in perpetuum, quantum in ipſo erat, prorogare. Duabus enim rebus, eorum, qui mortui ſunt, memoriam in futurum prolatare, & quodammodo immortalem facere poſſumus: primò magnifica eis condendo ſepulcra, aliaue nominis eorum præclara monumenta ſtatuendo. Fuiſſe autem, Troianis etiam temporibus, apud Ethnicos morem faciendi mortuis ſepulcra, ſepulcraleſque titulos, non obſcurè indicat Homerus, cuius ſunt illi verſus latine redditi. Cur Iacob erexit titulum ſuper ſepulcrum Rachelis.

Vt te ſepeliant fratres, & ſodales
Sepulcro, & titulo: eſt enim hoc præmium morientium.

Hodieque dicuntur Iudæi ſimile quid facere in ſepulcris ſuorum, inſculpentes ea verba, quæ Abigail dixit Dauidi, vt legimus primò Regum cap. 25. *Sit anima tua ligata in faſciculo uiuentium apud Dominum Deum tuum.* Verum enimuerò mortuorum memoria, & nomen, ac fama perpetuatur maxime ingenij operibus, cum diſertiſſimis ſcriptis, ſemperque manſuris, vel hiſtorijs, vel carminibus, eorum virtutes factaque celebrantur. Sic Achilli & Aeneæ quodammodo immortalitatem dedere Homerus, & Virgilius. Diſputari poſſet hoc loco, qualis fuerit ille titulus, quem Iacob erexit ſuper ſepulcrum Rachelis: verùm ſuper ea re diſputatum à nobis eſt ſupra, cum explanaremus verba illa capitis 28. *Tulit Iacob lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper.* Borcardus in prima Parte cap. 7. numero 56. tradit ſuper ſepulcro Rachelis erexiſſe Iacob pyramidem pulchram nimis: & in eius baſi, duodecim diſpoſuiſſe prægrādes lapides, ſecundum numerum filiorum ſuorum. Borcardus.

Egreſſus inde Iſrael, fixit tabernaculum trans Turrem gregis. Verſu 21 22. 23.
Cumque habitaret in illa regione, abijt Ruben, &
dormiuit cum Bala vxore patris ſui: quod
illum minime latuit. Erant autem filij
Iacob duodecim &c.

46 QVOD hic dicitur de habitatione Iacob trans Turrim gregis, & legitur idem hebraice, & chaldaice; id non habent in hoc loco Græci codices, ſed paulo ſupra Verſu decimo ſexto habent iſta verba, alieno nempe loco, ſic enim illic ad verbum, habēt libri Græci: *Et profectus de Bethel, fixit tabernacula trans Turrim Gader.* Sed quis locus eſt iſta Turris gregis, ſiue, vt eſt hebraice, Turris Ader? Soluit breuibus hanc quæſtionem B. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim B. Hieron.

ſuper hunc locum, ita ſcribens: Hunc locum Hebræi eſſe volunt, vbi poſtea templũ ædificatum eſt: & turrim Ader, turrim gregis ſignificare, hoc eſt, congregationis, & coetus: quod & Propheta Michæas teſtatur dicens: *Et turris gregis nebuloſa, filia Sion*: Illoque tempore Iacob trans locum, vbi poſtea templum ædificatum eſt, habuiſſe tentoria. Sed ſi ſequamur ordinem viæ, paſtorum iuxta Bethleem locus eſt, vbi vel Angelorum grex in ortu Domini cecinit; vel Iacob pecora ſua pauit, loco nomen imponens: vel, quod verius eſt, futurum iam tunc myſterium monſtrabatur. Sic ibi Hieronymus, qui etiam in libro de locis Hebraicis ait, Turrim iſtam Ader mille paſſibus procul fuiſſe ab vrbe Bethleem. Neque verò Hieronymus negat templum, vel vrbem Hieruſalem appellatam quoque fuiſſe Turrim gregis; cum id perſpicue dixerit Michæas ſupradictis verbis, quæ Hieronymus citauit, & ad eam ſententiam interpretatus eſt in commentariis ſuis ſuper Michæam: ſed hoc tantum negat Hieronymus, turrem gregis, hic nominatam, fuiſſe in monte Moria, vbi templum poſtea ædificatum eſt; patet enim fuiſſe prope vrbem Bethleem. Ergo nomen Turris Ader, ſeu gregis, in duobus locis dicebatur; & in eo qui erat prope Bethleem; & in ipſo templo, ſiue vrbe Hieruſalem. Templum porrò vocabatur turris, quod in modum, & figuram turris ædificatum eſſet. Dicebatur item, Ader, ſiue gregis; vel quod illuc religionis cauſa, coetus, & congregationes Hebræorum in ſimilitudinem Gregum conueniebant; vel quod eo ducebantur greges ouium ad immolandum Deo. Verum turris gregis, de qua hic agitur, erat campus paſcuis vberrimus, & grandibus oleis refertus: in quo poſtea, in memoriam Angelici exercitus, qui paſtoribus apparuit, quo tempore ortus fuerat Dominus noſter in Bethleem, dicitur Helena mater Conſtantini, ædificaſſe templum ſub nomine Sanctorum Angelorum.

Quæſtio quis locus fuerit Turris Gregis. — *Michæ. 4.* — *Luc. 2.* — *Luc. 2.*

SED expendamus illa verba, *Abijt Ruben, & dormiuit cum Bala concubina patris ſui, quod ipſum minime latuit.* Verſ. 12. Poſt illud: *quod ipſum minime latuit*: addiderunt de ſuo lxx. Interpretes: *Et malum viſum eſt in oculis eius*, quę nec Latini, neque hebræi, neque Chaldaici codices habent. Non eſt dubium, quin per illud, *dormiuit cum Bala*: Significetur carnalis concubitus: ad id namque ſignificandum ſæpiſſime talem phraſim vſurpat Scriptura. Atque ita debere intelligi, dubitare neminem ſinit, quod Iacob infra Geneſ. 49. ob iſtud flagitium maledicens filio ſuo Ruben, dixit, *Effuſus es ſicut aqua, non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Quocirca nugæ ſunt, & meræ fabulæ, quod Rabbi Salomon eiuſque aſſectatores quidam ſuper hoc loco dixerunt, Ruben non vitiaſſe vxorem patris ſui, ſed lectum eius, quem Iacob tranſtulerat in tabernaculũ Liæ matris Ruben, ex eo loco, Ruben indignabundũ expuliſſe: atq; hoc in ſuam contumeliam accepiſſe Iacob. Iſtud porrò genus flagitij dormiendi cum Nouerca, etiam apud Ethnicos, turpiſſimum, & probroſiſſimum ducebatur. Audi B. Paulum 1. ad Cor. 5. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes; ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat, & vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit.* Nec verò non rectè, & cum laude feciſſe putatur rex Salomon, in Adoniam fratrem vindicans, quod Abiſaag Sunamitem paterni tori ſociam, in vxorem poſtulauerit. Et verò modeſtior multo quàm Ruben fuiſſe videtur Antiochus, filius Seleuci regis Aſiæ, qui Stratonicæ nouercę ſuæ inſano captus amore, tacitus, vulnus occultum venis alebat, & coeco carpebatur igni, donec ob eam cauſam, in grauiſſimum morbum incidens, à ſolertiſſimo medico Eraſiſtrato, cauſa morbi deprehenſa eſt. Quid ego dicam de Hippolyto? cuius pudicitia, impotentiſſimæ libidini Phædræ nouercæ ſuæ aſſentiri nolentis, ſummis in tragoedia laudibus celebrata eſt? Ceterum veriſimile eſt, Iacob, poſt id temporis, remouiſſe à toro ſuo 47

Locus Pauli 1. ad Corinth. 5. — *3. Reg. 2.* — *Antiochus.* — *Eraſiſtrat.*

Balam:

Balam, & in perpetuum ab eius concubitu abſtinuiſſe: quod etiam multis poſt
4 ſeculis feciſſe legimus in 2. Regum cap. 20. Dauidem, decem ſuis concubinis à
filio ſuo Abſalon ſimiliter vitiatis atque foedatis. Erat autem eo tempore Ru-
ben minor vigeſimo quarto anno: hoc enim euenit ante venditionem Ioſeph,
qui tunc fuit ſexdecim annorum Geneſ. 37. Ruben autem, ſeptem tantum an-
nis maior natu erat, quàm Ioſeph, vt ex cap. 29. & 30. Geneſis colligitur. Mi-
rumque videri poteſt, Iacob, ita diſſimulaſſe illud facinus, vt nec filium, nec
vxorem caſtigauerit. Verùm non omnia Iacob dicta, factaque ſcriptis à Moſe
prodita ſunt. Non tamen impune tuliſſe id Ruben, ſed grauiſſimo ſupplicio,
non ipſum modo, ſed eius quoque poſteros, ob id, eſſe punitos, ſupradicta in
eum maledictio Iacob, manifeſte demonſtrat.

Cuius ætatis fuerit tunc Ruben.

Hi ſunt filij Iacob, qui in Meſopotamia Syriæ. Verſu 16.

48 CVR hoc loco recenſuit Moſes numerum filiorum Iacob? An ex occaſione flagitij, quod admiſerat Ruben? cuius fœditatem, atque indignitatem vehementius exagerare volens, oſtendit fuiſſe eum primum natu, & principem omnium filiorum Iacob. An, vt placet quibuſdam, vt latenter ſignificaret, poſt illud flagitiũ Ruben, Iacob abſtinuiſſe ſe à generatione filiorum, & coniugali concubitu? An quod mox initio ſequentis capitis, expoſiturus eſſet ſtirpem ac poſteritatem Eſau, voluit ante, omnem, quæ tunc erat, progeniem Iacob commemorare? Sed cur inter liberos Iacob, non memoratur filia eius Dina? An id factum ex conſuetudine Scripturæ, quæ in deſcribenda genealogia, non feminarum, ſed virorum duntaxat, mentionem facit? An eam conſulto hic reticuit Moſes, propter foeditatem, & atrocitatem caſus eius apud Sichimitas, cuius in illa fuiſſe non minimam culpam, negari non poterat?

Cur hic memoretur numerus filiorũ Iacob.

Cur inter liberos Iacob non ſit nominata Dina.

49 Ceterum illud plus habere videtur dubitationis, cur inter filios Iacob, qui dicuntur ei fuiſſe nati in Meſopotamia, numeretur Beniamin, quem ex hiſtoria huius capitis conſtat, fuiſſe natum in terra Chanaan, prope ciuitatem Bethleẽ. Nec ſanè verum eſt, quod Chryſoſtomus homilia lx. in Geneſim dicit, idemque ſentire Cyrillum, fertur in Catena in Geneſim; Beniamin fuiſſe quidem natum in terra Chanaan, ſed eſſe tamen ſatum, & conceptum in Meſopotamia, eo nimirum tempore, quo Iacob diſceſſum inde adornabat: hoc dico falſum eſſe. Poſt diſceſſum enim Iacob ex Meſopotamia, vſque ad ortum Beniamin, decem circiter annos præterijſſe, ſuprà oſtenſum eſt. Eodem modo iſtam opinionem S. Auguſtinus loco paulo infra citato refellit. Nos igitur dicamus, in illis verbis: *Hi ſunt filij Iacob, qui nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ*: Illud: *Hi ſunt filij Iacob*, referri debere ad omnes eius filios proxime memoratos. Illud verò *qui nati ſunt in Meſopotamia*, referendum eſſe ad omnes, excepto Beniamin; quem non fuiſſe natum in Meſopotamia, Lector ignorare non poterat, cum proxime ante dictum eſſet, fuiſſe natum prope Bethleem. Sed illa promptior & planior eſt ſolutio, quæ B. etiam Auguſtino maxime probatur in Quæſtione 117. in Geneſim, morem eſſe Scripturæ, quod omnibus, præter admodum paucos, conuenit, id ſimpliciter, & generaliter attribuere omnibus; cuius moris, paſſim obuia ſunt legenti ſcripturam exempla.

Quomodo Beniamin numeratus ſit inter filios Iacob natos in Meſopotamia.

Chryſoſt. Cyrillus.

S. Auguſt.

Verſu 27. & 28.

Venit autem Iacob ad Iſaac, patrem ſuum in Mambre, ciuitatem Arbee; hæc eſt Hebron, in qua peregrinatus eſt Abraham,& Iſaac. Et completi ſunt dies Iſaac centum octoginta annorum.

NON eſt veriſimile, nunc primum Iacob, poſtquam re- 50
dierat ex Meſopotamia, viſum fuiſſe patrem ſuum Iſaac, cũ decem circiter annos,ex quo regreſſus fuerat ex Meſopotamia, manſiſſet in terra Chanaan. Tunc igitur primum venit cum omni familia, ſtabili commoratione manſurus apud patrem ſuum. Verùm non abs re fuerit, vt hoc loco ſtrictim indicemus totius vitæ Iſaac Chronologiam. Iſaac natus eſt, patre eius Abraham centenario, Gen.21. Quoniam autem Abraham natus eſt anno ducenteſimo nonageſimo ſecundo poſt diluuiũ,vt colligitur ex cap.xi.Gen. conſequẽs eſt,Iſaac eſſe natũ poſt diluuiũ anno treçenteſimo nonageſimo ſecundo. Et quia diluuium factum eſt anno milleſimo ſexcenteſimo quinqnageſimo ſexto à mundi creatione;hinc apparet Iſaac fuiſſe natum anno, poſt orbem conditum, bis milleſimo, & quadrageſimo octauo; exceſſiſſe autem anno bis milleſimo ducenteſimo vigeſimo octauo, obijt enim exactis vitæ annis, 180. Iſaac porrò ductus à patre ſuo eſt in montem Moria, vt immolaretur Deo, annos natus, auctore Ioſepho, viginti quinque, vel ſecundum Hebræos in maiori ſua Chronologia, triginta ſeptem. Rebeccam duxit vxorem, anno ætatis quadrageſimo, & per viginti annos nullam ex ea prolem ſuſcipiens, denique cum ſexagenarius eſſet, Iacob & Eſau procreauit:vtrunque proditum eſt Geneſ.25. Natus verò annos centum triginta ſeptem,præter opinionem ſuam, benedixit filio ſuo Iacob, & primogenitum conſtituit, putans eſſe Eſau, vt ſupra oſtendimus circa initium cap. 27. & iuxta idem tempus,miſit filium ſuum in Meſopotamiam, Gen.28. Ex eo tempore vſque ad obitũ ipſius, per annos ſcilicet tres, & quadraginta,nihil de eo proditũ eſt ſacris litteris.Cũ mortuus eſt Iſaac, erat Iacob annorũ centum viginti;quippe qui ſexagenario Iſaac natus fuerat,vt dictum eſt ſupra Gen.25. Et quoniam ſeptimum & centeſimum circiter annum agebat, cum poſt reditum ex Meſopotamia venit ad patrem ſuum, vt ex ſupradictis manifeſtum eſt; hinc apparet fuiſſe eum per tredecim annos cum patre ſuo. Falſum itaque eſt, quod traditur ab Hebræis in maiori Chronologia, Iacob tunc miniſtraſſe patri ſuo per viginti duos annos. Illud denique hoc loco aduertat Lector, manifeſtam hic eſſe hyſterologiam, & in hiſtoria anticipationem. Siquidem hic prius narratur mors Iſaac; poſterius verò infra Gen.37. memoratur venditio Ioſeph, quæ tamen tredecim annis,exceſſum Iſaac anteceſſit. Etenim ſexdecim annorum erat Ioſeph cum eſt venditus,vt ſcriptum eſt Geneſ.37. Iacob autem tunc erat ſeptem & centum annorum: nempe genuerat eum,ætatis annum agens vnum & nonageſimum, vt ſupra oſtendimus, cum explanaremus caput xxx. At verò cum exceſſit Iſaac,annorum erat Iacob,vt paulò ſuperius docuimus,centum viginti.

Exponitur Chronologya vitæ Iſaac.

Geneſ.22. Ioſe lib. 1. Antiquit.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM GENESIS.

Recenſetur progenies, & poſteritas Eſau.

HAE ſunt autem generationes Eſau, ipſe 1
eſt Edom. Eſau accepit vxores de filiabus 2
Chanaan: Ada filiam Elon Hethæi, &
Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon Heuæi:
Baſemath quoque filiam Iſmael ſororem 3
Nabaioth. Peperit autem Ada Eliphaz: 4
Baſemath genuit Rahuel: Oolibama ge- 5
nuit Iehus, & Ihelon & Core. Hi filij
Eſau qui nati ſunt ei in terra Chana-
an. Tulit autem Eſau vxores ſuas & filios & filias, & omnem 6
animam domus ſuæ, & ſubſtantiam, & pecora, & cuncta quæ ha-
bere poterat in terra Chanaan: & abijt in alteram regionem, receſſit-
que á fratre ſuo Iacob. Diuites enim erant valde, & ſimul habitare 7
non poterant: nec ſuſtinebat eos terra peregrinationis eorum præ
multitudine gregum. Habitauitque Eſau in monte Seir, ipſe eſt Edom 8
Hæ autem ſunt generationes Eſau patris Edom in monte Seir, & 9 10
hæc nomina filiorum eius: Eliphaz filius Ada vxoris Eſau: Ra-
huel quoque filius Baſemath vxoris eius. Fueruntque Eliphaz filij 11
Theman, Omar, Sepho, & Gatham, & Genez. Erat autem Thamna 12
concubina Eliphaz filij Eſau: quæ peperit ei Amalech, hi ſunt filij Ada
vxoris Eſau: Filij autem Rahuel, Nahath, & Zara, Samma & Meza. 13

hi fi-

14 hi filij Baſemath vxoris Eſau. Iſti quoque erant filij Oolibama filiæ
Anæ filiæ Sebeon, vxoris Eſau, quos genuit ei Iehus, & Ihielon, & Co-
15 re. Hi duces filiorum Eſau: Filij Eliphaz primogeniti Eſau, dux The-
16 man, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez, dux Core, dux Gatham, dux
17 Amalech. hi filij Eliphaz in terra Edom, & hi filii Ada. Hi quoque
filij Rahuel filij Eſau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Me-
za: hi autem duces Rahuel in terra Edom: iſti filij Baſemath vxoris
18 Eſau. Hi autem filij Oolibama vxoris Eſau: dux Iehus, dux Ihelon, dux
19 Core. hi duces Oolibama filiæ Anæ vxoris Eſau. Iſti ſunt filij Eſau, &
20 hi duces eorum: ipſe eſt Edom. Iſti ſunt filij Seir Horrei, habitatores
21 terræ: Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana, & Diſon, & Eſer, & Diſan.
22 hi duces Horrei, filij Seir in terra Edom. Facti ſunt autem filij Lotan:
23 Hori, & Heman. Erat autem ſoror Lotan, Thamna. Et iſti filij Sobal:
24 Aluan, & Manahar, & Ebal, & Sepho, & Onam. Et hi filij Sebeon:
Aia & Ana. Iſte eſt Ana, qui inuenit aquas calidas in ſolitudine, cum
25 paſceret Aſinos Sebeon patris ſui. Habuitque filium Diſon, & filiã Oo-
26 libama. Et iſti filij Diſon: Hamdan & Eſeban, & Iethram, & Charan.
27 28 Hi quoque filij Eſer: Balaan, & Zauan, & Acan. Habuit autem filios
29 Diſan: Hus & Aram. Hi duces Horræorum: dux Lotan, dux Sobal, dux
30 Sebeon, dux Ana, dux Diſon, dux Eſer, dux Diſan: iſti duces Horræo-
31 rum qui imperauerunt in Terra Seir, Reges autem qui regnauerunt in
32 terra Edom, antequam haberent regem filij Iſrael, fuerunt hi: Bela fi-
33 lius Beor, nomenque vrbis eius Denaba. Mortuus eſt autem Bela, &
34 regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Boſra. Cumque mortuus eſſet Io-
35 aab, regnauit pro eo Huſan de terra Themanorum. Hoc quoque mor-
tuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuſſit Madian in regione
36 Moab: & nomen vrbis eius Auith. Cumque mortuus eſſet Adad, regna-
37 uit pro eo Semla de Maſreca. Hoc quoque mortuo regnauit pro eo
38 Saul de fluuio Rohoboth. Cumque & hic obiiſſet, ſucceſſit in regnum
39 Balanan filius Achobor. Iſto quoque mortuo, regnauit pro eo Adar,
nomenque vrbis eius Phau: & appellabatur vxor eius Metabel, filia
40 Matret filiæ Mezaab. Hæc ergo nomina ducum Eſau in cognationibus
41 & locis, & vocabulis ſuis: dux Thamna, dux Alua, dux Ietech, dux
42 Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman, dux Mab-
43 ſar, dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra im-
perii ſui. ipſe eſt Eſau pater Idumæorum.

PRAEFATIO

1 DESCRIBITVR hoc capite progenies, & poſteritas Eſau, amplitudine, ac potentia; regalis etiam dignitatis antiquitate, ac diuturnitate memorabilis: indicatur item regio circa montem Seir, quam & ille, & poſteri eius, habitatione, ſimulque dominatione tenuerunt: quæ poſtea ab Eſau. cui erat etiam nomen Edom, appellata eſt Iduměa. Monet Sanctus Auguſtinus, quę hic narrātur de multiplicatione ſeminis Eſau poſt mortem Iſaac, memorari per S. Auguſt. recapitulationem: ea quippe magna in parte, ante obitum Iſaac facta ſunt. Auguſtini verba ſunt hæc in quæſtione 118. in Geneſim: Quod poſt narrationem mortis Iſaac, narratur quas vxores Eſau acceperit, & quos procreauerit, recapitulatio intelligenda eſt. Neque enim poſt mortem Iſaac id fieri coepit, cum iam eſſent tunc Eſau & Iacob centum viginti annorum; quippe cum eos ſexagenarius Iſaac ſuſceperit, & vixerit annos centum octoginta. Sic Auguſtinus. Ne verò Lector, aliquot locis, hæſitet in lectione huius capitis, propter magnam nominum, quæ in eo recenſentur, varietatem, atque obſcuritatem; proponam ei perutile documentum hic traditum à Caietano: Circa nomina propria Caietanus. (inquit Caietanus) tam mulierum, quàm virorum, quæ in hoc capite recenſentur, aduertat prudens Lector, tantam eſſe varietatem, vt diuinare quodammodò oporteat. Vxores enim Eſau alijs nominibus appellantur hic, quam fuerant appellatæ ſuperius cap. 26. Et ſimiliter parentes earum aliter hic, atque ibi nominantur. Et quoniam perſonam aliquam conſtat multis nominibus nominari, & multis modis contigiſſe apud priſcos rationem paternitatis & filiationis, etiam ante legem Moſis; ideo nullius Lectoris mẽs turbetur, ſed accommodet ſenſum, vt melius ei videbitur: intelligendo ſcilicet vel de filio naturali, vel de filio legali, vel adoptiuo: fuiſſe namque in more atque vſu filiationem legalem, etiam ante legem Moſaicam, clarè oſtendit hiſtoria Thamar, nurus Iudæ infra capit. 38. memorata. Hæc Caietanus.

Tulit autem Eſau vxores ſuas, & filios, & filias, & omnem ſubſtantiam, Verſu 6.7. & 8. & cuncta, quæ habere poterat in terra Chanaan: & abiit in alteram regionem, receſſitque à fratre ſuo Iacob. Diuites enim erant valde, & ſimul habitare nõ poterãt, nec ſuſtinebat eos terra habitationis eorũ præ multitudine gregũ. Habitauitq. Eſau in mõte Seir, ipſe eſt Edõ.

2 HIC locus quæſtionem habet: videtur enim hic ſignificari, primum diſceſſiſſe Eſau ex Terra Chanan in montem Seir, poſt Quãdo primum iuerit Eſau habitatum in mõte Seir. mortem Iſaac, & tunc ibi primum ſedem, & domicilium collocaſſe. At ſupra Geneſ. 32. cum Iacob rediit ex Meſopotamia dicitur miſiſſe nuncios, & munera Fratri ſuo Eſau in montem Seir, vbi tunc ille habitabat. Et cap. 33. ſcriptum eſt, ex eo loco veniſſe Eſau cum quadringentis equitibus obuiam fratri ſuo Iacob. Id autem contigit viginti tribus annis ante mortem Iſaac. Siquidem tunc Iacob erat nonagin-

nagin-

naginta ſeptem annornm, vt ſupra dictum eſt: eum autem mortuus eſt Iſaac, natus erat annos centum viginti. Hanc quæſtionem breuiter, ſed ſubobſcurè, ſoluens Caietanus, Complementum, inquit, facti, non initium narratur poſt mortē Iſaac. Multis namque annis, viuente adhuc Iſaac, Eſau habitauerat in monte Seir, vt teſtatur occurſus eius ad Iacob: ſed completo officio ſepulturæ paternæ, tanquam primogenitus, accepit facultates Iſaac, & tranſtulit eas in Seir. Sic Caietanus. Significat itaque Caietanus, Eſau, poſt mortem Iſaac, complere & omnino receſſiſſe à Terra Chanaan in montem Seir, non amplius illuc rediturum: nam antea licet habitauerit in monte Seir, veniebat tamen in terram Chanaan viſere patrem ſuum: præſertim autem poſt reditum Iacob, & cum de graui, & periculoſa ægrotatione patris audiſſet. Apertior eſt, & diſtinctior, & plenior ſolutio eiuſdem quæſtionis, quam tradit Sanctus Auguſtinus in quæſtione 119. in Geneſim, hunc in modum ſcribens: quæſtio eſt, quomodo Scriptura dicat, poſt mortem Iſaac, abſceſſiſſe Eſau de terra Chanaan, & habitaſſe in monte Seir; cum veniente de Meſopotamia Iacob, legatur ſupra, iam illic habitaſſe eum. Proinde quid fieri potuerit, vt Scriptura nec fallere, nec falli credatur, in promptu eſt cogitare, quod ſcilicet Eſau poſt diſceſſum Iacob in Meſopotamiam, noluerit habitare cum parentibus ſuis: ſiue ex illa commotione, qua dolebat ſe benedictione paterna fuiſſe fraudatum: ſiue quod videret vxores ſuas odioſas ſuis eſſe parentibus, vel ob aliam quampiam cauſam; & ita cœperit habitare in monte Seir. Deinde poſt reditum Iacob ex Meſopotamia, facta inter eos concordia, reuerſus eſt & ipſe ad parentes: & cum mortuum patrem ſimul ſepeliſſent, quod eos plurimum ditatos Terra illa minime caperet, abſceſſit rurſus in Seir, & ibi propagauit gentem Idumæorum. Sic ibi Auguſtinus.

Caietanus.

S. Auguſt.

DICAMVS igitur, Eſau poſt diſceſſum Iacob in Meſopotamiam, seceſſiſſe in montem Seir; poſt reditum autem eius, rediſſe in terram Chanaan, & adfuiſſe morienti patri, & vna cum fratre ſuo Iacob curaſſe paternum funus; factaque cum eo paternorum bonorum diuiſione, vehementer eſſe locupletatos: cumque præ multitudine gregum, & armentorum, terra, quam inhabitabant, anguſta, & incommoda eſſet illis propter inſufficientiam paſcuorum, ſimul etiam captum amore prioris habitationis, quæ exercito venandi, cui à pueritia deditus fuerat, opportunior erat; dereliquiſſe Terram Chanaan fratri Iacob, & priorem, in monte Seir habitationem repetijſſe. Quod profectò ſingulari conſilio Dei, & prouidentia factum eſt, in vtriuſque fratris vtilitatem. Si enim Eſau manſiſſet in terra Chanaan, crebræ occaſiones extitiſſent diſſentionum, & rixarum inter ipſos, vel inter eorum paſtores, ac ſeruos: quamobrem Eſau, tum quod iracundo eſſet ingenio, & feroci animo, tum reminiſcens iniuriæ olim acceptæ, vehementer irritatus eſſet, atque vexaſſet fratrem ſuum Iacob. Nimirum conſimili ex cauſa, legimus ſupra Geneſ. 13. fuiſſe Abraham, & Loth domicilio, & habitatione inuicem diſiunctos, & ſeparatos. Fuit prætereà id non ſolum vtile Iacob, ſed in rem quoque poſterorum Eſau. Etenim ſi Eſau manſiſſet in terra Chanaan, poſteri eius, qui numeroſiſſime multiplicati ſunt, magnam eius terræ partem ſibi vendicaſſent. Quocirca, venientibus poſtea Hebræis, id eſt, poſteris Iacob ad eam terram poſſidendam, ſicut Deus Abrahæ ſæpius promiſerat, neceſſe fuiſſet expellere poſteros Eſau, quod ſine bello, & interitu eius gentis fieri non poterat: nolebat autem Deus poſteros Eſau, qui ſemen erant Abrahæ perire, ac deleri. Quapropter dedit eam montem Eſau, vt poſthabita Terra Chanaan, præoptaret habitationem in monte Seir: iuuitque eum, vt Chorræos, antiquos eius regionis habitatores, ſedibus illis exterminaret, ſicut legitur in Deuteronomio capite ſecundo.

PRIMA

PRIMA DISPVTATIO.

Vtrum Ana fuerit primus inuentor, & auctor generationis mulorum.

Super illis verbis.

Iſte eſt Ana, qui inuenit aquas calidas in ſolitudine, cum paſceret aſinas Sebeon fratris ſui.

3 ET olim fuit apud veteres, hodieque apud recentiores litigioſa quæſtio eſt in hoc loco, ſuper hebræa voce (Iemim) quam Latinus interpres vertit aquas calidas, alii maria, ſiue ſtagna: Hebræi verò, atque hebraizantes aſſeueranter dicunt verti debere mulos. Hinc datur nobis occaſio diſputandi, an primus omnium iſte Ana, generationem mulorum adinuenerit, equos admittendo aſinis. Ita vt ante id temporis, nullus in omni terrarum orbe mulus vnquam fuerit. Verum primo loco de germana illius vocis hebrææ notione differendum eſt. Hebræorum, vt dixi, atque hebraizantium conſtans, & concors eſt opinio, ea voce ſignificari mulos. Et hanc ſignificationem putant Lyranus, & Caietanus aptiorem, & congruentiorem eſſe ſententiæ huius loci, propter verba illa mox adiuncta, *Cum paſceret aſinas patris ſui*, quaſi ex ea occaſione, atque opportunitate, periclitari voluerit commixtionem equi cum aſina, ſi qua forte proles inde exiſteret. Tradunt præterea Hebræi, iſtum Ana fuiſſe manzer, id eſt ſpurium, ex damnato coitu natum, fuiſſe enim filium fratris ſui Sebeonis, qui dormiens cum matre ſua hunc genuerat filium, ſimulque fratrem. Vt igitur ille fuit degener & illegitimus, ita conatus eſt in natura producere animal præter naturam. Chaldæus, pro mulis poſuit *ſirtei*: idem haud dubiè ſignificans: eſt enim mulus animal robuſtiſſimum. Hebræi.

Eugubinus in ſua Recognitione Pentateuchi, ſuper hunc locum, prorſus abijcit latinam lectionem, & legi oportere mulos, præfracte contendit: nec dubitat dicere tam Hieronymum, quàm lxx Interpretes ab hebraica veritate diſcordare: neque vllam hic de aquis calidis mentionem fieri, ſed de eo, quod erat mirabilius, de origine ſcilicet generationis mulorum. Putat verò Hieronymi tempore, pro (Iemin) quod ſignificat mulos, codices, quibus eſt vſus Hieronymus, habuiſſe, vel (Maijm) id eſt, aquas; vel (Iamin) id eſt, maria. Cur autem uerterit (aquas calidas) ex hebræo, ratio nulla reddi poteſt. Deinde reprehendit Eugubinus lxx. Interpretes, quod vocem hebræam (Iemin) perinde quaſi eſſet nomen proprium alicuius hominis, vt eſt Iacob, & Iſaac, hic retinuerunt, ita reddentes hunc locum: *Iſte eſt Ana, qui inuenit* Iamin *in deſerto, quando paſcebat iumenta patris ſui*: Sic Eugubinus. Eugubin.

4 At enim longe diuerſa eſt ſententia Oleaſtri, qui ſe ſermonis hebræi, vt qui maxime, ſtudioſum, peritumque profitetur. Audi verba eius in Annotamentis eius ſuper hunc locum: Impingunt hic omnes (ait Oleaſter) in vulgatum interpretem, quod pro Iemin, id eſt mulos, legerit Maijm, id eſt, aquas, & de ſuo addiderit *calidas*, & cum attexuiſſet ſuper hac re S. Hieronymi verba, quæ nos paulo infra memorabimus. Subdit: Vt autem ego etiam, quod de hac re ſentio, dicam, arbitror hic (Iemim) non mulos, vt moderni dicunt, ſed maria ſignifi- Oleaſter.

care

care. Moueor ad hoc, quod radix vocis (Iamim) ſit (Iā) quod in confeſſo eſt ſignificare, mare. Neque obſtat id quod noſtri obijciunt, cum ſignificat maria, ſcribi (Iamim) non (Iemim) nam varia punctatura in nominibus eiuſdem radicis, non ſemper variat ſignificationem. Et cum hoc probaſſet Oleaſter productis aliquot Scripturæ locis, adiungit: Facit pro hoc, citata ſententia Hieronymi, dicentis eiſdem litteris ſcribi maria, quibus etiam hic ſermo. Eſt autem aduertendum, Scripturam hoc loco, inuentionem iſtius viri, quaſi rarum quippiam enarrare. Non eſt autem rarum inuenire ſtagna in ſolitudine: quare eorum, qui interpretati ſunt, vel aquas, vel ſtagna, reijcienda eſt interpretatio. Interpretari autem mulos, vt plerique, equidem non audeo. Nuſquum enim in Scripturis eo vocabulo ſignificari mulos reperi; & propter paucos Hebræos, qui, vt ſępe teſtatus ſum, coniecturis potius quàm linguæ peritia ducuntur, non puto nomen iſtud à propria ſuæ radicis ſignificatione alienari debere. Exiſtimo igitur, iſtum Ana inueniſſe venam aquæ ſalſæ, quam hic mare Scriptura vocat, ſicut quamlibet collectionem aquatum. Etenim rariſſimum id eſt inuentu. Sic itaque verterem hunc locum: *Iſte eſt Ana, qui inuenit maria in deſerto*: id eſt, venas aquæ ſalſæ. Quod forſitan vſque ad illud tempus, neque viſum, neque auditum fuerat: Et idcirco memorandum eſſe, Scriptori viſum eſt. Si autem Scriptura ſignificare voluiſſet mulorum generationem, non dixiſſet, inueniſſe hunc mulos, ſed generationem mulorum. Neque talem generationem inuentam eſſe in deſerto, potius quàm in alio quouis loco, mirum videri debebat; quod tamen Scriptura indicare hoc loco voluit. Hactenus ex Oleaſtro.

S. Hieron. SED videamus quid ſuper hac re S. Hieronymus, quem nihil eorum latuit quæ ſuper hac quæſtione varie diſputantur, ſcriptum reliquerit in Traditioni- 5
bus hebraicis in Geneſim ſuper hoc loco. Multa, inquit, & varia apud Hebræos de hoc capitulo diſputantur: apud Græcos quippe, & noſtros, ſuper hoc, ſilentium eſt. Alij putant (Iamim) maria appellata, iiſdem enim litteris ſcribuntur maria, quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt. Et volunt, illum, dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, aquarum congregationem reperiſſe, quæ iuxta idioma linguæ hebrææ, maria nuncupentur; quod ſcilicet ſtagnum repererit, cuius rei inuentio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas, iuxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina eſt, hoc vocabulo ſignari. Sunt qui arbitrentur, onagros ab hoc admiſſos eſſe ad aſinas, & ipſum iſtiuſmodi reperiſſe concubitum, vt velociſſimi ex his aſini naſcerentur, qui vocantur (Iamim). Plerique putant, quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit primus aſcendi, vt mulorum inde, noua contra naturam, animalia, naſcerentur. Aquila, & Symmachus hunc locum ita tranſtulerunt; ipſe eſt Anas, qui inuenit τὰς Ιαμιμ, quæ interpretatio pluralem numerum ſignificat. Septuaginta verò, & Theodotion ſimiliter tranſtulerunt, dicentes, τὸν Ιαμιν, quod indicat numerum ſingularem. Hactenus ex Hieronymo.

Hieronymus igitur latinam lectionem huius loci, & commemorauit, ſimul- 6
que originem, ac rationem eius indicauit. Nempe cum obſcura eſſet vocis Hebrææ ſignificatio, & ea vox, Punica lingua, quę valde affinis eſt Hebrææ, ſignificaret aquas calidas: prudenter ſanè Latinus Interpres itidem vertit: præſertim verò, cum inuentio aquarum calidarum in ſolitudine, rara eſſet, ac memorabilis videretur. Aquas porrò calidas equidem interpretor thermales, ſiue balneales aquas: quarum virtus, quod curandis vulneribus, mitigandis doloribus, ſanandiſque morbis perefficax, & ſalutaris eſſe ſoleat, magno eſt in pretio, magnaque in celebritate hominum: prorſus vt tale inuentum, & ipſum inuentorem, & locum talium aquarum valde nobilitet, & celebrem reddat. Nec opinionem Hebræorum de mulis tacuit Hieronymus, quam tamen minime pro

babilem

babilem eſſe recte argumentatus eſt Oleaſter. Laborant ſanè vehementer, ac ſudant Hebræi in veſtigando notionem vocis Iemim, pro vt ſignificat mulos: ſed planè incaſſum labor eorum omnis recidit; cum in Scriptura nihil quod eis faueat reperire queant. Crebra eſt profectò in ſacris litteris mulorum mentio: verùm nuſquam, ac ne ſemel quidem, ſub iſto vocabulo (Iemim:) quod magno eſt argumento, iſta voce (Iemin) non ſignificari mulos.

7 ILLVD præterea, Hebræorum interpretationem falſam arguit, quod aiunt ipſi, Anam illum fuiſſe primum inuentorem generationis mulorum. Non igitur ante ætatem iſtius Anæ fuerat vnquam in omni terrarum orbe mulus, per annos ſcilicet amplius bis mille ducentos. Sed enim id pugnat cum veritate ſacræ hiſtoriæ; & repugnat perfectioni ipſius mundi, ſi tandiu ſpecies perfecti animalis ei defuerit. Legimus iuſſiſſe Deum, cum orbem conderet Geneſis 1. vt terra produceret iumenta, & reptilia, & beſtias ſecundum ſpecies ſuas. Mulus autem cenſetur inter iumenta; exceptaq. poteſtate generandi, par cuiuis per fectorum animaliũ. Nec quia mulus non à ſibi ſimili, ſed ex diuerſarũ ſpecierum commixtione procreatur, negandũ eſt fuiſſe in prima rerũ generatione procrea tum; cũ etiam animalia, quæ putri ex materia gignuntur, tunc fuiſſe creata affirmet S. Baſilius hom. 7. in Ge. Quod ſi quis pugnet nõ fuiſſe tunc procreatum mu lũ, certè tamdiu in mundo non eſſe factam eius generationẽ, nequaquam credibile eſt. Nam quod dicunt Hebræi, idemque tradit Rupertus, generationem muli eſſe contra naturam, & fuiſſe diuina lege damnatam, & idcirco non eſſe factam à Deo, minime verum eſſe puto. Ponam hic verba Ruperti ex capite vltimo primi libri Commentariorum eius in Geneſim: Fiunt, inquit, quædam animalia ex diuerſa naturarum permixtione, tanquam adulterina, vt de equo & aſina, mulus, de hirco & oue naſcitur Tityrus, quod hominum inſtinctu fieri, lex diuina vetat dicens, vt ſcriptum eſt Leuit. 19. *Iumenta tua non facias coire cum alterius generis animãtibus*. Hoc primus feciſſe fertur Ana, filius Sebeon, filii Eſau, qui equarum greges ab aſinis fecit primus aſcendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalia naſcerentur. Verumtamen & beſtię, quę ſub hominum magiſterio non ſunt, contra naturam, diuerſis ex ſpeciebus permiſcentur, vt Leo mixtus pardæ, generat Leopardum, & Lupus ceruæ commix tus, procreat Lynces. Tradũt Phyſici, viperã, nequiſſimum genus reptiliũ, & ſuper omnia ſerpentini generis aſtutum, vbi coeundi cupiditate ardet, murænæ maritimę copulam quærere: progreſſamque ad littus, ſibilo ſuam præſentiam ſignificare, nec murenam deeſſe, ſed venenatæ ſerpenti, expetitos coniunctionis ſuæ vſus impertiri. Sic Rupertus.

Anam non fuiſſe primum generationis mulorum inuẽtorem

S. Baſilius.

Rupertus.

8 AT ego ſine dubitatione dixerim, falſum eſſe quod iſti aiunt, generationem muli eſſe contra naturam. Si enim generatio muli contra naturam eſt; ergo ſimiliter equi, bouis, Elephanti, & cuiuiſuis aliorum perfectorum animalium generatio, contra naturam eſſet: omnia quippe in generatione muli reperire eſt, quæ arguunt, & faciunt generationem naturalem. Principio, naturale eſt principium actiuum generetionis muli, qui eſt equus, & principium paſſiuum eiuſdem, quæ eſt aſina, & vtrumque naturalem habet mutuæ coniunctionis ap petitum. Semen item equinum, quod vim habet efficiendi; & ſemen aſininum, quod eſt tanquam materia, naturalia ſunt, & naturalem habent potentiam, vt ex vtroque generetur mulus. Deinde, naturalia ſunt inſtrumenta, quæ deſeruiunt generationi muli; locus item, vterum dico, & matricem femininam: modus quoque generationis, ſiue qui fit extrinſecus in ipſa vtriuſque animalis commixtione: ſiue qui fit intrinſecus intra feminæ vterum. Adhęc, tempus generationis muli ſecundum naturam definitum eſt: à conceptu enim vſque ad

Generatio nem mulorum eſſe ſecundum naturam.

pattionem, certum & ſtatum ſecundum naturam tempus eſt ſicut in alijs animalibus. Talis quoque generatio, vel ſemper, vel vt plurimum ſuccedit: at quæ contra naturam ſunt, non ſic, ſed rarò eueniunt. Præterea mulus ipſe, res quædam eſt naturalis, habens in ſe naturam, qualis definitur ab Ariſtotele, Principium motus in eo, in quo eſt. Et cum inter perfectas animalium ſpecies cenſeri debeat, per ſe intenta eſt à natura, vt quæ ſi deeſſet, genus ipſum, & vniuerſitas animalium, completa, & perfecta non poſſet haberi. Nec verò obſtat, quod mulus non poſſit generare ſibi ſimile, cum idem in plantis, & permultis animalibus inſit, non enim iſtud pertinet ad rationem generationis naturalis, vt quod iſta conditione careat, iudicandum ſit, non fieri ſecundum naturam. Neque huic rationi aduerſatur, quod mulus non generetur à ſibi ſimili ſecundum ſpeciem: cum idem accidat plantis, & alijs animalibus, quæ non ex ſemine ſuæ ſpeciei, ſed ex putri materia generantur. Ac licet mulus non generetur à principio ſimili ſecundum ſpeciem vltimam; generatur tamen à ſimili ſecundum genus quoddam proximũ innominatum, quod eſt commune equo, & aſino, & ſecundum quod, mulus aſſimilatur vtrique principio ſuæ generationis: ſicut tradit Ariſtoteles lib. 7. Metaphyſic. textu 28.

Ariſtotel. *Ariſtoteles*

Locus Leuit. 19. & Deut. 22.

AVCTORITAS porrò diuinæ Scripturę in ca. 19. Leuitici, quam nobis opponunt, nihil officit huic ſententiæ: *Iumenta tua* (inquit eo loco Scriptura) *non facies coire cum alterius generis animantibus*. Sed horum verborum germanam interpretationem, & intelligentiam tradit S. Thomas in Prima ſecundæ quæſt. 102. art. 6. his verbis: circa coitionem animalium diuerſæ ſpeciei, ratio litteralis triplex reddi poteſt. Vna quidem ad deteſtationem Idololatriæ Aegyptiorum, qui diuerſis commixtionibus plantarum, & animalium vtebantur in ſeruitium planetarum, qui ſecundum diuerſas coniunctiones, habent diuerſos effectus, & ſuper diuerſas ſpecies rerum. Altera ratio eſt, ad excludendum concubitum contra naturam. Tertia ratio eſt, ad tollendam vniuerſaliter occaſionem concupiſcentiæ: animalia enim diuerſarum ſpecierum, non facile commiſcentur inuicem, niſi hoc per homines procuretur: in aſpectu autem coitus animalium, excitatur homini concupiſcentiæ motus: Vnde & in Traditionibus Iudęorum, vt refert Rabbi Moyſes, præcipitur vt homines auertant oculos ab animalibus coeuntibus. Figuralis etiam ratio huius præcepti fuit, ne iumenta, id eſt, populares homines coeant, id eſt, ſocietatem, & commercium habeant cum alterius generis animantibus, hoc eſt, cum Iudæis, Paganis & Hæreticis: ne videlicet eorum commercio, & conſuetudine, ad eorum quoque vitia, & errores pertrahantur. Hæc S. Thomas. 9

S. Thomas. *Rab. Moyſes.*

Caietanus quoque ſuper eodem Leuitici loco ita ſcribit: Perſpicuum eſt iſto DEI præcepto non prohiberi generationem mulorum: tum quia huiuſmodi animalium vſus legitur apud Hebræos, ſicut patet 2. Reg. cap. 13. & 18. & 3. Reg. cap. 1. & 18. & 1. Eſdræ cap. 2. & apud Iſaiam cap. 66. tum præcipue, quia B. Paulus abſurdum reputat 1. ad Cor. 9. quod Deus legem ſtatuat bobus. Quare hoc præceptum dupliciter intelligi poteſt, vel ſuperſtitioſè, vel parabolicè. Superſtitioſè quidem, vt intelligatur prohiberi imitatio ſuperſtitionum Gentilium, vt quemadmodum in Euangelio dicitur: *Orantes nolite multum loqui, ſicuti Ethnici faciunt*, ita intelligatur hic prohiberi commixtio animalium diuerſæ ſpeciei: non abſolute, ſed more Ethnicorum. Si verò parabolicus eſt ſermo, ſicut & ille: *Non alligabis os boui trituranti*: in promptu eſt ratio huiuſmodi parabolæ: prohibetur enim ea ſimilitudine, vt homo abſtineat penitus à nouitatibus præter rationem: mixtio enim animalium, nouum parit animal, & neutrius ſpeciei. Hactenus ex Caietano. Eodem ſpectat quod Hebræi tradunt, eundem illum Leuitici locum explanantes. Voluit, inquiunt, Deus iſto præcepto vetare

Caietanus. *Matth. 6.* *Deut. 25.*

tare ne eſſet inter Hebræos perturbatio, ſiue confuſio, ſed vnitas perfecta, & caritas, & vt non eſſet inter eos mala lingua, ſimultas, & odiũ. Sicut enim Deus noluit ſpecies animalium ab Hebræis permiſceri, & confundi: ſic nec homines eiuſdem fidei vult diuerſum ſentire. Sic illi.

SECVNDA DISPVTATIO.

An Beatus Iob fuerit ex genere ac ſtirpe Eſau.

Super illis verbis.

Mortuus eſt Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Boſra. Verſu 33.

10 PERSOLVAM, & præſtabo Lectori hoc loco, quod me promittere memini in tertio tomo meorum Commentariorum in Geneſim, cum extremam fermè ſententiam capitis xxij. explanarem. Diſputaturus enim ſum de genere, ac ſtirpe B. Iob, deque tempore, quo is vixit. S. Hieronymus in Epiſtola 126. quam ſcripſit ad Euagrium, duas ſuper genere Iob refert opiniones, vnam quidem Auctorum Eccleſiaſticorum, genus Iob accerſentium ab Eſau: alteram verò Hebræorum, originem eius repetentium à Nachor Syro, fratre ipſius Abrahæ. Vtri autem potius opinioni aſſentiretur ipſe, non indicauit eo loco. Super hoc autem loco Geneſis memorans ſupradicta Scripturę verba, ſic ait: Hunc Iobab, quidam ſuſpicantur eſſe Iob, vt in fine voluminis ipſius additum eſt. Contra Hebræi aſſerunt, de Nachor eum ſtirpe generatum, vt iam ſupra dictum eſt. Remittit igitur Hieronymus Lectorem ad id, quod ipſe annotauerat in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper extrema prope verba capitis 22. Vbi & plenius ſuper hac re diſſerit, & affirmatè dicit, quid ipſe ſentiat. Cum enim memoraſſet quod ait ibi Moſes, primogenitum Nachor fuiſſe Huz, & Buz fratrem eius, ſubdit: de iſtius Huz ſtirpe Iob deſcendit, ſicut ſcriptum eſt in exordio voluminis eius: *Vir fuit in terra Huz, nomine Iob:* Malè igitur quidam exiſtimant Iob de genere eſſe Eſau: ſiquidem quod in fine libri ipſius habetur, ipſum fuiſſe quartum ab Eſau, & reliqua quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habentur. Frater iſtius Huz, fuit Buz, quem Septuaginta Bauz transferre maluerunt. Et ex huius genere eſt Balaam ille diuinus, vt Hebræi tradunt, qui in libro Iob dicitur Eliu: primum quidem vir ſanctus, & Propheta Dei, poſtea per inobedientiam, & deſiderium munerum, dum Iſrael maledicere cupit, diuini vocabulo nuncupatur: diciturque in libro Iob: *Et iratus Heliu filius Barachiel Buzites*: De huius videlicet Buz radice deſcendens. Sic Hieronymus. Atque hæc eſt Hebræorum ſententia, vt refert vbique Hieronymus.

Prima opinio, Iob fuiſſe Syrũ & de ſtirpe Nachor fratris Abrahæ.

S. Hieron.

Qnanquam Rabbi Salomon vt memorat Thoſtatus ſuper caput 22. Geneſis, affirmat Iob fuiſſe Chananæum; & paulo antè quàm Hebræi terram Chanaan ingrederentur, illum eſſe mortuum. Nam pro eo quod nos legimus Numeror. 14. *Et receſſit ab ipſis omne præſidium*, hebraice legitur ad verbum: *Et receſſit ab eis vmbra*: Interpretatur porrò iſte Rabbinus hanc vmbram fuiſſe Beatum Iob, cuius nempe meritis, quaſi quodam præſidio, & vmbraculo, ab ardore diuinæ Iræ ac vindictæ, ne ſuis ex ſedibus pellerentur Chananæi, ad illud vſque

Secunda opinio Ra. Salomonis Iob fuiſſe Chananęũ.

Hh 2 tempus

Philippus Presbyter, Gennadius Rupertus. Hiſtoria Scholaſtic. Lyranus.

tempus fuerant protecti, Sententiam quam dixi Hieronymi, & Hebræorum ſecutus eſt Philippus Presbyter in principio Commentariorum ſuorum in Iob, quem Gennadius ſcribit fuiſſe optimum auditorem B. Hieronymi, & Commentarios in Iob ſimplici ſermone ſcripſiſſe. Acceſſit item huic opinioni Rupertus libro ſexto Commentariorum in Geneſim, capite trigeſimo quarto, & Hiſtoria Scholaſtica capite quinquageſimo octauo, ſuper librum Geneſis; & Lyranus ſuper caput 22. Geneſis, pręcipue verò in primum caput Iob, vbi non dubitauit dicere, in huiuſmodi quæſtione credendum eſſe potius Hieronymo, & Hebræis, quàm alijs quibuslibet.

Tertia opinio Caietani nihil certũ eſſe de genere Iob.

11 Caietanus in primum caput Iob, incertum eſſe ſcribit, vnde Iob genus duxerit, non ſolum ob varietatem opinionum, ſed eo maximè, quod ſuper ea re, nihil ex diuina Scriptura, quod probabile ſit, afferri queat. Audi Caietanum; ex qua gente paternum genus duxerit Iob, incertum eſt: non ſolùm ea ratione, quod alij ex genere Eſau, alij ex genere Nachor fratris Abraham illum generant, ſed potiſſimè, quod nulla coniecturæ ratio, ad genus Iob habendum, ſuffragatur e x Scriptura Sacra. Nec id ex patria eius, quæ vocatur Huz, coniectari poteſt. Fuiſſe autē regnum in terra Huz, patet ex xxv. Cap. Hieremiæ. Sita erat Hnz in Arabia Petræa in confinio Idumeæ, ſicut colligitur ex verbis Hieremiæ Threnorum 4. *Gaude, & lætare filia Edō, quæ habitas in terra Huz*, hoc eſt, quæ extendis habitationem tuam, comprehendendo etiam terram Huz. Si quidem apud Hieremiam cap. 25. ſeparatim nominantur reges terræ Huz, & Edom. Et quamuis multos homines nomine Huz appellatos in Scriptura legamus, videlicet vnum ex genere Chorræorum, qui habitauerunt in monte Seir ante Eſau, vt ſcriptum eſt Geneſ. 36. alterum, qui filius fuit Nachor fratris Abrahæ, vt dicitur Geneſ. 22. & multo priorem illis Huz filium Aram, filij Sem, filij Noë, ab hoc tamen vltimo rationabile eſt nominatam fuiſſe terram Huz. Fuit itaque Iob Arabs, ex Arabia Petræa, ad differentiam tam Arabiæ deſertæ, quam Arabiæ Felicis. Hactenus Caietanus.

Quarta opinio, quæ eſt communis, Iob fuiſſe de ſtirpe Eſau.

CETERVM communis opinio eſt, pręcipue verò Patrum, & Auctorum Eccleſiaſticorum, Iob fuiſſe de ſtirpe Eſau, & pronepotem ipſius: ſiquidem vt ex hoc capite trigeſimo ſexto colligitur, Eſau genuit Rahuelem, hic Zaram, ex hoc natus eſt Iobab, qui putatur eſſe Iob. Quod enim in hoc capite dicitur: *Mortuus eſt Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zara, de Boſra*: idemque iiſdem planè verbis, reperitur in priori libro Paralipomenon capite primo, hoc pleriq. interpretantur de B. Iob. Et huius quidem ſententiæ auctorē laudare poſſum antiquiſſimum, Ariſtæum, qui Iudaicam hiſtoriam ſcripſit, & in ea de Iob hæc prodidit: Iob filius fuit Eſau, habitauitque in Idumæa, atque Arabiæ finibus: vir iuſtitia, & diuitijs præcipuus, tentatuſque diuinitus magnis calamitatibus: ad quem conſolandum, tres reges amici eius, atque familiares conuenerunt. Hæc Ariſtæus, referente Euſebio in libro nono de Præparatione Euangelica, capite vltimo. Philo Iudæus in libro Quæſtionum ſuper Geneſim, vt refert Thoſtatus in primum caput prioris libri Paralipomenon, ſuper illis verbis: *Mortuus eſt Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zara de Boſra*. Philo, inquam, vt refert Thoſtatus (nam ego talem eius ſententiam in libris, qui nunc extant ipſius, adhuc reperire non quiui) tradit Iob fuiſſe regem Idumææ, & vxorem accepiſſe Dinam filiam Iacob. Ex quo licet exiſtimare fuiſſe Iob, auctore Philone, Idumęum, ac de ſtirpe Eſau. Idem proditum eſt ab Auctore Commentariorum in Geneſim, tam longiorum, quam breuiorum, qui falſo nomen fert Origenis. Et Athanaſius in Synopſi in commemoratione librorum ſacrę Scripturæ, in lib. 17. ſcribit Iob ex poſteris fuiſſe Eſau, quintum ab ipſo Abraham. Eadem eſt Chryſoſtomi ſententia, cuius in homilia ſecunda de Patientia Iob, hæc ſunt

Ariſtæus, apud Euſebium Cæſarienſem. Philo. Origenes. Athanaſius Chryſoſt.

hæc ſunt verba: Scriptura dicit B. Iob fuiſſe de terra Huz, quæ erat prouincia Eſau. Quo diſcas, quibus ex malitiæ Scholis, quintus veritatis fructus erupe rit: nam Scriptura quintum ab Abraham facit ipſum Iob: Abraham quippe genuit Iſaac, Iſaac Eſau, Eſau Rahuelem, Rahuel Zaram, Zara Iob: ſucceſſionem igitur ab Abraham per Eſau habuit Sanctus Iob. Sic Chryſoſtomus.

33 Conſimilia tradit S. Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 47. Cuius ver ba, quod præter id, quo de nunc agitur, egregiam quandam continent ſententiam theologicam, hic libet adſcribere: Homines, inquit, quoſdam non terrena, ſed coeleſti Societate, ad veros Iſraelitas, ſupernæ ciues patriæ pertinentes, etiam in alijs gentibus fuiſſe, negare non poſſunt Hebræi. Quia ſi negant, facillime conuincuntur de ſancto & mirabili viro Iob; qui nec indigena, nec proſelitus, id eſt, aduena populi Iſrael fuit, ſed ex gente Idumæa genus ducens ibi ortus, ibidem mortuus eſt. Qui diuino ſic laudatur eloquio, vt quod ad iuſtitiam, pietatemque attinet, nullus ei homo ſuorum temporum coæquaretur. Quæ tempora eius, quamuis non inueniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro eius, tertia generatione, fuiſſe poſteriorem, quam Iſrael. Diuinitus autem fuiſſe prouiſum non dubito, vt ex hoc vno ſciremus, etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritualem Hieruſalem. Quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui diuinitus reuelatus eſt vnus Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui venturus in carne ſic antiquis ſanctis prænuntiabatur, quemadmodum nobis veniſſe nunciatus eſt: vt vna eademque fides per ipſum omnes in Dei ciuitatem, in domum Dei, in Dei templum prædeſtinatos perducat ad Deũ. Sic Auguſtinus. Quod autem dicit Auguſtinus, in libro Iob haberi, fuiſſe eum tertium poſt Iſrael, ſiue Iacob, intelligendum eſt de libro Iob ſecundum translationem Septuaginta Interpretum, & Theodotionis; quæ ſub finem eius libri, habet id quod citat hoc loco Auguſtinus: quod tamen nec hebraica ſcriptura, nec vulgata editio latina continet.

S. Auguſt.

34 Superiorum Auctorum adſtipulator eſt Theodoretus in quæſtione 92. in Geneſim: vnde, inquit, Iob originem traxit? Ab Eſau. Hoc enim docet, quæ de eo ſcripta eſt hiſtoria. *Vir erat*, inquit, *in regione Huſitide*. hoc itidem demonſtrauit B. Moſes, deſcribens ſucceſſiones eorum, qui regnauerunt poſt Eſau dicens: *Mortuus eſt Bala, & regnauit pro eo Iobab, filius Zaræ de Boſra.* Quę omnia conſentiunt cum hiſtoria. Sic Theodoretus. Et B. Gregorius initio Commentariorum ſuorum in Iob hoc ipſum pro certo ſumit, cuius verba in ea diſputatione, quæ hanc proxime ſequitur, commemorabimus. Ad ſupradictos auctores adiungere oportet, quos citauit Hieronymus in Epiſtola ad Euagrium, quæ eſt 126. Hippolytum dico, Irenæum, Euſebium Cæſarienſem, & Emiſſenum, Apollinarium item, & Euſtathium. Thoſtatus etiam id ipſum aliquot rationibus argumentatur ſuper 22. caput Geneſis.

Theodore.

S. Gregor.

35 VERVM nos conſideremus attentè, & diligenter penſitemus vtramque opinionem, tam illam B. Hieronymi, & Hebræorum, quàm communem Patrum proxime traditam, & expoſitam. Ait S. Hieronymus, male quoſdam exiſtimare, Iob eſſe de genere Eſau, cum indicet Scriptura ipſum fuiſſe de ſtirpe Nachor. Principio non fuerunt quidam, id eſt, non pauci, nec minuti auctores, qui genus Iob retulerunt ad Eſau, paulo enim ſupra percenſuimus amplius duodecim auctores, & antiquitatis, & doctrinæ, & ſanctitatis gloria eximios. Et vbi obſecro, Scriptura indicat fuiſſe Iob ex ſtirpe Nachor? In capite 22. Geneſis, inquit Hieronymus, vbi Moſes filium Nachor primogenitum, appellat Hus: is verò conditor fuit terræ Hus, quæ patria B. Iob nominatur initio libri eius: à Nachor igitur originem duxit Iob. Verum argumentatio hæc, parum firma eſt.

Examinatur opinio Hebræorũ & S. Hieronymi de Iob, quod fuerit de gente Nachor.

Etenim tres homines diuerſis temporibus, nomine Hus appellatos reperimus in Scriprura, primum in capite decimo Geneſis, filium Aram, & nepotem ipſius Sem: alterum, iſtum primogenitum Nachor, Geneſis vigeſimo ſecundo: tertium inter Horræos, ſiue Chorrhæos, vt legitur Geneſis trigeſimo ſexto. Nulla igitur ratio eſt, propter ſimilitudinem nominis Hus, terram Hus, quæ fuit patria Iob, exiſtimare conditam fuiſſe potius ab Hus filio Nachor, quam à nepote Sē, vel ab illo Chorræo. Immo verò ipſemet S. Hieronymus in ſuis Traditionibus in Geneſim ſuper caput decimum, aperte, affirmateque ſcripſit, conditorem terræ Hus fuiſſe illum Hus, nepotem ipſius Sem.

S. Hieron.

Deinde ait S. Hieronymus, Heliu, vnum de amicis Iob, & cum eo diſputantibus, appellatum Buzitem, fuiſſe progenitum ex eadem ſtirpe Nachor, ex ſecundo videlicet filio eius, qui appellatur Buz, Geneſis vigeſimo ſecundo. Atqui Septuaginta Interpretes faciunt ipſum ex terra Huz, & Idumæum, capite trigeſimo ſecundo Iob. Nec illud non à vero remotum videtur, quod eodem in loco dixit Hieronymus, iſtum Heliu amicum Iob, fuiſſe Balam ariolum, qui maledicere voluit populo Hebræo, de quo ſcriptum eſt Numerorum vigeſimo tertio, & gladio interemptus eſt ab Hebræis proxime ante mortem Moſis, vt videre eſt Numerorum trigeſimo primo. Cum enim Beatus Hieronymus ſuper caput trigeſimum ſextum Geneſis, faciat Eliphaz, alterum de tribus illis amicis Iob, & ſocium ipſius Heliu, faciat, inquam filium Eſau, neceſſe eſt, ipſum Heliu vixiſſe priuſquam Iacob deſcenderet in Aegyptum. A deſcenſu porrò Iacob in Aegyptum, vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto fluxerunt anni ducenti & quindecim, vſque ad mortem autem Moſis, quam paulum anteceſſit cædes Balaam, fluxerunt anni ducenti quinquaginta quinque. Ex quo efficitur neceſſario, ſi ille Heliu fuit Balaam ariolus, ipſum vixiſſe amplius ducentos, & quinquaginta quinque annos, quod in eo tempore nulli contigit. Opinio igitur Hebræorum, quam ſequi maluit Beatus Hieronymus, quàm antiquam, & communem Patrum ſententiam, nulla probabili, & firma ratione nititur.

Examinatur cõmunis ſententia de Iob quod fuerit de ſtirpe Eſau.

ALTERA ſententia, quæ eſt communis Patrum, & veterum Auctorum, 16 nititur, & probatur hiſce argumentis. Principio, & in hoc cap. 36. Geneſis, & in primo capite prioris libri Paralipomenon, perſpicue traditur, Iob, ſiue Iobab regnaſſe in terra Edom, & fuiſſe tertium ab Eſau; dicitur enim fuiſſe filius Zaræ Zaram autem genitus eſſe à Rahuele, filio Eſau. Verum rationem hanc infirmare, & labefactare conati ſunt Lyranus, & Oleaſter, affirmantes eum, qui Geneſis trigeſimo ſexto nominatur Iobab, fuiſſe hominem diuerſum à Beato Iob vt docet vtriuſque nominis hebraica Scriptura, quæ admodum diuerſa eſt. At Lyranus quidem in primum caput Iob, cum memoraſſet opinionem facientium Iob ex ſtirpe Eſau, ſubdit: ſed in hoc videtur magis credendum Hieronymo, & Hebræis, dicentibus deſcendiſſe Iob, à Nachor fratre Abrahæ, quia fuerunt illi magis triti in talibus hiſtorijs, & genealogijs. Nec motiuum aliorum valet de ſimilitudine nominis Iob, & Iobab: quia frequenter contingit, duos homines valde diuerſos, non modo ſimili, verum etiam prorſus eodem appellari nomine. Supponitur etiam falſum, quod prædicta nomina ſint valde ſimilia; cum ſecundum Scripturam hebraicam ſint multum diſſimilia; hoc enim nomen Iob in hebræo incipit per Aleph; nomen verò Iobab per Iod. Sic Lyranus.

Lyranus.

Oleaſter.

Similiter Oleaſter ſuper illis verbis huius capitis trigeſimi ſexti. *Mortuus eſt Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Boſra*, ita ſcribit: omnes ferè antiqui ſancti arbitrati ſunt hunc Iobab fuiſſe B. Iob, quem putant fuiſſe regem, vt hic dicitur. Sed non ſic eſſe, oſtenditur ex diſcrimine nominis: nam hic Iobab ſcribitur cum prima littera Iod, Iob autem prima littera eſt Aleph. Punctus etiam, ſeu vocalis Iobab, eſt cholem, prior autem Iob, eſt in hebraico (Hiric gadol)

Sic

Sic Oleaſter. Qui tamen ſubdit ex ſacra Scriptura manifeſtum eſſe, Iob fuiſſe Idumæum, citans locum quendam Hieremiæ ex quarto capite lamentationum, qui paulo infra exponetur. Sed enim ipſemet Oleaſter paulo ante confirmauerat, non ſemper variam nominum ſcripturam, variam arguere eorum nominum, ſignificationem. Præſertim autem, cum fieri potuerit, vt antiquum, & primum nomen fuerit Iobab, quod poſtea breuioris, ſimulque dulcioris ſoni gratia, declinatum, ac demutatum fuerit in Iob.

Examinatur ſcriptura 70. Interpretum in fine libri Iob, teſtantium fuiſſe ipſū de genere Eſau.

17 ALTERA ratio, qua communis hæc firmatur opinio, ducta eſt ex auctoritate translationis lxx. Interpretum: quæ in extremo libri Iob addit nonnulla verba, quæ nec in ſcriptura hebraica, nec in latina editione leguntur: illis autem verbis apertè teſtatum eſt, eundem fuiſſe Iob & Iobab, qui fuiſſe dicitur hoc loco de progenie Eſau. Verba illa, ſunt huiuſmodi: Hic interpretatione redditur ex libro Syriaco, in terra quidem Auſitide habitans, in finibus Idumeæ, & Arabiæ: & erat ei nomen Iobab. Cum autem accepiſſet vxorem Arabiſſam, generat filium, cui nomen Erumon. Erat autem ipſe, ex patre quidem Zara, de filijs Eſau filius, matris autem Boſoræ: ita vt ipſe ſit quintus ab Abraham. Et hi ſunt Reges, qui regnauerunt in Edom; cuius regionis etiam ipſe dominatus eſt. Amici autem, qui ad eum venerunt, Eliphaz de filijs Eſau, Themanorum Rex: & Baldad tyrannus Sauchæorum: & Sophar rex Minæorum. Sic ibi habet translatio ſeptuaginta Interpretum. S. Hyeronimus non aliter ſcripturam hanc eludit, niſi dicendo, eam non reperiri in libris Hebraicis. Fuiſſe tamen eam magnę auctoritatis apud Antiquos Eccleſiæ Doctores, eo manifeſtum eſt, quod eam cum honore citauit Origenes in Epiſtola ad Africanum: & Athanaſius in Synopſi; & Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate DEI cap. 47. & Chryſoſtmus Homilia 2. de Patientia Iob, & Theodoretus quæſt. 92. in Geneſim, hi omnes (inquam) vt partem S. Scripturæ, & libri Iob, agnoſcunt, & citant. Quanquā illud videtur iſtius Scripturæ fidē eleuare, quod in annorum numero, quos vixiſſe facit Iob, poſt depulſionem illius ſuæ calamitatis, multum diſcrepet a Scriptura Hebraica & latina. Ait enim ipſa ſub finem libri, Iob, poſtquam illa calamitate liberatus eſt, vixiſſe annos centum ſeptuaginta, & omnes annos vitæ eius fuiſſe ducentos quadraginta: at in libris Hebraicis, & latinis, in eo ipſo loco eſt, Iob poſt illam plagam vixiſſe annos centum quadraginta.

Athanaſius
Auguſtin.
Chryſoſt.
Theodore.

18 TERTIA ratio, communem ſententiam valde confirmans; hæc eſt. Ex initio libri Iob apparet, ipſius patriam fuiſſe Hus, vbi ſcilicet natus, educatus, & verſatus fuit. Erat porrò Hus in regione Idumeæ; quod adeo perſpicuè docet Hieremias, vt dubitandum nullo modo ſit: in quarto enim Capite Lamentationū ſic ait. *Gaude & lætare filia Edō, qua habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet Calix; inebriaberis, atque nudaberis*: quibus verbis declaratur, Idumæos habitaſſe terram Hus tanquam regionis ſuæ partem. Hoc autem magno eſt argumento, B. Iob, gente Idumæum, & ex progenie Eſau fuiſſe.

Hanc ipſam communem ſententiam Thoſtatus anteponit opinioni Hebræorum, & B. Hyeronimi, genus Iob repetentium à Nachor fratre Abrahæ. Super caput enim vigeſimum ſecundum Geneſis hunc in modum diſputat Thoſtatus: videtur probabilius, Iob fuiſſe de genere Eſau, & fuiſſe eum, qui dicitur Geneſis trigeſimo ſexto, Iobab, & ponitur ſecundus rex in terra Edom. Primò, quia initio libri eius dicitur fuiſſe eum, præ ceteris Orientalibus, potentem & diuitem: Id verò apte conuenit ei, ſi dicatur fuiſſe Rex in Idumæa: nam poſteri Nach or in Meſopotamia, nec tantarum facultatum, nec tantæ potentiæ fuerunt. Secundo, quia ipſemet Iob non obſcurè indicat ſe fuiſſe regali prædi-

Argumēta Thoſtati ad probandū Iob fuiſſe de genere ac ſtirpe Eſau.

tum

tum auctoritate ac dignitate, ſic de ſe ipſo loquens cap. 29. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, ſenes aſſurgentes ſtabant, principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant ori ſuo. Vocem ſuam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi ſuo adhærebat*. Et interpoſitis aliquot verbis, ſubdit: *Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cumque ſederem, circumſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator*. Tertio, amicos Iob, qui conuenerunt ad eum conſolandum, fuiſſe reges, ſcriptum eſt in libro Tobiæ cap. 2. & traditum ab Ariſteo, vt ſupra memorauimus, & proditum in Tranſlatione lxx. Interpretum ſub finem libri Iob, vt paulo ſuperius dictum eſt. Cum igitur illi fuerint reges, & illum non modo amauerint vt amicum, ſed vt auctoritate, & dignitate ſuperiorem coluerint, ac reueriti fuerint, ſatis ea res magnum facit indicium, ipſum quoque Iob fuiſſe regem.

Quartò, patria Iob, fuit terra Hus; hanc verò fuiſſe in regione Idumææ, paulo ante oſtenſum eſt teſtimonio Hieremiæ. Quintò, tres illi amici Iob denominati ſunt à tribus ciuitatibus, quæ erant in Idumæa: primus nominatur Eliphaz Themanites; alter Baldad Suhites; tertius Sophaz Naamathites. De quarum ciuitatum ſitu, ſcriptum eſt in libro diuiſionum Terræ Sanctæ. Certe ciuitatem Theman fuiſſe in Idumæa, perſpicuè dicit Amos Propheta c. 1. Sicut etiam Boſram, vnde fuiſſe dicitur Iob Geneſ. 36. Sextò, quia ſepulcrum B. Iob etiam hoc tempore viſitur apud Iordanem in magna planitie, in confinio Palæſtinæ & Idumææ, & magno gentium illarum cultu ac religione celebratur. Septimò, qui faciunt Iob ex ſtirpe Nachor, infirmiſſima ratione ad id opinandum ducti ſunt, quia nimirum primogenitus ipſius Nachor in cap. 22. Geneſ. appelletur Hus, & ab hoc argumentantur conditam fuiſſe terram Hus, quæ patria fuit Iob: & Iob genus duxiſſe à Nachor patre iſtius Hus: at paulo ſuperius demonſtratum eſt, fuiſſe in regione Idumæa terram Hus, & fuiſſe alios duos iſto nomine Hus appellatos, à quorum alterutro origo terræ Hus, aptè duci poſſit. Hactenus ex Thoſtato.

Auctor ſequitur cõmunem ſententiam ſupra expoſitam.

HVIC equidem communi ſententiæ, lubenti animo ſubſcripſerim. Multa 19
me in eandem ſententiam trahunt: in illam Hebræorum præter vnum S. Hieronymum, prorſus nihil mouet. Trahit me in primis auctoritas lxx. Interpretum: cum enim eſſent viri grauiſſimi, & ſapientiſſimi, quod ſcripſerunt de B. Iob, & libro eius adiungendum cenſuerunt; id puto eos exploratum & compertum, vel ex Maiorum Traditionibus, vel ex probatis, quæ tunc extrahant, ſcriptis habuiſſe. Huc etiam impellit me auctoritas diuinæ Scripturæ, non obſcurè ſignificantis terram Hus, quæ patria fuit Iob, pertinuiſſe ad regionem, & ditionem Eſau, quam eius poſteri non habitatione ſolum, ſed etiam dominatione tenuerunt. Mouet me plurimum etiam generalis conſenſus tot tantorumque patrum, qui ſuper ea re non obſcurè nec dubitanter, ſed apertè, & aſſeuerantet ſententiam ſuam pronuntiauerunt, ſcriptiſque prodiderunt. Ad extremum opinio illa Hebræorum, quam ſequi voluit S. Hieronymus, nihil habet, excepta vnius Hieronymi auctoritate, certum ac firmum, debilique admodum nititur fundamento, vt ſupra oſtendimus: & paruam, vel ex ſacra Scriptura, vel ex auctoritatibus nobilium Scriptorum, vel ex veriſimilibus aliquibus argumentis, aut coniecturis, fidem, aut probabilitatem habet.

TERTIA DISPVTATIO.

De tempore, in quo vixit Iob.

20 SI verum eſſet quod Philo ſcripſit, vt referunt Rupertus lib. 8. Commentariorum in Geneſim cap. 11. & Thoſtatus in primum caput prioris libri Paralipomenon, Dinam filiam Iacob, fuiſſe vxorem B. Iob; hinc planè ſequeretur, Iob fuiſſe æqualem patriarchæ Iacob. Et iuxta hoc tempus fuiſſe videtur Iob, ſecundum Ariſtęum, cuius ſententiam in ſuperiori diſputatione memorauimus: Facit enim Iob filium Eſau fratris Iacob, niſi fortè nomine filij ſignificare voluerit vnum aliquem de poſteris Eſau. Ad hæc autem tempora videtur ętas Iob, ſecundum B. Hieronymum eſſe referenda. Scripſit enim ipſe in ſuis Traditionibus in Geneſim, ſuper caput 36. qui in eo capite nominatur Eliphaz filius Eſau, eum fuiſſe vnum de tribus illis amicis Iob, eo ipſo nomine appellatum in libro Iob cap. 2. Hinc autem efficeretur, Iob ſupparem fuiſſe Eſau, & Iacob.

Philo. Ariſtæus. S. Hieron.

21 Qui librum Iob fuiſſe aiunt compoſitum à Moſe, quæ eſt communis ſententia, vt ait falſo putatus Hieronymus in Commentarijs ſuis in Iob: neceſſe eſt iſtos facere Iob antiquiorem Moſe. Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacræ Hiſtoriæ facit Iob ſynchronon Moſi. Idemque dicere debuit Rabbi Salomon, qui fecit eũ Chananæum, & dixit fuiſſe mortuum, cum Hebræi eſſent in deſerto, & peterent Terram Promiſſionis. Idem quoque dicere oportuit S. Hieronymum, ſi ex ſuo ſenſu dixit, quod in Traditionibus Hebraicis ſuper caput 22. Geneſis ſcriptum reliquit. Ait enim ibi, Eliu Buzitem, vnum de tribus illis amicis Iob, fuiſſe Balaam ariolum, de quo ſcriptum eſt Num. 23. quem in eodem lib. Num. 31. conſtat paulo ante Moſis exceſſum, fuiſſe gladio ab Hebræis interemptum.

Falſo putatur Hieronymus, & creditur Beda in Iob. Seuerus. Sulpitius. Rab. Salomon.

22 SANCTVS Gregorius in principio Commentariorum ſuorum in Iob, ſcribit floruiſſe eum poſt datam Hebræis legem, & antequam Hebræi haberent reges, tempore videlicet Iudicum. Id autem videtur Gregorius colligere ex hoc 36. cap. Geneſis, vbi numerantur reges, qui fuerunt in terra Edom, priuſquam Hebræi haberent reges: inter illos autem reges terræ Edõ ſecundus numeratur Iobab. Qui autem proxime in regimine populi Hebræi anteceſſerunt reges, eos fuiſſe conſtat Iudices. At enim ex eo quod Scriptura ſignificat, Iob fuiſſe ante reges Hebræorum, non videtur rectè concludi poſſe, fuiſſe illum tempore Iudicum, potuit enim eſſe, vel ante Moſem, vel tempore ipſius Moſis. Sed verba B. Gregorij ex capite primo Pręfationis eius in Iob, huiuſmodi ſunt: Inter multos ſæpe quæritur, quis libri Iob ſcriptor habeatur. Et alij quidem Moſem, alij vnũ quemlibet ex Prophetis ſcriptorem huius operis fuiſſe ſuſpicantur. Quia enim in libro Geneſis capit. 36. Iobab de ſtirpe Eſau deſcendiſſe, & Balę filio Beor in regnum ſucceſſiſſe deſcribitur; hunc B. Iob longe ante Moſis tempora extitiſſe crediderunt: morem profectò ſacri eloquij neſcientes, quod in ſuperioribus ſuis partibus ſolet breuiter longè poſt ſecutura perſtringere, cum ſtudet ad alia ſubtilius enuncianda properare. Vnde & illic Iobab, priuſquam reges in Iſrael exiſterent, fuiſſe memoratur. Nequaquam ergo extitiſſe ante legem cognoſcitur, qui Iſraeliticorum Iudicum tempore fuiſſe ſignatur. Quod dum quidam minus cautè conſiderant, Moſen geſtorum illius, quaſi longe antepoſiti, ſcriptorem putant: vt videlicet is, qui potuit ad eruditionem noſtram legis præcepta edere, ipſe credatur etiam ex Gentilis viri hiſtoria, virtutis ad nos exempla man-

Expēditur opinio S. Gregorij aientis Iob floruiſſe tẽpore Iudicũ Hebræi populi.

daſſe. Hæc Gregorius. Sed enim vehementer miror quomodo S.Gregorius ætatem Iob reijciat in tempora Iudicum Hebræi populi, cum Iob fuiſſe agnoſcat eum,qui dicitur in hoc capite Iobab, pronepotem Eſau. Ab eo namque tempore vſque ad tempora Iudicum, præterierunt anni amplius ducenti quinquaginta.

Auctoris ſententia, Iob fuiſſe circa id tẽpus, quo Iacob cum omni familia ſua deſcendit in Aegyptum

CETERVM nos, qui in ſuperiori diſputatione, auctoritatem lxx. Interpretum, & communem ſententiam Patrum ſecuti concluſimus, Iob fuiſſe eum, qui nominatur hoc capite Iobab, ex ſtirpe Eſau, & tertium ab ipſo; fuit enim filius Zaræ: cuius pater Rahuel, filius fuit Eſau: nos, inquam, oportet conſequenter, & conuenienter huic opinationi dicere, ætatem Iob incidiſſe in id tempus, quo Iacob vixit in Aegypto per decem & ſeptem annos: ad id enim tempus, pertinere videtur tertia generatio Eſau, in qua continetur Iobab. Ponamus itaque ortum Iob in eo tempore, quo Iacob cum omni familia ſua deſcendit in Aegyptum: ex quo tempore vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, duce Moſe iam octogenario, excurrerunt anni ducenti quindecim, vt alio loco à nobis demonſtratum eſt: & quod hinc eſt conſequens, vſque ad ortum ipſius Moſis anni centum triginta quinque. Hinc porrò concludi poteſt, Iob perueniſſe vſque ad ætatem Moſis, & per octoginta duos annos, Synchronon ei fuiſſe. Si quidem reperimus, Iob vixiſſe annos ducentos decem & ſeptem. Etenim Deus poſt illā inſignem calamitatem, reddidit B.Iob omnia quæ prius habuerat, etiam duplicata, vt ſcriptum eſt ſub finem eius libri. Sicut igitur reddidit ei facultates duplicatas, ita credibile eſt reddidiſſe etiā annos duplicatos: ſed reddidit ei annos centum quadraginta, vt traditur in fine libri Iob, ergo antea vixerat annos ſeptuaginta, tot enim annos, duplicato numero, continent centum quadraginta. Sed his adijcere inſuper oportet annos toleratæ calamitatis, quos Olympiodorus & Suidas, alijque faciunt ſeptem annos. Exiſtet igitur tota ſumma annorum vitæ Iob anni ducenti decem & ſeptem. Si Iob igitur natus eſt eo anno, quo Iacob deſcendit in Aegyptum, vixit octoginta duos annos poſt ortum Moſis. 23

Olympiodorus. Suidas.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA

IN CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM GENESIS.

Ioſeph adoleſcens ſexdecim annorum, prope fuit, vt præ inuidia, & odio occideretur à fratribus ſuis: verumtamen Iudæ interceſſione venditus Madianitis, ductus eſt in Aegyptum.

HABITAVIT autem Iacob in terra Cha 1
naan, in qua pater ſuus peregrinatus eſt.
Et hæ ſunt generationes eius: Ioſeph cum 2
ſedecim eſſet annorum, paſcebat gregem
cum fratribus ſuis adhuc puer: & erat
cum filijs Balæ, & Zelphæ vxorum patris
ſui: accuſauitque fratres ſuos apud pa-
trem crimine peſſimo. Iſrael autem dilige- 3
bat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos, eo
quod in ſenectute genuiſſet eum: fecitque ei tunicam polymitam. Vi- 4
dentes autem fratres eius quod à patre plus cunctis filijs amaretur, ode-
rant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Accidit quoque, 5
vt viſum ſomnium referret fratribus ſuis: quæ cauſa, maioris odii ſemina
rium fuit. Dixitque ad eos: Audite ſomnium meum quod vidi. Puta- 6 7
bam nos ligare manipulos in agro: & quaſi conſurgere manipulũ meum
& ſtare, veſtroſque manipulos circumſtantes adorare manipulum
meum. Reſponderunt fratres eius: Nunquid rex noſter eris? aut ſubij- 8
ciemur

ciemur ditioni tuæ? Hæc ergo cauſa ſomniorum, atque ſermonum, in-
9 uidiæ & odij fomitem miniſtrauit. Aliud quoque vidit ſomnium, quod
narrans fratribus ait: Vidi per ſomnium, quaſi Solem, & Lunam, &
10 ſtellas vndecim adorare me. Quod cum patri ſuo, & fratribus retuliſſet,
increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium quod
vidiſti? num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper ter-
11 ram? Inuidebant ei igitur fratres ſui: pater verò rem tacitus conſidera-
12 bat. Cumque fratres illius in paſcendis gregibus patris morarentur in
13 Sichem, dixit ad eum Iſrael: Fratres tui paſcunt oues in Sichimis: veni
14 mittam te ad eos. Quo reſpondente, Præſto ſum, ait ei: Vade, & vi-
de ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos, & pecora: & renuncia mi-
15 hi quid agatur. Miſſus de valle Hebron, venit in Sichem: inuenitque
16 eum vir errantem in agro, & interrogauit quid quæreret. At ille reſpon
17 dit, fratres meos quæro, indica mihi vbi paſcant greges. Dixitque ei
vir: Receſſerunt de loco iſto: audiui autem eos dicentes: Eamus in Do-
thain. Perrexit ergo Ioſeph poſt fratres ſuos, & inuenit eos in Dothain.
18 Qui cum vidiſſent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaue-
19 20 runt illum occidere, & mutuo loquebantur: Ecce Somniator venit, ve-
nite occidamus eum, & mittamus in ciſternam veterem: dicemuſque;
fera peſſima deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi proſint ſomnia
21 ſua. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus
22 eorum, & dicebat: Non interficiatis animam eius, nec effunda-
tis ſanguinem. Sed proijcite eum in ciſternam hanc, quæ eſt in ſoli-
tudine, manuſque veſtras ſeruate innoxias: hoc autem dicebat volens
23 eripere eum de manibus eorum, & reddere patri ſuo. Confeſtim igi-
24 tur vt peruenit ad fratres ſuos, nudauerunt eum tunica talari, & poly-
mita: miſeruntque eum in ciſternam veterem, quæ non habebat aquam.
25 Et ſedentes vt comederent panem, viderunt Iſmaelitas viatores venire
de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & reſinam, & ſta-
26 cten in Aegyptum. Dixit ergo Iudas fratribus ſuis: Quid nobis pro-
deſt ſi occiderimus fratrem noſtrum, & celauerimus ſanguinem ipſius?
27 Melius eſt vt venundetur Iſmaelitis, & manus noſtræ non polluantur,
frater enim, & caro noſtra eſt. Acquieuerunt fratres ſermonibus illius.
28 & prætereuntibus Madianitis negociatoribus, extrahentes eum de ci-
29 ſterna, vendiderunt eum Iſmaelitis viginti argenteis. Qui duxerunt
30 eum in Aegyptum. Reuerſuſque Ruben ad ciſternam, non inuenit pue-
31 rum, & ſciſsis veſtibus pergens ad fratres ſuos, ait: Puer non comparet,
32 & ego quo ibo? Tulerunt autem tunicam eius, & in ſanguine hoedi,
quem occiderant, tinxerunt, mittentes, qui ferrent ad patrem, & dice-
33 rent: Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui ſit, an non. Quam
cum agnouiſſet pater, ait: Tunica filij mei eſt, fera peſſima comedit eum,
34 beſtia deuorauit Ioſeph. Sciſſiſque veſtibus indutus eſt cilicio, lu-
gens fi-

gens filium ſuum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis eius 35
vt lenirent dolorem patris, noluit conſolationem accipere, ſed ait: De-
ſcendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perſeuerante in fle- 36
tu, Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Aegypto Phutipharo Eunucho
Pharaonis, magiſtro militum.

PRAEFATIO

1 HINC facit initium Moſes ſcribendi, enarrandique hiſtoriam Ioſeph: quæ per ſequentia omnia capita, pauciſſimis exceptis, vſque in finem huius libri, ab eo pertexitur. Quæ variorumne caſuum Ioſeph narratione, an multiiugis virtutis eius expoſitione, an inſperatorum in vtramque partem euentorum commemoratione, iucundior Lectori, ac mirabilior ſit, incertum eſt. Et alii quidem filii Iacob, non tam ſuis, quàm poſterorum ſuorum factis, atque euentis nobilitati ſunt: Ioſeph autem, ſuis ipſe rebus clarus, & prædicabilis fuit: ingenio nempè peramabilis; morum probitate, ac virtutum præſtantia venerabilis; magnis vtriuſque fortunæ caſibus memorabilis, & humana, & diuina ſapientia, in omni æuo admirabilis. Verùm inter plurima eius viri, quæ ſummam laudem merentur & admirationem, quinque potiſſimum rerum eximiarum fulſerunt inſignia, caſtitatis, manſuetudinis, æquabilitatis & conſtantiæ animi in rebus aduerſis pariter, & ſecundis, politicæ item prudentiæ, ac iuſtitiæ in regendis, ac adminiſtrandis imperijs; ac demum coeleſtis ſapientiæ in rebus occultiſſimis peruidendis, futuriſque præuidendis. Verùm ad hæc illuſtranda ſplendidam B. Ambroſii ſententiam, & orationem adhibeamus. Librum ille ſuum, quem ſcripſit de Ioſeph Patriarcha, exorſus eſt his verbis: Sanctorum vita ceteris norma viuendi eſt. Ideoque digeſtam plenius accepimus ſeriem Scripturarum, vt dum Abraham, Iſaac, & Iacob, ceteroſque iuſtos, legendo cognoſcimus, velut quendam innocentiæ tramitem, virtute eorum reſeratum, imitantibus veſtigijs proſequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie S. Ioſeph hiſtoria occurrit: in quo cum plurima fuerint genera virtutum, præcipuè fulſit inſigne caſtitatis. Iuſtum eſt igitur, vt cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem, in Iſaac ſinceræ mentis puritatem, in Iacob ſingularem animi laborumque patientiam; ex illa generalitate virtutum in ipſas ſpecies diſciplinarum intendatis animum: Nam licet illa ſint diffuſiora, tamen iſta expreſſiora ſunt; eoque facilius mentem penetrant, quò magis ſcripta, & determinata ſunt. Sit igitur nobis propoſitus Sanctus Ioſeph tanquam ſpeculum caſtitatis: in eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidam ſplendet caſtimoniæ comes, nitor gratiæ. Vnde etiam a parentibus pluſquam ceteri filii diligebatur; quæ tamen res inuidiæ fuit, quod ſilentio prætereundum non fuit. hinc enim argumentum totius hiſtoriæ proceſſit: ſimul, vt cognoſcamus, perfectum virum non moueri dolore vlciſcendæ iniuriæ, nec malorum rependere vicem. Vnde, & Dauid ait: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*. Neque enim Ioſeph meritus eſſet præferri ceteris, ſi aut lædentes læſiſſet, aut diligentes dilexiſſet: hoc enim plerique faciunt: ſed illud mirabile, ſi

Laus Ioſeph.

diligas inimicum tuum, quod Saluator docet. Iure ergo mirandus, qui hoc fecit ante Euangelium, vt læſus parceret, appetitus ignoſceret, venditus non referret iniuriam, ſed gratiam pro contumelia ſolueret, quod poſt Euangelium omnes didicimus, & ſeruare non poſſumus. Diſcamus præterea & Sanctorum inuidiam, vt imitemur patientiam: & cognoſcamus, illos non naturæ præſtantioris fuiſſe, ſed obſeruationis, nec vitia neſciſſe, ſed emendaſſe. Quod ſi inuidia etiam Sanctos aduſſit, quanto magis cauendum eſt ne inflammet peccatores? Sic Ambroſius.

Tribus autem de cauſis ſolius omnium Iacob filiorum, Ioſeph copioſè ac diligenter perſcripſit hiſtoriam Moſes. Primò quidem, quod ex hac hiſtoria intelligitur, qua ex cauſa, & quo euentu filij Iſrael in Aegyptum venerint, tot tan- 2
Geneſ. 15. tiſque miraculis inde liberandi: prædictum enim fuerat Abrahæ, ſemen eius oppreſſum iri in terra nõ ſua. Occaſio igitur, ob quã filij Iſrael deuenerunt in Aegyptum, fuit venditio Ioſeph, eiuſque exaltatio. Deinde propterea Moſes copioſè perſecutus eſt hiſtoriã Ioſeph, quod ea omne genus virtutum referta ſit exẽplis: ideoque ſolus inter fratres ſuos dignus fuit Ioſeph, vt vita eius poſt exempla Abrahæ, Iſaac, & Iacob, omnibus veri Dei, & verarum, perfectarumque virtutum cultoribus, multum commendaretur, & in exemplum imitandum omnibus proponeretur. Huc adde, quod Ioſeph multis rebus inſignem, atque illuſtrem Chriſti typum, & figuram geſſit: quocirca eius mores, actus, & virtutes & caſus, diſtinctè & expreſsè, & accuratè declarare oportuit.

Verſu 1. Habitauit autem Iacob in terra Chanaan, in qua pater ſuus peregrinatus eſt: Et hæ ſunt generationes eius.

CVM poſt hæc verba Moſes non deſcribat generationem Iacob, id eſt, progeniem, & poſteritatem, vt de qua paulo ſupra Geneſis trigeſimo quinto, breuiter dixerat, enumerans, & nominans duodecim eius filios; ſed proximè ſubiungat hiſtoriam rerum Ioſeph, venditionem eius factam à fratribus enarrans; quæritur, quomodo di- 3
Caietanus. cat: *Hæ ſunt generationes Iacob*? Caietanus ait: Illud: *Iſta*, vel, *Hæ ſunt generationes Iacob*: Referendum eſſe, non ad proxime ſubſequentia, ſed ad longe poſt memoranda de filiis, & nepotibus Iacob, tum Geneſ. 46. tum deinceps. Pronomen (Hæ) inquit Caietanus, demonſtrat longe inferius recenſendas generationes. Ita vt duo proponat tractanda: tum geſta, habitante Iacob in terra Chanaan; & huc ſpectat illud, *Habitauit Iacob in terra Chanaan*: tum generationes deſcendentes ab eo longe poſt enarrandas. Sic Caietanus. Sed profecto vis, & propria ſignificatio illius pronominis (Hæ) vel (Iſtæ) exigit, vt verba illa, *Iſta ſunt generationes Iacob*, referri debeant ad proxime ſubſequentia, nec ad longe remota commodè aptari poſ-
Rupertus. ſint. Rupertus huiuſmodi quandam interpretationem affert. Non mirum ſi proponens Moſes dicere de generationibus Iacob, vnius duntaxat hiſtoriam Ioſeph ſubtexat. Licet enim duodecim fuerint Iacob filij, in vno tamen Ioſeph, ſuam
Geneſ. 21. Iacob generationem, id eſt, paternæ ſimilitudinis transfudit pulchritudinem.
Infra 25. Nam ſicut pater ipſius Iſaac ex ſterili Sara, & ipſe Iacob ex ſterili Rebecca, naturam ſterilem foecundante gratia progenitus, & diuina benedictione donatus, patrum ſuorum veſtigiis inceſſit: ſic Ioſeph nihilominus ex Rachele ſterili, dono Dei ſuſceptus eſt, futurus eiuſdem benedictionis hæres; & ſolus ex omnibus filiis, paternorum morum, atque virtutum, perfectus imitator extitit. Qua-

propter

propter ſolus etiam filiorum Iacob, dignus fuit, qui filius Iſrael diceretur, & cuius nomen poſteritati commendaretur. Videat Lector Rupertum libro octauo Commentariorum in Geneſim capite decimo octauo. Verùm iſta expoſitio, myſtologica potius eſt, quàm hiſtorica, & litteralis. Illa eſt igitur multo probabilior interpretatio, vocabulo generationis, denotari hoc loco caſus, euenta, & quæcunque contigerunt ipſi Iacob, & filiis eius. Non enim poſt hæc verba ſubtexit Moſes genealogiam ſtirpis Iacob, ſed potius triſtia euenta, & miſerabiles caſus eius. Similiter acceptum eſt ſupra Geneſ. 6. nomen generationis, vbi dictum eſt: *Iſtæ ſunt generationes Noe.* Talem vim ſignificandi habet, & verbum gignendi, ſiue pariendi in libro Prouerbiorum capite vigeſimo ſeptimo vbi ſcriptum eſt: *Ne glorieris de die craſtina, quia neſcis quid ventura pariat dies*; ſignificatur enim non eſſe gloriandum ea de re, quæ futura eſt, cum multa poſſint intercurrere, quę euentum, atque effectum eius rei præpediant. Ergo ſenſus iſtorum verborum eſt: Iſta ſunt (ſcilicet mox ſubiungenda) quæ contigerunt Iacob in generationibus ſuis, id eſt, in filiis, plurimum verò in Ioſeph.

PRIMA DISPVTATIO.

Super ætate Ioſeph, in qua is erat, cum eſt venditus à ſuis fratribus.

Super illis verbis:

Ioſeph cum ſexdecim eſſet annorum, paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer: & erat cum filijs Balæ, & Zelphæ vxorum patris ſui. Verſu 2.

4 QVOD Latinus interpres dixit, Ioſeph fuiſſe tunc ſexdecim annorum, in libris Hebraicis, Gręcis, & Chaldaicis eſt, fuiſſe ipſum decem & ſeptem annorum. Verum nihil negocii eſt, quantum ad veritatem vtriuſque ſententiæ, iſta conciliare inter ſe. In promptu enim eſt dicere, Ioſephi fuiſſe tunc decimum ſextum ætatis annum iam expletum; fuiſſe autem decimum ſeptimum tantummodo inchoatum: & Latinum Interpretem voluiſſe deſcribere ætatem Ioſeph ab annis eius iam completis; alios verò ab vltimo eius anno iam inchoato. Nempe frequens eſt apud Hiſtoricos, & Chronographos talis computandi diuerſitas: vt alii annos duntaxat exactos percenſeant, alii etiam inchoatos tantum. Illud fortaſſe cuipiam videri poſſet plus habere dubitationis, vel admirationis, vnde nam compertum fuerit latino interpreti, annum decimum ſeptimum, qui ſignatur hebraicè, & Græcè, & Chaldaicè, non fuiſſe completum, ſed inchoatum: & cur maluerit hoc loco ſingulariter, & diuersè ab aliis, ætatem Ioſeph denotare per annum decimum ſextum. Enimuerò ſubit nonnunquam animum meum exiſtimare, in translatione latina, quam longo Eccleſiæ vſu, & Tridentini Concilii auctoritate comprobatam habemus, quædam occulto inſtinctu, & afflatu ſancti Spiritus eſſe poſita, quorum certam rationem, non facilè ſit humana inueſtigatione reperire.

5 CETERVM ſuper ætate Ioſeph, quæ memoratur hoc loco, quæſtio occurrit minime diſſimulanda; Quomodo verum eſſe potuerit, vt poſt mortem Iſaac Quæſtio ſuper ætate Ioſeph

(poſt eam namque, hæc narrantur à Moſe) eſſet Ioſeph ſexdecim annorum. Iacob quippe centum viginti annorum erat in obitu Iſaac, ab eo namque ſexagenario genitus fuerat, vt dictum eſt Geneſ. 25. Iſaac verò centum octoginta natus annos mortem obiuit. Iacob porrò anno ætatis ſuæ vno & nonageſimo, vt ſupra docuimus, generat filium ſuum Ioſeph, à quo tempore vſque ad centeſimum vigeſimum annum ſuę ætatis, in quem annum incurrit mors Iſaac, numerantur anni viginti nouem: tot igitur annorum fuiſſe Ioſeph, cum mortuus eſt Iſaac, neceſſum eſt. Nam ſi tunc fuiſſet Ioſeph ſexdecim annorum, cum Iacob intrauit Aegyptum, & reperit Ioſephum annorum triginta nouem, vt ſignificatur infra Geneſis quadrageſimo quinto, fuiſſet ipſe Iacob tunc annorum centum quadraginta trium: at ipſe, regi Aegypti de ſua ætate percontanti, reſpondit, annum ſe tunc agere centeſimum trigeſimum, vt ſcriptum eſt Geneſis 47.

S. Auguſt. S. Auguſtinus in libro Quæſtionum in Geneſim in quæſtione 122. fusè ac ſubobſcurè tractat hanc quæſtionem; & ſoluit. Nam cum multis verbis cauſam difficultatis expoſuiſſet, ſubdit: aut ergo eodem anno decimo ſeptimo, aut etiam aliquanto maior venit Ioſeph in Aegyptum, ac per hoc, ſi poſt mortem Iſaac venit, vtrolibet modo permanet quæſtio. Si enim decem & ſeptem annorum fuit poſt mortem Iſaac, quo tempore pater eius centum viginti fuit annorum; profectò anno eius trigeſimo nono, quando Iacob venit in Aegyptum, centum quadraginta duos annos idem Iacob agere debuit. Fuit autem tunc Iacob centum & triginta annorum, ac per hoc ſi decem, & ſeptem annorum Ioſeph in Aegypto eſt venditus, ante duodecim annos, quàm moreretur auus eius Iſaac, venditus inuenitur. Decem enim & ſeptem annorum eſſe non potuit, niſi ante duodecim annos mortis Iſaac; & in centeſimo octauo anno vitæ patris ſui Iacob. His enim annis cum adiecerimus viginti duos annos, quibus Ioſeph, vſque ad aduentum patris ſui, fuit in Aegypto, fient ætatis anni Ioſeph triginta nouem, & ipſius Iacob centum triginta; & ſic nulla erit quæſtio. Sed quoniam Scriptura poſt mortem Iſaac iſta narrauit, putatur Ioſeph poſt mortem Iſaac, decem & ſeptem annorum fuiſſe. Quapropter intelligamus de vita Iſaac, tanquam multum decrepiti ſenis, tacuiſſe Scripturam, cum iam de Iacob, & eius filijs loqueretur: viuo tamen Iſaac, decem & ſeptem annorum eſſe coepit Ioſeph: Hactenus ex Auguſtino. 6

Auctoris ſolutio quæſtionis & breuis, & aperta. Manifeſta igitur eſt in hoc loco hyſterologia, id eſt, præpoſtera rerum geſtarum narratio: poſt mortem enim Iſaac narratur venditio Ioſeph, quæ tredecim annis eam præceſſerat. Sed enim quærat quiſpiam cur Moſes interuertere temporis ordinem voluerit? Nimirum dixerat ſupra Moſes ſub finem Capitis 35. Iacob poſt ſuum ex Meſopotamia regreſſum in terram Chanaan, veniſſe in vrbem Hebron ad patrem ſuum Iſaac: & quia nihil amplius ſcripturus erat de Iſaac, voluit concludere hiſtoriam eius, narrando mortem, & ſepulturam ipſius. Quoniam verò Eſau filius erat Iſaac, & vna cum Iacob, patris funus fecerat, & ſemen erat Abrahæ, & quadamtenus pertinebat ad promiſſiones Abrahæ datas à Deo, de multiplicando eius ſemine; idcirco Moſes voluit curſim indicare progeniem, & poſteritatem Eſau; vt origo gentis, & principatus Idumęorum, de quibus & ipſe poſtea non ſemel loquitur, & alibi crebra in libris ſacris fit mentio, pernoteſceret. His itaque, tanquam per digreſſionem, in capite trigeſimo ſexto Geneſis expoſitis, redit Moſes hoc cap. 37. ad inſtitutum narrationis curſum: & perſequitur hiſtoriam eorum, quæ acciderunt Iacob, poſtquam venerat Hebron, incipiendo à venditione Ioſeph, quæ, dũ Iacob ibi moraretur, facta eſt, tredecim annis ante mortẽ Iſaac. Sed cur ſignatè declarauit Moſes ętatẽ Ioſeph, dicens fuiſſe eum ſexdecim annorũ? Chryſoſtomus huiuſmodi reddit rationem. Quam ob cauſam, inquit, Moſes annorũ Ioſeph numerũ deſignauit? 7

uit? vt ſcias, ætatem adoleſcentiæ, non eſſe virtutis impedimentum: & quo plenius cognoſcas adoleſcentis erga patrem ſuum obedientiam, & in fratres ſuos beneuolentiam; illorum contra, inhumanitatem, & crudelitatem in ipſum. Neque enim eos à tanto ſcelere, quod deſignarunt in Ioſeph, cohibere potuit beneuolentia, qua ipſos proſecutus fuerat, & teneritudo atque infirmitas ætatis, quæ debebat eos ad commiſerationem prouocare. Immò verò iſtis ipſis rebus in eius inuidiam, & odium, & perditionem incitati ſunt. Hæc Chryſoſtomus in homil. 61. in Geneſim.

8 VERVM, ni fallor, illud probabilius dictu fuerit, idcirco Moſen tam diligenter ſignaſſe ætatem Ioſeph, vt ex eo intelligi poſſet, quandiu ille calamitatem, & ærumnam pertuliſſet, nimirum per annos quatuordecim. Erat quippe ſexdecim annorum, cum eſt venditus à fratribus: cum autem è carcere eductus eſt, & ad principalem dignitatem, & præfecturam Aegypti euectus, fuiſſe dicitur infra Geneſis quadrageſimo primo, annorum triginta. Omne igitur tẽpus intermedium quatuordecim annorum, in ſeruitute, ærumna, & calamitate tranſegit. Nec illud aut temerè, aut ſuperfluè additum eſt à Moſe, quod poſt ſignatam ætatem Ioſeph ſexdecim annorum, adiunxit, *adhuc puer*: ſatis enim ſignificata erat puerilis ætas eius ante, dicendo, fuiſſe eum ſexdecim annorum. Non, inquit Rupertus libro octauo Commentariorum in Geneſim capite decimo nono: ſuperfluit in hoc loco ſermo Dei, dicens Ioſeph fuiſſe ſexdecim annorum, & fuiſſe adhuc puerum, quaſi non ſemper talis ætas eſſet puerilis: ſed voluit ſignificare citam, & celerem iuſtitiæ, ac meriti Ioſeph perfectionem, quæ continuo ſubtexitur: quocirca ſignatè vtrumque dictum eſt, & fuiſſe ſexdecim annorum, & fuiſſe adhuc puerum. Continuo enim ſubditur, eum accuſaſſe fratres ſuos crimine peſſimo. Hoc nempè puer non feciſſet, ſi non puritatis amorem, zelumque iuſtitiæ, iam tunc haberet: quod quidem in puero, vel adoleſcente, vt maxime laudandum eſt, ita rarum eſt, mirumque. Sic Rupertus. Equidem reor iſtud ob eam quoque cauſam, fuiſſe adiunctum à Moſe, vt ſignificaret qualis fuerit in pueritia indoles Ioſeph. Non ille pueritiam, & primam adoleſcentiam, inertem, atque otioſam, & vagam tranſegit: neque iocis, ludis, & delectamentis puerilibus, aliorum more, deditus fuit: ſed duram & laborioſam, & in paſtorali arte honeſta, ſimulque perutili exercitam, primam ſuam ætatem exegit. Rupertus.

9 Circa illud; *Et erat cum filijs Bala, & Zelphæ vxorum patris ſui.* Primò notandum eſt, Balam, & Zelpham, quas ſupra uocauerat Scriptura concubinas Iacob, hic apertè & ſimpliciter vocari vxores eius: vt intelligatur, fuiſſe legitimas vxores, quanquam non fuerint matres familias, & principales vxores, ſicut erãt Lia, & Rachel; & idcirco dictas eſſe alibi concubinas. Quãquã illud habuerunt iſtæ ſupra conditionẽ concubinarum, quod earũ filij ſimiliter vt filij Rachelis, & Liæ, participes fuerunt hæreditatis terræ promiſſionis, & ſuas ipſi quoque tribus condiderunt. Sed cur Moſes dixit fuiſſe Ioſeph cum filijs Balæ, & Zelphæ? Audi Rupertum loco proxime citato: Quod Moſes ait, Ioſeph fuiſſe cum filijs Balæ, & Zelphę, inſinuare voluit æmulationem fratrum Ioſeph, qui nati erant ex Lia, cum quibus ipſe verſari non audebat. Illi enim cum eſſent de libera matre nati, grandiores ſpiritus gerebant, & Ioſeph, filium dilectæ Rachelis, & quam Iacob pluſquam matrem ipſorum dilexerat, non æquo animo aſpiciebant: & inſuper filios ancillarum deſpectui habebant, & pro ſeruis ducebant. Ioſeph autem cum & ipſe natus eſſet ex libera matre, & præcipua vxore, non deſpiciebat eos, quos a patre ſuo, filiorum loco haberi cernebat. Apparet igitur, & prudentia Ioſeph declinantis inuidiam fratrum; & animi modeſtia, non propter ingenuitatem ſuam, & præcipuum amorem quo diligebatur à Rupertus

tur à patre auerſantis congreſſum, & conſuetudinem filiorum Balæ & Zelphæ, ſed cum illis libenter verſantis. Hinc etiam liquet, vnde, aut quomodo vitia fratrum ſuorum nouerit Ioſeph, quæ detulit ad patrem, videlicet quod verſaretur cum illis in paſcendo grege.

SECVNDA DISPVTATIO.

Quodnam fuerit peſſimum illud crimen, de quo Ioſeph apud patrem accuſauit fratres ſuos. 8

Super illis verbis.

Verſu 2. Accuſauitque fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo.

OPTIMAM Ioſephi, verba hæc, indolem declarant: vt qui tantopere oderit, nec ferre potuerit vitia fratrum ſuorum, ſed emendationi eorum ſtudens, ſimulque conſulens patris & familiæ ſuæ famæ, eorum vitia detulerit ad communem patrem: vt is, quaſi prudentiſſimus medicus, efficacem, ac ſalutarem medicinam faceret. Nec potuit non eſſe iucundiſſimum Iacobo tale Ioſephi odium & deteſtatio vitiorum, talis ardor corrigendi fratres, tale ſtudium, & cura paternæ & domeſticę famæ, ac demum tale officium deferendi ad ipſum, quæ in rem, & honorem communem domus ſuæ videbat eſſe. Terentianus ille Demea, cum duos haberet filios, Cteſiphontem probum, & frugi adoleſcentem, & Aeſchinem, nequam, & perditum hominem: audiens Cteſiphontem iurgio adortum eſſe Aeſchinem apud forum, & clariſſima voce, & verbis grauiſſimis dixiſſe ei, Aeſchine, hæccine flagitia facere te? Hæc re admittere indigna genere noſtro? Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam. Hæc, inquam, audiens Demea, & nimio gaudio lacrumans, ſaluos ſit, inquit, ſpero: Similis eſt maiorum ſuorum. Similiter Iacob contemplans indolem, & mores, & facta Ioſephi, etiamnum in prima adoleſcentia, vehementer gaudebat, ſperans eum virtutibus Maiorum ſuorum Abrahæ & Iſaac egregiè reſponſurum. 10

(In Adelph.)

SED ante alia, lectio huius loci perpendenda eſt diligenter. Septuaginta Interpretes diuerſam admodum, & penè contrariam in hoc loco reddidere ſententiam: aiunt enim non Ioſeph accuſaſſe fratres ſuos, ſed ipſum contra eſſe accuſatum à fratribus apud patrem: nam eorum verba, latine reddita, huiuſmodi ſunt: *Detulerunt contra Ioſeph, vituperationem malam ad Iſrael, patrem ſuum.* Nec ſubeat quempiam ſuſpicari non ita vertiſſe Septuaginta, ſed eorum codices eſſe corruptos: Expoſitores quippe Græci, hunc locum itidem legerunt, atque interpretati ſunt; vt Chryſoſtomus homil. 61. in Geneſim; & Theodoretus atque Iſidorus Peluſiota, & alii, vt refertur in Carena Græca in Geneſim. Quanquam Diodorus non diſſimulauerit, in Hebræis libris contrariam eſſe lectionē, ita ſcribens, Aquila & Symmachus, & Syra editio pro eo, quod nos legimus *detulerunt*, habēt *detulit*: ſignificantes ipſum Ioſeph accuſare ſolitum fratres ſuos, quod non ſe probe, ac modeſtè gererent. Sic ille. Et eadem Theodoreti eſt ſententia. Equidem miror, tantam diuerſitatem lectionis Græcæ ab Hebraica non animaduertiſſe S. Hieronymum, aut prętermiſiſſe eam tradere in Quæſtionibus ſuis in Geneſim: cum in hoc genere obſeruationum & annotationum ſoleat eſſe 11

(Diuerſitas lectionis 70. Interpretum. — Chryſoſt. Theodore. Iſidorus Peluſiota. Diodorus.)

ſeat eſſe diligentiſſimus, & accuratiſſimus. Sed proculdubio lectio noſtra latina omnino conſentiens cum Hebraica, & Chaldaica, & à pleriſque patribus vſurpata, & interpretata, pro vera, & germana, ac propria lectione huius loci cenſenda eſt. Quanquam lectio Hebraica ad verbum pro illis verbis, *Crimine peſſimo*, habeat (*malam famam*) *Et retulit*, inquit, *ad patrem malam eorum famam*. Sed quia peccata, quæ creant infamiam, ſunt peſſima crimina; idcirco Latinus Interpres, ſententiam ipſam ſpectans, pro infamia, poſuit, crimen peſſimum, præſertim cum Hebræi, & comparatiuis, & ſuperlatiuis careant. Oleaſter obſcurum ait eſſe hunc locum propter ignorantiam propriæ ſignificationis hebræi vocabuli, quod hic ponitur (dibbah) quod aliqui infamiam, ſeu famam malam; alij oblocutionem, ſiue bonam, ſiue malam, ſignificare dicunt. Certum eſt ſignificare rumorem, ſeu rem, quæ auditur: & ex multis Scripturæ locis apparet, quod propriè ſignificet oblocutionem, id eſt, rumorem, vel ſermonem vulgo iactatum, ſiue bonum, ſiue malum. Oleaſter.

12 VERVM exiſtit quæſtio, quod genus criminis fuerit, de quo Ioſeph accuſauerit fratres ſuos: Nam Moſes ſpeciem criminis tacuit, & tantùm ſignificauit fuiſſe crimen infame, ac peſſimum. Quocirca Caietanus, Quoniam, inquit, non dicit Scriptura, cuius criminis eſſent infames fratres Ioſeph, ſed inſinuat huiuſmodi infamiam innotuiſſe Ioſeph, ex eo quod comes erat fratrum, ideo ignota remanet ſpecies criminis; genus autem eius ſcitur, quod erat peccatum infame: & ſcitur quod non omnes fratres, ſed filij tantum concubinarum delati ſunt: propterea enim Moſes verſatum eſſe Ioſeph inter illos narrauit. Sic Caietanus. Theodoretus in Catena ſignificat, non accuſaſſe Ioſeph de vno aliquo certo crimine fratres ſuos, ſed in vniuerſum indicaſſe, eos fuiſſe moribus improbis, & flagitioſa vita, & immodeſtè agere. Rupertus auctoritate illuſtrium virorum confirmat, peſſimum illud crimen de quo Ioſeph accuſauit fratres, fuiſſe vitium nefandum. Sic enim ſcribit libro octauo Commentariorum in Geneſim, capite decimo octauo, De quo crimine accuſauit Ioſeph fratres ſuos, quia non explicuit Scriptura, vagæ opinioni locus datus eſt: multa namque ſunt vitia, quorum conſummatum opus, peſſimum eſt. Aiunt tamen viri illuſtres, crimen Sodomitici fuiſſe ſceleris. Sic Rupertus. Verùm non videtur credibile, Patriarchas illos, & filios Iacob, tanti flagitij turpitudine contaminatos, & foedatos fuiſſe. Præſertim cum, id temporis, pene recens memoria eſſet exitii Sodomitarum, in ea ipſa regione, in qua illi verſabantur: vbi horrenda facies, & aſpectus coeleſtis vindictæ in illis locis, ingentem illis pauorem incutere potuit: vt quorum facta imitarentur, eorum quoque exitus perhorreſcerent. Quod fuerit crimen de quo Ioſeph accuſauit fratres. Caietanus. Theodore. Rupertus.

13 Gloſſa Interlinearis crimen illud peſſimum tripliciter interpretatur: vel inceſtum Ruben, qui torum paternum foedauit, dormiens cum Nouerca: vel beſtialem concubitum, & commixtionem cum iumentis: vel diſſidia, & iurgia & rixas inter fratres ſuos, filiis Liæ deſpicientibus, & inſectantibus filios ancillarum. Sed priores duas interpretationes refellit Lyranus. Negat enim poſſe intelligi accuſatum fuiſſe Ruben à Ioſeph: non ſolum quod plurali numero vtens Moſes, indicauit non vnum aliquem fratrum, ſed aut omnes, aut pleroſque eſſe accuſatos à Ioſeph, verum ob id maxime, quod, vt paulò infra in hoc ipſo capite narratur, vnus omnium Ruben oppoſuit ſe fratribus volentibus occidere Ioſeph, obnixè conatus eripere eum manibus ipſorum, & reddere patri. Hoc autem ille tam ſtudioſè, & ſedulò non feciſſet, ſi fuiſſet à Ioſeph accuſatus de crimine peſſimo apud patrem. Nec verò fas eſt ſentire, Patriarchas illos tam irrationabili & inſana libidine fuiſſe inflammatos, vt cum iumentis miſcerentur. Sic Lyranus. Gloſſa Interlinearis. Lyranus.

At enim

Thoſtatus. At enim Thoſtatus ſatis propendet in hanc opinionem, affirmans vitium illud ſatis eſſe frequens, & familiare paſtoribus, extra vrbes & ſocietatem hominum verſantibus, quales erant filij Iacob. Nam cum ſocietate, & congreſſu mulierum careant, & ſemper in conſpectu, & ad manus habeant omne genus pecora, & iumenta, procliues ſunt in iſtud vitium, & cum animalibus commixti & tuto, & pro libito veſanam libidinem exſaturant. Audiamus verba Thoſtati: Non valet, inquit ratio dicentium, tantam turpitudinem non eſſe tribuendam illis Patriarchis: fuerunt namque illi homines valde imperfecti, & in iuuenili ætate, admodum flagitioſi. Hoc nempe indicat coitus Ruben cum Bala vxore patris ſui, ipſo viuente: quantum enim fuiſſe putamus libidinis eius æſtum; quem ab eo flagitio, verecundia patris, & talis patris non reuocauerit? Iudas quoque cum nuru ſuo Thamar, tanquam cum meretrice, quanta libertate coiuit? cuius filios Her, & Onam, qui ſemen fundebant in terram, antequam ad vxorem accederent, ne ſuſcitarent ſemen fratri ſuo, peſſimos fuiſſe, atque ob id eſſe à Deo interfectos, teſtatur Scriptura Geneſis trigeſimo octauo. Sed quod ſcelus comparari poteſt malitiæ iſtorum filiorum Iacob, qui fratrem ſuum Ioſeph immerentem, atque innocentem, omni non ſolum fraternæ caritatis, ſed etiam humanitatis ſenſu prorſus abiecto, crudeliter interficere voluerunt; & pro magno beneficio duxerunt, condonata ei morte, vendere ipſum extraneis gentibus? Satis igitur probabiliter dici poteſt, crimen illud peſſimum fratrum Ioſeph, fuiſſe beſtialem coitum. Hactenus ex Thoſtato. B. certe Thomas

S. Thomas. in Secunda Secundæ quæſtione 154. articulo duodecimo in reſponſione ad 4. ſequens Gloſſam interlinearem, crimen illud peſſimum fratrum Ioſeph, non aliud interpretatur, niſi beſtialitatis peccatum, ita ſcribens: Inter vitia, quæ ſunt contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, quod conſiſtit in ſola omiſſione concubitus ad alterum. Grauiſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, quia non ſeruatur debita ſpecies. Vnde ſuper illud Geneſis trigeſimo ſeptimo. *Accuſauit fratres ſuos crimine peſſimo*, dicit Gloſſa quod cum pecoribus miſcebantur. Sic Beatus Thomas, qui tamen iſtis verbis, non tam ſuam tradidit, quam Gloſſæ citauit ſententiam. Idemque tradit Hugo Sancti Victoris.

Hugo S. Victoris.

Auctoris opinio. EGO ex tam multis, & variis interpretationibus, tres ceteris præferendas 14
cenſeo. Primò quidem illam Theodoreti ſupra expoſitam, & Diodori, qui putarunt, Ioſeph non accuſaſſe fratres ſuos de vno quopiam certo crimine, ſed in vniuerſum, quod flagitioſam vitam agerent; & impuris, ac foedis moribus eſſent, ita vt male audirent apud alios, atque infames eſſent. Hoc enim ſignificare videtur lectio Hebraica huius loci, quæ habet, Ioſeph malam fratrum ſuorum famam detuliſſe ad patrem. Altera itidem interpretatio probabilis eſt, Ioſeph accuſaſſe fratres de inteſtinis odiis, & frequentiſſimis iurgiis, & amariſſimis rixis, quæ erant inter filios Liæ, & filios ancillarum: Tertia quoque interpretatio magnam habet probabilitatem, Ioſeph accuſaſſe fratres, quod ſe vehementer odiſſent, & grauiter verbis iuxta, factiſque inſectarentur: nec aliam plane ob cauſam, niſi quod diſsimilis eorum eſſet, atque eorum vitia ſibi diſplicerent: tum etiam, quod ipſe præ illis omnibus, diligeretur à patre; quamobrem irreuerenter ipſos, & contumelioſe, & criminoſe de patre loqui ſolitos. Hæc igitur probabilia cogitatu, & dictu videntur, & in quodlibet iſtorum trium quadrat appellatio criminis peſſimi, vt patet ſupradicta penſitanti.

Sed num recte fecit Ioſeph, accuſando fratres ſuos de crimine peſſimo apud 15
patrem? Videtur enim ſpeciem habere mali, accuſare fratres ſuos: ſi quidem huiuſmodi tanquam inſigni, denotatur in Apocalypſi capite duodecimo, ma-

litia

litia Diaboli: ſcriptum enim ibi eſt: *Proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos, ante conſpectum Dei, nocte, ac die*. Deinde non legitur ante denunciationem criminis, Ioſeph priuatim, ac ſecretò admonuiſſe fratres ſui criminis: qui autem non præmiſſa admonitione, crimen aliorum publicat, is, vt ait Auguſtinus, non corrector eſt, ſed proditor. Corripe, ait Auguſtinus, delinquentem inter te, & ipſum ſolum, ſtudens correctioni, parcens pudori. Nam ſi ſolus noſti, quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor. Fortè enim præ verecundia incipiet defendere peccatum ſuum; & quem vis correctiorem, facis peiorem. Sic Auguſtinus. Similiter Hieronymus in caput decimum octauū Matthæi. Corripiendus, inquit, eſt ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem, & verecundiam amiſerit, permaneat in peccato. Multi enim ſtudio boni nominis, & metu infamiæ, à flagitijs coercentur; qui ſi publicatis ſuis flagitijs infamatos ſe videant, quaſi rupto, & abiecto freno, toto impetu, & libertate animi ruunt in flagitia. Sanè Thoſtatus refert opinionem Hebræorum, peccati arguentium & damnantium Ioſeph, quod fratres ſuos de crimine peſsimo accuſaſſet.

Aug. Ser. 16. de verb. Domini. Matth. 18

Hieronymus

16 SED ENIM accuſationem illam Ioſeph non modo fuiſſe inculpabilem, verùm etiam laudabilem, minime dubitandum eſt. Ipſa enim correctio fraterna, actus eſt caritatis, ac miſericordiæ, tendens ad emendationem delinquentis, & remotionem peccati, & eſt ſpiritualis quędam elemoſyna tanto quidem præſtantior, & vtilior, quàm corporalis, vt ægrotantem curare, aut paſcere eſurientem, quantò grauius, & pernicioſius malum eſt animi peccatum, quàm corporalis morbus, aut fames. Verùm bonitas correptionis fraternæ poteſt corrumpi dupliciter: vel malo animo, & fine corripientis; vel indebito modo corripiendi. Debemus, inquit Auguſtinus, amando corripere; non nocendi auiditate, ſed ſtudio corrigēdi. De neutro autem inſimulari poteſt Ioſeph. Quis enim inducat in animum, adoleſcentem ab omni ſcelere purum, atque innocentem, cupiditate nocendi fratribus ſuis, malignè concinnaſſe accuſationem eorum, & ad patrem detuliſſe? ſed præuia, inquies, defuit priuata, & ſecreta fratrum admonitio. Qui ſcis defuiſſe? Non eſt, inquies, à Moſe ſcriptum. Quaſi verò omnia illorum Patriarcharum facta, dictaque, ſacrarum litterarum monimentis conſignauerit Moſes. At præmonitos fuiſſe fratres a Ioſeph, affirmat hoc loco Thoſtatus, & ante Thoſtatum B. Thomas idem ſcriptum reliquit in Secunda Secundæ quæſtione 33. articulo ſeptimo in reſponſione ad ſecundum hiſce verbis: De Ioſeph credendum eſt, quod fratres ſuos quandoque admonuerit, licet id non ſit ſcriptum. Quanquam non erat neceſſaria præmonitio fratrum, cum eſſet crimen eorum publicum, & ob id, illi iam eſſent infames: Idcirco enim ſecundum lectionem hebraicam huius loci dicitur Ioſeph, malam fratrum ſuorum famam detuliſſe ad patrem. Nec ſanè peccata eorum in vulgus enunciauit, neque ad publicum iudicem detulit, ſed ad communem patrem, vt is paterna caritate, & prudentia, & auctoritate eos corriperet, ſimulque corrigeret, ſine vllo eorum, vel ſpirituali, vel corporali detrimento, tempeſtiuam, & efficacem, & ſalutarem morbis eorum curandis, ſanandiſque medicinam adhibens.

Ioſeph recte ac laudabiliter accuſauit fratres apud Patrē.

Auguſtin.

Thoſtatus S. Thomas.

17 Equidē reor prudenter omiſiſſe Ioſeph priuatā admonitiōnē fratrū (ſi tamen eā prætermiſit) quod nō dubie putaret, eam non inutilē modo futurā fratribus, verùm etiā pernicioſam, quod illum, vel propter ætatem deriſuri, & contēpturi eſsēt vel maiori etiam odio ipſius inflammādi. Cum autē, ne tale quid eueniat, veremur, tunc caritatis eſt omittere correctionē, impudentiæ, atque temeritatis adhibere. Enimuerò ſuper illis verbis Salomonis: *Noli arguere deriſorem, ne oderit te*. Gloſſa ſic ait, Non eſt timendum, ne tibi deriſor, cum arguitur, contumelias inferat: ſed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium, inde fiat peior.

Quando & cur omittē da fraterna correctio aliquorū.

Prouer. 9. Gloſſa ordinaria.

peior. Valent mirificè ad confirmandam, & illuſtrandam hanc ſententiam illa
S. Auguſt. B. Auguſtini verba, quæ ſunt in capite nono libri primi de Ciuitate Dei: Plerumque, inquit, ab iis, qui flagitioſè viuunt, docendis, admonendis, aliquando etiam obiurgandis, & corripiendis malè diſſimulatur, vel cum laboris piget, vel os eorum verecundamur offendere, vel cum eorum inimicitias deuitamus, ne impediant, & noceant in iſtis rebus temporalibus, ſiue quas adipiſci adhuc optat noſtra cupiditas, ſiue quas amittere formidat infirmitas. Nam ſi propterea quiſque obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant infirmos alios, & premant atque auertant à Fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium caritatis. Sic Auguſtinus,

TERTIA DISPVTATIO.

An principalis cauſa diligendi Ioſeph præ cæteris filijs, fuerit Iacobo, quod in ſenectute genuiſſet eum.

Super illis verbis.

Verſu 3. Iſrael autem dilgebat Ioſeph ſuper omnes filios, eo quod in ſenectute genuiſſet eum.

OPTIMI eſt hiſtorici, veras & proprias eorum, quos narrat, caſuum, & euentorum cauſas euoluere, ac declarare. 18
Id fecit Moſes hoc loco, indicans, quibus ex cauſis incitati atque incenſi fuerint fratres Ioſeph in eius inuidiam, atque odium: quin etiam ad voluntatem eius necandi tantopere incubuerint. Fuere autem tres cauſæ: prima, quod ipſos apud patrem accuſauerat de crimine peſſimo. Altera, quod plus omnibus diligeretur à patre; atque in præcipui amoris paterni ſignum, fuiſſet ab eo ſingulari quadam, & præſtanti veſte ornatus. Tertia cauſa, fuit enarratio ſomniorum eius, quibus portendi videbatur, fore ipſum principem, & dominum fratrum ſuorum. Hoc autem exemplo erudiuntur in primis, ac docentur parentes, vt ſi quempiam filiorum ſuorum plus ceteris diligunt, quod meritò ceteris amabilior ſit, celent id, animoque incluſum cohibeant, aut certe ita moderentur, & temperent, ne ceteros offendant. Etenim plerumque vnius filij exuperantia amoris, aliorum filiorum contemptus reputatur: & nimius amor vnius, multorum creat inuidiam, & odium incendit, pluſque parens nimium oſtentando amorem, nocet filio, quam ſi cum odiſſet. Ponam hic

Tres cauſæ ob quas Ioſeph erat inuiſus fratribus ſuis.

S. Ambroſ. diſertam ſuper hac re B. Ambroſij breuem diſputationem, apprime vtilium parentibus, refertam præceptorum ac documentorum. In libro de Ioſeph capite ſecundo ita ſcribit Ambroſius: Inſtruimur (exemplo ſcilicet Iacob, & Ioſeph) qualis eſſe debeat affectus parentum, filiorumque gratia. Amare liberos, dulce, & impenſius amare, prædulce eſt, ſed frequenter amor ipſe patrius, niſi moderationem teneat, nocet liberis: ſi aut nimia indulgentia dilectum reſoluat, aut prælatio vnius, ceteros ab affectu germanitatis auertat: plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum; hæc ditior hæreditas liberorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Quid miraris, ſi propter fundum, aut donum oriuntur inter fra-

tres

tres iurgia, quando propter tunicam inter ſancti Iacob filios exarſit inuidia? Quid ergo? reprehendendus Iacob, quia vnum cæteris præferebat? ſed nec libertatem poſſumus auferre parentibus, ne eos diligant, quos plus credunt mereri: nec filijs reſecare debemus ſtudium plus placendi. Certe Iacob illum plus amabat, in quo maiora virtutum inſignia præuidebat: vt non tam filium pater prætuliſſe videatur, quàm propheta myſterium: meritoque variam tunicam ſecit ei, quo ſignificaret eum diuerſarum virtutum amictu fratribus præferendum. Sic Ambroſius.

19 SED perpendamus illa verba: *Iſrael diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos, eo quod in ſenectute genuiſſet eum.* Erat Iacob vnius, & nonaginta annorum, cum genuit Ioſeph. Cum enim intrauit Aegyptum, agebat annum centeſimum trigeſimum, cum Ioſeph eo tempore ageret trigeſimum nonum, vt infra dicitur, & ſupra non ſemel à nobis expoſitum eſt. Et quia omne tempus vitæ Iacob fuit centum quadraginta ſeptem annorum, hinc liquet vixiſſe eum quinquaginta ſex annis poſt generatum Ioſeph. Quocirca genuit Ioſeph in principio ſuę ſenectutis, Nec ſanè magna fuit temporis differentia, inter generationem Ioſeph, atque aliorum filiorum: omnes enim filij Iacob (niſi vnus Beniamin) intra idem ſeptennium generati ſunt: Ruben quidem initio ſeptennij: Ioſeph autem, in fine, alij verò intermedijs annis. Ariſtoteles libro ſeptimo Politicorum, ſcribit ſeniorum parentum filios, & corpore, & mente eſſe imperfectos: ob idque illud maxime tempus ætatis, idoneum eſſe ad generandam prolem, in quo, & robur corporis, & vis, ac vigor animi præpollet. Id autem eſſe definit in plurimis, circa annum quinquageſimum, vt poetarum quidam dixerunt, ſeptenario numero ætatem dimetientes. Itaque hanc ætatem annis aliquot ſupergreſſi, à dando operam liberis vacare deberent, ne corpore pariter atque animo infirmam, & imperfectam prolem generarent. Sic Ariſtoteles. Cuius opinionem refellit hiſtoria ſancti Iacob, qui nonagenarius genuit Ioſeph, & maior centenario procreauit Beniamin: quanquam dici poteſt, nec pauca quædam exempla contraria, veritatem generalium ſententiarum & pręceptorum euertere, quæ de his ſunt, quæ vt plurimum eueniunt: nec priſcorum hominum longæuitatem cum poſteriorum hominum breuitate vitæ comparandam eſſe. Enimuerò, proportione totius vitæ, quam vixit Iacob, quæ fuit annorum centum quadraginta ſeptem, ætas vnius & nonaginta annorum, in qua Iacob genuit Ioſeph, aptè reſpondet ætati poſteriorum hominum, quæ eſt circa quinquageſimum annum, quorum nempe vita, octoginta circiter annis determinatur. Aetatem porrò quinquaginta annorum, valde commendat Ariſtoteles, vt diximus, tanquam generationi optimæ prolis maxime idoneam, & accommodatam.

An verè dictum ſit, Ioſeph fuiſſe natum in ſenectute patris.

Ariſtoteles

20 CETERVM perpendenda eſt cauſa, quam reddit Scriptura, cur Iacob ſuper omnes filios diligeret Ioſeph: *Eo quod*, inquit, *in ſenectute genuiſſet eum*: Nam cur, obſecro, in ſenectute geniti, amabiliores ſunt parentibus? In promptu cauſa eſt, inquit Caietanus, quare in ſenectute genitus, diligitur magis à parente: quia nimirum diutius eſt ſeruaturus eſſe paternum. Geniti enim in iuuentute, non apprehenduntur, vt longe poſt vitam patris victuri: ſed in ſenectute genitus, apprehenditur, vt victurus longo tempore poſt mortem patris, ac per hoc diu conſeruaturus eſſe paternum. Sed obijcitur, quod hac ratione debuiſſet Iacob magis diligere Beniamin. Solutio eſt, quod Beniamin eo tempore non erat adultus, ſed Infans forte trium annorum, ſi iam natus erat; ac per hoc non erat capax adhuc tantæ dilectionis, ſed velut imperfectum quid habebatur. Ioſeph autem iam adultus erat, & patri obſequentiſſimus, habens

Caietanus.

ætatem communem cum aliis fratribus adultis: & præter hoc, erat genitus in
Philo. ſenectute paterna, nonageſimo ſcilicet anno patris. Sic Caietanus. Philo in libro de Abraham, exponens cauſas, cur Abraham flagrantiſſime amaret filium Iſaac, inter præcipuas hanc memorat: Aderat, inquit, & aliud vehemens amoris incitamentum, quod in ſenectute ei natus fuerat: nam ſerò natos impotentius parentes adamant, vel quia diu deſideratos, vel quia nullam poſtea ſperant prolem, natura iam effoeta, & ad extremum perducta terminum, vel quod maxime gaudent, ac lætantur, ſe in ipſa ſenectute robuſtos eſſe, ac valentes ad
Oleaſter. generandum. Oleaſter hanc reddit cauſam: Solent, inquit, ſenes amare puerulos, & eorum verbis ac iocis maxime delectari: & quia eos ſemper ad manus habent, vt huc, & illuc mittant. Sed iſtud in omnes filios competit, cum ſunt paruuli, non tantùm in eos, qui in ſenectute patris geniti ſunt.

Atenim cõpluribus non eſt viſa præcipui amoris Iacob erga Ioſeph princeps 21 cauſa, fuiſſe, quæ hic memoratur à Moſe, quod eũ in ſenectute genuiſſet, ſed alias fuiſſe grauiores, potioreſque cauſas viſum eſt. Nam quantum ad ętatem Iacob, perexiguum fuit generationis Ioſeph, atque aliorum fratrum interſtitium, horum quippe ortus omnium, vno ſeptennio contentus eſt. Quod ſi illa fuiſſet, quę ponitur à Moſe, aut ſola, aut principalis cauſa amandi Ioſeph, ob eam ſanè ipſam plus fuiſſet diligendus Beniamin, quem Iacob quindecim annis poſt Ioſeph, procreauerat. Verùm Iacobo, viro nempe graui, & ſapienti, ardentiores ad diligendum Ioſeph admouebant faces, eius præſtantia ingenij, & ſuauitas morum, & ſupra ætatem, virtutis ſtudium; quam reſpectus, & contemplatio ſenilis ætatis ſuæ, in qua eum genuerat. Cur igitur ſolam hanc Moſes cauſam expreſſit? Quod hanc ſolam Iacob præſeferret, atque obtenderet; tacitis aliis, potioribus quidem, ſed quæ ſi proderentur, ingentem apud fratres inui-
Chryſoſt. diam excitare poſſent. Chryſoſtomum audi in Homilia 61. hoc ipſum quod dixi, enarrate ſcribentem. Sunt ſanè, ait Chryſoſtomus amabiliores pueri, qui in ſenectute generantur, maioremque patrum beneuolentiam aſſequuntur. Sed vt intelligamus, non hoc ſolum fuiſſe, propter quod Iacob ſuper alios filios eum diligeret, docet nos Scriptura, poſt Ioſeph, fuiſſe generatum alium filium Iacob: quare ſi iuxta naturalem amorem, dilectio illa proceſſiſſet, poſtremus natu, fuiſſet vtique magis dilectus, quàm Ioſeph: vtpote vere ſenectutis filius exiſtens, & tunc natus, quando ad poſtremam ſenectutem venerat Iacob. Quid igitur eſt dicendum? ſuperna quædam gratia fuit, quæ adoleſcentem amabilem reddebat, & propter animæ virtutem, cunctis pręferri faciebat. Ideo autem in Scriptura, cauſa amoris, poſita eſt ætas ſenectutis, vt non manifeſtè augeret odium fratrum; grauis enim hæc affectio eſt, & cum animum inceſſerit, non prius eum relinquit, quàm in extremam inducat abſurditatem; & lædens animam vbi nata eſt, ac reſidet, omnino aliter eum, cui inuidet, efficit, quam vult, nempè clariorem, nobiliorem, illuſtriorem reddit. Sic Chryſoſtomus.
Ioſephus. Ioſephus cauſam tanti amoris Iacob erga Ioſeph, facit præſtantiam virtutis 22 Ioſeph; tacita cauſa, quam ponit Scriptura, quod filius eſſet ſenectutis. Sic autem ille ſcribit libro primo Antiquitatum: Ioſephum è Rachele ſibi natum, pater tum ob corporis præſtantiam, tum ob animi virtutem (erat enim prudentiſsimus) præ ceteris liberis amabat: is parentis affectus, odium, & inuidiam
Philo. fratrum in eum procreauit. Philo in eo libro, quem inſcripſit de Ioſeph, ſiue de vita viri ciuilis, demonſtrat Ioſeph imaginem fuiſſe optimi, & præclatiſsimi viri ciuilis. Scripturus, inquit Philo, ſum de vita ciuili: à qua vnus è Phylarchis noſtris (Ioſeph) maxime commendatur, qui à tenera ætate in eam incidit. Coepit enim in hoc genere verſari annos natus decem & ſeptem, præfectus curandis gregibus, quæ diſciplina, cum ciuili maiorem in modum conue-

nit

nit. Et hoc eſt, opinor, cur poetæ, reges vocant paſtores populi. Nam qui ſummus eſt in arte pecuaria, facile bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpoſitus, approbata induſtria in minore negotio. Quemadmodum enim futuro Imperatori, neceſſaria ſunt exercitia venatoria: ſic admouendis ad curam Reipublicæ, propriè paſtoralis ars congruit, velut præludium quoddam magiſtratus. Proinde cum Iacob in filio ſuo Ioſeph generoſum animum conſideraret, & maiorem, quàm pro priuata fortuna; mirabatur, fouebatque, diligens eum præ ceteris filijs, atque eo magis quod proles erat ſerotina, qui non exiguus eſt ad beneuolentiam ſtimulus: & quia delectabatur honeſtate pueri, accendebat eius ingenium accuratiore tractatione; ne premeretur diutius, ſed quamprimum eluceſceret. Hactenus ex Philone: cuius egregias ſententias ſuper hac hiſtoria Ioſeph, quod ſæpenumero commemoraturi ſumus, iuuat præmonere hoc loco Lectorem, facere Philonem ciuilis viri perfectam eſſe imaginem, ſanctum Ioſeph: atque omnia, quæ narrantur à Moſe de Ioſeph, ea pulchrè accommodare ipſum ad oſtendendum, qualia eſſe debeant ſtudia, & inſtituta, quales item mores atque virtutes eius, qui perfectus vir politicus, ſiue ciuilis eſſe velit.

Ioſeph perfecta imago viri ciuilis.

23 Verumenimuerò Rupertus, quod Scriptura dicit, propterea Ioſeph fuiſſe maxime dilectum à Patre, quod in ſenectute eius fuiſſet genitus; id non refert ad corporalem ſenectutem, ſed ad ſenectutem moralem, & ſpiritualem, qua præditus fuerat Iacob, cum genuit Ioſeph. Sic enim ait in libro octauo in Geneſim capite decimo nono. Sed valde notandæ eſt cauſa paternæ dilectionis, quam Scriptura commemorat: *Eo quod in ſenectute genuiſſet eum*. Numquid ſecundum corpus ſenex erat, quando genuit eum, iuuenis autem, quando ceteri nati ſunt? Si quidem præter Beniamin, infra quatuordecim annos (melius dixiſſet Rupertus, infra ſeptem annos) cunctos gennerat. Reſtat igitur, ſenectutem illam hic ſignificari de qua in libro ſapientiæ capite quarto ſcriptum eſt: *Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani enim ſunt ſenſus hominis; & ætas ſenectutis, vita immaculata.* In illa itaque veraciter ſenectute Iſrael genuit Ioſeph, quia propter illam iuſtitiæ ſuæ ſenectutem, habere talem meruit hæredem. Nec enim vir iuſtus lætatur in multitudine filiorum, ſi mali ſunt, ſed in eo tantum agnoſcit ſe patrem, ſi filium relinquat poſt ſe, qui iuſtitiæ hæreditatem conſequatur. Vnde eſt illud Sapientis, Eccleſiaſtici 30. *Mortuus eſt pater illius, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim ſibi reliquit poſt ſe. In vita ſua vidit, & lætatus eſt, cum illo in obitu ſuo non eſt contriſtatus.* Dignam ergo ob cauſam Iacob diligebat Ioſeph: & tanquam perfecto, iamque pleno dierum, id eſt, virtutum, fecit ei tunicam polymitam, id eſt, virtutum artificis mira varietate diſtinctam, vſque ad talos pertingentem, videlicet ob virtutum multiplicitatem, & iuſtitiæ perfectionem. Sic Rupertus.

Rupertus

24 PRO eo quod latina lectio habet: *Quod in ſenectute genuiſſet eum*, ad verbum hebraicè eſt: *Quod filius ſenectutis ſibi*: Et eſt hebraiſmus, cuius hunc eſſe vult ſenſum Paulus Burgenſis, quod eſſet ſenili prudentia, & maturitate & modeſtia, & affectuum ſedatione, & morum grauitate, hanc enim fuiſſe veram, & propriam cauſam, cur eum tantopere dilexerit pater, non autem quod in ſenili ætate genuiſſet eum. Vnde translatio Chaldaica habet: *Iſrael diligebat Ioſeph, eo quod eſſet filius ſapiens ſibi*: apertè ſignificans nomine ſenectutis intelligi oportere ſenilem ſenſum, & prudentiam, iuxta illud, *Cani ſunt ſenſus hominis, & ſenectus venerabilis, vita immaculata*: Neque enim videtur eſſe cauſa ſufficiens, cur Iacob plus ceteris filijs diligeret Ioſeph, quod genuiſſet eum in ſenectute: nam Beniamin multis poſt Ioſeph annis natus, multo etiam ſeniore patre genitus eſt; & Iſſachar, atque Zabulon vno tantùm circiter anno

Paul. Burgenſis.

Sap. 4.

nati ſunt ante Ioſeph, vt ex capite trigeſimo poteſt colligi. Quare cauſa præci-
pua illius dilectionis potius videtur attribuenda ſapientiæ, ſeu moribus ſenili-
bus, qui iam quodammodo videbantur vigere in ipſo Ioſeph: ſiquidem licet
eſſet iunior ceteris, iam tamen ſtudebat correctioni fratrum maiorum. Illud
igitur: *Quia filius ſenectutis eſſet*, idem valet, atque, quod filius ſapiens, &
prudens eſſet. Ex eo autem, quod ſubditur, *ſibi*, intelligitur, vitia ſuorum fra-
trum Ioſeph non publicaſſe, nec de correctione eorum egiſſe apud alium quem-
piam, niſi apud ſolum patrem, ad quem eorum correctio pertinebat, & ideo ſo-
li patri principaliter conſtabat de ſapientia ipſius Ioſeph. Atque in hunc mo-
dum fermè diſputat Burgenſis.

Auctoris ſententia. At ego probabiliorem puto primam interpretationem, ſuperius multis au- 25
ctoritatibus confirmatam. Non equidem nego id quod habet lectio hebraica,
quod filius ſenectutis eſſet: Fateor eſſe hebraiſmum: ſed eius germanum intelle-
ctum eſſe dico, non quem tradit Burgenſis, ſed quem expreſſit Latinus Inter-
pres: non enim aliud eſt, *filius ſenectutis*, niſi filius ſenili patre natus, & in ſe-
nectute patris genitus: ad hanc enim ſententiam ſolet Scriptura appellare fi-
lium ſenectutis, & filium iuuentutis, & virum adoleſcentiæ appellat vxor eum,
qui ſe adoleſcentulam in matrimonium acceperat. Nec verum eſt, quod ait
Burgenſis, natum eſſe in ſenectute patris, non eſſe cauſam ſufficientem, cur
pater tantopere dilexerit Ioſeph: ſupra enim expoſitum eſt, iſtud eſſe grauem,
Lyranus. & vehementem cauſam diligendi. Quibus adijci poſſunt breuiſſima verba Ly-
rani id ipſum confirmantis: Virtus, inquit, generatiua, in ſenectute debilior
eſt: Et ideo tunc ſolent generati pueri magis defectuoſi, & imperfecti. At Io-
ſeph è contrario, erat fratribus ſuis gratioſior moribus, & corpore: ideoque
videbatur hoc procedere ex ſpeciali dono DEI, propter quod erat patri magis
amabilis. Sic Lyranus. De Beniamin autem quod obijcitur, ita diluendum eſt.
Beniamin fuiſſe tunc infantem vnius circiter anni: quamobrem non fuiſſe ca-
pacem talis dilectionis, quali Iacob proſequebatur Ioſeph. Nam quod putant
quidam, non fuiſſe tunc genitum Beniamin, manifeſtè refelluntur à Moſe: qui
ſupra cap. 35. Scripſit, Beniamin eſſe natum in ipſo itinere, quo ibat Iacob in
vrbem Hebron ad patrem ſuum Iſaac: & in hoc capite non obſcurè ſignificat,
cum eſt venditus Ioſeph, Iacob cum familia ſua habitaſſe in Hebron. Vendi-
to porrò Ioſeph, quem Iacob extinctum putabat, totum amorem ſuum transfu-
dit in Beniamin, adeo vt illius anima ex anima huius pendere diceretur: ſicut
dixit Iudas, illis verbis, quæ memorauit Moſes infra capite 44. *Si intrauero ad
ſeruum tuum patrem noſtrum, & puer defuerit, cum anima illius ex huius ani-
ma dependeat, morietur: & deducent famuli tui canos eius cum dolore ad
inferos.*

Verſu 3. Fecitque ei tunicam polymitam.

EIVSMODI veſtis ſignum erat præcipui amoris Iacob er- 26
ga Ioſeph, Pro voce, polymita, ſeptuaginta poſuerunt
ποικίλον id eſt, variam, ſiue variegatam: Aquila interpre-
tatus eſt, tunicam talarem: Symmachus, tunicam
manicatam, ſiue quod ad talos vſque deſcenderet, & mani-
bus artificis mira eſſet varietate diſtincta: ſiue quod haberet
manicas; Antiqui enim magis vtebantur colobijs. Hæc Hie-
S. Hieron. Colobium ronymus in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum Geneſis. Colobium
porrò cuius hic meminit Hieronymus, græca vox eſt, ſed à Latinis etiam vſur-
Seruius. pata, ſignificans tunicam ſine manicis. Seruius Aeneidos nono ad illud.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitbra,

Tunicæ

Tunicæ, inquit, veſtræ habent manicas, quod etiam Cicero vituperat, dicens, manicatis ac talaribus tunicis, nam colobijs vtebantur Antiqui. Caſſianus libro primo de habitu Monachorum capite quinto, ſcribit Monachos Aegypti colobijs lineis fuiſſe indutos, quæ non omnino manicis carebant, ſed hæc citra cubitum deſinebant, cuiuſmodi hodie in veſtibus ſacris dalmaticas, ſeu tunicellas videmus. Anſelmus antiquus decretorum collector hæc tanquam ex Euſebio citat: A ſancto Silueſtro, & Presbyteris eius, Colobiorum vſus ſumpſit initium, & Marcus, & Iulius, & Liberius eo ordine ſunt vſi. Poſt hos autem, Colobia in dalmaticas commutata ſunt: viſum eſt enim melius huic propoſito conuenire, quod accuratius magis aſpectibus placere valeat. Sic ille. Hæc ego de antiquo vſu colobiorum mutuatus ſum ex notationibus in Caſſianum doctiſſimi, & amiciſſimi viri Petri Ciacconij: cuius dum vixit, ſolertiſſimum ingenium, limatiſſimumque iudicium, & multiiugam ac perpolitam eruditionem amaui, & colui, diuturnaque eius conſuetudine familiariter iucundèque vſus ſum: vt mirum videri non debeat Lectori, ſi talis viri, & amici, quacumque data occaſione, memoriam in ſcriptis meis recolere, ac nomen celebrare ſtudeam.

Cicero. Caſſianus. Anſelmus. Petrus Ciaconius.

27 VOX *Polymita*, qua vſus eſt Latinus Interpres, græca eſt, compoſita ex πολὺ quod eſt multum, & μίτος, quod ſignificat licium, quaſi ex varijs & verſicoloribus licijs contexta. Erat igitur veſtis variè colorata, & vt placet quibuſdam, etiam variè picta & figurata. Plinius lib. 8. c. 48. de huiuſmodi veſtibus ſcribens: Colores, inquit, diuerſos picturæ intexere, Babylon maxime celebrauit, & nomen impoſuit. Plurimis verò licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit. Phryges quoque, veſtes inuenerunt, quæ acu pingebantur, ex auro & coloratis filis exprimentes hominum, & animalium effigies in veſtiſtimento. Vocabantur hæ veſtes barbaricæ. Artifices vero dicebantur Barbaricarij, ſiue Phygiones. Vnde eſt illud Apuleii lib. 7. de aſino aureo: In modum Paridis Phrygii paſtoris in barbaricis amiculis, humeris defluentibus, pulchre induſiatus adoleſcens. Oleaſter aperiens notionem vocis hebrææ, quam Latinus Interpres græca voce expreſſit, dicens (polymitam) ita ſcribit: Dictio Hebraica (Pas) ſeu (Paſſas) videtur propriè ſignificare partem, ſeu particulam: vt patet Pſalmo 71. Erit Piſat bar) id eſt particula frumenti in terra. Vnde videtur quod tunica illa Ioſeph fuerit non ex diuerſis filis diuerſorum colorum, ſed ex diuerſis particulis diuerſicoloribus. Quare vertendum arbitror, fecit ei tunicam partium, vel particularum. Idem nomen habetur libro ſecundo Samuelis capit. 13. vbi dicitur de Thamar, quod erat induta talari tunica, & quod ſciderit tunicam (paſſim) id eſt, partium diuerſarum. Sic Oleaſter. Cui conſimilia ſcribit in catena in Geneſim Lippomanus. Latinus Interpres, quam hic vocauit polymitam, paulo infra in hoc ipſo capite appellauit talarem ſimul, & polymitam, dicens: *Nudauerunt eum tunica talari, & polymita &c.*

Plinius. Apuleius. Oleaſter. Lippoma.

28 SED quid iſta tunica Ioſeph polymita ſecundum allegoricam intelligentiam ſignificat? Philo, qui facit Ioſeph, vt ſupra diximus, imaginem perfecti viri ciuilis, multicolorem texturam illius veſtis pulchrè accommodat ad multiformem ſolertiam, & prudentiam, & induſtriam, quam in viro ciuili, & rectore populorum eſſe oportet. Sic enim in libro de viro ciuili, ſeu de Ioſeph ſcribit: Vita ciuilis, quę graphicè depingitur, & præfiguratur in magno viro illo Ioſeph, quod DEI augmentum, ſiue additamentum ſignificat, appoſitiſſime conuenit huic propoſito: eſt enim rerum naturæ velut auctarium quoddam, ciuilis adminiſtratio qua vtuntur populi. Etenim mundus hic, eſt velut magna ciuitas, vnam Reipublicæ formam, & vnum ius habens. Continentur autem

Philonis allegoria ſuper veſte polymita Ioſeph.

edicto naturæ iuſſa de agendis, & vetita de non agendis. Ad id ius, alij alias leges, & inſtitutiones adijciunt: cuius varietatis cauſa, eſt ſeparatio aliarum gentium ab alijs, non ſolum Græcorum à Barbaris: ſed & Barbarorum à ſe inuicem, & Græcorum à ſuæ nationis hominibus. Itaque meritò additamenta naturalis iuris, cenſentur Inſtituta particularium ciuitatum. Nam leges oppidatim receptæ, ſunt appendices rationis rectæ à natura nobis inſitæ: ſicut & ciuilis vir, auctarium eſt hominis ſecundum naturam viuentis. Nec alienum eſt à propoſito, quod tunica varia veſtitus dicitur fuiſſe Ioſeph. Nempe rerum ciuilium adminiſtratio, res eſt multimoda, & varia; multas recipiens mutationes perſonarum, rerum, cauſarum, ſequeſtrorum proprietates, locorumque, ac temporum diuerſitates. Quemadmodum enim gubernator nauis, pro varia ratione ventorum, varie etiam mutat nauigationis ſubſidia, non vno modo nauem dirigens: & medicus non vno ad omnes morbos vtitur remedio, ac ne in vno quidem morbo, ſi is variet; ſed obſeruans intentiones, remiſſiones, repletiones, vacuationes, cauſarumque mutationes, multa ad ſalutem variat, nunc hoc, nunc illud experiens: Sic opinor, & Reipublicæ moderator, debet eſſe multiformis, & multiplex, alius in pace, alius in bello, aliter ſe paucis, aliter multis opponens aduerſariis; contra paucos conſtanter regens, multos verò flectens perſuaſionibus, Idem vbi periculum publicum poſtulat, ipſe rem aget: miniſteria verò, quæ labore tantum indigent, permittet aliis. Hactenus ex Philone.

Gregorij allegoria ſuper eadem veſte Ioſeph.

VERVM magis pia, & Chriſtiano viro aptior, & vtilior eſt allegoria, 29
quam ſuper eadem iſta veſte polymita Ioſeph, tractat S. Gregorius in primo libro Moralium, exponens illa verba Iob capitis primi: *Sic faciebat Iob cunctis diebus vitæ ſuæ.* Vult autem Gregorius, veſte illa talari Ioſeph (ſic enim ille pro polymita legit, ſecutus interpretationem Aquilæ, quam memorat S. Hieronymus, & alii quidam patres ſecuti ſunt) ſignificatam eſſe perſeuerantiam in bene agendo vſque ad extremum vitæ, & ad vſque vltimum hominis ſpiritum: hanc enim eſſe virtutem, quæ ceteras omnes coronet, & ſine qua ceterarum virtutum labores & opera, quamuis præſtantiſſima, nullius gratiæ ac meriti denique ſint apud Deum. Gregorii verba huiuſmodi ſunt: Incaſſum bonum agitur, ſi ante vitæ terminum deſeratur: ſicut & fruſtra velociter currit, qui prius quàm ad metam veniat, deficit. Ideo dicitur de reprobis Eccleſiaſtici 2. *Væ ijs, qui perdiderunt ſuſtinentiam*: & veritas dixit Electis ſuis Lucæ 22. *Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.* Hinc Ioſeph, qui inter fratres vſque in finem iuſtus perſeueraſſe deſcribitur, ſolus talarem tunicam habuiſſe perhibetur. Nam quid eſt talaris tunica, niſi actio conſummata? Quaſi enim protenſa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos, vſque ad vitæ nos terminum tegit. Hinc eſt quod per Moyſen, caudam hoſtiæ in altari offerre præcipimur, vt videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam perſeueranti fine compleamus. Bene igitur coepta, cunctis diebus agenda ſunt: vt cum malum pugnando repellitur, ipſa boni victoria, conſtantię manu teneatur. Hæc S. Gregorius.

Exod. 16. & Leu. 3

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

De inuidia fratrum Ioſeph, & de inuidis, & deteſtandis inuidorum hominum proprietatibus.

Super illis verbis:

Videntes fratres eius, quod à patre plus cunctis filijs amaretur, oderant eum; nec poterant ei quicquam pacificè loqui. Verſu 4.

30 PRAECIPVA Ioſeph apud Patrem gratia, & præſtantia virtutum eius, grauiſſimam in fratrum eius animis excitauit inuidiam: inuidia odium inflammauit: ex odio, aduerſus eum exarſit ira: ira denique ad voluntatem necandi eum, ac demum ad venditionem eius impulit. Nihil profecto eſt fratrum inter ſe beneuolentia, & concordia, nec parentibus, nec ipſis fratribus, nec vniuerſæ familiæ, aut iucundius, aut vtilius: nihil, vel ad ſul conſeruationem, vel ad amplificationem rei familiaris, vel ad nominis, & famæ claritatem, ac celebritatem aptius, & valentius. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo*, Ait ſapiens ille in libro Eccleſiaſtici capite vigeſimo quinto, *Quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus; concordia fratrum, & Amor proximorum: & vir & mulier bene ſibi conſentientes.* Huc ſpectat luculentiſſimũ illud Dauidis præconium fraterni amoris & concordiæ in Pſal. 132. *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum*: id eſt, inter ſe amantes & concordes. Bonum dicit, ſignificans vtile, & ad plurima conducens: iucundum appellauit, quod tali ſocietate, & concordia nihil in humana vita optabilius, & dulcius eſſe videatur. Hanc ſuauitatem mox declarauit Dauid, comparatione eius cum pretioſiſſimo, & ſuauiſſimo vnguento, quo inunctus eſt ſummus Pontifex Aaron: vtilitatem verò ſignificauit ſimilitudine roris, vtiliſſimè foecundantis terram. Denique vbi talis eſt fratrum concordia, iſtuc dixit Deum mittere benedictionem, id eſt, affluentiam bonorum omnium in hac vita: poſtea verò gloriam, & vitam ſempiternam. Hanc ob cauſam Xenophon libro octauo Cyropœdiæ, Cyrum regem iam morti proximum, facit cohortari grauiſſimis verbis filios ſuos ad mutuum amorem, & concordiam, ita ſcribens: qui ab vno ſemine nati ſunt, & ab vna matre educati, quique etiam in eadem domo creuerunt, eandemque matrem, atque eundem patrem appellantes; quomodo non etiam inter ſe amantiſſimi, & familiariſſimi, & coniunctiſſimi fuerint? Non igitur quę dij fratribus ad mutuam beneuolentiam, & familiaritatem contulerunt: ea vos vnquam vana facere velitis: ſed ſuper his alia ædificantes amicitiæ opera, inſuperabilem facietis amicitiam veſtram. Qui enim fratris ſollicitus eſt, ſimul etiam ſeipſum curat. Sic ille.

Fraterna beneuolentia & concordia, quãtum bonũ.

Locus Ecc. 25.

Locus pſa. 132.

Leuiti. 8.

Cyri oratio hortantis filios ad concordiã.

31 At verò ex aduerſo, fratrum inter ſe odia, & contentiones, & inſectationes, plus ne moleſtiæ & acerbitatiś, an detrimenti, vel ignominiæ habeant, incertum eſt. Illud certum, acerbitate moleſtiarum, & dolorum, damnique magnitudine, nec non & turpitudine dedecoris, atque ignominię, eſſe malum hoc, ſi quod aliud, maximè auerſandum, atque deteſtandum. Solent porrò inter maximè amicos, & ſanguine coniunctos, quæ inardeſcunt odia, ea aſperiora eſſe & implacabiliora, quàm quæ inter extraneos: omnis enim mutatio, vt docent

Cur inter fratres, & amicos interdũ atrociora quam inter extraneos odia exiſtant ſecũdum Ar.

Phyſici, ex contrario fit in contrarium. Atque huius rei Ariſtoteles in libro 7. Politicorum capite ſeptimo, nonnullam eſſe, air, rationem. Magis, inquit, irriratur animus contra familiares & amicos, quàm contra ignotos, ſi ab illis contemptum ſe, aut læſum putet. Quapropter Archilochus rectè, cum amicos incuſaret, ad animum ſuum loquens, inquit: Nonne tu ab amicis transfixus es lanceis? Et hoc non ſine ratione contingit: à quibus enim deberi ſibi beneficium exiſtimanr, ab eidſem non ſolum priuati beneficio, ſed inſuper lædi ſe cenſent. Vnde in prouerbio dicitur: Fratrum contentiones & iræ, ſunt acerbiſſimæ; & qui ſe nimium amant, hi ſe nimium odio habent. Sic Ariſtoteles.

SED aggrediamur tractare diſputationem hoc loco propoſitam ſuper vi- 32
tioſis inuidorum hominum affectionibus, & moribus, &, vt vocant, proprietatibus. Hic tractatus non paruam affert vtilitatem, tum vt tali morbo affectos, ſtatim agnoſcamus, & fugiamus; noſque talium hominum fieri ſimiles, vehementer caueamus: tum etiam vt illis, ac nobis etiam ipſis, ſi quando eiuſmodi peſte correptos eſſe nos atque corruptos contigerit, efficaciter, ac ſalurariter mederi poſſimus. Principio autem comparemus inuidiam cum odio; nam vulgo putantur eſſe admodum ſimiles, & cognatæ affectiones animi, cum earum tamen ſit multiplex, magnumque diſcrimen. Ego carptim hoc loco, & ſtrictim exponam complures differentias inuidiæ, atque odij, de quibus in libro quem ſcripſit de Inuidia, diſſerit Plutarchus: vnde liquidò proprietates inuidorum hominum enoteſcent. Prima differenria, Improbitas, & malitia hominum, vel ſimpliciter, vel aduerſus nos, gignit odium eorum: contra verò, bonorum abundantia, & inſignis proſperitas aliquorum, creat aduerſus eos inuidiam. Itaque malum eſt cauſa odij: bonum verò inuidiæ, illud per ſe, hoc per accidens, & ob prauam inuidentis affectionem. Et odium quidem ſemper definitur ſubiecto aliquo certo, & definito malo, in quod incumbit: inuidia autem videtur eſſe infinitum quippiam, & ſimilis Ophthalmiæ, quæ eſt vitioſa oculorum affectio: ſicut enim hæc omnibus rebus immodicè ſplendidis, & lucentibus offenditur, ac læditur; ſic inuidia omnibus aliorum bonis, ſecundiſque rebus acerbatur, & tabeſcit.

Plutarchus. Complures differētię inuidiæ atque odij & proprietates inuidorum quatuordecim. Prima differentia Inuidia ſimilis ophthalmię.

Secunda differentia. Odium concipitur etiam in bruta. Sunt enim, qui feles, cantharides, & ſerpentes oderunt. Germanicus quidem certe Imperator galli gallinacei, neque vocem, neque aſpectum ferre poterat: Mures item Magi Perſarum oderant, & interficiebant, & Deo inuiſos eſſe dicebant: quos itidem, & Arabes omnes, atque Aethiopes abominantur. Sunt etiam inter animalia, ſua cuique odia, exercentque inimicitias, & atrocia bella, vt inter aquilas & dracones: probabile etiam eſt leoni exoſum eſſe gallum, & murem elephanto; ob metum ſcilicet; quod enim timetur, id etiam odioſum eſt. At inuidia, ſolius hominis aduerſus hominem eſt. Nam neque homines inuident brutis, nec bruta, aut homini, aut inter ſe: neque enim de rebus ſecundis, vel aduerſis, nec de bona, aut mala fama quidquam imaginantur, quarum rerum opinione exaſperatur inuidia.

Secunda differentia. Germanic. Imperator. Mures oderant Magi, Aethiopes, & Arabes. Inter Bruta eſſe odia, ſed non inuidiam.

Tertia differentia. Odium aliorum ſæpe iuſtum eſt: odiſſe improbos, & malignos, & bonum, & laudabile eſt, quin etiam ſi qui tales non oderunt, dignos eſſe odio eos ipſos iudicamus. Laudantibus multis Charilaum Spartæ regem, vt benignum, & manſuetum, modeſtumque regem, collega eius contra, Quomodo, inquit, iſte vir bonus eſſe poteſt, qui non odit improbos? Rectiſſime igitur Dauid pſalmo 138. *Nonne qui oderunt te, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos.* Itaque multi præ ſe ferunt, & verbis oſtentant odium, quod gerunt tanquam æquum, & laude dignum, At inuidia nunquam iuſtè

Tertia differentia. Odium poteſt eſſe iuſtum Inuidia nequaquam. Dictum in regē Spartæ Charilaum.

iuſtè ſuſcipitur, nec vt res iuſta laudari poteſt. Quid enim peccat is, cui inuidetur, quod bonis abundet, quod proſperos habeat rerum ſucceſſus, vt propterea ei iuſte debeat inuideri? Quam etiam ob cauſam nemo fatetur ſe inuidere alijs, ſed quantum poteſt, inuidiam celat animo, quamuis aliam prætendens affectionem animi, vel metum, vel odium, vel iram: quod eſt argumentum, inuidiam nunquam eſſe poſſe iuſtam & laudabilem, ſicut eſſe poſſunt aliquo modo, & odium, & ira, & metus.

Quarta differentia. Quo maior eſt improbitas, & malitia, eo malus fit odium: contrà, tanto magis creſcit inuidia, quantò magis creſcit vel bonitas, vel proſperitas eius, cui inuidetur. Quare inuidioſum eſſe, ac talem, vt ei inuideatur à multis, laudabile ducitur & glorioſum. Celebratur enim Themiſtoclis dictum; qui dicebat, ſe, cum eſſet adoleſcens, nullum egregium facinus, & præclarum feciſſe, eo quod ſibi tunc nemo inuidiſſet.

Quarta differentia.

Inuidioſũ eſſe laudi ducitur: Inuidentem eſſe, vitio ſemper vertitur. Themiſtocles.

Quinta differentia: Extrema malitia, & ad ſummum perducta, nihil minuit odium, immo extremè auget: idque manifeſtum fit exemplo calumniatorum, & accuſatorum Socratis, quos poſt eius necem, populus Athenienſis vſque adeo inuiſos, & exoſos habuit, vt nemo illis, neque ignem accenderet, neque interrogantibus reſponderet, neque in balneo aqua vteretur eadem, ſed qua lauiſſent illi, eam quaſi pollutam iuberet à miniſtris effundi: donec illi tam atrocis, & pertinacis odii publici impatientia, ſeipſos ſuſpenderent. Proſperitatis verò exceſſus non auget inuidiam, ſed plerumque minuit, ac prorſus extinguit. Vnde ſolet vulgo dici, aliquem ſuperaſſe iã inuidiam. Et verò non eſt credibile, Alexandro Magno, aut Cyro imperii Perſarum conditori, poſtquam elati ſunt ad ſupremam fortunam, inuidiſſe quemquam. Sed quemadmodum Sol, quorum per verticem tranſit, in eos diffuſo lumine, aut nullam, aut exiguam vmbram facit: ita qui proſperitate elati, ſupra caput æmulorum eminent, ſplendore ſuo, eorum offuſcant, & obruunt inuidentiam. Odium verò, exuperantia potentiæ, ac felicitatis inimicorum, minime minuitur: vt illum ipſum Alexandrum, cui nemo iam inuidebat, multi oderant, quorum denique petitus inſidiis occidit.

Quinta differentia.

Accuſatores Socratis quam inuiſi, & exoſi fuerint Athenienſibus.

Nimius proſperitatis exceſſus obruit inuidiam.

Pulchra ſimilitudo.

Sexta differentia. Aduerſæ res & calamitoſæ inuidiam tollunt, aut certe diminuunt, odia verò nequaquam perimunt: nam etiam deiectos inimicos, & calamitoſos oderunt. Nemo autem inuidet miſeris, & calamitoſis; quin etiam ad miſerandum faciles ſunt inuidi. Odium itaque neutram fortunam relinquit, ſed vtramlibet inſectatur: inuidia, vtriuſque fortunæ excellentia, minuitur, & elangueſcit.

Sexta differentia.

Septima differentia. Odium, & inimicitia tolluntur, vel vbi fides fit, non eſſe nos, à quibus putamus læſos: vel vbi quos, vt malos oderamus, bonos eſſe intelligimus: vel denique ſi quo inſigni ab illis beneficio affecti ſumus; vltima enim gratia, vt Thucydides inquit, tametſi minor ſit, tempeſtiue tamen inita, poteſt maius etiam crimen diluere. Horum primum non tollit inuidiam, inuidetur enim ei, à quo nihil iniuriæ, vel detrimenti acceptum eſt. Opinio item & fides probitatis aliorum, non aufert inuidiam eorum, ſed auget, cum rerum bonarum, vnde oritur inuidia, optima ſit virtus. Nec inuidiam extinguit beneficium, ab eo cui inuidetur, acceptum; quin etiam auget magis & irritat: hoc enim ipſis ægrè eſt, indigere ſe beneficentia aliorum, alioſque adeo præcellere, vt benefacere ſibi poſſint, itaque inuident illis, & voluntatem benefaciendi, & facultatem: quorum illa virtuti debetur, hæc felicitati. Præclare igitur Baſilius: Inuidia, inquit, malum eſt intractabile, atque inſuperabile. Nam cum beneficentia, etiam qui infeſtiſſimi ſunt, faciat mitiores; inuidum tamen magis irritat, & ad odium inflammat, quantoque magis beneficiis oneratur, tanto maiori, ex inuidia, premitur dolore, atque luctu. Et quibus deuincti beneficiis ſunt

Septima differentia.

Thucydid.

Inuidus odit benefactorem ſuum.

Baſilius in homilia de Inuidia.

maxi-

maximis, non ſolum beneuolos ſe in illos, & gratos exhibere non cogitant: ſed contra maligni, & inimici magis ſunt, & in illos vehementius aſperantur. Quam igitur beſtiam immanitate morum non ſuperat inuidia? Quod animal tam agreſte, & truculentum eſt, quod ſua feritate non vincat? Canes educatione manſueſcunt; Leones obſequio & officio tractabiles fiunt, & obſequibiles; inuidi, ipſis officijs, & beneficijs agreſtiores, & inimiciores euadunt.

Octaua differentia.

Octaua differentia. Valde diuerſum eſt eorum qui oderunt, & eorum qui inuident propoſitum, & inſtitutum. Etenim eius, qui odit, animus eſt, & propoſitum, male, ſi poſſit, ei facere quem odit; ſic enim odium definiri ſolet, animi affectio, propoſitum habens male faciendi, eiuſque occaſionem vndecunque captandi. Hoc autem longe remotum eſt ab inuidia. Multi enim domeſticis ſuis, & familiaribus inuident propter excellentiorem conditionem, & proſperitatem eorum; quos tamen perire, vel calamitatibus vehementer conteri nollent: tantum enim moleſta ipſis eſt notabilis eorum proſperitas, & ſplendor, graue autem incommodum, & perniciem eis accidere, non deſiderant; contenti, velut excelſæ domus eam partem, quæ lumini officit, deieciſſe.

Ex ſupradictis octo differentijs Inuidiæ, atque Odij, facile eſt animaduertere, & adnotare octo pariter Inuidiæ proprietates; quibus adijcere lubet tres, 33
vel quatuor alias diſerte tractatas à Beato Baſilio in eo ſermone, ſiue Diſputatione, quam de Inuidia ſcripſit. Nona igitur ſit hæc proprietas Inuidiæ. Vnicum inuidi ſolatium, & requies eſt, in ſummo moerore, & dolore, quo intimis animi ſenſibus cruciatur & tabeſcit, cui inuidet, videre eum de gradu felicitatis ruere in calamitatem, & miſeriam. Hic finis inuidiæ eſt, ſi miſerum ex beato, & infelicem ex fortunato videat. Tum demum cum eo foedus iungit, & amicus efficitur ſi lacrymantem videat, aut ſuos queritantem caſus, & lugeat infortunium: libentius lugentem miſeratur & ſolatur, quam gaudenti, & florenti collætetur vel applaudat. Diuitias miratur alienas, ſed poſt calamitatem, iam amiſſas: formam & robur, ſed poſt morbum laudat, & effert: præſentibus ſemper rebus, & ſaluis inimicus; amiſſis, & perditis, amicus & miſericors. Quid igitur inuidia magis peruerſum, & pernicioſum? quæ eſt interitus vitæ, peſtis naturæ, bonis omnibus aduerſa, & Deo contraria. Nonne hæc Dæmonem inſtigauit ad perdendum primum hominem? Nonne impulit Cain ad fratricidium? Nonne hæc Saulem incitauit ad inſectandum Dauidem, de ſe optime meritum? Nonne Iudæos ad necem Saluatoris Mundi inflammauit?

Nona differentia inuidiæ. S. Baſilius. Inuidi tormentum eſt proſperitas aliorum; Requies, & ſolatium, calamitas, & miſeria eorum.

Decima proprietas.

Decima proprietas. Inuidus inuidendo non ſolum non lædit, ſed plerumque clariorem & feliciorem facit eum cui inuidet. Fratres Ioſeph, & inuidebant ei vehementer, & oderant eum. verentes enim illi, ſomniorum, quæ narrabat, exitum, ſeruum fecerunt fratrem; vt ita nunquam eum quaſi dominum adorare deberent. Quod ſane contra accidit: & diuino conſilio, callidum eorum conſilium in contrarium eſt mutatum. Nam per ea, quibus impediri diuinum propoſitum exiſtimauerunt, ipſum potius promouerunt, & ad exitum perduxerunt. Niſi enim venditus fuiſſet, non veniſſet in Aegyptum, nec propter impudicitiam dominæ, coniectus eſſet in carcerem, nec ibi miniſtrorum Pharaonis ſomnia veridicè narraſſet: nec magnum illud ſomnium Pharaonis, quod eū valde ſollicitum, & anxium tenebat, cum admiratione ipſius Pharaonis explicuiſſet, atque ea ratione, principatum in vniuerſa Aegypto adeptus eſſet: ac denique à fratribus ſuis, propter inopiam rei frumentariæ ad ipſum venientibus; adoratus eſſet.

Inuidiſſe ſæpe prodeſt iis quibus inuidetur.

Geneſ. 39.

Vndecima proprietas

Vndecima proprietas. Inuidus ſibi plurimum, cui autem inuidet, nihil planè nocet. Nihil mortalium animis, ait Baſilius, inuidiæ affectu pernicioſius contingit; quæ ante omnia ipſi nocet auctori, alijs verò quam minimum. Sicut

Quantum inuidia noceat inuidenti. Baſilius.

enim

enim rubigo eſt ferri quaſi venenũ: ſic inuidia, quos poſſidet, eos conficit, atq; conſumit. Et quemadmodum viperas dicunt, rupto matris ventre naſci; ſic & inuidia concipientem ſe animum rodere, & corrumpere ſolet. Non enim eſt aliud inuidia, niſi dolor de proximi proſperitate, fauſtoque rerum ſucceſſu, conceptus. Omnia proximi bona, quę per ſe gaudij ac lætitiæ materiam præbent, inuidum triſtitia, & dolore opprimunt. Ex quo apparet, inuidum eſſe ſimilem hominis nudi, qui omnium iaculis atque ictibus petitur. Hoc igitur ſolum in hoc malo quiſpiam fortaſſe laudauerit, quod inuidus, quanto in proximum vehementius incitatur, tanto ſibimet maius aſciſcit incommodum. Quemadmodum enim ſagittæ magna vi emiſſæ, ſi fortè in durum quodpiam, & repellens corpus incurrerint, in emittentem reflectuntur: ſic inuidia triſtitiam alijs nequaquam affert, ſolique officit inuidenti. Scite igitur ille: Horat. lib. 1. Epiſt. 1.

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni
Tormentum maius.

Quanquam, iuxta vulgarem hominum opinionem, putantur inuidi nonnunquam nocere multum aliis, vel ipſo maligno obtutu. Sed, & qui morbo huiuſcemodi ſunt affecti, Baſilius inquit, longe peiores venenatis iaculis exiſtimantur, quod illa per plagas virus inferunt, atque ita nocent, & paulatim quod infectum eſt, depaſcuntur: at inuidos, credunt nonnulli, non alijs modo rebus, ſed oculis etiam nocere alijs. Vnde & corpora vegeta pubeſcentium, atque ętate, & forma florentiũ, & proſperam habitudinem inficiunt atque corrumpũt. Statim enim ex eorum luminibus, pernicie quadam defluente atque contaminante, videas contacta membra decore, ac pulchritudine flaceſcente, areſcere, ac languere, & debilitari. Ego horum ſententiam dimittam, vt vulgo iactatam, ac per mulieres vetulas longè latèque ſparſam; multorumque celebratam ſermonibus. Illud dico, Dæmones omnis boni oſores, poſtquam voluntates inuidorum viderunt, ſibi eſſe omnino conformes; illis prorſus ad omnem ſuam libidinem, atque ita etiam illorum oculis ad inſtrumentum, ac miniſterium propriæ voluntatis abuti.

Vulgaris opinio, inuidos, vel ipſo viſu, & obtutu nocere aliis.

Duodecima proprietas. Inuidus eſt magnus ſimulator, & vir duplex animo, aliud in ore promptum habens, aliud mente gerens. Nonne vides, inquit Baſilius, quantum malum ſit ſimulatio? Et hæc inuidię fructus eſt. Nam morum & ingenij duplicitas, ex inuidia, plerumque hominibus accidit. Qui odium in receſſu cordis retinentes, ſpeciem caritatis ore ipſo præſeferunt: ſimiles profecto ſaxis & ſcopulis marinis, qui modica operti aqua, magnum & cœcum, non obſeruantibus, exitium afferunt. Et cum bona proximi, animum inuidi vehementer feriant, premit tamen corde dolorem, diſſimilem animo vultum, & os induens. Simulat gaudium, & ſecum tamen tacitè rumpitur. Coram, hilaritatem pręfert; intus inuidiæ veneno captus, mœrore tabeſcit. Morbum, interrogatus, manifeſtare, ſeque inuidum accuſare veretur: morbum in imo cordis ſinu abrodentem, atque conſumentem viſcera, mœſtus fouet & alit. Itaque talis, nec medicum morbi ſui, nec medicinam ad eum ſanandum idoneam inuenire poteſt: licet medicamentorum ad ſanandum omne genus morbos, tot referti ſint libri. Cum igitur ex inuidia nobis, tanquam ex ſtygia palude, tot tantaque dimanent mala, credamus Apoſtolo dicenti: *Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes; ſed magis boni, & miſericordes; donantes inuicem, & honore inuicem præuenientes.* Ad Ga. 6.

Duodecima proprietas. Inuidię comes, immo effectus eſt multiformis ſimulatio.

34 AD ſuperiores duodecim proprietates inuidiæ, adijciamus item duas alias à B. Gregorio indicatas, & luculente tractatas. Decima tertia proprietas. Inuidus, hoc ipſo quod inuidus eſt, puſilli animi eſt, anguſti cordis, & ingenij vilis atque abiecti. Inuidendo namque alijs, oſtendit ſe illis minorem, & inferiorem eſſe:

Decima tertia proprietas.

Inuidus puſilli animi & abiecti eſt. S. Gregor.

eſſe: ſuamque paruitatem, & paupertatem prodit, quod enim inuidet, nec ipſe habet, & habere vehementer concupiſcit. Hoc Gregorius in libro quinto Moralium ſuper illis verbis Iob, capitis 5. *Et paruulum occidit inuidia*, declarat hiſce verbis: Inuidere non poſſumus niſi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo eſt, qui liuore occiditur: ipſe enim ſibi teſtimonium perhibet, quod eo minor ſit, cuius inuidia torquetur. Hinc eſt quod hoſtis callidus primò homini inuidendo ſurrepſit, quoniam amiſſa beatitudine, minorẽ ſe immortalitate illius agnouit. Et Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia deſpecto ſuo ſacrificio, prælatum ſibi infremuit, cuius Deus hoſtiam accepit; & quem meliorem ſe eſſe exhorruit; ne vtcumque eſſet, amputauit. Hinc Eſau ad perſecutionem fratris exarſit: quia primogenitorum benedictione perdita (quam tamen pro eſu lenticulæ ipſe vendiderat) minorem ſe eo eſſe, quem naſcẽdo præibat, ingemuit. Hinc fratres Ioſeph tranſeuntibus Iſmaelitis ipſum vendiderunt: quia cognito reuelationis myſterio, ne ipſis fieret ille melior, eius profectibus obuiare conati ſunt. Hinc denique Saul Dauidem, lanceam intorquendo perſequitur: quem enim magnis augeri quotidie virtutum ſucceſſibus ſenſit, vltra ſe excreſcere expauit. Paruulus itaque eſt, qui inuidia occiditur; quia niſi ipſe inferior exiſteret, de bono alterius non doleret.

Geneſ. 3. *Infra 4.* *Geneſ. 27.* *Supra 25.* *1. Reg. 14.*

Decima quarta proprietas, Inuidia & animũ, & corpus turbat, foedat affligit.

Decima quarta proprietas. Affectio inuidiæ, talis eſt, vt ea quaſi malis im- 35
buta venenis, non modo animum inuidentis vehementer conturbet, turpificet, & diſcruciet, ſed foras erumpens, corpus etiam inſigniter deformet, & turpet, & affligat. Quamuis per omne vitium, quod perpetratur, ait Gregorius, humano cordi antiqui hoſtis virus infunditur: in hac tamen nequitia, tota ſua viſcera ſerpens concutit, & ad imprimendam malitiæ peſtem mouet. De eo namque ſcriptum eſt: *Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Nam cum deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipſa quoque exteriora indicant, quàm grauiter animum veſania inſtigat. Color quippe pallore afficitur: oculi deprimuntur: mens accenditur, & membra frigeſcunt: fit in cogitatione rabies, in dentibus ſtridor: cumque in latebris cordis creſcens abſconditur odium, dolore coeco tenebrat conſcientiam vulnus incluſum. Nihil lætum de propriis iuuat, quia tabeſcentem mentem ſua poena ſauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoque extranei operis altiùs fabrica tollitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundius ſuffoditur; vt quo alii ad meliora aſcendunt, eo ipſo deterius illa ruat: qua ruina videlicet etiam illud deſtruitur, quod in aliis actibus, perfecto opere ſurrexiſſe putabatur. Nam inuidia, cum mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit bene geſta conſumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: *Vita carnium, ſanitas cordis: putredo oſsium, inuidia.* Rectè profecto inuidia dicitur putredo oſſium: quia per liuoris vitium, ante DEI oculos pereunt, etiam fortia acta virtutum. Oſſa quippe per inuidiam putreſcere, eſt quædam etiam in actibus virtutum robuſta perire. Sic Gregorius.

Sap. 2. *Prou. 14.*

Remediũ inuidiæ eſſe contemptũ bonorum temporalium.

CETERVM ſanãdo inuidiæ morbo quodnam idoneum, atque efficax re- 36
medium eſſe poſſit, oſtendamus. Baſilius, & Gregorius præſentiſſimum, atque vnicum eſſe remedium cenſent, deſpicientiam bonorum omnium temporaliũ: vt perſuaſum ſibi quiſque habeat, certumque, eiuſmodi bona, nec magni pendenda eſſe, nec valde expetenda. Id porrò facile ſuum in animum inducet, ſi reputet ſecum, quam ſint fluxa, & caduca: quod plerumque in peſſimis hominibus abundantius inſint: quod ad bene viuendum, illis carere potius, quàm abundare conducat. Nempè difficillimum eſt, in magna eorum copia tenere ſe animum, ne vel in ſuperbiam efferatur, vel ad voluptates effluat. Contemptio igitur iſtiuſmodi bonorum, prorſus arcet inuidiam: quæ ob eorum maxime in aliis exuberantiam exiſtit. Sapienter enim illud à Salomone dicitur Prouer-

biorum

biorum 28. *Vir qui feſtinat ditari, & alijs inuidet*, quaſi nimia diuitiarum cupiditas pariat inuidiam. Audiat Lector Baſilium in eo, quem ſupra nominaui ſermone, de inuidia ita differentem. Quid ergo nobis faciendum, vt hanc peſtem animi ab initio euitemus: aut ſi ea forraſſe capti ſumus, à nobis lõge repellamus? Primum quidem, ſi nihil rerum humanarum magnum aut vehementer expetendum putemus: non potentiam, non gloriam, non diuitias, non corporis nec ſanitatem, nec robur, nec pulchritudinem: non enim in rebus fluxis verum bonum conſtituendum eſt, ſed æternorum bonorum participatio toto ſtudio appetenda, omnique conatu conſectanda eſt. Itaque nec diues inuidendus eſt propter diuitias: nec potens ob dignitatis atque honoris culmen: nec fortis ob corporis robur: nec eloquens ob dicendi facultatem. Inſtrumenta ſunt hæc virtutum recte vtentibus, non autem veri boni, ne dum felicitatis vim habentia. Qui verò ita fuerit animatus, vt nihil vnquam humanum ac temporale admiretur, nihil vehementer concupiſcat; huic dominari non poterit inuidia. Siquis verò ita gloriæ flagret cupiditate, vt omnibus excellere cupiat, nec vlli ſe patiatur cedere, maximam profectò inuidiæ occaſionem, cauſamque præbebit. Sic Baſilius. (Baſilius in ſermone de inuidia.)

37 Conſimilia Baſilio, pleniore tamen oratione, concinit Gregorius ſub finem libri quinti Moralium: ad hunc enim modum ſcribit: ſed cur hæc dicimus, ſi non etiam qualiter iſtud malum curetur, intimemus? Difficile eſt, vt hoc alteri non inuideat, quod adipiſci alter exoptat: quicquid enim temporaliter percipitur, tantò fit minus ſingulis, quantò diuiditur pluribus: & idcirco deſiderantis mentem liuor excruciat, quia hoc, quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut à quantitate reſtringit. Qui ergo liuoris peſte omnino carere deſiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non anguſtat: quę & omnibus vna eſt, & ſingulis tota: quæ tanto largior eſſe oſtenditur, quantò ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio ergo liuoris, eſt effectus ſurgens internæ dulcedinis: & plena mors eius, eſt perfectus amor æternitatis. Nam cum mens ab eius rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur, tantò magis proximum diligit, quantò minus ex profectu illius, ſua damna pertimeſcit. Quæ ſi perfectè in amore coeleſtis patriæ rapitur, plene quoque in proximi dilectione ſine vlla inuidia ſolidatur: quia cum nulla terrena deſiderat, nihil eſt quod eius erga proximum caritati contradicat. Quæ nimirum caritas, quid eſt aliud, quam mentis oculus? qui ſi terreni amoris puluere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læſus reuerberatur. Quoniam autem paruulus eſt, qui terrena diligit, magnus verò, qui æterna concupiſcit, poteſt etiam illud quod dixit Iob: *Paruulum occidit inuidia*, ſic non inconuenienter intelligi, quod huius peſtis languore non moritur, niſi qui adhuc in deſiderijs infirmatur. Sic Gregorius. (S. Gregor. de remedio inuidiæ.)

38 Non eſt in præſentia inuoluendum ſilentio prudens, & ſalutare præceptum ac documentum, quod tradit S. Baſilius: monet enim fugiendam eſſe amicitiã & ſocietatem, & conuictum hominum inuidorum: tum ne materiam inflammandæ magis eorum inuidiæ, ſuggeramus illis: tum ne quid nos ex eorum ſocietate detrimenti capiamus. Nimirum habere illud ſemper cordi, & memoriæ oportet, quod ſapienter præcepit Salomon Prouerbiorum capite vigeſimo tertio. *Ne comedas*, inquit, *cum homine inuido, & ne deſideres cibos eius: quoniam in ſimilitudinem arioli & coniectoris, exiſtimat quod ignorat. Comede, & bibe, dicet tibi, & mens eius non eſt tecum. Cibos quos comederas, euomes; & perdes pulchros ſermones tuos.*. Quem Latinus Interpres appellat hoc loco inuidum, is dicitur ibidem hebraicè, malus oculo, vel malus oculus; quæ phraſis linguæ hebrææ, ſignificat malignum oculum & inuidum, qui aliena bona ęquis oculis videre non poteſt: qualis fuit ille, cui dictum eſt à Domino in illa parabola Euangelica (Baſilij documẽtum.) (Locus ex cap. Prou. 23.)

lica: *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Vidimus ſuprà Geneſis vigeſimo ſexto, Philiſtæos inuidentes proſperitati Iſaac, pluriſariam ei nocere conatos eſſe. *Ob hoc*, inquit Scriptura, *inuidentes ei Palæſtini, omnes puteos, quos foderant ſerui patris illius, obſtruxerunt, implentes humo*: Et quæ ſequuntur ibi. Sed ponamus hic verba Baſilij: Sapiens profectò fuerit, ait Baſilius, quicumque cum inuido minime congreditur, & conuerſatur; nec etiam in eadem eſſe cum eo menſa ſtudet, quod ex conuictu, reliquæ vitæ commercia vitari non facile queant. Quemadmodum enim arentem ſiluam aut materiam quampiam, nobis curæ eſt procul ab igne ſubmouere: ſic opus eſt (quoad fieri poſſit & liceat) inuidorum conuerſationes à noſtra amicitia repellere, vt extra venenatas eorum ſagittas ſecurus agamus. Neque enim poſſibile eſt, vt hoc malo non implicemur, ſi illi familiariter coniuncti fuerimus: quoniam ex ſententia Salomonis: *Zelus hominis ex ſocio ipſius*. Et profectò ſic res habet. Non enim Aegyptio inuidet Scytha, ſed ſuæ genti quilibet: & in eadem gente non ignotis, ſed familiaribus, & vicinis, & eiuſdem artis hominibus, aut alia de cauſa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, amicis & fratribus. Et omnino, vt ærugo, frumenti eſt vaſtatio: ſic inuidia, amicitiæ peſtis eſt. Sic Baſilius.

Verſu 17. Dixit Ioſeph fratribus ſuis, Audite ſomnium meum quod vidi. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare: veſtroſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum.

SIMPLEX adoleſcens, atque innocens Ioſeph, nihil dum ſuſpicans mali de fratribus ſuis, narrauit eis duo, quæ ſibi acciderant, ſomnia: vnum quidem de vndecim manipulis fratrum, adorantibus ſuum manipulum: alterum verò de vndecim ſtellis, & item Sole ac Luna ipſum adorantibus. Huius hiſtoriæ breuem, & paraphraſticam expoſitionem habent Philo, & Ioſephus, quæ ſuccincti, ac dilucidi commentarij vicem præſtare Lectori poteſt. 39

Philo. Philo ſic ait in libro de vita viri ciuilis, ſiue de Ioſeph. Ioſeph innocenter ſimplex, non intelligens domeſticas fratrum inimicitias, viſo ſomnio non irrito, id aperuit illis vt amicis. Vidi, inquit, meſſi me præpoſitum, & omnes nos in campo, ad colligendas meſſes preſto fuiſſe cum falcibus; ibi repente meum manipulum erectum conſtitiſſe; veſtros autem tanquam ex compoſito, accurriſſe ad eum venerabundos, & reuerenter adoraſſe. Tum fratres illius, prudentia pollentes, & ſignificatum ſomnij per coniecturas veriſimiles veſtigare idonei: Putas ne, inquiunt, regem te fore noſtrum & dominum? id enim ementita viſione ſubindicas. Atque ita odium illius magis ac magis accendebatur in eorum animis, & in dies augebatur quotidianis occaſionibus. Sed enim Ioſeph nihil ſuſpicans, alterum illis magis ſtupendum ſomnium enarrauit, quod viſus ſibi eſſet videre venientem ad ſe Solem, & Lunam, & Stellas vndecim, & ab illis adorari. Hoc pater audiens, demiratus, cum animo ſuo reputabat, de euentu præſagij ſollicitus. Grauiter tamen obiurgauit filium, timens ne quid ille peccaret. Poteſt ne fieri, inquit, vt ego, & mater, & fratres adoremus te? Nam hoc, tuo iſto ſomnio videtur ſignificari: Caue ne iſtud in mentem tibi vnquam veniat: trade potius obliuioni nefarias viſiones iſtas. Nam ſperare, & expectare principatum inter domeſticos, res abominanda eſt, me iudice: nec aliter iudicare puto ceteros, quibus æqualitatis, & cognationis iura nota ſunt. Veritus porrò Iacob, ne fortè præſentibus omnibus filiis, aliquid ſeditionis inter eos oriretur ex ingrata ſomniorum memoria

illos

illos, ablegat ad paſcua, hunc domi retinet ad tempus: non ignarus, quod affectuum, & morborum animi, tempus dicatur medicus, & luctui tollendo, & furori ſedando, & timori diſcutiendo perefficax: cuncta enim reddit meliora, etiam quæ non facile ſanantur. Hæc Philo.

40 IOSEPHVS libro primo Antiquitatum commemorans ſomnium de manipulis, ait, fratres Ioſeph audito eo ſomnio, licet eius ſignificationem ſatis coniectarent, nihil tamen dixiſſe. Sic enim ſcribit: At illi nihil tale Ioſepho ſunt interpretati, diſſimulantes ſe intelligere: ſed taciti precabantur irritum fieri præſagium, ipſumque maiori etiam odio proſequebantur. Verum Deus aduerſus eorum inuidiam contendens, alteram viſionem Ioſepho immiſit, priore magis admirabilem. Vidit enim Solem cum Luna, & vndecim ſtellis deſcendere in terram, & adorare ipſum. Hoc ſomnium in præſentia fratrum, nihil mali de illis ſuſpicatus, indicauit patri, rogans vt interpretari dignaretur: quod ei magnæ fuit voluptati. Præſagium enim ſomnij reputans, & ſapienter euentum conijciens, gaudebat, eó quod ingens filio portendi felicitas videretur: venturum videlicet olim tempus, quando tam à parentibus, quam à fratribus dignus adoratione haberetur. Intelligebat enim per Solem ac Lunam ſignificari patrem, ac matrem: quod altera augeret omnia, & aleret; alter formam rebus, & vim inderet. Porrò ſtellarũ nomine, fratres eius interpretabatur; tum propter nũ merũ; tum quod vim à Sole, & Luna habeãt ſtellæ, ſicut à parẽtibus filij. Et pater quidẽ talem interpretationẽ non imprudenter attulit. Fratres autẽ valde contriſtauit illud præſagium, haud aliter ſanè, quàm ſi alieno cuipiam hęc felicitas portenderetur, ac non fratri: cum quo pariter omnibus fortunis frui poſſent, tã felicitatis, quam generis ſocij. Sic Ioſephus. Ioſeph.

41 Ac prioris quidem ſomnij veritas, manifeſto euentu comprobata eſt. Fratres enim Ioſeph, propter inopiam rei frumentariæ Aegyptum petentes, Ioſephum, Aegypti principem, & qui ſummam rei frumentariæ poteſtatem habebat, ſupplices, & venerabundi adorauerunt, vt infra cap. 42. & ſequentibus capitibus narrat Moſes. De poſterioris autem ſomnij veritate, & euentu, infra dicetur. Iſta porrò ſomnia Ioſeph, licet duo fuerint, quantum ad diuerſitatem temporũ, & ſimilitudinum, quæ in vtroque ſomnio figuratæ & oſtenſæ ſunt: attamen quantum ad ſignificationem, vnum fuit ſomnium: idem nempè ſignificans, exaltationem dico Ioſeph ſupra fratres ſuos. Itaque de iſtis duobus ſomnijs rectè dici poteſt, quod ipſe Ioſeph dixit Pharaoni, de duobus item ſomnijs, quæ ei acciderant, vt legitur infra Geneſis quadrageſimo primo. *Somnium*, inquit Ioſeph, *regis vnum eſt: quod autem vidiſti ſecundo, ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt: eo quod fiat ſermo Dei, & velocius impleatur.* Et prius quidem ſomnium Ioſeph è terra, vel ex agro fuit, poſterius verò ſomnium, fuit è coelo, quia videlicet adoranda à fratribus Ioſeph felicitas eius, non de terra tantum, ſed de coelo; non ſolum ex hominibus, ſed etiam ex Deo; immo primam & maximam ex Deo laudem erat habitura.

42 VERVM quia Ioſeph permultis rebus figura Chriſti fuit, oſtendamus ſomnium illud de manipulis, quidnam de CHRISTO præfigurauerit. Quis eſt manipulus Chriſti, præfiguratus iſto ſomnio (ait Rupertus libro octauo in Geneſim capite vigeſimo ſecundo) niſi ab ipſomet Chriſto ſeminata, & ad meſſem vſque perducta, & perducenda fides euangelica? Quid manipuli fratrum, adorantes manipulum Ioſeph? Lectiones vtrique ſunt legis & Prophetarum, quas Iudæi legentes, quaſi manipulos colligunt & ligant. Ecce palam omnibus eſt, & de toto mundi agro ſpectatur manipulus Chriſti ſtans. Et manipuli fratrum eius circumſtantes & adorantes, id eſt, Euangelium, fida meſſis, & frumentum optimum, ſolum & vnicum Chriſti aſſerens imperium: omnes legis, & Prophetarum lectiones, illi teſtimoniorum præbent obſequium, debitumque Somnia Ioſeph quid præfigurauerint de Chriſto. Rupertus.

adorationis famulatum. Imitentur ergo fratres inuidi manipulos ſuos, faciantque nunc, quod quandoque facturi ſunt, eum adorando, cuius manipulum, manipuli ipſorum iam adorant. Hæc Rupertus, qui præcedenti capite diſputauerat, iſta ſomnia Ioſeph, fuiſſe admodum congruentia, & conſona quibuſdam parabolis Saluatoris noſtri: habent enim ſomnia nonnihil conuenientiæ, ac ſimilitudinis cum parabolis. Etenim ſicut in ſomnio, ita & in parabola, dum aliud dicitur, aliud intelligitur: quemadmodum & aliud vmbra eſt, & aliud corpus, & tamen nonnumquam ex vmbra corpus cognoſcitur. Sed nec illud dubium eſt, quin ſicut in Ioſeph commemoratio ſomniorum, ita & in Dominum noſtrum expoſitio parabolarum, maioris odij ſeminarium fuerit, maioriſque inuidiæ fomitem miniſtrauerit. Et ſicut per iſta ſomnia ſignificata eſt dignitas & poteſtas Ioſeph ſupra fratres ſuos: ita Dominus per parabolas, maxime verò per illam de vinea locata agricolis, quam refert Matthæus vigeſimo primo capite, præmonſtrauit exaltationem ſuam. Nam quemadmodũ eminentiam Ioſeph præſignauit manipulus erectus, quem aliorum manipuli circumſtantes adorabant: ita Dominus noſter excellentiam ſuam ſub finem parabolæ oſtendit, dicens: *Numquid legiſtis in Scripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris?* Et ſicut illi conijcientes quid ſibi vellet ſomnium, vehementius inuidentes ei, interficere eum voluerunt: ita, & Iudæi intelligentes intentionem parabolarum Chriſti, vehementius in eum incitati ſunt: quærentesq. eum tenere (inquit Euangeliſta) timuerunt turbas, quia ſicut Prophetam eum habebant. Hactenus ex Ruperto.

Pſal. 117.

43 CETERVM quæritur, an Ioſeph peccauerit, narrando ſomnia ſua, quæ pertinebant ad gloriam, qua fratres ſuos anteceſſurus erat. Sanctus Bernardus in Tractatu de gradibus humilitatis, in explicando primum gradum, reſpondet, aut non peccaſſe, aut ſi peccauit, fuiſſe leue peccatum, & tot tantiſque poſtea conſecutis eius virtutibus ac benefactis obſcuratum, & calamitatibus, quas eſt paſſus, expiatum. Sic enim ſcribit: Ioſeph, cum præuidiſſet exaltationem ſuam, non tamen præſciuit ſui venditionem, quamuis propior eſſet venditio, quàm exaltatio. Non quod tantum Patriarcham in ſuperbiam crediderim incidiſſe, ſed vt eius exemplo pateat, quod hi, qui futura præuident per ſpiritum prophetiæ, etſi non omnia, non ideo tamen putandi ſunt nulla præuidiſſe: Quod ſi quis contendat, in eo quod ſomnia ſua Ioſeph, adhuc adoleſcentulus narrabat, quorum tunc myſteria ignorabat, vanitatem poſſe notari: ego tamen myſterio magis, ſiue ſimplicitati pueri deputandum arbitror, quàm vanitati. Quæ tamen ſi qua fuit, per ea, quæ paſſus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim quædam aliquando de ſe per reuelationem iucunda monſtrantur; quæ etſi humanus animus abſque vlla vanitate ſcire non poteſt, non minus tamen ideo euenit quod monſtratum eſt: ſic tamen vt illa vanitas, impunita non ſit, qua de magnitudine reuelationis, aut promiſſionis, in ſe vel leuiter exultauit. Sic Bernardus.

An Ioſeph narrando ſomnia ſua peccauerit per inanẽ gloriam. S. Bernard.

44 Placet mihi, quòd ſuper hac re tradit Thomas Anglicus, tractans hunc locum. Ait, ſicut illa ſomnia fuerunt Ioſepho diuinitus iniecta, ſic ad ea narranda fuiſſe eum diuinitus inſtinctum atque incitatum; vt tanta Ioſeph exaltatio à Deo prædeſtinata, & perfecta eſſe intelligeretur, vt quæ multo ante fuiſſet per huiuſmodi ſomnia mirabiliter præſignata, & prænuntiata. Sunt hæc Thomæ verba: Nunquid male faciebat Ioſeph, talia ſomnia referendo, quibus portendebatur, ipſum, caput eſſe debere fratrum ſuorũ, atque etiam parentũ? Dicendũ, quod ſicut eiuſmodi ſomnia fuerunt ei miſſa à Deo, vt futura ipſius ſublimatio, plenius in poſterum cognoſceretur, à Deo fuiſſe præuiſa & præordinata: ita ob eandem cauſam impellebatur ille à Deo ad referendum ea ſomnia fratribus,

Thomas Anglicus.

& patri ſuo. Vnde ſignanter Scriptura ſubdit. *Pater hoc audiens: rem tacitus conſiderabat:* tanquam vtique ſentiens, magnum quippiam portendi, ac præſignificari. Dato etiam, quod ex quadam pura, & innocenti ſimplicitate, huiuſmodi ſomnia referret, nequaquam male faciebat; & id abſque vllo peccato fieri poterat.

QVINTA DISPVTATIO.

An Rachel mater Ioſeph, tunc viueret, cum is narrauit ſua ſomnia: & quandonam pater, & mater Ioſeph, eum adorauerint.

Super illis verbis.

Vidi per ſomnium, quaſi Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim adorare me. Quod cum patri ſuo, & fratribus retuliſſet, increpauit eum pater, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium quod vidiſti? num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terrã? Verſu 9 & 10.

HAEC verba duas ferunt quæſtiones ardui explicatus. Prior quæſtio eſt, An tunc Rachel mater Ioſeph viueret, cum is narrauit hoc ſomnium: id namque ſignificat ſimilitudo Lunæ, quæ adorabat ipſum; idemque Iacob apertè indicauit illis verbis: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* Contra verò iam, id temporis, fuiſſe mortuam Rachelem, perſpicue oſtendit ſimilitudo vndecim ſtellarum, ſignificans vndecim fratres Ioſeph, inter quos numerari Beniamin neceſſe eſt: ergo tunc Beniamin viuebat: in cuius tamen enixu, & partione mortuam fuiſſe Rachelem, ſupra Geneſis trigeſimo quinto proditum eſt. Altera quæſtio, eſt hæc: Iſto ſomnio prænotabatur, patrem, & matrem Ioſeph adoraturos ipſum: at mater eius nunquam fuit in Aegypto, vbi adorandus erat Ioſeph; ſed multis annis ante deſcenſum Iacob in Aegyptum, obijt in terra Chanaan. Iacob verò pater Ioſeph, nuſquam legitur adoraſſe ipſum.

45 Rupertus primò conatus eſt vtramque hanc quæſtionem ſecundum hiſtoricũ ſenſum explicare: ſed cum id non ſatis ei bene procederet, conuertit ſe ad allegoricam interpretationem, quæ pertinet ad Chriſtum. Verba Ruperti ex capite vigeſimo ſecundo libri octaui Commentariorum in Geneſim, huiuſmodi ſunt: Cum Iacob ſciret, matrem Ioſeph Rachel iam obijſſe, quo modo illam, quæ defuncta fuerat, adorare poſſe ſentiebat? an matrem eius hic appellat eam quæ ſupererat, vxorẽ ſuam Liã; quę cũ eſſet matertera, id eſt, quaſi altera mater, recte mater eius appellari potuit? Pater autẽ eius, nuſquã legitur quod adorauerit eũ niſi quando iurante Ioſeph, quod patrem conderet in ſepulcro Maiorum Iacob adorauit faſtigiũ virgæ eius vt habet translatio lxx. Interpretum Geneſis 47. Quanquam melius hebraice eſt ibi quod adorauit Iacob Deum, conuerſus ad lectuli caput. Ergo pro parte totum ponitur; vt quia omnes fratres eum adorarunt, etiam vniuerſa familia, & pater, qui caput eius erat, adoraſſe dicatur: vel intelligitur pater adoraſſe coeleſtem gratiam filio donatam, pro filio gratias agendo: quod ſine dubio feciſſet mater, ſi adhuc vixiſſet. Quod ſi cuipiam littera in hac parte infirma videtur; firmiter ſciendum eſt, quod iuxta ſpiritualem ſenſum, veritas iſtius ſomnij omnino eſt in Chriſto perfecta. Quis Rupertus.

enim pater eius per Solem deſignatur, niſi anterior populus, de quo eſt incarnatus? Qui à die reſurrectionis eius, in cœleſti regno, pro parte Electorum fulget ſicut Sol? Et quæ eſt Luna, niſi præſens Eccleſia, quæ mutabilitati ſubiacet, & minus lucet, quandiu peregrinatur in hac vita? Singuli autem Electorum ſtellæ ſunt; ſecundum ſe quidem, imperfecti, quaſi in vndenario numero, ſed eorum perfectio, eſt ſtella duodecima, ſtella, inquam, perfecta, & matutina, ipſe Chriſtus frater illorum. Omnes igitur adorant illum, Sol, & Luna, & ſtellæ omnes: cuncta cœleſtia, vniuerſa terreſtria, maiora, & minora illum

Iſa. 45. & venerantur, & adorant. *Mihi*, inquit, *curuabitur omne genu, & confitebitur*
Rom. 14. *omnis lingua*. Hæc Rupertus.

S. Anguſtinus ingenue fatetur, nullum ſe huius quæſtionis idoneum reperi- 46
re exitum, & ſolutionem ſecundum hiſtoricum ſenſum; & ideo putat veritatem iſtius ſomnij Ioſeph, non ex hiſtoria petendam, ſed quærendam, & eruen-
S. Auguſt. dam ex myſterio. Sic autem ſcribit Auguſtinus in Tractatu Quæſtionis 123. in Geneſim: Niſi in aliquo myſterio dictum hoc accipiatur, quo modo poteſt intelligi de matre Ioſeph, quæ iam erat mortua? Immo nec in Aegypto cum Ioſeph ſublimaretur, putandum eſt ſomnium illud fuiſſe completum; quia nec pater eum adorauit, quando ad eum venit in Aegyptum; nec mater eius adorare eum potuit, vt quæ iam olim vita fuiſſet defuncta. In Chriſti ergo perſona facile intelligi poteſt, etiam de mortuis; ſecundum illud, quod dicit Apoſto-
Ad Ph. 2. lus: *Quia donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum*. Sic Auguſtinus.

Lyranus. Lyranus explanans hunc locum Geneſis cenſet, quo tempore Ioſeph habuit 47
ſomnium, iam fuiſſe eo tempore mortuam Rachelem matrem eius: id autem probat dupliciter. Cum enim Ioſeph habuit illud ſomnium, & cum venditus eſt à fratribus, habitabat Iacob in vrbe Hebron, vt colligitur ex hoc ipſo capite: at Rachel obijt in itinere, cum Iacob iret Hebron ad patrem ſuum Iſaac, vt ſupra Geneſis trigeſimo quinto ſcriptum eſt. Idem patet ex numero vndecim ſtellarum, quas vidit in ſomnio Ioſeph, qui numerus conſtare non poteſt ſine Beniamin: viuebat igitur tunc Beniamin; & quod neceſſario conſequens eſt, mortua iam fuerat eius mater, vt quæ in eius partu extincta ſit, vt dictum eſt Geneſis trigeſimo quinto. Quomodo igitur Iacob dixit; *Num ego & mater tua adorabimus te?* Reſpondet Lyranus, ea verba dixiſſe Iacob, vt irritatos fratrum animos in Ioſeph, complacaret & demitigaret. Videlicet oſtendere voluit illis verbis, vanum eſſe ſomnium, & pro nihilo ducendum; vt pote quod impoſſibilia, & incredibilia contineret. Siquidem impoſſibile erat, vt mater eius, quæ iam erat mortua, adoratura eſſet ipſum: quod autem ipſe, qui pater erat eius, adoraturus ipſum eſſet, videbatur incredibile. Sed reſtat difficultas, quomodo verum fuerit ſomnium, ſi Luna, id eſt, mater Ioſeph, non adorauerit ipſum? Reſpondet Lyranus, matrem non in ſe adoraſſe, ſed in filio ſuo Beniamin, qui adorauit ipſum Ioſeph. Vel ſecundum Hebræos, mater Ioſeph ſignificatur hoc loco, non Rachel, ſed Bala, quæ fuerat ancilla Rachelis: hæc enim, & quia vxor Iacob patris Ioſeph, & quia lactauerat, & nutrierat ipſum Ioſeph, ritè potuit mater eius nominari. Hactenus ex Lyrano. Similiter
Thoſtatus. Lyrano ſentit Thoſtatus: eo tantum diſſonans, quod per Lunam negat ſignificari potuiſſe Rachelem, vtpotè quæ cum iam mortua eſſet, non poſſet adorare Ioſeph: Nam quod Lyranus dixit, adoraſſe eam in filio ſuo Beniamin, friuolum putat Thoſtatus: Sic enim Beniamin duas perſonas repræſentaſſet, & matrem in Luna, & ſeipſum in ſtellis, quod eſt abſurdum. Arbitratur igitur Thoſtatus, per Lunam ſignificari Balam ancillam Rachelis, & vxorem Iacob, quæ lactauerat, & nutriuerat Ioſeph: atque hoc duplici nomine, non ineptè dici poterat mater Ioſeph.

48 Caietanus primò expoſita difficultate huius quæſtionis, ſoluit eã ad hunc ferè modum. Probabilius exiſtimat, tunc vixiſſe Rachelem, & fuiſſe tunc grauidam ipſo Beniamin: atque ita bene conſiſtere veritatem ſomnij, quantum ad Lunam, & quantũ ad vndecim ſtellas. Secundo loco ait; Rachelem nunquam adoraſſe Ioſephum: ea quippe non iuit In Aegyptũ, ſed multo tẽpore, priuſquã Iacob deſcenderet in Aegyptũ, obijt in terra Chanaan. Tertio loco exiſtimat, ſi iam tunc natus erat Beniamin, & mortua Rachel, vt multis viſum eſt; per ſimilitudinẽ Lunæ ſignificatam eſſe vxorẽ Iacob, quæ non ineptè vocari poterat mater Ioſeph. Verba Caietani ſic ſe habent ſuper hunc locum Geneſ. Perplexa, inquit, ſurgit quæſtio, an Rachel mater Ioſeph viueret tũc: ex illis enim verbis Iacob: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* apparet quod viuebat tunc. Idemque pater, quia Ioſeph dictus eſt filius ſenectutis, & dilectus ſuper omnes filios; quo ſignificatur, nõ fuiſſe alium minorẽ ipſo, nec fuiſſe tunc natum Beniamin. Similiter ſi ſomniũ ipſum ſpectetur, perſplexitas occurrit. Nam Sol, & Luna, & ſtellæ vndecim (hoc eſt, pater, mater, & vndecim fratres) nodum faciunt inſolubilem: eo quod in natiuitate Beniamin, mortua eſt mater Rachel. Quo fit, vt ſi ſtellę vndecim, ergo non Luna: Et ſi Luna, ergo non ſtellæ vndecim. Solutio non habetur clara quo ad vitam Rachelis tunc: verba tamen litterę ſonant magis; quod Rachel viuebat; quamuis Moſes, ad terminandum hiſtoriam genitorum à Iacob, prænarrauerit natiuitatem Beniamin cum morte Rachelis. Ad nodum autem ſomnii ſoluendum, perpendere oportet, quod ſiue viua, ſiue mortua fuerit tunc Rachel, nihil refert id ad verificationem ſomnij: conſtat enim, nunquam Rachelem veneratam eſſe Ioſeph, vt quæ non deſcenderit in Aegyptum. Quo ad viſionem autem ſomnii poſſumus ſuſpicari, quod Rachel eſſet tunc grauida, & ſic vidit patrem, & matrem, & fratres vndecim adorare ſe. Si autem tunc Beniamin iam erat natus, & Rachel mortua; per Lunam non Rachel determinatè, ſed vxor patris in genere intelligenda videtur. Sic Caietanus. Sed enim Caietanus omiſit ſolutionem ſecundæ quæſtionis: non enim declarauit, quando, & quomodo Luna, & Sol, id eſt, mater & pater Ioſeph, adorauerint ipſum. Caietanus.

49 Oleaſter affirmatè dicit, vixiſſe tunc Rachelem, idque probat iiſdem ipſis argumentis, quibus vſus eſt Caietanus. Deinde diſputat quomodo pater, & mater Ioſeph adorauerit ipſum. Et primò refert opinionem quorundam Hebræorum, aientium verè ac propriè Solem, & Lunam adoraſſe Ioſeph, non in perſona ipſius, ſed in perſona Ioſue, qui fuit de tribu Ephraim, & ex poſteris Ioſeph, ſicut in libro Ioſue ſcriptum eſt capite decimo. Hoc refellit Oleaſter, quod Scriptura dicat Solem & Lunam obediſſe voci Ioſue, non autem adoraſſe ipſum. Et verò in illo ſomnio Sol & Luna non propriè, & pro ſe ipſis adorauerunt Ioſeph, ſed vt ſigna patris & matris Ioſeph; quos eſſe ipſum adoraturos, illa ſimilitudine ſignificabatur. Verum quomodo mater Ioſeph adorauit ipſum, quæ tanto ante mortua eſt in terra Chanaan? Putant aliqui (ait Oleaſter) intelligi debere Balam vxorem Iacob: ſed neque hanc legimus adoraſſe Ioſeph. Pater autem eius poteſt dici adoraſſe ipſum, quando per filios ſuos miſit ei, tanquam Principi Aegypti munera, vt legitur Geneſis quadrageſimo tertio, & ſic in patre intelligi poteſt adoraſſe mater, cum vterque cenſeatur, eiuſdem eſſe conditionis & rationis quantum ad ſubiectionem. Vel non eſt neceſſe, omnia quæ continentur in illo ſomnio, ſigillatim verificari, ſicut nec in parabolis. Vel illud, *adorare*, cum dicitur: *Vidi Solem, & Lunam, & vndecim Stellas adorare me:* referri debet tantum ad id, quod proxime antecedit, nimirum ad vndecim ſtellas, non autem ad Solem, & Lunam. Oleaſter Ioſue 10.

Sed ponamus hic verba Oleaſtri; prætermiſſis tamen iis, quibus probat tunc vixiſſe Rachelem: Sunt enim prorſus eadem, atque Caietani verba paulo ſuperius commemorata. Multum, inquit, placet mihi eorum opinio, qui dicunt

tunc vixiſſe Rachelem, cum illa ſomnia narrauit Ioſeph. Sed alius inſurgit nodus difficilioris ſolutionis, quomodo pater & mater adorauerint Ioſeph: nam nec pater legitur adoraſſe eum, nec mater adorare potuit, quæ mortua eſt priuſquam Iacob deſcenderet in Aegyptum. Quidam Hebræorum aiunt, verè Solem & Lunam adoraſſe Ioſeph, non in propria eius perſona, ſed in Ioſue, qui fuit de tribu Ephraim, & de poſteris Ioſeph, vt ſcriptum eſt in libro Ioſue capite decimo. Verùm quia ibi non dicitur Solem & Lunam adoraſſe Ioſue, ſed voci eius obediſſe, ideo non multum illi ſolutioni tribuo. Alii dicunt, per matrem non Rachelem intelligi debere, ſed vxorem Iacob; præſertim autem Balam Rachelis ancillam, quæ nutrierat Ioſeph, velut filium. Sed neque iſta Bala legitur adoraſſe Ioſeph. Iacob autem poteſt dici adoraſſe Ioſeph, quod per filios miſerit ei munera, tanquam dominanti in Aegypto, vt legitur infra capite quadrageſimo tertio, quod quidem, ſignum fuit, non ſolum obſeruantiæ, ac reuerentiæ, verùm etiam nonnullius ſubiectionis, & adorationis. Et ſic in patre dici poſſet etiam mater adoraſſe: quippe quæ reputatur in ſubiectione, idem cum patre. Aut dici poſſet, non eſſe opus, omnia quæ in illo ſomnio oſtendebantur, poſtea verificari: ſed ſatis eſſe, ſi maior pars eorum, quæ ſomniauerat, vera fuerint. Præſertim cum primum ſomnium de manipulis nihil habuerit ad patrem, vel matrem pertinens, ſed tantum ad fratres. Poſſet etiam dici, vidiſſe Ioſeph Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim; ſed non quod omnia iſta adorarent ipſum, ſed ſolum ſtellæ vndecim. Hactenus ex Oleaſtro.

Auctoris ſententia.

MEA ſententia (indicabo enim breuiter Lectori meum quoque ſuper hac 50 quæſtione iudicium) duplex eſt. Ac primò quidem licet Ioſephus primo libro Antiquitatum, & complures Hebræorum, ad quos inclinare videtur etiam Thomas Anglicus, & item Caietanus atque Oleaſter, opinantur, cum hæc ſomnia narrabat Ioſeph, vixiſſe Rachelem matrem eius: ego tamen aſſentior potius Sancto Auguſtino, & Ruperto, & Lyrano, atque Thoſtato, affirmantibus tunc mortuam fuiſſe Rachelem. Hanc enim opinionem eſſe probabiliorem, magno eſt argumento quod tunc Iacob habitabat in vrbe Hebron, vel circa; in hoc namque capite paulo infra dicitur Ioſeph à patre miſſus de valle Hebron ad fratres ſuos, viſitatum eos. Rachelem verò mortuam fuiſſe, antequam Iacob perueniret ad vrbem Hebron, perſpicuè oſtendit ſupra Moſes capite trigeſimo quinto. Quo autem id apertius, & certius ſit Lectori, curſim exponam iter Iacob ex Meſopotamia vſq. in Hebron, notatis locis ad quæ in eo itinere veniſſe Iacob, & in quibus aliquantiſper manſiſſe memoratur in Scriptura. Principio, profectus ex Meſopotamia dicitur Geneſis trigeſimo primo, veniſſe in montem Galaad, ibique comprehenſus eſſe à Laban. Hinc venit ad locum nominatum Mahanaim, Geneſis trigeſimo ſecundo. Hinc ad torrentem Iabot, eoque traducto, ad locum dictum Phanuel, Geneſis trigeſimo ſecundo. Inde venit Sochot, poſtea tranſiuit in Salem vrbem Sichimorum: ibique habitauit iuxta oppidum, Geneſis trigeſimo tertio. Inde venit in Bethel. Ex hoc loco egreſſus venit ad terram, quæ ducit Ephratam, ſiue Bethleē; & ibi Rachel in enixu Beniamin, egit animam. Egreſſus inde Iacob fixit tabernaculū trans turrem gregis. Ex quo loco diſcedens, denique venit ad Iſaac patrem ſuum in Mambre, ciuitatē Arbe, quæ eſt Hebron. Hæc autē omnia diſertis verbis ita, vt à me cōmemorata ſunt, in trigeſimo quinto capite huius libri prodita ſunt. Intelligit, opinor, Lector ex hac breui deſcriptione itineris Iacob ex Meſopotamia in vrbem Hebron, Rachelem eſſe mortuam priuſquam Iacob veniſſet in vrbem Hebron: vbi iam habitabat, cum ea, quæ hic narrantur de ſomniis Ioſeph contigerunt.

Verba porrò illa Iacob, quæ videntur huic ſententiæ aduerſari: *Num ego, &*

mater

mater tua adorabimus te? quibus apertè indicari videtur tunc in viuis fuiſſe Rachelem: equidem commode ſic exponi & intelligi poſſe reor, vt eſt traditum à Lyrano, & Thoſtato. Illa enim verba dixit Iacob, ſimulans irriſum, & contemptum illius ſomnij Ioſeph; & oſtendere volens eſſe vanum, & futile, atque inconſiſtens: quo ſcilicet aliorum filiorum aduerſus Ioſeph excitatum in animis odium, & indignationem ſedaret, ac minueret. Hæc igitur eſt illorum verborum ſententia: Somnium iſtud, eſt vaniſſimum, & pro nihilo ducendum; vt quod rem impoſſibilem, & incredibilem demonſtret. Nam quod ego qui ſum pater tuus, ſim adoraturus te, quis non videt eſſe incredibile? Quod autem mater tua, quæ iam eſt mortua, ſit adoratura te, prorſus eſt impoſſibile.

51 ALTERA ſententiæ meæ pars, hæc eſt, Quęſtio ſecunda, quam propoſuimus ſupra de adoratione Ioſephi à ſuis adhibenda, facillimum habet exitum, quantum ad fratres eius; nec difficilem, etiam quantum ad patrem. De ſubmiſſione fratrum Ioſeph, coram eo, & adoratione ſcribit infra Moſes, cap. 42. his verbis: *Cum adoraſſent eum fratres ſui &c.* Et adiungit Moſes, tunc Ioſeph recordatum fuiſſe ſomniorum ſuorum: id autem eſt, tunc cognouiſſe eum, quod ante ignorauerat, illis ſomniis ſignificatā eſſe dignitatis & poteſtatis ſuæ ſuper fratres ſuos excellentiam. Et in c. 43. Moſes narrat, iterum eos pronos in terram, & incuruatos adorauiſſe Ioſeph. Quomodo autem pater adorauerit eum, facile poteſt expediri; ſi dicamus tunc adoraſſe per filios, cum munera miſit ei vt principi & domino, & iuſſit filios nomine ſuo eum reuerenter & honorificè ſalutare. Interrogati enim à Ioſepho fratres eius de patre ipſorum, an adhuc viueret, ita reſponderūt *Soſpes eſt ſeruus tuus pater noſter, & adhuc viuit; & incuruati adorauerunt eum*. Tota igitur quæſtio verſatur in matre, quæ non adorauit eum: non ſanè Rachel, quę ante venditionem eius iam fuerat mortua: nec Lia, quæ ſecundum Hebræos in Maiori Chronologia, obiit eo ipſo anno, quo Ioſeph eſt venditus. Alias verò vxores Iacob, Balam, & Zelpham, nuſquam legimus adoraſſe Ioſeph. Quod autē quidam dicunt, illud de adoratione Ioſeph, referri debere tantū ad vndecim ſtellas, id eſt, fratres eius, non autem ad Solem & Lunam, id eſt, ad parentes eius; eo fit improbabile, quod iſta ratione, ſuperuacuè, ac fruſtra, in ſomnio oſtenſa eſſet ſimilitudo Solis, & Lunæ. Cū enim finis eſſet, ſignificare futurā adorationem Ioſeph; ſi Sol & Luna, id eſt, parentes eius non adorauerunt eum, nihil ipſi pertinebant ad ſomnium; quod videtur dictu abſurdū de ſomnio diuinitus miſſo, & ad ſignificandā præcellentem Ioſeph futurā dignitatem pręcipue inſtituto.

Quid igitur dicemus? Mihi ſanè videtur planiſſima fore illius ſomnii ſententia, & interpretatio, ſi dicatur, eo ſomnio id ſignificatum eſſe, Ioſeph euectum iri ad tantum dignitatis & poteſtatis faſtigium, vt comparatione conditionis & ſtatus, in quo erant fratres & parentes eius, ab illis meritò adorabilis & adorādus foret. In tantum enim Rex Aegypti, honore ac potentia extulit Ioſeph, vt ipſum honorari & adorari iuſſerit ab omnibus, etiam principibus Aegyptiorum. Itaq. ſicut fratres eius, cum in Aegypto adiſſent eum, neſcientes eſſe Ioſeph, maxima ſubmiſſione & reuerentia adorauerunt eum, ita quoque pater eius, ſi conueniſſet eum in Aegypto, ignorans eſſe filium ſuum Ioſeph, proculdubio venerabundus adoraſſet eum. Idemque dicendum eſt de matre eius Rachele, ſi tū vixiſſet, vel de alijs vxoribus Iacob, quas nonnulli putant nomine matris eſſe appellatas. Prætendebatur igitur eo ſomnio, tanta honoris, & imperii Ioſeph ſublimitas futura, vt habito eius reſpectu & ratione, venerandus, & adorandus foręt non ſolum ab hominibus, qui eſſent eiuſdem conditionis, cuius erant fratres, & parentes eius; ſed ab aliis etiam longe honoratioris, & præſtantioris conditionis: Verùm pergamus ad alia.

Pater

Verſu 15. Pater verò rem tacitus conſiderabat.

ETSI Iacob, vt placaret filios vehementer in Ioſeph inci- 52
tatos, viſus eſt illudere atque aſpernari ſomnium illud Io-
ſeph, vt quod rem quampiam incredibilem atque impoſſibi-
lẽ ſignificaret: ipſe tamen poſtea tacitus ſomnium illud ani-
mo reputabat & penſitabat. Pro eo quod Latinus inter-
pres vertit (*conſiderabat*) Græcè & Hebraicè eſt verbum
ſignificans Latine (obſeruabat) videlicet, aut expectans
ſomnij exitum, aut animo diſquirens & examinans, an pro vero & diuino, an
potius pro futili & vano, vt pleraque ſunt ſomnia, habendum eſſet. Et verò,
duplex illud ſomnium, idem ſignificans, fidem facere videbatur veritatis &
certitudinis: Illuſtris quoque in poſteriori ſomnio, Solis & Lunæ, & Stella-
rum repræſentatio, eximium quidpiam ac ſplendidum præmonſtrare, nòn te-
mere exiſtimari poterat. Conſiderabat præterea Iacob virtutes Ioſeph, &
prudentiam ſupra ætatem; quæ opinionem afferebant, illum à Deo electum,
deſtinatumq. ad egregia, & inſignia munera & facinora: idq. Deum multo
ante præſignificare voluiſſe, ne poſtea, cum eueniret quod fuerat præmon-
ſtratum, aut fortuito contigiſſe putaretur; aut humano conſilio, & induſtriæ
aſſignaretur. Repetebat memoria Iacob ſomnia, quondam ſibi diuinitus obla-
ta, quæ fuerant eorum, quæ ventura ipſi erant, certiſſima indicia; num igitur
talia eſſent ſomnia Ioſeph, volutabat animo. Enim vero, ſomnia ſicut varijs
ex rebus, cauſiſq. naſcuntur, & homini accidunt; ita variè ſunt æſtimanda: plu-
rima enim meritò contemnenda ſunt; quædam prudenter obſeruanda: non-
nulla, etiam religioſe colenda, & honoranda.

S. Gregor. de ſex cauſis ſomniorum.

S. GREGORIVS lib. 8. Moralium, tractans illa verba Iob capit. 7. *Terrebis* 53
me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties, ſex cauſas, vnde ſomnia naſcan-
tur, enarrat, ad hunc modum ſcribens: exquirendum eſt, quot modis tangant
animum imagines ſomniorum. Aliquando ſomnia, ventris plenitudine, ali-
quando inanitate, aliquando illuſione, aliquando cogitatione ſimul & illuſio-
ne, aliquando reuelatione, aliquando cogitatione ſimul & reuelatione gene-
rantur. Sed duo, quæ prima diximus, omnes experimento cognoſcimus; ſub-
iuncta autem quatuor, in ſacræ Scripturæ paginis inuenimus. Etenim niſi ſom-
nia plerumque à Dæmone per illuſionem fierent, nequaquam Sapiens dixiſſet
Eccleſiaſtici 34. *Multos errare fecerunt ſomnia, & illuſiones vanæ*. Nec ſcriptum
eſſet Leuitici 19. *Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia*. Quibus verbis, cu-
ius ſint deteſtationis, oſtenditur, quæ augurijs coniunguntur. Rurſum niſi ali-
quando ex cogitatione ſimul & illuſione procederent, Salomon non dixiſſet
Eccleſiaſtes 5. *Multas curas ſequuntur ſomnia*. Et niſi quandoque ſomnia ex
myſterio reuelationis orirentur, Ioſeph præferendum ſe fratribus per ſomnium
Matth. 2. non vidiſſet: nec Mariæ ſponſum, vt ablato puero in Aegyptum fugeret, per
ſomnium Angelus admonuiſſet. Rurſum niſi aliquando ſomnia cogitatione
ſimul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel viſionem Nabuchodo-
Dan. 2. noſor ediſſerens, a radice cogitationis inchoaſſet, dicens: *Tu rex cogitare cæ-
piſti in ſtratu tuo, quid eſſet futurum poſthac, &c.* Ergo cum ſomnia tot rerum qua-
litatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulſu
veniant, difficilius elucet. Sæpe namque malignus ſpiritus his, quos amore
vitæ præſentis vigilantes intercipit, proſpera etiam dormientibus promittit:
& quos formidare aduerſa conſiderat, eis hæc durius, ſomnij imaginibus in-
tentat: quatenus indiſcretam mentem diuerſa qualitate afficiat; eamq. aut

ſpe ſubleuans, aut deprimens, timore confundat. Sæpe quoque ſanctorum corda afficere ſomnijs nititur vt ab intentione cogitationis ſolidæ, ad tempus ſaltem momentumq. deriuentur, quatenus ipſi protinus animum ab illuſionis imaginatione diſcutiant. Sed hoſtis inſidians, quo eos vigilantes minus ſuperat, eo dormientes grauius impugnat. Qui tamen talia malignè agere ſuperna diſpenſatione benigne permittitur, ne in electorum cordibus, vel ipſe à paſſionis præmio ſomnus vacet. Hactenus ex Gregorio.

54 Cum igitur ſæpe à Deo mittantur ſomnia, diſquirebat Iacob, an eius generis fuiſſet ſomnium, quod filio ſuo Ioſeph contigerat. Et fit mihi credibile, valde inclinaſſe eum ad exiſtimandum, ſomnia illa fuiſſe ex Deo. Nec tamen dixerim, eum ſpiritu prophetico, tunc intellexiſſe propriam illorum ſomniorum ſignificationem, futuram dico Ioſeph exaltationem. Si enim eam habuiſſet præcognitam, cum poſtea ex filijs ſuis audiuit, Ioſeph dominari in Aegypto, non tantopere miratus eſſet, nec adeo cunctatus eſſet credere. Sic enim ait ſcriptura Geneſ. 45. *Et nunciauerunt ei, dicentes: Ioſeph filius tuus viuit, & ipſe dominatur in omni terra Aegypti. Quo audito Iacob, quaſi de graui ſomno euigilans, tamen non credebat eis.* Non item fidem habuiſſet filijs dicentibus, Ioſeph fuiſſe interfectum. Nam cum miſiſſent ad eum tunicam Ioſeph, ſanguine tinctam; ille agnoſcens eam dixit: *Tunica filij mei eſt, fera peſſima comedit eum, beſtia deuorauit Ioſeph.* Iſtorum porrò ſomniorum Ioſeph intelligentia, nec ipſi Ioſeph, nec alij cuipiam hominum, aut tunc, aut poſt, à Deo patefacta eſt: ſed ipſo euentu, rerumq. ſucceſſu cum ſomnijs omnino congruenti, veritas denique eorum ſomniorum cognita eſt, atque comprobata. Id autem primus omnium animaduertit & compertum habuit ipſe Ioſeph, vt narrat infra Moſes capite 42.

Qui cum vidiſſent eum procul, cogitauerunt illum occidere; & mutuo loquebantur, Ecce ſomniator venit, occidamus eum, & mittamus in ciſternam veterem: dicemusque, fera peſſima deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi proſint ſomnia ſua. Verſu 18.

55 PERPENDENDVM eſt illud: *Ecce ſomniator venit.* Iſtiuſmodi enim appellatio ſatis indicat, quàm illi fuerint aduerſus Ioſeph, amaro, & inimico, & infeſto animo: ſomniatoris enim appellatio tum probroſa, tum criminoſa erat. Sed cum nomen ſomniatoris denotet frequentiam, & quaſi habitum ſomniandi; Ioſeph autem non alia retuliſſet ſomnia ſua, niſi duo tantum; quomodo appellarunt eum ſomniatorem? Reſpondet dupliciter Thomas Anglicus: vel quòd alia quoque ſomnia, præter illa duo, retulerit fratribus; hæc tamen duo ſpecialiter narrata eſſe, quòd ea potiſſimum inuidiam fratrum excitaſſent, atque incendiſſent. Vel poteſt, inquit, illud etiam dici, proprium eſſe inuidorum hominum, res augere ſupra verum: mens quippe inuida, etiam parua & pauca exaggerat, & multiplicat. Sic ille. Thomas Anglicus.

56 *Dicemuſque, fera peſſima deuorauit eum.* Veriſimilis hic erat ad patratum ſcelus operiendum, obtentus. Terra enim Syria, cuius pars eſt Palæſtina, abundat feris, maxime vero vrſis, & leonibus, vt indicat Scriptura 1. Regum 17. & 4. Reg. cap. 2. Et Leuit. 26. pro magno bono promittit Deus, ijs qui cuſtodirent eius legem, liberationem terræ eorum à beſtijs & feris. *Dabo*, inquit, *pacem in finibus veſtris: dormietis, & non erit qui exterreat: auferam malas beſtias*

ſtias de terra. Contra verò pro ingenti malo & calamirate ac ſupplicio, minatur Deus violatoribus legis ſuæ, miſſurum ſe beſtias in terra eorum. *Immittam in vos beſtias agri* (ait Dominus) *quæ conſumant vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertaque fiant viæ veſtræ*. Hanc item ob cauſam tam frequentes ſunt in ſacris litteris ſimilirudines ex Leonibus ductæ; & comminationes de beſtijs in terram, & regionem Iudæorum immittendis.

ET tunc apparebit quid ei proſint ſomnia ſua. Immo verò, ò amentes & ſto- 57
lidi homines, eo ipſo conſilio veſtro, quo vel occidendo, vel vendendo Ioſeph, facere irrita eius ſomnia conamini, ad præmonſtratum illis ſomnijs, & prædeſtinatum Ioſepho principatum, atque dominatum maximè promouebitis, at-

Baſilius in ſermon. de Inuidia.

que perducetis. Sic profectò eſt, vt dixit Baſilius, inter alia inuidorum ſupplicia, hoc eſſe admodum notabile, quod quibus conſiliorum ſuorum machinationibus, quoquo modo gloriam obſcurare, & impedire proſperitatem conantur, eorum, quibus inuident: his ipſis eam maxime illuſtrant atque amplificant: quin etiam nec volentes, nec ſcientes, ſunt illis tanquam adminiſtri & adiutores compatandæ & conſequendæ eorum felicitatis. Verùm luculentiſſi-

S. Gregor.

mè ſuper ea re diſſeruit S. Gregorius libro ſexto Moralium: pertractans enim verba illa Iob, quæ ſunt in cap. 5. *Qui comprehendit ſapientes in aſtutia eorum; & conſilia prauorum diſſipat*: ad hunc modum ſcribit: ſæpe nonnulli humana ſapientia inflati, dum deſiderijs ſuis diuina iudicia contra ſe conſpiciunt, aſtutis machinationibus reluctari eis conantur: & quo vim ſupernæ diſpoſitionis ad votum ſuum intorqueant, callidis cogitationibus inſiſtunt, & ſubtiliora conſilia exquirunt. Sed inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contendunt: & Omnipotentis Dei conſilio, dum reſiſtere nituntur, obſequuntur: quia ſæpe & hoc eius diſpoſitioni aptè militat, quod ei per humanum ſtudium friuole reſultat. Sapientes ergo Dominus in ipſa eorum aſtutia comprehendit, quando eius conſilijs humana facta, etiam tunc congrue ſeruiunt, cum reſiſtunt. Quod melius oſtendemus, ſi pauca in medium rerum geſtarum exempla proferamus. Ioſeph ſomnia viderat, quod ſuo manipulo ftarrum eius ſe manipuli proſternebant: ſomnium item viderat, quod ſe Sol, & Luna cum reliquis ſtellis adorabant. Quæ, quia purè fratribus retulit, eorum corda protinus futuræ dominationis inuidia furorque percuſſit. Cumq. hunc ad ſe venire
conſpicerent, malitia ſæuientes dixerunt: *Ecce ſomniator venit, venite occidamus* 22
eum, & videamus quid illi proſint ſomnia ſua. Cumque ſe dominio eius ſubijci metuunt, ſomniatorem in puteum deponunt, eumque Iſmaelitis tranſeuntibus vendunt. Qui in Aegyptum ductus, ſeruituti ſubditus, luxuriæ accuſatione damnatus, merito caſtitatis adiutus, prophetiæ iudicio ereptus, omni Aegypto prælatus eſt: per ſupernam verò ſapientiam prouidus, frumenta congeſſit; & futuro periculo neceſſitatis obuiauit. Cumque Iacob de alimentorum præparatione ſollicitus, filios ſuos in Aegyptũ miſiſſet, hi frumentorũ diſpenſationi præpoſitum Ioſeph, neſcientes, inueniunt: atque vt mererentur alimenta percipere, eorum diſpenſatorem, compulſi ſunt pronis in terram ceruicibus adorare. Penſemus ergo geſtæ rei ordinem. Penſemus quomodo ſapientes in ipſa ſua aſtutia Deus comprehendat: Ideo venditus ab illis fuerat Ioſeph, ne adoraretur: ſed ideo eſt adoratus, quia venditus. Aſtu namque aliquid agere auſi ſunt, vt Dei conſilium mutaretur; ſed diuino iudicio quod declinare conati ſunt, renitendo ſeruierunt: & inde coacti ſunt Dei voluntatem peragere; vnde hanc moliti ſunt aſtutè mutare. Sic, ſic diuinum conſilium dum deuitatur, impletur. Sic humana Sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres Ioſeph, ne ſuper eos ille excreſceret: ſed hoc quod diuinitus diſpoſitum fuerat, cauendo, factum eſt vt eueniret. Hæc Gregorius.

Proſper

58 Proſper in libro de Promiſſionibus & Prædictionibus Dei, conſilium illud, & collocutionem inter ſe filiorum Iacob, conſpirantium in necem fratris ſui Ioſeph, illuſtrem fuiſſe ait figuram conſpirationis Iudæorum in Chriſti Domini necem. Horum enim ſimile conſilium, & ſermo memoratur in libro Sapientiæ capite ſecundo. *Venite, occidamus iuſtum, quoniam inſuauis eſt nobis. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat: videamus ſi ſermones illius veri ſunt, & tentemus, an ſuccedant, quæ ventura ſunt illi.* Et quæ ſequuntur. In illa quoque parabola Euangelica de vinea, Matth. 21. agricolæ de filio Domini vineæ, qui ad ipſos miſſus fuerat, dixerunt: *Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas.* Huc etiam ſpectat, quod in figura Saluatoris noſtri dixit de ſe Hieremias capite vndecimo. *Cogitauerunt conſilia ſuper me dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.* Locus Sapientiæ capit. 2.

59 CETERVM Sanctus Ambroſius videtur fratres Ioſeph à voluntate fratricidij, tantoque, & tam immani ſcelere purgare velle: Scribit enim fuiſſe eos inſignes viros, & populi Dei patriarchas; & ideo extra fidem eſſe, tantum eos ſcelus concepiſſe animo, & deſignare voluiſſe. Putat igitur, quæ illi aduerſus Ioſeph & fecerunt, & dixerunt, ea non ex proprio ſenſu ac voluntate dixiſſe ac feciſſe, ſed typum gerentes futuræ olim plebis Iudæorum; tanto ante præfigurantes, quod populus Iudaicus in Chriſtum Dominum noſtrum impiè dicturus, & crudeliter facturus erat. At enim iſtiuſmodi fratrum excuſatio, & purgatio, parum probabilis videtur. Nam quod illi, ijs quæ dixerunt & fecerunt in Ioſeph, præfigurauerint, nec volentes, nec ſcientes, futuram in Chriſtum Dominum Iudæorum ſæuitiam; id nec purgat, nec excuſat, nec eleuat eorum inhumanitatem, atque impietatem. Nempe, non eo conſilio & animo, vt iſta illi præfigurarent, tam impiè & crudeliter fratrem ſuum Ioſeph tractarunt; ſed inuidia & odio obcæcati, & in rabiem efferati. Et quamuis eo animo, & conſilio iſtud feciſſent, nihilominus tamen fratricidij criminis rei fuiſſent. Excutitur ſententia Ambroſii, qui videtur excuſare peccatum fratrum Ioſeph.

Proponam hîc Lectori conſideranda Ambroſij verba. Numquid & ipſi fratres tam impij erant (Ambroſius inquit) vt fratrem occiderent? Et vnde tantorum merita Patriarcharum, vt grex totius plebis, eorum vocabulo deſignaretur? Quomodo conueniunt pietatis nomina, & ſceleris inſignia? Sed etiam iuſti, typo populi, non animi ſui vitio laborabant. Ideo omnis inuidia, & parricidij meditatio per figuram, pietas per affectum. Et interpoſitis quibuſdam, deniq; ſubdit: Compenſatur ergo in Patriarchis inuidia per gratiã: qui & excuſantur à culpa, & reuelationis munere conſecrantur. Non enim tam culpabile eſt dixiſſe quæ plebis ſunt; quàm beatum, vidiſſe quæ Chriſti ſunt. Subierunt perſonam peccatoris populi, vt acciperent gratiam Domini Redemptoris. Certè culpam aboleuit gratia: gratiam culpa non minuit, & vt cognoſcamus omne hoc de populo Iudaico, & de Domino Ieſu myſterium eſſe: *Venite*, inquit, *vendamus Ioſeph Iſmaelitis*. Hactenus ex Ambroſio.

Verſu 21. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum,& dicebat: Non interficiamus animam eius,nec effundamus ſanguinem;ſed proijcite eum in ciſternam veterē, quæ eſt in ſolitudine, manuſque veſtras ſeruate innoxias. Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri ſuo.

Philo. HVNC locum ita Philo enarrat; Fratres Ioſeph procul conſpicati eum venientem, mutuo ſe incitabant ad eum perdendum: tantum enim irarum conceperant, vt in cædem eius, ſi non omnes, certè plures conſpirauerint, volentes eum in barathrum aliquod proijcere, ne deprehenderetur facinus. Sunt porrò in illis locis multæ ciſternæ,admodum profundæ: itaque minimum abfuerunt à fratricidio; quod ſolus fratrum maximus ægrè diſſuaſit, iubens abſtinerent ab inexpiabili ſcelere, & in vnam quampiam ciſternam eum proijcerent: de ſalute nimirum adoleſcentis cogitans, vt poſt aliorum diſceſſum,ipſe patri eum reſtitueret incolumem. Quo impetrato, venientem complexus eſt. Ceteri hoſtiliter comprehenſum ſpoliant; ſpoliatum demittunt per funem in profundam foueam. Sic Philo. 60

Pro illo, *nitebatur liberare eum*, & Hebraicè, & Chaldaicè, & Græcè eſt (eripuit, ſiue liberauit eum.) Id autem ſic intelligendum eſt: Non quod omnino liberauerit eum, ſed quod liberauerit eum nece, quam ei volebant inferre: ſuadens potius proijcere eum in ciſternam, quàm interficere. Idque obtinuit: nam cum eſſet primogenitus,magnæ apud eos auctoritatis & venerationis erat. Ad 61

S. Auguſt. hanc quoque ſententiam, interpretans hunc locum Auguſtinus in libro Locutionum Geneſis, cum citaſſet verba hæc ſecundum tranſlationem Septuaginta: *Cùm audiſſet Ruben, liberauit eum de manibus eorum, & dixit, Non feriamus eum in anima*: Subdit ipſe, Non ergo liberauit eum, & inde hoc dixit: ſed hoc dicendo, liberauit eum. Prius ergo dixit, Moſes: *Liberauit eum*: & deinde breui recapitulatione, quomodo eum liberauerit, inſinuat. Cum autem additur, *Non feriamus eum in anima*: vocabulo animæ, vita corporis animati ſignificatur; per efficientem denotando id quod efficitur. Secundum hoc videri poteſt etiam illud diabolo dictum eſſe de Iob: *Animam eius ne tetigeris*, id eſt: Ne occidas eum: Nam ſecundum illam ſignificationem, qua natura animæ commemoratur, illud à Domino dicitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem*

Mat. 10. *non poſſunt occidere*. Hactenus verba fuere Auguſtini.

Ergo illud: *Non interficiamus animam eius*: hebraiſmus eſt frequentiſſimus in Scriptura, & vel anima ponitur pro homine, vt ſit ſenſus: Non occidamus eum; vel anima ponitur pro vita, idemque ſenſus eſt; Ne vitam illi eripiamus: id autem eſt: Ne interficiamus eum. Similem reddunt ſententiam, illa quæ crebro leguntur in ſacris litteris: Quærere animam alicuius: Tangere animam: Inſidiari animæ: Ferre animam in manibus ſuis, id eſt, vitam viuere perpetuo mortis periculo propoſitam & obnoxiam. Lippomanus ait, Sadducæos qui cēſebant mortales eſſe animos hominum, id argumentari ſolitos ex his verbis, *Ne interficiamus animam eius*; Sed ineptè profectò atque inſipienter: Conſtat enim, phraſim eſſe, vt diximus Hebraicam, & nomine animæ ſignificare, vel hominem, vel vitam: Eaque phraſi ſimiliter Prophetæ vſi ſunt, quos tamen Sadducæi, docere animos hominum eſſe immortales, non ibant inficias: Immo verò ob hanc cauſam ſcriptis eorum fidem non habebant, ſolos Moſis libros pro ſacris colentes. Et vt de Prophetis, vnum aliquod proferam exemplum, apud

Hieremiam

Hieremiam ita legitur cap. 40: *Scito quod Baalis rex filiorum Ammon miſit Iſmaelem, filium Nathamae percutere animam tuam*. Et paulò infra: *Ne interficias animam tuam, & diſsipentur omnes Iudaei, qui congregati ſunt ad te*. Sane potuiſſent Sadducæi ex hoc ipſo capite libri Gen. cognoſcere immortalitatem animæ, per Moſem perſpicuè indicatam: facit enim Iacob loqui verba illa: *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum*. Quibus verbis Iacob oſtendit, ſuperſtitem eſſe Ioſephi animam poſt mortem, & ſuam quoque fore.

62 Quod autem ſubiunxit Ruben, *Neque fundamus ſanguinem, manuſque veſtras ſeruate innoxias*: hoc dixit, ad vehementius compeſcendum eos, & deterrendum à fratricidio; quaſi admonens eos diuini iudicij, quo ſtatim poſt diluuium ſententiam mortis in eos pronuntiauerat Deus, quicumque humanum ſanguinem fudiſſent. Dixit enim Noë & filijs eius, vt ſcriptum eſt Geneſ.9. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum; & de manu hominis, de manu uiri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicumque fuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo*: Illud: *manus veſtras ſeruate innoxias*: Significat; nihil eſſe quod magis inquinet, ac fœdet & exoſum reddat hominem apud Deum, quàm crudelitatem in fratres, & humani ſanguinis, præſertim autem fraterni effuſionem. Propterea apud Iſaiam dixit Iudæis: *Cum clamaueritis ad me, non exaudiam vos: manus enim veſtra ſanguine plena ſunt*. *Iſa.cap.1.*

Sed illud hoc loco aduertendum eſt, quantum profuerit Ioſepho, vnius Ruben diſſentio à ceteris fratribus: Niſi enim vnus ille diſſenſiſſet, actum plane fuiſſet de Ioſeph. Apparet igitur, ſæpe malorum inter ſe diſſenſionem, vtiliſſimam eſſe bonis: contra verò, magnam eorum concordiam, eſſe bonis perniciosam. Quid enim mali non deſignaſſent filij Adam, cum turrim illam Babel tanto ſtudio & conatu, tantoque opere molirentur, niſi linguas eorum Deus confudiſſet, & inuicem diſtrahi ac ſegregari coegiſſet? Quid mali tyrannus ille Abimelech non feciſſet, niſi diſſenſio exorta eſſet inter ipſum & Sichimitas? Quanto maiorem Eccleſiæ Dei perniciem attuliſſent Hæreticorum ſectæ, niſi tantopere eſſent inter ſe diſſectæ ac diuiſæ? Quapropter Beatus Paulus rectè hoc intelligens, quo facilius ex manibus Iudæorum, à quibus captus erat, euaderet; in publico Iudæorum concilio, prudenter curauit diſſenſionem inter Sadducæos & Phariſæos excitare. Sic enim Actorum 23. proditum eſt: *Sciens Paulus, quod vna pars eſſet Sadducaeorum, & altera Phariſaeorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego Phariſaeus ſum, filius Phariſaei, de ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum haec dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter Phariſaeos, & Sadducaeos, & ſoluta eſt multitudo.*

Diſſenſionem malorum hominum inter ſe, non parum aliquando prodeſſe bonis.

Geneſ.11.
Iudith 9.

Locus Act.c.23

63 ORATIONEM porrò ſuaſoriam Ruben ad fratres ſuos de non interficiendo Ioſeph, paucis verbis comprehenſam & narratam à Moſe, latius expoſuit Ioſeph primo libro Antiquitatum, crebris, aptiſque, & grauibus ornans ſententijs. In quo nimirum imitari voluit facundiſſimos Latij, & Græciæ Hiſtoricos; qui diſertas orationes, multifariam inſerendo hiſtoriæ, magnam eloquentiæ laudem meruerunt. Et quia non erit iniucundum Lectori, egregiam Ioſephi orationem, vt ab eo ſcripta eſt, cognoſcere; memorabo eam in hoc loco: Sic autem ille ſcribit. Ruben inter fratres ſuos natu maximus, videns eos conſpiraſſe in necem Ioſeph, conabatur eorum impetum retardare; docens, quantum facinus molirentur, idque quantam ipſis inuidiam & infamiam pariturum eſſet. Nefas haberi, tam Dei, quam hominum iudicio, cædem hominis etiam extranei, & ignoti: crimen autem necis fraternę, prorſus immane, ac deteſtandum eſſe. Necem Ioſeph, non ei ſolum nocere: ſed eo ſublato, in patrem quoque eam iniuriam & calamitatem redundare, matremque in per-

Oratio Rubē ad fratres pro liberatione Ioſeph, vti compoſita & tradita fuit à Ioſepho lib. 1. Antiq.

petuum luctum, & diram orbitatem coniectum iri. Parentes eius reſpicerent, reputarentque quantam eis calamitatem allatura eſſet mors filij, tum optimæ indolis, tum natu minimi. Quin etiam Deum reuererentur, ſpectatorem ac vindicem tam nefarij eorum contra fratrem conſilij. Deum, ſi ab impio conſilio deſiſtant, accepturum eorum pœnitentiam, atque reſipiſcentiam: ſin autem tam atrox conſilium pergant explere, fieri non poſſe, quin ab eis grauiſſimas parricidij poenas exigat. Nihil Dei prouidentiam latere poſſe, ſiue in ſolitudine quid admittatur, ſiue in ciuitate: Vbicumque enim ſunt homines, indubiè credendum, ibi adeſſe Deum. Sed & propriam conſcientiam, poſt tantum ſcelus admiſſum, grauem illis fore aduerſariam: hanc nunquam recedere, nunquam tacere; ſiue bona ſit, ſiue talis, qualis futura eſſet ipſorum, ſi fratrem interficerent. Addebat, fas non eſſe germanum fratrem occidere, etiamſi vehementer ab eo peccatum in illos eſſet; ſatius eſſe, dare veniam amicis, ſicubi offendiſſent. Ioſephum verò, nihil in eos peccaſſe: quin tenera eius ætas miſerationem potius merebatur: cuius & ipſos tutores ac protectores eſſe oportebat. Cauſa porrò cædis, ſcelus eorum vehementius grauabat: quòd ob inuidiam futuræ felicitatis, ei vitam adimerent: cum ea felicitate, propter fraternam cognationem, frui, etiam ipſis liceret. Debere ita eos exiſtimare, ipſorum eſſe, quidquid proſperi Ioſepho largiretur Deus. Proinde cogitandum, & grauiorem fore indignationem Dei, ſi eum, quem ipſe omni dignum fortuna iudicaſſet, interimendo, materiam diuinæ beneficentiæ ſubtraherent. Hæc Ruben, & his plura commemorans, conabatur abſtrahere eos à parricidio. Verùm ſe nihil proficere animaduertens, videnſque eos ad cædem omnino incenſos, ſuaſit vt modum ſaltem necis mitiorem eligerent: Sic enim & ipſos voti ſui compotes fore, ſimulque tam atrocis criminis probrum, & infamiam euitari poſſe. Satius igitur eſſe temperare à manibus, & proiectum in proximum puteum, illic extingui ſinerent: vt ſaltem manus ab effuſione fraterni ſanguinis, mundas ſeruarent. Hæc Ruben, cuius conſilium & ſententia placuit ceteris: ductumque Ioſeph, Ruben fune religatum demiſit ſenſim in puteum; erat enim ſatis ſiccus: & poſtea iuit alio quæſitum paſcua. Hactenus ex Ioſepho.

Verſu 23. **Confeſtim igitur vt peruenit ad fratres ſuos, nudauerunt eum tunica talari, & polymita: miſeruntque eum in ciſternam veterem, quæ non habebat aquam.**

Ab exordio vſque mundi ſua cuique Sanctorum fuit crux.

HIC iam incipit crux ſanctiſſimi iuuenis Ioſeph. Sua enim cuique Sanctorum, ab exordio vſque mundi, crux, quam ferant, deſtinata, & comparata eſt. Suam crucem habuit Abel, ſuam Noë, Abraham, Iſaac, Iacob; ſuam item, & bene quidem grauem, & aſperam habuit innocentiſſimus Ioſeph; inter omnes filios Iacob diris calamitatum percuſſus ictibus, magniſque tentationibus conflictatus; alijs interim, qui ſceleratiſſimi erant, tranquille, proſpereque degentibus. Verùm ita ſolet Deus ſeruos ſuos tractare: nam quo magis eos vult exaltare, hoc profundiùs deprimit, ac deijcit: & quibus præſtantiora bona largiri conſtituit, eos pluribus grauioribuſque malis & ærumnis vexari & affligi ſinit.

Lyranus. An Ioſeph duas tunicas, an vnicam tãtum detraxerit.

Super illis verbis: *Nudauerunt eum tunica talari & polymita:* Hæc ſcribit Lyranus: in Hebræo ſic legitur: *Et expoliauerunt eum tunica ſua, & tunica ſerica.* 64
Ex quo videtur Ioſeph habuiſſe duplicem tunicam, vnam ſimplicem, & alteram

ſericam

ſericam; & vtramque illi abſtulerunt. Hebræi verò per ſimplicem tunicam intelligunt camiſiam. Sic Lyranus. Verùm nec eſt hebraicè, quod ait de tunica ſerica, ſed ab Hebræis traditum eſt: nec poteſt colligi ex hoc loco habuiſſe Ioſeph duas tunicas; eandem quippe vocem hebræam, quàm paulo ſupra verterat Hieronymus *polymitã*, hic interpretatus eſt duplici nomine, vocans talarẽ, & polymitam: denotans priori vocabulo eius quantitatẽ, quod erat prolixa vſq. ad talos: poſteriori autem nomine, indicans eius qualitatem, quod erat multicolor, ſiue vt interpretati ſunt lxx. quod eſſet varia. Vnam igitur veſtem duntaxat ademerunt Ioſepho: nec tamen inficior, pluribus eum veſtibus fuiſſe indutum: nam neque putauerim eum fuiſſe planè nudum in ciſternam demiſſum: & cum veſtem eius polymitam hœdi ſanguine tinctam miſerunt ad patrem, & eum vendiderunt Madianitis, non omninò nudum vendiderunt eum.

Miſerunt eum in ciſternam veterem, quæ non habebat aquam. Erant in illa regione multifariam complures ciſternæ; & inter has quædam iam ob vetuſtatem rimoſæ & deſtructæ, & quæ non poſſent amplius continere aquam: de quibus ſcilicet Hieremias c. 2. *Dereliquerunt Dominum fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas: ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.* Rabbi Salomon tradit, ciſternam, in quam miſſus eſt Ioſeph, fuiſſe plenam ſerpentum, & Scorpionum: quod non eſt incredibile dictu, in tali ſolitudine, & in tali ciſterna. Eius; quod in Ioſeph à fratribus eius factum eſt, ſimile quid multis poſt ſeculis in Hieremiam prophetam factum eſt à Iudæis: *Tulerunt*, inquit Scriptura, *& proiecerunt eum in lacum, & ſubmiſerunt eum in funibus in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutum, deſcenditque Hieremias in cœnum:*

Qualis fuerit ciſterna in quã demiſſus eſt Ioſephus.

Rab. Salomon.

Hier. 38.

65 Quid porrò egerit Ioſeph, quidue dixerit fratribus ſuis, cum videbat ab illis ſe truculenter ac furibundè ſpoliari veſtibus, & iri proiectum in ciſternam, tacet in hoc loco Moſes. Verùm ex his quæ infra cap. 42. loquentes inducit fratres eius, facile eſt intelligere, Ioſephum tunc multis precibus, multiſque lacrymis obſecraſſe eos, ne ſe fratrem ſuum perditum irent; & tam miſero, & crudeli exitu, immerentẽ ſe atque innocentem deperire vellent. Nam cum tunc Ioſeph, fratres ſuos, quibus erat ignotus, vehementer opprobraſſet, atque accuſaſſet, quòd obtentu rei frumentariæ veniſſent, hoſtili animo exploratum terram Aegyptum; tunc illi recordati malorum quæ fecerant in Ioſeph; & quod miſerandis eius precibus atque lacrymis, nihil fuiſſent commoti, & ad commiſerationem eius inflexi; dicebant inter ſe: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtiam animæ illius dum deprecaretur nos, & non audiuimus, idcirca venit ſuper nos iſta tribulatio. E quibus vnus Ruben ait: Nunquid non dixi vobis; Nolite peccare in puerum, & non audiſtis me? En ſanguis eius exquiritur.*

Et ſedentes vt comederent panem, viderunt Iſmaelitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & reſinam, & ſtactem in Aegyptum. Verſu 25.

66 MIRUM, potuiſſe iſtos fratres Ioſeph tam immani patrato ſcelere, imperturbato animo, & tranquilla mente conſiſtere, nedum iucundè atque hilariter epulari. Verùm ſic eſt, ſic profectò eſt; vbi quis veterator fuerit in peccatis; aut vbi adeo ſenſum omnem humanitatis exuerit, ferinumque induerit animum, vt ſanguinem humanum, non alienorum modo, ſed etiam ſuorum profundere, pro ludo, iocoque habeat; is quo grauius peccat, hoc vehementius gaudet, exultat, triumphat.

 Lætantur

Infra 10. *Lætantur* (inquit Salomon) *cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*. Et
Prou. 4. alio loco. *Stultus per riſum, ſcelus operatur*. Et alio item loco. *Non dormiunt,
niſi cum malefecerint: & non rapitur ſomnus ab eis, niſi cum ſupplantauerint: comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.* Magna eſt crudelitas, innoxium hominem occidere: maior, etiam fratrem innocentem: maxima, ex miſerabili fratris cruciatu & interitu delectationem & voluptatem capere. Deiectus in ciſternam ſiccam Ioſeph, in horas, mortem per inediam, & ſitim expectabat: & ſubinde flebilibus verbis fratrum miſericordiam & opem implorabat; ſed illorũ aures per inuidiã obſtructæ, eius voces non exaudiebant: quinetiã instructo conuiuio, inter epulas & pocula læti ac ſecuri, fratris exitiũ non curabãt.
Viderunt Iſmaelitas viatores venire de Galaad. Non habitabant Iſmaelitæ tot- 67
ram Galaad, eam namque tenuerunt Amorrhæi, priuſquam Hebræi venirent in Terram promiſſionis: quam abſtulit ei genti Moſes, debellatis duobus eius gentis regibus, Og, & Seon, & aſſignauit tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manaſſe, ſicut in c. 3. Deut. ſcriptum eſt & num. 32. Habitatio autem Iſmaelitarum, fuit ab Euila, vſque Sur, quæ reſpicit Aegyptum, vt ſcriptum eſt ſupra cap. 25. hæc regio extenditur Orientem verſus, & eſt magis meridiana, quàm terra promiſſionis. Etenim deſertum Sur coniunctum eſt Mari rubro, ex ea parte, qua Hebræi tranſierunt Mare Rubrum, cum egrederentur ex Aegypto, ſicut legitur Exodi 15. Incipit verò terra Iſmaelitarum ab iſto deſerto Sur, & porrigitur ad Orientem vſque Euila: ita vt deſertum Sur fuerit pars Occidentalis, pars verò Orientalis fuerit Euila. Ex quo apparet, terram Iſmaelitarum fuiſſe magis Orientalem, quàm Terram promiſſionis. Extenditur autem iſta regio per longitudinem ſolitudinum Arabiæ, & tota iſta regio pertinet ad Arabiam: quo fit, vt Saracenos, qui ab Iſmaelitis originem & genus duxerunt, appellemus Arabes, & linguam eorum Arabicam. Ergo illi viatores Iſmaelitæ veniebant de Galaad portantes aromata, quorum ibi ingens erat copia, & præcipua bonitas. Iter autẽ iſtorũ ex Galaad in Aegyptũ, erat per Dothaim, vbi morabantur filij Iacob. Siquidẽ Dothaim eſt aliquo modo contra meridiẽ terræ promiſſionis: Galaad verò, eſt ad orientẽ, Aegyptus verò ad meridiem: & idcirco iter Iſmaelitarũ ex Galaad in Aegyptũ, rectũ & conueniens erat per Dothaim.
Thoſtatus. *Portantes aromata, & reſinam, & ſtacten in Aegyptum*. Pro iſtis tribus, quidam 68
verterunt Opobalſamum, ceram, & lacrymam myrrhæ. Quidam Hebræi, vt refert in hoc loco Thoſtatus dixerunt verba hebræa ſignificare cerã, & terlathã, & glandes, ſiue caſtaneas: quam interpretationem rectè Thoſtatus confutat. *Portantes aromata*. Putat Oleaſter hebræo vocabulo ſignificari pretioſa quæq;. Nam Hebræi dicunt eſſe à radice (Nachat) quod ſignificat pretioſum vel deſiderabile. Legitur enim in 4. lib. Reg. c. 20. Ezechiam oſtendiſſe legatis regis Babylonis, omnẽ ſuam domum (Nechoto) id eſt, rerum pretioſarũ & deſiderabilium; & ſubdit, argentũ, & aurum, & aromata: vbi fruſtra adderet, aromata, ſi Nochat aromata ſignificaret. Quanquã ſignificata iſtiuſmodi nominum, Hebræis, & noſtris ignota ſunt, vt in Regulis admonuimus: ideo tã variæ in hoc loco ſunt interpretationes, quare ad radices recurrendũ puto. Sic Oleaſter. Sed illud (Nechoto) S. Hier. in eo loco li. 4. Reg. vertit (domum aromatum) lxx. verò ipſum met nomen hebræum retinuerunt. Deinde verò Hieronymus non vertit aromata, ſed pigmenta, vel vnguenta. Et fieri poteſt, vt quod olim, ſicut etiam nunc, inter res maxime pretioſas, & deſiderabiles haberentur aromata; idcirco nomen eorum interdum ſumeretur in vniuerſum, pro re deſiderabili, & pretioſa.
Reſina. *Reſinam* hebræa vox (Seri) deſcendit à (Sarar) quod eſt ſtringere & ligare: 69
& idcirco ſignificat reſinam, vt vertit noſter interpres, quod ſit quaſi ligamen quoddam ad colligandas, & conglutinandas fracturas membrorum, & vulnera. Eſt autem reſina humor tenax, ex arboribus defluens, atq; in eiſdem hærens,

ſtomacho conducens, & ſanguinis reiectioni. In primis autem laudabatur, quæ à terebintho arbore, terebinthina eſt appellata. Frequens erat in Arabia, Iudæa, Syria, & Cypro. Sed reſina terræ Galaad, percelebris erat, quod ibi copioſiſſima naſceretur & optima. Eius reſinæ meminit Hieremias capite octauo, cum ait: *Numquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei.* Idem cap. 46. *Aſcende in Galaad, & tolle reſinam virgo filia Aegypti; fruſtra multiplicas medicamina; ſanitas non erit tibi.* Ex his verbis liquet, Aegyptios reſinam potiſſimum terræ Galaad, emere ſolitos, vt non miretur Lector, quod hic dicitur, Iſmaelitas portaſſe reſinam ex Galaad in Aegyptum. Locus Hieremię c. 8 & 46.

70 Sequitur: *Et ſtacten*, Hebræa vox (Lot) inquit Oleaſter, à (Lut) ortum habet, quod ſignificat inuoluere & operire, & videtur ſignificare aliquid inuolutum, & opertum: quamobrem nonnulli caſtaneam, vel glandem interpretati ſunt, vt Chaldæus: Alij ſtacten eſſe dicunt, quæ eſt myrrhæ gutta. Nomen arabicum (balot) caſtaneam, aut glandem ſignificat: Nos etiam glandes (bollettas) vocamus. Sic Oleaſter. Sed bene refellit iſtam interpretationem Thoſtatus in cap. 30. Exodi, vbi deſcribitur ſignificatum iſtius vocis hebrææ, quod non poteſt in glandem, vel caſtaneam conuenire; dicitur enim, quod in puluerem minutiſſimũ contundebatur, & fiebat inde thymiama ſuauiſſimi odoris. Eſt autem ſtacte teſte Dioſcoride, pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tuſæ, & organo expreſſæ; à diſtillando ſic dicta, quod Græci στάκτην dicunt, quod à ſtillatitia duntaxat myrrha fiat, quam Theophraſtus opponit factitiæ. Stacte quid. Oleaſter. Dioſcorid.

SEXTA DISPVTATIO.

De venditione Ioſeph, ac primo de gente, cui venditus eſt à fratribus ſuis.

Super illis verbis.

Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de ciſterna, vendiderunt eum Iſmaelitis, viginti argenteis: Qui duxerunt eum in Aegyptum. Verſu 28.

71 VARIE admodum loquitur Scriptura de ijs hominibus, quibus narrat venditum eſſe Ioſeph. Non eſt dubium, quin venditus fuerit prætereuntibus tunc viatoribus, & negociatoribus, ex Galaad portantibus merces in Aegyptum: ſed iſtos fuiſſe Iſmaelitas dixit Moſes ſupra verſu vigeſimo quinto in his verbis, quæ memorauimus in titulo huius diſputationis. Fuiſſe item Ioſeph venditum Iſmaelitis, dicitur hic verſu 27. & 28. in capite trigeſimo nono verſu primo dicitur emiſſe Ioſephũ Phutiphar Eunuchus de manu Iſmaelitarum. At in extremo hoc capite, verſu trigeſimo ſexto ſcriptum eſt, Madianitas vendiſſe Ioſeph Phutiphari Eunucho; ergo emerant ipſi eum à fratribus eius, non autem Iſmaelitæ. Videt, opinor, lector, Scripturam varie loqui de hominibus, quibus venditus eſt Ioſeph, & qui vendiderunt eum in Aegypto, eos nunc vocans Iſmaelitas, nunc Madianitas. Conſtat autem diuerſam eſſe gentem Iſmaelitarum, atque Madianitarum, vt quarum diuerſæ fuerint regiones, diuerſaque generis origo. Nam etſi vtraque gens primam originem arceſſerit ex Abraham; ſed Iſmaelitæ, per Iſmaelem

filium eius ex Agar, quem genuit Octogenarius, Geneſis decimo ſexto. Madianitæ verò per Madian, filium eiuſdem Abrahæ, quem genuit ex Cetura, anno ætatis ſuæ centeſimo trigeſimo ſeptimo, Geneſ. 25. Videamus igitur quemadmodum ab alijs Auctoribus fuerit hæc quæſtio explicata.

S. Auguſt. SANCTVS Auguſtinus in quæſtione 124. in Geneſim, breuiter extricat difficultatem hanc, ita ſcribens: Quæritur cur Scriptura Iſmaelitas vocans eos, quibus Ioſeph venditus eſt à fratribus, mox eos appellet Madianitas: cum Iſmael ſit de Agar, filius Abrahæ; Madian verò de Cetura? An, quia Scriptura dixe- 72
Geneſ. 25. xerat Geneſ. 25. Abraham dediſſe munera filijs concubinarum ſuarum, Agar ſcilicet, & Ceturæ, & ſeparaſſe eos ab Iſaac filio ſuo, dimittens eos in terram Orientis: propterea vnam gentem ex vtriſque factam eſſe intelligere oportet? Sic Auguſtinus. Vult igitur Auguſtinus, quia vna gens erat Iſmaelitarum, & Madianitarum, promiſcue in Scriptura nunc hoc, nunc illo nomine appellatis quare non eſſe mirum, ſi emptores Ioſeph, & venditores eiuſdem in Aegypto, nunc Iſmaelitæ, nunc Madianitæ vocentur.

Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ. Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ ſuper libro Geneſis ita ſoluit eandem quæſtionē cap. 87. Eoſdem Scriptura vocat Madianitas, & Iſmaelitas. Madian tamen filius Abrahæ fuit de Cetura, Iſmael verò de Agar, & hos legitur Abraham ſeparaſſe ab inuicem. Fortè ſeparati prius, poſtea redierunt in vnum, & facti ſunt vnus populus, retinentes vtriuſque parentis nomen. Vel certe vera eſt Hebræorum opinio, qui dicunt, Agar & Ceturam vnam, atque eandem fuiſſe mulierem, & ita forte nunquam ſeparati fuerunt ab inuicem. Sic ille. Verum dupliciter fallitur. Tum quod ait Madianitas & Iſmaelitas fuiſſe per Abraham ab inuicem ſeparatos. Cum non iſtud Scriptura dicat, ſed potius ſeparaſſe vtroſque Abraham ab ipſo Iſaac, & dimiſiſſe eos ad plagam orientalem. Fallitur item, quod probat opinionem Hebræorum, dicentium, eandem fuiſſe mulierem Agar & Ceturam: quam nos eſſe falſam demonſtrauimus in Tertio Tomo ſuper ca-

Thomas Anglicus. put 25. num. 9. Thomas Anglicus hoc loco ait: Quia Iſmael & Madian, eiuſdem patris filij fuerunt, idcirco nomen Iſmaelitarum interdum tribui Madianitis, & contra. Vel fortaſſe, inquit, iſti erant Iſmaelitæ ex genere, Madianitæ verò habitatione, quia ſcilicet manebant in terra Madianitarum.

Caietanus. Caietanus eandem quæſtionem ad hunc modum enodat. Pro eo, inquit, quod Latinus Interpres habet: *Viderunt viatores Iſmaelitas*, in hebræo eſt, *Et viderunt: & ecce comitatus Iſmaelitarum*. Vbi notandum eſt, non ſolos Iſmaelitas narrari, ſed comitatus Iſmaelitarum, erant enim diuerſarum nationum mercatores ſimul incedentes; ſed vniuerſa ſocietas denominabatur ab Iſmaelitis: frequenter enim ſimilia accidunt. Sic ibi Caietanus. Et paulo poſt ſuper illis verbis: *Prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, vendiderunt eum Iſmaelitis*. Moſes inquit, tanquam ſynonimis, vtitur in hac negociatione Madianitis atque Iſmaelitis. Narrat enim, Mercatores fuiſſe Madianitas, & Ioſeph venditum fuiſſe Iſmaelitis: quia reuera etiam Madianitæ denominabantur Iſmaelitæ a nomine comitatus. Denique ſuper extremis illis verbis huius capitis: *Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Aegypto*. Hinc (ait Caietanus) clarè apparet, negotiatores Madianitas, qui erant in ſocietate Iſmaelitarum, & Ioſephum emiſſe à fratribus eius, ipſumq. poſtea vendidiſſe in Aegypto. Hæc Caietanus, putans emptores & venditores Ioſeph, propriè Madianitas fuiſſe: ſed quia illi erant in comitatu, & ſocietate Iſmaelitarum, ideo tam emptionem, quàm venditionem Ioſeph, Moſen attribuere etiam Iſmaelitis.

NON diſplicet mihi ſententia Caietani. Sed ego propoſitæ quæſtionis 73
ſolutionem paulo diſtinctius atque explicatius, pleniuſque tradendam cenſeo.

Mea

Mea igitur ſententia,bipartita eſt.Primum aio,Scripturam nominibus iſtis Madianitarũ,& Iſmaelitarũ, non rarò vti promiſcue,& indifferenter ad ſignificandam eandem gentem. Huius rei cauſam eſſe reor, duplicem iſtarum gentium inter ſe coniunctionem magnam; alteram, generis & ſtirpis; alteram, regionis & habitationis. Etenim vtraque iſta gens ex vna generis radice pullulauit; Abraham dico, per cuius duos filios, alterum Iſmaëlem, & alterum Madian, iſtæ gentes proſeminatæ & progenitæ ſunt. Altera coniunctio earum fuit ſecundum habitationem. vtraque enim gens incolebat regionem Arabiæ, & multifariam permiſtas habebat ſedes & domicilia. Quo factum eſt, vt Iſmaëlitæ ac Madianitæ vocarentur Arabes; ex terra videlicet quam incolebant. Philo ſanè, quos hoc loco Moſes Madianitas & Iſmaëlitas vocat, appellat Arabes: & item Ioſephus primo libro Antiquitatum, hanc hiſtoriam narrans, nominat Arabes Iſmaëlitici generis. Arabiam ego interpretor, quæ hebraice dicitur Chus; & Arabes, Chuſijm. Quæ nomina Septuaginta Interpretes, atque eos ſecutus Latinus interpres, ferè interpretati ſunt Aethiopiam, & Aethiopes; haud dubie intelligentes Aethiopiam Orientalem propinquam Aegypto; non autem Occidentalem, longiſſime remotam: huius enim duplicis Aethiopiæ auctorem laudant Homerum, & poſt eum, Herodotum etiam, Strabo, & Plinius. qua de re diſſeruimus nos in ſecundo Tomo noſtro in Geneſim lib. 15. num. 29. Sed poſterioribus temporibus, nomen Aethiopiæ & Aethiopum, mutatum eſt in nomen Arabiæ & Arabum. Vide S. Auguſtinum in libro Quæſtionum ſuper Numeros quæſtione 29. Atque hinc etiam dilucet, cur vxor Moſis, quã fuiſſe Madianiten ex cap. 2. Exodi manifeſtum eſt; in libro Numerorum cap. 12. vocetur Aethiopiſſa, ſiue Arabiſſa.

Auctoris ſententia. *Cur Iſmaëlitæ & Madianitæ, dicti ſint Arabes, ſiue Aethiopes.* *Philo.* *Ioſephus.* *S. Auguſt.*

74 Altera pars ſententiæ meæ, propius attingens quæſtionis propoſitæ ſolutionem, huiuſmodi eſt. Arbitror, comitatum illum ſiue turmam negotiatorum ſiue mercatorum illorum, quibus venditus eſt Ioſeph, fuiſſe mixtam ex Madianitis & Iſmaëlitis: Verùm præcipuè appellatam eſſe Iſmaëlitarum; aut quia illi plures numero eſſent; aut quod eſſent mercium copioſiores, atque opulentiores. Nec ſolùm puto Madianitas coniunctos fuiſſe cum Iſmaëlitis in illo comitatu & ſocietate; verum etiam ſimul cum illis concurriſſe, tum ad emptionem Ioſeph, tum ad venditionem eius in Aegypto: ſed ita vt vtroque in negotio, priores ac potiores partes fuerint Iſmaëlitarum. Ad hoc igitur denotandum & ſignificandum, Moſes, licet emptionem & venditionem Ioſeph præcipue attribuat Iſmaëlitis; vtriuſque tamen, etiam Madianitas fecit participes. Illud quoque in hac narratione Moſis animaduertere eſt, viatores illos & negotiatores tunc prætereuntes, cum fratres Ioſeph de eo necando deliberabant, Moſem primò appellaſſe Iſmaëlitas, mox verò Madianitas: quòd ille comitatus vtraque gente conſtaret, & propter earum gentium coniunctionem, vt paulo ante dictum eſt, vtrolibet nomine appellari poſſet. Iudas porrò ſuaſit fratribus ſuis vt venderent Ioſeph Iſmaëlitis; tum quò præſenti eum morti eriperet, ceteris fratribus ad voluntatem necandi eum obfirmate incumbentibus: tum etiam ratus, clementem ac liberalem ei fore ſeruitutem apud Iſmaëlitas & Madianitas, vt qui eſſent ei, propinqua ſanguinis neceſſitudine coniuncti. Iſaac enim auus Ioſephi, frater fuerat Iſmaëlis, & item Madian; a quibus Madianitarum & Iſmaëlitarum generatio proceſſerat. Sed cur non potius Iudas ſeruauit Ioſephum incolumem, & patri reſtituit? An quia diffidit id ſe conſequi poſſe, ceteris fratribus concorditer ad perdendum Ioſephum obſtinatis, & ab eo propoſito plane ineuocabilibus? An quia ipſe quoque vrebatur inuidia Ioſephi; & vir ingentis animi, habuit ſuſpecta Ioſeph ſomnia, tanquam præſagia futuræ felicitatis? Quocirca exiſtimauit, per eiuſmodi venditionem, & vitæ Ioſeph, & timori ſuo pulchrè conſultum & cautum fore.

An Ioſeph venditus ſit Iſmaëlitis, an Madianitis an vtriſque.

SEPTI-

SEPTIMA DISPVTATIO.

De pretio, quo Ioſeph venditus eſt.

Super illis verbis.

Verſu 28. Vendiderunt eum viginti argenteis.

DE pretio, quo venditus eſt Ioſeph, tam in ſacris codicibus, 75
quàm inter auctores non pauca videtur diſſenſio. Codices Hebraici & Chaldaici, & Latinorum emendatiſsimi, habēt, fuiſſe eum venditum viginti argenteis: ſed in alijs codicibus legi, viginti quinque, in alijs, triginta, teſtes ſunt Auguſtinus & Ambroſius; hic, in libro de Ioſeph capite 3. ille, in
Ambroſ. ſermone de Tempore 81. Ambroſij verba ſic habent: Quis
Ad Ph.2. igitur ſub figura Ioſeph, venditus eſt, niſi ille, qui cum in forma DEI eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem DEO; ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? Neque enim nos eum emiſſemus, niſi vendidiſſent ſui. Male vendiderunt, peius emerunt. Vendiderunt negotiatoribus boni odoris, emerunt à proditoribus. Vendidit eum Iudas; emerunt Iſmaëlitæ, qui ſignificantur Latina interpretatione, odio habentes DEVM ſuum. Ideo alibi viginti & quinque aureis, alibi triginta inuenimus emptum Ioſeph. Non enim omnibus vna æſtimatione præualet CHRISTVS; ſed alijs minus, alijs amplius. Fides ementis, incrementum eſt mercis. Religioſiori, pretioſior eſt DEVS: peccatori, pretioſior redemptor. Pluris & illi valet, qui plus habet gratiæ. Cui multa donata ſunt, pluris valet: quippe cui plus remiſſum eſt, plus diligit; ſicut de
Luc.7. muliere illa peccatrice dixit CHRISTVS. Interdum diuerſitates pretij, non ſolum quantitatis habent, ſed etiam numeri expreſsionem: quale eſt illud: *Potuit*
Marc.14. *hoc venundari denarijs trecentis*: quo numero, non quantitatis, ſed ſignificatio crucis videtur expreſſa. Ita hic quoque, diuerſitas vel viginti, vel triginta aureorum, vel argenteorum habet, vel geminatæ, vel triplicatæ perfectionis indicium. Nam vigintiquinque aurei, Iubilei, qui eſt remiſſionis numerus, ſignificant pretioſiſſimam portionem. Sic Ambroſius. qui ſatis indicat variaſſe codices, & quantum ad numerum pecuniæ, & quantum ad materiam eius, continendo vel argenteos, vel aureos: & vel viginti, vel vigintiquinque, vel triginta.

S. Auguſt. Similia ſcribit Auguſtinus, vt ea mutuatum eſſe eum ab Ambroſio, non temere credi queat. Sic autem ſcribit: Ioſeph, per conſilium Iudæ, triginta argen
Matt. 26. teis diſtrahitur: & CHRISTVS per conſilium Iudæ Iſcariotis, eodem numero venundatur. Quod autem à diuerſis translationibus non æquali pretio Ioſeph ſcribitur venditus; ſed alij dixerunt, viginti argenteis, alij triginta; hoc ſpiritaliter ſignificauit, quod CHRISTVS non æqualiter ab omnibus credendus, aut diligendus eſſet. Deinde etiam nunc in Eccleſia, alij eum plus diligunt, alii minus. Ei quippe plus valet CHRISTVS, qui maiori eum charitate dilexerit. Hæc Auguſtinus. Mirum autem eſt, nec ſatis diſpici poteſt, quid ſecuti fuerint lxx. Interpretes, qui hoc loco poſuerunt, Ioſeph eſſe venditum viginti aureis, cum in Hebræo non ſint aurei, ſed argentei: valet autem argenteus quatuor drachmas: aureus verò, minimum decem. Cur igitur argenteos mutare voluerint in aureos, & quæſiui ſæpe, atque etiam nunc in quærendo ſum. Neque hoc tantùm loco, verumetiam infra cap. 45. pro trecentis argenteis, vt eſt hebraice, ipſi verterunt trecentos aureos. Hieronymus certe de hoc reprehendit

& dam-

& damnat tranſlationem Septuaginta, tum in Traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum; tum ſuper 26. caput Matthæi.

76 SED ENIM longius à veritate lectionis hebraicæ diſceſſit Ioſephus, ſcribens venditum eſſe Ioſeph, viginti minis. Mina hebraica pendebat ſexaginta ſiclos, vt eſt apud Ezechielem capite quadrageſimo quinto. Et quoniam ſiclus, ſicut ſtater, & argenteus, pendebat quatuor drachmas, vt oſtendimus in Tertio Tomo noſtro in Geneſim, ſuper caput vigeſimum tertium numero vigeſimo nono, hinc apparet, vnam minam hebraicam valuiſſe viginti quatuor nummos aureos; & pretium viginti minarum, quo venditus dicitur Ioſeph, fuiſſe quadringentorum octoginta aureorum: nimio ſanè maius, quàm eſt pretium viginti argenteorũ, ſicut habet hebraica & latina lectio, id autẽ eſt, octo duntaxat aureorum. Sin autem Ioſephus non de mina hebraica, quæ pendebat ducentas quadraginta drachmas, vel, vt diximus, viginti quatuor aureos, ſed de mina vel Attica, vel Romana locutus eſt, multo minus erit pretium.

Examinatur ſententia Ioſephi li. 1. Antiquitatum de pretio quo venditus eſt Ioſeph.

De mina enim Attica in libro 21. cap. vltimo, ad hunc modum ſcribit Plinius, Mna, quam Noſtri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum. Drachma Attica (ferè enim Attica obſeruatione Medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Sic Plinius. Verùm apud Cornelium Celſum libro quinto capite decimo ſeptimo, & Scribonium Largum, drachmæ argenteæ, quæ Romani denarij ſunt, ſeptem, vnam faciunt vnciam. Quare in libra, quæ duodecim vncijs conſtat, octoginta quatuor drachmas numerari neceſſe eſt. At verò drachmæ Atticæ, ſiue medicæ, octo, vnam efficiunt vnciam, quapropter in libra, drachmæ numerabuntur nonaginta ſex. Secundum igitur æſtimationem Atticæ minæ traditam à Plinio, Ioſephus ſcribens venditum eſſe Ioſeph viginti minis, ſi de Attica mina locutus eſt, ſignificauit venditum eſſe ducentis aureis nummis; ſi tamen cuilibet nummo aureo decem tantùm drachmæ argenteæ aſſignentur. Cur igitur Ioſephus in pretio venditionis Ioſeph, tam longè diſceſſit à veritate ſacræ hiſtoriæ? Sanè vel erratum fuit Scriptoris, qui primus deſcripſit autographon Ioſephi; vel Ioſephus, in commendationem tanti Patriarchæ, nimio plus, venditionis eius auxit pretium.

Diuerſitas ſententiæ Plinij, & Celſi quantũ ad pondus drachmæ, & minæ.

Illud denique perſuaſum Lectori, certumque ſit, ſinceram, atque integram, & planè veram lectionem huius loci, eam eſſe, quam habet Scriptura hebraica, & noſtra editio vulgata Latina: in quibus eſt, Ioſeph eſſe venditum viginti argenteis, id autem eſt, octoginta drachmis argenteis, quæ faciunt octo nummos aureos. Putamus autem par fermè fuiſſe pondus, & pretium drachmæ argenteæ, atque eſt Iulij Romani atque Realis Hiſpanici. Licet igitur venditio Ioſeph, figura fuerit venditionis Chriſti Domini noſtri, diſpar tamen vtriuſque venditionis pretium fuit; ſiquidem Chriſtus triginta argenteis venditus eſt: quæ res nonnullos fefellit, exiſtimantes, quia figura debet congruere cum re figurata, Ioſeph quoque venditum eſſe triginta argenteis, ſed reclamat Scriptura: nec eſt neceſſe, quæ in figuram dicuntur, ad amuſſim omnia competere, & quadrare in rem figuratam.

77 FVIT opinio quorundam Hebræorum, quam refert hoc loco Thoſtatus, ter fuiſſe venditum Ioſeph. Primùm à fratribus ſuis venditum eſſe aiunt Iſmaelitis: Secundum, venditum eſſe dicunt ab Iſmaelitis, qui vendiderunt eum Madianitis: Tertiùm, venditum eſſe à Madianitis Phutiphari Eunucho. Prima venditio apertè traditur in hoc capite verſu vigeſimo octauo: Et item tertia in verſu trigeſimo ſexto huius capitis. Secunda autem venditio concluditur neceſſariò ex prima & tertia venditione. Si enim Madianitæ vendiderunt Ioſeph Phutiphari, ergo prius emerunt eum ab Iſmaelitis, quibus nempè primum

An ter Ioſephus fuerit venditus. Opinio Hebræorũ diſcutitur. Thoſtatus.

vendi-

venditus fuerat à fratribus eius. Sic illi. Verùm hanc in opinionem, falſam vtrique, iſtos adduxit ignoratio eorum, quæ tractauimus in ſuperiore diſputatione. Docuimus enim in hac venditione & emptione Ioſeph, pro eadem gente accipere Iſmaelitas atque Madianitas oportere: eandemque ſententiam habere, Iſmaelitas fuiſſe emptores & venditores Ioſeph, atque ipſos Madianitas. Non igitur ter, ſed bis tantum venditus eſt Ioſeph, primùm enim à fratribus ſuis venditus eſt Iſmaelitis ſiue Madianitis, ſecundùm ab iſtis venditus eſt Phutiphari. Et pretium quidem prioris venditionis manifeſte traditur in hoc loco fuiſſe viginti argenteorũ, de pretio autem poſterioris venditionis, nullũ in Scriptura fit verbum: ſed non temerè crediderit quiſpiam fuiſſe multo maius. Solent enim iſti, reuenditores vulgo dicti, præſertim puerorum, quos Latini Mangones appellant, multo ſemper carius vendere, quàm emerunt: in iſto quippe, mangonicus quæſtus eſt poſitus. Et Ioſeph ipſe, ob eximia corporis & animi bona, virtuteſq. erat maxime vendibilis, & quantiuis pretij, apud æſtimatorem certè intelligentem, cupidumque talium mercium emptorem.

Iuſtinus narrans hiſtoriam Ioſeph tripliciter errauit.

Iuſtinus Hiſtoricus, ſiue dicere mauis Trogum Pompeium, cuius ille hiſtoriam ſcitè prudenterque breuiauit, in libro trigeſimo ſexto hanc Hiſtoriam Ioſeph breuiter enarrans, ſcribit; Iſraelem, decem filiorum prouentu, Maioribus ſuis clariorem fuiſſe: atque eorum minimum fuiſſe Ioſeph. Cuius excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum, peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, breui ipſi regi percarus fuit. Verùm in paucis verbis, tria Iuſtinus peccauit in hiſtoria, cuius anima eſt veritas. Primò dicit decem fuiſſe filios Iacob; fuerunt autẽ duodecim præter vnã feminam. Ait deinde, Ioſeph, fuiſſe minimũ natu filiorũ Iacob: ſed eo non paucis annis poſterior natu erat Beniamin. Illud denique nequaquam ferendum, quod ait Ioſeph per artes magicas ſibi regis beneuolentiam & gratiam comparaſſe. Tantùm enim abfuit Ioſeph à ſtudio magicarum artium, quantum Iuſtinus à vera cognitione rerum Iudaicarum: in quibus eodem illo loco memorandis plurifariam, & turpiter errat. 78

Chryſoſt.

BEATVS Chryſoſtomus Homilia ſexageſima prima in Geneſim conſiderate perpendens, atque deteſtans fratrum Ioſeph, qui eum viginti argenteis vendiderunt, auariſſimam crudelitatem, crudeliſſimamque auaritiam, exclamat hiſce verbis, O iniquam commutationem, ò damnoſum lucrum, ò iniuſtiſſimum opus. Eum, qui vobis ſanguine coniunctiſſimus erat, quem pater veſter flagrantiſſimè amabat, qui ad viſendum vos venerat, qui vos nec re vlla, nec verbo vnquam offenderat, vendere tentaſtis, & vendere hominibus barbaris, & in Aegyptum deſcendentibus? Quæ tanta inſania? quis iſte tam inauditus liuor? Si metu ſomniorum id feciſtis, perſuaſi omnino euentura eius ſomnia, quæ fuit dementia veſtra tentare impoſſibilia; & factis veſtris bellum ſuſcipere contra Deum, qui ei prædixerat, & præmonſtrauerat illa? Quod ſi eius ſomnia putaſtis vana, & dormientium deliria; cur iſtud feciſtis, quod perpetuam vobis inurat maculam, & indeficientem patri veſtro luctum afferat? ſed ò grauem morbum, Immo mentem ſanguinariam. Nam qui ſe dat peccato; & nefarium opus aggreditur, is obruitur à cogitationibus abſurdis, neque ante oculos ſuos proponit ſibi diuinum oculum cernentem omnia, nec cernere vnquam quieſcentem, aut conniuentem: neque reueretur naturam ſuam, neque attendit aut cogitat quidpiam, quod eum ad commiſerationem poſſit inflectere. Hæc ipſa contigiſſe cernimus fratribus Ioſeph: non cogitarunt eſſe fratrem ſuum, eſſe in tenera adoleſcentiæ ætate, eſſe patri cariſſimum, nunquam in terra aliena vixiſſe, neque conuerſatum cum alienigenis: venditum porrò ab 79

ipſis

ipſis in remota regione, & inter barbaros habitaturum. Nihil horum cogitarunt illi: ſed omni prorſus abiecta cogitatione honeſta, vnum illud duntaxat curarunt, quemadmodum inuidiam ſuam explerent, & timori ſuo bene conſulerent, & infortunium, quod illis ſomnijs portendebatur ipſis, quoquomodo auerterent. Et illi quidem mente, animoque fratricidæ erant: qui autem hæc ab eis paſſus eſt, omnia fortiter tulit. Cuſtodiebat enim eum manus Domini, & omnia difficilia, reddebat ei facilia, & leuia. Quando enim ſupernam gratiam habemus, etiam inter medios barbaros, & in aliena regione melius, & commodius verſari poſſumus, quàm qui domi ſuæ habitant, & quibus ſumma cura miniſtratur à multis. Contrà verò licet domi noſtræ verſemur commodiſſime, & omni commoditate frui videamur, ſi tamen superno præſidio deſtituti ſimus, infirmi & miſeri ſumus. Hæc Chryſoſtomus. Ad cuius extremam orationis ſententiam firmandam, atque illuſtrandam, facit quod ſcriptum eſt in libro Sapientiæ capite decimo, his verbis: *Hac*, Sapientia, *venditum iuſtum*, Ioſeph, *non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum: deſcenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi ſceptrum regni, & potentiam aduerſus eos qui eum deprimebant. Et mendaces oſtendit eos, qui maculauerunt illum; & dedit illi claritatem æternam.*

Reuerſuſque Ruben ad ciſternam, non inuenit puerum, & ſciſſis veſtibus, pergens ad fratres ſuos, ait: Puer non comparet, & ego quo ibo? Verſu 29.

79 HVNC locum ſic enarrat Ioſephus libro primo Antiquitatum. Ruben (qui ſuaſerat alijs fratribus, vt abſtinentes à cæde Ioſeph, demitterent eum in ciſternam) noctu ad puteum veniens inſcijs fratribus, ſeruare Ioſephum voluit, ſed eo fruſtra ſæpius inclamato, ſuſpicatus, per ſuam abſentiam, interemptum à fratribus, eos vehementer incuſabat: Verùm cognito quid accidiſſet, lugere deſijt. Sic ille. Verba porrò, quæ Ruben, non inuento in ciſterna Ioſeph, atque eum ratus occiſum, ad ceteros fratres dixerit, non plura refert Moſes, quàm pauca illa, quæ in hoc loco ſcripta reliquit, *Ad fratres ſuos ait, Puer non comparet: & ego quo ibo?* Sed enim Philo in libro de Ioſeph, longiorem illi, & planè patheticam orationem affinxit. Ea verò, vt ipſe ſcribit, fuit huiuſmodi: At natu maximus, qui abfuerat interim, introſpexit ciſternam, nec vidit, quē paulo ante ibi reliquerat; quocirca vociferabatur, & furibundus diſcurſabat, ſciſſis præ dolore veſtibus, capillos ſibi vellens, & quid accidiſſet, percontans. Viuitne, inquiens, puer, an extinctus eſt? Si non ſupereſt, ſaltem cadauer oſtendite, vt deplorando calamitatem, faciam leuiorem. Solatiū erit, videre vel mortuum. Cur mortuum quoque odio proſequimur? Certe mortuis nemo inuidet. Quod ſi viuit, quo abijt? apud quos ſeruatur? nam me ſuſpectum non opinor, vt etiam de mea fide dubitari debeat. Illis verò faſſis venditum, & pretium proferentibus; Bella, inquit, negociatio. Partiamur lucrum, & prædonum, quos malitia vincimus, referamus præmium. Egregia verò crudelitatis palma, quæ nobis meritò placet. Illi in alienos conſpirant, nos in domeſticos, & cariſſimos. Admiſſum eſt probrum maximum, inſigne dedecus. Maiorum noſtrorum probitatis monumenta, nuſquam non extant: relinquamus & nos inhumanitatis, perfidiæque maculas ineluibiles apud poſteros. Volat enim vbique fama, nuncia magnorum facinorum, non ſine admiratione laudabilium, & noxiorum vituperatione. Quomodo communis pater hunc ca-

Oratio Ruben, non inuento Ioſeph in ciſterna auctore Philone.

ſum

ſum accipiet? Cui, cetera beato felicique, triſte affertis tædium vitæ. Illiuſne miſeri ſeruitutem, an noſtram deflebit ſæuitiam? Noſtram vicem magis dolebit, ſat ſcio: quando leuius malum eſt pati, quàm inferre iniuriam. Nam alterum ſubleuatur duobus magnis remedijs, ſpe, atque miſeratione. Alteri autem obnoxius, damnatur publico mortalium iudicio. Sed quid ego hæc clamito? præſtat ſilere, ne mihi quoque aliquid obueniat, quod non lubet dicere. Exaſperati enim eſtis implacabiliter, & palam ſpiratis iracundiam. Et hæc quidem, ſecundum Philonem, fuit Ruben oratio.

Verſu 31. Tulerunt autem tunicam eius, & in ſanguine hoedi, quem occiderant, tinxerunt: mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui ſit, an non.

Chryſoſt. hom. 61. in Geneſim.

STVLTAM fuiſſe illam fratrum Ioſeph diſſimulationem, 80
futileque conſilium, quo celare eos voluiſſe venditionem Ioſeph, narrat hoc loco Moſes; oſtendit Chryſoſtomus: Quid, inquit, decipitis voſmetipſos, ò inſenſati? Nam licet patrem veſtrum decipere poſſitis, non tamen falletis Iudicem illum, qui decipi nequit. Non ignorabit quod feciſtis uos in Ioſeph, & quod ignorari vultis à patre eius, diuinus ille oculus, qui nunquam dormitat, quem maxime omniũ formidare oportebat. Verùm ita ſe habet humana natura; immo ſic ſe habet multorum inſipientia, vt hominum timorem, & præſentis vitæ confuſionem maximi faciant; mente autem, & cogitatione non repræſentent ſibi terribile illud Dei tribunal, & intolerabilem poenam. Sed hoc vnum curant, quemadmodum effugere poſſint humanam reprehenſionem & animaduerſionem: id quod & fratres Ioſeph egerunt, cum patrem ſuum decipere voluerunt. Hæc Chryſoſtomus.

De iſto conſilio fatrum Ioſeph, imponendi patri ſuo, ad hunc modum ſcribit 81
Ioſephus. Ioſephus libro primo Antiquitatum: Vendito Ioſeph, fratres eius conſultare coeperunt, quomodo patris ſuſpicionem à ſe alienarent. Placuit tandem, tunicã, qua indutus Ioſeph ad eos venerat, quamq. demittendo eum in puteum, detraxerant, laceratam prius, ſanguine hircino inficere, atq; ita patri allatã oſtendere, vt à feris deuoratũ putaret. Quo facto venerunt ad ſenem non ignarũ de infortunio filij. Aiebant autem, Ioſephum neq; vidiſſe ſe, neq; ſcire quid illi accidiſſet, tunicam tamen illam inueniſſe laceram, & cruentam: quamobrem ſuſpicari ſe belluarum incurſu, perijſſe illum; ſi tamen eam indutus tunicam domo exiſſet. Iacobus autem, qui hactenus leuius malum ſperauerat, captiuumque aliquo puerum exiſtimabat abductum; opinionem hanc tunc abiecit, euidens argumentum necis, tunicam illam ratus. Sic Ioſephus.

Ioſephi ſententia examinatur. SED in Ioſephi verbis nonnulla ſunt obſeruanda. Primo ait, tunicam 82
Ioſeph, tinctam fuiſſe ſanguine hirci: noſtra tamen lectio Latina, & Græca, & Tranſlatio, quam ſequitur Vatablus, atque aliæ, præter vnum Pagninum, qui ſimiliter vertit pro hœdo hircum; habent tinctam fuiſſe illam tunicam ſanguine hœdi. Et à Ioſepho, & Pagnino facere videtur hebræa vox (ſanghir) quæ eſt hoc loco, quæ quidem vox ſignificat hircum, vt videre eſt Leuitici 4. & alijs quamplurimis locis. Hoedus enim hebraice dicitur (ghedi) Sed enim, cum & Sanctus Hieronymus, & Septuaginta, & alij hebraice doctiſſimi interpretati ſint hoc loco hœdum, ſcire cõuenit, licet (ghedi) hœdũ tantummodo ſignificet

gnificet, (ſanghir) tamen hircum quidem frequenter, ſed nonnunquam etiam hoedum ſignificare.

Deinde Ioſephus ait, veſtem Ioſeph miſſam ad Iacob, non ſolum fuiſſe tinctam ſanguine, ſed laceratam etiam, & diſcerptam, idemque tradit Philo. Hoc non dicit Scriptura: ſed admodum veriſimile eſt, fratres Ioſeph, quo certiorem patri fidem facerent, diſcerptum & deuoratum à feris eſſe Ioſeph, de induſtria laceraſſe veſtem illam. Id quoque ſignificant hebræa verba: nam pro eo quod latine hoc loco legitur: *Fera peſſima comedit eum, beſtia deuorauit Ioſeph.* hebraice ſic eſt ad verbum: *Beſtia mala deuorauit eum. rapiendo raptus eſt Ioſeph*: ſiue, *diſcerpendo diſcerptus eſt Ioſeph*: Ad hæc ſcribit Ioſephus, ipſoſmet filios Iacob attuliſſe veſtem Ioſeph laceratam & cruentatam ad Iacob. At contrarium docet Scriptura illis verbis: *Tinxerunt tunicam eius ſanguine hoedi, mittentes, qui ferrent ad patrem.* Philo. Ioſephus.

Extremum denique Ioſephi dictum, animaduerſione dignum eſt; ait enim ante nuncium filiorum ſuorum de cæde Ioſeph, ipſum Iacob ſciuiſſe magnam quandam calamitatem & infortunium contigiſſe Ioſeph, ſed putaſſe eam fuiſſe ſeruitutem & captiuitatem, non autem interitum: Viſa tamen tunica lacera, & cruenta, mutaſſe opinionem, certiorem videlicet factum de nece illius. Verum neſcio vnde id deprompſerit, aut cognouerit Ioſephus: Scriptura quippe nihil iſtiuſmodi aut tradit, aut etiam ſubindicat. Immo verò totum illud negotium Ioſephi, inter ſolos eius fratres peractum eſt, vt nulla via, & ratione aliter peruenire ad aures Iacob, niſi per ipſoſmet fratres Ioſeph potuerit.

83 MIRVM dictu, ſed fidem minime capiens, mihi quidem viſum eſt, quod ſuper hoc loco tradit Rupertus. Ait, Iacob cognouiſſe humana ratione & coniectura, mendacium eſſe, quod de nece Ioſeph denunciabant ſibi filij ſui: ſed putaſſe fuiſſe eum per inuidiam & odium ab illis interfectum. Verumtamen id altiſſima diſſimulatione, perpetuoque ſilentio ſuppreſſiſſe: quod videret prodere id, & manifeſtare, nullius fore vtilitatis, & ingentis periculi & mali cauſam eſſe poſſe. Quid enim iuuaret, tantum ſcelus exprobare filijs, quos, vt pat erat, tunc punire non poterat? Quin etiam inflammaret potius eos ad odium ſui, & à ſe vehementer abalienaret. Verba Ruperti, è quibus ſententiam eius, quàm dixi, cognoſcet Lector, huiuſmodi ſunt: Sed nunquid vel ſic tam diligentem fallere potuerunt? Nam etſi Sancto illi viro, circa illud negocium, præter humanam, nihil adfuit, coniecturam: numquid tamen totum eius Spiritum, ſuæ fallaciæ tenebris obuoluere valuerunt? Ille namque dixit eis poſtea, vt ſcriptum infra eſt Geneſis quadrageſimo quarto: *Vos ſcitis quod duos filios genuerit mihi vxor mea, egreſſus eſt vnus, & dixiſtis, Beſtia deuorauit eum.* Quid eſt illud, *Et dixiſtis*? Niſi ſummiſiſtis eos, qui dicerent mihi? Ergo illa fera peſſima, illa beſtia ſæuiſſima, quæ, quantum in ſe fuerat, deuorauerat Ioſeph, qualis eſſet, non omnino patrem latere poterat. Sed quid ageret? qualiter feram illam conſtringeret? quomodo de ventre beſtiæ illius, quem deuoratum putabat filium, extrahi poſſe putaret? Tacendi potius & diſſimulandi, quod conijcere poterat, tempus illi erat: ne ſi notam ſibi illam feram, id eſt, filiorum audacem atque violentam inuidiam, querelis manifeſtis exagitaret, maiorem in rabiem dentes eius acueret. Itaque in acerbiſſimo dolore vim ſibi faciens, & verba ſua moderans, dicebat: *Fera peſſima comedit eum, beſtia deuorauit Ioſeph.* Nec hoc dicens, falſus, aut mentitus eſt. Talis namque filiorum ſumma in Ioſeph ſæuitia, feræ ac beſtiæ vocabulo rectiſſimè æquiuocari poterat. Hactenus ex Ruperto.

Noua, & mira, ſed minime probabilis opinatio Ruperti li. 8. Comentariorum in Geneſ. cap. 21.

Verùm iſta Ruperti opinatio, nec vera eſt, nec veriſimilis. Licet enim Ia-

cob ſciret Ioſeph eſſe inuiſum fratribus ſuis: nulla tamen erat ratio exiſtimare, odium illud in tam immanem euaſurum crudelitatem, vt fratrem ſuum ipſi trucidarent, & ſe, communem ipſorum patrem, acerbiſſimo luctu, & dolore obruentes, in maximum vitæ diſcrimen præcipitarent. Nec ſanè decebat patrem, tantæ apud filios auctoritatis atque reuerentiæ, tam atrox eorum ſcelus perpetuo diſſimulare, & ſilere: & non aliquando per occaſionem, quæ plurifariam ei offerri potuit, obiurgare eos, accuſare, caſtigare, & ad poenitentiam tanti criminis vrgere. Nec verò periculum erat vllum, ne illi à patre caſtigati, ad odium eius, & perniciem incitarentur. Immo verò illi credentes id eſſe patri patefactum, vt alia multa, per diuinam reuelationem, commoti fuiſſent ad poenitentiam; ac ſeſe ad pedes patris abieciſſent, veniam ab eo ſuppliciter poſtulantes, & ſui peccati meritum deprecantes ſupplicium. Præſertim verò ſperantes, non parum iri placatum Iacob, cum ex ipſis audiret non eſſe occiſum Ioſeph, ſed venditum; id enim dolorem, atque indignationem patris, maiorem in modum extenuaſſet atque eleuaſſet.

An Iacob aliquando reprehēderit filios de eo, quod fecerant in Ioſeph.

SED quærat fortaſſe quiſpiam, num Iacob, vbi compertum habuit ſcelus filiorum ſuorum in Ioſeph, aliquando eos incuſauerit, atque caſtigauerit. 84
Equidem feror ad opinandum, nunquam id eſſe factum à Iacob. Nempe, ſit mihi veriſimile, filios Iacob, vbi ſcelus eorum patefactum eſt, ingenti dolore, ac poenitentia captos, ſummo ſtudio, ac ſubmiſſione animi, atque intimi doloris ſignificatione petijſſe veniam à patre. Ipſe porrò Iacob, reputans ſecum, ac penſitans, quantum in bonum DEVS peccatum filiorum ſuorum conuertiſſet, venditionem Ioſeph, & ſeruitutem, & carcerem videlicet, in ſummam gloriam, & potentiam commutando, & per eum, ſibi, ſuæque familiæ, multiſque regnis atque gentibus, ſalutem afferendo; hoc, inquam, Iacob attentè conſiderans, non poterat adijcere animum, ad filios ſuos ſeuerè, aſperèque caſtigandos: ſed totus mente atque animo intentus, & defixus in contemplationem, & admirationem, & prædicationem admirabilis conſilij, & Sapientiæ DEI, qui ex occaſione tanti mali, tantum boni effeciſſet, à filiorum obiurgatione, ac punitione temperandum ſibi iudicauit. Nimirum illud ipſum animo ſuo volutabat, & de filijs exiſtimabat, quod dixiſſe illis Ioſeph infra legimus capite quadrageſimo quinto: *Nolite*, inquit, *pauere; neque vobis durum eſſe videatur, quod uendiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim ueſtra miſit me Deus ante uos in Aegyptum. Non ueſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum.* Et cum poſt mortem Iacob, fratres eius vehementer timerent, ne tunc Ioſeph vlciſci vellet iniurias ab illis acceptas, ille diſcuſſo penitus ex animis eorum metu, ſic ipſos affatus eſt: *Nolite timere: num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus conuertit illud in bonum, vt exaltaret me, ſicut in præſentia cernitis, & ſaluos faceret multos populos.* Hoc ipſum itaque perpendens Iacob, facinus filiorum ſuorum perpetua obliuione delendum putauit. Quo factum eſſe reor, vt cum Iacob in extremo vitæ ſuæ grauiter, & aſpere Ruben de inceſtu, ac Simeonem, & Leui de cæde Sichimitarum accuſaſſet, atque etiam maledictis defixiſſet: de peccato tamen filiorum ſuorum in Ioſeph, verbum fecerit nullum.

Geneſ. 45.

Geneſ. 50.

Tunica

Tunica filij mei eſt, fera peſsima comedit eum, beſtia deuorauit Ioſeph. Verſu 33.

85 VERBA, quæ Iacob dixit, viſa tunica Ioſeph concerpta & cruenta; ideoque haud dubie ratus, diſcerptum eum fuiſſe à feris, breuiſſimè narrat hoc loco Moſes: ſed ea longiori oratione Philo commemorat, quæ hic aſcribere, rectum putaui. Vbi perlatum eſt ad Iacob, inquit Philo, non quod verum erat, venditum eſſe Ioſeph; ſed commentum illud de abſumpto eo à beſtijs: ictus aures nuncio, ſimulque oculos ſpectaculo (allata enim fuerat ei tunica Ioſeph lacera, foedumque in modum cruenta) dolore turbatus, obmutuit per longum temporis ſpatium, nec caput quidem valens attollere ſuppreſſum tanta calamitate. Tandem repente effuſus in lacrymas, velut è fonte vbertim prorumpentes, plangebat, pectus & faciem percutiens, & ſciſſis veſtibus lamentabundus, talia loquebatur: Non tam mortem tuam, fili mi, doleo, quàm ſepulcri iacturam, nam ſi tibi ſepulcrum contigiſſet in terra propria, nec mihi defuiſſet ſolatium, officiosè aſſediſſem ægrotanti ante mortem: impendiſſem morienti extrema oſcula: clauſiſſem morientis oculos: mortuum lauiſſem lacrymis: extuliſſem magnificè: nihilque de iuſtis atque etiam magnificis funeribus omiſiſſem. Atque etiam ſi peregre defunctus eſſes, dixiſſem ipſemet mihi, perſolutum eſt naturæ debitum. Noli triſtari, viui habent ſuas patrias: mortuorum, omnis terra ſepulcrum eſt: breuis æui ſunt omnes homines. Nam qui maxime longæuus fuit, quanto tempore vixit ille, ſi ad æternitatem id conferatur? Vel ſi omnino moriturus eras per vim & inſidias, leuius fuiſſet extingui manibus hominum, qui mortuum ſaltem miſerati, obruiſſent terra, & cadauer tumulaſſent: Aut, vt eſſent crudeliſſimi, quid amplius potuiſſent, quàm inſepultum proijcere? Quem tamen mox viator aliquis præteriens, communis memor naturę, miſeratione tactus humaſſet. Nunc, vt fertur, immites & carniuoras beſtias pauiſti & ſaturaſti meis viſceribus. Hactenus multos labores inopinatos exantlaui, in huiuſmodi miſerijs abunde ſum exercitus, certando, peregrinando, mercede ſeruiendo, dura ferendo imperia, & vſque ad vitæ periculum exagitatus, à quibus minime oportuit. Multa vidi, multa audiui, multa ſum paſſus grauia, quibus ad patientiam eruditus perduraui. Sed nihil præſenti caſu intolerabilius, qui totum animi mei robur ſubuertit, atque proſtrauit. Quis enim luctus poteſt eſſe maior, aut miſerabilior? Veſtis pueri ad patrem perlata eſt: ex ipſo non membrũ, non fruſtũ, non vel minimæ reliquiæ: totũ deuorauerunt beſtiæ: nihil ſupereſt, quod ſepulcro inferatur. Ac ne veſtem quidem recepi, niſi vt ad eius aſpectum recrudeſcat doloris memoria, ne vnquam tantæ calamitatis obliuio mihi poſſit obrepere. Sic ille ſortem ſuam deplorabat. Hactenus ex Philone.

Oratio Iacob deplorantis interitum Ioſephi, ex Philone.

86 *Tunica filij mei eſt.* Heu nimium crudeles filij Iacob, qui veſtem Ioſepho detractam, atque hœdino ſanguine pollutam, paternis oculis oſtentari fecerunt, eo nimirum conſilio, vt & à ſe ſcelus admiſſum mendaciter amolirentur, ſimulque vt paterna viſcera, tanquam in re præſenti, vehementius dolore commouerentur. Miſerationes enim, & lacrymæ non ſolum dicendo, verum quædam faciendo, interdum vehementius excitantur. Vnde & producere in publicum ipſoſmet, qui periclitantur, ſqualidos atque deformes, & inſuper liberos eorum ac parentes, in more quondam fuit in grauiſſimis cauſis, & iudicijs. Quemadmodum & illud factitabatur ab accuſatoribus, oſtendere cruentum gladium,

extractaque de vulneribus oſſa, & veſtes ſanguine perfuſas, vulnera item reſoluere, & verberata corpora nudare. Quarum rerum maxima erat vis, audientium animos vel ad odium & indignationem, vel ad commiſerationem, & opitulationem inflammandi. Populum Romanum in rabiem & furorem egiſſe dicitur in occiſores Caij Cæſaris, veſtis eius prolata in forum, ſanguine madens. Sciebant illi interfectum Cæſarem, corpus ipſum lecto impoſitum aderat: veſtis tamen illa ſanguinolenta, ita repræſentauit factæ cædis imaginem, vt non occiſus fuiſſe Cæſar, ſed tunc occidi in conſpectu eorum videretur. Audiat Lector Dionem ſub finem libri 44. qui extrema verba orationis Antonij, in commiſerationem Cæſaris, & odium occiſorum habitę refert huiuſmodi: Heu mihi, canos tuos ſanguine fœdatos, heu veſtem tuam laniatam, quam vt videtur in hoc ſolum acceperas, vt in ea confoderetis. Hæc Antonio perorante, populus irritatus primò eſt: deinde ira vehementius commotus: tandem ita exarſit, vt percuſſores Cæſaris quæſitum ad necem irent. Sic Dio. Iulia quoque Cæſaris filia, & Magni Pompeij coniux, viſa Pompeij veſte aſperſa ſanguine, rata cæſum, ſubitò metu exterrita concidit, partum inſuper, doloribus obortis, abegit: & paulo poſt animam etiam expirauit. Hæc dixi, vt oſtenderem, magnam fuiſſe rationem, cur Iacob, viſa Ioſeph tunica diſcerpta, ac cruenta, tanto conflictaretur dolore.

Veſtis occiſi Cæſaris quàtopere commouerit Populũ Romanum

87 *Sciſſiſque veſtibus, indutus eſt cilicio.* Peruetus ceremonia fuit apud Hebræos, dilacerare veſtes: qua priſci illi homines animum ſuum dolore diſcerpi, ac dilacerari teſtificabantur. Is autem dolor interdum ex ingenti quapiam calamitate luctuque naſcebatur: atq; hoc modo legimus in hoc loco Iacob ſcidiſſe veſtes ſuas, & infra capite quadrageſimo quarto, filios eius: & Leuitici 21. vetatur ſummus Pontifex, vllum ob priuatum caſum ſuum, & dolorem, ſcindere veſtes: & Iob capite primo nunciata atrociſſima calamitate, quæ ſibi contigerat, fertur ſcidiſſe veſtimenta ſua. Nonnunquam dolor, cuius index & teſtis erat ſciſſio veſtium, oriebatur ex magna quapiam indignatione atque criminis atrocitate: velut ſi quis impiè, & contumelioſè aduerſus DEVM, vel loqui, vel facere quippiam auſus eſſet. Hanc ob cauſſam legimus Numerorum 14. Ioſue & Caleb ſcidiſſe veſtimenta ſua. & Mathæi 26. Caiphas dicens CHRISTVM blaſphemaſſe, ſimiliter ſcidit veſtimenta ſua: & in Actis Cap. 14. Paulus & Barnabas, aduerſus eos, qui ſibi tanquam Dijs ſacrificare volebant, ſcidiſſe veſtimenta ſua memorantur. Hunc morem ex Hebræis permanaſſe ad alias gentes, credibile dictu eſt. Id certè ſolenne quondam fuiſſe apud Perſas, quibuſcum verſati perdiu fuerant Hebræi, oſtendit Herodotus libro tertio, hunc in modum ſcribens: Perſæ, vt Regem Cambyſem vehementer lamentantem conſpexere, vniuerſi tum veſtimenta reſcindere, tum effuſo ploratu vti.

Sciſſio veſtium, quid apud Hebræos denotaret.

Herodotus de Perſis ſcindentibus ſuas veſtes præ dolore.

88 *Indutus eſt cilicio*: Ponam hic quoddam Eugubini non aſpernandum ſuper hoc loco annotamentum: Quid refert, inquit ille, quod hebraicè legatur, Indutus eſt ſacco, quo etiam modo chaldaicè legitur, & græcè, cum idem vtriuſque lectionis ſit ſenſus? Niſi fortè quiſpiam ſcrupuloſius iſta diſtinguere velit, quod cilicium ex pilis equinis, aut ſimili alia materia conſuatur, ſaccus verò ex canabi, & eo quod terra naſcitur. Sed facilè hæc confunduntur. Eſt autem hebraicè (Sack) quæ vox in plures alias linguas deriuata eſt, ſimiliter enim dicitur græcè, & latinè (addere etiam poterat Italicè, Hiſpanicè, Gallicè, Germanicè) Permulta enim vocabula hebraica in ceteris linguis remanſerunt. Quod præſertim in lingua Italica nos obſeruauimus: nam vt omittam multa alia, quem, meſchinum Itali appellant, videlicet pauperem, & calamitoſum; ſimiliter hebraice dicitur (meſchim:) Alma quoque lingua Punica, dicitur Virgo, ſicut etiam hebraice, virgo inquam abſcondita. Sic Eugubinus.

Eugubinus in Recognitione Pentateuc.

89 SACCVM verò, ſiue cilicium induere ſolebant gentes illæ Orientales, quo declararent ingentem animi ſui dolorem, ſuſceptum vel ob inſignem quãpiam calamitatem acceptã, vel ob magnũ aliquod ſcelus ab illis admiſſum, vt illo tã vili & abiecto habitu teſtificarentur demiſſionẽ & abiectionem animi ſui cõram eo, quem placare volebant, & ad ſui commiſerationem veniamque impertiendam commouere. Habemus præclara huius conſuetudinis exempla duo in tertio libro Regum, vnum de legatis Benadad Regis Syriæ; alterum de Achab Rege Iſrael. De illo ita ſcriptum eſt in capite vigeſimo eius libri. *Benadad fugiens ingreſſus eſt ciuitatem, in cubiculum, quod erat intra cubiculum. Dixeruntque ei ſerui ſui, ecce audiuimus, quod Reges Iſrael clementes ſint: ponemus itaque ſaccos in lumbis noſtris, & funiculos in capitibus noſtris, & egrediemur ad Regem Iſrael, forſitan ſaluabit animas noſtras. Accinxerunt ſaccis lumbos ſuos, & poſuerunt funiculos in capitibus ſuis, veneruntque ad Regem Iſrael. &c.* De Achab autem in vigeſimo primo capite eiuſdem libri, hæc prodita ſunt: *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam dicens: Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa; non inducam malum in diebus eius: ſed in diebus filij ſui inferam domui eius.*

Quænam gentes, & quam ob cauſam induebantur ſacco ſiue cilicio.

90 *LVGENS filium ſuum multò tempore.* Quanto tempore? nimirum per tres & viginti annos. Siquidem cum Ioſeph eſt venditus, erat ſexdecim annorum, vt traditur hoc capite: cùm autem cognitus eſt à fratribus in Aegypto, atque id Iacobo denunciatum eſt, erat Ioſeph triginta nouem annorum, vt ex capite quadrageſimo primo, & quadrageſimo quinto colligi poteſt. Ergo à decimo ſexto anno, vſque ad trigeſimum nonum Ioſeph, (quamdiu nempe putatus eſt à patre mortuus) perdurauit luctus Iacob. Sed nunquid tam diuturnus luctus indecens fuit & culpandus? Minimè. Nam & amiſſio talis filij, qui patri quaſi lumen erat oculorum, & baculus ſenectutis, atque ob eximiam indolem, egregiamque in ea ætate prudentiam, præſtanteſque virtutes, multo ceteris filijs amabilior erat: atrociſſimum prætereà genus mortis, quo credebatur à feris diſcerptus, & deuoratus, hæc inquam, meritò ingenti dolore paternum pectus ferire, atque oculos largo & diuturno fletu perfundere debuerunt. Ex naturali etiam corporis temperamento quibuſdam accidit, vt promptiſſimi ſint ad lacrymandum, & in lacrymando diu multumque verſari queant. Et quanquam dolor eſt cauſa lacrymandi; effuſio tamen ipſa lacrymarum haud paruũ eſt doloris leuamen. Contra verò, lacrymarum violenta coërcitio & compreſſio, dolorem ipſum acuit magis atque contendit, & inſuper valetudini nocet plurimum; vt per effuſionem lacrymarum, dolor ex animo effluere, & quodammodo exhauriri videatur. Non malè igitur poëta ille dixit:

Profuſio lacrymarum doloris nõ nullum eſt leuamentum.

Eſt aliquid, fatale malum per verba leuare:

Et iterum:

Strangulat incluſus dolor, atque exæſtuat intus;
Cogitur & vires multiplicare ſuas.

Ouid. 5. Triſtium.

91 Verùm ſuper hac re Magnus Baſilius in Homilia 4. de Gratiarum actione, diſertè admodum, eruditèque diſputat: cuius partem quandam diſputationis, varia & iucunda eruditione aſperſam, & ad id, quod nunc agitur, propriè pertinentem, aſcribere hoc loco, conſentaneum fore inſtituto noſtro, gratumque Lectori exſtimaui. Lacrymari contingit (ait Baſilius) cùm particulæ cerebri concauæ, euaporationibus ex triſtitia collectis differtæ quaſi per elices quoſdam, canaleſue, per meatus oculorum, pondus illius collectitij humoris egerunt. Vnde & poſt rerum triſtium inexpectatam atque inopinatam delationem

S. Baſilius.

mox ſe in aures inſinuant ſonitus quidam; & vertiginoſæ reuolutiones, tenebrarumque ob oculos effuſio: & ideirco caput obuerti videtur vi vaporum, quos ſurſum verſus remittit calor, qui ſe in imas partes retraxerat. Et quēadmodū nubibus aer denſatur in guttarum aſpergines, ſic & vaporū craſſamentum in lacrymas reſoluitur: hinc quoq. moerentibus, & in luctu conſtitutis clā erepens nonnihil lætitiæ & iucunditatis oboritur: per fletū exinanito, eo videlicet, quod degrauabat caput. Huius meę rationis veritatē comprobat, rerū quæ fiunt doctrix experientia. Ipſi enim nouimus, non paucos calamitatibus deploratis vtiq. nec curabilibus circūuallati; cum repreſſiſſent per vim lacrymas, ſibi temperaſſe. Hi porrò in varios & immedicabiles morbos inciderunt, ceu ſunt apoplexia & paralyſis. Alij verò in mortem prorſus collapſi ſunt: ac ſi fulcimento quopiam debili niterentur, ſubtritis, & diffractis eorum viribus immodico pondere triſtitiæ. Hoc ipſum licet in flamma cernere, quæ introcluſione proprij fumi ſuffocatur, qui cum liberè non queat egredi, implexam flammam ſuo ambitu opprimit. Non ſecus, illi contingere aſſerunt in ea facultate, quæ in animali diſpenſat vitales actiones, & moderatur: nimirum intabeſcere eam; & extingui vehementiore acrimonia doloris, ſi nulla ei ad exteriora perſpiratio concedatur. Hactenus ex Baſilio.

OCTAVA DISPVTATIO.

An vox hebræa (Sceol) quam Latinus Interpres hoc loco Infernum, & alibi Inferos, ſolet interpretari, ſemper in Scriptura, vt quidam contendunt, ſignificet foſſam vel ſepulcrum; nunquam autem locum inferorum.

Super illis verbis.

Verſu 35. Deſcendam ad filium meum lugens in Infernum.

ET olim quæſitum eſt, hodieque inter ſacrarum litterarum tractatores quæritur, An vox hebræa (Sceol) ſemper in Scriptura ſignificet foſſam vel ſepulcrum: an etiam vſurpetur pro loco inferorum, qui creditur eſſe in profundiſſimis terræ partibus; vbi ſunt (varijs tamen diſcluſi locis) & ſupplicijs damnati æternis, & purgatorijs pœnis ad tempus expiandi: & vbi ante CHRISTI aduentum, Sanctorum animę detinebantur. Et primus quidem locus vocatur propriè Infernus; ſecundus nominatur Purgatorium: tertius appellatur Limbus.

Prior ſententia Hebræorum, & Hebraizantium, & Hæreticorum. Duæ ſuper hac quæſtione ſunt ſententiæ. Vna eſt Hebræorum, & de Chriſtianis, multorum in hac ætate noſtra, maximè verò Hæreticorum affirmantiū vocem (ſceol) non ſignificare aliud in Scriptura, niſi foſſam, ſiue ſepulcrum; & ex hoc falſo argumentantium, Dominum noſtrum non deſcendiſſe ad Infernum. Quam ſententiam ſecutus Eugubinus in ſua Recognitione Pentateuchi
Eugubinus ſuper hoc loco, illud *in Infernum* exponit foſſam & ſepulcrum. Ne quid (inquit) prauum hoc loco ſuſpicemur de Iacob; quod ipſe vir DEO amiciſſimus, dicat ſe deſcenſurum ad inferos. Vbicumque igitur Hieronymus ac Septuaginta (Infernum) interpretati ſunt, ibi eſt hebraice (Sceol) hoc eſt foſſa, ſiue ſepulcrum. Neque enim ea voce ſignificatur locus,

vbi ſceleratorum animas recipi Antiquitas opinata eſt. Is enim locus à recen-
tioribus Hebræis, Gehenna vocatur: quod nomen videntur à nobis accepiſſe,
cum in Veteri Teſtamento nuſquam inueniatur vox, gehenna, locum animarũ,
quæ damnatæ ſunt æternis ſupplicijs, ſignificare. Qua de re Rabbi Moſes Ae- Rab. Moſes.
gyptius in libro de Reſurrectione hoc modo ſcribit: ſupplicium, quo ſcelerati
cruciabuntur, aſſerunt eſſe gehennam: Quem locum dicunt eſſe flammis arden-
tem, vbi vna cum corpore ſunt comburendi impij, non vno quidem ſupplicio-
rum genere, ſed adeo varijs & exquiſitis, vt longum ſit referre. Sic ille. Quare
non propriè (Sceol) ſignificat Inferos. Et Auenesra hoc loco reprehendit edi- Rab. Auen Eſra.
tionem Chaldaicam, quæ vocem (Sceol) vertit in Gehennam: citatque varia
Scripturarum loca, è quibus cognoſcitur (Sceol) ſemper ſignificare ſepultu-
ram, vt eſt ille apud Iſaiam: *Quia non infernus confitebitur tibi*: Et ille apud Iob *Eſa. 38.*
capite vigeſimo ſexto. *Nudus eſt infernus coram illo*. Vtrobiq. enim ſine dubio,
de foſſa vel ſepulcro habetur ſermo. Hæc diximus, nihili facientes, quæ de hac
re ſomniauit Nicolaus de Lyra: vere enim figmenta ſunt, quæ de Limbo ſcri-
bit hoc loco. Hæc Eugubinus, valde profectò imprudenter; nimis audacter,
& oppidò quàm imperite, vt ex ijs, quæ paulo infra diſputaturi ſumus, manife-
ſtum erit. Somnia verò, & figmenta vocat Lyrani, quæ ſcribit hoc loco, cum ea
veram & catholicam doctrinam contineant. Verba Lyrani ſuper illis verbis: Lyranus.
Deſcendam ad filium meum lugens in infernum ſunt huiuſmodi: Hebræi expo-
nunt, in foueam vel ſepulcrum: Catholici autem melius exponunt dicentes, *in
infernum*, id eſt, ad Limbum Sanctorum Patrum, qui locus eſt ſuperior pars
Inferni. Sic Lyranus, eademque eſt Theologorum ſententia.

93 Ad hanc item Hebræorum opinionem Caietanus mentem ſuam, & aſſenſum Caietanus.
appulit. Hunc enim locum Geneſis, quem tractamus, exponens, ſic ait, Dictiõ
interpretata (infernum) foſſam, ſeù ſepulcrum ſonare dicitur, & hoc quadrat
ſenſui germano. Manifeſtatur enim quid fuerit, Iacob renuere conſolationem;
videlicet velle perſeuerare in luctu vſque ad tempus ſepulturæ propriæ: hoc
enim ſignificatur dicendo: Deſcendam triſtis in ſepulcrum, ad filium meum
iam defunctum eundo. Sic Caietanus. Vatablus exponit etiam ſepulcrum, vel Vatablus.
foſſam, & ait, iſta verba continere hebraiſmum, cuius hic ſit ſenſus. Mortuo
filio meo, non poſſum amplius viuere, ſed lugendo ipſum, moriar. Itidem in-
terpretatur Lippomanus in Catena: Et iſtorum verborum talem hunc facit ſen- Lippoman.
ſum: Hæc res mihi finem vitæ afferet, nec, quoad moriar, finem lugendi faciam.
In eadem fuiſſe opinione Pagninum, declarat eius translatio, locum enim hunc Pagninus.
ita vertit: Deſcendam ad filium meum lugens in ſepulcrum. Nec ab ea opinio-
ne abhorruiſſe videtur, vir multo illis antiquior Albinus, diſcipulus Bedæ, & Albinus.
magiſter Caroli Magni: in Quæſtionibus enim ſuis in Geneſim ſuper hoc loco
ſic ait: An etiam inferni nomine ſepulcrum ſignificauit? Quaſi diceret, In
luctu manebo, donec me terra ſuſcipiat, ſicut illum recepit ſepulcrum.

94 PAVLVS Fagius, damnatæ memoriæ ſcriptor (qui Paraphraſim Chal- Paulus Fagius.
daicam in Pentateuchum, appoſitis ad eam nonnullis Annotamentis, interdum
parum Catholicis, explicauit) non ſolùm arbitratur vocabulo (Sceol) non Scriptor
aliud ſignificari niſi ſepulcrum, verùmetiam Hæreticorum noſtri temporis ad- prohibitus
ſtipulator, de Chriſti ad inferos deſcenſu, indoctè, atque impiè diſputat. Ex-
ponens igitur illud, *in infernum*, Siue, vt legit ipſe (in foueam) ſubdit: Id au-
tem eſt in ſepulcrum, quaſi dicat, filio meo Ioſepho mortuo, non poſſum amplius
viuere. Vocatur autem Hebræis ſepulcrum (Sceol) à (Sachal) id eſt, petendo,
eo quod ſemper petat, & nunquam ſatietur, iuxta illud Prouerbiorum 30. *Tria
ſunt, quæ non ſaturantur*, & inter ea numeratur infernus, vel potius ſepulcrum,
eo quod non ſaturatur cadaueribus, & capite vigeſimo ſeptimo dicitur Infer-
nus;

nus, & perditio nunquam ſaturari: quibus verbis ſignificatur animæ, & corporis diſſolutio, & ipſa mors, cui omnes homines obnoxij ſunt. Non igitur (Sceol) in hoc loco ſignificat infernum, id eſt, locum pœnarum, & damnatorum: ad hunc enim non deſcendit Iacob: ſed potius ad communem illum ſtatum omnium defunctorum, tam piorum, quàm impiorum hominum: idque multis ex ſacræ Scripturæ locis manifeſtum eſt. Hinc facilè intelligitur articulus ille fidei noſtræ, qui eſt in Symbolo, in quo de Chriſto dicitur: *Deſcendit ad inferos*: quo ſine dubio ſignificatur, Chriſti mortem non fuiſſe fictitiam, ſed veram; & illum verè fuiſſe mortuū, & ſepultum, communemq. illum defunctorum ſtatū pro nobis peccatoribus deguſtare voluiſſe. Chriſtus igitur deſcendit ad inferos, quia poſt mortem depoſitus eſt in Sepulcro, & anima eius non eſt derelicta in inferno, id eſt, in ſepulcro. Nomen enim animæ ſignificat vitam naturalem, & ſenſitiuam, quæ Hebræis vocatur (Nephech) qua Chriſtus per mortem priuatus fuit in triduo, quo iacuit corpus eius in ſepulcro. Ergo illud: *Non derelinques animam meam in inferno*, quod ex pſalmo 15. citauit de Chriſto Petrus Actorum ſecundo, non aliud ſignificat, niſi hoc: Non permittes corpus meum manere in ſepulcro priuatum vita naturali ſemper; ſed vitam illam poſt triduum reſtitues mihi. Ad hanc fermè ſententiam iſte Fagius.

Oleaſter. Oleaſter, quantum ad ſignificationem vocis (Sceol) aſſentitur Fagio, legit 95
enim ipſe, non vt nos habemus, *Lugens in infernum*, ſed (lugens in ſepulcrum) & vult illud, (in ſepulcrum) eſſe dictum pro, vſque in ſepulcrum: vt ſit hic ſenſus; lugendo filium meum, deſcendam ad ſepulcrum: vel, quouſque ſepeliar, lugebo filium meum. Verùm quantum ad interpretationem Articuli Fidei de deſcenſu Chriſti ad inferos, confictam à Fagio, Oleaſter, vt vir Catholicus, non ſolùm diſſentit ab illo, ſed eum acriter oppugnat. Oſtendit enim apertè, interpretationem eius aduerſari textui. Nam ipſe ait, per deſcenſum ad inferos ſignificari Chriſtum fuiſſe verè mortuum, & ſepultum; in Symbolo autem Apoſtolico ſic eſt: *Crucifixus, mortuus, & ſepultus, Deſcendit ad inferos*; Aliud igitur eſt, deſcendiſſe ad inferos, & aliud fuiſſe mortuum, & ſepultum: nam ſi eſſet idem, cum iam dixiſſet, *mortuus, & ſepultus*, ſuperuacuè, absurdèque poſt adiungeretur: *Deſcendit ad inferos*. Sic Oleaſter. Ad extremum, Hæretici noſtri temporis, qui negant animam Chriſti, poſt mortem eius, deſcendiſſe ad inferos, cum vrgentur à Catholicis ſententia illa Dauidis: *Non derelinques animam meam in inferno*: Præfractè contendunt, vocem Hebræam (Sceol) quæ Latinè illic reddita eſt (Infernus) ſignificare ſepulcrum, non autem locum ſubterraneum animarum. Atque hæc de priori opinione ſatis dicta ſint.

Hæretici noſtri temporis.

Vera & catholica ſententia. ALTERA eſt ſententia exploratæ, certæque veritatis, vocem Hebræam 96
(Sceol) & Latinam ei reſpondentem (Infernus) & in hoc loco Scripturæ, & alibi ſæpenumero ſignificare non foſſam vel ſepulcrum, ſed locum inferorum, & ſubterranea loca, in quibus ſunt animæ poſt mortem. Hanc ſententiam multis & grauibus auctoritatibus & rationibus comprobare volumus. Principio, Septuaginta Interpretes vocem (Sceol) & hoc loco, & alibi exprimunt voce græca ᾅδης; quæ vox ſignificat locum inferorum, nec apud vllum auctorem Græcum probatum inuenitur vſurpata pro ſepulcro, quod & à Septuaginta, & ab alijs declaratur voce græca τάφος. Paraphraſis etiam Chaldaica vocem hebræam (Sceol) vertit in Gehennam, quod nomen in ſepulcrum nullo modo conuenit, & S.Hieronymus vocem (Sceol) vbique reddit (infernus) ſiue (inferi) non autem Sepulcrum: erat autem Hieronymus hebraicè doctiſſimus. Qui in Epiſtola 119. quam ſcripſit ad Dardanum, hunc ipſum locum Geneſis citans ſic ait: Hæc eſt, vt diximus, terra viuentium, in qua ſanctis viris bona Domini

Septuag. Interp. Paraphraſis Chaldaica. S. Hieron.

præpa-

præparantur, quam ante aduentum in carne Domini Saluatoris, nec Abraham nec Iſaac, nec Iacob, nec Prophetæ, nec alij iuſti viri conſequi potuerunt. Denique & Abraham, licet diuerſis locis, cum Lazaro videtur apud Inferos: & Iacob vir iuſtus dicit: *Lugens & gemens deſcendã in infernum*: Sanguis Chriſti, clauis Paradiſi eſt, dicentis ad Latronem: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Sic Hieronymus. *Luc.* 16.

97 S. Auguſtinus in Quæſtione 126. in Geneſim, tractans hæc ipſa verba Iacob: *Deſcendam ad filium meum, lugens in infernum*, pro certo ponit, nomen inferni hic locum inferorũ ſignificare: & ſuſcitat quæſtiunculam, cũ Infernus ſit locus poenarum, quibus ibi puniuntur mali: quomodo ſanctiſſimus vir Iacob dixerit ſe illuc deſcenſurum; & putauit eſſe illic filium ſuum Ioſeph? Auguſtini verba ſunt hæc: Solet eſſe magna quæſtio, quomodo intelligatur infernus: vtrum illuc mali tantùm, an etiam boni deſcendere ſoleant. Si autem tantùm mali, quomodo Iacob ad filium ſuum ſe dicit lugendo velle deſcendere? Non enim in poenis Inferni eum eſſe credidit. An perturbati & dolentis verba iſta ſunt, mala ſua etiam hinc exaggerantis? Sic illo loco Auguſtinus. Et in libro duodecimo de Geneſi ad litteram, ca. 33. ſimiliter exponit verba illa eiuſdem Iacob, quæ ſunt in cap. 42. Geneſis: *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos*. Videtur Iacob (ait Auguſtinus) timuiſſe, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, vt non ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorum. Neque enim paruum animæ malum eſt triſtitia; cum Apoſtolus cuidam tam ſollicitè timuerit, ne maiore triſtitia abſorberetur. Sic Auguſtinus: qui licet tam in hoc loco, quàm in Epiſtola 99. ambigere videatur, an locus in quo erant poſt mortem animę Sanctorum, ante Chriſti, ſecundum carnem, aduentum, eſſet in inferno, an alibi, & poſſet vocabulo inferni, vel inferorum appellari: ipſemet tamen in libro 20. de Ciuitate Dei cap. 15. affirmat, animas Sanctorum fuiſſe in inferno, loco tamen longe à tormentis impiorum remoto, hunc in modum ſcribens: Non abſurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud inferos tamen fuiſſe: donec eos inde ſanguis CHRISTI, & ad ea loca deſcenſus erueret. *S. Auguſt.* *2. Cor. 2.*

98 Gloſſa Ordinaria ſuper hoc loco Geneſis, cum retuliſſet Auguſtini verba, adiungit hæc: Credibile eſt, apud infernum quædam loca ſecreta, & minus poenalia ante paſſionẽ Domini fuiſſe, ad quæ etiam Sancti deſcendebant: quia nullus paradiſum ingredi poterat, donec Chriſtus romphæam igneam amoueret. Rupertus lib. 8. in Geneſim cap. 25. ſic ait ſuper hoc loco: Quia Iacob mortuum eſſe putabat filium ſuum Ioſeph, omnes autem mortui, quamquam iuſti, ante Chriſti aduentum deſcendebant in infernum: idcirco dixit: *Deſcendam in infernum ad filium meum*. Pro eo vt diceret; Cum vita mea, finiam præſentem luctum, nec niſi moriendo ceſſabo lugere filium meum. Hiſtoria Scholaſtica in enarratione libri Geneſis cap. 87. ſuper hoc loco: Erat, inquit, tunc in Inferno quidam locus Sanctorum longè remotus à locis poenalibus: qui ob quietem & ſeparationem ab alijs, ſinus vocabatur, ſicut dicimus ſinum maris. Appellatus præterea eſt ſinus Abrahæ, quia etiam ibi Abraham fuit in expectatione, vſque ad aduentum Chriſti. Lyrani perſpicua eſt ſententia ex his, quæ ſupra diximus diſputantes in Eugubinum. Exponens enim hunc locum, ait: Per infernum Hebræi exponunt foueam vel ſepulcrum: ſed melius Catholici interpretantur Limbum Sanctorum Patrum, qui eſt ſuperior pars inferni. Lyranum ſecutus eſt Thoſtatus, & Thomas Anglicus. Ac ne ſim longior, eadem eſt ſententia Theologorum: qui demonſtrare volentes ante Chriſti aduentum, etiam viros ſanctiſſimos poſt mortem deſcendiſſe ad loca inferni, nec patuiſſe cuiquam ad cœleſtem gloriam aditum: id confirmant tum alijs Scripturæ, locis, *Gloſſa Ordinaria.* *Rupertus.* *Hiſtoria Scholaſtic.* *Lyranus.* *Thoſtatus.* *Thomas Anglicus.* *Theologi.*

cis, tum maxime his verbis Iacob: *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum.*

Ceterum firmiorem huic ſententiæ, certioremque fidem aſtruunt complures loci Scripturæ: in quibus liquidò cernitur, vocem hebræam (Sceol) & latinam (infernus) ei reſpondentem, poſitam eſſe non pro ſepulcro, ſed pro loco inferorum. Primus locus ſit in libro Num. cap. 16. vbi de interitu Datham & Abirom ita ſcriptum eſt: *Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum: operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hoc in loco latinum nomen inferni, & hebræum (Sceol) tam Epiphanius in Anchorato, quàm Hieronymus in quartum caput epiſtolæ ad Epheſios, intellexerunt de loco damnatorum: & ſanè fuit vterque percallens hebrææ linguę, idque res ipſa loquitur. Nam cum terra dehiſcens, & profundiſſimam faciens voraginem, eos penitus abſorbuiſſet, non poteſt intelligi, eos deſcendiſſe in ſepulcrum. Quocirca Pagninus, qui hoc in loco Geneſis verterat ſepulcrum, non eſt auſus illic vocem (Sceol) interpretari ſepulcrum, ſed vertit, infernum. Et itidem habet Tranſlatio Vatabli. Quin etiam Oleaſter ibi fatetur, vocem (Sceol) interdum ſignificare, infernum, & hanc ſignificationem, ei loco aptiorem, & conuenientiorem eſſe. 99

Locus Numer. ca. 16. — Epiphan. — Hieronym.

Alter locus eſt in pſalmo nono, in illis verbis: *Conuertantur peccatores in infernum.* Quem locum exponens Genebrardus (cuius anima requieſcat in pace; nuper enim de obitu eius allatum eſt) ita ſcribit: Hic (Sceola) in Deras exponitur Gehinnon, id eſt, Gehenna. Thalmudici dicunt To, He, fini additum eſſe, ad ſignificandum, quod non ſolum ad infernum deſcendunt, id eſt, Gehennam, ſed etiam ad infimum Inferni gradum. Hæc contra Nouatores, qui (Sceol) pro ſepulcro ſolent exponere. Sic Genebrardus.

Genebrardus.

Tertius locus inſignis, & percelebris, eſt in pſalmo 15. vbi ſunt illa verba: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Quæ verba dicta eſſe de Chriſti reſurrectione, teſtis eſt Beatus Petrus in Actis Apoſtolorum cap. 2. Chriſti enim Domini poſt mortem eius, triduo fuit anima apud inferos, & corpus iacuit in ſepulcro: ſed die tertia aſcendente ex inferis anima, & iterum vnita corpori, cui nihil corruptionis acciderat, à mortuis Chriſtus reſurrexit. Hiſce verbis Dauidis apertè dicitur, animam Chriſti fuiſſe in inferno, nec ipſa tamen fuit in ſepulcro, ſed corpus eius: ergo nomen (inferni) & (Sceol) non poteſt hic accipi pro ſepulcro, ſed pro loco inferorum. Non enim obſcurè Dauid verbis illis diſtinguit animam à corpore, & infernum à ſepulcro: nam de illa dicit: *Non derelinques animam meam in inferno:* De corpore autem, quod erat in ſepulcro: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Et hoc manifeſtius fit ex lectione græca. Nam in Actis Apoſtolorum cap. 2. verba illa Petri, quæ latine ita leguntur: *Quia neque derelictus eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.* græcè ſic habent: Ὅτι οὐ κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν: Id autem eſt latine, neque derelicta eſt anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Liquet igitur animam ſignificari hoc loco, tanquam rem diſtinctam à corpore, ipſam videlicet animam rationalem. 100

Locus pſa. 15.

SED audi quæſo, & ride ſatis Hæreticorum ſuper hoc loco cauillum. Quidam enim eorum aiunt, cum hic dicitur: *Non derelinques animam meam in inferno,* nomen animæ poſitum eſſe pro vita naturali, & ſenſitiua, qua viuit corpus humanum, & homo ipſe, & qua priuatur per mortem. Illorum igitur verborum hanc eſſe volunt ſententiam: (Non derelinques vitam meam in ſepulcro) id eſt, non ſines corpus meum perpetuò vita priuatum iacere in ſepulcro. Sic 101

Duplex Hæreticorum Cauillus refutatur.

iſti.

iſti. Equidem non inficior, interdum nomen animæ in Scriptura poni pro vita: ſed ita in hoc loco accipi, id ego pernego: Si enim ita acciperetur, falſam redderet, & abſurdam ſententiam. Si enim anima hic ponitur pro vita; ergo animam Chriſti deſcendiſſe in infernum, idem erit, atque vitam eius naturalem, & ſenſitiuam, quam iſti volunt ſignari vocabulo animæ, deſcendiſſe in ſepulcrum. Poſt mortem igitur Chriſti, vita eius deſcendit in ſepulcrum: ſed quid abſurdius? Mors enim eſt priuatio vitæ: quomodo igitur poſt Chriſti mortem, vita eius ſuperſtes deſcendit in ſepulcrum?

102 VERVM alij, qui argutiores oſtentare ſe voluerunt, commenti ſunt, in illis verbis: *Non derelinques animam meam in inferno*: Vocabulo animæ, ſignificari corpus, ſiue cadauer: vt ſit ſenſus: Non derelinques corpus meum in ſepulcro. Poni autem animam pro corpore, argumentantur illi ad hunc modum: Certum eſt, poni nomen hominis pro anima, vt cum dicitur, Homo eſt intelligens, mortalis, ad imaginem Dei factus. Sicut etiã manifeſtũ eſt, poni nomen hominis nonhunquam pro corpore, Vt cum dicitur homo conſtare quatuor elementis, vel homo ſepeliri. Illud item manifeſtum, animam ſæpe vſurpari pro homine, vt cum dicitur, ſeptuaginta animas, quæ fuerant egreſſæ de femore Iacob, ingreſſas eſſe cum eo in Aegyptum. Nec dubium eſt, corpus, vel carnem poni pro homine, vt cum dicitur: *Videbit omnis caro ſalutare Dei*: Et illud: *Verbum caro factum eſt*. Ponitur etiam corpus vel caro pro anima, vt Ioelis 2. *Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem*, id eſt, ſuper omnem animam; neque enim caro diuini ſpiritus capax eſt. Cum hæc itaque ſic habeant, conſequens eſt, vt anima quoque poſſit pro corpore poni: nec ſolum poſſit, verumetiam poſita ſit in ſacris litteris. Nam in Leuitico cap. 21. vbi nos legimus verſu primo: *Ne contaminetur Sacerdos in mortibus ciuium ſuorum*: Hebraicè ſic eſt ad verbum: *Super animam non contaminabit ſe in populis ſuis*: Et infra verſu 11. nos legimus: *Ad omnem mortuum non ingredietur*, pro quo in hebræo eſt: *Ad omnem animam mortuus non ingredietur*: Quibus in locis manifeſtum eſt, nomen animæ poſitum eſſe pro corpore, ſiue cadauere: hoc enim tangendo, efficiebatur Sacerdos immundus, & pollutus ſecundum legem Moſis.

Diſceptatio an in Scriptura nomen anima interdum ſignificet corpus ſiue cadauer.

Luc. 3.

Ioan. 1.

103 Atenim iſtiuſmodi argumentationem facile eſt diſſoluere; & quidem tribus modis. Primò, licet interdum nomen animæ poneretur pro corpore, ſic tamen poni hoc loco, nec ipſi probant, nec probari poteſt: talem quippe ſignificationem ſupradicta verba Dauidis, & B. Petri prorſus excludunt. In illis enim verbis propriè & apertè diſtinguitur anima à corpore, ſiue à carne: Sic enim dixit B. Petrus: *Neque anima eius derelicta eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem*: Vides animam & carnem hoc loco tanquam duas inter ſe diuerſas res commemorari? Deinde, ſi anima ſignificaret hic corpus, vel cadauer, ergo nomen inferni non ſignificaret infernum proprie dictum, ſed ſepulcrum; neque enim corpus Chriſti deſcendit ad inferos, ſed iacuit in ſepulcro. Et iſti quidem annunt hoc: ſed renuunt & reclamant lxx. Interpretes, qui eo loci pro illo, *in Inferno*, habent εἰς ᾅδου. vox autem ᾅδης nuſquam apud bonos auctores inuenitur pro ſepulcro, ſed pro loco inferorum, vt ſupra etiam oſtenſum eſt.

Solutio eius rationis qua probatur animam poni pro cadauere.

IAM verò ad locum illum Leuitici, in quo illi ſe iactant, & exultant, & quaſi parta victoria triumphant, doctè reſpondet Genebrardus in expoſitione illorum verborum pſalmi xv. *Non derelinques animam meam in inferno*. Duo, inquit, ſunt hoc loco inſignia Recentiorum errata. Primum eſt, quod vocem (Sceol) interpretantur ſepulcrum, cum propriè ſignificet infernum animarum, vt libro tertio de Trinitate ex Talmudicis, & Rabbinis docui. Secundum erratum eſt, quod animam poni dicunt pro corpore, &, vt impurius loquitur Beza, etiam

Genebrar.

Locus Leuit. c.21. za, etiam pro cadauere: allegantes locum quendam ex capite 21. Leuitici. Verum illic hebræa vox (Nephesh) id eſt, anima, non ponitur pro corpore, ſed per Synecdochen pro homine mortuo: vel potius per metonymiam pro hominis mortui funere ſumitur, pro cuius anima fiebat ſupremum illud officium: vbi eſt myſterium curæ antiquæ viuorum, pro mortuorum animabus. Moſes itaque animam appellauit illic officium ſupremum, peractum pro mortuo: neque reſpexit corpus, ſiue cadauer: non enim eius cauſa illa parentalia tam ſolenniter fuiſſent peracta. Quid igitur eſt? *Ob animam ne contaminaretur Sacerdos*? Hoc nempe, ob mortui hominis funus, & exequias, in quibus pro anima eius parentabatur. Similiter Leuit. 19. verſu vigeſimo octauo, hebraicè ſic eſt: *Inciſionem ob animam non facietis in carne veſtra*. Latinus autem Interpres ſic habet: *Super mortuo ne incidatis carnes veſtras*, id eſt, pro mortui anima. Namque iſtis locis, vt dixi, anima non ſimpliciter ſignificat mortuum, ſed animam mortui, pro qua iſta peragebantur. Nimirum, & olim Amorrhæi pro requie animarum ſe incidebant, putantes id prodeſſe ipſis: & Romani pro iiſdem februabant, & diem animarum celebrabant. Sic *pollutus anima* dicitur Aggæi 2. verſu decimo quarto, id eſt, tactu hominis mortui, cuius funus agebatur. Vnde non reperitur in hac notione nomen animæ, niſi quando agitur de funeribus, & exequijs: quaſi illa fierent propriè propter animam, & in fauorem animæ, non autem corporis. Hoc pluribus explicare libuit, vt illuminarem Moſis ſententiam, paucis perſpectam, & ab illis corruptam, ac nefariè ad ſanctiſſimum Chriſti corpus tranſlatam: quod proinde, cadauer, auſi ſunt, per ſuum Bezam, nominare, citatis Leuitici locis, nihil cum hoc commercij habentibus. Hactenus ex Genebrardo.

Locus pſal. 138. QVARTVS locus eſt in pſalmo 138. in quo ſunt illa verba Dauidis. *Si aſcendero in coelum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades*. Vbi opponuntur inter ſe duo loca diſtantiſſima tum inter ſe, tum à ſuperficie terræ vbi habitant homines. Vnus locus eſt diſtãtiſſimus ſecundũ altitudinem, quod eſt cælũ, alter locus eſt diſiunctiſſimus ſecundũ profunditatem, qui eſt infernus. Liquet igitur nõ poſſe accipi hic nomen inferni pro ſepulcro, quippe quod parũ diſtat à ſuperficie terræ, & longiſſime abeſt à profundiſſimis terræ locis. Et ſic interpretantur hunc locum Pſalmi, doctiſſimi Rabbini Hebræorum Chimhi, & Auen Eſra. 104

Rab. Chimi. Rab. Auen Eſra. Mat. 11. Simile huius eſt illud Saluatoris noſtri dictum in vrbem Capharnaum: *Et tu Capharnaum nunquid vſque ad coelum exaltaberis? uſque ad infernum deſcendes*.

Locus Prouerb. 15. & Iob 26. QVINTVS locus complectitur duas ſententias Salomonis de inferno; quarum prior traditur Prouerbiorum cap. 15. *Infernus, & perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum?* Cuius ſententię ſimilis eſt illa Iob cap. 26. *Nudus eſt infernus coram illo, & nullum eſt operimentum perditioni*. Argumentatur Salomon eo loco, Deum noſſe corda hominum, à maiori ad minus, quaſi diceret, Maius eſt multo & difficilius noſſe locũ inferni, atq; eos qui in eo ſunt; vt, quod ibi ſint, quomodo ſint, quid agant, patiãturue. Sed hoc apertiſſime nouit Deus (id enim ſignificat illud: *Infernus coram Domino eſt*: Et illud Iob: *Nudus eſt infernus coram eo*.) Ergo multominus ambigendum eſt, Deum noſſe corda filiorum hominum. Hic non poteſt intelligi vocabulo inferni ſepulcrum: nam quantæ obſecto difficultatis eſt, noſſe ſepulcrum, & quod in ſepulcro conditum eſt, vt ex eo tãtopore commendari deberet cognitio Dei? 105

Locus Prouerb. c. 27. Altera ſententia eiuſdem Salomonis eſt in cap. 27. vbi ſic eſt: *Infernus nunquam impletur*: Et cap. 30. inter ea, quæ ſunt inſatiabilia, numerat infernum. Hoc dictum Salomonis ſi de ſepulcro acciperetur, non eſt verum, immo eſſet futile, ac ridiculum. Sepulcrum enim facilè & citò impletur, non enim eſt capax niſi 106

pax niſi

pax niſi vnius cadaueris, aut paulo plurium. quæ quoad abſumpſerit, alia non poteſt capere. Ridiculum itaque eſſet, ad denotandum ampliſſimam capacitatem, comparare eam ſepulcro; cum in promptu eſſet capacitas & inſatiabilitas maris, quod omnia flumina, omneſq. aquas recipit, nec tamen redundat, vt initio Eccleſiaſtes traditũ eſt. At verò in locum inferni, in quem deſcendunt animæ poſt mortẽ, belliſſime quadrat ſententia illa Salomonis. Cum enim tot millia animarum ab initio vſq. mundi receperit, nec dum tamen capacitas eius impleta eſt; ſed in poſterum totidem, atque etiam plures capere poteſt.

107. SEXTVS & vltimus locus continet verba illa Iacob quæ nunc tractamus *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum*. Quorum verborum, vt quæ vera eſſet, & germana ſententia, manifeſtum lectori certumque faceremus, in hanc ſuper hebræa voce (Sceol) & Latina (Infernus) cum quibuſdam male hebraizantibus, concertationem deſcendimus. Illorum porrò verborum, recta & plana conſtructio atque ordinatio, hæc eſt: Lugens deſcendam in infernum ad filium meum Ioſeph. Et eſt ſenſus, propter hunc acerbiſſimum filij mei caſum, maximo cum luctu moriar: Et ita deſcendam in locum inferni, in quem deſcendunt omnes mortui, & vbi eſt filius meus Ioſeph, qui iam mortuus eſt. Secundum hanc ordinationem verborum Iacob, & ſententiam, liquet nomine inferni non poſſe intelligi ſepulcrum: nam neque omnes mortui deſcendunt in ſepulcrum; & Iacob putabat Ioſeph non fuiſſe conditum ſepulcro, vt quem dilaceratum à beſtijs, & deuoratum credebat. Atque hac ratione nomen inferni hoc loco intellexerunt omnes ſuperiorum temporum, atque etiam huius temporis, præter admodum paucos plus nimio hebraizantes, Catholici tractatores huius loci. Eſt porrò friuolum & leue argumentum illud, quod quidam opponunt huic interpretationi. Aiunt nomine inferni ſignificari ſemper locum damnatorum. Quod tamen verum non eſt: nam etſi ſuper ea re nonnunquam ambigere viſus eſt Auguſtinus; apertè tamen & affirmatè in libro 20. de Ciuitate Dei capit. 15. ſequens communem Theologorum ſententiam, diſtinguit apud inferos loca pœnarum, & loca quietis, diuerſa inibi faciens receptacula & manſiones bonorum, & malorum. Sed enim animas Sanctorum, & ſinum Abrahæ fuiſſe in locis ſubterraneis ante Chriſti aduentum, ſubtiliter & exactè diſputare, non eſt huius loci, neque inſtituti noſtri. S. Auguſt.

NONA DISPVTATIO.

De viro Aegyptio, qui emit Sanctum adoleſcentem Ioſeph An is verè fuerit Eunuchus.

Super illis verbis.

Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Aegypto, Phutiphari Eunucho Pharaonis, magiſtro Militum. Verſu 36.

108 VIDERE eſt in hac hiſtoria Ioſeph, eximium diuinæ prouidentiæ exemplum; Ioſeph enim, principem Aegypti futurum, per ignominiam, ad gloriam, & ad dominationem, per ſeruitutem prouexit. Nimirum ea ratione illuſtrior exiſtit DEI potentia, per contraria perducentis, quo deſtinauit, ſeruos ſuos. Idque non parum Ioſepho profecturum erat ad æquitatem dominationis: nam quo poſtea ciuiliori & clementiori animo imperaret alijs, herili prius ſubiectus eſt imperio, & quod poſtea princeps acturus erat, id prius ſeruiendo didicit: ſuis enim ipſe malis, ærumniſque varie doctus & exercitus, vſu compertum habuit, quem-

admodum ſimilibus affectos malis tractare deberet. Hanc ob cauſam elegantiſſimus Poeta, ſimulque prudentiſſimus, Didonem Tyro profugam, & alienis in terris nouas condentem ſedes, Troianos itidem profugos & errabundos, alloqui facit hiſce verbis:

Virg. Æn. 1.

Me quoque per multos ſimilis fortuna labores,
Iactatam, hac demum voluit conſiſtere terra:
Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco.

Verùm ſupradicta verba Moſis tres ferunt quæſtiones. Harum prima eſt, Quomodo verum eſſe poſſit quod hic dicitur, Madianitas vendidiſſe Ioſeph Phutiphari Aegyptio; cum ſupra dictum ſit in hoc ipſo capite, Ioſeph fuiſſe à fratribus ſuis venditum, non Madianitis, ſed Iſmaelitis. Et infra initio ca. 39. ſcriptum ſit, iſtum ipſum Phutipharẽ emiſſe Ioſeph ab Iſmaelitis. Sed iſtã quæſtionem ſupra copioſè explicuimus in Diſputatione 6. ſuper hoc c. 37. Altera quæſtio eſt, Quomodo iſte Phutiphar emptor Ioſephi, dicatur fuiſſe Eunuchus, ſiue Spado, vt habent Septuaginta, cum infra cap. 39. memoretur iſtius Phutipharis vxor, quæ Ioſephum incitauit ad flagitium. Ego varias Auctorum ſuper hac quæſtione opiniones, & ſuper voce Eunuchi interpretationes exponam, ac denique meam quoque Lectori ſententiam indicabo.

An Phutiphar, qui emit Ioſeph, fuerit Eunuchus.

S. Hieronymus ex traditione Hebræorũ.

S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, ſuper hoc loco, & præſenti quæſtione ita ſcribit: Quæritur quomodo hic, qui dicitur Eunuchus, poſtea vxorem habere dicatur. Tradunt Hebræi, emptum ab iſto Phutiphare fuiſſe Ioſeph ob nimiam pulchritudinem, in turpe ſcilicet miniſterium: & à Domino, virilibus eius arefactis, poſtea electum eſſe illum, iuxta morem Hierophantum, in pontificatum Helio poleos, & huius filiam eſſe Aſenech, quam poſtea Ioſeph vxorẽ accepit, vt traditur infra Gen. 41. Sic Hieronymus. Vatabli trãſlatio noua pro *Eunucho Pharaonis,* habet *Cubiculario Pharaonis,* & verò nomẽ Eunuchi primò dictum eſt à cuſtodia cubilis, vt vox ipſa Græca indicat. Pagninus vertit *Principi Pharaonis:* ſimiliter habet tranſlatio Chaldaica: cuius explanator Fagius, Hebraicè, inquit, vocem *Saris*, quam Eunuchum interpretantur, cenſent non ſemper vulgo dictum Eunuchum, id eſt, caſtratum ſignificare, ſed aliquando principem, & Præfectum: & hac ſignificatione eam vocem accipi hoc loco. Vnde & Paraphraſtes Chaldæus, eam vocem per Rabba tranſtulit, quod dominum & principem & magiſtrum ſignificat.

Fagius.

Caietanus.

Caietanus putat ſignificari, iſtum hominem fuiſſe miniſtrum Pharaonis. Sic enim ſcribit hoc loco: Eunuchi nomen æquiuocum eſſe, patet ex eo, quod iſtum infra dicitur habuiſſe vxorem, quæ adamauit Ioſeph. Vnde autem huiuſmodi æquiuocatio acciderit, neſcio: perinde tamen dictus eſt Eunuchus Pharaonis, ac ſi dictus eſſet, miniſter Pharaonis.

Lyranus.

Nec diſſimile eſt quod hoc loco tradit Lyranus. Eunuchus (ait ille) aliquando accipitur pro caſtrato: aliquando verò pro miniſtro vel ſeruo alicuius Principis: talis autem vocatur Eunuchus, eo quod debet eſſe caſtus & honeſtus: & hoc modo accipitur hic: vt infra capite 40. pincerna regis & piſtor, ſimiliter vocantur Eunuchi. Idem ſentit Thoſtatus. Sed is præterea argumentatur, Phutipharem illum, cui venditus eſt Ioſeph, non fuiſſe verè, & vt vulgo accipitur, Eunuchum: quod cum tria ſint genera Eunuchorum, in nullo eorum generum iſte Phutiphar recenſeri queat.

Thoſtatus.

Thoſtatus.

Eunuchus tripliciter, Thoſtatus inquit, accipi ſolet. Eſt Eunuchus à natiuitate impotens, & neceſſitate caſtus, quantum ad actum. Alius eſt à ſeipſo, vel ab alijs caſtratus. Tertius eſt, qui voluntariè propter Deum, & regnum cœlorum, quodammodo caſtrauit ſe, amputatis omnibus concupiſcentijs, & deſiderijs carnis. Sed nullo iſtorum modorum, Phutiphar erat Eunuchus. Non primò modo, quia talis Eunuchus non poteſt generare, Phutiphar autem generauit

rauit filiam, quam duxit Ioſeph vxorem, & ob hanc ipſam cauſam nec ſecundo modo potuit dici Eunuchus. Nec tertio modo fuit Eunuchus, tum quod iſte modus, apud Hebræos potius, & in ſacris litteris celebris ſit, quàm apud alias gentes: tum quod ex Traditione Hebræorum, iſte Phutiphar libidinoſiſſimus fuerit. Appellatus igitur eſt Eunuchus, id eſt, miniſter, vel ſeruus regis: generaliter enim miniſtri omnes Dominorum & Principum, vocari poſſunt Eunuchi: quemadmodum infra Geneſ. 40. pincerna & piſtor regis Pharaonis appellantur Eunuchi. Sic Thoſtatus.

Oleaſter.

Rabbi Dauid.

Oleaſter, licet dubitanter loquatur, exiſtimat hebræam vocem (Saris) ſignificare potius cuſtodem domus aut perſonæ, quàm Eunuchum propriè dictum, ad hunc modum ſcribens ſuper hoc loco Geneſis: Tam Noſtri, quàm Hebræi vertunt hic vocem (Satis) Eunuchum; ſed ſtatim excitatur quæſtio ab omnibus; (vtinam tam bene ſoluta, quàm mota) qualiter hic fuerit Eunuchus, quem conſtat habuiſſe vxorem, quæ deperibat Ioſephum; Hanc quæſtionem Rabbi Dauid in libro Radicum ſoluit, dicens, eum, virilem quidem habuiſſe neruum, ſed amputatis teſticulis, quod genus Eunuchorum etſi ſeminare nequit, concumbere tamen poteſt. Alij dicunt, eam vocem non ſolum ſignificare Eunuchum, ſed Principem. Verùm obſtare videtur illud, quod legitur libro quarto Regum capite 24. vbi ſic eſt; *& Principes eius (& Sariſan, id eſt Eunuchos eius*: Vbi ſi ſecundo loco *Principes* vertas, inutilem facies repetitionem. Mihi verò videtur dictio hebræa ſignificare cuſtodem domus, aut perſonæ: fieri tamen potuit, vt tales etiam eſſent Eunuchi, & quod ea dictio vtrumque ſignificet. Res nondum mihi plane certa eſt; quæ cum fuerit, indicabo, interim vtamur communi expoſitione. Sic ille.

Auctoris ſententia.

LocusMat. c. 19. diligenter explicatus.

Varia genera Eunuchorum.

Ariſtotel.

110 EGO meam quoque aperiam Lectori ſententiam. Tria tradi in ſacris litteris Eunuchorum genera, ignorare non poteſt, niſi qui earum litterarum planè indoctus eſt ac rudis. Etenim Saluator noſter id docuit verbis illis quæ refert Matthæus cap. 19. *Sunt Eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt, & ſunt Eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum coelorum.* Natiui Eunuchiſmi faciunt quidam duo genera: alios enim naſci Eunuchos, virilitate priuatos, ſicut nonnulli ſine oculis, vel auribus, vel alio quopiam morbo naſcuntur: alios verò dici Eunuchos naturaliter, quod ob præfrigidam eius partis conſtitutionem, impotentes ſint rei venereæ. An prioris generis ſit nunc aliquis Eunuchus, aut fuerit vnquam, qui ſine virilibus à natura factus ſit, nec inficiari auſim, nec affirmare. Equidem non memini legere apud vllum auctorem: nam Plinius, qui ca. 2. lib. 7. multiformes, & monſtroſas hominum, apud varias gentes, figuras, & ſpecies, copioſè commemorat, de iſtiuſmodi Eunuchis nihil. Quanquam, cur natura in hominum genere, ſicut alia monſtra, ſimiliter huiuſmodi Eunuchos, per quandã in operando aberrationem (vt loquitur Ariſtoteles) generare non queat, non ſatis video.

Quadruplex finis caſtrandi homines.

Paulus de variis modis eunuchizandi homines.

Alterius generis Eunuchorũ, quod fit ab hominibus, quadruplex faciẽdi finis
eſt. Caſtrantur enim homines; vel ad diuturniorẽ alienæ libidinis patientiã, con
ſeruato puerilis formę decore: vel quo puerilis vocis in canẽdo tenuitas, & ſuaui
111 tas diutius ſeruetur: vel morbi cuiuſpiã inibi ſæuiẽtis, nec aliter curabilis, propul
ſandi gratia: vel quò puerorũ & mulierũ cuſtodia iſtiuſmodi hominibus tutò de-
mãdari poſſit. Fuiſſe autem varios modos caſtrandi, ſiue (vt Græcorũ modo lo-
quar) Eunuchi zãdi; diſertè Paulus Aegineta docet illis verbis: Faciendi eunu-
chiſmi erant complures modi. Quidam fiebant exciſione teſtium: quidam ve-
retri etiam cum teſtium amputatione, qui mingebant per fiſtulam aeneam,
vt nunc quoque quibus ob morbum ea pars ſecta eſt. Quidam etiam fiebant te-
ſticulorũ attritione. Ea verò erat, puello in balnea demiſſo, paulatim teſticulos
atterere vſque dum velut diſſipati euaneſcerent, atque ita contorquere, vt ve-

na, quæ alimentum illis defert, velut nodo intercciperetur, atque ita illi tabeſcerent. Itaque erant Eunuchi, vel ſolis teſtibus excisis, vel etiam cum veretro, vel teſtibus attritis. Sic ille.

Locus Deuter. cap. 23.

Et hoſce porrò Eunuchiſmi modos, etiam diuina Scriptura indicat in cap. 23. Deut. verbis illis: *Non intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro Eccleſiam Domini*. Nec ſolum in hominibus Eunuchiſmũ auerſabatur lex Moſis, verũ etiã in animalibus quæ offerenda erant Deo. Sic enim Leu. 22. *Omne animal, quod vel contritis vel truncis, vel ſectis, ablatiſq. teſticulis eſt, non offeretis Domino: & in terra veſtra hoc omnino nõ facietis.* Hinc porrò enoteſcit, antiquiorẽ eſſe rem, quam quidam putant, eunuchiſmum: principes enim auctores eius quidam faciunt reges Perſarum, & Medorum: cum eius tamen, vt iam pridem factitati, & vſitati, mentionem faciat lex Moſis: haud paulo ſanè gentium illarum imperijs vetuſtior. Ammianus Marcellinus lib. 14. primam Eunuchiſmi originem refert ad Semiramidem Nini vxorem, & reginam Aſſyriorum; hanc enim ait, primam omnium, mares caſtrare cœpiſſe.

Antiquitas Eunuchiſmi.

Ammian. Marcellin.

Octo Eunuchorum olim apud Principes munera & miniſteria.

Ceterũ varia olim Eunuchorũ apud Principes munera, & miniſteria fuerunt. 111
Et vt taceã infandum corporis obſequiũ, & ſeruitium alienæ libidinis, tria Eunuchorũ miniſteria memorantur in libro Eſther cap. 1. & 2. Alij enim dicuntur fuiſſe principes conſiliarij regis, & qui faciẽ eius videbant, cum quibus ſcilicet præcipua Imperij Rex cõmunicabat, & quorũ in rebus arduis, & conſiliũ exquirebat, & ſequebatur ſententiã: & hi ſeptem numero erant. Alij dicũtur fuiſſe cuſtodes & adminiſtri Reginæ & concubinarũ Regis. Commemorantur item alij duo ianitores Palatij Regis, vel, vt eſt græcè, cuſtodes corporis Regis. Quartum miniſteriũ Eunuchorum erat, cuſtodẽ eſſe, ac prefectum cubiculi Principis, quo munere apud Holofernẽ, functũ eſſe Vagao Eunuchum, legimus in libro Iudith cap. 12. Quintum miniſteriũ: curam gerere & cuſtodiã theſaurorũ Principis: Legimus in Actibus Apoſtolorum cap. 8. Eunuchũ baptizatum à Philippo, fuiſſe ſuper omnes gazas reginæ Candacis. Sextũ miniſterium: eſſe belli duces & principes militiæ regũ. Nam & Rex Iudæorum Sedechias principem militiæ ſuæ habuit Eunuchũ vt Hieremias atteſtatur cap. 52. taliſq. fuiſſe apud Pharaonẽ hic Phuriphar, de quo nunc agitur, perſpicuè dicitur ſecundum traſlationẽ latinam in fine huius ca. 37. vbi vocatur magiſter Militũ, & initio cap. 39. vbi appellatur Princeps exercitus Pharaonis. Apud Ochũ quoq. Perſarum Regẽ plurimum auctoritate & potentia valuiſſe Begoa Eunuchũ, & Diodorus Siculus narrat libro 16. & lib. 11. Antiq. tradit Ioſephus. Septimum miniſteriũ, cuſtodem eſſe corporis Principis: Xenophon lib. 7. Cyripædias memoriæ prodidit, Cyrũ cenſuiſſe, Eunuchis potiſſimum, quaſi multis de cauſis fidiſſimo hominũ generi, cuſtodiam, curamq. corporis ſui credi oportere. Octauum miniſterium: puerorum cuſtodes, educatores, rectores item, primarumq. litterarũ & diſciplinarum doctores fuiſſe Eunuchos, docet Plato lib. 3. de legibus. Ob hęc igitur miniſteria Eunuchorũ, maximo illi in pretio & honore apud reges erant. Herodotus quidẽ certe in Vrania ſcribit, apud omnes barbaros, pretioſiores, & honoratiores fuiſſe Eunuchos, non caſtratis hominibus, fidei gratia videlicet.

Diodorus Siculus. Ioſephus. Xenophon

Plato. Herodotus

Eunuchos non carere ſenſu, & libidine voluptatis venereæ. Auguſtin.

Eunuchos porrò, licet impotentes eſſent peragendæ rei venereæ, eius tamen 112
ſenſu, atq; cupiditate nequaquã caruiſſe, vel vnum illud B. Auguſt. teſtimonium perſpicuè demonſtrat atque confirmat. Is enim lib. 6. contra Iulianum Pelagianum capite 14. ita ſcribit: Nam vtique concupiſcere, viuentis ſentientiſque naturæ eſt: ita vt non deſit concupiſcentia, quam ſpadonum quoq. caſtitas frenet: minus quidem illa laborioſa, quia vbi materiam, de qua operetur, non inuenit, minus aduerſus eam libido conſurgit. Eſt tamen, pudiceque comprimitur: ne concumbendi, quamuis irritus, ipſe conatus, in eam turpitudinem veniat, propter quàm, Caligonum, Valentiniani iunioris Eunuchum,

nuchum, gladio nouimus vltore punitum, meretricis confeſſione conuictum. Neq; enim in libro Eccleſiaſtico adhiberetur inde ſimilitudo, atq; diceretur: *Videns oculis, & ingemiſcens, quaſi ſpado complectens virginem, & ſuſpirans*, niſi & ipſi mouerentur concupiſcentiæ carnalis affectibus, licet deſtituti carnis effectibus. Sic Auguſtinus. Eodem ſpectat illud Terentianæ Pythiæ. *Ego iſtos* (Eunuchos) *audieram*, inquit, *amatores eſſe mulierum uel maxumos: Sed nihil poteſſe*. Locus Eccleſiaſt. ca. Terentius in Eunuc.

113 VERVM reuertamur ad Phutipharem emptorem Ioſephi, qui dictus eſt hoc loco ſecundum latinam translationem, Eunuchus; cum tamen & habuerit vxorem, & filiam genuerit: cuius exoluendæ quæſtionis gratia, ad breuem de Eunuchis diſputationem paulìſper digreſſi ſumus. Quærebatur igitur, quomodo verè appellari potuerit Eunuchus. Nam multifatius Eunuchiſmus ſupra expoſitus, iſti haudquaquam aptari poteſt. Duplex igitur ſoluendæ quæſtionis ratio ad præſens occurrit. Vel enim ſequenda eſt Traditio Hebræorum, quam hoc loco memorat, nec improbat Hieronymus, affirmantium, iſtum Phutipharē, quod obſcenè cogitaſſet de Ioſepho, arefactus penitus à Deo virilibus, factum eſſe Eunuchum. Hoc ſi admittimus, dicamus neceſſe eſt, vocatum eſſe hoc loco Eunuchum per Anticipationem: nam quo tempore emit Ioſeph, eo tempore non erat Eunuchus, ſed poſtea, in cuſtodiam pudicitiæ Ioſeph, factus à Deo eſt Eunuchus. Quod ſi Lector in hac Traditione Hebræorum minimè acquieſcit, ſequatur licet opinionem Lyrani, Thoſtati, Caietani atque aliorum, qui tradunt Eunuchi nomen ambiguæ ſignificationis & vſurpationis eſſe: nam & pro eo qui caſtratus eſt vſurpari, & pro principali miniſtro apud Regem, ſiue in eius Palatio, ſiue extra, ſiue domi, ſiue militiæ, etiamſi caſtratus non fuerit. Nam quia Eunuchi principalia, & intima, nec niſi fideliſſimis credenda regum miniſteria, & negocia tractabant; propterea factum eſt, vt poſtea, qui eadem munera obirent, nomen Eunuchi retinerent, etiamſi verè non eſſent Eunuchi. Verùm ad alteram huius diſputationis quæſtionem pergamus. Reſponſio ad principalem quęſtionē quo modo Phutiphar dictus ſit Eunuchus.

114 ALTERA quæſtio, ſuper his verbis: *Magiſtro militum*. tractanda eſt. Vocatur Phutiphar hoc loco ſecundum latinam translationem vulgatā, Magiſter militum: at lxx. Interpretes græcè vocant eum Ἀρχιμάγειρον id eſt, principem ſiue præfectum coquorum: ſic enim interpretantur Philo in libro de Ioſeph, & Ioſephus in libro primo Antiquitatum, & Sanctus Ambroſius in libro de Ioſeph. Sed enim Beatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hoc loco, cenſet, legendum eſſe potius: *Princeps exercitus, uel bellatorum*, quod idem eſt atque, *Magiſter militum*, ſicut habet Latina Traslatio. Sic enim ſcribit: In pleriſque locis Archimagiros, id eſt coquorum, principes, pro Magiſtris exercitus, Scriptura commemorat; μαγειρεύειν quippe, græcè interpretatur occidere. Venditus eſt itaque Ioſeph, principi exercitus & bellatorum Pharaonis. Sic Hieronymus: in cuius ſententiam videtur ſatis propendere Auguſtinus. Nam cum in Quæſtione 127. in Geneſim citaſſet Lectionem græcam huius loci: *Vendiderunt Ioſeph Petrefa Spadoni præpoſito coquorum*, ſubdit: Nolunt quidam præpoſitum coquorum interpretari, qui græcè Archimagiros dicitur: ſed Præpoſitum militiæ, cui eſſet poteſtas occidendi. Sic enim appellatus eſt etiam ille, quem Rex Nabucodonoſor miſit, penes quem potius inuenitur primatus fuiſſe militiæ. Sic Auguſtinus. Secunda quęſtio An Phutiphar fuerit Magiſter militum, an pręfectus coquorū Pharaonis. Philo. Ioſephus. Ambroſius Hieron. S. Auguſt.

SVPER vocis Hebrææ (Tabach) ſignificatione, quam vertit Latinus Interpres Magiſtrum militum, diſſerit in hunc modum Oleaſter: Ex no- Oleaſter.

ſtris quidam putant fuiſſe eum principem militiæ: alij præfectum coquorum: alij laniorum, id eſt; qui plectendorum hominum damnatorum curam habet: Verbum hebraicum [tabach] ſignificat mactare, aut potius rem mortuam, aut morituram ſcindere, vt primo Regum vigeſimo quinto. *Victimam meam, quam [tabach] id eſt, iugulaui tonſoribus meis*. Conſtat igitur, verbum iſtud ſignificare idem, quod laniare, aut iugulare. Sed an vox [tabach] ſignificet eum, qui animalia iugulat, ſiue laniat, vel potius qui homines, certum non eſt: Nam primo Regum nono legitur Samuelem dixiſſe [catabach] id eſt, lanio, ſiue coquo, qui carnes decoquendas laniat; vt partem carnium meliorem ſeruaret Sauli. Apud Hieremiam verò capite trigeſimo nono, dicitur de Nabuzardan, quod fuerit princeps tabachim, id eſt, militum: conſtat enim fuiſſe eum Principem militiæ, vt ibidem dicitur. Mihi autem videtur, quod iſte Phutiphar fuit princeps laniorum, non quidem coquorum, ſed eorum, qui homines plectebant, & iugulabant, potuit tamen ſimul etiam eſſe princeps militiæ: Etenim de Banaia legitur tertio Regum capite ſecundo, quod fuerit princeps militiæ Salomonis, qui tamen miſſus ab eo eſt ad occidendum Ioab: quare crederem, tunc temporis munus laniandi reos, demandatum fuiſſe principibus militiæ, & hoc ſignificare voluit Chaldæus vertens hoc loco, Caietanus. Principem interfectorum. Sic Oleaſter. A quo non diſcrepat Caietanus, ita ſcribens: in Hebræo eſt, *Principi occiſorum*: Sed in dubium vertitur, an fit ſermo de occiſoribus hominum, quales ſunt miniſtri iuſtitiæ, qui carnifices vocantur: an de occiſoribus animalium, qui lanij appellantur. Conſonat autem magis miniſterio Pharaonis, vt iſte intelligatur Princeps exequentium iuſtitiam in criminibus, potius quàm princeps laniorum. Primum enim officium, Regia cura exigit, alterum verò in nulla apparet curia. Sic Caietanus.

Lyranus. LYRANVS noſtram translationem cum græca Septuaginta Interpretum, & cum expoſitione Hebræorum componens atque concilians, ſic habet ſuper hoc loco. Pro *Magiſtro militum*: Hebræi exponunt, Magiſtro carnificum: verbum enim Hebræum, propriè ſignificat mactare, vel laniare. Atque hoc quidem poteſt competere militibus, qui homines interficiunt in bello; & hunc ſenſum ſequitur noſtra translatio. Competit etiam carnificibus, ſiue lanijs, qui mactant animalia; & hunc ſenſum ſequuntur Hebræi: & in idem redit dictum Ioſeph, appellantis Phutipharem principem coquorum. Hæc Lyranus. Audiamus etiam Eugubinum: cuius, vt Eugubinus ferè ſolet, veſtigijs inſiſtit Lippomanus in Catena. Affirmat, hebræam vocem ſignificare, occidere, ac mactare: hoc autem & ad mactationem animalium, quod eſt laniorum, vel coquorum, & ad occiſionem hominum in bello, quod eſt militum, aptari poteſt. Ex quo diuerſitas exiſtit Latinæ translationis, & Græcæ: Hæc enim vertit; Principem coquorum; illa, Magiſtrum militum. Huiuſmodi porrò ambiguitatem vocis hebrææ, etiam Rab. Auen Eſra. declarat Auen Eſra, his verbis: Inuenies, hanc vocem, tam ad occiſionem referri, quàm ad id, quod ſpectat ad culinam. Et verò pro vtraque interpretatione ſunt idoneæ rationes. Infra enim legitur: *Et tradidit eum in cuſtodiam Principis Hatabachim*: id eſt, militum, ſeu carnificum: nam coquorum Principem, cuſtodiam habuiſſe carceris, abſurdum dictu videtur. Rurſum, cum Phutiphar dicatur fuiſſe Eunuchus, è genere videlicet hominum imbelli, & effœminato; non eſt credibile, fuiſſe etiam à Rege præfectum militibus. Videtur igitur is fuiſſe præfectus Regis ſicarijs, & carnificibus

niſcibus, quique damnatorum hominum plectendorum curam haberet. In hâc fermè ſententiam Eugubinus.

117 VERVM nobis ſequenda eſt, tuendaque latina lectio huius loci, quæ habet, *Magiſtro militum*: Ea quippe placet Beato Auguſtino, & confirmatur Sancti Hieronymi auctoritate, viri ſanè Hebraicarum, & ſacrarum litterarum diligentiſſimi atque doctiſſimi: qui ob eam cauſam, teſtimonio ipſius Eccleſiæ adeo laudatur, vt is fuiſſe dicatur in exponendis ſacris Scripturis, Doctor maximus, diuina prouidentia datus Eccleſiæ. Dices: Ergo Septuaginta Interpretes errarunt hoc loco, qui verterunt Archimagiro, id eſt, Principi coquorum? Minimè verò. Nam vox Archimagiros propriè ſignificat principem occiſorum: μαγειρεύειν quippe, interprete Hieronymo, Latinè eſt occidere. Sed nomen occiſorum, trifariam poteſt intelligi. Vel enim ſunt occiſores hominum in bello, quales ſunt milites: Et in hanc ſententiam Latinus Interpres vertit, *Magiſtro militum*: vel ſunt occiſores hominum propter eorum crimina, tanquam publicæ iuſtitiæ adminiſtri & executores, quam interpretationem ſecuti ſunt Hebræi, & multi de noſtris, ſupra memorati. Vel ſunt occiſores animalium ad coquendum, & comedendum vt ſunt lanij & coqui: cui expoſitioni Philo, Ioſephus, & Ambroſius inſtiterunt. Cum igitur vox Archimagiros, qua vſi ſunt Septuaginta Interpretes, tres iſtas ſignificationes & interpretationes capiat, Tranſlatio Septuaginta Interpretum, lectioni noſtræ, latinæ aptari commodiſſime poteſt. Præſertim autem cum Sanctus Hieronymus affirmet, Archimagiros pro Magiſtris exercitus, in plerisque locis diuinam Scripturam commemorare.

Eximia laus B. Hieronymi.

Auctoris ſententia, & defenſio latinæ trãſlationis.

118 NON eſt in præſentia, nobiliſſimæ huius Hiſtoriæ Ioſeph prætermittenda interpretatio, partim Allegorica, & partim Tropologica. Et allegorica quidem, duplex eſt; vna Philonis, politica: Altera, Beati Ambroſij, Theologica. Philo faciens Sanctum Ioſeph tanquam imaginem quandam & figuram fuiſſe viri ciuilis, vt ſupra pluribus expoſuimus, quod Ioſeph ſit venditus à fratribus, quod putatus ſit à beſtijs deuoratus, & quod in Aegypto venditus ſit cuidam Eunucho, & principi coquorum, hæc inquam, Philo per allegoriam accommodans ad virum rerum ciuilium tractatorem, & adminiſtratorem, hunc in modum diſputat in libro, qui de Ioſeph, ſiue de vita viri ciuilis inſcribitur. Recte dicitur, ciuilem hominem vendi. Nam qui auram populi captans, concionaturus, locum ſuperiorem aſcendit, ſicut venalitij, ſeruus fit ex ingenuo; propter honores vtique, quos ambit, addicens ſe innumeris dominis. Idem à fetis circumuentus inducitur: quod homini ciuili inſidiatur immanis beſtia, vana gloria; corripere, ac deuorare tales ſolita. Sed emptores Ioſeph eum reuendunt, quoniam non vnus eſt dominus tractantium Rempublicam; ſed vulgus, alijs poſt alios dominis ſuccedentibus. Qui autem tertio venduntur, hi, nequam mancipiorum more, mutant Dominos, non ferendo priores, propter faſtidium, vt rerum nouarum cupidi. Qui emit Ioſeph in Aegypto, dicitur fuiſſe Eunuchus, & princeps coquorum. Nam emptor hominis ciuilis, quod eſt vulgus, reuera Eunuchus eſt. Et videtur quidem habere genitalia, ſed vi generatiua deſtituitur, quemadmodum, qui ſuffuſos habent oculos, orbati ſunt eorum efficacia, non valentes cernere. Sed quænam eſt ſimilitudo inter vulgum, & Eunuchos? quod vtrique ſteriles Sapientiæ, virtutem tamen approbant: Cum enim confluit promiſcua multitudo hominum, loquuntur vt oportet, ſed ſapiunt contrariè, poſthabendo ſyncera fucatis, & legitima prauis, ſtudentes

Allegorica & Tropologica expoſitio huius hiſtoriæ ſecundum Philonem, & B. Ambroſium.

Allegoria Philonis.

dentes

dentes ſolum exiſtimationi tuendæ, veramque honeſtatem negligentes. Hinc, quod mireris, ſequitur, vt Eunuchus vxorem habeat. Nam vulgus deditum eſt concupiſcentiæ, ſicut vir mulieri, in cuius gratiam dicit, facitque omnia: in conſilium clam & palàm hanc adhibens, & in rebus minimis æquè ac maximis; rationi verò nuſquam obtemperans.

RECTE quoque princeps coquorum vocatur emptor Ioſeph. Nam vt coquus nihil aliud curat, niſi inutiles ac ſuperuacaneas ventris voluptates: eodem modò populus dat ſe totum oblectamentis aurium, per quæ mentis intentio relaxatur, & neſcio quo pacto eneruatur anima. Quid autem inter medicos, & coquos interſit, quis non videt? Illi, quicquid ad ſanitatem conducit, etiamſi moleſtum ægroto, & ingratum videatur, & conſulunt, & magno ſtudio comparant. Hi contra, ſuauia tantum curant, & vtilia negligunt. Ergo medicis ſimiles ſunt in ciuitate leges, & magiſtratus legitimi, & ſenatores, ac iudices prouidentes communi ſaluti ac ſaturitati: cupidinarijs autem, iuniorum, & vulgi turba eſt ſimilis, qui ſecuri de commodis, præſentem tantum voluptatem venantur. Hactenus ex Philone.

Allegoria BEATVS Ambroſius in libro de Ioſeph capite quarto, hanc ipſam 119
S. Ambroi. Hiſtoriam Ioſeph allegorizat, ſed ad CHRISTVM Dominum accom-
modando. Ductus eſt, inquit, in Aegyptum Ioſeph, & emptus à Præpo-
ſito coquorum. Non eſt otioſa perſona, quæ cruda ciborum coqueret, vt
epularentur animi videlicet, fidei ſuauitate: nullus enim cibus ſcientia, &
doctrina dulcior. Erat ante in Aegypto cruda perfidia, quam nullus diuinæ
cognitionis ardor, & veræ ſcientiæ cupiditas molliuerat, non eloquia Do-
mini ignita decoxerant. Venditus eſt Ioſeph in Aegypto, quia CHRISTVS
Iſaia. 58. venturus erat ad eos, quibus dictum eſt: *Peccatis neſtris venditi eſtis*: Et
Coloſſen. 3. ideo ſuo ſanguine redemit, quos propria peccata vendiderunt, chirogra-
phum ſuſtulit, fœneratorem remouit, exuit debitorem: Vnus exoluit, quod
ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire ſeruitio. Suſcepit hoc ille
pro nobis, vt ſeruitutem mundi repelleret, libertatem Paradiſi reſtitue-
ret, gratiam nouam, conſortij ſui honorem relinqueret. Hoc de my-
ſterio.

IDEM autem eodem in loco adiungit moralem eiuſdem hiſtoriæ tra- 120
ctatum; ex Ioſeph exemplo, illuſtria, & ſalutaria proferens in medium do-
cumenta, & ſolatia ijs, qui vel ex conditione ſua, vel ex infortunio ali-
quo ſeruitute premuntur. Et Ambroſij quidem moralis ſuper hac hiſtoria
Ambroſij Ioſeph diſputatio, his verbis ab eo tractatur. Ceterum quod ad moralem
Tropolog. pertinet locum, quia vult DEVS omnes ſaluos fieri, dedit per Ioſeph etiam
1. Tim. 2. ijs, qui ſunt in ſeruitute, ſolatium, attribuit magiſterium, vt diſcerent
etiam in vltima conditione poſſe mores eſſe ſuperiores, nec vllum ſta-
tum immunem eſſe virtutis, ſi animus cuiuſque cognoſcat, carnem ſer-
uituti ſubditam eſſe, non mentem: multoſque ſeruulos eſſe dominis li-
beriores, ſi in ſeruitute poſiti, à ſeruilibus putent operibus abſtinendum.
Seruile enim eſt omne peccatum, libera eſt innocentia. An ſeruus
non eſt auarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello, ſeipſum auctionatur?
Nonne & ille ſeruus eſt, qui ſeruit libidini? Suis enim ardet incen-
dijs, & peccati ſui facibus exuritur. Suſcipit omnes metus: inſidiatur
ſomnijs ſingulorum, & vt vnius cupiditate potiatur, fit ſeruus omnium. Ni-

hil tam

hil tam ſpeciale ſeruitutis eſt, quàm ſemper timere. Contra verò in quauis conditione ſeruitij, ille ſemper liber eſt, qui amore non capitur, neque auaritiæ vinculis tenetur, neque alligatur timore criminis, qui ſecurus ſpectat præſentia, quem futura non terrent. Nonne videtur hic tibi in ſeruitute dominari; ille autem in libertate ſeruire? Seruiebat Ioſeph, regnabat Pharao; ſed beatior illius ſeruitus, quàm regnum huius: Denique tota Aegyptus collapſa eſſet fame, niſi rex ſeruili conſilio ſuum regnum ſubdidiſſet. Habent igitur vnde glorientur originales ſeruuli, ſeruiuit & Ioſeph. Habent vnde ſe conſolentur, qui ex libertate in ſeruitutem, aliqua neceſſitate venerint. Habent quod imitentur, vt diſcant, conditionem mutari poſſe non mores, eſſe in vernulis libertatem, & in ſeruitute conſtantiam. Habent etiam domini quod per ſeruulos bonos ſperent. Abraham filio ſuo per vernaculum inuenit vxorem: benedixit itē Deus domum Aegyptij propter Ioſeph; ita vt dominus omnia ſua in ſeruuli manum traderet gubernanda. Sic Ambroſius.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM GENESIS.

Memoratur coniugium Iudæ cum muliere Chananæa & in filios inde natos, DEI vindicta: inceſtus præterea Thamar cum ſocero ſuo Iuda, & mira duorum filiorum eius procreatio.

1 EODEM tempore deſcendens Iudas à fra-
tribus ſuis, diuertit ad virum Odollami-
2 tem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam
hominis Chananæi, vocabulo Sue: & ac-
cepta vxore, ingreſſus eſt ad eam. Quæ
3 concepit, & peperit filium, & vocauit no-
men eius Her. Rurſumque concepto fœ-
4 tu, natum filium vocauit Onam. Ter-
5 tium quoque peperit, quem appellauit
6 Sela, quo nato, parere vltra ceſſauit. Dedit autem Iudas vxorem pri-
7 mogenito ſuo Her, nomine Thamar. Fuit quoq. Her, primogenitus Iu-
8 dæ, nequam in conſpectu Domini: Et ab eo occiſus eſt. Dixit ergo Iu-
das ad Onan filium ſuum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & ſociare
9 illi, vt ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille ſciens non ſibi naſci filios, intro-
iens ad vxorem fratris ſui, ſemen fundebat in terram, ne liberi, fratris
10 nomine naſcerentur. Et idcirco percuſſit eum Dominus, quod rem de-
11 teſtabilem faceret. Quamobrem dixit Iudas Thamar nurui ſuæ, eſto

vidua in domo patris tui, donec creſcat Sela filius meus: timebat enim
ne & ipſe moreretur, ſicut fratres eius. Quæ abijt, & habitauit in domo
patris ſui. Euolutis autem multis diebus, mortua eſt filia Sue, vxor Iu- 12
dæ: qui poſt luctum conſolatione ſuſcepta, aſcendebat ad tonſores o-
uium ſuarum, ipſe & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.
Nunciatūq. eſt Thamar quod Socer illius aſcēderet in Thamnas ad ton 13
dendas oues. Quæ depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum: 14
& mutato habitu, ſedit in biuio itineris, quod ducit Thamnam: eo quod
creuiſſet Sela, & non eum accepiſſet maritum. Quam cum vidiſſet Iu- 15
das, ſuſpicatus eſt eſſe meretricem: operuerat enim vultum ſuum ne
agnoſceretur. Ingrediensq. ad eam, ait: Dimitte me vt coeam tecum: 16
neſciebat enim quod nurus ſua eſſet. Qua reſpondente: Quid dabis
mihi vt fruaris concubitu meo? dixit: Mittam tibi hœdum de gregibus. 17
Rurſumque illa dicente: Patiar quod vis, ſi dederis mihi arrhabo-
nem, donec mittas quod polliceris. At Iudas: Quid tibi vis pro arrha- 18
bone dari? Reſpondit: Annulnm tuum, & armillam, & baculum quem
manu tenes. Ad vnum igitur coitum mulier concepit: & ſurgens abijt: 19
depoſitoque habitu quem ſumpſerat, induta eſt viduitatis veſtibus. Mi- 20
ſit autem Iudas hœdum per paſtorem ſuum Odollamitem, vt recipe-
ret pignus, quod dederat mulieri: qui cum non inueniſſet eam, interro- 21
gauit homines loci illius: Vbi eſt mulier quæ ſedebat in biuio? Reſpon-
dentibus cunctis: Non fuit in loco iſto meretrix. Reuerſus eſt ad Iudam 22
& dixit ei: Non inueni eam: ſed & homines loci illius dixerunt mihi,
nunquam ſediſſe ibi ſcortū. Ait Iudas: Habeat ſibi, certe mendacij ar- 23
guere nos non poteſt: ego miſi hœdum quem promiſeram: & tu non in-
ueniſti eam. Ecce autem poſt tres menſes nunciauerunt Iudæ, dicentes, 24
Fornicata eſt Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumeſcere.
Dixitque Iudas: Producite eam vt comburatur. Quæ cum duceretur ad 25
pœnam, miſit ad ſocerum ſuum, dicens: De viro, cuius hæc ſunt, conce-
pi: cognoſce cuius ſit annulus, & armilla, & baculus. Qui agnitis mune- 26
ribus, ait: Iuſtior me eſt: quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen
vltra non cognouit eam. Inſtante autem partu, apparuerunt gemini in 27
vtero: atque in ipſa effuſione infantum vnus protulit manum: in qua ob-
ſtetrix ligauit coccinum, dicens: Iſte egredietur prior. Illo verò retra- 28 29
hente manum, egreſſus eſt alter: dixitque mulier. Quare diuiſa eſt
propter te maceria? Et ob hanc cauſam vocauit nomen eius Phares.
Poſtea egreſſus eſt frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem ap- 30
pellauit Zara.

PRAEFATIO

Cur Moſes, hiſtoriam inceſtus Thamar cum Iuda, ſcripſit prodere voluerit.

ANTE alia, dignum quæri videtur, cur Moſes, qui proxime orſus fuerat hiſtoriam Ioſeph, mox eam, abrupto narrationis filo, omittens, interpoſuerit hiſtoriam coniugij Iudæ, & generationis filiorum eius: præſertim autem, cum de nullo aliorum filiorum Iacob, niſi de Ioſeph, Moſes talia commemorauerit. Verùm ſcire conuenit, vt hanc hiſtoriam ſcriberet Moſes, cauſam fuiſſe nobilitatem tribus Iuda, ſuper alias omnes populi Hebræi tribus; ex qua ſcilicet, tot tantique Reges, atque adeo Meſſias ipſe, generandi erant: cuius admirabilis prima origo ex inceſtu nurus cum ſocero, primaque filiorum, non ſine miraculo, generatio, viſa eſt Moſi haudquaquam reticenda. Nec ad eam hiſtoriam memoriæ prodendam, non diuino conſilio, & prouidentia incitatus eſt Moſes: nimirum eius contemplatio plurimum valere debebat ad deprimendam Iudæorum arrogantiam, de ſui generis claritate mendaciter gloriantium, quorum tamen prima generis primordia, fœdiſſima, & ſanè quam pudenda, & probroſa fuerunt. Non puduit eos dicere CHRISTO Domino noſtro, vt eſt in Euangelio Ioannis capite octauo: *Nos ſemen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unquam*. Et paulo infra: *Nos ex fornicatione non ſumus nati*: Sed vtrùmque, apertum fuit, & inſigne mendacium. Nam & ſæpiſſime ſeruierunt gentibus, tam vicinis, quàm longinquis; & prima nobiliſſimę tribus eorum origo, ex alienigena muliere fuit, & ex inceſtu nurus cum ſocero. Valet etiam id, ad commendandam CHRISTI Domini humilitatem, qui vt pro peccatoribus turpiſſima morte affici, ita ex turpiſſimis peccatoribus ſecundum carnem genus ducere non erubuit. Sunt præterea quædam in hac Hiſtoria permira, & cognitu ſalubria, & memoratu digniſſima. Sed cur ſtatim poſt inchoatam hiſtoriam Ioſeph, hanc ſubtexuit Moſes? Videlicet, quæ narrantur in hoc capite trigeſimo octauo, ea poſt venditionem Ioſeph ſupra expoſitam euenerunt. Moſes itaque volens ordinem ſequi temporis, quo res geſta erat, narrata venditione Ioſeph, proxime Hiſtoriæ huius expoſitionem adiunxit: maxime verò, quod poſtea hiſtoria Ioſeph, vſque in finem libri continenter ferme pertexenda erat.

PRIMA DISPVTATIO.

Super quæſtione perardua, & admodum perplexa, de tempore quo euenerunt quæ narrantur hoc Capite.

Super illis verbis.

Eodem tempore deſcendens Iudas à fratribus ſuis, diuertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sua, & accepta vxore ingreſſus eſt ad eam, &c. Verſu 1.

2 ILLA verba: *Eodem tempore deſcendens Iudas à fratrib. &c.* Obſcuriſſimam, & implicatiſſimam quæſtionem continent. Nam illud, *Eodem tempore*, ſignificat circa tempus, quo venditus eſt Ioſeph: idque duplicem habere intellectum poteſt; vel paulò ante venditionem Ioſeph, vel poſt. Quæritur an quæ narrantur hoc capite, euenerint ante venditionē Ioſeph, an poſt. Verùm duo ante conſtituenda ſunt, quę pro veris, & certis haberi debent. Primò ponendum eſt, quæ narrantur hoc capite 38. geſta eſſe ante ingreſſum Iacob cum omni familia ſua in Aegyptum. Hoc enim dupliciter manifeſtum eſt: tum quia quæ narrantur hoc capite, acta ſunt in terra Chanaan, ad quam vtique Iuda poſt ingreſſum cum patre ſuo in Aegyptum, nequaquam eſt regreſſus: tum etiam quia memoratur infra Gen. 46. Iudas intraſſe in Aegyptum, cum duobus filijs ſuis Phares & Zara; horum autem generatio narratur in fine huius capitis. Illud quoque ponatur hic tanquam certum, à tempore, quo venditus eſt Ioſeph, ad id temporis, quo Iacob intrauit Aegyptum, vocatus ab ipſo Ioſeph, præteriſſe annos tres & viginti. Etenim Ioſeph ſexdecim natus annos eſt venditus, Geneſ. 37. cum autem Iacob intrauit Aegyptum agebat Ioſeph ætatis annum trigeſimum nonum, quod ex capite quadrageſimo primo, & quadrageſimo quinto Geneſis planè colligitur. Illic enim dicitur Ioſeph fuiſſe triginta annorum, cum à Rege præpoſitus eſt Aegypto. Inde ſecuti ſunt ſeptem anni vbertatis: Et poſt hos, ſeptem alij ſterilitatis, & famis; quorum ſecundo anno, qui fuit trigeſimus nonus Ioſeph, Iacob vocatus à Ioſeph, intrauit Aegyptum, vt traditur Gen. 45. A tempore itaque venditionis Ioſeph, vſque ad tempus ingreſſus Iacob in Aegyptum, fluxere viginti tres anni. Sed hiſce duabus ſententijs conſtitutis, reuertamur ad propoſitam quæſtionem.

Quantum temporis interfluxerit inter venditionem Ioſeph & ingreſſum Iacob in Aegyptum. Geneſ. 41.

3 Quærebatur ſupra, an quæ narrantur hoc capite trigeſimo octauo, euenerint ante venditionem Ioſeph, an poſt: vtrumcumque enim dicatur, magnis id eſt implicatum difficultatibus. Nam ſi ante, cur non etiam ante Moſes expoſuit hanc hiſtoriam? Id enim exigebat ratio temporis, idque poſcebat rectus ſcribendæ hiſtoriæ ordo; atque id ſi feciſſet Moſes, inchoatam hiſtoriam Ioſeph non ſtatim interrupiſſet: ſed, quod erat aptius & commodius, vniuerſam, ad vſque finem, continente ſerie pertexuiſſet. Sin autem poſt venditionem Ioſeph contigerunt, quæ memorantur hoc capite, qui fieri poteſt, vt intra viginti tres annos (tot enim à venditione Ioſeph, vt proxime dictum eſt, ad ingreſſum vſque Iacob in Aegyptum computantur) omnia facta ſint, quæ hic commemorantur, coniugium Iudæ, generatio ſucceſſiua trium filiorum eius, adulta co-

rum iam ætas, & matura coniugio, quod alius poſt alium inijt, viduitas Thamar, & diutina manſio eius in domo paterna, quoad filius Iudæ adoleſceret in ætatem matrimonio idoneam, firmamque; poſthęc inceſtus Thamar cum Iuda, & inde generatio duorum filiorum.

Hæc omnia intra viginti tres annos, non videntur geri potuiſſe. Hanc ſanè ob cauſam B. Auguſtinus quæſtione 128. in Geneſim, ſuper hac quæſtione pluribus diſputans, denique eo propenſior eſt, vt hæc ante venditionem Ioſeph geſta exiſtimet. Quomodo, inquit, hæc omnia intra viginti duos annos fieri potuerint, merito mouet. Niſi, vt fortè ſolet Scriptura, per recapitulationem, aliquot annos ante venditum Ioſeph, hoc fieri cœpiſſe intelligi velit. Et paulo infra ſub finem eius quæſtionis ſubdit hęc; Niſi fortè credimus (& hoc enim fieri potuit) mox vt adoleſcere Iudas cœpit, eum incidiſſe in amorem eius, quam duxit vxorem, nondum vendito Ioſeph. Sic Auguſtinus.

B. Auguſt.

4 Sedenim iſtam difficultatem, quam tantopere exaggerat Auguſtinus, non magni negotij eſſe videtur explicare. Poſito enim, hiſtoriam huius capitis ſequi ordine temporis venditionem Ioſeph, licet, quę narrantur hoc capite, intra viginti tres illos annos inter venditionem Ioſeph, & ingreſſum Iacob in Aegyptum, omnia concludere, ad hunc modum. Quo anno venditus eſt Ioſeph, eodem ipſo Iudas duxit vxorem, filiam Sua Chananæi, & ſub finem eius anni, genuit primum filium, cui nomen Her, & inde alios duos ſucceſſiuè. Her decem & ſeptem annos natus, duxit Thamar vxorem; id eſt, anno poſt coniugium patris decimooctauo: ſed quia peſſimus erat, occiſus eſt à Deo ſub finē anni eius decimi octaui. Initio anni decimi noni ſucceſſit in coniugium eius, alter filius Iudæ, vocatus Onan, qui ob nequitiam ſtatim eodem illo anno perijt. Tunc coacta eſt Thamar expectare, donec Sela, tertius Iudæ filius, magis adoleſceret: ponamus id tempus fuiſſe duorum vel trium annorum, tunc enim Sela fuiſſet annorum circiter viginti, maior nempe prioribus ſuis fratribus: expectauit igitur Thamar vſque ad vigeſimum ſecundum annum à coniugio Iudæ. Tunc videns ſe fruſtrari ſpe habendi Selam maritum, quæſiuit per ſimulationem concubitum Iudæ, & inde duos filios gemellos generauit, anno videlicet vigeſimo ſecundo poſt coniugium Iudæ. Anno poſtea vigeſimo tertio expleto, intrauit Iuda cum his duobus filijs in Aegyptum. Hinc, opinor, aduertit Lector, difficultatem exagitatam à B. Auguſtino, eo modo quo diximus, diſſolui poſſe.

5 ATENIM eſt altera difficultas multo impeditior, multoque perplexior. In hoc enim ipſo libro Geneſis infra cap. 46. vbi memoratur ingreſſus Iacob in Aegyptum cum omni familia ſua, traditur, Iudam intraſſe tunc Aegyptum vna cum filio ſuo Phares, & duobus eius filijs, ſuiſque nepotibus, Heſron, & Hamul. Hos cum genuit Phares, non potuit eſſe minor anno decimo ſexto: ſed ipſe genitus fuerat, vt paulo ante oſtenſum eſt, anno circiter vigeſimo ſecundo poſt coniugium patris ſui Iudæ cum muliere Chananæa, vt narratur in exordio huius capitis 38. Ergo à coniugio illo Iudæ, quod fuit poſt venditionem Ioſeph, vſque ad ingreſſum Iudæ cum filijs & nepotibus ſuis in Aegyptum, fluxiſſent anni triginta octo, duo ſcilicet & viginti vſque ad ortum Phares, & anni ſexdecim vſque ad generationem filiorum eius: cum tamen ſupra demonſtratum ſit ex ipſa Scriptura, non plures viginti tribus annis, computari à venditione Ioſeph, vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum.

Ardua, & primori aſpectu inexplicabilis quæſtio.

Si quis autem, vt hanc euitet difficultatem, dicat, coniugium illud Iudæ fuiſſe ante venditionem Ioſeph, annis quindecim, tot videlicet vt ſumma illa viginti trium annorum à venditione Ioſeph, vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum, firma conſiſtat: is profecto, vt fertur prouerbio,

Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.

Sic

Sic enim neceſſum erit dicere, Iudam cum illam duxit vxorem, quinque duntaxat fuiſſe annorum. Etenim Iudas quatuor tantùm annis prior natu erat quã Ioſeph, vt colligitur ex cap. 29. & 30. Geneſ. Siquidem Iudas natus eſt anno vndecimo, quàm pater eius Iacob venerat in Meſopotamiam: Ioſeph autem anno decimo quarto iam exacto. Ergo ſi Ioſeph erat ſexdecim annorum, cum eſt venditus, vt dicitur Geneſ. 37. erat tum Iudas viginti annorum: quare ſi quindecim annis ante venditionem Ioſeph, inijt coniugium illud cum muliere Chananæa, neceſſe eſt initum eſſe coniugium, & ex eo generatos filios Iudæ, anno ætatis eius quinto: hoc autem non ſolùm incredibile dictu, ſed impoſſibile factu eſt; niſi quis ad diuinæ Omnipotentiæ miracula temere confugiat. Siue igitur iſtud Iudæ coniugium locetur ante venditionem Ioſeph, ſiue poſt, vtroque ſane modo inextricabilis, vt videtur, exiſtit quæſtio.

6 DUPLEX mihi ad præſens occurrit exſoluendi huius nodi via, & ratio, quam breuibus dicam Lectori. Primò dicendum eſt, duos illos filios Phares, Heſron & Hamul, qui memorantur Geneſ. 46. non fuiſſe natos ante ingreſſum Iacob in Aegyptum, ſed aliquot poſt annis. Cur igitur iſti numerantur ibi inter ingredientes in Aegyptum? quia etſi non per ſe, in ſuo tamen patre, qui verè ingreſſus eſt Aegyptum, etiam ipſi exiſtimantur intraſſe. Hoc namque modo, enumeratis Moſes eo loco filijs & nepotibus Liæ, ſubdit, eos fuiſſe genitos in Meſopotamia; quod tamen falſum eſt de filijs Iudæ generatis in terra Chanaan, vt dicitur in hoc capite: Immò de filijs Ruben, Simeonis, & Leui, idem dicendum eſt: cum enim Iacob diſceſſit ex Meſopotamia, Ruben erat annorum tredecim, Simeon duodecim, Leui vndecim, Iuda decem, in qua ætate, non eſt credibile iam eos generaſſe filios: quam fortaſſe ob cauſam ſupra Geneſ. 35. vbi recenſetur progenies Iacob, ſoli numerantur eius filij, nec vllius eorum nominatur filius. Ergo quod dicitur de filijs, & nepotibus Liæ, ab ea genitis in Meſopotamia, interpretandum eſt de filijs quidem Liæ, per ſe atque immediatè, de nepotibus autem eius, mediatè, & in eorum patribus, qui nati fuerant in Meſopotamia. Ad hunc ſcilicet modum ſoluit iſtam quæſtionem Auguſtinus in quæſtione 151. in Geneſim: Magna, inquit, quæſtio eſt, quomodo triginta tres animæ ex Lia genitæ fuerint in Meſopotamia: niſi quia illa locutio confirmatur, tanquam ibi omnes ortæ ſint, quarum parentes ibi orti ſunt.

Auctoris ſolutio duplex ſuperioris difficultatis.

Auguſtin.

7 Quod autem inter eos, qui ingreſſi ſunt in Aegyptum vnà cum Iacob, & recenſentur à Moſe infra Gen. 46. aliqui fuerint ibi commemorati, nondum tunc nati, ſed multis poſt annis; manifeſtum facit commemoratio filiorum Beniamin, eo loco poſita. Numerat Moſes decem filios Beniamin, ſic enim hebraica & latina lectio appellat: quos tamen omnes, non fuiſſe à Beniamin proximè genitos, ſed quoſdam fuiſſe nepotes, & pronepotes eius, perſpicue demonſtrat lxx. Interpretum in eo loco translatio. Nam licet ſecundum hebraicam & latinam lectionem Geneſ. 46. Bela & Gera, & Ared, nominentur filij Beniamin; attamen Septuaginta, qui hæc diſtinctius, & enucleatius deſcripſerunt, Belam faciunt filium Beniamin, Geram autem, filium Belæ, & nepotem Beniamin, Ared verò, filium Geræ, & pronepotem Beniamin. Beniamin porro, cum intrauit Aegyptum, vigeſimum tertium annum ætatis non excedebat; ſiquidem natum eſſe oſtendimus ſupra, eo anno quo Ioſeph venditus eſt, aut iuxta. Non potuit igitur fieri, vt Beniamin intra viginti tres ætatis ſuæ annos, & filium habuerit & nepotem, ac pronepotem: ſed neceſſe eſt nepotem & pronepotem, aliquot annis poſt ingreſſum eius in Aegyptum eſſe natos.

8 ALTERA eiuſdem quæſtionis enodandæ ratio, indicata nobis eſt à B.

Auguſtino. Is enim quæſtione vltima in Geneſim docet, per ingreſſum Iacob in Aegyptum, non eſſe illud tantum tempus præciſe intelligendum, quo ipſe primum intrauit: ſed quo ad ipſe vixit in Aegypto, poſt ingreſſum, per annos ſcilicet decem, & ſeptem. Vel potius per illum ingreſſum Iacob intelligere oportet omne tempus, quo vixit Ioſeph poſt ingreſſum patris, per annos nempe vnum & ſeptuaginta. Nam quia Ioſepho vocante, & procurante apud Regem, Iacob venit in Aegyptum, & ibi humaniter acceptus à Rege, ac liberaliter tractatus eſt, atque in optimo Aegypti ſolo collocatus: idcirco ſignificatio & vſurpatio ingreſſus Iacob in Aegyptum, extenditur vſque ad finem vitæ Ioſeph. Et hac ratione Auguſtinus ſoluit difficultatem, qua vehementer premi videtur tranſlatio lxx. Interpretum in cap. 46. Geneſis: vbi omnes animas quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob in Aegyptum, tradunt fuiſſe ſeptuaginta quinque, cum Scriptura hebraica, ſeptuaginta ſolum enumeret. Sed illi addiderunt ei numero quinque, partim nepotes, partim pronepotes Ioſeph, haud dubiè natos poſt mortem Iacob. Ex quo argumentatur Auguſtinus, per ingreſſum Iacob in Aegyptum ſignificari omne tempus, quod ab ingreſſu Iacob protenditur vſque ad finem vitæ Ioſeph. Idem traditur ab ipſo in libro 16. de Ciuitate Dei ſub finem, cap. 40. Atque hæc ſunt, quæ ſuper propoſita quæſtione, in præſentia dicere habui.

SECVNDA DISPVTATIO.

De peccato Her primogeniti Iudæ, quem Scriptura dicit fuiſſe nequam in conſpectu DEI.

Super illis verbis,

Verſu 7. Fuit Her primogenitus Iudæ, nequam in conſpectu Domini: Et ideo ab eo occiſus eſt.

Quod fuerit peccatũ Her.

S. Auguſt.

PRIMA quæſtio hic tractanda eſt, quodnam fuerit peccatum Her: Scriptura enim nullum eius peccatum nominatim exponit, contenta dicere in vniuerſum, fuiſſe eum nequam in conſpectu Domini. B. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 84. ſignificat peccatum eius fuiſſe crudelitatis & ſæuitiæ, dicens fuiſſe eum malignum & ſæuũ. Cum enim duo ſint genera hominum; vnum nocentium alijs: alterum, prodeſſe alijs nolentium: prius genus hominum ſignificatum eſſe ait, per filium Iudæ, nomine Her; qui erat malignus, & ſæuus: poſterius autem genus hominum, eſſe figuratum per alterum filium Iudæ, vocatum Onan, qui ne gigneret filios fratri ſuo mortuo, accedens ad vxorem, ante fundebat ſemen in terram. Sed huius opinionis ſuę ſectatores non habuit Auguſtinus. Alij coniectant, fuiſſe peccatum contra naturam, quod admittebat, abutens vxore extra vas muliebre. Coniectura iſtorum, huiuſmodi eſt. Iſte dicitur fuiſſe nequam in conſpectu Dei, & idem dicitur ſupra Gen. 13. de Sodomitis: *Homines Sodomitæ* (inquit Scriptura) *peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis*: Sed præualuiſſe videtur Traditio Hebræorum, quam plerique Noſtrorũ, etiam ſequuntur. Aiunt illi, Thamar fuiſſe pulcherrimam foeminam, eamque perditè adamatam eſſe ab Her? Qui quo diutius illibata eius pulchritudine frui poſſet, ſciens per grauidationes, & partus deflorеſcere de-

Traditio Hebræorũ.

corem

corem, & venuſtatem muliebrem, in congrediendo cum Thamar, effundebat ſemen extra vas illius, ne grauidari poſſet. Hoc ſecutus Caietanus: Quæ fuerit, inquit, malitia Her, non dicit Scriptura: Sed Hebræi tradunt, malitiam eius, fuiſſe ſtudium impediendi impręgnationem vxoris, propter nimium amoris ardorem erga illam: Vnde & ſignificanter appellatur malus in oculis Iehouah, hoc eſt, fontis eſſendi, ſeminando enim ita, vt generatio non ſequeretur, male merebatur de fonte eſſendi. Sic ille. Caietanus.

10 CASSIANVS peccatum iſtud Her, ſpeciem facit fornicationis, nominatam à Theologis mollitiem, & à B. Paulo immunditiam. Scribit enim in capite vndecimo Collationis octauæ de peccato Onam, qui frater fuit Her, (ſimile autem fuiſſe peccatum vtriuſque creditur) ad hunc modum: Fornicationis tria ſunt genera. Primum, quod per commixtionem ſexus vtriuſque perficitur. Alterum, quod abſque foemineo tactu fit, pro quo Onan, filius patriarchę Iudæ, à Domino percuſſus legitur. Hoc in Scripturis ſanctis immunditia nuncupatur, de quo Paulus ad Coloſ. 3. *Mortificate*, inquit, *membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, &c.* Et ad Ephſ. 5. *Fornicatio, & immunditia nec nominetur in vobis.* Tertium genus fornicationis eſt, quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Euangelio Matth. 5. *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Hæc Caſſianus. Caſsianus

Immunditiæ verò peccatum, cenſetur à Theologis peccatum contra naturam, quod repugnet ordini naturali actus venerei, ordinati ad generationem prolis. Peccatum enim contra naturam, vt docet S. Thomas in Secunda Secundæ quæſt. 154. art. 11. plurifariam poteſt fieri. Vel ſi abſque omni concubitu, cauſa delectationis venereæ, pollutio procuretur, quod pertinet ad peccatum immunditiæ, quam quidam mollitiem vocant. Vel ſi fiat per concubitum cum re non eiuſdem ſpeciei, quod vocatur beſtialitas. Vel ſi fiat per concubitum cum non debito ſexu, vt maris cum mari, vel fœminæ cum fœmina, vt Apoſtolus ait ad Romanos primo, quod appellatur vitium ſodomiticum. Vel denique ſi non ſeruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum non debitum, aut quantum ad alios monſtroſos & beſtiales concumbendi modos. Inter iſta autem peccata contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, grauiſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, poſt hoc verò eſt vitium Sodomiticum, & poſt hoc eſt, cum non ſeruatur debitus modus concumbendi. Magis autem peccatur, ſi non fit debitum vas, quàm ſi ſit inordinatio ſecundum alia pertinentia ad modum concubitus. Hæc ex Beato Thoma in prædicta Quæſtione, articulo vndecimo, vt diximus, & item duodecimo. S. Thomas Quomodo peccatum immunditiæ ſit peccatum contra naturã.

11 ALTERA quæſtio eſt, quibus modis peccauerit Her, & quàm multiplici prauitate actus eius deformatus fuerit. Videtur peccaſſe quinque modis. Primò quidem, peſſimo genere intemperantiæ. In coniugio enim, poſthabito proprio eius fine, ſolum ſpectauit & quæſiuit ſenſum, atque guſtum, &, vt in Scholis loquimur, fruitionem delectationis ac voluptatis venereæ. Atque id non fecit repentina quapiam, & vehementi perturbatione animi correptus & incitatus, vt facere ſolent incontinentes, ſed conſulta opera, firmoque propoſito, atque ex electione; talem ſibi videlicet, homo nequiſſimus, coniugij finem, fructumque proponens. Deinde peccauit, magnam Deo ipſi iniuriam faciens, qui in humana natura vtrumque ſexum condidit, & omnia quæ ad generationem prolis, non ſolum neceſſaria, ſed etiam vtilia generandæ proli futura erant, copioſiſſimè, & aptiſſimè, & ordinatiſſimè, eidem naturæ indidit; & vt legitimè Her peccaſſe grauiter quinque modis. Geneſ. 1. & 2.

 fieret

Geneſ. 8. fieret generatio prolis, ſtatim in exordio mundi Matrimonium inſtituit, dicens, vt per illud creſcerent & multiplicarentur, ac replerent terram. Her igitur, quantum in ipſo fuit, tam ſanctam DEI, & vtilem inſtitutionem fruſtrabatur.

Ad hæc, maximam vxori ſuę Thamar iniuriam, & contumeliam faciebat, prępediens eius foecunditatem, priuanſque eam ingenti bono, & gaudio & ornamento, quod ex generatione prolis, mulieribus accedit: nec ea, vt coniuge vtens ad generationem prolis, ſed tanquam viliſſimo ſcorto abutens ad turpiſſimam voluptatem. Præterea, ſibi ipſe iniurioſiſſimus & nocentiſſimus erat, adimens ſibi, quo nihil in humanis bonis optabilius homini accidere ſolet: quid enim optabilius ijs qui ſunt in coniugio, quàm multæ ac pulchræ prolis parentes fieri? Per filium enim pater, etiam mortuus, quodammodo viuit, ac ſe ipſum propagat: *Mortuus eſt pater*, inquit Scriptura; *Et quaſi non mortuus eſt: ſimilem enim reliquit ſibi*. Et Ariſtoteles perfectum eſſe cenſet vnumquodq. in viuentibus, cum ſui ſimile poteſt producere, & alio loco naturaliſſimum eſſe dicit operum in viuentibus, quæcumq. perfecta ſunt, facere aliud, quale ipſum, vt ipſi ſemper, & eſſe diuino participent, pro vt poſſunt: omnia enim illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia, quæcumque agunt ſecundum naturam. Et quia nihil contingit corruptilium, idem & vnum numero permanere, permanet non ipſum, ſed quale ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autē vnum. Sic Ariſtoteles. Poſtremò, ingenti damno afficiebat genus humanum, quantum in ipſo erat, planè deſtruens illud ac tollens de medio: quippe qui coniugio, ad propagationem humani generis inſtituto, non ad hunc finem vtebatur, ſed ad inanem tantum, & ſterilem, & obſcenam voluptatem. Celebris eſt illa B. Auguſtini ſententia in libro de bono coniugij cap. 16. Quod eſt cibus ad ſalutem corporis, hoc eſt concubitus (coniugalis ſcilicet & legitimus) ad ſalutem humani generis. His itaque modis grauiſſimè peccauit Her.

(Margin: Eccleſ. 30. Ariſt. lib. 4. Meteor. & 2. de Anim. Text. 34. — S. Auguſt.)

Quid eſt illud frequens in Scriptura in conſpectu Dei vel corā Deo

12 TERTIA quæſtio. Quid eſt illud: *Fuit nequam in conſpectu Domini*. Thoſtatus interpretatur (in abſcondito) quoniam, inquit, nequitia eius non patebat alijs, ſed ſolus Deus, præter ipſum, & vxorem eius, conſcius illius flagitij erat. Et idcirco Deus occultè occidit illum; tali tamen plaga, quæ ſatis indicaret, mortem eius non ei naturaliter contigiſſe. At enim idem Thoſtatus ſuper illis verbis cap. 13. Geneſis: *Sodomitæ erant peſſimi coram Domino nimis*: contrario modo exponit *Coram Domino*, videlicet pro eo quod eſt, palam, & publice ſine vllo pudore, atque hominum, Deique reſpectu, ſicut dixit Iſaias: *Quaſi Sodoma peccatum ſuum prædicauerunt, nec abſconderunt*. Aſt ego obſeruaui in Scriptura, aliquid dici eſſe tale, ſiue in laudem, ſiue in culpam (coram Deo) quod ſit verè, & ſimpliciter, & maxime tale. Nam cum Deus perfectiſſimè cognoſcat res omnes, & vt ipſæ ſunt, ita de ipſis ſentiat ac iudicet: idcirco cum aliquid dicitur eſſe tale coram Deo, ſignificatur id eſſe verè, & ſimpliciter, & 13
maxime tale. Ad hanc ſententiãm Nemrod dictus eſt Geneſ. 10. robuſtus venator coram Domino. Lucas cap. 1. ait Zachariam & Eliſabeth fuiſſe iuſtos ante Deum, & filium eorum Ioannem, fore magnum coram Domino: & apud Ionam capite primo dicitur hebraicè, Niniue fuiſſe ciuitas magna Deo, ſiue coram Deo. Verùm ſuper hac re nos pluribus diſſeruimus in Tertio Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim ſuper caput xiij. num. 34. & 35. Ergo dicitur Her fuiſſe nequam coram Deo, id eſt, verè, atque vt ita loquar, perfectè nequam. Illud porrò quod adiungit Moſes: *Et idcirco occiſus eſt à Deo*: Significat enõ morte naturali occidiſſe, ſed tali genere mortis, vt ſatis appareret, id ei vindictæ, & ſupplicij cauſa fuiſſe diuinitus illatū. Nec temere crederet quiſquam, ad eum modum illum fuiſſe occiſum, quo narratur in libro Tobiæ cap. 6.

ſeptem

ſeptem viros Saræ fuiſſe interfectos per Dæmonem. Scriptum enim ibi eſt, Angelum Raphaelem dixiſſe Tobiæ: *Oſtendam tibi qui ſunt, quibus poteſt prævalere Dæmonium. Hi namque, qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum a ſe & à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem Dæmonium ſuper eos.* Pſal. 31.

13 QVARTA quæſtio, Quid mulieris fuerit illa Thamar, quæ nupſit filijs Iudæ: ex qua gente fuerit, cuius conditionis, quibus moribus? Huic ego quæſtioni reſpondebo verbis Philonis, quæ ſunt in libro eius de Nobilitate. Hanc nobilitatem, inquit Philo, non ſolum viri Deo cari, ſed etiam mulieres æmulatę ſunt, oblitæ ruditatis, ac ſimulacrorum, quæ coluerant, inſtitutæ verò ad vnius Monarchæ notitiam, cuius ſolius imperio mundus regitur. Thamar nata fuit in Palæſtina Syriæ, educata in patria cultrice multorum numinum: vbi omnia plena erant ſtatuis, & delubris, & id genus ceteris ſuperſtitionibus. Sed poſtquam ei contigit, velut è profundiſſima caligine, paruum quendam ſplendorem veritatis aſpicere, capitis ſui periculo ad pietatem transfugit, nihili pendens vitam, ſi non daretur bene viuere: rectam autem vitam in eo ſitam cenſebat, ſi daretur colere adorareque vnum Auctorem rerum omnium. Hæc duobus deinceps fratribus, ambobus ſceleſtis nupſerat; priori, puella; poſteriori verò, ex decreto iudicum, quia prior ſine liberis deceſſerat. Ea porrò mulier, ſeruata vitæ integritate, tum ipſa in bona exiſtimatione fuit, tum poſteris ſuis omnibus nobilitatis exordium præbuit. Et quamuis alienigena eſſet, fuit tamen ingenua, nec fortè obſcuris natalibus. Sic Philo.

Qualis mulier fuerit Thamar. Philo.

TERTIA DISPVTATIO.

De peccato alterius filij Iudæ, cui nomen Onan.

Super illis verbis.

Dixit Iudas ad Onan filium ſuum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & ſociare illi, vt ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille ſciens non naſci ſibi filios, introiens ad vxorem fratris ſui, ſemen fundebat in terram, ne filij fratris nomine naſcerentur; & idcirco percuſſit eum Dominus, eo quod rem deteſtabilem faceret.

14 PRIMA quæſtio hic agitanda eſt ſuper illis verbis: *Ingredere ad vxorem fratris tui, vt ſuſcites ſemen illi.* Cum enim fuerit hoc præceptum per legem Moſis datum Hebræis, vt traditur Deuter. 25. qui fieri poteſt, vt iſta lex ſiue præceptum, plus ducentis triginta annis ante legem Moſis, iam vigeret, & vim haberet obligandi? conceſſu enim omnium prima lex à Deo hominibus data fuit, quæ per Moſen lata eſt. Sed breue reſponſum eſt: non fuiſſe id ante legem Moſis præſcriptum & præceptum lege aliqua ſcripta & lata diuinitus, ſed ex more, & conſuetudine & traditione Maiorum; quam tamen ex diuina inſpiratione, primam habuiſſe originem, non temere exiſtimatur. Nimirum voluit Deus, Patriarchas illos populi Hebræi multa obſeruare eorum, quæ poſtea per legem præſcribenda eorum poſteris eſſent: quo ſcilicet maiorum ſuorum exemplo, mollio-

molliora ipſis, & leuiora legis præcepta fierent. Enimuerò, diſtinctionem animalium mundorum, & immundorum ad vſum ſacrificandi, obſeruatam legimus Geneſ. 8. ſtatim poſt diluuium: erectionem item altarium ex impolitis lapidibus, atque eorum vnctionem & quaſi conſecrationem, factam legimus à Iacob Gen. 28. & ab eodem votiuam decimarum oblationem: hæc autem omnia per legem Moſis, multis poſt ſeculis ſancita & conſtituta ſunt.

Verùm non abs re fuerit, verba illius legis de ſuſcitando ſemine demortui fratris, hic adſcribere, cum breui quadam eorum interpretatione, quo apertius eius legis, & qui ante legem erat, antiquiſſimi moris æquitatem, & honeſtatem agnoſcamus. Verba illius legis in cap. 25. Deuter. huiuſmodi ſunt. *Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti, non nubet alteri: ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratri ſuo; & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael.* Fuit in hac lege mentio de fratribus cohabitantibus, vt bene Caietanus exponit, quia frater cohabitans, prius obligabatur ad hoc officium, quàm frater, non cohabitans, tanquam maiore vinculo coniunctus defuncto. Quod autem dicitur, vt primogenitus ex ea vxore natus, nomine fratris mortui cenſeatur, id pertinet ad vetuſtiſſimum morem denominandi filios ex patribus, vſque adeo, vt quorundam virorum illuſtrium propria nomina ignorentur, quod vulgo non alijs quàm patrum nominibus appellarentur. Et quia hoc præcipuè obſeruare ſtuduit Antiquitas, idcirco filius primo natus ex fratris mortui vxore, ritè cogebatur ſeruare illius nomen, quando & illius quoque fiebat hæres. Signatè autem nominatur non filius abſolutè, ſed primogenitus: lex enim meritò exigebat, vt primogenitus eius qui duxerat vxorem fratris defuncti, ſicut illius futurus erat hæres, ita legalis filius eius cenſeretur, & nomen eius ferret. Reliquos autem filios ex eadem vxore ſuſceptos, liberum putat Caietanus fuiſſe patri, vel ſibi eos, vel fratri mortuo arrogare.

Duæ obiectiones cõtra illam conſuetudinem & cõtra legem.

SED duo iſti legi ſiue conſuetudini opponi poſſunt. Primò videtur inhoneſtum atque indecens, vt mulier quæ facta erat vna caro per coniugium cum vno fratre, ea iungeretur ſimiliter alteri fratri; & ille reuelaret turpitudinem fratris ſui. Similia enim, aut etiam minora, vetita reperimus per legem Moſis. Sic enim legimus Leuit. 18. *Turpitudinem ſororis patris tui non diſcooperies, quia caro eſt patris tui. Turpitudinem ſororis matris tuæ non reuelabis, eo quod ſit caro matris tuæ. Turpitudinem patrui ſui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur.* Si talia igitur coniugia, taleſque concubitus turpes cenſentur, ſimiliter cenſeri deberet coniugium fratris cum vxore fratris ſui, cum in hoc non minor coniunctionis ratio ſit, quàm in illis. Immo verò coniugium hoc fratris, cum vxore fratris mortui, conceptis verbis eodem in loco Scripturę interdictum eſt. *Turpitudinem*, inquit, *vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui eſt.*

Solutio ſuperiorum obiectionum ex Caietano.

Verùm iſtas duas obiectiones benè ſoluit Caietanus: priorem quidem ſuper caput hoc 38. Geneſis hiſce verbis: Niſi fuiſſet mos vt defuncto fratre, ſine liberis, Leuir acciperet fratriam in vxorem, non dixiſſet Iudas hæc verba. Sed arbitrati ſunt Antiqui, quod modica læſio honoris mortui fratris, quæ interuenit in hoc, quod vxor eius effecta vna caro cũ ipſo, cognoſcitur à fratre, vincitur à maiori bono, immo à beneficio in ipſum. Magnum ſiquidem beneficium cenſuerunt conferri mortuo ſine liberis, ſi frater mortui, vices mortui ageret cognoſcendo relictam vxorem ad ſuſcitandum ſemen mortuo. Et hinc patet, non incœpiſſe tempore Moſis legem hanc, quæ à Moſe ſcripta eſt Deutero. 25. Sic ibi Caietanus. Poſteriorem verò obiectionem idem ſoluit ſuper caput 25. Deuter. ad hunc modum ſcribens: Recole prudens Lector, Leuitici 18. inhibitum eſſe

tum eſſe connubium cum relicta fratris vxore, fuiſſeque punitum Leuitic. 20 Sed, vt ibidem dictum eſt, ibi eſt ſermo de connubio inter Leuirum & fratriam, in genere: hoc autem in loco ſermo eſt de connubio inter Leuirum, & fratriam, in vno duntaxat euentu. Et propterea lex iſta non aduerſatur legibus illis: ſiquidem ſecundum legem Moſis illicitum erat tale connubium, abſolute loquendo, licitum autem, immo præceptum, in euentu, quo frater defunctus fuiſſet ſine filio: quia Leuir ad exercendum officium fratris ſui defuncti, tanquam vices eius gerens, iungebatur fratriæ. Ac per hoc non ſolum ceſſabat ratio legis promulgatæ in Leuitico, iniuria videlicet defuncti fratris, ſed officium potius præſtabatur fratri defuncto. Hæc Caietanus.

16 PHILO, vt ex verbis eius paulo ſupra memoratis manifeſtum eſt, ſignificat, iſtud de ſuſcitando ſemine fratris mortui, non ſolum in more apud Hebræos fuiſſe, ſed fuiſſe, id temporis, inſtitutum atque legem Chananæorum, in quorum regione tunc Iudas verſabatur. Scribit enim, Thamar, mortuo ſine liberis primo marito, decreto iudicum illus terræ, nupſiſſe fratri eius, vt ſuſcitaret ſemen fratri ſuo. Sed enim extremum hoc dictum Philonis, dupliciter refellitur. Etenim narratio ipſa Moſis in hoc loco aperte demonſtrat, quod Thamar nupſerit ſecundo fratri, id factum eſſe auctoritate, ſententia, & voluntate Iudæ; non autem decreto, & præcepto iudicum. Deinde, ſi res iſta pendebat à iudicio, & decreto iudicum; cum Thamar vidit non dari ſibi in coniugium Selam, tertium fratrem, vti oportebat, & promiſſum à Iuda fuerat; adijſſet ipſa iudices, egiſſetque vt ſibi daretur Sela, etiam recuſante Iuda: nec illa confugiſſet ad turpe illud conſilium & commentum, per ſimulationem meretriciam, concumbendi cum Iuda, vt ex eo filios ſuſciperet, quando non poterat ex Sela.

Philo refellitur.

17 ALTERA quæſtio breuibus tractanda, eſt circa illa verba: *Idcirco percuſſit eum Dominus, quod rem deteſtabilem faceret*, verſu decimo. Vter fratrum plus & grauius peccauerit, Her ne, an Onan. S. Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum cap. 84. ſignificat peiorem fuiſſe Her, quàm Onan: illum fuiſſe malignum, & ſæuum, & peccaſſe nocendo: hunc autem peccaſſe, prodeſſe, & iuuare nolendo. Non ſunt, inquit Auguſtinus, niſi duo genera hominum, inutilia generi humano: vnum nocentium, alterum prodeſſe nolentium, & ſi quid boni habent in hac terrena vita, perdentium, & tanquam in terram fundentium. Et quoniã in malo peior eſt qui nocet, quàm ille qui non prodeſt: ideo prior frater dictus eſt malignus & ſæuus, de altero autem dictum eſt, quod fundebat ſemen in terram. Atque idipſum indicant eorum nomina. Siquidem Her interpretatur, *Pellicius*, qualibus ſcilicet tunicis induti ſunt primi homines, & in poenam damnationis ſunt eiecti ex Paradiſo. Onan verò interpretatur *Moeror eorum*, eorum nempe, quibus nihil prodeſt, cùm habeat vnde prodeſſe queat, ſed id potius perdat in terram: maius porrò malum eſt ablatæ vitæ, quod ſignificat Pellicius, quàm non adiutæ, quod ſignificat Moeror eorum. Sic Auguſtinus.

Vter fratrum peior fuerit Her ne an Onan, S. Auguſt.

18 Verùm probabilius videtur, grauius peccaſſe Onan, quàm Her. Hoc enim indicat Scriptura ipſo modo loquendi, quo vtriuſque factum denotat: grauioribus enim verbis arguit factum Onan, quàm Her. Nam Her, appellat, nequam; Onam verò deteſtandum, quod rem deteſtabilem faceret; hoc autem grauioris criminis nota eſt, quàm illud. Deinde, Onan, fratris ſui vindicta ob ſimile peccatum, deterreri debebat à peccando: ex quo licet æſtimare, quanta fuerit malitia Onam, qui tam recenti fratris ſupplicio ante oculos eius poſito, à ſimili, vel etiam maiori peccato, non ſe abſtinuerit. Hac ſane ratione Daniel Regem Baltaſarem grauius peccaſſe oſtendit, quod contemptor fuiſſet Dei eo quod à

Auctoris ſententia grauius fuiſſe peccatum Onã quàm Her.

Dan. c. 5.

tali

tali impietate cohiberi & deterreri debuerat, exemplo patris ſui Nabuchodonoſor, qui aliquot ante annis, propter ſimilem impietatem, ex altiſſimo humanæ proſperitatis gradu, in profundiſſimam calamitatum, & miſeriarum abyſſum deiectus fuerat. Cum enim Daniel commemoraſſet, quantam in calamitatem & miſeriam pater eius ob ſuperbiam, & impietatem præcipitatus eſſet, ſubdit hæc: *Tu quoque filius eius Baltaſar, non humiliaſti cor tuum, cum ſcires hæc omnia: ſed aduerſus Dominatorem coeli eleuatus es, &c.* Præterea, grauius peccaſſe Onan, quàm Her, licet argumẽtari ad hunc modũ: Her peccauit inordinata libidine delectationis venereæ, vt ſupra expoſitũ eſt: at Onan peccauit maligna inuidia fraterni boni, ne primogenitus ſuus videlicet, aſſignaretur fratri ſuo. Tantaque erat malitia eius, vt ne fratri attribueret primogenitum ſuum, ipſe ſe omnino priuaret liberis: & ne ex parte prodeſſet fratri, ex toto nocebat ſibi: excepto namque primogenito, ceteri, quos generaſſet, filij, ipſius erant, nec eos quoque aſſignari fratri, aut in more tunc erat, aut poſtea lege ſancitum eſt.

19 EX hoc facto Onan, ſemen fundentis in terram, quidam coniectarunt, natum eſſe poeticum illud figmentum, de prodigioſo Ericthonij ortu, quem ferunt ex ſemine Vulcani in terram profuſo, eſſe generatum. Rationem huius fabulæ breuiter exponit Lactantius in libro primo, qui eſt de Falſa Religione. Habebant Ethnici inter tot deos ſuos, Deaſque fœdiſſimis contaminatas flagitijs, duas tantum mulieres Deas, quas virgines fuiſſe iactabant; Palladem dico, & Dianam. Verùm ne illas quidem illibatam ſeruaſſe virginitatem, docet Lactantius eo loco his verbis: Sed ne illæ quidem virgines illibatam caſtitatem ſeruare potuerunt, Vnde enim putemus, Erichthonium eſſe natum? An ex terra, vt Poetæ videri volunt? At res ipſa clamat. Nam cum vulcanus Dijs arma feciſſet, eique Iuppiter optionem dediſſet præmij, quodcumque vellet poſtulandi, iuraſſetque, vt ſolebat, per infernam paludem, ſe nihil ei negaturum: tum faber claudus, Mineruæ nuptias poſtulauit. Hic Iuppiter Optimus Maximus, tanta religione conſtrictus abnuere non potuit. Mineruam tamen monuit repugnare, pudicitiamq. defendere. Tum in illa colluctatione, Vulcanum in terram profudiſſe aiunt ſemen, vnde ſit Erichthonius natus, idque illi nomen impoſitum ἀπὸ τῆς ἔριδος καὶ χθονὸς id eſt, ex certamine, atque humo. Sic Lactantius: nam cetera, quæ ſuper ea re perſequitur Lactantius, poteſt Lector ex eo loco requirere. Sed quia ex ſemine Onan fuſo in terram, nihil eſſe natum legimus, non videtur fabula Erichthonij cum facto Onan, probabilem conuenientiam habere.

An fabula de ortu Erichthonij, originem habuerit ex hac hiſtoria Onã Lactantius

QVARTA DISPVTATIO.

An concubitus Thamar cum Iuda fuerit peccatum, nec ne?

Super illis verbis.

Verſu 19. Ad vnum igitur coitum mulier concepit.

20 RES ipſa nihil ſecundum diſciplinam Theologicam, habere videbatur difficultatis, niſi obſtitiſſet auctoritas grauiſſimorum Doctorum, tam Iudã, quàm Thamar, vel certè ipſam Thamar à peccato vindicantium. Ac Thamar quidem, primò non leuiter peccauit, ſimulans ſe meretricem, & libidini tranſeuntium expoſitam: tali namque ſpecie atque ornatu, Iudam vehementer ad peccandum incitauit. Meretricius quippe habitus, locique

cique ipſius atque temporis opportunitas, magnam ad excitandam libidinem, patrandumque flagitium illecebram habuerunt. Deinde concubitus ille nurus cum ſocero, non ſolum malus, ſed etiam peſſimus, atque deteſtandus fuit. Neque prauitatem eius diluit, quod non ardore libidinis, ſed cupidine prolis eum concubitum Thamar appetierit. Etenim ſi opus quod fit, genere ſuo malum eſt, etiamſi optimum ob finem ſuſcipiatur, & fiat, non propterea moraliter bonum erit; bonum enim conſtat ex integra cauſa: nec bonum erit, ſi de ijs, quę requiruntur ad bonitatem actus moralis, vel vnum quidpiam defuerit. Alioqui nullum eſſet flagitium, non furtum, non homicidium, non ſacrilegium, quin facere id liceret ob bonum finem, vt ad largiendam eleemoſynam, ob ſeruandam vitam corporalem, vel ſpiritualem, vel ob conſequendum bonum aliquod publicum. At reclamat Apoſtolus, docens, Non eſſe facienda mala, vt inde bona eueniant. Erat ſane bona cupiditas habendi prolem, qua Thamar flagrabat; ſi tamen eam recta via, & legitima ratione habere voluiſſet: at eam ex ſoceri concubitu expetere, turpe, nefarium, execrandum fuit. Satius enim fuiſſet nunquam matrem fieri, quàm ſic fieri matrem, etiam numeroſiſſimæ, ac pulcherrimæ prolis: non enim factum aliquod cenſetur bonum, quod ex eo magnum quodpiam bonum ſecutum eſt: ſed quia ipſum bene, atque vt oportebat fieri, factum eſt. *Ad Ro. 3.*

21 NEC illud arguit non peccaſſe Thamar, quod Iudas de ea dixerit: *Iuſtior me eſt*, quaſi eam iuſtam fuiſſe iſtis verbis ſignificans. Nam rectè S. Hieronymus, & Auguſtinus, illud, *iuſtior*, interpretantur (minus mala & culpabilis.) Minus autem mala iudicatur Thamar, quàm Iudas, quod illa marito ſibi promiſſo, & debito fraudata, & flagrans cupiditate ſuſcipiendi prolem ex ſtirpe illa à Deo benedicta, ad illud faciendum eſt adducta. At verò Iudas, & perfidioſus in Thamar fuit, non dando ei Selam maritum, vti promiſerat, atque ex more debebat: neque appetijt eius concubitum deſiderio prolis, ſed turpis ardore libidinis. Adſcribam hic verba Hieronymi, & Auguſtini. Ille in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſic ait: In hebræo eſt: *Iuſtificata eſt ex me*, non quod iuſta fuerit, ſed comparatione illius, minus malè fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, ſed liberos requirendo. Hic verò lib. 22. contra Fauſtum cap. 62. hoc modo ſcribit: Magis illam, quàm ſe iuſtificatam eſſe pronunciauit Iudas, quod ei filium ſuum, maritum coniungere noluiſſet: qua deſtitutione compulſa, illo modo potius, quàm nullo modo, poſteritatem non aliunde quam ab eadem ſtirpe conquireret. In qua ſententia, non eam iuſtificatam, ſed magis quàm ſe iuſtificatam dicens, non ipſam laudauit, ſed in ſui comparatione præpoſuit: deſiderium ſcilicet habendæ prolis, quo ducta illa, ſe ſocero ſuppoſuerat, minus culpans, quàm libidinoſi concubitus ardorem, quo ipſe velut ad meretricem victus intrauerat. Sicut quibusdam per Ezechielē dictum eſt: *Iuſtificaſtis Sodomam*, id eſt: tantum peccaſtis, vt vobis Sodoma comparata, iuſta videatur. Sic Auguſtinus.

Quomodo intelligendum ſit Thamar fuiſſe iuſtiorem quàm Iudam.

S. Hieron.

S. Auguſt.

Ezech. 16.

22 IVDAM porrò in illo cum Thamar concubitu peccaſſe, nulla dubitandi ratio eſſe poteſt: nam & factum ipſum per ſe malum erat, & mala facientis intentio. Nempe meretricius concubitus per ſe malus eſt: Iudas item nulla, vel in ſpeciem honeſta cauſa, impulſus eſt ad concubitum Thamar; ſed improba & libidinoſa mente, accedens ad eam, quam putabat meretricem, ſola explendæ libidinis cauſa. Nec prauitatem facti Iudæ eleuat, quod poſtea tantopere is à Iacobo laudatus fuerit, omnibuſque fratribus ſuis longe prælatus, quin etiam à Deo electus, vt ex eius ſtirpe generaretur Meſſias. Non enim propterea non peccauit Gedeon, quod à Beato Paulo laudatus, & inter Sanctos recenſitus

Iudam excuſari non poſſe à peccato.

Geneſ. 49.
Ad Hebr. 11.

conſtitus fuerit: nec Dauidis adulterium, & homicidium, non fuit, peccatum quod is poſtea ampliſſimis laudibus à Deo commendatus, maximiſque beneficijs cumulatus fuerit: nec ideo putandum eſt non peccaſſe Beatum Petrum, quod poſtea Princeps fuerit Apoſtolorum; ſimulque paſtor ac rector Eccleſiæ. Nimirum priora hominum peccata, ritè per pœnitentiam expiata, nihil obſtant dandis à Deo poſtea beneficijs. Nec factum Iudæ propterea malum non fuit, quia per illud, ſacrum quodpiam, magnumque myſterium præfiguratum & ſignificatum ſit; id enim non volente ac deſignante Iuda factum eſt, ſed ordinante Deo: cuius tanta eſt bonitas & potentia, vt mala hominum facta ad ingentium bonorum effectionem & ſignificationem ordinare poſſit, & verò ſoleat.

23 *S. Auguſt. 22. contra Fauſtum cap. 62. Quod Thamar peccauerit.* POSSVNT ea quæ diximus firmari auctoritate Beati Auguſtini, eiuſque grauiſſimis ac vere theologicis ſententijs, verbiſque illuſtrari. De peccato igitur Thamar ita ſcribit: At illa (Thamar) quæ ſocerum fefellit, non carnis eius concupiſcentia, nec meretriciæ mercedis cupiditate peccauit; ſed ex ipſo ſanguine prolem requirens, ex quo duobus iam fratribus nupta, tertio quoque denegato, habere non potuit; patri eorum, ſocero ſuo, fœcundandum corpus fraude ſubiecit, pignore quidem mercedis accepto, quod non tamen ad ornamentum, ſed ad teſtimonium reſeruauit. Melius quidem ſine filijs remaneret, quàm ſine iure matrimonij mater fieret: Longe tamen alia intentione peccauit, quod filijs ſuis patrem prouidit ſocerum ſuum, quàm ſi eum ſibi concupiſſet adulterum. Neque verò cum eam Iudas iuſtiorem, quàm ſe pronuntiauit, quaſi iuſtam laudauit, ſed vt minus culpabilem ſibi præpoſuit: quæ quia in procreandis filijs ordinatam ſocietatem non cuſtodiuit, meritò culpabilis inuenitur. Quod ſi laudata ab illo fuit; quid mirum, ſi mulier peccatrix ab homine peccatore laudata ſit. Sic de Thamar Auguſtinus.

2. *Auguſtin. docet peccaſſe Iudā.* IDEM Auguſtinus eodem loco ſuper peccato Iudæ ad hunc modum diſputat: Conſulta, inquit, æterna illa lex, quæ ordinem naturalem conſeruari iubet, perturbarique vetat, non niſi propagationis cauſa ſtatuit hominis concubitum fieri: & hoc nonniſi ſocialiter ordinato connubio, quod non peruertat vinculum pacis. Quocirca proſtitutio fœminarum, non ad ſubſtituendam prolem, ſed ad ſatiandam libidinem propoſitarum, diuina, atque æterna lege damnatur: omnem quippe dehoneſtat emptorem turpitudo venalis. Quapropter Iudas, etiamſi grauius peccaſſet, ſi nurum ſciens, cum ea concumbere voluiſſet: tamen eum, quantum in ipſo erat, deformiter cum meretrice cubaſſe non dubium eſt. Hæc Auguſtinus cap. 61. eius libri. Cap. autem 63. ſubdit hæc: Sed inquiunt (Manichęi) iſte Iudas, qui cum ſua nuru concubuit, inter duodecim Patriarchas computatur. Quaſi verò & ille Iudas, qui Dominum prodidit, non inter duodecim Apoſtolos numeratus ſit, & cum eis ad prædicandum Euangelium miſſus. Sed reſpondent illi, Iſte Iudas poſt tale facinus, laqueo ſuo peremptus, & Apoſtolorum Collegio exemptus eſt: ille verò Iudas, poſt tantam turpitudinem, inter fratres ſuos à patre ſuo præcipue benedictus, & ſuper omnes laudatus eſt. Immo verò (ait Auguſtinus) hinc expreſſius apparet, non ad ipſum, ſed ad Chriſtum, qui ex eius tribu prænuntiabatur ſecundum carnem venturus, illam pertinere prophetiam. Et idcirco magis flagitium eius diuina Scriptura tacere non debuit, ſicut non tacuit, vt in verbis patris eius, quibus poſt illud dedecus tantopere laudatur, quia ipſe non agnoſcitur, alius requiratur.

Etiam per mala hominum facta prophetia ſignificat futura aliquā bona olim gerenda. Deinde Auguſt. in c. 83. diſputat, quamuis facto illo Iudæ præfiguratū & pręſignificatū fuerit ingens quoddam bonum futurū; non propterea tamen id non 25 fuiſſe culpandū, & dānandū: non enim prophetica illa ſignificatio facta eſt Iudę

peccan-

peccantis intentione, ſed Prophetae ſcribentis. Neque enim Iudas (ait Auguſtinus) cum ad Thamar concupiſcentia victus intraret; hanc ſuæ libidinis intentionem gerebat, vt inde aliquid ſignificaretur, quod ad ſalutem hominum pertineret: ſicut nec Iudas ille, qui Dominum tradidit, hoc intendit, vt aliquid inde gereretur, quod ad eamdem ſalutem hominum pertineret. Ad ſignificandum porrò per hominum facta, bona deinceps facienda, nihil intereſt, ſi facta illa, quibus ea ſignificantur, bona ſint, an mala. Quid enim mea intereſt, cum volo aliquid legendo cognoſcere, vtrum ex minio reperiam ſcriptos, nigros Aethiopes, & ex atramento, candidos Gallos? Verumtamen, ſi non ſcripturam, ſed picturam talem viderem, ſine dubitatione reprehenderem: ita in factis hominum, quæ ad imitandum, vitandumve proponuntur, magni intereſt, bonane an mala ſint. Quæ autem ad ſignificandum ſcribuntur, ſiue dicuntur, nihil refert quam laudem reprehenſionemve mereantur: ſi modo habent aliquam rei, de qua agitur, neceſſariam præfigurandi congruentiam. Ergo factum Iudæ ſecundum illius libidinem malum fuit: ſed illo neſciente, magnum bonum ſignificauit. Hoc autem quod de Iuda diximus, non ſolùm ad illud eius factum, ſed etiam ad cetera valeat, ſi qua occurrerint mala opera hominum, quibus bonum aliquod à narrante prophetatum eſt. Poſthæc Auguſtinus capite 84. declarat, quidnam boni præfiguratum & ſignificatum ſit malo illo Iudæ facto. Hactenus ex Auguſtino: cuius ſententiam, vniuerſa Theologorum ſchola, magno aſſenſu complexa eſt.

Thamar & Iudà non peccaſſe, an vere ſenſerint Ambroſius & Chryſoſtomus.

26 AT enim, perilluſtres in Eccleſia Chriſti, venerandæq. auctoritatis Doctores, Sanctus Ambroſius & Chryſoſtomus in contraria fuiſſe videntur ſententia. Chryſoſtomus certe in homilia ſexageſimaſecunda in Geneſim, dupliciter expurgat factum illud Thamar; tum quod non libidine voluptatis venereæ, ſed honeſto prolis amore incenſa id fecerit: tum quod id faciendo, deſeruierit, neſciens, diuinæ diſpenſationi, & ordinationi; ex tali facto magnum quoddam bonum ſignificare, immo elicere volentis, generationem dico Meſſiæ, & myſticam ſignificationem duorum populorum, Hebræi & Gentilis. Verùm iſtas rationes, vt infirmas, & leues, ſupra confutauimus. Verba Chryſoſtomi, huiuſmodi ſunt; Thamar furari voluit ſoceri concubitum, & ex illo filios procreare; non libidinem explere concupiſcens (abſit hoc) ſed diſpenſatio erat, quod fiebat. Nullus itaque audiens hæc, condemnet Thamar: nam, vt dixi, diſpenſationi illa miniſtrauit; & ideo nullam inde meretur reprehẽſionem, ſicut nec ipſe Iudas criminibus fuit obnoxius. Ecce enim hac via procedens, inuenies ex pueris inde procreatis à Iuda, Chriſtum ſecundum carnem, genus ducere. Præterea, duo iſti filij, per eum nati, duorum populorum figura fuerunt, & prædictio quædam vitæ Iudaicæ & ſpiritualis. Sic Chryſoſtomus. Sed enim alibi Chryſoſtomus, non obſcurè Thamar arguit & damnat peccati. Quippe homilia prima in Matthæum, Thamar, & Bethſabee, mulieres appellat de peccato celebratas. Et homilia tertia, commixtionem illam Thamar, & Iudæ, vocat turpe adulterium.

Chryſoſt.

2. Reg. 11.

Ne igitur tantum Doctorem, contraria ſuper eadem re ſcripſiſſe, & apertiſſimum peccatum non vidiſſe putemus; hoc potius modo mentem & ſenſum eius interpretemur. In eo quod fecit Thamar, duæ res conſiderari poſſunt; vel ipſum per ſe factum, quod haud dubie malum fuit; nec à peccato vindicandum: vel perſonæ facientis animus, conſilium, intentio; quæ cum directa fuerit ad bonum finem, inculpata fuit, & honeſta, & per quam ſi non à toto, ſaltem à tanto, vt loquuntur, facinus Thamar excuſari poſſit. Chryſoſtomus itaque de Thamar diſſerens, non illud prius, ſed poſterius hoc tantùm conſiderans, excuſat illam, & laudat.

Theodoretus.

Ad hoc autem quod dixi de mente Chryſoſtomi, probandum & perſuadendum, non parum valet ſententia Theodoreti, qui ſtudioſiſſimus fuit Chryſoſtomi ſectator, & non raro velut breuis quidam interpres. Is enim quæſtione nonageſimaquarta in Geneſim, vnde laudari, aut excuſari poſſit factum Thamar, hiſce verbis oſtendit: Quare Thamar ornata meretricio habitu, ſocerum decepit? Nempe illuſtre nimis erat genus Abrahæ, propter eam, quam colebat, pietatem. Quod probè ſciens Thamar, ſtudebat ex ea progenie liberos procreare. Cum igitur ſocer non eam deſponſaſſet filio ſuo poſtremo, metuens ne decederet, quemadmodum & fratres eius; coacta eſt illa furari procreandæ ſobolis occaſiones, eo quod illas palam ſumere prohiberetur. Præterea, redarguit illa ſocerum ſuum; qui cum minime temperans eſſet, eam tamen ſeruare temperantiam cogeret; quod & ille confeſſus eſt, dicens: Iuſtiorem illam eſſe, quàm ſe. Indicant porrò quæ ſecuta ſunt, ſobolis cauſa, non voluptatis, illud eius fuiſſe commentum. Neque enim poſtea vel Iudam, vel aliam quempiam attigit, ſed contenta fuit vocari mater eorum, qui ex illo ſemine naſcerentur. Sic Theodoretus. 27

AD eumdem opinor modum interpretanda ſunt, & ad ſanum rectumq. intellectum accommodanda, quæ ſimiliter vt Chryſoſtomus, de Thamar ſcripſit B. Ambroſius, in libro tertio commentariorum in Lucam. Nam exponens verba illa Lucæ capite tertio; *Qui fuit Phares, qui fuit Iuda*, ita ſcribit: Non otioſe vtique, huius mulieris Euangeliſta nomen inſeruit. Nam ſi veris intendas animum, non hæc mulier tam famoſa, quàm iuſta. Non enim temporalis vſum libidinis requiſiuit, ſed ſucceſſionis gratiam concupiuit. Erat enim deforme, liberos non habere: quod etiam legum ciuilium fuit auctoritate mulctatum: Promiſerat eam filio ſuo Iudas, ſed diu pactarum fœdera diſtulerat nuptiarum; & per moram promiſſi, defunctus eſt ſponſus. Nondum virginitatis, nondum viduitatis, ante Chriſti aduentum, vernabat gratia. Dolens ſe ſine filijs remanſiſſe, dolum, ſtudio generationis, commenta eſt; & Iudam conſilio præuertit, vt ei ſe offerret ornatam, poſtquam defunctam eius cognouit vxorem. Vides vbique mulieris vitam probam; quod non alienum præripuit torum; non meretricio ſtudio, quaſi meretrix adornata eſt. Non enim vagam captauit libidinem; ſed diu ſoceri fraudata promiſſis, ex ea familia quam delegerat, conuerſo dolo, fructum voluit ſucceſſionis adipiſci. Quis itaque caſtior? illa, quæ tamdiu expectauit promiſſum, an ille, qui amorem ferre non potuit oblatum? Illa, quæ ſponſi familiam non refugit; an iſte, qui meretricem putauit? illa, quæ oram ſui corporis volentibus non permiſit ad copulam; an iſte, qui quod ſtudio cœpit erroris, ad ſucceſſionis gratiam, caſtitatem mulieris conſummauit? illa, quæ filios non habebat, & tempus conceptionis, coniugij mora timebat excludi; & quæ grauitatem maturioris elegit ætatis: an iſte, qui ætatem adoleſcentioris adamauit? Ille vnius horæ impatiens; qui annos à puella exegerat caſtitatis. Denique illa numquam poſtea virum experta eſt; amictumq. viduitatis ſumpſit à coitu. Sed non ita iſtam defendimus, vt illum accuſemus: Immo vtrumque excuſamus: non autem nos, ſed myſterium ipſum, quod copulæ illius fructus expreſſit: generauit enim mulier Phares & Zaram; & cetera, quæ deinceps ſubtexit Ambroſius. 28

S. Ambroſius.

Animaduerſio in quoddam dictum B. Ambroſij.

SED enim animaduerſione dignum eſt, quod in iſtis verbis dixit Ambroſius; Selam Iudæ filium, cui deſponſata fuerat Thamar, obijſſe diem ſuum, priuſquam Thamar facinus illud cum Iuda faceret; immo illius potiſſimum morte adductam eſſe ad id faciendum. Hoc ego dictum Ambroſij, haud ſcio an diſcrepet ſacræ hiſtoriæ, tum in hoc loco, tum alibi. Hic dicitur verſu 14. 29

Tha-

Thamar eo voluiſſe ornatu meretricio fallere Iudam, quod iam creuiſſet Sela & non eum dediſſet ſibi meritum. Si autem tunc mortuus fuiſſet Sela, hoc ipſum potius illa dixiſſet, & cauſata eſſet. Et verſu 26. idipſum non obſcure ſignificauit Iudas, dicens: *Iuſtior me eſt, quia non tradidi eam Selæ filio meo*: quod non dixiſſet Iudas, ſi iam deceſſiſſet Sela. Deinde infra cap. 46. numerantur quinque filij Iuda, Her, Onan, Sela, Phares, & Zara: quorum duo dicuntur fuiſſe mortui, Her & Onan, in terra Chanaan, ante diſceſſum Iacob in Aegyptum. Non igitur ibi mortuus fuerat Sela. Et Numerorum 26. ſic eſt: *Fuerunt filij Iuda per cognationes ſuas, Sela; à quo familia Seleitarum; Phares, à quo familia Phareſitarum, Zares à quo familia Zareitarum.* Vixit igitur Sela poſt illud facinus Thamar; & alia ducta vxore filios procreauit, & numeroſam reliquit progeniem. Præterea, ſi iam tunc mortuus fuiſſet Sela, ſoluta fuiſſet Thamar vinculo matrimonij eius, atque idcirco fuiſſet extra poteſtatem Iudæ: non igitur Iudas ius & poteſtatem habuiſſet, iudicandi & condemnandi eam, vti fecit.

Refellitur ſententia Simeonis Iochai.

Rabbi Simeon Iochai in Commentarijs Pentateuchi, quos Zoar præſcripſit liberat Thamar omni crimine: ait enim non explendæ libidinis gratia id egiſſe eam, ſed pio quodam inſtinctu, nempe vt ex Iuda, expectatum Meſſiam conciperet. Sed iſtud nihil habet veriſimilitudinis: non enim mulier alienigena, & recens aſcita in Hebrææ gentis familiam, ſcire potuit tunc, myſterium illud de Meſſia generando ex Iuda; id enim nec ipſe Iudas; nec alius mortalium quiſpiam tunc nouerat. Etenim primitus à Deo reuelatum id fuit beato Iacob, cum iam moribundus prophetico afflatus Spiritu, illuſtriſſimum illud de Meſſia ex Iuda ſtirpe generando vaticinium edidit.

QVINTA DISPVTATIO.

An iuſta fuerit ſententia Iudæ, Thamar damnantis pœna ignis.

Super illis verbis.

Dixitque Iudas: Producite eam vt comburatur. Verſu 24.

37 TRIBVS ex rebus æſtimari poſſet iniqua ſententia iſta Iudæ: primò, quod nullam videtur ille habuiſſe poteſtatem iudicandi, & damnandi capitali pœna, atque abſoluendi: tum quod pœna combuſtionis, videtur impendio grauior delicto Thamar; ac demum quòd iniquiſſimum videatur, mulierem grauidam, priuſquam pariat, morti addicere. Tractandæ ſunt itaque in hac Diſputatione tres quæſtiones, quarum prima hæc eſt, Quanam auctoritate, & poteſtate Iudas damnauerit pœna capitali Thamar, cum ea poteſtas pertineret ad Principem; & Iudices eius loci, in quo Iuda, aduena erat & peregrinus. Huic quæſtioni tribus modis reſponſum ab Auctoribas reperio. Thoſtatus, Paulus Burgenſis, Caietanus, Oleaſter, alijque putant poteſtatem illam fuiſſe delatam Iudæ à Chananæis, inter quos verſabatur, tum ob præſtantem eius prudentiam, atque virtutem, multis in rebus ſpectatam illis, probatamque; tum quod propter matrimonium quod fecerat cum filia viri Chananæi, cui nomen Sua,

Prima quæſtio, An Iudas legitimam poteſtatem habuerit dánandi, & puniendi Thamar.

Thoſtatus. Burgenſis. Caietanus. Oleaſter.

qui eius loci princeps erat, aut certè primarius, magno erat ibi in honore, nec iam vt alienigena, ſed tanquam Chananæus habebatur.

Thomas Anglicus.

SI hoc reſponſum non perſuadeatur Lectori, propterea quod præter fidem videatur, Chananæos, gentem vtique impiam, ſceleratamque, tantam detuliſſe poteſtatem homini alienigenæ & peregrino, & diuerſæ admodum religionis, morumque: accipiat ſecundum hoc reſponſum traditum à Thoma Anglico Dominicani ordinis, viro docto & pio. Hic ait. Verba illa Iudæ: *Producite eam vt comburatur*, non eſſe verba hominis, ſua auctoritate iubentis eam comburi, tanquam pro imperio quod in eam haberet: ſed eſſe verba requirẽtis, & volentis publicam iuſtitiam exerceri in Thamar. Sic enim ille ſcribit: Non oportet intelligere, Iudam dixiſſe iubendo, vt combureretur; ſed potius requirendo iuſtitiam ab ijs, quorum intererat. Idcirco autem requiſiuit iuſtitiam aduerſus illam, quod inſignem ſibi & filijs ſuis, videbatur Thamar iniuriam feciſſe.

SI neque hoc reſponſum, Lectoris explebit animum, tertium hoc fortaſſe non diſplicebit ei. Opinantur quidam, nec ego ab ea opinione abhorreo; fuiſſe id temporis in more apud illas gentes, vt qui princeps erat, caputque totius familiæ, in eos qui eius familiæ ſub illius gubernatione eſſent, plenam, & abſolutam, vitæ iuxta, neciſque poteſtatem haberet: quemadmodum apud multas gentes, viro in vxorem adulteram animaduertere, ius, & poteſtas erat. Iudas porrò caput erat familiæ, ad quam Thamar tanquam nurus eius pertinebat.

Cur damnata fuerit Thamar pœna combuſtionis.

ALTERA quæſtio eſt, An pœna combuſtionis, qua Thamar damnata 31
eſt, fuerit iuſta. Videtur enim nimio acerbior & atrocior fuiſſe delicto. Thamar enim ſimplicis fornicationis apud Iudam accuſata fuerat. *Nunciauerunt Iudæ* (ait Scriptura) *dicentes, fornicata eſt Thamar nurus tua*. Simplex autem fornicatio non meretur pœnam combuſtionis: nec apud vllam gentem tanto vnquam ſupplicio punita eſt. Hebræi facile hoc expediunt: Tradunt enim Thamar, fuiſſe filiam Sacerdotis, Melchiſedec; quem ipſi fuiſſe putant Sem filium Noë. Lex autem erat, Sacerdotis filiam in ſtupro deprehenſam flammis exuri debere: Sicut traditur Leuitici 21. vbi ſunt hæc verba: *Sacerdotis filia, ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violauerit nomen patris ſui, flammis exuretur*. Verùm iſtiuſmodi traditio Hebræorum, friuola, & futilis, & prorſus explodenda eſt. Primo falſum eſt, quod aſſumunt iſti, Melchiſedech fuiſſe eandem perſonam atque Sem, quod nos euidenter argumentati ſumus in tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, ſuper caput 14. & numero marginali 65.

Vana & futilis traditio Hebræorum.

Sed eſto, fuerit Melchiſedec, Sem: nihilominus iſtam traditionem funditus euertet ratio temporum, & veritas ſacræ Chronologię. Sem namque vixit poſt diluuium quingentis annis, vt ſcriptum eſt Gen. 11. hoc autem factum Thamar, euenit plus quingentis & octoginta annis poſt diluuium: erat igitur mortuus Sem, amplius octoginta annos priuſquam Thamar hoc fecit. Non igitur illa, quæ puella erat, filia Sem eſſe potuit. Quod autem dixi de obitu Sem ante octoginta annos, hoc modo colligitur ex Scriptura. A Diluuio vſque ad ortum Abrahæ, numerantur anni 292. Geneſis vndecimo. Ab ortu Abrahæ, vſque ad generationem Iſaac, centum anni, Geneſis vigeſimo primo. Ab ortu Iſaac, vſque ad generationem Iacob, anni ſexaginta, Geneſis vigeſimo quinto. Cum autem contigit quod hic narratur de Thamar & Iuda, Iacob annum agebat centeſimum & prope trigeſimum, vt ex ijs, quæ diſputauimus ſupra in 1. Diſputat. ſuper hoc caput, manifeſtum eſt: Iſtorum verò annorum ſumma eſt 580. Pręter hęc, illud quoq. vanitatem hebraicę illius traditionis oſtendit,

quod filiam Sacerdotis ſtupri conuictam, comburi debere, fuit aliquot ſeculis poſt iſtud factum Thamar, lege Moſaica præſcriptum, & ſancitum. Quare etiamſi Thamar fuiſſet filia Sacerdotis, non propterea oportuiſſet eam comburi: Sed deberent Hebræi probare, etiam ante legem, fuiſſe iſtud in vſu, & obſeruantia apud illas gentes.

32 LYRANVS & Thoſtatus, & Thomas Anglicus, argumentantur, crimen Thamar non fuiſſe ſimplicem fornicationem, ſed adulterium, erat enim iam deſponſata & coniuncta Selæ filio Iudæ, ſecundū illā legem, ſiue conſuetudinē de ſuſcitando ſemine fratri mortuo ſine liberis. Putant autem iſti, coniunctionem Thamar cum Sela, fuiſſe inſtar matrimonij per verba de præſenti contracti, & iam rati, ſed nondum conſummati. Audiat Lector Thoſtatum: Thamar non damnabatur ad ignem propter ſimplicem fornicationem, ſed propter adulterium. Sicut enim mulier per matrimonium iuncta viro, & ab eo cognita, ſi alio cum viro miſceatur, plectitur capite: ita ſi ſolum deſponſata ſit viro per verba de pręſẽti, & nec dū ab eo cognita, ſi ab alio cognoſcatur, plectēda capite eſt. Thamar autē deſponſata erat Selæ filio Iudæ, non quidē per verba, ſed per mandatum legis, ſiue conſuetudinis, de ſuſcitatione ſeminis; quæ vetabat, vxorem defuncti ſine filijs, matrimonium inire cum alio, niſi frater mortui reſpueret eius coniugium, ſic enim obſeruatum fuiſſe, colligitur ex cap. 25. Deuteronomij, & cap. 4. libri Ruth. Sela porrò non detrectauerat coniugium Thamar, neque pater eius Iuda: quocirca obnoxia erat Thamar matrimonio Selæ, & peccans cum altero viro, tanquam adultera puniri debebat. Sic Thoſtatus: cui conſonat Thomas Anglicus. Licet, inquit, Thamar non eſſet actu copulata Selæ, erat tamen in ſpe, & fortiori vinculo, quàm ſit contractus ſponſalium. Nam eadem lege, qua poſt vnum fratrem, ſecundo nupſerat; ordinatum erat, vt nuberet tertio.

An crimen Thamar fuerit adulterium.

Thoſtatus.

Thomas Anglicus.

33 Verùm iſtorum Auctorum opinionem confutat Paulus Burgenſis in additione ad Poſtillas Lyrani, ſuper hoc caput trigeſimum octauum Geneſis. Non videtur, ait ille, Thamar commiſiſſe adulterium propriè dictum: neque ob id debuiſſe tali morte puniri. Siquidem mulieres quæ erant alligatæ fratribus, ſiue cognatis mariti ſui defuncti, ſi alij copularentur, licet illicite feciſſent, non tamen morte puniebantur ſecundum legem: alioqui Noemi non conſuluiſſet nurui ſuæ Ruth, vt remaneret in terra Moab, & ibidem cum alio contraheret, vt dicitur in libro Ruth; erat enim ligata ipſi Booz, vel alij cuipiam de cognatione mariti ſui. Nec ſanè fuiſſet excuſata Thamar ab occiſione, ſi fuiſſet adultera, propter hoc, quod non fuerat data in matrimonium Selæ: non enim propterea excuſatur mulier ab adulterio, quod vir ſuus nolit ei reddere debitum. Et quamuis illa fuiſſet adultera, non tamen merebatur comburi, ſed alia leuiori pœna puniri: pœna enim combuſtionis in ſolas filias Sacerdotum fornicantes, ſiue adulterantes conſtituta erat, vt patet Leuit. 21. Illud igitur, quod à quibuſdam Hebræis traditur, veriſimilius eſt: Iudam fuiſſe in loco illo quaſi principē & poteſtatem habuiſſe iudicandi, & damnandi, non ſecundum aliquas leges ſcriptas, ſed pro arbitrio, & iudicio ſuo: quod ex eo apparet, quod à principio ſtatim eam damnauit, & vbi reſciuit eius innocentiam, ſtatim etiam abſoluit. Sic Burgenſis.

Burgenſis.

34 ETSI Burgenſis opinionem illud præterea adiuuat, quod Iudas ſtatuerat non dare Selam in matrimonium Thamar, immo dedit ei aliam vxorem: ex quo videbatur Thamar ſoluta vinculo matrimonij quo fuerat alligata Selæ: illud tamen valde pugnat contra Burgenſem: ſi enim ita fuiſſet, vt ipſe ait, iam Thamar nihil pertinuiſſet ad Iudam, nec obnoxia fuiſſet eius poteſtati, eiuſq.

Auctoris ſententia.

ſententię & damnationi. Neque Iudas oſtenderat, nolle ſe dare ipſi Selam in matrimonium; neque cauſa non dandi ei Selam, vſque ad illud tempus, fuerat voluntas dandi ei aliam vxorem; ſed conſilium, & voluntas longe differendi tempus matrimonij, quo ſcilicet magis adoleſceret, & robuſtior fieret Selaï; ne propter infirmitatem ætatis, idem ei contingeret, quod acciderat fratribus eius. Cur igitur, dicet aliquis, Iudas, poſt hæc, non dedit Selam maritum ipſi Thamar? An quia viſum eſt indecens ac turpe, vt filius, eam mulierem duceret vxorem, quæ cum patre mixta fuerat; atque ex eo filios genuerat? Verùm, cur ſi tanquam adultera damnata eſt, non potius ſupplicio lapidationis, quod ſecundum legem decretum fuit in adulteram Deuteronomij 22. quàm pœna ignis damnata eſt? Sed lex illa Moſis nondum erat lata: & iudicium illud, & damnatio facta eſt, aut ſecundum mores & inſtituta illius regionis, & gentis; aut quia Iudas caput erat familiæ, ſecundum proprium eius arbitrium ac voluntatem. Is autem indignitate flagitij maiorem in modum commotus ac perturbatus, præcipitauit ſententiam, & atrociorem, quàm æquum erat, pœnam ſtatuit. Probabilis itaque videtur opinio Lyrani, Thoſtati, & Thomæ Anglici, quam ſupra expoſuimus.

An fuerit iniquum, morte dānare Thamar vna cum filio quo erat grauida. Caietanus, Lippoman.

RESTAT tertia quæſtio, An illa damnatio Thamar prægnantis, & fœtum iam animatum gerentis vtero, fuerit iniqua & crudelis. Caietanus, & Lippomanus in Catena non dubitant dicere, iſtam Iudæ ſententiam fuiſſe nimis ſæuam & iniquam. Et meritò. Nec laborandum eſt in excuſando Iudam ab iſto peccato, ſicut nec excuſamus eum à peccato fornicationis cum Thamar, nec à peccato perfidiæ non ſeruando quæ promiſerat nurui ſuæ Thamar; nec à peccato venditionis Ioſeph, cuius fuit ille auctor. Quod autē capitalis dānatio Thamar, tunc grauidæ, non expectato eius partu, fuerit iniqua, tribus modis probari poteſt; auctoritate diuinę Scripturæ, ratione, & nobiliſſimarū ac prudentiſſimarū gentiū inſtitutis & legibus. Scripturæ ſententia euidenter cōtraria eſt ſententiæ 35

Locus Ezechielis ca. 18.

Iudę in Thamar. Deus enim per Ezechielē c. 18. ait: *Anima quæ peccauerit ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem patris; & pater non portabit iniquitatem filij: Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij ſuper eum erit.* In his verbis ponitur *anima* pro homine, vt ſæpe fit in Scriptura. Aperte igitur Deus hiſce verbis declarat, vnumquemque puniri debere pro peccato ſuo, non autem pro alieno: nec filium portare debere iniquitatem patris ſui, id eſt luere pœnas, peccatis patris ſui meritas debitaſque: ſolet namque non raro in Scriptura vocabulum iniquitatis vſurpari, non ſolum pro culpa peccati, ſed etiam pro reatu pœnæ, cui obnoxium eſt peccatum.

Hanc naturalem æquitatem ſecuta eſt lex Moſis, vetans, pro peccatis parentum, occidi filios innocentes. Verba legis in cap. 24. Deuteronomij, huiuſmodi ſunt: *Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus: ſed vnuſquiſque pro peccato ſuo morietur.* Contra fecit Iudas: damnando enim Thamar ad ignē, voluit etiam filium in vtero eius contentum, ob matris peccatum, cuius ille particeps nullo modo erat, necare. Idem quoque confirmatur hac ratione: pœna, ſi iuſta eſt, neceſſario reſpondet culpæ antecedenti: nam vbi nulla eſt culpa, ibi pœna eſſe non poteſt niſi iniuſta: in filio autem Thamar nulla fuit culpa, nulla igitur ei debebatur pœna: quare æquali ſupplicio matrem atque filium, id eſt, nocentem atque innocentem damnare, planè iniquum, & ſæuum & barbarum fuit.

Romanorum, Atheniensium, Aegyptiorum lex de ſupplicio mulieris grauidæ differendo vſque ad partū eius

EIVS porrò iniquitatis, & Inhumanitatis, atque crudelitatis magnum 36
eſt argumentum, quod id ipſum, gentium inſtitutis atque legibus repudiatum, atque interdictum fuit. Etenim prægnantis mulieris vltimo ſupplicio damnatæ, pœ-

tæ, pœnam, Romanorum legibus differri quo ad peperiſſet, Romanæ antiquitatis peritis ignotum eſſe non poteſt. Hoc enim teſtatur Clemens Alexandrinus lib. 2. ſtromatum: Idque Quinctilianus ſcite accommodat ad argumentum eius Declamationis, cui titulus eſt (Prægnans Adultera.) Necverò propriũ hoc ius fuit Romanorũ: eo namq. antea vſos eſſe Athenienſes, indicio eſt, quod mulierem prægnantem, ueneficij apud Areopagitas accuſatam, cum capitis damnanda eſſet, de concilij ſententia, ſeruata fuit, quoad partum edidiſſet. Hoc enim litteris mandauit Aelianus libro quinto de varia hiſtoria, cuius hæc ſunt verba; Areopagitæ veneficam mulierem captam, non prius morte mulctabant, quam edidiſſet id quod conceperat, cum capta fuit. Atque ita innocuum infantem à ſupplicio liberantes, eam, quæ meruerat, puniebant. Idipſum fuiſſe in more atque legibus veterum Aegyptiorum, tradit Plutarchus in libro de ſera Numinis vindicta. Clemens Alexandr. Quintilianus. Aelianus. Plutarch.

Quocirca execranda fuit Claudij Imperatoris crudelitas, quem ne ſupplicio quidem prægnantium mulierum abſtinuiſſe, Dion lib. 57. prodidit; cum tamen iuris ſanctio non capitalem modo pœnam ſumi, ſed ne quæſtionem quidem de prægnante haberi patiatur. Eſt præterea lex vigeſima octaua in Titulo de ſtatu hominum, Digeſtorum libro primo, his verbis: Imperator Adrianus Publio Marcello reſcripſit: liberam, quæ prægnans, vltimo ſupplicio damnanda ſit, liberum parere, & ſolitum eſſe ſeruari eam, dum partum ederet. Eſt item Lex tertia in Titulo de Pœnis lib. 48. Digeſt. in hanc ſententiam: Prægnantis mulieris damnatæ pœna differtur, quoad pariat. Ego quidem, & ne quæſtio de ea habeatur, ſcio obſeruari, quandiu prægnans eſt. Ex his liquido apparet, ſententiam illam Iudæ fuiſſe iniquam. Dion Caſs.

Inſtante autem partu, apparuerunt gemini in vtero: atque in ipſa effuſione infantium vnus protulit manum; in qua obſtetrix ligauit coccinum, dicens: Iſte egredietur prior.

37 EXPLORATE cognoſci potuit, tum ab ipſa prægnante, tum ab obſtetrice, duos eſſe intra vterum infantes, partim ex diuerſo motu, quem ſimul illi diuerſas partes verſum faciebant; partim ex mutua colliſione, qua ſe inuicem agitabant, ac trudebant in vtero. Fuit igitur conſimilis generatio horum infantium, generationi Iacob & Eſau: nam & illos inuicem colliſos eſſe intra vterum, & quaſi concertaſſe, vter egrederetur prior, ſupra narrauit Moſes Geneſ. 25. & vtrobique partus prodigioſus fuit: ſicut enim illic, Eſau prius egredientem, proxime ſubſecutus eſt Iacob, plantam pedis eius tenens manu: ita hic vnus manum extra vterum protulit, quaſi prior egreſſurus; ſed ſtatim retrahens manum, & quaſi primatu natiuitatis cedens, locum alteri dedit prius naſcendi.

Circa illud: *In qua obſtetrix ligauit coccinum*, Oleaſter huiuſmodi facit adnotamentum, Meo iudicio, inquit, (Sani) non eſt à (Sen) quod eſt dens, & ebur, ſed à (Sanah) quod eſt duplicare: & ſignificat, aut duplicatum colorem, id eſt, valde intenſum, vel duplicatum filum, quæ ſignificatio mihi arridet magis. Sic enim accipitur Prouerb. 31. *Omnis domus eius induta eſt Scanim, id eſt duplicibus*; Et ſecundo Samuelis capite primo: *Qui induere faciebat vos Scanim*, id eſt, duplicatis, ſcilicet veſtibus potius, quàm cocceineis. Vnde hic poſſet verti: (& ligauit ſuper manum eius duplicatum) ſcilicet filum, quæ mihi videtur germanior lectio. Sic Oleaſter. At enim omnes verterunt coccinum. Septuaginta, Oleaſter

& Hiero-

& Hieronymus, & Interpres Chaldæus, & recentiores Interpretes: filum enim
coccineum, inſignior erat nota diſtinctionis, quam vtique obſtetrix facere
volebat.

Thoſtatus.

THOSTATVS, exponens vocem illam *Coccinum*, quod ait fuiſſe filum 38
valde nigrum, Coccus, inquit, eſt nomen ſerici, quod poſtea ad ruborem, vel
nigredinem valde tingitur, ita vt color ille non facile diluatur. Iccirco Deus
quaſi pro miraculo, dixit apud Iſaiam, capite primo: *Si fuerint peccata veſtra*
vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur; id eſt, ſi fuerint ita nigra, vt eſt coccus bis
tinctus, dealbabuntur vt nix. Et quod hic ſumatur coccinum pro nigro, clare
oſtendit quod proxime adiungitur tanquam quid diuerſum: *Et ſi fuerint rubra*
vt vermiculus, erunt quaſi lana alba. Sic Thoſtatus. Verùm falſus eſt dupliciter,
putans, coccum eſſe ſericum, & coccinum ſumi pro valde nigro: vtrumque
enim falſum eſt. Coccum porrò Græcis vniuerſe ſignificat granum, ſed pro-
pter excellentiam, vſurpari ſolet pro grano valde rubro, & rotundo, cuius
vſus eſt in tingendis veſtibus. Eſt autem arbuſcula, in qua naſcitur coccus, ſi-
milis ilici. Plinius libro nono cap. 41. Coccum, inquit, Galatiæ rubens gra-
num, circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt. Anniculo grano lan-
guidus ſuccus: idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti vires, neque ſene-
ſcenti. Et in libro 21. cap. 8. Cocci colorem eſſe ait, qualis micat in roſis, gra-
tius nihil tradi aſpectu. In his granis ſeu coccis, parui & nigri vermiculi gi-
gnuntur, optimi odoris, qui paulo poſt coccis exeuntes, & præſtanti vino albo
inſperſi, moxq. areſacti, contunduntur in puluerem, rubefaciendis lanis lau-
datiſſimum. Hebræis vermis hic dicitur Tholaad, nomine communiter omni-
bus vermibus conueniente: de quo eſt illud Iſaiæ capite primo: *Et ſi fuerint*
rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt. Veſtes autem coccineæ, nobilium
erant atque diuitum: vt patet ſecundo Regum primo, Threnorum quarto, &
Matthæi vigeſimoſeptimo.

Locus Iſai. cap. 1.

Quid ſit coccum, & lapſus Thoſtati.

Plinius.

Verſu 28. & 29.

Quare diuiſa eſt propter te maceria? Et ob hanc cauſam vocatum
eſt nomen eius Phares. Poſtea egreſſus eſt frater eius,
in cuius manu erat coccinum: quem
appellauit Zara.

Hieronymus.

HVNC locum exponens ſanctus Hieronymus in Traditio 39
nibus in Geneſim: Pro maceria, inquit, diuiſionem Aqui-
la & Symmachus tranſtulerunt, quod Hebraice dicitur
Phares. Ab eo igitur, quod diuiſerit membranulam ſe-
cundinarum, diuiſionis nomen accepit. Vnde & Phariſæi,
qui ſe quaſi iuſtos à populo ſeparauerant, diuiſi appella-
bantur. Nomen autem Zara, interpretatur Oriens: qui
ſic dictus eſt, quia primus apparuit, vel quia plurimi iuſti ex eo nati ſunt, vt in
libro Paralipomenon continetur. Sic Hieronymus. Eſt porrò Maceria, paries
ex lapidibus temere congeſtis, ſine calce aut luto conſtructus, quo circum-
quaque vineæ claudi ſolent. Græce eſt φράγμα, id eſt ſepes & repagulum. He-
bræa hoc ſonant ad verbum, Quare propter te, vel ſuper te, diuiſa eſt diuiſio?
Chaldæus diuerſe admodum vertit hunc locum, ſic nimirum (Quàm multa
tibi fortitudo eſt, vt præualueris?) Vocabulo igitur maceriæ, vel ſepis, vel di-
uiſionis, ſignificatur membrana, qua intra vterum obuolutus & contectus eſt
fœtus: hanc rumpendo, & ruptam trahendo ſecum foras, exit fœtus ex vte-
ro: quam membranam Latini vocant ſecundas, vel ſecundinas. Germana

igitur

igitur horum verborum ſententia, hæc eſt: Cur membranam qua operiebaris: rupiſti, vt prodires ante fratem ruum? Sunt autem hæc verba obſtetricis, ęgrè ferentis præreptum eſſe Zaræ à Phares exitum ex vtero, & conſequenter ius primogenituræ.

SEXTA DISPVTATIO.

De Allegorica expoſitione eorum, quæ ſuper generatione Phares & Zara, hiſtoricè tradita ſunt à Moſe.

40 PERMIRA fuit generatio Phares & Zara, non minus quàm Iacob & Eſau; & quantum ad commixtionem parentum, & quantum ad modum generationis ipſorum. Quocirca Patres haud quaquam dubitarunt, quin opertum huiuſmodi hiſtoria, ingens contineretur myſterium. Ac de eo quidem conuenit inter omnes, iſtos fratres prę figuraſſe duos populos poſtea venturos, Iudaicū, & Gentilem: ſed vter frater, vtrius populi figura fuerit, diſcordant Patres. Iræneus, Chryſoſtomus, & Theodoretus, Zaram, figuram faciunt populi Gentilis, Phares autem populi Iudaici. Contra verò Cyrillus, Iſidorus & Rupertus. Ponam hic verba Irenęi, quæ propter vetuſtiſſimi, & ſanctiſſimi ſcriptoris, & martyris auctoritatem, venerandam referunt, veluti imaginem quandam antiquæ illius eccleſiaſticæ doctrinæ. In lib. 4. aduerſus hæreſes capite 42. ita ſcribit: Hoc etiam per Thamar, Iudæ nurum, typicè oſtenditur. Cum enim concepiſſet geminos, alter eorum prior protulit manum ſuam: vt cum obſtetrix putaret eum primogenitū eſſe, coccinum alligaret ſignum in manu eius. Cum autem ille retraxiſſet manum ſuam, prior exiuit frater eius Phares, & deinde ſecundus ille, in quo erat coccinum, Zara: clare manifeſtante Scriptura eum populum, qui habebat coccinum, ſignum, id eſt, eam fidem, quæ eſt in præputio, pręoſtenſam primùm in Patriarchis: poſt deinde ſubtractam, vti naſceretur frater eius: Deinde ſic eum, qui prior eſſet, ſecundo loco natum. Hic eſt cognitus per ſignum coccinum, quod quidem eſt paſſio Chriſti, & initio prę figurata in Abel, & deſcripta à Prophetis, perfecta verò in nouiſſimis temporibus à Filio Dei: Oportebat enim quędam prænunciari paternaliter à Patribus, quædam autem præfigurari legaliter à Prophetis: quædam verò deformari ſecundum deformationem Chriſti ab ijs, qui adoptionem perceperunt. Sic Iren. S.Irenæus.

41 Sed hoc ipſum apertius & diſtinctius tradit S. Chryſoſtomus in homilia 62. in Geneſim hunc in modum ſcribens: Quod non temerè & ſine cauſa hæc facta ſint, ſed quod figura futurorum fuerint, res ipſę declarant. Non enim iuxta naturæ ordinem hæc facta ſunt. Quomodo enim erat poſſibile, vt poſtquam Zara protuliſſet manum extra vterum, atque ea coccino ligata eſſet, hanc ille mox retraheret, & daret poſteriori tranſitum, niſi diuina quędam virtus hæc prius diſpenſaſſet, & ſicut in vmbra quadam præfiguraſſet, quod ſtatim ab initio, Zara, id autem eſt Oriens, figura eſſet Eccleſiæ & fidelium ante legem? Fuerunt enim ſicut Zara, qui manum protulit, & in ea coccinum habuit, Noë & Abrahā, & ante illos, Abel, & Henoch; quibus magnum ſtudium fuit, vt placerent Deo. Poſtquam verò in multos propagati, multa peccatorum onera collegerunt, quo vel paruam aliquam conſolationem haberent, data eſt lex tanquam vmbra quædam, non peccata tollens, ſed tantùm demonſtrans. Verùm quia neque lex eis profuit, ſed nihilominus peccatis immergebantur, adueniens communis Dominus noſter, ſpiritualem hanc, & virtutibus claram vitam, humano generi S.Chryſoſt.

neri largitus eſt, cuius figuram Zara implebat. Non igitur inconſideratè tranſeamus, quæ in diuinis Scripturis ſunt prodita, neque ſuperficie tenus ſalutemus, ſed in profundum eorum penetremus: vt cum diuitias ibi reconditas cognouerimus, glorificemus Dominum noſtrum, qui cum tanta ſapientia diſpenſat omnia. Hactenus ex Chryſoſtomo.

Theodore. Chryſoſtomum ſequens, vt ſolet, Theodoretus, ponit hanc quæſtionem, quæ eſt num. 95. earum quæſtionum, quas in Geneſim ſcripſit: Quid indicabat, quod Zaræ & Phares accidit? Ad quam reſpondens, ſubdit: denotabat duos populos, Phares populum Iudaicum, Zara verò Gentes, quæ crediderunt. Nam ante legem fuerunt etiam plerique pietatis alumni, ſecundum fidem, non ſecundum legem viuentes. Quocirca Zara tale vitæ genus demonſtrans, manum porrexit: permulti enim fuerant ante legem, vt diximus, pietatis & virtutis ſtudioſi. Funiculus autem coccineus, Antiquorum ſacrificia denotabat: nam & illi ſacrificijs Deum placabant, vt Abel, Henoch, Noë, Melchiſedec, Abraham, Iſaac, & Iacob. Deinde cum Zara manum retraxiſſet, egreſſus eſt Phares. Lex enim interceſſit, media inter eos, qui ante legem, & poſt legem fuernnt. Quapropter B. Paulus inquit: *Lex autem ſubintrauit*, docens etiam ante legem ſecundum fidem iuſtificatos eſſe: & item ſplenduiſſe gratiam Dei. Sic Theodoretus.

Rom. 7.

AT verò eandem Hiſtoriæ allegoriam contrario modo tractarunt, & expoſuerunt Cyrillus, Iſidorus, & Rupertus, Zaram facientes figuram populi Iudaici: Phares autem, populi Gentilis. Cyrilli verba, vt memorantur in Carena in Geneſim, huiuſmodi ſunt: Quod Phares prior egreſſus ſit, non obſcurum ſignum eſt, Gentes prius ad fidem vocandas, quàm genus Iſrael. Coccinum verò ſanctiſſimum Chriſti ſanguinem ſignat. Quis autem maceriam ſoluit, niſi Chriſtus? 42

Cyrillus.

Iſidorus. Iſidorus autem ſuper hoc loco, ita ſcribit, Zara ſignificabat antiquum Iſraeliticum populum ſub lege conſtitutum: qui prior quaſi manum emiſit, quando dictis propheticis, & legalibus ſacrificijs natiuitatem, & paſſionem Domini in carne prænuntiauit. Sed inſtante partu manum ſubtraxit: quia adueniente plenitudine temporum, credere in Dei Filium noluit: & eum in præſenti poſitum deſpexit, de quo tamen multa in poſterum prædixit. Phares porrò, qui interpretatur diuidens, prius egreſſus eſt: quia poſtquam cæcitas in Iſrael facta eſt, plenitudo Gentium introiuit, & ſic poſtmodum Iſrael ſaluus erit. Sic Iſidorus.

Rupertus. Verùm huiuſmodi interpretationem enucleatius tractauit Rupertus cap. 31. libri octaui Commentariorum in Geneſim ſuper illis verbis huius capitis: *Inſtante partu, apparuerunt gemini in vtero eius*: Sic enim ibi ſcribit: Tempus eſt, vel dies partus, hoc tempus acceptabile, & hic dies ſalutis ab hora paſſionis Chriſti: cuius amaritudo (ſic enim interpretatur nomen Thamar) id eſt, mors, omnem hominem, tam Iudæum quàm Gentilem ad æternam vitam parturiuit. Nam iſti ſunt duo Gemini, qui in vtero Thamar reperti ſunt inter ſe diſcordantes, & quaſi de priuilegio naſcendi contendentes: quos Apoſtolus exæquare, & ad pacis concordiam formare cupiens, partim exterret minis, partim demulcet promiſſis: *Ira*, inquit, *& indignatio, & tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci: Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco: non enim perſonarum diſtinctio apud Deum*: Sed quid præſignat, quod in effuſione infantium vnus protulit manum? Nimirum iſte manum proferens, præſignauit Iudæum; qui primus legem accepit, & cui primum oportebat loqui verbum Dei. At ille repulit illud, & indignum ſe iudicauit æternæ vitæ. Manum ergo coc-

2. Cor. 6.
Iſai. 49.

cino

cino ligatam citò retraxit, id eſt, conſcientiam CHRISTI ſanguine pollutam auertit, alter protinus egreſſus eſt, quia Gentilis populus ad lucem Fidei venit, & DEO natus eſt: *Quare diuiſa eſt propter te maceria?* Hoc illa profectò non à ſemetipſa dixit, ſed verùm prophetauit, quod nunc palam factum eſt. Cæcitas videlicet ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo Gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Hæc interruptio Iſrael, diuiſio maceriæ eſt, quam & ſignificat Phares, quod interpretatur diuiſio. *Alterum appellauit Zaram.* Quo nomine pellenda deſignatur cæcitas quæ contingit in Iſrael; vt poſt præſentem infidelitatis noctem, videat veram lucem, reſpiciens ad Orientē qui eſt Chriſtus Dominus; Zara nanque interpretatur Oriens. Sic Rupertus.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM NONVM GENESIS.

Ioſepho in Aegyptum ducto, proſperè fuit apud Dominum ſuum: Sed quia nefariæ libidini dominæ ſuæ aſſentiri noluit, apud dominum ab ea falsò accuſatus, detruſus eſt in carcerem: vbi tamen apud principem carceris gratioſus fuit.

1 IGITVR Ioſeph ductus eſt in Aegyptum,
emitque eum Phutiphar Eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Aegyptius,
de manu Iſmaelitarum, à quibus perductus erat.
2 Fuitque Dominus cum eo, &
erat vir in cunctis proſperè agens: habi-
3 tauitque in domo domini ſui, qui optime
nouerat Dominum eſſe cum eo: & omnia,
quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius.
4 Inuenitque Ioſeph gratiam coram Domino ſuo, & miniſtrabat ei, à
quo præpoſitus omnibus, gubernabat creditam ſibi domum, & vni-
5 uerſa quæ ei tradita fuerant: benedixitque Dominus domui Aegy-
ptij propter Ioſeph, & multiplicauit tam in ædibus, quàm in agris
6 cunctam eius ſubſtantiam: nec quidquam aliud nouerat, niſi panem
quo veſcebatur. Erat autem Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu.
7 Poſt multos itaque dies iniecit domina ſua oculos ſuos in Ioſeph, & ait:

Dormi

Dormi mecum. Qui nequaquam acquieſcens operi nefario, dixit ad 8
eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid
habeat in domo ſua: nec quidquam eſt, quod non in mea ſit poteſta- 9
te, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quo modò er-
go poſſum hoc malum facere & peccare in Deum meum? Huiuſcemo- 10
di verbis per ſingulos dies; & mulier moleſta erat adoleſcenti, & ille re-
cuſabat ſtuprum. Accidit autem quadam die vt intraret Ioſeph do- 11
mum, & operis quippiam abſque arbitris faceret: & illa apprehenſa 12
lacinia veſtimenti eius, diceret, Dormi mecum. Qui relicto in ma-
nu eius pallio fugit, & egreſſus eſt foras. Cumque vidiſſet mulier veſtem 13
in manibus ſuis, & ſe eſſe contemptam, vocauit ad ſe homines do- 14
mus ſuæ, & ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, vt illuderet
nobis: ingreſſus eſt ad me, vt coiret mecum: cumque ego ſucclamaſ-
ſem, & audiſſet vocem meam, reliquit pallium quod tenebam, & fu- 15
git foras. In argumentum ergo fidei retentum pallium oſtendit ma- 16
rito reuertenti domum, & ait: Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebræus 17
quem adduxiſti, vt illuderet mihi: cumque audiſſet me clamare, re- 18
liquit pallium quod tenebat, & fugit foras. His auditis dominus, & 19
nimium credulus verbis coniugis, iratus eſt valde: tradiditque Ioſeph 20
in carcerem, vbi vincti regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus. Fuit 21
autem Dominus cum Ioſeph, & miſertus illius, dedit ei gratiam in con-
ſpectu principis carceris. Qui tradidit in manu illius vniuerſos vinctos, 22
qui in cuſtodia tenebantur: & quidquid fiebat ſub ipſo erat. Nec no- 23
uerat aliquid cunctis ei creditis: Dominus enim erat cum illo, & om-
nia opera eius dirigebat.

PRAEFATIO

De laudibus caſtitatis Sancti Iuuenis Ioſeph.

DVO in ſacris litteris traduntur perinſignia caſtitatis exempla: alterum in Ioſeph, virgineæ caſtitatis; alterum in Suſanna, coniugalis pudicitiæ. Vtriuſque porrò caſtitas perfectè, duplici argumento explorata atque probata eſt: nam & vterque tutò ſine metu pœnæ atque infamiæ peccare potuit: & non peccare, ſine maximo vitæ, ac famæ diſcrimine non potuit. Sed illud maius in Ioſeph, quod ad peccandum, plura & acriora habuit incitamenta, iuuenilem ætatem, ſecretum loci, opportunitatem temporis, ſecuritatem criminis, flagrantiſſimam dominæ ſuæ voluntem vltro expetentis, atque adeo inſtanter flagitantis: cui nempe ſi aſſentiretur, ingentia ſperare commoda potuit, ſi repugnaret, extrema timere mala debuit. Verum de caſtimonia Suſannæ diſputatum à nobis eſt in decimo quinto Commentariorum noſtrorum libro in Danielem: nunc de ſancto Ioſeph dicendum. Inſignis porrò, & excellens caſtitas, non ſolum in populo Dei, verùm apud Ethnicos etiam magno ſemper in honore, & admiratione fuit: nam quo rarior hæc apud illos virtus, eo admirabilior, & glorioſior habebatur. Pauca quidem ſunt apud illos præſtantis exempla caſtimoniæ; ſed ea tamen ſummis celebrata laudibus in cœlum efferuntur: Ego aliquot, quæ memoratiſſima ſunt, hic ſtrictim attingam, vt ex comparatione, pudicitia Ioſeph clarius explendeſcat.

Aelianus. Exempla caſtitatis apud Ethnicos. Amœbeus Diogenes. Clitomac. Archita. — Aelianus libro tertio de Varia Hiſtoria, hæc ſingularis continentiæ, atque eximiæ pudicitiæ memorat exempla. Amabœus, inquit, Cytharœdus, tanta fuit caſtitate, vt vxorem, quam formoſiſſimam habebat, nunquam attigerit. Diogenes Tragœdiarum actor, ſimiliter ab vxore perpetuò ſe abſtinuit. Fuit in Clitomacho pancratiaſte tanta continentia, vt ſi fortè canes coeuntes vidiſſet, continuo vultum auerteret; & ſi quis inter conuiuia impudicus ſermo effluxiſſet, confeſtim illinc decederet. Idem libro decimo quarto de Architæ verecundia, & pudicitia hæc ſcribit: Architas adeo modeſtus, & continens erat, vt verba parum decora abhorreret. Cum autem aliquando neſcio quid minus honeſtum cogeretur dicere, non potuit adduci vt id faceret, ſed omnino reticuit: illud verò in pariete deſcripſit: oſtendens ſe quamuis coactum, non tamen dixiſſe id, quod maxime cogeretur dicere. Verùm memorabilius illud eſt, quod

Valerius Maximus. — de Spurina quodam Etruſco, libro quarto prodidit Valerius maximus in hæc verba: Cum in ea regione excellentis eſſet pulchritudinis adoleſcens nomine Spurina, atque ob eam rem complurium fœminarum illuſtrium ſollicitaret oculos, ideoque viris, ac parentibus earum ſuſpectus eſſet; quo talem ſuſpicionem amoliretur, oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque, ſanctitatis ſuæ fidem, quàm pulchritudinem formæ, irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit.

Hippo. — In libro ſexto, facinus Hipponis fœminæ Græcæ, mirè prædicat: nam cum illa hoſtium claſſe eſſet excepta, in mare ſe, vt pudicitiam morte tueretur, abiecit. Cuius ſanctitatis gloriam, æternæ traditam memoriæ, Græcia laudibus ſuis celebrando, quotidie florentiorem effecit. Sic Valerius Maximus. Conſimile

ſimile fuit Lucretiæ facinus, Romanorum ſcriptis, nec ſatis iuſta cauſa, & ſine modo laudatum.

2 Hæc ſunt de inſignibus caſtitate viris, & fœminis, in antiquis Ethnicorum hiſtorijs prodita. nam quæ iactantur de continentia Bellerophontis, & Hippolyti, hic prætereunda ſunt, tanquam fabuloſa Poetarum commenta, fortaſſe ad ſimilitudinem eorum, quæ in hoc loco narrantur de continentia Ioſeph, ab illis compoſita & conficta. Et verò, aliquot ſæculis antiquior illis fuit Ioſeph: & qui ea commenti ſunt, Poetæ, haud paulo, Moſe poſteriores extiterunt. Hæc igitur exempla caſtitatis ab Ethnicis celebrata, ſi vera ſunt, equidem digna eſſe commemoratione, & commendatione non abnuo, verùm, ea nihil ad Ioſeph: cuius profectò virtus, quanto fuerit præſtantior, in ipſo tractatu & explicatu hiſtoriæ eius oſtendemus. Nec ſanè caſtitas Ioſeph, virtus quædam ſolitaria fuit, ſed alijs pluribus, ijſque clariſſimis comitata & condecorata virtutibus. Rupertus certè docet, in egregio illo facto Ioſeph, quatuor eminere, ac elucere eximias virtutes: hæc ſunt enim in libro octauo Commentariorum in Geneſim cap. 33. eius verba: In hac tribulatione Ioſeph, in hoc abſcondito tempeſtatis diſcrimine, vbi vehementer exercitus & probatus eſt, quatuor agnoſcimus virtutes eius, temperantiam, iuſtitiam, fortitudinem, prudentiam. Quid enim temperantius eo, qui non cuilibet, ſed dominæ ſuæ dicenti, *Dormi mecum*, cum adoleſcens eſſet, non inclinauit animum? Quid iuſtius eo, quod ille dixit: *Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua: nec quidquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo poſſum hoc malum facere, & peccare in dominum meum?* Quid fortius ea perſeuerantia, qua vſque in finem conſtanter reſtitit dominæ ſæpius, & inſtantius ſollicitanti, ſicut ait Scriptura: *Huiuſmodi verbis per ſingulos dies loquebatur, & mulier moleſta erat adoleſcenti, & ille recuſabat ſtuprum?* Quid prudentius eo, qui cum apprehenſo à muliere pallio ſuo, ad flagitium compelleretur; relicto in manibus eius pallio, aufugit, & ſe foras proripuit? tutius nempe iudicauit, veſtimentum ſuum cum temporali diſpendio excutere, & ignem procul à ſe abijcere, quàm ſilentio diu flammam femineam in ſinu ſuo alligare, cum periculo animæ ſuæ. Rectè igitur hunc Pſalmiſta virum nuncupauit, dicens: *Miſit ante eos virum.* Hactenus ex Ruperto.

Rupertus. Quatuor inſignes virtutes Ioſeph.

3 Concludam hanc caſtitatis Ioſeph laudationem breui eiuſdem viri, atque eleganti præconio, quod S. Auguſtinus in ſermone 82. de Tempore ſcriptum reliquit: quanquam id ex B. Ambroſio in libro de Ioſeph, cap. 5. maximam partem, ijſdem planè verbis, nõ modo ſententijs, ſumptũ videtur. Sic autem ſcribit Auguſtinus: Sanctus, & fidelis Domini famulus Ioſeph, tribulationibus iuſtior oſtenditur. Qui primo, per inuidiam fratrum, Iſmaelitis in ſeruum addictus, & ab eis venditus, à quibus ſe viderat adorandum; deinde Aegyptio domino traditus, ſemper tamen ingenui animi tenuit bonitatem, docuitque exemplo ſuo & ſeruos, & liberos, in peccando, non conditione æquales eſſe, ſed mente. Cum eſſet facie decorus, & ſpecioſus valde, pulchritudinem ſuam non ad alienam deriuauit iniuriam, ſed ad ſuam gratiam conſeruauit: hoc ſe pulchriorem iudicans, ſi non diſpendio caſtitatis, ſed cultu pudoris ſpecioſior probaretur: & illum eſſe verum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec mentes fragiles vulneraret. Magnus planè vir, qui venditus, ſeruire tunc neſciuit, adamatus, non redamauit; rogatus, non acquieuit; apprehenſus, aufugit. Concupiſcitur adoleſcens à domina, ſed ad concupiſcentiam prouocatus, & rogatus refugit. Illa, quæ in ceteris imperabat, vna hac in re blandiendo humiliter ſupplicat. Sed ille nouerat videre, quæ illa non videbat. Pulchrior erat intus Ioſeph, quàm foris, pulchrior in luce cordis, quàm in facie corporis: quò illius feminæ oculus non penetrabat, inibi ſua ipſe pulchritudine fruebatur. Intuens ergo in-

Præconiũ caſtitatis Ioſeph ex S. Auguſt.

go inferiorem pulchritudinem caſtitatis in ſpeculo conſciẽtiæ ſuæ, quomodo illam maculari, quomodo violari fœminea tentatione permitteret? Hæc Auguſtinus.

Verſu 4. Inuenit Ioſeph gratiam coram domino ſuo, & miniſtrabat ei: à quo præpoſitus omnibus gubernabat creditam ſibi domum, & vniuerſa, quæ ei tradita fuerant.

Philo in libro de Ioſeph. HVNC locum pulchrè ad hunc modum Philo enarrat: Io- 4
ſeph in Aegyptum abductus, & Eunucho in ſeruitutem traditus; cum ante paucos dies, egregiæ honeſtatis, & generoſitatis magnum dediſſet ſpecimen; conſeruis eſt præpoſitus, curator totius familiæ. Iam enim herus multis argumentis liquidò cognouerat, eum non ſine diuina prouidentia, ſingula tum dicere, tum facere. Ergo in ſpeciem ab emptore ſuo, domui præpoſitus eſt; reuera autem à natura conciliante illi magnę gentis, ac regionis principatum. Oportebat enim futurum adminiſtratorem Reipublicæ, prius exerceri in rebus œconomicis: nam & domus, eſt quędam parua ciuitas; & oeconomia, eſt velut compendioſa Reſpublica: ſicut etiam ciuitas, eſt magna quædam domus; & Politia, eſt communis quædam Oeconomia. Ex quo facile intelligitur, eundem eſſe idoneum & aptum diſpenſationi domeſticæ, atque publicæ adminiſtrationi; quamuis hæc multitudine & magnitudine differant. Id quod etiam in pictura, & fictura videre eſt: nam bonus ſtatuarius vel pictor, ſiue coloſſeas magnitudines faciat, ſiue parua opera, eandem artem oſtendit. Sic Philo.

Verſu 6. Nec quicquam aliud nouerat, niſi panem quo veſcebatur.

HAEC verba poſſunt referri ad Phutipharem, & ad Ioſeph: 5
Relata ad Phutipharem, tripliciter exponuntur. Prima expoſitio eſt Rabbini Salomonis, qui nomine panis, metaphoricè ſignificari putat vxorem: & vult hunc eſſe iſtorum verborum ſenſum: Phutiphar nihil rerum ſuarum curabat, omnia permittens curæ & induſtriæ Ioſephi; excepta vxore, quam ſolam in eius poteſtatem minime tradiderat. Nam & hoc Ioſeph dixit dominæ ſuæ: *Ecce, omnibus mihi traditis, dominus meus ignorat quid ſit in domo ſua, nec eſt aliquid, quod non mihi tradiderit, præter te, quæ uxor eius es.* Quod autem nomine panis nonnunquam ſignificetur in Scriptura mulier, probat iſte Rabbinus verbis illis Salomonis Prouerb. 9. *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior*, quibus verbis ſignificatur vxor aliena, quam occulte quiſpiam cognouit. Verùm hæc interpretatio nimis dura eſt, & talis locutio tam allegorica, à ſimplicitate, & perſpicuitate narrationis hiſtoricæ longe videtur remota & aliena. Altera expoſitio eſt Aben Eſræ, ſic interpretantis hæc verba: Phutiphar omnia ſua communicabat cum Ioſeph, præter panem, id eſt, cibaria, quæ nolebat habere communia cum Ioſeph: ſiquidem, & infra dicitur Geneſ. 43. illicitum erat Aegyptijs comedere cum Hebræis, & profanum putabant huiuſmodi conuiuium. Tertia expoſitio, quæ ſimplicior, & rectior, & apertior eſt, ideoq. probabilior, huiuſmodi eſt: Phutipharẽ adeo curam omnẽ rerum ſuarũ contuliſſe in Ioſeph, vt ipſe nihil prorſus curaret, niſi edere, & bibere; vt ſit hebraiſmus, ſignificans, eum fuiſſe omnino vacuũ à cura rerum ſuarum, nihilq. earũ ſollicitũ.

Rabbi Salomon.

Aben Eſra.

Si autem verba iſta referantur ad Ioſeph, vt quidam putant referri debere, hanc reddunt ſententiam: Ioſeph eum in poteſtate ſua haberet omnia bona domini ſui, cumque multa ex illis deriuare poſſet in emolumentum ſuum, nihil planè ſumpſiſſe ſibi ex illis; ſed pro tam fideli, & induſtrio, & laborioſo ſeruitio ſuo, nihil mercedis accepiſſe præter quotidianum cibum. Atq; hunc fuiſſe panem ſiccum, qui erat cibus ſeruorum. Hoc autem Scripturam commemoraſſe, quò admirabilius eſſet, quod mox ſubdit, eum fuiſſe decoro vultu, & eleganti facie, cum tam pauco, & vili cibo veſceretur: videlicet, ſimile quid contigit Ioſeph, eius quod accidiſſe legimus Danieli, & ſocijs eius; qui leguminibus tantùm veſcentes, & aquam bibentes, pinguiores erant atque pulchriores quàm alij, qui cibatu & potu regio nutriebantur. Ergo ſignificatur illis verbis, Ioſeph pro ſeruitute ſua & labore, nihil mercedis præter diurnum & quotidianum cibum, ſeruis præberi ſolitum, accepiſſe. Ariſtoteles libro 1. Oeconomicorum, capite quinto, qualis cibus potuſque præbendus ſit ſeruis, hunc in modum præcipit: Quoniam vini potus etiam liberos ad inſolentiam impellit, & apud multas nationes ingenui quoque ab illo ſe abſtinēt, vt Carthaginenſes dū militant: patet, vini aut nihil, aut perparum dandum eſſe ſeruis. Tria verò cum ſint, opus, cibus, & caſtigatio; cibus quidem ſine caſtigatione & opere, petulantes reddit ſeruos: opus verò, & caſtigatio ſine cibo, violenta res eſt, & infirmum facit ſeruum. Reſtat igitur, vt opus faciendum illi tribuat, & cibum ſufficientem: ſine mercede enim dominandum non putant; merces autem ſerui, cibus eſt. Oportet item indulgere illis, & permittere ſingula ſecundum merita, & cibum, & veſtem, & quietem, & caſtigationem verbo, & opere. Hæc Ariſtoteles. Cuius ſententiæ mirè conſona ſunt, quæ legimus in libro Eccleſiaſtici capite trigeſimo tertio, his verbis: *Cibaria, & virga, & onus, Aſino: panis, & diſciplina, & opus ſeruo.*

Dan. 1.

Ariſtoteles

Erat autem Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu.

Verſu 6.

6 HVNC locum tractans Chryſoſtomus homilia 62. in Geneſim: Mala beſtia, inquit, eſt Diabolus: vt primum enim vidit Ioſeph gratioſum eſſe apud dominum ſuum, & in rebus aduerſis clariorem fieri; fremit dentibus, & inſanit, nec videre poteſt iuſtum in dies magis clareſcere. Quocirca profundum barathrum effodit, & horrendum præcipitium parat, quo illum maximo, vt ſperabat, damno præcipitet: & grauiſſimam tempeſtatem excitat, vt violentum ille naufragium faciat: ſed denique intelligit, & contra ſtimulum calcitrare, & in damnum ſuum recidere quæ parabat in exitium illius. ecce tibi, ex pulcritudine Ioſeph, occaſionem capit perdendi eum, vnde ſubdit Scriptura: *Erat Ioſeph pulcher ſpecie, & formoſus aſpectu*: Hæc enim de eo narrat Scriptura, vt oſtenderet pulchritudine adoleſcentis captam dominam eius, ad nefariū eius concubitum fuiſſe incitatam. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſt.

Memoratur igitur in hoc loco inſignis pulchritudo Ioſeph, præter cauſam proxime dictam ex ſententia Chryſoſtomi, duas alias ob cauſas. Ac primò quidem ſic magis commendatur virtus caſtimoniæ Ioſeph, qui tanta præditus pulchritudine, nihilominus ſtudioſè, ac religioſè caſtitatem animi & corporis coleret. Pulchritudo nempe corporis, plerumque magnum eſt caſtitatis periculum, & laqueus Diaboli, & illecebra voluptatis, & irritamentum peccati. Pulchritudo item ſuperbiam gignit; ſuperbia facit incogitantiam, & incuriam ſui, & rerum cautè agendarum imprudentiam, atque negligentiam; negligentia porrò procliuitatem facit ad labendum in flagitia. Itaque pulchritudo corporis ſine

Cur memoratur pulchritudo Ioſeph.

animi pulchritudine, quam facit virtus, non ſolùm hominem non decorat, verùm ſæpe ingens occaſio eſt maioris eius deformitatis & turpitudinis. Audi Salomonem Prouerbiorum xi. *Circulus aureus*, inquit, *in naribus ſuis, mulier pulchra, & fatua*. Quam ſententiam apertius ita reddiderunt lxx. *Sicut inauris aurea in naribus ſuis, ſic mulieri vecordi pulchritudo*: Cuius ſimilitudinis, & comparationis hæc eſt vis & ſententia: ſicut annulus aureus poſitus in naribus Suis, non ornat, nec decorat Suem, ſed contra Sus nitorem eius conſpurcat & fœdat, rictu terram fodiendo, & nares cœno immergendo: ita mulier pulchra, ſed improba, pulchritudinem corporis dedecorat & turpat, animum flagitijs inquinans: Haud talis profectò Ioſephus fuit, in cuius pulchro corpore, pulchrior animi virtus habitabat: nec tam hominibus ob corporis pulchritudinem, quàm DEO propter pulchritudinem animæ gratus, & amabilis erat.

Verſu 7.

Poſt multos itaque dies iniecit domina ſua, oculos ſuos in Ioſeph, & ait, Dormi mecum.

Philo in libro de Ioſeph.

HISTORIAM huius rei breuibus ſic enarrat Philo. Poſtquam Ioſeph egregiam laudem in diſpenſatione herilis domus, omniumque rerum eius conſecutus fuerat, inſidias herilis vxoris pertulit, inſano amore correptæ. Capta ſiquidem eſt adoleſcentis pulchritudine, & affectu indomito rabida, de ſtupro eum tentauit repugnantem validè, ac ne audire quidem tale ſuſtinentem, propter innatam ſibi, & continua meditatione confirmatam honeſtatem, atque temperantiam. Sed vbi creſcente in dies flamma cupidinis, atque inceſta concupiſcentia, continuè tentando, ſemper repulſam paſſa eſt mulier, tandem impotens animi, atque impatiens libidinis, ad vim conuerſa, in adoleſcentis pallium manus conjecit, magna illum contentione trahendo in thalamum ſuum, robur videlicet dante affectione, quæ ſolet, etiam timidos & debiles, audaces & fortes facere. Sic ille. 7

Quando euenerit hæc tentatio Ioſeph.

Poſt multos dies, id eſt, multo poſt tempore, quàm venditus fuerat Ioſeph Phutiphari Aegyptio, & magna cum laude fidei, & induſtriæ, & diligentiæ in domo eius verſatus fuerat. Sed quot annis poſt eius venditionem euenit, quod hic narratur? Decem fortaſſe vel vndecim circiter annis, vt quo tempore tentatus, & ſollicitatus eſt à domina ſua, iuuenis fuerit ſeptimum & vigeſimum circiter annum agens, nempe in ipſo iuuentutis flore. Hoc autem colligi ex ipſa Scriptura poſſet ad hunc modum: Cum venditus eſt iſti Phutiphari, nondum expleuerat decimum ſeptimum annum, vt ex ſuperiori capite trigeſimo ſeptimo, manifeſtum eſt: ſtatim autem poſt hanc tentationem dominæ ſuæ miſſus eſt in carcerem, vbi non multo poſt expoſuit ſomnia pincernæ & piſtoris regis Pharaonis, vt patet ex cap. 40. Geneſis: poſt duos autem annos, eductus eſt de carcere vt interpretaretur ſomnium Pharaonis, quo tempore triginta erat annorum, vt ex cap. 41. perſpicuum eſt. Videtur igitur tentatio hæc caſtitatis Ioſeph, accidiſſe triennio fermè antequam è carcere educeretur, id autem eſt, anno ætatis ſuæ vigeſimo ſeptimo. 8

Iniecit domina ſua oculos ſuos in Ioſeph: Ecce tibi noua, & prioribus periculoſior tentatio & vexatio Ioſeph. Vix dum reſpirauerat à prioribus malis, & malum aliud atrocius, & formidabilius in eum inuadit. Non enim patitur Diabolus ſanctos Dei ſeruos quietè agere, ſed infeſtat, & vexat eos identidem, vt aſſidua tentationis moleſtia inquietans ac perturbans eos, de propoſito & ſtu- 9

dio colendæ virtutis detrahat: nam quò magis creſcit eorum virtus, hoc magis creſcit eius inuidia, & cupido perdendi bonos. Sed enim tentatio Ioſeph, partim à DEO permiſſa eſt, quò magis exercita & probata eius virtus, creſceret meritis & præmijs; & clariſſimum eius caſtitatis exemplum maximò eſſet poſteris ad eius virtutis ſtudium cultumque incitamento. Partim tentatio illa fuit à Diabolo, conante per muliebres laſciuias, & illecebras, & dulcem carnis voluptatem ſanctiſſimum iuuenem perdere. Vſus porrò eſt ad id perficiendum muliebri inſtrumento, ſæpius nimirum expertus, id ſibi ex voto ſucceſſiſſe: nam & per Euam perdiderat Adamum, & per ſpecioſas mulieres, filios Dei: quam ob cauſam exitium hominum per diluuium euenerat. Conſimiliter nunc ad expugnandum ſanctiſſimi iuuenis animum adhibet dominam eius, ad id efficiendum, & muliebri pulchritudine ac laſciuia, heriliq. auctoritate, gratiaque præpotentem. *Geneſ. 3. & 6.*

10 Sed perpendenda ſunt verba illa; *Iniecit oculos in Ioſeph*. Nimirum niſi mulier laſciua intentis oculis atque animo pulchritudinem Ioſeph aſpexiſſet, non eum tam inſanè, ac perditè adamaſſet. Mors itaque ad eam per feneſtras aſcendit, & oculus eius deprędatus eſt animam eius. Non igitur Ioſeph aſpectum dominæ ambiuit; non ſe oculis eius obiecit; non aſpectari & amari ab illa concupiuit: illa petulanter aſpexit, illa laſciuos oculos in caſtum iuuenem coniecit impudenter. Rectè itaque B. Ambroſius hoc ipſum penſitans. Illa petulantibus, inquit, aſpexit oculis, illius crimen ſolius eſt, quæ male vidit; non huius, qui ſe male videri noluit. Nec in eo quod viſus eſt, culpa eſt: non enim erat in poteſtate ſeruuli vt non videretur, maritus cauere debuit oculos vxoris. Sed quia hic nihil timebat de coniuge, arbitrabatur Ioſeph teſtimonium eſſe caſtimonię, non remiſſionem iniuriæ. Diſcant etiam viri cauere oculos fœminarum: adamatur enim, etiam qui noluit amari: denique adamatus eſt Ioſeph, qui amantem contẽpſerat. Et bene Scriptura excuſauit Ioſeph, dicens: *Immiſit oculos vxor domini eius in Ioſeph*, hoc eſt, non iſte ſe oſtentauit, nec cepit incautam: ſed iſta retia ſua miſit, & indagine ſua capta eſt: laqueos ſuos ſparſit, & ſuis ipſa hæſit vinculis. Sic Ambroſius. *Hiere. 9. Threno. 3. Ambroſ. in libro de Ioſeph c. 5.*

11 Tria porrò procacis & laſciuæ mulieris tela ſunt, quæ vibrat in vecordes amantes. Primum telum eſt oculorum ipſius, alterum verborum, tertium aſſiduæ interpellationis, & ſollicitationis. Hiſce tribus telis voluiſſe dominam Ioſeph animam eius confodere, non obſcurè indicat Scriptura: nam de primo teloait: *Iniecit oculos ſuos in Ioſeph*: de ſecundo: *Et ait dormi mecum*, de tertio, *huiuſcemodi verbis per ſingulos dies loquebatur, & mulier moleſta erat adoleſcenti*. De tribus autem huiuſmodi telis eleganter Ambroſius: Prima, inquit, adulteræ oculorum tela ſunt: ſecunda verborum. Sed qui non capitur oculis, poteſt verbis reſiſtere: Suppetit enim defenſio, vbi adhuc liber eſt affectus, ideoque ſcriptum eſt: *Quia ille noluit*. Primum igitur Ioſeph congreſſione mentis ſuperauit, tanquam ſcuto animi, in ſe repellens irruentem: deinde ſermone, tanquam haſta vibrauit, vt ſe illa reuocaret, *Et dixit uxori domini ſui*. Rectè vxor domini, non ipſa Domina dicitur, quia non potuit extorquere, quod voluit imperare. Nam quo modo domina, quæ ſeruulis incentiua libidinis præſtabat? Ille Dominus, qui amantis non excepit faces; qui lenocinantis vincula non ſenſit: quem nulla mortis formido perterruit: qui maluit liber criminis mori, quàm criminoſæ potentiæ eligere conſortium. Ille liber, qui turpe credidit vicem gratiæ nõ referre. Sed tanquã beneficij herilis, & innocentiæ ſuæ debitor fugit crimẽ ingrati, peccatique labem, & culpę contagiũ, quaſi iuſtus horreſcit. Tertium ſpiculum adultera interpellandi aſſiduitate vibrabat: ſed Ioſeph non audiebat eam. Habes poſt prima verba quid caueas. Non ſolùm lubrica, ſed etiam *Ambroſ.*

procax,

procax, & importuna, & petulans eſt libido, nec habet quod vereatur adultera, quæ diſpendia pudoris prius non doluit, inſidiatur vt capiat. Hactenus ex Ambroſio.

Cic. ad Luceium lib. 5. Epiſt. *Et ait, Dormi mecum*: Verum eſſe animaduerto in hac muliere, quod quidam feſtiuè dixit: Qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum benè ac nauiter 12
oportet eſſe impudentem. Adeo ne mulier iſta omnem penitus animo, atque ore pudorem exuerat, vt tam apertis & obſcenis verbis, rem adeò flagitioſam & fœdam, atque probroſam à ſeruo ſuo flagitare non erubuerit? Sed quæ pudorem ex animo, & oculis abiecerat, quid mirum, eam in verbis tam inuerecundam atque impudentem fuiſſe? Habes igitur in Domina Ioſeph exemplũ mulieris inſigniter impudentis, & laſciuæ; cuius contemplatione admirabilior exiſtit virtus caſtimoniæ & conſtantiæ animi Ioſeph.

Verſu 8. & 9. Qui nequaquam acquieſcens operi nefario, dixit ad eam, Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua: nec quidquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo poſſum hoc malum facere, & peccare in DEVM meum.

IOSEPH, cum domum & omnia bona Aegyptij domini 13
ſui ſibi credita ſciret, (ait Bernardus ſermone 13. In Cantica) dominam non ignorauit exceptam, & ob hoc non acquieuit contingere eam. Mulierem quippe nouerat gloriã eſſe viri, & iniquum ſibi iudicauit, vice contraria, ingloriũ facere eum, qui ſe fecerat glorioſum. Aduerit nimirũ Ioſeph, vir ſapientia DEI prudens, virum vxorem ſuam fortiter, tanquam propriam zelare gloriam, ſibique ipſi retinuiſſe ſeruandam, non alij credidiſſe, & ideo manum ille ad non conceſſum extendere non præſumpſit. Sic Bernardus. Verùm ſuper iſtiuſmodi verbis Ioſeph, pleniori ac luculentiori oratione diſputat S. Gregorius lib. 30. Moralium. cap. 18. vel ſecundum aliam editionem cap. 9. hoc modo ſcribens: Ecce alius dum mundi huius ſucceſſibus proficit, lenocinante cordis lætitia, tentari ſe luxuriæ ſtimulis ſentit. Sed ſi Ioſeph factum ad memoriam reuocat, in arce ſe caſtitatis ſeruat. Qui cum ſibi à domina conſpiceret pudicitiæ damna ſuaderi, ait: *Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua*: Quibus verbis oſtenditur, quia bona quæ aſſecutus fuerat, repente memoriæ intulit, & malum, quod ſe pulſabat, euicit: & quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis fregit. Cum enim voluntas lubrica tentat in proſperis, hæc ipſa ſunt proſpera aculeo tentationis opponenda, vt eo erubeſcamus praua committere, quo nos à Deo meminimus, gratuito dona percepiſſe: & illatam gratiam exteriorum munerum, vertamus in arma virtutum, vt ſint ante oculos quæ percipimus, & quæ nos alliciunt, ſubigamus. Quia enim voluptas ipſa in proſperitate naſcitur, eiuſdem proſperitatis eſt conſideratione ferienda, quatenus hoſtis noſter, vnde oritur, inde moriatur. Conſiderandum quoque eſt, ne acceptum munus vertamus in vitium, ne per fauorem vitæ nos abſorbeat vorago nequitiæ. Iram namque contra nos ſuperni Iudicis inextinguibiliter accendimus, ſi contra benignitatem illius, etiam ex ipſa ſua largitate pugnamus. Sic Gregorius.

Margin notes: S. Bernar. — 1. Cor. 11. — S. Gregor.

14 CETERVM orationem Ioſeph, tale flagitium recuſantis atque auerſantis, paucis verbis expoſitam à Moſe, Philo multis atque illuſtribus ſententijs exornans atque amplificans, ad hanc ferme ſententiam ſcribit: Ioſeph præſentem importunitatem mulieris fortiter ſubmouens, in has liberas, & ſuo genere dignas voces erupit. Quid moleſta es? bonis moribus & legibus vtimur nos Hebræi. Aliæ gentes puberibus decimum quartum annum ætatis egreſſis permittunt vſum ſcortorum: apud noſtrates, nulla eſt meretrix, capitali ſupplicio propoſito talem quæſtum exercentibus. Ante legitimam copulam, alios congreſſus cum muliere neſcimus: caſti caſtis, & virgines virginibus coniungimur, non voluptatis, ſed liberorum conquirendorum gratia. Qui ad hanc diem purus manſi, non incipiam ab adulterio leges contemnere, flagitio peſſimo, qui etiam ſi alias perperam educatus eſſem, & obſecutus ætatis cupiditatibus, aut veſtram imitatus laſciuiendi licentiam, non tamen deberem alieno inſidiari matrimonio; quod crimen, cui mortalium non cæde vindicandum videtur? nam de cæteris diſſentire ſolent, in hanc ſolam omnes conſpirant ſententiam; ita, vt vbique gentium, & terrarum, capitale ſcelus pronuntient adulterium, & deprehenſos, inindicatos dedant ei, qui læſus eſt, necandos. Tu verò quaſi res iſta per ſe parum damnata ſit, eam tertio ſcelere cumulas, cogens me non tantum ad adulterium, ſed etiam ad tori herilis iniuriam. An ideo in veſtras ædes veni, vt relictis ſeruilibus miniſterijs inebrier, & debacchér in ſpes domini mei, coniugium, familiam, cognationem eius adulterans? Atqui non ſolum officium ei, vt hero, ſed & honorem, vt benefactori debeo, qui omnia ſua commiſit fidei meæ, nihil excipiens, niſi te, amorem ſuum. Hanccine igitur gratiam, vt illi referam, auctor es? Bonam ſcilicet gratiam, dignamque illius meritis. Herus me ex captiuo & extero, ſua benignitate libertum & ciuem reddidit, tractatum liberaliter: ego verò ſeruus domino iniuriam, ne captiuo quidem & extero tolerandam inferam? Et qua fronte potero poſt admiſſum tantum ſcelus, illum aſpicere? Conſcientia, carnifex inteſtina, non ſinet me oculos in illum erigere, etiam ſi nemo alius prodat flagitium. Quanquam non deerunt qui prodant, præſto ſunt enim latentes exploratores plurimi, quibus ſilere non licet. Taceo, quod licet factum nemo enunciet, vel ſentiat, ipſe meus ero proditor, colore, aſpectu, voce, detegens conſcientiam. Sed fac nullum delatorem fore, aſſidentem Deo iuſtitiam hes cunctas inſpicientem non timebimus, non reuerebimur, non perhorreſcemus? Hactenus ex Philone.

15 VERVMENIMVERO ponderanda ſunt, magnam enim habent emphaſim, verba Ioſeph, dominæ ſuæ libidini aſſentiri nolentis. Duabus enim rebus, tanto ſcelere admittendo ſe prohiberi ait: primò quidem inſigni beneficentia domini erga ſe: cuius tot & tanta beneficia, ſi tanto maleficio rependat, ingratiſſimus, & iniquiſſimus futurus ſit, & nullo non digniſſimus ſupplicio. Deinde, ab eo ſcelere deterreri ſe affirmat contemplatione ac reuerentia Dei præſentis in omni loco, cunctaque inſpicientis: cuius ſcientiam, vt nullum poteſt fallere peccatum hominis; ita nec iuſtitiam eius vindicem ſcelerum, impunè poteſt effugere. *Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis*. O gratitudinem animi, ait Chryſoſt. Enumerat beneficia domini ſui, vt doceat quantā ipſe gratitudinē & reuerentiam erga dominum & coniugem eius habere debeat. Num ego, inquit, famulus ſum? num peregrinus? num captiuus? Tanta fruor domini mei ſecuritate, vt omnia ſua in manum meam tradiderit, nullo excepto, præter te: & cum alijs omnibus ego præſim, tibi ſubijcior, quæ extra meam es poteſtatem. Deinde, vt letalem ei plagam inferret, & recordari faceret viri beneuolentiam, & perſuaderet ei ne tam ingrata eſſet erga coniugem ſuum, adiunxit: *Quia vxor eius es*. Quibus verbis obliquè ac latenter admonuit eam

Philo in libro de Ioſeph.

Chryſoſt.

conditionis ſuæ, & officij, & fidei, quam in vxorio contractu promiſerat, & debebat marito. Non enim vxor auctore B. Paulo, poteſtatem habet corporis ſui, ſed vir.

Quomodo ergo poſſum hoc malum facere. Magnum nempe malum eſt adulte- 16
rium. nam præter illicitæ voluptatis turpitudinem, eſt præterea cum ingenti coniunctum iniuſtitia, propter inſignem, quæ marito fit, Iniuriam; violata ſcilicet vxore, qua nihil eſt illi coniunctius. Eſt quoque in adulterio execrandum perfidiæ crimen; nefarie prodita fide coniugalis pudicitiæ. Eſt item magna iniuſtitia aduerſus mariti prolem. ſiquidem non rarò fit, vt ex adulterio geniti, pro veris mariti filijs habeantur: & adulterinus filius interdum cenſeatur primogenitus, ſitque bonorum hæres; legitimis filijs atque hæredibus per ſummam iniuriam hæreditate fraudatis atque priuatis. Sed quid eſt illud: *Quomodo poſſum hoc malum facere*? Id enim perinde eſt, quaſi dixiſſet, nullo modo poſſum facere. At enim Ioſeph libero erat præditus arbitrio, ad malum procliui, non ſolum flexibili. Num iſtud dicens Ioſeph oblitus fuerat humanæ fragilitatis, atq; propenſionis ad peccandũ, de qua nimirum dictũ à Deo fuerat, vt legimus Ge. 8. *Senſus, & cogitatio humani cordis, in malũ prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* Enimuerò in arduo eſt virtus, peccare autẽ in procliui & lubrico. Verè tamen illud dixit Ioſeph: nõn quidẽ humanam libertatẽ, & natiuam eius ad malũ procliuitatẽ abnegãdo, ſed alia ratione, quã hic paucis aperiemus. Hoc nẽpe inter homines improbos atque probos, & ſanctos viros intereſt: quod illis malè facere, promptũ eſt, nec modo facile, verũ etiam iucundũ, *lætantur, enim,* inquit Scriptura, *cum malefecerint, & exultant in rebus peſsimis, & per riſum atque iocum ſcelus operantur*. Contra verò benefacere, eſt illis difficillimũ, quin etiam quodámodo impoſſibile. Sic enim de huiuſcemodi hominibus loquitur Hier. cap. 13. *Si mutare poteſt Aethiops pellẽ ſuam, aut pardus varietates ſuas: & vos poteritis benefacere, cũ didiceritis malũ*. At verò ſancti viri, prõptiſſimi & velociſſimi ſunt ad faciendum bonũ; malum autem facere, videntur ſibi nec ſcire, nec poſſe: Simplices vtiq. in malo, & prudentes in bono. Tanta quippe ad bonum propenſio eorum eſt, & auerſio à malo & ita per Dei gratiã ſtabiliti, & firmati in bono, & alienati à malo ſunt, vt idem videatur ipſis fieri aliquid non debere, atque non poſſe. Vulgo etiam itidem loquimur: nam quem vnicè diligimus, de eo ſolemus dicere, non poſſum ei non bene velle: contra autem quem valde odimus, dicimus non poſſe nos eum aſpicere, nec humaniter alloqui. Hoc ſanè modo Geneſis trigeſimo ſeptimo ſcriptum eſt de fratribus Ioſeph: *Oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.*

De tribus vinculis, quibus ſancti viri tenentur aſtricti, & cohibẽtur à peccãdo.

ET peccare in Deum meum. Tria ſunt quaſi vincula, quibus viri Sancti for- 17
tiſſimè conſtrictos ſe, atque compeditos ſentiunt, ne poſſint Deum offendere. Primum vinculum eſt reuerentia diuinæ maieſtatis vbique præſentis, & cuncta cernentis. Sancti enim viri ſemper in conſpectu Dei ambulantes, videntur ſibi non poſſe non omnia caſtè ſanctèque facere, & ne præſens numen vlla re offendant, ab ijs omnibus, quæ diſplicent ei, religioſiſſimè cauere debere. Contra quam faciunt homines improbi: de quibus dicitur Pſalmo 53. *Non propoſuerunt Deum in conſpectu ſuo*. Et pſalmo 9. *Non eſt Deus in conſpectu eius; inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore, auferantur iudicia tua a facie eius*. Et de ſenibus illis accuſatoribus Suſannę, ſcriptum eſt Dan. 13. *Euerterunt ſenſum ſuum, declinauerunt oculos ſuos, vt non viderent Coelum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum.*

Alterum vinculum, quo ita fortiter ſancti viri obſtricti Deo tenentur, vt 18
videantur ſibi non poſſe in eum peccare, eſt recordatio beneuolentiæ ac beneficentię Dei erga ipſos, & beneficiorum eius, partim iam acceptorum partim in futurum promiſſorum. Validiſſimum eſſe hoc vinculum, declarauit Dominus per

nus per

nus per Oſeam cap.11. illis verbis: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis caritatis:* Quid eſt, *traham eos?* num violentet? nequaquam; ſed efficaciter monebo eos, & omnino venire ad me, mihique adhærere faciam: ſicut in quadam Oratione dicit Eccleſia: Et noſtras ad te rebelles compelle propitius voluntates. Quid eſt, *In funiculis Adam*? id eſt, ijs funibus, quibus trahi ſolent homines. Eſt enim eo loco nomen Adam non proprium primi hominis, ſed communiter ſignificans hominē: ſunt autem huiuſmodi funes & vincula amor & beneficia, vnde ſubdit: *In vinculis caritatis*: Hoc etiā in vulgari ſermone vſurpari ſolet, vt cum dicitur, obligauit vel obſtrinxit me ſibi amore & beneficijs. Si autem Ioſeph propter aliquot beneficia, quæ à domino ſuo acceperat, adeo ſe obligatum illi, atq; obſtrictum ſentiebat; vt ex animo diceret, ſe in eum peccare non poſſe: quanto magis videri nobis deberet impoſſibile, in Deum peccare, cuius in nos tot & tanta extant beneficia, præterita, præſentia, futuraque; & in quo vivimus, mouemur, ac ſumus; & cuius eſt beneficium, quicquid boni, corpore, animoque habemus? *Actor.17.*

18 TERTIVM vinculum, eſt timor Dei, quem generat in animis noſtris cōtemplatio ſeueriſſimi iudicij, & inflexibilis iuſtitiæ Dei incredibili rigore vindicantis peccata, nec vllum relinquentis impunitum. Recordatio item iudiciorum Dei aduerſus multos peccatores, quos etiam in hac vita grauiſſimis & atrociſſimis ſupplicijs puniuit. Verùm ſuper omnia à peccando reprimit, & quaſi refrenat intenta conſideratio illius generalis atq; horrēdi iudicij, quo Deus poſt ſeculi conſumationem, mortales omnes iudicaturus eſt, & redditurus cuiq. ſecundum opera eius. Quod quidem iudicium prophetica oratione graphicè depinxit Dan.c.7. Atque hoc probe intelligens, Dauid flagrantiſſimè optabat; atque obnixe petebat, hoc Dei timore non ſolum conſtringi animum ſuum, ſed etiam configi carnes ſuas. *Confige*, inquit; *timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.* De huiuſmodi porrò timore diuini iudicij, quo vehementer reprimimur à peccando, grauiſſimam, & diſertiſſimam Magni Baſilij orationem lubet hic adſcribere; quam equidem dum lego, ita motibus quibuſdam diuini timoris, pulſibuſq. animum meum quati, afficique, atque inhorreſcere ſentio, quaſi coram iudicium illud ſpectarem. Verba Baſilij ſuper illo verſu Pſal.33. *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos*: Huiuſmodi ſunt: Cum te appetitus inuaſerit peccandi, velim cogites horribile illud & intolerabile Chriſti tribunal, in quo preſidebit Iudex in alto & excelſo throno: aſtabit autem omnis creatura ad glorioſum eius conſpectum contremiſcens. Adducendi etiam nos ſumus ſinguli, eorū quæ in vita geſſimus, rationem reddituri. Mox illis, qui multa mala in vita perpetrarunt, terribiles quidam & deformes aſſiſtent Angeli, igneos vultus præſeſerentes, atq; ignem ſpirantes; ea re, propoſiti & voluntatis ſuę acerbitatem oſtendentes: noctiq. vultu ſimiles, propter mœrorem & odium in humanum genus. Adhæc, cogita profundum barathrum, & inextricabiles tenebras, & ignem carentem ſplendore, vrendiq. vim habentem, ſed priuatū lumine: deinde vermiū genus, venenum immittens, & carnem vorans, inexplebiliter eſuriens, neq; vnquam ſaturitatem ſentiens, atque intolerabiles dolores corroſione ipſa ingēs. Poſtremò, quod ſuplicium, omnium grauiſſimum eſt, conſidera opprobrium illud & confuſionem ſempiternam. Hæc time, & hoc timore inſtructus, animam à peccatorum concupiſcentia, tanquam freno quodam reprime. Sic Baſilius. Hoc igitur triplici funiculo & vinculo, quod difficile rumpitur, adeo ſe conſtrictum, atque impeditum ſentiebat Ioſeph, vt diceret, ſe malum illud facere in dominum ſuum non poſſe.

Locus pſalmi 118.

Memorabilis ſententia B.Baſilij

Huiuſce-

Verſu 10. **Huiuſcemodi verbis per ſingulos dies loquebatur, & mulier moleſta erat adoleſcenti: & ille recuſabat ſtuprum.**

IMPORTVNA res eſt mulier, nec acquieſcens vnquam, quoad optatis ſuis annuatur, & ſatisfiat poſtulatis. Mulier enim libidinoſa & laſciua, facile vincit non fortiſſimos, vel procacitate petendi, vel importunitate flagitandi. Perilluſtre habemus exemplũ huius rei in Samſone, quẽ inuictum atque inſuperabilem hoſtibus, petulãs illa muliercula Dalida, aſſiduitate atque importunitate precum vicit, & perdidit. Sic enim legimus in libro Iudicum capite decimo-ſexto. *Cumque moleſta eſſet ei* (Dalida) *& per multos dies iugiter adhæreret, ſpatium ad quieſcendum non tribuens, defecit anima eius* (Samſonis) *& ad mortem uſque laſſata eſt. Tunc aperiens veritatem rei dixit ad eam, &c.* Aeſtima hoc loco, prudens Lector, robur virtutis, atque animi conſtantiam Ioſeph. Iuuenis erat, quæ ætas feruore ſanguinis, & ardore cupiditatum procliuis eſt ad libidinem: incitabatur, & ſollicitabatur à domina ſua, à qua, ſi ei aſſentiretur, ingentia expectare bona poterat: ſin autem repugnaret, grauiſſimas calamitates, & mala timere debebat. Nec ſemel tantùm, aut leuiter, ſed vehementer, & inſtanter, & aſſidue ſollicitatus eſt. Etiam ingentes arbores magnis crebriſque percuſſæ ictibus concidunt: etiam duriſſima ſaxa, minutiſſimis aſſidue cadentibus guttis excauantur: quanto magis homo magnitudine, & aſſiduitate tentationum ſuperabilis eſt; cuius caro non eſt ænea, vt inquit Iob, nec fortitudo eius, eſt fortitudo lapidum? Hoc igitur exemplo Ioſeph ſatis apparet, nullam eſſe nec iuſtam nec idoneam, nec probabilem peccandi excuſationem: non humanæ naturæ infirmitatem, non ad libidinem iuuenilis ætatis procliuitatem, non obiectas extrinſecus occaſiones, non illecebras, non irritamenta, non magnas ſpes commodorum, non ingentem metum calamitatum, & malorum terrorem, non aſſiduam atque importunam ſollicitationem: his enim omnibus grauiſſimè tentatus eſt Ioſeph; & hiſce quaſi machinis vehementer appetitus, validè oppugnatus, diu multumque vexatus, nec vinci potuit, nec de propoſito colendæ caſtitatis, vel tranſuerſum, vt aiunt, vnguem dimoueri. Malum igitur eſt peccare, ſed peccatum excuſando, aut eleuare, aut penitus à ſe amouere conari, inſignis eſt prauitatis: quam abeſſe cupiens à ſe Dauid, precabatur Deum dicens: *Non declines cor meũ in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.*

Iob 6.

Locus pſalmi 40.

Accidit

Accidit autem quadam die, vt intraret *Ioſeph* domum, & operis quidpiam abſque arbitris faceret: & illa apprehenſa lacinia veſtimenti eius diceret, Dormi mecum. Verſu 11.

21 HVIUS rei, quam ſtrictim attigit Moſes, hiſtoriam, enucleatius, pleniuſque, appoſitis quibuſdam circumſtantijs & illuſtribus ſententijs, enarrat Ioſephus primo libro Antiquitatum, hunc in modum ſcribens; Mulierem, ſemel data repulſa, magis etiam accendebat, quod non putaret Ioſephum repugnaturum: & non ceſſante morbo, ſecundas illi pergit admouere machinas. Ergo, publico feſto inſtante cuius celebritatem à fœminis quoque frequentari mos erat; fingit illa morbum apud maritum, captans ſolitudinem, & ad ſollicitandum Ioſeph opportunitatem. Quam nacta, ſupplex talibus eum blanditijs adoritur: Satius fuerat primis meis precibus cedere; idque vel dignitati precantis deferre, vel amoris flagrantiæ, qua cogente, oblita me dominam eſſe, ad tam abiecta verba deſcendi. Sapies tamen, ſi vel nunc cedes, & prius erratum corriges. Siue enim iterum rogari cupis, iam id facio nunc etiam vehementius quàm antea; nam & ad hoc ſimulaui ægritudinem, & feſti lætitiam tua cauſa contempſi: ſiue prius diffidebas, tentari te putans malitioſè; nunc certo potes argumento colligere, ex animo me agere, atque in eadem perſtare voluntate. Quare aut elige meæ obſequi voluntati, & amanti morem gerere, maiora in dies commoda expectans; aut odium meum, & vindictam perhorreſce, ſi meę gratiæ, caſtitatis opinionem & ſtudium antepones. Nihil ea te iuuabit, mihi crede, ſi ad maritum te deferam, & me de ſtupro à te appellatam dicam: quantumlibet tua veriora fuerint verba, mea tamen credibiliora erunt marito. Ad hæc verba, lacrymaſq. verborum teſtes, nec blanditijs illici, nec miſeratione flecti, nec terrore cogi potuit Ioſeph, quo minus perſtaret in ſuo tuendæ pudicitiæ propoſito: conſtanterque reſtitit intentanti iniuſtam afflictionem, malens acerbiſſima quæque perferre, quàm oblatis perfrui voluptatibus; non ignarus iuſto ſe dignum fore ſupplicio, ſi quidquam tale in mulieris gratiam admitteret. Hactenus ex Ioſepho. Oratio dominæ ad Ioſeph.

22 *Accidit autem quadam die, vt intraret Ioſeph domum, &c.* Solitudo, & ſecretum loci, permagnum eſt inuitamentum peccati, atque incitabulum libidinis. Mulier quædam inceſto priuigni ſui amore capta, talibus quibuſdam verbis eum incitabat ad patrandum flagitium: Habes, inquit, ſolitudinis plenam fiduciam, habes capax admittendi facinoris otiũ. Nã quod nemo nouit, penè non fit. Poeta etiam ille, turpium amorum doctor ſimul & medicus, docet ſolitudinem amãtibus apprimè periculoſam & noxiam eſſe; tutiuſque eſſe, in oculis omnium verſari. Apuleius de Aſino aureo. Ouidius.

Quiſquis amas (loca ſola nocent) loca ſola caueto.
Quo fugis? in populo tutior eſſe potes.
Nam tibi ſecretos augent ſecreta furores.
Eſt opus auxilio? turba futura tibi eſt.

HANC ob cauſam Homerus honeſtas & pudicas matronas inducit cum magno famularum comitatu, & nunquam incomitatas ſolaſque incedentes; tanquam ſolitudo mulieris, impudicitiæ ſuſpecta ſit. Pro illo, *Operis quidpiam abſque arbitris faceret.* Chaldaicè eſt: *Vt inueſtigaret ſcripta rationis ſuæ*: Id autem eſt, vt tanquam diſpenſator, procuratorque bonorum he-

rilium, exquireret & ſcrutaretur libellos dati & accepti. Non igitur ingreſſus iſte Ioſeph in domum heri ſui culpabilis eſt, vt pote officij ſui exequendi neceſſitate, vel diligentia factus.

Verſu 12. **Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egreſſus eſt foras.**

Chryſoſt. Daniel 7. NON tam admirabile fuit, vt mihi videtur (ait Chryſoſtomus hom. 62. in Geneſim) tres illos iuuenes in medijs Babylonicæ fornacis flammis illæſos atque intactos permanſiſſe, quàm admirabile & rarum eſt hoc, quod de Sancto Ioſeph dicitur: qui ne retineretur veſtimentis ab illa polluta, & laſciua muliere, relictis proprijs veſtibus in eius manibus, reſiliuit. Sicut autem tres illi pueri propter virtutis ſuæ præſtantiam, ſuperiores igne fuerunt: ita & hic, quia quod erat in ſe, offerebat Deo, & continentiæ certamina, magno robore, & conſtantia animi peragebat, idcirco inſuperabili præſidio Dei muniebatur: neque enim potuiſſet, niſi dextera Dei protectus, & adiutus, tantum certamen ſuperare, & ex retibus illius libidinoſæ mulieris euadere. Videre igitur erat admirabilem iuuenem, nudum quidem corporis veſtibus exire, ſed pretioſis continentię veſtimentis pulchre indutum atque ornatum, & quaſi ab incendio illæſum effugere, nec ſolùm nõ aduſtum, ſed multo etiam clariorem ac ſplendidiorem factum. Sic Chryſoſtomus. 23

Sanctus Hieronymus in libro primo aduerſus Iouinianum, hoc exemplo Ioſeph, qui apprehenſus pallio à laſciua muliere, reliquit ipſum in manibus eius, ne vel eam tangeret, vel ab ea tangeretur; docet, vel ipſum mulieris tactum, quaſi contagioſum & venenatum, eſſe viro fugiendum, non minus quàm rabidiſſimæ canis morſum. Verba Hieronymi hæc ſunt.

S. Hieron. Animaduertenda eſt Apo-
1. Cor. 7. ſtoli prudentia: Non dicit: Bonum eſt vxorem non habere, ſed: *Bonum eſt mu-*
Vel ipſum mulieris tactum, quaſi contagioſum, & venenatum, eſſe viro fugiendũ. *lierem non tangere*, quaſi & in tactu periculum ſit, quod qui illam tetigerit, non euadat, nempe quæ virorum pretioſas animas rapit, & facit adoleſcentium euolare corda. Alligabit quis in ſinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit ſuper carbones ignis, & non ardebit? Quomodo igitur qui ignem tetigerit, ſtatim aduritur: ita viri tactus & fœminæ, ſentit naturam ſuam, & diuerſitatem ſexus intelligit. Narrant & gentilium fabulæ, Mithram, & Erichthonium, vel in lapide, vel in terra de ſolo æſtu libidinis eſſe generatos. Vnde & noſter Ioſeph, quia tangere volebat eum Aegyptia, fugit ex manibus eius: & quaſi ad morſum rabidiſſimæ canis, ne paulatim virus ſerperet, pallium quod tetigerat, abiecit. Hæc ex Hieronymo.

IOSEPHVS libro primo Antiquitatum, egregiam refert orationem, 24
Oratio Ioſeph reuocantis Dominã ſuam à turpi propoſito, & libidine Auctore Ioſepho. qua vſum eſſe ait Sanctum iuuenem Ioſeph, à nefario illo propoſito, turpique libidine dominam ſuam reuocare conantem. Ipſam quoque mulierem, Ioſephus inquit, admonuit Sanctus iuuenis Ioſeph officij ſui, iuriſque coniugalis ac conſuetudinis: ſuadens, huius maiorem habere rationem, quàm momentaneæ libidinis: huic enim præſto eſſe pœnitentiam, quæ factum quidem doleat, infectum autem reddere non poſſit: adeſſe item continuum timorem, qui pro magno habeat non prodi ſuum dedecus. At coniugalis conſuetudo voluptatem habet & honeſtam, & ſecuram, & conſcientiæ fiduciam, tam apud DEVM, quàm apud homines. Quin etiam conducibilius illi eſſe affirmabat, ſi impolluta ipſa manens, haberet ſe herili iure ſubditum ſibi, potius quàm flagitij com-

munis

munis conſcium: ſatius enim eſſe conſcientia recte factorum, quàm peccati latebris fidere. His & alijs ſimilibus verbis impetum mulieris retundere conabatur, eamque à praua cupidine ad rectæ rationis arbitrium reuocare. Aſt illa vehementius inſtabat, & cum verbis nihil proficeret, injectis manibus, adoleſcentem ad ſuæ libidinis aſſenſum, atque obſequium cogere nitebatur. Ibi verò Ioſeph intemperias mulieris vlterius non ferens, relicta etiam internula, ex qua retinebatur, proſiluit ex cubiculo. Hactenus ex Ioſepho.

De duplici allegorico tractatu hiſtoriæ huius, altero Philonis, plane philoſophico & politico: altero Ruperti, theologico.

25 PHILO. beatum Ioſeph, vt ſupra non ſemel dictum eſt, facit ceu imaginem quandam viri ciuilis, qui verſatur in adminiſtratione Reipublicæ, & publica tractat rerum ciuilium munera. Dominus Ioſephi, ſignificat populum, penes quem ſupremum eſt ius, & poteſtas & dominatio, vel ex toto, vel magna in parte. Vxor domini Ioſeph, ſignificat concupiſcentiam, & libidinem animi, qua populus & vulgus hominum, plurimùm duci & regi ſolet; & qua vel maxime impellitur ad agendum, vel ab agendo reuocatur. Multa porrò incidunt inter adminiſtrandum Rempublicam, quibus tentatur & ſollicitatur animus viri ciuilis; vt populo gratificari, & voluntati atque cupiditatibus eius obſequi ſtudeat, omiſſo honeſti, & recti, iuſtique reſpectu ac ſtudio: hinc enim multa ſperari poſſe commoda, contra verò timeri debere populi offenſam, & quæ hanc conſequuntur incommoda. At vir ciuilis, ſi bonus ſit, & ſincerus publici boni amator, & conſultor, curatorque, quiduis perferre potius inducet animum, quàm contra fidem, contra honeſtatem & iuſtitiam, & contra publicum bonum atque vtilitatem, quidquam agere vel dicere. Verùm hęc ipſa, quæ hic perſtrinximus, mirum dictu, quanto maiora & illuſtriora fiant amplitudine illa grauitateq. Philonianæ orationis: ea verò, huiuſmodi eſt:

Quemadmodum impudica illa mulier, caſtum adoleſcentem Ioſeph, ita concupiſcentia virum ciuilem adamat, ſic eum alloquens: Quid agis? prodi ad vulgus, cum quo habitas: obliuiſcere morum tuorum, ſtudiorum, dictorum, factorumque in quibus educatus es: mihi obſequere, me cole, age quicquid mihi placitum fuerit. Nam hominem tetricum, tenacem propoſiti ſui, veritatis amicum, rigidum, nunquam flexibilem, publica commoda tantum ſpectantem, nihil ſollicitum, quid iucundum ſit auditoribus, non fero: ſicut nec quorundam calumnias, quæ deferuntur ad vulgus, maritum meum, & dominum tuum. Videris adhuc nimis abuſus libertate, oblituſque te ſeruire tyranno domino. Si ſcires, liberos ſuum agere negocium, ſeruos autem alienum, intellexiſſes, omiſſa tua peruicacia, me concupiſcentiam, domini tui vxorem, ſuper omnia colendam; meoque arbitratu facienda tibi eſſe omnia, vt carus ſis domino tuo. At enim vir ciuilis, etſi non ignorat penes populum eſſe poteſtatem tanquam dominum; ſe tamen non profitetur ſeruum, ſed liberum, ſuique arbitrij, & voluntatis. Itaque reclamans dicet, Populi fauorem aucupari nec didici, nec vnquam volui: ſed magiſtratum mihi commiſſum bona fide gerere; vt bonum decet procuratorem, aut patrem beneuolum, abſque dolo, & mihi ſemper inuiſa ſimulatione. Hanc meam voluntatem perpetuò retinebo, nihil ſubtrahens, aut celans, furis in morem; ſed conſcientiam velut in Sole ac luce aperiens; eſt enim lux, veritas. Nec me terrebit vllum inten-

Philonis pulchra diſputatio allegorica ſuper hac hiſtoria Ioſeph, ex libro eius de Ioſeph, ſeu viro ciuili.

tatum periculum, ne mors quidem ipſa: mori malo, quàm ſimulare. Cur enim ſimulem? Si populus eſt dominus, ego certè ingenuus ſum, qui cum primis in ciuitatem optimam atque maximam, hunc dico mundum, aſcribi cupio. Cum enim nec muneribus, nec precibus, nec ambitioni, nec arrogantiæ, nec ſimulationi, nec luxui, nec timori, nec vlli affectui, aut vitio ſeruiam; cuius timere debeo dominium? An fortaſſe hominum? At hi poteſtatem in corpus meum, non in me habent. Ego verò me à potiore mei parte cenſeo: iuxta quam decreui viuere, parum ſollicitus de mortali corpore, quod in conchæ modum, adhærens mihi, etiamſi conteratur à quopiam, non equidem feram ægrè, moleſtis me affectibus animi exolui, & effugére neceſſitatem grauiſſimam. Ergo ſi iudicandum mihi erit, iudicabo ſincerè ac iuſtè: nec diuiti propter opes gratificans, nec pauperi propter miſericordiam: ſed omiſſo reſpectu miſeriarum, incorruptè pronuntiabo quod iuſtum apparebit. In Senatu auctor ero ſententiarum Reipublicæ conducibilium, etiamſi parum iucundæ auditu fuerint. Pro concione quoque, ſi dicendum erit, adulationes relinquam alijs, veris atque vtilibus vtens ſententijs & verbis; increpans, admonens, caſtigans, non arrogantem atq; inſanam, ſed ſobriam, & grauem, & ſinceram præmeferens libertatem.

Si quis porrò tales caſtigationes non amat, reprehendat parentes, & tutores, & præceptores, & omnes curatores; hi enim ſuos liberos, pupillos, & diſcipulos obiurgare non deſinunt, interdum etiam verberare: nec tamen ſæuire illi, ſed amanter caſtigare dicuntur. Indignum planè facinus eſſet, ſi cum fidei meæ commiſſa Reipublicæ adminiſtratio ſit, in prouidendis comparandiſq. eius vtilitatibus, cederem cuiuis medicinæ profeſſori. Ille quippe in ægroto, quem ſuſcepit curandum, nullam ſplendoris fortunæ rationem habet: nec quod pernobilis, aut prædiues, aut præpotens, aut etiam rex ſit: vnum hoc ſpectat quomodo ſeruare queat hominem, ac ſi fortè opus eſſe viderit ſectione, vel vſtione, ſecat vritque principem ſuum ac dominum, ſeruus ipſe, atque eius omnino ſubiectus poteſtati. Ego, qui non vnum virum curandum ſuſcepi, ſed integram ciuitatem, laborantem morbis impendio grauioribus, contractis ex multiplici concupiſcentia, quid agere debeo? Num prodita & deſerta vtilitate publica, huius, vel illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne ſeruo quidem decora? Emori præſtat, quàm loqui ad gratiam, diſſimulata veritate, & publica vtilitate neglecta. Vſurpandum eſt hic dictum illud Poetæ Tragici.

Accedat ignis, accedat & gladius.
Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore: nam prius vel ſidera
Terram ſubibunt, terra vel ſcandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Hanc tam virilem mentem ab omnibus alienam, & inuictam affectibus, non fert in viro ciuili dominus populus: ſed hominem amicum atque beneuolum, pro inimico arripit: nec tam illum, quàm ſeipſum afficit pœna grauiſſima, videlicet inſcitia: quippe qui non didicit id, quod in omni vita vtiliſſimum eſt, vtiliter imperata, libenter facere; vnde imperandi quoque ſcientia diſcitur. Sic Philo.

Ruperti allegoria. RVPERTVS verò hanc eandem hiſtoriam, allegoricè transferens, & 26 accommodans ad Chriſtum & Synagogam, mulierem Aegyptiam, quæ pulchritudinem Ioſeph carnaliter & turpiter adamauit, interpretatur Synagogam Iudaicam. vaticinia Prophetarum de incomparabili pulchritudine & magnificentia Meſſiæ, & de ampliſſimis bonis, quę allaturus erat populo ſuo, carnaliter

naliter intelligentem, & Meſsiam expectantem, tanquam regem quempiam opulentiſsimum & magnificentiſsimum, totique terrarum orbi dominarurum, & in terrena Hieruſalem ſplendidiſsimè regnaturum; & Iudæos omnibus bonis terrenis cumulaturum. ſed talem ſenſum carnalem, talemque ſui expectationẽ, & amorem, & cultum, Chriſtus Dominus aſpernatur, & repudiat, & abijcit; & moribundæ Synagogæ relinquens ranquam pallium, quo tectus & velatus in Prophetarũ vaticinijs, & cęremonijs legis occultabatur, egreſſus eſt foras, id eſt, derelicta Synagoga, ſe contulit ad Gentes, & in Eccleſia ex Gentibus collecta, in ſpiritu & veritate agnoſcitur, adoratur, & colitur. Scribit autem Rupertus in libro 8. cap. 34. ad hunc modum: Rectè Scriptura dixit, Ioſeph, (qui fuit Chriſti figura) fuiſſe pulchra facie, & decoro aſpectu. Omne enim quod de Chriſto prędicat Scriptura, pulchrum ac dedorum eſt, ſed non abſque eo quod intrinſecus latet: Verbi gratia, illud: *Dominabitur à mari vſque ad mare, & a flumine uſque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, reges Arabũ & Saba dona adducent.* Et quicquid aliud eiuſmodi de Chriſto canitur & legitur, decorum valde & pulchrũ eſt. Sed vnam eandemq. pulchritudinem, aliter Synagoga carnalis, & aliter Eccleſia ſpiritualis intuita eſt. Illa, quàm nihil delectat niſi quod in mundo pulchrũ eſt; quæ dicitur concupiſcentia carnis, & oculorũ, & ambitio ſpiritus, & ſuperbia vitæ; Illa, inquam, cum legeret venturum Meſsiam, futurumq. regem magnũ, & ſpecioſum forma præ filis hominum, totum hoc intelligebat carnaliter, ſperans eum temporaliter ſeſſurum in ſolio Dauid, & corporalirer regnaturum in Hieruſalem, & dominaturum vſque ad extremos terrarum terminos, cunctiſq. gentibus offerentibus ei munera, & auaritię Iudaicę, ſub tanto rege, ſeruientibus. Nimirũ talia de Chriſto carnaliter ſentire, & ſperare, id erat, petulantem mulierem inceſtos oculos in pulchrũ Ioſeph inijcere. Sed Chriſtus iſtiuſmodi carnalem intellectũ non admittit: immo taliter intelligentem & ſentientem, & expectantem Synagogam ſpreuit: effugienſq. cum ſuo viuificante ſpiritu, ſolam illi occidentem litteram reliquit. Bene igitur Ioſeph relicto in manu adulteræ pallio, aufugit, & egreſſus eſt foras. Fugientis enim Chriſti, & à Synagoga recedentis fuere verba illa: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta:* Et *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus:* In argumentum ergo fidei, mulier illa retentum pallium oſtendit marito reuertenti domum, & ait: *Ingreſſus eſt ad me, ut illuderet mihi:* Sic illa Synagoga quaſi pallium Chriſti oſtendens coram Præſide ſuo, vana protulit contra eũ teſtimonia Scripturarũ, quod eſſet ſeductor & illuſor: *Nos* (inquiunt) *legem habemus, & ſecundum legẽ debet mori, quoniã filium Dei ſe fecit.* Et item: *Commouit vniuerſam Iudaam, docens à Galilaa vſq. huc, & dicens ſe Chriſtũ regem eſſe.* Pilatus verò, vel potius Cæſar, talis Synagogę tũc maritus fuit, qualem per Eunuchum Aegyptiũ ſignificari decuerat. Nã ſicut illa, quæ maritum habet Eunuchum, nec verè maritum habet, nec à lege viri ſoluta eſt, vt cuicumq. voluerit, nubat: Sic Iudęa tunc nec Deum verè colebat, qui ſe maritum eius per Prophetas ſępe vocauit: neq; tanquam vidua ſiue virgo erat, quia Regẽ ſuum non habens Deum ſuum, adulando ambiebat quaſi Cęſaris coniugium, dicens; *Non habemus Regem, niſi Cæſarem.* Sic Rupertus.

Cant. 4. Pſal. 71. 1. Ioan. 2. Pſal. 44. 2. Cor. 3. Matth. 23. Supra 21. Ioan. 19. Luc. 23. 1. Cor. 7. Roman. 7. Ioan. 19.

37 S. Ambroſius egregium hoc facinus Ioſeph, exemplumq. ſingulare caſtitatis admirabundus, maximis effert laudibus. Magnus, inquit, profectò vir Ioſeph, qui venditus, ſeruile tamen neſciuit ingenium; adamatus, non redamauit; rogatus, non acquieuit; apprehenſus aufugit. Qui cum ab vxore domini ſui conueniretur, teneri veſte potuit, animo capi non potuit: ac ne ipſa quidem verba diu paſſus eſt. Contagium enim iudicauit, ſi diutius moraretur; ne per manus adulteræ libidinis incentiua tranſirent. Itaque veſtem exuit, crimen excuſsit, & relictis quibus tenebatur exuuijs, ſpoliatus quidem, ſed non

S. Ambroſ. in lib. de Ioſeph c. 5.

nudus aufugit, qui erat tectior indumento pudoris: non eſt enim nudus, niſi quem culpa nudauerit. Reliquit igitur veſtimenta Ioſeph, & nudauit adulteræ inuerecundiam, quæ poſtea latere non potuit, & cetera, quæ ibi perſequitur Ambroſius.

Verſu 13. vſque ad 19.

Cumque vidiſſet mulier veſtem in manibus ſuis, & ſeſe contemptam, vocauit ad ſe homines domus ſuæ, & ait ad illos: En introduxit virum Hebræum, vt illuderet nobis: ingreſſus eſt ad me; vt coiret mecum: Cumque ego ſucclamaſſem, & audiſſet vocem meam, reliquit pallium quod tenebam; & fugit foras. In argumentum ergo fidei retentum pallium oſtendit marito reuertenti domum, & ait: Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebræus, quem adduxiſti, vt illuderet mihi: Cumque audiſſet me clamare, reliquit pallium quod tenebat, & fugit foras.

Ioſephus.

PLVRA, quàm hic à Moſe commemorantur, dixiſſe 28
mulierem illam, accuſando Ioſeph de intentato ſibi ſtupro, refert Ioſeph libro primo Antiquitatum, his verbis. Illa partim repulſę dolore, partim metu, ne ſuam impudicitiam maritus cognoſceret, decreuit prior Ioſephum falſo deferre, & hac ratione vindictam de eo ſumere, dignum rata muliebri aſtutia, ſi accuſationem præoccuparet. Itaque ſedebat mœrens & perturbata, & dolorem ſuum ex fruſtrata libidine vere natum, eſſe indignationem tentatæ pudicitiæ ſuæ ſimulabat. Marito autem domum reuerſo, & ad hunc aſpectum turbato, cauſamque ſciſcitante, Ne viuas, inquit, marite, ni ſceleſtum iſtum ſeruum, cubile tuum violare conatum, digna pœna mulctaueris; oblitum, & qualis in ædes noſtras venerit, & quanta beneuolentia, & gratia ſit à te dignatus. Hic cum ingratiſſimus habendus eſſet, niſi omnibus modis ſe modeſtum & frugalem gereret in domo tua: ne à coniugio quidem tuo iniuriam abſtinuit, idque die feſto, obſeruata videlicet abſentia tua, vt facile appareat, modeſtiam, quam prius ille præſeferebat, ab herili metu, non à recta indole fuiſſe profectam. Quod vt auderet, à te præter ſpem, ac meritum indulgente, corruptus eſt. Videns enim omnia tua bona fidei ſuæ ac diſpenſationi eſſe credita, ſeque grandioribus ſeruis præpoſitum, æquum putauit vxorem quoque tuam attrectare. Sic illa: & vt verbis ſuis fidem aſtrueret, protulit tunicam Ioſeph, quaſi in colluctatione ab eo relictam. Hæc Ioſephus.

Oratio mulieris apud maritum falſo accuſantis Ioſeph.

Ambroſius in lib. de Ioſeph 5.

S. Ambroſius hoc ipſum enarrans, Ioſepho, inquit, foras egreſſo, mulier adulterij ſui tentamenta vulgauit, exaltans vocem ſuam, eo quod relictis veſtibus Hebræus aufugerat. Ipſa igitur quod celare debuerat, prodebat, vt compoſito crimine læderet innocentem. Iuſtus autem accuſare non nouit; & ideo impune hoc mulier impudica faciebat. Illam igitur ego verè exutam dixerim, etiam aliena veſtimenta ſeruantem, quæ omnia amiſerat velamina caſtitatis: illum contra ſatis ornatum, ſatiſque defenſum, cuius vox non audiebatur, & innocentia loquebatur. Sic Suſanna tacens in iudicio, melius locuta eſt oraculo: & ideo Prophetæ meruit defenſionem, quæ propria voce auxilium non quæſiuit. Sic Ambroſius.

Dan. 13.

His

His auditis dominus nimium credulus verbis coniugis, iratus eſt valde; tradiditque Ioſeph in carcerem, vbi vincti regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus. Verſu 19.

29 PHVTIPHAR autem victus oratione ac lacrymis mulieris (ait Ioſephus) & coniugis amori plus æquo tribuens; Ioſephus lib. 1. Ant. omiſſa ampliori veritatis inquiſitione, collaudataque vxoris fide, audacis facinoris Ioſephum damnatum, in maleficorum carcerem coniecit: atque ob vxoris pudicitiam, tanto experimento ſibi probatam, magis ſibi placebat, teſtis etiam ipſe compertæ ipſius honeſtatis. Ioſeph porrò innocentiam ſuam Deo committens, neque ſe defendere curauit, neque rem, ita vt geſta erat, indicare: ſed vinculorum neceſſitatem tacitus ferens, vna ſe hac ſpe conſolabatur & ſuſtentabat, nimirum potentiorem eſſe Deum ijs, qui ſe vincirent. Et ſanè ſpe ſua nequaquam fruſtratus, mox eius ſingularem erga ſe prouidentiam expertus eſt. Hæc Ioſephus. Super hoc ipſo loco diſſerens Ambroſius, ita ſcribit: Illum ego beatiorem dixerim, cum in carcerem mitteretur, quia ſubibat pro caſtitate martyrium. Ambroſius vbi ſupra. Bonum enim munus pudicitia; ſed minoris meriti, cum periculum abeſt: vbi verò etiam ſalutis periculo defenditur, ibi plenius coronatur. Inaudita cauſa, inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Ioſeph mittitur: ſed cum Dominus nec in carcere deſerebat. Sic Ambroſius.

Sed quæret fortaſſe quiſpiam, cur Dominus Ioſeph, credens illum tanti criminis eſſe reum, non iuſſerit occidi: dignus enim ob tam audax & nefarium ſcelus capitali ſupplicio videri ei debuit. Cur dominus Ioſeph non iuſſerit eum occidi. Reſpondet S. Chryſoſtomus, DEVM, qui erat beati Ioſeph tutor & protector, non eſſe paſſum id fieri, neque id venire in mentem domino Ioſeph; ſed animum eius demitigaſſe, & complacaſſe aduerſus Ioſeph, à conſilio & voluntate necandi eum prorſus auertendo. Poſſet etiam dici, illum indulſiſſe hoc ſingulari beneuolentiæ atque amori, quo diu multumque dilexerat ipſum: maxime verò id condonaſſe multis, & magnis eius erga ſe officijs & meritis; quippe qui fideliſsimam ſibi, & liberaliſsimam, atque vtiliſsimam ſeruitutem multis annis ſeruierat. Verba ſuper hac re Beat. Chryſoſtomi in hom. 62. in Geneſim hæc ſunt. Chryſoſt. Conſidera hoc loco Dei miſericordiam erga Ioſeph. Sicut enim à fratribus eum eripuit volentibus interficere ipſum: & primò quidem effecit, vt iuxta conſilium Ruben demitteretur in ciſternam, & poſtmodum ex conſilio Iuda, negociatoribus venderetur; vt præſignificatus euentus ſomniorum compleretur: ita & nunc ſuperna Dei manus barbarum illum detinuit, ne in Iuſti cædem rueret. Quid enim aliud prohibuiſſet hoc eum facere, cum intelligeret attentaſſe illum violare, torum ſuum? Verùm omnipotens Deus tantam fecit illi exhiberi clementiam, vt iniectus in carcerem, etiam illic ſuam declararet virtutem, & ſic ad principatum Regni perueniret. Si enim ille non credebat reum eſſe Ioſeph, cur in carcerem coniecit? Si autem credebat verum eſſe quod vxor dixerat, tunc non carcere dignus, ſed extremo ſupplicio, capitalique pœna iudicandus erat. Verùm quando ſuum auxilium dextra ſuperna oſtendit, omnia fiunt leuia, & facilia, & quamuis feroces animi, manſueſcunt. Sed vide quanto ſilentio & lenitate animi, Ioſeph benè ſibi conſcius innocentiæ ſuæ, tulerit calamitatem illam. Scitis enim, eos, qui non ſibi conſcij vllius ſceleris, tanquam rei condemnantur, magna ſæpe vti confidentia, & dicendi libertate ſuperbire, inſurgentes contra eos, qui inſontibus crimen intentarunt. Non ſic Ioſeph, ſed corde tacito

mens

menſ eius bene ſibi conſcia, conſeruabat manſuetudinem, & patientiam, expectans Dei auxilium. Sic Chryſoſtomus.

Ioſeph nō ſolum in carcere, ſed etiam in vinculis & compedibus fuiſſe.

IOSEPH porrò non ſolùm in carcerem eſſe detruſum, ſed etiam duriſſimis vinculis & compedibus fuiſſe conſtrictum, liquidò intelligitur ex duobus Scripturæ locis: tum ex pſalmo 104. tum ex capite decimo libri Sapientiæ. Illic ita ſcriptum eſt. *Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiit animam eius*, id eſt, ferreis illis vinculis & compedibus, aliiſque calamitatibus anima & vita eius valde afflicta & cruciata eſt. Hic verò ſic eſt. *Hæc* (Sapientia) *venditum iuſtum* (Ioſeph) *non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum; deſcenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum: donec afferret illi ſceptrum regni, & potentiam aduerſus eos, qui eum deprimebant, & mendaces oſtendit qui maculauerant illum, & dedit illi claritatem æternam.*

Verſu 21. vſque in finem capit.

Fuit autem Dominus cum Ioſeph, & miſertus eſt illius, & dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris; qui tradidit in manu illius vniuerſos vinctos, qui in cuſtodia tenebantur: & quicquid fiebat, ſub ipſo erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis. Dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

Quemadmodum ſe in carcere geſſerit Ioſeph ex Philone.

APPOSITISSIMA eſt atque grauiſſima, & diſertiſsima huius loci atque hiſtoriæ enarratio, quæ eſt apud Philonem in libro de Ioſeph, ad hunc modum ſuper hoc loco diſputantem. Adoleſcẽs Ioſeph ab inſana amatrice apud herum accuſatus criminis, quod in ipſam competebat, inauditus in carcerẽ ducitur, vbi tanta virtutis edidit exempla, vt etiam facinoroſis illis miraculo eſſet, ad ſuæ calamitatis ſolatium credentibus eum ſibi virum eſſe datum. Nota eſt cuſtodum carceris crudelitas; qui ingenio feroces, magis efferantur aſſuetudine, in dies creſcente ſæuitia, dum nihil boni vident, nec dicunt, nec faciunt, ſed ſæua omnia atque violenta. Nam ſicut bene compacta corpora, firmantur magis exercitatione, & robuſtiorem atque inuictam habitudinem acquirunt: ita ferox & immitis natura, occupata ſui ſimilibus ſtudiis, duplo fit durior, & inacceſſa miſericordia, qui vnus affectus bonus & humanus eſt. Et quemadmodum qui cum bonis viris habent familiaritatem, ex iocundiſſimo eorum conuictu in melius proficiunt moribus: ſic etiam, qui cum malis verſantur, affricant ſibi eorum vitia: facile enim conſuetudo abit in naturæ ſimilitudinem. Degũnt autem carceris cuſtodes inter plagiarios, fures, homicidas, adulteros, & ſacrilegos, aliorumq. ſcelerum turpiſſimis notis inſignitos; à quorum ſingulis nonnihil nequitiæ contrahunt, vt ex huiuſmodi collatione, & miſcellanea, vna quędam conficiatur ſceleſta malorum colluuies. At enimuerò, cuſtos eius carceris, in quem innocens Ioſeph deiectus fuerat, honeſtiſsima indole adoleſcentis mitigatus, non ſolùm ſecuritatem & otiũ ei pręſtitit, ſed etiã vinctis omnibus eum præfecit, ita vt penes ipſum ſpecies nomenque cuſtodis eſſet, rem autem & officium adoleſcenti cederet: id autem non parùm carcere incluſis profuit, deinceps enim locus ille non tam carcer, quàm diſciplinæ mediatorium fuit. Omiſsis enim tormentis, quibus antea die, noctuque cruciari ſolebant, variis malis obruti, admonebantur, atque erupiebantur ſermonibus, & præceptis philoſophicis: ſed maxime ipſius docto-

ris

tis exemplis vtiliſſimis. Poſtquam enim ſuam ipſe vitam, continentiæ
ceterarumque virtutum plenam, tanquam in tabula bene picta imaginem;
ſpectandam illis in medium poſuit; conuertit etiam eos, qui videbantur in-
ſanabiles, inueteratis nempe morbis animi affectos; ita vt iam damnarent
vitam præteritam, exprimentes has voces reſipiſcentiæ: Vbi tantum
bonum tamdiu latuit, à quo tamdiu aberrauimus? Ecce iam effulgente
hoc tanquam in ſpeculo, noſtra dedecora videntes erubeſcimus. Hactenus
ex Philone.

31 IN eandem fermè ſententiam ſpectat quod ſcribit Beatus Ambroſius, S.Ambroſ.
in libro de Ioſeph capite quinto hanc ipſam loci huius hiſtoriam pertractans:
Inaudita cauſa, inquit, & inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in
carcerem Ioſeph mittitur, ſed cum Dominus nec in carcere deſerebat. Non
turbentur innocentes, cum falſis criminibus appetuntur, & oppreſſa iuſti-
tia, detruduntur in carcerem: Viſitat DEVS, & in carcere ſuos; & ideo
ibi eſt plus auxilij, vbi eſt plus periculi. Sed quid mirum, ſi viſitat DEVS
in carcere poſitos, qui ſeipſum in ſuis, in carcere incluſum eſſe memorauit,
ſicut habes ſcriptum; *In carcere eram, & non viſitaſtis me*. Quo non pene-
trat diuina miſericordia? Inuenit Ioſeph huiuſmodi gratiam, vt qui fuerat clau-
ſus in carcere, ipſe potius carceris clauſtra ſeruaret: cederet munere clauicula-
rius, & incluſos omnes in poteſtatem eius committeret. Itaque Ioſeph non
ſolùm carcerem non ſentiebat, ſed alios quoque carceris leuabat ærumna. Sic
Ambroſius.

32 CETERVM Rupertus allegoricè interpretans de CHRISTO ver- Ruperti allegoria.
ba illa, quæ hoc loco ſcripta ſunt de Ioſeph: *Dedit ei gratiam in conſpectu
Principis carceris: qui tradidit in manu illius vniuerſos vinctos, &c.* Diſputat
etiam hac in re Ioſeph inſignem fuiſſe atque illuſtrem CHRISTI figuram,
ita ſcribens: CHRISTO, qui propter peccata noſtra deſcendit in carce- Rupertus
rem mortis; ſcimus quia DEVS PATER maximam gratiam dedit: Scri-
ptum enim eſt, quod: *Gratia & veritas per CHRISTVM facta eſt*. Et Ioan. 1.
item: *Vidimus enim eum quaſi vnigenitum à PATRE, plenum gratiæ, &* Ibidem.
veritatis: Dedit autem illi gratiam in conſpectu Principis carceris, id eſt, in
conſpectu ſuo, qui ſolus poteſtatem habet vitæ & mortis. Quamuis enim
ſecundum hiſtoriæ veritatem, alius homo fuerit Rex Pharao, & alius, qui ſub
illo, Princeps erat carceris: attamen, ſecundum ſpiritualem hunc ſenſum,
vnus idemque, & altiſſimi ſolij Rex, & inferni princeps carceris eſt. Dici Ioan. 14.
quidem poteſt Diabolus, ſicut dicitur, princeps mundi huius: at non ita
princeps eſt carceris, vt à carcerali pœna & vinculis ſit ipſe liber, quemad-
modum liber erat ille, cuius gratiam Ioſeph innocens habuit: Sed ſic eſt
Diabolus princeps carceris, vel præpoſitus mortis, vt principalem accipiat
ipſe damnationis ſententiam. Idcirco autem in carcerem paſſionis, vt obe-
diret PATRIS præcepto, deſcendit CHRISTVS; vt gratiam inueni-
ret apud DEVM, & miſericordiam opportunam captiuis impetraret, dice-
retque, iuxta Prophetam: *Iis, qui vincti erant, & ijs, qui in tenebris, exite:* Iſaiæ 49.
& ijs qui in tenebris, reuelamini. Bene autem in CHRISTO competit,
quod hic dicitur de Ioſeph: *Tradidit in manu ipſius vniuerſos uinctos; & quic-
quid fiebat, ſub ipſo erat*. Hoc nimirum eſt, quod dixit ipſe, priuſquam tra-
deretur paſſioni: *Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum*.
Omnia, inquam, & cœleſtia, & terreſtria, & inferna, vt in nomine eius, ſi-
cut ait Apoſtolus, omne genu flectarur, Cœleſtium, Terreſtrium, & Infer-
norum. Sed prius infernorum, & deinde cœleſtium, & poſt hæc terreſtrium:

prius

prius enim ad inferna deſcendit, & mortuis vitam, vinctiſque ſolutionem reddidit. Deinde cœlos aſcendit adorandus ab omnibus, qui erant in cœlo: Et poſt hæc, prædicatum eſt nomen eius Gentibus, vt adorarent eum omnes Reges terræ, & omnes gentes ſeruirent ei. Conſtat igitur quia princeps carceris vniuerſos vinctos tradidit in manu eius: nec quidquam ille nouerat, cunctis ei traditis: PATER enim non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit FILIO; qui in iudicio nullius perſonam accipit, ſed cum æquitate iudicans, & cum iuſtitia, reddit vnicuique ſecundum opera ſua. Hæc Rupertus.

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIA
IN CAPVT
QVADRAGESIMVM
GENESIS.

Ioſeph in carcere præſidens carceri, & inter vinctos liber, interpretatur duo ſomnia, futurarum rerum præſagia; alterum pincernæ regis Pharaonis, alterum piſtoris; mox euentu ipſo veritatem interpretationis comprobante.

HIS ita geſtis, accidit vt peccarent duo 1
Eunuchi, pincerna regis Aegypti, &
piſtor, domino ſuo. Iratuſque contra eos 2
Pharao (nam alter pincernis præerat, alter
piſtoribus) miſit eos in carcerem princi- 3
pis militum, in quo erat vinctus & Ioſeph.
At cuſtos carceris tradidit eos Ioſeph, qui 4
& miniſtrabat eis: aliquantulum temporis
fluxerat, & illi in cuſtodia tenebantur. Vi- 5
deruntque ambo ſomnium nocte vna iuxta interpretationem con-
gruam ſibi: ad quos cum introiſſet Ioſeph mane, & vidiſſet eos triſtes, 6
ſciſcitatus eſt eos dicens: cur triſtior eſt hodie ſolito facies veſtra? Qui 7 8
reſponderunt, ſomnium vidimus, & non eſt qui interpretetur nobis.
Dixitque ad eos Ioſeph: Numquid non Dei eſt interpretatio? referte
mihi quid videritis. Narrauit prior præpoſitus pincernarum, ſom- 9
nium ſuum: Videbam coram me vitem: in qua erant tres propagines, 10

creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores, vuas matureſcere: cali-
11 cemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo vuas, & expreſſi in calicem
12 quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni. Reſpondit Ioſeph:
Hæc eſt interpretatio ſomnij: Tres propagines, tres adhuc dies ſunt:
13 poſt quos recordabitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gra-
dum priſtinum: dabiſque ei calicem iuxta officium tuum, ſicut ante
14 facere conſueueras. Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, &
facias mecum miſericordiam: Vt ſuggeras Pharaoni vt educat me de
15 iſto carcere: quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic in-
16 nocens in lacum miſſus ſum. Videns Piſtorum magiſter, quod pruden-
ter ſomnium diſſoluiſſet, ait: Et ego vidi ſomnium. Quod tria cani-
17 ſtra farinæ haberem ſuper caput meum: Et in vno caniſtro quod erat
excelſius, portare me omnes cibos qui fiunt arte piſtoria, aueſque co-
18 medere ex eo. Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij:
19 Tria caniſtra, tres adhuc dies ſunt; poſt quos auferet Pharao caput
tuum, ac ſuſpendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.
20 Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conui-
uium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri pincernarum,
21 & piſtorum principis. Reſtituitque alterum in locum ſuum, vt porrige-
22 ret ei poculum: alterum ſuſpendit in patibulo, vt coniectoris veritas
23 probaretur. Et tamen ſuccedentibus proſperis, præpoſitus pincernarum
oblitus eſt interpretis ſui.

PRAE-

PRAEFATIO

1 IN Præfationis loco lubet hic apponere breuem, ſed concinnam huius capitis, quaſi paraphraſticam expoſitionem, traditam à Ioſepho in primo libro Antiquitatum; ea quippe dilucidiorem atque expreſsiorem faciet huius hiſtoriæ, ac Moſaicæ narrationis intelligentiam. Ille autem ſcribit ad hunc modum: Cuſtos carceris, tum fidem & diligentiam Ioſeph in abſoluendis operum penſis conſiderans, tum formæ dignitatem; ſoluens eum vinculis, calamitatem eius atque miſeriam aliquanto leuiorem reddidit; victu inſuper commodiore, quàm reliquos vinctos vti eum permittens. Ceterum ijs qui in eodem erant carcere, quoties labor intermitteretur, confabulantibus, ita vt ſolent, miſeriarum ſocijs, & ſuæ damnationis cauſam inuicem percontantibus, pincerna regi carus, per iram ab illo damnatus ad compedes, familiaritatem cum Ioſepho contraxit. Et quia ſagacem & prudentem eum nouerat, viſum à ſe ſomnium expoſuit ei, orans indicaret, ſi quod ſubeſſet præſagium; ſimulque deplorans ſuum infortunium, cui non ſatis eſſet mali, indignatio regis, niſi ſomnijs etiã, per quietẽ, turbaretur. Aiebat, ſe in quiete vidiſſe trium palmitũ vitis vuas, è ſingulis palmitibus natas pendere, grandes iam & vindemiæ tempeſtiuas: eaſque ſe exprimere, ſubdente rege phialam, colatumque inde muſtum, ſe regi obtuliſſe, atque illum perlibenter bibiſſe. Narrato tali ſomnio, rogabat Ioſephum, vt ſi quid ſcientiæ datum ſibi à Deo haberet, interpretari eiuſmodi viſionem dignaretur. At Ioſeph, bono animo hominem eſſe iubet, & expectare intra triduum ſolutionem à vinculis, rege ipſo miniſterium eius requirente, ad quod ei denuo redeundum ſit. Interpretabatur enim, vitem afferre fructum mortalibus in bonum vſum, quando quidem eo conciliante, fides, & amicitia inter homines ſanciatur, & inimicitiæ diſſoluantur, ad hæc moleſtiæ ac mœrores, anxietateſque, vſu eius diſcutiantur, atque in earum locum hilaritas & lætitia ſuccedant. Scito igitur bonum tibi ſomnium oblatum; & ſignificare, huius miſeriæ tuæ remiſſionem intra tot dies, ex quot palmitibus fructum vindemiaſti in ſomnijs. Tu verò memento mei, poſtquam euentus ipſe fauſtam hanc prædictionem meam, veram fuiſſe comprobauerit. Neque enim nos in hæc vincula ſontes coniecti ſumus, ſed ob virtutem ac modeſtiam, quaſi malefici punimur: quod potiorem habuerimus honorem domus, in qua verſabamur, atque eius, qui nos huc detruſit, quàm propriã voluptatem. Alius verò quidã, regis piſtoribus præpoſitus, & in eiſdem vinculis degens cũ pincerna, ex tam fauſta Ioſephi interpretatione bonã ſpem animo concipiens, cũ & ipſe ſomniũ vidiſſet, rogat vt eius ſignificationem ſibi etiã exponeret. Erat autẽ ſomnium huiuſmodi: Tria, aiebat ille, caniſtra ſuper caput geſtare mihi videbar: ex his duo plena erant panibus, tertiũ carnibus, & varijs edulijs, qualia regibus apparari ſolent. Tũ vidi deuolantes aues abſumpſiſſe omnia: me licet vehementer arcente, nihil deterritas. His dictis, ſimile priori præſagium expectabat. Tunc Ioſephus, coniectura ſomnij facta, præfatuſq. quod mallet ei lætiora prænuntiare, quàm quæ ſomnium portenderet; dixit, duos tantùm dies vitæ ipſi ſupereſſe; hoc enim ſignificare caniſtra, tertia verò, cruci ſuffixum, ab auibus deuoratum iri, quas à ſe arcere non poſſet. Nec aliter

Ioſephus.

euenit vtriſque, quàm fuerat à Ioſepho praedictum. Ad præſcriptam enim in ſomnijs diem, rex natalitium epulum celebrans, praepoſitum piſtorum in crucem egit: pincernam verò exemptum vinculis, priſtino reſtituit miniſterio, ac dignitati. Hactenus ex Ioſepho.

Verſu 1. & 2.

His itaque geſtis, accidit vt peccarent duo Eunuchi, pincerna regis
Aegypti, & piſtor, domino ſuo. Iratuſq. contra eos Pharao,
(nam alter pincernis præerat, alter piſtoribus) miſit
eos in carcerem principis militum, in quo 1
erat vinctus & Ioſeph.

QVANTO tempore poſtquam Ioſeph coniectus eſt in carcerem, acciderint ea, quæ narrantur hoc capite, incertum eſt. 2
Sed veriſimile fit, non diu poſt, ſed primo illo anno carceris Ioſeph eueniſſe. Latina lectio initio capitis vocat iſtos, Eunuchos; quo nomine tamen nec Hebraice, nec Chaldaicę, nec Græce hoc loco appellantur. Verùm eos fuiſſe eunuchos, paulo poſt indicat Scriptura, ibi, *Iratus contra eos Pharao*: pro quo Hebraicè eſt: Iratus contra Eunuchos Pharao. Latinus igitur interpres, nomen Eunuchi paulo poſt Hebraicè poſitum, maluit in principio hiſtoriæ ponere, quò apertior eſſet narratio. Pro nomine pincernę, LXX. Interpretes habent (Praepoſitum vinariorum) ſuper qua lectione hæc annotauit ſanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim: Pro principe vinariorum, Hebraicè ſcriptum eſt (maſchech) illud verbum, quod in nomine ſerui Abraham ſupra legimus Geneſ. 15. Nos autem poſſumus more vulgi vocare pincernam. Nec vile putetur officium: cum apud reges barbaros, vſque hodie maximæ dignitatis ſit regi poculum porrigere. Poetæ quoque de Catamito & Ioue ſcriptitant, quod amaſium ſuum huic officio manciparit. Sic Hieronymus. Aduertendum autem eſt hoc loco, eumdem hominem hic vocari principem militum, atque principem & cuſtodem carceris. Ex quo licet intelligere, penes eumdem hominem fuiſſe iſta duo munera: idq. ob id fuiſſe inſtitutum, quo videlicet tutior eſſet cuſtodia carceris, valido militum præſidio munita.

S. Hieronymus.

HINC porrò apparet, quàm vetuſtus pincernarum vſus fuerit in menſis 3
Principum: vt non temere quiſpiam crediderit, tanta eius muneris vetuſtate adductum eſſe Homerum, vt ne Deos ipſos cœleſtes, pocillatorum obſequio in ſuis conuiuijs carere voluerit; Ganymedem Iouis pincernam faciens, ceterorum autem deorum Heben iuuentutis deam. De illo ſic ſcribit.

De vetuſtate muneris pincernarum.

Homer. Iliados y.

Egregius forma, raptus ſublimis in auras,
A ſuperis cælo poſitus; diuum inter honores,
Pulcher, vt ante Iouem miſceret pocula menſis.

De hac verò, ſic ait:

Ante Iouem interea Diuum conuenerat ordo
Sydeream in ſedem, cunctiſq. loquentibus, Hebe
Nectarios paſſim miſcebat diua liquores.

Cicer. Homerũ carpit.

Hanc poeticam Homeri fictionem carpens in prima Tuſculana Cicero, longe à diuina maieſtate eſſe putat, nectare & ambroſia victitare, & à poculis miniſtros habere. Non enim, inquit, ambroſia Deos, aut nectare, aut iuuentute pocula miniſtrante lætari arbitror. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula adminiſtraret: non iuſta cauſa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingebat hæc Homerus, & humana ad

deos

Deos transferebat; diuina mallem ad nos. Sic ibi Cicero. Veteres Medorum reges, auctore Xenophonte, pocillatores habebant miræ dexteritatis in vino infundendo & porrigendo, eleganter vinum adminiſtrando, & mundè infundendo, atque tribus digitis phialam ferendo: donec qui bibiturus erat, poculum aptiſſime accepiſſet. Eoſdem pocillatores, ait, vbi phialam impleuerint, ex illa in cyathum in ſiniſtra manu fundere, atque ſorbere, vt ſi venenum infuſum eſſet, ipſis obeſſet. *Xenoph. lib. 1. Cyripæd.*

Antiquiſſimus item piſtorum vſus ex hoc loco cognoſcitur: vt mirum ſit, tandiu iſtorum miniſterio caruiſſe populum Romanum. Audiat lector Plinium: Piſtores, inquit, Romæ non fuerunt ad Perſicum vſque bellum, annis ab Vrbe condita ſuper quingentos octoginta. Ipſi panem faciebant Quirites: mulierumq. id opus erat; ſicut etiam nunc in plurimis gentium. Certumq. eſt, Atteij Capitonis ſententia, coſtum panem Lautioribus coquere ſolitos: piſtoreſq. tantùm eos, qui far pinſebant, nominabant. Nec coquos verò habebant in ſeruitijs, eoſq. ex macello conducebant. Sic Plinius. Sed antiquitus apud multas gentes ſeruitium molendi tritici, paniſq. conficiendi & inferendi menſis, non virorum, ſed mulierum fuit; vt multis in locis indicat Homerus, & Plinius verbis proxime poſitis. *Plin. lib. 18. cap. 11.*

Sed quid illi Eunuchi peccauerant in regem? Quia ſcriptura id tacuit, affirmare ſuper eo quidquam, planè diuinare eſt. Niſi fortè lector audiat Hebræos, qui, more ſuo, nugantur, illos eſſe damnatos à rege, quòd in potu reperiſſet muſcam, & in pane lapillum. Scilicet credibile eſt, adeo ſtultum, & barbarum, & crudelem fuiſſe illum regem, vt ex muſca faciens elephantem, ſicut dici ſolet, & ex vno lapillo olympum montem, ob leuiſſimam cauſam tam atroci eos ſupplicio damnauerit. Equidem crediderim, ſi libet diuinare, peccaſſe eos infidelitate, vel in regis vitam, vel in bona; aut luxurioſe prodigendo, aut auarè in ſuum emolumentum deriuando, vt infideles muneris & miniſterij quo fungebantur, diſpenſatores fuerint. Huic coniecturę adſtipulari videtur Philo ſcribens, eos à rege damnatos eſſe, quod non rectè miniſterijs ſui fungerentur.

Numquid non Dei eſt interpretatio? Referte mihi, quid videritis. *Verſu 8*

TRIA his verbis ſignificantur. Primò indicatur, ſomnia illa non potuiſſe ſagacitate ac ratione humana exponi; ſed eorum interpretationem ex Deo peti oportuiſſe. Significauit etiam Ioſeph iſtis verbis, ſe non more aliorum coniectorum, humanæ ſolertiæ coniecturis, vel ſuggeſtu Diaboli; ſed inſpiratu, ac reuelatione Dei ſomnia illa interpretaturum. Illud præterea indicauit, non fuiſſe antea ſibi reuelatum, qualia ipſis ſomnia contigiſſent: alioqui vltro ipſe prænarraſſet illis ſomnia eorum, quò nimirum maiorē apud eos, interpretationis ſuæ fidē faceret: nec dixiſſet illis, vt ſcriptura refert hoc loco: *Referte mihi, quid videritis.* Illa porrò ſententia Ioſeph: *Numquid Dei non eſt interpretatio?* concordat cum altera eiuſdem ſententia, quam duobus poſt annis dixit Pharaoni, ſimiliter ſomnium eius interpretaturus. Cum enim ei dixiſſet Pharao: *Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat; quæ audiui te ſapientiſsimè conijcere*: reſpondit ei Ioſeph: *Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni*. His quoque conſona ſunt, quæ Daniel regi Nabuchodonoſori dixit enarraturus eius ſomnium: *Myſterium* (inquit) *quod rex interrogat, Sapientes, Magi, Arioli, & Aruſpices nequeunt indicare regi: Sed eſt Deus in cælis reuelans myſteria. Mihi quoque non in ſapientia, quæ eſt in me* *Gen. 41.* *Dan. 2.*

pluſquam in cunctis uiuentibus, ſacramentum hoc reuelatum eſt; ſed ut interpretatio regi manifeſta fieret.

Verſu 14. **Tantùm memento mei, cum tibi bene fuerit: & facias quæſo mecùm miſericordiam, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere: quia furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum miſſus ſum.**

Diſcutitur opinio ſancti Auguſtini exiſtimãtis peccaſſe Ioſeph, cum verba illa dixit.

PVTAT S. Auguſtinus, cum Ioſeph illa verba dixit, pec- 5
caſſe eum, plus nimio confidendo promiſſis, & gratiæ, & beneuolentię illius pincernæ, minoremq. quàm oportebat, diuinæ prouidentiæ & auxilij ſpem & fiduciam habendo. Quapropter, vt ab eo peccato, per diuturniorem tribulationem, purgaretur Ioſeph, noluit Deus eum citò liberari carcere; ſed liberationem eius in biennium vſque prorogauit. Quæ in hanc ſententiam ſcripta reliquit Auguſtinus in Sermone quodam de tempore, qui numeratur 82. huiuſmodi ſunt. Quamuis ſerui & amici Dei capitalia crimina vitauerint, & multa opera bona fecerint; eos tamen ſine minutis peccatis fuiſſe non credimus. Non enim mentitus eſt ille, qui dixit: *Non eſt mundus à peccato nec infans; cuius eſt unius diei uita ſuper terram.* Et beatus Ioannes, qui vtique meritis non erat inferior ſancto Iacob, aut Ioſeph, clamans dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt.* Quoniam igitur ſine iſtis minimis peccatis Sancti non uiuunt, volens Deus parua illa peccata in hoc mundo igne tribulationis conſumere, implet in illis, quod ipſe dixit: *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos caminus tribulationis.* Et illud; *Flagellat Deus omnem filium quem recipit.*

S. Auguſtinus. — Iob 25. ſecundũ 70. Interpret. — 1. Ioan. 1. — Locus Eccleſiaſtici 27. & ad Hebr. 12.

Hoc autem aperte licet intelligere in ſancto Ioſeph. Nam cum Dominus eſſet cum eo, & gratiam ei apud dominum ſuum, & apud principem carceris dediſſet, vt ait ſcriptura Geneſis 39. & 40. præuentus tunc eſt, vt à magiſtro pincernarum auxilium poſtularet, dicens ei: *Memento mei, cum tibi bene fuerit, & ſupplica Pharaoni, ut educat me de iſto carcere.* Et quia nondum ſcriptum erat: *Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in homine*, cum in omnibus Dei gratiam meruiſſet, ſubreptum eſt illi, vt ab homine auxilium peteret. Pro qua re additi ſunt duo anni, quibus adhuc teneretur in carcere. Tanquam diceret ei Deus, Ego tibi oſtendo, vt magis à me, quàm ab homine debeas auxilium poſtulare. Sine vlla enim dubitatione credendum, quod pro caſtigatione ſancti Ioſeph, non permiſit Deus magiſtrum pincernarum recordari eorũ; quæ Ioſeph exeunti ipſi de carcere ſupplicauerat. Et quia etiam ipſe Ioſeph, quanuis Sanctus, tunc ſine peccato eſſe non poterat, ideo tanto tempore fuit in carcere clauſus: vt in eo impleretur quod ſcriptum eſt: *Ego quos amo, arguo, & quos diligo, caſtigo.* Hæc S. Auguſtinus.

Pſal. 117. — Apoc. 3.

Sed enim videtur mihi potuiſſe Ioſeph illud dicere, & auxilium illud poſtulare à pincerna, ſine vllo peccato. Etenim ad ingens aliquod malum à ſe propulſandũ, vel magnum quodpiam bonũ ſibi comparandum (ſiquidem vtrumq. honeſtũ & iuſtum ſit) vti hominum induſtria, beneuolentia, gratia, potentia, alijſue humanis artibus & pręſidijs, & adminiculis, non culpãdę eſt ambitionis ſed laudandæ prouiſionis & cautionis, probabiliſq. prudentiæ. Talibus enim hominum adiumentis vſos eſſe legimus, non ſolùm in veteri Teſtamẽto Patriarchas & Prophetas, verumetiam in Nouo Teſtamento Apoſtolos, aliosq. celebratiſſimæ ſanctitatis viros. Huiuſmodi namque adiumenta vel naturalia, vel humana, in

ipſa

ipſa prouidentia & prædeſtinatione diuina continentur; per quæ videlicet Deus, ſanctos viros, ad prædeſtinatos effectus & fines promouere & prouehere ſæpe numero ſolet. Talium igitur rerum vſus, ſpem & fiduciam diuini auxilij nec tollit, nec minuit: quin potius exequitur & implet Dei prouidentiam ac prædeſtinationem; & ſpem ac fiduciam diuini auxilij (ſicut à Deo fuerat deſtinatum) ad optatos effectus, & exitus perducit. Ioſeph porrò, cum illa verba dixit, peccaſſe, vel diffidentia diuini auxilij, vel nimia fiducia & confidentia humani adiumenti, nec probari poteſt, nec de tam ſancto viro arbitrari fas eſt.

7 SED quid eſt illud quod dixit Ioſeph; *Quia furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum*? Iſmaelitæ ſiquidem, à quibus Ioſeph in Aegyptum ductus eſt ex terra Chanaan (quam ipſe vocat hic terram Hebræorum, quòd in ea poſteri Abrahæ, qui primus appellatus eſt Hebræus Geneſ. 14. Iacob dico, & poſteri eius, tunc temporis verſabantur) non eum furto ſuſtulerunt inde, ſed palam, & certo pretio emptum à fratribus eius, deduxerunt in Aegyptum. Non eſt profecto furtum iſtud Ioſeph, referendum ad Iſmaelitas: ſed referri debet ad fratres eius, qui vendentes eum Iſmaelitis, furtum feciſſe dicuntur; idq. dupliciter. Nam hominem, nec iuſta emptione, nec iure belli, nec vllius criminis reatu ſeruum factum, ſed plane liberum atque innoxium capere ac vendere inuitum, furari eſt, vt loqui ſolet Sacra ſcriptura. Sic enim legitur Exodi 21: *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxa, morte morietur.* Deinde, Ioſeph, cum nondum emancipatus eſſet, ſed in iure ac poteſtate patris eſſet, & icirco eſſet velut poſſeſſio quędam, & res ipſius patris ſui, quemadmodum ſcribit Ariſtoteles libro 5. Ethicorum de filijs nondum emancipatis; fratres eius, auferentes eum patri ſuo, & vendentes alij, verè dicuntur furati eum: quid enim eſt aliud furtum, niſi rei non ſuæ, inuito eius domino, vel ablatio, vel retentio, vel alienatio?

Quomodo fratres Ioſeph vendentes eũ, verè dicantur ipſum furati.

Locus Exodi 21.

Ariſtoteles.

Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij: Tria caniſtra, tres adhuc dies ſunt, poſt quos auferet Pharao caput tuum, & ſuſpendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

Verſu 18.

8 NON temerè quiſpiam credat, Ioſeph vrbanè, comiterq. præfatum eſſe aliquid ante ſomnij enarrationem, quo præliniret animum illius piſtoris, cui acerbiſſimum caſum, atque exitium, ſomnio illo præmonſtratum, denunciaturus erat. Nempe hoc fecit Daniel, triſtiſſimum atque calamitoſiſſimum ſomnium Regi Nabuchodonoſor enarraturus. Cum enim rex ſomnium, quod ſibi acciderat, expoſuiſſet Danieli, ſubdit ſcriptura: *Tunc Daniel, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare, quaſi vna hora: & cogitationes eius conturbabant eum. Reſpondens autem Rex ait, Balthaſar, ſomnium, & interpretatio eius, non conturbent te. Reſpondit Baltaſſar, & dixit: Domine mi ſomnium his qui te oderunt: & interpretatio eius, hoſtibus tuis ſit.* Philo certe in lib. de Ioſeph refert Ioſeph ante ſomnij piſtoris expoſitionẽ, ad præmulcendum eius animũ, huiuſcemodi quędam eſſe præfatum: vtinam tale ſomnium non vidiſſes, aut non enunciaſſes: aut ſi narrandum erat, procul à meis auribus, ne exaudirem quod non libet. Piget enim me infælicitatis tuæ nuncium eſſe; quia compatior miſeris, memor communis ſortis hominum. Sed quia ſomniorum coniectoribus veritas eſt neceſſaria, tanquam vatibus & oraculorum interpretibus nihil celabo: quandoquidem mendacium vbique fugiendum, in ſacris con-

Dan. 4.

Philo.

ſulsationibus, etiam religio vetat admittere. Et hæc apud Philonem.

CIRCA illud: *Suſpendet te in cruce*, vel vt paulo poſt dicitur, *in patibulo*, 9
æſtimet lector, quàm ſit antiquum Crucis ſupplicium: immo primum omnium ſuppliciorum ad puniendos ſontes, memoratur in ſcriptura ſupplicium Crucis; ante hunc enim locum, nullius ſupplicij hominum facta mentio eſt. Hoc autem Crucis ſupplicium ſemper eſt habitum atrociſſimum, ſimulq. ignominioſiſſimum. Quocirca beatus Paulus exaggerans Chriſti Domini obedientiam, & humilitatem, dixit: *Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis*. Illa repetitio, *mortem autem crucis*, magnam habet Emphaſim: quaſi diceret, non quamlibet mortem, ſed turpiſſimam, & probroſiſſimam. Et in libro Sapientiæ cap. 2. Inducuntur loquentes impij Iudæi, de morte, qua Chriſtum condemnaturi erant. *Morte*, inquiunt, *turpiſſima condemnemus eum*. Idem quoque apud Ethnicos de tali ſupplicio ſenſus & iudicium fuit. Virgilius patibuli mortem appellat informem, quaſi dedecorem & probroſam.

De antiquitate, atrocitate, atque ignominia ſupplicij crucis.
Locus Pauli ad Philippen. 2. & lib. Sapien. c. 2.
Virgil.

Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.

Cicero 7. Verrina.

Hinc illa tantopere celebrata Ciceronis ſententia, cum magna comploratione crucem Romani ciuis deteſtantis: Facinus eſt, inquit, vincire ciuem Romanum: ſcelus verberare: prope parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?

Locus Deuteronomij cap. 21.

Quamuis autem ſecundum legem Iudæorum, qui ſuſpenſi fuerant in patibulo, eo ipſo die deponi deberent; id enim præceperat Deus verbis illis: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur: quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno: nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in poſſeſſionem*, quamuis, inquam, hoc lege Moſis ſancitum eſſet, & à Iudæis religioſe obſeruatum; non itidem tamen obſeruabatur ab alijs gentibus; ſed ſuſpenſos in patibulo, relinquebant inibi, vſque ad putrefactionem cadaueris, & lacerationem auium. Vnde hic dictum eſt: *Lacerabunt volucres carnes tuas*. Atque huc ſpectat illud Theodori Cyrenæi percelebre dictum, qui Lyſimacho regi mortem minitanti non quamlibet, ſed crucis, reſpondit: Terribilis hæc ſit purpuratis tuis: mea quidem nihil intereſt, humine, an ſublimè putreſcam.

Cicero 1. & 5. Tuſculana, & Valerius Max. lib. 6. c. 2.

Verſu 20. 22. 23.

Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conuiuium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri pincernarum, & piſtorum principis. Reſtituitq. alterum in locum ſuum, vt porrigeret ei poculum; alterum ſuſpendit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur.

Antiquitas & amplitudo ſuperſtitioſę cõſuetudinis natalē diē celebrãdi.
Plato.
Perſarum, & Medorum reges.
Xenoph.

VIDE quàm ſit antiqua ſuperſtitio hæc apud principes huius mundi, diem ſuum natalem ingenti magnificentia, luxuq. celebrandi. Fuit hoc in more apud antiquos illos Perſas, totius Aſiæ regnatores, vt meminit Plato in Primo Alcibiade. Cum primus natu, inquit, filius regi natus fuerit, & cuius regnum eſt futurum, natalem eius primo celebant omnes qui in regia ſunt, & quibuſcumque dominaturus eſt: deinde in reliquum tempus, eiuſdem natalem diem omnis Aſia celebrat, & ſacrificat. Idem factitaſſe reges Medorum, qui ante Perſas imperarunt Aſiæ, intelligere licet ex primo libro Xenophontis de Cyropædia. A barbaris porrò tranſijt hæc ſuperſtitio ad Græcos; nec ad Principes tantùm verùm, ad Phi- 10

loſophos etiam, &, quod mirari eſt magis, ad eos maxime, ad quos minime omnium pertinere videretur. Epicurum certè M. Cicero acutè ac feſtiuè inceſſit, quod qui animos hominum faceret mortales, nihilque hominis poſt mortem ſupereſſe cenſeret, is tamen accuratè ac diligenter teſtamento ſuo ſanxerit, vt hæredes ipſius aliquantum pecuniæ quotquot annis, ad natalem ſuum menſe Gamelione celebrandum conferrent. Hæc ego, inquit Cicero, non poſſum dicere non eſſe hominis, quamuis & belli, & humani: ſapientis verò nullo modo: Phyſici præſertim, quem ſe ille vult, putare vllum eſſe cuiuſpiam diem natalem. Quid? verè ne poteſt eſſe dies ſæpius, qui ſemel fuit? Certe non poteſt. An eiuſdem modi? Ne id quidem, niſi cum multa annorum intercesserint millia, & omnium ſyderum, eodem, vnde profecta ſint, fiat ad vnum tempus reuerſio. Nullus eſt igitur cuiuſquam dies natalis. Atque hac ratione Cicero vaniſſimi hominis ſuperſtitionem confutauit.

Epicuri Vanitas.
Cic. lib. 2. de finibus.

Idem moris fuiſſe poſtea apud Romanorum Imperatores, ex Romanis hiſtorijs notum eſt. Monſtrum illud, & peſtis humani generis, Caligula Imperator, Conſulibus Romanis oblitis de natali ſuo edicere, abrogauit magiſtratum. Refert Gellius Epiſtolam Auguſti Cæſaris ſcriptam ad Caium nepotem in hanc ſententiam: Aue mi Cai meus ocellus iucundiſſimus, quem ſemper medius filius deſidero, cum à me abes, ſed præcipuè diebus talibus, qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem, vbicumque hoc die fuiſti, ſpero lætum & bene ualentem, celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum: nam, vt vides, κλιμακτῆρα communem ſeniorum omnium, tertium & ſexageſimum annum euaſimus. Sic ille. Amici etiam, amicorum, quin etiam multo ante mortuorum hominum, quos videlicet maximè diligebant, & honorabant, natalitium diem agebant. Plinius certè lib. 3. Epiſtolarum ſcribit, Silium Italicum, vſque adeo Virgilij memoriam coluiſſe, vt natalem eius religioſius quàm ſuum celebraret: Neapoli maxime, vbi monimentum eius adire vt templum ſolebat.

Suetonius in Caligul.
Gellius: Auguſtus Cæſar.
Annus Climactericus. Plinius.

11 AT enimuerò, neminem offendimus in ſacris litteris, (quantum in præſens ſuppeditat memoria) laudatæ virtutis & ſanctitatis virum, natalem ſuum celebraſſe; ſed id tantum de duobus memorari regibus, Pharaone & Herode, altero Gentili, in hoc loco; altero Iudæo, ſed improbo atque impio, apud Marcum capite ſexto. Immo verò legimus ſanctiſſimos viros, conceptum & ortum ſuum multis, & lacrymis deploraſſe, atque etiam maledictis inſectatos eſſe. Nota eſt querimonia illa Iob: *Pereat dies in qua natus ſum, & nox, in qua dictum eſt, conceptus eſt homo*. Et cetera, quæ ibi ſubduntur. Similis eſt comploratio & querimonia atque inſectatio apud Hieremiam: *Maledicta* (inquit) *dies in qua natus ſum; dies in qua peperit me mater mea, non ſit benedicta*. Hæc ſcilicet ſancti viri dicebant cum animo ſuo reputantes, ſe conceptos & natos eſſe cum peccato, & natura filios iræ; & in hunc mundum tanquam in ærumnoſiſſimum & calamitoſiſſimum exilium veniſſe plurimis & grauiſsimis doloribus ac miſerijs obnoxios. cuius rei manifeſtum eſſe ſignum, ait Plinius, ſolum animalium hominem, cum planctu vagituque naſci. Hominem tantùm, inquit, nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad vagitus ſtatim, & planctum natura, nullumque tot animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Nec riſus, etiam præcox ille, & celerrimus, ante quadrageſimum diem vlli datur. Et paucis interpoſitis. Itaque multi extitere, inquit, qui non naſci optimum cenſuerunt, aut quam ociſsime aboleri. Sic Plinius.

Locus Iob capit. 3. & Hier. 20.
Plinius initio libri 7.

Populus autem Chriſtianus trium duntaxat natales dies feſtos agit, & religioſè celebrat, Chriſti Domini, Deiparæ Virginis, & Præcurſoris Domini Ioannis Baptiſtæ. Cur autem id faciat, & iuſta & manifeſta cauſa eſt. Nam, vt alia

taceam

Cur natalis dies Chriſti Domini noſtri, & Beatæ Virgin. & S. Ioannis Baptiſtæ celebretur.

Duo loci Scripturæ obiter exponũtur

Luc. 1.

taceam, ad ortum Saluatoris noſtri celebrandum, Angelorum exemplo documentoque incitatus eſt. Scriptum enim eſt, nato Domino dixiſſe Angelum paſtoribus: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus & ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum, & dicentium, Gloria in altiſſimis Deo*: &c. de beatiſſima Virgine canit Eccleſia: *Natiuitas tua Dei Genitrix Virgo, gaudium annunciauit vniuerſo mundo: ex te enim natus eſt ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter*: &c. De ſancto præcurſore Baptiſta Angelus dixit Zachariæ: *Vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt, erit enim magnus coram Domino.* Ceterorum verò Sanctorum Eccleſia non ingreſſum in hunc mundum celebrat, ſed egreſſum ex hoc mundo in cœlum; atque eum diem verè appellat eorum natalem: quippe qui non eos mundo miſeros edit, ſed cœlo parit beatos.

De duplici allegoria huius hiſtoriæ: altera Philonis, quæ eſt Philoſophica & politica: altera Ruperti, theologica.

Aelianus de varia hiſtoria.

Philo. Vitam hominũ. reſq. mortalium eſſe quaſi ſomnia.

PHILO ſuper interpretatione duorum ſomniorum pincernæ, & piſtoris, quam illis tradidit Ioſeph, philoſophica eruditione & grauitate diſputans, docet, humanam vitam, reſque mortalium, ſomniorum eſſe ſimillimas: vt ſcitiſsime dictum fuerit à Platone, hominum ſpes, ſomnia eſſe vigilantium. Huiuſcemodi autem ſomniorum idoneum eſſe ac peritum Interpretem, virum ciuilem, cuius imaginem & factis, & dictis, & moribus, & caſibus ſuis tam proſperis, quàm aduerſis inſigniter geſsit Ioſeph. Scribit autem ſuper hac re Philo ad hunc modum: Ego non diſsimulanter dico ciuilem virum eſſe ſomniorum interpretem: non quales ſunt iſti nugatores, & garruli, & mercenarij Sophiſtæ, quæſtum facientes ex nocturnis ſomniorum ludibrijs: ſed qui magnum illud ſomnium, commune, publicumque atque vigilantium, non dormientium hominum exactè intelligat: id ſomnium, ne quid mentiar, vita hominum eſt. Nam ſicut in ſomniorum viſionibus, videntes non videmus, audientes non audimus, loquentes non loquimur, deambulantes non deambulamus; ſed cum videmur talia facere, nihil tamen reuera tale facimus, mente ſcilicet inaniter, ſine vllis veris obiectis, fingente ſibi ſimulacra rerum non exiſtenrium tanquam exiſtentium. Eodem plane modo vigilantium imaginationes, ſomnijs ſunt quam ſimillimæ: veniunt, abeunt, occurrunt, refugiunt, & priuſquàm comprehendantur, auolant. Diſquirat quiſque apud ſe, & domi ſuæ teſtimonium huius rei, etiam me tacente, inueniet, præſertim ſi fuerit ætate prouectior. Fuit ipſe primò infans, mox puer, tum adoleſcens, deinde iuuenis, poſtea vir, deniq; ſenex: ſed non ſimul iſta omnia. Nonne infans puero cedit, puer adoleſcenti, adoleſcens iuueni, iuuenis viro, vir ſeni, ſenectus morti? Ac ſingulæ quidem ætates decedendo, quaſi præmoriuntur; natura nos paulatim docente non timere mortem extremam omnium, quando facile tulimus occaſum infantiæ, pueritiæ, adoleſcentiæ, iuuentutis, virilitatis; quæ omnes ætates ante ſenectutem euanuerunt. Quid aliæ res corporis, nonne ſomnia ſunt? Nonne pulchritudo momentanea, penè prius marceſcit quàm floreat; ſanitas vſque adeo fragilis & tot morbis obnoxia? Robur per occaſiones plurimas expugnabile?

Quid

Quid de rebus externis dicam? ingentes opes ſæpe vna dies abſtulit: multi antea honoratiſsimi, verſis rerum vicibus, in viliſsimum venere contemptum atque ignominiam; imperia Regum maxima, breui temporis ſpatio funditus ſubuerſa ſunt. Fidem meis verbis aſtruit Dionyſius quondam tyrannus Siciliæ, mox pulſus, & Corinthum profugus, ludi magiſter è tanto Principe factus. Arteſtatur & Crœſus rex Lydiæ, & regum ditiſsimus, qui ſperans deleturum ſe Perſarum potentiam, non modo proprium regnum amiſit, & viuus ipſe in poteſtatem hoſtium venit, ſed minimum abfuit quin exureretur. Teſtimonium quoque huic veritati humanorum ſomniorum perhibent non ſinguli tantùm homines, ſed ciuitates, gentes, regiones, Græcia, Barbaria, Inſularum atque continentis incolæ, Aſia, Europa, Africa; Oriens, & Occidens: nihil enim vſquam permanet ſui ſimile. Aegyptus quondam multas in gentes imperium habuit: nunc ipſa ſeruit. Macedones aliquandiu tanto floruere imperio, vt iura toti orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias, quæſtoribus, tributi nomine, quotannis numerant. Vbi eſt illa Ptolemæorum familia, cuius ſplendor per ſingulos ſucceſſores, ad extremos terræ, mariſque terminos emicuit? Perſæ Parthis imperauerunt: nunc eis ſeruiunt, verſa rerum humanarum alea; Adeo inſtabilis & anceps eſt fortuna; rebus humanis tanquam in ſtatera pendentibus, & inæquali pondere nunc huc, nunc illuc vergentibus.

Dionyſius Tyrannus.

Crœſus.

Ptolemæorum familia.

Sic profectò eſt: tanquam altum dormientes erramus, non valentes quicquã ratiocinatione vel penetrare, vel certo cõprehendere, quod omnia vmbris ſpectriſque ſint ſimilia. Et ſicut cum pompæ traducuntur, prima quæque conſpectum prætereunt, & item in torrentibus, fallente viſum celeritate, vndę præterfluunt: ſic vitæ humanæ negocia irrequiete currentia, licet videantur manere, præterlabuntur tamen; nec puncto quidem temporis in eodem ſtatu permanentia. Hoc ipſum etiam in cognitione, & ſcientia cernere licet: nam & qui vigilant, quantum ad incertam rerum perceptionem attinet, nihil à dormientibus differunt; cum ſe ipſos fallant, putantes ſe naturas rerum perſpicere, quamuis interturbantibus ſcientiam ſenſibus per ſpectaculorum, ſaporum, odorum, ſonorumque illecebras; quibus ineſcatus animus, non ſinitur rectè atque inoffensè per viam publicam veritatis progredi: itaque confuſis altis cum humilibus, magnis cum paruis, obſcuris cum lucidis, exoritur ingens quædam inæqualitas, craſsiſsimam animis caliginem atque vertiginem afferens.

13 Cum igitur tanta in perturbatione atque obſcuritate mortalium vita verſetur, oportet inreuenire virum ciuilem, tanquam doctum ſomniorum interpretem, qui valeat humana ſomnia, viſioneſque hominum, qui vigilare ſibi videntur diiudicare coniecturis veriſimilibus, & perſuaſionibus rationi conſentaneis, quid facere quemque oporteat, quid fugere, perſuadere ſingulis. Sapiens igitur vir ciuilis, qui eſt optimus humanorum ſomniorum interpres, iſtiuſmodi ſomnia vigilantium hominum prudenter exponat: & pleroſque mortalium vaniſsimarum opinionum erroribus liberans, dicat: Hoc honeſtum eſt, illud turpe: hoc iuſtum, illud iniuſtum: hoc prudenter factum, illud fortiter: hoc piè & ſanctè & vtiliter: ex aduerſo, hoc factum imprudenter, timidè, impiè, ambitioſè, noxiè. Item hoc alienum eſt, ne concupiſcas: hoc tuum, vtere eo, & caue abuti. Affluunt opes? impartire: nam diuitiarum pulchritudo non in arca, vel in crumenis eſt, ſed in egentium auxilio. Pauca poſsides? caue inuideas diuitibus: nempe inuidum pauperem, nemo quiſquam miſerabitur. Honoratus es? fuge inſolentiam. Ignobilis es atque humilis? noli deſpondere animum, nec ad vilia abijcere. Omnia tibi ex ſententia, votoque ſuccedunt? cogita fortunæ inconſtantiam, mutationemque time. Offendis ſæpius? bene ſperato:

Quemadmodũ vir ciuilis optimus ſit interpres humanorum ſomniorũ.

ſperato: nam res humanæ mutantur in contrarium. Solæ res cœleſtes, Sol & Luna, cæteraque aſtra, & cœlum vniuerſum, perpetuò manent eadem, veris definita regulis, ordinatis motibus, aptis & inter ſe optimè congruentibus: Contra verò res terrenæ ſunt perturbatæ, incompoſitæ, inordinatæ, & quas profundiſſimis tenebris merſas eſſe, licet dicere. Si quis igitur velit res ipſas propius atque interius inſpicere, comperiet, cœlum eſſe diem ſempiternum, vmbræ ac noctis prorſus expers, illuſtratum videlicet inextinguibilibus puriſſimiſque ſplendoribus. Et quanto apud nos ſunt potiores vigilantes dormientibus: tanto in hac mundi vniuerſitate cœleſtia terreſtribus præſtant; vt quæ inſopita vigilant propter certas & irrequietas vires, nunquam fruſtratas ſuis effectibus. At verò terreſtria & humana, etiamſi paulisper excitentur, & tanquam expergiſcantur, rurſus degrauata in ſomnum decidunt, deficiente viſu animæ: vt errare neceſſe ſit, & paſſim offenſare. Hactenus ex Philone.

Ruperti allegoria ad myſterium prædeſtinationis, & reprobationis hominum pertinens.

SED Ruperti ſuper eadem hiſtoria, diſputatio allegotica, multò eſt diuinæ Scripturæ congruentior, & profundiſſimum Theologiæ myſterium circa prædeſtinationem ac reprobationẽ hominum propriè attingit. Ait Rupertus hiſtoriam duorum iſtorum eunuchorum, perinſignem fuiſſe figuram incomprehenſibilis iudicij Dei ſuper hominum, aliorum quidem electione, aliorum verò reprobatione; quod homines inſipientes atque impij accuſare & reprehendere non verentur. Erant illi duo Eunuchi eiuſdem regis ſerui: peccauerant in eundem Regem: vtriſque Rex iratus eſt: ambo detruſi ſunt in carcerem: & ambo mortis ſupplicio erant obnoxij: eorum tamen alterum carcere liberatum Rex in ſuum miniſterium, priſtinamque dignitatem reſtituit: alterum proſequens odio, damnauit, & ſuſpendio puniuit. Vterque ſupplicium merebatur: neuter gratia Regis dignus erat: Rex tamen nec gratiam, nec ſupplicium vtrique tribuit æqualiter, ſed cui voluit, gratiam; & cui libuit, ſupplicium; neque in eo quiſquam meritò iudicium Regis reprehendere poteſt. Conſimili ratione, cum omnes homines propter peccatum originale peccatores eſſent, atque Inimici Dei, vt Paulus loquitur, natura filij iræ, & rei mortis æternæ: eorum tamen quoſdam ab æterno, Deus diligens, elegit ac prædeſtinauit in vitam æternam; alios verò in illa perditionis maſſa dereliquit, ac perire denique permiſit. Omnibus debebatur ſupplicium, nulli gratia: Fuit igitur miſericordiæ diuinæ, quorundam miſereri; fuit iuſtitiæ, alios derelinquere, & ſinere in perditionem ire. 14

Ephes. 2.

Locus Exodi 33. Ad Ro. 9.

Verba Ruperti ſuper hac re huiuſmodi ſunt. Equidem ab eis, qui iudicia Dei ſcrutari & reprehendere audent, quale eſt illud dicentis ad Moſen *Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit*, de quo dicere ſolent: *Ergo cui vult miſeretur, & quem vult indurat*: Ab iſtis inquam diuinorum iudiciorum ſcrutatoribus & reprehenſoribus quærendum eſt in lectione huius hiſtoriæ, An Pharaonem quoque de eo, quod feciſſe dicitur illis Eunuchis, reprehendere velint? Ambo quippe in eum peccauerant: ambobus iratus ille fuit: ambos in carcerem miſit. Exinde recordatus amborum, alterum eorum reſtituit in priſtinum gradum; alterum in patibulo ſuſpendit. Ecce, & hic rex miſertus eſt cui voluit, & clemens fuit, in quem ſibi placuit. Poterat vtrique peccatum condonare & remittere ſupplicium, quoniam aduerſus ipſum vterque peccauerat. Hoc namque iudici concedit iuſtitia, vt factam ſibi iniuriam donet cui velit: & hæc donatio non ſolùm nõ eſt reprehenſibilis, verùm etiam valde laudabilis. Communem ergo iram vtrique infligere, vel communem vtrique poterat exhibere clementiam: neutrum tamen, pro ſua poteſtate, facere voluit; ſed medium tenens, iram quidem erga alterum: erga alterum verò clementiam oſtendit. An hoc in illo rege quiſquam meritò reprehendat? Minime. Nam ſicut

clemen-

clementia honor eſt Principis; ſic & honor regis iudicium diligit. Siquidem vbi totum punitur, regia ſeueritas crudelitate polluitur: vbi verò totum remittitur, facies maieſtatis, ſine metu diſciplinæ, contemnitur. Pſal. 98.

Quis porrò neſciat mundum vniuerſum, totamque humani generis maſſam ſic fuiſſe in manu Dei, tanquam duos illos reos & vinctos in manu Regis? Etenim ex quo pater omnium Adam peccauit, vniuerſi eius poſteri propter illum rei fuimus & vincti. Ergo duo ſunt rei, ſed vnus aſſumitur, & alter relinquitur. Tu igitur ò homo, quis es, vt reſpondeas Deo, cum Pharaoni ſimiliter facienti reſpondere non poſſis? Quoniam omnes rei, & omnes ſunt vincti, an non habet poteſtatem DEVS, contra quem reatus admiſſus eſt, ſaltem æque vt Pharao, vni donare offenſam, ab alio autem pœnam exigere? Immo, quoniam homo, qui per gratiam factus fuerat ad gloriam imaginis & ſimilitudinis DEI, per ſuum ipſe peccatum factus eſt lutum; non habet DEVS poteſtatem, vt ait Apoſtolus, quaſi figulus, de eodem luto facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam? Non enim dixit Paulus; Non habet aurifex ſeu argentarius poteſtatem facere de eodem auro, ſiue de eodem argento, aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam; quia id fortaſſe indignum poſſet iudicari: ſed à figulo luti argumentum ſimilitudinis competenter ſumpſit. Figulus namque luti, nihil luto dignitatis adimit, ſi ex ipſo faciat vas in contumeliam, cum ipſum per ſe lutum vile, & quaſi contumelioſum ſit: multum autem illi dignitatis confert, ſi faciat ex eo vas in honorem, & gloriam: *Et nunc Domine* (ait Iſaias) *pater noſter es tu, & nos lutum: & fictor noſter, & opera manum tuarum omnes nos*. Lutum ſumus, non ſolum quia de luto facti ſumus, quod ad querelam noſtram non pertinet: verumetiam quia cum argentea ratione, vel aurea plaſte noſtri DEI ſimilitudine ſplendeſcere debuimus; parente primo noſtro peccante, omnes cum illo in lutum recidimus, & mortales facti ſumus. Quod vtrumque vir ſanctus Iob dolens, dixit: *Comparatus ſum luto, & aſſimilatus ſum fauillæ, & cineri*. Obſtruitur itaque omne os: nihil enim DEVS adimit eis, quos eſſe vaſa contumeliæ permittit, quia ſuo vitio lutum facti ſunt: facit autem gratis quod non debuit, cum ex vaſis contumeliæ aliqua commutat in vaſa honoris & gloriæ.

Roman. 9. — *Ibidem.* — *Locus Iſa. 64.* — *Iob. 30.*

15 AD hæc Rupertus adijcit, eandem hanc hiſtoriam duorum Eunuchorum, fuiſſe præterea figuram eius quod euenit, CHRISTO Domino in cruce inter duos latrones pendenti. Sicut enim Ioſeph in carcere, & inter duos vinctos poſitus, vni eorum fauſtum prædixit ſucceſſum, alteri exitioſum: ita Dominus in cruce pendens inter duos Latrones, alteri Paradiſi felicitatem promiſit, alterum in ſuo peccato dereliquit. Verba Ruperti ſic habent. Pulchre Ioſeph duorum medius vinctorum in carcere, & vtrique ſomnij ſui congruam proferens interpretationem, in hoc quoque figura eſt vel vmbra Saluatoris noſtri, qui duorum medius in cruce latronum, vtrique iuxta fidem, vel meritum ſuum dignam dedit ſententiam. Et illic quidem figura, hic autem exemplum eſt: ſed vtrobique myſterium latet. Nam ſicut pincernam Pharao reſtituit in priſtinum miniſterium, & honoris gradum: magiſtrum autem piſtorum ſuſpendit in patibulo: & ſicut latronum alter confitens, Paradiſum cum Domino introiuit; alter verò non credens mortuus eſt in peccato ſuo: ſic per CHRISTI paſſionem Gentilis populus in gratiam recipitur, & Iudaicus in iram miſſus eſt. Vnde Apoſtolus huic, tanquam pincernæ poculum regi ſuo laudis porrigenti, vel tanquam latroni Paradiſum introeunti dixit: *Vide ergo bonitatem, & ſeueritatem DEI: in eum quidem qui cecidit, ſeueritatem: in te autem bonitatem DEI*

Locus Lucæ 23. — *Ad Ro. 11.*

Pſal. 104. *tem DEI, ſi permanſeris in bonitate:* Et cetera. Quod autem Ioſeph eloquio DEI inflammatus, vt dixit Dauid, occulta ſomniorum, quæ nemo aperire potuerat, ſolus interpretatus ſit, id quoque ad myſterium & typum FILII DEI pertinet: ſuper quem ſeptiformis
Luc. 24. SPIRITVS adeo requieuit, vt Prophetas omnes adimpleret, ſenſumque Apoſtolis ſuis ad intelligendas diuinas Scripturas aperiret. Nimirum ipſe eſt Agnus ille, quem vidit Ioannes
Locus Apoc. 4. in Apocalypſi, qui librum ſignatum, quem nemo aperire, & ſignacula eius ſoluere potuit, ſolus aperuit, & quæ in eo continebantur, manifeſtauit. Atque hæc eſt allegorica Ruperti ſuper hac hiſtoria diſputatio.

BENE-

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIA
IN CAPVT
QVADRAGESIMVM PRIMVM
GENESIS.

Ioſeph eductus è carcere, ſapienter interpretatus eſt duo Pharaonis ſomnia, futuræ in Aegypto ſeptennis abundantiæ, & poſtea totidem annorum ſterilitatis præſagia: quam ob cauſam valde honoratus à Rege, & annonæ in vniuerſa Ægypto præpoſitus eſt; ductaque vxore Ægyptia, duos filios procreauit.

POST duos annos vidit Pharao ſomnium. 1
Putabat ſe ſtare ſuper fluuium, de quo 2
aſcendebant ſeptem boues pulchræ, &
craſſæ nimis: & paſcebantur in locis palu-
ſtribus. Aliæ quoque ſeptem emergebant 3
de flumine, fœdæ, confectæque macie: &
paſcebantur in ipſa amnis ripa in locis vi-
rentibus: deuorauerúntque eas, quarum 4
mira ſpecies, & habitudo corporum erat.
Expergefactus Pharao, rurſum dormiuit, & vidit alterum ſomnium: 5
ſeptem ſpicæ pullulabant in culmo vno plenæ atque formoſæ: aliæ quo- 6
que totidem ſpicæ tenues, & percuſſæ vredine oriebantur, deuorantes 7
omnem priorum pulchritudinem. Euigilans Pharao poſt quietem, & fa- 8
cto mane, pauore perterritus, miſit ad omnes coniectores Aegypti,
cunctoſque ſapientes: & accerſitis narrauit ſomnium, nec erat qui in-

9 terpretaretur. Tunc demum reminiſcens pincernarum magiſter, ait:
10 Confiteor peccatum meum: Iratus Rex ſeruis ſuis, me & magiſtrum
11 piſtorum retrudi iuſſit in carcerem principis militum: vbi vna nocte
12 vterque vidimus ſomnium præſagum futurorum. Erat ibi puer Hebræus
eiuſdem ducis militum famulus: cui narrantes ſomnia, audiuimus quic-
13 quid poſtea rei probauit euentus. Ego enim redditus ſum officio meo: &
14 ille ſuſpenſus eſt in cruce. Protinus ad Regis imperium eductum de carce
15 re Ioſeph totonderũt: ac veſte mutata, obtulerunt ei. Cui ille ait: Vidi ſom
16 nia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audiui te ſapientiſsimè conijcere. Reſpon-
dit Ioſeph; Abſque me DEVS reſpondebit proſpera Pharaoni.
17 Narrauit ergo Pharao quod viderat: Putabam me ſtare ſuper ripam
18 fluminis, & ſeptem boues de amne conſcendere, pulchras nimis, & ob-
19 eſis carnibus: quæ in paſtu, paludis vireta carpebant. Et ecce, has ſeque-
bãtur aliæ ſeptem boues in tantum deformes & macilentæ, vt nunquam
20 tales in terra Aegypti viderim: quæ, deuoratis & conſumptis prioribus,
21 nullum ſaturitatis dedere veſtigium: ſed ſimili macie & ſqualore torpe-
22 bant. Euigilans, rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium: ſeptem ſpicæ
23 pullulabant in culmo vno plenæ atq; pulcherrimæ. Aliæ quoque ſeptem
24 tenues & percuſſæ vredine, oriebantur è ſtipula: quæ priorum pulchri-
tudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus ſomnium, & nemo eſt,
25 qui ediſſerat. Reſpondit Ioſeph: Somnium Regis vnum eſt: quæ factu-
26 rus eſt DEVS oſtendit Pharaoni. Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpi-
cæ plenæ, ſeptem vbertatis anni ſunt, eandemq; vim ſomnij cõprehen-
27 dunt. Septem quoque boues tenues, atque macilentæ, quæ aſcenderunt
poſt eas, & ſeptem ſpicæ tenues & vento vrente percuſſæ, ſeptem
28 29 anni venturæ ſunt famis. Qui hoc ordine complebuntur. Ecce ſeptem an
30 ni venient fertilitatis magnæ in vniuerſa terra Aegypti: quos ſequentur
ſeptem anni alij tantæ ſterilitatis, vt obliuioni tradatur cuncta retro abũ-
31 dantia: conſumptura eſt enim fames omnẽ terram, & vbertatis magnitu-
32 dinem perditura eſt inopiæ magnitudo. Quod autem vidiſti ſecundo, ad
eandem rem pertinens ſomnium: firmitatis indicium eſt, eo quod fiat
33 ſermo Dei, & velocius impleatur. Nunc ergo prouideat Rex virum ſa-
34 pientem & induſtrium, & præficiat eum Terræ Aegypti: Qui conſtituat
præpoſitos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per ſe-
35 ptem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri ſunt, congreget in horrea: Et
omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſeruetúrque in vr-
36 bibus. Et præparetur futuræ ſeptem annorum fami, quæ oppreſſura eſt
37 Aegyptum, & non conſumatur terra inopia. Placuit Pharaoni conſilium,
38 & cunctis miniſtris eius: Locutuſq; eſt ad eos: Num inuenire poterimus
39 talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit? Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtẽ
dit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid ſapientiorem & conſimilẽ
40 tui inuenire potero? Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperiũ
41 cunctus populus obediet: vno tantùm Regni ſolio te præcedam. Dixitq;
rurſus

rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce, conſtitui te ſuper vniuerſam Terram 42
Ægypti: tulitque annulum de manu ſua,& dedit eum in manu eius: ve- 43
ſtiuitque eum ſtola byſſina,& collo torquem auream circũpoſuit. Fe-
citque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præco-
ne, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vni- 44
uerſæ Terræ Ægypti. Dixit quoque Rex ad Ioſeph: Ego ſum Pharao:
abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in 45
omni terra Ægypti. Vertitque nomen eius, & vocauit Lingua
Ægyptiaca, Saluatorem mundi: Deditque illi vxorem Aſeneth filiam
Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Egreſſus eſt itaque Ioſeph ad ter-
ram Ægypti (triginta autem annorum erat quando ſtetit in conſpectu 46
Regis Pharaonis)& circuiuit omnes regiones Ægypti. Venitq. fertilitas 47
ſeptem annorum: & in manipulos redactæ ſegetes congregatæ ſunt in
horrea Ægypti. Omnis etiam frugum abundantia in ſingulis vrbibus cõ 48
dita eſt. Tantaque fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur, 49
& copia menſuram excederet. Nati ſunt autem Ioſeph filij duo ante- 50
quam veniret fames: quos peperit ei Aſeneth filia Phutipharis Sacerdo-
tis Heliopoleos. Vocauitque nomen primogeniti, Manaſſes, dicens: Ob- 51
liuiſci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus Patris mei.
Nomen quoque ſecundi appellauit Ephraim, dicens: Creſcere me fecit 52
Deus in terra paupertatis meæ. Igitur tranſactis ſeptem vbertatis annis 53
qui fuerant in Aegypto: cœperunt venire ſeptem anni inopiæ: quos præ- 54
dixerat Ioſeph: & in vniuerſo orbe fames præualuit, in cuncta autem ter
ra Aegypti, panis erat. Qua eſuriente, clamauit populus ad Pharaonem, 55
alimenta petens. Quibus ille reſpondit: Ite ad Ioſeph: & quidquid ipſe
vobis dixerit, facite: creſcebat autem quotidie fames in omni terra: 56
aperuitque Ioſeph vniuerſa horrea, & vendebat Aegyptijs: nam & illos
oppreſſerat fames. Omneſque prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt 57
emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent.

Verſu 1. Poſt duos annos vidit Pharao ſomnium.

VNDENAM iſti duo anni ſunt computandi? Ioſephus computat ab eo tempore, quo miſſus eſt in carcerem Ioſeph: cenſet enim biennio duntaxat fuiſſe eum in cuſtodia. Sic enim ſcribit libro primo Antiquitatum: Ioſephum, poſt biennij tempus in miſeria carceris exactum, nihil que interim ab ingrato pincerna adiutum, Deus eripuit tali via ad libertatem, & principalem dignitatem perſtructa. Verùm probabilius dictu eſt, quod ab alijs traditur, illos duos annos putari debere ab eo tempore, quo, ſecundum interpretationem Ioſeph, pincerna reſtitutus eſt miniſterio & dignitati ſuæ; piſtor autem ſuſpenſus eſt in patibulo: Hoc enim non obſcurè indicat, ſi quis attendat animum, contextus narrationis Moſis, exordium huius capitis cum extremo antecedentis perſpicuè connectentis atque coniungentis. Opinantur Hebræi, propterea liberationem Ioſeph è carcere in biennium eſſe prolatam, quòd ille maiorem quàm oportebat, ſpem ac fiduciam poſuiſſet in beneuolentia, & gratia, & promiſſis illius pincernæ. Quorum opinationi apertè ſuffragatur Sanctus Auguſtinus in ſermone de tempore octogeſimo ſecundo: Cuius verba paulo ſuperius ſuper illis verbis capitis 40. *Tantum memento mei cum tibi bene fuerit*: commemorauimus, nec probauimus tamen. 1

Verſu 14. 15. 16. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioſeph, totonderunt, ac veſte mutata obtulerunt regi. Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audiui te ſapientiſſimè conijcere.

Philo in libro de Ioſeph.

HAEC pluribus verbis eleganter appoſitèque Philo & Ioſephus enarrant. Philo ad hunc modum, Rex, inquit, his auditis, iubet propere acciri iuuenem: miniſtri attonſum, poſt longam carceris illuuiem, & detractis ſordidis pannis, eleganter veſtitum, ceteriſque nitoribus expolitum, ad regem introducunt. Qui primo aſpectu iudicans hominem ingenuum & honeſtè natum, (elucent enim in ipſa facie notæ ingenij & animi hominum, non omnibus tamen conſpicuæ, ſed ſolis perſpicaces mentis oculos habentibus) præſagit, inquit, mihi animus, non ſemper in obſcuro & operto fore quod tegitur ſomniorum ambagibus: præſefert enim hic iuuenis ſapientiam, qui veritatem tanquam lumen tenebris inferens, aperiet, & ſua ſcientia, noſtratium ſophiſtarum inſcitiam deteget atque abiget. Hæc Philo. Conſimilia fermè Ioſephus: Confeſtim, ait iuuenem acceſſitum rex, manuque apprehenſum comiter his verbis alloquitur: Bone iuuenis, quandoquidem te prudentem indicio famuli mei te agnoui, enarra ſomniorum meorum præſagia, quemadmodum illi prudenter ac verè narraſti, rem gratiſſimam facturus mihi. Caue autem vel metu quicquam ſupprimas, vel ad gratiam ac voluptatem loquaris, ſed vera omnia, etiam ſi fortaſſe non læta nec grata mihi futura, liberè ac fidenter eloquare. Hæc Ioſephus. 2

Vidi ſomnia, nec eſt, qui ediſſerat: Tradit Ioſephus, Pharaonem in ſomno non 3
ſolùm duas illas viſiones habuiſſe, verumetiam interpretationem earum viſionum: poſtea tamen expergiſcentem atque euigilantem, ſomniorum quidem meminiſſe, interpretationis autem eorum non eſſe recordatum. Verba Ioſephi, hæc ſunt:

hæc ſunt: Pharao cum eadem nocte in ſomno duas viſiones vidiſſet, pariterque interpretationem earum; hanc oblitus, ſola ſomnia retinuit memoria, nihil lætum, vt conijcere ipſe poterat, ſignificantia: conuocatiſque prima luce doctiſſimis Aegyptiorum, interpretationem requirebat. Sic Ioſephus. Sed quod ait, habuiſſe Pharaonem ſomniorum interpretationem, id profectò ex ſuo ſenſu finxit ipſe, cum nec tradat id, nec ſignificet vllo modo Scriptura: quin potius contrarium ex verbis ipſius Pharaonis intelligi poteſt. Is enim bis loquens de ſomnio ſuo, ait, ſe vidiſſe ſomnium; de interpretatione autem eius, quam habuerit, nullum facit verbum, nequaquam taciturus, ſi eam habuiſtet: præſertim verò poſt enarrationem ſomnij traditam à Ioſepho, quam cum interpretatione, quam prius ipſe habuerat, & poſtea oblitus fuerat, omnino congruere admirabundus laudaſſet. Nec id Moſes ſcribere prætermiſiſſet, cum ad maiorem interpretationis Ioſeph fidem, & approbationem id faceret plurimum.

Ceterum Pharao illis verbis ſuis: *Quæ audiui te ſapientiſsimè conijcere*: Satis indicat, ſe non habuiſſe Ioſeph tanquã diuinum vatẽ, qui diuinitus prophetico ſpiritu afflatus, futura prænoſceret: ſed vt hominem ſolertiſſimum atq; ſagaciſſimũ, qui per idoneas atque probabiles coniecturas, acutè diſpiceret ſomniorum ſignificationes, & prudenter interpretaretur: iuxta veterem illam ſententiam: *Qui bene conijcit, hunc tu vatem optimum perhibeto*. Atque hæc Pharaonis de Ioſeph exiſtimatio permanauit ad poſteros. Eadem nanque multa poſt ſecula, fuit apud Ethnicos Scriptores opinio; quorum vnus, & celebratiſſimus hiſtoriarum ſcriptor Trogus Pompeius, in lib. 36. memoriæ tradidit, Ioſephum magicis artibus fuiſſe eruditum, atque adeo in exponendis ſomnijs excelluiſſe, vt artem quoque interpretandi ſomnia condiderit. Ponam hic ſententiam eius, quemadmodum eam Iuſtinus breuiator Trogi, latinè reddidit. Loquens enim de Ioſeph à fratribus ſuis vendito, A quibus, inquit, deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi artes percepiſſet, breui ipſi regi percarus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat, & ſomniorum primus intelligentiam condidit: nihilque diuini iuris humanique ei incognitum videbatur: adeo, vt etiam ſterilitatem agrorum ante multos annos prouiderit, perijſsetque omnis Aegyptus fame, niſi monitu eius, rex edicto ſeruari per multos annos fruges iuſſiſſet: tantaque experimenta eius fuerunt, vt non ab homine, ſed à Deo reſponſa dari viderentur. Sic ille.

Cic. lib. 2. de Diuinatione.

Ethnici ſapientiam Ioſeph tribuerunt magicis artibus.

Iuſtinus.

4 Ad hanc porrò de ſe hominum opinionem diſcutiendam, Ioſeph dixit Pharaoni verba illa: *Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni*, quorum hic eſt ſenſus: Nõ mihi arrogo hanc ſapientiã, vt ex me ipſe interpretari poſſim iſtiuſmodi ſomnia: Dei eſt hoc opus, non humanæ ſapientiæ: is per me, quaſi per organum ſuum, declarabit tibi ea quæ faciunt ad regni tui ſalutem. Atque ita Ioſeph occaſionem libenter cepit regem Aegypti adducendi in cognitionem veri Dei, quem ipſe colebat. non igitur negat Ioſeph, ſe interpretaturum ſomnia, cum id mox fecerit; ſed ait, eam interpretationem, ſine naturali vel humana ſolertia & ſagacitate ſua futuram, totamque ex Dei reuelatione prouenturam. Atque hunc ſenſum clarè paraphraſtes Chaldæus expreſſit, ſic reddens hunc locum: *Non ex mea ſapientia, ſed à facie Domini reſpondebitur pax Pharaoni*. Septuaginta interpretes ita verterũt: *Sine Deo non reſpondebitur ſalutare Pharaoni*. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum Geneſis ſcribit, in hebræo ſic eſſe: *Sine me Deus reſpondebit pacem Pharaoni*. Symmachum autem, more ſuo, apertius tranſtuliſſe, *Non ego, ſed Deus reſpondebit pacem Pharaoni*. Declarauit itaque Ioſeph, ſe, non more aliorum coniectorum, ſed per Dei reuelationem, ſomnium illud interpretaturum. Hine porrò liquet, Ioſeph antequam veniret in conſpectum Pharaonis, ſciuiſſe per diuinam reuela-

S. Hieron.

tionem, quale ſomnium accidiſſe Pharaoni, & quid ſignificaret in futurum: alioqui non tam fidenter ac certò dixiſſet Regi, DEVM proſpera ſibi reſponſurum: id eſt, ſomnio illo ſuo præmonſtrata eſſe proſpera, quæ illi ventura erant.

Cur Ioſeph, non vltro expoſuit ſomniũ Pharaoni antequã ab eo narretur: ſicut Daniel regi Nabuchodonoſor.

Sed cur (nam hoc fortaſſe ſubibit Lectoris animum) Ioſeph non vltro dixit quale ſomnium contigiſſet Pharaoni, priuſquam id Rex narraret: id enim maiorem fidem interpretationi, quam traditurus erat, aſtruxiſſet: idque poſtea fecit Daniel Regi Nabuchodonoſor, vt legitur Danielis 2. Sed meritò id non fecit Ioſeph: tum quia Nabuchodonoſor oblitus fuerat ſui ſomnij, & ideo neceſſe fuit, in mentem ei reuocari à Daniele: At Pharao bene recordabatur ſomnij ſui: & idcirco ſuperuacaneum fuiſſet, id prænarrari à Ioſepho. Tum etiam quod ſomnium Nabuchodonoſor ſignificabat ea, quæ longo poſt tempore, futura erant: quare veritas interpretationis Danielis, non potuiſſet tunc euidens & certa fieri regi, niſi per expoſitionem ſomnij, quod ſolus ipſe habuerat, & prorſus fuerat oblitus. Somnium verò Pharaoni ſignificabat id, quod mox futurum erat: vbertas enim illa ſeptennis, illo ipſo anno incœpit, id eſt, ſtatim poſt interpretationem ſomnij. Veritas itaque interpretationis Ioſeph, mox cognoſcenda & comprobanda erat.

PRIMA DISPVTATIO.

An ſomnium illud Pharaonis fuerit propheticum, & ob id vocari ipſe poſſit Propheta: & an illa fertilitas, & ſterilitas ſeptennis, naturaliter facta ſit, an præter ordinem naturæ.

Super illis verbis.

Verſu 25.

Reſpondit Ioſeph: ſomnium Regis vnum eſt: quæ facturus eſt Deus oſtendit Pharaoni:

Somnium Pharaonis fuiſſe propheticum, non tamen Pharaonẽ Prophetam fuiſſe, ſed interpretẽ eius ſomnij Ioſeph.

EX illis verbis: *Quæ facturus eſt Deus oſtendit Pharaoni*, liquet 5
ſomnium illud Pharaonis fuiſſe propheticum: apertè enim ſignificatur, & fuiſſe à Deo miſſum Pharaoni, & ad præſignificandum futura, quæ Deus Ipſe facturus erat. Non tamen idcirco propriè dici poteſt Pharao fuiſſe Propheta: quod eius ſomnij ſignificationem per ſe non intellexerit, ſed à Ioſeph acceperit, cui potius nomen Prophetæ conuenit, quòd per Dei reuelationem, ſomnium illud Propheticum intellexerit, & interpretatus fuerit. Bene hoc declarat S. Auguſtinus lib. 12. de Geneſi ad hunc modum ſcribens: Quibus ſigna per aliquas corporalium rerum ſimilitudines demonſtrabantur in ſpiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiam intelligerentur, nondum illi erant Prophetæ: magiſque propheta erat, qui interpretabatur quod alius vidiſſet, quàm ipſe, qui vidiſſet. Vnde apparet, magis ad mentem pertinere prophetiam, quàm ad illum ſpiritum, qui eſt vis quædam animæ inferior mente, in quo rerum corporalium ſimilitudines exprimuntur. Itaque magis Ioſeph propheta, qui intellexerat quid ſignificarent ſeptem ſpicæ, & ſeptem boues, quàm Pharao, qui eas vidit in ſomnis. Huius enim ſpiritus informatus eſt, vt videret, illius mens illuminata eſt, vt intelligeret, ac per hoc, in illo erat lingua, in iſto prophetia, quia in illo imaginatio rerum, in iſto

S. Auguſt.

imagina-

imaginationum interpretatio. Minus ergo Propheta eſt, qui ſola ſigna rerum ſignificatarum per corporalium rerum imagines videt: magis verò propheta eſt, qui ſolo illarum intellectu præditus eſt: ſed maximè Propheta eſt, qui vtroque præcellit, vt & videat in ſpiritu, corporalium rerum ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mentis intelligat, ſicur Danielis excellentia tentata & probata eſt: qui Regi & ſomnium quod viderat, dixit, & quid ſignificaret, aperuit. Nam & ipſæ corporales imagines in ſpiritu eius expreſſæ ſunt; & earum intellectus reuelatus eſt in mente. Sic ibi Auguſtinus.

Conſimilia ſcribit Gregorius: explanans enim verba illa Iob, quæ ſunt in cap. 13. *Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi ſingula:* Ita ſcribit in libro 11. Moralium: In illo videbat Iob aſſiſtentia, quæ in tempore ſecutura erant, cui nec futura veniunt, nec præterita diſcedunt; ſed cuncta ſimul ante eius oculos aſſiſtunt. Et quia ea ipſa, quæ ventura erant, alia eſſe vidit in operibus, & alia in dictis; ideo rectè ſubiungitur: *Et vidit oculus meus, & audiuit auris mea*: Sed vtilitatem iſta non habent, ſi intellectu carent. Vnde congruè ſubditur; *Et intellexi ſingula*. Cum enim aliquid oſtenditur vel auditur, ſi intellectus non tribuitur, prophetia minimè eſt. Vidit enim Pharao per ſomnium, quæ erant Aegypto ventura: ſed quia nequiuit intelligere, quod vidit, propheta non fuit. Sic aſpexit Baltaſar articulum manus ſcribentis in pariete, ſed propheta non fuit, quia intellectum rei quam viderat, non accepit: Vt igitur Beatus Iob, prophetiæ ſpiritum ſe habere teſtetur, non ſolùm vidiſſe ſe, & audiſſe, ſed etiam intellexiſſe omnia aſſerit. Hæc Gregorius. Gregorius Daniel. 5.

6 Horum Doctorum veſtigia inſequens S. Thomas, in eandem ſententiam prçclarè diſputat, in Secunda Secundæ quæſt. 173. art. 2. Docet enim, quemadmodum in humana doctrina cernere eſt duas res, & repręſentationem in intellectu intelligibilium rerum per ſpecies intelligibiles; & item iudicium intellectus, de rebus ſibi eo modo repræſentatis; & hoc poſterius multo prçſtantius eſt priori, vt quod principaliter, & doctrinam pariat, & hominem faciat ſcientem: ita rem ſe ſe habere in prophetia. Eſt enim in ea repræſentatio imaginum & ſimilitudinum, per quas figurantur & ſignificantur futura; & eſt intelligentia iſtiuſmodi ſignificationum, & hæc propriè facit prophetam, nec ſine ea quiſpiam propheta propriè dici poteſt. Quocirca ſubdit hæc verba B. Thomas: Horum duorum, principalius eſt primum in prophetia: quia iudicium, eſt complementum cognitionis. Et ideo, ſi cui diuinitus fiat repræſentatio aliquarum rerum per ſimilitudines imaginarias, vt Pharaoni & Nabuchodonoſor; aut etiam per ſimilitudines corporales & viſibiles, vt Baltaſar; non eſt talis cenſendus propheta, niſi illuminetur eius mens ad iudicandum. Sed talis apparitio, eſt quiddam imperfectum in genere prophetiæ: vnde à quibuſdam vocatur caſus prophetiæ, ſicut & diuinatio ſomniorum. Erit autem propheta, etiamſi ſolum illuminetur intellectus eius ad diiudicandum eas, quæ ab alijs imaginariè viſa ſunt: vt patet de Ioſeph, qui expoſuit ſomnium Pharaonis. Verùm ſicut Auguſtinus dixit lib. 12. ſuper Geneſin ad litteram, maximè propheta eſt, qui vtroque præcellit, & videns corporalium rerum ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mentis intelligens: & cetera, quæ ibi S. Doctor deinceps perſequitur. S. Thomas.

ILLVD præterea ex verbis eiſdem illis Ioſeph: *Quæ facturus eſt Deus oſtendit Pharaoni*: planè intelligitur, ſeptennem illam abundantiam, & poſtea ſeptennem quoque ſterilitatem Aegypti, à Deo ſingulari quadam & propria ratione eſſe factam: id enim clare oſtendit illud: *Quæ facturus eſt Deus*. Atque idipſum ſignificauit Dauid in pſalmo 104. commemorans hanc hiſtoriam, ait enim: *Vocauit (Deus) famem ſuper terram: Miſit ante eos virum, in ſeruum venun-*

venundatus eſt Ioſeph: Dixit autem: *Vocauit famem*, ſecundum phraſim hebraicam, pro eo quod eſt, miſit, vel fecit eſſe famem: quale eſt illud etiam Pauli ad Rom.4. *Vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt.* Sed enim dubitari poſſet, an illa fertilitas & ſterilitas Aegypti ſit à Deo facta modo naturali, & per cauſas naturales; an præter modum, & ordinem, curſumque naturæ. Diceret fortaſſe quiſpiam, factam fuiſſe illam fertilitatem & ſterilitatem ab ipſo quidem Deo, ſed modo tamen naturali, & ordine. Deus enim, qui ex omni æternitate conſtituerat, vt illo tempore eſſet vbertas illa & fames: cum creauit mundum, ita ſeriem & ordinem cauſarum naturalium, tam cœleſtium, quàm ſublunarium inſtituit ac diſpoſuit, vt illo tẽpore cauſæ naturales efficiẽtes abundantiam in Aegypto per ſeptem continuos annos concurrerent: & poſtea per totidem annos conuenirent cauſæ naturales, famem in Aegypto afferre ſolitæ. Hac itaque ratione liquet, fertilitatem illam, & ſterilitatem Aegyptiacam, & fuiſſe profectam à Deo, fuiſſeque tamen modo naturali, & ſecundum ordinem naturæ factam.

Quæſtio an illa vbertas, & ſterilitas Aegypti naturaliter an præter naturã ſit facta.

VERVM contraria opinio propior veritati, & ſacræ Scripturæ conuenientior videtur. Etenim diuina Scriptura euentum illius vbertatis & famis, tanquam peculiare quoddam factum Dei, & quaſi miraculum quoddam ſingularis prouidentiæ diuinæ circa Ioſeph & Iacob, commemorat & prædicat. Quod ſi illud factum eſſet modo naturali, & per cauſas naturales, ſicut expoſitum eſt, potuiſſet fertilitas illa & ſterilitas per aſtrologicas, & phyſicas rationes & coniecturas præuideri ac prædici; contra quam in hoc loco non obſcurè Scriptura indicat. Et verò, præter ordinem, & modum, atque curſum naturæ eſt, maximam abundantiam rerum omnium in eadem regione per ſeptem continuos annos perdurare: & poſt eam proxime, per ſeptem alios continuos annos ſummam ſterilitatem, & famem ſubſequi. Ceterùm quò melius intelligatur qemadmodum illa ſeptennis vbertas & ſterilitas à Deo facta ſit; ſcire conuenit, Nili inundationem cauſam eſſe in Aegypto tum abundantiæ, tũ ſterilitatis, ſed contraria tamen ratione. Exundatio enim Nili moderata, cauſa eſt abundantiæ; nimio aut parcior, aut contra exuberantior, ſterilitatis cauſa eſt. Audi Pliniũ, Nilus inquit certis anni diebus, auctu magno, per totam ſpatiatus Aegyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas huius incrementi varias prodidere: ſed maximè probabiles, Etheſiarum eo tempore ex aduerſo flantium, repercuſſum, vltra ora acto amne: aut imbres Aethiopiæ æſtiuos, iiſdem Etheſijs nubila illo ferenti bus è reliquo orbe: auctus Nili per puteos, mẽſuræ notis deprehẽdunrur. Iuſtum incrementũ, eſt cubitorum ſexdecim: minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent, rardius recedendo: hæ ſerendi tempora abſumunt, ſolo madente, illæ non dant, ſitiente. Vtrumque reputat prouincia. In duodecim cubitis famẽ ſentit: in tredecim etiamnum eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt quindecim ſecuritatem: ſexdecim delicias Maximum. incrementum fuit ad hoc æui, cubitorum decem & octo, Claudio Principe: Minimnm, quinque, Pharſalico bello, veluti necem Magni, prodigio quodam, flumine auerſante. Sic Plinius. Fecit igitur Deus præter vim, & modum, & ordinem naturæ, vt illo tempore incrementum Nili per ſeptem continuos annos fieret vltra ſexdecim, vel decem & octo cubita: vnde tanta illa fertilitas Aegypti ſecuta eſt. Contra verò, vt per annos ſeptem proximè ſubſequentes, perexiguus Nili eſſet auctus; infra duodecim cubita, aut etiam quinque, ex quo ſummam famem accidere neceſſe fuit.

Plin. lib. 5. cap. 9.

SECVNDA DISPVTATIO.

Cur duo Pharaonis ſomnia fuerint, cum idem vtrolibet ſignificaretur.

9 SED quid eſt illud quod dixit Ioſeph: *Somnium Regis vnum eſt?* Scriptura enim duo fuiſſe narrat ſomnia, diuerſa & tēporibus, & viſionum diſſimilitudine. Verùm ſic profectò res habet. Fuit vnum ſomnium ſecundum rem ſignificatam, vtroque enim ſomnio ſignificabatur vbertas, & ſterilitas futura: fuerunt autem duo ſomnia ſecundum diuerſitatem temporum, & diuerſitatem ſignorum, quibus idem ſignificabatur. Sed cur Deus geminauit ſomnium, ſi vtroque idem ſignificabatur futurum? Quatuor rationes afferri poſſunt. Principio, id valuit ad certiorem faciendam fidem futuri euentus ſomnij, vt omnino futurus crederetur. Licet enim in Dei verbis & dictis, reſpectu ipſius, æquè certum ſit vnicum & ſimplex dictū eius & promiſſum, quàm ſi millies idem ipſum diceret atq; promitteret, cum ſit prima & ſumma veritas, prorſuſque immutabilis: attamen reſpectu noſtri, non itidem res habet. Nos enim plus credimus hominibus idem ſæpius affirmantibus aut promittentibus, quàm ſemel dicentibus; & plus credimus, ſi verba & promiſſa iureiurando firment, quàm, ſine iureiurando. Ex quo fit, vt Deus ſermonem ſuum accommodans ad conditionem naturæ noſtræ, quod certiſſimum à nobis haberi vult aut ſperari, id multiplicata denuntiatione & promiſſione tradat, aut inreiurando adhibito confirmet. Et quia ſæpe Deus aliquid futurum prædicit promittendo, aut comminando, non abſolutè, ſed conditionaliter; quod non eſt implendum, niſi poſita conditione, quam ponere, in voluntate & poteſtate hominum eſt: ex quo fit, vt eiuſmodi prædictiones diuinæ, nonnunquam prædictum non habeant effectum; cuius generis prædictionum exempla reperies apud Hieremiam capite decimo octauo, & apud Ezechielem. Quoniam igitur non paucæ ſunt huiuſmodi prædictiones conditionales, ne fortè quiſpiam exiſtimaret, prædictionem futuræ vbertatis, & ſterilitatis in Aegypto, ex iſto genere prædictionum eſſe, geminatum eſt ſomnium, idemque bis præfiguratum, vt omnimoda euentus futuri certitudo declararetur.

Cur Deus non vnum, ſed duo ſomnia idē ſignificātia miſerit Pharaoni.

Deinde, tales geminatæ locutiones vel viſiones in Scriptura, interdum ſignificare ſolent celerem rei euentum, id eſt, non longinquum, ſed iam propinquum & inſtantem. Quod etiam in vulgari conſuetudine loquendi aliquando vſurpatur: quem enim inſtanter vocamus, & feſtinè ac citò venire volumus, geminatione vtentes, dicere ſolemus, Petre Petre, veni veni. Ergo geminatione ſomnij, ſignificabatur propinquus atque inſtans euentus rei: nempè paulo poſt illud ſomnium, atque eius interpretationem, ſeptennis illa vbertas incœpit. Atque has duas cauſas geminati ſomnij ipſemet Ioſeph reddidit Pharaoni illis verbis. *Quod autem vidiſti ſecundo, ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt: eo quod fiat ſermo Dei, & velocius impleatur.*

Tertiam rationem Lyranus reddit huiuſmodi, per vtrumque ſomnium coniunctè, id eſt, per boues & ſpicas, ſignificari debuit fertilitas & ſterilitas terræ. Duplex enim eſt cauſa fertilitatis terræ, tum bona ſeminatio, quam faciunt bona & multa tritici grana; quam denotabant ſpicę illę multiplices & plenæ: tum bona terræ aratio, & cultura: cui deſeruiunt in primis & conducunt boues validi, & arando idonei; quod præfigurabat viſio pinguium boum. Con- Lyranus.

trariæ

trariæ autem res ſunt cauſa ſterilitatis; mala nimirum ſementis, quam ſignificabant ſpicæ illæ ſiccæ, & vento vrente percuſſæ, quæ vel nulla, vel perpauca & vitiata grana tritici ſuppeditare poterant in vſum ſeminandi: & item mala terræ aratio & cultura, quod prænotabatur illo in ſomnio priori, per vaccas illas macilentas & imbecillas. Quarta ratio hæc traditur à Thoſtato. Fertilitas terræ pertinens ad vſus humanæ vitæ, duabus in rebus potiſſimum eſt poſita, in frugibus, & in animalibus. Et ſicut inter fruges, quantum ad victum hominum, principatum tenet frumentum; ſic inter animalia deſeruientia humanæ vitæ, primo loco cenſeri debent boues propter coria ad integumentum, & carnes atque lac ad eſum, præcipue autem propter arationem terræ atque culturam. Aptiſſimè igitur fertilitas & ſterilitas terræ per iſtas potiſſimum duas res, boues dico & ſpicas triticeas, duobus illis ſomnijs præfigurata eſt.

Thoſtatus.

Verſu 33. & 34. Nunc ergo prouideat Rex virum ſapientem, & induſtrium, & præficiat eum terræ Aegypti, qui conſtituat præpoſitos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri ſunt, congreget in horrea: & omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſeruetúrque in vrbibus.

PVLCHRE locum hunc enarrat Philo. Nam cum com- 10
memoraſſet quemadmodum Ioſeph interpretatus fuiſſet illa ſomnia, ſubdit eum poſtea, tale quoddam conſilium, ad occurrendum futuræ fami, dediſſe Pharaoni. Hæc ſunt dixit Ioſeph, quę ſomnia præmonent; ſed mihi nunc quoddam ſuppetit remedium, quod in tantis malis ſalutem afferre queat. Vrbium ac regionum exitialis morbus eſt fames, cuius vires oportet frangere, ne nimirum ingraueſcens, deleat incolas. Succurrendum autem huic periculo eſt, ad hunc modum. Ex ſeptem annorum fertilitate, quod ſupererit hominum ſatietati, hoc eſt, quinta pars, reponatur oppidatim, vicatimque, non transportando fruges alio longius, ſed vbi demetuntur, ibi aſſeruando in vſum eius loci hominum. Eas porrò fruges cenſeo cum ſuis ſpicis & manipulis condendas, non autem trituratas nec purgatas: idque quatuor ob cauſas faciendum arbitror. Quarum vna eſt, ne citius vitiatæ nudentur ſuo tegmine: altera, vt per ſingulos annos renouetur priſtinæ copiæ memoria, ruſticis triturantibus, & fruges euentilantibus. Tertia, ne iniri poſſit frumenti numerus, dum incertum eſt, quantum ſpicæ, manipulique contineant, ne animus colonos deficiat reputantes quantum abſumptum ſit; ſed ſecuritate non minus quàm cibo ſe ſuſtineant; ſpes enim alit cumprimis, graue penuriæ malum ſubleuans. Quarta cauſa eſt, vt & iumentis condatur pabulum, quibus ariſtæ, paleæque, purgamenta frugum, pro alimento ſunt. Hæc cura committenda eſt viro prudenti, nec auaro, qui poſſit ſine inuidia & reprehenſione exequi munus hoc, tanta dexteritate, vt nihil populo de fame futura ſuboleat: durum eſt enim iam ante ægris animis ſpem in futurum adimere. Si quis porrò cauſam ſciſcitetur, reſpondeatur, oportere ſicut in pace parantur, quæ belli tempore futura ſunt ex vſu; ſic in frugum copia, proſpicere in futurum inopiæ, incertum autem eſſe, quando bellum vel

Quatuor cauſæ cur fruges non purgatæ, ſed in ſpicis & manipulis condendæ, & conſeruandæ eſſent.

fames

fames immineat, quidue futurum tempus ferat. Parandum igitur maturè ſubſidium, ne deſit cum tempus poſtulauerit. Sic Philo.

11 SED perpendamus illa verba. *Prouideat Rex virum ſapientem, & induſtrium, & præficiat eum Terræ Aegypti.* Multum intereſt prudentis & boni principis, præcipuam annonæ publicæ rationem & curam ſuſcipere ac gerere: nempè huius incuria ac negligentia, multa populis incommoda, & ingentia fert mala; nec rarò etiam magnas in plebe turbas & ſeditiones ſuſcitat, agitatque in furorem populos aduerſus rectores, atque inuiſum reddit Principem, & exoſum. Eſt igitur in Republica principalis cura, prouidere & comparare, quibus abundè populo victus ſuppetat; ne fruges deficiant, ne plebs fame tabeſcat, ne frumentarij vel ſuppreſſione frumenti, vel enormitate pretij, eſurientes pauperes opprimant, enecentque. Romani quondam, in primis, publicæ annonæ rationem habere oportere cenſentes, eius procurandæ vnum quempiam de principibus Reipublicæ viris præfectum creabant. Primus autem præfectus annonæ (vt ſcribit Liuius) creatus eſt L. Minutius; eo videlicet tempore, quo tanta Vrbem inopia inuaſit, vexauitque, vt multi ex plebe, ne diutina fame cruciarentur, capitibus obuolutis, ſeſe in Tiberim præcipitauerint: Eſt enim miſerrimum genus mortis, fame mori.

Quantæ principibus curæ eſſe debeat publica annona.

Præfecti annonę apud Romanos.

Liuius.

Huiuſmodi verò præfecturam maximi fuiſſe momenti atque dignitatis apud Romanos, ſatis argumenti ſit, eam Pompeio Magno, poſt exactos maris piratas, debellatumque Mithridatem, atque Orientem Romano Imperio ſubiugatum, treſque orbis partes glorioſiſſimè triumphatas, fuiſſe delatam; nec minus ei quàm ſuperiora, gloriæ addidiſſe. Is verò annonaria expeditione ſuſcepta, cum magnam frumenti vim ex Lybia, Sardinia, & Sicilia collectam ad eſurientem Vrbem mari comportaret, ingenti oborta tempeſtate, nautiſque timore cunctabundis, inſcendens nauim, & anchoram euelli iubens, exclamauit, nauigandi neceſſitas eſt, non viuendi neceſſitas. Lubet hic adſcribere verba Plinij ex panegyrico, quibus hæc confirmari atque illuſtrari poſſunt. Sic ille ſcribit: Inſtar ego perpetui congiarij reor affluentiam annonæ. Huius aliquando cura, Pompeio non minus addidit gloriæ, quàm pulſus ambitus campo, exactus hoſtis mari, Oriens triumphis, Occidenſque luſtratus. Nec verò ille ciuilius, quàm parens noſter, auctoritate, conſilio, fide reclufit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit: diuerſaſque gentes ita commercio miſcuit, vt quod gentium eſſet vſquam, id apud omnes natum eſſe videretur. Nunc ſine vllius iniuria omnibus vſibus noſtris annus exuberat: quippe, non vt ex hoſtico raptæ, perituræque in horreis meſſes, ne quidquam queritantibus ſocijs auferuntur: deuehunt ipſi, quod terra genuit; quod ſidus aluit, quod annus tulit; nec nouis indictionibus preſſi, ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus, quicquid videtur emere: inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem, vendentemque conueniat: inde hic ſatietas, nec fames vſquam. Aegyptus alendis, augendiſque ſeminibus ita gloriata eſt, vt nihil imbribus cœloque deberet. Siquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, niſi quas ipſa deuexerat; tantis ſegetibus induebatur, vt cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura, certaret. Hæc, inopina ſiccitate, vſque ad iniuriam ſterilitatis exaruit; quia piger Nilus, cunctanter alueo ſe ſe, ac languidè extulerat, ingentibus licet, etiam tunc, ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi palanti amne conſueta, alto puluere incanduit. Fruſtra tunc Aegyptus nubila optauit, cœlumque reſpexit; cum ipſe fœcunditatis parens contractior & exilior, iiſdem vbertatem eius anni anguſtijs, qui-

Procuratio annonæ quàtæ Pompeio gloriæ fuerit.

Plinius.

bus

bus abundantiam ſuam, cohibuiſſet. Neque enim ſolum vagus ille expanditor amnis, intra vſurpata ſemper collium ſubſtiterat atque hæſerat; ſed ſupino etiam ac detinenti ſolo, placido ſe mollique lapſu refugum abſtulerat; nec dum ſatis humentes terras reddiderat arantibus. Hæc Plinius: cuius longiorem paulò hic retuli orationem, vt ex ea cognoſceret Lector, proprias Aegypti fertilitatis, & ſterilitatis cauſas, de quibus paulo ſupra diſputatum eſt.

ET quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis congreget in 12
horrea. Aeſtima, quanta fuerit illa ſeptennis abundantia; cui dempra quinta parte, nihil, non modo defuerit ſatietati Aegypriorum, ſed etiam ſuperfuerit. Sed, cur quinta pars reſeruata eſt, & non potius medietas? Non enim quinta pars ſufficiens videtur futura fuiſſe victui Aegyptiorum in ſeptem annos. Sed reſpondendum eſt, ſatis illam quintam parrem fuiſſe: nam etiam in tempore illius ſterilitatis, aliquantulum ſerebatur & merebatur. Si quidem, iuxta ripas Nili, aliquanto ſpatio, propter modicam Nili exundationem, ſeri & meti aliquid poterat: nam & de bobus macilentis dictum eſt ſupra, quod paſcebantur in ipſa amnis ripa, in locis virentibus. Sed quia iſtud perexiguum erat, reſpectu totius Aegypti, idcirco ducebatur pro nihilo, & Ioſeph dixit, per totum illud ſeptennium, nec ſeri, nec meti potuiſſe. Deinde, diuites, & potentes viri, tempore fertilitatis, ingentem copiam cibariorum reſeruauerant in ſubſidium futuræ ſterilitatis, vnde non ſolum ipſi, ſed complures alij ſuſtentabantur. Adijce, quòd rempore famis, multò parcius viuebatur, quàm tempore vbertatis, neceſſarijs tantum degendæ vitæ cibarijs contentis hominibus. Verùm, quærat fortaſſe quiſpiam, quemadmodum frumenta conſeruari tunc potuerint per quatuordecim annos; nimirum à primo anno vbertatis, vſque in vltimum ſterilitatis. Reſpondendum eſt, idcirco potuiſſe conſeruari, quia frumenta non condebantur, ante triturata, & à paleis purgata, ſed reponebantur faſciculi ſpicarum cum ſuis ſtipulis, & ita, perdiu conſeruari poterant, quod ille naturalis eſſet locus frumenti.

Quanquam falſum eſt, fuiſſe frumenta reſeruata in quatuordecim annos, ſed tantùm in ſeptem. Nam quæ primo anno vbertatis colligebantur, ſeparatim reponebanrur in vſum primi anni ſterilitatis: & quæ in anno ſecundo fertilitatis collecta ſunt, ſeorſim reponebantur in victum ſecundi anni ſterilitatis, & ſic deinceps in alijs annis.

Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius: Locutuſque eſt ad eos, Num inuenire poterimus talem virum: qui Spiritu DEI plenus ſit? Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtendit tibi DEVS omnia quæ locutus es, nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui inuenire potero? Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantùm Regni ſolio te præcedam. Dixitque rurſus Pharaò ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam Terram Aegypti: tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius; veſtiuitque eum ſtola byſſina, & collo torquem aureum circumdedit. Fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ Terræ Aegypti. Verſu 33. vſque ad 44.

13 PVLCHERRIMVM huius hiſtoriæ tractatum explicatumque, tum litteralem, tum allegoricum tradit Philo, in eo, quem ſępe cõmemorauimus, libro, qui ſcribitur de Ioſeph, ſiue de viro ciuili. Sic autem ille ſcribit: Rex audita ſomniorum interpretatione aptiſſima, & veritati maxime congrua, ſimulque conſilio, vt apparebat, in futurum vtiliſsimo, familiaribus ſuis accitis, ſubmiſſa voce dixit: Num inueniemus talem hominem afflatum diuinitus? Cumque videret eis ſuam probari ſententiam, conuerſus ad Ioſeph prope ſtantem ait; Prope eſt, quem quæri iubes: non longe quærendus eſt homo iſte, quem dixiſti, prudens atque induſtrius, qui tua exequatur monita: tu is es: nec enim ſine numine hæc videris locutus. Hic pręfecturam palatij mei ſuſcipe, ſimulque totius Aegypti procurationem. Nec eſt, cur quiſquam hanc meam facilitatem accuſet, quaſi digniorem ſe iudicans. Nam excellentes naturæ, non habent opus ad experimentum longo tempore, nec indocilem vſus diſciplinam deſiderant, ſe incunctanter ſe rebus ingerunt: & præſens ſtatus moram non patitur, imminente neceſſitate, cui ocyus proſpiciendum eſt. His dictis, eum proregem inſtituit, vel Regem potius; relicto ſibi ſolo Imperij nomine, poteſtatem illi cedens, nec quicquam non deferens ei, quod ad honorem eius pertineret. Dedit quippe regium ei anulum ſignatorium, veſtem auguſtam, torquem auream, currumque ſecundum à regio: atque ita iubet eum per vrbem circumuehi, præcedente præcone, atque indicante noui magiſtratus electionem. Nomen quoque nouum indidit ei, quod interpretem ſignificat lingua vernacula; & vxorem dedit, filiam clariſſimi apud Aegyptios viri, qui Solis gerebat ſacerdotium. Atquæ hæc acta ſunt circiter annum ætatis eius trigeſimum. Ecce quales ſint euentus piorum virorum: impelluntur illi quidem ſæpe, & declinantur, non tamen corruunt; ſed firmiter ſtant, ne ſupplantari queant. Quis enim expectaſſet, intra vnam diem, è ſeruo Dominum, è vincto principem omnium, è carcerarij vicario, proregem fieri, & regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominia in ſummum honorem commutata? Facta ſunt tamen hæc, & fient ſæpius, quando Deo placuerit: modo ſubſidat aliqua probitatis ſcintilla in anima, quam neceſſe eſt per occaſionem candeſcere. Hæc Philonis diſputatio, ad hiſtoricum huius loci tractatum pertinet. Philo.

ALLEGORICAM porrò eiuſdem hiſtoriæ interpretationem, ſubdit hanc Philo: Inſignia honorum, & ornamenta, quæ Rex contulit in Ioſeph, figuram gerunt & imaginem eorum, quæ viro ciuili contingunt. Dicitur Ioſeph in ſecundum à regio currum aſcendiſſe, & qui Rempublicam tractat, ſecundus à Rege habetur; cum nec priuatus ſit, nec Rex, ſitus in amborum confinio, priuato ciue potior, regia poteſtate inferior: ſubiectus, tanquam Regi, populo; cui per omnia vult gratificari bona fide ac ſedulò. Fertur autem ſublimis, ſeu ſella curuli, tum à negotijs, tum à multitudine in altum elatus, præſertim, cum magna, paruaque ſuccedunt ex ſententia, nemine reflante, aut opponente ſe; ſed vt in nauigatione, Deo omnia gubernante ſalutariter. Anulus à rege datus, inſigne eſt fidei, magiſtratum inter & populum intercedentis. Ceterum torques aurea, non ad gloriam ſolum, ſed & pœnam pertinere videtur. Quandiu enim adminiſtranti Rempublicam res ciuiles bene procedunt, placet ſibi honoratus à ciuibus: cum autem aduerſitas accidit non volenti, quod damnandum eſſet; ſed fortuito, quod meretur veniam; nihilominus, tanquam iniecta in torquem manu trahitur; quaſi eum ſic increpante populo domino ſuo: Hanc torquem donaui tibi, ornamentum quidem in proſperitate, ſed quaſi vinculum & catenam in aduerſitate. Hactenus fuere Philonis verba, quæ commemorata ſunt. 14

ADMIRABILEM hanc, quam in Ioſeph cernimus, metamorphoſin, ſubitamque in contrarium commutationem rerum, vt eodem die, ex ſeruo, & clauſo in carcere, in principem & dominum Aegypti, ſummoque honore, ac poteſtate præditum euaſerit, ſcitiſsimè Dauid cecinit in pſalmo 104. illis verbis: *Vocauit famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit. Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiit animam eius: Donec veniret verbum eius. Eloquium Domini inflammauit eum. Miſit Rex & ſoluit eum: princeps populorum, & dimiſit eum. Conſtituit eum dominum domus ſuæ &, principem omnis poſſeſsionis ſuæ: Vt erudiret principes eius, ſicut ſemetipſum: & ſenes eius prudentiam doceret.* Conſimilia traduntur in libro Sapientiæ capite decimo vbi hæc ſcripta ſunt de Ioſeph: *Hæc* (Sapientia) *venditum Iuſtum non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum: deſcenditque eum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, Donec afferret illi ſceptrum regni, & potentiam aduerſus eos qui eum deprimebant: & mendaces oſtendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam.* Circa illud dictum Pharaonis: *Num inuenire poterimus talem virum, qui Spiritu Dei plenus ſit?* annotauit B. Auguſtinus, iam tertiùm in diuina Scriptura, vſque ad hunc locum, eſſe inſinuatum Spiritum Sanctum. Auguſtini verba in quæſtione 134. in Geneſim, huiuſmodi ſunt: Ecce iam, niſi fallor, tertio inſinuatur nobis in hoc libro Spiritus Sanctus, id eſt, Spiritus Dei. Primò in exordio huius libri, cum dictum eſt: *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas:* Secundò cum dixit Deus Noë: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt.* Et tertio nunc, cum Pharao dixit de Ioſeph, eſſe in illo Spiritum Dei. Nondum tamen legimus, nec inuenimus nominatum Spiritum ſanctum. Sic Auguſtinus. 15

Auguſtin.

De antiquitate vſus anulorum: & dictum quoddam Plinij excutitur.

TVLITQVE anulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius. Hinc videntur argui poſſe falſitatis, ac refelli duo Plinij dicta. Primùm ait, tempore belli Troiani, non fuiſſe vſum anulorũ: cum hoc loco mentio fiat anuli Pharaonis, traditi Ioſepho; id verò factum eſt, non minus ſexcentis anni ante bellum Troianum. Deinde, ſcribit vſum anulorum in ſignando, non fuiſſe apud Aegyptios: atqui Pharao anulum ſuum tradidit Ioſepho, ob id præcipue, vt eo, quæcumque ſignaret ille, tanquam regia mandata & iuſſa haberentur. 16

Ponam

Ponam de vtroque verba Plinij, quæ ſunt in cap.1. lib.33. Nec Iliacis temporibus, inquit, vllos fuiſſe anulos video: nuſquam certè. Homerus dicit, cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet; & conditas arcis veſtes, ac vaſa aurea & argentea, & ea colligata nodi, non anuli nota: ſortiri quoque contra prouocationes duces non anulis tradit. Fabricam etiam deum fibulas, & alia muliebris cultus, ſicut inaures in primordio factitaſſe ſine mentione anulorum. Idem paulo infra: Non ſignat anulis Oriens, aut Aegyptus etiam nunc, litteris contenta ſolis. Idemque tradit Strabo de Indis lib.15. Nec commiſſi, nec depoſiti iura vlla habent Indi: nec teſtibus indigent, nec ſigillis; ſed verbis, aut litteris ſimpliciter credunt. Anulorum porrò vſus præcipuus, fuit duplex: tum in digitorum ornamentum, ac dignitatem perſonæ: vnde apud Romanos, equeſter ordo à plebe, annulorum inſigni diſtinguebatur. Plinius. Strabo.

Verũ, frequentiſsimè vſus annulorũ, fuit ſignãdi gratia, vel epiſtolas, vel mãdata, vel edicta, reſque pretioſas, quas intactas eſſe volebant. Alexander Magnus poſt debellatum Darium, & Aſiæ imperium comparatum, duobus anulis ſignandi gratia vtebatur. Litteras enim ſuas in Europam ſcriptas, veteris annuli ſui gemma obſignabat: quas verò in Aſiam mittebat, & ad gentes quæ ſub Dario fuerant, his Darij anulus imponebatur: vt appareret, vnum anulum duorum tantorum Regum non capere fortunam. Erat item anulus ſignum deliberatæ voluntatis & imperij, quo ſignata, exequi oporteret. Quocirca cum Babylone iam moribundus Alexander, interrogaretur ab amicis, quem imperij ſui deſignaret hæredem: reſpondit, optimum. Idem, ſexto poſt die, præcluſa voce, exemptum digito anulum Perdicæ tradidit: quæ res, præ iudicium quoddam ſucceſſoris ab eo deſignati videbatur eſſe: nam etſi non voce nuncupatus hæres, iudicio tamen, talique indicio videbatur electus. Ergo anulus à Pharaone datus Ioſepho, ſignum fuit non ſolum principalis cuiuſdam honoris ac dignitatis; ſed auctoritatis inſuper atque poteſtatis: vt quæcunque eo ſignata ab illo eſſent, pro Regis mandatis iuſſiſq. acciperentur ab omnibus. Curtius lib.6.

17 *Veſtiuitque eum ſtola byſsina*. Byſſus, eſt tenuiſſimi atque candidiſſimi genus lini, olim maximo in pretio & honore ac delicijs habitum, & dignitatis atque honoris gratia principibus viris, & ſacerdotibus vſitatum & in rebus ſacris ac diuinis adhiberi ſolitum: in cuius poſtea locum ſucceſſiſſe videtur purpuræ vſus. Erant huiuſmodi byſſinæ ac lineæ veſtes apud Aegyptios præcipuæ dignitatis, è quibus maximè conſtabat Sacerdotalis veſtitus. Scribit Plinius, fruticem in Aegypto gigni, quem alij goſipon vocant, plures xilinon, & ideo lina inde facta, xilina vocari: ex quibus veſtes Sacerdotibus Aegyptijs gratiſſimæ ſunt. Byſſinæ veſtis vſus. Plin.lib.19.

Et collo torquem aureum circumdedit. Inter ornamenta, quibus barbaræ gentes in bellis quondam vſitari ſolebant, torques aureas fuiſſe legimus; quas collo, oſtentandæ opulentiæ gratia, circumdabant. Gallos Romanam Capitolium oppugnantes, aureis torquibus candida ſua colla obuincta habuiſſe, memoriæ proditum eſt. Vnde Virgilius. Aurei torquis vſus.

Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur. Virgilius lib.8.

Celebris fuit apud Romanos Titi Manlij Romani pugna contra Gallum: quem ille, Romanos ad ſingulare certamen ſuperbè prouocantem, ſingulari virtute occidit; torquemque, qua ornatus erat, detractam illi, etiamnum ſanguinolentam, ſibi in collum indidit. Ex quo ille, poſterique eius cognomentum Torquati promeruerunt. Darius Perſarum Rex, prœlium conſerturus cum Alexandro, exercitum habuit purpura, argentoque, & auro præfulgentem; & milites, quos Perſæ vocabant immortales, aureis in collo torquibus inſignitos, barbaræ opulentiæ inſignia, & ad maturandam victoriam, acerrima Macedonibus incitamenta.

Fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum: Secundum videlicet, ad oſtentationem dignitatis & gloriæ. Vocabatur autem ſecundus currus, quòd Rex duos haberet præcipuos currus: vnum, quo ſolus ipſe veheretur: alterum quem aſcendere iubebat eum, quem præ ceteris honorare volebat, quique proximus ipſi erat dignitate, ac poteſtate in regno ſuo; & quem, cum rex dabat ſe in publicum, & cum magnificentia prodibat foras, ſolum omnium in curru comitem habebat. Aſſuerus. Eſther 6. Aſſuerus Mardochæum iuſſit aſcendere, non ſuper currum, ſed ſuper equum ſuum. Et fortaſſe, antiquioribus temporibus, & apud reges Aegypti potior erat vſus curruum, quàm equorum: contra verò, poſterioribus temporibus, & apud Reges Perſarum, maioris videtur fuiſſe honoris, equo pulchre ac magnificè ſellato, ornatoque, quàm curru vehi.

ANIMADVERTAT Lector, quænam fuiſſe doceat Scriptura apud 18
Quęnam olim honorum inſignia hominibus de ſe bene meritis Principes dare ſoliti ſint. Principes, antiquis illis temporibus, honorum inſignia, & decora, & ornamenta, quibus homines maximè honorari & decorari ſolebant. Hoc loco, legimus ſanctum Ioſeph fuiſſe honoratum à Pharaone anulo regio, & ſtola byſſina, & torque aurea, & curru regio ſecundo, & vt clamante præcone, omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Aegypti. Non diſſimili honoris genere ab Aſſuero eſſe affectum legimus Mardochæum in libro Eſther cap. 6. in quem collatus à rege multiplex honor enarratur hiſce verbis eo loco: *Homo quem rex honorare cupit, debet indui veſtibus regijs: & imponi ſuper equum, qui de ſella regis eſt: & accipere regium diadema ſuper caput ſuum: & primus de Regis principibus ac Tyrannis teneat equum eius; & per plateam ciuitatis incedens, clamans dicat: ſic honorabitur, quemcumque rex voluerit honorare*. Et apud Danielem capite quinto ſcriptum eſt, Regem Baltaſarem edixiſſe: *Quicunque leget Scripturam hãc, & interpretationem eius manifeſtam mihi fecerit, purpura veſtietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit*. In prioris libri Machabæorum c. 11. proditum eſt, Antiochum Regem filium Alexandri, miſiſſe Ionathæ, honoris cauſa, vaſa aurea in miniſterium, & dediſſe ei poteſtatem bibendi in auro, Virgil. lib. 4. Aeneid. & vt purpuram indueret, & haberet fibulam auream. Eſt autem fibula propriè ornamentum cinguli ad veſtem ſubligandam, quod oſtendit Virgil. ille verſus.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem

TERTIA DISPVTATIO.

Quid ſignificat hebraica dictio Abrech.

Super illis verbis.

Verſu 34. Clamante præcone, vt omnes coram eò genuflecterent.

PRO illo *genu flecterent*, hebraicè eſt [abrech] quod omi- 19
Quid ſignificet vox hebræa (abrech) ſerunt Septuaginta Interpretes: ſic enim verterunt hunc locum: *Et clamauit ante eum præco, & conſtituit eum ſuper omnem terram Aegypti*. Symmachus, ipſum hebraicum nomen retinens tranſtulit: *Et clamauit ante eum, Abrech*, ſed dictio iſta hebraica variè accipitur, & exponitur. Quidam interpretantur (genu flectere) vti vertit Aquila, & habet noſtra translatio latina. Alij, (Pater Regis) vt habet paraphraſis Chaldaica. Multi (Pater tener) quemadmodum interpretatur S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum, cum quo

c ſatis

ſatis concordat Thargum Hieroſolymitanum, ſic exprimens ſententiam huius loci. (Et ecce præconizabant coram Ioſeph, & dicebant: Viuat pater regis, qui eſt princeps in Sapientia, & tener in annis.) Audiat Lector annotamentum quoddam Oleaſtri ſuper hoc loco, minimè aſpernandum. Dictionem, inquit, hebraſcam (abrech) quidam compoſitam arbitrantur ex (ab) quod eſt, pater, & (rech) quod eſt tener, quaſi vocarent cum patrem tenerum: patrem quidem, propter ſapientiam; tenerum autem, propter iuuentutem; cum quo congruit quod infra dixit Ioſeph, ſe conſtitutum eſſe à Deo quaſi Patrem Pharaonis. Alij verò ſimplicem putant eſſe dictionem, & futurum verbi (barach) quod ſignificat (benedicere) & hunc eſſe ſenſum (benedicam) id eſt (benedicite) Thargum vertit hoc loco (Pater Regis) Et quia (barach) ſignificat etiam genu flectere, ideò priores ſic verterunt. Ego iſtis ſubſcribo, vnicam dictionem eſſe putans, & hunc eſſe ſenſum (& clamauerunt ante eum genu flectam) vel dicebatur illis (genu flectite) ſi tamen vertas (benedicam) non prohibeo. Vltimo, verti poſſet, (eleuatio tua) ab (auar) quod eſt (eleuare) cui expoſitioni congruit, quod proxime ſequitur: *Et præpoſuit eum ſuper vniuerſam terram Aegypti.*

Thargum Hieroſolymitanum: Oleaſter.

VERBA porrò Sancti Hieronymi in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hoc loco huiuſmodi ſunt: Aquila tranſtulit. *Et clamauit in conſpectu eius adgeniculationem.* Symmachus ipſa Hebraica verba retinens ait: *Et clamauit ante eum, (abrech).* Vnde, mihi videtur non tam adgeniculatio, quæ in ſalutando vel adorando Ioſepho accipi poteſt, intelligenda; quàm id quod Hebræi tradunt dicentes, Patrem tenerum ex hoc ſermone trasferri. (Ab) quippe, (pater) dicitur: (rech) delicatus, ſiue tenerrimus; ſignificante Scriptura, quod iuxta prudentiam quidem, Pater omnium fuerit; ſed iuxta ætatem, tenerrimus, adoleſcens, & puer. Sic Hieronymus. Sed enim, obijcere quiſpiam poſſet, ſi translatio Latina huius libri, eſt, vt creditur, Beati Hieronymi, in qua ille vocem (abrech) vertit (genu flectere) quomodo idem in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, hanc interpretationem improbans, vertendum potius cenſet, *Pater tener?* Reſponderi poteſt dupliciter, vel Hieronymum mutaſſe ſententiam, quod vno loco dixerat, in altero loco corrigendo. Potior tamen habenda eſt ſententia, quam ſecutus eſt in translatione Scripturæ; cum ea translatio tot Patrum ſuffragijs, & vniuerſalis Eccleſiæ auctoritate comprobata ſit. Vel dici poteſt, translationem huius libri, licet maxima ex parte Hieronymi fuerit, in ea tamen remanſiſſe quædam permixta ex antiquiſſima quadam editione latina, quam Sanctus Hieronymus in caput quadrageſimum nonum Eſaiæ, communem: Auguſtinus lib. 2. Doctrinæ Chriſtianæ, Italam; S. Gregorius in Epiſtola dedicatoria Moralium ad Leandrum, veterem appellant. Ex quo fit, vt in latina translatione ſacrorum librorum, quam accepit Eccleſia à B. Hieronymo, multis in locis quædam ſint aliter, quàm interpreta fuerant à Hieronymo, ibi relicta ex Veteri illa, & communi, & Itala translatione. Atque hanc opinionem etiam ſecuti ſunt Auctores Præfationis, quæ præpoſita eſt Biblijs Sixtinis Romæ nuper editis.

S. Hieron.

Quomodo S. Hieron. à traditionibus in Geneſim, nonnſiquā diſcrepat à vulgata translatione latina.

S. Auguſt. S. Gregor.

QVARTA DISPVTATIO.

De nomine illo (Saluatoris mundi.) quo Ioſeph vocatus eſt à Pharaone.

Super illis verbis.

Verſu 45. Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Aegyptiaca Saluatorem mundi.

SIGNIFICATVR his verbis, Pharaonē, nomen hebręū, 20
quod erat Ioſeph, & quo antea vocabatur, mutaſſe in aliud nomen, quod erat Agyptiacum, ſignificans Saluatorem mundi: quoniam ipſe per ſapientiam, & induſtriam ſuam ſeruauerat à famis exitio vniuerſam Aegyptum, compluresq. alias prouincias. Pro illo (Saluatorem mundi) in libris hebraicis ſunt duæ dictiones (Zaphanat, Phaanecha) quas voces quidam interpretati ſunt Saluatorem mundi, ſicut habet noſtra tranſlatio latina, & ita exponendum cenſet S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, Plerique tamen interpretati ſunt, Abſconditorum interpretem, ſiue reuelatorem: quod obſcura ſomniorum præſagia ſagaciter intellexiſſet, & prudenter interpretatus eſſet, & hoc modo intelligendas eſſe illas duas voces, putarunt Philo in libro de Ioſeph, & Ioſephus primo libro Antiquitatum, & & alij Rabbini, & Chryſoſtomus atque Theodoretus, ſuper hunc locum, & S. Auguſtinus in Quæſtione 134. in Geneſim, eandemq; interpretationem habet Paraphraſis Chaldaica, & tranſlatio Pagnini, ac Vatabi. Idemq; ſignificaſſe creditur Septuaginta Interpretes, qui pro illis duabus vocibus ſubſtituerunt vnam hanc (Pſomthophanech) quam Patres interpretantur Occultorum interpretem.

Huius porrò varietatis cauſa eſt, quod illæ duæ voces poſſunt accipi vel tan- 22
quam voces Aegyptiacæ, & ita ſignificant, Saluatorem mundi; vel tanquam Hebraicæ, & ſic denotant Abſconditorum reuelatorem, & manifeſtatorem. Oleaſter ſuper huiuſcemodi varietate hæc ſcribit: Rabbi Abraham in commentarijs ita dicit: Si dictiones illæ ſint Aegyptiæ, neſcimus earum ſignificationem. Thargum vertit, *Vocauit, eum virum, cui abſcondita ſunt reuelata*. Rabbi Salomon, Abſconditorum expoſitorem. Mihi videtur, ſi dictiones ſint hebraicæ, nullum eſſe dubium, quin prior (ſaphanath) ſignificet occultum, à (Saphan) quod eſt abſcondere & occultare. De ſignificatione verò ſecundę dictionis, magis dubitatur, quod ea ſolum hoc loco reperiatur, Rabbini tamen, & omnes alij putant ſignificare reuelatorem. Et poſtquam nulla eſt alia coniectura, ad venandam propriam eius ſignificationem, tenenda eſt communis ſententia. Sic Oleaſter. Verum in iſtiuſmodi rebus, ante omnes credendum eſt B. Hieronymo, qui ſuper iſta re in Traditionibus hebraicis in Geneſim ad hunc modum ſcribit: Licet hebraice abſconditorum repertorem ſonet; tamen quoniam ab Aegyptio imponitur, eius linguæ debet habere rationem. Interpretantur igitur duæ illæ dictiones ſermone Aegyptio (Saluator mundi) eo quod orbem terræ ab imminenti famis excidio liberarit. Hæc S. Hieronymus, Sed enim cum in textu ſcripturæ huius loci dicatur, vocatum eſſe lingua Aegyptiaca, Saluatorem, nullus videbur fuiſſe locus opinandi, duas illas dictiones fuiſſe hebraicas; ſed neceſſe

Oleaſter. Rab. Abraham.

fuit

fuit exiſtimare, fuiſſe Aegyptiacas. Verùm, ſciat Lector, verba illa, *Lingua Aegyptiaca*, quæ ſunt in latina Translatione, non eſſe in alijs libris, nec Hebraicis, nec Chaldaicis, nec Græcis: ſed appoſita eſſe à Latino Interprete, quo apertiorem faceret ſententiam Moſis in hoc loco, ſecundum eam opinionem, quam ſecutus eſt B. Hieronymus.

22 Sententiam autem & interpretationem earum dictionum, traditam à Sancto Hieronymo, vehementer approbat & commendat Eugubinus in Recognitione Pentateuchi, ſuper hunc locum ita ſcribens. Voces, quæ in hebræo ponuntur hoc loco; & quas Septuaginta non interpretatas omiſerunt, quaſi earum ſignificationes ignorarent; aut Aegyptiacæ, aut Chaldaicæ ſunt. Aben Eſra fatetur, ignorare ſe, quid propriè ſignificent, Sanctus tamen Hieronymus interpretatus eſt *Saluatorem mundi*, dicitque eas hebraicè ſignificare, Abſconditorum repertorem: ſed non eſſe eas interpretandas Hebraicè, ſed Aegyptiacè. Et ſanè ipſarum litterarum forma videtur externa, non autem hebraica. Itaque veriſimile eſt, Beatum Hieronymum diligenter ſuper ea rem requiſiuiſſe, atque eo modo reddidiſſe. Cui etiam gratiæ plurimæ ſunt habendæ, quod rem obſcuram, & ab ipſis Septuaginta ignoratam, & ab Hebræis, nobis aperuerit. Sunt autem hæ voces corruptæ apud Septuaginta Interpretes: nam pro illis poſuerunt ipſi (Pſomthophanech) niſi fortè conſulto eas immutarunt, quod ex Aegyptijs intellexiſſent, apud Hebræos potius eſſe corruptas: quod mihi non fit veriſimile. Sic Eugubinus. Eugubin.

23 RVPERTVS libro octauo capite quadrageſimo, docet honorum inſignia & ornamenta in Ioſeph collata, ignominijs & ærumnis, quas antea perpeſſus fuerat, aptiſſimè reſpondere: atque ea ratione voluiſſe DEVM, mala quibus ille fuerat affectus, pluribus, maioribuſque bonis compenſari. Pro compedibus, inquit, in quibus humiliauerant pedes eius, torquem auream accepit: pro ſeruili nomine & habitu, regium portat annulum; pro carceris humilitate, ſuper altum ſedet imperij currum. Sed hoc ipſum, mille annis ante Rupertum obſeruauerat, & ſcriptum reliquerat Philo: cuius in libro de Ioſeph hæc ſunt verba: Quis expectaſſet, intra vnam diem, è ſeruo Dominum, è vincto, præſtantiſſimum omnium; è carcerarij Vicario, Proregem fieri: & regiam inhabitare pro carcere, & ex ignominia extrema, in ſupremum honoris culmen aſcendere? Quemadmodum autem Ioſeph, ſicut alijs plurimis rebus, ſic etiam in hac ſua exaltatione illuſtrem CHRISTI geſſerit figuram: & quod quatuor illa ornamenta Ioſeph à Rege collata, annulum dico Regium & ſtolam byſſinam, & torquem aureum, & regium currum præfigurauerint quatuor maximi honoris, & dignitatis inſignia, quæ CHRISTO Domino poſt paſſionem & reſurrectionem ipſius à DEO PATRE donata ſunt, diſertè Rupertus diſputat libro proxime commemorato à capite 40. vſque in finem eius libri. Rupertus. Pſal. 104. Philo.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Verſu 45.

Deditque illi vxorem Aſeneth, filiam Phutipharè Sacerdotis Heliopoleos.

HVIVSMODI coniugium eo fecit Rex Pharao, quo ma- 24
iorem in modum honoraret Ioſeph: erat enim ille Phutiphar, vt tradit Philo, inter Aegyptios honoratiſſimus atque clariſſimus. Putauit etiam hoc nouo beneficij vinculo, magis ſibi deuinctum atq; obligatum fore Ioſeph; & propter vxoris & filiorum, neceſſitudinumque vincula, retentum iri eum in Aegypto, natalisque ſoli, ſuæque gentis amorem in Aegypriacam gentem, reſque commutaturum. Verùm grauis hoc loco exiſtit quæſtio. Nam ſupra Gen. 39. Scriptum eſt, virum Aegyptium, qui emit Ioſeph ab Iſmaelitis, & qui poſtea eum in carcerem detruſit, eodem nomine Phutipharè fuiſſe appellatum: Quæritur itaque an ille fuerit hic ipſe, qui dicitur hoc loco fuiſſe ſocer Ioſeph. Duę ſuper huiuſmodi quæſtione ſunt opiniones. Hebræi tradunt fuiſſe eundem hominem: Hebræos ſequitur S. Hieronymus, cuius opinioni ſubſcribunt Rupertus, Hiſtoria Scholaſtica, & Thoſtatus. Verba S. Hieronymi hæc ſunt: Notandum autem quod domini quondam, & emptoris ſui filiam vxorem acceperit, qui ad id locorum pontifex Heliopoleos erat: Neque enim fas, abſque Eunuchis idoli illius eſſe antiſtites: vt vera illa Hebræorum ſuper eo, quod ante iam diximus, ſuſpicio comprobetur. Suſpicionem autem iſtam Hebræorum, paulo ſupra, idem retulerat Hieronymus illis verbis. Tradunt Hebræi, emptum fuiſſe à Phutiphare Ioſeph, ob nimiam pulchritudinem, in turpe miniſterium: & à Domino virilibus eius arefactis, poſtea electum eſſe iuxta morem Hierophantum, in pontificatum Heliopoleos: & huius filiam eſſe Aſeneth, quam poſtea Ioſeph vxorem acceperit. Sic Hieronymus. Si hæc vera eſſet opinio, æſtimet Lector, quanta fuerit gloria Ioſeph: cui tradere filiam ſuam glorioſum duxerit is, qui ante pro ſeruo eum emerat, & tot annos habuerat, & vt grauiſſimi criminis reum, in carcerem detruſerat, pro magno beneficio, non eum ſupremo ſupplicio afficiens.

Philo.

An hic Phutiphar ſocer Ioſeph fuerit ille ipſe, qui emerat eũ ab Iſmaelitis.

Prima opinio Hebræorum S. Hieronymi, Ruperti, Hiſtoriæ Scholaſtic. Thoſtati.

AT verò, contra ſentiunt complures alij. Philo certè, atq; Ioſephus, hanc 25
hiſtoriam diligenter commemorantes, tanquam de diuerſo homine loquuntur, haud dubiè, ſi eadem fuiſſet perſona, non tacituri rem adeo memorabilem, & ipſi Ioſeph perhonorificam atque glorioſam. S. Auguſtinus, multis verbis ſuper hac ipſa quæſtione diſputat; multiſque allatis rationibus, in hanc denique videtur opinionem eſſe propenſior. Nam & rationes affert, quibus oſtendat probabilius eſſe, non fuiſſe eundem hominem; earumque rationum ſolutiones ab alijs traditas accuratè refellit: Licet ad extremum dicat, contrariam opinionem, non tanquam ſacræ Scripturæ repugnantem, eſſe damnandam. Itidem ſenſit Lyranus: quanquam propter Hieronymi reuerentiam, ſoluit denique rationes opinioni eius contrarias. Idemque arbitrantur Oleaſter & Lippomanus, & Hamerus. Adſcribam hic verba S. Auguſtini ex Quæſtione 136. in Geneſim. Quæri ſolet, cuius Petrephe (ſic enim legit Auguſtinus, Tranſlationem lxx. Interpretum ſecutus) filiam duxerit Ioſeph, vtrum illius, cuius fuerat ſeruus

Secunda opinio Auguſtini Lyrani, Lippomani, Oleaſtri, & ipſius Auctoris.

rat ſeruus

rat ſeruus, an alterius, Sed crebibilius exiſtimatur fuiſſe alterius: nam de illo cur non credatur, multa ſunt, quæ moueant. Primum, quia non id tacuiſſet Scriptura, cum ad Ioſeph non paruam gloriam pertineret, vt domini ſui filiam duceret vxorem. Deinde, quomodo Spado filiam habere potuit? Sed reſpondetur, quomodo vxorem habere potuit: poſtea igitur creditur abſciſſus, vel caſu vulneris, vel propria voluntate. Adhæc, quòd ille eſſet princeps coquorum, vel, vt alij interpretati ſunt, princeps militiæ: hic autem, Sacerdos Heliopoleos. Quanquam etiam hic reſponderi poſſet, duos illum honores habuiſſe, & Sacerdotium Solis, & militiæ principatum. Sedenim, nimis incredibile videtur, eum, qui præpoſitus fuit cuſtodiarum carceris, fuiſſe præpoſitum officij Sacerdotum. Præterea, non ſimpliciter dictum eſt fuiſſe eum Sacerdotem Solis, ſed in ciuitate Solis, quæ vocatur Heliopolis; hanc verò vrbem, dicitur, amplius viginti millibus à ciuitate Memphi, quæ runc regia erat, abeſſe. Quomodo igitur deſerto officio ſacerdotij ſui, potuit ſtrenuè regi ſeruire in militię principatu? Accedit etiam, quod Aegyptij Sacerdotes perhibentur, nunquam ſeruiſſe, niſi in templo deorum ſuorum, nec aliud quodpiam officium exercuiſſe. Verùm, ſi forte tunc aliter fuit, credat quiſque quod placet. Non tamen eſt quæſtio, cuius exitus ſit clauſus, ſiue vnus fuerit ille Petrephes, ſiue duo: quodlibet enim horum quiſque exiſtimet, non eſt fidei periculoſum, nec contrarium veritati Scripturarum Dei. Sic Auguſtinus.

26 Lyranus porrò ſuper eadem re hunc in modum ſcribit: Dicunt Hebræi, quos ſequitur Hieronymus, iſtum Phutipharem fuiſſe illum, qui fuerat dominus Ioſeph, de quo ſupra Geneſ. 29. ſcriptum eſt. Et cum propter pulchritudinem Ioſeph, intenderet abuti eo ad turpe vitium: Dominus eum infrigidauit; quam ob cauſam à principatu militiæ poſtea tranſlatus eſt ad pontificatum Heliopoleos, ad quem nullus promouebatur niſi caſtratus, vel ſimpliciter infrigidatus: attamen iſte genuerat antea filiam dictam Aſeneth. Sed contra hoc videtur, quod in hebræo nomen iſtius Phutipharis habet vnam litteram plus, quàm eius nomen, de quo eſt ſupra: habet enim litteram (Ain) in fine, quam non habet præcedens, & ideo videtur eſſe alius homo à prædicto. Si quis tamen velit ſequi dictam opinionem, poteſt dicere ad hoc, quod idem nomen proprium ſolet aliquando variari in hebræo & latino, maxime in fine, ex aliqua additione vel ſubtractione, ſicut ſupra dictum eſt ſuper caput trigeſimum ſextum. Sic Lyranus.

At verò S. Chryſoſtomus in homila 63. in Geneſim, apertè affirmatèque tradit hunc fuiſſe ab illo diuerſum hominem; hæc ſunt enim eius verba: vt Rex accumulet honorem Ioſeph, dat ei filiam Petephre in vxorem. Deinde quia eiuſdem nominis erat iſte cum eo, qui fuerat dominus Ioſeph, adiecit illud, [Sacerdotis Heliopoleos.] Hæc Chryſoſtomus. Sed quæ nam eſt noſtra ſententia? Equidem lubentius ad hanc Chryſoſtomi & Auguſtini opinionem aſſenſum meum fidemque applicuerim. Nam etſi video neutram ſententiam nec manifeſtis Scripturæ teſtimonijs, nec admodum certis rationibus aut probari, aut improbari poſſe, probabilioribus tamen argumentis, ſupra expoſitis, ſecundam hanc opinionem ſubnixam eſſe cenſeo. S. Chryſoſt.

27 CETERVM illud, hoc etiam loco indicandum videtur, quæ fuerit illa ciuitas Heliopolis, cuius ſacerdos fuiſſe dicitur ſocer Ioſeph. Quanquam, non deſunt qui pro Sacerdote legant principem: ſicut habet Pharaphraſis Chaldaica, & verſio Pagnini ac Vatabli. Siquidem vox hebræa (cohen) licet frequenter in Scriptura ſignificet Sacerdotem, nonnunquam tamen ſignificat principem, ſiue primarium virum, qui ſacerdos non fuerit, idque perſpicuè colligitur ex lib. 2. Reg. ca. 8. Qua de re nos diſſeruimus in 3. Tom. Commentariorum noſtrorum An Phutiphar ſocer ſancti Ioſeph fuerit propriè ſacerdos.

noſtrornm in Gen. ſuper cap. 14. num. marginali 50. At enim iſtum ſocerum Ioſephi, fuiſſe Sacerdotem, præter auctoritatem Latinæ, ac Græcæ lxx. Interpretum translationis, confirmatur auctoritate Philonis & Ioſephi; quorum ille in libro de Ioſeph, hic in libro primo Antiquitatnm aſſeueranter id tradunt.

Quæ ciuitas fuerit Heliopolis in Aegypto. Sed redeo ad id quod propoſueram dicere de ciuitate Heliopolis. Sciat Lector, pro illo Græco vocabulo Heliopolis, quod Latine ſignificat (ciuitas ſolis) in hebræo eſſe ciuitas (On) De hac autem voce (On) S. Hieronymus in libro de locis Hebraicis hæc ſcribit: On, vrbs eſt in Aegypto, quæ Heliopolis græcè dicitur, id eſt, ciuitas Solis; quam ædificauerunt filij Iſrael; ſicut lxx. Interpretes arbitrantur. Alioqui id in Hebræis voluminibus non habetur; & rectè profecto: ſiquidem antequam Iacob ingrederetur in Aegyptum, iam erat extructa iſta ciuitas, quæ & ſacerdotem habuit Petephrem patrem Aſeneth, vxoris Ioſeph. Hoc modo Hieronymus. Si Lector noſſe cupit, vbinam lxx. Interpretes dixerint, Heliopolim fuiſſe extructam ab Hebræis: ſciat id eſſe traditum ab illis in 1. cap. Exodi. Sic enim ibi legitur in eorum Translatione: *Et ædificauerunt filij Iſrael ciuitates munitas Pharaoni, Phithom, & Rameſſes, & On, quæ eſt Heliopolis*. In quo fortaſſe quiſpiam memoriam lxx. Interpretum deſiderare poſſet: Nam cum ipſi in hoc cap. xli. Gen. dixerint, ſocerum Ioſeph fuiſſe ſacerdotem Heliopoleos; erat igitur iam in eo tempore Heliopolis, ante ingreſſum Hebræorum in Aegyptum: quomodo poſtea in principio Exodi, tanquã obliti eius quod prius ſcripſerant, dixerunt Heliopolim fuiſſe ab Hebræis extructam in Aegypto? Niſi fortè, aut duæ in Aegypto fuerint eiuſdem illius nominis vrbes: aut illa ipſa fuerit prius caſu aliquo euerſa, & poſtea denuo Hebræorum labore ædificata.

S. Hieron.

Strabo. Eſt quoque apud Ethnicos ſcriptores vrbs Heliopolis percelebris inter clariſſimas Aegypti vrbes: de qua in hunc modum Strabo in lib. 17. ſcribit: Eſt in aggere ingenti poſita, & Solis templum habet, & Mneuim bouem, qui in ſepto quodam nutritur, & ab Heliopolitanis pro Deo habetur, vt Apis à Memphitis. Vidimus in Heliopoli domos amplas, in quibus Sacerdotes habitabant: immo ferunt hanc vrbem fuiſſe olim Sacerdotum domicilium; hominum vtiq. Philoſophiæ & Aſtronomiæ deditorum: nunc is ordo, & ſtudium defecit. Hæc Strabo.

Borcard. Borcardus in extremo libello ſuo de Terra ſancta, vbi breuem Aegypti deſcriptionem ponit, hæc tradit de Heliopoli: Heliopolis eſt opulenta, & diues, ſed immunita: omnes enim villæ in Aegypto immunitæ ſunt, præter Alexandriam, & Babyloniam. Abundat autem Heliopolis omnibus mundi delicijs: Caſſia fiſtula ibidem in magna quantitate creſcit: inde ad ſex leucas eſt Babylonia, ciuitas admodum grandis, benè munita, & ſita in Nili littore aquilonari. Hinc ad quinque leucas ſunt pyramides triangulæ, ſublimes, quæ creduntur fuiſſe horrea Ioſeph, & iuxta illas ſunt ruinæ ciuitatis Thebææ; ad duas leucas inter Heliopolim & Babyloniam medio ferè loco eſt hortus balſami, longitudinis, iactu duorum arcuum; latitudinis autem, iactu lapidis, habens terram ferè albam: rigatur hortus ille ex paruulo fonte, ſed vbere, in quo fama eſt, B. Virginem puerum Ieſum complurics lauiſſe, panniculoſque eiuſdam mundaſſe, cum eſſet in Aegypto propter metum Herodis. Eſt item eo in loco lapis, ſuper quem dicitur eoſdem pannos exſiccaſſe: Atque hæc omnia Chriſtiani iuxta Saracenique venerantur. Hæc Borcardus, & alia quæ inibi ſubijcit.

SEXTA DISPVTATIO.

De ætate, in qua erat Ioſeph, cum eductus è carcere, totius Ægypti Præfectus & Princeps conſtitutus eſt.

Super illis verbis:

Triginta autem annorum erat, quando ſtetit in conſpectu Pharaonis. Verſu 46.

39 IOSEPHVS lib. 1. Antiquitatum, ait, annum illum trigeſimum ætatis Ioſeph, fuiſſe iam expletum. Philo ſcribit in libro de Ioſeph, fuiſſe annum circiter trigeſimum. Illud (circiter trigeſimum) idem valet atque (prope trigeſimum) & ideo poteſt tripliciter intelligi. Vel quod propè abfuerit ab inchoando trigeſimo anno, vel quod propè abfuerit ab explendo iam inchoatum: vel quod ab eo iam expleto proxime abfuerit. Sed quæritur, cur hoc loco diuina Scriptura ſignanter, expreſſeque voluerit indicare ætatem Ioſeph, in qua fuit ad tantam gloriam euectus. Reſpondendum eſt huic quæſtioni, ob quinque cauſas id eſſe factum à Scriptura. Primùm, vt manifeſtum fieret, quanto tempore Ioſeph in ſeruitute, ac calamitate verſatus fuiſſet, per annos videlicet quatuordecim: tot enim anni prætierierant ab anno decimo ſexto ætatis Ioſeph, in quo venditus fuerat à fratribus, vſque ad trigeſimum annum exaltationis ſuæ. Deinde, vt noteſceret quantò longior & maior fuerit proſperitas eius, quàm ærumna & calamitas: & quàm abundanter, & cumulatè Deus labores atq; ærumnas eius compenſaſſet: ſiquidem calamitas eius durauit annis duntaxat quatuordecim, proſperitas verò per annos octoginta. Ab anno enim trigeſimo, deinceps per totam vitam, ideſt, vſque ad annum centeſimum decimum, quo mortuus eſt, Geneſ. 50. in perpetua tranquillitate, gloria, ac proſperitate fuit. Et hoc præfigurabat, id quod ſanctis viris in hac vita contingit: quorum nempe labores, & paſſiones, in hac vita perbreues ſunt; præmia verò in altera vita, ſempiterna. Sic Paul. dixit: *Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis*: Et idcirco vt idem Paulus dixit: *Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur.*

Ioſephus. Philo.

Locus 2. ad Cor. 4. & ad Ro. 8.

Tertia cauſa fuit, vt hinc tria cognoſcerentur, ad Chronologiam Ioſeph, & Iacob pertinentia. Horum primum fuit, quando Iacob intrauit Aegyptum, fuiſſe Ioſeph triginta nouem annorum: tunc enim iam tranſierant ſeptem anni vbertatis, & duo ſterilitatis, cuius reliqui erant alij quinque anni, vt ipſe dixit fratribus ſuis, Geneſ. 45. Alterum eſt, Ioſeph fuiſſe generatum à Iacob annum agente vnum & nonageſimum. Si enim Ioſeph erat triginta nouem annorum, cum Iacob intràuit Aegyptum, vt diximus; eo autem tempore Iacob erat centum triginta annorum, vt ipſe dixit Pharaoni Gen. 47. ſequitur fuiſſe Ioſeph ab eo generatũ, cum is ageret nonageſimum primum annum. Tertium eſt, Iacob veniſſe in Meſopotamiam anno ſuæ ætatis ſeptuageſimo ſeptimo, & inde regreſſum eſt in Chananitidẽ, anno nonageſimo ſeptimo. Hoc ita patet. Ioſeph natus eſt vt diximus anno ætatis Iacob nonageſimo primo; & natus eſt decimo quarto anno poſtquam venerat Iacob in Meſopotamiam, vt colligitur ex c. 30.

Geneſis, & ibi à nobis oſtenſum eſt: poſt genitum autem Ioſeph, manſit in Meſopotamia ſex alios annos, vt ipſemet Iacob dixit ſocero ſuo Laban Gen. 31. ex his manifeſtè concluditur, quod diximus.

Insignia virtutum Ioſeph.

30 Quarta cauſa cur memorata ſit in hoc loco ætas Ioſeph, illa fuit, vt appareret, qualis vir & quantus fuerit Ioſeph, cuius, in iuuenili ætate, clariſſima iam extarent plurimarum, maximarumque virtutum facinora, & exempla: eximiæ nimirum manſuetudinis aduerſus inuidiam & malitiam fratrum ſuorum: ſingularis fidei, & induſtriæ, & prudentiæ in regenda heri ſui domo ac re familiari augenda, & adminiſtranda: prædicandæ omni æuo caſtitatis in auerſando tanta conſtantia animi, ſtupro dominæ ſuæ: inſuperabilis patientiæ in tolerando ignominiam & miſeriam carceris, in quem innocens, & ob virtutis ſtudium, fuerat detruſus: diuinæ ſapientiæ in exponendis ſomnijs à Deo profectis, & futurarum rerum præſagijs: admirabilis prouidentiæ in proſpiciendo, & comparando ſalutari remedio aduerſus ſeptennem famem in Aegypto futuram: rariſſimæ demum felicitatis, eo viro, intra vnum diem ex abiectiſſima, & miſerrima ſeruitis & carceris conditione, in altiſſimũ honoris gloriç, principatus ac potẽtię faſtigiũ ſublato. Ferunt Iulium Cæſarem, cum veniſſet Gades, animaduerſa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuiſſe, quaſi pertæſum ignauiam ſuam; quod nihil dum à ſe memorabile actum eſſet in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum ſubegiſſet. At Ioſeph in minori ætate, verarum, & ſolidarum, maximèque inſignium virtutum, factis, exemplisque admirabilior, & glorioſior, & quodammodo inuidioſior fuit.

Suetonius in Iulio Cæſare.

B. Chryſoſ.

Huc ſpectat, quod à Chryſoſtomo ſcriptum eſt in Hom. 63. in Geneſim, cum hunc ipſum locum Geneſis explanaret. Ne temerè, inquit, putemus aſſignatum eſſe numerum annorum Ioſeph; ſed hinc diſcamus, negligenti virtutem, nullam eſſe excuſationem. Quid enim? Obtendet iuuentutem? Ecce ille non ſolum iuuenis erat, ſed etiam pulcherrima ſpecie, & formoſiſſimus: & quaſi in ipſo iuuẽtutis flore ſeruus & captiuus factus eſt, nimirum decem & ſeptem annos natus, fuerat venditus, & in Aegyptum deductus. Deinde in ipſa fornace iuuentutis, calumniata eſt eum petulans domina eius, & neque ſic ſuperata eſt fortitudo iuſti. Denique, in carcere, multo tempore ærumnoſus fuit; verum, ibi quoq. manſit quaſi adamas, non ſolum non factus infirmior, ſed in dies robuſtior: habuit enim roborantem ſe ſupernam gratiam. Hæc Chryſoſtomus. Ioſeph itaq; virtute animi, egregijſque factis tranſcendit ætatem, ſuperauit annos, vicit communia iuuenum, & quaſi naturalia vitia. Quæ pluribus verbis perſequitur Ariſt. lib. 2. Rhetoricorum. Horatius verò in arte poetica paucis hiſce verbis ſcite indicauit.

Ariſtoteles

Horatius.

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibuſque, & aprici gramine campi:
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper:
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris:
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix:

Quænam ætas hominis matura & idonea eſſe incipiat regendo, & docẽdo:

31 QVINTA cauſa fuit, vt hoc exemplo Ioſeph ſignificaretur, quænam ætas hominis iam matura eſſe inciperet, atque idonea publicis, atque grauiſsimis obeundis muneribus, vel regendi alios, vel docendi, vel etiam prophetandi. Certè Dauid in hac ætate fuit, cum iniuit regnum populi Hebræi, vt legitur libro 2. Reg. cap. 5. Eiuſdem ætatis fuit Ezechiel, cum diuino afflatus Spiritu vaticinari cœpit; vt ipſemet tradit in exordio prophetiæ ſuæ. Præcurſor Domini Ioannes Baptiſta, & ipſe Mũdi Saluator Chriſtus Ieſus, hac eadẽ præditi ætate, prædicare populis cœperunt. Immo verò, diuina Scriptura quaſi maximam populorum

lorum calamitatem, & atrociſsimam diuinæ iuſtitiæ, ac vindictæ animaduerſionem memorat, rectores populorum eſſe pueros. Et, quod mirere magis, Salomon ipſe, qui puer admodum, & vt creditur, duodennis cepit imperium, hoc ipſum confirmauit in lib. Eccleſiaſ. cap. 10. ita ſcribens: *Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & principes mane comedunt*. Idemque legere eſt apud Iſaiam cap. 3. vbi inter alia mala, Deus quæ interminatur Hebræis, & hoc memorat dicens: *Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis*.

32 Ponam hoc loco doctiſsimam B. Gregorij ſuper hac re diſputationem, huc ex Homilia in Ezechielem ſecunda tranſpoſitam. Tractans enim prima illa verba libri Ezechielis. *Et factum eſt in trigeſimo anno*, ad hunc modum ſuper ea ætate differit Gregorius. Quòd Ezechiel in trigeſimo anno ſpiritum Prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis conſiderandum: videlicet, quia iuxta rationis vſum, doctrinæ ſermo non ſuppetit, niſi in ætate perfecta. vnde & ipſe Dominus, anno duodecimo ætatis ſuæ, in medio doctorum ſedens, non docens, ſed interrogans voluit inueniri: vt enim non auderent homines in infirma ętate prædicare, ille anno duodecimo interrogare homines dignatus eſt in terra, qui per diuinitatem ſuam, ſemper Angelos docet in cœlo. Quod Moyſes quoque ſub allegoriæ myſterio admonet dicens. *Non arabis in primogenito bouis*. Primogenitum bouis accipimus, in infirma ætate; primi noſtri temporis bonam operationem: in qua tamen arandum non eſt. Cum enim prima adhuc ſunt adoleſcentiæ vel iuuentutis noſtræ tempora, nobis à prædicatione ceſſandum eſt, vt vomer linguæ noſtræ proſcindere non audeat terram cordis alieni. Quo adusque enim infirmi ſumus, continere nos intra nos metipſos debemus, ne dum tenera bona citius oſtẽdimus, amittamus. Nam & arbuſta plantata, ſi prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius areſcunt: at, ſi ſemel radicem fixerint, manus ea tangit, & tamen nihil officit: venti impellunt, nec tamen impellentes lædunt. Et conſtructi parietes, ſi impellantur, eruuntur, niſi à ſuo prius fuerint humore ſiccati. Mens itaque quouſque ab humore prauitatis ſuæ non fuerit perfectè exſiccata; alienæ linguæ manu tangi non debet; ne priuſquam plenè percipiat, perdat ſoliditatem ſuam, ne impulſa ruat, ne velut arbuſtum ſine radicibus, dum plus quàm tolerare valet, concutitur, areſcat.

Ad exemplum ergo non ſunt oſtendenda, niſi quæ firma ſunt: ſiquidem prius conualeſcere debet mens; & ad vtilitatem proximorum poſtea demonſtrari; cum iam nec per laudem eleuata corruat, nec per vituperationem percuſſa contabeſcat. Nam, etſi Timotheo dicitur: *Præcipe hac, & doce: nemo adoleſcentiam tuam contemnat*: Sciendum tamen eſt, quod in ſacro eloquio nonnunquam adoleſcentia vocatur iuuentus. Vnde ſcriptum eſt, Ecclaſ. 11. *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua*. Profectò igitur, vt oſtendatur cuius auctoritatis ſit in prædicatione, ætatis ſolidæ eſſe deſcribitur, quatenus cum vita & Spiritu, omnia quæ ad prædicandum congruunt, concordare videantur. Nec contra hæc quempiam mouere debet quod Hieremias atque Daniel, prophetiæ ſpiritum pueri perceperunt: quoniam miracula in exemplum operationis non ſunt trahenda. Omnipotens enim Deus, & linguas infantium fecit diſertas, & ex ore infantium atque lactentium perfecit laudem. Sed aliud eſt, quod nos de doctrinæ vſu atque diſciplinæ dicimus, & aliud quod de miraculo ſcimus. Hactenus ex B. Gregorio.

33 Explanationem huius capitis terminabo, adijciens, tanquam eius clauſulam, quæ ſuper hiſtoria huius capitis prodidit Paulus Oroſius: videntur enim memoratu digna, neque cognitu iniucunda Lectori futura. Arguit ille partim inſcitam Romanorum ſcriptorum, qui hanc hiſtoriam Ioſeph, admixtis pluribus mendacijs, inſincerè prodiderunt: partim malitiam Aegyptiorum; qui tantam Ioſephi ſapientiam, & tot eius tantaque in Aegyptios merita, inuidia, odioque gentis Hebrçæ, & ne id redundaret in contemptum Aegypti ſacerdotum, atq;

Pulcherrima diſputatio B. Gregorij de ætate, qua præditus eſſe debet Chriſtianus doctor & prædicator.

Luc. 2.

Locus Deut. 15.

Hiere. 1.

Dan. 13.

Quę miraculo fiunt, nõ eſſe trahenda in exemplum operationis.

Pſal. 8.

Sap. 10.

ſapientum, omnino ſuppreſſerunt. In libro igitur primo Hiſtoriæ ſuæ,cap. 8. ad
Paul. Oroſius. hunc modum ſcribit Oroſius: Ante annos conditæ vrbis mille & octo, fuiſſe primum in Aegypto inſolitam, faſtidiendamque vbertatem, deinde iugem, atque intolerabilem famem, cui Ioſeph, vir iuſtus & ſapiens, diuina prouiſione ſubuenit; Pompeius hiſtoricus, eiuſq. breuiator Iuſtinus tradiderunt. Et cum
Iuſtinus. commemoraſſet Oroſius verba Iuſtini ex lib. 36. ea, quæ nos, ſupra ad numerum marginalem tertium retulimus, in quibus verbis, non pauca falſo de Ioſeph & Moyſe prodita ſunt;cum ea,inquam,verba commemoraſſet Oroſius,ſubdit deinde: Sed quoniam hæc ipſa idem Moſes, quem iſti ſapientem fuiſſe teſtantur, plenius, veriuſque, tanquam per ſe ſuoſque geſta conſcripſit; primum eius fide atque auctoritate, quam etiam iſti probant, ipſorum ignorantia corrigenda atque ſupplenda eſt: deinde ſacerdotum Aegyptiorum fallax malitia confutanda eſt. Hi nempe euidentem iram, & miſericordiam veri DEI, memoriæ ſubtrahere conati ſunt, particulatim expoſitione confuſa: ne in contumeliam Idolorum ſuorum, cum meritò colendum oſtenderent, cuius & conſilio prænunciata mala illa, & auxilio euitata docuiſſent: vel fortè, vt indulgentius accipiamus, obliti ſunt. Illius enim noſtri Ioſeph, qui fuit veri Dei ſeruus,& pro creatura Domini ſui, piè intentèq. ſollicitus, prouiſione, illi abundabant frugibus quaſi ſacerdotes, ſed quia falſi ſacerdotes erant, cũ ceteris eſurientibus non dolebãt. Enimuerò, cui placet, obliuiſcitur; cui dolet, meminit. Quanquã huius tẽporis argumentum, etiã hiſtorijs, factiſq. reticentibus, ipſa ſibi terra Aegypti teſtis pronuntiat; quæ tunc reducta in poteſtatẽ regiã, reſtitutaq. cultoribus ſuis, ex omni fructu ſuo vſq; ad nunc, quintæ partis inceſſabile vectigal exoluit. Hũc Ioſeph, quem fecit Deus Aegyptijs conſeruatę ſalutis auctorem, quis credat, ita breui eorum excidiſſe memoria, vt filios eius, atque vniuerſam cognationem paulo poſt ſeruitio addixerint, laboribus afflixerint, internecionibus profligarint? Quamobrem non eſt mirandum, ſi nunc quoque aliqui reperiantur, qui cum à ceruicibus ſuis impendentem gladium, prætento Chriſtiano nomine, auerterint, ipſum nomen Chriſti, quo ſolo ſeruati ſunt, aut diſsimulent, aut infament: grauarique ſe eorum temporibus aſſerant, quorum meritis liberantur. Hæc Oroſius.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM SECVNDVM GENESIS.

Filij Iacob maxima frumenti inopia, fameque oppreſsi petunt Ægyptum, vbi frumenta vendi omnibus audierant: nec agnoſcentes fratrem ſuum Ioſeph, ab eo agniti, durè admodum tractantur: nec dimittuntur, niſi relicto, tanquam obſide, fratre ſuo Simeone.

AVDIENS autem Iacob quod alimenta 1
venderentur in Aegypto, dixit filijs ſuis:
Quare negligitis? audiui quod triticum ve- 2
nundetur in Aegypto: deſcendite, & emi-
te nobis neceſſaria, vt poſſimus viuere, &
non conſumamur inopia. Deſcendentes igi 3
tur fratres Ioſeph decem, vt emerent fru- 4
menta in Aegypto, Beniamin domi retento
à Iacob, qui dixerat fratribus eius: Ne for- 5
tè in itinere quicquam patiatur mali: ingreſſi ſunt terram Aegypti cum
alijs, qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan. 6
Et Ioſeph erat princeps in terra Aegypti, atque ad eius nutum frumen- 7
ta populis vendebantur. Cumque adoraſſent eum fratres ſui, & agno-
uiſſet eos, quaſi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Vnde ve-
niſtis? Qui reſponderunt: De terra Chanaan, vt emamus victui neceſſa- 8

9 ria. Et tamen fratres ipſe cognoſcens; non eſt cognitus ab eis. Recor-
10 datuſque ſomniorum quæ aliquando viderat: ait ad eos: Exploratores
11 eſtis: vt videatis infirmiora terræ veniſtis. Qui dixerunt. Nō eſt ita Domi-
12 ne, ſed ſerui tui venerunt vt emerent cibos. Omnes filij vnius viri ſumus:
13 pacifici venimus, nec quidquā famuli tui machinantur mali. Quibus ille
reſpōdit: Aliter eſt: Immunita terræ conſiderare veniſtis. At illi: Duode-
14 cim, inquiunt, ſerui tui, fratres ſumus, filij viri vnius in terra Chanāā: mi-
15 nimus cū patre noſtro eſt, alius non eſt ſuper. Hoc eſt, ait, quod locutus
ſum: Exploratores eſtis. Iam nunc experimentū veſtri capiam, per ſalutē
16 Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater veſter minimus.
Mittite ex vobis vnum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, do-
17 nec probentur quæ dixiſtis vtrum vera an falſa ſint: alioquin per ſalu-
18 tem Pharaonis exploratores eſtis. Tradidit ergo illos cuſtodiæ tribus
19 diebus. Die autem tertio eductis de carcere, ait, Facite quæ dixi, & vi-
uetis: Deum enim timeo. Si pacifici eſtis, frater veſter vnus ligetur in
20 carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emiſtis, in domos ve-
21 ſtras: Et fratrem veſtrum minimum ad me adducite, vt poſſim veſtros
probare ſermones, & non moriamini. Fecerunt vt dixerat, & locuti ſunt
ad inuicem: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem no-
22 ſtrum: videntes anguſtias animæ illius, dum deprecaretur nos, &
non audiuimus: idcirco uenit ſuper nos iſta tribulatio. E quibus vnus Ru
23 ben ait: Numquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum: & non au-
24 diſtis me? En ſanguis eius exquiritur. Neſciebant autem quod intelli-
25 geret Ioſeph: eo quod per interpretem loqueretur ad eos. Auertitque ſe
parumper, & fleuit: & reuerſus locutus eſt ad eos. Tollenſque Simeon,
& ligans illis præſentibus, iuſſit miniſtris, vt implerent eorum ſaccos tri-
26 tico, & reponerent pecunias ſingulorum in ſacculis ſuis, datis ſupra ci-
27 barijs in viam: qui fecerunt ita. At illi portantes frumenta in aſinis ſuis
28 profecti ſunt. Apertoq. vnus ſacco, vt daret iumento pabulum in diuer-
ſorio, cōtemplatus pecuniam in ore ſacculi, dixit fratribus ſuis: Reddita
eſt mihi pecunia, en habetur in ſacco. Et obſtupefacti turbatique mutuo
29 dixerunt: Quidnam eſt hoc, quod fecit nobis Deus. Veneruntque ad Ia-
cob patrē ſuum in terram Chanaan, & narrauerunt ei omnia quæ acci-
30 diſſent ſibi, dicentes: Locutus eſt nobis dominus terræ durè, & putauit
31 nos exploratores eſſe prouinciæ. Cui reſpondimus: Pacifici ſumus, nec
32 vllas molimur inſidias. Duodecim fratres vno patre geniti ſumus: vnus
33 non eſt ſuper, minimus cū patre noſtro eſt in terra Chanaan. Qui ait no-
bis: Sic probabo quod pacifici eſtis: Fratrē veſtrum vnū dimittite apud
34 me, & cibaria domibus veſtris ſumite, & abite, fratremque veſtrum mi
nimum adducite ad me, vt ſciam quod non ſitis exploratores: & iſtum
qui tenetur in vinculis, recipere poſſitis: ac deinceps quæ vultis, emen-
35 di habeatis licentiam. His dictis, cum frumenta effunderent, ſinguli re-
36 pererunt in ore ſaccorū ligatas pecunias: exterritiſque ſimul omnibus,

dixit

dixit pater Iacob: Abſque liberis me eſſe feciſtis, Ioſeph non eſt ſuper. Simeon tenetur in vinculis, & Beniamin auferetis: in me hæc omnia ma-
la reciderunt. Cui reſpondit Ruben. Duos filios meos interfice, ſi non 37
reduxero illum tibi. Trade illum in manu mea, & ego illum tibi reſtituam.
At ille, non deſcendet, inquit, filius meus vobiſcum: frater eius mor- 38
tuus eſt, & ipſe ſolus remanſit: ſiquid ei acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

PRAEFATIO

Cur Ioſeph tantopere celauerit patrē ſuū, vel ſeruitutis ſuæ in Aegypto, vel proſperitatis, & gloriæ ſtatum.

1 ANTE alia, in expoſitione huius capitis tractanda, illud primo loco videtur inquirendum, cur nec Ioſeph per illos tres & viginti annos, quibus, priuſquam à ſuis eſſet agnitus, fuit in Aegypto, certiorem de ſtatu ſuo fecit patrem ſuum, cum non ignoraret, eum, ipſius cauſa, magno in mœrore & dolore verſari: nec id ei Deus, qui toties ei apparuerat, & arcana ſua patefecerat, vnquam indicauit. Sanctus Auguſtinus id factum eſſe ait ſingulari conſilio & voluntate, ac diſpenſatione Dei, qui voluit tandiu Iacob in eius rei ignora-
2 tione verſari, quo diuturniori mœrore ac dolore affligeretur, & per diutinam illam afflictionem, à quotidianis delictis, leuibuſq. peccatis, quibus etiam ſanctiſſimorum virorum vita non vacat, magis ac magis purgaretur, & tanquam aurum exploratum & purificatum igni, virtus eius purior & illuſtrior exiſteret, eiuſque augeſcerent in terris merita, & ampliora fierent in cœlis præmia.

Ponam hic B. Auguſtini ſuper ea re diſputationem, quam is in ſermone 82. de Tempore ſcriptam reliquit: ea verò huiuſmodi eſt: In beato Iacob, fratres chariſſimi, & in ſancto eius filio Ioſeph, qui diligenter attendit, rem nimis admirabilem Deum feciſſe cognoſcit. Primum, non credo fuiſſe ſine cauſa, quod Dominus, qui ſe toties dignatus fuerat oſtendere beato Iacob, per tot annos noluit ei indicare, quod Ioſeph filius eius viueret, ſed permiſit eum longa afflictione conſumi. Nec filius eius Ioſeph, in proximo loco poſitus, permiſſus ſit patrem ſuum facere certiorem, non ſolum de vita ſua, verum etiam de honore & gloria. Ab eo enim loco, vbi erat Iacob, vſque in Aegyptum, vix erant trecenta milliaria: & frequentiſſimè ex Aegypto in terram Chanaan, & hinc in Aegyptum, magna fiebat hominum commeatio & concurſus. Si quis dicat, Ioſeph oblitum fuiſſe ſuorum, quod paruus admodum ab illis diſceſſiſſet; non verè hoc dicet: iam enim erat tunc ſexdecim annorum: & tantum abeſt, vt ſuorum oblitus eſſet, vt cum primum vidit fratres ſuos, ſtatim eos agnouerit. Nec dici poteſt, non habuiſſe eum facultatem vel opportunitatem mittendi ad patrem ſuū: nam vt non habuerit, dum fuit ſeruus; at per illos nouem annos, quibus, ſummo honore & poteſtate regebat Aegyptum, nō habuiſſe eum facultatem iſtam, nimis abſurdum eſt dicere: ſed occulto iudicio, hoc Dominus fieri non permiſit, in tantum, vt nec tunc ſe manifeſtaret fratribus ſuis, quando ad emendum triticum venerant ad ipſum: quinimmo duriſſimè eis loquens, & fratrem eorum in vinculis tenens, ad patrem ſuum eos cum ingenti dolore redire iuſſit.

S. Auguſt.

Attendite adhuc maius aliud miraculum: videte quemadmodum Ioſeph, qui patrem ſuum nouerat pro ſe intolerabilem amaritudinem ſuſtinere, adhuc & Beniamin ei fecit auferri, quo vtique facto nouerat eum, multiplicem paſſurum eſſe dolorem.

Hæc ego ſine Spiritus Sancti diſpenſatione facta eſſe non credo. Deus enim, cuius iudicia plerumque ſunt occulta, nunquam tamen iniuſta; qui beato Iacob noluit indicare filium ſuum viuere; illo etiam Sanctum Ioſeph non permiſit, vt ei ſuam gloriam nunciaret; quin immo impulit, vt Simeonem in vinculis tenendo, & Beniamin, auferendo patris ſui anguſtias cumularet. Hæc, fratres cariſſimi, ſi fideliter attendamus, cum grandi miſericordia Deum feciſſe agnoſcemus. Ab initio enim mundi hoc Deus in Sanctis ſuis exercuit, quod in beato Iacob, magna cum pietate compleuit. Quamuis enim ſerui & amici Dei capitalia crimina vitauerint, & multa opera bona fecerint, tamen ſine minutis peccatis eos fuiſſe non credimus: quia non eſt mentitus ille, qui dixit: *Non eſt immunis à peccato, nec infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper terram*: Et B. Ioannes Euangeliſta, qui meritis non fuit vtique inferior Sancto Iacob, clamat: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. Et alibi ſcriptum eſt. *Iuſtus ſepties cadit & reſurgit*. Quoniam igitur ſine iſtis minutis peccatis Iacob eſſe non potuit, volens Deus illa parua peccata, in hoc ſeculo, igne tribulationis conſumere: impleuit in eo, quod ipſe per Spiritum Sanctum dixerat: *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis*: Et illud: *Flagellat Deus omnem filium, quem recipit*: Et illud: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*. Vt ergo ſanctum Iacob Deus noſter, velut aurum purgatum, in futuro iudicio præſentaret, prius ab illo omnes maculas peccatorum abſterſit, vt in eo ignis ille arbiter, quod exureret, inuenire non poſſet. Hæc B. Auguſtinus. 1

Ab initio vſque mũdi conſueuiſſe Deũ ſeruos ſuos per varias tribulationes à peccatis purgare.

Iob. 25. Secundum tranſlationem lxx. Interpretum.

1. *Ioan.* 1.

Prou. 24.

Eccleſ. 27.

Ad Heb. 12.

Acto. 14.

Theodore.

Theodoretus verò aliam eiuſdem quæſtionis ſolutionem tradit, aliamque cauſam reddit. Ait prædixiſſe Deum Abrahæ, poſteros eius peregrinaturos in terra aliena, atque ibi duriſſima ſeruitute afflictatum iri: id verò eis contigit in Aegypto. Hoc Dei prædictum non eſſet completum, ſi Iacob ſciuiſſet filium ſuum Ioſeph viuere, & ſeruum eſſe in Aegypto: ſtatim enim, quantolibet pretio curaſſet eum redimi, & quamprimum ad ſe reduci. Quocirca nulla tunc fuiſſet occaſio ipſi & filijs eius traſmigrandi in Aegyptum, & ibi poſteris eorum eueniendi, quæ prædicta fuerant. Tandiu igitur voluit Deus ſtatum Ioſeph ignotum eſſe patri eius Iacob, quoad Ioſeph ſummam apud Aegyptios dignitatem & potentiam adeptus, patrem ad ſe cum omni familia accerſeret: atque ibi eorum poſteris mirandum in modum multiplicatis, contingerent ea, quæ diuino fuerant oraculo prænunciata. Verba Theodoreti hæc ſunt: cur tanto tempore, nec Ioſeph certiorem fecit patrem de ſeruitute ſua: neque Deus id per reuelationem patefecit Iacob? Quoniam Deus ſecundum quod Abrahæ prædictum erat, denuntiauerat ipſi Iacob deſcenſurum ipſum in Aegyptum vna cum filijs & nepotibus: qui ſi ſciuiſſet quæ acciderant Ioſeph, indubiè, miſſo redemptionis pretio, eum reduxiſſet. Hac de cauſa Deus non magnopere curauit quod Iacob valde lugeret, quo videlicet diſpenſationem ſuam adimpleret, atq; ipſum Iacob, eiuſq. poſteros, in iucundiore vitæ ratione poſtea conſtitueret: Nam & ipſe Ioſeph iſtam Dei diſpenſationem docuit fratres ſuos, dicens Geneſ. 45. *Vt viueretis miſit me Deus ante vos*. Quod etiam Dauid cecinit pſalmo 104. *Et vocauit*, inquit, *famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit. Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph* &c. Atqui ſi Iacob ſeruiturem Ioſeph nouiſſet, illum vtique redemiſſet: redemptus autem, carcerem nunquam intraſſet, atque ita minime interpretatus eſſet ſeruorum Pharaonis ſomnia: hæc autẽ niſi eſſet interpretatus, minime innotuiſſet Pharaoni: incognitus Pharaoni 2

Geneſ. 25.

per

per ſomnia, prophetiam nõ aperuiſſet: hoc autem non facto, regimen Aegypti
non eſſet conſecutus: quod niſi accepiſſet, minime patrem ſuum cum tota fami-
lia duxiſſet in Aegyptum.. Ergo à poſtremo euentu, diſpenſationis diuinæ de-
claratur intentio. Sic Theodoretus.

EQVIDEM non diſſimulabo Lectori, ſuper hac re opinationem meam. Fit Auctoris
mihi quidem admodum veriſimile, Deum per ſingularem aliquam reuelatio- ſententia.
3 nem indicaſſe ſancto Ioſeph, quod ipſe fieri ſuper ea re conſtituiſſet, & quem-
admodum vellet vt Ioſeph gereret ſe erga patrem & fratres ſuos. Prædixit enim
fore, vt fratres eius, cogente fame, emendi frumenti gratia ad ipſum adirent;
iuſſirque vt eos aliquantiſper, durè & aſperè tractaret: quò videlicet per huiuſ-
modi vexationem, in veram criminis à ſe contra ipſum admiſſi æſtimationem,
ac pœnitentiam adducerentur. Deinde verò, vt ſe illis manifeſtans, patrem
cum omni familia in Aegyptum accerſeret: vbi & ipſi, eorumque poſteri longo
tempore tranquille ac proſperè manſuri erant. Ioſeph igitur, quæ in patrem,
& fratres ſuos egit, ea ipſum antea, inſpiratum à Deo, doctumque atque inci-
tatum feciſſe reor.

Hanc meam opinionem reperi poſtea, ante ducentos annos placuiſſe Tho- Thomas
mæ Anglico, & ab eo proditam eſſe in breuibus illis ſuis Commentarijs in Ge- Anglicus.
neſim ſuper hoc ipſum caput, hiſce verbis: Vt plenius aduertas, Ioſeph, & in
his, & in alijs diuinitus eſſe motum; nota inter cetera, valde eſſe mirabile,
in illis viginri tribus annis, quibus in Aegypto fuit inſcio parre, nunquam per
litteras, vel per nuncios aliquid de ſe patri ſignificaſſe, etiam poſtquam per no-
uem annos fuerat à Pharaone ſublimatus ſuper totam terram Aegypti; cum ta-
men non ignoraret, quanto in mœrore pater eius propter ipſum verſaretur. Ex
quo patet expectaſſe Ioſeph tempus ordinatum à Deo quo reuelaturus erat ſe
ipſum: nam per ſpiritum prophetiæ ſciebat ſe miſſum eſſe illuc pro ſalute ſuo-
rum. Sic ille.

PRIMA DISPVTATIO.

Cur Ioſeph toties fratres ſuos tum verbis, tum factis durè atque aſperè tractauerit.

Super illis verbis.

Dumque adoraſſent eum fratres ſui, & agnouiſſet eos, quaſi Verſu 7.
ad alienos, durius loquebatur.

HVIVS tantæ in fratres ſuos aſperitatis Ioſeph, duas cau-
4 ſas affert Sanctus Auguſtinus. Primò quidem in Sermone
82. de Tempore, huiuſmodi cauſam reddit: vt nimirum per
huiuſmodi aſſlictionem reducerentur in memoriam pec-
cati ſui, contra ipſum Ioſeph tam impiè commiſsi, digne-
que concepto dolore, eius, vti oportebat, pœnitentes, ve-
niam à Deo deprecarentur. Quo factum eſt, vt poſtquam
id cognouiſſent, ac verè doluiſſent, manifeſtauerit ſe illis,
ingenti gaudio ac ſpe implens eorum animos. Sic autem ſcribit Auguſtinus: Cũ S. Auguſt.
Ioſeph, ſanctus vir eſſet, valde aſſlixit fratres ſuos, non quod eos odiſſet, aut de

illis

illis vindictam ſumere vellet: ſed vt per huiuſmodi tribulationem fatigatos, ad confeſsionem criminis, & ad medicamentum pœnitentiæ prouocaret. Denique, cum ingenti dolore dixerunt illi, ſe meritò pati illa, quia peccaſſent in fratrem ſuum, videntes anguſtiam animæ eius. Et quia ſciebat B. Ioſeph, quod fratribus ſuis, parricidij crimen, ſine grandi pœnitentia indulgeri non poſſet; & ſemel, & ſecundo, & tertiò illos medicabili tribulatione, tanquam ſpiritali quodã igne decoxit: non vt ſe vindicaret, ſed vt illos corrigeret, & de tam graui crimine liberaret. Denique priuſquam peccatum ſuum confiterentur, & crimen quod admiſerant, mutua inter ſe caſtigatione conſumerent, nec agnoſcendum eis ſe dedit, nec pacis oſculum eis indulſit. Cum verò illos pro peccato, quod in ipſum admiſerãt, humiliter videret afflictos, deoſculatus eſt ſingulos, & per ſingulos fleuit: & pauentium colla pio oculorum rore perfundens, odiũ fratrum, caritatis lacrymis abluebat. Quod ergo Ioſeph erga fratres exercuit, hoc etiã nos in illis, qui contra nos peccauerunt, debemus implere: vt non ipſos, ſed peccata eorum ſtudeamus odiſſe: & ita velimus, ſecundum culpæ
Ad Ga. 6. merita, duriſsima caſtigatione eos corripere, vt ſimul eos ſtudeamus, in veritate diligere. Hæc enim ſi facimus, fratres chariſsimi, implebitur in nobis illud, quod ſcriptum eſt: *Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* Sic ibi Auguſtinus.

Idem porrò in Quæſtione centeſima quadrageſima ſexta in Geneſim, aliam eiuſdem rei cauſam affert: hanc nempe, voluiſſe Ioſeph differendo manifeſtationem ſui, & eos aliquandiu affligendo, plenius atque exuberantius facere gaudium, quo ipſo mox cognito, eiuſque benignitatem ac munificentiam experti, cumulandi erant. Hæc ſunt verba B. Auguſtini: Non negligenter conſiderandam puto tantam miſeriam in hac perturbatione fratrum Ioſeph, quos ille quamdiu voluit, terruit; & quanta voluit mora, protraxit: non eos vtique faciens calamitoſos, quorum tantæ mox futuræ lætitiæ exitum cogitabat. *Totum* quippe hoc quod agebat, vt eorum gaudium differretur, ob hoc agebat, vt eadem dilatione cumularetur, tanquam non eſſent condignæ paſsiones eorum in toto illo tempore, quo turbabantur, ad futuram gloriam exultationis, quæ in eis erat reuelanda, fratre cognito, quem à ſe perditum fuiſſe arbitrabantur. Sic Auguſtinus.

Tertia cauſa cur Ioſeph durè & aſperè tractauerit fratres ſuos, huiuſmodi 5
fuit; vt hac ratione de ſtatu patris ſui & fratris ſui Beniamin, ex eorum reſponſis certior fieri poſſet. Nam quia non vidit vna cum ipſis veniſſe Beniamin, veritus eſt, ne fortè vel occidiſſent ipſum, vel vendidiſſent, ſimiliter vt in ſe fecerant: nouerat enim inuidum eorum ingenium, & præ inuidia, malignum & ſæuum. Quocirca non ante deſtitit eos affligere, quàm ad ipſum perduxiſſent Beniamin. Atque huius opinationis & coniecturæ auctorem laudare poſſum Io-
Ioſephus. ſephum in libro primo Antiquitatum ita ſcribentem, Decreuit Ioſeph variè fratres ſuos tentare, quali mente eſſent præditi; nam & frumenti emendi poteſtatem eis negauit, & pro ſpeculatoribus comprehendi iuſsit. Dicebat enim conueniſſe eos è diuerſis regionibus, quamuis mutuam ſimularent cognationẽ. nam qui fieri poſſet, vt vir vnus priuatus, tot & tam inſignes filios non genuerit modo, ſed tales educauerit, quæ felicitas vel regibus ipſis rarò contingeret? Id verò faciebat ille, vt de patre ſuo cognoſceret, quòue in ſtatu, per ſuam abſentiam, res eius interim fuerint, præſertim verò quid de fratre ſuo Beniamin eſſet factum: ſollicitus enim erat, ne fortè & ipſum, quemadmodum & ſe perdere voluerant, de medio ſuſtuliſſent. Sic Ioſephus.

Hanc eandem cauſam reddit Chryſoſtomus in Hom. 64. in Geneſim, & ab eo
Chryſoſt. Theodore. mutuatus etiam Theodoretus in Quæſtione centeſima in Geneſim, hæc ſcribens: Cur ſtatim, viſis fratribus, ſe duriorem præbuit? Memor Ioſeph eorum

quæ in ipſum commiſerant, cum non videret Beniamin vnà cum ipſis veniſſe; ſuſpicatus eſt, tale quippiam etiam in illum eos perpetraſſe. At vbi cognouit illum ſupereſſe, tum venia, tum omnimoda ſubuentione illos excepit. Ita Theodoretus. Horum quoque inſiſtentes veſtigijs Lyranus & Thoſtatus, idem tradiderunt.

Lyranus. Thoſtatus.

6 SED abſolutiſſime omnium (Scholaſtica licet orationis breuitate ac ſimplicitate) ſuper hac re diſputat Thomas Anglicus. Nam breuiter commemorans cauſas ab Auguſtino traditas, & à nobis paulo ante expoſitas, alias præterea ipſe de ſuo addit, ad hunc fermè modum ſcribens: Multiplex ratio poteſt reddi, cur Ioſeph non ſtatim ſe manifeſtauerit fratribus ſuis, immo eos, quaſi alienos, & tanquam exploratores durè tractauerit, quarum duas priores tradit Auguſtinus. Prima cauſa fuit, ad condignam quandam punitionem & purgationem criminis eorum contra ſe commiſſi. Secunda fuit, vt ex longa ſuſpenſione ac dilatione reuelationis ſuæ, per huiuſmodi duritiem, vehementius occulta, ipſa deinde reuelatio pleniori gaudio cumularetur. Tertia fuit, vt beati Ioſeph ſomnia & ſapientia, & ſuper fratres ſuos magnificentia, ab ipſo prædicta, & ab illis deriſa, & quantum in ipſis fuerat, extincta, plenius magnificaretur in illis & ſuper illos; ob id fecit eos coram ſe incuruari, & contremiſcere, & pro libito incarcerari: & quadam profunditate ſapientiæ circumduxit eos quaſi ſtultos, & malitioſos. Hoc autem voluit eis facere ad tempus breuè, donec opportunè reuelaretur eis. interea enim eo ipſo quod ille agebat, potentiam & ſapientiam eius magis ac magis admirabantur & timebant, & de peccato ſuo præterito dolere ac pœnitere compellebantur.

Ioſeph portò in his omnibus, alijſque memoratis in hac hiſtoria Moſis, diuinitus agebatur, & regebatur. Ob hanc enim cauſam, per viginti tres annos, quibus in Aegypto fuit inſcio patre, nunquam per litteras, vel per nuncios, aliquid de ſe patri ſignificauit. Nimirum expectabat ille tempus ad id faciendũ à Deo ordinatũ: ſiquidem per ſpiritum prophetiæ ſciebat, ſe illuc miſſum eſſe pro ſalute patris ſui; quamuis etiam illa ſui occultatio, non fuit abſque ratione. Per hoc quippe conſuluit modeſtiæ, ac reuerentiæ fratrum ſuorum, nolens eorũ inuidiã, & malitiam, & crimen contra ſe cõmiſſum prodere in publicum. Deinde placauit eorum inuidiam, & cohibuit malitiam, qua fortaſſe potuiſſent inſtigari ad machinandum aliquid contra vitam eius, ſi ſciuiſſent illum viuere in magna proſperitate & gloria. Tertio prouidit ſapienter tempus idoneum honorificæ ac ſalubris reuelationis ſui; tempus videlicet, in quo fratres ſui neceſſitate preſſi compellerentur venire ad ipſum. Longinquitas etiam tacitæ occultationis, reddidit pleniorem & admirabiliorem gloriam reuelationis eius; ita vt ex hoc liquidò noteſceret, & venditionem eius, & exaltationem à Deo fuiſſe ordinata. Præter hoc autem, in his latebant multa futurorum myſteria. Hactenus ex Thoma Anglico.

Quemadmodum exemplo Ioſeph, Chriſtiani Principes tractare debeant Iudæos ſibi ſubiectos, ex ſentẽtia Ruperti.

7 RVPERTVS hoc exemplo Ioſeph fratres ſuos aſperè tractantis, quo in ſui criminis cognitionem & deteſtationem venirent, docet Principes Chriſtianos quẽadmodum & ipſi Iudæos ſuo imperio ſubiectos tractare debeãt: non quidem eos occidendo, ſed dure tractando, & vexando, ſi fortè talis vexatio det illis intellectum ſuæ cœcitatis, & parricidij Maiorum ſuorum, quo tanta impietate ac crudelitate Dominum occiderunt: atq; ea ratione reſipiſcant, & conuertantur ad Dominum. Ruperti verba ſunt huiuſmodi: Hoc exemplo, hodieque dignum eſt vti Principes Chriſtianos erga fratres Chriſti Iudæos. Id autem eſt, non occidere eos, auctoritate Spiritus Sancti per Pſalmiſtã ex perſona Chriſti proteſtante ſic. *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur*

Rupertus lib. 9. Commentar. in Geneſim cap. 4.

Locus pſa. 58.

liuiſcantur

liniſcantur populi mei: ſed diſperge illos in virtute tua. Non ergo illos occidere debent, ſed ad cognitionem ſui reatus hoc exemplo Ioſeph reuocare. Nam vt illi tunc adorauerunt Principem Aegypti, neſcientes eſſe Ioſeph, quem vendiderant: ſic hodie Iudæi Chriſtianis Principibus ſubiecti ſunt, neſcientes hoc modo ſe eſſe ſubiectos pedibus Chriſti, quem negantes patres eorum crucifixerunt. Ergo ſicut Ioſeph illos in vltionem ſui non occidit, ſed pia tortura ad pœnitentiam compulit, vt dicerent: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum*: Sic & hodie Chriſtianos Principes non decet, vt captiuos, vinctoſque Chriſti Iudæos occidant; ſed vt multum ad pœnitentiam compellant. Quod fructuosè, ſimulq. ſalubriter interdum à Sanctis Patribus actum eſt, ſcilicet vt patrimoniorum ſuorum ruſticos Iudæos ad Chriſtum venire minimè conſentiẽtes, tanto penſionis onere grauarent, vt ex ipſa actionis ſuæ pœna compellerentur ad Fidem feſtinare: & è contrario, perductis iam ad Chriſti gratiam, penſionis onera protinus releuarent: quia etſi ipſi minus fideliter veniunt, hi tamen, qui de eis nati fuerint, iam fidelius baptizantur. Aut ipſos ergo, inquiunt, aut filios eorum ſalubriter lucrabuntur. Sic Rupertus.

Quid cauſa fuerit, cur Ioſeph nõ ſit agnitus à fratribus ſuis.

SED qui fieri potuit, vt Ioſeph agnoſceret ſtatim fratres ſuos: ipſi verò toties cum eo ſermocinantes, non eum agnouerint? Id enim Scriptura dicit hoc loco: *Et tamen fratres ipſe cognoſcens, non eſt cognitus ab eis.* Reſpondeo, cauſam fuiſſe. quod Ioſeph tunc valde mutatus erat ab eo, qui fuerat, cum eſt venditus à fratribus. Mutatus quippe fuerat quinque modis: primum ſtatura; tunc enim, cum puer eſſet ſexdecim annorum, erat paruæ ſtaturæ: nunc autem grandi & procera ſtatura erat, annum vtique nonum & trigeſimum iam agens. Tum facie; tunc enim fuerat imberbis, nunc autem barbatus erat. Præterea veſtitu, & ornatu: tunc enim puerili habitu, & more hebraico, vel Chananæo vtebatur: nunc veſtitu & ornatu Aegyptiaco, eoque principali, qualis decebat totius Aegypti Præfectum ac Principem. Adhæc voce: tũc enim puerili fuerat voce tenui & acuta; nunc verò virili & graui, tum ob ætatem, tum ob dignitatis & maieſtatis ſuæ decentiam. Poſtremò, lingua & ſermone: tunc enim Hebraico ſermone vtebatur: nunc autem Aegyptiaco: immo diſſimulabat ignorantiam linguę Hebraicæ, loquens per Interpretem cum fratribus ſuis. Ob has igitur quinque cauſas, Ioſeph non eſt agnitus à fratribus. Quibus illud etiam poteſt adijci, nunquam venire potuiſſe in mentem fratribus Ioſeph, eum quem ipſi vendiderant & ſeruum fecerant, in tantam fuiſſe elatum gloriam & potentiam & magnificentiam, quanta præditum cernebant eum, qui loquebatur ipſis.

Ioſeph porrò facile potuit agnoſcere fratres ſuos, quod in illis, partim nulla partim exigua neque notabilis facta eſſet mutatio. In habitu enim ac veſtitu, in ſermone itẽ nulla erat facta mutatio: in ſtatura verò & facie & voce, perexigua mutatio facta: ſiquidem cum Ioſeph, ab illis diſceſſit, iam erant grandes ætate ac ſtatura, & barbati. Ruben quippe non minor tunc erat vigeſimo tertio anno. Acceſſit eodem, quod Ioſeph videns omnes fratres ſimul, facillimè potuit eos agnoſcere, ex vno & altero in aliorum notitiam deueniens: ſi autem vnum quemlibet illorum ſeorſum vidiſſet, fortaſſe non tam facilè eum agnouiſſet.

Exploratus

Exploratores eſtis, vt videatis infirmiora terræ veniſtis. Verſu 10.

9 QVODNAM munus ſit exploratorum, atque vt id ritè obeant, quid facere eos oporteat, exactè deſcribitur in libro Numerorum cap. 13. vbi narratur, quemadmodum Moſes miſerit duodecim viros ad explorandam terrã Chanaan. Quæ autem ipſis circa terram illam ſpeculanda, & obſeruanda eſſent, huiuſcemodi verbis docuit eos Moſes; *Aſcendite*, inquit, *per meridianam plagam, cumque veneritis ad montes, conſiderate terram qualis ſit, & populum, qui habitator eſt ejus, vtrum fortis ſit, an infirmus; pauci numero, an plures: ipſa terra bona, an mala, vrbes quales, muratæ ne an ſine muris: humus pinguis an ſterilis, nemoroſa, an abſq. arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ*: Hæc Moſes mandauit exploratoribus. Crimen autem exploratoris & ſpeculatoris in regione aliena, graue admodum ducitur, & odioſum, & ſupplicio vindicandum.

Quod ſit munus explorator ũ hoſtilis terræ.

10 Verùm quid eſt illud: *Vt videatis infirmiora terræ*: quidam illud (infirmiora terræ) interpretantur populum & vulgus, quod in Aegypto ſatis imbelle & infirmum erat, & cum Nili inundario teneret omnia, otioſum ac deſidioſum: remiſſis enim operibus ruſticis, epulis ac voluptatibus toto pectore indulgebat, vt ſcribit Diodorus Siculus. Imbelliam verò & ignauiam populi Aegyptiaci, teſtatur Photinus apud Lucanum libro octauo, cum abſentem Pompeium ſic furibundus affatur.

Lucanus.

Quæ te noſtri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Aruaque vix refugo fodientem mollia Nilo?

Ioſeph itaque calumniam hanc intendit fratribus ſuis, inſimulans eos, quaſi exploratum veniſſent ſocordiam, & ignauiam gentis Aegyptiacæ, quo eam traducerent in Syria, aliaſque apud gentes, non parum ea ratione incirando eas ad inuadendum & debellandum Aegyptios. Alij per *infirmiora terra* ſignificari & intelligi volunt patentes in Aegyptum aditus, & faciles introitus; quà videlicet ab externis facile inuadi & expugnari poſſet. Quanquam, vix aliam terrarũ inuenire eſt, quæ hac ratione ita munita & impenetrabilis ſit, vt Aegyptus. Pompeius à Cæſare victus, Lentulo Conſule ſuadente, in Aegyptum ſe potiſſimum contulit, maiorem ibi, quàm vſpiam alibi ſecuritatem ſperans. Sic enim loquentem facit Lentulum libro octauo Lucanus.

Quàm ſit Aegyptus inacceſſa, & vndique munita.

Syrtibus hinc Libycis tuta eſt Aegyptus: at inde
Gurgite ſeptene rapidus mare ſubmouet amnis.

Ioſephus lib. 4. de Bello Iudaico, quam ſit vndique munita & tuta Aegyptus, his verbis oſtendit: Eſt Aegyptus, continenti inacceſſa, & à mari importuoſa. Ab occidẽte obiacent Libyæ arida: à meridie, Syene eſt, quæ Aegyptũ ab Aethiopia dirimit, & Nili cataractæ. Ab oriente, ad Rubrũ mare vſq; pertingit. Boreale latus quod eſt Syria, vocatur pelagus Aegyptiũ, quod omne importuoſum eſt. Aegyptus itaq; omnis, ſic vndique vallata, & munita eſt. Hæc Ioſephus.

Ioſephus

Sed germana videtur & propria expoſitio *per infirmiora terra*, interpretari loca immunita atque intuta, quæ facilè ab hoſtibus inuadi, & expugnari, & capi poſſent. Latinus certè Interpres in hoc ipſo capite paulò infrà, quæ hic dixerat *infirmiora terra*: appellauit *immunita terræ*, lxx. Interpretes multo ſecus reddiderunt hunc locum, appellantes veſtigia terræ; cuius Lectionis hic poſſet eſſe ſenſus; exploratum veniſtis per quæ veſtigia, vel loca, vel vias facile intrari poſſit in Aegyptum. Verbum hebræum, quod Latinus Interpres vertit infirmiora, vel immunita, ſignificat nuditatem, vacuitatem, deformitatem terræ. Ex

quo

quo ſequitur neceſſario ipſam eſſe infirmam & immunitam. Pharaphraſis Chaldaica habet *rupturam terræ*, quo ſignificatur, terra inermis & immunita, & ad quam facilis hoſti pareat aditus, facileque ſit expugnabilis.

SECVNDA DISPVTATIO.

An Ioſeph, mendacio peccauerit, dicens fratribus ſuis illa verba, Exploratores eſtis.

An excuſari à mendacio poſſit Ioſeph, cū dixit fratres ſuos, exploratores eſſe.

QVAERITVR an Ioſeph mentitus ſit, vocans fratres ſuos Exploratores. videtur autem mendacium dixiſſe, & verò 11
perniciosum: ſciebat enim Ioſeph falſum eſſe quod dicebat, idque contra ſenſum animi ſui loquebatur. Et vocans fratres ſuos exploratores, peſſimi eos criminis inſimulabat, atque infamabat, & quaſi obnoxios ſupplicio arguebat: quod nō ad officioſum vel iocoſum, ſed pernicioſum mendacium pertincbar. Nos igitur oſtendamus quid ſuper hac quæſtione arbitrati ſint Doctores.

Qui autores dixerūt Ioſeph eſſe mentitum.

Duas ego ſuper hac re opiniones reperio. Vna eſt ſententia quorundam, qui non dubitant dicere, Ioſeph eſſe mentitum mendacio iocoſo, & ideo peccaſſe venialiter. Non enim eſt neceſſe ab omni mendacio excuſare Ioſeph, cum nec ipſos quidem Apoſtolos, multo vtique ſanctiores quam Patres veteris Teſtamenti, ab omni peccato etiam veniali excuſare ſit neceſſe, verè confitente dilecto IESV diſcipulo: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*: Atque hæc eſt opinio Lyrani & Thoſtati in huius loci Geneſis expoſitione.

1. Ioannis.

Sed duo poſſunt contra obijci. Primum enim videtur fuiſſe mendacium pernicioſum, pertinens ſcilicet ad infamiam fratrum, & ad ſupplicium eorum. Verùm non ita res habet. Nam Ioſeph ſciebar nullam ex eo venturam infamiam, aut calamitatem fratribus ſuis: cùm mox ipſe manifeſtaturus eſſet veritatem. Deinde poteſt obijci, non fuiſſe ſimplex mendacium, ſed fuiſſe periurium, quod omne, eſt pecearum mortale: firmatum enim eſt illud mendacium iureiurando per ſalutem Pharaonis dicto. At enim ſecus res eſt. Nam illud iuſiurandum non eſt factum ad confirmandum, illos eſſe exploratores, ſed ad illud: *Niſi adduxeritis fratrem veſtrum minimum, vt probentur quæ dixiſtis vera eſſe, Exploratores eſtis*. Id eſt, habebimini tanquam exploratores; vel potius refertur ad illud: *Non egrediemini hinc omnes, donec veniat frater veſter minimus*. Sic enim habenr verba Scripturæ: *Iam nunc experimentum veſtri capiam: per ſalutem Pharaonis non egrediemini hine, donec veniat huc frater veſter minimus*.

Variæ expoſitiones, quo modo Ioſeph illa verba dicens, non ſit mentibus.

ALTERA eſt opinio multorum & eſt ferme communis ſententia, Ioſeph 12
cum illa verba dixir, non eſſe mentitum: quemadmodum autem illa verba non continenat mendacium, varie exponitur. Prima expoſitio eſt Rabbi Salomonis, qui ait Ioſeph non eſſe mentitum, ſed vſum eſſe ambigua locutione, quam ipſe ſecundum vnum verum ſenſum proferebat; frares autem eius, & qui audiebant, ſecundum alium ſenſum longe diuerſum eam intelligebant. Ioſeph enim, vocans eos exploratores, apud ſe intelligebat, eos inquiſiuiſſe diligenter & exploraſſe breuiorem, & turiorem, atque commodiorem viam, qua ex terra Chanaan irent in Aegyptum ad emendum frumenrum: Atque hoc ſenſu vocabulum illud exploratoris, nihil habebat calumniæ, aut infamiæ, & veram, reddebat ſententiam. At verò illi, nomen exploratoris acceperunt propriè, vt erat in com-

in communi loquendi vſu, pro eo qui hoſtili animo it exploratum atque ſpeculatum terram alienam. Sic iſte Rabbinus: quem ſanè Lyrannus & Thoſtatus merito refellunt. Iſtam enim expoſitionem aperte verba, quæ adiunxit Ioſeph, excludunt, dicens: *exploratores eſtis, vt videatis infirmiora terræ, veniſtis*: & paulo poſt: *Aliter eſt: Immunita terræ huius conſiderare veniſtis.* Ecce, proprie accepit Ioſeph nomen exploratoris, in malam vtique partem. Adijce, quod hoc dixit Ioſeph durè loquens cum fratribus, & aſpere tractans eos, volensq. aliquantiſper eos affligere: ad hoc autem nihil faciebat ſi per exploratores, intellexiſſet inquiſitores bonæ viæ ex Chananitide in Aegyptum.

Lyranus. Thoſtatus.

13 SECVNDA expoſitio eorum eſt, qui illud, *Exploratores eſtis* interpretātur, habebimini, & vulgo exiſtimabimini: quæ eius verbis vſurpatio, non eſt in ſacris litteris inuſitata: in libro enim 3. Regum, Cap. 18. Helias dixit; *Qui exaudierit per ignem, ipſe ſit DEVS*, id eſt, habeatur & credatur DEVS. Hæc expoſitio ſumpta eſt ex B. Auguſtino in libro Quæſtionum in Geneſim, queſtione 139. quam tradunt etiam S. Bonauentura in tertio Sententiarum, & Thomas Anglicus in Commentario huius loci.

Secunda expoſitio. Auguſtin. S. Bonauentura.

Tertia expoſitio eſt Gratiani 22. q. 2. c. (Quod autem) qui eo Ioſeph excuſat à mendacio, quod ait eum ſic locutum eſſe non ſerio, ſed per iocum, vel iocoſam ſimulationem; ob idque non habendum eſſe pro mendacio. Hæc autem Gratiani expoſitio ex B. Auguſtino exprompta eſt: qui in Quæſtione 145. ſimile illud dictum ſancti Ioſeph, hac ratione vindicat à mendacio, quia non ſerio, ſed ioco dictum ab eo fuerit. Mendacia enim, inquit, à mendacibus ſeriò dicuntur, non ioco. Cum autem quæ non ſunt, tanquam ioco dicuntur, non deputantur mendacia.

Tertia expoſitio Gratiani. Auguſtin.

Quarta expoſitio traditur etiam à B. Bonauentura in 3. Sent. Diſt. 38. aiente, quamuis illa verba Ioſeph, ſpeciē habeant affirmandi & aſſeuerandi: verètamen non fuiſſe aſſeuerando dicta ab eo, ſed quaſi tentando, & inquirendo: ad eum videlicet modum, quo facere ſolent iudices. In iudicijs enim, enunciationes, loco interrogationum vſurpantur: interrogantes autem, non mentiuntur: nihil enim cenſentur aſſerere, ſed vt veritatem eliciant, pertentare. Ad hanc item expoſitionem adhæſit Thomas Anglicus, ita ſcribens reſpondendo ad præſentem quæſtionem: Poteſt dici, quod Ioſeph in his & conſimilibus, non loquitur aſſertiue, ſed ſolum tentatiue & probatiue: vt ſub tali modo tentatiuo, occaſiones accipiat capiendi eos, & veniendi ad eorum ſecreta, quaſi ad ſibi ignota. Talis verò modus loquendi, poteſt aliquandò ex rationabili cauſa aſſumi à Sapiente, & præcipue à Iudice, potiſſimum autem à viro prophetico, qualis vtique Ioſeph erat. Sic ille.

Quartà expoſitio S. Bonauent. Thomas Anglicus.

14 QVINTA expoſitio eſt Ruperti, qui ait Ioſeph dixiſſe iſta verba figuratè & impropriè, & per abuſum aliarum vocum pro alijs, finitimarum tamen, & quantum ad ſignificationem, aliquo modo conſimilium. Nam vocauit eos exploratores, ſignificare volens fures. Dixit etiam, velle eos videre infirma & immunita terræ, ſignificare volens, peccatum eorum contra ſe admiſſum: quippe qui videntes eum puerum infirmum, omniq. humano deſtitutum præſidio, dixerunt: *Venite occidamus eum*, ad hoc, reſpectu & fiducia infirmitatis eius adducti. Ponam hic Ruperti verba ex cap. 3. lib. 9. Commentariorum eius in Geneſim. Sic autem ille ſcribit: Ioſeph in agnoſcendis fratribus ſuis, imaginem geſſit viri iuſti ſimul & manſueti, ac per hoc figuram Filij Dei, qui in Cantico Epithalamij dicitur: *Intende proſpere procede, & regna, propter veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam.* Iuſtitiæ namque, & conuenientis fuit ſeueritatis, quod peccatores fratres ſuos tandiu Ioſeph flagellauit, & corripuit verborum ſuorū

Quinta expoſitio Ruperti.

ſtimulis, clauiſque acutis tandem confixit: donec peccatum ſuum cognoſcerent & dicerent: *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum*. Et crimen quidem eorum ſatis vicino, licet non proprio nomine ſignificauit, dicens: *Exploratores eſtis*, pro eo vt diceret, *Fures eſtis*: Nam fecerant furtum, immo ſacrilegium, ſancto Patri filium vnicè dilectum furati, & alienigenis vendentes. Proinde cum enarrantes progeniem ſuam dixiſſent: *Minimus filius, cum patre noſtro eſt, & alius non eſt ſuper*: Continuò Ioſeph adiecit: *Hoc eſt*, inquit, *quod locutus ſum: Exploratores eſtis*. Ex eo enim quod dicitis vnum illum filium non ſupereſſe, apparet vos exploratores, id eſt, fures fuiſſe. Notanda porrò eſt loquentis Ioſeph calliditas & prudentia: cum enim dixiſſet: *Exploratores eſtis*, continuo verbum commutauit: non enim dixit, vt exploretis, ſed, *Vt videatis infirma terræ, veniſtis*. Infirmitatem namq. terræ videre venerant, ſcilicet quod non adeo infirma eſſet etiam tempore famis, quin ipſa ſuo præſidio alijs terris ſubuenire poſſet. Alias autem & verè, quando Ioſeph patris ſui præſentia, cunctisq. arbitris deſtitutum videntes dixerunt: *venite, occidamus eum*: Immunita terræ conſiderauerunt & inſpexerunt. Proinde reducto in ſe digitulo, ſine mendacio dicere potuit Ioſeph: *Immunita terræ huius conſiderare veniſtis*.

Veritati igitur & iuſtitiæ aſſignandum eſt, quod quaſi ad alienos, durè Ioſeph & aſperè locutus eſt fratribus ſuis. Porrò manſuetudinis eius opera quis explicare poſſit? Inter illa ipſa ſeueritatis eius acta, & dicta, fleuit, & tandem, cuncta, quæ potuit bona, pro malis reddidit. Non ignorabat rem fore difficilem, vt fratrem ſuum minimum abſtraherent à patre, & ad ſe adducerent: immo & ob eã ipſam cauſam, id ab illis exigebat; vt ex rei difficultate laborantes, merita ſua perpenderent, vt iam cœperant, dicentes: *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum*: qui & poſtmodum dicturi erant: *Deus inuenit iniquitatem ſeruorum ſuorum*. Nam ſicut illi animam & corpus Ioſeph cruciauerunt, ſcriptũ enim eſt Pſalmo 104. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, & ferrum pertranſiit animam eius*: Sic ipſe pius tortor, & per triduum humiliauit in compedibus eorum pedes; & propter illum fratrem minimum, ſicut ſequentia declarant, ferro tranſuerberauit animas eorum: vſque dum pietate ſuperatus, reputaret iam diuino iudicio eſſe ſatisfactum. Nam niſi ad hoc tenderet, poterat vtique primo intuitu, fratrem ſe fratribus ſuis oſtendere. Hactenus ex Ruperto. Mihi prior ſententia minimè diſplicet: Ex varijs autem poſterioris opinionis expoſitionibus, tertia expoſitio præ ceteris probatur.

TERTIA DISPVTATIO.

Verſu 16. An periurium contineant verba illa quæ dixit Ioſeph fratribus ſuis: *Alioquin per ſalutem Pharaonis, Exploratores eſtis*.

VIDETVR fuiſſe verum periurium: Quid enim eſt periuriũ 15
niſi falſum iuſiurandum? Falſum autem erat, fratres Ioſeph eſſe exploratores; id verò ille & dixit, & iureiurando, per ſalutem Pharaonis facto, firmauit. Nonnulli putant, nullum fuiſſe periurium. Tum quia nullum eſt iuſiurandum, in quo Dei conteſtatio non exprimitur, ſicut hic nulla Dei mentio facta eſt: tum quia Ioſeph quaſi per deriſum & contemptum, dixit illud. *Per ſalutem Pharaonis*: Salus enim & vita Pharaonis, vt cuiuſuis mortalium, nullius eſt penè momenti, cum ſit res admodum fluxa, & caduca, & fragilis, & vt B. Iacobus dixit, ſicut vapor ad modicum parens, &

Hamerus in hunc locum Geneſis.

Iacob 5.

mox

mox exterminandus. Quemadmodum igitur Socrates deierabat per anſerem & canem & platanum; & Zeno per Capparim, in contumeliam ſcilicet, & deriſum, & ludibrium Deorum, quos plerique colebant, vt interpretatur Tertullianus in Apologetico: ita Ioſeph iuraſſe putandus eſt, per ſalutem Pharaonis, ſiue vt habet hebraica & Chaldaica Scriptura, per vitam Pharaonis. Nam pro eo quod nos legimus: *Per ſalutem Pharaonis*: quemadmodum etiam habent lxx. Interpretes: Illic eſt, *Viuit Pharao*: id eſt, Per vitam Pharaonis: ſic enim ſolebant Aegyptij iurare, mutuati videlicet id ab Hebræis: quorum illa erat ſolennis iurandi formula, *Viuit Dominus*: Tradunt autem Hebræi, hodieque moris eſſe in Aegypto, vt ſi quis iuret per caput Regis, & non præſtet, morte plectatur; nec permitti, vt vel auro, vel vlla alia re, vitam ſuam redimat.

Mos iurandi Socratis

Tertullianus.

16 VERVM iſtam opinionem dupliciter falſam eſſe tum qua dicit nullum eſſe iuramentum, niſi expreſſe per Dei conteſtationem factum; tum qua addit illud: *Per ſalutem Pharaonis*, dixiſſe Ioſeph, non ſeriò, ſed ioco, immo per irriſum, & contemptum, facile probari poteſt. Nam contra hoc poſterius, facit eximia virtus ſancti Ioſeph, maxime verò grati animi officiũ quod debebat Pharaoni, à quo tanto fuerat honore & gloria ornatus, tantiſque cumulatus beneficijs. ingratiſſimi fuiſſet igitur, & iniquiſſimi animi, tanti benefactoris ſui ſalutem & vitam pro contemptu & ludibrio habere. Audi quid in hanc ſententiam ſcribat B. Auguſtinus. Quid eſt quod Ioſeph virutam ſapiens, nec ſolum hominum, inter quos viuebat teſtimonio, ſed ipſa etiam Scriptura teſte laudatus, ita iurat per ſalutem Pharaonis, non exituros de Aegypto fratres ſuos, niſi frater eorum minimus venerit? An etiam bono & fideli ſeruo vilis fuerat ſalus Pharaonis, cui fidem, ſicut primitus domino ſuo, ſeruabat in omnibus? Quanto enim magis ipſi, qui eum in tanto honore locauerat, ſi illi ſeruauit fidem, qui eum ſeruum emptitium poſſidebat? Quod ſi non curabat Pharaonis ſalutem, numquid & periurium pro cuiuslibet hominis ſalute vitare non debuit? Sic Auguſtinus.

S. Auguſt.

Geneſ. 39

17 Poſteriorem verò illius opinionis partem, qua dicitur, nullius eſſe ponderis iuſiurandum, quod expreſſam non habet diuini numinis conteſtationem, falſam eſſe oſtendunt verba Domini Noſtri apud Matthæum capite quinto, quibus vetat ille iurare non ſolum per Deum, verum etiam per cœlum, per terram, per ciuitatem Hieruſalem, aut per caput ſuum. Iuſiurandum igitur, etiam per creaturas non ſolum rationales, ſed irrationales, prout aliquid diuini numinis relucet in ipſis, fieri poteſt. Veriſſima enim, maximeque obſeruanda eſt doctrina, quam ſuper ea re tradidit B. Thomas in 2. 2. Quæſtione 89. art. 6. Docet enim duplicem eſſe modum iurandi; vnum quidem, per ſimplicem conteſtationem, qua ſcilicet teſtimonium Dei inuocatur: alterum verò per execrationem, cui ſubijcitur creatura aliqua, vt in ea diuinum iudicium exerceatur. Et in priori quidem iurandi modo principaliter inuocatur Dei teſtimonium; ſecundario verò etiam adhibentur aliquæ creaturæ nonper ſe, ſed ea ratione, vt in eis prima veritas manifeſtatur. Addit præterea S. Thomas, iuſiurandum factum à Ioſeph per ſalutem Pharaonis, vtrouis prędictorum duorum modorum intelligi & accipi poſſe.

Egregia B. Thomæ doctrina de duplici modo iurandi.

Verba S. Thomæ, huiuſmodi fermè ſunt: Duplex eſt iuramentum: vnum, quod fit per ſimplicem conteſtationem, in quo teſtimonium Dei inuocatur. Et hoc innititur diuinæ veritati, ſicut & fides. Sicut autem fides per ſe quidem, & principaliter eſt de Deo, qui eſt ipſa veritas, ſecundariò autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet: ita quoque iuramentum principaliter refertur ad Deum, cuius teſtimonium inuocatur: ſecundario autem aſſumuntur ad iuramentum aliquæ creaturæ, non ſecundum ſe, ſed vt in eis diuina veritas manifeſtatur.

feſtatur. Sic iuramus per Euangelium, id eſt, per Deum cuius veritas in Euangelio manifeſtatur: iuramus item per Sanctos, qui hanc veritatem crediderunt & obſeruauerunt. Alter modus iurandi eſt per execrationem: in quo inducitur creatura aliqua, vt in qua diuinum iudicium exerceatur. Sic quis iurat per caput ſuum, aut per filium ſuum, aut per aliud quidpiam ſibi maxime dilectum. Sic Apoſtolus iurauit 2. ad Corinthios 1. dicens: *Ego teſtem Deum inuoco in animam meam*. Quod autem Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit, vtroque modo intelligi poteſt; vel per modum execrationis, quaſi ſalutem Pharaonis obligauerit Deo: vel per modum conteſtationis, quaſi conteſtando veritatem diuinæ iuſtitiæ, ad cuius executionem, Principes terræ conſtituuntur. Hactenus ex B. Thoma. Cui ſimilia Thomas Anglicus: Iurauit Ioſeph, inquit, per ſalutem Pharaonis, tanquam in Pharaone venerans regiam poteſtatem ipſi à Deo datam: & tanquam per quendam notabilem Dei effectum, qualis profecto erat Pharaonis vita & ſalus, quæ vtique ſecundum Deum erat ſibi cara, & amabilis & venerabilis. Hunc autem modum iurandi ſignanter aſſumpſit Ioſeph, quò magis occultaret ſe ipſis, magisq. terreret eos per auctoritatem & familiaritatem Pharaonis, quam, tali iuramento vtens, habere ſe demonſtrabat. Sic ille.

Locus 2. ad Cor. 1.

Thomas Anglicus.

Vera ſolutio propoſitæ Quæſtionis.

TRADAMVS igitur veram propoſitæ quæſtionis ſolutionem. Sciendum 18
eſt, bis iuraſſe Ioſeph per ſalutem Pharaonis, & ad duas res diuerſas comprobandas. Primum ita iurauit, affirmans eos non egreſſuros inde, niſi prius adducerent fratrem ſuum minimum, de quo dixerant: hæc ſunt enim eius verba: *Per ſalutem Pharaonis, non egrediemini hinc, donec veniat huc frater veſter minimus.* Et hoc iuſiurandum ſeruatum eſt à Ioſeph: non enim omnes tunc regreſſi ſunt, ſed vno eorum retento, ceteri dimiſſi ſunt. Non enim dixit Ioſeph, (Nullus veſtrum egredietur hinc) ſi enim id dixiſſet, non vtique iuſiurandum fuiſſet completum: ſed indefinitè dixit: *Non egrediemini hinc*: ad cuius ſanè veritatem ſententiæ, ſatis eſt, non omnes eſſe regreſſos, ſed vnum eorum remanſiſſe. Ac primò quidem oſtendit Ioſeph, velle ſe vnum tantum eorum regredi, vt adduceret Beniamin, ceteris apud ſe retentis: ſic enim dixit eis, *Mittite ex vobis vnum, & adducat eum, vos autem eritis in vinculis, donec probentur, quæ dixiſtis, vtrum vera an falſa ſint*. Poſtea tamen, quo ſe oſtenderet, cum illis clementer atque humaniter agere, ſatis eſſe ſibi dixit, ſi vnus eorum remaneret, ceteris regredientibus. *Deum*, inquit, *timeo: ſi pacifici eſtis, frater veſter vnus ligetur in carcere; vos autem abite, & ferte frumenta, quæ emiſtis: & fratrem veſtrum minimum ad me adducite; vt poſſim veſtros probare ſermones, & non moriemini*. Huiuſmodi ſolutionem S. Auguſtinus in Quæſtione 139. in Geneſim tradit hiſce verbis: An non eſt periurium? tenuit vnum eorum, donec veniret Beniamin; & verum factum eſt quod dixerat: *Non exibitis hinc, niſi venerit frater veſter*. Ad omnes quippe hic non potuit pertinere: quomodo enim ille venturus eſſet, niſi ad eum ducendum aliqui eorum rediiſſent? Sic ille.

S. Auguſt.

Iterum porrò iurauit Ioſeph per ſalutem Pharaonis, confirmare volens illos 19
eſſe exploratores: non quidem abſolutè, ſed ea conditione, niſi adduxiſſent fratrem ſuum minimum; vt hoc ſcilicet experimento probari poſſet eos vera dixiſſe. Hæc autem ſunt verba Ioſeph: *Mittite ex vobis vnum, & adducat eum; vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixiſtis vtrum vera, an falſa ſint: alioquin per ſalutem Pharaonis, exploratores eſtis*. Sed qualis eſt iſta conſequentia & probatio, ſi non dixiſtis vera de patre & fratre veſtro minimo, ergo eſtis exploratores? Nam fieri poterat, vt & illi falſum dixiſſent, & nihilominus exploratores non eſſent. Verùm huius probationis vis in eo eſt: ſi mendaces deprehendemini in his, quæ dixiſtis de patre & veſtro minimo fratre, merito etiam profecto mendaces haberi debetis in eo, quod negatis vos eſſe exploratores:

res: deprehenſum enim mendacium veſtrum, vehementem & admodum probabilem faciet ſuſpicionem, & vt dicitur, præſumptionem, vos eſſe exploratores, & idcirco dignos eſſe pœna exploratorum.

Hanc quoque ſolutionem prodidit loco proxime citato S. Auguſtinus, affirmans illud, *Exploratores eſtis*, Idem valere, atque, meritò æſtimabimini exploratores eſſe, & digni pœna exploratorum. Sic autem ſcribit: Quomodo hoc verum eſt, ſi non verum dicitis, exploratores eſtis: cum etiam ſi mentiti eſſent, non tamen exploratores eſſent? Sed hoc eſt, quod dixi ita dictum eſſe, *Exploratores eſtis*, quaſi dixiſſet exploratorum pœna digni eſtis: hoc autem eſt, exploratores deputabimini merito mendacij veſtri. *Eſtis*, autem potuiſſe dici, pro (habebimini, & deputabimini) innumeræ ſimiles locutiones docent. Vnde eſt illa Eliæ: *Quicunque exaudierit in igne, ipſe erit Deus*. Non enim tunc erit, ſed tunc habebitur. Sic Auguſtinus. Similiter hunc nodum exoluit Caietanus, ita ſcribens ſuper hoc loco: In textu Hebræo non habetur: *Exploratores eſtis*, ſed *Exploratores nos*. Et ſubauditur, habebimini, ſcilicet ex veſtro mendacio. Nam eo ipſo quod obiectum illis fuerat, eſſe eos exploratores, & ad talem obiectionem purgandam, illi dixerant, ſe habere fratrem minorem, ſi in hoc mentiti fuiſſent, reddidiſſent ſe ſuſpectos; quod exploratores eſſent. Et ſic, verum iurauit Ioſeph. Quod ſi non diſcerneretur per hoc veracitas eorum, haberētur ex proprio mendacio, exploratores. Hæc Caietanus.

S. Auguſt. — 3. Reg. 18. — Caietanus.

Tradidit ergo illos cuſtodiæ tribus diebus. — Verſu 17.

20 CVR tribus diebus, & non pluribus, vel paucioribus? Lyranus & Thoſtatus huiuſmodi quandam reddunt rationem: Voluiſſe Ioſeph, peccata fratrum ſuorum condigna pœna quodammodo punire. Illi tripliciter aduerſus Ioſeph peccauerant: primum deliberata voluntate eum occidendi, cum dixerunt: *Venite occidamus eum*, Gen. 37. Deinde in ciſternam eum deijciendo, vt inibi fame, ſitique, cruciabili admodum exitu periret. Adhæc cum innocentem, & fratrem ſuum, quaſi ſeruum ſceleratum vendiderunt alienigenis. Hoc igitur triplex eorum crimen, triduana illa cuſtodia & afflictione, puniri quodammodo, expiarique voluit Ioſeph. Sic iſti. Quid ſi, triduana illa carceris afflictatione præfiguratum eſt ſalutiferum, & tripartitum Pœnitentiæ Sacramentum, in contritione, & confeſſione, & ſatisfactione conſiſtens? Sunt qui putent ex hac trium dierum cuſtodia, qua Ioſeph fratres ſuos coercuit, ductas eſſe tres illas cauſas & rationes, quas Philoſophi in peccatis puniendis ſpectari, & obſeruari præceperunt. Harum vna vocatur emendatio, cum adhibetur pœna, caſtigandi & emendandi gratia: vt is qui deliquit, attentior fiat in poſterum, atque correctior. Altera nominatur Compenſatio, vel ſatisfactio: cum idcirco animaduertitur, vt dignitati & auctoritati eius, in quem eſt peccatum, ſatisfiat: ne prætermiſſa animaduerſio, contemptum eius pariat, & honorem eleuet. Tertia appellatur cautio vel exemplum: cum punitur peccatum in cautionem & exemplum aliorum; vt ceteri à ſimilibus peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Quocirca veteres, exēpla pro maximis & grauiſſimis pœnis dicebant. Verùm hac de re plenius diſſerit ex ſententia Philoſophorum, Gellius libro ſexto capite decimo quarto.

Cur Ioſeph triduana cuſtodia fratres afflixerit. — Hamerus in hunc locum Geneſis. — A. Gellius.

21 VERVM quiſpiam fortaſſe quærat, cur Ioſeph fratrem ſuum Ruben, qui peccati aliorum fratrum conſors & particeps minime fuerat, pariter cum alijs

fratribus in cuſtodiam includi, & affligi, & puniri iuſſerit. Nimirum ille non ſolum nihil in Ioſeph peccauerat, ſed optime de illo meritus fuerat; ſiquidem & obnixè reſtitit fratribus necare volentibus Ioſeph: & cum, abſente ipſo atq; inſcio, ab illis venditus eſſet Ioſeph, grauiſſimè tulit, & vehementer indoluit. Quin etiam nunc, audiente ipſo Ioſeph, exprobrauit fratribus ſuis crimen admiſſum in Ioſeph, & ab eo ſe reuocare eos voluiſſe oſtendit illis verbis, quæ in hoc ipſo capite commemorantur à Moſe. Sic enim eſt: *E quibus unus Ruben ait: Nunquid non dixi uobis, Nolite peccare in puerum, & non exaudiſtis me? en ſanguis eius exquiritur.* Sed reſpondendum eſt, non potuiſſe Ioſeph commodè aliter facere. Nam cum Ruben eſſet in ſocietate aliorum fratrum, ſi eum vnum Ioſeph ſeparaſſet à ſocietate & participatione pœnæ aliorum; facilè indicaſſet ſe ipſum fratribus: ex eo namque in ſuſpicionem veniſſent, ipſum eſſe Ioſeph, de quo tam bene meritus fuerat Ruben. Ioſeph porrò manifeſtationem ſui, longius differre volebat. Quod ſi Ruben ſolus, & ab alijs fratribus ſeiunctus, veniſſet ad Ioſeph, haud dubiè illum Ioſeph humaniter accepiſſet, benigneque tractaſſet.

Cur Ioſeph fratrem ſuum Ruben & inſontem & de ſe bene meritũ pariter cum alijs fratribus afflixerit.

Cur Simeõ potius quã alius fratrum retentus fuerit à Ioſepho in Aegypto. Theodore.

ILLVD quoque vel admirationem, vel dubitationem Lectori afferre poſ- 22
ſet: Cum vnus fratrum, tanquam obſes retinendus eſſet in Aegypto; cur Ioſeph retineri iuſſerit Simeonem, potius quàm Ruben, qui erat primogenitus; vel Iudam, qui ceteris virtute, & auctoritate, & gratia antecellebat. Theodoretus ponit hanc quæſtionem, quæ eſt inter Quæſtiones eius in Geneſim centeſima ſecunda: Qua de cauſa, inquit, ſecundum è fratribus, & non primogenitum recludi mandauit Ioſeph? Reſpondet autem Quæſtioni hunc in modum: Nouerat Ioſeph animum ipſius Ruben, & probè ſciebat quanta defenſione pro eo vſus eſſet apud fratres, & quantum laboraſſet pro ipſius ſalute. Quia verò Simeon ipſi Ruben pro liberatione ſui laboranti, non adfuit, iure præcepit eum recludi. Nihilominus, abeuntibus fratribus, illum omni ſtudio curauit. Sic Theodoretus. Ioſeph itaque non retinuit Ruben, vel ob honorem, & reuerentiam primogenituræ; vel quia optime fuerat de ſe meritus; vel ne eius retentio acerbior, & cruciabilior eſſet patri ſuo. Nec retinuit Iudam: tum quod etiam ipſe bene fuerat de ſe meritus; tum quia licet Iudas ob laudes, virtutesq. corporis atque animi proprias ipſius, præſtabat ceteris fratribus; principatu tamen atque honore generationis & originis, cedebat Simeoni. Retentus igitur eſt Simeon, quod ſecundum Ruben, primus natu, ideoq. honoratiſſimus eſſet fratrum.

Philo.

Quanquam illa grauior, probabiliorq. retinendi cauſa fuit (ſi vera tradunt Hebræi) quod ipſe inter fratres qui oderant Ioſeph, & eum perdere voluerant, primas tenuit, vehementiorque ad id incitator, & impulſor eorum fuit. In hanc certè opinionem propenſior eſt Philo ita ſcribens in libro de Ioſeph: Et fortaſſe maxima pars culpæ fuit in eo (Simeone) tanquam auctore nefariæ conſpirationis; qui cohortem fratrum animauerit, & ad odium Ioſeph incitauerit. Nam ſi fratri ſuo Ruben, bene, clementerque conſulenti, (quo vno minor, ceteris erat grandior) ſuum adiunxiſſet ſuffragium: vix admiſſum fuiſſet facinus, prævalente per conſenſum honore ætatis & ordine, præſertim verò in tanti momenti negotio. At ille maluit à meliore parte ad deteriorem deficere, & in duram & crudelem ſententiam diſcedere: tanta ſanè contentione, vt eius ductu, hortatuque ſine mora perpetratum ſit impium facinus. Hoc igitur eſt, cur ei ſoli ex omnibus fratribus iniecta fuiſſe vincula exiſtimo. Sic Philo. Verba Scripturæ, quibus retentio Simeonis memoratur: hæc ſunt: *Tollenſque Simeon, & ligans illis præſentibus.* &c. Eſt autem veriſimile admodum quod dixit Theodoretus, Simeonem fuiſſe à Ioſepho, poſt abſceſſum fratrum, humaniter

& be-

& benigne tractatum: non tamen ei ſe ipſum indicauit Ioſeph, expectans videlicet ad ſui manifeſtarionem, meliorem occaſionem atque opportunitatem.

QVARTA DISPVTATIO.

De admirabili quodam, maximeque ſalubri tribulationis effectu, qui eſt aperire, atque illuminare oculos animi: ſuper illis verbis, quæ interſe grauiter dolentes dixerunt fratres Ioſeph.

Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum: videntes anguſtias animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco uenit ſuper nos iſta tribulatio. Verſu 21

23 INTER complures alios ſalutares tribulationis effectus, atque fructus, ille præcipuus eſt, quod aperit, & illuminat oculos animi, facitque multa tunc homines reminiſci, & aduertere, & intelligere, quæ rebus proſperis, vel obliuioni tradita erant, vel non aduertebantur, vel pro nihilo ducebantur. Enimuerò proſperitas, eſt ſicut nimia pinguedo hebetans atque obſcurans viſum: vel eſt, vt nimius lucis ſplendor præſtringens aciem oculorum: eſt tanquam illud ſtercus hirundinis, quod Tobiæ oculos excæcauit. Ex aduerſo autem, vexatio dat intellectum, vt Iſaias dixit cap. 28. *Quem enim docebit ſcientiam* (ait idem eodem in loco) *& quem intelligere faciet auditum? Ablactatum à lacte, auulſos ab vberibus.* Eſt tribulatio quaſi ferrum, quod percutiens ſilicem humani cordis peccatis obdurati, excudit ex eo atque elicit ignem, quo illuminetur & conualeſcat ad pœnitentiam. Eſt quaſi lignum illud ab Eliſeo proiectum in aquas Iordanis, ferrum in profundo aquarum demerſum, ſurſum enatare faciens, id eſt, ex profundo peccatorum hominem extrahens ad aſpectum lucis, hoc eſt, cognitionem ſui, & Dei. Eſt tanquam lutum illud, quo Dominus vnxit oculos cœci, vt videret. Eſt velut collyrium illud, de quo dixit Ioannes Apocalypſis 3. *Collyrio inunge oculos tuos, ut uideas.* Vera eſt igitur illa celebris Gregorij ſententia: Oculos, quos culpa claudit, pœna aperit. Et illa B. Auguſtini: Tribulatio excitat torpentem: humiliat ſuperbientem; purgat pœnitentem; illuminat cœcutientem; coronat innocentem. Verè itaque ſimilis dici poteſt tribulatio felli piſcis, quo illiti Tobiæ oculi, viſum receperunt. Sic enim legitur Tobiæ cap. 11. *Tunc ſumens Tobias de felle piſcis, liniuit oculos patris ſui, & ſuſtinuit quaſi dimidiam horam: & cœpit albugo ex oculis eius, quaſi membrana oui, egredi. Quam apprehendens Tobias, traxit ab oculis eius, ſtatimque uiſum recepit.* Dicebatque Tobias. *Benedico te Domine Deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me: & ecce ego uideo Tobiam filium meum.*

Quibus rebus in Scriptura celebratis tribulatio comparari, & aſſimalari queat. Tob. 2. 3. Reg. 1. Ioan. 9. B. Auguſt.

24 TRIA porrò nos cognoſcere facit tribulatio: & Deum, & nos ipſos, & hunc mundum. Proſperitas quippe, obliuionem Dei parit, atque rerum diuinarum ignorationem, & contemptum. Quod bene oſtendit Moſes accidiſſe populo Hebræo dicens: *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui?* In libro 2. Paralipomen. cap. 12. Roboam Rex Iuda, & populus eius præuaricati legem Domini, multis malis afflicti ſunt: ac denique quaſi oculos aperientes, dixerunt, iuſtus eſt Dominus

Tria facit hominem cognoſcere tribulatio. Locus Deuter. cap. 32. Roboam.

minus

minus: & Dominus dixit: *Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos. Verumtamen* Manaſſes rex in tribulatione reſipiſcit, & peniten tiam agit. *ſeruient ei*: (Seſac Regi Aegypti) *Vt ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum.* Verùm ad id declarandum, probandumque nihil grauius, atque illuſtrius exemplo Manaſſis Regis, Iudæ, qui fuit impiiſſimus, & crudelibus mus rex: quam ob cauſam captus ab exercitu Regis Aſſyriorum, vinctusq. catenis atque compedibus, ductus eſt Babylonem. De quo ſic eſt eſt in libro 2. Paralipomenon cap. 33. *Poſtquam coangustatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum, & egit pœnitentiã valde coram Deo patrum ſuorum, & cognouit Manaſſe, quod Dominus ipſe eſt Deus.* Apud Danielem cap. 4. Nabuchodonoſor, propter impietatem & ſuperbiam, eiectus non ſolum regno, verum etiam ſocietate hominum, & in beſtiam transformatus; denique ad ſe reuerſus dixit; *Nunc ego Nabuchodonoſor, laudo & magnifico & glorifico Regem cœli, quia omnia opera eius vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.* Luculentiſſimum Anthiochi Epiphanes itcm eſt exemplum Anthiochi Epiphanis, memoratum in capite 6. prioris libri Machabæorum. Hic propter ſcelera in populum Dei crudeliter patrata, inſanabili ac lethali morbo percuſſus à Deo, agnouit veram ſuæ calamitatis cauſam, dicens: *Nunc reminiſcor malorum, quæ feci in Hieruſalem, vnde & abſtuli omnia ſpolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & miſi auferre habitantes Iudæam, ſine cauſa. Cognoui ego quia propterea inuenerunt me mala iſta: Et ecce pereo triſtitia magna in terra aliena.* De populo Hebræo dicitur: *Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur.* Et item *Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur & diluculo veniebant ad eum*, &c. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Huc ſpectat illud Iſaiæ. *Domine in anguſtia requiſierunt te: in tribulatione murmuris, doctrina tua eis.* Confirmatur hoc ipſum exemplo filij prodigi, qui grauiſſima fame, & miſerrimo porcorum ſeruitio vehementer afflictus, tum demum, recordatus eſt patris ſui dicens: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? ſurgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in coelum & coram te: iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis. Et ſurgens venit ad patrem ſuum.*

(Margin: Hebræi. Pſal. 106. Pſal. 77. Pſal. 82. Locus Eſai. cap. 26. Filius prodigus. Locus Lucæ cap. 15.)

25 CASSIANVS in Collat. 3. c. 4. tres ait eſſe modos, quibus homines vocari ſolent ad Deum. Horum primus ex Deo eſt; ſecundus per hominem; tertius ex neceſſitate. Ex Deo eſt, quoties inſpiratio quædam immiſſa in cor noſtrum, nonnunquam etiam dormientes nos, ad deſiderium æternæ vitæ ac ſalutis exſuſcitat; Deumque ſequi, & eius inhærere præceptis, compunctione ſaluberrima cohortatur. Sic legimus Geneſ. 12. Abraham voce dominica, de genitali ſolo, & totius cognationis affectibus, patriſque domo euocatum: dicente ei Dom. *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Alter vocationis modus eſt, quem fieri per hominem diximus, cum vel exemplis quorundam Sanctorum, vel monitis inſtigati, ad deſiderium ſalutis accendimur. Quo modo & ordine, etiam in Scripturis Sanctis per Moſen filios Iſrael de afflictione Aegypti legimus liberatos. Tertius demum vocationis modus eſt, qui ex neceſſitate deſcendit: cum diuitijs mundi huius, vel voluptatibus obligati, ingruentibus repente tentationibus, quæ vel mortis pericula comminantur, vel amiſſione bonorum ac proſcriptione percutiunt, vel carorum morte compungunt, ad Deum, quem ſequi in rerum proſperitate contempſimus, ſaltem inuiti properare compellimur. Sic ibi Caſſianus. Et ſequenti capite, hunc vocationis modum illuſtrat exemplo Abbatis Moſis: qui metu mortis, quæ ei propter homicidij crimen intentabatur, impulſus, ad Monaſterium decucurrit: qui neceſsitatem conuerſionis ſic arripuit, vt eam in voluntatem, prompta animi virtute, conuertens, ad perfectionis faſtigia ſumma peruenerit. Hæc Caſsianus.

(Margin: Tres modi vocationis hominum ad Deum ex Caſsiano.)

Vocatio hominum ad Deum per tribulationem eſt frequentiſſima.

Atque hic tertius modus vocationis per tribulationes & afflictiones, licet inferior duobus prioribus dignitate ſit, eſt tamen mulro frequentiſſimus: plurimi namque per hanc viam ad ſalutem æternam perducuntur. Itaque in plurimos vere dici poſſet illud Apoſtoli: *Saluus eris, ſic tamen quaſi per ignem.* Quocirca Dauid: *Conuerſus ſum*, inquit, *in ærumna mea, dum configitur ſpina.* Et Iſaias cap. 26. *Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis: Sic facti ſumus à facie tua Domine, concepimus, & quaſi parturiuimus ſpiritum ſalutis:* Et Baruc cap. 2. *Aperi oculos tuos, & vide, quoniam anima, quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, & incedit curua & infirma, & oculi deficientes, & anima eſuriens dabit honorem & iuſtificationem Domino.* Reputa cum animo tuo Lector, quod traditur in illa Euangelica parabola vocatorum ad cœnam, & aduertes, humaniter vocatos, & liberalirer inuitatos ad cœnam, nequaquam veniſſe: veniſſe tantum cœcos & claudos, & debiles, & compulſos intrare. Dauidi quoque fugienti Regem Saulem, traditur 1. Reg. 22. adhæſiſſe homines qui erant amaro, & afflicto animo.

1. Cor. 3.
Pſal. 31.
Luc. 20.

Sicut autem ſalutare eſt, flagellatum à Deo, reſipiſcere, & ad Deum conuerti: ita contra, malum eſt, & velut deſperatę emendationis & ſalutis, non commoueri flagellis, nec à peccatis remoueri. Vnde Hieremias cap. 5. *Percuſſiſti eos, & non doluerunt: attriuiſti eos, & noluerunt ſuſcipere diſciplinam.* Huc etiam facit illud quod Prouerb. 23. figurata oratione dictum eſt: *Eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo, & dices: Vulnerauerunt me, ſed non dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi.* Facit ſe Deus nobiſcum velut mirabilem quendam medicum: infligit enim ipſe nobis vulnera, morboſq. mittit, vt ſaltem neceſſitate tracti, tali dolore, moleſtiaque liberari, & amiſſam recuperare ſanitatem cupientes; ad ipſum adeamus, & medicinam ab eo malorum noſtrorum petamus. Eſt item velut magiſter noſter, qui nos, tanquam inſipientes pueros, verberibus cogit frequentare ſcholam virtutis, & addiſcere iuſtitiam Dei: quod bene Dauid in ſe ipſo expertus ingenuè fatebatur, dicens: *Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.*

Locus Pſal. 118.

Tribulatio affert homini cognitionem ſui

27 ALTERVM porrò, quod hominem facit tribulatio cognoſcere, eſt ipſemet homo; affert enim vtiliſſimam ſui cogniti onem, quam in proſperitate non habebat. Duas autem res facit hominem in ſe cognoſcere. Altera eſt vilitas & infirmitas condicionis naturæ ſuæ: & quam fragilis ſit valetudo, robur, pulchritudo, aliæque corporis virtutes, quibus præfidebat, vanè gloriabatur, ſuperbè iactabat ſe cum aliorum contemptu, & ad patranda flagiria improbè abutebatur. Huiuſmodi enim res, experimento docet tribulatio, quàm ſint fluxæ fragiles, caducæ, ac nihili: & idcirco alia quærenda eſſe homini ſolidiora, & firmiora bona. Verùm illud præcipuè docet tribulatio cognoſcere hominem de ſe, an ſit æger an ſanus, id eſt, bonus an malus: retegit enim, & repræſentat animo & virtutes, ſi quæ ſunt, & peccata atque vitia: in Tribulatione enim liquidò apparet, quàm bene vel malè animo affectus ſit quiſque. Eſt itaque velut illud ſpeculum Socraticum, quod repræſentat æquè turpitudinem & fœdiratem, atque pulchritudinem. Cum igitur quiſquam vehementi aliqua tribulatione affligitur, ſtatim recordatur præteritorum peccatornm ſuorum, propter quæ meritò tunc ſe affligi credit. Quemadmodum qui graui morbo corripitur, ſtatim recordatur præteritæ intemperantiæ ſuæ in edendo & potando, vnde illum ſibi morbum contigiſſe putat. Et cum quis, ex inopinato captus à magiſtratu, ducitur in carcerem, ſtatim memoria repetit ſcelera prius admiſſa, de quibus timet ſe accuſatum, & propterea tunc detrudi in carcerem. Clariſſimum huius effectus tribulationis exemplum habemus in fratribus Ioſeph, qui durè admodum, aſperèque tractati à Ioſeph, & in carcerem coniecti, confeſtim

recordati

recordati ſunt ſceleris, quod in Ioſeph admiſerant, ideoque ſe meritò illa pati confeſſi ſunt, dicentes: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtias animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audimus: idcirco venit ſuper nos iſta tribulatio:* Et Ruben dixit illis. *Nunquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audiſtis me? en ſanguis eius exquiritur:* Propter hæc autem verba, quæ præcipuum tribulationis effectum continent, hanc nos de Tribulatione diſputationem tractandam ſuſcepimus. Hoc etiam fatetur Dauid dicens:

Pſal. 118. *Priuſquam humiliarer, ego deliqui:* Et Baruc cap. 3. *Quid eſt Iſrael, quod in terra inimicorum es? Inueteraſti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum deſcendentibus in infernum?* Et continuo ſubdit tantę calamitatis cauſam; *Dereliquiſti*, inquit, *fontem ſapientiæ: nam ſi in via Dei ambulaſſes, habitaſſes utique in pace ſuper terram. Diſce vbi ſit prudentia, vbi ſit uirtus, ubi ſit intellectus; ut ſcias ſimul ubi ſit longiturnitas uitæ, & uictus, ubi ſit lumen oculorum, & pax.*

Plinius lib. 7. Epiſtol. in Epiſtol. ad Maxim. Sanè quàm ſcitum eſt quod in quadam Epiſtola ſua ſcribit Plinius: grauem enim, & periculoſum morbum, quo quis vehementer affictatur, plus valere docet ad excitandam in animo ægrotantis, præteritæ vitæ ſuæ peccatorum, errorumque ſuorum memoriam & pœnitentiam, ingenerandumque ſalubre conſilium, firmumque propoſitum & votum, correctius in poſterum viuendi, quàm omnia Philoſophorum præcepta, omneſq. de fugiendis vitijs, colendiſq. virtutibus, eorum, quamuis ſubtiliſsimas & doctiſsimas diſputationes. Verba Plinij, quoniam memoratu obſeruatuq. digna ſunt, iubet hic adſcribere. Sic autem ille ait: Nuper me cuiuſdam amici languor admonuit, optimos eſſe nos, dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum, aut auaritia, aut libido ſollicitat? non amoribus ſeruit, non appetit honores, opes negligit: & quantulumcumque, vt relicturus, ſatis habet. Tunc Deos eſſe, tum hominem eſſe ſe meminit; inuidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: mollemq. in poſterum & pinguem, ſi contingat euadere, hoc eſt, innoxiam, beatamq. deſtinat vitam. Poſſum ego, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus Philoſophi docere conantur, ipſe breuiter tibi, mihiq. præcipere: vt tales eſſe ſani perſeueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Hæc Plinius.

(Sententia egregia Plinij quam vtilis animo ſit vehemens corporis afflictatio.)

Tribulatio facit hominem recognoſcere qualis ſit hic mundus. TERTIA cognitio, quam tribulatio parit homini, eſt ipſius mundi. Propterea verò tribulatio notificat homini mundum, quod eum à mundo, ſecundum æſtimationem & affectum, quo ei penitus adhærebat, diſiungit: antea enim mundo penitus immerſus, liquidò videre eum non poterat. Nimirum vera eſt illa Philoſophorum ſententia: (ſenſibile ſupra ſenſum poſitum, non facit ſenſationem:) hoc autem præcipue verum eſſe conſtat in viſu. Anaxagoras certè, ſuum illum, quem rerum omnium effectorem ac dominatorem faciebat, intellectum, cenſebat eſſe oportere ſegregatum ab omnibus, vt omnia ordinare, & regere, & perficere poſſet. Etiam Ariſtoteles neceſſarium eſſe putauit, vt intellectus noſter non eſſet mixtus corpori, vt poſſet omnia cognoſcere. Tribulatio igitur, quia hominem ſeparat à mundo, cui mixtus erat per affectum, facit vt eum poſsit cognoſcere. Situla, qua ex puteo hauritur aqua, dum eſt intra aquā, non ſentitur eius pondus, tāetſi plena ſit aqua: cum foras extrahitur, tūc planè ſentitur quàm grauis & ponderoſa ſit. Sed quænam de mundo docet hominem Tribulatio? Quinque videlicet, Quàm ſit vanus, Quam fallax, Quam inſtabilis, Quam amarus, & Quam malus. 28

(Anaxagoras. Ariſtoteles)

Vanitas mundi. De mundi vanitate diſſerenti Salomoni, ſuper omnes credendum eſt: non ſolum quod de ea re librum ſcripſit, prænotatum Eccleſiaſten, eiuſq. libri argumentum ſimul & exordium poſuit celebrem illam ſententiam: *Vanitas Vanitatum, dixit Eccleſiaſtes, uanitas uanitatum & omnia uanitas:* Verùm ob eam maximè cauſam, quòd ille omnia mundi huius bona comparare ſibi voluit, eaque 29

pericli-

periclitari qualia eſſent: quid autem poſſidendis illis atque perfruendis expertus ſit, ipſemet ſincere confitetur, atque hiſce verbis enarrat: *Dixi ego in corde meo: Vadam & affluam delicijs, & fruar bonis, & vidi, quod hoc quoque eſſet vanitas. Riſum reputaui errorem: & gaudio dixi, quid fruſtra deciperis?* Et quibuſdam interpoſitis, paulo poſt ſubiungit hæc: *Omnia quæ deſiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in ijs, quæ præparaueram. Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus fruſtra ſudaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere ſub ſole.* Meritò igitur diuina Scriptura, mũdi amatores, vocare ſolet vanitatũ amatores & ſectatores. Vnde ſunt illa, *Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacuè*; &, *Filij hominum vſque quo graui corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut in Comœdijs, & Tragœdijs, quæ aguntur, vera non ſunt, ſed imagines tantum & ſimulacra rerũ: ad eundem modũ habent ſe bona huius mundi: non enim talia ſunt, qualia putantur.

Locus Eccleſiaſ. 2. *Pſal. 118.* *Pſal. 4.*

Ad hoc illuſtrandum facit quod B. Gregorius ſcribit in lib. 5. Expoſitionis in caput 12. primi libri Regum, exponens illa verba, quæ populo Hebræo dixit Samuel: *Nolite declinare poſt vana, quæ non proderunt vobis.* Stultè, inquit, appetuntur bona ſeculi, quæ ab appetitoribus ſuis non poterunt diutius teneri. Et notandum, quia de futuro dicitur: *Non proderunt vobis.* Nunc enim prodeſſe videntur; ſed cum in futuro, pro eis puniri cœperint, tunc, quàm non profuerint, apertè intelligent. Vnde bene ſubditur: *Neque eruent vos, quia vana ſunt*: quaſi dicat, Idcirco vos non adiuuant, quia cum mundo deficiunt, & poſt ſeculum non habentur. Multum quidem ſeculi bona durant, ſi cum amatore ſuo vſque ad extremum vitæ eius permaneant: Poſt ſeculum ergo non proſunt, quæ finẽ vitæ tranſire non poſſunt. In hac quidem vita ſuos amatores peccatis obligant: ſed tunc non eruent, vbi quidem per meritum ſunt, ſed per auxilium non ſunt. Qua in re cautè notandum eſt, quia eis temporalia bona non proderunt, qui poſt hæc declinare perhibentur. Poſt bona enim temporalia declinare, eſt in eorum appetitum defluere, amoremq. illorum diuino amori præferre. Meritò igitur illis vana non proderunt, qui ea, eo ordine quo condita ſunt, habere noluerunt. Sed quo fructu vana deſpiciantur, inſinuatur. *Et non derelinquet Dominus populum ſuum, propter nomen ſuum magnum.* Magnum vtique malum hæc vana, poſt ſe declinantibus ingerunt, quia dum inordinatè terrena appetunt, à ſummo & omnipotenti Deo ad ſuſtinenda futura tormenta deſeruntur. Qui autẽ pro eius amore hæc vana deſpiciunt, à veris malis eruũtur, & ex fide promiſſionis diuinæ, mercedẽ accipiũt æternæ hæreditatis. Populũ quippe Dominus facit, quẽ ad æternæ beatitudinis gaudia ſuſtollit. Ibi quippe reuelata maieſtatis ſuæ gloria ille præſidet, quẽ in mũdo ab amore vanitatis, per occultam gratiã aſſumptũ tenet. Hæc B. Grego.

Præclara Gregorij ſententia de vanitate mundi.

30 Inconſtantia porrò & inſtabilitas mundi, non ſolum rationis iudicio, verùm omnium ſenſuum teſtimonio, & quotidianis experimentis atque exemplis compertiſsima & notiſsima eſt. Hinc illa in Scripturis: *Præterit figura huius mundi*, &: *Tranſit mundus, & concupiſcentia eius.* Nec ſolum boni & ſapientes viri, inſtabilitatem mundi agnoſcunt; ſed ipſimet mundi amatores, licet ſerò ſibi cognitam, apertè profitentur, & inutili pœnitentia ſe mundum dilexiſſe, atq; coluiſſe vehementer dolent. Audiamus, quẽadmodum ab ipſis vanitas & inſtabilitas mundi graphicè depingatur ijs verbis, quæ in lib. Sap. c. 5. memorantur illi dixiſſe, cũ eſſent in inferno: *Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarũ iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquã umbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam, cuius, cum præterierit, non eſt veſtigium inuenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus. Aut tanquam auis, quæ tranſuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, ſed tantum ſonitus alarum verberans leuem ventum. Aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatũ: diuiſus enim*

Inſtabilitas mundi. *1. Cor. 7.* *1. Ioan. 2.* *Locus Sapient. c. 5.*

aer, conti-

aer, continuo in ſe recluſus eſt, vt ignoretur tranſitus illius. Sic & nos, nati, continuo deſinimus eſſe: & uirtutis quidem nullum ſignum ualuimus oſtendere: in malignitate autem noſtra conſumpti ſumus. Talia dixerunt in Inferno, hi qui peccauerunt: quoniam ſpes impij tanquam lanugo eſt, quæ à vento tollitur, & tanquam ſpuma gracilis, quæ à procella diſpergitur, & tanquam fumus, qui à uento diffuſus eſt: & tanquam memoria hoſpitis vnius diei, prætereuntis. Perpende quæſo Lector, quàm multis & varijs, quàm appoſitis, idoneisq. ſimilitudinibus expoſita ſit vanitas, & inſtabilitas bonorum huius mundi, in quibus conſectandis & comparandis, & perfruendis, homines impij omne ſtudium, omnesq. ſpes, ſummamq. felicitatem ſuam collocauerant. Fertur, quendam cordatum & prudentem virum, cum pluribus in dies, maioribusq. à Rege ſuo beneficijs afficeretur, interrogatum, quid amplius optare poſſet: nihil aliud, reſpondiſſe, niſi clauum vnum: ſignificare volentem, timere ſe volubilitatem illius rotæ, & mundanæ felicitatis, ne qui in ſummo erat rotæ, mox ad infima præcipitaretur: quocirca, optabat clauum, quo in rotam infixo, eius volubilitatem ſiſteret. Huiusmodi autem inſtabilitatis mundi declinandæ

S. Damaſcenus. gratia, pulcherrimam ſimilitudinem reperiet Lector à Damaſceno traditam in Hiſtoria Barlaam & Ioſaphat, cap. 14. quam ego, licet iucundiſsimam lectu, cognituq. ad alia tamen feſtinans, hic memorare superſedi.

Nec ſanè non aptiſsimè quiſpiam dixerit, mundum hunc ſimilem eſſe mari: tum ob inſtabilitatem quæ accidit ei ex tam multis, varijsq. ventis, quibus eſt obnoxium, identidem agitantibus & turbantibus ipſum. Tum ob grauiſsima pericula, per ipſum nauigantibus imminentia atque etiam inſtantia. Hæc autem pericula, quatuor ex cauſis accidunt. Primum ex procellis & tempeſtatibus, tum ex hoſtibus aut prædonibus; deinde ex fragilitate & grauitate, multisq. foraminibus, quibus pertuſa eſt nauis, qua vehimur, id autem eſt, corpus noſtrum, & vita mortalis, quam hic agimus. Ac demum ex imperitia atque negligentia naucleri, id eſt, rationis noſtræ, habentis tum lumen naturale intellectus, tum ſupernaturale fidei propter offuſam terrenarũ cupiditatum caliginẽ valde obſcuratũ. Et quemadmodum mare ſequitur motum Lunæ; ita mundus vaniſsimas vulgi, & inſipientium hominum ſtultiſsimas opiniones & affectiones. Rectè ſiquidem

Eccleſ. 27. ſcriptum eſt: *Stultus ſicut Luna mutatur.* Et quãuis plurima exempla inſtabilitatis mundi commemorari poſsint, nullum tamen videtur illuſtrius, & admirabilius, quàm exemplum Aman & Mardochæi, quod multis verbis in libro Eſther luculenter enarratur. Nam ibi liquidò cernere eſt, incredibilem humanarum rerum, breuiſsimo tempore, in contrarios ſucceſſus viciſsitudinem, ac volubilitatem.

Mundi amaritudo. IAM verò labores & moleſtias, atq; amaritudinem huius mundi, quis, perinde ac res eſt, enarrare valeat? Laborioſum eſt atque amarum, bona mundi acquirere: amarius, iam parta tueri & conſeruare: amariſsimũ, vbi ea poſsidere & frui coeperint, cito vel per mortem, vel alio quopiam caſu, bonis, tanto ſtudio expetitis & conquiſitis, tantoq. labore comparatis, ſpoliari ac priuari. *O mors*, inquit 31

Eccleſ. 41. Sapiens, *quam amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantijs ſuis.* Traditum eſt memoriæ, quendam, ex olitore factum eſſe Regem: & cum ex eo requirerent quidam, qua ratione prioris vitæ inopiam, & incommoda toleraſſet; reſpondiſſe, Requirere potius deberetis, quemadmodum toleraturus ſim acerbitates vitæ regiæ. Et cum impoſitum ſibi diadema regium, ponderando expertus eſſet, dixiſſe eum, Hui, tam graue hoc? Fingunt Poetæ, Iouem duo habere dolia vnum mellis, alterum fellis: & de illo quidem guttatim diſtillare in terras, de hoc verò, large & vbertim effundere. Hoc ipſum etiam confitentur amatores mundi, ſed ſera cognitione, atque inutili poenitentia, illorum enim in libro Sapientiæ huiuſmodi ſunt voces: *Ergo errauimus à uia ueritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in uia iniquitatis &*

perditio-

perditionis, & ambulauimus uias difficiles; uiam autem Domini ignorauimus. Prudentior iſtis Demoſthenes: à quo, pro breuiſſimi temporis voluptate, cum ingens pecuniæ pretium depoſceretur, prudenter futuram ptouidens pœnitentiam, dixit: Non emo tanti pœnitere.

Scitum Demoſthenis dictum.

Ergo veriſſimè in hunc mundum dici poſſet, quod à Moſe dictum eſt in Cantico ſuo. *Vua fellis, vua eorum, & botrus amariſsimus. Fel draconum uinum eorum, & uenenum aspidum inſanabile.* Salomon in lib. Eccleſ. commemorans, quæ putantur bona huius mundi, ſubinde adiungit in omnibus eſſe vanitatem, & afflictionem ſpiritus. Et c. 10. eiusdẽ libri: *Labor*, inquit, *ſtultorum affliget eos: qui neſciunt ad urbem pergere.* Sapienter hoc. Nam quod homines tantopere concupiſcant, & conſectentur bona huius mundi, prouenit tum ex naturali appetitu beatitudinis, tũ ex ignorantia veræ beatitudinis: quærunt enim eã, vbi non eſt, nec eſſe poteſt, ideoque laborant incaſſum, & ſeſe vehementer, ſine fructu macerant, & affligunt: *quia neſciunt ire in urbem*, inquit Salomon: id autem eſt, quia aberrarunt à via, quæ directo tendit, & ſine errore perducit ad veram beatitudinem, & ciuitatem Hieruſalem, quæ in cœlis eſt.

Deut. 32.

Mundi porrò amarirudo multis & ſignis, experimentisq. explorata, & comperta eſt. Mundi enim mala, plurimis contingunt; bona pauciſsimis. Malum eius, mulro plurimum, & copioſiſsimum eſt, & mulriplex, atque diuturnum: bonum verò, paucum, & paruũ & breue. malum per ſe obuium eſt, & expoſitum, & facile aduenit, ægrèq. propulſatur; bonum, difficilirer paratur, & facillimè perditur. Bonum denique mundi, eſt impurum, milleq. permixtum malis; malum autẽ, purum eſt, & boni expers. Tribulatio igitur facit nos cognoſcere mundi amaritudinem: quoniam ſæpe orirur ex illis ipſis bonis mundi, quæ vel amiſſa, dolorẽ nobis acerbum afferunt, vel per abuſum eorum in ſceleribus committendis, pœnis & ſupplicijs nos reddunt obnoxios. Sunt itaque ſimillima pulcherrimis illis capillis Abſalonis: de quibus ille ſæpius vanè ac ſuperbè gloriatus, deniqne illis ipſis ſuſpenſus, miſerrimè interijt.

Vnde cognoſcatur euidentes amaritudo mundi huius.

2. Reg. 18.

32 MANIFESTAT præterea tribulatio multiplicem mundi fallaciam; & quantopere fallantur mundi amatores. Fallax enim eſt mundi graria, fallax pulchritudo, fallaces diuitiæ, honores, voluptates: falſa ſpes, falſus amor, falſa promiſſa. Promittit multis, & dat paucis: promittit multum, & dar parum: promittit ſatietatem, & auget magis ſitim: promittit gloriam, & ſæpenumero cauſa eſt ignominiæ, & probroſiſsimæ mortis. Et quia peccatis eſt plenus mundus, peccatum autem, per voluptaris illecebram, fallacia eſt mentis; neceſſe eſt, mundum & fallacijs, & mendacijs, & dolis, & fraudibus eſſe refertum. Apoſtolus certè, peccatum eſſe fallaciam, oſtendit illis verbis: *Videte fratres, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati.* Ergo in ſtultos mundi amatores, qui eius fallacijs obducti, miſerrimum ſtatum ſuum non agnoſcunt, verè dici poſſet, quod ſcriptum eſt in Apocalypſi: *Dicis quod diues ſum & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & coecus, & nudus.* Similes ſunt Lot, amatores huius mundi: *Eleuatis Lot oculis*, ait Scriptura, *vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ uniuerſa irrigabatur, antequam ſubuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham, ſicut Paradiſus Domini, & ſicut Aegyptus uenientibus in Segor. Elegitq. ſibi Lot regionem circa Iordanem.* At enim deceptus eſt Lot ſpecie illius amœnitatis: breui enim tota illa regio funditus ſubuerſa & coelitus exuſta eſt; ipſeq. maximum in vitæ diſcrimen venit; nec ex tali exitio euaſiſſet, niſi ſeruatus eſſet ab Angelo. Simile quidpiam accidir mundi amatoribus, inanem eius pulchritudinem, & amœnitatem ſtultè conſectantibus. Sæpe verò, etiam in hac vita, & ipſi aduertunt fallaciam mundi, & ſe deceptos eſſe cognoſcunt, experti falſas fuiſſe ſpes ſuas, & de proſperitatis bonis, aut nihil, aut contraria potius mala reportaſſe; & conrigiſ-

Mundi fallacia.

Locus Pauli ad Hebræos 3.

Locus Apoc. cap. 3.

Geneſ. 13

ſe ſibi quod legitur apud Iſaiam c. 29. *Sicut ſomniat eſuriens & comedit, cum autē fuerit expergeſactus, vacua eſt anima eius; & ſicut ſomniat ſitiens, & bibit, & poſtquam fuerit expergeſactus, laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt.* Et cetera. Dum enim homines, mundi amore capti tenentur, velut altiſsimum dormiunt ſomnum, expergeſiunt autem plerumque inſtante iam morte, aut certè poſt mortem in infernum detruſi. Tunc enim inclamant illud quod eſt in libro Sapientiæ: *Errauimus à via veritatis.*

Tria genera malorū quæ vigēt atque regnant in mundo.

EXTREMO loco, tribulatio euidenter oſtendit quam malus ſit hic mundus. 33
Tria quippe ſunt eius mala: Ignorantia, concupiſcentia, & malitia. Propter ignorantiæ tenebras, comparatur Aegypto: propter fœditatem concupiſcentiæ, nominatur Sodoma & Gomorrha; propter prauitatem & malitiā, ſæpe appellatur nomine Babylonis. Quæ maior ignorantia, quàm, Deū, mundi effectorē, & recto-
Ioan. 17. rē, & conſeruatorē non agnoſcere? *Pater ſancte*, ait Dominus, *mundus te non cogno-*
Ioan. 1. *uit*, &, *In mundo erat, & mundus eū non cognouit.* Si cognoſcerent mundi amatores, Deū eſſe veracem, mundum verò mendacē; ſi Deum eſſe omnipotentem, mundū verò infirmum; ſi Deū eſſe immenſum pelagus bonorū, mundum autē ſentinā, & cloacam malorū, crederent vtique magis Deo quàm mundo, eiq. ſeruire & placere potius quàm mūdo, ſtuderent. Sed illi adeo ſunt inſipientes & vecor-
Pſal. 13. des, vt ita viuāt, quaſi perſuaſum haberent, nullū eſſe Deum. *Dixit inſipiēs in corde ſuo*, ait Dauid *non eſt Deus.* De foedisſimis porrò, quibus mūdus æſtuat, concupiſcentijs, nihil attinet dicere. Malitia itē eius, & per ſe manifeſta eſt, eoq. manifeſtior eſſe poteſt, quod Chriſtus Dominus, & Apoſtoli eius, de mundo, quaſi de re peſsima, & abominabili & execrata, loquuntur & præcipiunt. Audiat Lector
Ioan. 17. aliquot, ſed celebres ſentētias. *Ego*, inquit Dominus, *non ſum de hoc mundo: Mun-*
Infra 18. *dus odit me: Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Et item illa. *Totus mundus in mali-*
1. Ioan. 2. *gno poſitus eſt: Nolite conformari huic ſeculo: Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis,*
Rom. 12. *vt nos eriperet de præſenti ſeculo nequam, Adulteri, neſcitis quia amicitia huius*
Tit. 2. *mundi inimica eſt Dei? Quicunque ergo voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimi-*
Gal. 2. *cus Dei conſtituitur. Religio munda & immaculata apud DEVM & Patrem hæc*
Iaco. 4. *eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodi-*
Supra 1. *re ab hoc ſeculo. Fugite de medio Babylonis, & ſaluet vnuſquiſque animam ſuam.* Ad-
Ierem. 51. uertat porrò Lector, in hac Diſputatione vſurpatum eſſe à nobis nomen mundi non pro natura rerum, quæ ſunt in mundo, ſed partim, pro bonis temporalibus huius mundi, quæ multi ſtultè amant, & admirantur, præferentes ea bonis æternis: partim pro hominibus, mundi huius amatoribus atq; ſectatoribus, qui abiecto Dei timore, & amore, omnia ſtudia, & ſpes, & curas ſuas in diligendo & colendo mundo collocarunt.

Pulcherrima ſimilitudo qua ſtultitia mundi huius amatorum arguitur.

Barlaam apud Damaſcenum cap. 12. hiſtoriæ.

APVD Damaſcenum, in eo, qui proxime dictus eſt, libro, Barlaam, appoſi- 34
tiſſima ſimilitudine arguit ſtultitiam eorum, qui mundum hunc, cuius proxime ante, vanitatem, & mala demonſtrauerat, perditè amant, & ſtultè colunt, poſthabito Deo, in quo vno eſt verum ac ſummū hominis bonum. Similitudo autē qua ille vtitur, huiuſmodi eſt. Quamobrē eos, inquit, qui tā peſtifero ac crudeli domino ſeruiunt, quiue à bono ac benigno Deo per ſummam dementiam ſe ipſos remouentes, rebus præſentibus inhiant, nec futura vllo modo cogitant, verum ad corporeas quidem voluptates ſine vlla intermiſſione ſeſe conferunt; animas autem ſuas fame confici, & innumeris malis conflictati ſinunt, hos ego homini à furentis Vnicornis facie fugienti ſimiles eſſe cenſeo: qui cū clamoris ipſius ſonum, atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, ne ipſi in prædā cedat, aufugit. Dum autem celeriter currit, in ingentem quandam ſcrobem ruit, ac ruendo manus extendens, arborem quandam arripit, eamque arctiſ-
ſime re-

ſime retinet, atque gradu quodam firmatis pedibus, pacata deinceps omnia & à periculo aliena eſſe arbitratur. Reſpiciens autem, duos mures cernit, alterum candidum, alterum atrum, arboris illius, quam arripuerat, radicem perpetuò corrodentes, iamque penè eam amputantes. Atque inſuper, coniectis in illam ſcrobem oculis, horrendum draconem conſpicit, aſpectu ipſo ignem ſpirantem, ac toruis oculis ipſum intuentem, horrendeque ipſi deuorando inhiantem. Ac rurſum in gradu illo, cui pedes ipſius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aſpidum capita videt, è pariete, in quo conſiſtebat prominentia. Rurſum autem oculos conuertens, nonnihil mellis ex arboris illius ramis fluere cernit. Quocirca calamitatũ earum, quibus vndique obſidebatur, & vrgebatur, omiſſa conſideratione, nimirum quonam pacto externè quidem, vnicornis vehementi furore percitus eum deuorare quæreret, ab inferiori autem parte, acerbus Draco eum deglutire vehementer expeteret, ac rurſus arbor ea quam arripuerat, iam iamque amputanda eſſet; pedes denique ipſius quam lubrico, & infido gradui inniterentur: horum, inquam, tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipienda ſeipſum occupauit.

Hæc eorum, qui præſentis vitæ ludibrijs intabeſcunt, figura eſt: cuius quidem explanationem protinus tibi exponam. Vnicornis igitur, mortis typum gerit, quæ ſemper mortalium genus perſequitur, atque arripere contendit. Scrobs autem, mundus eſt, qui omnis generis malis, ac mortiferis laqueis ſcatet. Arbor ea, quam compreſſis manibus tenemus, & quæ à duobus muribus indeſinenter arroditur, cuiuſque hominis vitæ curriculum eſt: quod quidem per diei, ac noctis horas abſumitur, & conficitur, ac paulatim ad exciſionem accedit. Quatuor autem aſpides, humani corporis ſuper quatuor lubrica, & inſtabilia elementa conſtitutionem deſignant: quę, cum immoderatè ſe habent, ac perturbantur, corporis compages diſſoluitur. Ad hæc, Draco horrendum Inferni ventrem adumbrat, qui eos ſuſcipere geſtit, qui præſentes voluptates futuris bonis anteponunt. Mellis verò guttula diſtillans, mundi iucunditatem & dulcedinem ſignificat, per quam ille amicos ſuos ludificans, eos ſaluti ſuæ proſpicere minime ſinit. Sic ille.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM GENESIS.

Filij Iacob, abſumpto quod ex Ægypto deportauerant frumento, perſeuerante que fame in terra Chanaan, ducto ſecum Beniamin reuertuntur ad Ioſeph, à quo perhumaniter tractati, lautoq. conuiuio accepti ſunt.

1 INTERIM fames omnem terram vehe-
2 menter premebat: Conſumptisque cibis,
quos ex Aegypto detulerant, dixit Iacob ad
filios ſuos: Reuertimini,& emite nobis pau-
xillum eſcarum. Reſpondit Iudas:Denuntia
3 uit nobis vir ille ſub atteſtatione iuriſiurãdi,
dicens:Non videbitis faciem meam, niſi fra
trem veſtrum minimum adduxeritis vobiſ-
4 cum. Si ergo vis eum mittere nobiſcum,per
5 gemus pariter, & ememus tibi neceſſaria: ſi autem non vis, non ibimus:
vir autem, vt ſæpe diximus, denuntiauit nobis dicens. Non videbitis fa-
6 ciem meam abſque fratre veſtro minimo. Dixit eis Iſrael: In meam hoc
7 feciſtis miſeriam, vt indicaretis ei, & alium habere vos fratrem. At illi
reſponderũt: Interrogauit nos homo per ordinem, noſtram progeniem,
ſi pater viueret: ſi haberemus fratrem: & nos reſpondimus ei conſequen
ter iuxta id quod fuerat ſciſcitatus: nunquid ſcire poteramus quod di-

cturus eſſet: Adducite fratrem veſtrum vobiſcum? Iudas quoque dixit 8
patri ſuo, Mitte puerum mecum, vt proficiſcamur, & poſſimus viuere:
ne moriamur nos & paruuli noſtri. Ego ſuſcipio puerum: de manu mea 9
require illum, niſi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in
te omni tempore. Si nō interceſsiſſet dilatio, iam vice altera veniſſemus. 10
Igitur Iſrael pater eorum dixit ad eos: Si ſic neceſſe eſt, facite quod vul 11
tis: ſumite de optimis terræ fructibus in vaſis veſtris, & deferte viro mu
nera, modicum reſinæ & mellis, & ſtoracis, ſtactes, & terebinthi, & amyg
dalarum. Pecuniam quoquè duplicem ferte vobiſcum, & illam, quam 12
inueniſtis in ſacculis, reportare, ne fortè errore factum ſit: ſed & fratrem 13
veſtrum tollite, & ite ad virum. Deus autem meus omnipotens faciat vo 14
bis eum placabilem, & remittat vobiſcum fratrem veſtrum quem tenet,
& hunc Beniamin: Ego autem quaſi orbatus abſque liberis ero. Tule- 15
runt ergo viri munera, & pecúniam duplicem, & Beniamin: deſcende-
runtque in Aegyptum, & ſteterunt coram Ioſeph. Quos cum ille vidiſ- 16
ſet, & Beniamin ſimul, præcepit diſpenſatori domus ſuæ, dicens: In-
troduc viros domum, & occide victimas, & inſtrue cōuiuium: quo-
niam mecum ſunt comeſturi meridie. Fecit ille, quod ſibi fuerat impe- 17
ratum, & introduxit viros domum. Ibique exterriti, dixerunt mutuo. 18
Propter pecuniam, quam retulimus prius in ſacculis noſtris, introducti
ſumus; vt deuoluat in nos calumniā, & violēter ſubijciat ſeruituti nos &
aſinos noſtros. Quamobrem in ipſis foribus accedentes ad diſpenſato- 19
rem domus, locuti ſunt: Oramus domine vt audias nos. Iam ante deſcen 20
dimus vt emeremus eſcas: quibus emptis, cū veniſſemus ad diuerſorium, 21
aperuimus ſaccos noſtros, & inuenimus pecuniam in ore ſaccorum; quā
nūc eodem pondere reportauimus: Sed & aliud attulimus argentum, vt 22
emamus quæ nobis neceſſaria ſunt, non eſt in noſtra conſcientia quis
poſuerit eam in marſupijs noſtris. At ille reſpondit: Pax vobiſcum, no- 23
lite timere: Deus veſter, & Deus patris veſtri dedit vobis theſauros in
ſaccis veſtris. nam pecuniam, quam dediſtis mihi, probatam ego habeo.
Eduxitque ad eos Simeon. Et introductis domum, attulit aquam, & 24
lauerunt pedes ſuos, deditque pabulum aſinis eorum. Illi verò parabant 25
munera donec ingrederetur Ioſeph meridie: audierant enim quod ibi
comeſturi eſſent panem. Igitur ingreſſus eſt Ioſeph domum ſuam, obtu 26
leruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis: & adorauerunt proni
in terram. At ille, clementer reſalutatis eis, interrogauit eos, dicens: 27
Saluus ne eſt pater veſter ſenex, de quo dixeratis mihi? adhuc viuit?
Qui reſponderunt: ſoſpes eſt ſeruus tuus pater noſter, adhuc viuit: & 28
incuruati, adorauerunt eum. Attollens autem Ioſeph oculos, vidit Be- 29
niamin fratrem ſuum vterinum, & ait: iſte eſt frater veſter paruulus, de
quo dixeratis mihi? Et rurſum: Deus, inquit, miſereatur tui fili mi. Fe- 30
ſtinauitque, quia commota fuerant viſcera eius ſuper fratre ſuo, &
erumpebant lacrymæ: & introiens cubiculum, fleuit. Rurſumque lo- 31

32 ta facie egreſſus, continuit ſe, & ait: Ponite panes. Quibus appoſitis,
ſeorſum Ioſeph, & ſeorſum fratribus, Aegyptij quoque, qui ve-
ſcebantur ſimul, ſeorſum (illicitum eſt enim Aegyptijs comedere
33 cum Hebræis, & profanum putant huiuſcemodi conuiuium) Sede-
runt coram eo, primogenitus iuxta primogenita ſua, & minimus iuxta
34 ætatem ſuam. Et mirabantur nimis, ſumptis partibus quas ab eo ac-
ceperant: maiorque pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus exce-
35 deret. biberuntque & inebriati ſunt cum eo.

PRAEFATIO

IN Præfationis loco lubet hic apponere pulcherrimam Sancti Gregorij moralem diſputationem, ſuper hiſtoria Ioſeph, & fratrum eius tam ſuperiori capite, quàm hoc 43. à Moſe tradita. 1 Diſputat autem copioſè, piè, prudenter, doctéq. B. Gregorius de virtute Diſcretionis, & ſalubri temperamento ſeueritatis pariter atque lenitatis, quo vti debet Chriſtianus aliorum hominum doctor & rector: ne vel ſeueritate nimia, quos erudit, & corripit, perdat magis, quàm corrigat; neuè immodica lenitate atque indulgentia corrumpat potius quàm emendet, atque conſeruet. Id porrò docet ille & confirmat exemplo beati Ioſeph: qui primum quidem fratres ſuos durè, aſperèq. tractauit, vt talis vexatio daret illis intellectum, & pœnitentiam quandam ſceleris ab ipſis commiſſi: deinde verò humaniter, & blandè, & affabiliter, & liberaliter eos accepit: exteriorem vtiq. aduerſus ipſos obiurgationis aſperitatem præferens, interiorem verò etiam tunc caritatis erga ipſos dulcedinem cuſtodiens.

Pulchra diſputatio B. Gregorij de virtute Diſcretionis, doctoribus aliorum atque rectoribus apprimè neceſſaria.

Verba B. Greg. homil. in Ezech. 22. huc tranſpoſita, huiuſmodi ſunt: ſæpe contingit, vt Doctor regulam diſciplinæ, quam ſcit docere, neſciat tenere: cum aut nimio zelo motus, minus ſe per manſuetudinem temperat, aut nimia manſuetudine placidus, minus ſe contra vitia, per zeli ſtimulum inflammat. Magna enim conſideratione debemus penſare quod ſcriptum eſt. In vaſis enim templi inter coronas, & plectas, Boues, & Leones, & Cherubin exculpta ſunt: plectæ autem, concordiæ vnanimitatem ſignant: Cherubin verò plenitudo ſcientiæ dicuntur. Sacerdotes enim atque Doctores, inter coronas, & plectas, id eſt, inter fortitudinem boni operis, quo ad victoriam currunt, & charitatis concordiam, qua à ſe viciſſim non diſcrepant, per Boues, & Leones, atq; Cherubin deſignati ſunt. Quoniam inter plenitudinem ſcientiæ, quam habent, neceſſe eſt vt & Boum manſuetudinem habeant, & feruorem Leonum: quatenus in diſciplinam, quam prædicant, & ex ſancto zelo accenſi ſint, & ex paterna dulcedine, tranquilli. Quibus etiam ſubter ſe lora dependeant, vt diſciplinæ ſuæ retinacula, quibus ipſi ligati ſunt, etiam ſubiectis ſuis ſollicitè impendant. Super eos enim lora dependere, eſt cuſtodiæ vincula in ſubditis tenere. Quæ tunc rectè ſeruantur, cum nec boum manſuetudo, in zeli feruore amittitur, nec Leonum terror, in manſuetudinem declinatur. Tanta quippe debet eſſe diſcretio, vt nec diſciplina nimia, nec ipſa quoque miſericordia ſit remiſſa. Ne

ſi inordi-

ſi inordinatè culpa dimittitur, is qui eſt culpabilis, in reatu grauius aſtringatur. Et rurſus, ſi culpa immoderate retinetur, tanto, qui corrigitur, fiat deterior, quanto erga ſe, nihil ex benignitatis gratia agi conſiderat. exhibenda itaque prauis eſt aſperitas in oſtenſione, caritas in mente: vt & dura oſtenſio delinquentem coërceat: & caritatis cuſtodia mercedem manſuetudinis non amittat.

a ECCE dum hæc loquor, Ioſeph animum pulſat, vt ad oſtendenda, quæ dico, ipſe teſtis veniat. Certè ſomnium, quod de profectu ſuo viderat, fratribus narrans, per hoc quod innocenter retulit, malitiæ contra ſe ſtimulos excitauit. Idem à fratribus venditus Iſmaelitis, & in Aegyptum ductus, mira Dei omnipotentis diſpenſatione in Aegypto prælatus eſt. Cumque in terra Chanaan fames exurgeret, fratres ad Aegyptum venientes, Ioſeph prælatũ Aegypto repererunt, eumque ſummiſſis ad terram ceruicibus adorauerunt: quem ne adorarent, ideo vendiderunt: adeo conſilium Dei mutari non valuit. Tunc Ioſeph ſpiritu diſcretionis plenus, cognouit fratres non cognitus: Sed memor culpę, & remiſſor iniuriæ, mala fratrum nec reddere ſtuduit, nec ſine caſtigatione laxare. Nam ſuſpecta voce, protinus dixit: *Exploratores eſtis, vt videatis infirmiora terra, veniſtis.* O iaculum in corde. Peregrini venerant, famis periculum fugiebant, frumenta quæ quærebant, non acceperant; & feriri, ſe inſuper iactatione criminis videbant. Inter hæc ducuntur ad carcerem & poſt triduum, adhuc in eadem aſperitate terrentur. Iam reditur ad cor: iam culpæ memoria pulſat animum: atque inter ſe inuicem loquuntur: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtiam animæ illius, cum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit ſuper nos iſta tribulatio.* In his autem, cor Ioſeph amore vincitur, ſeceſſum petit, ſoluit flendo, quod pietati debuit. Seuerus ad fratres reuertitur, vt cruciatas eorum animas à culpa liberaret. Poſthæc, vnus relinquitur in vinculis, dimittuntur ceteri cum frumentis, vt vnus frater veniat, quem minimum habere ſe dixerant, qui etiam poſtmodum venit. Vincebat mentem pietas, cum frater innocens videretur: ſed permanebat in oſtenſione aſperitas, vt fratres noxij purgarentur. Frumenta dantur: ſcyphus in ſacco Beniamin abſconditur: furti poſt eos quæſtio mouetur. Mittitur vt reducantur in ſeruitutẽ: decernitur, apud quẽ ſcyphus fuiſſet inuentus: in ſacco Beniamin inuenitur, tũc Beniamin reducitur: afflicti omnes fratres ſequũtur. O tormenta miſericordiæ: cruciat, & amat. Reuerſi igitur, in terrã, cum lacrymis, proſtrati, veniam poſtulant. Memores enim, quid de illo patri promiſerant, mœrore intolerabili tabeſcebant. Tunc ſe vltra cohibere non valens pietas clauſa, prorupit in medium, & excuſſit caritatis lacrymas de vultu ſeueritatis. Deterſa eſt ira, quæ apparebat, & non erat: oſtenſa eſt miſericordia, quæ erat, & non apparebat. Sic vir ſanctus, facinus fratrum ſuorum, & dimiſit, & vindicauit. Sic in rigore clementiam tenuit, vt delinquẽtibus fratribus non ſine vltione pius exiſteret, nec ſine pietate diſtrictus. Ecce hoc eſt magiſterium diſciplinæ: vt culpis, & diſcretè nouerit parcere, & eas piè reſecare. Qui autem diſcretionem ſpiritus non habent, aut ſic dimittunt peccata, vt non corrigant: aut ſic quaſi corrigendo feriunt, vt non dimittant. Hactenus verba fuere B. Gregorij.

Geneſ.37. Geneſ.42. Geneſ.44. Geneſ.45.

Verſu 6. Dixitque Iſrael: In meam hoc feciſtis miſeriam, vt indicaretis ei, &
alium habere vos fratrem.

SVB finem ſuperioris capitis, Moyſes narrauit, primùm 3
omnino recuſaſſe Iacob mittere Beniamin cum reliquis fi-
lijs in Aegyptum; & dixiſſe verba illa acerbiſſimi doloris
plena: *Abſque liberis me eſſe feciſtis: Ioſeph non eſt ſuper;
Simeon tenetur in vinculis; & Beniamin auferetis: in me hæc
omnia reciderunt.* Et paulo infra: *Non deſcendet*, inquit,
*filius meus vobiſcum: frater eius mortuus eſt, & ipſe ſolus re-
manſit: ſi quid ei aduerſitatis acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos*
Philo in libro de Ioſeph. *meos cum dolore ad inferos.* Philo præter iſta verba Iacob, quæ memorat Moy-
ſes, refert dixiſſe Iacob quędam alia, ſed ad eandem tamen ſententiam perti-
nentia. Sic enim ſcribit: Tunc ſenex (Iacob) gemitum trahens ex imo pecto-
re: Quem ego primum, inquit, deplorabo filiorum meorum? Penultimum-
nè, ſed primum, calamitatum ordine? An ſecundo genitum, qui miſeria pri-
mo proximus, non prius mortem ſenſit, quàm vincula? An minimum natu,
cui abominanda profectio ſuſcipienda eſt; ſi modo proficiſcetur, fratrum infor-
tunio factus nihilo cautior? Interim ego membratim pereo: nam parentum
partes ſunt liberi. Modo numeroſa, felicique prole ſtipatus, ad orbitatem re-
cido. Sic Philo.

VERVM quæri poſſet, quemadmodum verè Iacob dixerit illud filijs ſuis: 4
In meam hoc feciſtis miſeriam: cum illos non feciſſe id, vt miſerum redderent pa-
trem ſuum, & hiſtoria ipſa planè oſtendat, nec Iacob dubitare potuerit. Sed
enim, dictum illud Iacob, non preſſe ac propriè accipiendum eſt, ſed iuxta
vulgarem loquendi conſuetudinem, quam non rarò ſequitur Scriptura. Cum
enim ex facto alicuius perſonæ, aliquid euenit, etiàm præter conſilium, & vo-
luntatem eius, vulgo creditur, & dicitur id factum eſſe ab illa perſona; quaſi
ea voluerit, & deſignauerit illud. Verbi cauſa, ex peccato mortali ſequitur
pernicies & exitium animi: quanquam igitur, qui peccat, non intendit exi-
tium animæ ſuæ, nec odit eam: attamen, quia facit id, ex quo animæ ſuæ exi-
tium accidit, dicitur odiſſe animam ſuam, & voluiſſe ac quæſiuiſſe perditio-
nem ſuam: ad quam ſententiam interpretandum eſt illud, quod in Pſalmo de-
cimo ſcriptum eſt. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Quanquam
S. Hieron. iſtic legendum eſſe putat Sanctus Hieronymus: *Odit anima ſua*: Vt illud,
anima ſua, referatur ad Deum: hoc ſenſu: Anima DEI odit eum, qui di-
ligit iniquitatem. Senſus igitur illorum verborum Iacob: *In meam hoc feci-
ſtis miſeriam*, hic eſt, Ex eo, quod vos feciſtis, indicando iſti Præfecto Ae-
gypti, remanſiſſe apud me fratrem veſtrum minimum, factum eſt, vt ille
iuſſerit eum duci ad ſe, quo abducto, ego fiam miſer, timens illius interitum,
vel captiuitatem.

Igitur Iſrael pater eorum dixit ad eos: Si ſic neceſſe eſt, facite quod vultis: Sumite de optimis terræ frugibus in vaſis veſtris, & deferte viro munera, modicum reſinæ & mellis, & ſtoracis, & ſtactes, & terebinthi, & amygdalarum. Verſu 11

5 HVNC locum referens & enarrans Philo, ita ſcribit: Iacob cum eſſet vir ſapiens, reputans cum animo ſuo, tolerabilius eſſe vnius filij incertum periculum, quàm tot filiorum, ſuamque perniciem, quæ propter domum fame oppreſſam, vitari non poterant, reſpondit: Cedendum eſt neceſſitati, vt video. Forraſſe natura viam hac ratione munir ad melius aliquid, quod nondum præuidere mente ſumus idonei. Ite, & minimum quoque fratrem, quando ita videtur, aſſumite. Verùm aliter eundum nunc eſt, quàm antea. Tunc pecunia tantum opus erat ignotis, ad emendum frumentum euntibus, neque vllam paſſis iniuriam. Nunc adiungenda ſunt munera, tribus de cauſis: ad parandam Præfecti annonæ gratiam, cui vos innotuiſſe dicitis: tum ad fratrem citius redimendum è vinculis: ac demum ad tollendam, quantum fieri poteſt, explorationis ſuſpicionem. Proinde ex optimis, quæ noſtra regio fert, ceu primitias, ferte iſti homini: & duplex pretium, annumerato, quod retuliſtis proximè: fortaſſis enim per alicuius ignorantiam id accidit. Ego fauſtis precationibus abeuntes proſequar, commendans ſalutem veſtram Seruatori Deo: vt & apud illius regionis indigenas, hoſpitibus conciliet gratiam, & vos reſtituat incolumes in patriam, vna cum fidei commiſſo, quod parenti debetis: tam priorem in vinculis relictum, quàm hunc, quem nunc abducitis adoleſcentulum, per ætatem, imperitum rerum omnium. Sic Philo.

6 VERBA hebræa, quæ Latinus interpres hoc in loco interpretatus eſt, *reſinam*, *ſtoracem*, *ſtacten*, *terebinthum*, *& amygdalas*: tam Hebræi, quàm de noſtris ſtudioſi & periti linguæ hebrææ, variè admodum interpretantur: quam varietatem ſtrictim indicauit Caietanus ad hunc modum: Pro *reſina*, alij theriacam, alij balſamum, alij trementinam interpretantur. Pro *ſtorace*, alij ceram, alij aromata intelligunt. Pro *ſtacte*, alij caſtaneam, alij maſticen, alij guttam, ſeu florem myrrhæ exponunt. Pro *terebintho*, apud omnes lego Pineas. Et his iunguntur amygdalæ, vt in vulgata etiam editione habetur. Hæc Caietanus. Caietanus.

7 CETERVM quæri dignum eſt, cur Iacob ad dimittendum Beniamin permotus fuerit potius oratione ac promiſſis Iudæ, quàm ipſius Ruben, qui antea id petierat obnixè à patre, & vt videtur, grauiori ſe obſtrinxerat conditione ad reducendum Beniamin; neci offerens, & quaſi deuouens filios ſuos, niſi Beniamin reduceret ex Aegypto ad patrem ſuum. Hæc enim fuit oratio Ruben ad Iacob ſub finem capitis quadrageſimi ſecundi à Moyſe commemorata. *Cui reſpondit Ruben: Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi reſtituam. At ille: Non deſcendet*, inquit, *filius meus vobiſcum*. Iudæ autem oratio & promiſſio mollior, ac leuior videtur fuiſſe: Sic enim locutus eſt patri ſuo, vt in hoc capite ſcribit Moyſes: *Mitte puerum mecum vt proficiſcamur, & poſſimus viuere, ne moriamur nos, & tu, &* Cur Iacob noluit cõmittere Beniamin, Ruben, ſed commiſit Iudæ.

paruuli noſtri. Ego ſuſcipio puerum, de manu mea require illum. Niſi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. Si non intercesſiſset dilatio, iam vice altera veniſſemus. Igitur Iſrael pater eorum dixit ad eos: Si ſic neceſſe eſt, facite quod uultis. Videtur itaque grauius illud, quod dixit Ruben; *Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi*: quàm hoc quod dixit Iudas: *Niſi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore*: Iacob tamen, oratione Iudæ flexus eſt, non autem Ruben.

Philo. Philo innuit cauſam huiuſmodi, quòd Iudas potentior eſſet ad perſuadendum: quoniam inter omnes fratres ingenio, animo, auctoritate, & facundia excellebat; & verba illa dixit patri non ſuo tantum, ſed aliorum omnium fratrum nomine.

EQVIDEM reor, tres reddi poſſe eius rei valde idoneas, & probabiles 8
rationes. Primum enim Iudas, gratus, & carus erat patri, & propter eius prudentiam & grauitatem morum, fidem eius dictis habebat. Ruben contra, ingratus, & inuiſus erat patri, propter inceſtum ab eo admiſſum, violando torum

Geneſ. 45. Theodore. paternum. Et hanc cauſam tradit Theodoretus Quæſtione 103. Quare, inquit, noluit Iacob committere Beniamin ipſi Ruben? Quoniam ſuſpectus illi erat propter illegitimum congreſſum, & petulantiam in cubile patris commiſſam. Ignorabat autem Iacob quantum laboraſſet Ruben pro conſeruando Ioſeph. Sic Theodoretus. Deinde conditio, quam offerebat Ruben, necem dico filiorum ſuorum, erat iniqua, & abſurda, & irrationabilis, & à Iacob non ſolùm non accipienda, verum etiam auerſanda & execranda. Conditio verò Iudæ, erat grauis, & rationabilis, & ad mouendum patrem perefficax. His adde, quod quando Iudas illud dixit patri, erat maior frumenti inopia, vehementiorque fames, quàm antea fuerat, cum Ruben dixit illud patri ſuo. Iacob itaque maiori permotus, victusque neceſſitate, ne ipſe cum omni familia periret, coactus eſt aſſentiri Iudæ, & dimittere Beniamin.

Nonnulli hac ratione docent, tanto grauiorem fuiſſe conditionem, qua ſe 9
patri obſtrinxit Iudas, quàm Rubē, quanto grauior eſt pœna inſeparabilis & perpetua, quam temporaria & perfunctoria. Occiſio enim filiorum ſuorum, quam Ruben offerebat patri, breuis futura erat, citoq. tranſitura: At verò pœna qua ſe obligauit Iudas, dicens: *Niſi reduxero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore*: Futura ipſi erat inſeparabilis & perpetua. Quis autem non mallet breui & præſenti pœna, etiam mortis, ſemel defungi, quàm ſemper pauidam, & dolo-

Ouid. lib. 3. de Pon. ri obnoxiam vitam agere? Qui autem peccati reus eſt omni tempore, perpetua ſolicitudine & angore, & conſcientiæ trepidatione ſuſpenſam vitam agit. Scitum enim eſt, quod ad hanc ſententiam ſcripſit Ouidius.

Mitius ille perit, ſubita qui mergitur unda,
Quam ſua qui tumidis brachia laſſat aquis.

Meritoque celebratur illud Senecæ: Nemo tam eſt timidus, vt pendere ſem-

Origenes. per malit, quàm ſemel cadere. Origenes, more ſuo, hæc referens ad myſticam intelligentiam, docet prætereà grauiorem fuiſſe à Iacob æſtimatam conditionem, quam offerebat Iudas, quod hæc figuraret pœnam æternam, quam luunt perpetuò impij poſt hanc vitam; quippe qui ſunt peccati aduerſus Deum rei omni tempore. Conditio autem à Ruben oblata, ſignificabat temporarias præſentis vitæ pœnas, quæ quantumuis graues & acerbæ ſint, breuiſſimæ tamen ac nihili cenſeri debent, præ quam ſunt improborum pœnæ poſt hanc vitam.

Et ait:

Et ait: Ponite panes, quibus appoſitis, ſeorſum Ioſeph, & ſeorſum fratribus, Aegyptijs quoque, qui veſcebantur ſimul, ſeorſum, (illicitum eſt enim Aegyptijs comedere cum Hebræis, & profanum putant huiuſcemodi conuiuium) ſederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita ſua, & minimus iuxta ætatem ſuam, & mirabantur nimis, ſumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet. Biberuntq. & inebriati ſunt cum eo. Verſu 32. vſque in finem cap.

10 HISTORIAM huius conuiuij ad hunc modum enarrat Philo: Viſo Ioſeph fratre ſuo vterino Beniamin, non valens affectum animi reprimere, priuſquam eum proderet, auerſo vultu, & ſecedens quaſi ad aliud negocium (nondum enim erat aperienda veritas,) in quodam angulo effudit ſe in lacrymas. tum ablutus, & dolorem rationi ſubijciens, ad hoſpites epulo accipiendos reuertitur, educto Simeone, quem in vinculis, tanquam obſidem illorum retinuerat: adfuerunt & alij conniuæ, optimates nempè Aegyptiorum. Tractatio eorum fuit iuxta morem cuiuſque patriæ: durum enim viſum eſſet, diſcedere à conſuetis moribus, præſertim in conuiuio, vbi maxime conuiuarum hilaritati, & iucunditati ſeruitur. Iuſſi deinde ſunt iuxta ætatis ordinem ſedere: nondum enim diſcumbendi mos receptus erat. Illi porrò mirabantur quod Aegyptij, non aliter, quàm Hebræi rationem ætatis haberent in honorandis hominibus, etiam in conuiuijs. Sic autem cogitabant ſecum: Fortaſſe hic Præfectus Aegypti, pro ſua prudentia, non modo ſerijs & magnis rebus ad pacis, & belli ſtudia ſpectantibus, inducit decorum ordinem; verùm etiam honeſtatem, & decentiam in iſtis leuioribus; & penè ludicris, quæ Aegyptij hactenus rudiores neſciuerunt. Nam in conuiuio, ſeruata grauitate, lætitia quæritur in primis. Interim cibi non valde lauti, apponuntur; quod Ioſepho non liberet vti delicijs in publica penuria. Et hoc ipſum prudentes homines in laudem vertebant, vitari luxum intempeſtiuum, & inuidioſum: probantes conſilium Ioſeph, memoris, quid vel præſentem lætitiam, vel publicum ſtatum deceret, & vtrique ſe accommodantis tempori. Fuit itaque opportunus, & & minime inuidioſus conuiuij apparatus; & quod ad luxum deerat, ſuppleb atur hoſpitali comitate, lætis propinationibus, fauſtis ominationibus, ad hilaritatem hortationibus, & id genus iucundis inuicem confabulationibus: nimirum hæc ingenuis ac liberaliter educatis, gratiora ſunt, quam cibi potuſuè lautitiæ, non magni pendendæ, niſi apud iſtos epulones, & vaniſſimos luxus oſtentatores. Sic Philo.

Igitur

PRIMA DISPVTATIO.

Super conuiuio, quod fecit Ioſeph fratribus ſuis, & ſuper verbis Scripturæ proximè ante poſitis.

QVIS fratrum Ioſeph in animum ſuum inducere potuiſſet, 12
ſperare quod accidit eis, tantam videlicet tam breui tempore futuram viciſſitudinem rerum, tantamque in animo Ioſeph erga ipſos mutationem: vt quos ille antea vt hoſtiles exploratores, durè, atque aſperè, criminoſeq. tractaſſet, eos nunc non modo humaniter & beneuolè acciperet, verum etiam conuiuio ſuo dignaretur? Verùm ſuper eo conuiuio quæſtiones aliquot curſim & carptim tractandæ ſunt.

Prima quæſtio, Quorſū Ioſeph illud conuiuium inſtituerit.

PRIMA Quæſtio: quem ad finem Ioſeph conuiuium illud fecit fratribus ſuis? Haud dubiè, vt oſtenderet ac perſuaderet eis, quamuis ſeuerè ac durè prius eos tractaſſet, ſe tamen nec odio ipſos, nec contemptui habere: cuius rei nullum poterat illuſtrius facere indicium & argumentum, quàm adhibendo eos conuiuio ſuo. Apud omnes enim gentes ſemper habitum eſt conuiuium, ceu illuſtre quoddam ſymbolum, pretioſumq. pignus amicitiæ & honoris, præſertim autem conuiuia Principum. Romanos legimus agere quotannis eſſe ſolitos conuiuia, quæ Chariſtia appellabant; quibus intereſſe non licebat, niſi ijs, qui ſanguine inter ſe iuncti erant, vel arcta propinquitate affines. In huiuſmudi autem conuiuijs, amicos inuicem ſermones habebant, & amicitiam, temporis fortaſſe iniuria, vel alia quapiam cauſa diſſutam farciebant; ac ſi quod fortè inter ipſos exortum eſſet diſſidium, mutua benignitate inuicem condonabant. Super qua re quod breuiter prodidit Valerius Maximus, hic apponam. Conuiuium, inquit, Maiores noſtri ſolemne inſtituerunt, idq. Chariſtia appellauerunt: Cui, præter cognatos & affines, nemo interponebatur: vt ſi qua inter neceſſarias perſonas querela eſſet orta, apud ſacra menſæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur. Sic ille. Eodem pertinent illi verſus Ouidij:

Chariſtia Romanor. — *Valerius Maximus libr. 2. cap. 1.* — *Ouidius lib. 2. de Faſtis.*

Proxima cognati dixere Chariſtia cari,
Et venit ad ſocios turba propinqua deos.
Dijs generis date thura boni: Concordia fertur
Illa præcipue mitis adeſſe die.

Videtur igitur ſimile quodammodo fuiſſe illud conuiuium Ioſeph, ſimilique de cauſa ab eo inſtitutum.

Secunda quæſtio de ordine conuiuarum in ſedendo

SECVNDA Quæſtio, Quonā fuerunt ordine in illo conuiuio Ioſeph, diſpoſiti conuiuæ? Indicat hoc Scriptura illis verbis: *Quibus appoſitis, ſeorſum fratribus, Aegyptijs quoque, qui veſcebantur ſimul ſeorſum: ſederuntque coram eo primogenitus iuxta primogenita ſua, & minimus iuxta ætatem ſuam.* Hinc duo licet cognoſcere, quæ ad ordinem illorum conuiuarum pertinent: alterum eſt, eos non in vna omnes menſa conſediſſe, ſed in tribus diſtinctis & ſeparatis menſis: id enim apertè ſignificatur illis verbis, *Seorſum Ioſeph, & ſeorſum fratribus, & ſeorſum Aegyptijs.* Erat igitur vna menſa principalis ad quam ſolus Ioſeph ſedebat, tanquam princeps & dominus. Vt ex hoc loco appareat, quam ſit antiquus mos, & olim, hodieq. à Principibus vſurpatus, vt etiam in publicis conuiuijs non ſe Principes iungant & miſceant ceteris conuiuis: ſed pro dignitate ac maieſtate ſua,

ſua, propriam habeant menſam, ad eamq. ſoli reſideant. Hoc autem fecit Ioſeph, quod idem antea factitare apud Aegyptios ſolitus eſſet; & vt hac etiam ratione occultaret ſe fratribus ſuis, ſimulans Aegyptium ſe eſſe; ob idque more Aegyptiorum, cum Hebræis conſidere in conuiuio nollet. In altera menſa erant Aegyptij: non ſanè quilibet Aegyptiorum, ſed viri honorati ac primarij, qui officij & honoris gratia, affectabantur Ioſeph. De quibus illud quod dicitur: *Qui veſcebantur ſimul*, dupliciter poteſt intelligi: vel vt illud *ſimul* referatur ad illud conuiuium, ad quod Ioſeph primates Aegyptiorum inuitaſſet, quò magis honoraret fratres ſuos, & ſuam illis magnificentiam & maieſtatem demonſtraret. Vel illud *ſimul* denotat, illos Aegyptios, ſolitos comedere eo tempore, quo Ioſeph comedebat, quod eſſent viri in primis honorati; non autem de numero famulorum Ioſeph, qui miniſtrabant eius menſæ, atque eo miniſterio peracto, poſtea comedebant.

Tertia menſa fuit, in qua erant fratres Ioſeph; & hanc menſam Ioſeph coram ſe apponi iuſſit, vt hic narrat Scriptura, maioris nempe benignitatis declarandæ gratia; quo videlicet eos videre, & ab ipſis videri poſſet: & ſi quid ſermocinari luberet cum eis (per interpretem vtique) id commodius & iucundius poſſet. Erant porrò fratres Ioſeph, ordinati ſecundum ordinem ætatis cuiuſq. (& hoc eſt alterum illud, quod ex ſupradictis verbis Scripturæ colligitur) vt prior natu, priori loco ſederet; & minimus natu, vltimo loco. Primus itaque in ea menſa ſedebat Ruben; vltimus autem, Beniamin: Et hoc Scriptura vocat in hoc loco, (*ſedere iuxta primogenita ſua*,) id eſt, vt quisq. primogenitus fuerat, ita primo loco ibi ſedebat. Atque hunc morem, priorem in conuiuijs locum maioribus natu deferendi, plenum videlicet vrbanitatis & modeſtiæ, ac reuerentiæ, etiam à veteribus Romanis religiosè cuſtoditum eſſe, legimus apud Valerium Maximum eodem, quo proxime dictum eſt, loco. Senectuti, air ille, iuuentus ita cumulatum & circumſpectum honorem reddebat, tanquam maiores natu, adoleſcentium communes patres eſſent. Inuitati ad cœnam, diligenter quærebant, quinam ei conuiuio eſſent interfuturi; ne ſenioris cuiuſpiam aduentum diſcubitu præcurrerent: ſublataq. menſa, priores conſurgere eos, & abire patiebantur. E quibus apparet, cœnæ quoque tempore, quàm parco, & quàm modeſto ſermone, præſentibus ſenioribus, ſoliti eſſent vti adoleſcentes. Sic ille.

Reuerẽtia iuniorum erga ſenio res, apud veteres Romanos. Valerius Maximus

14 TERTIA quæſtio: Cur Aegyptij tantopere auerſabantur ſocietatem Hebræorum in conuiuijs, teſtante Scriptura, illicitum putaſſe Aegyptios, atque profanum, comedere cum Hebræis? Quidam referunt hoc ad faſtum & ſupercilium, & ſuperbiam Aegyptiorum, qui exteras gentes, & omnium maximè Hebræos, vt ignobiles, & obſcuros, vileſq. homines, faſtidiebant, atque aſpernabantur: cum tamen ipſi Aegyptij, propter impuriſſimos mores, & abſurdiſſima inſtitura, legesq. & vaniſſimas, atque execrandas ſuperſtitiones, omnium mortalium vaniſſimi, & contemptiſſimi haberi deberent. Dauid certè, propter has cauſas Aegyptios appellauit populum barbarum, dicens: *In exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro*. Verum probabilius dictu fuerit, propterea Aegyptios tantopere abhorruiſſe à comedendo cum Hebræis, quod Aegyptij non veſcerentur carnibus pecorum; quin etiam pecora ipſa, quaſi deos, diuino cultu, & honore venerarentur, ob idque eorum occiſionem perhorreſcerent: Hebræi verò pecora mactarent, tum ad edendi, tum ad ſacrificandi vſum. Hoc autem dupliciter probari poteſt ex ipſa Scriptura: primum, ex hoc loco; vbi dicitur Aegyptios conuiuia Hebræorum habuiſſe pro illicitis & profanis; profana enim putabant, id eſt, impia, & contraria pietati & religioni ſuæ, quia ipſi colebant ea, pro dijs, quibus occiſis, & coctis vtebantur Hebræi pro

Tertia quæſtio, cur Aegyptij auerſabantur conuiuia Hebræorum.

Locus pſal. 113.

quotidianis cibis. Deinde probatur idem ex capite octauo Exodi: dicenti enim Pharaoni, vt Hebræi ſacrificarent Deo ſuo in Aegypto; & non irent in deſertum; reſpondit Moyſes: *Non poteſt ita fieri: abominationes enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro. Quod ſi mactauerimus ea quæ colunt Aegyptij coram eis, lapidibus nos obruent.*

Quarta Quæſtio vter mos in conuiuijs antiquior fuerit ſedendi ne, an accumbendi.

QVAESTIO quarta ſuper illis verbis: *Sederunt coram eo.* Vter mos an- 15
tiquior fuit in conuiuijs, ſedendi ne, an accumbendi? In hoc enim Scripturæ loco, vbi primum mentio fit, quo ſtatu corporis eſſent in conuiuio, dicitur in conuiuio Ioſeph ſediſſe fratres eius; & ſupra Geneſ. 37. legitur, fratres Ioſeph ſedentes comediſſe. Eundemque morem tenuiſſe veteres Romanos, & item Lacones atque Cretenſes, in antiquis memorijs eſt proditum. Nam ad illud Virgilij.

Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis:

Seru. M.Varro. Iſidorus. Athenæus Petrus Ciaconius.

Ita ſcribit Seruius: perpetuis; inquit, menſis, id eſt, longis ad ordinem exæquatis ſedentium. Maiores enim noſtri, ſedentes epulabantur; quem morem habuerunt à Laconibus, & Cretenſibus, vt Varro dixit in libris de gente Populi Romani, in quibus docet, quid à quaque traxerint gente per imitationem. Sic ille. Idemque confirmat Iſidorus libro Etymologiarum 20. cap. 11. Immo verò apud Homerum, Heroes inducuntur in conuiuijs ſedentes, non accumbentes, vt notat Athenæus lib. 1. Et addit hunc morem, interdum etiam ſeruaſſe Alexandrum Magnum, qui aliquando quadringentos duces, in ſellis aureis, & argenteis, veſte purpurea ſtratis, ſedentes, ac reclinatos conuiuio excepit. Sed hæc plenius apud amicum meum, doctiſſimumque virum Petrum Ciacconium in aureolo illo libro ſuo de Triclinio Romano. Aetas porrò ſancti Ioſeph, amplius quingentos quinquaginta annos, belli Troiani tempus anteceſſit: vt hinc ſatis appareat, quanta ſit vetuſtas ſeſſionis in conuiuio, vt qua vſos eſſe fratres Ioſeph in conuiuio eius, proditum ſit à Moſe.

Quinta quæſtio de partibus, quas Ioſeph dedit fratribus ſuis. Suetonius. Morem fuiſſe Principum, mittere partes alijs

QVINTA quæſtio, ſuper illis verbis: *Et mirabantur nimis, ſumptis parti-* 16
bus quas ab eo acceperant. Quænam fuerunt partes illæ, quas fratres Ioſeph in conuiuio acceperant ab ipſo? Fuiſſe puto fercula quæ apponuntur conuiuis, & quos Latini vocant miſſus. Quanquam nomine etiam partium appellari à Latinis Scriptoribus, oſtendit Suetonius ita ſcribens de Caligula: Qua epulatione, equiti Romano contra ſe hilarius, auidiuſque veſcenti, partes ſuas miſit. Fuiſſe autem olim ſolenne in conuiuijs, eum qui inuitauerat, partes mittere ad conuiuas, præſertim honoratiores, ſibique cariores non ſolum præſentes, ſed etiam abſentes, apud Græcos & Latinos Scriptores legimus. De Cyro hęc ſcribit Xenophon libro octauo: Si apponeretur ſibi ſuaue quid, non ſolus ipſe id comedebat, ſed impertiebatur etiam præſentibus. Frequenter etiam mittebat abſentibus amicis de ijs cibis, quibus ipſe delectabatur. Quin etiam vbi

Cyrus. Ageſilaus. Pertinax.

cœnatum erat; reliquias omnes, mittebat Cyrus de menſa ſua. Traditum etiam memoriæ eſt, Regem illum percelebrem Lacedæmoniorum, Ageſilaum, duplicem in conuiuijs partem accipere ſolitum: non vt ipſe veſceretur vtraque, ſed vt mitteret alteram amicis, ſibi alteram reſeruans. Dicebat enim, ideo Regi duplicari obſonia debere, non ſatietatis ſuæ cauſa; ſed vt quos vellet, ſic honorare poſſet. Et Capitolinus, Pertinacis Imperatoris parſimoniam enarrans: Amicis, inquit, ſuis ſi quando de prandio mittere voluit, miſit offulas binas, aut omaſi partem, aliquando lumbos gallinaceos: faſianum, nunquam priuato conuiuio comedit, aut alicui miſit.

SEXTA quæſtio: Quot numero fuere partes illæ, ſiue fercula, & miſſus 17

dati fratribus Ioſeph? Thoſtatus ſignificar fuiſſe quinque, idque coniectat ex eo, quod Scriptuta dicit hoc loco, Beniamin quinque partibus plus accepiſſe, quàm vnum quemlibet fratrum ſuorum: quaſi cuilibet frairi datæ fuiſſenr quinque partes, ſed quia pars quælibet iſtarum quinque data Beniamin, erat duplo maior, quàm aliorum fratrum, ideo, ad vltimum Beniamin, quinque partibus ſuperauit alios. Circa hoc autem fuiſſe magnam apud veteres Romanos, parſimoniam, oſtendit Seruius ſuper illum verſum Virgilij.

Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria

Scribit enim, Veteres Romanos, vt traditum eſt à Catone, & in atrio, & duobus ferculis epulari ſolitos. De Auguſto quoque Cæſare ſcript um eſt, cœnaſſe eum ternis, vt plurimum, ferculis, aut cum abundantiſsimè, ſenis præbuiſſe conuiuium. Cuius frugalitati quantopere contraria fuerit intemperantia, & luxus Elagabali demonſtrat Lampridius ita de eo ſcribens: Exhibuit aliquando tale conuiuium, vt habetet viginti & duo fercula ingentium epularum, & per ſingula, manus, quaſi iam comediſſent, lauarent. Ex hoc præterea conuiuio Ioſeph licet intelligere, antiquiſſimum fuiſſe morem in conuiuijs, non in commune veſcendi, eademque de patina conuiuas omnes cibum capiendi, ſed ſingulis conuiuis ſingulas partes ſeparatim & proprie aſſignandi. Verùm ſuper hac re quæſtionem doctè agitat in vtramque pattem Plutarchus in lib. 2. Quæſtionum Sympoſicarum, quæſt. 10.

Sexta quæſtio, Quot numero fuerãt partes datæ fratribus Ioſeph, & de numero ferculorum in cõuiuijs, apud Veteres.
Auguſtus Cæſar.
Elagabalus.
Aotiquios mos ſingulis cõuiuijs dandi ſingulas partes, quàm in commune veſcendi.
Plutarch.

18 SEPTIMA quæſtio ſuper illis verbis: *Et mirabantur nimis, ſumptis partibus, quas ab eo aceeperant: maiorque pars venit Beniamin*. Cur, aut quid mirabantur fratres Ioſeph? Lyranus & Thoſtatus aiunt, illud miratos eſſe fratres Ioſeph, quod Ioſeph, quem ipſi credebant extraneum, & Aegyptium, & ſuorum morum atque inſtitutorum plane ignarum, ita eos ſedere feciſſet, vt ſedere ipſi in domo pattis ſui ſoletent: & quod ſine errore, eos ſecundum ordinem ætatis, in ſedendo diſpoſuiſſet. Sic illi. Quibus ſuffragati videtur Philo, ita ſcribens: Iuſſi deinde ſedere iuxta ætatis ordinem, mirabantur, quod Aegygyptij, non aliter quàm Hebræi, rationem ætatis haberent in honotandis hominibus: idque tribuebant prudentiæ Ioſeph, qui non ſolùm ſerijs, & magnis rebus ad pacis, bellique recta munia ſpectantibus, ſed etiam domeſticis & ludictis, & conuiualibus decorum ordinem induxiſſet, cuius antea rudes, experteſque fuiſſent Aegyptij. Sic Philo. Conttaria eſt ſententia Caietani, arbitrantis, idcirco miratos eſſe fratres Ioſeph, quod in accipiendis ab eo partibus, tanto ſuperior ipſis fuiſſet Beniamin, licet, tanquam natu minimus, vltimus in ſedendo fuiſſet. Admiratio illa fratrum Ioſeph, inquit Caietanus, non quadrat ſeſſioni eorum ordinatæ ſecundum ætatem cuiuſque, non enim res hæc digna fuit admiratione: ſed quadrat diſtributioni ſubiunctæ partium, in qua Beniamin prælatus apparuit omnibus. Sic ille. Et hoc videtur congruere cum verbis illis Scripturæ: *Et mirabantur nimis, ſumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet.*

Septima Quæſtio, Quid admirarentur fratres Ioſeph.
Lyranus.
Thoſtatus.
Philo in libro de Ioſeph.
Caietanus.

19 OCTAVA quæſtio: Quomodo intelligendum eſt, partem Beniamin tanto maiorem fuiſſe partibus aliotum fratrum, vt quintuplo excederet, ſicut ait Scriptura: *Maiorque pars venit Beniamin: ita vt quinque partibus excederet.* Quatuor id modis poteſt intelligi. Primò, vt cuilibet aliorum fratrum vnum duntaxat ferculum apponeretur; Beniamin verò ſex fercula. Sed hoc non eſt credibile: nimis enim illiberaliter tractaſſet frattes ſuos Ioſeph, in tam magnifico conuiuio, quo volebat & ſuam erga illos benignitatem, ſuamque magnificentiam declarare: in huiuſmodi enim conuiuijs præcipua ratio

Quæſtio octaua. Quomodo intelligendũ ſit partem Beniamin quintuplo maiorẽ fuiſſe.

multitudinis, & varietatis ferculorum habetur. Quid quod inſignem feciſſe videretur iniuriam fratribus, & præ vno Beniamin, alios omnes contempſiſſe? Deinde, exiſtimari poſſet, paria quidem numero fuiſſe omnibus data fercula, verùm quodlibet ferculum datum Beniamin, fuiſſe quintuplo maius quolibet ferculo aliorum fratrum. Verùm nec hoc eſt veriſimile. Nam cum quodlibet ferculum aliorum fratrum ſatis eſſet copioſum, pro magnificentia illius conuiuij, nimis profectò ſuperuacaneum fuiſſet, quodlibet ferculum Beniamin fuiſſe quintuplo maius. Præterea, cogitari poſſet, cuilibet ceterorum fratrum plura eſſe data fercula, verbi gratia, tria; at verò Beniamin tanto plura eſſe data, vt quinque ferculis ceteros fratres excederet, verbi gratia data ei fuiſſe octo fercula. Et hoc ſane, nihil habet abſurdi. Ad extremum, exiſtimari poteſt, cuilibet fratrum data eſſe à Ioſepho quinque fercula, ſed hoc diſcrimine, vt quodlibet ferculum Beniamin, duplo maius eſſet, quolibet ferculo aliorum fratrum; ita vt totum quod datum eſt Beniamin, duplo maius eſſet quàm erat totum datum ſingulis fratribus, ſed in eo tamen quod datum eſt Beniamin, quinque partes, ſiue medietates erant, ſupra id quod datum erat cuilibet fratrum eius. Quapropter verè dici poteſt, id quod datum eſt Beniamin, quinque partibus fuiſſe maius eo, quod datum eſt cuilibet fratrum eius: & item nihilominus verè dici poteſt, quod datum eſt Beniamin, id duplo tantùm fuiſſe maius, quàm quod ſingulis aliorum fratrum datum eſt.

Ioſephus.

Ex quo facile intelligitur, Ioſephum ſcribentem in primo libro Antiquitatum, vbi refert hanc hiſtoriam, Ioſeph in illo conuiuio liberaliter tractaſſe alios fratres, ſed Beniamin duplicibus partibus honoraſſe, non diſcrepare, ſecundum rei veritatem, ab eo, quod Scriptura dicit hoc loco, Beniamin quinque partibus exceſſiſſe alios fratres: hac certe ratione dictum illud Ioſeph, Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ interpretatur.

Hiſtoria Scolaſtica.

Quæſtio nona, cur ita præferre Ioſeph voluerit fratrẽ ſuũ Beniamin alijs fratribus.

NONA quæſtio, Cur id facere voluit Ioſeph erga Beniamin, vt is quin- 20
que partibus excederet alios fratres? Apud Euſebium lib. 9. de Præparatione Euangelica cap. vltimo, Alexander Polyhiſtor rationem reddit eius rei nequaquam hoc loco reticendam. Sic enim de eo ſcribit ibi Euſebius: Quæſtionem etiam mouet, cur in prandio, quincuplas germano ſuo Beniamin partes Ioſeph apponi iuſſerit. Reſpondet, propterea id factum eſſe ab eo, quoniam ſeptem filios Liæ patri eius pepererat, (ſex mares, & vnam fœminam) Rachel autem mater ſua duos tantum. Propterea Ioſeph, quinque partes dediſſe Beniamin, & duas ipſe ſibi accepiſſe: vt ſeptem etiam ipſi partes, quot & Liæ filij, haberent, ne domus matris ſuæ minor videretur. Sic ille.

Alexander Polyhiſtor apud Euſebium.

Lyranus.

Lyranus & complures alij, putant id eſſe factum à Ioſeph, vt tentaret animos fratrum ſuorum erga Beniamin, exploraretque num inuiderent ei, ægreque ferrent ſibi prælatum eſſe in conuiuio, ſicut inuiderant ſibi, quod plus ipſis diligeretur à patre. Sed quanquam hoc videtur ſatis probabiliter dici, contra id tamen facit, quod poſtquam Ioſeph iam ſe manifeſtauerat fratribus ſuis, & liquidò cognouerat in periculo Beniamin fuiſſe eos peramantes eius, & pro ſalute ipſius ſatagentes ac ſolicitos; ſimiliter tamen illis prætulit Beniamin: cum enim ſingulis dediſſet binas ſtolas, Beniamin dedit quinas, & inſuper argenteos trecentos. Similius igitur verò eſt id feciſſe Ioſeph, quod Beniamin ſibi coniunctior eſſet, & carior ceteris fratribus, cum eſſet frater ſuus vterinus, & vnicus eodem patre matreque generatus: & quod in ſui locum ſucceſſiſſet apud Patrem, quantum ad ſingularem amorem, & curam eius.

Geneſ.37.

Iſto

Iſto præterea facto Ioſeph erga Beniamin, præfigurata eſt (ſecundum Ambroſium & Proſperum) futura ſuper omnes cœleſtium donorum in B. Paulo (qui fuit è tribu Beniamin) exuperantia. Is enim ſingulari quadam Apoſtolici muneris gratia, & cœleſtis ſapientiæ præſtantia, & perpeſſione laborum, in prædicando Euangelio, & re Chriſtiana per omnem terrarũ orbem promonenda, videtur alios exceſſiſſe ac ſuperaſſe. Vnde ipſe dixit: *Abundantius in his omnibus laboraui*: &, *Miniſtri Chriſti ſunt? & ego (vt minus ſapiens dico) plus ego*. Vide ipſum 1. Cor. 15. & 1. Cor. 11. & 12.

Decima quæſtio: An ebrietas Ioſeph & fratrum eius pertinuerit ad peccatum ebrietatis.

DECIMA quæſtio ſuper illis verbis: *Biberuntque, & inebriati ſunt cum eo*. Nonne fuit notabilis intemperantiæ, tam immodicè in eo conuiuio potaſſe Ioſeph cum fratribus ſuis, vt ebrij fierent? Ebrijs porrò accidit, quod ſibi contigigiſſe Terentianus ille Chremes, ebrius & ipſe, confitetur.

In Eunuc.

At, at, inquit, *herde verba mihi data ſunt: vicit vinum quod bibi:*
At dum accubabam, quam videbar mihi eſſe pulchre ſobrius?
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.

Sed non ita res habet, nec peccati ebrietatis accuſandus eſt Ioſeph. Verùm ſcire conuenit, verbum inebriandi, ſecundum proprietatem linguæ hebrææ ſæpenumero idem ſignificare, quod largè & abundanter, & hilariter, citra ebrietatis tamen vitium, bibere: ſæpeque transferri ad res etiam irrationales, ad ſignificandum ingentem copiam & abundantiam cuiuſpiam rei. Audi Beatum Hieronymum ſuper hac re, ita ſcribentem: Idioma linguæ hebraicæ eſt, vt ebrietatem pro ſatietate ponat. Sicut ibi: *In ſtillicidijs eius inebriabitur germinans*; haud dubium quin terra pluuijs irrigata. Sic ille. Ad eandem ſententiam, ſed latius & diſtinctius S. Auguſtinus hæc ſcribit in Quæſtione 144. in Geneſim: Solent, inquit, ebrioſi homines hinc ſibi adhibere teſtimonij patrocinium, non propter illos filios Iſrael, ſed propter Ioſeph, qui valde ſapiens commendatur. Sed inebriandi verbum, & pro ſatietate ſolere poni in Scripturis, qui diligenter aduerterit, multis in locis inueniet. Vnde eſt illud. *Viſitaſti terram & inebriaſti eam: multiplicaſti ditare eam*: Et quia in laude benedictionis hoc poſitum eſt, & tanquam donum Dei commemoratur, ſatis apparet, ebrietatis vocabulo ibi ſatietatem ſignificari. Nam ſic inebriari, vt inebriantur ebrioſi, nec ipſi terræ vtile eſt; quoniam maiore, quàm ſatietati ſufficit, humore corrumpitur: ſicut vita ebrioſorum, qui non ſatietate ſe replent, ſed mergunt diluuio. Sic Auguſtinus.

S. Hieron. in traditionibus Hebraicis in Geneſim.
Pſal. 74.
S. Auguſt.
Locus Pſ. 74.

Verbum inebriandi dupliciter in Scriptura vſurpatur.

30 ERGO verbum inebriandi dupliciter ſacris litteris vſurpatur. Interdum enim accipitur iuxta vulgarem conſuetudinem, ea ratione vt ponitur in vitio: ſignificat enim, in tantum repleri vino, vt & corpus in ſenſu, & motu perturbetur: & animus in recto rationis vſu. Nimio enim vino ſumpto, & ſurſum multum vaporante, caput oppletur: & quia inde ſenſus, & motus ad vniuerſum corpus deriuatur, perturbato cerebro, neceſſe eſt, motum & ſenſum, aut impediri, aut deprauari: inde eſt titubatio linguæ, & vacillatio pedum. Ac licet intellectus noſter non ſit affixus organo, ſed incorporeus ſit atque immaterialis; indiget tamen in operando, obiectiuè, vt bene affecta ſit phanraſia; neceſſe enim eſt auctore Philoſopho, intelligentem Phantaſmata ſpeculari. Hinc fit, vt nimio vini potu, perturbato cerebro, confuſaque phantaſia, functiones itidem mentis confundantur, & vitientur: quo pertinet illud celebre Ariſtotelis dictum: *Intelligere & ſpeculari marceſsit, aliquo interius corrupto, ipſum autem impaſsibile eſt*. Huiuſmodi porrò ebrietatis, notabilis turpitudinis effectus, paucis verbis attigit Plinius, ita ſcribens: Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, labanteſque pedes, & (quæ ſit pœna præſens) fu-

Ariſtoteles libro 3. de Anim. tex. 39.
Ariſtoteles libro 1. de Anim. tex. 65.
Plin. lib. 14. cap. 22.

riales ſomni, & inquies nocturna. Præmiúmque ſummum ebrietatis, libido portentoſa, ac iucundum nefas. Poſtera die, ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum omnium obliuio morſque memoriæ. Sic Plinius. Verùm in huiuſmodi tam turpem, & damnoſam, probroſamq; ebrietatem, incidiſſe ſanctum Ioſeph, nequaquam exiſtimandum eſt.

ALTERO modo, & ſanè frequenter, verbum inebriandi, vſurpatur in 23
Scriptura citra vitium, prout ſignificat largè & copiosè, & cum magna animi iucunditate, & voluptate bibere, illæſa tamen mentis, & ſenſuum integritate: &, vt dixi, non ſolùm; ſic vſurpatur in hominibus, ſed etiam in rebus ratione carentibus: In Pſalmo enim 64. verbum inebriandi, hac ſignificatione vſurpatum, ſæpius inueniet Lector. Hunc etiam intellectum habent illa: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ*: id eſt, replebuntur, & ſaturabuntur. Et, *Comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis & non eſtis inebriati*. Id autem eſt; Non eſtis, reſtincta ſiti, planè repleti & ſaturati: & item illud: *Nolite inebriari vino, in quo eſt Luxuria*. Id eſt, nolite repleri vino, vel largè & abundanter indulgere vino: ex eo enim ebullit & efferueſcit laſciuia, & libido: ſiquidem venter madens atque æſtuans vino, facile deſpumat in libidinem: ſicut contrà, parcus vini vſus arcet libidinem: verum enim eſt illud comicum:

Aggai 1. *Pſal. 35.* *Locus ad Epheſ. 5.* Terentian. in Eunuc.

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Ergo illud: *in quo eſt luxuria*, non refertur ad vinum præcisè, ſed ad illud: *Nolite inebriari vino*, id eſt, repleri, quaſi larga & exuberans vini potatio, parens ſit Luxuriæ.

SECVNDA DISPVTATIO, quæ eſt PHILONIS.

An omnis ebrietas in vitio ſit, & omnino fugienda viro Sapienti.

QVOD hic narrat Moyſes de ebrietate ſancti Ioſeph, & fratrum eius, adduxit me ad voluntatem commemorandi hoc 24
in loco diſputationem quandam Philonis de ebrietate, perpulchram ſanè, nec alienam hoc loco, & gratam Lectori futuram. Diſputat autem Philo, in eo libro quem inſcripſit de Plantatione Noë, vtrum omnis ebrietas vitioſa ſit, & fugienda viro bono, & ſapienti; an verò aliqua eſſe poſſit inculpabilis, nec Sapienti viro indecens: Eſt autem copioſa, & per quam erudita diſputatio, & his fermè verbis ab eo explicata. Quæritur, inquit, vtrum Sapiens aliquando inebriabitur. Eſt autem duplex ebrietas, altera, vino repleri & madere; altera præ vino delirare. Super hac quæſtione diſſeruere multi ac nobiles Philoſophi: quorum alij negant vel nimio mero vſurum Sapientem, vel deliraturum ob pocula: hoc enim manifeſtum eſſe peccatum: illud, peccati cauſam eſſe; vtrumque porrò boni viri officio contrarium. Alij concedunt bono & Sapienti viro indulgere interdum vino; ſed delirare præ nimio potu, nequaquam: Prudentiam enim eius ſufficere propulſando, ſi quid nociturum videatur. Tantam enim Prudentia vim habet ad reſtinguendos affectus, ſiue feruenti amoris œſtro inflammatos, ſiue multo vino calentes, vt his omnibus euadat illa ſuperior. Quemadmodum & in profundo flumine, vel in alto mari vrinantes, partim pereunt, imperiti videlicet natandi, partim, natationis gnari, ſine periculo & labore ſurſum enatant. Similiter nimium vinum, torrentis modo,

Philo. Duplex ebrietas. Pulchra ſimilitudo.

tis modo, inundans animam, nunc oppreſſam in imum vſque fundum ignorantiæ demergit: nunc à ſalutari eruditione ſubleuatam, non poteſt vllo modo lædere.

Sed iſtorum Philoſophorum, alteri non ſatis animaduertentes cum quanto malo ſapientem ſuum componant, è ſublimi eum, tanquam ancupes, in terram detrahunt, vt in calamitates, quibus ipſi laborant, inducant. Alteri diuerſam temperantiæ virtutem intuentes, fateri coguntur, quod qui haurit vinum immoderatius, impos ſui factus, aberrabit facile: nec manus ſolum, ſicut athlethæ victi, demittet; ſed ceruice quoque, ac capite defluente, genuque labante, ac peſſum eunte toto corpore, procidet. De hac igirur re præmonitus, non temere in bibacitatis certamen vltro deſcendet: niſi fortè propter magnam vtilitatem, puta, ſalutem patriæ, aut honorem parentum, aut liberorum, aliorumque ſibi coniunctiſſimorum ſecuritatem: aut vindicam in vniuerſum, ob ingens aliquod & magni momenti, vel priuatum, vel publicum negocium. Nunquam enim ſuſtinebit intra ſe recipere venenum mortiferum, niſi admodum iniquo tempore, per quod ex vita profligetur, tanquam ex patria. Nam hoc vini venenum (ſic enim appellari verè poteſt) ſi non mortem, certè creat inſaniam, dicerẽ etiam mortem, cuius acceſſu præcipua noſtri pars, mens quodammodo interit. Nam quantum equidem intelligo, ſeparatio corporis ab anima, quæ eſt mors, leuior ducenda eſt, quàm alienatio mentis, & Vinum venenum.
24 recti vſus rationis priuatio. Et, ſi cui detur optio, illa potius, quàm hæc eligenda fuerit. Quapropter priſci Græci artem vini parandi μαινομένην hoc eſt, inſanientem vocarunt, & occupatas hac arte Bacchas, Mænades dixerunt: quod inſaniæ ac deſipientiæ cauſa ſit vinum immoderatè ſumptum.

25 SED redeamus ad duas illas Philoſophorum opiniones de ebrietate, ſupra poſitas: alteris, ſapientem admiſſurum ebrietatem aientibus, alteris è diuerſo id conſtanter pernegantibus. Prior opinio, his argumentis niti videtur. Quædam eſſe homonyma, alia ſynonyma vocabula conſtat: hæc ſunt multæ voces, ſed eandem rem ſignificantes, vt ſagitta, telum, ſpiculum; item ſcipio, virga, baculus. Homonyma vox, vna quidem eſt, ſed diuerſas admodum res ſignificans: vt vocabulum canis, eſt homonymum: nam & terreſtre, latrans animal, canis dicitur, & marina beſtia, & cœleſte ſydus, quod Autumnale Poëtæ vocant, quod ineunte autumno exoriatur, maturandis, perficiendiſque fructibus: Ariſtippus quoque, & Diogenes, atque horum diſciplinæ ſectatores, Cynici, id eſt, Canes dicti ſunt. Conſimili ratione, vinum, & merum, & temetum, Synonyma ſunt, idem ſignificantia: nomen enim temeti apud Poetas paſſim obuium eſt: quæ igitur hinc deriuantur, non re, ſed voce diſcrepant, vt vini ſaturitas, & temulentia: quæ vtraque nimium vſum ſignificant, multis de cauſis bono viro fugiendum. Qui ſi vinó replebitur, pariter etiam temulentus erit, nec grauius lædetur, quàm ſi vino ſimpliciter expletus ſit. Atque hæc eſt vna Philoſophorum ſententia de Sapientis ebrietate.

26 ALTERA verò aliorum Philoſophorum ſententia talis eſt, Noſtræ tempeſtatis homines, paucis exceptis, nihil priſcorum hominum habere ſimile: ſed verbis, & factis plurimum ab illis diſcrepare, longiſſimèque diſtare. Nunc enim vſque ad animi, atque corporis languorem potant, abſque reſpiratione bibentes: & vltro pincernas vrgent, & indignantur illis ceſſantibus, dum caldam, quam vocant, frigefaciunt, & deliramentum illud Homericum, ſcilicet potandi certamen conuiuijs ſuis repræſentant. In quo certa-

mine

Nota Priſcorum tẽperantiam cum pieta te coniunctam.

mine vehementer confli&antur, auriculas, nares, manuum extremos digitos, & alias corporis partes ſibi prærodentes inuicem. Atque hæc ſunt, vt videmus huius nouæ, quæ nunc introducta viget, conuiualis lætitiæ, atque hilaritatis prœmia? At priſci homines, omnis honeſtæ actionis initium à ſacris faciebant, ita demum finem optatum ſperantes. Et quamuis rei gerendæ tempus, ægrè cunctationem pateretur; ante omnia tamen curabant, vt votis ritè peractis litaretur, pro lucro moram hanc reputantes: inconſulta enim celeritas, nocet; cunctatio autem, ſeparatam affert vtilitatem: ſcientes igitur quod vini vſus magna cautione opus habeat, nec affatim, nec ſemper adhibebant vinum, ſed decenter, & ſuo tempore. Peractis enim votis, & ſacrificijs placato numine, poſt purificationem corporum & animarum, aquis abluti, & imbuti ſacrarum legum cognitione; hilares & læti ad remiſſiorem victum ſe conferebant;, ſæpe ne domum quidem repetentes, ſed in templis vbi ſacra fecerant, permanentes, vt & ſacrificij memores, & locum reueriti, ſacroſanctum reuera celebrarent conuiuium, nec verbo, nec facto vllo peccantes. Ex hoc more natam aiunt eſſe vocem μεθύειν, quaſi μετὰ τὸ θύειν, quia poſt ſacra, demum priſci indulgebant poculis. Talis vſus vini, cui magis, quàm viris ſapientibus conueniat, quibus nunc quoqne debetur ea, quæ potationem præcedit ſacrorum, oſtenditur.

TERTIA ratio, fit per diuerſam etymologiam probabilis. Sunt enim qui 27
dam, qui putant huic rei non ideo tantum eſſe datum iſtud nomen, quia ſoleat ſequi, & fieri poſt ſacra: Sed ἀπὸ τῆς μετέσεως, id eſt, à remiſſione animi. Relaxatur porrò inſipientium ratio, & animus ad peccandum licentius: at eorum qui rectè ſapiunt, potu vini relaxatur mens ad fruendum tranquillitate atque hilaritate: fit enim vir ſapiens, vino maceratus, ſeipſo ſuauior: proinde ne hoc quidem modo errabimus, ſi ei potationem concedemus. Huc accedit & illud, quod ſapientia non eſt res dura, neque tetrica, neque deuincta cogitationibus triſtibus: ſed perpetua tranquillitate hilaris, plenaque gaudio ac lætitia, vnde ſæpe prorumpit in non inſulſos luſus; & dicteria coniuncta tamen ſemper cum grauitate ſeria: quemadmodum in bene temperata lyra, contrarij ſoni in vnam melodiam ritè conſonant. Certè, iuxta ſacri Moyſis opinionem, Sapientiæ finis, luſus & riſus eſt: non iſte, quo pueri delectantur, ſed quo homines cani, qui non tam conſenuerunt tempore, quàm bonis conſilijs: Nonne vides filium Abrahæ nominatum eſſe Iſaac, id eſt, non riſibilem tantum, quod eſt commune omnium hominum, ſed ipſum riſum & gaudium? quem conuenit ludere cum tolerantia, quæ eſt vxor eius Rebecca, hoc enim Hebræis nomen iſtud interpretatur. Diuinum autem luſum, animo plebeio, non eſt fas videre; ſoli Regi licet, cum quo diu habitauit, etiam ſi non omni æuo, Sapientia. Is appellatur Abimelech, qui proſpiciens per feneſtram, id eſt, per apertum, & Luciferum mentis oculum, Iſaac vidit ludentem cum Rebecca, vxore ſua. Quod enim aliud negocium ſapientem decet magis, quàm bene ſentiendo & agendo gaudere, exhilarari & ludere cum honeſta tolerantia.

Alludit ad hiſtoriam quę narratur Geneſis 26.

EX his concluditur, ſapientem fore aliquando temulentum, quatenus te- 28
mulentia confectet ad bonos mores, & afferet coniunctam vtilitati relaxationem: videtur enim vinum ea, quæ cuique à natura ſunt indita, angere, & intendere, ſiue bona, ſiue mala ſint; nam & hoc aliæ item res pleræque faciunt. Siquidem pecunia bono viro, auctor bonorum eſt; malo autem contra, ingentium eſt malorum ſeminarium. Gloria quoque inſipientis malitiam reddit illuſtriorem: ſicut iuſti virtutem, nobiliorem facit. Similiter & vinum infuſum corporibus, malas tempetat animi affectiones; bonas verò, benignas, & clementio-

res

res efficit. Certè nemo, non planè rudis Philoſophiæ, neſcit, è duobus cõtrarijs, ſi vnum pleriſq. conueniat, etiam alterũ neceſſario cõuenire; vr album, & nigrũ, ſunr inter ſe conrraria: ſi albũ bonis promiſcue maliſq. conuenir, & nigrum item vrriſq. ſimilirer cõueniet, nec ſolum alteris: ſobrietas autẽ & ebrieras cõrraria ſunr inrer ſe, ſunt autem ſobrietatis participes, vr Maiores docenr, boni, malique, vrriſque igirur etiam conueniet ebrietas: ergo inebriabitur eriam vir bonus, absque vllo virtutis detrimenro. Quod ſi tanquam pro rribunali, non ſolum argumentis, ſed etiã teſtibus vtendum eſt, multos, & in primis laudatos, & medicos, & philoſophos commemorare poſſumus, qui non verbis modo, ſed etiam ſcriptis huic ſentenriæ ſuffragati ſunt. Multos enim reliquerunt Commentarios, intitulatos de ebrietare: quorum confeſſione conſtat, temulenriam non eſſe aliud, niſi potationem quandam largiorem, haurireque vinum largius, & abundanrius ſoliro, cirra mentis tamen atque ſenſuum integriraris, rectique vſus detrimentum, non obfuturum ſapienti: erſi id faciat in tempore, & in loco, & quemadmodum, & quatenus oportet, nullo modo peccaturũ. Hactenus ex Philone. Ex cuius diſputatione licet intelligere, ebrietatem Ioſeph, & fratrum eius, quam narrat in hoc loco Scriptura, fuiſſe talem, qualem Philo ait ſapienti honeſtam, & vtilẽ nonnunquã eſſe.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM QVARTVM GENESIS.

Ioſeph ſcyphum ſuum in ſacco Beniamin abſcondi iubet: quo mox, quaſi furto eſſet ſublatus, diligenter quæſito, & denique in ſacco Beniamin inuento, eum tanquam furti reum detinere Ioſeph volente, vehementer ſatagit, & laborat Iudas apud ipſum, pro liberando Beniamin.

1 PRAECEPIT autem Ioſeph diſpenſatori
domus ſuæ, dicens: Imple ſaccos eorũ fru-
mento, quantum poſſunt capere: & pone
pecuniam ſingulorum in ſummitate ſacci.
Scyphum autem meum, & pretium quod
2 dedit tritici, pone in ore ſacci iunioris. Fa-
3 ctumq. eſt ita. & orto mane, dimiſſi ſunt
cum aſinis ſuis. Iamque vrbem exierant, &
4 proceſſerant paululũ: tunc Ioſeph accerſito
diſpenſatore domus, Surge, inquit, & perſequere viros, & apprehenſis di
5 cito Quare reddidiſtis malũ pro bono. Scyphus quẽ furati eſtis, ipſe eſt
6 in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet: peſſimã rem feciſtis.
7 Fecit ille vt iuſſerat, & apprehenſis per ordinem locutus eſt. Qui reſpõde
rũt: Quare ſic loquitur dominus noſter, vt ſerui tui tantũ flagitij cõmiſe
8 rint? Pecuniam, quã inuenimus in ſummitate ſaccorũ, reportauimus ad

te de terra Chanaan: & quo modo conſequens eſt vt furati ſimus de
domo domini tui aurum vel argentum? apud quemcumq; fuerit inuen- 9
tum ſeruorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus Domini
noſtri. Qui dixit eis: Fiat iuxta veſtram ſententiam: apud quemcumq. 10
fuerit inuentum, ipſe ſit ſeruus meus, vos autem eritis innoxij. Itaque 11
feſtinato deponentes in terram ſaccos, aperuerunt ſinguli. Quos ſcru- 12
tatus, incipiens à maiori vſque ad minimum, inuenit ſcyphum in ſacco
Beniamin. At illi, ſciſſis veſtibus, oneratisq. rurſum aſinis. reuerſi ſunt 13
in oppidum. Primusq. Iudas cum fratribus ingreſſus eſt ad Ioſeph (nec- 14
dum enim de loco abierat) omnesq. ante eum pariter in terram corrue-
runt. Quibus ille ait: Cur ſic agere voluiſtis? an ignoratis quod non ſit 15
ſimilis mei in augurandi ſcientia? Cui Iudas: Quid reſpondebimus: in- 16
quit, Domino meo? vel quid loquemur, aut quid iuſte poterimus obten
dere? Deus inuenit iniquitatem ſeruorum tuorum? en omnes ſerui ſumus
domini mei, & nos, & apud quem inuentus eſt ſcyphus. Reſpondit Io- 17
ſeph: Abſit à me vt ſic agam, qui furatus eſt ſcyphum, ipſe ſit ſeruus
meus: vos autem abite liberi ad patrem veſtrum. Accedens autem pro- 18
pius Iudas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur ſeruus tuus ver-
bum in auribus tuis, & ne iraſcaris famulo tuo: tu es enim poſt Pharao-
nem, dominus meus. Interrogaſti prius ſeruos tuos. Habetis patrem, 19
aut fratrem? Et nos reſpondimus tibi domino meo: Eſt nobis pater ſe- 20
nex, & puer paruulus, qui in ſenectute illius natus eſt: cuius vterinus
frater mortuus eſt: & ipſum ſolum habet mater ſua, pater verò tenerè
diligit eum. Dixiſtiq. ſeruis tuis: Adducite eum ad me, & ponam ocu- 21
los meos ſuper illum. Suggeſſimus domino meo: Non poteſt puer relin- 22
quere patrem ſuum: ſi enim illũ dimiſerit, morietur. Et dixiſti ſeruis tuis: 23
Niſi venerit frater veſter minimus vobiſcum; non videbitis amplius
faciem meã. Cum ergo aſcendiſſemus ad famulum tuũ patrem noſtrum, 24
narrauimus ei omnia quæ locutus eſt dominus meus. Et dixit pater no- 25
ſter: Reuertimini: & emite nobis parum tritici. Cui diximus: Ire non poſ- 26
ſumus: ſi frater noſter minimus deſcenderit nobiſcũ, proficiſcemur ſimul:
alioqui, illo abſente, nõ audemus videre faciẽ viri. Ad quæ ille reſpõdit: 27
Vos ſcitis quod duos genuerit mihi vxor mea. Egreſſus eſt vnus & dixiſtis 28
Beſtia deuorauit eũ: & hucuſq. non cõparet. Si tuleritis & iſtũ, & aliquid 29
ei in via cõtigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos. Igi- 30
tur ſi intrauero ad ſeruũ tuum patrem noſtrũ, & puer defuerit (cũ anima
illius ex huius anima pendeat) viderítq. eũ non eſſe nobiſcũ, morietur, & 31
deducẽt famuli tui canos eius cũ mœrore ad inferos. Ego propriè ſeruus 32
tuus ſim, qui in meã hunc recepi fidem, & ſpopondi dicens, Niſi reduxe-
ro eũ, peccati reus ero in patrẽ meum omni tempore. Manebo itaq; ſer- 33
uus tuus pro puero in miniſterio domini mei, & puer aſcendat cum fra-
tribus ſuis. Non enim poſſum redire ad patrem meum, abſente puero, ne 34
calamitatis, quæ oppreſſura eſt patrem meum, teſtis aſsiſtam.

Verſu 2. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit, pone in ore ſacci iunioris. Et factum eſt ita.

Cur Ioſeph ſacti calumnia commentus eſt aduerſus Beniamin. Theodore.

1 QVAERITVR, quo animo Ioſeph, quemuè ad finem, huiuſmodi calumniam inſtruxerit aduerſus Beniamin? Sed veram & propriam rationem expoſuit Theodoretus. Cum enim poſuiſſet quæſtionem hanc, quę in numero quęſtionum eius in Geneſim eſt centeſima quinta. Ad quid fabulam ſcyphi commentus eſt Ioſeph? Reſpondet ipſe hunc in modū: Experiri volēs Ioſeph animum fratrū erga Beniamin & liquidò noſſe an Beniamin calumniā paſſum, ex animo, & acriter defenderēt, ob id in eius ſaccum abſcondi ſcyphū imperauit. At vbi eos non tantū illi patrocinati, ſed etiam pro eo vehemēter certare, ac ſeipſos offerre perſpexit, perſonæ principis, & imperantis depoſita, fraternū vultum induit, & beneuolentiā oſtendit, fratresq. trepidantes, & tantum non terrā ſibi dehiſcere exoptantes, ipſe bono animo eſſe iuſſit, dicens: *Nunc igitur ne timueritis: neq; durum eſſe vobis videatur quod vendidiſtis me: nam vt viueretis, miſit me Deus huc ante vos.* Sic Theodoret. Idē que multo ante Theodoretum ſenſit Philo in lib. de Ioſeph ita ſcribens. Sed hęc omnia, quaſi tentamenta quædā erant, Ioſeph explorare cupiente animos fratrū ſuorum erga Beniamin. Verebatur enim ne quod inter eos intercederet odium, ſiue inuidia: vt in familijs ſæpe accidit prognatis ex diuerſis matribus, honore tamen inter ſe paribus. Ideo vt exploratores incūſabat: nec dimiſit eos, niſi obſide retento, donec adduceretur ſibi dilectiſſimus frater Beniamin. Quem, ob eandem cauſam, ceteris in conuiuio prætulit, interim obſeruans ſingulorum vultus, ex his iudicaturus, ſi qua ſubeſſet inuidia. Cumque vidiſſet gaudere eos, ac fauere honori pueri, tertium præterea experimentum commentus eſt, intentato furti crimine Beniamin, vt illorum pro eo curam & ſolicitudinem exploraret. Atque his argumentis certò perſuaſus, paternam familiam nequaquam ſeditione domeſtica impugnari, ratiocinatus eſt, quod in ſe fratres admiſerant, non tam eorum perfidia accidiſſe, quam prouidentia Dei proſpicientis futurum, & ventura non minus cernentis, quàm præſentia. Sic Philo.

Philo.

An peccauerit Ioſeph furti calumniatus Beniamin. Caietanus ſuper hūc locum.

2 VERVM hinc exoritur quæſtiuncula: Num peccauerit Ioſeph, furti arguens, & infamans innocentem Beniamin? Audiat Lector veram eius quæſtionis ſolutionem à Caietano traditam. Quæſtio eſt, inquit Caietanus, quo pacto excuſetur Ioſeph de peccato mortali, imponendo furti crimen fratri ſuo Beniamin innocenti. Sed ſolutio quæſtionis eſt, nullam fuiſſe ibi calumniam formaliter; hoc eſt, ex intentione calumniandi: vt clarè patet ex eo, quod in fratris dilectiſſimi ſacco poculum argenteum iuſſit poni. Intendebat enim Ioſeph explorare an fratres ſui, patui facerent ſeruitutem Beniamin: calumnia igitur tantùm materialiter illic interuenit: quæ, quia cognoſcebatur, quod in malum nullum Beniamin redundaret, vtpotè intra breuiſſimum temporis ſpatium, immo verò ſtatim, veritate patefacta, in lucem prodiens, à peccato contra bonum proximi manifeſtè excuſatur, quamuis officioſum mendacium interuenit. Hæc Caietanus. Ego, & à tali mendacio libenter vindicauerim ſanctum Ioſeph: non enim iſta ex animo, & ſerio, & aſſeuerando, ſed tentando, & interrogando tantum (vt facere iudices ſolent) facta, dictaq. ſunt.

Pro vocabulo ſcyphi, hebraicè eſt (geba) de cuius ſignificatione ſic Oleaſter: Verbum (Gaba) à quo (Geba) id eſt, ſcyphus, eleuare ſignificat, (Geba) verò eleuationem, & inde collem, quod ſit eleuatus; vnde (Migaot) quod Noſtri

tiaras

tiaras ſeu mithras vertunt, quod eleuatæ eſſent admodum collis. Hinc etiam gabia, id eſt ſcyphus, non quaiiſcumq. ſed qui formam collis habeat, qui vt puto formam habebat, dimidiæ amygdalæ, ſiue Indiani Coci. Hæc Oleaſter. lxx. Interpretes pro ea voce poſuerunt, Κονδυ, Condy, ſuper qua voce Hieronymus citans lectionem hanc lxx. Interpretum: *Et pone argentum vniuſcuiuſq. in ore ſacculi, & condy meum argenteum, mitte in ſacculum iunioris*: Pro ſacculo, inquit, Hieronymus, peronem, vel follem hebræa habent: pro condy, id eſt, pro poculo, quod etiam in Iſaia legimus, Aquila ſcyphum, Symmachus, phialam tranſtulerũt. Sic Hieron. Locus autem Iſaiæ ſignificatus hic à Hieronymo, eſt apud eum ſub finẽ cap. 51. Nam pro verbis illis, quæ habet noſtra translatio Latina: *Ecce tuli de manu tua calicem indignationis meæ*: apud lxx. ſi verbum de verbo reddas, latine eſt: *Ecce tuli de manu tua calicẽ ruinæ, condy furoris mei*: Vocẽ condy porrò, tradunt Grãmatici non eſſe græcam, quod indicat etiam forma eius nominis. Apud Athenæum, vbi de varijs poculorum generibus diſſerit, cum exemplis Græcorũ Scriptorum, mentio fit eius vocis. Quanti autẽ opprobrij & infamiæ duceretur olim ſurripere ſcyphum Principis, ſatis liquet exemplo Dioxippi Athenienſis, qui per calumniam falsò accuſatus, quod poculum aureum Alexandro Regi inter epulas ſurripuiſſet, cum coniectum in ſe oculorum, quibus vt fur ab alijs deſignabatur, ferre non poſſet, excedens conuiuio, literis conſcriptis, quæ Regi redderentur, ferro ſe interemit. Et Iunio Seruilio, qui in cõuiuio, Claudij Cæſaris aureum ſcyphum furatus credebatur, in diem poſterum ad conuiuium reuocato, calicem fictilem apponi iuſſit Cæſar: quod opprobrium, homini non planè impudenti, inſtar maximi ſupplicij eſſe debuit.

Quid vox Condy.
S. Hieron. in Tradit. in Geneſ.
Athenæus.
Quam fuerit probroſum ſcyphos Principum furto tollere.
Curtius lib. 9.
Suetonius in Claud.

4 Inter vaſa porrò argentea vel aurea Principum, tenuiſſe primas ſcyphos, ſiue pocula, ex monumentis antiquitatis manifeſtũ eſt: quorum antiquiſſimus vſus vel ex hoc Scripturæ loco perſpicuè cognoſcitur. Apud Homerum in primis celebratur ſcyphus Neſtoris, quem ille ſcribit aureis clauis fuiſſe interpunctum duplici fundo, quatuor velut auribus redimitum: ad quarum ſingulas binæ columbæ aureæ paſci videbantur. Erat autem ille adeo grauis & ponderoſus, vt repletus, vix è menſa ab alio quopiam moueri poſſet; quem tamen Neſtor potaturus, facilè in manus tollebat. Memoratiſſimi quoque fuerunt duo ſcyphi Neronis, pretioſiſſimi, atque ei gratiſſimi, quos ille Homericos à cælatura carminis Homerici vocabat; eos autem, nunciata ſibi exercituum defectione, per ſummam iram atque indignationem, ſolo illiſit.

Antiquitas & honor ſcyphorũ.
Homerus Iliad. λ. de ſcypho Neſtoris & Neronis.
Sueton. in Nerone.

PRIMA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendum ſit Ioſeph augurari ſolitum in ſcypho argenteo.

Super illis verbis.

Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt, in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet. Verſu 5.

5 HAEC diſputatio tres habet quæſtiones: quarum prima eſt, Quęnam ſit germana ſentententia illorum verborum: *In quo augurari ſolet*: Sciendum eſt, locum hunc ab Interpretibus variè reddi ex hebræo, varièq. exponi. Quidam vertunt *augurari*, ſicut Latinus Interpres ſecutus lxx. Interpretes. Alij, *augures conſulere*: Alij *tentare & probare*, Alij, *pro malo omine & augurio accipere*. Paraphraſis Chaldaica ha-

Prima quæſtio de varia lectione & interpretatione huius loci.

ca habet: *Et ipſe inquirendo inquirit pro eo.* Aben Eſra accipit pro tentare,& probare, hoc intellectu: Per hunc ſcyphum dominus meus vos tentauit, vt cognoſceret num fures eſſetis. Rabbi Iona ſic exponit, cogitat herus meus amiſsionem ſcyphi, ex quo bibit, ſibi eſſe malum omen,& augurium. Dauid Kimi in libro Radicum, hoc modo interpretatur: Auguratur pro eo, id eſt, conſulit & interrogat augures,vt ſciat à quo ſit ſublatus, & vbi eum quærere debeat. Lectio Chaldaica,paulo ſupra memorata,hanc reddit ſententiam: Dominus meus pro ſcypho ſibi ablato, diligenter inquirit, vel inueſtigando furem, vel conſulendo augures,& diuinos. Noſtræ lectionis latinæ hæc eſt ſententia, Ioſeph in illo ſcypho,ſiue per illum ſcyphum, ſolitum auguria captare, id eſt, quærere notitiam, vel futurarum rerum, vel præſentium, vel præteritarum maxime occultarum, quæque humano conſilio ac ratione perueſtigari non queant. Quid autem propriè ſignificet verbum hebræum,quod hic latine interpretatum eſt augurari, diſputat Oleaſter ſuper hoc loco,quem Lector, ſi lubet, videre poteſt.

Secunda Quæſtio
Quomodo hic accipiatur verbũ augurari.

ALTERA quæſtio eſt, An verè ac propriè Ioſeph augurari ſoleret per illum ſcyphum. 6 Duplex eſt ſignificatio tam nominis, Augurium; quàm verbi augurari: altera propria; altera verò minime, ſed figurata & metaphorica. Augurari proprie, ſignificat diuinare ex auium vel volatu, vel cantu,vel paſtu: hæc enim tria erant augurij genera,quæ in auium vel volatu.vel cantu,vel paſtu obſeruabantur. Huiuſmodi augurum,erat honoratiſsimum Romæ Collegium, in quod clariſsimi Romanorum allegebantur: quorum dupliciter per inſignis erat honor & dignitas, tum propter ſummam auctoritatem & poteſtatem; tum quod is honor non eſſet temporarius, ſed perpetuus, nec quo ad viueret augur, ei adimendus.

Quanta eſſet Augurum auctoritas.
Cicero.

Auctoritatem & poteſtatem augurum, demonſtrant verba illa xij. Tabularum, quæ refert Cicero lib. 2. de legibus; ſunt autem hæc: Quæ augur iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira defixerit: irrita infectaque ſunto. Qui non paruerit, capital eſto. Nec raro factum eſt, vt augurum obnuntiatione, præcipui magiſtratus etiam Conſules, ſe abdicarent magiſtratu.

Plin. lib 4. Epiſtolar.

De perpetuitate autem huius magiſtratus, audiat Lector verba illa Plinij ſcribentis Arriano: Gratularis, inquit, mihi, quod acceperim auguratum: iure gratularis: ſacerdotium enim ipſum, cum priſcum & religioſum eſt; tum, hoc quoque ſacrum plane, & inſigne eſt, quod non adimitur viuenti. Nam cetera, quamquam dignitate propemodum paria, vt tribuuntur, ſic auferuntur: in hoc, fortunæ hactenus licet, vt dari poſſit. Sic ille.

Plutarch.

Videat Lector ſuper hoc ipſo eruditam Plutarchi diſputationem in libro Quæſtionum Romanarum, Quæſtione nonageſima nona, & antea, Quæſtione ſeptuageſima ſecunda, & tertia.

ALTERA ſignificatio eſt verbi, augurari, non propria, ſed per tranſlationem, 7 vſurpando augurari,pro eo quod,in vniuerſum dicitur diuinare, ſiue præſagire animo, & prædicere futura, quocumque id modo fiat.

Plin. lib. 7. Epiſtolar.
Cic. lib. 6. Epiſt. Fam.

Hac ſignificatione vſus eſt augurandi verbo Plinius ſcribens Cornelio Tacito: Auguror, inquit (nec me fallit augurium) hiſtorias tuas immortales futuras. Similiter idem verbum vſurpauit Cicero ſcribens Cecinnæ: Non ex alitis inuolatu (inquit) nec è cantu ſiniſtro oſcinis, vt in noſtra diſciplina eſt, neque tripudijs ſoliſtimis, aut ſomnijs tibi auguror; ſed habeo alia ſigna quæ obſeruem: quæ etſi non ſunt certiora illis, minus tamen habent vel obſcuritatis, vel erroris.

Ariſtoteles
Cur ſternutamentum augurale ſignum putetur ſanitatis capitis.

Hoc item ſignificatu Ariſtoteles primo libro Animalium ſcripſit, ſternutamentum, eſſe ſacrum augurium ſanitatis capitis humani, ita ſcribens: ſternutamentum quod flatus vniuerſi eruptio eſt ex capite per nares, ſignum eſt augurale,& vnũ ex ſpirituum omnium generibus ſanctum & ſacrum. Idemque dixit expreſse in Problematum ſectione trigeſima tertia problem. 9. Sternutamentum, inquit,

beneua-

beneualere caput, poſſeque concoquere, naturale indicium eſt. Cum enim capitis calor humorem, ſpiritumque peruincit, tunc moueri ſolet ſternutamentum. Quamobrem moribundos, interdum ſternutatorio excitamus, tanquam ſi hoc affici nequeant, ſpes nulla ſalutis ſit, Perinde igitur, quaſi bonæ indicium valetudinis partis optimæ atque ſacerrimæ, ſternutamentum adorant, beneq. augurantur. Sic Ariſtoteles: qui & augurari, & augurium ſumpſit pro naturali indicio, & pro eo quod eſt naturaliter indicare. Cum igitur in hoc loco dicitur Ioſeph auguratus in ſcypho, non ſumitur augurandi verbum priori modo, ſic enim augurium non per ſcyphum, ſed per aues fiebat; ſed poſteriori modo ſumitur, pro eo quod eſt diuinare, ſiue proſpiciendo & prænunciando futura, ſiue præterita vel præſentia, quæ eſſent occultiſſima, penetrando intelligentia, & alijs manifeſtando.

8 TERTIA quæſtio, Qua ratione diuinatio illa per ſcyphum fiebat apud Aegyptios? Hoc, nec tradit, nec ſignificat Scriptura, nec ego reperi apud Herodotum, Diodorum, alioſque qui ſubtiliter mores, & inſtituta, & leges Aegyptiorum expoſuerunt. Sed enim talem diuinandi modum fuiſſe in vſu, id temporis, apud Aegyptios, non eſt dubitandum. id enim ſatis indicant verba illa Ioſeph: *An ignoratis quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* Et apertius hoc habet translatio lxx. Interpretum: *Non ſcitis quod augurio augurabitur homo qualis ego?* ſignificans hiſce verbis, ſui ſimiles in Aegypto, id eſt, primarios ac principes Aegyptiorum, tali genere augurandi vti conſueuiſſe. Illa porrò diuinandi ratio per ſcyphum, ad Magiam pertinebat, cuius multas & varias ſpecies ſiue modos percenſet Plinius his verbis: Vt narrauit Hoſtanes, ſpecies Magiæ plures ſunt. Namque & ex aqua, & ex ſpheris, & ex aere, & ſtellis, & lucernis, ac peluibus, ſecuribusque, ac multis alijs modis diuina promittit: præterea vmbrarum, inferorumque colloquia; quæ omnia, ætate noſtra Princeps Nero, vana, falſaque comperit. Et interpoſitis aliquot, ſubdit: Proinde ita perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis vmbras; ſed in his veneficas artes pollere, non magicas. Sic Plinius.

Cuiuſmodi fuerit illa diuinatio per ſcyphum.

Variæ ſpecies, ſiue modi magiæ ſecundum Plin. ex hiſtoria lib. 30. cap. 2.

Verumtamen ſcire cuperet Lector, quomodo per ſcyphum Aegyptij diuinarent. Dicam quod legi apud quendam, minime malum auctorem, Aſſyrios legimus, inquit ille, & Chaldæos, & Aegyptios, pelues aquis replere ſolitos (idem feciſſe eos in ſcyphis, non temere exiſtimari poteſt) in quibus argenteas laminas, lapideſq. pretioſos certis characteribus ſignatos ponebant; & quibuſdam verbis pronuntiatis, Dæmon aduocabatur: qui vocem inſtar ſibili, ex aquis edebat reſponſa eorum, de quibus conſulebatur, reddens. Ex nitidis etiam, terſiſq. rebus alijs, in quibus quæſitarum rerum imagine à Diabolo confictæ videbātur, antiquitus diuinabatur. Iulianum Imperatorem Apoſtatam, hoc potiſſimum diuinandi genere vſum eſſe, quidam tradiderunt. Conſimile eſt, quod à quibuſdam hodie, vel in cryſtallis, & vitreis vaſis aqua repletis, vel in ſummis digitorum vnguiculis exercetur: in quibus rerum, quæ inquiruntur, ſpecies & imagines à Diabolo confictæ, à certis perſonis videntur. Huius generis fuiſſe videtur oraculum ex fonte Cereris in ciuitate Patras: in quo, iniecto ſpeculo, ægroto hilarior vel triſtior vultus oſtendebatur, & indidem ægrotis ſanitas, vel mors diuinabatur. In libro de Mirabilibus Mundi (qui Ariſtoteli falsò adſcribitur) memoratur fons quidam Paliſcorum: in quo per dolum iurata, & tabellæ inſcripta, ſi ponebantur, continuo abſorbebantur, bona autem fide ac ſyncerè iurata ſupernatabant aquis. Sic ille.

Iulius Sirenius lib. 9. de Fato capit. 18.

Diuinatio ſuperſtitioſa vel potius fabuloſa in fonte Cereris, & in fonte Paliſcorum.

SECVNDA DISPVTATIO,

Super illis verbis

Verſu 16.

An ignoratis quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?

EX iſtis verbis minime leuis exiſtit quęſtio, quomodo ſanctus 9
Ioſeph iſtud dixerit, quod non ſolum erat mendacium quale cunque, ſed ipſi etiam valde perniciosum. Nam nec verum erat, ipſum augurari ſolitum per ſcyphum, & cultorem haberi velle artis illicitæ & damnatæ, non vacabat peccato, ipſique apud viros pios infame ac probroſum eſſe poterat. Super hac quæſtione varias Auctorum opiniones percenſebo: ac denique breuiter ſententiæ meæ Lectorem faciam participem. Prima eſt opinio B. Auguſtini aientis, id Ioſeph dixiſſe non ſeriò; neque ex animo, ſed per iocum, ſiue per iocularem quandam ſimulationem: non tamen eiuſmodi iocum vſurpaſſe ſanctum Ioſeph, ſine ſenſu alicuius myſterij, iſtiuſmodi ioco velati & occultati. Hanc opinionem Auguſtini ſequuntur, & Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ in Hiſtoria Geneſis ſuper hunc locum, & S. Thomas in Secunda Secundæ quæſt. 95. artic. 7. Verba B. Auguſtini in quæſtione cxlv. in Geneſim huiuſmodi ſunt: Quæri ſolet, quid ſibi velit illud quod dixit fratribus ſuis Ioſeph: *Neſciebatis quia augurio auguratur homo qualis ego?* ſed quia non id ſeriò, ſed ioco dictum ab eo eſt, vt exitus docuit, non eſt habendum mendacium: mendacia enim ſeriò à mendacibus aguntur non ioco. Cum autem quæ non ſunt, tanquam ioco dicuntur, non deputantur mendacia. Nec verò Ioſeph ſic fratres ſuos ludificaſſet, nec tanta expectatione ſuſpendiſſet, niſi magnum aliquid iſto quaſi ludo ſignificaretur: nam neque ſapientiæ illius viri grauitate id condignum erat, nec Scriptura eiuſmodi commemoraret, vt in qua tanta ſit ſanctitatis auctoritas, & prophetandorum tanta intentio futurorum: quæ exequi modo non ſuſcepimus, ſed admonere tantum voluimus, quod hic oporteret inquiri. Nec porrò illud, vacare arbitror, quod Ioſeph non dixit. *Auguror ego*, ſed, *auguratur homo, qualis ego*. Quod ſi hoc dicatur eſſe genus aliquod locutionis, in Scripturę corpore ſimile aliquid reperiendum eſt. Hæc B. Auguſtinus.

Prima opinio Auguſtini. Hiſtoriæ Scholaſtic. S. Thomæ.

SECVNDA opinio, non abſimilis, Theodoreti eſt, affirmantis, id Ioſeph 10
dixiſſe per fictionem & ſimulationem quandam; quo videlicet facilius ea ratione perueniret eo, quo intendebat. Nec ſibi Ioſeph arrogaſſe ſcientiam vel vſum augurandi, ſed eam tribuiſſe alijs viris ſui ſimilibus, id autem eſt proceribus & Principibus Aegyptiorum. Hoc autem modo ſcribit Theodoretus in quæſtione 104. in Geneſim: Quid hoc eſt: *Augurio auguratur apud ſe?* Qui volunt augere crimen furti apud fratres illos Ioſeph, vaticinij inſtrumentum poculum appellant. Quod etiam ipſe Ioſeph dixit: *Ignoratis*, inquit, *quod quiſquam augurando auguratur ſicut ego?* Hæc autem dicebat, non quod vaticinio vel augurijs vteretur; ſed ſermonem effingens iuxta materiam ſubiectam. Conuenit autem admirari exquiſitam eius loquendi rationem. Neque enim vel ſimulando, augurij peritiam ſibi paſſus eſt tribui, ſed cuipiam alteri, cui ſumma imperij commiſſa eſſet, ſicut fuerat ſibi. Non enim dixit, *Auguror*, ſed, *Augurando auguratur quiſquam, ſicut ego*. Sic Theodoretus. Extremam hanc Theodoreti admonitionem ſecutus videtur Græcus interpres in Catena Lippomani citatus. Qui locum hunc ſic vertit: *At non noſtis, quod diuinando diuinat vir, qui ſimilis mei eſt?* Et

Secũda opinio Theodoreti.

Gręcus Interpres.

eſt? Et ſubdit, Hoc autem eſt, ac ſi diceret, An ignoratis, quod viri excellentes, ac principes, qualis ego ſum, ex huiuſmodi rerum amiſſione, omina, & auguria captare ſolent? Sic ille. Nihil igitur de ſe Ioſeph iſtis verbis dicit affirmate, ſed illud tantùm ſignificat, ſummates Aegyptiorum, qualis ipſe erat, ſolitos iſtiuſmodi augurijs vti, & per ea, res vel amiſſas, vel ſibi ablatas inquirere.

11 TERTIA opinio eſt Ruperti, qui ait iſta verba dixiſſe Ioſeph ſerio, & ex animo, ſuoque ſenſu: ſed in eius verbis augurari, non propriè accipiendum eſſe pro ſuperſtitioſa auium obſeruatione, vel alia quapiam Gentilium ſuperſtitione, ſed in vniuerſum pro eo, quod eſt diuinare, & futura præuidere ac prædicere: in quo neminem fuiſſe apud Aegyptios ſimilem eius, minimè dubium vel obſcurum eſt: habebat enim ſpiritum propheticum, quo futura præuiderat, atque prædixerat. Verba Ruperti ſunt hæc ex libro 9. in Geneſim cap. 10. Augurari quidem, Gentilium eſt, & ex lege Dei illicitum eſt: attamen rem diuinam, id eſt, futurorum intelligentiam, qua gratia ipſe præditus, ſomniorum quoque verus erat Interpres, verbo augurandi rectè illum ſignificaſſe non dubium eſt. Ergo quicquid hactenus in fratres ſuos egit, in præſens quidem aliquantula illis pœna fuit: ſed reuera non tanquam augur, ſed tanquam Dei vates, ex intuitu futurorum tunc illa geſſit. Sciebat enim, quod pro culpa ſuæ venditionis, ſeruituri eſſent Aegyptijs in tribus generationibus ſuis: generatione autem quarta reuerſuri. Vnde moriturus ipſe, dixit fratribus ſuis: *Poſt mortem meam viſitabit vos Deus, & aſcendere vos faciet de terra iſta ad terram, quam iurauit Abraham, Iſaac & Iacob: aſportate vobiſcum oſſa mea de loco iſto.* Nec vacui, ſed cum magna ſubſtantia, multoque auro & argento educendi inde erant. Benè igitur in prophetia trium generationum, quæ ſeruituræ erant in Aegypto, & ablationis auri & argenti Aegyptiaci, tribus illis diebus in cuſtodia tenuit, & abeuntibus argentum ſcyphum ſuum impoſuit. Item in auſpicio Aegyptiorum, qui fugientem Iſrael perſecuturi erant, miſit executores poſt illos, qui eos cum nimia turbatione, quaſi ad iudicium reuocarent. Et ſicut cantaturi erant filij Iſrael dicentes *Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt.* Ita rectè, & ipſe triſtitiam fratrum inopinabili gaudio terminauit, dicens: *Ego ſum Ioſeph frater veſter.* Sic Rupertus.

Tertia opinio Ruperti.

Geneſ. 15. Infra 50. Exod. 14. Exod. 15.

12 QVARTA opinio eſt Thoſtati affirmantis Ioſeph dixiſſe illud fingendo, & ſimulando. Sed quia voluit talis à fratribus ſuis exiſtimari, qualis reuera non erat, mentitum fuiſſe eum, officioſo tamen mendacio, ad inquirendam nimirum veritatem, quam noſſe cupiebat, & ideo peccaſſe tantum venialiter. Fingebat & ſimulabat Ioſeph, iſtud dicens (ait Thoſtatus) loquens ſcilicet pro vt de illo exiſtimabant Aegyptij habentes illum præſtantiſſimum coniectorem futurorum per artem augurandi vel Necromantiæ, ſic enim dixerat illi Pharao, *Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat, quæ audiui te ſapientiſſime conijcere.* Si quæras, an Ioſeph ita loquens, ſit mentitus? Reſpondet Ioannes Galenſis non fuiſſe eum mentitum, quia oratio eius, cum fuerit interrogatiua, nihil affirmauit, vel negauit, & ideo nec verum nec falſum ſignificauit. Sed hoc non valet: nam licet oratio interrogatiua ſimpliciter & ex toto, non affirmet vel neget, attamen ex parte, & prout præſupponit aliquid, eſt affirmatiua, vel negatiua: Verbi gratia, hæc oratio (An ignoras quod Chriſtus mortuus eſt, & ſurrexit?) ſupponit CHRISTVM mortuum eſſe, & ſurrexiſſe. Talis fuit oratio illa Ioſeph: *An ignoratis, quod non ſit mei ſimilis in augurandi ſcientia?* Idem Auctor reſpondet aliter, verbum augurandi hic non ſumi propriè pro ſuperſtitioſa obſeruatione auium, & per eam diuinatione futurorum, ſed ſimpliciter pro præ-

Quarta opinio Thoſtati.

Ioannes Galenſis.

ſcientia & diuinatione futurorum; quam ſine dublo Ioſeph per ſpiritum prophe ticum,& diuinam reuelationem habebat. Verùm neque hoc rectè dictum eſt. Ioſeph enim illa verba dicens, talis haberi voluit à fratribus ſuis, qualem verba eius propriè accepta ſignificabant, id eſt, augurem verè, ac propriè dictum. Dicendum igitur eſt, Ioſeph voluiſſe haberi à fratribus ſuis verè ac propriè augurem, & ideo mentitum eſſe: ſed quia tale mendacium neque illis fuit noxium, & ſibi conducebat ad inquirendam veritatem, quam noſſe cupiebat, idcirco fuit mendacium quodammodò officioſum, & veniale peccatum: à quo excuſare Ioſeph non eſt neceſſe. Hactenus ex Thoſtato.

Diſcutitur opinio Thoſtati. At enim videtur mendacium illud fuiſſe perniciosſum ipſimet Ioſeph, bonam ipſius famã fœdans: velle enim haberi à bonis viris, & veri Dei cultoribus, quales erant eius fratres, illicitæ ac damnatæ, & diabolicæ ſuperſtitionis egregium cultorem, non eſt leue ac veniale peccatum, vt dicit Thoſtatus. Deinde, non bene refellit ſecundum reſponſum Ioannis Galenſis, immò videtur eſſe admodum probabile. Dici enim poteſt, Ioſeph vſum eſſe oratione ambigua (quod ſine peccato interdum fieri licet) quam ſciebat fratres eius, atque Aegyptios, qui audiebant, accepturos ſecundũ vnum ſenſum à ſe non intentũ, id eſt, de augurio propriè dicto: ipſe verò eam orationem intelligebat de augurio amplè dicto, prout ſignificat vniuersè quamlibet diuinationem, etiam licitam & ſanctam.

Quinta opinio Pauli Burgenſis. PAVLVS Burgenſis in Additione quadam ſua ad Poſtillas Lyrani 13 ſuper hoc loco, ait ex textu hebraico elici, ſententiam verborum Ioſeph fuiſſe hanc, Neſcitis, primarijs & principibus viris, qualis ego ſum, facile ac promptum eſſe conſulere augures & diuinos (quorum tunc in Aegypto magna erat tum copia tum auctoritas) & per eos ſecreta & occulta omnia cognoſcere? Hinc igitur apparet, ſic intelligendo verba Ioſeph, nihil eſſe loci relictum quæſtioni. Verba Burgenſis ſunt hæc: in hebraica littera non dicitur: *An ignoratis quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* Sed ponuntur alia quædam verba, quorum hæc eſt ſententia: An ignoratis, quod homo mei ſimilis, facile poſſet per auguria, talia ſcire? Et hoc videtur magis conſonum rationi. Fratres enim Ioſeph non habebant, vnde ſcire deberent, Ioſeph eſſe maximum augurem: ſed bene poterant exiſtimare, cum ille tam potens eſſet, habere poſſe augures quoſcunq. vellet, quos de occultis cõſuleret: præſertim cũ in Aegypto multi eſſent coniectores, & taliũ artium profeſſores, vt ex multis Scripturæ locis perſpici poteſt. Secundum verò S. Auguſtinum & S. Thom. in 2. 2. quæſt. 95. Ioſeph iſtud dixit non ſerio, ſed referens ad id, quod vulgus Aegyptiorum opinabatur de ipſo, credens Ioſeph talium artium eſſe peritiſſimum. Sic Burg.

Sexta opinio Caietani. Caietanus excuſat Ioſeph à mẽdacio pernicioſo, quod profeſſio, & munus au- 14 gurãdi, in illo tẽpore, & apud illas gẽtes non eſſe infamẽ, ſed honorificum: quocirca dicẽs Ioſeph ſe eſſe augurem, non ſe ipſum infamauit. Vtrum autẽ excuſari poſſit Ioſeph ab omni mendacio, primum dubitat Caietanus: verùm denique putat dupliciter excuſari poſſe; primum quod per illa verba, non ſibi attribuit ſcientiam augurãdi, ſed alijs ſui ſimilibus, id eſt, primarijs Aegypti viris eã attribuit. Deinde, quia licet augurari propriè dictum ſit illicitum; attamen amplè ſumptum pro diuinare, quocumq. id modo fiat ſiue bene, ſiue malè, poteſt eſſe ſine vitio, cum bene fit. Ioſeph autem & diuinabat futura, & bono modo diuinabat, nempe afflatus diuino ſpiritu. Verba Caietani ſic habent: Quæſtio eſt circa augurium, quod finxit & ſimulauit Ioſeph, quo pacto excuſari poſſit Ioſeph à mendacio pernicioſo in ſeipſum, ſimulando ſe eſſe diuinatorem in vaſe argenteo: eſt enim hæc ſpecies diuinandi, inexcuſabilis. Verùm ſolutio quæſtionis eſt, quod huiuſmodi diuinationes, tunc temporis, infames non erant, ſed honorabiles, & ideo non eſt aduerſus propriam famam locutus Ioſeph. Et quidem quod

ipſe

ipſe eſſet diuinator, teſtabatur diuinatio ſomniorum: vndè profitendo ſe diuinare, vetum dicebat. De modo autem diuinandi, videlicet in illo poculo argenteo, an ſecundum veritatem excuſabilis ſit, neſcio, crediderim tamen excuſabilem fuiſſe. nefas enim eſt putare, quod aliquod inexcuſabile, ex ſuo genere peccatum mortale, ſibi ipſi impoſuerit Ioſeph. Idem Caietanus perpendens verba illa Latinæ Translationis: *An ignoratis quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia*, ſubdit hæc, iuxta hebræum habetur: *An non noſtis, quod diuinando diuinat vir, ſicut ego?* non ſunt verba præferentis ſe alijs, ſed dicentis cōmunem eſſe diuinationem ſibi ſimilibus: modeſtè ſignificans, quod Principibus, qualis erat ipſe, non deeſſet diuinatio. Nec explicat, an per ſe an per alios diuinet. Et quia diuinare nullum peccatum eſt, poteſt enim ex dono Dei, & quandoque beneficio naturæ, ſanctè fieri, ideo nihil illiciti de ſe protulit Ioſeph. Sic Caietanus.

15 LIPPOMANVS in Catena ſua in Geneſim, prætermiſſa tranſlatione ac Lectione Latina huius loci, ex Lectione Hebraica, Græcaque, atque Chaldaica, conatur propoſitam difficultatem expedire. Sic enim ſcribit: Ab eo quod Latinus Interpres vertit, *An ignoratis quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* paulo diuerſior eſt Lectio Hebraica, hanc fermè reddens ſententiam: *Neſcitis, quod augurio auguratur* (ſeu) *diuinando diuinabit vir qui ſicut ego* (vel) *ſimilis mei?* nec diſſimilem habet ſententiam trāslatio lxx. Interpretum, quæ ſic habet: *Non ſcitis: quod augurio augurabitur homo, qualis ego?* quaſi dicat: Cogitandum vobis erat, me ob ſecretorum cognitionem à Pharaone celebratum nomine & officio, etiam veſtri furti conſcium me futurum: ideoque à tanto flagitio deſignando cauendum erat vobis, cum id facile perueſtigare ac deprehendere poſſit, quicunque mei ſimilis fuerit. Chaldaica lectio ſic habet: *Neſciebatis, quod inueſtigans inueſtigaret uir, ſicut ego?* Quibus verbis alter innuitur ſenſus, hic nimirum; abſtinere vos debebatis ab hoc ſcelere, vel illud ſaltem cogitantes, quod maxima in eo detegendo vſurus eſſem diligentia: quemadmodum facere ſolent mei ſimiles in perueſtigandis rebus ſibi furto ſublatis. Hinc igitur patet, ſine mendacio dixiſſe illud Ioſeph. Sic Lippomanus. Sed quia Lippom. tacitam præteriuit lectionē Latinā, ſecundū quā tamen præſens quæſtio potiſſimū mota eſt, & in qua maxime verſatur difficultas, idcirco eius ſolutio, mutila & imperfecta eſt.

Septima opinio Lippomani.

16 QVOD ego ſuper hac Quæſtione ſentio, non tam ſuperioribus ſententijs diuerſum eſt, quàm ex earum aliquot apte compoſitum, atque conflatum. Arbitror equidem, cum Ioſeph dixit verba illa, nihil eum eſſe mentitum. poſſunt enim verba illa quatuor modis commodè ac verè ita exponi, vt mendacij nihil plane contineant. Primùm enim dici poteſt, Ioſeph dixiſſe illud non ſeriò, ſed per iocum, ſiue iocularem quandam ſimulationem: quæ autem ſic diſſimulanter & ilocaliter dicuntur, ea pro mendacijs nequaquam habentur. Et hæc eſt ſententia B. Auguſtini, & Hiſtoriæ Scholaſticæ, & S. Thomæ, vt ſupra dictum eſt. Deinde poteſt dici, Ioſeph non eſſe locutum affirmatè & aſſeueranter, ſed interrogando; nec ſibi vendicando ſcientiam augurandi, ſed aſſignādo eam vitis principibus & ſui ſimilibus. Hæc autem fuit opinio Theodoreti, & Græci interpretis, & Ioannis Galenſis cum honore citati à Thoſtato, & item Cani in libro ſecundo de locis Theologicis cap. 4. Illud præterea dici poteſt Ioſeph dixiſſe illa non ex ſuo ſenſu, ſed ex opinione atque exiſtimatione omnium Aegyptiorum, qui videntes Ioſeph præ ceteris vatibus & coniectoribus Aegyptijs ſapienter occultiſſima interpretari, & futura præſagire, putantesque id eum facere, more aliorum, per artes magicas, ad quas pertinet augurandi ſuperſtitio, laudabant eum atque prædicabant, tanquam peritiſſimum augurem.

Octaua opinio Auctoris.

Oratio illa Ioſeph de ſua ſcientia augurādi quatuor modis vindicatur à mendacio.

Melchior Canus.

Atque

Atq; hanc opinionē & ſolutionem attigit S.Tho. in 2.2. quæſt.95.ar.7. Deinde illud etiam (quod videtur mihi quidem propius eſſe verò) dici poteſt, verba illa Ioſeph continere veriſsimam ſententiam; ſi verbum augurandi non ſumatur propriè, pro eo quod eſt, ex obſeruatione auium diuinare, quomodo hic non accipi, ſupra euidenter oſtenſum eſt: ſed augurari ſumatur in vniuerſum, pro eo, quod eſt præſagire animo & diuinare futura; quocunque id modo fiat, ſiue per diuinum ſpiritum; ſiue humanum, ſiue diabolicum. Namque hac ſignificatione ſæpenumero vſurpari verbum augurandi, ſupra demonſtratum eſt. Manifeſtum porrò erat, Ioſeph præſtantiſsimum eſſe habitum diuinatorem, propter quatuor ſomniorum veriſsimam interpretationem, & futuræ fertilitatis, ac ſterilitatis prædictionem. Veriſsimum igitur erat, neminem eo tempore fuiſſe ſimilem Ioſeph in ſcientia augurandi, id eſt, diuinandi. Sed illud aduertat Lector, quàm prudenter & cautè locutus illa verba fuerit Ioſeph: non enim dixit neminem eſſe ſimilem ſui in augurando per ſcyphum, ſicut antea dixerat eius miniſter, id enim falſum fuiſſet, cum ipſe non auguraretur per ſcyphum: immo ab iſta, & alijs hoc genus ſuperſtitionibus vehementer abhorrebat; ſed præcisè, abſoluteq. dixit, non eſſe ſui ſimilem in ſcientia augurandi, id eſt, diuinandi.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM QVINTVM GENESIS.

Denique Ioſeph manifeſtauit ſe fratribus ſuis: eoſque remittens in Patriam, ſuo & Regis Pharaonis nomine, patrem cum omni familia in Aegyptum accerſiuit.

NON ſe poterat vltra cohibere Ioſeph multis 1
corã aſtãtibus: vnde præcepit vt egrederentur cuncti foras,& nullus intereſſet alienus agnitioni mutuæ. Eleuauitq. vocem cum 2
fletu, quam audierunt Aegyptij, omniſque domus Pharaonis. Et dixit fratribus ſuis: 3
Ego ſum Ioſeph: adhuc pater meus viuit? Non poterant reſpondere fratres nimio terrore perterriti. Ad quos ille clementer: Ac- 4
cedite, inquit, ad me. Et cum acceſſiſſent prope, Ego ſum, ait Ioſeph, frater veſter, quem vendidiſtis in Aegyptum. Nolite pauere, neq; durũ 5
vobis eſſe videatur quod vendidiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim veſtra miſit me Deus ante vos in Aegyptum. Biennium eſt enim 6
quod cœpit fames eſſe in terra: & adhuc quinqne anni reſtant, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmiſitq. me Deus vt referuemini ſuper 7
terram, & eſcas ad viuendum habere poſſitis. Non veſtro conſilio, ſed 8
Dei voluntate huc miſſus ſum: qui fecit me quaſi patrem Pharaonis,
& domi-

& dominum vniuerſæ domus eius, ac principem in omni terra Aegypti.
9 Feſtinate, & aſcendite ad patrem meum, & dicetis ei. Hæc mandat filius
tuus Ioſeph: Deus fecit me dominum vniuerſæ terræ Aegypti: deſcende
10 ad me, ne moretis: & habitabis in terra Geſſen, eriſq. iuxta me tu, & filij
tui, & filij filiorum tuorum, oues tuæ & armenta tua, & vniuerſa quæ poſ
11 ſides. Ibique te paſcam (adhuc enim quinque anni reſidui ſunt famis) ne
12 & pereas, & domus tua, & vniuerſa quæ poſſides. En oculi veſtri, & ocu
13 li patris mei Beniamin vident quod os meum loquatur ad vos. Nuncia-
te patri meo vniuerſam gloriam meam, & cuncta quæ vidiſtis in Aegy-
14 pto: feſtinate & adducite eum ad me. Cumq. amplexatus cecidiſſet in
collum Beniamin fratris ſui, fleuit: illo quoque ſimiliter flente ſuper col-
15 lum eius: Oſculatuſq. eſt Ioſeph omnes fratres ſuos, & plorauit ſuper ſin
16 gulos: poſt quæ auſi ſunt loqui ad eum. Auditumq. eſt, & celebri ſermo-
ne vulgatũ in aula Regis: Venerunt fratres Ioſeph; & gauiſus eſt Pharao
17 atque omnis familia eius. Dixitq. ad Ioſeph, vt imperaret fratribus ſuis,
18 dicens: Onerantes iumenta, ite in terram Chanaan; Et tollite inde patrẽ
veſtrum & cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bo-
19 na Aegypti, vt comedatis medullam terræ. Præcipe etiam vt tollãt plau
ſtra de terra Aegypti, ad ſubuectionem paruulorum ſuorum, ac coniu-
gum; & dicito; Tollite patrem veſtrum, & properate quantocyus venien
20 tes, Nec dimittatis quicquam de ſupellectili veſtra: quia omnes opes
21 Aegypti, veſtræ erunt: Feceruntq. filij Iſrael vt eis mandatum fuerat.
Quibus dedit Ioſeph plauſtra, ſecundum Pharaonis imperium: & ciba-
22 ria in itinere. Singulis quoque proferri iuſsit binas ſtolas: Beniamin verò
23 dedit trecentos argenteos cum quinque ſtolis optimis, tantundem pecu-
niæ & veſtium mittens patri ſuo, addens & aſinos decem, qui ſubuehe-
herent ex omnibus diuitijs Aegypti, & totidem aſinas decem, triticum in
24 itinere, paneſq. portantes. Dimiſit ergo fratres ſuos, & proficiſcentibus
25 ait: Ne iraſcamini in via. Qui aſcendentes ex Aegypto, venerunt in ter-
26 ram Chanaan, ad patrem ſuum Iacob, & nunciauerunt ei dicentes: Io-
ſeph, filius tuus viuit: & ipſe dominatur in omni terra Aegypti. Quo au-
27 dito Iacob, quaſi de graui ſomno euigilans, tamen non credebat eis. Il-
li è contra referebant omnem ordinem rei. Cumq. vidiſſet plauſtra, &
28 vniuerſa quæ miſerat, reuixit ſpiritus eius, & ait: Sufficit mihi ſi adhuc
Ioſeph filius meus viuit: vadam & videbo illum antequam moriar.

PRAEFATIO

PRAEFATIONIS in hoc caput vicem implebit concinna enarratio huius hiſtoriæ à Philone poſita in eo libro, quem inſcripſit de Ioſeph. Is autem ſcribit ad hunc modum, Varijs iam & certis perſuaſus argumentis, atque experimentis à ſe prudenter factis Ioſeph, paternam familiam inteſtinis diſſidijs, & domeſtica ſeditione nequaquam impugnari; conuerſus ad reconciliationē, nec dintius diuturnam illam diſſimulationem, & ſui occultationem ſuſtinere valens, ſuccubuit denique amori, quo ardebat, fraterno. Ac ne fratribus propter veterem iniuriam obneniret aliquod dedecus, noluit primæ agnitioni quenquā Aegyptiorum intereſſe. Semoto igitur vniuerſo famulatu, repente profuſis, tanquam è fonte, vbertim lacrymis, dextra, vt propius accederent, innuit, ne fortè verba eius exaudiri ab alijs, aliquo modo poſſenr. Tunc ſic eos allocutus eſt: Rem longo tempore tectam, & obliuioni, vt vos putabatis, mandatam, nunc reuelaturus, ſolus ſolos appello. Fratrem quē in Aegyptum vēdidiſtis, me ipſum præſentē nunc cernite. Ego ſum Ioſeph. Hac tam inſperata voce perculſis, & perterritis, & tanquam præ graui onere, vultùs ad terram deijcientibus: Nolite tristari, inquit Ioſeph; obliuionem omninm quæ aduerſum me patraſtis, libenter ac liberaliter polliceor, nullo vobis deprecatore opus eſt. Mea ſponte in gratiam vos recipio; duabus de canſis: tum propter pietatem erga patrem, cui plurimum debeo; tnm propter naturaliter inſitam mihi atque perpetuò in omnes exercitam clementiam & humanitatem, qua omnes, præſertim ſanguine coniunctos complector. Meum porrò miſerabilem caſum atque calamitatem, non vobis imputo, ſed ad Deum refero: qui me ſuorum beneficiorum difficillimis temporibus humano generi exhibendorum, miniſtrum atque executorem eſſe voluit; id verum eſſe, his, quæ oculis veſtris cernitis, credite. Totius Aegypti gubernatio mihi eſt commiſſa: Rex honorem mihi habet eximium, & quamuis ætate ſenior, me ſuum quaſi parentem veneratur. Color & obſeruor non tantum ab indigenis, ſed à plurimis etiam gentibus, vel prouincialibus, vel liberis: omnes quippe opus habent meo ſubſidio, propter inopiam. Argentum & aurum; & quod his maius eſt, commeatus, apud me ſolum reponuntur diſtribuendi in ſingulos, quantum cuiq. ad neceſſarium vitæ vſum ſatis eſt, vt nec ad delicias ſuperſit quicquam; nec ad famis remedium, atque etiam ſatietatis voluptatem. Quod non iactanter dico, ſed vt intelligatis, neminem mortalium potuiſſe ſeruo tantam conferre felicitatem, & ſeruo quidem in carcerem detruſo: nam & vinctus fui quondam innocens, iniquè paſſus calumniam. Deus ille fuit, qui extremam calamitatem, ac miſeriam, in ſummam vertit felicitatem; qui ſolus eſt Omnipotens. Id cum mihi perſuaſiſsimum ſit, non eſt cur vos quicquam timeatis: deponite omnem ſolicitudinem, & quantam maximam poteſtis, capite animis veſtris lætitiam atque voluptatem. Nunc propere redeundum vobis eſt ad patrem, vt à vobis potius, quàm fama tam lætum de me inuento nuncium accipiat: Solet enim fama velox eſſe, atque præcurrere.

Oratio, qua Ioſeph manifeſtās ſe fratribus vſus eſt, auctore Philone.

Tum

Tum fratres certatim collaudabāt Ioſeph, alio aliam eius virtutem prædicante, clementiam, caritatem, & prudentiam: pietatem verò eius omnes, vno ore, in cœlum efferebant, felicem euentum ad Deum auctorem referentis, & priſtinos caſus ferentis æquo animo. Nec minus illi mirabantur inſignem eius modeſtiam ac patientiam: qui neque ſeruiens, malè vnquam locutus eſt de fratribus ſuis, tanquam perfidis ſui venditoribus: neque in carcerem detruſus, præ dolore, vllum ſecretum effutiuit: neque tam longo tempore inter vinctos agens, vt miſeri ſolent, ſuum detexit infortunium. Ac ne tunc quidem, cum vel Eunuchis, vel Regi ſomnium interpretaretur occaſionem cepérit aperiendi ſuam ingenuitatem. Immo ne tunc quidem, cum vicariam Regis poteſtatem accepit, vniuerſæ præfectus Aegypto, quicquam de ſui generis nobilitate indicauit: vt ſaltem ignobilitatis atque obſcuritatis opinionem à ſe amoliretur, docens non vernam ſe eſſe, ſed honeſto & claro natum genere: verùm inſidijs quorundam domeſticorum, in grandes ærumnas ac miſerias deuolutum. Ad has laudes accedebat commemoratio, & admiratio æquitatis, prudentiæ ac dexteritatis eius in publicis muneribus obeundis: Conferentes enim eum cum vulgata aliorum magiſtratuum arrogantia & imperitia, mirabantur oſtentationis & pomparum in viro tam egregio contemptum: & quod alienus ab omni maleficio tragico, quamuis potuiſſet ipſos, mox in prima profectione agnitos opprimere, aut certè fame pereuntibus frumentum non præbere, adeo pœnam omnem ab ipſis abſtinuerit, vt tanquam bene de ſe meritis daret munera, reddito frumenti pretio, quod attulerant.

In tantum porrò, perfidiæ atque impietatis fratrum Ioſeph patratum quondam ſcelus latuit omnes, vt optimates Aegypti, Ioſeph gratularentur fratrum ſuorum præſentiam, quaſi tum primùm veniſſent. Quibus illi hoſpitaliter ac liberaliter acceptis, rem indicarunt ſuo Regi propere, ita vt omnia plena eſſent gratulationibus, & publica lætitia: non aliter ſanè, quàm ſi felici quopiam frugum prouentu, præſens fames in abundantiam eſſet commutata. Rex, cognito, patrem Ioſeph adhuc eſſe ſuperſtitem, & numeroſam illi eſſe familiam, hortatus eſt, vt in Aegyptum vniuerſi commigrarent, vberrimam Aegypti partem eis ſe donaturum pollicitus. Moxque Ioſeph multa carpenta & plauſtra pretioſis veſtibus, multoque auro, & argento plena, præter frumenti copiam, & iumenta ad ſubuectionem vſui futura, multum item atque honeſtum dat famulitium, vt patrem ſecurè & commodè ad ſe deducant. Hactenus ex Philone.

Verſu 3. Non poterant reſpondere fratres nimio timore perterriti.

TIMOREM illis maximū faciebat tū conſcientia tanti ſceleris contra Ioſeph commiſsi: tū contēplatio potentiæ Ioſeph à quo facile, quocunq. vellet ille modo, & quanrocūq. vellet ſupplicio, puniri poſſent. Ingēs porrò timor rigētes facit homines, ac ſtupentes, & taciturnos, & quaſi mutos. Cuius rei cauſam, huiuſmodi reddit B. Thomas, ſanè quàm probabilem ex Ariſtotelis doctrina in Problemat. tradita, deprō-ptam, Timor, inquit, prouenit ex imaginatione alicuius mali imminentis, quod difficulter repelli poteſt. Quod autem aliquid difficulter poſsit repelli, prouenit ex debilitate virtutis; virtus autem quanto eſt debilior, tanto ad pauciora ſe poteſt extendere, & ideo ex ipſa imaginatione, quæ facit timorem, ſequitur quædam contractio caloris & ſpiritus, & hinc retentio vocis. Sicut enim in morientibus, natura, propter virtutis debilitatem, ad interiora ſe recipit: & ſicut in ciuitatibus, cum ciues valdè timent externum hoſtem retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt quantum poſſunt, ad interiora, ita in timentibus ca-

S. Thomas 1.2. q. 44. ar.1. docet cur timentes conticeſcunt.

lor eum ſpiritibus ad interiora contrahitur. Hoc porrò intereſt inter iratos, & timentes: quod in iratis, propter ealorem, & ſubtiliratem ſpirituum, qui proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit ſpirituum motus ab inferioribus ad ſuperiora, & ideo congregantur ſpiritus & calor circa cor: ob idque fit, vt irati reddantur prompti & audaces ad inuadendum. At verò in timentibus, ſpiritus mouentur à ſuperioribus ad inferiora propter frigiditatem, quæ craſſiores facit Spiritus. Hæc autem frigiditas accidit ex imaginatione defectus virtutis: Quocirca in timentibus non multiplicatur ealor, & ſpiritus circa cor, ſed magis à corde refugiunt, ideoque timentes non promptè inuadunt, ſed magis refugiunt.

Differentia iratorum, atque timentium.

HOC item differunt timentes à dolentibus, quod dolentes in vocem prorumpunt, timentes autem non emittunt vocem ſed magis redduntur taciturni. Cuius rei cauſam reddit hanc Ariſtoteles in Problematum ſectione vigeſima ſeptima, Problemate nono: Quam ob cauſam, inquit, eum & metus, & dolor, quædam ſit ægritudo, qui dolent, clamant: qui metuunt, ſilent? An qui dolent, ſuum retinent ſpiritum? Is verò vniuerſus erumpens, eum clamore emittitur: Metuentibus autem corpus refrigeratur, calorque ima petit, qui ſpiritum mouet. Quo igitur hic ſe contulerit, ibidem, ſpiritum potiſſimum excitabit: quapropter venter eorum qui metuunt, obcrepare ſolitus eſt. Vox autem, eſt ſpiritus ſurſum verſus elatus, partibus quibusdam, ecu inſtrumentis, conficiendus & abſoluendus. Cauſa verò cur homines dolentes ſuum retineant ſpiritum, eſt, quod omnes, inditis à natura præſidijs, cum affecti detrimento aliquo ſumus, ſine vlla cogitatione, naturali ductu & inſtinctu vti ſolemus. Idemque in ceteris omnibus videre eſt animantibus: aliæ namque cornibus, aliæ dentibus, aliæ vngulis repugant, ſeſeque defendunt. Atqui dolores, vel omnes, vel plurimos calor adiuuat, quem profectò is auget, qui ſuum eohibet: calefacit enim caloris incitabula, contracto introrſus calore per ſpiritum, atque excoquit. Hactenus ex Ariſtotele. Multiplicatis itaque ſpiritibus introrſum atque calore, neceſſe eſt vt emittantur per vocem, & quaſi exhalentur: quapropter dolentes vix continere ſe poſſunt quin clament. At verò in timentibus fit motus interioris caloris & ſpirituum à corde ad inferiora, vt dictum eſt. Et ideo timor aduerſatur formationi vocis, quæ fit per emiſſionem ſpirituum ad ſuperiora per os. Et hinc fit, vt timor tacentes faciat: & item vt corpore membrisq. trementes reddat, vt diſputat Ariſtoteles in ſupradicta Sectione, Probl. ſexto & ſept.

Cur dolentes clamare, timentes autem ſilere ſoleant, ex Ariſtotele

Verſu 5. & 6. Nolite pauere, neque vobis durum eſſe videatur quod vendidiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim veſtra miſit me DEVS ante vos in Aegyptum. Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum, qui fecit me quaſi patrem Pharaonis, & dominum vniuerſæ domus eius, ac principem in omni terra Aegypti.

SXTENVAT Ioſeph, quoad eius fieri poteſt, peccatum fratrum ſuorum, vt eos præ nimio timore conſternatos animis, omni liberet formidine. Iubet enim cogitare eos, non quid ipſi, quantumue peccauerint; ſed quantum in bonum conuerterit Deus ipſorum peccatum. Ex illo enim, licet improbo, eorum facto ſecutum erat, vt & ipſe Ioſeph maximam gloriam & potentiam adeptus eſſet; & vt ipſi, omniſque paterna familia, plurimæq. gentes à miſerrimo interitu famis, per ipſius prouidentiam & ſapientiam conſeruatæ fuiſſent.

Varia porrò fuerũt apud Veteres excuſationũ genera, quibus inuicẽ vtebãtur, 2
ſi quid diſſidij, vel offenſæ, vel cuiuſpiã detrimẽti, aut calamitatis exortum eſſet, cuius iã pœniteret, & obliuionẽ in perpetuũ capere vellent. Non enim mala, quæ acciderãt, ipſis aſſignabãt, & imputabãt, ſed vel externis cauſis, vel ſuperioribus principijs, à quibus res mortalium arcano conſilio diſponerentur, & ad fines, incogitatos homini deſtinarentur. Ab Homero inducitur Priamus ſedens in mœnibus vrbis Troiæ, & ad ſe vocans Helenam, atque eam appellans caram ſibi filiam: calamitatem verò belli Troiani, atque imminens exitium vrbis & imperij ſui, non imputans illi, ſed fatis & Dijs. Hæc enim verba illum cum Helena loqui facit: (margin: Homerus Illiados y.)

Neque enim te diuæ malorum
Arguerim: ſuperis fatis fors iſta ſenectæ
Debita erat noſtræ, & Teucris lacrymabile bellum.

Apud Græcos, antiquitus, prouerbij loco erat Ate Homerica: quam ille Deam facit, noxas, & turbas, & diſſidia, aliaq. mala inferentem atque immiſcentem rebus mortalium, eamque dicit peracribus eſſe oculis, ac prævelocibus pedibus, inſuperabili robore, inimicam, exitialemq. mortalibus. Cum igitur inter amicos, vel ſanguine iunctos mali quidpiam excitatum erat, quod ſanare ac tollere vellent, ad iſtam Homericam Atem referebant, dicentes, non illorum hominum conſilio, & voluntate id accidiſſe, ſed Ates malignitate contigiſſe.

Ioſeph igitur, vir ſcilicet pius, & res mortalium, plerumque quidem occulto, ſemper autem iuſto, rectoq. Dei iudicio & conſilio diſponi, adminiſtrari, & geri probè intelligens; quod à fratribus ſuis contra ſe actum fuerat, arcano Dei conſilio imputat: qui magna ſæpe mala, in longe maiora bona pro infinita ſua bonitate, & ſapientia, potentiaq. mutare ſolet. Hoc enim proprium eſt diuinæ bonitatis & ſapientiæ, vt ipſis etiam malis bene vtatur, conuertendo ea ad rectitudinem alicuius ordinis: non enim poteſt hominum conſilio aliquo, vel potentia, impediri diuina prouidentia, ſed qualitercunq. homo per malum recedere à Deo conetur, rurſus per alium ordinem, neceſſario ad eum relabitur. Scitum enim valdè eſt, meritoq. celebratum, quod egregiè doctus, & diſertus Boëtius lib. 4. de Conſolatione Philoſophica, ſub finem ſextæ Proſæ ſcriptum reliquit hiſce verbis: Sola eſt diuina vis, cui mala quoque bona ſunt, cum eis competenter vtendo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur: vt quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc idem, licet in (margin: Præclara Boetij ſententia de efficacia diuinæ prouidentiæ, etiam mala vertentis in bonũ)

alium, tamen in ordinem relabatur: nequid in regno prouidentiæ, liceat temeritati. Naturarum quippe omnium conditor Deus, ad bonum dirigens, cuncta diſponit: dumque ea quæ protulit, in ſimilitudine retinere feſtinat, malum omne de reipublicæ ſuæ terminis, per fatalis ſeriem neceſſitatis eliminat. Quo fit, vtque in terris redundare creduntur, ſi diſponentem prouidentiam ſpectes, nihil vſquam mali eſſe comperias. Sic Boëtius.

3 SVPER illis autem verbis: *Qui fecit me quaſi patrem Pharaonis & dominum vniuerſæ domus eius & principem in omni terra Aegypti*, annotauit hoc Caietanus: Voluit, inquit, Rex Pharao, vt Ioſeph, quaſi eſſet pater ipſius, curam haberet domus & regni ſui. Itaque Ioſeph relatiuè ad Pharaonem, fungebatur officio paterno: relatiuè autem ad familiam & domum Pharaonis, fungebatur officio domini: relatiuè autem ad terram Aegypti, fungebatur officio Principis. Et hoc ipſum ab initio conſtituerat & decreuerat Pharao, cum primum exaltauit Ioſeph: dixit enim ei, vt ſupra Geneſ. 41. ſcriptum eſt: *Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium, cunctus populus obediet: ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti vno tantum regni ſolio, te præcedam*. Ex ſupradictis porrò verbis Ioſeph, quibus dixit ſe eſſe velut patrem Pharaonis, quidam coniecturā faciunt, Pharaonem fuiſſe tunc adoleſcentem, cui Ioſeph, vir nempè humanarum & diuinarum rerum conſultiſſimus, tanquam pater acceſſerit, à quo bene adminiſtrandi regni formulam acciperet, & cuius prudentia, in dubijs & arduis rebus regeretur. Magnis namq. principibus, ob ætatem, conſilio & prudentia minime pollentibus mos fuit apud veteres viros adiungere ſcientia rerum humanarum præſtantiſſimos; qui Principibus bene viuendi, & dicendi, & agendi magiſtri, & quaſi patres eſſent. Apud Homerum legimus Achilli datum eſſe Phœnicem: Agamemnoni, fuiſſe Vlyſſem, Neſtorem, & Chalcantem: Dario Zopyrum: Epaminondæ Lyſiam: Platonem Dioni: Ariſtotelem Alexandro: Zenonem Antigono: Senecam, Neroni. Quanquam illud: *quaſi patrem Pharaonis*: non tam ad teneritudinem, atque infirmitatem ætatis Pharaonis, quàm ad excellentiam prudentiæ & ſapientiæ Ioſeph referri debet: propter quam Pharao, cum quaſi patrem reuerebatur & obſeruabat: eiusq. conſilijs lubens regebatur, monitisq. eius, & documentis, non ſecus ac paternis præceptis obtemperabat. Nimirum fortunati Principes, quibus probos ac prudentes habere conſiliarios, & quaſi vitæ, & ſui, aliorumq. regiminis magiſtros contingit, & quorum ipſi ſententias libenter audiunt, & ſequuntur.

Et gauiſus eſt Pharao, atque omnis familia eius. Verſu 16.

4 CREDIBILE eſt, duas ob cauſas Pharaonem vehementer eſſe gauiſum: tum quod valde amabat Ioſeph tam propter eximias virtutes eius, & naturales, & morales, & ſupernaturales: quam propter ſumma eius in vniuerſam Aegyptum merita: tum quod audiens, fratres Ioſeph eſſe viros ingenuos, & claro genere natos, & multis animi atq; corporis virtutibus inſignes, gaudebat deletam eſſe notam ignobilitatis atq; obſcuritatis Ioſeph, quæ gloriam eius nonnihil apud Aegyptios infuſcabat. An verò gaudium Aegyptiorum, præſertim verò magnatum & aulicorum Regis, fuerit verum, ac ſincerum: an fucatum & ſimulatum, quo ſcilicet gaudenti Regi, ſimiliter & ipſi gaudentes gratificarentur, incertum eſt, meritoq. in dubium verti poſſet. Nam ſi ex eo, quod fieri plurimum ſolet in aulis Principum, facere iudicium velimus de gaudio iſtorum Aegyptiorum, non temerè credi poſſet, illos non ex animo,

An gaudiū Aegyptiorum de aduentu fratrum Ioſeph, fuerit verum, an ſimulatum.

mo,ſed fictè,adulatorum more (qui nunquam apud Principes deſunt) vultu magis & in ſpeciem gaudium prætuliſſe,quàm concepiſſe, ac geſſiſſe animo. Mos enim eſt Aulicorum, alios inuidere alijs, ſed ijs maxime, qui ex humili conditione ad altiſſimum honoris gradum, quaſi repente prouehuntur: obſcurorum enim hominum vel repentina,vel nimis feſtinata ad honores prouectio,ſemper inuidioſa,atque odioſa fuit. Si tales fuere proceres Aegypti erga Ioſeph,veriſimile eſt,eos non ſeriò & ſincere, atque ex ſuo ſenſu lætatos eſſe, ſed induiſſe vultu lætitiam,vt regi placerent. Eſt enim adulator, prope vt ſpeculum,quod omnium in ſe colorum atque formarum imagines accipit: adulator itidem eorum, quibus cum viuit, affectus omnes in ſeipſe ſimulat,& quaſi effigiat,gaudens,dolens, iraſcens, metuens,denique ad omnia ſeſe componens & traſformans, vti affectum viderit, cui adulari in omnibus inſtituit.

Mos Aulicorum.

Mos Aulicorum.

Mihi tamen ſimilius verò fit,gaudium illud Aegyptiorum, ſyncerum, & verum fuiſſe: atque hoc eſſe permagnum argumentum, atque teſtimonium præſtantiſſimæ virtutis & humanitatis,& ſuauitatis morum,& dexteritatis in agendo, & modeſtiæ in adminiſtrando imperio ipſius Ioſeph: quod homo alienigena, & vt putabatur, ſeruilis conditionis, ſubito, ad ſummam potentiam & gloriam, ſecundum regem,elatus,omnibus tamen proceribus Aegypti, omnibusq. aulicis cariſſimus eſſet. Quis enim neſciat,quàm inteſtino odio inter ſe diſſideat aulici,& quantopere inter ſe clam inuideant,& oderint;certatimq. contendant primum obtinere apud Principem beneuolentiæ, gratiæq. locum? Thraſo ille Terentianus,cum ſingularem erga ſe Regis beneuolentiam & gratiam iactabundus prædicaſſet, mox de aulicis ſubdit: 5

Terentius in Eunuc.

Inuidere omnes mihi: mordere clanculum.

Magnæ profecto virtutis & felicitatis eſt, vt cum omnes honore ac potentia ſuperes, omnibus tamen nihilominus iucundus & carus ſis. Quibus autem artibus ſoleant iſtiuſmodi homines aliorum ſuorum riualium & quaſi competitorum non ſolum inuidiam atque odium declinare, ſed etiam beneuolentiam & gratiā demereri, paucis verbis docuit Simon ille Terentianus in perſona ſui Pamphili, hæc de eo dicens.

In Andria.

Sic vita erat, facile omnes perferre, ac pati,
Cum quibus erat, cumque vna his ſe dedere:
Eorum obſequi ſtudijs,aduerſus nemini:
Nunquam præponens ſe alijs. Ita vt facillime,
Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares

Ad hunc modum credibile eſt vitam ſuam inſtituiſſe Ioſeph, vt Aegyptijs, cuiuſcunque eſſent conditionis, beneuolendo, beneq. quoad poſſet, faciendo, & fauendo, gratiſſimus eſſet omnibus, ideoq. & gaudium eius verè gauderent, & lætiſſimo fratrum eius aduentu etiam ipſi vehementer lætarentur.

Ego dabo vobis omnia bona Aegypti. (Verſu decimo octauo. Et paulo infra Verſu vigeſimo.) Omnes opes Aegypti veſtræ erunt.

NON fuit hæc promiſsio Pharaonis,vituperandæ prodigalitatis, ſed perfectæ ac ſumme laudandæ liberalitatis. Illud enim cum primis obſeruandum eſt in liberalitate, vt beneficia potiſsimum in eos qui digni ſunt,& de nobis benemeriti, conferantur. Quis autem beneficentia Pharaonis dignior in Aegypto erat, quam Ioſeph? Aut quis melius de Rege, & regione vniuerſaq. gente illa meritus fuerat? Dederat Aegyptijs non opes tantum, ſed 6

conſilium

conſilium quo ſeptennem famem depellerent: foretq. Aegyptus ſola frugibus abundans, ceteriſq gentibus fame laborantibus, ac miſerè pereuntibus, quaſi horreum totius Orientis, quo ſcilicet ex vicinis regnis frumentatum veniebant plurimi. Adijce, quod ſingulari prouidentia Ioſeph, fiſcus regis, maiorem in modum auctus fuerat; omniſq. terra Aegypti poſſeſſioni regis atque dominationi, ipſis etiam volentibus ac lubentibus Aegyptijs, ſubiecta fuerat. Hæc omnia prudenter cum animo ſuo reputans, atq; æſtimans Pharao, non ſolum in Ioſeph tot tantorumq. bonorum auctorē liberalis eſſe voluit, ſed in patrem & fratres eius omnemq. familiá, liberalitatis ſuæ fontes deriuari oportere iudicauit. Indignū enim cenſebat, vt fame laborarent, qui à fame liberauerant Aegyptum: neque honeſtum eſſe, vt famelici, more aliarum gentium in Aegyptum venirent frumentatum, qui alijs gentibus, vt eo frumenti emendi cauſa venirent, per Ioſeph præſtiterant: neq; ferendum eſſe, vt illi bonis Aegyptijs frui non poſſent, qui eorum bonorum cauſa fuiſſent.

Eſt opinio Hebræorum, quam in hoc loco Lyranus, & Thoſtatus referūt (Pharaonem dicentem verba illa, *Omnes opes Aegypti veſtra erunt*, inſcientē, ſed à Spiritu ſancto motum prophetaſſe, ſpoliationem bonorum Aegypti, quam poſt ducentos & quindecim annos, facturi erant Hebræi, cum ex Aegypto, duce Moyſe, diſceſſerunt, ſicut in lib. Exodi cap. 12. ſcriptum eſt. Pharao itaq; dicens illa verba, ſignificare volebat, cognatos Ioſeph omnium bonorum Aegypti fore participes: at Spiritus ſanctus, qui eum ad talia verba dicenda mouebat, ſignificare volebat, futuram poſt duo ſecula, bonorum Aegypti ſpoliationem per Hebræos, quos ſeruitute Aegyptiaca liberaturus erat, ſicut ipſe prædixerat Abrahæ Geneſ. 15. Dictum igitur illud Pharaonis, propheticum fuit, ipſe tamen propheta non fuit, quia non intelligebat verba quæ dicebat ſecundum iſtam ſignificationem. Quemadmodum Caiphas, vt eſt apud Ioannem cap. 11. dicens verba illa; *Expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*: prophetaſſe dicitur, quia Chriſtus moriturus erat pro redemptione, & ſalute humani generis quia tamen ipſe neque hoc intendebat, neque intelligebat, non propterea verè poteſt dici propheta. Et hæc quidem pro iſta opinione Hebræorum dicta ſint. Quam tamen non immerito confutat Thoſtatus. Bona enim illa, quæ ab Aegypto recedentes Hebræi, abſtulerunt Aegiptijs nec tot, nec tanta fuere, vt vere dici poſſet, abſtuliſſe eos omnes opes, & omnia bona Aegypti. Siquidem Hebræi non habitabant ſparsè per vniuerſam Aegyptum, ſed habitabant tantum ſeparatim in terra quadam, quæ vocabatur Geſſen, & ab Aegyptijs qui mixti cum Hebræis inibi quoque habitabant, bona illa commodato acceperunt, non autem ab alijs Aegyptijs, niſi fortè ab iis, qui in vicino & proximo erant.

Lyranus. Thoſtatus.

7 Super illis autem verbis: *Quibus dedit Ioſeph plauſtra & cibaria in itinere*, Verſu 21. non eſt ſilentio inuoluendum B. Hieronymi vtile quoddam annotamentum. Sic enim ſcribit in Tradirionibus in Geneſim ſuper hunc locum: Verbum hebræum (zeda) quod hic omnes ore conſono ἐπισιτισμὸν, id eſt, cibaria, vel ſitarcia interpretati ſunt, in Pſalterio quoque habetur. Vbi enim noſtri legunt *Viduam eius benedicens benedicam* licet in pleriſq. codicibus pro *vidua*, hoc eſt, pro græca voce χήραν nonnulli legant θήραν; in hebræo eſt (zeda) id eſt, *cibaria eius benedicens benedicam*. Porrò, θήρα, venationem magis poteſt ſonare, quā fruges. Tametſi moris ſit Aegyptiorum, θήρα etiam ſar vocare, quod nunc etiā corrupto vocabulo, Aegyptij nuncupant atheram. Sic B. Hieronymus.

B. Hieron. Pſal. 131.

Dimiſit

Dimiſit ergo fratres ſuos: & proficiſcentibus ait: Ne iraſcamini in via.

Thomas Anglicus.

QVAERITVR, cur Ioſeph, hoc ſolum abeuntibus fratribus præceptum dederit. Thomas Anglicus huiuſmodi red- 8
dit rationem. Dixit hoc Ioſeph fratribus probè ſciens, vitium hoc rixandi & altercandi difficulter in via ab his, qui faciunt iter, vitari poſſe. Cõcitatio enim corporalis motus, & laſſitudo ac moleſtia corporis ex itinere, & communis libertas atque garrulitas iter facientiũ, dant ſæpe occaſionẽ inuicem altercandi & rixandi. Sic ille. Verùm multo credibilius eſt, multoque conuenientius & grauitati ac prudentiæ Ioſeph, & ingenijs ac moribus fratrũ eius, id quod à multis & grauibus viris proditum eſt. Nimirum præuidebat Ioſeph, quod indubiè futurum erat, vt fratres eius in reditu contenderent inter ſe, & altercarentur ſuper venditione ſua, quis ipſorum magis, minusuè culpabilis fuiſſet, & idcirco magis minusuè timere ſibi deberet à Ioſeph. Enimuerò, hoc pleriq. ingenio ſunt, vt rectè factorum gloriam, quisq. ad ſe trahere, ſibiq. vindicare ſtudeat: ſi quid contra perperam, vel errore, vel ſtultitia admiſſum eſt, id, quisq. amoliri à ſe, atq; in alios transferre conetur. Erant fratres Ioſeph, quantum ad eius venditionem, non in eadem omnes cauſa: quapropter vt ſibi quisq. bene vel malè conſcius erat, ita vel ſpem, vel metum animo concipiebat. Et Ruben quidem extra omnem erat noxam, quippe qui perpetuus fuerat ſalutis Ioſeph defenſor, & necis eius diſſuaſor ac deteſtator. Iudas verò, cuius permagna erat apud ceteros fratres auctoritas, vt Ioſeph ab interitu aſſereret, vẽditionẽ eius, quaſi minus malũ, perſuaſit fratribus. Ceteri fratres, vno omnes calculo mortẽ Ioſeph decreuerãt: quocirca peiori erãt cõditione, maioriq. in metu. Hoc igitur cũ prudentiſſimum virũ Ioſeph minime lateret, & vt rixarum ac iurgiorũ, quæ inter fratres excitari poterant, cauſam omnem præcideret, ſapienter, & amanter & ſalubriter, abeuntes cohortatus eſt ad vitãdas in reditu rixas & altercationes, colendamq. manſuetudinem, & mutuam beneuolentiam.

Chryſoſt.

Hoc autem quod diximus, non obſcurè ſignificauit etiam Chryſoſt. hom. 64. in Geneſ. hec ipſa verba perpendens: *Ne iraſcamini in via.* Vide, inquit, præclarã mentem Ioſeph, & ſanctiſſimos eius mores: non ſolum ipſe remiſit iram, & iniuriam fratribus, & à criminibus eos liberauit: ſed & ipſos admonuit, ne iraſcerentur in via, nec de his quæ fecerãt, inter ſe contenderent. Nã cum ſteterunt ante Ioſeph, dixerũt: *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum:* Et Rubẽ dicebat illis: *Nũquid non dixi vobis, Nolite peccare in puerũ & nõ audiſtis me?* Multo igitur magis veriſimile erat, quod in via inter ſe altercaturi, & rixaturi eſsẽt: propterea reprimẽs eorum irã, mutuamq. cõtentionẽ, dixit eis, *Ne iraſcamini in via:* Sed cogitate, quod ego crimen veſtrũ, nõ pro crimine vindicauerim, ſed gratuito cõdonauerim: vos itidẽ decet ſuper eõ nõ inter vos rixari, ſed mutua vos beneuolẽtia cõplecti. Quis pro dignitate admirari queat huius viri virtutẽ, qui nouę legis philoſophiã, tãto ante & perfecte cognouit, & cumulatè adimpleuit.

Math. 5.

Nã quod Chriſtus docuit diſcipulos: *Diligite inimicos veſtros:* hoc ipſum Ioſeph, & multo amplius fecit. Nõ enim ſolũ tantã declarauit charitatẽ erga eos qui ſe occidere voluerũt; ſed omnia fecit, vt demõſtraret eis, quod nihil in ſe peccauerãt. Non vos, inquit, hæc mihi feciſtis, ſed Dei erga me prouidẽtia hęc fieri diſpoſuit: vt mihi ſomniorũ meorũ euentus concederetur. O ſapientiæ excellentiam: O magnitudinẽ beneuolentiæ: ò dilectionis Dei largitatẽ. Sic Chryſoſt. Idẽ, ſed

Rupertus.

breuibus, Rupertus: Ne, inquit, iraſcamini, aut rixemini, ne dũ alius alio iuſtior, vel innocentior videri vult, & à ſe in alium crimen depellere contendit, inuicẽ prouocetis, & contra inuicem diuidamini. Sic ille.

Cumque

**Cumque vidiſſet plauſtra, & vniuerſa quæ miſerat Ioſeph, reuixit ſpi- Verſu 28.
ritus eius: & ait, ſufficit mihi, ſi adhuc Ioſeph filius meus viuit:
vadam & videbo illum antequam moriar.**

9 SCRIPTVRA hoc loco ait, accepto nuncio de filio ſuo
Ioſeph, non ſolum viuente, verum etiam quodammodo re-
gnante in Aegypto, tanto Iacob eſſe gaudio completum,
vt quaſi ex mortuo reuocatus eſſe videretur ad vitam. An-
tea enim præ mœroris & doloris magnitudine, tanquam
mortuus videbatur: poſtea verò in locum mœroris lætitia
etiã maiore ſuccedente, viſus eſt reuixiſſe ſpiritus eius. Hãc
ego in Iacob mutationem animi, minime miror: miror potius, cum tanto, & tam
repentino gaudio completum, non defeciſſe ſpiritu, atq; animam expiraſſe. Ete-
nim in Romanis Annalibus ſcriptum legimus, quo tempore Cannenſis cædes
Romani exercitus ab Annibale facta eſt, anum matrem, nuncio de morte filij al
lato, luctu atque mœrore affectam eſſe. Sed is nuncius verus non fuit: & filius
eius, non diu poſt ex ea pugna in vrbem rediјt. Quo repente viſo mater, copia Gell. lib 3.
atq; turba, & (vt Gellianis verbis vtar) quaſi ruina incidentis inopinati gaudij cap. 15.
oppreſſa, exanimataq; eſt.

10 S. Chryſoſt. pro eo quod nos legimus. *Reuixit ſpiritus eius*, ita citat hunc lo-
cum: *Reexcitatus eſt. ſenex decrepitus, terram ſpectans.* Et ſic interpretatur: Quid
eſt, *Reexcitatus eſt?* ſicut ignis in lucerna, quando deficit olei alimonia, & iam ex
tinguitur, ſi parum quis olei inſuderit, repente quod extingui putabatur, cla-
riorem emittit lucem: ita & ſenex ille præ triſtitia extingui videbatur: Sic enim
de eo dixit Scriptura: *Noluit conſolationem accipere dicens, Deſcendam lugens in in-* *Geneſ. 37.*
fernum. Vbi autem cognouit quod viueret, & quod dominaretur in tota Ae-
gypto, & vidit plauſtra, quaſi reaccenſus eſt, & iuuenis ex ſene factus eſt. Depo-
ſuit mœroris nebulas, diſpulit cogitationũ tempeſtatem, & in magna tranquil-
litate conſtitutus eſt. Hæc autem omnia, eo deſtinabat ac diſpenſabat Deus, vt
Iuſtus laborum ſuorum conſolationem acciperet, & particeps fieret felicitatis
filij ſui: & præterea vt ſomnium impleretur illud, quod ipſe interpretatus dixe-
rat: *Numquid veniemus ego, & mater tua, & fratres tui, vt adoremus te?* Hæc Chry- *Geneſ. 37.*
ſoſtomus.

11 Audiamus etiam ſuper hoc ipſo loco Geneſis breuiter ita diſſerentem Ruper Rupertus
tum: Cum eſt nunciatum Iacob, filium eius Ioſeph viuere, & dominari in omni libr. 9. in
terra Aegypti, ſubdit Scriptura, eum quaſi de graui ſomno euigilantem, non in Geneſim
credidiſſe tali nuncio. Quomodo autem tantæ rei pater nuncium acciperet, ait cap. 14.
Rupertus, compendio Scriptura pulchrè ſic expreſſit, vt nullo verborum circui
tu melius explicari potuerit. *Quaſi de graui*, inquit, *ſomno euigilans*. Qualis enim
aſtat, qui de graui ſomno repente excitatus, euigilat? Attonitus vtique, & ſtu-
pidus ad intelligendum, vel ad reſpondendum, ſegnis & hebes, præmortuis ſen
ſibus. Vnde protinus cum nec dum credenti referrent omnem ordinem rei, & il
le vidiſſet plauſtra, & vniuerſa, quæ miſerat, eadem proprietate vtens Scriptu-
ra dixit de eo. *Reuixit ſpiritus eius*; Id eſt, Diſcernendi facultatem recepit,
vt multitudinem gaudiorum ſuorum capere poſſet, & rationem habere
cum eis ſciret: quorum nempe repentinus aduentus, imparatum, nihilque tale
opinantem, magna inundatione oppreſſiſſet. Sic Rupertus.

Oleaſter illud. *Quaſi de graui ſomno euigilans* ex hebræo ita verit: *Et ceſſauit* Oleaſter.
cor eius. Scilicet à naturali motu ſuo. Verbum enim Hebræum (pug) non plene
notum eſt Hebræis: ex varijs tamen bonisq. coniecturis, ſignificare videtur idem

quod

Rab. Abraham. quod ceſſare & quieſcere. De quo Rabbi Abraham in Commentarijs Chabacuc primo, vbi hunc locum citat, ita ſcribit: Omni tempore quo viuit homo, pulſat cor eius in medio ipſius. Sed quando dixerunt Iacob: Filius tuus Ioſeph viuit: tacuit cor eius & non pulſabat, quia territus conturbatusq. erat, vnde inferius dicitur, ſpiritum eius reuixiſſe. Sic iſte Rabbinus referente Oleaſtro.

Paraphraſis Chaldaica pro *reuixit ſpiritus eius*. Sic habet ad verbum: *Quie-* 12
uit Spiritus ſanctus ſuper Iacob patrem ipſorum. Hoc exponentes Hebræi, tradunt
Hebræorũ Commentum. ex eo tempore, quo Iacob triſtari & dolere cœpit de amiſſo Ioſeph, vſque ad hoc tempus quo nuncium accepit de vita & potentia eius, non fuiſſe eum afflatum Spiritu prophetico. Cuius rei hanc reddunt cauſam: quod Spiritus ſanctus non manet in hominibus triſtibus, & dolentibus, & ignauis: ignauum namque reddit triſtitia & dolor: ſed in alacribus & ſtrenuis, & expeditis. Vnde vulgo apud illos hæc eſt iactata ſententia: Spiritus ſanctus non quieſcit niſi ſuper hominem alacrẽ. Atq; ob hãc cauſam videre eſt, omnes fermè prophetas fuiſſe potius iuuenes, quàm ſenes: quod iuuenes promptiores ſint, & alacriores ad res peragendas: ſenes verò plerumq. cunctabundi & tardi, & pigri ſunt. Excipere tamen oportet Moyſen, & Aaron, qui in ſenectute ſua, ſupergreſſi iã octogeſimum ãnũ, diuino ſpiritu excellẽter præditi ſunt: Verùm hoc ſingulare quid fuit, & quaſi miraculo aſſignandum. Quoniam igitur Iacob ſupra modum triſtabatur de amiſſione Ioſeph, ideo per illud tempus, deſijt in illo Spiritus prophetici operatio; ea verò redijt, cum Iacob, audito, Ioſeph viuere & dominari, maximo gaudio completus eſt. Sic iſti Hebræi: quibus ſolemne eſt mira dicere ſine vlla ratione & probatione, & fabuloſis commentis mirandum in modum delectari.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM SEXTVM GENESIS.

Iacob, adorato prius, conſultoque Deo, proficiſcitur in Ægyptum: quo, vnà cum ipſo intrauerunt numero ſexaginta ſeptem. Fit lætiſſimus Iacob & Ioſeph in terra Geſſen occurſus: præmonetque Ioſeph fratres ſuos, vt ſe non aliam niſi paſtoralem colere artem, apud Pharaonem profiteantur.

PROFECTVSQ. Iſrael cum omnibus quæ 1
habebat, venit ad Puteum iuramenti, & ma
ctatis ibi victimis Deo patris ſui Iſaac, au- 2
diuit eum per viſionem noctis vocantem ſe,
& dicentem ſibi, Iacob, Iacob, cui reſpon-
dit: Ecce adſum. Ait illi Deus: Ego ſum for 3
tiſſimus Deus patris tui: noli timere, deſcen
de in Aegyptum, quia in gentem magnam
faciam te ibi. Ego deſcendam tecum illuc, 4
& ego inde adducam te reuertentem: Ioſeph quoque ponet manus ſuas
ſuper oculos tuos. Surrexit autem Iacob à Puteo iuramenti: tuleruntq. 5
eum filij cum paruulis & vxoribus ſuis in plauſtris quæ miſerat Pharao
ad portandum ſenem, & omnia quæ poſſederat in Terra Chanaan: ve- 6
nitque in Aegyptum cum omni ſemine ſuo, filij eius & nepotes, filiæ, & 7
cuncta ſimul progenies. Hæc ſunt autem nomina filiorum Iſrael, qui 8
ingreſſi ſunt in Aegyptum, ipſe cum liberis ſuis. Primogenitus Ruben. 9

01 Filij Ruben: Henom & Phallu, & Heſron & Charmi. Filij Simeon Ia-
chuel & Iamin & Ahod & Iachin & Sohar & Sauil filiusChananitidis.
11 12 Filij Leui: Gerſon & Cath & Meiari. Filij Iuda: Her & Onan & Sela &
Phares & Zara. mortui ſunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Na-
13 tique ſunt filij Phares Heſron & Hamul. Filij Iſſachar: Thola & Phua &
14 15 Iob & Semron. Filij Zabulon: Sared & Elon & Iahelel. Hi filij Liæ
quos genuit in Meſopotamia Syriæ cum Dina filia ſua, omnes animæ fi-
16 liorum eius & filiarum triginta tres. Filij Gad: Sephion & Haggi & Suni
17 & Eſebon & Heri & Arodi & Areli. Filij Aſer, Iamne & Ieſua & Ieſſuj
18 & Beria. Sara quoque ſoror eorum. Filij Beria: Hebel & Melchiel. Hi fili-
Zelphæ, quam dedit Laban Liæ ſuæ. Et has genuit Iacob ſexdecim ani
19 20 mas. Filij Rachel vxoris Iacob: Ioſeph & Beniamin. Natiq. ſunt Ioſeph
filij in Terra Aegypti, quos genuit ei filia Aſeneth filia Phutiphare ſacer
21 dotis Heliopoleos: Manaſſes & Ephraim. Filij Beniamin: Bela & Bechor
& Aſbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim &
22 Ared. hi filij Rachel quos genuit Iacob: omnes animæ, quatuordecim.
23 24 Filij Dan: Huſim. Filij Nephtali: Iaſiel & Guni & Ieſer & Sallem. Hi
25 filij Balæ quam dedit Laban Racheli filiæ ſuæ: & hos genuit Iacob:
26 omnes animæ ſeptem. Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob
in Aegyptum, & egreſſæ ſunt de femore illius, abſque vxoribus filio-
27 rum eius ſexaginta ſex. Fili autem Ioſeph, qui nati ſunt ei in terra Ae-
gypti, animæ duæ, Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt
28 in Aegyptum, fuere ſeptuaginta. Miſit autem Iudam ante ſe ad Ioſeph,
29 vt nunciaret ei, & occurreret in Geſſen. Quo cum perueniſſet, iuncto Io-
ſeph curru ſuo, aſcendit obuiam patri ſuo ad eundem locum: videnſque
30 eum, irruit ſuper collum eius, & inter amplexus fleuit. Dixitq. Pater ad
Ioſeph: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relin
31 quo. At ille locutus eſt ad fratres ſuos, & ad omnem domum patris ſui:
Aſcendam, & nunciabo Pharaoni, dicamq. ei: Fratres mei, & domus pa-
32 tris mei, qui erant in Terra Chanaan, venerunt ad me: & ſunt viri paſto-
res ouium, curamque habent alendorum gregum: pecora ſua, & armen
33 ta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt ſecum. Cumque voca-
34 uerit vos & dixerit: Quod eſt opus veſtrum? Reſpondebitis: viri paſtores
ſumus ſerui tui, ab infantia noſtra vſque in præſens, & nos & patres no-
ſtri. Hæc autem dicetis, vt habitare poſſitis in terra Geſſen: quia deteſtā-
tur Aegyptij omnes paſtores ouium

PRAE-

PRAEFATIO

1 IOSEPHVS libro primo Antiquitatum, enarrans hiſtoriam huius capitis, hunc in modum ſcribit: Iacob cognito, non ſolùm viuere filium ſuum Ioſeph, quem tandiu luxerat, verùm etiam cum magna gloria & potentia viuere, &, ſecundum regem, dominari Aegypto, facile iſta credidit: cogitans nimirum magnificentiam Dei, & ſingularem erga ſe fauorem, tametſi aliquantiſper, vt videbatur, intermiſſum: nec diu moratus, iter aggreſſus eſt, ad Ioſephum properans. Vbi verò ad Puteum iuramenti venit, pie admodum Deo ſacrificium obtulit; eius nimirum & conſilium voluntatemque ſuper hac ſua profectione noſſe cupiens, atque eius etiam protectionem implorans. Timebat enim ne filijs ſuis, propter vbertatem Aegypti, eius regionis habitandæ amore captis, poſteritas ſua non rediret in Chananæam; iuxta Dei promiſſa, eam regionem occupatura: neùe „inconſulto Deo, migratione præſenti facta, familia ipſius, clade aliqua afficeretur: ad hæc ne forte ipſe, priuſquam Ioſeph aſpicere contingeret, ex hac vita excederet. Talia voluntanti cum animo ſuo, & ſomno grauato, Deus per viſionem aſtitit, eumque bis nominatim inclamauit. Quo rogante, Quiſnam eſſet? An, inquit, non agnoſcis Iacob Deum, perpetuum tam tuum, quàm tuorum Maiorum protectorem ſimul & auxiliatorem? Qui contra patris tui propoſitum, principem te conſtitui familiæ; & cum ſolus ires in Meſopotamiam, effeci vt coniugium nactus fortunatum, redires, & liberis multis, & facultatibus auctus. Incolumem etiam ſeruaui progeniem tuam: & quem amiſiſſe videbaris Ioſeph filium, ad tam ſublime dignitatis faſtigium euexi, vt non multum à rege Aegypti differat. Nunc quoque in hoc veni, vt me ducem iſtius itineris tui habeas: vtque tibi prænunciem, Te inter manus dilecti Ioſeph è vita exiturum, & poſteritatem tuam, per multa ſecula, potentem fore atque illuſtrem; occupaturamque terram, cuius ei poſſeſſionem & dominationem ſum pollicitus. Hoc ſomnio bene animatus & confirmatus Iacob, fretuſque tanto Dei præſidio, multo lubentius in Aegyptum cum filijs ac nepotibus ſuis properabat: hi autem erant in vniuerſum Septuaginta. Eorum nomina, cum ſint paulo duriora, non eram hic adſcripturus, niſi propter quoſdam, qui nimis inſcienter, nos Aegyptios origine eſſe contendunt, non autem Meſopotamenos. Ergo Iacob filij fuere duodecim, & cetera, quæ deinceps ibi ſubtexit Ioſephus. *Ioſephus.*

2 S. Auguſtinus, quo tempore Iacob cum omni familia intrauit Aegyptum, quid eo tempore in orbe terrarum, inſigne ac memorabile contigerit, paucis verbis admonet, & tradit libro decimo octauo de Ciuitate Dei, capite quarto & quinto ita ſcribens. Secundo anno ſeptennis ſterilitatis Aegypti, quæ ſeptennem fertilitatem proxime ſubſecuta eſt, Iacob in Aegyptum cum ſuis omnibus venit ad filium ſuum Ioſeph, natus annos centum & triginta: cum Ioſeph ageret tunc triginta & nouem, ad triginta ſcilicet quos agebat quando à *S. Auguſt.*

rege honoratus eſt, additis ſeptem vbertatis annis, & duobus famis. His porrò temporibus, rex Argiuorum Apis, nauibus tranſuectus in Aegyptum, & cum ibi mortuus eſſet, factus eſt Serapis omnium maximus Aegyptiorum DEVS. Cur autem poſt mortem non Apis, ſed Serapis ſit, hanc reddit rationem Varro: Nam quia Arca, in qua mortuus ponitur (quod omnes, iam σαρκόφαγον vocant) græcè dicitur σορὸς, & ibi eum venerari ſepultum cœperunt, priuſquam templum eius vllum eſſet extructum, velut σοράπις. primò, deinde vna littera, vt fit commutata, Serapis dictus. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem Serapidis, delicijs affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, hoc eſt, albis quibuſdam maculis, ſimiliter inſignitus: mirum quiddam & diuinitus ſibi procuratum eſſe, credebant Aegyptij. Sed non erat magnum Dæmoni ad eos decipiendos, phantaſiam talis tauri, quam ſola cerneret, oſtentare vaccæ concipienti, atque prægnanti; vnde libido matris attraheret, quod in eius fœtu iam corporaliter appareret, ſicut Iacob de virgis variatis, vt oues & capræ variæ naſcerentur, effecit. Quod enim homines coloribus & corporibus veris, hoc Dæmones, figuris fictis, facillime poſſunt animalibus concipientibus exhibere. Hæc Auguſtinus.

Origo ſuperſtitionis Aegyptiorum circa cultũ eius bouis, qui vocabatur Apis.

Gen. 30.

Vnde factũ ſit, vt Hebræi paulo poſt egreſſum ex Aegypto, per turpiſſimã idolatriam caput vituli adorauerint.

Hic ego lectorem animaduertere cupio, quoniam cum Hebræi intrarunt Aegyptum, atque ibi per annos paulo amplius ducentos commorati ſunt, veneratio & cultus illius bouis Aegyptij, qui vocabatur Apis, recens erat, ideoque apud Aegyptios valde religioſa & percelebris: ex eo factum eſſe, vt Hebręi, cum egreſſi ſunt Aegyptum, & ad montem Sinai conſtitiſſent, in eam ſuperſtitionem, quam tantopere celebrari ab Aegyptijs viderant, turpiſſime prolapſi ſint, caput vituli in ſimilitudinem Apis, diuino cultu adorantes.

Exo. 32.

Verſu 1.

Profectuſque Iſrael cum omnibus, quæ habebat, venit ad Puteum iuramenti.

Quis locus fuerit puteus iuramenti.

DECLARANDVM primò eſt, quiſnam locus fuerit, qui vocatur hic, Puteus iuramenti. Deinde cur in eum locum Iacob potiſſimum iuerit ſacrificatum Deo. Puteus iuramenti, proprie vocabatur nomine Berſabee, vt ex capite vigeſimo primo, & vigeſimo ſexto Geneſis manifeſtum eſt. Illic enim ſcriptum eſt: *Idcirco vocatus eſt locus ille, Berſabee, quia ibi vterque iurauit.* Hic autem ſic eſt: *Et nomen vrbi impoſitum eſt Berſabee vſque in præſentem diem.* Vox porrò Berſabee compoſita eſt ex [ber] quod ſignificat puteum, & ex voce [ſabe] quod ſignificare poteſt tam ſeptem, quàm iuramentum: quocirca vocem Berſabee interpretari licet, & Puteum ſeptem, & Puteum iuramenti. Et fortaſſe ad vtrumque ſignificandum, tale nomen impoſitum eſt, quod circa Puteum illum vtrumque inter Abimelech, & Abraham factum eſt. Nam & ſeptem agnas electas Abraham dedit Abimelech, in teſtimonium, quod ipſe fodiſſet puteum illum: & inde vocabatur Puteus ſeptem. Et item iuxta eundem puteum, Abimelech, & Abraham inter ſe foedus, adhibito iureiurando, percuſſerunt; ex quo appellatus eſt Puteus iuramenti. Ex 3

illo au-

Illo autem puteo, ciuitas ſimilem traxit appellationem, vt & ipſa diceretur Berſabee. Erat autem illa ciuitas, vltima totius terræ promiſſionis verſus Auſtrum, & iuxta Geraran metropolim Palæſtinorum; & vicina magnæ illi ſolitudini, in qua diu oberrantes Hebræi verſati ſunt. Sed plura ſuper hac ciuitate diximus in Tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim ſuper cap. 21. Num. 23.

4 Verùm cur Iacob in eum præcipue locum venit, vt ibi ſacrificaret Deo, & de itineris ſui ſucceſſu eum conſuleret? Duas cauſas reddit Thoſtatus. Etenim locus ille, ire volentibus ex vrbe Hebron, vnde Iacob diſceſſit, in Terram Aegyptum, quo ire volebat, eſt in recta via. Sed potiſſima cauſa fuit illa, quod mutatio ſtatus in hominibus, res eſt permagni momenti; maxime verò ſi quis è terra ſua cum omni familia tranſmigret in terram longinquam, & alienam. Quam ob cauſam Iacob, incertus & dubius de huius profectionis ſucceſſu, ad ſolitum ſibi confugit ſubſidium; id autem erat, ad conſulendum Deum, fuſis precibus ad Deum, riteque ac religioſe facto ſacrificio, quemadmodum alias ſæpe fecerat, magnum ſemper Dei præſidium & ſolatium expertus. Quoniam autem locus ille, qui vocabatur Puteus iuramenti, ſanctus admodum & religioſus erat; ibiquippe auus eius Abraham erexerat altare, & inuocauerat Deum, vt ſupra dictum eſt Geneſis vigeſimo primo; ibi etiam pater eius Iſaac, ſimiliter Deum religioſe coluerat, vt traditum eſt Geneſ. 26. propter hanc igitur tantam eius loci religionem & ſanctitatem, in eo potiſſimum Iacob Deum venerari, & de profectione ſua conſulere voluit.

Cur Iacob Deum inuocare & cõſulere voluerit potiſſimum in eo loco qui diceba tur Puteus iuramenti. Thoſtatus.

Audiuit eum per viſionem nocte vocantem ſe, & dicentem ſibi, Iacob, Iacob: Ego ſum fortiſſimus Deus patris tui: noli timere, deſcende in Aegyptum: quia in gentem magnam faciam te ibi. *Verſu 2.*

5 ILLA quæ Græce dicitur Anadiploſis, id eſt, Geminatio eiuſdem vocis *Iacob, Iacob*, triplicem hic habuit vim: primo, excitandi mentem Iacob, & aduertendi ad ea, quæ dicturus ei Deus erat, quò attentius ea perciperet: tum declarandi magnam certitudinem, & firmitatem eorum, quę dicenda ipſi erant: ac demum demonſtrandi celerem earum rerum euentum, effectumque. Ad eundem nempe modum geminationem ſomnij, quod viderat Pharao, ſupra Geneſis 41. interpretatus eſt Ioſeph.

Quam vim habeat geminatio illa Iacob, Iacob.

6 *Noli timere*. Cur Iacob tunc profecturus in Aegyptum, timuerit, tres cauſas tradit Ioſephus libro ſecũdo Antiquitatum. Primam, ne poſteri eius, terræ Aegypti vbertatis amore capti, reuerti nollent in terram Chanaan, cuius illis poſſeſſionem Deus promiſerat: Alteram, ne tam numeroſa familia, quam ducebat ſecum, inſigni aliquo damno & calamitate afficeretur: Tertiam, ne prius ipſe vita excederet, quàm dilectum filium ſuum Ioſeph videre poſſet. Rupertus huiuſmodi reddit cauſam. Iacob eum haberet ſpiritum propheticum, præuidiſſe quam duram, & aſperam, & tyrannicam, ſimulque diuturnam ſeruitutem in Aegypto ſui poſteri ſeruituri eſſent, quantaque difficultate ac labore eſſent ex Aegypto educendi, & ad poſſeſſionem terræ Chanaan perducendi. Neque enim ignorabat Iacob oraculum illud diuinum datum Abrahæ, vt ſupra narra-

Ioſephus.

uit Moſes capite decimo quinto: *Scito præноſcens, quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua: & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent eos quadringentis annis*. Et ad præſignificandam horrendæ illius ſeruitutis magnitudinem, præmiſſum fuerat: *cumque ſol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus & tenebroſus inuaſit eum*. Et paulo infra: *Facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens*. Hoc igitur præuidens Iacob euenturum poſteris ſuis in Aegypto, valde timebat illuc proficiſci. Supradictis cauſis hanc item licet adijcere: Timebat vehementer Iacob, ne ſui poſteri ob diutinam cum Aegyptijs conuerſationem, in eorum impuriſſimos mores, & vaniſſimas, abſurdiſſimaſque ſuperſtitiones degenerarent. Quod autem ſubditur: *In gentem magnam faciam te ibi*; veriſſime, cumulatiſſimeque completum eſt. Nam cum non intraſſent ex familia Iacob Aegyptum amplius ſeptuaginta; adeo multiplicati ſunt, vt cum inde ſunt egreſſi, eorum tantùm qui ad bellandum erant idonei, amplius ſexcenta millia numerarentur, præter innumerabilem aliam multitudinem, eiuſdem tamen generis & ſtirpis, mulierum, paruulorum & ferum. Et hoc ipſum Dei beneficium reuocans in memoriam Hebræis Moyſes dixit: *In ſeptuaginta animabus deſcenderunt patres tui in Aegyptum, & ecce nunc multiplicauit te Deus tuus ſicut aſtra cæli*.

Quomodo in gentem magnam multiplicati fuerint in Aegypto poſteri Iacob.
Exod. 12.
Deut. 10.

Verſu 4.

Ego deſcendam tecum illuc: & ego inde adducam te reuertentem. Ioſeph quoque ponet manus ſuas ſuper oculos tuos.

7 TRIVM rerum, quas Iacob vehementer timebat, Deus ei metum, hiſce verbis, penitus adimit. Timebat ille, ne in illa tranſmigratione & profectione in Aegyptum, aliqua ſibi ſuiſque calamitas accideret: Hoc remouet Deus, dicens *Ego deſcendam tecum illuc*. Quid autem, comite, & cuſtode, ac protectore Deo, mali poteſt timeri? Timebat præterea ne poſteri ſui, terræ Aegypti amore capti, nollent poſtea in Terram Chanaan reuerti: Hoc etiam amolitur Deus illis verbis, *Et ego inde adducam te reuertentem*; quod proprie ad poſteros eius pertinebat. Illud demum metuebat Iacob, ne prius ipſe moreretur in itinere illo, quàm peruenire ad cernendum fruendumque filium ſuum dilectum poſſet; ſed hoc eum metu liberat illis verbis Deus: *Ioſeph quoque ponet manus ſuas ſuper oculos tuos*.

Ego deſcendam tecum illuc. Qui hæc verba locutus eſt patriarchæ Iacob, is erat, ſecundum perſonam Angelus: prout autem repræſentabat auctoritatem eius, à quo miſſus fuerat, & cuius nomine iſta loquebatur, appellatur in hoc loco Deus, & Deus fortiſſimus. Quapropter hoc: *Ego deſcendam tecum illuc*, ſi referatur ad perſonam Angeli, propriè accipiendum eſt: Angeli enim (licet aliter quàm homines) mouentur ex vno loco in alium locum, deſcendunt de cœlo, & rurſus aſcendunt in cœlum, & perambulant terram: quare poterat etiam cum Iacob deſcendere in Aegyptum. Sin autem referatur ad Deum, cuius nomine & auctoritate ille loquebatur, non poteſt illud, *Ego deſcendam tecum illuc*, proprie accipi: Cum enim Deus vbique ſit præſens, cœlum & terram, omniaque implens, non poteſt proprie dici, vel deſcendere aliquo, vel aſcendere, vel aliquo ire: ſed iſta dicuntur figurate de Deo, non ſecundum ipſum, ſed ſecundum effectus ipſius. Nam quia Deus manſionem alicuius hominis in aliquo loco, vel deſcenſum eius ex aliquo loco, vel profectionem eius in aliquem locum, cuſtodit, & regit, atque adiuuat, idcirco dicitur Deus manere cum illo homine, & diſcedere cum illo, & proficiſci cum eo: &

hac

hac itidem ratione dicit patriarchæ Iacob, ſe deſcenſurum cum ipſo in Aegyptum.

Illud porrò: *Et inde adducam te reuertentem:* dupliciter exponitur: vel de ipſomet Iacob, non quidem viuo, nam poſt id temporis non amplius redijt in Chananitidem, ſed mortuus eſt in Aegypto: verùm de ipſo Iacob mortuo; corpus enim eius, poſt mortem, reportatum eſt in terram Chanaan; & ſepultum in ſepulcro Abrahæ, & Iſaac, iuxta Hebron, vt infra traditur Geneſis quinquageſimo. Hanc interpretationem multi ſequuntur, quam tamen aperte verba illa excludunt, *Adducam te reuertentem:* hoc enim de cadauere Iacob apte dici nequaquam poteſt, reuerti enim, eſt hominis viui non mortui, qui portatur ab alijs. Altera igitur expoſitio, commodior multo, & probabilior eſt, referri debere iſtud ad poſteritatem Iacob, id eſt, ad Hebræos, quos poſt ducentos quindecim annos, Deus eduxit ex Aegypto, & reduxit ad terram Chanaan. Multa namque à Deo promiſſa illis Patriarchis, non ipſis, ſed poſteris eorum præſtanda erant: exempli gratia illud, *Dabo tibi terram hanc*, quod dixit DEVS Abrahæ Geneſis decimo tertio, & Iſaac Geneſis 26. & Iacob Geneſis vigeſimo octauo, non in illis tribus Patriarchis impletum eſt, ſed multo poſt eorum mortem tempore, in eorum poſteris completum eſt.

8 CETERVM diligenter conſiderateque penſitanda ſunt verba illa, *Ioſeph quoque ponet manus ſuas ſuper oculos tuos.* Duplicem enim veterum morem circa morientes, hiſce verbis tangit Moyſes: alterum, claudendi morientium oculos; alterum, vt id fieret ab eo, qui mortuo coniunctiſſimus, aut dilectiſſimus fuiſſet. Ac priorem quidem morem fuiſſe apud Romanos etiam ſacrum, teſtatur Plinius in libro 11. cap. 37. ita ſcribens: Morientibus oculos operire, rurſuſque in rogo patefacere, Quiritum magno ritu, ſacrum eſt: ita more condito, vt neque ab homine ſupremum eos ſpectari fas ſit, & cœlo non oſtendi nefas. Hæc Plinius. Eius autem conſuetudinis ſatis profecto rectam & probabilem rationem Thoſtatus reddit huiuſmodi, cum mortuus eſt quiſpiam, membra corporis frigeſcunt, & rigeſcunt, atque obdureſcunt; ita vt commode flecti & plicari, & componi non queant. Ne igitur partes corporis, poſt mortem hominis, deformes eſſent; ſtatim vt quis moritur, dum etiam tunc, caloris aliquid eſt in corpore, clauduntur oculi eius à circunſtantibus, & alia membra apte componuntur; ne poſt, cum iam frigidum cadauer factum fuerit, bene flecti & plicari & componi poſſint.

Plinius.

Thoſtatus. Cur morientibus clauduntur oculi.

9 Poſterioris autem moris, vt morientium oculi clauderentur à coniunctiſsimis & dilectiſsimis perſonis, multa, claraque extant apud Scriptores Ethnicos argumenta ſimul, & exempla. Hecuba Troianorum regina, & magnum humanæ infelicitatis exemplum, hoc, quaſi magnum mortis ſuæ ſolatium, à filio ſuo Polydoro exoptat, quem tamen ignorat, an is viuat; ſed à filia ſua Polyxene viuere eum cognoſcit, & ſupremo claudendi oculos ei morienti, officio functurum promittit.

Viuis, inquit, *premeſque mortua ſibi lumina.*

Vt eſt apud Euripidem in Hecuba. Et apud Virgilium, Euryali mater plangit ſe filio occiſo operire oculos non potuiſſe.

Nec te tua funera mater
Produxi, preſsiue oculos, aut vulnera laui.

Et apud Ouidium, Penelope reuocat ſuum Vlyſſem in patriam; vt Laerti patri iam grandæuo, & morti proximo, ſupremum hoc perſoluat officium.

Reſpice Laertem, & iam ſua lumina condas,
Extremum fati ſuſtinet ille diem

Morientibus oculos claudi ſolere à perſonis coniunctiſſimis.

Hecuba apud Euripidem.

Virgilius lib. 9.

Ouidius in Epiſtolis.

Apud

Lucanus. Apud Lucanum lib. 3. in Bello Iulij Cæſaris contra Maſſiliam, Argus quidam lethaliter vulneratus, patrem ſuum ætate iam feſſum, cum fortè vidiſſet, hoc ab eo erga ſe officium expetijt.:

Tacito tantùm petit oſcula vultu,
Inuitatq. patris claudenda ad lumina dextram.

Valerius Maximus lib. 2. Memorabile in hoc genere videtur exemplum cuiuſdam fœminæ, cuius oculatus fuit teſtis Valerius Maximus, id commemorans hiſce verbis: Fortè tunc euenit, vt primatiæ dignitatis fœmina, ſed vltimæ iam ſenectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno conſumere ſe deſtinauit. Tunc igitur defuſis Mercurio delibamentis, & inuocato eius nomine, vt ſe placido itinere in meliorem ſedis infernæ deduceret partem: cupito hauſtu mortiferam traxit potionem; ac ſermone ſignificans, quaſnam ſubinde partes corporis ſui, rigor occuparet, cum iam viſceribus eum, & cordi imminere eſſet locuta, filiarum manus ad ſupremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: noſtros autem, tametſi nouo ſpectaculo ſtupefacti erant, ſuffuſos tamen lacrymis dimiſit. Hactenus ex Valerio Maximo. Illud igitur: *Ioſeph ponet manus ſuas ſuper oculos tuos*, idem valet, ac ſi diceret: Ioſeph tibi morienti oculos claudet. Et hoc feciſſe Ioſeph minime dubitandum; quanquam infra Geneſ. 50. vbi narratur mors Iacob, feciſſe id Ioſeph, reticuit Moyſes. Sic enim ibi ſcripſit de Iacob *Collegit pedes ſuos ſuper lectulum & obijt. Quod cernens Ioſeph, ruit ſuper faciem patris flens, & deoſculans eum. Præcepitque ſeruis ſuis medicis vt aromatibus condirent patrem.*

PRIMA DISPVTATIO.

De nominibus eorum, qui vna cum Iacob intrauerunt Ægyptum.

Super illis verbis.

Verſu 8. Hæc ſunt autem nomina filiorum Iſrael, qui ingreſſi ſunt Aegyptum: ipſe, cum liberis ſuis.

COMMEMORATIO, quam facit in hoc loco Moyſes, eorum, qui vna cum Iacob ingreſſi ſunt Aegyptum, 10
complures habet quæſtiones ac difficultates, quas diſtinctè tractare & explicare conuenit. Prima quæſtio eſt, de diſcrepantia, quæ videtur eſſe in primo libro Paralipomenon capite quarto, ab hoc loco Geneſis, ſuper numero & nominibus filiorum Simeonis: id autem apparebit, vtriuſque loci verbis hic appoſitis. Hoc loco ſic eſt: *Filij Simeon, Iſmael & Iamin & Ahod & Iachin, & Sohar & Saul filius Chananitidis.* Memorantur igitur & ſex, & his nominibus filij Simeon in hoc loco. At in primo libro Paralipomenon capite quarto ſic legimus: *Filij Simeon: Namael, & Iamin, & Iarib, Ara, Saul.* Hic memorantur quinque tantum filij Simeon, & longe diuerſis nominibus. Hanc quæſtionem ita ſoluit, falsò nominatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in libros Paralipomenon. In libro, inquit, Geneſis ſex deſcribuntur filij Simeon: hic autem ſextus filius tollitur, eo quod nulla progenies de eo proceſſerit: mutantur verò nomina quædam ſuis rationibus. In Geneſi ſcribitur (Iſmael) quod interpretatur, Mare Dei: in Paralipo-

Prima quæſtio de filijs Simeon aliter hic atque in primo libro Paralipomenon memoratis

menon

menon vocatur [Namuel] id eſt, loquens cum DEO. Alius in Geneſi dicitur Ohad, quod interpretatur Laudatio : in Paralipomenon interpretatur [Iarib] id eſt, litigans, quia de eius progenie exiuit Zambri, qui cum ſcorto Madianitide peccans, à Phinees peremptus eſt. In Geneſi nominatur [Iachin] id autem eſt præparatio. in Paralipomenon appellatur [Zara] id autem ſonat idem atque [ortus] Saul verò, qui eodem nomine in vtroque libro commemoratur, in hoc loco filius eſſe Chananitidis tacetur. ſic ille Auctor.

11 Altera quæſtio eſt ſuper filijs Iudæ, habens tres difficultates: quarũ prima eſt, Cur inter filios Iudæ & inter eos, qui ingreſſi ſunt Aegyptũ, numerentur Her & Onan, cum iſti multis annis mortui fuerint in terra Chanaan, ante ingreſſum Iacob in Aegyptũ? Verũ iſti memorãtur hic nõ quod de numero fuerint intrantiũ Agyptum, cum manifeſtum ſit, multo ante fuiſſe eos mortuos: Commemorãtur autem, vt appareat quos filios iam genuiſſet Iudas ante ingreſſum Iacob in Aegyptum. Quod autem iſti duo non pertineant ad numerum intrantium Aegyptum, eo perſpicue argumento patet, quod paulo infra dicitur poſteros Iacob ex Lia, id eſt, partim ex ipſa, partim ex filijs eius & nepotibus, fuiſſe triginta tres. At ſi commemorentur inter iſtos duo illi [Her & Onan] filij Iudæ, eſſet amplior numerus, nempe triginta quatuor.

Cur hic memoretur Her, & Onã inter intrantes Aegyptum, qui multo ante mortui fuerant.

12 Altera difficultas eſt, cur memorẽtur hoc loco inter intrantes Aegiptũ duo filij Phares, Heſron & Hamul, qui multis poſt annis quã ingreſſus fuerat Iacob Aegyptum, nati ſunt: Siquidẽ Phares natus eſt vel eo ipſo anno, quo Iacob ingreſſus eſt Aegyptũ, vel vno tantum anno ante, quemadmodum euidenter oſtenſum eſt à nobis ſupra ſuper Cap. 38. Gen. ad numerũ marginalem 4. Non potuit autem Phares minor eſſe ſexdecim annis, cum genuit iſtos filios; ergo iſti, minimum, quindecim annis nati ſunt, poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum: ſcriptura porrò præmiſerat memoraturam ſe eorum nomina hoc loco, qui cum Iacob ingreſſi ſunt Aegyptum. Sedenim huius difficultatis duplex eſſe poteſt ſolutio, & vtraque à B. Auguſtino tradita. Primum dici poteſt, iſtos, qui multo poſt nati ſunt, dici ingreſſos Aegyptum, quia etſi non per ſe, in ſuo tamen patre Phares, qui rè intrauit Aegyptum, etiam ipſi exiſtimantur intraſſe Aegyptum. Similiter enim Moyſes paulo poſt, enumeratis filijs & nepotibus Liæ ſubdit: *Hi filij Liæ, quos genuit in Meſopotamia*: cum tamen manifeſtum ſit, filios Iuda non in Meſopotamia, ſed in terra Chanaan eſſe natos: idemque de filijs Ruben, Simeonis et Leui, aliorumque filiorum Liæ dicendum eſt. Sed quia ſex filij Liæ nati fuerant in Meſopotamia, iſtorum filij dicuntur eſſe illic nati, ratione videlicet ſuorum parentum. Sic Auguſtinus in Quæſtione centeſima quinquageſima prima in Geneſim. Altero etiam modo iſta difficultas ſolui poteſt, ſicut eam ſoluit Auguſtinus Quæſtione vltima in Geneſim; per ingreſſum Iacob in Aegyptum, non eſſe intelligendum præciſe tempus illud, quo ipſe Iacob intrauit Aegyptum; ſed quoad ipſe vixit in Aegypto poſt ingreſſum, per annos ſcilicet decem & ſeptem: vel potius, intelligere oportet, omne tempus, quo vixit Ioſeph poſt ingreſſum patris ſui Iacob, per annos vnum & ſeptuaginta. Nam quia vocante Ioſeph & procurante apud Pharaonem, Iacob intrauit Aegyptum, & ibi humaniter ac liberaliter à rege tractatus eſt cum omni familia ſua; idcirco ſignificatio & vſurpatio ingreſſus Iacob in Aegyptum, extenditur vſque ad finem vitæ Ioſeph. vide eundem Auguſtinum in libro 16 de Ciuitate DEI, ſub finem quadrageſimi capitis.

Cur inter intrantes memorantur filij Phares, qui multis poſt annis nati ſunt.

S. Auguſt

B. Auguſt

13 RESTAT tertia difficultas, cur Moyſes memorauerit filios Phares, non autem Zare & Sale; nam iſtos quoque generaſſe filios, & ſuam reliquiſſe poſteri-

ritatem

Cur hic per anticipationem memorentur filij Phares potius quam Zare, & Sale.

ritatem, aperte demonſtrat liber Numerorum, recenſens vtriuſque iſtorum familiam. Reſpondendum eſt, id feciſſe Moyſen propter dignitatem & nobilitatem poſteritatis Phares, quæ ius & dignitatem primogenituræ inter poſteros Iudæ tenuit: & ex qua proceſſit regalis familia, cuius caput fuit Dauid; eiuſque poſteri plurimis annis regnum in ea obtinuerunt. Ex hac item familia & per ipſum Phares, genus & originem ex Iuda traxit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut oſtendit genealogia Chriſti à Matthæo deſcripta.

TERTIA quæſtio ſuper illis verbis: *Omnes animæ filiorum eius & filiarum* 14
triginta tres. Verſu 15. Poſteri Iacob ex Lia, tam filij & filiæ, quàm nepotes hic numerantur triginta tres: cum tamen ex nominibus eorum diſtinctè paulo ſupra commemoratis, aut plures fuiſſe, aut pauciores neceſſe ſit. Nam ſi inter iſtos numerentur duo illi filij Iuda Her & Onan, erunt plures triginta tribus, nempe triginta quatuor. Sin autem ab iſto numero illi remoueantur, erunt tantum triginta duo. Hoc autem, quò apertius Lector intelligat, ponam hic diſtinctè numerum iſtorum poſterorum Liæ. Primo Ruben cum quatuor filijs, qui ſunt quinque. Secundò loco, Simeon eum ſex filijs, qui ſunt ſeptem. Tertiò loco, Leui cum tribus filijs, qui ſunt quatuor. Quartò loco Iuda, præter Her & Onan, cum tribus filijs & duobus nepotibus, qui ſunt ſex. Quintò loco Iſſachar cum filijs quatuor, qui ſunt quinque. Sexto loco Zabulon cum filijs tribus, qui ſunt quatuor. His adde vnicam Liæ filiam, nomine Dinam. Iſtorum omnium ſumma, eſt duorum tantùm, & triginta; quod ſi iſtis addere velis duos illos, Her & Onan, præter quàm quod facies contra propoſitum Moyſis, cum iſti multis annis ante ingreſſum Iacob in Aegyptum mortui fuerint, efficies numerum maiorem quàm tradit Scriptura, nempe triginta quatuor. Quæritur igitur quo modo benè conſtet iſte numerus triginta trium poſterorum Liæ.

Quomodo computatio trigintatrium poſterorum Liæ intelligenda ſit. Caietanus

Placet mihi ſententia Caietani: qui ex illis verbis ſcripturæ poſitis ſupra in titulo huius diſputationis: *Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael, qui ingreßi ſunt Aegyptum, ipſe cum liberis ſuis*: duo concludit ad præſentem quæſtionem pertinentia. Primo enim ex illis verbis: *qui ingreßi ſunt Aegyptum*; concludit, hic rationem mortuorum haberi non debere, quippe qui nec tunc, nec poſtea ingreſſi ſunt Aegyptum, nec fuerunt in Aegypto: atque ob hanc cauſam, duos illos filios Iudæ Her & Onan, qui multo ante mortui fuerant in terra Chanaan, à numero ingredientium Aegyptum eſſe remouendos. Deinde ex illis verbis: *Ipſe cum liberis ſuis*, concludit, in hunc numerum triginta trium à Moſe traditum hoc loco includi debere ipſum Iacob: atque hac ratione belle numerum iſtorum triginta trium conſtare. Verba Caietani hoc loco ſic habent: Occurrit quæſtio, quo pacto verificatur littera hæc dicens: *Omnes animas filiorum & filiarum Liæ fuiſſe triginta tres*. Nam ſupputando ſupra nominatos in littera, reperiuntur triginta quatuor, comprehendendo duos defunctos filios Iuda Her & Onan: vel iſtis excluſis, tantùm triginta duo. Nec dici poteſt, non ſupputari Dinam: tum quia expreſſe dicitur hic *filiorum & filiarum eius*: tum quia paulo inferius clarè ſupputatur fœmina nomine Sara inter filios Aſer, ſumendo animas ſexdecim vt patet ſupputando. Solutio eſt, quod verba iſta Scripturæ, non ſunt intelligenda ſola, vt ſonant, ſed vt pendent ex antecedentibus illis verbis: *Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael, qui ingreßi ſunt Aegyptum, Iacob & filij eius*. Nam ex illo, *qui ingreßi ſunt Aegyptum*, excluduntur duo illi defuncti filij Iuda: ex illo autem, *Iacob & filij eius*, comprehendendus eſt Iacob in hac computatione. Et ſic optime ſubſiſtit illa ſumma triginta trium: adiunctus enim Iacob triginta duo-

duobus filijs viuis & Lia, efficit ſummam triginta trium. Sic Caietanus.

25 QVARTA quæſtio, ſuper poſteros Beniamin, qui in hoc capite commemorantur verſu 21 Hebraica nāmque lectio, & latina tranſlatio memorant decem poſteros Beniamin, & vocant eos, filios Beniamin. At lxx. interpretum tranſlatio, numerans item decem poſteris Beniamin, non omnes facit eius filios: ſed partim, filios Beniamin, partim nepotes, partim etiam pronepotes. Licet enim ſecundum Hebraicam & Latinam Lectionem, Bela & Gera, & Ared nominentur filij Beniamin; attamen lxx. interpretes, qui hæc diſtinctius, atque enucleatius tradere voluerunt; Belam quidem, faciunt filium Beniamin; Geram vero filium Bele, & nepotem Beniamin; Ared autem, filum Geræ, & pronepotem Beniamin. Hinc porrò ardua exiſtit quæſtio, quomodo potuerit Beniamin, id temporis, habere nepotes & pronepotes. Siquidem Beniamin, cum Iacob intrauit Aegyptum, vigeſimum tertium annum ætatis ſuæ non excedebat: nempe fuiſſe eum natum, aut eo in anno, quo Ioſeph venditus eſt, aut iuxta id temporis, ſupra oſtenſum eſt. A tempore autem venditionis Ioſeph, vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum, viginti tres anni præterierunt: tunc enim Ioſeph erat ſexdecim annorum, nunc autem triginta nouem. Non igitur fieri poteſt, vt Beniamin intra viginti tres annos ætatis ſuæ, non modo filium habuerit, ſed nepotem etiam ac pronepotem: ſed neceſſario fatendum eſt; nepotem ac pronepotem, aliquot annis poſt ingreſſum eius in Aegyptum eſſe natos. Huius quæſtionis ſolutio hæc eſt. Concedendum eſt, nepotem ac pronepotem Beniamin, non fuiſſe tunc natos, ſed per anticipationem hic memorari, & dici intraſſe Aegyptum non in ſe, ſed in patre, vel auo, vel proauo, ipſum dico Beniamin; quemadmodum paulo ſupra diximus de illis duobus filiis Phares, nominatis Heſron & Hamul, quos tunc non eſſe natos, ſupra oſtenſum eſt. Et hoc modo ſoluit quæſtionem S. Auguſtinus in libro Quæſtionum in Geneſim, quæſtione 151.

De diſcrepantia quę videtur eſſe inter lectionē hebraicam, & latinam atque Gręcā circa poſteros Beniamin.

16 QVINTA quæſtio ſuper poſteris Ioſeph, qui commemorantur illis verbis: *Natique ſunt Ioſeph filij in terra Aegypti, Manaſſes & Ephraim*: verſu 20. Hebraica, & Chaldaica, & Latina lectio duos tantum hoc loco memorant poſteros Ioſeph, duos, inquam eius filios, Manaſſe & Ephraim. At tranſlatio lxx. Interpretum numerat ſeptem, partim filios, partim nepotes & pronepotes. Sic enim habet: *Fuerunt filij Ioſeph in Terra Aegypti, Manaſſe & Ephraim. Fuerunt autem filij Manaſſe, quos peperit ei concubina Sira, Machir. Machir autem genuit Galaad. Filij vero Ephraim fratris Manaſſe Sutalaam & Taam. Filij autem Sutalaam Edem*: ſic habet Græca lectio. Conſtat porrò, iſtos filios & nepotes Manaſſe & Ephraim nondum fuiſſe natos eo tempore, quo tempore Iacob intrauit Aegyptum; Tunc enim Manaſſes & Ephraim maiores nono anno ætatis, eſſe non poterant. Ioſeph enim, cum intrauit Iacob Aegyptum, erat triginta nouem annorum, vt colligitur ex verbis illis præcedentis capitis 45: *Adhuc quinque anni reſidui ſunt famis*: ipſe verò triginta erat annorum, cum vxorem duxit, & iſtos filios generauit, vt ſupra Geneſis 41. proditum eſt. Poſtea ſecuti ſunt ſeptem anni fertilitatis, & duo ſterilitatis; Sic enim ipſe Ioſeph dixit Geneſ. 45. *Biennium eſt, ex quo cœpit fames eſſe in terra, & adhuc quinque anni reſtant*: ex his planè dilucet, tunc Manaſſe & Ephraim, cum vix nouem fuerint annorū, non modo pronepotes aut nepotes, ſed ne filios quidem habere potuiſſe: verum iſtos longo tempore poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum, eſſe natos. De hjs namque ſcriptum eſt in extremo hoc libro Geneſis; *Vixit Ioſeph centum & decem annis: & vidit filios Ephraim vſque ad tertiam generationem: filii quoque Machir filii Manaſſe, nati ſunt in genibus Ioſeph.*

Cur ſeptuaginta diuerſe ad modum commemorauerint poſteros Ioſeph, quàm habeat hebraica & latina lectio.

ATENIM verò, pro defenſione Septuaginta Interpretum, dici debet idem, quod paulo ſupra diximus de poſteris Beniamin: iſtos videlicet quinq; poſteros Ioſeph, eſſe hic commemoratos à Septuginta per anticipationem. Quamuis autem multo poſt fuerint nati, numerantur tamen inter intrantes Aegyptum, non ſolum ratione parentum ſuorum, qui intrarunt; ſed etiam quod nomine ingreſſus in Aegyptum, accipiendum ſit omne tempus, quo poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum, vixit, non ſolum Iacob, ſed etiam Ioſeph, vt ſupra docuimus ex ſententia B. Auguſtini, quam tradit ipſe in libro Quæſtionum in Geneſim, quæſtione vltima. 17

Sed vnde iſtorum quinque nomina, quæ in libro Geneſis non ſunt prodita, ſeptuaginta interpretibus comperta fuerunt? Haud dubie, vel ex antiquis Hebræorum monumentis & traditionibus, apud quos ſcripturæ continenres genealogias familiarum cuiuſque tribus, diligentiſſime cuſtodiebantur: vel ex capite ſeptimo prioris libri Paralipomenon, vbi nomina filiorum, & nepotum Manaſſe & Ephraim, ſimiliter ferme commemorantur. Credibile porrò eſt, iſtos quinque, licet nondum eſſent nati, potiſſimum commemoratos eſſe à lxx, Interpretibus, in honorem Ioſeph, quo viuente nati ſunt: Ioſeph nempe vniuerſam familiam paternam in Aegyptum accerſiuerat: & dum ipſe vixit, pacifice & proſpere inibi fuit. Si quis dicat, videri plures Ephraim poſteros fuiſſe natos viuente Ioſeph, quam qui memorantur hoc loco à Septuaginta: nam extrmis pene verbis huius libri ſcriptum eſt, Ioſeph vidiſſe poſteros Ephraim vſque ad tertiam generationem: hic autem non memorantur niſi duæ generationes Ephraim: plures igitur quam quinque memorari hoc loco debebant de poſteris Manaſſe & Ephraim. Sed reſpondendum eſt, tres illas generationes, ſic accipi opottere, vt prima generatio, intelligatur eſſe ipſius Ephraim ex Ioſeph: ſecunda vero, filiorum Ephraim: tertia autem nepotum eius. Et hac ratione, non reperientur plures poſteri Manaſſe & Ephraim, qui nati fuerint viuente Ioſeph, quam quos hoc loco recenſuerunt lxx. interpretes.

Notabilis admiratio, & dubitatio S. Auguſtini ſuper numero poſterorum Ioſeph & Beniamin tradito à lxx. Interpretibus.

Miratur S. Auguſtinus, quomodo lxx. Interpretes, in hoc loco facientes ſummam poſterorum Iacob ex Rachele, dicant fuiſſe decem & octo, cum reperiantur decē & nouem, octo videlicet Ioſeph & poſterorum eius, & vndecim ipſius Beniamin & poſterorum eius. & cum Ioſeph ſimul cum poſteris ſuis non ſint plures, quam octo; Septuaginta tamen, in eorum ſumma, dicunt fuiſſe nouem. Huius rei inexplicabilem putat eſſe Auguſtinus rationem ſecundum hiſtoricum ſenſum; ſed confugiendum eſſe ad occultas rationes myſteriorum, quibus ſæpe conſecrati ſunt numeri in ſcriptura. Beati Auguſtini verba hæc ſunt in quæſtione 152. in Geneſim. Videndum eſt quid ſibi velit, quod cum Ioſeph & filij eius non amplius quàm octo memorentur, Beniamin vero & filij eius ſimul, vndecim reperiantur; non decem & nouem omnes, ſicut ſunt octo & vndecim, ſed decem & octo referantur in ſumma: & poſtea Ioſeph cum filijs ſuis, non octo, ſed nouem fuiſſe dicantur, cum octo tantum inueniantur. Hæc omnia quæ indiſſolubilia videntur, magnam continent ſine dubitatione rationem. Sed neſcio vtrum poſſint cuncta ad literam conuenire; præcipue in numeris, quos in ſcripturis eſſe ſacratiſſimos & myſteriorum pleniſſimos, ex quibuſdam, quos inde noſſe potuimus, digniſſime credimus. Sic Beatus Auguſtinus. 18

Quomodo hic dicantur ſexaginta ſex ingreſſi Aegyptū, cū mox ſubiūgat Moyſes fuiſſe ſeptuaginta.

SEXTA quæſtio ſuper illis verbis: *Cunctæ animæ quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob in Aegyptum, & egreſſæ ſunt de fæmore illius, abſque vxoribus filiorum eius, ſexaginta ſex*: verſu 26 Quomodo dicantur fuiſſe ſexaginta ſex ingreſſi Aegyptum 19

ptum cum paulo poſt dicuntur fuiſſe Septuaginta? Si dicas, hic excludi Ioſeph, & filios eius, qui iam erant in Aegypto; & tantum numerari eos, qui vna cum Iacob intrarunt Aegyptum; paulo autem infra comprehendi Ioſeph & poſteros eius in illo numero ſeptuaginta: Si hoc, inquam, dixeris, ne ſic quidem difficultates exhauries. Nam ſi illis ſexaginta ſex addas Ioſeph cum duobus filijs, non ſeptuaginta, ſed ſexaginta nouem hominum numerum efficies. Deinde iſtorum ſexaginta ſex, qui numerantur hoc loco non videtur numerus conſtare poſſe. Nam paulo ſupra, intrantes Aegyptum ex poſteris Liæ, recenſuimus, trigintatres: poſtea commemorati ſunt trigintaquatuor, qui iunctis illis triginta tribus, efficiunt numerum ſexaginta ſeptem: non igitur ſexaginta ſex, ſed ſexaginta ſeptem fuerunt, excluſis hinc Ioſeph & filijs eius. ſupra enim poſt illos trigintatres poſteros Liæ, commemorati ſunt Gad cum ſeptem filijs: & Aſer cum ſeptē poſteris, & Beniamin cum decem poſteris: & Dan cum vno, & Nepthali cum quatuor. Horum ſumma eſt triginta quatuor; qui ſupradictis triginta tribus additi, efficiunt ſexaginta ſeptem.

Verum ſolutio quæſtionis, hæc eſt: In hoc numero ſexagintaſex non comprehendi Iacob, ſicut diximus ſupra comprehenſum eſſe in illo numero triginta-trium. Manifeſte namque, numero illo ſexaginta ſex, ſcriptura excluſit ipſum Iacob cum dixit: *Cuncta animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob in Aegyptum & egreſſæ ſunt de fœmore illius ſexaginta ſex*: Illud: *Egreſſæ ſunt de fœmore illius*: prorſus excludit Iacob, & tantum comprehendit eius poſteros. At in illum numerum ſeptuaginta includitur Iacob: non enim ibi nominantur egreſſi ex fœmore Iacob, ſed omnes animæ domus Iacob, cuius domus, ipſe caput erat. Solutio quæſtionis

Sed enim duas res in hac commemoratione eorum, qui intrarunt Aegyptum cum Iacob, ſubit animum meum vehementer admirari. Primum enim dignum videtur admiratione, cur ſanctus Moyſes inter eos, qui Aegyptum intrarunt cum Iacob, numerare voluerit complures nondum tunc natos, ſed multis poſt annis, genitos, ſicut de filijs Phares & de poſteris Beniamin ſupra dictum eſt: & cur iſtorum tantum duorum, Beniamin dico & Phares, poſteros tunc nondum natos, memorare voluerit potius, quam aliorum, vt Ruben, Simeonis, Leui, & aliorum, Deinde illud etiam non caret admiratione, cur inter intrantes Aegyptum cum Iacob, numerare voluerit Ioſeph, qui viginti tribus annis ante ipſum venerat in Aegyptum, & duos item filios eius, qui nati fuerant in Aegypto, nec aliquando fuerant extra Aegyptum. Cumque Moyſes duplicem faciat enumerationem eorum, qui ingreſſi ſunt Aegyptum, vnam in verſu 26. ſexagintaſex hominum; alteram in verſu mox ſequenti 27., Septuaginta hominum: mirum videri poſſet, cur in priori enumeratione excludere voluerit Iacob & Ioſeph duoſq; eius filios; in poſteriore autem eos omnes includere. Hæc ſunt, quæ non nihil admirationis habent, & altiori atque ſubtiliori egent conſideratione: quanquam omnia quæ ſanctus Moyſes in animo habuit, dum hæc ſcriberet, non ſunt nobis comperta; nec nota eſſe neceſſe eſt.

SECVNDA DISPVTATIO,

De diſcrepantia, quæ videtur eſſe hoc loco, Lectionis Græcæ à Latina, Hebraica, & Chaldaica ſuper numero eorum, qui in Ægyptum cum Iacob ingreſſi ſunt.

Super illis verbis.

Verſu 27. Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum fuere ſeptuaginta.

QVEMADMODVM hic numerus ſeptuaginta intrantium Aegyptum, congruat cum proxime ſuperiore numero ſexaginta ſex, nec ſecum Moyſes in iſtis duobus numeris pugnet, paulo ante declaratum eſt. Nunc igitur dicendum eſt de hoc numero ſeptuaginta hominum, qui dicuntur intraſſe cum Iacob Aegyptum. Idem porrò numerus ponitur etiam initio libri Exodi, cum dicitur: *Erant omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta.* Et item ſub finem capitis decimi libri Deuteronomij, hæc dixit Moyſes populo Hebræo. *In ſeptuaginta animabus deſcenderunt patres tui in Aegyptum, & ecce nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus ſicut aſtra cæli.* At verò lxx. Interpretes in hoc loco Geneſis poſuerunt ſeptuaginta quinque, diſcrepantes à Scriptura Hebraica: ſic enim habet eorum tranſlatio, ſi latine eam reddas: *Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum ſeptuaginta quinque.* Eundemq. numerum ponunt in principio exodi. Quanquam in libro Deuteronomij ca. 10. nequaquam diſcordantes ab Hebraica Scriptura, ſeptuaginta tantùm commemorant. Beatus autem Stephanus apud S. Lucam, Actor. 7. numerat item ſeptuaginta quinque. Sunt enim hæc, eius verba: *Mittens autem Ioſeph, accerſiuit Iacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam, in animabus ſeptuaginta quinque.* Hæc itaque cum ſic ſe habeant, meritò quæritur, An tranſlatio lxx. interpretum, in iſto numero diſcrepans ab hebraica & latina lectione, cenſeri mendoſa debeat, nec vindicari ab errore aliquo modò poſſit.

Opinio Eugubini. EVGVBINVS in Recognitione veteris Teſtamenti ad veritatem hebraicā 20
ſuper hunc locum cap. 46. Geneſis, quem in manibus habemus, dupliciter reſpondet propoſitæ quæſtioni. Primum ait dici poſſe, numerum illum quinque additum numero ſeptuaginta, tam in græca tranſlatione Geneſis 46. & Exodi 1. quàm apud B. Lucam Actorum 7. mendoſe ac perperam eſſe adiunctum, inſcitia vtique vel incuria librariorum. Sed hoc eius reſponſum nullo modò eſt probabile: ſiquidem & olim, hodieq. omnes Græci codices ſic habuerunt, & habent, nec ante Eugubinum, ſuperiorum vllus Doctorum in Tractatu huius difficultatis, ad illud inſcitiæ libraiorum aſylum confugit: ſic enim nihil eſſet negocij, quæſtiones omnes, quantumuis arduas expedire. Verùm illud maxime arguit improbabilitatem ſententiæ Eugubini, quod græca tranſlatio non ſolum habet adiunctum illum numerum quinque ad ſeptuaginta, verum etiam exponit, qui fuerint illi quinque, declarando quorum fuerint filij, & quibus ſinguli nominibus propriè appellarentur: totum autem hoc, confictum eſſe à Librarijs, & ſcripturæ inſertum, vltra omnem fidem eſt.

Alte-

Alterum Eugubini reſponſum eſt, in hoc erraſſe lxx. Interpretes: verùm quia eorum translatio apud omnes gentes inuulgata iam erat atque celebrata; magnæque auctoritatis, & venerationis; B. Lucam ſecutum eam fuiſſe, propter inueteratam lxx. Interpretum apud omnes auctoritatem, nimio ſane maiorem id temporis, quàm erat Lucæ auctoritas: ob idque non auſum fuiſſe eum à lectione lxx. Interpretum diſcrepare. Sed hoc Eugubini reſponſum, priori multo peius eſt, nec ſolùm reprehenſione, ſed etiam deteſtatione dignum. Nam vt taceam quàm ſit imperiti hominis, tam inſigne vel mendacij, vel inſcitiæ crimen Septuaginta interpretibus, optimis nempe, ſapientiſſimiſque viris impingere: dicere etiam, B. Lucam, Scriptorem Canonicum, qui afflatu & ductu Spiritus ſancti ſcripſit, falſum aliquid ſcripſiſſe, aut ſcienter, aut inſcienter, temerarium eſt, ne dicam impium: ſi enim hoc ſemel admittatur, continuo totius ſcripturæ fides & auctoritas labaſcet.

Quàm ſit abſurdum, S. Stephanum, vel Lucam, falſam 70. Translationem ſecutos eſſe.

Ponam in hoc loco verba Eugubini, vt ex his etiam, non ſolum noſtra commemoratione, ſententiam eius Lector agnoſcat. Non diſſentit, ait Eugubinus, in illo numero ſeptuaginta, à latina translatione, Scriptura Hebraica. At Interpretes lxx. addunt huic numero, quinque. Hæc corruptela, ſiue à librarijs profecta ſit, ſiue ab ipſis Interpretibus, fecit vt etiam Actorum Apoſtolorum capite ſeptimo hic locus male legatur. Neque opinandum eſt S. Lucam, hebraica, quomodo ſe haberent ignoraſſe: ſed vel hunc locum, vt ſe habebat eo tempore citaſſe; vel eandem ibi corruptelam, quæ & hic, à Librarijs accidiſſe. Hæc ergo eſt eius nodi ſolutio: quem, dicunt quidam ligaſſe potius, quàm ſoluiſſe Hieronymum, dicentem, quod locus ille diſſentiat ab iſto in noſtra editione: vt ibi habeatur, Iacob deſcendiſſe cum ſeptuaginta quinque animabus, hic autem cum ſeptuaginta tantum. Verùm facilis erat ſolutio, ſi editio ſeptuaginta omnibus in locis eſſet animaduerſa; quippe quæ in commemorandis numeris, ſit mendoſiſſima. Quod autem non ſit profectus hic error à ſeptuginta, indicio eſt, quod ipſi in Deuteronomio hunc numerum ſimiliter ponunt, atque eſt ſecundum hebraicam veritatem. Neque illud eſt verum, quod ad excuſationem eorum affertur, ſeptuaginta, illos quinque addidiſſe per anticipationem: Alioqui & alia errata eadem eſſent ratione defendenda. Magis itaque pium & verum eſt, errorem agnoſcere, eumque non ſeptuaginta, ſed Librarijs adſcribere. Lucas verò, ſiue quod hebraice neſciret, ſiue quod ad docendos homines nihil referre putaret, ab hebraica veritate alicubi diſſentire, & ſequi potius editionem ſeptuaginta, id temporis vbique receptiſſimam, maximaque in veneratione habitam, teſtimonium, vt erat iam vulgatum, citauit: quod & reliqui Apoſtoli fecerant, magis iuxta editionem Septuaginta, quàm ex hebraica veritate teſtimonia citando. Hactenus ex Eugubino.

21 S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, ſuper hac ipſa quæſtione breuiter diſputans, tria quæ ad eius pertinent explicationem, tradit. Primo enim numerum ſexaginta ſex intrantium Aegyptum cum Iacob priore loco poſitum à Moſe, docet non pugnare cum numero ſeptuaginta intrantium Aegyptũ, qui paulo poſt ab eodẽ Moyſe traditur: quod in illo priori numero, nec Iacob nec Ioſeph nec filij eius cõprehendantur: in poſteriore autẽ numero illi quatuor incluſi ſint. Verba S. Hieron. hæc ſunt. Quod excepto Ioſeph & filijs eius, ſexaginta ſex animę de femore Iacob egreſſę introierint Aegyptũ, nulla dubitatio eſt: ita enim & paulatim per ſingulos ſupputatus numerus approbat, & in hebreis voluminibus inuenitur. Nã quod apud lxx. legimus, filios Ioſeph natos in Aegypto, fuiſſe nouẽ, ſciamus, in Hebræo pro nouẽ eſſe duos; Ephraim quippe, & Manaſſe, antequã Iacob intraret Aegyptũ, & famis tẽpus ingrueret, nati ſunt in Aegypto. Hinc manifeſtum eſt, omnes animas, quæ ingreſſę ſunt Aegiptũ cum

Solutio quæſtionis

Iacob, fuiſſe ſeptuaginta: Sexaginta enim ſex cum eo ingreſſæ ſunt, & repererunt in Aegypto tres animas, Ioſeph ſcilicet, & duos eius filios: Septuageſimus autem, ipſe fuit Iacob. Sic Hieronymus.

Deinde B. Hieronymus oſtendit, quomodo lxx. Interpretes diſcordantes ab hebræo, illi numero ſeptuaginta, addiderint quinque. Ait enim, illos quinque eſſe additos per anticiparionem: non enim tunc iam erant in Aegypto, ſed poſtea nati ſunt; eos tamen, lxx. Interpretes per anticipationem, vt diximns, hic commemotare voluerunt. Nam quod ille numerus ſeptuaginta, qui eſt in libris Hebraicis, ſit verus, atque incorruptus, conſtat, etiam ipſorum lxx. Interpretum auctoritate: hi namque in Deuteronomio capite x. poſuerunt deſcendiſſe in Aegyptum ſeptuaginta animas, ita vt eſt in hebræo. Sed audiat lector ipſum Hieronymum: Illud, quod apud Septuaginta legimus: *Facti ſunt filii Manaſſe quos peperit ei concubina Syra, Machir, & Machir genuit Galaad. Filij autem Ephraim fratris Manaſſe, Sutalaam & Taam: filii verò Sutalaam, Edem*: Hoc inquam, totum eſt additum. Siquidem id quod poſtea legimus, quaſi per anticipationem factum eſſe deſcribitur. Neque enim cum intrauit Iacob Aegyptum, Manaſſe & Ephraim in ea erant ætate, vt iam filios generare potuiſſent. Hanc rem, ne videamur aduerſus Sciptura auctoritatem loqui, etiam lxx. Interpretes in Deuteronomio tranſtuletunt, dicentes, quod in Septuaginta animabus ingreſſus ſit Iacob in Aegyptum. Si quis igitur noſtræ ſententiæ refragatur, Scripturam inter ſe contrariam faciet: ipſi enim lxx. Interpretes, qui hic poſuetunt ſeptuaginta quinque animas, per πρόληψιν id eſt anticipationem, Ioſeph & poſteros eius commemorantes; ijdem in Deuteronomio ſeptuaginta tantum intraſſe memotatunt. Sic Hieronymus.

TERTIO loco, cur B. Lucas Actorum 7. refetens numerum intrantium cum Iacob Aegyptum, dixerit fuiſſe ſeptuagintaquinque animas, ſequens nimirum lxx. Interpretum tranſlationem, potiuſquam Hebraicam Scripturam; huius rei duplicem Hieronymus reddit cauſam: vnam quidem ex ſua ſententia, & valde probabilem, quod Lucas Scripturam lxx. Interpretum tunc remporis apud gentes multo magis vulgatam, & celebratam, quam Hebraicam, ſequi maluerit. Alteram vero cauſam reddit ex opinione aliorum non ſanè probabilem, quod Lucas, vt qui proſelytus eſſet, Hebraice non eſſet peritus; ſed græce doctus, græcam Scripturam ſecutus citauerit. Sic autem ſcribit Hieronymus: Quod ſi è contrario nobis opponatur, quod in concione Stephani ad populum, quæ eſt in actis Apoſtolorum, dicantur ſeptuaginta quinque animæ intraſſe Aegyptum; facilis excuſatio eſt: non enim debuit S. Lucas illius Scriptor hiſtoriæ, & in Gentes volumen illud emittens, ſcribere contrarium aliquid Scripturæ Septuaginta, quæ iam fuerat Gentibus diuulgata; quorum auctoritas illo tempore, maior erat, quam Lucæ, qui ignotus & vilis, nec magnæ fidei in Nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter obſeruandum, quod vbicumque Sancti Apoſtoli, aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, ijs plerumque teſtimonijs abutuntur, quæ iam fuerant in Gentibus diuulgata. Licet plerique tradant: Lucam Euangeliſtam, vt proſelytum, hebræas litteras ignoraſſe. Atque hæc eſt, ſuper hac quæſtione, Hieronymi ſententia.

S. Auguſtinus tantum abfuit ab opinando, vllum eſſe in illo numero Se- 22
ptuaginta quinque, aut librariorum, aut ipſorum lxx. Interpretum errorem, vt eum numerum non ſine afflatu Spiritus prophetici, nec ſine myſterij alicuius ſignificatione à lxx. Interpretibus poſitum eſſe arbitretur. Sic enim ait Quæſtione 152. Nec lxx. Interpretes mihi in hoc numero erraſſe videntur: qui propter aliquam myſticam ſignificationem, quadam veluti prophetica liberta-

te, ho-

te, horum numerum complere voluerunt. Et in quæſtione vltima eiuſdem libri: Vnde, inquit, conſtat certi myſterij cauſa, illum numerum ſeptuaginta quinque Scripturam commendare voluiſſe.

AN verò talis numerus ſecundum veritatem hiſtoriæ conſtare poſſit, cum illi quinq. additi ad Septuaginta, dicantur intraſſe cum Iacob Aegyptum, qui multis poſt eius ingreſſum annis nati ſunt, vehementer dubitat Auguſtinus in illa ipſa Quæſt. 152. ſignificans id videri inexplicabile atque inſolubile. Neq: enim dici poteſt, propterea illos quinque dici intraſſe cum Iacob, quia eo viuente in Aegypto, illi nati ſunt: Iacob enim poſt ingreſſum Aegypti, vixit annos decem & ſeptem: quare in eius obitu Manaſſe & Ephraim maiores vigeſimo ſexto anno eſſe non poterant. Namque vt ſupra dictum eſt, cum Iacob intrauit Aegyptum, iſti nonum annum excedere non poterant. In ætate autem viginti ſex annorum non poterant Manaſſe habere nepotem Galaad; neque Ephraim ipſum Edem, qui inter illos quinque memorantur. Quocirca putat Auguſtinus omiſſa hiſtoriæ conſideratione, ad myſterij rationem referri animum oportere: hæc enim ſunt Auguſtini verba: hæc omnia quæ indiſſolubilia videntur, magnam continent ſine dubitatione rationem: ſed neſcio vtrum poſſint cuncta ad litteram conuenire: præcipue in numeris, quos in Scripturis eſſe ſacratiſſimos & myſteriorum pleniſſimos, ex quibuſdam, quos inde noſſe potuimus, digniſſime credimus.

23 AT enim idem Auguſtinus poſtea in Quæſtione vltima eiuſdem libri, hac ipſa re accuratius ſcilicet penſitata, adinuenit rationem quandam, qua intelligi & declarari poſſit, quemadmodum illi quinque, licet tunc nondum eſſent nati, verè tamen dici poſſint intraſſe Aegyptum cum Iacob. Exiſtimat enim nomen ingreſſus Iacob in Aegyptum, ad omne tempus, quo poſt ingreſſum Iacob, vixit Ioſeph, extendi oportere. Nam quia Ioſeph auctor fuerat ingreſſus Iacob, & omnis familię eius in Aegyptum; idcirco tempus illius ingreſſus, pariter cum tempore vitæ Ioſeph, deinceps prorogatum & finitum eſt. Illos porrò quinque eſſe natos viuente Ioſeph, patet ex poſtremis fermè verbis huius libri Geneſis. Sed ipſummet Auguſtinum, hæc ſtrictim à me dicta, aperte docentem audiamus. Si quiſquam, inquit, exigit quemadmodum, etiam ſecundum hiſtoriæ fidem, verum ſit, Iacob cum ſeptuaginta quinque animabus in Aegyptum intraſſe: dicemus, non illo vno die, quo Iacob venit in Aegyptum, ingreſſum eius intelligi oportere: ſed quia in filijs ſuis plerumque appellatur Iacob, hoc eſt, in poſteris ſuis, & per Ioſeph conſtat eum intraſſe Aegyptum; introitus eius accipiendus eſt quamdiu vixit Ioſeph, per quem factum eſt, vt intraret ille. Toto quippe illo tempore naſci & viuere potuerunt omnes, qui hic commemorantur, vt ſeptuaginta quinque animæ compleantur vſque ad nepotes Beniamin. Sic enim dicit Scriptura, numerans omnes poſteros Iacob ex Lia: *Hi ſunt filij Liæ, quos peperit ipſi Iacob in Meſopotamia Syriæ.* Inter quos tamen multi numerantur non ibi nati: ſed quia illic parentes ipſorum nati fuerant, ibi eos perhibuit eſſe natos, quoniam cauſa, qua naſcerentur, ibi nata eſt, id eſt, parentes eorum, quos Lia ibi pepererat. Similiter igitur quoniam cauſam intrandi Iacob in Aegyptum præbuit Ioſeph, totum tempus, quo in Aegypto vixit Ioſeph, ingreſſio erat Iacob in Aegyptum, per ſuam videlicet progeniem, quo illo viuo propagabatur, per quem factum eſt vt ingrederetur. Hactenus ex B. Auguſtino.

Auctoris ſententia.

24 Meã ego Lectori opinionẽ, ſententiæ B. Hieronymi, & B. Auguſt. conſonã, quadripartito breuiter exponã. Primum cenſeo, in illo numero ſeptuaginta quinque, nullum eſſe Librariorũ erratum. Non enim tantùm ille numerus, quinque additur ad ſe-

Nullum eſſe errorem in illo numero 75

ad ſeptuaginta, verum etiam diſtinctè, propriè, ac nominatim declaratur, qui fuerint illi quinque, & quorũ fuerint filii ac nepotes. Sic enim legitur hoc loco in Græca Trãſlatione. *Fuerunt filij Manaſſe, Machir: Machir autem genuit Galaad: Filij autem Ephraim, Sutalaam, & Taam. Filii autem Sutalaam Edem.* Hæc autem omnia errore Librariorum fuiſſe inſerta Scripturæ, non capit fidem. Præſertim verò cum talis erroris & mendæ, nullum extet veſtigium, nullumque vel ex vno aliquo græco codice ſuppetat argumentum, & olim, hodieque omnibus græcis libris hunc numerum habentibus: nulloque ſuperiorum temporum doctore, de fide eius numeri dubitante.

Affirmo deinde, Septuaginta Interpretes in tradendo eo numero ſeptuaginta quinque, nihil prorſus erraſſe. Principio, nec Sanctus Hieronymus, nec Auguſtinus, nec Auctor vllus, reuerendæ auctoritatis, ſuper hac re differens, aut dixit, aut dubitauit, aut ſignificauit, Septuaginta Interpretes in eo numero erraſſe. Adhæc, ſi erraſſent illi, non vtique S. Lucas, qui ſancto Spiritu mentem eius illuminante ac regente, ſcripſit, errorem illorum aut ignoraſſet; aut ſciens, volenſq. ſecutus eſſet in Scriptura Canonica, quam condebat: nec errorem B. Stephani, qui teſtimonium Septuaginta Interpretum in concionando ad populum vſurpauerat, mandaſſet ſcriptis, ad perpetuam nempe infamiam S. Stephani & inſignem Canonicæ Scripturæ iniuriam. Hoc, ſi impiũ eſt opinari, & illud item, vnde neceſſariò iſtud concluditur. Iam verò ſi Septuaginta Interpretes erraſſent addendo illos quinque, ad numerũ ſeptuaginta, propterea id eſſet, quod illi quinque, tũc cũ Iacob intrauit Aegyptũ, non erãt nati, ſed multo poſt tẽpore generati ſunt. Atqui ob eandẽ cauſam dicendum eſſet, etiam S. Moyſen erraſſe in illo numero Septuaginta, quos dixit cum Iacob intraſſe Aegyptum: ſiquidẽ inter intrantes cum Iacob Aegyptum, numerauit filios Phares, qui tunc non erant nati, & item complures de poſteris Beniamin, nondum eo tempore generatos, vt ſupra oſtenſum eſt. Quod ſi nemo, niſi plane impius, auderet Beatum Moyſen erroris arguere; cuius eſt vel inſcitiæ, vel impudentiæ, vel amentiæ, Septuaginta Interpretes, qui eadem in cauſa ſunt, erroris accuſare atque damnare? 25

Tripliciter exponi poſſe, 70. fuiſſe ingreſſos Aegyptum.

HIS addo, eos, qui vnà cum Iacob intrauerunt Aegyptum, (ſi preſſe ac propriè loquamur) fuiſſe ſexaginta ſex, & qui dux erat eorum Iacob, fuiſſe ſexageſimum ſeptimum. Et hunc quidem numerum tradidit Moyſes in hoc capite Verſu vigeſimo ſexto: Ioſeph namque tunc erat in Aegypto, ante viginti tres annos illuc ductus: Manaſſe vero, & Ephraim, nati fuerant in Aegypto, nec vnquam extra Aegyptum fuerant. Quod autem proxime poſt in Verſu 27. adiunxit Moſes, fuiſſe ſeptuaginta qui ingreſſi ſunt Aegyptum, ita ſcribendo, *Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſa ſunt in Aegyptum, fuere ſeptuaginta:* Hoc, inquam tripliciter licet interpretari. Primo vt illud, *Septuaginta*: non referatur ad illud: *ingreſſa ſunt Aegyptum*, ſed ad illud *domus Iacob*, vt ſit hic ſenſus: Omnes animæ domus Iacob erant tunc ſeptuaginta. Et hoc apertius fit ex eo, quod ſcriptum eſt initio Exodi in hunc modum. *Erant omnes animae eorum qui egreſsi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta: Ioſeph autẽ in Aegypto erat.* Sed quia pro ditum eſt capite decimo Deuteronomij, Patres Hebræi populi deſcendiſſe in Aegyptum cum ſeptuaginta animabus: ſuppetit altera ratio interpretandi verba illa Moſis. Solet non rarò Scriptura, quod plurimis conuenit, immo omnibus, pauciſſimis tantũ exceptis, id quaſi conueniret omnibus, generaliter enuntiare. Quoniam igitur ex numero illo Septuaginta, duo tantum non erant ingreſſi Aegyptum, Manaſſe dico & Ephraim, ceteri autem ſexaginta octò ingreſſi fuerant Aegyptum, idcirco Scriptura, ingreſſum in Aegyptum, omnibus illis ſeptuaginta attribuit. 26

Proprie loquendo, nõ fuiſſe niſi 66: qui cũ Iacob ingreſſi ſunt Aegyptum

Ii I Tertia

27 Tertia ratio interpretandi verba illa, huiuſmodi eſt, eos qui tunc non fuerant ingreſſi Aegyptum, dici ingreſſos eſſe non quidem in ſe, ſed in patribus ſuis, qui tunc intrauerant Aegyptum: nempe Manaſſe & Ephraim, in patre ſuo Ioſeph: & item Heſron & Hallu in patre ſuo Phares. Nec dura Lectori, atque inſolens huiuſmodi locutio videri debet: eſt enim non infrequens in Scriptura: quod ego tribus exemplis confirmabo. Apoſtolus enim ad Hebræos ſeptimo ſcribit, Leui decimas dediſſe Melchiſedech; non ſane per ſe ipſum, quippe qui annos amplius centum & quinquaginta poſt Melchiſedech natus eſt; ſed in proauo ſuo Abraham, qui decimas obtulit Melchiſedech, vt legitur Geneſis 14. Deinde Moſes Geneſis 11, dixit, Arphaxad genuiſſe ipſum Sale: atqui, ſecundum tranſlationem Septuaginta Interpretum, & ſecundum B. Lucam in tertio capite hiſtoriæ ſuæ euangelicæ, Arphaxad genuit non Sale, ſed Cainan. Verùm quia Cainan fuit pater ipſius Sale, idcirco Arpaxad generando Cainan, dicitur generaſſe Sale. Ergo Sale memoratur quaſi proxime genitus ab Arpaxad, non quidem in ſe, ſed in patre ſuo Cainan. In hoc præterea capite Geneſis, cum Moſes omnes filios & nepotes, ac pronepotes Liæ commemoraſſet, mox adiunxit: *Hi filij Liæ, quos genuit in Meſopotamia: omnes animæ filiorum & filiarum eius triginta tres*. At enim, præter ſex filios, & vnam filiam, natos in Meſopotamia, reliqui omnes generari fuerant in terra Chanaan: qui tamen ratione parentum ſuorum, dicuntur nati in Meſopotamia.

28 Illud denique, fit mihi veriſimile, & Moſem inter intrantes Aegyptum numeraſſe filios Phares, qui tunc non erant nati; & item Septuaginta Interpretes commemoraſſe illos quinque partim nepotes, partim pro nepotes ipſius Ioſeph; quod ex Phares prouentura erat regalis progenies, quin etiam ipſe Meſsias: Ioſeph autem princeps fuiſſet fratrum ſuorum, & duas condituturus eſſet tribus, multoſque ex ſua ſtirpe principes habiturus, ſed non ſolum, ob hanc cauſam, commemorati ſunt illi, qui nondum erant nati, verum ob eam maxime cauſam, quod iſti nati eſſent in Aegypto viuentibus adhuc Maioribus ſuis, qui Aegyptum intrauerant. Exempli gratia, viuente Phares, nati ſunt in Aegypto filij eius Heſron & Hallo: & viuente Beniamin, nati ſunt nepotes & pronepotes eius, qui commemorantur hoc loco: viuente quoque Ioſeph, nati ſunt filij & nepotes Ephraim & Manaſſe, & filiorum eius.

29 Quanquam noſtræ opinationi videtur illud aduerſari, quod Leui tertius filiorum Iacob, quo tempore ingreſſus cum patre eſt Aegyptum, agebat ætatis annum quadrageſimum ſecundum; triennio quippe maior natu erat, quàm Ioſeph. is porrò vixit annos centum triginta ſeptem, vt proditum eſt in libro Exodi capite ſexto. quapropter poſt ingreſſum patris ſui Iacob in Aegyptum, vixit ipſe per annos nonaginta quinque in Aegypto: toto autem hoc tempore, ex tribus filijs cum ipſo ingreſſis Aegyptum, Gerſon & Caharh & Merari, nullos ſuſcepiſſe nepotes, aut pronepotes, qui poſt ingreſſum eius in Aegyptum, nati fuerint, eſt profectò difficile creditu. Si autem tales ei nepotes, & pronepotes nati ſunt, cur non ſunt commemorati, ſimiliter vt poſteri Ioſeph, & Beniamin, de quibus dictum eſt? Præſertim verò cum Leui perinſignis fuerit perſona, vtpote parens Leuiticæ tribus, penes quàm ſolam fuit ſacerdotium, & adminiſtratio diuini cultus. Verùm neque omnia reſecari ad viuum neceſſe eſt: & nos, huiuſmodi quæſtionum, & difficultatum quaſi Labyrinthos, alijs, maiori quam nos ſumus, ingenio & doctrina, atque induſtria præditis, ſine errore obeundos, atque perluſtrandos, libenter relinquimus.

30 NEMINI porrò mirandum accidat, potuiſſe Iacob, cum tot partim filijs,

partim

Numeroſa poſterorũ ex vno homine viuẽte propagatio.
Plinius.

partim nepotibus, ac pronepotibus Aegyptum intrare. Scribit enim Plinius libro ſeptimo, capite decimo tertio, Caium Criſpum Hilarum, cum filijs nouem, nepotibus viginti ſeptem, pronepotibus viginti nouem, neptibus nouem (omnes erant lxx. quatuor & ipſe ſeptuageſimus quintus) prælata pompa, immolaſſe in Capitolio. Verba Plinij hæc ſunt: *In Actis temporum Augusti inuenitur*, vndecimo Conſulatu eius, Lucioq. Silla Collega, ad tertium Idus Aprilis, C. Criſpum Hilarum ex ingenua plebe Feſulana, cum filijs nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus viginti ſeptem, pronepotibus viginti nouem, neptibus nouem, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolaſſe. Hæc Plinius.

Manethonis ſuper Hebræis, qui intrarunt Aegyptum, tria inſignia errata.

Ridiculũ eſt quod de Manethone, rerum Aegyptiacarum peruetuſto ſcriptore, refert Ioſephus in priori libro aduerſus Appionem. Tradidit ille, Paſtores (ſic autem Hebræi vocabantur ab Aegyptijs, quod illi non aliam tenere ſe artem, atque exercere, profeſſi eſſent apud regem Aegypti, cum illuc primum venerunt, vt ſcriptum eſt Geneſ. 46. & 47.) maxima multitudine veniſſe in Aegyptum: & ſubiugaſſe ſibi Aegyptios, & regnaſſe inibi per annos trecentos nonaginta tres. Verum quot ſunt iſtius Auctoris verba, tot prope ſunt in veritatem Hiſtoriæ peccata. Nam neque venerunt in Aegyptum Hebræi cum maxima multitudine, ſed pauciores ſeptuaginta hominibus: neque ſibi ſubiugarunt Aegyptios: ſed contra, ſeruitutem illis duriſſimam ſeruierunt: neque regnarunt per annos trecentos nonaginta tres; cum neque regnauerint vnquã ibi; neque manſerint in Aegypto amplius ducentos quindecim annos.

Verſu 3. Cumque vocauerit vos, & dixerit: Quod eſt opus veſtrum? reſpondebitis, Viri paſtores ſumus ſerui tui ab infantia noſtra vſque in præſens, & nos & patres noſtri.

Cur Ioſeph vellet ſuos haberi paſtores.

CVR tantopere cuperet Ioſeph, fratres ſuos à rege Pharao- 31
ne, & ab Aegyptijs haberi paſtores, & vt tales, ab illis tractari, multæ fuerunt cauſæ, quas hic ego carptim exponam: Primum verebatur, ne rex faceret eos vel bellatores, vel aulicos, atque ea ratione diſſociarentur inuicem, & diſtraherentur. Deinde, ne permixti Aegyptijs, quibus præſtabant multis animi corporiſque virtutibus, eorum contra ſe inuidiam atque odium, inſectationemque concitarent. Has duas cauſas attigit Ioſephus, in libro primo Antquitatum ita ſcribens: *Percontatus eſt rex Ioſephum, quibuſnam ſtudijs fratres eius potiſſimum delectarentur: reſpondit, paſtoralem artem callere eos, & nihil aliud exercere. Id autem eo conſilio reſpondit, tum ne diſtraherentur inuicem, ſed vt degentes vnà curam patris haberent: tum ne qua illis æmulatio cum Aegyptijs interueniret, ſi circa eadem cum illis ſtudia verſarentur: nam ei genti non erat licitum greges aut paſcua curare.*

Ioſephus.

Sic Ioſeph. Ad hæc, timuit Ioſeph, ne fratres ſui ex conuictu, ac familiaritate Aegyptiorum, impuriſſimis eorum moribus, vitijſque inficerentur; neue prauis eorum inſtitutis corrupti, impijſque imbuti ſuperſtitionibus, à ſantiſſimo veri DEI cultu, quem maiores eorum religioſiſſime cuſtodierant, paulatim degenerantes abalienarentur. Ad extremum, eo conſilio id fecit Ioſeph, vt ſui cum ſe paſtores eſſe profiterentur (quod genus hominum vehementer auerſabantur Aegyptij) ſegregati ab Aegyptijs, ſeparatim viuerent: terramque Geſſen colerent, quæ paſcuis erat vberrima, & procul à Regia Aegypti, & in vicinia terræ Chanaan. Obidque ad futurum eorum olim ex Aegy-

ex Aegypto in Chananitidem regreſſum, opportuniſſima.

32 Hoc loco paſtoralem artem & vitam, vt maxime honeſtam, & quietam, atque innocentem, & à multis magniſque vitijs remotam, in illis Patriarchis commendari nobis, acute vidit, & conſiderate perpendit Bearus Auguſtinus, ad hunc modum ſcribens in Quæſtione 153. in Geneſim. Commendatur in Patriarchis, quod pecorum nutritores erant à pueritia ſua & ipſi,& parentes eorum. Et merito: nam hæc eſt, ſine vlla dubitatione, iuſta ſeruirus, & iuſta dominatio, cum pecora homini ſeruiunt, & homo pecoribus dominatur. Sic enim de homine dictum eſt cum crearetur: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & habeat poteſtatem piſcium maris volatilium coeli & omnium pecorum, quæ ſunt ſuper terram.* Vbi inſinuatur, rationem debere dominari irrarionali vitæ. Seruum autem hominem homini, vel iniquitas, vel aduerſitas fecit. Iniquitas quidem, ſicut dictum eſt: *Maledictus Chanaan, erit ſeruus fratribus ſuis*: aduerſitas verò, ſicut accidit ipſi Ioſeph: vt venditus à fratribus ſeruus alienigenę fieret. Itaque primos ſeruos, quibus hoc nomen in latina lingua inditum eſt, bella fecerunt. Qui enim homo ab homine ſuperatus, iure belli poſſet occidi, quia fuit ſeruatus, ſeruus eſt appellatus: inde & mancipia ſunt dicta, quia manu capta ſunt. Eſt enim ordo naturalis in hominibus, vt ſeruiant fæminæ viris, & filij parentibus: quia & illic iuſtitia eſt hæc vt infirmior ratio ſeruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & ſeruituribus clara iuſtitia eſt, vt qui præcellunt ratione, excellant dominatione. Quod cum in hoc ſeculo, per iniquitatem hominum, perturbatur, vel per naturarũ carnalium diuerſitatem; ferunt iuſti temporalem peruerſitatem, in finem habituri ordinatiſsimam, & ſempiternam felicitatem. Nec mirum, paſtores fuiſſe abominabiles Aegyptijs, in quibus vtique figura eſt præſentis ſeculi, in quo abundat iniquitas: quoniam abominatio eſt homini iniquo, vir iuſtus. Hæc Auguſtinus.

Laus artis & vitę paſtoralis ex S. Auguſtino,

Notabilis ſententia B. Auguſtini de prima origine & de iuſta ratione ſeruitutis hominum.

Geneſis 1.

*Geneſ.*9.

Infra 37.

Hæc autem dicetis, vt habitare poſſitis in terra Geſſen: quia deteſtantur Aegyptij omnes paſtores ouium. *Verſu* 34.

33 SATIS indicant hæc verba, quanti faceret Ioſeph terram Geſſen, quantoque ſtudio habitari eam à ſuis curaret. Nec immeritò: optima enim erat alendis pecoribus in quo erat omnis eorum res familiaris, omniſque eorum vita exercebatur, atque occupabatur. Erat prætérea procul ab vrbe, & aula regia, nobilioribuſque Aegypti ciuitatibus, & propinqua terræ Chanaan: ob quas cauſas vehementer cupiebat Ioſeph, eam terram ſuis tradi ad habitandum. Nec putabat, regem, eam denegaturum, aut ægrè eam conceſſurum: quod fratres Ioſeph eſſent paſtores, ob idque inuiſi Aegyptijs: quos ne vel ipſi offenderent, vel læderentur ab illis, longe ab eorum conſpectu remouendos eſſe, conueniens videretur. In hac terra Geſſen, Iacob petens Aegyptum, expectauit Ioſeph, vt ſupra dictum eſt verſu vigeſimo octauo illis verbis: *Miſit Iacob Iudam ante ſe ad Ioſeph, vt nuntiaret ei, & ille occurreret in Geßen.* Erat enim Geſſen quaſi in introitu Aegypti venientibus è terra Chanaan, quocirca illic Iacob præſtolari voluit occurſum Ioſeph, vt ibi ab eo doceretur de modo, quo gerere ſe apud regem, & Aegyptios deberet. In hac terra Hebræi habitarunt per ducentos quindecim annos: eaque omnium terrarum Aegypti, ītacta fuit decem illis atrociſſimis plagis Aegypti. Magna porrò Dei

Cur Ioſeph tantopere Hebræis tradi terram Geſſen cuperet.

non pauca hominum genera non minus humilis, & abiectæ conditionis, quàm erant paſtores ouium. Non igitur humilitas conditionis paſtoralis, cauſa fuit Aegyptijs deteſtandi paſtores, ſed alia eius rei quærenda cauſa eſt.

Vera itaque cauſa eſt, quod in genere ouium, arietum, caprarum, & bouum, Aegyptij numina aliqua haberent, quæ diuino cultu, & honore venerabantur: quapropter huiuſmodi animalia non ſolum occidere aut percutere non audebant, ſed ea reuerebantur, atque honorabant: oderantque vehementer alienigenas eorum animalium paſtores, qui ea occidere, & occiſorum carnibus veſci ſine religione vlla ſolerent. Sed obijciet nobis quiſpiam, ſi verum hoc eſſet, quod de Aegyptijs diximus, nulli profectò fuiſſent apud Aegyptios paſtores ouium: at fuiſſe, ſatis indicant verba illa Pharaonis ad Ioſeph de fratribus eius Geneſ. 47. *Si noſti eos eſſe viros induſtrios, conſtitue illos magiſtros pecorum meorum*. Ad hoc reſponderi poſſet, nomine pecorum intelligi equos, aſinos, & camelos: cuius generis animalium fuiſſe paſtores in Aegypto, non eſt dubium. Verum nos quis vrgere vehementer poſſet verbis illis, quæ paulo infra in eodem capite leguntur, quibus dicitur, Ioſeph dediſſe Aegyptijs alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & aſinis: Scripturæ verba ſunt hæc: *Dedit eis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & aſinis, ſuſtentauitque eos illo anno pro commutatione pecorum*. Dicamus igitur etiam Aegyptios fuiſſe paſtores ouium & boum, non quidem ad eſum ipſorum, vel vt ea in alium quempiam vſum occiderent: ſed vel propter eſum lactis & caſei, vel propter lanam ad conficiendas veſtes, vel in vſum agriculturę ad arandam terram, vel oblectamenti gratia, aut honoris, ſicut habentur canes & equi.

BENE-

gem,& ſtatuit eum coram eo:qui benedicens illi,& interogatus ab eo : 8
Quot ſunt dies annorum vitæ tuæ? reſpondit: Dies peregrinationis meæ 9
centum triginta annorum ſunt,parui & mali,& non peruenerunt vſque
ad dies patrum meorũ,quibus peregrinati ſunt.Et benedicto rege egreſ- 10
ſus eſt foras.Ioſeph verò patri & fratribus ſuis dedit poſſeſſionem in Ae- 11
gypto in optimo terræ loco,Rameſſes, vt præceperat Pharao. & alebat 12
eos, omnemque domum patris ſui,præbẽs cibaria ſingulis.In toto enim 13
orbe panis deerat:oppreſſerat fames terrã maxime Aegypti&Chanaã.E 14
quibus omnẽ pecuniã congregauit pro venditione frumenti,&intulit eã
in ærarium regis.Cumque defeciſſet emptoribus pretium , venit cuncta 15
Aegyptus ad Ioſeph, dicens:Da nobis panes:quare morimur coram te,
deficiente pecunia?Quibus jlle renſpõdit:Adducite pecora veſtra:& da- 16
bo vobis pro eis cibos,ſi pretium non habetis.Quæ cum adduxiſſent,de- 17
dit eis alimenta pro equis,& ouibus,& bobus,& aſinis:ſuſtentauitq;eos
illo anno pro commutatione pecorum.Venerunt quoque anno ſecũdo, 18
& dixerunt ei:Non celabimus dominum noſtrum quod deficiente pecu-
nia,pecora ſimul defecerunt:nec clam te eſt,quod abſque corporibus &
terra nihil habeamus.Cur ergo moriemur te vidente?& nos & terra no- 19
ſtra tui erimus:eme nos in ſeruitutẽ regiam,& præbe ſemina,ne pereunte
cultore,redigatur terra in ſolitudinem. Emit igitur Ioſeph omnem terrã 20
Aegypti,vendentibus ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis,
ſubiecitq;eã Pharaoni,&cunctos populos eius á nouiſſimis terminis Ae- 21
gypti vſque ad extremos fines eius,præter terrã ſacerdotum, quæ à re- 22
ge tradita fuerat eis:quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbe-
bantur,& idcirco non ſunt compulſi vendere poſſeſſiones ſuas. Dixit er- 23
go Ioſeph ad populos;En vt cernitis,& vos & terram veſtrã Pharao poſ-
ſidet:accipite ſemina & ſerite agros,vt fruges habere poſſitis. Quintam 24
partem regi dabitis,quatuor reliquas permitto vobis in ſementem,& in
cibum familijs & liberis veſtris.Qui reſponderunt:Salus noſtra,in manu 25
tua eſt:reſpiciat nos tantũ dominus noſter,& læti ſeruiemus regi. Ex eo 26
tempore vſq; in præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti,regibus quin
ta pars ſoluitur,& factũ eſt quaſi in legem, abſq. terra ſacerdotali, quæ
libera ab hac conditione fuit.Habitauit ergo Iſrael in Aegypto,id eſt,in 27
terra Geſſen,& poſſedit eã:auctuſq. eſt, & multiplicatus nimis. Et vixit 28
in eã decem & ſeptem annis :factiq. ſunt omnes dies vitæ illius centum
quadraginta ſeptem annorũ.Cumq. appropinquare cerneret diem mor 29
tis ſuæ,vocauit filium ſuum Ioſeph,& dixit ad eum:Si inueni gratiam in
conſpectu tuo,pone manũ tuam ſub fœmore meo:& facies mihi miſeri-
cordiam& veritatem,vt non ſepelias me in Aegypto:ſed dormiam cum 30
patribus meis,& auferas me de terra hac, condaſq. me in ſepulcro ma-
iorum meorum.Cui reſpondit Ioſeph:Ego faciam,quod iuſsiſti. Et ille;
iura ergo, inquit, mihi. Quo iurante, adorauit Iſrael Deum , conuer-
ſus ad lectuli caput.

PRAEFATIO

Philo. HISTORIAM huius capitis Philo breuiter atque eleganter commemorat, hoc modo ſcribens: Hoc audito, Ioſeph propinquanti Iacob (nam ſpeculatores & nuncios in itinere diſpoſuerat) circa regni fines occurrrit obuiam. Cumque conueniſſent circa vrbem, quam vocant Heliopolim, effuderunt ſe in complexus mutuos, vberiim veſtes rigando lacrymis: atque ita hærentes aliquantiſper, diutinum explebant deſiderium; & tandem vnà contendebant ad regiam. Ibi rex conſpicatus venerandam ſenis faciem, non vt præfecti ſui, ſed vt ſuum patrem excepit honorificè. Exinde poſt ſolēnia humanitatis officia donauit eis agrum vbertatis præcipuæ: & quia eius filios audierat eſſe pecuarios, facultateſque illorum conſtare pecoribus, ſuorum quoque gregum & armentorum curam eos gerere voluit. Ioſeph porrò tanta fide vſus eſt in publicis illius regni negocijs adminiſtrandis; vt cum ratio illorum temporum *plurimas* ei occaſiones præbuiſſet coaceruandæ pecuniæ, potuiſſetque omnium *ſui* temporis facile ditiſſimus euadere: adulterinis diuitijs veras prætulerit, & cœcis perſpicaces: totum argentum & aurum è frumenti pretio collectum, referens in theſauros regios, ne drachma quidem ſubtracta, contentus tantùm donis quibus eum rex liberaliter remunerabatur. Nec aliter quàm *Aegyptum*, omnemque eius regni prouincias, externas quoque gentes fame preſſas, vir hic nunquam ſatis laudatus curauit, paterna prouidentia diſtribuens illis alimenta, futuriſque eorum neceſſitatibus proſpiciens. Nam ineunte anno egeſtatis ſeptimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis ſpes affulgebat) dedit hordeum & triticum ad ſementem, diligenter cauens ne quis hæc alium in vſum verteret, appoſitis etiam cuſtodibus ex optimatibus, qui ſationem obſeruarent. Sic Philo.

QVOD autem in poſteriori huius capitis parte ſcribit Moſes, exponens quanta Ioſeph prudentia & æquitate, & quanta cum regis vtilitate frumenta *Ioſephus.* vendiderit Aegyptijs extremè laborantibus fame, hoc Ioſephus in ſecundo libro Antiquitatum ſcitè enarrans, ita ſcribit: Fames in Aegypto creſcebat in dies, nullumque remedium aderat, neque flumine agros rigante, neque vllis de cœlo pluuijs. Ioſeph autem frumenta non dabat, niſi numerata pecunia: quæ poſtquam defecit, pecudes ac mancipia pro frumento permutabant. Quibus autem agri erant, partem aliquam eorum in pretium alimentorum regi decidebant: cumque ad hunc modum omnes eorum poſſeſſiones in ius regis deueniſſent, alius alio migrabant, quo certius eſſet regis dominium: ſoli ſacerdotes immunitatem & agros retinuerunt. Poſtremò tanta fuit neceſſitas, vt non corpora ſolùm, ſed animos etiam illius gentis in ſeruitutem redigeret, ac nihil putarent turpe, quo victus parari poſſet. Poſtquam autem

ceſſauit fames, & rigante flumine ad priſtinam terra fertilitatem redijt, Ioſeph regionis vrbes obeundo, conuocata per ſingulas multitudine, agrorum, quibus illi ceſſerant, vſum fructum illis reſtituit, hortatus vt non ſecus quàm proprios colerent: iuſſitque quintam partem fructuum regi pendere, quæ ei iure dominij deberetur. Illi inſperata reſtitutione agrorum læti, culturam eorum ſtrenue aggrediuntur. Atque hoc pacto tum Ioſephi auctoritas, tum eius gentis erga regem beneuolentia non mediocriter creuit, & ius quintæ partis frugum, etiam per Regum poſteros ac ſucceſſores permanſit. Hæc Ioſephus.

Extremos quoque fratrum ſuorum, quinque viros conſtituit coram rege. *Verſu 2.*

1 SEPTVAGINTA Interpretes non habent illam vocem (extremos:) quæ vox, ob ambiguitatem, cum dupliciter accipi poſſit, duplicem item reddit ſententiam, duplicémque parit huius loci expoſitionem. Extremitas namque dupliciter ſpectati poteſt, vel à parte ſuperiori; & idem eſt atque primum & ſummum; vel à patre inferiori, & idem eſt atque infimum & vltimum: vtroque enim verſus dicitur extremitas. Ioſeph igitur ſtatuiſſe coram rege quinque extremos fratrum ſuorum, dupliciter poteſt intelligi: vel vt elegerit quinque, omniũ ſuorum fratrum primos; primos dico vel ætate, vel formæ arq; corporis præſtantia, vel loquendi facundia, vel agendi prudentia; vt ex illis rex atque proceres Aegyptiorum, generis Ioſeph nobilitatem atque claritatem cognoſcerent: & ad hanc ſententiam interpretantur hunc locum Lyranus, Thoſtatus, & Thomas Anglicus. *Lyranus. Thoſtatus. Thomas Anglicus*

Poteſt etiam hic locus in contrariam ſententiam exponi; vt per (extremos) inteligamus infimos atque vltimos fratrum, vel ætate, vel alijs rebus proxime memoratis: ne rex videlicet, propter eorum præſtantiam vel corporis vel animi, faceret eos vel bellatores, vel aulicos. Huius interpretationis auctores ſunt Hebræi, quos & Oleaſter & Hamerus, alijque ſunt ſecuti. Et hoc mihi ſimilius verò fit: nimirum, voluit Ioſeph, vt illi, vel ipſo corporis habitu, atque ipſa facie, fidem facerent regi, atque Aegyptijs, ſe paſtores eſſe, & in paſtoralis vitæ laboribus exercitos à pueritia. Ergo mirari eſt hoc loco ſingularem prudentiam Ioſeph, omnia quæ futura eſſent in rem, atque in vſum fratrum ſuorum, ſolerter proſpicientis, diligenterque curantis. Non enim ſatis habuit, tradi fratribus ſuis ad habitandum terram Geſſen, optimam videlicet, & remotam ab Aegyptijs, ne profanas eorum ſuperſtitiones, impuriſſimoſque mores ſpectarent atque condiſcerent: verum inſuper omni ſtudio atque cura egit ne fratres ſui regiæ aulæ infererentur, ſed magis domeſtico gauderent otio, & filiorum ſuorum cultum procurarent. Hanc itaque ob cauſam, extremos & infimos fratrum ſuorum in conſpectum regis adduxit: nempe, qui nec corporis dotibus multum commendarentur, neque facie habituque ipſo egregiam animi indolem præferrent: ne rex ſcilicet ex vnius Ioſeph ingenio, & animo, virtuteque, de ceteris eius fratribus itidem exiſtimandum, iudicandumque putaret. Caietanus diuerſum huius loci excogitauit interpretamentum. Sic enim ſcribit, Iuxta Hebræum habetur: *Et de extremo fratrum ſuorum accepit quinque viros*. Senſus eſt ambiguus. Crediderim tamen ego, maiores *Hebræi Oleaſter. Hamerus Caietanus*

ex ſingulis vxoribus Patris, quatuor cum Iuda aſſumptos fuiſſe, & appellatos
eſſe de extremo, hoc eſt, de extremitatibus primis cuiuſque vxoris. Sic Ca-
ietanus.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis.

Verſu 9. Dies peregrinationis vitæ meæ, centum triginta annorum ſunt, parui
&mali: & non peruenerunt ad dies patrum meorum
quibus peregrinati ſunt.

SEPTVAGINTA Interpretes ſic verterunt hunc locũ:
*Dies annorum vita mea, quos incolo, centum triginta anni,
puſilli & mali fuerunt dies annorum vita mea, non peruene-
runt ad dies annorum vita patrum meorum, quos dies incoluerũt.*
B. Auguſ. Quam lectionem ſequens & exponens S. Auguſt. in Quæ-
ſtiune clvi. in Gen. Quid eſt, inquit, quod dixit Iacob Pha-
raoni, *Dies annorum vita mea, quos incolo?* Sic enim habent Græ
ci, pro quo Latini habent, vel ago vel habeo, vel ſi quid aliud: vtrum igitur ideo
dixit *quos incolo*, quia in ea terra natus eſt, quam nondũ populus, diuinæ promiſ-
ſione hæreditatis, acceperat, & ibi vitam ducens, vtique in aliena terra erat:
nec ſolum quando peregrinabatur in Meſopotamia, verum etiam cum ibi erat,
vbi natus eſt? An potius ſecundum id accipiendum eſt, quod ait Apoſtolus:
2. Cor. 5. *Quandiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino?* Secundum hoc & illud in
Pſal. 38. Pſalmo dictum intelligitur: *Inquilinus ego ſum in terra, & peregrinus ſicut omnes
patres mei*: Similiter intelligendũ eſt, quod deinde adiũxit Iacob: *Non peruenerũt
ad dies annorum vita Patrum meorum, quos incoluerunt*: Non enim aliud voluit in-
telligi per illud (incoluerunt) niſi vixerunt: ac per hoc ſignificauit, hanc vitá eſſe
incolatum ſuper terram, id eſt, peregrinationis habitationem. Sed credo, Sanctis
hoc potiſſimum conuenire, quibus Dominus videlicet, aliam patriam, cœle-
ſtem vtique, æternamque pollicetur. Hæc Auguſtinus.

Iuxta hoc Auguſtini dictum extremum, eſt quod annotauit Beatus Hierony-
mus in Epiſtola CXXIX, quam ſcripſit ad Dardanum, in Scriptura: Habitatores
terræ, appellari peccatores, non autem iuſtos, hos namque aduenas & pe-
Habitatores terræ vocari in ſcriptura peccatores non autem iuſtos ex S. Hieronym. regrinos, & incolas vocari ſolere. Ponam in hoc loco partem eius diſputatio-
nis, quam ſuper ea re illic tractat Hieronymus. Illud quoque, inquit, ſolli-
cita mente tractemus, vt Scripturarum nos doceat auctoritas, ſanctos non
fuiſſe habitatores eius terræ, quam Iudæi terram repromiſſionis autumant,
ſed fuiſſe tantum incolas, atque peregrinos. Ex iuſti viri legimus perſona
Aduena ego ſum, & peregrinus ſicut omnes patres mei: vbicumque autem habita-
Ad Hebr. 11. tor terræ legitur, ſi priora, & media, & extrema ſpectemus, liquido ſcriptura-
rum poterit hæc regula comprobari, ſemper habitatores terræ, peccatores ap-
Act. 7. pellari: de quibus in Apoc. ſcriptum eſt: *Væ habitatores terræ*: B. Sthephanus dixit,
Locus Abrahæ, cui terræ Chanaã poſſeſſio à Deo promiſſa fuerat, ne veſtigiũ quidẽ pe-
Apoc. 8. dis eius terræ dediſſe. Ac ne quis putaret quod nõ fuerat datũ parenti, eſſe id po
Pſal. 38. ſteris redditũ, Apoſt. id refellit in Ep. ad Heb. de Abrahã, aliiſq. Patriarchis ſcri-
bẽs *Fide peregrinatus eſt in terra promiſſionis, quaſi in aliena, in tabernaculis habitã*

cum

cum Iſaac & Iacob cohæredibus einſdem promiſsionis : expectabat enim fundamentum habentem Ciuitatem , cuius artifex & conditor DEVS eſt : & cum Sanctos aliquos commemoraſſet, denique adiunxit : *Iuxta fidem mortui ſunt hi omnes , non acceptis repromiſsionibus , ſed a longe eas expectantes & ſalutantes : & confitentes quia peregrini & aduenæ erant ſuper terram* : Sic ex Beato Hieronymo.

3 *Dies peregrinationis vita mea:* Iacob vere ac proprie dixit vitã ſuam fuiſſe peregrinationem: non ſolumquo modo Sancti omnes vocant ſe peregrinos, etiã ſi in natali ſolo degant; quod terrã hanc non pro patria ipſi habeant, ſed pro diuerſorio vel potius exilio; & ad terram illam ſemper viuentiũ lacrimantes atq; ſuſpirantes omni ſtudio & deſiderio cõtendant: non ſolum, inquã, ob hanc cauſam Iacob appellauit vitam ſuam peregrinationem , ſed ob id , quod etiam corporaliter coactus eſt frequenter ſedes mutare, & natalem terram relinquere. Primùm enim , vt declinaret inſidias fratris ſui Eſau , derelicta terra , vbi natus erat , & paterna domo , abijt in Meſopotamiam , vbi per viginti annos ſeruiuit Laban , vt ſupra narrauit Moſes capite 28. & ſequentibus . Inde diſcedens , venit Soccoth , & per vnum annum ac dimidium inibi habitauit : ex quo loco venit iuxta Sichem , demoratuſque ibi eſt annis circiter nouem, Geneſ. 33. vnde venit Bethel , & Ephratam , & denique Hebron , vbi erat pater eius Iſaac. Ex quo loco , ad extremum , inopia rei frumentariæ , fameque , demigrauit in Aegyptum . Vides igitur quam inſtabilis fuerit habitatio Iacob , vt merito vita eius dicta ſit peregrinatio. Verùm perpendamus quod ſequitur.

4 *Centum triginta annorum ſunt*: Hinc liquido cognoſcuntur , & valide probantur quinque res , quæ ſacram Chronologiam multum illuſtrant , atque confirmant . Primum hinc apparet , quoto ætatis Iacob anno , Ioſeph natus fuerit : fuit enim is annus nonageſimus primus ætatis Iacob. Si enim tunc Iacob erat centum triginta annorum : Ioſeph autem erat triginta nouem , vt colligitur ex capite 41. & 45. Geneſis, detractis triginta nouem annis Ioſeph , ex annis centum triginta Iacob , reliqui ſunt vnus & nonaginta. Hinc etiam liquet , Iacob fuiſſe ſeptuaginta ſeptem annorum, cum venit in Meſopotamiam: Ioſeph enim natus eſt poſt aduentum eius in Meſopotamiam , expletis annis quatuordecim, vt colligitur ex Capite xxx. Geneſis . & quia exacto priori ſeptennio ſeruitutis in Meſopotamia , accepit Iacob vxores, ex quibus filios generare cœpit , vt videre eſt in capite xxix. Geneſis; manifeſtum eſt, conſumationem coniugij Iacob , & primam filiorum eius generationem competere in annum ætatis eius octogeſimum quartum. Præterea , hinc quoque enoteſcit , cuius ætatis fuerint alij fratres Ioſeph , cum Iacob intrauit Aegyptum : Si quidem omnes filij Iacob (præter vnum Beniamin) nati ſunt in Meſopotamia intra ſecundum ſeptennium ſeruitutis Iacob , vt colligitur ex ſupradictis in capite xxix & xxx. Geneſis : & Ruben quidem natus eſt in principio iſtius ſeptennij, Ioſeph autem in fine . Erat igitur Ruben ſeptem annis natu maior , quam Ioſeph : ſed Ioſeph erat triginta nouem annornm : vt dictum eſt, quo tempore Iacob intrauit Aegyptum; ergo Ruben tunc erat quadraginta ſex annorum. Et quia Simeon vno fuit anno poſterior natu , quam Ruben , Leui autem duobus annis , Iudas verò tribus annis; hinc aperte concluditur, Simeonem fuiſſe tunc quadraginta quinque annorum ; Leui , quadraginta quatuor; Iudam verò , quadraginta trium , atque indidem , ſubſequentium fratrum ætas , comperta eſſe poteſt.

Ex ætate 130. annorum in qua erat Iacob cum intrauit Aegyptum, quinque res colligi ad ſacram chronologiam pertinentes.

Cuius ætatis erant fratres Ioſeph, cum Iacob venit in Aegyptum.

5 Ex hac item ætate Iacob centum triginta annorum apparet, quot anni præterierint à prima promiſſione, quam dedit Abrahæ DEVS , vbi euocauit eum

ex Chaldæa, vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum: fuerunt enim anni ducenti quindecim; quod ita probatur. Erat Abraham cum accepit à Deo primam illam promiſſionem, annorum ſeptuaginta quinque, hoc enim proditum eſt Geneſ. 12 poſt viginti quinque annos, genuit Iſaac, nempe cum eſſet centenarius, vt dictum eſt Geneſis 21. Poſt id temporis annis ſexaginta, Iſaac genuit Iacob, vt legitur ſupra Geneſ. 25. Iacob porrò, cum intrauit Aegyptum, annorum erat centum triginta, vt in hoc loco traditur. Si ad hos igitur centum triginta annos Iacob, addas illos viginti quinque Abrahæ, & illos ſexaginta Iſaac, conficies numerum illum, quem diximus, annorum ducentorum quindecim à promiſſione Abrahæ, vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum. Iam verò, cum Beatus Paulus ad Galatas 3. ſcribat, quadringentis triginta annis poſt illam promiſſionem Abrahæ, datam fuiſſe legem Moyſi in monte Sinai, tertio nimirum menſe poſt egreſſum Hebræorum ex Aegypto, vt ſcriptum eſt exodi 19 hinc liquido cognoſcitur, ab ingreſſu Iacob in Aegyptum, vſque ad egreſſum Hebræorum, duce Moſe, ex Aegypto, annos duntaxat quindecim & ducentos effluxiſſe: Et quod hinc neceſſario conſequens eſt; Hebræos non amplius ducentis quindecim annis, in Aegypto manſiſſe; ſicut nos etiam ſuper ea re diſputauimus copioſiſſime in Tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim ſuper caput decimum quintum, in Sexta Diſputatione.

Sed quid eſt illud, quod dixit Iacob, de annis vitæ ſuæ, *parui & mali*? quomodo parui? an ipſius anni minores, & breuiores fuerunt, quam anni vel Iſaac, vel Abrahæ? minime vero; totidem enim menſibus, totidemque diebus ſinguli conſtabant. Dicti ſunt igitur parui, pro pauci; vt ſit ſenſus, Numerus annorum vitæ meæ, paruus & exiguus fuit, comparatus cum numero annorum quos vixerunt patres mei. Eſt autem vſitatum in ſcriptura, ſecundum phraſim Hebraicam, diem & dies ponere pro tempore: Ergo dicere, Dies vitæ fuiſſe centum triginta annorum; perinde eſt, quaſi dixiſſet, tempus vitæ meæ, fuit centum triginta annorum. Verum habet difficultatem, quod mox Iacob adiungit, ſe non perueniſſe ad ætatem patrum ſuorum. Nam vnde compertum erat Iacob, non pluribus in poſterum, victurum ſe annis, quam vixerant patres ſui? ſed dicendum eſt, Iacob, quod eſſet graui iam ſenio oppreſſus, ætateque, ante actę vitæ multis, magniſque laboribus, atque ærumnis conflictata & contrita; putaſſe breui ſe moriturum, & idcirco omnem vitam, ætatemque ſuam illis centum & triginta annis determinaſſe. Vixit tamen poſtea, decem & ſeptem annis: & ſic etiam verum fuit, quod dixit, ſe non perueniſſe ad dies vitæ patrum ſuorum: Si quidem pater eius Iſaac vixerat annis centum octoginta: Abraham verò auus eius, centum ſeptuaginta quinque, vt ſupra traditum eſt Geneſis 25. & 35. 6

Decem labores & dolores ſancti Iacob.

Verum cur dies ſuos vocat malos? haud dubie ſignificare voluit laborioſos ærumnoſos, calamitoſos: hac enim ſignificatione nomen Malum, & Malitia, ſæpe in ſcriptura vſurpantur. Vt autem lector agnoſcat quam fuerit vita Iacob laborioſa, & ærumnoſa; curſim hic percenſebo labores & dolores, quibus afflictatus eſt. Primus fuit, cum ob inſidias fratris ſui Eſau, necem ſibi molientis, coactus eſt patriam, domumque paternam relinquere; & ſolus ac pauper, & vt ipſe dixit, cum baculo ſuo longum iter vſque in Meſopotamiam pedibus conficere. Secundus fuit in Meſopotamia, vbi per viginti annos aſperrimam ſeruitutem ſocero ſuo Laban ſeruiuit: auxitque miſeriam eius, iniquitas Laban, decies mercedem eius commutantis, vt traditur Geneſis 31. Tertius fuit, rurſus ingens metus fratris ſui Eſau, venientis ad ſe cum quadringentis equis, Geneſis 32. Quartus, ob cædem Sichimitarum à filijs ſuis factam, timoremque 7

Geneſ. 32.

finitima-

finitimarum gentium, Geneſ. 34. Quintus, ob mortem dilectiſſimæ vxoris Rachel. Sextus, ob fœdiſſimum concubitum filij ſui Ruben, cum vxore ſua Bala. Geneſ. 35. Septimus ob venditionem Ioſeph; propter quem, in luctu & mœtore fuit per viginti tres annos, Geneſ. 37. Octauus ob ſeparationem à ſe, & abductionem in Aegyptum filij ſui Beniamin, de cuius vel morte, vel captiuitate vehementer ſollicitus & anxius erat. Nonus, ob Simeonem filium ſuum à Præfecto Aegypti in carcerem incluſum, atque in vinculis detentum. Decimus, quod ob famis neceſſitatem, cogeretur terram Chanaan derelinquere, & cum omni familia demigrare in Aegyptum; quam terram, gentemque, tam ipſe, quàm Maiores eius, ſuſpectam ſemper habuerant. Videt, opinor, lector, quã verè dixerit Iacob, dies ſuos fuiſſe malos.

Sed quod ille dixit de ſe, idem profecto in omnes mortales veriſſime dici poteſt: quorum nempe dies & parui, & mali ſunt. Veriſſima enim eſt illa Beati Iob ſententia: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs. Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet:* Et paulo infra: *Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt:* Quatuor porrò ſunt genera malorum, quibus mortalium vita circumuallatur, obſidetur, & oppugnatur. Sunt mala corporis, vt ſitis, fames, nuditas, morborum multitudo & acerbitas, mortiſque varij cruciatus. Sunt mala in rebus externis, quæ ad paupertatem & egeſtatem pertinent, vel ad ignominiam, & opprobrium. Sunt item animi mala, vt vitia, & errores, & perturbationes animi, cuiuſmodi eſt timor, triſtitia, ira, anxietas, & hoc genus complura. Sunt demum mala quæ nos attingunt, venientia ex perſonis, nobis, cariſſimis & coniunctiſſimis, vt ex parentibus, filijs, vxore, fratribus, amicis.

Locus lib. Iob ex cap. 14.

Quatuor genera malorum circa mortalium vitam

Ioſeph veró patri & fratribus ſuis dedit poſſeſſionẽ in Aegypto, in optimo terræ ſolo Rameſſes, vt præceperat Pharao.

8 AT Pharao præceperat dari fratribus Ioſeph terram Geſſen. ſic enim paulo ſupra ſcriptum eſt, ipſum dixiſſe Ioſepho: *Trade eis terram Geſſen:* & hanc ipſam terram vehementer cupierat, & curauerat Ioſeph dari fratribus ſuis. hæc ſunt enim verba Ioſeph ad fratres ſuos, quæ ſupra ſub finem capitis 46. poſita ſunt: *Hac autem facietis, vt habitare poſſitis in terra Geſſen:* Ipſi quoque fratres Ioſeph, hanc ſibi terram dari petierunt à Rege, dicentes ei, vt in hoc ipſo capite paulo ſuperius proditum eſt: *Petimus, vt eſſe nos iubeas ſeruos ſuos, in terra Geſſen:* Hæc igitur cum ita ſe habeant, quomodo Ioſeph dicitur tradidiſſe ſuis ad habitandum terram Rameſſes, & pro ratione ſubditur, quia ita præcepiſſet Pharao. Vidit hanc difficultatem Sanctus Auguſtinus, ſed eius ſolutionem quærendam Lectori reliquit. Sic enim ait in Quæſtione 157. in Geneſim: Quærendum eſt, vtrum terra Rameſſes, ipſa ſit Geſſen: ipſam enim petierant, & ipſam eis Pharao dari præceperat. Sic Auguſtinus.

An terra Rameſſes, fuerit eadem, ac terra Geſſen.

S. *Auguſ.*

Caietanus putat, Rameſſes fuiſſe partem quandam Terræ Geſſen, ſed meliorem, & vberiorem ceteris. Idem tradit Thoſtatus: ſed addit Rameſſes fuiſſe ciuitatem, multis annis poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum ædificatam ab Hebræis in tempore duriſſimæ ſeruitutis, qua premebantur ab Aegyptijs, vt traditur Exodi 1. Quo igitur tempore Iacob intrauit Aegyptum, non erat iſta ciuitas Rameſſes, ſed hic per Anticipationem commemorata eſt. Sed enim cum hunc librum ſcripſit Moyſes (ſi eum ſcripſit, vt multis viſum eſt, poſt egreſſum

Caietanus. *Thoſtatus*

populi

populi Hebræi ex Aegypto, iam erat ædificata, eratque notiſſima Hebræis; Eſt itaque, ſecundum hanc opinionem, illorum verborum hæc ſententia: Ioſeph dedit ſuis ad habitandum, optimam terræ Geſſen partem, quæ nunc Rameſſes vocatur, ex nomine Ciuitatis, quam ibi poſtea ædificarunt Hebræi.

Non ſolos Hebræos habitaſſe in terra Geſſen, ſed multos ex Aegyptios.

Cum autem in hoc loco dicitur, terram Geſſen eſſe aſſignatam Hebræis ad habitandum: nemo putet à ſolis Hebræis eam terram fuiſſe habitatam: nam, & ante Hebræos, illic habitauerant Aegyptij; & vna cum Hebræis, multi etiã poſtea habitarunt Aegyptij; idque duplici argumento probatur. Iuſſit enim DEVS, vt legitur exodi 12. Hebræos ſanguine agni paſchalis immolati, tingere poſtes ianuarum ſuarum, vt eo ſigno domus eorum diſcernerentur à domibus Aegyptiorum, & Angelus percutiens primogenita Aegyptiorum videns domos ſanguine tinctas, innoxie eas tranſiret. Habitabant igitur in eodem Oppido vel Ciuitate Hebræi mixti cum Aegyptijs. Deinde, legimus Exodi 11.& 12.in feſtino illo Hebræorum exceſſu, quem Aegyptij vehementer vrgebant, Hebræos, & Hebræas mulieres à vicinis Aegyptijs petijſſe vaſa aurea & argentea, multamque veſtem. Quid multa? cum terra Geſſen vberrima eſſet atque optima paſcuis, non eſt credibile, non fuiſſe eam habitatam ab Aegyptijs.

SECVNDA DISPVTATIO.

De immunitate Sacerdotum Ægypti.

Super illis verbis:

Emit igitur Ioſeph omnem terram Aegypti, vendentibus ſingulis poſſiones ſuas præ magnitudine famis, ſubiecitque eam Pharaoni: præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis: quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur: Et idcirco non *ſunt cõpulſi* vendere poſeſſiones ſuas. *Verſu* 22. *Et paulo infra verſu* 26. Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti, regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem: abſque terra ſacerdotali, quæ libera fuit hac conditione.

MEMORABILE fuit, Chriſtianis etiam Principibus imitandum, hoc regis Pharaonis erga diuini, vt putabatur cultus, adminiſtros ſacerdotes, reuerentiæ, ac benignitatis, pietatiſque exemplum. Cum enim vniuerſa Aegyptus extrema laboraſſet fame, comparandique frumenti gratia cogerentur Aegyptij vendere poſſeſſiones ſuas, & ſe Regis addicere ſeruitio: ſoli omnium ſacerdotes, à neceſſitate vendendi terras quibus donati à Regibus fuerant, ſoluendique tributi, fuere immunes: quin etiam in ſumma omnium inopia, fameque, alimentis è publico ſibi datis abundabant. Recte igitur Caietanus: Hinc apparet, inquit, integritas Pharaonis, qui ne in tãta quidem omnium penuria, ſubtraxit ſolita alimenta ſacerdotibus, qui diuino cultui addicti, & ſpeculatiuis ſcientijs intenti erant. 9

Oleaſtar. Et Oleaſter, Clamat, inquit, locus hic, publicos miniſtros DEI alendos eſſe à populis, præſertim verò à Rege: & quantæ Regibus curæ miniſtri ſacrorum eſſe debeant, etiamſi aliunde habeant, vnde ſe poſſint ſuſtentare: quia nemo ſuis

ſtipendijs

ſtipendijs militare debet. Thoſtatus in eandem ſententiam, grauioribus etiam verbis, hæc ſcribit: Sicut nunc decimis à Communitate datis ſacerdotes ſuſtentantur: ita tunc, licet decimæ non darentur, in qualibet tamen Communitate ſtatuebantur horrea frumentaria ex horreis Communitatis, vnde cibaria ſacerdotibus ſufficienter tradebantur. Nam quia ſacerdotes, erant perſonæ publicæ, adminiſtrantes cultum diuinum pro ſalute totius Communitatis, ob id, ex bonis Communitatis ſuſtentari debebant. Tantoq. fuere tunc apud Aegyptios in honore ſacerdotes, vt eis darent Reges terras ad habitandum & colendum, & inſuper cibaria ex publicis horreis præberent: ne propter inopiam, ad alias ſe negociationes conferre cogerentur. In quo, Reges & Domini huius noſtri temporis, admodum exprobabiles redduntur: quippe qui eccleſijs, in quibus Sanctiſſimus veri DEI cultus agitur, qui apud Gentiles non fuit, non ſolùm bona non conferunt; ſed etiam ab antiquorum principum deuotione collata, auferant miniſtris Eccleſiaſticis; exactiones, extractioneſque, partim publicas, partim priuatas imponentes; Vt iam idem Rex, & Epiſcopus, & Papa eſſe videatur: at valde abominandum eſt, vt filiorum ſeruituti, patres ſubijciantur. Hæc Thoſtatus, qui ante annos prope ducentos vixit. Nec diſſimile eſt, quod multis ſeculis antiquior iſtis Theodoretus, pauciſſimis verbis ſcriptum reliquit in tractatu Quæſtionis centeſimæ ſextæ in Geneſim, his verbis: Sola terra ſacerdotum Aegypti à præſtando tributo quintæ partis frugum immunis relicta eſt; vſque adeo venerabantur homines impij eos, qui non erant dij: at verò ſacerdotes DEI viuentis, non gaudent hac immunitate. Hæc Theodoretus.

Thoſtatus. *Theodoret.*

10 Illis porrò ſacerdotibus Aegyptiorũ, beneficium illud immunitatis & victus ex publico, propterea propenſius indultum eſt, quod illi continentiæ ac ſapientiæ fama & laude præter ceteros celebrarentur. Ac de inſigni eorum continentia, ita ſcribit Sanctus Hieronymus libro primo aduerſus Iouinianum: Chere monſtoicus, vir eloquentiſſimus, narrat, Aegypti antiquos ſacerdotes, omnibus mundi negotijs, curiſq. poſtpoſitis, ſemper in templo fuiſſe, & rerum naturas, cauſaſque, & rationes ſyderum contemplatos eſſe: nunquam ſe mulieribus miſcuiſſe; nunquam cognatos, & propinquos, ac ne liberos quidem, vidiſſe. Ex eo autem tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus, & vino ſemper abſtinebant, propter tenuitatem ſenſus, & vertiginem capitis, maximeq. propter appetitum libidinis, qui ex eo cibo & potu naſcitur. Raro veſcebantur pane, ne onerarent ſtomachũ, & ſi quando comedebant, tuſum pariter in cibo ſumebant hyſopum, vt eſcam grauiorem, illius calore, decoquerent. Oleum, in oleribus duntaxat nouerant, idq. parum, propter nauſeam, & aſperitatem guſtus leniendam. Ouum etiam vitabant & Lac: quorum alterum, carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant, colore mutato. Cubile de folijs palmarum, quas Baias vocant, contextum erat: ſcabellum accliue & ex vna parte obliquum, pro pulluillo in terra, capiti ſupponebant: bidui, triduiq; inediam ſuſtinebant. Humores corporis, qui naſcuntur ex otio, & ex manſione vnius loci nimia, victus caſtigatione ſiccabant. Hæc de continentia veterum Aegypti ſacerdotum, ex Cheræmone S. Hieronymus.

Cur ſacerdotibus Aegypti data ſit immunitas, & victus ex publico. *S. Hieron. ex Cheremone.*

11 Erant præterea ſacerdotes Aegyptiorum, inſignes admodum, & celebres ſtudio & profeſſione ſapientiæ; eius maxime, quæ ad cæremonias, ritusque colendi Deos pertinebat, & ad ſcientiam mathematicarum diſciplinarũ: immo inuentionem earum, ſacerdotibus Aegypti aſſignare videtur Ariſtoteles in principio Metaphyſicæ, cum ita ſcribit: Circa Aegyptum mathematicæ artes inſtitutæ ſunt: illic enim Gens ſacerdotum vacare permiſſa eſt. Et Strabo libro 17. ait, gentem Aegyptiorum trifariam eſſe diuiſam; & alios quidem eſſe milites

Ariſtoteles inuentores rerum Mathematicarum facit Sacerdotes Aegypti.

lites, alios agricolas, & alios ſacerdotes: & hos exercuiſſe Philoſophiam & Aſtronomiam, & cum Regibus diuerſari ſolitos. Et Diodorus Siculus libro ſecundo tradit, nobiles pueros, & adoleſcentes Aegyptiorum, erudiri ſolitos à ſacerdotibus, & ab his doceri potiſſimum litteras, quæ appellabantur ſacræ; & item, doctrinam Geometriæ, Arithmeticæ, & Aſtrologiæ. Quod autem ſacerdotibus Aegypti etiam in ætate Herodoti, & Diodori, victus è publico daretur, atque ingentia ſuppeditarentur commoda, ex eorum ſcriptis manifeſtum eſt. *Herodotus* Herodotus enim in Euterpe, ſiue libro ſecundo: Aegyptiorum, inquit, ſacerdotes non exiguis afficiuntur commodis: nam neque aliquid è re domeſtica conterunt, neque erogant; ſed ſingulis eorum quotidie cibi ſacri cocti præſto ſunt, & carnes bubulæ, & anſerinæ ſatis abundeque ſuppeditatur: vinum quoque vineale traditur. *Diodorus.* Et Diodorus libro ſecundo ad hunc modum ſcribit: Aegypti vectigalibus trifariam partitis, priorem eorum portionem percipit Collegium ſacerdotum, magna apud incolas auctoritate; tum propter Deorum curam, tum propter doctrinam, qua plures erudiunt. Hanc partem vectigalium, tum ad ſacrificiorum miniſteria, tum ad priuatæ vitæ commoda impartiuntur: neque enim Deorum cultum ommittendum putant; neque publici conſilij, & vtilitatis miniſtris, æquum cenſent, vitæ commoda deeſſe. Adſunt enim ſacerdotes, grauibus rebus, conſilio atque ope ipſis Regibus, futura præuidentes ac prædicentes, tum per ſacrificia, tum per aſtrorum peritiam; ex libris præterea ſacris Priorum geſta referunt, vnde Reges diſcant, quæ in rebus agendis prodeſſe queant. Sacerdotes itaque omnes in Aegypto immunes ſunt, ſecundumquè poſt Reges, honoris, & dignitatis locum tenent. Hactenus ex Diodoro.

S. Thomas Sanctus Thomas in commentarijs ſuis in epiſtolam ad Romanos ſuper illis 11 verbis capitis XIII: *Ideo & tributa præſtatis: miniſtri enim DEI ſunt, in hoc ipſum ſeruientes*: egregie probat, libertatem Clericorum atque immunitatem, maxime conſentaneam eſſe naturali æquitati. Vnde etiam, inquit, apud Gentiles, liberi erant à tributis illi, qui vacabant rebus diuinis. Legimus enim Geneſis 47. quod Ioſeph ſubiecit Pharaoni totam terram Aegypti præter terram ſacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis: quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et infra dicitur, quod in vniuerſa Aegypto quinta pars ſoluebatur Regi, abſque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Hoc autem omnino æquum eſt. Sicut enim Reges ſollicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibus; ita miniſtri DEI in bonis ſpiritualibus. Et ſic, per hoc quod DEO in ſpiritualibus miniſtrant, recompenſant Regibus, quod pro eorum pace laborant. Hæc Sanctus Thom.

Dixit

Dixit ergo Ioſeph ad populos, ẽn, vt cernitis, & vos & terram veſtram Pharao poſſidet, accipite ſemina, & ſerite agros, vt fruges habere poſsitis: quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in ſementem, & in cibum familijs & liberis veſtris, *Verſu 23. & 24.*

13 DICET aliquis, ad quem finem, vſumue dedit Ioſeph Aegyptijs frumentum ad ſerendos agros? Siquidem in ſeptem illis annis ſterilitatis, terra Aegypti neque arari, nec ſeri potuit; hoc enim dixit Ioſeph fratribus ſuis, vt ſupra Geneſis 45. ſcriptum eſt: *Biennium eſt*, inquit, *quod coepit fames eſſe in terra, & adhuc quinque anni reſtant, quibus nec arari poterit nec meti.* Verùm ſciat Lector, in prioribus ſex annis illius ſterilitatis, Ioſeph non dediſſe Aegyptijs frumentum ad ſerendos agros, ſed tantùm in vſum cibi & victus; cum enim terra propter ſummam ſiccitatem nihil poſſet gignere, fruſtra terris mandata eſſent ſemina. In ſeptimo autem, & vltimo illius ſterilitatis anno, quem proxime conſecuturus erat annus fertilis, prudenter Ioſeph, atque opportune, ſemina dedit, quibus agri conſiti copioſum, inſequenti anno, frugum prouentum ederent. Atque hæc noſtra ſententia firmari poteſt auctoritate Philonis, ita ſcribentis: Ineunte anno egeſtatis ſeptimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis ſpes affulgebat) dedit hordeum, & triticum ad ſementem: diligenter cauens, ne quis hæc in alium vſum verteret; appoſitis etiam cuſtodijs ex Optimatibus, qui ſationem obſeruarent. Sic Philo. *Philo in libro de Ioſeph.*

Sed num æqua fuit illa conditio ſiue lex, qua Ioſeph obſtrinxit Aegyptios, vt quintam partem omnium frugum Regi, quot quot annis, tributi nomine darent? æquiſſimam fuiſſe, ac benignitatis pleniſſimam, eo patet, quod Aegyptij omnem terram vendiderant Pharaoni, ac ſe ipſos quoque eius ſeruitio addixerant: quocirca, vt ſeruorum, ſic Aegyptiorum bona omnia, Regis erant. Inſignis ergo fuit benignitatis, & ſuas quibuſque terras reddere, & remiſſis quatuor partibus prouentus frugum, quintam duntaxat exigere; facereque de ſeruis penſionarios, & vt vocant, cenſuales. Cum autem terræ admodum fertiles, colendæ alijs, pro medietate fructuum iuſte tradantur: Aegyptus autem non ſolum eſſet maxime fertilis, ſed etiam terra eius ſine magno labore coleretur, quantæ fuit liberalitatis, terras Aegyptijs colendas, non pro medietate, ſed pro quinta ſolum parte frugum tradere? An fuerit æqua lex exigere ab Aegyptijs quintã partem frugũ.

14 S. Greg. conſiderate perpendens, quod in hoc loco narratur, Ioſeph non ante dediſſe ſemina Aegyptijs ad ſerendos agros, quã illi terras ſuas vendidiſſent Pharaoni, & ſeipſos ſeruituti eius dediſſent, ex eo pulcherrimũ excudit morale documentũ: præclare diſputãs, ſemen verbi Dei his dari vtiliter ad prædicandũ alijs qui ſe ſuaq. omnia Dei ſeruituti addixerunt. Nã qui ſe à vitijs abſtinẽt, ſuaſq. frenant cupiditates, vitamque honeſte, atq; innocenter degunt, eos ait Greg. maxime idoneos eſſe ad prædicandum alijs, perſuadendumque vitiorum fugam, omniumque cupiditatum caſtigationem, & vitæ, morumque integritatem. Hęc autem ſunt verba B. Gregorij, huc tranſlata ex lib. 6. Moral. vbi tractat illa verba Iob cap. 5. *Viſitans ſpeciem tuam, non peccabis, & ſcies quoniam multiplex eſt ſemen tuum, & progenies tua quaſi herba terræ.* Cum à vitijs caro reſtringitur, ait Gregorius, & mens in virtutibus exercetur, reſtat vt loquendo quiſque doceat Egregia B. Gregorij ſententia.

vitam

vitam alios, quam ipſe moribus ſeruat. Ille namque vberes fructus prædicationis colligit, qui ſemina bonæ operationis præmiſit. Ille namque bene loquendi facundiam accipit, qui ſinum cordis ad perfectè viuendi ſtudia extendit, nec loquentem conſcientia prępedit, cum bona eius vita linguam antecedit. Hinc eſt, quod Aegyptij Ioſeph di ſpenſante, cum iuri regis ſemetipſos tradentes humiliant, frumenta etiam ad ſemen reportant, dicente illis Ioſeph: *En, & vos & terram veſtram Pharao poſſidet: accipite ſemina, & ſerite agros, vt fruges habere poſſitis*. Frugem quippe ad eſum, etiam liberi accipimus, cum & ſacro eloquio paſcimur, & tamen ad quædam quæ in hoc mundo appetimus, in noſtris voluptatibus vacamus. Sed ſerui facti, etiam ad ſemen frumenta percipimus: quia 1
dum plenè Deo ſubdimur, etiam verbo prædicationis replemur. Hæc Gregor.

TERTIA DISPVTATIO.

De Chronologia totius vitæ ſancti Patriarchæ Iacob.

Super illis verbis.

Factique ſunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta ſeptem annorum.

HAEC Diſputatio, aliquot diſcuſſis quæſtionibus, explicabitur. Prima Quæſtio: Quoto anno poſt Diluuium Noe 15
natus eſt Iacob? Natus eſt Iacob anno poſt Diluuium quadringenteſimo quinquaſimo ſecundo. Hoc autem ita probatur: A Diluuio vſque ad ortū Abrahæ, numerantur in capite vndecimo Geneſis, anni ducenti nonaginta duo. Abraham centenarius genuit Iſaac, Geneſis 21. Iſaac verò cum ſexaginta eſſet annorū, genuit Eſau & Iacob, vt traditur Ge. 25. ſi igitur ad ilos ducentos nonaginta duos annos, à diluuio vſque ad ortū Abrahę, addas centū annos Abrahę, & ſexaginta Iſaac vſque ad ortum Iacob, efficies ſummam illam quam dixi, quadringentorum quinquaginta duorum annorum, quibus à Diluuio exactis natus eſt Iacob. Quoniam autem ab exordio mundi vſque ad diluuium Noe, ex capite quinto Geneſis computantur anni mille ſexcenti quinquaginta ſex; qui additi ſupradictis quadringentis quinquaginta duobus, efficiunt numerū annorum bis mille centūq; & octo: hinc apparet, Iacob natum eſſe anno poſt mundum condi tum bis milleſimo & centeſimo atq; octauo.

Quoto anno poſt diluuium, & poſt mundum conditum natus ſit Iacob.

SECVNDA quæſtio, cuius ætatis fuit Iacob, cum petijt Meſopota- 16
miam, & ibi vxores duxit, & filios generauit, & poſt viginti annos regreſſus eſt in terram Chanaan? Manſit Iacob in terra Chanaan, & in domo paterna, & ferè iuxta Hebron, per annos ſeptuaginta ſeptem. Annum itaque 21
agens ſeptuageſimum ſeptimum, vt inſidias fratris ſui Eſau declinaret, vxoremque acciperet non ex terra Chanaan, ſed ex gentilibus matris ſuæ, & ex ſtirpe Nachor fratris Abrahæ, cuius poſteri habitabant in vrbe Meſopotamiæ, quæ dicebatur Haran; has inquam duas ob cauſas, Iacob in ea qua dixi, ætate petijt Meſopotamiam. Ibi poſt ſeptennium, quo ſeruiuit Laban, accepit vxores Liam & Rachelem, & ex Lia primum filiorum genuit Ruben: Hoc autem tempus competit in annum ætatis Iacob quartum & octogeſimum. Intra ſecundum autem ſeptennium ſeruitutis, generauit vndecim filios, & vnam filiam, quorum poſtremus natu fuit Ioſeph, natus vtique anno decimo quarto poſt aduentum Iacob in Meſopotamiam, & anno ætatis eius nonageſimo primo. Deinde, Iacob ſeruiuit ſex annis ſocero ſuo Laban in

paſcendis

paſcendis eius gregibus: exactiſque in Meſopotamia viginti annis, inde cum omni familia rediјt in terram Chanaan; cum ipſe tunc eſſet annorum nonaginta ſeptem: ſiquidem cum venit in Meſopotamiam, fuiſſe eum ſeptuaginta ſeptem ſupra dictum eſt. Hæc porrò vera eſſe oſtendimus ſupra in prima Diſputatione huius capitis, ſuper illis verbis: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum ſunt*. Expletis prætereà decem annis, quibus partim in Soccoth, partim iuxta Sichem habitauerat Iacob, contigit immanis illa Sichimitarum cædes, vt à nobis demonſtratum eſt ſupra in Præfatione ſuper caput trigeſimum quartum: & ſub id temporis, quo pergebat ad vrbem Hebron, ad patrem ſuum Iſaac, mortua eſt ipſi dilectiſſima vxor Rachel, & natus eſt Beniamin, vltimus natu filiorum eius: quo tempore Iacob, annum ætatis agebat circiter ſeptimum & centeſimum.

17 TERTIA quæſtio, Quid in orbe terrarum inſigne admodum & memorabile accidit eo tempore, quo Iacob manſit in Meſopotamia? Duo perinſignia, & memoratiſſima in eo tempore contigerunt. Primum enim, quo tempore Iacob verſabatur in Meſopotamia, euenit Diluuium Ogygis, quod poſt illud Noeticum, fuit maximum & antiquiſſimum, & apud Græcos celebratiſſimum: quo diluuio terra Attica vſque adeo eſt vaſtata, vt per annos centum nonaginta nouem, vſque ad Cecropem, ſine rege & penè deſerta fuiſſe perhibeatur. De hoc Diluuio legenda ſunt, quæ tradit Euſebius libro decimo de Præparatione Euangelica, capite vltimo, Et Sanctus Auguſtinus in libro decimo octauo de Ciuitate Dei capite octauo: & quæ nos ſuper eo Diluuio diſputauimus in ſecundo Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim, in libro duodecimo, ad numerum marginalem 79. Incidit porrò Diluuium Ogygis in annum ætatis Iacob circiter octogeſimum octauum; id autem probari poteſt ad hunc modum. Iulius Africanus in libro tertio Annalium, multorum, atque nobilium Scriptorum auctoritate docet, Diluuium Ogygis præceſſiſſe mille viginti annis primam Olympiadem. Nos autem, in libro vndecimo noſtrorum Commentariorum in Danielem, in Quæſtione ſecunda, argumentati ſumus, initium Olympiadum concurriſſe cum octauo anno regni Achaz regis Iuda. Si igitur ab octauo anno regis Achaz, retro præteritos annos percurrens, computes mille viginti annos, iſtiuſmodi computationem finies in anno ætatis Iacob octogeſimo octauo. Ab octauo enim anno Achaz vſque ad tertium annum regni Salomonis quo cœptum eſt ædificari Templum, in tertio & quarto libro Regum colliguntur anni ducenti octoginta tres. Ab ædificatione autem templi vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, recenſentur in tertio libro Regum capite ſexto, anni quadringenti octoginta. Hinc autem vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum, numerantur anni ducenti quindecim, vt ſupra oſtenſum à nobis eſt. Denique, ab ingreſſu in Aegyptum vſque ad octogeſimum octauum ætatis eius annum, computantur anni quadraginta duo, erat enim Iacob, cum intrauit Aegyptum, centum triginta annorum, vt ſcriptum eſt in hoc quadrageſimo ſeptimo capite Geneſis. Ex his verò numeris omnibus inter ſe iunctis, efficitur numerus annorum mille viginti, quibus Diluuium Ogygis, vt probauit Africanus, præceſſit primam Olympiadem.

Diluuium Ogygis cótigit eo tempore, quo Iacob verſabantur in Meſopotamia

Euſebius. *B. Auguſ.*

Iulius Africanus

18 Ergo quod idem Iulius Africanus prodidit, vt refert Euſeb. loco ſupra citato, Ogygis Diluuium factum eſſe in ætate Moſis; quo tempore videlicet is, eduxit Hebræos ex Aegypto, id profectò manifeſtæ falſitatis argui & conuinci poteſt: in eo namque Africanus non ſolum contradicit veritati, ſed etiam ſecum ipſe pugnat, ſuaſq. prorſus euertit ſententias. Etenim ipſe ponit initium Olympiadum in principatu Ioathan regis Iuda: à cuius regni initio, vſque ad principium ædificationis templi Salomonis, ex tertio & quarto libro Regum computantur

Animaduerſio in Iuliũ Africanum.

anni ducenti ſexaginra. Hinc porrò vſque ad Moſem, Hebræorumque ex Aegypto diſceſſum, recenſenrur in tertio libro Regum, anni quadringenti octoginta. Ergo Moſes (ſecundum Chronologiam ab Africano traditam) anteceſſit primam Olympiadem annis, duntaxat, ſeptingentis quadraginra. Ar Dilunium Ogygis, auctore ipſo Africano, mille viginti annis anteiuit primam Olympiadem. Ex quo concluditur, Diluuium Ogygis factum eſſe annis ducenris ſexaginta ante Moſem. Verùm ſuper hac re pluribus diſputaturi ſumus in primo Tomo Electarum Quæſtionum, quem poſt hunc Quartum Tomum in Geneſim (beneneuolente, iuuanreque Deo) in lucem efferemus: in quo quæſtiones ad Chronologiam pertinentes, quatuor libris comprehenſas, ſubtiliter, enucleateque tractabimus.

De ingenti portento, quod in ætate Iacob viſum eſſe in cœlo tradirum eſt literis.

Quæſtio quarta; Quodnam fuit magnum illud in cœlo portentum, quod in 19
ætate Ogygis & S. Iacob factum eſſe perhibetur? Proxime dictum eſt, Iacob æqualem fuiſſe, atque vt Græci vocant, Synchronon Ogygis, quo regnante Diluuiũ vulgo dictum Ogygianum accidit. In ætate igitur Ogygis, & ſancti Iacobi, ingens, maximeque admirandum in cœlo portentum contigir, ſtella namque Veneris viſa eſt mutaſſe colorem, magnitudinem, figuram, curſumque. Hoc quale, quantumque fuerit portentum, S. Auguſtinus primum verbis Marci Varronis, tum ex ſuo ſenſu declarat in libro vigeſimo primo de Ciuitate Dei, capire octauo, ita ſcribens: Eſt in Marci Varronis libris, quorum inſcriptio eſt de Gente populi Romani, quod eiſdem verbis, quibus ibi legitur, & hic ponam: In coelo, inquit, mirabile extitit porrentum: nam in ſtella Veneris nobiliſſima, quam Plautus Veſperuginem, Homerus Heſperon appellar, pulcherrimam dicens, Caſtor ſcribit, tantum portentum extiriſſe, vr mutaret colorem, magnitudinem, figuram, curſum: quod factum ita, neque antea, neque poſtea ſit. Id autem eſſe factum, Ogyge regnante, dicebanr Adraſtus Cyzicenus, & Dion Neapolites Mathematici nobiles. Subdit poſthæc Auguſtinus ex ſuo ſenſu, Quid eſt, inquir, ita diſpoſitum ab Auctore naturæ coeli & rerræ, quemadmodum curſus ordinariſsimus ſiderum? Quid tàm ratis legibus fixiſque firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui ſummo regit imperio ac poteſtare quod condidit, ſtella præ ceteris magnitudine & ſplendore notiſſima, colorem, magnirudinem, & quod eſt mirabilius, ſui curſus ordinem, legemque mutauit. Turbauit profecto tunc, ſi vlli iam fuerunt, canones Aſtrologorum, quos velut inerrabili computatione, de præteritis ac futuris Aſtrologorum motibus conſcriptos habent: quos Canones ſequendo, auſi ſunt dicere, hoc quod de Lucifero contigit, nec antea, nec poſtea contigiſſe. Nos autem in diuinis libris legimus etiam ſolem ipſum & Lunam ſteriſſe, petente hoc à Deo, Ioſue, donec certum prœlium victoria terminaret: & retrorſum abijſſe, vt regi Ezechiæ ad viuendũ anni quindecim additi, hoc etiam prodigio promiſſione Dei ſignificarentur adiuncti. Sed iſta quoque miracula, quæ meritis ſcimus conceſſa Sanctorũ, quando credunt iſti facta, magicis artibus tribuunr. Sicut eſt illud, quod dixit Virgilius,

Marcus Varro. — *S. Auguſ.* — *Ioſue 10.* — *4. Reg. 10. & Iſa. 38.*

Virgilius. *Siſtere aquam fluuijs, & vertere ſydera retro.*

Nam & fluuium ſteriſſe ſuperius, inferiuſque fluxiſſe, cum Hebræi, duce Ioſue trãſirent Iordanem, & retrouerſum fuiſſe ſolem, regnante Ezechia, in ſacris literis legimus. Quod autem de Lucifero ſcripſit Varro, non eſt illic dictum alicui homini petenti id fuiſſe conceſſum. Hactenus ex B. Auguſtino.

Ioſue 3.

Quæſtio quinta de ætate Iacob poſt Rachelis mortem, & ortum Beniamin, 20
vſque ad extremum eius diem. Dictum eſt paulo ſupra, Iacob fuiſſe annorum circiter ſeptem & centum, cum natus eſt Beniamin. Eo ipſo anno, aut proxime, venditus eſt à fratribus Ioſeph, ductuſque in Aegyptum: cuius Iacob, vt ipſe putabat, interitum, per tres & viginti annos inconſolabili luxit moerore. Hoc

autem

autem ita probatur: erat Ioſeph ſexdecim annorum, cum eſt venditus, vt traditur Geneſis 37. Sed natus fuerat anno primo & nonageſimo Iacob, vt ſupra dictum eſt: Ergo, cum Ioſeph eſt venditus, agebat Iacob annum ſeptimum, & centeſimum: finem verò fecit lugendi Ioſeph, cum cognouit, eum viuere, & dominari in Aegypto, ſtatimq. profectus eſt in Aegyptum, annos natus centum triginta, vt ſcriptum eſt Geneſ. 47. Iſaac porrò mortuus eſt, cum Iacob ageret centeſimum & vigeſimum annum: ſiquidem Iſaac vixit annos centum octoginta, Geneſis 35. Sexagenarius autem genuerat Iacob & Eſau, Geneſ. 25. Iacob poſt decem & ſeptem annos, quàm ingreſſus fuerat Aegyptum, inibi mortuus eſt, exactis vitæ annis centum quadraginta ſeptem, vt in hoc ipſo capite 47. ſcriptum eſt. Reliquit filium ſuum Ioſeph, quinquaginta ſex annorum: tot enim anni numerantur à nonageſimo primo anno quo eum genuerat, vſque ad centeſimum quadrageſimum ſeptimum, quo mortalitatem ipſe finiuit. Mors denique Iacob centum nonaginta octo annis præceſſit egreſſum Hebræorum ex Aegypto; ortum verò ſancti viri Moſis, annis centum decem & octo. Hoc autem ex eo manifeſtum fit, quod ab ingreſſu Iacob in Aegyptum, vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto ſupra conputauimus annos ducentos quindecim: Moyſes autem octogenarius erat, cum eduxit populum Hebræum ex Aegypto, vt proditum eſt in libro Exodi capite ſeptimo. In ætatem porrò Iacob, quam egit in Aegypto, incidit ortus ſanctiſſimi Iob, qui admirabile fuit, omnique prædicandum æuo, patientiæ exemplum. Et quia ſuper ætate Iob copioſe diſputauimus ſupra in Tertia Diſputatione ſuper caput trigeſimum ſextum Geneſis, præcipue verò ad numerum marginalem 23. idcirco eadem in hoc loco iterare ſuperuacaneum eſſet.

Mors Iacob, quot annis præceſſerit egreſſum Hebræorũ ex Aegypto, & ortum Moſis.

QVARTA DISPVTATIO.

Cur Iacob tam curioſus & ſollicitus fuerit ſepulturæ corporis ſui in terra Chanaan, & an id laudabile fuerit.

Super illis verbis.

Si inueni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub femore meo, & facies mihi miſericordiam & veritatem, vt non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis: & auferas me de terra hac, condaſque me in ſepulcro patrum meorum. *Verſu 30.*

21 DE cœremonia illa ponendi manum ſub fœmore, ampliſſime diſputauimus in tertio Tomo ſuper caput vigeſimum quartum Geneſis ad numerum marginalem 8. Verum quæri dignum eſt; cur tantopere cupiuerit Iacob ſepeliri corpus ſuum in terra Chanaan: Duplex cauſa reddi poteſt, quarum altera eſt literalis, altera verò eſt myſtica. Litteralem cauſam Theodoretus huiuſmodi reddit, Cur, inquit, *Theodoretus.* mandauit Iacob ſepeliri corpus ſuum in Hebron? Non quod de ſepultura valde ſollicitus eſſet, vt quidam putarunt, ſed vt familiam ſuam conſolaretur, & doceret. Deum illos omnes traducturum ex Aegypto, & daturum illis terram promiſſam. vnde poſtea idem dixit ipſi Ioſeph: *En ego morior, & erit Deus vobiſcum, reducetq. vos in terram patrum veſtrorum.* *Geneſ. 48.* Et Ioſeph inſtante iam morte, dixit fratribus

Infra 50. tribus ſuis: *Poſt mortem meam Deus viſitabit vos,& aſcendere faciet de terra quam iu-*
rauit Abraham, Iſaac,& Iacob. Cumq. adiuraſſet eos, atque dixiſſet: Deus viſitabit vos:
aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto, mortuus eſt, expletis centum decem vita ſua an-
nis. Sic Theodoretus. Placet mihi quod ſuper hoc loco,& ſuper eo, quod nunc
Oleaſter. agimus, adnotauit Oleaſter: quod proprijs eius verbis hic ponam. Dulcis eſt, in-
quit, adeo patriæ amor, vt non ſolum viui eã deſideremus, dum abſumus, verum
etiã mortui, nõniſi in ea quodammodo requieſcere nos putemus. Quod ſi altius
rem hanc cogitatione repetas, hinc cognoſces, quanti ſit ſolatij, animam eſſe in
Iuſtorum,& Beatorum ſocietate; cum eis mortuis, ſecundum corpus ſociari, tan-
topere ab ijs viris deſideretur: Sic ille.

Auctor hiſtoriæ ſcholaſticæ. Aliam reddit ſanè permirã eiuſdem rei cauſam Auctor hiſtoriæ Scholaſticæ
cap. centeſimo ſuper lib. Gen. hoc modo ſcribens: Cura fuit ſanctis illis ſepeli-
ri in terra Chanaã, in qua ſciebant Chriſtũ moriturum,& reſurrecturũ vt cum eo
reſurgerent. Diſtat verò Abrahomium (id eſt, locus ille vbi ſepultus fuit Abra-
hã iuxta Hebron) à monte Caluariæ, triginta ferme milliaribus. Hæc ille. Hoc
Geneſ. 35 ipſum, ſed pluribus verbis, tradit Lyranus. Non ſolum, inquit Lyranus, propter
Abrahã & Iſaac illic ſepultos, deſiderabat Iacob ibidẽ ſepeliri; ſed principaliter,
Lyranus quod in illa terra redẽptio generis humani peragenda erat à Chriſto, qui in ea
terra naſciturus,& conuerſaturus,& moriturus,& reſurrectus erat: de qnibus Ia
cob habuit fidẽ & notitiã aliquã. Forſitan etiã videbat in Spiritu, Chriſto reſur-
gẽte, multos de mortuis cũ eo reſurrecturos, de quorũ numero etiã ſe fore ſpera
bat. Sic Lyranus. Thoſtatus autẽ non ſolum idẽ refert,& approbat; ſed prętere a
illud adiungit, credi ab omnibus Catholicis, cũ Chriſtus reſurrexit à mortuis,
vna cum eo, tum alios, tum etiam ſanctum Patriarcham Iacob reſurrexiſſe.

S. Auguſt. ſignificare videtur, rationẽ cur Iacob tanto ſtudio,& cura teneretur 22
ſepulturæ corporis ſui in terra Chanaan, non eſſe petendã ex hiſtorico ſenſu, quẽ
reddunt verba Iacob proprie accepta, ſed ex myſtico ſenſu, cõtinente magnum
quoddã myſterium verbis illis conuelatum atq; opertũ: id autem eſt huiuſmo-
di. Sepultura corporis mortui, figurat remiſſionem peccatorũ: in Scriptura etiã
idẽ eſt peccata ſepeliri,& abſcõdi,& tegi à Deo, atq; remitti ab eo, ac deleri. Hoc
videre eſt in illis verbis Dauidis Pſal. 31. *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates,&*
quorum tecta ſunt peccata. Ecce, coniunguntur & conſociantur inter ſe, peccata re
mitti & tegi à Deo. Et Prouerb. 10. *Vniuerſa delicta operit caritas.* Iacob itaq; tã
ſtudioſè mandans ſepeliri corpus ſuũ in terra Chanaan, propheticè ſignificauit
remiſſionem peccatorũ humani generis, peractũ iri à Chriſto in terra Chanaan,
per mortẽ, quã ibi ſubiturus erat. Ergo tantopere deſiderare corpus ſuũ ſepeliri
in terra Chanaan; prophetice deſignabat deſideriũ remiſſionis peccatorũ,& ſuo
rũ atq; vniuerſi generis humani præſtandã à Chriſto per mortẽ ſuam in ea terra
obeundam. Et hæc quidem eſt ſumma ſententiæ ac diſputationis B. Auguſtini.
Cuius verba, ne eã Lector deſideret, hic ponam.

Sic autẽ ſcribit Auguſtinus in Quæſt. 161. in Gen. Quid ſibi velit, à tanto vi-
Auguſt. ro tã ſollicita corporis cõmendatio, vt non in Aegypto ſepeliatur, ſed in terra
Chanaan iuxta patres ſuos; mirum videri poſſet,& quaſi abſurdũ, nec conueniẽs
tantæ excellentiæ mentis propheticæ, ſi hęc ex hominũ cõſuetudine metiamur.
Si autẽ in his omnibus, ſacramenta quæramus, maioris admirationis gaudium
ipſi, qui inuenerit, orietur; cadaueribus quippe mortuorũ peccata ſignificari in
lege, non dubiũ eſt: iubentur enim homines poſt eorum qualemcumq. contactũ
purificari. Et hinc ducta eſt illa ſententia. *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tan-*
git illum, quid proficit lauatio eius? ſic & qui ieiunat ſuper peccata ſua,& iterum ambu
lans hæc eadem facit. Sepultura igitur mortuorũ, remiſſionem ſignificat peccato-
rum: eo namq; pertinet quod dictum eſt: *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates,&*

quorum tecta ſunt peccata. Vbi ergo ſepelienda erant hoc ſignificantia cadauerã Patriarcharũ, niſi in ea terra vbi ille crucixus eſt, cuius ſanguine eſt facta remiſſio peccatorũ? mortibus enim Patriarcharũ, peccata hominũ figurata ſunt. Dicũt autẽ, ab eo loco, quod Abrahamiũ vocatur, vbi ſunt illa corpora, abeſſe locũ, vbi crucifixus eſt Dominus, ferè triginta miliaribus, vt etiã ipſe numerus ſignificari intelligatur, qui in baptiſmo apparuit ferè triginta annorum; & ſi quid aliud de re tanta, vel hoc modo vel ſublimius intelligi poteſt. Dummodo non fruſtra arbitremur, tales ac tantos homines DEI, tantam geſſiſſe curam pro ſepliendis corporibus ſuis: cum eſſe debeat Fidelium iſta ſecuritas, vbicumque eorum corpora ſepeliantur, vel inſepulta etiam, inimicorum rabie relinquantur; aut pro eorum libidine dilacerata abſumantur, non ideo vel minus integra, vel minus glorioſa in eorum reſurrectione futura. Hæc Sanctus Auguſtinus. Cuius iſta expoſitio, vt ſit vera, & pia, & docta, ſicut profectò eſt; eam tamen myſticam eſſe potius, & allegoricam, quam litteralem, vel nobis tacentibus, per ſe lector facile animaduertet. Neque enim recedendum eſt à propria ſignificatione verborum, præſertim verò in hiſtorica narratione, niſi quid obſtet aut veritati, aut pietati; quorum neutrum in verbis & mandatis Iacob de ſepultura corporis ſui oſtendi poteſt. Cur enim Iacob, etiam corporalẽ ſepulturã ſui cadaueris, in terra Chanaan fieri potius, quã in Aegypto vehementer cupiuerit, optima ratio, ſecundum hiſtoricũ ſenſum, reddi poteſt: tum ea, quam à Theodoreto tradi tam ſupra expoſuimus; tum aliæ complures, quas infra, cũ explanabimus illa verba Iacob, quæ ſunt in c.49 *Sepelite me cũ patribus meis in ſpelunca duplici:* afferemus. *Luc. 3.* *Expenditur interpretatio S. Auguſtini.*

QVINTA DISPVTATIO.

An homini Chriſtiano, ſepultura corporis ſui, vel aliorum, valde optanda, & ſolicite curanda ſit.

22 EX occaſione ſuperioris diſputationis, hæc in medium affertur. Sanctus Auguſtinus in libro primo de Ciuitate DEI in capite duodecimo, & decimo tertio, ſatis accurate ſuper hac quæſtione diſſeruit: cuius, ſi hoc loco diſtinctè, explicateque ſententiam expoſuerimus, quod in hac diſputatione proponitur, & queritur, lectori planè cognitum, explorateq; perceptum erit. Ac primo quidem Auguſtinus doctè argumentatur, ſi vel neceſſitate quapiam, vel Infidelium crudelitate, ſepultura corpus priuandum ſit; nihil ob id quempiam mœrere, & dolere debere; quod nihil in eo damni fiat, nihilq; inde mali homini mortuo accidere queat. Ad id autem probandum, affert grauiſſimam illam Domini ſententiam, quam refert S. Lucas capite duodecimo: *Ne terreamini*, inquit Dominus, *ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hũc timete:* Si quid quã igitur obeſſet futuræ vitæ, vel noceret ei qui mortuus eſt, quicquid inimici eius in corpus ipſius, quantumuis crudeliter facerent, vel relinquendo inſepultum, vel cremando, vel in mare demergendo, vel vſquequaque diſcerpendo ac dilacerando, vel obijciendo feris deuorandum: Si hæc, inquam, æſtimari deberent mala & damna mortui, nequaquam de iſtis dixiſſet Dominus, iſtos poſt interitum hominis, nihil amplius habere, quod in eum facerent: haberent enim multa & magna in eum facere. Sed quia iſtorum omnium, neque ſenſus vllus eſt in cadauere; neque quicquam attingit animam à corpore ſeparatam; idcirco veriſſime dixit eos nihil amplius habere, quod faciant. Nam quocumque corpus proijciant, aut quocumque modo deſtruant *S. Auguſtin. probat ex priuatione ſepulturæ nihil homini accidere mal: nihilque boni adimi.* *Locus Luc. cap. 12.*

ac diſſipent; nihil obeſt id futuræ corporum reſurrectioni: non enim poſſunt ea vel in nihilum redigere, vel extra ambitum & complexum Cœli proijcere, nec obſtare potentiæ DEI, qui totum præſentia ſua implens mundum, nouit vnde reſuſciter, quod creauit.

Deinde idem argumentatur Auguſtinus ex contrario. Si aliquid prodeſt, 23 inquit, prętioſa ſepultura impio, oberit pio vilis, aut nulla. Præclaras profecto exequias, in coſpectu hominum, exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum: ſed multo clariores in conſpectu Domini vlceroſo illi pauperi, miniſterium præbuit Angelorum: qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, ſed in Abrahæ gremium ſuſtulerunt.

Luca 16.

Ad hæc, idem ipſum confirmat Auguſtinus, ipſorum etiam Ethnicorum teſtimonijs & ſententijs. Sepulturæ curam, inquit, etiam eorum Philoſophi contempſerunt; quin etiam ſæpe vniuerſi exercitus, dum pro terrena patria morerentur, alacres in eum profecti ſunt locum, vnde ſe numquam redituros ſcirent: & vbi poſtea iacerent, vel quibus beſtijs eſca fierent, minime curauerunt. Verſiculus ille Mecœnatis, in primis laudatus à Veteribus, & celebratus eſt: 24

Mecœnus.

Nec tumulum curo, ſepelit natura relictos.

Plinius. Plinius mirifice laudans, & vt maxime fortunatam ac felicem prædicans gentem Hyperboreorum; de eorum morte ac ſepultura ita ſcribit: Mors eis non niſi ſatietate vitæ; epulatis, delibutiſque ſenibus luxu, ex quadam rupe in mare ſalientibus. Hoc genus ſepulturæ, beatiſſimum. Sic Plinius. Quod ſi licuit poetæ cuidam, in gentiapprobatione, plauſuque dicere:

Lucanus lib. 7.

Tabes ne cadauera ſoluat:
An rogus, haud refert; placido naturâ receptat
Cuncta ſinu.
Capit omnia tellus
Quæ genuit. Cœlo tegitur, qui non habet vrnam.

Si hæc, inquam, magno plauſu dixit poeta, quanto minus debent infideles de corporibus in ſepultis inſultare Chriſtianis: quibus & ipſius carnis, membrorumque omnium reformatio, non ſolum ex terra, verum etiam ex aliorum elementorum ſecretiſſimo ſinu quo dilapſa cadauera receſſerunt, in temporis puncto reddenda, & redintegranda promittitur.

Poſtrema Beati Auguſtini ratio ad id probandum, huiuſmodi eſt. Si ea quæ 25 ſuſtentandis viuentibus ſunt neceſſaria, vt eſt victus & amictus, quamuis cum graui afflictione deſint; non frangunt tamen in viris bonis, perferendi tolerãdique virtutem, nec eradicant ex animo pietatem, ſed exercitatam faciunt fœcundiorem: quanto magis, cum deſunt ea, quæ curandis funeribus, condendiſq. corporibus defunctorum adhiberi ſolent, non eos efficiunt miſeros, in occultis piorum ſedibus iam quieſcentes? Quando igitur iſta cadaueribus Chriſtianorum, vel in illa magnæ vrbis (Romæ) vel etiam aliorum oppidorum vaſtatione defuerunt; nec viuorum culpa fuit, qui non potuerunt iſta præbere: nec pœna mortuorum qui non poſſunt iſta ſentire.

Obiectio. Verum obicijet fortaſſe quiſpiam, in ſcriptura, priuationẽ ſepulturæ defunctorum, inſtar magnę calamitatis, atque infelicitatis commemorari: Sic enim eſt in

Locus pſalmi 78. pſalmo ſeptuageſimo octauo: *Poſuerunt morticinia ſeruorum tuorum, eſcas volatilibus cœli, carnes Sanctorum tuorum beſtiis terræ. Effuderunt ſanguinem eorum ſicut aquam, in circuitu Hieruſalem: & non erat qui ſepeliret*: Sed iſta commemora-

Solutio. tio, ad exaggerandam potius crudelitatem eorum qui iſta fecerunt, pertinet, quam ad declarandam infelicitatem eorum, qui iſta perpeſſi ſunt. Quamuis enim hæc in conſpectu hominũ dura & dira videantur; ſed Pretioſa in conſpectu

Pſal. 115. Domini mors Sanctorum eius eſt. Proinde, inquit Auguſtinus, omnia iſta, id eſt, curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompa exequiarum, magis ſunt viuorum

rum ſolatia, quam ſubſidia mortuorum.

26 At enim vero, ſi facultas ſuppetat ſepeliendi corpora defunctorum, maximeque Iuſtorum, atque Fidelium, quibus, tanquam organis & vaſis, ad omnia bona opera Spiritus Sanctus eſt vſus; eorum nullo modo contemnda & abijcienda eſt ſepultura. Hoc Auguſtinus probat quatuor argumentis: primoque argumentatur, vt vocant à minori ad maius, hoc modo: Si paterna veſtis & anulus, aut ſi quid aliud huiuſmodi eſt, tanto carius eſt poſteris, quantò maior erga parentes fuit affectus: nequaquam profectò ſpernenda ſunt corpora, quæ multo vtique familiarius, atque coniunctius, quàm qualibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod adhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent.

Deinde, hoc ipſum patet exemplo priſcorum Sanctorum, quorum funera in Sacris literis legimus, officioſa pietate curata eſſe, exequiaſque magnificè celebratas, prouiſamque ſepulturam. Quin etiam ipſimet Sancti viri, dum viuerent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus, grauiſſima dedere mandata filijs ſuis, iure iurando etiam ad id faciendum obſtrictis: vt de Iacob traditur (Geneſ. 47. & 49. & item de Ioſeph Geneſ. 50.) Quid quod Tobias inſigni pietate ſepeliendi mortuos, DEVM promeruiſſe, teſte Angelo, commendatur. Et in Euangelio, laudabiliter commendantur, qui corpus Domini de cruce depoſitum, honorificè tegendum, & ſepeliendum curarunt. Sed enim ſupradictis vel argumentis, vel exemplis non id probatur, quod inſit vllus cadaueribus ſenſus: ſed illud declaratur, ad DEI prouidentiam pertinere mortuorum quoque corpora; eique placere talia pietatis officia, propter fidem Reſurectionis aſtruendam. Quod ſi neque apud DEVM perit, quodcumque, exanimis hominum membris, officium, diligentiaque perſoluitur: quantam fore apud DEVM putamus remunerationem pro eleemoſynis, quas viuentibus & ſentientibus exhibemus? Sed pergamus ad alia. De tanto ſtudio & cura Iacob circa ſepulturam ſui corporis, egregiam Ruperti rationem vide infrà ad numerum marginalem. 29.

Tob. 12. Ioan. 19.

SEXTA DISPVTATIO.

De diſcrepantia lectionis Græcæ ſeptuaginta Interpretum, à Latina, Chaldaica & Hebraica lectione,

Super illis verbis.

Adorauit Iſrael DEVM, conuerſus ad lectuli caput. *Verſu vltimo.*

27 QVAM ſententiam habet hoc loco latina translatio, eandem prorſus habet Paraphraſis Chaldaica & ſcriptura Hebraica: at Editio græca Septuaginta Interpretum, lõge diuerſam continet ſententiam. De hac igitur diſcrepantia & diſſonantia diſputationem hanc inſtituimus: in qua primo expedemus germanam ſententiam latinæ lectionis; tum de diuerſitate lectionis græcę diſſeremus. Quænam igitur eſt illorum verborum ſententia: *Adorauit Iſrael DEVM, conuerſus ad lectuli caput?* Caietanus ſic Interpretatur: ſenex Iacob, ait Caietanus, in lectulo iacens, ſuper caput lectuli ſe incuruauit, vel iuxta lectulum ſedens, ſurrexit, & non incuruauit ſe ſuper terram, quoniam difficile hoc erat ſeni, ſed incuruauit ſe ſuper caput lecti, gratias DEO agens. Oleaſter hunc ipſum exponens locum, Crediderim

Caietanus. *Oleaſter.*

diderim, inquit, ſenem incuruaſſe ſe ſuper ceruical, quod erat ad caput lectuli, & gratias DEO egiſſe, quod adeptus eſſet id, quod maxime cupiebat, vt ſepeliretur in terra, & ſepulcro patrum ſuorum. Et dictio hebraica (Mittah) eſt à (Natah) quod eſt extendere: & ſignificat lectum: vel quod in eo extendatur homo iacens, vel quod lectiſternia extendantur. Lyranus & Thoſtatus ſic exponunt: Iacob adoraturus DEVM, conuertit ſe ad orientem, videlicet verſus terram Chanaan, quæ reſpectu Aegypti, erat Orientalis, vetuſtiſſimus enim mos erat piorum hominum, adorare DEVM, conuerſos ad orientem. Sic nempe religioſi Iudæi orabant poſt factum templum Salomonis, ſpectantes terram Chanaan, & locum Hieruſalem: idque vbicumque locorum eſſent, in remotiſſimis etiam regionibus, vt patet ex capite ſexto Danielis. Hoc porrò inde natum eſt, quod Salomon, vbi templum ædificauit, ſuppliciter atque obnixe rogauit DEVM, vt ſi Iudæi apud exteras & longinquas nationes manentes, conuerterent ſe verſus illud templum ad ſupplicandum DEO, ipſe preces eorum exaudiret, votiſque annueret; vt ſcriptum eſt in tertio libro Regum Capite octauo. In deſerto autem, poſt factum Tabernaculum, locus, in quo Hebræi orabant, non erat verſus orientem, ſed contra occidentem, vt colligitur ex capite 26. exodi, & 16. Leuitici. Sic iſti. Verum multo antiquior iſtis Sanctus Hieronymus, in Traditionibus hebraicis in Geneſim, ita locum hunc interpretatur, Sanctus, & DEO dilectus vir Iacob, oppreſſus ſenectute, ſic habebat lectulum poſitum vt ipſe iacentis habitus, abſque difficultate vlla, ad orationem eſſet paratus.

Lyranus. Thoſtatus. — *S. Hieron.*

Quid autem adorauerit Iacob, quinque reperio apud Auctores interpretationes. Prima eſt, iſtiuſmodi adorationem Iacob, factam eſſe in honorem Ioſeph, eo quod ſummum in Aegypto magiſtratum atque principatum gereret: atque ita cenſent completum fuiſſe ſomnium Ioſeph; in quo viſus erat Sol adorare ipſum. Debere autem parentes, cum priuatam agunt vitam, honore cedere filijs ſuis, publico magiſtratu atque imperio fungentibus, eruditam Aulus Gellius refert diſputationem Tauri Philoſophi. Secunda expoſitio quorundam eſt Hebræorum, aientium, Iacob ea adoratione vſum eſſe in reuerentiam Diuinitatis in omni loco præſentis; ſed quam ipſi, præcipue ad caput ægrotantis in lecto aſſiſtere, ſuperſtitioſe opinantur. Tertia, hoc loco verbum adorandi poſitum eſſe pro collaudare, & gratias agere, qua ſignificatione non rarò in ſcriptura vſurpatur. Vt ſit ſenſus, Iacob pro eo quod impetrauerat à Ioſeph vt ſe in ſepulcro Maiorum ſuorum conderet, collaudaſſe eum, atque ei gratias egiſſe. Et hunc ſenſum expreſſit Thargum Hieroſolymitanum, ſic enim habet: Et laudauit, ſiue gratias egit Iſrael ſuper caput lectuli. Quarta: nonnulli exiſtimant, adorationem eſſe factam à Iacob, ob religionem iuramenti, à filio ſuo Ioſeph præſtiti; quod in iure iurando, Dei conteſtatio, & inuocatio fieret. Quinta expoſitio, nec deſunt, qui adorandi verbum, hoc in loco accipiant & exponant pro eo quod eſt ſimpliciter inclinare, vel incuruare corpus; quod adorâtes, caput inclinare, & corpus incuruare ſolerent. Vt ſit hic ſenſus, Iacob ſenio confectus, morboque grauatus, ob longum cum Ioſepho ſermonem habitum defatigatus, ſe rurſus ad caput lectuli, requiem capturus, reclinauit. Hanc certe interpretationem ſecuta eſt noua translatio, quam habet & interpretatur Vatablus. Sic enim vertit hunc locum: *Inclinauit ergo Iſrael verſus caput lectuli.* Harum porrò quinque expoſitionũ, mihi quidem tertia & quarta, præ ceteris probãtur.

Quinque expoſitiones huius loci — *Geneſis. 27.* — *A. Gellius lib. 2. cap. 2.* — *Vatablus.*

Cur autem Iacob, tanto ſtudio & cura petierit à filio ſuo Ioſeph ſepeliri corpus ſuum in terra Chanaan, vbi erat ſepulcrum Maiorum ſuorum; neque contentus fuerit ſimplici affirmatione, vel promiſſione Ioſeph, ſed voluerit eum 28

iure

iure iurando firmare quod promittebat; huius, inquam, rei egregiam Rupertus in libro, 9. Commentariorum in Geneſim, cap. 21. rationem reddit huiuſmodi. Num, inquit, Iacob iurare iuſſit Ioſeph, tanquam eius obedientiæ diffiſus, nec aliter ſecurus promiſſionis eius? Non vtique ſic; ſed rationem in eius ore ponere voluit, quam in transferendo patris corpore haberet coram Pharaone & ſeruis eius, compendio dicens: *Pater meus adiurauit me*: atque ita ſuſpicionem ſugeret, ne alienum ab amore Terræ Aegypti videretur animum gerere. Sed cur tantus Patriarcha ciuis Cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantopere de corpore ſuo curauit, valde ſollicitus, quo loco puluis in puluerem, & cinis in cinerẽ reuerteretur? videlicet, quod Terra promiſſionis, donum erat Dei, qui eam terrã daturum ſe poſteris eius, & ſibi, & Maioribus ſuis ſæpius promiſerat. Donum autem Dei, qualecumque ſit, ſiue magnum, ſiue paruum; ſiue cœleſte, ſiue terrenum; pro honore atque charitate dantis, pretioſum eſt, & debet eſſe in oculis ſapientis. Si ergo moribundus Iacob, promiſſiones terræ, quas acceperat, tãta cum gratiarum actione veneratus eſt, vt ſaltem mortuo corpore illam tenere cuperet: quanto magis viui poſſeſſores curare debuerunt, ſi qui in ea terra viuerent, vt non iratus Deus, donum ſuum ingratis rurſus auferret. Exemplum enim viuis mortuus dedit, vt in ſpe patriæ cœleſtis, pignus amarent æternæ hæreditatis. Sic Rupertus. Rupertus. Geneſ. 50.

29 Et hactenus quidem explicatio eſt Latinorum verborum: *Adorauit Iſrael Deũ, conuerſus ad lectuli caput*, quam Lectionem memorat Sanctus Auguſtinus, nec parum eam probat & laudat, cum ait, ſecundũ eam lectionem, nihil eſſe loci quæſtioni, cum ea planiſſimam habeat ſententiam. Sic enim ſcribit, tractando quæſtionem centeſimam ſexageſimam ſecundam in Geneſim: In hebræo facillima huius quæſtionis abſolutio eſſe dicitur, vbi ſic ſcriptum perhibent: *Et adorauit Iſrael ad caput lecti*: in quo vtique lecto ſenex iacebat, & ita poſitum habebat, vt in eo, ſine labore, quando vellet, orare poſſet. Nec ideo tamen quod Septuaginta interpretati ſunt, nullum, vel leuem ſenſum habere putandum eſt. Hæc Auguſtinus. Auguſt.

30 Sequitur, vt deinceps græcam lectionem, notabiliter, diſcrepantem à Latina, Chaldaica, & hebraica, excutiamus, ac diligenter expendamus. Ea verò ſic habet: *Adorauit Iſrael ſuper ſummitatem virgæ eius*: Quanquam ſuper iſta lectione variabant, tempore Hieronymi & Auguſtini, Codices latini continentes tranſlationem lxx. Interpretum latine redditam. S. Hieronymus ſic legit: *Adorauit contra ſummitatem virgæ eius*: S. Auguſtinus ait varie legi, vel in, vel ad, vel ſuper: & item vel ſummitatem, vel faſtigium, vel caput, vel cacumen virgæ. Et præterea pronomen illud (eius) in emendatis codicibus legi (ſuæ) nam græcè αὐτοῦ ſi leni ſpiritu ſcribatur, ſignificat eius vel illius: ſin autem ſpiritu aſpero ſcribatur αὑτοῦ ſignificat, ſui, idem valens atque ἑαυτοῦ. S. Hieron.

Ponam hic verba Beati Auguſtini ex tractatu quæſtionis centeſimæ ſexageſimæ ſecundæ in Geneſim, quæ ſunt huiuſmodi: Quod habent latini codices: *Et adorauit ſuper caput virgæ eius*: nonnulli codices emendatius habent, *ſuper caput virgæ ſuæ*: vel in capite virgæ ſuæ, vel in cacumine, vel ſuper cacumẽ. Fallit enim eos verbum græcum, quod eiſdem literis ſcribitur, ſiue eius, ſiue, ſuæ: ſed accentus (vel potius ſpiritus) diſpares ſunt, & ab eis, qui iſta nouerunt, non contemnuntur. valent enim ad magnam diſcretionem: quamuis & vnam plus literam habere poſſet, ſi eſſet (ſuæ) vt non eſſet αὐτοῦ ſed ἑαυτοῦ. Ac per hoc meritò quæritur, quid ſit, quod dictum eſt. Nam ſi legamus (ſuæ) facile intelligitur, ſenem, qui virgã ferebat eo more, quo illa ætas baculum ſolet, vt ſe inclinauit ad Deum adorandum, id vtique feciſſe ſuper cacumen virgæ ſuæ, quam ſic ferebat, vt ſuper eam caput inclinando adoraret Deum. Sed quid eſt: *Adorauit ſuper cacumen* S. Auguſt.

tamen virga eius: id eſt, filij ſui Ioſeph? An fortè tulerat ab eo virgam, quando ei iurabat Ioſeph: & dum eam tenet, poſt verba iurantis, nondum illa reddita, mox adorauit Deum. nõ enim pudebat eum ferre tãntiſper inſigne filij ſui, vbi figura magnæ rei futuræ præſignabatur. Sic Auguſtinus.

Ergo pro varietate illius pronominis (eius) vel (ſuæ) triplex intellectus græcæ 31
lectionis exiſtit: vel quod Iacob, virga ſua nixus adorauerit Deũ: vel quod ſumpta virga Ioſeph, quã is gerebat ceu inſigne ſui Magiſtratus, ſuper eius faſtigiũ inclinans ſe, Iacob, adorauit non Ioſeph, ſed Deum: & hanc interpretationem ſequitur Auguſtinus. vel quod oſculando faſtigium virgæ Ioſeph, ipſum adorauerit, id eſt, reuerenter honorauerit, vt primarium Aegypti Rectorem & Principẽ, atque ita completum fuerit ſomnium eius, in quo viſus fuerat ſol adorare eum. Et hunc quidẽ intellectũ lectionis græcæ ſecuti ſunt Chryſoſtomus & Theodoretus. Ille quidem in Homilia ſexageſima ſexta in Geneſim, explanans hæc ipſa verba: *Adorauit Iſrael ad faſtigium virgæ illius*: hunc in modũ ſcribit: vide decrepitum Patriarcham adoratione ſua honorem exhibere filio ſuo Ioſeph, & re ipſa implere viſionis eius euentũ. Viderat enim ſolem, & Lunam, (quæ ſignificabãt patrem & matrem eius,) adorare ſe. Verũ dicat quiſpiam, quomodo mater adorauit eum, quæ iampridẽ defuncta fuerat? Sedenim perpetuus ſcripturæ mos eſt, à magis principali totum ſignificare. Quoniam igitur caput mulieris eſt vir, cum caput adorauit, etiam totũ corpus & hac ratione attigit. & ſine dubio ſi vixiſſet illa, multo magis etiã adoraſſet illum. Hæc Chryſoſtomus. Cui ſimile Theodoretus, in Tractatu quæſtionis centeſimæ octauæ, ita ſcribens: Iacob cum eſſet ſenex & infirmus, decumbebat in lecto: ſed vbi filium aduentare audiuit, ſurgens ſedit, & baculo nitebatur: dextraq. apprẹhendens ſummitatem eius, & vultum conuertens verſus filium, promiſſione de ſepultura ſui corporis à filio ſibi facta, adorauit, inclinans caput ad virgam. Atque ita completum eſt ſomnium Ioſeph, in quo viderat, Solem, & Lunam, & vndecim ſtellas adorare ſe. Sic Theodoretus. Nec diſcrepat Procopius, addẽs, in adorãdo virgã Ioſeph, adoraſſe Iacob regnũ Chriſti per illam virgam præfiguratum: multis enim rebus inſignem Chriſti figuram atque imaginem prætulit Ioſeph.

Geneſ. 37. — *Chryſoſtomus.* — *1. Cor. 11.* — *Theodoretus.* — *Procopius Gazæus.*

In Actis præterea ſecũdæ Synodi Nicenæ eſt Hadriani Papæ Epiſtola ad Cõ- 32
ſtatinum & Irenen, in qua Pontifex docet non eſſe inhærendum picturatum & imaginum coloribus, ſed animum dirigi oportere in prototypa: idq; probat exẽplo Iacob; qui virgam Ioſeph adorans, non ipſam virgam, ſed cuius erat, filium ſuum Ioſeph ſpectabat. In eodem Concilio ex Leontij libro quinto Apologiæ aduerſus Iudæos profertur fragmentũ quoddã, in quo vindicat ille Chriſtianos Imaginum veneratores, ab Idololatriæ ſcelere, exẽplo ſimul & argumento Iacob Patriarchæ, qui virgam Ioſeph filij ſui adorans, non virgæ, ſed filio eum tribuit honorem. Quid plura? Sanctus Paulus in capite vndecimo Epiſtolę quam ſcripſit ad Hebræos, locum hunc Geneſis ſecũdum interpretationem lxx. Interpretum, citans maximam ei interpretationi fidẽ, & auctoritatẽ addidit: Apoſtoli verba hæc ſunt: *Fide Iacob moriens, ſingulos filiorum Ioſeph benedixit: & adorauit faſtigium virgæ eius.*

Adrianus Papa. — *Leontius.* — *Locus Pauli ad Hebræos cap. 11.*

Tãta porrò diuerſitas græcæ lectionis à latina; ex ambiguitate vocis hebręę nata eſt: ea namque per ſe ac præciſe ſumpta, id eſt, punctis (quæ vicem præſtant vocalium) indiſtincta, ambigua atque indifferens eſt ad ſignificandum lectum, & virgam; pro varietate enim punctorũ, quibus notatur, contrahitur ad propriè ſignificandum, aut virgam tantummodo, aut lectũm, Si enim ſcribatur (Matteh) ſignificat virgam: ſin autem (Mittah) ſignificat lectum: priorem itaque ſignificationem eius vocis ſecuti ſunt lxx. Interpretes; poſteriorẽ verò latinus Interpres. ſed paulo interuallo poſt, initio proximẽ ſequentis capitis 48. eandem ipſam vocem hebream ipſimet Septuaginta interpretati ſunt lectum.

Vnde nata ſit diuerſitas lectionis latinæ, & græcæ.

Sed

S. *Hieron.* Excutitur animaduerſio S.Hieronymi in ſeptuaginta interpretatioñe huius loci.

33 Sed enim B. Hieronymus in traditionibus hebraicis in Geneſim, lectionem hanc lxx. Interpretum improbare videtur. Cum enim memoraſſet eam hiſce verbis: *Adorauit Iſrael contra ſummitatem virgæ eius*, ſubdit:& in hoc loco quidam fruſtra ſimulant, adoraſſe Iacob ſummitatem ſceptri Ioſeph quod videlicet honorans filium, poteſtatem eius adorauerit:cum tamen in hebræo multo aliter legatur, ſic nimirum: *Et adorauit Iſrael ad caput lectuli*, & paulo poſt S. Hieronymus referens lectionem illam lxx. Interpretum, quæ eſt initio capit. 48. *Et confortatus Iſrael ſedit ſuper lectulum*, ſubiungit hæc: Cauſam cur lxx. Interpretes idem verbum hebræum aliter paulo ſupra, & aliter hic ediderint, neſcio: hoc autem audacter dico, quod ipſum verbum (mittah) quod ipſi hoc loco in lectulũ tranſtulerunt, ſupra, vbi dictum eſt, Iacob adoraſſe, virgam potius, quàm lectulum nominauerunt. Sic B. Hieronymus.

Verùm enimuerò, ſi vox hebræa, ſine punctis ſumpta, vtriuſq. ſignificationis vt ſupra oſtenſum eſt, capax eſt, neſcio cur tantopere miratus ſit S. Hieronymus, conuertiſſe eam vocem lxx. Interpretes aliquando in virgam, & aliquando in lectum: nec video cur potius hoc loco in lectum verti debuerit, quam in virgam, ſiquidem ſine pũctis ea vox & ſcripta eſt à Moſe, & lecta eſt à Septuaginta, quin etiam à Hieronymo: vſus enim punctorum, poſt eius ætatem inoleuiſſe videtur. Et verò auctoritas B. Pauli vtentis lectione lxx. Interpretum, multo præponderat auctoritatem Hieronymi, cogitque ſentire, lectionem illam Septuaginta, veriſſimam eſſe.

Iuſta reprehenſio Eugubini. *Lippomanus.*

34 CETERVM, nec diſſimulare poſſum hoc loco, nec ſatis admirari confidentiam, & audaciam Eugubini, quem ſecutus eſt Lippomanus, qui non eſt veritus dicere, Septuaginta, vocis hebrææ deceptos ambiguitate, falſam hoc loco ſententiam reddidiſſe: audi ipſum: Septuaginta, inquit, æquiuocatione decepti ſunt. Nam eadem dictio ſine punctorum diſtinctione, & lectum, & baculum ſignificat: at ſi punctis diſtinguatur, nihil ambiguitati relinquitur loci. Si enim ſcribatur (mittah) ſignificat lectum, ſin autem (matteh) baculum. Ergo cum hic vertendũ eſſet *ad caput lectuli*, ipſi *ad caput virgæ*, interpretati ſunt: quod quam abſurdum, & non intelligibile ſit, ſatis eſt clarum. Eſſetq. id mirum, niſi alia huiuſmodi penè infinita, in eorum translatione occurrerent. Sic iſte.

S. *Auguſ.*

At non ſic Auguſtinus, qui etſi laudauit hebraicam lectionem, proxime tamen adiunxit, non ideo putandum eſſe, quod interpretati ſunt Septuaginta, aut nullum aut leuem habere ſenſum. Quantæ porrò temeritatis eſt, duos illos & lxx. Interpretes, viros nempe ſapientiſſimos, tot præterea Patres, qui eorum interpretationem ſecuti ſunt, reuerendæ profecto vetuſtatis, admirandæq. doctrinæ, ac venerandæ ſanctitatis, ab vno Eugubino, imprudentiæ atque inſcitiæ dãnari? Saltem cohibuiſſet eum auctoritas B. Pauli, interpretationem illam Septuaginta vſurpantis in commendationem fidei Iacob? niſi fortè non putauit Eugubinus epiſtolam illam ad Hebræos eſſe Pauli, aut ſcriptoris Canonici; aut certe non animaduertens hoc, per incogitantiam, atque oſcitantiam, præcipitauit iudicium & ſententiam ſuam in lxx. Interpretes. Si enim vox hebræa ſine punctis, vt fatetur ipſe, indifferenter ſignificat lectum & virgam; ſine pũctis autem legerunt eam Septuaginta Interpretes, cur eos dicit eſſe deceptos quod virgam potius hoc loco, quàm lectum tranſtulerunt, cum vtralibet ſignificatio ad hunc locum Geneſis belle quadret?

Ad Hebræos 11.

Obiectio, & obiectionis ſolutio obſeruanda.

35 Sedenim non eſt leue, nec pro nihilo ducendum, quod poſſet contra ſententiam hanc obijci. Cum enim aliud ſit adoraſſe Iacob ſuper caput lecti, & aliud cum adoraſſe ſuper virgam Ioſeph, nec potuerit vtrumq. ſimul feciſſe Iacob, ſed alterutrum tantummodo: cum ſic, inquam, res habeat, neceſſe profecto eſt alte-

rutram lectionem huius loci, id eſt, vel græcam, vel latinam eſſe falſam. Verùm non ita eſt: vtraque enim lectio vera eſt, & vtrumque factum eſt à Iacob. Poſtquam enim Ioſeph iurans cum inuocatione & conteſtatione nominis Dei, promiſiſſet patri ſuo Iacob, quod de ſepultura corporis ſui ab ipſo petierat; Iacob prehendens virgam de manu Ioſeph, & conuertens ſe ad caput lecti paululum inclinans corpus ac demittens caput ſuper virgam, adorauit; vel Deum, gratias ei agens quod voti ſui compos eſſet factus, vel adorauit, id eſt, externa illa corporis inclinatione, ac demiſſione honorauit filium ſuum Ioſeph propter ſupremam dignitatem& poteſtatem eius in Aegypto, & propter optatiſſimam, atque gratiſſimam ſibi datam ab eo promiſſionem. Vtrumque igitur fecit Iacob: nam & vertit ſe ad caput lecti, & inclinauit ſuper virgam Ioſeph: huius autem facti partim expreſſit latina lectio, illud nimirum de conuerſione ad caput lecti; partim expreſſit græca translatio, illud videlicet de adoratione Iacob ſuper faſtigium virgæ Ioſeph. Totum itaque factum illud Iacob, per vtramque lectionem coniunctè ſumptam integre ac plene declaratur.

Excutitur documentum quoddam S. Hieronymi.

In extremo huius diſputationis loco videtur adnotandum, ex eo quod Sanctus Paulus hunc locum Geneſis citauit in Epiſtola ad Hebræos, non vt erat in Scriptura Hebraica, ſed vt eum verterunt lxx. Interpretes, manifeſtum eſſe, nō perpetuò verum eſſe documentum illud, quod tradidit S. Hieronymus in Epiſt. centeſima quinquageſima prima, quam ſcripſit ad Algaſiam, in Reſponſione ad ſecundam eius quæſtionem, huiuſmodi verbis. Vbicunqne de veteri inſtrumento Euangeliſtæ, & Apoſtoli teſtimonia protulerunt; diligentius obſeruādum eſt, non eos verba ſecutos eſſe, ſed ſenſum, & vbi Septuaginta ab hebraico diſcrepant, hebræum ſenſum ſuis expreſſiſſe ſermonibus. Sic B. Hieronymus. 36

At enim, in quo diſcrepat, hoc loco vt vult Hieronymus, trāslatio Septuaginta ab hebraica Scriptura, Apoſtolus Paulus non hebraicam, ſed Græcam lectionem lxx. citauit. Non me fugit, afferri poſſe ad defenſionem illius documenti, quod idem ipſe Hieronymus ſcripſit in Traditionibus hebraicis in Geneſim, ſuper caput 46. his verbis; Illud generaliter obſeruandum eſt, quod vbicunque Sancti Apoſtoli, aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, ijs plerunque teſtimonijs abutuntur, quæ iam fuerant in Gentibus diuulgata, videlicet per translationem Septuaginta interpretum. Hæc S. Hieronymus. Sed hoc Hieronymi præceptū vel monitum non habet hic locum: non enim Apoſtolus in Concione ad populum, ſed in Epiſtola grauiſſima, & doctiſsima ad Hebræos ſcripta, citauit teſtimonium illud ex libro Geneſis, non ſecundum hebraicam, ſed ſecundum lectionem Septuaginta. Quanquam ſi, vt res eſt, loqui volumus, nec Paulus; nec Septuaginta in eo loco Geneſis à ſententia Scripturæ hebraicæ diſceſſerunt, ac diſcreparunt. Vox enim hebræa, vt ſupra dictum eſt, per ſe ac ſine punctis ſcripta ambigua eſt, & capax vtriuſque ſententiæ, tam eius quàm reddidit latina tranlatio, quam eius, quæ per Græcam expreſſa eſt.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM OCTAVVM GENESIS.

Iacob, iam morti proximus, duos Ioſeph filios, Ephraim & Manaſſen, ſibi adoptat filios: quibus benedicens, Ephraim præpoſuit Manaſſe, & partem quandam hæreditatis, extra communem partem filiorum, donauit Ioſeph.

HIS ita tranſactis, nunciatũ eſt Ioſeph, quod 1
ægrotaret pater ſuus: qui aſſumptis duobus
filijs Manaſſe & Ephraim, ire perrexit. Di- 2
ctumque eſt ſeni: Ecce filius tuus Ioſeph ve
nit ad te. Qui confortatus ſedit in lectulo.
Et ingreſſo ad ſe ait: Deus omnipotens ap- 3
paruit mihi in Luza quæ eſt in Terra Cha-
naan. Benedixitque mihi, & ait: Ego te au- 4
gebo & multiplicabo, & faciam te in tur-
bas populorum: daboque tibi terram hanc, & ſemini tuo poſt te in
poſſeſſionem ſempiternam. Duo ergo filij tui, qui nati ſunt in terra Ae- 5
gypti, antequam venirem ad te, mei erunt, Ephraim & Manaſſes, ſicut
Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos genueris 6
poſt eos, tui erunt, & nomine fratrum ſuorum vocabuntur in poſſeſſioni-
bus ſuis. Mihi enim, quando veniebam de Meſopotamia, mortua eſt 7
Rachel in terra Chanaan in ipſo itinere, eratque vernum tempus, & in-
grediebar Ephratam, & ſepeliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio
nomine appellatur Bethlehem. Videns autem filios eius, dixit ad eum:
Qui ſunt iſti? Reſpondit; Filij mei ſunt, quos donauit mihi Deus in hoc

10 loco. Adduc, inquit, eos ad me, vt benedicam illis. Oculi enim Iſrael ca
ligabant præ nimia ſenectute: & clare videre non poterat. Applicitoſ-
11 que ad ſe deoſculatus & complexus eos, dixit ad filium ſuum: non ſum
12 fraudatus aſpectu tuo: inſuper oſtendit mihi Deus ſemen tuum. Cum-
13 que tuliſſet eos Ioſeph de gremio patris, adorauit pronus in terram. Et
poſuit Ephraim ad dexteram ſuam, id eſt, ad ſiniſtam Iſrael: Manaſ-
ſen verò in ſiniſtra ſua, ad dexteram ſcilicet patris, applicuitque ambos
14 ad eum. Qui extendens manum dexteram, poſuit ſuper caput Ephraim
minoris fratris: ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſe, qui maior natu
15 erat commutans manus. Benedixitque Iacob filios Ioſeph, & ait: Deus,
in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei Abraham & Iſaac, Deus
16 qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſque in præſentem diem: Angelus,
qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis: & inuocetur ſuper
eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac,
17 & creſcant in mutlitudinem ſuper terram. Videns autem Ioſeph, quod
poſuiſſet pater ſuus dexterā manū ſuper caput Ephraim, grauiter acce-
cepit: & apprehenſā manū patris leuare conatus eſt de capite Ephraim,
18 & transferre ſuper caput Manaſſe. Dixitque ad patrem: Non ita conue-
nit, pater, quia hic primogenitus: pone dexteram tuam ſuper caput eius,
19 Qui renuens, ait: Scio fili mi, ſcio: & iſte quidem erit in populos, & mul-
tiplicabitur: ſed frater eius minor, maior erit illo, & ſemen illius creſcet
20 in gentes. Benedixitq. eis in tempore illo dicens: In te benedicetur *Iſrael*
21 atque dicetur: Faciat tibi Deus ſicut Ephraim, & ſicut Manaſſe. Conſti-
tuitque Ephraim ante Manaſſen: Et ait ad Ioſeph filium ſuum: En ego
morior, & erit Deus vobiſcum, reducetque vos ad terram patrum
22 veſtrorum. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de ma-
nu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Verſu 14. Qui extendens manum dexteram, poſuit ſuper caput Ephraim minoris fratris: ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſe, qui maior natu erat, commutans manum.

Theodoretus in Quæſtione 108. in Geneſim — *1. Reg. 16* — *Prima quæſtio.*

HAEC Diſputatio duarum quæſtionum tractationem continet. Ac primò quidem Theodoretus annotauit in veteri Teſtamento, immo etiam ab initio vſque mundi, apud priſcos illos atque inſignes viros, ferè minores natu filios, maioribus fuiſſe antepoſitos. Animaduertendum eſt, inquit Theodoretus, paſſim Primogenitis præferri natu poſteriores: etenim ipſi Cain præpoſitus eſt Abel; & ipſi Iaphet antepoſitus eſt Sem, cum hic eſſet ſecundus, & Iſmaeli prælatus eſt Iſaac, & ipſi Eſau antelatus eſt Iacob, & Iudas atque Ioſeph antepoſiti ſunt ipſi Ruben: & Ephraim conſtitutus eſt ante Manaſſem; Moyſes quoque prælatus eſt Aaroni, & Dauid ſeptem fratribus, licet omnium eſſe poſtremus natu. Sic Theodoretus. 1

Verum

Verùm quæritur, cur ita factum ſit, & permutatus ordo naturalis. Non ſa-
nè ob illorum hominum mala vel bona merita: nihil dum enim Iacob, & Eſau
boni, vel mali egerant, immo nondum nati erant, de quibus tamen dictum eſt
à Deo: *Maior ſeruiet minori*. Nec de Manaſſe & Ephraim id poteſt dici, nihil
enim de iſtis, vel inſignis boni vel mali proditum eſt, vt ob id præferri alter
deberet alteri. Immo verò poſteritas & tribus Ephraim, non ſolum peior fuit
tribu Manaſſe, verum etiam Idololatriæ impietate, alias tribus ſuperauit; vt
in qua poſt diſceſſionem decem tribuum à tribu Iuda, idololatriæ ſcelus maxi-
me viguit ac regnauit. Ex hac nempe tribu prodijt Draco ille, primuſque in-
uentor, & auctor publicæ Idololatriæ in Iſrael, Rex Ieroboam: cuius illud in
Scriptura perpetuum eſt inſigne, atque elogium: *Qui peccare fecit Iſrael*, ar- *Geneſ. 25*
dens enim inſana regnandi libidine, nihil humani diuinique penſi habens, pri- *& ad Ro-*
mus in Dei populo publicæ idololatriæ architectus fuit; cuius deinceps, qui *manos 9.*
inſecuti ſunt Reges, impietatem ſecuti ſunt, ſceleribus ſcelera cumulantes. Hu-
ius inauſpicatum regnum, Iſraelitis fuit maximarum cladium, & calamitatum
ſupremique cauſa excidij. Ipſa porrò tribus Ephraim, propter Idololatriam,
aliaque ſcelera, adeo inuiſa Deo fuit, execrataque ſanctis viris, vt ob id, cre-
dant nonnulli, Beatum Ioannem in Apocalypſi capite ſeptimo, in commemo-
rando Prædeſtinatos viros ex ſingulis tribubus populi Hebræi, tacitam præte-
rijſſe tribum Ephraim. Et illud auget admirationem, quod cum Ephraim præ-
poſitus à Iacob fuerit ipſi Manaſſe, Beatus tamen Ioannes eo loci, cum proprie
expreſſeque poſuiſſet tribum Manaſſe, adiunxit ibidem tribum Ephraim, non
tamen ſub nomine Ephraim, ſed ſub nomine patris eius Ioſeph: cuius ſane
propria in populo Hebræo, nulla fuit, præter filiorum eius Ephraim, & Ma-
naſſe, tribus; hinc igitur apparet, translationem primogenituræ à prioribus filijs
ad poſteriores non ob maiora aliorum præ alijs mala, bonaue merita eſſe factã.

2 Cur igitur id factũ eſt? videlicet vt ea re quadruplex adũbraretur & ſignifica-
retur myſteriũ. Primum fuit diuinæ electionis hominũ ad gratiã, & ad vitã æter- *Quadruplex myſterium.*
nã, quã electionẽ, nullo eorum hominũ proprio merito, vel naturali, vel morali
fieri; ſed gratuito proficiſci ex benignitate, ac mera Dei voluntate, copioſe, gra
uiter, docteq. diſputat Apoſtolus in cap. 9. eius, quam ad Romanos ſcripſit, epi
ſtolæ. Alterum myſterium fuit, vt ea ratione ſignificaretur, quã diuerſa ſint Dei
iudicia, hominũ iudicijs, ac ſententijs, vt verè in Scriptura dixerit Dominus, co-
gitationes ſuas non eſſe ſicut cogitationes veſtras, nec vias ſuas eſſe ſicut vias
hominũ. Cuius rei perilluſtre habes exẽplum in Dauide: qui natu minimus om- *Iſa. 55.*
nium fratrum cum eſſet, ipſe tamen à Deo, poſthabitis ceteris omnibus, electus
eſt Rex populi. Itaq; cum Samuel iuſſiſſet venire ad ſe omnes filios Iſai, & veniſ-
ſet primus natu Eliab, putans eum deſignatum fuiſſe è Deo, Samuel dixit: *Num
coram Domino eſt Chriſtus eius?* Sed reſpondit Dominus Samueli: *Ne reſpicias vul-* *Locus primi Regum cap. 16.*
*tum eius, neque altitudinem ſtaturae eius: quoniam abieci eum. Nec iuxta intuitum ho-
minis ego iudico: Homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Tertiũ
myſterium, vt ſic prænotaretur fore, vt Gentilitas, quæ poſterior ad veri Dei cul *Locus Apoſtoli ad Hebr. cap. 2.*
tum & gratiam vocata eſt, præponenda eſſet Hebræo populo, qui tanto ante à
Deo vocatus, & electus fuerat, & idcirco Primogenitus Dei appellatus. Quar-
tum myſterium fuit huiuſmodi: ſic præſignatum eſt, id quod euenit in creatura
intellectuali, quæ duplex eſt, Angelus & homo. Siquidem propter incarnationẽ
Filij Dei, homo, qui nouiſſimus omnium conditus fuerat, prælatus eſt Angelo,
qui primus fuerat creatus, ſecundum illud Apoſtoli: *Nuſquam Angelos apprehen-
dit, ſed ſemen Abrahae apprehendit.*

3 Sciat porrò Lector, Translationem rei alicuius præſtabilis admodum, atq; in- *Quinque modi tranſlationum rerum inſignium ab vna perſona ad aliã in ſcriptura percelebres.*
ſignis, vna ex perſona ad aliam, quinque modis eſſe factam, in ſacris litteris re-
periri. Prima translatio fuit Primogenituræ, è maiore filio ad minorem, vt Scri-

ptura narrat de Eſau & Iacob, Gen. 25. & 27. & item de Ephraim & Manaſſe Gen. 48. Secunda translatio, fuit pontificalis dignitatis, & poteſtatis, qualis facta eſt ab Abiathar ad Sadoc: vt ſcriptum eſt in 3. Reg. cap. 2. Tertia translatio, fuit nuptialis connubij, qualem à regina Vaſthi ad puellam Eſther eſſe factam ab Aſſuero, traditur in libro Eſther c. 1. & 2. Quarta translatio, fuit Regalis ſolij & principatus: cuius memorabile extat in ſacris litteris exemplũ in Saul & Dauide: ab illo quippe ad hunc Translatio regni, cur & quemadmodũ facta ſit, narratur in 1. Reg. c. 15. & 16. Quinta translatio, fuit primariæ dignitatis, & gratię & poteſtatis apud Regem, ab vna perſona ad aliam: talem eſſe factam translationem ab Aman ad Mardochæum, in lib. Eſther c. 6. & 8 proditum eſt: Quænam porrò ſub iſtis quinque Translationibus hiſtoricis, operta lateant myſteria, euoluit exponitque Thomas Anglicus in breuibus Commentarijs ſuis in Geneſim, ſuper hoc capite 48.

Altera quæſtio tractanda eſt ſuper commutatione manuum Iacob, ponentis 4
dexteram ſuam ſuper Ephraim minorem natu, qui ſibi erat ad ſiniſtrã, ſiniſtram verò ſuam extendentis ſuper Manaſſe maiorem natu, qui ſibi erat ad dexteram.

Cur dextera habeatur quàm ſiniſtra honorabilior.

Quæritur itaque, cur iſtiuſmodi commutationem manuum fecerit Iacob. Duplex reddi poteſt ratio, vna ſecundum hiſtoricum ſenſum, altera ſecundum intellectum myſticũ. Ac ratio quidem hiſtorica, huiuſmodi eſt. Nimirũ, ea re voluit declarare Iacob; prælatũ iri Ephraim maiori fratri ſuo Manaſſe: ſicut dextera præſtantior habetur, quã ſiniſtra. Quod autẽ dextera potior & honorabilior apud hõmines habeatur, quã ſiniſtra, cauſa eſt in ipſa natura; quæ dexteram tribus rebus præſtantiorem fecit ſiniſtra. Fecit enim robuſtiorem & agiliorem, fecit principium, vnde proueniret motus animalis, qui fit ſecundum locũ, vt egregie

Ariſtotel.

probat Ariſtoteles in lib. de inceſſu animaliũ c. 4. & lib. 2. de Cœlo textu 8. fecit denique Dextrã principale quoddam organũ, atq; inſtrumentum omnium ferme operationũ hominis corporalium: vnde quod dixit Ariſtot. manum eſſe inſtru- c
mentorũ inſtrumentum, id potiſſimũ in dexterã cõpetit. Hinc igitur factũ eſt, vt apud veteres, nomen dexteræ eximiũ quid & honorabile ſignificaret. Quin etiã dextera, & fortitudinem, & fidem, & auxilium, & dignitatis, ac dominationis excellentiam denotat: ideoq. in danda fide porrigitur dextera; & in ſignum venerationis & ſubiectionis, auerſa appetitur.

Octo ſignificationes Dexteræ in Scriptura notabiles.

IN diuina porrò ſcriptura, octo obſeruauimus dexteræ ſignificationes, atque 5
vſurpationes. Prima pro robore & fortitudine: vt Pſalmo 10: *Dextera tua inueniat omnes qui oderunt:* & Pſalmo 43: *Brachium eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua:* Secunda pro auxilio & adiutorio, vt Iob 14. *Operi manuum tuarum porrige dexteram:* Tertia pro exuperantia quadã honoris & gloriæ: vt Pſalmo 109: *Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis:* & Matthei 25. dicũtur Electi, in die iudicij, collocandi ad dexteram Chriſti, & 3. Regum Cap. 2. Salomon, quo magis honoraret matrem ſuam, voluit eam ſedere in throno ad dexteram ſuam. Quarta, pro fragantia quadam eximij amoris, vt Canticorum 2: *Dextera illius amplexabitur me:* Quinta, pro diuinæ voluptatis ac dulcedinis exuberantia, vt Pſalmo 15. *Delectationes in dextera tua:* Sexta vſurpatur pro eo, quod eſt bonum, & Rectum, & Sanctum. Contra verò, vocabulum ſiniſtræ, pro eo quod eſt malum & prauum, & peruerſum, vt Prouerbiorum 4: *Vias quæ à dexteris ſunt nouit Dominus, peruerſa verò ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt:* Vulgo etiam ſiniſtrũ vocatur quod malum eſt atque iniquum, vt ſiniſtra ſuſpicio, ſiniſter oculus, & ſiniſtrum iudicium. Septima, maxima bona, præſertim verò æterna, per dexteram ſignificantur: per ſiniſtram autem, minima bona, & temporalia: hæc pulchrè indicauit Salomon illis verbis: *Longitudo dierum in dextera eius: & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria:* Per longitudinem dierum ſignificauit vtique Salomon beatæ vitæ æternitatem; per diuitias & gloriam, humana & temporalia præſentis vitæ bona.

Octauam

6 Octauam ſignificationem Dexteræ; continet illa Salomonis ſententia: *Cor ſapientis, in dextera eius: ſtulti, in ſiniſtra illius:* Procul dubio hæc Salomonis oratio, figurata eſt: nam ſi proprie loquamur, & ſapientiũ, & ſtultorum, atque omniũ hominum Cor in ſiniſtra corporis parte eſt; & contra naturam eſſet, habere cor in dextera. Quid igitur Salomon illis verbis ſignificare voluit? Hoc nempe, ſapiẽtis viri, cogitationes, & vota, & verba, Omneſq. actiones, dextras eſſe, id eſt honeſtatis, innocentiæ, ac prudẽtiæ plenas: omnia eum facere prudenter, apte, tempeſtiue, atque efficaciter, ac proſpere. Contra verò ſtulti, & mẽs, & lingua, & manus, ſiniſtra ſunt; omniaq. facit incaute, inepte, intempeſtiue, atque improſpere. Etiam vulgo quoſdã homines vocamus dextros, id eſt, prudẽtes atque induſtrios, in loco atque tempore omnia agentes: alios verò minime dextros, id eſt, imprudentes, ac ſtolidos, ineptosq. atque improſperos.

Locus Ecclesiaſte cap. 10.

Verumtamen S. Hieronymus ſententiam hanc Salomonis explanans, ſapiẽtem habere cor in dextera, interpretatur, contemplari eum & ſapere quæ ſurſum ſunt, id eſt, cœleſtia & æterna bona: ſtultum autem habere cor in ſiniſtra, ſapere quæ ſunt ſuper terram, id eſt, temporalia tantum bona expetere, atque ſectari. Ponã hic verba B. Hieron. quæ ſunt huiuſmodi: Iuſtus ſiniſtri nihil in ſe habet, ſed totum in eo dextrum eſt. Et iudicante Domino mundum, agni erunt à dextris, hœdi vero à ſiniſtris. Et in prouerbijs ſcriptum eſt: *Dexteras vias nouit Dominus; quæ autem peruerſa ſunt, à ſiniſtris ſunt:* Qui ergo ſapiẽs eſt, ſemper de futuro ſeculo cogitat, quod ducit ad dexteram. Qui autem inſipiens eſt, de præſenti tantum ſollicitus eſt, quod poſitum eſt in ſiniſtra. Et hanc ipſam ſententiam ſecutus idem Philoſophus & Poeta ait:

S. Hieronymus in caput 10. Eccleſiaſte.
Matt. 25.
Prouer. 4.
Virgil. in Aeneid.

Dextera, quæ magni Ditis ſub mœnia ducit:
Hac iter Elyſium nobis: at læua, malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit

Firmianus quoq; noſter in præclaro Inſtitutionum ſuarum opere græcæ literæ y, meminit, & de dextris ac ſiniſtris, hoc eſt, de virtutibus & vitijs pleniſſime diſputauit. Nec putemus, huic ſententiæ illud ſcripturæ dictum eſſe contrariũ: *Ne declines ad dextram, neque ad ſiniſtram:* hic enim pars dextera pro bona accipitur, ibi verò non tam dextera, quam declinatio dexteræ accuſatur: ne videlicet, plus ſapiamus, quam nos ſapere neceſſe eſt; quia virtutes in medio ſunt: & nimietas omnis, in vitio eſt. Hactenus ex B. Hieronymo.

Rom. 12.
Prou. 4.

7 Sed vt diſputationem noſtram referamus ad id, quod à primo docere voluimus, collocare aliquem ad dextram, alium verò ad ſiniſtram, certum eſt ſignum & argumentum, illum præferri huic. Quanquam apud veteres Perſas contrariũ fuiſſe morem, vſumq. exiſtimare licet ex verbis illis Xenophontis, quæ de rege Cyro hunc in modum ſcripta ſunt: Vbi veniſſent qui ad cœnam eius vocati erãt non fortuito illos collocabat, ſed quem maxime honorabat, illum ad ſiniſtram ſuam ſedere iubebat; tanquam hæc magis obnoxia ſit inſidijs, quam dextera: ſecundum ad dexteram conſtituebat, tertium rurſus ad ſiniſtram; quartum iterum ad dexteram: ac ſi plures fuiſſent, eodem modo agebat. Videbatur enim ei pulchrum eſſe, ſi hoc pacto declararet, vt quemque amaret. Sic Xenophon.

Xenophon lib. 8. Cyropædias.
Apud Veteres Perſas ſiniſtra honoratior ducebatur quam dextera.

8 Hactenus expoſita eſt ratio hiſtorica, & vt vocãt, litteralis, illius cõmutationis manuũ Iacob ſuper Ephraim & Manaſſe: deinceps ratio eiuſdem rei myſtica declaranda eſt: Ea verò fuit huiuſmodi. Iacob inſtinctu Spiritus Sancti, anteponere volẽs Ephraim maiori fratri ſuo Manaſſe, extendenſq. ſuper illos manus ſuas, ita eas cõmutauit atq; conformauit, vt figuraret ſignum & imaginẽ Sanctæ crucis ea re præſignificãs myſteriũ crucis Chriſti, per quod Gentilitas prapoſita eſt Iudaiſmo: illa nãq; humilitatẽ Crucis deuota fide eſt amplexata; hic verò, vt gra uiſſimũ ſcandalum, impie auerſatus eſt. Hãc rationẽ pulchre Rupertus explicat, in c. 24. lib. ix. in Gen. ſine dubio, inquit, tranſpoſitio manuum Iacob, Crucis ex-

Conformatio maiorũ Iacob figura expreſſit ſanctæ crucis.
Rupertus.

preſſit figuram. Numquid ſic commutando manus, caſu figurauit crucem? nunquid non poterat Manaſſen ponere ad ſiniſtram ſuam, Ephraim verò ad dexte-

Gen. 12. & 22. Geneſ.49. ram? Poterat ſanè: Sed propheta erat, & prophetico ſpiritu ſciebat, quod per Crucem componenda eſſet benedictio, quam venturus legiſlator daret; vel qua, in ſemine Abrahæ benedicerentur omnes gẽtes. Nam qui de Chriſto prædixerat: *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum;* num poterat neſcire, quali torculari vua illa eſſet premenda, & vinum foret exprimendum? Ergo tanquã Propheta ſimul & Patriarcha, quẽadmodũ verbis prophetare potuit, Ephraim, qui erat iunior, maiorem futurum Manaſſe; Sic & manuum poſitione, Crucem Chriſti præfigurare ſciuit.; per quã vtique Iudaico populo ſeniori præferendus erat iunior populus Gentilis. Hæc Rupertus.

Iſidorus. Et ante Rupertum, Iſidorus, ad eandem ſententiã, ita ſcripſit ſuper hũc locum: Ioſeph poſuit Ephraim ad ſiniſtram Iacob, Manaſſe verò ad eius dexteram. At Iacob, cancellatis manibus, myſterium Crucis præfigurans, translata in Ephraim dextera ſua, & ſiniſtra in Manaſſe, & ſic Crucis ſimilitudine ſuper capite eorum denotata; futurum Iudæis ſcandalum, Chriſtianis vero futuram gloriam præſignauit. Et ſeniorem populum Iudaicum, ex dextro ſiniſtrum, iuniorem verò populum Gentilem, ex ſiniſtro dextrum per crucis myſterium fore præmonſtrauit. Sic Iſidorus. Primum igitur, in hoc Scripturæ loco, præſignatum eſt myſterium Crucis, quantũ ad ſimilitudinem videlicet & figurã eius; nam quantum ad rẽ ipſam, & myſteriũ in ipſa cõpletum, ante centũ octoginta annos, præfigurata fuerat crux Domini per illa ligna, quæ humeris ſuis portauit ſanctus iuuenis Iſaac, cum à patre ſuo duceretur in montẽ, vt in illis ſacrificaretur Deo.

Quando primùm crucis myſterium præfiguratum ſit. Geneſ.22.

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis

Verſu vltimo. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

HAEC verba duas, minime leues, ferunt Quæſt. Prior Quæſtio eſt, quænam fuerit illa pars, quam Iacob extra ordinariam dedit filio ſuo Ioſeph. Poſterior quæſtio eſt, quomodo intelligendum ſit, Iacob eã partem acquiſiuiſſe ſibi in arcu & gladio, id eſt, per ius & vim bellicam, cum per omnem vitam fuerit vir pacificus, & à bellis abhorrens. lxx Interpretes ita verterunt hunc locum, ſicut refert S. Hieron. in Traditionib. Hebraicis in Gen. *Do tibi Sichimam præcipuam ſuper fratres tuos: quam accepi de manibus Amorrhæorum, in gladio meo & ſagitta.* Subdit S. Hieron. Sichima, inquit, iuxta græcam & latinam conſuetudinem declinata eſt: alioqui hebraice Sichem dicitur, vt etiam Ioannes Euangeliſta teſtatur, licet ibi vitioſe, vt Sichar legatur, error inoleuit: Sichem porrò eſt nunc Neapolis, vrbs Samaritarum. Sic Hieronymus. Vox Hebræa (Sichem) ambiguæ ſignificationis eſt: nam vt eſt nomen proprium, ſignificat vrbem Sichem cuius meminit ſupra Moſes Geneſ.33. & aliubi frequens in ſacris litteris eſt mentio. Si autem accipiatur vt nomen appellatiuum, ſignificat latine partem: & ſic interpretandam eſſe eam vocem, præter auctoritatem Hieronymi & Hebræorum, & latinæ translationis, conuincit etiam adiunctũ illud nomen (vnam) quod de parte quidẽ apte dicitur, & commode; de vrbe autem Sichem, non poteſt dici; abſurdũ enim eſſet dicere, do tibi vnã Sichẽ, quaſi plures eſſent vrbes Sichẽ in terra promiſſionis. 9

S. Hieron.

Translatio lxx. Interpretum ſuper hoc loco. Ioan. 4.

At enim Septuaginta Interpretes, retinentes nomen hebræum Sichem, vel Sichima, videntur accepiſſe pro vrbe illa Sichem. Veteres certe Expoſitores de

voce

voce Sichem interpretati ſunt hunc locum, affirmantes Iacob dediſſe filio ſuo Ioſeph vrbem Sichem, quam per arma filiorum ſuorum, in vltionem ſtupri Dinæ, occiſis Sichimitis acquiſierat. Nam facinus filiorum ſuorum, quaſi ſuum reputat: quod, licet primo deteſtatus ſit, poſtea tamen intellexiſſe videtur, id factum eſſe Dei voluntate. In hoc autem Iacob præcipuum amorem ſuum erga Ioſeph oſtendit; quod licet Simeon & Leui auctores fuerint illius belli & victoriæ, non tamen eis, ſed Ioſeph eam vrbem in hæreditariam poſſeſſionem donauit. Et hæc eſt interpretatio & ſententia multorum, vt Euſebij, cuius verba citantur in Catena Lippomani ſuper hoc loco, & item Chryſoſtomi, cuius verba legi poſſunt in homilia eius in Geneſim ſexageſima ſeptima.

Prima expoſitio. *Euſebius.* *Chryſoſtomus.*

10 SANCTVS Auguſtinus in Quæſtione 167. in Geneſim, ſuperiorem expoſitionem, atque opinionem Doctorum commemorans, non eam probat, eo maxime ductus argumento; quod Iacob facinus illud filiorum ſuorum in vrbem Sichem, vehementer deteſtatus ſit, non ſolum tunc, cum eſt patratum, verum etiam poſt hæc ipſa verba, quæ dixit filio ſuo Ioſeph, cum Simeoni, & Leui propter illud facinus maledixit, vt habes infra Geneſ. 49. Quocirca putat Auguſtinus, intelligentiam horum verborum Iacob, in prophetico aliquo Sacramento contineri, quod fortaſſe fuit huiuſmodi. Ioſeph præcipue Chriſtum præfigurauit: datur Ioſeph illa terra, vbi Iacob diſperdiderat deos alienos, obruendo eos terra: vt per hoc intelligatur, Chriſtus poſſeſſurus fuiſſe Gentes, quæ renuntiantes dijs patrum ſuorum, erant in ipſum crediture. Sic enim prædictum fuerat à Dauide inducente Deum patrem ita loquentem filio: *Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ.*

Secunda expoſitio, quæ eſt S. Auguſtini. *Geneſ.* 35. *Pſalmo* 2.

Verùm ne Lector Auguſtini verba deſideret, ponam ea in hoc loco; Sunt autem huiuſmodi. Quod Iacob dixit filio ſuo Ioſeph, dare ſe illi Sichimam, quam ipſe poſſederat in gladio & arcu ſuo: Quæri poteſt quemadmodum valeat ad litteram conuenire: emit enim centum agnis poſſeſſionem illam, non autem cepit eam iure victoriæ bellicæ. An quia Salem ciuitatem Sichimorum filij eius expugnauerunt, iure belli, potuit fieri, vt illa vrbs ei acquireretur? Iuſtum enim bellum videbatur aduerſus Sichimitas, quia tantam priores iniuriam fecerant, in eius filia contaminanda. Cur non ergo terram illam dedit filijs ſuis Simeoni & Leui, qui eam per vim bellicam expugnauerant? Deinde, ſi modo ob illam victoriam glorians Iacob, daret eam terram filio ſuo Ioſeph, cur ei diſplicuerunt tunc filij, qui hoc cōmiſerunt? Cur denique etiam nunc, cū filios ſuos benediceret, exprobando, id commemorauit in factis eorum? Procul dubio igitur, aliquod hic latet propheticum Sacramentum, Nam & Ioſeph præcipua quadam ſignificatione Chriſtum præfigurauit: & ei datur illa terra, vbi Iacob diſperdiderat Deos alienos, obruendo eos terra; vt Chriſtus intelligatur poſſeſſurus gentes, dijs patrum ſuorum renuntiantes, & credentes in ipſum. Hactenus ex Auguſtino.

Geneſ. 34. *Infra* 49.

11 SANCTVS Hieronymus priorem quæſtionem non tractauit, non enim aperte declarauit, quænam eſſet illa pars quam Iacob dedit Ioſeph. Poſteriori autem quæſtioni, qua quæritur, quomodo Iacob illam partem acquiſiuiſſet in arcu & gladio, reſpondet hoc modo: Iacob dicens ſe partem illam poſſediſſe in arcu & gladio, arcum & gladium vocauit iuſtitiam ſuam, per quam vtique meruit, vt peregrinus & aduena, interfecto Sichem, & Hemor, de periculo liberaretur. Timuit enim, vt ſupra legimus, ne vicina oppida atque caſtella, ob euerſionem confœderatæ vrbis, aduerſum ſe conſurgerent: Sed Dominus non dedit eis poteſtatem, vt nocerent illi. Vel certe ſic intelligendum eſt: Dabo tibi Sichimam, quam emi in fortitudine mea, hoc eſt, in pecunia, quam multo labore & ſudore acquiſiui. Quod autem ait: *Super fratres tuos*: oſtendit abſque ſorte dediſſe eam tribui Ioſeph: Si quidem eo loco ſepultus eſt Ioſeph, & Mau-

Tertia expoſitio. S. Hieronymus in traditionibus Hebraicis

& Mauſoleum eius ibi hodie cernitur. Sic Hieronymus.

Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ in cap. 101. Hiſtoriæ ſuæ ſuper librum Gen. ait, 12
partem illam fuiſſe emptam à Iacob centum agnis, vt dicitur ſupra Gen. 33. Sed
cũ propter necẽ Sichimitarũ, debuiſſet illi auferri; Deo mirabiliter eũ protegẽte,
terroréq. hoſtibus incutiente, ſemper eã in ſua poteſtate habuit: & hoc eſt quod
dixit Iacob, eam ſe in arcu & gladio poſſediſſe. Verba illius Auctoris, hæc ſunt:
ſanè emerat illam partem Iacob centum agnis à Rege Hemor: Sed cum propter
necem Sichimitarum debuiſſet illi auferri, ſemper tamen eam poteſtatiue obti-
nuit. Sic ille.

Paraphraſis Chaldaica diuerſe admodum conuertit hunc locum: Sic enim ha- 13
Paraphraſis Chaldaica. bet: *Ego autem dedi tibi partem vnam præcipuam ſuper fratres tuos; quam tuli de manu
Amorrhæi, oratione mea & obſecratione*: ſignificatur hac lectione, illa verba Iacob: *In
arcu & gladio meo*: non propriè accipienda eſſe, ſed figurate: & ſignificare, re-
ligioſiſſimas & ardentiſſimas preces Iacob, fuſas ad Deũ, quibus petebat ſeruari
ſe ab hoſtibus: quod plane obtinuit, terrore Domini mirabiliter hoſtibus eius in-
cuſſo, vt nihil cõtra eũ facere, aut tẽtare auderent. Et hoc amplius, quod per ora-
tionem itidem impetrauit à Deo, vt & vrbs Sichem, & ager Sichimitarum in po-
teſtate ſua eſſet, nec eius poſſeſſione ſpoliaretur, atque priuaretur: Porro hanc
interpretationem ſecutus eſt Rabbi Aben Eſra & Thoſtatus.

Nec videri cuipiam debet huiuſmodi interpretatio vel dura, vel inſolens: cũ
ea ſit rationi conſentanea, & conſuetudini ſacræ Scripturæ ſatis conueniens.
Illud namque, per quod hoſtes, ſiue inuiſibiles, ſiue viſibiles, in bello, ſiue cor-
porali, ſiue ſpirituali, debellantur atque profligantur, quis appellare dubitet
arma bellica? Per eleuationem manuum Moſis orantis Deum, victi & cæſi ſunt
Amalecitæ, vt legitur Exodi 17. Si quis igitur quęrat quibus illi victi ſint armis;
nonne reſponderi veriſſime poteſt, per illam orationem, & eleuationem manuũ
Moſis fuiſſe ſuperatos? Sanctus quoque Apoſtolus docet panopliam quandam
Spiritualem, id eſt, omnis generis armaturam, Chriſtianis, aduerſus inuiſibi-
les hoſtes perpetuo decertantibus, eſſe neceſſariam. Ad hunc enim modum ſcri-
Locus Apoſtoli ad Epheſ. cap. 6. bit Epheſijs: *Induite vos armaturam Dei, vt poſsitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli:
induti loricam Iuſtitiæ: calceati pedes in præparationem Euangelij pacis: in omnibus ſu-
mentes ſcutum fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsimi ignea extinguere: & galeã
ſalutis aſſumite: & gladium Spiritus; quod eſt verbum Dei: per omnem orationem &
obſecrationem orantes omni tempore in Spiritu.*

Rab. Salomon. Lyranus. Sexta expoſitio. Rabbi Salomon, quem ſequitur Lyranus (fuit enim eius, tanquam ſui com- 14
patriotæ, vt ait Thoſtatus, valde ſtudioſus) ſic exponit hunc locum: Cum pro-
pter cædem Sichimitarum, vrbiſque excidium, vehementer Iacob timeret incur
ſum vicinarum gentium aduerſus ſe, confiſus Dei auxilio & præſidio, armauit
ſe, ſuoſque, & ſtetit in porta Sichem; expectans aduentum & inſultum hoſtiũ.
Sed illi penitus à Deo pauefacti ac perterriti, adoriri eum non ſunt auſi. Atque
hac ratione obtinuit Iacob iure belli terram illam, quod eſt acquiſiuiſſe eam in
arcu & gladio: Sichimitis, propter violationem Dinæ, & vitam, & vrbem me-
ritò perdentibus. Fuiſſe porrò regionem illam Sichimitarum poſt eorum cædem
in poteſtate Iacob, claro eſt indicio, quod filij Iacob deinde paſcebant greges
ſuos in Sichimis, vt legitur Geneſis 37. tanquam in terra iuris & poteſtatis Ia-
cob. Sic iſte Salomon. Verum merito eum refellit Thoſtatus, quod enim Iacob
armauerit ſe, omnemque familiam ſuam, & ſtetit in porta Sichem expectans
aduentum hoſtium, nuſquam traditum eſt in Scriptura, ſed ab iſto Rabbino,
maximo fabularum & mendaciorum architecto, planè confictum eſt. Deinde nõ
propter iſtud, diceretur Sichem acquiſita in arcu & gladio; ſed potius propter
cædem Sichimitarum, vrbiſque euerſionem antea factam à filijs Iacob. Ad hæc
non erat decens neque conueniens modeſtię, ac pietati Iacob, prædicare for-
titudinem

titudinem ſuam bellicam,ſibique victoriam illam arrrogare,ac non potius eam tribuere Deo, qui eius auctor fuerat, mirabiliter compeſcens hoſtes, ne Iacob lædere, aut etiam aggredi auderent.

15 CAIETANVS vtramque quæſtionem breuiter tractat & ſoluit. Priori quæſtioni reſpondet, partem illam à Iacob datam Ioſeph, fuiſſe prædium quoddam ſitum in Samaria iuxta Sichem: quod Iacob dediſſe filio ſuo Ioſeph, teſtatur Sanctus Ioannes in Euangelio capite quarto. Poſteriori autem quæſtioni, quomodo acquiſierit eam partem Iacob in arcu & gladio, reſpondet Caietanus, iſtud factum Iacob, non eſſe proditum in Scriptura, ſicut nec alia multa facta, & dicta illorum Patriarcharum. Fuiſſe autem iſtud facinus Iacob diuerſum à cæde Sichimitarum, & vrbis Sichem euerſione, patet dupliciter: nam illud narratur tanquam proprium facinus Iacob: hoc autem non eius fuit, ſed filiorum ipſius: quod etiam vehementer ei diſplicuit, tantum abeſt, vt id ſibi attribuerit. Deinde Iacob dixit ſe acquiſiuiſſe eam partem de manu Amorrhæi: Sichimitæ verò non erant Amorrhæi, ſed Heuæi, vt ſcriptum eſt ſupra Geneſis trigeſimo quarto. Hæc eſt ſententia Caietani. Verba eius, ſunt huiuſmodi: Hebraica dictio, latine interpretata (partem) & eſt nomen proprium loci Sichem, & eſt nomen appellatiuum ſignificans partem: hic verò eſſe nomen appellatiuum, teſtatur illud adiectiuum, (vnam.) Aequiuocatio itaque eius nominis, occaſio fuit, vt textus iſte exponeretur de vrbe Sichem. Duæ igitur ſunt quæſtiones: vna, quæ fuerit illa pars data Ioſeph: altera, quando & quomodo eam Iacob acquiſierit iure belli de manu Amorrhæi. Et prima quidem quæſtio, aliqualiter nota eſt ex Ioannis Euangelio capite quarto, vbi dicitur prædium à Iacob datum Ioſeph, fuiſſe in Samaria iuxta ciuitatem Sichar. Secundæ autem quæſtionis nullam penitus notitiam habeo; quia nullibi legitur Iacob pugnaſſe cum Amorrhæo. Verùm & hæc littera inſinuat, multas res à Patriarchis eſſe geſtas, quas Moſes tacuit. Significanter autem dixi, nuſquam legi Iacob pugnaſſe cum Amorrhæo ad excludendum ſcilicet inſultum aduerſus Sichimitas, factum non à Iacob, ſed à filijs eius: Siquidem Sichimitæ non Amorrhæi, ſed Heuæi erant, vt patet ex ſuperiori capite trigeſimo quarto, Geneſis. Sic Caietanus.

16 ANDREAS Maſius in Commentarijs ſuis in librum Ioſue ſuper extre- Octaua expoſitio.
mis penè verbis Capitis vltimi, ad numerum trigeſimum ſecundum tractat hanc ipſam quæſtionem. Ac primo quidem refert aliquot expoſitiones huius loci ab Hebræis traditas, quas nos paulo infra commemorabimus. Tum ait, ſatis videri ſibi probabilem expoſitionem B. Hieronymi ſupra poſitam, qui illud *in arcu & gladio meo* interpretatus eſt (in fortitudine mea) id autem eſt, in pecunia, quam multo labore & ſudore acquiſiui. Deinde oſtendit, vehementer diſplicere ſibi expoſitionem primo loco ſupra poſitam, eorũ, qui putarunt Iacob iſtis verbis ſignificaſſe facinus illud filiorum ſuorum, cædem dico Sichimitarũ vrbiſq. vaſtationem. Denique prodit ſententiam ſuam; exiſtimans, Iacob primũ pretio emiſſe partem illius agri à filijs Hemor, in quo cum ſuis manere poſſet, vt ſcriptum eſt ſupra Gen. 33. Deinde ex vicino agro expuliſſe Amorrhæos, qui eũ per vim ceperant. Itaq; quod Iacob dixit de arcu & gladio ſuo, non ad priorem emptionem à filijs Hemor, ſed ad hanc quam dixi, ex vicino agro eiectionem Amorrhæorum, referri debet. Verba Maſij ſic habent: Exiſtimandum eſt, Iacobũ redemiſſe primum pretio ab Hemoris popularibus, exiguum fundum, in quo cũ ſuis manere poſſet, vt legitur Gen. 33. Deinde verò, paulatim ex vicino agro pepuliſſe Amorrhæos: quem illi agrum non iure, ſed armis eripuerant Sichimitis, cum Iordanẽ tranſmiſiſſent populabundi. Neq; enim Iacob ait ſe ab Hemor eũ agrum arcu & gladio quæſiuiſſe; ſed ab Amorrhæis: Hemor autem & Sichẽ fuiſſe Heuæos, ſacris ipſis teſtatum eſt verbis, ſupra initio cap. 34. Sic Maſius.

Nona expoſitio.

17 Sunt præterea huius loci aliquor expoſitiones Hebræorũ quas hic ſtrictim at tingã. Prima eſt, Iacob, tanquã vatem, dixiſſe hæc verba per Anticipationẽ: vt illud (quam tuli) dictũ ſit pro quã nepotes ſiue poſteri mei accepturi olim ſunt iure bellico, cũ vniuerſã expugnabunt Chananitidẽ. Nomen autẽ Amorrhæi poſuit pro vniuerſis terræ Promiſſionis habitatoribus, quod omniũ, propter inſignẽ fortitudinẽ, & corporis proceritatẽ, celebratiſſimi eſſent.

Decima expoſitio.

Secunda expoſitio, hunc locum eſſe intelligendum de Ioſeph: cuius nempe filij, duas partes in Diuiſione Terræ promiſſionis acceperunt: atq; ita videtur Ioſeph accepiſſe partẽ vnã vltra fratres ſuos.

Vndecima expoſitio

Tertia expoſitio, gladiũ & arcum Iacob, diuinum fauorem intelligi oportere; quo nimirum ille apud Sichimitas gratioſus, agrum, in quo fixis tabernaculis conſideret, obtinuit, haud magno pretio: cum eſſet alioqui homo peregrinus, & qui, plurimo pecore, grauis videri indigenis potuit aduena.

Duodecima expoſitio.

Quarta expoſitio, credibile eſſe, cũ Iacob filium ſuum Ioſeph hoc agro donaret, proiectis illum verſus, aliquot ſagittis, gladioq. protento, ſolemni quodam ritu Barbaros illos, ſpecie tenus, exuiſſe ſua poſſeſſione, belli iure: ſimiliter atq; Eliſei iuſſu, memoratur rex Ioas, emiſſis ſagittis, percuſſoq. terræ ſolo, Syriam, certa ſpe, veluti debellaſſe.

4. Reg. 9.

Decima tertia expoſitio, quæ eſt Auctoris.

18 Ego meam ſuper hac quæſtione opinionem, tribus propoſitionibus breuiter comprehenſam explicatamq. Lectori aperiam. Prima propoſitio: Pars illa quã Iacob dedit filio ſuo Ioſeph, & quã dixit, tuliſſe de manu Amorrhæi in arcu, & gladio ſuo, non fuit vrbs Sichem, quaſi eam filij Iacob, iure belli, ſtuprum videlicet ſororis vlciſcentis, ſibi & patri ſuo iuſte acquiſierint. Hæc propoſitio duplici ratione firmatur. Ac primò quidẽ conſtat, facinus illud filiorũ Iacob in Sichimitas, fuiſſe iniquiſſimũ, ac ſceleratiſſimũ: nec vnũ modo ac ſimplex fuiſſe peccatũ, ſed nouẽ habuiſſe ſecũ cõplicata peccata, & contra omne ius & iuſtitiã bellicã fuiſſe patratũ, & hoc quidẽ nunc demonſtrare ſuperſedemus, cũ id multis & manifeſtis rationibus ſit à nobis ſupra cõprobatũ, cũ explanaremus c. 34. in diſput. 1. & ad num. marg. 18. Si igitur factũ illud in Sichimitas, fuit iniuſtiſſimũ non fuit profecto per illud factũ, vrbs Sichem, iure belli, acquiſita ipſi Iacob: nec de illa vrbe nec de illo facto filiorum Iacob poteſt intelligi quod ipſe dixit: *quam tuli de manu Amorrhai in gladio & arcu meo.* Deinde, illud facinus Simeonis & Leui in Sichimitas, & in eorum vrbẽ, Iacob tunc valde improbauit, vt ſcriptum eſt ſub finẽ cap. 34. Gen. illis verbis: *Quibus perpetratis audacter, Iacob dixit ad Simeon & Leui: Turbaſtis me, & odioſum feciſtis me Chananais, & Pherezais habitatoribus huius terra. Nos pauci ſumus, illi cõgregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Quomodo igitur facinus illud, quaſi ſuum fuiſſet, ſibi Iacob tanquam gloriabundus aſſumeret? Ipſe verò poſtquam hæc verba dixit Ioſepho & huiuſmodi dono eum, præ ceteris filijs, locupletauit ſimul & honorauit, iã moribundus, in eo, quẽ cum filijs nouiſſimum habuit, ſermone, facinus illud in Sichimitas vehementer deteſtatus eſt, grauiſſimiſq. verbis, illius auctores Simeon & Leui accuſauit atq; damnauit; nec ad ſe illud factum vllo modo pertinuiſſe, nec ſibi, vlla ratione adſcribendũ eſſe conteſtatus eſt. Et verba quidẽ Iacob huiuſmodi fuere: *Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia, in conſilium eorũ non veniat anima mea.* Et cetera quæ ſequuntur. Quomodo filij Iacob acquiſierunt iure belli vrbẽ Sichẽ, cum Iacob appellet eorum arma, *arma iniquitatis bellantia*? Aut quomodo Iacob factũ illud, tanquam præclarum & glorioſum ſibi attribuiſſet, cum ſe ab illo fuiſſe alieniſſimum, & penitus abhorruiſſe, conteſtatus ſit?

Geneſ. 49.

91 Secũda propoſitio. Pars illa, quã Iacob dedit Ioſeph, nõ fuit niſi pars agri, quã multos ante annos, regreſſus ex Meſopotamia, & habitans iuxta vrbem Sichẽ emerat à filijs Hemor, centum agnis. Sic enim ſcriptum eſt ſupra Gen. 37. *Tranſiuit Iacob in Salem Sichimorum, qua eſt in terra Chanaan, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syria, & habitauit iuxta Oppidum; emitq. partem agri, in qua fixerat tabernacula à*

cula, à filijs Hemor patris Sichem, centum agnis, & erecto altari, inuocauit ſuper illud, fortiſsimum Deum Iſrael. Hunc agrum ſiue fundum, ſiue prædium, eſſe à Iacob datum Ioſeph, aperte indicat S. Ioannes in Euangelio cap. 4. illis verbis: *Venit (Ieſus) in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium, quod dedit Iacob filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob:* Et paulo infra Samaritana dixit Domino: *Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit & filij eius & pecora eius.* De iſto fonte ſiue puteo ita ſcribit Borchardus in Deſcriptione Terræ *Borchard.*
ſanctæ in Prima Parte, c. 7. numero 17. A porta Sichem Auſtrali, quantũ bis iacere poſſet arcus, eſt fons Iacob, ſuper quẽ fatigatus ex itinere, ſedit Ieſus, ex quo petiuit aquam à Samaritana. Fons ille effoſſus eſt in via, qua tendimus in vrbẽ Hieruſalem: ſupra fontem, ad dextram, mons eſt præcelſus, habens duo velut capita; quorum vnum mons Garizim, alterum mons Hebal nuncupatur. Sic ille.

Fuiſſe autem agrum illum emptum à filijs Hemor, eum ipſum, qui datus eſt Ioſeph à Iacob, ſatis manifeſtum eo fit argumento, quod in eo ipſo potiſſimum agro, oſſa Ioſeph condita ſunt à filijs Iſrael, cum reuerſi in Terram Chanaan, debellatis, exterminatiſque antiquis eius terræ habitatoribus, poſſidere eam terrã atque obtinere cœperunt. Sic enim legimus ſub finem libri Ioſue: *Oſſa quoque Ioſeph quæ tulerant filij Iſrael de Aegypto, ſepelierunt in Sichem in parte agri, quẽ emerat Iacob à filijs Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus.* Nulla porrò erat ratio vt oſſa Ioſeph conderentur in eo agro, quem emerat Iacob, potiuſquam in alio loco, præſertim verò in aliqua nobili vrbe earum, quæ pertinuerunt ad ſortem Ephraim filij Iacob, niſi quod ager ille, fuiſſet is, quem Iacob donauerat filio ſuo Ioſeph. Rectum enim indicauerunt eſſe proceres Hebræorum, vt in eo potiſſimũ loco ſepelirentur oſſa Ioſeph, quem locum ei Iacob, ſingulari quodam munere, extra ſortes & partes fratrum eius, iam morti proximus donauerat. Nec temere profecto opinatur Dauid Chimhi, cum primis nobilis Hebræorum doctor, Iacob *Chimhi.*
ſepulturæ cauſa dediſſe hunc locum Ioſeph: quod animum eius, quem ipſe moriens, ſuæ apud ceteros filios, auctoritatis & poteſtatis, curæq. quaſi vicarium relinquebat; vellet modis omnibus à rerum Aegyptiacarum amore prorſus abalienatum, in promiſſæ terræ cogitationem & ſtudium auertere.

20 Tertia propoſitio. Illud quod dixit Iacob: *In gladio & arcu meo:* dupliciter poteſt accipi, vel propriè, vel figuratè ac metaphoricè. Si propriè accipiatur, ſcire conuenit, ſolere diuinam ſcripturam ea locutione frequenter ſignificare in vniuerſum arma bellica, quod apud illos veteres Hebręos, arcus & gladij pręcipuus eſſet in bellis vſus. ſignificatur etiam iſtis verbis ars & prudentia militaris, & itẽ robur ac fortitudo bellica. *Cur in ſcriptura per frequẽs fiat mentio arcus & gladij.*
Ad hanc ſanè ſententiam interpretandum eſt illud pſalmi: *Non in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me.* hoc autẽ eſt, ego *Locus pſalmi 43.*
ſpem tuendæ ſalutis ac vitæ meæ non in meis armis, nec in mea prudentia vel fortitudine bellica locatam habeo, ſed in Dei præſidio ac protectione. Legere item eſt in multis Scripturæ locis, conterere, vel confringere arcũ, pro eo quod eſt, robur ac vires bellicas frangere, & ad nihilum redigere. Præterea, eſſe arcu eruditum & doctum, idem eſt in ſacris litteris, atque peritum eſſe bellandi, & ſtrenuum ac fortem eſſe bellatorem. Hinc itaque facile eſt intelligere, quam ſententiam habeat illud quod dixit Dauid in planctu quem fecit ſuper nece Saul, *Locus 2.*
& Ionathæ. Sic enim ſcriptum eſt in lib. 2. Reg. ca. 1. *Præcepit (Dauid) vt docerent* *Reg. ca. 1.*
filios Iuda arcũ: Id eſt, vt docerẽt Iudæos diſciplinã militarẽ, artemq. bellandi, vt præualere poſſent Philiſtæis, à quibus tunc tãta fuerant clade profligati & cæſi.

Si proprie igitur accipiatur illud: *In gladio & arcu meo:* erit hic ſenſus, quem armis meis & bellica fortitudine ereptum Amorrhæis, mihi acquiſiui. Verum id quãdo, & qua ex cauſa ſiue occaſione, & quomodo id factum ſit à Iacob, nuſquã traditum eſt in ſacris litteris. Sed veriſimile eſt quod dixit Maſius, primò emptum fuiſſe eum agrum à Iacob: poſt, ex vicino & contermino agro, quem per

vim Amorræhi Sichimitis eripuerant, Iacob eos vi bellica expuliſſe, atque ita priorem agrum amplificaſſe. Vel,eum ipſum agrum,cum poſt diſceſſum ſuum ex vrbe Sichem inuaſiſſent atque occupaſſent Amorrhæi,Iacob armis ſuis,ſuorumque,exterminatis illis,recuperaſſe ſuum agrum.

Sin autem illud *in arcu & gladio meo*: non proprie ſed figuratè ac metaphoricè dixerit Iacob,tribus id modis exponi poteſt. Duos modos attigit S.Hieronymus,à nobis ſupra expoſitos. Primò, vt per ea verba ſignificetur iuſtitia Iacob, id eſt,innocentia,quod ab illo ſcelere filiorum ſuorum, omnino alienus & mundus fuiſſet;& idcirco meruerit vt hoſtes eius,à Deo videlicet coerciti,nec ipſum, nec bona eius attingere auderent. Deinde,vt (per arcum & gladium) ſignificetur fortitudo,id eſt,pecunia, quam Iacob multo labore & ſudore acquiſierat. Poſtremò,vt idem ſit *in gladio & arcu meo*: quod, per orationem & obſecrationem meam,ſicut vertit Paraphraſis Chaldaica. Vt ſit hic ſenſus;cum propter cædem Sichimitarum,atq; vrbis eorum euerſionem,in maximo eſſem periculo perdendi agrum illum,quem emeram,quin etiam vitam,omnemque familiam; arripui ſolita mihi, vſitataque arma,ardentes dico ad Deum preces; quibus in tantum, Dei benignitate, profeci, vt & vitæ diſcrimen euaſerim, & agrum illum adhuc obtinuerim,licet inuitis,& atrocia minantibus vicinis populis. Erant porrò illi populi, ſi propriè loquamur non Amorrhæi, ſed Chananæi & Phærezæi, vt dictum eſt ſupra Geneſis 33. Verùm hic vocabulo Amorrhæorum,ſignificantur in vniuerſum gentes illæ ſeptem habitantes,& obtinentes tunc Terram Promiſſionis. Cauſam verò eius rei, & paulo ſupra indicauimus, & fuſius expoſuimus in tertio Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim, ſuper caput decimumquintum, ad numerum marginalem 87.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM NONVM LIBRI GENESIS.

Sanctus Iacob, diuino prophetiæ ſpiritu plenus, iam morti proximus, prædicit filijs ſuis multa, eorum poſteris, longe poſt̃ ventura.

VOCAVIT autem Iacob filios ſuos,& ait eis. 1
Congregamini, vt annunciem quæ ventura
ſunt vobis. Congregamini,& audite filij Ia- 2
cob, audite Iſrael patrem veſtrum. Rubeñ 3
primogenitus meus, tu fortitudo mea, &
principiũ doloris mei: prior in donis, maior
in imperio. Effuſus es ſicut aqua,nõ creſcas: 4
quia aſcendiſti cubile patris tui &maculaſti
ſtratum eius.Simeon & Leui fratres,vaſa ini 5
quitatis bellantia.In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœ- 6
tu illorum non ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderunt virum,& in
voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia perti- 7
nax: & indignatio eorum,quia dura: diuidam eos in Iacob,& diſpergam
eos in Iſrael.Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tuæ in ceruicibus ini- 8
micorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda;ad 9
prædam fili mi aſcendiſti:requieſcens accubuiſti vt Leo,&quaſi Leæna,
quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda,& dux de fœmo- 10

re eius, donec veniat qui mittendus eſt,& ipſe erit expectatio gentium.
11 Ligans ad vineam pullum ſuum,& ad vitem ó fili mi, aſinam ſuam. La
12 uabit in vino ſtolam ſuam,& in ſanguinæ vuæ pallium ſuum. Pulchrio-
13 res ſunt oculi eius vino,& dentes eius lacte candiores. Zabulon in litto-
re maris habitabit,& in ſtatione nauium, pertingens vſque ad Sidonem.
14 15 Iſſachar aſinus fortis aecubans inter terminos. Vidit requiē quod eſſet
bona:& terram quod optima: & ſuppoſuit humerum ſuum ad portan-
16 dum, factuſq. eſt tributis ſeruiens. Dan iudicabit populum ſuum ſicut &
17 alia tribus in Iſrael. Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens
18 vngulas equi, vt eadat aſcenſor eius retro. Salutare tuum expectabo Do
19 mine. Gad, accinctus præliabitur ante eum,&ipſe accingetur retrorſum.
20 21 Aſer pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus. Nephtali ceruus
22 emiſſus,& dās eloquia pulchritudinis. Filius accreſcens Ioſeph, filius ac
23 creſcens, decorus aſpectu: filiæ diſcurrerūt ſuper murum. Sed exaſpera-
24 uerunt eum & iurgati ſunt, inuideruntq. illi habentes iacula. Sedit in for
ti arcus eius, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuum illius per
25 manus potentis Iacob: inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſrael. Deus patris
tui erit adiutor tuus,& omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœ
li deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vbe
26 rum & vuluæ. Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus
patrum eius, donec veniret deſiderium collium æternorum: fiant in ca-
27 pite Ioſeph & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos: Beniamin lupus ra-
28 pax: mane comedet prædam & veſpere diuidet ſpolia. Omnes hi in tri
bus Iſrael duodecim: hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitque ſingu
29 lis benedictionidus proprijs. Et præcepit eis, dicens: Ego congregor ad
populum meum: ſepelite me cum patribus meis in ſpelunca duplici quæ
30 eſt in agro Ephron Hethæi, contra Mambre in Terra Chanaan, quam
emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in poſſeſsionē ſepulchri:
31 vbi ſepelierunt eum & Saram vxorem eius; ibi ſepultus eſt Iſaac cum
32 Rebeca coniuge ſua; ibi & Lia condita iacet. Finitiſque mandatis quibus
filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectulum & obijt: appoſituſ-
que eſt ad populum ſuum.

PRAEFATIO

1 NOVISSIMA verba quæ proximus morti Iacob dixit duodecim filijs, qui patriarchæ fuerunt, & parentes duodecim tribuum, ex quibus omnis Hebræus populus conſtabat; iãpridem vſu receptum eſt, vt Benedictiones duodecim Patriarcharum inſcribantur & appellentur; cum tamen, vt verè monuit Ambroſius in libro de Benedictionibus Patriarcharum c.2. & Ruffinus in libro eiuſdem tituli ad Paulinum, nec non & Theodoretus in Quæſtionibus in Geneſim, quæſt. vltima, minime congruat is titulus cum ipſa oratione Iacob, per quam maledicitur primogenito Ruben, & item Simeoni ac Leui. Quamobrem Ambroſius, Prophetia, inquit, dicenda eſt oratio Iacob, non benedictio: ſiquidem, Prophetia, eſt denuntiatio futurorum; Benedictio autem, ſanctificationis, & gratiarum votiua collatio. Declarant hoc ipſum verba quibus Iacob primo affatus eſt filios: *Congregamini*, inquit, *vt annunciem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſsimis.* Non enim dixit: *Vt benedicam vobis*, ſed, *vt annunciem vobis quæ ventura ſunt.* Illud quoq; ad huius rei confirmationem valet, quod Moyſes poſt verba Iacob ſubiungit: *Hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitq. ſingulis, benedictionibus proprijs*: ergo quę prius locutus fuerat, non fuerant benedictiones, ſed prædictiones.

Ambroſ. Ruffinus. Theodoretus.

2 Nec ſimilis ratio eſt ſupremorum verborũ quæ Moyſes proxime ante mortẽ ſuam locutus eſt filijs Iſrael, vt legitur Deut. 33. ille enim apertiſſimis verbis benedixit ſingulis tribubus. Sic enim eo loco ſcriptũ eſt: *Hæc eſt benedictio qua benedixit Moyſes ſeruus Dei filijs Iſrael ante mortem ſuam.* Atq; hęc quoq; ſentẽtia eſt apud Hebręos Rabbi Abrahã, & Auen Ezra. Quod autẽ commemorat hoc loco Thoſtatus, dixiſſe quoſdã Iudęos, eorumq; Rabbinũ Salomonem, Iacob paratũ quidẽ fuiſſe benedicere filijs; ſed recedẽte ab eo Spiritu Dei, incidiſſe in deliriũ, eoque factum eſſe vt quibuſdam benediceret, alijs malediceret; ridiculum, abſurdum, impium eſt. Sed vnde, inquies, communis de illo titulo ſententia originem habuit? Videlicet quia pleriſque filijs Iacob bona & fauſta denuntiauit, viſum eſt orationem eius ex maiore parte poſſe benedictionem appellari. at enim bona quæ illis Iacob denuntiauit, non optando, & precando, quod eſt benedicere; ſed prædicendo, quod eſt prophetare, locutus eſt.

Thoſtatus in Geneſ. hoc loco.

3 Fuit olim non incelebris liber hoc titulo prænotatus: Oratio vel narratio Ioſeph filij Iacob patriarchæ, apud veteres tam Hebræos, quam Chriſtianos non parum habens auctoritatis. Eum librum vocat Origenes Myſticam orationem. Nec mirum placuiſſe ipſi; ſuffragari enim videbatur erroribus eius. Namque in ſecundo tomo explanationis Euangelij Ioãnis huius præcipue libri teſtimonijs vtitur Origenes ad fidem aſtruendam opinioni ſuæ de incarnatione quorundã Angelorum, quos ille ad exemplum, & imitationem Chriſti aſſumpſiſſe humanũ corpus & animum credidit. Et in tomis explanationis libri Geneſeos, ex eo ipſo libro demonſtrare volens, omnes humanorum euentum ſignificationes & prænotiones in aſtris cæli tãquam in libris legi poſſe à peritis ſiderũ inſpectoribus, ad hunc modum ſcripſit: vniuerſum cœlũ eſt quaſi liber quidam apertus omnia

Origenes de incarnatione Angelorum. Origenes putauit in aſtris prænotari omnia futura.

futura in ſe velut præſcripta & prænotata continens. Quocirca in Oratione Ioſeph ſic intelligi poteſt illud quod Iacob dixit filijs ſuis (legi in tabulis cœli, quęcunque contingent vobis & filijs veſtris.) Quæ verba ex illo ipſo libro ſumpta refert Euſebius libro ſexto Euangelicæ præparationis & Procopius Gazęus in expoſitione primi capitis libri Geneſeos.

Athanaſius. Verum enim verò eam orationem & ſcripturā abijcit Athanaſius in Synopſi, & inter apocrypha ſcripta reijcit: nimirum nec aſtra præſignare poſſunt futuros euentus hominum, vt à nobis diſputatum eſt in primo tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, capite quarto eius diſputationis quā contra Aſtrologos ſcripſimus: & vt aſtra præſignificarent res futuras, Iacob tamen non per Aſtromantiam, ſed diuino afflatu & ſpiritu, quę commemorantur hoc loco, prædixit.

Ioſephus. Nec illud ignoret Lector, Ioſephum hiſtoricum Hebræum, qui in cetera Patriarcharum hiſtoria narranda minime ieiunus eſt, extremam hanc orationē Iacob vix attigiſſe. In libro enim ſecundo Iudaicarum antiquitatum hoc tantum de ea ſcribit: Iacob ſeptem & decem annis in Aegypto exactis, inter manus filiorum vitam finiuit, precatus eis prius proſperitatem & abundantiam; & vaticinatus quod ſingulorum poſteri in partem poſſeſſionis Chananæorum terræ eſſent peruenturi: id quod factum eſt aliquanto poſt tempore. Hæc ibi Ioſephus.

Geneſ. 49. Verſu 1. & 2.

Vocauit Iacob filios ſuos & ait eis, Congregamini vt annunciem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis. Congregamini & audite filij Iacob; audite Iſrael patrem veſtrum.

MOS fuit priſcis patribus veteris Teſtamenti, cum ſe præſentirent vicinos morti, conuocatis filijs & poſteris ſuis vel amicis, aut quorum ipſi pręcipuam gerebāt curam, ſuprema verba loqui, quibus aut ventura ipſis prænuntiarent, aut ſalutaria bene viuendi pręcepta & documenta traderent. Ac licet primus omnium id feciſſe legatur in ſacris litteris Iacob patriarcha; credibile tamen ſit idem feciſſe Adamum, Noe, Abraham & Iſaac. Sed quia nouiſſima illorum oratio nihil habuit inſigne & notabile, vel ad prædictionem rerum futurarum, vel ad ſingularem aliquam poſterorum eruditionem, ob eam, opinor, cauſam non eſt illa literis & memorię prodita. Licet autem valde inſignis fuerit benedictio illa qua Iſaac benedixit Iacob, vt narrat Moſes Geneſ. 27. ea tamen non fuit nouiſſima, & imminente morte collata, vt hæc Iacob. Exemplū patris ſui Iacob ſecuti ſunt filij eius, duodecim dico Patriarchas populi Hebręi. Sanè ferebatur olim peruetuſtus liber hac inſcriptione, Teſtamentū Duodecim Patriarcharum. In eo multa erant prophetica oracula, graues item ad ſtudium virtutis Deique cultū exhortationes: nonnulla ex libro Henoch inſerta erant, de futuris Hebręorum ſceleribus & pœnis, de mundi Saluatore ab Hebræis occidendo, & de Iudæorum ob illius necis vindictam euerſione, captiuitate, ac per omnes gentes vniuerſumque orbem terrarum diſſipatione. Meminit huius libri Origenes homilia 15. in Ioſue & Procopius Gazęus in Commentarijs ſuis in Geneſim. 4

Teſtamentū patriarcharum. *Origenes.* *Procopius Gazæus.*

Moyſes quoque ſub finem vitę ſuę nouiſſima oratione quam habuit ad filios 5
Iſrael, & benedixit illis, & vice teſtamenti multa reliquit futurarum rerum oracula & perutilia documenta: vt videre licet in extremo libro Deuteronomij. Idē feciſſe Ioſue, declarat liber eius capite vigeſimo quarto: idemque fecit Samuel 1. Regum, cap. 12. Dauid primi Paralipomenon duobus vltimis capitibus, To-

bias

bias capite tertiò, & Mathathias primi Machabæorum capite ſecundo. Auctor porrò & conditor noui Teſtamenti Chriſtus Ieſus poſt nouiſſimam cœnā quam mortalis egit cum diſcipulis ſuis, ad mortem pergens, ſermonem habuit bene longum ac plane diuinum, ac cœleſtium oraculorum atque præceptorum refertiſſimum. Cuius exemplo incitatos, legimus idem feciſſe magiſtros & patriarchas Monachorum ac Religioſorum hominum, Antonium dico, Benedictum, Franciſcum, Dominicum aliosque.

6 Inoleuerat quidem olim apud multos ſatis graues & nobiles philoſophos ea opinio, animum hominis, appropinquante morte, diuiniorē euadere, & vi quadam afflari & affici diuinandi futura: vnde Xenophon libro octauo Cyrum inducit vicinū morti, affirmantem ſub tempus mortis, hominis animam eſſe diuinatricem: & Plato in Apologia, Socratem hæc loqui facit: In illud, inquit, tempus incidi, quo homines maximè ſolent ventura prædicere, cum iam morituri ſunt. Sed ea opinio vana & futilis eſt, quanquam eam apud Ciceronē libro primo de Diuinatione Quintus Cicero eius frater multis exemplis probare ac firmare conatur: verum ea vel fabuloſa & conficta ſunt, vel artificio & fallacia dæmonis compoſita. Nec verum eſt, animum hominis propinquante morte diuiniorem effici: quin potiùs contra, quia tunc maxime deficitur corporis ac ſenſuum viribus, & morborum ac dolorum cruciatu vehementius conflictatur, languidior, confuſior, atque obtuſior fit ad intelligendum. Falſum quoque, tunc eum acrius & verius proſpicere futura. Quod ſi in aliquibus id contingat, id vel ad magnam prudentiam, & rerum ciuilium atque humanarum peritiam longiſſimo vitæ decurſu ab illis comparatam, vel ad cœleſtem Dei afflatum & inſtinctum referri conuenit. Verum expendamus verba Iacob ſupra nobis ad explanandum propoſita.

Animā hominis ſub tēpus mortis diuinatricem eſſe vetus opinio multorum, ſed falſa. Cicero.

7 In ſupradictis verbis Iacob bis ponitur verbum illud, *Congregamini*, & illud, *Audite*, ſcilicet ad maiorem emphaſim & vim orationis, & ad maiorem captandam docilitatem & attentionem, ſignificat enim non tantum congregationem corporum & attentionem aurium, ſed intentionem mentis, & vt ita dicam, congregationem cogitationum, ne alio diuertantur atque diſſipentur. Quo indicauit Iacob, maximi momenti eſſe, atque eorum plurimum intereſſe, quæ dicturus erat, ea ipſos percepta & cognita habere. Rupertus libro nono Commentariorum in Geneſim, cap. 25. ait, his verbis denotari duplicem congregationem, & auditionem, alteram ſecundum corpus, alteram ſecundum animam: Et quia filij Iacob alij ſunt filij ſecundum carnem, & alij ſecundum promiſſionem ac ſpiritū, vt diuine Paulus diſputat ad Rom. 4. & 9. & ad Galat. 4. idcirco putat ipſe hæc Iacob oracula & vaticinia, ſecundum hiſtoriam quidem ad Synagogam; ſecundum verò allegoriam & ſenſum à Spiritu ſancto principaliter intentum, ad Chriſti Eccleſiam pertinere. Pro illo: *Vt annuntiem vobis* Hebraice eſt, *Enuntiabo vobis*: verum ſignificantius eſt verbum hebræum. Namque Vagath, ſignificat ante conſpectum & ante oculos ponere: inde enim eſt præpoſitio Vegeth, ſignificās coram & è regione.

Rupertus.

8 SEQVITVR: *Quæ ventura ſunt in nouiſsimis diebus*: Fuit igitur hæc denūtiatio Iacob, prophetia diuinitus ei data: nam futura contingentia noſſe, ſolius Dei eſt. Habuit autem hanc Iacob, vt licet conijcere, non modo ſenſibili, nec per viſiones imaginarias, ſed per ſupernaturalem mentis illuſtrationem, quod eſt excellentiſſimum prophetiæ genus. Hæc autē prænuntiari, eo voluit Deus, vt cum eſſent completa, intelligerent Hebræi, ea non caſu, neque naturæ neceſſitate, ſed Dei voluntate & ordinatione contigiſſe: præſertim autem vt haberent Hebræi certiſſimum & manifeſtiſſimum indicium eius temporis quo venturus erat Meſſias, videlicet cum defeciſſe cernerent ſceptrum de Iuda, & Ducem de femore eius.

Per nouiſſimos autem dies intelligere oportet poſteriora tempora, quæ ſcili-

Quid per nouiſſimos dies intelligere oporteat.

cet conſecuta ſunt id temporis, quo Iacob hoc vaticiniũ edidit: vt idem ſignificet: *In nouiſſimis diebus* quod *in conſequentibus vel futuris tẽporibus & ſæculis*. Certe quæ Iacob denunciauit filijs ſuis, eorũ quædam exitũ habuerunt eo tempore quo duodecim tribus terram Chanaan ſortitione diuiſam poſſederunt: ad hoc enim tẽpus ſpectat quod Iacob dixit de Simeone & Leui: *Diuidam vos in Iacob, & diſpergã eos in Iſrael*: Et illud de Zabulõ: *In littore maris habitabit Zabulõ, & in ſtatione nauiũ pertingens vſque ad Sidonẽ*. Alia verò contigerunt tẽpore Iudicũ, vt illud de tribu Dan: *Dan iudicabit populũ ſuum, ſicut & alia tribus in Iſrael, Fiat Dan*

Iudic. 13.

coluber in via &c. quis non videt pertinere ad Samſonẽ, qui ortus eſt ex tribu Dã & Iudex fuit populi Hebræi, quiq; frequenter ac varie occurſans Philiſtęis vehemẽter eos afflixit atq; cõtriuit? quanquam hoc vaticiniũ multi, & in primis clari Patres interpretati ſunt de Antichriſto, vti dicemus cũ ventũ erit ad eius loci expoſitionẽ. Illud quoq; quod de Iuda dixit Iacob: *Iuda te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorũ tuorũ, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædã fili mi aſcendiſti*: nemo eſt tã imperitus ſacræ hiſtoriæ, vt non animaduertat eſſe id cõpletum in regibus Iuda, præſertim autẽ in Dauide. Deniq; illud, *Non auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de femora eius, donec veniat, qui mittẽdus eſt, & ipſe erit expectatio gentium*; præmonſtrat expreſſe tẽpus Meſſiæ. Exitus igitur & cõplementum huius prophetiæ Iacob diuerſis admodum temporibus accidit.

Nec ſolum hoc loco nouiſſimi dies ſignificant quod diximus, ſed alijs quoq; 9
multis locis: nobis vnum & alterum indicaſſe ſatis fuerit. Apud Danielem cap. ſecundo interpretaturus Daniel viſionem ſtatuæ, quã rex in quiete viderat, præfatus eſt illud: *Indicauit tibi Deus, o Rex, quæ ventura ſunt in nouiſſimis tẽporibus*. vbi illud *nouiſſimis temporibus* ſignificat idẽ atq; (poſterioribus tẽporibus quæ tuam ætatẽ tuũq. imperiũ cõſecutura ſunt.) Vnde quod hic Daniel dixit: *in nouiſſimis temporibus* paulo infra quaſi exponens dixit: *Deus oſtendit regi, quæ ventura ſunt poſtea*. ergo idẽ eſt, *quæ ventura ſunt in nouiſſimis diebus* ac, (quæ vẽtura ſunt poſtea) id eſt, poſt tuũ imperium. Certe monarchia Perſarũ, quæ proxime ſubſecuta eſt Imperiũ Chaldæorum, exorta eſt tribus tantũ & ſexaginta annis poſt viſionẽ illius ſtatuæ, cuius pectus & brachia argẽtea, monarchiã illam Perſicã figurabant; at verò monarchia Græcorum ſignificata per ventrem & femora ærea illius ſtatuæ, minus trecentis annis extitit poſt viſionem illius ſtatuę. Alter locus eſt in Nouo Teſtamento apud B. Paulum prioris Epiſtolę ad Timotheum capite quarto, & poſterioris capite tertio; quibus locis prædicit fore vt in nouiſſimis diebus exurgant homines ſe ipſos amantes, deficientes à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, &c.] nouiſſimi autem dies ſignificati à Paulo, fuerunt tempora proxime ſubſecuta ætatem Apoſtolorum: namq. homines illi à Paulo præſcripti & præſignati, fuere ſectatores Simonis, & itẽ Gnoſtici, alijq. ſimiles hæretici. Quocirca B. Iudas in ſua Epiſtola quam ſcripſit poſt exceſſum Apoſtolorum, ſignificat, nouiſſimos illos dies prædictos ab Apoſtolis, ſua ætate iam veniſſe.

An nouiſſimi dies in Scriptura, ſignificent dies ſiue tẽpus Meſſię

Rabb. Dauid Chimchi.

Hieron.

Lyranus.

Thargum Hieroſolymitanum.

Non me fugit, Rabbi Dauid Kimchi ſuper ſecundum caput Iſaiæ affirmare, 10
quoties in Scriptura nominantur nouiſſimi dies, vel dicitur, in fine aut in termino dierum, ſignificari tempus Meſſiæ; idemque docuiſſe eo loco, & Michææ 4. B. Hieronymum, Lyranum alioſque nec paucos nec minutos auctores: tempus autem Meſſię ac legis Euangelicæ propterea nouiſſimum appellari, quod fuerit finis & terminus ſtatus Iudaici, quantum ad legem, Sacerdotium, & Regnum, & finis prophetiarum ac figurarum veteris Teſtamenti; & quia poſt legem Euangelicam non erat expectanda alia lex, nec aliud ſacerdotium, nec alia Sacramẽta. Non eſt omittenda interpretatio huius loci, quam habet Thargum Hieroſolymitanum, quæ latine conuerſa hanc reddit ſententiam: *Congregamini & docebo vos finem reconditum, arcana & abſcondita; & præmiũ quod manet iuſtos; pœnã item im*

piorum

piorum, atq; felicitatem horti Eden quauam illa ſit. Sic eſt ibi. Secundum quã interpretationem liquet, hanc Prophetiam Iacob non tantum ad bona temporalia & terrena, verum etiam ad ſpiritualia & ſempiterna pertinere.

Iſidorus Peluſiota, diſcipulus B. Chriſoſtomi, vir, in ſua ætate, celeberrimi nominis, ſcripſit, auctore Suida, tria millia Epiſtolarum, ad diuinæ Scripturę interpretationem pertinentium. Suidas. Mihi tres duntaxat videre adhuc contigit Epiſtolarum eius libros, induſtria & diligentia eruditiſſimi Billij collectos, & latine redditos. In horum primo libro, & in Epiſtola trecenteſima ſexageſima quinta, & trecenteſima ſexageſima ſexta, permirum quid, planèque paradoxum ſcribit. Permira quædam opinio Iſidori Peluſiotæ. Ait enim, ſanctum Iacob, eo conſilio, atque animo, cum iam proximus eſſet morti, conuocaſſe omnes filios ſuos, vt eis futurum myſterium incarnationis Filij Dei, & deſcenſus eius in terras ad redimendum genus humanum, exponeret. Sed quia tantum illi myſterium audire non erant digni, repente DEVS mentem eius mutauit: fecitque; vt prorſus eorum, quæ dicere parauerat, oblitus, non prænuntiaret illis futura, ſed præterita, & iam pridem geſta, commemoraret. Hanc porrò ſuam opinationem firmat auctoritate teſtimonioque Iſaię prophetæ. Verùm præſtat Iſidori verba hic apponere, Lectori attentè conſideranda, penſitandaque: ea verò ſunt huiuſmodi. Iſidorus Peluſiota. Cum Iacob, qui futura dicturum ſe promiſerat, præterita tantùm filijs ſuis narraret; contra ea quæ pollicitus fuerat, haudquaquam incedebat: verùm Dei digito ſenſus ipſius tactus eſt, eique vtile ſilentium indictum eſt. Nam cum futuram ex ipſis diuinæ diſpenſationis incarnationem, exponere conſtituiſſet; eorum, quæ propoſuerat, obliuione captus eſt: commutatis videlicet ijs, quæ nondum facta fuerant, cum ijs, quæ iam præterierant. Nam tibi quidem, inquit Deus, quia mentem habes tanto myſterio dignam, non abs re, ipſius quoque cognitio credita eſt: at iſti minime parem Patri ſuo pietatem habituri ſunt. Iſaias ſanè ipſius Iacob hæſitantiam, & animi perplexitatem, eamque, in quam inciderat inſtituti ſermonis interruptionem, (dum alia, quàm quæ vellet, loqui iuſſus eſt) his verbis indicauit: Locus Iſa. cap. 40. ſecundum Tranſlationem Septuaginta. *Ne dicas Iacob: Abſcondita eſt à Deo via mea, & Deus meus abſtulit iudicium, & abſceſsit à me.* Nihil enim Deus ſancto Iacob, quem chariſſimum habebat, eripuit, præter eam, de qua dixi, ipſius ad filios pollicitationem; ob pietatis reiectionem, quam in ipſis fore proſpiciebat. Hæc Iſidorus.

Sed ego iſtam opinionem, poſſum aliquot argumentis oſtendere, nequaquam congruere, ac conſentire cum ijs, quæ de nouiſſimo illo Iacob ad filios ſuos ſermone, & vaticinio ſcripſit in hoc capite Moſes. Principio, vnde compertum fuit Iſidoro, Iacob voluiſſe tantùm exponere filijs ſuis myſteria venturi Meſſiæ? niſi fortè ex illis verbis, quæ dixit eis Iacob: *Congregamini, vt annuntiem vobis, quæ ventura ſunt in nouiſsimis diebus.* Putauit fortaſſe Iſidorus, per nouiſſimos dies non aliud intelligi debere, niſi tempus Meſſiæ, quòd ita ſæpè appelletur in Scriptura. At enim paulo ante oſtenſum eſt, & in hoc loco, & alibi frequenter in Scriptura, per nouiſſimos dies ſignificari, non tempus Meſſiæ, ſed in vniuerſum tempora futura poſt id temporis, quo illud dicitur; ſiue tempora illa ſint priora tempore Meſſiæ, ſiue poſteriora. Deinde ait, cum Iacob vellet futura prædicere filijs ſuis, repente mutata diuinitus mente, commemoraſſe tantùm præterita. Sed hoc eſſe falſum narratio ipſa Moſis, quæ in hoc capite traditur, apertè demonſtrat. Nam ex vndecim prophetijs Iacob hic expoſitis, octo, ſolas cõtinent prædictiones futurorũ: in tribus porrò, quarũ vna pertinet ad Rubẽ, altera ad Simeõ & Leui, tertia ad Ioſeph, licet quædam memorentur præterita, adijciuntur tamen etiam quædam alia futura, nec illa præterita dicuntur, niſi in ordine ad futura: & hoc liquido cernet Lector attentè prophetias illas conſiderans. Adhæc dicit Iſidorus, voluiſſe Iacob expo-

nere

nere filijs ſuis myſteria venturi Meſſiæ; ſed id facere prohibitũ eſſe à Deo, quòd illi tantorum myſteriorum cognitionẽ prorſus eſſent indigni. At in ipſis his prophetijs, quas hoc capite ſcripſit Moſes, multa extant prædicta Iacob de Meſſia. Tempus quippe aduentus eius, apertè præmonſtrauit, dicens: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt.* Meſſiam porrò, non Iudæorũ modo, ſed Gentium etiam Saluatorem fore, perſpicue indicauit Iacob illis verbis. *Ipſe erit expectatio Gentium.* Iam verò ſecundum expoſitionẽ omnium fermè Patrum, verbis illis Iacob: *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum,* futura Meſſiæ ſanguinolenta paſſio & mors præfigurata eſt. Sicut etiam verba illa: *Ad prædã aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt Leo, & quaſi Leæna: quis ſuſcitabit eum?* victoriã Meſſię reſurgentis adũbrant, iuxta illud: *Vicit Leo de tribu Iuda.* Teſtimoniũ deniq, illud Iſaiæ, quo ſuam Iſidorus firmare opinionẽ voluit; nõ pertinet ad perſonã ipſius Iacob, ſed ad poſteritatẽ eius, & populũ Hebræorũ, qui ſæpenumerò in Scriptura, nomine Iacob, & Iſrael appellatur. Valent autẽ illa verba ad cõſolationẽ populi Hebræi: ne propter ingentes calamitates, malaq. grauiſſima, quibus erat affectus & afflictus, putaret omnino ſe deſertum à Deo, & proiectum eſſe. Verũ quæ ſuper iſta opinione Iſidori, hactenus diſputata ſunt, ſatis Lectori eſſe debent.

PRIMA PROPHETIA DE RVBEN.

Verſu 3. & 4. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio. Effuſus es ſicut aqua, nõ creſcas: quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.

IACOB in alloquendo filios, ſeruat ordinẽ generationis & ortus eorum quantum ad primos quatuor & duos vltimos; quantũ verò ad ceteros, minime. Et ordo quidem generationis eorũ, vt patet ex cap. 29. & 30. Geneſeos, hic fuit: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Dan, Nephtali, Gad, Aſer, Iſſachar, Zabulon, Ioſeph, Beniamin. Miratur Ruffinus in lib: de Benedictionibus Patriarcharum, cur ſcriptura, quoties memorat duodecim filios Iacob, ferè diuerſo eos ordine recenſeat, vt videre licet Geneſ. 36. 46. 49. Numeror. 1. 2. 7. 10. 12. 13. 26. 34. Deuteronom. 27. 33. Ioſue 15. Orſus eſt igitur Iacob prophetiam à Ruben, quod is primus eſſet filiorum. *Fortitudo mea.* Dicitur qui erat primogenitus, fortitudo ipſius Iacob, quod eum genuiſſet Iacob cum erat valido corpore & florenti ætate, agens annum circiter octogeſimum quartum, quę ętas florens æſtimari debet comparatione totius vitæ Iacob, quæ fuit centum quadraginta ſeptem annorum. Vel dicitur fortitudo patris, quia in ipſo apparuit virile robur & perfectio patris. Nam tunc demum vnumquodque perfectum eſt, cum generare poteſt ſibi ſimile, vt docet Ariſtoteles libro quarto Meteororum. Vel nominatur fortitudo, quia ipſum maxime decebat eſſe robur ac firmamentum patris ſui, & quaſi baculum ſenectutis eius. 11

Ruffinus.

Cur primogenitus dicatur fortitudo vel dolor patris.

Geneſ. 35. [*Principium doloris mei*] Ita dicitur, quia Rubẽ ob inceſtum cũ nouerca ſua cõmiſſum, dolorem patri grauiſſimum inuſſit: vel quia ipſe primum attulit laborẽ & ſolicitudinẽ patri, vt rebus eius proſpiceret. Sic enim natura comparatum eſt, vt parentes, ſtatim vt genuerũt filios, cura inceſſat & ſollicitudo conſulendi ipſis, eorumq; rebus prouidendi. Vel, vt interpretatur Thoſtatus, primogenitus filius dicitur dolor patris, quod in virginibus primus congreſſus nõ ſine dolore ac pœnitentia peragitur: id quod etiam dixit Plinius libro 10. cap. 63. Homini tantum, inquit, primi coitus pœnitentia, augurium ſcilicet vitæ à pœnitenda origine. 12

Thoſtatus in cap. 49. Geneſeos.
Plinius.

gine. Hanc interpretationem ſi admittimus, etiam illud intelligere licet, quãta fuerit Iacob caſtitas, qui ante primum vxoris congreſſum, iam grandis natu nullam mulierẽ attigerat. Pro his autem verbis, Pagninus & alij ex hebræo ad verbũ ſic vertunt: *Principium roboris vel laboris mei.* Vox enim hebræa (on) ſignificat robur & laborem: opus enim robore eſt ad ferendum laborem. Chaldaice eſt *Principium ſeminis mei:* Græce eſt, *Principium vel caput filiorum meorum,* quomo do nominatur primogenitus Deuter. 21. Veruntamen in hac lectionum varietate eadem eſt ſententia. Pagninus

13 *Prior in donis, maior in imperio.* Supplẽdum eſt illud, eſſe debebas. & his quidẽ verbis duplex tangitur prærogatiua primogeniti: quarum altera pertinebat ad vtilitatem, ſignificata illis verbis: *Prior in donis;* etenim in diuiſione hęreditatis paternę, primogenitus pręponebatur ceteris filijs, accipiendo duas partes hęreditatis, & de bonis paternis dabantur ei cũcta duplicia: hoc enim præceperat Deus Deuter. 21. *Dabit,* inquit, *pater primogenito ſuo de ijs quæ habuerit, cuncta duplicia, iſte eſt enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita,* atq; hoc quidem ſeruauit Iacob erga filium ſuum Ioſeph, ad quem tranſtulit ius primogenituræ Ruben quantum ad hoc: vide c. 48. lib. Gen. & cap. 5. lib. 1. Paralipom.

Altera prærogatiua primogeniti pertinebat ad honorem & dignitatem, quę ſignificatur illis verbis: *Maior in imperio.* Habebat enim primogenitus quaſi regalem quendam principatum atque dominatũ in omnes fratres: id quod licet perſpicere ex ijs verbis quæ dixit Iſaac Geneſ. 27. benedicens filio ſuo Iacob, eumq. conſtituens primogenitum.

14 Octo porrò memorantur fuiſſe primogenitorum pręrogatiuę in populo Dei, etiam ante legẽ Moſis. Prima; Erãt Sacerdotes; & idcirco Leuitæ aſſumpti ſunt vt eſſent Sacerdotes in cultu Dei, loco omnium primogenitorum Iſrael, vt 2. c. Numeror. traditur. Secunda: Primogenitus ſedebat primus in menſa, maiorq. portio ei dabatur: vide 42. cap. Geneſeos. Tertia: Benedicebat ille alios fratres, & ipſi ſubmittebant ſe illi, & adorabant eum. Quarta: Habebat imperium & dominatum in fratres, vt Geneſ. 27. indicant verba Iſaac. Quinta accipiebat duplices partes paternorum bonorum, vt traditur Deut. 21. Sexta: Primogeniti redimebantur quinque ſiclis, alij verò filij minime, tanquam illi ſpecialiter eſſent Deo conſecrati & addicti. Septima: Vtebatur ſingulari quodam veſtitus genere, id eſt, præ ceteris fratribus delicato & pretioſo: quãobrem Iacob induit veſtes Eſau. Octaua & vltima pręrogatiua: Primogenitus ſingulariter benedicebatur à patre iam moribundo: atque has ferè omnes prærogatiuas perdidit Rubẽ. vnde paraphraſis Chaldaica ſic habet hoc loco: Tuum erat vt acciperes tres partes potiores præ fratribus tuis, Sacerdotium, primogenituram, & regnũ: ſed quia peccaſti, data eſt primogenitura Ioſeph, regnum Iuda, Sacerdotium Leui. Octo primogenitorum antiquitus prerogatiuæ — Paraphraſis Chaldaica.

15 Pro ſupradictis verbis: *Prior in donis, maior in imperio* Pagninus vertit, [Excellentia dignitatis, excellentia fortis] Arias Montanus ſic reddit: [Excellẽtia extollendi, excellentia fortis [Beatus tamen Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim ita tranſtulit ex Hebræo [Maior ad portandũ, & maior robore] Verũ multo diſſimillima eſt lectio Græca, quæ, vt hic refert Hieronymus, ſic habet: [Durus ad ferendum, & durus procacitate & iniuria] Ruffinus ita legit: [Durus in conuerſatione, & durus temerarius contumeliam irrogaſti] Romana editio græca quæ ad fidem & veritatem vetuſtorum exemplarium cenſetur emendatiſſima, ita expreſſit: Durus ad ferendum, & durus peruicax feciſti contumeliam] quæ verba nihil ſanè faciunt ad declarandam dignitatem futuram Ruben, ſi is non peccaſſet; ſed valent potius ad exaggerandum peccatũ eius: quaſi dicat, ipſius ſcelus fuiſſe valde durum & intolerandum, ex maxima temeritate & contumacia natum, & cum ſumma patris iniuria atque contumelia coniunctum. Varietas lectionum. — *Hieronymus.* — *Ruffinus.*

16 Sequitur: *Effuſus es ſicut aqua; non creſcas.* Hieron. ex Hebręo habet. [Effuſus es ſicut

Hieronymus in traditionibus Hebraicis.

es ſicut aqua, ne adijcias.] Pagninus vertit, [Lenis ſicut aqua.] Montanus, [Feſtinatio ſicut aqua.] Verùm hæc omnia eodem recidunt: ſenſus enim eſt, Non potuiſti cohibere tam nefariam libidinem;ſed præceps ruens ad ſcelus, effudiſti eam, & vt ait Hieronymus, quaſi aqua quæ vaſculo non tenetur, voluptatis effuſus es impetu. Ergo his verbis denotatur intemperantia libidinis Ruben;qui ne à nouerca quidem ſua,patre adhuc viuente,temperare ſibi, & libidinem coercere potuerit.

Lyranus. Differētia liquorum.

Ceterùm diuerſa eſt apud Lyranum interpretatio horum verborum: Hoc intereſt,ait Lyranus, inter aquam & alios liquores,vt vinū oleum,atramentum,quòd hi dum ex vaſe quo continentur,effunduntur,ſemper aliquid ſui relinquunt inhærens vaſi,vel ſubſtantiæ,vt mel,vel ſaporis, vt vinū, vel coloris,vt atramentum,vel odoris & pinguedinis,vt oleum;aqua verò effuſa nihil horum relinquit, non ſaporem, non colorem, non odorem, ſed omnino vacuum relinquitur vas. Putat igitur Lyranus eo ſignificari, Ruben ſuo ſcelere perdidiſſe omnes prærogatiuas primogenitorum. At enim Thoſtatus ſic exponit: aqua effuſa non attollit ſe ſuper terram, ſed ad decliuiora & humiliora loca terræ defluit: Sic Ruben,cum propter ius primogenituræ extolli debuiſſet ſuper ceteros fratres,propter ſcelus ab ipſo admiſſum depreſſus & deiectus eſt.

Illud porrò quod ſubditur: *Non creſcas.* prophetia eſt eius quod futurum erat, 17
dictum enim eſt non creſcas, pro non creſces. Quid eſt autem: Non creſcas? Non creſcas dignitate,ſupereminendo alijs;vel non creſcas propagatione familiæ, videlicet numeroſè multiplicata poſteritate. Atque hic poſterior ſenſus videtur conuenientior:namque vt ex libro Numerorum licet animaduertere,tribus Ruben non ęquè ampla & numeroſa fuit ſicut ceteræ tribus,præſertim autē tribus Iuda. Quapropter etiam Moyſes ſpiritu prophetico, vt eſt in Deuteron. cap.33. de tribu Ruben loquēs: *Viuat*,inquit, *Ruben & non moriatur,& ſit paruus in numero.* Græca lectio ſic habet:Sicut aqua non efferueſcas,vel vt alij legunt, non ebullias, id eſt,non extollaris neque creſcas,vt ſolet aqua bulliens & efferueſcens: vel non caleſcas ad multiplicandam prolem, Sic enim exponit Theodoretus.

Theodor. in Geneſ. quæſt. 109 & vltima. Sanctos imprecari mala hominibus ſceleratis, quomodo ſit intelligendum.

Verùm quærat aliquis, quomodo Iacob, vir nempè ſanctiſſimus, maledicat 18
& imprecetur mala filio ſuo, cum id ne in ipſos quidem inimicos fieri deceat? Sed facilis eſt reſponſio: Sæpenumero quidem in ſacris literis legi, ſanctos viros mala eſſe imprecatos hominibus ſceleratis, Vide pſalmo 34. 54. 82. 108. & Iſaiæ capite ſecundo. Et ne credatur id feciſſe eos perturbatione animi,vt ira, vel odio incenſos, ſcire conuenit, eiuſmodi orationes non fuiſſe ſanctorum hominum imprecationes aut vota, ſed prædictiones propheticas: quocirca verba optatiui modi,declaranda ſunt per verba indicatiui & futuri tēporis. Sanè apud Iſaiam capite 2. pro illo: *Ne dimittas illis hoc peccatum* ſeptuaginta Interpretes faciunt Deum ea verba loquentē: *Non dimittam eis hoc peccatum.* Præterea viri ſancti intelligentes illa mala eſſe impijs, ęterno Dei decreto, parata & conſtituta, conformantes ſe ad eius voluntatem,volunt id quod velle Deum norunt: quin etiā ſe ipſi offerunt & exhibent diuinæ iuſtitiæ ac vindictæ miniſtros: ſicut fecit Eliſeus 4. Regum cap. 2. aduerſus eos pueros qui ei illudebant & inſultabant.

Auguſtin. Act. 5.

Lege Beatum Auguſtinum libro duodecimo contra Fauſtum, capite trigeſimo tertio. Similiter beatus Petrus fraudē & perfidiam Ananiæ & Saphirę repētina morte puniuit: & Paulus contumaciam Magi Elymæ prædicationi euangelicæ repugnantis ſubita cœcitate percuſſit. Adijce quod non ferè ſolent ſancti imprecari mala ſpiritualia,ſed tantùm corporalia,quę ſcilicet futura ſperāt improbis, tanquam medicinam ſanandis morbis animi,ac velut frenum coercendis ac reprimendis eorum cupiditatibus,& quaſi acres quoſdam ſtimulos incitandis eorum animis ad ſtudium virtutis, Deiq. cultum & legis eius obſequiū.

Pſal. 82. Pſal. 77.

Vnde Dauid: *Imple facies eorum ignominia:& quærent nomen tuū Domine*, Et rurſus: *Cū occide*

ret eos

rit eos, quærebant eum & reuertebantur: & alio loco loquẽs de ipſo: *Bonum,* inquit, *mihi, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.* Pſal. 18.

Reſtant extrema illa verba huius vaticinij de Ruben explicanda: *Quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Quibus verbis indicat Iacob iuſtam ſibi fuiſſe cauſam maledicendi filio ſuo Ruben: Hiſtoriã rei huius nota eſt ex cap. 35. libri Geneſeos, vbi traditur, Ruben dormiuiſſe cum Bala vxore patris ſui, nec id latuiſſe patrem. In quo ſcelere multa erant implicata crimina; primum adulterij, violando alienam vxorem; tum inceſtus, conſtuprando nouercã ſuam; ad hæc ſummæ ingratitudinis atq; irreuerentiæ & inſignis contumeliæ aduerſus patrem ſuum. Quocirca B. Paulus 1. ad Corinth. 5. exaggerans huiuſmodi peccatum, vehementer obiurgat Corinthios, quod tale peccatum non ſeueriſſime caſtigaſſent: *Auditur,* inquit, *inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ut habeát quis vxorem patris ſui. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum qui id operatus eſt.* Et ſubdit, ſe decreuiſſe, eum hominẽ tradere Sathanę in interitũ carnis. Pagninus ſic vertit hunc locum: *Aſcendiſti cubile patris tui, tunc polluiſti, ſtratus meus extiſus fuit:* Et ſic videtur legendũ ſecundum punctuationem Hebræorum, Id eſt, inquit Kimchi, & Auen Ezra. *A die quo tu polluiſti ſtratum meum, ſtratus meus fuit exciſus vel defecit:* quo ſignificatur, poſt id temporis Iacob nunquam rem habuiſſe cum Bala, ſed eam à ſuo toro ſeparaſſe. Simile fecit Dauid decem ſuis concubinis, congreſſu Abſalonis fœdè violatis, vt eſt in ſecundo Regum, capite decimo ſexto.

17 Verùm Ambroſius libro de Benedictionibus Patriarcharum capite ſecundo hanc noſtram interpretationem, quæ verè hiſtorica eſt; vt falſam & ab Hebræis confictam improbat. Iudæi, inquit, putant Iacob dixiſſe hoc ad Ruben, quia cum concubina ſua Bala concubuerat, & patrium thorum polluerat. Sed facile refelluntur: hoc enim erat ante geſtum. Iacob autem, non ea quæ geſta erant, ſed quæ ventura erant in nouiſſimis diebus, profeſſus eſt ſe eſſe dicturum. Ergo Iacob videns, perſequentibus Iudęis, futuram Domini paſſionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciam, quæ incredula, nec legi Dei ſubdita, iugum Chriſti dura neſciens portare ceruice, auctorem vitæ non ſolum ſcelere necis, ſed etiam ſacrilegæ inſultationis affecit iniuria. Sic Ambroſius. Sed profecto Ambroſij expoſitio, myſtica potius eſt quàm literalis, vt manifeſtum eſt cuiuis eam perpẽdenti. Nec eius refutatio noſtræ interpretationis, firma eſt. Scelus enim Ruben iam pridem admiſſum hic memoratur à Iacob, vt iuſtam eſſe oſtendat cauſam eius pœnę ſeu vindictæ, qua eum punitum iri prædicit. Prophetia igitur Iacob, pœnam & vindictam Ruben reſpicit vt futuram; vt eius autem cauſam & meritum, narrat flagitium Ruben iam patratum. Non igitur ſecundum hanc expoſitionem, contra propoſitum & ſententiam ſuam fecit Iacob. Concludam hunc locum, ſubijciens quaſi paraphraſticam eius explanationem à Hieronymo traditam in Quæſtionibus hebraicis in Geneſim. Senſus, inquit Hieronymus, loci huius eſt hic. Tu Ruben es primogenitus meus maior in liberis: & ſedebas iuxta ordinem natiuitatis tuæ, & hæreditatem quæ primogenitis iure debebatur, ſacerdotiũ ſcilicet & regnũ, accipere debebas: hoc quippe in portãdo onere & prævalido robore demonſtratur. Verùm quia peccaſti, & quaſi aqua quæ vaſculo non tenetur, voluptatis effuſus es impetu; idcirco præcipio tibi vt vltra non pecces; ſiſque in fratrum numero pœnam ex peccato luens, quòd primogeniti ordinem perdidiſti. Sic Hieronymus.

Opinio B. Ambroſij expẽditur.

Hieronymus.

18 ATQVE hiſtorica quidem huius vaticinij enarratio, ita ſe habet. Myſtica porrò, id eſt, allegorica & tropologica quoq; attingenda eſt. Allegorica triplex à Patribus traditur. Etenim Ambroſius & Iſidorus hanc prophetiã applicant ad populũ Hebræũ & Chriſtum Dominũ. Namq; in Exodo & apud Oſeã populus

Allegorica interpretatio triplex. *Ambroſ. Iſidorus.*

Hebræus

Hebræus appellatur filius & primogenitus, prior vtique in donis, & maior in im-
perio: multas enim magnaſque prærogatiuas à Deo accepit, quas priore parte
Deuteronomij Moſes commemorat, & Paulus ad Rom. 9. eaſque nos ſuſius ex-
plicauimus lib. quarto Commentariorum in Danielem ſuper illa verba Cant.
trium puerorum: *Benedicat Iſrael Dominum, laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.*
Dan. 3. Is autem populus perdidit omnia Dei beneficia, & à Deo maledictus eſt, quia
aſcendit cubile Dei & ſtratum eius commaculauit, quia fuit contumelioſus con-
tra carnem & corpus Chriſti, affigens illud Cruci: Sancta verò illa Humanitas
fuit quaſi lectus Diuinitatis. Si enim deliciæ ſunt Dei eſſe cum filijs hominum,
quanto magis eſſe cum filio ſuo? de quo ipſe dixit: *Hic eſt filius meus dilectus in*
Prou. 8. *quo mihi bene complacui.* Hunc lectũ macularunt Iudæi, cum Chriſtũ occiderunt.
Matth. 3. & 17. Ruffinus ſequitur hanc interpretationem, qua pertinet ad populum Hebræ-
um: ſed diſcordat eo, quod illud de cubili maculato & ſtrato polluto, non de
Ruffinus. Chriſto interpretatur, ſed de lege Moſaica, per quam legem Deus in eo popu-
lo tamquã habitabat & requieſcebat. Eã porrò Iudæi legẽ macularunt quatuor
modis: primo, non eam obſeruando: tum intelligendo eam tantum carnaliter
Quatuor modis Iudæi polluerunt legẽ Moſis. & ſecundum literam quæ occidit, non ſecundum ſpiritum qui viuificat: ad hæc
cum lex Moſis eſſet velut pedagogus, vt ait Paulus, præparans & idoneum faci-
ens eum populum ad accipiendam Chriſti gratiam, Iudæi prætulerunt legem
gratiæ Chriſti, & maluerunt eſſe ſub iugo legis, quam ſub Chriſti libertate:
2. Cor. 3. Gal. 3. poſtremo Iudæi vane & ſuperbe gloriabantur de externa legis obſeruantia, nul-
lo reſpectu, nullaque cura habita fidei, charitatis & iuſtitiæ: quæ res precipuus
Matth. 9. & 23. erat legis fructus ac finis.

Gloſſa ordinaria. Tertia allegoria tangitur in Gloſſa, pertinens ad Luciferum vel Adamum.
Etenim Lucifer fuit quaſi primogenitus inter alios Angelos, ampliſſimis Dei
muneribus ſuper omnes ornatus; qui tamen effuſus eſt ſicut aqua, de ſua felici-
tate ſibi vaniſſime placens & ſuperbiſſime inſoleſcens: quocirca effuſus eſt, de cæ-
lo nempe deturbatus ac deiectus, quia aſcendit cubile Dei, honorem ſcilicet ſo-
Eſa. 14. li Deo debitum affectans: id quod ſignificant verba eius apud Eſaiam: *In cælum
conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſimilis ero Altiſsimo.*

CETERVM ſecundum tropologicum ſenſum, poſſunt hæc accomodari 23
Tropologia. ad Pſeudoprophetas & hæreticos, vt facit Rupertus. Ruben quippe, typus eſt
Hæreticorum, qui videri in Eccleſia volunt tanquam primogeniti, gloriantes
de Spiritu, de puro verbo Dei, de magnis donis eloquentiæ ac doctrinæ; atque
ob id alios præ ſe contemnentes. Verum quia lectum patris ſui polluunt, id eſt,
Eccleſiam, & conſcientias ſimplicium ac rudium hominum falſis doctrinis ma-
culant, merito diuinis, & Eccleſiaſticis maledictis, execrationibus & pœnis ple-
ctũtur. Simile quid dici poteſt in malos Prælatos Eccleſiæ, eoq; magis quo ſunt
maiores: ſiquidem in populo Chriſtiano Prælati, ſunt velut primogeniti, hono-
ribus, delitijs, omniumque bonorum copia affluentes: verùm effunduntur ſicut
aqua, quia cum ad amorem cœleſtium rerum omne ſtudium ſuum conferre de-
berent, terrenarum rerum cupiditatibus depreſſi, defluunt ad amorem & conſe-
ctationem bonorum huius mundi. Hi maculant cubile Dei, hoc eſt, Eccleſiã ſuo
exemplo dehoneſtant atque turpant, & tantæ dignitatis faſtigium, exemplo
vitæ valde fœdant.

Quatuor documẽta. Poſſunt hinc præterea quatuor elici perutilia documẽta, primũ: Boni patris 24
eſſe flagitioſos filios aſpere tractare, & pro meritis eorum caſtigare: nam qui ta-
libus filijs indulgent, iuſto Dei iudicio per ipſosmet filios grauiter puniuntur,
1. Reg. 3. vt cõtigit Heli pontifici & regi Dauidi: Alterum, vindictam admiſſi ſceleris ſem-
2. Reg. 18. per eſſe timendã, nam etſi ſæpe lenta & ſera, nunquã tamen irrita eſt. Ecce, ſce-
leris,

ieris Ruben, poſt quadraginta annos quam fuerat ab eo patratum, & à Iacob diſſimulatũ, vindicta & poena prouuntiata eſt. Tertium, quam vili de cauſa ſæpiſſime homines peccando plurima & maxima bona perdant. Nonne Rubẽ omnia primogenituræ bona amiſit breuiſſimæ voluptatis turpiſſima mercede? quẽadmodum Eſau quoque edulio lentis vendidit primogenita. Quartum; quantũ ſit ſcelus & neſas, contumacem & contumelioſum eſſe in parentes: cuius rei tria ſunt perilluſtria in ſacris literis exempla, vnum Cham filij Noe, alterum Ruben filij Iacob, tertium Abſalonis filij Dauidis.

Geneſ. 25. Hebr. 12.
Geneſ. 9. 2. Reg. 18.

SECVNDA PROPHETIA

DE SIMEONE ET LEVI.

Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea; quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum quia pertinax; & indignatio eorum qnia dura: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael.

Geneſ. 49. Verſ. 5. 6. & 7.

35 AD intelligentiam huius prophetiæ, memoria repetere oportet hiſtoriam cædis Sichimitarum factam à filijs Iacob, præcipue tamen à Simeone & Leui, quam narrauit ſupra Moſes capite trigeſimo quarto huius libri. Hoc igitur eorum facinus, vt plenũ iniquitatis, furoris & crudelitatis, deteſtatur Iacob hoc loco. Ac licet omnes filij eius ad cædem illam faciendam concurrerint: quia tamen eius cædis faciendæ impulſores, auctores & principes fuerunt Simeon & Leui; propterea eos tantum culpat, & incuſat Iacob. Signate verò appellauit eos fratres, non quidem carne, namque ea ratione alij quatuor ſimiliter erant eorum fratres, eodem ſcilicet patre matreque generati; ſed fratres vocantur ſocietate, & concordia ſceleris. *Vaſa iniquitatis bellantia.* Vocabulum vas in Scriptura; prout varijs cum rebus iungitur, varias item habet ſignificationes; ſed in vniuerſum ſignificat idem atque inſtrumentum: vnde vaſa bellantia vel bellica, ſignificant inſtrumenta bellica, id eſt, arma; & vaſa pſalmi, id eſt, inſtrumenta muſica. Abominatur igitur Iacob arma bellica, quibus inique vſi ſunt Simeon & Leui ad cædem Sichimitarum: nam illud, *Vaſa iniquitatis*, Hebraiſmus eſt pro, vaſa iniqua, vel inique adhibita.

36 Sed quæ & quãta fuit in ea cæde illorum iniquitas? Sanè multiplex & grauis admodum ac deformis. Primò, cædes illa facta eſt contra pacem datam & pactum initum cum Sichimitis: deinde per dolum & fraudem fecerant pacem, non ſincerè ſed ſimulate, quo facilius ac vehementius homines inermes atque incautos opprimerent: præterea peccarunt contra ſuam ipſorum religionem, nam cũ ſuaſiſſent illis vt ritum Iudaicum circuncíſionis ſubirent, nihilominus tamẽ eos iam ad Iudaicam religionem adſcitos interemerunt: ad hæc occiderunt eos cum maximè circuncíſionis cruciatu & dolore conflictarentur. his accedit, quod non ſolum interfecerunt Sichem qui auctor fuerat ſtupri, ſed omnes inſuper ciues, homines ſcilicet innocentes, nec eius flagitij participes: ad extremum, non ſatis

Quam multiplex & quam grauis iniquitas fuerit in cæde Sichimitarũ.

fuit neci dare homines,ſed prǽterea vrbem vſquequaq; vaſtarunt & euerterũt.
itaque maior ſcelere vindicta fuit. Supra, in caput 34. ad numerum marginalẽ
18. oſtendimus nouem peccata filiorum Iacob in illa cæde notari.

Quæſtio, an iuſta fuerit cædes Sichimitarum propter verba Iud. Locus Iudith cap. 9.

Ceterum exiſtit quæſtio,quemadmodum Iacob cædem illam Sichimitarum 27
tantopere deteſtetur, cum eã ſancta illa mulier Iudith non ſolum commendet,
verum etiam Deo auctore atque incitatore factam prædicet?Namque c.9. libri
eius in ea precatione quam habuit ad Deum, hæc dixit; *Domine Deus patris mei
Simeonis,qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum qui violatores extite-
runt in coinquinatione ſua,& denudauerunt femur virginis in confuſionem,& dediſti
mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem,& omnem prædam in
diuiſionem ſeruis tuis qui zelauerunt zelum tuum.* Ait igitur Iudith,Deum dediſſe
Simeoni gladium in vltionem Sichimltarũ. nam hoc ſignificat illud,*in defenſio-
nem alienigenarum.* frequens enim eſt Latino Interpreti,pro vlciſci,defendere;
& pro vltione,defenſionem ponere,veluti ad Roma. 12. [*Non voſmetipſos defen-
dentes ſed date locum iræ:*] & Iudith cap. primo.[*Iurauit per Thronum ſuum quod
ſe defenderet ab illis regionibus.*] ait item Simeonem eo facto zelauiſſe zelum
Dei,Deumq. non ſolum approbando,ſed etiam remunerando illnd factum,de-
diſſe illi quaſi mercedem operis,mulieres & virgines in captiuitatem,omnem-
que ſupellectilem in prædam.

Magiſt. hiſtor. Scholaſtic. Dionyſius. Chartuſ.

Magiſter Hiſtoriæ Scholaſticæ,& Dionyſius Carthuſianus ſuper eum locũ Iu 28
dith,viderunt hanc difficultatem, & ad hunc modum expediri poſſe putarunt.
Cædes,inquiunt,Sichimitarum tripliciter conſiderari poteſt: vel ex parte Dei,
& ſic iuſta fuit,decuit enim Deum fœdiſſimum illud ſtuprum non inultũ dimit-
tere: vel ex parte Sichimitarum, qui quoniam de ſcelere vel ab ipſis, vel apud
ipſos commiſſo nullam egerant pœnitentiam,digni profecto erant ſupplicio:at
que hac duplici ratione cædes illa laudari poteſt & laudata eſt à Iudith : vel ex
parte Simeonis & Leui,& ſic plane iniuſta fuit, quia cum dolo & contra datam
fidem, & poſt fœdus ac pacem initam facta eſt;& hac ratione eam Iacob dãnat
ac deteſtatur. Veruntamen, ſi quis conſiderate perpendat ſupradicta verba Iu-
dith,aduertet,hoc iſtorum reſponſo nequaquam exhauriri propoſitam difficul-
tatem. Dicit enim Iudith Simeonem zelaſſe zelum Dei, ergo videtur laudare
cædem illam,etiam ex parte Simeonis.

Lyranus & Auctoris ſententia.

Quocirca ſimilius verò eſt reſponſum Lyrani,qui explanãs verba illa Iudith, 29
iubet nos in illa cæde duas res conſiderare;quarum altera, eſt zelus quo incen-
ſi ſunt illi ad faciendam cædem;altera,eſt modus quem in facienda cæde tenue
runt. Zelus quidem fuit odium ſtupri ſororis,quod iuſtum erat & laudabile,vo-
luntas etiam vlciſcendi tantum ſcelus,hoc eſt,vt non abiret inultum & impuni
tum,& hoc quoque bonum fuit:denique ſtudium repellendi iniuriam ſorori il-
latam quod erat honeſtum. Ac de his quidem laudatus eſt Simeon à Iudith. At
enim modus quo iſta ſunt executi,& ad effectum perduxerũt,prauus, peruerſus
& abominabilis fuit, id eſt, vt diximus, per dolum,& cum ſumma crudelitate.
Quamobrem & cædem,& cædis auctorem merito deteſtatus eſt Iacob.

SED pergamus quæ ſequuntur exponere. *In conſilium eorum non veniat* 30
anima mea,& in cœtu illorum non ſit gloria mea. Senſus eſt:Abſit,vt ego tanto ſce-
leri vlla ratione aſſenſus ſim, & tam iniqui conſilij participatione fœdauerim
gloriam meã. Vel:Abſit, vt factum illud ad laudẽ & gloriam meam pertinuiſſe
putetur. Totum hoc eo ſpectat, vt demonſtrε̇t Iacob, ſe neque tunc participem
fuiſſe illius ſceleris,& nunc ipſum deteſtari. Alij ſic exponunt; Nolit Deus, vel
Auertat Deus, vt in conciliũ ac cœtum eorũ aliquando veniat anima aut glo-
ria mea:nã vt ſunt temerarij & furẽtes,ne mihi quidẽ parcerẽt,quod ita dicere
mus Italicè:*Dio guardi la vita e l'honor mio dalle conſulte & congregationi loro.* Vox

Conſi-

Cõſiliũ, Hebraicè ſignificat nõ modo cõſiliũ, ſed quicquid occultũ & ſecretũ eſt. Rabbi Salomon illud: *In conſilium eorum non veniat anima mea*, ait ſpectare ad facinus Zamri qui inſpectante Moſe eum vniuerſo populo intrauit lupanar vt coiret cum muliere quadam alienigena: quamobrem Dei zelo incẽſus Phinees, vtrumque gladio perfodit, Vide cap. 25. Numerorum. Itaque pro conſilio legit & intelligit Salomon ſecretum locum, id eſt, lupanar: hoc ergo ſcelus præuidens Iacob ſpiritu prophetico, illis verbis abominatus eſt. fuit autem Zamri de tribu Simeonis. Quod autem ſubiungitur: *Et in cœtu illorum non ſit gloria mea*, idem Salomon pertinere exiſtimat ad ſeditionem illam quam Core, qui erat de tribu Leui, concitauit aduerſus Aaron, arrogare ſibi volẽs dignitatem & poteſtatem ſacerdotalem: cuius rei Moſes hiſtoriam ſcripſit capite 16. Numerorum. Sed enim cũ ea interpretatione nequaquam conſonant verba quæ proxime ſequuntur: *In furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum*: quod ad hiſtoriam Zamri & Core minime quadrat.

31 *Quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum.* Illud, virum, vel dictum eſt pro viros, id eſt, Sichimitas omnes, poſito ſingulari pro plurali; vel occiderunt virum, idem valet atque, fuerunt homicidæ: vel potius ſingulariter dictum eſt, occiderũt virum, propter Sichem ſtupri auctorem, cuius vnius vlciſcẽdi nimia cupiditate, etiã ad alios omnes eius ciues cædes illa graſſata eſt. Illud: *ſuffoderunt murum*, hanc habet ſententiam: Tanto furore debacchati ſunt, vt non contenti fuerint cæde hominum, ſed inſuper vrbem vſquequaq; depopulari, vaſtare ac demoliri voluerint. Suffodiſſe eos murũ, in hiſtoria eius rei quæ ſupra narrata eſt capite trigeſimo quarto non ponitur expreſſe, ſed fortaſſe ſignificatur illis verbis: *Simeon & Leui arreptis gladijs ingreſſi ſunt vrbẽ confidenter, interfectiſque omnibus maſculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt.* Illud: *Confidenter ingreſſi ſunt vrbem*: ſignificare videtur, audacter eos eſſe ingreſſos diruendo partem aliquam vrbis: vel potius ſignificatur alijs illis verbis proxime ſequentibus: *Quibus egreſsis, irruerunt ſuper occiſos cœteri filij Iacob, & depopulati ſũt vrbem in vltionem ſtupri* Ex quibus verbis exiſtimare licet, Simeonẽ & Leui auctores fuiſſe cædis hominum, ceteros autem fratres eorum tantum direptionis & vaſtationis vrbis.

32 Pro illo: *Suffoderunt murum*. lxx. verterunt, *Subneruauerunt taurum*: nã vox hebræa, Sor, frequenter vſurpatur in Scriptura ad ſignificandum taurum vel bouem: Eſt autem ſubneruare, incidere neruos, id eſt, infirmare vires & robur tollere. Per taurum ſignificatur Sichem, qui ætatis iuuenilis cum eſſet, pollebat robore corporis. Hebræi ſignificari putant Ioſephum, ad quem occidendum primi omnium Simeon & Leui conſpirarunt, & ceteris fratribus in eius necem conſpirandi auctores fuerunt: nam licet hoc in ſacris literis explicatè non tradatur, eſt tamen valde veriſimile. neq; enim minores fratres auſi eſſent tantum ſcelus tentare, niſi eius faciendi priores & maiores fratres principes fuiſſent. *Geneſ. 37.*

Ac non fuiſſe cædis eius auctorẽ Ruben neque Iudam, eo liquet, quod Ruben adnixus eſt liberare Ioſeph de manu aliorum fratrum, & Iudas vt necem eius auerteret, ſuaſit eum vendi Iſmaelitis: conſequens igitur eſt principes eius ſceleris fuiſſe Simeonem & Leui. Ad huius quoque rei confirmationem facit, quod cum Ioſeph in Aegypto inſimulaſſet fratres ſuos proditionis quaſi eſſent exploratores, & idcirco vnus eorũ relinquendus eſſet quaſi obſes in poteſtate Ioſeph, relictus eſt Simeon, vt qui auctor fuerat conſpirationis aduerſus Ioſeph, ipſe præ ceteris eius ſceleris pœnas lueret. Atque hunc in modũ argumentatur Caietanus; cui etiam ſuffragatur Thargum Hieroſolymitanum, ſic habens hoc loco: *In ira ſua occiderunt virũ, & in volũtate ſua vẽdiderũt Ioſeph, qui aſsimilatus eſt boui.* Comparatus eſt autem tauro Ioſeph, propter dignitatis & poteſtatis eius excellentiam, primum ipſi puero in ſomnis demonſtratam, poſtea comparatam in *Ibidem* *Geneſ. 42.* *Caietanus* *Geneſ. 36.* *Infra. 41.*

Aegypto. Moſes certe Deuteron. 33. benedicens Ioſeph, comparat eum primogenito tauri.

At enimuerò hæc interpretatio, præterquam quod continet ſententiam leuibus nixam coniecturis, etiam non congruit cum eo quod adijcitur, *Occiderunt virum*; non enim Ioſeph ab illis occiſus eſt. Dicitur porrò furor eorum pertinax, & dura indignatio, quia etiam poſt pacem factam, fœduſq. percuſſum perdurauit, neque exaturari potuit mediocri pœna; nec niſi omnia funditus euertendo ac delendo expleta eſt.

Diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael. His verbis cõtinetur prophetia 33
Iacob, pertinens ad pœnã ſceleris eorum; nam ſuperiora, facinoris eorum expoſitionem ſimulq. deteſtationem habent: ſenſus autem horum verborum eſt; quia, inquit, ſceleratiſſimam iſti duo coierunt ſocietatem, idcirco non habitabunt ſimul in Terra promiſsionis, ſed diſiuncti erunt inuicem: quod ita euenit. Simeon enim non habuit ſeparatam hæreditatem, ſed eam accepit in medio tribus Iuda, vt traditur Ioſue 19. tribus autem Leui diſperſa erat per omnes tribus: nã quia nulla eſt data Leuitis hæreditas, aſsignatæ ſunt illis ciuitates ad habitandum, ſparſæ per alias tribus. Hebræi tradunt ex tribu Simeonis fuiſſe pædagogos & magiſtros puerorum populi Hebræi, qui victus parandi & lucri faciendi cauſa ceteras tribus peruagabantur in docẽdis & erudiendis pueris occupati. Cui traditioni adeſt Thargum Hieroſolymitanum, in quo, locus hic ita expreſſus eſt: Dixit pater noſter Iacob, non cõuenit vt hæc caſtra ſimul ſint: alioqui nullus populus, nullumque regnum poterit conſiſtere coram eis. Diuidam ergo tribum Simeonis, vt ſint Scribæ & doctores legis in Synagoga Iacob: tribum verò Leui diſtribuam vt præſit concionibus, vel contentionibus inter filios Iſrael.

Ex tribu Simeonis fuiſſe pædagogos & magiſtros puerorum.

Dubitatio cur Moſes Deute. 33. benedicẽs ceteris tribubus præterierit tribum Simeonis.

VERVM illud inquiſitione & explicatione dignum eſt, cur Moſes Deut. 34
33. omnibus alijs tribubus benedicens, ſolam tribũ Simeonis ſine benedictione præterierit. Nec eſt probabile reſponſum eorum qui aiunt, quia Iacob maledixerat Simeoni, propterea Moſen noluiſſe eius tribui benedicere: namque ob eandem cauſam nec tribui Ruben, nec Leui benedicere debuiſſet Moſes. Illud foret probabilius (ſi quidem verum eſſet) propterea indignã benedictione Simeonis tribum eſſe iudicatam, quod ille eius tribus ſator & parens, ad necem Ioſeph inferendam præ ceteris incubuiſſet: ſed quia hoc probari non poteſt, magnam fidẽ non habet. Illud igitur verius dictu fuerit, quia non multo ante, vt eſt in libro Numerorum, cap. 25. Zamri princeps tribus Simeonis, ſpectante Moſe atq; vniuerſo populo, lupanar Madianitarum ingreſſus, cum quadam Madianite cõcubuerat, ſummo cum mœrore totius populi & principum indignatione, atque inſigni Dei contumelia: quia etiam huius facinoris recens erat memoria, ad eius deteſtationem, Moſes ei tribui ſuam benedictionem impertiri noluit.

Vera ſolutio.

Varietas lectionis. Hieronymus.

Dicendum præterea non nihil eſt (vt curioſo lectori ſatisfaciamus) de varie 35
tate lectionis huius loci. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, hanc citat lectionem huius loci ex interpretatione ſeptuaginta interpretum [Simeon & Leui fratres conſumauerunt iniquitatem adinuentionis ſuæ: in concilium eorum non veniat anima mea, in congregatione eorum non æmuletur iecur meum, quia in furore ſuo interfecerunt homines, & in deſiderio ſuo ſubneruauerunt taurum] quam lectionem ait diſcordare à veritate hebraica quæ hãc reddit ſententiam: [Simeon & Leui fratres: vaſa iniquitatis arma eorum. In arcanum eorum non veniat anima mea, & in conuentu eorum ne diſſoluatur gloria mea: quia in furore ſuo interfecerunt virum, & in libidine ſua foderunt murum] ſignificat autem his verbis, inquit Hieronymus, nõ ſui conſilij fuiſſe, quod illi Sichimitas fœderatos viros interfecerint, contraque ius pacis & amicitiarũ, ſanguinẽ fuderint innocẽtem; & quia quodã furore ſiue crudelitate rapti mu

ros

ros hoſpitæ vrbis euerterint. Illud: [Diuidam eos in Iacob,& diſpergam eos in Iſrael)bene congruit cum euentu.Leui enim hæreditatem propriã non accepit, ſed inter alias tribus,paucas vrbes ad habitandum habuit: Simeon quoque, vt eſt in libro Ioſue,proprium funiculũ non eſt conſecutus,ſed de tribu Iuda quid dam accepit. Et in primo Paralipomenon,capite quarto ſcriptum eſt, cũ multiplicata eſſet tribus Simeonis,nec haberet poſſeſsionis locum, exiſſe in deſertũ ad quærendum ſibi locum. Quidam prophetice, interfectos homines, Apoſtolos,& ſubneruatum taurum à Phariſæis,Chriſtum interpretantur. Hactenus ex Hieronymo. *Ioſue 19.*

36 In Paraphraſi verò Chaldaica pro illo: *In conſiliũ eorum non veniat anima mea, & in cætu illorum non ſit gloria mea*. Sic eſt, in ſecretis eorũ non fuit anima mea; & cũ congregarentur ipſi vt irent,non deſcendi de gloria mea.Senſus eſt: Non conſuluerunt me,quandò conſultarũt de occidendis Sichimitis, ſed clã & ignorante me facinus illud& deliberarunt & perfecerunt.Illud: *Non deſcendi de gloria mea*, varie poteſt exponi: vel,Non ſum aſſenſus illis,ne perderẽ gloriã & claritatẽ famæ quam vſq;ad id temporis habuerã; vel,Nõ receſſi à Deo qui eſt gloria mea,vt tale quiddam contra illius voluntatem deſignarem; vel,Non ſum de ductus de ſententia & propoſito animi mei,probe ſciens quid æquum,iuſtũ,honeſtum &glorioſum factu eſſet aut non eſſet.Iam verò pro illo: *Occiderunt virum*, in hebrę o ſic eſt: Occiderunt occiſione,id eſt ingentem, atrocem horrendamq. hominum cædem fecerunt:geminatio enim illa ad exaggerationem facit.

37 Reſtat vt quæ ad myſticum vaticinij huius ſenſum & intelligentiam pertinent,carptim dicamus.Et allegorica quidem huius prophetiæ interpretatio ea dem ferè traditur ab Ambroſio, Ruffino, Iſidoro, Ruperto. Aiunt Iacob ſpiritu prophetico vidiſſe execrandum concilium, in quo Scribæ & Sacerdotes de necando Meſſia deliberaturi erant:doctores autem legis & Scribæ, vt placet Hebræis,erant de tribu Simeonis,Sacerdotes autem de tribu Leui.Iſtos porrò nar rant Euangeliſtæ concilium feciſſe vt Ieſu morti traderent, &Dominus noſter dixit: *Filius hominis tradetur principibus Sacerdotũ & Scribis,& condẽnabunt eũ morte*.[Maledictus fuit illorum furor quia pertinax]nimirum toties vehementer cu piente & adnitente Pilato,Ieſum,vt plane innocentem dimittere,illi contra obnixè obſtiterunt clamantes, Tolle crucifige eum. Nimis quoque dura fuit eorũ indignatio, quia Barabbam homicidam dimitti, auctorem autem vitæ occidi flagitarunt. *Expoſitio myſtica.* *Ambroſ. Ruffinus. Iſidorus. Rupertus.* *Matt. 20.*

Rectè igitur de ipſis dicitur: *Occiderunt virum & ſuffoderunt murum*,id eſt,corpus eius flagellis,clauis ac lancea lacerauerunt atque perfoderunt:aut quia tan to ſcelere admiſſo meruerũt ipſi,vt proſtratis moenibus vrbs Hieruſalẽ funditus euerteretur,& ſupremo ipſi opprimerentur exitio. Vnde ſequitur: *Diuidam eos in Iacob,& diſpergam eos in Iſrael*: Delierunt enim, vt inquit Rupertus, eſſe veri filij Iacob,in eorum locum ſuccedentibus,& hæreditariam promiſsionis benedictio nem cernentibus,qui ad fidem Chriſti ex Gentibus conuerſi ſunt. Vel,Diuidam eos per ciuiles diſcordias & inteſtinas ſeditiones,quæ auctore Ioſeph in vltimis libris Iudaicarũ antiquitatum,& in ijs quos de bello Iudaico ſcripſit, anteceſſerunt bellum Romanorum aduerſus Iudæos,& Hieroſolymitanũ excidium. Sanè illud: *diſpergam eos*, veriſsime contigit:namque eo bello victi captiq. per omnes terræ plagas miſerrime diſsipati ſunt: quod prædictum fuerat per Dauidem pſal. 58. *Deus*, inquit, *oſtendit mihi ſuper inimicos meos,ne occidas eos. Diſperge illos in virtute tua.* *Ioann. 19.* *Rupertus.*

38 Licet præterea morale quoddã &perutile documentũ ex hac prophetia capere;omnẽ ſcilicet immoderatã vindictã,etiã quæ videtur zelo iuſtitiæ cõcipi, aut ſuſcipi ſtudio repellendæ iniuriç & recuperandi honoris,eſſe repudiandã atque fugiendam: ſed illam tamen tam lege diuiua quàm humana execrandam eſſe, *Morale documentum de reprimẽdo appetitu vindictæ.*

quæ ad ſimilitudinẽ illius vindictæ Simeonis & Leui, his quoque circumſtantijs inſignita fuerit: Prima, ſi fiat per dolum & fraudẽ, maxime verò ſub obtentu pacis & amicitiæ: Secunda, ſi aduerſus homines incautos, inermes, & ad reſiſtendũ inualidos: Tertia, ſi aduerſus eos qui verſantur in ſummis ærumnis & calamitatibus, aut magnis animi corporiſuẽ doloribus cruciantur: Quarta, ſi ea vindicta redundet in contemptũ & iniuriam religionis: Quinta, ſi magnitudo vindictæ, grauitatem ſceleris, & iniuriæ menſuram excedat, nulloque reſpectu humanitatis, barbara & ferina crudelitate ſæuiatur.

TERTIA PROPHETIA DE IVDA.

Geneſ. 49. Verſ. 8.9. 10.11.12.

Iuda te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorũ, adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda, ad prædã fili mi aſcendiſti: requieſcẽs accubuiſti vt Leo, & quaſi Leæna: quis ſuſcitabit eum? Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, ò fili mi, aſinã ſuam. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Pulchriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores.

HAEC prophetia, quam de Iuda edidit Iacob, & Moſes poſteritati, 39
literarum monumentis conſignatã prodidit, vt eſt nobiliſſima & celeberrima, ſic eſt aliqua in parte obſcuriſſima & ad explicandũ difficillima. Ex hac euidens firmumq; ducitur argumentũ ad redarguendos Iudæos qui Meſsiã adhuc veniſſe negant; & perſpicua ratione concluditur, dominum Ieſum Saluatorẽ noſtrum verum eſſe Meſſiam. Sed enim veritatem huius prophetiæ cum ipſo euentu, rerumque ſucceſſu comparare atque componere, valde arduum & impeditum opus eſt. quò maiori ſtudio & cura enitendum & perficiendum nobis eſt, vt quemadmodum fecimus in illa Danielis de Septuaginta Hebdomadis prophetia; ita quoque veritatem huius prophetiæ, quoad eius fieri poſſit, manifeſtam & planam lectori faciamus. Ac primo quidem ſingula verba ſubtiliter ac diligenter excutienda & ponderanda ſunt, vt germana & propria eorum ſententia, & vt vocant, literalis ſenſus enoteſcat: deinde ſenſus quoque myſticus indicabitur: poſtremò duas inſignes admodum quæſtiones tractabimus, alteram contra Iudæos, vtrum hæc prophetia denotet tempus aduentus Meſſiæ; alteram cum Chriſtianis Doctoribus, quemadmodum hæc prophetia intelligenda & interpretanda ſit, vt eius veritati euentus apte reſpondeat.

Spectat porrò hæc prophetia ad laudem Iudæ vel potius poſteritatis & tribus eius: nam in Iudam qui filius fuit Iacob, penè nihil competit eorum quæ hic dicuntur. Predicat autem Iacob quatuor excellentias Iudæ, primam honoris & laudis, quod ipſum ceteri fratres laudaturi & adoraturi eſſent; alteram, fortitudinis, quod vt Leo hoſtes ſuos debellaturus eſſet: tertiam, principatus atque imperij diuturnitatis eius vſque ad Meſſiæ aduentum, qui ex ea

tribu

tribu generandus erat: quartam, incredibilis abundantiæ bonorum temporalium, maxime autem vini & lactis.

40 *IVDA TE laudabunt fratres tui*. Hebraice eſt (Iuda tu diceris Iuda, & iuxta nomen tuum quod ſignificat laudem vel confeſſionem laudis, continget tibi: nam te laudabunt fratres tui.) Vide 29. caput Geneſeos. Sic Dominus dixit Petro: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Paraphraſis Matt. 16.
Chaldaica ſic habet hoc loco [Iuda, tu confeſſus es & non erubuiſti; in te confitebuntur fratres tui.] Quid illud fuerit, quod Iudas confiteri nõ erubuerit, difficile eſt diuinare. Quidam referunt ad factum Thamar, quod ille non abnuit, ſed ſimpliciter cõfeſſus dixit, *Iuſtior me eſt* &c. Gen. 38. Alij referũt ad liberationem Ioſeph à cæde, quam ei ceteri fratres moliebantur Geneſ. 37. Vel illud; cõfeſſus es & non erubuiſti, poſitum eſt pro futuro, confiteberis & non erubeſces, more ſcilicet prophetiarum, in quibus propter certitudinem præterita ponuntur pro futuris. Illud; in te confitebuntur fratres tui, intelligi poteſt, vel in te, vel propter te, vel ſimpliciter, Te confitebuntur ſiue laudabunt omnes fratres tui, & ex nomine tuo vocabuntur omnes Iudæi.

41 *MANVS tua in ceruicibus inimicorum tuorum*. Hebraice ſingulariter eſt, in ceruice, ſenſus eſt: ſubiugabis tibi inimicos tuos. Hoc impletum eſt in ipſa tribu Iudic. 1.
Iuda ſtatim poſt mortem Ioſue: hãc enim monitu Dei ducem ſecutæ aliæ tribus debellarunt hoſtes ſuos: ſed euidenter ac perfecte completum eſt in Dauide, ſicut patet legenti 1. & 2. libr. Reg. Id quod ipſemet de ſe confirmat pſal. 17. *Perſequar*, inquit, *inimicos meos & comprehendã illos: & non conuertar donec deficiant. Confringam illos nec poterunt ſtare; cadent ſubtus pedes meos. Et inimicos meos dediſti mihi dorſum* (Hebraice eſt ceruicẽ) *comminuam eos vt puluerem ante faciem venti, vt lutũ platearum delebo eos. Populus quẽ non cognoui ſeruiuit mihi; in auditu auris obediuit mihi.* Idẽ quoque contigit quibuſdam alijs regibus Iuda vt Aſa, Ioſaphat 3. Reg. 15
& Ezechiæ. Chaldaice ita eſt; Manus tua præualebit hoſtibus tuis, diſſipabuntur inimici tui, erunt vertentes verticem corã te, præuenient te, petituri pacem tuam. Petere pacem tuã, vel ſignificat, honorifice & amanter ſalutare, pacẽ, hoc eſt, ſalutem, & omnia fauſta precando; vel ambire pacem alicuius, vehementer optando in pace eſſe cum aliquo. Hanc quoque Iuda victricẽ hoſtium ſuorũ fortitudinem ſignificauit Moſes Deuteronomij 33. illis verbis, quibus benedicens Iuda dixit, Manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduerſarios eius erit. *Adorabunt te filij tui*. Hebraice pro adorabunt, eſt, incuruabunt ſe tibi. Hinc apparet, ius primogenituræ pertinens ad honorem & poteſtatem, ex Ruben tranſlatum eſſe ad Iudam. ſiquidem Iſaac Geneſ. 27. vt primogenito dixit Iacob: *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Infra 22. 4. Reg. 19

42 *CATVLVS Leonis Iuda*. Hoc poteſt conuenire etiam in Iudam qui filius fuit Iacob: eum nempe tradunt fuiſſe omnium fratrum ſuorum fortiſsimum & generoſiſsimum. Et in primo libro Paralipom. cap. 5. Sic eſt: *Iudas erat fortiſsimus inter fratres ſuos: de ſtirpe eius principes generati ſunt*. rectè autẽ cõparatur Leoni qui eſt fortiſsimus animalium, & illis maxime terribilis, de quo ſcriptum eſt in Prouerbijs: *Leo fortiſsimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum*. & Amos 3. *Leo rugiet, quis non timebit?* Catulus porrò Leonis etiã audacior eſt, vel vt contrariorũ & validiorũ viriũ inexpertus, vel vt acutioribus firmioribuſque dentibus inſtructus, vel vt cibi prædæque auidior. Nomen verò Catuli Leonis præcipue cõuenit in Dauidem de tribu Iuda generatum, qui etiamnum adoleſcens pugnabat cum 1. Reg. 17.
leonibus & vrſis, eoſq. ſuperabat, & Goliath gigantẽ, terrorẽ Hebræorũ, deuicit. Ibidem.

AD

AD prædam fili mi aſcendiſti. Hebraice eſt, ex præda, verbum autem he- 43
Hieron. in Traditioni bus Hebraicis. bræum propriè ſignificat raptum, & dilaceratum, vt cum leo beſtiæ alicuius membrum diſcerpſit & rapuit ſibi in cibum. Hieronymus legit, ex captiuitate: ſed in idem recidit. Septuaginta verterunt *Ex germine*, quod nullam habet cum hebræa & latina lectione conuenientiam, nec video quem ſenſum reddat ſecundum hiſtoriam; niſi forte ſignificatur, Iudam nihil degeneraſſe à maioribus ſuis, ſed moribus factiſque oſtendiſſe ex ſanctorum ſe ac fortium virorum ſtirpe generatum. Hoc loco paraphraſis Chaldaica hanc habet lectionem: [Poteſtas erit in principio, & in fine magnificabitur regnum de domo Iuda, eo quod à iudicio occiſionis, fili mi, animam tuam abſtinuiſti] ſenſus eſt: Primo non erit plenum regnum in Iuda, ſed magnificentia quædam & poteſtatis atque imperij excellentia ſuper alias tribus: proceſſu tamen temporis in iuſti regni faſtigium aſſurget: & hoc meritus eſt Iudas propter æquitatem & iuſtitiam qua vſus eſt, tum liberando nurum Thamar ab incendio; tum eripiendo innocentem Ioſeph ex manibus fratrum interficere eum cupientium. Geneſ. 30. Infra. 37.

REQVIESCENS accubuiſti vt leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum? Hebraice 44
eſt: Incuruauit ſe & accubuit: alluditur ad morem leonis, qui poſtquam rapuit prędam, incuruat ſe ſuper crura (id enim hebræum verbum ſignificat) & cubat, nec vult ſurgere, licet tranſeant alia animalia, quaſi nullum timens. Pro leæna, Hebraice eſt, Labi, ſignificans leonem maiorem. Sed quia ea vox in plurali habet formam femininam, dici poteſt in ſingulari ſignificari vtrumque ſexum. S. Hieronimus fere vertit leænam. Pro illo: *Quis ſuſcitabit eum?* Hebraice eſt: Quis ſurgere vel ſtare faciet eum? id eſt, Quis irritabit eum? quo ſignificatur, ſubiugatis omnibus hoſtibus ſecurè Iudam & tuto victurum. Nimirum ita contigit Dauidi poſt multas victorias, debellatis Philiſteis, Moabitis, Ammonitis, Idumæis & Siris, vſque ad Euphratem: ſed maxime ſub Salomone pax floruit, lege quartũ & quintum caput libri tertij Regum. Senſus igitur eſt: Profligatis hoſtibus, in ſecura pace erit, nec quiſquam eum laceſſendo & irritando audebit ad bellum concitare. In Chaldaica paraphraſi ita legimus hunc locum: [Quieſcens habitabit in fortitudine ſicut leo & ſicut leæna, non eſt regnum quod commouebit eum.] 2. Reg. 8. & 21. Paralip. 9.

Verſu 10. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius.

RVPERTVS libro tertio de victoria verbi Dei cap. 9. ait hanc eſſe 45
tertiam Dei promiſsionem datam homini de aduentu Meſsiæ. Nam prima expreſſa eſt ijs verbis, quæ Deus ſerpenti dixit Gen. 3. *Inimicitias ponam inter ſemen tuum & ſemen mulieris: & ipſum conteret caput tuum.* Secunda promiſsio data eſt Abrahæ Gen. 22. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Tertia promiſsio, & quidẽ prioribus multo expreſsior, per Iacob his verbis pronuntiata & mundo publicata eſt.

Pro, *Non auferetur* Septuaginta habent, Non deficiet. Hebraice eſt, Non recedet, à verbo (Sur) quod ſignificat recedere, declinare, ſeparare. *Sceptrum.* Hebraice (Sheueth) ſignificãs virgam regiam, quale eſt ſceptrum, & qualis erat virga Aſſueri. In pſal. 44. dicitur: *Virga directionis, virga regni tui*: ſignificatur igitur regalis dignitas & poteſtas, ideo Septuaginta verterunt: [Non deficiet princeps,] & Ionathas, reges. Solet nonnunquam in Scriptura nomen virgæ poni pro afflictione & oppreſsione, vt in Pſal. 2. *Reges eos in virga ferrea*: & apud Eſaiã: *Aſſur virga furoris mei*: & apud Paulum: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, &c.* Verum ea ſignificatio hic locum non habet, vt manifeſtum eſt ex ijs quæ proxime ſequuntur, quæ declarant Iacob loqui de principatu & dominatu Iudæ, Eſther. 5. & 15.

omnia

omnia illi læta fauſtaque & glorioſa prænũtiando. Nec verum eſſet non receſſu-
ram fuiſſe à tribu Iuda virgam afflictionis vſque ad Meſſiæ aduentum; cum ea
Tribus regnantibus Dauide & Salomone florentiſſ:ma & feliciſſima fuerit. *De*
Iuda hoc eſt de familia, poſteritate & tribu Iuda. Onkelus & Ionathas verterũt,
de domo Iuda.

Et dux, ſic etiã Septuaginta. Hebraice eſt Mechochec, ſignificans eũ qui facit
ſcribere leges & decreta. hic ponitur pro legiſlatore. idem nomen Pſalmo 59.
latinus interpres vertit regem, ibi *Iuda rex meus*. Eſt aut munus ſummi princi-
pis ac regis, ſancire leges, & decreta condere. Iſaias certe capite 33. tribus glo-
rioſis nominibus Meſsiã inſigniuit, Iudicis, Legiſlatoris & Regis. *Dominus*, inquit
iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter, ipſe ſaluabit nos. De femore
eius. Septuaginta: De femoribus. Hebraice ad verbum: (De inter pedes eius:) ſen
ſus igitur eſt: Ex ſemine vel ex ſtirpe eius. Onkelus & Ionathas habent: De filijs
filiorum eius. S. Hieronymus honeſtati aurium conſulens, ne nominaret genita-
lia, quod proximum erat poſuit, De femore, & alibi dicitur, Ex vtero, etiam in
viris, vt Geneſ. 15. & 2. Reg. 16. certe locus virilitatis, vt eſt inter femora, ſic eſt
in imo ventris.

46 *DONEC veniat qui mittendus eſt*. Illud *donec* expreſsius reddiderunt Onke
lus & Ionathas: Ille quidẽ, non deficiet in ſeculũ ſeculi vſq; dum veniat Meſsias:
hic autem, vſque ad tempus quo veniet *Qui mittendus eſt*. Meſsias ſcilicet: nam
hoc nomen expreſſe hic Onkelus, Ionathas & Pagninus poſuerunt. Certe Meſ-
ſias hoc vocabulo, Miſſus, ſæpe inſignitur in Scriptura: nimirum inter omnia
quæ Deus miſit hominibus, Chriſti miſsio fuit maxime optata, & expectata,
promiſſa, & ſalutaris hominibus. Hebraice eſt *Shiloh* obſcuræ admodum & am-
biguæ ſignificationis: nam prout varia ex origine ſeu radice ducitur, ſic ad va-
rias ſignificationes applicatur. Etenim quia (Scil) filium ſignificat, quidam
vertunt; donec veniat filius eius: intelligi volentes Meſsiam. Oleaſter repetit *Oleaſter.*
originem eius à (Scialah) & ſignificari vult eo nomine quietum, ſecurum & pa-
cificum, quo nomine Meſsias commendatus & nobilitatus eſt, tum apud Iſaiam,
tum apud Zachariam capite nono. Eſt præterea (Shiloh) proprium nomen
cuiuſdã loci, qui erat in ſorte vel tribu Ephraim, vbi ductæ ſunt ſortes ſuper diui
ſione terræ promiſſionis, Ioſue 18. manſit quoque eo in loco arca Domini uſque
ad Samuelem, Vide Pſalmum 77. & Hieremiæ caput 7. Eugubinus purat tem- *1. Reg. 4.*
pore S. Hieronymi non fuiſſe ſcriptum (Shiloh) ſed Saliach, vt loco litteræ (he) *Auguſt.*
fuerit (chet) & ita ſignificari, vt ipſe vertit, Miſſum. *Eugubin. in Geneſ.*

47 Septuaginta verterunt: *Donec veniant quæ depoſita ſunt ei*. Sic enim ſecundum
ipſos legit Auguſtinus libro 12. contra Fauſtum, cap. 42. & libro 17. de Ciuita *Auguſt.*
te Dei, cap. 41. Cyprianus libro primo contra Iudæos legit: *Depoſita illi*: alia Le- *Cyprianus*
ctio habet: *Donec veniat cui repoſitum eſt*. Sic legit Ignatius, Irenæus, Tertullianus *Ignatius.*
Ambroſius, Leo Papa, & S. Hieronymus. Iuſtinus Martyr, & interpres Origenis *Irenæus.*
vtramq; lectionẽ agnoſcunt: in Codicibus Theodoreti manuſcriptis, in vltima *Tertullia.*
quæſtione in Geneſim, bis eſt. *Qui reſeruatur*, vel *Quod reſeruatur*. Hæc circa *Ambroſ.*
tranſlationem ſeptuaginta huius loci annotauit Flaminius Nobilius, quem ego *Leo Papa* *Hierony.*
virum propter magnam probitatem & doctrinam, & meam multorum annorũ *Iuſtinus.*
cum eo familiaritatem, amoris ſimul, & honoris cauſa libenter nomino. *Theodore.*

Opinatur Eugubinus, Septuaginta diuiſam legiſſe dictionem illam (Shiloh) *Flaminius*
in (Sci) quod ſignificat relatiuum quis, quæ, quod; & in pronomen (Lo) quod ſi *Nobilius.*
gnificat, ei vel ipſi, vt ſenſus fuerit: Donec veniat quod ei; ſuppleuiſſe autẽ ipſos *Eugubin.*
ſeptuaginta illud: [repoſitum eſt.] Dicuntur autem repoſita, quæ ſunt nobis val
de cara & pretioſa, & quia nihil erat carius aut pretioſius aduentu Meſsiæ, aut
quod æque illuſtraturum atque nobilitaturum eſſet tribum Iuda, idcirco dici-
tur: [Donec veniat quod eſt ei repoſitum.] Meſsias porrò erat repoſitus ſiue de-

poſitus in promiſſis Dei, in prædictionibus vatum, denique in multis figuris & ſignis atque in omnibus penè ceremonijs iudaicis.

ET ipſe erit expectatio gentium: Hebraicè eſt: *Et ei erit obedientia populorum.* 48
Id eſt, obedient illi populi & accipient leges eius: quod in parte contigit Dauidi, vt de ſe ipſe teſtatur pſalmo decimo ſeptimo. *Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi*; ſed omnino completum eſt in Chriſto Domino, cui dixit Deus pater Pſalmo ſecundo, *Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*: Et pſal. ſeptuageſimo primo. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.* Quamobrem Pſalmo quadrageſimo quarto fauſtis vocibus ei acclamatur: *Intende proſpere, procede, & regna.* Rabbi Salomon ait vocem hebræam ſignificare congregationem populorum, & indicari multos populos ad eius ditionem & imperium aggregatum iri: quod aliquatenus euenit in principatu Dauidis, qui multas gentes parere ſibi, & tributum pendere coegit.

2. Reg. 18 Hieron. in Traditionibus Hebraicis.

Hieronymus in vna littera ſenſum mutauit: nam vox (Ia) eſt à verbo (Iacha) & habet prædictam ſignificationem. Sanctus Hieronymus deriuaſſe eam videtur à (Chauà) quod ſignificat expectare, & frequenter litera (He) ponitur in loco (Vau) & tunc habet ſignificationem, qua vſus eſt hic B. Hieronymus, quod tamen propterea non probatur peritis linguæ Hebrææ, quod talia nomina quæ fiunt per præpoſitionem literæ (Iod) perquam rara ſunt, nec ferè ſunt niſi propria nomina, quale non eſt hoc: nec reperitur hæc vox alibi quam in præſenti loco, & cap. 30. Prouer. Onkelus habet, Et ipſi obedient Gentes, Ionathas, Subijcientur ei omnes reges terræ.

Quomodo Chriſtus expectatio fuerit Gentium, cum illæ nullã aduentus Chriſti notitiam habuerint. *Iuſtinus martyr. Auguſtin.*

CETERVM Latina Lectio hanc fert quæſtionem, Quomodo Meſsias 49
fuerit expectatio Gentium, cum is ante ſuum aduentum nullo modo eſſet Gentibus cognitus. Namque apud Iſaiam capite ſexageſimo quinto (idemque vſurpatum à Paulo eſt ad Romanos decimo) de Gentibus loquens Deus, ait: *Inuentus ſum à non quærentibus me, palam apparui ijs, qui me non interrogabant.* Eadem difficultas accidit loco illi Aggæi capite ſecundo: *Veniet deſideratus cunctis gentibus.* Tribus modis hic nodus ſolui poſſet, primo, vt ſoluit Iuſtinus in eo Dialogo quem habuit cum Triphone Iudæo, interpretando hæc verba non de primo, ſed de ſecundo aduentu Meſsiæ, qui ſicut in primo aduentu fuit expectatio Iudæorum, ita in ſecundo aduentu erit expectatio Gentium, quæ in ipſum crediderunt. Similiter eundem locum expoſuit Auguſtinus ſcribens libro decimo octauo de Ciuitate Dei, capite trigeſimo quinto, Iam verò, inquit, quod ſequitur: *Et veniet deſideratus cunctis gentibus*: de nouiſsimo eius expectatur aduentu. Vt enim deſideratus eſſet expectantibus, prius oportuit eum dilectum eſſe credentibus. Idemque repetit capite quadrageſimo octauo eiuſdem libri. Non, inquit, prior aduentus eius deſideratus erat omnibus gentibus; non enim quem debebant deſiderare ſciebant, in quem non crediderant. Sed hanc profectò Iuſtini & Auguſtini expoſitionem verba illa Iacob excludunt, quæ proxime anteceſſerunt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. donec veniat qui mittendus eſt*; quibus verbis manifeſtum fit, non de ſecundo, ſed de primo Meſsiæ aduentu Iacob loqui.

Altera ratio explicandi hanc difficultatem illa eſt; cum dicitur, Gentes deſideraſſe & expectaſſe aduentum Meſſiæ, non eſſe propriam ſed figuratam, & 50
metaphoricam locutionem; qua ſcilicet illud ſignificetur, tantopere Gentes indiguiſſe aduentu Meſſiæ in remedium malorum quibus oppreſſi tenebantur, vt ſi nouiſſent ipſum, proculdubio ardentiſſime eius aduentum deſideraſſent atque expectaſſent. quemadmodum frequens eſt cum in ſacris, tum in profanis literis

literis dicere, terram deſiderare vel expectare imbres, ſoles, ventos; ſignificando terram iſtiuſmodi rebus vehementer indigere, quo fructus optatos & expectatos hominibus ferre queat. Hac eius vocis ſignificatione vſus Moſes dixit terram promiſſionis expectare de cœlo pluuias, Deuteronomij cap. vndecimo ideſt, indigere pluuijs, & eas in tempore accipere.

Nec ſanè tertia illa via diſſoluendæ huius quæſtionis repudiari debet, vocabulum expectationis hoc loco eſſe poſitum pro ſpe & fiducia, & ſententiam Iacob intelligi debere de Gentibus iam ad Chriſti fidem conuerſis: mos enim ſcripturæ eſt, conuerſos ex Gentibus ad Chriſtum, etiam poſt conuerſionem appellare Gentes; ad differentiam videlicet Iudæorum. Audi Paulum loquentem cum Gentibus iam Chriſti fidem amplexis, ad Romanos 11. *Vobis dico Gentibus, Quãdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo &c.* Senſus igitur eſt: Non tantùm Iudæi, ſed multo maxime Gentes, Meſſiam recipient, atq; in eo ſuam ſpem, omnemque fiduciam collocabunt: quemadmodum prædixerat Iſaias capite vndecimo ſecundum translationem ſeptuaginta: *Erit radix Ieſſe & conſurget qui ſit princeps Gentium, & in eo Gentes ſperabunt.* Scriptura conuerſos ex Gentiliſmo ad Chriſtum etiam poſt conuerſionem, nomi nat Gentes

51 LIGANS *ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam.* His verbis & alijs proxime ſequentibus prædicit Iacob fertilitatem eius regionis, quæ in diuiſione terræ Chanaã ſorte obuentura erat tribui Iuda. Tria verò ponuntur ſumme fertilitatis eius terræ argumenta: primo quidem, quod tam grandes habitura eſſet vites, eaſque adeo vuis onuſtas, vt poſſet aſinus ad vnam vitem alligari, & ex illa ſola vuis onerari, cui rei fidem facit quod prodidit Moſes in libro Numerorum, capite decimo tertio. Deinde tantam ſignificat fore vini abundantiam, vt id non modo ſufficiat bibendo, ſed etiam ſuperſit ad lauandas veſtes: quod accipiendum eſt quaſi hyperbolice dictum, neque enim ſignificatur veſtes eſſe lauandas vino; ſed indicatur abunde ſuperfuturum vinum non ad bibendum tantum, ſed vt, quemadmodum aqua veſtes; ſic eo lauari poſſint: poſtremò tantam fore ſignificat vini & lactis copiam, vt habituri ſint homines oculos rubicundos præ nimia potatione vini: idemque aſſidue & affatim lacte veſcentes, habituri ſint dentes lactei candoris.

52 Onkelus & Rabbi Salomon cenſent quidem hiſce verbis demonſtrari fertilitatem terræ Iuda; verum aiunt ea verba non proprie ſed figurate & parabolice accipienda. Nam illud: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad uitem aſinam ſuam.* ſignificat, tam iuuenes quàm ſenes in tribu Iuda futuros iuſtos, adhærentes legi & doctrinæ Dei. Itaque pullus ſignificat filios, aſina parentes: ligare, eſt adhærere: vitis, eſt lex; vinea, ſynagoga. Illud: *Lauabit in uino Holam ſuam*, ſignificat principes Iuda vſuros pretioſis veſtibus, ex purpura & ſerico quod ſit rinctum coccineo colore: per oculos rubros à vino, ſignificantur montes, ex quibus vſquequaque longinquus ſit proſpectus: qui montes in terra Iuda abundaturi erant vitibus & vino. Dentes lactei, ſignificant colles, campos, loca ſpatioſa, quæ frumento abundabunt, & propter vbertatem ac bonitatem paſcuorum, gregibus & armentis copioſa erunt. Quod ſi lectorem iuuat hanc interpretationem ex ipſamet paraphraſi Chaldaica cognoſcere; hæc ſunt eius verba: Circundabit Iſrael ciuitatem ſuam, populus ædificabit templum ſuum, eruntque iuſti in circuitu eius, & factores legis iuxta doctrinam eius; purpura bona, erit veſtimentum eius; operimentum eius, ſericum tinctum coccino varijſque coloribus: rubicundi erunt montes eius; in vineis ſtillabunt torcularia eius vinum; albicabunt campi eius frumento & gregibus ouium. Sic eſt ibi. *Onkelus. Rab. Salomon.*

53 SED PAVLVLVM expendamus ſingula verba. *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad uitem aſinam ſuam.* Hebraice (gephe) ſignificat propriè vitem,

tem, & item locum in qno ſunt vites. Vox (guhir) ſignificat pullum, non quemlibet ſed aſini, & aliquando etiam muli, propter cognationem quàm is habet cum aſino. Vox, Sorecha, quam Interpres Latinus vertit vitem, ſignificat vitem optimam, nobilem, pręſtantem: poteſt etiam deflecti ad ſignificandum ramum ſeu palmitem, quemadmodum vertit Pagninus. Sequitur: *Lauabit in vino ſtolam ſuam &c.* Thóſtatus, Burgenſis & Carthuſianus contendunt hæc verba ſecundum literalem ſenſum non dici in tribum Iuda, nec ſignificare fertilitatem terræ ſortis eius, ſed intelligi debere de Meſſia. Cum enim illud participium, ligans, ſit tertiæ perſonę, non poteſt referri ad Iudam, de quo locutus fuerat Iacob in ſecunda perſona, ſed iungi debet cum eo quod proxime anteceſsit: *Donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* Sed hoc leue eſt, ſiquidem Iacob etiã de Iuda locutus eſt in tertia perſona, dicens, *Quis ſuſcitabit eum?* Et, *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Conſtat præterea, in prophetijs etiam in eodem ſermone frequentiſsimum eſſe tranſitum ex vna perſona in alias. nihil igitur prohibet, quinimo perbelle conuenit, verba hæc interpretari de ſingulari & eximia fertilitate ſortis Iuda, quæ cum aliorum bonorum, tum lactis & vini feraciſſima fuiſſe dicitur.

Thoſtatus. Burgenſis. Carthuſianus.

MYSTICA VATICINII.
de Iuda explanatio.

EXPLANATO igitur primo loco literali ſenſu huius vaticinij, ſequitur vt ſecundo loco myſticam quoque ſed breuẽ & ſuccinctam eiuſdem prophetiæ intelligentiam & interpretationem tractemus. *Iuda te laudabunt fratres tui.* Nomen Iuda, ſignificans confeſsionem ſiue laudem, mirifice conuenit Chriſto Domino, qui ab exordio vſque conceptionis ſuę nunquam deſtitit confiteri & laudare Deum, quippe qui ſtatim vt mundum ingreſſus eſt, ſe ipſe offerens Deo Patri, dixit, *Ecce venio, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam Deus voluntatem tuam.* Omnes autem electi, ſiue homines ſiue Angeli, fratres Chriſti ſunt per grariam adoptionis: ſicut etiã ipſe filius Dei eſt ſecundum naturam, ſic illi per gratiam filij Dei facti ſunt Quapropter appellatur ipſe primogenitus in multis fratribus. 54

Pſal. 39. Heb. 10. Rom. 8.

Laudari verò Chriſtũ ab omnibus ſuis fratribus, licet intelligere ex eo quod 55
narrat Ioannes Apocalyp. capite quinto, vidiſſe ſe circa thronum Dei quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores, per quos omnes electi tam veteris, quàm noui Teſtamenti ſignificantur: & inſuper millia millium Angelorum; & hi omnes concinebant & celebrabant laudes Agni: quin etiam vidit omnem creaturam quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra dicentem. *Sedenti in throno, & Agno, Benedictio, honor, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum.* Vniuerſa item Eccleſia tum militans tum triumphans, Deum laudat per Chriſtum Dominum, quemadmodum ipſamet canit Eccleſia: Per quem maieſtatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt poteſtates.

Rupertus. Rom. 5. Infra 8.

Verùm de quo noſtrum hunc Iudam laudant fratres eius? De hoc ipſo, inquit 56
Rupertus, quod fecit ipſos fratres ſuos: cum enim inimici eſſent Dei, per Chriſtum facti ſunt non tantum amici, ſed etiam hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: vnde Ioannes primæ Epiſtolæ capite tertio: *Videte, ait, qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & ſimus:* & apud eundem in Apocalypſi cap. 5. myſtica illa animalia & ſeniores laudant Agnum: *Quia, inquiunt, redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram.*

56 *Adorabunt te filij patris tui.* Lege Pſal. ſeptuageſimum primum in quo multa Dauid cecinit de adoratione ac veneratione Meſsię, ſed hoc ipſum expreſsius Paulus ad Philippen.2. *Vt in nomine eius*, inquit, *omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium & infernorum &c.* Cum qua Pauli ſententia hebræa lectio huius loci conuenientior videtur, ſic habens: *Incuruabunt ſe tibi filij patris tui.* ſequitur: *Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorũ.* Mirabiliter Chriſtus omnes ſuos inimicos ſubiugauit, Diabolum, qui ei necem molitus fuerat: Iudæos, qui eum repulerunt: Gentes, quæ ei contradixerunt. Itaque illud Dauidis in Pſalmo centeſimo nono magna in parte iam completum eſt: *Confregit in die iræ ſuæ reges. Iudicabit in nationibus: implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum.* & in Pſal. quadrageſimo quarto: *Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent in corda inimicorum regis.* Hoc figurauit apud Danielem cap. ſecundo lapis ille percutiens atque in puluerem redigens ſtatuam, quæ regna mundi huius repræſentabat. *Catulus Leonis Iuda.* Appellatur Chriſtus, inquit Ambroſius, catulus leonis; vt intelligatur Chriſtum eſſe filium connaturalem & conſubſtantialem Deo patri: ſicut, catulus leonis, parenti ſuo leoni. Sed quia nomen catuli videtur ſignificare paruum, quid & minus Patre, ne cui ſuſpicio incideret Filium eſſe minorem Patre, ad eam ſuſpicionem arcendam mox ſubditur: [*Accubuiſti vt Leo, & quaſi Leæna.* *Ambroſ.*

57 AD *prædam fili mi aſcendiſti.* Maximus prædator fuit Chriſtus, & prędandi cauſa in mundum venit: quocirca iuſsit Deus per Iſaiam capite octauo imponi ei nomen prædatoris: *Voca*, inquit, *nomen eius, Accelera ſpolia detrahere, Feſtina prædari.* Quam multos Chriſtus deprædatus eſt & rapuit de manu & faucibus Dæmonis? Hebraica lectio habet: Ex captiuitate aſcendiſti: quod pulchre competit in Aſcenſum Chriſti. cum ex inferno in terram, tum ex terra in cœlum: Aſcendens enim in altum, captiuam duxit captiuitatem.

REQVIESCENS *accubuiſti vt Leo.* Requies & accubitus Chriſti, fuit mors eius & ſepultura. *Ego*, inquit, *dormiui, & ſomnũ cepi, & exurrexi.* Mortuus eſt Chriſtus vt Leo, quia fortitudinem ſuam pluſquam leoninam in morte ſua maxime declarauit: non ſolum quod moriens totum mundum concuſsit, tremefecit atque conturbauit; ſed eo maxime, quod mortem moriendo deſtruxit, & cadens ipſe, diabolum proſtrauit. Vnde Paulus. *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt*, inquit, *omnibus hominibus.* Sic etiam Samſon, tum maxime demonſtrauit robur ſuum, cum intra ciuitatem, quaſi carcere quodam incluſus teneri videbatur: & cum demolitus columnam, moriens ipſe pariter hoſtes ſuos interemit. *Pſal. 67. Ephe. 4. Pſal. 3. Matth. 27. 1. Cor. 1. Iudic. 16.*

Refert hoc loco Ruffinus tradi à phyſiologis hanc eſſe catuli leonis naturã, cum natus eſt, triduum dormire, tertio autem die, fremitu patris tremefacto cubili, excitari. Hoc belle quadrat in triduum mortis Chriſti, & in eius reſurrectionem, potentia Dei patris, cum magno cuſtodum ſepulcri terrore factam. *Qui ſuſcitabit eum?* Quaſi dicat; non indiget aliena potentia vt reſurgat. Propria auctoritate, ait Ambroſius, natus eſt, proprio arbitrio mortuus eſt, propria poteſtate ſuſcitatus eſt. Et hoc ipſe Dominus dixerat. *Poteſtatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam & iterum ſumendi eam.* *Ruffinus mirum refert de catulo leonis. Matt. vlt. Ambroſ. Ioan. 10.*

58 NON *auferetur ſceptrum de Iuda & dux de fæmore eius.* Non deficiet regnum Chriſti, quod eſt Eccleſia, nec regni eius princeps, qui eſt Pontifex ſummus, eius Vicarius: qui dicitur de femore eius, vel quia ſicut filius ſuccedit in dignitatem & auctoritatem patris, ita ſummus Pontifex ſubit vicem Chriſti quantum ad dignitatem & auctoritatem: vel quia ſcriptum eſt in Apocalypſi, Chriſtum viſum eſſe Ioanni habere in veſtimento & in fœmore ſuo

Apuc. 19. re ſuo ſcriptum: *Rex regum & Dominus dominantium*; inde ſummus Pontifex tan
& 1. Tim. 6. tam habet dignitatis & poteſtatis vim & excellentiam.

Math. ult. *DONEC veniat, qui mittendus eſt*. Vſque ad diem iudicij ſtabit Eccleſia mili-
Supra 16. tans, & in ea ſummus Pontificatus: ideo Dominus dixit, *Ego vobiſcum ſum omni-
bus diebus, vſque ad conſumationem ſeculi*: & Petro dixit, [*Tu es Petrus, & ſuper hāc
petram ædificabo Eccleſiam meam & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*]
Ipſe erit expectatio Gentium. Tota expectatio militantis Eccleſiæ eſt ſecundus ad-
uentus Chriſti, ſicut Paulus ait: *Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ ma-*
Tit. 2. *gni Dei*. Hæc itidem Eccleſiæ triumphantis expectatio, eſt propter conſummatā
Apoc. 6. totius hominis felicitatem. Vnde Ioannes in Apocalypſi audiuit animas San-
ctorum magno clamore expectantes Dei iudicium. Et reſponſum eſt illis, vt re-
quieſcerent & expectarent adhuc tempus modicum, donec conſerui & fratres
eorum complerentur.

Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam. Pullus ſignificat popu 59
Ephes. 2. lum Gentilem, aſina Iudaicum: vitis, eſt ipſe Chriſtus, vinea, Eccleſia quę ex gen
tibus & Iudæis congregata eſt. Chriſtus enim fuit lapis angularis coniungens
vtrumque parietem, & faciens vtraque vnum. Duplex autem eſt ligamen fide-
lium, vnum ad vitem, id eſt, cum Chriſto per fidem, ſpem & charitatem; alterum
ad vineam, id eſt, cum Eccleſia, per vnitatem, pacem, & concordiam: prius liga-
men rumpunt Hæretici; poſterius Schiſmatici.

Lauabit in vino ſtolam ſuam: ſtola & indumentum Chriſti, fideles ſunt. legitur
in Eccleſiaſticis hiſtorijs, B. Petro Epiſcopo Alexandrino viſum eſſe Chriſtum
cum veſte lacerata & dixiſſe; veſtis mea Eccleſia eſt, quam peruerſis & impijs
opinionibus Arius dilacerauit. hanc Eccleſiam lauit Chriſtus ſuo ſanguine, *La-*
Ephes. 5. *uans nos à delictis noſtris in ſanguine ſuo*, vt legitur in Apocalypſi cap. 1. & ideo
lauit Eccleſiam, vt nec maculam nec rugam habens vllam, pura, immaculata &
ſancta eſſet. Signate autem dicitur *In vino*, quia ſanguis Chriſti fuit Eccleſiæ la-
uacrum, pretium, & potus.

PVLCHRIORES ſunt oculi eius vino: Paulus ad Eph. 4. ait, Deum dediſſe Ec- 60
Ephes. 1. & Coloſſ. 2. cleſiæ Prophetas, & Apoſtolos, Doctores item & paſtores ad ædificationem cor-
poris eius quæ eſt Eccleſia, ne tanquam paruuli fluctuantes circumferamur om-
ni vento doctrinæ. Oculi igitur Eccleſiæ, Prophetæ & Apoſtoli fuerūt: nam ſicut
Oculi Eccleſiæ prophetę & Apoſtoli. oculi celſiſſima parte locati, regimen habent totius corporis; ſic Prophetæ, &
Apoſtoli, ſupremum docendæ, regendæ, tuendæq. Eccleſiæ dignitatis ac poteſta
tis gradum tenuerunt. Sed cur iſti oculi dicuntur pulchriores vino? equidē qua
Quatuor in vino laudari. tuor in vino laudari video, colorem, odorem, ſaporem, vim præterea exhilaran-
di & roborandi. Talia quædam fuiſſe in Apoſtolis licet animaduertere: colorem
quidem, ſanctitatem exterioris vitæ & conuerſationis: odorem, virtutum inte-
riorum fragantiam: ſaporem, dulcedinem doctrinæ, prædicationis, & guberna-
tionis; virtutem exhilarandi & corroborandi, efficaciam eorum & patiendi, &
faciendi magna, in miraculis pręſertim patrandis, quibus Eccleſiam maiorem in
modum recreabant, atque confirmabant.

Dentes, paſtores & Doctores Eccleſiæ. *Dentes eius lacte candidiores*. Per dentes, nec ineptum nec alienū fuerit intelli 61
gere paſtores & Doctores Eccleſiæ. triplex porrò dentium munus eſt: conferunt
enim ad comminuendum & conterendum cibum, ſine quo attritu non poſſet is
Triplex munus & vſus dentium. poſtea bene cōcoqui: vulgatum eſt enim, & fertur in primis apud medicos iuxta
ac Philoſophos, primam fieri in ore, ac per dentes cibi concoctionem. Deſeruiūt
etiam dentes procudendæ linguæ ac formandæ locutioni & ſermoni. Valent de
nique ad mordendum. Similiter triplex eſt, ſecundum allegoricam intelligen-
tiam, munus paſtoris ac doctoris Eccleſiæ: primum eſt loqui, id eſt, prædicare &

docere

docere,quæ plebem Chriſtianam noſſe non modo neceſſe eſt,ſed etiam quo quo modo expedit: Deinde mordere,id eſt,caſtigare,reprehendere: Vnde Paulus dixit Timotheo; *Prædica verbum,inſta opportune, importune,argue,obſecra,increpa:* Ad 2. Tim. 4.
hæc,cibum terere,& quaſi præmanſum in os audientium ingerere: non quidem eundem,eodemq. modo confectum & comparatum præbere omnibus,ſedaccõmodate ad ſingulorũ habilitatem atq; captũ. ideo Paulus dixit eidẽ Tim. *Solicite cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem,recte tractantem* Supra. 2
verbum veritatis. Pro illo: *recte tractantem*, græca lectio ſignificat, recte ſcindentem: quibuſdam enim ſolidior, alijs tenerior ac mollior, quibuſdam copioſior, alijs parcior & ſcindendus & tribuendus eſt cibus.

EXPLICANTVR DVÆ DISPVTATIONES, altera contra Iudæos, altera verò cum Chriſtianis Doctoribus.

62 EXPOSITVS eſt à nobis hactenus vaticinij huius de Iuda ſenſus,& intellectus, tã hiſtoricus quàm myſticus: reſtat vt extremo loco duas tractemus diſputationes,quę ad eiuſdẽ prophetię vim & veritatẽ penitus cognoſcendã plurimũ conferunt. Sed ante omnia,duo prænotanda ſunt quæ in earum diſputationũ tractatu ſæpius vſui nobis futura ſunt. Primùm igitur ſcire conuenit, ab eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticiniũ, id eſt,ab eius morte, vſq; ad id tẽporis quo defecit omnino principatus Iudaicus,ad alienigenas translatus,præteriiſſe annos mille ſexcentos nonaginta octo: vſque ad Meſſiæ verò aduentum,id eſt,ortum Chriſti Saluatoris noſtri,annos mille ſeptingẽtos triginta quinque: qui numerus annorum ad hunc modũ colligitur. A morte Iacob vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, anni fluxerunt centũ nonaginta octo: nãque à promiſſione diuinitus facta Abrahæ anno ætatis eius ſeptuageſimo quinto (vt ſcriptum eſt capite 12. Geneſeos) vſque ad legem datam Hebræis per Moſen (Lex verò data eſt tertio menſe quàm egreſsi fuerunt Hebræi ex Aegypto) tranſierunt anni triginta & quadringenti (tot enim memorat Paulus capite tertio Epiſtolæ ad Galatas.) Iam verò à ſeptuageſimo quinto Abrahæ anno vſque ad mortem Iacob, ex ipſo libro Geneſeos computare licet ducentos & triginta duos annos: ex quo manifeſte concluditur, à morte Iacob vſque ad egreſsionẽ Hebræorum ex Aegypto,vel vſque ad legem datam,centum nonaginta octo annos excurriſſe.

A tempore huius Prophetiæ, vſque ad Iudaici principatus defectionem præteriiſſe annos 1698 vſque ad Chriſti autem ortum 1735.

Rurſus ab egreſſu Hebræorum ex Aegypto vſque ad ædificationẽ templi Salomonis,tranſactos eſſe quadringentos atq; octoginta annos,in ſexto capite libri tertij Regum proditum eſt: hinc porrò vſque ad liberationem populi Hebręi ex captiuitate Babylonica factam primo anno monarchiæ Cyri,quingentos annos exactos eſſe,tertius & quartus liber Reg. apertè docent: à reuerſione autem Hebræorum ex captiuitate, vſque ad defectum imperij Iudaici tranſiſſe annos quingentos & triginta,eo liquet,quod primus annus monarchiæ Cyri,fuit etiã primus annus Olympiadis quinquageſimæ quintæ: imperium autem Iudaicum defecit occiſo Antigono Iudaicæ ſtirpis vltimo Rege Iudæorũ,& Herode alienigena imperium Iudaicum rapiẽte: quod euenit,teſte Ioſepho libro decimo quar- Ioſephus.
to Iudaicarum antiquitatum,Olympiade cẽteſima octogeſima quinta,Coſſ. M. Agrippa & Canidio Gallo,quorum conſulatus,vt conſtat ex faſtis Capitolinis, competit in annũ vrbis conditæ ſeptingenteſimũ decimum ſextum. à cæde autẽ Antigoni,& exordio regni Herodis pacifici vſq; ad ortum Chriſti domini,ideſt, vſque ad annũ quartum Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartę,triginta &

ſeptem anni præterierunt. Ex hac igitur computatione ſatis apparet verum eſſe
quod ſupradiximus, ab eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, vſque ad
id temporis, quo primum defecit ſceptrum Iudaicum, effluxiſſe annos mille
ſexcentos nonaginta octo: vſque ad Meſſiæ verò aduentum & ortum Saluatoris
noſtri, annos mille ſeptingentos triginta quinque.

ILLVD præterea Lectorē ignorare nolumus, regimen populi Hebræi non 63
vnius ſemper modi fuiſſe, ſed quadruplicē diſtingui poſſe formā gubernationis
eius populi. Primùm enim ſuprema poteſtas & dominatus penes Duces fuit, Mo
ſen dico & Ioſue, per annos ſexaginta ſex; nam Möſen quadraginta annis præ-
fuiſſe populo Hebræo, ſacris literis teſtatū eſt; Ioſue autem viginti ſex annos fe-
runt eiuſdem populi principatum tenuiſſe. Deinde fuit penes Iudices, id eſt, ab
Othoniele vſq; ad Samuelē, per annos trecentos triginta: Adhæc penes Reges,
à Saule vſque ad Sedechiam, per annos quingētos tredecim: Nouiſsime fuit pe
nes Pōtifices, hoc eſt, poſt reditū Hebræorū ex captiuitate Babylonica vſque ad
Herodem, per annos quingentos viginti. Hinc ſi detrahas centum octoginta an
nos captiuitatum quæ narrantur in libro Iudicum, & captiuitatis Babylonicæ,
itemque annos decem intertegni poſt mortem Ioſue, vt ſignificatur in libro Iu-
dicum, & aperte traditur à Ioſepho, reliquum erit tempus omne, quod Iudæi,
principes habuerunt ſuæ gentis vſque ad Herodem, annorum mille trecentorū
& decem. Atque his præmiſſis & conſtitutis, aggrediamur primam diſputatio-
nem quæ contra Iudęos tractanda eſt.

Deut. 29. Principatus Iudaicus fuit penes Duces, annis 66. penes Iudices annis 330. penes Reges 513 penes Pontifices vſq; ad Herodē annis 520. *Ioſephus.*

DISPVTATIO.

Contra Iudæos.

Denotari hac prophetia Iacob, certum tempus aduentus Meßiæ, & ex ea concludi euidenter iampridem veniſſe Meßiam.

IVDAEI qui fuerunt poſt aduentum Chriſti, cū à Chriſtianis, qui 64
Meſſiam veniſſe, & hunc eſſe Saluatorem & Dominum noſtrū Ie-
ſum Chriſtum oſtendunt, cum alijs diuinæ Scripturæ teſtimonijs,
tum hoc vaticinio Iacob vehementer vrgerentur atq; premeren-
tur: multiplici tergiuerſatione vim huius vaticinij eludere atque
effugere conati, varias huius prophetiæ interpretationes confin-
xerunt, quibus apertā rectamq. eius ſententiam quoquo modo infuſcarent at-
que peruerterent. Has eorum commentitias expoſitiones volumus hoc loco cō-
memorare, ac refellere breuiter, fideliter, diligenter.

PRIMA Iudæorum interpretatio. Aiunt vocem hebræam (Sheueth) quam 65
Latinus Interpres vertit, ſceptrum ſiue virgam, ſignificare hoc loco non virgam
dominationis ac principatus, ſed virgam tribulationis & tyrannicæ oppreſſio-
nis. Vt ſit ſenſus: Non recedet à tribu Iuda vexatio & oppreſſio, quoad veniat
Meſſias. Verùm hanc interpretationem falſam eſſe, liquet dupliciter: tum quod
poſt illud. *Non auferetur ſceptrum de Iuda*, ſubditur; *Et dux de femore eius.* Ergo lo-
quitur Iacob de virga principatus & dominationis, non autem oppreſsionis, &
vexationis. Quinimo videre licet, omnia quæ Iacob in hac prophetia denūtiat
tribui Iuda, eſſe fauſta, proſpera, & glorioſa. tum etiam perſpicue falſum eſt nun
quā receſsiſse à tribu Iuda vexationē & tyrannicam oppreſsionē vſq; ad Meſsię
aduentum: Siquidem ex libris Reg. palam eſt, fuiſſe penes tribū Iuda à Dauide

vſque

vſque ad Sedechiam, per annos ferè quingentos, regalem principatum & imperium, & aliquandiu potentiſſimum etiam atque florentiſſimum.

66 SECVNDA INTERPRETATIO: non eum eſſe huius prophetiæ ſenſum quem iactant Chriſtiani, ſed plane contrarium: Neque enim ſignificatur, principatum in tribu Iuda nũquam defecturum vſque ad Meſſiæ aduentum; ſed illud potius ſignificatur, poſt aduentum Meſſiæ, nullo tempore deinceps ſceptrum Iudæ defecturum: adueniens enim Meſſias, reſtituet tribui Iuda regnum, idque in poſterum ita firmabit, vt nunquam deficiat. Sed iſta expoſitione plane corrumpitur ac peruertitur ſententia Iacob. Nam ipſe ait, *Non deficiet ſceptrum, donec veniat Meſsias.* iſti exponunt, Non deficiet, poſtquam venerit: donec autem venerit, & poſtquam venerit, valde diuerſa ſunt; illud enim reſpicit futurum Meſſiæ aduentum; hoc autem, iam præteritum.

67 TERTIA INTERPRETATIO Rabbi Salomonis. Concedit iſte ſignificari hoc vaticinio, manſurum in tribu Iuda ſceptrum, donec veniat Meſſias; negat tamen veniſſe adhuc Meſſiam, quia manet adhuc in tribu Iuda ſceptrum & imperium. Sed vbi terrarum aut gentium ſceptrum & imperium habet tribus Iuda? Reſpondet, in his regionibus quæ ſunt circa mediam, Aſsyriam, Babylonem & circa montem Caucaſum. Hanc opinionem, vt ſuo tempore à Iudæis vulgo iactatam memorat Origenes initio lib. 4. de Principijs. Sed quem non magis iuuet ridere iſtius hominis impudentiam & mendacia, quam confutare ſententiã? Eſto, habeat ſceptrum & imperium in illis regionibus tribus Iuda, multisq; ſæculis habuerit; non propterea tamẽ non impletum eſſet vaticinium Iacob; quippe qui loquitur de principatu & imperio, quod tribus Iuda habitura erat in terra promiſſionis. Id quod planum eſt ex his quæ ſubiungit Iacob de fertilitate terræ quæ ſorte obuenit tribui Iuda in diuiſione terræ promiſſionis. *Rabbi Salomon.*

Sed profecto impudentiſſimũ eſt, minimeq. ferendũ iſtius Rabbini mendaciũ de imperio tribus Iuda in illis regionibus. Ex omnibus enim hiſtorijs liquido cõſtat, ex eo tempore quo Iudæi in captiuitatem ducti ſunt, ſiue decem tribus primo, ſiue deinceps tribus Iuda, ſemper illas regiones ſub alienigenarum regum fuiſſe imperio. Primùm enim fuere ſub Aſsyriorum & Chaldæorum imperio, tum ſub Medorum & Perſarum, deinde ſub Alexandri magni & Græcorũ; poſtea ſub Parthorum, ad hæc rurſus ſub regibus Perſarum; hoc autem ſeculo partim ſunt ſub imperio Turcarum, partim ſub eius qui vulgo appellatur Magnus Sophi, & eſt Perſarum Imperator.

68 QVARTA INTERPRETATIO. aiunt, verbum illud (Shiloh) pro quo Latinus Interpres poſuit: *Qui mittendus eſt*: ſignificare vrbem Silo, in qua multo tempore fuit arca Domini, & in eadem vrbe primus rex Hebræorum Saul creatus eſt, & multis poſt annis inibi rex electus eſt Hieroboam, qui ſeparauit decẽ tribus ab imperio regum Iuda; volunt igitur hunc eſſe ſenſum prophetiæ: Non recedet principatus à Iuda, donec veniat Shiloh, id eſt donec in Silo vngatur in regem Saul qui erat ex tribu Beniamin, in quem trãslatus eſt principatus ex tribu Iuda. Similiter donec veniat Shiloh, id eſt, Hieroboam, qui in ea vrbe aſſumptus eſt in regnum decem tribuum. *1. Reg. 4*

Sed enim iſtam expoſitionem falſam eſſe, multis argumentis conuincitur. Principio, deſtruunt iſti rectam verborũ prophetiæ conſtructionem. Iacob enim dixit non defuturum ſceptrum donec veniat Shiloh, quod non poteſt intelligi de ciuitate; interpretari autem donec Saul aut Hieroboam aſſumãtur in reges in ciuitate Silo, non eſt aliud quàm ex ſuo ſenſu nouam ſententiam adijcere prophetiæ Iacob. Quid quod falſum eſt, Saulem & Hieroboam creatos eſſe reges in Silo? Si quidem Saulem cratum eſſe regem in Maſphat, Hieroboam vero in

Sichem, apertis verbis traditur in 1.Reg.cap.10. & in tertio libro, cap. 12. Quomodo præterea quadrat in Saulem & Hieroboam quod ſequitur: *Et ipſe erit expectatio gentium*? Denique quod ab iſtis dicitur, ad Saulem tranſlatum fuiſſe imperium ex tribu Iuda, & tunc verè ſceptrum Iudæ defeciſſe, perſpicue falſum eſt: Tum quia proxime ante Saulem principatus Hebræi populi fuit penes Samuelē & Heli, alioſq. iudices qui non fuerunt ex tribu Iuda: tum etiā quia poſt Saulem, tantum abeſt vt defecerit ſceptrum in tribu Iuda, vt maxime tunc imperiū in ea tribu fundatum ſit per Dauidem qui ſucceſſit Sauli, firmatumque ſit in poſteris Dauidis per annos ferme quingentos.

QVINTA interpretatio quæ cenſetur probabilior ceteris, per illud, *Qui mittendus eſt*, non ſignificatum eſſe Meſſiam, ſed Nabuchudonoſor Regem Chaldæorum, quem miſſum eſſe à Deo ad punienda ſcelera Iudæorum, apertè prodiderunt Hieremias & Ezechiel. Volunt igitur hunc eſſe verum germanumque huius prophetiæ ſenſum: Habebit tribus Iuda regale imperiū, donec veniet rex Nabuchodonoſor: is enim regale imperium ademit tribui Iuda, capto, effoſſiſq. oculis, ducto Babylonem rege Sedechia, poſt quem nullus deinde poſterorum Dauidis, aut ex tribu Iuda regnauit apud Iudæos. 69

Hierem. 25.27.36 50.51. Ezech.26 4.Reg. vltim.

Iulianus. Apoſtata. Cyrillus. Alexandrinus.

Atq; hac etiam ratione vaticinium hoc Iulianum Apoſtatam & hoſtem Chriſtianorum intellexiſſe, ex verbis quæ commemorat Cyrillus Alexandrinus libro octauo eorum decem quos aduerſus illum conſcripſit, licet intelligere, quæ ſic habent: Quod non deficiat princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, non de Meſſia vel de Ieſu dictum eſt; ſed de regno Dauidis, quod ceſſaſſe cōſtat in Sedechia, nouiſſimo poſterorum Dauidis rege Iudæorum.

Verūtamen procul vero hanc eſſe interpretationē, eo maxime patet argumēto, quod nullo modo cōpetit in regē Nabuchodonoſor, id quod proxime Iacob ſubiecit: *Et ipſe erit expectatio gentium*: tantum enim abeſt vt eum Gentes deſiderauerint, & expectauerint, vt tanquam infenſiſſimum hoſtem & tyrannū crudeliſſimum vehementer oderint, eiuſq. calamitatibus, infortunijs & exitio incredibiliter lætatæ ſint, quemadmodū ſignificat Iſaias c.14. Quanquā autem Deus miſerit Nabuchodonoſor ad caſtigandos Iudæos, ſolus tamen Meſſias ſimpliciter & præciſe nominatur in Scriptura Miſſus vel Mittendus, neque id nomen in alium quempiam dicitur, nedum in iſtum regem impium, quem ſcilicet Azarias apud Daniel.c.3. appellat iniuſtiſſimum & peſſimum vltra omnem terram. 70

SEXTA Interpretatio. Aiunt quidam vaticinium hoc pertinere ad Meſſiam, & ad perpetuitatem principatus in tribu Iuda vſque ad Meſſiæ aduentum; verum dicunt non eſſe prophetiam, vt vocant, prædeſtinationis, id eſt, abſolute certam & omnino implendam, ſed eſſe prophetiam conditionalem, quales ſunt multæ continentes Dei promiſſiones aut comminationes, quæ non ſimpliciter & omnino impleri debent, ſed ſub conditione, quæ ſi abeſt, deſtinatum non habent exitum. Promiſerat Deus Iudæis æternam terræ Chanaan poſſeſsionem & habitationem, ſed ſub ea tamē conditione, ſi viciſsim ipſi pietatem & iuſtitiam colerent, legemq. Dei cuſtodirent: quod ipſi quia non præſtiterunt, propterea diuini promiſsi participes non ſunt facti. Similiter igitur Deus per Iacob promiſit tribui Iuda principatum vſque ad Meſsiæ aduentum; non tamen abſolute, ſed ſub conditione, ſi à Dei cultu & obſeruātia diuinæ legis nō recederet: quod quia ſecus euenit, idcirco minime peruenit ad effectum hoc Dei promiſſum. 71

At enim duo faciunt contra hanc expoſitionem: tum quod prophetiæ conditionales vel expreſſam habent illā conditionē, vel ex alijs diuinæ Scripturæ locis ea conditio elici poteſt & cognoſci: at vaticinium hoc Iacob neq; conditionem habet vllam, neque quod ea intelligi debeat conditionaliter, vſpiam in ſacris

criſ litteris ſignificatur. Dicere igitur, non eſſe prophetiam abſolutam, eſt teme
re loqui, & pro ſuo arbitrio fingere quod ſibi placeat. Accedit, quod ſicut pro-
phetiæ de aduẽtu Meſsiæ fuerũt abſolutæ, & vt dicunt, prædeſtinationis, ſic etiã
prophetiæ omnes quæ denotabant varias circunſtantias aduentus Meſsiæ: exẽ-
pli gratia, quod eſſet futurus Meſsias ex ſemine Abrahæ, quod ex ſtirpe Daui-
dis eſſet generandus, quod eum Virgo eſſet paritura, quod naſciturus eſſet in
Bethlehem. Quemadmodum igitur hæ prophetiæ fuerunt abſolutæ, non autem *Eſa. 7.*
conditionales, ſic etiam hæc prophetia cenſendá eſt, quæ tempus Meſsiæ aduẽ- *Matth. 1.*
tus ex defectu principatus in tribu Iuda cognoſci voluit. *Michæ. 5.*
Nam licet Iacob non expreſſe dicat principatum in Iuda tunc defecturum, *Luc. 1.*
cum veniet Meſsias, perſpicue tamen ſignificat, ſi quando contingat deficere *Matth. 1.*
principatum in Iuda, tunc certiſsime aduentum Meſsiæ expectari oportere:
Nam ſi non deficiet donec veniat Meſsias, ergo cum iam defecerit, neceſſe eſt
iam veniſſe Meſsiam. Quod ſi hoc vaticinium de tempore aduentus Meſsiæ non
eſt abſolutum ſed conditionale; conſimili profecto ratione nobilis illa prophe-
phetia Danielis de tempore aduentus Meſsiæ, ſeptuaginta hebdomadis deno- *Dan. 9.*
tato ac definito, non abſoluta ſed conditionalis fuerit.

DISPVTATIO CVM CHRISTIANIS Doctoribus, quemadmodum veritas huius prophetiæ cum ipſo euentu, rerumq. ſucceſſu congruat atque conſentiat

72 DISCVSSIS atque profligatis Iudæorum commentitijs in
terpretationibus, alterum & quidem grauius ac difficilius
cum Chriſtianis Doctoribus ſubeundum eſt certamen. Eſt
enim valde operoſum & arduum liquido oſtendere, quem-
admodum prophetiæ huius veritati euentus & res ipſa pla
ne reſponderit. Hac in re plurimi maximique viri vehemen
ter laborarunt ac deſudarunt, quorum tamen omnium vix
vnum reperies (vt ex hac noſtra diſputatione Lector intelliget) qui ſcopum
veritatis attigerit; multos autem videre licet qui ab eo longiſſimè aberrauerint.
Summa difficultatis huius in eo verſatur, quod populus Hebræus ſtatim poſt
egreſſum ex Aegypto & legem à Deo acceptam, principes gentis ſuæ habere
cœpit, diſsimili tamẽ, diuerſis temporibus, principatu. Nã primi principes eius
populi, fuere duces, Moſen dico & Ioſue, qui ſummo cũ imperio ei populo præfue
runt per annos ſexaginta ſex; quorum neuter fuit ex tribu Iuda, ſed Moſes ex tri
bu Leui, Ioſue autem ex tribu Ephraim.

73 Deinde principatus fuit penes Iudices vſque ad Saulem primum regem per
annos plus trecentos: toto autẽ eo tẽpore de tam multis, id eſt, quindecim iudi
cibus, duo tantum fuerunt ex tribu Iuda, Othoniel & Abeſam, per annos ſe- *1. Reg. 10*
ptem & quadraginta principatu defuncti. Poſt hæc imperium fuit penes Reges *2. Reg. 2.*
quorum primus fuit Saul ex tribu Beniamin: poſt quem rex creatus eſt Dauid
ex tribu Iuda, in qua tribu manſit regalis principatus penes Dauidis poſteros
vſque ad captiuitatem Babylonicam, per annos quadringẽtos ſeptuaginta tres.
Poſt reuerſionem autem Hebræorum ex captiuitate Babylonica in patriam ſuã,
vſque ad Herodem, per annos quingentos viginti, ſummus Iudæorum principa
tus in manu fuit Pontificum qui erant de tribu Leui. Nam quod ſcripſit Iuſti-
nus libro trigeſimo ſexto, Iudæorum eoſdem eſſe reges & ſacerdotes, ad hoc tem
pus tantum pertinet.

Ex hac igitur breui narratione apparet,cum principatus Iudæorũ ab egreſſu 73
eorum ex Aegypto vſque ad Herodem,ſteterit annos mille quingentos,ex toto
eo tempore,annos duntaxat quingentos viginti principatum habuiſſe tribũ Iu-
da:Ergo ante Dauidem principatus Iudaicus exrra tribum Iuda fuit per annos
quadringentos;poſt reuerſionem autem ex captiuirate, fuit etiám extra tribum
Iuda,preter vnum Zorobabel,quantũ ex ſacris literis poteſt intelligi,& fuit pe-
nes tribum Leui per annos plus quingentos vſque ad Herodem & ad Meſſię ad
uentum;quomodo igitur conſtare poteſt veritas huius vaticinij, quo ſignifica-
tur futurum in tribu Iuda principatum vſque ad Meſſiæ aduentum? Hic nodus
valde torſit viros doctos,qui nullum non mouerunt lapidem, vt commodam
eius ſoluendi rarionem aliquam inirent. Varias igirur adhibuerunt vias & ra-
tiones,quibus explicarent propoſitam difficultatem, & veritarem huius vatici-
nij apte cum euentu componere atque concordare poſſent:quas nos ad præſens
exponemus diligenter, & expendemus.

Euſebius. PRIMA eſt ſententia Euſebij Cæſarienſis libro octauo de Demonſtratione 74
Diodorus. Euangelica,& Diodori Tarſenſis,vt citatur in Catena in Geneſim.Arbitrantur
iſti Iacob non ſignificare hac prophetia, imperium populi Hebræi futurũ penes
tribum Iuda vſque ad Meſſię aduentum:ſed illud tantum indicaſſe,tribum Iuda
comparatam cum alijs tribubus, fore ſemper illis dignitate & honore præſtan-
tiorem,etiam tunc cum erat penes alias tribus principatus.

Idem ſignificat Hugo Sancti Victoris in annotationibus in Geneſim ſuper
hunc locum,ita ſcribens (Non auferetur ſceptrum) id eſt,dominium quoddam;
ſicut quod prima tribus Iuda intrauit mare rubrum, & prima obtulit oblatio-
nem in deſerto,vbi conſtructum eſt Tabernaculum,& huiuſmodi alia quæpiam
parua prælatio. *Donec veniat, qui mittendus eſt*,in Hebręo eſt donec veniat Silo,
vbi Saul à Samuele inunctus eſt in Regem.Et eſt ſenſus,vſque ad Saulem& poſt
eum habebit Iuda principatum,quia eripuit Ioſeph de manibus fratrum ſuorũ.
Sic Hugo.

Verum hæc ſententia non eſt probabilis: nam illud vocabulum (ſceptrum)
vel, vt Hebræa ſonant, virga regia, &, vt verterunt lxx. princeps, & illa vox
(dux)vel vt ſignificant Hebræa,legiſlator,manifeſte denotant,ſummam princi
patus & imperij poteſtatem. Neque illud rationi conſentaneum eſt, ſi ſupremũ
imperium diu fuerit continuatum in alia tribu,non fuiſſe eam,quo tẽpore prin-
cipatu potiebatur,ceteris nobiliorem & honoratiorem:ſupremus enim princi-
patus longo tempore continuatus in aliqua familia, facit eam multo nobilio-
rem ceteris quæ eo principatu carent. Quis igitur dubitet credere,cum poſt re-
uerſionem Hebræorum ex captiuitate Babylonica,per annos plus quingentos,
Pontifices qui erant de tribu Leui, ſummum imperium obtinuerint,& plerique
regalem maieſtatem ſimul cum dignitate pontificia coniunctam habuerint,
fuiſſe apud Hebræos eo tempore tribum Leui omnium nobiliſſimam; atque
honoratiſſimam?

Cyrillus Alexandrinus. ALTERA ſententia Beati Cyrilli in libro octauo aduerſus Iulianum Apo 75
ſtatam. Negat Cyrillus poſt captiuitatem Babylonicam defeciſſe ſceptrum &
principatum in rribu Iuda, quinimo putat, ſtatim vt Iudæi reuerſi ſunt ex Ba-
bylonica captiuitate, principem eorum fuiſſe Zorobabelem qui erat de rribu
Iuda, vt apud Eſdram & Zachariam videre licet: eumque principatum dein-
ceps in poſteris eius vſque ad Herodem eſſe perpetuatum.

Sed pace tanti viri dictum ſit,non videtur verum quod ſumit.Nullus enim
poſterorum Zorobabelis ſummum habuiſſe principatum apud Iudæos legitur,
vel in ſacris literis,vel in hiſtorijs Ioſephi: ſed contra legitur,fuiſſe id temporis
imperium

imperium eius populi penes Pontifices, qui erant de tribu Leui. Quid quod Cyrillo aduerſari videtur Hieremias cap. 22. quippe qui prædixit nullum Iechoniæ poſterorum (fuit autem Zorobabel nepos Iechoniæ) poteſtatem habiturum in Iuda. Hæc ſunt verba Hieremiæ de Iechonia: *Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur; nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda*. Verum vt daremus Cyrillo, à Dauide vſque ad Herodem fuiſſe principatum in tribu Iuda, non proprerea tamen omnino expedita eſſet difficultas propoſita: Quid enim Cyrillus diceret de eo tempore quo principatus Hebræorum ab egreſſu eorum ex Aegypto vſque ad Dauidem, fuit penes alias tribus per annos ferme quadringentos, vt ſupra diximus?

76 TERTIA ſententia Lyrani, Toſtati, & Carthuſiani hoc loco, quam alij permulti ſequuntur. Negant iſti etiam poſt reditum Iudæorum ex captiuitate Babylonica tribum Iuda omnino perdidiſſe ſceptrum, & imperium. Nam licet tunc principatus fuiſſe videatur penes Pontifices, ipſi tamen Pontifices paterno quidem genere erant ex tribu Leui, ſed materno erant ex tribu Iuda: propter nobilitatem enim harum duarum tribuum mutua inter illas miſcebantur, & iungebantur connubia. Id quod planum fit exemplo Aaronis, qui primus fuit Pontifex: is enim duxit Eliſabeth vxorem, filiam Aminadab principis tribus Iuda, vt habes in libro Exodi capite ſexto, & poſteriori libro Paralipomenon traditur Ioſabeth filiam Ioram Regis Iuda, vxorem fuiſſe Ioiadæ pontificis. Ergo principatus Iudaicus, etiam quo tempore fuit penes Pontifices, fuit aliqua ex parte penes tribum Iuda, ex qua illi Pontifices genus trahebant maternum. *Liranus. Thoſtatus. Carthuſianus.*

77 Sed hæc opinio facilem habet confutationem. Primum, etſi aliquando Pontifices, vxores ex tribu Iuda duxerint, ſemper tamen, aut plurimum duxiſſe eos, nec iſti oſtendunt, cum probare tamen deberent, nec ſanè oſtendi poteſt; quin contra ſolitum fieri, vt ex ſua tribu, quæ nobiliſſima erat propter imperium, vxores acciperent Pontifices, credibilius videtur. Sed eſto, ſemper aut plerunque Pontifices vxores ex tribu Leui duxerint; non propterea tamen difficultas tollitur; quippe ſecundum hanc prophetiam ſceptrum fore prædicitur penes tribum Iuda; apud Iudæos autem nemo cenſebatur huius aut illius tribus eſſe propter genus maternum, ſed tantummodo propter paternum, quapropter genealogiæ illorum non niſi per genus paternum contexebantur.

78 Nam ſi ſecus eſſet, ratio illa B. Pauli qua in epiſtola ad Hebræos cap. 7. argumentatur, Chriſtum dominum non fuiſſe ſacerdotem ex tribu Leui, & ſecundum ordinem Aaron, quia Chriſtus fuit ex tribu Iuda, ex qua nullus vnquam ſacerdotio functus eſt; hæc inquam, Pauli ratio infirma eſſet: Namque ſic ei occurri poſſet, matrem Domini noſtri fuiſſe quidem ex tribu Iuda paterno genere, ſed materno ex tribu Leui, & idcirco Chriſtum participem fuiſſe vtriuſque tribus, & in vtraque tribu cenſeri poſſe. Sed illud meo iudicio aduerſus iſtius ſententiæ ſectatores non parum valet. Fatentur iſti ſceptrum fuiſſe penes Pontifices, qui paterno genere, id eſt, ſimpliciter erant ex tribu Leui, materno autem, id eſt, ſecundum quid ex tribu Iuda: ergo ſceptrum, & imperium toto eo tempore nonniſi ſecundum quid fuit penes tribum Iuda, ſimpliciter autem, & propriè fuit penes tribum Leui. Ex quo rectè concluderetur, prophetiam hanc Iacob, vel magis, vel æquè ſaltem pertinuiſſe ad tribum Leui, quam ad tribum Iuda. *2. Paral. 22.*

NONNVLLI ætatis noſtræ, viri ſanè docti, & clari nominis ſcriptores, putauerunt, & ſcriptis prodiderunt, Machabæos, Iudam dico, Ionatham, & Simonem eiuſque poſteros, qui principatum ſummum in populo Iudaico vſque *Genebr. in Chronologia ubi de Machab.*

ad Herodem obtinuerunt, etiam paterno genere fuiſſe de tribu Iuda. Recte enim
illi pro ſua prudentia, & doctrina animaduerterunt, ſi Machabæi genus tantum
maternum duxiſſent ex tribu Iuda, Id nequaquam facere, vt principatus tunc
fuiſſe dicatur penes tribum Iuda, ſicut nos paulo ante oſtendimus. Quod autem
illi paterno genere fuerint ex tribu Iuda, duplici argumento perſuadere volũt.
primo, auctoritate B. Cyrilli, qui libro octauo aduerſus Iulianum affirmat prin-
cipatum Iudaicum etiam poſt captiuitatem Babylonicam permanſiſſe in poſte-
tis Zorobabelis, & Dauidis, vſque ad Herodem. Sed ego hanc Cyrilli opinio-
nem paulo ſupra, valide (vt opinor) confutaui.

An Machabæi paternum genus ex tribu Iuda duxerint.

Tum id maxime probare contendunt ex quibuſdam verbis quę ſunt in prio-
re libro Machabæorum ſub finem quinti capitis, vbi agitur de quibuſdam Iu-
dæis, qui inconſulte, ac temerè inito cum hoſtibus conflictu ceciderant. Et ſub-
ditur: *Illi autem non erant de ſemine virorum illorũ per quos ſalus facta eſt in Iſrael.*
Et viri Iuda magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſrael, & gentium omnium vbi
audiebatur nomen eorum. Illud, *Et viri Iuda*, ſecundum illos haud dubie ſignificat
viros ex tribu Iuda, nec alios ſanè, aut certe potiſſimum, Iudam & fratres eius:
erant igitur illi de tribu Iuda.

Sed non eſt hoc firmum argumentum: tum quia altera lectio eius loci ſic ha-
bet: *Et vir Iudas, & fratres eius magnificati ſunt. &c.* tum verò quia etiam ſecun-
dum eam lectionem nihil locus hic adiuuat eorum ſententiam. ſignificatur
enim illis verbis, *Viri Iuda*, id eſt, qui ſequebantur ducem eius belli Iudam, mi-
lites ſcilicet, & comites atque adiutores eius in eo bello, ſignificatur, inquam,
eos viros, qui cum Iuda militabant, propter egregia ab illis patrata facinora,
eſſe apud omnes magnificatos, & celebratos.

Machabæi nõ iure hereditario, ſed per electionẽ populi, & ad tẽpus principatũ acceperunt.

Enimuero principatum Iudaicum non obueniſſe Machabæis iure hæredita- 79
rio, quaſi ipſi eſſent de tribu Iuda & ex Dauidis ſtirpe, ſed delatum eis fuiſſe per
electionem populi; nec ſimpliciter, ſed quoad ſurgeret propheta, qui ex Dei
ſententia doceret quid facto opus eſſet, apertis verbis traditur in priore libro
Machabæorum, in cuius capite nono ſic eſt: *Et congregati ſunt omnes amici Iudæ,*
& dixerunt Ionathæ, Nunc te hodie eligimus eſſe nobis in principem, & ducem ad bel-
landum bellum noſtrum. Et in capite decimo quarto eiuſdem libri ſic legitur: *Iu-*
dæi, & ſacerdotes conſenſerunt Simonem eſſe ducem ſuum, & ſummum Sacerdotem in
æternum, donec ſurgat propheta fidelis.

B. Hieronymus.

Certe Beatus Hieronimus ſuper caput 21. Ezechielis non ſemel aſſeueranter 80
ait regnum Iuda, & Dauidis omnino finitum eſſe in Rege Sedechia, qui fuit vl-
timus ante captiuitatem Babylonicam, nec vltra fuiſſe: nam quamuis poſtea
Machabæorum poſteri, & regnum, & pontificatum obtinuerint; non tamen ipſis
iure debitum fuiſſe, nec in ipſis locum habuiſſe prophetiam illam Iacob, *Non au-*
feretur ſceptrum de Iuda. Non ſum neſcius, eundem Hieronymum ſuper primum
caput Sophoniæ ſcriptum reliquiſſe, vſque ad tempus paſſionis & mortis Do-
mini noſtri perſeueraſſe Reges Iuda de ſtirpe Dauid, ſecundum illam prophe-
tiam Iacob: *Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat*
cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Verùm quod eo loco dixit Hiero-
nymus & obiter, & in tropologica expoſitione, & ex aliorum fortaſſe, vt plerun-
que ſolet, ſenſu, non valde curandum eſt: præſertim cum id manifeſte ſit fal-
ſum. Nemo enim eſt, qui neſciat, multo ante paſſionem Domini, id eſt, per an-
nos ſeptuaginta, principatum Iudaicum eſſe ad alienigenas, quorum primus
Herodes fuit, translatum.

Machabæos paternũ genus ex tribu Leui traxiſſe, docet Scriptura.

Quod autem Machabæi paterno genere fuerint de tribu Leui, non de tribu 81
Iuda, vt ſupradictis auctoribus viſum eſt, adeo perſpicuis verbis docet ſacra
Scriptura, vt neminem, qui animum modo aduertat ad eius verba, negaturum
putem. Loquens enim in priore libro Machabæorum ſub initium ſecundi capi-

bb

tis

tis de Mathathia, qui pater fuit Machabæorum, eiuſque genus indicans, ſic ait: *In diebus illis ſurrexit Mathathias filius Iohannis filij Simeonis, ſacerdos ex filiis Ioarim.* id eſt, ex vice, & familia Ioarim, quæ inter viginti quatuor familias poſterorum Aaronis, ſorte prima exiit, vt habes primo Paralipomenon, capite vigeſimo quarto, & Ioſephus idem narrans libro duodecimo Antiquitatum, dicit eum fuiſſe ſacerdotem ex vice Ioaribi. *Ioſephus.*

Deinde Beatus Paulus, vt paulo ſupra diximus, ſimpliciter ait, nullum vnquam de tribu Iuda ſeruiſſe altari: ex quo argumentatur, Dominum noſtrum, qui fuit ex tribu Iuda, non fuiſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech. Et quia Deus in libro Numerorum & alibi, grauiſſimis verbis, quin etiam pœnis vetuerat quenquam miniſteria ſacerdotum tractare, qui non eſſet ex tribu Leui, & ſemine Aaron; propterea non modo vetitum, illicitum & inauditum erat apud Iudæos, eſſe aliquem ex alia tribu, quàm Leui, vel Pontificem, vel etiam ſacerdotem, vt id munus, vel tractare, impium & execrandum haberetur, & nonnunquam miris à Deo prodigiis editis ſeueriſſime vindicatum eſſet, vt oſtendunt exempla Dathan, & Abiton, & Oziæ Regis Iuda. *Heb. 7.* *Pſal. 109.* *Num. 16.* *2. Par. 26.*

82 QVARTA ſententia. Quidam aiunt, illud vocabulum *sheueth*, quod Latinus interpres vertit, ſceptrum, alij virgam, nonnunquam in ſacris literis ſignificare tribum ſiue familiam: quod Oleaſter probat ex illis verbis pſalmi 70. *Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit tribum Iuda.* Vbi pro illa voce (tribum) Hebraice eſt (sheueth:) hac igitur ſignificatione eam vocem eſſe poſitam hoc loco: vt ſenſus prophetiæ ſit: Non auferetur tribus Iuda, id eſt, Permanebit vſque ad Meſſiam. *Oleaſter.*

Sed contra hanc interpretationem facit communis ſenſus Hebræorum, & Patrum, paraphaſis item Chaldaica, tranſlatio Septuaginta, & ferè omnes verſiones, quæ vocabulo imperij, ſceptri, regni, principatus, regalis virgæ, eam vocem expreſſerunt. Deinde ſecundum iſtam expoſitionem, Iacob nihil dixiſſet eximium, aut ſingulare de tribu Iuda, ſed quod in alias quoque tribus communiter, & æquè conueniat. nam (vt de aliis taceam) certe tribus Leui vſque ad Domini noſtri aduentum, non ſecus, quàm tribus Iuda permanſit.

83 QVINTA ſententia Pauli Burgenſis hoc loco, Galatini lib. 4. de Arcanis Fidei, Iohannis Annij in Breuiario temporum Philonis, & Iohannis Lucidi in libro de Emendatione temporum, vbi agit de vita Chriſti. Affirmant iſti, Moyſen Dei iuſſu, vt proditum eſt Numerorum 11. inſtituiſſe Senatum quendam ſiue Collegium ſeptuaginta virorum, quos delegit omnes ex tribu Iuda: & hoc collegium vocant iſti, Sanedrin, penes quod erat ſumma poteſtas, & auctoritas circa ea quæ ſpectabant ad legem Moyſi, ſiue moralia eſſent illa, ſiue cæremonialia, ſiue iudicialia. illi callebant, & apud ſe tenebant interiorem ſublimioremque intelligentiam Scripturæ, quam vocabant Cabala, quod verbũ ſignificat receptionem, quòd ea doctrina non per publicam diſciplinam, & ſcripta acciperetur, ſed per ſecretam traditionem ſpectatis probatiſque auditoribus commendaretur. *Burgenſis* *Galatinus* *Annius* *Lucidus.*

Iohannes Mirandulanus ait tale fuiſſe illud Collegium, quale eſt in Eccleſia Collegium Cardinalium, eoſque viros appellari ſolitos in ſacris literis ſeniores, quorum traditiones, & præcepta Iudæi ſumma obſeruantia reuerebantur, & cuſtodiebant. de his intelligi volunt, quod eſt in pſalmo octogeſimo primo. *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, &c.* & rurſus: *Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes.* De hoc igitur Senatu qui totus, vt diximus, erat de tribu Iuda, cenſent iſti prophetiam hanc Iacob eſſe intelligendam: Siquidem penes hunc Senatum manſit *Io. Mirandulanus.*

 ſit

ſit ſuprema poteſtas vſque ad Herodem, qui pauló ante Chriſti ortum omnem ei ſenatui auctoritatem, ac poteſtatem ademit.

Sed in hac opinione multa ſunt, animaduerſione, & caſtigatione digna. Principio, deberent iſti oſtendere ex ſacra Scriptura, vel probatis hiſtoriis, talem fuiſſe vnquam in populo Hebræo Senatum, qualem ipſi depingunt, & permanſiſſe eum vſque ad Herodem. Certe apud Ioſephum diligentiſſimum, & curioſiſſimum iudaicarum rerum ſcriptorem, mirum de iſto Senatu ſilentium eſt: nec Philo quicquam prodidit; nam illud Breuiarium temporum, non veri Pilonis fuit, ſed Philonis Anniani, id eſt, vel ab ipſo Annio, vel ab alio quopiam confictum, vt à nobis demonſtratum eſt libro duodecimo Commentariorum noſtrorum in Danielem, quæſtione prima. 84

Verùm demus iſtis, talem fuiſſe aliquando ſenatum in populo Hebræo: illud tamen non eſt eis concedendum, illum Senatum fuiſſe totum ex hominibus tribus Iuda. nam nec hoc iſti probant, nec eſt ſanè probabile: quin magis credibile eſt, ſi talis fuiſſet Senatus, eum non ex vna tribu Iuda, ſed ex omnibus fuiſſe delectum atque conflatum; quo ſcilicet cunctis tribubus ſatisfieret, vt omnium ratione habita, iudicia, & decreta illius Senatus propenſius, ac libentius omnes amplecterentur. Sic enim non ſemel apud Hebræos eſſe factum, replicantem ſacros annales, facile eſt intelligere. Quotieſcunque enim ex vſu illius populi fuit, certum aliquem numerum virorum prudentium, & proborum deligere, vel ad res ciuiles prudenter tractandas & adminiſtrandas, vel ad grauiſſimum aliquod negocium, & ad publicum bonum ſpectans expedite, & recte conficiendum, ſemper fuiſſe eos viros legimus non ex vna aliqua tribu, ſed ex omnibus electos. 85

Huius rei aliquot ſunt in ſacris literis exempla. Primùm, Exodi capite 18. vbi narratur, Moſen ex conſilio ſoceri ſui Iethro conſtituiſſe ſuper populum principes, & iudices ex toto Iſraele. Alterum exemplum Numerorum cap. 13. de duodecim exploratoribus miſſis à Moſe ad ſpeculandam terram Chanaan, ex qualibet tribu vno eorum delecto. Tertium exemplum narratur ab Ariſtea, Ioſepho, & Euſebio de duobus & ſeptuaginta interpretibus ſacræ Scripturæ, quos rogatu Philadelphi Regis Aegypti miſit Eleazarus Iudæorum Pontifex, ſenos ex qualibet tribu omnium ſapientiſſimos deligendo, ad conuertenda ſacra Biblia ex Hebræo ſermone in Græcum: nec vſpiam legitur in ſacris libris tales aliquos ſeptuaginta viros ex vna tantùm tribu fuiſſe delectos. Nam quod iſti proferunt ex libro Numerorum de illis ſeptuaginta ſenibus quos delegit Moſes, eorum opinioni minime ſuffragatur, quin potius refragatur. Deus enim iuſſit illos ſeptuaginta viros eligi de ſenibus Iſrael. Audis, de ſenibus Iſrael, non autem de ſenibus Iuda? Vocabulo enim Iſrael, antequam decem tribus ſepararentur à Iuda, vniuerſus populus Hebræus ſignificabatur.

Quid multa? liberaliter eum iſtis agam; fuerit ſane iſte ſenatus in populo Hebræo vſq; ad Herodis tempora, fueritque vniuerſus ex tribu Iuda: non propterea tamen propoſita difficultas circa hanc prophetiam exhauritur. Siquidē Iacob loquitur de ſceptro, & ſuprema poteſtate atque imperio; tale autem ſceptrum, & imperium non erat in iſto Senatu, ſed vel in Duce, vel in Iudice, vel in Rege, vel in Pontifice, penes quos in diuerſis temporibus fuit ſummus Hebræi populi principatus. Illi enim ſeptuaginta viri, erant tanquam conſiliarij Principis, & vt iudices populi, nec penes illos, ſed penes Principem erat ſceptrū & imperium. Similiter nempe, vt in regno Galliæ, ſub Rege Galliæ eſt, quod vulgo appellant, Parlamentum: & in regno Hiſpaniæ ſub rege eſt, quod vulgo appellant Concilium Regium ſeu Concilium ſtatus: & Romæ, atque in Eccleſia ſub ipſo Papa eſt Concilium Cardinalium, & olim apud Romanos erat Senatus, tempore Imperatorum. 86

SEXTA

SEXTA OPINIO Caietani hoc loco. Caietanus tractans hanc ipſam quam in manibus habemus quæſtionem,ad hunc modum ſcribit: (Volo enim propria eius verba adſcribere, quo planius & certius eius ſententiam lector intelligat) Diſcurre,inquit,& diſcute Nouiti expoſitiones omnes tā Hebræorū ,quàm aliorum,& reperies nullā quadrare verbis illis Iacob: *Non auferetur virga de Iuda*, niſi hanc meā,hoc eſt,[Nō auferetur penitus principatus de tribu Iuda,donec veniat Meſſias.] Ablatus ſanè fuit antea,ſed non penitus:impeditus eſt ad tempus principatus eius, ſed non totaliter deſijt , ſiquidem remanſit ſemper certitudo Meſſiæ naſcituri de tribu Iuda;ad differentiam reliquarum tribuum,quod in reliquis tribubus potuit omnino deficere principatus,ita quod nunquam amplius recuperaretur:in tribu autem Iuda quicunque & quotcunque acciderunt defectus principatus,ſiue Regalis,ſiue Ducalis, certa tamen erat ſpes principatū eſſe reddendum tribui Iuda.

Illud autē: *Donec veniat Meſsias*;non eſt ſic accipiendum,quaſi poſt Meſſiæ aduentum defecturus ſit principatus Iuda; immo tum maxime firmandus erat & perpetuandus in æternum. Verùm ſatis fuit tollere id quod poterat eſſe ambiguum:nō enim poterat eſſe dubium,an regnum Meſſiæ futurum eſſet æternum; ſed an principatus Iudaicus vſque ad Meſſiæ aduentum futurus eſſet perpetuus: & ad hoc tollendum dubium prædixit Iacob , quāuis imperium Iuda non eſset confirmandum vſque ad Meſſiam,non eſſe tamen penitus auferendum,ſed certiſſima expectatione expectandū eſſe,vſquequo ex muliere tribus Iuda, naſceretur filius qui redimeret regnum Iſrael . Libra ceteras expoſitiones, & inuenies in illis multa falſa permiſta,& multa voluntarie & gratis dicta; huic autem noſtræ nullum occurrit offendiculum,& propterea præpono illam ceteris.

Atque hæc quidem Caietanus,cuius opinionis hæc eſt ſumma;dupliciter potuiſſe auferri ſceptrum de tribu Iuda,vel ſecundum actum ad tempus,vel omnino ſine vlla ſpe iterum aliquando ipſum recuperandi:priori modo negari non poſſe aliquando defeciſſe ſceptrum Iuda;Sed poſteriori modo, nequaquam defeciſſe: ſemper enim manſiſſe in tribu Iuda certiſſimam ſpem naſciturum ex ea tribu Meſsiam, qui principatum eius repararet ac firmaret in æternum. *Caietanus*

88 Verùm hæc ſententia Caietani, ſi recte penſetur , paruam aut potius nullam habere probabilitatem reperietur . primùm enim dubitari non poteſt quin Iacob locutus ſit de principatu & imperio Iuda terreno & temporali , non autem de ſpirituali,ſiquidem poteſtas verè ſpiritualis nunquam fuit in populo Hebrço: neque enim lex Moſis, nec ſacerdotium Aaronicum, nec ſacrificia ceteræque legales cæremoniæ vim habuere producendi vllum ſpiritualem effectum;vt ex illa diſputatione quā tractat Beatus Paulus in Epiſt.ad Hebræos,perſpicue licet cognoſcere . Et vt fuerit talis poteſtas ſpiritualis in populo Hebræo , ea tamen non fuit in tribu Iuda , ſed in tribu Leui, penes quam ſolum erat ſacerdotium & Pontificatus. Maneat igitur,Iacob eſſe locutum de terreno & temporali principatu Iuda.Talem autem principatum poſt captiuitatem Babylonicā omnino perdidit tribus Iuda,tam ſcilicet quantum ad actum,quàm etiam quātum ad ſpem recuperandi,nunquam enim poſtea principatum recuperauit. Nā Meſsias cum venit, non reparauit terrenum & temporale regnum Iuda aut Dauidis, ſed fundauit & firmauit ſpirituale ; nempe Dominus ipſe teſtificatus eſt regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, & Hieremias vigeſimo ſecundo capite prædixerat,neminem futurum ex ſemine Iechoniæ qui amplius regnaret & poteſtatem haberet in Iuda,videlicet temporalem & terrenam. Dominum autem noſtrum fuiſſe de ſtirpe Iechoniæ, non ſinit nos dubitare genealogia eius quam deſcripſit Matthæus. *Refutatio Caietani.* *Ioan. 18.* *Matth. 1.*

89 Illud præterea valde officit ſententiæ Caietani , quòd ſecundum eam,iacere videretur cauſa Chriſtianorum , & contumacia Iudæorum exultaret ac trium-

pharet. Etenim argumentatio qua Patres omnes vſi ſunt ad conuincendos Iudæos de aduẽtu Meſſiæ ex hoc vaticinio Iacob cõtexta, infirmiſſima eſſet ac plane nulla. Sic enim illi argumentantur: Iacob vaticinatus eſt nõ defecturum principatum Iuda donec veniret Meſſias; ſed defecit tempore Herodis, quo tempore natus eſt Ieſus; iam igitur venit Meſſias; nec is alius fuit quam Dominus Ieſus. Hanc Iudæi argumentationem facile, ſecundum Caietani expoſitionem, eluderent: dicerent enim, tempore Herodis defeciſſe principatum Iuda quantum ad actum; ſed non quantum ad ſpem recuperandi: exſpectari enim ab ipſis adhuc Meſſiæ aduentum, qui principatum Iuda non ſolum reparabit, ſed multo maxime amplificabit. Non igitur ex defectu imperij Iudaici qui contigit tempore Herodis & Domini noſtri, conuinci poſſet iam veniſſe Meſsiam.

Adijce, quod Caietanus non ſatisfacit difficultati quantum ad illos quadringentos annos ab egreſſu ex Aegypto vſq; ad Dauidẽ, qui principatũ fundauit in tribu Iuda. Per illos enim annos principatus non fuit penes tribum Iuda, ſed penes alias tribus: quocirca non poteſt dici quod ait Caietanus, eam tametſi perdiderit principatum quantum ad actum, non tamen perdidiſſe quantum ad ſpem recuperandi.

Melchior Canus.

SEPTIMA opinio Melchioris Cani lib. 2. de locis theologicis, c. 11. in ſolutione quarti argumenti. Cũ tres de ſupradictis opinionibus eo loci breuiter cõmemoraſſet Canus, ex ſuo ſenſu ſubdit hoc: Nos, inquit, quibus cõſilium eſt alienas expoſitiones non inimicè aut inſectari aut repellere, facilius hunc nodũ expediemus, ſi ex primo Machabæorum libro intelligemus, populum Iudæorũ ducatum Machabæis tradidiſſe non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſeruandum, vt videlicet Iſraeliticam plebem interea tuerẽtur, donec ſurgeret propheta fidelis qui eos inſtrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabant: qua ex re ſceptrum de tribu Iuda non auferebatur, & præſertim quod ipſa quoque tribus Iuda in hoc populi condictum & ſententiam à principio ſaltem creditur conſenſiſſe. Ita Canus. 90

Verùm hæc opinio ſiue cõiectura, multiplici patet confutationi. Primũ Canus, 91
fortaſſe nolens, delabitur in opinionẽ Caietani à nobis paulo ſupra confutatã: cogitur enim dicere quod ille dixit, tribum Iuda perdidiſſe principatum multis ſæculis ante Meſſiæ aduentum; perdidiſſe, inquam, quantum ad actum ſiue quãtum ad vſum; non tamen perdidiſſe quantum ad proprietatem & ius, ſiue, vt ille dixit, quantum ad certam ſpem iterum recuperandi. Ergo ſecundum expoſitionem Cani, non poſſet hac prophetia Iacob peruinci contra Iudæos iam veniſſe Meſſiam propter defectũ principatus in tribu Iuda: diceretur enim, perdidiſſe tribum Iuda iam pridem principatum quantum ad actum ſiue vſum; retinere tamen ipſum quantum ad ius & proprietatem quæ in aduentu Meſsiæ reducatur ad actum.

Præterea quid Canus dicet de Pontificibus qui ante Machabæos ſummũ in populo Iudaico principatum, poſt reditum ex captiuitate Babylonica, obtinuerunt? neque enim probare poteſt, illis fuiſſe delatum communi eius populi conſenſu. Vnde porrò enotuit Cano, tribum Iuda conſenſiſſe in electionem Machabæorum ad imperium? Iam vero cum per quadringentos annos ante Dauidem principatus Iudaicus fuerit penes Duces & Iudices ex alijs tribubus, quomodo ad explicandam hanc difficultatem, interpretio Cani valere poteſt?

Denique, vt dixi, ex hac prophetia non poſſet oſtendi, tempore Herodis quo natus eſt Dominus, venturum fuiſſe Meſſiam, & hunc fuiſſe Saluatorem noſtrũ, in quo vno vaticinium hoc Iacob, ſicut omnia aliorum vatũ oracula, completũ fuerit, quia nimirũ tunc principatus Iudaicus defecit tranſlatus ad alienigenas. Nã vel intelligitur defeciſſe quantum ad actum & vſum, & hoc non valet: Tum

quia dicetur prophetiam Iacob intelligi oportere de defectu quantũ ad ius & ſpem recuperandi: tum quia non primum defecit tempore Herodis principatus in tribu Iuda, ſed quingentis circiter annis antea. Vel intelligitur defeciſſe tunc, id eſt, tempore Herodis omnino, id eſt, etiam quantum ad ius & ſpem recuperandi: ſed hoc probari non poteſt, dicent enim Iudæi adhuc ſupereſſe tribui Iuda ius & ſpem iterum obtinendi principatum, cum ſcilicet venerit Meſſias, quem illi etiamnum venturum expectant. Verum de aliorum opinionibus circa huius vaticinij intelligentiam & interpretationem ſatis adhuc fuerit à nobis diſputatum.

AVCTORIS IVDICIVM *de vero ac germano huius prophetiæ Iacob intellectu & ſententia.*

92 QVAE nam igitur eſt noſtra ſententia? Breuiter dicam. Credo equidẽ vaticiniũ hoc intelligi debere in vniuerſum de ipſa gente Iudaica, quæ duodecim in tribus erat diuiſa: de tribu autẽ Iuda nonniſi ſecũ dum congruam quandam applicationẽ, ſiue, vt in ſcholis loquimur, appropriationẽ intelligi debere, aut poſſe: vt hic ſit prophetiæ huius intellectus; futurũ ſemper in gente Iudaica, & penes viros eius gentis principatũ, donec ve niret Meſſias. Illud, ſemper, nõ ſignificat perfectam continuationem temporis, excludens omnem interruptionẽm; conſtat enim tempore captiuitatum, amiſſum eſſe principatum abſolutum & plane liberum; ſed quia id contigit ad breue tempus, & rurſus poſtea recuperatus eſt principatus, idcirco illud pro nihilo ducitur; Semper igitur vſque ad tempus Herodis & ortum Domini noſtri, qui principatum tenuerunt in populo Hebræo, fuerunt ex ea gente & non alienigenæ, ſiue fuerint ex tribu Leui, vt accidit poſt reditum ex captiuitate Babylonica; ſiue de tribu Iuda, vt tempore regum à Dauide vſque ad Sedechiam; ſiue ex alijs tribubus, vt euenit poſt egreſſum ex Aegypto vſque ad tempora Dauidis.

93 Cur igitur, dicet aliquis, Iacob hanc prophetiam proprie de tribu Iuda pronunciauit, ſi non ei proprie conuenit, ſed in commune pertinet ad omnem gentem Iudaicam? Dicam de hoc paulo infra, & cauſas eius rei valde probabiles exponam. Sed prius oſtendere oportet veram eſſe hanc interpretationem, & præ ceteris omnibus à Lectore amplectendam. Quod ſanè dupliciter poteſt demonſtrari. hæc enim interpretatio reddit prophetiam Iacob planam & facilem intellectu atque creditu, nihil continet abſurdi, nihil confictum habet, nihil gratis & temere dictũ, nõ inuoluitur difficultatibus quibus aliæ expoſitiones inexplicabiliter intricatæ ſunt, nullis premitur incõmodis quibus aliæ omnes vehementer vrgentur, denique mirifice congruit & conſentit cum euentu, & ipſo rerum ſucceſſu. Siquidem quicunq. ante Herodem tenuerunt apud Hebræos imperium, ex genere, & ſtirpe Iudaica fuerunt, primuſq. alienigenarum Herodes; non per electionem populi, ſed per vim & per auctoritatem & poteſtatem Romanorum, occiſis legitimis Principibus, imperium Iudaicum ſibi vendicauit.

94 Confirmatur hoc ipſum prætetea auctoritate vetuſtiſſimorum ſcriptorum Eccleſiaſticorum, & grauiſſimorum Patrum, qui ſimiliter vt nos hoc vaticium intellexerunt & explanarunt; & idcirco nullam circa ipſum mouerunt quæſtionẽ, nullamque ſenſerunt difficultatem. Iuſtinus martyr in eo ſermone quẽ habuit cum Tryphone Iudæo, & ſcriptis prodidit, ſic ait: Iacob patriarcha duos Chriſti aduentus prædixit, & in primo fore ipſum paſſibilem; poſt quem, nec prophetam vllum vos habituros, nec regem qui ſit veſtri generis (audis illud, veſtri generis id eſt, ex genere & ſtirpe Iudaica) & cum Iuſtinus memoraſſet hoc vaticiniũ Ia- *Iuſtinus martyr.*

 cob,

cob, ſubdit: Certe non eſtis tam impudentes, vt negare audeatis prophetas & qualeſcunque principes nunquam vobis defuiſſe vſque ad aduentum Chriſti: ſed poſtquam Chriſtus Dominus in gente veſtra exortus & necatus eſt, nunquam prophetam habuiſtis nec habetis, immo ne regem quidem proprium. Sic Iuſtinus. Vides igitur, quemadmodum Iuſtinus intellexerit ſemper futuros principes generis & ſtirpis Iudaicæ, qualeſcunque illi fuerint, id eſt, ex qualicunque tribu?

Euſeb. Cæſarienſis. Verùm apertior eſt hac de re ſententia Euſebij, qui libro primo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite ſexto ad hunc modum ſcribit: Eodem tempore cum Herodes primus extero & peregrino genere ortus, Iudaicę gentis regnũ obtinuiſſet, prædictio Iacob: *Non deficiet princeps de Iuda &c.* finẽ videbatur conſecuta; tantiſper enim prædictio illa euentum non habuit, dum ſub principibus ex ea gente prognatis poteſtas eſſet, qui quidem initium imperij ab ipſo Moſe capientes, vſque ad Auguſti regnum durauerunt, ſub cuius imperio Herodes primus externę gentis ſtirpe procreatus, Iudæorum principatum à Romanis adeptus eſt; ad quem cum perueniſſet regnum Iudæorum, pro foribus iam is adeſſe ſentiebatur ſecundum Prophetę oraculum qui futurus eſſet geotiũ expectatio: quippe ex illo tempore principes qui ſucceſſione vſque ab ipſo Moſe deriuata, Iudęorum potirentur imperio, deficere ac prorſus euaneſcere videbantur. Nam ante captiuitatem Babylonicam gens Iudaica ſubiecta fuit Regibus: ante Regum verò tempora, Iudicibus: poſt reditum autem ex captiuitate Babylonica, Pontifices ſummam rerum adminiſtrarunt vſq; ad Herodem: ex quo tempore principes & Duces ex Iuda, hoc eſt, ex Iudæorum familia, & gente prognati, Rempublicam illam regere deſtiterunt: atq; hoc ipſo tempore aduenit promiſſus à Deo Meſſias Saluator noſter: vt in eo completam eſſe prophetiam Iacob dubitari nullo modo poſſit. Hactenus ex Euſebio, qui clariſſimis verbis per principes ex Iuda, interpretatus eſt principes ex gente & ſtirpe Iudaica, non autem ex peregrina & externa qualis fuit Herodes. 95

Conſimili ratione Athanaſium intellexiſſe hoc vaticinium non obſcure ſignificant eius verba in libro de Incarnatione verbi; ait enim hoc vaticinio Iacobũ definiuiſſe tempus quo duraturum erat regnum Iudaicum, ſcilicet vſq; ad Meſſiæ aduentum. Nõ dixit Athanaſius, regnum in tribu Iuda, ſed vniuerſe regnum Iudaicum, id eſt, quod obtinerent qui Iudaica ſtirpe ac gente prognati eſſent. Idem ſenſiſſe B. Ambroſium non obſcure indicat ipſe, in capite quarto eius libri quem edidit de Benedictionibus Patriarcharũm: nam interpretans illud; *Non deficiet Dux ex Iuda donec ille veniat*, ait vſque ad ortum Saluatoris fidem regalis ſucceſſionis apud Iudæos integram eſſe conſeruatam, poſtea verò per Herodẽ adulterata ſucceſſione prærogatiuam dignitatis amiſit. Ergo hoc ait Ambroſius ſignificaſſe Iacob; ſeruatum iri in Iudicibus & Regibus Iudæorum intemeratæ ſucceſſionis hęreditatem, donec veniret Meſſias. Vult igitur Ambroſius propterea non defeciſſe ſceptrum de Iuda vſque ad Meſſiam, quod Iudæi vſque ad Herodem proprios & ſuæ gentis principes ſemper habuerunt.

Chryſoſtomus. S. Chryſoſtomus homil. 67. in Geneſim exponens illa verba *Non deficiet princeps in Iuda*: Manifeſte, inquit, declaratur his verbis tempus quo aducturus erat Meſſias: tandiu enim, ait Iacob, durabunt Iudaica & princeps Iudæorum, quoad ille venerit. Idem in eo libro qui inſcribitur: Demonſtratio aduerſus Gentes quod Chriſtus ſit Deus. Scriptura, inquit, etiam tempus quo venturus erat, manifeſtauit, dicens: *Non deficiet Princeps ex Iuda*, nam tunc comparuit, cum iam deficerent Principes Iudaici, & ſceptris Romanorum ſubderentur. B. Auguſtinus 66

Auguſt. libro 18. de Ciuitate Dei, capit. 45. ita ſcribit de Iudæis: Deinde Herodem alienigenam regem habere meruerunt, quo regnante natus eſt Chriſtus: iam enim venerat plenitudo temporis ſignificata prophetico ſpiritu per Iacob cum

dixit

dixit; *Non deficiet Princeps ex Iuda &c.* Non enim defuit Iudeorũ princeps ex ipſis Iudæis vſque ad iſtum Herodem, quem primum acceperunt alienigenam regem. Theodoretus quæſtione vltima in Geneſim explanans prophetiam hanc Iacob: Hoc, inquit, aduentus Domini indicium eſt clariſſimum: cum enim Chriſtus naſceretur, defecerunt Iudæorum Reges, Principes ſacerdotum, & Prophetæ, & imperabant Iudæis reges ex alia tribu. Vbi Theodoretus per aliam tribũ (vt manifeſtum eſt conſideranti ſententiam eius) intellexit aliam familiam, ſtirpem, genus, id eſt, non ex genere & gente Iudaica. *Theodoretus.*

97 Rupertus libro nono Commentariorũ in Geneſim, cap. 29. tractans hoc vaticinium Iacob de Iuda, hunc in modum ſcribit: Iam vero quaſi quæreretur quãdo ille Meſſias veniet, & quod ſignũ temporis aduentus eius, continuo ſequitur: *Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de ſemore eius, donec veniat qui mittẽdus eſt.* Quãdo ablatum eſt ſceptrum de Iuda? ex tunc videlicet, quando regnum Iudæorum Romanis tradentibus adeptus eſt Herodes alienigena patre Idumæo, matre ortus Arabica. Et Reges ſane iamdudum defecerant à tempore captiuitatis Babylonicæ: Duces tamen qui erant ex gente illa, perſeuerarunt vſque ad contentiones Hyrcani & Ariſtobuli, qui ex commiſtis tribubus, ſacerdotali ſcilicet & Regia, orti, Regnum & Sacerdotium diſcordibus inter ſe animis diuidentibus contendendo, & inuicem pugnando, tandem occaſionem porrexerunt Romanę poteſtati, locumq. aperuerunt alienigenæ Herodi. Vnde prudenter non tantum dictum eſt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Sed additum eſt, *Et dux de fæmore eius.* Tunc primum ſublatum eſt ſceptrum de Iuda, quando tulit illud Herodes, qui vtique Iudæus non erat. Tunc autem Ieſus Chriſtus Dei filius in Bethlehẽ Iuda de virgine matre naſci dignatus eſt. Cum ergo dicit, *Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt,* firmũ ſermonem propheticum ſanctiſſimus Prophetarum Iacob quaſi lucernam in caliginoſo loco lucentem attollit, vt ſciat inquiſitor regni Dei, quando, vel ex quo certus eſſe debeat de aduentu eius quem laudare & adorare habeant omnes fratres eius. *Rupertus.* *Luc. 2.* *2. Pet. 1.* *Geneſ. 49.*

Huic lucernæ ſeu prophetico ſermoni, Simeon ſenex attendens, cum videret regnante alienigena ablatum eſſe ſceptrum de Iuda, intellexit tempus eſſe vt veniret, qui mittendus eſſet; & idcirco ianuas cœlorũ vnde venturum illum ſperabat, tandiu ſuſpenſa prece pulſare non deſtitit, donec reſpõſum acciperet à Spiritu ſancto, nõ viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini, & vidit: & ſicut legebat in hoc Scripturæ loco. *Ipſe erit expectatio Gentium,* ita credidit & confeſſus eſt eum eſſe lumen ad reuelationem Gentium. Vnde autem ſcire poterat Iacob illum fore Gentium expectationem? Ex Deo videlicet, non ſolum quia propheta erat, ſed quia etiam Deũ Abrahæ auo ſuo promiſiſſe meminerat, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Idem Rupertus libro 3. de victoria verbi c. 9. hoc ipſum, paucioribus quidem verbis, ſed non minus apertis tradit; nã illud *non auferetur ſceptrum de Iuda,* non intelligit ipſe de tribu Iuda proprie, ſed interpretatur, non defuturum principem ex Gente Iudaica. Hæc Rupertus. Apparet igitur ex ſupradictis auctoritatibus, illud, *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Patres non intellexiſſe de vna tantum tribu Iuda, ſed in vniuerſum de gente, ſtirpe & genere Iudaico. Ad veritatem igitur huius prophetiæ comprobandam ſatis fuerit oſtendere, nunquam Iudæos vſque ad tempora Herodis habuiſſe reges alienigenas, ſed habuiſſe ſemper Principes ex ſtirpe & gente Iudaica, qualicunque ex tribu illi fuerint. *Luc. 2.* *Geneſ. 22.*

98 CETERVM aduerſus hanc noſtram interpretationem in promptu eſt ſanè grauis & in ſpeciem præualida obiectio. Nam cum Iacob nouiſſimo hoc ſermone quẽ cum filijs ſuis habuit ſigillatim, proprie ac diſtincte quæ ſingulis filijs ac poſteritati eorum ventura erant prænunciauerit, ratio ipſa cogit credere *Grauis obiectio.*

cum in hoc vaticinio alloquitur Iudam, proprie filium Iudam & tribum eius al-
loqui, non autem vniuerſe cunctum populum Iudaicum: alioqui ſolus omnium
filiorum Iudas hoc ſermone prophetico à Patre ſuo Iacob eſſet præteritus, neq;
hoc vaticinium ad ſingularem aliquam dignitatem & prærogatiuam tribus Iu-
da, potius quam aliarum tribuum cuiuslibet pertinuiſſet.

Deinde in hoc vaticinio, quę antecedũt illud, *Non auferetur ſceptrum de Iuda,* 99
illa dico verba: *Iuda te laudabunt fratres tui, adorabunt te filij patris tui,* non in com
mune pertinent ad populũ Iudaicum, ſed proprie ad Iudam & eius tribum. Si-
militer verba illa quæ conſequuntur: *Ligans ad vitem pullum ſuum &c.* proprie de
notant fertilitatem regionis in terra Chanaan, quæ tribui Iuda ſorte obuenit:
quare ſi prima & extrema huius vaticinij proprie ſpectant ad tribum Iuda, etiã
illud quod inter hæc medium eſt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda,* ad eandem tri-
bum proprie ſpectabit. Ridiculum enim & abſurdum eſt dicere, Iacob primis ex
tremiſq; vaticinij verbis allocutũ eſſe filium Iudã, medijs autẽ verbis deflexiſſe
ſermonẽ propheticũ ad vniuerſum populum Iudaicũ. Et verò nulla ratio eſt cur
Iacob loquens de tribu Iuda potius quã de alia qualibet tribu, dixerit illud, *Non
auferetur ſceptrum de Iuda,* ſi id non proprie & ſingulariter ad tribum Iuda, ſed cõ
muniter atq; indifferenter ad gentẽ Iudaicam pertinuiſſet. Præcipua igitur vis
huius obiectionis in eo eſt, quod nulla videtur eſſe ratio, ſi illud, *Non auferetur
ſceptrum de Iuda,* non proprie ſpectat ad tribum Iuda, ſed in vniuerſum ad gen-
tẽ Iudaicam, cur Iacob illud dixerit alloquens filium Iudam potius quam alium
quemlibet filiorum, & cur potius adiungere illud voluerit ceteris quæ de Iuda
dicebat, & applicare ad tribum Iuda, quam ad aliam tribum.

Solutio obiectionis.

Verum commode reſponderi poteſt, cur id fecerit Iacob, tres afferri poſſe 100
cauſas valde probabiles. Prima cauſa hæc eſt: prænouerat Iacob ſpiritu prophe-
tico, principatum Iudaicum futurum penes tribum Iuda, & longiſſimo tẽpore,
& florentiſſimum atque potentiſſimum; fuit enim penes tribum Iuda per annos
quingentos viginti. Nam primum tempore Iudicum, per annos ſeptem & qua-
draginta fuit penes Othonielem & Abeſa, viros de tribu Iuda: poſtea à Dauide
vſque ad Sedechiam, fuit penes eandem tribum Iuda per annos quadringentos
ſepuaginta tres, quo tempore imperium Iudaicum, maximè verò ſub Dauide,
& Salomone ampliſsimum, florentiſſimum ac potentiſſimum fuit, præſtantiſſi-
mique reges claruerunt, bellica quidem gloria Dauid, ſapientia Salomon, ſan-
ctitate ac pietate Ioſaphat, Ezechias & Ioſias. Recte igitur Iacob vaticinium de
principatu Iudaico præcipue ad tribum Iuda voluit applicare.

Altera cauſa: præuiderat itẽ Iacob eodẽ ſpiritu prophetico, fore aliquãdo, vt 101
vniuerſus populus Hebræus à tribu Iuda nomẽ accipiẽs, non iã, vt antea, vel He
bræus, vel Iſraelita, ſed Iudaicus appellaretur: quod primũ accidit auctore Ioſe-
pho, poſt reditũ ex captiuitate Babylonica. Etenim poſt id tẽporis, omnes appel
ti ſunt Iudęi, & regio eorũ nominata eſt Iudęa, & regnum Iudaicũ: cuius rei fuit
cauſa, quod ex captiuitate, nõ alia tribus redierit quã tribus Iuda, mixta tamen
cũ tribu Beniamin: & regio terrę promiſsionis quã tenuit poſt reditum ex capti
uitate, plurimum ea fuit, quæ ad ſortem tribus Iuda pertinebat. Non igitur alie
num fuit, quod Iacob de vniuerſo populo Hebręo vaticinabatur, id accom-
modaſſe ad tribum Iuda.

Ioſephus li. 11. Antiquitatũ.

Tertia cauſa eaque, vt opinor, potiſsima & probabiliſsima, illa fuit: licet poſt 102
reditum ex captiuitate Babylonica, qui ſceptrum & principatũ tenuerunt, Pon
tifices fuerint de tribu Leui, ipſum tamẽ ſceptrum & imperium fuit in tribu, &
ex tribu Iuda. Hoc vt plane intelligatur, ſcire conuenit, ex captiuitate ſolam tri-
bum Iuda reuertiſſe in terram Chanaan, & item regionem quam tunc & dein-
ceps vſque ad Herodem poſſederunt Iudæi, eam fuiſſe quæ aut tota, aut maxi-
ma ex parte ad ſortem tribus Iuda pertinebat; nam aliæ partes terræ Chanaan

olim ceteris tribubus aſsignatæ, poſsidebantur id tẽporis à Samaritanis alijſq. gentibus, Præterea, ciuitas regia & caput ac ſedes regni, vrbs erat Ieruſalẽ; quæ vrbs poſt Dauidem ad tribum Iuda pertinuit. itaque licet perſona quæ tenebat ſceptrum, eſſet de tribu Leui, attamen ipſum regnum & ditio regni, & ciuitas regia, & ſubditi ei regno ad tribum Iuda pertinebant. Defecit igitur perſona de tribu Iuda ſemper principatum tenens, ipſum tamen ſceptrum non defecit in tribu Iuda: nam illud quod ſubditur, *Et dux de femore eius*, intelligi poteſt ſub hacdi functione, nunquam defecturum de tribu Iuda vel Principem, vel principatum & ſceptrum. Etenim vel ipſi pontifices qui poſt reditum ex captiuitate ſummam in ea poteſtatem habuerunt, quamuis eſſet de tribu Leui, non tamen appellabantur Reges aut Principes Leui, ſed Iuda.

103 Ponam exemplum cuiuis manifeſtum, quo res hæc nemini non clara & certa ſit. Sceptrũ & imperium, & vt vulgo dicitur, Corona Hiſpaniæ, ab hinc circiter centum annos tranſlata videtur ad perſonas Auſtriacæ familiæ olim extraneæ ſanguini Hiſpanico, ſed per connubiũ Iohannæ Ferdinandi Regis Catholici filiæ, & Philippi filij Maximiliani Imperatoris in regiã ſtirpem Hiſpanienſem inſitæ: non ob id tamen vere dicetur defeciſſe ſceptrum vel corona Hiſpanica; nã licet perſonæ fuerint extraneæ gentis & familiæ, ipſum tamen ſceptrum eiuſque amplitudo & potentia dominationis, Hiſpanica eſt, manetq. eadẽ corona Hiſpaniæ, etiãſi penes diuerſi generis ac gentis perſonas fuerit. Quanquam hoc exemplum eo deficit à vero; quod qui de gẽte Auſtriaca imperiũ Hiſpanicum tenuerunt, hodieq. feliciſſime tenent, licet paternum genus habeant Hiſpanis extraneum, maternum tamen Hiſpanicum eſt, quod apud Hiſpanos ius habet hæreditarium; quocirca propter maternum genus debebatur illis iure hæreditario Hiſpanicum imperium. Eſſet igitur ad id quod agitur, magis accommodatum exẽplum imperij Polonici; quod nuper vidimus poſt exceſſum nouiſsimi Sigiſmundi Regis, in Henricum Valleſium, & poſt hunc in Stephanum Battoreum Principem Tranſyluaniæ translatum, nec ob id tamen ſceptrum, & regnum in Polonia tunc defeciſſe dici poſſet. Ad eundem igitur modum de ſceptro ac principatu Hebræi populi, ac de tribu Iuda cogitare & ſentire conuenit.

104 Illud porrò ſcire oportet, quo tẽpore cœpit Hebræus populus habere Principes ſuę gentis, fuiſſe primum principatum non penes tribum Iuda, ſed penes tribum Leui in Moſe, & penes tribum Ephraim in Ioſue, qui ſecundum Moſen tenuit principatum: conſecutum deinde eſt tempus Iudicum, qui vſque ad Saulẽ primum regem fuere quatuordecim; Horum primus Othoniel, & nonus Abeſan fuerunt de tribu Iuda, ceteri ex alijs tribubus, Verum eo tempore etiam ſine principatu, ſumma erat in tribu Iuda dignitas & auctoritas; nam cum forma gubernationis eius temporis eſſet Ariſtocratia, id eſt, optimatum dominatus in eo ſtatu primas ſine controuerſia tenebat tribus Iuda. cuius rei clarum & certũ eſt illud argumentum; quod poſt mortem Ioſue conſultus Deus ab Hebræis, quem in gerendo bello aduerſus hoſtes ducem ac principem ſequerentur: reſpondit, vt ſequerentur Iudam; ſicut ſcriptum eſt in exordio libri Iudicũ. Quod autem eo tempore Politia Hebræorum Ariſtocratiæ formam haberet, teſtis locuples eſt Ioſephus, qui libro ſexto Iudaicarum Antiquitatum ad hunc modum ſcribit: ſub Moſe & Ioſue Optimates Rempublicam adminiſtrabant: poſt Ioſue mortẽ, octodecim annos populus fuit ſine ſummo magiſtratu; deinde rurſus ad priſtinam formam regiminis redierunt, eum qui belli ſcientia & fortitudine præcelleret, ſupremum iudicem conſtituendo, quamobrem totum hoc tempus quo talis hic ſtatus durauit, appellauerunt Iudicum. Sic Ioſephus.

Tempore Iudicũ Politiã populi Hebræi fuiſſe Ariſtocratiam.
Ioſephus.

105 Sed vnus etiam nunc reſtat eximendus lectori ſcrupulus. Dicet enim aliquis: Cum hæc prophetia Iacob euidentiſsimum & validiſſimum contra Iudæos de aduentu Meſſiæ præbeat argumentum, qui factum ſit vt hoc vaticinio, cõtra Iu-

Cur nec Christus Dominus, nec Apoſtoli nec Euangeliſtæ vſi aliquando ſint hoc vaticinio Iacob.

dæos diſputando, nec Dominus noſter, nec Euangeliſtæ, nec Apoſtoli vſi ſint; quos tamen plurimis Vatum oraculis & teſtimonijs vſos eſſe conſtat. Verum in promptu eſt cauſam reddere. ex hac enim prophetia illud tantum concludi poteſt, quo tempore natus eſt Saluator noſter, eo tempore venturum fuiſſe Meſſiam: tunc enim primum defecerat principatus, ex gente Iudaica translatus ad Herodem alienigenam: ſed hoc Iudæi non negabant. Quin etiam pro certo habebant tam docti quam ipſum vulgus, in proximo eſſe Meſſiæ aduentum. Vnde Samaritana dixit Ioan. 4. Scio quia Meſsias venit. At verò hominem illum qui dicebatur Ieſus, filium Mariæ, & vt putabatur, Ioſeph, illum inquam hominem verum eſſe Meſsiã qui expectabatur, quod Iudæi negabant, & aduerſus eos vrgebant Apoſtoli; hoc inquam, argumentari & concludere non licet ex prophetia Iacob. Non igitur mirum, ea non eſſe vſum nec Chriſtum Dominum, nec Apoſtolos.

Epilogus totius diſputationis.

SVMMA igitur opinionis noſtræ, tres potiſſimum res continet; primo enim arbitramur, Prophetiam hanc Iacob ſi vniuerſe, & in commune intelligatur de ipſo populo Hebræo, eſſe omnino veram, & hanc eſſe eius ſententiã, Hebræos ſemper vſque ad Meſsiæ aduentum habituros ex ſua ſtirpe ac gente principes: atque ita prorſus eueniſſe competiet, ſiquis memoria repetat principes eius populi omnes à Moſe vſque ad Herodem, atque hac ratione plerique Patrum eam prophetiam interpretati ſunt. Deinde cenſemus, de nulla duodecim tribuum Iſrael proprie, vt ab alijs tribubus diſtincta eſt, vere dici poſſe in ea fuiſſe ſceptrum & ſupremum imperium Iudaicum ab initio vſque ad Meſſiæ aduentum. Siquidem tribus Iuda (de qua id magis dubitari poſſet quam de alia quauis tribu) à Moyſe vſque ad Dauidem, per annos plus quadringentos triginta, non habuit imperiũ in eo populo niſi in duobus tantum Iudicibus, Othoniele & Abeſa, & in iſtis per annos duntaxat quadraginta ſeptẽ. Poſt reditũ autẽ ex captiuitate babylonica & Zorobabelis principatum, vſque ad regnum Herodis, per annos ſcilicet amplius quingentos cum ſummo imperio præfuerunt Iudaico populo Pontifices, qui erant de tribu Leui.

Tertio loco illud etiam affirmamus, licet hæc prophetia non in vna tantum & ſola tribu Iuda effectum ſuum ex toto habiturã eſſet, vere tamen recteq. applicatam fuiſſe eam tribui Iuda potius quam alicui aliarum tribuũ, duas ob cauſas; tum quod ſceptrum & imperium Iudaicũ longiſsimo tempore, id eſt, per annos plus quadringentos ſeptuaginta, continuatum fuerit in tribu Iuda, eoq. tempore potentiſsimum & glorioſiſsimum fuerit: tum quod, etſi poſt reditũ ex Babylonica captiuitate qui ſceptrum & principatum tenuerunt, Pontifices fuerunt qui erant ex tribu Leui; attamen ipſum imperium &, vt vulgo dicitur Corona, erat tribus Iuda. Namque & ipſum regnum, id eſt regio, quæ poſsidebatur, vel tota, vel maxima ex parte ad ſortem tribus Iuda pertinebat: & qui ſubditi erant ei regno, homines erant tribus Iuda; hæc enim ſola, admixtis ſibi Beniamitis, reuerſa eſt ex captiuitate: Ciuitas quoque regia & ſedes atque caput regni, id eſt, vrbs Hieruſalem, à Dauidis vſque tempore pertinuit ad tribum Iuda. Quo factum eſt, vt poſt reuerſionem ex captiuitate Babylonica, & tota illa gens, Iudæorum nomine appellata ſit: & quamuis qui tenebant imperiũ eſſent de tribu Leui, attamen nec ipſum regnum dicebatur Leuiticum, ſed Iudaicum, nec principes appellabantur reges Leui, ſed Iuda.

Dicam hoc ipſum paulo etiam, ſi potero, expreſsius, & breuius; cupiens ſcilicet vt noſtra hæc opinio facilius in eorum qui legent hęc, animis imprimatur, & penitus hæreat impreſſa. Prophetia hęc dupliciter intelligi poteſt: primo quidem in communi de vniuerſo populo Hebræo: vt ſententia illorum verborum. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c.* hæc ſit, non deſinet populus Hebræus habere prin-

re principes quorum imperio regatur ex ſua ſtirpe, gente, ac ſanguine, quouſque veniat Meſſias. Quo circa illud (de Iuda) idem valet atque [de populo Iudaico] vel (de Iuda) ſignificat proprie tribum Iuda; ſed poſita eſt pars illius populi nobiliſſima, pro toto populo: vt interdum Hieruſalem vel Sion pro Iudæis, & Babylon pro Chaldeis in vniuerſum, & Samaria vel Ephraim pro regno decem tribuum. Atq; hac ratione intellecta hæc Prophetia, ſimpliciter atque omnino vera eſſe liquido perſpicitur; à Moſe enim vſque ad Herodem, imperium Iudaici populi, non alij quàm qui ex ſtirpe ac gente Hebreorum erant, obtinuerunt. Et hanc prophetiæ huius intelligentiam ſequuti ſunt fere Patres qui ante mille annos fuerunt. Cur autem Iacob vaticinium, quod in vniuerſum pertinebat ad populum Hebræum, tunc potiſſimum voluerit pronuntiare, cum loquebatur de tribu Iuda, cauſas ſupra expoſuimus.

Altera huius prophetię interpretatio eſt, nõ minusquàm ſuperior, probabilis quin etiam planior ad intelligendum, & ad credendum procliuior: totam hanc Prophetiam proprie ad tribum Iuda pertinere: & ſententiam eius eſſe hanc, cũ tribus Iuda principatum in populo Hebræo nacta erit, tenebit ipſum perpetuo, nec perdet vnquam quo vſq; veniat Meſſias: quod ita plane euenit. Etenim primo adepta eſt regale imperiũ creato rege Dauide; idque tenuit in poſteris eius vſque ad captiuitatem Babilonicam. Poſtea, licet perſonæ tenentes in eo populo ſceptrum, fuerint Pontifices de tribu Leui; attamen ſceptrum ipſum atque imperium, & vt vulgo dicitur, la Corona, erat tribus Iuda: namque ipſa regio & ditio eius regni, & ſubditi, & ſedes regni & ciuitas regia erant tribus Iuda; quapropter appellabantur reges & regnum Iuda, non autem Leui. Hoc autem ſceptrum & imperium Iuda, licet Herodes quoque habuerit; quia tamẽ non habuit legitime, id eſt, nec hereditario iure, nec populi cõſenſu & electione; ſed inique ſibi delatum à Romanis, etiam per vim ipſe rapuit: id circo vere dicitur regnante Herode ablatum eſſe ſceptrum de Iuda. Preſertim vero cum lege Moſis vetitum eſſet, ne quis alienigena (qualis erat Herodes) rex fieret Hebræorum. Sic enim ſcriptum eſt Deuteron. 17. *Conſtitues regem tibi de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem, regem facere, qui non ſit frater tuus*. Vetũ contra ſuperiorem interpretationem noſtram illud poſſet opponi, in vaticinio Iacob duo eſſe coniuncte poſita, & non ablatum iri ſceptrum de Iuda, & non defuturum ducem de fæmore eius, donec veniret Meſſias: at poſt reuerſionem Iudæorum ex Babilonica captiuitate, duces & principes eius populi, non fuerunt ex tribu leui, ſed ex Iuda. Veruntamen hoc ita ſoluitur: illud *Donec veniat, qui mittendus eſt*, refertur ad illud prius, *Non auferetur ſceptrum de Iuda*, non autem ad illud poſterius, *Et dux de fæmore eius*. Solet enim ſcriptura, cum plura coniuncte præmiſit, extremo loco ponere aliquid, quod non ad omnia illa præcedentia, ſed ad vnum aliquod eorum tantum referatur. Cuius rei exemplum in promptu eſt ex cap. 15. Geneſis. Dixit Deus Abrahæ, *Peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua: & ſubijcient illud ſeruituti, & affligent illud quadringentis annis*. Hoc extremum, *quadringentis annis*, tantum refertur ad illud primum, *Peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua*: Non autem ad illud, *Subijcient ſeruituti & affligent*, Si quidem ſeruitutem, & afflictionẽ Hebræorum ſub Aegyptijs, etiam ducentis annis breuiorem fuiſſe, non ſemel ſupra oſtendimus, & in tertio Tomo ſuper illud caput 15. & in hoc quarto Tomo non vno tantum loco. Manſerunt enim Hebræi quindecim & ducentis tantum annis in Aegypto: in quibus per ſeptuaginta annos, quibus vixit Ioſeph poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum, quiete ac feliciter fuerunt in Aegypto.

QVARTA PROPHETIA DE ZABVLON.

Geneſ. 49. Verſ. 13. Zabulon in littore maris habitabit, & in ſtatione nauium pertingens vſque ad Sidonem.

ZABVLON, decimus fuit ordine generationis filiorum Iacob, & ſextus eorum quos genuit Lia. Huic præſcribens Iacob ſitum eius regionis quam eius poſteritas & tribus in ſortitione & partitione terræ Chanaan poſſeſſura erat, ſignificat eam fore maritimam & confinem Sidoni. Hoc quamuis exiguum & leue videatur; magni tamen intererat prædici, opulentam & abundantem fore ſortem Zabulon, propter maritima commercia, & mercaturæ negociationem; ſcilicet vt intelligerent Hebræi, quam terram Chanaan ipſi obtinuiſſent, eam neque caſu obtigiſſe illis, nec humana prudentia & potentia, ſed diuina gratia & ope: quippe cum animaduerterent, tot ſeculis ante, & promiſſum & prædictum eis fuiſſe, quàm quæque tribus eius terræ portionem, & cuius conditionis atque qualitatis poſſeſſura eſſet, idq. cernerent tam diſtinctè, proprie atque expreſſe per Iacob fuiſſe præſignatum: ideoque nihil ipſi dubitarent de eius terræ conſecutione, neque vbi eam adepti eſſent, vllam cum habitatoribus eius, vel ob metum, vel ob ſecuritatem coirent ſocietatem, fœduſue inirent. Quo fuit profectò deteſtabilior Iudæorum diffidentia & peruicacia, qui audita proceritate ac fortitudine habitatorum eius terræ, protinus deſperata eius acquiſitione, in Aegyptum regredi conſtituerunt, vt in libro Numerorum, capite 13. & 14. ſcriptum eſt. Nec minus execranda fuit eorum ignauia qui Chananæis toties à ſe tamq; mirabiliter profligatis, tamen turpis lucri pactione, contra Dei iuſſa pepercerunt, & vna ſecũ habitare, quos iuſſi fuerant penitus exterminare, paſſi ſunt. 106

Varietas lectionum. Sed expendamus verba huius prophetiæ, & ante omnia varietatem lectionum quæ vix eſt notabilis. Pagninus ita vertit. [Zabulon in portu maris habitabit, & erit in portu nauium, & terminus eius vſque ad Sidonem;] vel, vt alij reddunt, latere ſuo ad Sidonẽ pertinget; vel vt habet Oleaſter, Ad ſinũ marium habitabit, & ipſe ad ſinum nauium, terminus eius ſuper Sidon. Dixit autem numero multitudinis, ad ſinum marium, quia in ſinu ſiue portu, duo videntur quaſi maria; alterum quod ſinu concluditur, & alterum quod extra ſinum eſt. Septuaginta ſic habent: [Zabulon iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauium, & pertendet vſque ad Sidonem.] Paraphraſis Chaldaica huiuſmodi effert ſententiam: Zabulon in littore maris habitabit, ipſe ſubiugabit regiones nauibus, bonumq; maris comedet, & terminus eius pertinget vſque ad Zedon. In vocabulo Zabulon pulchra fit annominatio, ſignificat enim habitationem: pulchre igitur dicitur, *Zabulon habitabit.* Pro vocabulo littoris, Hebraice eſt, Coph, ſignificans & littus, & portum, & ſinum: ſignificatur igitur, regionem eius fore maritimam & portuoſam, vel ſinuoſam. Pro illo autem, *Et in ſtatione*, Hebraicè eſt eadem vox, quæ ſupra, Coph, ducta à verbo Caphaph, quod ſignificat tegere, abſcondere ſeu protegere, quia portus protegit naues à ſurore ventorum, & idcirco naues appelluntur ad portum quo ſint tutæ ac ſecuræ, vnde ſeptuaginta verterunt, iuxta acceſſum nauium. 107

Pro illo: *Pertingens vſque ad Sidonem*. Hebraice ad verbum eſt: Et latus eius ſuper Sidon. vox hebræa iarech, ſignificat femur & latus, & ponitur ad ſignificandum, plagam terræ Zabulon ſpectaturam Sidonem, id eſt, terminum eius 108

fore

fore verſus Sidonẽ. Verum quia in lib. Ioſue ca. 19. cum ſubtiliter deſcribuntur fines & termini ſortis & regionis Zabulon, nulla fit mentio Sidonis, quã tamen, cum eſſet vrbs illa antiquiſsima & nobiliſſima, tacitã minime præteriſſet Ioſue: propterea exiſtimat Andreas Maſius in Commentario eius capitis, Sidonem nõ fuiſſe terminum ſortis Zabulon, neque aliud ſignificare hoc loco voluiſſe Iacob, quam poſteros Zabulon habitaturos ad mare, verſaturoſque frequenter in portubus & naualibus, atque mercaturam facturos apud Sidonios, & cum Sidonijs illam ipſam maris oram tenentibus, ac mercatoribus toto orbe celeberrimis: ex quo futura erat illius tribus Zabulon ingens opulentia & rerum omnium abundantia. Quod indicauit paraphraſis Chaldaica dicens, ſubiugabit regiones nauibus & bonum maris comedet: ſimiliaque ſignificauit Moſes Deuteronomij 33. cum benedicens Zabulon dixit: *Lætare Zabulon in exitu tuo*, ſignificans Zabulonitas feliciter exituros in mare & nauigaturos ad fora rerum venalium, remque foris ac peregrè facturos. Subdit Moſes: *Inundationem maris quaſi lac ſuget, & abſconditos theſauros arenarum*: non obſcure ſignificans, per mare importatum iri in eius regionem multa & magna bona, tum ad victum eius, tum ad opulentiam.

Andreas Maſius.

Locus Deuteronomij cap. 33.

109 Atq; hæc fuit temporalis & terrena felicitas ſortis Zabulon. Verùm tempore Chriſti Domini noſtri habuit tria etiam ad laudem & decus inſignia. Primum enim in ea tribu fuit mons Thabor, glorioſa Domini tranſfiguratione nobilitatus: fuit item ciuitas Nazareth, ante alias vrbes clara & veneranda propter ortum Deiparæ Virginis, Conceptionem Domini noſtri & educationem, multorumque annorum inibi habitationem: denique in ea terra Dominus noſter exorſus eſt prædicare Euangelium, vt traditur Mat. 4. quãobrem quaſi lætabundus Iſaias c. 9. dixit: *Terra Zabulon & terra Nepthali, via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.* Quibus verbis ſignificatur, futuros per id tempus quo Meſsias prædicaturus illis eſſet Euangelium, Zabulonitas vitioſiſſimis atque corruptiſsimis moribus.

Inſignia terræ Zabulon.

Matth. 17.

Luc. 1.

Locus Matthæi 4.

110 Nimirum animaduertere licet, ciuitates & gentes maritimas, pluribus atque maioribus quàm mediterraneas, vitijs eſſe obnoxias, tum propter ſuperbiam quæ naſcitur ex fiducia virium; ſunt quippe maris præſidio munitæ; tum ob auaritiam, quod ad lucra mercaturæ incumbunt; denique ob rapinas & prædas, ad quas opportunitate maris, & naualium commoditate inuitantur: adijce quod cũ ſint emporia & aduenarum receptacula, facile peregrinis moribus, vitijs atq; erroribus inficiuntur. Quapropter noluit Plato ciuitatẽ, quam ſuæ Republicę deſignabat futuram Metropolim, eſſe maritimam, ſed minimum decem millia paſſuum mari remotam: habere tamen vicinum portum, vt ea ratione nec externis moribus prauis, aut vilibus facile corrũperetur, nec omnino tamen vtilitate maris iucunditateque priuaretur. Talẽ fuiſſe Hieroſolymitanæ vrbis ſitum qualem deſiderabat Plato, docet Euſebius libro 12. de Præparatione Euangelica capit. vigeſimo ſeptimo.

Maritimę gentes fere vitioſiores mediterraneis.

Plato.

Euſebius.

111 ALLEGORICAM huius prophetiæ de Zabulon interpretationem copioſe & eleganter tractat B. Ambroſius in lib. de Benedictionibus Patriarcharum, c. 5. quam nos, quo plura breuiori oratione complectamur, non verbis Ambroſij, ſed noſtris, licet minus diſertis exponemus. Hæc prophetia de Zabulon, ſecundum allegoriam, præclare ad Chriſti Eccleſiam accommodatur, in quam bene conuenit nomen Zabulon, ſignificans habitaculum ſiue habitationem. Namq; in eccleſiã veriſsime dici poteſt illud quod in Pſal. 13 o. *Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi. Hac requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Eſt enim Eccleſia omnium fidelium & ipſius Dei habitatio in terris. Dicitur au-

Allegorica expoſitio Ambroſ.

Qualis ſit Eccleſia Catholica.

tur autem Eccleſia habitare in littore maris. Significat enim mare, mundũ tempeſtatibus & procellis vitiorum turbatum & agitatum, iuxta quem eſt Eccleſia: nã licet in mundo ſit, non eſt tamen de mundo, ſed eſt in littore & in terra, firma ſcilicet & immobilis: pulſatur quidem fluctibus mundi, ſed non frangitur, quinimo quaſi ſcopulus ipſos fluctus frangit ac diſsipat: ſimilis domui fundatæ, nõ ſuper arenam, ſed ſuper firmam petram, cuius inſuperabilem firmitatẽ deſcripſit Dominus in Euangelio.

Matth. 7.

Eſt autem iuxta littus Eccleſia: proſpicit enim Hæreticorũ, Iudæorum & Paganorum naufragia, periculorum ipſa immunis & expers, & quaſi prompta & parata & velut obuia excipiendis ex naufragio mundi ad ſecurum ipſius portum confugientibus. Eſt præterea mercaturæ dedita: neq; enim aliud in terris agit Eccleſia, quàm ſpirituales merces inter Deum & homines tractare: in quã ſanè verius competit quàm in Zabulonitas, quod Moſes dixit Deut. 33. *Lætare Zabulon in exitu tuo: inundationem maris quaſi lac ſuges, & theſauros abſconditos arenarum,* Id eſt; Felix eris & nimium felix Chriſti Eccleſia, cum ex Iudæa ad Gentilitatem exibis: per totum enim orbem terra marique dilataberis, & præcipuas mundi delitias diuitiaſq. poſſidebis. Suges lac gentium, & mammilla regum lactaberis: accipies pro ære aurum, pro ferro argentum, pro lignis ac lapidibus ferrum. Quod autem ſubdit Iacob: *Pertingens vſque ad Sidonem*, non id vacat myſterio. Sidon enim ſignificat venationem. Significatur igitur, Eccleſiam Chriſti non ſolùm quia futura erat iuxta mare, habituram piſcatores hominum, ſed etiam venatores, id eſt, ex omnibus inſulis & regionibus terræ continentis innumerabiles ad eius magiſterium, cultum & obſequium eſſe venturos. Quare huc accommodari poſſet quod eſt apud Hieremiam cap. 16. *Ecce ego mittam piſcatores multos; & piſcabuntur eos: & poſthac mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni mõte, & de omni colle & de cauernis petrarum.* 112

Eſa. 49. & 60.

QVINTA PROPHETIA DE ISSACHAR.

Geneſ. 49. Verſu 14. & 15.

Iſſachar aſinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem quod eſſet bona, & terram quod optima: & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſeruiens.

PRAENVNCIAT Iacob in diuiſione terræ Chanaan tribum Iſſachar ſortituram & fertilitate & amœnitate ſoli regionem optimam ac fælicisſimam; & idcirco deditos fore Iſſacharitas agriculturæ, adeoque natalis ſoli amantes ac tenaces futuros, vt quiduis paſſuri potius ſint, quàm ſe à ſedibus ſuis abſtrahi: quemadmodum clitellarij muli quantumuis onuſti, ſi læta gramina, quæ carpant, per iter nacti fuerint, nec ipſo onere, nec etiam fuſtibus facile propelluntur. Simile eſt illud quod de hac ipſa tribu dixit Moſes Deuter. 33. *Lætare Iſſachar in tabernaculis tuis:* Significãs videlicet fertili eos amœnaque regione ſua delectatos, libenter manſuros domi, nec ad externa loca negotiationis cauſa profecturos. 113

Locus Deuteronom. cap. 33.

Campus Eſdrelon.

Argumentum bonitatis terræ Iſſachar, vel vnus cãpus Eſdlreon, maxima ex 114
parte intra ſortem Iſſachar contentus, eſſe poteſt: nullus enim eo per totã Chananæam terram locus eſt amœnior atq; vberior, abundat enim frumento, oleo, vino, atque omnium rerum copia, quæ ad victum cultumque hominũ conferũt. Erant præterea in ſorte Iſſachar montes Gelboe, propter cædem Saulis & Ionathæ ma-

thæ maledicti diriſque à Dauide rege affecti, quaſi propter necem tantorum virorum inibi factam, digni eſſent, qui perpenderent naturalem fertilitatem, & amœnitatem, qua proxime commendabantur.

Montes Gelboe.

115 B. Hieronymus in traditionibus hebraicis in Geneſim, hanc citat lectionem huius loci ex Septuaginta Interpretibus: Iſſachar bonum deſiderauit requieſcens inter medios cleros, & videns requiem quia bona eſt, & terram quia pinguis, ſuppoſuit humerum ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola. Subdit Hieronymus: in Hebræo ita legi: Iſſachar aſinus oſſeus recumbens in terminis, & videns requiem quia bona eſt, & terram quia pulchra eſt, inclinauit humerum ſuum ad portandum, & factus eſt in tributum ſeruiens. Interpretatur autem appellari aſinum oſſeum, quod in cultura terræ & vehendis ad mare oneribus eorum quæ in ſuis finibus naſcebantur, plurimum laboraturus eſſet, regibus quoque tributa penſitaturus: Hebræos porrò tradere his verbis per metaphoram ſignificari quod Iſſachar Scripturas ſanctas die ac nocte meditans, plurimum in earum ſtudio elaboraturus eſſet; & ideo omnes tribus ei ſeruituras, quaſi magiſtro dona portantes. Paraphraſis Chaldaica huiuſmodi habet lectionem: Iſſachar diues in facultatibus, & poſſeſſio eius erit inter terminos; viditq. partem quod bona erat, & terram quod fructifera erat, ſubijcietq. prouincias populorum, & deleuit habitatores earum, & qui relicti ſunt in eis, ſerui & tributarij eius facti fuerunt.

Varietas lectionum.

116 Sed expendamus ſigillatim verba huins prophetiæ ſecundum noſtram lectionem. *Aſinus fortis.* Hebraice, aſinus oſſis, ſeu oſſeus, id eſt, magnorum & firmorum oſſium: in quo eſt robur animalium. Oleaſter ait vocem hebræam ſignificare dorſum ſeu ſpinam dorſi; & ideo vertit. (aſinus dorſi) id eſt, habens robuſtū dorſum ad ferenda onera. Cur autem pro, (aſinus fortis) Septuaginta poſuerint, bonum deſiderauit, vide hoc loco Eugubinum. Onkelus reddidit: diues in facultatibus. *Accubans inter terminos.* Septuaginta verterunt, inter cleros ſiue ſortes: namque Iſſacharitæ à meridie contermini erant Manaſſenſibus, à ſeptentrione Zabulonitis. Vel hoc dictum eſt, quia tribus Iſſachar intra nobiles admodum terminos interiacebat, habens ad occidentē mare Mediterraneum & montem Carmelū, ab Oriente verò mare Tiberiadis, quam etiā perluebat torrens Ciſon, non incelebris in Scriptura, quē humor partim ex monte Thabor, partim ex Hermon & Gelboe defluens geminū faciebat, altero alueo ad occaſum in mare Mediterraneū; altero ad Ortū in lacum Geneſareth decurrentem. Kimki & Oleaſter pro inter terminos, vertunt, inter ſarcinas ſeu onera, affirmantes id proprie ſignificari vocabulo hebræo: ſignificari autem aſinum fortem, qui etiam cum requieſcit, nō leuatur onere, ſed ſub eo quietem capit: eoque denotari Iſſacharitas in ruſticis laboribus fore aſſiduos atque indefeſſos: adeo vt laborem & curam agriculturæ in loco ſolatij & quietis ſint habituri. Vel illud: Cubabit inter terminos, ſignificat fore vt Iſſacharitæ inter terminos ſuæ regionis conſiſtant, nec externas negociandi cauſa terras petant.

Auguſtin Eugubin.

117 *Vidit requiē quod eſſet bona, & terram quod optima.* Id eſt, elegit vitā quietā, qualis eſt agricolarum, vacuam nempe à periculis & moleſtijs tā bellicis, quam aulicis: ad quod vitæ genus trahebatur bonitate ſoli, quod ei optimum, vel vt habent Septuaginta, pingue, ſiue vt proprie ſignificat vox Hebræa, pulchrū & elegans ſorte contigerat. De quieto ac fortunato agricolarum ſtatu elegans eſt apud Virgilium ſecundo Georgicorum digreſſio quæ incipit.

O fortunati nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolæ.

Virgilius.

Qua de re multa quoque & præclara Homerus libro ſexto & ſeptimo Odyſſeæ, Cato, Varro, & Colummella in exordio ſuorum voluminum de re Ruſtica, Plinius libro 18. primis aliquot capitibus prodiderunt. *Et ſuppoſuit humerum ſuum*

Homerus. Cato. Varro. Columella Plinius.

ad portandum, vel ſecundum Septuaginta,ad laborandum.Perſtat in metapho-
ra de aſino forti,& ſignificat libenter Iſſacharitas ſubituros omnem laborem at-
que moleſtiam in cultura terræ propter vberrimos eius prouentus:vel quia abũ
dabant bonis maxime vendibilibus & expetitis à mercatoribus,ſolebant ea,vel
ſuis vel animalium humeris deportare ad mare, vt inde mercatoribus vendita
exportarentur.

Factus eſt tributis ſeruiens.Septuaginta diuerſam reddiderunt ſententiã,tranſ- 118
ferentes, factus eſt vir agricola.Paraphraſis Chaldaica contrariũ plane ſenſum
expreſſit:Subijciet,inquit,prouincias populorum& delebit habitatores earum,
& qui relicti fuerint, ſerui & tributarij eis erunt. Verum cur præcipue dicantur
Iſſacharitæ futuri vectigales, triplex ratio poteſt adferri. Etenim cum propter
fertilitatem ſuæ regionis omnium eſſent ditiſſimi, ſolebant à regibus plus cete-
ris tribubus onerari & grauari tributis.Ipſi quoque ne ab externis hoſtibus in-
feſtarentur,vel à ſuis regibus euocarentur ad militiam vel ad aulã, & patrio ſo-
lo,fertiliſſimo ſcilicet & amœniſſimo,abſcedere & abeſſe cogerentur, libenter
hanc redimebant vexationẽ largiendis muneribus & penſitandis tributis. Ad
hæc,ex alijs tribubus plurimi ſeruiebant Regi vel in aula vel in militia,vel alijs
quibuſlibet muneribus regijs:quapropter vel immunitatem tributorum, vel re
miſſionem à Rege mercedis loco conſequebantur: Iſſacharitæ autem bellicum
laborem ac moleſtiam,&aulicam ambitionem auerſati,ſuiſque bonis contenti,
nec immunitatem, nec alleuationem vectigalium merebantur.

Myſtica interpretatio HAEC prophetia de tribu Iſſachar (ne intelligentiam eius myſticam om- 119
nino prætereamus) pulchre aptari poteſt ad virum iuſtum,maximè verò humi-
lem & mitem. Iuſto enim bene conuenit nomẽ Iſſachar,ſignificans mercedem,
cui enim merces in cœlis à Deo paratá eſt niſi iuſto?huic nempe per Iſaiam Do-
Eſa. 3. minus:*Dicite*,inquit,*iuſto quoniam bene, fructum enim adinuentionum ſuarum come-*
Matth. 5. *det*: Et Chriſtus in Euangelio: *Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnũ coe-*
lorum:Beati mites,quoniam ipſi poßidebunt terram.His conſona ſunt quæ de eadem
tribu dixit Moſes Deut.33.*Lætare*,inquit,*Iſſachar in tabernaculis tuis*, quaſi dixe
rit; Lætare iuſte,ſiquidem vt Dauid ait:*Vox exultationis,& ſalutis in tabernaculis*
Pſal.117. *iuſtorum. Aſinus fortis*.Quã bene quadrat ſimilitudo?*Vt iumentum factus ſum apud*
Pſal. 72. *te*,inquit Dauid,*& ego ſemper tecum*.Saluator noſter vnum omnium animaliũ in
ſedit aſinum: Et ſanè nullo in hominũ genere libentius quàm in humilibus ac-
Matth.21. quieſcit. Aſinus eſt animal humile ,manſuetum,totumq. hominis addictũ obſe-
quio & vtilitati:talis eſt erga Deum humilis & mãſuetus.*Fortis*, Nihil eſt quod
ad toleranda mala quamlibet multa & ardua,magis hominem robuſtum firmũ
que reddat, quam humilitas & manſuetudo; nam qui de ſe humiliter ſentit, is
nunquam ſibi putat iniuriam fieri, nec ſe indebita ſibi atque immerita mala
pati.Manſuetns porrò nullis iniurijs nulliſq. malis laceſſitus commouetur, ne-
dum ad iram vel vltionem incitatur.

Accubans inter terminos.Propterea iuſtus nunquã non eſt læto & trãquillo ani 120
mo,tam ſecundis rebus quã aduerſis,quia cubat inter terminos.Proſpicit enim
quis poſt hanc vitam finis bonorum & malorum futurus ſit, cernitq. improbos
breui voluptate ſempiternum emere dolorem;bonos contra temporario labore
comparare ſibi æternam felicitatem.In horum conſideratione terminorum con
quieſcens,nullum detrectat laborem,nullum periculum recuſat,nihil ſibi graue
&acerbum vel intolerandum ducit.*Suppoſuit humerum ſuum ad portandum*.Duos
habemus humeros,quia duplex eſt laboris genus:alij labores pertinent ad ani-
mum,ad corpus alij, vir iuſtus vtrumque humerum ſupponit ad laborandum;
quia corpus pariter atq; animum offert ad quoſlibet labores pro Chriſti gloria
&hominum vtilitate perferendos.*Factus eſt tributis ſeruiens*.Iuſtus tributum de-
bet &

bet & ſoluit, Deo, Proximo, & ſibi: Deo tributum amoris, religioſi cultus, obedientiæ & patientiæ: Proximo, dilectionis, iuſtitiæ, compaſſionis, ac miſericordiæ: ſibi mortificationis & continentiæ.

SEXTA PROPHETIA

DE DAN.

Dan iudicabit populum ſuum ſicut & alia tribus in Iſrael. Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro. Salutare tuum expectabo Domine. *Verſu 16. 17. 18.*

121 PRAEVIDENS Iacob, tribum Dan, quæ ſatis alioqui obſcura & ignobilis futura erat, maiorem in modum à Samſone qui ex ea tribu fuit, illuſtratum ac nobilitatum iri, propterea vaticinium hoc de tribu Dan, totum retulit ad Samſonem. Fuit autem talis reuera Samſon robore corporis ac fortitudine animi, qualem fuiſſe Herculem ambitioſo mendacio finxerunt Græci. Et verò vtriuſq; tempora non multum diſcrepant: namque fuiſſe eos propemodum ſynchronos, indicat Euſebius in Chronicis. A latina lectione huius loci nihil diſcordat græca, & hebraica lectio; niſi quod pro illo, *Ceraſtes in ſemita*, Hieronymus legit, *regulus*, pro illo, *Salutare tuum expecto Domine*, lectio quam ſequitur Ruffinus, & quã habet nouiſſima Septuaginta Interpretũ editio Romana ſic habet: *Salutem Domini expectans*, quod refertur vel ad equitem, vel ad mordentẽ vngulas equi. Paraphraſis Chaldaica hanc reddit ſententiam: De tribu Dan eligetur & conſurget vir: In diebus eius redimetur populus eius, & in annis eius requieſcent ſimul tribus Iſrael: huius terror irruet ſuper populos, & cædes eius præualebit in Philiſtæis: Tanquam ſerpens & coluber quieſcet in viã, & tanquã aſpis inſidiabitur in ſemita: interficiet robuſtos in caſtris Philiſtæorum, equites cum peditibus: eneruabit equos eorũ & quadrigas, & deijciet aſcenſores eorum retrorſum. Redemptionem tuam expectabo Domine.

Indic. 13. *Quæ poetæ finxerũt de Hercule, ſimilia eorum eſſe quæ de Sãſone narrãtur, nec eorũ tẽpora diſcrepare.* *Euſebius.* *Ruffinus.*

122 *Dan iudicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus Iſrael.* Alluditur ad nomen Dã, ſignificans iudicare ſeu vindicare: nã Rabbi Salomon ſic interpretatur: Vltionẽ capiet populi ſui de Philiſtæis, vt cũ dicitur: *Dominus iudicabit populum ſuum.* Ex hoc vaticinio & ſuperioribus atque poſterioribus quibuſdã apparet agnominatione vocabulorum in his oraculis edendis delectatum eſſe Iacob. *Sicut & alia tribus in Iſrael.* Ex multis alijs tribubus fuere Iudices populi Hebræi, præter quatuor, Ruben, Simeonis, Gad, & Aſer. Putat quidem Caietanus Iephte, qui Iudex fuit, de Gad fuiſſe: ſed ſimilius vero eſt fuiſſe eum de tribu Manaſſe, ſiquidẽ is fuit (vt traditur in libro Iudicum) de Galaad, quæ terra cecidit in ſortem Manaſſis, vt habet Ioſue 17. Nam Barach, quem inter Iudices ac Duces populi Hebræi recenſet Samuel 1. Reg. fuit de tribu Nephthali.

Deut. 32. *Indic. 11.* *Ex qua tribu fuerit Iephte.*

123 *FIAT Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita &c.* Illud, fiat, more prophetico poſitum eſt pro, fiet, vel erit. Hæc autem verba nonnulli exiſtimant facere ad vituperationem tribus Dan, quaſi ea futura eſſet valde aſtuta, inſidioſa, fallax & ſerpẽtina malitia pollens; cuius rei nonnullũ extat argumentum in libro Iudicum, capit. 18. Sed verius dictu fuerit, ea verba referri ad Samſonem, qui comparatur colubro & ceraſti, vt ſignificetur quàm is fuerit terrificus & formidandus hoſti-

bus. Quemadmodum enim nemo audet ingredi per eam viam,& ſemitã quam
ſcit à venenatis ſæuiſque ſerpentibus obſideri: ita populum Hebræum duce
ac propugnatore Samſone, nullus hoſtium audebat infeſtare; aut quia, ſicut
ſerpentes latent in vijs, & inopinato aggreſſi hominem feriunt mortiferè, ita
Samſon incautos nec opinantes aggreſſus hoſtes, magnas ſæpe eorum ſtrages
edidit.

Coluber hebraice dicitur,nachash, à verbo nachash,quod ſignificat augura 124
ri ſeu incantare;vel quia ſerpentes norunt incantatorum artes,& voces effuge-
re,vt de aſpide proditum eſt Pſal,57. aut quia per ipſum auguria & incantatio-
Plinius. nes fieri ſolent.De Ceraſte vide Plinium lib.8.cap.23. Eſt autem Ceraſtes, ge-
Solinus. nus ſerpentis(auctore Solino cap.30.)præferens quadrigemina cornicula,quo-
Ceraſtes quale animal. rum oſtentatione velut ad eſcam illectas aues perimit:nam reliqua corporis te
gens arenis, nullum ſui præbet indicium, niſi ex ea parte qua inuitatis ad paſtũ
auibus necẽ affert.B.Hieronymus pro Ceraſte legit,Baſiliſcus ſeu Regulus. *Mor
dens vngulas equi,vt cadat aſcenſor eius retrò*. Significatur aſtutia eius ſerpentis,
etiam quos non tangit interimentis, ſicut ſerpens mordens calcaneum equi,
nec tangens equitẽ,deijcit tamen ipſum in terram & occidit. Spectat autẽ hæc
Iudic. 16. oratio ad extremum facinus Samſonis,omniumq. factorum eius celeberrimum,
cum columnas theatri,quod Philiſtæorum principibus erat completum,demo-
litus, tria millia eorum ruina oppreſſa,ſimul ipſe occumbens,interfecit.

SED illud quod ſequitur perobſcuram habet ſententiam. *Salutare tuum ex* 125
Locus per obſcurus. *pectabo Domine*.Hebraice ad verbum eſt,ſalutem; Chaldaica paraphraſis habet
redemptionem;Alij,Saluatorem. Veruntamen perobſcura eſt hæc ſententia: &
argumentum magnæ obſcuritatis,eſt multiplex interpretandi eius ratio à Do-
Oleaſtri tres expoſitiones. ctoribus excogitata. Oleaſter tres huius loci expoſitiones ponit,ſic enim ſcribit:
Quemadmodum ſolent ſenes & ægroti inter verba emittere ſuſpiria, ita Iacob
fecit;qui feſſus inter tot verba,vocem illam emiſit ad Deum: Salutem tuam ex
pecto Domine; id eſt, Spero quod ſanabis me;aut, Sana me Domine, quoniam
ſalutem tuam ſpero. Si verò ſententiam cum præcedentibus iungere vis, tunc
ſenſus erit:Quoniã hanc tribum Dan ſerpentina malitia præditam fore video;
ſpero Domine vt me ſalues ab ea. quemadmodum de Simeone & Leui dixerat:
In conſilium eorum non veniat anima mea. Prior tamen expoſitio mihi magis ger-
mana literæ videtur. Eſt & tertia: Salutem tuã expecto Domine,vt ſcilicet hæc
mea vaticinia impleantur per Meſſiã qui eſt ſalus tua. Sic Oleaſter. Verùm has
interpretationes eſſe perquã leues,vel me non dicente,per ſe Lector intelliget.

Alij exiſtimant hęc verba Iacob cõtinere precationem qua vſus eſt Samſon,
Quarta expoſitio. cum ſiti admodum fatigatus ac propemodum moribundus,potum à Deo poſtu-
lauit. *Sitiens valde Samſon*,inquit Scriptura, *clamauit ad Dominum,dicens:Tu dedi*
Iudic. 15. *ſti in manu ſerui tui ſalutem hanc maximam,& en in ſiti morior,incidamq. in manus*
inimicorum iſtorum &c. Vel potius verba illa referri debent ad nouiſſimas pre-
ces Samſonis,vt eſt in eodem libro capite decimo ſexto. *Samſon*,inquit Scriptu
ra, *inuocato Domino,ait:Domine Deus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem*
priſtinam,vt vlciſcar me de hoſtibus meis, & pro amiſſione duorum luminum vnam
vltionem recipiam.

B.Hieronymus,eumque ſecuti Rupertus,Lyranus,alijque complures putant 126
Quinta expoſitio. Iacob prophetico ſpiritu contemplantem eximias & admirandas virtutes Sam
Hierony. ſonis clariſſimaque facinora, incidiſſe in eam cogitationem, num fortè Sam-
Rupertus. ſon futurus eſſet Meſſias; Verùm quia intellexit, eum poſt mortem non ſtatim
Lyranus. ad vitam rediturum, & poſt eius principatum nihilominus Hebræos ductum iri
in captiuitatem,liquidò agnouit nequaquam illum fore Meſſiã. Et idcirco pro-
tinus exclamauit, *Salutare tuum expectabo Domine*;quaſi diceret,Aliũ ego exſpe

cto Sal-

ƈo Saluatorem populi mei, quam vel Gedeonē, vel Samſonem. Adeſt huic expoſitioni Thargum Hieroſolymitanum, in quo ſic eſt ad verbum hoc loco: Dixit Pater noſter Iacob, Non expecto redemptionem Gedeonis, quæ eſt ſalus temporalis, neq; redemptionem Samſonis, quæ eſt ſalus tranſitoria: ſed expecto redēptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt vt adducat ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem expectat & deſiderat anima mea. Sic ibi. eademque itidem habentur in paraphraſi Chaldaica editionis Complutenſis.

128 Hanc interpretationem minime probabilē eſſe cenſet Paulus Burgenſis hoc loco: Non enim talis vel dubitatio, vel etiam ſuſpicio Iacobi animum ſubire potuit: ei nempe notum erat, & ipſe paulo ante ſignificauerat, Meſſiam futurū de tribu Iuda: non igitur Samſon qui erat de tribu Dan, Meſſias eſſe poterat. Ac licet maximi roboris fuerit Samſon, haud magni tamen conſilij & prudentię fuit; & quædam geſſit ſatis inconſulte atque imprudenter, quæ in Meſſiam cadere non potuiſſent.

Paulus Burgenſis.

129 Eſt alia quædam huius ſententiæ interpretatio, Iacob ſecutum eſſe morem Prophetarum; qui quoties loquuntur de perſona aliqua vel de re quapiam quę illuſtrem venturi Meſſię ſimilitudinem & imaginem gereret, repente in eius vel deſideriū vel pręconium, vel rerum ad ipſum pertinentium prorūpere ſolent. Sāſon porrò decem rebus Meſſiam mirifice præfigurauit. Primò, conceptio Samſonis, vt etiam Chriſti, fuit diuinitus per Angelū parentibus nūtiata. Secūdo, fuit Sāſon Nazareus, id eſt, cōſecratus Deo ab infantia vſq; ad mortē, nihil immundū aut quod inebriare poſſet bibēs, vel comedēs: neq; nouacula aſcēdit ſuper caput eius. Tertiò, duxit vxorē Gentilem contra voluntatē parentū, præterq. fas legis Moſaicæ, verùm Dei conſilio & inſtinctu. Quartò, robur eius & fortitudo dicitur fuiſſe in capillis, præſertim verò in ſeptē crinibus. Quintò, leonem in ſe ferociter irruentem manibus ſuis in fruſta diſcerpſit. Sextò, aſini maxilla occidit mille Philiſteos. Septimò, petenti à Deo potum, ex maxilla aſini ad bibendū aqua ſcaturiuit. Octauò, concluſus intra ciuitatem ab hoſtibus, media nocte ſurgens euulſas cardinibus fores ciuitatis cum poſtibus & ſeris in apicem montis, humeris ſuis deportauit. Nonò, trecentas vulpes caudis inuicem colligatas cum facibus incenſis immiſit in areas Philiſtinorum, quæ non ſegetes tantū omnes, ſed etiā vineas & oleas incendio perdiderunt. Decimò, duas columnas quibus domus Philiſteorum principibus cōpleta ſuſtinebatur, ſuis manibus apprehendens atq; conquaſſans demolitus eſt: eaq. ruina moriens ipſe plures hoſtium quam dū vixerat interemit. Iacob igitur dum vaticinabatur de Samſone, quod is multiplicē ferret ſimilitudinem Meſſiæ, flagrans aduentus eius deſiderio & expectatione, orationem ſuam erupit in illa verba. *Salutare tuum expectabo Domine.*

Sexta expoſitio.

Samſon decem rebus figuraſſe Meſsiæ.

Iudic. 13. 14. 15. 16.

130 Nec mihi non illa placet huius ſententię interpretatio, Iacob lumine prophetico vidiſſe, quo tēpore populus Hebræus vehementer ab hoſtibus Philiſtęis vexandus erat, miſſurum Deum eo tempore Samſonem, virum fortiſſimum, qui afflictis rebus ſubueniret, & firmiſſimū Hebræis aduerſus hoſtes quaſi propugnaculum & præſidium futurus eſſet: nec eo tantum tempore id facturum Deum, ſed quotieſcunque illi magnis in periculis & anguſtijs verſarentur, ſi pie ac fidenter ad miſericordiam Dei præſidiumq. confugerent, miſſurum Deum, qui eos periculis & malis eriperent, & ab hoſtibus defenderent: quod ſæpe factum eſſe, liber Iudicum oſtendit, tales enim fuere Othoniel, Gedeon, Iephte, alijque, quos propterea in eo libro Saluatores eſſe appellatos legimus. Iacob igitur hæc animo proſpicientem atque contemplantem, ex occaſione Samſonis, de quo pręcedentia vaticinatus erat, generalem illam ſententiam pronuntiaſſe: *Salutare tuum expectabo Domine*, quaſi diceret, nō tantū in illa perſecutione Philiſthæorū quos profligabit Samſon, ſed in omni alia perſecutione hoſtili expectabo, id eſt, po-

Septima expoſitio.

pulus meus cuius ego caput ſum: (nam loquitur de populo Hebræo ſub nomine ſuo) expectabit vel expectare debebit ſalutare tuum, id eſt, abs te vel ſalutẽ vel ſaluationem & redemptionem, vel ſaluatorem: Ac mihi quidem hæ duæ poſtremæ interpretationes ſecundum literalem ſenſum, videntur omnium probabiliſſimæ.

Octaua expoſitio de Antichriſto, & an ille futurus ſit de tribu Dan. *Thoſtatus.* *Oleaſter.* *Caietanus*

Reſtat vltima interpretatio multis probata celebrataque: quæ hoc vaticinio 131
dixit Iacob de tribu Dan, non tam ad Samſonẽ pertinere, quàm ad Antichriſtũ, etiam ſecundum ſenſum hiſtoricum, vel certe ſecundum myſticum intra corticem illius hiſtoriæ incluſum, & à Spiritu ſancto principaliter intentum. Sumunt autem iſtius expoſitionis auctores quaſi certum, de tribu Dan futurũ Antichriſtum. Hoc incertum eſſe dixit Thoſtatus: ſed Oleaſter longius procedens, etiam fabuloſum eſſe auſus eſt dicere. ſed quale obſecro eſt, vetuſtiſsimam in populo Dei traditionem, plurimorum, atque in primis nobilium ſcriptorum auctoritate firmatam, ſcriptiſq. proditam, tanto faſtidio ac ſupercilio reijcere? quanto cautior hoc loco Caietani fuit opinio, qui licet hoc non plane certum atque indubitatum dicat, eo tamen poſito, aſſeueranter dicit & euidenter oſtendit, eiuſmodi expoſitionem cum ſententia verborum Iacob aptiſſime congruere.

Irenæus. *Hippolyt.* *Ambroſ.* *Auguſt.* *Proſper.* *Theodor.* *Gregorius* *Andreas Ceſarienſ.* *Areta.* *Haymo.* *Ricardus.* *Anſelm.*

Hoc igitur vaticinium Iacob de Dan, intellexerunt atq; interpretati ſunt de 132
Antichriſto Irenæus lib. 5. aduerſus hæreſes, Hippolytus Martyr in oratione de Conſumatione ſeculi, Ambroſius in lib. de Benedictionibus Patriarcharum c. 7. Auguſtinus quæſtione 22. in Ioſue, Proſper lib. de Promiſſionibus & prædictionibus Dei, Parte quarta, Theodoretus quæſt. vltima in Geneſim, Gregorius lib. 30. Moralium, cap. 18. Denique ſuper cap. 7. libri Apocalypſis, Andreas Cæſarien. & Areta, Haymo, Richardus, Anſelmus, Rupertus & complures alij. Cum enim eo loco Iohannes recenſitis omnibus alijs tribubus Iudęorum, ſolam in ea tribuum enumeratione prætermiſerit tribum Dan, id feciſſe Ioannem dicunt Patres in odium ac deteſtationem Antichriſti, quem ex tribu Dan futurum eſſe cognouerant.

Neque obeſt huic Patrum opinationi, quod apud Ioannem eo loco in comme 133
moratione tribuum, etiam tribus Ephraim pręterita videatur; non enim præterita eſt, ſiquis rem paulo attentius conſideret; ſed ea ſignificata eſt per tribum Ioſeph; ſiquidem non alia erat tribus Ioſeph, quàm tribus Ephraim & tribus Manaſſe. Cum igitur diſtincte nominata ſit tribus Manaſſe, conſequens eſt, eã quę appellatur tribus Ioſeph, non aliam debere intelligi quàm tribum Ephraim. Verùm vtcunque ſit, Antichriſtum eſſe futurũ de tribu Dan, licet ex ſacra Scriptura nõ poſſit euidenter oſtendi, attamen propter antiquiſſimam eius rei traditionem, & tot ac tantorum Patrum conſenſum, fidem meretur.

Theodor. *Gregorius*

Ceterùm quomodo verba huius prophetiæ in Antichriſtum competant, & 134
Theodoretus quæſtione vltima in Geneſim, & S. Gregorius lib. 30. Moralium fuſe oſtendunt, nos hic ſummatim comprehẽdemus. *Dan iudicabit populum ſuum*, Antichriſtum, qui ex tribu Dan futurus eſt, vt regem ſuum primi omniũ ſtudioſe ſequentur Hebræi: *Erit autem ſicut coluber in via, & Ceraſtes in ſemita*. Per viam ſignificantur filij huius ſeculi, latam voluptatum & vitiorum viã terentes; iſtis erit Antichriſtus quaſi coluber in via, id eſt, peſtifera doctrina, venenum erroris, & impietatis, lenocinijs & blanditijs voluptatum imbutũ eorum animis infundet. Per ſemitam ſignificantur homines arctioris & ſeuerioris vitæ: aduerſus quos inſurget Antichriſtus vt ceraſtes quadrigemina cornua ferens: Similiter Antichriſtus quatuor maxime rebus ſectatores ac profeſſores virtutis & pietatis ſeducere conabitur, primum ſimulatione ſanctitatis, tum oſtentatione ſcientiæ & eloquentiæ, deinde mirabilitate prodigiorum quæ faciet: ad extremum terrore potentiæ ſuæ, ac tormentorum, quibus aduerſantes ſibi cruciabit, immanitate.

Mordens

135 *Mordens vngulas equi,vt cadat aſcenſor eius retro.* Equus,animal eſt magni faſtus &ambitionis,& alacre ad bella:qua re mundum hunc deſignat:calcaneus equi, extremum eſt mundi tempus quo venrurus eſt Antichriſtus : mordere calcaneũ equi,eſt nouiſſimo illo mundi æuo atrociſsimam perſecutionem concitare:aſcẽſores equi,Principes ſunt mundi,bonis & delitijs eius affluẽtes,quos facilius ceteris in ſuam ſententiam & obſequium pertrahet Antichriſtus.Retrorſum cadere,in ſolos conuenit reprobos.Cadunt ſane boni aliquando,ſed in faciem ſuam: nam etſi nonnunquam labuntur, lapſum tamen ſuum agnoſcunt,& ſerio pœnitentes errati, ſe ſe proſternunt coram Deo,peccatum ſuum amare flentes & dicentes cum Dauide: *Peccatum meum contra me eſt ſemper*:Mali verò retrorſum cadunt;nam neque quid,quantumue peccauerint conſiderant aut æſtimant, neq; de reſipiſcendo ac reſurgendo per veram pœnitentiam curant. Impius nempe, vt dixit Salomon,ambulat,& neſcit vbi corruat.

Aliter bonos labi atque improbos.

Pſal. 50.

136 *Salutare tuum expectabo Domine.* Iacob præuidens Iudæos pro Meſſia recepturos Antichriſtum,ſicut illis prædixit Dominus noſter Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei,& non recepiſtis me:alius veniet in nomine ſuo,& illum recipietis.* Illum alium quem recepturi ſunt Hebræi, Antichriſtum fore interpretati ſunt Patres. Hoc igitur prouidens Iacob,& toto animi ſenſu abominatus,exclamauit, Abſit hoc à me, non ego Antichriſtum recipiam, ſed cum ille venerit, tum ego expectabo Saluatorem. aduentus enim Antichriſti,erit prænuntius appropinquãtis Chriſti ad iudiciũ:quo enim tempore Antichriſtus maxime deſæuiet, veniet de cœlo Chriſtus,& impium illum interficiet Spiritu oris ſui,vt ſcribit Paulus.Quãuis igitur tempus Antichriſti propter eius perſecutionem triſtiſſimum & acerbiſsimum erit;hoc tamen afferet ſolatij Sanctis, quod ſcient in proximo eſſe aduentum Domini.

Prou. 4.

2. Theſ. 2.

137 CONCLVDAM hanc prophetiam de Dan, ſi adiecero breuiſsimam expoſitionem eorum verborum quibus Moſes benedixit tribui Dan,quæ verba Moſis,trigeſimo tertio capite Deut. ſic habent: *Dan catulus leonis, fluet largiter de Baſan.* Sic quoque vertit Pagninus.Sed alij pro illo, *fluet de Baſan*, cẽſent ex Hebręo vertendum:Exiliet,vel,proſiliet:& verò ita verterunt Septuaginta.Horũ verborũ duplex eſt interpretatio. Altera eſt Lyrani & Caietani: Deſcribitur, inquit Caietanus,ſitus ſortis Dan;in ea nempe ciuitate quæ dicebatur Lachis,quã Danitę de tribu ſua appellauerunt Dan,vt proditum eſt in libro Iudicum capit. decimo octauo. Aiunt enim eſſe ibi fontem principiũ fluminis Iordanis, qui fons ſubterraneo meatu fluit ex quodam alio fonte qui eſt in terra Baſan;& propterea dicitur quod Dan ſaltabit de Baſan.Aqua enim ſcaturiens in vno fonte, quæ occulto meatu procedens inuenitur ſcaturiens in alio fonte,dicitur ſaltare de loco ad locum. Ita Caietanus. Similia ſcribit Lyranus.

Locus Deuter. c. 33.

138 Hanc interpretationem valde adiuuat paraphraſis Chaldaica,quæ ſic habet eo loco:[Dan fortis ſicut catulus leonum,terra eius irrigatur à torrentibus, qui fluunt de Mathanan.]Appellat Chaldæus paraphraſtes terrã Baſan,Mathanã, non ſolum ibi,ſed vbiq.Cuius appellationis cauſam inueſtigans Maſius ſuper caput duodecimũ Ioſue, ſuſpicatur eum litterã Mem poſuiſſe pro Beth, quod etiã apud Græcos non eſt inſolens;aut fortaſſis quia eius interpretis tẽpore ſic vulgo appellaretur: Iam verò Schin in Tau conuertere,vſitatiſsimum eſt Chaldæis & Syris.Meminit quidem Euſebius in lib. de locis hebraicis vrbis Mathanan,ſed locatæ ad Arnonem,id eſt,extra Baſanitidem.Quod autem ſupra dictum eſt Iordanis fontem fuiſſe in Dan, confirmant Hebræi qui hanc eſſe aiũt explicationẽ vocabuli Iordanis, Iored min Dan:id autem eſt, fluens ex dan.Is locus poſtea nominatus eſt Panæas,ſed Philippus Tetrarcha tẽpore Saluatoris noſtri inſtauratã vrbem deCæſaris & ſuo nomine Cæſaream Philippi appellauit, quæ abeſt

Maſius.

Euſebius.

à Sidone

à Sidone verſus Orientem millia paſſuum circirer triginta quinque; & quia ver ſus Septentrionem habet à tergo montē Libanū, quo terminabatur Chananæa regio,propterea ſæpe in ſacris literis Dan pro termino terræ ſanctæ Aquilonari dicitur,ſicut Berſabea pro Auſtrali.

Altera interpretatio eſt:In regione Baſan robuſtiſſimos & rapaciſſimos fuiſſe leones;qui ex inſidijs & improuiſò ſæpe in homines & iumenta prædæ cauſa exiliebant;Danitas igitur comparari leonibus proſilientibus ex Baſan,quo ſignificatur eos fore audaces,robuſtos,bellicoſos violentoſq. & prædę auidos pariter ac rapaces. Verum pergamus ad alia.

SEPTIMA PROPHETIA DE GAD.

Verſu 19. Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retrorſum.

NON multū differt à ſententia noſtrę lectionis ParaphraſisChal 140
daica quę ſic haber;de DomoGad caſtra armata erunt,quādo tranſibunt Iordanē ante fratres ſuos,ibunr ad bellum, & cum multa ſubſtantia reuertentur in terram ſuam. Ita verterunt Septuaginta: Gad, tentatio tenebit eum,& ipſe tentabit eum iuxta pedes. Beatus Hieronymus refert hanc lectionem, Gad, latrunculus latrocinabitur eum, & ipſe larrocinabitur plantam. Pagninus hoc modo tranſtulit: Gad exercitum ſuccidet, & ipſe ſuccidet calcaneum. Secundum Montanum ſic legitur. Exercitus ſuperabit eum, & ipſe ſuperabit. tandem ſecundum Oleaſtrum; Gad exercitus exercitàbit èum, & ipſe exercitabitur in fine,ſeu à tergo:Et ſenſus eſt:Licet magnam difficultatem experturi ſint Gaditæ in debellandis Chananæis; ad extremum tamen eos debellabunt, & eijcient de terra ad quam obtinendam prægredientur ipſi reliquos fratres ſuos.Videtur autem hic alludi ad nomen Gad, quod ſignificat congregare exercitum. Illud, *accinctus*, ſignificat armatum vel expeditum & ab omnibus impedimentis vxorum,liberorum,gregum,armentorum,ceteręq. ſupellectilis domeſticæ vacuum; nam hæc omnia Gaditæ dereliquerunr ante tranſitum Iordanis in terra regum Og & Sehon, quam illis aſſignauerat Moſes in poſſeſſionem. Ac licet id commune fuerit illis cum Rubenitis & media tribu Manaſſe;attribuitur tamen Gaditis,quia Iacob voluit Ruben rantum increpare & incuſare ob ſcelus admiſſum.De Manaſſe verò ſicut etiam de Ephraim nullum verbum hic facit Iacob, ſed de ſolo Ioſeph loquitur,qui fuit eorum pater. Illud porrò quod ſequitur *Et ipſe accingetur retrorſum*:Hebraice hanc reddit ſententiā:ipſe ducet exercitum in veſtigio,ſeu per veſtigia,vel retro ſiue à tergo. Id autē eſt;Poſtquā Gaditæ deuicerint Chananæos & terram eorū fratribus ſuis ſubiecerint,tunc ipſi per eadē veſtigia ſeu per eandē viā reducent exercitū ſuum redeunres in ſuā hæredirarē.

Caietanus Verùm excutiamus ſententiam noſtræ lectionis.Putat Caietanus quæ hic dicuntur,referri ad Iephte, qui fuit primo dux latronum,tum electus Dux ab Hebræis,expeditius pugnauit contra Ammonitas:deinde coactus eſt etiā pugnare contra tribum Ephraim:lege hiſtoriam eius in libro Iudicum,cap.11.Probat autem Caietanus eum fuiſſe de tribu Gad,quod in capite quinto prioris libri Paralipomenon ſcriptū ſit,Gaditas habitaſſe in Galaad & in Baſan,Iephte vero fuiſſe ex Galaad, docet liber Iudicum capite vndecimo. At enim ſimilius vero eſt fuiſſe eum de tribu Manaſſis:ſiquidem in libro Ioſue ca.17. ſcriptū eſt tertā Galaad cecidiſſe in ſortem Manaſsis.Hieronymus igitur& plerique alij hanc volūt

An Iephte fuerit de tribu Gad,

eſſe ſententiam huius prophetiæ, Gaditas expeditos & armatos ante alias tri-
bus intraturos terrã Chanaan, nec dimiſſuros fratres ſuos, donec debellatis ho
ſtibus poſſideant illi terram, ſuæ quiſque ſorti aſsignatam: quo facto reuerſuros
poſt quatuordecim annos in hæreditatem ſuam, & grauiſſima bella cũ finitimis
ſibi gentibus, feliciter tamẽ geſturos. Quocirca illud; *retrorſum accingetur*, ſic ex-
ponitur; armati & acie inſtructa redibunt, vel onuſti prædis opimis magniſq. opi
bus reuertentur. Reuerſio Gaditarum narratur in libro Ioſue capite vigeſimo ſe
cundo. In priori libro Paralipomenon capite quinto illuſtre Gaditis bellicæ vir
tutis teſtimonium perhibetur. appellantur enim viri bellatores ſcuta portantes — Inſignis victoria Gaditarum.
& gladios, & tendentes arcum, eruditique ad prælia: & poſthæc memoratur
celeberrima eorum victoria de Agareis parta, captis camelorum quinquagin-
ta millibus, ouium ducentis quinquaginta millibus, aſinorum verò duobus mil
libus, hominum denique centum millibus.

142 SECVNDVM allegoricum ſenſum hæc prophetia poteſt ad Chriſtũ appli- — Expoſitio allegorica
cari. Etenim vocabuli Gad duplex eſt interpretatio: ſignificat enim accinctum,
& expeditum, vt interpretatur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Ge-
neſim, & quadrat in Chriſtum cui dicitur: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ po-* — Pſal. 44.
tentiſsime; & rurſus: *Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem* — Pſal. 92.
& præcinxit ſe: Eſt autem præcingere, veſtes deorſum prolixe demiſſas attollere,
& ad mediũ corpus apprimere & adſtringere. Multis porrò de cauſis ſeſe accin-
gunt vel præcingunt homines; vel ad iter faciendũ; vel ad ſaltandũ; vel ad cur- — Cur ſe præcingãt homines.
rendũ; vel ad laborandum; vel ad miniſtrandũ, & ſeruiendum, vel ad luctandum
aut pugnandũ. Chriſtus erat veſtitus longiſſimis veſtibus gloriæ & decoris, ſi-
cut dicitur Pſ. 103. *Confeſsionem & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimen* — Philip. 2.
to. Chriſtus autem in mundum venit præcinctus vel potius exinanitus, præciſis
omnibus huius mundi bonis & voluptatibus, pauper, humilis, & paſſibilis. Sic — 1. Reg. 17
nempe conueniens fuit noſtrum Dauidem, poſthabitis Saulis armis, accinctum,
cum baculo & funda procedere ad certamen contra Goliath.

143 Secundum alios, Gad ſignificat, exercitum congregare aut ducere: & Domi-
nus noſter appellatur Dominus exercituum. Eo nimirum ingrediente in cœlos
interrogãtibus Angelis, *Quis eſt iſte rex gloriæ?* reſponſum eſt, *Dominus fortis, Do-* — Pſal. 23.
minus potens in prælio. Significat præterea Gad, felicitatem: nã eo nato dixit Ra-
chel, feliciter. Et quiſnã obſecro felicior Chriſto? nã qua Deus, felix eſt ſecundũ — Geneſ. 30.
eſſentiam, & auctor omnis felicitatis: qua eſt autem homo, etiã feliciſſimus fuit,
is quippe ab exordio ſuæ creationis perfectam habuit felicitatem, quod alij con
tigit nulli, nec homini, nec Angelo. *Et ipſe accingetur retrorſum.* Retro Chriſtum
eſt Eccleſia, quæ eum ſequitur, credendo eius doctrinæ, ſanctimoniam veneran-
do, admirando prodigia & miracula eius, exempla vitæ morumque imitando,
denique poſt ipſum crucem ſuam portando.

144 Eccleſia verò accincta eſt & armata, & eſt terribilis tanquam caſtrorũ acies — Matt. 16.
ordinata: cuius figura fuit lectulus ille Salomonis Canticorum 3. quem ambi- — Cant. 6.
bant ſexaginta fortes ex fortiſsimis Iſrael, omnes tenentes gladium, & ad bella
doctiſſimi, vnicuiuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos. Fi-
gura quoque Eccleſiæ fuit turris illa Dauid quæ deſcribitur Canticorum quar-
to cum inexpugnabilibus ædificata propugnaculis, ex qua mille pendent cly-
pei, & omnis armatura fortium. Qualia porrò ſint Eccleſiæ arma, præclare
oſtendit Paulus 2. ad Corinth. 10. *Arma*, inquit, *militiæ noſtræ non carnalia ſunt,*
ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes: & omnem altitu-
dinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem in-
tellectum in obſequium Chriſti; & in promptu habentes vlciſci omnem inobe-
dientiam.

Accipe

Accipe paucis ſenſum moralem. Militia eſt vita hominis ſuper terram: felix 145
Tropologia igitur qui ſemper eſt armatus & paratus ad pugnam contra tres hominum
Iob. 7. hoſtes, Carnem, Mundum, Diabolum. Oportet autem nos accinctos & armatos eſſe, tam ante quàm retro: Ante, vt longe proſpiciamus in poſterum peccata, in quæ labi poſſumus, & ſedulo præcaueamus: Retro autem, propter præterita peccata quæ ſubinde repullulant, & ob longam conſuetudinem animum reflectunt & retorquent ad mala ſemel derelicta. Vel accingi retrorſum, eſt à Deo inſtrui & armari aduerſus inſidias & tela inuiſibilium hoſtium, quæ vitari non poſſunt
Pſal. 31. Luc. 21. ſine Dei quadam ſingulari protectione, quam ipſe pollicitus eſt Danidi dicens: *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos.* Itaque accinctos nos eſſe oportet ſicut dixit Dominus: *Sint lumbi veſtri præcincti,* id eſt, exolutos atque expeditos ab omnibus omniũ terrenarum rerũ curis atq; cupiditatibus, quæ ſunt velut impedimenta & onera atque vincula, quibus ſi fuerimus implicati ac præpediti, bene præliari non poterimus; quin per ea Dæmon facilius nos capiet & vinctos tenebit.

Reliquum eſt, vt hic quoque breuiter explanemus ſententiam eorũ verbo- 146
Locus Deuteronomij cap. 33. rum quibus Moſes benedixit Gad Deuteron. 33. ita dicens: *Benedictus in latitudine Gad:* quia latiſſimam regionem in diuiſione terræ Chanaan ſortitus poſſedit, vt patet ex c. 13. Ioſue. *Quaſi leo requieuit;* adeo formidabilis & terribilis erit hoſtibus, vt nullus eum irritare aut laceſſere auſurus ſit, non magis vtique quam cubantem leonem, *Cepitq. brachium & verticem.* Adeo robuſti & ſtrenui gladiatores futuri ſunt Gaditæ, vt vno ictu caput ſimul & brachium abſciſſuri ſint. Fortaſſe, eſt hyperbolica locutio, ſicut in libro Iudicum ca. 20. de Gabaonitis ſcriptum eſt, fuiſſe eos tam peritos funditores vt nunquam ictu aberrauerint ab eo quod ſibi feriendum deſignaſſent, etiamſi tenuiſſimus eſſet capillus. Vel per verticem ſignificantur principes duceſque belli, per brachia verò robuſti bellatores & milites; & vtroſque Gaditæ vicerunt atque contriuerunt. *Vidit principatum ſuum;* cognouit ſe bellica virtute præſtare cæteris, vel hũc habere laudis & gloriæ principatum quod in ſua ſorte, Moſis eſſet ſepulcrum; & ideo ſubditur, *quod in parte ſua doctor eſt repoſitus.* Vocabulo doctoris per excellẽtiam ſignificatur Moſes, qui
Deut. vlt. ſepultus eſt in monte Nebo pertinente ad ſortem Gaditarum, quamuis quo loco eius montis corpus Moſis fuerit conditum, nulli mortalium adhuc cõpertum fuit. *Qui fuit cum principibus populi,* Gaditæ reliquas tribus tranſeuntes Iordanẽ comitati ſunt armati, nec eos deſeruerunt, quo ad illi debellatis hoſtibus promiſſam ſibi terram poſſederunt. *Et fecit iuſtitias Domini, & iudicium ſuum cum Iſrael.* Quod enim Gaditæ coram Domino, Moſi & reliquo populo promiſerant, vt narratur Num. 32. id pleniſſime eos præſtitiſſe, liquet ex 22. c. libri Ioſue.

OCTAVA PROPHETIA DE ASER.

Gen. 49. Verſu 20. Aſer pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus.

HEBRAICE eſt, ex Aſer vel de Aſer. Vocabulo autem panis ſi- 147
gnificatur omnis cibus & alimentum. Pro pingui, Hebraicum vocabulum ſignificat pinguedinem ex oleo; quaſi propter olei abundantiam, omnis eorum cibatus futurus ſit oleo delibutus: ſimile eſt quod de Aſer dixit Moſes Deuteronomij 33. *Tingat in oleo pedem ſuum:* ſignificans tantũ ei ſuperfuturũ olei, vt poſſit etiã pedes oleo tingere, quemadmodũ ſupra dictũ eſt de Iuda: *Lauabit in vino ſtolam ſuam,* & de ſe Iob dixit capite 29. *Lauabam butyro pedes meos, & petra fundebat*

debas

debet mihi riuos olei. Sequitur in Prophetia Iacob: *Præbebit delicias regibus,* Id eſt, Terra eius procreabit res vſq; eo delicatas & pretioſas, vt eas ſibi reges tanquã ſummas delitias expetituri, & comparaturi ſint. Alij legunt, & ipſe fruetur delitijs regum, ſic vertit Pagninus, & itidem habet paraphraſis Chaldaica. Et ſenſus eſt; Fruetur bonis terræ ſuæ optimis, talibuſque, vt vel ipſis regibus delitiarum loco futuræ ſint, aut eſſe poſſint. Oleaſter refert ad oleum, cuius feraciſſima erat regio Aſeritarum. Præbebit, inquit, oleum ad conficienda pretioſa vnguẽta, quibus reges pro ſummis delicijs vtuntur. Vſus enim vnguentorum apud Principes frequentiſsimus erat in regionibus Orientis; vnde habes in Pſalmo. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum,* & referente Luca Dominus dixit Pharisæo; *Oleo caput meum non vnxiſti.* Vox Madã, à vocabulo Eden ducta, ſignificat voluptatem & delitias, vel potius rem quæ parit voluptatem aut delitias: nãq; eſt ſolenne Hebræis, vti actibus pro obiectis, & contra. *Pſal.* 140. *Luc.* 7.

148 Moyſes Deuteron. 33. poſtquam de Aſer dixerat: *Tingat in oleo pedem ſuum;* ſubiungit: *Ferrum & æs calceamentum eius:* Significans terram eius tribus, abundantem ac prædiuitem fore venis ferri & æris: cuius rei argumentum eſt Sarepta eius fortis ciuitas, à metalli officinis, id eſt, à purgandis conflandiſq. metallis appellata. Quantum porrò frumenti, olei, aliarumque delitiarum inibi fuerit, proditum eſt ab ijs qui ea loca peragrarunt: namque inter alia fertur, vallem Aſer incredibilis eſſe amœnitatis omniſq. generis fructuum frugumq. fertilitatis. Ioſephus quoque libro quarto de Bello Iudaico ſcribit ciues Giſcalæ, (quæ vrbs fortis fuit Aſeritarum, & ſecundum B. Hieronymum, patria B. Pauli, pleroſque omnes fuiſſe agricolas, atque in terrenis fructibus fortunas ſuas omnes locatas habuiſſe, quod ſanè vbertatis certiſſimũ eſt teſtimonium. Subdit præterea Moſes. *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua.* Significat Aſeritas fore decoros atq; robuſtos non ſolũ in iuuentute, ſed etiã in ſenectute. Tulit enim Aſer iuuenes formoſiſſimos, virgineſq. pulcherrimas; & ideo ſupra de eo dixit Moſes *Benedictus in filijs Aſer.* Id eſt, omnes laudabunt Aſer propter pulchritudinem, & decorem filiorum eius. *Et ſit placens fratribus ſuis.* Scilicet propter filiarum pulchritudinem. Quidam tamen ſuperiora verba ſic putant ex Hebræo interpretãda: *Quot dies tui, tot animæ tuæ;* quaſi diceret: Futurum eſt tibi omni tempore cũ veteribus poſſeſſionum tuarum colonis perpetuum certamen. *Ioſephus.* *Hieronymus.*

149 ALLEGORIA huius prophetiæ tã cõmode, quàm quæ maxime, ad Chriſtum applicatur. Aſer ſignificat diuitias. Et quis ditior Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei? quique cum diues eſſet, pro nobis egenus factus eſt, vt nos per illum diuites efficeremur. Recte Ambroſius: Paupertas, inquit, Chriſti nos locupletat, humilitas glorificat, infirmitas roborat, mors viuificat, ſepultura reſuſcitat. Et quis eſt panis eius, niſi caro ipſius? quam vocat ipſe panem qui de cœlo deſcendit, qui verè cor hominis confirmat; vt quicunque eum manducat, viuat in æternum. Et eſt ſanè panis pinguis, omnium ſcilicet diuinorum chariſmatum abundantia refertus: pinguis autem ex oleo: nam præcipua ratio condendi ſacramentum Euchariſtiæ fuit immenſa Dei erga hominẽ charitas & miſericordia. *Memoriam enim fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe.* Ergo cum Dauide dicamus: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Hic panis delitias præbet Regibus; continet enim in ſe omne delectamentum & omnis ſaporis ſuauitatem. Sed enim delitiæ ſunt non ſeruis peccatorum, qui amplexantur ſtercora ſuarum voluptatum tanquam delitias, ſed Regibus qui ſuas regunt cupiditates, eaſq. rationi & legi diuinæ ſubiectãs & obedientes tenẽt, quippe canunt illud canticum Apocalypſis capite quinto *Feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram.* *Allegoria.* *Coloſſ.* 2. 2. *Cor.* 8. *Ambroſ.* *Ioan.* 6. *Pſal.* 103. *Ioan.* 6. *Pſal.* 110. *Pſal.* 62. *Sap.* 16.

NONA

NONA PROPHETIA

DE NEPTHALI.

Verſu 21. Nepthali ceruus ẽmiſſus, & dans eloquia pulchritudinis.

Varietas lectionum. *Ambroſ.*

VARIAT lectio huius loci. Septuaginta, teſetente Hietonymo 150
ita verterunt: Nephtali, virgultum reſolutum, dans in generatione pulchritudinẽ: Vel, vt legit Ambroſius, vitis remiſſa porrigens in germine decorem. Hebtaicæ Scripturæ, auctore Hieronymo, hæc eſt ſententia: Nephthali ager irriguus dans eloquia pulchritudinis. ſignficans quod aquæ calidæ in ea naſcuntur tribu; ſiue quod ſuper lacum Geneſareth & fluenta Iordanis irrigua ſit. Hebtæi volunt propter Tiberiadem quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum & eloquia pulchritudinis prophetari. Quanquam verba hebræa poſſunt verti vt habet latina lectio, *ceruus emiſſus*, quæ denotent temporaneas fruges & velocitatem terræ vberioris. Sed melius fuerit ad doctrinam Saluatoris cuncta referri; quod ibi vel maxime docuerit, vt ex cap. 4. Matthæi & tertio Marci licet cognoſcere. Sic Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim.

Triplex interpretatio

Noſtræ lectionis latinæ triplex inrerpretatio eſt: quarum prima eſt Hebrçorũ 151
exiſtimantium hæc verba ſpectare ad Barac, qui ex mandato Debboræ vatis ſimul & Iudicis Hebræi populi, collectis decẽ millibus ex Nephthalitis tribulibus ſuis, expeditè magnoque impetu inſtar cerui ad bellum iuit contra regem Chanaan, & Siſaram eius belli ducem fugauit atque ad interitum compulit. Comparatur igitur ceruo emiſſo propter celeritatem eius in ſuſpiciendo, & conficiendo bello. Quod autem ſequitut, *Dans eloquia pulchritudinis:* ſignificat pulcherrimum Epinicium carmen ob victoriam partam ab ipſo Barac & Debbora decantatum. Verum obijcitur huic interpretationi, Barac non prompte & alacriter, ſed cunctanter, timide atque iguauè id belli ſuſcepiſſe: nimirum conteſtatum, niſi peticuli ſociam haberet Debboram, in id ſe belli nequaquam iturum. Cui Debbora reſpondit, ituram ſe quidem cum ipſo, verùm non ipſi victoriam ſed ſibi aſſignatum iti, quo videtur tacitè timiditatem, ignauiam & tergiuerſationẽ eius reprehendere voluiſſe. Quanquam verba Barac in aliam poſſent verti & accipi ſententiam, vt ea ſcilicet dixetit Barac, non metu adductus, ſed religione quadam, quod ſperaret ſi Debbora femina Deo perquam familiaris & cara, bello adeſſet, de victoria nullo modo eſſe dubitandum. Namque Barac acertimo animi impetu ad illud bellum contendiſſe, non obſcure indicant verba illa quæ ſunt in Cantico Debboræ, Iudicum quinto, *Duces Iſſachar fuere cum Debbora, & Barac veſtigia ſunt ſecuti, qui quaſi in preceps ac barathrum ſe diſcrimini dedit.*

Andreas Maſius.

Altera noſtræ lectionis interpretatio eſt: ſignificari ſummam terrç eius tribus 152
fertilitatem & abundantiam, in qua illud etiã ſingulare erat, quod in illa priuſquam in ceteris, fructus naſcebantut & matureſcebant: & hoc ſignificat ſimilitudo cerui emiſsi, qui tãta eſt currẽdi velocitate & celeritate, vr curſu ceteras animantes facile antecedat. Et quia ibi fructus ac fruges prius naſcebantur, idcirco ex ipſis potiſſimum deferebantur in templũ oblationes primitiarum, propter quas ſacerdotes pulcherrimas Deo laudes cócinnebãt. Fauere huic interpretationi videtur pataphraſis Chaldaica quæ ſic habet hoc loco: Nephthali, in terra bona cadet ſors eius, & poſſeſſio erit fructifera: laudabũt & benedicẽt ſuper eos.

Tertia interpretatio eſt Andreæ Maſij in cómentarijs ſuis ſuper c. 19. Ioſue; ar 153
bitrantis ſignificari his vetbis Iacob, Nephthalitas in tuta atq; vbere colloca-

regione, exultaturos ſuaui libertate & deliciarum copia quarum ſors eorum referta erat futura: ſimiliter nempe vt ceruos, qui in herboſis amœniſque ſaltibus libere verſantes paſcenteſq. exſultim ludunt. Quod verò ſubdit: *Dans eloquia pulchritudinis:* denotat Nephthalitas in omni ſermone fore comes, blandos, elegantes, affabiles, & humanitatis atq; vrbanitatis gratia omnium ſibi animos & ſtudia facile conciliaturos.

Cum hac interpretatione ſatis congruere videtur quod dixit Moſes Deuter. trigeſimo tertio huic tribui benedicens: *Nephthali,* inquit, *abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini, mare & meridiem poſsidebit.* Cuius orationis extrema illa verba: *mare & meridiem poſsidebit,* eo difficilem habent explicatum, quod Nephthalitæ procul mari Mediterraneo, quod occidentale Iudæis erat, & Meridie remoti, ad diuerſam prorſus partem, Aquilonem dico & Orientem, habitabant. Chaldaicus quidem interpres non de mari Mediterraneo, ſed de mari Tiberiadis interpretatus eſt. Verùm illa expeditior & planior eſt interpretatio, propterea Nephthalitas mare & Meridiem poſſeſſuros, dictum eſſe à Moſe, quod licet illi à locis maritimis & meridianis diſsiti eſſent, tamen per ſocietatem & commercium, & quod apud omnes gratioſi eſſent, ab alijs tribubus eſſent participaturi quicquid apud illas boni haberetur. De his tribus expoſitionibus, cum omnes ſint aptæ ac probabiles, eam quiſque deligat quæ ſibi magis arriſerit. *Locus Deuteronomij cap. 33.*

154 SECVNDVM allegoricam interpretationem refertur hoc vaticinium ad Chriſtum, qui Euangelium in terra Nephthali prædicare orſus eſt: vnde doctrina eius quaſi ceruus emiſſus, omnem terrarum orbem incredibili velocitate percurrit: & quia nihil Euangelio pulchrius & lætius, vnde etiam nomen accepit; ideo ſubditur, *dans eloquia pulchritudinis,* id eſt, pulchra: Chriſti enim doctrinæ pulchritudo, vbi ſe oſtendit, tantos in hominum animis excitauit & incendit amores, vt quò eam adipiſcerentur atque tuerentur, innumerabiles omnia, quæ poſſidebant bona, quin etiam ſanguinem ac vitam profundere ac perdere non dubitauerint. Chriſtus porrò rectè aſſimilatus eſt veloci ceruo, ſcilicet de eo ſcriptum eſt Cantic. 2. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus tranſiliens colles. Similis eſto dilecte mi capreæ, hinnuloque ceruorum.* Quid autem pulchrius Chriſto, cuius & formæ & eloquij pulchritudinem prædicauit illis verbis Dauid Pſalmo quadrageſimo quarto. *Speciosus forma præ filijs hominum. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.* Mira verò & inenarrabilis ſuauitatis plena de Chriſti formæ, vocis, & eloquiorum pulchritudine ſub figura Sponſi, in Canticis celebrat Sponſa. *Allegoria* *Matth. 4.* *Eſa. 9.*

DECIMA PROPHETIA

DE IOSEPH.

Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcens & decorus aſpectu. *Verſu 22.*

155 QVEMADMODVM ſupra Iacob in filio ſuo Iuda, ita nunc in Ioſeph copioſus eſt laudum eius prædicator. Namque & illum prophetico ſpiritu ſciebat principem futurum populi Hebræi patremque Meſſiæ: & hunc eodem ſpiritu nouerat caput fore duarum tribuum, multorumque ducum ac principum Hebrææ gentis parentem, multis item rebus ipſius Meſſiæ figuram. *Filius accreſcens*

Ioſeph, filius accreſcens. Manifeſte alluditur ad nomen Ioſeph, ſignificans incrementum, cuius magnitudo denotatur geminatione eiuſdem ſententiæ. Vehementer ſanè Ioſeph auctus eſt: nam in ſe ipſo prouectus eſt ad principatum, non modo fratrum ſuorum, ſed ſed etiam totius Aegypti: & auctus eſt in ſua progenie ac poſteritate, quippe quæ duas numeroſiſſimas tribus Iſrael, tribum dico Manaſſis & Ephraim, amplexata eſt. Pagninus vertit: Ioſeph vt ramus creſcens. Montanus: Ioſeph filius fructeſcens. Ratio huius varietatis eſt, quia vox hebræa, ben, filium quidem ſignificat, verùm cum non iungitur cum relatiuo reali, vt dicunt Hebræi, id eſt, cum voce patris vel matris, alias habet varias ſignificationes, & dicitur de paruulo vel paruula in varijs rerum generibus. Hic ſecundum Kimki, ſignificat ramum, & eſt in fœminino genere. Eſt autem ramus quaſi filius arboris.

PRO eo autem quod latina lectio habet, *decorus aſpectu*, Hebraice eſt, ſuper 156
vel iuxta fontem, eſt enim integer ſenſus, Ioſeph auctum iri ad ſimilitudinem ramoſæ arboris propter fluenta aquarum ſatæ: cuius arboris fertilitas deſcribitur Pſal. 1. & Ieremię decimo ſeptimo. Et hanc ſententiam expreſſit paraphraſtes Chaldæus hiſce verbis; Filius meus Ioſeph multiplicabitur tanquam vitis quæ plantata eſt ad fontes aquarum: duæ tribus egredientur de filijs eius, & accipient partem, atque hæreditatem. De pulchritudine autem Ioſeph ſcriptum eſt ſupra cap. 39. *Erat Ioſeph pulchra facie & decorus aſpectu.* Fit autem mentio eius pulchritudinis, quod ea fuit illi magna occaſio tentationis & afflictionis, ſimulq. materies ingentis gloriæ.

Allegoria. Ceterum tota hæc prophetia de Ioſeph apertiſſime & aptiſſime ſecundum 157
myſticum ſenſum ad Saluatorem noſtrum accommodatur. Et quidem Ioſeph
Ioſeph figura Chriſti. multiplicem Chriſti Domini prætulit figuram & imaginem, fuit ille Patri ſuper omnes filios dilectus: fuit ab eo veſte polymita indutus: venditus eſt à fratribus
Geneſ. 37. ſuis: ex ſeruitute atque carcere euectus ad ſummam dignitatem, ac potentiam:
Ibidem. orbem à fame liberauit, & Aegypti Saluator appellatus eſt. Recte autem dici-
Infra 39. 40. 41. tur Chriſtus, filius accreſcens, quippe qui ſuper omnes potentia, ſapientia, gratia & gloria creuit, de quo dixit Baptiſta: *Illum oportet creſcere, me autem minui*: cu-
Ioan. 3. jus auctus figura fuit lapis ille Danielis capitis 2. à primo quidem paruulus, ſed mox in tantam excedens amplitudinem, vt omnem terram impleuerit. fuitque Dominus ſimilis grano ſinapis, quod minimum eſt holerum; verum in tantum cre-
Matth. 13. ſcit, vt prope adęquet magnitudinem arborum.

Verſu 23. Filiæ diſcurrerunt ſuper murum, ſed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuideruntque illi habentes iacula.

PRO illo: *Filiæ diſcurrerunt*, Hebraice eſt, filiæ incedebat, in nu- 158
mero ſingulari, quia more hebraico fit diſtributio in ſingulis, vt ſi dicas, Quęlibet puellarum deambulabat per murũ vel per alia loca vnde pulchritudinem Ioſeph videre poſſent. Putat Ru-
Rupertus. Geneſ. 29. pertus hoc referri ad dominam Ioſeph, poſito numero plurali pro ſingulari, quæ amore eius capta, vbique eum videre geſtiebat. Verbum diſcurrendi ſignificat mulierem vagam atq; petulantem, & per loca publica pererrantem, qualis deſcribitur Prouerbiorum ſeptimo. Pro illo; *Exaſperauerunt*, Hebraice eſt, amaricauerunt eum: & pro *Inuiderunt*, Hebraicè eſt, odio habuerunt: Pro, *habentes autem iacula*, Hebraice eſt, domini ſagittarum, quæ locutio frequens eſt Hebræis etiam alijs in rebus, veluti, domini alarum & do-

mini pennarum dicuntur volatilia & pennata. Sententia horum verborum clara eſt: pertinet enim ad inuidiam & odium, quo fratres Ioſeph inſectabantur ipſum, adeò vt, ſicut legitur ſuprà capite trigeſimo ſeptimo, non poſſent illi quicquam pacificè loqui; & cum procul viderunt illum, dixerunt: Ecce ſomniator venit, venite, occidamus eum, & videamus quid proſint ei ſomnia ſua. Iacula verò appellat verba dura & aſpera atque mortifera, quibus illum confodere & perimere voluerunt. Alij interpretantur hoc de domino & domina Ioſeph, qui eum innocentem aſperrime tractarūt detrudentes in carcerem. Moris autem eſt in ſacris litteris, verba dura & pernicioſa & exitialia, per ſimilitudinem nominare iacula aut ſagittas, vt in Pſalmis: *Sagitta acuta, lingua eorum.* *Pſal. 56. Pſal. 54.*

159 Quod ſi myſticam huius ſententiæ ſcrutemur intelligentiam, per filias diſcurrentes ſuper murum, nō inepte intelligemus animas ſanctas veteris Teſtamēti, quæ cupientes animo videre pulchritudinem venturi Meſsiæ, diſcurrebāt ſuper murum, id eſt, longe tranſcendebant humanam cognitionem quæ originem & fundamentum hebet in ſenſibus corporis. Eſt enim corpus humanum quaſi murus vndique circundans & concludens animum: iſtæ igitur ſpiritu prophetico pulchritudinem Meſsiæ perſpectam habentes, eum videre cupiebant, ſicut Dominus dixit: *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis*; & de Abraham, *Exultauit* inquit, *vt videret diem meum: & vidit & gauiſus eſt*. Fuiſſe autem Dominum à ſcribis & Phariſæis ex odio & inuidia vehementer exacerbatum, vel, vt eſt Hebraice, amaricatum, id eſt, fœdiſſimis iniurijs & blaſphemijs onuſtum vexatumque, quin etiam felle amariſſimo potatum, docet hiſtoria Euāgelica. Linguæ autē eorum fuerunt iacula, quibus Chriſtum ipſi, ſi non manibus ſuis, certe votis & clamoribus crucifixerunt, cum tam inſtanter efflagitabant à Pilatò, Tolle tolle, crucifige eum. *Allegoria. Math. 13. Luc. 10. Ioan. 8. Ioan. 19.*

Sedit in forti arcus eius, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuū illius per manus potentis Iacob. *Verſu. 24.*

160 LICET fratres Ioſeph extremis eum malis opprimere voluerint, Deus tamen ea mala in maximum illius bonum gloriāque conuertit. Ergo ſenſus eſt; Arcus eius, id eſt, omne robur & præſidium eius, ſedit, id eſt, locatum fixumq. fuit in forti, hoc eſt, in Deo, de quo ſcilicet ſcriptum eſt: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* nam eſſe fortem, eſt proprium Dei epithetum, de quo & ſolet ipſe frequenter gloriari & à ſanctis vehementer commendari. Quoniam igitur omnem fiduciam auxilij & præſidij ſui Ioſeph in Deo poſuerat, idcirco omnia vincula quibus ipſe vel à fratribus vel ab Aegyptijs conſtrictus fuerat, diſſoluta ſunt. Pro quo Hebraice eſt, roborata ſunt brachia eius: & ſignificatur annulus aureus, & armilla & currus & alia principalia ornamenta, quibus à Pharaone ornatus & decoratus eſt, vt narrat Scriptura Gen. 41. Atque huc ſpectauit paraphraſtes Chaldæus, ſic hunc locum interpretatus: Quia ſeruauit legem in occulto, poſuitq. Fortem fiduciā ſuam; tunc poſitum eſt aurum ſuper brachia eius, poſſeditq. regnū & confirmauit. Hoc ipſum expreſſe dictum eſt in Pſal. 104. *In ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus animam eius, ferrum pertranſiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium Domini inflammauit eum, miſit rex & ſoluit eum, princeps populorū & dimiſit eū. Conſtituit eum Dominum domus ſuæ, & principē omnis poſſeſsionis ſuæ: vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiā doceret.* Similia horum traduntur in cap. decimo libri Sapientiæ; *Sapientia*, inquit, *Exod. 15.*

venditum Ioſeph non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum: deſcenditq. cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum regni & potentiam aduerſus eos qui eum reprimebant, & mendaces oſtendit, qui maculauerint illum, & dedit illi claritatem æternam. Hęc ibi.

Inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſrael.

ILLVD, (Inde) tripliciter exponitur, Primò quidem, vt referatur ad vincula & carcerẽ Ioſeph, quibus ille ſolutus & ad principarum aſſumptus, paſtor fuit Aegypti, dira fame eũ liberans ſua prudentia. Et (lapis Iſrael) id eſt, firmamentum domus ſuæ, quippe qui patrem & fratres ſuos non tantum famis tempore aluit, verùm etiam in optima Aegypti terra collocatos, quoad ipſe vixit, & poſt mortem ſuam fama nominis ſui, longo tẽpore ſuſtentauit. Alij illam vocẽ, *Inde*, referunt ad Ioſeph, interpretantes, Iacob his verbis prædicere prodituros ex ſtirpe Ioſeph, qui ſint paſtores & lapides Iſrael, id eſt, Duces, Iudices ac Reges. Ex Ioſeph enim progenie fuerunt Ioſue, Debbora, Gedeon, 162
3. Reg. 12 Abimelech, Iephte, Iair, & duo reges decem tribuum, Ieroboam, & Nadab: poſtquam verò diuiſum eſt ac ſeparatum regnum Iſrael, id eſt, decem tribuum à regno Iudæ, caput regni Iſrael fuit Ephraim. Tertiò modo illud (Inde) ſic exponitur, vt referatur ad manum & auxilium Dei fortis, cuius mentio proximè anteceſſerat: & ſignificetur, quia Ioſeph omnem ſuam ſpem in vno Deo locauerat, idcirco non modo eum cunctis malis & calamitatibus eſſe liberatum, ſed inſuper in tantam eſſe gloriam & potentiam elatum, vt non tantum populi ſui, ſed aliarum quoq. gentiũ paſtor ac lapis exiſteret. Huic interpretationi adhæſit paraphraſtes Chaldæus, hanc ſententiã ita exprimens. Hoc contigit ei à conſpectu Dei fortis Iacob, cuius verbo cibauit parentes & filios, ſemen Iſrael.

Obſeruarunt Hebræi vocabulum (Euen) pro quo latine eſt, lapis, eſſe vocem myſticã, quia occulte & inuolute continet duas dictiones: dicitur enim, Euen, quaſi au, & ben, id eſt, pater & filius. Et verò Ioſeph fuit lapis, qui ſuſtentauit & patrẽ ſuum, & omnes eius filios fratreſque ſuos. Ad hunc locũ ſpectat quod eſt de Ioſeph in capite quadrageſimo nono libri Eccleſiaſtici: *Ioſeph*, inquit, *princeps fuit fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi.* Recte autẽ principes & rectores populorũ, appellantur paſtores: debent enim ita regere populos ſuos, vt paſtor proprias oues: id quod Ariſtoteles libro 8. Ethicorum firmat auctoritate Homeri, qui Agamemnonem, bonum ſcilicet iuſtumq. regem appellauit paſtorem populorum. Iam verò quàm apte conueniat in Chriſtum dominum vocabulum paſtoris & lapidis, notius eſt quàm vt Lectori opus ſit admonitione noſtra, nedum explicatione. 163

Ariſtotel.

Verſu 25. Deus patris tui erit adiutor tuus, & Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberum, & vuluæ

ILLVD: *Deus patris tui*, ſignificat DEVM fore adiutorem 163
eius tum propter propria eius merita, tum maxime propter merita patris ſui: Illud: *Omnipotens* Hebraice eſt (shaddai) quod ſignificat robuſtum, & fortem, à verbo (shaddah) quod eſt prædari & rapere. Eſt autem nomen hoc vnum de decem nominibus quibus apud

Hebræos

Hebræos Deus vocatur: quę nomina ſtrictim expoſuit B. Hieronymus Epiſto- *Hieronymus.*
la 136. quam ſcripſit ad Marcellam, vbi nomen, shaddai, interpretatur robu-
ſtum, & ad omnia perpetranda ſufficientem. quamquam Oleaſter putat eo no- *Oleaſter.*
mine hoc loco potius ſignificari beneficum ſeu munificum. Verba porrò quæ ſe-
quuntur, continent benedictionem Ioſeph in abundantia omnium terra naſcen
tium, & in fœcunditate animalium ac filiorum. Ad efficiendam verò copiam
eorum, quæ terra naſcuntur, duo maxime concurrunt, & conferunt, ſupernè
quidem cœlum, infernè autem abyſſus deorſum iacens. cœlum dico tam aſtri-
ferum, vnde lumen, calor, varijque ſiderum aſpectus & defluxus; quàm cœlum
aëreum, vnde imbres, venti, niues, rores. Per abyſſum autem iacentem deor-
ſum, intelligere oportet molem terræ & aquæ, quæ ſe ſe inuicem complexæ vnũ
globum efficiunt iacentem circa mundi centrum: Vocabulo autem abyſſi iacen
tis deorſum nominantur, vel quia locatæ ſunt circa centrum mundi, locum om-
nium quæ ſunt in mundo profundiſſimum; vel propter profunditates terræ &
aquæ multifariam impenetrabiles. bonitas verò & felicitas terræ in eo eſt, vt ſit
pinguis ac fertilis, acceptaque ſemina magno reddat cum fœnore: ſit quoque
copia terreſtrium aquarum ex fontibus, fluminibus & lacubus, nec deſint com-
moda quæ per mare deuehuntur.

164 Sunt qui exiſtiment Iacob his verbis præſignaſſe bonitatē cœli, & terræ quam
habitura olim erant duæ tribus, ex vnius ſtirpe Ioſeph proſeminatæ Ephraim
& Manaſſes: vt ſit ſenſus; Progenies Ioſeph habitabit in terra fertiliſſima, ob be-
nignitatem cœli, frequentiam imbrium & roris, agros irriguos, numeroſoſque
frugum prouentus, magnamque gregum & hominum fœcunditatem; id quod
ſignificatur illis verbis: *Benedictionibus vberum & vuluæ*: nam benedictio vuluæ
ſignificat numeroſam generationem & ſobolem; benedictio autem vberum, op-
timam nutricationem atque educationem. Nonnulli arbitrantur his verbis
quatuor res deſignari, ex quibus ſolet vulgus homines aliquos laudare & quaſi
beatos prædicare: Solet enim dicere, Beatus dies, in quo ille natus eſt: bea-
ta terra quæ illum tulit: beatus venter qui illum genuit: beata vbera quæ il-
lum lactauerunt.

165 CETERVM benedictio hæc Ioſeph multo verius & cumulatius Chriſto Do- *Allegoria.*
mino contigit. Etenim ipſe ſuper omnes habuit benedictionem cęli & terræ,
quia ſuper omnes tam in cęlo quàm in terra magnificatus & glorificatus eſt,
ſicut ipſe dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Illum in cœlo lau- *Matt. 28.*
dant Angeli, quod eorum ruinas reparauerit atque impleuerit: illum in terra
laudant homines, quod eos reatu peccati, neceſſitate mortis & diaboli pote-
ſtate liberauerit: illum in abyſſo, id eſt, in inferno laudarunt ſancti Patres quos *Zach. 9.*
eduxit de lacu, in quo non erat aqua; vel cœlum ſignificat in Chriſto animam
eius & ſuperiorem animæ partem: terra, corpus & carnem eius. Benedictus igi-
tur fuit in cœlo deſuper, quia ſecundum ſuperiorem animæ ſuæ partem ab ini-
tio conceptionis ſuæ in cœlo fuit, beatifica Dei viſione fruens: benedictus quo-
que fuit in abyſſo deorſum iacente, id eſt, in carne ſua quæ appellatur abyſſus
deorſum iacens, quod ſecundum eam Chriſtus ſeipſum profundiſſime humilia-
uerit, & vt Pauli verbo vtar, exinaniuerit. *Philip. 2.*

Duplex porrò fuit carnis Chriſti benedictio, altera, quod ſine peccato conce- *Geneſ. 3.*
pta eſt, nec vlla concupiſcentiæ fœditate inquinata, nec ſubiecta maledictioni *Ioan. 6.*
Adæ: altera, quod caro eius vnita eſt Dei verbo, & inde facta eſt cibus hominum
viuificus & præſtans immortalitatem. Benedictionem illam vberum & vuluæ
Chriſti declarauit ſancta illa femina dicens: *Beatus venter qui te portauit, & vbera* *Luc. 11.*
quæ ſuxiſti. Triplicem porrò benedictionem Chriſtus habuit in vtero matris; *Eſa. 7.*
primam, quod generatus eſt ſine ſemine viri: alteram, quod nouem menſibus ge- *Matt. 1.*
ſtatus in vtero eſt ſine vlla matris moleſtia: tertiam, quod clauſo matris vtero *Luc. 1.*

& ſine eius dolore editus eſt. Fuit item benedictus in vberibus, nam cum ſit præter naturam, virginem lacte impleri; ſanctiſſima tamen eius mater, cum virgo eſſet, eum lactauit: quocirca Eccleſia canit: Virgo neſciens virum, ſine dolore genuit filium, ſola virgo lactabat, vbere de cœlo plena.

Rupertus. Rupertus refert hoc ad Eccleſiam Chriſti ſponſam: vt Chriſtus benedicendus ſit propter vbera & vuluam ſponſæ ſuæ; per vuluam intelligendo fœcunditatem Eccleſiæ quæ innumerabiles filios Chriſto genuit. Compara vuluam Eccleſiæ Chriſti cum vulua Synagogæ Moſis, hanc dices ſteriliſſimam, illam fœcundiſſimam: cuius incredibilem fœcunditatem prædixit Iſaias cap. 49. & 60. Duo ſunt autem Eccleſiæ vbera, diuinæ benedictionis lacte pleniſsima, Verbum Dei & vſus ſacramentorum. De his vberibus dici poſſet quod eſt in Canticis: *Inter vbera mea commorabitur dilectus meus*; &, *Meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.* nam licet hæc dicta ſint de vberibus ſponſi, eadem tamē ſunt, diuerſa ratione, vtriuſque vbera. Non fuere talia Synagogæ vbera, de qua dicitur: *Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet.* Habuit quidem Synagoga etiam Sacramenta; ſed quia erant virtute propria inefficacia ſpiritualis gratiæ, dici poterant vbera arentia & inania, habebat quoque diuinas Scripturas: ſed ante Chriſti aduentum erant illæ pleriſque clauſæ & veluti obſignatæ, nec ſugere ſuauiſsimum lac ſpiritualis intelligentiæ cuique datum erat. 166

Cant. 1. *Ibidem.* *Infra 8.*

Verſ. 26. Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius, donec veniret deſiderium collium æternorum: fiant in capite Ioſeph & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos.

Prima interpretatio Paraphraſis Chaldaica.

PEROBSCVRVS eſt hic locus, & obſcuritas eius varias ex ingenijs explanatorum interpretationes excudit. Prima interpretatio, Chaldæus paraphraſtes ſic vertit hunc locum: Benedictiones patris tui addantur ſuper benedictiones quibus me benedixerūt patres mei, quas optauerunt principes qui à ſæculo fuerunt. Eſt autem hic ſenſus: contingant tibi non tantum eæ benedictiones quas in te nunc confero, verum etiam omnes benedictiones maiorum meorum, quæ tales fuerunt, vt eas ſibi accidere antiquiſsimi principes optauerint. Illud igitur, *Vſque ad deſiderium collium,* ſic videtur Chaldæus intellexiſſe, Tanti fuere pretij, tamque optabiles benedictiones maiorum meorum, vt eas colles mundi, id eſt, maximi quique principes deſiderauerint. 167

Secūda interpretatio *Rupertus.*

Secunda interpretatio: Rupertus hanc putat eſſe huius loci ſententiam: Noli Ioſeph dubitare de efficacitate & effectu mearum benedictionum quas impertior tibi; ſiquidem benedictiones meæ confortatæ ſunt benedictionibus patrum meorum, id eſt, ex illis habent robur & efficaciam: nam quia maiores mei benedixerunt mihi, propterea ego quoque vim habeo efficacem benedicendi filijs meis; & ſicut benedictiones patrum meorum completæ ſunt in me, ita benedictiones meæ complebuntur in te, nec deficient, donec veniat deſiderium collium æternorum, id eſt, Meſsias, deſtinatus ab initio mundi, ſiue ex quo ſunt colles & montes ſuper terram: vel deſideratus ab antiquis patribus, qui propter pietatis & iuſtitiæ ſublimitatem, fuerunt inſtar collium & montium. Meſſias enim non à quibuslibet expreſſe cognitus ac deſideratus eſt, ſed ab inſignioribus virtute & ſapientia viris, vt fuere Patriarchæ & Prophetę. 168

Plerique

169 Plerique tamen illud: *Confortata ſunt benedictionibus patrum eius*, accipiunt quaſi dictum comparate: quam habet expreſſam comparationem lectio hebraica quæ ad verbum hanc reddit ſententiam: Benedictiones meæ præualuerunt, ſeu fortes factæ ſunt ſuper benedictiones patrum meorum. Et ex hac lectione duplex interpretatio extitit, vt tertia interpretatio quam ſequitur Paulus Burgenſis, illa ſit: Benedictiones quas ego tribui tibi, maiores ſunt benedictionibus quas ego accepi a patribus meis. Iſaac enim, vt narratur hoc libro cap. 27. benedixit Iacob tantum in rore cœli & pinguedine terræ, non autem in benedictione vberum & vuluæ, id eſt, multiplicatione prolis. Sed profecto vera non eſt Burgenſis ſententia: namque Iſaac cum dimitteret Iacob in Meſopotamiam, benedicens ei, dixit: *Deus creſcere te faciat atque multiplicet, vt ſis in turbas populorum; & det tibi benedictiones Abrahæ, & ſemini tuo poſt te*: Sicut legitur hoc libro capite 28. Videtur præterea benedictio quam Iacob accepit à patre ſuo Iſaac, eo nomine fuiſſe maior benedictione quam ipſe tribuit filio ſuo Ioſeph, quod per illam Iacob conſtitutus eſt primogenitus & dominus fratrum ſuorum, quam prærogatiuam non continet benedictio Ioſeph.

Tertia interpretatio *Paulus Burgenſis.*

170 Quarta interpretatio: ſignificari illis verbis benedictionem quam acceperat Iacob, fuiſſe maiorem benedictionibus quas acceperant maiores eius, vt Iſaac & Abraham. Et hoc dupliciter exponitur; ſiquidem Hebræi, vt Lyranus & Toſtatus referunt, & patet ex Commentario Rabbi Salomonis, aiunt Deum plura promiſiſſe Iacob quam promiſerat Abrahæ vel Iſaac: his enim tantum promiſiſſe Deum poſſeſſionem terræ Chanaan, vt videre licet ex capite 13. & 26. libri Geneſeos; illi verò promiſiſſe dilatatum iri eum ad Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem; quo ſignificabatur dominatum vniuerſi orbis delatum iri poſteritati Iacob, maxime in aduentu Meſſiæ. Atque hoc indicauit Deus per Iſaiam capite 50. & 58. dicens: *Cibabo te hereditate Iacob patris tui*, & non dixit, Abraham vel Iſaac. Verum interpretationem hanc vehementer oppugnat hoc loco Toſtatus. Et verò qui legat 28. & 48. caput libri Geneſeos, perſpicue intelliget eandem plane factam eſſe Iacob promiſſionem terræ, atque prius facta fuerat Iſaac & Abrahæ. Nam illud, *Ad Orientem, & Occidentem, Meridiem, Septentrionem*, non debet accipi ſimpliciter & vniuerſe reſpectu totius terræ, ſed habito reſpectu ad terram Chanaan, quomodo frequenter vſurpatur in ſacra Scriptura.

Quarta interpretatio *Rab. Salomon.*

171 Quinta interpretatio, cui potiſſimum adhæret Lyranus & Toſtatus: Aiunt iſti, benedictionem quam acceperat Iacob, ea ratione fuiſſe maiorem benedictione Iſaac & Abrahæ, quod Iacob plures à Deo percepit reuelationes cœleſtium myſteriorum pertinentium ad Meſſiam, & ad æternam beatitudinem. Etenim ſcientia rerum diuinarum, & fides rerum cœleſtium in dies per interualla temporum increuit, pluraque poſterioribus reuelata ſunt quàm fuerant prioribus. Sed hoc refellit Burgenſis: neque enim ait credibile eſſe Abraam inferiorem fuiſſe quàm Iacob, quantum ad excellentiam fidei & reuelationem myſteriorum pertinentium ad Meſſiam, ſcientiamque rerum diuinarum: cum is propter ſingularem fidei præſtantiam maxime laudatus ſit à Moſe Geneſ. 15. merueritque pater omniū fidelium appellari; in cuius ſinu dicebantur requieſcere omnes qui decedentes ex hac vita, æternam ſalutem conſequebantur; de quo etiam Dominus noſter dixit: *Abraham exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt.*

Quinta interpretatio *Lyranus. Toſtatus. Burgenſis. Rom. 4. Luc. 16. Ioan. 5.*

172 Verùm vtcunque res habeat (neque enim omnia quæ hic obiter incidunt, ad viuum nobis reſecanda ſunt) certe negari non poteſt, plurima Iacob, & horū non pauca, ſingularia beneficia diuinitus accepiſſe. Primum enim cum is non eſſet primogenitus, reiecto primogenito Eſau, ius primogenituræ à Deo accepit: namque vt Paulus diſputat ad Romanos nono, cum nihil dum boni vel mali egiſſent

Geneſ. 27.

Iacob & Eſau, dixit Deus, *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui*. Deinde longe numeroſiori prole quàm patres eius multiplicatus eſt, quippe qui duodecim filios procreauit, è quibus vniuerſa gens Hebræa proſeminata eſt. Adhæc filium ſuum Ioſeph (ſecundum regem) vidit ſupremum Aegypti principem ac domi-
Geneſ. 28. num. habuit præterea complures, eaſque valde mirandas viſiones; vt illius ſcalæ à terra vſque ad cœlum pertingentis & in ea reſidentis Dei, Angelorumque ſurſum deorſumque diſcurrentium, & illius Angeli cum quo luctatus eſt vſque
Infra. 32. ad auroram. Excelluit denique multiplici prophetiæ dono; nec tantùm per viſiones imaginarias, ſed (quod ſummum prophetiæ genus æſtimatur) per ſolam mentis diuino ſuffuſæ lumine illuſtrationem; vt in hiſce vaticinijs animaduertere licet.

Donec veniret deſiderium collium æternorum.

PRO voce illa, *deſiderium*, vox hebræa, prout ex varia ducitur radice, ſignificat & deſiderium & terminum. Hebræi & Pagninus legunt terminum, ita hunc locum interpretantes: Benedictiones patris tui confortatæ ſunt vſque ad terminum collium ſeculi: Quæ verba dupliciter exponuntur. Nam Kimki ad hunc 173
Rab. Dauid Kimki modum exponit: Benedictiones meæ permanebunt, & firmæ
Rab. Salomon. erunt quoad durabunt colles mūdi. Rabbi Salomon hanc vult eſſe ſententiam: Benedictiones meæ non concludentur intra vnam regionem Chanaan, ſed diffundentur vſque ad omnes terminos montium & terrarum. Sin autem legatur (deſiderium) ea quoque lectio duplicem habet explicationem: ſiquidem Chaldæus paraphraſtes legens: *vſque ad deſiderium collium ſeculi*, intellexit ſignificari tantas fuiſſe benedictiones Iacob, vt etiam Regibus & Principibus mundi maxime optabiles eſſent. Latini ferè interpretantur de Chriſto: qui cur appelletur deſiderium collium æternorum, ſupra dictum eſt, cum interpretationem Ruperti enarraremus.

Toſtatus. Eſt quoque alia interpretatio huius loci apud Toſtatum ſuper caput trigeſi- 174
mum tertium Deuteronomij, vbi explanat ille benedictionem Ioſeph traditam à Moſe: refert enim verba hæc ad terram, quæ ſorte aſsignanda erat filijs Ioſeph, Ephraim & Manaſſes, quæ abundatura erat montibus & collibus amœniſsimis maximeque frugiferis; quamobrem dicuntur deſiderabiles: quæ ſententia valde congruit cum verbis ipſius Moſis, ſic enim ait benedicens Ioſeph: *De benedictione Domini terra eius, de pomis cæli & rore atque abyſſo ſubiacente: de pomis fructuum Solis ac Lunæ: de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum, & de frugibus terræ, & de plenitudine eius.*

Verſ. 26. Fiant in capite eius & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos.

OPTAT his verbis Iacob, vt bona quæ precatus eſt filio ſuo Io- 175
ſeph, fiant ſuper caput eius, id eſt, abunde atque cumulate ei contingant. Vocat autem Ioſeph Nazaræum fratrum ſuorum (quo modo eum quoque appellat Moſes Deuteronomij trigeſimo tertio) ſignificans eum ſegregatum & ſeparatum fuiſſe à fratribus: nam id apud Hebræos ſignificat vocabulum Naza-
Geneſ. 37. ræus. Fuit autem Ioſeph iam inde à puero cum eſſet in domo patris, ſeparatus à
Ibidem. fratribus ſuis, id eſt, ab improbis eorum ſtudijs & moribus, cum eos crimine
Ibidem. peſsimo apud patrem accuſauit: & fratres viciſsim ab eo ſeparati erant, id eſt,

alienati

alienati & auerſi, ita vt non poſſent cum eo pacifice loqui. Cũ autem à fratribus venditus, in Aegyptum ductus eſt, longo tempore ab illis fuit ſeparatus. Ergo vocabulum Nazaræus ad preſens cõmune eſt: ſpecialiter autem apud Hebræos quidam appellabantur Nazaræi, qui ex voto certis quibuſdam cæremonijs conſecrati Deo, ſeparabant & abſtinebant ſe multis à rebus, quarum rerum vſus alijs hominibus non erat illicitus: huius generis erant, non tondere capillos, nõ bibere vinum, non accedere ad funera nec tangere mortuos, etiam parentes, aliaque nonnulla quæ in capite ſexto libri Numerorum commemorantur.

176 SVNT qui putent hoc loco vocabulum Nazaræi ſignificare præcipuum decorem atque honorem, ſanctitatiſque profeſſionem atque exiſtimationem: tales enim apud Hebræos erant Nazaræi, vt indicant verba illa Hieremiæ Threnorum quarto: *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſaphiro pulchriores.* Septuaginta Interpretes per vocabulum Nazaræi intellexerunt principem, & ducem fratrum ſuorum, ſic enim expreſſerunt hunc locum: erunt ſuper caput Ioſeph, & ſuper caput fratrum quorum dux fuit. In capite autem trigeſimo tertio Deuteronomij, vbi nos habemus: *Super verticem Nazaræi fratrum ſuorum*; Ipſi verterunt: ſuper verticem glorificatus in fratribus: fuit enim tanquam princeps, & dominus fratrum, & ex eius ſtirpe prodierunt Principes, & Reges populi Hebræi.

177 MOYSES porrò Deuteronomij trigeſimo tertio præter illa, quæ ſimilia dixit Iacob, addit hoc, quod non videtur intactum eſſe prætereundum. *Locus Deuteronomij cap. 33.*
Quaſi, inquit, *primogeniti tauri pulchritudo eius: cornua Rhinocerotis cornua illius: in ipſis ventilabit Gentes vſque ad terminos terræ:* Primogenitus tauri eſt pulcherrimus, ſimulque robuſtiſſimus ac violentiſſimus, quippe cui robur patris, vt primum, ita maximum tributum eſt. De Rhinocerote autem pauca hæc à Plinio Libro octauo capite vigeſimo, & Solino capite trigeſimo tertio prodita cognoſcat Lector; Animal eſſe buxei coloris, vnum in nare, idque repandum habens cornu, quod ſubinde cautibus attritum, limatumque in mucronem excitat præliaturus aduerſus Elephantem; par ei propemodum longitudine, breuior tamen cruribus: in qua dimicatione, naturali eo telo aluum Elephanti petit, vt molliorem eius partem, ſolamque ictibus ſuis peruiam. Ergo primogeniti tauri & Rhinocerotis ſimilitudine exaggeratur decor & pulchritudo regalis, roburque ac fortitudo bellica in poſteritate Ioſeph futura, maxime verò in tribu Ephraim, quæ magnos principes ac Reges, & gloria virtutis militaris inclytos tulit. Quo ſpectat illud quod eſt in Pſalmo quinquageſimo nono: *Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes; & Ephraim ſuſceptio capitis mei.* Et huic quidem interpretationi affinis eſt valde paraphraſis Chaldaica quæ eo loco ſic habet: Maior natu filiorum eius (id eſt, Ephraim primogenitus Ioſeph) decorem habet & magnalia & quę facta ſunt à facie Fortis & Excelſi, cuius fortitudine interficiet populos vſque ad fines terrę.

Rhinoceros. *Plinius.* *Solinus.*

VNDE-

VNDECIMA PROPHETIA

DE BENIAMIN.

Beniamin lupus rapax mane comedet prædam & veſpero diuidet ſpolia:

Quinque interpretationes. Rab. Salomon.

SEPTVAGINTA, referente ſancto Hieronymo, ſic habent: Beniamin lupus rapax, mane comedet adhuc, & ad veſperam dabit eſcam. Noſtræ lectionis quintuplex eſſe poteſt interpretatio: duas ponit Rabbi Salomon, nam ait vel eſſe prophetiam de Beniamitis, qui, vt narratur libro Iudicum capite vigeſimo primo, prodeuntes ex vineis rapuerunt ſibi in vxores filias Silo egreſſas more ſuo ad ducendos choros, quas poſtea diſtribuerunt inter ſe. Vel pertinere putat ad Saulē & ad Mardocheum & Eſther, qui fuerunt ex tribu Beniamin. Saul enim mane comedit prędam, quia in exordio regni Iſraelitici, cuius primus ipſe rex creatus eſt, ampliſsimas egit prædas ex Amalechitis, alijſque Iudæorum hoſtibus; Veſpere autem, id eſt, multis poſt ſæculis ex eadem tribu Beniamin progenerati Mardocheus & Eſther, contrito penituſque deleto Aman, & eius ſectatoribus, omnes eorum opes bonaque, liberalitate regia ad ſe tranſmouerunt. 178

Eſther. 2. *1. Reg.* 9. *Eſther* 8.

Tertiam interpretationem Beatus Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim aſſignat Hebræis, quorum ſententia eſt, hoc vaticinio Iacob inſinuari templum Iudaicum in quo victimæ immolabantur, idque ſignificari vocabulo lupi rapacis: quod illud templum innumerabiles animalium victimas quaſi deuoraret, & abſumeret; ob idque dicitur de eo, mane comedet prædam, quod animalia plurimùm matutino tempore immolarentur. Quod autem ſequitur: *Et veſpere diuidet ſpolia*: bellè quadrat ad hanc ipſam interpretationē: ſiquidem reliquiæ oblationum quæ factæ erant in templo ad ſacerdotes pertinebant, quas ipſi partiebantur inter ſe. Quoniam autem templum Iudaicum, & vrbs Hieruſalem in ſortem Beniamin primò cecidit, vt videre licet apud Ioſue capite decimo octauo, idcirco vaticinium hoc Iacob rectè competit in tribum Beniamin. 179

Et verò ad magnam eius tribus laudem faciebat, quod cum in omni gente Hebræorum vnum duntaxat templum eſſet, id fuerit intra ſortem Beniamin. Fauet huic interpretationi Chaldęus paraphraſtes, apud quem ſic eſt hoc loco; Beniamin in terra eius quieſcet præſentia diuinitatis, & in poſſeſſione eius ædificabitur ſanctuarium: mane & veſperi offerent Sacerdotes oblationes, & in tempore veſpertino diuident reſiduum portionum ſuarum de reliquis quæ ſanctificata ſunt. Sic ille. Præſentiam autem diuinitatis appellat Chaldæus Arcā fœderis, eique ſuperimpoſitum propitiatorium, vbi quaſi reſidens Deus edendis oraculis reddendiſque reſponſis pręſentiam ſuam declarabat. 180

Locus Deuteronomij 33. *Geneſ.* 35.

Ad hanc quoque interpretationem ſpectare videtur quod Moſes Deuteronomij trigeſimo tertio de tribu Beniamin vaticinatus eſt: *Beniamin*, inquit, *amantiſsimus Domini*. Fuit nimirum Beniamin, quod eſſet nouiſſimus filiorum & in ſenectute patris genitus, ei dilectiſsimus. Deus quoque ſingularem aduerſus eam tribum amorem ſuum oſtendit, cum primum regem Iſraeliticæ gentis delegit 181

legit

legit Saulem, nec ab ea tribu; ſi Saul non peccaſſet, regnum ipſe amouiſſet. 3. Reg. 10. Ex eadem tribu multa poſt ſæcula excitauit Eſther, & Mardochæum inſignes admodum charitate ſuæ gentis & animi magnitudine; & quod admirabili prudentia populum ſuum à ſuprema internecione liberarunt, ſæculorum omnium prædicatione digniſſimos. His accedit quod in ea tribu iuſſit Deus ædificari templum, in quo vno tantum ſibi à Iudæis cultum adhiberi voluit. Sequitur apud Moſen: *Habitabit confidenter in eo*, id eſt, in Deo; cum enim in terra ſua haberet templum, in quo Deus ſingulariter habitabat, ipſe quoque ſingulari protectione & præſentia Dei confiſus quaſi expers periculi lætus & ſecurus erat. Subdit Moſes: *Quaſi in thalamo tota die morabitur, inter humeros eius requieſcet.* Morabitur ſcilicet in templo quod vocabitur thalamus Dei. Alludit autem ad ſitũ templi Dei quod erat in ſublimi parte montis Moria, non tamen in eius vertice, ſed vt placet Hebræis, quatuor & viginti cubitos infra eius apicem.

182 QVARTA huius prophetiæ interpretatio videtur quidem allegorica potius quàm hiſtorica & literalis, ſed eam tamen pleriq; Patrum præ ceteris amplexati ſunt, Ambroſium dico, Hieronymum, Chryſoſtomum, Ruffinum, Theodoretum, Bedam & Rupertum hoc loco, necnon & Auguſtinum Sermone decimo quarto De Sanctis, qui eſt primus Sermonum eius de Conuerſione Beati Pauli. Prophetiã de Beniamin pertinere ad S. Paulum ſẽtentia Patrum. Horum ſententia eſt, hanc prophetiam ſpectare ad Beatum Paulum, cuius duplex ſtatus, prior ante conuerſionem eius ad Chriſtum, poſterior autem poſt conuerſionem hic adumbratus eſt ſub lupi rapacis ſimilitudine, mane rapientis & diſcerpentis prædam, veſpere diuidentis ſpolia. *Ambroſ. Hieronymus. Chryſoſtomus. Ruffinus. Theodoretus. Beda. Rupertus. Auguſt.* Fuit ſanè Paulus ex tribu Beniamin, vt teſtatur ipſe in Epiſtola ad Romanos capite vndecimo, & ad Philippenſes capite tertio. Fuit lupus rapax, id eſt, vir ingenio acer & ardens; animo ferox, ore pariter atque opere potens ac vehemens. *Mane*, id eſt, priuſquam ad Chriſtum conuerteretur, rapiebat & comedebat prædam, fuit enim valde contumelioſus, vt ipſe fatetur, & blaſphemus in Chriſtum, & atrox Chriſtianorum inſectator, atque, vt verbis vtar Lucæ Actuum nono, ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini. At veſperè, id eſt, poſtquam ad Chriſti fidem conuerſus eſt, diuiſit ſpolia, id eſt, fortiſſimus fuit Chriſti bellator, acerrimuſque Eccleſiæ propugnator, & plurimarum gentium quas ad Chriſtum conuerterat, victor ampliſſima retulit ſpolia. Rupertus per ſpolia intelligit eloquia *Rupertus.* Dei, ſicut eſt in Pſalmo centeſimo decimo octauo. *Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.* Diuidebat autem hæc ſpolia, quia diuinarum rerum doctrinam pro captu audientium ac diſcentium tradebat, quibuſdam lac tantum præbens, alijs ſolidum cibum.

183 Nec in Paulũ non apte competit quod in hoc ipſo lib. Gen. c. 35. de Beniamin 1. Cor. 3. proditũ eſt, Rachel matrem Beniamin, cũ in eius enixu animam ageret, appellauiſſe eũ Benoni, id eſt, filiũ doloris mei; at Iacob vocaſſe eũ Beniamin, id eſt, filiũ dexteræ. Enim verò vtrũq; nomẽ præclare conuenit Paulo. Is enim perfidioſæ ſynagogæ quæ fuerat mater eius, magnorũ dolorum cauſa fuit, quin etiam interitus: at Chriſtus impoſuit ei nomen Beniamin, quod ſignificat filium dexteræ. Vocabulum dexteræ in ſacris literis denotat robur & potentiam, quanta verò potentia polleret Paulus indicauit ipſe cum dixit. *Omnia poſſum in eo, qui me confortat.* Philip. 4. Et quia conuerſio Beati Pauli fuit valde miranda, & in qua Chriſtus Dominus vim & potentiam ſuam clariſſime demonſtrauit, & per quam Paulus repente in magnum Dei ſeruum, egregiumque prædicatorem Euangelij, & inuictum Eccleſiæ propugnatorem ac defenſorem euaſit; rectè de ſe Paulus illud dicere potuit: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.* illud item: Pſal. 117. *Hæc mutatio dexteræ excelſi.* Pſal. 76. Denique hoc ipſum Dominus ſignificauit, cum Ananiæ de Paulo dixit: *Vade quoniam vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum* Act. 9.

coram

coram gentibus, & regibus, & filijs Iſrael. Ego enim oſtendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

Quinta interpretatio quæ præ ceteris placet auctori *Thoſtatus. Theodore.*

Reſtat quinta & vltima interpretatio, quam libenter equidem ceteris omnibus, quod attinet ad ſenſum litteralem, prætulerim. Hanc ſequitur Thoſtatus ſed multis ante eum ſæculis in quæſtione vltima in Geneſim Theodoretus attigit. Reor igitur, Iacob figurata oratione ſignificaſſe, fore Beniamitas fortes, robuſtos & bellicoſos: id enim ſimilitudo lupi rapacis indicat; qui cum valde vrgetur fame, audax & violentus eſt ad rapiendam eſcam. Illud autem. *Mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia*: ſignificat eos fore in bellis felices: profligatis enim hoſtibus onuſtos prædis diuiteſque ſpolijs redituros. quanquam illud; *mane & veſpere*, deſignare poteſt celeritatem confecti belli, partæque victoriæ. Græca lectio habet veſperi dabit eſcam, quod refert Theodoretus ad bellum, quod geſſiſſe Beniamitas cum ceteris tribubus, narratur in libro Iudicum capite vigeſimo, in quo bello primùm illi bis victores fuerunt, ſed ad extremum tamen victi, præda eorum fuerunt quos vicerant. 184

Verùm quam fuerint Beniamitæ feroces, forteſque bellatores, vel vno eo exemplo quod in libro Iudicum capite vigeſimo memoratur, manifeſtum eſſe poteſt. Cum enim Beniamitæ immane quoddam ſcelus à Gabaonitis qui ex ea tribu erant admiſſum punire noluiſſent; aduerſus eos vindicandi eius flagitij cauſa, ceteræ omnes tribus arma rapuerunt, & ad quadringenta armatorum millia coegerunt: contra verò Beniamitæ aciem ſuam viginti quinque mille & ſeptingentorum virorum inſtruxerunt: cumque tam diſpares numero vtrinque eſſent copiæ, vt vni cuilibet Beniamitarum ſexdecim ex alijs tribubus opponerentur; tantum in Beniamitis tamen robur animi & virtus militaris fuit, vt duplici conflictu aduerſarios profligarint: & priori quidem duo, & viginti millia, poſteriori autem decem & octo millia ciciderunt. Tandem victi cæſique ſunt, ſed non virtute, verùm ex inſidijs & per dolos militares. Gabaonitas porrò qui & ipſi erant (vt diximus) Beniamitæ, narrat Scriptura, viros fuiſſe ſtrenuos & peritos, itavt æque ſiniſtra manu ac dextera præliarentur; tales verò fundirores, vt lapides fundis iacerent ſine errore vllo vel ad tenuiſſimum capillum. Verùm quæ de Benedictionibus Patriarcharum à nobis hoc loco explicanda & diſputanda viſa ſunt, hic finem habeant. 185

DE OBITV PATRIARCHAE IACOB.

Verſu 28. Hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitque ſingulis benedictionibus proprijs, &c. *vſque ad finem capitis.*

HINC apparet ſuperiores non fuiſſe benedictiones, ſed prophetias rerum futurarum, vt ſupra docuimus in principio huius capitis: nam & quæ dixerat Ruben & Simeoni ac Leui, obiurgationem potius & reprehenſionem quàm benedictionem continebant; & hic non obſcure ſignificatur, poſtquam ſuperiora locutus fuerat Iacob benedixiſſe eum filijs ſuis: vt ſi quid forte in ſuperioribus animos aliquorum pupugerat, id ſubiunctis ad extremum ſingulorum benedictionibus valde mitigaretur. Appellat autem proprias ſingulorum benedictiones, per quas conuenientia cuique aut etiam ventura bona precatus eſt; aut ſalutaribus quemque documentis erudiuit, ex quo magnam illis & vtilitatem & lætitiæ voluptatem accidiſſe non eſt dubitandum. 186

Sequitur

187 Sequitur: *Et præcepit eis dicens, Sepelite me cum patribus meis in ſpelunca duplici &c.* cur hoc de ſepultura præcipit alijs filijs, cum id ipſum antea rogando petierit à Ioſepho, dicens ei; *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, facias mihi miſericordiam & veritatem, vt non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis &c.* cur, inquam, hic quodammodo precibus vſus eſt, idem verò mandans ceteris filijs, paternæ auctoritatis præceptum adhibuerit? An quia mandatis Iacob magis aſtricti erant ceteri filij quam Ioſeph, quippe qui ſemper cum ipſo fuerant, & ab eo vxores & bona omnia acceperant? Ioſeph autem in Aegypto fuerat & nihil muneris à patre acceperat. An quia Ioſeph magno erat in honore ac dignitate, cum eſſet totius Aegypti gubernator? alij autem fratres priuatæ perſonæ erant; quare iuſtum erat illis præceptum imponere, huic preces adhibere. An quia funus Iacob valde ſumptuoſum erat futurum, nec peragi ſine magnis impenſis poterat, quas Ioſeph ſuppeditaturus erat, & effecturus apud Pharaonem, & Principes Aegypti, vt non ſolum ſe ac fratres ſuos extra Aegyptum ire ad curandum funus ſinerent, verum etiam magna pompa & honorifico apparatu funus ipſi comitari & ornare vellent? Geneſ. 47.

188 VERVM QVAERAT aliquis, cur tantopere cupiuerit Iacob ſepeliri in terra Chanaan, vt id primum ſibi interpoſito iureiurando à filio ſuo Ioſeph promitti vellet, deinde idem quoque à ceteris filijs ſuis fieri præciperet: idemque ſub finem huius libri legitur, Ioſeph appropinquante morte voluiſſe ſibi fratres ſuos promittere ac iureiurando firmare? Multas licet eius rei cauſas, ſi quis inueſtiget ſolerter, inuenire. Principio cupiebant illi corpora ſua eſſe in ea terra, quam poſteros ſuos ſciebant poſſeſſuros & longiſſimo tempore habitaturos, in qua ſola omnium terrarum orbis, verus Deus quem ipſi coluerant, publica & ſincera religione coleretur. Cur Patriarchæ ſe peliri in terra Chanaã tantopere cupiuerũt

189 Deinde, vt eorum ſepulchra omnibus poſteris eſſent fidei & pietatis, quam ipſi erga Deum habuerant & profeſſi fuerant, clariſſima monumenta, & ad eaſdem virtutes maiorum ſuorum amplectendas & profitendas, accerrima incitamenta. Ad hæc, vt eſſent diuinarum promiſſionum quas Deus ipſis & poſteritati eorum dederat teſtimonia: aſpicientes enim horum Patriarcharum ſepulcra in terra Chanaan quam poſſidebant Iudæi, liquido cernebant quàm abunde & cumulate promiſſa Dei Patriarchis data de poſſeſſione terræ Chanaan tradenda eorum poſteris, in ipſis eſſent completa. Nec illud non flagrantiſſimam eius rei cupiditatem in animis eorum excitabat, quod prophetico ſpiritu diuinitus impleti nouerant, in ea terra Meſſiam naſciturum.

190 Accedebat & ille ſtimulus (ſi verum eſt quod refert Thoſtatus) illos celebres Patriarchas non latuiſſe, reſurgente Chriſto domino poſt triduum ſuæ mortis ad vitam immortalem, vnà quoque multos de ſanctis viris inibi ſepultis cum eo reſurecturos (quod ita factum eſſe, narrat Matthæus capite vigeſimo ſeptimo) de quorum numero ſe futuros eſſe ſperabant. Quid plura? ad hanc terram Deus Abraham euocauerat, poſthabito natali ſolo, omnique cognatione ſua derelicta: hanc terram ex omnibus mundi terris delegerat quam daret poſſidendam populo ſuo, quem vt filium primogenitum diligebat: hanc denique poſtea magnis ſæpe laudibus commendauerat: appellans terram egregiam, ſpecioſam, excelſam, fluentem lac & mel, quam Dominus Deus ſemper inuiſit, & oculi illius in ea ſunt à principio anni vſque ad finem eius. Thoſtatus Geneſ. 12. Deute. 11 & 12.

191 Iam verò de illa ſpelunca in qua ſe Iacob ſepeliri mandauit, ſcriptum eſt Geneſ. 23. ibique dictum, in ea ſepultam eſſe Saram; in eadem autem ſepultum eſſe Abraham traditur Geneſ. 25. Iſaac verò ibi quoque ſepultum eſſe, nuſquam ſupra expreſſe proditum eſt; ſed quia capite trigeſimo quinto traditur, in loco illius ſepulturæ mortuum eſſe Iſaac & à duobus filijs ſuis Iacob & Eſau ſepultū

ex eo ipſo intelligitur, in ea ipſa ſepultura eſſe conditum. Rebeccam porrò & Liā eodem loco ſepultas eſſe, alibi quam hic nuſquam in ſacris literis legitur.

Geneſ. 49. Verſu 32. Finitiſque mandatis quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectum, & obijt.

QVAE fuerunt illa mandata Iacob? Illa, opinor, quæ de ſepul- 192
tura ſui corporis dediſſe eum filijs ſuis ſcripſit Moſes: niſi etiam iuuat credere, multa ſanctiſſimum illum ſenem mandaſſe filijs ſuis pertinentia ad pacem & concordiam inter eos cuſtodiendam, verumque Dei cultum perpetuò conſeruandum, atque Aegyptiorum, quibuſcum longo tempore victuri erant, fugiēdam idololatriam. Cùm autem dicitur Iacob collegiſſe pedes ſuos ſuper lectum, ſignificatur, eum ſuperiora locurum ſedentem ſuper lectum, habentemque pedes extra lectum dependentes: indicatur quoque quanta animi quiete & tranquillitate, quantaque corporis compoſitione & decentia ſeſe comparauerit ad mortem. Pro illo verbo (obijt) eſt verbum Hebræum ſignificans, vt annotarunt Hebræi, molle ac facile dulceque genus mortis per lentam quandam reſolutionem & defectum paulatim labentis ſpiritus; plane contrarium ei quo intereunt multi, longo & moleſto morbo tabeſcentes; aut etiam robuſto corpore, crudaque ætate præditi, violenta morte rapiuntur.

Appoſituſque eſt ad populum ſuum.

Quid ſit cō gregari vel apponi ad populum ſuum. SVPRA dixerat: *Ego congregor ad populum meum*: nunc Moy- 193
ſes ait eum obijſſe, & appoſitum eſſe ad populum ſuum: idēque ſupra dictum eſt de Abraham & de Iſmaele capite vigeſimo quinto, & de Iſaac capite trigeſimo quinto, de Aaron quoque in libro Numerorum capite vigeſimo, eiuſdemque libri capite trigeſimo primo idem proditum eſt de Moyſe. Quis autem fuerit populus ille, ad quem Patriarchæ illi di-
Hiſtoria Scholaſtic. cuntur appoſiti, videtur obſcurum. Magiſter hiſtoriæ ſcolaſticæ in capite 114. hiſtoriæ ſuæ ſuper librum Geneſeos interpretatur frequentiam & ſocietatem Angelorum, ita ſcribens: Appoſitus eſt ad populum ſuum, id eſt, ad Angelos, tunc certa ſpe, poſtea tandem in re. Notum quidem eſt, appoſitum eſſe Iacob ab Abraham & Iſaac patres ſuos, ſed tam pauci, populus dici non poſſunt. vel populus dicitur congregatio omnium ab Adam vſque prædeſtinatorum, qui
Luc. 16. erant in ſinu Abrahæ. Sic ille.

Eandem planè ſententiam habet Gloſſa Interlinearis ſuper 25. & 49. Caput 194
libri Geneſeos, quæ Gloſſa ſumpta eſt ex Auguſtino idem ſentiente atque tradente in libro Quæſtionum ſuper Geneſim, quæſtione 168. Auguſtini verba, ſi ea
Auguſtin. lector noſſe auet, hæc ſunt: Ecce de Iacob iā quidem mortuo, ſed nondū ſepulto dictum eſt quod appoſitus eſt ad populum ſuum: ſed ad quem populum appoſitus ſit, non in promptu eſt videre. Ex Iacob enim populus natus eſt, qui dictus eſt populus Iſrael: qui autem eum præceſſerunt, tam pauci iuſti nominantur, vt eos populum appellare cunctemur. Nam ſi dictum eſſet, Appoſitus eſt ad patres ſuos, nulla quæſtio fieret. An forte populus eſt non ſolum hominum ſanctorum, verum & Angelorum? populus inquam, illius ciuitatis quæ de cælo eſt, Hieruſalem, ſicut Paulus ad Hebræos ſcribens capite duodecimo: *Acceſſiſtis*, inquit, *ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei Hieruſalem, & ad millia Angelorum exultantiū.* Huic populo apponuntur, qui poſt hanc vitam placentes Deo fiunt; tunc enim

dicuntur

dicuntur apponi,quando nulla iam remanet ſollicitudo tentationum & pericu
lum peccatorum: quod intuens ſcriptura: *Ante mortem*, inquit, *ne laudes homi-* Eccl. 11.
nem quenquam. Sic eo loco Auguſtinus.

195 ATENIM verò Lyranus (ignorans, vt opinor, eſſe hanc, & Gloſſæ & Au- *Lyranus.*
guſtini ſententiam) oppugnat Magiſtrum Hiſtoriæ Scolaſticæ, quaſi vnicum, *ſuper c.29*
vel certe principem eius interpretationis auctorem: Non, inquit, vere dici po- *Geneſ.*
teſt, Sanctos illos Patriarchas appoſitos eſſe ad ſocietatem Angelorum; quippe
cum omnes deſcenderint in Limbum, nec ante Chriſti aſcenſum in cœlos, quiſ-
quam hominum in cœleſtem ciuitatem,& angelicam ſocietatem admiſſus fue
rit.Nec valet dicere,illos eſſe appoſitos ſecundum certam ſpem, licet non ſecun
dum rem:ſimiliter enim idem poſſet dici de iuſtis qui adhuc in terris verſantur,
ſaltem de prędeſtinatis & confirmatis in gratia:cum tamen Scriptura id non di
cat niſi de morientibus vel etiam mortuis. Quamobrem Lyranus rectius dictu
putat,populum illũ ad quem apponebantur Sãcti,intelligi debere omnes iuſtos
quicunq; ab exordio mundi fuerunt vſq; ad Iacob,qui vna omnes erant in Lim
bo,vt Adam,Abel,Seth,Enos, Noë,Sem, & Melchiſedec Abraham, & Iſaac.
Paulus Burgenſis in Additione ad Poſtillas Lyrani huius loci ait,Apponi ad
patres ſuos,ſcripturam ante Abraham de nullo hominum vſurpaſſe;ob eam cau
ſam, quod, Apponi ad populum ſuum,ſignificet mori vacuum & purum ab om-
ni culpa quæ purgatorio igne ſit expianda; & ſtatim poſt mortem recta & ſine
mora ire ad Limbum.Quanquam igitur iuſti qui præceſſerunt Abraham,ex hac
vita deceſſerint cum gratia Dei,ferebant tamen maculas & ſordes quorundam
peccatorum per ignem purgatorium abſtergendas: quapropter non eſt dictum
illos eſſe appoſitos ad populum ſuum.

196 Verùm hoc ſatis inconſiderate videtur à Burgenſi dictum; neque enim,appo-
ni ad populum ſuum,ſignificat,ſine omni prorſus culpa decedere;ſiquidem hoc
ipſum Moyſes ſupra capite vigeſimo quinto dixit de Iſmaele,quod appoſitus ſit
ad populum ſuum:Iſmaelem verò neque conſtat eſſe ſaluum,nec ſi ſaluus fuerit,
credibile tamen eſt eum omnis expertem culpæ obijſſe. Quis autem affirmare
audeat,Noe poſt mortem non recta deſcendiſſe in Limbum,cuius ſanctimoniã,
& iuſtitiam non minus diuina Scriptura cõmendat,quam Iſaac & Iacob? de eo
nempe ſcribens Moyſes capite ſexto: *Noe*, inquit, *vir iuſtus atque perfectus fuit in
generationibus ſuis, cum Deo ambulauit, eique dixit Deus, Te vidi iuſtum coram me
in generatione hac*.

197 Mihi non diſplicet quod quibuſdam Hebraice doctiſſimis viris placuiſſe vi-
deo,congregari vel apponi ad populum ſuum, dormire cum patribus, ingredi
viam vniuerſæ carnis vel terræ,phraſes eſſe peculiares Scripturæ veteris Teſta-
menti, quibus ſignificetur idem quod, obire vel deſerere ſtatum viuentium, &
tranſire ſeu pertinere ad ſtatum defunctorum: ſicut in nouo Teſtamento, dormi
re vel obdormire in Domino, ſeu tranſire ex hoc mundo: & apud Latinos exce-
dere,decedere,vita defungi,fato defungi, demigrare, exuere mortalitem, vi-
tam cum morte commutare. Theodoretus tamen Quæſtione quæ eſt vltima ſu-
per Geneſim, & Caietanus ſuper vigeſimum quintum caput Geneſeos aiunt ex
eo quod Scriptura dicit de morientibus, eos congregari ad populum ſuum,ma-
nifeſte ſignificari & neceſſaria ratione concludi immortalitatem animorum,
quin etiam corporum certiſſimam ſpem reſurrectionis aliquando futuram. Ve- *Burgenſis.*
rum ſuper hac ipſa quęſtione plenius& accuratius diſſeruimus in Tertio Tomo
noſtro in Geneſim, ſuper cap. 25. in octaua Diſputatione ad numerum mar-
ginalem 63.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVINQVAGESIMVM GENESIS.

Narratur hoc capite funebris apparatus & pompa, quæ ad ſepeliendum Iacob adhibita eſt: item benignitas Ioſeph erga fratres ſuos, verentes ne poſt mortem patris, offenſam ab ipſis acceptam vlciſci vellet: ad extremum mors Ioſeph, exactis centum & decem vitæ annis, & mandata eius de oſſibus ſuis in Terram Chanaan, cum ad eam proficiſcerentur, aſportandis.

1 QVOD cernens Ioſeph, ruit ſuper faciem
2 patris flens & deoſculans eum. Præcepitq;
ſeruis ſuis medicis vt aromatibus condirēt
3 patrem. Quibus iuſſa explentibus, tranſie-
rūt quadraginta dies: iſte quippe mos erat
cadauerum conditorum; fleuitque eum Ae
4 gyptus ſeptuaginta diebus. Et expleto plan
ctus tempore, locutus eſt Ioſeph ad fami-
liam Pharaonis: Si inueni gratiam in con-
5 ſpectu veſtro, loquimini in auribus Pharaonis: eo quod pater meus ad-
iurauerit me, dicens: En morior, in ſepulchro meo quod fodi mihi in
Terra Chanaan, ſepelies me. Aſcendam igitur, & ſepeliam patrem
6 meum, ac reuertar. Dixitq; ei Pharao: Aſcende, & ſepeli patrem tuum ſi-
7 cut adiuratus es. Quo aſcendente, ierunt cū eo omnes ſenes domus Pha-
8 raonis, cunctiq. maiores natu Terræ Aegypti: domus Ioſeph cum fratri-

bus ſuis,abſque paruulis & gregibus atque armentis quæ reliquerant in
Terra Geſſen. Habuit quoque in comitatu currus & equites:& facta eſt 9
turba non modica. Veneruntq. ad Aream Arad,quæ ſita eſt trans Iorda 10
nem, vbi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, im-
pleuerunt ſeptem dies. Quod cum vidiſſent habitatores Terræ Chanaã, 11
dixerunt:Planctus magnus eſt iſte Aegyptijs. Et idcirco vocatum eſt no-
men loci illius, Planctus Aegypti. Fecerunt ergo filij Iacob ſicut præce- 12
perat eis. Et portantes eum in Terram Chanaan,ſepelieruut eum in ſpe 13
lunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in poſſeſſionem ſepul-
chri ab Ephron Hethæo cõtra faciem Mambre. Reuerſusque eſt Ioſeph 14
in Aegyptum cum fratribus ſuis, & omni comitatu, ſepulto patre. Quo 15
mortuo, timentes fratres eius, & mutuo colloquentes: Ne forte me-
mor ſit iniuriæ quam paſſus eſt, & reddat omne malum quod fecimus,
mandauerunt ei dicentes:Pater tuus præcepit nobis antequã moreretur 16
vt hæc tibi verbis illius diceremus: Obſecro vt obliuiſcaris ſceleris fra- 17
trum tuorum, & peccati atque malitiæ quã exercuerunt in te:nos quo-
que oramus vt ſeruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus
auditis fleuit Ioſeph. Veneruntque ad eum fratres ſui, & proni adoran- 18
tes in Terram dixerunt: Serui tui ſumus. Quibus ille reſpondit: Nolite 19
timere:num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? vos cogitaſtis de me ma- 20
lum, ſed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, ſicut in præſentia-
rum cernitis, & ſaluos faceret multos populos. Nolite timere. Ego paſ- 21
cam vos & paruulos veſtros, conſolatuſque eſt eos, & blande ac leniter
eſt locutus. Et habitauit in Aegypto cum omni domo patris ſui: vixit- 22
que centum decem annis. Et vidit Ephraim filios vſque ad tertiam ge-
nerationẽ. Filii quoque Machir filij Manaſſe nati ſunt in genibus Ioſeph.
Quibus tranſactis, locutus eſt fratribus ſuis: Poſt mortem meam Deus 23
viſitabit vos, & aſcendere vos faciet de terra iſta ad terram quam iura-
uit Abraham, Iſaac, & Iacob. Cumque adiuraſſet eos atque dixiſſet: 24
Deus viſitabit vos: aſportate oſſa mea uobiſcum de loco iſto: mortuus 25
eſt, expletis centum decem vitæ ſuæ annis. Et conditus aromatibus,
repoſitus in loculo in Aegypto

PRIMA DISPVTATIO.

De ratione ſepeliendi mortuos apud veteres Ægyptios.

Super illis verbis:

Verſu 2. Præcepit ſeruis ſuis medicis, vt aromaribus condirent patrem.

ERGO antiquitus apud Aegyptios,in ſeruorum loco habebantur medici. Similiter apud veteres Romanos primum quidem nullo in vſu fuere medici, tum inducti & aſciti, ſatis humili in loco erant: verum poſtea ſupra quàm credi poſſit, & opibus & honoribus aucti ſunt. Lege Plinium in Plinius. exordio libri xxix. Videtur tamen hoc loco, non proprie vocabulum Medici eſſe poſitum: ſiquidem Medici officium eſt, corpus viuum, vel ex ægro facere ſanum, vel ſanum tueri; non autem mortuorum corporum conditur as vel ſepulturas tractare. Vetuſtiſſimus auctor Herodotus in libro ſecundo ſcribit, fuiſſe apud Aegyptios certum quoddam genus hominum ad condienda cadauera conſtitutum: idemque tradit Diodorus libro 2. cap. 5. Qui funera, inquit, mortuorum apud Aegyptios curant, eo exercitio à maioribus tradito, funeris impenſam domeſticis demortui ferũt ſcriptam, ſciſcitantes quanto velint ſumptu celebrari funus. Tres enim ſepulcrorum vel funerum erant ſpecies, ſumptuoſa, mediocris, & humilis ac tenuis. In primam, argenti talentum impendebatur: in ſecundam, minæ viginti: tertia, perexiguo conſtabat ſumptu. Eorum verò qui corpus mortuorum curabant, alij erant ſciſſores, qui lapide quodã Aethiopico latus corporis mortui incidebant, quò aluum exinaniebant & purgabant: hi non ſolum contempti, verum etiam exoſi & execrati erant apud Aegyptios: quapropter facta ſciſſura, inde celeri fuga euadebãt, valide inſequentibus qui aſtabant, lapideſque cũ execratione in eos iacientibus, ſcilicet æſtimantibus, amici corpus, vulnere illato, eſſe ab illis violatum. Alij erant corporum curatores, quos appellabant ſalitores, magna ſanè in exiſtimatione & honore. Septuaginta Interpretes, quos Latinus Interpres vocauit medicos, appellarunt ἐνταφιαστὰς, id eſt, ſepultores: quamquam nomen ſepultoris non exprimit vim illius vocis græcæ, vt annotauit Beatus Auguſtinus in libro locutionum ſuper Geneſim: non enim illi ſepeliunt, id eſt, terrę mandant corpora mortuorum, ſed id agunt illi, quod exhibetur corporibus humandis, vel condiendis, vel ſiccando, vel inuoluendo & alligando: in quo opere maxime opera Aegyptiorum præcellunt; nec inuenit lingua latina quemadmodum proprie appellaret ἐνταφιαστὰς, Romani Libitinarios appellabant eos qui locabant aut vendebant ea quæ ad pompam funebrem eſſent neceſſaria, vel qui curam habebant ſepeliendorum funerum, tracto nomine à Libitina Dea, in cuius æde aſſeruabantur quæ ad inſtructionem funebrium pomparum erant neceſſaria. Habebant autem Libitinarij domi ſeruos, quorum opera vtebantur ad polincienda, hoc eſt ad abluenda, vngenda, & conſuenda cadauera, qui Polinctores nominabantur, à poliendis cadaueribus. Deſignatores autem dicebantur, qui ordinabant pompãm funebrem, cuique locum & modum incedendi præſcribentes.

Herodotus

Diodorus.

2 Circa illud: *vt aromatibus condirent patrem*; monendus eſt Lector, quomodo
hic dicitur, Iacob & Ioſeph fuiſſe aromatibus conditos, eo modo neminem le-
gi in Scriptura veteris Teſtamenti fidelium & cultorum Dei fuiſſe conditum ac
ſepultum, nec ante Iacob & Ioſeph, nec poſt eos vſque ad Aſa regem Iuda, quē
traditur libro ſecundo Paralipomenon, cap. 16. poſt mortem, poſitum eſſe ſuper
lectum ſuum plenum aromatibus & vnguentis meretricijs, quæ erant pigmen-
tariorum arte confecta, quæque ſuper eum ambitione nimia combuſta ſunt.
Mos igitur ille, primum Aegyptiorum fuit, tum ab illis manauit ad ceteras gen
tes. Vſum certe lauandi & vngendi corpora mortuorum, fuiſſe Troianis etiā
temporibus apud Græcos & Troianos, teſtis eſt Homerus in funere Patrocli, &
Virgilius in funere Miſeni Troiani, quin etiam idem moris valuiſſe à primo
apud Romanos, Ennianus ille verſus declarat:

Tarquini corpus bona foemina lauit & vnxit. *Ennius.*

Quemadmodum autem Aegyptij defunctorum corpora aromatibus condi-
3 rent, diſertis verbis exponunt Herodotus lib. 2. & Diodorus libro item 2. An- *Ratio condiendi cadauera apud Aegyptios ex Herodoto ac Diodoro.*
te omnia, inquit Herodotus, incuruo ferro cerebrum per nares educunt, vt quā-
que partem educentes, ita locum eius medicamentis explentes. Deinde acu-
tiſſimo lapide Aethiopico, circa ilia conſcindunt, atque illac omnem aluum
extrahunt: quam vbi repurgarunt, ac vino Phœnicio expluerunt, rurſus odo-
ribus contuſis reficiunt: tum omenta complentes contuſa myrrha pura & ca-
ſia, & ceteris, excepto thure, odoribus, iterum conſuunt. Vbi hæc fecerunt, ſa-
liunt intra abditum ſeptuaginta dies, nam ſalire diutius non licet exactis ſe-
ptuaginta diebus. cadauer vbi abluerunt, ſindone byſſina, totum inciſis loris
inuoluunt, gumi illinientes, quo & ipſi glutinis loco plerumque vtuntur. Eo de-
inde recepto, propinqui ligneam hominis effigiem faciunt, in quam mox infe-
runt mortuum, incluſumque theſaurizant, id eſt, reponunt. Sic Herodotus:
ſecundum quem, mortuorum corpora ſeptuaginta diebus ſaliebantur apud Ae-
gyptios. Diodorus vero ſcribit eos pretioſis vnguentis ſolitos vngere mortuo-
rum corpora, dies amplius triginta.

Cur autem Aegyptij defunctorum corpora non cremauerint, vt apud mul-
4 tas gentes factitatum legimus, rationem reddens Herodotus libro 3. Neque *Cur Aegyptij nō cremarent cadauera ex Herodoto.*
apud Perſas, inquit, neque apud Aegyptios moris fuit, cremari cadauera:
apud Perſas quidem, quoniam illi arbitrantes ignem eſſe Deum, nefas ducebant
cadaueribus paſci Deum: apud hos vero, quod perſuaſum illi haberent, ignem
animatam eſſe beſtiam, & omnia quæ naſcuntur, deuorare: & poſtquam deuo-
rando fuerit expleta, vna cum rebus deuoratis, ipſam quoque emori; & idcirco
non eſſe apud eos conſuetudinis mortuos tradendi belluis, ſed ſaliendi; tum ob
id, tum ne humatus deuoretur à vermibus. Similiter, nec apud Romanos mos
cremandi fuit, vſque ad Syllam, vt indicat Cicero libro ſecundo de legibus, *Cicero.*
& Plinius libro ſeptimo inde perduraſſe videtur vſque ad Antoninorum *Plinius.*
Imperatorum tempora, poſtea exoleuit; certe Macrobij tempore nullus erat.
In populo Hebræo morem cremandi mortuorum corpora nunquam fuiſſe legi-
mus. Apud chriſtianos eiuſmodi mortis genus, probroſæ & infamis pœnæ loco,
nefandæ libidinis, & obfirmatæ hæreſeos reis infligitur.

Diuerſas autem variarum gentium tractandi poſt mortem corpora homi-
num conſuetudines & ritus, partim ſuperſtitioſos & fœdos, partim etiam im-
manes atque impios, magiſque feris quam hominibus conuenientes, Silius
Italicus libro Punicorum decimo tertio his verſibus breuiter nec ineleganter
expoſuit.

namque

Varii mores Gentiũ in tractandis mortuorũ corporibus ex Silio Italico.

namque iſta per omnes
Diſcrimen ſeruat populos, variatque iacentum
Exequias: tumuli & cinerum ſententia diſcors.
Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Ibera,
Exanima obſcoenus conſumit corpora vultur.
Regia cum lumen poſuerunt membra, probatum eſt
Hyrcanis adhibere canes: Aegyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem haud ſeparat vmbram:
Exhauſto inſtituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, & longum myrrhata reponit in æuum.
Quid? qui recluſa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid? qui ſaeuo ſepelire profundo
Exanimes mandant Libycis Naſamones oris?
At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
Oſſa (nefas) auro: & menſis ea pocula ſeruant,
Cecropidæ ob patriam Mauortis ſorte peremptos
Decreuere ſimul communibus vrere flammis:
At gente in Scythica, ſuffixa cadauera truncis
Lenta dies ſepelit putri liquentia tabo.

Tranſierunt quadraginta dies: iſte quippe mos erat cadauerum condiendorum.

Hiſtoria Scholaſtic.

PETRVS Comeſtor Hiſtoriæ ſuæ ſuper Geneſim capite 6
cxiiij. hunc locum tractans, ita ſcribit: Mos erat Ethnicorum, corpora mortuorum incondita ſeruare nouem diebus, per ſingulos dies plangendo, eaque fouendo calida aqua, quò explorarent vtrum anima penitus egreſſa corpore, an tantum in eo ſopita eſſet: condita vero, per dies quadraginta ſeruabant. Hebræis mos erat incondita ſeruare diebus ſeptem, condita autem diebus triginta. Seruauerunt igitur & ipſi corpus Iacob diebus triginta more ſuo, quẽadmodum more Aegyptiorum ſeruati fuerant dies quadraginta. Itaque ſub vtriuſque gentis obſeruatione propriç conſuetudinis, tranſierunt dies ſeptuaginta. Chriſtiani autem quia mortuos ſuos fide & virtutibus conditos credunt triginta diebus eos plangunt, id eſt, ſpeciales Miſſas ſub tot dierũ numero pro ipſis celebrant. quidam tertiam diem maxime celebrant, pro ſpiritu, anima & corpore: Alij ſeptimam, quia tranſeunt mortui ad ſeptimam quietis, vel pro ſeptenario animæ & corporis: illa nempe triplici potentia rationali maxime inſignitur, hoc autem quattuor ex elementis coagmentatum eſt. Sic ille.

An Herodotus & Diodorus diſcordẽt à Moſe.

Verum ab illo numero quadraginta dierum qui apud Aegyptios in conditu- 7
ra corporum tranſigebantur, diſcordare videntur tum Herodotus, tũ Diodorus, vterque lib. 2. ſuæ hiſtoriæ: hic affirmans apud Aegyptios in vnctura cadauerum inſumi dies amplius triginta, ille verò ſcribens poſt conditura, ſaliri corpora intra domus penetralia per dies 70. Sed nulla hic ſubeſt, ſiquis attendat animũ, diſcrepantia. Moſes enim loquitur hic de vnctura & conditura corporũ ſicut etiã Diodorus, qui dicens in ea tranſigi ſolitos dies amplius triginta vel eundẽ quẽ Moſes quadragenarium numerum ſignificauit, vel certe ab eo proxime abfuit: Herodotus verò loquitur de conſuetudine ſaliendi corpora, quæ poſt eorum vn-

rum vn-

rum vncturam & condituram ſeparatim adhibebatur. Quanquam non vana fuerit coniectura, morem curandi corpora mortuorum etiam apud eandem gentem Aegyptiacam, ſæpius quantum ad locum, tempus & modum variaſſe, ſcilicet pro temporum & principatuum diuerſitate.

SECVNDA DISPVTATIO.

De more lugendi mortuos.

Super illis verbis.

Fleuitque eum Aegyptus ſeptuaginta diebus. *Verſu 3.*

8 NON eſt intelligendum, Aegyptios per ſeptuaginta dies continenter lacrymas fudiſſe, nam ne ipſe quidem Heraclitus, etiamſi totus lacrymis extillaſſet, tandiu lugendo eſſe potuiſſet. Vocabulo igitur luctus, ſignificatur totum id quod circa funus exhiberi ſolet: nempe cum homines habitu, & perſona, cultuque funebri amicti prodeunt: quod hodieque apud Chriſtianos ſolenne eſt, vt à morte, maxime propinquorũ & carorum hominũ, atrati pullatique aliquandiu incedant. Quoniam igitur tanto tempore lugubrem illũ habitum cultumque geſſerunt Aegyptij propter mortem Iacob, propterea mortem eius eo tempore luxiſſe dicuntur. Quemadmodum autem Aegyptij neceſſariorum ſuorum mortem lugerent, diſtinctè ſatis & enucleate breuiterque narrant Herodotus & Diodorus, vterque libro ſecundo. Defuncto, inquiunt, aliquo domeſtico & neceſſario, præſertim alicuius momenti, omnis muliebris ſexus familia caput ſibi & vultus oblinunt luto. Deinde relicto domi cadauere, ipſæ per vrbem vagantes ſe plangunt, ſuccinctæ nudatiſque mammillis: altera ex parte viri & ipſi expectorati ſe verberant, lugenteſque, ciuitatem, quoad mortuus ſepeliatur, circumeunt, interim neque lauantur, neque vinum aut cibum, niſi vilem ſumunt, neque veſtibus vtuntur ſplendidis.

Quomodo Aegyptij mortuos lugerent.

Herodot. Diodorus.

9 Luctus porrò & planctus qui ſuper mortuos fit, niſi extra rationem modumq; procedat, inculpatus eſt namque eum humanus & naturalis affectus exprimit homini. Solonis, vnius de ſeptem Græciæ ſapientibus elogium eſt, vt apud Ciceronem inquit Cato, quo ſe negat velle mortem ſuam dolore amicorum & lamentis vacare. Ad hoc probandum ſatis argumenti eſſe debet conſenſus, &, quaſi magiſtra, duceque natura, conſuetudo omnium gentium, præter neſcio quas, natalem hominis diem lacrymis excipientes; ſupremum autem, gaudio & lætitia proſequentes. Hanc maxime firmat conſuetudinem diuinæ Scripturæ auctoritas, quæ lugeri mortuos non tantum non vetat, ſed iubet etiam: *Super mortuum*, inquit, *plora; defecit enim lux eius*: & rurſus: *Filij, in mortuum produc lacrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare, & ſecundum iudicium contege corpus illius, & non deſpicias ſepulturam illius, & fac luctum ſecundum meritum eius*: Certe Hieremias quibuſdam improbis hominibus, pro magno malo, probro, ac dedecore, minatus eſt fore, vt mors eorum à nemine eſſet lugenda: *Morientur*, inquit, *grandes & parui in terra iſta: non ſepelientur neque plangentur, & non ſe*

Laudabile eſſe luctum mortuorũ ſi modicus ſit.

Cic. lib. de ſenectute.

Locus Ec. 22. & 38

incident

*incident, neque caluitium fiet pro eis, & non frangent inter eos lugenti panem ad con-
ſolandum ſuper mortuo: & non dabunt eis potum calicis, ad conſolandum ſuper patre ſuo
& matre.*

Simulatus & conductus ſuper mortuos luctus.
M.Tullius
Plato.

Atque is quidem mos lugendi mortuos, adeo viſus eſt Antiquis neceſſarius, 10
vt etiam alienos & hiſtriones quoſdã conducerent, qui ſimulatis lacrymis mor-
tuos deplorarent. Mulierum hoc potiſſime munus erat, quas Romani Præficas,
eiulantes, & leſſum habentes appellabant, quarum Cicero libro ſecundo de le-
gibus mentionem facit: faciunt quoque ſcriptores ſacri. Eundemque morem
fuiſſe apud Græcos, Plato indicat in Minoe illis verbis: Antequam funus effere-
batur, hoſtias mactabant, & Præficas accerſebant. Vnde verò ea hominibus ac-
ciderit opinio, vt mortuos etiam fictis & conductis lacrymis deplorandos eſſe
putarent, mihi quidem non liquet: niſi forte eo ſpectauerint, vt ſicut exordiũ
humanæ vitæ à fletu ducitur, ſic eius finem & interitum exiſtimarint lacrymis
conſummari oportere.

Quandiu lugẽdi ſunt mortui.
Plutarc. in Numa

Quanto autem tempore lugendi ſint mortui, diuerſa fuere non tantum apud 11
diuerſas gentes, ſed apud eandem quoque diuerſis temporibus inſtituta & con-
ſuetudines. Numa Pompilius luctum qui ſuper mortuos fit, certis ætatibus & tẽ-
poribus definiuit, vt puerum trimulo minorem nequis lugeret, maiorem ne plu-
res menſes quam ille annos vixerat, neminem tamen vltra decem menſes, quo
ſpatio temporis voluit poſt mortem viri abſtinere viduas a ſecundis nuptijs.
Nonnullos tamen eximios, & de Republica optime meritos viros annuo luctu
ornatos legimus, vt Iunium Brutum & valerium Poplicolam & Auguſtum.
In ſacris literis non æquale tempus luctus traditur; nam hic dicitur Aegyptios
mortem Iacob primo luxiſſe ſeptuaginta dies, cum autem perueniſſent ad ar-
eam Arad, rutſus planxiſſe eum ſeptem dies. In libro Numerorum capite xx. &
extremo capite Deuteronomij proditum eſt, Hebręos per triginta dies luxiſſe
Aaron & Moſen. Notumque eſt ex libro 2. Paralipomenon cap. xxxv. quam
magno & diuturno planctu deplorata ſit mors regis Ioſiæ, ſuper quam etiã Hie-
remias lamentationes edidit, quas, complures annos, à cãtoribus lugubri luctu
decantatas legimus: Iudam quoque Machabeũ & Ionatham magno diuturnoq.
planctu eſſe honoratos, docet primus liber Machabeorum capite ix. & xiii.

Rupertus lib.9. Comment. in Geneſ.cap. 41.
Numerorum 20
Deutero-nom. vlt.
Eccleſ.22.
Eccleſ.38.

Verum Rupertus bene perpendens quod hic ſcriptum eſt, Aegyptios ſeptu- 12
aginta dies fleuiſſe Iacob, ad hunc modum ſcribit; Non eſt hoc imitandum exẽ-
plum ijs qui ſe peregrinos & hoſpites ſuper terram eſſe profitentur, qui hic ma-
nentem non habent ciuitatem, ſed futuram inquirunt. Nam quod filij quoque
Iſrael Moſen & Aaron tricenis diebus fleuiſſe dicuntur, hoc ex Aegyptia con-
ſuetudine populo nondum erudito ſupererat; deinceps quippe melioribus pau-
latim aſſuefactus, ab illa ſuperſtitione deſciuit, ſcriptura dicente; *Modicum plo-
ra ſuper mortuum, quoniam requieuit: luctus autem mortui ſeptem dies:* Planctus au-
tem & fletus in huiuſmodi non ſemper proprie dicitur: ſunt namque & ludi fu-
nerei, qui planctus nomine ſignificantur. Ceterum veri planctus & veri fletus
viris dignis mediocriter exhiberi conceduntur. Vnde & quidam ſapiens dicit:
*Fili in mortuum produc lacrymas, & fac luctum ſecundum meritum eius vno die vel
duobus*; Nec mirum, Aegyptios adeo fleuiſſe planctu magno & vehementi, vt
inde locus ille cognominatus fuerit Planctus Aegypti: Etenim verum eſt quod
dixit Horatius:

Horat. in Arte Poetica.

At qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo, Sic
Deriſor, vero plus laudatore, mouetur

Hactenus ex Ruperto

TERTIA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendum ſit, Iacob fodiſſe ſibi ſepulcrum in terra Chanaan Super illis verbis.

In ſepulcto meo, quod fodi mihi in terra Chanaan *Verſu.* 5.

13 OBSCVRVM habet intellectum, quomodo, vel quando Iacob ſibi foderit ſepulcrum in terra Chanaan: numquam enim tale aliquid proditum eſt in hoc libro, in quo tamen vniuerſa eius peregrinatio memoratur; & ipſemet moriens, vt ſupradictum eſt ſub finē capitis 49. mandauit ſepeliri corpus ſuū in ſpelūca duplici, quam in ſepulcrum ſui ſuorūque emerat Abrahā ab Ephron Hethæo. B. Auguſtinus quæſtione CLXX. ponit dubitationem, quomodo verum ſit Iacob fodiſſe ſibi illud ſepulcrum; cum id nuſquam alibi legatur, & locum illum fuiſſe emptum & ad vſum ſepulturæ comparatum ab Abraham, perſpicue ſcriptum ſit in cap. xxiii. huius libri. Reſpondet Auguſtinus, pro certo credendum eſſe, Iacob ſibi fodiſſe eo loco ſepulcrum, cum id expreſſe hic dicatur: neque obſtare quod alibi non fiat huius rei mentio; neque enim omnia quæ geſta, dictaue ſunt à Patriarchis, neque eo ordine quo acta ſunt, ſcriptis prodidit Moſes. *Geneſ.* 23. *Lyranus.*

14 Quidā noſtri ſeculi diligentes & docti ſacrarum litterarum explanatores putant, verbum illud, (fodere) ſecundum proprietatem & vſum ſermonis hebræi idem valere, atque, emere vel comparare ſibi: hanc enim vim habet apud Oſeam capite tertio illud: *Et fodi eam mihi quindecim argenteis*: Id eſt, mercede comparaui & poſſedi eam mihi. Et Deuteronomij capite ſecundo: *Aquam emptā haurietis & bibetis*: Hebraice eſt, Aquas ab eis fodietis argento. Putant igitur intelligendum eſſe de ſepulcro in Sichem, quod ſibi Iacob deſignauerat in agro quem emerat à filijs Hemor, de quo ſic eſt Ioſue vltimo; *Oſſa Ioſeph quæ tulerant filij Iſrael de Aegypto, ſepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob à filijs Hemor patris Sichem centum nouellis ouibus*: Idemque proditum eſt in libro Geneſeos capite 33. Verum iſti lapſi ſunt, non quidem per inſcitiā, ſed per incuriā atque incogitantiam. Iacob enim mandauit corpus ſuum ſepeliri non in agro Sichem, ſed in agro Ephron Hethæi quem Abraham emerat, vt ſub finem quadrageſimi noni capitis Geneſis ſcriptum eſt; atque eo ipſo in loco fuiſſe Iacob ſepultum à filijs ſuis, in hoc quinquageſimo capite confirmat Moſes illis verbis *Sepelierunt Iacob in ſpelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in poſſeſſionem ſepulcri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre.*

Quemadmodū igitur exoluendus eſt hic nodus? Mihi quidē nō diſplicet duplex eius ſolutio quam attingit Lyranus; Altera, vt hic, fodere, poſitum ſit pro emere, namque hanc vim & ſignificationem habet id verbum apud Hebræos, dicatur autē Iacob emiſſe eū locum, quod eum emerat Abrahā eius auus, cuius erat ipſe hæres, & iure hæreditario idem ipſe in eū locum ius & poteſtatē haberet. Altera ſolutio eſt, vt propterea dicatur fodiſſe ſibi ſepulcrum, quia multo ante deſignauerat ſibi in eo agro certum locum ad ſepulturam ſui corporis: erat enim ſpelunca illa ampla & late patens, multorumque capax ſepulcrorum. *Lyranus.*

credendum eſt; quod ad Iordanem venturus eſſet ad eas terras poſtea Iacob cũ filij s ſuis.

17 Super eo autem quod dicitur, luxiſſe ibi Iacob ſeptem dies, Neſcio, inquit Auguſtinus, an in ſcripturis vſpiam legatur celebratum eſſe luctum alicui Sanctorum nouem dies, quod apud latinos Nouendial appellant. Vnde mihi videntur: ab hac conſuetudine prohibendi, ſi qui Chriſtianorum iſtum in mortuis ſuis numerum ſeruant, qui magis eſt in Gentilium conſuetudine. At ſeptem dierum luctus auctoritatem habet in ſcriptura: ſcriptum enim eſt: *luctus mortui ſeptem dierum*: etenim ſeptennarius propter ſabbati ſacramentum, præcipue quietis indicium eſt: vnde merito mortuis tanquam requieſcentibus exhibetur: quem ſane numerum in luctu Iacob decuplauerunt Aegyptij, ſeptuaginta eum diebus lugentes. Sic Auguſtinus.

Nouend.

Eccleſ. 22.

QVARTA DISPVTATIO.

De more ſepeliendi mortuos extra Vrbes

Super illis verbis.

Sepelierunt eum in ſpelunca duplici quam emerat Abraham cum agro, in poſſeſsionem ſepulcri, ab Ephron Hethæo. *Verſu 13.*

18 HAEC verba explanans Thoſtatus, ait ſignate dici ſpeluncam illam emptam in ius ſepulcri, fuiſſe in agro & extra ciuitatem, quia nunquam fuit mos ſepeliri corpora mortuorum intra ciuitates, niſi apud Chriſtianos, qui intra ciuitatem & prope tẽpla habent loca in vſum ſepeliendi mortuos ſacrata, quæ appellant cœmeteria, & ſecundum diſpoſitionem Eccleſiæ, pars aliqua pœnæ remittitur bonis fidelibus ibi ſepultis. Ex quo illud boni accidit, vt fideles qui Eccleſias viſitant propter vſum Sacramentorum & celebrationem Miſſarum atque horarum Canonicarum, conſpectis ibi mortuorum ſepulcris, commoueantur ad preces pro illis apud Deũ fundendas: quoniam: *Sancta & ſalubris cogitatio eſt pro defunctis orare vt à peccatis ſoluantur*: quemadmodum traditur libro 2. Machabeorum capite 12. Hæc Thoſtatus, qui cetera quidem recte, illud tamen non recte, quod putat, ante Chriſtianos nullo tempore nullaque in gente morem fuiſſe ſepeliendi mortuos intra ciuitates, viuorumque domicilia. equidem non inficior, id quod ait Toſtatus, & antiquiſſimum, & in pleriſque gentibus vſitatiſſimum fuiſſe. Quo circa Seruius Sulpicius, vt ſcribit ipſe in quadam Epiſtola ad Ciceronem miſſa, ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem vt darent, impetrare non potuit, quod religione impediri ſe dicerent, nec id antea cuiquam eſſet conceſſum. Idẽ moris fuiſſe apud Sicyonios, Plutarchus tradit in Arato.

Thoſtatus. Vtrum ante Chriſtianos fuerit alicubi mos ſepeliendi mortuos intra ciuitates.

Cic. lib. 4. Ep. Fam.

Plato verò libro ſecundo de legibus non modo in agris iubet mortuos ſepeliri, ſed agros etiam ſteriles nullique alij futuros vſui deſtinat ſepulturis, vt quæ ſine detrimento viuorum, recipit mortuos, ea potiſſimum terra compleatur: quæ autem terra fruges ferre, vt mater cibos homini ſuppeditare poſſit, eam vetat mortuorum corporibus occupari: non enim eſſe conſentaneum, vt mortui viuorum minuant vtilitates. His addit Cicero libro ſecundo de legibus, Athenis vſque ab ipſo Cecrope, eum permanſiſſe morem & ius, vt cum cadauera terra in- *Plato.* *Cicero.*

iecta & obducta eſſet conditum, ea deinde fructibus obſereretur, vt ſinus & gremium quaſi matris tribueretur mortuo, ſolum autem frugibus expiatum viuis redderetur.

Apud Romanos quoque intra vrbem ſepeliri mortuos, lege xii. tabularum prohibebatur; in qua ſic erat: Hominem mortuum in vrbe ne ſepelito, neue vrito. Ex quo illa verba de mortuis in vſum loquendi venere, educere, efferre. Huic etiam rei fidem faciunt antiqua Romanorũ ſepulcra extra vrbem in agris iuxta vias publicas, Flaminiam præſertim & Latinam conſtructa, quorum inſcriptiones & Epitaphia ferè appellant viatorem: erant præterea certis quibuſdam ſignata notis, quot agri pedes, quodque ſepulcrum teneret, ſignificantibus. 20

Cur apud omnes fermè gentes extra ciuitatem ſepelirentur mortui tres cauſæ.

Cur autem in id conſenſerint ferè gentes, vt extra domicilia viuorum mortui conderentur, tres potiſſimum reperio cauſas: primam, ne tetro cadauerum odore & homines infeſtarentur, & aer corruptus peſtilens & exitialis exiſteret: Alteram, vt illac tranſeuntes, ad clarorum hominum memoriam reducerentur & imitationem accenderentur: tertiam, ne ciues paterentur in maiorum ſuorum monumenta graſſari hoſtes; quo circa eos alacriori animo à mœnibus arcerent atque propulſarent.

Quod etiã antiquitus mortui, intra vrbes, & intra ædes ſepelirentur.
Religioſarium.
Iſidorus.
Diodorus.

21 Non igitur inficias eo, ſepulturas extra vrbes extruendi morem fuiſſe antiquiſſimum, & à pleriſque gentibus ſeruatum; ſed illud equidem abnego quod affirmat Thoſtatus, ſepeliri mortuos intra domicilia viuorũ, ita proprium eſſe Chriſtianorum inſtitutum; vt aute Chriſtianos à nulla gente vnquam vſurpatum ſit: quin apud Romanos primum in more fuit intra vrbem & domum corpora defunctorum condere. Namque hinc extitit religio larium, qui ea de cauſa domi ab illis colebantur. Idemque firmat Iſidorus libro xv. Etymologiarum, capite xi. Diodorus quidem certe libro 2. de Aegyptijs ſcribens: ſepeliunt, inquit, quiſque ſuos vel in proprijs ſepulcris, vel quibus ea deſunt domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta: qui autem crimine aliquo aut fœnore ſepultura prohibentur, domi abſque arca ponuntur; quos poſteri ditiores facti, & debita atque crimina luentes, honorifice ſepeliunt; gloriantur enim Aegyptij, parentes ſuos, maioreſque magnifice ſepultos eſſe. Quibus id quoque moris eſt defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori: ſumma eos qui non redimunt ſequitur infamia, ob idque ſepultura priuantur. Aethiopas mortuos per vnum annum domi tenere, poſt id temporis extra vrbem monimentis condere ſolitos, teſtis eſt Herodotus libro 3. Poſtquam, inquit, mortuum areſecerunt, totum gypſo inducunt, picturaque exornantes repræſentant quoad fieri poteſt, effigiem eius: deinde cippum ei è vitro quod apud illos multum eſt, & facile effoditur, circumdant: in cuius medio mortuus interlucet, nihil odoris ingrati aut fœtidi exhibens. Hunc cippum propinqui intra ædes annum tenent, offerentes ei omnium rerum primitias, hoſtiaſque: anno exacto, efferunt, circaq. vrbem ſtatuunt.

Sepultura Aethiopũ.
Herodotus
Plutarh.

Lycurgus voluit ſepelir i mortuos intra ciuitatem. & prope templa

Verum nihil ad hanc opinionem vel muniendam, vel illuſtrandam aut firmius, aut luculentius adferri poteſt, quam inſtitutum Lycurgi, legiſlatoris, conceſſu omnium, prouidentiſſimi cautiſſimique. Is, vt in Lycurgo tradit Plutarchus, omnem circa mortuos ſuperſtitionem ſuſtulit, & ſepeliri mortuos in vrbe, eorumque ſepulcra prope templa eſſe minime vetuit, vt eorum aſpectus condocefaceret iuuenes, non timere mortem, nec putare, inquinari homines, qui vel mortuum corpus contingerent, vel per ſepulcra tranſirent; & vt recordatione virtutum, rerumque à claris viris, quorum ſepulcra intuebantur, geſtarum, ad eorum imitationem incitarentur. Hanc Lycurgi de condendis corporibus ſententiam, legemque veteribus Chriſtianis placuiſſe certum eſt, qui 22

mortuos

mortuos intra viuorum domicilia condi terra, piè inſtituerunt, non quemlibet promiſcue ad vſum ſepulturæ locum deligentes, ſed aream conſecrato templo vicinam, quem locum vocabulo græco, appellarunt cœmeterium, nimirum voce fidei ac pietatis plena, reſurectionis videlicet ſpem teſtificante; declarante q. Dei omnipotentiam, qui tanta facilitate poſſit mortuos ad vitam reuocare, quanta poteſt quilibet noſtrum, excitare dormientem. Cœptum verò eſſe iā ante Auguſtini tempora fidelium defunctorum corpora inferri templis & prope Martyrum monumenta condi, vt Eccleſiæ precibus & ſacrificijs, martyrumque ſuffragijs mortui apud Deum iuuarentur, docet ipſemet Auguſtinus in capite quarto eius libri quem de cura pro mortuis agenda conſcripſit. *Auguſt.*

Quibus ille reſpondit, Nolite timere: num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? vos cogitaſtis de me malum: ſed DEVS vertit illud in bonum. *Verſu 19. & 20.*

23 VIDETVR his verbis Ioſeph excuſare voluiſſe, quod fratres eius aduerſum ipſum fecerant, quaſi non id ex eorū maleuolentia & malignitate profectum eſſet, ſed potiſſimū ex Dei voluntate ac decreto accidiſſet; ac proinde iniquū eſſe, propter id ſuccenſere ſe illis, quod voluntate Dei, cui reſiſti non poteſt, conſtitutum eſſet; præſertim verò cum id & ad ingentem ſibi dignitatem atque gloriam, & ad illorum incolumitatem ac ſalutem profeciſſet. Videtur, inquam, hac oratione Ioſeph, ſcelus illud fratrum eius, alioqui grauiſſimum, non tantum eleuari, ſed etiam excuſari. Verum multò ſecus eſſe videtur. Rectitudo enim & prauitas alicuius facti, ſpectari atque æſtimari debet ex conſilio ac voluntate facientis: non autem ex eo, quod, factum ipſum deinde, per accidens, id eſt, præter mentem & voluntatem facientis, conſecutum eſt. Certum autem eſt, fratres Ioſeph peruerſo animo, peſſimoque conſilio & voluiſſe eum occidere, & in ciſternam deieciſſe, atque in finem, vendidiſſe Iſmaelitis, ſcilicet id cupientes & agentes vt is vel è medio tolleretur, vel certe ad præmonſtratam ei per ſomnia felicitatē, (quæ res eorum inuidiæ & odij in ipſum cauſa fuit) nullo modo peruenire poſſet. Neque Deus ad id faciendum eos vel coegit vel incitauit: in ipſis fuit, & facere & non facere; & ad faciendum, propria voluntate adducti ſunt. Quod autem mala quæ machinati ſunt Ioſepho, in eius dignitatem & gloriam Deus conuerterit; id non eorum virtutis & prudentiæ fuit, ſed diuinæ bonitatis & potentiæ: cuius eſt, ex quamlibet magnis malis, & poſſe & velle maxima bona elicere: quemadmodum ex proditione ac venditione Iudæ, & Iudæorum parricidio, ſummam Chriſti gloriam, & optatiſſimam humani generis libertatem, ac ſalutem extulit. Veriſſima quippe illa eſt de Dei prouidentia Boetij ſententia: Sola, inquit, eſt diuina vis, cui mala quoque bona ſint: cum eis competenter vtendo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, vt quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc idem, licet in alium, tamen ordinem relabatur, ne quid in regno prouidentiæ, liceat temeritati.

Vnde rectitudo vel prauitas eorum quæ ab homine fiunt, æſtimari debeat.

Gen. 37.

24 Affine eſt huic noſtræ interpretationi, quod Rupertus hæc ipſa verba Ioſeph tractans libro ix. Comentariorum in Geneſim, capite xlii. ſic ait: Ingenitæ clementiæ laus eſt Ioſeph, quod auditis verbis fratrum ſuorum humiliter & dolenter veniam ſceleri ab ipſis commiſſo implorantium, non ſolum eis ignouerit, verum etiam dolorem & fletum cum illis comunicauerit. Sanctiſſimum profectò remiſſionis genus hoc eſt, ijs qui peccauerunt, non flentibus ſed tantum con-

ſitentibus, ſolum fiere illum qui peccatis offenſus indulget; & orantibus pro indulgentia, pias quoque reddere lacrymas cum venia. Attamen vbi mulcet pietas, illic pariter pungit veritas; ne ſic de remiſſione eius qui læſus eſt, fratres gaudeant, vt à ſollicitudine iudicij Dei, mentis oculos claudant: *Nolite*, inquit, *metuere: num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* Hoc plane pietatis eſt. Sed quod ſubdit: *Vos cogitaſtis de me malum, & Deus vertit illud in bonum*: hoc aſperæ veritatis eſt. Vtile omnibus qui præſunt hinc exemplum ſumendum eſt; vt citò quidem in ſe peccantibus remittant, & inſuper bona pro malis retribuant; verum de iudicio Dei peccatores nimium ſecuros eſſe non ſinant.

Varietas Lectionis Hebrææ.

25 Ceterum ſententia illa: *Num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* multo aliter videtur eſſe in Hebræo: quam tamen variè admodum in Latinum ſermonem conuerterunt interpretes, quidam ſic: *quoniam nonne ſub Deo ego?* Id eſt, ſi Deus qui dominus eſt, ignoſcit delinquentibus, quãto magis ego ſeruus eius ſub poteſtate eius conſtitutus, vobis debeo ignoſcere? Alij hoc modo *quod ſi in loco Dei ego?* quaſi dicat, an ſum ego Deus vt debeam ignoſcere? ſi quid peccaſtis, veniam à Deo petite, cuius eſt peccata cõdonare. Alij vero ita: *num pro Deo ego ſum vel vice Dei?* id eſt, num Deus ego ſum, vt potuerim diſpoſitionem & ordinem rerũ inuertere, & quod conſtitutum erat vt fieret impedire ne fieret. Et hæc lectio ſatis congruit cum noſtra latina quæ habet: *Num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* Caietanus hãc ſecutus lectionem ex hebræo: *quod ſi loco Dei ego?* ſenſus, inquit, intentus: quia ego partes Dei ago: rationem enim reddit quare nihil timere debeant; quia è regione diſponentibus vobis & Deo, vobis quidem aduerſus me malum, Deo autem pro me bonum ad communem ſalutem; ego partes Dei ſequor, & ad id quod Deus fecit attendo, non ad id quod feciſtis vos. Ne autem arrogans videretur, noluit affirmate dicere, quia loco Dei ego ſum, ſed per interogationem moderatus eſt ſermonem, dicens: *quod ſi loco Dei ego?* quaſi ingerendo, Quid diceretis, ſi ego vices Dei ago? modeſte per hoc ſignificans, ſe Dei ſententiam & voluntatem, non illorum mentem & conſilium attendere. Chaldaice ſic eſt; *dixitque eis Ioſeph, Ne timeatis, quoniam ego timeo à facie Dei*: id eſt, quia ego Deum reuereor, qui vetat iniurias iniurijs, mala malis rependere; propterea nihil vobis à me timendum eſt. Et ad hanc ſententiam ſpectare videtur translatio Septuaginta ſic habens: *Dei enim ſum ego*: hoc eſt, Dei ſeruus ego ſum, nihil contra eius voluntatem facturus ſum, quare nihil vobis timendum eſt.

Caietanus

Mendoſa Ioſephi narratio huius hiſtoriæ.

26 Non eſt hic prætereundum, mendoſè Ioſephum in libro ſecundo Antiquitatum hiſtoriã huius loci narrare; ait enim, fratres Ioſeph noluiſſe ex terra Chanaan, vbi ſepelierant patrem, reuerti cum eo in Aegyptum; veritos, ne ipſorum iniuriæ atque offenſæ memor, eos vti meriti fuerant, vlciſci vellet. Fratribus, inquit, recuſantibus cum eo reuerti, quod timerent ne defuncto patre in ſe vindicaret, cum non amplius eſſet in cuius gratiam daturum veniam ſperarent: iuſſit eos, poſito metu, nihil ſuſpicari; & reductis ſecum, magnas poſſeſſiones largitus eſt; nec vnquam eos ſumma beneuolentia proſequi deſtitit. Verum hanc Ioſephi narrationem falſitatis coarguit narratio Moſis, qui & timorem fratrum, & conſolationem Ioſeph, poſt reditum eorum in Aegyptum fuiſſe, docet perſpicue illis verbis: *Reuerſus eſt Ioſeph in Aegyptum cum fratribus ſuis, & omni comitatu, ſepulto patre. quo mortuo timentes fratres eius & mutuo colloquentes, ne fortè memor ſit iniuria quam paſſus eſt*: & cetera quæ ſequuntur. nec eſt credibile, noluiſſe reuerti in Aegyptum, cum ibi vxores, liberos, omniaque bona ſua, vt ſcribit Moſes, reliquiſſent.

QVINTA DISPVTATIO.

De chronologia vitę Ioſeph.

Super illis verbis.

Vixit autem Ioſeeph centum decem annis. *Verſu 22.*

27 CVR Moſes tam ſubtiliter, exacteque annos Ioſeph expoſuit? *Chriſoſtom Homilia.*
An (quemadmodum annotauit Chriſoſtomus) vt lector in- *vltima in*
telligeret, mala & calamitates, qua, nullo ſuo merito, in- *Geneſim.*
nocentiſſimus Ioſeph paſſus fuerat, quàm Deus abundan-
ter cumulateque, etiam in terris, conſecuta deinceps feli-
citate compenſauerit? Ecce tibi, per annos quatuordecim
in magnis periculis & ærumnis verſatus fuerat, ab anno
ſcilicet decimo ſexto quo venditus & ductus eſt in Aegy-
ptum, vſque ad annum trigeſimũ quo ex carcere ad præfecturam Aegypti pro-
uectus eſt. Verùm hinc vſque ad extremum ſpiritum, per annos octoginta,
continua & illibata felicitate potitus eſt. Itaque felicitatis tempus, ſex fermè *Gen. 47.*
partibus, laborum & miſeriarum tempora ſuperauit. Interrogatus Iacob à rege Ioſeph bre
Aegypti annos vitæ ſuæ, reſpondit: *Dies peregrinationis vitæ meæ centum trigin-* uiorẽ vitã
ta annorum ſunt, pauci & mali, & non peruenerunt ad dies patrum meorum quibus quã eius
peregrinati ſunt: Vixit autem poſtea Iacob ſeptem & decem annos. Quanto ma- maiores, ac
gis hoc dicere potuit Ioſeph: cuius, vita breuior fuit quàm patris ſui Iacob tri- fratres etiã
ginta ſeptem annis: quàm aui eius Iſaac ſeptuaginta; quam proaui Abraham vixit.
ſexaginta quinque. Quin etiam creditur, vitam, omnium ſuorum fratrum bre-
uiſſimam, vixiſſe: videtur enim, ſibi eos reliquiſſe ſuperſtites; quippe cum mo-
riens mandaſſe dicatur fratribus ſuis de oſſibus ſuis ex Aegypto tranſportandis
in terra Chanaan; omnes autem fratres Ioſeph, excepto Beniamin, grandiores
natu erant quàm Ioſeph. Leui certè, vixiſſe centum triginta ſeptem annis, in
libro Exo. capite ſexto proditum eſt. Sed cur tam breuis fuit vita Ioſeph? An Cur tam
quia viridem ætatem, eam dico quæ à decimo ſexto anno procedit vſque ad tri- breuis vita
geſimum, maximis vitæ periculis atque calamitatibus contritam traduxit; re- Ioſeph.
liquum autem vitæ ſpatium, vt ampliſſima cum dignitate, gloriaque, ita pari-
ter grauiſſimis cum laboribus, & anxijs curis, quarum plena eſt, publicarum
rerum & imperij adminiſtratio, peregit? Enim verò quod ait diuina Scriptura, Eccli. 10.
veriſſimum eſt: *Omnis potentatus, breuis vita*:

28 Sed age, Chronologiam vitæ Ioſeph hoc loco paucis explicemus. Cum Io- Chronologia vitæ Io-
ſeph eſſet ſexdecim annorum, venditus eſt Iſmaelitis & ductus in Aegyptum, ſeph.
Gen. 37. Inde per quatuordecim annos in laborioſa & periculoſa ſeruitute fuit,
ſcilicet vſque ad trigeſimum annum; quo anno productus ex carcere ad ſummã,
ſecundum Regem, dignitatem ac poteſtatem in Aegypto euectus eſt, Gen. 41.
Poſt id temporis, vſque ad exceſſum ex hac vita, per annos octoginta cum ma-
gna gloria & felicitate vixit. Vir, inquit Ioſephus, admirabili virtute præditus, *Ioſephus*
in omnibus negocijs prudentiſſimus, & ſumma poteſtate optime vſus: quibus *lib. 2. An-*
artibus factum eſt, vt neque genus externum, neque prior eius calamitas quic- *tiquita.*
quam offecerit, quo minus ille ad ſummam dignitatem eueheretur. Deceſſit por
rò Ioſeph annis centum quadraginta quattuor ante egreſſum Hebræorum ex

Aegypto duce Moſe,& ante ortum ipſius Moſis,ſexaginta quatuor annis.Cuius temporis rationem facile ad hunc modum inire licet; Ab ortu Iſaac vſque ad exitum Hebræorum ex Aegypto, numerantur quinque & quadringenti anni, vt oſtendimus iu Tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, cum explanaremus caput xv.Geneſeos.Ab ortu autem Iſaac vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum, præterierunt centum nonaginta anni:namque Iſaac ſexagenarius erat, cum genuit Iacob Geneſis.25. hic autem annos triginta & centum natus erat, cum intrauit Aegyptum,Geneſ.47. Reſtant igitur vſque ad exitum Hebræorum ex Aegypto anni ducenti quindecim.Ex his deme vnum & ſeptuaginta ab ingreſſu Iacob in Aegyptum vſq; ad mortē Ioſeph exactos, erat enim Ioſeph nouem & triginta annorum, cum Iacob intrauit Aegyptum, Geneſ. 45. Vixit autem vſque ad centeſimū decimum annū,Geneſeos 50. Ergo poſt mortem Ioſeph vſque ad exitum Hebræorū ex Aegypto, ſuperfuerunt anni centum quadraginta quatuor. Hinc detrahe octoginta annos Moſis, octogenarius enim erat Moſes cum eduxit Hebræos ex Aegypto,exodi.7. relinquentur ſexaginta quatuor anni,qui inter mortem Ioſeph & ortum Moſis interfluxerunt.

Thoſtatus. Ex his apparet,lapſum eſſe Toſtatum hoc loco in computatione huius temporis,affirmantem à morte Ioſeph vſque ad exitum Hebræorum ex Aegypto excurriſſe annos centum quadraginta ſex;ad ortum verò Moſis, ſexaginta ſex,& illi quidem cauſa erroris fuit,quod à trigeſimo nono anno ætatis Ioſeph, quo anno ingreſſus eſt Iacob in Aegyptum vſque ad obitum Ioſeph,id eſt,ad annos ætatis eius centum decem,non plures computat annos quàm ſexaginta nouē cum manifeſtum ſit,vnum & ſeptuaginta computari debere. 29

Quatuor mendacia Iuſtini hiſtorici de Patriarcha Ioſeph. Lubet hic adſcribere quæ Iuſtinus hiſtoricus libro 36. de patriarcha Ioſeph vel inſcienter,vel malitioſe,atque impudenter prodiderit mendacia: vt ſub hoc exemplo intelligat lector, quàm infideliter Ethnici tam Græci quàm Romani ſcriptores de rebus iudaicis ſcripſerint,vel ignoratione,vel odio contemptuque gentis.Iuſtinus igitur de filijs Iacob ſiue Iſraelis loquens,ita ſcribit:Minimus inter fratres ætate Ioſeph fuit;cuius excellens ingenium veriti fratres,clam interceptū peregrinis mercatoribus vendiderūt. A quibus deportatus in Aegyptum cum magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, breui ipſi Regi percarus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat,& ſomniorum primus intelligentiā condidit,nihilque diuini iuris humanique ei incognitum videbatur: adeo vt etiam ſterilitatē agrorum ante multos annos prouiderit:periſſetque omnis Aegyptus fame,niſi monitu eius rex edicto ſeruari per multos annos fruges iuſſiſſet:tantaque experimenta eius fuerunt,vt non ab homine,ſed à Deo dari viderentur.Filius eius Moſes fuit;quem etiam præter paternæ ſcientiæ hæreditatē,formæ pulchritudo commēdabat.Sic Iuſtinus,cuius in tam paucis verbis quatuor licet deprehendere mendacia, primum, quod Ioſephum facit minimum natu omnium fratrum;cum poſt eum natus fuerit Beniamin.Alterum,quod ait fratres propter excellentiam ingenij eius vendidiſſe eum;cū cauſa venditionis fuerit,quod præ ceteris diligeretur à patre, & ſe futurum principem fratrum ſuorum, diceret ſibi in ſomnis præmonſtratum. Tertium, quod mira quæ dixit & fecit, aſſignat magicarum artium, quas excellenter ille callebat, ſcientiæ ac potentiæ. Quartum, quod filium eius facit Moſen; cum Ioſeph, vt paulo ſupra diximus, ſexaginta quatuor annis mortuus ſit ante ortum Moſis, conſtetque Moſen pronepotem fuiſſe Leui qui frater fuit Ioſeph. Leui enim genuit Caath,ex quo ortus eſt Amran pater Moſis.

Quibus tranſactis, locutus eſt Ioſeph fratribus ſuis, Poſt mortem meam *Verſ. 23. 24. & 25.*
Deus viſitabit vos, & aſcendere vos faciet de terra iſta ad
terram quam iurauit Abraham Iſaac & Iacob.
Cumq. adiuraſſet eos, atq; dixiſset, Deus
viſitabit vos, aſportate oſſa mea vo-
biſcũ de loco iſto, Mortuus eſt
expletis centum & decẽ
vitæ ſuæ annis.

30 CVR tantopere concupiuerint Patriarchæ ſepeliri in terra Chanan, ſupra expoſui aliquot cauſas ſub finẽ cap. 47. & 49. Cur autẽ Ioſeph noluerit ſtatim poſt mortẽ corpus ſuũ tráſferri in terram Chanaã, ſed differri eius translationẽ vſque ad id tẽporis quo Hebræi ex Aegypto diſcederẽt, tres cauſas adferre licet: primã vt ea ratione vehementius firmaret ſpem fidẽq. promiſſionum Dei, qui promiſerat tribus illis Patriarchis daturũ ſe poſteris eorum poſſeſſionẽ terræ Chanaã; & idcirco Ioſeph noluit ante reditum hebræorũ in terram Chanaan, eo tráſferri oſſa ſua. Alterã, quia ſi fratres Ioſeph tentaſſent corpus eius ex Aegypto tranſportare in terrã Chanaã, valde offẽdiſſent Aegyptios; quin etiã id fieri fortaſſe illi non eſſent paſſi, volentes apud ſe habere monumentũ Ioſeph, quẽ propter ſingularẽ eius ſapientiã mirifice coluerant, & cuius memoriã, propter eximia eius in Aegyptios beneficia atque merita, magno honore & pietate conſeruabant: Tertiam, quia prouidebat Ioſeph, id magis fore ex vſu & vtilitate fratrũ ſuorũ; quibus ſperabat Aegyptios, beneficiorũ quæ ab ipſo acceperat memores, dũ in eorũ animis vigeret ipſius memoria, forè beneuolos ac beneficos. Fidẽ porrò quã fratres Ioſeph, iure iurando firmatã ei dederũt, poſteri eorũ, cũ Hebræus populus ex Aegypto, duce Moſe, egreſſus eſt plane liberarunt, vt ſcriptũ eſt exod. 13. *Tulit*, inquit Scriptura, *Moſes oſſa Ioſeph ſecũ, eo quod adiuraſſet filios Iſrael dicens. Efferte oſſa mea hinc vobiſcum*: Nam licet fratres Ioſeph qui adſtricti fuerãt iure iurando, iã pridem exceſſiſſent, quippe cũ à morte Ioſeph vſque ad egreſſum Hebræorũ ex Aegypto, centum quadraginta quatuor anni præteriſſent; attamẽ quia fratres Ioſeph id promiſerant ei non ſuo tantùm nomine, ſed totius etiam poſteritatis ſuæ, iccirco eorum poſteri, eodẽ illo iure iurando obligabantur, & id æque atque illi obſeruare debebant.

Cur Ioſeph non mandauit fratribus ſuis vt ſtatim poſt mortem ſuam corpus ſuũ transferrent in Terram Chanaan

31 Vbi autẽ oſſa Ioſeph ſepulta ſint in terra Chanaan, docet liber Ioſue, in cuius extrẽmo capite ſic eſt: *Oſſa quoque Ioſeph qua tulerãt filij Iſrael de Aegypto, ſepelierũt in Sichem, in parte agri, quam emerat Iacob a filys Hemor patris Sichem centũ nouellis ouibus: & fuit in poſſeſſionem filiorum Ioſeph*: Sed cur oſſa Ioſeph repoſita fuerunt in Sichem. Nimirum, illã agri partẽ voluerat Iacob eſſe Ioſephi extra ſortẽ; ſolẽne autem fuit priſcis illis patribus, vt quiſque in ſuã inferretur poſſeſſionem; quin etiã opinatur Kimki, Iacob ſepulturæ cauſa dediſſe eũ locũ Ioſepho, cũ eius animum vellet modis omnibus ab Aegyptiacarũ rerum amore prorſus abalienatũ, in promiſſæ terræ cogitationem, amoremque traducere. Putat item hic Rabbinus, Ioſephum ſibi locum illum quo humari vellet, delegiſſe, fratribuſque ſuis de eo in mandatis dediſſe. Verùm quia ſuæ opinionis nullam adfert rationem, fidem nequaquam meretur. Alij doctores Hebræorum ſcribunt, idcirco Hebræos

Cur oſſa Ioſeph ſepulta ſint in Sichem.

exiſti-

exiſtimauiſſe, Ioſephi oſſa in Sichem condenda eſſe, quod eo ipſo loco venditus ille fuiſſet à fratribus ſuis, & inde deportatus in Aegyptum. At enim in libro Geneſeos cap. 37. ſatis aperte ſignificatur, non in Sichem, ſed apud Dothain diuenditum eſſe Ioſephum, quo nempe greges ſuos ex Sichen abegerant fratres.

An oſſa vndecim Patriarchã ſint aſportata in terram Chanaan, & in Sichem ſepulta.

Illud quoque in quæſtionem vocari poſſet, an vt vt Ioſeph oſſa, ſic etiam ceterorum vndecim Patriarcharum extulerint in terram Chanaan Hebræi, cum Aegypto profecti ſunt. Ac ipſa quidem Scriptura de ſolius Ioſephi oſſibus aſportatis ex Aegypto & ſepultis in Sichem mentionem facit: de ceterorum autem Patriarcharum oſſibus vel aſportatis vel ſepultis, nullum in veteri Teſtamento verbum fit Et verò diuina Scriptura peculiarem cauſam reddit cur oſſa Ioſeph ſint aſportata; quia inquit, filij Iſrael de hoc ab eo adiurati, id ei promiſerant, quaſi niſi iure iurando illi eſſent adſtricti, non fuiſſent id facturi. Cum igitur talis cauſa non fuerit aſportandi oſſa aliorum Patriarcharum, probabile videtur, ea non fuiſſe aſportata. Verumtamen contraria ſententia omnino probanda eſt. Etenim Beatus Stephanus Actorum ſeptimo teſtificatur, Patriarchas ſepultos eſſe in Sichem, idemque confirmat Beatus Hieronymus in Epitaphio Paulæ ad Euſtochium, & de Optimo genere interpretandi ad Pammachium. Ergo credibile eſt, ſui quamque tribum Patriarchæ oſſa aſportaſſe in terram Chanaan, & ſepeliſſe in Sichem, vbi erant condita Ioſephi oſſa, vt omnium duodecim fratrum & Hebræi populi Patriarcharum vnus locus oſſa teneret. Quod autem dixere quidam, ante egreſſum Hebræorum ex Aegypto, aliorum Patriarcharum oſſa fuiſſe deportata in terram Chanaan, minime fit credibile. Cur enim ſepelirent in Sichem, ac non potius in Hebron, vbi primorum trium Patriarcharum oſſa fuerant ſepulta? Non me fugit, Ioſephum libro ſecundo Antiquitatum tradere, vndecim Patriarcharum oſſa fuiſſe condita in Hebron; Verum ſuper ea re nos accurate diſputauimus in Tertio Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim ſuper cap. 23. ad marginalem numerum 49. & 56. 32

Hieron. *Ioſephus.*

Et conditus aromatibus repoſitus eſt in loculo in Aegypto.

NON eſt illatus ſepulcro, ſed ad ſimilitudinẽ depoſiti, loculo incluſus, vt in tẽpore exportari nullo negocio poſſet. Loculus autẽ ſignificat capſam vel arcã ſiue conditoriũ, quo mortuorũ oſſa & reliquiæ conduntur, qua ſignificatione vſus eo vocabulo eſt Plinius, cũ de rege Pyrrho loquens ita ſcribit, Quorundam corpore, partes naſcuntur ad aliqua mirabiles, ſicut Pyrrho regi pollex in dextro pede, cuius tactu lienoſis medebatur, hũc cremari cũ reliquo corpore non potuiſſe tradunt: conditũq. loculo in tẽplo. Caietanus veriſimile putat, loculũ illũ, ſiue vt Interpretatur ipſe, thecã, fuiſſe marmoreã: at enim mihi ſimilius verò fit, fuiſſe ligneã; quo ſcilicet cũ opus eſſet, minori labore maioriq. facilitate quocũq. libitũ eſſet, tranſportari poſſet. Veteres Hebræi cõmentati ſunt duas fuiſſe arcas vnà incedentes in deſerto, alterã diuinitatis, alterã Ioſephi, illã ſcilicet arcã fœderis; hanc verò, loculos quibus Ioſephi oſſa ex Aegypto aſportabantur in regionẽ Chanaã. Verum, cuius dementiæ eſt, conditoriũ mortui corporis, & arentiũ oſſium, cũ Dei ſacrario cõparare, vt ex æquo incederent? ſcilicet id religioſiſſimus Moſes feciſſet, aut etiam facere paſſus eſſet. 33

Plin. lib. 7 *Caietanus*

34 Non eſt hic tacendũ, quod prodidit auctor Hiſtoriæ Scholaſticę enarrans hiſtoriã lib. Exod. c. 37. Contigit ſemel, inquit, vt Nilus plus ſolito excreſcens inũdaret terrã, vbi erat loculus ille Ioſeph, eumq. locũ aquis totũ obrueret: obſtricti autẽ fuerant iureiurando Hebræi, cũ Aegypto diſcederent, oſſa eius vnà ſecũ deportare. tunc igitur Moſes ſcriptũ in lamina aurea nomen Dei tetragrãmatõ in aquas ingeſſit, quibus ſupernatans lamina ferebatur, quoad ſtetit ſupra locũ vbi erat loculus Ioſeph: indeq. ſuſtulerũt Hebræi eius oſſa: quæ prophetaſſe dicũtur difficultatẽ itineris quã perpeſſuri erant. Sed illud fabuloſum ac ridiculũ, quod nugantur quidã Hebręi, cum conditoriũ Ioſeph non reperirent Hebræi, repente illis aſtitiſſe ouẽ, quæ humano modo locuta eius conditorij locũ demonſtrauit, quocirca Hebræi ſecũ multo tẽpore eam ouẽ duxerunt per deſertũ, appellantes ouẽ Ioſeph, de qua intelligi volũt quod in pſa. 79. ſcriptũ eſt: *Qui deducis velut ouẽ Ioſeph.* Verùm hæc & alia innumera Hebræorũ figmẽta, eo cõmemorãtur, nõ eſt planè alienũ, vt excæcationis eorũ clariſſimũ ſit argumentũ, quod mendacij, & falſitatis amantes, veritatem auerſentur, nugiſque ac fabulis mirificè oblectentur atque paſcantur. *Hiſtoria Scholaſt.*

35 Quod autem legitur in libro Eccleſiaſtici capitę 49. oſſa Ioſeph poſt mortem prophetaſſe, non ita eſt accipiendum, vt credatur, oſſa eius humano ſermone locuta oraculum ſeu vaticinium aliquod edidiſſe; ſed illud tantum ſignificatur, cum Moſes aſportauit ex Aegypto oſſa Ioſeph, tunc eſſe completum & re ipſa comprobatum vaticinium Ioſeph, qui morti proximus, fore prædixerat vt aliquando Deus viſitaret filios Iſrael, eductoſque Aegypto in terram maioribus eorum promiſſam induceret: ſimulque adiurauerat eos, vt tunc oſſa ſua ſecum aſportarent. Quoniam igitur vtraque prædictio Ioſeph completa fuerat, propterea dictum eſt oſſa eius prophetaſſe. *Locus Eccleſiaſticis Cap. 49.*

F I N I S.

Hunc Quartum Tomum Auctor ipſe primum edidit Romæ, annum ſexageſimumtertium agens, & ab ortu Domini noſtri, Anno 1598.

Laus Deo, & Dei Genitrici ſemper Virgini Mariæ.

Ego

EGO Claudius Aquauiua Societatis Ieſu Præpoſitus Generalis quartum Tomum in Geneſim P. Benedicti Pererij tribus eiuſdem Societatis noſtræ Theologis commiſi videndum, qui omnes cum eum approbauerint, probo etiam vt poſſit imprimi ſi ita placuerit Reuerendiſs. D. Vicesgerenti ac Reuerendiſs. Patri Magiſtro ſacri Palatij. Datum Romæ die ix. Septembr. 1598.

Claud. Aquauiua Præp. Gen. Soc. Ieſu.

TOMVM Quartũ Benedicti Pererij Commentariorũ in Geneſim, expoſitionem à c. 25. vſq; ad 50. complectentem, ex commiſſione Reuerendiſſimi Magiſtri ſacri Palatij, qua potui diligentia, & attentione vidi, nihilque in eo bonis moribus diſſonum, aut à fide Catholica alienum inueni. Sed omnia, diſputationibus quibuſdam ac difficultatibus ita referta, & Sanctorum Patrum ſententijs, aliorumque grauiſſimorum Doctorum dictis, eleganti, ac perpolito ſtilo ita expoſita ſunt, vt auctoris modeſtiam, ingenijq. acumen, ac in exponendis diuinæ Scripturæ difficillimis locis, ex longo vſu & exercitatione diuerſorumque Auctorum lectione, comparatam ſibi dexteritatem & ſingularẽ eruditionem plurimum commendent. Nam ne nouitate nimia Lectoris animũ deterreat, aut ne veritatis fonte omiſſo opinionum riuulos conſectetur, (Hieronymum imitatus) aliorum grauiſſimorum Doctorum veſtigijs inhærendo, ſuam quandoque ſententiam ſtatuit, & rationibus confirmat. Quapropter dignum cenſeo, vt in communem omnium vtilitatem, ſanctæque vniuerſalis Eccleſiæ, quæ vt Regina in veſtitu deaurato, circundata varietate à dextris Regis aſſiſtit, ornamentum & decus, ac Concionatorum omniũ, ad literalis ſenſus intelligentiam in primis quærendam, ingens commodum, typis, præloque mandetur.

Ego Fr. Michael Llot à Ribera ordinis Prædicatorum in Sacra Theologia Magiſter, ita manu propria fidem feci.

Imprimatur,

P. Epiſc. Rauellen. Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Dominicus Pag. Sußit. R. M. S. P.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS

Memorabilium rerum & verborum, quæ tractantur in hoc Quarto Tomo. Nota prioris numeri ſignat caput libri Geneſis: Nota vero poſterioris numeri, ſiue is vnus ſit, ſiue plures, ſignificat numeros marginales adiectos, ad Commentarium illius Capitis.

A

ABIMELEC Rex, de quo Geneſ. 20. & 26. an fuerit idem numero: & quod tale nomen fuerit commune olim Regum Paleſtinæ 26. 2
Abrahæ quatuor eximia fuerunt merita, ob quæ tam magnifica illi promiſſa à Deo ſunt data. 26. 8
Abraham num benedixerit filio ſuo Iſaac. 27. 87
Accinctum eſſe, quid in Scriptura ſignificet. 49. 104
Adorationis exterioris quinque modi. 33. 2
Aduentus Chriſti duplex quomodo expectatus & deſideratus fuerit à Gentibus. 49. 25
Adulatorem eſſe ſimilem ſpeculo. 45. 5
Aegyptij ignaui atque imbelles. 42. 10
Aegyptus inacceſſa, & vndique munita eſt. 42. 10
Aegyptij cur tantopere auerſarentur conuiuia Hebræorum. 43. 14
Apud Aegyptios multiplex genus eorum qui cadauera præparabant ſepulturæ. 50. 1
Aegyptij quomodo condirent aromatibus corpora ex Herodoto & Diodoro. 50. 3
Aegyptij & Perſæ cur non cremarent cadauera, & quando cremandi mos cœperit apud Rom. 50. 4
Aegyptij quemadmodum mortuos lugerent. 50. 8
Aetatem triginta annorum incipere iam maturam & idoneam eſſe docendo, & regendo. 41. 31
Aetatem perfectam ad docendum & prædicandum qualem requirat B. Gregorius. 41. 32
Agri pleni odor laudatus ab Iſaac, qualis ſit. 27. 67
Agriculturæ laus. 25. 61
Alienati vel irati homines quibus rebus placari & conciliari poſſint. 33. 1

ALLEGORIA.

ALlegorizandi optima ratio, quæ nam ſit. 26. 62
Super Iſaac ioco cum Rebecca allegoria. 26. 15
Allegoria ſuper puteis foſſis ab Iſaac in terra Paleſtinorum. 26. 30 33 34
Allegoria ſuper diſſidio & pacificatione Abimelec, cum Iſaac. 26. 43
Ruperti pulcherrima Allegoria ſuper vniuerſa hiſtoria capitis 26. Geneſis. 26. 59
Ager odoriferus, laudatus ab Iſaac quid allegorice ſignificet. 27. 68
S. Gregorij allegoria ſuper agro odorifero. 27. 68
Allegoria ſuper illo, Det tibi Dominus de rore cœli. 27. 75
Allegoria ſuper benedictione, quam Iſaac dedit Iacob. 27. 78 79
B. Gregorij allegoria ſuper ſomno Iacob ſuper lapidem. 28. 14
Ambroſii ſententia vindicantis à peccato quod fecerunt fratres Ioſeph in ipſum, an ſit probabilis. 37. 59
Ana vtrum inuentor fuerit generationis mulorum fuſe diſputatur. 36. 3 & ſeq.

ANGELVS.

IN Angelis quomodo ſit vita actiua, & contemplatiua. 28. 24
Angelorum cuſtodia viros iuſtos mirifice recreari, & confirmari 32. 1
de Angelis, qui in ſimilitudinem militum & caſtrorum, apparuerunt Iacob, luculenta Ruperti diſputatio. 32. 2
de Angelorum miniſterio non ſolum erga homines ſed etiam animalia, Rabbi Moyſis Aegyptij non contem-

contemnenda ſententia. 32. 3
Angelum fuiſſe non filium Dei, qui luctatus eſt cū Iacob. 32. 14
Angelum fuiſſe, qui apparuit Moyſi in rubo. 32. 14
Angelum fuiſſe, qui apparuit Moyſi in Sina, & dedit legem. 32. 16
Angelorum miniſterio factas eſſe in veteri teſtamento omnes apparitiones & viſiones, quæ narrantur, B. Dionyſii Areopagitæ valde obſeruanda ſententia. 32. 17
Ab Angelis quomodo gratiam & pacem poſtulauerit S. Ioannes in primo capite Apocalypſis. 32. 19
per Angelos, ſiue ſpiritus ſeptem memoratos in Apocalypſi & alibi, quid intelligere oporteat. 32. 19
Angelum non potuiſſe luctando ſuperare Iacob, quomodo ſit intelligendum. 32. 27 & ſeq.
Angelus cur in luctando percuſſerit neruum Iacob. 32. 31
Angelus luctans cum Iacob cur voluerit diſcedere ante auroram. 32. 39
Angelis non eſſe impoſita nomina ſecundum eorum naturas, ſed ſecundum eorū operationes & miniſteria. 32. 40
S. Gregorij diſputatio quomodo idem dicatur, & Angelus & Deus, ſine mendacio. 32. 15
Animum hominis morti proximum, naturaliter prævidere futura, opinionem fuiſſe plurium Ethnicorum ſed falſam. 49. 6
Animæ vox cum aliquando in Scriptura ponatur pro corpore, vel cadauere. 37. 103
Annonæ publicæ quanta cura Principibus eſſe debeat, & de Præfectis annonæ apud Romanos. 41. 11
Annulorum vſus quam antiquus ſit, & an fuerit tempore belli Troiani, diſputatio contra Plinium 41. 16
Annulis ad quem finem vſa ſit antiquitas. 41. 16
Antichriſtum præſignificatum eſſe per prophetiam Iacob de tribu Dan 49. 131 134
Antigono occiſo, & Herode inuadente regnum Iudaicum, tunc primum fuiſſe ablatum ſceptrum Iudæ. 49. 62.
Apim colendi quæ fuerit, & quando origo apud Aegyptios. 46. 2
Apis Argiuorum rex, quo tempore in Aegyptum venerit. 46. 2
Apoſtolos tribus de cauſis recte appellari oculos Eccleſiæ. 49. 60
Arad area vbi planxerunt Iacob quis locus fuerit. 50. 16
Aream fœderis ſignificari vocabulo præſentia Dei. 49. 180
Arcus cur inter arma Hebræorum tam frequenter nominetur in Scriptura. 48. 20
Argumentari ex ordine narrationis ſæpe non eſſe firmum in Scriptura. 25. 59
Vide ſenſus Scripturæ.
Aſcenſionis Chriſti præclara prophetia. 49. 57
Augurium, & augurari, quomodo vſurpantur in Scriptura. 30. 26
Augurandi verbum quomodo accipiatur & apud ſacros, & prophanos auctores. 44. 6
Augurum quanta fuerit auctoritas apud Romanos 44. 6
Augurari per ſcyphos morem fuiſſe apud Aegyptios, & quomodo id fieret. 44. 8
Aulicorum morem eſſe, bene diſſimulare & inuidere aliis. 45. 4

B

BENEDICTIONES Chriſti. Vide Chriſti benedictiones.
Benedictio Iſaac collata in Iacob, cum per errorem, & deceptionem data ei fuerit, an eſſet valida. 27. 84
B. Paulus quomodo neget non obtinuiſſe Eſau benedictionem à patre, nec inueniſſe locum pœnitentiæ; cum videatur contrarium ſcribi Geneſis. 27 96
Beniamin cur numeretur inter filios Iacob natos in Meſopotamia, cum natus fuerit in terra Chanaan. 35. 49
Beniamin, & Benoni nominum expoſitio. 35. 41
Beniamin quinque partibus exceſſiſſe alios fratres, quomodo intelligendum, ſubtiliſſime diſputatur. 43. 19 & ſequent.
Beniamin poſteri aliter memorantur à ſeptuaginta, quam eſt in lectione Hebraica, & Latina, ſine falſitate tamen. 46. 15
Bethauen an fuerit locus diuerſus, & quantum diſtans a Bethel. 28. 60
Bethel locum eſſe longe diuerſum ab Ieruſalem. 28. 6
Bethel & Luza an fuerint duæ vrbes an vna diſputatur. 28. 55 & ſequent.
S. Hieronymus mutauit ſententiam ſuam de tribu, in qua erat Bethel. 28. 56
Andreæ Maſis opinio de Bethel excutitur in 28. 57
Bethel cur in Scriptura dicatur Bethauen. 28 60
Bethel memorata Geneſis 35. an fuerit Ieruſalem diſputatio in Thoſtatum. 35. 32 & ſequen.
Bonos cadere in faciem, malos retrorſum cadere, egregia diſputatio S. Gregorij. 49. 135
Vir bonus quanta in gratia ſit apud Deum. 30. 25

Cada-

C

CADAVERA hominum tractãdi varij mores apud diuerſas gentes. 50. 3
Caro in Scriptura quid ſignificet. 29. 8
Caſtitas viri magnũ eſt vxorij amoris coagulum. 25. 7
Caſtitatis inſignia exempla apud Ethnicos. 39. 1
Caſtitas memorabilis Spuriuæ adoleſcentis. 39. 1
Coruo cur comparetur Chriſtus. 49. 154
Chariſtia quale fuerit conuiuium apud Rom. 43. 52
in Conuiuijs quanta fuerit reuerentia iuniorum erga ſeniores apud Romanos. 43. 13
Chriſti benedictiones de cœlo, de abyſſo, de vulua, & de vberibus, quales fuerint, & quemadmodum intelligendæ. 49. 165
Chriſto quemadmodum pulchre accommodetur, quod vaticinatus eſt Iacob de filio ſuo Iuda. 49. 54 & ſequent.
Chriſti ſeu Meſſiæ dies, cur dicantur in Scriptura nouiſſimi. 49. 89
Circumciſionis & aliorum vulnerum cur tertia die eſſet grauiſſimus dolor, ampla diſputatio. 34. 12
Ciſterna, in quam demiſſus eſt Ioſeph, qualis fuerit. 37. 64
Claues quatuor propriæ ipſius Dei, quænam ſint ſecundum Hebræos. 30. 5
Clericis pro bonis ſpiritualibus quæ tradunt, rependi oportere bona temporalia, B. Auguſtini Diſputatio. 27. 9
Clericorum libertatem & immunitatem maxime conſentaneã eſſe rationi, & æquitati naturali. 47. 12
Coccum quid ſignificet in Scriptura. 38. 38
Comparatiui vſus non eſt Hebræis, ſed eius vicevtuntur præpoſitionibus a, vel ab, vel ſuper. 32. 4
Coniugio quæ ætas matura & idonea cenſeatur, ex ſententia Ariſtotelis. 25. 3
Coniugium vnius fœminæ cum pluribus viris an fuerit vnquam licitum. 29. 34
in Contemplatiuæ vitæ exercitio quanto magis eleuatur, & vegetatur ſpiritus, tanto magis caro deprimitur & debilitatur, pulchra Gregorij diſputatio. 32. 36
Contemplationis exercitio miram ſentiri viciſſitudinem tum proficiendi tum deficiendi. 32. 37
Cõtẽplationis quãnta ſit dulcedo & efficacia. 32. 36
in Conuiuijs mos ſedendi antiquior fuit, quam recumbendi. 43. 15
in Conuiuijs mittere partes alijs etiam abſentibus, moris fuiſſe apud Principes. 43. 16
in Conuiuijs quantus eſſe ſoleret numerus ferculorum. 43. 17
in Conuiuijs morem dandi ſingulis conuiuijs ſingulas partes, antiquiorem fuiſſe, quam in commune ac de eadem patina veſcendi. 43. 17
in Conuiuijs priſcorum hominum temperantia cum pietate coniuncta. 43. 26
Conuiuij tempus idoneum eſſe reconciliationi amicorum, & ignoſcentiæ offenſarum. 26. 47
Epularem conuictum cur Græci, & Hebræi à potando appellauerint. 26. 48
Conuiuium Iſaac quid allegoricè ſignificet. 26. 50 & 62
Sanctorum hominum cuilibet ab initio vſque mundi ſuam fuiſſe crucem. 37. 64
Crucis ſupplicium quam fuerit antiquum, & quam atrox & infame. 40. 9
Crux Chriſti, quando primum præſignificata. 48. 8

D

DEBORAE mortem cur memorauerit Moyſes, tacẽs mortem Racbelis. 35. 16
Darij Regis Perſarum execrabilis ſententia de mendacio. 27. 42
Dexteram potiorem haberi quã ſiniſtram, ex ipſa natura prouenire, vt docet Ariſtoteles. 48. 4
Dexteræ octo ſignificationes in Scriptura. 48. 5
Dexteram minus fuiſſe honorabilem apud veteres Perſas, quam ſiniſtram auctore Xenophonte. 48. 7
Conſulebatur Deus in veteri Teſtamento quatuor modis, per Prophetas, per ſomnia, per ſortes, & per Sacerdotes. 25. 21 & ſequent.
Modi conſulendi Deum in veteri teſtamento, & mirabiliter accipiendi reſponſum ab eo, quando deſecerint. 25. 26
Cur Deus in Scriptura præcipue ac proprie appelletur Deus Abrahæ. 26. 38
De dijs proprijs variarum gentium. 26. 39
Deum omni tempore contra nouas hæreſes exorientes excitaſſe nouos etiam & egregios Doctores, & propugnatores catholicæ doctrinæ. 26. 61
Deum nec auctorem, nec ſuaſorem mendacij eſſe poſſe. 27. 44
Deus cur in veteri Teſtamento benefactis dignis mercede æterna, temporalia tantum bona promittebat. 27. 40
Dei cognitionis per fidem à cognitione eiuſdem ſecundum donum caritatis, differentia ſecundum B. Gregorium. 28. 43
Deus cur dicatur eſſe timor & tremor hominis. 31. 15
Qui luctatus eſt cum Iacob, eum fuiſſe filium Dei ſub ſpecie humana, Theodoreti opinio. 10. 18
In veteri Teſtamento numquam Deum Patrem apparuiſſe ſanctis, ſed filium Dei, complurium Patrum ſententia exequitur. 32. 11 & ſequent.
Dei cognoſcendi triplex ratio & gradus. 32. 53
Deum nemini mortalium, citra eius mortem apparuiſſe, niſi per miraculum, communem fuiſſe ve-

terum Hebræorum opinionem. 32. 44
Deum cum aliquo aſcendere vel deſcendere, vel proficiſci, quomodo ſit interpretandum. 46. 7
Dies nouiſſimi quid ſignificent in Scriptura. 49. 8
Dinam fuiſſe decem annorum, cum vitiata eſt, prodidit Alexander Polyhiſtor, ſed refellitur. 34. 1
Dinam fuiſſe ſex annorum in diſceſſu Iacob ex Meſopotamia, quindecim verò, cum eſt violata. 34. 3
Dinam eſſe violatam nouem annis poſt regreſſum Iacob ex Meſopotamia in terram Chanaan. 34. 3
Dinæ curioſitatem, mali, quod ei accidit, fuiſſe cauſam. 34. 4
Dinam blanditijs fuiſſe delinitam à Sichem, S. Gregorius luculente interpretatur ſecundum tropologicam intelligentiam. 34. 6
Dirigendi verbum præcipuam quandam ſignificationem habere in Scriptura. 32. 26
Diſcretionis virtus quam ſit neceſſaria doctori, & rectori aliorum, B. Gregorij diſputatio non ſolum legenda, ſed ediſcenda. 43. 1 & ſequent.
Diuinationis ſuperſtitioſæ per aquas, varia exempla veterum. 44. 8
Diuitias feſtinatas, nec eſſe inculpatas, nec diuturnas, nec ſine inuidia. 26. 21
Diuitiarum mediocritatem vtiliorem eſſe homini, quam affluentiam. 28. 66. 67
Doctores Eccleſiæ, quomodo aſſimilentur dentibus. 49. 61
Dolum quo vſi ſunt filij Iacob cum Sichimitis, malum fuiſſe, & culpandum, contra opinionem Hebræorum. 34. 8
Domus vocabulũ, quid ſignificet in Scriptura. 30. 28
Dotem antiquitus viri dabant vxoribus, ſiue earum parentibus. 29. 11
Super dotibus matrimonialibus varia quondam Gentium inſtituta. 29. 13

E

EBRIETAS an nonnunquam deceat ſapientem, copioſa diſputatio Philonis. 43. 24. & ſequentibus.
Ectaſis quid ſit, & quotuplex. 27. 80.
Entaphiaſtæ qui eſſent ex D. Auguſt. 50. 1.
Ephod quid fuerit in veteri teſtamento, & quid applicare Ephod. 25. 24.
Ephratæ ac Bethleem nominum origo & cauſa. 35. 42. & ſequent.
Equum animal eſſe ſymbolum faſtus & ſuperbiæ mundi, diſputatio S. Gregorij. 49. 132

ESAV.

ESau tribus modis ſeruiſſe ipſi Iacob, ſecundum expoſitionem B. Thomæ. 25. 40
Eſau, vide Iacob.
Tria illa nomina, Eſau, Edon, & Seir declarantur. 25. 55
Seir mons exponitur. 25. 55
Eſau propter ſolum Edulium lentis, & non propter aliud ingens pretium, vt nugantur Hebræi, vendidit ſua primogenita. 25. 74
Eſau quot modis peccauerit vendendo primogenita. 25. 82
Eſàu duodecim rebus præfigurauit conditiones, & mores reproborum. 25. 85
Eſau deditus venationi, quomodo figura fuerit amatorum huius mundi. 25. 64
Eſau quando iuerit habitatum in montem Seir. 36. 2. & ſequentibus.
Eunuchi vox quid ſignificet, & de varijs Eunuchorum generibus & de multiplici modo Eunuchizandi. 37. 109. & ſequent.
Eunuchorum octo munera antiquitus apud principes. 37. 111
Eunuchorum illorum duorum, qui erant cum Ioſeph quodnam fuerit peccatum. 40. 3
Exploratorum hoſtilis terræ, quale ſit munus. 42. 9

F

FERTILITAS aliquarum regionum mira. 26. 19
Fertilitas illa, & ſterilitas ſeptennis Aegypti, quam fuerit præter ordinem curſumque naturæ diſputatur. 41. 7. & ſeq.
Filiorum irreuerentia in parentes, quam graue peccatum, & à Deo punitum. 27. 14
Fornicationis triplex ſpecies ex Caſſiano. 38. 10
Filij minores cur ſere præpoſiti ſint maioribus apud priſcos illos patriarchas, exponitur quadruplex ratio myſtica. 48. 2
Fulgor nouus lapidum in rationali quomodo præmonſtraret futura ſecundum Ioſephum. 25. 25.
Fratris nomen, quot modis vſurpetur in Scriptura. 31. 13
Fraterna beneuolentia & concordia quantum ſit bonum: contra verò odium, & diſcordia quantum malum. 37. 30
Inter fratres & amicos cur atrociora odia & diſſidia eſſe ſoleant, quam inter extraneos. 37. 31
Fratrum Ioſeph conſpiratio in necem eius, cuius rei figura fuerit. 37. 18
Fundatores & quaſi patriarchæ ordinum religioſorũ quantæ gratiæ & meriti fuerint apud Deum, reſpectu ordinis ſui. 26. 9
Funera curandi triplex modus apud Aegyptios ſecundum hominum facultates ex Diodoro 50. 1
Verba futuri temporis in Scriptura ſæpe ſignificant debitum ſiue officium. 35. 31

G

Galaad montis, ſitus, longitudo, altitudo, fertilitas, origo atque cauſa nominis. 31. 17 & ſeq.
Genethliaci redarguuntur argumento Iacob & Eſau 25. 66 & 67
Gentilium ſuperſtitiones ſuper vnctione lapidum. 28. 51
Germaniens Imperator galli gallinacei neque aſpectum, neque vocem ferre poterat. 32. 32
Gulæ peccatum ſex modis fieri poſſe, auctore Beato Gregorio. 25. 82

H

Habitatores terræ in Scriptura vocari ſolere peccatores, non autem iuſtos, auctore S. Hieronymo. 47. 2
Hebraiſmos eſſe non paucos in Scriptura plenos myſteriorum. 35. 4

HEBRAEI.

Hebræorum fabula, cum prophetæ vaticinantur in Idumæos ſignificatos fuiſſe eo nomine Romanos. 25. 29
an Hebræis feminis illicitum fuerit nubere viris incircumciſis ante legem, & poſt legem. 34. 9
Hebræi cur recens egreſſi Aegypto, in idololatriam lapſi caput vituli adorauerint potius, quam aliud quippiam. 46. 2
Non ſolos Hebræos, ſed mixtos cum Aegyptijs habuiſſe terram Geſſen. 47. 8
Hebræo populo quemadmodum côueniat maledictio Ruben, & Simeonis, & Leui. 49. 21. 37
Hebræi quando primum Iudæorum nomen habuerint. 49. 101
Hebræi populi quadruplex fuiſſe regimen. 49. 63
Heliopolis an condita fuerit ab Hebræis, vt tradunt ſeptuaginta Interpretes. 41. 27
Her peccatum quale fuerit diſputatur. 38. 9
Her ante congreſſum cum vxore effundendo ſemen in terram peccaſſe quinque modis. 38. 11
Her peccatum an fuerit grauius quam fratris eius Onan. 38. 17
Her & Onan cur memorentur inter intrantes Aegyptum, qui ante multos annos mortui fuerant. 46. 11
Herculem fuiſſe eodem prope tempore, quo Samſonem. 49. 121
Hieruſalem nunquam fuit nominata Bethel. 28. 9
Homo boni pedis, quid prouerbialiter ſignificet. 30. 27
Honeſtus & honeſtare, pro locuples & locupletare, interdum vſurpat Latinus Interpres. 28. 56
Honorum inſignia & ornaměta qualia fuerint apud antiquos. 41. 48

I

IACOB.

Iacob natus eſt quindecim annis ante mortem Abrahæ: licet ortus eius narretur à Moſe poſt mortem Abrahæ. 25. 1
de Iacob cur tam multa ſcripſerit Moſes, & tam pauca de Iſaac. 25. 1
Iacob cum fuerit prædeſtinatus, & generatio eius promiſſa à Deo, quomodo dicatur conceſſa precibus Iſaac. 25. 9
Iacob colliſio cum Eſau in matris vtero num naturalis. 25. 12
Iacob non ob præuiſa bona eius opera futura, electum eſſe à Deo. 25. 31
Quatuor ſigna ſingularis dilectionis Dei erga Iacob. 25. 41
an Iacob ſanctificatus fuerit in vtero matris ſuæ. 25 42
Iacob electio & reprobatio Eſau, quomodo præſignauerint electionem & reprobationem hominum reſpectu gratiæ, & vitæ æternæ. 25. 46
Iacob cur dictus ſit ſupplantator. 25. 57
Iacob retinens planta Eſau egredientem ex vtero, quid ſignificauerit. 25. 58
Iacob vtrum peccauerit inducendo Eſau ad vendendam ſibi primogenita. 25. 61 & ſequent.
Iacob ſimulans habitum Eſau, quid ſignificauerit allegoricè. 27. 12. & ſequent.
Iacob ſimulans habitum Eſau, an peccauerit. 27. 20 & ſequent.
Iacob mentitum eſſe patri ſuo, & venialiter peccaſſe, qui auctores dixerint, & quibus argumentis. 27. 41 46
Iacob mendacium an fuerit pernicioſum ipſi Eſau, & iniurioſum patri ſuo. 27. 48
Iacob vindicandum eſſe à mendacio, qui Auctores ſenſerint, & cur, quibus aſſentitur Auctor. 27. 49 & ſequent.
An dixerit ſine mendacio Patri ſuo, Ego ſum Eſau & item. Feci ſicut præcepiſti mihi, comede de venatione mea. 27. 54 & ſequent.
Iacob ſimulatione, & fraude Patris, obtinere benedictionem eius cur voluerit Deus. 27. 63
Iacob ſeptuaginta ſeptem annorum erat, quando profectus eſt in Meſopotamiam. 28. 1
Iacob non habuit viſionem illius ſcalæ in monte Mo-

 ria

ria, vbi poſtea ſuit templum Ieroſolymitanum. 28. 4 & ſequent.
Iacob cur incomitatus & inops miſſus ſit à parẽtibus in Meſopotamiam. 28. 10 & ſequent.
Iacob paupertas & humilitas figura ſuit Apoſtolorum euntium in vniuerſum orbem ad prædicandum Euangelium. 28. 11
Iacob dormiens ſuper lapide, quid allegorice ſignificet. 28. 14
Iacob vngens lapidem, & erigens titulum, nihil fecit ſuperſtitioſe. 28. 52
Iacob votum expenditur. 28. 61 & ſequentib.
Iacob cuinam daturus erat decimas, quas vouit. 28. 64
Iacob an honeſte ac decenter oſculatus fuerit Rachelem puellam, nunquam ante ſibi notam. 29. 1
Iacob oſculans Rachelem iuxta puteum, quid allegorice ſignificauerit ſecundum Auguſtinum. 29. 5
Iacob matrimonium cum Rachele quando confectum fuerit, initione prioris ſeptennij an in fine. 29. 15
Iacob ſeruiens ſeptennis cum Rachele, quid allegorice ſignificauerit. 29. 16
Iacob quomodo per totam noctem non agnouerit Liã, & hoc eſſe caſtitatis Iacob magnum argumentum 29. 27
an Iacob intemperantiam arguat quod ſimul habuerit quatuor vxores. 29. 33
Iacob coniugium cum duabus ſororibus Lia & Rachele, quid allegorice ſignificet. 29. 36
Iacob quomodo extra iactantiam prædicauerit ſuam iuſtitiam. 30. 37
Iacob an peccauerit faciens ſuo illo artificio verſicolores fœtus in damnum Laban. 30. 38 & ſeq.
Iacob opponens verſicolores virgas aſpectibus ouium concipientium, quid allegorice figurauerit. 30. 63
Iacob cur tantopere timuerit Eſau, B. Auguſtini, & Lyrani ſententia. 32. 6. 7
Iacob luctatum eſſe non cum bono Angelo, ſed cum Dæmone ſignificare videtur S. Hieronymus Origenem ſecutus. 32. 21 & ſequent.
Iacob luctam fuiſſe corporalem & cum bono Angelo probatur. 32. 23 & ſequent.
Iacob non potuiſſe in lucta ſuperari ab Angelo, quemadmodum intelligendum ſit. 32. 27 & ſeq.
Iacob luctans cum Angelo, quid allegorice ſignificauerit ſecundum Philonem, S. Auguſtinum, & S. Gregorium. 32. 33 & ſequent.
Iacob vidiſſe Deum facie ad faciem quomodo ſit intelligendum. 32. 43
Iacob dicens vidiſſe ſe faciem Eſau tamquam faciem Dei. an per adulationem mentitus ſit, & peccauerit, diſputatio. 33. 3 & ſequentib.
Iacob cum dicitur emiſſe agrum centum agnis pro quo Hebraice eſt vox (Cheſita) diſputatur an ea vox ſignificet agnum, vel potius genus quoddam pecuniæ: & latina verſio acriter defenditur aduerſus multos. 33. 12 & ſeq.
Iſraelis nomen quid proprie ſignificet, ampla diſputatio, vbi & Ioſephi, & S. Hieronymi, & compluriũ Patrum & Pagnini atque Oleaſtri, & Caietani, & Engubini aliorumque opiniones ſubtiliter examinantur. 32. 46 & ſequentib.
In nomine Iſraelis contentam eſſe benedictionem, quam Iacob petijt ab Angelo. 32. 52
Iacob aſcenſus in Bethel quid allegorice ſignificauerit, pulchra Ruperti diſputatio. 35. 13
Iſraelis nominis impoſitio facta Iacob in Bethel, fueritne diuerſa, an eadem ei, quæ narrata eſt Geneſis. 32. 35. 22
Iſraelis nomen an bis impoſitum fuerit Iacob an tantum ſemel. 35. 23 & ſeq.
Quomodo dictum ſit, non vltra vocatum iri Iacob, ſed Iſrael, cum poſt id temporis frequentius appellatus ſit Iacob, quàm Iſrael. 35. 27 & ſequent.
Iacob dicitur Iſraelis nomine vocandus potius, quam Iacob non propter appellationem nominum, ſed propter res nominibus illis ſignificatas. 35. 30
Iacob vitæ & rerum geſtarum Chronologia. 35. 50
Iacob vtrum intellexerit ſignificationem ſomniorum Ioſeph, cum ab eo narrata ſunt. 37. 54
Iacob an vnquã reprehenderit filios ſuos de eo quod peccauerant in Ioſeph. 37. 84
Iacob luxit filium ſuum Ioſeph per viginti tres annos nec tamen tantus luctus erat culpandus. 37. 90
Iacob cur tantopere timuerit ire in Aegyptum, exponuntur quinque cauſæ. 46. 6
Iacob ingreſſus in Aegyptum tempuſquemadmodum interpretetur S. Auguſtinus. 46. 17. 21. 23
Iacob quomodo dicatur à Moſe primum intraſſe Aegyptum cum ſexaginta ſex, mox verò cum ſeptuaginta. 46. 19
Iacob decem labores & dolores inſignes, quos in vita ſua tolerauit. 47. 7
Iacob ætas centum triginta annorum cum intrauit Aegyptum, quinque res aperit ad ſacram Chronologiam pertinentes. 47. 4
Iacob totius vitæ rerumque ab eo geſtarum Chronologia explicatur. 47. 16 & ſeq.
Iacob tempore ſtellam Veneris mutatam eſſe. 47. 19
Iacob mors quot annis præceſſerit egreſſum Hebræorum ex Aegypto & ortum Moſis. 47. 20
Iacob tam ſollicitus de ſepultura corporis ſui, an fuerit culpandus late diſputatur. 47. 21 & ſequent.
Iacob cur voluerit filium ſuum Ioſeph, quod ſibi promittebat de ſepultura ſui corporis, iureiurando firmare. 47. 27
Iacob cum conuerſus ad caput lectuli adorauit; vtrũ adorauerit Ioſeph an Deum, diſputatur. 47. 27. & ſequent.
Iacob cur benedicturus Ephraim & Manaſſe, commutauerit manus conformans in ſimilitudinem crucis 48. 1 & ſeq.
Iacob in illa commutatione manuum præſignaſſe crucem Chriſti, & tunc primum fuiſſe præſignificatã crucem Domini, quantum ad eius ſimilitudinem, & figuram. 48. 3
Iacob quomodo acquiſierit in arcu & gladio partem illam, quam dedit Ioſeph; & quæ fuerit illa pars. 48. 9 & ſequent.

Iacob

Iacob nouiſſima verba, quæ dixit filijs ſuis, appellari ne debeant. benedictiones an prophetiæ. 49. 1 & 2
Iacob prophetia, qua prædixit futura filijs ſuis, qualis fuerit. 49. 8
Iacob quomodo dixerit ſe fodiſſe ſibi ſepulcrum in terra Chanaan cum locus ille emptus fuerit ab Abraham in vſum ſepulturæ. 50. 13
De Idolis Iacob, quæ narrat hiſtoria ſcholaſtica, eſſe mira magis quam vera. 35. 16
Idola quæ reperit Iacob apud ſuos, an fuerint Idola Laban ſurrepta à Rachele, an in præda Sichimitarum ablata. 35. 6
Idola cur Iacob appellauerit Deos alienos. 35. 7
Idola quomodo Iacob defoderit ſubter therebinto, an integra & comminuta vel liquefacta. 35. 10
Idumæi quandiu permanſerint ſub iugo Iudæorum, & quoties ſeruierint illis. 27. 100
Quando Idumæi, & quamdiu dominati ſunt Iudæis. 27. 101
Iephthe an fuerit ex tribu Gad. 49. 141
Imaginatio vehemens quantam vim habeat immutandi corpus. 30. 54
Imaginatio quatenus & in quibus poſſit immutare corpus. 30. 56
Imaginatio vehemens concipientis, cur foetum reddat ſimilem rei imaginatæ, quæritur ratio phyſica. 30. 52
Immundicia, ſiue mollicies cur dicatur peccatum contra naturam: & huiuſmodi peccatum quotuplex ſit ex B. Thoma. 38. 10
Imprecari mala impijs quomodo ſæpe ſoleant Sancti. 49. 18
Impijs quomodo ſancti imprecentur mala. 49. 18
In, præpoſitionis duodecim reperiri ſignificationes in Scriptura. 32. 5
Inebriandi verbum & cum vitio, & ſine vitio vſurpari in Scriptura. 43. 21. & ſequent.
Inferni nomen in Scriptura an ſemper ſignificet foſſam vel ſepulcrum, an etiam locum animarum apud inferos, qui triplex tunc erat, ampliſſima diſputatio. 37. 92
Infernus non ſemper ſignificat locum damnatorum, ſed interdum etiam limbum, in quo detinebantur Sanctorum hominum animæ. 37. 107
Innocentiæ ſpecies duplex. 27. 16
Inuidia, quale malum & quantum. 26. 24 & ſeq.
Inuidia non eſt aduerſus bruta, odium autem eſſe poteſt. 37. 32
Inuidiam nimius exceſſus tam aduerſitatis, quam proſperitatis obruit & tollit. 37. 32
Inuidus odit benefactorem ſuum. 37. 32
Inuidia valde nocet inuidenti, ſæpe autem prodeſt ei, cui inuidetur. 37. 33
Inuidiæ comes vel effectus eſt multiformis ſimulatio. 37. 33
Inuidere eſt puſilli & abiecti animi. 37. 34
Inuidia, & animum, & corpus turbat & affligit. 37. 35
Inuidiæ remedium præſentiſſimum, eſt contemptus bonorum temporalium, ſecundum Baſilium, & Gregorium, & amor rerum coeleſtium. 37. 38
Inuidorum conſuetudo & conuictus auctore Baſilio eſt fugiendus. 37. 38
Inuidiæ atque odij exponuntur complures differentiæ. 37. 32 & ſequentib.
Inuidia ſimilis Ophthalmiæ. 37. 32.

I O B.

IOB an genus duxerit ab Eſau, vt habet communis opinio Patrum, an verò à Nachor fratre Abraha, vt tradiderunt Hebræi, quos ſequitur Sanct. Hieronym. ampliſſima diſputatio. 36. 10 & ſequent.
Iob fuiſſe Regem, & tres illos eius amicos, à quibus viſitatus eſt fuiſſe reges. 36. 18
Iob ſepulcrum fuiſſe in confinio Palæſtinæ, & Idumææ. 36. 18
Iob quonam tempore vixerit, fuſe diſputatur. 36. 22 & ſequent.
Iob eſſe natum circa id tempus, quo Iacob deſcendit in Aegyptum. 36. 23
Iob per ſeptem annos fuiſſe in illa calamitate. 36. 23
Iob vixiſſe octoginta annos poſt ortum Moſis. 36. 25
Iob vixiſſe annis ducentis decem & ſeptem. 36. 22

I O S E P H.

IOſeph venditio quid præfigurauerit ſecundum allegoriam, & tropologiam tam ſecundum Philonem quam ſecundum Ambroſium 37. 118 & ſequent.
S. Ioſeph caſtitatis Encomium. 39. 14
Ioſeph conſtantia in reſiſtendo laſciuæ, & importunæ mulieri declarat nullam eſſe excuſationem peccandi, non ætatem, non oportunitatem, non præmia peccandi. 39. 20
Ioſeph in illa ſua tentatione comparatur à Chryſoſtomo tribus pueris in igne fornacis poſitis. 39. 23
Ioſeph certamen cũ domina impudica, quomodo Philo referat allegorice ad virum ciuilem. 39. 25
Ioſeph hiſtoriam hanc reluctantis dominæ ſuæ, quemadmodum Rupertus egregie ſecundum allegoriã accommodet ad Chriſtum, & ſynagogam. 39. 26
Ioſeph accuſatus tentati adulterij apud dominum ſuũ cur non ſit ab eo occiſus. 39. 29
Ioſeph in carcere inueniens gratiam apud Principem carceris, & multum iuuans vinctos, quomodo ſecundum allegoriam figura fuerit Chriſti, pulchre declarat Rupertus. 39. 32
Ioſeph an peccauerit commendando ſe pincernæ, vt putauit S. Auguſtinus, diſputatur ab Auctore. 40. 4
Ioſeph quomodo vere dicantur fratres eius furati eſſe. 40. 6
Ioſeph interpretans ſomnia pincernæ & piſtoris, ſecundum Philonem allegorice ſignificat virum ciuilem

uilem optimum rerum humanarum interpretem 40. 12 & ſequent.
Ioſeph ſapientiam Ethnicj tribuerunt magicis arti-bus 41. 2
Ioſeph quando natus fuerit. 30. 21
Ioſephi natiuitatis tempus bene notatū, eſſe quaſi cla uem quandam Chronologiæ Iacob.30. 24
Ioſeph hiſtoriam cur tam ſubtiliter & diligenter perſcripſerit Moyſes. 37. 2
Ioſeph ætatem cum eſt venditus à fratribus, cur ſignanter expreſſerit Moyſes.37. 7 & 8
Ioſeph fuiſſe præ ceteris filijs dilectum à Iacob, quia eſſet genitus in ſenectute eius, quomodo ſit intelligendum, variæ opiniones & expoſitiones.37. 21 & ſequent.
Ioſeph fuiſſe perfectam imaginem viri ciuilis fuſe declaratur à Philone.37. 22
Ioſeph veſtis polymita qualis fuerit: & quid allegorice ſecundum Philonem ſignificauerit, & ſecundū S. Gregorium. 37. 28 & 29
Ioſeph ſomnia magnā habere ſimilitudinem cum parabolis Chriſti, auctore Ruperto. 37. 42
Ioſeph narrando ſomnia ſua, an peccauerit per vanam gloriam. 37. 44
Ioſeph quando adoratus fuerit a Patre & matre ſua vt ſignificabatur in viſione ſolis & Lunæ, ampla diſputatio. 37. 41 & ſequent.
Ioſeph fuerit ne venditus Iſmaelitis, an Madianitis, an vtriſque ſimul, copioſe diſputatur. 37. 71 & ſequentibus.
Ioſeph fuerit ne venditus viginti an triginta argenteis, vel aureis, vel minis. 37. 75
Ioſeph an ter fuerit venditus, vt tradunt Hebræi. 37. 27
Ioſephi hiſtoria mendaciter narrata à Iuſtino, ſiue Trogo. 37. 28
Ioſeph præfectura in Aegypto, quid allegorice ſignificet ſecundum Philonem. 41. 14
Ioſeph ætas triginta annorum, cum eſt ad præfecturā Aegypti euectus, cur expoſita fuerit à Moſe, traduntur quinque cauſæ 41. 29
Ioſeph cur per tot annos non fecit certiorem patrem de ſtatu ſuo: pulchra diſputatio B. Auguſtini, & Theodoreti. 42. 1 & ſequentibus
Ioſeph cur tam dure & aſpere exceperit fratres ſuos ampla diſputatio. 42. 4 & ſequent.
Ioſeph quinque de cauſis non fuiſſe agnitum à fratribus ſuis. 42. 8
Ioſeph vocans fratres ſuos exploratores, num mentitus ſit, & peccauerit ſaltem venialiter, fuſe diſputatur. 42. 11 & ſequent.
Ioſeph dicens fratribus ſuis, Per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis, an periurium admiſerit diſputatur. 42. 18 & ſequentibus.
Ioſeph cur triduana cuſtodia fratres ſuos afflixerit. 42. 20
Ioſeph cur Simeonem potius, quam alium fratrum ſuorum, retineri iuſſerit. 42. 22.
Ioſeph cur fratribus ſuis conuiuium exhibuerit 43. 12
Ioſeph quinq. ferculis excepit fratres ſuos in illo conuiuio. 43. 17
Ioſeph cur ſtruxerit calumniam illam fratri ſuo Beniamin de ſurrepto ſcypho, & an in eo peccauerit. 44. 1 & ſequent.
Ioſeph quomodo ſibi tribuerit ſcientiam auguralem ſine mendacio etiam pernicioſo, fuſe diſputatur. 44. 9 & ſequent.
Ioſeph quibus artibus tantam apud Aegyptios beneuolentiam, & gratiam ſibi comparauit. 45. 5
Ioſeph cur dixerit abeuntibus fratribus ſuis, Ne iraſcamini in via. 45. 8
Ioſeph poſteros cur ſeptuaginta & plures quàm memorat Moſes, & qui nondum erant nati commemorare voluerint. 46. 15 16
Ioſeph cur tantopere cuperet fratres ſuos exiſtimari paſtores ab Aegyptijs. 46. 31
Ioſeph an iuſtam legem tulerit Aegyptijs, cogens eos quintam partem frugum, annui tributi nomine reddere Pharaoni. 47. 13
Ioſeph prophetia per partes aptiſſime applicatur ad Chriſtum 49. 155 & ſequentibus
Ioſeph cur comparetur Rinoceroti, & Tauro. 49. 177
Ioſeph totius vita Chronologia exponitur. 50. 22
Ioſeph breuiorem vitam vixit quam maiores ipſius, & cur. 50. 27
Ioſeph cur noluit corpus ſuum ſtatim poſt mortem transferri in terram Chanaan. 50. 30
Ioſeph oſſa cur ſepulta ſint in Sichem. 50. 31
Patriarcharum duodecim oſſa num aſportata ſint in terram Chanaam, & vbi ſint illa ſepulta. 50. 32
Ioſeph oſſa poſt mortem prophetaſſe, vt legitur Eccleſiaſtici 49. quemadmodum ſit intelligendum. 50. num. vltimo.
Ioſephum hebræum ſæpe ſacras hiſtorias haudquaquā fideliter in ſuis ſcriptis referre. 27. 70. & 29
Ioſephus arguitur infidelitatis in commemorandis ſacris hiſtorijs. 34. 9
Ioſephi Hebræi aientis Ioſeph fuiſſe venditum viginti minis, examinatur ſententia. 37. 76
Iratorum hominum duo genera ſecundum Ariſtotelem. 27. 105
Iraſcentes & dolentes cur clamare ſoleant, timentes autem conticeſcere. 45. 8

I S A A C.

ISAAC vtrum ob monogamiam præferendus ſit polygamo Abrahæ. 25. 8
Iſaac iocus cum Rebecca, quem vidit rex Abimelec qualis fuerit. 26. 12
Iſaac conuiuium factum regi Abimelec, quid allegorice ſignificet. 26. 50 & 62
Iſaac quoto anno ætatis benedixerit filio ſuo Iacob. 27. 8

Iſaac cur benedicturus filio ſuo Eſau, requiſierit ab eo cibatum ex venatione. 27. 8. & ſequentibus.
Iſaac cur tactus maxime indicio explorare voluit, an loquens ſecum, eſſet Eſau. 27. 59
Iſaac decipi circa benedictionem filij ſui primogeniti cur paſſus ſit Deus. 27. 61 62
Iſaac cur poſt benedictionem Iacob, non itidem potuerit benedicere Eſau. 27. 86 88
De centuplo, quod percepit Iſaac in terra Paleſtina. 26. 18
Iſaac cur prohibitus fuerit à Deo ne iret in Aegyptum, & de præcipua prouidentia Dei erga ſeruos ſuos. 26. 6 & 7
Iudas an habuerit legitimam poteſtatem damnandi capitali pœna nurum ſuam Thamar. 38. 30
Iudæ ſententiam in Thamar fuiſſe iniquam. 38. 35
Iudæos principibus Chriſtianis ſubiectos, dure ab illis tractari debere, Ruperti & aliorum ſententia. 42. 2
De Timore extremi Iudicij egregia Baſilij oratio 39. 17
Iurandi duplex modus. 42. 1

L

LABAN peccatum quam graue fuit & multiforme, pro Rachele ſuponẽtis Liã. 29. 25
Lacrymarum effuſione leuari dolorem pulchra Baſilij diſputatio. 37. 20 21
Lens Aegyptiaca, qualis fuerit. 25. 69
Lenticula Zenonis. 25. 69
Leonis Catulus quomodo præfiguret reſurrectionem Chriſti. 49. 52
Lia num peccauerit dum ſe pro Rachele dedit Iacob. 29. 24
Liber cur appellatus fuerit inuẽtor vini apud Ethnicos. 26. 48
Libitinarij qui eſſent apud Romanos & quod eorum munus. 50. 1
Lippitudinis duplex genus. 29. 9
Super lippitudine & albugine ſpirituali pulchra diſputatio S. Gregorij. 29. 10
Liquorum inter ſe differentia. 49. 16
Loca quædam certa præcipue ſacrata fuiſſe Deo in omni tempore, licet Deus vbique ſit, atque vbique colendus & inuocandus. 28. 42
Luctæ certamen quam ſit antiquum, & de vſu arenæ in eo. 32. 20
Luctus mortuorum an ſit laudandus. 50. 9
Luctus mortuorum quamdiu durare debeat. 50. 11
Conſueuiſſe etiam viros præſtantiſſimos relaxandi animi gratia deſcendere ad ludos etiam pueriles aliquos exemplis oſtenditur. 26. 31

M

MADIANITAS & Iſmaelitas & inuicem confundi, & nonnunquam Arabes & Aethiopes appellari. 32. 73
Magiſtros & pædagogos puerorum apud Hebræos, fuiſſe ex tribu Simeonis. 49. 33
Quomodo mali licet potentiores, ſeruiant tamen bonis. 25. 30
Mali cur plures ſint bonis, diſputatio Nazianzeni. 25. 32
Malorum hominum inter ſe diſſenſio ſæpe multum prodeſt viris bonis. 37. 62
De Mandragoræ virtutibus & effectis ampla diſputatio. 30. 2. vſque ad 20
An Plinius, quæ ſimilia ſcripſit Dioſcoridi, ea ſumſerit ex illo. 30. 10
Mandragoræ radices an repræſentent humanam effigiem. 30. 13
Mandragoram cur Pythagoras vocauerit Anthropomorphon. 30. 13
Mandragoram fabuloſe dictam eſſe circæam, quod vim haberet conciliandi amorem. 30. 16
De Mandragora dictum Epiphanij in Philologo excutitur. 30. 16
Mandragora licet per ſe non conducat fœcunditati mulierum, per accidens tamen poteſt conducere. 30 17 & 18
Mandragoræ vera natura, & proprietates, & virtutes, & effecta traduntur ex Auctoris ſententia. 30. 19
Manipulorum viſio Ioſeph, quid præfigurauerit allegorice ſecundum Rupertum. 37. 41
Manethonis antiqui ſcriptoris rerum Aegyptiacarũ tria notabilia errata circa ingreſſum Hebræorum in Aegyptum. 46. 30
Marſilius Cagnatus inſignis medicus laudatur. 30. 10
Matrimonium per coemptionem quale fuerit. 29. 12
Matutini temporis quanta opportunitas ad multa. 29. 49
Platonis opinio de aliquo mendacio interdum licito. 27. 29
Origenes ſecutus eſt Platonem de mendacio interdũ licito. 27. 31
Euſebij opinio ſuper ſententia Platonis de mendacio nonnunquam licito. 27. 30
Caſſiani opinio de mendacio. 27. 32
Chryſoſtomi ſententia de mendacio excutitur. 27. 33 34
Mendacium omne eſſe per ſe malum, nec vnquam fieri poſſe licitum, probatur. 27. 35. 36
Innocentij Tertij ſententia de mendacio. 27. 35
Ariſtot. egregia ſententia contra mendaciũ. 27. 37
B. Gregorij ſententia de mendacio obſtetricum Aegypti expenditur. 27. 39
S. Thomas quomodo interpretatur dictum B. Gregorij de

rij de mendacio obſtetricum 27. 41
Mendacium officioſum an poſſit eſſe meritoriũ apud Deum alicuius boni temporalis. 27. 41
Regulæ aliquot internoſcendi quæ ſint in Scriptura pro mendacijs habenda, quæ autẽ minime. 27. 37
Mori aliquem vel mortuum eſſe quibus phraſibus enunciare soleat Scriptura. 49. 198
Moſes num diſcrepet ab Herodoto & Diodoro in numero dierum quibus Aegyptij curabant mortuorum corpora. 50. 6
Quantopere cauendi ſint oculi feminarũ & de tribus telis, quæ laſciuæ mulieres vibrant in vecordes amantes, egregia oratio Ambroſij. 39. 10 & 11.
Mulieris laſciuæ inſigne exemplum, domina Ioſeph 39. 18
Mulieris tactum quaſi contagioſum & venenatum eſſe viro fugiendum, ex S. Hieronymo. 39. 23
Mulorum generationis virum primus inuentor fuerit Ana, ex ſtirpe Eſau. 36. 3 & ſequent.
Mulorum generatio an ſit ſecundum naturam. 36. 8
Mulorum generationem non eſſe diuina lege vetitam. 36. 9
Mundi amatorum ſtultitia declaratur pulcherrima ſimilitudine. 42. 34
Mures cur oderint Magi, & Aethiopes & Arabes. 37. 32

N

NABVCHODONOSOR Regis tempore impletum fuiſſe illud vaticinium, non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. opinionem fuiſſe quorundam Hebraeorum, & Iuliani Apoſtatæ, ſed falſam. 49. 69
Natalem diem celebrandi, & ſuum & aliorum, quam fuerit antiqua conſuetudo. 40. 10 & ſeq.
Natalem diem ſuum in Scriptura neminem piorum virorum celebraſſe legimus. 40. 12
Natalem diem trium dumtaxat Chriſtiani celebrant; Chriſti Domini, B. Virginis, & S. Ioannis Baptiſtæ, & cur. 40. 15
Natalem diem ſanctorum hominum, cur vocet Eccleſia eorum mortem. 40. 11
Nilum æque cauſam eſſe fertilitatis, & ſterilitatis Aegypti, ſed diuerſa ratione. 26. 5
Nouemdial, quid fuerit apud latinos, & an in luctu mortuorum obſeruari debeat à Chriſtianis, diſputatio S. Auguſtini. 50. 17
Cum nouerca inceſtus crimen quàm graue ſit. 35. 57
Nuptialis conuiuij ſumptus quemadmodum diminuerit Plato. 29. 22
Nuptiarum conuiualis celebritas quam fuerit antiquitus ſolennis, & quot diebus ageretur. 29. 21 28 29
Nuptiale conuiuium Alexandri Magni. 29. 22
Nutricis nomen & nutritij quam habeant ſignificationem, præter vulgarem. 35. 15
Nutrix qualis eſſe debeat, & quanta fuerit olim erga nutrices vel nutricios pietas alumnorum. 35. 15

O

OCVLOS claudendi morientibus mos exponitur. 46. 8
Oculos claudere morientibus cur perſonæ vel ſanguine coniunctæ, vel dilectæ præcipue ſolerent. 46. 9
Oeconomicã gubernationem compendium eſſe politicæ gubernationis pulchre tractatur à Philone. 39. 4
Ogigit diluuium contigiſſe eo tempore, quo Iacob verſabatur in Meſopotamia. 47. 17
Iulius Aphricanus dicens, diluuium Ogigis contigiſſe ætate Moſis refellitur. 47. 18
Orationes Sanctorum recte in Scriptura appellari arma. 48. 13
Os, caro, & ſanguis in Scriptura quid ſignificent. 29. 8
Oſculorum ſex genera reperiri in Scriptura. 29. 2
Quas partes corporis oſculari mos fuerit apud antiquos, & cur. 29. 4
Oues candidæ & nigræ magnifiebant in Meſopotamia, ſicut verſicolores in Palæſtina. 30. 34
Oues quomodo conſpectu virgarum verſicolorum, concipiebant verſicolores fœtus. 30. 46
An coloratio fœtuum ouium ex aſpectu virgarum, ſit naturaliter facta, an præter naturam. 38. 47. 52
Ouium colorem mutari potu aquarum. 30. 53

P

PACIS vocabulum quam varias habeat ſignificationes in Scriptura. 26. 46
Panis vocabulum quot modis ſumatur in Scriptura. 28. 65
Parere ſuper genua alicuius, quid ſit in Scriptura. 30. 8
Partus hominis in caput & in pedes ſit ne naturalis 35. 56
Partus dolores in muliere, quibus ex cauſis accidant 35. 59
Parentes quemadmodum ſuum erga filios amorem declarare debent. 27. 15
Parentum imprecatio aduerſus filios irreuerentes; non eſt inefficax, neque contemnenda. 27. 14
Paſtores cur fuerint Aegyptijs abominabiles. 46. 32. 36

Perſa

Perſæ morem ſcindendi veſtem in dolore, accepiſſe videntur ab Hebræis. 37. 87
Pharaonē non ſolum habuiſſe illa ſomnia, verūetiam eorum intelligentiam, cuius tamen poſtea oblitus ſit, tradit Ioſephus, & refellitur. 41. 3
Pharaonem non fuiſſe prophetam, licet ſomniū eius fuerit propheticum. 41. 5 & ſequent.
Pharaoni cur Deus miſerit duo ſomnia idem prorſus ſignificantia. 41. 9
Phares & Zare generatio, cuius rei figura fuerit. 38. 40 & ſequent.
Phares filij cur memorentur à Moſe inter eos, qui cum Iacob intrauerunt Aegyptum, cū poſt id temporis nati fuerint. 46. 12
Phutiphar Aegyptius, qui emit Ioſeph, an vere fuerit Eunuchus. 37. 109
Phutiphar an fuerit Princeps coquorum an militum diſputatur propter diuerſitatem latinæ lectionis à Græca. 37. 114. & ſequent.
Phutiphar ſocer Ioſeph, an fuerit idem, atq; emptor eius, eodem appellatus nomine, diſputatur. 41. 25 & ſequent.
Pilorum copia in homine, cuius rei ſit indiciū. 25. 53
Pincernarum muneris magna fuit tum antiquitas, tum dignitas. 40. 2 & 3
Piſtorum vſus apud alias gentes fuit antiquiſſimus, non tamen apud Romanos. 40. 2
Pœnitentia vocabulum quid denotet in Scriptura. 27. 94
Idumæorum ingenia & mores. 27. 96
Polygamia an ſit contra naturam, 29. 32
Polymita veſtis qualis fuerit. 37. 27
Prædeſtinatio & prouidentia Dei an per cauſas ſecundas iuuari poſſit & quomodo. 25. 9
Prædeſtinationis hominum, & reprobationis illuſtrē fuiſſe figuram, quod accidit duobus illis Eunuchis in carcerem detruſis ob pecata; quorum cum eſſet par cauſa, alter nihilominus eſt liberatus, alter damnatus, præclariſſima diſputatio Rup. 40. 14
Prædicatores qui ſint optimi, maximeque idonei ad docendos alios ſecundum B. Gregorium. 47. 14
Præficas cur Romani conducerent ad lugendos mortuos. 50. 10
Prægnantibus qualis exercitatio corporis proſit ſecū dum Ariſtotelem. 25. 15
Prægnantis mulieris dānatæ differri poenam quoad peperiſſet, in more fuiſſe apud multas gentes. 38. 36 & ſequent.
Primogenitus cur dicatur fortitudo patris: & cur principium doloris. 49. 11 12
Primogenitorum ante legem Moſis, octo prærogatiuæ memorantur. 49. 14
Propagatio numeroſa poſterorum ex vno homine viuente. 46. 30
Prolis deſiderium in fœmina, vnde tam ardens. 30. 2
Prophetarum variam fuiſſe animi affectionem, cum ab alijs conſulebantur. 25. 22
Prophetia Iacob qualis fuerit. 49. 8
Prophanus, & prophanare quid ſignificent. 25. 79
Protectionis diuinæ quanta ſit gratia, & de quatuor eius modis. 26. 40
Prouidentiæ Dei varij modi. 28. 20
Prouidentiæ diuinæ quanta ſit fortitudo, ſimulq. ſuauitas. 28. 21 & ſeq.
Cum prouidentia Dei exactiſſima rerum omnium, quomodo cohæreant, tam multa mala, quæ cernuntur in mundo. 28. 21
De prouidentia Dei præclariſſima Dionyſii Areopagitæ ſententia. 28. 22
Prouidentiæ diuinæ principales adminiſtros eſſe Angelos. 28. 23
Prouidentia mundi an pendeat à ſolo Deo, an etiam ab alijs cauſis. 28. 26 27
De prouidentia Dei falſa opinio Platonicorū. 28. 27
Prouidentia Dei ſæpe per contraria perducit ſeruos ſuos, quo deſtinauit. 37. 108
Prouidentiæ diuinæ efficacitas etiam mala vertentis in bonum, præclare declaratur à Boetio. 45. 2
Pulchritudinem nimiam corporis plus habere periculi, quam boni. 39. 6

R

RACHEL cur furata ſit idola patris ſui. 31. 5
Rachel an coluerit idola. 31. 8. 9
Catharini contra Caietanum diſceptatio, an Rachel fuerit infidelis: & an coniugium fidelis cum infideli, ſit vetitum iure naturæ. 31. 9
Rachel ſurripiens idola patris ſui, quid allegorice ſignificauerit, pulchra diſputatio S. Gregorij. 31. 12
Rachelis ſepulcrum vbi fuerit. 35. 37
Rachel vtrum mortua fuerit, cum Ioſeph vidit illa ſomnia. 37. 50 & ſequent.
Rameſſes fuerit ne eadem terra, ac terra Geſſen. 47. 8
Rebecca quomodo conſuluerit Deum, & ab eo reſponſum acceperit. 25. 15
Reſpondere, ſæpe in Scriptura idem ſignificare, quod reddere cuipiam pro eius merito. 30. 36
Rinocerat quale animal ſit. 49. 127
Roris ſolius & non pluuiæ, niuis & aliorum cur meminerit Iſaac in benedicendo Iacob. 27. 72
In Palæſtina non fere, niſi duobus anni temporibus pluere, ſed rorem ibi gerere vicem pluuiæ. 27. 72
Rufus color quis ſit. 25. 53

S

SACERDOTIVM an ſuerit ante legem Moſis ſemper coniunctum cum primogenitura. 25. 77 & -78
Sacerdotum Aegypti immunitas, & victus ex publico, diligenter explicatur. 47. -9
Sacerdotes Aegypti quales ſuerint antiquitus, tum continentiæ, tum doctrinæ fama, ex B. Hieronymo, Herodoto, & Diodoro Siculo. 47. -9
Sach vox hebræa ſacum ſignificans, multis in linguis ſimiliter vſurpata. 37. -88
Saco vel cilicio indui cuius rei eſſet ſignum. 37. -89
Samſonem decem rebus figuram fuiſſe Chriſti. 49. -129.
Sanguis in Scriptura quid ſignificet. 29. -8

SCALA.

SCala Iacob ſecundum literalem ſenſum figura fuit diuinæ prouidentiæ. 28. -18 & ſeq.
Scala Iacob ſimilis fuit aurea Catena, quam Ioui tribuit Homerus. 28. -19
per Scalam illam Angelorum aſcenſus & deſcenſus quid ſignificauerit. 28. 23
Scala illa quomodo fuerit figura Eccleſiæ Chriſti. 28 -31
Scala Iacob quomodo præfigurauerit vitam & diſciplinam religioſorum hominum. 28. -32 & ſequentibus.
Scalæ illius triplex interpretatio allegorica Philonis 28. 38. & ſequent.
Scalam illam Origenes interpretatus eſt de deſcenſu animarum è cœlo in humana corpora. 28. -39
Scala ſymbolum fortunæ. 28. -41
Scalæ illius viſio, quomodo pertinuerit ad præcipuam eruditionem & conſolationem Iacob. 28. -27
Scala illa Iacob, quomodo præfigurauerit incarnationem Chriſti, & humilitatem conuerſationis & paſſionis eius. 28. -29 30
Sceptrum & virga quid ſignificent in Scriptura. 49. -45. -74
Sciſſio veſtium apud Hebræos quid denotaret. 37. 87
Scripturæ conſuetudo in dandis promiſſionibus. 27. -77
Scriptura ſolet interdum dicere aliquid eſſe tale, non quia tale ſit, ſed quia videtur eſſe tale. 31. -7
Scripturæ mos eſt, quod pluribus conuenit, quaſi omnibus conueniret, enunciare. 46. 26.
Scriptura interdum ſolet tribuere filijs ea quæ proprie ad patres eorum pertinent. 46. -27
Scyphorum vſus, antiquitas & honor apud Principes 44. -4
Sem filius Noe, quando mortuus ſit, & refellitur Thoſtatus. 26. -57
Senatus ſeptuaginta virorum à Moſe inſtitutus. 49. 83
Sexdecim mala & incommoda ſenectutis. 27. 2
Senectutis viridis ac vegetæ rarum exemplum diſertiſſime à B. Hieronymo expoſitum. 27. -3
Senectutē delicatioribus cibis eſſe fulciendam. 27. -7
An B. Paulus ad Romanos 9. locum Geneſis de Iacob & Eſau, citauerit ſecundum hiſtoricum ſenſum, an myſticum. 25. -43 & ſequent.
Pauli argumentationem ex electione Iacob, & reprobatione Eſau, etiam ſecundum ſenſum myſticum eſſe validam. 25. -46
Quiſnam ſenſus myſticus, ſit principaliter intentus à Spiritu ſancto, ſitque validus ad argumentandum. 25. -49
Vter ſenſus in exponenda Scriptura potior habendus ſit, hiſtoricus ne, an myſticus. 25. -52
Sepeliri aromatibus & vnguentis conditum, vtrum mos fuerit in veteri Teſtamento. 50. 2
Sepeliendi mortuos extra ciuitatem vel intra vel in proprijs ædibus vel in templis varij gentium mores. 50. 18
Sepelire mortuos extra ciuitatem cur apud pleraſq. gentes vſurpatum ſit. 50. -26
Septuaginta Interpretum tranſlatio habens Iacob adoraſſe ſummitatem virgæ eius, id eſt, Ioſeph, nullo modo eſt mendoſa, ſed grauiſſimis Patribus probata, & B. Pauli firmata auctoritate, nec Hebraicæ ac latinæ lectioni contraria. 47. -30 & ſeq.
Septuaginta Interpretes dicētes Iacob intraſſe Aegyptum cum ſeptuaginta quinque, num falſitatis, & erroris arguendi ſint, ampliſſime diſputatur. 46. -20
Tituli ſepulcrales. 35. -45 & ſequent.
Sepultura corporis vel ſui, vel alieni, vtrum parui pendenda ſit, an ſolicite & anxie procurāda, per duas diſputationes tractatur. 47. -21 & ſequent.
Sepultura carere, nihil habere mali, ſententia fuit plurium Ethnicorum 47. 23
Serapis vnde ſit dictus. 46. 2
Seruitutis hominum, quæ fuerit origo, & quæ ſit iuſta ratio & cauſa ſecundum Auguſtinum. 46. -32
Philo tripliciter interpretatur ſcalam Iacob ſecundum allegoricam intelligentiam. 28. -38 & ſeq.
Simulationis quinque ſpecies ex Scot. 27. 21
Scotus tradens quinque ſpecies ſimulationis, docet quanam ſit, & quæ non ſit peccatum. 27. 25
Simulatio & deceptio an poſſit eſſe aliquando licita. 27. -23
Simulationis quatuor ſpecies traditæ ab Auctore 27 26
Vacabulum ſimplex quam ſignificationem habeat in Scriptura. 25. -62
Socer & ſocrus quantopere coli & amari debeant à nuru & genero ex Homero & Ariſtotele. 24. 18
Socrates quemadmodum iurare conſueuerit. 42. 15
Solitudo & ſecretum loci, magnum ad peccandum incita-

incitamentum 38. 22
Somni vocabulum tribus modis accipi in Scriptura. 28. 14
Somniorum ſex cauſæ ex S. Gregorio. 32. 53
Somnia eſſe vigilantium, & vitam, & res omnium mortaliũ, doctè philoſophatur Philo. 40. 12 & ſeq.
Sponſa cur veſperi ducebatur in domum viri. 29. 23
Cur complures fœminæ percelebres in veteri teſtamento fuerint ſteriles. 25. 5
Sterilitatis mulieris cauſæ naturales & ſupernaturales exponuntur. 30. 45
Sternutamentum cur ab Ariſtotelo vocatum ſit augurale ſignum. 44. 7
Supplantandi verbum, quid proprie & metaphorice ſignificet. 25. 57
Suſcitare ſemen fratris demortui, quam fuerit antiqua conſuetudo. 38. 14 & ſeq.

T

TALARES tunicas gerere, erat olim apud Romanos turpe. 29. 31
Terræ optimæ quæ ſigna tradiderit Cato & Plinius. 27. 23
Terræ cum cælo maximam eſſe ſocietatem, & quaſi coniugiũ reſpectu generationis terra naſcentium. 27. 24
Terra per ſe ipſa quãdo ſuauiſſimum exhalet odorem 27. 67
Thamar inceſtum cum ſocero ſuo Iuda proditum eſſe ſcriptis à Moſe ad retundendã Iudæorum arrogãtiam, & in cõmendationẽ humilitatis Chriſti. 38. 1
Thamar quomodo dicatur fuiſſe iuſtior quam Iudas. 38. 21
Thamar & Iudæ, quæ fuerint peccata. 38. 22 & ſe.
Chryſoſtomũ & Ambroſium, qui excuſare videntur à peccato Iudam & Thamar, quomodo interpretari oporteat. 28. 26 & ſequent.
Thamar non fuiſſe filiam Melchiſedec ſacerdotis, vt nugantur Hebræi. 38. 31
Thamar cur dãnata fuerit pœna ignis. 38. 31 & ſe.
Theraphim vox Hebræa, non ſemper idola Gentium ſignificat: & de eius ſignificatione variæ opiniones. 31. 3
Thomæ Mori martyris ſcitiſſimi verſus. 30. 51
Timor quatenus accidere etiam poſſit ſapienti, ſecundum Stoicos præclara Epicteti ſententia. 32. 9
Timor magnus cur taciturnos reddat. 45. 1
Timentiũ atque iratorũ hominum differentia. 45. 1
Tituli vocabulum habet quatuor ſignificationes in Scriptura. 28. 42
Tribulatio varijs rebus in Scriptura celebratis comparari poteſt. 42. 23
Tribulatio tria facit hominem cognoſcere, & Deum, & ſeipſum & mundum. 42. 24. & ſequent.
In tribulatione, qui reſipuerint, illuſtria memorãtur exempla. 42. 24
Tribulatio de tribus modis vocationum hominis ad Deum, an præcipuum locum teneat. 42. 25
Tribulationẽ plus conducere homini quam doctrinã philoſophorum, egregia Pliniȷ ſententia. 42. 27
Tribulatio quomodo notificet homini vanitatem, inſtabilitatem, amaritudinem, fallaciam, & malitiam mundi. 42. 28 & ſequent.
De tribus vinculis, quibus aſtrictos ſe agnoſcunt viri ſancti, ne poſſint contra Deum peccare; hæc ſunt, reuerentia diuinæ maieſtatis vbique præſentis; & beneficiorum eius recordatio, & timor diuini iudiciȷ. 39. 17 & ſequent.
Turris Ader ſiue gregis, nominata in Scriptura, quæ fuerit. 36. 46

V

VATIS nomen in Scriptura quam varias habeat ſignificationes. 49. 25
Venari & venatorem eſſe, fere in Scriptura ſumuntur in malam partem. 25. 59
Venationis laus 25. 60
Venationis varia genera, & quod eorum optimum ſecundum Platonem. 27. 5
Veneris ſtellam in Coelo mutaſſe colorem, figuram, & magnitudinem atque curſum, traditũ eſt à veteribus referente S. Auguſtino, id quod euenit in ætate Iacob. 47. 19
Verba in quem finem inſtituta ſint, & data homini facultas loquendi. 27. 36
Verbum Dei, quomodo prædicandum. 49. 69
Pythagoræ præclara ſententia de veritate & beneficentia. 27. 37
Veſtibus pretioſis & odoratis indui primarias perſonas, quam ſit antiquum. 27. 64
Videre facie ad faciem, & loqui ore ad os, phraſim eſſe Hebraicam, & quid ea ſignificet. 32. 43
Vini virtus varie afficiendi animos hominum. 26. 48
Vini quatuor laudes. 49. 60
Victus ſimplicitas quãta fuerit apud antiquos. 25. 68
Virtutis ſectatores qualis deceat vitæ ratio. 28. 13
Vita hominũ cur dicta ſit à Iacob peregrinatio. 47. 2
Quid ſit Vrim, & Tumim Hebraice, & Latine, Doctrina, & veritas, quæ erant in pectore Pontificis. 25. 27

Z

ZABVLON tribus, habuiſſe tempore Chriſti tria ad laudẽ valde inſignia; & quæ loca in ea fuerint nobilia. 49. 109
Zeli triplex ratio. 30. 1
In Zorobabelis poſteritate permanſiſſe ſceptrum Iuda vſque ad Herodem, opinio eſt B. Cyrilli, ſed non probabilis. 49. 75

ERRATA SIC CORRIGE.

PRIMO quidem præmonendus eſt Lector occurſura ſibi aliquoties quædam menda ſatis leuia, & idcirco hic tacita, vt cum ponitur o, pro, u, aut contra, vel ſ. pro ſ, aut ſ, pro ſ, vel e, pro æ, vel contra, vel e, pro c, aut contra, vel m, pro, o, vel n, pro m.

In numeris quoque marginalibus aliquando omiſſus eſt numerus, aliquando idem bis repetitus, aliquando vnus pro alio poſitus: in vocum item interpunctionibus erratum aliquando, aut quia vbi opus eſt, non eſt interpunctio, aut quia ibi eſt, vbi minime opus eſt, aut quia non eſt talis, qualem eſſe oportebat. Interpunctiones autem ſiue diſtinctiones appello, huius modi, ;:.? Sed hæc & ſimilia huius modi ſunt, vt Lectorem nec fallere, nec remorari queant. Reliqua ſic corrigi poterunt.

Cap. Geneſis.	*Num. Marginales.*	*Linea.*		*Errata.*	*Emendatio.*
26	18	11	*in marg.*	lectio grata	lectio græca
26	25	13		pecuniariam	pecuariam
	47	17		pollucens	polluens
	49	1		verat	erat
	15	9	*in marg.*	interpretl	interpretati
27	58	20		Iacob	Iſaac
	12	27	*in marg.*	viaticl	viatico
28	19	4	*in marg.*	io catena	catena
	2	28		tradirio	tradita
29	2	5		Hinc ſtant	Inſtant
	25	13		amplifita	amplificata
30	26	34		Angelo	cum Angelo
32	39	14		diſcendi	diſcedendi
	13	6		ligum	ligoum
35	19	7		extrahant	extrabant
36	96	16		ᾄδης	ᾅδης
37	100	22		ᾄδου	ᾅδου
	12	7		enonum	cum non
38	29	6		meritum	maritum
	13	27		aduerit	aduertie
39	26	18		dedorum	decorum
	8	32	*in marg.*	neceſſacia	neceſſaria
40	19	4		à traditionibus	in traditionibua
41	33	12		inſcitam	inſcitiam
	24	18		crudelibuſmus	crudeliſſimus
42	38	9		Aegyotios	Aegyptios
	14	23		μαθητῶν	μαθητῶν
43	26	3		μετίστος	μετίστας
	278	8		Liæ ſuæ	Liæ filiæ ſuæ
44	25	2		Hienymus	Hieronymus
46	28	5		ſootum	ſuorum
	8	33	*in marg.*	Aegyptios	Aegyptiis
47	24	6	*in marg.*	Mecœnus	Mecœnas
	30	10		ἑαυτῶ	ἑαυτῷ
48	8	5	*in marg.*	maiorum	manuum
	75	2	*in marg.*	Alexaous	Alexandrinus
49	8	4		noulti	nouitie
50	214	7		perpeoderent	perderene
	4	10		yllam	ſcyllam
	21	16		decantas	decantatas
	28	31		euod	quod
	33	1		vt vt	vt

F I N I S.

R E G E S T V M

abcd ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſs.

Omnes ſunt Terniones preter d, Ddd, qui ſunt Duerniones.

R O M AE. Apud Aloyſium Zannettum. MDXCVIII.